1549

IHS

Archivo de Loyola

Sección 3ª Serie 2ª N.º 133.

Est. 13.

Plut. 5.

Año
I. H. S.
Archivo de Loyola
Estante .....
Plúteo .....

Universidad de Deusto
Biblioteca

I. H. S. ~~1231~~

Summa Sylvestrina qua Summa Summarum merito nuncupatur, á R^do P. Sylvestro Prierate. Lugduni ap. Joannem Frellonium.

Año 1549.

(Archivo de Loyola).

Obligatorio el libro tiene que ser devuelto

1103

Universidad de Deusto
Biblioteca

SYLVESTRINAE

Summæ, nitori suo restitutæ, Pars Secunda,

Ab Reuerendo patre SYLVESTRO Prierate, absolutissimo Theologo, ex sacra Prædicatorum familia, sacri Palatii magistro dignissimo edita. Cum Argumentis huic postremæ editioni additis, ac INDICE bipartito, qui, vti Summa, bipartitus est.

Omnia, collatis veteribus exemplaribus, multò, quàm antehac, castigatiora reddita.

MATVRA.

LVGDVNI,
Apud Ioannem Frellonium,
M. D. XLIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Iactantia.

2 *Iactantia, cuius finitio hic luculentè traditur, tum verbis, tum factis constat: at quæ in verbis consistit, propriè: quæ factis, impropriè dicitur.*

2 *Iactantia, quæ & vanitatis & cupiditatis filia esse dicitur, modis peccatum mortale efficitur tribus.*

1 IACTANTIA, † secundum sanctum Thomam secunda secundæ. quæst. cxxij. à iactando dicta, est vitium, quo quis se effert super id, quod in eo est, vel homines in eo esse opinantur, ad similitudinem eorum quę volumus iactare, quæ scilicet ienamus in altum. & cõsistit propriè in dictis: impropriè verò in factis: sicut cùm quis se effert vestibus & aliis pompis. & ex superbia oritur, sicut ex causa motiua, secundum eundem ibi. aliquando ex vanitate, sicut ex fine, aut ex inani gloria, scilicet frequẽtius: aliquando etiam finaliter procedit ex cupiditate acquiren-
2 di diuitias. vnde & à Greg. ponitur filia vtriusque. Et † vt dicit, est peccatum mortale tribus modis. Primò, quãdo est cõtra gloriã Dei, sicut dixit Tyrus, Eze. xxviij. Deus ego sum. Et multi se iactant de peccatis mortalibus. Secundò, qñ est contra honorem aut charitatem proximi, scilicet in notabile præiudicium. Tertiò, quando procedit ex superbia quæ sit mortale peccatum, vel ex inani gloria mortali. adde aut generaliter ex quocunque mortali fine.

De Ieiunio & Abstinentia.

1 *Ieiunium ab ieiuno intestino dictum quandoq; impropriè & secundum spiritum, quandoque propriè assumitur, & ad corporis maceratiõnem refertur.*

2 *Ieiunium, iuxta triplicem legis, scilicet naturæ, veteris, & humanæ differentiam, tripartitum est, ad ieiunandi autem causas relatum, bipartitum: sicuti etiam cum ad ciborum delectum refertur.*

3 *Ieiunium naturæ, item & ecclesiæ quidnam sit, clarè ostenditur: quorum autem vsus aut esus idipsum dissoluat, subinde traditur. Definitio autem ab Isidoro tradita, qualiter suppleri, perfici ac intelligi debeat, ibidem habetur: quibus Gofredi finitio ieiunij ad idem subijcitur.*

4 *Ieiunium, an sub præceptum ecclesiæ, consilium aut prohibitionẽ, et quibus diebus cadat? Ieiunium autem ad peccati emendationẽ expectatam, aut satisfactionẽ, relatum ad legis naturæ præcepta: temporis autem ac ieiunandi rationis definitio, ad Iuris positiui dispositionem pertinet. At in quibus Scriptura nihil certi statuit, in his populi mos, Dei mos est.*

5 *Quibus temporibus ex ecclesiæ præscripto ieiunare quis obstringi dicatur. Et an ieiunium peruigilij Pentecost. & quod exultationis dicitur, sit de præcepto? Et quid de eo, quod in aduentu Dominico fieri solet, ac pariter Rogationum tempore?*

6 *Ieiunare diebus Dominicis, an sit peccatum?*

7 *Consuetudo num ad statis diebus ieiunandum quem obliget, aut eundem à ieiunio excuset, & soluat? Et an ad non indigenus, & transmeantes, aut ibidem inhabitandi causa considentes, porrigatur? Et quid de consuetudine laicorum, num clericos ligei?*

8 *Consuetudo in his, quæ indicta sunt, ieiunijs, nihil potest. Et id quatenus accipiendum, ex Panor. Cuius limitationes vicissim ab Authore limitantur.*

9 *Ieiunij integritas in quibus consistat? Et qua ratione ieiunandũ, aut quo modo respectu vnicæ comestionis ieiunium perfringatur? Et num lectores, aut seruitijs præstandis destinati, prægustantes, aut propter instantem necessitatẽ à mensa secedentes mox regressuri, ieiunium ob repetitam comestionem infringere dicantur? Et quid de eo qui aut vinum, aut cerusiam sub noctem, aut mane bibit, aut electuaria delectationis causa comedit?*

10 *Comessatio serotina, si quando id facere expediat, quibus constare debeat?*

11 *Ieiunium quo ad edendi horam definitam, qualiter obseruandum sit? vbi dies artificialis primùm in duodecim horas, deinde in quatuor partium dimensionem diducetur.*

12 *Ieiunanti quænam ad comestionem hora definita sit? Et qui horam præuenit, num peccato se alliget? nume. 13. Et quid si differatur. nume. 14.*

13 *Ieiunanti carnium esus interdictus. Et quid de ouis, lacte, caseo, et similibus? In his autem consuetudinem, quæ lex in hoc habetur, maximè spectandum.*

16 *Ouorum ac caseorum quibus vsus est concessus, an lardi quoque vsus concessus intelligatur? Et quid de Britonib. qui butyro vesci consueuerint?*

17 *A ieiunio, qui ætate, labore, alióve causa rationabili, soluti sunt, à carnibus, lacticinijs, & ouis ex voluptate tempore Quadragesimæ sibipsis non temperantes, ad mortem peccant. Quod locum habet & in alijs eccle siæ ieiunijs.*

18 *Præceptum ieiunij quámnam ætatem liget? & ibi quòd Auricularis sacerdotis, aut Prælati in subditos arbitrio committendum num quis ex habitudine ad ieiunium potens sit.*

19 *Ieiunia ex præcepto indicta, num transferri, redimi, aut cõmutari ex superioris permissione dispensationéve, aut sine ea possint? Et an alius à Papa soluere ac dispensare queat? Et quid de his quæ ex voto suscepta sunt? Et ibidem regula super solutione ieiunij. nume. 20.*

21 *Obligati ad ecclesiæ ieiunium, si citra canonis solutionem illud violent, num mortaliter, & quoties peccent. Et quid si de ieiunio non cogitans illud infregerit? num certè quod diei reliquum est. si ieiunarit, noxæ eximetur.*

22 *Ieiunij infractor, an alio die ieiunare teneatur? Et num quoties, quo die ieiunium violarit, comedet, toties noxius fiet?*

23 *A ieiunio quinam liberi ac immunes sint? Et quæ causæ excusationem præstent? vsque ad nume. 27.*

24 *Peregrinatio non necessaria à ieiunando non liberat: nec excusantur operarum suarum locatores, qui hac lege conducti sunt, si ieiunium non obseruent. Et ibidem circa artifices & operarios Eugenij Papæ circa ieiuniorum non obseruationem, modificatio.*

25 *Fœminæ, quanquam à votuis & voluntarijs ieiunijs maritis ipsis renitentibus, excusationem mereantur, nõ tamen æquè in his, quæ ab ecclesia indicta sunt, nisi euitandi ac depellendi scandali causa maritis audientes sint.*

26 *Prædicatio non necessaria à ieiunio prædicantem non eximit. Et an qui ex vegrandi maceratione & corporis attenuatione ad opera ex officio debita impotens redditur, peccet.*

27 *Carnes die veneris comesse, sine infirmitatis aut alia iusta ratione peccatum est. Et quid si eodem die Natalis Dominici occurrant? Et quid si quis voti reus est, de non eodem die carnibus edendis, an certè in Domini natalibus, vesci citra solutionem possit? Et qui vouit ouа non comesse, an & carnes quoque non esse vouisse intelligendus sit?*

28 *In Francia ac Cathalonia die sabbati carnibus vesci ex consuetudine ac vsu receptum est: at qui aliò se transferunt, vbi is mos receptus non sit, si vescantur, peccant. Et qui eò commigrant, vbi id receptum est, vescentes peccati participes non sunt, quamlibet apud se id receptum non sit.*

IEIVNIVM, † secundũ Pan. in rubr. de ob. ieiu. dicitur à 1
quodam intestino sic vocato, eò q vt plurimũ vacuum sit & exinanitũ. & sumitur quandoq; impropriè & spiritualiter: & sic est abstinẽtia à vitiis, secũdũ illud Isa. lviij. Nõne hoc est ieiuniũ quod elegi? dissolue colligationes impietatis, &c. & propriè siue corporaliter: & sic est subtractio vel priuatio cibi ac potus. Ieiunium aũt propriè est multiplex.

2 Nam† si diuidatur secũdum leges, quibus indicitur, est triplex. ¶ Primum, est ieiuniũ legis naturalis, quod est quoddam generale, id est, subtractio cibi ac potus, non habens determinatum modũ, vel diem, vel horã comedendi, vel cibi quantitatem: sed secundũ quod ratio dictat ad carnẽ domandam. ¶ Secundũ, est legis veteris, in qua erat ceremoniale præceptum ieiunandi certis diebus, ex causis quas ponit Hieronym. dist. lxxvj. c. ieiunium. ad quod modò non tenemur: quia ceremonialia cessauerũt. ¶ Tertiũ, est legis humanæ: de quo infrà per totũ. Si verò diuidatur secundũ causas ieiunadi, sic est duplex, vt dicitur secunda secundæ, quæst. cxlvij. & iiij. dist. q. iij. art. j. quæst. ij. scilicet luctus, id est cum amaritudine peccatorũ & præsentis vitę, & exultationis. quę duo sic intelligo, vt ieiuniũ luctus sit ad satisfaciendũ pro peccatis præteritis, vel ad cauendũ futura. Ieiunium verò exultationis fit ad mentẽ in diuina leuandã. ¶ Si verò diuidatur secundũ modos abstinendi à cibis, sic etiã est duplex, scilicet naturę & ecclesiæ. secunda secũdæ.
3 q. clxvij. & iiij. dist. viij. q. j. art. iiij. Est† autẽ ieiunium naturæ, quo quis ieiunus dicitur ante cibum sumptũ illa die: etiã si postea pluries comesturus sit: quod quia dicitur ex priuatione cibi præassumpti, ideo quælibet cibi sumptio hoc ieiuniũ soluit. Ieiunium verò ecclesiæ est, quo dicitur quis ieiunans secundũ modũ ab ecclesia institutũ ad carnis afflictionẽ: quod quidem manet etiã post vnicã comestionem: nec soluitur nisi per secundã sumptionem illorum, quæ in cibũ & refectionẽ de se cõsueuerunt assumi: ideoq; ea quæ propter alios cibos accipi cõsueuerunt vel digerendos, sicut electuaria: vel deducendos per mẽbra, sicut potus vini aut aquæ, hoc ieiuniũ non soluunt, quãuis nutriãt aliquo modo. hæc ex illo. Et sic patet secundũ mentem eius quomodo ieiuniũ ecclesiæ debeat diffiniri & glossari, vel perfici diffinitio Isidori dicẽtis, ꝙ ieiuniũ est parsimonia victus abstinentiáq; ciborum: quia scilicet addendum est, secundum ordinationẽ vel consuetudinem ecclesię, id est, semel tantum in die naturali sumendo cibum per modum cibi. Et satis concordat Panor. vbi suprà, & similiter Gofr. dicens ꝙ est subtractio prandii, & post cœnam cuiuslibet cibi priuatio vsq; in diem sequentẽ: & abstinentia à carnibus & trahentibus seminalẽ originẽ ab ipsis: vt à lacte, caseo & ouis. quæ diffinitio elicitur ex distin. iiij. c. deniq;. & recitatur ac declaratur à Panor. vbi suprà: pro quo etiam aduerte primò ꝙ secundũ Gregorium, prandium in hora nona apud antiquos vocabatur cœna: quia scilicet nulla cibatio sequebatur, & secundò ꝙ abstinentia à carnibus & reliquis competit solùm ieiunio Quadragesimali: aliis autem ieiuniis secundum consuetudinem regionis: quod
4 Isidorus notauit in parsimonia ciborum. ¶ Primò† verò quæritur, vtrum & quando siue quibus diebus ieiunium cadat sub præcepto ecclesiæ, vel sub consilio, vel sub prohibitione? Et dicit Sanct. Thomas, secunda secundæ. quæstio. cxlvij. quòd ieiunium inquãtum pertinet ad necessitatem correctionis peccati, vel satisfactionis in pœnitẽtia, vel ad eleuationem mentis in spiritualia: sic in communi cadit sub præcepto legis naturæ: sed determinatio temporis & modi ieiunandi cadit sub præcepto iuris positiui: quia ab ecclesia sic statutum est, scilicet vt aliquibus diebus fideles ieiunent. quod patet. Primò, quia dicitur dist. xj. quòd in his rebus in quibus nihil certum Scriptura statuit, mos populi mos Dei: nec refert vtrum volũtas principis verbis aut factis declaretur. ff. de legi. l. de quibus. vnde obligat rationabilis & præscripta consuetudo: distinct. ij. cap. illud. & cap. illa. Secundò, quia hoc videtur expresse præcipi de consecr. distinct. iij. non liceat. & cap. non oportet. & cap. placuit. & distinct. v. quadragesima. ¶ Quibus† autẽ die- 5
bus ex mandato ecclesiæ quis teneatur ieiunare: dico ꝙ in infrà scriptis. Primò in Quadragesima tota, exceptis dominicis diebus, de consecr. dist. v. quadragesima. & de consecr. dist. iij. non liceat. Secundò, in quatuor temporibus. dist. lxxvj. statuimus. de quibus in hoc versu, Vult crux, Lucia, cinis, & charismata dia, Vt ieiunetur quarta sequẽs Feria, id est, ieiunium quatuor temporũ celebretur prima quarta feria, quę sequitur festum sanctæ Crucis de mense Septembris, & festum sanctæ Luciæ, & cinerum, & Pentecosten. Tertiò, in vigilia Pentecostes, vt not. distin. lxxvj. cap. de ieiunio. & licet Grat. eadem distin. in §. necessario. teneat ꝙ sit de consilio, verius tamen est quòd sit de præcepto, secundum Ioan. gloss. ibi in d. §. & allegar d. c. de ieiunio. Sed ego dico primò ꝙ non est de præcepto ex iure canonico scripto, vt tenet Grat. quia secundum S. Thom. secunda secundæ, quæst. cxlvij. art. v. ad tertium, ieiunium exultationis non est in præcepto ecclesiæ: & tale est non solum quod est in vigilia Pentecostes, sed & quod euenit intra octauas eiusdẽ: vt idem dicit in iiij. dist. xv. quæst. iij. arti. iij. q. j. ad quintum. Dico secundò ꝙ est de præcepto: vt dicit Ioan. non ex ratione eius, sed propter generalẽ consuetudinẽ fidelium. Quartò in vigilia natiuitatis Domini nostri Iesu Christi: extrà eo. c. j. Quintò in vigilia Assumptionis beatæ Mariæ: vt in d. c. j. non autem in vigilia natiuitatis eiusdem secundum Petr. de Palu. & cõmuniter Doct. licet Archid. in secunda parte. tit. vj. dubitet. Sextò in vigilia Io. Baptistę, & Laurentii, & Omniũ Sanctorum ex generali ecclesiæ cõsuetudine, secundum Inno. & communiter Docto. licet nullo iure inueniatur expressum. Septimò in omnibus vigiliis duodecim Apostolorũ: præter vigiliam Philippi & Iacobi ac Ioan. Euãgelistæ: extrà eod. cõsilium nostrum. & sunt hæ, scilicet Sancti Mathię, de qua suprà, Bissextus. Petri, Pauli, Iacobi, Bartholomæi, Simonis & Iudæ, Andreę & Thomæ. dicit tamen Petr. de Pal. ꝙ vigilia Bartholomæi, Iacobi & Mathiæ est de præcepto solùm vbi est consuetudo: sed primũ est tutius, communius & magis iuridicum. Si tamen prædictarũ vigiliarum aliqua in Dominica euenerit, sabbato præcedenti ieiunanda est. extra eod. cap. j. & ij. Ex consilio autem, & non de præcepto ecclesiæ ieiuniũ indicitur in Aduẽtu Domini, secundum cõmunem opinionẽ doctorum: de quo in c. cõsilium. extrà eod. & in Rogationibus, de quo in c. rogationes. de consec. dist. iij. & in quarta ac sexta feria, vt in c. ieiunia. ead. dis. & in omnib. sabbatis, vt in c. sabbato. ead. 6
dist. Ex† prohibitione verò ecclesiæ quis ieiunare non debet in die dominico, de cõsec. dis. v. quadragesima. vbi dies dominicales subtrahũtur ab obseruantia ieiunii quadragesimalis: & à fortiori in aliis temporibus: & dist. xxx. si quis presbyter. Vnde S. Tho. in iiij. dist. xv. & ij. ij. q. clxvij. dicit ꝙ qui ea die ieiunaret quasi agens cõtra consuetudinẽ populi Christiani, vel ex superstitione, peccaret. quod intelligo de ieiunante ad afflictionẽ: quia ieiuniũ luctus nõ licet tẽpore lætitię, id est tẽpore Paschali vel in Dominica: vt dicit ij. ij. vbi s. Secus si quis ieiunaret sine scãdalo ieiunio exultationis, quia nõ peccaret: & idem si ieiunaret ad sanitatẽ, vel studium, vel ad mortificationẽ corporis, quę differri non potest propter præsentẽ carnis petulantiã vel 7
huiusmodi. ¶ Secundò† quæritur, qñ quis circa ieiunium obligetur, vel deobligetur, seu excusetur ex consuetudine. Et dico duo. ¶ Primũ. Secũdũ Pet. de Pal. in iiij. di. xv. ad ieiunia cõsuetudinaria ipsa cõsuetudo ligat, etiã si scriptura non

non dicat. arg. c. in his rebus. dist. xj. vnde si in aliqua diœcesi consueuit certo die ieiunari, tenentur ieiunare illi de diœcesi siue indigenæ: sicut & si episcopus ieiunium indiceret. alienigenæ verò si veniunt animo habitandi, ex tũc ligantur ieiunio cõsuetudinario sicut & scripto. Si autem transeant solùm, non ligantur consuetudinibus & statutis terræ, licet in comedendo cauere debeant à scandalo: quia si esca fratrem meum, &c. arg. dist. xij. illa. Secundũ Archi. tamen consuetudo laicorum non ligat clericos, nec clericorum secularium religiosos, quia distincti sunt modi abstinentiæ inter hos tres status: & plures abstinentias habẽt clerici quàm laici, & religiosi quàm clerici seculares. vnde non oportet ꝙ ad eorum ieiunia ligentur, quorum etiam consuetudinibus à suis ieiuniis non absoluuntur, secundũ regulam iuris: Quem non honoro, nec onero. ¶ Secun-
8 dum. † Vbi ieiunium est iure statutum, Host. in c. ij. extra eo. dicit ꝙ in ieiuniis solennibus, id est, per ecclesiam indictis, nihil potest facere cõsuetudo. quod Pan. verum limitat primò quantum ad ieiuniũ tollendum ex toto sine causa rationabili: secus quantum ad interpretationem qualiter sit explendum, puta quo ad cibos, horam, collationem, & huiusmodi: quia consuetudo est optima legũ interpres. Et secundò, nisi papa sciret & toleraret. vnde in d. c. ij. facit magnum festum de quadam glos. ibi dicente ꝙ consuetudo est ieiuniorum relaxatiua. Ego verò primam limitationem approbo, & similiter secundam concurrentibus duobus. Primò ꝙ papa toleret sine reclamatione: secus vbi reclamaret per prędicatores, sicut vbiq; facit de ieiunio Quadragesimæ, quod à minori parte fideliũ seruatur, & tamen consuetudo non excusat. Secundò ꝙ consuetudo talis sit apud timoratos, & non eos qui non ieiunant, credentes tamen & scientes se ieiunio obligatos: quia non est consuetudo, sed corruptela. Vnde secundũ Archi. excusantur indigenæ terræ vbi viri timorati non ieiunant in vigiliis Iacobi, Bartholomæi & Mathiæ: non autem si non ieiunent
9 ribaldi: & similiter excusantur à ieiunio suæ terræ alienigenæ alió se transferentes animo habitandi: non autem si transeant solùm, sicut nec ad illius terræ ieiunia ligantur. ¶ Tertiò† cùm de integritate ieiunii, secundum Rich. in iiij. tria sint, scilicet comestio vnica, determinata hora comedendi, & abstinentia à carnibus, ouis & lacticiniis in Quadragesima: quæritur qualiter sit ieiunandum vel frangatur ieiunium quantum ad vnitatem comestionis? Et dico multa. ¶ Primum. Circa istud varia fuit doctorum opinio: nam aliqui dicunt nullo iure caueri ꝙ semel tantum in die ieiunii comedatur, & consequenter liceret pluries in die comedere sine fractione ieiunii, modò fiat ex causa rationabili, & secundũ consuetudinem eorũ quibus conuiuitur. quam opinionẽ sequitur Pan. in rub. de obser. ieiu. quia, inquit, cùm non habeamus ius specificũ, recurrendũ est ad consuetudinem loci. & facit c. vtinam. dist. lxxix. ex quo infert ad collationem serotinam, vt j. particu. iij. Pro hac opinione facit quod not. Innoc. in d. rubr. ꝙ prandere pluries in die est cõtra consuetudinem approbatã ecclesię: & sic videtur sentire ꝙ non sit cõtra ius specificum. & idẽ ibi dicit ꝙ Cistercienses licitè statuerunt ꝙ seruitores in die ieiunii aliquid sumant, scilicet ante prandium. item ꝙ seruientes dominis faciendo credentiam ieiunium nõ soluunt. Alii verò dicunt ꝙ geminata comestio ieiunium soluit: quia ecclesiæ vniuersalis consuetudo, quæ pro lege habenda est, sic obtinuit vt semel tantum comedatur. quã opinionem sequitur Gofr. & communiter Theologi in iiij. dist. xv. Pro hac facit ꝙ fideles communiter pluries in die bibunt sine conscientia frangendi ieiunium, nõ autem pluries comedunt. Sanct. Tho. autem has opiniones concordat, dicens ꝙ ieiunium soluitur si comedatur pluries per modum cibi: non autem si per modum medicinæ, id est, ad reparandum ne potus noceat, vt Archid. doctè & eleganter exponit. Igitur non frangunt ieiunium propter pluralitatem comestionum qui comedunt in ordine ad potum, vt infrà particula tertia: nec lectores aut seruitores prægustãtes, aut qui surgunt à mensa propter instantem necessitatẽ denuò regressuri vt prandeant: quia tota est vna comestio & vna mensa, secundum Rod. scilicet propter continuum exercitium circa prandium, vel ex intentione interrumpẽtis: nec facientes credentiã quo ad carnes in Quadragesima: quia hoc non est per modum cibi: nec qui mane vel serò bibit vinum vel ceruisiam, aut comedit electuaria delectationis causa secundum Rich. quia scilicet hoc nõ fit per modum cibi. nec secundum Pet. de Pal. qui non propter famem aut voluptatem, sed timore deficiendi præ anxietate in die ieiunii ficus vel porrectam vel aliquid huiusmodi prælibaret ante horã comestionis quasi per modũ medicinæ. Frãgit verò ieiuniũ quicunq; aliquid comestibile vel potabile sumeret extra prandiũ in fraudẽ, i. ad subleuandã non quidem debilitatem, sed famem, vt ponit Archi. quia iste ex sua intentione pluries cibatur sumendo aliquid per modũ cibi. ¶ Secũdum. Licet potus aliquo modo nutriat, tamen secundum Sanct. Tho. quia magis sumitur ad corporis alterationem & digestionem ciborum quàm ad nutrimentum, licitũ est ieiunãtibus pluries intra diem vnam potare: licet immoderãtia circa hoc posit esse peccatũ, & meritum ieiunii perdere. Et idem dicit Pet. de Pal. scilicet ꝙ potus ieiunium nõ soluit siue post siue ante prandium: nisi fiat in fraudem, id est, ad subleuandam famem. Et idem Alber. & Pet. & Rich. dicens de bono & æquo magis abstinendum esse à potu vini, ceruisiæ, & huiusmodi in mane quàm in sero: quia tunc vt plurimum nocet stomacho ieiuno. Et si, vt isti dicunt, licitus est mane potus etiã vini sine fraude: licitum etiã aliquid sumere pro stramẽto potus ne obsit, modò cesset omnis fraus circa intẽtionẽ, & indiscretio circa quantitatem. Et hoc expresse tenet Sanc. Tho. in iiij. dist. xv. in quæst. de ieiunio. art. iiij. q. licet non loquatur de pane & fructibus vel herbis quæ cõmuniter veniunt in cibum hominis, sed de electuariis & huiusmodi medicinalibus. ¶ Tertium. † De collatione serotina generaliter 10
sciendum est ꝙ quædam sunt, quæ nec sumuntur nec sunt ordinata principaliter ad nutriendũ, licet nutriant aliqualiter, vt potus etiã vini, & electuaria, & aliæ medicinæ & huiusmodi: de quibus intelligitur ꝙ ex sensualitate sumpta nõ frangũt ieiuniũ: quædam verò sunt ordinata principaliter ad nutriendum, quæ in cibum sumi consueuerunt, vt panis: & secundũ Pet. de Pal. & fructus & herbæ principaliter panis. De primis ergo & de secũdis, excepto pane, non est dubium ꝙ licitè de sero sumũtur causa medicinæ, id est, ne noceat potus: licet non per modũ cibi. sed & si nõ sumãtur per modum medicinæ secundum Arch. piè interpretandum est ratione cõsuetudinis, quæ ea de causa videtur introducta. quod etiã sentit Pan. quia cõsuetudini standum est, ex quo ius non est in oppositũ: quod secũdum eos limitatur, nisi fiat excessus in quantitate vltra consuetum, vel nisi fiat in fraudẽ, id est, studio se ad nutriendum contra famẽ. secus si stante quantitate cõsueta fiat ad alium rationabilem finem: puta ad dormiendũ, ad sustentandũ naturã, aut vocem conseruandam, & huiusmodi: imò & si ex sensualitate, imò ex ratione famis secundum mentem Panor.

quia sufficit non exire terminos consuetudinis. vnde dicit Direc. secundum quosdam posse statui vt in ieiunio ecclesiæ bis comederetur, sed parū. De pane tamen dicit Archi. q̄ eius buccella ieiunium soluit. sed ex Sanct. Tho. & Pet. de Pal. & aliis doctor. præcipuis hæc distinctio panis ab aliis, quæ veniunt in cibum hominis, haberi non potest nisi de congruo. vnde quia circa hoc legem aliam præter cōsuetudinem non habemus, dico q̄ vbi est consuetudo, licitè sumitur panis, si aliud non habetur: vel si habetur, illud stomacho nocet, vel non reparat sufficiēter cōtra potum. Imò etiam licet eo casu vbi est consuetudo de nō sumendo panem: quia in foro conscientiæ consuetudo non obligat, nisi inquantum legislator intendit, vt patet ex dictis suprà Consuetudo. §. xiij. qui non intendit vt sine pane bibas, quādo sine pane potus, quo indiges, obesset: vt quia fructus non habes: vel si habes, nō habes stomachum fructibus opportunum. ¶ Quartò † quæritur qualiter ieiunandum sit quantum ad horam comedendi? Et dico multa. ¶ Primū. Dies artificialis secundū Astrologos habet duodecim horas inæquales, quarum extrema sunt ortus & occasus Solis: medium verò ad quod sexta terminatur, est punctus meridiei. Totam autem diem artificialem partimur in quatuor partes æquales, quarū duę sunt ante meridiem, & duæ post: & quarum quælibet continet horas tres: ex quo fit vt horas numeremus per triplicitates, id est, accipiendo extrema illarum quatuor partium, & dicendo, tertia, sexta, nona, & duodecima. Et sic factum est vt primū trium horarum spatium post meridiem dicatur hora nona: & aliud immediatè præcedens dicatur hora sexta, ita q̄ hora sexta finitur in puncto meridiei: & ibi incipit nona. ¶ † Secundū. In iure scripto nulla hora est determinata comedendi in die ieiunii, nisi hora vesperorū tempore quadragesimali: vt de consecr. dist. j. solēt. & per Pan. in rub. de obser. ieiun. vnde in hoc consuetudo est lex & statutū ecclesiæ: & hoc secundū omnes est vt hora nona comedatur. Sed quia hora nona dicitur & in prin. & in fi. San. Tho. in iiij. dist. xv. q. iij. videtur velle q̄ in omni ieiunio prandendum sit hora nona completa, id est, hora tertia post meridiē: quod Pet. de Pal. verum dicit quo ad ieiunium quadragesimale tantùm: quo ad alia verò dicit licitum esse prandere in principio nonę, id est, in meridie: sed quia hic lex est cōsuetudo, consuetudini standum est populi Dei in omni ieiunio, vt in meridie, non per astrolabium, sed grosso modo cōputato comedatur. dist. xj. in his. ¶ † Tertium. Præuenire notabiliter horam comedendi ex causa rationabili secundum Inn. in rub. de obser. ieiu. non est peccatū: & sic dicit debere intelligi c. solent. de consec. dist. j. quod intelligo verum in his qui sunt obligati ieiunare, si interueniat superioris posibilis haberi commodè dispensatio. Sine causa verò rationabili præuenire horam etiam per notabile spatiū, Sum. Ang. dicit esse veniale tantum, allegans §. alias ea demum. xxv. dist. vbi dicit Ang. q̄ si quis corpore sanus aliis ieiunātibus prandere voluerit, scilicet ante horam, est peccatum veniale. sed vt dicit ibi glo. Augu. loquitur de ieiuniis voluntariis, non de necessariis. vnde secundum Pet. de Palu. est mortale. & idem dicit gloss. in d. §. alias. & videtur esse text. in d. c. solent. quòd licet secundum d. Sum. loquatur de consilio, tamen hoc nec certum est nec probabile. Potest tamen secundum Petr. de Palu. circa horam dispensari propter debilitatem, vel lectionem, vel iter, aut alias pias causas. ¶ Quartum. † Tardare ieiunium post nonam quātumcunque tardetur, non est peccatum, secundum omnes docto. nisi fieret ex aliqua superstitione. ¶ Quintò † quæritur, qualiter sit ieiunandum quantum ad abstinentiam carnium & huiusmodi? Et dico multa. ¶ Primum. Esus carniū in omni ecclesiastico ieiunio interdictus est, & illud frangit secundū omnes doc. esus verò ouorum & lacticiniorum interdictus est in quadragesima: vt dis. iiij. denique. non autem in aliis ieiuniis secundum Pet. de Palu. & San. Th. & communiter doc. nisi consuetudo hoc habeat, quam vbiq; seruandam in ieiuniis dicit August. Ambro. & Hier. dist. xij. illa. & dist. lxxvj. vtinam. vnde in omnibus ieiuniis præter Quadragesimam, ista comedi possunt, vbi cō suetudo est q̄ comedantur. Vnde secundum Pet. de Pal. is cui iniunctum est ieiunare simpliciter, non tenetur nisi à carnibus abstinere. Sed & si alicubi sit consuetudo q̄ non comedantur, Sum. Ang. nō putat frangi ieiunium si comedantur nō ex gulositate, sed ex causa rationabili. Sed quia consuetudo in his est lex, dico q̄ ex hoc ieiunium frangitur: nec excusatur comedens à mortali, nisi sicut excusatur ieiunium frangens: de quo j. §. ix. ¶ Secundum. † Tenet Host. in Sum. eo. titu. q̄ cuicunque conceditur vsus ouorū & casei cōcessus intelligitur vsus sagiminis siue lardi: arg. c. presbyter. dist. lxxxij. & ibi glo. & idem Pan. in c. consuluit. de Iudæ. licet tunc non sit licitum vti carnibus: quia quasi mutando formam videtur rei substantia immutata. ¶ Tertium. Secundum Pet. de Palu. Britones comedentes in Quadragesima butyrum, videntur excusari: quia in illis partibus, in quibus ecclesia dispēsare potest, seiēdo & dissimulando dispensat, si tamē ita dissimulat q̄ nec punit excommunicatione, nec prohibet verbo, alioquin cùm ad correctionem teneatur, participaret in crimine. vnde fornicationem simplicem & si non puniat, prædicat tamē esse illicitam. Vnde cùm ecclesia sileat, nec eis prohibeat, nec prædicet eos male facere, & si aliud priuilegium non habeant, excusantur. hæc ex illo. ¶ Quartum. † Secundum Archid. qui excusatur à ieiunio propter ætatē vel laborem vel aliā causam rationabilem: & potest in Quadragesima vti quadragesimalibus cibis: & vtitur carne, lacticiniis vel ouis ex voluptate, vel incuria, mortaliter peccat. & idem dicit de quocūq; comedēte carnes in aliis ieiuniis ecclesiæ. ¶ Sextò † quæritur quando, id est, qua ætate ex præcepto sit ieiunandum? Et dico duo, quantum scilicet ad iuuentutem & senectutem. ¶ Primū. Qua ætate incipiat quis obligari ieiunio. Io. Andr. Inn. super c. consilium. de obseruantia ieiuniorum. multas recitat opi. in nulla se firmans. Opinio autem Inno. in rub. de obser. ieiu. est, q̄ teneantur omnes sanæ mentis, doli capaces, potentes ieiunare, cùm peccare possint & peccata deflere. de delic. pue. c. j. & idem videtur tenere Suppl. tanquā tutius contra Rof. & Sum. Ange. Sed veritas & communis opinio est, quam ponit San. Tho. & Pet. de Pal. & Arch. q̄ post finem tertii septēnii, id est, post xxj. annum: quia licet antea teneatur quis carnem subiugare spiritui, non tamen per hoc mediū, propter indigentes multo cibo ad nutrimentū & augmentum. Nec tamen est simile secundum Pet. de indigentibus multo cibo ad generationē: quia diebus ieiunii coniuges abstinere debent à coitu. & semel in anno sufficit fœcundare, & cum ieiunio plus abundat semen quàm sit necesse. Quia tamē circa illud tempus quidā aliis sunt fortiores secundū eūdem Pet. de Pal. relinquitur arbitrio cōfessoris & consilio medicinę ieiunare vel non: & in religionibus discretioni prælatorū secundum Veruec. Professi tamen regulam, in qua præceptum est aliquibus diebus ieiunare, ad hoc obligantur ante dictam ætatem. ¶ Secūdum. In senibus nullum tempus ab aliquo determinatum est, in quo ab obligatione ieiunii

nii absoluantur. vnde excusari possunt eo modo quo infirmi & debiles, de quibus est eadem ratio, secundū Innoc. & Asten. ratione verò senectutis tantùm nō excusantur, si sunt ad ieiunium fortes. Rich. tamen in iiij. dicit non obligari nimiùm senes, id est decrepitos: quia propter debilitatem caloris indigent crebrò refici: cuiusmodi sunt regulariter qui septuagesimū annum compleuerunt secundum medicos: & glo. in proœmio vj. ad quod facit illud psalmi, Anni nostri in ipsis septuaginta annis. & l. fi. C. qui ætate. lib. x. iuncta l. ij. §. fi. ff. de decur. vbi maior lxx. annis excusatur à muneribus personalibus, & à fortiori à ieiunio, quod est maximū onus. ¶ † Septimò quæritur, vtrum ieiunia, quæ sunt de præcepto, transferri possint aut redimi vel cōmutari cum dispēsatione vel sine? Et dico multa. ¶ Primum. Ieiunia ab ecclesia præcepta de die in diem transferri possunt ex causa secundum Inno. in d. rub. sicut si festum accidit secunda feria, vigilia ieiunatur in sabbato, & nō in dominica: extra eo. c. j. & ita pari ratione si vigilia accidat in festo solenni, propter eius venerationem potest ptiori die ieiunii expliciari, sicut in Francia vbi sunt ecclesiæ sancti Quintini, vigilia omniū sanctorum ieiunatur die præcedenti: quod Pan. in d. rub. limitat, modò fiat authoritate episcopi: arg. c. ij. de obser. ieiu. in fi. ¶ Secundum. Quantum ad redemptionem ieiuniorum ecclesiæ Innoc. & Pan. in d. rub. tenent q̄ aliquis citra papam dispensare non potest, nisi causa sit in debēte ieiunare: ex causa autem potest episcopus dispensare, & in bonū aliud compensare: & causa satis sufficiens est debilitas personæ ex defectu naturæ vel exteriori proueniens exercitio: imò secundū Archi. est etiam vtilitas publica: puta bona & necessaria prædicatio, vel discursus propter necessitatem vel vtilitatem ecclesiæ. quam ieiunii cōmutationem Sum. Ros. intelligit nō posse fieri propria authoritate: quod verum est vbi dubiū esset an causa excusaret à ieiunio nēcne: secus vbi esset manifestum: vt j. §. ix. In ieiuniis autem ad quæ quis se voto obligauit, dispensare potest episcopus, etiā sine causa existente in vouente, modò illud, in quod fit cōmutatio, sit melius, id est, acceptius Deo: vt in c. j. de vot. Quæ verò imponuntur in pœnitentia, redimi possunt authoritate superioris, vel etiā æqualis confessoris: de quo x. Confessio. j. §. xxvij. ¶ † Tertium. Quantum ad dispensationē super solutione ieiunii talis regula seruāda videtur ex mente omniū doct. Si certum est q̄ quis ieiunare non possit, ex causæ euidentia potest quis ieiunium propria authoritate dimittere secundum Veruec. & omnes. Si verò sit dubiū, consulendus est vir bonus & peritus, puta medicus aut cōfessor vel alius, & si iudicio eius causa est euidens, iterum potest quis propria authoritate dimittere, secundū mentem eiusdē Veruec. quia eo casu causa est euidens: si verò ipse sit dubius, oportet adire superiorem, id est, episcopum vel propriū sacerdotem, qui declarare potest authoritatiue dispensando in dubio. Limita tamen totam regulam cessante scandalo: quia etiā causa extante euidente in se vel aliquibus, si inde aliqui scandalizarētur, petenda esset dispensatio. ¶ Quartum. Superior à quo in ieiunio ecclesiæ huiusmodi dispensatio petenda est, secundum Host. in c. consilium. eo. tit. est episcopus, nec sufficit licentia simplicis sacerdotis etiā ex iusta causa, nisi summa necessitas immineat: ita q̄ sine periculo ad episcopū recursus haberi non possit. Rod. autem sentire videtur q̄ hoc possit proprius sacerdos qui est iudex ordinarius conscientiæ: quia dicit q̄ arbitrio boni viri potius quàm per doctrinam generalem limitādum est pro quanta necessitate ieiunium sit soluendum. S. Tho. autem in iiij. dist. xv. tenet q̄ sacerdos potest dispensare, & prælatus in religione: adde verò tu q̄ medicus potest declarare: & similiter quantū ad carnes comedendas diebus prohibitis: peccat tamen medicus sine causa rationabili vel saltem dubia, secundū Arch. talia mandans: arg. xxiij. q. j. quid culpatur. ¶ † Octauò quæritur, vtrū obligati ad ieiuniū ecclesiæ & illud sine dispensatione soluentes, peccent mortaliter, & quoties? Et dico multa. ¶ Primum. Secūdum Card. in cle. j. de obser. ieiun. frangens ieiuniū ecclesiæ ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex cōtemptu vel inobedientia hoc faciat: puta quia nō vult se subiicere præcepto. & dicit hoc tenere Archi. in §. alias ea demum. distin. xxv. qui tamen ibi recitat Ioan. de Fan. hoc tenentem. Et istam opinionē sequitur Sum. Ang. cōtra Ros. & Suppl. addens vel nec ex cōsuetudine, vt j. Inobedientia. S. Tho. verò dicit q̄ peccat mortaliter, qui hoc facit ex contemptu, vel sic quod impediatur finis quem intendit legislator: nō autem qui ex causa rationabili. & intendit secundum Arch. illud quod sentit Pet. de Pal. & gl. in d. §. alias. & communis opinio, scilicet q̄ hoc non est mortale, nisi ex contemptu: vel sciēter sine causa rationabili vera vel æstimata. vnde secundum Pet. de Pal. si hoc fiat ex causa sufficienti non est peccatum: si ex causa non sufficienti, sed supple, quæ credatur sufficiens, est veniale, vt legentes Instituta in completorio si sine causa est mortale, si aduertit esse diem ieiunii. ¶ Secundum. Secundum Pet. de Pal. qui mane comedit de ieiunio non aduertens: si quidem scire tenebatur q̄ esset ieiunium, nō excusatur à fractione eius, nec tamen eadem die ieiunare tenetur, cùm iam sit, inquit, obligatus ad ieiunandum in alia: & si non liceret sibi plus comedere, nimiùm grauaretur: nec cum toto hoc esset ieiunium propter nimiam anticipationem: sed si non tenebatur scire, nō reputatur fractio ieiunii. vnde ac si esset ieiunus, potest illa die ieiunare comedendo sua hora pro prandio: quia ieiunium homini indictum non soluitur nisi per actum humanum, qui requirit intentionem & deliberationē veram vel præsumptam. hæc ex illo. sed vide particula sequēti. ¶ † Tertium. Qui non ieiunat vna die, licet videatur ad ieiunium teneri in alia, per Pet. de Pal. & tex. in c. j. de obs. ieiun. tamen dico oppositum per c. ij. eo. tit. vbi ieiunium frangentibus non imponitur vt alio die ieiunent. ad quod facit quod not. Innoc. in c. j. de celeb. miss. de eo qui officium dimisit, qui illud resumere non tenetur: quasi sit seruitus cuiuscunq; diei. Nam si teneor præstare operas certo tempore, & impedior: non sum obligatus alio tempore: quia non sunt eædem operæ, sed variantur ex tempore: vt est textus no. in l. sinō sortem. §. libertus. ff. de cōdictione indeb. & si relinquitur mihi vsusfructus per biennium proximè futurum, & impedior: nō possum petere vsumfructum alterius biennii: quia non est idē vsusfructus. l. si vsusfructus mihi. ff. de vsufruct. & redi. & habit. & text. c. j. debet intelligi de transfatione faciēda ex causa propter solennitatē. ¶ Quartum. Fractor ieiunii pro qualiber vice qua comedit in die ieiunii vltra vnā vicem, peccat mortaliter, secundū Ioā. de Neap. in quolib. quia istud præceptū reducitur ad negatiua, scilicet ne comedas nisi semel: quod verum esset si nouo contemptu semper comederet: alias aūt verius & cōius est dictum Duran. in iiij. q̄ tantùm semel peccat mortaliter: aliter obligaretur ad impossibile: quia ex quo semel ieiuniū fregit, illa die ieiunare nō pōt in Quadragesima: tamē secus vbi ieiunare pōt alia die: vnde quot dies quis omittit, tot peccata cōmittit. ¶ † Nonò quæritur, quæ sint personæ excusatæ, vel causæ rationabiles excusantes à ieiu-

nio? Et dico multa. ¶ Primũ. Ad cognoscẽdum quis possit & teneatur, vel non possit, siue nõ teneatur ieiunare, accipienda est regula, & maximè quæ ex S. Tho. in iiij. colligitur, talis scilicet ꝙ quilibet potest & debet conseruare sibi vitam & robur necessarium ad ea quæ sibi incumbunt facienda necessariò pro vita vel officio vel societate conuiuentium, vel respectu eorum quæ facere potest meliora ieiunio: intelligendo tamen primò ꝙ incumbere dicitur necessariò aliquid, quando aliàs esset notabile damnum vel incommodum: & secundò intelligẽdo de officio & societate quam quis relinquere non potest sine periculo vel incommodo: vt quia fortè incideret in latrones, si solus esset: vel quia vix posset viuere si officiũ desereret: vt cursor, vel laborator, & huiusmodi: & tertiò ꝙ in omnibus dubiis circa prædicta standum est arbitrio boni viri: vt dictum est supra. ꝟ. vij. particu. iij. ¶ Secundum. Iuxta mentem S. Tho. ij. ij. q. cxlvij. & iiij. dist. xv. peregrinantes, aut multum laborantes, quibus necessitas imminet tũc faciendi magnas dietas, vel multum laborandi, si volunt se & suos sustentare, vel non incurrere notabile detrimentum sui status, & cum labore, vel itinere non possunt obseruare ieiuniũ, excusantur: aliàs si possent vtraq; facere commodè, tenentur ieiunare: & similiter si possunt iter differre, & subtrahere, vel minuere laborẽ, ita vt possint ieiunare sine detrimento
24 sui status. Et † addit Pet. de Pal. ꝙ si peregrinatio non est necessaria, peccat illã aggrediens indiscretè, id est, eo tempore quo ieiunandum est: ea tamen aggressã licet incompossibile ieiunium frangere: sicut licet infirmo ex sua culpa durante infirmitate. Addit etiam S. Thom. ꝙ nolentes conducere operarios, nisi ieiunium frangant, non sunt immunes à culpa, nisi fortè sit causa necessaria quæ sest intentionem operis exposcat: item ꝙ ex parte operantis intentionem operis exposcat: item ꝙ ex parte operantis intentio maioris lucri non necessarii non excusat. Adde ꝙ Eugenius iiij. anno M. cccxl. circa hoc fecit magnã modificationem, indulgens ꝙ artifices laboriosa opera exercentes, & rustici, sine diuites sint siue pauperes, nõ teneantur ad ieiunium sub præcepto: vt refert Sum. Ros. & aliàs à viris doctis audiui. Quod autem de laboratoribus dixit S. Tho. intellige etiam de itinerantibus causa lucri. ¶ Tertium. Cursores, si hoc exigit suum currere præteritum vel futurum, excusantur à ieiunio: & hoc secundũ Pet. de Pal. non solùm si sine tali officio viuere nõ possent, quia tunc excusaret paupertas: sed etiam si aliter possent viuere, sed non æquè bene: quia aliud est de illis qui ad certum diem se locant, qui non debent se locare, nisi tunc possint ieiunare, si aliàs habent vnde viuant: aliud de eo qui locat se ad totum annum & ad totale seruitiũ: quia si exciperet ꝙ nunquam diebus ieiunii itineraret, nõ inueniret receptorẽ. ¶ Quartum. Excusantur etiam pauperes qui sufficientem cibum pro vna refectione habere non possunt: & similiter quãdo propter præcedentem inediam ieiunium nunc ferre non possunt, secundum S. Tho. ij. ij. vbi supra. Sub quo etiã secundum Archid. videtur posse comprehendi illos, qui nec possunt parare, nec habent parantes necessaria ad ieiuniũ. ¶ Quintum. Excusantur similiter secũdum Veruec. prægnantes & lactantes si debilitas eas impediat: vel si ex hoc timetur de periculo earum aut aborsu vel defectu alimenti pueri: imò ieiunium debent dimittere. ¶ Sextum. Excusantur etiam infirmi & debiles, qui si necessariũ cibum vna vice sumerent, obesset: pro quo tamen statur arbitrio boni viri, secundũ Archi. ¶ Septimum. Excusantur etiam senes
25 & paruuli, vt suprà dictum est. ꝟ. vj. ¶ † Octauum. Excusantur etiam vxores secundum Inn. & Pan. in rub. de ob. ieiu. contradicentibus viris quo ad ieiunia votiua seu voluntaria. xxxiij. q. vlt. manifestum. non autem quo ad indicta ab ecclesia: quia magis vicario Dei obediendũ est, quàm maritis iniustè præcipientibus. xj. q. iij. Iulianus. nisi inde inter ipsas & maritos scandalum oriretur: puta verbera, blasphemiæ, odia notabilia: quia tũc saltem ex licentia sacerdotis poterunt frangere. ar. c. vt constitueretur. dist. 50. in fi. quia præceptum iuris positiui non obligat aliquem cum scandalo: vt in c. ij. de no. oper. nunt. & c. nihil. de præscri.
26 ¶ † Nonum. Excusantur etiam prædicatores si eorum prædicatio sit necessaria ex officio: puta ex obedientia, vt patet ex dicta maxima: vel etiam si non sit necessaria ex officio, sed tamen sit necessaria ex carentia prædicantiũ, aut magna siue excellenti vtilitate: quia ieiunium alia opera meliora nõ impedit, dicente S. Tho. in iiij. ꝙ si abstinentia sit tanta ꝙ homo ab operibus vtilioribus impediatur, quãuis ad ea de necessitate non teneatur, indiscretum est ieiuniũ, etsi non illicitum. Et in quinto quolibeto, arti. xviij. dicit ꝙ si quis in tantum virtutẽ naturæ debilitet per ieiunũ & alia huiusmodi, ꝙ non sufficiat debita opera exequi: puta prædicator prædicare, doctor docere, cantor cantare, & sic de aliis, absq; dubio peccat. hæc ille, qui loquitur de prædicantibus & docentibus ex debito. Si autem aliquis voluntarie prædicet, id est, nõ missus: aut ideo missus, quia vult mitti, & sua prædicatio non sit necessaria: quia alii sunt qui æquè bene possunt supplere vel melius, nõ video quomodo sit tutus si ieiuniũ frangat: quia nõ est necessitas: vnde talis debet aliis operibus vacare. ¶ † Decimò generaliter quæritur, quid iuris de abstinentiis aliis à ieiunio? Et dico multa. ¶ Primum. Comedere carnes sexta feria sine causa infirmitatis est mortale. de conse. dist. iij. de esu carnium. quod tamen fallit si sit dies natiuitatis Domini: quia tũc licitè ab omnibus comeduntur: nisi ab his qui voto vel regulari obseruantia ad nõ comedendum tenerẽtur. de obser. ieiun. c. fi. & multo magis quãdo natale est in die sabbati. Ex quibus elici potest, primò ꝙ die festo non solùm spiritualiter, sed etiam corporaliter possumus honestè lætari in cibis & vestibus ad solennitatem diei: & secundò ꝙ prælatus in religione potens dispensare in esu carnium, potest cum subdito dispensare feria sexta si sit natale: quia cùm ibi sint duæ prohibitiones, scilicet ecclesiæ & religionis, sublata prima per ecclesiam stat solùm secunda, super quam potest prælatus. Nec obstat ꝙ ecclesia cum ist is nõ dispensat: quia verum est quantũ ad obligationẽ voti & religionis: nõ quo ad obligationẽ ecclesiæ. vnde si cum tali fiat dispensatio in voto, iam poterit comedere carnes, si deinde natale veniat in feria sexta. ¶ Secundũ. Qui vouit nõ comedere oua in feria sexta, si sit dies natalis Domini, nõ potest secundũ ali quos comedere carnes: quia abstinentia ouorum includit abstinentiam carnium, nõ econuerso. Vnde qui vouit abstinere ab ouis, etiã vouit abstinere à carnibus. Ego distinguo: quia si habitualiter intẽdebat se eo casu velle priuare carnibus: vt quia si hoc memoriæ occurrisset, hoc deliberasset: non potest comedere. Si verò intendebat se nõ priuare, potest: quia tantum obligatur quantũ intendebat. Si verò nõ scit discernere vtrũ sic vel sic, non comederet, non propter dictam rationẽ quæ potius est ad oppositum: quia priuans se minus dilecto, nõ priuat se dilecto magis: sed ideo quia in dubiis tenẽda est via securior. de spon. iuuenis. sed quia hoc nõ est necessariũ, sed sufficit eligere tutã: ideo cõtra faciens nõ esset iudicandus de mortali, nisi fortè
28 ratione erroneæ cõscientiæ. ¶ † Tertiũ. Comedere carnes sabbato vbi nõ est consuetũ, est mortale. de cõse. dist. v. quia dies.

dies. non autem vbi est consuetudo comedendi: vt in Francia, Cathalonia, & aliis partibus: quia stabitur consuetudini: dist. xij. illa autem. & idem Pan. in c. ij. extra eo. Ad c. autem, sabbato. de cons. di. v. dic quòd loquitur de consilio, sicut cauetur de die mercurii: & idem de c. quia dies. de cõs. dist. iij. de quo vide glo. in c. de esu. de consecra. dist. iij. in quo habetur quòd ibi de esu carniũ dicitur incipere diem à termino cœnæ, est consilium. secundum Dir. autem incipit à media nocte præcedente vigiliam, & durat vsque ad aliam mediam noctem sequentem. ¶ Quartum. Qui carnes die sabbati in suis partibus comedere cõsueuerunt, comedendo in partibus aliis, vbi hoc non est consuetum, secundum Dir. peccant. d. c. quia dies. xij. dist. illa. à contrario sensu: quia qui de patria vbi hoc non est consuetum veniunt ad illam vbi hoc est consuetum animo habitandi scilicet totaliter, comedendo non peccant: nisi adstringantur voto vel abstinẽtia regulari: extra eo. c. fi. Multa etiam pertinentia ad abstinentiam à carnibus habes infrà Religio, per totum.

De Ignorantia.

1 *Ignorantia, quæ propriè scientiæ priuatio est, nonnunquam & nescientia & error, latius sumpto verbo, dicitur. Et ea quoque triplex tita est.*

2 *Quæ propriè ignorantia dicitur, eadem quoque in tria genera diducitur. Aut enim bona, aut mala, aut neutro modo, & indifferens est.*

3 *Ignorantia mala multiplex quoque dicitur: idq; tum ex parte rei ignoratæ, tum ex parte actus, quem ignorans elicit, aut ignorat: & denique ex parte ignorantis. Et vnaquæque secundum ius, aut factum, circa quæ versatur, multifariàm secernitur. Et ibi clarè quid vnumquodq;.*

4 *Ignorantiæ primo, secundo, ac tertio modis acceptæ, qui sint effectus?*

5 *Ignorantiæ ex parte ignorantis, multiplex est differẽtia: cuius partes identidem diuisiones ac subdiuisiones recipiunt. Quibus etiam alia quoque species additur, quæ prauæ electionis dicitur: ex qua malus omnis ignorans censetur. Dicitur autem propriè ex causa peccati veniens inconsideratio.*

6 *Scire quis; ea teneturve sine quorũ cognitione actum ex officio aut præcepto debitum nemo rectè exercere potest. Vnde quæ fidei sunt & turis vniuersalia præcepta scire omnis homo tenetur: quo ad alia verò, quisque singulatim quæ ad officium vel statum suum pertinent, scire debet. Et quid de præceptis ecclesiæ, & de horum intellectu.*

7 *Ignorantiam peccati causam esse posse, non tamen quamlibet. Ea autem peccati causa esse dicitur, quæ scientiam actus peccati prohibitoriam tollit.*

8 *Ignorantia non quæuis peccatum est, sed ea, quæ eorum quæ quis scire tenetur. Nec ignorans quouis tempore actu peccat, sed tum demũ, cùm scientiam acquirendi tempus est.*

9 *Ignorantia quantum ad legem diuinam pertinet quatenus excusare dicatur? Et quæ sint in hoc consideranda.*

10 *Ignorantia non excusat à peccato in parte illud minuendo. Et ibidem quòd illa sola peccatum minuere potest, quæ peccati est ratio: ea tamen à peccato ex toto non excusat: quoniam eatenus voluntarium peccatũ minuit, quatenus voluntarium quoque minuit. Quæ si voluntarium non minuat, nec peccatũ quoque minuet. Quot modis autem ignorantia peccatum minuens cõtingere possit, hic apertè traditur.*

11 *Ignorantia facti à iuris pœna in animæ foro quatenus ac quomodo excuset, aut id minimè, eleganti distinctione planum facit. Et qui diligentiam circa factum adhibet, si quid præter agentis propositum contingat, imputari ipsi non debet.*

12 *Ignorantia iuris, quomodo à pœna eiusdem iuris in animæ foro excusset, aut contrà?*

13 *Ignorans summi Pontificis constitutionem ex negligentia, an si contra illam faciat, excusetur à culpa, abs qua excusatur, si sufficienti impedimẽto districtius, illam scire nequiuerit. Et qui vult ignorantiam ad deuitandam pœnam probare, audiendus est. Quod limitat, nisi sint prælati, officiales & medici, & huiusmodi, qui ea exercere habent, quorum ignorantia notabile damnum proximo illaturа est.*

14 *Ignorantia in humano iudicio, siue foro contentioso, qualiter à pœna excusет? Et qui agit contra aut Dei, aut naturæ legem, pœnam legis positiuæ annexam ignorans, ex huiusmodi ignorantia eam effugit.*

15 *Sententijs per statuta ordinariorum, an ignorantes ligentur? Et ibidem huius declaratio & limitatio. Et subinde si Papæ generalis cõstitutio aut statutum factum damnatum includat, qui cõtrafacit regulariter ob ignorantiam non excusatur.*

16 *Mulieres ac monachi ab ignorantia iuris excusationem minimè habent: quãdo ipsius iuris quotannis in locis vbi agunt, publicatio fit. Et ibidem argumentum à contrario sensu apud Canonistas nõ perpetuum esse.*

17 *Scott fundamẽtum, quo Summa Rosella aduersus Ang. Sum. vsa est, conuellitur. Et subinde, qualiter regula, quæ habet, quòd facti, non iuris ignorantia excusет, intelligi debeat?*

18 *Constitutio generalis vel prouincialis, vbi in contra facientibus dolum expressim, aut tacitè requirit, in ignorantibus locum non habet: quoniam ab eius pœna excusantur, quanquam factum damnatum huiusmodi constitutio contineat.*

19 *Constitutionem, aut statutum dolum expresè requirere, aut tacitè qualiter intelligatur? Et quid si ignorans in leui, aut leuissima fuerit culpa, qualiter tum puniatur, criminalitérne, an ciuiliter?*

20 *Iuris ignorantiam quo ad fructuum consecutionem bonam fidẽ non adimere. Et huius ibidem limitatio. Legis autem aut iuris ignorantia post tempus abs quo ligare occepit, non præsumitur.*

21 *Conclusiones decisiuæ ex his, quæ de ignorantia dicta sint, quænam colligantur? Et ibidem de his, qui aduersus extrauagan. Pauli, Ambitiosè. committunt?*

IGNORANTIA † licet propriè sit priuatio sciẽtię, tamẽ largè quandoq; sumitur pro nesciẽtia, quæ negationem sciẽtiæ importat, quæ & in lapide & in angelis, secundum Theologos, & in natura hominis integra quo ad aliquid esse potest. quandoq; etiam largè sumitur pro errore, scilicet habitu scientiæ falsæ. ¶ Vnde cõsueuit dici quòd ignorantia est triplex. Prima scilicet negationis, qua scientia negatur, nec tamen aptitudo sciendi ponitur. Secunda, priuationis, qua sciẽtia negatur, & aptitudo sciẽdi ponitur. Tertia, prauæ dispositionis, quæ ponit errorem scientiæ rectæ contrarium. ¶ † Sed nunc intendimus de ignorantia proprie, quæ est priuationis: & est propriè priuatio sciẽtiæ possibilis adipisci. Et hæc in genere est triplex: quædam scilicet bona, qua scilicet ignorantur ea, quæ scita esse possent occasio peccati: vt dist. xxviij. quãuis quædã verò mala, qua scilicet qs ignorat q̃ scire tenetur: alia nec bona, nec mala, qua scilicet quis ignorat q̃ scire neq; expedit neq; tenetur, sicut sunt loquutiones & particularia facta hominũ ad se nullo modo pertinentium, puta loquentium in India. Sed nunc intendimus de ignorantia mala. Et hæc si distinguatur ex parte rei ignoratæ est duplex: quia quædam est ignorantia iuris, qua scilicet ignoratur aliquod ius: vt si nesciо me posse succedere cognato meo decedẽti. ff. de iur. & fac. igno. l. j. quæ ignorantia diuiditur, sicut & ius ignoratum: quod est multiplex, scilicet naturale, diuinum, humanum, tam ciuile, quàm canonicum, & municipale. Quædam ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

10 rò est ignorãtia facti: vt si ne sciam illum decessisse, qui mihi cognatus est, vel aliquid simile. quæ ignorantia diuiditur sicut & factum, quod est multiplex, scilicet factũ necessarium ad salutem, vt quòd Christus sit passus. & necessariũ ad officiũ: vt in presbytero manuũ impositio: & factũ propriũ ac alienũ. ¶ Si verò distinguatur ex parte actus, quem ignorans elicit vel imperat, est triplex, scilicet antecedens, & cõcomitãs, & sequês. quam distinctionẽ vide diffuse xij. q.vj.ar.viij. Vbi S. Tho. dicit quòd ignorãtia ad actum voluntatis se habet cõcomitanter, quando est de eo quod agitur: & tamẽ si sciretur, nihilominus ageretur: sicut si voles occidere hostẽ occidat illum credens se occidere seruum. Si verò se habet cõsequẽter inquantũ ipsa est volũtaria, vel quia volũtas in ipsam fertur volẽs ignorare: quo casu ignorantia est affectata, vel quia nõ curat scire quod scire potest & debet: sic enim nõ agere & nõ velle volũtariũ dicitur: vt cum quis actu nõ cõsiderat quod cõsiderare potest & debet, quæ est ignorantia malæ electionis ex habitu vel passione proueniens, siue quia notitia, quam debet habere, acquirere non curat: quomodo ignorãtia vniuersalium iuris dicitur voluntaria, quasi per negligentiam prouenientes: antecedenter verò se habet, quando non est volũtaria, & tamẽ est causa volendi quod alias homo non vellet: sicut cùm quis ignorat aliquam circunstantiam actus quam scire non tenebatur: & ex hoc aliquid facit quod nõ faceret si sciret: puta cũ adhibita diligentia proiiciens sagittam interficit transeun
4 tem nesciens aliquem transire. Ignorantia†igitur primo modo non inducit ad volendum, sed accidit simul aliquod esse factum & ignoratum: & non facit inuolũtarium: quia nihil causat repugnans voluntati, sed facit non voluntariũ, quia ignoratum non potest esse volitum. Secundo autem modo non causat inuolũtarium simpliciter: quia est voluntaria: sed secundum quid, inquantum præcedit motum voluntatis ad aliquid agendum, qui non esset scientia præsen
5 te. Tertio autem modo causat inuoluntarium simpliciter. hæc ex illo. Si†verò distinguatur ex parte ignorãtis: sic est valde multiplex secundum diuersos gradus negligentiæ & culpæ in sciendo ea quæ sunt iuris aut facti. Nam quædam est ignorantia affectata, illa scilicet qua quis non vult scire quod tenetur, sed placet ipsum nescire vt liberius peccet cõscientia non repugnante. Quædam verò nõ est affectata: & ista est duplex: quia quædam est inuincibilis, id est, humano studio insuperabilis: siue quia nullo modo superari potest, vt ea quæ est in pueris & amentibus: siue quia superari potest, sed cum maxima difficultate, vt in sensu debilibus. Vnde secundum Veruec. dubitans & consulens viros doctos falsè consulentes, laborat ignorãtia inuincibili. Quædam autem est vincibilis. Et ista est duplex: quia quædã est crassa & supina, quæ de mente Doct. est illa, qua quis sciẽda non scit ex negligentia lata siue latæ culpæ: vt quia non scit publica & manifesta, quæ omnes sciũt, ad similitudinẽ hominis crassi & supini, qui nõ videt etiam posita corã. Quædam verò nõ supina. Et ista est duplex: quia quædam est improbabilis, qua scilicet quis ignorat probabile, id est, id quod omnes vel maior pars ciuiũ scit. ff. de iuris & fact. igno l. regula. §. sed facit. Quædã verò est probabilis, qua scilicet quis ignorat improbabile, vt est illud quod omnes vel maior pars ignorat. Et ista de mente doct. videtur etiã distinguenda: quia aliquando ex leui, aliquando ex leuissima aut nulla procedit ádiscendi negligentia. ¶ Præter omnes tamẽ recitatas ignorantias est ignorantia pratæ electionis: secundum quam omnis malus dicitur ignorãs, tertio Ethi. qua scilicet id quod in vniuersali scitur esse ma-

lum, in particulari creditur bonum: sicut qui fornicatur, fornicationem, quã aliàs scit esse peccatum & malũ, hic & nũc credit bonum: sed hæc non est ignorãtia propriè, sed incõsideratio veniens ex causa peccati, id est, ex habitu vel passione vel aliquo simili prohibente rationem à consideratio
6 ne actuali. ¶ Primò†verò quæritur, quæ sint illa quæ q̃sq: scire tenetur? Et dicit S. Tho. ij.ij.q.lxxvj.arti.ij.q̃ quisq: tenetur scire illa, sine quorum scientia actum debitũ exercere rectè non potest vnde omnes tenentur scire ea quæ sunt fidei & vniuersalia iuris præcepta: singuli verò ea q̃ad eorũ statum vel officiũ pertinẽt: non autẽ theoremata geometriæ, vel particularia contingentia, nisi in casu. hæc ille. Sed intellige q̃ quisq; tenetur scire ea, quæ sunt fidei eo modo quo §. Fides. §. iij. dictũ est. & vniuersalia iuris præcepta, id est decalogũ, quantũ scilicet ad substantiã, vt sciatur q̃ furtum est peccatũ, & huiusmodi, non autem quantũ ad ordinem. Quantum autem ad præcepta ecclesiæ quisq; tenetur scire solũm ea, quæ non potest sine lata negligentia ignorare: vt q̃ clericus non sit cædendus, & huiusmodi: pro leui autem non tenetur quis de mortali regulariter. de quo vide
7 S. Culpa. §. ij. & iij. ¶ Secundò†quæritur, vtrum ignorãtia possit esse causa peccati? Et dicit S. Tho. ij.ij.q.lxxvj.art.j. q̃ sic per accidens, sicut remouens prohibens: quia est priuatio scientiæ perficiẽtis rationẽ, quæ prohibet actũ peccati, inquantum dirigit actus humanos: & hoc siue sit ignorãtia vniuersalis principii: vt q̃ pater non sit occidendus. siue particularis circunstantiæ: vt q̃ hic sit pater: quia secundum vtranq; scientiã ratio est actus dissectiua. Igitur non quælibet ignorãtia est causa peccati: sed illa tantùm quæ tollit scientiam prohibentẽ actum peccati: vnde ille, cuius voluntas sic est dispositа, q̃ non prohiberetur ab actu parricidii, etiam si patrem agnosceret, ignorantia patris non est causa peccati: sed cõcomitanter se habet ad peccatum, ideo q̃ talis nõ peccat propter ignorantiã, sed ignorãs. iij. Ethi. hæc
8 ex illo. ¶ Tertiò†quæritur, vtrũ ignorantia sit peccatum? Et dicit S. Tho. ibi. arti. ij. quòd nulla ignorantia inuincibilis, id est, studio insuperabilis, est peccatum, quia non est voluntaria: nec imputatur ad negligentiam, si quis nesciat quod scire nõ potest. similiter nec ignorantia vincibilis, si sit eorũ quæ quis scire non tenetur, est peccatũ: sed solùm si sit eorũ quæ quis scire tenetur: quia quicũq; negligit habere vel facere quod facere vel habere tenetur, peccat peccato omissionis: vnde talis ignorãtia est peccatũ ratione negligentiæ: licet priuatio ipsa scientiæ secundũ se non sit peccatum. Nec tamẽ ignorans quolibet tempore peccat actu, sed quando tempus est acquirendi scientiam, quam non habet: sicut in aliis peccatis omissionis, solo illo tẽpore homo actu peccat, q̃ quo obligat præceptũ affirmatiuũ. ¶ Quartò
9 †quæritur, vtrum ignorantia excuset à peccato ex toto? Et dico hic aduertendum esse quòd hic & quæstione sequenti non quæritur de excusatione à peccato in ordine ad leges humanas: secundum quas interdum excusatus nõ excusatur, & reus non condẽnatur: sed in ordine ad legem diuinam & forum conscientiæ. ad quem intellectum intelligo respondere S. Tho. secunda secundæ, vbi §. ar. iij. sic virtualiter dicentem: Ignorantia, quæ nõ est causa actus peccati, iuxta dicta superius in principio huius tituli, non excusat à peccato: quia non causat inuoluntarium, vt quælibet ignorantia consequens vel concomitãs actum peccati: quæ verò est causa actus, de se habet quod excuset à peccato: de cuius rãtione est esse voluntariũ: quia ipsa causat inuolũtarium. Sed tamen ex duobus contingere potest q̃ nõ totaliter excuset à peccato. Primò ex parte rei ignotatæ, quia scilicet aliq

aliquid ignoratur quod scitum retraheret à peccato: & tamen aliquid scitur, per quod cognoscitur illud esse actum peccati: sicut si quis persecutiat patrem ignorans esse patrem, & sciens esse hominem: quod sufficit ad rationem peccati. vnde licet propter ignorantiã peccet, non tamen totaliter excusatur à peccato: quia adhuc remanet ei cognitio peccati. Secundò ex parte ipsius ignorantiæ: quia scilicet ipsa est voluntaria vel directè, sicut cùm quis studiosè vult nescire: vel indirectè, sicut cùm quis propter laborem vel alias occupationes negligit addiscere illud quo retraheretur à peccato, & quod scire tenetur & potest: quia talis negligẽtia facit ignorantiam esse voluntariã & peccatũ, modò sit eorũ quæ quis scire tenetur & potest. Si verò sit talis ignorantia, quæ omninò sit inuoluntaria, siue quia est inuincibilis, siue quia est eius quod quis scire nõ tenetur, omninò à peccato excusat. hæc ex illo. vide etiam §. sequen. vide
10 infra Prædicator. §. vij. ¶ Quintò†quæritur, vtrum ignorantia excuset à peccato in parte diminuendo illud? Et dicit S. Thom. ij.ij. vbi suprà, art. iiij. sic: Illa sola ignorãtia potest minuere peccatũ, quæ & est ratio peccati, & tamen à peccato non excusat ex toto: quia ignorantia voluntariũ peccatum in tantum minuit, in quantum minuit voluntarium. & si voluntarium non minuit, nullo modo minuit peccatum: vnde ignorantia totaliter à peccato excusans illud nõ minuit, sed omninò aufert: quia totaliter aufert voluntarium: quæ verò non causat peccatum, sed concomitatur peccatum, nec minuit, nec adauget. Talem autem ignorantiam, quæ potest minuere peccatũ, contingit quandoq; esse per se & directè volũtariam: sicut cùm quis sponte nescit vt liberius peccet: & tunc augere videtur voluntarium peccatum: quia ex intentione voluntatis ad peccandũ prouenit, quòd velit quis subire ignorãtiæ damnum propter libertatem peccandi. Quandoq; verò est voluntaria indirectè, vel per accidens, puta cùm quis non vult in studio laborare, ex quo sequitur illum esse ignorantẽ: vel cùm quis vult immoderate vinum potare, ex quo sequitur eum inebriari & discretione carere: & tunc minuit voluntarium, & consequenter peccatũ. Cùm enim aliquid non cognoscitur esse peccatum, dici non potest q̃ voluntas per se & directè feratur in peccatũ, sed per accidens: vnde est ibi contemptus minor, & consequenter minus peccatum. hæc ex illo. Ex quibus omnibus breuiter colligendũ est quomodo ignorãtia excuset in foro conscientiæ in ordine ad legem Dei. Si enim ignorantia tanta est q̃ auferat rationem voluntarii, vt inuincibilis in infante & furioso, excusat à toto, nisi ex sua culpa incurrisset: quo casu, secundũ aliquos, excusat solùm à tanto: quod nõ intelligitur quasi tunc fiat peccatum: sed quia quod fit, addit accidentalẽ grauitatẽ peccato: vt §. Ebrietas. §. iiij. dictum est. Et idem dic secũdum S. Tho. in quolib. de eo qui habet sufficiens impedimentum, propter quod scire non potuit: sicut qui fuit in carcere vel terris, ad quas constitutio papę non peruenit: contra eam faciendo nõ peccat. Si verò omninò priuat rationẽ voluntarii, sic si est ignorantia cõmissionis, qua scilicet, quis vult nõ scire: nec excusat nec alleuiat. Si verò est omissionis, qua scilicet quis negligit scire quæ tenetur, & satis facile scire potuisset: sic secundũ Card. excusat à tãto, sed nõ à mortali, si est circa præcepta legis diuinæ aut naturalis. xxiiij. q.j. si quis dederit. & dist. xxxvj. qui ea. quod intelligo quando negligẽtia est lata: vt quia est cõtra contenta in dictis legibus expressè & nõ subtiliter reductiuè. Si verò sit circa præcepta à iure positiua, excusat etiã à culpa mortali, vbi non est crassa siue cum negligentia lata: & etiã

aliter, iuxta dicenda j. Inobedientia. Et secundum prædicta intellige quod dicitur vj.q.j. quæro. & xxiiij.q.j. schisma. & xxij.q.vij. quemadmodum. & xviij q.j. §. ex his.

¶ Sextò†quęritur, qũo ignorãtia facti excusęt vel nõ ex- 11
cusęt à pœna iuris in foro animę? Et dico q̃ secundũ Decretistas in ordine ad canones põtificales dist. 50. de his. & extrà de homi. sicut dignũ. distinguitur sic: Aut quis in facto, quod agit, dat operam rei licitæ aut illicitæ. Si illicitę, vt quia solatiatur ludo periculoso, vnde mors aut mutilatio sequitur, imputatur ei quo ad peccatum. intellige vt puniendum canonicè: & non quo ad Deum, nisi iuxta prædicta priori §. & quo ad irregularitatẽ, & generaliter pœnam iudicialem: & similiter si cæcus sagittã aut lapidem iaciat: quia dat operã rei illicitæ. vnde Lamech cæcus non excusatur ab homicidio Cain, quem suus puer feram iudicauerat. Et quod de maiori & adulto dictum est. dici potest de minori, qui est doli capax, si det operã rei illicitæ. de delict. pue. c. vlt. Si verò dat operã rei licitæ, aut adhibuit diligentiam debitã, aut non. Si non adhibuit, nõ excusatur à peccato, licet malum sequens sit cõtra eius voluntatẽ: puta si quis proiiciat tegulas de tecto non clamans, nec aliter signum faciẽs, & hominẽ interficiat, imputatur illi quo ad peccatum & pœnam iudicialẽ: sed intellige quo ad peccatũ in ordine ad canonicã punitionem, & non aliter: alioquin quot tegulas proiecerat, tot cõmitteret homicidia: cum illud peccatum non consistat in ipsa occisione, sed in proiectione. alioquin si quis post proiectionem & ante occisionem occideretur, adhuc post mortem cõmitteret peccatũ nouum homicidii. Si verò diligentiã adhibuit, non imputatur illi quod prętер intentionẽ sequitur. dist. 50. sæpe. & xv.q.j. si quis nõ iratus. vnde & Iacob cognoscens non vxorem loco vxoris, id est, Liam loco Rachelis, excusatur.

¶ Septimò†quæritur, quomodo excusęt vel nõ excusęt à 12
pœna iuris in foro animę ignorantia iuris ipsius? Et dico q̃ aliquando aliquis non est irregularis vel excõmunicatus iuris præsumptione in foro cõtentioso, qui tamẽ istas pœnas incurrit in veritate: vt quando delictũ, propter quod inferuntur, probari non potest. Aliquãdo verò est e contrario: vt si delictum falsò vel malè probetur. Loquendo ergo secundum veritatem & in foro animæ, dico q̃ faciens aliquid ex ignorãtia, quod nõ est cõtra legẽ Dei vel naturæ credęs illud nulla lege fore prohibitũ, cùm tamen sit prohibitum: si talis ignorantia non est affectata nec crassa, puta quia laborat pro viribus scire necessãria sibi, vt qa si est mulier, rusticus, mercator, vel huiusmodi, libẽter vadit ad prędicationem, & alia loca, vbi talia declarãtur: & facit quod cõiter faciunt alii de sua qualitate. Si verò est religiosus, libẽter studet, & interrogat, & huiusmodi, excusatur ab omni pœna, etiã excõicationis in iure posita: & ab omni culpa: per tex. clarũ in c. fin. qui mat. accus. possi. & per rationẽ c. cognoscentes. de cõstit. & facit l. fin. ff. de decre. ab or. facien. & †quod dicit S. Tho. in j. quol. ar. xix. q̃ ignorans 13
constitutionẽ summi põtificis ex negligentia, non excusatur à culpa agendo contra illam: à qua excusatur si habuit sufficiens impedimentũ sciendi: puta si fuit in carcere, vel interris, ad quas cõstitutio nõ peruenit, vel huiusmodi. Et ratio est, quia ignorãtia, quãdo est causa actus, nisi ipsa sit peccatum, excusat à peccato: quia causat inuoluntariũ. Iura verò quæ videtur innuere cõtrariũ, fundãt se super præsumptione, vt euidẽter colligit gl. in l. j. C. de interd. matr. approbata per doctores ibi. & in l. fin. ff. de rit. nup. & in l. q cõtra. C. de inceſt. & inuti. nup. & adhuc magis apertè colligitur ex his quæ not. in d. c cognoscẽtes. vbi determinatur

quòd

quòd volens probare ignorantiam ad euitandam pœnam, audiendus est. Fallit quod dictum est in prælatis, officialibus, medicis, & huiusmodi artificibus, qui exercere habent aliqua, ex quibus notabile damnũ proximo ex ignorantia inferri posset: quia officia talia non debent assumere, nisi sint ad talia exercenda sufficienter instructi: aliter eis imputatur. Si autẽ ignorantia sit affectata, nõ euitat pœnam: quia in dolo est. Similiter nec si sit crassa vel supina: puta quia nescit quod sciunt cõmuniter omnes suæ condi-
tionis: vt quia illud prædicatur, sed ipse nunquam vult sermones audire, nec interesse curat vbi talia declarãtur, cùm tamen cõmodè posset: vt in c. vt animarum. de consti. li. vj. Si verò id, quod ex ignorantia facit, est contra legem Dei vel naturæ, distinguo: quia aut est de his quę quilibet scire tenetur tanquã necessaria ad salutẽ: & sic nullus excusatur: quia faciens quod in se est ad sciendum, semper scit, etiam si oporteret Deum reuelare. Si verò est de aliis, iterum distinguo: quia aut expressum & explicitum est in eis: & sic ignorantia nõ excusat à mortali. xvj. q. j. si cupis. quia talia quilibet scit, cùm sint de naturali instinctu, nisi sit lata negligentia: vel saltẽ dubitat: & inquirere tenetur ante factũ, nec à pœna illi debita iure positiuo excusatur, secundum Scot. in iiij. dist. vj. & facit quod not. gl. in cle. eos. de consang. & affin. & l. venia. C. de in ius voc. & §. fin. j. q. iiij. quod quantũ ad pœnã iuris positiui, limita vt dictum est s. Excõmunicatio. x. §. iij. Si verò nõ est explicitũ, sed reducibile maximè cum subtilitate, sic credo excusari, & à pœna, & à culpa eos qui sunt ignorãtes non affectatè nec crasse: quia durum est eum peccare mortaliter, qui illicitũ contractum admittit ignorãter, propter rei subtilitatẽ credens licitum fore. & facit xv. q. j. merito. & c. fina. xxxvij. dist. si
14 autẽ dubitarẽt, secus esset. ¶ Octauò † quæritur, quo ignorantia excuset à pœna in humano iudicio seu foro cõtentioso? Et dico multa. Primũ. Ignorãtia, quæ est sine omni culpa, euitat omnem pœnã legis. & hoc tenet Panor. in c. cognoscẽtes. de constit. dicẽs hoc probari per text. clarum in c. cùm in tua. qui matr. accus. pos. & pro hoc facit d. c. cognoscentes. in princ. ibi, rem quę culpa caret, in damnũ vocari non cõuenit. Et ex hoc infertur à Sum. Ros. contra Ang. q. sciens se agere cõtra legem Dei vel naturæ, vt occidens hominẽ, vel cædens clericũ: & ignorãs annexã pœnã legis positiuæ: puta irregularitatis & excõicationis, nihilo minus eam incurrit: quia est in culpa. & ita tenet glossa. in c. à nobis. el j. de sent. excom. & Scot. in iiij. dist. vj. Sed hoc limita vt s. Excõicatio ij. notabili iij. & Excõicatio. x.
15 §. iij. & hic infrà, partic. iij. ¶ Secundum. † Sententiis per statuta quoruncunq; ordinariorũ non ligãtur ignorãtes, nisi ignorantia crassa fuerit vel supina, vt probatur per c. vt animarum. de const. lib. vj. quod secundũ gl. ibi verum est, etiam si talia statuta ordinariorũ puniant factum aliàs damnatũ. & pro hoc videtur text. ibi, quia statutũ excõmunicabat fures: & tamen non ligat ignorãtes, quanquã factum sit damnatum. & hoc tene: licet glos. in d. c. à nobis. cõtrarium teneat, dicens q̃ ignorãtes non excusantur, si puniãt factum aliàs damnatũ: quia scire debebãt factũ esse damnatum. & sic allegare non possunt ignorantiã. & idem Bart. & Legistę in l. cunctos populos. C. de sum. tri. ¶ Tertiũ. Secundum aliquos aliter est de statuto vel constitutione generali papæ, quàm de statutis ordinariorũ: quia si includit factum damnatũ, regulariter nõ excusantur ignorãtes: vt probatur per d. c. vt animarũ. à contrario sensu. & tenet ibi Io. Andr. in gl. in verbo, statuta. dicens q̃ de generalibus statutis canonum vel legũ non loquitur, quæ ab omnibus sciri & custodiri debent: sed, vt patuit s. Excõmunicatio x. §. iij. si loquamur de facto dãnato à lege positiua, excusantur ignorãtes, nisi esset ignorãtia affectata, quæ scientiæ æquipollet: aut crassa, vel supina. Si verò loquamur de facto dãnato lege diuina aut naturali, sunt opiniones contrariæ: quas, vt ibi dictũ est, Sum. Ang. nititur concordare, vt ligentur si ignorantia sit crassa, seu latæ culpę: non autẽ si leuis, dicẽs virtualiter sic: Aut loquimur de excõmunicationibus illatis iure cõmuni, vel per extrauagãtes, aut quæcunque statuta, super facto diuina lege damnato, quæ communiter in diœcesibus prædicãtur & sciuntur, vt est illa de non cõtrahendo in gradu prohibito: de non verberãdo clericum, & huiusmodi. & sic ligantur ignorantes: quia lata culpa est ignorare quod sciunt omnes suæ cõditionis: quia si ecclesias & prædicationes adiret, non ignoraret. Et sic limito tenẽtes q̃ ligantur. Aut loquimur de his, quæ cõmuniter in diœcesibus nõ publicantur nec sciuntur: & sic non ligatur ignorans, nisi sit persona, cui non liceat ignorare. & sic limito tenentes q̃ non ligantur. Et † ista solutio est de 16
mẽte Archid. in iij. par. tit. xxv. c. xxxiij. in fin. post d. Ant. de But. dicentẽ in lectura q̃ mulieres & monachi ab ignorãtia iuris nõ excusantur, vbi iuris omni anno fit publicatio in locis vbi sunt. aliàs excusantur: vt in l. cum indebita. ff. de probat. Et ratio est, quia quãtitas pœnæ proportionari debet quãtitati culpæ. de pœn. felicis. li. vj. talis autem legem diuinã offendit: non autẽ canonis cõditorẽ cùm canonem ignoret, & sine omni culpa, s. lata, quam canon requirit: vnde puniri debet solùm pœna legis diuinæ: nõ pœna legis humanę, quã non cõtemnit: quia data ignorantia cessat contemptus, secundũ dom. Ant. in d. c. à nobis. & facit c. fin. qui matr. accus. pos. & quod not. Inn. & Doct. in c. si verò. el ij. de sent. excom. vbi excusatur ab excõmunicatione qui clericum percussit, ignorans illum esse clericũ: licet factum sit illud diuina lege damnatũ. Sed Sum. Ros. malè & inualidè nititur euertere dictã solutionẽ. Primò, inquit, quia nullo iure probatur. sed dico q̃ probatur sufficiẽter, vt patuit: nec oportet in tali materia habere demonstrationes. Secundò, quia est cõtra d. cap. vt animarũ. quod loquitur de statutis ordinariorum: & cõsequẽter à cõtrario sensu non loquitur de statutis summi pontificis. Sed dico argumentũ à cõtrario sensu non semper valere secundum Decretistas: nec probatur q̃ hic valeat: vbi ratio d. c. scilicet, vt animarũ periculis obuietur. ęquè militat in papa, & magis: quia eius statutũ plures ligat, & minus publicatur. Tertiò, quia superfluè in d. c. vt animarũ. poneretur, ordinariorum: sed sufficisset dicere, quorumcunq;. Sed dico q̃ necessariò addidit ordinariorum, ad differentiam statutorum quæ faciunt cõmunitates, quę animam per spirituales pœnas non ligant: & non dixit, quorumcunq; ordinariorũ locorum, cuiusmodi sunt episcopi, secundũ glos. in d. c. vt animarum. sed quorumcunque ordinariorũ simpliciter, vt includeretur etiam papa, qui est omniũ ordinariorũ ordinarius: licet iste hoc neget sine valida probatione. Quartò, quia solicitans diuina, sicut & cęteri homines suę cõditionis, si eo ignorante publicetur statutũ contra factũ damnatum, in quod ille incidit, nõ casurus si talem excõmunicationem sciuisset: secundum istam distinctionẽ erit excommunicatus: quia secundum istos, inquit, ad incidendũ duo requirũtur, scilicet factum damnatũ, & publicatio statuti: & rursus non erit excõmunicatus secũdum istos, quia est extra, omnem culpam ignorantię. sed dico q̃ non erit excõmunicatus si non est in lata culpa nesciẽdi: nec illa duo sufficiunt secundum istam opinionẽ, sed requiritur publicatio

catio talis, quam omnes aut ferè omnes sciunt: puta quæ sit frequenter aut taliter sine lata culpa ignorari nõ possit. Et ideo dico idẽ esse de statutis summi põtificis, maximè si nõ includerent factũ dãnatum: ita q̃ ignorans non affectatè aut crasse vel supinè euadit pœnas legis, quæ scilicet infligũntur pro culpa: licet non eas, quæ ex ipso facto infli-
17 guntur, vt irregularitas. Et † per hoc euacuatur fundamentum Scoti, quod dicta Sum. Ros. habet pro Achille ad impugnandũ Sum. Ang. Et ad regulã q̃ ignorantia facti non iuris excusat, & alia iura idẽ dicentia, dico q̃ intelligũtur in foro cõtentioso, quãdo ignorantia est crassa vel supina, vel quando est leuis, sed non probatur: quam ignorantiæ probationẽ in dubio iura admittunt: vt in d. c. cum in tua. quomodo autẽ admittatur, vide j. Lex. §. vij. ¶ Quartum.
18 † Vbi constitutio generalis vel prouincialis & huiusmodi requirat dolũ expresse vel tacite, nõ habet locũ in ignorante: sed à pœna eius excusantur ignorãtes, licet talis constitutio includat factum damnatum: quod probatur per c. si quis suadente. xvij. q. iiij. iuncto d. c. si verò. & idem Pan. in d. c. cognoscẽtes. dicens q̃ licet talis fuerit in lata culpa, non tamẽ incidit in sententiã: licet pro modo culpæ aliter sit puniendus. Ad hoc facit quod not. Inn. in clem. eos. de consang. & affi. dicens q̃ cum ille tex. dicat, si quis scienter contraxerit, non comprehendit casum ignorantiæ, etiam si caderet in latam culpam: quia dicendo, scienter, videtur dolum requirere, licet gl. ibi contrarium innuat. Et idem secundum Pan. ibi est dicendum in casibus, in quibus lata culpa non æquiparatur dolo, si pœna sit corporis afflictiua, vt in l. in actionibus. ff. de in lit. iur. & plenè per Bart. in l. quod Nerua. ff. depo. Si verò sumus extra dictos casus: tunc ignorãs lata culpa punitur, sicut si dolosè fecisset: quia regu-
19 lariter lata culpa æquiparatur dolo. ff. de regu. iur. l. magna negligẽtia. & in d. l. quod Nerua. ¶ Quintum. Dicitur autem requiri dolus, secundũ Pan. vbi s. expresse, quãdo verba statuti hoc importãt. tacitè verò quãdo punit actum, qui fit in persona alterius: puta si dicat statutũ: quicunq; percusserit clericũ vel alium, puniatur tali pœna: quia iniuria non potest esse sine dolo. xv. q. j. c. j. ¶ Sextum. Si verò ignorans fuit in leui aut leuissima culpa, tenet Cy. in l. si quis non dicam. C. de epis. & cle. & in l. data opera. C. qui accu. nõ pos. q̃ nõ punitur criminaliter, sed ciuiliter: puta ad resarctionem dãni, secundũ modũ culpę. & allegat bonũ tex. in l. qui ædes. ff. de incen. rui. nau. glos. & Bar. tenent cõtrarium in l. respiciẽdum. ff. de pœn. quod etiam do. Ant. sequitur. sed Pan. pro concordia distinguit: quia prima opinio est vera, vbi ciuiliter puniri potest: quia leuis culpa leuiter est puniẽda. de accus. cum dilecti. & iste est casus d. l. qui ædes. Secunda verò vbi nõ potest puniri ciuiliter, vt quia nõ dedit dãnum, sed aliter venit contra legẽ. hæc ex illo. Sed aduerte q̃ etiã si talis punitur criminaliter, non tamen pœna statuti, sed arbitraria: quia si statutũ non habet aliquãdo locum in lata culpa, vt dictũ est, multo minus in leui aut le-
20 uissima. ¶ Septimũ. † Ignorantia iuris nõ tollit bonam fidem quo ad faciendũ fructus suos. tex. est in l. sed & si legẽ. §. scire. ff. de pet. hęre. quod limita, nisi sit affectata vel crassa. ¶ Octauũ. Ignorantia autẽ legis aut iuris nõ præsumitur post tẽpus, in quo lex incipit ligare. de quo j. Lex. §. vij.
21 ¶ Nonò † quæritur, quæ conclusiones quæstionũ decisiuæ sequãtur ex præmissis? Et dico multa. ¶ Primum. Exigentes augmenta noua pedagiorũm à laicis, puta in quintum vel aliquid tale, ignorantes sententiã excommunicationis probabiliter, id est, non crasse, non incidunt: maximè quia factum non est damnatum: secus si à clericis: quia talis ignorantia non potest esse sine lata negligentia. ¶ Secundum. ¶ Qui intrant monasteria monialium Prædicatorũ & Minorũ contra sententiam excommunicationis papalem, vel quarumcunq; monialium contra sententias excõmunicationis à diœcesanis aliquando latas, ignorãtes probabiliter censuras, nõ incidunt si intrant bona intentione: quia factum non est damnatũ: nec si mala intentione cõtra sententias diœcesanorum, licet factũ sit damnatũ: imò nec contra sententiam papæ, vt patet ex dictis. licet Sum. Ros. sentiat contrarium. Aduerte tamen q̃ de hoc dubitans laborat ignorantia crassa: quia diligens homo in cauendo censuras, tũc interim caueret donec inquireret. ¶ Tertiũ. Idem dico de excõmunicatione Pauli in extrauagãti quæ incipit, ambitiose. contra alienantes res ecclesiasticas, siue facientes pactum, per quod earum dominium transferatur: aut concedentes, hypothecantes, infeudantes, vel in emphyteusi concedentes, aut locantes in casibus iure non expressis, exceptis fructibus & bonis, quæ seruando seruari non possunt, & contra taliter alienata recipientes: & est episcopalis, licet alicubi non fuerit admissa. Sic etiam de multis aliis dici potest, quæ sine lata negligẽtia ignorãtur.

De illegitimis filiis, præcipuè quantum ad promotionem.

1 *Illegitimi quot, ac quibus de causis, à promotione ad ordines abarceantur? Et an ad dignitates saltem seculares promoueri queant?*

2 *Illegitimi ad ordines per ignorantiam promoti, an excusentur? & quid de promotoribus. Et quid si promotus conscientiam habeat, quòd legitimus non sit.*

3 *Filij Sacerdotum ex iustis nuptijs ante sacerdotium initis, nati in ijsdem ecclesijs vbi & patres, & his quoque viuentibus non modò promoueri possunt sed & ad dignitates & canonicatus accersi possunt, si modo illa patres non tenuerint.*

4 *Filius patri si in ecclesiastica ex dispensatione succedat, eidẽ quoque demceps frater succedere potest. Et quid si prior frater de facto duntaxat obtinuerat?*

5 *Natus ex illegitimo concubitu, an ex eo quòd pater deinde eandẽ in vxorem duxerit, velut legitimus de iure communi ad ordines promoueri queat. Et an ad episcopatum accitri possit?*

6 *Presbyter, si filium ex vxore legitima, cum qua ante promotionem contraxerat, genuerit, an filius legitimus censendus sit?*

7 *Illegitimus ab quo legitimari possit? & ibidem quòd à Papa & Episcopo? Et ad quæ tum legitimari censeatur?*

8 *Dispensatio circa illegitimos, quid conferat? Et ibi distinctio, quòd aut monasterium ingreditur, aut in seculo permanet, qui dispensationem obtinuit.*

ILLEGITIMVS † filius, id est, nõ de legitimo matrimonio natus, quis & quotuplex sit, & quomodo succedat in bonis, dictum est s. filius. quomodo verò legitimetur, infrà Legitimus: nunc autem de eo agimus in ordine ad promotionem ad ordines ecclesiasticos, quibus omnes illegitimi, siue manzeres, siue spurii, siue nothi, siue naturales arcentur prohibiti ordinari, de electio. innotuit. qui fil. sint legiti. c. per venerabilem. Causa autem prohibitionis est primò dignitas clericalis, quæ huiusmodi vilibus conferri non debet. de excess. prælat. c. inter dilectos. in secularibus tamen dignitatibus tales nõ semper prohibentur. ff. de decur. l. spurii. & l. generaliter. §. spurios. & vbi præfertur illegitimus legitimo competitori. Secundò, detestatio criminis paterni. de hære. vergentis. Tertiò, quia solent tales imitatores esse criminis paterni. vj. q. j. si quis cum militibus. ¶ Primò † verò quæritur, quid iuris, si fuerint per igno- 2
rantiam promoti? Et dicit Hostien. quod probabilis ignorantia

rantia omnes excusat, scilicet promotores. arg. C. de testa. l. j. & ff. de offi. præto. l. iij. ipse illegitimus, si veritatem no uit in conspectu Dei, credit quantumcunq; sit occultum. de tempo. ord. c. fi. si autem nihil scit, excusatus est. Et licet in hoc secundum eundem Host. prima facie credendum sit matri. de proba. per tuas. & de præsump. afferte. & c. literas. §ij. illi tamen credere non cogitur. arg. C. de testamẽ. l. nec professio. Si tamen conscientiam habet, dispensationẽ impetret, quam hoc casu satis facile debet obtinere. De hoc 3 s. Adulterium. §. ij. ¶ Secundò † quæritur, quid de filiis sacerdotum, quos susceperunt ex legitima vxore ante ordinem sacrum? Et dicit Ray. tales iure communi promoueri posse ad omnes ordines & dignitates, nisi in illa ecclesia, in qua patres eorum immediatè fuerint prælati vel canonici: vbi non possunt canonicari vel promoueri. quod intellige ad easdem dignitates & præbendas, quas patres eorum tenuerunt: ad alias autem etiam in eadem ecclesia poterunt canonicari & promoueri, etiam viuentibus eorum patribus, in ecclesia in officio suo manentibus. de fil. presbyt. ad hoc. & c. ad extirpandas. & c. ad abolendam. Et idem Host. Bern. & Gofr. qui addit q̃ cùm pater habuit personatũ aut perpetuã vicariã in aliqua ecclesia, filius immediatè ipsum vel ipsam habere non potest. d. c. ad extirpandas. & c. quoniam. eo. tit. Item si pater habuit personatum, filius nõ potest habere vicariam, nec econuerso. c. Michael. & c. constitutus. de fil. presby. intelligendo istud econuerso, q̃ si pater habuit vicariam, filius personatum immediatè habere 4 nõ potest. d. c. cõstitutus. Et † ratio est, quia perpetuus vicarius curam habet ecclesiæ cuius vicarius existit. de offi. vic. ex parte. q̃ si filius dispensatiuè succedat patri, frater istius bene poterit postea succedere patri, secundum Hosti. quia in hoc patri immediatè non succedit: secus si primus frater habuisset ecclesiam solùm de facto: quia secundus succedere non poterit. Quomodo autem hæc prohibitio exten 5 datur ad nepotes, vide §. Beneficiũ. iij. §. vj. & vij. ¶ †† Tertiò quæritur, an natus de coitu illegitimo possit de iure cõmuni tanquam legitimus promoueri, si pater deinde matrem duxerit in vxorem? Et dico q̃ si tempore conceptus poterat eam habere in vxorẽ, & postea duxit: legitimatus est filius, & ad omnes actus legitimos admittetur, etiam ad hæreditatem, secundum Ray. etiam si post natiuitatem filii mater nupserit alteri, quo mortuo contraxit cum isto: vel ecõuerso pater duxit aliam, qua mortua contraxit cum ista. Secus autem si tempore cõceptus non poterat esse matrimonium inter illos: quia tunc licet sublato impedimento duxerit illam, nõ legitimatus est filius: extra qui fil. sint legit. c. tanta. in authen. quib. mod. nat. effic. leg. coll. vj. circa prin. Concor. Gof. & Hosti. & Ray. qui addit q̃ id, quod dictum est, talem legitimatũ esse quo ad omnes actus legitimos, fallit in episcopatu, ad quem promoueri non potest absque dispensatione papæ, vt patet secundum vnam lecturam extra de elect. innotuit. & idem recitant Gofre. & Hosti. sed magis approbant, q̃ etiam in hoc casu dispensatione non egeat in fauorem prolis. extra qui fil. sint legiti. ex tenore. qui matri. accus. pos. c. videntur. in fi. ¶ Quartò 6 † quæritur, quid si presbyter filium generet ex vxore legitima, cum qua contraxit dũ erat laicus vel in minoribus, nunquid filius erit legitimus? Et distinguit Host. quia si inuita vel ignorãte vxore fuit promotus, talis fauore prolis erit legitimus: si verò ea consentiente, nõ erit legitimus. xxxij. dist. seriatim. Et sic secundum hanc distinctionem cõcordat opiniones Rayn. & Gofr. quæ videntur cõtrariæ. Idem dic si ea sciente & non contradicente. distin. liiij. si seruus sciente. Vide etiam glo. in c. ministri. lxxxj. distin. quæ dicit quòd si vir post suam ordinationem cognoscat vxorẽ, cum qua votum emisit, committit incestum, & filii erunt illegitimi. ¶ Quintò † quæritur, quis dispensare possit cũ 7 illegitimo vt promoueatur? Et dico quòd episcopus quantum ad ordines minores & beneficium sine cura, aliter nõ, nec ad dignitates seu personatus, nisi papa: de fil. presbyt. c. is qui. lib. vj. vbi etiam patet q̃ si per papam fuerit cum tali dispensatum vt possit beneficium curatum obtinere: intelligitur solùm de vno. Et si ab episcopo fiat dispensatio, nõ extenditur nisi ad ea quæ potest. Si verò fiat à papa, promoueri poterit ad parochialem ecclesiam: non ad personatum vel rectoriam, ad quam per electionem procedi consueuit. de præben. c. vlt. Concor. Ray. Gofr. & Host. sed in his similibus vide §. Beneficium. iij. §. vij. & sequẽ. ¶ Sextò † quæri- 8 tur, quæ dispensatio est circa illegitimos? Et dicit Rayn. q̃ si monasterium intrant, de iure cõmuni possent ad omnes ordines promoueri. dist. lvj. §. j. extra de fil. presby. c. j. quia religionis ingressus tollit irregularitatem, sicut & ingrati tudinem. xix. q. vlt. c. non liceat. ad prælationem tamẽ promoueri non possunt absq; dispensatione papæ. d. c. j. imò secundum Pet. de Pal. in iiij. illegitimus etiã ingressus religionem, curam animarũ iure ordinario siue per electionem siue per commissionem habere non potest: & intelligit etiã per dispensationem episcopi. secus papæ. Si verò remanent in seculo, nec ad ordines nec ad prælaturã possunt absq; dispensatione promoueri: sed circa eos quãdoque adhibetur dispensatio magna, scilicet vt ordinẽtur & instituãtur in ecclesiis aliis à paterna, si sunt filii presbyteri: aliter verò in quibuscunq; ecclesiis, arg. extra de fil. presbyt. c. præsentiũ. aliquando maior: scilicet vt etiã in paterna, aliquo tamẽ medio: extra eo. ex trã smissã. aliquãdo maxima, vt scilicet in paterna nullo medio. extrà eo. c. ex tua.

De Imaginibus.

1 *Imagines ideo depictæ habentur, vt qui literas non nouerint, discant in eis, quid sequendum & imitandum sit. Et qua veneratione colendæ sint?*

2 *Imagines sanctorum ob cessationem à diuinis & excommunicationem in terram prosternere, lapidibus obruere, aut spinis subijcere non licet.*

3 *Christi imago non sub agni figura depingi, sed sub humana licet.*

4 *Pictura agni in præcursoris Ioannis manu, num toleranda sit. Et qualiter agnina illa effigies Christum repræsentet?*

5 *Crucis signũ tumulis, qui pedibus teruntur, num insculpere fas sit?*

IMAGINES † sanctorũ secundũ Greg. de conse. dist. iij. 1 perlatum. depinguntur, vt idiotæ qui literas nescĩut, legant in eis quod sequi debeãt. ¶ Queritur verò quid iuris de eis? Et dico multa. ¶ Primum. Imagines sanctorũ sunt adorandæ dulia, quæ solã reuerentiã exhibet, secundũ glo. in c. venerabiles. de cõsec. dist. iij. non autẽ latria. Vnde violandæ nõ sunt. de cõsec. dist. iij. planú. cũ duobus c. sequentibus. ¶ †† Secũdum. Non licet autẽ eas in aggrauationem 2 cessationis aut excõicationis in terrã prosternere, lapidibus obruere, aut spinis supponere, vel huiusmodi: quia id fieri districtè prohibetur in c. si canonici. de offi. ord. li. vj. ¶ †† Tertiũ. Imago Christi sub forma agni pingẽda nõ est, 3 sed in forma humana: vt in c. sextã sanctam synodũ. de cõsec. dist. iij. quia præsente veritate debẽt cessare figuræ. vbi dicit glo. q̃ hoc credit ideo dici, quia in cruce agnus solus depingebatur: vnde, inquit, non est prohibitum depingere Christum in specie humana, & sub ipso agnum: sed solum pingere Christũ in agno: imò † ibi videtur prohi- 4 beri pictura agni in manu præcursoris: sed cõsuetudo contra

trarium obtinuit, & seruanda videtur, vbi Christus non exhibetur adorandus, id est, vbique extra crucem: quia nõ pingitur vt imago ducens in illum repræsentatiuè, quæ adoratur, sed vt figura ducens in illum arguitiuè, quæ non adora 5 tur. ¶ Quartum. † Signũ crucis in silice aut marmore humi positis sculpere non licet. C. nemi. lice. sig. sal. l. vnica. & videtur esse præceptum: quia vult hoc puniri pœna grauissima. vbi gloss. fortè mortis. ex quo patet quantum reprehensibiles sint qui sepulturis in humo positis imprimunt cruces.

De Immunitate seu libertate ecclesiæ primò in se, & quo ad loca, res, & personas.

1 *Immunitas, quæ alio quoque nomine Emunitas dicitur, quorũ munium ac officiorum vacationem priuationemq; notet? Et ibidẽ eius Authore Gofr. finitio.*

2 *Immunitatis beneficio quænam loca donata sint?*

3 *Immunitas ecclesiastica quo ad cœmeteriorum & sacræ ipsius Basilicæ ambitũ, quatenus pateat, & ad quæ, vt quæ in ipsis agãtur, efficacia sint, aut id minimè, porrigatur? ad munerum s. vsque.*

4 *Dispositionem odiosam de quasi contractu conceptam, ad contractũ purum non porrigi, nec contrà. Et ibidem quid de statuto cauente, mulierem citra definitam iuris solennitatem contrahere non posse, an tum adire ipsi hæreditatem fas sit?*

5 *Flagitium mortale esse, ea in sacris locis exerceri, quæ orationum munia ac functiones, quo tempore fieri debent, interpellare ac impedire possunt: alia verò non item.*

6 *In sacris basilicis quinam sepeliri queãt? Et an probabilis sit mos, quo qui fidelium nomine continentur, in ipsis hodie conduntur.*

7 *Ecclesia instar arcis, castri, aut propugnaculi extrui non debet: sed nec in ea pugnæ fieri, aut ludi, aut quæ diuinæ domus decorem labefaciant, exerceri: venditiones autem contrahi num ibidem fas sit? & quid de funalium cereorũ distractione, hîc quoq; perstringitur.*

8 *Ecclesiastica Immunitas, quantum ad res ecclesiasticas iuraq; pertinet, quatenus se efferat? Vbi de colonorum emigratione, relictis ecclesiæ factis, donationibus citra insinuationẽ, dominijs in ecclesiam translatione, emptione, & lucratiua descriptione, vbi quid lucratiua describatio.*

9 *Laicorum statuta in res ecclesiasticas vim non habent. Et num id perpetuò verum?*

10 *Statuto dictante testamentum inutile esse, quod non intra menses sex insinuatum fuerit, num corruet testamentum, quo clericus hæres constitutus sit, si non intra idem tempus, insinuatum fuerit?*

11 *Prælatos indictiones, canones, exactiones, tallias, vt vulgus loquitur, nouosq; census ecclesiæ imponere, aut huiusmodi functiones augere non posse, nec grauamen alicui inijcere: Archiepiscopis tamen aliq; episcopis nonnulla quandoq; licent, de quibus hîc, sed & inferioribus quoq; rectoribus, si modò id necessitas exigat.*

12 *Rectior ecclesiæ, si qua ob negligentiam nõ acquisierit, aut res ecclesiæ præscribi, aut vsucapi passus sit, num ipsi ecclesiæ obnoxius fiat? Et an deperditorum aut non quæsitorum, cum quæsitis compensatio admittatur.*

13 *Aduersus ecclesiam Prælato destitutam non currit præscriptio, quãlibet antistes superior superfit, qui pro ea agere queat? Et sub hac, an res ecclesiæ absq; solennitate vendi, aut de his iudex secularis cognoscere ac iudicare possit?*

14 *Pia loca ecclesiæ iurisdictioni & tutelæ subsunt, & qui in ea offendit sacrilegus est: non tamen quisquis in clericorum bona impegerit, nulla in personam vi illata.*

15 *Relicta vel in minus rite facto testam. ecclesijs vel pijs locis valere. Et ibidem an ecclesia eiusve possessiones pro alienis debitis obligari possint? Et quid de illas obligante, regalia vsurpante, & de ecclesiam ex laici collatione tenente? Et an ornamenta eccles. in vsum secularium comerti possint. Et demum, quorum iure fruisci ecclesia dicatur.*

16 *Ecclesiæ Immunitas quo ad personarũ ecclesiasticarum prærogatiuam quatenus vires protendat? Et an quod clerici ad iudicem laicum pertrahi nequeant, id ipsis priuilegium sit, an verò aliud spectet. Et ibidem quibus aut obnoxij fiant, aut eximantur muneribus? Et sub hæc, quid de Lege, Neminem. C. de sacrosanct. eccles.*

17 *Clerici de vniuersitate non habentur, nec in ea vocem habent. Cæterum quæ munera ordinaria, aut extraordinaria, dicantur, sub finem remittit.*

18 *Clerici ad ciuitatum aut municipiorum custodiam non, nisi necessitas aliud suadeat, adstringuntur: ad bellum subeundum non coguntur, etiam si de terra sancta agatur.*

19 *Ecclesiæ immunitas, quo ad personarũ, rerum & prædiorum simul ac promiscuè inspectorum priuilegium & libertatem, quorsum distendatur. Et ibidem munera patrimonialia duplicia esse, tribusque modis indici, de quibus sigillatim. Et an Italia hodie tributis obnoxia sit? Et sub hæc de muneribus sordidis ac mistis.*

20 *Ecclesia ad pontium ac viarum instructionem, murorum, fontium ac puteorum ædificationem & refectionem, num teneatur? Et ibidem quid de dispositione Legis, Ad instructionẽ, similéque. Et qualiter intelligendum sit c. j. de no. ope. nunt. disponente, quòd legibus standum sit, vbi canon contrarium non inducit.*

21 *Possessio si qua hospitalitatem & albergũ debeat, & ad ecclesiam deinde perueniat, num ad idem quoq; ecclesia compelletur? Et quid si quis in ecclesia in recognitionem beneficiorum à se collatorum, hospitium retinuerit, an debeatur? Et quid si denegetur, an violenter ingredi possit? Et quid si iurisdictionem in ecclesia habeat?*

22 *Ecclesia ac clerici, an gabellis & vectigalibus pro rebus suis aliò transuectis obnoxij sint? Et quid de frumento, vino, & similibus? Et item quid si consules vino, aut carnibus imponant gabellam, num ad eas teneantur?*

IMMVNITAS † quasi non munitas, importat negationẽ 1 munium, id est, officiorum vel onerum, à quibus ecclesiæ sunt immunes: vt extra eod. ecclesiæ. vel importat negationem munerum fordidorum, scilicet quæ ecclesia nõ subit, vt calcis coquendæ, harenæ fodiendæ, & similium: & alio nomine dicitur Emunitas, quasi extra munia, vel munera libertas. Est autem immunitas ecclesiæ, secundum Gof. in Sum. eo. ti. libertas concessa ecclesiis vel ecclesiasticis personis & rebus ad eas spectantibus: vel est priuilegium ecclesiasticæ libertatis vel personarum aut rerum ad eam pertinentium. vnde ecclesiastica immunitas & libertas sunt idẽ. ¶ Primò † verò quæritur, quæ sunt loca ecclesiastica immu 2 nitate gaudẽtia? Et dico multa. ¶ Primum. Non solum ecclesia consecrata ecclesiastica gaudet immunitate, sed etiam non cõsecrata. intellige fundata authoritate pontificis primarium lapidem imponentis: etiam si non fuerint ibi celebrata diuina, secundum Hosti. quem sequitur Pan. in c. ecclesia. e. ti. vbi videtur tex. Et monetur, quia palatiũ episcopi gaudet hac immunitate. xvij. q. iiij. id constituimus. & consequenter multò fortius ecclesia. etiã facit, quia omnia priuilegia concessa ecclesiis, extenduntur ad hospitalia episcopi authoritate fundata, in l. omnia priuilegia. C. de epi. & cle. Item quod de proximo faciendum est, habetur pro iam facto: vt l. non tantum. in prin. ff. de excu. tut. & in l. peff. de test. mil. Hanc opinionem tenet Io. de Li. post Lau. in cle. j. de pœ. & re. & Car. & Inno. & Ray. vide 7. loca. §. iiij. ¶ Secundũ. Ecclesia quoq; interdicta similiter gaudet. secundũ Gof. & V in. arg. d. c. ecclesia. & sequũtur cõiter doc. Et idẽ dic de cœmeterio: licet in aliquib' casibus nõ sit idẽ iudiciũ qã de ecclesia, sicut dictũ est §. Cœmeteriũ. in prin cei. ¶ Tertium. Et similiter hospitale & priuata oratoria, si

sunt episcopi authoritate fundata secũdũ mentẽ Gof. & facit quod ipse no. in c.fi. de eccle. ædi. & tenet Lau. in d.cle. j. placet Pan. in d.c. ecclesia. p d.l. omnia aliàs nõ: qa quod est hodie oratoriũ, cras erit camera possibiliter. ¶ Secũdò
3 †quæritur, ad quæ se extẽdat immunitas ecclesiastica quantũ ad ecclesiã & cœmeteria? Et dico ꝙ ad multa. ¶ Primò, quia in eis retractãda nõ sunt placita secularia: ecclesiastica tamẽ possent: vt in c.j. de immu. eccle. & c.cũ ecclesia. & omnis processus ac sententia iudicis secularis data in ea, nulla est ipso iure. eo. ti. decet. lib. vj. maximè sententia sanguinis quæ ibi sub anathemate fieri ꝓhibetur. in d.c.cũ ecclesia, quod de alia à sanguine limita, nisi sit data per viã voluntariæ iurisdictionis: quia sic tenet, secundũ Pan. in d.c. cum ecclesia. & similiter tenet de causis ecclesiasticis. ar. c. quafrõte. de app. & similiter sententia data in domo ecclesiæ secundũ Pan. licet fieri nõ debeat: quia cũ d. constitutio sit pœnalis nõ debet extẽdi. Et intelligit ꝙ in domo ecclesiæ iudex secularis ius reddere nõ debet, ꝙ propria authoritate quasi ex iure publico eligit ibi mansionẽ. secus vbi haberet illi domũ conductam ab ecclesia, vel gratis concessam. Potest tamen aliquis in ecclesia doctorari, secundum Io. An. in c. decet. eo. ti. li. vj. & placet Pan. in d.c. cum ecclesia. Tenent etiam contractus ibi facti, licet sit peccatũ: secundum Pan. in d.c. cum ecclesia. post glo. in d.c. decet. quia illud c. decet. cum sit pœnale & loquatur solum de strepitu iudicio
4 rum, ad cõtractus extendi non debet. Ex †quo aduerte ꝙ dispositio odiosa cõcepta super quasi contractu, non extendi tur ad contractũ purũ. Nam in iudicio quasi contrahimus. l. iij. §. vniuersale scribit. ff. de pec. Nec concepta super contractu puro, extẽditur ad quasi cõtractũ, secũdũ Bar. in l. more. ff. de acquir. hære. vbi vult ꝙ si statutũ prohibet mulierẽ contrahere sine certa solennitate, nihilominus hæreditatem potest adire: quia tunc non verè contrahit cum debitoribus hæreditariis. ad quod vide quod legitur in l. apud Iulianum. ff quib. ex cau. in pos. eatur. §. vlt. & penul. ¶ Secũdò se extendit ad hoc ꝙ non debent in ea vel cœmeterio fieri conclamationes, seditiones, impetus vniuersitatũ, & quarumlibet societatum contentiones, publica parlamenta, negotiationes, præcipuè nũdinarum & fori: vt in c. decet. eod. tit. li. vj. Possent tamen secundum Ioan. And. ibi fieri parlamenta & societates pro actu pietatis aut spiritualitatis: vt refert Pan. in d.c. cum ecclesia. Non tamẽ est peccatũ mortale quodlibet prædictorũ: quia tex. in d.c. decet. dicit quòd ordinarii locorũ hæc faciãt obseruari, suadenda suadeant,
5 interdicta compescãt. Ex †quibus concludi potest ꝙ mortale est exercere ibi ea quæ orationem tempore debito impedirent, alia non: nisi ex se sint mala, vel habeant ex se maximã irreuerentiã, vt spectãtia ad sanguinẽ, quæ sub anathemate prohibẽtur, & pollutiones etiã aliàs licitæ, ꝓpter maximam fœditatẽ, & furta quæ ex se sunt mala, & maximam irreuerentiã continẽt diuinorũ: vel nisi quis faceret ex cõtemptu. & sic intellige c. vlt. & penulti. dist. xlij. ¶ Tertiò,
6 †quia in ecclesia sepeliri non debent, nisi episcopi vel abbates, vel digni presbyteri, aut laici fideles. xiij. q. ij. nullus. qđ intelligunt aliqui de laicis facientibus miracula virtute fidei. Hoſt. verò de quolibet fideli in dignitate cõstituto: vt comite, rege, imperatore: glo. verò de quolibet fideli Christiano, nisi aliàs decesserit in mortali, vel in torneamentis, vel ecclesia sit interdicta, & sic secundũ eã excluditur gentilis. Sed opinio gl. quæ hodie seruatur, de iure nõ placet: qa ibi cũ tex. distinguat de sepultura infra & iuxta ecclesiã gẽtilis sepeliri posset iuxta, id est, in cœmeterio placet verò opinio Hoſ. & opinio prima sic intellecta: vt fideles dicantur à fidelitate præcipua quam ad Deum & homines seruarunt: maximè si ad gratiam miraculorũ attigerunt. Possunt ergo in ecclesia sepeliri personæ dignæ, aut dignitate ecclesiastica vel mundana, aut dignitate virtutis excellentis: hoc tamen hodie non seruatur, & male: quia de iure ciuili nullus debet in ecclesia sepeliri: vt not. Alber. in l. nemo apostolorũ. C. de sac. sanc. eccl. & Azo in Sum. ¶ Quartò †nõ 7
debet ecclesia incastellari, nec in propugnaculum ædificari, secundum Inn. & Ray. vt inde bellum fiat cõtra hostes: vel vt ibi recipiantur bellum facientes: nisi iusta necessitate: & secũdum Hosti. authoritate episcopi, si commodè haberi potest, de cust. euch. relinqui, scilicet vt boni viri etiã laici defendantur à malis, puta piratis, hæreticis, vel paganis: & eadem ratione malis Christianis. & hoc communiter tenent doct. secũdum Pan. in d.c. cum ecclesia. ¶ Quintò, intra ecclesiam vel cœmeterium non debẽt supellectilia poni, vel hospitalarii in illa iacere vel conuiuari, nisi propter hostiles incursus, & alias necessitates, quibus cessãntibus ad pristina loca reportẽtur: aliàs videtur mortale in hoc casu & in priori: vt in d.c. relinqui. & di. xlij. c. vl. pen. & antepen. nisi excessus esset modicus. De venditione tamẽ canelarũ in ecclesia, videtur tenere Sum. Ange. ꝙ indistincte sit tolerabilis, nõ obstante quòd dominus eiecit de templo vendentes: quia ibi fiebant pacta, & multa perturbantia cultum diuinum: quod nõ est hic: secus de alia negotiatione. sed Sum. Roſ. cum Archid. dicit hoc licere si fiat principaliter ad satisfaciendum fidelium deuotioni: non autem si fiat principaliter ad lucrum: imò illud dandum est pauperibus de consilio: & sic tenẽ, quia ibi est prohibita negotiatio: vn de laici, qui ad lucrum & negotiationem huiusmodi vendunt, stant extra ecclesiam. ¶ Sextò, in ecclesia vel cœmeterio nulla debet fieri violentia, aut aliquis inde violenter extrahi, aut eius confinia frangi. xvij. q. iiij. sicut antiquitus. nec ea, quæ in ea posita sunt, per vim aut furtum auferri: aliter sacrilegium est. ea. q. qui squis inuentus. & sic est mortale, vt ibi patet. De immunitate tamẽ ecclesiæ quo ad illam cõfugientes agetur specialiter infrà Immunitas. iiij. ¶ Septimò, ecclesia non debet in seculare habitaculũ aut vsum secularium conuerti. de cõs. di. j. ligna. & quinq; c. sequẽtibus. de relig. do. c. ad hæc. ¶ Octauò, ludi theatrales cũ laruis & similibus inhonestis in ecclesia fieri non possunt. de vita & hone. cle. cùm decorem. Secus de honestis ducentibus ad deuotionem: vt repræsentare præsepe Domini, Herodem & Magos, vel huiusmodi. arg. de conse. di. ij. semel. & dist. iiij. quæris. quasi in fin ¶ Tertiò †quæritur, ad quæ 8
se extendat immunitas ecclesiastica quantum ad res ecclesiasticas & ecclesiastica iura? Et dico quòd ad multa. ¶ Primò, quia rustici non possunt ecclesiæ rura deserere, & aliò se transferre: extra eo. c. iij. quod intellige secundum glo. ibi de adstrictis glebæ: & qui sint, vide s. Colonus. ¶ Secundò, quia quilibet potest regulariter suam rem ecclesiæ relinquere. l. generali. & l. iubemus. C. de sacrosanc. eccl. & etiã donare inter viuos sine insinuatione in infinitum. l. illud. ibidem, & in auth. de non alie. reb. eccles. §. si minus. quanuis glo. in d. §. teneat contrarium: quia primum est verius: vt suprà Donatio. j. §. xvj. ¶ Tertiò, quia transfertur dominium rei in ecclesias solo pacto, id est, sola nuda promissione, cùm in aliis sit necessaria traditio. l. vt inter diuinum. C. de sac. sanct. eccle. in glo. quod Alberic. idem sequitur. & idem est secundum Rodo. quando datur aliquid ecclesiasticæ personæ intuitu ecclesiæ: & idem, vt patet in d.l. circa hospitalia & cõcessa in redemptionem captiuorum. sed intellige de promissione facta homini, non Deo, vt in vo
to, inf

to, j. Votũ. ij. §. xix. Votũ. iiij. §. vij. In emptione tñ requiritur solutio pretii, vel fides de eo: aliter dominiũ nõ acquiretur, secũdũ gl. prædictã. ¶ Quartò, quia quicquid emptũ fuerit de pecunia ecclesiæ, reuerti debet ad ecclesiã. xij. q. ij. apostolicos. & q v. fixũ. & hoc siue noïe ecclesiæ emptũ sit, siue nõ: de pecu. cler. c. j. & c. inquirẽdũ. ¶ Quintò, quia nec ecclesia nec monasteria vel hospitalia tenẽtur ad lucratiuam descriptionẽ: vt in §. sancimus. xxiij. q. viij. Est autẽ lucratiua descriptio quarta pars bonorum quæ à curialibus relinquebatur, quã fiscus vendicat exceptis relictis curialibus, & eorũ coniunctis. de quo habes C. qui & à qui. quarta
9 pars. l. j. & ij. C. de impo. lucra. descrip. l. vnica. ¶ † Sextò, quia laicorũ statuta nõ habent locũ super rebus ecclesiæ: de reb. eccle. nõ alienan. c. fi. infrà Statutũ. §. ij. quod quidã verum limitant, nisi papa tale statutũ approbaret. de cõstitu. ecclesia sanctæ Mariæ. in gl. quod verũ puto secundũ Bald. ibi, quado expresse & nominatim approbatur à papa: secus si generaliter approbaret statuta: quia per talẽ approbationem cõtra ecclesiã non valerent, cùm sint cõtra ecclesiasticam libertatẽ. & sic tene: & vide eundẽ Bal. in c. j. per quos fiat inuestitu. & j. eo. tit. §. vj. & vij. Imò, secundũ aliquos, dictũ priuilegiũ extenditur ad res patrimoniales clericorum. & ita tenet glo. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de cõstitu. & in c. fi. de vita & honest. cler. & in c. ex literis. de pign. & xv. q. j. c. similiter. & est etiã gl. sing. apud Legistas secundũ Fran. Tigr. in l. fi. §. patrimoniorũ. in verbo, pontifex. ff. de mu. & ho. Sed in cõtrariũ faciunt quæ dico j. Præscriptio. §. vij. particu. vj. Statuta autẽ laicorũ impedientia quocunq; modo liberã facultatẽ donandi ecclesiis, aut pro anima, secundũ Pan. in c. relatũ. el j. de testa. nõ valent: vt not. in l. j. de sac. san. eccl. sicut & secundum Ioan. And. c. fi. de immu. eccl. lib. vj. non obstante statuto quod prohibet forensibus
10 seu nõ suppositis iurisdictioni, potest donari ecclesiæ: quia inferior auferre nõ põt priuilegiũ superioris. † Et secundum Bal. in auth. catlã. C. de sac. san. eccl. si cauetur statuto ꝙ non valet testamentũ, nisi intra sex menses insinuetur: si clericus sit hæres, & nõ insinuet, nõ fit testamentũ nullum: quia statutũ nõ adstringit clericũ, nec à fortiori ecclesiã, si fuisset instituta. Et ex his infert Pan. ibi, ꝙ quãuis statuto caueatur ꝙ mulier donare non possit ecclesiæ seu ad piam causam, seu testari, & se obligare ecclesiæ vel ad pias causas, sine præsentia duorũ agnatorũ: tamen hoc poterit sine hac solẽnitate: quia talia relicta determinari debent secũdum canones, & nõ secundũ leges vel statuta, quæ sunt pars iuris ciuilis. l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. & idem tenet domi. Ant. in d.c. relatũ. & per Bar. in l. j. C. de sum. trinit. Sed Bal. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. & c. quæ in ecclesiarũ. de cõsti. tenet valere statutum si disponat de re immobili. sed cõtra eũ est in c. fi. de reb. eccl. nõ alie. & ibi Imo. & bene. Possunt tamẽ laici secũdũ Ioã. de Imo. in d.c. fi. statue- addit Pan. ibi, aut cõcernũt diuinũ cultũ, vel refrigeriũ animæ: quia cũ hæc sint annexa iuri spirituali, nõ valeret, puta quia nõ denturnisi tot cereï, vel nõ inuitẽtur nisi tot clerici: vnde solum valet in cõcernẽtibus pompas mũdanas, quę sunt potius consolationes viuorũ, quàm mortuorũ sufftragia: nec ecclesia talia approbat. xiij. q. ij. quàm præposterũ. Et quia secundũ Bal. in l. j. C. de Lati. liber. tol. equi ducti ad sepultura militis & arma debẽt remanere apud clericos vel fratres sepeliẽtes, quasi sequela cadaueris: arg. l. medico. §. fi. ff. de auro & argen. lega. ideo nõ valeret statutũ laico-
11 rum. vide etiã de his titulo sequẽti ferè per totũ. ¶ † Septimò, quia nec etiã prælati aut ecclesiasticæ personæ possent ecclesiis tallias vel exactiones, aut nouos census imponere, aut veteres augere, aut alio modo grauare: de quo suprà Gabella. ij. §. j. Possunt tamẽ archiepiscopi & episcopi, secundũ Pan. in c. cũ apostolus. de censi. exigere à clericis obuentionẽ eis cõcessam in d.c. cùm apostolus. aliud non: de quo infrà Visitatio. §. v. quam tamẽ ab oratoriis & locis religiosis, etiam ratione visitationis exigere nequeunt, de censib. c. vlt. & ibi Pan. Possent etiã compellere ad charitatiuum subsidiũ, si rationabilis & manifesta causa subsit: vt si volũt ire Romã pro cõi vtilitate, & huiusmodi. Põt etiã rector ecclesiæ pro sua necessitate obligare rẽ ecclesiæ: puta quia est infirmus vel indigẽs indumẽtis, secundũ Ioan. And. in c. ex præsentiũ. de pig. Adde & pro necessitate ecclesiæ. de sol. c. j. & successor tenebitur. Et cũ eo cõmuniter trãseunt doctores. Sed Pan. in d.c. ex præsentiũ. distinguit dicẽs hoc verũ esse, si ecclesia sit potẽs, licet ipse morte præuentus nõ soluerit: secus si à principio vel ex post facto ecclesia sit impotens. Ibi vide si placet. ¶ † Octauò, quia vt 12
not. Pan. in d.c. ex præsentiũ. de pign. si rector ecclesiæ potuit ecclesiæ aliquid acquirere, & nõ fecit, vel ob negligentiã passus est rem ecclesiæ præscribi, tenetur ipsi ecclesiæ. pro quo habes text. cũ gl. xij. q. iiij. c. fi. ad instar tutoris, qui ad hoc tenetur: vt in l. quicquid. C. arbit. tutel. & sic patet ꝙ etiã tenetur de leui culpa, si nõ laborat vt acquirat ecclesiæ: vt in d.l. quicquid. & in d.c. fi. qđ nõ intelligas quasi teneatur laborare psonaliter, aut ex doctrina vel artificio acquirere ecclesiæ, sed cũ solicitudine agẽdo & promouẽdo res ecclesiæ, ex qua solicitudine acquisitũ est ecclesiæ. Vnde licet secundũ Pet. de Anch. in c. cõsensus. de rebus eccl. non alie. fieri possit cõpẽsatio cũ perditis ex eius negligẽtia, & ex eius diligẽtia acquisitis. qui allegat l. cùm quæritur. ff. de admi. tut. & l. Caius. vbi Bal. cũ sequitur. ff. de vsur. tamẽ ex tali solicitudine acquisitũ in recõpensationẽ dari nõ põt, cùm sit ecclesiæ. Sed dictũ Pet. intelligitur de acquisito sibi per exercitium, vel aliter. de quo suprà Clericus. iiij. §. vj.
¶ † Nonò, quia ecclesiæ carẽti proprio prælato præscriptio 13
nõ currit, licet superior prælatus possit agere pro ea, secundũ Inn. in c. olim. el j. de resti. spo. & text. est in c. j. de reb. eccl. nõ alie. lib. vj. licet Bar. dubitauerit, arg. l. ij ff. de aqua pluu. ¶ Decimò, quia res ecclesiæ sine certa solẽnitate alienari nõ possunt. de qua s. Alienatio. ¶ Vndecimò, quia de rebus ecclesiasticis & etiã patrimonialibus clericorum, aut de causis spiritualibus iudex secularis non põt iudicare. de quo s. Excõ. ix. §. v. ¶ † Duodecimò, quia loca pia sunt sub 14
ecclesiæ iurisdictione, de reli. do. ad hæc. & in cle. quia cõtingit. eo. tit. de reli. do. secundũ Pan. in c. cùm sit generale. de foro cõpe. Vnde lædẽtes ea, censendi sunt sacrilegi. d.c. cũ sit generale. nõ aũt lædẽtes in bonis clericorũ sine violẽtia personæ: licet ipsa sint sub iurisdictione iudicis ecclesiastici. de fo. cõpe. si clericus. ¶ † Decimotertiò, quia relicta 15
in testamẽto minus solẽni ecclesiis & piis locis valẽt. de testa. c. cũ omnes. c relatũ. & c. indicãte. de quo j. Legatum. iiij. §. ix. ¶ Decimoquartò, quia ecclesia vel eius possessiones pro alienis debitis obligari nõ possunt, & obligans est suspẽsus ab administratione tẽporaliũ & spiritualiũ. de solut. c. ij. quæ tamẽ suspẽsio per episcopũ relaxari põt primò ecclesiæ indẽnitati cõsulto. c. ex parte. el j. de verb. sign. Nõ cõprehẽdit tamẽ ista suspẽsio episcopos. de sent. excõ. quia periculosum. li. vj. ¶ Decimoquintò, quia excõmunicãtur vsurpãtes regalia, custodia, & huiusmodi, de quibus s. Excõicatio. ix. §. xiij. ¶ Decimosextò, quia clericus tenẽs ecclesiã ex laici collatione, si nõ resignauerit, suspẽsus est ab officio & beneficio: laicus verò excõicandus. de iure patro.

prætereat.& c.relatũ.iuncto c.si autẽ vobis.xj.q.iij. & c. cũ nõ ab homine.de iudi. ¶ Decimoseptimò,quia ecclesiastica ornamẽta in vsum seculariũ conuerti nõ debent,nec vasa ecclesiastica,aut cortinæ,aut cętera ornamẽta debẽt pollui cõiuiiis nuptiarũ. de cõse.dist.j.digna.& qui[illegible] c.seq. xij.q.ij.nulli licet.xix.q.iij.semel. Dicit tamẽ gl.R[illegible] q̃ si legatus apostolicæ sedis vel archiepiscopus aut epis[illegible]s reciperetur à monasterio, vel episcopo, domus ecclesiast[illegible]ca,in qua reciperetur,ornari posset cortinis & ornamentis ecclesiæ: & idẽ credo si præparetur illi altare capella in domo laicali. ¶ Decimooctauò,quia ecclesia vtitur iure minoris & reipublicæ: ita q̃ omnia priuilegia cõcessa reipublicæ,videtur cõcessa ecclesiis,secũdũ gl.in c.quditis.& ibi Pan.de rest.in integ.& gl.in c.j.eo.tit. itẽ pòt vti iure im-
16 perii. ¶ †Quartò q̃ritur,ad q̃ se extẽdat immunitas ecclesiastica quãtũ ad ecclesiasticas psonas? Et dico q̃ ad multa, s.vt clericus percuti sine pcutiẽtis excõicatione nõ possit. xvij.q.iij.si qs.nec possint etiã cõueniri corã laico iudice. de foro cõpe.c.ij. nec possint laici cũ eis stare in choro:de vi.& ho.cle.c.j.de cõsec. dist.ij.sacerdotũ. Pan.tñ in d.c.j. dicit hoc nõ esse priuilegiũ clericorũ, sed vt psallentes nõ impediãtur: nec possint fatigari angariis & perangariis,i. seruitutibus personarũ ac rerum,secundũ Ray.sed sint immunes à muneribus personalibus.C.de episcop.& cle.l.omnes.& l.presbyteros.xij.q.ij.ecclesiarũ. sed pro hoc dico multa. ¶ Primũ. Munerũ merè personaliũ quæ cum prouisione & corporali labore sine aliquo gerentis detrimento perpetrantur, vt in l.fi.de mu.& ho.quædã sunt sordida:vt cloacæ mundandæ,calcis coquendæ,harenæ fodiendæ,fossati vel stabuli purgãdi,& huiusmodi.de quibus in l.maximarum.C.de excu.mun.quædã verò nõ sunt sordida, sed honesta,quia habẽt annexũ honorẽ, vt sunt officia secularia:quædã verò simplicia, nec honorẽ nec vituperiũ habẽtia annexum, quæ possunt dici neutra,vt legatio,tutela,vel cura,& huiusmodi, de quibus omnibus habetur ſ. Gabella. iij. ¶ Secundũ. Ad munera sordida nõ tenẽtur ecclesię nec earũ mancipia, aut clerici vel eorũ vxores, aut familiæ & coloni.xvj.q.j.generaliter.§.nouarum.& §.placet.ij.C.de episc.& cler.l.ij.& l.neminẽ.C.de sac.sanc.eccl.quæ vult q̃ teneatur in aduentu principis, nõ valet quo ad clericos,ecclesias,atq; seruos,qui sunt dominio ecclesiarum subiecti: quia iure diuino sunt exẽpti:vt in c.si Imperator.dist.xcvj. & notat Inn.in c.ij.de maio.& obed.& facit l.rescripto.& quod ibi not. Bar.ff.de mu.& ho. & hoc intellige de familia perpetua ecclesiarũ & earũ seruis:sed bene valet quo ad colonos liberos,qui seruiunt pro mercede,cũ sint sub Imperatore,iuxta not.in c.iudicatum.lxxxix.dist.& ab ipso à multis exẽpti:vt in l.j.& ij.C.de epis.& cle. ideòq; potuerit eorũ immunitatẽ limitare:vt in simili no.gl.in c.cũ secundũ leges.de hære.lib.vj.vnde tales tenentur ad gabellas & alia onera de parte eis cõtingente,secundũ Fede. consil. iiij. Ad munera etiã honesta clerici nõ tenẽtur, per c.sacerdotibus.& c.sed nec procurationis.ne cler.vel mo.& in l. placet.C.de epis.& cler.vbi dicitur,placet nostræ clemẽtiæ vt clerici nihil cõmune cũ publicis actionibus vel ad curiã pertinentibus , cuius corpori nõ sunt annexi,habeant. Ex
17 † quo patet q̃ non sunt de vniuersitate , nec in ea possunt habere vocẽ,vt tenet Inn.in c.dilecta.de excessi.prælat. A muneribus autẽ neutris licet sint exẽpti , vt in l.generaliter.C.de episc. & cle.posita in c.generaliter.xvj.q.j.tamen secundũ gl.iuncto tex. in c.peruenit.dist.lxxxvj.possunt si volunt legitimã tutelã accipere,non datiuã testamentariã: sed episcopi aut monachi non.lxxxviij.dist. episcopus,& xvj.q.j.monachi.tutelam autem miserabiliũ personarũ omnes clerici & monachi possunt suscipere:quia officium pium est,vt in d.c.peruenit. Et in omnibus prædictis muneribus personalibus quo ad ecclesias & clericos habẽt locum prædicta tam in ordinariis quàm extraordinariis muneribus seu indictis vel superindictis: vt in l.placet.C.de sac.sanc.eccle.& in authen.item nulla cõitas.C.de episc.& cler.& c.quãquã.de cens.lib.vj. Quando autẽ dicantur ordinaria vel extraordinaria indicta & superindicta, vide ſ. Gabella.v.§.iiij. ¶ † Tertiũ. Non tenentur etiã clerici cu- 18
stodire ciuitatẽ vel oppidũ, secundũ Pan.in c.peruenit.eo. tit.nisi subesset necessitas maxima:vt not.gl.xvj.q.j.§.placet.quæ quidem per laicũ discerni nõ debet, secundũ Host. in Sum.sed per episcopum:& per eum cõpellentur:vt in c. ecclesia sanctæ Mariæ.de cõstit.quia aliter sine eis defendi nõ potest:quo casu tenerentur : arg.l.nullus penitus.C.de cursu pu.& in d.c.peruenit.& facit text.in c.pe.de homic. vbi tẽpore inuasionis clerici possunt vnà cũ laicis sumere arma,& pugnare : nec sunt irregulares si multi sunt occisi, modò nullum propriis manibus occiderint, etsi vulnerauerint. ¶ Quartũ. Non tenentur etiã ire ad bella,vbi impugnandi sunt alii,secũdũ Pan.in d.c.peruenit. etiã si ageretur de recuperatione terræ sanctæ : quia clericatus reddit eos inhabiles ad pugnã. etiã cũ Saracenis,vt probatur in c. 19
ex multa.§.fi.de voto. ¶ † Quintò quæritur,ad quæ se extẽdat immunitas ecclesiastica quãtũ ad personas & res siue prædia simul? Et dico q̃ ad gabellas, vt §.sequẽti.& ad munera patrimonialia siue realia , ad quæ nõ tenetur ecclesia. Sed circa hoc dico multa. ¶ Primum. Munera patrimonialia,seu realia,i.quæ sumptib.patrimonii & dãnis administrantis expediuntur:vt in l.fi.§.patrimoniorũ.ff de mu.& hon. duplicia sunt:quædã ſ.mere patrimonialia, & quædã mista, sic dicta, q̃a habẽt onus cũ sumptu.d.l.fi.§.mista. q̃a participãt de munere personali,quatenus habent onus annexũ,& de patrimoniali quãtenus sunt cũ sumptu. ¶ Secũ
dũ. Munera merè realia tripliciter indicũtur vel imponuntur. Primò rei de eo q̃d faciẽdũ est de ipsa re:vt q̃ nauis aut currus vel equus ecclesiæ vadat ad seruitiũ reipublicæ. Secũdò sup eo q̃d ꝑcipitur ex ipsa re:vt si detur certa ps fructũ. & de his in d.§.patrimoniorũ. Tertiò ipsũ rei de eo q̃d nec ꝑcipitur ex ipsa re, nec est in ipsa re:vt præstare certã pecuniæ summã annuatim.de quo habes in l.hactenus.§.j.ff.de vsufruct.& in c.j.de cẽsib. Mista quoq; dupliciter imponũtur.Primò psonæ habito respectu ad rẽ seu bona patrimonii. q̃ modus differt à tertio modo imponẽdi onera rebus merè patrimonialibus:q̃a ibi q̃libet res tenetur ꝓ munere q̃d eã respicit,& nõ vltra.l.Imperatores.ff.de pub. hic verò est persona obligata,& cõsequẽter oẽs res patrimonii.l.au fertur.§.fiscus.ff.de iure fisci. Secũdò iponũtur psonæ nulla facta mẽtione de re:& sic dicitur capitatio : q̃a per capita imponitur nõ habito respectu ab bona patrimonii, vt in l. vna.C.de capitatione ciui. ¶ Tertiũ. Anaũt ecclesia vel ecclesiæ prædiũ teneãtur ad munera mere realia. Pan.in c.fi. de vi.& ho.cle.dicit q̃si res, quibus imponũtur talia munera,habẽt onus tale perpetuũ annexũ, inuariabile, ac certũ,siue ex dispositiõe publica,puta principis:siue ex dispositione priuata,vt in c.quãto.de censi.& antequã veniret ad ecclesiã,sicut patet exẽplũ de tributo,vt l. Imperatores.ff.de publi.& c.j.in fi.de cẽsi. vbi innuitur q̃ quælibet possessio ab antiquo est onerata onere soluẽdi tributa : & sic ecclesia de talibus rebus tenetur:q̃a res trãsit cũ onere suo.de decimis pastoralis. & de pigno.c.ex literis. Fateor tñ q̃ Italia tanquam princeps prouinciarum nõ obligatur hodie ad talia trib

tributa:vt notat.in l.j.ff.de censi. Si verò non erant oneratæ onere tali certo & inuariabili quando peruenerunt ad ecclesiam,sic non tenetur ecclesia, quanuis essent oneratæ onere incerto & variabili : vt sunt istæ descriptiones, quæ sunt hodie:quia ęstimãtur bona cuiuscunq; vt soluat plus vel minus secundũ impositionem collectæ. Et hanc opin. tenuit Ray. Addens aliquid de muneribus sordidis : & dicens q̃ ecclesiastica prædia grauari non debent muneribus sordidis.xvj.q.j.§.nouarũ.ad honestia verò, sicut sunt ordinaria tributa,tenentur.xxiij.q.fin.tributũ.quod tamen fallit in domibus,atriis & hortis iuxta ecclesiam positis,& in mãso,de quo ecclesia dotata est,de quibus nullũ debet dari tributũ : sed de aliis,nisi sit expresse remissum : quia res ad ecclesiam transit cum onere suo.xxiij.q.ylt.secundũ canonicã. de censi.sancitũ. ad extraordinaria verò & de nouo inducta non tenẽtur.xvj.q.j.placuit.nisi scilicet quatenus antiquitus tenebãtur,secundũ gl.similiter nec ad ea quę subitò iniunguntur,nisi respiciãt ad pias causas,& necessitas exposcat:de quo dic vt ſ. parti.quarta virtualiter. Eãdẽ etiã tenuit Inn.in c.non minus.eo.tit.& recitat Pan.ibidẽ.Io. de Lig.in cle.presenti.de cẽsi.& Io.And.post Arch.in c.j. eo.tit.lib.vj.& placet : licet aliqui teneãt q̃ si possessiones prius erant adscriptæ vt tantũ soluatur pro libra, q̃ tũc teneatur ecclesia. Sed prima opinio est tutior,licet ista nõ sit cõdemnanda. Sunt tamẽ aliqua onera quę ratione naturali succũbunt ipsis rebus:vt reficere viã ante domũ:& sic ecclesia tenetur,vt not.Bart.in l.ad instructiones.C.de sacr.sanct.eccl. Itẽ in purgatione putei necessarii toti vicinię in qua est ecclesia,vt not.Spec.tit.de cẽsi. Itẽ soluere ad portã vel pontẽ pro plaustro ad ipsius portæ vel põtis cõseruationẽ, q̃a destruit viã:vt not.in d.l.ad instructiones.& not.Bald. de pa.Cõstan.& idẽ de similib⁹. Ad munera verò mista imposita primo modo ecclesia non tenetur:nec etiã laici non subditi, licet habeant patrimoniũ in loco.l.rescripto.§.fi. & ibi per Bart.ff.de mun.& hon.nisi aliud habeat cõsuetudo quo ad laicos:vt not.Bar.l.vna.C.de capita.ciui.nõ quo ad ecclesiam:quia cõsuetudo nõ valet,auth.cassã.C.de sacr. sanct.eccl.iuncta auth. item nulla cõmunitas.C.de episc.& cler.Et isto modo pòt intelligi tex.c.nõ minus.eo.ti.& c. fin.de vita & hon.cler.& c.quanquã.de censi.lib.vj. Similiter nec tenetur ecclesia nec clerici ad mista imposita secundo modo:q̃a nõ sunt subditi Imperatori,in d.c.quanquã. imò nec laici ciuiles,sed tantùm rustici:vt in d.l.vna. not.Bar.Et hęc omnia procedũt regulariter. ¶ Quartum.
20 † De cõcernentibus autẽ pietatẽ,vt est instructio pontium & viaiũ, dubitatur:& dicit Inn.q̃ ecclesia tenetur,per d.l. ad instructiones.& per c.j.eo.tit.similiter in ædificatione murorũ ciuitatis aut villæ:& idem gl.in d.c.nõ minus.& Inn.& Host.& do.Card.& Philip.& Pet.de Anch.& Alb. in d.l.ad instructiones.addẽs q̃ idẽ putat defontib⁹ & puteo cõmuni.ar.ff.ne quid in loc.pub.l.ij.§.viarum.& dicit huiusmodi opinionis esse Dyn.& Oldr. Sed in contrariũ est cõmunis opinio Canonistarũ in c.fin.de vita & hon. cler.in cle.præsenti.de cẽsi.& patet per Io.de Lig.& Bart. in l.rescripto.ff.de mun.& hon.& in d.l.placet. & gl.xvj. q.j.§.nouarũ.& Pan.in d.c.nõ minus. per multa motiua. Vnde dic q̃ d.l.ad instructiones. & similes non valeant: q̃a licet c.j.cum similibus de no.oper.nunt.dicat standum legibus,ex quo in canonibus contrariũ nõ reperitur:tamẽ hoc nõ est verũ,q̃a lex imperialis ecclesiis est damnosa seu ecclesiasticis personis:q̃a tũc nõ tenet,nisi specifice approbetur ab ecclesia:vt est cõmunis opinio doct.in c.fi.de sol. & in c.ecclesia sanctæ Ma.de cõstit.& c.fi.de reb.eccl.non alie.& dist.x.si in adiutoriũ. Distinguo tamẽ sic secundũ Pan.in d.c.nõ minus.& est mens Ray.Pisa.& Archi.Nam aut necessitas vel pietas imminens cõcernit vtilitatẽ ecclesiarũ à remotis per quandã consequentiã:& tunc est text. apertus in d.c.nõ minus.q̃ non tenetur,nisi spõte velit,ap probãte episcopo cũ clero,& priùs cõsulto Romano põtifice,per c.aduersus.eo.tit.vbi tamẽ aduertendũ est, q̃ si tãta esset necessitas vel pietas q̃ non posset sine scandalo & periculo recursus prius haberi ad Romanũ pontificẽ, sufficeret deliberatio cleri cum episcopo.facit c.fi.de eccl.ædi.& quod ibi not.Aut necessitas vel pietas cõcernit de directo & principaliter vtilitatẽ ecclesiarũ & laicorũ:vt puta q̃ a prima societas territoriũ ciuitatis incẽdit,prædia deuastãs,in quo ecclesia multas habet possessiones:tunc debet ecclesia cõtribuere:non tamen ad deliberationẽ solius populi:sed oportet q̃ clerus & populus principaliter cõueniant & deliberent:q̃a quod omnes tãgit,debet ab omnibus approbari:in cle.j.& ij.de censi.& c.ad hoc.de offic.Arch. Fatetur tamen Pan.vbi ſ.in d.c.non minus.q̃ si clericus nollet sine legitima causa consentire,possent laici implorare auxiliũ superioris ecclesiastici vt cõpellat eos:vt in c.nullus.de iur. patr. Et in hoc casu nõ habet locũ dispositio d.c.aduersus. de cõsultatione Romani põtificis:quia hæc impensa nõ fit propter publicã vtilitatẽ, sed propter priuatã ecclesiarũ : & sic sumus extra casum præfati c.aduersus. Facit cle.j.& ij. de cẽsi. ¶ Quintũ. † Si possessio aliqua vel domus teneba- 21
tur alicui facere albergũ,& postea ad ecclesiã peruenit:secundũ Host.& Inn.ecclesia tenebitur ad idẽ,aut ad vẽdendum.& si quis in recognitionẽ beneficiorũ suorum in aliqua ecclesia sibi hospitũ reseruasset,illud secundũ Inn.sibi debetur.xviij.q.fi. Eleuterius.non tamen licet tali violenter irrũpere domos ratione alicuius iuris sibi debiti:aliter sacrilegiũ cõmittit.xij.q.ij.nulli.& eadẽ ratione nõ tollere inde necessaria violẽter hospitiũ ingrediẽdo, secundum Inn.quia etiã secundũ eundẽ Inn. extra eo.c j.in tali casu nulla domus vel res ecclesiæ debet hãc seruitutẽ,vel ad hoc est obligata,sed ipsa ecclesia cõtra quã cõpetit actio personalis & nõ realis. Secus tamẽ in habẽte iurisdictionẽ in ecclesia:quia posset iniquè intrantẽ violẽter domũ irrumpendo repellere.& idẽ de eo qui possidet ecclesiam quasi prælatus:quod tamen abbas nõ potest respectu domorum capellæ,q̃a capellã nõ possidet,licet habeat in eum ius subiectionis:arg.ff.ad l.Aquil.l.quẽadmodũ. ¶ Sextò † quæ- 22
ritur,qũo se extẽdat ecclesiastica immunitas circa gabellas & huiusmodi? Et dico multa. ¶ Primũ. Ecclesia vel clerici nõ tenẽtur ad gabellas,quæ hodie ponũtur in vino,& similibus,secundũ Pan.in d.c.nõ minus.per d.auth.item nulla cõmunitas.& tenet Bald.in d.l.placet.C.de sacr.sanct.eccle. nisi gabella fuisset impolita pro oneribus, ad quę tenetur ecclesia:q̃a tunc succedit loco onerũ,vt voluit Butr.in d.l. ad instructiones. ¶ Secũdũ. Si clericus res ecclesię ad aliũ locũ trãsferat causa negotiationis, exigi non potest pedagium vel gabellã,secundum Pan.in d.c.fin.de vita & hon. cler.quia delictum clerici ecclesiæ nocere non potest,vide Feder.consil.cc.secus si sunt suæ, non ecclesiæ. ¶ Tertiũ. Clerici soluere non debent gabellã pro vino aut frumẽto quod ex sua prębenda habitũ vendunt,secundũ Bal. Pet. & Cyn.in l.omnis.C.de epis.& cler.nec etiãad portã.& idẽ Bart.in d.l.placet.nec etiã de patrimonio debẽt soluere pedagia vel gabellas secundũ Pan.in d.c.fin.& facit cle.præsenti.de censi.& c.quanquã.eo.tit.lib.vj. ¶ Quartũ. Posito q̃ propter debita aut aliud cõsules gabellam ponant supra carne aut vino & huiusmodi,quam ecclesiæ soluũt in-

directè, cùm emant cariùs, secundũ Richar. in quol. cui cõsentit Asten. lib. vj. tit. xxx. distinguendũ est. Nam si eam ponunt propter abusum & excessum eorũ, scilicet quod fecerunt, sic non licitè ponunt, sed soluant de suo. si verò ponunt propter cõmunem vtilitatem tam clericorũ quàm laicorum, sic licet eis. Si verò propter vtilitatem laicorũ principaliter, clericorũ verò indirectè & à remotis, puta quia ciuium prosperitas in ecclesiæ & ecclesiasticarũ personarũ vtilitatem redundat: iterum distinguitur. Nam aut faciunt animo extorquendi pecunias ab ecclesiasticis, quas extorquere alio modo nõ possunt: & sic non licet. Aut nõ faciũt eo animo: quia etiam si non essent ecclesiasticæ personæ, adhuc eam imponerent. & sic licet eis habita authoritate domini temporalis, & habita moderatione ponatur magis super his quæ sæpius emuntur à clericis, aut ab extraneis, aut à pauperibus quàm ab aliis ciuibus: & sic clerici cõqueri non possunt, maximè cùm alibi possint emere, licet non ita commodè. Probantur hęc ff. de noui oper. nunt.

❧ Rursus secundò de Immunitate seu libertate ecclesiæ quantum ad eius violationem.

1 *Immunitas secundo modo consyderata in quo consistere, & item quid in se complecti dicatur? Et ibidem priuilegia, quæ ecclesijs concessa sunt, aut à Deo, aut ab homine indulta esse: & id aut in vniuersum & generaliter, aut in specie & certis personis aut locis datum. Ad quod subijcitur regula. Et ibidem quàm variè violari huiusmodi priuilegia possint.*

2 *Immunitas ecclesiæ qua ratione, & quando violari censeatur? vbi quòd priuilegium generalis ac catholicæ ecclesiæ duobus modis intelligendum sit.*

3 *Libertas ecclesiæ num imminui, ac violari ob hoc dicatur, quòd communitas id statuat, ne per suos iudices Ecclesiasticus ius reddatur? Et quid si statuto cautum sit, ne quis allegare præsumat, quem ex prælatus iurisdictionẽ quasi episcopalẽ in certo loco nõ habere.*

4 *Violato certæ ac singularis ecclesiæ priuilegio, num ob id violata ac imminuta ecclesiæ libertas censenda sit? Et subinde quid de laicorum statutis ex authoritate ac præcipuè de his quæ ad ecclesias pertinent disponentibus, licet non directò id fiat: vt quòd bona immobilia non subdito non possint diuendi: an si ab ecclesia contra fiat, vtpote, quæ emat à laico, corruet contractus? Et ibidem in hoc Ioan. And. consilium.*

5 *Statuto dictante donationem ipso iure inefficacem futuram, quæ testati intra mensem denuntiata non fuerit, aut testamentum in publica documenta non redactũ, an huiusmodi solemnitate omissa donatio, aut testamentum ecclesiæ intuitu ac contemplatione facta, inefficacia iudicanda sint?*

6 *Francisci de Alberg. dictum de statuto prohibente alienationẽ rerum in non subditos, qualiter intelligi debeat, vt huiusmodi statuto ecclesia, quanquam non subdita, non contineatur. Et ibidem de quadam Bart. cautione & consilio.*

7 *Statuto disponente, vt nullus forensis beneficiũ ecclesiasticũ obtinere, vel eius possessionẽ apprehendere, citra cõmunitatis consensum possit, num libertas ecclesiastica ex hoc statuto violari dicenda sit? Et quid si de ciue? Et ibidem, quid si statutum à laicis factũ ecclesiasticæ libertatẽ violans, à clericis vnius ecclesiæ aduersus aliam fiat, num libertatem ecclesiasticã violare dicatur.*

8 *Violantes ecclesiasticam libertatem, qua pœna plectendi sint. Et quid de inducentibus aduersum immunitatem ecclesiasticam statuta. Et quid de clericis aut ecclesijs collectas indicentibus?*

1 IMMVNITAS † seu libertas ecclesiastica secundò considerari potest quantũ ad violationem, quãdo scilicet & quomodo agatur contra eam, & violetur, & quæ violantiũ sit pœna. ¶ Primò verò quæritur, in quo consistat, & quid comprehẽdat dicta immunitas? Et dico quòd licet patere possit ex titulo priore, abundantius tamen ex Franc. de Zab. in repetitione decretalis, perpendimus. de sent. excõ. vt recitat Archi. tertia parte. tit. xij. ista immunitas vel libertas seu exemptio ecclesiæ in personis, rebus, iuribus, comprehendit omnia priuilegia collata ecclesiæ à Deo vel hominibus, qbus libera est ab oneribus, quibus alii subiiciuntur. de quibus ſ. Ecclesia. j. ſ. iiij. & ſ. Immunitas. primò per totũ. & sparsim per totũ hoc opus. Quorum priuilegiorũ quædã sunt data à Deo: vt illud, Quodcunq; ligaueris super terrã. Matt. xvj. & xiiij. q. j. quodcunq;. Quædã verò à papa: vt illud, Si quis suadẽte. xvij. q. iiij. Quædam ab Imperatore, quę aliquãdo conceduntur loco, vt ꝙ loco sacro nõ fiat iniuria: aliquãdo autem ecclesiæ generaliter, id est, toti congregationi fideliũ. C. de sacr. sanc. eccle. l. j. Aliquãdo minus generaliter: vt omnibus ecclesiasticis, vel episcopis, vel aliis ordinibus clericorũ. C. de episc. & cler. l. nemo. & multa alia quæ prosequitur Inno. in c. nouerit. eo. tit. Quędã verò data sunt ab inferioribꝰ: vt de restit. in integ. auditis. & de fide instr. inter. & de deci. c. dudũ. de quibus datur regula generalis, ꝙ quilibet põt ecclesiæ dare priuilegiũ in his quæ ad se spectãt: de dona. cũ dilecti. priuilegiũ tamẽ generale cõcedere, ad solũ principẽ spectat, papã ſ. & Imperatorẽ, cùm ad eũ solũ spectet vniuersaliter disponere de orbe. ix. q. iij. cũcta. & c. per principalẽ. & de vsu pal. ad honorẽ. Quædã rursus priuilegia sunt generalia, i. concessa toti ecclesiæ: vt illud, si quis suadente. Quædam particularia seu specialia, vt cõcessa alicui ordini vel particulari ecclesiæ: vt de reser. cum ordinẽ. & de præscr. c. auditis. Quædã rursus sunt personalia, id est, cõcernentia personas clericorũ: vt ꝙ clericus sine excõicatione percuti nõ possit. d. c. si quis suadẽte. nec corã laico iudice cõueniri. de foro cõpet. c. ij. Quædã realia, i. cõcernentia res & iura clericorũ & ecclesiarũ: vt C. de Episc. & cler. l. gñaliter. & de vit. & hon. cler. c. fi. Hæc ex illo. Cui adde ꝙ dupliciter ista priuilegia violãtur, ſ. simplici facto. & in hoc non inciditur semper in excõicationẽ, sed interdũ vt dicetur: aliqñ per statutũ, & tunc secus. ¶ Secundò † quæritur, qũo aut qñ dicatur ecclesiastica libertas vel immunitas violari? Et dico sic: Circa hoc dicit Inn. ꝙ non violatur violatis priuilegiis particulariũ ecclesiarũ: sed violatis illis, quæ cõcedũtur ecclesię vniuersali. Bar. autẽ ff. qua. rer. act. nõ dat. de leg. j. ſ. quæ onerãdæ. dicit fieri cõtra libertatẽ ecclesiæ, qñ fit aliqua dispositio vel statutũ, per quod clerici efficiuntur timidiores. quod nõ nego, sed sit etiã cõtra eã, cùm sit contra priuilegia vniuersalis ecclesiæ, secundũ Inn. Frãc. autẽ Zab. vbi ſ. dicit cõtra libertatẽ ecclesię esse, quoties tollitur vel minuitur libertas ecclesię etiã particularis, qñ illa libertas nõ est vnius ecclesiæ particularis, sed generalis aliorũ: vt de immu. eccl. c. j. li. vj. in verbo, lædere vel minuere. Et ȷ. Et violatio libertatis ecclesiæ si laici aliqd disponũt authorizabiliter in aliquo de rebꝰ ecclesiasticis: vt di. xcvj. bñ. & de cõstit. ecclesia. & sic consuluit do. Lap. optimus in iure canonico theoricus & practicus. Et tãdẽ cõcludit ꝙ fit cõtra libertatẽ ecclesiæ qñcunq; violatur priuilegiũ cõcessum sup generali libertate eccl'się: & hoc siue violetur quo ad oēs ecclesias, siue clericos, siue quo ad vnã ecclesiã vel clericũ: qa omnes ecclesiæ sunt vna. xxiiij. q. j. loquitur. & de sum. Trin. c. j. secus de libertate particularis ecclesię, id est nõ cõpetenti generali ecclesiæ. Hęc ille valde bene, intelligẽdo ꝙ priuilegiũ generalis ecclesiæ dupliciter intelligitur, ſ. vt cõueniat omnib. fidelibus, & vt conueniat omnibus clericis vel ecclesiasticis. vt priuilegiũ fori & canonis, si quis suadente. quæ violãdo non est dubiũ quin ecclesiæ liber

3 libertas violetur. ¶ Tertiò † quæritur, vtrũ violetur ecclesiæ libertas, si cõmunitas statuat ne per suos iudices reddatur ius alicui prælato, puta episcopo cõtra suos debitores? Et dico ꝙ prima facie secundũ dictũ Inn. nõ videtur violari: quia scilicet fit cõtra particulare ecclesiã: & sicut potuisset ex toto ciuitas reuocare iurisdictionẽ à suis iudicib⁹, ita in parte limitare. ff. de off. deleg. pastoralis. sed tamẽ secundũ Zab. hoc non est verũ. & ratio est: quia fit cõtra priuilegiũ concessum omnibus clericis. C. de epis. & cler. authen. statuimus. & hoc probat tex. de excep. c. ij. li. vj. quia hic nõ lædit̃ particularis prælatus tãtùm, sed tota vniuersalis ecclesia & eius libertas: sicut & cùm vnus clericus conuenitur corã iudice laico, fit iniuria toti ordini clericali. xj. q. j. inolita. & de for. cõpet. si diligenti. Et similiter quũ ab vna ecclesia particulari exigũtur collectæ per laicos: qa violatur libertas ecclesiastica, de qua in c. nouimus. de immu. eccle. & eo. tit. c. clericis. lib. vj. Violatur tamen hæc libertas ecclesiæ indirectè, sicut de immu. eccl. c. fi. lib. vj. vbi dicitur violare eã, statuens ꝙ nullus coquat panem clericis, vel cõtrahat cũ eis. ¶ Quartò quæritur, quid si statuto cauetur ꝙ nullus præsumat allegare ꝙ aliquis præpositus, puta Pratensis ecclesiæ nõ habeat iurisdictionẽ quasi episcopalẽ in loco? Et dicit idẽ Zabarella patere ex dictis ꝙ turbans iurisdictionẽ vnius ordinarii facit iniuriã ecclesiæ vniuersali: vnde prædictũ statutũ est contra ecclesiasticam libertatem: quia per illud violatur libertas episcopi diœcesani, qui in spirituali iurisdictione fundat intentionẽ de iure cõmuni in tota diœcesi: vt de offi. ordi. c. j. & eo. tit. cũ episcopus. lib. vj. ita ꝙ nullus inferior potest habere iurisdictionem in tota diœcesi. Item est violatio libertatis, si laici authorizabiliter disponunt de rebus ecclesiæ, vt dictum

4 est. ¶ Quintò † quid si violetur particulare priuilegiũ particularis ecclesiæ vel particularis ordinis: puta illud Cistercien. de quo de præscr. cũ ordinẽ. vt si legatus apostolicus vt get Cisterciensem ad respondendũ corã se per rescriptum, nõ faciens de ordine eorũ mentionẽ? Et dicit idẽ ꝙ nõ est contra ecclesiæ libertatẽ: quia oportet hoc casu citatũ allegare suum priuilegiũ. forte enim negabitur esse Cisterciẽ. quod si notoriũ sit, videtur obligari ad veniendũ vt proponat: quia licet excuſetur ab onere probandi, nõ tamen proponendi: vt de accu. veniẽs. Patet etiã ad hoc quæsitum ex dictis ſ. ſ. ij. ¶ Sextò, quid de statutis laicorũ disponentibus authorizabiliter, & præcipuè de aliquibus cõcernentibus ecclesias, etsi nõ directè, puta quia aliqua bona immobilia vendi nõ possunt non subdito cõmunis, & annullant contractũ si fiat: nũquid destruetur cõtractus, si laicus vendat ecclesiæ obstãte statuto? Et dicit Zaba. ꝙ sic, secundum Fran. de Albergo. quia statutũ non est cõtra libertatẽ ecclesiæ: quia in cõtrahendo ecclesia non fungitur iure speciali, sed cõmuni cũ aliis: & consequenter in hoc ecclesiæ libertas non versatur, quæ nõ omnibus, sed ecclesiæ tãtùm contraria, scilicet ꝙ in tali statuto nõ includuntur ecclesiæ nec ecclesiasticę personæ: quia si statutum hoc exprimeret, esset illicitũ in eo quod ꝙ prohibetur cõtractũ de se licitũ fieri cũ ecclesia. ad quod de priuilegiis. c. quãto. & de imm. ecc. c. fi. li. vj. sed nec in verbis generalibus includitur ecclesia. ad quod de m. g. cõue. l. j. Et hoc tenet Io. And. in d. c. fi. dicẽs ꝙ tale statutũ quo ad prohibẽdos contractus factos cũ non subditis laicis, bene valet, per l. dudũ. in fi. ff. de cõtrahend. emp. iuncta l. cũ ita. sed in ecclesiis secus, quæ sunt priuilegiatæ in donationibus vt fieri possint in ecclesi i. C. de sacrosan. eccl. l. illud. & sic super aliis cõtractibus vt transeat dominium in ecclesiam sinè traditione. eo. tit. l. fi. Item sic intelligendo etiam cõtra libertatem ecclesiæ. de constit. c. ecclesia. & si fuisset expressum, statuentes, & qui seruare facerent, essent excommunicati, vt eo. tit. nouerint. Et dicit idem Io. And. non esse absurdũ dicere ꝙ iudex ecclesiasticus posset cogere illos, ad quos pertinet declarare statutum illud respicere cõtractus faciendos cum ecclesia: quia etsi non de iure, tamen de facto impeditur per illud vtilitas ecclesiæ, vt de arbi. peruenit. Et idem determinauit Oldr. de quo Fede. cõsi. lxxvij. ¶ Septimò † quid si statutũ disponat ꝙ donatio sit ipso iure nulla, nisi potestati denũtietur intra mensam: aut ꝙ non valeat testamentũ, nisi fuerit registratum in memorialibus communitatis intra certũ diem, vtrum teneat donatio & testamentũ respectu ecclesiæ non seruata tali forma? Et tenuit Io. Cal. statutũ quo ad ecclesiã non ligare per suprà posita rationes. Zab. autem arguens in contrariũ post multas rationes, dicit ꝙ tunc talia statuta nõ tenent, cùm apparere possit ea vergere in derogationem ecclesiasticæ libertatis. quod quando fiat sic distinguẽdo docet. Nam si in eis fiat mentio de ecclesiasticis vel ecclesiasticis personis, eo ipso appareret ꝙ sunt contra libertatẽ ecclesiæ in eo quod laici statuunt de non pertinentibus ad se, per c. fi. de reb. eccl. nõ alie. Si verò de eis nulla fiat mentio, vt in duabus prædictis quæstionibus: tunc aut statutum non simpliciter prohibet contractum, sed certam formam requirit: puta ꝙ non valeat donatio nisi insinuata potestati: aut simpliciter prohibet cõtractum. Si prohibet contractum, non simpliciter, sed sub certa forma: aut illa est sine magna difficultate obseruabilis, aut nõ. & si est sine magna difficultate obseruabilis: aut adiicitur cõtractui, qui de sui natura est de foro ecclesiastico, vt super legato vel aliis cõtractibus ad pias causas: aut adiicitur alteri contractui. Igitur si prohibet sub certa forma sine magna difficultate obseruabili contractũ, qui de sui natura sit de foro ecclesiastico, non tenet, tanquã de non pertinentibus ad iurisdictionem statuentis, cùm taliũ regulatio ad iudicẽ ecclesiasticũ spectet: vt de testa. non quidem. & C. de epis. & cler. l. nonulli. Si verò sub forma sine magna difficultate obseruabili prohibet contractũ, qui de natura sua sit de foro iudicis secularis, vt regulariter sunt omnes cõtractus & dispositiones laicorum: tunc per hoc ecclesiæ libertas non violatur in aliquo: quia quanuis ecclesiasticis personis fauendum sit, non tamẽ ita vt turbetur iurisdictio laicorũ, vt de iudi. nouit. quod maxime dico: quia ex iustis causis talia statuta iustificari possunt: ne scilicet bona ad nutum habentiũ in nõ subditos alienentur: sed solùm subest causa rationabilis: aliàs de facili posset ciuitas exui tributariis & aliis sustinẽtibus onera cõmunitatis: & idcirco si disponat statutum ꝙ venditio non teneat nisi fiat proclamatio in palatio, si quis velit in aliquo cõtradicere, vel nisi alienãs sit annorũ xxx. vel nisi interſint duo proximiores: nõ tenebit alienatio facta in ecclesiã tali forma nõ seruata: quia in hoc nullo speciali iure munita est ecclesia: nec in aliquo ꝙ hoc sibi præiudicabitur. Si verò forma adiecta nõ est sine magna difficultate seruabilis: dicit idẽ sicut & quãdo cõtractus præcisè prohibetur, cõparando in hoc difficultatẽ impositibilitati: vt de iureiurã. c. breui. & hoc intelligendo de difficultatẽ, quæ sit maxima, & talis quòd censeatur impossibilitas. Et per hoc decidit alia quæstio. Cùm enim sit statutum ꝙ non fiat translatio immobilium in non subeuntẽ onera cõmunitatis, nisi de licentia cõmunitatis vel habentis ius communitatis: si quæritur vtrum teneat translatio facta in ecclesiam non seruata tali forma, respondetur quòd sic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec potest dici nulla: quia cùm talis obtentio licentiæ dependeat ab vno solùm, habetur pro impossibili: vnde tale statutũ est ita limitandum ꝙ non extendatur ad ecclesias. Et idẽ dicendũ est si difficultas sit magna, quanuis nõ tanta ꝙ censeatur pro impossibili. Quando autẽ difficultas dicatur talis & quando non, patet per exempla ſ. & ȷ. posita, in quo permaximè debent attendi circunstantiæ, ex quibus actus variatur: vt de iureiur. cum quidam. Si verò statutum prohibet contractũ simpliciter: vt cùm disponit bona in nõ subditũ transferri nõ posse, vel in nõ subeuntẽ onera cõmunitatis: tunc si contractus est de foro ecclesiæ, nõ tenet statutum, sicut dictum est in alio membro præcedenti: sed si non est de foro ecclesiastico, vt cùm prohibet vendi non sustinenti onera communitatis: tunc aut ex obseruantia eius multùm præiudicatur ecclesiæ, aut parũ, vel nihil. Si multùm præiudicatur ecclesiæ, ad illã vel clericos non extenditur: sicut est statutũ prædictum quod prohibet vendi nõ sustinentibus onera cõmunitatis: quia licet ea nõ sustineãt: vt de immu. eccl. nouimus. non tamen propter hoc debent minus bene tractari, quàm laici illa sustinẽtes: aliàs priuilegium ecclesiæ esset dãnosum, contra illud de regu. iur. c. quod ob gratiã. li. vj. Item ex hoc violaretur libertas immunitatis ecclesiæ, ex quo per eũ efficerentur deterioris cõditionis: vt de priui. quãto. Sed si nullũ vel parum præiudiciũ ex eius obseruantia inferretur, sustineri posset: puta si disponit, arma non alienari in nõ subditos, vel quid simile, de his quæ clericis iure prohibentur: vt ꝙ reciperẽtur gabellę ab omnibus qui deferũt res causa negotiationis, & huiusmodi: extra ne cle. vel mona. per totũ. imò etiã si sunt talia quæ possẽt cõpetere clericis: dũ tamen nõ sit notabile præiudicium ecclesiarũ, & appareat causa rationabilis aliqua, propter quã moti sunt statuẽtes. Procedunt hæc de radice iuris, & innitũtur maximæ æquitate, vt ecclesiæ cõseruẽtur in iure suo, & laicorũ iurisdictio nõ ex toto cõfundatur. ad quod accedit xj. q. j. peruenit. Quod † autẽ dicit Frã. de Alberg. ꝙ per statutũ prohibẽs alienationẽ rerum in nõ subditos, nõ agitur cõtra libertatem ecclesiæ: est verum de non subdito, id est, de alieno territorio: nõ autẽ de nõ subdito, id est, exempto, vt clerici & ecclesiæ: quia priuilegiũ clericorum nõ debet eis esse dãnosum: quod esset, si excluderentur à beneficio quod habent ciues & subditi: quo etiã ipsi debent gaudere. de foro cõpe. dilecti. Dictum etiã Bart. de quo ſ. Excõmunicatio. viij. excõmunicatione quinta, part. v. qui dat cõsilium vt omnia prædia ciuium fiant tributaria cõmunis, vt sic ad ecclesiã transeant cũ onere suo: nõ procedit in Italia: cùm in ea prædia nõ sint tributaria. C. de epi. & cle. l. de his. sed appareret factũ in fraudẽ ecclesiæ, maximè si tributũ esset maximũ, & solùm esset impositum, & nõ exigeretur: vnde cõmuniter à modernis non tenetur licitẽ fieri posse illud cõsilium. Et ex hoc apparet statutũ Florentiæ factum circa annum Domini M. cccc xxv. ꝙ omnia immobilia tunc inuenta apud laicos, seu portantes onera communitatis, trãsirent cum onere impositionũ communitatis, in quemcunq; transirent, nõ posse ad clericos vel ecclesias extendi, si emant, vel eis testamento legentur: cùm non fuerint ab antiquo tributaria, nec seruatus sit modus datus à Bar. qui tamẽ licitus non reputatur, quia in fraudẽ factus.

¶ Octauò, † quid si statuatur vt nullus forensis possit obtinere ecclesiasticum beneficium, vel eius capere possessionem, nisi prius obtineretur in cõcilio ciuitatis? Et dicit Archid. & Zab. cõmuniter teneri hoc esse contra ecclesiasticam libertatẽ, & ita declaratum per papam. Et idem esset si hoc statueretur de ciue. ¶ Nonò quæritur, vtrum statutum quo violatur ecclesiastica libertas si fiat à laicis, eam violet si fiat à clericis vnius ecclesiæ contra aliã: vt si aliqui canoni ei statuant ne quis de sua parochia ad funus vocet religiosos nisi vocet totũ capitulum? Et dico ꝙ sic: quia posse diuinas laudes circa funera persoluere tanquã Dei ministros, & inde aliquid eleemosynaliter accipere, est priuilegium totius cleri: vnde eo violatur ecclesiastica libertas: quod patet, quia eã violant laici restringẽdo huiusmodi funeralia etiã circa particularem vnã ecclesiam, quod tantò est deterius, quantò grauamẽ ab ecclesia infertur ecclesiæ ac si idẽ non amet seipsum. Sicut enim secundũ sanct. Tho. in iij. cæteris paribus melius est bene facere amico & cõiunctiori quàm aliis, ita ecõtrario ei malè facere peius est. ¶ Decimò † quæritur, quæ sit pœna violantiũ ecclesiasticã immunitatem? Et dico ꝙ si violetur statuto, pœna est semper excõmunicatio latæ sententiæ: vt ſ. Excommunicatio. ix. ſ. x. Si verò violetur simplici facto, semper est mortale in re notabili: quia est cõtra iustitiã, ex quo talis immunitas ei debetur. Aliquando verò pœna est excõmunicatio non latæ sed ferendæ sententiæ, quomodo intelligo dictũ Gofr. dicentis ꝙ qui aliquo modo ecclesiã violant vel personas, vel ab ipsis rapiunt violenter, seu vsurpãt bona ipsarum, sacrilegium cõmittunt, & excõmunicandi sunt. xvij. q. iiij. nullus. & c. si quis deinceps. quæ dicta intellige circa casus statim dicendos. Aliquãdo enim pœna est excõmunicatio latæ sententiæ: sicut circa incẽdiarios & effractores sacrorũ locorũ, & occupãtes bona vacantiũ ecclesiarum, & vsurpantes in ecclesiis vel aliis piis locis guardiã vel ius patronatus de nouo, & circa multos alios, de quibus habes suprà in tractatu de excõmunicatiõibus, in diuersis titulis. Sed quia dictæ pœnæ sunt spirituales, etiã pœna pecuniaria huiusmodi ecclesiasticæ libertatis violatores puniẽdi sunt, quãdoq; quidẽ maiori, quãdoq; verò minori. xvij. q. iiij. quidẽ. quis quod iudicis arbitrio relinquendum est. Et personæ vel loco est pecunia dãda, cui iniuria facta est. ea. q. si quis in atrio. Specialiter autẽ dicit Albe. in auth. cassa. C. de sacrosan. eccl. ꝙ facientes statuta contra libertatẽ ecclesiasticam, puniuntur pœna priuationis iurisdictionis & millemarcharum: & rectores, statutarii, scriptores, iudicãtes secundũ talia statuta ipso iure sunt infames, & eorũ sententiæ nullæ, & alii actus legitimi nihil valent, vt patet in corpore vnde hæc auth. sumitur. quod multi habẽt post librũ feudorum, & est cõstitutio Federici iunioris. Specialiter etiã secundũ Pan. in c. aduersus. de imm. eccl. do. Ant. in suis repert. voluit ꝙ ecclesias vel clericos collectãtes, id est, collectas illis imponẽtes, postquã post monitionẽ excõmunicati fuerint per c. nõ minus. siue tolerẽtur siue ignorẽtur eorum sentẽtię aut statuta ipso iure nõ teneãt, siue cõtra ecclesiam, siue cõtra quãcunq; personã etiã laicã edita sint. Alii autẽ volunt ꝙ subitò ex quo cũ effectu collectauerunt, ipso iure sint nullæ. cuius opinionis videtur Pan. & placet: quia ex verbis prooemii colligitur mẽs disponentis. ff. de hære. insti. l. fi. & per Bart. in l. ambitiosa. ff. de decre. ab or. ſa. ex quo patet ꝙ d. c. aduersus. voluit aliquid addere ad ius antiquum: quod patet ibidem in verbo, adiicimus.

Rursus de ecclesiæ immunitate. iij specialiter quantum ad confugientes ad ecclesiam.

1 *Immunitas ecclesiastica tertio modo considerata. puta quo ad tutelam & asylũ personarũ ad ecclesias cõfugientium in quo cõsistat, & quàm latè porrigatur? Et ea quæ loca gaudeant ac fruãtur. Et quid de his qui ad Christi sacrosanctum corpus confugiunt.*

2 *Immunitatis ecclesiæ quot hominum genera participes non sint? Et contrà, qui participes sint, exinde traditur.*

3 *Fugiens ad ecclesiam propter res alienum, num exinde extrahi debeat? Et ibidem Canon. ac Leguleiorum de hac re definitio.*

4 *Ad ecclesiam qui confugit, quo modo, & quatenus ab ea defendi debeat?*

5 *Ad ecclesiam confugiens, cuius impendio foueri debeat.*

6 *Immunitatis ecclesiæ quisnam violator intelligendus sit?*

7 *Exportans quempiam de platea, vt illum extra plateam feriat, cumque ibidem demum percutiat, an pœna percutientis in platea puniendus sit? vbi Barto. egregia decisio.*

8 *Statuto cauente quemlibet posse in suam possessionem ingredientem impunè percutere, quid si ibidem impetere ac ferire nequeo, extra autem prosecutus percutio? vbi Barto. dictum & declaratur & limitatur.*

9 *Qui est in ecclesia, mandat delictum extra ecclesiam committi: vel contra: num immunitatem ecclesiæ infringere dicatur? aut si ad ecclesiam confugiat, ea gaudere debeat?*

10 *Locus delicti an sit vbi mandatur, vel vbi patratur.*

11 *Immunitate indignũ violenter extrahens, an restituere teneatur.*

12 *Pœna extrahentis quæ ab ecclesia, vel loco immunitatis, qualis sit.*

IMMVNITAS † ecclesiæ tertiò considerari potest speciali ter quantum ad malefactores vel alios ad eam confugientes: quæ immunitas in hoc ipso consistit. Primò quòd nullus quantumcunq; malefactor confugiens ad ecclesiam vel spatium priuilegiatum circa ipsam, de quo infrà, debet per vim abstrahi. Secundò ꝙ de cætero pro eodem maleficio puniri non potest morte vel pœna corporali. secũdum Pan. in c. inter alia. eo. tit. sed debet ab ecclesia defendi, nisi in casibus, de quibus ȷ. ſ. ij. & iiij. vt in c sicut antiquitus. xvij. q. iiij. ¶ Primò ergò quæritur, quæ loca gaudeãt ista immunitate? Et dico ꝙ omnis ecclesia consecrata, & etiam non consecrata, sed tamen episcopi authoritate fundata & interdicta, vt ſ. Immunitas. j. ſ. j. & similiter hospitalia ac priuata oratoria, si dicta sint authoritate fundata: & palatium episcopi etiam si non sit coniunctum ecclesiæ. xvij. q. iiij. id cõstituimus. quod c. absolutè loquitur de domo episcopi, etiam si sit extra spatium priuilegiatum, secundum Pan. quem de prædictis omnibus vide si vis extra eo. ecclesiæ. & similiter spatium in circuitu ecclesiæ xl. passũ quo ad maiorem, id est, matricem, & xxx. quo ad minores ecclesias. xvij. q. iiij. sicut. vbi dicit gl. ꝙ passus secundum Isid. est mensura quinq; pedum, pes autem spatium xxv digitorũ. quod tamen nõ tenet in capellis quæ sunt in ambitu castellorum, vbi propter loci angustiã obseruari nõ potest: vt vij. q. iiij. quisquis. similiter & religiosorũ monasteria, secundum Arch. Et secundum Host. licet nõ sit expressum in iure, etiam corpus Christi hac gaudet immunitate, vt confugiens ad illud debeat esse tutus: puta si obuiauerit sacerdoti illud portanti, & se adiunxerit: quia vbi est ratio maior, ibi & ius maius. & mulier tangẽs fimbriam Christi sanata est, Matt. ix. Nec tamen sic saluatur damnatus ad mortẽ recipiens corpus Christi: quia occiditur, licet rationabiliter in aliã diem differatur. Et ratio est, secũdum eum, quia ad ecclesiam fugiens liber ad eam venit, ideòq; debet in ea libertate defendi: corpus autem Christi datũ in eo qui est in
2 carcere, nõ inuenit libertatẽ. ¶ † Secundò quæritur, qui de numero fugientiũ ad dicta loca hac immunitate non gaudeant, nec sunt tuti? Et dico ꝙ tria genera personarũ. ¶ Primum est latronũ publicorũ, id est. secũdum Pan. in c. inter alia. eo. tit. qui palãm & publicè furantur: vel publicè stant ad stratas, vel in castris, vt transeuntes prædentur. ¶ Secundum est eorũ, qui sunt nocturni populatores agrorũ, i. secundum Innoc. qui nocte agros populantur & vastant: siue etiam secundũ Pan. qui noctu obsident stratas. tales enim abstrahi ab ecclesia possunt. xvij. q. iiij. sicut. & extra eo. inter alia. ¶ Tertium est eorum, qui maleficiũ aliquod enorme committunt in cœmeterio vel ecclesia sub spe ꝙ ab illa defendantur. quod secũdum Hosti. semper præsumitur nisi probetur contrariũ, qui ab eadem ecclesia nõ defenduntur. extra eo. immunitatẽ. nec etiã ab alia si ad eam confugiant, secundũ Veruec. quia cùm vna sit per orbem ecclesia, licet sint multæ particulares, qui facit iniuriam vni ecclesiæ, omnibus facit. Contrariũ tamen de consuetudine seruatur apud aliquos, fortè putantes secundũ eundem ꝙ sicut minor vtitur suo priuilegio cõtra alium minorẽ: ita vna ecclesia contra aliã. Et licet d. c. immunitatẽ loquatur de homicidio & mutilatione, tamen secundũ Pan. ibi locũ habet in omnibus aliis grauibus delictis propter idẽtitatẽ rationis. vnde secus in nõ enormibus ibi cõmissis: quia gaudet. Si autem cõmisit quis maleficiũ in ecclesia vel cœmeterio, sed nõ sub prædicta spe, secundũ Pan. nõ defenditur: aliàs non habet locũ ratio illius c. quæ est in ecclesia vel cœmeterio delinquere sub dicta spe. Qui etiã sub prædicta spe extra ecclesiã vel cœmeteriũ delinquit, gaudet immunitate: arg. d. c. immunitatẽ. & de hoc etiã vide ſ. seq. particu. v. ¶ Quartũ genus secundũ Pet. de Ancha. est raptorũ virginum, adulterorũ, & homicidarũ: per auth. de man. princ. ſ. ꝙ si delinquentes. tamen cõiter tenetur, & verius, ꝙ illa authen. per ius canonicũ est correcta, & ꝙ solum excipiantur prædicta tria genera: & quartũ quod excipitur secundum quid, id est, seruorũ, qui si præstita à domino cautione de impunitate exire nolint de ecclesia, inuiti cõpelluntur, & redduntur domino. xvij. q. iiij. id cõstituimus. & extra eo. inter. ¶ Tertiò quæritur, qui gaudeãt prædicta immunitate cõfugii? Et dico in genere ꝙ omnes, prædictis exceptis, etiã Iudæi & Pagani, secundũ Host. Bern. & Inno. sed quia de multis potest esse dubiũ, multa specialiter dico. ¶ Primum. Iudæus ad ecclesiã fugiens gaudet ista immunitate, secundũ gl. in d. c. inter alia. de immu. eccl. & Inn. & Host. & Bern. & Veruec. secundũ glo. verò in l. j. C. de his qui ad eccl. confug. non gaudet. & hoc Pan. in d. c. inter. dicit esse verius: quia lex prædicta inducit præsumptionẽ iuris & de iure, contra quam nõ admittitur probatio. dist. 50. ferrum. quia confugit nõ propter zelum fidei, sed propter euasionẽ debitorũ vel criminũ. Sum. verò Angel. contra Supple. tenentem indistinctè ꝙ gaudet, distinguit quia gaudet si petit baptismũ: aliàs non: quia videtur venisse vt effugiat, nõ causa fidei. Sed ego dico cũ prima opinione indistinctè ꝙ gaudet: quia gratiosam constitutionẽ nõ excipientẽ eum, nos restringere nõ debemus: maximè quia motiuũ aliorũ est friuolũ: quia malefactores ad ecclesiã confugientes iure defendendi pro maiori parte cõfugiunt timore pœnarum, quàm zelo fidei vel religionis. ¶ Secundũ. De Pagano idẽ quod de Iudæo tenet Inn. Bern. & Host. & Veruec. ꝙ gaudet. & ita tenet non obstante ꝙ Pan. videtur velle vbi suprà ꝙ solus catholicus gaudeat. De excõicato verò licet quidã dubitent, tamẽ idẽ sentit Veruec. quod de prædictis. & hoc tene: quia lex eum nõ excipit: licet idẽ Veruec. sequendam dicat in hoc consuetudinem approbatam. Et idem puto de hæretico quantum ad maleficia alia ab hæresi. ¶ Tertium. Clerici & religiosi hac immunitate nõ gaudent secundum Pan. in d. c. inter alia. si iudex ecclesiasticus causa disciplinæ vult eos de ecclesia extrahere & flagellare, vel in carcerem trudere: quod apertissima ratione probatur, præsertim in religiosis, qui rarò aut nunquam exeunt claustrum monasterii: quia in monasterio secũdum eorum regulam & iura cõia per superiores possunt in monasterio arceri,

verberari, & incarcerari, & si opus est de monasterio expelli, & in arctiori detrudi: vt in c. vniuersitatis. de sent. excō. ¶ Quartum. Fugientes ad ecclesiā tempore belli gaudent hac immunitate, ii eam nō incastellarunt, aut inde non pugnarunt. ar. c. fi. eo. tit. nec capi debent res eorū ibidem repositæ, nisi essent de nō gaudentibus hac immunitate. xvij. q. iiij. sicut antiquitus. ¶ Quintum. Retentus & sub iuramento redeundi dimissus, si fugiat ad ecclesiam, secūdum Ioan. And. in addit. ad Spe. de iureiurand. nō redibit, si iniustè detinebatur: maximè si imminet periculū mortis vel mutilationis, sed petet absolutionē à iuramento. Si verò iustè detinebatur, cōpellendus est redire, vt voluit Bart. in l. relegati. ff. de pœn. Non tamē debet pati ecclesia vt inuitus abitrahatur, nisi præstita cautione de impunitate mortis vel mutilationis. ¶ † Sextū. Fugiens ad ecclesiā propter debitum, an isto priuilegio gaudeat? Pan. in d. c. inter alia. extra eo. dicit q̄ Legistæ in l. præsenti. C. de his qui ad eccle. cōfu. distinguūt. Nam si debitū est propter tributū, scilicet debitū principi, vt in auth. de mand. princip. §. publicorum verò tributorū. & ibi no. in gl. secūdū Pet. vt refert Cy. tenet q̄ non extrahetur, sed ibi citabitur: & si se defenderit, bene quidē: sinautem, procedetur ad missionē in possessionem bonorum. & ita intelligitur d. authen. & placet Pan. quia nō potuit Imperator per ius suum nouissimum præiudicare immunitati ecclesiæ per canones concessæ. Si verò debitum est propter aliud, nō extrahetur inuitus, secundum omnes in d. l. præsenti. sed in modo procedendi sunt opiniones. Sed mihi placet opinio Iac. de Rau. dicentis q̄ dabitur sibi securitas standi & exeundi extra ecclesiā per xxx. dies, intra quos respondebit aduocatus ad iudiciū, & iudex si dabit sententiā contra eum, condemnabit q̄ aut redeat ad ecclesiam, aut sententiæ pareat. Et cum hac opin. transit Cyn. & adde q̄ si nullo modo vult exire, constituet procuratorem. ¶ † Quartò quæritur, quomodo ab ecclesia defendi debet qui ad illam cōfugit in casu, in quo est iure defensandus? Et dico q̄ exceptis prædictis casibus, de quibus dictum est §. ij. qualitercunq; aliter grauiter deliquerit, debent ecclesiæ rectores seruare illi vitam & membra, imò etiam immunitatē ab omni corporali tormento, seu pœna corporis afflictiua. xvij. q. iiij. cōstituit. & poterunt illum petenti cōcedere: recepta prius super impunitate eius idonea cautione, scilicet vel iuratoria tantùm, xvij. q. iiij. id cōstituimus. vel fideiussoria & pœnali, si timeatur q̄ petens iuramentū non seruet, arg. de rest. spol. ex transmissa. super eo quod fecit is qui confugit: aliàs legitimè puniendus. extra eod. inter alia. Porrò quandiu est in ecclesia, nec extrahendus, nec vestis aut victualia illi neganda, nec molestandus. C. de his qui ad eccl. confug. l. præsenti. Quod si quis cōtrafecerit, sciat se crimine læsæ maiestatis irretitū, vel vltimo supplicio puniendū. d. l. præsenti. & eo. tit. l. ij. Ad requisita naturæ debitis exeat locis: ita tamen q̄ ad domos alias non accedat. vij. q. iiij. diffiniuit. tuñc enim capi posset. Igitur sicut dicit Pan. in d. c. inter alia. talis nō consequitur prorsus remissionē: sed tantùm quantum ad duo principaliter. primò vt inde violenter extrahi non possit. secundò vt amplius de illo delicto damnari non possit ad mortē, aut aliam pœnā corporis afflictiuam: sed poterit damnari pecuniariter, & aliter quàm in persona: & dum est in ecclesia, poterit agi cōtra eum non solùm ciuiliter, sed etiā criminaliter secundū eum. Et aduerte q̄ licet exeat de ecclesia, ex quo semel confugit ad eam, iam non potest de illo maleficio corporaliter damnari, secundū gl. in c. reum. xvij. q. iiij. & fuit sententia Hugon. & sequitur ibidē Arch.

¶ † Quintò quæritur, quis prouidebit ibi confugienti de expensis? Et dicunt quidam indistinctè q̄ ecclesia: vt in l. præsenti. in fi. sicut rector carceris prouidebit captiuis. C. de epis. audient. iudices. & hoc notatur xvij. q. iiij. diffiniuit. Sed melius Pan. in d. c. inter alia. distinguit post Hug. & Archi. quia aut ille habet propriū: & sibi prouidebit. aut non habet: & victum manibus quæret. aut neutrū potest: & prouidebit ecclesia, tanquam pauperi. Et adde q̄ si habet propriū, & eo vti nō potest, & ecclesia illi subuenerit: tenetur ad restitutionē vbi sua poterit rehabere: arg. eorū quæ dicit S. Thom. quinto quolibet. artic. xvij. ¶ † Sextò quæritur, quis sit huius immunitatis violator quasi faciens violentiam in ecclesia? Et dico planū esse de eo qui locū sacrū ingreditur, inde violenter confugam abducens: sed circa alios, de quibus est dubiū, dico multa. ¶ Primū. Qui existens extra cœmeteriū vel ecclesiā trahit violenter eum qui est intra per partem chlamydis exterius existentē, offendit hanc immunitatē, secundum Vincen. in c. fi. eo. tit. nam & sic trahens clericum, incideret in canonē: secus secundum Gofr. si quis de loco immunitatis trahat volentē ad mortē vel aliam pœnā: quia canon solam violentiā condemnat, quæ nō fit volēti. adde etiā si dolo decipitur. Et idem Pan. ¶ Secundum. Qui existens in loco immunitatis percutit existentē extra secundum Pan. in c. fi. eo. tit. violat ecclesiæ immunitatē: quia delictum fuit ibi principiatū, licet alibi cōsummatū: & habet locū c. fi. eo. tit. vt scilicet non defendatur ab ecclesia, supple nisi probet se id nō admisisse ea spe vt protegeretur ab ecclesia. Bar. † autem in l. quod ait. ff. de adult. dicit q̄ portans aliquem de platea extra plateā. & ibi illum percutiens, nō punitur tanquam percutiēs in platea. & ibi dicit q̄ quādo initium & finis loci & temporis sunt illicita, fauore rei inspicimus finē, ne de vtroque puniatur. Sed quando principiū est licitum habens causam licitā, illud principiū inspicimus. pro quo facit optimè l. qui cum maior. ff. de bon. lib. Et per hoc soluitur dicta quæstio & sequēs. Pone q̄ aliquis insultauit aliquem in platea, & fugauit eum extra plateā, ibiq; percussit: non videtur eū percutere in platea. Pone aliū casum. † Stante statuto q̄ quis sine pœna possit in sua possessione percutere eum qui illā ingreditur: si ingredientē meam possessionē aggrēdior, & extra illā prosequor fugiētē, ibiq; eum percutio, licitè percutio, seu occido: quia initiū licitū fuit. Tene menti prædicta. hæc ex illo: qui etiā ex d. l. quod ait. infert q̄ in maleficiis dicitur incontinenti fieri, quod fit vno impetu, licet duret per horas illa rixa. Sed tamen dictū Bart. est verū vbi sunt plures actiones, vt aggressio, sequutio, & percussio: dictum verò Pan. vbi est vna tantùm, puta vnus motus teli proiecti, q̄ incipit in vno loco, in alio finitur. ¶ † Tertiū. Qui existēs in ecclesia mandat delictū cōmitti extra ecclesiam: vel cōtrà existēs extra ecclesiā mandat delictū cōmitti in ecclesia: vtrū violet immunitatē, vel gaudeat immunitate cōfugiens nécne. dicendū est q̄ ista quæstio dependet ab illa, † vbi dicitur delinquere mādator, in loco s. vbi mandauit, an vbi delictū fuit expletū? Et dico q̄ tex. in c. past oralis. de re iud. in ver. desipisceret. iuncta gl. videtur innuere q̄ ibi delictū cōmittat, vbi illud sequitur vel expletur: quia ibi dicitur q̄ citatio facta intra fines Imperii, etiatū extra Imperiū constitutum nō arctauit. & ita sentit Bar. in l. si vt proponitur. ff. de fideiuf. & in l. non solū. §. fi mādato. ff. de iure tur. Sed tamen dic q̄ etiam attribuetur factum in loco vbi mandatur, quādo exequēs exequitur necessitate iuris. ¶ † Septimò quæritur, vtrū violenter in casu illicito confugam extrahens de ecclesia teneatur illū restituere? Et dicit Pan.

Pan. in d. c. inter alia. cū Bar. in l. præsenti. C. de his qui ad eccle. confu. q̄ de iure potest petere se restitui pristinæ libertati, cùm de facto sit priuatus. & concor. Old. consi. iiij. etiā ecclesia potest agere, cū sit spoliata: vt in c. miror. xvij. q. iiij. vbi dicitur q̄ ecclesia debet per excōmunicationē ad restitutionem compellere extrahentē, ac etiā interdicere ne à tota domo sua recipiantur oblationes. quod procedit etiā in extrahēte seruū. Nec euitat iste restitutionē, etiam si sit dominus volens præstare iuramentum vel cautionē de impunitate: quia iniuriæ satisfieri debet ecclesiæ: & iuramē tum ante extractionem præstari debet, & non postea. Et facit hoc ad quæstionem an captus in alieno territorio peti possit? Et dico quòd sic, per d. c. miror. & firmat Bart. in l. si cui. ff. de accus. ¶ † Octauò quæritur, qua pœna punitur qui tales extrahit violēter, aut constringit, vel negat requiem, vel vestes, vel victum? Et dico q̄ de iure ciuili incurrit crimē læsæ maiestatis, vltimo supplicio feriendus. d. l. præsenti. iure verò canonico debet excōicari, & cōdemnari pecuniariter, & imponi sibi publica pœnitētia: nec restitui communioni, nisi restituat extractū: vt in d. c. miror. iuncto c. si quis contumax. & c. quisq;. & quod ibi not. xvij. q. iiij.

1 *Impensæ triplices, necessariæ, vtiles, voluntariæ, & quando repetantur.*

1 IMPENSAE † ab impendendo secundū Azo. sunt triplices, scilicet necessariæ, id est, quibus nō factis res erat peritura, vel futura longè deterior. l. impēsæ. ff. de verb. sig. vtiles, id est, quibus nō factis res nō erat peritura: sed eis factis melior efficitur: vt si fiat in domo fenestra. & volūtariæ, id est, quibus non factis res nō erat peritura, nec eis factis est melior, sed amœnior: vt si fiant in domo picturæ. Voluntariæ nō repetūtur, nec deducūtur, sicut necessariæ & vtiles: sed licitū est abradere sine læsione prioris status, si abrasæ possunt mihi aliquam vtilitatem afferre: alioquin nō licet: sed sibi imputet qui fecit: quia donasse videtur iuris fictione. Vide suprà, Expensæ.

IMpedimentum quo ad matrimonium, vide infrà Matrimonium vj. vij. & viij.

¶ Imperator, vide Papa. §. x. item 5. Electio iij. §. iiij. & v.

IMPERIVM merum est habere gladii potestatē ad animaduertēdum in facinorosos homines: quod & potestas appellatur. Imperiū verò mistum in danda possessione cōsistit: vt in l. imperium. ff. de iur. om. iud. vbi glo. vide. De iuramento Imperatoris coronandi. j. Iuramentum. j. ad fi.

1 *Impossibile quot modis dicatur.*

1 IMPOSSIBILE † dicitur, quod fieri aut esse nō potest: & hoc dupliciter, scilicet primò quia simpliciter fieri nō potest, siue de facto, vt q̄ cælū sit terra: siue de iure, vt q̄ homo furetur: & secūdò quia fieri quidem potest, sed cū difficultate, vt quòd claudus velociter currat: sicut inuisibile dicitur, quod cum difficultate videtur. vnde iuridicè impossibile dicitur tripliciter. primò quod non potest fieri iustè. xxiiij. q. ij. sane. el j. & est in arg. q̄ illud possumus, quod de iure possumus. secūdò quod non potest fieri commodè. & sic dist. lxj. Catanēsis ecclesiæ. ff. de verb. sign. l. nepos Procu lo. tertiò quod non potest fieri honestè: vt de condi. insti. l. filius. vide etiam 5. Facere.

2 *Impubes quis dicatur.*

2 *Impubes an sit aliquando testis, & qualiter torqueatur.*

1 IMPVBES † à pube, id est, à pudentia corporis dictus: qa hæc loca primò lanuginem ducūt, de despon. impub. puberes. dicitur masculus donec compleuerit xiiij. annū, fœmina verò xij. C. quando tut. vel cur. l. fi. & Insti. quib. modi. tu. in prin. quod Sum. Ang. verū dicit quo ad tutelā, non quo ad matrimoniū contrahēdum: sed tandiu est impubes masculus vel fœmina, quādiu generare nō potest: vt in d. c. puberes. in tex. & in gl. Sed hoc nōbene dicitur: qa illud c. loqtur de pubertate naturaliter: quæ qa cōmuniter in xiiij. anno quo ad masculū, & in xij. quo ad fœminā completur, ideo iuridicè loquendo etiā in dicto termino cōpletur: vt patet in c. ex literis. de despō. impub. & ita cū Ray. & cōiter aliis Doct. tenet Ros. † Impubes autē secundū Bart. in l. talis. C. de his quib. vt indi. licet non sit idoneus testis in maleficiis, vt in l. in testimoniū. ff. de testib. tamē hoc est verū quantū ad plenā ꝓbationē, sed ad indiciū bene potest examinari: & sic dictū eius est sufficiēs indiciū. Nō debet etiā impubes torqueri, terreri tū solet, & habena vel ferula cædi ff. ad senatusc. Sillanianū. l. j. §. impubere. Non potest etiā impubes vel furiosus cōmittere capitalē fraudē: id est, nō potest mereri pœnā, qua capite puniēdus sit. ff. de ædil. edic. l. cùm autem. §. j. & facit C. de fals. mon. l. j.

¶ INANIS GLORIA, infrà Vana gloria.

¶ INCANTATIO, vide infrà Sortilegium ij.

¶ INCARCERATVS, vide suprà Carcer.

De Incendiario & Incendio.

1 *Incendiarius quis dicatur.*

2 *Incendiarij pœna ciuilis & canonica.*

3 *Incendiarius quid restituere teneatur.*

4 *Igne si quis quid eripiat, an restituat.*

5 *Domum vicini diruens ob appropinquans incendium, an teneatur.*

1 INCENDIARIVS † propriè, secundū Ray. Gof. & Hosti. est, qui authoritate propria incēdit ciuitatē, villā, māsionem, segetem, & similia aliena incendit malo studio, puta odio aut vindicta. xxiij. q. vlt. pessimā. xij. q. ij. cùm deuotissimam. de iniur. si quis domū. & similiter qui ad hoc dedit mandatū, auxiliū, vel consiliū scienter: vt in d. c. pessimā. Non ergo est incendiarius, qui hoc facit authoritate potētis indicere bellū: nec qui in domo vel segete propria, nisi ex dolo, vt incēderet aliena, secundū gl. Ray. peccaret tamē abutēdo re sua: nec qui malo studio, sed casu vel negligētia: quia licet ex negligētia teneatur ad interesse: vt de iniu. c. fi. nō tamē tenetur pœna incēdiarii, nisi fuerit culpa tā lata vt luxuriæ aut dolo sit proxima: vt in l. pen. ff. de incend. & concord. Gof. & Host. ¶ Primò verò quæritur, † quæ sit pœna incendiarii? Et dico q̄ de iure ciuili est vt ipse igne cremetur, vel subiiciatur bestiis, si humiliori loco existens id fecerit: si verò in aliquo gradu, capite punitur, aut deportatur in insulā. ff. de incēd. l. q ædes. & l. vlt. & pen. & ff. de pœnis. l. capitaliū. ff. ad l. Cor. de sica. l. si quis dolo. De iure verò canonico incēdiarius ecclesiæ vel religiosi loci, aut cœmeterii vel spatii priuilegiati in circuitu ecclesiæ, est ipso iure excōicatus post denūtiationē à solo papa absoluēdus, vt dictū est 5. Excōicatio vij. excōmunicatione vij. Incēdiarius verò aliorum locorū cū mandātibus, consulentibus, & fauentibus, est excōmunicandus. xxiij. q. viij. si quis mēbrorum. & c. pessimā. qui etiā à solo papa post denuntiationē absoluūtur: vt dictū est vbi 5. imò tales alicubi ipso facto habentur pro excōmunicatis ex cōsuetudine: licet re vera sine cōstitutione aut sententia excōmunicatio nō feratur: vt 5. Excōmunicatio vij. §. vij. † Vltra hoc autem qui scienter & volūtariè facit, vel ex culpa lata, tenetur de omni dāno. de in iur. si egressus. cū c. sequēti. & facit l. si fortuitu. ff. de incēd. & nō solùm de damno incēdii, sed etiā rerum perditarum causa incendii: arg. c. fi. de iniur. Si verò culpa fuit leuis aut leuissima, similiter tenetur ad restitutionē, si de huiusmodi culpis tenebatur: de quo 5. Culpa. §. iiij. nō tamē creditur peccasse mortaliter. Si verò de cōtingentibus nihil omisit,

4 nõ tenetur. ¶ †Secundò q̃ritur, vtrũ rapiens bona eorũ, qui patiũtur incendiũ, teneatur ad restitutionẽ? Et dico q̃ sic, de iniur. si quis domũ. nisi haberentur p̃ derelictis: puta qa ignis tantum inuoluit q̃ nullus sine periculo vitæ potest illis succurrere, & dominus relinquebat illa incẽdio, quo casu recipiẽs nõ tenetur restituere necessariò: arg. l. sigs mercẽs. ff. p̃ derelicto. ¶ †Tertiò quæritur, vtrũ euertẽs domũ vicini timẽs suæ ex incẽdio, teneatur ad restitutionẽ? Et dicit Dar. tit. de incẽdiariis, q̃ nõ, si metus erat iustus, puta qa iam ignis peruenerat ad domũ vicini, vel probabiliter dubitatur: vt quia tẽpus erat ventosum, & huiusmodi. l. iij. §. qd ait prætor. ff. de incẽ. Vnde dicit tex. in l. si alius fecerit. §. est & alia exceptio. ff. quod vi aut clam. q̃ nullam iniuriã aut damnũ dare videtur æquè perituris ædibus. & facit l. si qs fumo. §. quod dicitur. ff. ad l. Aquil. Si verò nõ fuit iustus metus: & tũc tenetur ad damnũ simplũ, secũdũ Host. q tamẽ addit q̃ si à vicinitate domus alicuius diruta est iusto metu incendii, q̃ iudex ex officio & summa æquitate facere debet, vt ei quisq; vicinorum satisfaciat pro sua parte. ar. l. j. §. æq ssimũ. ff. ad l. Rhod. de iac. & l. interdũ. ff. q pot. ĩ pig. ha.

¶ Incertorum restitutio declaratur infrà Restitutio. viij. per totum.

¶ INCESTVS, infrà Luxuria.

1 *Incorrigibilis de facto & de iure quando quis dicatur.*

1 INCORRIGIBILIS † dicitur qui corrigi nõ potest. qđ dupliciter est, scilicet de facto & iuridicẽ. Incorrigibilis de facto dicitur dupliciter, scilicet simpliciter: & sic quo ad vitia nullus est in via: qa sunt volũtaria. & secundũ qd siue difficulter: & sic est is qui assueuit vitia: aut ex cõplexione naturali inclinatur ad illa: quia difficile est cõsuetudinem aut naturalẽ seu qualitatis inclinationẽ euincere. Incorrigibilis verò iuridicè est, de quo Iura & iuristæ loquuntur. In corrigibilis igitur secũdũ Bal. dicitur q iudici nõ paret in extremo iurisdictionis, quod est sentẽtia. cõtumax verò q nõ paret in principio, quod est citatio. Secundũ Ant. verò de But. dicitur incorrigibilis, qui postquã penitus est condẽnatus, iterũ fertur ad idẽ crimẽ. de sent. excom. vt famæ. Et licet non faciat pœnitentiã, nõ dicitur propterea incorrigibilis, niũ reuertatur ad delictum simile vel peius, nec faciat sui præsentiã iudici: vt lit. nõ cõtest. quoniã frequẽter. §. j. quia dum facit sui præsentiã vt iudex possit eum apprehendere, non est incorrigibilis: quia ecclesia adhuc habet quid vltra faciat. de iudi. cùm non ab homine.

1 *Indefinita quando æquipolleat vniuersali.*

1 INDEFINITA † propositio, scilicet cuius depositũ est nomen appellatiuũ sine signo vniuersali & particulari, vt venditor tenetur de re vel de euictione: aliquãdo sumitur pro vniuersali in iure, vt cùm lex dicit, fur est puniẽdus: qđ patet ex omnibus legibus sic loquẽtibus cũ eorũ intellectu: quia natura legis est omnia, in quibus est medium suũ, eadem regula concludere: cùm vbi est eadem ratio, idem ius debeat esse. ff. ad leg. Aquil. l. illud. Item qua ratione detraheret vnus de ista lege, & alius: & sic esset frustratoria. Differt tamen indefinita ab vniuersali, secundũ Bart. quia vniuersalis cõprehẽdit omnia ex suo p̃prio significato: nõ autẽ indefinita, sed ex sua ratione iuris interpretatione. vnde vniuersaliter tenetur ly hæres cũ dicitur, p̃mitto q̃ hæres meus nõ tibi obstabit: id est, nullus hæres meus. ff. de verb. obli. l. ij. §. si. aliàs nõ esset certitudo de quo diceretur: & similiter ly seruos meos textores: dicẽdo, lego seruos meos textores: & omnes sunt textores, id est, lego omnes seruos textores, nõ autem omnes simpliciter. l. prælegata: quia ly textores, restringit ab aliis. Et vniuersaliter omnis indefinita legis vel canonis ius tradere intendentis æquipollẽt vniuersali, si lege vel canone nõ desinitur, id est, limitatur. xxxj. q. j. quod si dormierit. quod Io. And. limitat si eadẽ ratio sit omniũ particulariũ in vniuerso cõprehensorũ: aliàs nõ. Vnde si legatur lana, non continetur tincta in legato. l. si cui. in prin. ff. de leg. iij. sed si legatur omnis lana, etiã tincta cedit legato. l. pediculis. §. Labeo. ff. de auro & arg. lega. in c. vt circa. de elect. lib. vj. Similiter etiã, secundũ alios, si obligo bona mea, nõ significat vniuersaliter: qa supellex, si lii naturales, & cõcubina nõ cõtinentur: quia ex natura istarũ rerũ quis ita ad illas afficitur, q̃ nunquã vel raro ea obligat: & consequenter in obligatione eas noluit cõprehendere, imò nec comprehenduntur, si dicatur, omnia bona mea: quia significatum sumitur ex verbis & cõmuni modo agendi seu obligandi, cùm debeant verba deseruire intentioni, non ecõtrario. xxiij. q. v. humanæ aures. xxviij. dist. sedulo. j. q. j. Marcion. de verb. sig. Intelligentia.

De Iudiciis.

1 *Iudicium quid & quotuplex.*
2 *Iudicium qualiter probetur.*
3 *Iudicium vnum an sufficiat ad torturam.*
4 *Indicia non sufficiunt, nisi reo detur eorum copia.*
5 *Fama an sit sufficiens indicium, & an cum vno teste probet.*
6 *Socius criminis quale contra socium faciat indicium.*
7 *Testes singulares an faciant indicium vel probationem.*

1 IVDICIVM † dictum ab indicando seu notificando est mediũ intellectuale veritatis eliciendæ ex aliqua singulari circunstantia insurgens. C. de rei vendi. l. indicia. & melius in l. si. C. de proba. vide ĩ. Fama. §. vij. Iudiciũ autẽ plenũ, secundũ Bart. in l. ea quidẽ. C. de accu. est diuinatio rei per signa sufficiẽtia, per quę animus in aliquo tanquã vero quiescit, & plus inuestigare nõ curat: vt d. l. indicia. Semiplenum verò est præsumptio fortiter mouens animum ad aliquod credendũ vel dicendum: de quo in l. cùm probatio. ff. de proba. Pro quo nota q̃ triplex est iudicium, scilicet leue, abiiciẽdum, violentũ, quod probationem facit. & probabile, quod mediat inter hæc, & facit p̃sumptionem, & sufficit ad tortũram. de quo ĩ. Inquisitio. j. §. xj. in fi. & Inquisitio ij. §. ix. Adde secũdum Paridem de Puteo in suo tractatu de syndicatu, quòd iudicium, cui frequenter contingit abesse veritatem, est leue. argu. in l. non homo. C. vnde cognat. Est verò graue, si ei frequẽter veritatẽ contingit adesse: & equiparatur p̃sumptioni iuris: vt no. per Cy. in l. metum. ff. de dolo. ¶ †Primò verò q̃ritur, qualiter p̃betur iudicium? Et dico q̃ ad minus per duos testes, vt est gl. & ibi Doct. in l. si. C. famil. ercis. & Bart. in l. si. ff. de quæst. & Ange. in l. si. quod met. cau. & Bald. in l. quũ proponebatur. ff. de leg. ij. & vt reo præiudicent, oportet testes citare atq; iurare: aliter non præiudicant: vt no. in l. si quis. ff. de adulte. ¶ Secundò quæritur, †vtrum sufficiat iudicium vnum ad procedendũ contra aliquem, maximè ad torturam? Et dico q̃ non regulariter, sed oportet quòd sint plura: vt no. gl. & Bar. in l. j. §. occisorum. ff. ad Sillania. & Bal. in l. congruit. ff. de offi. præsid. Teneret tamen processus, si non opponeretur, quamuis plura non præcessissent indicia: sed tamen damnari nõ posset, etiã si in tormentis esset confessus & postea ratificauit: vt est tex. cum glo. & ibi Barto. in l. penul. de quæst. secus si sponte & sine tortura esset confessus. secundum Pet. de Ancha. in clemen. j. de homicid. Aliquando tamen sufficit vnum indicium, puta testis vnus integer & bonæ famæ & omni exceptione maior, id est, nulla exceptione repellibilis, secundum Pan. in c. j. de confes. & in cap. j. de testi. qui testificatur quòd vidit aliquem committere tale ma-

le maleficium: & tunc potest poni ad torturã ad inquirendum: vt dicit Pan. in c. cùm in cõtemplatione. de regu. iur. & not. gl. & Doct. in l. si quis. C. ad l. Iul. maie. & Bar. in l. j. §. ij. & l. maritus. & l. pe. ff. de quæs. & Bal. in l. si. C. fami. er. & Sali. in l. fina. C. de quæstionib. & Ange. in l. fin. ff. de quæstio. Sed intellige si testificatur super facto: vt, vidi Titium occidere. secus si super indicio: vt, vidi Titiũ cũ gladio euaginato. de quo Barto. in l. fin. C. fami. ercis. & in d. l. si. de quæst. & Pan. in c. tertio loco. de prob. & in c. super eo. el ij. de testi. Et similiter cõfessio extrajudicialis rei, si est homo malæ vitæ & conditionis: vt dicit Bar. in l. fin. de quæst. Item si iuuenis inuenitur exire de domo pulchræ mulieris: vel cum ea inuentus est in locis secretis & aptis ad fornicandũ: vt no. in c. literis. de præsum. & huiusmodi: & ita videtur arbitrio iudicis relinquendũ quãdo indiciũ vnum sufficiat, maximè si procedit ex officio suo. Concluditur ergo no. dictum Pan. in d. c. cùm in cõtemplatione. & Bar. in l. si. de quæst. q̃ quę indicia sufficiant ad quæstionẽ, non potest dari certa doctrina: sed relinquendũ est iudicis arbitrio. & similiter eius arbitrio relinquitur vtrum sufficiat indiciũ vnum, vel plura requirantur, secundũ Ange. in lib. de malefi. Adde etiã q̃ duo indicia leuia constituunt vnum sufficiens ad torturã, secundũ Bar. in l. si. ff. de quæst.

4 ¶ Tertiò quæritur, †vtrũ sufficiãt indicia, si reo nõ detur copia & aduocato suo? Et dico q̃ non: vt l. custodias. & ibi gl. Bar. Ang. & Imo. ff. de publi. iudi. quod limitat Ang. in l. si vacãtia. C. de bo. vacan. nisi qñ iudex procedit ex mero officio suo, & nõ ad querelã: vt no. do. Anto. in c. qualiter. & quãdo. el ij. de accusa. ¶ Quartò quæritur, †vtrũ fama sit sufficiens indiciũ? Et dico q̃ non, s. quo ad torturã, secũdũ Barto. in l. j. §. idem Cornelio. ff. de quæst. nisi iungatur cũ aliis indiciis. Fama tamẽ cum vno teste in ciuilibus facit plenã probationẽ, vt in c. veniens. el j. de testi. Secus in criminalibus: & ipsa sola aliquãdo inducit purgationẽ canonicam: vt ĩ. Infamia. §. ij. Aliqui tamen volũt q̃ infamia vehemẽs faciat indiciũ sufficiẽs. de quo vide Paridem vbi s.

6 ¶ Quintò quæritur †vtrũ particeps criminis interrogatus, vel sua spõte dicens, faciat indiciũ cõtra sociũ? Et dico q̃ non: vt no. Bar. in l. j. §. si seruus. ff. de quæst. maximè cùm omne indiciũ debeat probari per duos testes: vt §. j. dictũ est. Similiter nec pater, nec filius, aut alii commensales, de quibus in l. parẽtes & liberi. C. de testa. vt no. Bart. in d. §. idem Cornelio. & hoc qñ nulla alia indicia vrgẽtia præcedant. Et ideò socius de socio non est interrogadus. l. fina. C. de accus. Fallit in assassinis: vt no. gl. in l. non ideo minus. C. de accus. & in delictis in offensam generalitatis: vt no. Bar. in l. reperi. ff. de quæst. sicut sunt latrones, & huiusmodi: vide ĩ. Inquisitio. §. iij. partic. v. Vnde licet vnus testis omni exceptione maior deponens directè super facto principali, puta qa vidit cõmitti tale maleficiũ, faciat indicium sufficiens ad torturã, vt dictũ est §. ij. tamen supradictus socius ex quo suũ crimen est cõfessus, est infamis, saltem infamia facti, ideoq; non est testis omni exceptione maior. Vnde Bal. in c. j. §. sacramentũ. de cõsue. rec. seu. dicit illud dictum, s. vnũ testem facere indiciũ, debere intelligi, si est vitæ probatæ vel bonæ opinionis: nec potest haberi suspectus familiaritate vel mala fama, aut alia causa iudicis arbitrio: ideò, secundũ eum, infamis infamia facti nõ est idoneus testis, vt no. etiã ipse Bal. in l. si. C. de requi. re. per no. ibi per glo. quod tamen fallit qñ de crimine agitur ciuiliter, secundũ Pan. in c. quoniam. de testi. de quo vide suprà, Causa. §. v. Si verò agatur criminaliter, vide eũdem in c. j. de cõfes. & dic q̃ tunc materia est per legistas & Canonistas inuoluta: & fortè dici posset q̃ particeps criminis tunc facit indiciũ dupliciter. primò quando sine socio delictum cõmitti non potuit, vt fornicatio, & sodomia: & non apparet ratio quare magis nominet hunc sociũ quàm illũ. & secundò generaliter, quãdo ex coniecturis tollitur illa præsumptio, qua ratione infamiæ suspectus est de veritate: vt quia non est astutus, nec subornatus, nec impœnitẽs, & res est verisimilis, & huiusmodi quæ iudicis arbitrio relinquuntur: & maximè si procedit ex officio suo. Et ita sentit Bal. in c. j. in §. sacramentũ. de cõs. recti feu. s. q̃ stetur iudicis arbitrio. & tertiò in casibus, in quibus põt quis interrogari de sociis, secundũ Ange. & Paridem vbi suprà. Quando autẽ possit quis interrogari de sociis, vide Pan. in c. j. de confessis. & in c. quoniã. de testi. ¶ Sextò quæritur, †quid si essent duo vel tres testes singulares, iuxta dicenda j. Testis. §. iij. & dico q̃ nullo modo coniungi possunt ad faciendũ indicium, nisi aliquis sit testis omni exceptione maior, vt dictum est §. ij. & v. & multò minus ad faciendam probationẽ. Ratio, quia cùm duo testes requirantur regulariter, vt dictũ est, tales non sufficiunt: quia vnusquodque dictum de per se imperfectũ est. & ita no. Bal. in l. si quis ex argẽtariis. §. j. ff. de eden. & patet per not. p̃ do. Anto. in c. licet. de testi. dum loquitur de probatione per testes singulares. Nec obstat q̃ vnus testis deponens super facto principali, iungatur cum probatione famæ: vt probatur in l. iij. §. eiusdẽ. ff. de testi. & per Bart. in l. admonẽdi. ff. de iureiur. Istud enim est, quia hic est perfectum, s. vnus testis integer, vt dictũ est, & fama, quæ faciãt perfectũ indiciũ: vt not. Bar. in l. de minore. §. ũ plures. ff. de quæst. Item non obstat q̃ duæ probationes semiplenæ diuersi generis cõiungantur ad vnam plenã faciendã, iuxta no. Bar. in d. l. admonẽdi. quia illud verũ est quãdo cõiunguntur ad eundem actum: sed diuersæ probationes diuersorũ actuum & generum nunquã ad faciendam plenam probationem coniunguntur. Iste est casus, & ita deducit Bal. in l. obseruare. C. quorum ap. non re. & posuit do. Anto. in c. veniens. el j. de testi. Ex quibus infertur q̃ duæ mulieres dicẽtes se peccasse cum aliquo, iungi non possunt ad faciendũ indicium perfectum, nec ad arctandũ ad veritatem dicendam, etiam cum aliquibus coniecturis, maximè cùm deponant de delicto in earum corpore perpetrato, iuxta notata per Bartolũ in l. si quis in graui. ff. ad senatusconsul. Sillanianum. vbi dicit quod nullum faciunt indicium. & idem Ange. in l. secunda. C. de calumniatoribus.

INDIGNATIO est iræ filia, quæ audire aut videre non valet eum cui irascitur: & communiter est veniale: mortale verò per accidens: vt fortè ratione scandali, vel quia negat loquelam aut responsum, vel huiusmodi, in casu, in quo diuino præcepto tenetur. de quo vide suprà Charitas. §. quarto & quinto.

¶ INDVCIAE secundum gloss. sum. iij. quæstione secunda, sunt quintuplices. Vide ibi.

De Indulgentiis.

1 *Indulgentia var. è sumitur. & num. 3.*
2 *Indulgentia an sit aliquando ius commune.*
4 *Indulgentiarum quæ sit ratio, & quod fundamentum.*
5 *Indulgentiæ ad quod valeant, & qua mensura & nu. 6 7. & 8.*
9 *Indulgentias quis possit dare. & num. 11. & seq.*
10 *Ecclesia cui congregationi assimilatur.*
12 *Sacerdos an concedere possit indulgentias.*
13 *Episcopus nondum consecratus an concedat indulgentias.*
14 *Indulgentias quãdo concedant prælati hominibus sibi nõ subditis.*
15 *Indulgentiæ à prælato concessæ vltra summam, an sint nullæ.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

16 *Indulgentiæ an expirent morte concedentis.*
17 *Indulgentiæ reuocatio an debeat notificari.*
18 *Indulgentiam quibus ex causis facere liceat.*
19 *Indulgentia vt alicui prosint, quid requiratur. & nu. 21.*
20 *Confessio an requiratur ad obtinendam indulgentiam.*
22 *Indulgentiarum clausulæ qualiter sint exponendæ.*
23 *Indulgentia an tollere possit pœnitentiam iniunctam.*
24 *Indulgentia plenaria à quo & quando detur.*
25 *Articulus mortis qualiter intelligatur ad obtinendã indulgẽtiã.*
26 *Confiteri qualiter debeat quis in articulo mortis ad obtinendam plenam indulgentiam.*
27 *Venialia non confessa an impediant effectum indulgentiæ.*
28 *Forma absolutionis plenariæ.*
29 *Sacerdotem non oportet esse eum, qui plenam remissionem confitenti dat virtute bullæ.*
30 *Satisfacere an debeat quis, vt habeat indulgentiam.*
31 *Electio confessoris qualiter intelligatur.*
32 *Peccatum mortale tempore implationis indulti an impediat indulgentiam.*
33 *Indulgentiam plenariam assequutus mox volat ad cælum.*
34 *Religiosi prædicãtes indulgẽtias indiscretas, qualiter puniantur.*

INDVLGENTIA nobis per scripturam minimè innotuit: licet inducatur illud ij. Cor. j. Si quid donaui vobis. Sed nec per dicta antiquorũ doctorum, sed modernorum. Dicitur enim Gregor. indulgentiã septennem in stationibus Romæ posuisse: & quia ecclesia hoc facit & seruat, credendum est ita esse: quia regitur Spiritu sancto.

1 †Indulgentia ergo ab indulgeo dicta est, quod multa significat. primò scilicet gratiæ collationẽ: sicut papa alicui dicitur potestatẽ aliquam indulsisse. Secundò assiduitatem alicuius exercitii vel operis: vt idẽ sit indulgere quod operam dare: sicut dicitur quis indulgere gulę. & tertiò remissionem debiti vel actionis, cuius habetur ius aduersus aliquem: sicut qui habet actionẽ iniuriarũ aut pecuniarũ indulget per remissionẽ: & Deus indulgere peccata dicitur. Igitur per aliquã similitudinem ad prædicta indulgentia multa significat. de quo vide Arch. & Gemi. an c. indulgẽtiæ. de pœ. & re. libro vj. à quibus solùm dissentio in hoc,
2 †quia indulgentiã dicunt aliquando vocari ius cõmune. xxiij. q. ij. interfectores. & xxxv. q. vj. de incestuosis. sed hoc nõ dicitur propriè: sed quod aliquãdo fuit indulgentia, bene potest esse ius cõmune, secundũ gl. in d. c. interfe-
3 ctores. †Vnde dico q̃ indulgentia primò significat cõcessionem gratiæ: vt lite pen. c. fi. de priuil. dudum. & secũdò ipsam alicuius operis assiduitatem, licet alio modo quàm verbũ. & tertiò propriissimè significat remissionẽ siue relaxationẽ debiti ex parte eius cui indulgetur, siue actionis ex parte indulgẽtis: siue relaxat actionẽ in iuris rigore dispensando: vt dist. lxxvij. c. fi. in fine. de elect. dudum. el ij. siue pœnã, ad quã quis ei obligatur. ij. q. iij. si quẽ. §. vnde. Et quia quantũ ad effectũ idem est remittere debitũ, & dare vnde illud soluatur. Inde quartò dicitur indulgẽtia donatio illius, quo quis debitũ soluit: sicut sifactor vel œconomus alicuius magni dñi de thesauris, quos habuit à dño vel seruis eius, eo volẽte daret debitori eiusdẽ domini vnde solueret illi, vel offerret ipsi domino pro eo, diceretur debitũ indulgere: nõ quia indulgeat, sed quia facit vt illi debitũ non imputetur à dño, ac si esset remissum. & sic sumitur indulgẽtia in proposito, vt patebit per S. Th. statim. Vnde indulgẽtia non est remissio pœnæ, vt diffinit Sum. Ang. nec relaxatio eiusdẽ, vt dicit Sum. Ros. q. a ecclesia facit indulgẽtias quantũ ad omnes pœnas, & tamen nõ absolut ab omni pœna. Vnde S. Tho. in iiij. dist. ij. q. j. art. iij. q. j. ad secundũ. soluens illud motiuum, quia inferior ipso papa absoluere non potest à pœna, ad quam superior ligauit, id est, Deus: dicit q̃ iste, qui indulgentiam suscipit, nõ absoluitur, simpliciter loquendo, à debito pœnæ: sed datur sibi vnde debitum soluat. Est ergo indulgentia ecclesiastica, donatio alicuius sumpti de thesauro spirituali ecclesiæ facta peccatori, vt inde satisfaciat Deo pœnarũ creditori. & hoc clarius patebit §. seq. ¶ †Primo verò quæritur, quid est fundamentũ & ratio faciẽdi huiusmodi indulgẽtias? Et dicit S. Th. vbi s. sic: Ratio quare valere possunt indulgẽtię est vnitas corporis mystici, in qua multi in operibus pœnitentię supererogauerũt ad mensurã debitorum suorũ, & multas tribulationes iniustè sustinuerũt patienter, per quas multitudo pœnarũ poterat expiari, si eis deberetur. Quorum meritorum tanta est copia, q̃ omnem pœnam debitã nunc viuentibus excedũt: & præcipuè propter meritũ Christi, quod etsi in sacramentis operetur, non tamen eius efficaciã in sacramẽtis includitur: sed sua infinitate efficaciã sacramẽtorũ excedit. Dictũ est autẽ suprà, q̃ vnus pro alio satisfacere potest. Sancti autẽ, in qbus superabundantia operum satisfactionis inuenitur, nõ determinatè pro isto, qui remissione indiget, huiusmodi opera fecerunt: aliàs absq; omni indulgẽtia remissionẽ consequeretur, sed cõmuniter pro tota ecclesia: sicut Apostolus dicit se implere ea, quæ desunt passioni Christi in corpore suo pro ecclesia, ad quã scribit. ij. Corin. j. & sic prædicta merita sunt cõmunia toti ecclesiæ. Ea autẽ quæ sunt cõia multitudini alicui, distribuũtur singulis de multitudine secundũ arbitriũ eius qui multitudini præest. Vnde sicut aliquis cõsequeretur remissionẽ pœnæ, si alius pro eo satisfaceret: ita si ei satisfactio alterius sibi per eũ, qui potest, distribuatur. hęc ille. & est cõmunis opinio Theologorum in iiij. dist. xx. & Canonistarũ in c. indulgẽtiæ. de pœ. & re. li. vj. & cle. vnica, de reli. & ve. sanct. & in d. c. quod autẽ. Sumautẽ Ang. ab isto fundamẽto declinãs dicit cum Fracis. de Mairo. q̃ cùm merita sanctorũ sint vltra cõdignum remunerata à Deo & exhausta, dantur solùm ex merito Christi & passionis eius. Sed istud argumẽtũ fuit solutũ antequã factũ à Pet. de Palu. in iiij. ea. di. sic dicẽte, opus bonum pœnale sanctorũ dupliciter cõsiderari potest. primò s. inquãtum meritoriũ: & sic non trãsgreditur personã merentis, nisi solum meritum Christi, qui sibi & aliis meruit: & sic nullus plus meruit quàm acceperit vel accepturus sit in seipso. Et secundò inquantũ est satisfactoriũ: & sic multi sancti plus satisfecerũt quàm debuerũt. Quia ergo sancti plus sustinuerũt quàm meruerint, & nõ solum animo meredi, sed etiã satisfaciendi: & pro se quidem primò, deinde pro omnibus indigentibus secũdum intentionẽ ecclesiæ, &c. hęc ille. Ex cuius dictis & sancti Th. elice q̃ actu aut virtute tripliciter sancti fecerũt opera satisfactoria. Primò pro se. Secũdò pro aliquibus determinatis personis vna vel pluribus. Tertiò pro ecclesia. Adde secundum eundem q̃ liberatio à pœna tota vel parte eius est in sacramẽtis & indulgẽtiis: sed in indulgẽtiis ex solutiõe: in sacramẽtis ex mera liberalitate Dei: quia dicere q̃ in eis Deus nihil remittat nisi quantũ sibi soluitur, aut de thesauro cõmuni ecclesiæ, aut de thesauro cordis, vel corporis, vel auris, est dicere Deum minus liberalem. hęc ex illo. ¶ Secundò quæritur, 5
†vtrum indulgẽtiæ valeant, & ad quid: seu quæ pœnæ per indulgentias remittantur? Et dicit S. Tho. vbi suprà, q̃ ab omnibus cõceditur, indulgẽtias aliquid valere: quia impiũ esset dicere, q̃ ecclesia aliquid vane faceret: sed ad quid valeant, fuerũt multę opiniones, vt colligitur ab ipso ibi, & à glo. in c. quod autem. de pœn. & remis. sed omnes aut sunt ita absurdæ q̃ nec reprobare nec recitare eas dignũ est: vel reducũtur ad illam quam Sanct. Doctor ibi recitat, & quæ dicit q̃ non valent ad absoluendum à reatu pœnæ, quam quis in purgatorio secundum iudicium Dei meretur: sed valent ab absoluendũ ab obligatione, qua sacerdos obligauit pœnitentem ad pœnã aliquam, vel ad quã etiam ordinatur ex canonũ statutis. Sed hæc opinio, inquit, non videtur vera. primò, quia est expresse contra priuilegiũ Petro datum: vt quod in terra remitteret, remitteretur & in cælo. Vnde remissio, quæ fit quantũ ad forum ecclesiæ, valet etiã quantũ ad forum Dei. Et præterea ecclesia huiusmodi indulgentias faciens, magis damnificaret quàm iuuaret: quia remitteret ad pœnas grauiores, i. purgatorii, absoluendo ab iniunctis. Et ideo aliter dicendum q̃ valent & quantum ad forum ecclesiæ, & quantum ad forum Dei ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem & confessionem & absolutionem, siue sit iniuncta, siue non. hæc ille. id est, siue sit iniũcta per sacerdotẽ vel canones, siue non sit ab eis iniuncta, sed à Deo iniungenda. Et hæc est vera & cõmunis opinio, quã sequitur Gof. Io. And. & Pan. in d. c. quod autem. & communiter alii Canonistæ ibi, & Theologi in
6 iiij. dist. xx. ¶ Tertiò quæritur †quantum indulgentiæ valent in remittendo prædictam pœnam? Et dicit San. Tho. de hoc multas esse opiniones. ¶ Prima dicit q̃ indulgentiarum valor mensuratur secundum internam susciptentis deuotionem, nec valent quantum prædicantur: sed ecclesia pronuntiat, vt quidam pia fraude homines ad beneficiendum alliciat. Sed contra, quia sicut scriptura iam non haberet robur authoritatis, si in ea deprædẽderetur aliquid falsitatis, secundum Aug. in epistola ad Hieron. ita & ecclesia nõ haberet. ¶ Secũda dicit q̃ tantũ valẽt quantũ pronũtiantur secundum iustam æstimationem: non tamen dantis indulgentiã, qui fortè minus æstimat quod dat: aut recipientis, qui minus parũ æstimare posset quod datur: sed secundũ iudicium bonorum pensata cõditione personæ & vtilitate & necessitate ecclesiæ. Sed hæc opinio stare non potest. Primò quia secundũ hoc indulgentiæ non valerent ad remissionẽ, sed magis ad quandam commutationem: & præterea prædicator ecclesiæ nõ excusaretur à mendacio: cùm quandoq; indulgentia prædicetur longè maior quàm iusta æstimatio possit acquirere, pensatis omnibus prædictis: sicut cùm adeunti vnam ecclesiam dãtur septem anni, cuiusmodi indulgentias Greg. Romæ instituit in stationibus. Adde q̃ aliquando pro re minore prædicatur indulgẽtia maior, & pro eadem aliquãdo maior, aliquãdo minor. ¶ Tertia dicit q̃ quatitas remissionis nõ mensuratur secundum deuotionem suscipiẽtis tantùm, nec eius quod datur: sed secundũ causam pro qua indulgentia datur: ad quã secundum quod homo accedit, secundum hoc cõsequitur remissionem indulgentiæ: vt in toto vel in parte: sed contra, quia secundũ hoc saluari nõ potest ecclesiæ cõsuetudo, quæ pro eadẽ causa interdum maiorem interdũ minorem indulgentiam ponit: sicut rebus eodẽ modo se habentibus visitantibus vnã ecclesiam aliquãdo annus, aliquando dies quadraginta dantur, prout gratiam facere voluerit papa in-
7 dulgentiam concedens. † Et ideo dicendũ quòd quantitas effectus consequitur quantitatem causæ: causa autem effectiua remissionis pœnę in indulgentiis nõ est deuotio aut labor, aut datũ recipientis, vel causa pro qua fiunt, sed abũdantia meritorũ ecclesiæ, quæ sufficit ad totam pœnam expiandam: vnde non oportet ad aliquod illorum proportionare quantitatem remissionis: sed ad merita ecclesiæ, quæ semper superabundant: ideoq; secundũ quod applicantur ad istum remissionem cõsequitur. Ad hoc autem q̃ isti applicentur, requiritur authoritas dispẽsandi huiusmodi thesaurum, & vnio eius, cui dispensatur, ad eum, qui merebatur: quod est per charitatẽ: & ratio dispensandi, secundum quã seruatur intentio eorũ, qui opera meritoria fecerunt, qui fecerunt ad honorẽ Dei & vtilitatẽ ecclesiæ in generali: vnde omnis causa vergens in vtilitatẽ ecclesiæ & honorem Dei est ratio sufficiẽs indulgẽtias faciendi: vnde & dari possunt pro tẽporalibus, nõ simpliciter, sed ordinatis ad spiritualia: puta repressionẽ inimicorũ ecclesiæ pacẽ eius perturbantiũ, constructionem ecclesiarũ, & pontium, & huiusmodi: vnde nõ datur ibi spirituale pro tẽporali, sed pro spirituali. Et ideo dicẽdum est q̃ indulgentiæ simpliciter tantum valent, quantũ prædicantur, modò ex parte dãtis sit authoritas, ex parte recipientis charitas, & ex parte causæ pietas: quæ honorẽ Dei & vtilitatem proximi cõpræhẽdit: & in arbitrio dantis est taxare quantũ de pœna per indulgentiam remittatur: quia ista remisio est effectus clauis iurisdictionis; cùm non pertineat ad clauẽ ordinis, vt dicetur. talis autẽ effectus subiacet hominis arbitrio: non autẽ effectus clauis ordinis. nec in hoc fit nimis magnũ forũ de misericordia Dei, aut diuinæ iustitiæ derogatur: quia nihil de pœna dimittitur, sed pœna vnius alteri cõputatur. Si tamẽ quis inordinatè remittat, ita q̃ homines quasi pro nihilo ab operibus pœnitentiæ reuocentur, peccat faciens tales indulgentias: & nihilominus quis plenã indulgentiam cõsequitur. hæc ex San. Tho. Ex quibus patet q̃ si dicitur indulgentia esse decẽ dierum, valet decem dies: & si centũ, valet centũ: & generaliter tantũ valet quantum sonat, modò adsint illa tria, quæ dicit San. Tho. & adde quartũ quod ipse tanquã manifestum tacuit, q̃ seruetur forma cõcessionis, i. fiat id quod mandatur, & sub cuius conditione indulgentia cõceditur. ¶ Quartò quæritur, †quomodo intelli- 8
gendus sit iste valor decẽ aut cẽtum dierũ, vel huiusmodi? Et dico q̃ secundũ communẽ doctrinam præcipuè Alber. & Pisa. & Archi. & est mens San. Th. cum dicitur q̃ tantũ valent quantum sonant, intelligitur q̃ si dicuntur dies esse centũ, & sunt tantùm nonaginta, sed sunt centum valentes tantum ad remissionem pœnæ, quãtum centum dies pœnitentiæ secundũ taxationem factam à iure vel sacerdote vel iustitia diuina: quia isti dies nõ sunt dies cæli seu purgatorii, sed mundi. Et intendit q̃ isti dies centũ tantum valẽt, quantũ si quis centum diebus faceret pœnitentiã secundum communẽ iuris vel sacerdotũ vel iustitiæ diuinę impositionem factam vel faciendam, intelligendo q̃ ista taxatio fiat secũdum diuinã iustitiam principaliter: secundũ canones verò ad arbitriũ sacerdotum secundariò, inquantũ taxant secundũ iustitiam Dei non declinando ad minus, quia valerent plus: nec excedendo in plus, quia valerent minus: licet ad illud plus iusto impositũ iam nõ teneretur peccator: quia esset illi remissum, nõ ratione indulgentiæ, quæ non datur nisi in ordine ad verũ reatũ pœnæ, & non existimatum: sed ex implicita volũtate imponentis, qui supereminẽte indulgentia nõ intendit ligare ad aliquid, si forte plus iusto per errorẽ imposuit. Isti autem dies sic taxati nõ valent præcisè centũ purgatorii: quia cùm forũ sit diuersum, fortè q̃ dies nõ respondet diei, sed paucis diebus potest quis hic soluere pœnitentiã ibi lõgo tẽpore peragendã: ideoq;, secundũ prædictos, centũ dies indulgentiæ æquipollẽtes centum diebus pœnitẽtiæ nõ sunt dies purgatorii, s. quantum est ex intentione ecclesiæ: siue isti dies respõdeant illis, siue non. Vnde secundum Herue. in iiij. dist. xx. & Pisanum &

commu

communem doctrinam, sicut centum dies pœnitentiæ plus valent vni quàm alii ratione maioris deuotionis: ita & centum dies indulgentiæ, ita scilicet ꝙ vnus per hoc abolere poterit magnum tempus purgatorii, puta annum: alius verò paruum, puta dimidium annum: quod tamen locum habere non videtur vbi plenarie datur, vel pro aliqua determinata parte peccatorum: puta tertia, vel dimidia, & huiusmodi. Cum opinione prædictorum transit Supple. & Summa Rosel. sed Sum. Ange. dissentit. Tamen ad hoc ꝙ illi dies plus valeant vni quam alteri ratione maioris deuotionis: quia, inquit, videtur derogare verbis indulgentiæ, cùm dicatur quòd datur indulgentia tot annorum, & debeant intelligi de annis veræ & optimæ pœnitentiæ faciendæ: quia verba in potiori significato sunt intelligenda, & latissimè in beneficio Principis. de verb. signi. c. olim tibi. Sed istud suum motiuũ nihil est: quia quæ dicit de latissima intellectione verborum, verum est, si hoc patitur intentio Principis per verba & alia indicia deprænensa: quod non est in proposito: quia cùm dicit papa, centum dies de iniunctis tibi pœnitentiis relaxamus: loquitur de pœnitentia explenda per istum, & non de optima explebili per alium deuotiorem. ¶†Quintò queritur de indulgẽtia ex parte dãtis, quis scilicet & qualiter eam dare possit & debeat? Et dico multa. ¶Primum. Sanct. Tho. in ista quæst. fundamentum tribuit in quarto senten. vbi ſ. art. iiij. q. j. sic virtualiter dicens, Indulgentiæ habent effectum secundum quod opera satisfactoria vnius computantur alteri, non solùm ex vi charitatis, sed intentione operantis aliquo modo ad illum directa. Sed intentio alterius ad alterum potest tripliciter dirigi. Primò in singulari: sicut cùm quis pro alio determinate satisfacit: & sic quilibet potest alteri sua opera communicare. Et secundò in speciali: vt cùm quis orat pro sua congregatione & familiaribus & benefactoribus: & ad hoc ordinat etiam sua opera satisfactoria: & sic qui congregationi præest, potest illa alteri communicare, applicando intentionẽ illorũ qui sunt de cõgregatione sua, ad hũc determinati. Tertiò in generali: sicut cùm quis opera sua ordinat ad bonũ ecclesię in generali: & sic qui præest ecclesiæ generaliter, potest opera illa applicare communicando intentionem suam ad hunc vel illum. Et quia homo est pars congregationis, & congregatio, ecclesiæ: ideo in intentione primi boni includitur intentio boni congregationis, & boni totius ecclesiæ: ideo qui præest ecclesiæ, potest communicare ea, quæ sunt congregationis, & huius hominis: & qui præest congregationi, ea quæ sunt huius hominis: sed non e conuerso. Sed neq; prima communicatio, neq; secunda, indulgentia dicitur, sed solùm tertia, propter duo. Primò, quia per illas communicationes quanuis homo soluatur à reatu pœnæ quantum ad Deum: tamen si soluitur à debito faciendi satisfactionẽ iniunctã, ad quam obligatus est ex præcepto ecclesiæ à quo etiã debito absoluitur per secundam. Secundò quia in vna persona vel in vna congregatione non est indeficientia meritorũ, vt sibi & omnibus aliis valere possit: vnde iste non absolui tur à pœna debita pro tota, nisi tantum determinatè pro eo fiat, quantũ debeat: sed in ecclesia tota est indeficientia meritorum præcipuè propter meritũ Christi: ideòq; solus ille, qui præficitur ecclesiæ, potest indulgentiã facere. † Sed cùm ecclesia sit congregatio fideliũ, congregatio autẽ hominum sit duplex, scilicet œconomica, vt eorũ qui sunt de vna familia: & politica, vt eorum qui sunt de vno populo: ecclesia assimilatur cõgregationi politicæ: quia ipse populus ecclesia dicitur: sed conuentus diuersi vel parochiæ in vna diœcesi similãtur cõgregationi in diuersis familiis vel officiis. Et ideo solus episcopus propriè prælatus ecclesiæ dicitur: ideòq; ipse solus quasi spõsus annulũ ecclesiæ recipit: ideòq; solus habet plenã potestatẽ in dispensatione sacramẽtorum, & iurisdictionẽ in foro causarum, quasi persona publica: alii autẽ secundum quod illis ab illo cõmittitur. Sed sacerdotes, qui plebibus præficiuntur, nõ sunt simpliciter prælati, sed quasi coadiutores: vnde in cõsecratione sacerdotum episcopus dicit: Quantò fragiliores sumus, tantò magis his auxiliis indigemus. propter quod etiã non omnia sacramenta dispensant. Vnde sacerdotes parochiales vel abbates, aut alii huiusmodi prælati non possent huiusmodi indulgentias facere. hæc ille: qui intendit ꝙ hoc potest papa ex propria authoritate: episcopus verò eo ipso ꝙ est episcopus ex commissione generali papæ hoc potest particulariter in ordine ad subditos suos: reliqui verò solùm ex commissione speciali. & hoc etiam innuit Hostiẽ. ¶†Secundum. Secundum Doctos. in c. quod autem. & in c. cum ex eo. de pœniten. & remiſ. indulgentiam concedere potest, primò solus papa plenarie in toto orbe: quia solus assumptus est in plenitudine potestatis, d. c. cum ex eo. & xxiiij. q. j. quodcunq;. & secundò legati domini papæ possunt concedere perpetuã in terminis suæ legationis, sicut & statuta perpetua facere. de offi. legati. c. fina. in text. & in glos. Et tertiò archiepiscopus in sua prouincia, & episcopus in sua diœcesi: modò non excedant summam dierum quadraginta, etiam si detur à pluribus, vel vnum annum in dedicatione Basilicæ, & non plus, etiã si dedicetur à pluribus: vt in d. c. cum ex eo. & c. nostro. eo. tit. & not. Cardi. in clemen. ij. de pœniten. & remiſ. quod Inno. in d. c. cum ex eo. limitat nisi in foro pœnitentiali, in quo poterunt concedere pluresannos, modò faciant discrete. & idem Gemi. in c. indulgentia. de pœniten. & remiſ. lib. vj. & idem Ioã. Andr. Et quartò alii prælati inferiores, siue seculares, siue regulares, vt abbates, & huiusmodi, ex speciali concessione aut priuilegio, vel causa legitima: puta præscriptione, non aliter: vt in cap. accedentibus. de excessib. prælat. quia hoc est dignitatis episcopalis, vt in textu in d. cap. accedentibus. possunt tamen communicare bona sui collegii. † Et quintò omnes sacerdotes in foro pœnitentiali dare possunt indulgentiam his, quos possunt absoluere, secundum Summam Angel. & Rosel. contra Supple. quæ adducit ad hoc multos Doctores. Sed ex præmissis patet hoc esse impossibile proprie loquendo: Doctores autem, quos allegat, nihil aliud sentiunt, nisi quòd sacerdos potest pœnam debitã minuere peccatori, non applicando merita per modum indulgentiæ, sed augendo erubescentiam & contritionem virtute clauium, & exhibendo ministerium in sacramento in quo Deus aliquid remittit: & orando pro peccatore: & etiã minuendo pœnã canonum, & ab alio iniunctam, in casu, quo minui & mutari potest quantum ad aliquid particulariter iniunctũ: sed nõ sic quin verè peccator teneatur ad illud, aut ad æquiuallens si illud meruit hic vel in purgatorio: quod facit indulgentia. ¶ Tertiũ. †Electus & confirmatus in episcopum, sed nondum consecratus, cõcedere potest indulgentias, si est presbyter, secundum Hostien. in c. accedentibus. & non aliter. Ioan. autem Calder. post Sanctum Thomam tenet quòd etiam si non sit sacerdos, hoc potest. & idem in legato. & idem Pan. quia posse concedere has indulgentias, consequitur iurisdictionem, quam diaconi, & alii non sacerdotes possunt habere: vel commissam, sicut legati: vel ordinariã, sicut electi, licet nõ consecrati in episcopos aut sacerdotes: vt in cap. ex transmissã

missã. de elect. nec tollitur per peccatũ dicta potestas quandiu ab ecclesia tolerantur, secundum Rayn. & Host. & facit c. dictum est. j. q. j. ¶ Quartum. †Non possunt autem dicti prælati indulgentias concedere non subditis suis. vnde secundum Pet. de Palu. præcisi, quia non habent subditos, nõ possunt indulgentiam facere. Fallit quod dictũ est in duobus casibus. Primò in c. nostro. de pœnitentiis & remiſ. vbi archiepiscopi cõcedunt simpliciter per totam prouinciam, licet nõ sint eius subditi, nisi in casib⁹ iure expressis: quod tamen intellige quo ad non habentes ibi domicilium. Secundò quando illi, qui volunt eas accipere, habent licentiam à proprio episcopo, secundum aliquos: vt not. Inn. in c. quod autem. de pœ. & re. imò secundum alios de licẽtia proprii sacerdotis parochialis. & cum hoc trãsit Host. Gul. in Spedicit tutiùs esse ꝙ habeatur consensus episcopi: & sufficit, secundum eum, cõsensus metropolitani. d. c. nostro. Addit etiam idẽ Gul. ibi ꝙ ex causa potest episcopus statuens in sua diœcesi concedere vt indulgentiæ suæ prosint venientibus de diœcesi aliena, cũ episcopi scilicet proprii cõsensu. & facit d. c. quod autẽ nõ tamẽ posset cõcedere ꝙ indulgentiæ ab aliis episcopis in eius diœcesi concessæ valeant: quia in primo casu illuc accedentes quodam modo forum consequuntur. de foro cõpe. Romana. ſ. cõtrahẽtes. lib. vj. in secundo verò alienã diœcesim, vt ibi iudicent, ingrediuntur, in quã alienum parochianũ ligare aut soluere nõ possunt: alioquin vnus episcopus posset centum annos indirectè cõcedere. Ex quo patet ꝙ literæ habitæ à diuersis episcopis dãtibus indulgẽtias his, qui aliquibus faciũt eleemosynas, nõ valẽt, nisi subsint episcopo facienti, vel habeant licentiã à proprio episcopo vel sacerdote, vt tales indulgẽtiæ eis ꝙ sint: de fo. cõpe. significasti. de pœ. & re. quod autẽ. vbi dicit Pan. ꝙ tutum & valde expediens est vt volẽs peregrinari & pia loca visitare, licentiam habeat à proprio iudice participandi indulgentiis alienis. quod tamẽ de indulgentiis papæ non intelligitur. ix. q. iij. cuncta. ¶ Quintum. † Si dicti prælati concedũt indulgẽtias vltra dictam summam, nõ valent: vt in c. indulgẽtiæ. de pœni. & re. li. vj. quod gl. ibi intelligit quo ad excessum, non quo ad terminũ concessum: sed Gemi. in c. fi. eo. ti. & lib. dicit secũdum Io. Mo. ꝙ talis indulgentia est omnino nulla: per tex. qui dicit, Ita tamẽ ꝙ statutum generalis concilii non excedatur: & cõsequenter videtur potestas eorum limitata in tantum, ꝙ si statutũ excederent, potestatem non haberent: & sic videretur facta à nõ habẽte potestatem. Sed prima opinio est verior: quia vt dicit Io. An. hic est quæda liberalitas. & in his & in donationibus dicimus, ꝙ valent pro parte vsq; ad modum legitimum, & in residuo nõ. & hoc videtur approbare Pan. in simili de quinquagesima episcopi, aut centesima: de quo suprà Donatio primò. ſ. xviij. ¶ Sextum. Si in largitione indulgentiæ cõcurrunt multi, puta archiepiscopus & episcopus: vt quia vterq; eã dat faciẽtibus tale quid, puta qa vterq; in cõsecratione alicuius basilicæ dat annum: dico secundum Hosti. in d. c. ex eo. & Dir. in lib. j. ꝙ subditi episcopi habebunt vtranq;, puta biennium: alii verò comprouinciales alterã tantùm, scilicet archiepiscopalem. Si verò episcopus dedit xl. dies indulgentiæ, & successor eius totidẽ, non valet vtraq;, secundum Gemi. in c. fin. de pœ. & re. lib. vj. ex mente Io. And. in addi. Spe. quia per talem multiplicationem veniri posset contra consiliũ c. cũ ex eo. ſ. allegatum. ¶ Septimum. †Indulgentiæ durant post mortẽ concedentis, secundum Inno. in c. quod translationẽ. de offi. leg. & facit quod no. Lap. in c. fi. de rescrip. lib. vj. & sequitur Gemibi. & similiter facit quod no. glo. & Doc. in c. cùm ad hoc. de cle. non re. & Laud. in cle. fi. de elec. Et facit ad literas ꝙ saluus conductus non expirat morte concedentis. pro quo etiam vide glos. singularem in c. cùm ex eo. de elect. lib. vj. Nec obst. l. fi. ff. de pœ. quia loquitur in pœnalibus. & idem dicit glo. in c. fina. de offic. leg. de indulgentiis, quas legati concedũt subuenientibus ad reparationem pontium vel loci religiosi: quia durant post finitam legationem, quem admodum & eorum statuta: etiam si in eis contineatur pœna excommunicationis. & consentit ibi Pan. secus de indulgẽtia seu licentia, puta eligendi sibi confessorem, vel non resi dendi in beneficio: sed tenet ꝙ expirat morte cõcedentis, seu finito eius officio: nisi facta cum causæ cognitione & consensu sui capituli: quia est in præiudicium ecclesiæ. Et sic tene ꝙ in concessione præiudicatiua gratia concessã per inferiores papa sine causæ cognitione expirat: sed secus si concederetur à papa, vel non esset alteri præiudicatiua: ad-de vel concederetur authoritate papæ: vt suprà Gratia. ſ. ij. Et sic concordant Doc. Et idem dic de indulgentiis aliorum prælatorum secũdum Petrum de Palude, ꝙ scilicet nõ finiuntur morte concedentium, nisi per accidens subsequatur alia eiusdem rationis, quæ priorem non compatiatur, vt suprà particula priore: destruuntur tamen secundum Petrum de Palude, destructo totaliter loco, vt reædificatione indigeat. Et ratio esse potest, quia conceduntur authoritate papæ: & nõ præiudicant. ¶ Octauum. †Reuocatio indulgentiæ ante certificationem non nocet, secundum Gemi. de concessione præben. c. j. lib. vj. sed ipsa durat quousque certificati fuerint illi, quibus concessa est: nisi in reuocatione esset clausula decreti, vel quid simile, per quod expresse appareret de voluntate papæ cõtraria. Et huius exemplum est: quia olim Callistus cõcessit indulgentiã dantibus subsidium, &c. quam successor reuocauit: & tamen secundũ dicto. in d. c. j. illi qui subsidium dederũt medio tempore, scilicet à die reuocationis vsque ad diem notitiæ, illã habuerunt. De priuilegio autem vtrum sumat vires statim à concessione, infra Priuilegiũ. ſ. vlti. ¶ Nonum. Quæstoribus indulgentiæ dandæ sunt sub forma, quę habetur in d. c. cùm ex eo. ¶ Sextò quæritur, †quibus ex causis possit quis facere indulgentiam? Et dico multa. ¶ Primum. Secundũ communiter doc. fieri potest indulgentia pro Dei laude & gloria, quæ præcipuè relucet in sanctis eius, qui honorãtur in constructione ecclesiarum, & commemoratione suarũ virtutum. Et ideo rectè datur indulgentia ædificantibus ecclesias, celebrantibus festa sanctorum, astantibus prædicationi & diuinis officiis. Iteni pro communi vtilitate: vt fidei defensione, terræ sanctæ, promotione studii, & huiusmodi. ¶ Secundum. Potest etiam dari pro spiritualibus tantum: sicut Inno. quartus dedit otãtibus pro rege Franciæ indulgentiam decem dierum: vt refert S. Tho. in Quarto, non autem pro temporalibus tantùm: sed vt ordinantur ad spiritualia, vt dictum est. ¶ Tertium. Non potest autem dari pro remissione iniuriarum: quia secundum S. Bonauent. in hac datione debet attendi aliquid, quod sit meræ voluntatis, & nõ necessitatis, cuiusmodi est dicta remissio. ¶ Septimò quæritur, †quot requirantur ad hoc vt indulgentiæ aliquibus valeant? Et dico multa. ¶ Primum. Secundum Petrum de Palude requiruntur quatuor. Duo quidem ex parte dantis: primò scilicet authoritas, de qua suprà. ſ. v. particula secunda. non autem requiritur bonitas, quia, vt dicit sanctus Thomas, potestas faciendi indulgentias consequitur iurisdictionem, quæ per peccatum mortale non amittitur: & secundò causa rationabilis, id est, opus ad honorem Dei, vel ad vtilitatem ecclesiæ seu proximi. Ex

quò

quo infert Arch.& S.Tho.quòd papa non potest ad libitum euacuare purgatorium: quia hoc esset indiscretum & irrationabile. Ad hoc autem quòd indulgētia valeat, requiritur causa conueniēs, vt dicit S. Tho. in iiij.di.xlv. Et similiter duo ex parte suscipientis: primò scilicet vt sit in statu merendi, id est, in charitate. vnde non valent existētibus in mortali, saltē pro tunc: quia manente causa id est, culpa vel offensa, effectus, id est, reatus pœnæ tolli non potest. Secundò vt faciat illud, pro quo indulgentia datur: voluntas autē faciendi illud, sufficit quidem quantum ad mereri augmētum gratiæ vel gloriæ, sed non quantum ad remissionē pœnæ seu adeptionē indulgentiæ, secundum S. Tho.& Petr. Sum. autē Ange. ponit alia duo. primò scilicet ꝙ accipiens credat ecclesiam habere hanc authoritatem. sed hoc reducitur ad esse in charitate. Secundò ꝙ sit subditus dantis. sed
20 hoc reducitur ad habere authoritatē. ¶ Secundum. † Confessio actualis nō requiritur necessariò, etiā de mortalibus, quantum est ex natura talis concessionis, secundū omnes: sed sufficit cōtritio, quæ non est sine charitate: requiritur verò actualis cōfessio si hoc intendit indulgentiæ largitor. Vtrum hoc intendat, vel non intendat, cum dicit, vere confessis & contritis: licet probabiliter aliqui dicant ꝙ sic, ita ꝙ intendit dare solùm his qui post confessionem non inciderunt in mortale: mihi tamen probabilius videtur ꝙ intendat dare omnibus quibus potest, si semel in anno sunt confessi, vel volunt cōfiteri, id est, omnibus qui sunt in charitate, facientibus id, pro quo datur: quia papa non largitur indulgentiam, vt suppono, principaliter vt inducat ad confessionem, sed ad aliud, puta eleemosynā, vel huiusmodi. Vnde quod dicitur, confessis, intelligitur secundū Pet.de Pa. in proposito: vel, secundum alios, quod tamē forte idem est, intelligitur confessis secūdum statutum ecclesiæ, id est, semel in anno. adde, vel cōfiteri volentibus. Et hāc opinionē expresse tenet Pan. in c. omnis. de pœ.& re.& Io. An. in d.c. quod autē.& gl.i cle. vnica. de reliq.& ve. sanct.& Imo. & Car. ibidē.& sic fuit responsum & declaratū in concilio Constantiensi, sicut habetur in quodā libello scripto manu reuerendi quondam patris fratris Ioānis de Galopia ordinis Prædic. viri docti & veridici. debet tamē quisq; cōfiteri: quia plerunq; homines maximè seculares credūt se contritos, & sunt solùm attriti: qui tamen per confessionē de attritis fiūt contriti. ¶ Tertiū. Charitas actualis necessariò requiritur de mente docto. qui indistincte dicunt requiri charitatem. Arch. tamē ex hoc ꝙ aliquādo dicitur, & cōfessis, vel qui intra mensem fuerint cōfessi, arguit ꝙ videatur ex mente & pactione cōcedentis, ꝙ qui non est in statu merendi, recedente fictione effectū recipiat. quod quia est possibile & ex concedentis voluntate dependens, pium est dicere quòd sit verum: quia, vt dicit gl. in d. cle. vnica, huiusmodi cōcessiones non decet nec expedit amarè interpretari: tum etiā quia verisimile est ꝙ cōcedēs sic virtualiter intendat: & sic exprimeret, si de hoc cogitaret: qa verisimile est ꝙ intendat his, qui faciunt id, pro quo datur indulgentia, eam valere omni modo quo est possibile. Et ideo nullus, quantūcunq; in mortali existens, cessēt ab indulgentia capienda: quia fortè aliquādo conteretur, & illā cōsequetur.
21 ¶ Septimò quæritur, † quib⁹ indulgētiæ valere possint? Et dico multa. ¶ Primum. Existentibus in mortali indulgentiæ nō valēt quantū ad remissionē pœnæ secundū omnes: imò nec ad acquirendam gratiam, secundum S. Tho. quanuis hoc aliqui dixerint: quia licet merita per indulgentiā dispēsata ad hoc possint valere, nō tamē propter hoc dispēsantur, sed determinatè ad remissionē pœnæ. Si autē fieret communicatio per hunc modum, facio te participem meritorum totius ecclesiæ, vel vnius congregationis, aut specialis personæ, sic valere posset ad merendū aliquid ei, qui est in mortali. hæc ille. ¶ Secundum. Valēt autē secundum S. Tho. etiam religiosis, si obseruent tenorē bullæ: vt scilicet de licentia prælatorum dent aliquid aut faciant: quia non sunt peioris conditionis quàm alii: nō tamē per eas remittūtur illis imposita in foro capituli: quia illud nō est pœnitentiale, sed iudiciale. Nec tamē oportet religiosos exire claustra pro indulgētiis: quia licet illæ plus valeant quo ad remissionē culpæ quā obseruātia, econtrario tamē est quo ad acquisitionē præmii, quod est melius. hæc ex illo. ¶ Tertium. Valēt etiam, secundū eundē in quarto, di.xlv. defunctis, si cōtinetur in tenore bullarū, modò ꝑ eis faciat aliqs quod mandatur: vtrū autē eis valeāt per modum indulgentiæ vel suffragii, modò non est curandum. ¶ Quartū. Prælato autem, qui illas concessit, etiā si faciat id, pro quo cōcessit, nō valent, secundū Vin. in d.c. cum ex eo.& Gul. in Spe.& Archid. in d.c. indulgentiæ. C. ne quis in cau. su. l.j.& l. inquisitio, C. de solu. Sed verius S. Tho.& alii Theologi in quarto dist. xx. dicunt ꝙ licet principaliter non possit sibi prælatus indulgentiā dare quia scilicet non habet causam vt se prouocet ad ea, quæ vergūt in Dei honorē, & vtilitatem ecclesiæ, gratia cuius dantur indulgentiæ, quia horū cura est illi commissa: tamē data aliis vti potest sub eadē forma. & idē tenet Gaspar in d.c. nostro.& sequitur Gem. in d.c. indulgentiæ. de pœ.& re. li. vj.& facit quod no. doc. in c. per venerabilē. qui fi. sint legi. vbi princeps legitimare potest filios suos non tanquam pater, sed tanquā princeps. & sic gaudet priuilegio, quo & cæteri participes. ¶ Octauò quæritur, † quomodo intelligēda sunt multa, quæ circa 22
indulgentias dicūtur & fiūt? Et dico multa. ¶ Primū. Cùm datur indulgētia porrigētibus manus adiutrices, vel dantibus auxiliū, aut facientibus hoc vel illud, secundū S. Tho. & S. Bo. intelligitur si hoc faciant secundum quod eis congruit. Vnde si pauper dando vnū denarium totam assequitur: non tamē idem erit de diuite, qui dando obolum non dicitur dare auxilium: pro quāta tamē parte faciet id, quod mādatur, pro tanta habebit indulgentiam, vt innuit vterq; eorum, licet aliqui sentiant contrarium. Prædicta tamē intellige quādo mādatur aliquid generaliter & indeterminatè: secus si determinatè: vt dare aureū, vel dicere semel Aue Maria: quia in talibus nō exquiritur decentia personæ vel status, sed effectus operis impositi. ¶ Secundū. Cum datur facientibus certū quid determinatè, vel etiā generaliter & indeterminatè quantūcunq; ad ipsam indulgentiam & remissionem pœnæ, nō refert vtrū illud fiat cum magno labore vel sine: quia indulgentia nō proportionatur labori, sed meritis dispēsantis: licet referat quantū ad meritum. Vnde dicit S. Tho. in quarto, ꝙ clerici & alii ecclesiæ vicini æqualiter habēt indulgentiā sicut aduenæ, nisi aliquid exprimatur in forma: sed non æqualiter merentur. ¶ Tertium. Cū datur indulgentia facientibus certum quid, puta visitantibus aliquam ecclesiā, si determinetur tēpus, puta à vespera ad vesperā, vel vsq; ad tale tempus, secūdū S. Tho. intelligitur facientibus semel tantùm: sed si sit perpetua, intelligitur toties quoties: sicut in ecclesia Petri Romæ est indulgētia perēnis x. dierū.& cōsentit Io. Cal. alle. c. j. de fil. presby. li. vj.& c. non potest. de præb. lib. vj.& sequitur Io. An.& Gemi. Inn. tamen & Gul. in Spe. tenent ꝙ etiam si tempus est determinatum, intelligitur toties quoties. Et hoc sequitur Sum. Ang.& Rosf. cōtra Supple. Sed opinio beati Thomæ practicatur,& est in cōsuetudine, q̄ est optima legū interpres:

pres: vnde & communiter illam approbant doct. in c. fi. de pœnit.& re. lib. vj.& sequitur Alb.& Feli. in suo tract. de indulgentia. ¶ Quartum. Cùm datur indulgentia aliquorum dierum vel temporum, forma inspicienda est. Nam si dicitur xl. dies vel annos de iniunctis pœnitentiis, remittuntur solùm pœnæ iniūctæ à sacerdote in foro pœnitentiæ. si xl. dies simpliciter, sic remittuntur pœnæ xl. diebus peragendæ ex taxatione diuinæ iustitiæ vel canonū aut sacerdotis conformiter ad illam, id est, claue non errante. Si dicitur, peccatorum, de quibus fuerint ore confessi: secundum aliquos non remittuntur non confessa: siue quia sunt oblita, siue quia sunt admissa post confessionē. sufficit tamen quo ad oblita, secundū Archi. confessio generalis. Si dicitur, tertiæ partis peccatorū: illa ita remittitur in foro ecclesiæ & Dei, ac si per pœnitentiā esset abolita. quorū omnium fundamentū est, quia tantum valent, quantum sonant. nō sunt tamen amare, sed piè, interpretandæ, vt dictū est. ¶ Quintū. Dies vel anni indulgentiæ an sint vtiles vel continui. Pan. post Host. in c. cùm ex eo. de pœ.& re. dicit ꝙ dies sunt vtiles, anni verò continui. Et vult dicere ꝙ si alicui iniunctum est ieiunare xl. dies cōtinuè, vel etiam interpolatè, accepta indulgentia xl. dierum erit absolutus. Si verò iniuncta est pœnitentia annalis, etiā si non sit continuè, sed certis diebus septimanæ peragendo: puta ieiunando sexta feria, quod est ieiunare lij. dies in anno, illa abolenon potest per indulgentiā totidem dierum, sed solùm per annalem: quod verū puto quādo datur annus indulgentiæ quo ad pœnas iniunctas: si autem daretur annus simpliciter, puto ꝙ esset vtilis: ita ꝙ cui iniunctum est ieiunare duobus annis alternatis diebus, habito vno anno indulgē-
23 tiæ simpliciter, absolutus est: quia idem est vnus annus, quod dies ccclxv. ¶ † Nonò quæritur, vtrū is qui indulgentiam pœnitentiarū iniunctarū rite consecutus est, teneatur illas explere: puta si alicui iniuncta erat pœnitentia septennis,& indulgentiā septennem assecutus est? Et dico ꝙ non: quia per contritionem pœna æterna dimittitur, & in temporalem cōmutatur. de pœ. dist. j. verbum. Temporalis verò per satisfactionem aut per indulgentiā, quæ illi æquipollet. vnde per indulgentialem satisfactionem eneruatur pœnitētialis satisfactio: vt d.c. quod autem. Et ibi Pan. reprobat opinionē dicentium indulgentias prodesse quo ad pœnitentias hic iniunctas, dummodo sacerdos iniungens hoc concedat, vt compensari possit pœnitentia cum indulgentia, & non aliter: dicens ꝙ dicta opinio nimis restringit potestatem & effectum indulgentiarū: quia cùm proficiscantur ex thesauro ecclesiæ, cujus potestatē habet papa, prodesse debent omnibus, quibus ille cōcedit, vel alius ab eo habens potestatē. vnde non est necessaria licentia sacerdotis. Non tamen propter indulgentias cessandum est in hac vita ab operibus pœnitentiæ, secundū S. Tho. & communiter omnes Doct: tum quia vt dicit S. Tho. opera pœnitentiæ non solùm sunt in satisfactionē, sed etiam in remedium cōtra peccata, præcipuè quia interdum quis debet plura quàm credat: tum etiā quia nescitur an sacerdos pœnitentiam debitā totam iniunxerit: & consequenter ad aliquid eius nō iniunctum, & per indulgentiā ex consequentia gl. in c. mensurā. de pœ. dist. j dicit ꝙ sufficit pœna minor iniūcta à suo ordinario iudice siue sacerdote, si hoc fecit animo dispensandi: & similiter si per errorem fecit, & credebatur peritus. Sed ista nō bene dicuntur loquendo de ea, quæ est minor debito post remissionē quam fecit Deus authoritatiue in sacramēto pœnitentiæ, vel homo per modos dictos suprà §. v. particu. ij. in fi. vel consimiles. & hoc patet per S. Tho. vbique. ¶ Decimò quæritur specialiter, quid iuris de indulgentia plenaria, maximè in articulo mortis? Et dico multa perstringendo breuiter, de quibus diffuse Arch. in iij. parte, tit. x. c. iij. §. iiij.& v. ¶ † Primum. 24
Indulgentia plenaria solùm à summis pontificibus datur: primò omnibus certū locum visitantibus simpliciter, id est, omni tempore, vt de sepulcro Domini. Secundò omnibus visitantibus certū locum certa die intra annū: vt de ecclesia sanctæ Mariæ angelorū Ferrariæ ordinis prædicatorum: & in bauma beatæ peccatricis per Eugenium quartū: & istæ perpetuò durant, nisi reuocentur. Tertiò omnibus facientibus certū opus: vt assumentibus crucem contra infideles. Quartò certis nominatis personis in vita vel in morte facientibus certo tēpore in bulla taxato aliquod opus: & hęc sine dubio durat post mortē concedentis, per reg. decet cōcessum à principe beneficium esse mansurū. lib. vj. Quintò visitantibus certas ecclesias vrbis certis diebus tempore Iubilæi, quæ indulgentia plenaria vulgariter dicitur de culpa & pœna. quod proprie nō est verum, quia solus Deus culpam remittit. sed ideo sic dicitur, quia ibi remittitur culpa à Deo in contritione, quæ præexigitur: & pœna à papa per indulgentiā quæ subsequitur. ¶ † Secundū. Articulus mor- 25
tis in hac materia nisi aliud exprimatur, nō est articulus verus, quo scilicet quis moritur: sed præsumptus, quo quis æstimatur secundum communē iudiciū moriturus: sicut & in extrema vnctione. Vnde qui in articulo præsumpto absoluitur, consequitur effectū indulgentiæ, & gratia expirat in posterū. quod nō esset, si in forma diceretur, & casu quo non moriaris, tibi reseruetur gratia ista in finē: quia tunc nec effectum cōsequitur, nec gratia expirat. ¶ † Tertium. 26
Qui in huiusmodi articulo vult huiusmodi indulgētiam consequi, non habet necessariò confiteri de peccatis aliàs confessis: nec etiam generaliter: quia remissio in tali casu facta nō est sacramentalis: ideoq; peccatorū notitiam non requirit, aut formā absolutionis sacramentalis, sed præsupponit: nec hoc exprimit forma indulti: quia non dicit, ore confessus sibi: sed cōfessus simpliciter. oporteret tamē confiteri mortalia post confessionē admissa. Et si loquelam, & non vsum rationis amisisset, posset consequi remissionem pœnæ vigore indulti per signa æquipollentia confessioni: non autem si nullo modo potest intimare talia peccata, vt videtur: quia nunquam est ea cōfessus, similiter nec si vsum rationis amisit post mortale, de quo est cōtritus: quod quia sciri nō potest, nisi quis in notorio vsq; ad illud vltimum mansisset, potest sacerdos facere quod in se est, vt illi absolutionem tribuat, & plenā remissionē. ¶ † Quartum. Ve- 27
nialibus quoq; non confessis indulgentiæ valor non tollitur, si mortalia sunt cōfessa, & cōtritio de venialibus adest: quæ si non adsit, licet nō impediatur quis à salute, quia gratiam venialia nō tollunt: impediretur tamen remissio pœnarum pro venialibus debitarū: quia pœna non remittitur culpa remanente, etiā veniali. ¶ † Quintum. Forma verò 28
absolutionis aut remissionis plenariæ quæ ad claue iurisdictionis pertinet, nō est sicut absolutio sacramētalis à peccatis, quæ scilicet habet certā formam: quæ nec mutari, nec ab alio quàm à sacerdote proferri potest cū effectu: sed caret determinata forma: & potest sine certa forma concedi: vt dicendo, sic faciēs sic habeat: sed tamen illa debet esse forma eius quam indultum decernit. quod quia communiter habet ꝙ confessor plenam remissionē tali personæ largiatur: & consequenter hæc debet esse forma: Authoritate sedis apostolicæ mihi pro nunc cōmissa, concedo tibi plena-

riam remissionem omnium peccatorũ tuorum, de quibus es contritus & ore confessus, præterea quæ ex confidentia huius indulti cõmisisti hæc ex Archi. Sed intellige ꝙ ista est conueniens forma: Authoritate apostolica mihi in hac parte cõmissa, concedo tibi plenam indulgẽtiam omnium peccatorũ tuorum. quod autem additur, de quibus &c. verum est solũm si hoc exprimatur in indulto. ¶† Sextum. Non est necesse, concedentem hanc remissionẽ esse sacerdotem, nisi hoc expresse in cõmissione mandetur: quia si dans potest non esse sacerdos, ergo & exequens: imò sicut sine forma, ita & sine ministro dari potest: imò si dicatur ꝙ minister sit idoneus confessor, non addendo, sacerdos: potest esse laicus, si sacerdos vel clericus haberi non potest. & confessio talis facta, quæ nõ est sacramentalis, valet ad consequendam indulgentiã per istum, etiam si forma non vtatur, sed quibuscunq; verbis æquipollentibus. ¶† Septimũ. Cùm in forma huiusmodi indulti cõtinetur ꝙ satisfaciat, si habet alii satisfacere, intelligitur si potest. vnde si aliàs est bene dispositus, fructũ consequitur indulgentiæ & remissionis. ¶† Octauum. Si quis ante electionẽ cõfessoris priuetur vsurationis, si in sanitate mentis cõstitutus dicit sibi in tali casu velle impartiri absolutionẽ per quemcunque, poterit sacerdos eam impendere quantũ ad omnia, his exceptis, quæ ex forma indulti excipiũtur: imò sufficit si hoc habitualiter intendebat, licet dicto modo nõ elegerit: imò & aliquibus videtur ꝙ etiam laicus poterit in absentia sacerdotis. ¶† Nonum. Qui in peccato mortali explet id, quod in huiusmodi indulto mandatur, puta eleemosynam vel peregrinationẽ: nihilo minus indulgentiam consequi potest, modò tempore remissionis siue mortis sit in gratia. hæc omnia Arch. ¶† Decimũ. Qui plenariam indulgentiam ritè assequutus est, si eo instanti moreretur, euolaret statim ad cælum, secundũ Host. quod tamen secundũ Augustinum de Ancho. propter quatuor fallit. Primò si datur indulgentia generalis de pœnis iniunctis, & maior fuerat iniungẽda: quia talis in purgatorio luet. Secundò, si detur de peccatis ore cõfessis: & aliqua ex obliuione nõ fuerunt confessa. sed intellige nõ confessa specialiter nec generaliter secundũ Arch. quia quo ad oblita sufficit confessio generalis. Tertiò si post indulgentiã quis cõmittat peccatum mortale: quod tamen est contra casum nostrum. Quartò si in affectu stet aliqua culpa venialis: quia illa per indulgentiam remitti nõ potest quousq; est affectus ad illã. ¶† Vndecimò quæritur, quæ pœna est religiosorũ prædicantium indulgentias indiscretas? Et dico de hoc haberi in clemẽ. religiosi. de priuileg. vbi præceptum est eis ne hoc faciant. Et dicuntur indiscretæ, primò secundũ gl. ibi quando sunt quidem concessæ, sed concedi non potuerunt, scilicet de iure. & idem Paulus: vt quia cõcedens excedit quantitatem. d.c.cum ex eo. & tertiò secundũ Zenzelin. quãdo probari non possunt. arg. de proba. quoniã. & c. post cessionẽ. & de fide instrum. c.ij. Peccant igitur mortaliter, quando prædicant indiscretas primo & secũdo modo indubitatè, & similiter tertio modo ad hũc sensum, quãdo prædicant eas quæ probari nõ possunt, i. non sunt probabiles seu verisimiles, sed sunt dubiæ: secus si essent certæ, sed probari nequirent.

¶ Inepta lætitia est filia gulæ: quæ quando sit peccatum, vide Ludus. §. ij.

De Infamia.

1 *Infamia quid & quotuplex. & nu. 2.*
3 *Infamia quomodo contrahatur.*
4 *Infamia facti quem habeat effectum.*
5 *Testis infamis quando admittitur.*
6 *Accusator infamis an repellatur.*
7 *Infamia facti quomodo tollatur.*
8 *Infamia iuris ciuilis quomodo incurratur. & nu. 9.*
10 *Duo actus faciunt consuetudinem in criminibus.*
11 *Infamia canonica quomodo incurratur.*
12 *Confessio delicti in iudicio an reddat quem infamẽ infamia iuris.*
13 *Prælatus propter dolum remotus an efficiatur infamis.*
14 *Testis de falso condemnatus an efficiatur infamis.*
15 *Infamia iuris an tollat executionem ordinum.*
16 *Infamiam iuris quis tollat. & nume. 18.*
17 *Papa an restituat laicum sibi non subditum.*
19 *Restitutus per Imperatorem an egeat alia dispensatione, vt promoueatur.*

INFAMIA † dicta quasi sine fama: ab in, quod est non: est læsæ dignitatis qualitas vita & moribus reprobata, per arg. à cõtrario sensu: sicut fama est illæsæ dignitatis status, vt s. dictũ est loco suo. Vnde infamis dicitur, cuius status, vita & moribus est reprobatus, sicut colligitur ff. de in ius voc. l. sed si hac lege. §. prætor. in gl. & ff. de obse. à libe. l. honori. & l. licet. ¶† Primò verò quæritur quotuplex sit infamia? Et dico ꝙ triplex, scilicet facti, iuris ciuilis, & iuris canonici. Nam infamia sic diuiditur: quia quædam est infamia facti proueniens ex cõi hominum loquutione. de qua per Bart. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæst. & est qua de facto dicitur infamis, secundũ gl. Ray. is, cuius apud bonos & graues opinio grauata est super crimine aliquo. quædã verò est infamia iuris, qua scilicet dicitur quis infamis à iure, quę duplex est, scilicet iuris ciuilis, & canonici. ¶† Secundò quæritur, quomodo cõtrahitur vel incurritur infamia facti? Et dico ꝙ multipliciter. Aliquãdo enim incurritur à crimine, ita ꝙ crimen est proxima causa infamiæ. Aliquando causatur ab alio: puta quia fuit incceratus, scilicet iustè: vel propter crimẽ repulsus à testimonio. de testi. testimonium. vel quia pater per verba turpia instituit eum hæredẽ: vt dicendo, filiũ meum proditorẽ, nequã, & huiusmodi, hæredẽ instituo, & ei lego. C. ex quib. caus. infa. irro. l. ea quæ pater. vel per verba iudicis dicẽtis postulanti, calumniaris, vel bene faceres si ad frugẽ vitæ melioris ea conuerteres. & huiusmodi. C. eo. l. verbum. & l. interloquutio. Multis etiam aliis modis incurritur: vt generaliter quoties apud bonos & graues viros infamatur quis ex aliquo facto. d. l. licet. ff. de obse. à libe. & vj q. j. sunt plurimi. vt no. in c. licet ex quadam. de testib. nõ autem infamiã faciunt dicta paucorũ nec multarum leuium personarũ, modò apud bonos & graues nõ sit opinio læsa. Dicuntur autem hic graues, qui nõ sunt leues: puta si sit homo bonæ famæ & opinionis antiquus: sicut benemeritus dicitur, qui non demeruit. ff. de leg. ij. l. cùm pater. §. rogo. & l. cũ quædam. in princip. & de seru. e. vno. in huiusmodi tamẽ credo standum arbitrio iudicis. ¶† Tertiò quæritur, quem effectum habet hæc infamia facti? Et dico primò ꝙ repellit à dignitatibus. de excef. prælat. inter dilectos. quia vilibus & indignis portæ dignitatum patere nõ debent: similiter nec infamibus. de reg. iur. c. infamibus. lib. vj. Et intelige secundum Archi. de dignitatibus ecclesiasticis & secularibus: quia infamis iudex esse non potest. iij. q. vij. infamis. nec procurator. de iudiciis. deputati. & d.c. infamibus. licet possit esse arbiter. ead. quæst. tria. ver. cognitores. ¶† Et secundò repellit à testimonio in causa criminali: in aliis autem admittuntur plus & minus, secundum quod sunt infamati, vt no. Ioan. And. & Pan. in c. testimonium. de testib. & in c. inquisitionis. §. penul. de accu. ¶† Et tertiò ab accusando. l. qui accusare. ff. de accus. Et quartò à post

postulando. ff. de postulãdo. l. j. de qua postulatione vide j. Postulatio. Et quintò à ꝓmotione ordinũ. de accu. omnipotens Deus. dist. lxxxj. tantis Daniel. imò iam promotũ suspendit, secundũ Inno. de postul. prælat. c. fin. de elect. super eo. de renunt. nisi cùm pridẽ. ¶ Et sextò inducit querelã inofficiosi testamẽti cõtra testamentum fratris, si infamẽ hæredẽ instituit, & rũpit. C. de inof. testam. l. fratres. ¶ Et septimò inducit purgationẽ canonicã si iudici videbitur. de accus. veniens. & ibi de hoc Host. & gl. in l. nullã.
7 C. ex quib. cau. infam. ali. irrogat. ¶† Quartò quæritur, quomodo tollitur ista infamia facti? Et dicit Pan. in c. ex diligenti. de fimo. ꝙ tollitur per cõtrarium factum, vt not. Ioan. And. vj. q. j. c. omnes. in glos. Potest etiã princeps disponere vt talis infamia non habeat effectũ: vt not. Pan. in c.
8 cum te. de sent. & re iud. ¶† Quintò quæritur, quomodo incurritur infamia iuris ciuilis? Et dico ꝙ duobus modis. Primò per iudicis ordinarii sententiã diffinitiuã criminis publici vel aliquãdo priuati, vt furti vel iniuriarũ: nõ autem per sententiã interlocutoriam, vel etiã arbitri. l. quid ergo. §. ex cõpromisso. ff. de his qui no. infa. & regulare est ꝙ in criminibus publicis nõ incurratur, nisi per sentẽtiã. l. j. ff. de his qui no. infa. & not. Dy. in d. regula, infamibus. & Pan. in c. testimoniũ. de testib. Quæ autẽ sint crimina publica, habes Instit. de pub. iud. per totũ. & s. Crimẽ. §. iij.
9 ¶† Et secundò incurritur ipso facto in casib. in quib. iure cauetur ꝙ incurratur ipso facto: vt cùm Imperator militi aufert insignia, vel aliquem in exiliũ mittit. l. quod ait. §. ignominiosa. ff. de his qui not. infa. Et q exercẽt improbũ fœnus, exigẽtes vsuras vsurarũ. iij. q. vij. §. porrò. & ibi vide multa de ista materia in tex. & in gl. Et qui deprehẽditur in adulterio. ff. de ritu nupt. l. palam. §. qui in adulterio. vel cõtrahit simul cum duabus: vel simul habet duas sponsas. l. quid igitur. ff. de his qui not. infa. de bigam. nuper à nobis. Et qui locauit operas suas vt pugnaret cũ fera. ff. de postu. l. j. §. bestias. secus si causa virtutis exercẽdæ. Et qui faciunt ludos periculosos per plateas & alia loca, per dictã l. j. pro quo etiã vide glos. in l. ij. ff. de his qui not. infam. quæ vult ꝙ omnes ioculatores sint infames ipso iure: quia mercedis gratia ludibriũ sui faciũt. quod limitandũ videtur de mente Pan. or. in c. cùm decorẽ. de vi. & hon. cler. si quis bis exquatur artem illã. arg. in l. palam. de ritu nupt. vbi habetur, mulierem dici meretricẽ, si admisit duos causa quæstus. & facit xxv. q. ij. & approbat hoc Archid. in c. illud. xij. dist. dicẽs ꝙ in malis actibus & in delictis sufficit binus actus ad probandũ cõsuetudinẽ quo ad homines & animalia. C. de episc. audien. l. nemo. Inn. tamẽ in d. c. cùm decorẽ. limitat si hoc histriones faciant in publico. Ibi etiã innuit ꝙ consuetudinem nõ faciant duo actus. sed primũ est verius. Setia autem de locatibus operas, & ascẽdentibus arbores gratia colligendorũ fructuum, aut turres gratia capiẽdi aues: qui non sunt infames, secundũ Bart. in d. l. j. quia fit gratia publicæ vtilitatis. Et qui lenocinium exercet, vel filias aut
10 neptes prostituit. l. athletas. §. ait prætor. ff. eo. & ibi de multis aliis vide: & similiter in d. §. porro. † Ex his autem tria notabilia patẽt. ¶ Primũ, ꝙ in criminalibus binus actus inducit consuetudinẽ: quod facit ad casus reseruatos episcopo, qñ aliquid est in cõsuetudine. ¶ Secundum, ꝙ mulier, quæ duos admisit causa quęstus, est meretrix: & sic quicqd deinceps lucratur, potest retinere: secus de fornicantibus hinc inde principaliter causa libidinis: quia si recipiũt munera, restituere tenentur: vt j. Restitutio. ij. ¶ Tertium, ꝙ ex duabus vicibus inducitur frequẽtatio monasteriorum. stantionetur. & hoc patet in c. monasteria. de vi. & hon. cle.
¶ Sextò quæritur, † quãdo incurratur infamia canonica? 11
Et dico ꝙ regulariter omnes infames secũdum leges, etiã secũdum canones sunt infames: vt probat text. in c. omnes. vj. quæst. j. & not. Innocen. in c. qualiter & quando. el ij. de accusat. & similiter omnes, qui suis culpis ad ordines promoueri non possunt: vt in d. c. omnes. & in text. & in glos. de quo etiam d. §. porro. & secundum Panor. in c. ex diligenti. de fimo. incurritur generaliter ex quolibet peccato mortali: vt vj. q. j. infames. & ibi in glos. summa. & hæc durat donec sublatum sit crimen: vt in d. c. infames. & glos. in c. illi. vj. q. j. ideóq; post pœnitentiam cessat infamia talis.
¶ Septimò quæritur specialiter, † vtrum confessio delicti 12
in iudicio reddat aliquẽ infamem infamia iuris? Et dicit Bart. in l. infamem. ff. de publ. iudic. & not. Panor. in c. at si clerici. de iudic. ꝙ non: quia ad infiamiam videtur iudiciũ prætorum requirere vt quis sit cõdemnatus de crimine. l. j. ff. de his qui not. infam. & in c. criminis. confessus nõ habetur pro condẽnato: vt in l. si cõfessus. ff. de custod. & exhib. reo. Vnde Bart. in l. furti. ff. de his qui not. infam. dat cautelam, vt quando requiritur sententia ad infamiam, soluatur condemnatio ante sententiã: & sic quis euadet. arg. l. si reus. ff. de procurat. Similiter nota aliam cautelam, scilicet ꝙ talis non litiget per se, sed per procuratorem: quia licet ipse cõdemnetur, & procurator procuratorio nomine, hoc tamen casu nec dominus nec procurator efficitur infamis: vt probatur in d. l. furti. §. si quis alieno. per tex. & gl. & ibi Bart. hoc not. & docto. Et loquitur quãdo quis cõuenitur vt condemnetur actione famosa, vel ex crimine ex quo sequitur infamia. Prima tamẽ cautela nõ valeret vbi infamia irrogatur ipso iure: vt in c. testimonium. de testi. quia per solutionẽ videtur reus fateri crimen. l. ad solutionẽ. C. de re iudica. & l. quoniam. ff. de his qui not. infam. ¶ Octauò quæritur, † vtrum efficiatur infamis prælatus remotus pro- 13
pter dolum? Et dicit Pan. in c. licet. de fimo. & ibi glos. ꝙ sic, sicut iura volunt in tutore. ¶ Nonò quæritur, † vtrum 14
condemnatus de falso cõmisso in officio testificandi, efficiatur infamis? Et dico ꝙ sic, si directè fuit condemnatus. de ordi. cogn. c. cùm dilectus. in fi. Secus si directè non fuit actum contra eum, sed vt repelleretur à testimonio. arg. di cti cap. cùm dilectus. & l. Lucius. ff. de his qui not. infam.
¶ Decimò quæritur, † vtrũ infamia iuris tollat executionẽ 15
ordinum? Et dicit Panor. vbi suprà ꝙ sic: & exercitium cuiuscunq; dignitatis, & adimit honorẽ quæsitum & quęrendum, vt dicit tex. in l. infamia. C. de decurion. & ideo prælatus non expectet sententiã, sed resignet sponte à principio: & sic vitabit infamiã. Et secundũ eundem in c. querelam. de iureiur. infamia talis priuat ipso facto dignitatib. & honoribus citra titulos beneficiales: vt probatur ex tex. l. ij. §. miles. ff. de his qui not. infa. vbi dicit glo. ꝙ sicut infamia priuat ipso facto militẽ militia, vt ibi: sic pari ratione priuat militia cælesti in aliis dignitatibus & honorib. Et idẽ videtur velle gl. in l. frustra. C. de restit. milit. In beneficialibus autẽ dicit se nõ inuenire textũ hoc dicentẽ: vn de hanc spiritualẽ pœnã non debemus ponere in ipsis, ex quo iure canonico non cauetur expresse: vt in simili dicit gl. in c. fi. de iure pat. Fatetur tñ ꝙ collatio facta à fami ipso iure nulla est. regula, infamib. de reg. iur. li. vj. & l. ij. C. de digni. & facit c. inter dilectos. de excef. prela. Repellit etiã infamia talis nõ solùm à promotione, sed etiã ab accusando, testificando, postulãdo, & huiusmodi: sicut de infamia facti dictũ est. ¶ Vndecimò quęritur, † quis possit auferre 16
hãc infamiã iuris? Et dicit Pan. in d. c. cum te. de sent. & re

Universidad de Deusto Biblioteca

36 iudi. q̃ solùm per principem tollitur quo ad illos, qui sunt sibi subiecti, non quo ad subiectos papæ, sed per ipsum papam solum: vt in l.j.ff.de postul.& in d.c.cum te.& hoc directè. Indirectè autè hoc potest aliquãdo episcopus: vt dispensando in casibus sibi à iure permissis: puta condemnatus de adulterio efficitur infamis: & tamen episcopus dispensare potest super adulterio, & sic consequenter in infamia, sed non principaliter seu directè. de quo vide Bart. in d.l.j.& in l.infantem. in fin.ff.de pub.iud. ¶ Duodecimò
17 quæritur, †vtrũ papa possit restituere laicũ non subiectũ iuæ iurisdictioni? Et dico q̃ nõ de iure. ij.q.iij.§.hinc colligitur. nisi forte esset sibi necessarius in clericatu: & tunc ipse tantùm, & nõ alius posset: de plenitudine tamen potè ipse tantùm, & nõ alius posset: de plenitudine tamen potè statis hoc potest, iuxta dicenda j̃. in verbo, Papa. & s̃. Casus. §.j. casu xliij. Eos autè, qui de suo sunt patrimonio, restituere potest, & eos, qui iuri aliorũ non subsunt, & omnes clericos: vt in c. per venerabilem. qui fil. sint leg. not. Bern. & Inno. & Host. in d.c.cum te. Similiter tenent doct. q̃ collegium Cardinalium potest sicut & papa. Sed Pan. in d.c. cum te. contrariũ tenet, scilicet q̃ non potest. quod ego verum puto, nisi periculũ esset in mora expectãdi futurũ pontificem: vt in simili dictum est s̃. Excõmunicatio vij. excõmunicatione xiij. dub. iij. Item Excõmunicatio ix. excommunicatione xij. dub. ij. ix. seruãdo. ¶ Decimotertiò quæ
18 ritur, †vtrum reges tollere possint hanc infamiã iuris? Et dico q̃ non, secundum Inno. si subsunt Imperatori: sed bene illi qui superiorẽ non recognoscũt secundum do. Ant.
19 in c.cum te. ¶ Decimoquartò quæritur, †vtrum restitutus per Imperatorem indigeat alia dispẽsatione vt promoueatur? Et dicit Panor. in c.cum te. q̃ non, modò egerit pœnitentiam. Et idem dic de restituto per regem, qui nõ subiicitur Imperatori. Qualiter autem & quando infamatis sit indicenda purgatio, infrà Purgatio, per totum.

De Infidelitate & Infidelibus.

1 *Infidelitas quid & quotuplex & num.2.*
3 *Infidelium acta an sint omnia peccata.*
4 *Infideles in suis ritibus an sint tolerandi.*
5 *Peccẽt ne fidelis commercium habens cum infideli. & nu.6.*
7 *Infidelium dominium an sit fidelibus tolerandum.*
8 *Infideles suis rebus spoliare an liceat.*
9 *Infidelis an sit testis idoneus.*
10 *Infidelium habitum an liceat assumere.*

1 INFIDELITAS † opposita fidei, quæ est virtus theologica secũdũ S. Th. ij.ij.q.x.& Rom.x.& Asten. in Sum. dupliciter dicitur. Primò scilicet purè negatiuè, vt in his qui de fide Christi nihil vllo tẽpore audierũt: & secundò cõtrariè, vt in his, qui audita fide credere recusant. in quo propriè ratio infidelitatis cõpletur. Et primò quidẽ modo non habet rationẽ culpæ, sed pœnæ: qa est sequela peccati Adæ talis ignorãtia diuinorũ. vnde tales infideles nõ damnantur propter infidelitatẽ, sed propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt. pro quo facit illud Io. xv. Si nõ venissem, & locutus eis nõ fuissem, peccatũ non haberent. s. infidelitatis ad Christũ, secundũ Aug. sed secundo modo est peccatũ grauissimũ, vt patet vbi s̃. Et isto modo nũc de infidelitate prosequimur. ¶ Primò verò quæritur,
2 †quot sunt species infidelitatis? Et dicit S. Th. & Asten. vbi s̃. q̃ sunt tres: Paganorũ, Iudæorũ, & Hęreticorum, quę pessima est: quia cõtrarietas ad fidẽ aut est ad nondũ fusce tam: & cõuenit Paganis. aut ad fusceptã: & hoc dupliciter, scilicet ad fusceptã in sua figura, & cõuenit Iudęis. aut ad fusceptã in se: & cõuenit hæreticis. Vnde Marani propriè sunt hæretici: qa fidẽ aliquãdo fusceperũt. ¶ Secũdò quæritur, †vtrum omnia quę faciunt infideles, sint peccata. & 3
ex S. Thom. ij. dist. xlj. & quarto, dist. xxxix. & ij.ij.q.x.& Rom. xiiij. & ex gl. ibi super illud. Omne quod nõ est ex fide, peccatũ est. & Asten. respondeo q̃ non omnis vita vel operatio infideliũ, peccatum est: sed solùm qñ faciunt aliquod opus ex infidelitate, vel relatũ ad infidelitatẽ: quia qñ Saracenus ieiunat vt seruet legẽ Machometi, vel Iudæus sabbatizat, & huiusmodi, quo casu mortaliter peccãt: aliàs autẽ possunt habere actus bonos ex obiecto vel circũstantiis placẽtes Deo: licet nullus eorũ sit meritorius. ¶ Tertiò quęritur, †vtrum infideles sint in suis omnibus, in qui- 4
bus peccant, tolerandi? Et dicit S. Tho. ij.ij. vbi suprà, q̃ ritus Iudæorum tolerantur ab ecclesia propter figuram in testimonium Christianæ veritatis: non autẽ ritus aliorum infidelium, nisi vt vitetur maius malum, vel facilius cõuertantur. Et idem Astensis, dicens infidelium ritus tolerari posse sine peccato: vel propter bonũ inde sequens: vel propter malum vitandum. Vtrum autẽ ad fidem sint cogendi, vide suprà Baptismus. iiij.§.vj.& vij. ¶ Quartò quæritur, 5
†vtrum peccent mortaliter fideles vendẽtes vel alio titulo concedentes infidelibus aliqua: puta carnes, oliuas, & huiusmodi, quibus ad eorũ ritum vtuntur? Et dico q̃ sic, si ad hunc finem venderent: quia essent cooperatores. Si verò non vẽdant hoc fine, nec sciunt aut probabiliter credũt vel dubitant q̃ vtentur ad illum finem, nullo modo peccant, per ea quę dicta sunt s̃. in titulo Ars. Si verò hoc sciũt, vel probabiliter credunt, seu dubitant: Sum. Angel. in titulo, Infidelitas, videtur tenere q̃ nõ sit mortale: aliter, inquit, ecclesia eos tolerans, cùm sciat q̃ quasi omnibus vtuntur secundum aliquam conditionẽ suarum sectarum, videretur Christianis damnationis laqueũ ponere. Summa verò Ros. in titulo Iudæus secundò, tenet q̃ sit mortale, allegãs q̃ hic est permissio tertio modo, quæ scilicet non licet in re illicita: de quo j̃. Permissio. Ego autè distinguo dicens q̃ ex necessitate & rationabili causa vti possumus malo, id est, peccato alterius ad hoc dispositi ad bonũ nostrũ, modò nõ cooperemur immediatè ad aliquid, quod ex sua natura sit peccatũ: sicut ex causa accipio mutuũ ab vsurario ad hoc parato, participãdo cum eo solùm in acceptione & datione mutui, quę de se nõ est mala. Secus autem sine causa, vel si nõ sit paratus, & induco ad fœnus: vel si cooperaretur in aliquo de se malo: vt in soluẽdo maleficium per virtutẽ diaboli. Igitur ex causa rationabili licet istis vendere, puta ex magna necessitate vel vtilitate, quia sunt parati ad hoc: nec participatur in aliquo de se malo: sicut etiã ex causa rationabili emo agrũ mihi valde vtilẽ ab eo, quẽ scio tota pecunia vel eius parte male vsurũ: sine causa autẽ nõ licet: gadare occasionẽ peccati sine causa est peccatũ: non autẽ eum causa: puta si mulier ad ecclesiam vadat. Dicit tamen San. Tho. ij.ij.q.clxix.arti.vlti. quòd si qua esset ars ad faciendum opera, quibus homines sine peccato vti nõ possunt, artifices talia faciendo peccant: vtpote præbentes ali is directè causam peccandi: puta si quis fabricaret idola, vel aliqua ad cultũ idololatriæ pertinẽtia: sed loquimur de faciẽtibus illa intẽtione: cùm nõ sit ratio quare alia causa fiãt. ¶ Quin- 6
tò quæritur, †vtrũ cũ infidelibus possint fideles cõuersari? Et dicit S. Tho. ij.ij. vbi s̃. q̃ ab hoc non sunt prohibendi fideles in fide firmi, ita q̃ inde magis speretur illorũ conuersio, quàm horum subuersio: sed prohibẽdi sunt simplices & infirmi, ne sine magna necessitate cõuersentur cum eis. Asten. quoq; idem sapit, dicens q̃ si ecclesia hoc interdiceret propter aliquod eorum peccatum puniendũ, sic nõ liceret: si verò non interdiceret, sic distinguit vt S. Thom.

Sext

7 ¶ † Sextò quęritur vtrum permittendi sint infideles habere dominium super fideles? Et dicit S. Thom. ij.ij.q.vbi s̃. q̃ non dominium nouũ, sed solum antiquum, quo etiam
8 priuari possunt, vide ibi artic.x.& j̃. Iudæus. §.iiij. ¶ † Septimò, vtrum infideles possint licite à fidelibus rebus suis spoliari? Et dicit Host. in c.quod super his. de vot. q̃ sic, si ecclesiæ dominium nõ recognoscunt: per illud Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. quam sci licet potestatem transtulit in vicariũ suum. Secus si ecclesiæ dominiũ recognoscunt, & nõ sunt infesti Christianis. Pro quo est tex. cum gl. xxiij.q.vij. si de rebus. & hoc tenet Sum. Ang. sed in d.c. quod super his. tenet q̃ non, nisi sint infesti Christianis, vel aliter delinquant in legẽ naturæ. & facit pro eo tex. xxiij.q.viij. dispar. & hoc tene: quia Sanct. Tho. ij.ij.q.lxvj. arti. viij. ad secundũ, dicit q̃ spoliari possunt suis bonis publica, & nõ priuata authoritate, ea ratione qua secundum leges terrenorũ principum ea possident iniustè. quod supple est dupliciter, vt innuit Inno. scilicet vel quia illa subripuerunt Christianis, vel quia per dominos fideles cõdemnantur in bonis propter delicta eorum, de quibus eos punire possunt. De Iudæis autem, infrà Iu-
9 dæus. ¶ † Octauò quæritur, vtrũ infidelibus sit credendum in aliorum præiudicium? Et dicit Panor. in c.j. de hære. q̃ non: arg. d.c.j. quia ex quo sunt infideles Deo, non præsumuntur fideles hominibus: ideoq; testes non admittuntur contra Christianos. ij.q.vij. non potest. & c. Pagani. quod tamẽ fallit in materia hæresis: vt j̃. Iudæus. §. iiij. parti. viij.
10 ¶ † Nonò quæritur, vtrũ liceat assũmere habitum infidelium, & sic se simulare infidelẽ? Et dicit Rodo. q̃ sic ex causa rationabili, sicut fecit sanctus Sebastianus: modò in tali veste non sit aliquod signũ vel aliquis character principaliter institutus ad discernendũ professores alicuius infidelitatis: quia sic non liceret, eo q̃ per tale signum mentiretur contra fidei professionẽ. Sine causa verò rationabili nullo modo licet. Vtrum dubitare de fide, sit mortale, siue infidelitas: vide suprà Hæresis. j.§.iij. Vtrum etiam cum infidelibus sit disputandum, vide suprà Disputare, per totum.

¶ Infirmus famulus an debeat habere salarium, vide s̃. Familia. §.ij.

INFRA aliquando exclusiuè, aliquando inclusiuè sumitur. Vide per Innocen. de fide instrumẽto. c. inter dilectos. & Ioan. Mon. de exce. pia. super verbo, octo. lib. vj. & Ioann. Andr. de cler. coniu.

INGENVVS est is, cui ex natiuitate competit libertas, qui non est factus liber, sed natus. Insti. de inge. in prin. de ser. non or. instruendi. in glos. & sic nulli tenetur obsequi. Potest tamen libertus consequi ingenuitatem, scilicet si à domino suo non fuerit expositus.

De Ingratitudine & Ingratis.

1 *Ingratitudo an semper sit peccatum & speciale peccatũ. & nu.2.*
3 *Ingratitudinis quot sunt gradus.*
4 *Ingratitudo an sit mortale peccatum.*
5 *Ingratus an debeant beneficia subtrahi.*
6 *Ingratus an excusetur ex impotentia.*

INGRATITVDO est vitium oppositũ gratiæ, siue gratitudini. vnde sicut gratitudo est virtus retribuens benefa-
1 ctori quod debet, ita ingratitudo est vitiũ non retribuens benefactori quod debet. ¶ † Primò verò quęritur, vtrũ semper sit peccatum? Et dico ex S. Tho. ij.ij.q.cvij. q̃ sic: quia cùm duplex sit debitũ, scilicet legale, ad quod reddendum inducit iustitia: & morale, ad quod inducit honestas virtutis: & quod reddit gratitudo, ingratitudo tollit hoc debitũ honestatis: & cõsequenter opponitur gratitudini, quæ est virtus: & consequenter est vitium & peccatum. ¶ † Secun- e
dò quæritur, vtrum sit speciale peccatum? Et dico ex San. Tho. ij.ij. vbi s̃. & ij.q.lxxxviij. & iiij. distinc. xxij. & Pet. Aure. q̃ ingratitudo materialiter ad Deum est in quolibet peccatum, inquãtum scilicet homo facit aliquid quod potest ad ingratitudinem pertinere: vt si quis voluptate ductus fornicationi consentit cõtra Deum benefactorem: & tunc est circunstantia: formaliter autem est, quando actualiter beneficium contemnitur, vel nõ appretiatur, aut non recognoscitur: & sic est speciale peccatũ. ¶ † Tertiò quæ- 3
ritur, quot sunt gradus ingratitudinis? Et dico ex eodem, q̃ sicut gratitudo habet diuersos gradus, quorum primus est beneficium recognoscere: secundus, gratias & laudes agere: tertius, retribuere pro loco & tempore secundũ propriam voluntatem: ita ingratitudo opposita habet similiter diuersos gradus. Et quia primum in generatione, est vltimum in resolutione: primus gradus ingratitudinis est non retribuere secundum quod decet: secundus est dissimulare, id est, nõ laudare, nec gratias agere: tertius est, non recognoscere, siue per obliuionem, siue per quemcunque alium modum. Et quia in negatione intelligitur opposita affirmatio, ideo ad primũ gradum ingratitudinis pertinet q̃ aliquis retribuat mala pro bonis: ad secundum quòd beneficium vituperet: ad tertium q̃ illud maleficium reputet.
¶ † Quartò quæritur, vtrum ingratitudo sit peccatũ mor- 4
tale? Et ex S. Tho. colligitur quod cum dupliciter sit quis ingratus: primò per omissionem, vt non retribuendo, non regratiando, non recognoscendo: & secundò per commissionem. agendo contrarium, quantum ad primum est mortale, si prætermittatur aliquid quod necessariò erat faciendum simpliciter, vel in casu, vel ratione interioris contemptus: & similiter quantũ ad secundũ erit mortale, si aliquid fiat, quod necessariò erat omittendum: vel ratione contemptus interioris: aliàs est veniale. ¶ † Quintò quęritur, vtrũ 5
ingratis sint beneficia subtrahẽda? Et dicit S. Tho. vbi suprà, aliud esse quod ingratus dignus est pati: quia sine dubio meretur subtractionẽ: aliud quod beneficium oportet facere: quia primò nõ debet esse facilis ad ingratitudinem iudicandam: quia fortè beneficiato non occurrit facultas aut debita opportunitas retribuẽdi. Secundò debet tendere ad hoc q̃ de ingrato faciat gratum: quod quidem si non potest primo, fortè secundo beneficio faciet: sed si ille ex beneficiis multiplicatis ingratitudinẽ augeat, & fiat peior, debet à beneficiorũ exhibitione cessare. Et idem dicit gl. in c.non omnis. v.q.v. dicens q̃ si præsumitur ex beneficiis trahendus ad gratitudinẽ vel ad minus malum, non sunt subtrahenda: sed si ad peiora vel ad perseuerandum in malo inducitur, subtrahi debent. ¶ † Sextò, vtrũ ex impoten- 6
tia possit quis ab ingratitudinis vitio excusari? Et dico q̃ non: quia ad debitũ gratitudinis reddendum magis attenditur voluntas quàm opus. Vnde dicit Seneca in libro de benefic. quòd beneficium non in eo, quod fit, aut datur, consistit, sed magis in dantis aut facientis animo. Et ideo sufficit voluntas recompẽsandi, cùm deest facultas. Vtrum autem propter ingratitudinem reuocetur donatio, suprà Donatio. j.§.xiij.

IN integrum restitutio. est prioris status vel iuris reintegratio, per quam subuenitur minoribus & ecclesiis: vt in l.j. C. de sen. pas. & secundum Spe. est audientiæ reintegratio. ff. de min. l. q̃ si minor. §. si restitutio. Et in integrũ restituere, est reducere in eum statum, in quo quis erat ante læsionẽ. extra eodẽ. auditis. in gl. Quandoq; etiam per hãc subuenitur maioribus ex legitima & iusta causa. ff. ex qui-

bus cauſ. maior. per totum. & ſic intelligitur c.ex literis. eodem titu. & c.cum Bertoldus. de re iudica. & c. ſignificante. de pignorib.

De iniuriis.

1 *Iniuria quot modis dicatur, & quot modis fiat. & nu. 2.*
2 *Iniuriam quis faciat vt teneatur.*
4 *Iniuriam an ſemper faciat qui vocat furem vel homicidam.*
5 *Iniuria non ſit matronæ, quæ in habitu meretricis eſt inuenta.*
6 *Iniuriam repellere an liceat, etiam percutiendo.*
7 *Iniuriam an teneatur quis remittere.*
8 *Iniuriarum actio cui competat.*
9 *Iniuria qualiter æſtimari debeat.*
10 *Iniuriarum actio qualiter tollatur.*
11 *Iniuriæ ſatisfactio vel condemnatio quãdo faciat quem infamem.*

INIVRIA, ab in, id eſt, non, & ius, dicta eſt: quaſi non iure aut contra ius facta: aut ſecundũ Etymologiam, quaſi iniqua iura. & multipliciter dicitur. ¶ †Primò enim dicitur generaliter nõ iure factum, ſcilicet vt iniuria opponitur iuri priuatiuè vel contradictoriè: vel quia nullo iure præcipitur aut vetatur, vt leuare feſtucam. Secundò ſpecialiter dicitur culpa: vt in l. Aquilia. ſcilicet vt iniuria opponitur iuri cõtrario. ¶ Tertiò dicitur iniquitas vel iniuſtitia iudicantis, quaſi ius iniquum & iniuſtum: Inſti. eodem titu. in princip. ſcilicet vt iniuria conſiſtit in iuris abuſu.

¶ Quartò ſecũdum vſum loquentiũ propriè dicitur quod fit contra alicuius honorem: vt ff. eod. l. j. & l. apud Labeonem. † Et ſit tribus modis: primò re, ſicut cùm manus inferuntur: vt in d. l. j. §. j. & xvij. q. iiij. ſi quis ſuadente. ſecundò verbis, ſicut conuiciando aut contumeliando: vt in d. §. j. facit c. olim. eo. titu. c. in literis. ſicut cùm quis ad infamiã alicuius libellum vel famoſum carmen, aut hiſtoriam conſcribit. ff. eod. l. lex Cornelia. §. ſi quis verborum. & idem ſi aliquid malo dolo fecit vt aliquid horum fieret: puta, dimiſit ſcripturam cadere in platea: arg. ff. de verb. ſignifi. l. latæ. Nec diſtinguitur vtrum nomine ſuo vel alterius ediderit, vel vtrum nomen expreſſerit eius, quem intendebat infamare nẽcne: modò per circunſtantias agnoſci poſsit. Eodem modo tenetur, ſi ſine ſcriptura notam vel ſignum aliquod iſtorum prodiderit: puta quia veſte lugubri vtitur in alicuius iniuriam: vel cornua poſuit in porta, & huiuſmodi. ff. eod. l. item apud Labeonem. §. ait prætor. ne quid infamandi cauſa fiat. & v. q. j. quidam maligni ſpiritus. & de
3 iſta quarta eſt hic ſermo. ¶ † Primò verò quæritur, quis poſsit iniuriam facere ſeu de iniuria teneri? Et dico quòd ille tantùm qui etiam pati illam poteſt: quod tamen fallit in furioſo & puero, qui non eſt doli capax, & in dormiente, qui eam pati poſſunt, & nõ facere. Aduertendum eſt tamen quòd nullus in iuriam facere poteſt, aut de iniuria tenetur, niſi ſciat, aut ſcire debeat, ſe iniuriam facere: quia ſi quis per iocum percutiat, aut dum certat, non tenetur in-
4 iuriarum. ff. eo. l. illud. ¶ † Secundò quęritur, vtrum teneatur de iniuria is, qui verè alicui dicit, latro, fur, homicida, & huiuſmodi? Et dicit Hoſtien. quòd non, ſi faciat animo accuſandi aut denuntiandi delictum, & probauerit. ff. eod. l. eum qui. in princip. vbi dicitur, peccata nocentium nota eſſe, & expedire & oportere. & C. eod. titu. l. ſi quidem. Et idem ſi faciat excipiendo, vt eum repellat à teſtimonio. de teſtib. ex parte. vel ab ordine aut beneficio. de accuſ. ſuper his. quia hoc iure conceditur: & nemo facit iniuriam, qui vtitur iure ſuo. de elect. cum eccleſia Volaterrana. Si verò dicit ad infamandum tantùm, quod præſumitur quando non habet iuſtam cauſam dicendi, iniuriam facit, & condemnandus eſt. d. l. ſi quidem. & l. iij. C. eo. vj. q. j. ex merito. & c. deteriores. & not. Hoſt. & Ber. in c. ſi culpa. eo. tit.
5 ¶ † Tertiò quæritur, vtrũ fiat iniuria matronæ deprehenſæ in veſte meretriculari, ſi intentetur? Et dico quòd non. facit c. in audientia. de ſenten. excom. nec iniuriatur matrimonio, ſecundum Hoſti. & Ber. qui illud ignorauit. C. de adult. l. ſi ea. ſicut nec militiæ, qui militẽ ignorat. ff. locati. l. ſi ignorans. Secus in habitu honeſto. ¶ †Quartò quę-
6 ritur, vtrum poſsit quis iniuriam repellere. Et dico quòd defendendo ſolùm ſecundum omnes licet: ſed percutiendo, ſunt opiniones: quia dicit Hug. §. ſi verò ira. diſtin. 50. quòd non licet. quod Ber. & Lau. in c. ſuſcepimus. de homicid. reſtringit ad clericos: ego verò dico iuxta dicta ſuprà Bellum. ij. §. j. quòd licet etiam clericis, ſi aliter iniuria vitari non poteſt. intelligendo de perſonali cum moderamine inculpatæ tutelæ. & eſt mens Alexan. in iij. parte Sum. Si verò ſit verbalis, idem dicendum videtur quod de fuga turpi, vt ſuprà Bellum. ij. §. iij dictum eſt. Intellige omnia dum iniuria eſt in fieri, nõ in facto eſſe: ſed tunc dicvt §. ſeq. ¶ † Quintò quæritur, vtrum iniuriam paſſus te-
7 neatur illam remittere? Et dicit glo. in c. ſi quis contriſtatus. xc. diſtinc. quòd non quo ad actionem, ſcilicet vt ei ſatisfiat. xxiij. q. iiij. ſi illic. imò dicit quòd agendo bene facit, vt ſatisfaciat. xlv. diſt. & qui. & xxiij. q. v. de occidendis. quia iniuriator tenetur nedum petere veniam, ſed etiam ſatisfacere de damno dato ex iniuria ſi poteſt: aliter abſolui nõ poteſt, niſi iniuriatus remittat actionem iniuriæ liberaliter quo ad conſcientiã. Rancorem verò cordis etiam iniuriatore nõ ſatisfaciente tenetur iniuriatus dimittere. de pœn. diſt. v. c. vlti. imò nunquam debet admittere: quia non licet aliquem odire. xxiij. q. iiij. cùm in lege. xj. q. iij. inter verba ¶ † Sextò quæritur, cui cõpetat vel detur actio
8 iniuriarum? Et dico quòd ipſa non naſcitur ex pacto, ſed ex contumelia. l. ſi vnus. ff. eod. vnde competit ei qui iniuriam patitur: vt notat. Inſtit. eo. titu. in rubrica. contra eum qui illam intulit, vel inferri procurauit, Inſtit. eod. titu. §. non ſolùm. Notandum eſt verò q᷑ nedum iniuria fit alicui in perſona propria, ſed etiam ſi ſit filio, vel ei, quem habet in poteſtate: Inſti. eo. §. patitur. dum tamen iniurians ſciebat eum filiumfamilias, licet ignoret cuius. Datur etiam actio filiofamilias in nomine ſuo. l. ſi filiusfamilias. ff. de actio. & obligationi. Item in ſponſam vel vxorem: & ſic datur actio viro & mulieri: & ſi ſit filiisfamilias, etiam patri. l. j. §. vlti. ff. eod. Non tamen patitur ſponſa vel vxor iniuriam factam viro: quia vxores à viris, nõ viri ab vxoribus defenduntur. ff. eo. l. ij. de ſponſa. dicitur in l. item apud Labeonem. §. ſponſum. Item datur hæredi ob iniuriã factam cadaueri defuncti, cuius eſt hæres, vel ſi fama eius ſit laceſſita. d. l. j. §. ſed ſi fortè cadaueri. Item datur domino ob iniuriam atrocem factam ſeruo. d. l. item apud. §. prętor ait. & Inſtit. eod. §. ſeruus. Item datur epiſcopo pro iniuria facta clericis, & abbati ſuis monachis: vt not. in c. parochianos. de ſenten. excom. ¶ † Septimò quæritur, quãti condemna-
9 bitur reus in hac actione? Et dico quòd tanti, quanti actor iurauerit ſe nolle illam iniuriam ſuſtinuiſſe: præmiſſa tamen iudicis taxatione. Inſtit. eo. titu. §. pœna. ff. eo. l. inſtitutionibus. In iſto autem iuramento duo modi traduntur. Nam quidam dicunt quòd ſufficit, actorẽ iurare quòd nollet lucrari tantum vel tantum pro eo quòd talem iniuriam ſuſtineret. Sed alii dicunt verius quòd debet iurare ſe potius velle de ſuo perdidiſſe tantum vel tantum quàm talem iniuriam ſuſtinuiſſe. quod Hoſtien. in Summa de iniuriis & dam

& damno dato. videtur approbare. & Specul. eodem titulo.
10 ¶ Oc̃tauò quęritur, † quomodo tollitur vel aboletur actio iniuriarũ. Et dico q᷑ multis modis. ¶ Primò remiſsione: vt per ſupplicationẽ aut preces. xxiij. q. iiij. ſi illic. aut per pactum. ff. de pactis. l. ſi tibi decem. §. j. ¶ Secundò diſſimulatione. ff. eod. l. non ſolum. §. j. vbi dicitur q᷑ ſi ſtatim paſſus iniuriam ad animũ non reuocauerit, poſtea ex pœnitentia remiſſam iniuriã non poterit recolere. & Inſtitut. eod. §. vlt. Vnde illata iniuria actor ſi per annũ vtilẽ, quando eſt per metum, aut continuũ, ſi eſt alio modo illata, nõ agit, aboletur. l. ſi cum exceptione. §. in cauſæ. ff. quod metus cauſa. & C. de iniur. & quod not. in gl. l. ſi non cõuicii. poſſet tamen etiã poſt annũ agere indirectè per viam exceptionis: puta ſi iniuriator eſſet excõmunicatus, nõ abſoluetur, ſecundũ Hoſt. & Panor. in c. ea noſcitur. de ſent. excõmunicat. ¶ Tertiò, ſalutatione, deoſculatione, comeſtione, & huiuſmodi ſignis: quæ ſunt ſigna reconciliationis, ſicut ſubtractio ſignum eſt inimicitię: vt not. glo. in c. cùm Adrianus. diſt. lxiij. & in c. cùm ſuper abbatia. de offi. deleg. quod intellige verum, niſi à principio prouocaſſet aduerſarium, citare eum faciendo: quia tunc per oſculum, & prædicta ſigna non tolleretur, niſi expreſſe renuntietur vel tranſigatur. & ſic intellige prędictam l. non ſolum. §. j. ¶ Non credo etiam q᷑ tollatur dicta actio, ſi homo exhibet ſigna quæ inimico exhibere tenetur neceſſariò: quia per illa non dicitur quis reconciliatus. pro quo facit quod not. Bar. in d. l. ſi tibi decem. quod infirmus dicendo ſacerdoti ſe remittere ſibi illatã injuriã, intelligitur remiſiſſe odiũ, & non ſatisfactionẽ iniurię. ¶ Quartò tollitur quoties quis iudicẽ incitat ad torquendũ iniuriantem, eo ipſo q᷑ eum torquet aut cõdemnat ad vindictã: vnde aliam ſatisfactionem actor petere nõ poterit pro iniuria: vt eſt bonus text. & ibi Bart. in l. ſed & ſi vnus. §. ſi ante iudicem. ff. eo. niſi proteſteris q᷑ ex hoc nõ vis tibi præiudicari, quin pro tuo intereſſe poſsis agere actione iniuriarũ: vt l. fina. ff. de iniur. ¶ Quintò per mortẽ: quia talis actio non tranſit ad hæredem ante litis conteſtationẽ moriente iniuriato: vt l. iniuriam. ff. eod. Et hæc omnia limita vera ſecundũ Pan. in c. olim. de iniur. quo ad actionem iniuriarum, ſed non quo ad damna & expenſas: quia per hoc non tollitur quin agere poſsit ad reſtitutionem. arg. cap. j. de iniur. & ſic ſerua in conſcientia. Et etiam ſi iniuriatus non ageret, tenetur reus ad intereſſe & damna quę intulit, niſi velit illi remittere: vt in d. cap. j. ¶ Nota tamen ſecũdum Hoſtien. in Summa. titu. de pœnitent. q᷑ ſi iniuriatus nollet cum iniuriante componere, vel nimis eum grauaret: tunc iniuria-
11 tor in conſcientia tenere poſſet arbitriũ iudicis pœnitentiæ. arg. cap. veniens. de iure iur. & cap. ij. de arbit. † Aduerſus etiam quòd ſi quis pœnam ſoluat pro remiſsione iniuriæ obtinenda, efficitur infamis, niſi pactum fiat iudicis authoritate. ff. de his qui not. infam. l. furti. §. pactus. & not. Ioan. in dicto c. ſi illic. Similiter eſſet infamis, ſi eſſet condẽnatus per iudicẽ, ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter agatur. ff. de his qui not. infam. l. athletas. §. vltimo. Et ideo cùm agitur contra aliquem, procuratorem conſtituat, vel faciat compromiſſum: vt ſ. Infamia. §. vij. Quando autem iniuria dicatur atrox vel enormis, vide ſupra, Enorme. §. ij. & Abſolutio quartò, in principio.

INIVSTITIA ſecundum S. Thom. ij. ij. quæſt. lix. & alios Theologos, eſt duplex: quædam ſcilicet illegalis oppoſita iuſtitiæ legali: & quædam conſiſtens in quadam inęqualitate oppoſita iuſtitię ſpeciali, de qua infrà. Et iſta cùm in proximi nocumẽto conſiſtat, ex ſuo genere eſt peccatum mortale: quia eſt contra charitatem. Excuſatur tamen vt non ſit mortale vel ratione ignorantiæ ſecundum Philoſophum v. Ethi. vel ratione paruitatis rei: quia deficit à ratione perfecta eius, quod eſt iniuſtũ facere, inquantum reputari poteſt non eſſe omnino contra voluntatem eius qui hoc patitur: puta ſi quis alicui auferat vnum pomum vel aliquid tale: de quo probabile eſt quod non lædatur, nec ei diſpliceat.

De Inobedientia.

1 *Inobedientia conſiſtit in committendo & omittendo.*
2 *Inobedientia quando ſit veniale peccatum, & quando mortale.*
3 *Lex quando obliget ad peccatum.*

INOBEDIENTIA † dicta eſt quaſi non obedientia: vn 1
de eſt priuatio vel negatio obedientię, cõſiſtens in duobus, ſcilicet in omittendo quę ad præcepta vel mandata affirmatiua quæ imperant opus: & in agendo quo ad negatiua quæ opus verant: ſicut obedientia econtrario conſiſtit in faciendo quo ad affirmatiua, & omittendo quo ad negatiua. Quando autẽ alicubi ſit præceptum, & quando mandatum, vel conſilium, vide infrà Præceptum. ¶ † Eſt autem 2
duplex inobedientia, ſecundum Sanct. Thomam, ſecunda ſecundæ. quæſt. ciiij. vna ſcilicet ſpecialis, quæ eſt contemptus præcepti, de quo ſuprà Contemptus. Et iſta, vt ibi dicit, ſemper eſt peccatum mortale. & intellige etiam ſi nõ ſit contra præceptum, ſed ſolùm contra mandatũ: quia ipſe contemptus eſt formaliter ſuperbia, quæ eſt peccatum graueſimum. Et alia generalis, id eſt, omnis receſſus à præcepto vel mãdato: & iſta non videtur ſemper eſſe peccatum mortale: ſed ſic videtur diſtinguendum. Aut enim eſt contra conſilium: & tunc ſi ſit conſilium perfectionis, vt illud, Vade, vende omnia quę habes: non eſt peccatum. & ſic intellige gloſſam in cap. generali. de electione. lib. vj. & iura quæ allegat. Si verò ſit conſilium reuerentiæ quod dicitur mandatum: vt quando ſubditus deberet facere, ſed ſuperior non vult præcipere: vt eſt illud, Veritatem loquiminiſi: ſic eſt veniale, vt notat Archidiaconus in cap. teſtamentum. diſt. vj. & diſt. xxv. §. alias ea demum. Aut eſt contra præceptũ. Et dupliciter: Nam aut eſt contra præcepta Dei, ſiue iuris diuini: aut eſt contra præcepta hominis, ſiue iuris humani, vel poſitiui. Si eſt contra præcepta Dei, ſic eſt ſemper mortale, ſi eſt ſcienter vel ex ignorantia non excuſante, facit §. porro. xxxij. diſtinct. & diſtinct. lxxxj. ſi qui presbyteri. vbi dicitur idololatria. & xiiij. quæſtio. j. quiſquis. Si verò ſit ignorantia excuſante, de qua ſuprà, Ignorantia. §. vij. ſic non eſt mortale. † Si verò eſt circa præcepta 3
iuris poſitiui, diſtingue. Nam ſi talis lex ſeu præceptũ per longa tempora receptũ nõ fuit, ſciente ſuperiore & tranſgreſſores non puniente, ſic non eſt mortale. & facit quod notat Panor. in cap. cùm olim. de cleric. coniugat. vbi declarat Græcos clericos non peccare, licet accipiant vxores. Ex quo nota q᷑ quando lex generalis recipitur in vſum à certo genere perſonarum, & ab alio non recipitur: non obſeruantes non peccant, ſaltem poſt tempora longa. iiij. diſt. §. leges. & quod notant doctores in cap. j. de treuga & pace. non obſtante eo quod ibi tenet Hoſt. quia loquitur quando talis pręuaricatio eſt peccatũ de ſua natura: quo caſu nõ receptio non excuſat. Secus ſi eſſent eiuſdẽ generis, & maior pars acceptaſſet: quia licet ſuperior nõ puniret, tamen pars minor nõ excuſaretur: ſed haberet locũ illud, Multa per patientiam tolerantur, &c. de præben. cum iandudum. Idem dico ſi talis lex fuit recepta, ſed per conſuetudinem abrogata: quia non peccant inobedientes: vt ſuprà Conſuetudo. §. ſexto. Si vero talis lex non eſt repudiata, ſeu non

Universidad de Deusto
Biblioteca

accepta, nec abrogata cõsuetudine: tunc diuersa est opinio inter doctores. Nam quidam, vt Gollec. in c.j. de constitutionibus. & multi alii dicunt ꝙ talis inobedientia non est mortale, nisi fiat ex contemptu. quam opinionẽ Sum. Ang. adscribit etiam beato Bern. lib. xj. de præcepto & dispensed non est verum: quia Bern. non loquitur de inobedientia præceptorum, sed mandatorum, vt patet intuenti. Alii verò dicunt ꝙ est mortale solùm ratione contemptus vel consuetudinis, quæ est quidam contemptus interpretatus. quod Sum. Ang. adscribit Ricard. j. quol. quæst. xix. sed de hoc suprà Contemptus. §. j. Et hanc opinionẽ Sum. Angel. sequitur contra Rosel. inobedientiam, quæ non est ex contemptu aut consuetudine, dicens veniale peccatum: quia non est totaliter contra finẽ legis. sed hoc non bene dicitur: quia sequitur ꝙ scienter contrahens in gradibus ab ecclesia prohibitis, non ex cõtemptu, sed ex voluptate, nõ peccaret mortaliter, cùm hoc nõ faciat ex cõsuetudine. quod est absurdum, cùm sit iure excommunicatus: nec est verum quin tunc agatur contra legis intentionẽ. Alii verò dicunt esse mortale solùm quando fit scienter contra præceptũ, sic ꝙ frustratur intentio precipientis. quod tunc dicunt esse, quando fit sine causa rationabili, intellige vera vel æstimata: ita ꝙ non est mortale primò non obedire ex ignorãtia, nisi esset affectata vel crassa: nec secundò agendo prẽter aut contra verba seruando intentionem, ita ꝙ probabiliter credi potest ꝙ si adesset legislator, nõ vellet obligare: nec tertiò etiam agendo contra intentionem & veritatem, nõ autem secundum existimationẽ non obedientis, nisi laboraret prædicta ignorantia. & ista est vera mens Sancti Tho. in iiij. dist. xv. & secunda secundæ, quæst. cxlvij. vbi loquitur de ieiunio: vt etiam §. patuit. & Panor. in rubr. de obs. ieiu. & Archid dist. lxxvj. in c. vtinam. & Gemin. in c. generali. de elect. lib. vj. pro qua facit c. ij. de maior. & obed. & c. quod præcipitur. xiiij. q. j. & gloss. in c. quisquis. iiij. quẽst. v. Sicut autem dictum est de præceptis statutorũ, & superiorum, excepto ꝙ quo ad punitionem & transgressionem mitius agitur cum lege, &c. ¶ Quæ autem dicta sunt de inobedictia statutorum, quòd scilicet est peccatum: Henr. de Gan. iij. quolib. q. xxij. quem sequitur Summa Angelica, nõ intelligit indistincte etiam quo ad statuta pœnalia: sed circa ea distinguit: quia aliquando ibi sunt duo præcepta: vt statuimus ne fiat tale quid: & qui fecerit, soluat decẽ: & tũc obligant ad culpam. Aliquando vnum tantùm: vt statuimus ꝙ qui sic fecerit, sic soluat: & sic obligat solùm ad pœnã. Sed ista distinctio est verbalis tantùm & puerilis: quia nullus apponit pœnã statuto, nisi quia vult aliquid fieri vel omitti: ideo dic indistincte cum S. Thoma ꝙ omnes leges humanæ obligant in cõscientia siue ad culpam, modò sint iustæ. & sic intellige Gemin. & glo. in c. vt animarum. de constitutioni. lib. vj. & not. in c. quod super his. de vot. & Io. Andr. in c. relatum. ne cler. vel mona. & Gemin. in c. perpetuæ. de electione. lib. vj. qui dicunt indistincte ꝙ statutũ pœnale præceptiuum licet contineat aliam partem corporalem, obligat tamen ad mortale, suprà Gabella. iij. §. viij. De hac materia infrà, Lex. §. ix. & infrà Statutum. §. j.

INOFFICIOSVM dicitur quod est sine officio, vel contra officium, id est, obsequium: vnde inofficiosum testamentum dicitur, quod est contra officium pietatis, vt infrà Testamẽtum. j. §. vj. & inofficiosa dicitur donatio, quæ est contra officiũ pietatis, ad similitudinẽ inofficiosi testamenti: vt C. eodem tit. l. j quia scilicet per eam liberi vel parentes excluduntur à bonorũ subsidio ex proposito donantis, vel re ipsa. quod etiam sufficit ad reuocationem, per nota. in l. si liqueat. in glo. C. eodem.

INQVILINVS est, qui conducit rem vrbanam. l. errorem. in gl. iuncta l. licet. C. locati. vide infrà Locatio. §. ix.

INQVIETVDO mentis est auaritiæ filia: & communiter est veniale peccatum, nisi interueniat omissio alicuius necessarii ad salutem.

De Inquisitione & Inquirente primò in genere.

1 *Inquisitio quid & quotuplex sit.*
2 *Inquirere qui possint.*
3 *Inquisitio de quibus fiat in ciuilibus & criminalibus. & nu. seq.*
5 *Inquisitio contra quem fiat.*
6 *Inquisitus an recusare possit iudicem.*
7 *Inquisitus an teneatur veritatem respondere.*
8 *Inquisitus confitens an de alijs crimmosis interrogetur.*
9 *Inquisitio impugnari potest, quando deficit in substantialibus.*
10 *Inquisitionem an præcedere debeat infamia.*
11 *Inquisitionis quæ sit forma. & num. 15. & 17.*
12 *Inquisitio habet quinque substantialia.*
13 *Testes de quibus iurent & deponant in inquisitione.*
14 *Inquisitio quando fiat, & ex quibus causis.*
16 *Inquisitio ex alicuius promotione, & ex fama, differunt.*
18 *Probationes quales esse debeant, vt ex inquisitione sequatur condemnatio.*
19 *Fama an faciat plenam fidem vel probationem.*
20 *Inquisitionis quis sit effectus.*

INQVISITIO ab inquirendo, importat inuestigationem alicuius incogniti: quæ & iuridica vel canonica dicitur si fiat secundum iura vel canones. & de eius substantia sunt quinque, vt infrà, §. iij. † Est autem inquisitio triplex, secundum quod colligitur ex Panor. in c. qualiter & quando. el ij. de accusa. scilicet generalissima, qua inquiritur super statu totius prouinciæ vel diœcesis. & generalis, qua inquiritur super statu alicuius ciuitatis, castri, vel loci: & specialis cõtra certam personam, siue ad imponendam pœnam, siue ad peccatum euitandũ ex debito officii. Vel dic ꝙ est triplex. prima scilicet generalis simpliciter, id est, quantum ad personas & delicta: vt cùm præses inquirit an sint homines facinorosi: de qua in l. congruit. ff. de offic. præsid. & secunda specialis simpliciter, id est, quantũ ad personas & delicta: vt cùm de certo & limitato delicto contra certam & limitatam personã præses vel prælatus inquirit: de qua in l. ea quidem. C. de accus. & tertia generalis simul ac specialis secundũ quid: siue sit generalis quo ad personas, & quo ad delicta specialis: vt cùm præses inquirit contra eos, qui Titium occiderunt: de qua in l. mandatis. de condictione ob turp. caus. siue econtrario sit generalis quo ad delicta, & quo ad personas specialis: vt cùm potestas vel alius punitur ad syndicatum. ¶ Primò quæritur ex parte inquirentis, † quis possit inquirere? Et dico tria. 2 ¶ Primum. Quilibet prælatus inquirere potest cõtra subditum suum: imò tenetur, ne subditorũ sanguis de manibus eius exquiratur in die iudicii. de offic. ordi. irrefragabili. de regul. c. vlt. facit etiam c. licet Eli. de simo. xxxvij. distinct. ligant. & dictũ cap. qualiter. el ij. ¶ Secundò. Generaliter secũdũ Angel. de Perus. inquirere potest iudex, si est cõpetens: aliàs non tenet inquisitio. de sentent. & re iudica. ea quæ fiunt. lib. vj. Vbi sciendũ est, secũdũ ipsum quòd in causis meri imperii, vt sunt criminales, solus iudex habens merũ imperiũ potest inquirere: quia huius negotii ipse solus habet iurisdictionẽ. ff. de iurisd. omniũ iudi. l. iubere. incidenter autẽ etiã iudex ciuilium causarũ potest inquirere de causis meri imperii. C. de testi. l. nullum. vt cùm testis corã eo falsum deponit: quia tunc ratione incidẽtis cognitionis causa meri imperii deuoluta est ad suã iurisdictionem: & punit talis inquirens inquisitum pœna extraordinaria secundũ aliquos, vel secundum alios pœna ordinaria. & si clericus falsum deponat corã iudice laico: puniri quidem potest per eum, secundum Cyn. glo. in d. l. nullum. secundum Ray. verò puniri non potest, per c. sidiligenti. de for. cõpe. Et primũ dictum verum est iure ciuili antiquo: dictum verò Ray. iure canonico & ciuili nouo: vt C. de epis. & cler. l. statuimus. In causis verò ciuilibus & peculiaribus spectantibus ad publicam vtilitatẽ, inquirere potest omnis iudex, ad iurisdictionem, officiũ, & cognitionem talis causa spectat: ad priuatam verò vtilitatem vel ad remouendum tutorem vel curatorem tanquam suspectum Romæ prætor inquirit vel subdelegatus, & in prouincia proconsul. Et cùm hodie Potestates terrarũ, in terra, quam regunt, teneant locũ præsidis, coram eis agenda est quæstio suspecti tutoris. Ad inquirendũ tamen contra vsurarios, vt vsuras restituant, inquirere possunt ordinarii locorũ, & eorum vicarii. de vsur. ad nostram. ¶ Tertium. Monachi & religiosi deputari non possunt à sede apostolica generales inquisitores, secundum Pan. in c. cùm dilecti. de accus. nisi sint in dignitate. de referip. statutum. lib. vj. Vbi no. secundum eundẽ in c. causam. el j. de iudic. ꝙ in statutis & odiosis monachi nõ veniunt nomine fratrũ, nec monachæ nomine sororũ. & dicuntur propriè fratres & sorores mendicantes: non mendicantes verò & habitantes solitariè, monachi vel moniales appellãtur. ¶ Secundò quæritur, ex parte materiæ inquirẽdæ, † de quibus possit inquiri? Et dico 3 ꝙ Ang. de Peru. vt recitat Arch. iij. parte, tit. ix. sic virtualiter dicit: Inquisitio fieri nõ potest secundũ gl. iuris ciuilis in §. si publico. nisi in his casibus. Primò ratione iniuriæ illatæ presbyteris aut eorũ ministris, etiã in loco occulto existentibus. Secundò in crimine suspecti tutoris. Tertiò in charta falsa producta coram iudice. Quartò in falso teste. Quintò in crimine notorio. Sextò in casibus notatis in d. §. si publico. Sed cõtra, inquit, quia potest inquiri etiã cõtra omnem sacrilegũ, latronem & plagiariũ. l. iiij. §. mandatis. ff. ad leg. Iul. pec. & cõtra facientẽ seditionẽ in ciuitate, in authen. de mand. prin. §. fi. &, vt videtur, regulariter contra omnem malũ hominem. de offic. præsid. l. congruit. Nicolaus verò de Nacta in quadã sua disputatione recedens ab opinione illius gl. dicit inquisitionẽ fieri posse in sex casibus, quos pro regulis Bar. in d. §. si publico. sibi assumit. Primò scilicet ad denũtiationẽ officialis, s. publici ad hoc deputati: vt cùm per statutũ deputantur in comitatu officiales, ne maleficia cõmittantur. l. diuus. de curato. Secundò propter præcedentẽ incidentẽ cognitionem: vt in falso teste. C. de testib. l. nullũ. Tertiò propter præcedentẽ generalem inquisitionẽ: vt scilicet inuento malefactore fiat specialis inquisitio, vt cõdemnari possit: aliàs frustra fieret. l. cõgruit. de offi. præsi. Quartò vbi maleficiũ corã iudice cõmittitur: vt falsa charta. C. de probatio. l. iubemus. Quintò propter atrocitatẽ criminis, & iniuriã clericis factã. C. de epis. & cler. l. si quis in hoc genus. Sextò propter criminis notorietatẽ: vt in l. ea. C. de proba. Septimò, secundũ Bart. vbicunq; sine metu calumniæ & sine solẽnitate inscriptionis procedit accusatio: sed hoc septimũ reprobat glos. quæ etiã recitatis multorũ opinionibus dicit virtualiter sic: Inquisitio fit duabus ex causis, s. ad priuatã aut ad publicam vtilitatẽ. ad priuatam autẽ regulariter nõ fit inquisitio, s. ex officio: quia quę in iudicio agũtur, ad partis postulationem agenda sunt, non ex officio. ff. de iudi. vbi quisque. l. qui semel. quod tamẽ fallit in casibus. Primò in suspecto tutore: quia ad vtilitatẽ populi inquiritur nullo postulãte. Secundò in donatione tutoris, qui dari potest ex officio nemine petente. Tertiò, quia cenitor ad vtilitatẽ priuatam potest inquirere. Quartò, quia & prætor similiter cõtra executores publicos ad priuatã vtilitatem, ne vexẽt tributis & aliis huiusmodi: vt in authen. de mand. princ. §. coges. Quintò, episcopus similiter in causa vsurarũ, vt restituatur priuato, de iureiur. ad nostrã. † Ad publicam verò vtilitatẽ si fiat inquisitio, aut erit in causis ciuilibus: & tũc regula est quod in omnibus causis merè ciuilibus & numariis principaliter vtilitatem reipublicæ cõcernentibus procedi potest per inquisitionẽ. C. de bono. pos. l. si quis. aut in criminalibus: & tunc dãtur quatuor regulæ. ¶ Prima. Vbicunq; crimen est tale ꝙ accusando solennitas relaxatur: de illo potest inquiri. quod probatur C. de accu. l. ea. quod etiã not. Innoc. in c. vestra. de coha. cler. & muli. & idẽ est quod ad denuntiationem publici officialis potest inquiri: quia per talem denuntiationẽ fit crimen notoriũ. ¶ Secunda. Vbicunque cõmittitur crimen coram iudice, ita ꝙ offendatur pars, vel iudicis maiestas, potest inquiri de eo. quod probatur C. de testi. l. nullum. Vnde si quis coram iudice producit falsum testem, vel vtitur falso instrumẽto: quia iudicis aures offendit & partis, meritò potest inquiri. ¶ Tertia. Vbicũq; crimen est de atrocioribus, fama publica præcedente à fide dignis, potest inquiri. quod probatur l. iiij. §. mandatis. ff. ad leg. Iul. pecul. quia in istis accusationibus iuris solennitas relaxatur. Et inter atrociora reputatur iniuria facta clericis: vt C. de epis. & cle. l. si quis in hoc genus. ¶ Quarta. His casibus exceptis nõ potest in criminalib⁹ causis inquiri. quod probatur per l. rescripto. §. si quis accusatus. ff. de muner. & hono. Quod intellige de iure ciuili: quia de canonico inquiri potest etiam in aliis casibus: vt quoties præcedit infamia: de qua j. §. iiij. vel accusatio aut denuntiatio. Vnde & idem Ange. dicit ꝙ iure canonico, quo inquisitio est remedium ordinariũ. de sen. excom. cùm dilecti. vera est sequẽs opinio. Nam secundum aliquos, duplex est inquisitio: vna principaliter ex officio iudicis nobili: alia mercenaria seu incidens ex officio iudicis mercenario seu incidẽter. Prima tribus modis fit. Primò, quãdo per famã imploratur: vt in l. iustissimos. C. de offic. rec. prouin. nã fama tenet locũ accusatoris: de accu. qualiter & quãdo. Secundò quãdo per promotorẽ prouocatur. de accu. cùm oporteat. Tertiò quãdo excitatur per publicam denuntiationẽ: vt d. l. ea. ¶ Tertiò quæritur † ex parte personæ cõtra quã inquiritur, quid de illa iura tradiderint? Et dico multa. ¶ Primũ. Oportet 5 inquisitum, seu personã, contra quam inquiritur, esse de iurisdictione inquirentis quantũ ad articulum de quo inquiritur: aliter contra ipsum inquiri nõ potest. de foro cõpet. si diligenti. & authen. statuimus. de epis. & cler. ¶ † Secun- 6 dum. Inquisitus recusare potest iudicẽ, si habeat illũ suspectum: de app. cum speciali. puta quia ex odii fine procedit: vel quia est criminosus. arg. iij. q. vij. iudicet. potest etiam negare infamiã præcessisse, & cõsequẽter oportebit iudicẽ primò cognoscere hoc: vnde si infamatum non inueneri it, procedere nõ poterit: aliàs sic: de appel. cum oporteat. & c. cùm oporteat. & c. qualiter. el ij. Et licet accusator probet infamatum, nihilo minus reus probare poterit ꝙ sit bonæ famæ. ar. de purg. cano. c. cùm in iuuentute. & potẽtius erit priuilegium bonæ famæ quàm infamiæ: arg. de accu. licet. in fin. & not. Bern. in d. c qualiter. el ij. Ita tamen quo ad omnia seruanda nõ sunt in inquisitione regularium: quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

facilius & liberius possunt à suis administrationibus amoneri, d.c.qualiter. quod limita, nisi infligendum sit graue præiudiciũ.arg.d.c.qualiter.in fi.in verbo, facilius & liberius. ¶ Tertium. Inquisitus an teneatur de omnibus respondere veritatem. Pet.de Pal.in iiij.dist.xix.dicit ꝙ sic, tam de se quàm de alio,quando certum est,iudicem inquirere in causa,in qua de iure potest:quia in iudicio mentiri est mortale. Si verò certum est quòd iniustè inquirit,puta quia nõ præcesit accusatio nec denuntiatio,nec clamosa insinuatio,nec infamia illius,nec factum est diuulgatum nec denuntiatũ in speciali: vt talis iacet occisus,nec scitur à quo:nõ in generali, puta tale monasteriũ est diffamatum de religionis dissipatione:non tenetur nec de se nec de alio:quia ille in hoc nõ est suus iudex. Si verò sit dubiũ iuris aut facti, præsumendũ est pro iustitia iudicis: & debet homo dicere veritatẽ. hæc ex illo. Pro quo tamen aduerte ꝙ ex sola denuntiatióne vel notorietate facti in generali vel speciali licet iudex licitè inquirat in genere,tamẽ nullus tenetur fateri veritatem, etiã inquisitus in specie: quia specialiter iudex inquirere nõ potest, nisi de isto inquisito præcedat infamia,vel huiusmodi:vt suprà correctio.ſ.viij. ¶ Quartum. Eo ipso ꝙ quis habet aliquod crimẽ,propter quod iudex contra illum iustè inquirit, secundum Pet.de Palu. etiam de aliis criminibus potest inquirere:quia non propter occupationẽ peccati,sed peccatoris homo de occultis iudicare prohibetur: vnde vbi iam per vnicum crimen est diffamatus,etiã de aliis debet dicere veritatem. Et similiter si socii sui sunt in statu ꝙ iustè contra eos agi potest pro vnico crimine, etiam de omnibus aliis potest & debet prodere illos,quando eorũ correctionem non sperat: maximè cùm peccatũ illorum est in periculum cõmunitatis: vt quia scit eos fures & latrones & impœnitẽtes:eũ autem, qui iam pœnituit,accusare nõ debet,nisi iustè de eo nominatim interrogaretur.hęc ille. Et intellige in occultis:secus in his quę ꝓbari possunt:vt ſ. Accusatio.ſ.ix. ¶ Quintum. † Inquisitus & confitens propriũ delictum, an debeat vel possit de aliis criminosis interrogari. Bart.in l.repetiff.de quæst.distinguit:nã quædam sunt crimina,quæ principaliter in alterius offensam vel odiũ non committuntur: sed propter cõmittentium cõmodum: vt falsare vel fabricare monetam, latrocinia facere:& in his potest interrogari de sociis,vt probatur in l.diuus.ff.de cust.reo. & in l.prouinciarum.C.de fer. Quædam verò cõmittuntur principaliter in odium offensi:& in istis secus:vt in d.l. repeti.& l. vlt.C.de accu. quod tamẽ fallit in casu l.prius.ff.ad Sillan. & secundũ Pan.in c.j.de confes. etiam fallit in crimine læsæ maiestatis. Sextũ. † Inquisitus potest impugnare inquisitionem,quoties deficit in aliquo de substãtialibus:nec ex tali inquisitione condẽnari potest, nisi cõfessus sit crimen vel talem defectũ substantialium non opponat:quia tũc sequi potest condẽnatio,de cõfes.c.j.lib.vj. Huiusmodi autẽ substantialia secundũ Ang.de Peru.sunt quinq;, vt j.ſ.vj. ¶ Quartò quæritur ex parte causæ motiuæ ad inquirendum, † vtrũ necessariò præcedere debeat infamia? Et dico multa. ¶ Primũ. Fama publica & clamosa insinuatio à fide dignis procedẽs, incitat iudices ad inquirendũ, adeò ꝙ inquisitio fieri nõ potest, nisi diffamatio procedat à viris honestis,nõ maleuolis & maleficis,non semel,sed pluries. de simo.licet Heli.& de accus.qualiter & quãdo.el ij. vbi not. Pan.& expressẽ patet in tex.ꝙ in prælatis,ſ.secularibus, oportet infamiã esse tantam vt tolerari nõ possit sine scandalo:vt quia infamantur de incontinẽtia:vel periculo,vt quia infamantur de hæresi vel de dilapidatione:sed contra subditum sufficit præcedens infamia, etiam non scandalosa: & similiter contra prælatũ regularem. ¶ Secundum. Infamiam necessariò præcedere inquisitionẽ secũdum Ang.de Peru.& Arch. fallit primò vbi inquiritur ad remotionem prælatorum regulariũ: quia non est necesse quòd præcedat periculosa vel scandalosa. Secũdò vbi fit præsente parte & nõ opponente ꝙ non præcesit infamia,vel non legitimẽ. de accus.c.ij.lib.vj. Tertiò,vbi fit contra eũ, qui crimen est cõfessus.de confes.c.j.lib.vj.quod dupliciter potest intelligi.primò secũdũ dicta Petri de Pal.ſ. priore.part.iiij.quãdo quis iustè inquiritur de vno crimine: quia inquiri potest de aliis,etiã si de illis non sit infamatus:secundò de crimine confesso, sed nõ iuridicẽ. Quartò vbi fit generaliter contra caput & mẽbra alicuius ecclesiæ ,ciuitatis,castri, vel loci,de delicto in genere.de offi.ord.c.j. & ita tenet Host. in Sum. Vnde hoc possunt syndicatores rectorũ qui syndicant caput & membra,puta Potestatẽ, capitaneum,vel eius officiales.& ita de consuetudine seruatur. Quintò quando fit ad denuntiationẽ publici officialis:de offic.ordi.ca.j.in fi.& ita tenet Hostiẽ. Sextò cùm iudex inquirit ex mero & puro officio ex sua voluntate, nõ ad instigationẽ alterius: & idẽ vbi inquirit ex necessitate officii:etiã in criminali, vbi nõ est necessãria diffamatio,etiã si ex voluntate,non ex necessitate inquirat sine alterius petitiõe, ex mero officio, vel ad denuntiationem publici officialis. Adde tu septimò quando procedit aliquo accusante, & semiplenè probante, vel apparentibus expressis indiciis:quia tunc secundũ San. Tho.ij.ij.q.vj.artic.j.& ij.& primo quolibeto,articu.xvj. & iudex per iuramentum,& prælatus per præceptum potest exigere veritatem.quod est inquirere. ¶ Tertium. De ista præcessione infamiæ Pan.etiam vbi suprà sparsim sic dicit: Si inquisitio sit generalissima, non requiritur infamiam præcedere: quia ad illam tenetur prælatus quolibet anno. de censib.c.cùm venerabilis.& c. Romana. eod.titu.lib.vj. Similiter nec si sit generalis.& in c.j.ff.de offi.ordina.& l. congruit.ff.de offic.præsid. Similiter nec si sit specialis, id est,contra certam personam, & fiat non ad pœnam imponendam,sed ex debito officii:vt ne matrimonium contrahatur propter impediumetum : vel non promoueatur quis ad prælaturam,vel electus non confirmetur,si reperitur vitiosus.ad quod c.postquam.& cap.cum dilecto. & c.nihil. de elect.& c.fi.de clande.despon.& quod no. Inn. in c.j.de excess.prælato. Similiter nec si sit specialis,& fiat ad pœnam imponendam ad denuntiationem publici officialis. C. de accu.l.ea quidem.de testib.cogend.c.præterea.sed non denuntiatur nisi notoria : aliàs non creditur denuntiatoribus.de quo tamen dic vt iiij.quæst.iiij.vlti.hæc ex illo.cui adde quòd etiam non requiritur quòd præcedat infamia,si iudex procedat ad accusationem alicuius semiplenè probantis, vel præcedẽtibus indiciis. Si autem nullum horum præcedat,regulariter in speciali inquisitione ad pœnam requiritur infamia, qua non præcedente non potest inquiri: vt in d.c.qualiter & quando.& no.Panor.in c.ad nostram. de iureiur.el ij. In casibus tamen potest inquiri,vt dictũ est particula priore. Adde etiam quòd ista infamia quæ præcedere debet,aliquãdo à doctoribus dicitur esse publica. Vnde dicit San. Tho.quolibeto xj.artic.xiij.quòd debet præcedere clamor cõgregationis:& verum est, si inquiratur ad instantiam alterius. aliquando verò dicitur sufficere quòd sit apud bonos & graues:& verum est si procedatur ex officio. ¶ Quintò quæritur † quæ sit forma inquisitionis? Et dico quòd Angel. de Perus. tradit formas inquisitionum habentium aliquid specialiter : & recitat Archi.iij.parte.tit. ix.c.

ix.c.vij.viij.ix.ex quorũ dictis colligo multa. ¶ Primum. Forma inquisitionis generalis quo ad personas,sed specialis quo ad delicta,quantum ad substantiã vel essentiã suã, includit quinq;.primò vt nominetur modus procedendi, qui est inquisitio:& secundò persona inquirens cũ officio importante iurisdictionẽ ad inquirendũ:& tertiò personę in genere,contra quas inquiritur:& quartò delictũ,de quo inquiritur:& quintò locus ac tempus,quibus delictũ commissum est,sic:Hæc est inquisitio,quo ad primũ:quæ fit per A.syndicum vel Potestatem talem,quo ad secundum:contra omnes & singulos,quo ad tertium:qui Titium occiderunt,quo ad quartum:tali loco & tempore,quo ad quintũ. ¶ Secundũ. Forma inquisitionis generalis quo ad delicta, sed specialis quo ad personas , quantum ad substantiam vel essentiam suam includit etiam quinque prædicta,& eodem modo : excepto quòd personas exprimit in specie, & delicta in genere,sic:Hæc est inquisitio,quo ad primum:quæ fit per A.syndicum talem,quo ad secundũ:contra N.olim Potestatẽ talẽ & ministros eius,quo ad tertiũ: super eo quod iniquè egit,quo ad quartũ:intra tale tempus & in tali loco, puta palatio suæ residentiæ,quo ad quintum. ¶ Tertium. Forma inquisitionis specialis quo ad personas & delicta quantũ ad substantiã vel essentiam suam includit prædicta quinq;, ita tamẽ ꝙ personã & maleficiũ specificet inquirendum:& vlterius addit sextũ,id est,infamiã præcedentẽ,sic: Hæc est inquisitio,quæ fit per talem contra talẽ,de eo quod fama publica præcedente,& clamosa insinuatione referẽte, nõ quidem à maleuolis & suspectis,sed ab honestis & fide dignis , ad aures eius peruenit quòd Titium interfecit tali tempore & loco. ¶ Quartũ. Inuẽtis malefactoribus specialibus per generalẽ inquisitionem,contra eos fit specialis inquisitio:ex qua ad condemnationẽ venitur,non ex generali:& omnes testes examinati in prima inquisitione,examinari debent in secunda:aliter ex primis attestationibus inquisitus damnari nõ posset:cũ testes deposuerint eo nõ citato : & sic testimoniũ eorũ erat nullũ in eius præiudiciũ. C. de testi.l.si quando. ¶ Sextò quæritur † quot sint de substãtia inquisitionis? Et dico secundum Arch.post Ang.de Peru.ꝙ quinq;. Primò quòd iudex inquirens sit competẽs de sen.& re iudi.ea quæ.lib.vj. Secundò ꝙ inquisitus sit de iurisdictione inquirentis quo ad illum articulũ.de foro cõpe.si diligenti. Tertiò ꝙ materia talis sit,de qua possit inquiri,iuxta dicta superius.ſ.ij. Quartò quòd præcedat infamia,nisi in casibus,de quibus ſ.ſ.iiij. Quintò ꝙ inquisitio habeat formã,de qua in ſ.priore.aliter sequi nõ potest condemnatio:vt in c.qualiter.& c.inquisitionis.& c.cũ oportet.de accu. ¶ Septimò quæritur, † quid de testibus in causa inquisitionis iura tradiderint? Et dico multa. ¶ Primũ. Forma iuramẽti testium in causa inquisitionis hæc est: Si est inquisitio cõtra personã & crimẽ determinatũ, iurat testis ꝙ super crimine dicet plenã veritatẽ.de simo.licet Heli. Si verò est super statu ecclesiæ , iurat dicere de his , quæ scit,vel credit in ecclesia reformãda,vel respõdere ad interrogata.de accu.cùm dilectus. Nec tamẽ in talibus debet iurare de occultis,id est,secundũ Veruec.de quibus quis non est informatus:quia secretorũ solus Deus iudex & cognitor est.di.xxxij.erubescãt.& ij.q.v.cõsuluisti.& solũ Deũ habẽt vltorẽ. C. de iureiur.l.iusiurandum. ¶ Secundum. Si testes interrogẽtur super occultis:si inquisitio sit generalis, respõdere nõ debẽt nisi de crimine,de quo infamia præcessit.de accu.qualiter & quãdo.el ij.& multò minus si sit specialis cõtra aliquẽ. Si verò præcesserit infamia contra aliquẽ, dicent veritatem super omnibus,quæ sciunt de eo quod inquiritur,etiam si illud,quod sciunt,sit occultum: vt si de fornicatione agitur,& vocatur is,qui cum eo fuit,debet dicere secretas circunstantias,etiã quas secretò nouit:etiã si iurauit tenere secretum,quia vel iuramentum fuit illicitum: vel intelligendum erat ꝙ non reuelaret nisi ex iusta causa: si tamẽ esset infamatus de fornicatione,sed non cũ ista muliere,nõ esset reuelanda occulta fornicatrix. Concor. Inn. & Host.in c.qualiter.el j.de accu.& Io.& Archi.ij.q.v.habet hoc.& Veruec. ¶ Tertium. Si tamen in generali inquisitione testes aliquid dixerint de occultis , de quibus non præcesserit infamia:dictum eorum nõ valebit ad puniẽdum. de accusa.inquisitionis. In speciali autẽ inquisitione,si inquiratur super certo capitulo vel crimine,secus est:si tamẽ vnum crimẽ,puta homicidium,sit positum in forma inquisitionis,& testes deponant de alio,puta furto:condemnari reus de furto non poterit:quia respectu eius non est determinatus locus aut tempus: quod tamen fallit si de crimine constaret per propriam confessionem.de confessis.c.ij.lib. vj. Et ratio est,quia nullæ sunt partes iudicis in cõfessum, nisi condẽnando. ¶ Octauò quæritur, † quando, siue ex quibus causis ad inquisitionem procedendum sit? Et dico ꝙ de hoc Richardus in iiij.distinctione xix.sic dicit: Malam famam talem vt propter eã prælatus debeat procedere ad inquirendum,non faciunt dicta paucorum:quia dicit glo.in cap.inquisitionis.de accusationibus.quòd dicta paucorum non infamãt:& debet fama esse per villam siue parochiam, ad hoc vt fiat inquisitio.secunda , quæstione prima. Deus omnipotens. Quando igitur mala fama ortum habeat ab incerto motore vel authore, si ad aures prælati deuenerit per clamosam insinuationem,& ex ea scandalum in populo generetur, debet ad inquisitionem procedere , quanuis nullus se offerat ad accusandum factum vel famam:sed cùm procedit ad inquirendum , inquirere non debet de quibus infamia non præcesit. Quando verò ortum habet à certo authore vel certis authoribus:tunc si illi non sunt inimici,sed prouidi & honesti,debet prælatus procedere ad inquisitionem. Et similiter si sunt quidẽ inimici & maleuoli,sed hoc non constat certitudine,sed per præsumptiones non violentas. Si verò constet eos esse tales per legitimas probationes,vel eorum confessionem,vel præsumptiones violentas,& infamatus aliàs fuerit boni nominis,& persona notabilis: non est ad inquisitionem procedendum : de purgatione canonica.capite,quum in iuuentute. Quidam tamen dicunt procedendum esse ad inquirendum,vndecunque procedat mala fama:& infamato canonicam purgationem indicendam,saltem propter scandalum. de accusationibus.cap.qualiter & quando. Sed intelligitur quando illi,à quibus infamia ortum habuit,non probantur esse inimici vel maleuoli. hæc ex illo. Vbi nota quòd secundum Raynerium,cuius est dicta opinio,sufficit quòd quis sit infamatus apud bonos & graues , non distincto à quibus ortum habeat infamia:cùm ab incerto authore procedat : de consecratione,distinctione quarta.sanctum.& cõcordant Bernardus & Hostiensis.Igitur secundum Veruec.& Summam Confess. libro tertio, titulo xxxiij.quæstione.v.ad inquisitionem procedendum est ex quatuor causis. Primò ex clamosa insinuatione, vt dictum est: quod Summa Angelica in inquisitione particulari ad pœnam limitat,quando fama publica defertur iudici sedenti pro tribunali ad banchum:aliàs, inquit, in secreto non valet,secundum Angelum in lege , si vacantia . C. de bonis vacantibus.& cum aliis indiciis: aliter iudex ad aliquem actum procedere non potest. Sed oppositum est verum,vt suprà patuit ex dictis

ctis Richardi: quia inquiritur aliquando, etiam si nullus famam accusat, & ipsa fama denuntiat locum tenens accusatoris: de simo. licet Heli. Ang. autē loquitur secundum ius ciuile. Secundò propter timorē scādali, quod potest ecclesiā turbare, siue sit vnus adeò potens ꝙ ipse scādalizatus potest ecclesiæ scandalum suscitare: siue sint plures: quia ad remotionem talis scandali indicitur purgatio, & illa inquisitionē sequitur. Tertiò contra eū, qui est suspectus suo prælato vel principi terræ, vel aliis bonis viris: quia ex hoc indicitur purgatio. Et intellige de suspicione ꝓbabili, etiā si ne infamia, sed nō sine indiciis: vt ℈. Purgatio. §. ij. Quartò propter periculum etiam sine infamia: sicut fit in hæresi & aliis criminibus, quæ serpunt in occulto, non tamē sine indiciis. Quintò adde, ex denūtiatione publici officialis vel famā probare volētis. de accusa. cùm oporteat. Sed tamē in nullo crimine procedi potest ad inquirendū ex sola denuntiatione publica, nisi præcesserit fraterna correctio. de simo. licet Heli. Vnde eā sefecisse denūtiator, ꝓbabit ꝓprio iuramēto, secundū Archi. ij. q. j. si peccauerit. quantū ad primam, quæ fuit inter seipsum solum: & per testes inductos quantum ad eam quæ fuit corā testibus. licet etiā ad istam putem sufficere iuramentū, vbi testes prædicti haberi non possunt. Sextò ex accusatione cum semiplena probatione. Septimò ex cōmissione iuris vel hominis. Et hæc omnia
15 patēt ex dictis. ¶ Nonò quæritur, †qualiter in inquirendo sit procedendū? Et dico multa in genere & in specie. ¶ Primū. In inquisitione primò debet poni locus delicti & tempus, vt dictū est, tāquā substātialia: alia verò opportuna sed in libello accusationis necessaria secundū formā l. libellorū. Insti. de publi. iu. in inquisitione obseruari nō debēt, secundū gl. ibi. & secundū Inno. secundū tamē Iaco. Bu. quē sequitur Ang. excepta inscriptione, omnis alia solennitas, quæ seruatur in accusatione, seruanda est in inquisitione. Et secundò debet procedi cōtra præsentem: & si est absens non per contumaciam, citandus est. sed tamen secundū Archi. hoc de consuetudine non seruatur: quia semper inquiritur de delicto, etiam si inquisitus sit absens, & nō per contumaciam: est tamē contra omnia iura, & quòd condemnetur. Et tertiò debet inquirendus ante formationem inquisitionis interrogari de inquirendis, vt habeat facultatē defensionis: & si antè formetur quā interrogetur, est nulla: vt in d. c. qualiter. tamē de consuetudine cōtrariū seruatur, & valet: vt in c. j. eo. ti. lib. vj. si non fuit oppositum. ¶ Secundū.
16 †Inquisitio, quam facit iudex alio procurante siue promouente, & quam facit ex officio suo ad clamorē famæ, dupliciter differunt. Primò, quia in illa inquisitus iurare non cogitur, ne ex hoc possit instrui promotor inquisitionis: sed ipse tenetur probare suā intentionē: aliàs puniretur suspensione ab officio, & beneficio, vel aliter, donec se purgauerit ꝙ non animo calumniādi crimina imposuit: de calū. cùm dilectus. In ista verò inquisitus cogitur iurare ꝙ respōdebit veritatem ad interrogata: siue inquisitio sit contra priuatam personam, siue contra conuentum. Et secundò quia in illa publicatis attestationibus non recipiūtur alii testes, quia timeretur de subornatione: in ista verò potest denuò ab aliis testibus veritas inquiri. ij. q. v. habet. & c. Mennam.
17 ¶ Tertium. †In generali inquisitione cū alicui cōmittitur inquisitio ecclesiæ cōtra caput & membrū, procedendā est primò de plano sine strepitu iudicii: cùm nō deceat seruos Dei talibus implicari. de accu. olim. nō tamen ꝙ ordo iudiciarius omnino prætermittatur: sed per modum, qui dicetur infrà Iudicium. §. iij. Et secundò inquisitor dabit iuramentū clericis, si est contra ecclesiā super his quæ sciūt vel credūt in sua ecclesia reformāda tam in capite quàm in mēbris, exceptis criminibus occultis, de mera veritate dicēda: vt in d. c. qualiter. de acc. Nec iuramentū vel interdictū vel excōmunicatio lata ab abbate vel alio inferiore contra subditos ne reuelēt inquisitori, valet, aut ligat: imò tenētur inquisitores talē temeritatem castigare. de offi. ord. plerique. lib. vj. Et tertiò procedet ad recipiendū dicta eorū, quos inquirit, vel testiū si qui ꝓducūtur ab aliquo, quibus exponet obiecta & nomina testiū: quod tamē fallit in casu, de quo ℈. Hæresis. ij. §. iiij. & in tali inquisitione recipiuntur testes tales, quales in ecclesia inueniuntur: quia quæ domi fiunt, per domesticos ꝓbari oportet: de testi. veniens. & quartò exceptiōes cōtra testes & alios, & replicationes legitimas admittet, vt deponēdi falsum prohibeatur audacia. v. q. ij. si primates. & d. c. qualiter. §. debet. ¶ Quartū. In inquisitione verò contra singularē personam sic procedendū est, ꝙ primò fieri debet in loco, in quo illa conuersata est. xxiij q. j. paratus. & de præsum. quorundam. quod intellige si commodè fieri potest: aliàs nō est necesse. Et secundò citandus est in quirendus. d. c. si primates. & d §. debet. & sic debet esse præsens, nisi se per contumaciam absentauerit. Tertiò fieri debet corā ecclesiæ senioribus: & exponēda sunt inquirendo capitula, de quibus inquirēdus fuerit: & danda illi dicta & nomina testiū: quod tamē secundū Ang. de Per. fieri debet post testiū depositionē, id est, attestationē, & nō ante: vt cesset omnis materia corrumpendi testes. Ita no. Hosti. super d. c. qualiter. Et quartò secundum Gul. & Ang. testes non possunt examinari parte non citata: per l. si quando. C. de testi. aliter nō inferūt præiudicium non citato. Et quintò admittendæ sunt exceptiones: vt ℈. particula priore. Et sextò inquisitor debet facere iurare & testificari etiā eos qui denuntiauerūt. de simo. licet Heli. secus in via accusationis: qa accusator non potest esse testis. de accu. cū P. Et septimò inquisitus potest opponere contra inquisitorē ꝙ sit suspectus vel criminosus: vel cōtra denuntiationē vel literas ad inquirendum impetratas, & contra testes & dicta eorū. de accu. cū oporteat. Et octauò postquam inquisitus confessus fuerit aliqua crimina corā eo, qui cōtra eum super illis fuerat deputatus, non poterit impugnare confessionem, quominus puniatur: dicendo ꝙ super illis non fuerat ante diffamatus, vel ꝙ per eūdem inquisitorem capitula, super quibus volebat inquirere, sibi tradita nō fuerunt. de accu. postquam. lib. vj. Et nonò quòd si inquisitor talis processerit ad veritatem inquirēdam omissa inquisitione infamiæ inquisito præsente nec reclamante aut quicquam super hoc excipiente, non poterit ob hoc inquisitus impugnare processum, quia nō fuit de infamia primitus inquisitum. de accu. si is. lib. vj. Et omnia prædicta intellige etiam in inquisitione speciali, ad quā ex generali venitur. ¶ Decimò quæritur, †quæ ꝓbationes requirātur, vt ex inqsitione sequi possit condemnatio? Et dico ꝙ quando inquiritur, contra laicum de crimine, requiruntur probationes apertæ & necessariò concludentes: vt in l. sciant. C. de proba. Contra religiosum verò, si de crimine inquiritur, adhuc requirūtur ex actiores. de simo. licet Heli. Diuersimode tamen probationes contra religiosum requiruntur. Nā si inquiritur ad correctionem secundum regulam, secundum eam de plano inquirendū est nō seruata forma dicti c. qualiter. vt no. de appel. reprehensibilis. Si verò inquiritur ad remouendum ab administratione: tunc quando agitur de priore vel abbate curam habente authoritate diœcesani instituto, quantum ad quædam seruanda est forma dicti cap. qualiter. licet non quo ad omnia: quia nō vocabitur modo prædicto, vt se defendere

fendere possit: de accu. ad petitionē. & remoueri poterit leuius & ex leuioribus causis quàm clerici seculares, in quo spectanda est cōsuetudo specialis locorū religiosorum: de appel. quia vero. Quando verò agitur de priore simplici vel alio officiali: tunc talis instituitur & destituitur ad abbatis arbitrium, vt no. Inn. in d. c. qualiter. ¶ Vndecimò quæri-
19 tur, †vtrū fama faciat plenam fidem vel probationem? Et dico ꝙ Bart. in l. de minore. ff. de quæst. refert Dir. & Cy. tenere ꝙ fama cum vno teste facit plenā probationem in ciuilibus, nō in criminalibus, in quibus requirūtur probationes luce clariores. Ipse verò dicit ꝙ quædam sunt, in quibus sufficit famā sic esse, licet in veritate ita non sit: & tunc sufficit probatio famæ: vt l. Barbarius. ff. de offi. præt. Quādoq; verò requiritur probatio veritatis quòd ita sit: & tunc quando ipsa fama seu cōmunis opinio facit & inducit veritatem, sufficit probatio famæ: vt l. j. §. j. ff. de flu. & facit l. cùm de lanionis. §. asinā. ff. de fun. instru. Quando verò fama non inducit veritatē, dicit ꝙ si fama probetur solùm ex voce populi nō probata aliqua præsumptione, ex qua dicta fama & opinio trahat originem, tunc fama non probat: sed magis dicetur vana vox populi, quæ nō est audienda: adiuat tamen probationē iam factam: vt l. iij. §. eiusdem. ff. de testib. Si verò ista fama esset probata, quæ traxit originem ex aliquibus præsumptionibus legitimis præcedentibus, in quibusdā casibus facit probationē plenā: puta in causis breuioribus vel modici præiudicii, nō in aliis: sed an faciat semiplenam, ita ꝙ cū vno teste probet, dicit ꝙ debemus cōsiderare illa indicia & illas præsumptiones qualiter vrgeāt: & secundum qualitates illas dicam, inquit, eam facere semiplenam probationē, vel non facere. Et ita debet intelligi glo. in l. excusantur. §. j. de excu. tut. & d. l. iij. Et ex hoc habes etiā perpendere vtrum fama sit sufficiens indicium ad torturam vel nō. hæc ex Bart. ¶ Duodecimò quæritur,
20 †quis sit effectus inquisitionis? Et dico ꝙ si inquiritur contra prælatum vel habentem administrationē, & conuincitur: pœna eius est remotio, exemplo villici diffamati, cui dictum est, Iam non poteris villicare. Lu. xvj. de accus. quaaliter. Si verò non habet administrationē, pœna est arbitraria, secundū merita personæ & qualitatē excessus. de accus. inquisitionis. in fi. quod tamē fallit in criminibus enormibus, quæ ordinis executionē & beneficij retentionem post peractam pœnitentiam impediunt: vt est in simoniaco in ordine & beneficio. d. c. inquisitionis. Quæ autem dicantur enormia, vide suprà enorme. & suprà Crimen. De Inquisitoribus verò hæreticorum, vide suprà Hæresis. ij.

Rursus de Inquisitione ij. specialiter quo ad religiosos.

1 *Inquisitio contra clericos & religiosos qualiter fiat.*
2 *Torqueri potest clericus & religiosus via inquisitionis.*

INQVISITIO rursus secundò, specialiter cōsiderari potest quo ad religiosos & clericos: in qua etsi obseruanda sint omnia dicta tit. priore, præter ea de quibus specialiter cautum est, tamen ad pleniorem notitiam sciendum est ꝙ Archid. post magistrum Simonem virtualiter dicit multa.
1 ¶ Primum. †Aut talis inquisitio fit in generali super statu ecclesiæ vel capituli, aut contra determinatam personā. Et si in generali: ab omnibus tunc inquirendum est, & omnes tam beneuoli quàm maleuoli audiendi. Sed si contra denō terminatam personā, maleuoli & extranei possunt omnino repelli, & ūmiliter infames. ¶ Secundum. Quando sic proceditur, scilicet contra determinatam personā: deponētes contra eā, primò iurent antequā eorum testimonium vel depositio admittatur. ij. q. ix. hortamur. & de accusa-

qualiter & quando. ¶ Tertium. Et si omnes vel multi dicant se nihil scire de persona per certā sciētiam, sed solùm per famā, & fortasse credulitatem: per hoc non fit cōuictio, nec poterit in aliquo puniri: quia nihil per huiusmodi depositionem probatur, nisi sola fama, quæ ad puniendū non sufficit. Vnde nisi adsint testes alii, solùm infamato purgatio canonica indicenda est, secundū arbitrium iudicis, & qualitatē personæ & modū infamiæ suscitatæ. & hoc habetur de accu. in c. inquisitionis. & ij. q. v. presbyter. per totū. ¶ Quartum. Cùm autem inquiritur cōtra determinatam personam ad petitionē partis agentis contra eam: primò iudex descendens ad inquisitionē habita persona præsente debet inquirere de fama personæ delatæ: quā si diffamatam inuenerit, procedat testes admittēdo. aliter nō est in inquisitionis negotio procedendum cōtra ipsam. de accu. c. cum oporteat. Imò quanuis actor probauerit eam infamatam, ad huc reus probare poterit se bonæ famæ. de purgat. cano. c. cùm oporteat. & tunc præstantius erit priuilegium bonę famæ, quàm probatæ infamiæ. & hoc tenendū est, nisi probetur factū. quod si probari non poterit, procurans inquisitionem grauius puniatur. de calū. c. cùm dilectus. ¶ Quintum. Fama autem inuēta de persona apud paucos vel leues personas, nec cogit nec dat occasionem prælatis ad inquirendum, præcipue de persona, quæ prius fuit claræ & bonæ famæ: secus si apud plures bonos & graues: quia fama apud tales cū suspicionibus violentis secundū conditionē personæ, de qua agitur, facit quodāmodo probationem: quia etsi singula non possint, simul tamē collecta valent. Nihil est enim aliud in hac materia probatio, quàm rei dubiæ per testes vel instrumēta vel præsumptiones ostensio. xxij. q. j. dicit. ¶ Sextum. Igitur procedens contra personā inquirendo ex fama, primò eā citabit aut vocabit secundum modum religiosorū, qui arctius obligantur ad obediendū prælatis suis: & faciēt eam iurare super veritate dicēda de his, de quibus infamatus est. de accu. c. cùm dilecti. licet aliqui religiosi ex cōsuetudine hoc faciant per præceptum, addentes quandoq; excommunicationem propter pertinacem inobedientiā aliquorum. ¶ Septimum. Cum autē inquiritur solùm ad correctionē vel pœnitentiam, valde liberius procedendum est, quàm cùm proceditur ad depositionem & pœnā, maximè circa seculares: quia primo casu proceditur in fauorē eius contra quem agitur: non semper in secundo. ¶ Octauū. Quando prælatus ex inquisitione profectum non sperat, dimittere non debet inquisitionē generalem, ad quam tenetur ex officio certis temporibus. dist. xviij. quoniam quidem. specialem etiam contra determinatam personam, quam facere nō tenetur, nisi fama deferente, vel aliqua persona acclamante in his casibus facere tenetur secundū formam iuris: siue credat ex ea inquisitū profi
cere, siue non: quia proficiet circa alias personas, quæ sunt scandalizatæ ex fama audita, donec viderint fieri quod iura disponunt. Et si inter alios, qui sunt in congregatione, sunt aliqui, quibus ad vtilitatē, alii, quibus ad scandalū est, & animæ dānū: & differri potest, & quæri opportunitas faciendi corā illis, quibus cedere potest ad bonum, ita tamen ꝙ finaliter non supersedeatur ab actu iustitiæ propter malum aliquorum, maximè cùm bonū inde sequēs maius reputatur quàm malū in genere suo. Sed hoc dictū Archid. & magistri Simo. intellige vbi scandalum iam incipit esse Pharisęorū, & non pusillorum. Et si multitudo sit in culpa, & timeatur ne velit insurgere ad defendendū, supersedeatur ad tempus. dist. lxxxij. plurimos. ¶ Nonum. †Clericum 2
autē vel religiosum de crimine vehementer præsumptum,

& no

& nolentem recognoscere veritatem, vtiq; licet ponere ad quæstiones, id est tormenta: quia quanuis secundū iura ciuilia liber homo ad torturā poni non debeat, sed serui tantummodo. ff. de quæst. per totū. tamen quia faciens peccatum, seruus est peccati, Io. viij. ideo talis vt seruus poni potest ad quæstiones: vt vj.q.j.c. illi. & possunt arrestari seu detineri, s. in custodia, dicente Benedicto xij. in statuto ad minores, ꝙ frater de enormi crimine probabiliter suspectus potest arctari. Nullo tamen modo est à quæstionibus inchoandum. de reg. iur. c. cùm in contemplatione. quia siue prælatus, siue alius de eius mandato, vim inferens clerico parato corrigi & obedire volenti, excōmunicatus est. de sen. excom. vniuersitatis. & hoc tenent Host. & Archid. Et si statim hoc fieret, præsertim nulla præsumptione præcedente, esset locus appellandi. ij.q.vj. non solent. Quæstiones tamen huiusmodi circa clericos debēt esse moderatæ, propter periculum excommunicationis: vt propter hoc ꝙ iudicium pessimum est, quod procedit ex suspicione vel extorta confessione: sicut dicitur xv.q.vj. si sacerdotibus. & ff. de quæst. l. seruus. quia aliqui duritiam contemnunt: alii cum tanta impatientia suscipiunt, vt potius velint mentiri quàm pati. Intellige verò ꝙ enormia crimina in religioso hic dicuntur omnia mortalia, arg. d.c. illi. vbi dicuntur cōpellendi ad correptionem, qui perpetrant peccata: quæ qui agunt, regnum Dei non consequentur. & pro quolibet tali potest religiosus arctari ad custodiam, si expedit correctioni, non autem ad pœnam: sed pro his quæ exprimūtur in statutis sui ordinis, vel eis arbitrio discretorum æquiparantur. ¶ Decimum. In vitiis corrigendis, vbi deficit ius, loci consuetudo in modo puniendi sequēda est: nec debet prælatus introducere nouam consuetudinem simpliciter, vel alicuius alterius loci ad puniendū, propter hoc vt vitia efficacius corrigātur, si ex hoc scandalum oritur: quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona. Roman. iij. ¶ Vndecimum. Cùm etiam in religiosorum priuilegiis dicitur ꝙ postpositis rimulis & apicibus iuris possint prælati liberè procedere ad correctionē vitiorum: per hoc non eximuntur à iure communi, ad quod omnes catholici tenētur: de consti. c. j. sed non tenentur ad ea, quæ nō sunt de substantia iuris seu ordinis iudiciarii, sine quibus in iudicio contentioso procedi non potest: sicut dicitur in constitutionibus fratrum prædicatorum, ꝙ electiones prælatorum fiant secundum formam canonicam, aliis solennitatibus iuris relegatis: si quid omitteretur, cùm proceditur per scrutinium, quod sit de substātia formæ, cassāretur electio: ea verò quæ nō sunt de substantia formæ, vt collatio zeli ad zelum, & huiusmodi, per illa verba tollūtur. ¶ Duodecimū. Dicitur etiam in c. quanuis. de præb. lib. vj. ꝙ quanuis carcer sit deputatus ad custodiā reorum, si tamen prælatus clericos confessos vel conuictos de criminibus eorum, excessibus, exteris q: circunstantiis prouida deliberatione pensatis, in perpetuum vel ad tempus carceri mācipet, nō est improbandum. Non est tamen de facili clericus carceri mancipandus: quia excommunicatus est qui iniurioſe clericum detinet. de senten. excommu. c. nuper. Nec est à quocunq; existimandum ꝙ per hoc quis efficiatur infamis ꝙ est carceri mancipatus: cùm de carcere & catenis quis quandoque egrediatur ad regnū. Ecclesiast. iiij. sicut patet Gen. xxxix. de Ioseph incarcerato iniustè, & de Petro Act. v. & de Paulo ij. Corin. vj. & de Ioanne Baptista Matth. xiiij. Ex iusto tamen carcere est quis infamis: vt suprà Infamia. §. ij.

1 *Inscribere quid.*
2 *Inscriptio quando fiat. & nume. 3.*

INSCRIPTIO, † seu inscribere, secundum aliquos, est i accusatorē profiteri vera, quæ in libello sunt. vel, secundum alios, profiteri se velle prosequi vsq; ad finē: vel, secūdum alios, obligare se ad pœnā talionis, i. similem ei quam reus debet pati, vel quā accusator intendit inferre si probauerit: quia talis importat propriè relationē similis quæ est inter eos qui dicūtur tales. Et hāc opinionē tenet Io. And. & gl. in c. super his. de accu. & probatur in c. tuæ. de procu. & sequitur Pan. in d.c. super his. De quibus opinionibus dicitur in l. si cui. in prin. ff. de accu. & l. in causis. C. de accus. Re vera secundū significationē vocabuli, Inscribere est actus scribētis in aliquo: & inscriptio est idē actus alicuius, id est, per modum nominis significatus. & similiter est ipsa scriptura. ex vsu verò loquentiū est accusare in scriptis: & inscriptio est scriptio accusatiōis, & ipsa accusatio scripta, i. libellus, quē accusator offert iudici sub hac forma: ego N. corā vel apud N. prætorē vel iudicē refero talē reum legis Iuliæ de adulteriis, de adulterio quod cōmisit cum B. dum esset cū ea mense tali in domo tali, cōsule tali regnante. de quo libello quid cōtinere & qualiter formari debeat, not. in l. pe. C. de accu. Sed quia huius accusationis effectus est obligari ad talionē, id est, talem pœnā: inscriptio dicitur talis obligatio ex cōsequenti, siue scribatur, siue non. † Habet autē inscriptio locū solūm in criminibus, vbi per modum accusationis opponuntur: nō si opponūtur per modū exceptionis, vel de eis sine accusatore cognoscatur: vt l. qui crimen. cū ibi not. C. de his qui accu. pos. Vnde nō est necessaria inscriptio opponēti crimina accusatori vel testi, vt ab accusatione vel testificatione repellantur: vel electo, ne cōfirmetur. Si verò obiciātur iam cōfirmato, puta in cōsecratione, obiiciens debet se obligare ad pœnā extraordinariam ad arbitriū iudicis citra vinculum inscriptionis: quia electus crimine sic probato perdit acquisita per electionē & confirmationē: nō autē habita prius: vt in d.c. super his. & c. qualiter & quādo. el ij. de accu. † Accusanti verò necessaria est inscriptio, secundū Glo. & Doc. in d.c. super his. nisi in octo casibus. & ibi vide. & licet inscriptio nō fiat, i. talis obligatio, deficiens tamē puniri debet pœna talionis, secundum Accur. in l. ij. C. de fide instr. & Bar. in d. l. si cui.

1 *Insignia quisque sibi potest conficere.*
2 *Insignia alterius quando possit quis assumere.*

INSIGNIA propriè videntur dici signa nobilitatis aut famositatis: sicut insignis dicitur valde nobilis & famosus, etiam in malo, vt Barabbas. Inde cōsueuerunt insignia dici arma, siue distinctiua signa, quæ consueuerunt vt plurimum esse nobilium. † Potest autem quilibet sibi assumere 1
insignia & arma, secundum communiter Doctor. vt refert Pan. in c. dilecta. de excess. prælat. sicut & nomen assūmitur ad placitum, vt quis agnoscatur ab alio. Instit. de legat. §. si quis in nomine. & l. ad recognoscendum. C. de ingenu. & manumiss. † Imò potest quis assumere sibi insignia alterius, 2
secundum eundem ibi, sicut & nomen: quod verum limitat, nisi ille, cuius sunt, prætenderet aliquod damnum: puta si facinorosus assumat arma alterius, posset ille loco facinorosi offendi. Vnde talis implorare potest officium iudicis, & ille potest prohibere: quia spectat ad illum quies populorum. l. j. §. quies. ff. de offic. præfecti vrb. Et idem dic vbi interest reipublicæ: sicut si quis accepit insignia boni artifi cis, qui non est ita bonus: & ita populi decipiuntur. de quo habes per Bar. in trac. De insignis & armis. Non potest autem quis assumere insignia dignitatis, nisi habeat istā dignitatem: aliàs est falsarius. l. eos. & quod ibi not. ff. de fal. & facit c. j. de cler. non ord. mi. vide etiam 3. Habitus. §. j.

In sti

IN stirpes succedere secundum Hosti. est succedere filios præmortuorum in eam partem, quam eorūparētes erāt habituri si viuerēt. Vnde si quis ex vno filio vnum nepotem habuerit, ex alio decē vel plures: tantum capiet vnus ex parte vna, quantum decem ex altera, in succesione succedentium: quia collaterales semper viriliter siue in capita succedunt, id est, æquis portionibus. auth. de hæred. ab inte. l. fi.

INSTITOR ab instādo dictus, is est qui vinis vendēdis, vel alteri alicui negotio præpositus instat. l. institor. la prima. ff. de instit. act.

1 *Instituere qui possint.*

1 INSTITVTIO, seu instituere, secundū Host. est ecclesiæ seu ecclesiastici beneficii collatio. † Instituere autem potest iure communi episcopus. Item sede vacante capitulū. de insti. & si capitulum. lib. vj. Item is, qui habet ex delegatione episcopi. de insti. ex frequentibus. Item qui hoc habet ex consuetudine, modò sit clericus: vt in c. cū venissent. eo. ti. tamen institutus ab isto, administrare non debet, nec ecclesiæ possessionem adipisci: nisi de cōsensu & authoritate diœcesani. d.c. ex frequentibus. Item abbates in ecclesiis sibi pleno iure subiectis, id est, in spiritualibus & in tēporalibus, possunt curā committere sine præsentatione episcopo facta, argu. à contrario. de præben. in Lateranensi. de capel. mo. c. presbyteri. lib. vj. xvj. q. ij. c. visis.

¶ Instrumentum, infrà Tabellio.

De Intentione.

1 *Intentio bona an sufficiat ad bonam voluntatem & bonum opus.*
2 *Euentus præter intentionem an augeat bonitatem vel malitiam actus.*
3 *Intentio an faciat opera vnius alteri applicari.*
4 *Actio omnis ex intentione deliberata procedens, an sit necessariò bona vel mala.*

INTENTIO dicitur dupliciter: primò scilicet ipse motus voluntatis tendentis in finem per aliquod mediū: puta volētis sanitatem per medicinam, j. ij.q.xij.art.j. ad vltimū. & secūdò ipse finis intētus vt sic, id est, vt terminat prædictū motū, seu vt acquisibilis à volēte per aliqd: & hoc modo principaliter hic de intentione est sermo. ¶ Primò verò
2 quæritur, † vtrum intentio bona sufficiat ad bonam voluntatem & bonum opus? Et dico ꝙ non: quia si volūtas est bona, est etiam bona intentio: cùm volūtas non dicatur bona, nisi habeat bonum obiectum, & bonum finem: non autem econtra: sed potest intentio esse bona, & obiectum malum: sicut cùm quis vult furari vt largiatur pauperi non patienti extremā necessitatem. Vide j. ij.q.xix.arti.vij. ad vltimū. & subtiliter ij. dist. xviij. arti.v. & distin. xl. arti. ij. Quod autem dicitur, cuius finis bonus est, ipsum quoque bonū est: verum est de fine rerū: sicut si equitatio est bona, equus est bonus, verum est etiam de fine actuū: sicut si bonum est obiectum, puta iustitia, bonus est actus, puta velle iustum: nō autem est verū de fine volentis, sicut non est bonus qui vult malum ad finem bonum, contra Apostolum Romanorum
2 iij. ¶ Secundò quæritur, † vtrū euentus præter intētionem sequens aliquid addat ad bonitatem vel malitiam actus humani? Et dico ex mente S. Tho. & S. Bonauen. & Theolo gorum, ꝙ bonitas & meritum actus humani principaliter consistit in bonitate actus interioris voluntatis: quia solus sufficit ad meritum, si sit cōpletus & perfectus, ita ꝙ sequeretur actus exterior, si adesset facultas & opportunitas: vnde actus exterior non addit ad bonitatem, nisi quantum ad meritum præmii accidentalis. Euentus autem sequēs vt patet prima secundæ, quæst. xx. arti. v. si sit præcogitatus, addit in bonitate; & similiter si non sit præcogitatus, sed per se consequitur in pluribus: quia constat actum in genere suo esse meliorem, ex quo plura bona: & peiorem, ex quo plura mala sequi possunt. Si verò sequitur per accidens in paucioribus, non addit: quia non datur iudicium de re per illud quod per accidēs, sed tantùm per illud quod per se est. Vide etiam prima secūdæ. q. lxxiij. art. viij. & §. Ebrietas.

¶ Tertiò quæritur, † vtrum per intentionem possit quis 3
opera sua alteri applicare? Et dicit Asten. & est mens sancti Tho. in quarto, in materia de indulgentiis, quòd sic tripliciter: & intellige non quantum ad meritum, quod necessariò est proprium, quia sic intelligitur illud Psalmi: Reddet vnicuique secundum opera sua. sed quātum ad satisfactionem. ¶ Primò in singulari: vt cum quis pro alio determinatē satisfacit, & sic quilibet potest alteri sua bona communicare. ¶ Secundò in speciali: vt cùm quis orat pro congregatione sua, vt suis familiaribus & benefactoribus, & ad hoc etiam ordinat opera sua satisfactoria: & sic ille, qui præest religioni, potest illa opera communicare alii, applicando intentionem eorum, qui sunt de sua cōgregatione, ad hūc determinatē. ¶ Tertio in generali, scilicet orādo & benefaciendo pro ecclesia in communi: & sic qui præest ecclesiæ generaliter, potest illa opera cōmunicare, applicando suam intentionem ad hunc vel illum. Et ideo qui præest ecclesiæ generali, communicare potest ea quæ sunt cōgregationis & huius hominis, sed non econtrario. Prima communicatio & secunda non dicuntur indulgentiæ, sed tantùm tertia, vt dictum est suprà Indulgentia. §. v. Et ex his patet ad quid valeant literæ receptionis ad beneficia alicuius ordinis: quæ valent ad participationem satisfactionis superfluentis in illo ordine tantam, quantam intendit cōcedens, cuius intentio debet esse secundum quod iustitia & sapientia diuina diffinit. ¶ Quartò quæritur, † vtrum omnis actio huma- 4
na, id est, procedens ab intentione deliberata, sit necessariò bona vel mala? Et probat sanctus Thomas in tertio, quæstione xviij. articu. viij. quòd sic: quia aut est ordinata vt debet, & est bona: aut non, & est mala. non tamen est semper meritoria & demeritoria: sed medium datur in operatione bona ex genere: puta si detur eleemosyna ex pietate naturali, ab eo qui non est in gratia, puta infideli: quia est bona, sed non meritoria. Contra hoc autem Summa Ang. dicit se colligere aliqua ex S. Bonauen. ij. distin. xlj. sed male procedit, non distinguens inter bonum ac malum, & meritorium ac demeritorium.

De Interdicto primò quid, & quotuplex sit.

1 *Interdictum quid.*
2 *Interdictum ecclesiasticum.*
3 *Censuræ ecclesiasticæ nomine continentur excommunicatio, interdictum & suspensio.*
4 *Excommunicatio, interdictum & suspensio in quibus conueniant, & in quibus differant, & nu. 5.*
6 *Interdictum quotuplex sit.*
7 *Interdictum locale quotuplex sit.*
8 *Interdictum personale quotuplex.*

INTERDICTVM, † cū sit terminus vtroq; iure vsitatus, 1
secundū ciuile siue prætorium dici videtur ab inter, & deo: vnde dicitur quasi inter duos dictum. Institutionib. eodem titu. §. exhibitoria. & olim erat quædam formata & solennis conceptio verborum, quibus prætor fieri aliquid iubebat aut prohibebat. quod tūc maximè fiebat cū de possessione vel quasi inter aliquos contendebatur. & nouē sunt publica, & xxviij. priuata: de quibus gl. & doct. in c. pastoralis. de causa pos. & proprie. & in c. ite cum quis. de rest. spo.

Non

Non autem dicitur ab interdicendo: cùm non semper prohibeat, sed aliquando aliquid fieri iubeat. Instit. eo. §. j. sed sic dicitur secundũ ius canonicũ ꝙ est ecclesiastica censura
2 aliquorũ prohibitiua: & sic de eo hic agitur. ¶ Est † autẽ canonicum vel ecclesiasticum interdictũ separatio à iure vel à iudice facta à certis sacramẽtis, & omnib⁹ diuinis officiis, & ecclesiastica sepultura, iuxta declarãda j. Interdictũ quarto, per totũ. vt haberi potest extra de spon. non nobis. & de
3 pœ. & remiſ. quod in te. ¶ Primò verò quæritur, † cũ nomine ecclesiasticæ censuræ secundũ doct. veniant excõmunicatio, interdictũ, & suspẽsio: quomodo ista conueniant, & distinguantur: & de cessatione à diuinis? Et dico quòd se-
4 cundũ Archi. post Hosti. cõueniũt in multis. ¶ Primò, † quia omnes istæ sententiæ fieri debẽt in scriptis cõtinẽtibus causam. Secũdò, quia nõ relaxantur per sequentẽ, sed per antecedẽtem appellationem. Tertiò, quia ligati aliqua earum, nec eligere nec eligi possunt. Quartò, quia nullus earũ aliqua ligatus debet celebrare diuina: aliter irregularis efficitur. Quintò, quia tales sentẽtias debet præcedere monitio, scilicet cũ feruntur ab homine. Sextò, quia eis ligatus, ante absolutionem iurat de cætero nõ contrauenire: & in eis potest fieri relaxatio ad cautelã: excepto generali interdicto, in quo nõ habet locũ. extra de sen. excom. præsenti. li. vj. In interdicto verò speciali posito in aliqua ecclesia, quãuis dicat Arch. ꝙ non possit relaxari ad cautelã, si dicatur nullũ. Io. tamen Mo. & Cal. &, vt videtur, Io. An. dicit cõtrarium. Septimò, quia huiusmodi sentẽtiæ debẽt obseruari per superiores. Octauò, quia nullus eorũ durante sentẽtia potest testificari: de testi. veniens. Nonò, quia superior non debet eas reuocare, vel pronuntiare nullas, vel de ipsis aliquid disponere, nisi vocatis partibus. Decimò, quia illi ꝙ per priuilegiũ sunt recepti in proprios speciales ecclesiæ Romanæ vel sedis apostolicæ filios, licet propter hoc nõ essent exempti, tamẽ sicut nec excõicari, ita nec interdici vel suspendi possunt ab alio quã Romano pontifice vel legato de latere.
de verb. sig. c. j. li. vj. Et idẽ Io. Cal. excepto primo quod nõ
5 ponit. ¶ Differũt verò † illa tria secundũ Archi. post Ioan. Cal. in multis. Primò, quia excõmunicatio & suspẽsio ferũtur propriè cõtra singulares personas, licet suspẽsio feratur contra clericos tantùm: interdictũ verò fertur contra loca propriè & vniuersitates & collegia: interdum autẽ & contra singularẽ personam, sed non ita propriè. Secundò, quia cum suspenso & interdicto participari potest in omnibus, exceptis sacramẽtis certis & diuinis officiis, non autẽ cum excommunicato. Tertiò, quia effectus excõmunicationis latæ suspẽdi nõ potest: sed effectus aliarum sic. Quartò, qa episcopi nõ incurrũt aliquam sententiam suspensionis vel interdicti prolatã ab homine vel à iure, nisi specificè exprimantur: de sent. excom. quia periculosum. lib. vj. quod privilegium non habent quantum ad excommunicationem. Quintò, quia interdictum generale relaxari nõ potest: addẽ, vel potius nõ oportet, ad cautelam: sed ab aliis sentẽtiis potest quis absolui ad cautelã. Sextò, quia interdictum generale in locũ proferri nõ potest sine licentia papæ speciali pro debito pecuniario: sed bene excõmunicatio & suspensio. de appel. præterea. secus de speciali, id est, singulari contra aliquã ecclesiã. Cessatio autem à diuinis, vt not. Pan. in
c. dilectus. de app. differt ab interdicto: quia ipsa est quid facti: cùm nõ sit aliud quàm suspẽdere organa ministrorum vt ibi nõ celebrẽt: sententia verò interdicti est quid iuris. Vnde quãdo supponitur locus interdicto, ibi celebrãs etiã forẽsis incurrit irregularitatẽ: vt in c. is qui. de sen. excom. lib. vj. Secus autẽ in cessatione à diuinis, vt volunt doct. in
c. irrefragabili. de of. ord. ¶ Secundò quæritur, † quotuplex 6
est interdictũ? Et dico ꝙ in genere est triplex, scilicet personale tãtùm, id est, quo interdicitur persona, nõ locus vel habitatio personæ: & locale tantũ, id est, quo interdicitur locus vel habitatio, & non persona loci: aliud locale & personale simul. Sciendum est autẽ ꝙ aliud est interdicere locum, aliud homines loci, vel homines & locũ: quia si locus tantũ est interdictus, homines loci, qui nõ dederũt causam interdicto, alibi possunt audire diuina, & ecclesiastica recipere sacramẽta. Si verò homines, aut loc⁹ & homines sunt interdicti, tenebũtur etiã alibi seruare interdictum, nisi in casibus expressis à iure: vt colligitur in c. si sentẽtia. de sen. excõ. lib. vj. in tex. & in gl. ¶ Tertiò quæritur, † quotuplex 7
sit interdictum locale? Et dicit Sum. Ang. ꝙ est triplex, scilicet generale: vt cùm interdicitur regnũ vel prouincia vel diœcesis. & speciale: vt cùm interdicitur ciuitas, castrũ, aut villa. & singulare: vt cũ interdicitur certa ecclesia, vel certæ ecclesiæ. Sed contra primò, quia Sum. Ro. & Supple. & omnes Sũmistæ ordinis eius dicũt quòd nõ est nisi duplex, generale scilicet & speciale. Secundò, quia in iure nõ reperitur interdictũ locale singulare: imò qd ipse dicit singulare, in iure dicitur speciale vel particulare. & quod dicit speciale, in iure dicitur generale: vt patet expressè ex intẽtione canonis, de verb. sig. cùm in partibus. & de sen. excom. si ciuitas. lib. vj. Et ideo dico ꝙ est tantùm duplex, scilicet generale & speciale seu particulare. Est autem interdictũ locale generale, quo interdicitur regnũ, vel prouincia, vel ciuitas, vel castrũ, aut villa. de verb. sig. cùm in partibus. vbi declaratur sic debere intelligi interdictũ terræ generale ĩ priuilegiis. Interdictũ verò locale speciale siue particulare, est quo interdicitur vna certa ecclesia, vel plures certæ ecclesiæ: nõ autẽ omnes ecclesiæ alicuius ciuitatis vel loci. Vnde dicitur interdictũ generale, quia totum aliquid sine exceptione cõprædẽdit, vt innuit gl. in d. c. cùm in partibus. & Pan. speciale verò, quia nõ cõprædendit totũ, sed partẽ. Et propterea dicit Arch. post Cal. ꝙ est interdictum speciale, cum interdicitur aliqua ecclesia, ac etiã cũ interdicuntur omnes ecclesiæ vnius ciuitatis aut ꝓuinciæ: quia etsi non in illis ecclesiis, tamen in aliis locis illius ciuitatis extra ecclesiam possent celebrari, & audiri diuina ab hominib⁹ illius loci. hæc ille. qui intẽdit ꝙ sit speciale: quia nõ comprædẽdit omnia loca ciuitatis, sed quædam, id est, ecclesias. ¶ Quartò 8
quæritur, † quotuplex est interdictũ personale. Et dicit Sũ. Ang. ꝙ triplex, scilicet generale, quo interdicitur populus regni, castri, villæ vel ciuitatis. & speciale, quo interdicitur aliquod collegiũ, vel vniuersitas ĩ populo inclusa: & singulare, quo interdicitur certa persona, vel etiã incerta: vt cùm dicitur: qui fecerit hoc, sit ipso facto interdictus. Sed qa ista nullo iure probantur, melius Sum. Ro. & alii dicunt ꝙ est duplex tantũ, scilicet generale, & speciale, siue particulare. Est autem interdictũ personale generale, quo interdicuntur homines regni, prouinciæ, ciuitatis, castri aut villæ vniuersaliter. ar. d. c. cùm in partibus. Interdictũ verò personale speciale vel particulare seu singulare, est quo interdicitur pars vnius ciuitatis vel castri aut villæ, vt certa persona, vel certæ personæ, aut etiã incerta: vt cũ dicitur, qui fecerit hoc vel illud, sit ipso facto interdict⁹. Vnde si interdicatur tota aliqua vniuersitas, quæ sit pars alicuius populi, puta totum studium Ticinense, non est interdictũ generale, sed speciale, siue particulare, dictum à parte alicuius terræ.

Rursus de Interdicto secundò, & quos liget.

1 *Interdictum qualiter promulgandum, & quando liget. & num. 2.*

3 *Interdicta alicuius terra, quatenus se id extendat.*
4 *Interdictum regni quò se extendat.*
5 *Interdicta ciuitate an comprehendantur suburbia.*
6 *Interdicta ecclesia interdicuntur capellæ & cœmeterium.*
7 *Interdicto loco ob delictum rectoris, non sunt homines interdicti.*
8 *Interdicta ecclesia non sunt clerici interdicti.*
9 *Interdicto clero non est locus nec populus interdictus.*
10 *Interdicta vniuersitate si quis de ea alò se transferat, an ibi censeatur interdictus.*
11 *Interdictus an censeatur, qui ab interdicta vniuersitate bannitus est.*
12 *Interdictus si ingrediatur posteæ monasterium, an ibi poterit ordinari.*
13 *Interdicta vniuersitate an ligentur absentes, & contradicentes.*
14 *Interdicto ciuitatis non includuntur aduenæ. & nu. 20.*
15 *Ciuitate interdicta an comprehendantur qui sunt in suburbijs & nobiles. & nu. 16.*
17 *Interdicta familia alicuius, an in ea contineantur clerici.*
18 *Impuberes an comprehendantur in interdicto.*
19 *Mulieres an sint interdictæ, interdicto populo.*
21 *Interdicti sententiam proferens tenetur illam obseruare.*

INTERDICTVM secundò considerandum est quantum ad hoc vt sciatur, quando, & quos liget. Et dico multa.
1 ¶ † Primum. Ad hoc vt sententia interdicti obliget, sufficit eam publicè promulgari, nec postea necesse est eam singulorum auribus inculcare. dist. xvj. quod dicitis. sufficit etiam cùm quis scit vicinos suos maximè ecclesiã metropolitanam recepisse, & seruare sententiam, de post. prælat. c. j. in super omnes religiosi tam exẽpti quàm nõ exempti, qui viderint vel sciuerint ecclesiã matricẽ loci, id est, maiorẽ, iuxta dicta ſ. Excõmunicatio. ix. §. xlvij. seruare quodcũq; interdictum positũ authoritate sedis apostolicæ, vel ordinariorum, debent & ipsi seruare: alioquin sunt excõmunicati. & idem in interdictis & cessationibus à diuinis inductis per statuta prouincialiũ conciliorũ vel episcoporũ authoritate: & in generalibus cessationibus à diuinis ciuitatum, terrarum, & aliorũ locorũ, quas aliquando ex consuetudine capitula, collegia, vel conuentus secularium aut regularium ecclesiarum sibi vendicant, nõ obstantibus quibuscunque appellationibus ante ea, etiã ad sedem apostolicã vel alium interiectis, & aliis obiectionibus quibuscunq;: vt in cle. ex frequẽtibus. de sent. excõ. & hæc quidem dicta sunt ex corpore iuris: sed per extrauagantẽ Martini quinti, quæ incipit, insuper ad euitandũ scandala. quam habes ſ. Excõmunicatio. j. notabili iiij. nõ tenetur quis obseruare interdictum ecclesiasticum à iure vel homine generaliter promulgatũ, nisi talis sententia fuerit contra personã, collegium, vniuersitatẽ, ecclesiam, cõmunitatem, vel locũ certum, vel certã à iudice publicata vel denũtiata specialiter,
2 & expressè. ¶ † Imò etiã eo sic publicato ipso iure in quosdam cum excõmunicatis in casu quo minorẽ incurrunt excommunicationẽ sine canonica monitione præmissa: quo casu ipso iure nullum est, sicut & suspensio quælibet. intellige si feratur ab inferiori à papa. de sent. excom. statutum. lib. vj. quæ monitio dicitur canonica & legitima, quando nominatim admonentur aliàs nõ: vt in c. constitutionem. eo. tit. & lib. Contra alios autẽ licet debeat præcedere monitio quando fertur pro cõtumacia, secundum Inn. in c. ad hęc quoniã. el iij. de appell. tamen tenet. & similiter si proferatur sine scriptis: quanuis iudex incurrat pœnam, de qua in c. j. de sent. excõ. lib. vj. Et generaliter puto interdictum non ligare in omni casu, in quo excõmunicationis sententia non ligat. de quo ſ. Excõicatio. §j. notabili j. Secundò, quãdo interdictũ est latũ propter aliquos, & illi nõ seruãt, allegãtes sua priuilegia. de priui. petisti is. quod Host. limitat, quando est positũ ad eorum querelam propter eorũ vtilitatem: quia tunc alii seruare non tenentur: & sic efficitur nullum. quod limita, quando priuilegiorũ fines excedunt, vt ibi: secus si nõ seruatur ab his, propter quorũ delictũ positum est: quia licet ipsi violent, alii tamẽ seruare tenentur.
¶ † Secundũ. Cùm interdicitur terra alicuius domini, se- 3
cundum Arch. post Ioan. Cal. intelligitur primò de ea quæ est sua quo ad dominiũ iurisdictionale: & multo fortius si esset illius domini simpliciter & absolutè propria. Et secũdò de ea quam ab alio tenet in feudũ vel emphyteusim: cum ad eũ spectet vtile dominiũ. cuius contrariũ tenuit Rodo. de feu. sed cõtra eum est dicta ratio, & tex. in c. j. de po. prælat. in verbo, terrarũ. Et tertiò de ea quæ pertinet ad illum ratione dotis vxoris: quia constante matrimonio maritus est dominus dotis. Et quartò secundũ Ioã. And. & Gemi. in d. c. si sentẽtia. de sent. excom. lib. vj. de ea, in qua solum habet vsumfructũ. Et quintò secundũ Inno. & Host. de ea, quæ sibi fauet in crimine. & cõcor. Ber. Non autem intelligitur de ea quæ est sibi pignorata: de qua tamẽ intelligeretur, si diceret iudex, Interdico terrã, quam ille tenet. secundum Ioã. And. quia creditor habet possessionẽ verã pignoris. ff. de vsuc. l. serui. Et si talis dominus, cuius terra interdicitur, habet terrã in diuersis prouinciis aut locis, secundum Cal. & Gemi. si habet eam pro parte & pro diuiso, omnes illæ partes sunt interdictæ: sed si pro indiuiso, secus: ne innocens puniatur: arg. j. q. iiij. c. fi. Et si talis dominus postea nouam terrã acquirat, illa non subiacet interdicto, nisi lator sententiæ expressisset tam de habita quàm de habẽda. Et si vendat aut perdat terrã interdictã, nõ propter hoc tollitur interdictum: cùm onus rei huius trãseat cum ipsa: de deci pastoralis. Nec est iste modus tollendi interdictum, quod debet relaxari per iudicẽ: qui tamen cessante causa interdicti se facilẽ exhibet. ¶ † Tertiũ. Si dicat iu- 4
dex, Interdico regnũ Franciæ: extenditur interdictũ ad totam terrã adhærentẽ ei tempore latæ sentẽtiæ siue ratione dominii, siue ratione feudi. de po. præl. c. j. vel secundũ glo. ibi, extenditur etiã ad terras quæ adhærẽt ei præstando auxilium tempore prolati interdicti. Si verò dicat, Interdico terrã regis Franciæ: die vt §. priori. ¶ † Quartũ. Si inter- 5
dicitur ciuitas, castrum, aut villa, interdicta intelliguntur suburbia & continentia ædificia illius loci: de sent. excõ. si ciuitas. lib. vj. licet propriè nõ omnia ista habeãt suburbia. Et hoc etiã si dicta suburbia & cõtinentia ædificia in nullo erant subiecta dicto loco vel vniuersitati interdictæ: modò in eis habeat iurisdictionẽ qui interdicti sententiam protulit. Quam iurisdictionẽ si nõ habet, licet iure scripto nõ videantur interdicta suburbia: tamẽ ponderata ratione dicti cap. si ciuitas. quæ est, ne vilipendatur censura ecclesiastica, secundũ Archid. dici posset ꝙ etiam tunc intelligantur interdicta, nõ ab homine, sed à iure: de sent. excõ. c. nuper. Intelliguntur autem suburbia secundũ Ioan. de Deo, ea quæ sunt intra vltimã portam, & faciũt cum ciuitate publicas functiones, & vocãtur ad cõsilia & conciones. vel secundum Gemi. dicũtur burgi extra & prope ciuitatem, in quibus domus sunt contiguæ. Vel secundũ Archi. dicuntur domus, per quas est iter rectũ eundi ad ciuitatẽ vel locum. Et omnes isti virtualiter dicunt idẽ, intendentes ꝙ suburbia sunt burgi, qui incipiunt ad portã ciuitatis, & iuxta publicam viam extenduntur tantum, quantũ & vsus loquentium burgos appellat: quod est aliquando vsq; ad vltimam

portam, siue secundū vallū, vbi scilicet est vltima porta & secundum vallum, seu refossum, vt Mediolani: non autem semper. Continentia verò ædificia cōmuniter à docto. dicuntur domus circa ciuitatē non cōputatæ intra suburbia, nec directe ducentes ad ciuitatē. Sed gl. in d.l.si ciuitas. dicit iudicis arbitrio relinquendum quæ dicantur cōtinentia ædificia: quia nō dicitur ex contiguis, sed cōtinentibus. quod intellige quantū ad terminum vel extensionē talium ædificiorū, quam iudex aut bonus vir arbitrari debet tantum extendi, quantum exigit ratio d.c. quæ est, ne censura ecclesiastica vilipendatur, vt dictū est. Vnde si ita iacent ꝙ commodè populus confluere posset illuc pro diuinis, sunt continētia ædificia & interdicta: aliàs secus: puta si distent per milliare, nec passim potest populus illuc conuenire.

6 ¶ †Quintū. Interdicta ecclesia, interdicta est capella eius, & cœmeteriū, si sunt ecclesiæ contigua: nec poterit quis celebrare in capella, vel in cœmeterio sepeliri: aliàs secus. d. c. si ciuitas. Contigua autem, secundū gl. sunt, quorū extrema se cōtingunt: ita supple, ꝙ remanent distincta, siue duo sine medio: vt si duæ domus habeāt duos muros se tangentes: vt patet v. Physic. Cōtinua verò, vt ibi dicitur, sunt quorum vltima sunt vnū: vt si duæ domus habeāt solum vnum

7 murum cōmunem intermedium. ¶ †Sextū. Interdicto loco generaliter aut specialiter propter delictū domini vel rectoris, non sunt interdicti homines vel clerici talis loci: vnde extra illa loca possunt audire diuina, & ibi sepeliri, si ibi mortui fuerint, vel elegerint sepulturā: & clerici celebrare, quia nō sunt interdicti, nisi fuerint in culpa interdicti ponendi: quia tales vbiq; sunt interdicti. & tex. est in c. si sententia. de senten. excō. lib. vj. & not. Pan. in d.c. quod in te. de pœn. & rem. & c. nō est vobis. de spon. Sed limita, nisi & ipsi fuerint interdicti propter dominū puniendum in eis: quia tunc vbiq; sunt interdicti: de sent. excō. si ciuitas. lib. vj. Similiter si locus vel ecclesia interdicta est propter delictum clericorū tantum, vel quia fuit violata. parochiani nō sunt interdicti: sed possunt in alia ecclesia non interdicta eligere sepulturam, & audire diuina, secundum Host. sed secundum Inn. si est interdicta ecclesia aliqua in pœnā populi, licet multi ex eis nō deliquerint, sed tolùm vniuersitas, vel forte quia deliquit dominus, & in hoc punitur qui nō est in culpa, nō potest alibi eligere sepulturā, nisi ex priuilegio speciali. Et idem Arch. post Ioā. Cal. Et licet cōtrariū dicat Sum. Ang. quia c. quod allegat, scilicet, vt priuilegia. de priui. loquitur quādo populus est interdictus. Tu tamē dic cū eis: quia eo casu totus populus est interdictus, licet nō totus sit in culpa: sicut & cùm interdici-

3 tur propter delictū domini. ¶ †Septimū. Interdicta aliqua ecclesia, propter hoc nō intelligitur clerus eius esse interdictus: vnde clerici eius licitè celebrabunt in alia: arg. de priui. per exemptionē. lib. vj. & ecōtrario interdicto clero alicuius ecclesiæ, nō propter hoc intelligitur ecclesia interdicta: vnde in ea licitè celebrabunt alii clerici, secundū Ioan.

9 And. in d.c. si sententia. ¶ †Octauū. Cùm interdicitur clerus alicuius loci, nō ex hoc intelligitur locus vel illius loci populus interdictus, secundū Ioā. Cal. nec ecōtrario, interdicto populo intelligitur clerus aut locus interdictus, sed singuli de populo: vnde nec in illa terra, nec alibi poterunt admitti ad diuina, nisi in casibus iure expressis: vt in d.c. si sententia. quia ista sunt diuersa: vt in d.c. si sententia. & aliud est interdictū loci, aliud vniuersitatis vel collegii: de vsuris. c. j. lib. vj. Et nomine cleri dicit contineri non solùm promotos ad ordines, sed etiā religiosos & religiosas, cōuersos & cōuersas: qui ita sunt ad ecclesiam translati ꝙ de populo propriè dici non possunt. xij. q. j. c. duo sunt. Vnde clerici possent celebrare sicut prius, secundū Ioan. Andr. in d.c. si sententia. id est, alta voce pulsatis campanis, interdictis tamen exclusis: vt ei imponit Sum. Ang. & poterūt admitti omnes, qui nō sunt de populo illo, & non sunt causa interdicti. & ita tenet Arch. in d.c. si sententia. & Fede. cōsi. lxx. & similiter secundum Cal. admitti possunt qui erāt de populo illo, sed domicilium transtulerunt, si nō fuerunt in culpa: quod est verius. Et sequitur Gemi. in d.c. si sententia. licet Asten. dicat ꝙ remanent interdicti, donec sententia relaxetur, saltē circa eos. Dicit tamen Cald. ꝙ eo casu seruari debet moderatio cap. alma. vt scilicet celebrētur diuina submissa voce, ianuis clausis, nō pulsatis campanis, &c. aliquin præstari videretur occasio periculi, quia audirentur voces, & censura vile esceret. Vnde consulendū esset clericis vt durante tali interdicto, abstinerēt à publica celebratione. quod Sum. Ros. approbat cum Arch. & Sum. Ang. male reprobat dicens quòd moderatio c. alma. & c. quod in te. de pœn. & remis. intelligūtur quādo locus est interdictus: & non expresso loco in sententia interdicti, nō habet locū cessatio diuinorū, & alia, quāuis sit generale. Sed re vera opinio Cald. est tutior, & d.c. cōformior, vt patet intuenti. nec Io. And. dicit illud quod iste illi imponit. Et si interdicto populo clerus potest celebrare ibi diuina, multo fortius in generali interdicto terræ clerici, licet illud seruare teneātur secundū Veruec. tamē poterūt celebrare alibi, quia eorum personæ nō sunt interdictæ. ¶ †Nonū. Si quis de vniuersitate interdicta se transferat ad aliquē locū primo dimisso, secundū Cal. si est specialiter interdictus, aut de populo interdicto: ita ꝙ fuit in culpa, propter quam latū fuit interdictū: quocūq; se transferat remanet interdictus. d.c. alma. §. illis. sed si nō fuit in culpa, ex toto desinit esse de populo interdicto, credit circa eum cessare interdictū: quia in eo cessat causa sufficiēs & cōseruās, & cō sequēter effectus. dis. lxj. neophytus. Asten. tñ tenet ꝙ ligetur donec relaxetur sententia circa eū: nisi forte iudex ligare eum nō intēdebat, nisi quādiu erat subditus illius dominij. Sed hoc dic verum, qñ fuit tēporaliter interdictus, aut fuit in culpa. Si verò ecōtrario existēs de populo nō interdicto sit de populo vel de vniuersitate interdicta, credit ꝙ ex tunc ligetur sicut & alii, cùm factus sit mēbrū corporis illius, & sic debet eodem iure cēseri. dis. xij. c. j. ¶ †Decimū. Si existēs de populo vel vniuersitate interdicta bāniatur simpliciter, & nō ad tēpus: secundū eundē Cald. circa illū cessat interdictū: quia nō amplius cēsetur de vniuersitate illa vel populo. Secus de continato vel de relegato ad tēpus: quia est ciuis & de populo: vt ff. de inter. & releg. l. relegati. Sed intellige si non fuit in culpa. ¶ †Vndecimū. Si verò talis existēs de vniuersitate vel populo interdicto ingrediatur monasterium, post professionē indubitāter poterit ordinari, secūdū eūdē Cal. quia desinit totaliter esse de populo. quod intelligo, etiā si fuit in culpa: cùm religio sit maxima pœna & mors ciuilis. arg. eorū, quæ dicētur §. de cruce signatis. sed ante professionē tutius est ꝙ nō ordinetur durante interdicto: tūsi fuerit ordinatus, putat ordinationē tenere: arg. de sentē. excō. religioso. lib. vj. Et ante professionē, secūdū Gemi. in d. c. si sententia. & sequitur Fede. poterit interesse diuinis sine relaxatione interdicti. ¶ †Duodecimū. Absentes tēpore quo interdicti sententia fertur in vniuersitatē vel populū, & similiter præsentes nō cōsentientes, sed cōtradicentes aliorum culpæ. Ioan. And. in d.c. si sententia. refert quosdā religiosos tenere ꝙ nō ligentur etiā quo ad ecclesiā: qa absens & ignorans ex maleficio non obligatur. xv. q. j. aliquos. &

c. non

capit. non est. & quia pœna suos oportet tenere authores. de pœn. dist. j. nemo. Sed nō ponderāt, inquit, ꝙ pœna interdicti puniuntur etiā qui nō peccauerūt: de spon. nō est. vnde secundū eum ligātur. quod probat d.c. si sententia. licet fateatur eos insontes quo ad Deū. & hoc placet Cal. Et si talis absens est de alia ciuitate vel populo, licet receptus fuerit in ciuē aut populare populi interdicti, & fortè ibi nunquā habitauerit, vt faciūt Veneti: credit Cal. dicto populo interdicto esse interdictū. quod ego verū non puto, si non sit in culpa: qa nō est ratio maior, cùm sit ciuis duarū cōmunitatū, ꝙ magis ligetur cū vna, quàm remaneat solutus cū

14 alia. ¶ Decimumtertiū. †Habitātes in ciuitate non ciues, nec de populo illius existētes, nō includūtur in interdicto illius vniuersitatis vel populi: vt in d.c. si sententia. si tamen locus esset interdictus, in eo audire diuina nō possent, sed

15 extra, secundū Cal. ¶ Decimumquartū. †Ciues habitātes cōtinuò extra ciuitatē, suburbia vel cōtinentia ædificia, interdicto populo vel ciuibus ciuitatis, intelligūtur secundū Cal. & ipsi interdicti, etiā vbicunq; habitēt: ex quo ponuntur ciues vel de vniuersitate interdicta. ¶ Decimūquintū.

16 †Nobiles & marchiones, comites, barones, & huiusmodi habitātes in ciuitate interdicta, ligantur secundū Cald. si sunt de tali populo vel vniuersitate. quod inde patet, quia subeunt onera, & habēt honores sicut & alii. & idem si per priuilegia essent exēpti ab oneribus. Secus si essent sui iuris, vel ex cōsuetudine, vel ex priuilegio imperiali, ita ꝙ dictæ vniuersitati tanquā de eius corpore in nullo participa-

17 rent. ¶ Decimūsextū. †Interdicta familia alicuius secundum Rod. erūt interdicti clerici de eius familia, nisi specialiter eximātur. & idē Asten. si autē interdicātur omnes doctores alicuius ciuitatis, nō sunt interdicti clerici, qui sunt doctores, per gl. in d.c. si sententia. Similiter si interdicatur clerici, nō veniūt religiosi nō habētes dignitatē. & de hoc §. Clericus. j. §. j. Nec est verū quod dicit Gemin. in d.c. si sententia. ꝙ interdicto clero veniūt etiā regulares conuersi & cōuersæ: qui ita sunt ad ecclesiā transłati ꝙ de populo dici nō possunt: quia gaudēt eodē priuilegio cū clericis suæ religionis, qui in materia odiosa nō veniūt nomine clericorū: vt §. Clericus. j. ¶ Decimūseptimū. †Interdicto populo interdicti sunt impuberes eius, secundū Ioan. de Deo, si sunt doli capaces: qa ætas illa est plena malitiis & mēdaciis. de deli. pue. pueris. Si verò sunt doli capaces, possunt audire diuina in terra nō interdicta, nō autē in interdicta: quia non est eis iure cōcessum. ¶ Decimumoctauū.

19 †Interdicto populo nihilominus interdictæ sunt mulieres viris suis, quantū possunt, in culpa interdicti cōtradicētes, qa sunt de eodē corpore: sicut & de viris cōtradicentibus aliis dictū est §. §. xij. in quo tamē Sum. Ro. & Angel. Ioan. de Deo imponūt cōtrariā. ¶ Decimumnonū.

20 †Homines nō interdicti aliūde venientes ad terrā interdictam, ibi sunt interdicti, ad hūc sensum ꝙ secundū Asten. de mente Host. nō possunt ibi celebrare nec audire diuina: qa loco interdicto intelligitur omnib. interdictū audire diuina, nisi sup hoc sint aliqui priuilegiati: puta accipiētes crucē pro subsidio terræ sanctæ. & hoc nunc est expressum

21 de priuil. licet. li. vj. ¶ Vicesimū. †Proferēs sententiā interdicti tenetur illā obseruare, & ei⁹ superior, vt patebit ex dicēdis j. Interdictū. vj. §. j. & si eā nō seruat, nō tñ ꝓpter hoc alii excusantur: vt j. eod. §. sed tenentur seruare, etiā si ipse intēdebat relaxare, sed hoc nō expressit. & de hoc ibidem.

Rursus de Interdicto tertiò, à quo ponatur aut suspendatur.

1 *Interdictum contra quem ponatur.*

2 *Interdictum à quo ponatur. & num. 3.*

4 *Interdictum contra priuilegiatos.*

5 *Interdictum ob quas causas ponatur.*

6 *Monitio an præcedere debeat interdictum.*

7 *Interdictum an in scriptis, & sub qua forma feratur.*

8 *Interdictum an possit suspendi, à quo, & qualiter. num. 10. & 11.*

9 *Interdictum non suspenditur per appellationem.*

12 *Interdictum qualiter relaxetur seu tollatur. & num. 13.*

14 *Interdictum generale non relaxatur ad cautelā secus de speciali.*

15 *Interdicta ciuitate si aliqui ciues satisfacere volunt, an eis relaxetur interdictum.*

16 *Interdictum à quo relaxetur.*

17 *Superior an relaxet interdictum inferioris.*

18 *Interdictus si se offert ad iustitiam eorum pro quibus sententiā accepit, an absoluatur.*

19 *Interdictum an tollatur, si ille, cuius culpa latum est, vult satisfacere.*

INTERDICTVM tertiò considerandum est à quo poni possit, quæ sit forma ponendi aut relaxandi illud. De posito enim ab homine quātū ad hoc certa regula dari nō potest. ¶ †Primo verò quæritur, contra quid vel quem poni possit interdictū? Et dico ꝙ generaliter contra omnem personam subditam cuiuscunque conditionis, & contra omnem vniuersitatem, & contra omnē locum à suo prælato: aliter sententia lata à iudice non suo non ligat. de offic. delegati. sanè. el j. & de iud. at si clerici. de priuilegiatis tamen ne possint interdici, j. §. iiij. de filiis etiā Romanę ecclesiæ vel apostolicæ sedis, 5. Interdictum. j. §. j. ¶ Secundò quæritur, †à quo poni possit interdictū? Et dicit Archid. 2 ꝙ ab homine & à iure, & ab vtroq; quandoq; interdictum generale, quandoq; speciale, & quandoq; etiam singulare: quod non est sic intelligēdum quasi interdictum diuidatur in hęc tria: sed locale intendit diuidere in duo, scilicet generale & speciale, quod etiam dicitur singulare: sed quia de generali locali & personali simul agit, ideo ponit tantùm tria membra prędicta, s. generale, tam locale quàm personale, & speciale locale, & singulare personale. & ista patēt consideranti diffinitiones eius, tertia parte titul. xxvij. c. ij. imò hoc ipse dicit expresse ibi c. v. circa princip. ¶ Tertiò quæritur, †à quo homine poni possit interdictū generale 3 locorum & personarū, & speciale & singulare? Et dico ꝙ hoc potest primò in genere omnis potens excōmunicare vel suspēdere ratione iurisdictionis ordinarię vel delegatæ super interdicendos. de verborū signifi. quærenti. de officio delega. quia pontificali. lib. vj. Et secundò papa in tota ecclesia, vt planum est. Et tertiò delegatus etiā cōtra suæ iurisdictionis episcopū. de offi. deleg. c. sanè. & subdelegatus. de offic. deleg. c. ex literis. quod planum est si in literis delegationis est clausula cōsueta, scilicet cōtradictores per censuram ecclesiasticā compescendo. de verb. signifi. quærenti. & similiter si datus est simpliciter sine dicta clausula: quia tunc poterit hanc pœnam imponere, maximè vbi est expressum à iure. de offic. deleg. de causis. Et quartò ordinarius episcopus cōtra eos qui sunt suæ iurisdictionis: nō tamen debet suspēdere vel interdicere clericos aut eorum ecclesias perpetuò vel ad longū tempus, nisi de cōsensu capituli. de excess. prælat. c. j. maximè quādo procedit ex officio. regulariter tamen sentētia pastoris solius de iure & de cōsuetudine timēda est & tremēda. xj. q. ij. cap. j. xvj. quæst. ij. visis. de offic. ordi. cùm ab ecclesiarum. Et hoc potest electus confirmatus, nondū consecratus: quia hoc est iurisdictiōis. de elec. trā missam. Et quintò inferior prælatus habens iurisdictionē ordinariā contra sibi subditos.

Universidad de Sevilla Biblioteca

de consue. cùm inter. de offic. ord. cùm ab ecclesiarũ. vbi notatur qui & quãdo inferiores ab ipsis habeant iurisdictionẽ ordinariã. Et sextò sede vacãte capitulũ. de ma. & obe. is qui. Non põt autẽ interdicere mulier prælata & priorissa vel abbatissa: quia hæc ad potestatẽ elauiũ pertinet. de pœn. & re. noua. Nec canonici ecclesiæ cathedralis possunt similiter interdictum ponere in aliquo loco vel ecclesia. de
4 his quæ fi. à ma. par. cap. quæ sunt. ¶ Quartò quæritur, †à quo homine poni possit cõtra priuilegiatos ne possint interdici? Et dico multa. ¶ Primũ. Exẽpti à prælatis nõ possunt ab eis interdici etiã indirectè: imò prohibetur eis ne in exemptorũ odiũ aut priuilegiorũ fraudem interdicant vel excõmunicent vẽdentes eis aut ab illis emẽtes, aut eis cõmunicãtes: aliter cõtrafacientes sunt puniẽdi. de priuil. quanto. Si tamen exẽptus ab vna parte beneficiũ habet, ratione cuius nõ sit exẽptus: in hoc diœcesani sui sentẽtiis subiacet. de priuil. cũ capella. Similiter ratione delicti & cõtractus interdici possent: vt §. Exẽptio v. §. viij ¶ Secũdũ. Priuilegia q̃ aliqui excõicari vel eorũ terræ interdici nõ possint cõcessa singularibus psonis ecclesiasticis vel secularibus, nõ extẽduntur ad sentẽtias ordinariorũ: quia ipsi tales excõicare & interdicere possint, niũ cõcessa fuerint regibus, reginis, vel eorũ filiis, aut religiosis, nõ ratione psonarum, sed ordinum vel locorũ. de priuil. ne aliqui. lib. vj. ¶ Tertiũ. Si dominus tẽporalis supponat terrã suã, & ꝓget in se iurisdictionẽ alicuius episcopi, põt terra eius ab illo interdici, secundũ Host. si ordinarius cõsensit in prorogationẽ. de foro cõpet. c. significasti. si verò non cõsenserit, adhuc putat q̃ possit: & clerici tale interdictũ seruare tenẽtur: de iureiur. ex rescripto. & de offi. deleg. c. P. & G. Licet enim laicus per specialẽ conuentionẽ nõ possit supponere aliis ecclesias vel personas ecclesiasticas terræ suę: tamen cũ vniuersitate tacitè transeunt. ¶ Quintò quæritur,
5 †vtrũ impositio interdicti requirat causam aliquã, & quã? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ Inn. Host. Bern. interdictum poni nõ põt sine causa rationabili, sicut nec cessatio à diuinis: vt §. Cessatio. §. j. dictũ est: extra eo. cũ medicinalis. lib. vj. & de his quæ fi. à ma. par. ca. c. quæsiuit. quã decretalẽ Inn. & Host. sic intelligũt q̃ sentẽtia interdicti nõ est ferẽda propter culpã particularis psonæ, sed vniuersitatis, nisi sit dñs loci. de sponsa. non est vobis. de offi. deleg. sanè. Igitur ferri põt propter delictũ dñi vel capituli sine alicuius cõmunitatis. ¶ Secundũ. Nullus locus põt interdici authoritate ordinaria, vel delegata pro debito pecuniario vel cuiusuis pecunię quãtitate: aliàs nõ tenet, nisi fieret de sedis apostolicæ speciali & expressa licẽtia per extrauagantẽ Bonifacii octaui, quę incipit, prouidẽ. quod Archid. videtur limitare de interdicto generali, dicens poni posse speciale pro dicta causa: qui nõ loquitur de ponẽdo authoritate papæ, q̃a sic poni põt generale: ergo loquitur de ponẽdo authoritate episcopi. Standũ tamen est cõsuetudini in hoc. ¶ Sextò quæritur, †vtrum positio interdicti requirat monitionẽ? Et dico secundũ Cald. q̃ si fertur ab homine propter cõtumaciã, necessaria est monitio præcedẽs, & forma quę traditur, de sent. excõ. c. j. li. vj. & sic intellige de appellationibus. c. reprehensibilis. Si tamẽ sine ea fiat, tenet, vt ibi innuit gl. Si verò fertur, ꝓpter delictũ, secundũ Sum. Ros. indistinctè nõ est necessaria monitio. Sed tu limita propter delictũ cõmissum, ita qd̃ inferatur in pœnã, vt dicit Inn. q̃a tunc ꝓbata culpa, vel notoria existẽte, imponi potest sine monitione & pœnitenti & correpto: sicut & de suspẽsione patet. v. q. iiij. in loco. qd̃ Suppl. limitat de pœna statuta per canonẽ, quæ incurritur ipso facto: q̃a si impb

natur ab homine pro pœna, debet præcedere, vt dicit, monitio. Sed est impossibile: qa respectu præteriti vt præteritum, nõ habet locũ monitio, nisi quatenus est aliquo modo futurũ, quo modo intelligitur c. sicut. de coha. cle. & mulier. quod allegat. Si verò inferatur à iure propter delictũ, sit sine monitione, secũdũ Archid. post Cal. siue sit speciale, siue generale. ¶ Septimò quæritur, †vtrum interdictũ ferẽdũ sit sub aliqua forma verborũ? Et dico q̃ interdictum ferri quidẽ debet in scriptis cõtinentibus causam: & exemplar tenetur iudex tradere interdicto intra mẽsem si fuerit requisitus, sub pœna suspensionis ab ingressu ecclesiæ p̃ mensem: vt de sent. excõ. cum medicinalis. lib. vj. tamen nõ est aliqua forma verborũ necessariò obseruãda: sed potest esse ista vel similis seu æquiualens: Nos propter talẽ causam ecclesiã siue terrã talẽ supponimus interdicto. de verb. sign. cum partibus. & de offic. deleg. sanè. & vt dicit Inn. cõiter additur, ecclesiastico, ad differentiã interdicti legalis. Potest autẽ iudex sententiam talẽ pro sua volũtate determinare: puta interdicẽdo missam cũ cantu, vel horas, aut sepulturas, & huiusmodi: vel excipiendo aut subiiciendo quos vult, & qñ vult: puta qñ dominus terrę est ibi præsens, & huiusmodi. de spon. nõ est vobis. ¶ Octauò quæritur, †vtrũ
3 interdictum suspẽdi possit, ita q̃ liceat celebrare diuina? Et dico multa. ¶ Primũ. Secũdũ Bernard. de appel. ad hæc quoniã. episcopus suspẽdere nõ potest suũ interdictũ dando licentiã celebrãdi in ecclesia à se interdicta: sed est hoc solius papæ. Sed verius dicit Inn. & Host. q̃ quando locus est interdictus, talis sentẽtia suspendi potest: & tunc licet ibi celebrare. de priuil. vt priuilegia. Intellige si est interdictus ab episcopo: secus si à papa. Similiter si est interdicta persona seu suspẽsa pro delicto alterius: quod aliquando fit, vt xvij. q. iiij. miror. & c. felix. talis sentẽtia per episcopum suspẽdi potest, sicut & tolli. Sed si hoc factũ sit pro culpa suspẽsi vel interdicti, nõ posset de licentia alicuius celebrare, vel huiusmodi sentẽtia suspẽdi. Sed intellige alicuius, citra summũ pontificẽ: quia ipse posset cum tali dispẽsare, cùm sit iuris humani, nisi adhuc perseueraret in delicto: quia tunc dispensare nõ posset in celebratione missæ, sed tantùm in aliis. ¶ †Secundũ. Per appellationẽ sequentem non suspẽditur interdictũ: si tamen eius effectus sit suspensus ad tẽpus, secundũ Host. intra tempus suspensionis appellari potest à suspensa sentẽtia, sicut à cõditionali. de appella. præterea. & c. dilectus. Et idem de sentẽtia suspensionis. Secus in sententia excõmunicationis, cuius effectus nunquam relaxari potest ad tempus, nisi omnino tollatur. de sent. excomm. cap. cùm desideres. Et hæc omnia limita de interdicto à diuinis & spiritualibus, non à temporalibus: puta ne quis ingrediatur possessionẽ Petri. ff. de appellation. l. constitutionis. pro quo vide Io. And. in c. iis cui. de sent. excom. lib. vj. ¶ †Tertium. Priuilegiũ concessum
10 à legato de latere, q̃ quis tẽpore interdicti valeat celebrare interdictis & excommunicatis exclusis, valet quantum ad sententias suas & suorũ ordinariorum, secundũ Laud. nisi specialiter à successore reuocetur: & tenet idem q̃ etiã valet quo ad sentẽtias papæ: arg. c. dilectus. el ij. de rescriptis. ¶ Quartũ. †Sentẽtia interdicti & suspẽsionis nudo verbo
11 suspẽditur, vel totaliter relaxatur cum iuramẽto tamen. de sent. exc. alma. li. vj. ¶ Nonò quęritur, †vtrũ interdictũ re-
12 laxari possit, & quo? Et dico multa. ¶ Primum. Secundum Host. licet in sentẽtia excõicationis expressa sit solẽnis forma quam habes §. Absolutio iij. §. iij. in sentẽtia tamẽ interdicti & suspensionis secus est: quia nudo verbo relaxantur, cum iuramẽto tamen, vt suprà proximè dictũ est: vnde in

in eius absolutione vel relaxatione, si sit latum simpliciter, non ad tempus, licet nõ sit tradita specialis forma, necessariò seruanda: tamen secundũ Host. & alios doctor. oportet vt aliqua forma verbali: sed sufficit dicere, reuoco, remoueo, absoluo, aut quid simile: nõ suffitit autẽ si papa det licẽtiã celebrandi in ecclesia à se specialiter interdicta: quia secundum Host. per hoc interdictũ nõ relaxatur, scilicet nisi pro illo casu. Si verò ipse, vel alius, qui protulit interdictũ, non seruãdo illud intẽdit per hoc relaxare, ita q̃ ipse proferens hoc dicit, secundũ Cal. est relaxatum: cùm nõ sit certa forma relaxandi. Sed vbi proferens hoc non dixit, licet mente gereret relaxare, non est relaxatũ: quia sicut verbaliter fuit lata sentẽtia, ita verbo debuit relaxari. de re iudi. c. j. quod verũ est præter quàm in papa, q̃ legibus nõ subiicitur. ff. de legi. l. princeps. Vnde si mente sola relaxet, est relaxatũ: nec violantes incurrãt pœnas iuris, licet peccent,
13 si hoc ignorãt, secundũ Cald. ¶ Secundũ. †Si interdictum sit latũ ad tempus, puta vsq; ad annũ, vel donec satisfecerit, vel donec talis ibi moretur, vel huiusmodi: post tale quid absolutio nulla requiritur, sed ipso facto interdictũ remouetur, & licitè post hoc celebratur, vt not. Pan. in c. non est vobis. de ꝓsponsa. & hoc intellige siue à iure fuerit, siue ab homine. & idẽ de qualibet alia suspensione. Secus autẽ de sententia excommunicationis ad tempus: quia requiritur absolutio, vt no. doc. in c. fi. de matri. con. cõtra inter. eccle. Et ibi reddũt rationẽ: quia excõmunicatio requirit certã formã in absolutione: sed in interdicto & suspẽsione sufficeret cõstare de mente iudicis. Et licet aliqui dubitent de excõmunicatione lata à papa ad tempus: tamen tenendum
14 est q̃ requiritur absolutio, nisi aperte cõstet papam velle eũ esse absolutum: vt not. do. Anto. & sequitur Pan. in d. c. fi. ¶ Tertium. †Interdictũ generale ad cautelam relaxari nõ potest: de sent. excom. c præsenti. lib. vj. Sed si sit particulare, seu speciale contra personã: sic potest relaxari ad cautelam, arg. à contrario sensu. d. c. præsenti. Vnde speciale interdictum positu in aliqua ecclesia, quanuis Archi. dicat q̃ non potest relaxari ad cautelam. si dicatur nullũ: Io. tamen Mo. dicit contrarium: quod Io. And. fatetur videri sibi verius. & placet etiam Cald. quia c. præsenti. de sent. excom. lib. vj. loquitur de generali interdicto, quod scilicet ad cautelam relaxari nõ potest: secus ergo de speciali. xxv. distin. qualis. Sed tamen per ly potest, intellige ly oportet: quia nihil obest si relaxetur, licet nõ oporteat, arg. d. c. præsenti. Quicquid autẽ sit de speciali quantũ ad locum, tamẽ quantum ad speciale personale hoc tene. & ratio est, quia specialiter interdicto, donec absoluatur, omnia sacramenta negantur: & sic idem est quod & de excõmunicatione, à qua quis absoluitur sub conditione: vt in c. solet. de senten. excommu. lib. vj. Et hoc tenet Io. And. in c. præsenti. quod limita quando videtur expediens relaxatio. ¶ Quartum.
15 †Ciuitate interdicta, si qui volunt satisfacere, Tancre. dicit q̃ in eis relaxatur interdictum. Sed Hosti. dicit q̃ non: quia sic rigor ecclesiæ dissolueretur. & idem tenet Bernar. Io. & Inn. de pœni. & remiss. c. quod itẽ. pro eo quod ibidẽ hoc specialiter cõceditur sumentibus signũ crucis, & peregrinis: & cõsequenter hoc intelligitur in aliis prohiberi.
16 ¶ Decimò quæritur, †à quo possit interdictum relaxari? Et dico multa. ¶ Primum. Si sententia interdicti vel suspensionis lata est ab homine, absoluere seu relaxare potest ille qui eã tulit, vel eius superior, nõ autẽ alius, nisi de eius mandato. xxiiij. q. j. c. si Petrus. Si verò sit à iure: aut condipus ordinarius, nisi esset latũ ad certum tempus: quia ante illud non posset, per ea quæ not. glo. in c. cupientes. §. cæterum. in verbo, suspensos. de elec. lib. vj. Ex quo infertur limitatio ad c. nuper. Et similiter hoc poterit legatus sedis apostolicæ, arg. c. nuper. de sent. excom. imò & quilibet ordinarius prælatus, etiã episcopus inferior, quantũ ad personas suæ iurisdictionis: licet nõ quo ad locum. argu. eorum quæ dicta sunt de absolutione excõmunicationis Absolutio. ij. §. j. maximè vbi haberi non posset copia superioris absolutoris. arg. eorũ quæ dicta sunt §. Dispensatio. §. ix. Nec obstat probatio Sũmæ Rosellæ in contrariũ, scilicet: inferior episcopo nõ potest minus, puta tollere vinculum pollutionis ab ecclesia per reconciliationem: ergo nec maius, scilicet tollere vinculũ interdicti, quod est maius, cùm inde ex hoc cõtrahatur irregularitas ibi celebrãdo, nõ hic. Dico enim nõ valere argumentum à minori in genere diuerso: sicut angelus nõ potest gustare, ergo nec intelligere. & ita est hic: quia reconciliare ecclesiã pollutam est consecrationis vel ordinis: absoluere verò ab interdicto est iurisdictionis. & præterea probatio procedit de interdicto loci: & nos loquimur de interdicto personæ. Aut conditor canonis reseruauit sibi aliquod antecedens ad interdictũ, puta absolutionẽ ab excõmunicatione lata cõtra singularẽ personã, sed non absolutionẽ ab interdicto, quod iure sequitur ex eodẽ delicto cõtra vniuersitatẽ vel locum: & tunc secundũ Archi. licet non expresse, ex consequenti videtur sibi reseruasse relaxationẽ interdicti: quia quoties vitium ex vna radice nascitur, cõsequens est vt eadẽ lege tollatur. C. de nupt. l. si libertã. & facit similitudo rationis: quia interdictũ & excõmunicatio nomine censuræ cõtinentur: de ver. sig. quæréti. & quod de vno dicitur, de alio intelligendum est. Sed hoc dictũ Io. And. nõ placet hac ratione: quia de duobus suppositis, vno solo reseruato, alterũ videtur cõcessum. & hoc videtur placere glossæ in cle. j. de hær. & hoc videtur sequi Sum. Ros. Sed mihi placet magis opinio Archi. & improbatio Io. And. procedit in duobus disparatis, non autẽ consequenter se habẽtibus. Si autẽ sibi reseruauit absolutionem ab interdicto, ipse solus poterit aut alius de eius mãdato. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrũ superior prælatus debeat aut possit relaxare interdictũ latum ab inferiore? Et dico multa. ¶ Primũ. Archiepiscopus vel eius officialis nõ potest relaxare interdictũ siue excõmunicationẽ vel suspensionẽ latã ab officialibus Archidiaconorũ, seu aliis iurisdictionẽ habentibus subditis suffraganeorũ, ipsis, qui tulerũt, omissis: nisi esset cõsuetudo cõtraria, extra eo. Romana. lib. vj. vbi dicitur, nõ relaxat. vnde si relaxauerit, licet male egerit, tenet tamen relaxatio, nisi aliqua consuetudo obstaret: vt in Sum. Cõs. lib. eo. xxxiij q cclxix. & ibi secũdum Inn. ¶ Secundũ. Postquã sententia interdicti per aliquos inferiores rationabiliter lata est, maiores nõ debent eam relaxare absq; cõgrua satisfactione, & cõscientia eius qui tulit eã: de offic. ordi. cùm ab ecclesiarũ. Sed si nõ sit rationabiliter lata, debet sine difficultate relaxare qui eã tulit: de offi. or. graue. seu superior, ad quẽ recurritur. de sen. excom. c. cum medicinalis. lib. vj. ¶ Duodecimò quæritur, †quid de eo qui interdicto vel excommunicatione adstrictus offert se ad iustitiã eorũ, pro quibus sententiã accepit? Et dico q̃ iudex eũ, ne sic decedat, potest absoluere: & si aduersa pars appellet ne absoluatur, ante absolutionẽ tamen debet ab illo accipi sufficiẽs cautio, q̃ in præsentia Romani põtificis, ad quẽ appellatur, si voluerit appellator, vel coram iudice, qui causam delegauerit, iure parebit. Et idem de his, qui dicũt se iniustè interdictos vel excõmunicatos: etiam si ad sedẽ apostolicam hi, qui huiusmodi sentẽtiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

protulerunt:appellarent,de app.qua fronte. ¶ Decimoterrio quæritur, †quid si tempore generalis interdicti is, propter cuius culpam latũ est,vult satisfacere? Et dicit Io. And. quòd tolletur interdictum. Si verò fuit culpabilis tanquã consiliarius vel auxiliarius,licet accipiatur cautio,& iniungatur pœnitentia,non relaxabitur tamen interdictum : de sent. excom. alma. lib.vj. quod si non propter eius culpam latum est,ipse quidem punitur, sed eius satisfactio nõ requiritur:de sententia excommu.si sententia.lib.vj.

Rursus de Interdicto quartò, quando à iure proponatur.

1 *Interdictum generale quando ipso iure inducatur alicui loco.*
2 *Interdictum generale personale quando inducatur ipso iure.*
3 *Interdictum locale speciale quando à iure inducatur.*
4 *Interdictum speciale personale quando inducatur ipso iure.*

INTERDICTVM quartò aliquando est alicubi ipso iure positũ:& de hoc nunc agendũ est. ¶ Primò verò quæritur, † quando à iure latum sit interdictũ generale locale? Et dico ꝙ in multis casibus. ¶ Primò quando ciuitas, siue repræsentantes ciuitatẽ, in qua moritur summus pontifex, nõ seruat dispositionẽ c.vbi periculum.de elec. lib.vj.quia tunc ipso facto est interdicta:vt ibidẽ. ¶ Secundò, quando ciuitas dat auxiliũ, cõsilium vel fauorem insecutoribus aut captoribus Cardinaliũ, aut percussoribus & mandatoribus prædictorũ, aut sociis talia facientiũ : vel si intra mẽsem tales delinquẽtes nõ punierit, si potest:quia ipso facto est interdicta.de pœn.felicis.lib.vj. Excipitur Roma. ¶ Tertiò, quãdo collegiũ vel vniuersitas ciuitatis aut loci ab ecclesiis vel ecclesiasticis personis exigit pedagia,guidagia, vel alia per se aut per aliũ de rebus suis, quas nõ causa negotiandi deferunt,aut ad huiusmodi soluenda cõpellunt : quia ipso facto omnis ciuitas,castrum,aut villa, aut alius locus dictæ vniuersitatis vel collegii subiacet interdicto : vt de censi.c. quanquã.lib.vj. Io.autẽ Cal.dicit istũ casum nec receptum esse nec seruari:licet postea sancitũ fuerit pœnas prædictas debere per locorũ diœcesanos publicari:vt in clem.præsenti.de sen.excom.sed cõmuniter ista opinio secundũ Arch. non tenetur:quia & si de lege dicatur ꝙ confirmatur, cùm moribus utentium approbatur,& propter contrariam consuetudinẽ abrogatur.dist.iij.§.leges. nõ tamẽ sic est de sententia excommunicationis.adde vel interdicti,quæ subitò trahit secũ effectũ suum:& præterea in d.c.quanquam. dicitur,contraria consuetudine nõ obstante. ¶ Quartò,quãdo collegiũ vel vniuersitas sustinent per mentem pœnam quã meruerunt in conducendo aut permittendo vsurarios alienigenas, aut illis locando domos:quæ imponitur in c. j.de vsur.lib.vj.de qua j.vsura.§. xxij. quia post præsem omnes terræ ipsorũ sunt interdictæ,quãdiu ibidẽ vsurarii in illis cõmorantur : vt in d.c.j. ¶ Quintò,quãdo ciuitas cõmittit aliquid in episcopum suum,vt capiatur,percutiatur, banniatur:quia ipso facto est interdicta. cle. si quis suadẽte.de pœn. Casus autẽ c.de immu.eccle.lib.vj.reuocatus est per cle.quoniã.eo.tit. ¶ Sextò, quãdo in aliquo loco vel in aliquibus locis episcopus detinetur inuitus : quia sunt interdicta ipso iure:dicta cle.si quis. ¶ Septimò,quando dominus regni,castri,vel loci impedit ne legatus aut nuntius papæ possit exequi suũ officium : quia est interdictum regnum,castrũ vel locus ipso facto:& tandiu,donec perstiterit in tali cõtumacia:de offi.deleg.super gentes.lib.vj. Extrauagans est. ¶ Octauò, quãdo vniuersitas cõcedit repræsalias, aut cõcessas extẽdit ad personas ecclesiasticas vel eorũ bona,nisi intra mensem reuocet:quia ipso facto est interdicta.de iniur.& si pignorationes.lib.vj. ¶ Secũdò quæritur, †quando à iure latũ sit interdictũ generale personale? Et dico ꝙ in duobus casibus. ¶ Primò in omni casu, quo infertur generale locale propter crimen vniuersitatis:vt in omnibus prædictis:nõ autẽ propter crimen domini tãtùm: nisi specialiter populus exprimatur,vt patet ex dictis §. Interdictũ.ij.§.vj. ¶ Secundò, quando cõitas vel vniuersitas imponit,exigit,vel recipit collectas ab ecclesiasticis &c. de quibus in c.clericis.de immu.ecc.li.vj. seu quãdo bona deposita in ecclesiis arrestauerit,occupauerit,vel arrestari aut occupari fecerit,seu dederit in his auxiliũ, consiliũ vel fauorẽ scienter:quia ipso facto est interdicta:nec absoluitur nisi de speciali mãdato sedis apostolicę,nõ obstãtibus quibuscunq; priuilegiis:vt in d.c.clericis.sed tamen vacat per cle.vnicã.eo.tit. licet stent dicta §. priore,parti.iij. ¶ Tertiò quæritur, †quando à iure latũ sit interdictũ locale speciale? Et dico ꝙ in multis casibus. ¶ Primò,quãdo ecclesia aliqua polluitur per iniuriosum homicidiũ, vel iniuriosam sanguinis effusionẽ,aut effusionẽ humani seminis,iuxta dicta §. Cõsecratio ecclesiæ.ij.§.v.quia tũc ita est interdicta quante recõciliationẽ nõ debent in ea officia diuina celebrari,de cõse.di.j.si motũ.& c.ecclesiis. ¶ Secũdò quando clerici vel religiosi inducũt aliquẽ ad vouendũ aut iurandũ,vel fide interposita, seu aliàs promittendũ de sepultura,si in eorũ ecclesia vel cœmeterio illũ sepeliant : quia si intra decenniũ non restituãt ecclesiæ, vbi de iure venit sepeliendus,omnia quæ occasione sepulturæ habuerũt,etiam si nõ petãtur, & cadauer si petatur, ipso facto eorũ ecclesiæ & cœmeteria sunt interdicta.c. animarũ periculis. de sep.lib.vj.& tãdiu,donec satisfecerint,vt ibidẽ. ¶ Tertiò,quãdo episcopus in aliquo loco detinetur inuitus. cle. si quis suadente.de pœn. & hoc interdictũ potest esse generale & speciale. ¶ Quartò quæritur,†quãdo iure feratur interdictũ speciale personale, quod etiã aliquãdo dicitur singulare? Et circa hoc dico multa. ¶ Primũ, ꝙ,vt patet ex dictis, interdictũ singulare personale est quãdo singulari personæ interdicũtur diuina officia, & ecclesiastica sacramenta omnia,vel particulariter quædã officia,vel quędã sacramẽta.de offi.dele.ex literis.& de priui.c.j.& c.episcoporũ.lib.vj.& de temp.ord. vel nõ est cõpos:& istud etiã potest dici suspẽdio. ¶ Secundũ est, ꝙ interdictus ab aliquo actu respiciente diuina, intelligitur interdictus etiam ab omni alio qui ineluditur in illo, vel qui sine illo interdicto exerceri non potest : de app.solicitudiné. Vnde interdictus ab officio sacerdotali,non debet primò exercere officia quæ propriè cõpetunt sacerdoti : secus si esset ei solùm interdictũ altaris ministeriũ.nec secũdò officiũ põtificale : quia illud sine sacerdotali exercere nõ potest,de excess.prælat.ex literis. Et eadem ratione interdictus ab ordinibus minoribus promoueri nõ põt ad maiores:nec interdictus,i.suspensus ab exercitio inferioris ordinis,exercere actum superioris: quẽ sine exercitio inferioris exercere nõ potest.sicut econtrario prohibitus à maiori nõ intelligitur ꝓhibitus à minori. Probatur hoc xcv.di.illud.& di.liiij.gesta. ¶ Tertiũ est, ꝙ episcopus suspensus vel interdictus à pontificali officio,si exercet sacerdotale,etiã cũ pontificalibus,nõ est irregularis : sed si exercet aliqd per se spectãs ad officiũ episcopale respectu cõsecrationis episcopalis,siue cũ Missa,& cõsecrãdo ordinariè: siue sine Missa,vt chrismare in fronte, est irregularis. ¶ Quartũ est,quòd sacerdos,cui interdicta sunt sacerdotalia,si cõficiat corpus Christi sine missa,est irregularis : nõ autẽ excõicatus minori celebrãs sciẽter,licet peccet mortaliter. ¶ Quintũ est, ꝙ ab ingressu ecclesiæ est quis interdictus in multis casibus. Primò,si ferat sententiã excomu-

excõicationis aliter quàm iura tradiderint:scilicet in scriptis cõtinẽtibus causam,& præmissa monitione corã testibus, per quos probari possit si oportuerit,eo.titu.sacro.itẽ eo.tit.lib.vj.c.j. Et secũdò,si quis nõ seruauerit cõstitutionem Innocẽtii quarti,quæ est in c.Romana.de cen.lib.vj. præcipientis procurationes à visitantibus recipi in victualibus,nõ in pecunia, & non recipi munera:nec etiam procurationes in victualibus à locis non visitatis:quia patriarchis, archiepiscopis, & episcopis si intra mensem duplum non reddiderint ecclesiæ grauatę, interdictus est ingressus ecclesiæ:inferiores verò ab officio & beneficio sunt suspẽsi,donec reddiderint.de cen.exigit.lib.vj. Et tertiò,si recipiat episcopatũ vel abbatiam aut inferiorem dignitatem de manu laicæ personæ, donec resipiscat & laica persona ista conferens.xvj.q.vij.si quis deinceps. Et quartò, si celebrat scienter, seu aliàs participat in diuinis præsentibus publicè excõmunicatis vel interdictis:vel eos admittit ad ecclesiasticam sepulturã, donec satisfaciant ad arbitriũ eius, cuius sententiã contemp serunt.de priuileg.c.episcoporum. lib.vj.quod Arch.intelligit de sententia hominis propter illud verbũ,ad arbitrium, &c. Hodie tamẽ admittens tales ad ecclesiasticam sepulturam est excõmunicatus per clem. eos.de sent.excom. Quæ autem sit pœna talis,scilicet qui ab ingressu ecclesiæ est interdictus,si non obseruet sententiam,vide infrà Interdictum.vj.q.ij.

Rursus de Interdicto.v.quantum ad effectum,quid scilicet eo tempore liceat,& quid non liceat.

1 *Interdicti tempore qualiter celebrentur diuina officia.& nu.2.*
3 *Festum quando incipiat,& quando finiatur.*
4 *Sepulturæ tempore interdicti quando sint solennes.*
5 *Interdicti tempore quæ prohibeantur fieri.*
6 *Interdicti violatio quando inducat irregularitatem.*
7 *Interdictum quibus modis violetur à clericis vel laicis.& nu.8.*
9 *Interdicti tempore quæ fiant.*
10 *Sepulturæ qualiter fiant tempore interdicti.*

INTERDICTVM quintò considerandum est quantum ad effectum, videndo quid tempore interdicti liceat, & quid nõ liceat,stante duplici cõsideratione c.alma.de sent. excom.lib.vj. Et circa hoc multa quærũtur. ¶ Primò enim quæritur,quæ sit,& qualiter intelligenda circa diuina officia moderatio prima d.c.alma? Et dico multa. ¶ † Primũ. Secundum antiqua iura in loco suppositio ecclesiastico interdicto nulla permittebantur ecclesiastica officia celebrari vel audiri:de pœnit.& re.quod in te.de sponsi.nõ est vobis. nisi semel in hebdomada celebrari causa conficiendi corpus Christi.de sent.excom.c.permittimus. Sed per noua iura istud extitit moderatũ per dictũ c.alma.primò per istum scilicet modum ꝙ singulis diebus in tali loco possunt & debẽt in ecclesiis & monasteriis missæ & alia officia celebrari sicut prius,sed cum his quatuor cõditionibus, scilicet submissa voce,ianuis clausis,nõ pulsatis campanis, excõmunicatis & interdictis exclusis : & non venientes ad diuina ita perdunt distributiones, ac si non esset interdicto populi seu vniuersitatis nõ expressõ loco in sententia: quia dictũ caput, alma. loquitur simul de interdicto generali loci & vniuersitatis,villæ,castri, regni, & huiusmodi. Similiter secundũ gl.nec ipsa nec sequens habet locum in ecclesia vel monasterio specialiter interdictis : quia nullo modo ibi possent celebrare diuina,etiam cum dicta moderatione,habent tamẽ locum æquè in exemptis sicut in non exemptis. Non habet etiam locum ista limitatio, quæ ibi continetur in §.adiicimus.secundũ Gemin.post Io. And. super d.c.alma.in nouel. quãdo clericus iubetur exire relictis parochialibus ministris pro dandis sacramẽtis:sed statur d.c.permittimus.vt semel tantũ in hebdomada celebretur. Sed quia ad hoc nihil allegant,& in d.c.alma.ecclesia intẽdit ampliare antiqua iura,& ꝙ ecclesiæ nõ priuẽtur debitis obsequiis sine culpa,vt patet in tex.dicto hoc nõ habere locum, qñ clerus iubetur exire,ex impossibilitate facti: quia scilicet si exit collegiũ,diuina celebrari nequeũt collegialiter:nõ autẽ ex aliqua iuris prohibitione:ideo si qui tũc licitè remaneãt,poterũt celebrare,& nõ sacerdotes cõcare,vt prius,cum illa moderatione:nisi in sententia aliter cõtineatur:quia intẽtio illius capituli est, ꝙ diuina celebrẽtur quantũ cõpatitur pœna eorũ qui iustè puniũtur:quam nullo modo impedit illa celebratio sic moderata. ad quod etiã facit regula iuris,odia.in vj.quia gratiæ & fauores,maximè in spectãtibus ad animã, debent ampliari. Vnde etiã dico ꝙ eo casu nõ interdicitur pœnitentia religiosis sanis qui nõ fuerũt in culpa:& licitè remanẽt,tum ex ratione d.c. tũ etiã quia si licitè celebrãt, licitè cõsciẽtias purgãt. Eadẽ etiã ratione moniales,quæ licitè remanẽt, licitè celebrant diuina,& cõicant vt prius,& cõfitentur cũ eadẽ moderatione. De pœnitẽtia autẽ seculariũ nõ decedentiũ,dico ꝙ olim in generali interdicto nõ licebat.de spon.nõ est vobis.nũc autẽ licet per d.c.alma.§.quia verò. modò nõ sint excõicati,nec causam dederint interdicto:vt j.§.vij.quod quidem vtrũ sit verũ, quãdo clerus iubetur exire:nec tex.nec gl.inuenio hoc negãtẽ:nec ad hoc est ratio efficax:& ideo nisi in sentẽtia aliter cõtineatur, ita tenendũ est. Dicere autẽ ꝙ papa nulli possit negare pœnitẽtiã in sanitate,est erroneũ: quia cõtra c.quod in te.de pœn.& remiss.& fuit error olim Gof. Tanc. Greg.& Vinc.vt refert gl.in d.c.alma. ¶ Secundum. Prædicta aũt officia sub tali moderatione, secundum Arch.in d.c.alma.celebrãda sunt à propriis ecclesiarũ clericis vel monachis monasteriorũ, nisi & ipsi essent interdicti:quia de interdicto singulariter aut generaliter, qui etiã vbiq; est interdictus, capitulũ istud non loquitur. Poterit aũt celebrari missa etiã peculiaris, secundũ Gemin.& Ioã. And.& Ioã. Cal. in d.c.alma.licet Io. Mo. dixerit ꝙ solùm cõuentualis.quod nõ habet rationẽ:cùm celebrãdum sit vt prius, seruatis prædictis. ¶ Tertiũ. Ad ista diuina admitti nõ debẽt seculares nõ interdicti, siue de terris nõ interdictis, secũdũ omnes:vt in c.licet. de priuil.lib.vj.de clericis autem aliarũ ecclesiarũ vel monasteriorũ monachis, tenet Arch.in d.c.alma. ꝙ nõ possent admitti:sed Io. And.videtur tenere cõtrariũ dicens ꝙ qui nimis emungit,elicit sanguinẽ.& hoc cõtrariũ tenet & probat per multa Cal. & Fedori. cõsil.lxxxvij.dicens ꝙ tales nõ admittere est absurdũ. & hoc tene ex intentione c.alma.& per regulã iuris,odia. in vj.& dic ꝙ verbũ, canonici, quãm clerici ecclesiarũ, restringit distributionẽ, non auditionẽ vel celebrationem, quæ permittitur sicut prius. ¶ Quartũ. Cùm alicui singulari personę cõceditur vt cũ dicta moderatione possit audire diuina tẽpore interdicti : eius familiares,qui nõ dederunt causam & domestici admittuntur ad audiendũ cum illa, & sibi concelebrandũ : vt in d.c.licet vobis.§.conceditur. nisi ob istã causam in fraudẽ sint assumpti. de verb. sign. c.vlti. lib.vj. Secus autẽ de familiaribus alicuius collegii:quia nõ admittũtur, nisi sint priuilegiati:vt in d.c.licet. Si tamẽ in collegio deficiũt omnes præter vnũ,vel infirmãtur, dubitatur an ille celebrare possit cum familiari. Sed Host.in c. nonnullis.de priuil.tenet ꝙ poterit,ne priuilegiũ sit inutile.& idẽ Io.And.& idẽ Cal.ratione cogẽtis necessitatis,vt

habeat seruitorem. ¶ Quintum. Priuilegium, quo aliquibus religiosis cõceditur tempore interdicti posse recipere ad diuina cõfratres suos: de illis confratribus debet intelligi, qui licet remaneãt in seculo, eorum tamen ordini sunt oblati mutato habitu seculari: vel etiã qui inter viuos dederunt illis bona sua retento vsufructu in vita. de priuileg. vt priuilegia. §. j. & in c. cùm & plantare. §. de fraternitatibus. ¶ †† Secundò quæritur, quæ sit, & qualiter intelligenda moderatio secunda d. c. alma. Et dico multa. ¶ Primum. Ibidem cõceditur ꝙ in quatuor festiuitatibus, scilicet natiuitatis, resurrectionis, pentecostes, & assumptionis beatæ Mariæ campanæ pulsentur, & iannis apertis alta voce diuina celebrẽtur in locis interdictis, excõmunicatis exclusis, sed interdictis admissis, ita tamen ꝙ illi, propter quos latum est interdictũ, altari non propinquent, nõ obstantibus quibuscunq; priuilegiis. & per extrauagantẽ Martini quinti & Eugenii iiij. additur solẽnitas corporis Christi & eius octaua. Et secundũ Ioan. Cal. dici potest missã etiã
3 aliã quàm de ipso festo. ¶ †† Secũdum. Quod de prædictis festiuitatibus dictum est, secundũ Arch. de vna die tantùm pro singulis debet intelligi: vnde & quærũt doctores quando talis incipiat & quãdo finiatur. Et quidem quantum ad principiũ quasi omnes concordant, ꝙ à vesperis vigiliæ incipiant: licet dicat Ioan. Mo. ꝙ quando dies incipit lucescere: quantũ ad finem Ioan. And. in glo. tenet ꝙ finitur in vesperis. Archi. verò tenet ꝙ in cõpletorio: quia in beneficiis est larga interpretatio facienda: & in vesperis cõpletorium cõtinetur. xj q. iij. si quis episcopus. el ij. & xcij. dist. c. vlti. vbi Laur. Hug. & Host. hoc not. & cõcor. Feder. consil. iij. ¶ Tertiũ. Quid verò liceat in prædictis festiuitatibus: Archi. post Ioã. And. dicit nõ posse dari corpus Christi, nisi sicut & aliis diebus, scilicet infirmis decedentibus. de senten. excom. c. responso. vnde dicitur ꝙ in canone de consecrat. dist. ij. & si non frequẽtius. & de pœnitent. & remissis. ꝙ fideles communicare debent in natali, pascha te, & pentecoste, intelligitur interdicto & alia prohibitione cessantibus. Et idem secundũ eosdem de extrema vnctione dicendum est, scilicet ꝙ dari non potest. Potest autem secundum Feder. consil. iij. cùm hoc priuilegiũ sit fauorabile & principis: & cõsequenter ampliandum & latè interpretandum: episcopus altaria & virgines in istis festiuitatibus cõsecrare, vela benedicere, & imponere monialibus, calices, paramenta, aquã, abbatissãm, & abbates, & huiusmodi: quia sub nomine diuinorũ ista veniunt, cùm sacramenta nõ sint: & similiter potest sacerdos benedicere sponsam, aquam quoq;, & eam aspergere, candelas, oliuas. Intellige tamen ꝙ fiant hæc à personis non interdictis: aliter essent irregulares, cùm pertineãt ad ordinẽ: secus de aliis quæ ratione ordinũ non cõueniunt: vt est benedictio mensæ, gratiarum actio post mensam, & similia. Notandũ tamen est, quia nuptiarum benedictio secundum Hosti. habet locum in festo assumptionis beatæ Mariæ: adde tu etiam corporis Christi, nõ autem in aliis: quia nuptiæ in eis in omni loco prohibentur. xxxiij. q. iiij. nõ oportet. Possunt etiã secundum Fede. aliis diebus ista fieri tempore interdicti, sed solùm secundum modificationem primam, de qua §. priore.
4 ¶ †† Quartũ. De ecclesiastica verò sepultura est dubiũ: quia Ioã. And. dicit ꝙ non liceãt. idem Gemin. & Ioan. de Lig. sed Ioan. Cal. dicit posse in dictis diebus mortuos publice & solenniter sepelari, vbi aliud nõ obstat: puta quia sepeliendus non est specialiter & nominatim interdictus, nec in causa interdicti. Et mouetur: quia ideo prohibetur, quia ad diuinũ officium accedit, cùm debeat funus ad ecclesiam deferri cũ officio diuino. xiij. q. ij. quia diuina. Diuinum autem officiũ his diebus permittitur solenniter celebrari. Et hæc opinio mihi placet: quia sepultura tempore interdicti prohibetur propter duo. Primò ratione diuini officii annexi. Secundò ratione dependentiæ ad ordinẽ sacrũ propter consecrationem & benedictionẽ cœmeterii: vnde nec in cœmeterio sine officio, nec extra cũ officio fieri potest: ea verò in quibus ista duo cõcurrunt, in prædictis solennitatibus licent, vt consecrationes, & benedictiones, de quibus dictum est statim. Si tamen adhuc vera esset prima opinio, secundũ Fed. non sunt irregulares clerici officiando circa sepulturã: quia quantũ ad officiũ relaxatum est interdictum. ¶ †† Tertiò verò quæritur, quæ prohibeãtur exerceri tẽpore interdicti vel in loco interdicto sine tali moderatione d. c. alma. & dico colligendo ex Inno. & Pan. & cõmuniter docto. in c. non est vobis. de sponsal & c. fin. de excess. prælato. & c. quod in te. de pœn. & re. & c. fi. de sent. excõ. lib. vj. ꝙ prohibentur exerceri omnia spiritualia quæ reducuntur ad sex, semper tali tempore prohibita, nisi sint iure specialiter concessa. ¶ Primum, quod prohibetur, est generaliter omne exercitiũ deputatum certo ordini ecclesiastico, siue clerici sint presbyteri, siue inferiores, vt notat Pan. in c. ij. de cleric. excõmunic. mi. ¶ Secũdum, celebratio diuinorũ. de sent. excom. responso. de cleri. excõmunic. mi. c. ij. & iij. quæ non licet tempore generalis interdicti, etiã in locis exemptis, nisi sicut in aliis de quo infrà §. v. & suprà §. j. & ij. quorũ diuinorum nomine venit solum ordinatum in breuiario vel missãli. ¶ Tertiũ est administratio sacramentorũ, nisi vt infrà §. vij. ¶ Quartum est collatio ordinũ, nisi vt ĩ §. vij. ¶ Quintũ est ecclesiastica sepultura, id est, in ecclesia vel cœmeterio, & extra ista cum officio: nõ autem extra sine officio. ¶ Sextũ est pulsatio campanarum, si pro diuinis. Adde septimũ esse apertionem ianuarum ecclesiæ tẽpore quo diuina celebrãtur, nisi vt ĩ §. §. ij. particula j. Quæ omnia ita prohibẽtur in ecclesiis exẽptis, sicut in aliis, vt in c. authoritate. de priuil. lib. vj. & ita illæ seruabũt sicut & aliæ celebrando secundũ modificationẽ c. alma. de sent. excõ. lib. vj. de qua §. sequẽti. Et omnia pertinent ad diuina vel sacramẽta. Sciendum tamen, vt no. Pan. in c. tanta. de excess. præla. ꝙ per interdictum non suspenditur iurisdictio prælati etiã circa spiritualia: sed virtus interdicti refertur tantùm ad exercitium ordinis. Sciendum etiam ꝙ prohibetur missa sicca, id est, sine cõsecratione sacramenti, cùm sit de annotatis in missali. & ita interpretatur consuetudo. ¶ † Quartò quæritur, quomodo clerici 6
agendo ex ordine suo præter dictam moderationẽ violent interdictũ, & consequẽter sint irregulares? Et dico multa. ¶ Primũ. De hoc Pan. in c. ij. de cler. excõmun. mi. sic dicit in simili: Si clericus suspensus vel excõmunicatus attentat aliquid attributũ alicui ordini, efficitur irregularis. Secus si attentat aliquid exercibile per laicum: vt quia cantat vnũ responsoriũ in ecclesia, vel dicit aliquẽ versum. de psalmo: vnde licet peccet nõ dicendo officiũ, tamen debet dicere vt priuata persona & priuatim: vt no. in c. illud. eo. tit. & consequenter nõ debet dicere dominus vobiscum: quia nõ est verbũ priuatæ personæ. hæc ex illo ibi. vbi vide. in c. autem fi. de excess. præla. sic dicit: Concludo post Innoc. & doct. ꝙ illi incidunt in irregularitatẽ, nõ seruando interdictũ, qui exercẽt aliquid deputatũ alicui ordini ecclesiastico, & hoc faciunt tanquã clerici, siue sint presbyteri, siue clerici inferiores: vt si diaconus dicat Euangeliũ, vel subdiaconus epistolam tanquã subdiaconus, vel acoluthus exercet officiũ suũ tãquã acoluthus: secus vbi exercetur aliquid nõ deputatum

tatum certo ordini. Vnde cantans responsoria, vel dicẽs psalmos nõ officiando principaliter ecclesiã, sed vt qlibet alius laicus, nõ efficitur irregularis, secũdum Inn. & bene. & idẽ in benedicẽte mẽsam, quod nõ est deputatũ certo ordini: sed de cõsuetudine exercetur indistinctẽ etiã à nõ ordinatis: sicut & epistola dicitur sine apparatu ex cõsuetudine per quẽcunq;. & idẽ si exerceret ea quæ sunt iurisdictionis: vt absoluẽdo excõicatum, modò nõ absolueret vt sacerdos. id est, cũ solennitate: de qua in c. à nobis. el ij. de sen. exc. Conclude ergo breuiter quòd iurisdictionalia nõ sunt prohibita tempore interdicti, nec exercẽs ea tẽpore excõicationis efficitur irregularis: & idẽ si non sunt deputata certo ordini, vel si sunt deputata, ex consuetudine exercẽtur per quẽcunq;. Hæc ex illo. Vel, quod tamen idẽ est, dicitur clericus secundum Arch. post Calder. agere vel ingerere se in officio suo sicut prius, & violare interdictum, cùm celebrat solenniter, vel seeũdum alios principaliter, vel quasi clericus agens in officio vel ordine suo, secundum Pan. & Doct. in d. c. tanta. horas diurnas vel nocturnas, vel aliud officiũ cõpetẽs ratione alicuius ordinis quẽ habet. ij q. iij. episcopus. adde vel cũ facit hebdomadariam in horis canonicis. quod est sacerdotis. Et idem not. Innoc. & alii post eum in c. fi. de excess. prælat. secundum quos etiam violat illud in missa non solùm celebrãdo vt sacerdos, sed etiam legẽdo Euãgelium vt Diaconus, calicem offerẽdo vt Subdiaconus, vel vrceos vt Acoluthus, & huiusmodi. quod secũdum Inno. limita, nisi vbi esset consuetudo ꝙ pertinens ad certũ ordinẽ, puta cantare Epistolam sine ordinis distinctione indistinctè fiat: quia tũc non esset irregularis. Secus autẽ exercendo aliquid non deputatum certo ordini ecclesiastico: vt si legit Psalmos, vel legit Euangelia, quod quilibet potest in terra interdicta, ũeut & prædicare. de sent. excom. c. responso. vel si in Matutinis legit Lectiones, vel cãtat Responsoria: quia secũdũ Host. & Veruec. nõ est irregularis. quod intellige si nõ facit officiando principaliter, id est, ex officio suo, sed tanquã laicus, etiam si ista faceret in choro. Vnde etiã, secundũ multos, nõ est irregularis, ꝙ interest officio, etiã si cũ aliis cãtet, vel secundũ Inno. dicat officiũ vt quilibet alius, modò nõ celebret, nec aliquid in officio suo agat. Host. in c. tanta. de excess. præl. & Spe. limitat quãdo interest ex quadam deuotione non cõtemnendo, secus si ex contemptu & authorizando: vt quia prælatus facit celebrari diuina: quia sic esset irregularis secudum gl. in clem. archiepiscopo. de priuil. & cõcor. Veruec. Dur. Ex his intelligo ꝙ per celebrationẽ horarum incurratur irregularitas solũ ab eo, ꝙ interest authoritatiuè, & ab eo qui officiat principaliter, scilicet quasi soluẽdo horas suas vt clericus soleniter officiãdo ecclesiã vel populum: & inchoando vel perficiẽdo, vt est hebdomadarius, qui dicitur agere ex officio suo: puta hoc ꝓpriũ est sacerdotis, secus de cãtoria. ¶ Secũdũ. De Psalmista verò interdicto seu etiam non interdicto, sed in loco interdicto, vtrũ soleniter agẽdo in officio suo violet illud & sit irregularis. Cal. dicit quòd non, secundũ Theologos: ꝙ Psalmista tus, secundũ eos, nõ est ordo: secundum Canonistas verò, secus: ꝙ tenẽt ꝙ sit ordo. xxj. dist. cleros. & quod tali ordini cõpetit cãtare, scilicet in choro psallendo, & Lectiones ac Responsoria legendo. vnde ista faciendo est irregularis. Sed tu dic ꝙ Theologis in hac parte standũ est, cùm eorũ sit decidere an sit ordo: & ipsi dicũt ꝙ non est ordo, sed officiũ annexũ ordini lectoratus: intellige per ea tributionem, & nõ per sequelam: vt infrà, Ordo. ĩ §. j. vnde tiũ. Clericus simplex habẽs tantùm primã tonsuram, si cantet in officio suo, est irregularis secũdum Host. & Veruec. Dur. in Spe. Sed quia prima tonsura, secundũ Theologos, quibus in hoc standũ est, nõ est ordo, sed dispositio ad ordines, ideo dic ꝙ talis nihil ex suo officio facere potest: & sic nec efficitur irregularis cãtando vel psallendo. ¶ Quartũ. Si clericus dicat Epistolã sine apparatu, secundũ aliquos, & placet Inn. & sequitur Pis. nõ est irregularis, vbi est cõsuetudo ꝙ sine distinctione ordinis aliquis dicat Epistolã. Irregularitas. §. xij. vel portet cereũ, aut faciat aliud pertinẽs ad aliquẽ ordinem: sed solũ vbi nõ est. quod quidẽ dictũ Calder. reprobat: quia illa distinctio nõ tollit quin illa de iure conueniant alicui ordini. Sed tu dic cũ Inno. quia illa distinctio facit ꝙ ea, quæ cõueniunt ratione ordinis, nõ fiãt ex ordine vel officio: quod sufficit ad vitandã irregularitatẽ, sicut de clerico astante officio & cãtante ex quadã deuotione, nõ quasi soluẽdo horas, dictũ est. ¶ Quintũ. Quãtũ pertinet ad benedictiones, dicit Innoc. ꝙ in benedictione aquæ cõtrahitur irregularitas: quia est annexa ordini. de cõse. dist. iij. aquã. quod intellige secũdũ Arch. qñ hoc ageret clericus interdictus: secus si non interdictus eã faciat in loco interdicto seruata prædicta moderatione: quia cũ hodie liceat celebrare cũ dicta modificatione, à fortiori licet aquã benedicere. & idẽ de similibus. Aquã autẽ benedictã aspergere laicis loci interdicti sacerdos nõ debet nisi in dictis solẽnitatibus. Si tamẽ aspergat, secundũ Cal. nõ est irregularis: ga nõ est iure cautũ adde, quia nõ est ꝓpriũ alicuius ordinis. quod fallit ad versum, Asperges, in principio Missæ: ga est ꝓpriũ sacerdotis: & gñaliter vbicũq; ingreditur aliqua sacerdotalis benedictio. Benedictio autẽ mensæ etiã à clerico interdicto nõ inducit irregularitatẽ, secũdũ Cal. quia nulli est ordini deputata. Nec benedictio quã cõsueuerũt priores aut episcopi in sua diœcesi itinerãdo obuiãtibus dare, secũdũ aliquos: licet tutũ sit abstinere. quod Cald. dicit verũ in benedictione simplici: secus de solẽni, ad quã præmittitur, Sit nomẽ domini benedictũ: quia talis cõpetit ei ratione ordinis, dist. xcv. c. ecce. imò ego dico esse idẽ etiã in simplici, qñ expetitur aut datur ratione ordinis: secus ratione ætatis vel sanctitatis eadẽ ratione. Benedictio verò calicis, paramẽtorũ, corporaliũ, candelarũ in festo Purificationis, aut oliuarũ in die Palmarũ, fieri nõ põt, secundũ Cald. à clerico interdicto, vel etiã à nõ interdicto in loco interdicto, nisi secundũ dictã moderationẽ: aliter supple inducit irregularitatẽ. Et idẽ de officio baptismi in sabbato Sancto vel ꝓ cõfectione chrismatis in cœna Dñi, quod cõceditur in c. quoniã. de sent. excom. lib. vj. sed cum dicta moderatione: vel pro anniuersario defunctorum: & pro introductione mulieris in ecclesiã post partũ cum Psalmis & orationibus & solẽni introductione: quia est officiũ ordinis clericalis: sed sine officio facta solùm confessione, vt moris est, poterit mulier per se intrare gratias agendo. Et idẽ tenet Host. de benedictione nuptiarũ, scilicet ꝙ nõ licet. sed intellige de solẽni. Benedictio autẽ peræ & baculi peregrinorũ à sacerdote, secundũ Veruec. videtur cõcessa, cũ non sit in iure prohibita: addo quia nõ est ordinis alicuius. & idẽ de benedictione vestiũ volẽtiũ intrare aliquã religionem, vel etiã ordinem tertiũ. ¶ Sextum. Officium cõmendationis animarũ decedentiũ, iuxta morẽ credit Cal. de. posse fieri loco & tempore interdicti, quia videtur annexum absolutioni factæ in pœnitentia, quæ tũc conceditur, vt ĩ §. vij. particula tertia. ¶ Septimũ. Orationes etiã quæ fiunt in capitulis religiosorum non violãt interdictũ, modò nõ dicatur, Dominus vobiscũ: quod, secundũ aliquos, ante orationẽ videtur certi ordinis: sed loco eius dicatur,

Domine exaudi orationem meam: quia talia nō sunt certi
7 ordinis. ¶ Quintò quæritur, †quomodo à clericis vel epi-
scopis violetur interdictū per celebrationē diuinorū sine
modificatione d.c.alma? Et dico multa. ¶ Primū. Per quāli
bet quatuor conditionū dictarū in modificatione prima, si
nō seruetur, violatur interdictum: & est clericus irregula-
ris, etiā seruatis aliis, si celebrat, vel aliquid alicuius ordinis
agit, vt in officio suo, puta si pulsatis campanis celebrat, vel
etiā si altā voce tantùm, secundū Host. Io. An. & Io. Cal. Et
si aliis celebrantibus facit tantùm vnum prædictorum, puta
aperit ianuam, vel campanam sonat, & huiusmodi: Archi.
credit ipsum irregularē, quia participat in crimine crimi-
no so. de sent. excom. c. nuper: secus si aliquid prædictorum
facit vt celebrentur diuina, quæ tamē de facto non celebran
tur, cùm irregularitas requirat actum perfectum. xv. q. j. c. fi.
¶ Secundum. Clerici dicentes officium tempore interdic-
ti generalis vel specialis locorum per viam vel extra eccle
siam, violant interdictū, si hoc faciāt studiosè, vt audiant se
culares, cùm hoc sit officiate populum. arg. c. fi. de priuil. li.
vj. vbi patet q̄ etiam diuinorum celebratio extra ecclesiam
tali tempore prohibetur. Secus autem si fiat dicēdo à casu se-
culares transeuntes audiuerint: tum quia quod modicū est,
rario apprehendit quasi nihil. ij. Physic. tum quia non est
contra rationem legis. Consuluit tamen Cal. q̄ non dicāt
horas in via quando sunt duo vel plures: quia nō audet di-
cere quin violetur interdictum, ex quo audiri possunt ab
aliis. Ex quo infero de mente eius quòd tempore interdi-
cti generalis clerici nō interdicti etiam in loco interdicto
possunt simul dicere horas bini, modo nō agāt clarē, nec a-
nimo officiādi populū vel ecclesiā: & idē dico in speciali, si
sit positū propter populū puniendum vel affligendū. & de
hoc de pœnit. & remiss. quod in te. ¶ Tertiū. Tempore ge
neralis vel specialis interdicti locorum possunt non solùm
clerici, verùm etiā seculares, orare in ecclesia oratione pri-
uata, secundū Mo. quia talis actus nō cōtinetur sub aliquo
prohibitorum §. §. iij. & idem Rodo. etiam si orantes sint
interdicti, vel ipsa ecclesia. ¶ Quartum. Violatur etiā diui
norum celebratione, quoties agūt clerici aliquid alicuius
ordinis cū orationibus, iuxta dicta §. §. iiij. per totū: nisi in
casu iure cōcesso in administratione sacramētorū: quia se
cundū mentē Fedē. omnia talia veniūt nomine diuinorū.
¶ Quintā. Episcopis cōceditur & aliis superioribus vt vbi
libet possint cū altari portatili celebrare & celebrari facere,
& audire diuina, quāuis sit interdicta terra, ciuitas, aut ca-
strum, seruato tamē quod dictum est, ianuis clausis, cāpanis
non pulsatis, interdictis exclusis. de priuileg. c. fi. lib. vj. Et
simile priuilegiū habēt fratres prædicatores & minores. de
priuil. quia in his. & no. in d. c. fi. in gl. Si tamē esset inter-
dicta ecclesia, vel aliquis locus singularis: nec episcopus, nec
prædicti fratres possent ibi celebrare: vt no. Io. Andre. in c.
quæsiuit. de cle. nō resi. & sequitur ibi Pan. ¶ Sextū. Pro di
cendis Horis canonicis aut Missis tempore interdicti nul
lo modo licet pulsare cāpanas etiā parnas, vel procul ab ec-
clesia existētes, secūdū Arch. post Cal. possunt autē pulsari
pro prædicatione secūdum generalē consuetudinem: quia
ista pulsatio est quoddā præambulū ad actum permissum,
id est prædicationē, quæ fieri potest in loco interdicto, in-
terdictis & excōicatis: de sent. excō. responso. Post quā præ
dicationē in fine etiā generalis cōfessio fieri potest inter-
dictis. Similiter pulsari possunt pro aue Maria: quia illa sa
lutatio nulli ordini est annexa: & similiter p̄ ostēsione ali
quarū literarū: vel in aduētu alicuius prælati, & huiusmodi:
& similiter pro horis diei notificandis, quantum ad laicos:
quantum autem ad clericos secundum eundē Cal. nō licet:
quia ex quo dicto tēpore solēt diuina celebrare, præsumere
tur quòd pro hoc sonarēt xviij di. Syracusanæ. sed tamen
propter hoc, inquit, nō efficerentur irregulares. Sed ego di
co q̄ vbi propter hoc nō pulsarent nec pulsare crederētur,
nullo modo est clericis illicitum. ¶ Septimū. Priuilegiati
ante c. alma. q̄ in suis festiuitatibus publicè possint celebra
re, vel in suo iucūdo aduētu: hoc facere nō possunt sine pri-
ma d. c. moderatione: quia per illud eorū priuilegia reuocā
tur. Secus de priuilegiatis per dictū c. quia tales poterunt, si
cut in suis festis prædicatores & minores. Et secundū Inn.
& Hostiē. tales alios ad celebrandū admittere nō possunt, si
priuilegiū est datum personaliter sic, Concedimus vobis vt
possitis celebrare. secus si impersonaliter sic, Cōcedimus vt
in vestris ecclesiis celebretur: vt in dicto priuilegio ¶ Octa
uum. Priuilegiati vt admittātur tempore interdicti si dede
rūt causam interdicto, vel eorū culpa, dólo vel fraude fuit
prolatū, vel ad perpetrādū delictū, cuius causa interdictum
latū est, dederūt auxiliū, consiliū, vel fauorē: non obstante
priuilegio, nullo modo possunt admitti: vt in c. licet vobis.
de priuileg. li. vj. ¶ Nonum. Tēpore interdicti obligati ad
officiū nō excusantur ab illo, sed illud dicere tenētur, etiā
si ipsi sint singulariter interdicti: debent tamen eo casu di-
cere sigillatim, sicut s̄. de excōicatis excōicatione iij. §. iij.
dictum est. ¶ Decimū. Cruce signati cōtra hæreticos habē
tes ex priuilegio q̄ tempore interdicti in terra interdicta
possint admitti ad diuina, secundum Io. de Deo, si possunt
contradicere potestati & officialibus, & nō contradicūt, vi-
dentur consentire: ideóq; nec ad diuina nec ad ecclesiasticā
sepulturam debent admitti. Si tamē de taciturnitate postea
dolentes contradicunt, eorū priuilegium reuiuiscit per sa
num intellectū c. duobus. de sent. excō. ¶ Sextò quæritur,
†quomodo laici violent interdictum? Et dico q̄ ingerēdo 8
se his quæ illis prohibētur. Non licet autē eis tempore in-
terdicti nec excōicatis audire diuina etiā stādo extra eccle
siam, secundū Host. quod de mēte eius Astēsis limitat, si di
cantur in ecclesia: si verò dicantur in domo, vel in via, non
prohibētur audire, secundū quosdā, vt dicit Rodo. sed non
placet, nisi qñ nō studiosè ad hoc dicerentur: alioquin eua
cuari possent istæ cēsuræ in fraudē legis: nec sunt ad Offer
torium admittēdi: nec est eis portanda pax, aut fenestra vel
ostiū aperiendū vt videant corpus Christi: nec clericis licet
ita altè dicere vt forisaudiātur. & colliguntur hæc extra de
pœn. & re. c. quod in te. & concor. satis Ray. & Veruec. Sed
intellige q̄ clericis nō licet ita altè celebrare studiosè: quia
possunt ita altè dicere vt se inuicem audiāt in choro, etiam
si hoc faciendo præter suam intentionem audiantur extra
arg. d. c. alma. Possunt autem laici interdicti orare in eccle
sia etiam interdicta extra tēpora celebrationis diuinorū,
nisi sint excommunicati maiori, vel ab ingressu ecclesiæ in
terdicti, secundū Mo. & Veruec. & similiter exercere quæ
nullius sunt ordinis: vt aduocādo, docendo, & huiusmodi,
& dicere Litanias vel suas Laudes, vt faciūt fratres. ¶ Septi
mò q̄ritur, quomodo interdictū violetur circa sacramētorū
administrationē? Et dico tempore interdicti nō esse mini-
strāda ecclesiastica sacramēta. de sen. excō. respōso. & de ex
trema vnctione præsertim est verū, secūdū Pan. in d. c. respō
so. & do. Ant. de But. in c. nō est vobis. de spōs. quæ etiā nec
clericis vel religiosis cōceditur, secundū Io. And. & Calder.
qui sunt de loco interdicto, licet non interdicti. †Fallit ta 9
mē quod dictū est, & habet multas exceptiones vt patebit.
¶ Prima. Nam excipitur baptismus, nō solùm parnulorū,
sed etiam adultorum: de sent. excom. c. quoniam. lib. vj. &
con

sequenter officium baptismi tanquam accessoriū, & o-
mnia per quæ venitur ad baptismū, & sine quibus expediri
nō debet, cuiusmodi est catechismus: de cōse. dist. iiij. ante
baptismum. nec esset irregularis secundū Cald. clericus ba
ptizans in ecclesia specialiter interdicta. & idem intellige
de pœnitētia & aliis concessis. vnde probat clariss. doctor
Matth. de Vgonibus in suo tract. de interdi. q̄ in ecclesia
specialiter interdicta licitū est audire confessiones: & hoc
rationabiliter: quia permissa permittuntur secundū quod
iura disponūt, & obseruat vsus, vt infrà particula iiij. Si ta
men cōmodè fieri posset, ista essent alibi exercenda. ¶ Se-
cunda. Excipitur confirmatio, quæ etiā adultis exhiberi so
let: de sent. exc. responso. & d. c. quoniā. & cōsequēter con
fectio chrismatis in die cœnę, quo in baptismo & cōfirma-
tione vtimur, vt d. c. responso. & d. c. quoniam. quæ tamen
confectio secundū Archid. in c. quoniam. de sent. excom.
lib. vj. fieri nō potest, nisi cum moderatione prima c. alma.
¶ Tertia. Et similiter pœnitentia non solùm decedentiū,
sed etiā sanorū, dummodo nō fuerint excōicati, intellige
ratione delicti, propter quod positū est interdictum: quia
non possunt absolui nisi in morte: secus de excōmunicatis
ex alia causa, dummodo etiā nō sint de illis, propter quo-
rum culpā vel dolum lata est sententia interdicti: vel quæ
præbuerūt consilium, auxiliū, vel fauorē: nisi prius satisfe-
cerint, si possint, vel de satisfaciendo præstiterint idoneam
cautionē: aut si hoc nō possunt, nisi iurauerint q̄ cum pote
runt satisfaciant: & ad satisfactionē faciendam per eos qui
tenentur, dabunt consilium, auxilium & fauorem, & ad hoc
fideliter iuxta suum posse laborabūt: vt in d. c. alma. Et ha-
bent locū ista, etiā si clericus iubeatur exire: nisi aliter con
tineatur in sententia: vt s̄. §. j. part. j. Nec tamen propter ali
quod prędictorum fieri debet relaxatio interdicti: vt in d.
c. alma. sed solùm iniungēda pœnitentia salutaris. Vbi etiā
notandum est q̄ non solùm tempore interdicti licet absō-
lutio sacramētalis in pœnitentia, sed etiam generalis, non
quia non sit officium diuinum, vt dicit Cald. alioquin in-
terdictus eam faciens non esset irregularis: sed quia con-
cessa pœnitētia cōceditur omnis absolutio generalis & spe
cialis, cùm ordinentur ad emundationē peccati. De absolu
tione tamen ab excōmunicatione dicit Inno. q̄ si clericus
interdictus vel non interdictus, sed in loco interdicto ex-
cōmunicat aliquem, vel ab excōmunicatione absoluit, non
est irregularis: qa huiusmodi non sunt ordinis, sed iurisdi
ctionis. ij. q. j. nemo. quod de excōmunicatione nō est du-
bium. vnde idē de absolutione dicendū est, de pœni. dist. j.
verbū. absolutionis tamen solennia exhibere, vt est dicere
cum stola psalmos & orationes, vel in ecclesiā introducere
ciens est irregularis, secundū Inn. & Spe. & cōcor. Host. &
Lan. & Pan. in c. fin. de excess. præla. & sequitur Sum. Ros.
cōtra Sum. Ang. Sed ego valde dubito, & falsum credo: qa
si licitum est mihi nō interdicto aliquē absoluere à pecca-
tis, quod est ordinis, non apparet quin possim etiā absolu-
tionem, quæ sit ordinis, impēdere excōmunicato, quem ne-
uo. Vnde dictū illorū est verū, si hoc faciat interdictus: nō
Nam dari & deferri potest moriētibus. de sen. exc. permit
tamus. & de pœ. & re. quod in te. etiā cum campanula & lu
suetis, secūdū Cal. quia cum aliquid permittitur, nisi aliud
appareat, intelligitur permitti secundū quod ius disponit,
& obseruat vsus, argu. iiij. dist. erit autem lex. dist. xij. illa.
Dari etiam potest sānis damnatis ad mortem, secundum
Cal. cle. j. de pœn. & re. quia censentur in articulo mortis.
Sumi etiā potest à clericis quādo licitè celebrant, qa sume-
re tenentur. de con. dist. inc. ij. cōperimus. Dari etiā potest
clericis nō celebrātibus: quia licet Cal. videatur in hoc tre-
pidare, vtpote quia videbat religiosos generaliter suis fra
tribus, sororibus, vel monialibus indifferenter tēpore in-
terdicti cōcedere hoc sacramentū, & ex alia parte cōtrariū
ei videbatur de iure: quia in edictis permissoriis certorū
casuū, cuiusmodi est percipere eucharistiā vt viaticū tem-
pore interdicti. quod ratione nō inuenitur expressè pmis-
sum, subiacet regulæ prohibitiuæ. ij. q. iiij. consuluisti. &
est expressum in clem. exiui. de verb. sig. §. porrò. tamē Ge
mi. in d. c. alma. dicit q̄ dari potest clericis illius ecclesiæ:
quia non est eis prohibita participatio sacramentorū, nec
diuinorum officiorū: vt in d. c. patet: quia possunt secretè
celebrare, & sic sumere corpus Christi: & sic eis hoc expres
se permittitur: & hoc est verius. alioquin aliquis nulla in
eo facta variatione in ordine ad interdictū posset hodie
percipere eucharistiam, qui heri nō poterat: vt si diaconus
fiat sacerdos & celebret: quod est irrationabile: qa nō mo-
ta causa nō mutatur effectus. Non autē potest dari sanis, q̄
nō sunt damnati vel clerici: etiā si sint seculares, qbus per-
mittitur audire diuina per d. c. alma. quia secundū Archi.
ibi, licet aliqui dixerint q̄ potest dari: verius tamen est q̄
non: quia in c. si sententia. de sent. exc. lib. vj. ponūtur vt di-
uersa auditio diuinorū & perceptio sacramentorū. & adde
quod dictū est de edictis permissoriis. De prægnātibus au-
tem est diuersa opinio: sed bene Pan. in d. c. quod in te. di
cit mulieris conditionē ponderandā: vt ei detur si probabi-
liter imminet periculū mortis, nō aliter. & est mens Ioan.
And. Qua distinctione etiā circa obsessos & mare intran-
tes vtendū est. Nec obstat prædictis q̄ cōceditur viaticum,
cui cōceditur pœnitētia: de pœ. & re. quod in te. quia verū
est de viatico vt viaticū, quod est solū qñ datur probabiliter
morituro, vel dubio de morte: non autē vt est eucharistia.
¶ Quinta exceptio est in sacramēto matrimonii, quod ta-
li tēpore licitè cōtrahitur, etiā ab interdictis, secūdū Inn.
sicut & apud infideles. xxvj. dist. deinde. benedictio tamen
nuptialis prohibetur secundū Inno. ¶ Sexta est in ordinū
collatione: quia si populus interdictus est, & nō clerus, cle-
rici illius loci extra locū illū poterūt ad alios ordines pro-
moueri, secundū Inn. sed nō laici. quod intelligo etiā de
clericis habētibus solùm primā tonsurā: quia sunt de cle-
ro, & cōsequenter nō interdicti eo casu. Si verò locus tan-
tùm sit interdictus, licet ibi nullus valeat ordinari, laici ta
men, qui nō fuerūt in culpa delicti, propter quod interdi-
ctum latū est, extra locum interdictū poterūt ordinari: nisi
locus esset interdictus propter delictū vniuersitatis, secun-
dum Cal. qa tunc nullus de vniuersitate posset ordinari. In
loco autem interdicto sine necessitate nec laici nec clerici
possunt ordinari: ex necessitate verò videtur posse attēdi
q̄ sic, secūdū Pan. in d. c. nō est vobis. et in d. c. quod in te.
sed verius est q̄ non: cùm hoc sit certi ordinis. ¶ Octauò 10
quæritur, †quo violetur interdictū circa ecclesiasticā se-
pulturā? Et dico multa. ¶ Primū. Tēpore generalis inter-
dicti denegatur laicis ecclesiastica sepultura, etiā si pœni-
tentiā egerint: de pœnitētiis & remissionib⁹. c. quod in te.
quia tales adhuc interdicti sunt, etiā si peccatores nō sunt.
xvij. q. iiij. c. miror. sicut & interdicti, qui cùm absoluūtur
ab aliqua excōmunicatione, remanēt interdicti, donec sol
uatur interdictum. Et si in eis sic interdictis morientibus
apparuerint pœnitētiæ signa, non debent in ecclesia sepe-
liri

liri: sed extra, & solùto interdicto ad ecclesiam transferri. arg. de sent. excom. cum illorũ. in qua si de facto cõtra iura fuissent sepulti, nõ sunt exhumãdi: cùm ad eum statum venerit res, à quo potuit incœpisse. ¶ Secundũ. Sicut autem laici nõ sunt eo tẽpore in ecclesia sepeliendi: ita nec in cœmeterio. de priui. vt priuilegia. id est, in loco deputato ad sepulturã, licet non sit per episcopũ benedictus, secundum Stepha. vel melius, vt dicatur cœmeteriũ, oportet, secundũ Ioan. And. quòd sit locus ad vsum cœmeterii per episcopum benedictus: de cõse. dist. j. nemo. & idem virtualiter Cal. addẽs, q̃ hoc oportet fateri quantũ ad sentẽtiã excommunicationis, quæ ponitur in cle. eos. de sepul. Dicit autẽ Veruec. Dur. q̃ irregularis est clericus sepeliens soleniter hominẽ interdictum in cœmeterio. argu. c. j. de postu. Sed ego addo idẽ esse, si sepeliat solenniter etiã nõ interdictũ in loco interdicto, id est, cum officio solito: quia hoc cõpetit certo ordini, secundũ quod cõmuniter seruatur. ¶ Tertium. Extra ecclesiam & cœmeteriũ possunt tẽpore interdicti laicorũ corpora sepeliri sine officio diuino, secundũ Cal. quia remanere non debẽt inhumata: non autẽ cum officio diuino: sed clerici illud celebrãtes sunt irregulares. ¶ Quartum. Clericis, qui nõ fuerunt interdicti, & interdictum seruauerũt, cõceditur ecclesiastica sepultura sine pulsatione campanarũ & sine solẽnitate cum tilẽtio. d. c. quod in te. quod tamen hodie non est verũ de silentio officii funeralis, cùm missa concedatur & horarũ solutio secundũ moderationẽ capituli, alma. vnde sepeliri possunt cum officio sine nota, per arg. c. cui licet. de reg. iur. li. vj. moderatione tamen prædicta obseruata, secundũ Fede. & in diebus, in quibus potest publicè celebrari, poterũt sepeliri cũ cãpanis & aliis consuetis, vt dictũ est. Et si qui sint clerici, qui aliquo casu sepeliri nõ possint apud ecclesiam suã, vel quia nõ habẽt, vel quia impeditur, sepeliri poterũt in alia: arg. dictorũ §. j. par. iij. & quia d. c. quod in te. nõ limitat ad ecclesiam propriã, sed absolute concedit eis ecclesiasticã sepulturam, laicis autẽ non interdictis nõ cõceditur sepeliri in cœmeterio sito in loco interdicto cum officio clericorum sub silẽtio cessãtibus aliis solennitatibus, secundũ Cal. quia illud ex gratia cõceditur clericis, & cõsequenter intelligitur aliis denegatũ. Confratres quoq; qui ex priuilegio religiosorũ, quorum sunt confratres, admittuntur ad diuina, sepeliri nõ possunt in ecclesia interdicta. intellige etiam generaliter secundũ Sum. Ang. licet in aliis possint liberè sepeliri. de priuil. vt priuilegia. quod tamen Panor. ibi in fine, limitat quando elegerũt sepulturam in ecclesia non interdicta: aliàs possunt etiam in interdicta sepeliri. vide ibi. ¶ Quintum. Si autẽ ecclesia aliqua sit specialiter seu singulariter interdicta: quidã, vt Io. And. dicũt nõ posse ibi clericos sepeliri, vt refert Pan. in d. c. quod in te. sed Host. tenet contrarium: quia tantum valet interdictũ generale quo ad omnia, quantũ speciale quo ad quẽdam. Panor. verò bene distinguit, quia clerici illius ecclesiæ ibi possunt sepeliri, non alii, cùm habeant in loco ecclesias non interdictas. Adde q̃ si aliàs ecclesias nõ haberent, aut sunt impeditæ, etiam ipũ possent ibi sepeliri, vt dictum est: laici verò in dicto casu specialis interdicti localis, si ipsa ecclesia est interdicta propter delictum clericorũ tantùm: vel quia violata fuit, parochiani possunt in alia nõ interdicta sepeliri, & audire diuina: secus si interdicta est in pœnã populi: licet multi ex eis non deliquerint, sed fortè vniuersitas, vel magna pars, vel fortè dñs: & in hoc puniuntur, quia nõ possunt in alia etiã nõ interdicta sepeliri. ¶ Sextũ. Priuilegiatus post c. alma. super auditione diuinorũ & sacramentorum perceptione, vel etiã super sacramentorum perceptione sine mentione diuinorũ, secundũ Cal. admitti potest ad ecclesiasticam sepulturã, quanuis de illa mentio nõ fiat: sed si priuilegium esset factũ super auditione diuinorum non facta mẽtione de perceptione sacramentorũ, satis videtur dubiũ: tamen tenet q̃ sit ecclesiastica sepultura concessa per regulam, cui cõmunicamus viuo, &c. xxiij. q. ij. saue. solẽnitatibus tamen cessãtibus, vt dicitur de clericis. ¶ Septimum. Tempore interdicti etiã ab & pro ipsis interdictis licet recipere mortuaria, & orare si mortui sunt pœnitẽtes. xj. q. iij. quicunq; intra. si verò non pœnituerũt, nec illa recipi possunt, nec pro eis orandũ. lxxxviij. d. c. fi. Quomodo autẽ sint excommunicati admittentes ad sepulturam nominatim interdictos, vel publicè excõmunicatos, & sepelientes tẽpore interdicti defunctos in cœmeteriis vel ecclesiis in casibus iure non concessis: vide suprà, Excommunicatio. ix. §. xxxv. & in cle. eos. de sepul.

Rursus de Interdicto quantum ad pœnas violantium illud.

1 *Interdictum violans quando non incurrat pœnam.*
2 *Interdictum violantes clerici quas pœnas incurrant. & num. 5.*
4 *Interdicti clerici vel alterius quæ sit pœna. & num. 5. & 6.*
7 *Laicus violans interdictum quam pœnam incurrat.*
8 *Consuetudo an excuset violatorem interdicti.*

INTERDICTVM sextò considerandũ est quantũ ad pœnas quas incurrũt violantes illud, quod scilicet de mẽte doctorum dupliciter fit, s. dum interdictus exercet aliquid sibi illicitum, vel non interdictus in loco interdicto præter moderationes dictas in prin. tit. prioris. ¶ Primò verò quæritur, †quando locũ habeant vel nõ habeant pœnæ iuris cõtra violatores interdicti? Et dico eas locũ non habere, primò vbi interdictum est relaxatũ verbaliter: quia iam nec violatur, cùm nõ sit. Nec similiter vbi est relaxatũ mente sola à summo põtifice: quia ipse solus hoc modo potest relaxare: vt §. Interdictũ iij. §. ix. vnde tũc celebrãtes in loco & tẽpore interdicti ignorãtes mentalem relaxationẽ, licet peccẽt, nõ tamẽ sunt irregulares, secundũ Cal. habent verò locum vbi à papa non est relaxatũ verbo, aut mente, & vbi non est relaxatũ ab inferioribus verbaliter: quia tũc irretiunt omnes violatores, etiã si ipse ferens sententiam, vel eius superior, eam violet. Vnde secundũ Cal. sunt irregulares ligati à canone, per c. is qui. de sent. excom. li. vj. de conse. c. j. & fi. quod limita de superiori citra pontificẽ summũ. ¶ Secundò quæritur, †quas pœnas incurrãt communiter clerici religiosi habentes aliquẽ ordinẽ violando interdictũ? Et dico q̃ tres, s. irregularitatem, ineligibilitatem, & impostulabilitatẽ, pro quorũ intellectu dico multa. ¶ Primum. Clericus interdictus generaliter aut specialiter siue singulariter, nullibi potest exercere actũ pertinentem ad aliquẽ ordinem aut celebrationẽ diuinorũ, quorum nomine veniunt missæ, horæ canonicæ, & exequiæ, benedictiones solennes, & omnia, de quibus rubricæ traduntur in breuiario vel missãli: de qbus §. Interdictũ v. §. iiij. quod tũ fallit, si quid horũ sit dispositio vel sequela ad aliquod sacramẽtum eo tẽpore licitum exhiberi, sicut est catechismus respectu sequẽtis baptismi: & cõmẽdatio animæ respectu prioris ablutionis in pœnitentia. Nõ interdictus autẽ talia exercere potest quidẽ, sed nõ in loco vel tempore interdicti, nisi secũdã qd̃ est iure pmissum. ¶ Secundũ. Clericus interdictus exercẽs prędicta alicubi siue vbicũq;, & non interdictus exercẽs ea in loco interdicto, intellige sine moderatione c. alma. & vt clericus, est irregularis. c. is qui. & c. is cui. de sent. excõ. lib. vj. & c. cũ æterni. de sen. & re iudic. lib. vj. & ineligibilis: ita q̃ nec eligi potest, nec eligere. d. c. is qui. & impossibilis, de postul. prælat. c. j. Quod quidem quantũ ad secundũ limitatur primò à Feder. quãdo nõ interdictus publicè & palã more solito celebrat. Secundò limitatur si locus sit interdictus propriè: quia si quis sciẽter celebraret in ecclesia nõ interdicta propriè, sed violata semine vel sanguine, nõ est irregularis, licet grauiter peccet: vt in d. c. is qui. & consequenter à fortiori nec persoluens horas canonicas, vel aliquid aliud diuinorum. ¶ Tertium. Si clericus non interdictus scienter celebret, non quidẽ in loco interdicto, sed tamẽ personis interdictis à iure vel ab homine, vel recipiat publicè interdictos ad diuina officia vel sacramẽta vel sepulturã, nõ est irregularis, est tamen interdictus illi ingressus ecclesiæ donec satisfaciat ad arbitriũ eius, cuius sententiã contempsit. de priuile. c. episcoporũ. lib. vj. & si in ea se ingerit in officio suo, effi eitur irregularis. de sent. exc. is cui. lib. vj. vbi licet ponãtur multi, quibus interdicitur ingressus ecclesiæ: tamẽ hoc est diuersimode: qa cùm hoc etiã aliqui sunt irregulares, iuxta dicta in tit. priore. & aliqui excõmunicati: vt §. Excommunicatio ix. §. xxxv. Et idem est secundũ Federi. quando admittuntur laici aliunde aduenientes ad diuina in ecclesia nõ interdicta existente in loco interdicto generaliter aut specialiter. ¶ Quartũ. Si autẽ prædicti, scilicet clericus interdictus in loco interdicto exercent aliqua non deputata certo ordini: vt cantare in choro, legere psalmos, vel episto lam, sicut faciunt alii laici, nõ officians principaliter ecclesiam, secundum Inn. in c. tanta. de excess. prælat. & sequitur Pan. in c. ij. de cler. excom. minist. non incidunt in præfatas pœnas. & de his dictũ est in titu. priore ferè per totum. ¶ Quintum. Si autẽ clericus decedat interdictus, priuatur 3 ecclesiastica sepultura. d. c. is cui. ¶ Tertiò quæritur, †quæ sint pœnæ, quas distinctè & seorsum præter prædictas incurrunt clerici & religiosi subditi vel prælati? Et dico multa. ¶ Primũ. Clericus violans interdictũ modo dicto in §. priore, est suspensus ab officio & beneficio & iurisdictione secundũ veriorem intellectũ. de excess. prælat. tanta. in tex. & in gl. & sequũtur cõmuniter Doct. & est beneficiis spoliãdus. de cle. exc. minist. postulastis. ¶ Secundũ. Religiosus etiã non seruans interdictũ, quod scit ecclesiam matricem seruare, est excõmunicatus per clem. ex frequentibus. de sent. exc. vt habetur §. Excommunicatio vij. §. xlvj. si tamen violator interdicti sit religiosus ad nullũ ordinẽ ordinat? etsi irregularitatẽ nõ incurrat, quia nõ est expressum in iure. nam c. is qui. loquitur de sola irregularitate, quæ procedit ex sola celebratione diuinorũ vel ordinũ exe cutione: poterit tamen aliter puniri secundũ Cald. vt reclu di in arctius monasteriũ. & idẽ videtur de moniali: imò tã ille quàm ista est ineligibilis actiuè & passiuè: quia etsi nõ habent ordinẽ clericale, ratione tamen status sui habẽt officium celebrandi diuina secundũ suam conditionẽ: vnde illam pœnã incurrunt, cuius sunt capaces. ¶ Tertiũ. Secundum Inn. & Host. violãs interdictũ & ad violandũ inducẽs suspensus est: & sic si prælatus est, omnis eius institutio, destitutio, collatio præbendarũ, beneficiorũ ac dignitatũ, & sententiæ in quoscunq; prolatæ sunt irritæ & inanes. Nõ ergo potest præmissa facere. Et, vt aiunt, idẽ fortè dicendũ est in aliis spiritualibus, s. q̃ sicut ei cõferri nõ possunt, sic nec facta ab eo collatio valet: vt in d. c. postulastis. & de æta. & 4 qualit. ordi. cùm bonæ. ¶ Quartò quæritur, †quæ sit pœna clerici interdicti aut illi participantis? Et dico tria. ¶ Primum. Nominatim dicuntur interdicti omnes, qui proprio nomine vel alia certa circũloquutione per sententiã definiuntur. Insti. de exhære. lib. §. nominatim. & similiter tãquam nominatim interdicti sunt omnes, de quibus cõstat q̃ sunt interdicti: vt si ciuitas vel castrũ interdicatur: si verò interdicantur fautores siue participãtes in crimine, non dicũtur nominatim interdicti, sed tãtùm in genere, nisi notoriè cõstet eos esse fautores. vide j. Nominatim. ¶ Secundum. Secundũ Inn. Host. & Ber. in diuinis sunt vitandi omnes nominatim vel tanquã nominatim interdicti: nõ autẽ quis tenetur vitare interdictos generaliter vt participes, quousq; per iudicẽ specificẽtur: nisi forte eorũ participatio esset valde notoria, ita q̃ inficiationi nõ esset locus. de cohab. cle. & muli. tua nos. ¶ Tertiũ. Si sacerdos probabiliter credit aliquos interdictos esse in ecclesia, s. tẽpore celebrationis diuinorũ, debet monere in generali vt exeant. aliàs nõ tenetur eos vitare, maximè publicè, donec cõstet de sententia: imò hodie seruãda est moderatio cõcilii Cõstantiẽsis, quã habes §. Excõmunicatio v. notab. iiij. Si verò sacerdos susciat scienter interdictũ, alii nõ tenentur exire, secundũ Veruec. ipse tamẽ sacerdos peccat, & incurrit pœnã c. episcoporũ. de priuil. li. vj. vbi dicitur suspẽsus ab ingressu ecclesiæ, vt dictũ est, quod intellige de interdictis publicè iuxta Decretũ Cõstantiense, de quo §. quia idẽ est iudiciũ quo ad vitare de interdictis & excõmunicatis. ¶ Quartum. Si clerici existẽtes nominatim interdicti celebrauerint diuina, sunt irregulares, secundum Inn. xj. q. iij. si quis episcopus. & perpetuò deponendi: nisi q̃ si multi sunt principales, sunt deponẽdi: cùm aliis verò super irregularitate poterit dispẽsari, sed nõ nisi per papã. & facit de cler. excõ. ministr. latores. vbi etiã dicitur q̃ multitudo intelligitur, cùm excedit xl. ¶ Quintò quæritur, †quæ sit pœna clerici § interdicti ab ingressu ecclesiæ ab homine vel à iure? Et dico q̃ si talis ingerat se diuinis in ecclesia in officio suo, efficitur irregularis. de sent. exc. is cui. lib. vj. Si verò ingerat se diuinis extra ecclesiã, puta sub diuo vel tẽtorio, secundũ gl. ibi, nõ efficitur irregularis. Si verò celebrat in oratorio, dic q̃ si est oratoriũ strictè, ita q̃ nõ est ecclesia, nõ est irregularis: si verò est ecclesia, sed nondũ cõsecrata, quę propriè dicitur basilica, est irregularis: quia satis est q̃ sit episcopi authoritate fundata. ¶ Sextò quæritur, †quę sit pœna parti 6 cipantis in diuinis cũ eo cui interdicitur ingressus ecclesiæ? Et dico sic: Presbytero celebrãte Missam in ecclesia, si subdiaconus, cui est interdict? ingressus ecclesiæ, dicit epistolam extra ecclesiã in illa Missa, vel Diaconus sic interdictus Euãgeliũ, ipse presbyter sciẽter tales sic, vt §. admittẽs est irregularis participando in crimine criminoso: quod participium videtur esse in ecclesia: quia & illi eo casu efficiũtur irregulares, propterea q̃ vnũ est officiũ & principaliter in ecclesia celebratũ, cui in actu sibi prohibito cooperãtur. dist. 50. si quis viduã. Si verò ecõtrariò Subdiaconus, cui est interdictus ingressus ecclesiæ, dicit Epistolã in ecclesia in Missa, quã Sacerdos celebrat extra ecclesiã, irregularis est: quia in ecclesia verè & de facto id fecit, & sic in loco prohibito. c. is qui. de sen. excõ. lib. vj. & idẽ de diacono & Euãgelio: presbyterũ autẽ Sũ. Ros. nõ audet dicere irregularẽ, licet videatur participare in culpa: ne principale vel dignius trahatur ad accessoriũ vel minus dignũ. Ego verò dico q̃ est irregularis: quia æquè vel magis participat sicut in priori casu, quo idẽ dixit eum irregularem: regula autẽ iuris q̃ accessoriũ naturã sequi cõgruit principalis: fallit vbi est periculũ animæ: vt de iureiur. debitores. & c. cùm contingat. & præterea celebrationi nõ accedit cũ isto Subdiacono: quia celebrari potest cũ alio vel sine. ¶ Septimò quæritur, †quæ sit pœna laici violãtis interdictũ? Et dico secũ- 7 dum.

dum Inno. q̃ quanuis non incurrat irregularitatem vel ſuſpenſionem, grauiter tamen peccat, puniendus per eccleſiaſticum iudicem pœna arbitraria. de ſent. excom. grauis. in cle. & ſecundũ Arch. peccant mortaliter, quia faciunt contra obedientiã eccleſiaſticam. dist. lxxxj. ſi quis. quod videtur mihi verum, quando id faciunt ex contemptu, non aliter, niſi in quatuor caſibus poſitis in cle. j. de ſepul. & in cle. grauis. de ſent. excom. quos habes ſ. Excommunicatio vij. excõmunicatione vij. & excõmunicatio ix. excommunicatione xxxv. ¶ Octauò quæritur, †vtrum ex ſola conſuetudine poſsit quis venire contra interdictũ ſine pœna? Et dico q̃ non de cõſue. cùm intra. ſecundũ Inn. & Hoſt. Quomodo autem fratres prædicatores & cõſequenter minores tempore interdicti ſint priuilegiati, habes ab Archi. in iij. parte, tit. xxvij. c. v. in fine. & in mari magno.

1 *Intereſſe quid, & quotuplex ſit.*

INTERESSE, †ſecundũ Bar. in l. vnica. C. de ſent. quæ pro eo quod inter. profe. proprie & ſtrictè eſt æſtimatio alicuius vtilitatis nõ habitæ propter alicuius factũ iniuſtũ vel conceſsionẽ iniuſtam. Eſt autẽ duplex: aliud ſcilicet lucri ceſſantis. & hoc eſt quando homo impeditur à lucro quod feciſſet ſi talis pecunia ſibi reſtituta fuiſſet, vel non fuiſſet læſio talis illata, & huiuſmodi: aliud eſt dãni emergentis. Et hoc eſt duplex: alind ſcilicet in re, aliud extra rẽ. Intereſſe dãni emergentis in re vel circa rem etiam dicitur intrinſecũ, ſecundũ Bar. ibi: & eſt ipſa res, ſeu eius æſtimatio, vel id quod prouenit immediate ex re: vt fructus, & partus, & huiuſmodi. Exemplũ: Vẽdidiſti mihi vinũ quod valebat viginti, & pretium tibi tradidi: nec dediſti. nunc autẽ valet quadraginta: & ſi traditũ fuiſſet, tantũ habiturus erã. & de hoc ff. de act. emp. & vẽ. l. ſi ſterilis. ſ. cùm per venditorẽ. Intereſſe extra rem, vel extrinſecũ, eſt quod prouenit nõ ex ipſa re, ſed propter ipſam rem. Exemplũ: Vendidiſti vinũ nec tradidiſti: ſed ſi tradidiſſes, ex eo potuiſſem negotiari & lucrari. Vendidiſti granũ: & quia nõ tradidiſti, ſerui mei fame perierũt. Et iſtud quãdo petatur in contractibus, habes in l. Iulianus. ſ. j. ff. de act. emp. & ven. & l. cum venditorẽ. C. de act. emp. & ven. ff. de verb. obl. l. ſi inſulam. Quando autẽ teneatur quis in cõſcientia, ꝛ. Reſtitutio iij. ſ. ix. & vſura j. ſ. ix. intereſſe quando habet certam quantitatem vel ſpeciem, duplũ excedere non poteſt: quando autem duplũ excedat, habes in d. l. vnica. in tex. & in gl. ſed quo ad conſcientiam, habes infrà Vſura j. ſ. eodem.

¶ INTERLOCVTORIA ſententia, vide infrà Sententia: ſed vtrum ipſa tranſeat in rem iudicatam, vide cap. cùm ceſſante. de appel.

De Interpretatione.

1 *Interpretatio quotuplex ſit.*
2 *Interpretari legem ad quem ſpectet.*
3 *Interpretatio priuilegij an ſpectet ad ſolum principem.*
4 *Interpretatio an ſit in contractibus facienda, vt res potius valeat.*
5 *Interpretatio in ambiguis qualiter ſit facienda.*
6 *Interpretandi ratio varia vnde ſumi debeat.*

INTERPRETATIO eſt vnius verbi per aliud, vel vnius ſententiæ per aliam declaratio: ſicut interpres vnam linguam per aliam manifeſtat. & eſt multiplex, vt not. Pan. in c. j. de poſtulat. prælat. †Quædãm enim eſt generalis & neceſſaria, ac rediguda in ſcriptis: vt principis. de ſen. excom. inter alia. xj. q. j. ſ. ex his omnibus. C. de legi. l. vlti. & hæc ius facit quo ad omnes. de conſti. c. ſi. Alia genetalis & neceſſaria, ſed nõ redigenda in ſcriptis: vt cõſuetudinis. ff. de legib. l. ſi de interpretatione. Alia nõ generalis, ſed neceſſaria, & in ſcriptis redigenda: vt iudicis. ff. de legi. l. non poſſunt. arg. etiã l. nam vt ait. qui ſententiã ſuam interpretari poteſt. arg. ff. de re iudi. Paulus. vbi ſupplere poteſt quæ deſunt ſententiæ: & ſic interpretari, ſicut & prætor. ff. de præto. ſtipul. l. prætoris. Alia nec generalis nec neceſſaria, nec redigenda in ſcriptis: vt magiſtrorũ. C. de profeſ. qui in vrbe Cõſtan. l. vna. lib. xij. vide Pan. in c. j. de poſtul. prælato.

¶ Primò verò quæritur, † ad quẽ ſpectet legis interpretatio? Et dico quòd interpretatio diuinæ aut canonicæ legis pertinet ad papã: & ſimiliter legis ciuilis, inquantũ concernit clericos: vt in c. j. de iura. calũ. inquantũ verò concernit laicos, pertinet ad Imperatorem. l. fin. C. de legib. quia eſt eius interpretari, cuius & cõdere. de reg. iur. lib. vj. Quod intellige verũ generaliter: quantũ autem ad vnam cauſam, etiam iudex poteſt interpretari: vt no. Inn. in c. cũ ſpeciali. de app. de quo etiã vide bonã glo. in c. j. de poſtul. prælat. & facit l. vnica. C. de profeſ. qui in vrbe. niſi eſſet aliquid ita arduum, q̃ certus intellectus dari non poſsit: quia tunc recurrendum eſſet ad principem. l. pen. & fi. C. de legib. Hæc Pan. in c. j. de iur. cal. An etiam legatus poſsit interpretari reſcriptum, vide eundem in c. j. de poſtul. prælat. Sciendum tamẽ q̃ lex humana ſeruari nõ debet quãdo eſt in dãnum: ſed pro interpretatione recurrendũ eſt ad principem, niſi periculum ſit in mora. vide ij. ij. q. lxvj. arti. vj. & ij. ij. q. lx. arti. v. ¶ Secundò quæritur, †vtrum interpretatio priuilegii pertineat ad principẽ ſolum? Et dicit Pan. in c. cùm veniſſent. de iud. q̃ aut dubium eſt ſuper poteſtate, ſcilicet ſi potuit dare: & ſic nulli inferiori à principe licet: vt in c. j. de tranſla. præla. xvij. q. iiij. ſ. qui autem. ix. q. iij. cuncta per mundum. Aut dubium eſt ſuper validitate vel ſurreptione: & ſic poteſt inferior iudex ſecundũ communiter Doct. Aut dubitatio eſt circa verba ſolum: & tũc ſi caſus eſt clarus & deciſibilis de facili, ſic poteſt inferior cognoſcere ad præiudicium partiũ ſecundum cõmuniter Doct. quia inferior interpretatur legem ſuperioris in præiudicium partium: vt not. Innoc. in d. c. cum ſpeciali. & facit c. inter alia. de ſent. excom. & d. c. fina. Si verò caſus eſt dubius, ſic ad principem pertinet ſi eius præſentia de facili poteſt haberi. argu. d. cap. cùm veniſſent. & d. c. inter alia. & l. ex facto. ſ. j. ff. de vulgã. & pupil. ſubſtitu. Quòd ſi de facili non poteſt adiri princeps propter diſtantiam longam, ſic poterit interpretari per rationem naturalem & veriſimilem, quæ notari poteſt per expreſſã verba. Pro quo eſt caſus in d. l. ex facto. ſ. ij. vbi Iuriſconſultus interpretatur legem ex naturali ratione. Et facit quod not. Inno. in d. c. cum ſpeciali. & text. in c. cùm perſonæ. de priuileg. lib. vj. Aut dubium verſatur circa intentionem principis, & decidi non poteſt ſine dubio magno: & ſic interpretatio eſt ſolius principis. Ad prædicta facit tex. c. venerabilem. de elec. Dicit etiam Specul. in tit. de leg. ſ. nunc oſtendendum. quòd epiſcopus poteſt interpretari iurium allegationes: de pign. ſignificante. & d. c. venerabilem. procedit in arduo negotio, vt dictum eſt.

¶ Tertiò quæritur, †vtrum in contractibus ſit interpretatio faciẽda, vt res potius valeat quàm pereat? Et dico q̃ ſic: de fide inſtru. inter dilectos. in glo. & ff. de reb. dub. l. quoties in actionibus. de verb. ſignifi. abbate. ſ. ſupra quod fiat. Si autem res valeret ſecunda intellectum vtriuſq; tunc accipiendũ eſt illud quod eſt magis veriſimile. ff. de reb. dub. l. cùm in teſtamento. ff. de verb. obl. l. eũ qui. & quod cõſuet. xviij. dist. de Syracuſanæ. & quod magis cõueniat iuri. de conſue. c. cùm dilectus. ſ. fin. vbi interpretatio fit contra eũ, qui legẽ potuit apertius dicere. ff. de pact. l. veteribus. de priuil. c. quia. in gl. Interpretatio autẽ in cõtractibus fit plena, in teſtamentis plenior, in beneficiis quoq; plenißima. de donat. cum dilecti. Interpretatio quoq; loquutionũ fieri debet ſecundum perſonas quæ loquuntur, vel quibus quis loquitur. xxvj. dist. deinde. in gl. ¶ Quartò quæritur, †quomodo ſit intelligenda illa regula iuris in vj. cõtra eũ qui legem dicere potuit apertius, eſt interpretatio faciẽda? Et dico quòd glo. ibi poſt multa complectitur iſtam materiam, dicens: obſcuritas vel ambiguitas aut ponitur in vltimis voluntatibus, aut in conuentionibus, aut factis in iudicio, aut in cõfeſsionibus, aut in cõtractibus & pœnis, aut in ſententiis. Si in vltimis volũtatibus, ſubdiſtingue: quia aut cõſtat de voluntate expreſſe aut tacitè: & ſi expreſſe, illa ſeruatur: ga nihil eſt quod tantũ debeatur hominibus, quàm q̃ vltimæ volũtatis liber ſit ſtylus. xiij. q. vltima voluntas. & de teſta. officii. Si verò conſtat tacitè aut per conjecturã, illa ſeruatur. xxvj. q. vj. qui recedũt. & de teſta. requiſiſti. & hoc niſi dicta volũtas turpis eſſet: vt ff. de condi. inſtit. l. quidam. vel aliàs contra ius. Pone exemplum de teſta. tua. Si nõ cõſtet expreſſe nec tacite, ſtatur verbis teſtamenti: ad quod xxij. q. ij. is autẽ. de celeb. miſſ. in quadam. Si autẽ verba ſunt minus larga, ſequimur benignius & minimũ. de reg. iur. li. vj. in obſcuris minimũ eſt ſequendum. & ſic eſſet hæredis electio. Si verò nõ apparet, quæ pars ſit benignior, vel minor, neutra tenetur. ff. de teſta. l. ſi duo ſunt. Si quæratur, ad quẽ ſpectet indagatio: dic q̃ ad iudicem. C. de iudeicõ. l. voluntatis defuncti. Si verò in iudiciis ſit ambiguitas, fit interpretatio pro proferente. Ratio: quia debitor ſemper negaret de hoc ſenſiſſe. C. de anna. exce. l. vl. & hoc in litis exordio. de quo de reſti. ſpo. cũ ad ſedẽ. Si verò in pbationibus ſit ambiguũ, interpretabitur cõtra pducentẽ. de cond. app. per tuas. & de proba. in præſentia. debẽt enim probationes eſſe claræ. de præſcri. auditis. ſaluo eo q̃ poſſent teſtes obſcurè deponentes interdum iterum interrogari: vt de teſtibus. cùm clamor. In confeſsionibus autem ſi confiteatur incertũ, certificare cogitur. ff. de cõfeſ. l. certum. alioquin acciperetur quod magis expediret aduerſario, vt ibi. de confeſ. c. j. In contractibus verò, aut eſt certũ de cõfeſſo, aut de diſſenſu, aut dubium. In primo caſu ſtatur ei quod ſenſerunt. de ſpon. c. j. in ſecundo nihil valet. xxvij. q. ij ſufficit. xxx. q. j. vno. de rap. cum cauſam. xxix. q. j. ſ. j. & ibi error nõ ſolum corporis, ſed & materiæ vendicationẽ impedit: qa nil tam cõtrariũ cõſenſui, ſicut error. ff. de iud. l. ij. & errare eſt aliud pro alio putare. xxxviij. dist. quanuis. nõ tamẽ omnis error impedit matrimoniũ: vt infrà Matrimonium. viij. ſ. j. In tertio autẽ caſu, ſcilicet dum eſt dubiũ, ſubdiſtingue: quia aut poteſt valere ſecũdum intellectum vnius tantum, aut vtriuſq;. Et ſi ſecũdum intellectum vnius tãtum, valeat ſecundum quẽ valere poteſt. ff. de ver. obli. l. quoties quod etiam habet locum in contractu matrimoniali in foro iudiciali: in foro autem animæ ſtaretur ei, qui in tali dubio diſſenſiſſet: vt de ſpon. tua nos. Si autẽ ſecundum intellectum vtriuſq; poteſt valere, valeat illud quod eſt veriſimilius ff. de ver. obli. eum qui ita. & in regula, inſpicimus in obſcuris quod eſt veriſimilius, vel quod plerunq; cõſueuit fieri. ſimilius, ſeruatur quod in hac regula dicitur. ff. de ver. obli. l. quicquid. Et hoc verum, ſi neuter dolum committit: ſed ſi alter dolum committat, contra eũ fiet interpretatio. xxij. q. v. ſ. ex his. & c. quicunq;. Si verò vterq; dolum committit, ad communem ſignificationem recurretur, vt in dicta decretali, ex literis. & xxij. q. v. ſ. ſi ergo. & idem reputatur in iuramentis, vt ibi not. In ſententiis autem interpretari poterit præſes prouinciæ vel procurator Cæſaris. ff. de app. l. ab executore. non autẽ minor: quia functus eſt officio ſuo ſiue bẽne ſiue male iudicãdo. quod intellige de diffinitiua ſententia: ſecus de interlocutoria. de quo dic vt notatur de app. c. cũ ceſſante. De fructibus tamẽ & expẽſis ſupplere poteſt eadẽ die. ff. de re iud. l. Paulus. De hoc nota. xxxv. q. ix. ſ. quia ergo. aliàs incipit, his ita. in gl. xj. q. j. ſ. & his. in gl. hæc ex illa glo. ¶ Quintò quæritur, †quid ſit dicendum in genere de interpretatione canonum, legum, reſcriptorum, priuilegiorum, ſtatutorum, vltimarum voluntatum, cõtractuum, diſpoſitionum fauorabilium vel odioſarũ, aut promiſcuarum, de quibus ſuis locis agetur? Et dico q̃ clariſſimus iuris vtriuſque doctor dominus Baptiſta de Fliſco in quodam ſuo præclaro opuſculo dicit q̃ leges & canones & reſcripta & priuilegia & ſtatuta & vltimæ volũtates & conſuetudines & contractus recipiũt interpretationẽ vel à cõſueto modo interpretandi, vel à ſimilibus, vel aliis iuribus ſcriptis. De lege text. eſt in l. ſi de interpretatione. & l. non poſſunt. ff. de legib. De edicto prætoris text. eſt in l. ſi qs id quod. ff. de iur. om. iud. De priuilegiis, & beneficiis tex. in l. beneficii. ff. de cõſti. prin. l. j. ſ. in initio. de off. præ. vr. De vltimis volũtatibus, in l. librorũ. ff. de leg. iij. De contractibus, in l. veteribus. ff. de pac. De cõſuetudinibus, in l. de quibus. ff. de legi. De ſtatutis, in l. Cęſar. ff. de pub. & vecti. in l. ij. C. de noxa. De reſcriptis, in c. cauſam. de reſcr. in c. licet. de præben. ¶ Secundũ. Interpretatio eſt faciẽda. vt vitetur delictũ. Me. in l. j. C. de his quib. vt ind. d. ſ. ſi fundũ. ¶ Tertiũ. Illa interpretatio eſt fugiẽda, q̃ trahit ius ad gratiam. Me. in l. ſi marito. ff. ſol. ma. ¶ Quartũ. Diſpoſitio quãtuncunq; pœnalis, eſt latiſsime interpretãda: quãdo ſi nõ latiſſime interpretaretur, vel in totũ euerteretur, vel magnã plagã acciperet. Hoc pbatur in l. j. ſ. ſed & ſi qs. ff. de Car. edi. & in l. j. ſ. pecuniã. ff. de calũ. ¶ Quintũ. Itẽ interpretatio eſt faciẽda ne actus pereat. l. ſi qñ. de leg. j. Itẽ eſt facienda, vt verba nõ ſint ſuperflua. l. ſi quãdo. in prin. de leg. j. de verb. ſig. abbate. ¶ Sextum. Quantũcunq; in vna lege ſint poſitæ multæ pœnæ, nõ habẽt locũ, niſi in caſu, in quo omnes illæ pœnæ poſſent verificari. glo. in l. mãcipia. C. de iur. fu. vnde q. quãquam. de vſur. in vj. nõ poteſt habere locũ in iudæis. ¶ Septimũ. Quãdo lex dicatur odioſa vel fauorabilis, intelligitur ex prooemio. Bar. in l. q exceptionẽ. ff. de cõdi. inde. Bal. in l. fi. ff. de leg. tut. Attẽditur etiam ad hoc principalis cauſa. Ange. in l. mater decedẽs. de teſta. vbi autẽ diſpoſitio cõcernit qualitatẽ agẽtiũ & patiẽtiũ, licet ſit pœnalis, tñ nõ eſt odioſa & reſtringẽda, niſi ex parte eius cui venit imponẽda pœna: ex parte verò eius, cuius fauorẽ reſpicit, eſt fauorabilis & extẽdenda. Alex. in l. venia. C. de in ius voc. Bart. & l. ij. C. quod vi me. Si autẽ nõ cõcernit qualitatẽ agentiũ & patientiũ, ſed qualitatẽ facti, tũc illa diſpoſitio de ſui natura fauorabilis efficitur odioſa & reſtringenda, ſi addatur pœna. ita ibi traditur per multa iura.

INTESTATVS qs decedit quatuor modis. Primò, ſi nullum teſtamentũ fecit. Secũdò, ſi fecerit, ſed nõ iure. Tertiò, ſi fecit iure, tñ poſtea ruptũ eſt poſthumi natiuitate, vel irritũ factum eſt capitis diminutione teſtatoris. Quartò, ſi nulli ſunt hæredes ex eo teſtõ: vt in auth. de hær. ab inteſtato. in prin. Pñt addi & duo alii modi ex poſt facto. Primus ſcilicet p q̃relã expugnato teſtõ. Secũdus, p bonorũ poſſeſſionẽ cõtra tab. Vide Azo. in Sum. C. de ſuis & legi. hæred.

INTRVSVS dicitur, qui non canonice, ſed per violẽtiam occupat honores vel beneficia eccleſiaſtica: vnde eſt fur & latro exiſtens in mortali, & reſtitutioni obnoxius omnium, quæ inde recepit. de reſt. ſpo. grauis.

De Inuentis.

1 *Inuenta an ſint reſtituenda ſub pœna furti.*

64

1 *Inuenta res cui restituatur. & nu. 3.*
4 *Inuentæ aues, & feræ captæ, an sint accipientis. & nu. 6.*
5 *Fera vulnerata ab vno vel irretita, & ab alio capta, cuius sit.*
7 *Aues domesticæ non sunt accipientis.*
8 *Thesaurum quomodo liceat quærere, & cuius efficiatur. vsque ad nu. 13.*
14 *Thesaurus in domo empta inuentus an sit venditoris.*
15 *Insula in mari vel flumine facta, cui cedat.*

INVENTA dupliciter dicũtur, propriè scilicet, & sunt ea, quæ prius quærebãtur, sicut propriè autũ inuenit, qui huius gratia terram effodit, & impropriè: & sunt quæ casu inuenimus: sicut dicitur aurum inuenire, qui sepulcrum effodit, ꝙ tumulãdo cadauere. C. de thesau. l. vnica. in gl. & de vtrũq; hic intẽdimus. ¶ Primò verò q̃ritur, vtrũ inuenta sint restituẽda sub pœna furti? Et dico multa. ¶ Primũ. Hiero. xiiij. q. v. multi. & Augu. eadẽ q. dicũt rapinã esse inuenta nõ reddere. quod impropriè dicitur: propriè verò est furt. ff. de fur. l. falsus. quod secundũ S. Tho. ij. ij. q. lxvj. & Richar. & alios doct. est verũ, quãdo quis animo retinẽdi, nõ autẽ reddẽdi domino accipit rẽ inuentam, quæ de propinquo fuit in bonis alicuius, ita ꝙ habet dominũ. quod intellige, nisi haberetur pro derelicta: imò idem puto etiam si ab antiquo domino caruit, vt thesaurus inuentus & quis accepit animo nõ faciendi partẽ illi cui debet, quia etiã eo casu illa res pro illa parte dominum habet non antiquũ sed nouum, id est, eũ cui debetur, quo inuito attrectatur: in his verò quæ nunquãm fuerũt in alicuius dominio, vtlapilli in litore maris, & aues, & pisces, & huiusmodi, quæ occupanti cõceduntur, nõ habet locũ furtum. ¶ †Secũdum. Si autem habens rem inuentã restitutioni obnoxiã nescit dominũ rei, publicè denuntiari faciat, secundũ Archi. & si nõ inuenitur, dabitur pauperibus, secundum Pan. & omnes doc. ar. de vsur. cũ tu. & in auth. omnes peregrini. C. com. de succ. nisi inuentor sit multum pauper, secundũ Arch. quia de licentia episcopi vel pœnitentiarii eius vel confessoris illud sibi retinebit. ¶ Tertium. †Ad sciendũ verò cui debeantur inuenta, secundũ doct. sic distinguendũ. Nam aut nũquam fuerũt in bonis alicuius, vt lapilli in litore maris, & aues, pisces, bestiæ, & omnia animalia nõ domestica ante captionẽ: & ista occupãti cõceduntur etiã in fundo alieno, modò ingressum fundi non prohibuerit dominus: sed de feris j. §. proximo. aut fuerunt in bonis alicuius solùm ab antiquo, vt thesaurus: & de huiusmodi, secũdum S. Tho. est eadem ratio, id est, sunt occupantis, nisi ꝙ secundum leges ciuiles medietas est domini agri. sed de hoc j. §. proximo. aut fuerunt de propinquo: & talia inueniens restituere tenetur. xiiij. q. v. si quid inueneris. & d. l. falsus. etiam si sint amissa ex ruina vel incẽdio vel naufragio: vt ff. de incen. rui. nau. per totum. & idem est de iactatis in mare gratia nauis alleuiãdæ. ff. ad leg. Rho. de iac. l. q alleuiãdæ. Quæ quidẽ vera sunt, nisi haberentur pro derelictis. quod Fed. cõsi. xvij. credit esse si dominus tacet, nõ perquirẽs per se vel per alios: quia d. l. qui alleuiandæ. videtur imponere necessitatẽ statim perquirendi res amissas: & sic ista negligẽtia non quærenti tollit primam præsumptionẽ quam facit lex, scilicet ꝙ non habeantur pro derelictis, nisi aliter constet per qualitatem actus de volũtate domini, cùm nemo præsumatur iactare res suas. d. l. falsus. §. si iactantiũ. & d. l. q alleuiãdæ. Quod nota pro limitatione dicẽdorũ infrà Naufragium. §. j. & iiij. Nec possent talia inuenta nõ habita ꝓ derelictis vsucapi: quia in eis deficit titulus pro derelicto: vt in l. si qs merces. ff. pro derelicto. Vnde cõsuetudo occupãdi iactata in mare, vel rapta à fluminibus, videtur expresse reprobari per d. l. qui alleuiãdæ. & ibi gl. no. non obst. quod loquitur de iactatis in mare: quia idẽ est de ablatis à flumine, vt sunt ligna, & huiusmodi, cùm parũ differant ab illis, vt dicit tex. Insti. de rerũ diui. §. vl. & facit auth. nauigia. C. de fur. ¶ Secundò specialiter quæritur, †cuius sint feræ inuentæ, aues, & huiusmodi animalia? Et dico multa. ¶ Primum. Secundũ Dire. lib. iij. volucres, pisces, feræ, & huiusmodi, quæ in nullius sunt bonis, & ꝙ vadunt quo volũt, naturali ratione capiẽti concedũtur: nec distinguitur vtrũ in proprio fundo vel in alieno: licet is, qui alienũ fundũ ingreditur venandi vel aucupandi gratia, posset à domino prohiberi ne ingrediatur: & sunt capiẽtis, quãdiu sua cũstodia coercentur: sed in libertatem reddũtur, quando locum effugiunt capientis. Insti. de re. diui. §. feræ, ¶ Secundum. †Si autẽ prædicta fuerint ab aliquo sic vulnerata vt capi possint, secundũ eundẽ Dir. statim intelligũtur esse vulnerãtis: modò ea persequatur: quia si desinit persequi, rursus erunt occupantis: standũ tamẽ videtur consuetudini in his. Si autẽ essent capta in laqueo vel rete alieno, nõ sunt accipientis, secundũ glo. in l. in laqueum. ff. de acqui. rerũ dõ. & Insti. de rerum diui. §. singulorũ. licet rigor iuris videatur velle ꝙ sint capiẽtis ibidem. ¶ Tertium. †Feræ sylvestres, sed domesticæ factæ, sicut pauones, columbæ, cerui, cuniculi, apes in alueo, & huiusmodi habentia consuetudinẽ eundi & redeundi ad certũ locum alicuius possessoris, tandiu sunt possidentis locũ, quandiu habent animum reuertendi domũ, & non vltra efficiuntur capientis, secundum Dire. quẽ animum reuertendi deposuisse videntur, cùm reuertendi consuetudinẽ deseruerint. d. Insti. §. ceruos. Vnde si bis aufugiãt, nec horis debitis nõ impedita reuertũtur, fiunt capiẽtis: quia consuetudo inducitur per binũ actũ l. iij. C. de epis. audiẽ. Si autem essent incluſa in pratis vel in aliis locis, furtum committeretur. Et idem de piscibus. arg. d. Insti. §. apum. Si quis autẽ occupet examen apum in arboribus cuiuscunq;, aut etiam fauum mellis, furtum non committit: licet dominus arboris possit ingrediẽtem prohibere. Intelligo autẽ prædicta, quando huiusmodi habent cõsuetudinem redeundi interueniẽte aliquo opere possidentis locum: vt patet de alueo apum: alioquin non liceret occupare apes aut aues in arboribus, vbi fauum habent aut nidum. ¶ Quartum. †Animalia naturaliter domestica, vt gallinæ & huiusmodi, semper sunt domini, & vbique etiam si casu aliquo territæ euolauerint à facie domini sui: & capiẽs ea restituere tenetur rem cum fructibus. d. Insti. §. gallinarũ. & ff. de acqui. rer. domi. l. naturalẽ §. pauonũ. ¶ Tertiò specialiter quæritur, †cuius sit thesaurus, si inueniatur, id est, vetus depositio pecuniæ, cuius nõ extat memoria, secundum Petr. de Palu. vel condita ab ignotis dominis tẽpore vetustiori mobilia. C. de thesau. l. vnica. Et dico multa. ¶ Primũ. Thesaurũ ex intentione nullus potest quærere alicubi, etiã in suo fundo, arte magica: aliàs erit fisci, secũdũ Accur. C. de thesau. l. vnica. nec in fundo alieno inuito domino: nec etiam domino volẽte ignoràte opes abditas, suo nomine, id est, quærẽtis. d. l. vnica. iuncta glo. Potest autẽ quis quærere in fundo suo, vt ibi, & in alieno volẽte domino nomine ipsius domini: ita quòd quærens intelligatur locasse operas. ar. ibidẽ. imò etiã nomine quærẽtis, si dominus sciat quæri opes abditas, & consentiat: quia potest quærenti totum ius suũ tribuere. Secus vbi ignoraret ibi esse thesaurũ, & cõsensum præstaret quærenti ex alia causa ficta. Sic intelligo dictam legẽ vnicam. ¶ Secundum. †Si quis thesaurũ inuenit in solo suo, secundum mentem sancti Tho. & secundum omnes docto. est totus inuentoris: & hoc est de iure naturali, secundum glo.

65

Insti. de rer. diui. §. thesaurõs. nec distinguitur an casu vel ex intentione inuenerit: quia d. l. vnica, quæsitionẽ istam permittit. ¶ †Tertiũ. Si verò in loco alieno alicuius scilicet priuati inuenit: aut hoc est à casu: & sic medius inuẽtoris est, & medius dñi loci, vt ad pacẽ seruandam statuerũt iura ciuilia, licet de naturali æquitate sit inuẽtoris aut dedita opera: & in hoc sunt opiniones: quia Host. dicit ꝙ totus est inuẽtoris. & sequũtur Pisa. Pet. de Pal. Arch. & multi alleg. d. l. vnicã. & ista opinio est vera, si cõsentiat dominus nõ ignorans, & totũ tribuat quærenti: vt quia ipse non vult quærere, vel alia causa. Et secundũ istam etiã opinionem scripsi in Aur. Ros. in cõi virgi. Euangelio primo, & casu xxxix. alii verò, vt Supple. Ros. & Sum. Ang. dicunt ꝙ totus erit domini fundi, si eo inuito quẽrit: quod planũ est per d. l. vnicã. imò etiã si eo volente & suo nomine quẽrit: quia d. l. vnica hoc prohibuit fieri, & in pœnã totũ statuit esse domini. Et ista opinio est vera, quãdo dominus consentit quẽrenti, ignorãs ꝙ thesaurũ quærat: vel quãdo non tribuit quærenti totũ quod inuenerit, nec aliquid paciscitur: vtroq; tamen casu, secundũ Iuristas, quærens habebit operarũ mercedem. Sed ista opinio est falsa eo modo quo alia est vera, scilicet si dominus ex certa sciẽtia consentiat: quia ius suũ, quod habet in quærendo, transferre potest in alium. nec d. l. vnica dicit indistincte ꝙ totus thesaurus sit domini, si quis quærat eo volente: sed eo volente ignorãte opes abditas: vt quia cõsentit quæsitioni nesciens ꝙ thesaurus quẽratur. ¶ †Quartũ. Si autem inuenerit in loco sacro vel religioso. d. §. thesauros. dicitur idem esse quod si inuenisset in loco suo: vnde totus erit inuentoris indistinctè, siue à casu, siue ex intẽtione inuenerit. & hoc tenuit Ioan. xiiij. q. v. si quid inueneris. in glo. & sequitur Sum. Ros. sed hoc reprobat Sum. Ang. & vult esse idẽ ac si inuẽtus fuisset in loco alieno & à casu, erit medius inuẽtoris: dedita verò opera sine volũtate. aut cũ voluntate domini ignorãtis, totus erit prælati: vt expresse tenent docto. in d. §. thesauros. quia hodie eccleſiæ & loca sacra sunt prælatorum. & ista est veritas: & si qua est inter leges dissonãtia, vide doct. in d. §. thesauros. & d. l. vnica. ¶ †Quintũ. Si autem inuenerit in loco publico fisci vel ciuitatis: dimidius erit inuentoris & dimidius fisci vel ciuitatis. d. §. thesauros. quod glo. in d. l. vnica intelligere videtur iuxta prædictã distinctionẽ: vt scilicet si à casu inueniatur, diuidatur: si ex intẽtione, totus sit domini loci, si nõ accesit voluntas domini sciẽtis. Et hoc est verũ: quia d. l. vnica, loquitur de loco alieno indistinctè. Hic tamen aduerte ꝙ in suo loco inuenire nõ dicitur vsufructuarius. nec ille, qui habet bona hypothecata: nec maritus, si inuenit in fundo dotali: vnde tenebit quidẽ thesaurũ in vita vxoris, sed soluto matrimonio restituere tenetur. Vide Bar. in l. si is. §. fi. ff. de acquirendo rerũ domi. Emphyteuta verò, qui habet vtile dominiũ, diuidet cũ domino habente directũ. Vide Bar. in l. in causæ. circa finẽ. ff. de procura. Et si dominus directus inuenerit, vtilis poterit dimidium petere, secundum Angel. de Are. d. §. thesauros. ¶ †Sextũ. Secundũ Pet. de Pal. hodie vbicunq; inueniatur thesaurus, de cõsuetudine est principis. Sed ego dico istã consuetudinẽ in cõscientia nõ ligare: quia nõ est introducta per modũ legis, sed violẽtiæ: nec fuit vnquam moribus ventiũ approbata, nisi violẽter: est etiã cõtra iura canonica, quæ volũt bona incerta, si restituenda sunt, esse pauperũ: & si nõ sunt restituẽda, est cõtra iura ciuilia, & cõtra naturalem æquitatẽ: vt patet in d. §. thesauros. vbi dicitur quòd diuus Adrianus naturalẽ æquitatẽ sequutus &c. cõtra quam æquitatẽ cõsuetudo nõ potest. ¶ †Quartò quæritur, vtrum emens domum pro centum, in qua pòst reperit thesaurum valentem ducenta, teneatur domino? Et dicit Ludouic. de Roma ꝙ tenetur, & quòd sic cõsuluit & obtinuit in curia, quòd in hoc habet locũ remediũ c. cum causa. de empt. scilicet ꝙ rescindatur contractus, vel restituatur plus: sed de iure verius est ꝙ nõ teneatur: quia thesauri nullus est dominus, vt ex diffinitione patet. & casus est in l. j. C. de euic. & l. nunquam. §. thesaurus. ff. de acquirẽdo rerũ domin. & sic remanebimus in dispositione iuris cõis: vt scilicet totus sit inuentoris, si inuenit in suo solo: vt d. l. vnica. iste autem emptor est dominus: vnde erit suus totus. Et hoc est indubitatũ, si emptor nihil sciuit de thesauro. & cõfirmatur per l. à tutore. iuncta glo. ff. de rei vendi. vbi pecunia inuenta per modũ thesauri cedit emptori. Secus si non per modũ thesauri: vt quia murata fuit in muro, ita scilicet ꝙ ibi nõ fuit ab antiquo. Nec obstat ꝙ vẽditor thesaurũ non vendidit: quia nõ ideo dicitur esse inuentoris, quia emit, sed quia inuenit. Si verò sciebat, & propterea emit, dubiũ est: sed tamẽ S. Tho. ij. ij. q. lxvj. art. v. videtur tenere ꝙ licitè ematur: quod Summa Angel. verũ dicit secundum iuris rigorẽ: de æquitate tamẽ partem deberet venditor habere: quo ad conscientiã verò videtur inuenisse, ex quo sciebat: & sic si à casu, medius erit suus: si à proposito, totus cedet domino. d. l. vnica. Sed ego dico ꝙ quia secundũ leges dominus potest ingressum sui fundi prohibere ad quærendũ ea, quæ domino curent, puta aues, & thesaurũ: si inuenit dedita opera domino prohibente, totus erit domini, vt planũ est: quia violenter cõtra iura intrauit. Si verò domino consentiẽte ex ignorãtia, similiter totus erit domini: quia dolus fuit in causa. Si autem domino eõsentiente sciẽter, totus erit quærentis: quia etiã de bursa dominus potuit tradidisse thesaurũ. Si verò à casu, & tacuit: totus est quærẽtis naturali æquitate, vt dictum est: & etiã hoc loco ius ciuile, quod domino ad pacem dat partem, non dabit eam: quia cessat ratio conseruandæ pacis: ex quo dominus fundi nihil scit de inuẽtione thesauri ante fundi venditionem. ¶ †Quintò quæritur, quid de insula inuenta in mari aut terra per alluuionẽ addita alterius terræ? Et distinguo, vt Instit. de re. diui. §. insula. Nam insula nata in mari est occupantis: in medio verò fluminis est cõmunis habentibus prædia iuxta flumen hincinde. si verò non est in medio, est eius, cui est proximior. Si tamen fluuius diuidatur, & cingat agrũ, eius remanet ager, cuius erat. Si autẽ fluuius mutat alueũ: primus alueus efficitur eorũ, qui prædia iuxta illum habent: secundus verò est publicus. Et si reuertitur ad primum, secundus erit habentiũ prædia circa illum. Ager autẽ inundatus aqua, ea recedente remanet eius cuius erat. hæc ibi. Si tamẽ aliud haberet consuetudo, standũ erit illi.

INVENTARIVM est libellus in quo bona hæreditaria, vel etiã alia, apud aliquẽ inuenta scribuntur. quod quidẽ hæredi facere est vtile: quia si nõ fecerit, tenebitur de omnibus legatis & debitis: si autem fecerit, grauari non poterit vltra vires hæreditatis, modò cœperit facere intra tres dies à morte testatoris, vel postquam scit se institutũ hæredem, & scribat omnes res defuncti sub testibus: & perficiat intra quadraginta dies, vel intra annum, si res sunt remotæ.

INVESTITVRA proprie est possessionis rei traditio: impropriè verò alicuius corporei loco possessionis in manibus positio: vt quãdo dominus dat hastam vasallo, vel quid simile, dicens se facere inuestituram: vt in lib. feud. in tit. quid sit inuestitura. Et quidẽ est hẽnda inuestitura corã testibus: sed nõ quia nõ valeat sine testibus & instrumẽto, sed vt veritas probari possit. Et si fiat de beneficio nouo,

tunc si habet inuestiens pares, id est, vasallos alios, coram tribus, vel saltem duobus ex eis, tenetur facere: si verò non habet, faciat corà aliis idoneis testibus. Si verò de veteri inuestiat beneficio, fieri potest corà quibuscunq; idoneis testibus: vt in titu. qui testes sunt necessarii. Et etiã idem est si est clericus, qui de propriis bonis inuestit. de rebus verò ecclesiæ admittuntur omnes idonei testes secundũ Host.

De Inuidia.

1 *Inuidia quid.*
2 *Tristitia de bono alterius est quadruplex.*

1 INVIDIA † quantum ex S. Tho. ij. ij. q. xxxvj. colligitur, est tristitia de bono alieno inquãtum maculam propriæ
2 gloriæ videtur inferre. † Pro quo sciendum, vt ibi patet, ꝙ quadrupliciter homo tristatur de bono alieno. ¶ Primo, quia inde timetur malũ sibi vel aliis bonis: & hoc nõ est inuidia, sed effectus timoris, secundũ Philosophum secundo Rheto. & potest esse sine peccato, scilicet quando timetur iniustum malum. sicut Exod. xv. lætatus est Israel de subuersione Aegyptiorum iniustè persequentium. ¶ Secundò, ex hoc ꝙ illud bonũ nobis deest. quod proprie dicitur zelus, secundum Philosophũ ibi, qui est laudabilis, si sit circa honesta seu virtutes, secundũ illud j. Cor. iiij. Aemulamini charismata meliora. Si verò sit circa temporalia, potest esse cum peccato vel sine, eo modo scilicet quo & appetitus temporaliũ. ¶ Tertiò, inquantũ ille cui accidit bonum, est eo indignus, quod circa honesta, ex quibus quis iustus efficitur, accidere non potest, secundũ Philosophũ ibi: sed circa diuitias & huiusmodi, quæ dignis & indignis possiunt accidere: quæ tristitia, secundũ eundem, vocatur nemesis, & pertinet ad bonos mores: quia scilicet considerauit diuitias & huiusmodi, secundũ se, prout possunt magna videri non aspicientibus ad æterna. Sed secundũ sacrã scripturam ista tristitia reprehenditur: quia huiusmodi bona indigni bitum vitio sum. secundò vt est actus voluntatis appetentis vindictam: tertiò vt est passio, id est, actus vel motus sensitiuus conformis prædicto actui voluntatis, qui est cum transmutatione corporali, id est, sanguinis accensio. ne. vt autem est passio, tres sunt eius species secundum Philosophum iiij. Ethicorũ. & S. Tho. ij. ij. vbi suprà. scilicet acuta, quæ est eorum, qui facilè irascuntur, & citò quiescunt: amara quo ad eos qui diu tenẽt memoriam iniuriæ: & grauis quo ad eos qui nolunt irã deponere. nisi subsecuta vindicta. ¶ † Primò verò quæritur, vtrũ ira sit illicita? Et dicit 2 S. Tho. ij. ij. vbi suprà, ꝙ in passionibus appetitus sensitiui dupliciter est malum. primo scilicet quia passio est malum siue repugnans rationi, cuiusmodi est inuidia, quæ dolet de bono: & secundo secundũ superabundantiam vel defectum. Et primo modo ira non est mala: quia est appetitus vindictæ, quã quis potest bene appetere: puta ad correctionem vitiorũ & conseruationem iustitiæ secundum ordinem rationis. quo casu sit à Deo, cuius minister potestas puniens dicitur, Ro. xiij. & similiter male: puta ad malum eius qui est puniendus. Sed secũdo modo in ira potest inueniri malũ; quando scilicet aliquis irascitur plus vel minus præter rationẽ rectam. Vnde ad rationẽ, si se habeat antecedenter, trahit eam à sua rectitudine, & habet rationem mali: si verò se habet cõsequenter, prout scilicet appetitus sensitiuus mouetur cõtra vitia secundũ ordinem rationis est ira bona, quæ dicitur per zelum, quæ rationis oculũ turbat, quia in executione actus iudiciũ rationis aliqualiter impedit, eius tamen rectitudinẽ non tollit. Non est autem contra rationẽ virtutis, vt intermittatur deliberatio rationis, in executione eius quod est ratione deliberatum: quia etiã ars impediretur in suo actu, ũ dum debet agere, deliberaret de agẽdis. hæc ex illo virtualiter. ¶ † Secundò quæri 3 tur, vtrum ira sit peccatum? Et dicit S. Tho. vbi suprà, artic. ij. ꝙ ira cùm sit passio sensitiui appetitus est mala, si ordinẽ rationis excludat. Quæ quidem ordo in ira potest considerari dupliciter. Primò quantũ ad appetibile, in quod tendit, quod est vindicta, quam si quis secundũ rationis ordinẽ appetat, est ira laudabilis, & vocatur ira per zelum. Si verò contra rationis ordinẽ appetat qualitercunque, puta ꝙ puniatur qui non meruit, vel vltra quàm meruit, vel nõ secundum legitimũ ordinem, intellige per habẽtem authoritatem, vel non propter debitũ finem, qui est conseruatio & correctio culpæ est appetitus vitiosus, & vocatur ira per vitiũ. Secundò quantũ ad modum irascendi: vt scilicet modus iræ non immoderatè feruescat, nec interius, nec exterius. quod quidem si permittatur, nõ erit ira absq; peccato, etiã si quis appetat iustam vindictã. hæc ex illo virtualiter. ¶ † Tertiò quæritur, vtrum omnis ira sit peccatũ mortale? † Et dicit idem vbi s. art. xiij. ꝙ quãdo est inordinata ex parte appetibilis, iuxta dicta ꝟ. priose, de genere suo est peccatũ mortale: quia contrariatur iustitiæ & charitati, licet possit esse veniale propter imperfectionẽ actus, quia scilicet præuenit deliberationẽ: vel est de aliquo modico, quod quasi nihil est reputandum: ita ꝙ etiam si actum interimat, nõ erit peccatũ mortale: puta parum trahere pueruni per capillos, vel huiusmodi. Quando verò est inordinata quãtũ ad modum irascẽdi, nõ habet ex suo genere rationẽ peccati mortalis, licet possit esse mortale: puta si ex vehemẽtia iræ excedat quis à dilectione Dei & proximi. hæc ex illo. Ex quibus omnibus patet ꝙ supposita deliberatione actus & inordinabilitate vindictæ quinq; modis ira est mortale: scilicet si quis primò appetat puniri eum, quì nõ meruit: vel secundò plus quàm meruit: vel tertiò ab eo qui iure non potest: vel quar

De Ira.

1 *Ira quid & quotuplex sit.*
2 *Ira an sit illicita, & an sit peccatum. & nu. 3.*
4 *Ira omnis an sit mortale peccatum.*
5 *Ira quas habeat filias.*

1 IRA secundum † Ang. est appetitus vindictæ. secundum Arist. verò est accensio sanguinis circa cor. sed secũdum S. Tho. ma. q. xij. & ij. ij. q. clviij. ira vtrunq; prædictorum complectitur: sed primum formaliter, secundũ verò materialiter: vnde cõpleta diffinitio est, vt ira sit accẽsio sanguinis circa cor propter appetitũ vindictæ. & idẽ dicit Dom. Alber. iiij. distinct. xxxv. Ex quo sequitur ꝙ ira, vt dicit S. Tho. in iij. dist. xv. sumitur tripliciter. primo vt sonat ha-

quartò fine debito: vel quintò si ex iræ feruore quis cadat à charitate Dei vel proximi: quod tamen nõ erit, nisi actu aliquid fiat, dicatur, vel cogitetur contra Deum vel proximum, puta blasphemando Deum, aut maledicendo proximum, vel non succurrẽdo in necessitate. ¶ Quartò quæri- 5
tur, † quot sunt filiæ iræ? Et dico secundum S. Thom. vbi suprà, post Gregor. ꝙ sunt sex. prima scilicet rixa, quà duo vel pauci cõtradicunt in factis se percutiẽdo. secũda, tumor mẽtis, qui est quãdo homo cogitat diuersas vias vindictæ, & talibus cogitationibus replet animũ suum. tertia, contumelia, qua verba iniuriosa cõtra proximũ dicuntur, quarta, blasphemia, qua similia dicuntur cõtra Deum. quinta clamor, id est, inordinata & confusa loquutio. sexta indignatio, qua s. quis aliquẽ indignũ reputat ꝙ contra eum tale quid fecerit. Addunt quida maledictionẽ, seditionẽ bellũ, & vindicationẽ. sed omnia hæc reducũtur ad prædicta. Et tumor quidẽ mẽtis est veniale vel mortale secũdũ quod & ira, à qua procedit: clamor autẽ est veniale, nisi per accidẽs ratione scandali: & similiter indignatio. Vindicatio verò est ,,prie effectus iræ, & est peccatũ cum & illa. De rixa autẽ & contumelia & blasphemia & de aliis, vide in locis suis.

De Ironia.

IRONIA secundum S. Thom. ij. ij. q. cxiij. & alios, est mendacium verbo aut signo circa propriam personam, dum quis aut negat maiora, aut asserit minora de se, quàm veritas habeat: & est peccatum mortale aut veniale secundum circunstantias & finem.

De Irregularitate.

1 *Irregularitas quid.*
2 *Irregularitas differt à suspensione.*
3 *Irregularitas quibus modis contrahatur.*
4 *Irregularitas an contrahatur suscipiendo ordines in excommunicatione maiori.*
5 *Irregularitas an contrahatur eo quòd quis eodem die suscipit minores ordines & subdiaconatum.*
6 *Irregularitas an contrahatur per iterationem sacramenti.*
7 *Irregularitas an cõtrahatur per infidelitatẽ, an per infamiã. nu. 8.*
9 *Irregularitas an contrahatur per susceptionem ordinum ab episcopo excommunicato, vel qui renuntiauit episcopatui, vel alieno episcopo, vel extra tempora, vel per saltum. vsque ad num. 13.*
14 *Irregularis an fiat minus trans in ordine, quem non habet.*
15 *Irregularitas quibus aliis modis contrahatur. vsque ad finem. & quomodo tollatur.*

1 IRREGVLARITAS, † quasi priuatio regulæ, ab in, id est, non, mutato scilicet n, in r. & regula: & irregularis priuatus regula dicitur. Et est irregularitas secundũ Spec. nota seu impedimentũ canonicum ex facto siue de facto prouenies, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & iam promotus in eis ministrare prohibetur. arg. de temp. 2 ord. c. vlti. † Vnde differt à suspensione: quia eã includit, & addit: cùm suspentio importet inhabilitatẽ ad executionẽ solã: irregularitas autẽ ad executionẽ & ordines: vt j. Su- 3
spensio. in prin. † Contrahitur autẽ irregularitas in genere tribus modis, scilicet ex delicto, ex defectu corporis, ex defectu sacramẽti: de quibus habes per doct. in c. nisi cum. ꝟ. personę verò. de renunt. sed specificando cõtrahitur in casibus xxiij. quantũ ad hoc ne possit aliquis promoueri, aut iam promotus ministrare: de quibus casibus patebit per sequentes quæstiones: præsupponitis regulis quę datæ sunt in Homicidiũ. iiij ꝟ. j. ¶ Primò ergo quæritur, vtrũ irregularitas cõtrahatur per homicidium & mutilationẽ? Et dico ꝙ sic, vt S. Homicidium iij. per totũ. ¶ Secundò quæ- 4
ritur, † vtrum contrahatur irregularitas suscipiendo ordines in excõmunicatione maiori? Et dico ꝙ sic, vt in c. j. de eo qui fur. ord. su. & c. cum illorum. de sent. excom. Et licet inferior papa aliquando possit absoluere talem ab excõmunicatione, in qua erat, non tamen poterit dispensare secum in tali irregularitate, nisi de mãdato papę, siue scienter excõmunicatus existens ordines susceperit, siue ignoranter, si facti memoriam non habens, aut ignorãtia iuris hoc non credẽs sibi esse prohibitum: vt in d. c. cum illorũ. Si tamen iste efficiatur religiosus, post laudabilẽ cõuersationẽ in religione per aliquod tẽpus potest episcopus dispẽsare cum apostolica authoritate, vt in c. fi. de eo qui fur. ord. su. dispẽsat etiã abbas cũ monachis, secundũ quod dictum est s. Abbas. ꝟ. ij. & quod de excõicato dictum est, secundum Ray. locũ habet in suspẽso vel interdicto vel simpliciter vel à talibus ordinibus, si ipsos recipit sic suspẽsus. ¶ Tertiò quæritur, † an cõtrahatur, qñ quis vna die ordines minores & subdiaconatũ recipit? Et dico ꝙ sic. c. cũ H. 6
de eo qui fur. ord. vel si duos simul sacros ordines suscipit: c. ũ. de eo qui fur. ord. siue hoc faciat vno die vero, siue fictitio: sicut cùm quis cõtinuat ieiunia vsq; ad dominicã. de temp. ord. c. literas. Sed cũ isto potest episcopus dispẽsare, vt in ordinibus nõ furtiue susceptis possit ministrare, dũmodo ei nõ fuerit prohibitũ sic ordinari sub pœna excommunicationis latæ sententię: qa tunc nõ posset, nisi sicut dictũ est de eo, qui excõmunicatus ordines suscipit: in ordine autẽ sic furtiue suscepto vel ad maiores nullus põt nisi papa dispensare. secundũ Io. And. & videtur sequi Pan. in c. j. de eo qui furt. ord. & facit text. d. c. in fin. iuncto c. seq. & d. c. literas. quod intellige, nisi intrauerit religionẽ: quia potest episcopus tũc papæ authoritate dispensare: vt d. c. fi. & etiã abbas c. ij. de eo qui furt. ord. su. ¶ Quartò quæritur, † vtrum cõtrahatur per iterationẽ sacramentorũ impri 6
mentiũ characterẽ? Et dico ꝙ sic, si fiat scienter tam quoad ministrantẽ, quàm quoad suscipientẽ. ar. lxviij. dist. c. j. & de cõse. dist. j. dictũ. & sic indistinctè tenet Arch. sed limitat Scot. in iiij. dist. iiij. de baptismo tantũ. quia de aliis imprimẽtibus characterẽ nõ inuenitur expressum sicut de baptismo: vt in c. ij. de apost. ideo scienter baptizans secũdum Host. si est clericus, deponẽdus est: ar. c. qui bis. & c. eos. de cõse. dist. iiij. si verò laicus, est excõicandus, nec poterit ordinari: vnde etiã acoluthus, qui ministeriũ præbuit scienter presbytero baptizãti, si publicũ sit, nõ debet ad ordines promoueri, nisi religionẽ intrauerit: quo casu potest episcopus. secũ dispensare. Si verò sit occultũ, promoueri potetit post pœnitentiã. d. c. ij. licet quidam, & male secundum Pan. ibi dicãt illud c. intelligi ꝙ ille acoluthus rebaptizauerit, vel fuerit rebaptizatus. Si verò rebaptizat quis ignorãter ignorantia facti, adhibita prius debita diligentia, omnino excusatur: non autẽ ex ignoratia iuris, cùm hoc nõ sit cõtra ius diuinũ. Si verò quis rebaptizatur scienter, est irregularis: si verò ignorãter ignorãtia iuris, similiter est irregularis: & similiter est irregularis, si fuit ignorãtia facti & postquã sciuit, habuit ratum. dist. ꝙ. confirmandũ. & j. quæst. vij. qui in qualibet. Si verò non habuit ratum, est irregularis, secundũ Gof. indigens dispensatione episcopi. Sed verius dicit Host. & sequitur Sco. ꝙ non est irregularis, sed excusatur, sicut & coferens ex ignorantia probabili. arg. c. placuit. j. q. iiij. Nec obst. d. c. qui bis. & quod ibi notatur, quia secundũ Sco. illud c. cùm accipiatur ex pœnitentiali Theodori episcopi Cataurieñs, infligere nõ põt irregularitatẽ: nisi forte dicatur ꝙ omnia cap. à Gratiano posita in Decreto sunt cõfirmata per papã. quod non est manifestũ. & addẽ ꝙ cõfirmatio simplex nihil addit. dist. xij. præceptis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de confir. vti. vel inuti. cum dilecta. cum cap. seq. de priuil. quia intētionis. Vnde etiā si forent confirmata, irregularitatē nō inducerēt. Si verò rebaptizat quis, aut rebaptizatur in dubio, s. post debitam diligentiā, non inducitur irregularitas: quia non dicitur iteratū, quod nescitur factū esse. de cōsec. dis. j. solēnitates. & dis. iiij. si nullā. & de presby. non bapt. veniens. Similiter non est irregularis qui coactè coactione absoluta fuit rebaptizatus: secus in cōditionata: vt not. Inno. cap. eos. de consec. dist. iiij. ¶ Quintò quæritur, †vtrum cōtrahatur per infidelitatē? Et dico ꝙ sic, si sit apostata à fide, sicut fecit Iulianus: vt in cap. Iulianus. xj. q. iij. verum est tamen ꝙ si qui apostatauerint propter iustū timorem, si erant sacerdotes, solus papa dispensabit: si verò diaconi vel inferioris gradus, aut laici, episcopus poterit dispensare: si autē voluntariè sine timore aliquo apostatarunt, solus papa dispensat cum eis: vt in c. presbyteros. distinct. 50. secundū Inno. in c. j. de apost. & Host. omnes tales apostatæ hodie sunt vere hæretici: & in ipsis habent locum omnia iura de hæreticis, & pœnæ contra eos statutæ. De irregularitate apostatarū à religione, vide §. Apostasia. §. viij. Si autem fidelis fiat hæreticus, si clericus erat, poterit post pœnitentiam & abiurationē in ordine susceptо ministrare: sed in suscipiendis tam clerici quàm laici sunt irregulares: vt j. q. vij. saluberrimū. & idē est de eo qui in contemptum ab hæreticis se fecit ordinari, cum quibus solus papa dispensat. j. q. vij. conuenientibus. ¶ Sextò quæritur,
8 †vtrum incurratur per infamiā iuris aut facti? Et dico ꝙ sic. de quo habes §. Infamia. §. iij. & exemplum infrà Superstitio. §. vlt. de sortilegio manifesto. ¶ Septimò quæritur,
9 †vtrum incurratur per ordinari ab episcopo excōmunicato? Et dico ꝙ sic: quia executionem cōferre potest qui eam nō habet. j. q. j. gratia. & c. statuimus. & q. vij. Daibertum. si tamen hoc fecit ignorāter, sic dispēsare poterit episcopus tam in susceptis quàm in suscipiendis: si verò scienter, solus papa. de ord. ab episc. qui re. c. ij. Et idem dico de ordinatis à schismaticis. de schis. fraternitati. secundum Bern. ibidē. Vnde not. ꝙ licet hæretici, excōmunicati, simoniaci in ordine vel beneficio, schismatici, depositi, suspensi, interdicti, & degradati verum Christi corpus conficiant & veraciter ordines cōferant, si verā formā seruēt ecclesiæ. dist. xix. secundū. & j. q. j. dominus. & c. quod quidā. de cōse. dist. iiij. ostenditur. ordinati tamen à talibus non habēt executionē: & sic tales ordinationes irritæ dicūtur. de schis. c. j. Secundū Gof. tamē & Host. ordinati à talibus coactione per metū cadentē in constantē virū, non indigent dispensatione: & magis placet: vel episcopus poterit dispensare. Hodie tamen ista habent moderationē magnā ex cōstitutione cōcilii Constantiensis: vt §. Excōicatio. v. notabili iiij. vnde nō incurritur irregularitas ista, nisi quo ad illos, quos per dictam constitutionem vitare tenemur.
10 ¶ Octauò quæritur, †vtrū incurratur per susceptionē ordinis ab eo qui renūtiauit episcopatui? Et dico ꝙ nō, si resignauit loco solùm, & nō dignitati, & interuenerit licētia episcopi propriі: qa sic remalit episcopus: sed si dicta licentia non interesset, efficitur irregularis. de ord. ab episc. qui re. c. j. Si verò resignauit nō solùm loco, sed etiā dignitati: tūc ordinatus à tali cū licētia sui episcopi in minoribus ordinibus, nō est irregularis, sed sine licētia sui prelati, vel si maiores ordines à tali susceperit sciēter, vel ex ignorantia crassa, sic irregularis est, & solus papa dispensat: si verò ex ignorātia probabili, sic etiam irregularis est: sed episcopus
11 poterit dispēsare: vt in d. c. j. ¶ Nonò quæritur, †vtrū incurratur per receptionē ordinis ab alieno episcopo sine licētia proprii prælati? Et dicunt aliqui ꝙ sic, si ordinator sit suspēsus per annū à collatione omniū ordinū: de tēp. ord. eos. lib. vj. quod intellige si ordinatus erat clericus, & de anno cōtinuo & integro. de elect. prouida. li. vj. Sed secundū glos. in d. c. eos. & Gof. licet ordinator sit suspēsus: tamen sic ordinati nō sunt ipso iure irregulares: sed sunt suspendendi per c. quod translationē. de temp. ord. vbi tenet idem do. Ant. & si celebrēt antequā suspendantur, nō efficiūtur irregulares. & hoc sequitur Host. Gual. & Gul. & magis placet: licet grauiter peccēt celebrādo antequā eorū prelati habeant ratam talē ordinationē: vt not. in d. c. eos. Falsū hoc quādo prælati sunt manifestè suspēsi propter alienorum ordinationē: quia quandiu sic sunt suspensi, eorum subditi sine eorū licentia possunt ab alienis vicinis episcopis ordinari: vt in d. c. eos. Sunt autem manifesti per iuris euidentiam: quia conuicti sunt in iudicio, vel cōfessi, aut quia manifeste ordinauerūt alienū. Et nō solùm in episcopis, sed in abbatibus & quibuscunq; ordines cōferentibus locū habent prædicta. Quo ad vltramontanos autē ab episcopo citramontano ordines suscipiētes sine licētia episcopi, de cuius diœcesi traxerunt originē: vel in cuius diœcesi beneficiati sunt: quæ constet per literas patētes causam rationabilem cōtinentes quare ipsos nolit vel nō possit ordinare: tene ꝙ sunt ipso iure suspensi tali suspensione, ꝙ si celebrant, efficiuntur irregulares: nec poterunt à tali suspensione absolui, nisi per papam: vt in c. j. de tempor. ordinat. lib. vj. Et hæc pœna locū habet in quibuscunq; ordinibus receptis ab episcopo Italico, à quocūq; vltramōtano secūdum cōmunem opinio. in d. c. j. non autem ab Italico ordinato ab vltramontano episcopo: vt ibi tenet gl. similiter non habet locū in existentibus intra montes, si ab Italico episcopo ordinentur, vt ibi not. Et si quæratur, quis possit dare istam licentiā accipiēdi ordines ab alieno episcopo: dico ꝙ episcopus, de cuius diœcesi est oriūdus, vel in cuius diœcesi habet beneficiū ecclesiasticum aut domicilium, licet inde non sit oriundus, & episcopo agēte in remotis eā dare potest vicarius eius generalis in spiritualibus, & sede vacāte capitulū: non autē alii officiales episcoporum, etiā archidiaconi. de offic. archidia. significasti. nec quicunque alii inferiores prælati, religiosi vel alii, nisi sint priuilegiati per papā: vel secundū Io. And. nisi habeāt hoc ex prescripta cōsuetudine: religiosi tamen in prioratibus nō exemptis per suos prælatos deputati priores & eorum socii possunt, dum ibi morantur, ordinari à locorū ordinariis: licet nō sint ibidē oriundi. de temp. ordin. nullus. lib. vj. Episcopus autē cui mittuntur cum licētia, possēt cum huiusmodi dispēsare, & eos absoluere sicut proprius prælatus: quia omnia videtur concessa, sine quibus ordinatio nō potest expediri. de offic. deleg. præterea. ¶ Decimò quæritur, †vtrū
12 incurratur per receptionē ordinū extra tēpora statuta? Et dico ꝙ sic. dist. lxxv. c. vlti. de temp. ord. c. ij. & c. cū quidā. & c. cōsultationi. credit tamē Inn. & Host. ꝙ tales ordinati nō sunt ipso iure suspēsi ab ordine suscepto, sed suspendēdi: arg. c. literas. in fin. de tēp. ord. & sic exponūt d. c. cum quidā. ibi: debes expertes reddere, s. per sententiam. sed dicit do. Anto. in d. c. literas. ꝙ sunt ipso iure suspensi, & ordinantes suspendendi. & hoc est verius, vt patet in c. ij. de tēpor. ord. Conceditur tamen episcopis dispensatio in suspensis vt ministrent: dicto c. consultationi. in suspendendis autē non, secundū Roden. cùm ibi dicatur solùm de susceptis. Non poterit tamen dispēsare episcopus. quē ordinauit: secundum do. Anto. in d. cap. consultationi. sed eius
12 successor. Hodie autē recipiēs ordines sacros extra tempora vel ante ætatem aut sine literis dimissoriis, sunt ipso iure suspensi: & si celebrāt, fiunt irregulares à solo papa absoluendi, & possunt ipso iure beneficiis priuari per extrauag. Pii secūdi, quæ incipit, cùm ex sacramēto. & renouatā per regulas cancellarię Inn. viij. & Alex. vj. quibus standū est, vt habetur in c. j. & ij. dist. xl. & not. in c. ij. de rescrip. & c. pastoralis. de fide instru. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrum incurrat eam is, qui per saltū promotus ministrat in ordine
13 superiori? Et dicit Arch. in c. solicitudo. dist. lij. quòd iste nō sit suspensus, nisi sicut ille qui est in mortali, sed suspendus: vnde si celebrat in ordine superiori antequā suppleatur omissum, peccat mortaliter, sed nō efficitur irregularis. & hoc sequitur Summa Angel. & Rosel. & quidam alii allegantes c. solicitudo. dist. lij. quod hoc non probat: cum ibi nō dicatur ꝙ ille ministrauerit in tali ordine. vnde Hosti. dicit ꝙ est irregularis: & hoc probo, quia talis est suspensus per d. c. solicitudo. ministrando autem in ordine, à quo est quis suspensus, efficitur irregularis, per c. cum medicinalis. de sen. excom. lib. vj. vnde dico ꝙ talis suscipit characterem superioris ordinis cōmuniter secundū Theologos: sed de hoc j. Ordo. ij. §. vij. & si ministrat in ordine prætermisso scienter, dico ꝙ est irregularis, iuxta dicta §. Dispensatio. §. x. & j. §. seq. Si verò ministrat in ordine superiori, id est, per saltū adepto, dico ꝙ est irregularis de rigore iuris, & debet deponi, etiam si non ex malitia, sed ex ignorantia vel negligentia aliquem ordinem prætermisit: sed tamen ex dispensatione episcopi ad ordinē prætermissum poterit promoueri, suspensus interim ab executione superioris: dist. xlviij. sicut olim. dist. lij. solicitudo. extra de cleri. pro. per sal. c. vnico. & similiter poterit cū eo dispensari si ministrauerit interim in illo ordine, credens se gradatim promotū. d. c. vnico. si autē in ordine sic suscepto scienter sine dispēsatione ministrauerit, dispensari nō potest ꝙ vlterius ascendat nisi per papam: sed in ordine susceptо adhuc potest dispensari per episcopū, sicut cū non ordinato administrāte. §. Dispensatio. §. x. In hac autē sentētia cōcor. Hostien. Veruec. & Ray. & Supp. ¶ Duodecimò
14 quæritur, †vtrū contrahatur ab eo qui administrat in ordine quē nō habet? Et dico ꝙ sic: vt in c. j. & ij. de cler. nō ord. mi. quod intelligo etiā in eo qui est per saltum promotus: quia ex sua culpa non debet cōmoditatem reportare. quod tamen Sanct. Tho. videtur limitandū, si ille ordo sit sacer: quia dicit in iiij. dist. xxiiij. ꝙ officia quatuor ordinū minorū exerceri licitè possēnt à nō ordinatis. Secūdò limitādum est quādo talia nō ioco, sed seriò fiūt: quia licet peccaret, nō tamē esset irregularis, secūdū Host. xv. q. j. illa. qa voluntas & propositū maleficia distinguūt, de sent. excom. c. Iis secundū Dir. nō incurreret irregularitatē. & placet Sūtrarium. & hoc est verius, vt patebit. Quartò ꝙ non faciat ignorāter quo ad nō promotum per saltū: quia si probabiliter credit se ordinatū, non est irregularis. Quintò, limita quando talē ordinem nō habet quantū ad substantiā: secus si in ordinatione dimissum est aliquid quod certū est non esse de substātia: quia si ministret antequā suppleatur omissum, nō erit irregularis: quia nullo iure hoc exprimitur, licet peccet mortaliter. Sextò secundū omnes limita si ministret solēniter, id est, exercendo aliquid deputatū certo ordini tanquam in officio illo cōstitutus, puta legendo Euangeliū vt diaconus, vel epistolā vt subdiaconus, & huiusmodi. secus si legeret nō tanquam in tali officio, sicut si monialis legat Euāgeliū in matutinis. xxvij. q. j. diaconissam. in gl. & clericus deficiēte subdiacono in solēnitatibus indutus sine manipulo cantat epistolā: vt no. in c. vt quisq; presbyter. de vi. & ho. cler. quia nō est irregularis, secundū Host. & Inn. ibidē. quod verū est quo ad clericū, si cantet solùm indutus dalmatica, modò careat manipulo, & nō offerat calicē. Et idem redit quod dicit Pan. in c. vt quisq;. eo. tit. ꝙ nō effugit irregularitatē, si cum vestibus sanctis cantat epistolā: quia intelligitur cū vestibus omnibus, etiā manipulo. Concludo ergo ꝙ celebrare in aliquo ordine est exercere actū secundarium vel principalē illius eo tēpore & loco & modo quo solet exerceri, sicut actu principaliter legere epistolā vbi & quando celebratur missa quo ad subdiaconū, vel Euangeliū quo ad diaconū, vel consecrationē quo ad sacerdotē: ministrare verò solenniter est ministrare cum propriis ornamentis illius ordinis, sicut cū manipulo quo ad subdiaconū, & cum stola quo ad diaconū: & planeta quo ad sacerdotem. Igitur nō habens aliquē ordinem efficitur irregularis, si loco, tēpore, & modo cōsuetis exercet principalem actū eius, vel etiā secundariū cum propriis ornamentis. imò & si exerceat actū principalem etiā sine ornamentis. si verò exercitiū sit sine vtroq; scilicet ornamentis & principali actu, nō efficitur irregularis: vt si epistolam cantet sine manipulo, & sine calicis porrectione. addit Arch. si sit cōsuetudo ꝙ illo modo cantetur à cōstituto in minoribus: secus autē, inquit, vbi cū manipulo, vel porrigendo calicē, vel vbi nō est mos ꝙ cantent nisi subdiaconi. Non dispensat autē cū isto nisi papa secundū Host. & Gof. vt ad maiores ordines ascendat: sed in susceptis poterit episcopus dispēsare. ¶ Decimotertiò quęritur, †vtrū incurra- 15
tur quādo quis suspēsus, excommunicatus, vel interdictus ingerit se diuinis celebrando vel faciēdo aliquid attributū certo ordini ecclesiastico etiā minori, puta acoluthatus, exorcistæ, & huiusmodi? Et dico multa. Primū. Talis est irregularis secundū communem opinionē, vt not. Host. & Io. And. & Pan. c. ij. de cle. excom. mi. quod limita si hoc facit tanquā clericus, vt patet per no. à doct. & Pan. in c. fi. de excess. præla. siue solēniter, secundū Veruec. & dispēsat solus papa: vt in c. j. de re iud. lib. vj. Secus si attētet aliquid exercibile etiā per laicos, vt quia cantat Requiē æternā, aut verbum psalmi, & huiusmodi: quia licet grauiter peccet non vitando cōmunionem sibi interdictā, tamē nō efficitur irregularis: vt in c. tanta. de excess. prælat. nisi quis audiret diuina authorizando: vt si episcopus faciat corā se celebrari: quia tūc efficitur irregularis. secus nō authorizādo: vt vult gl. in cle. ij. de priuil. & Pan. in c. illud. de cleri. excom. mi. Dato etiā ꝙ illud sit deputatū certo ordini, tamen de consuetudine exercetur per aliū quēcunq; indistinctè, etiam à nō ordinatis, talis exercens nō esset irregularis, secundum Inn. quod intellige si exerceat illud sine solēnitate: vt si cātet epistolam sine manipulo: quia nō esset irregularis talis subdiaconus, imò etiā si sit sacerdos vel diaconus, secundū Veruec. quia pœnæ nō sunt extēdendæ. similiter nec secūdum Pet. de Pal. sacerdos baptizans in necessitate sicut vetula sine solēnitate. secus cū solennitate: vnde secundū eūdem Pet. irregularis est sacerdos, si excōmunicatus solēniter baptizet, licet baptisma cōferatur ab omnibus: & si in foro cōscientiæ absoluit palā vel occultè. Fallit tamē hoc secundū Veruec. & Asten. cōtra Host. si excōmunicatus exerceat actū minorū ordinū etiā solenniter, quia nō est irregularis: cū hoc etiā per non ordinatū fieri possit. Sed Host. tenet ꝙ talis omnino irregularitatē incurrat, per c. cū medicinalis. de sent. exc. lib. vj. & sic dispensari nō potest nisi per papā. & idem Pan. in c. ij. de cle. excom. dicens ꝙ hæc

opinio est communis & vera: quia iura loquũtur indistincte. & idẽ Direc. li. iij. quo ad incurrendã irregularitatẽ: sed quo ad dispensationem videtur tenere ꝙ episcopus possit dispensare, secundũ Ray. & Host. & Arch. & Pan. in c. clerici. de cle. excõ. concordat. Sed tu tene ꝙ pertinet ad papam. ¶ Secundum. Si episcopus tulit sententiã excommunicationis contra celebrantẽ in aliqua capella: celebrans ibi prima vice nõ est irregularis, secundũ Arch. nisi esset interdicta, sed est excõmunicatus: secunda autẽ vice celebrans efficitur irregularis. ¶ Tertiũ. Recipiẽs ordines etiã minores in excõmunicatione maiori efficitur irregularis, per solum papã dispensabilis. de sen. excõ. cum illorũ. vbi secundum Gul. Dur. nõ distinguitur inter maiores & minores, si erat in excõmunicatione minori: quia nõ inuenitur iure expressum, secundũ gl. Ray. ¶ Quartũ. Si sacerdos excõmunicatus soleniter officiaret ecclesiã in matutinis, vesperis vel aliis horis, secundũ Archi. incurrit irregularitatem: secus psalmodizando cũ aliis, quod etiã faciunt laici. Et similiter, secundũ aliquos, vt refert Richar. in iiij. dist. xviij. si extra ecclesiã dicat horas suas officiãdo populũ: vt in exercitu vel naui. secus si dicat horas suas cũ vno vel pluribus nõ officiando ecclesiã vel populum. Et similiter secundũ Gemi. & omnes penè doctores, si adest diuinis authorizando. Vnde secundũ Pan. in c. fi. de excess. præla. cauendum prælato tẽpore excõmunicationis, suspensionis, vel interdicti, ne faciat corã se celebrari diuina, aut ne intersit celebrationi: quia tunc videtur authorizare: & similiter secundũ Gemi. in c. cũ medicinalis. de sen. excõ. lib. vj. si facit actũ principalem chori: vt quia dicit capitulũ & orationem, vel facit officium cantoris in choro. Secus autẽ secundum Gemi. si nec authorizat nec exercet aliquod officiũ chori: licet diuinis intersit, aut legat, & cantet cũ aliis. Aduerte tamẽ ꝙ de hebdomadario soleniter officiante in horis secundũ Astẽ. non est dubiũ quòd incidat, si etiam talis sacerdos non solenniter officiaret, sed à casu suppleret pro hebdomadario, etiã incidit: quia de cõsuetudine illud officium exercetur per sacerdotẽ solum: maximè cùm habeat dicere, Dominus vobiscum. quod est certo ordini deputatũ. De cantore autem & aliis officialibus chori, credo ꝙ non incidant: quia & si de iure sint deputata certo ordini, de cõsuetudine tamen quasi generali exercentur indistinctè à quocunq; etiã non ordinato, etiã à nouitiis, etiam laicis. De benedicente aquam, s. Aqua. §. vlti. ¶ Quintum. Si clericus ignorat se excõmunicatum, suspensum, vel interdictũ, secundũ Rod. non efficitur irregularis celebrando antequã sciat, si ignorantia fuit facti probabilis, puta quia misit procuratorem qui nõ cõparuit, & sic fuit excõmunicatus: secus si crassã, vt si citatus noluit cõparere. Et sic intellige c. apostolicæ. de cle. excõ. mi. Item secus secundũ eundem Rod. si probabiliter dubitabat de excommunicatione: puta quia conscius de culpa: quia si fuit excõmunicatus, & celebrauit, irregularis est. Et vbi ignorantia nõ est probabilis, dispensat abbas, si talis est regularis, secundum Pet. de Palu. Si verò secularis, solus papa. de sen. exc. cum illorum. ¶ Sextum. Secundum Pan. in d. c. illud. habens notitiã excommunicationis per solam famam, si nõ abstinet, irregularis est, si modò verum cõperit postea. Sed tamen aduerte secundũ gl. in d. c. illud. ꝙ dicta paucorũ famã non faciunt. de accus. inquisitionis. nec tenetur credere, licet dicatur ei ab aliquibus. ix. q. iij. non solũ ille. quod verum est, nisi ex conscientia culpæ vel dictis plurium insurgeret notabile dubiũ: quia sic non abstinendo irregularitatẽ non effugeret. ¶ Septimũ. Secũdum Pan. in c. si celebrat. de cle. exc. mi. excõmunicatus minori celebrando nõ fit irregularis. Ratio, quia talis excõmunicatio nõ inducit suspẽtionẽ ordinũ vel officii, sed tantũ priuat participatiõe sacramẽtorũ: vt in d. c. si celebrat. ¶ Octauum. Si iudex dicat, suspẽdo te ab officio vel beneficio, secundũ gl. in c. quãto. de magi. talis sentẽtia nõ valet ratione incertitudinis. l. iij. C. de sen. quæ si. cer. secundũ do. autem Ant. aut cõstat de intẽtione: & sic serua. aut nõ cõstat: & sic tutius est abstinere ab vtroq;: tamẽ si nõ abstinet, nõ efficitur irregularis. Et hoc placet Pan. ibidẽ dicẽs ꝙ licet sentẽtia iniusta liget, hoc tamẽ debet intelligi quãdo apparet de illa: hic autẽ nõ apparet an ab officio vel beneficio suspendere voluerit. Vtrũ autẽ omnis suspẽsus celebrãs sit irregularis, vide j. Suspensio. §. v. Quomodo etiã excõmunicatus efficiatur irregularis ingerẽdo se diuinis sine exercitio alicuius deputati certo ordini, j. §. xxvij. ¶ Decimoquartò quæritur, vtrũ incurratur ratione criminis? Et dico ꝙ sic. xxv. dist. primũ. xxxiij. dist. quoniã. j. q. vij. si quis omnẽ. sed distingue vt no. in c. ex tenore. de tẽp. or. & s. dictũ est. Crimen. §. ij. & iij. & hic perstringendo dicitur. ¶ Enorme enim impedit promouendũ, & deiicit promotũ: etiam si sit occultũ. ¶ Mediocre verò si sit occultũ, neutrũ illorum facit, nec indiget dispẽsatione, sed sufficit pœnitentia sacramentalis. de temp. ord. ex tenore. & c. quæritũ. si etiã sit manifestũ per cõfessionẽ extraiudicialẽ, nõ inducit irregularitatẽ, quãuis talis, si sit clericus, sit suspendẽdus ab officio & beneficio. de excess. prælat. quàm sit graue. Si etiã sit manifestũ per famã deficiente accusatore vel probatione legitima nõ inducit irregularitatẽ, sed indicẽda est tali purgatio canonica: qua præstita absoluetur: & si in ea defecerit, deponetur. de adul. significasti. Si verò sit manifestũ p sententiã vel cõuictionẽ, vel cõfessionẽ metu probatiõis factã, inducit irregularitatẽ: & idẽ si sit notoriũ per euidentiã facti quod nulla potest tergiuersatione celari, cuius scilicet testis est populus, & inficiationi nõ est locus. de tẽ. or. quæsitum. potest tamen in huiusmodi notoriis de iure vel de facto per episcopũ dispẽsari super tali irregularitate, secundũ Inno. in gl. super d. c. ex tenore. Leuia autẽ crimina siue minora, siue sint occulta, siue manifesta, nec impediũt promouẽdũ, nec promotũ deiiciũt. de coha. cle. & mul. vestra. ¶ Decimoquintò quæritur, an incurratur ex bigamia? Et dico ꝙ sic. extra de biga. per totũ. & de hoc §. Bigamia. ¶ Decimosextò quæritur, vtrũ incurratur per cõtractũ matrimonium? Et dico ꝙ sic dupliciter. Primò, si cõtrahens sit in sacris, & habeat votũ solenne: vt §. Bigamia. in prin. Secundò si cõtrahendo ducat vxorẽ vilẽ mulierẽ, puta ancillã vel ioculatricem, vel aliquã ex his, quæ publicis spectaculis manc ipantur, licet virginẽ. dist. xxxiiij. si quis viduã. quę quidã dicunt esse bigamum. sed nõ est verum, si sit virgo, nisi dicatur bigamus quantum ad effectum, quæ est irregularitas. ¶ Decimoseptimò quæritur, vtrũ incurratur per solẽnem pœnitentiã? Et dico ꝙ sic. dis. 50. ex pœnitẽtibus. potest autem cũ his in minoribus propter necessitatẽ vel vtilitatem ecclesiæ dispẽsari. dist. 50. placuit. & hoc per episcopum ex quo nõ est ei prohibitũ. in maioribus autẽ solus papa dispẽsat. d. c. ex pœnitẽtibus. & di. 50. qui in aliquo. Dicit tamẽ Inn. & Host. ꝙ hoc curia nõ seruat: & sic videtur hodie locum nõ habere irregularitas ista. Publica autẽ pœnitẽtia irregularitatem nõ induit: quia nõ est iure cautũ. ¶ Decimooctauò quæritur, vtrum inducatur per celebrationem in loco interdicto? Et dico ꝙ sic, de sent. excõ. is qui. lib. vj. de quo s. Interdictũ vltimò, per totũ. & solus papa dispensat. ¶ Decimononò quæritur, vtrum inducitur vitio aduenient in corpore siue à proposito, siue à casu? Et dico quòd sic, modo quo suprà Corpore vitiatus, per totum. Et idem est de hermaphrodito, etiã si plus vergat ad sexum virilem: quia licet sit susceptiuus characteris ordinis, prohibetur tamen ordinari & ordinatus ministrare, arg. dist. xxxvj. illiteratos. Si autem magis ad fœmineũ vergat, vel secundum Rodo. etiam si sit parilitas, non est etiam characteris susceptiuus. ¶ Viceſimò quæritur, vtrũ incurratur per illegitimitatem? Et dico ꝙ sic. de fil. presby. c. j. & c. is qui. eo. tit. lib. vj. in minoribus tamen ordinibus potest episcopus dispensare in sacris aut solus papa: vt in d. c. j. Si tamẽ efficiantur tales religiosi, possunt iure cõi promoueri ad omnes ordines etiã sacros. d. c. j. Et si illegitimatio sit secreta, ita ꝙ solus illegitimus eam sciat, secundũ Direc. si se facit ordinari, mortaliter peccat: nec debet vti susceptis sine dispẽsatione. ¶ Viceſimoprimò quæritur, vtrum incurratur in adultis per dilationẽ baptismi vsq; ad ægritudinem? Et dico ꝙ sic. dist. lviij. si quis. quia præsumit ecclesia ꝙ talis non ex voluntate, sed ex necessitate baptizetur, vt ibi: vel in pœnam negligentiæ circa salutem. Nec per baptismũ tollitur ista irregularitas secundũ glo. ibi: quia idem non operatur contrarios effectus. de bap. maiores. nec parit obligationẽ & liberationẽ. ff. de solu. l. qui hominẽ. §. vlt. Potest tamen talis admitti in duobus casibus. Primò, si post baptismũ fides & vita eius probabilis apparuerit. Secũdò, si hoc exegerit raritas clericorũ. d. c. si quis. aliàs nõ poterit ordinari sine dispensatione papæ: ar. d. c. si quis. ¶ Viceſimo secundò quæritur, vtrũ incurratur à religioso egrediente claustrum ad audiendas leges vel Physicã? Et dico ꝙ sic, si ante duos menses nõ fuerit reuersus: & solus papa dispensat. ne cler. vel mona. c. vlt. ¶ Viceſimo tertiò quæritur, vtrum incurrat eam episcopus, presbyter aut diaconus, qui prætextu iniustæ excõicationis recursum habet ad Imperatorẽ? Et dico ꝙ sic: & solus papa dispensabit. xxj. q. vlt. c. penul. & in c. si quis. xxiij. q. vlti. ampliatur dicta irregularitas ad omnes, qui sunt sub ecclesiastica regula: sed nõ ipso iure, sicut in prædictis. ¶ Viceſimoquartò quæritur, vtrũ sint irregulatantur, post abiurationem recipiuntur ad laicam cõionem, post quam fuerint recõciliati. j. q. vij. Daibertũ. & cum eis sit dispensatio quandoque etiam plenissima, vt promoueri possint ad episcopatũ & superiores dignitates. xij. dis. nos consuetudinẽ. xxiij. q. iiij. ipsa pietas. ¶ Viceſimoquinto quæritur, vtrum contrahatur per curialem esse? Et dico ꝙ sic. j. Ordo. iiij. §. vlt. ¶ Viceſimosextò quæritur, vtrũ contrahatur per seruitutem? Et dico ꝙ sic, vt j. Ordo. iiij. §. penultimo. ¶ Viceſimoseptimò queritur, ad intellectũ multorũ quæ dicta sunt, quãdo contrahatur irregularitas per indebitam celebrationẽ vel executionem ordinum? Et dico ꝙ vtens officio ordinis est fœmina: & sic non fit irregularis, etiam si sit religiosa: quia non est capax ordinis, & consequenter nec irregularitatis, per quam quis prohibetur ordinari vel ordinis officiũ celebrare. Aut est vir: & tunc aut furiosus: & sic nõ efficitur irregularis: similiter infans clericus. de homicid. si furiosus. Aut sanæmentis: & tunc aut est laicus aut clericus. Et si est laicus, videtur irregularis, si cum solenni apparatu celebrauit, exequendo scilicet actũ alicuius ordinis, siue sit cõuersus religiosus, siue secularis. de clerico nõ ordin. mi. c. j. & solus papa dispensabit: sicut & cũ ordinato suspenso celebrante. quod secundũ S. Tho. intellige de ordinibus sacris: vt §. xij. dictũ est: secus si sine solenni apparatu. & hanc opinionẽ tene contra Direct. & Sum. Ang. inquantũ irregularitas impedit ab ordine susci-

piendo: quia huius secularis est capax, & minus illi congruit quod agit, quàm si esset clericus, licet nõ habens ordinem talẽ. Si verò est clericus: aut celebrat in ordine, quem non habet, aut quem habet. Et si quem nõ habet, in ordinibus sacris est irregularis: excepto ꝙ existens in minoribus potest cantare epistolã, secundũ Gul. sine solẽnitate. quod Innoc. limitat in absentia subdiaconi, & sine eius ornamẽto, id est, solenni apparatu, qui est manipulus, dicente Pet. de Pal. ꝙ tunicellam licet etiam non subdiacono portare: quia nõ est ei propria vestis, sicut manipulus, quem nullus eo inferior portare debet. Si verò clericus celebrat in ordine quem habet: tũc aut est excõicatus maior: aut celebrat, seu officiũ exercet in loco interdicto ab homine vel à iure: aut est suspẽsus. Si primũ aut secundũ, est irregularis, & à solo papa dispensabilis: de sent. excõ. is qui. lib. vj. secundum Gul. tamen cõstitutus in minoribus excõicatus ministrando seu exercendo officiũ suum etiã cũ solennitate, nõ efficitur irregularis: quia illa duo c. si quis episcopus. j. & ij. xj. q. ij. nõ loquuntur de eis: & pœnæ sunt restringẽdæ: sed secus de subdiacono, s. si soleniter legat: si autẽ sine solennitate legat epistolã subdiaconus, diaconus, vel presbyter excõicatus: credunt quidã ꝙ non incurrat irregularitatem. Si aũt clericus est suspẽsus, sumendo suspentionẽ largè, i. quo ad se tantùm, puta propter mortale, vel minorem excõicationẽ, vel iniunctionẽ à confessore: celebrando nõ fit irregularis: sed sumẽdo proprie, i. quo ad se & alios: aut est suspẽsus ab homine siue iudice, aut à canone. Si aũt est suspensus ab homine proprie, i. quo ad se & alios est irregularis, si hoc sciuit: & si hoc ignorauit ignorantia erassa aut supina, nõ aũt si probabili: & hoc quomodocũq; sit suspensus simpliciter siue ad tẽpus determinatũ siue non determinatum, etiã si ratione defectus vel infamiæ: talis durante suspẽsione si celebrat est irregularis, dispẽsandus solùm per papã. Ad quod ij. q. iij. si quis presbyter. de sententia excõ. c. cũ medicinalis. lib. vj. Si verò est suspẽsus à canone: tũc aut ratione criminis, aut ratione defectus, aut ratione scãdali, vel infamiæ. Si ratione criminis, aut simpliciter est suspẽsus: & sic celebrãdo est irregularis. ij. q. iij. si quis episcopus. Aut ad tẽpus: & tunc aut ad tempus determinatũ: & sic interim celebrãdo est irregularis. Aut ad tẽpus indeterminatum: & tũc aut cum conditione donec satisfaciat, aut cum conditione donec pœniteat. Si cum cõditione donec satisfaciat: vt dist. lxxxj. si qui sunt. & c. sequẽti. & de cohabit. cleric. & mul. sicut. & in clem. j. de deci. cũ similibus. & tunc si sic suspẽsus ante absolutionẽ celebret, est irregularis, licet quidam cõtrarium dicãt: quia in hoc factũ iudicis est necessariũ vt habeatur pro absoluto: vt dixi, inquit Cal. de æta. & qualit. c. cũ bonæ. & sic cùm factũ hominis sit necessariũ, sequitur ꝙ quo ad suspensionẽ Dei canon aliquid addit, vt in decretali, sicut. de cohabitatione cleric. & mulier. Si verò est suspẽsus cum cõditione, donec pœniteat: vt de electione. c. officii. tunc æquũ est tenere ꝙ interim celebrando nõ efficiatur irregularis: quia talis suspẽsio videtur esse Dei, ad quam nihil addit canon: nec vt habeatur pro sublata, aliquod factũ hominis est necessariũ: ideòq; dicendum est de ea vt de suspensione Dei tantùm. Si verò sit suspensus à canone ratione defectus, aut ratione defectus ordinis, vt clericus per saltũ promotus, quãtũ ad ordinẽ omissum, in quo si exercet officiũ aut equã recipiat, est irregularis: sed celebrãdo in ordine, ad quẽ est per saltũ promotus, quẽ habet, nõ est irregularis. dist. lij. c. solicitudo. Sed adde contrarium esse verum: vt §. §. xj. aut ratione alterius defectus: vt bigamus, illegitimus, corpore vitiatus, ordinatus

ante legitimã ætatem,vel à non suo episcopo: quo casu omnes cõcordant q̃ celebrando nõ est irregularis:quia hoc non est expressum in iure:& quia curia,cuius stylus est attendendus,de cri.fal. quàm graui.quãdo mandat cum iam ordinatis in suprà dictis defectibus dispensari, nihil dicit de irregularitate.dist.lvj.apostolica.& c.Genomanensem. Nec obstat q̃ ordinatio ante legitimã ætatẽ,vel ab episcopo nõ suo,fuerit cũ peccato:quia principalis causa suspensionis in talibus est defectus,nõ peccatũ. Et hac ratione putat q̃ licet irregularis ex celebratione diuinorũ sit suspensus à canone propter hãc irregularitatẽ,si tamẽ aliàs nõ est suspensus à iure vel ab homine, puta quia absolutus est ab excõicatione & suspensione,sed nõ est secum dispensatum super irregularitate,vel nõ suspensus cõtrahit irregularitatem:talis nõ contrahit nouã irregularitatẽ:quia hoc nõ est expressum in iure. Si autem tertio modo est suspensus à canone,scilicet ratione scandali,vel infamiæ,celebrãdo nõ est irregularis.de cler.peregr.c.j. Ex quo sequitur secundũ Inno.q̃ hi, quorum crimina sunt notoria, quæ etiam post pœnitentiã prohibẽtur celebrare propter scandalũ & infamiam,vt de cohab.cleric.& mul.c.fi.si ante absolutionẽ celebrent,nõ incurrunt nouã irregularitatẽ. Et ex allegatione quam facit, videtur intelligere de notorio fornicatore, quod pium est tenere.& quod not. in c.j.de sent.excõ.lib. vj.intelligitur de notorio fornicatore ante pœnitentiã celebrante:ne videatur sibi ipsi contrarius. Tamen de rigore sola pœnitentia nõ tollit suspensionẽ canonis in notorio fornicatore:vt videtur expressum dis.50.peruenit.quia requiritur iudicis factũ: vt 5.dictum est de suspenso à canone donec satisfaciat. Absolutione tamen facta à sententia canonis, à qua potest hoc casu episcopus absoluere: quia conditor canonis sibi nõ reseruauit:si pœnitet remanente irregularitate quam contraxerat huiusmodi fornicator ex celebratione diuinorũ,de qua nondum est dispensatus, ex noua celebratione nouam irregularitatẽ non incurrit. Et hæc omnia no.do.Ant.de But.de cle.excõ.mi.si celebrat. excepto eo quod de S.Tho. Pet. de Pal.& Veruec.dictum est. Et addit Arch.q̃ ex prędictis videtur ordinatus ante legitimam ætatẽ esse ipso iure suspẽsus ab executione ordinis sic recepti. Sed tamẽ solennes doct.tenent q̃ nõ,sed est suspendendus: & illi dicti ordinis executio interdicenda vsq; legitimã ætatẽ:post quod si eo vtatur,erit irregularis. Et sic sensit Ray.But.Arch.in iiij.dist.lxxvij.Ber.de cler. per salt.promo.c.j.Ant.de But.de tẽpo.ord.vel non est cõpos.Paul.Zaba.super cle.generalẽ.de ætat.& quali. ¶ Vicesimooctauò quæritur, quomodo irregularitas tollatur? Et dico q̃ tribus modis.¶Primò per baptismũ, quo scilicet tollitur omnis cõtracta ante illũ cum peccato:secũdum Arch.xxvj.dist.c.deinde.& Pan. in c.gaudemus.de diuor. & etiam ea quæ venit ex sequela peccati, vt est infamia: & etiã omnis irregularitas homicidii: siue fuerit cũ peccato siue non.pro quo facit c.si quis viduã.dist.50.§.j.& c.si quis post.dist.lj.nõ autẽ irregularitas bigamiæ propter defectũ sacramẽti: dist.xxvj.acutius.& c.deinde.nec illa quæ provenit ex defectu natalium. Et hęc est cõis opinio,licet aliqui tenuerint q̃ per baptismum nulla irregularitas deleatur:vt dicit Rich.ij.quoli.q.ij.aliqui verò q̃ non deleat illã quæ venit ex homicidio siue peccato:vt not. Pan.in d.c.gaudemus. Sed tene quod dixi:& vide etiam 3. Baptismus.vj.§.j. ¶Secundò tollitur per religionis ingressum:vt not.gl.in c.ij.de apost.sed nõ omnis,vt ibi dicitur:sed ea solùm,quæ non prouenit ex proprio delicto:vt in c.j.de fil.presbyt.ita q̃ promoueri potest ad ordines sine dispensatione:sed nõ ad dignitates siue prælationes:vt in c.fin.de fi.presbyte.& Host.in c.ij.de apost.& sic dicit intelligendũ auth. de mona. in prin. vbi dicitur q̃ religionis ingressus omnẽ tollit irregularitatẽ. Pan.verò in d.c.ij.dicit q̃ tollitur ea solùm, de qua est iure expressum q̃ tollatur: licet inducat faciliorem dispensationẽ. ¶ Tertiò per dispensationẽ papæ: quæ omnem irregularitatẽ tollere potest,cùm omnis sit de iure positiuo.ij.q.vij.item Daniel.& tenet Innoc.de renunt.c. nisi.& sic communiter tenetur. Quomodo autem episcopi dispensare possint, dictũ est suprà Dispensatio.§.x. Licet autem conueniens & consuetum sit vt super ea verbis dispensetur sub hac forma vel simili, Ego dispenso tecum in tali irregularitate quam contraxisti propter talem causam, vel si contraxisti: quando dubitatur: tamen episcopus ordinando eum cũ quo dispensare potest, ipso facto dispensat, si hoc intendit, licet verbis non vtatur.& idem secundum Archid. est de prælato mittendo ad ordinationes.

¶ IRRISIO, vide suprà Derisio.

De Iudæis.

1 *Iudæi qui,& vnde dicti.*
2 *Christiani nimiam familiaritatẽ cum Iudæis habere non debent.*
3 *Christianus quatenus possit Iudæo seruire.*
4 *Iudæo non licet habere nutricem Christianam nec seruum Christianum aume.6.*
5 *Christianus emere potest seruum Iudæum.*
7 *Iudæi nullum officium publicum aut dignitatem possunt inter Christianos obtinere.*
8 *Iudæi debent gestare signum quo discernantur à Christianis.*
9 *Iudæi ad quæ cogantur,& à quibus prohibeantur.*
10 *Iudæi quomodo puniantur,& eorum consortes Christiani.*
11 *Iudæos non licet cogere ad fidem.*
12 *Iudæi quæ facere prohibeantur Christiani.*
13 *Exactionem à Iudæis an facere possint domini.*

IVDAEI† sunt qui legem Mosaicã literaliter tenent & obseruando sequuntur. Vnde Christiani literæ nimis adhærentes,iudaizare dicuntur.de sacr.vnct.c.vnico.§.penult.quod facere nõ debent.dist.v.§.j.& dist.vj.§.vlt. & de celeb.miss.c.cum Marthæ.§.exterũ.de cõstit.translato. Et dicti sunt secundũ Ray. & Host.à nomine principalis tribus,scilicet Iudæ.& prius diccbantur Hebræi ab Heber,cuius familia cultum Dei tenuit,cęteris idololatria fœdatis: quãuis hoc aliqui negent,dicentes q̃ Hebræi dicũtur quasi transfluuiales. ¶Primò verò quæritur, quomodo ad Iudæos se debeãt habere Christiani in genere? Et dico multa.¶†Primũ. Christiani nimiam familiaritatẽ & conuersationem cum Iudæis habere non debent extra eo.ad hæc. & c.fi.quod tamen secundum S.Tho.ij.ij.q.x.fallit in his qui sunt firmi in fide,ita q̃ ex conuersatione cum infidelibus non timetur de eorum subuersione, sed sperari potest ex hoc infidelium conuersio:quia tales non sunt prohibendi cõmunicare cum illis:sed infirmi,de quibus timeri potest, prohibendi sunt ex casu necessitatis conuersari cum illis. ¶Secundum. Igitur cum Iudæis Christiani comedere nõ debẽt,nec habitare, nec eos ad sua cõiuia recipere.xxviij. q.j.nullus.& c.omnes.quod tamẽ Hug. in d.c.omnes.limitat quãdo volunt cibos discernere:quia vbi non discernũt, licet manducare cũ eis,& eos inuitare. Quam limitationẽ sequitur Sum.Ang.& Rosel.contra mentẽ Supple.sed male:quia ratio prohibitionis nõ est solùm illa quæ tangitur in d.c.omnes.ne scilicet illi videãtur esse superiores Christianis,id est, sanctiores,dum illi discernũt,& nõ Christiani:sed etiam alia,id est,nimia familiaritas.arg.d.c.ad hæc. & glo.in d.c.omnes.quæ dicit potius prohiberi conuiuia, quàm

quàm loquelam:quia maior est in cibo quàm in colloquio familiaritas:quæ est ratio quæ militat vbi Iudæi nõ discernunt,imò magis:tum etiam, quia comedere cũ Iudæis nõ discernentibus cibos,est participare cũ eis in peccato mortali:quia secundũ eorũ conscientiam erroneam discernere tenentur ex præcepto Mosaicæ legis. Vnde cũ Pisa. Archi. Supp.Rayn.Lau.Ioan.Inno.& Gof.dicendum est indistincte prohibitã esse cibi sumptionem cum Iudæis:& oppositum faciẽs mortaliter peccat. Et eadẽ prohibitio, secũdum omnes prædictos,est circa Saracenos siue Gentiles:quia sicut dicit gl.in d.c.omnes.licet nõ cõtineãtur verbis huius edicti,vt xj.q.iij.in c.ad mensam.vbi cõceditur mãducatio cum eis,tamẽ cõtinentur sentẽtia:quia & ipsi hodie cibos discernũt:siue,vt dicũt prædicti doctores,iudaizãt:tũ qui vadunt ad prædicandũ Saracenis & aliis infidelibus cibis eorũ vti possunt secundũ tẽporalicitis:nisi fuerint idolis immolati:quibus etiã in extrema necessitate vti possent:dummodo non in veneratione idoli:vt in Sum.Confes.li.j.tit. iiij.q.v.& est mens omniũ prædictorũ:vt patet extra de iudæ.quàm sit laudabile. ¶ Tertiũ. Azyma quoq; Iudeorũ comedere prohibitũ est Christianis.d.c.nullus.& intellige etiã seorsum ab eis. Et ratio est,quia est cibus discretus ab eis,qui etiã inhibetur d.c.omnes.clericus autẽ cõtrafaciẽs debet deponi,& laicus excõicari.d.c.nullus.quod tamẽ fallit in duobus casibus,in quibus licitè mãducatur,primò secundũ gl.ibi,quãdo quis prædicat illis.de Iudæis.quàm sit laudabile.quod intellige vbi alii cibi nõ haberẽtur,sicut de idolothyto dictũ est.secũdò,in necessitate,secundũ Rodẽ. & Veruec.quod intellige,nõ vt azyma,sed vt est simplex panis. ¶ Quartũ. Nulli Christiano licet in suis infirmitatibus vocare Iudæos,aut ab eis recipere medicinas.d.c.nullꝰ. & d.c.omnes.dicit tñ gl.in d.c.nullꝰ.q̃ medicinalia possunt ab eis emere Christiani, & ea præparare,ar.C.de iud.l.nemo.& addit Sum.Ang.& Rosel.q̃ nõ licet emere ab eis medicinas præparatas.quod est irrationabile:cũ nõ possit reddi ratio de medicina potius quàm de alio venali,nec tex.q̃ hibet medicinã ab eis emere,sed accipere:in quo tex.interdicit familiaritatẽ quę est inter medicũ & infirmũ,nõ inter emptorẽ & venditorẽ. Fallit tamẽ quod dictũ est secũdum Hu.in necessitate, quando alius medicus non habetur: & idẽ dic qñ nõ habetur peritus sufficiẽter pro præsenti infirmitate. ¶ Quintũ. Non licet etiã Christiano se cũ Iudæo in balneo lauare.d c.nullus. Et quia omnia prædicta prohibentur laicis sub pœna excõicationis,& clericis sub pœna depositionis:ideo cõtra faciẽtes mortaliter peccant,nisi excusentur q̃babili iuris ignorantia:& idẽ videtur de sequẽtibus. ¶ Sextũ. Nulli Christiano licet in testamẽto aliquid relinquere Iudæis aut Paganis:alioquin etiã post mortem iudicabitur anathema.xxiiij.q.ij.sane.el ij.de hære.si quis episcopus.quod Host.limitans dicit nihil posse legari vniuersitati Iudæorũ.C.eod.l.j.sed singulis fortẽsic,secũdum Azo.quod quantũ ad singulos intellige, secundũ Veruec. ratione extremæ vel multũ arctæ necessitatis:nõ autẽ additandũ,etiã si essent fratres,vt d.c.si quis.quod Sum.Ang.& Rof.indistinctẽ cõcedũt licere.sed Supp.dicit nõ licere clerico:per d.c.si qs episcopus. Sed est factũ:quia nullũ ius humanũ q̃ hibet illud ad quod tenemur iure diuino vel naturali:quantũ autẽ ad vniuersitatem,non limitatur: quia illa non patitur. ¶ Septimũ. Non peccant Christiani cõicantes Iudæis in mercimoniis:secundum Panor.in d.c.post miserabilẽ.de vsuris.per arg.à contrario illius text.quia in pœnam interdicitur eis cõmunio,& cõsequenter, regulariter nõ est interdicta:sed tantùm nimia familiaritas & cõuersatio:vt extra eo.ad hæc.& d.c.nullus.cũ similibus. Vnde admonitus nolẽs abstinere ab eorũ nimia familiaritate, peccat mortaliter. ¶ Secundò quæritur specialiter quomodo Christiani se debeant habere ad Iudæos quantum ad seruire? Et dico multa. ¶ Primum.† Iudæi siue Saraceni,neque sub alẽdorũ puerorũ suorũ obtentu,neq; pro seruitio, vel qualibet alia causa Christiana mancipia in domibus suis permittãtur habere.extra eo.Iudæi.& sic nõ licet Christiano seruire Iudæo.quod Host.per d.c.Iudæi.limitat in domo Iudæi:secus extra domũ.sed melius Pan.in d.c.ad hęc. dicit hoc non licere etiã extra domũ assiduè:quia text.d. c.ad hæc.q̃hibet continuã conuersationem,& assiduam familiaritatẽ,non habita mentione de domo, & nutritione infantiũ in domo eorum: & sic voluit æquiparare assiduũ seruitiũ extra domũ, & seruitiũ factum in domo. Et certè ista sunt paria habito respectu ad causas prohibitionis:quę sunt duæ.prima,ne simplices ex assidua familiaritate subuertãtur.secunda,ne Iudæi videantur superiores Christianis,cùm debeãt se Christianorum seruos recognoscere,extra eo.& si Iudæos. ¶ Secundum. Constituta mercede licet Christiano locare operas suas seruitio Iudæorũ extra domũ,& etiã in eorũ domo,si absint Iudæorũ personæ:vt si colat agros eorum.quod est licitum:extra eod.multorũ.vel si fabricet ædificium:quia ratio legis,quæ est eius anima,stat in assidua familiaritate:quæ hic cessat. Vnde potest Iudęus habere colonum Christianũ adscriptitiũ, & originarium. d.c.multorũ.nõ autẽ seruum,vt ibi. ¶ Tertium. Non licet mulieribus Christianis nutrire filios Iudæorum secundũ Pan.in d.c.ad hæc.& gl.10.And.& do.Ant.etiam extra domum.secundum Cardi.autem non licet eis hoc in domo: secus extra domum,propter tex.d.c.ad hæc.qui dicit in domo. Sed secunda opinio est vera secundum verba legis:prima verò secũdum sensum,quando ex nutritione extra domum sequitur familiaritas nimia.arg.c.nullus.iuncto c.ad hæc. ¶ Quartum.† Non potest episcopus dispensare vt Iudæi habeant in domo sua nutrices Christianas, secundum Car.quia ista prohibitio est in honorem fidei:placet Pan. in d.c.ad hæc.& sic tene:quia in faciendis contra ius nõ dispensat,nisi hoc sit ei expressè vel tacitè concessum:vt suprà Dispensatio.§.iiij. ¶ Tertiò specialiter quæritur,quomodo ad Iudæos se debeant habere Christiani quantũ ad esse seruum? Et dico multa. ¶ Primum.† Christianus emere & habere potest seruum Iudæum.extra eo.& si Iudæos.xxiij. q.viij.dispar.non tamẽ debet cũ eo morari,sic q̃ eũ habeat familiarem.xxviij.q.j.sæpe nullus.& c.omnes.quia secũdũ Ioan.Iudæi sunt difficiliores ad conuertendum,& peritiores ad subuertendũ quàm Gentiles. Si autẽ Christianorũ serui fieri voluerint Christiani,siue Iudæi sint,siue Gentiles,non poterunt eorũ domini prohibere.x.q.ij.duo sunt. tamen secundum Rayn.& S.Tho.per baptismum à seruitute non liberantur,sed remanent serui:quia seruitus est introducta iure diuino.argu.dist.xxxv.sexto.& iure gentiũ. dist.j.ius gentiũ.& iure canonico cõprobata.xij q.ij eccle siam.secundũ Host.& Gof. Et addit Ray.q̃ vbi ex bona cõsuetudine Christiani non solẽt esse serui,dominus de consilio eos manumittet:vel saltem pecunia mendicata aut seruitio ad tẽpus præstito se redimẽt.xij.q.ij.cũ redemptor.q tamẽ eos teneret in seruitute,vel alteri venderet,nõ peccaret:quia quod nõ est prohibitũ,intelligitur esse cõcessum. arg.xiij.q.ij.Ebrõ. Et hoc etiã asserit do.Io.in li.q dicitur lucula noctis. ¶ Secundũ.† Non autẽ ecõtrario est licitum Iudæo habere seruum Christianũ.extra eo.multorũ.& C. de episco.& cle.l.deo nobis.§.his ita.vbi iubetur vt nullus

Iudæus vel Paganus vel hæreticus Christianos seruos habeat: ꝙ si in tali reatu fuerint inuẽti, sancitur seruos omnibus modis liberos esse. ¶ Tertiũ. Seruus ergo Iudęi, etiam si erat vernaculus de ancilla eius natus, factus Christian⁹, statim eripitur in libertatẽ nullo pretio dato. d. l. Deo nobis. & dist. liiij. fraternitatẽ. nec redigetur iterum in seruitutẽ, etiã si domin⁹ eius postea baptizetur, vt dicitur in d. l. Deo. Et similiter si Iudæus emat vel qualitercũq; acquirat seruũ Christianũ, quod ei ꝓhibetur extra eo. c. j. & vlt. statim nullo pretio dato efficitur liber. dist. liiij. mãcipia. Et similiter si seruũ nõ Christianũ emit causa seruitii sui, & vult effici Christianus: quia hac volũtate patefacta statim vẽdicat sibi libertatẽ, nullo dato pretio. d. c. fraternitatẽ. Si autẽ talẽ, sicut licet nõ Christianum emit nõ causa seruitii, sed mercimonii, & intra tres mẽses venalem nõ expo fuerit, similiter statim liberatur nullo pretio dato. d. c. ſi. quia præsumitur ad seruitiũ suũ emisse: sed si venalẽ intra dictũ tempus exposuit, & per eũ non steterit quin venderetur, & ipse intra illud ſpatiũ vel post vult effici Christianus, nõ liberabitur ab eius seruitute, nisi pro quolibet bono seruo dentur solidi duodecim: vt d. c. fraternitatẽ. & extra eo. c. j. ij. & vlt. ꝓ seruo autẽ non ita bono, secundum Pan. in d. c. j. defalcabitur: quia ibi bonus accipitur pro optimo. Et prædicta intellige, nisi dominus eũ voluerit circuncidere, vel alterius sectæ ſignaculũ imprimere, scilicet cùm diceret se velle fieri Christianũ: quia tunc propter iniuriam corporis sine pretio liberabitur. dist. liij. nulla. & idem Gof. Dicti autem mẽses incipiunt currere à die emptionis, secundum Host. in d. c. fin. vel à die quo petiit Christianitatem secundum Io. And. & Pan. in d. c. j. & dicti solidi debẽt esse aurei, secundũ Vinc. Gof. & Pan. ita ꝙ hic solidus capitur pro aureo: vt Insti. de pœna. te. li. ſ. fin. vbi glo. dicit ꝙ in legibus capitur solidus pro aureo. Alii verò dicũt ꝙ capitur pro solido vsualis monetæ. ff. de leg. iij. l. numis. vbi dicitur ꝙ in legato numorũ in dubio intelligitur minor moneta. Et hanc opinionem videtur tenuisse Sum. Ange. & est vera ad hunc ſenſum: qa duodecim solidi, id est, aurei soluendi sunt ex vsuali moneta illius loci. extra de maled. ſtatuimus. non autẽ ad istũ, vt duodecim solidi sumantur secundum vsum vulgarem: quia videtur trupha ꝙ lex ei qui seruum bonum emit pretio magno, resarcire voluerit pretio tam exiguo. ¶ Quartum. Si dictum seruum emptum causa mercimonii nullus Christianus vult redimere, & ipse pretiũ duodecim solidorũ, quo se redimat nõ habuerit, nihilo min⁹ liberabitur, & ostiatim pretiũ quæret. ff. de manumi. l. quarta. ſ. ſuis autẽ. vel si nullo modo potest habere, seruiat ei per quinquẽniũ, vt not. xxxvj. q. j. de raptoribus. & patet C. de capt. l. vlti. Si verò redimatur ab aliquo, secundũ Ray. ꝓpter hoc nõ erit eius seruus, sed erit liber, & restituet ei pretiũ. arg. Instit. de noxal. act. ſ. dñs. qđ pretiũ si nõ habet, quæret ostiatim: vel si statim habere nõ potest, secũdũ gl. extra eo. c. j. seruiat ei tãtum ꝙ cum pretio seruitiũ cõpenſetur: & postea quò vult eat. d. l. vnica. & d. c. de raptoribus. & tẽpus seruiẽdi potest intelligi secundũ aliquos de quinquennio, ad instar eius q est redẽptus ab hostibus: vt C. de post. re. & re. ab ho. l. fi. vel ad arbitriũ boni viri, secundũ Ray. Si verò plures emptores apparuerint, secundũ Gofr. epiſcop⁹ loci magis eliget idoneũ. ff. de accu. l. ſi plures. vel si sunt pares, gratificet episcopus cui voluerit. arg. de iur. patro. cum autẽ. Et idem Host. Et intellige prædicta, nisi pietatis causa fuerit redemptus: quo casu nec reddere pretiũ, nec seruire tenetur. argu. ff. de nego. gest. l. Nesennius. & ff. de relig. & sump. fun. l. at si qs. Sic autẽ factũ fuisse præsumitur, niſi quis cõtrariũ protestetur. arg. d. l. at si quis. Concord. Gof. & Hosti. ¶ Quintum. Secundum Ray. idem per omnia dicẽdum est de seruis Saracenorũ. & concord. Laur. & Ioan. quia, vt dicunt, idẽ periculũ est in vtri sq; . & quod dicitur ad Ephesios vj. & j. Petr. ij. quòd carnalibus dominis serui obediant: dicunt intelligi debere secũdũ statũ ecclesiæ primitiuæ. intellige in quo Gentiles nõ iudaizabãt vt modò. vel secundũ Host. intelligitur de seruientibus in gleba, nõ domi. de cen. omnis. sed primũ est melius. Secundum Rayn. etiam serui hæreticorũ impunè possẽt relinquere dominos suos, & ad ecclesiã cõfugere. C. de hæret. l. Manicheos. ¶ Quartò quæritur, quo modo cogendi sunt Iudæi se habere ad Christianos, siue à quibus sunt cõpescẽdi Iudæi inter Christianos, cõuersantes? Et dico multa. ¶ Primum. † Non debẽt Iudæi, permitti inter Christianos habere officia publica, nec aliquã dignitatem vel ministeriũ, ne occasionẽ habeãt sæuiẽdi. dist. liiij. nulla. xvij. q. iiij. cõstituit. & extra eo. cùm sit. & c. pe. & C. de Iudę. l. ſi. & si talia officia susceperint, eis negari debet cõmunio Christianorũ, donec officium dimiserint, & quicquid inde acceperint per diœcesani prouidentiam in vsus pauperũ cõuertatur: extra eo. cùm sit. vbi etiam patet ꝙ hoc obtinet in pagano. Archi. autẽ post S. Tho. ij. ij. q. x. arti. xi. dicit ꝙ dominium & prælatio infidelium super fideles non uiter instituenda nullo modo permitti debet: quia caderet in scandalum & periculum: cùm faciliter subiecti superiorum sequantur imperium, nisi sint magnæ virtutis. & similiter infideles fidem contemnerent, si scirent fidelium defectus. & sic prohibet hoc ecclesia in d. c. constituit. sed dominium & prælatio iam præexistens auferri quidem per ecclesiam potest: quia illi immerito infidelitatis merentur amittere ius prælationis super fideles, qui in Dei filios transferuntur: & quãdoq; illud ecclesia aufert, scilicet illis infidelibus, qui temporaliter subiiciũtur ecclesiæ aut mẽbris eius: vt de Iudæis. in dic. c. fraternitatem. nec eis iniuriam facit: quia cùm sint ecclesiæ serui, potest de bonis eorum disponere. quandoq; verò nõ aufert, scilicet illis infidelibus, qui sic ei temporaliter non subsunt: & hoc ad scandalum vitandum. ¶ Secundum. Secundum Panormi. in cap. ex speciali. eodem titu. per prædicta prohibitum est Iudæis & Paganis omne commercium, per quod Christianis aliquod grauamen posset inferri. Vnde licet vendatur eis reditus regalis, & illi possint emere illũ: vt in dicto c. ex speciali. collectio tamen per ipsos fieri nõ poterit, sed per Christianos: quia colligendo posset Iudæus cõmittere fraudes. ¶ Tertium. Ex d. l. vlt. C. de Iudæ. vbi dicitur quòd nullum honorem, nullam dignitatem, nullam præeminentiam inter Christianos Iudæi possunt habere. Bar. infert quòd doctorari non possunt: cùm doctoratus dignitas sit & præeminentia. Non obst. l. generaliter. ſ. fin. ff. de decur. quæ permittit Iudæos promoueri ad dignitates: quia intelligitur inter ipsos Iudæos, non inter Christianos. Imo Panor. in c. j. de Iudæ. dicit quòd de rigore iuris non possunt intrare scholas causa addiscendi: quia cap. nullus. dist. liiij. prohibet à Iudæis recipi medicinam, & cum illis esse in balneo, propter periculum corruptionis: vbi tantum cõtrahitur cõsortiũ & cohabitatio temporalis & quasi momẽtanea: & consequenter à fortiori debet prohiberi ingressus scholarũ, vbi non solùm consortiũ, sed amicitia contrahitur intrinseca. Itẽ, quia de facili iuuenes habentes ætatẽ mollem corrumpi possent astutia Iudæorũ. quod tamẽ in scholis Theologorum ego non credo ꝓcedere: quia sunt velut prædicatores quidã: & Theologi sunt firmiores ĩ fide. ¶ Quartũ. † Prohibẽdi sũt etiã procedere in publicũ sine habitu vel signo distincto à Christ

Christianis. extra eo. in nõnullis. quod verũ est patẽter, & non sub plica, tam in masculis, quàm in fœminis, secundũ Doct. ibi. ¶ Quintũ. † Prohibẽdi sunt etiã nouas erigere synagogas. eod. tit. cõsuluit. & c. Iudęi. antiquas tamen reficere possunt, & resarcire ruinosas, ita tamen ꝙ ædificatio noua nõ perdat formam antiquam: quia vbicunq; mutatur prima forma, puta quia ædificiũ fit pretiosius vel magis amplũ, dicitur nouũ, & cadit sub prohibitione noui ædificii: vt probatur ex d. c. cõsuluit. Et facit quod in simili notatur in gl. c. admonere. xxxiij. q. ij. & in c. presbyter. lxxxj. dist. & in c. causam. de testi. in ver. in tẽpore. & in gl. in l. Iulianus. ſ. sed & si quis. ff. ad exhiben. Et si antiqua ex toto & funditus corruit, reædificare non poterũt, secundũ Pan. in d. c. cõsuluit. quia esset nouã facere. Ad quod facit quod legitur & no. in l. inter ſtipulanté. ſ. sacram. ff. de verb. obli. & vide gl. in simili de iure patro. c. iij. Et si nouas synagogas erexerint, in 50. libris auri sunt puniẽdi. C. de Iudæ. l. hac victura. ¶ Sextũ. Prohibẽdi sunt etiã in dieb⁹ lamẽtationis & dñicæ passionis prodire in publicum. extra eo. in nonnullis. & secundũ gl. Ray. forte idẽ esset, si ecclesia lamẽtaretur pro cõmuni aliquo infortunio Christianitatis: quin etiã in die parasceues nõ debẽt habere ostia vel fenestras apertas. extra eo. quia super his. ¶ Septimũ. Cogendi sunt etiã soluere decimas prædiales. extra de deci. de terris. & si totã aliquã parochiam occupauerint emẽdo quæ à Christianis possideri solebãt, tenẽtur nihilo minus soluere dictas decimas prædiales, & omnes cẽsus & alia, quę christiani de prædictis soluere tenebãtur. de vsur. quãto. nõ autem decimas vel oblationes personales, cùm nõ recipiant ecclesiastica sacramenta, nec audiant diuina. ¶ Octauum. Cogendi sunt etiã Christianos testes recipere cõtra se, sed cõtra Christianũ testimonium ferre non possunt. de testi. Iudęi. imò repelluntur ab omnibus actibus legitimis. ij. q. vij. alieni. in crimine tamen hæresis pro testibus admittuntur: vt in c. cõtra Christianos. de hære. lib. vj. ¶ Nonum. Prohibẽdi sunt etiã agere & cõuenire apud seniores eorũ. qđ tñ eis licet apud iudices nostros: sicut etiã in causa ciuili arbitrũ possunt eligere Iudęũ: cuius sentẽtiã exequitur ordinarius. C. eo. l. Iudæi. ¶ Decimũ. Cogẽdi sunt etiam ne exigãt vsuras, sed exactas restituant. de vsur. post miserabilem. & ad hoc cõpelli possunt & debẽt per principes, vt ibi: quod si non faciũt, cõpelli debẽt per iudicẽ ecclesiasticum censura ecclesiastica: vt dicit Host. & Io. And. Inn. in d. c. post miserabilem. & facit c. postulasti. de Iudæ. & quod ibi no. Vnde & ipsi principes mortaliter peccant, eos ad hoc nõ cogẽdo, & Christiani cõmercium cum eis nõ restituentibus habentes post monitionẽ: vt in d. c. post miserabilẽ. & in c. quãto. de iud. ¶ Vndecimũ. Prohibẽdi sunt etiam ne quenquam non existentẽ de sua natione vel secta circuncidere præsumãt, etiã si sit seruus eorũ: vt in d. l. vnica. C. ne Christianũ mancipiũ. & ibi est eis pœna capitalis, id est, perpetui exilii, quæ aliquãdo dicitur capitalis: vt. ff. de pœnis. l. rei capitalis. ¶ Duodecimũ. Similiter etiã ne Iudæus Christianã accipiat in vxorẽ: alioquin punitur adulterii pœna. C. eo. l. ne quis. ¶ Tertiumdecimũ. Cogendi sunt etiã per papã & alios principes, quibus subdũtur, laborare manibus: aliàs turpis lucri & peccatorũ, quæ faciunt, eis nullus exigat coacta seruitia: quia illud intelligitur de tum. Prohibẽdi sunt etiã ne fidẽ catholicã impugnent dogmate peruerso: alioquin sanguine puniuntur: vt in d. l. hac victura. & generaliter ne intẽtent contra eam quicquã detestabile: sicut est ꝙ nutrices Christianæ proiiciãt lac in latrinam post susceptionẽ corporis Christi: extra eo. si Iudæos. ¶ Quintò quæritur, † quo sint puniẽdi participãtes cũ Iudęis cõtra casus prædictos, vel ipli Iudæi cõtra prædicta facientes? Et dico duo. ¶ Primũ. Participantes cũ eis, si sunt clerici, & moniti nõ desistunt, priuãdi sunt officio & bẽficio: si verò sunt laici vt principes nolẽtes exequi prędicta, vel alii aliquod afferẽtes impedimẽtũ: & admoniti non satisfaciũt, debẽt excõicari. xxviij. q. j. nullus. ¶ Secũdum. Iudæi verò cõtra prædicta facientes sic puniũtur, vt Christiani ab illorũ cõmunione & cõsortio seu cõmercio tandiu separẽtur sub pœna excõicationis, donec illi emẽdauerint, & satisfecerint: extra eo. & si Iudæos. & possent etiã per ecclesiam verberari, vel alio modo corpaliter mulctari de præcepto episcopi vel principis. arg. xvij. q. iiij. constituit. aut etiã puniri alia pœna. de vsur. post miserabilẽ. Quod autẽ dicitur ecclesia nõ iudicare de his q foris sunt. xxviij. q. j. sæpe. dicit gl. esse verũ quo ad ſpirituale pœnã, quia eos nõ excõicat: secus quo ad corporalẽ. Vnde si nimis conuersentur cũ his qui ex eis sunt cõuersi ad fidẽ, vel eos puertere nituntur, debẽt flagellari. d. c. sæpe. & si aliquem ex suis fieri Christianũ saxis aut alio genere furoris intẽtent, puniuntur igne. C. de Iudę. l. Iudæis. & similiter si Christum blasphemauerint: secundũ leges, vt dicit Host. debẽt decapitari. Vnde principes seculares Iudęos Christũ blasphemates punire debẽt grauiter pœna pecuniaria vel etiã grauiori. extra eod. in nõnullis. & secundũ S. Th. ad ducissam Lotoringiæ, licet Iudæus delinquens nihil habeat præter vsuras, nihilo minus puniri põt pœna pecuniaria: ne ex sua iniquitate cõmodũ reportet: & maiori quàm quicũq; alius vsurarius in simili casu quãto pecunia, quę aufertur ab illo, minus ptinet ad illũ: & insuper addi potest alia pœna, ne sufficere videatur ad pœnã, ꝙ pecunia debitã aliis desinat possidere. Pecunia tamẽ ablata ab eis nomine pœnę retineri nõ potest à dominis seu officialibus punientibus, sed de ea fieri debet vt ĵ. ſ. vij. dicetur. hoc tamen dictũ sancti Tho. procedit quo ad vsuras incertas, non autẽ quo ad certas: nisi quatenus præsupponeretur de voluntate spoliati. ¶ Sextò quæritur, quid prohibẽtur facere Christiani contra Iudęos? Et dico multa. ¶ Primò † enim nõ debẽt eos ad fidẽ cogere violẽter: extra eod. sicut. de quo dic vt ſ. Baptismus. iij. ſ. vj. Pecunia tñ & aliis blãdimẽtis ipsos & alios infideles allicere possumus ad fidẽ, secundũ gl. Ioan. in c. debet homo. xxiij. q. iiij. quæ allegat c. quod autẽ. xxiij. q. vij. & c. qui syncera. xlv. dist. & similiter sub tali cẽditione potest Christianus aliquã ducere in vxorẽ, vt fiat Christiana. viij. q. j. caue. & sic in ſpiritualibus licite fit pactum, vbi agitur de cõuersione alicuius ad fidẽ: & sic non obstat j. q. secunda, quàm pio. hæc ibi. Sed aduerte ꝙ in ſpiritualibus licitè fit pactum de ſpirituali pro alio ſpirituali reddendo: puta de matrimonio pro conuersione: sed non de temporali reddendo pro ſpirituali: quia sicut illud vendere, ita & emere nõ licet. Et de hoc in suo simili dicit sanctus Thomas, quartò quolibeto, arti. xxiij. ad xvij. ꝙ illicitum est ad religionem inducere per temporalia cum pacto: secus sine pacto. prima, quæſt prima. quàm pio. & sic Syluester dona promiſit volentibus baptizari: vt in d. c. quàm pio. no. Vide ĵ. Simonia. ſ. viij. part. iij. ¶ Secundò. † Non 12 debent eos offendere in persona vel in bonis, sine iudicio terrenæ potestatis. d. c. sicut. ¶ Tertiò, non debẽt eos impedire obseruare consuetudines suas in suis festiuitatibus, modò nihil faciant in opprobriũ Christianorum. xlv. distinct. qui syncera. & dicto capite, sicut. & C. de Iudæis. l.

Universidad de Sevilla Biblioteca

Iudæis. Pro quo sciendum est ex ij.ij.q.x.ar.xj.q̃ humanũ regimen debet imitari diuinũ à quo deriuatur, quod permittit aliqua mala in vniuerso, quæ posset prohibere: ne sublatis eis maiora tollantur bona, aut mala maiora sequãtur: & sic tolerãtur ritus infidelium, in quibus peccant. Ex hoc autẽ q̃ Iudæi ritus suos obseruant, in quibus aliquando veritas fidei figurabatur: hoc sequitur bonũ q̃ fidei nostræ testimonium habemus ab hostibus: ideoq; tolerãtur: vt dist.xlv. de Iudæis. & extra eo. cõstituit. Aliorum verò infidelium ritus, quia nihil vtilitatis aut veritatis afferunt, non sunt aliquatenus tolerãdi, nisi ad vitandũ maius malũ, vt scandalũ, vel diſsidium, vel impedimentũ salutis eorũ, qui tolerati paulatim cõuertuntur. ¶ Quartò, non debent ab eis exigi coacta seruitia, quæ facere nõ cõsueuerũt. d.c. sicut. de quo ſ. Baptiſmus. iiij.ſ.vj. ¶ Quintò, non debent effodi eorũ sepulcra vel corpora humata obtentu pecuniæ: nec eorũ cœmeteria quisquã mutilare aut inuadere. d.sicut. & cõtrafacientes Christiani, si sunt clerici, priuari debent officio & beneficio: si laici, excõicandi: vt in d.c. sicut. ¶ Sextò, nõ debent in sabbatis suis ad iudiciũ trahi. C. de Iudæ. l. die sabbati. & d.c. sicut. ¶ Septimò, non debẽt impediri sua, prout melius poterũt, vendere: sicut nec Christiani. C. eo. l. nemo. ¶ Octauò, non sunt spoliandi bonis iniustè quæsitis si conuertantur ad fidem, nec debita successione: & si ablata fuerint, præcipitur potestatibus locorum sub pœna excommunicationis q̃ faciant ea restitui. extra eod. Iudæi. el ij. Ex quo infert Panor. q̃ non perdunt agnationem suam: vnde succedere debent suis attinentibus. & multo minus bona legitimè quæsita: cuius contrarium existimant vulgares. quod erroneum est. ¶ Nonò, non sunt prohibendi ad fidem cõuerti & suscipere baptiſmum, etiã si serui sunt Christianorum. ar.c. duæ sunt. xij.q.ij. remanent tamen serui si prius erant serui alicuius Christiani, cùm seruitus sit approbata iure diuino, ciuili, & canonico. xij.q.ij. & si quos. dulcius tamen tractandi sunt quàm alii serui qui non sunt Christiani. arg. de maio. & obe. p tuas.

13 ¶ Septimò quæritur, †vtrum domini exactionẽ facere possint in Iudæos? Et dicit S. Thom. in epiſtola ad ducissam Brabantię, q̃ licet, sicut iura dicunt, Iudæi merito suæ culpæ sint addicti seruituti, & sic domini res eorum possint accipere tanquã suas, ita tamen q̃ vitæ necessãria non subtrahãtur: quia tamen oportet nos ambulare honestè ad eos qui foris sunt, ne nomen domini blaſphemetur, hoc videtur obseruandũ, vt in exactionibus, quas facere nõ consueuerunt, non prægrauentur: ad consuetas autẽ cogi possunt. Cùm tamen nihil habẽt præter vsuras, vt idem ibidẽ dicit, cùm non possint ipſi Iudęi talia licitè retinere, consequenter nec domini recipiẽtes collectas à talibus possunt talia retinere licitè, nisi forte essent talia, quæ ab ipſis dominis vel eorũ antecessoribus Iudæi extorſiſſent: extorta autẽ ab aliis illis debẽt restituere, quibus Iudæi tenebantur, si inueniuntur: alioquin in pios vſus, secundũ consiliũ diœcesani vel aliorũ proborũ, vel cõmunem vtilitatẽ terrę, si necesse est, erogãda sunt. Nec esset illicitum, si nouiter domini exigerẽt talia à Iudæis, seruata tamen suorũ prædecessorũ consuetudine, hac intentione vt in pios vſus expẽdantur. hæc ex illo. Ex quibus patet q̃ bona incerta vsurariorum Iudæorũ, licet sint per diœcesanũ dispensanda quando ad aliũ non deuenerunt: vt j. Restitutio. viij.ſ.v. secus vbi deuenerũt ad manus dominorũ. Pro prædictis tamen, vt sciatur quid liceat prĩcipi, etsi forte nõ semper expediat: nota q̃ Iudæi, cùm serui sint, per dominum suum vendi possunt, arg. C. si ser. expor. vene. l.j. & ij. propter quam rationem tenet Archid. q̃ eis potest auferre bona eorum, cùm ea non habeant nisi vt peculium. & alleg. c. Iudæi el ij. eo. tit. vbi ſtatuitur q̃ si conuertantur, nõ auferantur eis bona: & consequenter si non conuertantur, possunt auferri, à contrario sensu. & melius facit c. sicut Iudæi. eod. tit. vbi prohibentur eorum bona auferri sine iudicio tyrannę potestatis: & consequenter hoc princeps potest. ¶ Octauo quęritur, vtrũ recipi & retineri licite possint dona & mercedes, quas Iudæi tribuunt pro labore? Et dicit Veruec. q̃ de his quæ habent Iudęi per alium modũ quàm per vsuras & rapinas, puta ex artificio, non est dubium q̃ sic: si autẽ nihil habent præter vsuras: tunc si recipiens certat de suo damno vitando, non peccat: sicut qui damnificatus est à fure vel raptore, puta per incendium, non peccaret si acciperet ab eo damnum suum, licet ipſe fur aut raptor nihil haberet, nisi quæsitum furto vel rapina: dummodo nõ recipiat pro damno suo in specie res ipſas alienas. Dona autẽ & eleemosynæ accipiẽdæ nõ sunt ab vsurariis, quãdo per hoc efficerentur non soluẽdo, nisi ea intentione vt restituantur creditoribus eorũ. & idem dic si quocunq; alio titulo oneroso vel lucratiuo bona huiusmodi acceptentur. si verò sunt soluẽdo, non obstãte tali acceptatione, dic vt j. Restitutio. ij.ſ.vij. Vtrum autẽ eis vendi possint illa, quibus illicitè vtuntur ad ritum suum: vide suprà Infidelitas. ſ. iiij.

De Iudice in se, primò.

1 *Iudex quid & quotuplex sit.*
2 *Iudex laicus quis & cuius esse possit.*
3 *Clericus non potest à iudice seculari iudicari, etiam volens, nisi in casibus. num. 4.*
5 *Clericus si petat se ad suum iudicem remitti, quis de hoc iudicabit. & num. 6.*
7 *Delegatus papæ si delinquat, an coram ordinario loci conueniatur.*
8 *Laicus laicum quando sub papa conueniat.*
9 *Iudex ecclesiasticus quis & cuius esse possit.*
10 *Iudicis mandatum de iudicando, qualiter seruandum.*
11 *Iudex secularis vel ecclesiasticus de quibus possit vel non possit iudicare.*
12 *Iudex quid agere possit & debeat circa iudicandos.*
13 *Iudex qualiter se gerere debeat erga munera, salarium & sportulas.*
14 *Iudex qualiter expensas itineris recipiat.*
15 *Salarium quale sibi & suis taxet iudex.*
16 *Iudex quid possit circa pœnas reorum.*
17 *Iudicis iniustè iudicantis aut aliàs delinquentis quæ sint pœna.*

IVDEX dictus est quasi ius dicẽs populo: siue q̃ iure disceptet, id est, iuste iudicet. de verb. signifi. forus. ſ. in omni. vnde iudex est is, qui inre potest iustũ cuiq; decernere & reddere: arg. d.c. forus. ¶ Primò verò quęritur, †quotuplex sit iudex. Et dico q̃ S. Tho. ij.ij.q.lxvij. arti. x. tangit tria iudicum genera, ad quos omnes reducũtur, tenẽdo istam conclusionẽ, q̃ nullus potest iudicare, nisi subditum ordinarię, vel ex cõmissione superioris, vel propria sponte, quibus suppositis sic distinguo. Nam iudex quidã est ordinarius, & quidam extraordinarius. Ordinarius quis sit, Io. And. secundũ Inn. & Host. multa notat in c. cùm ab ecclesiarũ. de offi. ord. & breuiter dico q̃ Archid. post Innocentium videtur diffinire vt sit is, qui est ab vniuersitate vel collegio electus, & per superiorẽ cõfirmatus, vel vniuersitati aut collegio prędictus ab eo, qui habet administrationẽ cum iurisdictione: cùm secũdum Inno. ordinarius dicitur, qui est ab vniuersitate electus, & per superiorẽ confirmatus: vt in authen. de defens. ciui. ſ. interim. Vnde & rector cuiuslibet vniuersitatis est ordinarius: & qui eligitur ab his, qui sunt

sunt alicuius professionis, negotiationis, vel artis, vt sunt pistores, cerdones, Physici, Canonistæ, & similes. Alii verò diffiniũt vt sit is qui habet vniuersitatẽ causarum: vt ff. Hæreticus secũdo. Extraordinarius verò iudex est is, qui nõ præficitur alicui vniuersitati vel collegio. & est duplex: quidã habens iurisdictionẽ ex partiũ voluntate, vt arbiter, de quo suprà, in loco suo: quidã verò ex cõmissione superioris, vt delegatus ad certã causam, & subdelegatus. Sunt tamen & aliæ iudicũ differẽtiæ, sed ad prædictas reducũtur. Quidam enim dicũtur pedanei, quorũ officium est de minutis & infimis causis cognoscere, & inutilibus aut vilibus, licet sint ordinarii: maiores autẽ causas tenẽtur maioribus referre, cũ ipſi per se terminare non possint. C. de pedan. iudic. l.ij. Quidam etiã olim dicebãtur chartularii, qui erãt ab Imperatore priuilegiati, vt corã eis possent litigare qui vellent, licet ipſi ad hoc aliquẽ cogere non possent. ¶ Secũdò quęritur, †quis & cuius possit esse iudex laicus? Et dico multa. ¶ Primũ. Iudex esse potest omnis qui nõ prohibetur. ar. c. cum apud. de spon. & l. mutus. ff. de procu. prohibetur autem furdus, mutus, perpetuò furiosus, impubes, fœmina, seruus, excommunicatus, cõsanguineus rei, inimicus actoris, vel alia causa suspectus, & iniperitus, seu illiteratus: de quibus diffusè nõ prosequor causa breuitatis. ¶ Secundũ. Laicus potest cõstituere suũ iudicem omnẽ qui aliàs iurisdictioni præest, & non aliũ. C. de iur. om. iudi. l.j. & l. priuatorũ. & intelligitur velle & cõsentire quando scit eũ non esse suũ iudicẽ, & tamen litigat sub eo. ff. de iudi. l.ij. quod secundũ gl. in c. si diligenti. de fo. cõpet. limita verũ in causa ciuili: secus in causa criminali. de quo vide Pan. ibi. Si autẽ is, cui vult se subiicere, nõ habet iurisdictionem in actu, nõ potest. arg. de fo. cõpet. significasti. & in c. si diligenti. Clerici verò nõ possunt in non suũ iudicem consentire, etiã pro bonis temporalibus, nisi sit persona ecclesiastica, & de consensu episcopi sui, de fo. cõpe. significasti. & ibi Pan. in c. si diligenti. Nam & secularis iudex nullã potest in eo habere iurisdictionẽ, neq; in criminalibus, neq; in ciuilibus. C. de epis. & cle. auth. statuimus. & de for. cõpe. secularis. lib. vj. ¶ † Tertiũ. Clericus huic priuilegio renuntiare nõ potest: & si renũtiat respõdendo corã iudice seculari, si causa est ciuilis, cadit à sua causa: in criminalibus autẽ suũ locũ amittit. de fo. cõpe. si diligenti. & si nõ habet locũ siue dignitatẽ, potest aliàs extraordinariè puniri. Si autẽ iudex laicꝰ iudicat de clerico, priuari debet officio iudicãdi, si eũ vocat ad iudiciũ suũ. ij.q.j. inolita. nec sẽtẽtia valebit. de iudi. at si clerici. Sed & is, qui fecit eũ vocare, debet amittere causam, per sententiã tamen, & debet excõmunicari. d.c. inolita. qua pœnam secundum Host. patietur ex solã vocatione. ex quo clericus tractus est: iudex autẽ non nisi iuditiæ. & vterq; peccat mortaliter, & similiter clericus respondendo: nisi esset in minoribus, & vellet deferre clericatũ. ¶ † Quartum. Fallit quod dictũ est, primò in causa reconuentionis ciuilis: quia si clericus conuenit laicũ coram iudice laico: & ille recõuenerit clericũ ciuiliter, & ferat sententia contra clericum, tenet: quia factus est suus iudex per reconuentionẽ. de mut. pet c.j. & ij. & iij.q.viij. cuius in agendo. Criminaliter verò laicus corã laico sicut nõ potest clericũ cõuenire, ita nec recõuenire. iij.q.ij. negãda. Fallit secũdò quãdo clericus est traditus curiæ seculari. Et tertiò quãdo interuenit episcopalis authoritas: quia tunc posset iudex laicus iudicare clericũ in causa temporali mere, aliàs tis quo ad monachũ in exẽptis: quia habet quasi iurisdictionem episcopalem. Vide Pan. de iudi. at si clerici. Glo. autẽ summaria quæ ponitur ij.q.j. in prin. ponit duos alios, scilicet in causa feudi, & si sit incorrigibilis. dist. xvij. nec licuit. ¶ Quintum. † Cũ clericus captus propter maleficiũ à iudice laico petit se remitti ad curiã ecclesiasticam, vel iudex ecclesiasticus illũ petit: dico q̃ ad quẽ spectet cognitio patebit ſ. vj. partic. iij. Modus autem procedendi est q̃ si notorium est q̃ sit clericus, tali priuilegio gaudens, statim debet restitui absq; aliqua cognitione. Si autẽ fama publica de hoc est, vel ipse pro clerico cõmuniter habetur, vel prius nõ se gerebat pro laico, & deprehensus est cũ tonsura & habitu clericali, debet etiã reddi incontinenti, sed cum causæ cognitione de clericatu: ita tamen q̃ probandi necessitate nõ ipse, sed aduersarius cõstringatur. Si verò ante deprehensionem pro laico publicè se gerebat, & pro tali cõmuniter habebatur, etiã si tempore deprehensionis erat in habitu clericali, non est restituẽdus quousq; fidẽ fecerit de clericatu: sed tamẽ interim quiesceret processus iudicialis. de sent. excom. si iudex. lib. vj. ¶ † Sextum. Si clericus post delictũ, puta homicidiũ, efficiatur clericus allegat clericatum ne puniatur à iudice laico. Dy. in l. ité Vlpianus. ff. de exeu. tut. vt refert Bar. in l.j. ff. de pœn. determinant q̃ si se clericũ fecit in frauden, non prodest alli dicta allegatio. l. si maritus. ſ.j. ff. de adulte. & l. hos accusare. ſ. hoc beneficio. Si verò certũ est hoc eũ fecisse sine fraude, prodest allegatio. d. ſ. hoc beneficio. Si verò est dubiũ: tunc sic si erat accusatus vel infamatus de crimine, præsumitur hoc fecisse in fraudẽ. & cõcor. Guid. de Su. & Spec. in tit. de reo. Sed Bar. dicit totã istam determinationẽ loqui ante inchoationem processus contra eũ. Si verò fuisset inchoatus vel sententia lata, & post efficiatur clericus: videtur tex. cum glos. q̃ ista allegatio nõ prosit. l. si quis postea. ff. de iudi. & l. cum quædam. ff. de iur. om. iud. quod Ioan. And. in c.j. de obli. ad ratio. dicit verum quantum ad executionem faciẽdam in rebus: quod autem persona capi possit vel in carceribus detineri aut decapitari, fieri non potest, cùm persona clerici sit exempta à manu iudicis secularis. Et idẽ concludit Bar. dicens q̃ eum punire non potest iudex secularis, nisi prius degradetur. Et quod de clerico dicit, dic de omni professo, sic q̃ fiat religiosus, quia mortuus est mũdo: vt l. Deo nobis. C. de epis. & cler. Prædicta autem nõ sunt vera, si professionem faceret in carceribus: vt ibidẽ no. Io. And. nec si mutaret habitũ & efficeretur Beghinus aut miles gaudẽs, posito q̃ habeat priuilegiũ vt sit exemptus à curia seculari: quia illa regula non facit eum clericum aut religiosum. & idem Gul. de Lau. ¶ † Septimum. Si delegatus papæ in sua delegatione delinquat, an coram ordinario loci cõueniri possit. in authen. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi oport. Legistæ tractauerunt, & Io. And. in c.fi. de rescript. & Pan. ibidem, secundum quẽ est conclusio q̃ si delinquit in procedendo, cùm solùm contra papam delinquat non parendo eius mandatis, per alium inferiorem puniri nõ potest, imò secundum Pan. in c. prudentiam. de offic. deleg. non potest eũ cogere ad exequendũ. Si verò delinquat peruersè agendo, puniri potest per ordinarium loci: quia non cõuenitur vt delegatus, sed vt criminosus. Quod Io. And. videtur limitare, quãdo per hoc nõ impediretur procedere in causa sibi delegata: quia dicit se credere q̃ pendente causa coram eo, conueniri possit coram ordinario, saltem vbi impediretur procedere in causa sibi delegata: quia respectu eius duntaxat est maior omni ordinario: vt in cap. ſtuduisti. de offi. dele. ¶ † Octauum. Laicus laicum sub papa in re ciuili conuenire non potest, secundum gl. xj.q.j. in Sum. & Pan. in cap.

iu.c.licet ex suscepto.de foro coinpe. Fallit in xvj.casibus. Primò, ratione consuetudinis de foro cõpe.si clericus. Secundò, in terris subiectis ecclesiæ quo ad temporalem iurisdictionem:vt ibi not. Tertiò, quãdo causa, super qua additur, spectat ad ecclesiasticã de iure.de ord.cogni.tuam.& de foro cõpe.cùm sit generale. Quartò, quando vacat imperium, & additur papa in causa spectante ad Imperatorem: vt in d.c.licet. Quintò, data negligentia principis in iustitia ministranda.d.c.licet. & d.c.cùm sit. Sextò, quando impetratur à persona miserabili & oppressa:vt in c.ex parte.B. de foro compe. Septimò, quando iudex secularis non habens superiorem in prouincia, allegatur suspectus:aut nõ vult iustitiam facere:vt no.in auth.vt differentiudi.§.j.& ij. Octauò, in causa reconuentionis.iij.q.viij.§. cuius in agendo. Nonò, secũdum Host. in cautis mortuariorum à defunctis relictorum,auth.de ecclesia.tit.§ si autem. Decimò, quando secularis iudex inuocat auxiliũ ecclesiæ.xxiij.q.v. administratores.secundum Innoc.puta quia subditi sibi non obediũt. Vndecimò, ratione administrationis assumptæ à laicis.quod intellige vt not.in c.iudicatum.lxxxix.distin. Duodecimò, si ecclesiarũ serui vel homines seruientes indebitè à laicis colligentur.xij.q.iij.ecclesiarũ seruos.& in authen.item nulla dõmunitas.C.de epis.& cler. Decimòtertiò, quando in prouincia non est iudex aut superior laico; quia tunc adiri potest episcopus,vt est casus in authen. vt diffe.iudi.§. si verò contigerit. Decimoquartò, quando aliquid est ambiguum,& vt difficile inter iudices variatur: qui sitti sint legi.per venerabilem. Decimoquintò, quando agitur per viam denuntiationis Euangelicæ.de iudic.nouit. Decimosextò, quãdo causa profana est annexa cũ causa spectãte principaliter ad ecclesiã.cuius exemplum ponit glo.de dote,in c.de prudentia, de dote post diuort.restit. & hoc quando nõ agitur principaliter de dote,sed ex consequentia. Circa prædicta autem vide Pan. in d.c.licet. & adde q̃ prædicta sunt vera loquendo iuridice:de plenitudine autem potestatis sub papa versari potest omnis causa à quocunq;:cùm sit omnium iudex,habens in sua voluntate omnia iura humana. ¶ Tertiò quæritur,¶ qs & cuius possit esse iudex ecclesiasticus? Et dico multa. ¶ Primum. Persona ecclesiastica potest esse iudex,& causas ventilare,& iudicare inter subditos, in quibus habet iurisdictionẽ, præsertim clericos.ij.q.j.c.ij.& c.experientiæ. de foro cõpetẽ. per totum. ¶ Secundum. Omnis Christianus ratione spiritualitatis, puta quia causa est spiritualis, & ratione peccati efficitur de foro ecclesiæ.de iudi.c.ij.& c.nouit. Vnde si iudex laicus negligit de subditis iustitiã facere, ecclesiasticus iudex potest illũ compellere ad iustitiam tenendam,& supplere defectũ eius, cognoscendo de causa, & sic de subditis eius iudicare.de foro compe.ex transmissa.xxiij.q.v. administratores. Glosa etiam sum.xj.q.j.vltra.talem negligẽtiæ ponit alios:vt si iudex ecclesiasticus conueniat laicũ super rebus spiritualibus.de iudic.c.ij.& iij.vel si rusticiecclesiæ conueniantur.lxxxix.dist. iudicatur.de appel.c.si duobus. vel si quis rapuerit res ecclesiæ, adde vel ecclesiasticorum: quia potius ex consuetudine quàm de iure cõuenitur. Sub clerico:de foro competen.c.cùm sit.& c.si clericus. vel si iudex secularis fuerit suspectus, vel habeatur quærela contra ipsum,in authen.vt diffe.iudic.colla.ix.§.j.& ij.& penult. Non tamen cõtrario propter negligentiã iudicis ecclesiastici potest clericus conueniri coram laico.de iudi.qualiter.in ti. ¶ Tertium. Quanuis iudex ecclesiasticus directe iudicare non possit de infidelibus,secundum Ray.quia foris sunt, scilicet aliquas religionis regulas imponendo: indirecte tamen iudicat, subtrahendo Christianos ab eorũ communione:vt patet de Iudæis,præcipue si attentarẽt subuertere Christianos, aut Christũ blasphemare:vt.s. Iudæus.§. j.& breuiter iudicat in omnibus pertinẽtibus ad fidei defensionẽ, ac etiam delictorũ correctionẽ quo ad infideles seu tẽporali iurisdictione subiectos.argu.C.de Iudæ.l.Iudæi Romano. ¶ Quartò quæritur, qualis debeat esse iudex quantũ ad intellectũ siue scientiã? Et dico secundũ Bern. de rescri.scisciatus.q̃ debet ita esse peritus, vt quærere nõ habeat ab aliis q̃quid eũ loqui oporteat: de cõsan.& assi. ex literis.& in auth.de iudi.in princ.coll.vj. Sed & si sit illiteratus, habeat tamẽ consuetudinẽ & peritiã iudicandi,potest ei causa cõmitti.C.de iurisdi.om.iu.l.certi iuris. Sed iudex maxime ecclesiasticus esse nõ potest, nisi sit peritus,saltẽ mediocri iuris sciẽtia:vt no.dist.xx.c.j.& de elec.c.cum nobis olim. Et hoc videtur velle glo.in c.iscisciatus.de rescrip.ex qua infert ibi Pan.q̃ contra iudicẽ delegatũ potest excipi,q̃ iudex esse nõ possit,quia est illiteratus,& nõ habet peritiã iudicandi. Secus si ea haberet ex consuetudine, licet esset illiteratus, vt est text.in d.l.certi iuris, & hoc secundum mentẽ eius locũ habet,indistincte,in iudice seculari & ecclesiastico:nõ tamen oportet iudicẽ esse peritissimum:cum ex defectu sciẽtiæ cõcedatur illi assumere posse assessorẽ expensis partiũ, de rescri.statutũ.§.assessorem. lib.vj. Et hæc nota: quia sæpiũ ad causam cum à sede apostolica causæ religiosis cõmittitur nõ habentibus tãcognitam vel practicam iudicãdi: quia cõtra eos potest excipi q̃ iudices esse nõ possint, niũ sit data certa persona. ¶ † Quinto quæritur, quomodo intelligi debeat iudicis mandatum vel commissio? Et dico multa. ¶ Primũ. Si dicatur, iudices simpliciter & purè:dico per hoc non remoueri ordinẽ iuris,sed tãtum pernitiosam subtilitatẽ:quia prædicta verba importãt ex suo proprio significato idẽ quod sine plica & malitia. Ad quod gl.in cle.sæpe.de verb.sign.in verbo,simpliciter.& iudiciarius ordo,non est inuentus ad inuoluendum.de iudi.c.dilecti filii.ideoq; nõ remouebitur, secundum Pan.ibi. ¶ Secundũ. Si dicatur, procedas sine iuris solennitate: secundũ Pan.in d.c.dilecti. censetur sublata solẽnitas iuris ciuilis & canonici, sed nõ diuini & iuris gẽtiũ: ideoq; duo testes sufficerẽt, licet fortè plures requirerẽtur: & similiter si essent infames:quia infamia est de iure positiuo.de simo.c.per tuas.nõ tamen recipiũtur nõ citata parte: quia citatio est species defensionis, quæ est de iure gentiũ: nec potest tolli:vt in cle.pastoralis.de re iudi. Poterit autẽ eos recipere sine iuramẽto, & diebus feriatis in honorem Dei:cùm hæc solẽnitas inducta sit iure ciuili, secũdũ Bar. in l.filiusfa.ff.de don.& similiter eos poterit recipere,etiã si sint personæ iure reprobatæ, puta relegatæ vel infames.ff. de testa.l.cũ lege. ¶ Tertiũ. Si dicatur, iudices vt volueris: secundũ Pan. ibi intelligitur solũ dolus excluſus. arg.in l. creditor.§.lucius.ff.mã.& ideo ius alterius tollere nõ pot sine causa,sicut nec cõmittens:quia nemo plus iuris in aliũ trãsfert,quàm ipse habeat.de dote post diuor.restit.c.nup propter,quod dicit Bar.in extrauag.ad reprimẽdum.q̃ illo cui cõmittitur vt faciat quod vult,vel sicut libuerit:licet nõ teneatur sequi regulas iuris ciuilis, remanet tamen ligatus regulis iuris naturalis gẽtiũ,seu naturalis æquitatis, quod idẽ est: vt in d.cle.pastoralis.vbi Impator inualide egit,q̃ regulas excesit iuris naturalis. ¶ Quartũ. Si dicatur, iudices secundũ veritatẽ & æquitatẽ. secundũ Pan.in c. literas. de iur.cal. seruari debẽt solẽnitates etiã rigorosæ iuris positiui. Sed melius dicit do. Anto.q̃ ad rigorosas non tenetur. Verbum autem hoc,bona æquitate,omissis solennitatibus

tibus iuris nõ intelligitur, quasi nõ debeat haberi respectus ad ciuilia iura: quia est cõtra l.bona fides.ff.depo. sed quasi nõ debeat haberi ad illa iura, quæ ponũt quasdã solẽnitates vel subtilitates negotii veritatẽ non tangentes, quæ vocantur apices iuris, secundũ Bar.in l.si fideiussor.ff.manda.negotiũ verò principale per iura debet decidi. ¶ Quintũ. Si dicatur, iudices vt tibi videbitur: secũdum Panor.in c.j.de iudi.iudicare debet iudicio intellectus,cui cõgruit hoc verbum, videbitur. Et ita no.Bar.in l.qui tamẽ.§.arbiter.ff.de arb. Et idẽ cũ dicitur, relinquo arbitrio vel iudicio aut prudentiæ tuæ:quia tũc denotatur arbitrium boni viri ratione regulatisicut cũ dicitur,vt visum fuerit,vel tibi videbitur: vt no.Pan.in c.j.de seque.pos. Et similiter per hæc verba,si æstimaueris.si arbitratus fueris.si tibi placuerit. importatur arbitrium prædictũ,& nõ propria & nuda volũtas,vt probatur in l.fideicõmissa.§.quãquã.ff.de leg.iij.& in l.Thais.§. sororẽ.ff.de fideicõ.lib.vide tex.cũ glo.in c.ij.de cor.vitia. & per Bar.in extrauaganti,ad reprimendum.& Pan.in c.j. de cõstit.vnde tenetur sequi omnes regulas iuris ciuilis,secundum Bar.in d.extrauagã.alle.l.j.ff.de arbi. Et breuiter omnia verba exceptis istis,volo,libet,arbitrium plenũ, vel liberũ,vt ibi not.Bar.importãt arbitrium boni viri. ¶ Sextum. Si dicatur,sine strepitu & figura iudicii,quomodo sit intelligendũ,& quomodo omitti tũc possunt omnia quæ non sunt de iure gentium vel naturali,vide diffuse in cle. sæpe.de ver.sig. ¶ Septimũ. Verbum,summarie,intelligendum est breuiter:ita q̃ tota substantia negotii comprehendatur,nec de substantialibus quicquam omittatur: vnde libellus æque formatur,sicut si procedatur ordinariè,& lis cõtestatur & datur diffinitiua sententia. Verbum autẽ,de facto,intelligitur manu regia.l.ij.in princi.ff.de ori.iu.& sic omittitur omnis iuris solẽnitas,sed alterius iura nullo modo lædunturcõtra naturalem æquitatem. Verbũ etiã,positis rimulis & apicibus iuris,secũdum mentẽ Archi.ius cõmune nõ tollit:sed solùm ea quæ non sunt de substantia ordinis iudiciarii:sine quibus in foro cõtentioso procedi nõ potest. Verbũ etiã,de plano,exponit Pan.in cle.dispendiosam.de iudi.id est,sine strepitu iudiciorũ:de quibus omnibus vide Arch.iij.parte.ti.vj.c.xv. ¶ Octauũ. Prædicta notãda sunt,ex quibus patet multarũ deciſio quæstionum. Nã si dicatur alicui,impone pœnitẽtiã vt tibi visum fuerit: nõ datur libera potestas,nec ad suã voluntatẽ potest imponere:sed denotatur arbitriũ boni viri:vt not.glo.in c.ij.de cor.vitia.& Pan.in c.significauit.de pœn.& re. Et idẽ à fortiori si dicatur,relinquo tuæ prudentiæ vel discretioni. Si etiã mercator pactus est cũ factore se daturũ solũ illud salariũ quod sibi videbitur,siue parũ siue multũ lucretur,dare tenebitur.ad arbitriũ boni viri honestũ,secũdũ quod alii factores habere cõsueuerũt,& nõ q̃ sua volũtate.& facit l.qã si nolit.§.qa assidua.ff.de ædil.edic. Si tãaddita fuissent aliqua verba restrictiua illius,ad nudã voluntatẽ:vt si dixisset, nolo tibi dare aliquid certi,nec tantũ aut quãtũ,sed solũ vt mihi videtur.nec volo alleges cõsuetudinẽ vel huiusmodi, per quæ intelligeretur se velle stare in nuda volũtate, secus esset,nec teneretur de necessitate, etsi de æquitate:qa scienti & volẽti nõ fit iniuria nec q; dolus. Si etiã religiosi habeãt ex legibus suis q̃ prælatus possit in ordinis rigore dispẽsare vt tibi videbitur:requiritur arbitriũ boni viri: id est, non volũtas simpliciter,sed tanquã regulata. Et idẽ si cõpromittatur in arbitros,vt eis videbitur,& huiusmodi. ¶ Sextò q̃ ritur,† de quibus possit vel nõ possit iudex secularis aut ecclesiasticus iudicare? Et dico multa. ¶ Primũ. Iudex secularis iudicare potest de his quæ sunt peccata,vt de vsura, furtis,& huiusmodi,secundum Pan.in c.cùm sit generale.de fo.compe.dummodo nõ disputetur vtrum sit peccatũ principaliter,vt patet ff.& C.de condi.indeb.per totum.& hæc est communis opinio & vera:quia coram eo potest obiici de iuramento,si non vertitur dubium de eius validitate:vt in c.rex debet. xxiij.q.v. Si verò dubitatur vtrũ sit vsura,vel ne,peccatum vel ne,iudicare nõ potest,sed ad ecclesiam est recurrendũ.qui fil.sint leg.per venerabilem.& in cle.vnica. de vsur. Fallit hoc in crimine hæresis, de quo nullo modo nisi exequẽdo se intromittere potest. Fallit etiã secundum gl.in d.c.cùm sit generale.in multis aliis casibus. Sed dico cum Pan.nullum alium esse,nisi in dubio,vt dictum est.de quo vide gl.xxxij.q.v. Christiana religio.& ibi per Archi. & s. Crimen.§.j. ¶ Secundũ. Prælatus vel iudex ecclesiasticus habens temporalem iurisdictionem secundum Rayn. debet constituere iudicem secularem qui audiat causas iuginis:quia scilicet de his se intromittere nõ potest:licet possit mãdare,vt fiat iustitia,etiam in speciali super aliquo maleficio,puta homicidio:& interrogatus quid agendum, respondere possit:consulendum esse peritos,sine irregularitate:ne clerici vel mona.episcopus.lib.vj. Ex quibus patet q̃ potest iudex secularis cõpellere ad restitutionẽ vsurarũ. ¶ Tertiũ. In casu de quo s.§.ij.particula v.quando, scilicet clericus pro maleficio tenetur à iudice laico,& allegatur q̃ est clericus,& petitur remissio ad curiam ecclesiasticã: ad iudicem ecclesiasticum spectat cognoscere:quia de re agitur spirituali siue ecclesiastica:sed vocari debet iudex secularis,aut alius,cuius interest.de sen.excom.si iudex.lib.vj. ¶ Septimò quæritur,† in genere,quid iudex possit aut debeat circa iudicandos? Et dico multa. ¶ Primum. Malus iudex aut prælatus secũdũ Alex.in tertio,subditos iudicando mortaliter peccat.de quo dic vt s. Correctio.j.§.xvj. ¶ Secundum. Ordinariè autẽ procedendo sine accusatore iudicare non potest.de accu.si legitimus. extraordinariè autem potest:vt in inquisitione & denuntiatione,vt s.patuit suis locis:infamia habente locum accusatoris:de accu.c.euidentia. ¶ Tertium. Non potest etiam indistincte partes cogere ad compositionem. Nam ad pacem quidem & potest & debet partes reducere & compellere tam secularis quàm ecclesiasticus iudex respectu subditorum suorum, secundum Pan.in rub.de treuga & pace.xc.dist.ic.si quis.c.cõtristatus. & c.placuit.quod etiam tenet Bar.in l.congruit.ff.de ritu. prædidis. In causa verò ciuili non potest ad compositionem inducere,etiã princeps ex potestate ordinaria.l.j.ff.de no. oper.nunt. Limita,nisi lis sit longa & intricata:quia iudex potest partes ad concordiã compellere. Et videtur esse tex. in c.placuit.xc.distinct.& ita videtur limitare Pan.in c.fin. de transact.dicens quod hoc iudex potest, si iura partium sunt ignota:si verò iam sunt clara,vt quia conclusum est in causa,& sic iudici liquet pro qua parte debeat facere sententiam,secundum Io.And.nisi aliquæ circũstantiæ suadeãt, abstinere debet à tali compositione:quia de iure vnius alteri tradere non debet sine causa. Ex circũstantiis autẽ posset hoc facere:& cæteris paribus magis debet suadere actori vincenti,quàm reo absoluendo:quia sententia ferenda pro actore est mandanda executioni:& in executionis actu fieri posset litigiũ longum.quæ ratio cessat ex parte rei, licet etiam ex parte eius posset subesse causa,vt quia actor est pecuniosus & paratus appellare. ¶ Quartum. Potest etiam & tenetur cõpellere potentiores,ne contumeliis afficiant viliores.l.illicitas.§.ne potẽtiores.ff.de off.præsi. ¶ Quintũ. Potest etiam ac tenetur compellere aduersariũ ad præstandum cautionem de non offendendo actorẽ vel suos,quãdo

talis veritim̃ iliter timens implorat eius officium: vt in d.§. ne potentiores. & ibi per Bar. & est tex. in l. denũtiamus. C. de his q ad eccle. cõfu. & ibi per Cyn. & facit tex. in c. de benedicto. xxxij. q. j. & in c. literas. in fi. de restitu. spo. ¶ Sextũ. Potest etiã ac tenetur ex necessitate officii purgare prouinciã malis hominibus. & tex. est in l. iij. & l. cõgruit. ff. de offi. præfid. ppter qđ dicit Bal. in l. Gallus. ff. de lib. & post. & Rapha. & Inno. q licet statutum ciuitatis dicat q̃ potest punire, ly potest, importat necessitatẽ. d. l. Gallus in princ. vnde si non facit, tenetur de negligentia. Facit quod nota. Bal. & Ang. in l. mãcipia. C. de iur. fug. Debet ergo inquire re delicta: alitet tenebitur in syndicatu. qđ limita, si habet merũ imperiũ. l. imperiũ. & quod ibi no. Bar. in l. iubere ca uere. ff. de iur. om. iud. & in l. j. ff. de offi. eius cui mã. est iurisd. ¶ Septimum. Tenetur iudex secularis brachiũ præstare ecclesiastico cõtra subditũ resistentẽ ei de facto: secꝰ si de iure: vt quia appellauit ad superiores: & episcopus dicit q̃ non potest: & petit brachiũ seculare. & ita no. Pan. in c. j. de offi. or. & idẽ in exempto, qui allegat exemptionem, quam episcopus non admittit. ¶ Octauò quæritur specialiter,
13 quid possit circa munera, quãtum ad se & suos officiales. Et dico multa. ¶ Primum. Ea, quæ à iudicibus quocunque titulo recipiuntur, in genere tria sunt, quãtum. ex Doct. & iure colligitur, scilicet expẽsæ, salariũ, & munera, siue spotulæ, quæ sunt munera, quorũ quantitas non est lege diffinita, vt in authẽ. generaliter. C. de episc. & cle. ¶ Secundũ. Secũdum iura ciuilia iudex ordinarius secularis petit spotulas solum: nec aliud petere potest. iij. q. iij. offeratur. & ita
11 tenet cum Azo. Sum. Ang. cuius allegationes non probãt. vnde melius tenet Rõs. q̃ ordinarius secularis spotulas nõ petit nec accipit cum habeat suas prouisiones: sed si eas nõ haberet, vel non sufficientes, est vera opi. prima. Delegatus verò spotulas petit: sed nõ habet nisi duos aureos in principio, etiã si sit à principe: & duos in fine, quando causa excedit centũ aureos: quos si nõ excedit, nihil habebit, in authen. de iudi. §. ne autem labor. no. gl. in c. cum ab omni. de vita & hone. cleri. Excipiuntur esculẽta & poculẽta, id est, comestibilia & potabilia ex mera liberalitate oblata, id est, sine petitione etiã interdicta, si talia sunt quæ dieb⁹ paucis consumi possint, secundũ glo. in c. statutum. de referi. lib. vj. & ff. de offic. præsi. l. plebiscito. & hoc boni viri arbitrio iudicabitur, secundum glo. in d.c. statutum. & pensata qualitate dantis & accipientis, secũdum Gul. de simo. & si quæstiones. Et ista esculenta & poculenta dicuntur xenia moderata. di. xviij. de eulogiis. quæ ab omnib⁹ recipi possunt. Alia autẽ omnia, etiam si sit vnus denarius, prohibentur omnes iudices accipere. ff. de off. præsi. l. plebiscito. & l. solẽt. ff. de offi. procõ. no. gl. in l. iij. C. de condi. ob tur. causam. facit l. j. C. de pœ. iudi. etiam si recipiant vt expediant causam: aliter restituere tenentur talia munera. arg. d.c. statutum. & c. exigit. de censi. lib. vj. imò si talis iudex sit delegatus ecclesiasticus, nõ liberatur facta remissione à dante, ni si restituat: & si restitueret in fraudẽ, vt sibi postea redonare tur, non valeret, secundũ gl. in d.c. statutũ. secus si restitueret sine fraude, & ille liberaliter redonaret, secundũ d. gl. qđ intellige finito iudicio. ¶ Tertiũ. Iudex ecclesiasticus siue ordinarius siue delegatus, secundũ Pan. in c. cũm ab omni. de vi. & ho. cle. spotulas recipere non potest: vt in d.c. cũm ab omni. quod licet de delegato loquatur, tñ idẽ tenet ibi Pan. & Io. An. & cæteri de ordinario, eadẽ, imò potiori ratione, quia ideo est beneficiatus vt iustitiam reddat. & est glos. ad hoc in c. nõ licet. xj. q. iij. Potest tamen secundum Gul. ordinarius habere quod datur apparitorib⁹ & scripto ribus scribentibus acta causæ, & huiusmodi: & cogẽtur partes ad huiusmodi spotulas, nisi litigantes sint pauperes: & secundum Alex. de Ales, nuntii, & huiusmodi inferiores officiales non habentes reditus deputatos, aliquid exigere possunt à litigãtibus secundũ consuetudinẽ terræ: sed non per vim aut immoderatã improbitatẽ: imò & secũdũ Host. in Summa, etiã si habeant reditus deputatos, possunt aliqd paruum recipere sine vi & improbitate immoderata: assessor tamen habens salarium, hoc nõ potest: aliter restituere tenetur: arg. d.c. cùm ab omni. Esculentum tamen & poculentum recipit licitè delegatus prædicto modo: vt in d.c. statutũ. & idẽ est de ordinario, vt placet multis: quia ista nõ præsumuntur dari ad corruptionẽ, sed ad curialitatẽ. & idẽ puto de omnibus inferioribus. Quantum ad ordinariũ tamen Ray. videtur velle q̃ huiusmodi recipere quidem possit: non tamẽ à partibus propter suspicionem. quod verum est, nisi propter circunstantias personarum vel temporum aut locorum hoc daret suspicionis materiam, non aliter. Quantum etiam ad delegatum vult ibidem Pan. q̃ si nõ sit sufficienter beneficiatus, possit petere spotulas. quod verũ puto, si inde iacturã patitur alicuius honesti exercitii: alias placet opinio contraria. ¶ Quartum. Vtrum consuetudo accipiendi spotulas excuset ordinarium vel delegatum ec clesiasticum. Car. in clemẽ. statutum. de elec. distinguit, dicens q̃ non, si consuetudo ortum habuit ab exactione: si verò ab exactione ortum non habuit, compelli possunt partes ad obseruandum laudabilem consuetudinem. de simo. ad apostolicam. Sed licet hæc distinctio quãtum ad primũ membrum vera sit, quia tunc est contra honestatẽ & mentẽ d.c. cùm ab omni. & facit c. ex multis. j. q. iij. quantum tamẽ ad secundum non est vera: quia si nõ præcedit exactio, cum sit ex mera liberalitate donatum, non inducitur consuetudo: sed quælibet donatio habet effectum suũ, iuxta ea quæ not. in gl. & Bar. in l. cùm de in tem verso. ff. de vsuris. c. autem, ad apostolicam. loquitur quando aliquid fuit datũ in piam causam: quo casu videntur laici voluisse inducere cõsuetudinem. Et ideo dico cum Ioanne And. & Pan. & communiter Doct. q̃ non valet ista consuetudo. Et licet dicat ibi Card. quòd ista consuetudo excusaret a mortali moderate recipientem, quia habet pro se Doctores famosos, iuxta not. ff. de re iudi. l. cum prolatis. & de postula. prælat. c. vnico. lib. vj. tamen hoc non credo verum, nec istum à restitutione excusari, nisi vbi non discerneret veriorem opinionem. ¶ Nonò quæritur, †quid iudex possit quantum ad ex 14
pensas suas & suorum? Et dico multa. ¶ Primum. Iudex secularis delegatus principis vel ordinarii, cùm extra domicilii proficiscitur, expensas moderatas, & æqualiter à partibus exhibendas potest expetere. d.c. statutum. sicut & testis cum proficiscitur extra domicilium. iiij. q. iij. §. venturus. cum nemò suis sumptibus cogatur militare. & idem quidã tenent de ordinario seculari, licet oppositum sit de ecclesiastico, vt dicẽtur: quia prouisionem suam habet cum onere maiori. Si tamẽ litigantes sint pauperes, & delegatus à sumptibus: vt d.c. statutũ. & ordinarius à spotulis abstinebit. auth. de man. prin. §. si tibi quoque. ¶ Secundum. Delegatus ecclesiasticus si sit à principe, cum extra domicilũ suũ proficiscitur secundũ Gul. habebit expensas nõ solùm pro victu, sed etiã pro vecturis equorũ, & huiusmodi: licet nõ salariũ. d.c. cùm ab omni. xij. q. ij. charitatẽ. quia nemo cogitur suis stipendiis militare: & munera, non sumptus prohibẽtur. j. q. j. iudices. quod quidẽ videtur Gul. indistincte tenere contra dominũ suũ Host. qui hoc videtur limitare, quãdo nõ habet sufficiens beneficiũ. d.c. cùm ab omni. Sed primum

primum est verius: arg. d.c. cum ab omni. & d.c. statutũ. §. insuper. quæ indistincte loquũtur: quia beneficia tali non conferuntur cum onere, cum nõ habeat ordinariã iurisdictionem. Et ita tenet Pan. in d.c. cum ab omni. Nec obstat quod minores facere potuisset. ff. mand. l. si quis impendia. nec tenetur deducere eas quas domi fecisset, cũ illa iura expensas indistincte permittant. & ita tenet Pan. cõtra gl. in d.c. cum ab omni. Et si hac occasione perdit equũ, vel cappa spoliatur, vel eius familia infirmatur. sicq; oportet eũ moram facere longiorẽ, secundũ aliquos, hoc à partibus petere non potest. ff. man. l. inter causas. §. non omnia. secundũ Host. verò potest quatenus plus quàm in domo sua expendit. de procur. cum pro causa. Recipiet aũt expensas ab vna sola parte, si ad eius petitionẽ iuit vltra duas dietas. de rescrip. nonnulli. si verò infra duas dietas, secundum Ber. eas recipiet ab actore: nisi fuerit impetratus de cõsensu partiũ. iiij. q. iij. venturis. de rescript. dispendia. sed secũdum Gul. etiam si ab altera partiũ sit impetratus, cõiter procurabitur: quia eius officiũ est cõmune. xiiij. q. v. non sane. In domo autẽ sua vel ciuitate iudicans nihil suo nomine pro expensis obtinebit. xxiij. q. j. quod militare. etiam si sit scholaris Bononiæ vel Parisius moram trahẽs, qui interim studeret: loquendo de stricto iure secundũ aliquos: licet arg. videatur in contrariũ. xij. q. ij. charitatem. propter quod videtur Gul. titubare. Sed ego dico primũ verum esse, vbi causa brepter hoc tẽpore multo & notabili, puta per mensem esse in studio: quia inde nõ debet notabiliter damnificari. de fideiuss. peruenit. ¶ Tertiũ. Delegatus ordinarii ecclesiastici si sit delegatus ad vniuersitatẽ, vt sunt cõmuniter episcoporũ vicarii, secundũ Gul. in Spe. lib. j. cũ extra domiciliũ proficiscitur, expẽsas nõ habebit, scilicet à partibus, sicut nec ordinarius: cũ idẽ sit consistoriũ. de appel. Romana. imò illas dabit ordinarius. de offic. ordi. inter cætera. quanuis fortè possit consuetudo valere vt quid certum recipiatur. arg. de offic. ordi. cũ dilectus. Si verò sit delegatus ad speciale causam & malitiose, est idẽ: quia scilicet nõ recipiet expensas, sed ei prouidebit ordinarius. arg. d.c. inter cætera. & gl. in d.c. statutũ. de offic. deleg. pastoralis. Si verò sine fraude, vt parcatur partiũ laboribus & expensis, secundũ Sum. Ange. habebit expensas sicut & delegatus principis vel ordinarii secularis: & intellige à partibus. & idẽ gl. in d.c. statutũ. & placet Pan. vbi suprà. Sed Gul. de hoc dubitat, & dicit fortè hoc esse verũ, ne officiũ suum sit illi damnosum. & hoc dixit tenere Vincẽ. vt iiij. q. iij. §. venturis. & xiiij. q. v. non sanè. glo. verò in d.c. cũ ab omni. tenet contrariũ, dicens q̃ ordinarius tenebitur illi prouidere. & ista est veritas, quãdo ordinarius est potens ad expẽsas: quia ordinarius tenetur suis expensis ius reddere, vt dicetur: & consequenter si hoc alicui delegat, mandat ei facere id, ad quod ipse tenetur: & cõsequenter aliũ aggrauat sine causa. secus si nõ potest. Non est autem simile de principe: quia ad hoc à nullo arctatur. Ex cõsuetudine tamen induci potest vt tam delegati quàm ordinarii extra domiciliũ pro causis proficiscẽtes petant omnes expensas, secundum Gof. & Gul. in Spec. ¶ Quartũ. Ordinarius ecclesiasticus etiã cum extra domicilium suũ proficiscitur ad locũ suæ iurisdictionis expensas nõ habebit, quia reditus habet secũdũ Gul. vt stipendiũ suum. arg. d.c. cùm ab omni. & x. q. iij. illud. nisi proficiscatur pro cõsecratione ecclesiæ. de simon. cũ sit Romana. vel
1 tit. lib. vj. ¶ †Decimò quæritur, quid possit circa suum & suorũ salariũ? Et dico multa. ¶ Primũ. Ecclesiastici iudices & delegati gratis iudicare debent: nec exigere possunt decimã vel aliã quotã litis, etiã si hoc habeat cõsuetudo, vt summat Pan. in c. cũ ab omni. de vita & hone. cle. addẽs tamen q̃ talis cõsuetudo valeret in foro seculari: in ecclesiastico verò non videtur posse induci, per text. in d.c. cum ab omni. Ioã. auté And. Ant. de But. Pet. de Anc. & Zab. vt refert Archi. tenere videtur q̃ tam ordinarii quã delegati de consuetudine aliquid petere poterũt pro salario: & seruanda erit cõsuetudo loci, modò aliquid moderatum petatur. Sed cõtra hoc videtur esse text. prædictus dicens nihil esse accipiendum pro salario vltra expensas: etiã si hoc habeat consuetudo. Et licet dicat Gul. in Specu. q̃ ibi reprobatur cõsuetudo quãdo fit pactũ à iudice cum partibus super salario: vt secundũ Pet. de Anch. reprobetur cõsuetudo præterita & nõ futura, vt in cle. statutũ. Sed dubiũ vtrũ reprobata cõsuetudine per iura, intelligatur de præterita solũ, non de futura, quæ superinduceretur. ideo ex dictis Io. de Imo. Arch. dicit sic posse distingui, vt cõsuetudo valeat circa expensas, puta q̃ ordinarii percipere possint expẽsas, si extra domiciliũ proficiscãtur: circa salaria verò nõ valet, si habeat q̃ cum litigãtibus iudex possit cõuenire à principio litis, sed reprobatur in d.c. cũ ab omni. secũdũ Gul. in Spe. Si verò habet simpliciter q̃ possit aliquid percipi pro salario, licet sint opiniones, tamẽ videtur q̃ nõ valeat, secũdum gl. in cle. statutũ. de ele. & facit text. d.c. cum ab omni. & hoc quo ad iudicẽ ecclesiasticũ: quia quo ad secularem tolerari posset: vt in auth. de iudi. §. ne aũt. in gl. ¶ Secũdũ. Assessor salariũ recipere põt à partibus, secũdũ Gul. in Spe. per c. nõ licet. iij. q. ij. vnde illud habebit, licet delegatus moriatur ante terminũ causæ, vel si post cõclusionẽ partes ante sententiam cõponant. Nec obstat d.c. cum ab omni. quia loquitur quãdo in fraudem quæritur assessor. Distinguit tamẽ, quia assessor delegati põt quidẽ accipere salariũ, si assumptus est sine fraude, & ad illud iudex partes cogere põt. de rescript. statutũ. lib. vj. vel si illud exigit assessor, iudex illud moderabit, si sit immoderatũ, secundũ Gul. Sed si esset assumptus in fraudẽ, puta vt nihil ageret, sed vt sub hoc nomine delegatus salariũ acciperet pro eo: vel si tanquã peritus nõ egebat, sed sic voluit grauare partes: accipiet illud à iudice, nõ à partibus: vt d.c. cũ ab omni. & d.c. statutũ. Assessor verò ordinarii nõ habebit salariũ à partibus, nec pro eo iudex salarium exiget, sed de suo soluet: quia non debet ignorare canones. x. q. iij. cognouimus. & dist. xx. §. j. de consang. & affi. c. j. Sciendo aũt canones rarò euenit casus, in quo nõ possit iudicare: quia secundũ eos in foro eius sunt causæ terminandæ. de foro compe. quod clericis. si tamẽ eueniet, soluet de suo, cũ hoc ex reditibus possit, arg. c. cũ ab omni. & cõcor. Io. de mon. mur. & Ioã. And. & hoc in ordinario ecclesiastico: quia secularis cũ leges scire nõ teneatur, sed sufficiat illũ habere experiẽtiã de causis. C. de iudi. l. certi. poterit pro assessore salariũ petere, secũdũ Io. de Imol. qui tamẽ dicit super hoc consuetudinẽ seruandã. ¶ Tertiũ. Si duobus assessoribus assumptis vt de eorũ cõsilio pronũtietur, eis discordantibus tertius assumatur in fraudẽ: vt quia ad sui exonerationẽ fingunt se nõ posse cõcordare: illi suũ salariũ participabũt cum tertio, ne ex suo dolo cõmodũ reportẽt: & iudex obuiabit huic fraudi: cessante verò fraude, tertius salariũ habebit à partibus. ¶ Quartum. Ordinarius secundũ Sum. Ang. salariũ petere põt pro notario. Sed ego dico q̃ non: quia si teneatur ad iustitiã exhibendã sine stipendio propter suos reditus, tenetur ad omnia, sine quibus hoc facere nõ põt, vt de assessore patuit: delegatus verò hoc potest, modò nõ participet cum eo: d.c. statutũ. ¶ Quintũ.

Personæ, quæ habẽt recipere salaria secundũ Gul. exigere debẽt illa ante calculũ sentẽtiæ: quia partes de victoria sperantes ad sentẽtiã properãt, & libentius soluũt quàm condemnatæ. ¶ †Vndecimò quæritur, quid iudex possit circa pœnas reorũ? Et dico multa. ¶ Primũ. Quantũ ad totalem relaxationẽ pœnæ legis vel statutorũ. S. Tho. ij. ij. q. lxvij. dicit q̃ iudex dupliciter impeditur, ne hoc possit. Primò ex parte accusatoris, ad quẽ aliquando pertinet ius vt reus puniatur, puta ratione iniuriæ illatæ: & huiusmodi relaxatio nõ est in arbitrio iudicis: quia debet cuiq; ius suũ reddere. Secũdò ex parte reipublicæ, ad cuius bonũ pertinet q̃ malefactores puniãtur: & quãtũ ad hoc differẽtia est inter iudices inferiores & supremũ, cui plenariè Respublica cõmissa est: quia illi absoluere nõ possunt à pœna cõtra legẽ à superiori positã: princeps verò, qui habet plenariã potestatem super republica, hoc põt, cũ hoc illi viderit expedire: & cũ passus iniuriã velit ius suũ remittere. Et intendit q̃ si pœna exigitur propter cõe & priuatũ bonũ, simul relaxare põt princeps stantibus duobus, s. quod expediat bono cõi, & offensus assentiat: sed inferior nullo modo. Si verò exigitur pro bono cõi tantũ, hoc põt princeps stante primo illorum duorũ: inferior verò nullo modo. Si verò exigitur pro bono priuato tantũ: vterq; põt reo cõsentiente, & princeps etiã si ille dissentiat & expediat bono cõi: quia gratia eius postponitur priuatũ. ¶ Secundũ. Quantũ verò ad diminutionem dicit Host. q̃ reo cõuicto certa pœna imponenda est, si inueniatur in iure. quod Arch. limitat quantũ ad inferiorẽ: supremus verò si relaxare, etiã minuere põt. Tu verò etiã limita quantũ ad delegatũ procedentẽ ordinariè, qui nec minuere põt nec augere, vt nota. in c. de causis. de offi. deleg. Si verò procedat extraordinarius, hoc potest. l. quid ergo. ff. de his qui not. infa. Ordinarius autẽ potest hoc, etiã in processu ordinario ex causa, vt not. Bar. in d. l. quid ergo. & sequitur Pan. in c. ij. de emp. & vend. & facit c. at si clerici. de iudi. q̃ Ber. in d. c. de causis. & in c. super his. de accus. dicit verũ quãdo possunt dispẽsare super crimen, aliàs nõ. Si autẽ non inuenit in iure, cõmittitur iudicis arbitrio. de trã sac. c. fi. C. de vi pu. vel priua. l. seruos. qui semper in humaniorẽ partẽ debet declinare, & sic mitigare: maximè si causa alleuians subest. quod secundũ S. Tho. vbi s. limitandũ est in his quæ iudicis arbitrio relinquuntur: quia in talibus locũ habet secundũ eum iudicis miseri cordia: sed & si quis accusatus sponte & nõ metu probationum cõfitetur, de mente vtriusq; iuris est q̃ pœna dimittatur aut minuatur: nisi immineret periculum animæ vel ecclesiæ, secundũ Host. ¶ Tertiũ. Quantũ verò ad augmentum dico augendã esse aliquãdo pœnã ad aliorũ terrorem, qui proni sunt ad culpã: quia multis grassantibus opus est exẽplo. ff. de pœn. l. aut facta. §. fi. quod Sum. Ang. dicit posse fieri eo modo, quo de diminutione dictũ est. Sed melius indistincтè hoc Sum. Ros. & Supple. cõcedunt: & sic etiam hoc poterit delegatus ordinariè procedendo. ¶ Quartum. Quando potest pro delicto eodẽ pluribus pœnis puniri: si ab aliquo iudice imponatur minor, alia puniri nõ poterit. C. de accus. l. qui de crimine. & ibi Ang. & Salic. ¶ Quintum. Pœnã dimittens in casu sibi nõ concesso, secundũ S. Tho. tenetur ad restitutionẽ cõitati, vel accusatori, si eius intererat vt puniretur: qui verò auxit, tenetur reo. Concor. Host. & Ray. ¶ Sextũ. Secundũ Pet. de Pal. in iij. dist. xxij. nullus iudex Christianus debet cõfessionẽ negare petenti & parato facere debitũ: etiam si timeret ne eriperetur: quia vtilius scandalũ nasci permittitur quàm veritas deseratur. de iudi. qui scandalizauerit. & hoc nisi crederetur non ex deuotione petere, sed spe ereptionis: vt quia sub patibulo petit, qui nõ petiuit in carcere. Vnde rei sunt animarũ hoc negãtes: cũ etiã relapsus, qui sine vlla audiẽtia tradendi sunt iultitiæ seculari, ecclesia gremiũ nõ claudat, quin pœnitentiã & viaticũ ministret. ¶ †Duodecimò quæritur, quæ sit pœna iudicis iniustè iudicãtis, aut aliàs in suo officio delinquentis? Et dico multa. ¶ Primũ. Si iudicis negligentia pars incurrit aliquod damnũ, tenetur ad restitutionẽ, secũdum gl. in c. quoniã cõtra. de proba. in verbo. negligẽtia. & sequũtur cõiter doc. quod Pan. ibi limitat in foro animæ, si fuit in dolo vel lata culpa. & de hoc ꝛ. Culpa. §. iiij. ¶ Secũdum. Si iudex tenebatur, & nullo modo voluit ferre sentẽtiã, & inde aliqs suũ ius amisit, secũdũ Ray. tenetur iudex, & facit litẽ suam, i. tenetur ad totã litis æstimationẽ læso. xxiij. q. ij. dominus. ij. q. v. administratores. in authẽ. vt differe. in. §. pe. & idẽ Gul. ¶ Tertiũ. Si aduersam partẽ iudex nõ cõdẽnauit in expẽsis: de suo alteri parti restituere tenetur. l. sancimus. C. de iud. quod limitat gl. in c. fi. de reseri. si fuit petitũ: aliàs nõ. ¶ Quartũ. Iudex nõ terminãs sentẽtiã intra certũ diẽ, incidit in pœnã statuti hoc mãdantis secũdum Pan. in c. licet. de proba. si fuit requisitus: quia nõ tenetur impendere officiũ suũ ad priuatã vtilitatẽ, nisi requiratur: vt l. iij. §. hoc aũt. ff. de dam. infec. & ibi Bar. ¶ Quintũ. Secũdũ Aug. xj. q. iij. c. nõ licet. Nõ licet iudici vẽdere iustum iudiciũ, etsi liceat aduocato vẽdere iustũ patrociniũ, & Iurisconsulto iustũ consiliũ. Sentẽtia igitur lata interueniente pecunia, nulla est ipso iure, secundũ gl. & sequitur Pan. in d. c. cũ ab omni. j. q. vj. §. venales. C. quando prouo. nõ est ne. l. venales. in tex. & in gl. sentẽtia tamẽ arbitri tenet, licet agẽs ex ea repellatur exceptione doli. C. de arbit. l. iij. & in gl. prædicta. Secus si per gratiã datur: quia tũc nõ est nulla ipso iure, sed datur restitutio: vt in d. glo. ¶ Sextũ. Secũdũ Ray. si iudex accepit pecuniã vt male iudicaret, nõ solùm punitur vt sciẽter male iudicãs: de quo infrà particula vij. sed dictam pecuniã restituere tenetur, nõ ei qui dedit, cũ turpiter dederit: sed ei in cuius iniuriã recepit. j. q. j. iubemus. ar. xvij. q. j. si quis in atrio. quod verũ intellige in foro causarũ, nõ aũt in foro pœnitẽtiæ, in quo nõ succedit obligatio, nisi ad solũ interesse: nõ ad pœnã nisi successerit sentẽtia iudicialis, secũdum gl. xij. q. ij. fraternitas. quod etiã sentit gl. Ray. Si verò eã accepit vt bene iudicaret, secũdũ eundẽ restituere tenetur ei qui dedit: quia cùm ex suo officio teneatur gratis iudicare & bene, turpiter accepit. xiiij. q. v. nõ sanè. & crimen cõcussionis cõmisit. Et idem dicit si ex causa aliqua oportebat eum nõ iudicare, & nihilo minus vt nõ iudicaret aliqd accepit. j. q. j. iubemus. de simo. nemo. Sed pro his aduerte q̃ datũ iudici ad eũ corrumpendũ nõ debetur danti, nec repetitur. & secũdũ gl. in c. qui rectè iudicat. xj. q. iij. cõiter sic præsumitur. Datũ autem vt iustè iudicet aliàs nõ iudicaturus, vel vt iniustè non iudicet, debetur danti: nec liberatur iudex dando pauperibus: quia dans repetere põt in cõscientia, vbi nõ stamus præsumptioni, sed veritati. j. q. j. iubemus. de simo. nemo. xj. q. iij. nõ licet. Datũ verò simpliciter vt iudicet, nõ repetitur: sed dãs amittit causam principalẽ. ff. de cõdi. ob cau. l. ij. §. fi. & facit gl. in d. c. qui rectè quod limita nisi qñ aliter nolebat iudicare quia eo casu repetitur. Vtrũ autẽ in hmõi sit simonia, ꝛ. Simonia. §. x. ¶ Septimũ. Si iudex iniustè iudicauit, si quidẽ dolosè seu sciẽter fecit, secundũ Ray. tenetur læso præcisè ad omne interesse, nisi posset inducere illũ pro quo tulit sentẽtiã ad plenariã satisfactionẽ. C. de pœna iuqui ma. l. fi. ij. q. iij. quatuor. & secũdà leges multas alias pœnas debet sustinere: & ei pœnitẽtia imponetur tanquã pro grauissimo crimine. ij. q. iij. q̃cunq;. & secũdũ Gul. hoc est grauius rapina, qa abutẽdo authoritate diuina iniuriatur Deo: & si sit iudex ecclesiasticus ordinarius vel delegatus, & cõtra iustitiã in grauamẽ alterius partis in iudicio quic quã fecit per gratiã vel sordes, puta pecuniam, suspẽsus est per annũ ab executione officii: & debet cõdemnari parti ad æstimationẽ litis: de sent. & re iud. cũ æterni. li. vj. Si verò fecit per ignorantiã, secundũ leges tenetur læso, inquantũ bonum & æquũ videtur religioni iudicãtis. ff. de var. & extraor. cog. l. fin. sed in foro animę tenetur vt in primo casu si fuit in culpa: quia scilicet sciuit vel scire debuit se insufficientẽ: & tamen causam talẽ iudicare præsumpsit: si tamen erat delegatus ex necessitate obedientię bona fide & de peritorũ consilio male iudicauit, nõ tenetur, secundũ Gul. & idem secundũ Ray. si deceptus fuit per assessorẽ, qui cõiter sufficiẽs putabatur. Si autẽ hoc fecit per negligentiã, quia scilicet cũ esset sciens & valens, neglexit studere & videre quod debuit, idem est, secundũ Ray. sicut de ignorante. Si verò hoc fecit per metũ, si quidẽ erat iustus, & cum accepit officiũ non credebat verisimiliter ad hoc venire: nõ tenetur ad restitutionẽ: peccat tamen. Si verò metus non sit iustus: vel cũ accepit officiũ de hoc dubitabat vel poterat credere verisimiliter, tenetur ad omne damnũ secundũ Bald. in l. fi. C. de pœn. iud. qui ma. iud. ij. q. j. in primis. Et tam ipsi q̃ alii officiales occidẽtes malefactores sine sacramẽtis, qñ illa petunt, mortaliter peccãt. Cle. j. de pœn. & remiss.

Rursus de Iudice. ij. quantum ad eius officium, id est, iudicare.

1 *Citari qui possint vel non possint.*
2 *Iudex quibus temporibus iudicare possit vel non possit.*
3 *Iudex quo loco iudicare debeat.*
4 *Iudex qualiter iudicare debeat.*
5 *Iudex an iuxta allegata & probata iudicet cõtra conscientiam.*
6 *Sententiæ iniquæ executor an peccet.*
7 *Iudex an iudicet secundum statuta loci inter non subditos.*
8 *Sententiam suam an possit iudex interpretari.*

IVDEX secundò considerandus est quantũ ad eius officium, id est, iudicãdi, quod citationẽ, processum, sententiam, & executionem cõprehendit. ¶ Primò verò quæritur, †qui vocari possint seu citari vt iudicẽtur? Et dico multa. ¶ Primum. Citari seu vocari in iudiciũ multi non possunt, de quibus ff. de in ius vo. l. ij. & iij. & sunt, cõsul, præfectus, prętor, magistratus habens imperiũ merũ vel mistũ, episcopus dum agit sacra, qui vxorẽ ducit, quæ ducitur in vxorẽ, qui funus familiare prosequitur, qui iuxta mortuũ facit obsequia, qui propter religionẽ loci se mouere nõ potest, vt regularis vel inclusa. Alibi etiã ponũtur alii: vt sunt infames & furiosi. ff. de cõdict. furt. l. ij. quod intellige per se: secus per tutores & curatores. Et prętera nec seruus dominum, nec libertus patronũ in famosis actionibus, nisi venia impetrata in ius vocare potest: de quibus not. ff. de in ius voc. l. ij. & iij. & sequent. ¶ Secundũ. Si pupillus vocetur in iudiciũ, & nullus eum defendat: iudiciũ nullũ erit. ff. de re iudic. l. cõtumacia. ¶ Tertiũ. Mulier inuitè vocari nõ potest personaliter in iudiciũ causa testimonii, vel alia quacunq; in iure nõ expressa: secus si velint. de iud. mulieres. lib. vj. Vnde si necessariũ est earum testimonium, mittat iudex expensis producentis ad eas tabellionẽ vel aliam idoneam personã: aut si hoc iure prohibente non potest, personaliter vadat: vel si ire nõ deceat, aliũ mittat: aliter totum erit irrirum & inane, vt ibi. ¶ Quartũ. Casus autẽ iure expressi, in quibus vocãtur, sunt isti. Primus, in causa criminali. ff. de public. iudic. l. penul. §. ad crimen. Secũdus, in ferendo testimoniũ in causa criminali, quando potest admitti: de quo ꝛ. Testis. §. j. Tertius, quãdo est nutrix filiorum, si non vult actorẽ constituere. Instit. de cur. §. vltim. ¶ Quintum. Mulieres autẽ religiosę præsertim, quæ debẽt sub clausura morari, ex quacunq; causa vocari nõ possunt, etiã si velint. intellige personaliter: vt in d. cap. mulieres. ¶ Sextum. Si cõtra præmissa de facto citẽtur aliquę mulieres, totũ est irritum ipso iure: vt in d. c. mulieres. & fingẽs casum vt iudex ad mulierẽ vadat pro testimonio, excõmunicatus est: vt ibidem. ¶ Secũdò quæritur, †quo tẽpore iudex debeat vel possit iudicare? Et dico q̃ iudicare non potest tempore feriato: vt §. Feriæ, & dominica dies. Nec vltima die sui officii. ff. de iurisd. omn. iu. l. eũ qui. si tamẽ iudicat, tenet: vt in l. meminisse. ff. de offi. procon. Sed limita primò in ordinario: qa delegatus etiã vltima die iudicat: vt in c. cõsuluit. ff. de offic. delegati. & secundũ Bar. in d. l. eum qui. limita post aduentũ succesoris: quoniã ante licitè iudicat. d. l. meminisse. Nec debet hora nocturna. de of. deleg. cõsuluit. Si tamen procedat nocte cũ lumine cãdelæ ad litis cõtestationem vel sententiæ prolationẽ, valet quod agit: qa multa prohibẽtur, quæ tamẽ facta tenẽt: de regula. ad apostolicã. de iure iur. quemadmodũ. §. quod si post. de quo not. in auth. de iudicibus. §. fedebũt. ¶ Tertiò quæritur, †quo loco iudex possit aut debeat iudicare? Et dico q̃ in loco suę iurisdictionis, nisi de cõsensu partiũ & iudicis territorii. viij. q. j. episcopũ. cum duobus seq. cap. pro quo etiã vide gl. in c. vt litigãtes. de offic. ord. lib. vj. Fallit etiã hoc in episcopo expulso, & in his quę sunt volũtarię iurisdictionis, quæ vbiq; possunt exerceri. ff. de offic. proconsl. l. ij. & c. nouit. de offic. leg. & ibi gloss. ¶ Quartò quæritur, †quomodo iudex debeat iudicare? Et dico q̃ sedẽdo: vt not. in dicto §. fedebunt. & secundũ allegata & probata, secundũ omnes ferè Canonistas: vt refert Archid. post Rayn. licet hoc limitetur, nisi constet de veritate in contrarium. quo casu dic vt ꝛ. §. sequenti. Et secundum statuta & consuetudines locorũ, iuxta dicta suprà, cõsuetudo: & dicenda infrà. §. vij. Et quandoq; secundũ æquitatẽ. Pro quo aduerte quod Panor. in c. fin. de transact. secundũ glossi. dicit q̃ ius semper est præferendũ æquitati, & propter æquitatẽ non scriptam nõ debet iudex à iure scripto recedere: quia non debet velle clementior lege videri: vt dicit text. in authent. de iudic. §. oportet. Doctor. autẽ tria cõmuniter faciunt membra. Nam aut neutrum est scriptum, scilicet nec ius, nec æquitas: & tunc iudex debet seruare æquitatẽ: vt in d. c. fin. ad quod adde notabile verbũ Inn. in c. j. de constit. quod sequitur Bartol. in l. j. C. de litig. q̃ in his quæ relinquuntur iudicis arbitrio, semper debet seruare æquitatem. Aut alterum tantum est scriptum: & illud est seruandum. Aut est scriptum vtrunque: & tunc aut ius est scriptum in genere, & æquitas in specie, vel ecõtrario: & seruãdum est quod in specie reperitur scriptum: quia species generi derogat. Aut ambo sunt scripta generaliter, vel ambo specialiter: & tunc cõmuniter tenetur q̃ æquitas sit præferenda. ¶ Quintò quæritur, †vtrũ dato casu q̃ probetur in iudicio contra veritatẽ, puta quia innocens cõuincitur, debeat iudex iudicare secundũ allegata & probata, aut secundum veritatẽ, si eam nouit? Et dico q̃ si iudex procedat extra iudiciũ, vt in dandis officiis, & aliis, quæ illius arbitrio committũtur: non est dubiũ quin teneatur propriã cõscientiã sequi, & nõ allegata, & per testes falsos, pbata. ff. de iurisdiom. iu. l. j. & ij. Et similiter in dispẽsationibus: vt j. q. vij. exigũt. Et simile si procedat in iudicio, põt absoluere quos scit reos in veritate, sed nõ legitimè cõuictos: qa iura hoc

volūt expresse,vt nemo publicet alterius peccatū quod probare non potest:vt in c.si sacerdos.de offic.iud.ord.& in l. illicitas.§.neq; licita.ff.de offic.præsid. & ff.de feri.l.eadē oratio.iuncta glos.& in c.si tantum episcopus.vj.q.ij.& c. quoties.& c.Mennam.ij.q.v.absoluitur infamatus:ex quo probādo defecerūt accusatores.Si verò ,peedat in iudicio, an possit condemnare eum,quē scit innocētem legitimè conuictum:sunt opiniones duæ solēnes.¶Prima est antiquorum Theologorū & Canonistarū dicentium q̄ iudex talem potest condemnare sine peccato cōcurrentibus duobus.Primò q̄ iudex sit talis, & in tali casu q̄ tenetur de iure forti causarū iustitiā exhibere tunc, ita q̄ necessārio incumbat ei absolutio vel condemnatio. Secundò, q̄ nulla occasione aut via,puta cedendo officio, vel remittendo ad superiores, vel diligentius perquirendo veritatem possit eum liberare de iure. Et probatur ista opinio.ff.de offic. præsid.l.illicitas.§.veritas.& iij.q.vij.iudicet.xj.q.iij.sum mopere.vj.q.ij.si tantum.& c.placuit.¶Quam quidē opinionem qui sequuntur, tres distinctiones mente gerunt, per quas soluūt omnia quę adducuntur in cōtrariū.Prima. Dupliciter quis est innocens:scilicet de facto,si crimen in veritate nō admisit : & de iure,quia s.crimen illum admisisse iuridicè non probatur:& similiter dupliciter dicitur quis nocēs vel reus, s.de iure, quia scilicet iuridicè cōuincitur crimen admisisse:& de facto, quia s.crimen in veritate admisit. Et sic innocēs de iure potest esse reus de facto, & ecōtrario : & reus de iure potest esse innocens de facto, & ecōtra ¶Secunda. Duplex est veritas, s.veritas facti siue rei,& veritas iuris siue præsumptionis:& sic de facto vera, aliquando sunt falsa præsumptione iuris, & econtrario. ¶Tertia. Duplex est conscientia iudicis, sicut & duplex scientia.vna s inquantū est priuata persona quæ scit aliqd sicut in facto accidit.alia inquātū est persona publica quæ scit aliquid sicut in iudicio probatur. Istā opinionē quidā sequuntur simpliciter quantū ad omnes causas tam criminales quām ciuiles.¶Et hæc opinio est Pet.Ray.in Sum. Io.iij.q.vij.iudicet.vbi multa allegātur. & Archid.ibidē. & Bart.ac Host.de offic.ord.c.j.& Inn.de censib.venerabilis.dicētis q̄ episcopus in ordine iudiciario debet secundū allegata potius, quām secundū veritatē iudicare : allegans prędicta iura : addēs quia personæ pnblicæ nō est iudicare de probatis.vj.q.j.si omnia.& glos.in c.pastoralis.de offic. deleg.§.quia verò. & in c.j.de offic.ord.& gl.& Bart.in l. illicitas.§.veritas.ff.de of.præsi.& do.Car.vt refert Pan.in d.c.pastoralis.& etiā Io.And.qui sentit hoc nō esse illicitum,nisi ratione cōscientiæ, cōtra quā nullus vnquā iudicare vel aliquid facere potest sine peccato.etiā si de se sit licitum,vt suprà dictū est Cōscientia. Vnde in addit.ad Spec. in titul.de allegat.& di.dic q̄ potest quis triplicē scientiā habere, s.vt Deus,sicut sacerdos per confessionē:vt iudex, quia scilicet constat ei per acta publica:& vt priuatus. Igitur si iudex habeat conscientiā cōtra acta publica, secundū illam procedere non debet:quia illam scientiā non habet vt iudex, sed vt priuatus: & ipse habet iudicare vt iudex: sed debet laborare ad inquirendā & habendam veritatē:& si non potest, instet vt alleuietur ab onere iudicādi:& si nō potest, informet conscientiā secundum illam distinctionem, vt scilicet non curet de scientia quā habet vt priuatus : & si nō potest, nō pronuntiet, sed supersedeat,& ferat patienter si superior eum de hoc puniat q̄ non vult iudicare.ad quod cap.literas.& c.inquisitioni.de sentētia excommunicationis.non tamen debet propter conscientiā pronuntiare contra acta publica,nec abstinere ab officio iudicandi:alioquin tenendo contrarium,ius totum positiuum cōfunderetur. hæc ex illo : qui intendit q̄ conscientia ad hoc non liget, cum sit erronea, nisi eo casu quo deponi nō potest:quia tunc dixit super sedendū. Et secundū opinionem istorum loquutus est S.Thomas ij.ij.q.lxvij.arti.ij. dicens q̄ iudex in iudicādo magis debet sequi legitima documenta per instrumenta & testes & huiusmodi,quàm id quod ipse nouit tanquam priuata persona : tamen ex priuata cognitione iuuari potest vt districtius discutiat probationes inductas,vt possit earū defectū inuestigare : quas si non potest de iure repellere, debet eas in iudicando sequi. Et quæst.lxiiij.art.vj.ad tertium, dicit q̄ si iudex non potest inuenire occasionē liberandi conuictum,vt occidatur,quem ipse scit innocentē,debet eum remittere ad superiorem. Si autē hoc non potest,nō peccat secundū allegata ferens sententiā:quia ipse non occidit eum:sed illi qui asserunt eum nocentē. hæc ille.quem cōiter sequuntur prædicatores. & secundum Archi.ista opinio cōmunis tenetur. Et si obiiciatur q̄ Pilatus non peccasset occidēdo Christum,negatur:quia non habuit testimonia cōuenientia secundum Euāgelistas,& examinatis accusationibus Iudęorum ipsemet dixit q̄ nihil dignū morte inuenit in eo : & poterat remittere ad superiorem. ¶Ex quibus patet q̄ ista opinio intelligitur cōcurrentibus duobus de quibus dictū est:& tenet etiā in causis criminalibus.¶Alia verò est opinio,q̄ nullo modo debet iudicare cōtra veritatem, sed debet omni modo & via eum liberare de iure si potest. & si nō potest,eum absoluat,aut cessēt à iudicando. Quam quidem opinionē qui sequuntur,vnam distinctionē mente gerunt,scilicet q̄ probata dicuntur aliqua dupliciter,f.verè & falsē. & primo modo iudicandum est secundū probata: non secūdo. Et hęc opinio videtur originaliter esse Hug. quam quidā sequuntur simpliciter,non solùm in criminalibus,sed etiam in ciuilibus.& hæc opinio est opin. Sum. Ang.dicētis in omnibus esse mortale iudicare cōtra veritatē. Sed ista opin.stare nō potest quātū ad causas pecuniarias:quia est cōtra gl.in d.c.pastoralis.& Inn.ibi.& omnes penè doct.qui licet loquātur de executione iniustę sententiæ ad dirimendū lites, tamen idem est de eius prolatione eadē ratione:est etiā specialiter cōtra doct.ordinis sui,puta Sum.Ros.& Supple.vt patebit statim,& cōtra Richar.in quolib.iij.q.xxv.¶Ex his duabus cōstatur tertia media aliquorum tenentiū partim cum prima,partim cum secunda. Nam Ang.& Imol.in l.à diuo Pio.ff.de re iudi. tenere videtur cum prima in ciuilibus,& cum secūda in criminalibus.quod Sum.Rosel.sequitur,& Suppl.limitās in criminalibus vbi venit imponēda pœna corporalis.& idem glo. Rayn.dicens q̄ debet potius iudex omnia mala tolerare, quām cōdemnare talem ad mortē aut mutilationē, etiam ad præceptū superioris:vel exponere condemnandū,quod Sum.Rosel.videtur intelligere de malis personalibus,dicens q̄ potius debet magis pati puniri pœna pecuniaria, q̄ in mortē hominis consentire, saltē secundū Canonistas: sed si veniret iudex puniendus personaliter, potius debet cōdemnare,& condēnationē exequi,quàm hoc pati:ga prima charitas incipit à seipso.¶Sed ista probatio nō est bona:ga licet prius debeā personā meā defensare q̄ proximi, & sic illū occidere, ne ipse me occidat : non tā licet mihi occidere aliquē,ne occidar à tertio:quia non licet priuato occidere,nisi se defendendo,vt patet ex dictis suprà Homicidium.j.Vnde potius debeo mori quàm occidere,nisi defendēdo me ab inuasore.Host.in d.c.pastoralis.distinguit: quia si iudex habet conscientiam indubitatā, qua sibi clarè

rè constet de contrario eius quod probatum est:nec contra eam pronūtiare debet, nec ea deponere:sed instare vt exoneretur:quod si nō posset,appellet ad superiorē.si verò non habet indubitatā,deponat eam si potest:& si nō potest, non debet contra eam iudicare, etiā si sit erronea.per c.per tuas. de simo.& c.literas.de re.spo.hæc ex illo,vt recitat Pan.sed insufficiēter:quia si nihil agere possit apud superiorē,non docet quid agendū. Vnde Io.Andr.qui in eo.c.pastoralis. simpliciter cū illo trālire videbatur,remisit se ad ea quæ dixit ad Spe.quæ s.recitata sunt. Cal.etiā,vt recitat Pan.in d. c.pastoralis.distinguit,quia conscientia contra acta per argumenta leuia debet deponere,& secundū acta iudicare.ad quod d.c.inquisitioni.quod si nō potest, nullo modo iudicet cōtra eā.d.c.per tuas. conscientiā verò indubitatā nullo modo debet deponere.sed subdistinguendū est. Nā si illa cōscientia est cōtra reū:vt quia Titiu accusatū de homicidio,scit illud admisisse,sed testes nō probant:tunc nō debet eū pronuntiare innocentē contra conscientiā,nec condemnare secundū conscientiā, sed eū absoluere secundum acta:quia nō habet iudicare secundū conscientiā quā habet vt priuatus:& sic nō facit cōtra conscientiā.Si verò illa conscientia est pro reo:puta quia testes probant de homicidio,& ipse scit q̄ illud nō admisit:tūc non debet eū condemnare,nec causam delegare,nec remittere ad superiorē, si vehemēter suspicatur q̄ ex remissione dānaretur:sed debet supersedere,nisi credat q̄ successor eū dānabit:quo casu debet eū absoluere secundū cōscientiā suam:quia vt iudex informari nō potest : quia ex quo habet certā scientiam vt homo, contrariā non potest recipere vt iudex. hæc ille. quasi dicat q̄ scientiæ cōtrariæ in eodē subiecto concurrere nō possunt. Sed contra, quia licet bene dicat in primo & secundo membro,in tertio tamē deficit in duobus.Primò in suo fundamēto principali, q̄ scientiæ contrariæ simul non possunt esse in eodē : quod est verū in scientiis proprie dictis.secus si vna sit scientia proprie,aliæ præsumptiuē:vt ea quæ est iuris,vt quisq; in se experitur. Secūdò,ga vt obiicit Pan. si iudex cōtra acta posset absoluere reū,i. accusatū, licet innocentē:hoc esset cōfundere totū ius positiuū,& dare iudici materiam calumniandi. Non enim debet credi iudici dicenti se habere scientiam alicuius facti in alterius præiudiciū:vt vj.q.ij.si tantū.& c.placuit.c. quoniā contra. de proba. Pan.autē in d.c.pastoralis.approbat distinctionē Cal. in hoc tantū ab eo dissentiens, q̄ dicit iudicē non debere absoluere reū contra acta. Sed cōtra : quia si nō debet absoluere:ergo si necessitatur ad iudicandū,cogetur illum cōdemnare cōtra conscientiā. Nec valet dicere q̄ in tali casu nunquā cogi potest iudicare ab aliquo homine:cùm sit contra illud præceptū Dei superioris, Innocentē & iustum non occides. Exo.xxiij.quia hoc esse cōtra præceptū Dei, & peritiores ac solēniores doctores ex diffinitione probabilis.j.Ethi. vel saltē est dubiū. In dubiis autē quilq; tenetur obedire superiori,secundū omnes:vt j.Obedientia. Et tus de præcepto superioris,quod etiā est Dei,eligere debet certū:alioquin etia in ciuilibus nō hoc esset licitū:quia sicut est contra præceptū Dei q̄ nullus occidatur, ita etiam & q̄ nullus furetur vel auferat cōtra iustitia bona alterius. Et ideo simpliciter tenēda est prima opinio cōcurrentibus illis duobus,licet hoc sit penè impossibile.Quod patet primō authoritate d.l.illicitas.§.veritas.ff.de off.præsi.vbi dicitur q̄ veritas rerū erroribus gestorū nō vitiatur : & ideo præses prouinciæ id sequatur quod cōuenit eū sequi ex fide eorū quæ probātur. Nēc valet glossare vt glossat Cal.& Pan. q̄ intelligitur de probationibus veris:quia oppositū intellexit ibi gl.ordi.& Bar.& cōmuniter Legistæ:similiter gl. in l.eadē.ff.de fer.& bene,quia aliter intelligendo, semper iudex pecunia corruptus posset calūniari,& reū absoluere, dicēdo se habere notitiā facti,secūdū authoritatē doc. prædictorū, maximè Sancti Thomæ,cuius doctrina nihil continet notabile cōtra mores aut fidē,cū sit per ecclesiā probata,maximè quia in prædictis cautissime incessit,semper oratione præmissa : adeo vt in huiusmodi dubiis , vbi opus erat, certificaretur per reuelationē, sicut patet q̄ Petrus & Paulus exposuerūt illi textū dubiū Isaiæ,& Christus quæstionē de sacramēto:qui & tandem eius doctrinā,maximè quantū spectabat ad Christū, id est, quātū ad fidē & mores, probauit dicēs, Bene scripsisti de me Thoma. Tertiò patet ex ratione:quia in dubiis obediendū est, vt dictū est. Vnde qui iuxta hæc pōt cōscientiā suā formare, iudicet secundū probata:qui verò non pōt eā formare, nō iudicet:quia licet peccet siue iudicet cōtra cōscientiā, siue nō iudicet cōtra superioris obedientiā:tamen primū est grauius,cum sit cōtra præceptū Dei immediatē:secundū verò cōtra præceptū hominis. ¶Sextò quæritur, †vtrum peccet minister executor iniustæ sententiæ? Et dicit Gul.simpliciter & indistinctē q̄ sic. Sed ista respōsio venit ex falsa opinione superiore §. damnata, q̄ nō sit cōtra sciētiā priuatā secūdū publicas attestationes iudicādū:& ideo dico secundū S.Th.ij.ij.q.lxiij. & Alex.de Ales in iij.parte. & Rich.in quoli.iij.q.xxv.q̄ peccat si sententia cōtinet intolerabilē errorē, aut manifestā iniustitiā, nec debet obedire:aliter excusarentur carnifices martyrū occisores. Si verò nō cōtinet manifestā iniustitiā, nō peccat:quia superioris sententia discutere nō debet : nec ipse occidit,sed iudex. Quod quidē dictū Sū. Ang.limitat quādo nō est certus de innocētia condēnati:quia in dubio excusatur:sed si sit certus,peccat mortaliter. Sed ista limitatio procedit ex alio falso, s.q̄ peccet etiā iudex eo casu iudicans secundū probata.de quo in superiori §.Ray.autē dicit q̄ exequi debet,si dubitat de innocētia:quia excusatur propter obedientiæ bonū.ij.q.iij.quid ergo.& xxiij.q.j.qd culpatur.nō autē si eā pro certo nouit. Sed ista debet intelligi de innocentia in ordine ad iudicē, vt scilicet exequi debeat si dubitat eū innocentē,id est, iniustè damnatū, nō autē si de hoc sit certus:quia si, secundū eum , iustè iudex damnat innocentē conuictum, quādo tenetur obedire superiori, nec potest aliter eū iuuare:eadem ratione & minister,tenetur exequi,quādo tenetur obedire iudici, nec potest absolutionem ab exequutione obtinere. ¶Septimò quæritur, †vtrū iudex teneatur iudicare secundū statuta vel consuetudines loci inter eos,quorū vnus est sibi subditus, & non alter? Et dicit Pan.in c.clericis.de foro cōpet.quod aut statutū concernit solennitatē actus exhibendi tempore contractus:& tunc siue sit statutū laici siue clerici, nō valebit actus, nisi solennitas illa fuerit obseruata:quia subditus cōtrahere non potuit etiā cum nō subdito spreta lege sui superioris, imò peccauit.de maio.& obe.c.ij.& c.requisisti.de testa.& nulla fuit contracta obligatio lege sibi resistente & inhabilitante cōsensum suum.l.cū lex.ff.de fide ius.& quod not.in c.si diligenti.de foro cōpe.& in c.cùm contingat. de iureiur.& sic nō tenuit cōtractus,cùm debeat esse vtriusq; obligatorius.l.Labeo.ff.de verb.sig.sicut videmus q̄ donatio facta etiā non subdito vltra quingentos aureos sine insinuatione nō valet.l.fancimus.C.de dona. Et ideo iudicabit secundū hoc statutū in vtroq; foro inter clericū & laicum? & facit quod determinat Feder.cōsil.lxxvij.q̄ cessio actionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra plebeiũ facta nobili ab ecclesia non valet, ex quo statuto ꝓhibetur ne nobilis eã possit recipere. Ratio, quia statutũ disponit in casu licito & inter subditos, & nõ in fraudẽ libertatis ecclesiasticæ. Ex quo patet ꝙ laicus tenetur in testãdo seruare omnes solẽnitates suæ legis: aliàs nõ valebit, quãtũcunq; instituat clericũ, nisi hoc fecerit pro anima suã: quia in talibus sufficit seruare dispositionẽ iuris gentiũ. c. relatũ. el j. de testa. & l. j. C. de sacrosan. ecc. Aut statutũ concernit rẽ: exemplũ, statuto cauetur ne res dotalis sine certa solẽnitate possit alienari: & nõ valeat alienatio ipsa nõ seruata, etiã facta clerico: per quod nõ dico ꝙ statutum laicorũ liget clericũ, sed tãtùm subditũ, & impedit obligationẽ oriri. l. non dubiũ. C. de legib. ideoq; si clericus vult illũ obligare, faciat illũ seruare seruãda. Aut statutũ cõcernit personã, puta ꝙ debeat aliquid facere post contractum perfectũ: vt appræhendere possessionem intra certũ tempus, aut probare per tot testes, & huiusmodi: & tũc clericus nõ arctatur respectu statuti laici, etiã litigans in foro seculari: nec laicus respectu statuti episcopalis ipsius clerici nec forẽsis. quod limita verũ quãdo aliquid est explicandũ per partes extra iudiciũ: quia debet iudex ecclesiasticus etiã litigantes secũdum suã legem iudicare. & facit quod not. in l. ij. C. de cõsti. pecu. Secus vbi aliquid est explicandũ in iudicio: quia nõ potest iudex ecclesiasticus arctari statuto laicorum. vnde si eorũ statuto cauetur ꝙ non possit probari mutuũ per testes: si laicus litigat contra clericũ in foro ecclesiastico, non astringitur laicus illi statuto. & facit quod no. in c. ij. de arbi. lib. vj. & no. per Bar. in l. cũctos populos. C. de sum. Trini. vbi dicit ꝙ etiã si tale statutũ cõcernens personã indirectẽ tangit bona: ꝙ non ligantur. Exemplũ: Statuto cauetur ꝙ primogenitus succedat. Certè forensis nõ ligatur, etiã si habeat ibi bona. Secus si principaliter cõcerneret bona: vt si diceret ꝙ bona deferantur ad primogenitum. Facit l. j. ff. de tut. & cur. da. vbi licet præses prouinciæ possit dare tutorẽ, non tamen eũ qui non est eiusdem prouinciæ, vel habet ibi domiciliũ. Et sic fuit disputatum per do. Laur. in quæstione facti. Statuto cauetur Mutinæ ꝙ si res ab aliquo possessa euincatur, nõ teneatur possessor eã restituere, nisi dato sibi pretio quo emit. Bononiensis litigat Mutinæ contra Mutinensem, & sententiam obtinet. Nunquid dabit sibi pretiũ? Certè non: quia illud statutum nõ porrigit vires ad forenses, licet ibi litigẽt. Facit ad hoc quod not. Pet. de Anch. in c. canonũ. de cõstitu. Ex quo infert Panor. vbi suprà quòd quanuis statuto caueatur quòd vsurarius nõ teneatur restituere pignus, etiã si probet quis se esse dominũ, nisi restituto pretio, pro quo est impignoratum: ꝙ nõ extendetur ad rẽ clerici vel forensis impignoratam domino inscio: quia si res est clerici, non subiicitur iurisdictioni laicorum: de vit. & hone. cler. c. fi. in clem. Si verò sit laici extranei, & ibi est delata furtiuè, nõ potest dici de iurisdictione statuẽtis: licut dicimus de re mobili quę non est permãsura in loco: vt no in c. fi. de foro cõpe. & facit lex, hæres absens. §. nunquid. ff. de iudic. Aut statutũ dat modũ decidendi causam: & tunc si præfigit legẽ iudici, iudex tenetur, & sub eo potest allegari. Exemplũ: statuto cauetur vt iudex sequatur libros mercatorũ: & tũc in foro seculari facit fidẽ in præiudiciũ subditorũ, non autem clericorum vel extraneorũ. Si tamen vult recipere librũ pro se vigore statutorũ, tenetur recipere contra se, arg. c. cum olim. de censi. cum ibi not. Si verò nõ præfigit legem iudici, sed loquitur generaliter, adhibeatur fides libris mercatorum: tunc vbiq; potest allegari contra subditũ statuentis: nisi in casu quando non vult suscipere contra se. Secundò autem quam consuetudinem sit iudicandum, vide s. Consuetudo. 8
§. x. & xx. ¶ Octauò quæritur, †quid iura velint circa sententias iudicum interpretandas? Et dico multa infra tractanda in tit. Sententia. de sententia ipsa in se: in ordine autem ad iudicẽ nunc dico sic: Si lata sententia dubiũ circa eã nouiter oriatur, vtrum possit eam iudex interpretari. gl. in c. j. de postu. præl. arguit quòd sic: sed Pan. in d. c. j. & in c. ex parte. el iij. de verb. sig. post Bar. & gl. in l. ab executore. ff. de app. dicit ꝙ non potest, si est delegatus. per c. in literis. de offi. del. similiter nõ potest, si est ordinarius & inferior: vt in d. l. ab executore. vbi tex. not. maiores autẽ iudices possunt, vt videtur tex. in eadem l. sed ita debet interpretari, vt non corrigat vel mutet, sed tantũ declaret. Arbiter autem videtur hoc non posse: per tex. in c. cum olim. de arbit. & ibi Pan. Et prædicta faciunt ad quæstionem an statutarii deputati à populo, sua possint interpretari statuta, si dubitatio suboriatur. & Io. And. in d. c. ex parte. & Bart. & cõmuniter Legistæ in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. cõmuniter cõcludunt ꝙ non, ex quo functi sunt officio suo, secundũ Pan. in d. c. ex parte. Nec obstat si dicatur eius esse interpretari, cuius & cõdere: quia isti nõ videntur statuta in veritate cõdidisse, sed populus: quia is dicitur facere, cuius authoritate fit. de præscrip. si diligenti. & ideo ad populum, seu ad generale conciliũ recurrendũ est. Quod intelli ge quando interpretatio est valde dubia: quia si esset clara & iuri cõsona, iudex corã quo vertitur quæstio, posset interpretari statutũ: sicut dicimus in lege cõmuni & principum priuilegiis: vt not. Inn. in c. eũ speciali. de app. & facit l. vnica. C. de profes. qui in vr. Constã. lib. xij. vbi datur inferioribus & Doctoribus potestas interpretandi. Adde tamen quod no. Lu. de Ro. in suis singularibus, per l. Paulus. la j. de re iud. ꝙ iudex potest eadem die post sententiam lata tam supplere accessoria: & idem in arbitro per glos. singul. in l. quia arbiter & si errauerit. ff. de arbit.

De Iudicio.

1 *Iudicium quot modis dicatur.*
2 *Iudicium & arbitrium qualiter differant.*
3 *Iudicium quotuplex sit.*
4 *Iudicium extraordinarium multiplex.*
5 *Iudicium tribus modis redditur illicitum.*
6 *Iudicium quot modis redditur nullum.*
7 *Iudicium vbi incipit, & quot modis finitur.*

IVDICIVM secundum Sanct. Tho. ij. ij. q. lx. secundum propriam impositionem significat rectam determinationem iustorum. & est actus iudicis inquantum est iudex, id est, ius dicens. sed pôt ampliatum est nomẽ eius ad significandum omnem rectam determinationẽ speculatiuam aut practicam. † ¶ Et ideo sumitur iudiciũ primò pro sententia iudicis. ff. de re iud. l. j. & secundò pro casu fortuito, qui scilicet venit ex iudicio Dei, vt patet ex cõsuetudine loquẽtium. tertiò pro actione, qua ad iudiciũ tenditur, vt iudicium fami. ercisc. ff. de iudi. l. in familiæ. quartò pro pœna quæ ex sententia infligitur. dis. 50 expurgabat. quinto pro vsu rationis quo iudicatur: sicut dicimus in pueris non esse iudicium. & facit Institu. quibus non est permis. facere testamentum. §. præterea. sextò pro iustãtia vel ordinatione causæ discutiendæ in iure coram iudice: quomodo sumitur in l. properandum. §. j. C. de iudi. & ff. eod. l. proponebatur. Et isto modo hic de iudicio intendimus principaliter: & est actus legitimus duarũ personarum, scilicet actoris & rei super eadẽ quæstione, sub eodem iudice contractus, de verb. signi. forus. in glo. Et sic ad iuncto iudice tres personæ concurrunt. Vnde & ab aliquibus dicitur actus trium

trium personarũ, scilicet verè vel fictè: quia aliquãdo fama locũ tenet actoris. vel secũdũ Card. & redit in idẽ, est inuestigatio, quam secundũ ordinẽ iuris facit iudex per varios modos ad veritatẽ eliciendã & custodiendã. xxx. q. v. iudicantem. ¶ † Primò verò quæritur, quomodo iudiciũ se habeat ad arbitriũ? Et dico secundũ Gofr. ꝙ arbitriũ & iudicium eodem modo possunt diffiniri, excepto ꝙ iudiciũ est de causa ciuili & criminali: arbitriũ verò de ciuili tantùm: & iudicium necessario, arbitriũ verò voluntariè subimus. ¶ Pro quo sciẽdum est ꝙ secũdum Azo. arbitriũ est actus certarũ personarũ exequentiũ cõpromissum: limita super ciuili quæstione. Vnde secundũ alios est actus trium personarũ, super ciuili quæstione, quasi in iudicio cõtendentium. ¶ † Secundò quęritur, quotuplex est iudiciũ? Et dico ꝙ duplex principaliter, scilicet ordinarium, id est, quod fit corã ordinario ordinariè: & extraordinariũ, quod sic dicitur. † Primò si fit corã delegato: vt not. Bern. Inn. & Host. in c. quoniã cõtra. de prob. & ibi gl. Et secundò, quãdo nõ proceditur in figura iudicii, sed ex iudicis officio per modum inquisitionis vel denuntiationis: de accus. super his. & c. qualiter. el ij. Et tertiò in causis electionis, postulationis, aut prouisionis, super dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus, præbendis, seu quibuscunq; aliis beneficiis ecclesiasticis, aut super decimis, matrimoniis, & vsuquibus no. in c. olim. de accus. per Inn. & Host. & in c. statuta. de hæret. lib. vj. & Io. Mo. & Io. And. pro quo etiã videtur tex. in cta gl. in c. quoniã cõtra. de probat. ¶ Et quartò dici potest extraordinariũ, quãdo iudex ecclesiasticus cognoscit de temporalibus rebus laicorũ ratione peccati annexi: de iudi. nouit. Quædam etiã iudicia dicũtur capitalia, quibus scilicet caput eximitur à ciuitate, morte, vel exilio. Insti. de publ. iudi. §. publicorũ. Quædam publica, quæ sunt de publicis causis, quasi populica: quia cuilibet de populo cõmissa est executio, vt in crimine lęsæ maiestatis, in quo omnes de populo possunt accusare. quãdoq; etiã publica dicũtur à crimine: de quibus Instit. vbi s. in prin. Quędã verò dicũtur priuata, quæ ciuiliter pertractãtur. Et dicitur iudiciũ ciuile quãdo finis tendit ad cõmodũ partis: criminale verò quãdo ad cõmodũ Reipublicæ, siue pœna sit corporalis, siue pecuniaria. gl. not. in l. prætor. ff. de sepul. vio. & fuit opinio Inn. in c. qualiter & quãdo. el ij. de accu. vide etiã s. Causa. §. v. ¶ † Tertiò quęritur, quot modis iudiciũ redditur illicitũ? Et dico ꝙ tribus: primò quãdo deest iudici authoritas super reo vel causa: & dicitur iudiciũ vsurpatum. quod prohibetur de pœnit. dist. vj. §. fin. vj. q. ij. scriptum. & hoc est mortale iure naturali. Secundò quãdo iudex habens authoritatẽ, in iustè procedit amore, odio, vel alia passione: & dicitur iudiciũ iniustũ, quod prohibetur xj. q. iij. quicũq;. & est similiter mortale. Tertiò quãdo iudex habes authoritatẽ, & secũdũ iura procedẽs, vel quicũq; alius extra iudiciũ, ex leuibus signis aliquẽ cõdemnat, siue ex suspicionibus: & dicitur iudiciũ temerariũ: quod prohibetur ij. q. j. primò semper. Vbi gl. distinguit triplicẽ suspicionem, scilicet violentã: vt si reperitur suspectus cũ suspecta, nudus cũ nuda in eodẽ lecto: & hæc inducit condemnationem, tanquã sufficienter probatũ sit. xxxij. q. j dicit dominus. & probabilem: vt cùm oritur infamia de aliquo, etiã apud graues personas. & hæc licet nõ faciat probationem, inducit tamẽ purgationẽ, quã pôt prælatus exigere. ij. q. iiij. presbyter. & temerariã: vt cũ oritur ex leuibus indiciis, puta ex loquutione leuium personarũ. Et hæc habet multos gradus, secũdũ S. Tho. ij. ij. q. lx. Primus cùm quis ex leuibus & insufficiẽtibus signis dubitat de bonitate vel malitia alicuius: & hoc est leue & veniale peccatũ. Secũdus cùm pro certo malitia creditur: & hoc in re notabili est mortale, quia proximus cõtẽnitur, s. iniuste & notabiliter. Tertius cùm proceditur exterius ad sentẽtiandũ secũdũ talia signa: & hoc similiter est mortale. ¶ † Quartò quæritur, quot modis iudiciũ redditur nullũ? Et dico ꝙ multis. Primò ratione iudicis incõpetẽtis: puta quia nũ habet potestatẽ super eum quẽ iudicat: vt de iudic. c. at si clerici. cũ suis cõcor. Secundò ratione personæ agentis: puta quia est minor, & agit sine authoritate curatorũ. C. de iudic. l. properandũ. & C. qui legiti. person. in iudic. habeãt. l. j. similiter quia est seruus, vel monachus aut excõicatus, & huiusmodi: quia similes agere nõ possunt, nisi in casibus expressis à iure. Tertiò, ex defectu rei: puta quia sub tali iudice tractari nõ pôt: sicut ius patronatus sub laico. de iudic. quãto. vel res ecclesiastica. de iud. decernimus. ¶ † Quintò quęritur, vbi incipit, & quot modis iudicium finitur? Et dico ꝙ incipit in litis cõtestatione: & hoc respectu causæ. C. eo. l. j. nõ aũt respectu aliorũ actuũ iudicialiũ: vt sunt examinatio partiũ, & cõfessio, &c. finitur verò secũdũ Gof. quatuor modis. Primò, tẽpore: vt causæ criminales biẽnio. C. vt intra cer. tẽp. cau. crim. ter. per totũ. cætera verò triẽnio. C. de iudic. l. properandũ. Secundò, sententia: quia iudiciũ finẽ accipit ex re iudicata: vt in c. iudiciũ. de re iud. Tertiò, prohibitione: & quartò, status mutatione: quia iudiciũ soluitur vetante eo qui iudicare iussit: vel qui maius imperiũ in eadẽ iurisdictione habet: vel si ipse iudex eiusdem imperii esse cœperit, cuius est ipse qui iussit. ff. eo. l. iudiciũ.

De Iuratione & Iuramento primò in se, quid, & quotuplex sit.

1 *Iuramentum quid.*
2 *Iurandi varij modi.*
3 *Iuramentum quotuplex sit.*
4 *Iuramentum an sit, dicere, in veritate ita est.*
5 *Iuramentum an fiat per creaturas non sacras.*
6 *Iurandi formulæ in & per.*
7 *Iuramentum an dicatur omnis fidei præstatio.*

IVRARE secundum S. Tho. ij ij. q. lxxxix. est Deum testem inuocare: vnde est actus latriæ, dicente Hieronym. super Matth. ꝙ qui iurat, aut veneratur, aut diligit eũ, per quem iurat. Iuramentũ secundum Gof. & Host. & Arch. vt refert ac sequitur Sum. Ang. est assertio & negatio de aliquo licito possibili & honesto sacræ rei attestatione firmata. Sed hoc nõ bene dicitur: quia secũdũ hoc nullus posset male iurare. secũdũ Ray. verò, vt refert & sequitur Supple. iuramentũ est affirmatio de aliquo, sacræ rei attestatione firmata. Sed neq; hoc sufficienter dicitur: quia non solum assẽrens, sed etiã negans aliquando iurat. Et ideo secundũ Arch. & est mens S. Tho. † iuramentum est affirmatio vel negatio de aliquo facto vel fiendo, sacræ rei attestatione firmata. ¶ Pro quo nota primò ꝙ hic affirmatio & negatio sumitur nõ solùm formaliter, id est, oratio prolata: sed etiã virtualiter: sicut cùm aliquo dicẽte alicui, iura ita esse: & ille tangit librũ nihil dicens: ille tactus habetur pro iuramento & loquutione iuratoria. ¶ Nota secũdò ꝙ ista sacra res, per quam iuratur, est Deus, aut aliquid Dei, inquãtum est Dei, cũ iurare sit Deum testem inuocare: vnde per creaturas iuramus, non secundum se sumptas, sed inquantum manifestatur in eis veritas diuina. Vnde cùm iuramus per fidẽ, per Euangelia, vel sanctos, intelligitur iuramentũ esse per Deũ, cuius veritas cõtinetur in fide & Euangelio, & per sanctos est prędicata. ¶ † Primò verò quæritur, quot 2

modis iuratur? Et dico ꝙ duobus in genere. Primò ſimplici verbo: vt dicēdo, per Deū ita eſt. nec eſt neceſſe ſecundū Pan. in c. & ſi Chriſtus. de iureiurand. ꝙ dicatur, iuro. Secundò intercedente aliqua ſacra re: vt cū iuratur in manu epiſcopi vel ſuper Euāgeliis aut cruce, vel huiuſmodi. Primum ſit multis modis, de quibus certa regula dari nō pōt: ſicut in lege veteri iurabāt dicendo, viuit Dominus: viuit anima mea: hoc addat mihi dominus, & huiuſmodi. j. Regum xxij. & in primitiua eccleſia dicendo, teſtis eſt mihi Deus: Deū teſtē inuoco, veritatē dico in Chriſto, nō mentior: teſtis eſt mihi cōſciētia. xxij. q. j. ſi peccatū. &, ſic Deus me adiuuet. xxxv. q. vj. de parētela. Similiter & ſecundū, vt per Euangeliū Chriſti, per corpus, per crucē Chriſti: per ſacramentū, vel ordinē ſacrū, aut ſanctos: vt not. in c. ſi aliqua. xxij. q. j. Vnde Ioan. And. dicit in cle. ꝙ iuramentū ex iuris ordine factū multipliciter fit. Quędam enim iurant ſimpliciter debere iurari: quædā corporaliter: quædā ſuper ſancta Dei Euangelia: quędā addunt ipſorū tacturā. j. q. vij. quoties. Apud Italicos interpretatur conſuetudo, ꝙ ſufficit quemlibet librū, vel quamlibet ſcripturā tangere: quod ſatis puto procedere vbi etiā de iuramento corporali exprimitur: nō ſic autem vbi de tactu Euangeliorū penitur: vt in elem. multorū. de hęret. ſuper verbo, tactu. ¶ † Secundò quæritur, quotuplex eſt iuramentum? Et dico ꝙ eſt duplex, ſcilicet iudiciale, id eſt, delatum in iudicio etiā coactē: & extraiudiciale, id eſt, non in iudicio, ſed extra ex parti voluntate & conuentione exhibitū & ſuſceptū: vnde conuentionale dicitur. Et iudiciale quidem aliquando dicitur iuramentū de calumnia: quo ſcilicet quis iurat ſe bona fide, nō animo calumniandi cauſam mouiſſe vel reſpondere, ſeu aliquid proponere: vt C. de iur. cal. l. ij. §. i. ff. fam. erciſ. l. inter cohæredes. §. qui familiæ erciſc. Et debet, hoc iuramentū eſſe nō tantū de præterito ſed etiā de futuro: vt ibi. Eſt autē calūnia falſa petitio vel iniuſta repulſio facta ſcienter. ar. eorū quæ no. ff. ad Turp. l. j. §. calumniari. ij. q iij. §. notandū. Aliquando verò ſolùm dicitur iudiciale: & eſt in litem, ex eo ſcilicet ꝙ propter litē ſiue propter rem in lite, id eſt, in iudicio petitam pręſtatur. Vnde aliquādo datur à iudice quādo deficientibus probationibus habēs vnū teſtē vel famā pro aliquo cōpellit eum iurare, ſuper quo eſt fama. Et dicitur neceſſariū: quia pars cui defertur, ſine cauſa illud recuſare nō pōt: vt in c. ſi. de iureiur. in princ. & in l. generaliter. C. de non nu. pe. Dicitur etiā deciſoriū: quia pręſtatur ad litis deciſionē. Aliquādo tamen iuramentū iudiciale datur à parte parti: & tūc recuſari poteſt: vt in d. c. ſi. Extraiudiciale quoq; ſecundū Ray. & S. Th. in iij. di. xxxix. & ij. ij. q. lxxix. eſt duplex, ſ. aſſertoriū: quo iuratur de præterito vel pręſenti ſic eſſe vel non eſſe: vt in c. ſi verò. de iureiu. & ꝓmiſſoriū ſeu obligatoriū de futuro: vt cū quis iurat aliqd ſe daturū vel facturū: aut nō daturū vel nō facturū: vt in c. cū cōtingat. de iureiu. Addit Sum. Ang. tertiū ſ. confirmatoriū, ſicut cùm filia renuntiauit bonis paternis, & iuramētū tali renūtiationi interponit: vt in c. j. de pac. li. vj. & in auth. ſacramenta puberū. C. ſi aduer. vēdi. ſed iſtud iuramētū eſt ꝓmiſſoriū, vt patet. Eſt autē & iuramētū execratoriū: vt cùm quis inuocat Deū nō ſolū vt teſtē, ſed etiā vt iudicē punitorē: ſicut dicēdo, ſi non ſic eſt, nō ſit ſalus animæ meę. Sed iſtud nō ponit in numerum cū prædictis ſed iſta execratio ſemper eſt cū iuramento aſſertorio vel promiſſorio: licet non ecōuerſo: quia illa intercidi ſine execratione ſiunt. ¶ Tertiò queritur ſpecialiter, vtrum ſit iuramentū dicere, in veritate ita eſt? Et dicit Panor. in d. c. & ſi Chriſtus. ꝙ ſic: quia interponitur Deus, qui eſt veritas, ad cōfirmationē actus. de celeb. miſ. in quadam. quod limita quādo iurans intēdit iurare ſeu inuocare veritatē primā, & nō aliter: alioquin Chriſtus, qui hortatus eſt ad nō iurandū, ſcilicet ſine cauſa & neceſsitate, aliquādo ſine neceſsitate iuraſſet: quia dixit. in veritate dico vobis, ꝙ multæ viduæ &c. ¶ † Quartò quæritur, vtrū ſit iuramentum iurare per creaturas nō ſacras: puta cælū, ignē, & huiuſmodi? Et dico ꝙ ſic, ſi apponatur Deus obliquè: vt, per iſtū ignē Dei, vel huiuſmodi: quia Deus inuocatur cōditor eius. Et hoc idem innuit S. Thom. ij. ij. vbi ſ. & alii doct. qui dicūt dominū prohibuiſſe iuramentū per cælū & terrā, & alias creaturas: nō ſimpliciter, ſed ita ꝙ eis diuina reuerentia exhibeatur: ſicut Iudæi per angelos & creaturas iurabant, vt dicit Hieron. Et hoc expreſſe tenet S. Tho. in iij. diſt. xxxix. & S. Bon. in iij. diſt. xxxix. dicens, ꝙ licet iurare per creaturā relatā ad creatorē, hoc eſt, prout relucet in ea veſtigiū diuinæ veritatis. Imò etiā ſi non apponatur Deus explicitè, & tamē illa creatura ſit aliquid, in quo peculiariter fiat nobis memoria Dei, quando illud nominatur, videtur ꝙ per illā fiat iuramentū, vt per animā, & per conſcientiā, ſicut etiā innuit S. Bon. imò etiam per cælū, vt innuit S. Tho. in iij. vbi ſ. ¶ † Quintò quęritur, vtrū æquè iurari poſsit per in, ſicut per ly per? Et dicit S. Bon. vbi ſ. ꝙ duplex eſt modus iurādi, ſcilicet per ly per, & per ly in: ſed ly per, magis dicit ipſam veritatē ſub ratione teſtificātis & principantis: ſed ly in, habitudinē importat diuinæ veritatis ſub ratione teſtificātis & exēplantis. Vnde ſecundum rem idē eſt iurare in Deū & per Deū, & dicere teſtis eſt mihi Deus. Et ideo dici poteſt ꝙ dicere, in cōſcientia mea ſic eſt: vel in anima mea, eſt iuramentū: & idē eſt in re, quod per cōſcientiā meā, & animā meam. ¶ † Sextò quęritur, vtrū omnis fidei præſtatio, id eſt, promiſsio ſuper propria fide ſit iuramentū? Et dicit Pan. in c. querelā. de iureiur. ꝙ ſic: ſed nō e contrario, omne iuramentū eſt fidei præſtatio: quia dicitur quis præſtare fidē quādo promittit aliquid dicendo per fidē meā: vel, ſic Deus me adiuuet, & huiuſmodi: & ſic fidei præſtatio nō includit niſi iuramētum promiſſoriū, & nō aſſertoriū. Sed malè ſumit fidei præſtationē eſſe ſolùm in promittēdo: cùm etiā quis poſsit aſſerere aliquid per fidē ſuam: & dicēdo, ſic me Deus adiuuet: ꝙ proprie eſt iuramētū execratoriū. Sum. aūt Ang. dicit ꝙ fidei præſtatio eſt promiſsio per fidē ſine verbo iuro. Sed iuramentū eſt, cū dicitur, iuro per Deū vel per aliud. Sed cōtra: quia nō eſt neceſſe ꝙ in iuramēto vtamur hoc verbō iuro, ſed ſufficit Deū explicitè vel implicitè interponere, ſecundū Pan. in c. & ſi Chriſtus. de iureiurād. Et ideo alii dicunt iſta differre: quia iuramētū ſit ſacræ rei interuētu, nō autē fit Dei præſtatio: vnde ipſa nō eſt iuramētū, niſi ſumeretur fides pro virtute theologica: ſed eſt promiſsio facta ſuper propria fide, id eſt, fidelitate: vt & ipſum nomē ſonat. Vnde aliquādo iſta dicūtur idē: quia inter ea quo ad peccatum mortale nō eſt differētia. Vnde ſecūdū Arch. in c. j. de ſepult. li. vj. & Inn. & cōiter doct. in d. c. & ſi Chriſtus. ſicut iuramētū eſt dicere, iuro tibi per fidē meā vel Euangeliū: ſic etiā & dicere, promitto tibi per fidē, ſiue ſub fide mea. aliquādo verò ponūtur vt diuerſa, vt in c. peruenit. de fideiuſ. & in c. querelam. ne præl. vi. ſu. & in c. ij. de ſponſa. quia ſcilicet quo ad pœnam periurii, vt depoſitionis in clerico, non ſunt idem: vt ſ. Periurium. §. ij. Simplex verò promiſſio dicitur, quæ nec iuramento nec fidei præſtatione firmatur. De forma autem iuramenti quod Imperator facit papæ aut epiſcopus exemptus, aut rector eccleſiæ epiſcopo, vide Archid. ij parte. tit. x. c. iiij.

Rurſus de Iuramento ſecundò, an & quando licitum ſit vel illicitum.

1 *Iurare an ſit licitum.*
2 *Iurare per creaturas an liceat.*
3 *Iuramentum quibus competat.*
4 *Iuramentum cui, quando, & propter quid, exhibeatur.*
5 *Iuramentum licitum quos comites habere debeat.*
6 *Iurare falſum an ſit mortale peccatum.*
7 *Iurare quid inutilem an ſit mortale peccatum.*
8 *Iurare indiſcretè non eſt mortale peccatum.*
9 *Iurare alium inducens an mortaliter peccet.*
10 *Iurare per membra Dei & ſanctorum an ſit mortale peccatum.*

1 IVRAMENTVM ſecundò conſiderandū eſt an & quādo licitum ſit vel illicitum. ¶ † Primò verò quæritur, vtrū licitum ſit aliquādo, aut etiam frequēter iurare? Ad quod dicit S. Tho. ij. ij. q. lxxxix. art. j. ꝙ iuramentum ſecūdum ſe eſt licitum & honeſtum. quod patet ex origine: quia introductum eſt ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilē veritatē, & vniuerſalem omniū cognitionē & proui ſionē: & ex fine, quia inducitur ad iuſtificandū homines, & ad finiendum cōtrouerſias, vt dicitur ad Heb. vj. Nihil autē prohibet aliquid eſſe ſecūdum ſe bonū, quod tamē cedit in malum eius, qui nō vtitur eo cōuenienter: ſicut eſt ſuſceptio Euchariſtiæ. Iuramentū autē cedit in malum alicui, ex eo ꝙ male vtitur eo, id eſt, ſine neceſsitate & cautela debita: quia videtur paruā reuerentiā habere ad Deum, qui eū ex leui cauſa teſtē inducit, quod non præſumeret etiam de aliquo viro honeſto. Imminet etiam periculum periurii: quia de facili homo delinquit in verbo: vt patet Iac. iij. vnde iurationi nō acquieſcat os tuū. Eccle. xxiij. hæc ex illo, qui ibidē ar. v. dicit ꝙ iuramentū non eſt habendum inter ea quæ ſunt per ſe appetēda: ſed inter ea quæ ſunt huic vitę neceſſaria ſecundū Aug. de Sermo. do. quibus indebitè vtitur quiſquis; vtitur vltra terminos neceſsitatis: quia quod nō quęritur niſi ad ſubueniendū alicui defectui, nō numeratur inter ſe appetenda, ſed inter neceſſaria: vt medicina, quæ requiritur ad ſubueniendū infirmitati: iuramētum autē quæ ritur ad ſubueniēdum alicui defectui: quo ſcilicet vnus homo alteri decredit. Nec tñ eſt ſimile de voto, quo aliquid in reuerentiā Dei ordinatur: & de iuramēto quo reuerentia nominis diuini aſſumitur ad confirmationem alicuius.

2 ¶ Secūdò q̄ritur, † vtrū liceat iurare per creaturas? Et dicit idē vbi ſ. art. vj. ꝙ iuramentū quod per ſimplicē conteſtationem fit, principaliter refertur ad ipſum Deum, cuius teſtimoniū inuocatur: ſecūdariò verò ad illud aſſumuntur aliquæ creaturæ nō ſecundū ſe, ſed inquātum in eis diuina veritas manifeſtatur: de quo tit. priore. §. iiij. in iuramēto autem facto per execratiōnē inducitur creatura aliqua: vt in qua diuinū iudiciū execratur: quomodo ſolet homo iurare per caput ſuū, aut filiū, aut aliā rem dilectā. Quod autem Ioſeph iurauit per ſalutē Pharaonis, Gen. xlij. vtroq; modo poteſt intelligi, ſcilicet per modū execrationis: quaſi ſalutē Pharaonis obligauerit Deo: vel per modū cōteſtationis, quaſi cōteſtādo veritatē iuſtitiæ diuinæ, ad cuius executionē principes terræ cōſtituūtur. hæc ex illo. ¶ Tertiò q̄-

3 ritur, † quibus cōpetat iuramentū? Et dico ꝙ pueri ſecundū S. Tho. art. viij. ad iuramentū nec cogūtur, nec admittūtur ante annos pubertatis. xxij. q. v. pueri. vbi etiam dicitur ꝙ ſi iurauerint, & pater vt audierit ſtatim contradixit, irrita ſunt iuramēta. Si tamē iurant habētes vſum rationis, ſiue in iudicio, ſiue extra, ita peccāt venialiter aut mortaliter ſecūdum qualitatem periurii ſicut & alii de deli pue. c. j. Similiter nec aliàs periuri. xxij. q. v. paruuli. quod Archi. intelligit de cōuictis in iudicio, qui repelluntur in iudicio & in contractibus vt infames. de periuriis autē notoriis ex facto dubitat: cū innumeri ſint tales in quotidiana locutiōe. Sed ego puto idē in iſtis, ſi iuramentū fuit euidēs quantū ad verba & deliberationē & factū: vt ſi quis corā multis deliberatē iuret per ſancta Dei Euāgelia tacta de aliquo quod euidēter eſt falſum: ſecus ſi verba potuerūt fuiſſe iuratoria & nō iuratoria. aut ſi ex ira vel alio dubitetur de animo iurādi: aut ſi dubitetur an factū ſciuerit eſſe tale. Nec furioſi. xv. q. v. merito. Sacerdotibus etiam non licet iurare, ſecundū S. Tho. vbi ſ. Vnde clerici iurare nō poſſunt cuicunq; laico ſuper Euangelia. xxij. q. v. nullus. quod intellige, niſi de licētia prælati ſui: vt in c. j. de iura. cal. quod verū eſt ſi iurant tanquā ſuperiori. & ſic intellige d. c. nullus. aliter ſic etiā ſi ne licētia: vt in c. ex reſcripto. & c. peruenit. de iureiu. Nō poſſunt etiā iurare de calumnia ſine licentia ſui ſuperioris: niſi ille, corā quo litigat, ſit eius ſuperior: ſed habita licētia poſſunt etiā in manu iudicis laici. xxij. q. vij. nos. Non poſſunt etiā iurare in actu teſtificādi ſine licentia ſui ſuperioris. xiiij q. ij. quāquam. & intellige in manu laici. Exceptis autē tribus caſib⁹ prædictis poſſunt licitè iurare etiā in manu laici, & ſine alia licētia: vt in d. c. ex reſcripto. & c. peruenit. & no. Pan. in c. j. de iureiur. Sed hoc limita ſecūdum S. Tho. quo ad ſacerdotes eſſe licitum pro aliqua neceſsitate vel magna vtilitate. præcipuè pro ſpiritualib⁹ negotiis. Ponit autē Ray. ſeptē caſus, in quibus poſſunt & debēt iurare. Primò ne ꝓ defectu ꝓbationis aliquis lædatur, aut rē ſuam perdat. de quo ſ. Teſtis. §. vj. ſecūdò ꝓ fide. tertiò ꝓ obediē tia. quartò ꝓ pace. quintò pro indēnitate eccleſiæ. quod tñ ad primū reducitur ſextò quādo ab excōicatione abſoluūtur. ſeptimò cū infamati debent ſe purgare. Probātur hæc omnia de elec. ſignificaſti. vltra mediū. xxviij. diſt. de Syracuſanæ. de offi. ord. ad reprimendā. ij. q. v. presbyter. Poteſt etiā hodie addi ꝙ ſi litigēt in cauſa ſpirituali vel alia, iurare debēt de calūnia, ſcilicet vt dictū eſt: & ſimiliter de veritate dicenda. de iur. cal. ſi de calumnia. lib. vj. ¶ Quartò quæritur, † cui, quando, & propter quid ſit iurandum? Et dico 4 in iudicio iurandum eſſe iudici cōpetenti: extra iudicium verò cuicūq; iurari poteſt. Non autē licet iurare in iudicio diebus feriatis, niſi pro pace & piis cauſis: vt de feri. conqueſtus. Vnde & ſecundum S. Tho. in ſolennibus diebus, quibus eſt rebus ſpiritualibus vacandum, non ſunt iuramenta præſtāda pro rebus temporalibus: niſi forte ex magna neceſsitate: ſed ſolū pro ſpiritualibus. Similiter iurandū eſt ante cibū & potū, id eſt, ſtomacho ieiuno. xxij. q. v. honeſtum. ſed hoc eſt de honeſtate, vt ibi. Propter quid autē ſit iurādū, dico quo ad cauſam materialē ꝙ iuramēto aſſertorio licitū eſt de omni, ſiue pro omni re iurare, ſi expedit iurāti, vel alteri: promiſſorio verò ꝓ omni re licita, iuſta & honeſta: pro re autē turpi, illicita vel iniuſta factū iuramentū nō tenet. arg. c. vlt. de pact. & clarius ſ. Quantum verò ad finalē, dico ꝙ pro cauſa illicita & mala iurare illicitum eſt & malum: vt ſunt coniurationes, conſpirationes, & huiuſmodi. arg. c. vlt. de pact. & de re iudi. c. j. ſed pro licita & vtili ſibi aut alteri iurandū eſt. ¶ Quintò quæritur, † quomodo iu- 5 randū ſit? Et dico ſecundū omnes tres debere eſſe comites iuramēti vt rectè fiat: ſicut etiā patet Ierem. iiij. & de iureiur. & ſi Chriſtus. §. Iacobus. & xxij q. ij. animaduertendū. ſcilicet veritas, iuſtitia, & iudiciū. Et intelligitur ſecundū S. Thom. Primò veritas vt ſcilicet id quod iuramēto firmatur, falſum non ſit. & adde quod no. gl. in d. c. animaduertē dā. hoc intelligendū eſſe de veritate rei & cōſcientiæ, vt ſcilicet verū ſit quod iuratur, & verū eſſe ſciatur: & ſi neſcitur

esse verum, sed creditur, de credulitate iuretur, & non de scientia, neq; simpliciter ita esse: & multo minus si dubitatur. Et secundò iustitia, vt scilicet quod iuratur, nõ sit illicitum. Et sic videtur S. Tho. veritatẽ referre ad iuramentum assertoriũ, & iustitiã ad promissoriũ. Et tertiò iudiciũ, scilicet discretionis, vt non leuiter, sed discretè ex necessaria causa in re tur. adde vel ex vtili. Vnde in hoc, vt dicit, intelligitur deuotio, fides, & omnia requisita ad debitũ modum iurandi. Etsi aliquod prædictorum trium defuerit, nequaquã erit iuramentũ, sed periuriũ: vt in d.c. animaduertẽdũ. & primò quidẽ ac principaliter secundum S. Tho. ij. ij. q. xcix. si defuerit veritas: quia iuramentum ordinatur princi paliter ad confirmationem dicti humani, cui confirmationi falsitas opponitur: secundariò autem quando deest iustitia: quia iurans illicitum obligatur ad faciẽdum contrariũ. tertiò si deest iudicium, quia indiscretè iurans periculo se cõmittit iurãdi falsitatem. Vtrũ autem semper sit mortale, quando aliquid prædictorũ defuerit: dicit Pan. in d.c. & si Christũs. quòd non, sed aliquando veniale: vt not. Archi. in d.c. animaduertendum. de quo infrà Periurium. in princi.

6 ¶ Sextò quæritur, †an sit peccatum mortale iurare sine primo comite, id est, veritate? Et dico ꝙ sic regulariter secundum omnes. Vnde propter defectum veritatis iurãs peccat mortaliter in multis casibus. ¶ Primò scienter iurando falsum in iudicio. ¶ Secundò etiã extra iudiciũ, si quis aduertat de falsitate & iuramẽto simul: aliàs aũt si aduertat qdẽ de iuramẽto, sed nõ de falsitate, vel e contra de falsitate, sed nõ de iuramẽto, vel de neutro, est veniale: vnde iurans ex impetu iræ si iurãdo aduertit se iurare falsum, & tamẽ prosequitur, est mortale. Si verò non aduertit ex dolo vel lata culpa, similiter est mortale: aliàs autẽ veniale. ¶ Tertiò, iurando falsitatem iocose: & iste secundum Doct. quantum ad aliquid grauius peccat, quàm si ferò iuraret: quia magis vanè assumit nomen domini. ¶ Quartò, quando aliter est in re quàm in conscientia iurantis. quod tripliciter accidit: quia aliquando quis iurat verum credens iurare falsum, quod est propriè mentiri: aliquãdo verò iurat falsum credens iurare verũ. & hoc est mortale secundum aliquos: quia si factũ nescit, non debet iurare ita esse, sed ita se credere. quod tamẽ ego verũ putarem, si diligentiam non adhibuit. aliquando verò iurat dubius an scilicet ita sit nẽne. & hoc indubitan

7 ter est mortale. ¶ Septimò quæritur, †an sit mortale iurare sine secundo comite, id est, iustitia? Et dico ꝙ sic tripliciter. Primò quando quis iurat se facturũ vel omissurum, quod faciendo vel omittendo peccat mortaliter: puta si iurat se occisurũ hominẽ, vel nõ honoraturum parentes. ¶ Secundò, quãdo quis iurat se non facturum aliquod bonũ notabile, licet ad illud non teneatur: puta se nõ ingressurum religionem. quod quidem S. Tho. dicit esse graue peccatum: quia præcluditur via Spiritui sancto. Archi. autem videtur velle esse mortale: vnde propter tale iuramentũ prohibetur quis promoueri ad episcopatũ. dist. lxxv. Florẽtinum. Secus si quis iuret se non facturum aliquod bonum modicum: puta se non daturũ pomum puero, aut facturũ aliquod leue malũ, puta veniale: quia hoc est veniale, secũdũ Veruec. & Monal. & Pisa. & Arch. & veritatẽ. licet Hug. tenuerit esse mortale: quia illa authoritas xxij. q. iiij. in malis. impia est promissio, quæ scelere adimpletur. hoc nõ probat: cũ veniale proprie nõ dicatur scelus. Et hoc maximè verũ est, quando iurãs intẽdebat implere iuramẽtũ. Sed cõtra: quia S. Tho. talem appellat periuriũ. ij. ij. q. xcviij. arti. j. ad primũ. & in multis aliis locis. Sol. etiã eũ qui iurat sine iudicio discretionis appellat periurum, & tamẽ nõ semper peccat mortali ter: vt §. seq. ¶ Tertiò, quãdo quis iurat se facturũ aliquid quod potest esse bonũ & malũ: sicut Herodes iurauit puellæ se daturũ quicquid peteret. quod sanè intelligendo potuit esse licitũ: puta si peteret aliquid licitè dabile: male verò intelligendo potuit esse mortale. ¶ Octauò quæritur, †an sit 8 mortale iurare sine tertio comite, id est, iudicio, puta ex leuitate, sine necessitate vel vtilitate? Et dico ꝙ non, secũdũ omnes Doct. nisi primò interueniret cõtẽptus: aut secũdò exponat se periculo notabili deierãdi: aut tertiò ꝙ dubitatur vtrũ iuretur pro vero, præcipuè in alterius præiudiciũ: quia secundũ Doct. iurare debet secundũ quod recolit, scilicet dubiè, vel certè. Vnde secundũ Veruec. Host. & Barto. mulier cõfessã adulteriũ sacerdoti nõ potest iurare marito se peccatũ istud non habere: quia nõ est certa sibi esse dimissum. de purg. can. c. accepimus. ¶ Nonò quæritur, †vtrũ in- 9 ducẽs aliũ ad iurandũ, quẽ scit falsum iuraturũ, vel nõ seruaturũ quod iurat, peccet mortaliter? Et dicit Richard. in iij. distin. xxxix. ꝙ aut facit vt persona publica ad instantiam partis, & ex ordine iuris: & sic non peccat. Si verò facit vt persona publica, tamen contra ordinem iuris, vel vt persona priuata, sic peccat grauiter. Card. autẽ in cle. vnica. de iureiur. dicit ꝙ talis vincit homicidã. xxij. q. v. si quis conuictus. & c. seq. & sic patet ꝙ est mortale. Et ex hoc infert Panor. in c. clericos. de cohabi. cler. & muli. ꝙ nunquã est deferendũ iuramentũ illi, contra quẽ est vehemẽs suspicio de transgressione eius, & deferẽs peccat: intellige mortaliter, iuxta prædictam distinctionẽ. & alleg. c. ille. xxij. q. v. & facit optimè tex. d. c. clericos. qui nõ vult cogi clericos ad iurandũ dimittere cõcubinas. Quod nota contra cõfessores recipiẽtes à secularibus iuramẽta de abstinendo ab aliquo: vnde potius pœnam statuant. Non credo tamen verũ quod dictum est, quando is, quẽ quis scit falsum iuraturũ, est iam paratus iurare: puta quia obtulit se: & est aliqua rationabilis causa recipiẽdi tale iuramentũ: nec de tali loquitur d. c. ille. sed de eo qui ad iurandũ inducit vel disponit eũ, quem scit vel ꝓbabiliter credit periuraturũ. ¶ Decimò quæritur, †vtrum sit mortale iurare per membra Dei vel sanctorum? 10 Et dicit Summa Ange. quòd tales, si iurant per membra inhonesta, sunt blasphemi: vt patet per c. si quis per capillum. xxij. q. j. ibi: vel alio modo blasphemia, &c. Si verò iurãt per honesta, & cum reuerẽtia, est veniale. Sed primum dictum est falsum, quando talia membra sunt in Deo vel sanctis: vt patet ex diffinitione blasphemiæ. nec hoc probat dict. c. si quis. quia secundum Bonau. vbi ꝛ. loquitur cõtra eos, qui credebant Deum secundum deitatẽ habere talia membra. est tamen blasphemia verè, si non sunt in Deo: vt cùm iurat per sexum fœmineum Dei, vel secũdum modum quando per talia membra irreuerenter iuratur, aut etiam si sine iuramento nominentur & attribuãtur Deo. Et ideo quantum ad hoc dico quòd aliquando sunt blasphemi, aliquãdo non: semper tamen peccant mortaliter, cum sint blasphemi verè vel modaliter ratione contemptus & irreuerẽtiæ, arg. extra de maledic. statuimus. & ita sentit Archid. & cõmuniter Docto. Secundum etiam dictũ est falsum: quia si iurando per creaturas separatas à deitate, non peccatur nisi per defectum debitarum circunstantiarum, puta per Euangelia & crucem: multo magis per coniũctas, vt per sanctum corpus aut sanguinem vel caput Dei: ad sanum intellectum fidei ista scilicet attribuendo Deo humano. De iuramento etiam infrà Periurium.

¶ Rursus de Iuramento tertiò, quomodo intelligendum sit, & interpretandum.

x *Conditiones quæ in iuramento subintelligi debeant.*

2 *Iuramentum qualiter sit interpretandum.*
3 *Iuramentum præstitum in materia iuris, debet secundum ius restringi.*
4 *Iurans non alienare bona ecclesiæ sine licentia superioris, qualiter intelligatur.*
5 *Iurans aliquam ducere, an subintelligatur, nisi intret religionẽ.*
6 *Iuramentũ an interpretari possit, vt habeat locum in casu ficto.*
7 *Iuramentum interpretari an possit inferior à papa.*

IVRAMENTVM rursus tertiò indiget consideratione, quantum ad aliqua in eo subintellecta & præsuppositа. Vnde nũc de eius intellectu vel interpretatione agendum est, quæ interpretatio valet & locũ habet quãdo iurans non habet expresse & specificè animum obligandi se super aliquo determinato cõtra ipsam interpretationẽ. aliter autem non valeret, vt no. Pan. in c. veniens. de iureiur. & facit c.

2 iuramẽti. xxij. q. j. ¶ Primò verò quæritur, †vtrũ in omni iuramento etiã simpliciter facto subintelligendæ sint multæ cõditiones? Et dicit glo. in c. quemadmodũ. de iureiur. ꝙ in assertorio nulla conditio subintelligitur, sed in promissorio subintelliguntur multę: nec tamen illud erit conditionatum, etiã si ipsæ exprimantur, secũdum Pan. ibi: vt in c. significasti. & qđ ibi no. de elec. & in l. iij. ff. de leg. j. & l. aliquãdo. ff. de condi. & demon. de quo dic vt j. Matrimonium. §. j. ¶ Subintelligitur autẽ primò si Deo placuerit. xxij. q. ij. beatus §. j. Et secundò si placuerit papæ: vt in d. c. venientes. de iureiur. imò in omni iuramẽto excipitur authoritas superioris cuiuscunq;, extra eo. ea te. In rebus tamen vel iuribus papæ non subiectis, secundũ Pan. in c. constituimus. de reseri. non subintelligitur illa clausula. d. c. venientes. Vnde sine causa rationabili absoluere nõ potest à iuramẽto præstito super rebus non spectantibus ad eum: vt no. glo. in c. quinto. de iureiur. & Inn. in c. cum inter P. de renunt. Ex his Fed. consi. cxcj. format hanc quęstionẽ. Quidã clericus in minoribus scholaris filiusfam. existens in studio de voluntate patris obligatus est iuramento non exire districtum Bononien. nisi prius solueret debitũ: sed reuocatus à patrẽ ad certam diem, petita & obtẽta licẽtia à creditore, rediit ad patrẽ vel episcopũ. Nunquid est periurus? Et cõcludit ꝙ primò excusatur propter præceptum patris, ad quod multipliciter ex lege est obligatus: & consequẽter videtur ꝙ omnis obligatio facta per filiũ, etiã cum iuramẽto, intelligitur saluo iure patris: & inter alias cõditiones, quas habet iuramentũ, ista est potior, ꝙ in eo intelligitur saluũ ius alterius, extra eod. cũ cõtingat. & c. quanto. & d. c. venientes. Et hinc est ꝙ filiusfam. non potest vouere sine cõsensu patris: excepto voto religionis, per quod soluitur patria potestas. xxij. q. v. pueri. Cõcludit etiã ꝙ iste excusaretur à periurio etiã propter iussum episcopi: addẽs ꝙ prædicta intelliguntur vera vbi filius non procurauit se reuocari: aliàs secus. Et ita tenet Sum. Ros. Ego verò dico ꝙ siue pater siue episcopus consenserit iuramẽto, & generaliter quicunq; superior, filius ex obedientia non excusatur: quia nulla est, cùm superior se spoliauerit iure suo. & de hoc vide j. Iuramentũ. iiij. §. xvj. in fi. posset tñ excusari ex aliqua alia conditione vna ex sequẽtibus. ¶ Nam tertiò subintelligitur si res in eodẽ statu permãserit, extra eo. quemadmodũ. Vnde qui iurauit accipere Bertã in vxorẽ, si fuerit illa fornicata, aut effecta leprosa, vel incurabiliter aliàs infirma, nõ tenetur obseruare iuramentũ. d. c. quemadmodum. Et secundũ Archid. qui iurauit reddere gladiũ, nõ tenetur si repetatur in furia: nec erit periurus, quia cum promisit, non cogitabat de furia, quæ superuenit: de qua si cogitasset, non promisisset. Et ob hoc Bart. in l. qui seruũ. de verb. oblig. determinat hanc quęstionẽ. Feci pactũ cum inimico meo, & promisi non offendere illũ. Demum ipse fuit exbannitus: & ex forma statuti quis potest illũ occidere, an occidẽdo eũ videar frãgere pacẽ? Oldr. determinauit ꝙ non: ar. d. l. qui seruum. iuncta l. si seruum. de verb. obli. Et idẽ tenet Bart. probans hac ratione: quia illa promissio non offendẽdi intelligitur, nisi lege permittẽte. vt l. quęro. §. inter locatorẽ. ff. loca. Item quia ita videtur facta pax, id est, rebus sic stantibus. d. c. quemadmodũ. Idem videtur tenere Io. And. in c. frustra. in mer. de re. iur. lib. vj. & ista rerum permutatio excusans à iuramẽto dupliciter intelligitur. Primò, ꝙ casus nouiter emergens est talis, ꝙ si fuisset à principio, iuramentũ fuisset temerariũ. & hoc per se patet. Secundò quando est talis ꝙ si fuisset à principio iurans nõ iurasset, secũdum multos Doct. & bene: quoniã iuramentum interpretandũ est secundũ intẽtionem iurantis: quia in tali casu non intẽdebat se obligare actu, vt paret: nec habitu, quia si de eo cogitasset, nõ se obligasset. ¶ Et quartò intelligitur, si seruetur mihi fides seu ꝓmissum. extra eo. peruenit. Et ob hoc dicit Bartol. in l. si cum venerit. ff. pro soc. ꝙ si promisi nõ diuidere societatẽ, intelligitur si seruetur mihi promissum. Et addit ꝙ ista conuentio habet etiã istam conditionẽ, nisi socius sit rixosus vel molestus: quod est vtile ad q. ꝙ pupillus prouocare nõ potest sociũ ad diuisionem. l. si pupillorum. ff. de reb. eo. quod intelligitur, nisi habeat sociũ odiosum vel molestũ. Et hoc etiã facit ad testatores, qui sæpe apponũt in testamẽto ꝙ fratres diuidere nõ possint: quia intelligitur sub dictis cõditionib⁹. Quãdo autẽ huiusmodi promissiones obligẽt, vide Iuramentũ iiij. §. xiij. ¶ Et quintò intelligitur, si res sit honesta & possibilis. d. c. quẽadmodũ. & c. Quintauallis. extra eod. ¶ Et sextò, si facultas subiit. extra eo. querelã. & c. breui. vbi habetur ꝙ difficultas excusat à piurio: licet secũdũ gl. ibi nõ liberet à pœna cõuentionali. ¶ Septimò, si iurauerit mihi reddere pecuniã spe futuræ numerationis: subintelligitur, si ego tibi numerauero. C. de nõ nume. pecu. l indubitati. ¶ Et octauò, si iurauit dare dotẽ: intelligitur, si nuptiæ fuerint subsecutæ. ff. de in. do. l. stipulationẽ. ¶ Et nonò si iurauit stare præceptis alicuius, intelligitur si nõ præcipiatur quid immoderatũ à superiore vel arbitro: vt exhæredare filios, vel vxorẽ repellere. d. c. Quintauallis. vel curiã principis nõ intrare, si erat cõsiliarius vel aduocatus: extra eo. veniens. Pro hoc facit, quia iuramentũ nõ extẽditur ad verisimiliter nõ cogitata: vt in d. c. quẽadmodũ. nec obligat vltra cõsensum. facit d. c. Quintauallis. & d. c. veniẽs. & no. Pan. in c. cũ gratia. de cõmo. ¶ Et decimò, si iurauit tibi reddere cẽtũ libras vsq; ad certũ tẽpus: subintelligitur nisi iudex interdicat: ar. extra de cẽsi. significauit. ¶ Et vndecimò, si iurauit tibi reddere granũ aut vinũ & huiusmodi, intelligitur eiusdem bonitatis. ff. si cer. pe. l. cũ quid. ¶ Et duodecimò, cùm quis iurat factũ alterius: subintelligitur ꝙ ad hoc perficiendũ bona fide laborabit. de spõ. ex literis. el ij. ¶ Et decimotertiò, si iurauit tibi fidelitatẽ, aut ꝙ nõ ero tibi cõtrarius: subintelligitur, nisi ius meũ vel meorũ petẽdo vel defendendo. extra eo. petitio. ¶ Et decimoquartò, si vir & mulier iurẽt cõtrahere: subintelligitur, nisi alteri accidat quid turpe, & huiusmodi, vt dictũ est: vel nisi ex mutuo cõsensu inuicẽ se absoluãt. de spon. c. ij. ¶ Et decimoquinto, si iuro tibi tanquã regi vel episcopo: intelligitur si nõ deponaris: quia te deposito nõ obligor. Et idem videtur si tu tãquam episcopus iures mihi restituere pecuniã quã mutuauit: quia depositus non teneberis. quod limita, si in vtilitatẽ ecclesiæ pecunia versa est. xv. q. vj. alius. ¶ Et decimosextò, si iuro

facta

Universidad de Deusto
Biblioteca

facta pace cum aliquo de non offendendo: restringitur ad offensam ratione inimicitiæ præteritæ, nõ ad nouã ex post facto insurgentẽ, secundum Bart. in l. aut facta. ff. de pœ. & sequitur Pan. in c. cum inter. de renuntiatio. ¶ Decimoseptimò, si quis renũtiauit cum iuramẽto iuri quod habet, vel habere iperat, aut potest in aliqua re, non extẽditur ad ius superueniens ex noua causa vel spe, secundũ Panor. in d. c. cum inter. ¶ Et similiter decimooctauò, si quis iurat nõ expellere inquilinum: intelligitur, si soluerit pensionẽ, secũdum Pan. in c. tua nos. de iureiu. ¶ Et decimononò, si pater iurauit non exhæredare filium: intelligitur, nisi crimen ingratitudinis cõmiterit. l. quidã cũ filiũ. ff. de verbo. oblig. ¶ Et vicesimò, secundũ Bart. in l. quæro. §. inter locatorẽ. ff. loca. vbi dicitur q̃ si cõductor prẽterit id, ad quod tenetur ex natura cõtractus, non tenetur ei locatorẽ ex promissione locationis. Dictus §. facit ad omnes cõtractus, in quibus aliquid vltro citróq; promittitur: vt quilibet nõ teneatur seruare quod promisit, si per aduersam partem non seruatur id, propter quod sunt promissa: de quo tit. sequenti. §. j. Vnde si vir iurauit nõ dimittere vxorẽ: intelligitur, nisi faciat contra legem coniugũ. & si promisit dotẽ, dimittere potest si nõ soluit, iuxta no. in c. vestras. de do. post diũor. restit. ¶ Sciendũ tamen est q̃ speciales cõditiones nõ subintelliguntur in iuramẽto, si non exprimantur, quãuis mente cõcipiantur. xxxij. q. vlti. nisi vbi lex exprimit aliqd agi tacite inter cõtrahentes: quia tũc pro expresso habetur. d. l. cum quid. ¶ Secũdò quæritur generaliter, †quomodo iuramentum interpretandũ sit? Et pro fundamento adduco duo dicta sancti Thom. nam ij. ij. q. lxxxix. art. vij ad quartum, dicit q̃ iurans sine dolo, obligatur secundum intentionem iurantis: iurans verò cum dolo, secundũ sanum intellectum eius cui iuratur. In tertio verò, distin. xxxix. q. j. arti. iij. q. iij. dicit q̃ iurans sine dolo, in foro conscientiæ non obligatur, nisi secundũ suam intẽtionem: sed in foro contentioso vbi intentio ignoratur, obligatur secundum quod verba cõmuniter accipi solẽt. hęc ille: cuius verba intelliguntur de iuramento promissorio: quia in assertorio nõ cadit obligatio. ¶ Ad quæstionẽ igitur dicit Inn. in c. veniens. de iureiur. q̃ iuramentũ generaliter præstitũ pro obedientia præstãda mandatis, interpretatur sic vt non extendatur nisi ad ea, de quibus cogitatũ est, vel debuit meritò cogitari: vt in c. Quintauallis. de iureiur. & de deci. ex multiplici. de resti. spo. audita. xxij. q. ij. ne quis. Alii tamẽ dicũt q̃ interpretatur generaliter, nisi sit contra prius iuramentum: vt in d. c. veniens. vel cõtra ius: vt in d. c. Quintauallis. vel cõtra præsumptionẽ cõmunẽ q̃ si hoc mãdari credidisset, nunquam iurasset, ar. c. petitio. de iureiu. Sed primum est verũ in foro animę: quia iuramentũ promissoriũ factum bona fide & sine dolo, trahit obligationẽ ab intentione iurãtis, & secundũ illam debet interpretari. Secundum verò procedit in foro causarum. ¶ In iuramẽto verò determinato super aliquo particulari, secundũ eundẽ Inn. vbi ꝛ. interpretatur in foro animæ secundũ intentionẽ iurantis extra eo. venientes. & c. ad nostrã. el ij. In iudicio verò interpretabitur secundũ iura extra eo. venientes. facit c. humanæ aures. xxij. q. v. quod quidẽ dictũ quantũ ad forũ animæ procedit, quantũ ad personam priuatam exigẽtem inique, id est, vi, & quantũ ad iudicem exigentem similiter inique. Vnde secundũ Ro. quem sequitur Asten. cum vir exigit ab vxore iuramentũ super adulterio: qa iniquè agit, potẽrit iurare quod est verum secundũ suam intẽtionem, licet sit falsum secundũ intellectum audientis. & secũdum Ric. in iiij. dist. xvij. circa literã, obstetrices nõ peccassent, licet non respondissent ad intentionẽ Pharaonis: quia nõ fuit ei data authoritas ad aliquid agendũ contra Deum. Et similiter cum iuramento ab aliquo aliquid exigitur, quod sine peccato præstare non potest, cum iurat illud facere, potest habere intentionẽ faciendi quantũ potẽrit sine peccato: sicut mulier habens impedimentũ excõmunicata: quia nõ potest probare: cum in mortis articulo oporteat eam iurare de stando cum viro, debet intelligere quantũ potẽrit sine peccato: & nõ stando, nõ periurabit: vt no. in c. literas. de resti. spo. ¶ Si verò is, qui exigit, sit iudex in bona fide exigẽs in casu licito secundũ ordinẽ iuris: tunc habet locũ illud xxij. q. v. quacunq; arte verborum quis iuret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit: & scienter nõ iurans secundũ intentionem exigẽtis peccat mortaliter, & est periurus: & implere tenetur sicut ille intellexit. ¶ Si verò exigẽs sit persona priuata, quæ nõ exigat vi aut inique: tunc distinguo. Nam aut iurãs est in dolo, & malitiosè iurat, & exigẽs in bona fide: & tunc interpretabitur secundũ intentionẽ sanã recipientis: & alius fuit periurus. ar. d. c. quacunq;. Nec obstãt quod votũ dolosum non obligat: quia votũ fit Deo proprie, sed iuramentũ homini: & rursus obligatio in voto cõtrahitur per intentionẽ: in iuramẽto verò per deliberatã verborũm attestationẽ. Aut ecõuerso exigens est in dolo, & iurãs in bona fide: & sic interpretabitur secundũ intentionẽ iurantis: quia in ea fundatur obligatio in iuramẽto voluntario: & fraus ac dolus nemini debent patrocinari. de rescrip. ex tenore. Et iuxta hæc intellige quæ dicit S. Thom. i. ij. q. lxxxix. arti. vij. ad quartũ. & tertio vbi ſ. Si verò vterq; fuit in bona fide, sed vnus vno & alius alio modo intelligebat: sic in foro animæ interpretabitur secundũ intentionẽ iurantis: vt no. in §. ex his omnibus colligitur. xxij. q v. in foro autẽ cõtentioso stabitur verbis. de ſponſ. ex literis. quæ si duplicẽ habeãt intellectũ, in stipulationibus, & aliis contractibus, contra stipulantẽ & vendentẽ interpretabitur. l. inter stipulantẽ. §. j. ff. de verb. obl. & l. Labeo. l. j. ff. de contrahen. emp. In iudiciis verò in principio pro actore: in medio pro vtroq;: in fine pro reo interpretabitur. de probat. ex literis. vt eccle. be. c. vt nostrũ. In delictis autẽ cõtra delinquentẽ, nisi aliud appareat. de prę ſũm. c. j. ¶ Licet autem omnia recitata in hoc §. dicta sint à Doctoribus. de iuramẽto promissorio principaliter: tamen etiã vera sunt in assertorio, vt patet per exemplũ & dictũ Rod. & Asten. excepto q̃ nõ videtur distinguendũ vtrum iuramentũ fiat super re generali aut particulari: sed solum vtrum exigatur inique: puta à iudice vel superiore cõtra iura: à particulari autem vi: & tunc dic vt dictũ est. Et adde q̃ etiã si priuatus non exigat vi iuramentũ, sed sponte offeratur, secundum aliquos nõ est iurandũ dolosè: quia hoc est vti iuramento ad alium finem quàm sit inuentũ: quia hoc est vti ad fallendum, & inuentum est ad certificandu. Si autẽ exigat quidem, sed nõ vi, sed deprecatiue: licitũ est iurare cautelosè: non ad fallendum, sed ad occultandũ, quæ non expedit reuelare. ¶ Ex quibus patet q̃ religiosi in materia pestis iurantes ad portas ciuitatũ dolosè & sophisticè, deierat: quia illud iuramentũ seu testimonium suæ conscientiæ, quod idem est, exigitur quidẽ ab eo qui non est superior, sed nõ exigitur violenter cõminando, nec ipsi violẽter iurat, sed coguntur solùm ex suppositione si volũt iurare: vnde illi licite hoc exigunt, & illi tenẽtur iurare ad intentionẽ sanã eorum propinquam vel remotam, quę est principaliter ad quã propinqua ordinatur. Quod idem dico, quia aliquando tales officiales credunt aliquẽ locum esse pestilentem, qui non

non est: quia tunc nõ credo periurare iurantem cautelosè: quia iurat ad intentionẽ prædictorũ remotam, quæ est scire an fuerit in tali loco infecto. Et idẽ si quis fuit quidẽ in tali loco infecto, sed nõ sic vt potuerit infici: vt quia nõ erat aer corruptus, & transiuit celeriter in equo? Et generaliter idem est quoties tales officiales cõcederent, aut concedere deberent ingressum, si scirent veritatẽ. ¶ Tertiò quæritur,
3 †vtrum iuramentũ præstitũ in materia iuris ad iuris limites restringatur? Et dicit Pan. in c. tua nos. de eccle. ædi. q̃ sic: ita q̃ recipit omnes limitationes & restrictiones quas recipit illud ius. Facit text. in l. fi. C. de cõdi. inde. & l. fi. C. qui satisf. cog. & not. per Inn. & gl. in c. per tuas. de arbi. vbi dicit q̃ cũ quis iurat stare sententiæ arbitri sub certa pœna, nõ obligatur nisi vel parere sententiæ vel soluere pœnam: ideoq; sufficit si pœnam soluit. Similiter si iurauit nõ sub pœna: quia tenetur vel seruare sententiã vel ad interesse. ff. de arbi. l. diẽ. §. fi. quia intelligitur ista clausula: ego parebo sententiæ, vel soluã pœnã, cũ iste intellectus sit sibi datus à iure. Pan. autem in c. Quintauallis. de iureiur. dicit hoc verũ in sentẽtia arbitri, non autem arbitratoris: quia in tali sentẽtia nõ est datus talis intellectus. Itẽ pro hoc facit Inn. in c. cùm omnes. de cõstit. dicẽs q̃ prælatus qui iurauit nõ alienare bona ecclesiæ, potest nihilo minus alienare in causa necessaria: vt in c. ij. de ecc. ædi. & etiã vtili, cũ in hoc casu necessitas & vtilitas æquiparẽtur à iure. xij. q. ij. sine exceptione. & sic iuramentũ intelligitur de alienatione illicita solùm. Facit c. petitio. de iureiur. vbi iurãs nõ esse contra aliquẽ, intelligitur illicitè: se cus legitimè, etiã pro vtilitate propria. Facit etiã c. ex parte tua. de eler. nõ resi. vbi iurans residere in ecclesia, potest iuramento non obstante se absentare pro necessitate vel vtilitate ecclesiæ. Facit etiam quod no. in c. prout nobis. de dolo. vbi is qui iurauit parere mãdatis ecclesiæ vel iudicis, si se grauatum sentit, potest appellare: quia iuramentũ nõ se extẽdit ad hoc, quãdo est generaliter latũ. Et quod no. in c. ex tenore. de sen. exc. vbi tenet idem Pan. q̃ etiã ex causa noua superueniente: vel si erat prius, erat occulta: poterit ille, qui iurauit, respondere corã aliquo iudice, nõ obstãte iuramẽto generali, illũ recusare. Nec obstat prædictis quod iuramentũ habet clausulã aut vim clausulæ, si nõ valet quod ago vt ago, valeat quantũ potest: vt in c. quanto. & in c. ad nostrã. el iij. de iureiur. no. in l. cum pater. §. filius mattẽ. ff. de leg. ij. & per Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuſ. & in l. sciendũ. ff. de verb. oblig. & cõsequenter debet aliquid operari: quod nõ faceret si prædicta essent vera. Dicitur enim q̃ aliquid operatur: quia adiicit vinculũ, & strictius ligat iurantẽ: & quandoq; accumulat forũ foro: vt in c. fi. de for. cõpe. lib. vj. In casu autem vbi nihil aut parũ operaretur, verum est q̃ habet vim illius clausulæ: sed hoc nõ est in casibus prædictis: quia strictius stringit, & ideo sufficit. Facit etiã pro prædictis quod not. do. Ant. in c. ex literis. el ij. de spõ. & sequitur ibidẽ Pan. q̃ sicut æquitas prætoria facit vt in stipulationibus prætoriis promittendo factũ alienũ in dubio interpretetur promissurum se facturũ & curaturũ, quantũ in eo est: vt in l. quoties. ff. de verb. obl. ita æquitas iuris canonici hoc inducit in materia canonica: vt patet in d. c. ex literis. & in glo. ibidem vbi parentes qui iurãt sponsalia pro filiis, nõ peccant, licet nõ sequantur, nõ ex eorũ defectu: quia illud iuramentũ intelligitur, quantũ in eis est se facturos. Facit etiã quod no. Pan. in c. cùm clerici. de verb. sig. vbi dicit q̃ iuramentũ generaliter præstitũ, debet restringi quantũ potest, vt minus obliget iurantẽ: quia vbi tractatur de obligatione, est facienda stricta interpretatio. alleg. c. ad nostrã. el iij. de iureiurã. & c. j. eo. tit. lib. vj. & l. quicquid adstringendæ. ff. de ver. obli.

Et in c. quemadmodũ. dicit idem Pan. q̃ iuramentum in aliquo contractu recipit omnes conditiones & limitationes & subauditiones, quas habet ille contractus: & similiter si apponitur in alia dispositione vel obligatione: quia regulatur ab illa. & facit pro hoc l. fi. C. de non nu. pecu. & no. per Bar. in l. si societatẽ. §. arbitrorũ. ff. pro soc. quæ no. quia faciũt ad multa, vt §. priori dictũ est. ¶ Quartò quæritur, †quomodo interpretetur, si prælatus iurauit nõ alienare bona ecclesiæ sine licentia papæ aut superioris? Et dicit Pan. in d. c. tua nos. q̃ interpretabitur vt alienare nõ possit sine licẽtia: quia de significato huius verbi, licẽtia, est q̃ debet primò peti etiã in casu licito, quasi prælatus reseruet in se cognitionẽ, vtrũ casus sit licitus an non. Pro quo facit in simili c. licet. de regula. Item quia si intelligeretur de illicita alienatione solum, iuramẽtum nihil valeret: quia nec cũ licentia superioris fieri posset: & consequenter oportet q̃ intelligatur de omni licita. concor. Io. And. post Hosti. in c. j. de his quæ fiunt à prælat. Non obstante tamen iuramento imminente necessitate vrgenti posset alienare si superior adiri nõ posset, argu. in l. tutor qui repertoriũ. ff. de admi. tut. vbi ex causa necessitatis potest tutor inuentario nõ facto administrare bona pupilli: quod aljàs necessitate cessante nõ potest. Facit quod not. Ioan. xij. q. ij. c. sine exceptione. & c. placuit. Hug. & Arch. ead. q. & Io. de Fanco. in cle. j. de reb. eccle. nõ alie. vbi dicit in casu illius clemen. alienationẽ posse fieri impunè, si necessitas non patitur tãtam dilationẽ. & tenuit Pan. in disputatione, quæ incipit, condemnatus. & sequitur Card. in d. clem. j. & Pan. in c. fi. de eccl. ædific. quod no. pro religiosis habentibus prælatos in remotis. ¶ Quintò quæritur, †vtrum iuramentũ illius ꝛ
qui iurauit aliquã accipere, interpretandũ sit vt possit intrare religionẽ? Et dicit Pan. in c. cõmissum. de spon. secũdum vnã lect. quæ sibi placet, q̃ sic: & ideo interpretatur q̃ eam accipiet, nisi ingrediatur religionem. Nec obstat q̃ vt contrahat ibi cõsulitur, & postea ingrediatur: quia istud fit propter vulgi opinionẽ, ne appareat periurus, cũ in veritate non sit. Si verò dicatur, quomodo inuenitur ista interpretatio? dico q̃ subintelligitur, nisi moriatur ciuiliter. vel dic quod habetur in c. peruenit. el ij. de iureiur. vbi dicitur q̃ promissum nõ infringit, qui in melius cõmutat. vel dic q̃ sicut non valet iuramentũ non faciendi aliquod bonum, sic nõ valet iuramentũ faciendi bonũ melioris impeditiuũ. ¶ Sextò quæritur, †vtrũ interpretabitur iuramen- 6
tum vt locũ habeat in casu ficto? Et dicit Pan. in c. ex parte. el ij. de cler. nõ resi. q̃ si iuramentũ non tendit in aliquã læsionẽ illius qui iurauit, & facit ad bonũ illius cui præstitũ est: tunc subest causa largè interpretãdi: vt in d. c. ex parte. vbi ille qui iurauit residere, si se absentat pro necessitate ecclesiæ, habetur pro residẽte. Si verò iuramenti obseruantia tendit in dãnum illius cui fit, licet respiciat vtilitatem alterius tantùm, tunc nõ verificatur in casu ficto. quod probatur secundũ cõmunẽ lect. in c. ad nostrã. el j. de iureiur. vbi dicitur q̃ iuramentũ debet seruari in casu specifico, & nõ in casu ficto. Nam ibi tenent Inn & Io. And. q̃ si debitor iurauerat nõ molestare creditorẽ super pignore donec soluisset sibi debitũ, non sufficit q̃ creditori sit satisfactum ex fructibus pignoris: sed oportet primò q̃ fiat realis solutio debiti, licet fictè soluerit, ex quo percepit debitũ ex fructibus pignoris. Facit l. Lucius. ff. de cõdi. & demõ. vbi no. q̃ conditio fieri debet in forma specifica. Bart. tamen in l. amplius. ff. rem rat. habe. determinat contrariũ in isto casu: quia iussus dare seu soluere, implet cõditionem compen-

sando

Universidad de Deusto
Biblioteca

sando, l. si peculiū. §. j. ff. de statu lib. Item impeditus iusta de causa facere quod promisit nō est periurus. l. fi. ff. qui satisda. cog. & c. significante. de pigno. Si autem tibi nō soluo, quia tu mihi non soluis, facto tuo impedior: & consequenter non ero periurus. Et hæc opinio mihi videtur de iure verior, nec esse cōtra casum d. c. ad nostram. quia iste debitor certat de dīno vitando, & creditor nullū damnum habet: & ideo habebit locum fictus intellectus in tali casu. Et sic procedit opinio Bar. & d. c. ad nostrā. nō probat contrarium: quia secundū Io. And. ibi. ex forma iuramenti requirebatur numeratio pecuniæ. ¶ Septimò quæritur, vtrū inferior papa possit interpretari iuramētū? Et dicit Spect. tit. de leg. ꝙ sic, quando dubitatur de validitate eius. Quod autem in c. venerabilem. de elect. videtur contrarium dici, dicit dupliciter habere locum. Primò quando proceditur in arduo negotio, & inter magnas personas. Secūdò quando vult dare licentiam contraueniendi sine commutatione in aliud. Et sic hoc potest episcopus, & qui eius habet authoritatem. De periurio infrà suo loco.

Rursus de Iuramento quartò quantum ad virtutem obligatoriam.

1 *Iuramentum promissorium priuati an sit semper obligatorium.*
2 *Iuramentum vniuersitatis an semper & quomodo liget.*
3 *Iurans alicui subiectionem, an successoribus teneatur, & an successores teneantur.*
4 *Iuramentum Pagani per falsos deos an obliget eum.*
5 *Obligatio quæ sit maior, voti aut iuramenti.*
6 *Iurans in genere an obligetur ad speciem.*
7 *Iuramentum metu extortum an sit obligatorium.*
8 *Iuramentum dolo extortum an sit obligatorium.*
9 *Iuramentum factum ex impetu iracundiæ an obliget.*
10 *Iuramentum vergens in dispendium corporis an obliget.*
11 *Iuramentum contra bonos mores naturales an obliget.*
12 *Iuramentum secundum contrarium primo an obliget.*
13 *Iuramentum an sit frangenti fidem seruandum.*
14 *Iuramentum non obligat contra mandatum legis vel superioris.*
15 *Iuramentum an obliget in alterius præiudicium.*
16 *Iuramentum contra legem positiuam aut statutum an obliget.*
17 *Iuramentum an obliget in contractu simulato.*
18 *Iuramentum an obliget, vbi superuenit difficultas magna.*
19 *Iuramentum non obligat, vbi est dolus.*
20 *Iuramentum non obligat, quando in melius commutatur.*
21 *Iuramentum ad factum an obliget.*
22 *Iuramentum conditionale vel ob causam, an obliget.*
23 *Iurans seruare statuta, an teneatur ad futura.*
24 *Iurans se certo loco obsidem fore, si ibi non habet victum, an teneatur.*
25 *Iurans se soluere certo termino vel loco, an impedimēto excusetur.*
26 *Iurans redire ad carceres, an teneatur.*
27 *Iurans soluere an obiiciat compensationem.*
28 *Iuramentum an impediat secreti reuelationem.*
29 *Iurans non fideiubere, quando fideiubeat.*
30 *Iuramentum puellæ quod dote contenta non habebit regressum ad bona paterna an obliget.*
31 *Iuramenti & simplicis loquelæ an sit coram Deo differentia.*

IVRAMENTVM quartò considerandum est, inquantum est promissorium, habens vim obligandi ad aliquid faciendum aut omittendū, quæ quidem obligatio, secūdum San. Tho. vbi suprà, non habet locum in iuramento, quod non est de fiendo per nos vel omittendo, sed de præterito aut præsenti: neque in assertorio de futuro per alias causas fiendo, vt quòd eras erit pluuia: sed solùm in his quæ sunt
2 fienda per iurantem. ¶ Primò igitur quæritur, †vtrum iuramentum promissoriū priuati sit semper obligatoriū? Et dicit Sanct. Tho. ij. ij. q. lxxxix. quòd sic: nisi vergat in peiorem exitum. quod quidē tripliciter in genere contingit, vt colligitur ab eo ibi. artic. vij. ad secundum. Primò quia iurat quis facere aliquid secūdum se malū, puta fornicari: quo casu malum est iurare & seruare iuramentū. Secundò, quia iuratur aliquid maioris boni impeditiuum: puta non ingredi religionem: quo casu peccatū est iurare, quia ponītur obex Spiritui sancto: sed non est peccatū seruare iuramentum, licet sit melius non seruare. Tertiò, quia nouiter aliquid emergit faciens esse illicitū seruare iuramentum, quod à principio sanè intellectū potuit esse licitum, vt patet in iuramento hæredis. Sed Archi. in c. si aliquid. xxij. q. iiij. & Pan. in c. si verò. de iureiur. magis particularizant. Ex quibus habetur ꝙ iurans aliquid se facturum, obligatur ad illud, nisi primò vergat in interitum salutis spiritualis: quia scilicet est aliquid mortale animæ. vel secūdò nisi vergat in interitum salutis corporalis: quia scilicet est aliquid mortale corpori. vel tertiò nisi vergat in dispendiū salutis æternæ seu spiritualis: quia scilicet est aliquid veniale quasi disponens ad mortale: & consequenter ad interitum. vel quartò nisi vergat in peiorem exitum. ¶ Et hic quartus casus est multū generalis, sub quo San. Tho. omnes compræhendit, & illū diuidit in tres, vt dictum est. Sed secundum Archid. in d. c. si aliquid. & gloss. Rayn. hoc est sex modis. ¶ Primò, quando iuratur aliquid quod est mortale. ¶ Secundò, quādo iuratur aliquid in se veniale. ¶ Tertiò, quādo iuratur aliquid ex se indifferens, quod tamen ex circunstantia efficitur veniale aut mortale: vt nō esse negotiatorem, vel militē, vel non recipere fundū à tali domino: quia dato casu, in quo quis viuere nequeat, nisi veniat cōtra iuramētum, illud seruare nō tenetur: quia si à principio fuisset iste casus, iuramentū fuisset temerarium. vnde cōtrauenire potest propria authoritate. ¶ Quartò, eū iuramētum excludit opus faciendū ex charitate: vt quando quis iurat ꝙ nihil ex charitate dabit tali: quia nō est verisimile quòd Deus, qui mandat opera charitatis, acceptet talia iuramenta, quæ non debent esse vinculū iniquitatis, extra eo. quanto. ¶ Quintò, cùm excludit opus de genere bonorū, vt cum quis iurat ꝙ nō erit episcopus vel religiosus, vel nō ieiunabit pro suis peccatis, & huiusmodi: quæ quidē iuramenta, cum scilicet non iuratur, veniale aut mortale, Hug. xxij. q. xliiij. in prin. notauit esse seruāda: & idē Gratianus eadem q. §. vlt. sed Arch. in c. Florentinū. dist. lxxxv. post beat. Th. ij. ij. q. lxxix. hoc reprobat nō obstāte dicto text. per quem ab episcopatu repellitur qui iurauit ꝙ non erit episcopus, quia hoc nō est quia teneat iuramentum, sed quia peccauit mortaliter iurando cōtra secundam partē iustitiæ, scilicet fac bonū: sicut si iurasset cōtra primā, scilicet declina à malo. ¶ Sextò, eū excludit opus indifferens pro Deo vel proximo pia intentione faciēdum: vt ꝙ non loquetur Martino: vel nō intrabit domū eius, & huiusmodi. vnde secundum San. Th. in quoli. xij. iurans ꝙ non cōmunicabit aliquod experimentū, peccat, nec tenetur seruare iuramentū, nisi quādo docens est præsens, & vult illo vti. ¶ Sed pro his sciendū est ꝙ primus quidem, id est, iurās de mortali, peccat mortaliter iurando & seruando, secundus autē, id est, iurans de veniali, peccat venialiter iurādo, vt 5. Iuramētum. ij. §. vij. seruādo autē iuramentū secundū Hug. peccat mortaliter, quia facit cōtra c. in malis. xxij. q. iiij. Sed melius dicta Ro. ꝙ solùm venialiter. & ratio, quia nō est hoc tale ratione operis, vt patet: nec ratione obseruationis iuramēti: quia illa nō est de se mala, nec cōsequenter aggrauat. Sum-

autem

autem Ang. dicit esse veniale, quando simpliciter committitur veniale: mortale verò quando quis ideo cōmitteret veniale, quia iurauit, quia nomē Dei assumit in malū: sed male: quia illa intētio nō aggrauat, sed alleuiat, cū veniat ex reuerētia Dei: nec tunc assumit nomē ad malum, sed quando iurauit: & tamen etiam tunc non peccauit mortaliter, vt dictum est: quia res est modica. ¶ Circa hoc autē sic dicit Archid. *Si* quod iuratur est illicitum & veniale de se, vt bibere quater, quod est nimis, iurāti seruare iuramentum est veniale: & similiter si quod iuratur est aliquid indifferens, vt ire ad villā, vel aliquod licitū in se vel vtile alteri, nullius tamē vel paruissimæ importantiæ: vt verberare filiū, vel dare aliquid paruū, vt pomū, & huiusmodi: non seruare tale iuramentū non videtur mortale, quāuis iurans intenderet seruare. Si autē quod iuratur est licitū, & alicuius importantiæ, vt dare pecuniā ex contractu vel dono, vel ingredi religionem: si iurans intendebat nō seruare, est mortale: quia mentitur, & tenetur implere, si potest in foro iudiciali tantum secundū aliquos, vel etiā in conscientia secundū alios, quod est tutius, & consulendū secundum Archi. *Si* verò intendebat seruare, obligatur, sed implere non tenetur, si nō
2 potest vel eo modo quo nō potest. ¶ Secūdò q̄ritur, †vtrū semper & quomodo obliget iuramētū collegii vel vniuersitatis vel societatis? Et dico multa. ¶ Primū. Quādo vniuersitas alicuius ciuitatis vel collegii iuramēto se obligauit, & iurātes iam sunt mortui: successores illud iuramentū non seruantes nō sunt periuri, secundum Ray. & S. Tho. ij. ij. q. xcviij. quia obligatio iuramenti est personalis, & nō trāsit ex parte iurātis ad successores: quantū ad periurium, infrà §. seq. tenētur tamē ex quadam fidelitate illud implere. extra eo. veritatis. & de vsur. tua. Ex parte verò eius, cui iuratur, transgreditur personam. vnde promittens obedientiā prælato & successoribus, nō tenetur denuò promittere successori: qa est ei obligatus sicut antecessori cui ꝓmisit. Quod tamē fallit in liberto, qui tenetur professionē facere intra annū nouo patrono. xij. q. ij. lōginquitate. & c. sæpe fit. no. Inno. & Ber. in d. c. veritatis. ¶ Secundū. Si multitudo iurauit aliquid facere vel non facere, secundum Veruec. tenetur quilibet obseruare, si absolutè & in omnē euentū iuratū est. Si verò sub conditione ob determinatā causam, puta si alii seruarēt, & huiusmodi: nō tenetur quis nisi extāte cōditione, arg. de cōdi. appos. verū. extra eo. peruenit. Vnde si omnes alii vel plures nō seruant: hoc casu alii videntur absoluti. Si verò pauci sunt qui nō seruāt, recurrendum est ad intentionem iurantium. Videlicet ꝙ si intendebāt ꝙ quocunq; non obseruante ipsi non tenerentur, aut solū si multi essent illi qui non seruarent: & si de intentione nescitur, tutius est seruare. vbi autē nullam cōditionem habebat in mente, vel dubitatur an fuerit simplex vel sub conditione, distinguit. Nam si iuramentum spectet tantū ad cōmodum iurantiū: & medietas vel maior pars non seruat, & hoc vergit in damnū seruantiū & lucrum non seruantiū, benignè interpretandū est ꝙ alii non tenentur. sed si seruātes nullū damnum patiuntur, non est tutum cōtrauenire: sed denuntient prælato, vt cogat seruare, vel sibi inuicem remittere. Si verò concernit commodum aliorum, nō possunt sibi remittere, aut aliis non seruantibus nō seruare, sine periurio, si simpliciter iurarunt: & si dubitant an simpliciter vel sub cōditione iurarūt, dimittāt incertū, scilicet non seruare, & seruēt quod certū est. hæc ex illo. Sed adde ꝙ si ista nō obseruatio aliquorū talem reddit casum, ꝙ si à principio talis fuisset, non iurassent, nō tenentur: vt patet ex dictis ti. prio
re §. j. conditione tertia. j. Iuramentum. v. §. x. ¶ Tertium.

Quando singulares personæ firmant iuramēto statuta collegii, sublatis statutis per ipsam vniuersitatē non obligat iuramētum, secundū Io. An. in c. j. de his quæ fi. à ma. par. ca. Sed Pan. in c. dilecto. de præb. egregie distinguit. Nā si singulares de collegio iurāt vt singulares, vera est opi. Io. And. sicut si statuto cauetur vt nullus det vocē nisi matriculatus: aut ꝙ nullus vadat de nocte: & iurauerunt singuli seruare: quia hoc concernit obseruantiam singulorū, si collegium tollat statutum, nō peccabunt cōtra aueniētes: quia iuramentum erat statuto accessorium: & remoto principali, remouetur accessoriū. Si verò iuramētū adstringit eos ad obseruantiā, vt collegialiter: sic sine periurio contrauenire non possunt etiā collegialiter, causa rationabili non subsistēte. Exēplū, vt in d. c. dilecto. de canonicis iurantibus vt etiam collegialiter non recipiant canonicos: quia non est dubiū ꝙ vt singuli non possunt. Aduerte tamē ꝙ si statuentes vel eorum successores veniunt scienter contra statutum, videntur illud tollere etiā vnico actu, scilicet collegiali, secundum Pan. & Host. & Io. An. Aduerte etiā ꝙ in eo casu quo nō possunt contrauenire collegialiter: intelligitur nisi ꝓpter fauorem publicum, quia hoc intelligitur exceptum, vt not. Pan. ibi. Et secundū prædicta intelligē gl. in c. in his. xj. distin. Aduerte etiam ꝙ in casu eodem ex causa possent contrauenire aliquādo authoritate propria vel superioris, iuxta dicenda j. tit. seq. per totum. ¶ Quartum. Singuli de collegio vel vniuersitate qui iurarunt seruare multa contenta in suis statutis, an sint periuri contrauēniendo. Pan. in cle. j. de regu. distinguit. Nam si iurarunt seruare statuta si contraueniunt collegialiter, non incidunt in periurium, quia tollūt statutū, & consequenter tollitur iuramentū statuto accessoriū. quod limita vt particula priore dictū est. Si verò iurauerūt seruare contēta in statuto, incidunt in periuriū veniēdo cōtra sine causa rationabili. Quod quidē Pan. in d. c. dilecto. intelligit quādo iurauerūt seruare contēta in statuto nulla habita mentione de statuto: vt puta, si dixerūt: iuramus non recipere aliquē, qui nō sit graduatus: secus si addidissent, sicut cōtinetur in statuto: quia hoc casu videtur iurasse seruare statutū. Et idem sentit Car. in d. clem. j. Ioan. autem de Lig. in d. cle. j. dicit ꝙ in primo membro, id est, quando iurauerunt seruare statuta, cōtraueniēdo etiam collegialiter incidunt in periuriū. Tu verò die distinguendo cū Pan. vt particula priore. ¶ Quintū. Si autē talia statuta essent cōfirmata ab episcopis aut principibus ciuitatū vel terrarum, possunt inferiores indistinctē cōtrauenire dicto modo, secundū Bart. in l. omniū. C. de testa. & in l. oēs populi. ff. de iust. & iu. Sed Bal. in d. l. omniū. tenet ꝙ non. Pan. autē in c. cū accessissent. de consti. concordat: quia primum est verū si statutum cōcernit principaliter fauorē statuentiū. facit c. pro illorum. de præbē. etiam si statutū contineat talem materiam, quod non valuisset sine superiore: vt idem Pan. no. in c. cum M. de consti. quia confirmatio habet vim priuilegii, cui statuentes tanquam priuilegio possunt renuntiare. Si verò concernat fauorem aliorum vel bonum publicum, sic verū est secundum: quia superior confirmando videtur suā facere dispositionē: quia omnia nostra facimus, quibus authoritatem impartimur. de præbend. si apostolicæ. lib. vj. & l. j. C. de veteri iure enucle. ¶ Sextum. Statuta terrarum non permittentia vinum aliunde allatum vendi in suo territorio, id est, quandiu vinum illius terræ inueniatur tanto vel tanto pretio venale, etiam si sint iuramento firmata, non sunt obseruanda, secundum Monald, quia illicita sunt ipsa, & iuramenta: cum etiam circunscripto statuto & iuramento talia facere intentione corrupta,

illicitum

illicitũ sit. Secus si aliqua bona intẽtione ad bonum reipublicæ, puta quia ibi sunt vina corruptioni obnoxia, quæ in longũ tempus seruari non possunt: quæ vendi nõ possent, si aliunde portaretur vinũ: & sic terra illa pateretur grauem iacturam. Quomodo autem intelligendum sit quãdo quis iurat seruare statuta vniuersitatis, vide j. §. xxiiij. ¶ Tertiò
3 quæritur, †vtrum iuramentum factũ ab aliquo subdito alicui, obliget eum ad successores eius cui iuratur, aut successorem iurantis. Et ad primũ Archi. post Pan. in c. veritatis. extra eod. dicit quòd aut in iuramento facta est mentio de successoribus: & tunc non cogitur amplius iurare, licet teneatur se recognoscere libertũ seu vasallum vel subditum: de qua recognitione loquitur c. de longinquitate. xij. q. ij. Aut simpliciter fuit præstitũ nulla facta mẽtione de successoribus: & tunc aut fuit præstitum simpliciter personaliter: & tũc secundũ Gof. & Host. cuilibet successori iurare tenetur. facit l. imperialẽ. de. phi. feu. ali. Sed cõtra hoc est d. c. veritatis. & Pan. limitat hoc verum, si fuit præstitũ sub nomine proprio vel appositio aliquo verbo personali: vt promitto tibi. ij. tamen is, cui fuit iuratũ, remouetur à dignitate, nõ tenetur iurans illi amplius ad iuramenti obseruantiã: quia intelligitur præstitũ personæ ratione dignitatis. & de hoc est tex. in c. venerabilẽ. in fi. de elect. Aut fuit præstitũ simpliciter sub nomine dignitatis: & tũc transit ad successores quantũcunq; non fuerit facta mẽtio de successoribus: vt si dixit, promitto obedire episcopo Senensi vel Romano pontifici: quia dignitas ex diuersitate præsidentiũ nõ variatur. xij. q. ij. liberti. de rescrip. si gratiosè. li. vj. & facit c. quoniã abbas. de offi. dele. & quod no. Bar. in l. cẽtesimis. ff. de verb. obli. Ad secundum dicit idem Pan. quòd Host. & communiter Doct. dicunt iuramentũ nõ transire in hæredem vel successorem iurantis, etiã si iurasset pro se & suis successoribus vel hæredibus: quia licet possit quis hæredem obligare temporaliter, imò etiã non faciendo mentionem de hæredibus, pactum regulariter trãsit in eos: spiritualiter tamẽ nõ potest: quia licet sit honestũ vt in spiritualib⁹ obligationibus filius sequatur voluntatẽ patris, non tamẽ est necessãriũ, vt in c. j. de despõ. impu. & i c. ex literis. de spõ. ¶ Quartò quæritur, †vtrũ paganus iurãs per falsos deos nõ cõfessos teneatur? Et dicit Rayn. q; cùm iurauit, peccatũ cõmisit in iurando: sed si modò non obseruat fidem promissam, addit peccatum peccato. Et concordat S. Tho. addens q; licitum est recipere iuramentum eius qui paratus est per falsos deos iurare, non tamẽ licet eum ad hoc inducere. ¶ Quintò quæritur, †quæ obligatio sit maior, voti, vel iuramenti?
5 Et dicit S. Tho. ij. ij. q. lxxxix. quòd votum ex sui ratione est magis obligatorium: quia eius obligatio ex fidelitate causatur, quam debemus Deo: cuius trãsgressio infidelitatem, & cõsequẽter irreuerentiam continet: obligatio verò iuramẽti causatur ex reuerentia, quã debemus ei: ex qua tenemur quòd verificemus id quod per nomẽ eius promittimus: cuius transgressio continet irreuerentiam tantum.
6 ¶ Sextò quæritur, †vtrum iurans aliquid in genere, obligetur ad speciem? Et dicit Hõst. q; cum generalitas obscuritatem pariat, non video cogitasse de his, super quibus specialiter iuraturus non fuissem. Et sic interpretandum est iuramentum secundum intentionem iurantis, quando sine dolo quis iurat. Secus autẽ quando ipse cũ dolo est, & ille, cui iuratur, est sine dolo. Igitur si emergat casus inopinatus, de quo si cogitassem, nullo modo iurassem, non teneor. Satis cõcor. Ray. & Veruec. Sed adde ex Pan. in c. veniens. extra eo. vbi habetur secundũ Inno. quòd si iuramentum fuit generaliter præstitum, nõ extenditur nisi ad ea, de quibus cogitatum est, vel debuit meritò cogitari: extra eo. Quintauallis. vt suprà Iuramentum. iij. §. ij. dictum est. Si verò fuit specialiter præstitum, recipit interpretationem secundum ius in foro contentioso: in pœnitentiali verò secundum intentionem iurantis. & de hoc supra Iuramentum. iij. §. ij. Per hoc autem absoluitur ista quæstio: Quidam clericus iurauit stare mandato episcopi: qui præcepit vt renuntiaret beneficio, & non appellaret. Certe ex quo non erat verisimile quòd de his cogitasset, poterat præcepto non obstante appellare. & ita terminatum fuit per Doct. de Rota. ¶ Septimò q̃ritur, †vtrũ iuramẽtũ per metũ extortũ sit obligatoriũ: puta si deprẽhẽsus à latronibus iurauit se daturũ pecuniã? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundum Ray. si fuit de re licita, est obligatoriũ: secus de illicita. & idem S. Tho. addens q; poterit tũ in iudicio repetere quod soluit, vel denũtiare prælato, qui ex iusta causa huiusmodi obligationẽ poterit relaxare, etiã si cõtrariũ iurasset: quia tale iuramentũ vergeret in deteriorẽ exitũ: cũ sit contra iustitiam publicã. Intelligunt autem quidã, vt Io. Cal. & glo. xv. q. vj. authoritatẽ. q; in foro conscientiæ sit hoc iuramentũ obligatoriũ indistinctẽ. quidam verò, vt Io. And. tenẽt melius, q; sit obligatorium in foro conscientiæ solum si intẽdebat se obligare: sed in foro iudiciali hoc sibi non crederetur. Et hoc sequitur Pan. in c. si verò. eod. ti. & est verius. & q; talis quo ad Deum non indiget absolutione, si non intendebat se obligare: quia Deus iuramẽtum accipit prout ex corde procedit. xxij. q. v. humanæ aures. In foro autem contentioso ecclesiæ, secundũ S. Bonauen. iuramentum coactum non est obligatorium: qua præsumitur q; quis uon iuraverit voluntate implendi. Et ista est etiam opinio S. Tho. scilicet q; obliget in conscientia iuramentum coactum, scilicet si erat intentio se obligandi: non autem in foro contentioso, vt patet in iij. di. xxxix. & iiij. di. xxix. ij. ij. q. lxxxix. ar. vij. ad tertiũ. q. xcviij. iij. ad primũ. Oppositũ videtur tenere Ioã. And. & tenet Pan. ibi, dicens q; iuramentum non debet esse obligatorium, si quis non habuit animũ obligandi se: & sic deberet præsumi: sed ecclesia aliter statuit, ne detur materia allegandi metum, & sic deierandi: cùm frequenter iuramẽtum interueniat in actibus hominum. Sed hoc non bene dicitur: quia si iurauí dare latroni centum aureos intentione non dandi, sed euadendi: in conscientia nõ teneor, secundum eundem Pan. in foro contẽtioso præsumitur q; eo animo iurauerim, vt ipsemet dicit, & consequenter si ecclesia statuit me dare centum: iniquè agit cõtra me ob reuerentiam iuramenti, & sic facit malum vt veniat bonum, contra apostolum Roma. iij. Et præterea, vt dicit S. Tho. in tertio, ei qui vim intulit, scilicet cadentem in constantem virum, non competit actio ex obligatione talis iuramenti. Nec valet dicere possibile esse quòd non eo animo iuraui, sed animo dandi: quia cùm hoc nõ constet, si staret vt darẽ, exponeret se periculo faciendi iniustitiam. Capitulum autem, si vero. & c. verũ. quæ adducit Pan. non probãt in oppositum: quia loquuntur in casu quo iuramentum tenebat ex intentione iurantis, vel saltem cũ hoc erat dubium. Cal. etiam qui adducit S. Tho. pro opinione contraria, eum non vidit in tertio, vbi clarè loquitur. & in ij. ij. vbi eum allegat, non intellexit ad plenum. ¶ Secũdum. Iurando verò talis cum tali animo, scilicet se non obligandi, secundum eũdem Pan. ibi peccauit: quia assumpsit nomen Dei sine effectu: sed veniaIiter si erat homo perfectus: aliàs non peccauit. pro quo facit quod habetur in simili xxij. q. ij. ne quis. Sed ego distinguo: quia si in nullo sensu intẽdebat facere quod iurabat, verè & formaliter deierauit, & peccauit formaliter. Et sic intellige Archi. dicentem q; peccauit mortaliter. facit c. querela. de iureiur. & c. illud. ij. q. v. & quod not. gl. in d. c. authoritatẽ. Si verò in aliquo sensu intendebat facere quod iurabat, licet nõ in sensu eius cui iurabat: vt quia iurauit dare centũ, subaudiendo in animo suo, si debuero: tunc nõ peccat: quia nõ tenetur iurare secũdum intentionẽ eius, cùm non sit suus iudex: sed vtitur simulatione licita, quæ licet: vt in c. vtilẽ. xxij. q. ij. ¶ Tertiũ. Eo casu quo iuramentũ hoc est obligatoriũ, si cõtraueniat qui iurauit ante absolutionẽ à iuramẽto, peccat: & secundum aliquos venialiter tantum, pro eo quod c. verũ. eo. tit. dicit, pro tali transgressione nõ esse imponendam pœnitentiam vt pro mortali. & hoc sequitur Sum. Angel. etiam quando habuit animũ se obligandi: sed Ioan. Cal. S. Tho. Arch. & Arch. & Pan. & Sum. Ros. tenent q; peccet mortaliter. & hoc est indubitatũ: quia deierat. Ad c. autem, verũ. Ioan. Cal. respondet tripliciter. Primò q; loquitur post absolutionem à iuramẽto. sed hoc nõ placet Ioã. And. & bene: quia tũc cum non peccet, nulla est illi imponenda pœnitentia. Secũdò q; procedit in foro iudiciali: secus in pœnitentiali. Tertio, q; non dicit istum nõ peccare mortaliter: sed nõ puniendum tanquã pro mortali, scilicet voluntariè cõmisso: quia metus alleuiat culpã. Et eodem modo videtur respondere Pan. dicens q; si cõstaret ipsum habuisse animũ se obligandi, deberet puniri pro mortali, licet nõ ita acriter sicut si iurasset cõtra iuramentũ liberè præstitũ. & ita restringit d. c. verũ. §. cæterũ. ¶ Quartum. Si fumus in dubio vtrũ habuerit animum se obligandi nécne. dicit Sum. Ang. q; non obligatur ad seruandũ: vt est text. in c. j. quod met. cau. sed illud c. non loquitur quando interuenit iuramentũ in quo, sicut dicit S. Tho. est duplex promissio, scilicet facta homini, quæ nõ est efficax, & facta Deo quæ ligat, quãdo quis intendebat ligari. vnde melius Sum. Ros. post Archi. & Pan. dicit q; tũc propriè loquitur d. c. verum. quia in dubio præsumendum esset q; non habuit animũ se obligãdi: sed quia posset accidere contrariũ, ne ecclesia daret materiã deliberandi, voluit q; in dubio iuramentũ obseruaretur. sed post factũ respectu pœnæ est restringẽdum in mitiorem partem, vt nõ puniatur tanquam pro mortali.
¶ Quintũ. Prædicta intelligenda sunt primò in iuramento promissorio, nõ autem in assertorio: quia in hoc nullus metus excusaret à mortali iurantem falsum. xxxij. q. v. itane. & S. Tho. iij. dist. xxxix. Et secundò intellige de metu cadente in constantẽ virum, secundũ glo. in d. c. verũ. & S. Tho. in iij. dist. xxxix. q. j. ar. iij. q. ij. leuis autem metus nõ
3 excusat. ¶ †Octauò quæritur, vtrũ iuramentũ extortũ dosuper quo præstatur, est aliàs reprobatus, fauore ipsius iurantis tale iuramentũ non est obligatoriũ. & casus est in c. cum cõtingat. à contrario literæ: vbi dicitur q; mulier consentiens alienationi rei dotalis, & iurans nõ cõtrauenire, vbi nõ superuenit dolus nec metus, nõ est audienda, scilicet quo ad relaxationẽ iuramenti, vel annullationẽ contractus. Ergo si interuenit dolus, secus est: quia text. excipit dolũ: & sic etiã in c. ij. de pac. lib. vj. & c. licet. eo. tit. & lib. & in auth. sacraméta puberũ. Et idem dicendũ cum interuenit metus. Ex quo enim talia iuramenta cõtra legẽ sunt, non ligant, nisi sint voluntaria omnino. quod etiam tenet Bar. tutius tamẽ est si petatur absolutio: sed primũ verius. Si verò iuramentũ non venit contra dispositũ à iure, & interuenit dolus: subdistingue. Nam aut tantus est dolus q; excipit mentẽ iurantis: puta, quia cessante dolo nullo modo se obligasset: & tunc nõ ligat iuramentũ: & potest con-

trauenire nulla obstante absolutione. arg. per id quod no. Ioan. And. in c. vnico. de cõmo. Et sic intellige Fed. cõsil. cxciiij. vbi hoc expressè sentit, ponendo terminos in minore xxv. annis, & in muliere seducta à fratribus hereditati paternæ renuntiando, quæ valebat longe plus quàm habuit in dote. quod est notandũ pro limitatione c. ij. de pac. lib. vj. scilicet q; non procedat, quando dolus dedit causam contractui: quia vbi dolus dat causam cõtractui, excluditur voluntas. l. j. ff. de dolo. & iuramentũ non obligat vltra intentionem iurantis. extra eo. veniẽs. ¶ †Nonò quæritur, 9
vtrum obliget iuramentũ factum ex impetu iracundiæ? Et dico q; Pan. in c. sicut ex literis. de iureiur. & Sum. Ang. ac Ros. attribuũt Io. And. in d. c. q; iuramentũ factum calore iracundiæ nõ obligat. quod quidẽ dictũ do. Ant. & omnes prædicti limitãt, quando calor fuit tantus, q; quis deliberatè illud iuramentũ non fecisset: quia cùm procedãt de pari votum & iuramentũ, vt no. in c. j. & ij. de iureiu. sicut in voto, secundum S. Tho. deliberatio requiritur, ita & in iuramento. Sed ego dico q; Ioã. And. ibi loquitur de iuramento monachi iurantis nõ redire ad clausturũ: quod non solùm fuit ex iracundia, sed etiã de se temerariũ & illicitũ, vt ibi patet ex tex. Et q; prædicta limitatio est cõtra mentem eiusdem Io. And. qui in c. dudum. de cõuer. coniu. videtur limitare quãdo tantus est calor q; homo non aduertit plenè, dicens q; votum emissum calore iracundiæ nõ obligare, verũ est, quando est talis & tanta turbatio, q; sapit quandam mentis alienationẽ ex multo furore: aliàs votũ ex iracundia obligat: quia ea, quæ in se sunt bona, non indigent deliberatione: intellige longa & multa: vt in dubiis, cùm hæc subitò fieri possint. Est etiã dicta limitatio cõtra Veruec. dicentem q; qui ex impetu iurauerit, quod deliberatè nõ iurasset, seruare tenetur, si licitũ est. & sic etiã sentit summa Confes. & Sum. Pis. & Arch. Nec valet prædictorũ fundamentum: quia deliberatio dupliciter sumitur: aliquando scilicet pro cõclusione consilii, quæ aliquãdo penè repentè etiã in homine passionato fit: & ista est, quæ in voto & iuramento requiritur. Aliquãdo verò sumitur pro cõclusione prædicta facta animo quieto: & ista in prædictis nõ requiritur: vt patebit ex dicendis j. Votũ. ij. §. xiij. Et iuxta hæc intellige q; iuramentũ ex abrupto, id est, sine deliberatione factũ, non obligat, secundũ Arch. post Pan. quem refert: quia nõ habet in se cõsensum: licet peti possit absolutio ad cautelã. ¶ †Decimò quæritur, vtrũ obliget iuramen- 10
tum vergens in dispendium propriæ salutis corporalis? Et dicit Pan. in c. si verò. eo. tit. q; non: quia sicut nõ valet iuramentum tendens in mortẽ alterius. xxij. q. iiij. c. j. ita & fortius valere nõ debet, si tendit in propriã: vt in c. si nõ licet. xxiij. q. v. Hoc limitat gl. in d. c. si verò. quando directè vergit in mortẽ. secus si occasionaliter: sicut qui iurauit stare Romæ de mense Augusto, tenetur ibi stare: quia licet multi moriantur, nõ tamen semper. Hanc etiã limitationẽ limitat Io. And. verã, nisi ex imminenti infirmitate vel cõplexione iudicaretur sic iurans ex tali mora moriturus. Et sic colligo ex dictis eius q; si ex qualitatibus verisimiliter præsumitur de morte, nõ obligat. Et similiter dico q; non obligat iuramentũ, quando cedit in mutilationẽ: quia nemo membrorũ suorum est dominus. lege, liber homo. la j. in principio. ff. ad l. Aquiliã. Item quia si à principio talis casus affuisset, iuramentũ fuisset temerariũ. vnde tali casu emergẽte temerariũ esset illud obseruare. Prædicta tamen limita, nisi mors aut mutilatio infligenda esset ex iustitia: quia tunc nõ posset quis fugere contra iuramentũ: vt suprà Accusatio. §. vlti. Ex prædictis inuehit Pan. contra Cartu-

sienſes dicens q̄ ſi à peritis medicis diceretur fratrē Cartuſienſis ordinis nō poſſe aliter mortē euadere niſi per eſum carnium,nō obſtāte regula aut voto deberet carnes comedere : quia ſicut iuramentū,ita & votum non ligat propter periculum mortis,& cum paribus paſsibus ambulet:vt no. in c.j.& c.debitores.extra eo.& c.licet.& c.magnæ. de vo. Fertur tamen q̄ magiſter Ray. de villa noua fecit tractatū, in quo concluditvitam poſſe reſtaurari ſine eſu carniū:dicens q̄ vinū mediocre maxime aromaticu & vitella ouorum mediocriter mollia,quæ acutiſsima digeſtione cōuertuntur in laudabilē & multū ſanguinem , ſunt ad hæc magis cōpetentia quàm carnes. Et certē ſi hoc eſt verū , ceſſat primum dictū:ſed vbi ex circunſtātiis medici dicerēt contrarium , procederet dictū meum. Item poſſēt contingere q̄ infirmo ouæ eſſent faſtidio & horrori , & q̄ non poſſet illa capere.quo caſu indubiē illud eſſet tenēdum : quia neceſsitas excuſat ab omni peccato : vt in c.ij.de obſer.ieiu. hæc ille. Vnde Cartuſienſes indiſtinctē non reprobat , ſed
11 tantùm in caſu : & meo iudicio, bene dicit. ¶†Vndecimò quæritur , vtrū obliget iuramentū factū contra bonos mores naturales : puta quia præbet occaſionē delinquendi?Et dico q̄ non:vt in c.quemadmodū.de iureiur.& in regu.nō eſt obligatoriū.de reg.iur.lib vj. Sicut ſi vir iurat nō agere contra vxorē rerum amotarum,nō valet : vt ff.de pact.do.l. cōuenire.quia præbetur mulieribus occaſio furandi. Similiter qui iurauit nō denuntiare aliquem,non tenetur:quia eſt contra bonū animæ delinquentis, & charitatis.ij.q.j ſi peccauerit.& de iudic. nouit. & facit l.ſi vnus.§.pacta.ff.de pact.Hoc tamen exemplū limitat Hoſt.verū eſſe,ſcilicet q̄ non tenetur, niſi quando vellet denuntiare ſolùm propter commodum proprīū:quod nō licet. Et facit c.ad noſtram. el j.de iureiur.ſed oportet denūtiare vel agere propter bonum cōmune principaliter : & ſic ſecundariò propter proprium.quod intellige in iniuriis:quia ad vitandū intereſſe rerum,nō eſt peccatū quærere ſuum in iudicio : arg.dictorum
12 ſ. Accuſatio.§.vj. ¶†Duodecimò quæritur,vtrū obliget iuramentū contra iuramētum prius factū? Et dico primò q̄ non:vt in c.ſicut ex literis.de ſpon.& in c.quāto. de iureiu.& in c.intellecto.eo.titu.quod Hoſt.Inn.& Pan.in d.c.ſicut.intelligūt etiā ſi ſit promiſsio. quāuis poſtmodū Inn.videatur tenere contrariū in c.veniens.de iureiur.ſed non eſt verum per c.iuramenti.xxij.q.v. Dico ſecundò q̄ actus geſtus cōtra primū iuramentū non eſt ipſo iure nullus indiſtinctē:ſed ſecundū Pan.d.c intellecto.ſi actus dependet à mera voluntate iurantis:puta,quia nullo iure prohibetur:ſic tenet. Vnde ſecundū Inn.in c.dilecto. de præb. ſi quis iurauit nō alienare librū, & tamen alienauit, tenet alienatio,licet ſit periurus. & facit c.vltima volūtas.xiij.q. ij.in gl.vbi tangitur q̄ qui iurauit nō mutare teſtamentū,ſi mutat,tenet ſecundū licet ſit periurus:niſi in caſu alicuius conditionis ſubintellectæ excuſantis.Hoſt.tamen in c.cū Marthæ.de cele.miſ.tenet nō valere ſecundū teſtamētum. Sed Ioan.And.in regu.quod ſemel.lib.vj.tenet illud valere:quia nullo iure cauetur q̄ ſit nullum factū, per quod ſit contra iuramentū:quod verum eſt quādo actus dependet à mera facultate iurantis. Si verò ab ea non dependeat , puta quia interdicitur à lege fauore ipſius iurantis. Exemplū in muliere & minore,qui alienare nō poſſunt,vel aliū contractum facere ſine certa ſolēnitate:tūc actus etiā iuratus contra primū iuramentū non valet ipſo iure.& ſic intelligo gl. in c.licet.de iureiur.lib.vj.Et ratio eſt, quia actus ſine iuramento erat ipſo iure nullus, obſtāte legis prohibitione: ratione autē iuramenti ſuſtineri nō poteſt:quia iam obligauerat ſe Deo per prius iuramentū:& ſecundū fuit illicitum. Et idem dic quādo actus prohibetur ratione publicæ vtilitatis. & iſte eſt caſus c.intellecto. Igitur dic q̄ ſi lex ſeu ſtatutū non reſiſtit actui iurato , ſi contrariū fiat , actus non eſt ipſo iure nullus:ſecus ſi reſiſtit. Et ita tenet Arch. in c.ſi à ſede.de præben. lib.vj. Gaſpar de Cal. in c.cū contingat.de iureiurādo.& Spe.de emp.& vendit. Quod nota pro cautela mulierū timentiū ne inducantur ad aliqua facienda in ſuum prēiudiciū. Iurent enim prius in manibus alicuius corā teſtibus ſe nolle tales alienationes vel renūtiationes facere:dummodo quādo contrariū faciunt,intendant nō facere cōtra iuramentū primū,id eſt, nō effectualiter renuntiare, ſed ſolùm verbaliter:quia ſic nō erunt periuræ eo caſu quo nō tenentur iurare ſecundum intentionē exigētis iuramentū. de quo ſ. Iuramentū.iij.§.ij.dictū eſt.
13 ¶†Decimotertio quæritur, vtrū obliget iuramentū, quādo is,cui fit,frangit fidē iurāti? Et dicit Pan.in c.peruenit. el ij.de iureiurando. q̄ quandoq; duæ obligationes reſpiciunt ſe adinuicē:puta,promiſi equum,propter quod alius promiſit mihi centū:& ſi ego nō ſeruo promiſſum,nec ille tenebitur mihi de centū. Et ſic intellige illud,frangenti fidem.ff.pro ſocio.l.ſi cōuenerit.xxviij.q.ij.ſi infidelis.ff.de inoffi.teſt.l.inſtituta.C.de pactis.l.cū proponas. la ij.& ſic intelligit d.c.peruenit.& c.cōſtitutus.de pœnis. Et idē dico quando conditionaliter promiſi:puta iuraui ire Romā, ſi dederis centū.ſi nō das,nō teneor : quia promiſsio mea nō purificatur niſi à tēpore exiſtētis cōditionis.l.cedere diē.ff. de verb.ſign.Inſt.de verb.obligat.§.ex cōditionali.Et ſi is, cui iurauī, nō impleat promiſſum ex aliqua neceſsitate:puta,quia nō pōt , nihilo minus ego nō teneor ad iuramentū factū propter illud.& hoc tenet do.Ant.& Pan.in c.ſicut.el iij.de iureiur.& placet,licet alii teneāt ſolum me nō teneri , quando alius ex negligentia aut voluntate nō attendit. Quandoq; autē obligationes nō referuntur adinuicē, ſed ad diuerſa:puta promiſi tibi ſimpliciter centum:& non ex hoc,ſed ſimpliciter promiſiſti mihi aliquid facere: & tunc licet ego nō impleā promiſſum,tamen tu teneris : quia nō promiſiſti mihi ratione meę promiſsionis,ſed ſimpliciter: & de ſpecie ad ſpeciē nō fit cōpēſatio:vt not. in c.ij.de depo. Et hoc tenuit Cy. in d.l.cùm proponas. & ſic intellige c.noli.xxiij.q.j.vbi dicitur q̄ hoſti ſeruanda eſt fides. Nec obſt.c.quod Deo patri.xxxiij.q.v.de voto viri & mulieris: vbi licet aliter frāgat,alter tenetur ſeruare:quia ibi quilibet eorū ſimpliciter vouerat Deo,nō conditionaliter:& ei eſt obligatus : ſecus ſi cōditionaliter, taltē tacitē : vt quia ſi de hoc cogitaſſet,nō vouiſſet : quia tic nō tenetur, per ea quæ dicta ſunt ſ. Iuramentū.iij.§.ij. ¶†Decimoquartò quæritur , vtrū obliget iuramētū quādo mandatū legis aut ſuperioris cōtrariū vult? Et dico q̄ nō. Exemplū:ſi iurauī dare tibi decem, & iudex ex aliqua legitima cauſa hoc inhibet: vtiq; non teneor:de cenſi.ſignificauit.l.ſi.ff.qui ſatisd.cog. Item ſi fuiſti excōicatus poſt iuramētū tibi factū de aliquo tibi dando:nō teneor:vt ſ. Excōicatio.iij.in princip.eſſec. xiij.Item Excōicatio.v.§.iiij.dub.xij. Vnde in omni iuramento ſubintelligitur,ſaluo iure ſuperioris vel alterius.ſecundū Ioan.And.in d.c.quēadmodū.extra eo.& facit c.veniens.eo.tit. ¶†Decimoquintò quæritur,vtrū obliget iuramentū in alterius prēiudiciū:vt puta ſi iurēt canonici q̄ ſi quis eorū efficiatur epiſcopus ſernabit quædā in prēiudiciū epiſcopalis dignitatis? Et dico q̄ nō,vt in c.ſicut ex noſtris.de iureiur. Et idē ſi cardinales iuraſſent in prēiudiciū ſedis apoſtolicæ:qa aſſumptus in papā nō teneretur. Et idē ſi vir iurauit nō ſtare cū propria vxore ꝓpter odiū:quia nō ten
14
15
16

tenetur:imò nec etiam ſi propter continentiā:ſed eo caſu tenetur reddere,licet exigere non poſsit:quia illud eſt ſolùm in prēiudiciū ſuū. Et hoc videtur tenere Hoſt. Tancr. Gof.& Io. And.pro quo vide gloſ.in c.tua nos.de iureiur. Et ſi iurauit in prēiudiciū alterius, cuius poteſtati ſubiicitur : puta,ſi vxor iurauit peregrinationē vel abſtinentiā: ſimiliter ſeruus, monachus, & huiuſmodi: vnde implere nō poſſunt,cum eis à ſuperiori cōtradicitur:de quo ī. Votum iij.§.iij. Et idem cum quis promiſit tenere ſecretum: quia non tenetur quādo eſt alteri nociuum,quin poſsit & debeat reuelare his,qui poſſent prodeſſe,& nō obeſſe.xxij. q.v. hoc videtur. & ſentit gloſſ.in c.ego.de iureiur. Aut ſi producatur in teſtem:quia ſecundum Innoc.in c.qualiter & quando.el j.de accuſ.tenetur dicere, etiam ſi cogitaſſet de hoc quando iurauit.& facit c.quia pleriq;.de offic.ord. libr.vj.& c.conſtitutus.el j.de teſtib.& c.olim.de accuſ. Si tamen is, qui exigit iuramentū ab aliquo de veritate dicenda,ſit homo ferus,de quo veriſimiliter præſumitur q̄ procedet ordine iuſtitiæ non ſeruato:ſic non tenetur reuelare quod ſcit,etiam ſi poſſet probare. Et ſimiliter quanuis non ſit crudelis,ſed qui procedet ordine debito:nō debet ei reuelare,ſi probare non poteſt,ſ.in iudicio.arg.c.ſi peccauerit.ij.q.j.& xx.q.vij.plerunq;.ſecundum Rodo.illis tamen qui poſſunt prodeſſe,non obeſſe,teneretur ſi iurauit.xx.q. v.hoc videtur. Et idem de eo qui iurauit non præſtare auxilium tali:quia intelligitur iuſtē, ſecūdum Ioan.all.c. petitio.de iureiur.& c.j.de his quæ fiunt à ma.par.ca.& c. grauem.de exceſ.præ.& ſi etiā iuraſſet de iuſto auxilio nō dando, non tenetur:quia iuramētum non ligat ad illicita, & cōtra ius.d.c.quanto.eod.tit. Et idem de eo, qui exiſtēs in dignitate,& alienans bona,iurat nō reuocare:quia non tenetur:vt in d.c.intellecto.eod.tit.quia eſt in prēiudiciū alterius,ſ.dignitatis.c.cum contingat.in fi.eod.tit.& c.ij. de pac.lib.vj. Et hoc tene etiā ſi nō iuraſſet prius non alienare.licet gl.ſentiat oppoſitū.d.c.intellecto.per prædicta. Sed limita in notabili alienatione, per quā dignitas notabiliter lēditur:ſecus in re modica:quia proprīū eſt principum donare:de dona.c.j.& in iuramēto facto à prelato de nō alienādo niſi cōſulto papa,nō debet fieri relatio ad alienationē modicā:quia iuramentū non extēditur ad veriſimiliter nō cogitata.c.veniens.eod.tit.& cōſentit Fed.conſil.
16 cciij. ¶Decimoſextò quæritur,†vtrum obliget iuramentum factū contra legem poſtiuā aut contra ſtatutū? Et dico multas de hoc fuiſſe opiniones, vt recitat Pan.in c.cū contingat.de iureiu.tamē hoc videtur verius. Nam aut lex poſitiua ſeu ſtatutum aliquid prohibet propter bonos mores naturales cōſeruandos:& tūc nō valet iuramentū:vt in reg. non eſt obligatoriū. de reg.iur.lib.vj.ſicut iuramentū mulieris,quæ viuēte viro dedit fidē adultero de contrahendo poſt mortē viri:qa ſic lex eſt indiſpēſabilis & inuariabilis. v.diſ.in prin.& viij.diſ.quæ cōtra. Secus in bonis moribꝰ ciuilibus:quia iuramentū valet cōtra eos.de pigno.ſignificante.vbi valet iuramentū cōtra pactum legis cōmiſſoriæ. Aut lex ſeu ſtatutū fundatur ſuper bono publico principaliter:& ſic non tenet iuramentū:quia pactis vel iuramētis priuatorum ius publicum remitti nō poteſt : ad quod l.ius publicū.ff.de pact. Aut lex ſeu ſtatutū non fundatur in bonis moribus naturalibus,nec ſuper bono publico principaliter,ſed in odium aliquorū:& ſic tenet iuramentū quādo poteſt ſine diſpendio ſalutis impleri,licet non ſine diſpendio rerum corporaliū:vt in d.c.ſignificante.& in c.debitores.de iureiur. Idem dicendum eſt quando lex eſt fundata principaliter ſuper fauore priuato:licet cōſequenter & ſecundariò ſuper publica vtilitate:quia iuramentum ligat.& eſt iſte caſus propriè c.ſi.de pact.lib.vj.& hoc q̄ nō continet aliquā turpitudinē contra bonos mores naturales, nec ex parte iurātis,nec ex parte materię, ſuper qua iuramētū prēſtatur,nec cōtra bonum publicū principaliter. Et ratio quare teneat iuramentū in iſtis duobus caſibus, eſt,quia iurando nō peccauit:quia talis lex eſt potius priuilegiatiua, quàm præceptiua:ideoq; eius contrariū non eſt in diſpendium ſalutis æternæ, ſed ſolùm rerū temporaliū:aut ſi peccat tranſgrediēdo,tamē poteſt ſeruari ſine peccato, ideoq; tenet iuramentū:de iureiur.& ſi Chriſtus.iūcto §.illicitū. xxij.q.iiij. Secus autē q̄ eſſet contra bonos mores naturales,vel ius publicū principaliter:qa ſine peccato ſeruari nō poteſt. Actus autē geſtus cōtra legem vel ſtatutū principaliter fundatū ſuper fauore vel odio priuato,iuramento ita firmatur q̄ etiā obligat hæredes,ſecundū cōmunē opinionem:vt dicit Pan.in d.c.cùm cōtingat.quia iuramentū cōfirmatoriū validat actū inualidū, & ex illo oritur actio: vt in auth.ſacramēta puberum.C.ſi aduer.vend.quod limita, niſi dolo,vi,aut metu ſit iuramētū extortū:vt in c.cùm contingat.eod.tit.& c.licet.eo.li.vj.& in c.ij.de pact.lib.vj.& dic.auth.ſacramēta. Secus autē in ſacramēto introductorio obligationis:puta,iuro dare tibi centū,nulla cauſa præcedēte:qa iſte nō eſt modus inducēdę obligationis,niſi in liberto:vt inl.iuriſiurādi.in prin.ff.de oper.lib.& l.ſi.ff.de lib.cauſa.& ibi Gul.de Cu.& Bar.in l.iuſiurādū.la ij.ff.de iurei. Et ideo nō ligaret hęredē de iure ciuili,ſed de iure canonico ſi fuit in culpa nō implēdi, & iuramentū erat ſimplex:puta iurauit dare decē, & pœnituit de pactis ſuis:vnde credo q̄ teneatur, per id qđ dixi ſ.Hæreditas.iij.§.vij. Si autē in dicta lege vel ſtatuto fundato ſuppriuato bono vel odio dicatur q̄ non valeat cōtractus,nihilo minus valebit ſi interponatur iuramētū.& facit qđ notat Inn.in c.ij. de reg. vbi dicit q̄ in iſtis ſpūalibus ius naturale prefertur poſitiuo. Si verò in ſtatuto addatur,q̄ ſi ſeruata nō fuit ſolēnitas debita,præſumitur dolus vel alia illicita cauſa:adhuc tñ ligat iuramentū,ſi cōſtat cōtractū eſſe verū,& nō fictitiū aut doloſum quoad ipſum minorē,& hmōi,ꝓ quo fit:& hoc tam in foro aiæ,vbi creditur ꝓ ſe,& cōtra ſe, vt in c.ſignificaſti.el j.de homi.& no.in cle.j.de pœ.q̄ etiā in foro cōtētioſo:qa ceſſat ratio ſtatuti.Si verò fuerit dolꝰ vel fraus:tūc ſi ſtatuto ſuberat cauſa præſumēdi dolū:quia tūc liget iuramētū. ¶Sed pone q̄ epiſcopus ſtatuerit quēlibet clericū abſentē intra certā diē reuerti ſub pœna excōicationis:clericꝰ autē de licētia epiſcopi iuerat ad ſtudiū, & iuraueratcreditori ſuo nō recedere ante eiꝰ ſolutionē. Quæritur an obliget iuramētū vel pręceptū ſuperioris aut legis? Et dico videri qđ iuramētū eſſe nullū:qa cōtra obedictiā ſuperioris ſeruari nō pōt ſine interitu ſalutis.d.c.cū cōtingat.& c.ij.de pact.lib.vj. Sed tū in rei veritate tenet:qa dicit Pan.in c.veniētes.de iureiur. & eſt dictū Ioan.And.in merc.in regula,in malis,ꝓmiſsis.li.vj.q̄ ex quo cū licētia epiſcopi fuit in ſtudio.& pro neceſsitate ſtudii debitū cōtraxit:videtur ſe obligaſſe cū licētia epiſcopi:qa vno cōceſſo,cōcedūtur omnia,ſine quibus illud nō habet effectū.de offi.deleg.c.prēterea.& c.prudentiā.& l.ad rem mobilē.& l.ad legatū.ff.de procur.& ſic recedere nō deber,ſed ſeruare iuramentū. Secus verò ſi ſine licētia epiſcopi adiuit ſtudiū : vel nō pro neceſsitate ſtudii,ſed pro laſciuia debitū

Universidad de Deusto
Biblioteca

contraxit: quia tunc nõ valet iuramentũ contra obedientiã superioris. Idem dico in patre reuocãte filiũ, qui prædicto modo iurauerat: & idẽ de quolibet subdito. Et facit ꝓ mercatoribus, qui contra prohibitionẽ suorũ dominorũ vadũt ad certa loca prohibita, secũdũ quod prohibere possunt: vt in l.fi. & quod ibi not. ff. de decre. ab or. fa. & l. mercatores. C. de cõmer. & mer. l. relegatorũ. ff. de interd. & re. & quod ibi not. quia ad standũ ibi se obligare non poterũt: niſi superiores tacitè vel expresè cõsentiant. ¶ Decimoseptimò
17 quæritur, †vtrum obliget iuramentum positum super contractu simulato? Et dico ꝓ Panor. in d. c. cùm contingat. distinguit. ¶ Nam aut simulato est de cõsensu vtriusque partis tam super contractu quàm super iuramẽto: & tunc si ex iusta causa, puta ex iusto timore, vel qa indigebat mutuo, cõcepit pignus in forma venditionis, vt creditor lucraretur fructus: & sic non obligat iuramentũ: quia defuit consensus, & fuit iusta causa simulãdi. ad quod c. j. quod met. cau. & l. fin. C. de nõ nume. pecu. Si verò fit ex causa iniusta, puta causa fraudandi gabellas, vel aliter ad deceptionẽ proximi simulauit vnũ contractũ esse aliũ, & iurauit singula contenta in instrumẽto vera: tunc eo ipso est periurus: qa simulatio intẽtionis ex iniusta causa non excusat: vt not. in c. interrogasti. xxvij. dist. sicut ille qui prece vel pretio deposuit falsum. c. j. de crimi. fal. & volẽs cõtrauenire nõ debet audiri: sed si iurasset solùm nõ cõtrauenire illi cõtractui quẽ simulabat in deceptionẽ populi: licet grauiter peccauerit iurando in damnũ proximi, tamen non obligatur, quia defuit cõsensus: vnde respectu Dei non exigitur absolutio à iuramẽto, arg. c. tua. de spons. sed in foro cõtentioso cõpellitur obseruare. nec auditur volens allegare turpitudinem suam: & hoc verũ inquantũ est solùm in præiudicium suum, & nõ imminet periculũ animæ. ¶ Aut simulatio solùm erat super cõtractu ex parte vtriusq;: sed iuramẽtũ interuenit ne agatur cõtra tacitè vel expresse: & hoc ne cõtractus fœneratitius detegeretur: sicut si pignorauit quis res, & tamen simulauit vendere: vt mutuans faciat fructus suos, & iurauit nõ detegere, sed seruare pignoratitiũ contractũ: & tunc obligat iuramentũ: & perinde est ac si iurasset soluere vsuras. & facit quod not. Cyn. in l. ex cautione. C. de non nume. pec. vbi concludit ꝓ iurans non opponere exceptionẽ de non nu. pec. obligatur: licet simpliciter renũtiatio nõ valeret. In foro tamen animæ si non habuit intentionẽ obligãdi se, non tenetur, vt dictum est §. Iuramentũ. iij. §. ij. ¶ Aut simulatio est de vno cõtractu ad aliũ contractũ, qui sine peccato seruari non potest, vt cõtractus simoniacus, licet cõcipiatur sub alio contractu: & tunc iurans scienter peccat mortaliter: & tenetur nõ seruare. xxij. q. iiij. per totũ. Aut simulatio fuit ex parte iurãtis tantùm super cõtractu solùm ab eo simulato: vt qui a aliud gerebat in corde, aliud in verbis: vel vsus est verbis duplicibus callidè iurãdo: & tunc secundũ Panor. ibi intelligitur secundũ intentionẽ recipientis: & sic Deus videtur recipere. ij. q. v. quacunq;. & §. ex his omnibus. & sic ligat iuramentum, secundum distinctionẽ de qua §. Iuramentum iij. in princi-
18 pio. & §. ij. ¶ Decimooctauò quæritur, †vtrum obliget iuramẽtum, si superueniat impossibilitas, vel necessitas, aut magna difficultas? Et dico ꝓ non. Nam de impossibilitate dicitur, impossibiliũ nulla est obligatio. ff. de regu. iur. de necessitate verò & magna difficultate dicũt doctores in c. querelam. de iureiur. & in c. breui. eod. tit. ꝓ excusat à periculo. Ratio, quia Deus respicit animum, non manum. xiiij. q. v. si quid inueniſti. & facit l. fi. ff. qui satisd. cogan. Vnde dicit Inno. in c. venerabilem. de elect. ꝓ vrgẽte necessitate potest quis propria authoritate frangere iuramentum, si nõ potest haberi superior, à quo petatur absolutio. xj. q. iij. anteceſſor. Et si tẽpore iuramẽti credebat se iurans non posse implere, vel non habebat probabilẽ causam credendi ꝓ posset implere, secundũ Host. peccauit mortaliter iurando: quia defuit in primo veritas, in secundo iudiciũ: & sic est periurus. secus si probabiliter credidit se facere posse. j. Votum. ij. §. j. ¶ Decimononò quæritur, †vtrum 19
obliget iuramentũ quando quis non habuit animum obligandi se cum iurauit: puta quis dolo inductus iurauit, ꝓ omnino nõ iurasset nisi dolus fuisset? Et dico ꝓ non, etiã si dolus veniret re ipsa. facit l. tres fratres. ff. de pact. & l. si soror. C. de col. & Fed. consi. cxv. vbi determinat filiã minorẽ seductã à fratribus, quæ renũtiauit bonis paternis, credens ꝓ non valeant multo plus quàm sua dos, non obligari iuramento, quando multo plus valebant: quia vbi dolus est, excluditur voluntas. l. j. ff. de dolo. Tenet etiã S. Bona. vbi §. q. iij. art. j. ꝓ vniuersaliter non obligat iuramẽtum, si iurans animum se obligãdi non habuit: debet tamen indemnitati proximi satisfacere, si eũ dolo se decepit, secundum Richar. ea. dist. ar. j. q. ij. An autẽ peccet mortaliter iurãdo: dic vt §. §. vij. facit c. veniens. & c. Quintauallis. extra eod. ¶ Vicesimò quæritur, †vtrũ obliget iuramentũ qñ in 20
melius cõmutatur? Et dico ꝓ non: vt in c. peruenit. el ij. de iureiur. Sed hoc habet duas limitationes. Primam, quãdo vtrũq; nõ potest impleri, secundũ do. Ant. in d. c. peruenit. quia tũc qñ iuramentũ est impeditiuũ vel turbatiuũ maioris boni: licet sit tutũ habere licentiã à superiore, tamẽ nõ est necessaria: qã pòt cõtrauenire iuramẽto. alle. c. cõmissũ. de spon. & c. licet. de reg. allego etiã c. scripturę. de voto. vbi hoc tenet Inn. aperte. facit gl. in c. monachũ. xx. q. iiij. & xxxiij. q. v. noluit. Secus si bonũ iuratũ nõ esset impeditiuũ maioris boni. sed vtrunq; fieri posset: qa cõtrauenire nõ posset iuramẽto sine authoritate superioris: licet episcopus posset dispẽsare vt cõtraueniat rõne maioris boni, secũdũ Inn. in c. debitores. eo. tit. Et similiter dic si esset dubiũ an esset maioris boni impeditiuũ, necessariò requiri dispẽsationẽ episcopi. ar. c. j. de voto. Secundã, qñ iuramentũ nõ cõcernit propriã vtilitatẽ alicuius: qa si cõcerneret, nõ esset vera dicta regula: etiã si vnũ sit totaliter impeditiuũ alterius: nec ꝑdest in hoc superioris authoritas. & facit quod nota. in c. quanto. eod. tit. & in c. cum inter P. de renunt. & Ioan. And. in mercu. in regula, in malis. de reg. iur. lib. vj. quia debitor, qui iurauit dare vnã rem, nõ potest dare meliorẽ aliã pro illa inuito creditore. l. ij. §. j. ff. si certum pet. & Instit. quib. mo. tol. oblig. in princ. niſi velit in propriã religionis obseruantiã cõmutare, & vnum est impeditiuũ alterius. quod placet fauore religionis. & etiã sequitur Panor. in d. c. peruenit. ¶ Vicesimo primò quæritur, †vtrum 21
obliget iuramentũ, quando id, quod iuratur, consistit in facto? Et dico secundum aliquos ꝓ non obligat sic, vt iurans teneatur præcisè ad factum: quia, secundũ aliquos, obligatus ad factũ sufficit si soluat interesse: vt in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verbo. oblig. & in l. si quis ab alio. in fi. ff. de reg. iur. quia secundũ cõmuniter doct. tenetur vel ad factũ vel ad interesse, & non præcisè ad factum, vt not. Bart. in dicta l. stipulationes. Sed ego dico ꝓ diuino & canonico iure tenetur ad factum præcisè, si potest impleri, & non sit cõtra bonos mores, aut aliquod prædictorũ, in quo non obligat iuramentũ. & hoc probatur per c. j. & c. qualiter. de pact. & cap. iuramentũ. xxij. q. v. & facit cap. licet. de voto. & cap. ex literis. cl ij. de sponsa. & cap. nouit. de iudic. & hoc etiam videtur sensisse Bartol. vbi suprà. Quãdo autem

autem factum est alienũ, non tenetur quis facere nisi quantũ in ipso est bona fide. de spõ. ex literis. ¶ Vicesimo secun-
22 dò quæritur, †vtrũ obliget iuramentum conditionale vel propter causam? Et dico ꝓ non, niſi extet conditio vel causa. de cõdi. appo. c. verũ. & de iureiur. c. peruenit. quod intellige quãdo tota obligatio ponebatur in cõditionis euẽtu, vel propter causam: aliàs teneretur. Vnde iurans adire San. Iacobũ vt fratrẽ suũ videat, & redimat sua peccata: licet frater suus decesserit, tenetur nihilominus ire propter
23 aliã causam. ¶ Vicesimo tertiò quæritur, †vtrũ iurãs seruare statuta alicuius ecclesiæ vel ciuitatis aut vniuersitatis, si aliquod fiat nouũ, aut sit illicitũ, teneatur ad illud? Et tenẽt cõmuniter doc. in c. clericus. extra eod. ꝓ si iurauit seruare statuta edita, nõ extenditur iuramentũ ad futura: quia non extenditur ad ea, de quibus non fuit verisimiliter cogitatũ. & hoc est indubitatũ ex mente San. Tho. ij. ij. q. xcviij. art. ij. ad quartũ. Si verò nõ fuit appositũ hoc verbum, edita, sed simpliciter iurauit seruare statuta, extenditur etiã ad edẽda, secundũ Io. And. & Car. indistinctè: secundũ alios verò indistinctè ad futura nõ extenditur. quod melius Sũ. Ang. asserit, quàm Suni. Ros. distinguat, vt extendatur ad futura quæ sunt modici præiudicii: nõ autem ad ea quæ sunt magni: quia hoc sentit San. Tho. vbi §. dicens ꝓ talis non tenetur ex iuramento seruare futura, niſi intẽderet se ad hæc obligare. & bene hoc probat Pan. quia propter periculum periurii iuramentũ est grauis præiudicii, & strictæ interpretationis: ideóq; nõ extendendũ, sed potius restringendũ, vt nõ cõpræhendat etiã quod ex lata verborum significatione posset cõpræhendere. quod vult Archi. in c. ne quis. xxij. q. ij. Et si dictus iurans addidit ꝓ per prius præstitum iuramentũ seruabit etiam futura: nõ est obligatus ex iuramento illa seruare: ita ꝓ sit periurus non seruando, sed ex promissione: vt in c. clericus. eo. ti. quod limita secundum Pan. niſi cõstaret in foro animæ vel iudiciali ꝓ intendebat nouiter iurare: quia obligaretur de iuramento. argu. extra eo. & si Christus. Quòd si inter dicta statuta vel cõsuetudines cõtinent aliqua illicita vel impossibilia aut ecclesiasticæ libertati cõtraria, si iurãs hoc sciuit, nõ debuit sic generaliter iurare, nec sunt huiusmodi statuta aliquatenus seruanda, sed alia solùm: sed iurãdo peccauit mortaliter, iuxta dicta. Si verò nescíuit, similiter nõ sunt seruãda. extra eo. cõtingit. li. vj. sed nõ similiter peccauit, sed plus vel minus secundũ qualitatẽ ignorantiæ. Secundum est etiã ꝓ talis nõ tenetur seruare statuta abrogata per consuetudinem rationabilẽ & præscriptã. de cõsue. c. fi. quia iã non habent
24 vim statuti. arg. dist. iiij. §. leges. ¶ Vicesimo quartò quæritur, †quid si quis iurauit tenere obstagia in certo loco, & nõ habet ibi quid comedat, vel vnde soluat? Et dicit Host. stagia seruare: quia videtur ad hoc se obligasse, vt victum quærat manibus suis vel mẽdicãdo: sed si tũc erat soluẽdo, & nũc deuenit ad paupertatẽ: distingue: quia si est talis qui possit sine verecũdia mendicare: idem dicitur quod prius. sed si est nobilis, & in dignitate, tali subueniendũ est iuris
25 beneficio. extra eo. querelã. & c. breui. ¶ Vicesimo quintò quæritur, †quid si debitor iurauit creditori se soluturũ in certo termino, & impeditus non potest? Et dicit Host. ꝓ si cũ iurauit credebat se nõ posse soluere, vel nõ habebat promo deerat veritas: in vtroq; casu periurat, quia in pribabiliter credebat se posse soluere: nõ periurauit: & si postea fecit posse suũ, nõ est periurus. Et multo magis excusatur, si pecuniã misit tẽpore debito: sed casu fuit perdita: de iureiur. querelã. Et si postea lapso termino posset, & nõ sol
ueret, efficeretur periurus: quia lapsus termini non sustulit obligationẽ iuramenti. de dol. & cõtu. cũ dilecti. ¶ Vicesimo sextò quæritur, †quid si quis iurauit redire ad carcerẽ? 26
Et dico ꝓ ad hoc nõ tenetur, si carcer erat iniuriosus, i. cõtra iura. quod met. causa. c. j. secus si nõ erat iniuriosus: qa tenetur, etiã si immineret periculũ mortis, secundũ glo. in cle. pastoralis. de re iud. & Bar. in l. relegati. ff. de pœ. & Panor. vt §. Accusatio. §. vlt. hoc autẽ limita vt non teneatur, si iurauit animo euadẽdi: secus si animo se obligãdi, iuxta ea quæ dicta sunt §. eo. ti. §. vij. ¶ Vicesimo septimò quæritur,
†vtrũ possim cõpensare si iurauí dare tibi decẽ, & tu mihi 27
debes alia decẽ? Et dicit Pan. in c. ad nostrã. el j. extra eo. ꝓ nõ: quia iuramẽtum est obseruandũ in forma specifica: nec sufficit illud adimplere in effectu. quod ibi patet per tex. il lũ: quia iurans tenetur prius actualiter soluere nec sufficit cõpensare, quanquã cõpẽsatio sit ficta solutio. l. si peculiũ. §. j. ff. de sta. lib. Et dicit idẽ ꝓ nostri doct. cõmuniter sentiunt quod dictũ est: sed contrariũ sensit Bar. in l. amplius. ff. rẽ ra. ha. vbi cõcludit ꝓ cõpensans nõ ero periurus. Nam cõditiones debẽt quidẽ impleri in forma specifica, sicut iuramentũ: vt in l. qui hæredi. & l. Meuius. ff. de condi. & demon. sed iussus stare implet cõditionẽ cõpensando: vt in d. l. si peculiũ. Ergo &c. Præterea si ego impedior iusta de causa facere quod promisi, nõ sum periurus: vt in l. fi. ff. qui satisd. cog. sed si ego nõ soluo tibi, quoniã tu debes mihi tãtundẽ: ego impedior à te. vnde quasi facto tuo impeditus nõ debeo esse periurus. Hãc rationem facit tex. in l. iij. ver. itẽ quæritur. ff. de sta. lib. Et cõcludit Pan. ob rationes Bar. ꝓ ante factũ sequẽda est opinio prima, quã tenet Io. And. & Inn. sed post factũ vt quis excusetur à periurio, sequẽda est opinio Bar. Ego verò dico ꝓ si ideo nõ possum soluere tibi, quia tu mihi nõ soluis, indubitãter & ante factũ opinio Bar. est tenẽda: quia si impotẽtia me excusat à periurio, vt patet ex dictis: multo magis impotentia quã ex tuo defectu patior. Si verò possum soluere, etiã si mihi non soluas, adhuc est vera, saltem in conscientia: niſi iurãs intẽdisset se obligare ad dandũ decẽ formaliter, vel ad dandũ etiam si alius sibi nõ soluisset, modò liquida sint decẽ quæ mihi debes: quia recõpensans soluit, licet nõ soluat formaliter, sed virtualiter. & sic intelligitur d. l. si peculiũ. ex iuramẽto autẽ nõ teneor soluere formaliter, niſi expresserim vel intẽderim soluere decẽ, etiã alio mihi nihil soluẽte. quo casu loq
tur d. c. ad nostrã. vbi erat reddenda pecunia mutuata super pignore nõ cõputatis fructibus. & in d. c. debitores. eo. titu. vbi erãt promissæ vsuræ. ¶ Vicesimo octauò quæritur, †v- 28
trum is, qui iurauit nõ reuelare secretũ, indistinctè teneatur illud celare. Et dicit Pan. de mẽte gl. in c. ego extra eo. ꝓ si quis iurauit nõ reuelare secretũ, intelligitur de honesto, & nõ de alteri nociuo: sed illud possum reuelare, nõ omnibus, sed his qui possunt prodesse. pro quo vide tex. iũcta gl. in c. nerui. dist. xiij. ¶ Vicesimonono quæritur, †qd 29
si quis iurauit nõ fideiubere? Et dicit Io. And. ꝓ obseruare nõ tenetur, vbi periclitatur salus ꝓximi niſi fideiubeatur: quia iuramentũ nõ extenditur ad hunc casum incogitatũ, de quo si tũc cogitasset, iuramentũ fuisset temerariũ. & hoc Pan. in c. si verò. eo. tit. habet pro indubitato: qa in tãta necessitate tenetur quis proximo subuenire. di. lxxxvj. pasce. Imò sentit idẽ Pan. & valde bene, ꝓ tale iuramentum non obligat, vbicunq; proximus verè indiget fideiussione, licet nõ periclitetur eius salus, nec eleemosyna sit de necessitate, niſi in necessitate extrema: qa licet hoc casu fideiussio nõ sit de præcepto, est tamẽ de cõsilio, & opus ex pietate fa-

ciendum propter Deum & proximum: non potest autem quis obligari vt non faciat opera pietatis & perfectionis: quia nō est verisimile q̄ Deus talia iuramēta suscipiat contra cōmodū suū. ¶ Tricesimò quæritur, †an obliget iuramētum puellæ q̄ dote contenta nō habebit regressum ad bona paterna? Et dico q̄ sic, vt s. dictum est in titu. Dos. in prin. Si tamē dolus intervenit, ita q̄ non iurasset nisi dolus assuisset, tunc secus, vt s. eo. §. xix. Adde tamen quod singulariter not. Pan. in c. non sine. de arbi. vbi ponit regulam q̄ quantūcunq; iuramentū prohibeatur quacunq; lege, etiam canonica vel diuina, tamen si nō continet in se peccatum, tenetur iurans obseruare illud, licet peccauerit iurando. Et facit pro hoc c. etsi Christus. Vtrum autē mulier quæ facit donationē, & iurauit nō contrauenire, possit reuocare superuenientibus liberis, s. Donatio. j. §. xviij. ¶ Tricesimo-
31 primò quæritur, † quomodo intelligitur illa authoritas xxij. q. v. iuramēti. q̄. Deus nō facit differentiā inter iuramentū & simplicē loquelā? Et dicit Pan. in proœmio Decretaliū, prope finē, hoc esse quando simplex loquela continet perfidiā vel mendacium: vt quia venit ad decipiēdum. & intellige mēdaciū perniciosum. & sic etiā sentit gl. ibi, quia, inquit, vtrūq; est mortale, licet alterū altero grauius. Sed tamen aduerte q̄ textus nō dicit illud, sed dicit quòd Deus inter iuramentū & loquelam nostrā nullam vult esse differentiā: quia scilicet in vtroq; vult esse veritatē, vt patet intuēti. ¶ Vtrum etiā is, qui iurauit stare sententiæ arbitri, possit petere reductionē ad arbitriū boni viri. s. Arbiter. §. v. Vide etiam suprà Familia. §. viij. de famulo qui iurauit reuelare domino fures. De Periurio, j. suo loco.

Rursus de Iuramento quintò quantum ad relaxationem vel abolitionem.

1 *Iuramento quando liceat propria authoritate contrauenire.*
2 *Iuramentum an possit semper dispensari, vel absolutio impendi.*
3 *Episcopus an possit in iuramentis dispensare.*
4 *Papa qualiter ab episcopo differat in iuramenti dispensatione.*
5 *Iuramento quod tenet, quando quis absoluatur.*
6 *Iuramenti commutatio à quo & quando fiat.*
7 *Iuramentum à quo possit irritari.*
8 *Iuramentum an tollere possit ille, cui promissum est.*
9 *Iurantes inuicem, an sibi iuramentum relaxent. & nu. 10.*
11 *Iurans non contrauenire venditioni, an dicere possit se deceptum.*
12 *Iuramento per dolum extorto an liceat propria authoritate contrauenire.*
13 *Iuramenti absolutio an petatur post periurium.*
14 *Iurās soluere iuras an petere possit absolutionē ante quàm soluat.*
15 *Iuramenti relaxatio an fieri debeat parte vocata.*

IVRAMENTVM quintò considerari potest quantum ad eius abolitionē, quæ quidē locū non habet vbi manifestè iuramentū non obligat: quia tunc potest, qui iurauit, propria authoritate cōtrauenire, vt patebit: sed solū vbi per iuramentū cōtrahitur verè vel apparenter obligatio: quæ alicuius authoritate aut voluntate aboleri aut relaxari potest. Hoc autē fit quatuor modis. primò scilicet absolutione superioris, puta episcopi vel papæ: & secūdò, cōmutatione boni melioris: & tertiò, irritatione gubernatoris: & quartò, relaxatione creditoris. de quibus omnibus statim patebit.
1 ¶ Primò igitur quæritur, † vtrū & quādo possit quis cōtra suū iuramentū propria authoritate cōtrauenire? Dico duo: vnū scilicet in genere, aliud in specie. ¶ Quantum ad primū vt colligo ex Inn. in c. cū quidā. de iureiu. dico q̄ quādo dubiū est an iuramentū sit obligatoriū necne, nemo cōtrauenire potest sine authoritate superioris: nec iudex secularis eo casu potest se intromittere, sed remittere debet ad ecclesiasticū. ita not. Pan. in c. cū contingat. eo. tit. Quando verò non est dubiū de eius obligatione, sed certū est q̄ non obligat: tunc si seruari potest absq; aliquo dispendio salutis, debet peti absolutio propter reuerentiā sacramēti. quod Pan. in c. cū quidā. eo. tit. dicit verū, non quantum ad necessitatē, sed solū ne notetur de transgressione iuramēti, id est, ratione scandali. & ita tene. Si verò sit in dispendium salutis: vt quia derogatet charitati vel eius perfectioni, vel dispōnētibus ad illā, potest homo propria authoritate cōtrauenire. Cōsonat autē S. Th. ij. ij. q. lxxxix. ar. ix. ad tertiū, dicēs q̄ in dubio debet peti absolutio, quam episcopus potest impēdere: sed quādo manifestè iuramentū repugnat iustitiæ: vt quia iuratū est illicitum, puta homicidium: vel impeditiuū maioris boni, puta nō intrare religionē: nō est opus dispēsatione: sed in primo casu tenetur quis non seruare iuramentum: in secūdo seruare potest, & nō seruare.
¶ Quantū ad secundū, cū dictū sit iuramentū vergere in peiorē exitū sex modis, primò, si iuratur aliqd mortale. secundò, si veniale. tertiò, si indifferēs, quod ex circūstātia potest fieri mortale, aut veniale. quartò, si excluditur aliquid fiendū ex charitate. quintò, si excluditur opus de genere bonū. sextò, si excluditur quid indifferēs pia intētione faciēdū: vt s. Iuramētū. iiij. §. j. Cū inquantū sic dictū sit, dicit Monal. q̄ in tribus primis casibus pōt quis propria authoritate cōtrauenire: sed imponēda est tali pœnitentia pro temerario iuramēto. in reliquis autē tribus quāuis huiusmodi iuramenta nō sint obligatoria, nec imponēda sit pœnitētia pro trāsgressione eorū tanquā pro mortali: nō expedit tamen propria authoritate cōtrauenire: nisi propter vrgēte necessitatē, tū propter reuerentiā iuramēti, tū propter scandalū. hæc ex illo. Quē tamen intellige iuxta distinctionē primi dicti, i. in generali, s. de certo & dubio: quia in omnib⁹ his sex casibus potest quis authoritate propria contrauenire, si certū est q̄ iuramentū nō liget. Adde etiā q̄ secundū Inn. in licitis licet ex iusta causa propria authoritate cōtrauenire vrgēte necessitate, si nō pōt haberi superior, à quo petatur absolutio. s. Iuramentū. iiij. §. xvij. ¶ Secūdò quæritur, 2
† vtrū in iuramētis possit dispēsari semper vel impēdi absolutio? Et dico secundum S. Th. ij. ij. q. lxxxix. & omnes docto. q̄ in iuramēto promissorio aliquādo, in assertorio verò nunquā dispēsari pōt. quorū omniū ratione vide ibi. Vtrū autē semper dispēsari possit in promissorio per aliquē hominē. Sū. Ros. recitās Dir. in lib. ij. dicit q̄ si quis iuret aliquid licitè & honestè seruabile, nec subest causa: papa illud mutare nō debet. si tamē absoluat aliquē, tenet absolutio: quia est supra ius positiuū. etiā cōtra ius diuinum potest dispēsare, dū tamen cōtra Euāgeliū vel articulos fidei nō dispēset. hæc ille. Et sic secūdū hoc semper fieri posset absolutio à iuramēto promissorio de plenitudine potestatis papalis. In quibus paucis verbis sunt multæ falsitates. Prima scilicet q̄ papa possit dispēsare, licet non debeat, in iuramēto licitè & honestè seruabili, sine causa. Secunda, q̄ obseruatio talis iuramēti sit de iure positiuo. Tertia, q̄ plus possit papa dispēsare cōtra vetus quàm cōtra nouū testamētū. Quarta, q̄ plus possit dispēsare circa omnia sacramēta quàm circa articulos fidei. Sed cōtra primam & secundam adduco Sanct. Tho. ij. ij. vbi suprà, sic dicentem: Dispensatio in iuramēto non se extendit ad hoc q̄ aliquid contra iuramentum fiat: quia hoc est impossibile, cum obseruatio iuramenti cadat sub præcepto diuino, quod est indispensabile: sed ad hoc vt id, quod sub iuramento cadebat, sub eo non cadat, quasi nō existens debita materia iuramenti: sicut de voto dictum est. hæc ex illo. Nec est verum quòd c. venien-

nientes. eo. titu. dicatur in omni iuramento authoritas superioris excepta: sed superioris ius. Et ideo Pan. in c. quāto. extra eo. quando iuramentū ex omni parte licitum est, scilicet tam ex parte iurantis quàm iuramentū recipientis, & materiæ: respondet cum distinctione dicens: Aut tale iuramētum fuit præstitum per inferiorem in materia spectante principaliter ad papam: vt si iurauerint canonici nō recipere aliquē in canonicum vltra numerū talem: & tunc potest papa absoluere à tali iuramēto sine causa: quia in tali iuramento intelligitur excepta authoritas papæ: vt in c. venientes. eo. tit. & hoc ibi not. Host. Aut fuit præstitū in alia materia: & tūc aut materia, in qua præstatur, est ad honorem Dei principaliter: puta pro fabrica ecclesiæ vel religionis ingressu: & sic sine causa nullus pōt absoluere nisi Deus. Et sic intellige Ioan. Andr. post Vincent. in c. ij. de sponsa. quia papa nō potest remittere obligationem Deo quæsitam sine causa. xxiiij. q. j. manet. xxiij. q. iiij. si is qui. & multo minus potest absoluere seipsum. de iure patron. per vestras. Si tamē aliū absoluit, præsumitur in dubio absolutus quo ad ecclesiam militantē. Si autem subest causa, papa potest absoluere: vt in c. si verò. eo. tit. imò & episcopus, si cut & vt cōmutare: vt dicit Inn. & in c. debitores. & Pan. in c. cum cōtingat. eo. tit. qui etiā poterit interpretari secundum do. Ant. in d. c. quāto. & Specu. in tit. de delegato. quādo scilicet dubitatur de eius validitate, & aliis dubiis. Quæ autē sit inter papā & episcopū differentia, dicetur §. iij. & iiij. Est autē iusta causa scandalū vitandū, secundum Inno. in c. venerabilem. de elect. & gl. in c. quāto. de iureiurand. vel cum maior vtilitas imminet in cōmutatione: vt no. Inno. in d. c. debitores. & est text. in c. peruenit. el ij. eo. titu. vel secundū Direct. si malum exemplū prorogetur in multos: vel quæcunq; alia eorū arbitrio iudicanda, meo iudicio. de quibus causis in c. nos sanctorū. xv. q. vj. & c. authoritatem. Aut materia, in qua est præstitū, non pertinet ad papā nec ad honorem Dei, sed cōmodum hominis: & sic papa sine causa remittere non potest: vt not. Archi. in c. 3
authoritatē. xv. q. vj. sed potest ex causa: vt in c. quanto. extra eo. & in c. ij. de voto. ¶ † Tertiò quæritur, vtrū episcopus possit in iuramentis dispensare? Et dicit Ray. q̄ idem iudicandum est de absolutione à iuramento & à voto. & gl. eius dicit q̄ non solūm papa, sed etiam episcopus dispensare potest in iuramento, sicut & in voto. Et secundum S. Tho. ij. ij. q. lxxxix. artic. ix. ad tertium, dispensare potest, quando dubium est, vtrum id, quod sub iuramento cadit, sit licitum vel illicitū, proficuum vel nociuum, aut simpliciter, aut in aliquo casu: & intellige à fortiori si sit manifestum. Si autem sit manifestè licitū & vtile, non videtur, inquit, habere locum dispensatio vel cōmutatio: nisi aliquid melius occurrat ad cōmunem vtilitatem faciendum. quod maximè videtur pertinere ad potestatē papæ: qui habet curam vniuersalis ecclesiæ. hæc ille. cuius mens est q̄ iuramentum licitū ex omni parte, scilicet iurantis & eius cui iuratur, & materiæ, sit indispensabile: & vtile sic incōmutabile, nisi occurrat vtilius ad cōmune bonum: quod si sit bonum diœcesis, commutabit episcopus: alioquin papa: vt inuenit illud verbū, maximè. Igitur in iuramento manifestè licito, scilicet ex omni parte, episcopus non dispensat, sed papa: & hoc ex causa. Sed si sit turpe ex parte iurantis vel materiæ, vel ex parte recipientis, poterit dispensare. vnde secundū Inno. dispensat in iuramentis, si sunt dolo, metu, aut vi extorta. Et secundū Pan. in c. j. de iureiurand. si notorie constat de turpi receptione, poterit dispensare absq; hoc q̄ citet suscipientem, vel cogat relaxare: puta si quis metu exegit iuramentū super eo. de quo aliàs etiā de iure tenetur: vt exemplificat idem Pan. in c. ad nostrā. el iij. eo. tit. ¶ † Quartò quæritur, quæ differentia in dispensando 4
sit inter papam & episcopū? Et dicit Archi. post Pan. q̄ papa hoc potest respectu totius orbis: episcopus verò respectu suæ diœcesis. Item ille potest respectu magnarū personarum, & in multū dubiis: quomodo potest intelligi c. venerabilem. eo. titu. Iste verò hoc potest in aliis. Itē, vt dicit Pan. in c. proposuit. de cōcess. præben. episcopus non liberat ex toto à voto, sed cōmutat in causam magis acceptam, extra de voto. c. j. quod intellige quando votum tenet & ligat: papa autem potest ex toto liberare, quēadmodum ipse Deus. Sed de hoc tertio j. Votū. iiij. §. iij. Inferior autem episcopo nō habens episcopalem iurisdictionē. non potest à iuramento absoluere, sicut nec in voto dispensare: vt no. in c. j. de voto. ¶ † Quintò quæritur, vtrū licitè quis possit 5
petere absolutionem à iuramento in casu in quo tenet. Et Pan. in c. cum cōtingat. eo. tit. respōdet cum distinctione. Nam aut iuramentum cōtinet turpitudinē ex parte suscipientis, maximè cōcurrente materia turpi, super qua præstatur: ex parte iurātis nullo imminēte peccato: & sic pōt peti absolutio nō obstāte cōtradictione aduersarii. & casus est in c. debitores. eo. tit. Aut iuramentū nullam aliā turpitudinē habet, nisi quia est eōrum legē præstitū: & in hoc dist in gue. Aut enim lex restitit propter fauorē Reipublicæ principaliter: & nō est necessaria absolutio: quia iuramentū nō valuit. de foro compe. si diligenti. Aut restitit principaliter propter fauorē iurātis, licet secūdariò in fauorē publicū, vt in muliere, minore, & huiusmodi: & tūc si seruari pōt sine dispēdio salutis, absolutio peti non pōt. c. si verò. cū similibus. eo. tit. quod intellige quādo sine dolo, vi, aut metu, sed spōte & sciēter est iuratū. Si verò iuramētū sit in cōtractu, & datur enormis læsio, licet inuenerit nō cōtrauenire, petere tū poterit absolutionē: quia præsumitur dolus. l. omnes. §. Lucius. ff. de his quæ in fraud. cred. & l. qui testium. ff. de probat. & quia nihil interest vtrū interueniat dolus à proposito, vel re ipsa. l. si quis cū aliter. ff. de verb. oblig. & quia verba iuramēti debēt intelligi ciuili modo, s. q̄ non cōtraueniat vlla ratione vel causa, exceptis grauibus læsionibus. ar. l. creditor. §. Lucius. ff. manda. Intellige nisi sciēter iurasset: quia cessat dolus, & re ipsa, & ex proposito: ideòque nō poterit. Sic etiā si nō intellexit enormē læsionē: licet dixerit nō cōtrauenire neq; paruæ neq; magnæ, vt ponūt notarii: nō propterea prohibetur quin possit petere absolutionem. de quo vide s. Arbiter. §. vij. circa fi. ¶ † Sextò quæritur, vtrū & à quo in iuramēto possit fieri cōmutatio. Et dico q̄ de hoc in c. peruenit. summātim dicitur quòd non deierat qui iuramēti cōplementū in melius cōmutat. Circa quod Pan. ibi sic distinguit. Nam iuramentū aut cōcernit vtilitatē priuatā, aut honorē Dei. Si cōcernit vtilitatē priuatam, cōmutari nō potest, etiā in melius, sine cōsensu eius, cui præstitū fuit: nec in hoc prodest superioris authoritas, ex hoc quod no. in c. quāto. eo. tit. & per Inno. in c. cū inter. de renunt. Pro quo etiā facit, quia debitor vnā rem etiā meliorē pro alia inuito creditore soluere nō pōt. Inst. quibus mod. tol. ob. in prin. Si verò cōcernit honorē Dei, requiritur superioris authoritas in commutatione, secūdum Ant. si dubiū est vtrū illud, in quod vult quis cōmutare, sit maius bonū. Et idē si euidēter est maius bonū: sed obseruatio eius quod iurauit nō impedit illud vel turbat: puta, quia iurauit adire S. Antoniū, & nūc vult adire Sepulcrū. potest enim implere primū, & postea secundū: quia requiritur superioris authoritas saltē episcopi: qui sicut votū, ita & iu-

ramentū potest cōmutare, secundū Inn.in c.debitores.eo. tit. Si verò seruari nō potest iuramentū sine perturbatione vel desertione maioris boni,propria authoritate cōtrauenire potest,secūdū do. Ant.sicut si iurauit adire Sepulcrū, aut cōtrahere cum aliqua:potest propria authoritate intrare religionē,quia pro tēporali obsequio impedit domino perpetuā seruitutē.ar.de vot.c.scripturæ.Sed no.q; si nō sit ad honorē Dei,nec priuatā vtilitatē,sed propter bonū cōe: idem videtur sicut si esset ad priuatā vtilitatē:quia cōmutari nō poterit sine cōsensu eius qui habet curam boni cōis.

7 ¶†Septimò quæritur, vtrū aboleri possit iuramētum per irritationē gubernatoris seu domini?Et dicit S.Tho.ij.ij. q.lxxxix.q; ad vnumquéq; pertinet irritare,id est,annullare iuramētū à sibi subditis factū,circa ea quæ eius potestati subduntur:sicut pōt pater irritare iuramentū puellæ,& vir vxoris,vt dicitur Numer.xxx.quod secūdū Veruec.videtur intelligēdū in his quę nō possunt fieri sine scādalo & pręiudicio virorū.Et idē secūdū Arch.de filiis & seruis videtur.

8 ¶†Octauò quæritur, vtrū ille,cui iurādo aliquid promittitur,possit abolere iuramentū relaxādo illud.Et dicit S. Tho.ij.ij.q.lxxxix.q; si promissum erat aliquid pertinens ad eius vtilitatē: puta seruitiū vel pecunia: quia intelligitur ei soluisse promissum, quādo fecit Deo secundū eius voluntatē. Si verò promissum pertinet ad honorē Dei vel vtilitatē aliorū:vt religionis ingressus vel opus pietatis:tūc absoluere nō pōt ille cui promittitur:quia promissio non est facta illi principaliter, sed Deo:nisi forte sit interposita cōditio,si illi videbitur cui promittit:vel aliquid aliud tale.concor.Host.& Ray.

9 ¶†Nonò quæritur, quid si duo vel plures sibi inuicē aliquid sub iuramēto promittūt? Et dicit Ioā. And.in c.ij.de spon.& Ioā. de Lig.in cle.j.de vsur.q; possunt sibi inuicē relaxare iuramentū quod cōcernit vtilitatem iurantiū tantū:secus si cōcerneret cultū Dei,vel religionem,aut pietatē: puta,quia iurauerūt ingredi religionem,dicere duo psalteria pro inuicē,vel q; de suo lucro dabunt certā partē pauperibus:quia huiusmodi sibi remittere nō possunt.Similiter nec si iurauerunt id,ad quod tenebantur: puta.q; nō faciant furtū, q; non falsificabūt merces. Similiter nec si iurauerūt facere vel nō facere aliquid simpliciter,quod nō pertinet ad eū cui iuratur: vt q; nō negotiabuntur,vel nō facient talē artē: si tamen tale iuramentū respiciat incōmodum alterius,puta cōitatis vel aliorū,non valeret,vt dictū est. Similiter nō tenetur quādo iurādo de aliquo faciēdo vel nō faciendo,intendebat q; ille,cui iuratur,similiter faceret: quia si ille nō seruat:nec iste tenetur. cōcor.per omnia Direc.facit quod no.Host.Inn.& Ber.in

10 c.peruenit.el ij.& facit c.sicut.el iij.de iureiu.¶†Decimò, quid si duo habētes mensurā vel staterā cōitatis,quam consueuerāt portare ad vendētes,& inde mercedē recipere, iurauerunt sibi inuicē eā de cætero nō portare? Et dicit Veruec.q; si ex hoc multū dānificati sunt, vt quia prouisum est de alia mēsura,nō possent authoritate propria venire cōtra iuramētū,si forte ex hoc ad extremā necessitatē deuenirēt, vel nullo modo habere possent vnde viuerēt:episcopus tamen absq; tāta necessitate posset iuramentū in melius cōmutare,cū nulli sit vtile,sed aliquibus dānosum. Et si alter eorū periurat portādo, reliquus nō tenebitur iuramēto, si intēdebat iurare sub cōditione q; alter seruaret iuramētū: tenebitur verò,si iurauit absolute:& si nescit quomodo iurauit vel intēderit,tūc si emolumentū erat cōe, nihilo minus tenetur: quia nullum ex hoc fit ei præiudiciū.Si verò emolumentū est solūm portātis, tunc benignius est interpretandum, scilicet q; fidē nō seruanti nō promiserit cum damno suo & lucro alterius:quia generaliter secūdū Host. & Bern. si duo aliquid inuicē sibi iurarunt:vno nō seruante,alius non tenetur. extra eo.sicut.el iij.nisi illud esset in honorem Dei,puta dicere psalteriū pro inuicē,vel certam eleemosynā elargiri,ſ. Iuramentū.iiij.ſ.ij.¶††Vndecimò 11 quæritur,vtrū venditor iurans nō cōtrauenire venditioni, & nūc dicens se deceptū vltra dimidiā,debeat audiri? Et dicit glo. in c.cū causa.de empt.& vend.q; non, si est maior: secus autē si minor:quia per tale iuramentū nō excluditur nisi beneficiū ætatis, non autem q; renuntiet iuri cōmuni: vnde possunt agere ad supplementū pretii, aut venditionis rescisionē,nisi iurasset rem aut pretium nō repetere,eo q; vltra dimidiā esset deceptus : quia tunc vtraq; via esset illi præclusa propter iuramentū. Addit tamē Pan.ibi, q; si minor esset enormiter lęsus,posset petere absolutionē à iuramento, etiā si interuenissent verba magis specifica, vt quia dixit se velle donare totū quod plus valebat etiā in magna quātitate:quia in minore pręsumitur deceptio:ar.c.si quis cū sciret.ff.pro emp.Et idē credit de maiore,vt possit petere absolutionē ratione enormissimæ læsionis,intelligēdo q; nō donauerit quod plus valebit : quia nō præsumitur in tanta quātitate donatio,sed deceptio.hæc ille ibi.si tamen 12 præsumeretur donatio , secus. ¶††Duodecimò quæritur, vtrū possit quis propria authoritate venire cōtra iuramētū extortū dolo?Et Arch.post Pan.distinguit. Nā si iuramentum venit super cōtractu reprobato,pōt:vt ſ. Iuramentum. iiij.ſ.viij.Si verò iuramentū nō venit cōtra dispositū à iure:distinguendū est:quia si tantus est dolus q; excedit mentem iurātis,puta quia eo cessante nō iurasset:similiter pōt: arg.per id quod no.Ioan.And.in c.vnico.de cōmo. de quo etiā vide in d.ſ.viij.Si verò dolus non excludit cōsensum, vt quia nō dat causam cōtractui, requiritur absolutio, quæ præstari debet nō obstante cōtradictione aduersarii, propter eius turpitudinē & dolum. Et similiter requiritur vbi interuenit metus,qui in odiū aduersarii metū inferētis faciliter debet impendi:vt in c.verū.eo.tit.non solūm si metus cadebat in constantē virū:vt vult ibi gl.sed etiā si metus fuit vanus,secundū Host.quod magis placet Pan. in odium cogentis,ne cōmodum ex suo dolo reportet. Sed intellige quādo iurans intēdebat se obligare:aliās propria authoritate cōuenire pōt,iuxta prædicta. ¶††Decimotertiò,quan- 13 do turpitudo reperitur ex parte recipiētis iuramētū, ita q; locus est petitioni absolutionis,sed iurās antequā absolueretur incidit in periuriū, quæritur vtrū possit absolutionē petere sicut ante periuriū?Et dicit Arch.post Pan.extra eo. c.j.quod aut iam est elapsus terminus solutionis:& nō debet audiri:quia frustra implorat legis auxiliū, qui cōmittit in legē,de vsuc.quia frustra.Et hoc sentit Fed.cōsi.cclxxxviij.& hoc nō perseueret in periurio:sed debet soluere vsuras,& postea repetere:vt in c.debitores.extra eo.si verò nō est elapsus terminus,sed mora cōmittitur ex sola interpellatione:sic instante termino solutionis peti nō potest relaxatio à iuramēto,ne in termino incidat in periuriū,secundum Ioā.And.& sic solūm potest petere relaxationē antequam constituatur in mora solutionis.Sed nō placet dom. Anto.dictū Fed.scilicet q; audiri nō debeat periurus relaxationem petēs:quia cū esset obligatus ad soluendū in termino,& ad soluendū simpliciter,quatenus remaneat obligatus post terminū potest petere relaxationē.quod Pan.putat verū,sinō perseuerat in peccato:licet inciderit in periurium,de quo est sibi pœnitētia imponenda: secus si in pec- 14 cato perseueret.¶††Decimoquartò quęritur,vtrū iurās solu- absol.

absolutionem ante solutionem?Et dicit Archid.post Pan. in c.j.eo.ti.quòd si simpliciter iurauit soluere vsuras,tunc habet plura remedia.¶Primum,vt soluendo impleat iuramentū,deinde repetat.extra eo.debitores.¶Secundū,vt petat creditorē compelli ad relaxationē iuramenti : vt in d.c. j.& hoc nisi instaret terminus solutionis,ita quòd ex mora incideret in periuriū:quia tūc non audiretur:sed prius soluat,& postea repetat.& idem si terminus est elapsus.¶Tertium,vt petat absolutionē ab episcopo.quod quidem remedium Inno.putat esse subsidium subsidiarium,id est,nō valens nisi seruato secundo remedio.& consentit Ioā. And. sed do. Ant.tenet q; sit subsidium,id est,valens per se.quod magis placet Pan.quia si episcopus absoluit à iuramēto metu præstito , nec est necesse recurrere ad iuramentum recipientem,vt in c.ad aures.extra de his quæ vi metúsve cauſi.multo magis in casu isto.¶Quartū,vt conuentus excipiat,se non teneri ad obseruantiam iuramenti,cū ipse creditor propter suam turpitudinem illud relaxare teneatur, & illud relaxari petit.quod tamē facere debet ante terminū solutionis elapsum.¶Quintū,vt iudex ex officio suo cōpellat creditorem desistere ab vsurarū exactione. Si verò iurauit soluere,& nullam super hoc querimoniam mouere, vel iudici denūtiare, tūc habet etiam plura remedia.¶Primum,vt soluat,& postea repetat:quia nō iurauit non repetere:& hoc iuramentū est stricte intelligendum:vt in c.ad audientiam.de his quę vi met.&c.Sed hoc ego nō approbo: quia virtualiter,& secundum suam mentem iurauit non repetere,si nō mentiebatur.¶Secundum,vt denuntiet ecclesiæ:quia nullum iuramentum obligare potest , quin possit quis ecclesiæ denuntiare crimina sum : vt in c.quemadmodum.eod.ti.quod Pan.post Hostien.videtur limitare vt denuntiet , si videt intentionem suam super salute proximi fundatā,& non super interesse suo principaliter : quia obstaret illi iuramentū.Sed ego dico de mente S.Tho.esse,q; hoc possit intendens principaliter suū interesse:qa ex quo iuramentum nullū est,illud me non adstringit ad hanc intentionem vel illam.¶Tertium est vt faciat se absoluere sine citatione creditoris,secundum Io.And.quod Pan.nō placet:quia hoc implicitè querela cōtinet,quam abiurauit. Sed ego dico q; iuramentum non querulandi non valuit, cum sit contra publicam iustitiam.¶Quartum est,vt iudex ex officio suo cōpellat creditorem relaxare iuramentum, vel ab exactione desistere. Si verò iam soluit vsuras,potest repetere:q; si iurauit non repetere vel querulari,semper remanet sibi via denuntiandi , quæ per iuramentum excludi

15 non potest.¶Decimoquintò quæritur,†vtrum vocanda sit pars aduersa cum quis petit relaxari sibi iuramentū factum ad instantiam eius?Et dicit Archi.post Pan.quòd si iuramentum continet aliquam vtilitatem ex parte recipientis: relaxari non debet,nisi vocata parte : quia nihil fieri debet in præiudicium absentis.de causſ.possſ.c.j.& si aliter fiat, absolutio nō valet.quod tamen limitat,nisi notorie cōstet iuramentū cōtinere turpitudinē ex parte recipientis,ita q; parti absenti certū sit nullam defensionē cōpetere in hoc. quo casu valet absolutio parte nō vocata.ad quod c.bonæ. de elect.Sed si nō constet manifestè de turpitudine : vt quia nō constat q; iurauerit soluere vsuras,puta quia contractus erat sub forma licita conceptus:& sic nō potest constare de turpitudine ante finē termini:vel propter absentiam partis: vel quia terminus instabat:tūc nō fiet absolutio parte non vocata:vt in c.debitores.eo.ti.do.autem Ant.dicit q; si tanta sit turpitudo ex parte recipientis iuramentum,q; ei nulla actio acquiratur,nec contractus iuramēto firmetur,non est necesse partē vocari:quia nullum potest interesse prætendere : sed supposito quòd debeat pars vocari,si tamen absolutio fiat parte non vocata,tenet:sicut dicitur de absolutione ab excōicatione.quod ego verū puto quando iuramentum iustè petebatur relaxari:aliàs secus,nisi eo casu quo relaxās posset de iure partis auferre,& dare alteri parti.

1 *Iurisdictio quid & quotuplex sit.*

2 *Ordinariam iurisdictionem quæ donent.*

IVRISDICTIO secundum Azo.†est potestas de publi- 1
co introducta cū necessitate iurisdicēdi vel æquitatis statuēdæ.& dicitur iurisdictio quasi iuris dictio à iure dicendo:& est facultas quædā concessa ei,qui iuri dicēdo præest, qua cōmissa,intelligūtur omnia cōcessa,sine quibus explicari nō potest.ff.de iur.om.iudi.l.ij.Secundum Heruеum sic describitur:Iurisdictio est,qua præsidens alicui reipublicæ potest dicere ius statuendo,sententiando vel cū obligatione subditorū ad habendum id quod dicitur pro iusto.Iurisdictionū quædā est ordinaria,& quædā delegata. †Ordina- 2
riam dant quatuor.Primò lex inanimata vel canon : & hoc in dubio:secus si appareat q; velit delegatam.Secundò lex animata:vt papa vel Imperator,& non inferior:nisi episcopus suo vicario. Tertiò,cōsuetudo.Quartò,vniuersitas approbata:vt mercatorū,cerdonū,& aliorū artificum,qui possunt de suo corpore creare & eligere iudicem ordinariū:& similiter vniuersitas facultatū artiū vel legistarū:de quo nota.in c.cū ab ecclesiarū de offi.ord. Item alia est plena,scilicet solius principis:alia semiplena,scilicet aliorū à principe.de quo vide C.eo.tit.l.iij.Item quædam est volūtaria,qñ scilicet nemo se opponit:quæ exerceri potest omni tempore & loco.ff.de adop.l.mancipari.quædā contentiosa,scilicet quādo litigatur,quæ expediri nō potest à iudice procedente seu sedente nō pro tribunali,nec diebus feriatis,nec de nocte.iij.q.iij.spatium.de offi.deleg.consuluit.

1 *Ius quid.*

2 *Aequitas quid.*

IVS dictum est†quasi iustum.dist.vij.c.ius autem.& secū 1
dum Isid.v.Etym.cuius multas significationes ponit Io. And.de re iud.in prin.lib.vj.& S.Tho.ij.ij.q.lvij.ar.j.& in proposito sumitur prout est pars boni & æqui : cuius merito quis nos sacerdotes appellat,id est,sua iura cuilibet ministrātes,seu sacrorū præceptorū ministros.ff.de iust.& iu. l.j.ij.respōso.& est quid mediū inter æquitatē & rigorem. Est autem rigor excessus siue austeritas iuris aliquoties ad terrorem scriptus, qui seruandus non est , nisi vbi timetur exemplum mali.dist.xlv.sed & illud.quādoq; tamen sumitur aliis modis:vt j.Rigor.†Aequitas verò est iustitia dul- 2
core misericordiæ tēperata:& hāc iudex semper debet habere præ oculis.ff.de eo quod certo loc.l.quod si Ephesi.& dist.xlv.disciplina.& dist.xc.ponderet.quia melius est de misericordia quā de seueritate reddere rationē.xxvj.q.vij. alligāt.quod Ray.intelligit nisi ex causa iusta seruetur rigor,aut fiat dispēsatio Et quia iura humana semper intendūt cū misericordia punire:quia deriuātur à diuino : ideo æquitas etiā in ipso rigore seruāda est,qñ expedit:vnde ꝓprium eius est discedere à verbis legis seruata eius intētione:vt suprà Aequitas,dictum est.Vide autem multa de iure canonico & ciuili j.Lex.Diuidituratē ius in ius naturale,gentiū,ciuile,& publicū:de quo vide dist.j.per totū.& ff.de iusti.& iure.per totum.Vtrum autem valeant ea,quæ fiunt contra ius,vide infrà Lex.ſ.vlt.

IVSIVRANDVM,vt dicit Pan.extra eod.in rub.& Iura- 1
mentū & Sacramentum sunt synonyma,id est,idē significantia,vt ibi probat. Dicitur verò iusiurandum,secūdum

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquos,vt not.in authenti.sacramenta.C.si aduer.vendi. quia ius ponitur pro expressione verborum.quod non placet ibi Petro & Cyno: & dicunt quòd multa sunt necessaria vt iuridice iuretur: vt sit sensus cùm dicitur de iurando iure,id est,iuramento iure facto.& dicit Hostien.in Summa eodem titu.§.j.quòd melius diceretur de facto iurato, vel de iure iurato. Est autem multiplex,iuxta dicta suprà Iuramentum.j.§.ij.

De iure patronatus & Patrono.

1 *Ius patronatus quid.*
2 *Patronus quibus modis quis fiat.*
3 *Patrono quale & quotuplex ius acquiratur.*
4 *Patronus an possit aliquid exigere in recognitionem.*
5 *Ius patronatus quomodo transeat ad hæredes vel legatarios.*
6 *Ius patronatus quomodo vendatur & confiscetur.*
7 *Præsentatio & institutio qualiter & quando fieri debeant.*
8 *Patronus qualem præsentare debeat.*
9 *Patronus quando possit præsentando variare,& quis præsentatorum præferatur.*
10 *Patronatum si duo contendant,qualiter instituet episcopus.*
11 *Patronus qualiter debeat præsentare.*
12 *Patroni unus contemptus an impediat institutionem.*
13 *Patroni plures si in præsentando discordent,quis præferatur.*
14 *Patronorum maior pars qualiter sit accipienda.*
15 *Præsentare qui sint idonei.*

1 IVs patronatus†à iure & Patrono dictũ multipliciter in iure nominatur. Dicitur enim quãdoq; aduocatio,extra eo.quia clericus quandoq; vicedominatus vel custodia seu guardia:extra eod.præterea.quandoq; ius frequentationis vel confessionis.xvj.q.vij.piæ mentis.& c.Frigentius.quæ nomina pro eodem supponunt.de statu monach.in singulis.§.fi. Est igitur ius patronatus, secundum Hosti.potestas præsentandi instituẽdum ad beneficium ecclesiasticũ intellige simplex & vacans secundum Ray.Gofred.Innocen.& Bern. Vel est ius honorificum,onerosum,& vtile,alicui cõpetens in ecclesia:pro eo quod de consensu diœcesani eam fundauit,cõstruxit,vel dotauit ipse,vel is,à quo causam habuit,secundum Io.And.& Pan.in rub.de iure patro. Quo modo autem sit honorificum, onerosum,& vtile,vide j.§.ij.per totum.Patronus quoque dupliciter sumitur loquendo iuridicè,scilicet ciuiliter,seu secundum iura ciuilia: & sic patronus est,qui seruum manumisit:& aduocatus,qui patrocinatur in causis:& canonicè,seu secũdum iura canonica:& est is,qui habet dictam potestatem præsentãdi. ¶ Primò verò quæritur, †quomodo quis possit esse patronus, 2 seu acquirere ius patronatus? Et dico multa. ¶ Primum,q̃ tribus modis fit quis ecclesiæ patronus: quia patronum faciunt dos,ædificatio,fundus:vt dicit versus: & intellige q̃ per quodlibet horum efficitur quis patronus,secundum Io. Andr.quod Archidiac.limitat,si fiat authoritate episcopi. Et sic patet quòd multi possunt esse patroni: vt quia vnus dedit fundum,alius ædificauit,alius dotauit: vel etiã si plures fundauerunt aut ędificauerunt aut dotauerunt,vt infrà, particula tertia circa princi. Primò ergo est quis patronus, qui ecclesiam fundauit,id est,fundum ad ædificandum dedit:de iure patro.c.à nobis.& c.abbatem.xvj.q.ij.sed si fundus pereat ecclesia facta vel fienda,perditur hoc ius. Secundò,quia ecclesiam construxit.xvj.q.ij monasterium.quod intellige si de consensu episcopi fiat:cùm alio modo ecclesia fieri non debeat.de consecra.dist.in.c.j.nemo.de iure patron.c.quoniam.& cap.nobis fuit.xvj.q.vij.filiis. Et idem est,etiam si mulier fir quæ construxit,secundum Archid.& idem secundum Hostiens.& si quis funditus destructam de consensu episcopi reparauit, & intellige etiam de eadem materia:quia perinde est,ac si de nouo fecisset.de Iudæ.cõsuluit.& in authen.vt nullus fab.orato.dom.§.j.secus si solùm refecit,secundum Laurent.& primus ædificator perdit ius patronatus,nisi fundum dedisset,secundum Glo.in c.quoniam.eod.titu.vel dotem æquum tamen esset secundum Hostien.vt antequam reædificationi episcopus consentiat,antiquus patronus requiratur:& ipse in reædificando,si voluerit,cæteris præferatur. Tertiò,quia ecclesiam dotauit.d.c.filiis.& c.quicunque.ibidem.quod quidam intelligunt de dote ante consecrationem data:quia nulla seruitus rei sacræ potest imponi l.seruitutes.ff.de seruit.l.ij.§. vltim.& quod humani iuris desinit esse,seruitutem non recipit.ff.commu.prædi l.caueri. Sed quia habere bonum patronum non videtur seruitus,sed beneficium,cùm non gratia sui,sed ecclesiæ patrocinetur quo ad tẽporalia:ideo melius Inno.& Host.hoc intelligunt de data etiam post consecrationem: quia sine substantia rerum non potest ecclesiæ deseruiri.j.q.iij.si quis obiecerit.& eo casu secundum Ioan.And.efficitur dotans patronus cum ædificante quod Pan.or.in c.quoniam.eo.titu.limitat verum,quando fundator ad dotationem compelli non potest,vt fit in istis capellis. Archidia.verò limitat primò,si fiat authoritate diœcesani,& à consecrari faciente,vel ipso episcopo consecratore dos haberi non potest:limita etiam si detur nomine dotis: quia si quis aliquid magnum dederit ecclesiæante consecrationem vel post nõ dotis nomine:erit quidem benefactor; sed non patronus,secundum Innocen.& Panor.in dicto c. quoniam.& Archidiac.¶ Secundum. Quantum ad fundationem & consecrationem ecclesiæ remanent multæ quæstiones,quas Archidiac.post aliquos Doctores sic determinat: Si vnus materiam in construendo,alius gratis operas ponit,vt faber,aut soluit ponenti:ambo erunt patroni,si de hoc cum authoritate episcopi conuenerunt:aliàs non:sed supple erit solus ille,qui materiam posuit. Si tutor nomine pupilli, vel de eius pecunia aut in eius fundo ecclesiam fundet,construat,vel dotet,ius patronatus acquiritur pupillo,& non tutori:quia omnia acquisita per tutorem ex rebus pupilli,acquiruntur pupillo.de pecul.cleric.c.ij.Si clericus de pecunia propria ecclesiam construat in fundo ecclesiæ,vtrique,id est,clerico & ecclesiæ acquiritur hoc ius:quia ecclesiæ suæ conditionem deteriorem facere non potuit. de donat.cap.ij.& idem si in fundo proprio ex pecunia ecclesiæ,vt sentire videtur Ioan. Andr. Sed si ex pecunia ecclesiæ emptus est fundus, & facta constructio, licet non eius nomine,ecclesiæ tantùm acquiritur hoc ius.arg.xij.quæstij.apostolicos. Et ex his patet quòd si laicus capellam in ecclesia construat & dotet,nõ acquiritur hoc ius illi soli:sed etiam ecclesiæ simul,secundum Panormi.in cap.ad audientiam.de eccle.ædifican.quia ecclesia fundum ponit. Si ex pecunia militis non eo sciente nec eius nomine alius ecclesiam construat,non acquiritur hoc ius militi:quia nõ fuit consensus episcopi ad militem.d.c.quoniam.nec fortè expedit ecclesiæ militem habere patronum,nec etiam constructori:quia fraus & dolus nemini debent patrocinari.de reseri.c.fedes.sed remanebit ecclesia libera.Si de pecunia fœnebri vsurarii ecclesia constructa est,licet de talibus non sit ecclesia construenda,de vsur.c.quia frustra.nec eleemosyna facienda.j.quæst.j.nõ est putanda.sed restituenda sunt: propter hoc tamen non est ecclesia illa demolienda.xiiij. quæstio.vj.c.compertimus.& ius patronatus acquiritur ipsi vsurario: quia dominium pecuniæ erat ipsius, imò & res empta ex ea:vt notatur per Modernos in capitu.cùm tu.de vsur.

vsur.quod limitant,si aliunde habet vnde soluat his,à quibus extorsit:aliàs ecclesia fit libera.arg.eorũ quæ no.j.q.j. nõ est putãda. Et idẽ dicendũ de ecclesia ædificata ex pecunia furis, aut simoniaca, vel acquisita per meretricium,vel alium illicitũ modum. In vltimo tamen casu non est pecunia restituẽda vel eroganda pauperibus,vt in aliis. ¶ Tertium. Quantum etiam ad omnes actus inducẽtes hoc ius, remanẽt multæ quæstiones,quas Archi.post aliquos solennes Doct.sic determinat: Si plures inæqualiter tribuunt ad actum inducentẽ ius patronatus, hoc non impedit æqualẽ acquisitionẽ illius iuris.ar.de cõsue.c.fi.lib.vj. Non enim requiritur q̃ quilibet det sufficientem dotem,ex quo sunt plures. Vnde secundũ Inn.possunt esse plures in cõstituenda dote,& quilibet erit patronus. & idem glo.lxiij.dist.in Sum.& sic gl.in c.quicunq;.xvj.q.vij.quæ vult q̃ dans modicam dotẽ non sit patronus:limitatur quando vnus solus dat:secus si plures dant sufficientẽ.Et idem dic in ædificatione & fundatione. Et si vnus habuit licentiã à diœcesano,alii nõ:ille solus erit patronus.& intellige à diœcesano,nõ quidẽ ædificantis,sed diœcesis in qua est fundus.eo. tit.nobis.de for.cõpe. sane. Si episcopus licentiã dare nõ vult,vt quia vult pecuniã,vel alia de causa:referatur hoc papæ.qui eum cõpellet.eo.tit.nullus.vel licentiam dabit,nisi subsit iusta causa negãdi. Vtrũ autẽ hoc casu recursus haberi possit ad metropolitanũ, Tan. Vin.& Gof.videntur sentire q̃ sic.contrarium senũt Host.Sed alii dicunt si episcopus monitus licentiã dare recusauerit vel neglexerit sine iusta causa:eã dare poterit archiepiscopus:quia negligentiam suffraganei supplet.ix.q.iij.cum simus. negligentia autẽ est lapso tẽpore monitionis nulla causa assignata. Si vacauerit sedes,capitulũ poterit dare licentiã ædificãdi ecclesiam : quia in his quæ sunt iurisdictionis non ordinis, vt est hoc, capitulum succedit:de maio.& obed.cum olim. 3 ¶ Secũdò quæritur,†quotuplex & quale ius acquiratur patrono? Et dico q̃ quadruplex,iuxta illud, Patrono debetur honor,onus,emolumentũ: Præsentet,præsit, defendat,alatur egenus. ¶ Primũ ergo est,q̃ habet hũc honorẽ vt præsentet instituendũ ad prębẽdas, siue ecclesias nõ collegiatas.extra eod.ferè per totũ.in collegiatis autẽ in electione iam facta nõ fienda postulatur assensus patroni.eo.tit.à nobis.vel etiã in fienda, si in fundatione hoc cõcesserit episcopus patrono clerico, & papa laico:vt in d.c.à nobis.iuncta glos. Et si episcopus vel alius prælatus sine patroni præsentatione rectorẽ instituit:institutio ipso iure nulla est, per c.decernimus.xvj.q.vij.secũdũ Io. And.in c.ij.de of.vica. lib.vj. Quod fallit primò, si patronus fuisset negligens in præsentãdo:quia elapso tẽpore episcopus bene instituit:& secũdò si institues sit papa:quia instituere potest sine præsentatione patroni:licet secus sit in aliis prelatis citra papã: extra eo.cũ dilectus.& similiter potest legatus de latere,si patronus sit ecclesiasticus : secus si secularis. pro quo vide gl.in cle.per literas. de præb.& Pan.in c.quoniã.extra eo. & est casus d.c.cũ dilectus.¶ Secundũ est,q̃ habet hũc honorẽ,q̃ quasi principalis & primus in processionibus incedit.xvj.q.vij.piæ mẽtis.& c.Frigentius. ¶ Tertium est,q̃ habet hoc onus,q̃ sit defensor præcipuus ecclesiæ: ideo q̃ tenetur eã defendere ab omnibus oppressoribus.xvj.q.vij. filiis.vnde ei tenetur de administratione rationem reddere præsentatus.intellige,si patronus sit ecclesiasticus,vt no.in c.cũ & plãtare. de priui.& Pan.in c.ex literis. & c.cũ procuratores.eo.tit.non tamen valde strictè dicẽdo quid expendat quotidie, sed in genere:vt no.Pan.in c.ex literis. extra eo. ¶ Quartũ,vt habeat hanc vtilitatẽ,q̃ si vergat ad inopiam, alatur de bonis ipsius ecclesiæ.d.c.filius. ita scilicet q̃ ex reditibus vltra necessãria remanẽtibus ecclesia tenetur alimentare patronũ pinguius quàm alios pauperes.xvj.q.vii. quicunq;.el ij.& c.nobis.in fine.de iure patro. ¶ Tertiò quæritur,†vtrũ patronus aliquid possit exigere in recogni- 4 tionem iuris patronatus? Et dico q̃ nõ, secundũ Pan.in c. præterea.el ij.eod.tit.nisi in fundatione hoc à diœcesano fuisset sibi reseruatũ. Nam in ipsa fundatione põt patronus laicus de cõsensu episcopi certũ retinere censum.d.c.præterea. non tamen potest seruitiũ aliquod exigere post fundationẽ: vt dicit ibi Pan. nisi reseruatũ fuerit per episcopũ tẽpore fundationis,vel aliàs iure cautũ. Vnde si episcopus authoritatẽ præstitisset,posset tale ius vẽdere, titulo apud ipsum remanẽte. ¶ Et dicit primò per illũ tex. se aliàs consuluisse q̃ populus patronus exigere nõ potest à presbytero certos cereos in recognitionẽ iuris patronatus, ex quo illud nõ fuit reseruatũ tempore fundationis:nec potest patronus propria authoritate aliquod seruitiũ vel aliud temporale sibi reseruare : sed hoc facere debet episcopus ad eius petitionẽ. Infert etiã secundò q̃ si patronus in testamẽto mandauit ecclesiam cõstrui,& reseruauit aliquã pensionẽ annuatim filiis soluendã,q̃ eã exigere non poterũt, nisi episcopus illud reseruet patrono per statutũ. ¶ Et tertiò q̃ patronus donare non potest ius patronatus sine consensu episcopi:& intellige laico vel clerico ratione patrimonii. Secus si vult donare ecclesię.extra eo.illud. Imò secundũ Doct.si episcopus statuisset pensionẽ patrono immoderatam respectu reddituũ ecclesię,vel quæ ex post facto incipiat multũ grauare:reduci poterit ad moderationẽ debitam. ¶ Fallit quod dictũ est de reseruatione cũ authoritate episcopi,primò qñ patronus nõ dedit dotẽ pinguem & abundantẽ,sed solũ necessãriã ad sustẽtationẽ ministrorũ: quia tũc nullũ seruitiũ poterit sibi retinere:vt not.Pan.in c.j.de cen. ¶ Secũdò,qñ locus religiosus, puta monasteriũ, in proprio solo propriis expẽsis ecclesiã cõstruxit:quia talis locus habet in ea omnia tẽporalia bona,sicut episcopus omnia spũalia.de priui.eũ & plãtare.§.in ecclesijs.& de capel.mo.c.j.& nihilo minꝰ habet dictus locus ius præsentandi.de supp.neg.prel.c.sicut. ¶ Quartò quæritur specialiter †vtrũ & qũo ius patronatus transire possit ad hæredes vel 5 legatarios. Et dico multa. ¶ Primũ. Pro intellectu dicẽdorum aduerte q̃ dupliciter hoc ius trãsit in aliũ Primo secundũ se : sicut cũ permutatur eũ alio spũali. Secundò gratia eiꝰ cui est annexũ:vt cũ vẽditur vel donatur,aut aliter trãsit in aliũ villa, vel hmõi:vnde & dicitur trãsire in aliũ cum vniuersitate bonorũ:vt xvj.q.vij.nemini.& extra e.ex literis.& c.cũ secundũ.nisi specialiter de ipso excipiatur secũdũ Host.sic etiã trãsit ius sepulcri.ff.de cõtra.emp.l.in modicis. & similiter oia iura quæ possunt p laicos possideri. Sed secus de decimis & ecclesiis & aliis iuribꝰ merè spũalibꝰ secũdũ Inn.qa illa cũ vniuersitate nõ trãseũt.quod Host.limitat,nisi vniuersitas trãsiret in ecclesiã vel locũ religiosũ: qa tũc etiã illa trãseũt. Nõ põt autẽ secũdũ Arc. & Io. And. tolli à patronis etiã à legato de latere,sed solũ à papa:qui etiã hoc nõ facit,nisi ex causa vrgẽti:ne laici retrahãtur à constructiõe & dotatione ecclesiarũ. Ius igitur patronatꝰ trãsit ad hęredes secũdũ Pan.in c.j.de iure pat.& oĩs doc. Et erit hoc ius apud quẽlibet hæredũ in solidũ,ẽt si ex inæqualibꝰ partibꝰ sint hæredes,secũdũ gl.in c.j.e.ti.modò nõ sit aliqs hæres cõstitutus in certa re. & cuilibet patronorũ cõpetit quo ad oĩs effectꝰ præter sacerdotis præsentationẽ,quæ ita est apud oĩs cõiter,q̃ nõ est apud aliquẽ singulariter:extra eo.c.j.& ij.vt cõiter tenẽt Doct,licet forsan, vt dicit Inn.

pingu

pinguior sit vox illius qui plus habet in hæreditate? Et ratio est secundū gl. quia cum hoc ius sit indiuisibile, nō possumus dicere vnum habere duas partes in eo sicut in hæreditate. ¶ Secundū. Nec potest diuidi hoc ius inter hæredes, secundum Pan. ind. c. j. qualitercunq; intelligatur ista diuisio, cùm ipsum ius sit incorporale: possent tamen cōuenire patroni vt alternatis vicibus præsentēt. d. clem. fi. & de hoc possunt pacisci secundū Host. & Ber. licet contrarium senserit Inno. quod intelligi potest vt honestius sit si semper cōcordent. & similiter si habēt plures ecclesias, possent cōuenire vt vnus in vna, & alius in alia presentet: qa sicut in tēpore, ita & respectu locorū est permissa diuisio: & hęc non est ea quæ prohibetur in d. c. j. de iure pa. ¶ Tertium. Et nō solùm ad suos, sed etiā ad extraneos hæredes transit secundū Pan. in c. cum seculum. eod. tit. de mente Io. And. & Inno. quia si filii solū succederent, nō posset patronus illud transferre in aliā personā etiā cum vniuersitate. quod patet falsum in d. c. cum seculū. & in c. illud. eod. tit. Vnde transfertur in quoscunq; hæredes, & non solum in mares, sed etiā in fœminas. arg. cle. fi. de cōcess. præb. & sentit glo. in c. quoniā inuestiturā. xvj. q. vij. & ideo secundū Fed. cōsil. iij. filius, qui repudiauit hæreditatem paternā, non erit patronus: similiter nec filia dotata non succedēs patri: quia renuntiat hæreditati. Ex his collige duo. Primū, qp si filia est hæres, succedit sicut masculus, vt dictū est. Secundum, qp ius patronatus regulatur ab hæreditate etiā inter filios: & sic filius, qui non est hæres, non succedit in hoc iure. quod sentit Ioan. And. in c. si vero. eod. tit. dicens qp vbi est consuetudo qp solus primogenitus succedat, vt in Anglia, alii filii non succedent in iure patronatus: imò secundum Panor. in d. c. j. eod. tit. si pater instituit filiū in certa re, & extraneū hęredem vniuersalē: ius patronatus in extraneū transibit, & non in filium: vt d. c. j. ¶ Quartum. Succedunt autem hæredes per stirpes, & non in capita, secundum Panor. in d. c. j. & hodie determinatum est in cle. fi. extra eo. vnde si plures succedunt vni ex duobus patronis ecclesiæ, omnes habētur loco vnius. ¶ Quintum. Nec potest hoc ius adiudicari vni ex hæredibus, secundū Panor. in c. querimonia. eod. tit. quia si æqualiter diuidunt: tunc si datur habēti minus pro restauratione, illicitū est, & simoniacū. eod. tit. præter ea. ¶ Sextum. Panor. in d. c. cum seculū. refert Ioā. And. dicere qp quemadmodum ius patronatus potest donari, ita & legari: quia legatum est donatio quędā facta à testatore: vt Instit. de lega. in prin. ideoq; infert qp si donatur ecclesię, non est necesse interuenire cōsensum episcopi, sicut in donatione inter viuos. Si autē legatur laico vel etiā clerico nomine proprio: tunc debet interuenire cōsensus episcopi, sicut in donatione. Dicit tamen hoc speciale fauore vltimę volūtatis vt cōsensus episcopi possit interuenire etiam ex post facto: licet sit consiliū vt habeatur consensus tēpore testamēti vel ante mortē testatoris. Et idem sentit Io. And. in dicto cap. cum seculum. eod. titul. dicens qp sine licentia episcopi tenet legatum factū de eo ecclesię: sed non priuatæ personę. Fede. autem fuit in singulari opinione qp titulo legati transferri possit sine cōsensu episcopi. Sed moderni cōmuniter tenent quod dictum est, maximè Gal. dicens qp ante consensum episcopi ius patronatus consistit apud hæredem: quia ex ordinatione laici ius hoc non potest in alium transferri: & hoc plus placet Pan. quia iura cōmuniter loquuntur de filiis vel hæredibus, non autem de legatariis: vt in c. filiis. xvj. queſt. vij. extra eo. cap. j.

6 ¶ Quintò quæritur, †quō generaliter trāseat in aliū etiā in fiscum? Et dico multa. ¶ Primū. Hoc ius directè non dicitur spirituale: quia cadit in laicum, sed secundū quid, inquantū per ipsum præstatur via ad consequendū spirituale beneficium: vnde etiam vocatur annexum spirituali. extra eo. de iure. ¶ Secundū. Summariè loquēdo secundū Host. hoc ius transfertur in aliū quatuor modis. Primò, s. successione, vt dictum est: & secundò, permutatione ad aliud spirituale. de re. permu. ad quæstiones. & c. fi. & tertiò, donatione, extra eo. præterea. & quartò, vēditione: qa licet specialiter vēdi nō possit, extra eo. de iure. tamen transit cum vniuersitate, nisi de ipso excipiatur, vt dictū est, extra eod. ex literis. & c. cum seculum. Adde qp similiter transit cum vniuersitate in cōductione ad firmam seu ad pensionē. d. c. ex literis. & similiter secundū Io. An. in legatione, quæ est quædā donatio. ¶ Tertium. Donatione hoc ius sic transit in alium, qp donari non potest cuicunq; laico sine licentia episcopi. extra eod. præterea. maximè vbi dubitatur ne fiat in fraudem. & in potentiorē transferatur, vt ibi innuitur: clerico autē sine tali licētia donati potest. quod Panor. in d. c. cum seculū. videtur limitare si clericus recipiat nomine ecclesiæ suæ: si verò nomine proprio, requiritur dicta licētia. & idem sentit Io. And. in d. c. cum seculum. vt patuit §. priore, partic. vj. Ecclesiæ verò & loco religioso, secundum Doct. cōiter, sine licentia episcopi donari potest, vt no. in c. nullus. & c. ex insinuatione. & c. illud. & c. vnico. eo. ti. li. vj. ¶ Quartū. Si autē vēdatur specialiter, est simonia: si verò ematur intētione priuandi aut præsentādi quē velit, spoliari debet emptor, & ecclesia esse libera, secūdum Inno. Sed si ematur cum vniuersitate tēporalium, cum qua & ipsum transit, non est simonia, secundū Host. & Cald. & patet ex c. ex literis. eo. tit. Quod in c. quia clerici. limitat Panor. nisi illa temporalia principaliter emantur propter hoc ius consequendū: quia esset simonia, scilicet ex parte emptoris. Limita etiā, nisi & ipsum cū talibus in vēditione exprimatur: quia secūdum Io. And. in c. vnico. eod. tit. lib. vj. si dicatur, vendo tibi villam & ius patronatus quod habeo in villa: nō valet vēditio: sed secus si simpliciter villam vendit: vt in clem. pastoralis. de re iudi. Et idem si vendatur palatiū, in quo est capella: quia licet contrariū notet Inno. & Host. in d. c. ex literis. tamen verior est opinio dicentium qp transit illud ius patronatus cum palatio, ar. l. si mercede. §. si eum fundū. ff. de actio. emp. Et ideo emptor & feudatarius cum acquirant directum vel vtile dominiū rerū, similiter acquirūt ius patronatus licitè, sicut alios fructus habēt. ff. de contra. emp. l. in lege. §. dolia. ¶ Quintū. In feudum hoc ius dari potest cum vniuersitate: vt in d. c. cum seculū. non autē specialiter & expresse, secundū Host. quia feudū requirit homagiū, quod est rei temporalis: pignori autem dari nō potest simpliciter, vt planum est, nec cum vniuersitate secundū Inno. licet alii sint in contrariū. Et ratio potest esse: quia dato oppositō, scilicet qp esset pignoratum cum vniuersitate, nō posset præsentare creditor: quia nō potest vti re pignorata. nec debitor: quia trāstulit in creditorē. & sic fieret detrimentū ecclesię: quod esse nō debet. d. c. cum seculū. ¶ Sextū. Publicatis bonis omnibus patris, non cōfiscatur hoc ius, nec eo priuatur filius, si publicatio fiat ab Imperatore vel iudice seculari, etiā pro crimine læsæ maiestatis: quia Imperator priuare hoc iure laicū nō potest, cū habeat illud à papa, vt no. gl. Archid. in c. filii. xvj. q. vij. quod intellige verum, nisi hoc ius esset in aliqua vniuersitate seculari: qa cum ea trāsiret. Vide etiā gl. in c. satis peruersum. dist. lvj. quæ dicit qp licet pater cōmiserit crimen læsæ ma ie. ex quo filii efficiūtur infames. l. quisqs. C. ad l. Iul. ma. infames autē etiā promoti deiiciuntur. vj. q. j. infam

q. j. infames. filii tamē clerici nō perdunt beneficia: quia nō efficiūtur infames: & sic nec ius patronatus, imò etiā si non sunt clerici, nisi eū vniuersitate, vt dictū est. ¶ Septimum. Secundū Archi. dist. lxxj c. hortamur. ius patronatus præscribi nō potest à laicis etiam parochianis. Sed Io. And. in Nouel. super regula, quod alicui gratiosē. in vj. diffuse disputans efficaciter destruit rationes Arch. & cōcludit cōtrarium. vide ibi. ¶ Sextò, cum patronus habeat præsentare episcopo rectorē institutēdū in ecclesia, cuius est patronus. xvj. q. vij. decernimus. quæritur qñ debeat præsentare, vel episcopus instituere? Et dico multa. ¶ Primū. Patronus, si est laicus, præsentare tenetur intra quatuor mēses à tēpore vacatiōis. Si verò est ecclesia, monasteriū, vel clericus, intra sex, etiam si ius patronatus habuit ex collatione laici. extra eo. si laicus. lib. vj. aliter episcopus ordinabit de ecclesia. ar. extra eo. quoniā. & c. cùm ꝓpter. Sed intellige si patronus sciēter omittit præsentare: quia ei ignoranti nō currit dictū tēpus, secundū Fede. & Io. And. in c. ij. de sup. neg. prælat. & Pan. in c. cùm propter. extra eo. ti. ¶ Secundū. Si autē patroni sint simul laicus & clericus, vel ecclesia seu monasteriū: habebūt similiter tēpus sex mensiū ad præsentandum, secundū Io. And. & Arch. in c. vnico. eo. tit. lib. vj. & gl. in d. c. si laicus. cōtra Host. ita qp ratione cōmunionis priuilegium ecclesiæ transibit ad laicū, ad instar eius quod dicitur de eo qui habet rē cōmunem cū pupillo: quæ vsucapi nō potest vel præscribi propter pupillū: vt in l. si cōmunē. ff. quēadm. ser. amit. & ita per ecclesiā cōsequitur quod per se nō posset. Et idem Pan. in c. eā te. eo. tit. quia magis dignū trahit ad se minus dignū: de cōsec. eccl. vel alta. c. quod in dubiis. Sed intellige de patrono ecclesiastico habente hoc ius ratione ecclesiæ: quia si haberet ratione patrimonii, esset idē per omnia sicut in laico. eo. tit. cùm dilectus. & glos. in cle. fi. eo. tit. & no. Pan. in d. c. eā te. ¶ Tertium. Si patroni ex contentione de patronatu occupati intra dictū tempus nō præsentāt: nihilominus episcopus prouidebit. Nā duo sunt casus, vt not. Pan. in d. c. quoniā. in quibus episcopus sine præsentatione patroni rectorē instituit. Primus, quando præsentatus sine scādalo institui nō pōt. Secūdus, quādo cōtentio super patronatu nō deciditur intra tēpus præfixū patronis ad præsentandū. Ex hoc vltimo habes casum, in quo nō valēt agere currit tēpus. Nec tamē est simile de electoribus & præsentatoribus: qa si nō deciditur quæstio inter electores intra tēpus ad eligendū præfixū, nō devoluitur propter hoc ad superiorē potestas liberè ordinandi ecclesiā, secūdū Host. & Io. And. quia nō est quod imputetur habētibus ius eligēdi, cū per eos nō steterit, sed per litē sibi motā: vnde eū contrariū statutū nō sit nisi in præsentatione, nō debemus hoc ius extēdere ad electionē, vbi habetur pinguius ius, & esset præiudiciū maius: cū fortè daretur superior nō gratus vel nō expediens. pro quo videtur text. c. ij. de in integ. restit. vbi longo tēpore fuit certatū super iure eligendi: nec tamen fuit ad superiorem devoluta potestas. ¶ Quartū. Semestre, quod in c. nulla. de cōcess. præb. datur superiori, cùm facta est devolutio ad eū in beneficio cōferendō, nō habet locū in habēte instituere præsentatū per patronū, secundū dominos de Rota: vt refert Pan. in d. c. nulla. quia ille tex. loquitur in eo q habet cōferre: nō autē extē ditur ad habēte instituere: qa in institutione nō debet esse tempus ita prolixū: cū institutor habeat solum examinare præsentatū: alioquin lōgo tēpore posset vacare beneficiū, i. per annū, si institutor haberet sex mēses, sicut & ecclesiasticus patronus. Et quia respectu institutionis nō habetur tempus à iure præfixum, remediū est, ad superiorē recurre-

re, qui præfigat tempus instititutori. Et idē in eo qui habet cōfirmare electionē, vt scilicet tempus sibi per superiorem prælīgatur, si differt intra tēpus debitū confirmare. hæc ex illo. ¶ Septimò queritur, †quales possit vel teneatur patronus præsentare? Et dico multa. ¶ Primū. Patronus tenetur præsentare aliū à se: & quantūcunq; idoneus seipsum præsentare nō potest. extra eod. per vestras. potest tamen pater præsentare filiū suū vel nepotē, si sit idoneus, secundū Host. Gof. & Ber. quin potius videtur præsentandus quàm alius, scilicet cæteris paribus. de cohab. cler. c. j. Si etiā sint plures patroni, possūnt præsentare vnū de seipsis. arg. de elec. c. cū in iure. Similiter vacante ecclesia, potest episcopus vocare patronū, & illi motu proprio cōferre, secundū Host. arg. d. c. cùm in iure. & idem Pan. in d. c. per vestras. & cōmuniter Doct. Et si obiiciatur, qa institutio facta sine præsentatiōe patroni est irrita vel irritāda: vt in c. illud. eo. tit. respondet idē Pan. qp patronus acceptādo collationē, videtur consentire, nec tamen se ingerere: cùm hoc nō habuerit originē à se, sed à superiore. Itē præsentatio interuenit aliquando ex post facto: vt in c. si verò. extra eo. ¶ Secundū. Si patronus præsentet nō idoneū seu indignū, si ipse est collegium vel persona ecclesiastica, priuatus est pro ea vice iure præsentādi, & deuoluitur ad superiorē. extra eo. cùm in cūctis. & de suppl. negl. prælа. sicut. Et idē, secundū quosdā, si sit laicus, saltē est priuādus: licet secundū Inn. bene faciat episcopus si iterū remittat prouisionē patrono laico. Et hoc sequitur Sum. Ros. sed Supple. & Sum. Ang. melius tenent qp nō sit priuatus. quod etiā tenet Archi. in c. suspecti. de præbē. lib. vj. & Inn. & Ber. in c. cùm vos. de offi. ordi. vbi dicit glo. qp nō est priuatus vel priuandus: quia laicus est minus expertus circa ecclesiastica, & minus habet tēpus ad præsentādū, quàm clericus: vnde & variate potest nō clericus. extra eo. eū autē. Et hoc elicitur subtiliter ex d. c. cùm vos. & hoc sequitur Arch. addens qp potest priuari. Peccaret tamē mortaliter patronus etiā laicus sciēter præsentādo indignū: quia infideliter agit in officio sibi cōmisso. ¶ Octauò queritur, †posito qp multi possūnt variando præsentari, quis eorū sit præferendus? Et dico multa. ¶ Primū. Potest patronus laicus duos succesiuè præsentare: ita qp variare potest antequam episcopus cōfirmet? Et iudicio episcopi relinquitur quē velit instituere: extra eo. cùm autē. Ex quo patet, vt ibi elicit Panor. qp variare potest accumulatiuè: sed nō ex toto recedēdo à primo. aliàs episcopus non haberet illā facultatem. Si verò patronus sit collegiū vel ecclesiastica persona, variare nō potest: sed primus est præferēdus: extra eo. cùm aduocat. & Pan. addit de mente Inn. qp eius præsentatio habet vim electionis: quia sicut electores variare nequeūt, de elec. publicato. ita nec præsentātes. & idē sentit Arch. ita qp posset appellare acquisito sibi iam iure, si sine causa repelleretur, secundū Gof. arg. extra eo. pastoralis. Et intellige de patrono ecclesiastico, cui cōpetit præsentatio iure ecclesiæ: secus iure patrimonii: quia idē est per omnia in eo quod in laico. pro quo vide glo. in cle. ij. eo. tit. ¶ Secundum. Si duo sint patroni laicus & clericus, qui primò præsentauerunt vnū, & deinde variādo laicus præsentauit aliū. Pan. in c. cùm autē. eo. tit. dicit qp nō habebit locum dispositio d. c. cùm autē. vt scilicet episcopus possit gratificari: quia primus est potior, cùm præsentatus fuerit ab vtroq;: secundus verò à laico tātum. Itē quia licet patronus variare possit in præiudiciū præsentati, nō tamē cōpatroni. ¶ Tertiū. Et si præsentatus secundò sit idoneus magis, secundū Pan. in d. c. cùm autē. episcopus nō habebit optionē, licet Io. And. videatur sentire contrarium per c. si fortè. lxiij. vbi dicitur qp

vbi

vbi vota sunt paria, præferendus est qui maioribus iuuatur meritis. & facit d.c.cùm autem. dum ponderat q̃ secundus erat æquè idoneus: secus ergo si idoneus magis. Imò putat Panor. q̃ si magis idoneus postergaretur, posset appellare: quia id cõmittitur iudicio episcopi tanquã boni viri: quia verbum, iudicium, sapit discretionẽ & arbitriũ boni viri. ¶ Quartũ. Si autẽ patroni variant in pari numero: vt quia vnus vnã & alius alium præsentat: quidã dicunt episcopum non habere optionẽ. Io. Andr. verò dicit q̃ sic: adducens d. c. cùm autẽ. sed Pan. ibi tenet primum. alleg. gl. xvj. q. vij. si plures. & Inno. in c. j. eo. tit. & sequitur Gas. de Cal. & do. Car. quinimò de iuris rigore posset attentari q̃ episcopus instituere potest extraneũ, ex quo patroni nõ concordant, secundũ eundem Pan. ¶ Quintũ. Si pupillus siue puer, qui est patronus, habẽs septẽ annos & vltra, præsentet idoneũ, & eius tutor aliũ quãuis æqualẽ, secundũ Arch. præferẽdus est is, quẽ præsentauit pupillus: quia pupillus est dominus. & idẽ Bart. Brix. ¶ Sextũ. Episcopus, qui præsentatũ idoneum malitiosè recusauit admittere: ad prouidendũ ei in cõpetenti beneficio compellatur. extra eo. pastoralis. quod quidẽ c. secundũ Arch. loquitur quãdo primò præsentatus erat dignior secũdo: secus si secũdus erat æquè idoneus, & variare patrono cõceditur: & episcopus in hoc habet liberum arbitriũ: vt in c. cùm autẽ. eo. tit. & sic puniri nõ debet. quod etiã no. Gof. in Sũ. imò secundũ Io. And. post Hosti. si nõ erat æquè idoneus, dũmodo idoneus. Dicit etiã Pan. in d.c.cùm autẽ. q̃ episcopus incidit in dictã pœnã postergando primum sine causa. Secus si nõ spreuit instituere primum, sed distulit vt haberet causam examinãdi: & ante institutionẽ patronus aliũ præsentauit: quia non debet puniri aliqua pœna quia vsus est legis authoritate. quod intelligesi secũdus fuit æquè dignus, vel saltẽ dignus, & patrono licebat variare. ¶ Nonò quæritur, †quid iuris si dubitatur quis præsentantium sit patronus? Et dico q̃ si quæstio ante prædictũ tempus quatuor mensium quo ad laicũ, & sex quo ad ecclesiasticũ, finita non fuerit: episcopus instituet saluo iure eius qui vicerit. extra eo. si verò. & c. quoniã in quibusdam. qui institutũ ab episcopo debet repræsentare: vt in d. c. si verò. ¶ Decimò quæritur, †quomodo debeãt patroni præsentare? Et dicit Arch. post Archie. sup c. decernimus. xvj. q. vij. quod fieri solet vt patroni siue parochiani, si sunt patroni, cõueniant in ecclesia, sicut monachi in capitulo, & cõueniunt in aliquẽ vt præsentetur, & illũ eligũt vt præsentandũ: quod fieri cõsueuit per scripturã. Possunt etiã compromittere in aliquẽ, vt nomine corũ eligat vel præsentet vt sibi videtur. Sed per talẽ electionẽ nõ acquiritur ius electo. de iureiur. c. fi. & ea nõ obstante possunt patroni variare: quia illa electio, nõ est nisi quædã postulatio, quæ antequam superiori præsentetur nõ impedit aliã, de postul. c. bonæ. el j. Vtrum autẽ sit necessariũ q̃ sic cõueniant, vel debent esse. vide §. seq. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrũ cõtemptus alicuius patroni impediat institutionẽ alicui⁹ præsentati ab aliis? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ Arch. in d. c. decernimus. tribus modis spernitur patronus: vel quia non vocatur, cũ expectari & vocari cõmodè potest: vel si adest, sed repellitur vel nõ auditur siue admittitur ad consilium. ¶ Secundũ. Io. Andr. in nouel. super c. quoniã. eo. tit. dicit q̃ si patroni habeant præsentare vt collegiũ, cõtemptus alicuius patroni impedit institutionẽ præsentati ab aliis, sicut in electionibus: vt extra de præb. cũ in ecclesiis. lib. vj. Et ratio est, quia nõ singuli vt singuli, sed vt corpus habent præsentare: & cõsequẽter necesse est vocari existẽtes de corpore. & ita seruatur. Si verò præsentent vt singuli, dato q̃ aliqui præsentationẽ suam faciant aliis non vocatis, tenet: & illis nõ vetatur quin posset eundẽ vel aliũ præsentare: & in institutione seruabitur quod dicitur in d.c. quoniam. vt scilicet instituatur habẽs plures voces, si est idoneus. Et hoc sequitur etiã Feder. Pan. autẽ dubitat an hoc sit verum per theoricã Bar. in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. vbi dicit q̃ siue à collegio cõsensus sit explicãdus, siue à pluribus, vt sunt singulares, dũmodo in actu maior pars præiudicet minori, semper debẽt simul esse, per l. iuris gentiũ. ff. de pac. & hoc plus placet Pan. quia ex cõtrario dicto maior pars patronorũ posset negligere minorem: quæ si fuisset præsens, potuisset inducere aliã ad cõsensum alterius. pro quo facit c. ij. & quod ibi not. de arbit. lib. vj. ¶ Duodecimò quæritur, †quid si patroni sint plures, & in præsentãdo discordent? 13
Et dicit Sũ. Pis. post Sum. Confes. q̃ ille debet præfici qui maioribus iuuatur meritis, & à pluribus eligitur. extra eo. tit. quoniã. Et si numerus est æqualis, ad merita recurrendã est. dist. lxiij. si fortè. Si verò omnia sunt æqualia, potest episcopus dicere q̃ cõcordẽt, & iterũ præsentẽt. dist. lxxix. si duo. & si nõ cõcordant, locus est gratificationi. de elect. c. venerabilem. §. obiectioni. Si tamẽ neuter potest poni sine scandalo: tũc episcopus ecclesiã ordinabit vt melius videbit expedire: vt in d.c. quoniã. & cõcordat Host. addẽs q̃ si episcopus talem ecclesiã ordinare non potest, eam interdicat, extrahens reliquias in patronorũ ruborẽ. extra eo. c. j. & ij. quod secundum Inno. Ber. & eundẽ Host. intelligendũ est de reliquiis, quę sunt extra altare in capsis: aliàs nõ liceret. Quòd si nec sic possunt cõpesci vel ad cõcordiam reuocari: putat recurrendũ ad brachium seculare. de offi. ordi. c. j. Et hæc intelligenda sunt, nisi inde maius scandalum oriretur: quia tunc essẽt omittenda. dist. 50. vt cõstitueretur. Et interim durãte discordia ponetur ab episcopo in ecclesia œconomus, appellatione cessãte: qui eius fructus aut expẽdet in vtilitatẽ ecclesiæ, aut fideliter institutẽdo reseruabit. de off. ord. cùm vos. Archi. vide si oportet. iij. parte, tit. xij. c. vlt. §. vlt. ¶ Decimotertiò quæritur, †vtrũ maior pars pa- 14
tronorũ, quæ in institutione alicuius requiritur, intelligẽda sit respectu omniũ patronorũ, vt ex decẽ vocibus habeat sex: vel respectu minorũ partium, vt ex decẽ vocibus habeat quatuor, si nullus alius habet plures quàm tres? Et dicit Panor. in c. quoniã. extra eo. post Io. And. q̃ si præsentatio sit ab istis vt à collegio, requiritur maior pars respectu totius collegii: & videtur tex. in c. ecclesia. el j. de elect. Aut præsentant tanquã singuli: & tunc sufficit maior pars respectu aliarũ partiũ. & sic intellige d.c. quoniã. Hoc autẽ dictũ non tandũ est: quia facit ad multa. Vbi enim plures habẽt explicare aliquẽ actũ, aduertendũ est vtrum habeant hanc potestatem vt collegium, vel vt singuli: vt primo casu requiratur maior pars totius collegii: secũdò verò sufficiat maior respectu minoris. Aduerte tamẽ pro prædictis secundũ Inn. & Hosti. q̃ in huiusmodi licet tantã vocẽ habeat vnus ex patronis quantã alius: tamẽ attendenda sunt merita personarũ, sicut & in electionibus ecclesiasticis. de elec. dudũ. & in testibus: vt de testib. in nostra. ¶ Decimoquartò quæritur, †cuius ætatis vel cõditionis debeant esse qui vocantur, 15
quando secularis vniuersitas habet præsentare? Et dicit Archi. post Archie. & Hug. quos refert, q̃ cũ vniuersitas secularis vocari debet ad eligendũ seu nominandũ rectorẽ ecclesiæ, omnes maiores xiiij. anno vocari debẽt, siue sint mares siue fœminæ: siue virgines, siue cõiugatæ: siue viduæ, & minorũ tutores. ff. ad municip. l. filium. §. si vidua & similiter filiifamilias, si alibi quàm in iudicio patris habẽt domicilium. Illud tamen, vt dicit Arch. q̃ vocentur fœminæ de popu

populo ad eligendum, communiter nõ seruatur: & in hoc consuetudini standum est: si tamen aliqua in particulari haber hoc ius in aliqua ecclesia, ad ipsam bene spectat præsentatio, sicut ad viros. hæc ille.

IVSTITIA, secundum quod sonat habitũ virtutis, vt colligitur à S. Tho. j. ij. q. lx. ij. q. lviij. & lxj. ij. dist. xx & xxvij. iij. di. ix. & xxxiij. sic diuiditur. Nam quædam est infusa, & quædam acquisita: & vtraq; eodem modo diuiditur. Acquisita est duplex: scilicet generalis, quæ est ordinans ad bonũ cõmune: & particularis ordinãs ad singulares personas. Generalis est duplex: scilicet per casualitatẽ: quæ est iustitia legalis, ordinãs omnes virtutes ad bonũ cõmune, differẽs realiter à qualibet alia virtute: & per prædicationem quæ est virtus in cõmuni: vt imperata à legali seu vt ordinata ad cõmune bonũ, differens ab aliis virtutibus secundũ rationem tantũ. Iustitia etiã particularis similiter est duplex, scilicet commutatiua quæ dirigit vnã priuatam personam ad aliam, in his, quæ inter eas consistũt: & distributiua, quæ est directiua ordinis eius quod est commune ad singulares personas, distribuens singulis vt decet.

De Laicis.

1 *Laicus an possit esse procurator vel syndicus ecclesiæ.*
2 *Laicus an possit esse procurator clerici ad eligendum.*
3 *Laicus an possit esse vicarius episcopi.*
4 *Laicus an possit accusare clericum.*

LAICVS à λαὸς Græcè, Latinè populus dictus est, quasi popularis, id est, de populo, nõ de clero. Sicut enim patet per Hiero. xij. q. j. duo sunt Christianorum genera, scilicet clerus electus in sortẽ domini, diuinis officiis mancipatus, à cleros sors: & laici, id est, populus, quanuis quidam de vtroque participent, vt Deo deuoti, id est, conuersi, quia sunt de clero, & tamen laici dicũtur, forte à laos quod est lapis, quasi lapidei & duri. nõ facilè susceptiui impressionis literariæ. Vnde propriè ad clerum spectant clerici id est, qui per primam tonsuram ordinantur tandem ad horas canonicas & sacrificium altaris: ad populum verò, seculares: medii autem sunt conuersi & oblati. ¶ Primò verò
1 quæritur, †vtrum laicus possit esse procurator vel syndicus rerum ecclesiasticarum. Et dicit Colle. vt refert Pan. in c. decernimus. de iudi. q̃ generalis administrator esse nõ potest loco prælati absentis: vel qui reputatur absens sicut minor: vt de ætate & qualita. c. ij. Sed si prælatus præsit spiritualibus: bene potest committi laico temporaliũ cura, maximè vbi clericus non reperitur idoneus. Allegat not. per Inno. dicentem q̃ laicis generalis administratio committi non potest, vt super omnes dominetur: sed specialis quarundam rerum, ita vt superiori administratori respondeat. quod placet Pan. qui alleg. glo. in c. iudicatum. lxxxix. dist. Et ideo d.c. decernimus. dicit q̃ nõ potest esse œconomus, nec habere generalem administrationem omnium bonorum ecclesiasticorum tam temporaliũ quàm spiritualium, & sic præsit omnibus: sed bene potest esse œconomus ecclesiæ in temporalibus. xvj. q. vij. in noua. Et hoc idem tenet Gasp. de Cal. & Host. & Io. And. in c. vnico de syndi. ¶ Secundò quæritur, †vtrum laicus possit esse procurator cleri
2 ci ad eligendum? Et dico quod non, vt not. Doc. in d.c. decernimus. quia vbi habet exercere actum spiritualem iudicio suo, nõ potest constitui laicus: vt no. Io. And. in regula, quod alicui suo non licet. de reg. iu. lib. vj. Et sic limita c. j. in causis spiritualibus admittitur ad agendũ & defendẽdũ.
3 ¶ Tertiò quæritur, †vtrum laicus possit esse vicarius episcopi? Et dico quòd nõ: vt no. Doct. in d.c. in noua. & in c. contingit. de arbit. & in c. vno. de synd. & facit gl. in d.c. decernimus. dicens quòd causæ spirituales non possunt committi laicis, etiam tanquam delegatis per episcopũ. Quod intellige in spiritualibus: quia tũ episcopus habet iurisdictionem temporalem in loco, potest laicũ facere vicarium suum: vt in c. fi. ne clerici vel mona. lib. vj. sed in spiritualibus non: imò nec clericum coniugatum, secundum Doct. de cler. coniu. c. vno. lib. vj. ¶ Quartò quęritur, †vtrum lai 4
cus possit clericum accusare? Et dicit Barth. Brix. ij. q. vij. in prin. quòd sic, si est bonæ famæ. ij. q. vij. clericos. & idem Gratianus, vt patet per totam quæstionem. & secundum alios accusare potest proprium prælatum propter delictum: quia sua interest habere bonum prælatum: vt xxiij. distin. illud. Sed certior est opinio quòd nõ possit, nisi prosequendo iniuriam suam. iiij. q. vj. omnibus. de testi. de cætero. & in crimine hæresis, & simoniæ, & læsæ maiestatis. xv. q. iij. sanè. de simo. tanta. & in crimine sacrilegii secũdum quosdam. xvij. q. iiij. §. qui autem. In his autem omnibus ita demum admittuntur laici, si bono zelo denuntient crimen. de simo. licet autem. Et si accusatus fuerit vitæ suspectæ, admittuntur laici malæ vitæ. Si verò fuerit bonæ vitæ, admittuntur solum laici bonæ vitæ: de simo. per tuas. Clerici verò admittuntur contra clericos, nisi fuerint criminosi vel irregulares. ij. quæstio. vij. præsumunt. & c. ipsi apostoli. Imò & si sint irregulares, admittuntur ad accusationem eorum, qui sunt eiusdem ordinis, vel inferioris: vt in d.c. ipsi apostoli. Et hæc intellige de solenni accusatione. Vtrum laicus possit prædicare, infrà Prædicator. Vtrum verò ei possit committi verberatio clerici, suprà Excõmunicatio. vj. §. iiij. casu xj.

De Latria & omni Adoratione.

1 *Latria, dulia & hyperdulia quomodo differant.*
2 *Adoratio latria quibus debeatur.*
3 *Adoratio hyperdulia quibus conueniat.*
4 *Adoratio dulia in quibus locum habeat.*
5 *Adorare an possit quis aduersarium, quando credit eum esse Christum.*

LATRIA Græcè, Latinè dicitur religio, secundũ Aug. x. de ciuit. Dei. c. iiij. & est virtus moralis, qua Deum adoramus & colimus: & secũdũ Aug. habet quatuor nomina: quia apud Græcos dicitur latria, id est, cultus: & theosebia, id est, diuinus vel bonus cultus: apud Latinos verò dicitur religio & pietas. Huius virtutis actus imperati, median tealia virtute, eliciti sunt actus omniũ virtutum, quos oẽs ordinat in reuerentiã Dei, vt visitare viduas. Ia. i. eliciti verò immediatè ab illa interiores & principales sunt deuotio & oratio: exteriores verò & secundarij ordinati ad interiores, quibus ipsa veluti ignis vtitur ad mentẽ excitandam & mouendã in spiritualia, sunt adoratio q̃ corpus exhibet ad reuerendũ Deũ: & alii quibus Deũ rebus exterioribus colit: vel p̃mittẽdo, vt in voto, vt in sacrificiis decimis, primitiis, & huiusmodi: de quibus omnibus S. Tho. agit ij. ij. q. lxxxiiij. & sequentibus multis. significat etiã actũ ipsius virtutis. ¶ Primò verò q̃ritur, †quomodo conueniãt & diffe- 1
rãt latria, dulia, & hyperdulia? Et dico q̃ in hoc cõueniũt, quia sunt virtutes, quibus honoramus honorãda. differunt verò sic. Nam latria Deũ honoramus & colimus: vt patet ex dictis. & est seruitus, quæ soli Deo per se debetur. & hoc ratione principii creationis. & gubernationis. iij. di ix & ij. ij. q. lxxxj. aliquibus verò aliis ratione Dei: vt §. sequẽ. Dulia verò honoramus creaturã: & est seruitus, quæ debetur creaturæ. iij. distinct. ix. & ij. ij. q. cv. Hyperdulia verò est

potis

potissima species dulię conueniens creaturę ex vnione ad Deum.ij.ij.q.ciij.arti.iiij.ad secundũ.iij.di.ix.q.ij.ij.cor.

2 ¶ Secũdò quæritur,† quæ adorãda sunt latria? Et dico quòd primò tota trinitas:& hoc vna adoratione.iij.dist.ix.ij.ij.q.lxxxj. ¶ Et secũdò humanitas Christi.j.ij.q.xxv.& hoc vt est vnita verbo, scilicet in persona,non autẽ secundũ se: sed hyperdulia,vt ibidẽ. ¶ Et tertiò caro Christi.iij.di.ix.& j.ij.q.xxv. ¶ Et quarto imago Christi.ij.ij.q.lxxxj.& j.ij.q.xxv. ¶ Et quinto diuinæ relationes.j.ij.q.xxviij. ¶ Et sexto hostia,sub conditione tamẽ habituali,si sit rite consecrata.iij.di.ix.q.j.ar.ij.q.vlti.ad secũdũ. ¶ Et septimò crux Christi vt repræsentãs Christũ extẽsum, & tãges ipsum,& eius sanguine pfusa.sed crux in alia materia debet adorari latria, vt imago tãtũ.ij.ij.q.xxv.ij.ij.q.ciij.iij.tertiũ.vt res aũt q̃dã adoratur hyperdulia.iij.di.ix. ¶ Et octauò omnia talia quæ fuerunt Christi,vt claui,lancea,corona,vestes,& huiusmodi,ratione cõtactus tantũ.j.ij.q.xxv. In prædictis tamen sunt aliquæ difficultates,quas diffuse tetigi in additionibus ad porta.iij.di.ix.& in Rosa aurea casu xij.& lix.

3 ¶ Tertiò q̃ritur,† quę adorãda sint hyperdulia? Et dico primò ꝙ humanitas Christi secundum se,vt dictum est. Et secundò crux Christi vt res quædã,vt dictum est:quod nõ intelligitur vt in se nec secundũ se præcise:quia rei irrationali vt sic nullus honor debetur,vt patet iij.par.xxv.neq; vt tãgens vel repræsentans Christũ seu illi actu coniuncta:quia sic adoratur latria:sed vt res Christi separata à Christo.vide vbi ꝫ. Et tertiò mater Christi,quæ ratione sui licet adoretur dulia,tamẽ vt mater Christi adoratur hyperdulia.iij.

4 dist.ix. ¶ Quarto q̃ritur,† quæ adorãda sint dulia? Et dico ꝙ primò mater Dei in se,vt dictũ est:& secundò,reliquiæ sanctorum.j.ij.q.xxv.& tertiò viri sancti.iij.di.ix.& intellige sancti,secundum nostram opinionem. ¶ Quintò quę

5 ritur,† vtrum possit quis adorare aduersarium sine peccato,q̃s creditur esse Christus? Et dico ꝙ non,nisi sub conditione si ita est actu voce aut mẽte expressa:quia ipsa nouitas insolitæ rei considerationem & discussionem requirit:sicut beata virgo cogitabat qualis esset angelica salutatio.

LATRO public⁹ dicitur,qui insidiatur & aggreditur in publicis stratis: nocturnus verò populator agrorũ,qui nocte agros incendit & vastat:de quo ꝫ. Fur.§.j.& Excommunicatio.vij.§.ij.hos secundum leges impunè licet occidere.de quo ꝫ. Homicidiũ.j.§.ij.particula vj.nec gaudent immunitate ecclesiastica si cõfugiũt ad ecclesiã:vt ꝫ. Immunitas.iij.§.ij. Vide etiam infrà Prædo & Raptor.

LAVDEMIVM est solutio quinquagesimæ partis vel æstimationis rei fienda domino ab eo,qui de nouo acquirit emphyteusim. Vide ꝫ. Emphyteusis.§.xx.

De Legatis primo in genere & absoluté.

1 *Legatum quid.*
2 *Legatum quot modu fiat.*
3 *Si,an & quando sit conditionalis.*
4 *Cum dicitio,quid importet.*
5 *Si,& cum,qualiter differant.*
6 *Fructus medij temporis an debeantur ex legato in diem.*
7 *Legatum conditionale quando valeat,non impleta conditione.*
8 *Legatum sub conditione impossibili vel inhonesta an valeat.*
9 *Legatum vxori,si castè & honestè vixerit,an prohibeat secundas nuptias.*
10 *Legatum factum ecclesiæ sub conditione sepulturæ,an valeat.*
11 *Legatum sub conditione vt fiat aliquid quod iam factum est,an valeat.*
12 *Legatum an teneat,si legatarius præmoriatur.*
13 *Legatum si nupserit,an debeatur ingredienti religionem.*
14 *Legatum an valeat,si legatarius moriatur ante euentum conditionis.*
15 *Legatum conditionale an expiret,si purificetur condicio ante mortem testatoris.*
16 *Legatum an vitietur falsa demonstratione,vel falsa causa.*
17 *Legatum si voluerit,an transeat ad hæredes.*
18 *Legata qua actione petantur.*
19 *Legata quando peti debeant.*
20 *Legatarij quo ordine petant.*
21 *Legatum quibus modis efficitur caducum.*

LEGATVM est† donatio quædam à testatore relicta,& x ab hærede præstanda. Debetur enim post mortẽ testatoris,& post aditam hæreditatem ab hærede:vt colligitur Instit.de leg.§.j. Et hodie legatum & fideicommissum sunt ferè idẽ:& quicqd iuris est in vno,est etiã in alio.ff.de leg.j.l.j.sed fideicõmissum dictum est,quia olim pendebat ex fide hæredũ. Et ideo fideicommissarii dicuntur, quorũ fidei legata soluenda committuntur:qui etiã dicuntur testamẽtorum executores. ¶ Primò verò quæritur,† quomodo 2 possit fieri legatum? Et dico ꝙ omne legatum fieri potest quibuscunq; verbis aptis & idoneis:vt si dicatur, lego,do, dari iudeo,volo,rogo,posco,opto vt des.l.ij.C.communi. de le.si tamẽ verba demonstratiua sint annexa,vide ꝫ. Conditio.§.iiij. Et hoc multipliciter fit. ¶ Primò quidẽ purè: vt cũ dicitur,lego tali centũ: & tunc statim mortuo testatore legatũ cedit legatario:vt j.§.xv. ¶ Secundò verò in diẽ: vt,lego tali ad pascha. Et tunc si dies est omnino incerta:vt lego tibi centum die qua inimicũ vicero:légatũ est cõditionale.l.dies.ff.de condi.& demon.& l.stipulatio ista.§ inter certam.ff.de verb.obli.& no.gl.in l.Seius Saturninus.ff.ad Treb.Si verò est certa omnino:vt lego Titio in paschate futuro,vel quãdo curret m.cccccv.& huiusmodi:vel est certa ad minus in se,licet sit incerta in ꝓprio subiecto:vt,lego Titio quãdo erit xxv.annorum.quod scilicet tempus certò eueniet:sed fortè tunc non viuet Titius:tũc legatum factũ tali tempore vel die,statim à die mortis testatoris cedit legatario quo ad transmissionẽ:quia si legatarius moreretur post mortem testatoris,& ante illum diem, nihilo minus legatum debetur hæredibus eius:vt patet in l.vnica.§.cum igitur.C.de cad.tol. Et idem dic quando legantur fructus, qui nascentur ex tali fundo:quia licet moriatur legatarius, tamen ad suos hæredes transmittit:vt no.glo.in l.item qa. ff.de pact. Sed intellige nisi aliud impediat.l.si ea quæstio. C.de his qui.vt indig. Patet quod dictum est l.si cũ hæres. ff.quãdo dies le.ce.& l.hæres.in prin.ff.de condi.& demõ. vbi patet ꝙ quando quis legat Titio possessionem cũ morietur,licet sit incertum quando morietur:quia tamẽ certũ est ꝙ morietur,legatum est ad diem certum: & sic debebitur eius hæredibus:sed si legaret sic, hæres dato possessionẽ Titio cùm morieris:secus est:quia sic est conditionale:qa est in diem incertum:quia ignoratur quis prior sit moriturus,hæres scilicet vel Titius. ¶ Et tertiò,ex die:vt,lego tali à paschate antea:& tũc distingue,vt de legato in diẽ. ¶ Et quartò,sub cõditione per ly si:vt,lego tibi centũ,si fil iam meam acceperis.vel per cũ:vt,lego tibi centum cum fueris xiiij.annorũ:& tunc inest conditio hæc,dum cõpletus fuerit xiiij.annus,& nõ aliter. C.de leg.l.fi. Hoc tamẽ fallit in libertate:vt dicẽdo,seruum meum liberũ esse iubeo,cum filius meus fuerit quatuordecim annorũ: vt videatur potius relicta esse in diem,quàm sub conditione. C.de fideicom. lib.l.fideicõmissaria. ¶ Et quintò, purè & sub conditione simul:vnde si in singulos annos aliqd alicui legatũ sit,plura sunt legata & primi anni erit purũ:sequentiũ verò condition

ditionale,scilicet si viuat: vnde eo mortuo nõ transmittitur ad hæredes.l.si in singulos.ff.de annu.lega. Quãdo igitur fit sub conditione,legatũ ante conditionis euentũ non cedit legatario: vnde si moriatur ante conditionis impletionem,remanebit apud grauatũ,& non trãsmittet ad suos

3 hæredes:sed tamẽ limita, vt j.§.iiij.& x. ¶ † Sed pro notitia præmissorum sciendum est primò ꝙ ly si, non semper conditionẽ facit. Nam quando apponitur tempori præterito vel præsenti,non facit conditionẽ propriè.l.institutio talis.in fi.ff.de cõdi.insti.& l.eas.in principio.& l.si ita stipulatus fuero hanc summã.ff.de verb. oblig, nec obstat l.si sic.ff.de leg.j.quia impropriè loquitur. Similiter ly si, non facit conditionẽ: quando respicit euentũ futuri temporis certum omni certitudine,secundũ Bar.in l.j.ff.de condi.& demonst.& idem dic quãdo conditio est impossibilis.l.j. ff.de cõdi.instit. Quando autem euentus est certus,sed incertũ est quãdo,vt mors: sic facit conditionẽ,secundũ Bar. vbi supra,& glo.in l.in omnibus obligationibus.ff.de reg. iur.& similiter conditionẽ facit, quãdo euentus est omnino incertus. Quandoq; etiã ly si,ponitur pro quia.l.videamus.in prin.ff.de in li.iur.& l.Titium & Meuiũ.ff.de admini.tuto. Quandoq; etiã pro quãuis.l.fi. C.de libe.& eorum lib.& quandoq; simul cum ly &,hoc modo:& si negotiis familiarib.præpediti. & stat pro quãuis.l.j.§.nũtiatio.

4 ff.de no.ope.nuntia.& diffuse Bar.vbi ꝫ. ¶ † Sciendum est secundò,ꝙ ly cum,aliquando habet vim copulæ.l.illi cum illo ff.de vsufru.lega.& sic nõ facit conditionẽ,nisi ante appareat voluntas disponentis.l.si ita fuerit.§.fin. ff. de testa. manu.& l.si ancilla.ff.de leg.j. Aliquando verò est coniuncto,videlicet quãdo apponitur verbo præteriti vel præsentis temporis:& sic etiã non facit conditionem:sed ponitur causatiuè cũ pro quia:vel aduersatiuè pro quãuis.l.demonstratio.§.j.ff.de cõdi.& demonst.& ibi Bar. Aliquando reperitur aduerbiũ, scilicet cum pro quando:quod est cũ apponitur verbo futuri temporis:& sic tunc videtur ꝙ non sit differentia inter si,& cum,& quod vtrunq; faciat conditionem.l.qui promisit.ff.de cõdic.indeb.cũ multis aliis in gl.

5 d.l.demonstratio. ¶ † Sed quia multæ leges videntur contrariæ:sciendũ est tertiò ꝙ Bar.ibidem dicit, ꝙ est triplex differentia. ¶ Prima,quia si,principaliter denotat cõditionem, secundariò verò tempus:quia nulla est conditio quæ non habeat in se futurũ.tempus:cũ verò principaliter tempus,quia est aduerbiũ temporis:secundariò verò conditionem: quod probatur in l.si Titio.ff.quãdo dies leg.ce.Et ideo quãdo ponitur circa substantiã obligationis,vel circa voluntatem quæ exprimitur per verbũ futuri subiunctiui:si ponitur per si, nõ valet, sed bene per cum.verbi gratia: Stipulatio quæ fit sic:promitto tibi centũ si volueris:nõ valet. secus dicendo,promitto tibi centũ,cum volueris.l.centesimis.§.fi.ff.de verb.oblig.quia in primo cõditio est expressa per si:in secũdo est tacita per cùm,& expressã nocet.l.nonnunquam.ff.de cõdi.& demonst. ¶ Secunda differẽtia est, quia si legas mihi decẽ cum petiero:nõ facit conditionem. l.si decẽ cum petiero.ff.de verb.oblig.& l.Titia.ff.de cõdi. & demonst.sed bene si legas decem si petiero:vt no. in d.l. si decem.quia per si,est conditio expressa:per cum, tempus sapiat exactionẽ de præsenti, siue executionẽ, nullã suspensionem inducit:ideoq; licet moriatur antequam petat,non deficit conditio.l.liber homo.§.decem.ff.de verb. obligat. ¶ Tertia differentia:quia ly si,siue apponatur circa dispositionem,siue circa executionẽ facit dispositionẽ conditionalem.l.quibus diebus.§.quidam Titio.ff.de condi. & demonstr.sed cum,facit dispositionẽ conditionalem in vltimis voluntatibus:vt in d.§.quidã Titio. vbi nota.secus in contractibus:sed bene dispositionẽ resoluendam sub conditione:vt ff.de in diem addict.l.ij.& ibi bona gl. Cùm,tamen facere dispositionẽ conditionalem in vltimis voluntatibus,limita verum quando additur dispositioni vltimæ, quæ cõcernit voluntatẽ disponendi siue dispositionẽ.lege, si cui legetur.ff.de leg.j.nisi quando relinquitur coniunctæ personæ:quia tunc in dubio facit diem.d.l.Seius Saturninus.ff.ad Trebel. Sed secus quãdo dispositio cõcernit præceptum soluendi siue executionẽ, & tempus certũ, saltem in se,sicut est tempus certæ ætatis:quia tunc nõ facit conditionem,sed dilationẽ: quia de natura ly cũ, est facere tempus.l.his verbis.& ibi Bald.C.quando di.leg.ced. Aduerte etiam ꝙ licet dicatur, lego tibi centũ ea conditione vt facias tale quid: legatum non est cõditionale,sed modale.l. Meuia.ff.de manu.test.& l.ij.ff.de dona. Et sic verbum,ea cõditione,accipitur impropriè, secundũ Bar.in d.l.quibus diebus. Secundò quæritur,† vtrũ relictũ in diem debeatur 6 cum fructibus intermedii temporis? Et distinguo. Nam si dies fuit appositus gratia legatarii:puta quia puer: sic debẽtur.si verò fuit appositus gratia hęredis:tũc nõ debentur. Et sic concorda l.in fideicõmissaria.ff.ad Treb.& l.in fideicõmissi.§.cum Pollidius.ff.de vsuris.& l.cum.de ann.leg.& est gl.in l.his verbis.C.quãdo di.leg.ce. Tertiò quæritur, † vtrũ valeat legatũ conditionale non impleta conditione 7 ex defectu legatarii vel alio modo? Et distinguo. Aut enim conditio respicit factũ eius cui relinquitur solùm: puta si manumiserit seruũ suum:& tunc si conditio deficit per casum:vt quia seruus naturali moritur morte:tũc cõsequetur legatũ.ff.de conditio.insti.l.qui sub cõditione.§.quoties. nisi fuerit in mora.ff.de condi.& demonstr.l.penul. Si verò deficit per alium,puta quia fuit interfectus:tunc aget cõtra interfectorem lege Aquilia.l.inde Neratius.§.idem Iulianus.ff.ad l.Aquiliã.& si occisor est nõ soluendo,de æquitate admitti debet ad legatũ.lege, Titio.§.fi.de condi.& demonst.& in fi.ff.de eo per quem fa.est. Aut cõsistit in facto eius cui relictũ est, & etiã alterius:& tunc si per casum fortuitum euenit ne impleat:admitteret legatum, nisi fauore alimentorum.l.annua.ff.de ann.leg. Si verò nõ per casum, sed per factũ alterius: sic nõ amittet,sed habebit. Probatur hæc distinctio in l.in testamẽto.ff.de cõdi.& demõst.& in glo.& in l.j.C.de instit.& substit.& est æqua,nisi aliud in aliquo casu dicatur fauore libertatis.l.cum ita legatur.ff.de condi.& demonst.vel etiam nisi conditio esset inhonesta: quia sic habetur pro nõ adiecta.l.cum ita legatum sit.ff.de condi.& demonst. ¶ † Quarto quæritur,vtrũ expiret lega- 8 tum factũ sub conditione impossibili vel inhonesta? Et dico ꝙ si conditio sit impossibilis,nõ vitiat legatũ:vt l.obtinuit.ff.de condit.& demonstr.imò nec si sit possibilis,sed per legatariũ fieri non potest:vt si legatur aliquid alicui,& eius fidei cõmittitur vt emptũ alienum seruũ manumittat, & dominus eum vendere nõ vult. Habebit enim legatum: quia per eum nõ stetit quo minus fideicõmissum præstiterit:vnde & si seruus mortuus fuisset,à legato nõ submoueretur.l.si Titio.ff.de leg.j. Et idẽ dico de cõditione inhonesta:quia habenda est pro non adiecta. Vnde legatũ factũ sub conditione, si nupserit Sempronio:si nõ nupserit illi, non expirat, si sit indignus eius nuptiis: secus si possit illi honestè nubere.ar.d.l.cùm ita legatũ sit.& l.cum tale legatum.§.Meuiæ.ff.de cõdi.& demonstr. Et idẽ si legatũ sit vt nubat secundum arbitriũ Sempronii, quia perinde est ac si hæc cõditio nõ sit adiecta.l.filiæ suæ.ff.de cõdit.& demõ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

9 ¶ † Quintò quæritur, quid si legetur vxori sub cõditione, si caste & honestè vixerit, & illa transfert se ad secunda vota? Et dicit Bar. in l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebel. q̃ legatum nõ amittet: quia hoc est caste & honestè viuere. xxxj. dist. Nicena. Sed limita, nisi aliud senserit testator, vel habeat vsus loquendi. Pro quo facit quod not. idem in l. Labeo. ff. de supe. lega. & in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. & Inn. in c. olim. de verb. signifi. & gl. in c. nonnulli. de rescrip. quia communis vsus loquendi præfertur propriæ significationi verborũ in quacunque materia. Et idem tenet Pan. in c. vt clericorũ. de vita & honesta. clericorum. addens q̃ cautè addendum esset, si caste vixerit, & in viduitate. Oldradus autem dicit standum cõmuni intellectui testatoris, qui intendit q̃ alteri non nubat: quod quidam verum dicunt, si talis sit simplex & idiota: quia potest ignorare in matrimonio esse castitatẽ: secus si doctus esset. Ang. autem de Are. in §. iuris præcepta. Insti. de iust. & iure. dicit quòd intelligitur donec alteri non nupserit, vel corpus suũ corruperit: si talia verba prolata sunt à marito vel filiis vel hæredibus qui lædũtur per transitum ad secũda vota: vt not. glo. in l. fi. & ibi doct. C. de indic. vidu. i. tol. secus si proferantur à lege, vel à patre, matre, vel aliis cõiunctis mulieris vel penitus extraneis: quia nubendo legatũ non perdet: vt §. cum proponeretur. l. mulier. ff. ad Trebel. nisi fortè nubat tali, qui esset dedecori agnationi suæ & relinquẽti. arg. l. iij. §. si emancipatus. ff. de cõtra tabu. secus si corpus suum corruperit. Intelligit tamen Ang. in auth. quomodo opor. epi. §. hęc de Deo. si nubat tantum semel. pro quo tex. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verb. signific. per quem textũ quidã dicunt q̃ si quis mandauit bona sua distribui in dotandis mulieribus, indistincte intelligitur de primis vel secundis nuptiis, non de tertiis. Ego autem dico prædicta omnia vera esse, si volũtas testatoris ignoretur: sed si sciatur aut probabiliter cõiecturetur, in vtroq; foro seruabitur sine prædictis distinctionibus, quia vltima voluntas testatoris pro lege seruãda est. xiij. q. ij. c. vlti. ¶ † Sextò quæritur, an teneat legatum factum alicui ecclesiæ sub conditione q̃ ibi sepeliatur: si quid accidat propter quod ibi nõ debeat sepeliri: vt quia se occidit, vel moritur excõmunicatus. & huiusmodi? Et dicit Barto. post Dyn. in l. miles. §. ream. ff. de adult. q̃ nihilo minus soluetur legatum ecclesiæ: cùm facto legantis & eius culpa hoc acciderit. & sequitur Bald. in l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cler. & l. j. C. de his quæ pœn. no. Ratio, quia in legato ad pias causas attenditur duplex fauor, scilicet legantis, & cui legatur: & consequenter licet hoc casu esset fauor alicuius legantis, nõ tamen cessat fauor ecclesiæ cui legatur. Nec obstat q̃ nõ sit impleta conditio: quia est impossibilis: & cõsequenter nõ vitiat legatum: vt l. obtinuit. ff. de cõdi. & demõst. ¶ † Septimò quæritur, vtrum valeat legatũ factum sub conditione q̃ fiat aliquid quod iam factum est: puta, q̃ fiat altare in tali loco ad honorem talis sancti, & hoc iam legatarius fecerat? Et dico q̃ non, sed efficitur cæducum, per l. conditionem. ff. de condi. & demonst. Et hoc videtur ibi tenuisse Bart. vbi dicit q̃ ad actionem consequendam non sufficit aliquid fieri fato. & videtur esse text. ibi in fi. dicens, si fato fecerit, non videtur obtemperasse voluntati, sed ad pœnam euitandam dicit de mente Dy. nõ referri qualiter fiat: vt l. ea quidem. C. si man. ita alie. Et sic patet q̃ non debetur prædictum legatum: nec ligaretur talis si fieret excommunicatio contra non soluentes legata: nec incurreret alienã pœnam si esset apposita. pro quo facit quod no. Lud. de Roma, & Bar. in l. cum seruus. ff. de verb. oblig. & l. forma. §. si cum ego. ff. de cẽsi. Et valet ad multa, prędicta Bar. distinctio. ¶ † Octauò 12 quæritur, vtrũ teneat legatum, si legatarius præmoriatur leganti? Et dico q̃ non, sed remanebit hæredibus legantis, secus autem si moreretur post mortẽ quidem testantis, sed antequam hæres adiret hæreditatẽ: quia tunc debetur hæredibus legatarii. l. vnica. §. sed vt manifestetur. C. de cadu. tol. Limita tamen ista, vt j. Legatũ. ij. §. v. particu. j. ¶ † Nonũ, quid si legetur aliquid alicui sub conditione, si liberos habuerit, vel nupserit, & ille religionẽ ingreditur? Et dico q̃ nihilo minus debet habere legatum: vt s. Hæreditas. iiij. §. vlti. Vnde & si puellæ relinquantur mille, si nupserit, & si religionẽ intrauerit, centum: nihilo minus si intrabit, hæbebit mille, vt dictum est ibidẽ. ¶ † Decimò quæritur, quid 14 fiet si legatarius moritur ante euentũ conditionis, sub qua factum est legatum? Et dicit Pan. in c. nos quidem. de testa. quòd aut legatum est factum personæ intuitu animæ: puta quia alii personæ fuisset testator relicturus: & tunc deficiente illa persona conuerti debet in alium vsum pium, vt volũtas defuncti vel effectus impleatur. sicut dicimus in legato facto in ciuitate propter perpetuam memoriã defuncti, quod alibi fiet, si fieri nõ possit vbi ordinauerat: vt lege, legatum. ff. de vsufru. leg. Si verò relictum fuit contemplatione personæ vel collegii certi, non habito respectu ad piam causam: tunc deficiente legatario, expirat legatum, & remanet apud granatum: vt l. pater. §. Tusculanus. ff. de leg. iij. C. de cad. tol. l. vnica. §. si autem aliquid sub conditione. Si autem dubitatur an habuerit respectũ ad animã vel personam: tunc in dubio fauore animæ vel religionis præsumere debemus q̃ ad piam causam reliquerit. arg. legis, sunt personæ. ff. de reli. & sum. fu. Et hoc notat & sequitur Bar. in d. §. Tusculanus. Et hæc deputatio ad alium pium vsum fieri debet de consensu episcopi & hæredis simul: d. l. legatum. & no. in clem. quia cõtingit. de re. do. ¶ Et faciũt ista ad quęstionem, si relinquitur aliquid puellæ maritandæ, ea mortua antequam relictũ assequeretur vtrũ expiret, vel sit conuertendum in aliã puellam maritandam? Et dicit Pan. in d. c. nos quidem. q̃ ex variis cõiecturis iudex coniecturabit an testator respectũ habuerit ad animam vel ad fauorem puellæ, fortè quia sibi diu seruierat. Nam tũc præsumptio est q̃ voluerit eam potius remunerare. Secus ergo si ex coniecturis hoc nõ poterit constare: quia tũc debet conuerti ad aliã puellam maritandam: quia videtur factũ contemplatione animæ. Et idẽ de omni legatò quod consequi non potest suum effectũ. ¶ † Vndecimò quæritur, an expi- 15 ret legatũ conditionale, si purificetur conditio antequam legatum firmetur morte testatoris? Et dico q̃ sic: puta quia legauit quidam centũ puellæ maritandæ, id est, si vel quãdo maritabitur: & ante eius mortẽ illa nupsit. Non enim post eius mortem potest hoc petere, si testamentũ non renouetur: quia sicut expirat legatũ absolutè factum si legatarius præmoriatur absolutè, ita expirat factũ sub aliqua cõditione, si legatarius quantum ad illam conditionem moriatur. quod fit cùm illa conditio iam esse non potest: & præterea idem est ac si relictum esset aliquid vt fieret, quod iam erat factũ. Si tamen aliter cõstaret de voluntate legãtis, seruanda esset. ¶ † Duodecimò quæritur, vtrũ falsa demonstratio 16 vel causa vitiet legatum? Et dico q̃ falsa demonstratio nõ officit: quia ibi constat de re & voluntate: vt dicendo, lego tibi seruũ meum emptũ à Titio, cũ sit emptus ab alio, modò cõstet de seruo. Insti. eo. §. huic proxima. vide s. Conditio. Similiter nõ vitiat falsa causa: vt, lego Petro cẽtũ, quia mihi tale seruitiũ fecit: cũ tamẽ non fecerit. Inst. eo. §. longe. secus si cõditionaliter, vt ibidẽ. ¶ Decimotertiò quæritur,

17 tur, † quid si legentur centũ Titio sub conditione, si voluerit? Et dico q̃ legatũ non transibit ad hæredes Titii, nisi ille expresserit se velle. l. si ita legatum sit. §. illi si volet. ff. de
18 legat. j. ¶ Decimoquartò quæritur, † qua actione petũtur legata? Et dico q̃ non solùm per actionem personalẽ, sed etiã per in rem, & hypothecariã in res mortui: & idem dico in fideicõmissis: vt Institu. de leg. §. nostra. & C. cõmu-
19 nia de lega. l. j. ¶ Decimoquintò quæritur, † quando possunt peti legata? Et dico q̃ solùm post aditã hęreditatem, nisi sint ad pias causas. Vnde scito q̃ rei legatæ dominium, postquã adita est hæreditas, ipso iure tranlit ab eo qui legauit ad legatariũ recta via. ff. de furt. l. à Titio. not. glo. in c. Raynaldus. de testa. Et ideo ex tunc pertinet ad legatariũ fructus rei legatæ: not. gl. in l. legatis. C. de vsur. l. à Titio. ff. de furt. l. legatũ. la ij. ff. de leg. ij. & l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de leg. j. Fallit hoc qñ legatur res aliena. l. cũ alienam. C. de legat. & l. nõ dubiũ. ff. de leg. iij. Et in legato relicto in genere. l. apud Offidiũ. ff. de op. leg. Et in relicto alternatiue. l. huiusmodi. §. Stichũ. ff. de legat. j. & l. statuliberũ. §. Stichum. ff. de legat. ij. Et in relicto in diem: quia nisi adueniẽte die nõ trãsit. l. Sempronius. ff. de vsufr. leg. Et qñ aggrauat hæredẽ ad vendendũ rem. l. vxorẽ. ff. de leg. iij. Ad quem autẽ pertineat soluere legata: ad hęredẽ videlicet vel ad proprietariũ, an magis ad vsufructuariũ omniũ bonorũ, vide j. Vsus & Vsusfructus. §. ix. partic. v. ¶ Deci-
20 mosextò quæritur, † quo ordine capient legatarii? Et dico q̃ nullũ ordinẽ obseruamus, sed simul equaliter tuemur. l.
21 is cui. §. si plures. ff. vt in possess. legat. ¶ Decimoseptimò quæritur, † quibus modis legatũ efficitur caducum? Et dico q̃ tribus in genere. ¶ Primò, quãdo id quod legatur in testamento, habetur pro non scripto. quod tripliciter contingit. Aut scilicet quia decesit legatarius, quẽ testator viuere credebat. Aut quia id quod legatur, nec est, nec esse põt in rerũ natura: vt equus mortuus, quem testator viuere credidit. Aut quia rei legatæ nullũ est cõmercium: vel quæ alienari prohibentur. & dicit Azo, q̃ etiam si sit cõmerciũ, sed cum difficultate grandi, vt in prædiis necessariis Cæsaris, nõ valet legatũ, nec etiam æstimatio dabitur, Instit. de lega. §. sed si talis res. nec volũtas testatoris appareret velle æstimationem dari, quãdo æstimari possent. ff. de legat. j. l. si quis inquilinos. Excipitur, secundũ eundẽ, casus qñ redemit hominẽ liberum ab hostibus: quia potest liberari à pignore quod tacite habeo in eo, donec soluatur pretiũ, vel seruierit per quinquenniũ. l. senatus. ff. de leg. j. Itẽ aduerte q̃ si cõmercium rei legatæ sit in cõmuni: sed nõ hæredi sic damnato ad dandũ: tamen valebit legatũ: & præstabit talis dãnatus. Si verò cõmerciũ non sit ei cui præstari debet, aut propter eius delictũ: puta, quia hæreticus: aut propter sectam: puta, quia Iudæus, qui nõ potest habere mancipiũ christianũ: tũc nec res, nec æstimatio debetur. Aut propter conditionem statũs: vt quia est seruus, cui militia nõ debetur. Aut per vitiũ corporis: quia est claudus, & legatur stipendiũ cursoris: & sic si testator sciebat, dabitur æstimatio: aliàs non: vt no. gl. in lege, sed si res. ff. de legatis. j. Item ea quæ sunt coniuncta ædibus, ne vrbs deformetur, non sunt in cõmercium. ff. de legatis. j. l. cætera. Item nec res sacræ. ¶ Secundò, dicitur legatum caducũ in casu caduco tripliciter: aut quia legatarius præmoritur quàm testator, vel effi citur seruus pœnæ: aut quia testamentũ improbè inofficiosum dicit. ff. de inoffi. testam. l. Papinianus. §. meminisse. aut etiã propter graues inimicitias exortas inter legantem & legatariũ: si tamen redeãt ad amicitiã, reintegratur legatum: sed propter leues inimicitias nõ efficitur caducũ. ff. de adi. legat. l. iij. in fi. & ff. de his quib. vt indi. l. si inimicitię.

¶ Tertiò dicitur propriè caducũ, quod post mortẽ testatoris deficit quacunq; ratione: vt si legatarius spernat: vel cõditio, sub qua legatũ est, deficiat. C. de cadu. tollen. l. vnica.

Rursus de Legatis secundò, à quo fieri possint, aut cui facta esse intelligantur.

1 *Legare quis possit.*
2 *Legari cui possit.*
3 *Legari an possit fratribus mendicantibus.*
4 *Annuos reditus an liceat habere fratribus minoribus.*
5 *Legatum factum duobus re coniunctis, quando accrescat vni.*
6 *Legatum factum episcopo an censeatur factum contemplatione ecclesiæ.*
7 *Legatum factum ecclesiastico non habenti administrationem an censeatur factum fauore ecclesiæ.*
8 *Legatum factum ecclesiæ sanctæ Mariæ, cuius erit, si multæ sint tales ecclesiæ.*
9 *Legatum factum filiofamilias an censeatur factum contemplatione patris.*
10 *Legatum factum canonicis an censeatur factum contemplatione ecclesiæ.*
11 *Legatum viæ ad ecclesiam an censeatur factum contemplatione ecclesiæ.*
12 *Legans Titio & filijs eius, censetur medietatem patri legare.*
13 *Legatum cædendi lapides an transeat ad hæredes.*
14 *Legatum si quis faciat alicui adimi, et sibi relinqui, an teneatur.*
15 *Legatum non vitiatur errore nominis.*
16 *Legatum an vitietur ob vitiũ legatarij, quod si testator sciuisset, non legasset.*

LEGATVM secundò considerandũ est quantũ ad eum, qui legare potest, & cui legare intelligitur. ¶ Primò ergo quæritur, † quis possit legare? Et dico multa. ¶ Primum. Legare potest omnis, & solus ille, qui potest testari. ff. de legatis. j. l. ij. Et ratio est, qa legatũ relinqui non põt, nisi in testamẽto vel codicillo: vnde testari, codicillare, & legare, quantũ ad hoc æquipollẽt: vt qui vnũ potest, possit & reliqua. ff. de iure cod. l. diui. §. codicillos is demũ. Fallit hoc in legatis ad pias causas, vt j. Legatũ. iiij. §. x. Qui aũt possint testari, j. Testamentum. §. j. ¶ Secundum. Minor tamen prodigus aut furiosus ingrediens religionẽ testari, legare, & disponere potest de rebus suis, etiã sine authoritate curatoris, secundum cõmuniter doctor. vt dicit Pan. in c. in præsentia. de probat. dummodo tẽpore dispositionis & ingressus non sit furiosus. Et hoc apertè sentit Ioan. And. ibi: quia in istis spiritualibus non curamus de patria vel curatoris authoritate: vt in c. si annum. de iudic. lib. vj. ¶ Tertium. De filio autẽ familias quantũ ad bona castrensia vel quasi, non est dubium q̃ de his potest testari, secundum Gyn. in authen. ingressi. C. de sacro san. ecclesiis. nec quantum ad profectitia q̃ de his non potest testari: sed dubium remanet in bonis aduentitiis. & Pan. ibidẽ putat bona aduẽtitia ingresso, indistinctè acquiri monasterio: tum quia amplius nõ est filius in potestate patris: & sic non acquiritur vsusfructus patri: tum quia clerici & personæ religiosę sunt priuilegiati super bonis aduẽtitiis, ita vt plenã habeant ipsorum administrationẽ: ita q̃ illud quod laicis est aduentitiũ, clericis reputatur castrense vel quasi. Et hac ratione fortè idem dici potest de bonis acquisitis prius, vt statim per ingressum gaudeãt illo priuilegio: de quo vide s. Clericus. iiij. §. xiiij. ¶ Secũdò quęritur † cui possit aliqd legari? Et dico multa. ¶ Primũ. Regulariter illi soli põt le- 3
gari, qui potest hæres institui. de quo vide s. Hæreditas

Universidad de Navarra
Biblioteca

iij.§.ij. & quæ sit persona certa: aliter non valet. l. vulgo. ff. de ſta. ho. fallit tamen hoc in aliquibus casibus, de quibus in §. seq. & j. Legatū iiij.§.iij. ¶ Secundū. Potest tamē pater legare filiis spuriis ratione alimentorū: vel relinquere dotes filiabus spuriis: cum dos succedat loco alimentorum, secūdū Bar. in auth. ex cōplexu. C. de incest. nup. licet spurii non possint hæredes instituī. ¶ Tertiū. Ecclesiæ construendæ, secundū Pan. in c. nos quidem. de testa. potest aliquid legari, sed nō donari: quia nō valet donatio facta loco cōstruendo: vt in c. abbate sane. de re iudic. lib. vj. Rationem diuersitatis ponit Bart. in l. seruos ad custodiam. ff. de ali. & cib. leg. quia donatio requirit personā & scientiam. ideo absenti licet possit donari: nō tamen fit dominus antequā sciat & cōsentiat. l. absenti. ff. de donat. & de prēb. si tibi absenti. lib. vj. Incertę etiā personę legari potest, dummodo ex euentu possit certificari. l. cū pater. §. surdo. ff. de leg. ij. secus si certificari nō posset euētu: vt not. glos. in d. c. nos quidē. ¶ Quartū. Fratribus minoribus, qui sī annuos reditus h ̄bere nō possunt, per cle. exiui. §. quicūq; annui. de verb. signifi. potest aliquid legari: vt in d. clem. §. cupientes. modò non sit valor hęreditatis, vel tanta eius pars quòd præsumatur fieri in modo & forma legati fraudulēter pro successione hæreditatis: de qua nō sunt capaces. ¶ Tertiò
3 quęritur, †vtrum legari possit aliquid fratribus mēdican-
4 tibus? Et dico multa. ¶ Primū. † Fratribus minoribus nō licet habere annuos reditus: vt §. priore dictum est: tamen hoc debet intelligi pro victu aut vestitu & ad tēpus nō modicū. vnde secundū Card. in d. cle. exiui. post Fede. eos possunt habere, si relicti sunt ad certū vsum diuini cultus: puta vinum pro sacrificio: frumentū pro hostiis: & cōuentus est capax. & similiter si relicti sunt pro victu aut vestitu: vel indistinctè non perpetuū, sed ad modicū tēpus: quia videtur legatum vinū, cuius summa quo ad solutionē diuisa est: nec per hoc tollitur mēdicitas, sed subleuatur: sed si relinquuntur ad tēpus non modicū, non valet: quia cōputantur inter immobilia: vt in d. §. quicunq; annui. Dicitur autem tēpus nō modicū, secundū Sum. Ang. id quod est vltra decennium: sed melius dicitur secundū Sum. Rosel. decennium, vel vltra: vt not. in cle. j. de rebus eccl. non alie. in gl. Addit etiā ipse Car. ꝙ non repugnat mendicitati seruare victualia, quando timetur ꝙ alio modo haberi non poterunt. ¶ Secundum. Legata autem quę fiunt eis dē fratribus minoribus, dum quidā indirectè relinquunt hospitalibus aut collegiis cum onere soluēdi singulis annis duas petias pānī, vel huiusmodi, secūdū Pan. in c. in prę sentia. de probatio. & in c. nimis praua. de excess. præla. nō valēt: qa esset habere quandā proprietatē: & possent esse tot annui reditus, ꝙ eos nō oporteret mēdicare. quod est cōtra eorū regulam. Prædicatores tamen non sunt incapaces ex eorū regula: sed ex cōstitutionibus. Sed intellige ista nō licere, nō quidē indistinctè, vt tenuit Sum. Ros. sed quādo possidentur quasi reditus & proprietates exigēdo etiā in iudicio: secus eleemosynaliter extra iudiciū petendo, vt §. sequen. ¶ Tertiū. Petrus de Palu. ordi. predica. in epistola ad magistrū ordinis eiusdē, loquēs de dicto ordine, & cōsequenter de omnibus mendicantibus, de anniuersariis perpetuis sic dicit: Sicut nō est cōtra ordinē, imo de ordine, recipere quotidianas eleemosynas: ita etiā anniuersaria perpetua. nec hoc est habere reditus recipiēdo gratis, & petēdo extra iudiciū: nec est in hoc necessaria dispensatio, sicut nec in quotidie mendicādo: sed repetere illa in iudicio, tanquam reditus sibi debitos, non licet absq; dispensatione: quæ fieri non debet, nec illud dissimulari, nisi ex causa necessitatis: puta, in locis vbi ita charitas refriguit, ꝙ fratres seminantes spiritualia nō possunt aliter metere corporalia. hęc ille: addēs idem esse de censibus annuis & reditibus fratrū ad vitā. & cōcor. Archid. & Farinerius ordi. mi generalis in constit. dicens ꝙ non licet fratribus inducere aliquē ad talia legata facienda: quòd si facta fuerint, in iudicio non petant: quasi innuēs ꝙ extra iudicium, per modū eleemosynæ peti possunt. Ex his Sum. Ros. infert ꝙ annuū prouentum locorū possessionis vel huiusmodi, non licet minoribus etiā extra iudiciū exigere: sed recipere spōte oblatum. Sed per exactionem si intelligit cōpulsion m ad dandum: nihil est quod dicitur: quia hoc extra iudiciū non fit nisi per violentiā. Si verò intelligit petitionē, dico ꝙ hoc possunt secundū Sum. Ang. licet is qui est daturus, ad hoc in cōscientia teneatur: sicut possunt petere eleemosynā ab eo, qui ad eam tenetur ratione superfluitatis. Prędicta limita de reditibus & prouētibus ad magnū tempus: quia si sint ad modicū, possunt mēdicantes illos petere in iudicio: exceptis minoribus, quibus nō licet, per dictā cle. §. verū. de verb. sig. Pro prædictis etiā aduerte sequi ex dictis Petri ꝙ idē prouentus respectu vnius fratris potest repugnare mēdicitati, nō respectu alterius: vt quia vnus intendit in iudicio repetere, & non alius. ¶ Quartū. Quod dictum est de perpetuis anniuersariis, idē à fortiori dici potest de prouentibus, quos aliquādo domini ordināt annuatim fratribus dari super datiis vel gabellis iustis: quia sunt eleemosynæ, cum sponte & ad beneplacitum dentur & reuocentur. 5
¶ Quartò quæritur, †vtrū legatū factū duobus re coniunctis, si vnus repudiat, aut viuo testatore moriatur, aut deportetur, vel huiusmodi, accrescat alteri? Et dicit Pet. de Peru. in tract. de ca. porti. episcopi. ꝙ sic. l. re cōiuncti. ff. de leg. iij. & l. vnica. §. his ita. C. de cald. tollen. non autē accrescit cognatione legali cōiunctis l. mulieri & Titio. ff. de condit. & demōstrat. Est autē notandū ꝙ legatarii dicūtur cōiuncti re & verbis, qñ vna res legatur eis copulatim: vt, lego Stichum meū Petro & Martino. & re tantū, quādo legatur diuisim: vt lego Petro Stichum meū: item lego Martino Stichū meum: vt Institu. de legat. §. si eadē res. in tex. & glo. & verbis tantū: vt quādo Petro & Martino legatur fundus æquis portionibus. Præfertur autē cōiunctus re & verbis, aliis cōiunctis re tantūm: an verò cōiunctus verbis tantūm, præferatur cōiunctis re tātūm: est opinio diuersa. Sed dic ꝙ nō equaliter veniunt: vt not. in d. l. re cōiuncti. Vnde dicit Angel. Aret. Institu. de pupil. substitut. §. singulis. ꝙ qñ testator dicit, lego filiabus meis cētum pro qualibet: licet sint verbaliter cōiunctæ: tamen quia quælibet ad sua centū, & sic ad rem diuersam vocantur, nō est inter eas ius accrescēdi. & casus est, & ibi Bart. in l. huiusmodi. §. j. ff. de legat. j. ¶ Quintò quæritur, †vtrū legatū factū episco
6 po, in dubio præsumatur factum cōtemplatione ecclesiæ? Et dico duo. ¶ Primū. Cum aliquid relinquitur cōstituto in dignitate non ratione dignitatis, sed ratione suæ personæ, illud est suum: & fiante diem cadentem legati moritur, expirat legatum: vt suprà dictum est Legatum. j. §. viij. & arg. l. cum princip. & sequent. ff. de legat. ij. Sed si legatū assequatur, erit suum: & abintestato succedunt propinqui. arg. c. quia nos. de testam. Si verò relinquitur ei ratione dignitatis, vel loci, in quo habet dignitatem: etiam si moriatur ante diem cadentem legati, debetur successori: quia dignitas non moritur. xij. quæst. ij. liberti. ¶ Secundum. Ad quæstionem igitur motam dicunt aliqui ꝙ cum aliquid relinquitur principi, videtur legatū esse dignitati, ex hoc quod relictum est sub nomine dignitatis: vnde successori debe

debetur si ille moriatur ante diem legati cadentem: quia dignitas nō moritur. d. c. liberti. Sed vbi relinquitur aliquid Augustæ, si illa moritur ante diē legati cadentē, legatū periit. l. cum principi. & seq. ff. de leg. ij. quia cū dignitatē habeat, nō ex se, sed ex Augusto, non videtur ei relinqui sub nomine dignitatis, sed sub nomine proprio: vnde nō debetur Augustæ succedēti, nisi alio medio probabili cōcludatur testatoris voluntas. Et ex his de mente Bar. faciūt theorica, ꝙ si quid relinquatur expresso nomine proprio tātum, videtur relictū personæ. expresso verò appellatiuo tātùm, relinquo principi vel episcopo: videtur relictū dignitati: expresso verò vtroq;, si præcedit propriū, videtur cedere personæ: si appellatiuum dignitatis vel ecclesiæ, cedit dignitati. & de hoc per Card. in l. ciuibus. ff. de reb. dub. Pan. autē in c. requisisti. de testa. dicit ꝙ in dubio ad cōiecturas est recurrendū: vt si factū à persona cōiuncta, nō præsumatur factū contemplatione ecclesiæ, quāuis dixerit, relinquo hoc episcopo vel domino Ioanni, nō expresso episcopo: & sic erit suū, & succedent propinqui ab intestato. c. quia nos. de testa. Si verò legetur ab extraneo: præsumitur factū contemplatione ecclesiæ. & idē per omnia dic de quocunq; habente administrationē seu prælationē in ecclesia. Sed ego dico ꝙ potest cōiunctus nō amare coniunctū, & ecōtra extraneus extraneū amare: & similiter nomine proprio possumus significare dignitatē, Imperatorē vocando Cæsarē. & ecōtra nomine appellatiuo certā personam: sicut cū rustici eus cognominatur rex: ideo volūtas testatoris in dubio ex cōiecturis explorāda est probabilibus, primò quidē ex realibus & verbalibus simul, si possibile est, vt innuit text. in d. c. requisisti. deinde verò ex sumptis à reb⁹, vt facit Pan. deinde verò ex sumptis à nomine si reales deficiūt, vt facit Bar. Est autē notandū ꝙ verbū, administratio, hic verificatur in habente dignitatē seu ministeriū in ecclesia separatū à cōgregatione. & secundū Inno. in d. c. requisisti. administrationē habet qui potest absoluere: prælatio etiā hic sumitur largè vt cōpræhendat etiā habentes ecclesiā curatam. Extraneus etiā dicitur, qui nō est coniunctus in quarto gradu cōsanguinitatis vel affinitatis: vt est tex. in auth. licentiam. C. de episc. & cle. & in auth. de ecc. ti. §. interdicimus. & idē gl. xij. q. iij. c. j. & est cōmunis opinio, quāuis aliqui aliter
7 teneāt. ¶ Sextò quæritur, †cuius contēplatione præsumatur factū legatum ecclesiastico nō habenti tamen administrationē in ecclesia? Et dico ꝙ de habente administrationem dictū est §. priore: de nō habente verò, qui tamē est ecclesiasticus, dicit Pan. in d. c. requisisti. de testa. ꝙ in dubio præsumetur factū intuitu personæ, si propriū potest habere: si verò habere nō potest propriū, puta quia religiosus, sic præsumitur factū intuitu monasterii vel ecclesiæ. Facit l. Deo nobis. C. de episc. & cle. & xviij. q. j. c. vnico. Et sic quā-
8 do factū est intuitu ecclesiæ, disponere nō poterit, nisi sicut de rebus ecclesiæ. ¶ Septimò quæritur, †cuius erit legatū factum ecclesiæ sanctæ Marię indistinctē, cū in loco sint multæ? Et dicit Pan. in c. indicāte. de testa. ꝙ in dubio dabitur ecclesiæ parochiali, si vocatur illo nomine: alioquin dabitur pauperiori, secundū cōmuniter doc. & si sint æquales, secundum cōmuniorem opinionē dabitur episcopo, vt distribuat vel gratificet alteri. & si nulla sic vocetur in loco illo, secundū glo. in d. c. nos quidē. de testa. dabitur ecclesiæ cathedrali: vt no. in gl. præfati c. indicāte. & facit l. quæ cōdi-
9 tio. ff. de cōdi. & demō. vbi si testator mādauit aliquid fieri in foro, & nō dixit in quo, intelligitur de foro illius municipii vbi habitat: & hoc de authoritate episcopi & executoris. Similiter quādo legatur aliquid ecclesiæ faciēdæ, & non dicitur de loco: episcopus & executor prouidebūt de loco cōstructionis: & hoc fauore piæ causæ, nisi aliter constet de mēte testatoris. ¶ Octauò quæritur, †vtrum legatū factum
10 filiofamilias in dubio præsumatur factū intuitu patris? Et dicit Bar. in l. cū aliquis. C. de iur. delib. & refert Pan. in c. Raynutius. de testa. ꝙ si sit per ista verba, lego filio Martini: intelligitur contēplatione patris: maxime si exprimatur nomen filii: puta Titio filio Martini: & nominatio patris intelligitur facta causa demōstrationis. nō obst. d. l. cū aliquis. quæ loquitur in seruo: quia exprimitur qualitas, quæ si esset vera, legatū de iure acquireretur domino. & sic videtur contēplatione domini factū. sed secus in filio: quia filiatio nō facit relictū acquiri patri: quia posset esse emācipatus. & maximè hodie, cùm in aduētitiis acquiratur filio proprietas. Si verò fieret de patre mētio, & de patria potestate, idē esset sicut de seruo: de quo tamē dubitat Pan. quia filiationis qualitas nō impedit proprietatē acquiri filio: & ideo videtur ꝙ solum vsusfructus acquiratur patri. ¶ Nonò quæritur, †vtrū legatū factū omnibus canonicis talis ec-
10 clesiæ, etiā expressis nominibus, præsumatur ecclesiæ contemplatione factū? Et dico ꝙ sic, per l. ciuibus. ff. de reb. du. vbi dicit tex. ꝙ ciuibus ciuitatis legatum vel fideicommissum datū, ciuitati relictū videtur quod verū est secundum gl. nisi sit datū vt singulis: quia nō ciuitati, sed ipsis ciuibus acquiritur. Facit l. annua. §. à Titia. ff. de annu. leg. Secus si vni nō habenti administrationē vel prælationē, qui est simplex canonicus: quia sibi, nō ecclesiæ acquiritur, vt dictū est: nisi probaretur legatū factū fuisse intuitu ecclesiæ: vel nisi legatarius fraudē adhibuisset. d. c. requisisti. in fi. de testa. & facit l. nonnunquā. ff. ad Treb. ¶ Decimò quæritur, †cum
11 legatarius vt i nō potest legato nisi respectu ecclesiæ: vt qa legauit quis clerico viā per suū fundum qua vadat ad ecclesiam: vtrū in dubio intelligatur factū intuitu ecclesiæ? Et dico ꝙ sic: & sic acquiritur ecclesiæ. & ita intelligo qđ not. glo. in l. nō plures. C. de sacrosan. ecc. ne legatū sit inutile. Vide etiam quod notant docto. in l. j. C. eod. ¶ Vndecimò quæritur, †quid si qs legat sic: lego Petro & filiis eius pos-
12 sessionē vel aliud? Et dico ꝙ Petrus habebit medietatem, & filii eius aliā medietatē cōsequenter. ff. de vsufruc. accre. l. si quis Titio. & de testa. c. Raynaldus. in glo. ¶ Duodecimò quæritur, †vtrum legatū quo mihi licet cædere lapides
13 in solo testatoris, trāseat ad meos hæredes? Et dico ꝙ non. & est tex. in l. apud Iulianū. §. si quis. ff. de leg. j. Et ratio secundā gl. est, quia est ius personale. ¶ Decimotertiò quæritur, †vtrū faciens legatū alicui adimi & sibi relinqui per
14 suggestionē, solicitudinem vel importunitatem, teneatur? Et dicit domi. Bar. Cepo. in suis cautelis, quòd teneatur actione de dolo, vel in factū subsidiaria ei, cui ademptū est, vel cui ideo non est relictum. ff. de doli excep. l. j. not. Ang. in l. fin. C. si quis ali. testa. prohi. & facit l. j. & ibi not. C. de peti. bo. subla. lib. x. Sed melius dic vt j. Restitutio. ij. §. vj. qui incipit, aliquādo. ¶ Decimoquartò quæritur, †quid si
15 testator erret in nomine? Et dico nō officere, modò cōstet de quo sentit. l. si in nomine. C. de testa. Facit ff. de legat. j. l. iiij. Institu. de lega. §. si quis in nomine. ¶ Decimoquintò quæritur de quotidiana quæstiōe: † Pone ꝙ legatarius cōmiserit aliquid, quod si testator sciuisset, vt qa vxorē eius
16 corrupit: quæritur an legatarius repellatur exceptione? Et videtur dicere gl. in l. fideicōmissum. C. de fideic. quod sic: quod Bar. dicit procedere sine scrupulo, si hoc cōmisit viuo testatore: si verò cōmisit post mortē eius, est dubiū: quia dici non potest ꝙ testator tacitè reuocauerit, & ideo tunc putat dicendum quòd legatum non extinguitur: sed à legata-

rio auferatur tanquam ab indigno: vt not. in l. sorore. C. de his qui. vt indi. hæc ex illo. Et sic ex prædictis videtur dicendum ꝙ talis legatarius possit tenere cum bona conscientia dictum legatum, donec per iudicē aliter fuerit iudicatum. Secus tamen videtur dicendū, si testator diceret, relinquo vxori meæ cētum si castè vixerit: quia si fornicetur, nō poterit in conscientia illa habere seu vsumfructum.

Rursus de Legatis tertiò, quantum ad rem legatam, & quid scilicet possit, aut quid intelligatur legari.

1 *Legari quid possit.*
2 *Legari an possit res aliena, etiam in foro conscientiæ.*
3 *Legata vna re an intelligantur legari ei annexa.*
4 *Legatum in genere an valeat.*
5 *Legatæ quatuor mensuræ olei quæ sunt in tali vase, an debeantur, si ibi non reperiantur nisi duæ.*
6 *Legato omniū bonorū mobiliū an contineantur fructus & debita.*
7 *Legans lancem minorem, qualem debeat.*
8 *Legans vni fundum & alteri vsumfructum, quid intelligat.*
9 *Legato alimentorum quid debeatur.*
10 *Legatum annuum an singulis annis debeat peti.*
11 *Legatum dotis quid valeat.*
12 *Legans creditori an videatur velle compensare.*
13 *Legato si sit annexum onus, an ratione eius detrahatur de gabella.*
14 *Legans ancillam nomine Bertam, si eam vendat, & aliam Bertam emat, an debeatur secunda.*
15 *Legatam rem si vendat testator, an postea teneatur hæres.*
16 *Legatis Titio centum, quæ si perdat, iterum lego alia centum: an semel tantum debeantur.*

LEGATVM tertiò considerari potest quo ad rem legatam: quid scilicet possit, aut quid intelligatur legari. pro quo etiam vide ꝛ. Lex. §. xvj. ad fi. ¶ Primo igitur quæ-
1 ritur, †quid legari possit ex bonis nō alienis? Et dico multa. ¶ Primum. Legari potest quod nondū est in rerum natura, modò sit futurum: vt fructus futuri in tali fundo, aut quod nascetur ex ancilla, & huiusmodi. Insti. de lega. §. ea quoq; res. ¶ Secundū. Quælibet res testatoris & hæredis similiter legari potest: nec refert an sciuerit vel ignorauerit esse suā, vel hæredis. Insti. eo. §. si quis rē suam. Et ratio huius patebit §. si quidem. ¶ Tertiū. Iura, actiones & seruitutes, & huiusmodi incorporea, similiter legari possunt, nisi viuens testator debitū exegerit vel remiserit. Et in dubio præsumitur legatū voluisse adimere exigendo vel remittendo. Insti. de lega. §. cū autē. in tex. & in glo. ¶ Quartum. Debitori sua liberatio legari potest. Insti. eo. §. si quis debitori. nisi testator viuus exegerit. Insti. ibidē. §. causam.
2 ¶ Secundò quæritur, †vtrū testator legare possit rem alienam etiā in foro cōscientiæ? Et dico ꝙ sic, si sciens legauit: & hæres tenetur eā emere & præstare, vel soluere æstimationem, si eā habere nō potest, & possit æstimari. Insti. de lega. §. non solum. & §. quod autem. Sed pro intellectu prædictorū dico multa. ¶ Primū. Quantū ex Pan. extra de testa. in c. filius. colligitur, intellige quod dictū est cū tali distinctione: Aut enim res legata sciens erat testator pignorata. vel in ea habebat aliquod aliud ius: & tunc nō præsumitur legasse nisi ius quod habebat: & sic nō dabitur æstimatio: vt in l. serui electione. ff. de leg. j. & sic si legauit fundum, quē conduxerat per quinquenniū: hæres soluet pensionem: & legatarius habebit vsum fundi sine aliqua solutione. l. qui concubinā. §. qui hortos. ff. de leg. iij. Aut res legata erat simul cōmunis testatori & alteri: & sic intelligitur legasse partē suam solùm, nisi dixisset totā talem rem, vel aliquid æquiualēs: quia sic æstimatio deberetur: vt not. Bar. in l. cū alienam. C. de lega. Aut res omnino est aliena: & tūc si est hæredis, debetur res omnino. & est tex. in l. vnū ex familia. §. si rē. ff. de leg. ij. Si verò nō est hæredis, sed alterius: si legauit scienter, debetur res vel æstimatio, si æstimari potest. d. l. cū alienā. sed si illius rei commercium haberi nō potest, legatū est inutile: vt quia legauit rē sacrā vel principis. l. apud Iulianū. ff. de lega. j. Si verò legauit ignoranter: tunc aut extraneo: & nō valet indistinctē, secundū Sū. Ang. vel melius secundū Sum. Pisa. non valet, nisi res esset hæredis: quo casu tenetur eā præstare. d. l. vnū. §. si rē tuam. aut nisi reliquerit personæ cōiunctæ, cui aliàs tantū de suo erat relicturus si sciuisset. d. l. cū alienam. Et Bald. in l. j. C. de sacro san. ecc. tenet ecclesiā esse coniunctā personā, cum sit omniū fidelium mater. xij. q. ij. qui abstulerit. sed Pan. in c. filius. de testa. tenet ꝙ nō, sed solū coniunctū sanguine esse hic coniunctam personā: vt in c. nōnulli. de rescrip. Ego autē dico ꝙ coniunctā personā vel extraneam per accidens se habet: sed per se considerandum est si ei aliàs erat relicturus: & tenetur hæres etiā extraneo: tum quia si aliàs erat relicturus, est ratio legis: tū voluntas eius pro lege seruanda est. xiij. q. ij. c. vl. ¶ Secundū. Quæ decisa sunt particula priore cōmuniter doc. tenent esse vera, etiā in foro canonico & cōscientiæ: vt refert Panor. in d. c. filius. de testa. ipse verò ibi tenet contrariū propter text. dicentē ꝙ secundū leges seculi hęres cogitur soluere rē alienā legatam: sed quia lege Dei, nō lege huius seculi viuimus, valde iniustū videtur vt res tibi legatæ, quæ cuiusdā ecclesiæ esse perhibētur, à te teneātur. Sed suū motiuū est ineffícax: quia secūdū Inn. tex. loquitur in rebus ecclesiæ, legatis alteri ecclesiæ, in quibus legatū nō tenuit. vnde indubitāter in omni foro tenenda sunt prædicta: quia procedunt in virtute huius ꝙ voluntas testatoris seruāda est, si scitur aut probabiliter deprehenditur per coniecturas: & eo casu idē est ac si legassēt alternatiuè rē principaliter, aut saltē pretiū eius. ¶ Tertium. Per prædicta soluitur quæstio, quæ de facto accidit, scilicet vtrū muliere legante monasterio pro salute animæ vestem alienā, i. soceri, teneat legatū? Et dico ꝙ sic, iuxta prædictā distinctionē. nō obst. d. c. filius. quia cōmunior est lectura Inn. ꝙ loquatur in rebus ecclesiæ. quē etiā intellectū tenet gl. in c. si episcopus. xij. q. v. vbi Archi. videtur dicere ꝙ hoc casu legatarius agere poterit ad æstimationē. Et hoc scilicet legatū valere, & saltē æstimationē deberi, cōmuniter tenent doctores in d. l. cū alienā. ¶ Tertiò quæritur, †vtrum
3 legata vna re aliquādo debeat intelligi legata esse etiā alia in dubio. Et dico multa. ¶ Primū. Legata domo, debetur etiam hortus ei cohærens, secundū Pan. in c. Raynutius. de testa. ff. si serui. ven. l. testatrix. & ff. de act. empt. & vend. l. si creditor. in fi. quod limita primò in dubio: quia si aliter cōstaret de voluntate legantis, secus esset: & secundò quando eadē ianua claudit domū & hortum. secus si sic nō cohæret: quia nō deberur. Et sic intellige gl. in c. fi. xij. q. ij. & Pan. vbi ꝛ. De hoc in c. sancitū. de censi. vbi domus ac hortus pronuntur vt diuersa. ¶ Secundū. Legatis vestibus vxori, ornamenta aurea vel argētea earū non videtur legata: quia accessoria pretiosiora suo principali nō accedūt. Sed tamē Lud. Ro. tenet ꝙ veniant etiā pretiosiora, & accedāt principali: vt l. & si nō sunt. §. peruenimus. ff. de aur. & arg. leg. & Bar. ibi in l. cū aurū. dicit gl. falsam in l. ij. ff. de pec. leg. qui vult ꝙ accessoria pretiosiora nō extinguantur destructo principali. Est autem aduertendum quod Bart. in l. nulli prosus. C. nulli licere in fræ. & eque. sel. lib. xj. notat mulieribus non esse de iure prohibita ea, quæ spectant ad earum ornatum: sed hodie in multis ciuitatibus est statutū quod aliqua ornamenta eis portare non liceat. Propter quod dicit

dicit eo casu quo sunt prohibita, nō possunt dici accessiones vestium. arg. dictæ l. Et eodem modo nō possent dici mulieris causa empta ea, quæ gratia eius sunt prohibita. Hæc ex illo. ¶ Tertium. Legato chirographo, intelliguntur legatæ actiones quæ sunt in eo. l. qui chirographū. ff. de lega. iij. ¶ Quartum. Legato lecto venit ornamentū eius:
4 vt in l. librorū. §. fi. ff. de leg. iij. ¶ † Quartò quæritur, quid debeatur quādo legatum sit in genere? Et dico ꝙ legatum nullum est, si genus illud sit generalissimū: vt, lego substantiam vel rem. Si verò est subalternum: vt, lego animal, corpus, & huiusmodi, similiter est nullū: quia data musca esset quis liber. Si verò est genus inferius, quod impropriè dicitur genus, sed est species specialissima: tunc distinguendū est. Nam si res huiusmodi generis habet certos fines à natura designatos, vt bos, equus, & huiusmodi: est varia opinio, sed placet mihi opinio Ioan. quam sequitur Accur. in l. legato generaliter. ff. de leg. j. scilicet ꝙ aut testator quos reliquit seruos vel boues incertos & de incertis sunt in suo patrimonio: & tunc eligit legatarius: vt Instit. eo. §. si generaliter. dum tamen non eligat optimū. d. l. legato. Aut nō sunt in suo patrimonio: & sic electio erit hæredis: vt ff. de tritico leg. l. iij. in princip. & l. iiij. Et similiter vbi testator de certis seruis sensit incertū: puta, quia legauit vnū de seruis suis: sic electio erit legatarii. l. qui duos. ff. de lega. j. Si verò habet certos fines ex sola distinctione hominis: vt fundus. ff. de lega. j. l. quod in rerum. §. si quis. sic non valet: quia videtur deriſorium: quia hęres prestando fundum vnius digiti vel vnguis liberaretur, dicta lege, quod in rerū. §. si quis autē. Si verò habet facto hominis: vt domus, quæ per factum hominis de duabus fit vna, diruendo parietem, & huiusmodi: vt ff. cōmunia prædio. l. si quis duas. §. j. sic aut legans domū in genere reliquit domos aliquas: & electio erit legatarii. aut nō reliquit: & legatū erit deriſorium. ff. de lega. j. l. ū domus. Aduertendum est tamen quòd quādo electio datur hæredi in rebus legatis in genere, & istud genus est talis qualitatis, ꝙ in ipso sunt quædam nihil valentia, & quæ nō habere magis expedit quàm habere: tūc non to. & C. de donat. l. si quis argētum. §. j. & C. commu. de legat. l. fina. §. j. Si verò sumus extra talia, poterit hæres dare numum in tali genere. l. si ita scriptum sit. in fin. & l. apud Iulianum. §. Seio. ff. de leg. j. & ff. de reg. iur. l. semper in obscuris. ff. de verb. oblig. l. si ita stipulatus. Fallit hoc in legatis ad pias causas: quia debetur id quod melius est fauore piæ causæ: vel saltem mediocre: puta, legatū est vas: dabitur argēteum, inter aurum & aurichalcum vel stannum: vt habetur & nota. in l. Titia. §. Seia. ff. de auro & argento legato. vbi dicit Bart. ꝙ si legatur calix, intelligitur argenteus:
5 ſi planeta, intelligitur de serico. & sic de similib. ¶ † Quinto quæritur, quid iuris si quis legauit quatuor lagenas olei, quæ sunt in tali vase, quæ scilicet nō sunt nisi duæ: vel si de pecunia quæ est in tali capsa legauit vni xxx. alii xx. alii x. & non sunt nisi triginta? Et dico solùm deberi id quod inuenitur. l. si quis testamēto. ff. de leg. j. & vnicuiq; pro rata defalcabitur, vt scilicet is cui xxx. legauerat, nō habeat nisi xv. alius x. alius v. Facit l. cū certus numerus. ff. de tri. vi. & oleo lega. & de lagenis est casus in l. si quis seruū. ff. de leg.
6 ij. ¶ † Sextò quæritur, vtrum legans mihi omnia bona sua mobilia, in dubio intelligatur etiā omnes fructus & debitores legasse? Et dico ꝙ sic, omnes fructus, qui tēpore mortis testatoris erant à solo separati. ff. de rei vendi. l. fructus. sed nō habeo de tali legato nomina debitorū suorum, nisi aliter de mente constiterit: quia nomina debitorum non sunt mobilia nec immobilia, sed in tertia specie. ff. de re iudic. l. à diuo Pio. §. in venditione. Item quia non est nostrum quod nobis debetur: sed tātùm illud quod possumus vendicare. ff. de auro & argent. lega. l. ij. Sed de hoc dic vt ꝛ. Alienatio. §. ix. Et idem dic de lignis & lapidibus ad ædificium præparatis, ꝙ non veniunt, arg. ff. de lega. iij. l. ligni appellatione. §. fi. ¶ † Septimò quæritur, quid si habēs lancem maximā, minorem, & minimam, legat lancem minorem. Et dico ꝙ debetur mediæ magnitudinis in dubio. ff. de auro & argent. leg. l. qui lancem. ¶ † Octauò quæritur, 8
vtrum is qui legauit vni fundum, alii vsumfructū fundi, in dubio debeat intelligi legasse vnicuiq; ipsorum dimidium vsusfructus dicti fundi? Et dicit Lud. de Ro. ꝙ sic. l. si alii. ff. de vsufruct. legat. secus in iudicis sentētia: vt l. & puto. §. j. ff. famil. ercis. ¶ † Nonò quæritur, quid habebit is cui le- 9
gatur victus & vestitus seu alimenta, quod idem est? Et dico ꝙ habere debet cibum, potum, vestes, lectum, habitationem, & ea, sine quibus viuere nō potest. ff. de alimē. & cibaria. l. legatus. ff. de verb. signifi. l. victus. non tamen ea quæ pertinent ad disciplinam. d. l. legatus. intellige nō necessāriam: vt ꝛ. Alimenta. in principio. ¶ † Decimò, si testator 10
legauit filiæ suæ nuptæ quotannis aureos decem pro indumentis, & illa per quatuor annos dictam summam à fratribus nō petiuit, quæritur an petere possit summam præteritorum annorū? Et dico ꝙ non, argu. l. quidam prædia. ff. de vsufruct. legat. ¶ † Vndecimò quæritur, quid vxori valeat 11
legatū quo legatur ei sua dos? Et dicit Asten. ꝙ plenior est actio ex legato quàm ex dote, Instit. de legat. §. & si vxori. quia vt ibi dicit gl. legatū statim debetur: dos verò, si constat in mobilibus, debetur post annū. Itē valet quia nō habebit probare dotē fuisse tantæ quātitatis si exprimatur: aliàs sic. C. de falſ. causa adiec. l. iij. ¶ † Duodecimò quæritur, 12
vtrū legās creditori suo in dubio videatur voluisse cōpensare? Et dicit Pan. in c. officii. de testa. ꝙ sic, per l. si cū dotē. §. si pater. ff. sol. matr. vbi dicitur ꝙ filia, cui debebatur dos, & factū est legatū, nō potest repetere vtrunq;: quia videtur testator legasse animo cōpensandi cum dote. & ibi Bar. & cōiter moderni hoc limitant verū, quādo relictū est per debitorem necessārium, qui ex necessitate iuris tenebatur ad debitū. Secus per debitorē voluntariū, qui scilicet sua volūtate se obligauit ad debitū: quia hoc casu nō videtur factū animo cōpensandi, nisi sit expressum: vt probatur in l. vnica. §. sciēdū. C. de rei vxo. acti. vbi habetur ꝙ si maritus, qui tenetur, ſ. ex volūtario cōtractu matrimonii restituere dotē post mortē, aliquid vxori simpliciter legauerit: illa poterit petere vtrūq;. Et similiter dic de legato facto cuicūq; creditori à debitore. Ad quod C. de hære. insti. l. fi cōpē sandi. ff. de leg. j. l. Lucius. & ff. de leg. ij. l. vlti. §. pe. & in d. c. officii. vbi legatū episcopo simpliciter factū, non minuit portionē sibi debitā ex aliis legatis factis ecclesiis: quāuis, vt dicit ibi Pan. legator nō est debitor episcopi necessarius aut volūtarius, sed ecclesiæ ipsæ quibus reliquit. ¶ † Decimotertiò 13
queritur, ſi legato sit annexum certū onus, an ratione dicti oneris sit legatarius absolutus à soluēda gabella, qua ex statuto debetur solidus pro libra, vel hmōi? Et dico ꝙ tāto minus soluere tenetur quāta est oneri æstimatio: vt videtur voluisse Dy. & Bal. per l. sed si hoc. ff. de cōdi. & demōſt. Et hoc facit secūdū Sum. Ro. cōtra gabellarios, quibus pro facto frumēti debētur quatuor solidi, vel hmōi: vt solui non debeat de eo quod accepit molēs: quod rationabiliter diceretur si per portam trāsiret frumentū solùm dum fertur ad molendinum: sed vbi transit propter multas causas, de his non habet iudicare datiarius, sed accipere quod statutū est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

14 ¶ †† Decimoquartò quæritur, si legans ancillam nomine Bertam eam vendiderit, & emerit aliã vocans eam similiter Bertam, an debeatur Berta secunda? Et dico ꝙ sic. ff. de cõdit. & demonst. l. filiæ suæ. quod limita nisi testator vendendo habuerit animũ adimendi legatum. de quo dic vt §. 15 sequenti. ¶ †† Decimoquintò quæritur, vtrũ legatis aliquibus rebus & postea vẽditis per testatorem, teneatur hæres? Et dico ꝙ sic, nisi vendendo testator habuerit animũ adimendi legatũ. Instit. eo. §. si rem. & in dubio probabit hæres voluntatem defuncti esse mutatam: vt not. glo. in d. §. si rem. Et idem dicendum si rem legatam pignori tradidit: quia nisi habuerit animũ adimendi legatum, tenetur hæres eam redimere & tradere legatario. d. §. si rem. Instit. eod.
16 ¶ †† Decimosextò, Quid si testator dicit, lego centum Titio: & si ea perdiderit, iterum lego alia centum? Et dico ꝙ hæres semel tantùm restituere tenetur. ff. de leg. iij. l. fideicommissa. §. si quis decẽ. Quomodo legari possit vsusfructus, & quomodo intelligantur talia legata: relinquo vxorem meam dominam & vsufructuariã, vide j. Vsus. §. xiij.

Rursus de Legatis quartò ad pias causas.

1 *Legatum quod dicatur esse ad pias causas.*
2 *Legatum pro male ablatis incertis an dicatur ad pias causas.*
3 *Legatum incertum an censeatur esse ad pias causas.*
4 *Legatum consanguineo pauperi an sit ad piam causam.*
5 *Legata ad pias causas an gaudeant eodem priuilegio cum legato ecclesiæ.*
6 *Legato ad pias causas facto an detrahatur Falcidia vel Trebellianica.*
7 *Legatum ad pias causas vt valeat, quot testes requirantur.*
8 *Legata ad pias causas an valeant sine institutione hæredis.*
9 *Legata ad pias causas an valeant in testamento minus solenni.*
10 *Legata ad pias causas an vitientur vitiato testamento.*
11 *Legatum ad certum vsum an possit ad alium vsum conuerti, à quo fiat talis commutatio: & an requiratur consensus hæredis. numero 12. 13. & 14.*
15 *Legata præstari quis iudex compellat.*

1 LEGATVM quartò considerandum est quando est ad pias causas. ¶ †† Primò verò quæritur, quod legatũ dicatur esse ad pias causas? Et dico ꝙ tale est omne quod relinquitur pro anima: vt sentit gl. & clarius Bar. in l. si quis Titio. ff. de leg. ij. Et quod relinquitur miserabilibus personis, vt pupillis, viduis, peregrinis, pauperibus, & huiusmodi auxilio proprio destitutis, secundũ Petr. de Peru. in tract. de canonica portione episcopi. alleg. lxxxvij. dist. c. j. quia huiusmodi personæ in iudicio & extra quadam prærogatiua lætantur. C. quãdo Imperat. inter pu. & vi. per totum. & in l. si quis ad declinandam. C. de epis. & cler. & in auth. de eccl. tit. §. fi. & de verb. sign. c. super quibusdam. in fin. quod verum limita de pupillis & viduis pauperibus. de foro compet. ex tenore. de offic. deleg. significantibus. Et quod relinquitur ecclesiæ, vel aliis piis locis. de testi. c. fin. Pia autẽ loca sunt hospitalia, monasteria, & quælibet alia loca, in quibus senes, pauperes, & languidæ personæ aluntur, & alia opera charitatis exercentur. d. l. si quis ad declinandam. & l. orphanotrophos. ibidem. & de reli. do. de xenodochiis. Et secundũ quosdam quod relinquitur ad custodiam ciuitatis, vel aliorũ locorum cõmunium seu publicorum, arg. c. ij. de immun. eccles. & C. de donat. l. penul. §. ij. sed clare l. illud. C. de sacrosanct. eccle. & quæ ibi not. & quod relinquitur ad refectionẽ pontium, & viarum, vt dicit glos. in l. j. §. ad municipiũ. ff. ad legem Falcid. similiter murorum & fossatorũ vrbis aut castri & similium: & hoc si necessitas immineat, aliàs nõ: arg. l. ad instructiones. C. de sac. sanc. eccle. & l. omnes prouinciarũ. & l. ad portus. C. de oper. pub. & l. vnica. C. de quibus mu. & l. pe. C. de priuil. do. Aug. & c. ij. & c. nõ minus. & c. aduersus. de immu. eccl. Et quod legatur in ornamentis ecclesiæ, pro luminaribus, fabrica, libris, & aliis ad cultũ diuinũ pertinentibus, siue sit ad temporalem siue ad perpetuũ cultũ. de testa. c. fi. & facit gl. C. ad l. Falc. auth. similiter. Et quod relinquitur prò redimendis captiuis. l. nulli. C. de epis. & cler. in auth. de eccl. tit. §. si quis. Et quod relinquitur pro maritãdis puellis, secundũ Bar. in l. j. ff. sol. mat. & in l. si ego. in prin. ff. de iure dot. & in l. ij. ff. de donat. & arg. c. fi. de fer. vbi dicũt doctores ꝙ dos est pia causa: & cõsequenter relictũ pro dote, est ad piam causam. Et quod relinquitur pro alimẽtis: intellige egentiũ. xij. q. ij. aurũ. Et generaliter quod Deo relinquitur, pro anima cẽsetur relinqui. Et ideo cõclude ꝙ propriè dicitur relictũ ad pias causas, quando relinquitur pro Dei honore aut sanctorũ: vel pro salute animæ, quibuscũque personis aut locis relinquatur: quia piũ est quod fit propter cultũ diuinũ. secus pro honore mũdi, aut perpetua fama: quia nõ dicitur piũ. In foro tamẽ causarũ, si dubiũ fuerit, præsumetur omne relictũ supradictis, ad piã causam esse relictũ, id est pro Deo & animæ salute. ¶ †† Secundò quæro, vtrũ dicatur ad pias causas legatũ pro male ablatis incertis? Et dicit Io. And. in addit. ad Spec. de instru. edit. ꝙ sic, si relinquatur pauperibus, vel ecclesiis, & huiusmodi: aliàs nõ. vnde dicit potius cõsiderari cui, quàm quare legat. l. illud. C. de sac. sanc. eccl. vbi dicit gl. ꝙ quãdo legatur diuiti pro anima, non est ad pias causas: secus si non diuiti. d. l. si quis Titio. quod verũ est quo ad præsumptionẽ: secus quo ad veritatẽ, quæ principaliter respicit intẽtionẽ. ¶ †† Tertiò quæritur, quid si leget centũ, nõ expressa causa propter quã, nec persona cui legat? Et dicit Io. And. vbi suprà, illud esse legatũ ad pias causas. Et vt no. Alberi. in d. l. ad instructiones. C. de sac. sanc. eccl. legatũ incertũ ad piũ vel publicum vsum, puta viarũ & pontiũ refectionẽ, valet: vt ff. de legat. ij. l. quidã in testamẽto. ¶ †† Quartò quæritur, vtrũ relictũ cõsanguineo pauperi, sit ad piã causam? Et dicit Bal. in l. j. C. de sac. sanc. eccl. ꝙ nõ, nisi dicat pro anima & pro Deo hoc se facere. Et facit quod no. Card. in d. l. j. sed intelige quo ad præsumptionẽ. ¶ †† Quintò quæritur, vtrũ legata ad pias causas gaudeant eodẽ priuilegio cũ relicto ecclesiæ? Et dicit Pan. in c. relatũ. el j. de testa. ꝙ sic: quia ecclesia priuilegiatur propter animã cõtẽplatione Dei. facit quod not. Ioã. And. in c. j. de in integ. resti. lib. vj. vbi voluit ꝙ sicut ecclesia, ita & alia pia loca possunt petere restitutionẽ in integrũ. ¶ †† Sextò quæritur, vtrũ de legatis ad pias causas possit Falcidia vel Trebellianica detrahi? Et dicit Pan. in c. Raynaldus. de testa. cõiter teneri ꝙ non quo ad Falcidiam: quo verò ad Trebellianicã, Bar. in l. Marcellus. ff. ad Trebel. & Bal. in l. id quod pauperibus. C. de epis. & cler. & multi alii tenẽt etiã ꝙ nõ detrahatur: sed Io. And. tenet cõtrariũ in gl. sua. & multi alii, vt not. Alberic. in l. si quis ad declinandã. C. de epis. & cler. Prima autẽ opinio est magis pia & tenẽda: quia rationabilius est hoc de Trebellianica quàm de Falcidia: sicut potior est in hæreditate hæres, cui absolutè relinquitur, quàm hæres cui relinquitur vt restituenda alteri: vnde testator sicut pòt prohibere Falcidiã, ita & Trebellianicã: vt j. Legitima. §. xij. ¶ †† Septimò quæritur, quot testes requirãtur aut valeãt ad legata pia? Et dico vt j. Testamentũ. j. §. v. & vij. ¶ †† Octauò quæritur, vtrũ valeãt legata ad pias causas sine institutione hæredis? Et dicit Pan. in c. indicãte. de testa. ꝙ si testator nõluit mori intestatus: nõ valẽt. Inst. eo. §. ante hæredis. quod intelligo in foro

causarum: vt patet ex dicẽdis §. seq. sed vbi quis eligit mori intestatus: valẽt nedũ legata ad pias causas, sed & quæcunq; alia. Qui autem talia legata facit, in dubio videtur voluisse mori intestatus: vt probatur tex. in d. c. indicãte. & facit quod legitur & not. in l. iij ff. de iure codi. ¶ Nonò q̃ritur, 9 †vtrũ legata ad pias causas valeant in testamento etiã minus solẽni volũtate facto? Et dico ꝙ sic. extra de testa. cùm esses. quia in tali legato sufficiunt duo vel tres testes: cùm tamẽ dicat ibi do. Ant. de But. ꝙ de iure ciuili in testamento requirũtur septẽ: nisi sit rusticorũ, in quo sufficiũt quinque, sicut & in codicillis. C. de testa. l. fi. Sed qa d. c. cũ esses. videtur cũ duobus aut tribus testibus requirere etiã presbyteri præsentiã: quærit an valeat testamentũ non assistente presbytero parochiali? Et dicit ꝙ sic, quantũ ad legatum ad pias causas, secũdum cõmuniter Doct. nõ autẽ in aliis, nisi adsit presbyter cũ duobus testibus: & sic d. c. debet intelligi secundũ c. sequẽs, scilicet c. relatũ. quod de duobus testibus nõ de presbytero mentionẽ facit. Et dicit Spe. ꝙ si adessent tres alii testes, & nõ presbyter, non valeret. & idem si alius presbyter & nõ suus: quia à solennitate legali recedi nõ debet, nisi quantũ expressum est in iure canonico. vnde cũ tex. requirat presbyterũ suũ: dẽpto presbytero suo remanemus in dispositione iuris ciuilis. & ista est cõmunis opinio. Ipse tñ aliter determinat, vt j. Testamẽtũ. j. §. v. ¶ Decimò quæ- 10 ritur, †vtrum ex defectu testamenti vitientur legata ad pias causas? Et dicit Pan. in c. indicãte. de testa. ꝙ non, secundũ vnam opinionem: vt not. in l. j. C. de sacrosan. eccle. & in l. eam quam. C. de fideicõ. pro quo facit quod not. Bart. in l. j. & Bal. in l. illa institutio. ff. de hære. insti. qui tenent ꝙ cũ quis relinquit sua respectu piæ causæ dispositioni Titii valet: licet nõ valeat testamẽtum quando hæres ponitur in voluntate alterius: de quo j. Testamentũ. j. §. ix. Ratio diuersitatis est: quia talis, cuius arbitrio cõmittitur, habet regulã iuris diuini, humani & gentiũ, limitantẽ eius voluntatẽ: q̃ est vt præ omnibus Deo & religioni debeantur, & ad redimẽda peccata. xiij. q. ij. animæ. de pœn. di. j. medicina. ideo ꝙ aliud facere nõ potest. In profanis autẽ nulla est regula limitãs: ideoq; posset aliud velle quã testator: & propterea cũ volũtas testatoris sit incerta, ideo est captatoria, i. adulatoria, seu deceptoria, secũdũ Gl. in c. cũ tibi. de testa. Aduertendũ est hic secundũ Bart. de Saxofer. in sua Minorica, ꝙ aut testator voluit ꝙ testamentũ valeret iure directo testamenti, & non aliter: & sic si testamentũ est nullũ, quia instituit hæredẽ incapacẽ: hæres, ad quẽ veniũt bona, nõ tenetur in cõsciẽtia: aut voluit ꝙ si nõ iure testamenti, saltẽ valeret iure codicillorũ, & omni alio modo quo posset: & tũc ille, ad quem bona peruenerunt, tenetur implere legata defuncti: & sic est præsumendũ: nisi quãdo testator pronidit sibi: puta alium substituendo: vel quãdo ordinauit quid faciendum sit, quòd ordinauerat nõ habebit effectum. & facit l. cũ proponas. C. de hæred. instit. Item dic secundũ Bar. in l. in testamẽto. ff. de fideicom. lib. & Pan. in c. j. de succes. ab intesta. ꝙ licet voluntas defuncti non fuerit perfecta ratione publicationis: vt puta, quia testamentum manu sua conscriptũ, volẽs postea redigi in publicam formã: sed morte vel furore præuentus non potuit: ꝙ nihilominus hæres tenetur. Item si testamentũ facere cœpit, sed cõplere nõ potuit: legata facta valent: quia negari non potest quin sit perfectus cõsensus ratione volũtatis, licet nõ ratione operis. Item Bartum est nullũ, vel quia deficit voluntas defuncti, vel ex præteritione hæredis, ignorando quod eum habeat, sic legata non valent. quod limita, nisi sint talia, ꝙ etiã si filium se habere sciuisset, nihilominus fecisset. arg. xvij. q. iiij. c. fi. Sed quãdo est irritũ ex præteritione vel exhæredatione nominis, debentur omnia legata: vt in auth. ex causa. C. de liber. præteri. Quãdo etiã est nullũ, quia nõ sunt testes sufficientes, vel deficit solẽnitas aliqua iuris ciuilis: si constat hæredi de voluntate defuncti, vel per duos testes probari potest: obligatur naturaliter iure gentiũ ad illã implendã. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrũ legatũ ad certũ vsum, possit ad aliũ 11 cõuerti? Et dicit Archi. post Lap. in cle. quia cõtingit. de relig. do. ꝙ ea quæ ad certũ vsum largitione sunt deputata fideliũ, ad illũ debẽt, & non ad aliũ, salua sedis apostolicæ authoritate, cõuerti. de relig. do. quia contingit. Et sicut hoc, scilicet mutare legata, non licet in facto: ita nec in modo, nec in loco. de restit. spol. Pisanis. Ex causa tñ, puta quia in loco illo fieri non pòt vbi est legatũ, licet mutare. de testa. nos qdẽ. & hoc etiã per episcopũ vel aliũ inferiorẽ à papa. Sed Petrus de Per. vbi s. distinguit. Nam si ipse vsus impleri potest de iure & de facto: puta, quia legauit quis vt monasteriũ fiat in tali diœcesi, episcopus est cõtentus: & sic de iure tenet. de consec. dist. j. nemo. & nullũ est impedimentũ in facto: quia pecunia est parata, & cæteranecessaria: nec est qui aduersetur, & potest fieri de facto: tũc dicit ꝙ in alium vsum cõuerti nõ potest. & est casus c. nos quidẽ. de testa. & ff. de admi. re. ad ciui. perti. l. j. de quo etiã est casus in l. nulli. C. de episco. & cler. Imò si per legatariũ nõ impletur, tale legatũ redit ad hæredẽ. & pro hoc est casus in c. cũ dilecti. de dona. & facit quod no. de condi. appo. c. verũ. Et hæc intellige vera, nisi in legatis ad pias causas, si interueniat dispensatio papæ. Si verò ille vsus potest impleri de iure, sed nõ de facto, puta ꝓpter guerras, vel quia pecunia est modica, vel nõ est locus in ecclesia vbi legauit ꝙ capella fiẽda, & huiusmodi: tũc iste casus est in l. legatã. ff. de admi. re. ad ciperti. & in d. c. nos quidẽ. ibi, impleri nõ potest. quod verbũ intelligitur etiam de potentia. facit de reseri. scisitatus. & potest fieri cõmutatio authoritate superioris, etiã si in testamẽto sit clausula ꝙ ad alium vsum conuerti non possit quàm deputatũ. Ratio est, quia volũtas testatoris interpretanda est secundũ ius commune, vt res magis valeat quàm pereat: de verb. sig. abbate. ideoq; cũ de iure cõmuni possit in alium vsum cõuerti, talis clausula nõ obstabit. Et ex his dicit Spec. ꝙ si mihi legatur vt vadam vltra mare, & nullus audet ire: ꝙ assẽquar legatũ, licet non vadã, modò vadam ad similẽ locum. Similiter si testator legat pro labore itineris vel pœnitentiæ sibi iniunctæ vt vadam Romam, & propter impedimenta nõ possum: ꝙ assẽquar legatũ, modò vadam ad locũ simílem. d. l. legatũ. Excipitur tamẽ quod legatur ꝓ subsidio terræ sanctæ: quia si non possum modò, expectabitur tempus, & seruabitur legatum: de vo. magnæ. Si verò talis vsus potest impleri de facto, sed nõ de iure: tunc aut hoc est quia non est ad aliquem finem honestum: puta quia legauit quis centum vt fiat ludus theatralis in ecclesia, qui est illicitus de iure. de vita & hon. cler. cùm decorẽ. & sic legatum inutile est, nec fiet conuersio. arg. eorum quæ not. glo. in l. j. ff. de condi. instit. aut hoc nõ quia nõ fit ad finem honestum, sed quia ius habet: & tunc fiet cõuersio in alium vsum honestum: vt est casus in l. legatum ciuitati ff. de vsufruc. lega. & sic intellige d. c. nos quidem. in verbo, non potest impleri, scilicet de iure. Exẽplum: Testator legat quòd prædicatores aut minores se cõferant ad habitandũ in suis domibus: & ibi diuina celebrẽt ꝓ salutæ animæ suæ: quod de iure fieri nõ potest, per c. vnicum. de excess. prælat. lib. vj. tamen vsus est honestus: quia pro anima & cultu diuino. ¶ Similiter legat ꝙ fiat ecclesia in tali loco, quod fieri non

potest propter priuilegiū quod habent Prædicatores & Mi-
nores, vel huiusmodi: ideoq; fiet in loco congruo & hone-
12 sto. ¶ Duodecimò q̄ritur, †cuius authoritate talis cōmuta-
tio fiet? Et dicit Pet. de Peru. vbi §. q̄ si non subest causa: in-
tellige ex parte rei vel legati: puta, quia potest de iure & de
facto impleri, adde, & nihil apparet in quod sit bonū muta-
re: tunc, inquit, solus papa potest. l. legatum. ff. de admi. rer.
ad ci. perti. & clemen. quia contingit. de relig. domi. Si ve-
rò subest causa legitima: potest diœcesanus, etiam si potest
implori de facto & de iure: nisi testator prouidisset quid fie-
dum de legato, vsu non impleto: quo casu fieri nō potest cō-
mutatio: vt no. Bar. in l. liberto. §. Lucius. & ibi tex. ff. de an-
nu. legat. intellige saltē per diœcesanū. Bar. autē in d. l. lega-
tum. aliter distinguit per illā l. Quando enim relinquitur,
vt fiat opus nō licitū: intellige nō quia sit in se inhonestū:
sed quia ius prohibet: vt §. priore. tunc cōuertitur in aliud
authoritate proximi superioris causa cognita: & vocatis his
quorū interesse potest: vt l. legatū. ff. de vsufr. lega. Quādo
verò potest licite fieri: tunc si pecunia pro hoc relicta suffi-
cit, non potest in alium vsum cōuerti, nisi authoritate prin
cipis: vt d. l. legatum. in princ. si verò non sufficit, conuerti
potest absq; principis authoritate: vt d. l. legatū. hęc ex illo.
Vide pro his etiā no. per Bal. Ang. & Sali. in l. si testamen
tum. C. de testa. vbi strictius dicunt, q̄ non licet papæ altera
re vsum illarum rerum, quæ per fideles sunt relictæ: quod
intellige de potestate ordinaria & in nō piis: secus de absō
luta, vel in piis legatis. Ex quibus omnibus conclude q̄ vo
luntas ac legata testatoris circa pias causas possent per pa
pam mutari in alium pium vsum, etiā sine causa se tenēte
ex parte rei: non autē sine causa se tenēte ex parte ipsius pa-
pæ: quia oportet q̄ faciat bono fine, quæ est causa. Vnde se
cundum Bal. in l. rescripta. C. de preci. Impe. offe. omnis ra-
tio motiua principis, habetur pro causa. Per episcopū vero,
secundū aliquos, indistinctē mutari nō possunt: quod Sum.
Ros. videtur tenere in tit. Legatus. §. vij. alle. cle. quia cōtin
git. de relig. domi. licet ibidē §. ix. sentiat oppositum: secun
dum alios verò possunt per episcopū mutari: primò ex cau-
sa legitima, scilicet se tenente ex parte rei: nō autē sine cau-
sa. & secūdò in dubio an causa sit legitima nēcne. & hoc te
net Pet. de Peru. & Archid. post Lap. vbi §. & Bart. de Saxo-
fer. vbi §. & facit dictū Lud. de Rom. in not. q̄ legatū factū
p̄ calice vel reparatione ecclesiæ, si ecclesia non habet opus,
potest per episcopum solùm fieri conuersio in alium vsum
pium. Ad d. verò clem. dico quòd limitatur cōmuniter, ma
ximè secundū Lap. vt episcopus hoc non possit sine causa.
Et idem est secundum Glos. ordinariam, & Lap. in d. cle.
de legato sedis apostolicæ: quia scilicet hoc non potest sine
causa. Et idē videtur tenere Zab. ibi, dicens q̄ legatus de la
tere hoc potest quando conuerti nō potest ab vsum destina
13 tum. ¶ Decimotertiò quæritur, †vtrū in tali commutatio-
ne requiratur cōsensus hæredis grauati? Et dicit Pet. vbi §.
q̄ si impleri non potest de iure vel de facto, requiritur con
sensus hæredis grauati, & ecclesiæ cui legatum est. & ita lo
quitur l. legatum. ff. de vsufruct. lega. Et idem dic quando-
cunq; ex causa legitima debet fieri mutatio. Et si ecclesia,
cui legatur, consentit commutationi, hæredes verò dissen-
tiunt: episcopus fuebit ecclesiæ legatariæ fauore voluntā-
tis defuncti adimplendæ, & non hæredi. & est casus in d. l.
legatū. Quod tamē fallit in legato pro monasterio fiēdo,
quod sine consensu hæredis cōmutari non potest, nisi fue-
rit negligēs: quo casu episcopus elapso termino hoc potest
sine eius consensu. d. c. nos quidem. Prædicta autē faciunt
ad quæstionem quam notauit Specu. & Io. Andr. de eo qui
relicto hærede & tribus commissariis iussit ædificari & de
ri ecclesiam, quo mortuo duo commissarii voluerūt lega
tum conuertere in transferendo vnum monasterium malè
situatum, sed tertius & hæres dissensit: & tenent q̄ nedum
duo ex his, sed nec omnes contra voluntatē hæredis potue-
runt: quia in ecclesia nouiter constructa ius debet acquiri
patronatus: & per id memoria defuncti conseruatur. Et re
mittit Io. And. ad ea quæ no. in c. nos quidē. de testa. Verū-
tamē in prædictis excluditur authoritas sedis apostolicæ:
quia vt dicit Guliel. de monte Laud. papa potest in legatis
ad pias causas quicquid voluerit facere. ¶ Decimoquartò
quæritur, †vtrū legatum factum pro construēdo hospitali, 14
in quo poneretur rector ab arbitriū certi prælati, possit per
hæredes mutari in ædificationem monasterii religiosorū?
Et dicit Lap. in d. clem. quia contingit. & refert do. Ant. in
d. c. nos quidem. q̄ Io. And. cum quibusdam Iuristis con-
suluit q̄ sic, cum licentia episcopi, etiā cōtradicēte illo præ
lato: quia qui melius facit, non aliud, sed idem facit. de iu-
reiuran. peruenit. el ij. & facit c. scripturæ. de vot. & regula,
plus semper. de reg. iur. li. vj. Sed contra, quia volūtas defun
cti pro lege seruari debet: vt patet xiij. q. ij. c. vltima volun-
tas. de celeb. mis. c. cū Marthæ. & consequēter forma manda
ti debet diligētissima accuratione seruari: nec eo casu plus
cōtinet in se quod est minus vel ecōtrario. de præbē. c. cum
de beneficio. lib. vj. & in hoc videtur residere Lap. & Zab. &
dicūt illud nō esse simpliciter maius quàm hoc; sed sunt di
uersa opera pietatis, quæ se habent secundū excedens & ex-
cessum. Dicit autē ad hoc domin. Anto. q̄ ista sunt vera in
materia odiosa vel ambitiosa, & consequenter restringibi
li. de præben. c. quanuis. lib. vj. Opinio verò Io. And. loqui
tur in materia fauorabili, maximè an imæ defuncti, in qua
fit plena interpretatio, de donat. c. cum dilecti. Vnde veris-
similiter præsumitur q̄ defunctus non cōtradixisset demon
strando sibi vsum vtiliorem. Facit ad hæc quod not. Bar. in
l. fin. de oper. pub. ¶ Decimoquintò quæritur, †quis possit 15
suum officium impendere, vt legata cōsequantur suum effe
ctum? Et dico duo. ¶ Primū. Secundū Pan. in c. nos quidē.
de testam. hoc potest etiā iudex secularis, etiā in legatis ad
pias causas. tex. est in auth. de ecc. tit. §. fi quis ædificationē.
Similiter tam secularis quàm ecclesiasticus potest compel
lere vt legata soluantur, quæ fiunt non certæ personæ: vel si
certæ, tamen est talis q̄ nō potest in iudicio petere: vt sunt
fratres minores. d. §. fi quis. Secus si legatum sit factum cer-
tæ personæ non ad piam causam: quia tunc oportet q̄ solū
ad instantiā partis compellat. ¶ Secundum. Secundum eun
dem Pan. in c. si hæredes. de testa. si testator prouidit sibi de
executore: episcopus non se potest intromittere in legatis
ad pias causas, nisi in defectū: vt §. Testamentum. ij. §. iij. &
viij. & in c. tua nos. de testa. & in auth. de eccle. tit. §. si quis
pro redemptione. Si verò de executore sibi nō, puidit: tunc
in legatis pro redemptione captiuorū & alimoniis pauper
rum prouidebit episcopus: vt in d. §. si quis pro re. & l. nul-
li. C. de epis. & cle. In aliis autē hæres: vt in d. c. si hæredes.
& c. tua. & c. nos quidē. de testa. nisi in negligentiā: vt infrà
Testamentum. ij. §. vj. De cautela danda volenti legare pro
anima, sed timenti parentes, vide infrà Pactum. §. xij.

LEGATVS, vide §. Delegatus. §. x. Et adde q̄ impedien
tes legatos vel nuntios apostolicos ne exerceāt sua of-
ficia, ipso facto sunt excōicati, & terræ, regna, vel loca eorū
sunt interdicta tandiu, quandiu in cōtumacia perstiterint
eorum domini. c. super gentes & regna. de offic. leg. lib. vj.

De Legitimo & Legitimatione.

8 *Legitimus filius quis sit.*

8 *Legitimare quid sit.*
3 *Legitimatio triplex.*
4 *Legitimatio facta à iure quotuplex sit.*
5 *Legitimatio iure ciuili quot modis fiat.*
6 *Legitimatio iuris ciuilis an valeat quo ad spiritualia.*
7 *Legitimatio facta ab homine quotuplex sit.*
8 *Legitimatio qualiter fiat.*
9 *Legitimatio papæ quo ad temporalia an valeat in terris Imperij.*
10 *Imperator vbi possit legitimare.*
11 *Comites palatini an legitimare possint in præiudiciū agnatorū.*
12 *Legitimatio quatenus extendatur ex parte legitimati.*
13 *Legitimatio per sequens matrimonium an fiat in filio clerici in quatuor minoribus constituti.*
14 *Legitimum se pronuntiari an quis petat.*

8 LEGITIMVS † filius est, secundū Ray. qui de legiti-
mo matrimonio natus est, vel de eo, quod legitimū
reputabatur, supple, licet interesset impedimentum. extra
qui fil. sint legi. cum inter Ioannem. & hoc siue ambo in fa
cie ecclesiæ cōiuncti sunt bona fide, credentes se legitimè
copulatos, cùm tamen nō essent, siue si alter tantū hoc cre-
debat: quia sic etiā legitimus est filius, & vtriq; parēti suc-
cedet: extra eod. ex tenore. Secus si clandestinè contraxis-
sent: quia videtur fuisse ignorantia affectata: & multo ma-
gis si ambo impedimentū scientes publicè contraxerūt. de
clan. despon. cum inhibitio. Consentit S. Tho. & Pet. Sed
adde q̄ etiā sunt legitimi qui nati sunt de sponsa, si spōsa-
lia fuerunt cōtracta in facie ecclesiæ, & ibi nō fuit impedi-
mentū nec copula fornicaria. Et sic intellige Pan. in c. per
tuas. qui fil. sint legi. imò etiā si copula fuit fornicaria: vt vi-
detur casus in c. is qui. de sponsa. & ibi hoc videtur tenere
Pan. Si verò spōsalia fuerūt clandestina, nō tamen fuit im-
pedimentū, nec copula fornicaria: dicit gl. fi. in c. lator. qui
fil. sint leg. q̄ clandestinè cōtrahentes nō dicūtur cōiuges.
Sed Ala. dicit hoc procedere respectu nubentiū, nō respe-
ctu filiorū, sed dicuntur cōiuges. & placet Pan. Ex quo in-
fertur q̄ natus ex masculo & fœmina simul habitantibus,
præsumitur legitimus, quasi fauore legitimationis, maxi-
mè secundū Inn. si se vocabāt cōiuges. de quo vide ibi Pa-
nor. & idē in casu nostro fauore matrimonii. Si autē spon
salia fuerūt clandestina, & copula fornicaria, sed nullū erat
impedimētū: videtur q̄ filii sint illegitimi: nisi ex diuturna
cohabitatione præsumatur matrimoniū: vt §. Flius. §.
viij. quia non est matrimoniū verum nec præsumptiuum.
2 ¶ Legitimare autē, †est habilitando de illegitimo legiti-
mum ex gratia facere. & legitimatio, est habilitatio illegi
timi ad actus legitimos, ad quos ex illegitimitate erat in-
3 habilis: de quibus j. eod. fere per totū. ¶ Licet autē † legiti-
matio in ordine ad legitimantē distinguatur, vt j. §. j. & ij.
tamen in se & in ordine ad suū effectū est triplex, vt colli-
gitur ex Anto. de But. in c. per venerabilē. qui fil. sint legi.
dicentē q̄ legitimatio est triplex. Quędā enim est plenis-
sima, per quā deletur fundamentū vitii, à quo legitimatio-
nis & illegitimationis differētia cōsurgit, quā solus papa
facere potest, quia solus disponere potest super matrimo-
nio. Quædā verò est plenior, quæ integrat ad iura primę-
uæ naturæ nō dispondo in vitiū: quā potest & papa & Im
perator, secundū ea quæ spectāt ad illos. Quædam verò est
plena, vt dispēsatio cum illegitimo in aliquo effectu legiti
mationis non integrādo ex toto: quam etiā facere potest
eorum vterque. hæc ex illo. Sed intellige q̄ disponere in
vitium, & facere q̄ illicite coeuntes licitè coniungantur:
puta cōcedendo matrimoniū in quarto gradu. ¶ Primò ve
4 rò quæritur, †quotuplex sit legitimatio facta à iure? Et di-
co secundū Petrum de Pal. in iiij. dist. xlj. quæst. xxxvij. q̄
est triplex. Quædā enim est cōmunis iuri canonico & ci-
uili: vt quādo in vxorem ducitur cōcubina, ex qua prius na
ti sunt filii: quia tunc per sequens matrimoniū filii prius
ex illa suscepti fiunt legitimi quo ad omnia: si tēpore con-
ceptionis poterat esse vxor legitima, quanuis aliàs mere-
trix cōmunis siue mediatè siue immediatè ducta fuerit, ali
ter nunquàm. de quo suprà, Illegitimus. §. iij. ¶ Quædam
verò est iuri canonico propria, quæ est per religionis in-
gressum, scilicet cum effectu profitendo, quo legitimatur
ingrediens quo ad omnes ordines & nullā dignitatē pro-
prie dictam: vt q̄ sit prælatus per electionē. de fi. presby. c. j.
quia curam animarū iure ordinario, siue per electionē, siue
per cōmissionem, habere non potest. Et quod dicunt ali-
qui, episcopum posse dispensare cum spurio religioso ad
curā & abbatiā, non legi, inquit: similiter q̄ possit ex hoc
succedere, vel ordo pro eo, qui succederet si esset legiti-
mus. C. de sacrosanct. eccle. l. Deo nobis. non credo, quia
est stricti iuris. Vnde si est legitimatus quo ad ordines non
propter hoc est quo ad successionem. ¶ Quædam verò est
5 † propria iuri ciuili, quę fit multis modis, de quibus expres
se habētur iura ciuilia in diuersis locis. ¶ Primus est, quā-
do pater (intellige non habēs filios legitimos) filium natu
ralem tradit curiæ ciuitatis suæ vnde est oriūdus: vel si est
oriūdus de veteri aut noua Roma, offert eū curiæ cuiusq;
ciuitatis metropolitanę: & fit officialis in ea. Insti. de nup.
§. vlt. ¶ Secundus est quādo pater offert illum Imperatori:
& fit curialis. in auth. qui. mo. na. effi. sui. §. si quis igitur.
Sed tamen iste nō succedit agnatis ascēdentibus vel descē-
dentibus: vt ibidē. ¶ Tertius est, quādo pater filiā naturalē
matrimonio copulauerit officiali ciuitatis vnde est oriun
dus: vel si est pater oriūdus de veteri aut noua Roma, copu-
let officiali ciuitatis metropolis. C. de nat. lib. l. iij. & l. fi.
¶ Quartus est, quia nullo alio legitimo existēte, vel si exi
stit, nō cōtradicit, sed cōsentit, filius naturalis patre defun-
cto offert se ipsum curiæ in officialē, & illa eum recipit: vt
in d. §. si quis igitur. Erit enim legitimus, vt succedat patri
ab intestato, nō tamē aliis cognatis ex parte patris: nec ipsi
illi: vt in d. auth. §. filiū verò. ¶ Quintus, qñ pater, deficien
te prole legitima, offert principi preces pro filiis naturali-
bus, vt sint legitimi successores, etiā sine matrimonio, dum
tamen princeps preces admittat. d. authen. §. illud tamen.
¶ Sextus, qñ pater in testamento dicit eum sibi velle succe
dere: si tamen filius post mortē patris principi supplicaue-
rit, & testamentū ostēderit: quia tunc dono principis & le-
gis erit hęres legitimus, modò sequatur voluntatē patris:
vt in d. auth. §. si vero is qui. ¶ Septimus, qñ pater in vltima
volūtate nominat filiū, & hęredem instituit. C. de na. lib.
auth. item si quis. quod limita secundum quod in casu se-
quēti. ¶ Octauus, qñ in publico instrumēto, id est, scripto
per notariū, aut etiā si sit scriptū propria manu cū subscri-
ptione triū testium, nominauerit eū filiū, nec adiecerit na
turalē. quod Bald. in c. innotuit. de electio. limitat, si addat
suū. quasi dicat, in sua potestate, & sic legitimū: nec suffice-
ret sola nominatio, secundū eundē. Et hoc casu si sunt plu
res filii naturales ex eadē matre nati: licet testimoniū dede
rit vni tantū, omnes tamē erūt legitimi. Et hoc intellige,
qñ non superest proles legitima, secundū gl. in c. per tuas.
qui fil. sint leg. quā sequuntur cōiter Doct. ¶ Est autē † no 6
tandū q̄ predicta legitimatio iuris ciuilis propria secundū
Pet. de Pal. non tenet quo ad spiritualia nec etiā quo ad a-
lia: qa leges, inquit, Imperatoris in his quæ nec ecclesiastica
nec spiritualia sunt, ligāt, nāsi per papā reprobentur: in

ecclesiasticis autem & spiritualibus, cuiusmodi est causa legitimationis & matrimonialis, nō ligāt, nisi per canones approbentur, etiā si non reprobentur specialiter. Sum. vero Ange. videtur aliud extremū tenere, scilicet q̄ indistinctè dicta legitimatio valeat. Ego verò dico quòd melius dicit Sum. Ros. cum Inn. & Ber. eam valere ad secularia & temporalia, quo ad successionē & dignitates in terris subiectis potestati legitimantis: & in aliis, vbi nō fit alteri prēiudiciū: non autē ad ordinē vel dignitatem ecclesiasticā. Et ad Petrum dico q̄ legitimatio, quo ad secularia & tēporalia, nō est causa ecclesiastica vel spiritualis merè: alioquin quo ad hęc cōditor legū Imperator nō posset legitimare. quod falsum patebit. Contra Sum. verò Ang. dico q̄ legum potestas nō potest se plus extēdere, quàm Imperatoria, à qua habent efficaciā: quæ potestas Imperatoria nō se extendit ad legitimādum quo ad omnia indistinctè, vt etiā patebit. Spurii verò, quantū est per leges, legitimari nō possunt, sed solùm per papam vel Imperatorē, aut aliū eius authoritate, secundū Ray. Pet. & Al. ¶ Secundò quæritur, †quotuplex sit legitimatio facta ab homine? Et dico q̄ est triplex secundum eundē Petrum, vbi suprà. Quędam enim fit per episcopum, quē certum est posse legitimare quantū ad minores ordines & simplicia beneficia, id est, quæ nec curæ sunt, nec dignitatis. de filiis presby. c. j. & de facto dispēsare videtur, si ordines vel beneficiū illegitimo cōferat scienter. quod de subditis intelligendū est: cùm nō subditū soluere nō possit à pœna legis, sicut nec ligare: vnde ei nec beneficium nec minorū ordinum executionē dare potest, nisi à suo episcopo fuerit legitimatus. Ad antecedentia autem legitimatus, videtur etiam & ad sequētia legitimatus esse. Vnde quia canonici, maximè cathedraliū ecclesiarū, in iudices impetrātur, videtur q̄ si aliàs illegitimi iudices esse non possunt: quia de hoc sunt opiniones: tamen eo ipso q̄ canonici sunt, in iudices, sicut & cæteri, possent impetrari: quia cui licet quod maius est, nō debet quod minus est nō licere. Ad successionē verò hęreditatis nec episcopus nec aliquis prælatus papa inferior potest legitimare: quia non est ei permissum. ¶ Quædā verò fit per papā: extra eo. per venerabilē. quē certum est legitimare posse ad omnē ordinem, beneficium, dignitatē ecclesiasticā: cùm hoc nihil sit aliud quàm impedimēta iuris canonici amouere: & ad oēs actus seculares & spirituales, & ad successionē hęreditariā in terra sibi subiecta, si fit illegitimus iure positiuo: quia omne tale potest remouere nō solùm à principio, sed etiā ex post facto: nō faciendo q̄ legitimatus sit natus legitimè, sed faciendo q̄ à successione nō repellatur ratione illegitimitatis, imò secundū Pet. de Pal. etiā si sit illegitimus iure diuino aut naturali: quia cùm nō priuetur per hoc q̄ natus est illegitimè: alioquin à quocunq; legitimatus priuaretur: sed per hoc q̄ nunc iudicatur illegitimus, ecclesia, cuius est iudicare an sit illegitimus, etiā ad successionē potest eū facere haberi pro legitimo. hæc ex illo: qui intendit q̄ licet illegitimitas sit de iure diuino aut naturali, tamen inhabilitas illegitimi ad succedendū est de iure positiuo, & cōsequēter tolli potest ab eo. De terra verò nō subiecta illi, patebit j. §. iiij. ¶ Quædā verò fit per principē secularem, Imperatorē, aut alium principē eius authoritate, aut aliū non recognoscentē superiorē in temporalibus, de quo vide per Doct. in c. per tuas. qui fi. sint le. Quē quidē imperatorem certū est posse legitimare super prole præsenti in temporalibus: puta in successionibus & honoribus seculi in terris sibi mediatè vel immediatè subiectis: non autē in terris ecclesiæ: cùm absurdū sit, eum maioris esse potestatis in terris ecclesię, quàm papa, secūdum multos, in terris imperii. Item quia in illis nō habet iurisdictionē temporalē sed papa. similiter nec in spiritualibus: puta in ꝓmotione ad ordines, etiā in terris suis: vnde legitimatus ab eo simpliciter, vel ab alio eius authoritate, indiget dispensatione, si vult promoueri. Vide gl. x. dist. c. lege. nec erit legitimus in dominio eorū, qui Imperatorē nō recognoscunt, quantum ad ea, per quæ fieret alteri præiudiciū: puta, quantū ad successionē bonorum ab intestato: vt no. in d. c. per venerabilē. Similiter nec super prole futura: quia nō potest sua lege tollere gradus consanguinitatis & affinitatis. Et hæc procedūt de Imperatore iam coronato. de nō coronato autem magis est dubiū. tamen Iac. de Are. & Io. And. tenēt q̄ potest. ¶ Quantūverò ad alios principes, legitimare potest subditum suū quicunq; in temporalibus non habet dominum temporalē superiorem: quia ex hoc potest pœnas temporales suorum subditorum statuere vel destituere: vt vult secundū Archid. & Pet. de Pal. Vnde si lex ciuilis dicit spurium non succedere: non ligat spuriū Francię, nisi inquantum placet regi Francorū. hęc omnia ex Archi. post Pe. de Pal. Sed intellige de non recognoscēte superiorē licitè & iuridice propter concessionē ecclesiæ, vel consuetudinem rationabilem & præscriptā, vel huiusmodi. ¶ Tertiò quęritur †de qualitate vel modo legitimationis ab homine. Et dico multa. ¶ Primum. Secundum Pan. in d. c. per venerabilem. quatuor requirūtur vt valeat legitimatio. Primò, vt exprimatur qualitas legitimationis, s. an sit spurius vel incestuosus vel naturalis tantū. Secundò, vt exprimatur an habeat fratres legitimos aut naturales. Tertiò q̄ pater & filius legitimandus cōsentiant. Vnde Bart. in l. inuiti. ff. de iis qui sunt sui vel alie. iur. concludit q̄ pater legitimare nō potest filios bastardos ipsis inuitis. & idem dicit de naturalibus natis ex cōcubinis: nisi filius sit infans: vt l. iubemus. C. de eman. lib. Et est ratio, secundū Lud. de Ro. quia liber homo nō pōt nolēs alterius subiici potestati. dicūtur tñ consentire, si sciant suā legitimationē impetrari, & nō cōtradicunt. & est glos. sing. in l. adoptionibus. ff. de adop. aliquando tamen cōmuniter cōtrarium tenebatur: quia in præiudicialibus taciturnitas non habetur pro consensu. Quartò, q̄ si pater mortuus fuerit, vocētur agnati vt cōsentiant, nisi princeps legitimare vellet ex certa scientia ipsis non vocatis: quia potest ex certa scientia restituere in integrum cum prēiudicio alterius: vt no. in l. j. C. de sen. pas. & in l. in causæ. ff. de minorib. Si tā pater viuit, sufficit si ipse consentiat: & similiter si est mortuus, & disponit vt legitimaretur post mortē suā: nec tunc esset necesse q̄ agnati vocarentur: quia tūc etiā ipsis inuitis posset legitimari, adeo q̄ etiā succedet ab intestato ipsis agnatis. ¶ Secūdū. Adde quo ad primū prędictorum q̄ secundū Io. And. in addi. ad Spe. in tit. qui fil. sint legi. si quis impetrando legitimationem dicit se spuriū: & sit spurius duplicatus: vt quia ex vxorato & vxorata, si hoc nō exprimatur, impetratio nō valet, sed reputatur subreptitia. facit in simili cle. j. de præben. & de fil. presby. c. fin. ¶ Tertiū. Adde quo ad secūdū & tertiū q̄ secundū Anto. de Butr. si legitimatio fiat in vita patris, potest disponere de hæreditate quod vult in præiudicium sperātis hæreditatē: & valet legitimatio nō citata parte: sed tamen exigitur q̄ mētio fiat agnatorum. & idem si fiat ad instantiam filii intuitu patris: sed tamen requiritur assensus patris à principio, vel ex post facto. ¶ Quartū. Dicit autem generaliter q̄ omne tacitum, quo expressō princeps non legitimasset, habet vitiare legitimationē, & eam facit subreptitiam: imò secūdum Panor. in d. c. per venerabilē, etiam

etiam si non ita de facili legitimasset. ad quod de rescript. postulasti. sed saltē primum est verum. ¶ Quintum. Adde pro quarto q̄ secundū Ant. de But. quando legitimatio fit post mortem patris, si fiat per verba restrictiua: vt dicendo, cōferimus tibi legitimationem: tunc nō retro trahatur. Si verò fiat per verba restrictiua: vt dicendo, integramus te ad omnia primæua naturæ, ac si legitimè natus esses. quod fieri debet quādo legitimans vult totaliter integrare: tūc retro trahitur, sed diuersimodè secundū diuersos. Nā secundum aliquos sic retro trahitur, quod tollit ius aliis medio tēpore quæsitū: secundum Bar. autē in l. Gallus. ff. de lib. & posth. nō tollit, nisi aliud legitimato specificetur restitutū. Et hoc tenet Io. And. in addi. Spe. & Ant. de But. dicens q̄ si nō appareat de expressa volūtate principis q̄ voluerit alteri præiudicare, nec exprimatur aliud de iure alteri quæsito, valet legitimatio, sed nō ad priæudiciū alterius. Et hæc intellige de legitimatione, quā quis facit in terris suis: alibi autē nō posset, etiam citatis illis, quibus ius est quæsitū, nisi cōsentiant. ¶ Quartò quæritur specialiter, †vtrum papa legitimare possit quoad successionē hæreditariā & alia temporalia in terris imperii. & dico q̄ sicut Archi. recitat, in hoc duæ sunt opiniones. Quidam enim dicūt quòd ex quo aliquis legitimatur à papa in spiritualibus, videtur per consequentiam legitimatus in tēporalibus, quo ad successionem scilicet & dignitates, ne sit absurdum & quasi monstruosum, vt legitimatus ad spiritualia, illegitimus ad tēporalia cēseatur. quam opinionē tenet Gofr. in Sum. & concordat d. c. per venerabilē. Alii verò dicunt q̄ hoc nō potest quo ad successionē, quæ esset præiudicialis hæredi: sed quo ad actus spirituales & dignitates seculares. quod de facto tenuit in regno Franciæ: quia primogenitus comitis Flādriæ legitimatus nō successit in comitatu, sed alius minor legitimus. Veritas autē quantum ex Arch. post Pet. de Pal. colligitur, est vt in terris sibi temporaliter non subiectis legitimare possit, primò quantum ad actus spirituales: & secundò quantū ad dignitates vel officia publica non præiudicantia alteri: puta, esse iudicē ordinariū, vel delegatum: & tertiò quātum ad successionē respectu iuris quærendi: puta, viuente patre: quando constat de mente papæ exprimentis quasi ad successionem: vt iuxta dicēda j. §. vij. quia hoc spectat ad ius positiuum, vt §. §. ij. dictum est. quartò verò respectu iuris iam quæsiti, vt quia legitimatur post mortem patris iam acquisito aliis iure in hæreditate paterna, aliud est: quia obstat non solum ius positiuum, dicens ipsum nō debere succedere: sed etiam naturale, dicens rem iustè quæsitā, sine culpa & facto suo perdi non debere. Vnde papa facere non potest, nisi sit dominus temporalium, in casu, in quo hoc Princeps posset. hæc ex illis. Adde quintò quantum ad prolem futuram secundum Anto. de But. scilicet faciendo quòd legitimè nascatur, qui aliàs illegitimè nasceretur, scilicet remouendo aliquem gradum consanguinitatis vel affinitatis generaliter: sicut Gregorius ix. remouit quintum & sextum, vnde hodie in his gradibus nascuntur legitimi. Vel particulariter cū aliquibus dispēsando vt cōtrahant in gradibus stantibus, puta tertio vel quarto: & generaliter remouēdo omne impedimentū matrimonii iuris positiui. Omnes autem Doc. cōmuniter concordant quo ad tria prima & quintum: sed in quarto est tota diuersitas. & tenent multi Canonistæ q̄ nō potest in terra nō sua sine cōsensu tēporalis domini non recognoscentis superiorem legitimare prolem præsentē. cum præiudicio iuris quæsiti aliis: vt Io. & Bern. & Pan. vt illi imponit Sum. Ang. quæ hoc sequitur. Alii verò, quos sequitur Sum. Ros. contra Ange. hoc limitant, & melius, sicut Ant. de But. qui limitando excipit quādo legitimat sibi suppositum vel de proximo supponendū: puta clericū factum, vel de proximo clericandum: quia tunc legitimando simpliciter, intelligitur legitimatus quo ad successionē & honores. & simpliciter Pan. qui in d. c. per venerabilē. simpliciter excipit quando hoc facit ex maxima & ardua causa: puta, quia inde sequitur maxima fidei dilatatio, vel huiusmodi: quia tūc papa exercere potest iurisdictionē temporalē: vt in d. c. per venerabilem. & in c. pro humani. de homici. lib. vj. & quādo dominus temporalis non recognoscens superiorē consentit: & quādo ipsum nō recognoscentē superiorem legitimat, aut filios eius: & quādo vult incipere à radice matrimonii: vt in c. tanta. qui filii sint legit. & in c. quia circa. de consan. & affini. Alii verò adhuc magis appropinquantes veritati, dicunt duo. Primum, quòd papa in hoc absolutè & sine distinctione potest: & secundum, quòd hoc non potest directè, sed indirectè tantum, per hoc quòd legitimare potest in maioribus, id est, spiritualibus, vel per hoc q̄ potest in radicem matrimonii, id est, per hoc q̄ illud matrimonium potuisset facere legitimum. Et quātum ad primum verum dicunt, vt patet per dictum c. per venerabilem. in princi. vbi papa virtualiter sic arguit, & dicit: Sedes apostolica legitimat non solùm naturales, sed etiam adulterinos filios ad actus spirituales, etiam ad episcopalem dignitatem, in quibus maior prouidentia, authoritas, & idoneitas requiritur: ergo legitimare potest ad seculares: quia quod in maiori cōceditur, licitum esse videtur & in minori, præsertim si præter Romanū pontificē inter homines superiorē alium nō recognoscant. quod etiā videtur posse probari per simile: quia eo ipso q̄ aliquis ad apicem episcopalis dignitatis attollitur, eximitur à patria potestate. hæc ibi. vbi clarè patet propositū. Et si dicatur q̄ intelligitur in terris ecclesiæ tantū, siue in patrimonio beati Petri: cōtra primò: quia hoc excluditur per ly præsertim. quod Io. glossat, id est, maximè: quanuis alii cōtra intellectū dictionis glossent, id est, tantū. Secundò, quia probatio adducta, scilicet quia spiritualia sunt maiora, vbiq; probat, cūvbiq; sint maiora, etiā in terris Imperii. Si etiā dicatur q̄ intelligitur de actibus secularibus nō præiudicantibus iuri quæsito alicuius: cōtra primò, quia hūc sensum dicta probatio excludit: cū & illi sint spiritualibus minores: secundò, quia etiā excludit illū, simile adductū: quia episcopalis dignitas cōfertur cū præiudicio patris. Secundum verò dictū, scilicet q̄ hoc possit solùm indirectè, esse falsum: quia qui directè potest maius, directè potest & minus. Vnde decepti sunt in textu nō distinguentes inter posse & facere: quia tex. non dicit q̄ dispensans in spiritualibus, cōsequenter possit dispēsare in secularibus: sed q̄ consequenter dispensat, scilicet etiā si nihil aliud exprimatur: quod in non præiudicantibus indubitanter est verū: & similiter in aliis, si constet de voluntate pontificis. Sed contra prædicta arguo per tex. ibi dicens tem: Id autem, scilicet legitimare quo ad secularia in patrimonio beati Petri liberè potest apostolica sedes: ex quo videtur q̄ alibi hoc liberè non possit. Sed dico q̄ vtiq; in terris sibi non subditis tēporaliter hoc papa liberè non potest: sed requiritur causa non solùm ex parte legitimandi: vt in dicto patrimonio: sed etiam ex parte Imperatoris vel Principis, cui præiudicare non potest, dispensando cum subditis eius eo modo quo sunt subditi, id est, quo ad temporalia, sine causa vel licentia eius: ex causa tamen potest: puta, quia ille deberet legitimare, & non vult, vel non potest de facto aut de iure, vel huiusmodi. Concludo igitur, & dico quòd cùm

pote-

potestas Imperatoris, & à fortiori aliorum principum, vt probant Herue. & Augu. de Ancho. & recitat Archi. tertia parte. titu. xxiij. sit subdelegata respectu papæ. ij. q. j. c. quicunque litem. & sit deriuata à Deo mediante papa, qui secundum Sanct. Tho. in ij. dist. xliiij. in lege tenet apicem in potestate spirituali & temporali, & tota iuri dictio Imperatoris à papa dependeat, qui illum instituit & destituit, vt ¶. in titul. Papa. stultum est dicere quòd non posit circa subditos eius, quicquid ille potest, vel vltra, maximè de plenitudine potestatis: quicquid sit de potestate iurium: quæ tamen non legi aliquid contra hoc apertè dixisse: imò expresse d. cap. per venerabilem. concludit quòd ex causa hoc potest, etiam extra patrimonium beati Petri: & hoc non solùm, si ad ipsum recurratur, vt videtur velle gloss. sed simpliciter, modò subsit causa ex parte domini temporalis: quæ non extante, hoc non posset immediatè de iure: quia præiudicaret domino sine causa. Et si de facto contrariù tenuit in regno Franciæ, hoc non fuit quia papa hoc non potuerit: sed quia non expressit suam voluntatem quantum ad successionẽ, vel ex alia causa. Quod etiam hoc non seruetur in practica, non est quia papa non posit, sed quia non
10 vult, vel certè non expedit. ¶ Quintò † specialiter quæritur de Imperatore, vbi possit legitimare? Et dico quòd in sibi terris subiectis mediatè vel immediatè: imò de iure ipse solus potest in toto Imperio: non autem alii reges vel principes recognoscentes eum in dominum: quia legitimatio, sicut & famæ restitutio, & similia, reseruata videntur principi, cuius est proprium dispensare circa suam legem. Secus si essent principes vel ciuitates nõ recognoscentes in temporalibus superiorem: quia isti tantam habent potestatem, quãtam Imperator in suo Imperio. vnde & in c. per venerabilem. dicitur quòd videtur aliquibus, regem Franciæ ex hoc quòd superiorem non recognoscit, posse legitimare filiũ suum, nõ inquantum est pater, sed inquantum est princeps. In terris autem ecclesiæ non potest legitimare per rescriptum, maximè quantum ad ea quæ præiudicant iuri quæsito vel quærendo: quia in eis nullam habent iurisdictionem: potest tamen in eis legitimare per legem generalem, secundum Anto. de Butr. quia virtus legis eius se extendit ad existentes in terris ecclesiæ, nõ ex virtute legis solùm, sed ex generali approbatione ecclesiæ. distin. x. ij in adiutorium. & papa approbare censetur, eo quòd non reprobat. Similiter legitimare non potest in terris eorum, qui superiorem in temporalibus licitè non recognoscunt, eadem ratione: & multo minus hoc potest, qui eius authoritate legitimat: sed hoc potest solùm vbi & Imperator. Pro hoc autem sciendũ est ℔ vt patet in d. c. per venerabilem. rex Francorum superiorem in temporalibus nõ recognoscit. quod glo. dicit verum de facto: de iure tamen subest, inquit, Imperio Romano. vij. q. j. in apibus. ad quod etiam de elec. c. per venerabilem. multa adducit, & idem tenet Hosti. contra Innoc. dicentem ℔ de iure tamen subest papæ, & non Imperio: quia omnes principes seculares Imperatorem recognoscere debent in dominum. lxviij. dist. Adrianus. Ex quo dicit quòd reges Hispaniæ, Angliæ & Franciæ tenentur de iure obedire Imperatori: licet de facto non obediant. & sentit ℔ contra Imperium præscribere non potuerũt nisi præscripsissent passiue, id est, nomine ecclesiæ Romanæ: fortè tamen, inquit, interim excusantur à peccato, dũ Imperator non exigit ab eis obedientiam: sicut in simili notatur de decimis. & consentit Io. And. Pan. autem in d. c. per venerabilẽ. dicit ℔ præscribere nõ potuerunt, vt ipsi non subsint Imperio: quia sine possessione præscriptio non procedit. non potest autem quis possidere se ipsum: iura autem Imperii in suis regnis præscribere potuerunt. Ad quod facit quod not. Io. And. in c. cùm episcopus. de offic. ordin. lib. vj. & cum hoc transit Sum. Ros. Sed domi. Ant. dicit posse defendi quòd isti contra Imperium præscripserunt: quia plures possunt esse Imperatores: quẽadmodum quando plures eliguntur in discordia, de consuetudine vterq; ministrat, vt not. glo. in clem. Romani. de iureiur. & hoc tenet etiam quantum ad non subiici: quia licet nemo possit esse in possessione sui eo modo quo dominus serui: secus eo modo quo liber homo est in possessione libertatis. ¶ Sextò quæritur, † vtrum comites Palatini, vel alii habentes authoritatẽ legitimandi ab Imperatore, legitimare possint in præiudicium agnatorum? Et dicit do. Anto. in d. c. per venerabilem. ℔ non: & similiter si habeant illã à papa: quia huiusmodi cõcessiones, tanquã præiudiciales aliis, sunt restringendæ: vt l. j. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco publi. & intelligũtur sine aliorũ præiudicio. de offi. deleg. super eo. Bal. autem in rubr. C. est in contrariũ, quando simpliciter est concessa authoritas legitimandi. Pan. autẽ in d. c. per venerabilem. dicit in speciẽda fore verba potestatis collatæ: & vbi esset data simpliciter, credit ℔ possint legitimare in præiudiciũ agnatorum, quemadmodũ & Imperator: quia in hac legitimatione iura non loquuntur nisi de patre: cùm agnatis non præiudicetur, nisi respectu speciei. Posset autem dici ℔ dictum Baldi & Pan. est verum quo ad filios naturales tantum, maximè cùm præiudicatur solùm in spe: non autem in spuriis & aliis natis ex coitu legibus dãnato: nisi expresse concedatur. & facit quod no. Io. And. in addi. ad Spec. in tit. qui fil. sint legi. dicens, si spurius dupliciter, scilicet ex patre vxorato & matre maritata, impetrat rescriptũ legitimationis, nõ valet, si non sit expressum vtrunq;. facit etiã quod dictum est suprà. §. iij. dicto tertio. facit etiã quod dicetur §. sequenti.
12 ¶ Septimò quæritur, † quomodo intelligenda sit legitima tio ex parte legitimati? Et dico multa. ¶ Primum. Legitimatus quo ad ordinem & beneficiũ ecclesiasticũ: si quidem hoc fiat ab episcopo, nõ intelligitur legitimatus nisi ad ea, ad quæ episcopus potest, scilicet ad ordines minores, & beneficiũ sine cura & dignitate: & poterit etiã in alia dicœsi promoueri: quia hoc est de iurisdictione ecclesiastica, & in nullius præiudiciũ: nõ tamen erit legitimatus ad actus seculares, secundum Sum. Pis. nisi in terris subditis temporaliter papæ. quod non intelligas quantũ ad successionem, quæ summo pontifici reseruatur, vt dictum est: sed quãtum ad dignitates seculares, & alia nulli præiudicantia. Si verò hoc fiat à papa: poterit promoueri ad parochialem ecclesiã: non ad personatũ vel rectoriã, ad quam per electionẽ procedi cõsueuit. de præb. c. vlti. & consentit Raynal. Gofre. & Host. ¶ Secundũ. Si papa aliqua exprimat, ad quæ aliquem legitimat, secundum Ant. de But. non propter hoc intelligitur legitimare ad alia: nisi quando sunt minora & non præiudicatiua aliis: sicut si legitimat ad dignitates, non legitimat propter hoc ad successionẽ, sed ad posse esse conseruatorem, & huiusmodi. ¶ Tertium. Legitimatus à papa simpliciter in foro cõmuni, secundũ Ant. de Butr. non intelligitur legitimatus ad successionẽ, nisi exprimatur: etiã si legitimaretur quo ad omnia: nec secundũ Gof. est legitimatus quo ad dignitates: sed verius secundũ Host. est ℔ licet quia talis est perinde, ac si ex legitimo matrimonio esset natus: cũ hoc faciat lex mortua. c. tanta. qui filii sint legi. & multo magis viua. ff. de cõsti. prin. l. beneficiũ. & sicut simpliciter restitutus, ad omnia restituitur. C. de sen. pas. l. j. sic simpli

simpliciter legitimatus, intelligi debet ad omnia legitimatus. extra de priuileg. quia circa. & idem Aste. libro viij. Sed intellige semper excepta præiudicialia, vt dictum est. ¶ Quartum. Legitimatus à papa ad dignitates secundum Gofre. in Sum. & Host. non intelligitur legitimatus ad episcopatum, & alias dignitates maiores: sed tãtum quo ad inferiores. de concess. præbẽ. dilectus. quia cũ hæc indulgẽtia sit odiosa, est restringẽda: extra de consang. quod dilectio. ¶ Quintum. Si papa dispẽsat in matrimonio contracto in gradibus ℔ phibitis iure canonico: nõ ℔ pter hoc legitimat filios antè cõceptos sed cõceptos post legitimat quo ad omnia: & si expresse legitimet antè cõceptos, nõ erũt quo ad omnia, id est, quo ad tẽporalia in terris papæ nõ subditis, secundum dominum Anto. Sed verius secundum Io. And. & Pan. in d. c. venerabilem. legitimãdo matrimoniũ vt ex tũc erũt legitimi per omnia, modò ℔ples fuerit generata ex coitu matrimoniali saltẽ effectu, licet de iure positiuo non tenuerit. ¶ Sextum. Legitimatus ab aliquo principe seculari vel ciuitate, secundum Inno. intelligitur legitimatus quo ad omnes actus seculares in terris subditis legitimãti: sed non intelligas de præiudicãtibus, nisi specialiter exprimãtur, iuxta prædicta: in aliis autẽ terris quo ad præiudicãtia tantum. & intellige, etiam si expresse fuisset legitimatus ad præiudicãtia: sed propter hoc non erit legitimatus ad spiritualia. ¶ Septimũ. Legitimatus ab Imperatore cũ clausula ista, sine præiudicio filiorũ legitimorũ: secundum Ludo. de Bolog. in additio. consilii xxix. Ioannis de Ana. incip. in Christi nomine: debet intelligi ℔ æqua lance succedat: non autem ℔ in totum ab hæreditate excludatur: quia in omnibus literis, maximè gratiosis, debet euitari maligna & callida interpretatio, & eligi sana. de decimis. ad audiẽtiã. & de clericis non residen. interpretatio autem ℔ iste in totum excludatur à successione, parũ aut nihil prodest: quod esse non debet: vt in c. si papa. de priuilegiis. li. vj. & esset cõtra mentem & verba legitimantis: & produceret effectum contrarium, contra omnia iura mundi: vt patet in l. legata inutiliter. ff. de lega. j. Et præterea quòd tale præiudicium nõ attenditur virtute dictæ clausulæ. expresse probatur per text. iuncta glo. fi. in c. ij. de pactis. lib. vj. ¶ Octauò quæri-
13 tur, † vtrum filii nati ex clerico non existente in sacris, sed in minoribus, & concubina, legitimentur per sequens matrimonium? Et tenuit Richar. Mal. quòd non: quia coitus concubinarius in clericis est totaliter reprobatus à lege: vt in auth. de san. episco. §. clericos. vnde nõ possunt dici filii naturales nec consequenter legitimari per sequens matrimonium. Sed Io. Andr. in mercu. in reg. sine culpa. recitato dicto Richar. determinat contrarium, per regulam quòd ex quocunq; coitu sint nati, modò potuerit esse vxorius si consensus affuisset, legitimantur per sequens matrimonium: secus si tũc nõ poterat esse vxorius. Bar. autẽ in l. cõcubinã. ff. de cõcu. distinguit an ille clericus fuerit beneficiatus nẽcne. sed hoc nihil facit contra Io. And. quia dato quòd esset beneficiatus, nihilo minus si contraheret matrimonium, teneret: & consequenter legitimarentur: per d. c. tanta. Et per dictam regulam patet ℔ si Saracenus habuit filium ex Christiana, & postea effectus Christianus contrahat cum illa, nõ propter hoc filius legitimatur: quia tempore cõceptionis nõ poterat esse matrimoniũ: vt in c. caue. xxviij. q. j. Et idẽ dic de nato ex coitu incestuoso: licet postmodũ ex dispẽsatione ecclesiæ cõtrahatur matrimonium: nisi aliud in dispensatione dicatur: quia tẽpore conceptionis nõ poterat esse matrimonium, obstãte impedimẽto cõsanguinitatis & affinitatis. Et sic Pan. in d. c. tanta. concludit quòd vbi coitus non poterat esse vxorius, obstante impedimento perpetuo, non remouibili sine dispensatione ecclesiæ: filii per sequẽs matrimonium non legitimantur. ¶ Nonò quæritur, † vtrum possit quis petere se prouisitiari legitimum? 14
Et dicit Innoc. quòd non, nisi ad aliquem effectum: puta, si agitur de successione: & imputatur sibi quòd non est legitimus: quia tunc hoc potest petere: vt in c. j. qui filii sint legit. vel si diffamatur de illegitimitate. Et idẽ Pan. in c. causam. eod. titu.

De Legitima portione.

1 *Legitima portio quotuplex sit, & quid in ea computetur & numerẽ.*
3 *Legitima debita iure naturæ an possit statuto vel consuetudine tolli.*
4 *Legitima an perdatur per non confectionem inuentarij.*
5 *Legitima filij an perdatur per crimen patris in læsam maiestatem.*
6 *Legitima an priuari posset filius non implens voluntatem patris.*
7 *Hæres institutus an possit repudiare hæreditatem retenta legitima.*
8 *Legitimæ supplementum petit qui est institutus in minori parte.*
9 *Falcidia in quibus casibus cesset.*
10 *Falcidia an detrahatur etiam de legatis ad pias causas vnà cum aliis.*
11 *Falcidia quæ cessat in legatu ad pias causas an pertineat ad onus hæredis, vel aliorum legatariorum.*
12 *Trebellianica in quibus casibus cesset.*
13 *Legitimam & Trebellianicam an quis simul deducat.*
14 *Institutus in re certa an per omnia habeatur loco legatarij.*
15 *Ecclesia hæres adiens sine inuentario an teneatur in solidum.*
16 *Legitimam an sufficiat habere quoquo titulo relictam.*
17 *Legitimam an debeant habere parentes iure institutionis.*
18 *Legitima an sit aucta in ascendentibus sicut in descendentibus ad trientem vel semissem.*

LEGITIMA portio, est pars hæreditatis aliquibus à lege decreta. Cùm enim olim posset testator totam hæreditatem suam alteri relinquere, lex statuit aliquid relinqui legitimis hæredibus, vt patebit. ¶ Primò ergo quæritur, † quotuplex est legitima portio? Et dico quòd est triplex. 1
¶ Prima dicitur legitima: vt C. de inoffic. testamen. l. omni modo. dicitur etiam aliquando debita pars: vt in l. scimus. C. eodem. aliquando debitum simpliciter: vt in authenti. de triente & semisse. §. j. aliquando debitum bonorum subsidium: vt C. de inoffici. donatio. l. si totas. aliquando dicitur pars debita iure naturæ: vt in authentico, de triente & semisse. §. hoc nos. Hæc debetur iure naturæ filiis, qui sine causa exhæredari non possunt: & eis mortuis debetur nepotibus ex eis legitime natis: & huic nullum grauamen potest imponi per legata aut fideicommissa: sed per debita tãtum. non potest etiam ei imponi dilatio vel cõditio aut modus: & si apponantur, habentur pro non adiectis: dicta l. omnimodo. & duabus sequentibus. Et hæc est talis: Si filii sunt quatuor vel infrà, debent habere tertiã partem: si quinque vel vltra, debent habere medietatem. C. de inofficio. testamen. authent. nouissima. Et intellige etiam partem vel medietatem eius quod eis deferebatur ab intestato: vt nota. gloss. in l. si arrogator. de adoptio. & ibi Bartol. pro hoc allegat l. Papinianus. §. quoniam autem. ff. de inofficio. testamen. Et intellige detractis debitis, si quę essent. Pro quo facit l. venisse. ff. de verbo. sign. ¶ Secunda, dicitur Falcidia à Falcidio authore, quæ debetur iure institutionis. & est quarta pars totius hæreditatis, quã institutus hæres retinet

& detr

Universidad de Deusto
Biblioteca

& dærabit sibi de singulis legatis nisi ad pias causas: si hæreditas est exhausta legatis: vt quia supra dodrãtem in tres partes hæreditatis est aliquid legatum vel fideicõmissum. de test. Raynaldus. auth. similiter. C. ad legẽ fal. Insti. eo. j. respõ. ¶ Tertia, dicitur Trebellianica, à Trebellio authore: quæ debetur iure institutionis: & est quarta pars totius hæreditatis: sicut cum institutus hæres vniuersaliter, vel in certa quota hæreditatis, rogatur vt alteri restituat hæreditatẽ sine liberis moriẽdo: potest sic institutus retinere quartã partẽ totius hæreditatis. Instit. de fideicõ. hære. §. sed quia. & C. ad Treb. per totũ. etiam si plures fuerint hæredes: tamen institutus hæres in certa parte eam nõ habebit, secundum Bal. in l. j. ff. ad legem fal. Vnde no. secundum Panor. in c. Raynutius. de testa. q̃ hæc quarta Trebellianica non detrahitur per hæredem cõstitutum in re certa, sed per vniuersalẽ: vt consuluit Bal. per l. j. ff. ad l. fal. id est, per constitutũ hæredem insolidum, vel in quota hereditatis: sicut Falcidia detrahi potest per institutũ in dimidia: vt probatur in c. Raynaldus. de testa. Et hæc detrahitur de tota hæreditate, sicut Falcidia deducitur nõ ex tota hæreditate, sed ex singularibus relictis. ¶ Secundò quæritur, †quid cõputetur in istis legitimis? Et dicit Pan. in c. Raynutius. de testa. q̃ in Falcidia non computantur nisi ea, quæ obuenerunt hæredi iure institutionis: non autem legata, vel alio titulo prouenientia. in Trebellianica verò cõputantur nõ solũ quæ obuenerunt illi iure institutionis, sed etiã quæ ex testamẽto: puta, iure legati vel donationis: non autẽ alia obuenientia extra testamentũ: & de prædictis est casus, vt ibi Bar. & Ange. & Imo. in l. in quartã. ff. ad legem falcid. & ibi ponũt rationẽ differẽtiæ: cũ gl. quæ dicit q̃ ideo est, quia in falcidia plus grauatur hæres, cùm onera hæreditaria remaneant penes eũ insolidum: ideóq; releuatur in hoc, vt illud solum computetur in falcidiam, quod iure hæreditario capit: in Trebellianica autẽ non sustinet onera, nisi pro parte: ideoque plus grauatur. In legitima verò, seu in portione debita iure naturæ cõputantur non solũ prouenientia ex testamento quocunq; titulo, sed etiam vndecunq; sint profecta, scilicet à defuncto: secus si quid caperetur extra patrimoniũ defuncti: quia illud in quartam non imputatur: vt l. scimus. §. repletionẽ. C. de inoffic. testa. quod etiã vult Bart. in d. l. in quartã. Et sic patet q̃ captum extra testamentum, non cõputatur in quartã Trebellianicam: vt l. pater filiũ. ff. ad Trebel lia. & tamen computatur in legitimam debitam iure naturæ. Cuius ratio est secundum Bar. in d. l. in quartam. quia Falcidia & Trebellianica debetur occasiõe testamẽti: ideo in eam non computatur, nisi quod venit ex testamẽto: debita verò iure naturæ venit aliunde: cum non propriè proueniat ex voluntate patris, sed ex legis dispositione: quia, velit, nolit pater, oportet filium habere legitimã suã. ¶ Et ex his patet q̃ in aliis quartis, quæ deberentur ex aliis dispositionibus, vt mulieri, vel viro ex forma statuti computatur quicquid extrinsecus venit: vt in authen. præterea. C. vnde vir & vxor. ¶ Aduertendũ est tamen circa hoc vltimum, secundum Pan. in d. c. Raynutius. q̃ aut pater donauit filio ob causam, puta dotis vel donationis propter nuptias: & illud imputatur in suam legitimam: vt in auth. ex testamento. C. de collatio. aut fuit donatio facta simpliciter: & tunc si tenuit: vt quia facta fuit filio emãcipato, vel filio vt benemerito, illud non computatur: quia valet hæc donatio, ac si fuisset facta extraneo. Aut donatio nõ tenuit in vita: & tũc computatur in legitimam, etiam si morte confirmetur. Et ex his infert Panor. in d. c. Raynutius. quòd Falcidia magis est priuilegiata, quàm Trebellianica, & ista est magis, quã legitima. ¶ Aduertendum est etiam secũdum Asten. quantum ad modum inchoandi huiusmodi quartas, si hæres institutus sit de liberis testatoris, ad quem pertinet portio naturalis: primò ex tota hæreditate deducet legitimam portionem, scilicet tertiã, id est, quatuor vncias: ex reliquis verò octo vnciis defalcabit per legem Falcidiam iure institutionis, quartã, id est, duas vncias: reliquas verò sex, id est, medietatẽ hæreditatis diuidet inter legatarios pro rata. Institu. ad legem Falcidiam. §. cũ autem. ¶ Tertiò quæritur, †vtrum legitima debita iure naturæ possit per statutũ vel consuetudinem tolli in totum? Et dicit Albe. in l. quoniã in prioribus. C. de inoff. testa. q̃ Doctores communiter, & etiam vltramontani tenent q̃ non: alii verò magni tenent q̃ sic. Sed prima opinio videtur esse verior, scilicet q̃ non in totũ: licet possit per statutum vel consuetudinem minui aut distingui: quia sicut à natura dependet alimentatio filii à patre. ff. de iust. & iur. l. j. §. hinc descẽdit. ita post mortem patris alimentatio filii ab hac portione iure naturę dependere videtur: vt innuitur in auth. de triẽ. & semi. §. j. ad fi. & §. phibemus autẽ. ibi: si vult filiorũ, &c. Pro hoc facit Insti. de iure natu. §. j. ff. de pac. l. ius agnationis. Cy. autẽ in l. sancimus. C. de nuptiis. & Dy. in regula, indultũ. & Bart. in l. Titio. §. fi. ff. de cõdi. & demon. tenet q̃ tolli potest in totũ: quia ista portio est de iure ciuili, cùm olim nõ esset. Sed hæc ratio nõ cõcludit: quia est de iure ciuili solũ quantũ ad taxationẽ talis quantitatis, non autẽ absoluté. Potest tamen in d. c. Raynutius. distingui, & bene. Nam aut filius nõ habet vnde viuat aliunde: & sic vera est opinio prima. & mouetur: quia iure ciuili spurio nihil debetur: vt in auth. ex cõplexu. C. de incest. nup. & tamẽ ius canonũ sequẽdo naturalem æquitatẽ disponit vt habeat alimenta. de eo qui duxit in mat. c. cũ haberet. ergo fortius in legitimo, si hoc vult ius ciuile, posset ius canonicũ hoc tollere. Aut habet vnde viuat: & sic est vera secunda. Aduertendũ est tamen q̃ licet in legitima ista filius grauari no possit per fideicõmissum, secundum opinionem communem, per l. quoniam in prioribus. C. de inoffi. testa. & l. cũ patronus. ff. de leg. ij. de quo Bar. & Dyn. dubitauerunt in l. j. ff. de vulga. & pupilla. substitutio. tamẽ succedẽtes ab intestato ipsi filio, si illum decedere cõtingat impuberẽ, possunt grauari. & est casus in l. fundum per fideicommissum. cũ l. seq. ff. de leg. j. Vnde dicit Bal. in l. cũ virum. C. de fideicom. q̃ substitutus filio impuberi, poterit grauari vt restituat legitimam filio debitã. Et si verba sunt dubia: puta, testator dixit, post mortem filii mei impuberis hæreditas integra restituatur Seio: nec expressit, per filium vel succedẽtes ab intestato filio meo, vel per substitutum datum filio meo: fideicommissum debebitur in legitima, etiam secundum Barto. in l. qui duos. ff. de vulg. & pupil. substi. & communiter sequuntur scribentes ibi. & refert Pan. fuisse consultũ per Io. de Imo. & Fulg. in c. Raynutius. de testa. licet Bart. in l. cohæredi. ff. de vulga. & pupil. sub. aliter dixerit. ¶ Quartò quæritur, †vtrum per non cõfectionem inuentarii perdatur legitima debita iure naturæ? Et dico q̃ Bar. in authen. sed cum testator. C. eod. refert glo. tenere quòd non in authẽ. hoc amplius. C. de fideicom. ¶ Quintò quæritur, †vtrum legitima debita iure naturæ amittatur per crimen patris in læsam maiestatem? Et dico q̃ Car. in cle. pastoralis. de re iud. refert Landul. tenere quòd nõ. & filios audita cõdẽnatione patris, si furtim subripiant legitimã, non teneri ad restitutionẽ principi, saltẽ in foro animæ: quia possunt tenere de iure naturæ quod per ius positiuum tolli non potest. Ad hoc de testa. Raynutius. quia pater nõ potest priuare filium legitima, nisi in casu ingratitudinis. C. de inoffic. testa. l. quoniã in prioribus. & facit c. ius dictũ. de verb. signifi. & auth. de hære. & falci. §. si quis autem non implens. vbi dicitur q̃ etiam propter reatum inobedientiæ filius priuari nõ potest legitima. Sed Zen. tenet contrariũ: quia per contractum potest tolli legitima: cùm debeatur deducto ære alieno: vt l. Papinianus. §. iiij. ff. de inoffic. testa. In delictis autem quasi contrahimus: quia per quasi contractũ quis se obligat ad pœnam. ff. de iure fisc. l. Imperatores. Hanc opinionẽ tenet Ioan. de Lig. & dicit veriorẽ: quia legitima, est quota bonorũ, quam pater habet tempore mortis: nihil autem habet quãdo sunt cõfiscata. ff. de inter. & releg. l. iij. Et pro ista opinione facit quod not. Bar. in auth. si qua mulier. C. de sac. sanc. eccl. vbi dicit q̃ portio legitima filio debita, non debetur, nisi post mortem naturalem: vt l. j. §. si impuberi. ff. de col. bo. vbi dicit Bart. q̃ ille §. facit ad quæstionẽ, an pater debeat soluere condemnationẽ vsq; ad legitimã, si filius condẽnetur pro maleficio? Et dicit q̃ videtur text. ibi, q̃ non: quia in vita patris non debet legitima separari: vt in d. §. si impuberi. & in l. fi. ff. de lib. agno. dicit q̃ filius nullum ius habet in debito bonorũ subsidio viuente patre. Et de hoc vide casum in d. l. fin. quia patronus nullum ius habet in bonis liberti. pro quo l. ij. ff. si à pa. quis fue. manu. Sed quod dicit Bar. legitimam non deberi nisi post mortem naturalem: intelligе, vel sibi æquialentem, scilicet mortẽ ciuilem: puta, religionis ingressum, quando hæc habet quo ad bona temporalia omnino eũdem effectũ quem habet mors naturalis: puta, si ingrediatur religionẽ fratrum Minorũ: vt not. Bar. in dicta authent. si qua mulier. Pro quo etiã facit c. cum simus. de regular. & idem est de quacunq; religione, in qua ingressus bona sibi retinere non potest etiã in communi. Primam opinionẽ Landul. Sum. Ang. tenet tanquam magis piam, licet de rigore iuris minus veram: quia per titulum lucratiuum & donationem pater in præiudicium filii alienare nõ potest. C. de inoffi. do. per totum. & de dona. & quod ibi no. c. fi. fi. seus autem hoc capit ex titulo lucratiuo: ideóq; non potest in præiudiciũ filii. Ad Zen. dicit verum dicere quãdo ex quasi cõtractu damnificauit principem in bonis: aliàs non est æs alienũ: nec propriè pater tenetur ex quasi cõtractu, sed simpliciter ex delicto. Ad Ioan. de Lig. dicit patere: quia alienatio facta titulo lucratiuo in fraudẽ filii, non valet. Ad Bar. nihil dicit, nec illum adducit. Summa autem Ros. tenet opinionẽ secundam: & ita tenendum est: quia Sum. Ange. male probat, & male soluit. Patet primum: quia quod dicitur, patrẽ alienare nõ posse titulo lucratiuo in præiudiciũ filii, verum est, sponte sua. quod non est hic, vbi cogitur: & præterea hic ipse nõ alienat, sed ius. Patet etiã secundum quo ad Zen. quia princeps damnũ patitur, in honore saltẽ: & est æs alienum, non ex sublatione, sed ex legis condemnatione. Et quo ad Ioan. de Lig. quia valet talis alienatio quando est coacta, & à lege. ¶ † Sextò quæritur, cùm dicitur in testamento, q̃ si filii non fuerint executi voluntatem testatoris, sint exhæredati & priuati legitima debita iure naturæ: an incurrant dictam pœnã non exequẽdo, maximè ad pias causas? Et dico q̃ gl. in c. si hæredes. de testament. limitat auth. hoc amplius. C. de fideicommis. dicens q̃ filius instituta non implens voluntatẽ defuncti, non autem debito iure naturæ: sed si relicta sunt ad pias causas, priuatur etiã debito iure naturæ. Et licet gl. in fi. non videatur istã opinionẽ firmare, eam tamen sequitur Host. licet fateatur q̃ si filium pœniteret, ecclesia posset illi facere aliquam eleemosynam. Panor. autem dubitat de

hoc: quia iura loquuntur de relictis in testamẽto: hæc autem portio filio debetur extra omne testamentum: cùm sit quasi debitũ naturæ. Vnde iura solùm voluerunt excludere à commodo habito per defectũ: quia ex quo noluit onus, non debet habere honorem seu emolumentũ. Quæ ratio cessat in debito iure naturę, quod debetur sine aliquo onere: vt lege, quoniã in prioribus. de inoffi. testa. Item negare nõ possumus quin res sit dubia: & in dubiis sequi debemus partem benigniorẽ: vt in regu. odia. de reg. iur. lib. vj. vide etiam §. ix. casu iiij. ¶ † Septimò quæritur, vtrũ filius 7
institutus hæres possit repudiare paternã hęreditatem retenta sibi legitima? Et dicendum est quòd non: quia cum etiã in legitima fuerit institutus, nõ potest pro parte acceptare & pro parte repudiare, secundum Bar. in l. gerit. ff. de acquir. hæredi. & Bal. in l. vnica. C. quando nõ petent. par. Et eadem ratione idem dicendum est patre decedente ab intestato: quia nõ potest agnoscere hæreditatem paternam pro parte, & pro parte abstinere. ¶ † Octauo quæritur, quid 8
si filius institutus sit in minori parte? Et dico q̃ nihilo minus aget vsq; ad supplementũ. d. l. omnimodo. quia hæc legitima datur in bonorũ subsidiũ de iure naturæ. ¶ † Nonò 9
quęritur, in quibus casibus cessẽt Falcidia? Et dico quòd in multis. ¶ Primò, in his, quæ sic legantur q̃ alienari nõ possunt, vt perueniãt ad successores eius, cui relicta sunt C. ad leg. fal. auth. sed in ea re. ¶ Secundò, in his, quæ ad pias causas relinquuntur, vt in auth. similiter. C. ad leg. fal. & Bald. in l. à iure. §. Titio. ff. de cõdi. & demonst. Si tamen ecclesia vel pius locus institueretur hęres: tunc detraheretur falcidia de legatis factis alteri ecclesiæ vel pio loco: quia currit priuilegiũ cum priuilegio: & sic cõcurrentibus priuilegiis vtuntur iure communi. Pro quo facit l. assiduis. C. qui po. in pignor. hab. & no. Pan. in c. in præsentia. de proba. & idem tenet Dy. & sequitur Alberic. in l. si quis addeclinandam. C. de epis. & cler. Et quod dictũ est, Falcidiam nõ deberi de legatis ad pias causas: Bald. in d. l. auia. dicit verum, etiam si indirectè relinquantur: puta, cũ legatur mihi fundus, cũ pacto q̃ restituatur ecclesiæ. ¶ Tertiò, in testamẽto militis. C. ad l. Falcid. l. in testamẽto. Sed hodie corrigitur per auth. de hæred. & fal. §. fi. ideóq; non cessat. ¶ Quartò, in malè ablatis certis vel incertis legatis: & similiter in aliis alienis. l. imponenda. C. ad l. fal. & tenet Sum. Ang. sed melius Sum. Ro. cum Bar. in l. j. C. de sac. sanc. eccl. distinguit: quia si sunt incerta, cessat falcidia, quia sunt ad pias causas, id est, pro anima illius, cuius erat. Si verò sint certa relicta his, quibus debentur, nõ sunt ad pias causas: quia proxima causa relinquendi, est debitũ, & non causa pia: quæ est solũ, quando nulla necessitas subest: sed sola religio & liberalitas in Deũ. Vnde in his videtur cõcludere q̃ falcidia possit detrahi, si probari nequeunt: si verò is, cui relinquuntur, probaret sibi debita esse aliũde quàm ex testamẽto, detrahi non posset, sed cessaret. ff. de auro & argen. leg. l. qui vxori. Hæc ex Bar. quẽ sequitur Sum. Ro. in dicto tẽcte. Sed melius dicitur q̃ Bar. loquitur in foro causarũ: in foro autem animæ etiã si probari nequeũt, modò hæres sciat, vel probabiliter credat esse aliena, nõ potest Falcidiã subtrahere: quia esset subripere aliena. Et si pater pro malè ablatis tantum leget, q̃ legitima iure naturæ debita minuatur: dicit Astẽ. lib. iij. titu. xxv. post Monal. q̃ si talia malè ablata probari non possunt, hæres soluere nõ tenetur vt debitum, id est vt æs alienũ, sed vt legatũ. Vnde si legitimã iure naturæ debitam minuit, soluere nõ tenetur: intellige in foro causarũ, etiam in foro cõscientiæ, nisi sciat vel probabiliter credat ita esse. Secus in illo, cui falcidia cõpetit: quia cum talia le-

gata sint ad pias causas, cessat hodie, vt dictum est: ideoque illam nō detraher. Consilium autem datur tali patri à Monal. si filium inducere nō potest vt velit ea restituere male ablata, quæ quasi totam hæreditatē exhauriunt, vel ad hoc se obligare, legitima nō detracta: vt restituat ipse dum viuit, vel faciat codicillum, in quo ordinet omnia bona sua distriburi pauperibus pro male ablatis incertis: asserens q plura sunt male ablata, quàm sua bona: & similiter quæ probari nequeūt relinquat his, quibus debētur. ¶ Quintò, si testator certus de quātitate sui patrimonii prohibeat expresse deduci falcidiā: in auth. sed cū testator. C. ad l. falci. ¶ Sextò, si hæres nō fecerit inuentariū secundū modum & tempus statutū à iure: vt in dicta authen. sed cum testator. ¶ Septimò, si hæres intra legitimū tempus voluntati non paruerit testatoris: de testa. Raynaldus. ad fin. vbi dicit glo. tempus legitimū esse, tempus anni à iussu iudicis cōputandum, intra quod si nō paruerit, dicit etiā q perdit omnia, excepto eo quod sibi debetur ex fideicōmisso. ¶ Octauò, de legato dotis: vt l. ij. §. idē quæsiuit. ff. de dote præleg. ¶ Nono in libertate legata. l. Papinianus. ff. de inofficio. testamē to. ¶ Decimò, quando legatur instrumentum rei alterius. ¶ Vndecimò, in casu legis beneficio, quādo scilicet occultauit vel negauit res hæreditatis. ff. ad legem Falcidiā. vide etiā infra. §. xij. casu. ¶†† Decimò quæritur, vtrū factis multis legatis tam ad pias causas, quàm non pias, excedentibus facultatē hereditatis, debeat fieri detractio de vtrisq; an solum de his quæ non ad pias? Et dicit Alberic. in l. si quis ad declinandam. C. de epis. & cler. quod fit communiter de vtrisq; non obstante q cesset falcidia in his quæ ad pias causas: quia nō est falcidia, sed declaratio legati in aliter facti ab initio. ff. ad Trebel. l. j. §. si is qui quadraginta. ¶†† Vndecimò quæritur, cum in legatis ad pias causas cesset falcidia: vtrū hoc pertineat ad onus hæredis, an aliorū legatariorū? Et dicit Bar. in auth. sed & in ea. C. ad legem Falcidiam. q onerantur hæredes & legatarii: quia ista legata debēt ante omnia detrahi vt æs alienum. ff. ad l. Falcid. l. æris alieni. & sic ex hoc hæres minorē quartā, & alii legatarii minus habebunt de legato. ¶†† Duodecimò quæritur, in quibus casibus cesset Trebellianica? Et dico q in multis. ¶ Primo, in legatis ad pias causas: vt dictum est 3. Legatum. iiij. §. vj. ¶ Secundò, si testator prohibuit: vt in authen. de hæred. & falcid. §. si vero expressim. ¶ Nam si potest tollere falcidiā, multo magis Trebellianicā, quæ minus est priuilegiata: vt ff. ad l. falcid. l. in quartā. Et licet contrariū teneat gl. in authen. sed cū testator. C. ad l. Falcid. tamen Bar. in l. Marcellus. ff. ad Trebel. cōcludit quòd potest: dicens idem tenere Odof. lac. de Aret. & Cy. & est opinio cōmunis & verior: vt in d. §. si vero. ¶ Tertiò, quādo substitutio euanescit: vt puta, quia testituere rogatus si decederet sine liberis, vel nō maritaretur, & huiusmodi, ingreditur religionē: vt in authen. nisi rogati. C. ad Trebellia. ¶ Quartò, quādo solo iudicis officio cōpulsus adiit hæreditatē: quia totū restituet. Inst. de fideicōmiss. hæred. §. in primis. ¶ Quintò, in fideicommisso vniuersali relicto ad pias causas: quod vniuersale dicitur, quādo tota hæreditas venit restituēda: sicut dicitur particulare quādo restituenda veniūt solum quædā particularia bona. Hoc enim tenet Bar. in auth. sed in ea. C. ad leg. falcid. cōtra gl. in c. j. de testa. lib. vj. nō obstante ratione in contrariū, scilicet: quia si in fideicōmisso vniuersali nō detrahatur, frustra erit hæres: Dicit enim in lege, Marcellus. ff. ad Trebellianū. hoc esse contra textū in corpore vnde sumitur auth. similiter. C. ad leg. falcid. vbi loquitur quādo tota substātia est exhausta. Nec est in vacuū hæres: quia tex. in dicto auth. de hæred. & falcid. §. si verò expressim. dicit q habet meritū quo ad Deū: quia exercuit actū pietatis. ¶ Sextò, admittitur tam ipsa quàm falcidia, secundum Bal. in l. scimus. §. licentia. C. de iure delib. per negationem fideicōmissi in qualitate vel quātitate facta: si ille, cui fideicōmissum est factū, probauerit qualitatē vel quantitatem fideicōmissi: nec aliquam exceptis poterit detrahere. ¶ Septimò, secundū aliquos, per nō confectionē inuentarii. Sed versus est secundū Bar. in d. authē. sed cum testator. q non debet induci correctio legis corrigentis: vt l. præcipimus. C. de adop. & idem tenet Iaco. de Bel. & Cyn. ¶†† Decimo tertiò quæritur, vtrū quis possit deducere duas legitimas portiones, scilicet debitā iure naturæ, & Trebellianicam? Et dico de hoc olim fuisse opiniones: vt patet in l. quanquā. C. ad leg. falc. hodie verò distinguendū est cum Bar. in l. Papinianus. §. meminisse. ff. de inoffi. testa. & Bal. in l. filiū quem habentē. C. famj. ercisc. & Canonistis in c. Raynutius. & in c. Raynaldus. de testa. Nam si substitutio aut rogatio sit facta pure, aut ad certū diē, intellige de præsenti, quod perinde est ac si sit pure facta tūc detrahere non poterit, nisi vnā quam voluerit. Sed si sit facta sub cōditione: puta, si decedat sine liberis, vel ad incertū diem: tunc poterit deducere ambas. Et sic cōcorda ius canonicū & ciuile. & hæc est opinio cōmunis, secundū Pan. in d. c. Raynutius. vbi etiā approbatur, sicut & d. c. Raynaldus. licet contrarium videatur de iure ciuili: vt in auth. de resti. §. quamob rem. Vnde dicit Bart. q vbi quis esset rogatus de restituendo incōtinēti vel pure, nō obseruaretur illa decretalis de duplici portione deducēda, vt sæpe cōsuluit. Quod quidem sæpe accidit, quādo dispositio nō valet iure retinēti: & est apposita clausula q valeat saltem iure codicillorū: de qua vide j. Testamentū. j. §. xj. Tunc enim si testamentum non valeat aliqua ratione, vt quia in eo non sunt testes debiti vel alia causa: testator videtur voluisse q hæreditas restituatur veniētibus ab intestato statim: vt not. in authē. ex causa. C. de liber. præterit. & sic non detrahetur nisi vna quarta. hæc ex illo. Ratio autē diuersitatis secundū doct. vt refert Asten. lib. iij. titu. xxv. & Pan. in d. c. Raynutius. est, quia in restitutione fienda pure de præsenti cōcurrunt eodem tempore duæ deductiones. quod regula iuris ciuilis nō patitur: vt l. in ratione. §. quod vulgo. ff. ad l. falci & in li iubemus. C. ad Trebel. & in d. l. filium quem habentē. Vbi verò non est fienda purè vel ad certā diem de præsenti, sed ad incertā, posset incontinenti deduci quarta debita iure naturæ: quia eā sine omni grauamine debet habere: in processu verò tēporis deducet Trebellianicā, in qua eū fructus percepti cōputātur, minus diminuitur substātia hæreditatis, quàm si fieret restitutio incōtinenti, vbi substātia eius minueretur. Et per hoc videtur q si dies illa incerta vel cōditio emergeret ante perceptionē fructuū, detraheretur altera portio tātū. ¶†† Decimo quartò quæritur, vtrū institutus in re certa habeatur per omnia loco legatarii? Et dicit Pan. post gl. in d. c. Raynu. q habetur loco legatarii quo ad quædā, & quo ad quædā loco hæredis. de quo dicendū vt in l. quoties. C. de hære. instit. Et inter cæteros effectus operatur hoc vnū notabile in instituto in rē certā: quia cohereditē nō potēte vel nolēte adire hereditatē, iste habebit illā in totū: quia nō pōt testator decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus. l. j. §. si ex fundo. ff. de hered. instit. quā vtilitatē isti nō assequeretur, si esset purus legatarius, quia tunc perderet legatū, ex quo nō aditur hereditas ex testamēto. C. si quis omiss. cau. testi. quasi per totū. nisi ad pias causas: quia talia debētur, etiā nō adita hæreditate: vt voluit Bar. in l. j. C. de

C. de sac. sanc. eccl. De quo vide 8. Legatū. iiij. §. viij. ix. & x. ¶ Decimo quinto quæritur, quid si ecclesia vel hospitale instituitur hęres, & adeat absq; beneficio inuentarii, an teneatur in solidū? Et Bar. in d. auth. sed cū testator. respōdet per verbū, cogitabitis: sed in l. j. C. de sacrosan. eccle. tenet q non: quia iura ciuilia non possunt obligare ecclesiam, & pia loca, vltra vires hęreditatis. cum talis obligatio non sit de iure naturali: vt in legatis ad pias causas cessāt omnis solēnitas iuris ciuilis. Si tamen aliquis faceret dos instituatur hæres rātione cōsanguinitatis vel amicitiæ, nō intuitu diuinæ religionis: tūc putat teneri in solidū: vt in authen. de hæred. & Falcid. §. penulti. Secus si amore Dei, vel pro anima sua. ¶ Decimo sextò quęritur, †an filio sufficiat habere legitimā, quocūq; titulo relicta? & dicit Bart. in auth. nouissima. C. de inof. testa. q hodie habere debet iure institutionis: vt in authent. vt cum de appel. cogno. §. aliud. Ratio, quia est titulus magis honorabilis. Item, quia habet ius accrescendi in hęreditate: vt not. in l. quoties. C. de hæred. instit. Et debet eam habere cū vsufructu: vt in auth. de triēn. & semis. §. prohibemus. Et sic l. uxori meę. de vsufructu leg. est correcta in filiis. Dicit etiā glo. in d. §. aliud. q in minimo facta institutio excludit querelā, vt in dicta authen. vt cum de appel. cogno. §. cęterū. Qui. aget tamen ad supplementū: vt C. de inoffic. testa. l. omnimodo. Nec sufficeret, si filio relinqueretur fideicōmissum vniuersale: vt vult Bart. in dicta tamen. §. qui rogatus. ff. ad Trebel. & in l. scimus. §. cum autē. C. de inoffic. testam. vbi glosa reprobat: quia tex. in corpore vnde sumitur authen. nouissima. prę allegata, expressam mentionē facit q non valet iure fideicōmissi: quod etiā videtur expressum in dicto §. qui rogatus. Glos. tamen singularis in dicta authen. nouissima. de qua ibi Alexāder de Imol. facit magnū festum, distinguit: quia si testamentū fiat solenne, debet institui. Si verò minus solenne, puta inter liberos, sufficit quocunq; relicti titulo, dummodo aliquid relinquatur quia defectus alicuius solennitatis iuris positiui, illud nō vitiat: vt in §. ex imperfecto. l. hac cōsultissima. C. de testam. & aget vsq; ad supplementū. Secus si præteriti fuerint aliqui ex ipsis filiis: ga testamentū esset nullum. l. filio præterito. ff. de iniusto ruptoq; testa. Item limita q debet habere iure institutionis: nisi institutio omitteretur in fauorē filii: vt in casu l. miulti. de liber. & posthu. vt notabiliter videtur cōcludere Bar. & Imol. in l. cum ex filio. de vulgari & pupilla. sub. Itē fallit si statutū hoc nō sic diceret: secundū Bald. in l. hn. C. de bon. quæ lib. Et nota q mater nō debet habere legitimā filii, nisi quādo filius facit testamentū, vel moritur ab intestato: secus si pater facit testamentū filio impuberi: vt in c. si pater. de testa. lib. vj. ¶ Decimo septimò quæritur, †vtrū hodie prælates debeant habere legitimā iure institutionis? Et dicit Bart. in d. authen. nouissima. q glos. in l. j. §. j. ff. si à pa. quis fuer. ma. tangit istam quęstionē in patrono: & cōcludit q patronus potest habere quocunq; relicti titulo. Pater autē & patronus equiparātur ad omnia, exceptis quibusdam, quæ notātur in dicta l. j. inter quæ non reperitur ista diuersitas, ergo &c. Præterea, quod non mutatur expresse, remanet in correctum: vt l. præcipimus. C. de appel. hæc Bartol. Bald. autē in l. j. C. de bonorum possessione contra tab. lib. tenet contrariū: vbi dicit q filius debet relinquere parentibus iure institutionis: & fundat se per text. expressum in dicta l. omnimodo. circa principiū. & idem Iacob. de Belui. Et hęc opinio est tenēda, vbi filius testās nullos filios relinquit: quoniā vbi filii superessent, nulla legitima videtur debita patri: imò in nihilū succedit, vt est gl. valde nota. Instit. quibus modis ius patriæ potest. sol. §. nostra autē. in verbo, paterno. Et nō mirū, quia in successione prima causa est liberorū: vt in authen. de hered. ab intesta. circa princ. Glos. tamē in l. pater filiū. ff. de inoffic. testa. tenet debere institui patrem, eriā extantibus liberis: sed primū est verius. ¶ Decimo octauò quæritur, †vtrū in ascēdentibus sit aucta portio legitima, sicut est aucta in filiis, vsq; ad trientē & semissem? Et dicit Bar. in d. authen. nouissima. de mēte glos. & doct. q sic, vt in auth. de trien. & semis. §. j. 13

Leno, secundum glos. in §. quod si in adulterio. xxiij. q. ult. est qui damnatam adulterā ducit: vel qui eam sibi reconciliat. C. de adul. l. castitati. vel qui scienter adulteram tenet: vt in d. §. quod si. vel qui recipit pecuniam pro adulterio. ff. de adult. l. ij. §. lenocinii. Sed limita prædicta in tribus primis casibus vera, nisi esset emendata. Item lenocinium committit, qui habet manēpia quæstuaria: quia hoc non est minus quàm proprio corpore facere quæstum. l. palam. §. lenocinium. ff. de ritu nupt.

De Lepra & Leproso.

1 *Lepra superueniens soluit sponsalia de futuro, sed non matrimonium. & num. 2.*
3 *Lepra an excuset ab obligatione reddēdi debitū vel cohabitatiōe.*
4 *Leprosi an teneantur ad decimas.*
5 *Leprosi an habere possint ecclesiam & presbyterum.*
6 *Leprosus factus an tollatur à prælatione eccl sie. & an celebret.*

Lepra inter morbos contagiosos computatur: vnde secundum iura leprosi ab hominum habitatione separantur. de coniug. leprō. c. j. Primò verò quæritur, †vtrum lepra superueniens soluat sponsalia, scilicet de futuro ad instantiam sani. Et dico q sic: extra eod. literas. & idem est de qualibet alia enormitate superueniente: quia in obligatione generali de contrahendo matrimonio subintelligitur, nisi quicquam turpe superueniat: vt in c. quemadmodum. de iureiuran. ¶ Secundò quæritur, †vtrum lepra superueniens soluat matrimonium, vel impediat contrahendum? Et dico q non soluit matrimonium. extra eodem. cap. j. & c. literas. in quo licet dicatur cōsummatum, tamen secundum Host. & Panor. debet intelligi, id est contractū. Similiter nec impedit: quia potest contrahere leprosus, si inueniat volentem. extra eod. cap. ij. ¶ Tertiò quæritur, †vtrum absoluat coniugem sanum ab obligatione reddendi debitum coniugale vel seruitii aut cohabitationis? Et dico quo ad debitum coniugale q non, secundū glos. in dicto cap. j. nisi eo modo quo dictum est suprà, Debitum. §. j. scilicet propter periculum infectionis probabile: non obstante quod in cap. ij. eod. titul. in hoc casu nulla exceptio inuenitur, quia intelligitur propria: secus de cōmuni & generali quæ in multis casibus inuenitur, scilicet ratione dicti periculi, vel etiā ratione impossibilitatis: sicut fortè quis ex horrore reddere non potest, sicut nec moueri: qui & si ob hoc excōmunicaretur, haberetur pro excōmunicato apud ecclesiam, non tamen quo ad Deū, secundū Panor. ar. c. literas. de restit. spol. & in c. inquisitioni. de sent. excom. Similiter non absoluit à debito seruiendi in necessariis: cum hoc sit minus periculosum quàm debitū coniugale. Absoluit autem secundum S. Thom. in iiij. distinct. xxxij. à debito cohabitandi in eodem lecto vel in eadem domo: quia non ita incitur ex coitu, sicut ex frequēti cohabitatione. & idem gloss. in d. cap. j. Filii quoque leprosorum debent manere cum sanō ne inficiantur, secundum omnes. ¶ Quartò quæritur, †vtrū leprosi teneantur ad decimas? Et dicit gloss. in cap. ij. de ec. ædi. q sic, nisi de hortis & nutrimētis animalium suorū, quæ solæ ibi excipiun- 14

turi,sed intellige quãdo cõiter viuũt:vt ibi.aliàs de omnibus simpliciter dare tenẽtur vt alii Christiani. ¶ Quinto quæritur,†vtrũ leproti habere;possint ecclesiam & presbyterũ qui celebret eis? Et dico ꝙ sic, si tot sunt simul cõmuniter viuẽtes, ꝙ eam cum cœmeterio possint constituere: modò veteribus ecclesiis de iure parochiali nõ fiat iniuria. d.c.ij. ¶ Sextò quæritur,†vtrũ sacerdos factus leprosus possit in ecclesia parochiali prælationis officio fungi? Et dico ꝙ si sine scãdalo & abominatione populi nõ potest illud exercere, debet ab officio remoueri: ita tamen ꝙ secundũ facultates ecclesiæ administrẽtur illi necessaria quousque vixerit:vt in c.tua nos.de cleri.agro. Rectoribꝰ verò ecclesiarũ,qui sine scãdalo eorũ qui sunt sani, altari seruire nõ possunt,dãdus est coadiutor, qui curã habeat animarũ:cui adiutoriad sustentationẽ cõgrua portio de facultate ecclesiæ eiusdẽ assignetur:vt in c.de rectoribus.de cler.ægrot. Ex quo etiam patet ꝙ non prohibentur celebrare,qñ hoc sine scandalo potest, vt in secreto, & huiusmodi:ar.d.c.de rectoribus.vide de hoc suprà, Corpore vitiatus.§.vij.

Lex.

1 *Legis septem species.*
2 *Legis naturalis,canonicæ,& ciuilis,quæ sunt partes.*
3 *Legis naturalis quæ sint peculiaria.*
4 *Legem quis possit facere.*
5 *Lex esse iusta ex quibus dicatur.*
6 *Lex vt obliget,quæ requirantur.& num.7.*
8 *Lex omnis an transgressores obliget ad mortale & num.9.*
10 *Leges ciuiles iniustæ enumerantur multæ, nec ligantes laicos. & num.11.*
12 *Leges iniustas statuentium quæ sit pœna.*
13 *Canonicæ leges an inueniantur aliquæ non obseruandæ.*
14 *Lege an omnes ligentur.*
15 *Leges & statuta laicorum an ligent clericos.*
16 *Lex quomodo sit interpretanda & extendenda etiam in odiosis ac pœnalibus.vsque ad num.19.*
20 *Legis mens comprehensiua & extensiua quomodo demõstretur.*
21 *Prohibitum an intelligatur quicquid non est lege concessum.*
22 *Legis indulgentia an intelligatur saluo iure partis.*
23 *Constitutio an respiciat præterita.*
24 *Lex loquens per verba præteriti an extendatur ad futura.*
25 *Leges humanæ an sint mutandæ faciliter.*
26 *Lex quibus modis tollatur.*
27 *Lex quid tollat.*
28 *Legi contrarius actus an sit nullus ipso iure.*
29 *Fraus si fiat legi an valeat factum.*

LEX dicta est,secũdũ B.Th.j.ij.q.xc.à ligãdo, qa obligat:quod omni legi est cõmune:vel à legẽdo, qa scripta est.qd omni nõ cõuenit, sed ei primò quæ apud nos legis nomẽ habuit,i.humanę cõstitutionis:deinde etiã diuinæ. Sunt verò quatuor gñalia nomina ex diuersis sumpta ad significandũ idem,s.lex,eo ꝙ liget vel legatur: ius redactũ maximè in scriptis, eo ꝙ per hoc iustũ cognoscatur & reddatur:statutũ eo ꝙ firmetur deliberatione,quasi in statu,id est,in gradu immobili situm vel positũ:& cõstitutio, quasi simul statuitio : eò ꝙ ad eã deliberandã multi,id est populus cõueniret. Nec tamen significat cõstitutio solùm id quod populus statuit : sed ampliatur ad omne statutũ & legẽ. Est igitur lex,secundũ eundẽ ibi,ordinatio,s.actiua rationis,s.practicę:ad bonũ cõmune,s.terrę,ciuitatis,prouinciæ,regni,aut mundi,ab eo qui curã habet cõmunitatis de iure nõ de facto promulgata. Ex qua diffinitione sic intellecta sequitur primò ꝙ lex sit aliquid rationis,s.propositiones vniuersales rationis practicæ actu vel habitu consideratæ:vt dicitur j.ij.q.xc.ar.j.siue dictamẽ practicæ rationis,vt ibi.q.xcj.art.j. Et secundò ꝙ voluntas principis nõ habet vim legis,sed iniquitatis, nisi vt regulatur aliqua ratione,vt etiã dicitur ibi arti.j.ad tertiũ. Et tertiò ꝙ nullũ præceptũ habet vim legis:nisi secundũ ordinẽ ad bonum, scilicet cõmune, ad quod omnis lex,vt ad finẽ, ordinatur, vt ibi ar.ij. Et quartò ꝙ nullum præceptũ vel ordinatio iniustè præsidentis est lex:nec obligat in aliquo foro. ¶ Primò verò quæritur†quot,& quæ sint propinquæ partes seu species legis in cõmuni? Et dico ꝙ quantũ ex S.Tho.j.ij.q.xcj.& Thomistis colligitur,sunt septem. ¶ Quarũ prima est lex æterna,quæ est ordinatio rationis Dei ab bonũ cõmune totius mundi:seu sub aliis verbis,est cõceptus gubernationis rerũ in Deo.j.ij.q.xcj.ar.j.quã legẽ seu præceptũ Deus dedit cælis:& cõsequẽter aliis, iuxta illud Psal. Præceptũ posuit,& nõ præteribit. Secũda est lex naturalis, quæ est participatio quædã legis ęternæ,& impressio diuini luminis in creatura rationali; qua inclinatur ad debitũ actũ & finẽ.j.ij.q.xcj.ar.ij.siue sub aliis verbis, est ordinatio rationis in homine impressa à Deo in ordine ad finẽ debitũ. ¶ Tertia,est lex Mosaica. ¶ Quarta,est lex Euãgelica. Omnes hæ quatuor sunt leges diuinæ. ¶ Quinta est cõsuetudo,quæ est quædã lex humana, inquãtũ habet vim legis ex principis seu populi volũtate:quæ quid sit, dictum est s.sicut & de omnib.spectãtibus ad illã. ¶ Sexta est lex canonica,quę applicãdo diffinitionẽ legis in cõmuni s.positam ex mẽte Sancti Th.sũ nõ sit vniuersalis, est ordinatio rationis ad bonũ cõmune ecclesiasticũ totius orbis à summo põtifice promulgata. Si verò sit particularis,est ordinatio rationis ad prouincię vel loci cõmune bonũ ecclesiastici cũ à metropolitano vel diœcesano aut ecclesiastico collegio habẽte authoritatẽ promulgata:& tũc propriè dicitur lex municipalis,quę videtur appropriare sibi nomẽ statuti. ¶ Septima est lex ciuilis siue politica, quæ sũ diffiniatur cõmuniter ad iustã & iniustã,vniuersalẽ & municipalem, sic lex est cõstitutio populi,qua maiores natu simul cũ plebe aliqd sanxerũt.dist.ij.lex:Sedsũ distinguamus ad mentem S.Tho.si sit vniuersalis & iusta,est ordinatio rationis ad bonũ cõmune ciuile totius orbis à tota multitudine vel gerẽte vices eius promulgata. Si verò sit particularis,est ordinatio rationis ad bonu cõmune ꝓuincię, vel loci à tota multitudine aut gerẽte vices eius ꝓmulgata. Est etiã quædã lex specialis cõformis generali, id est rescriptũ:& quædam priuata, quasi generali aduersa,id est,priuilegium.de qbus j.in locis suis. Cũ autẽ sint septẽ genera legũ vniuersaliũ,de æterna nõ intẽdimus,cum spectet ad Theologos, nisi quatenus j.in ti. Volũtas.§.vnico.dicetur de cõformitate volũtatũ.similiter nec de Mosaica : qa hodie nõ viget, nisi quatenus cõtinet naturalẽ.similiter nec de Euangelica, nisi quatenus continet præcepta,de quibus j.Præceptũ, per totũ.& cõsilia,de quibus j.Religio : nec de cõsuetudinaria,qa de hac dictũ est s.Cõsuetudo: sed solùm de naturali ex parte:& de canonica, inquãtũ habet aliquid cõmune cũ ciuili:& de ciuili principaliter: & de vtraq; principaliter,inquantũ est vniuersalis:inquantũ verò est particularis vel municipalis secundariò,inquãtũ in ea saluãtur quæ de lege in cõmuni dicũtur. ¶ Secũdò quæritur,†quæ sint partes harũ triũ legũ naturalis,canonicæ,& ciuilis : & quo allegẽtur. ¶ Et dico quantũ ad naturalẽ ꝙ cum partes eius accipiãtur solùm penes cõtẽta in illa,licet numeraliter sint nobis innumerabilia : in genere tamen sunt tria,s.principia

cipia,cõclusiones,& particulares determinationes. de quibus s. Cõsuetudo.§.ix. quæ tamen tria dispersa sunt per totum ius Canonicũ ac ciuile:vnde parciculariter nõ allegãtur. ¶ Quantũ verò ad ius canonicũ,dico ꝙ partes eius dupliciter sumũtur. ¶ Primò quantũ ad cõditores vel modũ condẽdi tales leges:& sic distinguũtur secundũ nomina significantia huiusmodi legis præcepta,quæ sunt canon, decretũ,decretalis. Canon autẽ Græce, Latinè dicitur regula. iiij dist.canon.quomodo.in medicina sunt canones regulantes in medicãdo.& scriptura dicitur canonica:quia regulat in credẽdo & agẽdo:& omne quod habetur in corpore iuris canonici,etia si nõ sit cõstitutio ecclesiastica,sed dictum alicuius doctoris : sed stricte & in proposito dicitur canon cõstitutio ecclesiastica facta in cõcilio vniuersali vel prouinciali:& sic capitur de cõsti.canonũ. Decretũ verò secundũ Spe.dicitur quãdoq; sententia diffinitiua ff.de re iudi.l.decretũ.vel interlocutoria.ff.de assess.l j.in fi. Quãdoque est cõtentiosus eligentiũ in scriptis redactus. ij.q.j. legũ. de elec. innotuit. Quãdoq; illud quod capitulũ vel ordo, vel vniuersitas,vel maior pars ordinauit.ff.quod cuiusq; vni. l.plane.& quasi per totũ. Quãdoq; authoritas iudicis inalienationibus rerum præcipuę minorũ interpolita:vt C.de prædi.iui.l.interpolita.& per totũ. Quandoq; authoritas principis in rescriptis beneficialib.interpolita. Quãdoque vt in proposito dicitur id quod papa statuit de cõsilio cardinaliũ nulla facta cõsultatiõe : quod & in scriptis redigitur: vt de rescri.c.præsenti.xx.dist.decreta.& c.seq. Decretalis verò epistola est,in qua papa ad cõsultationẽ alicuius respõdet.de rescri.c.j.siue solus siue de fratrũ cõilio:vt de elect. bonæ memoriæ. Inueniũtur & alia nomina significãtia iuris canonici præcepta:sed sempr significat aliqd prædictorũ ex alia ratione:vt dogma qđ cõtinet in doctrina fidei:mãdatũ in doctrina morũ:interdictũ,in quo nulla pœna adiicitur:sanctio,vbi adiicitur pœna.tñ vnu pro alio frequẽter ponitur.xxv.q.ij.si qs. ¶ Secundò sumũtur partes iuris canonici secundũ libros in quibus cõtinetur, quæ sunt quatuor,s. Decretũ, Decretalis,textus,sic dictus ꝙ post quinq; libros Decretaliũ sit editus:& Clemẽtinæ,sic dictus quia cõstitutiones cõtineat Clemẽtis quinti. Aliæ autem cõstitutiones papales quæ emanarũt post cõpilationẽ Decretaliũ, non habent vim, nisi de eis mẽtio fiat in vj. vel nisi sint editæ post sextũ:vt probatur in prologo dicti sexti. Decretũ diuiditur in tres partes.primò scilicet in distinctiones centũ, vel centũ & vnã secundũ eos qui vltimã distinguũt. Allegatur autẽ sic,xxvj.dist.acutius.ita ꝙ ly acutius,est principiũ capituli. Et secundò in causas xxxvj.distinctas per quæstiones distinctas per capitula, excepta tertia quæstiõe xxxiij. causæ, quæ distinguitur per septẽ distinctiones,& vocatur tractatus de pœnitẽtia:& allegatur sic,xvj.q.j.decimæ.quæstio tamẽ de pœnitẽtia allegatur sic.de pœ.dist.iij.septies. Et tertiò in tractatũ de cõsecratione,distinctũ per quinq; distinctiones:& sic allegatur,de cõse.di.j.vasa. Liber verò Decretaliũ in quinq; libros diuiditur diuisos ꝓ rubricas & capitula.& sic allegatur,extra de Iudæ.& si Iudæos. imò melꝰ omittitur ly extra.i. extra decretũ secundũ Pan. in proœmio Decretaliũ : qa allegatio quãto breuior, tãto melior, modò intelligatur. Sextus verò & Clemẽtinæ eodẽ modo per ea sdẽ rubricas distinguũtur sicut & decretales. & eodẽ modo allegãtur excepto quod additur libr.vj.vel in cle.sic, De sen.exc.si iudex.li.vj.de ver.sig.sæpe.in cle. Quantum verò ad ius ciuile dico ꝙ partes multis modis sumũtur, de quib' prosequitur S.T.j.ij.q.xcv.art.iiij. & ibi vide si vis: sed quantũ pertinet ad præsentẽ considerationẽ dupliciter

3 Codex tribus modis allegatur. ¶ Tertiò quæritur, † quæ sunt tradita per doctores de lege naturali: quæ expedit nostræ intentioni esse scita? Et dico ꝙ sunt multa. ¶ Primũ. Secundũ S. Th. ij. ij. q. xciiij. ar. ij. Lex naturalis nõ est essentialiter habitus ratiõis, quo scilicet ratio agit: quia ipsa est quoddã actũ siue cõstitutũ per rationẽ: sed est habitus, i. aliquid habitualiter tantũ, inquantũ principia eius aliquãdo habitu tantũ cõsideratur, i. ipsa principia humanorũ actuum contẽta in habitu, qui est synteresis: puta, nõ inferre iniuriã, reddere depositũ, vim vi repellere, & huiusmodi: quæ omnia habent rationẽ vnius legis naturalis, inquantũ omnia referũtur ad vnũ principiũ, i. bonũ est faciendum & malũ vitandũ: quod est primum præceptũ legis naturalis: vt ibi subtiliter probatur, super quo, inquit, fundãtur omnia alia præcepta: vt scilicet omnia alia facẽda aut vitãda pertineãt ad præcepta legis naturalis, quæ ratio practica naturaliter appræhendit esse bona. Hæc ex illo. ¶ Secũdũ. Sicut dicit S. Th. j. ij. q. xciiij. arti. v. aliquid dupliciter potest intelligi esse de iure naturę. primò, quia ad illud natura inclinat, vt ꝙ nemini facẽda est iniuria. Secũdò, quia natura cõtrariũ nõ induxit: sicut dicere possumus de lege naturæ esse ꝙ homo sit nudus: quia natura illi vestimẽta nõ dedit: & hoc est etiã de lege naturæ cõmunis omniũ possessio: quia scilicet distinctio possessionũ, proprietas & seruitus non sunt inducta à natura: sed per hominũ rationẽ inuenta ad vitæ vtilitatẽ. ¶ Tertiũ. Sicut dictũ est §. Cõsuetudo. §. ix. in lege naturali tria sunt, scilicet prima eius principia: vt, declina à malo & fac bonũ, nulli nocendũ, secundũ rationẽ viuendũ, & huiusmodi. & quædã conclusiones principiorũ communiũ, quæ sunt quasi secundaria præcepta: vt non occides, depositũ reddes, iniquum punies. & omnia præcepta decalogi: vt j. ij. q. 100. art. iij. & art. v. ad primũ: & quædam particulares determinationes: vt, iniquũ punies hoc vel illo modo. ¶ Quartũ. Ius naturale tempore nõ variatur, sed permanet immutabile: vt dicit Grati. di. 50. §. j. quod S. Th. j. ij. q. xciiij. art. v. sic exponit: quia cũ dupliciter hæc lex intelligatur mutari, s. per subtractionẽ, vt iam non sit de lege naturæ quod prius erat: & per additionẽ. primo modo quãtum ad sua prima principia est omnino immutabilis: quãtum verò ad secunda præcepta quæ sunt quasi propinquæ primorũ conclusiones, est immutabilis in pluribus, sed in paucioribus potest mutari, vt dicetur in sequenti particula. Secũdo verò modo mutari potest: quia multa ad naturalem legem superaddita sunt tã per leges diuinas quàm humanas pertinentia ad vtilitatẽ humanæ vitæ. Tu verò adde ꝙ etiã primo modo mutari potest quo ad particulares determinationes: sicut & lex humana, à qua habent vigorem. ¶ Quintũ. Ius naturale, secundũ Isid. in lib. Etym. est cõmune omniũ nationũ: quod San. Tho. j. ij. q. xciiij. ar. iiij. dicit esse verum quantũ ad prima principia tecũdum rectitudinẽ: quia scilicet semper sunt recta & obseruanda: & secundũ notitiã, quia scilicet semper & ab omnibus cognoscuntur esse recta & seruãda. Et similiter est verũ quatum ad cõclusiones secundũ rectitudinẽ & notitiã, vt in pluribus: sed in paucioribus deficit quantũ ad rectitudinẽ propter particularia impedimẽta: sicut depositũ in casu nõ est reddendũ, quia esset damnosum: & cõsequenter irrationabile: vt si repetatur ad impugnandũ patriã: & similiter deficit in paucioribus quantũ ad notitiã, ex hoc ꝙ aliqui habent rationẽ patsionibus deprauatã: vel malã cõsuetudinẽ seu malã habitudinẽ naturæ: sicut Germani olim nõ reputabant latrocinia esse peccata: vt refert Iulius Cæsar. Nec obstat quod dicit Grat. in prin. Decretorũ, ius naturale esse quod in Lege, & Euangelio cõtinetur: quæ non sunt omnibus cõmunia: quia, vt dicit San. Th. nõ ideo sic dicitur quasi omnia cõtẽta in illis sint de iure naturæ, cũ ibi quędã tradantur supra naturã, vt spectãtia ad fidẽ: sed quia ea quæ sunt de iure naturæ ibi plenè cõtinentur: vt quod fiat vel nõ fiat alteri quod quis sibi vult fieri vel nõ fieri. Quantũ verò ad particulares determinationes nõ est omnibus cõe: quia vt patet vbi s. q. xcv. illæ non habent vigorẽ nisi ex humana lege, quæ scilicet nõ est eadẽ apud omnes. Sextũ. Ius naturale prius est omni lege creata: quia cœpit ab exordio creaturæ rationalis: vt dicit Grati. dist. vj. in fi. & post hoc exordium habuit ius cõsuetudinis. ¶ Quartò quæritur, † quis 4
posset facere legẽ, & dico ꝙ secundũ Host. canonem, id est, ecclesiasticã constitutionẽ facere potest papa generalem in omnibus spiritualibus, & ecclesiasticis. de cõsti. c. fi. & generale cõstitũ eius authoritate factũ. dist. iij. regula. & legatus in prouincia sua. de offi. leg. c. fi. de loca. & cond. ex rescri. & conciliũ prouinciale, siue legatus ad faciendũ illud specialiter destinatus. dist. xvj. quod dicitur. & metropolitanus cũ suo cõcilio prouinciali de paruis negotiis & spectãtibus ad onus suũ: non autẽ de magnis, vt spectantibus ad fidem. xvij. dist. multis. sed sui canones obligant solum sibi subditos, i. prouinciales. & secundũ Arch. dist. iij. §. j. durãt etiã eo recedente. de offi. lega. nemini. de aliis autẽ præceptis, inhibitionibus & interdictis, dicit ꝙ si prohibeat aliquem aduocare post tẽpus suæ administrationis, ille aduocare poterit. ff. de pœ. l. vl. secundũ Vin. & similiter, si ad tẽpus, prohibet illud. ff. de pœ. l. moris. Si verò sentẽtialiter cũ causæ cognitiõe, suo officio finito nihilo minus tenet statutũ. & ita intelligitur C. de postu. l. j. Et similiter canonẽ facere potest episcopus in sua diœcesi. de maio. & obe. si qs. & hoc saltẽ in suo cõcilio synodali, secundũ gl. dist. xvij. §. j. licet propriè nõ cõsueuerit dici canon, sed cõstitutio synodalis. Et similiter capitulũ potest sibi cõstitutionẽ facere, extra eo. c. cũ accessissent. & vniuersitas clericorũ ac magistrorum, extra eo. ex literis. & similiter statuere aliquod ius, dist. xj. catholica. vbi dicit Arch. ꝙ nullũ statutũ facere potest ecclesia cathedralis vel alia sine cõsensu episcopi. de cõsue. cum cõsuetudinis. & de his quæ fi. à præla. nouit. nisi sint aliqua minima. Et ratio est: quia episcopus est caput cathedralis ecclesiæ & aliarũ, de iure requisitũ. & sine capite nihil est faciendũ, secundũ Inn. ꝙ sic no. de cõsti. cũ accessissent. Et quod videtur cõtradicere, extra de cõst. cum oẽs. & de cle. nõ re. cũ dilectus. Dic ꝙ illa iura possunt intelligi quãdo illa cõstitutio facta fuit authoritate episcopi: vel nõ erat qui illã impugnaret, aliàs nõ valeret, nisi papa ex certa scientia illã cõfirmãsset, secundũ Ber. Cõpost. qui ita not. in d. c. cũ omnis. ¶ Legẽ verò ciuilẽ generalẽ facere potest in tẽporalibus Imperator. C. de legib. l. ij. & l. fin. & præfectus prætorio, & oẽs quibus Imperator hoc mandat, & populus Rom. & Romanus senat⁹, & omnis ciuitas seu populus potest sibi legẽ facere. Et probãtur hęc omnia Insti. de iur. na. §. j. & ij. Dicit autẽ Bal. in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. ꝙ quantũ quis habet de iurisdictione, tantum habet de authoritate cõdendi legẽ vel statutũ, nec vlterius extenditur: nisi hi, quorũ interest, cõsentiant, vel ad minus sint præsentes, secundũ Inno. in c. j. de loca. & in c. à nobis. el j. de sent. excom. & alleg. c. fi. de his quæ fiunt à prælat. Ratio secundum do. Ant. in c. cũ laicis. de reb. eccle. non alie. quia potestas statuendi dependet à iurisdictione & imperio in statuente, & subiectione quo ad eum in quẽ statuitur. de constit. eccle. xcvj. dist. bene quidem. glo. & Bar. in l. j. ff. de iurisdi. om. iud. ¶ Omnium autẽ dictorum in hoc §. quo ad canones

nes & leges rationem assignat S. Tho. j. ij. q. xc. quia inquit, ordinare aliquid ad bonũ commune, quod facit lex, est vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis vices eius. vnde legem condere pertinet ad totam multitudinẽ, vel ad personã publicam, quæ habet curam totius multitudinis. Et dicit etiã idem in ij. dist. xliiij. in lit. ꝙ potestatis spiritualis & secularis papa apicem tenet. Vnde dico ꝙ ipse potest quo ad ciuilia ex causa facere legẽ vbiq; melius quàm ꝙ Imperator. vide s. Legitimatio. §. iiij. ¶ † Quintò quæritur, quæ vel quot requiruntur ad legẽ esse iustam? Et dico secũdũ Archi. post S. Tho. j. ij. q. xcvj. ar. iiij. ꝙ leges dicũtur iustæ vel iniustæ secundũ quadruplex genus causarum. quod sic intellige, quia requiritur ad iustitiã earum iustitia secundũ omnes causas simul: ad iniustitiã verò sufficit iniustitia secundũ vnam: quia secundũ Dio. bonũ est ex tota li & integra causa, malũ ex singulis defectibus. ¶ Ex fine igitur dicitur lex iusta, quando ordinatur ad bonũ commune, quod est finis eius: iniusta verò quãdo est contraria bono cõmuni: sicut quando imponitur ad priuatã vtilitatẽ imponentis vel cupiditatẽ aut gloriam ipsius ita est. ¶ Ex causa verò efficiẽte iusta est, si statuens nõ excedit suam potestatem: quia scilicet eam facit subditis suis: iniusta verò si fert eam super eos, in quibus nõ habet potestatẽ: puta si laicus quicunq;, etiã Imperator, faciat legẽ etiam super clericos: vt ꝙ respondeant in foro suo, vt soluãt tallias, & huiusmodi. ¶ Ex forma verò iusta est quãdo secundũ æqualitatem proportionis imponuntur onera subditis in ordine ad bonum cõmune: quia cum vnus homo sit pars multitudinis, quilibet homo quod est & quod habet est multitudinis, sicut & quælibet pars quod est, totius est. vnde ex causa iusta à rectoribus imponũtur collectæ, secundũ proportionem: puta ad se defendendũ in bello iusto: iniusta verò quando non imponuntur onera proportionaliter: sed aliqui alleuiantur: aliqui nimis notabiliter aggrauãtur. ¶ Ex natura verò iusta est quando est de rebus in se iustis: iniusta verò quãdo est de illicitis: puta cõtra ius diuinum aut naturale. ¶ † Sextò quæritur, quæ & quot requirantur ad hoc ꝙ lex habeat vim obligatiuam in se siue in communi? Et dico ꝙ multa. ¶ Primo ꝙ sit iusta: quia aliàs non habet rationem legis, secundũ S. Tho. vt dictũ est. ¶ Secundò, ꝙ sit publicè promulgata, aut solenniter edita: puta, in concilio populi, secundũ Pan. de postul. prælato. c. j. ¶ Tertiò, ꝙ elapsum sit tempus, post quod incœpit obligare: circa quod sciendum est ꝙ Hostiẽ. & similiter Bern. quos sequitur Supple. dicit indistinctè constitutionẽ generalem incipere arctare post duos menses à publicatione: vt in auth. vt fac. no. constit. in rubro & nigro. colla. v. & idem Io. And. nisi aliud in cõstitutionẽ caueatur: quia, inquit, cũ hoc sit iure ciuili expressum, & iure canonico cõtrarium nõ sit cautũ, illud seruabimus: quoniã etiã roboratũ videtur extra ne cler. vel mo. c. vlt. & de sent. excõ. nouerit. inferiorũ autem cõstitutio secundum eundem Host. puta, capitulorũ & vniuersitatũ, vel episcopi, & huiusmodi ligat incontinenti facta promulgatione, nisi fortè absentes & ignorãtes, quibus neq; tempus dabitur, neq; limitabitur, sed relinquitur iudicis arbitrio: extra qui ma. accu. pos. c. fi. Sum. verò Ang. indistinctè dicit legẽ postquam est solẽniter edita ligare scientes sine expectatione tẽporis alterius. Sum. verò Rosel. melius distinguit Pan. in c. cognoscẽtes. extra eo. Nam aut constitutio ponit tempus, post cuius lapsum vult ligare: & standum est tempori. & sic intelligendũ c. cum singula. de præbẽ. lib. vj. adeo ꝙ si constitutio dicat, ꝙ ex nũc vult ligare, immediatè ligat. quod intellige respectu retractationis actus: non autem respectu pœnæ: quia absurdũ esset ad pœnã obligari ignorantes: vt in d. c. cognoscẽtes. nam verba generalia debent restringi ad hoc vt absurditatẽ non includãt. Aut constitutio nõ apponit tempus, sed loquitur simpliciter: & tũc si est inferioris à principe, immediatè ligat omnes facta promulgatione: nisi forte absentes & ignorates, quibus nec tempus dabo nec limitabo, sed iudicis arbitrio relinquo: in constitutionibus tamen inferiorũ à principe opinio est determinata ꝙ non ligant ignorantes. extra eo. vt animarum. lib. vj. Si verò est cõstitutio principis, secundũ omnes dantur duo mentes: vt in dicta auth. vt fac. no. cõstit. quod quidẽ tempus incipit currere secũdũ aliquos à publicatione facta in prouincia: vt videtur velle d. auth. secũdũ alios verò à publicatione facta in curia Romana. pro quo vide gl. super data lib. vj. vbi dicit Ioan. Andr. primũ esse verũ in cõstitutione Imperatoris qui discurrit per prouincias. secundum verò in constitutione papæ qui sic nõ discurrit. Et ita expresse tenet Pan. in c. nouerit. de sent. excõ. dicens nõ esse necesse constitutionẽ papæ publicari in qualibet prouincia: sed satis esse si in curia Romana. Et ita tenet Sum. Ros. & tenendum est, cũ eius statuta nõ sint singulorũ auribus inculcãda. de po. præla. c. j. licet ipse Pan. in d. c. cognoscentes. dicat se de hac opinione Ioã. Andr. dubitare. Sum. tamen Ang. idem tenet esse de vtraq; constitutione, cõtra illud quod seruatur in practica: & præterea cum nulla fortè decretalis publicata sit in omnibus prouinciis, nulla vbiq; ligaret. Si verò ante terminũ dicti temporis cõstitutio veniat ad notitiã, immediatè ligat, secundũ gl. in c. ij. de reb. eccl. nõ alie. lib. vj. & idẽ Paul. ibi: & idẽ Host. & idẽ Pan. in c. j. de post. prælat. & placet Io. de Lig. quia frustra expectatur euentus, cuius nullus est effectus. de offi. deleg. cũ contingat. ¶ Quartò, ꝙ per inferiores sit suscepta & approbata. dist. iiij. in istis. §. leges. vbi & virtualiter hæc ratio assignatur: quia si mores vtentiũ possunt legẽ confirmatã abrogare, possunt etiã facere ne firmetur & accipiat vim obligatiuam. Et si opponatur ꝙ hoc sit absurdũ, quia potestas cõdentis legẽ penderet à subditorũ arbitrio: dico primò hoc non esse inconueniens in principe seculari, id est, Imperatore: quia, vt recitat & sequi videtur Arch. dist. iij. lex. quidã, vt Landu. dicunt populũ posse auferre Imperatori authoritatem quam in eũ transtulerunt, iuxta §. sed quod principi. Insti. de iur. natu. sicut iudex qui delegauit. sed omnes ecclesiæ non possunt auferre authoritatẽ a papa: quia eam habet à domino. Vide si vis Arch. iij. parte, tit. xviij. c. vnico. col. iij. Esto tamen ꝙ illud sit inconueniens in Imperatore, sicut in papa: dico ꝙ hoc non sequitur: quia potest princeps deputare executorem compellentẽ ad obseruantiam legis: quo casu necessaria erit susceptio legis subditis compulsis. Et dato ꝙ compelli non possint: adhuc nõ sequitur illud inconueniens: quia eo casu, quo princeps vult cõpellere, sed nequit, non receptio non impedit vim legis: cùm eo modo eam impediat quo cõsuetudo tollit, scilicet quia princeps scit & tolerat. ¶ Circa hoc Card. in proœ. clem. duo dicit, primũ ꝙ non receptio tunc excusat, quãdo lex per consuetudinem contrariã est non recepta, quã princeps scit & tolerat. quod intelligo, quia alibi vel à maiori parte est recepta: & sic intelligitur dictũ c. in his. & c. seq. secundũ quod aliàs nõ receptio nihil operatur. Ego autẽ approbo primũ dictum & secundũ, quando maior pars recipit, vel princeps non receptionẽ non tolerat. secus si eam scit & tolerat: puta si condita lege antequã veniat tempus receptionis actualis seu vsus, propositum mutat, & tolerat non vsum. ¶ Pro maiori autem horum notitia sciendum est ꝙ glo. singula-

ris,in c.quia zelrea.de rõsang.& affin. dicit ꝙ tolerantia & dissimulatio principis in actu de iure prohibito inducit dispensationẽ.quod do. Ant.intelligit quãdo cõstitutio papæ à principio nõ recipitur,papa sciẽte & tolerãte:quo casu tolerãtia excusat à peccato.nõ autẽ si à principio recipitur ab aliquibus, & ab aliquibus nõ.hoc autẽ Pan. limitat, quãdo maior pars populi recipit rem:quia tũc minor peccat:secus econtra. Et ex hoc nota pulchrã theoricã,ꝙ vbicunq; lex generalis recipitur in vsu à certo genere personarum, ab alio verò nõ:nõ recipiẽtes nõ peccant, saltẽ per longa tẽpora:ad quod dis.iiij.leges.Secus si in eodẽ genere personarũ maior pars recipit:quia minor nõ excusatur: sed potest habere locũ illud de præbẽ. cũ iandudũ.scilicet, multa per patientiã tolerãtur,&c. Et ex his etiã colligi põt alia theorica,ſ.ꝙ etiam lex præceptiua tollitur,si moribus vtentiũ nõ recipitur:licet aliud cẽseat Host.cuius dictũ est verũ,quãdo lex est principis inducẽs ex naturã sua peccatũ ex cõtrauẽtione:vt quia cõcurrit cũ lege diuina.ſ. Cõsuetu
7 do.§.vij. ¶ †Septimò quæritur,quot, & quæ requirãtur ad hoc vt lex obliget,& liget istũ hominẽ vel illũ in particulari? Et dico ꝙ requiruntur quatuor,requisita ad hoc ꝙ in se habeat virtutẽ obligatiuã, de quibus in §.priore dictũ est: & vlterius requiritur ꝙ nõ ignoret legẽ sine culpa,sed eam sciat,aut ignoret sua culpa: iuxta ea quæ dicta sunt ſ. Ignorantia.§.viij. Et qui voluerit ignorãtiã probare, postquam sciẽtia præsumitur,i.post tẽpus quo lex cœpit atẽtare,indubitanter admittẽdus est,secũdũ Pan. in d.c.cognoscẽtes.& in c.fi.qui ma.accus.pos.& in l.fi.ff.de decre.ab ord.& in c. j.de post.præla. vbi dicitur ꝙ nõ facile admittitur: ex quo sequitur ꝙ admitti põt. Ex quo etiã patet ꝙ in cõsciẽtia nõ ligatur ignorãs sine culpa sua:alioquin frustratoriè admitteretur ad probãdũ suã ignorãtiã. Admittitur aũt secũdũ Dire.& Io.And.proptio iuramẽto de sent.execõ.si verò el ij.vel alio modo si probare potest:quia fuit in alio loco vel extra diœcesim,secũdũ Ber. Inn.& Host.in c.cũ in tua. qui ma.acc.pos. Si tamẽ præsumptio aliqua esset cõtra eũ, non crederetur iuramẽto:quia in dependẽtibus à cõsciẽtia alicuius nõ statur iuramẽto eius,vbi sunt cõiecturę aliquæ in contrariũ:vt dicit Pan.in c.vidua.de reg.quod intellige in foro cõtentioso.secus in foro animæ vbi cõsciẽtiæ suæ stat-
8 tur. ¶ †Octauò quæritur, vtrũ lex canonica vel ciuilis aut quæcũq; cõstitutio vel statutũ obliget ex sua trãsgressione ad mortale semper & in omni casu? Et dico ꝙ lex vel statutum quãdoq; præcipit,quãdoq; mandat,quãdoq; consulit. quod quãdo hat,vide j.Præceptũ.§.ij. Omnis igitur transgressio præcepti,mãdati,vel cõsilii,si fit ex cõtẽptu, est peccatum mortale eo modo,quo dictũ est ſ. Contemptus.§.ij. Trãsgressio verò mãdati cessante cõtẽptu est venialis tantum,secundũ doct.quod intelligo etiã in cõstitutionibus ciuilibus:quia secũdũ Arch.post Ang.leges Imperiales iustæ obseruationis necessitatẽ imponũt etiã in foro cõsciẽtiæ. Transgressio verò præcepti seu statuti præceptiui, humani,canonici,vel ciuilis,cessante cõtẽptu,de se & regulariter est peccatũ mortale,nisi fiat ex rationabili causa:secus si fiat ex causa rationabili verã, vel saltẽ probabiliter credita. Hoc enim sentit S. Tho. quo ad ius canonicum.ij.ij.q. clxvij.art.iij.ad secũdũ.vbi dicit ꝙ trãsgrediẽs præceptũ de ieiunio ex contẽptu,vel impediẽdo finẽ legislatoris,peccat mortaliter,nisi ex causa rationabili. Et similiter quantũ ad ius ciuile.ij.ij.q.xcvj.art.vj. vbi dicit ꝙ omnis lex ordinatur ad bonũ cõe: sed cõtingit ꝙ aliquid seruari cõi saluti sit vtile in pluribus:quod tamẽ in casu est nociuũ: & tũc lex nõ est seruãda: vt si lex mandet nõ aperiri portas dum ciuitas est obsessa: nihilo minus aperiẽtur cõtra verba,& secundũ mentẽ legis,eo casu quo hostes insequerentur aliquos,per quos ciuitas cõseruatur.Hoc tamẽ cõsiderandũ est ꝙ si obseruatio legis secundũ verba nõ habeat subitũ periculũ,cui oporteat statim occurri,nõ pertinet ad quemlibet interpretari quid sit vtile: sed est solius principis, qui propter huiusmodi casus habet authoritatẽ dispẽsandi in legibus. Si verò sit subitũ periculũ non patiens tantã moram vt ad superiorem possit recursus haberi,ipsa necessitas dispensationẽ habet annexã, quia necessitas nõ subditur legi. Hæc ex illo.& sic verũ est illud,Necessitas nõ habet legem: sed ipsa sibi facit legem.j.q.j.remissionẽ.§.sed notandũ. Idem etiã sentit Arch.in c.vtinam.dist.lxxvj.dicens ꝙ præcepta quæ per modũ statuti vel cõstitutionis proponuntur, non eodem modo obligãt omnes,sed secundũ quod requiritur ad finẽ, quem legislator intendit, cuius authoritatẽ si quis transgrediendo cõtemnat,vel alio modo transgrediatur ꝙ impediatur finis quẽ intẽdit,peccat mortaliter. Sed si ex rationabili causa nõ seruet, & præcipue si nõ deceneret esse seruandũ legislator si adesset,nõ est mortale. Et si obiiciatur ꝙ præcepta ecclesiæ obligãt sicut præcepta Dei,secundũ illud Lucæ x.Qui vos audit,me audit:dic ꝙ præcepta Dei sunt iuris naturalis,& secundũ se necessaria ad salutẽ: sed statuta ecclesiæ sunt de his,quæ nõ sunt per se de necessitate salutis,sed solum de institutione ecclesiæ:vnde possunt esse aliqua impedimẽta, propter quæ quis ad obseruanda ieiunia nõ tenetur, secundũ S.Tho.Hæc ex illo. Et cõsentit Pan. super rub.de ob.ieiu.dicens ꝙ in omni præcepto legis positiuæ admittitur exceptio causæ rationabilis: vt in c.ii quãdo.de rescrip.aliàs trãsgressio esset mortale,etiã sine cõtemptu. Nec est faciẽda diffinctio an trãsgressio fiat ex consuetudine vel ne:quia iteratio actũ de se ex veniali nõ facit mortale. Et si obiiciatur, quia ebrietas, si est alicuius, est mortalis.xxv.dist.§.alias ea demũ.dic vt ſ. Ebrietas.§.j. Opinio autem Sum. Ang. est ꝙ non sit mortale facere contra præceptũ legis humanæ, nisi ex contemptu vel cõsuetudine. De hoc etiam ſ. Ieiunium.§.viij.& ſ. Inobedientia.
9 ¶ †Nonò quæritur,vtrũ leges humanæ,canonicæ vel ciuiles obligent in foro cõsciẽtiæ,sic ꝙ semper sint seruandæ? Et dico ꝙ secundum S.Tho.j.ij.q.xcvj.& ij.ij.q.lx.leges humanæ,si sunt iustæ habẽt vim obligandi in foro cõsciẽtiæ à lege æterna, à qua deriuãtur:secundũ illud Prouerb. viij. Per me reges regnant, &c.non autem si sunt iniustæ, nisi ratione scandali vitandi in his,quæ sunt cõtra Deum. Sed hæc dicta sunt vera regulariter, in casu tamẽ aliter est. Vnde Pan. in c.quia plerique.de immu.eccl.ex mẽte doctorum ponit duas regulas ad cognoscendũ quando ligant in foro cõsciẽtiæ. ¶ Prima est, ꝙ vbicunq; ius positiuum habens cõcursum legis seu æquitatis naturalis, disponit super restitutione vel retentione, seruanda est talis lex, etiã in foro cõsciẽtiæ.& probatur regula:quia lex positiua peccati nõ nutritiua,est seruanda etiã in foro conscientiæ: ex quo nulla alia lex distinguit eo casu inter forũ iudiciale & pœnitẽtiale:nec subest causa distinguẽdi. ¶ Secunda, Vbicunq; inter legẽ positiuã & naturalem datur diserepantia, seruanda est lex seu æquitas naturalis in foro animæ, nisi lex positiua ex aliqua iusta & vera causa disponat cõtra illam.quod quomodo fieri possit, vide ſ. Consuetudo.§.ix.
¶ Adde tertiã, quando ius ciuile nõ cõtinet in se peccatũ, nec ab ecclesia reprobatur:quia seruari debet in foro cõsciẽtiæ:quia vbi Euangelicis & canonicis decretis nõ obuiauerint, omni reuerẽtia dignæ habeãtur, ſ.leges ciuiles. dis.x. §.ecce.nisi vt j.§.eodẽ.casu x.& §.xv.per totũ. Et quantum colligitur ex Innò.in c.quia plerique.de immun.eccle.& de homi.in c.sicut dignum.& ex cõsi.xxj.& Feder.& Io.Cal. & Pan.in ptolo.Decretalium.& Io.And.in c.quanquã.de vsur.& multis aliis in calib⁹ vndecim,lex canonica,ciuilis, aut etiam præceptiua,in foro conscientiæ non est seruanda.
¶ Primò quãdo lex positiua distinguit inter forũ cõscientiæ & cõtentionis:quia nõ seruabitur in foro cõsciẽtiæ authoritate ipsius legis.c.tua.& qđ ibi no.de spõs. ¶ Secũdò, quãdo ius se fundat super præsumptione,& non super veritate,quia in foro conscientiæ attendimus ad veritatẽ,vt credamus confitenti de omnibus:quia solũ agitur de præiudicio animæ eius.de homic.significasti.vnde si veritas sit contra præsumptionẽ,nõ seruabitur. Vnde licet hæres nõ fecerit inuentartũ:tamẽ in cõsciẽtia non tenebitur, nisi inquantũ veritas se extẽdit,quãuis ius aliter velit: qa præsumitur plus esse in hæreditate:vt in auth.de hæred.& fal.not.& ꝓbatur in d.c.tua.& in c.literis.in fi.de rest.spo.& in c.à nobis.el j.de sen.exc.ꝓ quo vide Bal.in l.j.C.de sacrosan.ec. Si autẽ ius hoc faceret in pœnã:vide j.Pœna. ¶ Tertio,qñ lex non est ad vtilitatẽ cõmunẽ,sed princeps propter vtilitatem propriam edidit.facit c.erit autem lex.dist.iiij.quo ca su dicitur lex iniusta ex fine,secundum Pan.in c.canonũ. de cõsti.& S.Tho.j.ij.q.xcvj.arti.iiij. Adde idem esse si semel instituta sit ad bonũ cõmune,sed iam ad illud nõ milita:puta cum institutum est pedagiũ ad securitatẽ & cõmoditatem viarũ: & non custodiuntur viæ,vel nõ reficiuntur pontes,& huiusmodi. ¶ Quartò, quãdo lex nõ distribuit æquè onera subditis:quia est iniusta ex forma,secundũ eos dẽ. ¶ Quintò,quãdo excedit authoritatẽ statuẽtis:vt patet in statuto episcopi,qđ nõ ligat delinquẽtes extra suã diœcesim etiã subditos suos:vt in c.vt animarũ.de cõsti.lib.vj.qa est iniusta ex authoritate siue causa efficiẽte. ¶ Sextò, quãdo inducit ad peccatũ contra legẽ Dei vel naturæ vel iuris canonici:quia est iniusta ex materia,cuius sunt multæ,de quibus j.§.seq.quod limita nisi in pœnã deneget aliqd propter æquũ bonũ publicũ:vt ꝙ nõ soluẽs gabellam nõ audiatur:vel instrumentũ non registratũ in libris cõis nõ reputẽtur authenticã,sed falsum: quia locũ habebit etiã in foro cõscientiæ,secũdũ Bal.in c.si quis triginta.si de feu.cõtro. fue.& idẽ exẽplificat Bar.in extraug.ad reprimendum.in verbo,denũtiationẽ in Macedoniano & Velleiano. ¶ Septimò,qñ est pœnalis:quia ante condemnationẽ non tenetur quis soluere pœnã in foro animæ,vt est gl.in c.fraternitas.xij.q.ij.de quo dic vt j.Pœna.§.xxvj. ¶ Octauò,quando rario legis cessat in foro animę:quia licet lex causam vel rationẽ nõ exprimat,eã tamẽ nõ debemus coniectari,& ad limites eius legẽ limitare vel ampliare,iuxta theoricã Doct. in l.nõ dubiũ. C. de legib.cuius exẽplũ vnũ est in clausione portarũ,de qua ſ.§.viij.prope mediũ. Aliud verò si statuto cauẽatur ꝙ vir lucretur dimidiã dotis vxore moriente,causa nõ expressa,cuius causam debemus coniectari expensas mariti in deducẽda vxore ad suã domũ.& cõsequẽter si eã nõ deduxit,non lucratur: secus si æquè lucraretur mulier vt vir:quia tũc causa æstimaretur affectꝰ maritalis:ideoq; etiã si nõ duxisset,lucraretur. Et hoc no.Pan.in c.ex publico.de cõuer.cõiu.& facit quod idẽ no.in c.quia in iudicio.de statua,de quo j.§.xvij. Nonò,quãdo verba legis nõ adaptãtur ad aliquẽ casum:quia nec eius dispositio adaptabitur, si de mente aliter nõ cõstiterit:vt est notabile dictũ Bar.in l.iiij §.tribus ff.de dã.infec.& in l.ita autẽ.ff.de admi.tut. vbi dicit ꝙ si statuto caueatur ꝙ soluantur pro gabella de quolibet cõtractu sex denarii pro libra:istud nõ habebit locum in re inæstimabili:quia cùm verba nõ adaptentur,nec dispositio.& facit c.indẽnitatibus.§.sed cũ eas.& ibi Gem. de elec.lib.vj.& Bar.in l.cõstitutũ.ff.de testa.mili. ¶ Decimò,quãdo lex ciuilis,licet nõ sit improbata iure canonico, tamẽ fouet lucrũ odiosum proximo,vel rigorẽ quendam: cuius exemplũ est in c.filius noster.de testa.vbi licet lex ciuilis disponat valere legatũ rei alienæ:nõ est tamẽ fouenda in foro animæ:quia fouet lucrum odiosum hæredi:nec est fundata super naturali æquitate apertè non cõstito de volũtate defuncti.& facit in simili c.ex parte.in fi.de cen.& c.dilecti.de iudi.& c.j.de dolo & contu.de quo dic vt ſ. Legatum.iij.§.ij. ¶ Vndecimò,quando lex ciuilis non fuit moribus vtentium recepta,& canon aliter nõ disponit expreſſe:quia nõ obligat de necessitate: vt not.Pan.in c.literas. de iura.cal. De lege autem canonica vel statuto,dic vt ſ.§. vj.ad fi. ¶ Decimo quæritur, †quæ sint leges imperiales iniustæ ex materia,vel secundum animam non ligantes,& nõ seruandæ? Et dico quòd sunt multæ. ¶ Primò, illæ,quæ cõcedunt filium germani vnius posse copulare matrimoniũ cum filia alterius germani:vt Insti.de rap.§.inter eas.& C. de nup.l.nemini.quia secundum Deum tales debent penitus separari.de consang.& affini.non debet.& xxxv.q.iij. progeniem. ¶ Secundò,illæ quæ dicunt puellam raptã non posse cõtrahere matrimonium cum suo raptore.C.de rap. virg.l.vnica.quia hodie secundum Canones potest.de rap. c.h licet secundũ antiquos Canones nõ posset. ¶ Tertiò, illæ quæ concedunt homini soluto tenere mulierẽ solutã in cõcubinã:vt in auth.quib.mo.nat.effi.sui.§.si quis.quia secundum Deum etiam simplex fornicatio est peccatũ:& excludit à regno Dei.j.Cor.vj. ¶ Quartò,illæ quæ cõcedũt viro occidere adulterũ vxoris depræhensum in adulterio, si est persona vilis,& cui nõ debeatur reuerẽtia.ff.de adul.l. marito.la j.& l.si adulteriũ.& C.de adul.l. Gracchus.hodie autẽ iure nouo non solum depræhensum in adulterio,sed etiam vbiq; post trinam denuntiationem potest occidere: vt in auth.vt liceat matri & auiæ.§.pen.& vlt.& quæ concedunt patri habẽti filiã in sua potestate occidere adulterum filiæ in domo sua vel generi fornicantem,& ipsam filiam. ff.de adul.l.pater.& l.nõ in ea.& etiam inuentũ in rebus venereis,per l.quod ait.ff.de adul.quę secundũ gl.sunt antecedentia scelus,scilicet apparatus,colloquia,locus constitutus,cõuiuia,basia,tactus.& idem Bar.& similiter de latrone & populatore agrorũ:quia secũdũ Deum nihil horũ licet, secundum illud Exod.xx.Non occides.de quo etiã vide ſ. Homicidium.j.§.ij.particu.v. ¶ Quinto,qui dãnant tenentem in vxorẽ depræhẽsam in adulterio.C.de adul.l.crimẽ. & l.castitati.quia secundũ Deũ & iura canonica potest illã tenere sine pœna,modò velit ab adulterio recedere.xxxj.q. j.§.obauditur. ¶ Sextò,quæ concedũt in multis casibus repudium vxoris,& dissolutionẽ matrimonii ritè cõtracti:& maximè in casu quo no.in c.lege.dist.x.& xxvij.q.ij. sunt q dicunt.quia hoc in eisdem c.prohibetur. ¶ Septimò,illæ quæ vxorẽ nubentẽ intra tempus luctus mariti,id est,vnius anni,damnant infamia,& multis pœnis.C.de secun.nup.l. j.& ij.quia dicit Apostolus,ꝙ nubat mulier cui vult.de secun.nup.c.j.in fi.vbi not.Inn.ꝙ ei remittũtur omnes pœnę quæ sunt tantum ad pœnã ipsius:secus si inde proueniat aliquid ad alios,quod dominus Anto.de Butr.magis ibidem declarat,dicens ꝙ pœnæ fundatæ super odio secundarũ nuptiarum,vel festinatione transitus,sint correctæ:vt in d.c.fi. quia contrahere matrimonium non est odiosum neq; prohibitum,sed ab Apostolo permissum:quæ verò fundantur super fauore primi matrimonii,adhuc durant:sicut si mater consequitur aliquid ab intestato vel ex testamẽto alicuius

Universidad de Salamanca
BibliotecaCentral

liorū prioris matrimonii: habet solùm super eo vsum fructum dum viuit, remanēte proprietate apud filios eiusdem matrimonii si extant: quibus nō extantibus cōsequitur plenum ius: vtl. fœminæ. §. fi. de secun. nup. Adde quòd restāt pœnæ positæ in fauorem filiorum, & propter culpā matris: sicut lex imponit pœnam matri, quæ agnouit tutelā filii, & trāsiuit ad secūda vota, nō petito tutore filio: vt in l. omnem matri. C. ad Tertul. ¶ Octauò, illæ quæ filium spurium dicūt non esse alendū, vt ſ. Filius. §. iiij. ¶ Nonò, illæ quæ dicunt hæredem, si nō fecerit inuentarium, teneri ad omnia debita defuncti: cuius contrarium dictum est suprà Hæreditas. iij. §. v. ¶ Decimò, illæ quæ in certis casibus dicūt hæredem non teneri de maleficio defuncti: quia, vt ibi ſ. patet, tenetur ad omnia eius debita etiā ex maleficio, inquantū hæreditas sufficit. ¶ Vndecimò, illæ quæ volūt relictum in vltima voluntate non valere, nisi habeat septem vel quinq; testes. C. de testa. l. si vnus. & l. fi. quia secundum Deum in relictis ad pias causas sufficiunt tres aut etiam duo testes. de testa. cū esſes. & c relatum. ¶ Duodecimo, illæ quæ dicūt homine non teneri ex promissione nudo pacto sine alia iuris solēnitate, cū non oriatur inde actio. ff. de pactis. l. iuris gentiū. quia secundū Deum & Canones mortaliter peccat recedens à pacto. extra de pact. c. j. xxij. q. v. iuramenti. cum his quæ ibi not. & idem si promitto vni recipiēti pro alio: quia secundum Deum teneor: non autem secundum leges, nisi promissio facta fuerit persōnæ existēti sub alterius potestate: vt seruo, seu filiofamilias, vel procuratori, seu negotiorū gestori: quia per hos bene acgritur patri & domino. Insti. per quas perſo. nob. acqui. oblig. per totum. & ff. & C. de ꝓcu. & de neg. gest. ¶ Decimotertiò, illæ quę inter emētes & vendētes cōcedūt vel permittunt deceptionē, iuxta dicta suprà Emptio. vij. ¶ Decimoquartò, illæ secundū quas non licet emere seu vendere iura & actiones, quæ quis habet cōtra aliū pro minori pretio quàm sit debitū principale: aliter nō valet emptio, nec peti potest, nisi vsq; ad id qđ solutū est, nec etiam possunt talia iura ꝓ parte vēdi, & pro parte donari. C. man. l. per diuersas. & l. ab Anastasio. sed secūdum Deum talis emptio licet, modò nō fiat in fraudē vsurarum: sed propter interesſe, aut laborē qui forsitan erit in rehabēdo: seu qa dubitatur ne debitor fugiat aut veniat ad paupertatē. Sed de hoc vide infrà Vsura. ij. §. j. ¶ Decimoquintò, illæ secundū quas possessor malæ fidei longissimo tempore, id est, xxx. vel xl. ann. præscribit: quia hoc est falsum secundū iura canonica. extra de reg. iu. c. possessor. lib. vj. vide infrà Præscriptio. ¶ Decimosextò, illæ quæ maleficia cogitationū regulariter non puniunt. ff. de pœn. l. cogitationis. quia omnis mala cogitatio vel à Deo vel per pœnitentiā puniēda est. xxxiij. q. ij. omnis. ¶ Decimoseptimò, illæ quæ licet puniāt magos & veneficos, tamen q hæc fecerint cōtra imbres, vētos, & grandines, secūdum eas præmian tur. C. de male. l. eorū. quia secundū Deum talia etiā sic facere est grauissimū peccatum, vt probat S. Tho. ij. ij. q. xcvj. ¶ Decimooctauò, illæ secūdum quas licitū est in causa sanguinis corrūpere accusatorē. ff. de præuari. l. fin. quia hoc secundū Deū nō licet. ij. ij. q. lxix. ¶ Decimononò, illæ q̄ vsuras permittūt, sed hodie etiā per leges oēs abrogatæ sunt: vt ſ. Vsura. §. j. q. j. sicut q̄ puniebāt mulierē in lupanari: vt dicit S. Tho. ¶ Vndecimò quæritur, † quæ sint leges iniustæ nō ligantes etiā laicos, nec seruandæ in foro cōtentioso, ecclesiastico, vel ciuili? Et dicit Inno. in c. fi. de reb ecc. nō alie. & sequitur Pan. in c. j. de resti. in integ. ꝙ vbi ius canonicū in aliqua materia dāt regulam specialem, nō debemus illam distinguere per ius ciuile: verbi gratia, canon inducit suam solēnitatem in alienatione rei ecclesiasticæ: ideo seruare nō debemus illam iuris ciuilis positā in auth. hoc ius. C. de sacrosan. eccle. Ex hoc elicio ꝙ in foro ecclesiastico nulla lex valet, cui aliquis canon specialiter cōtrariatur. qđ etiā patet: quia dist. x. per totū, patet ꝙ leges seculares legibus canonicis cōtrariæ nullius sunt momēti: & leges sacros canones seq nō dedignātur, præcipuè in matrimoniis, vsuris, & huiusmodi, in auth. vt nō lux. cō. na. colla. vj. in auth. vt cleri. apud propri. epis. col. vj. si verò ecclesiasticū, qđ saltē i foro ecclesiastico est indubitatū: vt etiā sentit Io. And. in regula, possessor. lib. vj. relinquēs sub dubio de foro ciuili vtrū i eo possit papa leges corrigere vel auferre: & expresſe Pan. in c. clerici. de iudi. dicit ꝙ in materia ecclesiastica nō datur contrarietas inter Canones & Leges: qa supplet leges succūbūt: in materia verò indifferēti seruatur canon in foro suo & leges in suo: in foro autē ciuili an sint seruādæ leges, quibus contrariātur aliqui canones, sunt opiniones. Quidā enim dicūt indistinctē ꝙ papa potest leges quo ad vtrūq; forū tollere, & cōsequēter edēdo Canones cōtrarios eas corrigit, id est, deponit: ad qđ dist. x. cōstitutiones. & de test. cū esſes. qdā verò indistinctē dicūt illū non posſe leges tollere, nisi quo ad suū forū: inter hos verò Io. And. in glo. super regula, possessor. dicit se mediū incedere, dicendo ꝙ eas tollere potest quo ad forū ciuile solū in terris, in qbus habet tēporalē iurisdictionē: quia potestates distinctæ sunt xvj. dist. cùm ad verū. x. dist. quoniā. in his tantū, in quibus periculū animæ vertitur, eas tollere pōt quātū ad vtrūq; forum vbiq;, vt ,pbatur de iudi. nouit. de præscri. c. fi. & de secun. nup. c. pe. quia in his leges sacros Canones imitari nō dedignātur. auth. vbi ſ. hęc ex illo. Et verū dicit de facto: & fortę quo ad posſe iuridicum cessante cā rōnabili. & ita præticatur, vt scilicet solū in causis ecclesiasticis Canones corrigāt leges in foro ciuili: quantū ad posſe autē absolutæ potestatis, vbiq; eas pōt corrigere quantū ad vtrūq; forū: quia omnia iura positiua subsunt eius volūtati, secundū S. Th. & alios Theologos: nō obstante ꝙ potestates illæ, scilicet papæ & Imperatoris sint distinctæ: qa hoc non dicitur qua si sint disparatæ: vt vna nō posſit contra aliā: sed quia sunt subordinatæ: & vna depēdet ab alia simpliciter vel secundū quid. Vide tamē de his etiā hic. §. xv. post mediū: & ſ. Obedientiam. §. x. ¶ Duodecimò quæritur, † quæ pœna statuenda leges iniustas? Et dico ꝙ si tales leges sint simpliciter contra Dei vel ecclesiæ mandata, puta ꝙ liceat sic & sic facere simoniam, vel alienare feudum ecclesiasticum, vel huiusmodi, ipso iure non valet, dist. viij. quæ contra. xxxij. q. vij. flagitia. extra de simo. c. cum in ecclesiæ. & c. nō satis. extra de consti. quæ in ecclesiarū. & facientes, inducentes, cōsentientes, & seruantes peccāt mortaliter. d. c. cū in ecclesiæ. & d. c. non satis. quod intelligi sic sint cōtra mādata Dei, vt patet, vel naturæ, vel etiā si sint contra ius positiuū, secundum Host. ad pauperes opprimendum & impediendum iustitiā. quod intellige etiam de iure ciuili: vt cum imponūtur indebita grauamina: & similiter si cōtra mandata ecclesiæ primus edita: quia est superbia & inobedientia disponere cōtra dispositionē superioris. Secus si essent contra eadē mandata posterius edita: quia dictū est ꝙ per superuenientes Canones non tolluntur in foro ciuili: nisi forte in his, in quibus legum conditor non habebat potestatē: puta disponendo de causis ecclesiasticis: quia tūc videtur mortale si contra voluntatē ecclesiæ fecit: quia cōtra iustitiā vsurpatiue egit. quod est mortale in re notabili secundū S. Tho. Si verò essent cōtra libertatē ecclesiasticā: tūc condentes & seruantes sunt excōmunicati ipso facto: vt ſ. Excōicatio. ix. §. x. Et si quod

quod lucrum eis vel aliis damnū ex talibus legibus iniustis ieqnutū est, conditores & hæredes eorū, & qui eos ad condendū induxerūt, tenentur in solidū: & similiter seruantes tenētur de omni lucro quod eis earū occasione peruenit, & de omni damno quod intulerūt: sicut in simili dicā de participantibus cum raptoribus. Et vltra prædictū casum etiā aliis irrogatur excōicatio: vt patet si cōderent super vsuris faciendis, vel nō restituendis: vt in cle. ex graui. de vsur. & idem videtur Supplemento, si super simonia faciēda: cum hodie simonia cadat sub excōicatione papali per extrauagantē Eugenii quarti, cum detestabile. Sed quia excōicantur simoniaci, & nō statuentes aut deliberantes de simonia: & pœnæ sunt restringendæ: hoc non credo verū. ¶ Decimotertiò quęritur, † vtrum in iure canonico sint aliqua nō ligantia, & non tenēda, quantū ad text. aut gl. aut doctores ecclesiasticos in genere, licet ecclesia nō possit errare determinando de fide & moribus: vt dictū est ſ. Ecclesia. j. §. ij. similiter nec papa vt papa: vt j. Papa. §. vi. & dico tria, iuxta tria quæsita. ¶ Primū, quantū ad textū iuris canonici attinet, in decretis sunt multa per contrariā consuetudinem abrogata seu reuocata: sicut ꝙ clerici inchoent ieiunium quadragesimale immediatè post sexagesimā dist. iiij. statuimus. cum duobus c. seq. & tamen contrarium facere non est peccatū: vt di. ea. §. vlt. Et ꝙ dies rogationū ante Ascēsionē feriētur. de cōs. dist. iij. pronuntiandū. & ieiunētur. ea. dist. rogationes. Et ꝙ hebdomada sancta ac paschę ferietur. d. c. pronuntiandū. Et ꝙ certa forma seruetur in literis dimissoriis clericorū transeuntiū ad officiandū in alia diœcesi. dist. lxiij. quod secundū gl. abiit in dissuetudinē: sed licet illa forma non seruetur, seruandū tamē est, secundū Archi. quod traditur dist. lxxij. f. ꝙ clericus alienæ diœcesis non recipiatur ad officiandū sine literis dimissoriis, id est, testimonialibus sui episcopi: quod qa nō obseruatur, & nō sine peccato: sequitur ꝙ scelerati suū iudicē fugiētes nō cogniti admittuntur: imò aliqñ nullū ordinē penitus habētes. Et ꝙ iuramentū fiat à ieiuno. xxij. q. v. honestū. & ꝙ non exigatur solēne, id est, in iudicio, & huiusmodi, in quadragesima, aut aduētu, vel diebus dominicis: vt ibi in c. decreuit. quorū vtrūq; per consuetudinē abrogatū est, secūdum gl. ibi. Et ꝙ reperto furto in monasterio ignorato authore, sic fiat purgatio vt abbas vel alius ex monachis celebrata missā omnib⁹ Dei cōmunionē sub hac obtestatione, corpus domini sit tibi ad probationē. quod secundū gl. ibi, hodie est abrogatū: qa indebitè fieret. cū qua cōcord. S. Tho. in iiij. Et ꝙ sacramēta, ſ. altaris, nō debēt nisi à ieiunis celebrari, id est, cōfici: excepto die cœnæ domini: de cōsecra. dist. j. quod secundū gl. est abrogatū quātū ad illā exceptionem. Et qđ dicitur de cōse. dist. ij. in c. triforme. de vna ex tribus partib⁹ hostiæ reseruāda in fine missæ: qđ hodie nō seruatur, sed simul duę siccæ sumūtur. & qđ dicitur in c. tribus gradibus. de ieiunio seruādo per aliquas horas, ſ. post sumptū sacramētū, quod hodie nō seruatur, sed paulo post comedi potest, secūdū S. Th. Et quod dicitur in c. omnis. de cōtinendo ab actu cōiugali per tres, quatuor, vel quinq; dies ante cōmunionē. quod gl. dicit esse de cōsilio: & cōsequēter est debitū honestatis, nō necessitatis. ¶ Multa etiā edita antiquo iure in eisdem decretis sunt immutata: vt ꝙ electio papæ fieret nō solū à Cardinalibus, sed etiā ab aliis religiosis & clericis. di. xxiij. in nomine. quæ hodie fit per cardinales: extrà de elec. per totū. & c. vbi periculū. eo. tit. lib. vj. & ꝙ electio episcoporū fieret nō à canonicis tantū, ſ. maioris ecclesiæ: sed etiā ab aliis religiosis clericis. dist. lxiij. obeuntibus. quę dudū secundū iura cōia fiebat à canonicis cathedraliū ecclesiarum, & cōfirmabatur à metropolitanis: hodie verò qñ ambitio & lasciuia totā ecclesiam deturpauit, papa reseruat sibi collationē omniū dignitatū, secundū Archi. id est, patriarcharum, metropolitanorū, episcoporum, abbatū, præpositurarū, & plebanatuum seu prioratuum ecclesiarū collegiatarum: & capitula in his se non habent intromittere. ¶ O quis der illa tēpora redire, quibus populi sibi eligant & acclamient antistites: qui ideo nūc rarò sunt sancti: quia crebro instituuntur iniqui, & omniū clericorum peiores. Et ꝙ certa tempora circa ætates ordinādorū, puta anni xx. ad subdiaconatū, ad diaconatū xxv. xxx. verò ad sacerdotium: & certa interstitia seu interualla seruentur. dist. lxxvij. & lxxviij. per totū. quæ hodie per cle. de æta. & qualita. ordi. sunt immutata, iuxta dicenda j. Ordo. iiij. §. ij. Et ꝙ certi gradus, id est, sex cōsanguinitatis & affinitatis ad contrahendū obseruarentur. xxxv. q. ij. iij. & iiij. quæ hodie immutata sunt per decretalē, non debet. de cōsangui. & affinit. & reducta ad quartū consang. & affinit. inclusiuè. Et ꝙ omnes in cœna domini, & ter in anno cōmunicent, ſ. Natiuitate, Resurrectione, & Pentecoste. de cons. dist. ij. in cœna. & in c. seculares. & in aliis tribus capitulis. quod ex modo loquēdi videtur esse sub præcepto, quod hodie est sub cōsilio, excepto die Resurrectionis, qui solus est de præcepto, per cap. omnis. de pœn. & re. ¶ Multa etiā Gratianus monachus author illius libri ex suo sensu in illo loquitur, quę nō tenētur. ¶ Primò. Nam in dist. xiij. §. j. dicit ꝙ ei, qui vrgetur inter duo mala, licitū est minus eligere: vnde videtur ꝙ quis posſit esse pplexus inter duo peccata, ita ꝙ necesse sit alterū cōmittere. qđ ibi gl. sum. reprobat. cui cōcor. S. Th. ¶ Secūdo. Nam di. xcv. §. sed illud. post c. presbyteros. dicit ꝙ fortè necessitate vrgēte in absentia episcoporū, vbi esſi cōsuetudo, presbyteri possunt in fronte chrismate: quod est falsum, in quacunq; necessitate. & consuetudo in hoc est corruptela, nihil faciens. de cōsue. quāto. & sic tenet S. Th. & alii Theologi: & videtur glo. firmare: nec episcopus in hoc pōt dispēsare: sed papa hoc pōt, secundū S. Th. & alios Theologos: licet aliqui hoc negēt. qđ patet: quia Grego. aliquādo in hoc dispēsauit: vt patet dist. ea. puenit. ¶ Tertiò. Nam ij. q. j. c. de manifesta. sentit ꝙ in notoriis, quę ibi vocat manifesta, nō requiritur iudiciarius ordo. quod simpliciter nō est verū: sed loquitur diminute. vnde & gl. super c. de manifesta. notanter ponit triplex notorium, ſ. facti, iuris & præsumptionis: & quæ & qualis in eis requiratur probatio, vide ibi: & j. Notorium. §. v. ¶ Quartò. Nam q. ea. in c. Deus omnipotens. in §. quando. dicit quod qui probatus est notorius pector, post secundā & tertiā correctionē, id est, monitionē, si incorrigibilis inueniatur, est damnatus per sententiā nō tenetur: quia in huiusmodi notoriis nō requiritur monitio præcedēs. ¶ Quintò. Nā xj. q. iij. §. euidēter itaq;. post c. ad mēsam. dicit ꝙ imponēs manus violētas in personam ecclesiasticā, incurrit anathema, secundū illud xvij. q. iiij. si quis suadēte. & exponit anathema, id est separationē à sacramētis, & ingressu ecclesię: non autē cōmunione fideliū. quod ecclesia nō tenet, secundū gl. ibi: quia in cōtrariū est c. peruenit. de app. Nec valet correctio Io. vt dicatur ꝙ talis nō est vitandus antequā denuntietur, qa est expresse cōtra c. cū nō ab homine. de sen. exc. ¶ Sextò. Nā ea. q. §. cū ergo sententia. post c. nō solū reus. illud Greg. sententia pastoris siue iusta siue iniusta timēda est, i. seruanda, exponit iusta, i. lata ꝓ crimine, quod vere est in illo homine. iniusta verò cū nō est in eo illud crimen pro quo fertur: puta furtū, sed aliud, puta adulterium: & male, deceptus secundū glos. ex eo quòd

eo q̃ Grego. subintulit, ne ipsam sententiam ex alia culpa mereatur, qui Grego. aliam culpā vocat ipsum contemptū sententiæ. De hoc s. Excōmunicatio. iij. §. iiij. ¶ Septimò. Nam xij. q. j. quærit vtrū liceat clericis habere propria bona arguens pro & cōtra. & demum in c. præcepimus. §. cum ergo. soluit q̃ hoc licet clericis orientalibus, quibus licet vti matrimonio, & occidentalibus, qui ante suā ordinationē legitimē habuerūt vxores & filios: aliis autē non. quod est falsum secundum glo. summariā: quia omnibus clericis licēt, nisi renuntiauerint propriis, vt religioli, vel se voto ad hoc adstrinxerint, vel tepore ecclesiæ primitiuæ. & cōcor. S. Tho. ¶ Octauò. Nam xiiij. q. j. quærens vtrū clericis in iudicio liceat sua repetere. Respōdet dupliciter. primò licere clericis etiā perfectis, in iudicio cōtendere, nō pro captando lucro, sed pro damno vitando. secundò, q̃ & si non pro suis rebus, tamen pro cōmunibus ecclesiarū suarū defendendis licet stare in iudicio. Sed imperfecta est ista solutio: & glo. sum. perfectius soluit, dicēs hoc posse omnes clericos, qui possunt habere propriū: & si non habēt, vt religiosi, possunt repetere bona ecclesiarū vel monasteriorum suorū, si sunt prælati, vel de mandato prælatorum. si prælati non sunt: omnes etiā clerici possunt agere in iudicio pro miserabilibus personis de mandato superioris. xvj. q. j. peruenit. quāuis magis deceat per alios, id est, laicos litigare. ¶ Nonò. Nam xv. q. j. dilectio. §. potest etiā aliter dici q̃ ad præscribendū, sufficit habuisse bonā fidē cū quis cœpit possidere, licet medio tempore habuerit conscientiā rei alienæ: sed licet hoc sit contra iura ciuilia, tamen glo. dicit hoc nō tenere secundū ius canonicū cui in hoc standū est: sed oportet habere bonā fidem, id est, credere se iustè possidere omni tempore quo præscriptio currit. de re. iur. possessor. lib. vj. Decimò. Nam xxij. q. iiij. §. vlti. dicit q̃ iurās aliquam ducere in vxorē post votum castitatis non prohibetur seruare hoc iuramentū: sed iniungenda est ei pœnitentia de violatione voti. quod quidem licet sit verum consummato matrimonio: quia eam dimittere nō potest, non obligatione iuramēti, sed maiori vinculo sacramēti: tamē si non cōsummauit, prohibetur sub mortali nō seruare iuramentum: quia maius & prius, & cōsequenter obligatius est vinculum voti quàm illius iuramenti. ibi etiā subdit q̃ iurans se nō fieri clericū vel religiosum, iurat illicitè, non secundū se, sed solū ex modo: puta quia incōsideratè: quia non adimitur per hoc salus animæ vel corporis: sed secundum S. Tho. hoc iuramentū est illicitū secundū se, quod est non solum quādo adimitur salus animæ vel corporis: sed etiā quādo minuitur, vel impeditur profectus animæ per obseruantiā iuramenti. ¶ Vndecimò. Nam xxiiij. q. v. §. j. dicit q̃ cogens aliquem ad iurandū, peccat mortaliter, si periurat. quod & glos. affirmat: sed intelligitur si scit, aut verisimiliter credit q̃ iurabit falsum: vt declarat Aug. in c. ille qui. ea. quæst. de hoc tamen supra Iuramentū. ij. §. viij. ¶ Duodecimò. Nam xiiij. q. j. audiuimus. §. si autem post. dicit q̃ lapsus in veterē hæresim, est excōmunicatus, & consequenter suspensus ab executione ordinis & iurisdictionis, & cōsequenter excōmunicare non potest: sed si nouā confingat, non est excōmunicatus: & cum toleretur ab ecclesia, scilicet cū est occultus, potest excōmunicare, & alia agere. sed glos. dicit indistincte q̃ est excōmunicatus: nec potest excōmunicare, siue sequatur veterem, siue nouā confingat, scilicet nisi sit omnino occultus, iuxta illud quod dictum est s. Excōmunicatio. iij. §. xj. Valēt tamen alia quæ facit dum toleratur. Et idē dicit de schismaticis: nisi forte in summo pōtifice cū duo creātur, & quilibet credit se esse papam. quod intellige quando haberent causam credendi, & pro vtraq; parte essent rationes vehementes, secundum Archid. vt accidit inter Vrbanū & Clemētē. ¶ Decimoterciò. Nam etiam dist. 50. quærens vtrū lapsi post baptismū, sed pœnitentes possint promoueri ad ordines. dignitates, vel curas, vel iam promoti in eis permanere: soluit dupliciter. Primò in c. sacerdotes. §. quo modo. q̃ sic si vere pœnitent: non si ficte, id est, non in odiū criminis, sed alio respectu. secundò in c. presbyteros. §. possunt & aliter. q̃ si peccata sunt occulta: sed si sunt manifesta, quia scandalizāt: sic nec promoueri possunt, nec exequi in susceptis. Sed vtraq; solutio est imperfecta & confusa: nec vera simpliciter, licet saluabilis cum additione, secundū Archid. iiij. parte, tit. xj. c. viij. §. ij. Quantū enim ad primā dicendū est q̃ si crimina inducūt irregularitatē, non possunt his irretiri, quantuncunq; pœniteant, sine dispēsatione ordinarii vel beneficiarii, vel vti susceptis. Exemplū in enormibus, vt in homicidio, mutilatione, hæresi, schismate, simonia in ordine suscepto, dignitate, & beneficio curato, etiā occultis in quibus solus papa dispēsat: & in mediocribus cū sunt notoria: vt in adulterio, sacrilegio, incestu, & huiusmodi, in quibus etiā episcopi aliquādo dispensant. Si verò nō inducunt irregularitatē, possunt peracta interiori pœnitētia, & promoueri, & exequi in prædictis. Quantū tamen ad debere vel non debere dispēsare cum prædictis, procedit prima solutio vt fiat, si verè pœnitēt, nō autē si ficte. Quantū verò ad solutionem secundā. supplendū est: quia si talia occulta sint enormia, necessaria est dispensatio. Si verò nō sunt enormia, per secretā pœnitentiā purgata non impediunt. Manifesta verò seu notoria per confessionē in iudicio vel conuictionē vel euidentiā facti, quæ nulla possit tergiuersatione celari, siue sint enormia, siue mediocria, indigēt dispensatione: si tamen sint mediocria & nō notoria, sed tamen à multis scita, nō indigēt dispensatione, sed priuata pœnitētia purgātur. Et hęc satis possunt elici ibi ex gloss. sum. ¶ Decimoquarto. Nam de pœ. dist. j. quærens vtrum sola cōtritione & secreta satisfactione absq; cōfessione sacramentali, cum tamē adsit facultas, possint peccata deleri, arguit pro & cōtra, & demū in §. vlt. nō determinat, sed relinquit iudicio lectoris quā sequatur opinionē. licet secūdum gloss. sum. videatur ad hoc declinare q̃ sit necessāria confessio. ad quod facit c. fin. Et eodē modo magister Sent. tent. hanc quæstionē motam in quarto indeterminatā relinquit. Sed beatus Tho. ibi in expositione literæ dicit q̃ tunc sine præiudicio salutis potuit vtraq; opinio teneri: sed postquā ecclesia per Innocentiū tertiū hoc determinauit, secus est: & cōcor. glos. sum. in si. post multas falsas opiniones recitatas. ¶ Secūdū dictū principale hoc est. Quantum ad glossas Decretorū dico q̃ sunt satis bonę & necessariæ. & similiter gloss. summariæ quæ ponūtur in principio distinctionū vel quæstionū, in quibus cùm multę recitentur opiniones, vltima est melior. Sunt tamē in diuersis capitulis aliquæ glos. nō veræ aliquādo. ¶ Primò. Nā xiij. q. ij. in c. tēpus. gloss. videtur tenere q̃ his, qui sunt in inferno mediocriter mali, valēt suffragia facta p̃ eis ad diminutionē pœnæ, licet nunquā liberētur. quod S. Th. in quarto, improbat. Decepta est autēmale intelligēs ibi Aug. qui dicit mediocriter malos eos, qui descendūt ad purgatorium, quibus dicit valere suffragia, vt tolerabilior sit ipsa damnatio, id est, cōdemnatio ad pœnam purgatoriā, vt scilicet aleuietur. ¶ Secundò. Nam de cons. dist. ij. super c. tribus, ponit multas opiniones de speciebus eucharistię cum summuntur, s. quòd non descendunt in stomachū missæ aliis cibis, vel descendunt quidem, sed per sudores aut occultos meatus exeunt seu resoluuntur: vel q̃ quàm citò atterūtur dentibus, desinit ibi esse corpus Christi. quæ omnes sunt falsæ per San. Th. & alios Theologos, secundum quos est idem iudiciū de eis vt de aliis cibis quantū ad digestionē & nutrimentū: & tandiu sub eis est corpus Christi, quādiu durāt in stomacho, etiā si sumātur à mure: cōtra aliā gl. ea. dist. in c. qui bene. dicentē q̃ statim ibi desinit esse, cum à mure species sumūtur. de quo vide s. Eucharistia. iij. §. iij. & Eucharistia iiij. §. j. in fi. ¶ Tertiò. Nam ead. dist. super c. timotē. videtur dicere q̃ post institutionē eucharistię, & antē resurrectionē Christi, solus Christus poterat cōficere, & q̃ si in triduo mortis aliquis apostolorū cōsecrasset, nō fuisset ibi corpus Christi sine anima: & quædā alia quæ cōmuniter nō tenentur: licet secundū Capreo. dici possit hoc sacramentū sic institutū fuisse, vt solùm Christo viuēte cōficeretur. ¶ Quartò. Nam dist. xl. super c. si papa. tenet q̃ non solū pro hæresi, sed pro quolibet notorio crimine, ex quo scādalizatur ecclesia, posset deponi papa, si post monitionem esset incorrigibilis. quod est falsum: vt s. Cōciliū. §. iij. ¶ Quintò. Nam xxij. q. ij. super c. nè quis arbitretur. tenet mendacium officiosum, quod alicui prodest, & nulli nocet, esse peccatū mortale in viris perfectis, id est perfectè abrenuntiātibus omnibus temporalibus. quod secundum San. Th. ij. ij. q. cx. est falsum: quia perfectio personalis aut status pefectionis nō facit veniale de se esse mortale, niti ratione scandali: quod tamē in huiusmodi nō semper esset mortale, sed rarò. quod determinare difficile est: ¶ Sextò. Nam ij. q. j. super c. si peccauerit. qnærit primò, vtrū fraterna correctio intelligatur de occultis vel manifestis. Et videtur tenere secundū Io. q̃ de occultis, quæ tamē sciuntur à paucis, & probari possunt. sed San. Tho. dicit simpliciter de occultis mortalibus. ¶ Secundò quæritur, vtrū ad eam teneantur omnes ex præcepto? Et dicit q̃ quantū ad peccatum perpetrandū tenentur omnes: quantū ad perpetratum prælati tolū ex præcepto: subditi verò ex consilio. sed beat. Thom. probat simpliciter ad hoc omnes teneri. ¶ Tertiò quæritur vtrū ad denuntiationē admittantur omnes, vt criminosi & infames? Et dicit q̃ admittūtur omnes, modò bono zelo denuntient: quod de criminosis non præsumitur: quia sua vitia nō correxerūt. Sed veritas est secūdū Arch. q̃ ad denuntiationē euangelicā, id est, charitatiuam, vbi intēditur solùm emendatio, omnes admittūtur, nisi præsumatur q̃ hoc nō intendant: sed ad iudicialē, vbi etiā intenditur punitio, seruādū est quod dicitur extra de accu. qualiter & quando. & c. inquisitionis. vide s. Denūtiatio. ¶ Tertium dictū principale est hoc. Quantū ad doctrinas ecclesiasticas triplex est genus. Quæda enim sunt reprobatæ tāquam falsæ & hæreticæ. xxiiij. q. iij. c. pen. & dist. xv. sancta Romana. in palea, extra de sum. trī. & fi. cath. damnamus. Quædā verò in d. c. sancta Romana. declarātur apocryphę, id est, quasi occultæ seu secretæ secundū Archi. dist. xvj. in prin. quia scilicet nō in ecclesia, sed remotè & secretè sunt legēdę. quod intellige de apocryphis ex dubietate veritatis, de quibus loquitur d. c. sancta Romana. de quibus quisque liber est ad credendū quod vult, vel nō credendū. nō autem intelligitur de apocryphis solùm ex dubietate authoris, cuiusmodi sunt aliqui libri in Biblia, qui tamē publicè legūtur. Quædā verò sunt approbatæ, de quibus vide in d. c. sancta Romana. & adde q̃ inter doctrinas Doctorū solēniter approbatas, est etiā hodie doctrina Sancti Doctoris: vt patet per extrauagantē Io. xxij. & per bullā Vrbani v. directā archiepiscopo & cancellario & magistris & vniuersis in ci-

uitate Tholosanā, cuius vltima verba sunt hæc: Volumus insuper & tenore præsentiū vobis iniūgimus, vt dicti beati Th. doctrinā tāquā veridicā & catholicā sectemini, eāmq; studeatis totis viribꝰ ampliare. Adde etiā q̃ secūdū Ang. & Arch. in c. noli. dist. ix. in doctrinis Doctorū approbatis aliquid pōt repræhēdi. quod hinc patet q̃ inuicē aliquando cōtraria scripserūt, sicut Hier. tenuit nō esse bigamū eū, qui vnā vxore habuit antē baptismū, & aliā post: & Aug. tenuit cōtrariū, cuius etiā sententia præfertur. dist. xxvj. acutius. in spectātibus tamē ad fidē & mores necessarios ad salutē nullo modo discordāt Sancti Doct. tealiter secundū Archid. Adde etiā secūdū Archi. super c. quis neſciat. dist. ix. q̃ rubricæ Decretaliū authenticātur in procemio Decretaliū, vbi dicitur, vtātur. & extra vt lit. pēd. nihil inno. in glo. rubricę: & similiter rubricæ vel tituli legales sunt authētici. ff. de in integ. rest. l. j. nō autē rubricæ Decretorū, vnde aliquādo inueniūtur falsæ. xvj. q. ij. placuit. secūdū Inn. qui ita no. in procem. Decre. quæ tamē ponūtur ibi dicta cōciliorū vel summorū pontificū vel Doctorū approbata sunt: sed nō dicta Gratiani, secūdū Io. And. ¶ Decimoquartò quæritur, †vtrū oēs ligētur lege, quasi legi subiecti? Et dico ex Archid. & S. Th. j. ij. q. xcvj. art. v. q̃ cū lex habeat duo, s. q̃ sit regula, & habeat vim coactiuā: dupliciter aliquis subditur humanæ legi. primò scilicet vt regulatus regulæ: & secūdò sicut coactus cogēti. Primo modo humanę legi oēs subiiciūtur, qui subdūtur potestati eius qui fecit legē: nō autem alii, siue simpliciter sint absoluti à subiectione potestatis; vnde q̃ sunt de vna ciuitate vel regno, nō subdūtur legibus principis alterius ciuitatis aut regni, siue sint absoluti quātum ad aliqua solùm: sicut subiectus proconsuli regulatur eius mādatis: sed nō in his quæ dispēsantur ab Imperatore. Secūdo autē modo subdūtur mali, quorū volūtas à lege discordat: nō boni, quorū volūtas legi cōsonat: quia quod est coactū, est violentū & cōtrariū volūtati: vnde isto modo lex iusto posita nō est. j. ad Tim. j. sed impiis. Igitur vt dicitur xxx. q. ij. in c. duæ. q lege priuata, i. Spiritus sancti ducitur, nō adstringitur lege publica: quia scilicet illa lex est super omnē legē humana. vnde secūdū quod ea ducūtur viri spirituales, nō subdūtur humanæ legi, quātum ad ea quæ sunt cōtraria ductioni Spiritus sancti: ad quā tamē ductionem pertinet vt viri spirituales subdātur humanæ legi, secundū illud j. Petri ij. Subiecti, &c. &, Omnis anima potestatibus sublimioribꝰ subdita sit. xj. q. j. magnū. Princeps etiā, vt dicit Iuri cōsultus, solutꝰ est legibꝰ suis, s. quantū ad vim coactiuā: qa nullus seipsum cogit: nec aliꝰ in eū pōt ferre sententiam. & sic dixit Dauid, Tibi soli peccaui. i. à te solo sum puniēdus: vt patet de pœn. dist. iij. totā. nō autē quantum ad directiuā: sed est subiectus secundū iudiciū Dei: vnde debet eā seruare p̃pria volūtate: vt de cōsti. cùm oēs. Est etiā supra legē, inquātū pōt eā mutare, & in ea p̃loco & tēpore dispēsare. hæc ex illis. Igitur pōt dispēsare tecū ex causa, sicut cū aliis: sine causa verò nō seruādo peccaret. ¶ Decimoquintò quæritur, †vtrū leges aut statuta laicorū ligent clericos, & alias ecclesiasticas personas, vt teneātur hæc obseruare? Et dicit Pan. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de cōstit. q̃ aut lex disponit specifice super rebꝰ ecclesiasticis & bonis earū: & sic est nulla, & nō seruāda, tāquā cōdita ab eo q̃ nō habet potestatē. qa nec Imperator nec aliꝰ secularis habet potestatē sup ecclesias aut ecclesiasticas psonas: vt in d. c. ecclesia. Et hoc verū est, nisi in duobꝰ casibꝰ. primo qñ est priuilegiatiua: qa pōt quis priuilegiare etiā nō suū subditū. & sic intelligitur c. nouit. de iud. vbi allegatur lex Theodosii. Secūdò quādo est fundata sup naturali ratione: quia

tunc

tunẽ ſeruari debet non ratione legis, ſed ratione iuſtitiæ naturalis.l.ſcire oportet.ff.de excu.tut.§.qui nõ iuſtè. Aut lex diſponit generaliter nõ faciendo mentionẽ de clericis & eccleſiaſticis: & tunc ſi non poteſt ſeruari ſine peccato, vt in præſcriptione malæ fidei, non eſt ſeruanda à quocunque. de præſcri.c.fi.& c.licet mulieres.de iureiur.lib.vj. Si verò eſt rationabilis,& nõ cõtradicens Canonibus, ſeruanda eſt, etiã quo ad clericos & eccleſiaſticas perſonas, ſi eſt ſatis rationabilis: vt in c.ſequirus.el ij.de app. Vnde ſtatutũ diſponẽs vt exiſtẽtibus maſculis mulier nõ ſuccedat, pro nigritur etiã ad clericos: vt no. Pan. in c.cõſtitutus.de reſti.in integ. Et ſimiliter primilegiũ cõceſſum hominibus alicuius loci, cõprehendit etiã clericos illius loci, licet nõ exprimat. Ad quod facit c.dilecti.de foro cõpe.& no.per Io.de Lig.in c. quod clericis.de for.cõpe. Bald.in l.cunctos populos. C.de ſum.trĩ. Vbi etiã notandũ eſt q̃ quãdo talis lex generaliter diſponẽs, poteſt ſe habere ad cõmodum & incõmodũ, non poteſt dici præiudicialis: ſicut ſi ſtatutũ diſponit q̃ primogenitus ſuccedat, ſecũdogenitus, licet ſit clericus, nõ ſuccedet. Similiter in ſtatuto, quo maſculi excludũt mulieres, nõ ſuccedet mulier, licet ſit effecta religioſa: vnde omnes leges diſponẽtes ſuper cõtractibus emptionis, venditio. locatio. commoda. & huiuſmodi, ſi nõ cõtradicũt canonibus vel legi naturæ, ſunt ſeruãdæ, etiã quo ad eccleſiaſticas perſonas. Pro quo facit c.ji.de no.oper.nũ. & eſt de mẽte Hoſt. & Io. And. in c. eccleſia. vt lite pend. Sed ſi afferũt præiudiciũ ſimpliciter, ſecus eſt: vt qui nõ facit inuẽtariũ, vel intra tale tẽpus nõ adiuit hæreditatẽ, ſit priuatus, & huiuſmodi: quia nunquã poteſt eſſe ad cõmodũ eccleſiaſticorũ: ideo q; nõ tenetur. ſimiliter quãdo ſtatuitur ne poſsit aliq̃d vendi nõ ſubditis. Si verò lex ciuilis eſt generalis & rationabilis, ſed deuiãs à canonibus: cuius exemplũ eſt in c.ij de arbit. lib.vj. tũc in foro ſeculari ſeruabitur, ſed nõ in eccleſiaſtico, neq; in terris ſubiectis dominio eccleſiæ: quia debet ſeruari tũc lex Canonica in vtroq; foro. pro quo facit c.ſi duobus.de app.& quod no. in c.quod clericis.de for.cõpet. Aut lex ciuilis diſponit ſuper materia ad eccleſiã pertinente, nõ diſponẽdo de ipſa materia, ſed tollẽdo luerũ, quod aliàs declarat: vel imponẽdo pœnã actũ explicãti. Exemplũ primi de raptore cõtrahẽte matrimoniũ cũ rapta, in quo caſu lex priuat omnibus bonis datis ſibi à raptore: & ſic nõ valet: vt vult glo.no.in c.de puellis.xxxvj.q.ij.& eam ſequi videtur Federi.conſil.xxxv.& mihi placet, quia videtur intimidare matrimonium: & ſic nõ eſt ſeruanda, etiam quo ad non eccleſiaſticos. Exemplũ ſecũdi. Statutũ punit cõtrahentem ſine cõſenſu patris vel agnatorũ, & non valet ſecundũ Pan. vbi ſuprà. Item aliud exemplũ. Lex punit mulierẽ contrahentẽ intra annũ luctus: vt C.de ſecun. nup. quaſi per totũ, & nõ valet, ratione prædicta: quod limita, vt s.§.x. caſu vij. Aut lex ciuilis diſponit circa acceſſoria tẽporalia ad actum ſpiritualẽ, vt in dote: & tũc ſi nõ cõtradicit canoni, valet. c. Raynutius.& c.Raynaldus.de teſta.& quod not. in c.ij.de dote poſt diuor.ite. & hoc verũ, niſi intimidet cõtractionẽ matrimonii. Si verò cõtradicit canoni, tunc pendet ab illa quæſtione, cuius fori ſit cauſa dotis. & Innoc. in c.de prudentia.de dote poſt diuor.re. & Pan. tenuit q̃ eſt miſti fori. & ſic lex ſeruabitur in foro ſuo: & locus erit præuentioni.c.cũ ſit generale.de fo.cõpe. Aut lex ciuilis procedit circa actũ ſpecialẽ præſumendo, & lex canonica inuenitur cõtraria: puta lex præſumit matrimoniũ ſi maſculus & fœmina ſimul habitant.l.in liberæ.ff.de rit.nup.ſi ſit libera, & nõ facit quæſtũ de corpore, vt ibi: lex verò canonica præſumit adulteriũ ſiue fornicationẽ. xxx.q.v. aliter. & ſic ſtandũ eſt in vtroq; foro iuri Canonico: quia lex inſtituit canones. de iudi.c. clerici. Et ſecundũ hæc limita iura dicẽtia leges ſeruãdas, quæ Canonibus nõ cõtradicunt. ¶ † Decimo ſexto, circa legis intellectũ, quæritur, quomodo lex ſit interpretanda? Et dico q̃ quid, & quotuplex ſit, & à quo fiat interpretatio legis, dictũ eſt ſuprà Interpretatio. quomodo autẽ debeat ſe habere interpres interpretãdo, vt veniat ad legis intellectũ, dico ex Pan. in c.ad audientiã. de deci. q̃ diuerſitas vocabulorũ induxit diuerſitatẽ rerũ: & raro cõtingit q̃ duo vocabula idẽ per omnia importẽt: alias ars induceret ſuperfluitatẽ. Et de hoc eſt pulcher text. in l.ſi iidẽ codicilli. C. de codic. & ad hoc d.c. ad audientiã. Et ibi dicit Ioã. de Lign. q̃ ſi apparet de mente legis, eſt ei ſtandum, etiam contra propriũ verborum ſignificatum: vt in l.cum pater. §. dulciſſimis. ff. de lega. ij. vbi verba reſtringuntur per rationem expreſſam. Ratio eſt, quia verba deſeruiũt intentioni, non ecõtrario ſed habeat verba & intẽtio ſeu ratio vt corpus & anima: quia ſicut anima corpori, ita ratio legis verbis dominatur. ad quod l. nõ dubium. C. de legi. Si verò de mente nõ cõſtat: tunc ſi verba ſunt clara, nõ eſt ab eis recedendum: vt in c.ſi de ver. ſig. Quod intelligo vbi ratio non eſt expreſſa in lege: nec coniectari põt ratio naturalis eius: quia vt ſingulariter dicit Cy. & alii poſt eũ in d.l. non dubium. vbi ratio nõ eſt expreſſa in lege, debemus cũ ea tari per ſimilia rationẽ naturalem, quæ mouere potuit legiſlatorem, qui ſine ratione nõ fuit motus: cũ ſine ratione non ſit lex. iij. diſt. erit autẽ. & ſecundum illã rationem coniectatam poſſumus reſtringere & extẽdere legẽ etiã odioſam: vt §. ſeq. Sed vbi dicta rationẽ coniectari nõ poſſumus, procedit dictum Io. de Lig. videlicet q̃ recurratur ad verba, ſi clara ſunt. Si verò ſunt dubia, tunc facienda eſt interpretatio per alias leges, ſi fieri poteſt: quia iura debẽt iuribus cõcordare: vt in c.cũ expediat. de elect. lib.vj. Si verò per alia iura apparere nõ poteſt intellectus, tunc recurrendũ eſt ad conſuetudinem ciuitatis: vt l. minime. & l. ſi de interpretatione. ff. de legib. & in c.cum dilectus. de cõſue. Si verò nõ apparet de conſuetudine loci, recurrendũ eſt ad ſimilia: vt in l. nõ poſſunt. ff. de legib. In defectu verò omniũ, recurrendum eſt ad principẽ: quia eius eſt interpretari, cuius eſt cõdere. Quod debet intelligi quãdo per remedia ſupradicta vel ſimilia haberi nõ poteſt legis certitudo. & ſic intellige legẽ vnicã. C. de profeſ. qui in vrb. Cõſtant. lib xij. vbi datur. Doctoribus poteſtas interpretãdi: & idẽ in iudicib⁹, iuxta not. in c.cum ſpeciali. de app. Vide tamen quod not. Bar. in l. nõ aliter. ff. de leg. iij. vbi dicit q̃ primo debemus inſpicere quid ſenſerit teſtator: quia ante omnia voluntas teſtatoris dominatur. l. cum virũ. C. de fideic. Quod ſi non apparet, debemus deinde inſpicere quod eſt verisimile. l. ſi mater. C. de inſtit. & ſubſtit. ſub condi. fa. & l. mulier. ff. ad Treb. Et ſi non apparet quid ſit verisimile, tũc in ſpicimus propriã ſignificationẽ verborum. & ita loquitur d. l. nõ aliter. Vide etiã gl. ſingu. quam omnes ſequuntur, in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. quæ dicit q̃ diſpoſitio facta in vnũ caſum, trahitur ad aliũ? de quo ſi diſponẽtes cogitaſſent, veriſimiliter ideẽ diſpoſuiſſent. Quod nota, quia facit ad multa. De prædictis autẽ domi. Bap. à Fliſco in quodã opuſculo ſic dicit: Quantũ ad interpretationẽ legũ & canonum, quod quãtũ ad hoc vniuerſale eſt, cõcluſio eſt q̃ vnius diſpoſitionis, vnus eſt intellectus, & nõ plures. nã intellectus ſumitur à ratione, non à cortice verborũ. l. ſcire leges. ff. de legib. & ideo in illa lege dicit Bald. q̃ cuius eſt multiplex intellectus, ei⁹ veritas ignoratur. Et ideo Bar. in l. in ambiguo. ff. de reb. dub. dicit q̃ qñ vna lex habet plures intellectus,

ctus, qui omnes poſſunt eſſe veri: illa lex reputatur inutilis, niſi probẽtur per alias leges. In hoc autẽ aduertendũ eſt q̃ illa lectura, ſeu ille intellectus, eſt magis tenẽdus, qui vitio caret, ſi ali⁹ vitio non careat: quod probatur per reg. l. in ambiguo. ff. de legi. & in l. capienda. ff. de reg. iur. Præterea ille intellectus eſt magis tenendus, qui eſt minus dubitabilis, per reg. l. quod Labeo. & ibi no. ff. ad Carb. & declarat dom. Abbas in c.cũ in iure. de elec. Bar. tamẽ in d. l. in ambiguo. vult q̃ ille intellectus ſit magis tenendus, qui probatur per meliores rationes & leges. Præterea quãdo ex proprietate ſermonis duo intellectus includũtur, ille eſt magis tenẽdus qui colligitur magis propriè. Ita, pbat. Inepos Proculus. ff. de verb. ſig. ¶ Decimo ſeptimò quæritur † ſpecialiter quomodo lex ſit interpretanda ex ſua ratione ſeu cauſa finali? Et dico q̃ quid ſit ratio vel dicta cauſa, & quomodo importetur & cognoſcatur, dictũ eſt ſ. Cauſa. quomodo verò ex ea debeamus legem interpretari, & duci in mentẽ eius, patet ex ſtatim dicendis hic, & §. ſeq. nam ratio legis plus debet attẽdi, quãm lex ipſa, id eſt, quã legis verba. l. j. C. quæ ſit longa conſu. & diſti. cõſuetudo. vbi dicitur q̃ lex eſt quicquid ratione conſiſtit. Vnde Bal. in c. j. de cõſti. dicit q̃ lex conſiſtit in ſubſtantia rationis. & Bar. in l. cũ mulier. ff. ſolmat. dicit q̃ ratio legis & mens legis idem eſt quod intelli ge cauſa liter, & de ratione finali, quæ dicitur ipſa lex, ſecundum Bald. in c. dilectus. el ij. de reſcrip. qui etiã dicit in l. ſi quis ſeruo. C. de furt. q̃ ratio finalis eſt anima legis. Et ideo vbicunq; habet locum ratio legis, habet locũ etiã lex. C. de interdi. l. j. ſecundũ Archi. & ſequitur Gemi. in c. vbi periculum. de elec. lib. vj. & hoc etiam ſi verba cõtradicant: vt l. ſcire oportet. §. aliud. in verbo, ſed & ſi maxime verba legis. ff. de excu. tu. quia non in ſolis, ſed in ſenſu cõſiſtit. Euage liũ. j. q. j. Marcion. & c. intelligentia. de verb. ſignifi. & facit tex. in l. iij C. de liber. præteri. quia vbi, inquit, manifeſtiſsimus eſt ſenſus teſtatoris, interpretatio verborũ nihil quã tũ valet, vt melior ſenſu exiſtat. Bal. etiã in l. cõmiſſoriã. C. de pac. inter empt. & vendi dicit q̃ licet iudici ſit impoſita neceſsitas ſeruandi ſtatutum ſecundum formam, prout iacet ad literam, arg. l. j. §. ſi is qui nauem. ff. de exercito. tamen non habebit locum hæc neceſsitas, niſi ſaluo intellectu: quia litera occidit, & ſpiritus viuificat. Pro quo facit gl. in c. illo vos. in ver. pignus. de pigno. Vnde ſi qua iura dicunt legem ſeruandam etiam in foro animæ: verum dicũt, quãdo eadem eſt ratio in vtroque foro: quia ſic in foro animæ non ceſſat, ſecundum Pan. in c. tua. de vſur. in fi. Sed ta
18 mẽ prædicta intellige iuxta dicenda §. ſeq. ¶ Decimooctauo quæritur, † vtrum ex ratione legis ſic debeamus interpretari & intelligere legem, vt eam in ſimilibus & odioſis ac pœnalibus extendamus? Et dico quod de extenſione legis ad ſimilia, dictum eſt ſuprà, Argumentatio. §. j. Quantum verò ad odioſa & pœnalia, dictum eſt etiam ibi aliqualiter: ſed plenius patet ex ſtatim dicendis. ¶ Nam ſecundum Io. de Imo. & Gemi. in c. ij poſt quam. de elec. lib. vj. duplex eſt mens legis, ſcilicet comprehenſiua & extenſiua. de quibus §. §. xx. quæ duo ſic intellige, non quia dicant duas mentes, ſed eãdem comparatam dupliciter vel ad duo, ſcilicet ad rẽ de qua agitur in lege, cuius eſt ratio: ſiue ad caſum in ea cõprehenſum; & ſic dicitur comprehenſiua: & ad aliã rẽ ſimilẽ ſine ad aliũ caſum: & ſic dicitur extenſiua. ¶ Igitur, ſecũdũ mentẽ comprehenſiuam ſit extenſio legis in pœnalibus; & à fortiori in fauorabilibus, ſecundũ Io. de Imo. & Gemin. vbi ſ. Sed proprie non eſt extenſio. Et ſic intelligo quod dicit Pan. in c. quia in infulis. de ſtatu mona q̃ lex debet ampliari, & reſtringi ad limites rationis expreſſæ, etiam ſi verba non patiantur. vt in l. adigere §. quamuis. ff. de iure patro. & in l. cum pater. §. dulciſſimis. ff. de lega. ij. & in l. pater. §. fundum. ff. de lega. iij. & facit c. cum dilecta. de cõſti. vti. vel inuti. & bonus tex. in reg. ſi de reg. iur. lib. vj. & quod not. Bart. in l. item quæritur. §. qui impleto. ff. loca. Et idẽ Pan. in c. j. de iur. cal. dicit q̃ etiã in pœnalibus ſeu odioſis quãdo ratio eſt expreſſa, extenditur & ampliatur diſpoſitio legis ad limites rationis expreſſæ: no. gl. in cle. j. in verbo, pileũ. de vita & hone. cle. & in d. reg. ſi. & quod no. ibi Dy. & Io. And. in mere. & quod no. in d. §. dulciſsimis. Secus autẽ eſſet in dictis pœnalibus, ſecundum eundem Pan. in d. j. de ſenten. & re iudi. vbi allegatur ſimile ſub terminis facilioribus vel paribus: vt not. Inno. in c.cũ ſpeciali. de appella. Secundum mentem verò legis extenſiua non ſit extenſio legis in pœnalibus ex identitate rationis: ſed ſolùm in non pœnalibus, ſecundũ eundem Io. de Imo. & Gemi. & de elect. c. ſtatutũ. lib. vj. ¶ Pro quo ſciendum eſt quòd in hoc eſt magna difficultas inter Canoniſtas. Nam Io. Andr. fuit ſibi multum contrarius in gloſsis ſuis: quia in c. diſpendia. de reſcriptis. lib. vj. dicit q̃ per identitatem rationis habet locũ diſpoſitio, ſed nõ pœna. ſed in clementi. j. de elect. aliter ſentit. Gloſſa verò dicti capituli, ſæpe dicit quòd conſtitutio pœnalis extenditur ad alium caſum quãm comprehenſum, quando eſt eadem ratio, & omnimoda ſimilitudo: & tunc propriè nõ dicitur extẽſio: quia ſcilicet quod eſt ex ratione legis eſt ipſa lex. & dominus Pet. dicit iſtam glo. eſſe ſingularẽ. Sed Ioã. de Imo. & Io. And. dicunt non heri extenſionem legis ſeu conſtitutionis pœnalis, etiam ſi ſit omnimoda ſimilitudo, & ſubſit eadem ratio, vt etiam no. Io. And. in regu. odia de regu iur. libro vj. Et hoc communiter tenetur pro concluſione & regula vera: & probat c. conſtitutionem de regu. libro vj. vbi patet quòd conſtitutio loquens de Prædicatoribus & Minoribus, non habeat locum in aliis mendicantibus, licet ſubeſſet eadem ratio: vnde propter identitatẽ rationis lex eam prorogauit ad alios mendicantes. Fallit tamen hæc regula in multis ſecundum Gemi. in d.c. ſæpe. quã ibi vide ſi vis. Ego autem teneo opinionem dictæ glo. in c. ſæpe. cum limitatione quòd ratio ſit expreſſa ſaltem indubitatè præſumpta. Et dico quòd conſtitutio pœnalis, cuius ratio eſt expreſſa per legẽ, extenditur ad caſum alium non expreſſum, ſi ratio ſit par ſimpliciter, ſeu eadem, aut certe maior: & legiſlator particulariter non diſponat in contrarium declinando à ratione legis propter aliquam particularem aut priuatam conſiderationem: quia ſicut, philoſophicè loquendo, eſt impoſsibile eſſe eandem cauſam, quin ſequatur idem effectus: ita, loquẽdo iuridicè, impoſsibile eſt eſſe eandem rationem, & non eſſe idem ius: cùm ratio ipſa ſit formaliter ius & lex: niſi hoc ſit ex volũtate legiſlatoris, vt dictum eſt: quam tamen ſequi non tenemur niſi exprimatur: vt patet per S. Tho. de virtu. quæſtione xxiij. attic. vij. & infrà Obedientia. §. vltimo. vnde niſi ipſe ſpecialiter diſponat contra vel præter rationem legis, tempert fiet dicta extenſio in pœnalibus, vbi ratio eſt expreſſe in lege & eſt eadẽ: vt l. his ſolis. C. de reuocandis donationibus. ad quod etiam textus optimus in l. ij. §. quid ſi curatores. & §. quid ſi deceſſerint. ff. ad Tertul. & l. palam. in §. ſenatus. ff. de ritu nuptiarum. Nec poteſt dici propriè quòd ſit interpretatio extenſiua, ſed potius intenſiua ſeu intellectiua: quia lex nõ eſt aliud quãm ratio legis: vt probatur in l. non dubium. C. de legib. & quod lex pœnalis extendatur, ſi in ea eſt ſcripta ratio naturalis aut ciuilis, tenet Bal. poſt Bart. & ſimiliter Panorm. etiam ſi ratio non ſit expreſſa, modo ſit indubitatè

præſum

præsumpta: vt ꝛ. Argumẽtatio. §. j. Sed, vt dixi, limita nisi legislator specialiter & expresse disponat in cõtrariũ dictæ rationis declinãdo ab ea. Vnde gl. ij. in c. cõstitutio. de elec. lib. vj. vult constitutionem pœnalem non extendi ad casum aliũ, etiam si ratio legis sit expressa, quãdo ipsa cõstitutio est exorbitans. Vide etiã j. Pœna. §. iiij. ¶ Decimononò
19 quæritur, † vtrũ lex vel constitutio pœnalis debeat aliquo casu late interpretari. & notat Bart. vnũ singulare in l. quẽ admodũ. C. de agri. & cẽ. lib. xj. quòd licet lex pœnalis & odiosa extra proprium significatũ nullatenus extẽdatur, vt in regula, odia. tamẽ vbi extensio tendit in fauorem reipublicæ, ita debemus ipsam extẽdere sicut legẽ fauorabilem: vnde cùm pertineat ad fauorẽ reipublicę puniri maleficia, vt prouincia quieta permaneat. l. cõgruit. ff. de offi. præsi. si per statutũ punitur faciens, punitur etiã fieri faciens. Huius ratio, licet Bart. nõ dicat, est: quia pars totũ quod est, totius est, vnde cũ stricta interpretatio in pœnalibus sit in fauorẽ alicuius hominis qui est pars totius multitudinis, cõtemni debet ille fauor propter fauorẽ totius communitatis. Pan. quoque in c. ex tenore. qui fil. sint leg. dicit quòd cõstitutio pœnalis debet & potest extendi, & largo modo interpretari, quãdo emanat, vt euitẽtur pericula animarũ. cuius rationẽ itellige esse, quia pro salute animæ cõtẽnẽda est corporis salus. Sed limita quando etiã ipsa larga interpretatio expedit saluti animarũ. Et ex his fieri potest regula gñalis philosophica, ꝙ quoties illud, in cuius fauorẽ tendit larga interpretatio cõstitutionis pœnalis, est fauorabilius eo, in cuius fauorem tendit interpretatio stricta, largè interpretandũ est: quia eius, qđ magis diligimus, oppositũ magis odimus regulariter, secundũ Philosophũ. ¶ Vicesimò quæritur, † quomodo mõstretur & deprehẽdatur mẽs
20 legis cõprælẽsiua & extensiua? Et dico secundum Ioan. de Imo. & Gemi. in d. c. si postquam. de ele. lib. vj. ꝙ comprehẽsiua monstratur ex quatuor. ¶ Primò, ex cõmuni vsu verborum: quia præualet omni rigori & significationi verborũ. ff. de le. iij. l. librorũ. §. quod tamẽ Cassius. & de consuet. cũ dilectus. ¶ Secundò, si aliter intelligendo sequeretur absurdus intellectus: cum lex debeat esse possibilis & honesta. iiij. dist. erit autẽ. & no. Bar. in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. Exemplũ: Lex dicit, qui occiderit hominẽ, capite puniatur. Si ad literam debet intelligi, sequitur quòd occidẽs seipsum defendendo, vel furiosus, deberet occidi. cõtra cle. si furiosus. de homi. qđ est absonum. ¶ Tertiò, quando in lege est expressa ratio legis: quia ex illa, vt dictũ est, colligitur mẽs legis. & facit cle. j. de elect. Exẽplum in c. ex parte. de postulan. vbi prohibitio de aduocando facta monachis, extenditur ad canonicos: quia licet sint diuersi, tamen quia constitutio fundat se super religione, extẽditur etiã ad canonicos. Et ideo omnis constitutio quæ habet respectũ ad religionẽ, licet loquatur de monachis, cõpræhẽdit etiã canonicos, & omnes qui tria vota promittunt. Secus si loqueretur de religione cũ aliqua qualificatione: puta monachus niger, & huiusmodi. ¶ Quartò, quãdo per eandẽ constitutionẽ vel per aliam apparet id quod ibi est positum, gratia exempli fuisse positum: sicut l. j. ff. vti possi. dicitur ꝙ licet verba edicti loquãtur de ædẽ, tamen in fundo etiam habẽt locum: vt in §. hoc interdictum omnibus ibidẽ. mẽs autem extensiua secundum eosdem compræhenditur ex identitate rationis non scriptæ: vt in l. j. C. de interdi. & rele. facit c. inter cætera. de resc. & c. ij. de transla. præla. quia de similibus ad similia idem iudicium est: vt dicitur in d. c. ¶ Vice-
21 simoprimò quæritur, † vtrũ si lex aliquid non prohibet, intelligatur esse concessum? Et dico quòd in c. inter corpora lia. de transla. habetur duplex argumentum: vnum, scilicet ꝙ prohibita intelligantur omnia quæ non sunt cõcessa: dicente tex. quòd nonnunquam intelligitur prohibitũ quod non est concessum: aliud ꝙ concessa intelligantur omnia, quæ non sunt prohibita: & vtrunq; argumentum habetur ibi in glo. quæ & soluit, dicens primum habere locum in iudiciis: adde & contractibus stricti iuris: vt in arbitriis, & priuilegiis, & rescriptis licitis: secũdum verò in iudiciis & cõtractibus bonæ fidei, in beneficiis, absolutionibus, & in edictis prohibitoriis, in quibus quilibet admittitur ꝙ nõ ꝓhibetur. Dicit autẽ Host, ꝙ si constitutio promulgata est affirmatiue, omnia quæ continet, & ex eis sequẽtia videntur cõcessa, nisi reperiantur prohibita: puta concessum est cõtrahere matrimonium: ergo cuilibet, & semper, nisi reperiatur prohibitum. Si vero promulgata sit negatiua, omnia ex ea sequentia intelliguntur prohibita, nisi reperiantur concessa: sicut prohibetur ne quis occidat: ergo semper & omnibus ꝓhibetur, nisi qñ inuenitur concessum. ¶ Vicesimosecundò quæritur, † vtrum lex indulgens aliquid quod potest 22
tendere in alterius præiudiciũ, intelligatur saluo interesse partis? Et dico ꝙ sic: vt tenet Bal. de pa. iura. fir. & Pan. in c. j. de iudi. ¶ Vicesimotertiò quæritur, † vtrũ cõstitutio intel- 23
ligatur respicere præterita vel futura? Et dico ꝙ futura solum. de constitu. c. cognoscẽtes. & ibi Pan. & hoc nisi in ea nominatim de præteritis caueatur. eod. ti. c. fi. Sed adde singulare dictum Pan. in c. quoniam simoniaca. de simo. quòd constitutio iuris antiqui declaratoria addens nouam pœnam, nõ extenditur respectu pœnæ ad præterita: & sic respectu illius pœnæ censetur cõstitutio noua: qđ optimè ꝓbatur ibi. Nam licet ante illam constitutionem concilii simonia committeretur in receptione monialium pretio dato: tamen ista pœna nõ erat sic statuta, scilicet quod moniales committentes simoniam in earum receptione de monasterio pellerẽtur, in arctiore ad agendũ pœnitẽtiam detrudendæ: quæ pœna nõ extenditur ad moniales ante dictã constitutionẽ per simoniã receptas. Hanc opinionem tenet Paul. de Elea. in prooemio Clemen. & idem Cardi. per gl. in cle. exgraui. de vsur. & idem Laud. Et dicit idem Pan. in d. c. fi. ꝙ vbi constitutio est declaratoria iuris naturalis, extenditur ad præterita: quia is qui declarat, nihil de nouo inducit. l. hæredes palam. ff. de testa. Vnde potius ligat constitutio antiqua, quàm noua declaratoria. Sed vbi cõstitutio est partim declaratoria, & partim noui iuris editoria, licet cõcernat præterita, inquantũ est declaratoria, non tamẽ inquantũ est noui iuris editoria. Exemplũ: Dicit cõstitutio ꝙ nemo audeat vsuras exercere, & quicunq; exercuerit, puniatur publicatione omnium bonorum. Nam certè licet factũ sit dãnatum de præterito, tamẽ pœna publicationis cùm sit de nouo, non extẽditur ad eos, qui vsuras exercuerũt ante istam constitutionẽ. ¶ Et per hæc soluitur quæstio subsequens: gabellarii exigẽtes pedagia à clericis sunt iure cõmuni excõicati episcopaliter solũ: vt in c. quãquam. de cens. libr. vj. sed deinde per extrauagantes, & processum curiæ à tempore Pauli secũdi sunt excommunicati papaliter. Quæritur ergo, vtrum illi qui inciderunt in antedictas extrauagantes sint excommunicati episcopaliter tantùm, vel etiam papaliter? Et dico quòd episcopaliter tantùm: quia licet illæ posteriores cõstitutiones sint iuris veteris declinatoriæ, pœnæ tamen in eis contentæ sunt nouæ, & ad præterita nõ extenduntur: & idẽ in similibus dicito. ¶ Vicesimoquartò
24 quæritur, † vtrũ lex vel statutũ loqueus per verba præteriti temporis indulgendo aliquid, extendatur ad futura? Et dicit Pan. in d. c. cognoscentes. de consti. quòd non, ne detur

materia delinquendi: vt est tex. limitans hanc materiã in l. cum lex. ff. de legi. per quam dicit Bart. ꝙ si statuto cauetur ꝙ quilibet bannitus soluens decem, eximatur de banno: nõ habet locũ respectu eorum qui bannientur de futuro: quia daretur materia delinquendi. Secus autẽ si cessaret hæc ratio: quia licet loquatur per verba preterita vel præsentia, extenditur ad futura: quia lex semper loquitur. l. Arriani. C.
25 de hære. ¶ † Vicesimoquintò quæritur, vtrũ leges humanæ sint mutandæ faciliter? Et dicit Aug. in primo de lib. arb. ꝙ lex temporalis quãuis iusta sit, mutari tamẽ per tempora iustè potest. quod secundum S. Tho. j. ij. q. xcvij. art. j. dupliciter cõtingit, lex sit quidem directiuũ actuum humanorum. Primò scilicet ex parte rationis, cui naturale videtur gradatim ab imperfecto ad perfectũ venire. vnde sicut primi philosophantes tradiderunt imperfecta quædã per posteriores magis perficienda: ita in operabilibus primi intendentes inuenire aliquid vtile hominũ cõitati, instituerunt imperfecta quædã in multis deficiẽtia, quæ posteriores mutauerunt, instituẽtes aliqua quæ à cõmuni vtilitate deficere possent in paucioribus. ¶ Secundò, ex parte hominis per mutationẽ conditionis hominũ: quibus secundum diuersas eorũ conditiones diuersa expediũt. sicut secũdum Aug. vbi suprà, si populus sit moderatus & grauis, & cõmunis vtilitatis diligẽtissimus custos: rectè fertur lex, qua sibi liceat creare magistratus: quæ potestas sibi rectè adimitur, si paulatim deprauatus, flagitiosis regimen cõmittatur. Vnde sicut ciuilia, ita & canonica iura aliquando mutata sunt: sicut patet dist. lxiij. c. vota. circa electionẽ pontificum, quæ principibus catholicis vsu & constitutione præsentabatur, vt illa eorum authoritate roborata nullus hęreticorum aut schismaticorũ auderet cõtraire: sed quia Imperatores suũ modũ ignorantes aliquãdo nõ in numero consentientiũ, sed destruentiũ, imò exterminantiũ esse voluerũt, frequenter etiã in hæresim lapsi vnitatẽ ecclesiæ impugnare conati sunt: sanctorũ patrũ contra eos instituta prodierunt, vt se electioni nõ ingererent: & qui eorũ suffragio ecclesiam obtineret, anathematis vinculo innodaretur. Non tamen debent leges sine causa multũ vtili vel necessaria mutari. dist. xij. ridiculum. quia vt dicit S. Tho. cũ ipsa legis mutatio, quantũ in se est, habeat detrimentũ cõmunis salutis sue vtilitatis, eò ꝙ consuetudo iuuat ad obseruantiã legis, quæ ab ea habet maximã virtutem secundũ Philosophũ, secundo Pol. nunquã debet lex mutari, nisi ex alia parte tantum recõpensẽtur cõmuni saluti quantũ ex ista derogatur: quia in tantũ rectè mutatur, inquãtũ per eius mutationem prouidetur bono cõmuni: hoc autẽ contingit ex aliqua maxima & euidẽti vtilitate proueniẽte ex nouo statu-
26 to, vel ex eo quod est maxima necessitas: quia lex aut grauamen, aut iniquitatẽ, aut nocumentũ continet. ¶ † Vicesimosextò quæritur, quibus & quotupliciter lex tollatur? Et dico ꝙ multis & multipliciter. ¶ Primò, per consuetudinem cõtrariã, vt dictum est §. Consuetudo. §. vj. & j. Statutum. §. iij. ¶ Secundò, tollitur etiã per non vsum aliquo modo: pro quo scito ꝙ, vt colligitur ex Pan. in c. Ioannes. de cle. coniug. si nõ vsus habet in se actum tacitũ cõtra dispositionem iuris, inducit consuetudinẽ derogatoriã legis. Exemplũ: lex defert hæreditatem cõiter & æqualiter filiis tam masculis quàm fœminis l. maximũ vitiũ. C. de liber. præ. sed consuetudo defert solũ primogenito, vel solũ masculis. Licet igitur secũdo geniti vel fœminæ nunquã sint vsi illa lege cõi, tamen cõsuetudo inducitur propter actum tacitũ contrariũ legi. Si verò non vsus non habet actũ contrariũ legi tacitũ vel expressum, nõ inducitur consuetudo contra legẽ per non vsum: sicut, verbi gratia, licet sint plus quàm centũ anni ꝙ nullus vendidit hermaphroditũ, non tamen est abrogata lex, quæritur. ff. de statu homi. quæ vult vt æstimetur secundum statum prævalentẽ. Similiter licet non agam cõtra eum, qui mihi damnũ dedit, actione legis Aquiliæ, nõ tamen per hoc abrogatur illa lex: quia ipsa nõ necessitat ad agendum: sed dat facultatẽ. ¶ Tertiò tollitur per legem siue constitutionẽ contrariã. pro quo no. ꝙ Pan. in c. cùm accessissent. de constit. & Bar. post Cyn. in d. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. dicit ꝙ prior lex vel cõstitutio tollitur per legẽ contrariã posteriorẽ: licet nõ fiat mentio de prima. de cogna. spir. c. j. nisi habeat clausulã derogatoriam ad secunda: quo casu opus esset facere mentionẽ de prima. argu. l. si quis in principio. ff. de leg. iij. & in c. nonnulli. de rescriptis. aliqui tamẽ dicũt oportere facere mentionem de prima habente dictam clausulã derogatoriã ad secundã, si loquamur de priuilegio, & rescripto, quæ sunt priuatæ leges: nõ autem si de legibus & statutis: per clemẽdudum. de sepul. quia cũ princeps præsumatur omnia scire, videtur velle reuocare scienter statuendo in contrariũ: sed secus in priuata, quæ est in facto. & placet hæc opinio, etiã si lex prior priuata nõ habeat dictam clausulam: quia dicit Arch. simpliciter ꝙ posterior constitutio priorẽ tollit, etiã si de illa non faciat mentionẽ: nisi prior sit rescriptũ. de rescript. cæterũ. vel priuilegiũ: vt notat. dist. xviij. quoniã. in gl. vel nisi sit cõsuetudo: quia nõ tollitur per sequentẽ constitutionem: nisi fiat mentio de ea. de constitu. licet. lib. vj. Vnde etiã si non habeant dictam clausulã, adhuc posterio-
ri lege nõ tolluntur: nisi de his fiat mentio. ¶ † Vicesimo- 27
septimò quæritur, quid lex tollat? Et dico ꝙ tollit multa. ¶ Primò legem, vt dictũ est §. priori. & secundò consuetudinem generalem, iuxta dicta ꝛ. Consuetudo. §. vj. Consuetudines autem & statuta particularia locorũ vel personarũ singulariũ, constitutio noua principis nõ tollit, modò sint rationabilia, cùm sint facti, & in facto cõsistant: & ea possit papa rationabiliter ignorare: nisi de hoc cõstitutio expressam fecerit mentionem, de consti. licet. lib. vj. Vnde tertiò tollit cõsuetudines & statuta specialia, si de eis faciat mentionem. ¶ Quartò etiã tollit statuta specialia, etiã si de eis non fiat mentio specialis quando illa continent solum ius cõmune: quomodo intelligo dictũ Dire. Nam si episcopus fecit statutũ, quo solum cauetur ius cõmune: & papa deinde fecerit nouã constitutionẽ contrariã illi statuto: vt extra de æta. & qual. præterea. quæ quantũ ad præsentationes patronorũ est hodie reuocata, de insti. si is. lib. vj. dicit idẽ ꝙ sicut sublatũ est ius cõmune, ita & statutũ episcopi quod simpliciter cõtinebat id, quod & dicta decretalis: quia illud non est facti, nec cõsistit in facto. imò est iuris, & cõsistit in iure: quia hoc loco cessat ratio d. c. licet. secundũ Inno. & Host. Et si contrariũ diceretur, iam episcopi possent tollere authoritatẽ summo pontifici faciendi iura in suis diœcesibus statuendo simpliciter quæ iure cauentur. hæc not. Arch. & Ioã. And. in d. c. licet. ¶ † Vicesimooctauò quæri- 28
tur, vtrũ actus gestus contra legẽ, sit nullus ipso iure? Et dicit regula iuris ꝙ quæ contra ius fiunt, debent pro infectis haberi. ¶ Quam regulã quidam, vt refert Ioã. And. dicunt habere locũ solùm quando ius prohibet aliquid nõ simpliciter, sed addit, & si cõtrariũ fiat, nõ valeat. Sed hoc, inquit, reprobatur per l. non dubiũ. C. de legi. vbi habetur expresse ꝙ sufficit legislatorẽ aliquid prohibuisse: licet nõ adiecerit, si cõtra factum fuerit, non valere. ¶ Quidam verò, vt Sum. Pis. & Supple. tenẽt regulam sine illa limitatione, dicentes ꝙ indubitanter tenendũ est quæcunq; lex prohibet

nullo alio addito : quæ contra fiunt ipso iure non valere, niſi ſint talia qnòd eorum effectus reuocari non poſsit, vt homicidiũ, quod ſcilicet tenet de facto. Et ſi quid aliud lex addit, hoc poteſt eſſe tripliciter. Primò addendo verba annullantia: vt dicendo, ſi contra factum fuerit, ſit irritum & inane: & tunc eſt planũ. ff. de tute. l. mutuo. §. ſub cõditione. Secundò addendo verba exprimẽtia modum, per quem illud factũ annullatur: vt dicendo, qui contra fecerit, remoueatur exceptione tali vel tali, vt Macedoniani aut Velleiani, de dolo, & huiuſmodi: & tunc valet factũ contra legem prima facie, ſed remouetur exceptione oppoſita. Tertiò addendo verba cõfirmatiua: vt, ſi cõtra factũ fuerit, valebit quidem &c. & tunc valet. ff. de fideiuſ. l. Græcè. §. à tutore. & de interdic. & releg. l. relegatorũ. §. ad tempus. & ff. quãdo appellan. ſit. l. j. §. biduum. Et hæc eſt ſententia Dy. & Cy. Sed contra hanc opinionẽ obiici poteſt eo modo quo Io. And. obiicit in gl. cõtra regulam prædictã, de matrimonio contracto poſt ſimplex votũ, quod tenet: vt de vot. c. vno. lib. vj. & contracto cõtra interdictũ eccleſiæ. extra eo. per totum. & inter cõpatres ex catechiſmo, de cog. ſpi c. ij. lib. vj. & de ſententia ſub conditione data, quæ tenet. ij. q. vj. biduũ. & de eccleſia cõſecrata per alienũ epiſcopum, & de omnibus quæ fieri prohibentur, tamen facta tenẽt: vt in d. §. ad tempus. & de his quæ fiũt cõtra ius, & poſtea cõfirmantur. quæ idẽ allegat in regula, nõ firmatur. de reg. iur. li. vj. Et ſoluit ipſe primò ſecundũ Io. Ber. & Accur. hanc regulã habere veritatem in his quæ habent perpetuã prohibitionis cauſam: contraria verò in his quæ temporalẽ. Vel ſecundò, inquit, dic hanc regulã eſſe verã, niſi eodem vel alio iure tolleretur, id eſt, ad annullandũ certa actio vel exceptio paratur, vt in his quæ fiunt dolo vel metu, ſecundũ Dy. quia factum tenet: licet nõ teneat cõſiderato effectu. ff. eo. l. nihil intereſt. & ſic intelliguntur cõtraria. Vel tertiò, inquit, dic qꝫ illa non ſunt cõtra ius: quia licet ius nõ aſsiſtat, non tamen plenè reſiſtit. hæc ex illo. Sed tu ſi vis tenere primam opinionẽ, ſolue per ſecundam reſponſionem Ioan. And. qꝫ omnia illa iura tollerẽtur, quia adduntur prohibitioni verba confirmatiua: vel per tertiã quæ redit in ſecundã. ¶ Pan. autem videtur opinionẽ Sum. Piſ. diſtinguendo limitare: quia in c. in nomine Domini. de teſta. ad quæſtionẽ principalem reſpondet diſtinguendo. Nam ſi diſpoſitio, id eſt, conſtitutio nõ eſt pœnalis, regulariter actus eſt nullus: vt in regula, quæ cõtra ius. & in l. nõ dubiũ. C. de legib. quod intellige quãdo lex habet perpetuã cauſam prohibitionis, id eſt, ratio prohibẽdi eſt perpetua: ſecus ſi temporalis: de quo vide j. Matrimoniũ. viij. impedimento. xvj. & in c. vides. x. diſt. vbi eſt bona glo. Si verò diſpoſitio eſt pœnalis: quidam dicunt qꝫ per appoſitionẽ pœnæ ſuſtinetur actus: quia lex tũc nõ videtur ſimpliciter prohibere: ſed vltra proceſsit apponendo pœnã. quod verum eſt, niſi lex vltra pœnam inducat actus nullitatẽ: vt in l. iubemus. C. de ſac. ſanc. eccle. & in c. quia propter. de elect. Et licet hæc opinio nõ videatur placere Bar. in l. prætor. ff. de no. ope. nun. quia allegat d. l. iubemus. & multa iura quæ vltra pœnã inducunt actus nullitatem: tamen reſpõderi poteſt qꝫ in iuribus illis lex non fuit contenta pœna, ſed etiã voluit inducere actus nullitatem. ¶ Ego verò ſuppoſito qꝫ regula non intelligatur in maleficiis, quæ ſcilicet tenent de facto, ſicut occiſus reuiuiſcere non poteſt: ſed, vt dicit Ioan. And. tenet in his quæ de iure ſortiuntur effectũ: id eſt, aliàs ſortiri poſſent: nec in habentibus temporalem cauſam prohibitionis, ſed in habentibus perpetuã. Colligendo omnia prædicta, quæ vera ſunt ad rectum ſenſum, dico qꝫ contra ius ſit aliquid duobus modis. Primò ſimpliciter, quando ſcilicet ius prohibet nullo addito vel addita actus nullitate: & tunc indubitanter nõ valet: & ſecundò ſecundum quid, id eſt, aliquo addito, quod eſt prohibere ex parte & ex parte cõcedere: vt patebit. & ſit tribus modis: & quidem ſi prohibitioni addatur pœna extra ea quæ ſecundũ ſe ſunt illicita, id eſt, maleficia, factũ tenet, niſi expreſſe annulletur: quia ſic prohibetur: puta dicendo, nullus emat à tali ſub pœna decẽ: eſt prohibere vno modo, & alio modo cõcedere: quia eſt dicere, nullus emat ab illo: & ſi quis vult emere, ſoluat decẽ: vnde tenet emptio. Si verò addatur confirmatio actus prohibiti & contra legẽ facti, etiã eſt prohibere aliquo modo, id eſt, ante factum: & aliquo modo non, id eſt, poſt factum. & ſic etiam tenet, licet interuenerit peccatũ. Si verò addatur modus annullandi, etiã eſt prohibere aliquo modo: id eſt, ante factum, & aliquo modo concedere, ſcilicet poſt factum, donec irritetur: vnde tenet in ſe prima facie, ſed nõ conſiderato effectu. & ſic patet qꝫ factum cõtra ius, eo modo quo eſt factum contra ius, nunquam tenet de iure, licet teneat alio modo quo à iure toleratur. ¶ Sed tamẽ aduertendum eſt, & iam aliqualiter patet ex dictis, qꝫ ſecundũ Pan. non ſemper ex non obſeruantia legis inducitur ipſo iure nullitas: ſed aliquãdo irritat ipſo facto: aliquãdo præſtat cauſam irritandi. Si enim lex iubet aliquam ſolennitatem adhiberi tempore cõtractus: ſi aliter fiat, actus eſt nullus ipſo iure: vt in c. ſiue ex. xij. q. ij. & c. auditis. de elect. & in d. l. non dubium. & C. de teſt. l. hac cõſultiſsima. Si verò iubet aliquã ſolennitatem adhiberi poſt cõtractum vel alium actũ perfectum: tunc ſi ſolennitas illa nõ interuenit, nõ inducitur nullitas actus ipſo iure: ſed non valet in effectu: quia debet annullari, niſi aliud expreſſè caueatur in diſpoſitione. & hoc videtur probari in l. vniuerſa. C. de preci. Imper. offe. Exemplũ: ſtatutũ dicit, de quolibet contractu ſoluatur gabella in decẽ ſolidis pro libra: certè ſi nõ ſoluitur, cõtractus remanet validus, licet poſsit annullari. quod procedit etiã ſi lex dicat, aliàs nõ valeat: quia debet intelligi nõ valet, ſcilicet in effectu, vt in d. l. vniuerſa. ſecus ſi diceret, nõ valeat ipſo iure, vel ipſo facto. Ex prædictis poteſt colligi ratio quare aliqui actus cõtra legem facti tenere dicuntur, & nõ ſunt nulli ipſo iure. & ſunt quatuor. ¶ Primus eſt ſecundũ gl. in c. tua fraternitas. de ſpon. duo. & Ioã. And. & Bern. & Accur. quãdo cauſa prohibitionis eſt temporalis, & nõ perpetua: vt in c. j. de matr. con. cõtra inter. eccleſ. quæ dicitur temporalis, quãdo eſt reſtricta ad certũ tempus: puta ſi prohibeatur matrimonium propter veneratiõnẽ certæ dieiſ vel ſi prohibeatur profeſsio fieri intra annũ: vt in c. ad apoſtolicam. de reg. iur. lib. vj. Secus ſi prohibitionis cauſa eſt perpetua: puta cum prohibetur aliquid ſecundũ ſe propter malum, quod inde ſequi poteſt: vel bonũ quod poſſet impediri, vt matrimonium in certo gradu. & ſic intellige dictam legem, non dubium. & c. vides. diſt. x. & c. contradicimus. xxxv. q. iij. & c. non oportet. xxxiij, q. iiij. ¶ Secundò ſecundum Card. in clemen. j. de reſcrip. quando lex punit contra facientem: quia tenet, ſi expreſſe non annulletur factum contra: ſecus quando punit, ſed ſolum prohibet: & ſic loquitur d. l. non dubium. ¶ Tertiò ſecundum Panor. in cap. ad apoſtolicam. de regul. quoniam prohibitio legis concernit principaliter fauorem alicuius: quia talis prohibitio habet potius vim exhortationis reſpectu illius, pro cuius fauore principaliter fit: qui renuntiare poteſt. Pro quo facit iiij. diſtinctio. §. hæc & ſi legibus. & infert poſſe per hoc interpretari: licet ſtatuto caueatur ne mulier poſſit contractum facere ſine præſentia duorum agnatorum, quòd

quòd valeat contractus ſine præſentia eorum, ſi ſtatutũ expreſſe actum factum non annullet. facit l. ſi quis in conſcribendo. C. de pactis. & dictũ c. ad apoſtolicã. vbi patet obligationem acquiri Deo, licet actus ſit prohibitus à lege fauore volentis profiteri. ¶ Quartò, ſecundum Car. in cle. j. de iure patron. cõcordant gloſ. ibi & Paul. quando lex dat certam formã ſuper eodem, quod alicui cõuenit ex ſua poteſtate: ſicut ſi epiſcopo qui abſoluere poteſt ex ſua iuriſdictione ab excommunicatione quam ſibi conditor canonis non reſeruauit, lex mandat qꝫ non abſoluat, niſi faciat ſic vel ſic: quia ſi contrariũ faciat, abſolutio tenet. Secus quando lex dat talem poteſtatẽ ei, qui aliàs eam non habebat cũ tali forma: quia forma non ſeruata nihil facit. ¶ † Viceſimononò quæritur, † vtrum teneant facta in fraudem legis? Et dico qꝫ in fraudem legis nihil agendum eſt. ff. de legibus. l. contra legem. quia cum quid prohibetur vna via, intelligitur prohiberi & alia. de regulis iuris. cap. cum quid. lib. vj. Vnde facta in fraudem legis, non tenẽt: vt not. Bart. in l. amplius. ff. rem ra. habe. alleg. l. ſi libertus minorem. & ibi tex. ff. de iure patro. Secus autem ſi quid fieret in fraudem hominis, etiã principis. Vide Pan. in c. dilectus. el ij. de præben. & quod not. in d. l. ſi libertus. Quomodo autẽ fiat fraus legi, vide ſuprà, Fraus. §. j.

¶ De materia etiam Legis, vide ſuprà Conſuetudo, & infra Statutum.

De Libello actoris & Famoſo.

1 *Libellus quid & quotuplex ſit.*
2 *Libellus quid contmere debeat.*
3 *Libelli oblatio an ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarũ.*
4 *Libellus famoſus quid, & quæ ſit pœna componentis.*
5 *Libellum famoſum componens qua pœna feriatur.*

LIBELLVS diminutiuè quaſi paruus liber dictus, iuridice dicitur multis modis. poteſt enim hoc diminutiuum deſcendere à libra libæ: vel à libum libi. & eſt panis azymus iue ſubcinericius, de quo in l. iudices. C. de epiſc. audi. vbi tex. dicit quod incerati debet tradi libellus duobus aut tribus diurnis. gloſſ. id eſt, panibus. poteſt etia deſcendere à liber libri: & ſignificat primò generaliter omnem paruum librũ, quicquid contineat: ſicut & codicillus paruum codicem. Secundò ſumitur pro ſcriptura demãdatoris: vel tertiò pro ſcriptura recuſationis: vel quartò pro ea quam dat vir vxori repudiatæ, qui etiã dicitur libellus repudii: vel quintò pro ſcriptura appellationis. ff. de appellat. l. j. ſextò pro ſcriptura, quã iudex dat appellanti apoſtolos. de appellatio. cordi. lib. vj. ſeptimò pro ſcriptura cõtinente preces oblatas principi. C. quando libel. princip. ob. fa. lit. conteſta. octauo pro ſcriptura infamatoria: quę dicitur libellus famoſus. nonò propriè pro ſcriptura agẽtis, quę continet quęſtionẽ & futuram actionem. ¶ Primò igitur quęritur, † quid & quotuplex, & qualis ſit libellus agentis? Et dicit Cyn. qꝫ eſt breuis ſcriptura intentionem actoris vel accuſatoris cõtra reum clarè depromens: vel eſt breuis ſcriptura actoris petitionẽ & cauſam cõtinẽs, & actionem complectẽs. Eſt autẽ duplex ſcilicet accuſationis, qui in criminalibus: & conuentionis, qui in ciuilibus locũ habet: vt eſt gloſ. in princ. c. j. de libel. obla. &, vt patet ex deſcriptione, nõ debet libellus eſſe verboſus vel vtens ſuperfluis, nec obſcurus, vel alternatiuus: quia alternatiua obſcuritatẽ ponit: vt not. in glo. iij. l. ſi rem. ff. de rei ven. eſt tamẽ libellus incertus admittẽdus, vbi incertitudo venit ex facto aduerſarii, iuxta not. in c. ſignificantibus. de lib. oblat. de quo vide ibi, & gloſſ. aureã in c. abbate ſane. de regulis iur. in verbo, dominii, lib. vj. ¶ Secũdò quęritur, † quæ & quot 2 debeat continere dictus libellus? Et dico qꝫ plura: vt in his verſibus: Quis, quid, coram quo, quo iure petatur, & à quo, Rectè cõpoſitus quiſque libellus erit. nam libellũ conuentionis oportet continere quis ſcilicet ſit, qui cõuenit aliũ, id eſt, nomen actoris. & quid petatur, id eſt, rem petitam. & coram quo agitur, id eſt, nomen iudicis. & quo iure quis petit. & ſic cautam petẽdi, & à quo petiturus, id eſt, nomen rei. debet etiã continere diem, in quo libellus datur: ſed in libello accuſationis cõtineri debet nomen accuſatoris, rei, & iudicis, & crimen de quo agitur: & quandoq; perſona, cum qua crimen dicitur cõmiſſum, locus & dies accuſationis, & mẽſis, in quo crimẽ eſt cõmiſſum: ſed diem & horã ponere non eſt neceſſe, ſecundũ Gofr. vide Pan. in rubr. de libel. oblat. ¶ Tertiò quęritur, † vtrũ oblatio libelli ſit de 3 ſubſtantia ordinis iudiciarii? Et dico qꝫ Bernar. c. j. de libel. ob. ponit opiniones pro & contra: & cõcludit qꝫ ſic. Vn de ſemper offerẽdus eſt iudici in principio litis, & in ſcriptis: & per eum reo, vt deliberare poſsit. iij. q. iij. offeratur. in modicis tamen cauſis ſcriptura non requiritur. xj. q. j. ſi quis cum clerico. ¶ Quartò quæritur, † quid ſit libellus fa- 4 moſus? Et dico qꝫ ſecundũ doct. eſt cõpoſitio in ſcriptis facta in infamiam alicuius, eius quod probare non vult, & in publico iactata, vel in loco vbi inueniatur. ¶ Quintò quę- 5 ritur, † quæ ſit pœna cõponentis libellũ famoſum? Et dico qꝫ eſt quadruplex, ſecundum qđ quatuor modis poteſt agi cõtra eum. Si enim agatur criminaliter, & ſecundũ leges, & ſit certũ de authore, ſi ſit cõuictus, ſecundũ gloſ. ſum. v. q. j. ſecundã leges decapitatur ſine deportatur. v. q. j. hi qui inuẽti. & l. vnica. C. de fa. libel. & ſit inteſtabilis. iiij. q. iij. ob carmen. ff. qui teſtam. fac. nõ poſſunt. l. qui. Si verò agatur ſecundum canones, verberandus eſt. v. q. j. cap. j. & anathematizandus: vt in dicto c. hi qui. & c. ij. ead. quæſt. Sed ſi ſponte cõfitetur, cùm non poſsit probare: mitius agitur cum eo. v. q. j. c. ij. & ſic intellige quòd punitur ad arbitriũ iudicis: de officio delegati. de cauſis. in fin. Si verò de authore certum non eſt, debet moneri vt prodeat in publicũ, & probet quod ſcripſit: quod ſi non fecerit, primò priuabitur ſacramẽtis, poſtea excõmunicabitur: & hoc eſt, cum innocẽs aliquis infamatur: ſecus ſi fuerit reus qui accuſatur: quia expedit peccata nocentiũ nota eſſe. ff. de iniur. l. eum qui. in princip. hæc gloſ. quæ videtur tota contineri ibi in c. ij. & adde qꝫ etiam poterit deponi, cùm illud crimen ſit graue, & damnatione dignißimũ. xxv. diſt. §. nunc autem. Circa quam gloſ. aduerte qꝫ Sum. Angel. multipliciter deficit: primò quia eam tenet indiſtinctè, cùm tamen Sum. Roſel. ſequens Azo. dicat talem gloſ. locum habere in iudicio: quia extra nemo debet aliũ prodere. vj. q. j. ſum. de pœni. diſt. j. homicidiorũ. & de hoc vide infrà Rixa. §. per totum. Secundò, quia deprauat gloſ. quantũ ad illud, ſi verò ſponte cõfitetur, cum non poſsit probare locũ, cuius de ſum. habet: ſed ſi ſponte cõfitetur, non timore probationũ, mitius cum eo agitur. in quo habet ſenſum, ſcilicet qꝫ non mitius agatur cum eo, ſi ſponte quidem fatetur, ſed timens ne conuincatur: quia cum etiam minor culpa ſit confiteri, quàm obſtinatè perſiſtere vſq; dum cõuincatur, debet eſſe minor pœna. Aduertendũ eſt etiam ſecundò de mente dictæ gloſſæ & textus in d. c. ij. quòd ſi author huius rei occultus prodeat in publicum probaturus quæ continentur in libello, liber eſt à dicta pœna. Aduertendũ eſt tertiò qꝫ ſecundum iura ciuilia, qui hũc libellũ inuenerit ignarus,

& nõ statim destruxerit vel occultauerit, sed vim eius manifestauerit, scilicet dolo, quasi author huiusmodi delicti capitali sententię subiugatur: vt in d.l.vnica. Et sic etiam secundum canones punietur vt author. Si verò agitur ciuiliter, scilicet actione iniuriarum, quę nõ publici iudicii, sed priuati continet querelam. C. de iniur. l. iniuriarum. pœna erit secundum iuramentum actoris, & iudicis taxationem. Instit. de iniu. §. pœna. Si verò agatur in foro pœnitentiali, tenetur sicut & alii detractores ad restitutionẽ famæ, scilicet alium libellum in contrarium faciendo: & vltra hoc tenetur de omni damno satisfacere.

De Libero, Libera, & Liberè.

LIBER dicitur is, qui nullius subest potestati. ff. de captiu. & postlimin. reuer. l. non dubito. §. liber autẽ populus. siue liber est, qui ex ingenuis nascitur, & à libertate dicitur. Et sunt liberi filii, filiæ, & cęteri omnes in recta linea descẽdentes vsq; ad trinepotes: & vlterius dicuntur inferiores seu posteriores: sicut etiã parẽtes dicuntur omnes ascendẽtes per paternã seu maternã cognationẽ nobis coniuncti vsq; ad tritauum: & vlterius dicũtur superiores seu maiores. ff. de verbo. signifi. l. liberorum. videtur autem q̃ appellatione liberorum veniant legitimi tantum, aut etiã naturales. Vide Panormitanũ in cap. in præsentia. de probatio. intricantem. &, eo viso, dic cum glo. in elemen. vnica. de baptis. quòd nomine liberorum non veniunt naturales domini quo ad liberorum commodum vel honorem: licet veniant quo ad parentum reuerentiam. Appellatione autem filiorum regulariter non cõprehenduntur nepotes. Instit. qui da. tuto. possunt. in fine. & est gloss. super verbo, liberi. in clemen. vnica. de baptis. & facit glos. in c. in præsentia. de probation. ¶ Hoc autem verbum, libera, adiunctũ potestati, videtur excludere alterius cõsensum: vt dicatur libera potestas, quando potest quis sine alterius cõsensu disponere. de postulatione prælat. c. fina. Non tamen significat vltra mandatum generale, cùm datur libera potestas aliquid faciendi: & consequenter non videntur concessa quæ requirunt mandatum speciale de communi vsu: licet secus ex significato attento de iure scripto: quia tunc significat posse fieri quod sine mandato speciali non fieret, excepta donatione. l. procurator cui generaliter. ff. de procur. iuncta l. filius. ff. de donationibus. Significat ergo quòd possit alienare: quod non posset procurator, cui concessa est generalis administratio, non expresso verbo, libera: cuius significatum additur & operatur: non autem significat donationem, quæ ex sua natura est gratuita. Vide Barto. in l. qui Romæ. §. Callimachus. ff. de verbo. obligat. ¶ Hoc autem verbum, liberè, excludit omnem moram & conditionem. de præben. extirpandæ. §. penult. & cap. si beneficia. eodem titul. lib. vj. & de offic. ordin. cap. ordinarii. §. quod si forte. lib. vj. ibi per Ioan. And. & Archidiaco. de homicid. pro humani. libr. vj. imò secundũ multos denotat quandam prærogatiuam absolutam, seu dominium super actum cui adiicitur: vt l. procurator cui libera. ff. de procur. l. iusiurandum quod ex cõuentione. §. fin. ff. de iureiuran. de elect. cum nobis olim. in fin. vide per Barto. in l. alio. ff. de aliment. & cibaria legat. & Panor. in c. cum liberũ. de sepult. & in c. vestra. de loca. Vnde liberum dominiũ non habet quis super actum, circa quem, cum illum vult exercere, impeditur aliqualiter. Omnis enim prohibitio siue temporalis siue perpetua contradicit libertati. l. libertas. ff. de statu hom. quod nota: quia facit ad multa.

LIBERTVS, est seruus manumissus. de quo infrà Manumissio.

De Lite & Litigiosis.

1 *Lis quid, & quod sit eius principium.*
2 *Litis contestatio quid sit.*
3 *Litis quasi contestatio quid sit.*
4 *Litem pendere quid sit.*
5 *Litigiosa res quæ sit.*
6 *Litigiosus quis dicatur.*
7 *Litigiosi quæ sit pœna. & num. xx.*
8 *Cedere quando quis possit actionem litigiosam.*
9 *Cessio actionis an possit fieri in clericum.*
10 *Litigans an teneatur ad restitutionẽ expensarum & damnorũ.*

LIS à contentione limitis dicta est, secundũ illud Virgilianum, Limes erat positus, litẽ vt discerneret agri. de verbo. signifi. forus. & dicitur mota lis cum fuerit contestata: de verborũ signifi. ex parte. el ij. & capitulo, aduersario. de excep. Est autem lis idem quod litigium: vt innuit S. Thom. ij. ij. q. cxvj. & de mente eius ibi sic diffiniri potest: Lis est cõtradictio verbalis opposita amicitiæ seu affabilitati, facta animo contristandi. Si enim cõtradictio fiat ratione personæ, cui nõ vult quis assentire, pertinet ad discordiam: si verò fiat ratione personæ quã quis contristari nõ veretur, sic est litigium oppositũ affabilitati siue amicitiæ, cuius est aliis delectabiliter cõuiuere. Et sic lis semper consistit in hoc quod quis alicui malũ infert vel aufert bonum: quia tristitia siue cõtristatio nõ est nisi de malo inhęrente, vel bono recedẽte. Est autẽ duplex lis: quædam s. priuata, id est, quæ vertitur inter aliquos nullo præsente: vel præsente priuata persona, aut publica nõ vt publica, sed vt priuata: & quædã publica seu iudicialis, quæ vertitur inter aliquos coram publica persona vt publica: de qua glo. in d. c. forus. dicit q̃ importat causam ciuilẽ, non criminalem: quod verum est quantũ ad primã nominis deriuationem, quæ est à limite agri: tamen nõ video quare agitatio causę criminalis non possit dici litigiũ, secundum principia S. Tho. ¶ Primò verò quæritur, †quid sit principiũ litis in iudicio? Et dico q̃ est contestatio, quæ est initiũ actionis & cõflictus, non obstante q̃ oporteat libellũ præcedere, super quo fiat cõtestatio: vt de libel. obl. c. j. quia ipsa oblatio libelli est dispositio ad contestationẽ: vnde semper necesse est q̃ præcedat libelli oblatio. extra eo. c. j. nisi de partium cõsensu remittatur. ¶ Secundò quæritur, †qd sit litis contestatio? Et dico q̃ secundum Gofr. est negotii principalis hinc inde apud iudicẽ facta narratio, & subsecuta respõsio, siue negãdo, siue cõcedendo: quod primò est intelligendũ iudice interrogãte, & secundò verbaliter, id est, ore tenus, secundũ Pan. extra e. c. vnico. & tertiò intellige q̃ hæc fiãt procedẽdo in causa & ea intẽtione directè & à ꝓposito: & quartò per principales psonas, nõ per aduocatos, nisi fortè principales adeò fuerint indiscreti, vt eorũ defectꝰ de licẽtia iudicis suppleatur per alios: vt in c. pastoralis. de iud. ¶ Tertiò quæritur, †qd sit litis quasi cõtestatio? Et dico q̃ est qñ aliquis cõuẽtus in iudicio sup̃ rebus mobilibꝰ, quas possidet nomine alieno, nominat dñm in iudicio, & accipit inducias ad denuntiãdũ dño, vt ad iudicẽ veniat, aut mittat, si ipse dñs non cõparet in termino sibi dato. tunc enim lis dicitur quasi cõtestata contra dñm: siue habetur pro cõtestata ad interrũpẽdũ lõgi tẽporis prescriptionẽ: vt in c. quoniã frequẽter. §. in aliis. ver. quod si super. vt lit. nõ contest. ¶ Quartò quæritur, †qd sit litẽ pẽdere? Et dico q̃ est litẽ cõtestatã esse vsq; ad sententiã diffinitiuã vel terminũ litis: sed lis dicitur pẽdere quo ad hoc vt nihil innouetur: cũ citatio legitimè ꝓuenerit ad partẽ: vel p eã stetit quo minus ꝓueniret, cũ tali expressiõe quæ potuit instrui sup̃ quo conueniat

ueniatur: vt summat Io. And. in cle. ij. eo. tit. & potest addi vt ibi not. q̃ perueniat debito tempore. ¶ Quintò quæritur, †quę sit res litigiosa? Et dico q̃ est res mobilis vel immobilis, vel se mouẽs, de cuius dominio causa mouetur inter petitorẽ & possessorẽ iudiciaria cõuentione, vel precibus principi oblatis & iudici insinuatis: & per eũ futuro reo cognitis. ita dicitur in authẽ. litigiosa res. C. de litig. & sic res efficitur litigiosa ante litis contestationẽ per solã iudiciariã citationẽ, vel libelli, id est, supplicationis oblationẽ, scilicet factam principi. & ita tenet glo. in c. ecclesia. el j. vt lit. pend. & in c. j. eod. tit. lib. vj. & Pan. in d. c. ecclesia. licet quidam teneant q̃ solũ efficitur litigiosa per litis contestationẽ: vt in d. c. j. gl. recitat, & improbat. Sed tamẽ Pan. ibidem dicit q̃ glo. imperfectè loquitur, nihil attingens de actione, an & quãdo efficiatur litigiosa, ita q̃ cedi sine vitio litigiosi alteri nõ possit. & ideo ipse ibi sic distinguit & limitat. nã cũ agitur tripliciter, scilicet actione reali, personali, aut mista: vt s. Actio illud, quod dictum est, verum est quãdo agitur actione reali, & agitur de dominio. C. de litig. in authen. litigiosa. & idem de quãsi dominio: vt Publiciana. de qua gl. in c. abbate sanè. de re iud. lib. vj. puta cùm petitur res bona fide empta, & recepta à non domino: quia Publiciana est eiusdẽ naturæ: vt no. in d. auth. Et idẽ si agatur de parte dominii, vt de vsufructu: quia res erit litigiosa per cõuentionẽ solã. arg. in d. Auth. & ibi not. & Bar. in l. j. ff. de litigio. Et hoc de ipsa re. an verò & ipsa actio realis cùm agitur de dominio vel quasi, vel de eo quod est pars dominii, efficiatur litigiosa per cõuentionẽ solã, vt sic nõ possit vlterius cedi sine vitio litigiosi. Bar. in d. l. j. ff. eo. & in l. ij. C. eo. tenet idẽ in actione, quod in re ipsa. sed Io. Andr. in c. fi. extra eod. tenet q̃ respectu actionis requiritur litis contestatio: vnde antè vendi poterit, licet non ipsa res. Et hoc plus, inquit, mihi placet: quia cũ dicta auth. faciat mentionem solum de re, non de actione ad rẽ, respectu actionis stabimus iuri antiquo quod videtur requirere cõtesta. lit. vt l. ij. & l. fin. C. de litig. Sed si agitur nõ de vero dominio vel quasi, sed de alio iure, puta hypothecaria: tunc res nõ efficitur litigiosa: vnde potest vendi cũ onere suo: vt in d. auth. sed ipsa actio efficitur litigiosa tantũ per litis cõtesta. vt erat de iure antiquo. d. l. ij. & fi. Si autẽ, inquit, agatur actione cõfessoria vel negatoria, supple quod est etiã agere actione reali: tunc subdistinguo. nã si actor dicit se ius habere, puta agit ad præbendam tentam ab alio, quam dicit suã: & tunc res efficitur litigiosa: intellige per conuentionem seu citationem: quia, inquit, licet incorporalia nõ sint in bonis nostris, sunt tamẽ in quasi bonis. Secus si dicat aliquod ius deberi: quia cùm non cõtendatur de dominio vel quasi, nõ efficitur ipsa res seu ipsum ius litigiosum: vt not. Inn. in c. cum M. de constit. & limitandũ est & distinguendum dictũ Bar. in d. l. j. q̃ in incorporalibus res non efficitur litigiosa: vt in auth. eo. §. ad hoc. Ipsæ tamen actiones efficiũtur litigiosæ per litis contest. arg. in d. l. ij. Si verò agitur actione personali: Bar. in d. l. j. dicit q̃ si nõ contendi tur de re ipsa, sed de aliquo opere facto in re: res ipsa nunquam efficitur litigiosa, etiã si illa actio sit in rẽ scripta. Si verò contendatur de re ipsa, efficitur litigiosa ipsa & actio per litis cõtest. vt d. l. ij. C. eo. sed ipse in l. ij. C. eo. simpliciter dicit q̃ ipsa res nõ efficitur litigiosa: sed ipsa actio efficitur litigiosa per litis cõtest. & idẽ Io. And. extra eo. c. fin. & clarius Inn. in d. c. cũ M. vbi sentit q̃ licet per actionem personalẽ agatur ad ipsam rẽ, nihilominus non impeditur alienatio per litis cõtestationẽ: quia nõ efficitur litigiosa, ex quo nõ contenditur de ipsius dominio. Et hoc plus placet Pan. & videtur ei textus expressus in auth. de litig. post princip. Si verò agatur actione mista: secundũ Bart. in l. ij. C. eo. & l. j. ff. eo. tu actio sit vniuersalis, olim & hodie efficitur litigiosa res & actio per solã cõtrouersiam seu citationem: vt l. diuus. ff. de peti. hær. & l. alienationes. ff. fam. er c. & not. in gl. vbi patet q̃ post citationẽ non debet possessor hæreditatis, alienare regulariter aliquã rem hæreditariã: siue agatur petitione hæreditatis, siue iudicio fami. erci. & placet Panor. quantum ad res ipsas, de quibus dicta iura loquuntur: sed ipsæ actiones nõ prohibentur cedi ante litis contestationẽ. Vnde starem, inquit, iuri antiquo vt ipsa actio vniuersalis efficiatur litigiosa per solã cõtest. vt d. l. ij. & fi. C. eo. Si verò actio est particularis, vt cõmuni diuidũdo, quę datur ad diuidendũ rem particularẽ cõmunem, tam res quàm actio efficitur litigiosa per litis contest. vt l. j. C. commu. diui. iũcta l. j. & no. gl. in d. l. alienationes. & Bart. in iuribus prælegata. ¶ Sextò quæritur †quis sit litigiosus? 6
Et dico q̃ philosophicè est is, qui ad omnia cõtrariatur causa contristãdi: vt patet in ij. Ethi. id est, ille qui nõ est cum viuentibus affabilis seu delectabilis vt decet, sed onerosus, quia facilè verbis contendit. Sed iuridicè litigiosus est, qui tenetur litigioso cõtractu: qui est quando res vel actio litigiosa transfertur in aliũ, vel pignori datur aut obligatur. Vnde dicit gl. in d. c. ecclesia. vt lit. pen. q̃ vitium litigij dicitur, cùm quis rem litigiosam transfert in aliũ lite pendẽte: siue sint res, siue actiones. C. de litig. l. vlti. & in auth. ibi posita. imò in d. c. ecclesia. dicit Pan. q̃ res litigiosa sine vitio litigiosi non potest pignorari vel aliter obligari, vt videtur tex. in l. si filius. §. si. aliàs est in l. j. ff. quæ res pig. obl. po. & sentit glo. in l. j. C. commu. diui. & sequitur Barto. in d. l. j. imò secundum glos. ibi in c. ecclesia. el ij. incidit quis in vitium litigiosi per cõtractum locationis. quod Pan. in d. c. ecclesia. el j. dicit verum in locatione ad tempus lõgum vel longissimũ, quia tunc constituitur ius in re. ff. de superfic. l. j. & ij. ff. si ager vec. vnde prohibitus vendere, & obligare, prohibetur in longũ vel longissimum tempus locare: vt dicit glo. in cle. vni. de reb. eccl. non alie. secus in locatione ad tempus modicũ quia res litigiosa lege prohibetur solùm alienari, pignorari vel obligari: vt in d. l. si. C. de litig. & d. l. si filius. prohibitus autẽ alienare vel obligare, nõ prohibetur locare ad modicũ tẽpus: vt est tex. maximè iuncta glo. in d. cle. vna. & in l. pen. §. instituto. ff. de lega. ij. vbi hæc not. Dy. & Bar. quod tamen Pan. vbi s. limitat, nisi locatio ad tempus modicum sit facta in potentem seriosè, ita q̃ rehaberi non posset de facto: quia satis tunc res videtur alienata & obligata: & ratio magis quàm verba attendẽda est: vt l. cùm pater. §. dulcissimis. ff. de leg. ij. & in c. si. de re. iur. lib. vj. & quod nota. ibi Dy. & in l. non dubiũ. C. de legi. fit enim fraus legi de priui. quãto. & de immu. eccl. c. si. lib. vj. Sunt tamẽ casus, vt dicit gl. in d. c. ecclesia. el j. in quibus litigiosa res alienari potest: qui ponũtur in d. l. vlti. C. de litig. s. nomine dotis, donationis ante nuptias, transactionis, & dimissionis rerũ hæreditariarũ factæ vel per legati vel per fideicõmissi causam. Et hoc locũ habet in specialibus iudiciis: in vniuersalibus verò cùm agitur de hæreditate, prætor permittit quandoq; fieri alienationẽ: scilicet pro impẽsis funeris, pro solutione debiti, pro cibariis familiæ. ff. de pet. hære. l. diuus. hæc in glo. dicit tamen ibi Pan. q̃ inquantum illa excipit casum legati & fideicommissi hodie illa lex. fin. quantum ad hoc recipit correctionem per authen. de litig. vbi dicit quòd si res litigiosa legatur alicui tunc hæres debet iudicium ad finem perducere: & si euicerit, rem tradat legatario: aliàs liberatur, cùm videatur testa-

tur testator legasse litis euentum legando rem litigiosam: ipse tamen legatarius, ne fiat collusio contra eum, poterit in lite assistere hæredi: vt in d. authen. de litig. Adde etiam prædictis secundum Ange. in authen. de litig. quòd litigiosa res alienari potest ab aliis, inter quos de ea nulla est lis.

7 ¶ Septimò quæritur, † quæ sit pœna eius qui est iuridicè litigiosus, seu quid operatur vitium litigiosi? Et dicit Pan. vbi suprà, q̃ olim erant multæ pœnæ, de quibus per Bartol. in l. j. ff. de litig. quæ hodie videntur cessare per pœnam legis nouæ, quæ latius videtur prouidere, scilicet C. de litig. l. fi. & sunt principaliter duæ pœnæ. Prima, quia contractus non tenet. Secunda, quia contrahentibus scienter imponitur certæ pœnæ, de quibus in d. l. fi. quas ipse post Host. sic declarat. Si vterq; contrahentium ignorat, probabilis ignorantia excusat. de constitu. cognoscentes. de cler. excõmu. mi. apostolicæ. licet ipsa in venditore vel aliter alienante difficulter reperiatur: cùm non possit ignorare rem esse litigiosam, nisi successerit alteri, per reg. is qui in ius. de reg. iur. libr. vj. Vnde hoc casu contractus non tenet: sed aliæ pœnæ cessant. Si verò vterque scit: tunc non tenet contractus: & procedet lis suo more vt prius: sed pœnæ committentur: quia emptor perdit pretium, & venditor cogitur tãdem conferre de suo: & vtraque quantitas applicatur fisco: vt d. l. fi. & adde quòd emptor restituet rem, scilicet venditori. Si verò alter tantùm sciuit: tunc ille solus punitur: & ignorans lucratur tertiam partem prætii. Si verò emptor recuperat pretium suum, & lucretur tertiam partem de eo quod venditor soluere de suo tenetur, reliquæ duæ partes applicantur fisco. Et idem dic in donatione: quia æstimabitur res: & procedetur ad pœnas modo prædicto. Addit Ban. primò quòd si quis rem litigiosam sacræ domui dedicauerit, punitur in duplum applicandum petenti. ff. de litig. l. penul. & vlti. secundum Hostien. Addit etiam secundò, quòd est alius effectus huius vitii: quia sententia lata contra alienantem, mandatur executioni absque alia tela iudicii contra eum, in quem facta fuit alienatio: vt notat Bartol. in d. l. j. & latius per eum declaratur in lege, creditores. de pigno. Addit tertiò has pœnas procedere, si fiat alienatio durante litigio. Si autem instantia est peremptã: tũc aut per lapsum triennii de iure ciuili: & non impeditur cõtractus: nec habent locum suprascriptæ pœnæ: sed durat vitium litigiosi quo ad quid: vt l. j. C. de præscrip. longi temp. & per Bar. in d. l. j. aut quia actor renuntiauit liti: & tũc ex toto cessat vitium litigiosi. arg. l. post quã liti. C. de pact. nor. glo. in d. l. j. C. de præscrip. long. temp. ¶ Octauò quæ-
2 ritur generaliter, † an & quando quis possit cedere actionem litigiosam vel aliam, & valet cessio? Pan. in c. fi. de alie. iudi. mu. distinguit sic: Si enim cessio facta est in vltima voluntate, tenet: vt not. in l. nomen. ff. de lega. iij. tũc tamen quòd si actio erat in iudicium deducta per defunctum, non debet agere legatarius, sed hæres: & si euicerit, omnem talem vtilitatem, quam consequetur, debet legatario restituere: & si nihil cõsequetur, nihil restituat, vt dictum est §. priore. Sed si actio non erat deducta in iudicium, poterit legatarius post cessionem agere: vt in auth. nunc si hæredi. C. de litig. & hoc secundum glo. in auth. nunc si hæres. sumptibus hæredis, si erat litigiosa cum legabatur. l. cũ seruus. ff. de lega. j. Si verò facta est litigiosa viuo aut mortuo testatore, sumptibus legatarii. ff. de lega. j. l. seruus legatus. nisi hæres fuerit in mora arg. ff. de leg. j. l. cùm res. ¶ Si verò cessio facta est, nõ in vltima voluntate, sed inter viuos: distinguendum est. Nam si sit potẽtiori ratione officii seu dignitatis præcipuè, nõ valet: & cedẽs perdere debet omne ius quod habebat. & iste est proprius casus l. ij. C. ne li. po. & hoc verum secundum Specu. in tit. de cessio. actio. post Vincen. quando sit potentiori malitiosè causa opprimendi aduersarium: secus si bona fide. arg. l. qui stipendia. ff. de procu. & placet Panor. Si verò cessio fit potentiori, non ratione officii vel dignitatis, sed ratione nobilitatis, vel quia ditior, vel alio respectu: tunc si fuit facta cessio ratione iudicii mutandi, potest excludi cessionarius per exceptionẽ: vt l. penul. & quod ibi not. ff. de alie. iud. mut. cau. fac. non perdit tamen actionem cedens, sed punitur secundũ vnam opinionem: quia non potest amplius cedere istam actionem alteri: nec potest in ea constituere procuratorem, sed tenetur prosequi: vt videtur innuere d. l. penul. Sed glos. in d. l. pen. dicit q̃ in isto casu videtur transtulisse magis rem quàm litem: & sic cessionarius habebit rem si euincatur: & cedens expensas litis facit in damnum suum: secus si non fuit facta ratione iudicii mutãdi: quia tenet, vt patet ex no. in glo. in l. j. C. ne lice. po. ¶ Si verò cessio fiat inter viuos, & non potentiori: distinguitur. Nam si est dubitata, quod est eo ipso q̃ in litigium deducta est: quia dubius euentus litis sic regulariter alteri cedi non potest: sed cedens incidit in vitium litigiosi: vnde puniri debet, vt in l. fi. C. de litig. & per glo. in c. ecclesia. el j. ne lite penden. quod tamen fallit in casibus ibi enumeratis. Vbi tamen notandum est quòd in casibus, in quibus potest fieri cessio, prosecutio actionis non fiet à cessionario, sed à cedente, secundum Innoc. in quadam gl. in d. c. fi. qui allegat in arg. l. quanquam. ff. de aqua plu. arcen. ¶ Si verò actio non est dubitata, tunc regulariter põt cedi titulo donationis, vẽditionis, vel alio titulo legitimo: vt probatur C. de hære. vel actio. ven. l. nominis vẽditio. & in l. per diuersas. C. man. ¶ Prætenditur tamen simulatus contractus ex multis. Primò ex pretii mo
dicitate: & æstimatur ista actio secundum Pan. ibi, secundum dubium, expensas, labores, & huiusmodi. ¶ Secundò quando in cessione nõ exprimitur titulus: vt quãdo dicit, cedo actionem, &c. nec dicitur pro qua causa: vt probatur in d. l. per diuersas. & tenent communiter doct. ¶ Tertiò, quando cessio fuit pro parte vendita & pro parte donata: vt d. l. per diuersas. Ratio, quia ista cessio est odiosa. secus in aliis, quia valet. Et isto casu admittitur cessionarius vsque ad quantitatem quã exbursauit: in alia verò perditur actio: vt d. l. per diuersas. ¶ Quarto, quando cessio purè vẽditur, tamen pretiũ non soluitur nisi pro parte, & de reliqua confitetur se recepisse. ¶ Quintò, quando dicit se donare propter benemerita, quæ nõ sunt: fallit in casibus contentis in d. l. per diuersas. vbi non præsumitur simulatio: vt puta, si inter cohæredes est facta cessio, vel cũ est facta in solutũ vel pro munimine rei suæ: vt cum domus tua minatur ruinam domui meæ: ego timens mei emo ius tuæ: item si fit inter legatarios & fideicõmissarios: & vel quando hæres cessit actionẽ legatario. similiter in societate, scilicet quãdo socii sibi cedunt actionem. ¶ Nonò quæritur, † an cessio actionis possit fieri clerico? Et dicit Pan. in d. c. fi. q̃ nõ per venditionẽ: quia vilius emere & carius vẽdere clerico non licet: posset tamen clerico vel ecclesiæ bona fide donari secundũ eundem ibi. ¶ Decimò quæritur, † vtrum liti-
10 gans teneatur ad restitutionẽ expẽsarum & dãnorum parti aduersæ? Et dico q̃ sic, si sciebat se iniustam causam fouere: aut si à principio hoc nescibit, sed tamen cognouit ipse causæ processũ, & non desiit: arg. c. dominus de secun. nup. & in l. fi quis inficiatus. & ibi Bar. ¶ Vndecimo quæritur, quæ pœna litigiosi philosophicè, de quo §. vj. Et dico q̃ de iure non debet ordinari. xlvj. distinct. §. j.

LITERAR

LITERAE alienæ non debent aperiri: vt §. Falsarius. §. j. literæ autem propriæ aliquãdo præiudicant proximo & tenetur scriptor ad restitutionem: vt j. Restitutio. §. x. aliquando verò præiudicant scribenti. Et de hoc Pan. in c. fraternitati. de cleric. non resi. concludendo post Bart. in l. Lucius. ff. de fideiuss. distinguit. Aut enim sunt literæ generales: sicut cùm dicitur, præsentiũ latori fidem adhibeas: & isto casu cum iste lator non possit contrahere, aut aliquid intentare in præiudicium scribentis: si is, cui scribitur, mutuaret illi pecuniam: & huiusmodi non præiudicaret scribenti: vt in l. fi. C. quod cũ eo qui in ali. potestat. quia sunt literæ commendatitiæ, nisi aliud addatur: puta sub periculo meo, & huiusmodi: vel nisi dolosè dedit illi literas: quia tunc teneretur. arg. l. venditor. ff. de dolo. Aut sunt literæ magis speciales: puta quia dicitur in ers, tali de mea intentione plenè informato plenã fidem adhibeas: quia tunc tenetur, & aget actione mandati contra scribentem ille, cui scribitur: sed nõ debet ei credere in aliquo quod ei approprietur. facit l. si verò remunerandi. ff. manda.

LITIGATOR, est non solùm actor, sed etiam reus: & litigatoris nomine etiam reus compræhẽditur. de lit. contest. c. j. lib. vj.

LIVELLARIVS contractus, qui dicitur datio vel acceptio ad liuellum, idem est quod emphyteusis: & ibi vide de laudemio soluendo. & licet quidam, vt Bar. in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infect. teneãt quòd differt: quia emphyteusis fit à domino: datio autem ad liuellum à non domino, id est, à vasallo, emphyteuta, & huiusmodi: tamen temporibus nostris communiter non differunt, nisi quando ista datio fit illicitè, & in fraudem vel in formam vsurarum: vt infrà Vsura. ij. §. xv.

De locis religiosis.

1 *Locus quotuplex sit.*
2 *Cœmeterium inter loca religiosa annumeratur.*
3 *Hospitale vel oratorium vt fiat locus religiosus quid requiratur.*
4 *& in dubio quomodo cognoscatur. & nume. 4.*
5 *Locus ex circunstantijs religiosus aut profanus iudicatur.*
6 *Loca quæ sint religiosa.*
7 *Basilica dicitur ecclesia nondum consecrata: & an eadem immunitatis gaudeat priuilegijs.*
8 *Locus vt immunitate gaudeat, sufficit quòd authoritate episcopi sit constructus.*
9 *Priuilegia, quæ ecclesiasticis conceduntur, ad hospitalia episcopi authoritate fundata extenduntur.*
10 *Hospitalia ad se confugientes tuentur à seculari potestate.*

LOCA hic non sumuntur philosophicè, vt sunt superficies corporum locantium & continentiũ alia corpora, eo modo quo commune corpus dicitur esse in loco: sed sumũtur pro humanis habitationibus in vita vel post mortem, quæ diuiduntur in profanas siue priuatas, religiosas
1 siue publicas & sacras: vt colligitur ex gl. & Pan. in c. abolendæ. de sepul. ¶ † Primò verò quæritur, quotuplex sit locus? Et dico q̃ triplex: vt iam patet ex dictis. Nam Pan. vbi suprà dicit: Quidam locus est omnino priuatus: vt quia non est deputatus ad vsum publicũ, scilicet ad diuina. adde siue sit personæ priuatæ siue Reipublicæ: & talis potest licitè vendi. etiam vt ibi fiat cœmeterium vel ecclesia. xij. q. ij. aurum. Quidam verò est religiosus, sed nõ sacer, vt ille, in quo sepultus est aliquis de voluntate domini. C. de relig. & sum. fu. l. ij. & talis vendi nõ potest, secundũ gl. & verum est secundũ Inno. de iure ciuili: quia immediate quatenus corpus maximè Christiani, vt addit Lud. de Ro. tangit illũ locũ, desinit esse in dominio alicuius. l. quanquã. ff. de aqua plu. arcen. nõ autem de iure canonico. Vnde putat locũ nõ effici religiosum, nisi authoritate pontificis deputetur ad talem vsum. pro quo c. ad hæc. de religio. domi. & hęc opinio fuit originaliter glossatoris decreti, xiij. q. ij. in c. eccle siastico. Sed Pan. distinguit soluẽdo dictã gl. & ius ciuile. Nam iste locus strictè nõ est religiosus quo ad hoc q̃ gaudeat priuilegio religiosi loci & publici: sed large, quia deputatus ad vsum pium: sicut dicimus q̃ laici valde boni possent appellari religiosi, quasi ad diuinũ cultum religati: & in capite, ecclesia. de constit. † Quidam verò est locus reli- 2
giosus & sacer: vt est locus cœmeteriatus, i. deputatus pro cœmeterio ecclesiæ: & iste indubiè vendi non potest: quia nõ est in bonis alicuius: de præbẽdis. ratio. & ff. de re. diui. l. in tantũ. §. sacer. Dicitur autem secundũ Pan. sacer largè propter episcopalẽ benedictionẽ, sed non strictè: quia non fit ibi cõsecratio seu vnctio cum oleo sancto, vt in ecclesia vel altari. vnde solùm benedicitur: ecclesia verò consecratur. de consec. dist. ij. nemo. Vnde dicimus cœmeteriũ minus dignum quàm ecclesia. ¶ † Secundò quæritur, quid re- 3
quiritur ad hoc q̃ hospitale vel oratorium fiat locus religiosus gaudens ecclesiastica immunitate? Et dicit Archid. post Ludo. de Ro. in quodam suo consil. q̃ oportet in eius constitutione interuenire authoritatem episcopi. de relig. do. ad hæc. Simplex autem hospitale ad pauperes recipiendos sine altari, cœmeterio vel alio iure episcopali, construi potest per priuatã personam sine licentia episcopi: vt not. Innoc. in d. c. ad hæc. & gl. in c. quædã. xviij. q. ij. & in clequia contingit. de relig. domi. imò & oratoriũ simplex vt ibi oretur, licet missa ibi celebrari nõ possit sine episcopi consensu. de cõse. dist. j. vnicuiq;. & c. clericos. quod etiam not. Host. & Ioan. And. de censib. c. fi. imò in tali oratorio fieri non potest erectio campanarum. de priuil. patentibus. Sed talis locus non est religiosus: quia secundũ gl. in clem. quia cõtingit. de relig. domi. potest per ædificatorẽ ad profanos vsus conuerti: quod non esset, si effectus esset religiosus: vt in reg. iur. semel Deo. ¶ † Tertiò quæritur, quo- 4
modo hospitale vel oratoriũ in dubio cognoscetur esse locus religiosus, id est episcopi authoritate fundatus? Et respondet Arch. post Ludo. de Ro. q̃ recurrendũ est ad præsumptiones ex qualitate circunstantiarũ talis loci. si enim habet omnes circunstantias loci profani, est profanus ad episcopi curam nõ pertinens, quanuis esset celebrationi & orationi deputatus, prout ferè est in omnibus palatiis magnorum: vbi sunt capellæ habẽtes formã oratorii: quæ circunstantiæ sunt nõ habere cœmeteriũ vel signum sepulturæ: & si institutio vel datium eius fiat per laicos nõ requisita authoritate diœcesani, nec eo existente in possessione exercendi episcopalia iura, & si ex bonis eius soluãtur collectæ cõmunitati laicorũ: & si oratoriũ, si quod est, regatur per laicos, & si nõ habet campanile vel campanam super tectum: si verò hospitale haberet oratoriũ ædificatum in forma ecclesiæ habens campanile erectũ supra tectum, & campanam qua pulsatur cũ ibi celebratur, & altare in forma lapidea, scilicet fixũ, sicut habẽt aliæ ecclesiæ, ibiq; per sacerdotes celebratur publicè, præsumendum est locũ esse religiosum. Et ita determinat Arch. de consec. dist. j. nemo. & eum sequitur Io. Cal. in suo consil. ar. c. quod interrogasti. dist. xxvij. & c. vidua. xxvij. q. j. & de regula. vidua. & idẽ si fit ibi cœmeteriũ vel signum sepulturæ: quãuis enim perceptio decimarum & oblationũ, & onus baptizandi nõ censeantur facere ecclesiam curatam, vt tenet Hostiẽ. & Ioan. And. in nouel. in c. quia nonnulli. de cler. nõ resi. quod sequitur Fed. in suis cons. arguũt tamẽ locũ ipsum ecclesiasti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum & religiosum: vt not.gl.in clemen. quia contingit.de reli.do.in verb.altare.consentit Io.Cald.in suis consil.Sed quia istæ circunstantiæ variari possunt multis modis: ideo ipse Feder.cõsi.cxxv.& Arch.† videtur velle ꝙ iudicabitur locus profanus vel religiosus ex pluribus circunstantiis: quia pro eo iudicandũ est, pro quo faciũt plures rationes. de deci.suggestũ. quod intellige si sunt pares: alioquin ex potioribus iudicabitur: vt etiã ipse Arch.innuit.vnde concludit ꝙ hospitale nõ debet censeri locus profanus ex hoc solo ꝙ non habet campanile supra tectũ, vel habet nomen alicuius laici: puta domini Bonifacii,& nõ alicuius sancti: vel quia datur per laicos,& administratur in tẽporalibus: si cũ is officiatur per clericos in horis, & celebrãtur ibi continuè missæ: aut habet cœmeteriũ vel sepulturã: quia tunc continuè missæ: aut habet cœmeteriũ vel sepulturã: quia tunc ex potioribus circũstantiis censebitur religiosa domus:& visitabitur à diœcesano, nisi sit exemptũ: quo casu seruabitur clem.quia cõtingit.de relig.dom.imõ dicit idẽ Lud.ꝙ in dubio eo ipso ꝙ ipsæ missæ celebrãtur, præsumitur authoritate episcopi ædificatũ.& dictum est singulare Archi. de conse.dist.j.nemo.quod verũ est quando continuè celebrantur, & per clericos in horis officiatur: vel cõcurrentibus aliis adminiculis,de quibus supra.aliàs nõ videtur sufficere,licet in locis profanis dicãtur aliquãdo missæ. Dicit etiam Pan.in c.inter dilectos.de dona.ꝙ si longo tempore ibi fuerunt celebrata diuina publicè, & omnibus admissis indifferenter & eleuata campana: signũ esset ꝙ locus esset
6 publicus,id est,religiosus. ¶† Quartò quæritur, quæ loca sint religiosa? Et dico ꝙ licet iam aliqualiter pateat ex dictis:tamen adduco text.in c.ad hæc.de relig.domi. vbi habetur ꝙ religiosus est locus authoritate episcopi etiam ad vsum hospitalitatis deputatus: & ad mundanos vsus redire non potest: & à fortiori loca religiosa sunt ecclesiæ & capellæ & monasteria authoritate episcopi vel papæ ad cultũ diuinum deputata. Et ibi à contrario sensu infert Pan.ꝙ hospitale non efficitur religiosum,quod nõ est authoritate pontificis ædificatum,vel deputatum ad hospitalitatem: sed redire potest ad humanos vsus.quod intellige eo viuẽte qui ædificauit:secus autem si decesserit,per authẽ.de ec-
7 clesi.tit.§.si quis ædificationẽ.¶†Prædicta faciunt ad multa:& primò ad quæstionẽ an basilica, id est ecclesia nondũ consecrata gaudeat priuilegio immunitatis, licet diuina mysteria ibi nõ fuerint celebrata.gl. in c.ecclesia.de immu. eccles.dicit ꝙ non, mota per textũ ibi, in qua diuina mysteria celebrãtur.à cõtrario sensu. & idem Abbas & idẽ Clemens,vt refert Host.qui fuit egregius Iurista.Sed ipse Ho-
8 stien.tenuit contrarium:† quia sufficit, secundum eum,ꝙ locus sit ædificatus authoritate pontificis primarium lapidem imponentis: intellige per se vel per alium: cum non possit redire ad vsus humanos: vt in d.c.ad hæc. & textus in eo quod dicit, celebrantur, exponit, id est, celebrari possunt.Hunc sequutus est dom. Card.quia cũ ista materia sit fauorabilis,nõ est restringenda,sed relaxanda. Sequuntur similiter alii doctores, vt recitant Pan.in d.c.ecclesia.quia multũ facit textus pro eo: cum nõ se fundet super celebratione,licet de ea fiat mentio in narratione,sed super deputatione:quia est deputata diuino obsequio.Quę ratio vendicat sibi locum,licet ibi non fuerit celebratũ.Sequitur & ipse Pan.adducens vltra prædicta,l.omnia priuilegia.C.de
9 epis.& cler. vbi probatur† ꝙ omnia priuilegia cõcessa ecclesiasticis extenduntur ad hospitalia,scilicet episcopi authoritate fundata: ergo fortius ad ecclesiã de proximo consecrandam.& ista opinio indubitãter tenenda est: quia dicit Arch. in c.diffiniuit.xxvij.q.iiij,quem referẽdo sequitur Bal.in l.si quis ad declinandã.C.de epis.& cler.† ꝙ fu-10 gieas ad hospitale, tutus est à iudice seculari: sicut si fugisset ad ecclesiã.quod verũ est hospitali authoritate episcopi fundato,per quod scilicet videtur eius authoritate deputatum ad vsum pauperũ, etiam si adhuc fortè nullus sit repertus. Si ergo hoc verũ est de hospitali ad receptionẽ pauperum ordinato: stultũ est hoc negare de ecclesia ordinata ad tam sancta mysteria. Quod tamen Pan.videtur limitare nisi consuetudo sit in oppositum:cui dicit hodie standum: vt no. Inno.in c.inter.de immu.eccle. Vtrum autem mendicantes possint noua loca recipere vel antiqua mutare: vide suprà Excommunicatio.ix.excõmunicatione xliij.

De Locatione & Conductione.

1 *Locatio quid,de quibus fiat,à quo,& cui.& nu.2.& 3.*
4 *Locatio vsque quò fieri possit.*
5 *Locationis merces quando soluenda.*
6 *Conductor an teneatur quærere dominum pro soluendo.*
7 *Locans familiæ vsum locandi, an teneatur molere, si ea multiplicetur in infinitum.*
8 *Concedens partem fundi non facta mentione de arboribus,an habebit partem fructuum.*
9 *Locator an aliquando expellere possit conductorem.*
10 *Conductor an aliquando possit discedere ante finitum tempus.*
11 *Colonus postquam seminauit agrum, quem dominus vendit, an expelli possit per emptorem.*
12 *Conductor si vti non possit,an sit minuenda pensio.*
13 *Conductionis pretium an diminuatur propter sterilitatem,& an augeatur propter fertilitatem.& nu.14.*
15 *Pensio vel census in quibus casibus remittatur.*
16 *Expensæ conductoris an restituantur.*
17 *Conductor an teneatur de damno quod accidit in re locata.*
18 *Locans vasa vitiosa an teneatur de vino perdito in eis.*
19 *Probatio culpæ an incumbat locatori vel conductori.*

LOCATIO† est personæ, vel rei ad vsum facta conces- 1
sio mercede in pecunia numeranda cõuenta: aliàs si res vel species pro mercede daretur, nõ esset locatio, sed alius contractus innominatus: scilicet do vt facias: & ageretur præscriptis verbis.ff.deposit.l.j.§.si quis seruũ. Conductio verò est personæ vel rei ad vsum acceptio interuẽtu pecuniariæ mercedis. Igitur locator est, qui sub pecuniaria mercede locat rem vel personã suã. Conductor verò est qui huiusmodi accipit soluẽdo pensionẽ.d.§.si quis. Vnde si meã domum te inhabitare patiar sub pecuniaria mercede mihi data vel danda,ego locator,tu verò cõductor es:& si tu operaris in re mea certa mercede pecuniaria tibi danda:tu locator operarũ tuarũ, ego verò conductor earundẽ dicor.ff. eo.l.qui operas.sed respectu operis est ecõtrario:quia ego locator, tu cõductor diceris.ff.eo.l.item quæritur.§.j.& §. si gemina. Aduertendum tamen est ꝙ contractus innominatus inducitur secundũ naturam contractus nominati cui assimilatur, nisi aliud actũ fuerit:vt in d.§.si quis.& sequitur Bar.¶Primò autem quæritur quid locari possit? Et dico ꝙ omnes illæ res quæ vendi possunt, nisi sint seruitutes prædiales,puta iter,actus,via,& c.quæ locari nequeũt:vt est tex.& glo.in l.locare.ff.loca.seruitutes autem personales, quę sunt vsusfructus,bene possunt locari.ff.de vsufr.l.arboribus.sed nõ seruitus vsus:vt Inst. de vsu & habi.§.minus. sed si fit ab vsufructuario, extinguitur locatio per mortem ipsius vsufructuarii:vt C.de iure dot.l.si socrus.& per maximam & mediã capitis diminutionẽ, Inst.de vsufruc.§.finitur.à proprietario aũt fieri nõ põt locatio seruitutis personalis. Res tamẽ venalis locari nõ potest æstimata periculo conducẽtis quo ad perditionẽ & deteriorationẽ:sed videtur fieri in fraudem vsurarũ:quia res æstimata intercedit loco pecuniæ.l.si verò.§.quod ait.ff.sol.mat.nec est vera locatio:quia locator rem suo periculo tradit.¶Secundò quæri
2 tur,† quis possit rem locabilẽ locare? Et dico multa.¶Primum. Locare non potest aliquis,prælatus religiosus ad vitam vel certũ tẽpus,scilicet longũ,reditus,vel partẽ eorum, aut iura vel possessiones monasteriorum,vel aliarũ administrationum sibi commissarum:nisi necessitas vel vtilitas cõuentus siue loci exposcat,& accedente consensu cõuentus vel superioris,si conuentũ non habeat:aliter suspensus est ipso facto:nec cõductori acquiritur ius aliquod: tamẽ hoc non extenditur ad locationes aut venditiones fructuũ.vel redituum ad modicum tempus,vt in clemen.monasteriorum.de rebus eccle.non alienan.cum ibi not. ¶Secundũ. Beneficiatus locare potest reditus ecclesiæ suæ sine aliqua licentia, secundum Pan.in c.vestra.de loca.quod intellige ad tempus non magnum,puta annorum nouem.& facit gl. in cle.j.de rebus eccle.non alienũ. Nec impedire valet hoc statutum aut prohibitio superioris in contrarium propter verbum,libere,quod ponitur in litera.¶Tertium. Et si beneficiatus ante tempus finitum locationis moriatur,extinguitur locatio:quia clericus comparatur vsufructuario vel vsuario.de pec.cle.c.fi.& ideo extinguitur sicut ius vsufructuarii.de dona.consultationibus.de pig.c.fi.& sic not. Io. Mona.in c.hoc consultissimo.de rebus eccle.non alienandis.lib.vj.& si conductor soluit pensionem,non habebit à successore in eodem beneficio:nisi sit conuersum in vtilitatẽ ecclesiæ:vt not.Host.c.ij.ne prælа.vic.suas.¶Quartum.Sacerdoti nunquam licet locare operas suas pro diuinis officiis dicendis.de simo.c.cùm in ecclesię.& multis capitulis. aliter esset simoniacus: licet tamen ei pacisci cum aliquo ꝙ moretur in aliqua ecclesia,vt celebret ibi diuina. Ita tamen ꝙ non habeat intentionem ad diuina,sed ad mansionem quam ibi facit,vel ad laborem quem sustinet, vel ad damnũ quod patitur ratione moræ: vt in c.ad quæstiones.de rerũ permu.per arg.& not. Inno.in c.pen.ne prælа.vic.suas.sed de hoc vide j. Simonia.§.ix.¶Pro temporalibus autẽ exercitiis potest locare: sed intellige si personæ suæ conueniãt. ¶Quintum. Conductor locare potest alteri rem conductam, nisi aliud conuenissent. C.locati.l.nemo.& tunc res posterioris conductoris sunt obligatæ domino principali vsq; ad illam quantitatem,qua secundus conductor tenetur primo.ff.eo.l.si lege. Vnde scholaris contrahens societatẽ cum alio scholari, recedens secundum Pan.in c.inter dilectos.de fide instru.potest alium loco sui ponere in domo vel camera conducta.& idem Bal.in d.l.nemo.nisi vellet locare partem suam personæ inhonestæ:quia tũc non posset. Et idem intellige de omni persona iniustè præiudicãte,eadem ratione, vel nisi inter eos aliud esset conuentum.d.l. nemo. An autem hoc possit inuitis sociis: Bald.videtur tenere ꝙ sic.& idem Ces.in l.viam.C.loca. Sed melius gl.Instit.loca.in fi.dicit ꝙ licet possit alteri locare iure conductionis: ratio tamen societatis prohibet:quæ præualet iuri locationis,cum videatur electa industria personæ. Institu. pro soc.§.soluitur.& idem tenet Spe.de iudi.§.ij.& clarius Azo,per l.perceptione.ff.de his qui defec.vel effu.addẽs ꝙ si scholaris non degit in domo vt versari debet,potest contra eam agi actione pro socio,sed vtili: quia directè datur quando contrahitur societas ad commodiorẽ vsum,& quæstum vberiorem:de qua leges loquuntur,vt not.Spec.vbi s. Ex quo videtur ꝙ in materia odiosa nõ venit socius in domo. Vnde si statutum dicit ꝙ socius teneatur pro socio,nõ veniet socius in domo:quia nõ est propriè ista societas: & in odiosis verba strictè capiuntur.l.iij.§.hæc autem verba. ff.de neg.gest.& c.in nostra.de iureiur. Insuper dicit Pan. in d.c.inter dilectos.ꝙ si male versatur,& compesci nõ potest sua insolentia,poterit expelli per l.si cõuenerit.in fin. ff.pro socio.& v.q.iiij.in loco. ¶Sextum. Si duo socii habent domum communem,& vnus vult habitare, alius vult eam tradere ad pensionem:præferendus est is qui vult habitare.de quo vide gl.in l.Sabinus.ff.communi diuidun. Pro quo etiam not.ꝙ id quod est mihi commune cum alio,nõ est meum proprie.C.qui testam.face.pos.l.quanquam.per quod infert Bald.ꝙ si statuto caueatur vt amputetur manus vulneranti in domo percussi:non intelligitur de domo cõmuni:cùm verba in statutis debeant propriè intelligi.l.ille aut ille.& l.nõ aliter.de leg.iij. Licet autem commune propriè non sit meum:tamen socius peregre profectus pensionem petere non potest à socio,si totam domum communẽ inhabitauit:sed bene petere posset si eam alteri sub pensione locasset,secundum Bal.& Imo.in l.duo fratres.ff.de acquir.hær.qđ Pau.de Cast.dicit sic habuisse de facto.¶Tertiò queritur,† cui possit res locabilis locari? Et dico multa. 3
¶Primũ. Res locabilis locari potest omnibus qui possunt eam emere: nisi sit miles vel curialis,quibus non possunt locari prædia ad colendum:ne omisso vsu armorum ad opus rurale se transferãt.C.loca.l.milites l.curialis.& l.vltima. Subuenitur tamẽ ignoranter facienti.ff.loca.l.si qs ignorãs. vbi dicitur ꝙ potest exigere mercedem.& idem videtur in clericis & monachis, nisi ex causa necessitatis.ne cleri.vel mo.in c.j.& ij.vbi hoc not.Ber.& Host.¶Secundũ.Fructus decimarũ locari possunt ad annuũ cẽsum laicis,secũdũ Panor.in c.vestra.de loca.¶Tertiũ. Domus ꝓpinqua vni magistro,locari nõ potest alteri magistro,ita ꝙ voces adinuicem confundantur:& si factum fuerit,primus expellere poterit secundũ.C.de stu.li.vrb.Ro.l.vnica.in fi.Et hæc causa tractari potest in feriis tempore messis,secundum Host.de iudi.significauerũt.¶Quartum. Id quod in particula prior dictum est,dici potest secundum Sum.Ange.indistinctè de quocũq; alio impediẽte lectionẽ dicti magistri,arg.d.l. vnicæ. Sed melius distinguendũ est aut dicendũ vt statim. Vnde ad quęstionem,an Doctor possit expellere fabrũ qui moratur iuxta scholas: Bart.in l.j.ff.sol.mat.refert Ioan.de Are.distinguentem.nam si Doctor prænenit fabrũ,præfertur:vt l.ij.§.si quis.ff.ne quid in loco pub. Si verò faber prænenit Doctorẽ:tũc aut Doctor nõ potest cõmodè scholas alibi facere:& tũc etiã præfertur:quia propter necessitatem frangitur diuina reuerẽtia.l.omnes.C.de fer. Aut põt scholas alibi cõmodè facere:& tũc secus,eo ꝙ prænenit faber:vt l.si pluribus.ff.de leg.j. Si verò cõcurrũt,præfertur Doctor: quia maior præfertur minori. Et hæc procedũt,nisi aliæ circunstantiæ præponderent. Vnde Bar.dicit hoc tantum pendere ex officio iudicis,cõsiderata dispositione locorum, & antiquã consuetudine contratæ:quia fortè est cõsuetũ semper legi:& ex aliis circunstantiis præferat Doctorẽ vel fabrum.& idẽ in duabus scholis se impedientibus.C.de stud. li.vrb.Ro.l.j.lib.xj.& in ambiguis præferur Doctor fabro: quia in eo versatur publica vtilitas,& in cõmuni & in quolibet particulari:cũ quilibet possit audire Doctorẽ & addiscere,& per scientiam quis efficitur Doctor,& fortè papa. Et idem puto si faber stat iuxta domum vnius scholaris vel plurium.ad quod propriè facit d.l.j.solut.mat.hæc Bart. Et per hoc etiam dici potest ꝙ scholaris vel Doctor potest inhibere alii scholari vel Doctori vt legat voce demissa. Prædictis adde text.in c.pridem.xv.q.vij.vbi episcopo volenti facere baptisterium prope monasterium, Gelasius papa inhi

buit: quia propter strepitum aduentantium monachi non poterant quietè & securè deuota officia celebrare. & sic possunt religiosi expellere fabrum inquietantem officia diuina, vel infirmorum quietē, & huiusmodi. ¶ Quintō. Non licet etiam locare, sicut nec vēdere aliquid alicui, si credatur eo principaliter vsurū ad peccatum mortale: vt gladium ad iniustē occidendum, & domum ad fœnerandum. vide infrà Vsura. ix. §. vlt. ¶ Quartò quæritur, †vsque quò possit fieri locatio? Et dico q̄ ad tēpus & in perpetuū. ff. inager vectig. l. j. dicuntur enim agri vectigales, qui perpetuò locātur, scilicet quandiu vectigal soluatur: vt d. l. j. & succedit hæres in locatione & conductione, si moritur conductor intra tempus locationis in iure conductionis: secus in vsufructu qui personalis est, & extinguitur cū persona. ff. loc l. si quis domum. §. si fructuarius. ¶ Quintò quæritur, †quo tempore merces sit soluenda? Et dicit Azo & Gof. & cōiter Docto. in c. propter sterilitatē. extra eo. q̄ si quid actū est, illud seruabitur: aliàs consuetudo regionis: de qua si non appareat, id quod minimum est, id est, in fine anni: vt dicit l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iur. & not. Host. & Ber. de cen. c. ex parte. & facit de regu. iur. in obscuris. lib. vj. ff. de verb. oblig. l. qui hoc anno. & l. eum qui. & ff. quando dies vsufru. leg. ced. l. j. in princ. & hæc secundum Pan. in c. propter sterilitatem. eod. titu. vera sunt etiam in aliis contractibus, vbi quis se obligat ad aliquid faciēdum pro certa mercede, nisi causa, quare datur merces, aliud requirat: puta quia datur pro sumptibus: quia tūc secundū Pan. in prin. debet fieri solutio: quia videtur hoc tacitè actū. Si verò soluitur pro labore vel remuneratione: cōsiderāda est qualitas personæ, & verisimiliter iudicandū: qua cōsideratione verisimili soluendi ante finem cessante, in fine soluetur. adde secūdum Pan. in c. peruenit. de arbit. q̄ qui promisit soluere annuatim, tenetur soluere in principio anni: qui verò singulo anno, tenetur in fine. ¶ Sextò quæritur †an conductor in soluendo pensionem teneatur quærere dominū? Et dicit Pan. in c. significante. de pig. ex mēte Bar. in l. item illa. ff. de cōsti. pec. q̄ aut solutio debet fieri respectu alicuius rei, vt pro aliqua re, aut non. & si primum: tūc si creditor est eiusdē fori, in quo est illa res situata, ire debet debitor ad domū creditoris. Si verò sunt diuersi fori, non tenetur ire: sed sufficit q̄ dicat in domo sua, sum paratus facere: si quis esset qui reciperet. ideo infert Pan. q̄ si emphyteuta non est de foro domini, non tenetur pro soluendo canone dominum quærere: secus si est eiusdē fori. & sic intellige c. propter. de loca. Si verò solutio nō est fienda respectu alicuius rei: vide eum ibi. ¶ Septimò quæritur, †vtrum is qui alicui locauit molendinū ad molendū ei & filiis ac hæredibus eius certa mercede, in perpetuū tenebitur illis omnibus eodē pretio molere, si fiat illorū multiplicatio in infinitū? Et dicit Pil. & Hug. q̄ non: quia nō videtur de hoc cogitasse. l. si quis in vna. ff. de peric. & cō. rei vend. Sed Alb. in auth. hoc ius. C. de sacrosan. eccl. dicit q̄ imò tenetur de stricto iure. ad qđ facit l. si seruus ita. ij. ref pōso. ff. de ser. vrb. præd. sed de æquitate cōscientiæ tene primū. ¶ Octauò quæritur, †vtrū is q conduxit fundum ad mediū vel certam partem nulla facta mentione de arboribus, habebit aliquam partem de fructibus arborū? Et dico q̄ nō: sed locator habebit omnes. ff. de vsufruc. l. fructus. & si colonus desiruat arbores, tenebitur. similiter eius culpæ imputatur, si quis eius odio arbores excidat. l. si merces. §. culpæ. ff. loc. quod limita secundū Gl. in d. §. culpæ. quando suo dolo vel culpa tale odium est causatum: aliàs non. ¶ Nonò quæritur, †vtrum aliquando locator possit expellere cōductorē vel inquilinū? Et dico q̄ inquilinus propriè est, qui conduxit rem vrbanā. l. errorem. in glo. iuncta l. licet. C. loca. & propriè vrbanū prædiū. Colonus verò licet largè sit omnis conducens prædia colendo sub pecuniaria mercede, secundū Io. And. tamē propriè dicitur qui rusticā rē conducit. Vnde inquilinus resident in ciuitate: colonus autē in villa: vt ff. de acqui. pos. l. q pignoris. & l. si quid quod. §. etiā per colonos. e. o. ti. cōductor verò est quoddā generale vtriq; cōueniēs: vt ex diffinitione patet. Vnde quantū ad præsentē quæstionē nihil differt inter inquilinū & conductorē. Dico ergo quòd potest secundum Doct. in d. c. propter. in quatuor casibus. ¶ Primò, si domus locata necessaria facta sit suæ habitationi: puta si destructa est domus suæ habitationis, vel postea duxit vxorem, vel simili necessitas occurrit: qđ intellige si necessitas superuenit locationi iam factæ, & aliter, puidere nō pōt: vt l. ædē. C. loca. aliter nō diceretur necessitas: sec⁹ si tēpore locationis aliā domum non habebat: quia imputabit sibi, nec poterit expellere. ff. locati. l. si qs domū. §. huic subiungi. ¶ Secū dò, cū domus eget refectione, quia ruinā minatur, quā tēpore locationis nō minabatur: quo casu, sicut & in præcedēti, fiet remissio pēsionis pro temporis rata. de loca. propter sterilitatē. & d. l. ædem. & l. quæro. §. inter locatorē. ff. eo. loca. vel prouidebitur de alia domo æquè idonea. ff. eo. l. cū plures. in prin. & refecta domo poterit cōductor petere in ea reponi, secundū Gl. iuncto tex. in l. si duo. §. cū inquilinus. ff. vti pos. & ibi per Bart. ¶ Tertiò, qñ conductor in domo peruersē cōuersatur, etiā sine læsione rei: vt puta tenet publicas meretrices, vel etiam peruersos homines: vt lenones, & huiusmodi. arg. in auth. de leno. §. sancimus. & sic nō remittitur pēsio, secundū Host. vel si versatur peruersē cū læsione rei, tenendo porcos in solario, incidēdo arborē, nō colendo suo tēpore: & tūc recipitur pētio: sed aget locator ad interesse de damno dato, secundū Host. in d. c. propter sterilitatem. ¶ Circa hoc scito q̄ in isto tertio casu dixerūt aliqui non esse remittendā partē pensionis pro rata temporis quasi cōpensando: sed potest agere contra inquilinum pro dāno dato actione legis Aquiliæ, vel ex locato quod Pan. secūdum Ioā. And. limitando dicit verū, quando peruersē versatur dando damnū: sed si se haberet peruersē in domo sine damno, potest expelli nō remissa pētione pro rata: quia dominus nō debet sustinere hoc damnum ex culpa inquilini: quod intelligitur qñ dominus ignorabat conditionē inquilini: aliàs damnū erit suū: qa expelli nō poterit ante tēpus. ¶ Quartò, qñ inquilinus per biennīū non soluit pensionē, sed si paratus sit soluere, audiēdus est. ff. locati. l. qro. ¶ Circa hoc autē Pan. ibi distinguit. Nā si locatio facta est ad lōgū tēpus, id est, decē annorū: tūc hoc est dupliciter: qa aut primò fuit cōstituta vna pensio p̄ toto tēpore: & potest expelli si nō soluit tēpore cōueto: qa si nō seruat cōtractū, nō est sibi seruāda fides. aut secūdò fuit constituta singulis annis: & tūc habet locū d. c. propter. vt si nō soluerit per biēniū, possit expelli: quod procedit etiā si factū fuit vt nō posset expelli durāte tēpore: quia debet intelligi eo soluēte pēsionē: vt est tex. in l. quæro. §. inter locatorē. ff. eo. Si verò locatio fuit ad tēpus modicū: nō est necesse expectare biēniū, sed expelli potest si nō soluit tēpore debito, etiā authoritate p̄pria. Et est ratio diuersitatis hic & ibi: qa hoc casu inquilinus nō habet ius in re: vñ si expellitur nō cōpetit sibi aliqđ interdictū cōtra dominū, arg. in l. colonus. ff. de vi & vi arma. sed in priori casu colonus possidet naturaliter, & habet pinguius ius. ad quod l. ij. si ager vectig. vnde non pōt sic repēte expelli: sed expectatur biēniū, licet possit dñs agere actione locati ad recipiendū pensionē tempore debito.

Adde quòd no. do. Alex. de Imo. consil. xxxvij. q̄ si conductor iurauit soluere canonē singulo anno, & cessat soluere anno vno, ipso iure cadit à iure suę cōductionis, q̄ est periurus. l. si quis maior. C. de transac. & in terminis in cōtractu locationis decidit Bal. in c. querelam. de iureiur. super glos. prima. imò dicunt cōmuniter Doct. in d. l. si quis maior. q̄ dispositio illius legis habet locū in omni contractu iurato. ¶ Decimò quæritur, †vtrū inquilinus possit similiter propter necessitatē dimittere domum ante finitū tempus contra domini voluntatē? Et dicit Panor. in d. c. propter. quòd sic, secundū Vin. & Ioan. Andr. quod etiā tenet glo. in l. si in lege. §. si domus. ff. loca. Ex quo inferri potest q̄ dimittere potest propter pestem: quia est probabilis necessitas. & facit tex. in l. habitatores. ff. eo. & intellige q̄ potest dimittere remissa pensione pro rata: aliàs nihil ei prodesset ista facultas. Et sic in cōscientia seruandū est: quāuis secundum Panor. in practica vix possit obtinere, f. in foro causarum. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrū colonus postquā agrum seminauit, si dominus eum vendiderit, expelli possit per emptorē? Et dico q̄ non: sed medietatem fructuum habebit: vel vt cōuenerant: si tamen vēditor omnes fructus accepisset, aget colonus contra venditorē. ff. de lega. j. l. nihil speciale. tamen colonus habet priuilegiū fisci, secundū Rod. Hic tamen aduerte q̄ succedens in re locata, si est de beneficiis ecclesiasticis, & locatio sit facta ab habente administrationē, & cum debitis solennitatibus & causis, de quibus s. Alienatio. & ad debitū tempus: tenetur stare locationi: & si ecclesia foret læsa, posset petere restitutionē in integrum. c. j. de resti. in integ. & c. j. de reb. eccl. non alien. Si verò locator non habuit administrationē, vt sunt canonici simplices: sic non tenetur stare: quia æquiparatur vsufructuario qui locare nō potest vltra tēpus vitæ suæ. l. si quis domum. ff. loca. nisi cum causa rationabili & episcopi authoritate fecisset. Cum verò res locata nō est ecclesiastica: tunc successor vniuersalis tenetur stare. l. viam veritatis. C. loca. successor verò particularis in dicta re nō tenetur stare, nisi locator habuisset administrationē plenā: vt maritus in prædio dotali: quia sic tenetur: vt in l. si filio. §. si. ff. solu. matr. & idem in tutore respectu pupilli. l. si tutelę. ff. de administra. tuto. ¶ Duodecimò quæritur, vtrū minuenda sit pēsio qñ conductor vti nō potuit re cōducta? Et distinguo: quia aut locator locauit res aut operas. Et qđ si locauit res, si stetit per locatoris voluntatē quo minus cōductor re cōducta uteretur: sic tenetur ei ad interesse. l. si de fundo. C. loca. Si verò stetit nō per eius voluntatē, sed per casum fortuitum ex parte locatoris contingentē: puta, quia propter eius delictum publicatus est fundus locatus: vel ex parte rei locatæ: puta si ædes locata cōbusta est, vel ager terræmotu corruit: sic pēsio remittitur pro rata. l. si quis domum. in fine. & l. ex cōducto. §. j. & l. sed addes. §. si quis. ff. loca. Et idē dicendū est quādo ex necessitate locatoris aduenīente oportuit conductorē expellere, vel propter refectionē domus. l. qui in insulam. in prin. & l. si fundus. ff. eod. Si verò stat per cōductorem vel eius culpā quo minus re locata vtatur: nihilo minus totā pēsionē soluere tenetur. l. colonus. §. nauē. ff. loca. ¶ Si verò ex casu fortuito, f. ex parte eius accidēte stetit, similiter tenetur, qñ locator alteri locādo verisimiliter mercedē habuisset, aliàs non: vt patet ex l. si. §. fin. ff. ad l. Rhodē iac. facit l. sed addes. §. cum quidā. ff. loca. Si verò quis locauerit operas, si per eum nō stat quo minus eas soluat, sed per conductorē, præstabit conductor pensionē, etiā si casu fortuito impediatur: vt est casus in d. §. cum quidā. quod verū puto in cōsciētia, quādo locator aliàs inuenisset mercedem, si tali non locasset. Si verò stetit per locatorē non impeditū casu fortuito, tenetur ad omne interesse, nec mercedē habebit. Si verò impeditū casu fortuito: sic remittitur pensio pro rata temporis: vt est casus in l. si vno. §. item cùm quidā. ff. loca. & in l. si hi. C. loca. & in l. aduocationes. C. de cōdi. ob causam. non autē tenetur ad interesse. & si iam inchoasset operas, vel feciſſet aliquas expensas ad sę præparandū, & tali casu fortuito impeditur, repetet illas expēsas quas fecit, ppter hoc: vt habetur in l. pecuniā. in prin. ff. de condi. ob causam. de eo qui parauerat se ire ad locū, & fuit impeditus tēpestate: fallit hoc vt nō remittatur pensio qñ ex casu fortuito stat per locatorē in aduocato: quia nō repetitur salariū ab eius hæredibus eo moriente. l. j. ff. de va. & extraord. cog. & idem de quocunq; habente officiū publicū: quomodo loquitur l. arboribus. §. de illo. ff. de vsufr. & l. diem functo. ff. loc. & l. diem functo. ff. de offi. asse. Itē fauore libertatis: vt in l. cum hæres. §. Stichus. ff. de stat. lib. Hæc eliciuntur ex Azo. & Bart. & aliis Docto. in d. §. cum quidā. & sic tene nisi cōsuetudo aliter haberet. vide s. Fami lia. §. ij. ¶ Decimotertiò quęritur, †vtrū rei vsu non impedito sit facienda remissio propter sterilitatē in fructibus? Et dico q̄ sic aliquando: sed nota q̄ quando sit tanta sterilitas vt fiat remissio sunt opiniones, vt recitat Panor. in d. c. propter. ¶ Prima est, vt tunc sit quando fructus seminis non potuerūt colligi: sed hæc non tenetur communiter. ¶ Secunda est, vt in hoc stetur opinioni vulgari. ar. in l. cum de lanionis. §. asinā. ff. de fundo instructo. & satis est ista sustentabilis, ex quo lex nō determinat. ¶ Tertia est, vt si vltra dimidia iusti pretii læsus est cōductor, fiat remissio pro rata. quā tenuit Cynus in l. licet. C. eodē. & expressius ibi Bart. quia iste cōtractus est bonæ fidei, quæ in cōductore non patitur tantum damnum sine culpa sua. ¶ Quarta est, quam posuit Bart. in l. si merces. §. vis maior. ff. locati. hoc esse quādo deductis sumptibus nihil percipit colonus. sed hanc Panor. ibi meritò improbat. ¶ Quinta est, quam idem Bart. in eadem l. licet. posuit, vt hoc sit quando vix colligit duas ex tribus partibus eius quod solebat colligi. Quam opinionem Io. And. videtur fouere, dum ponit exemplum in eo qui pro tribus sextariis terræ solitus erat colligere quindecim: & soluebat domino tres aureos: si colligit decem, soluat duos: sed si anno sequenti colligit xxx. fit compensatio. Et hanc opinionem sequitur Sum. Angel. Ego autem dico stādum cōuentioni: quæ si in hoc nulla sit, approbo secundā opinionem, quæ est Gof. secundum quod vulgaris, id est, cōmunis opinio est informata consuetudine patriæ, ita q̄ in hoc certa regula dari non potest. Sed cùm locatio & conductio sint contractus bonæ fidei. Instit. de actio. §. actionum. merces debet conuenire arbitrio boni viri. l. si in lege. ff. locati. Quando igitur propter dictam sterilitatem fiat recōpensatio pro rata: dico hoc esse, quando euenit præter cōsuetudinem casu fortuito sine culpa coloni: puta ex grandine vel alia aeris intemperie. quod limita secundū Host. & Panor. quando non potest fieri compensatio cum fertilitate anni præcedentis vel sequētis immediatè durante eadem locatione. Si verò hoc non contingat casu fortuito, sed vitio & debilitate terræ, secundum Dir. nulla sit remissio: vt quia vinum coacuit, vel herbis segetes sunt corruptæ: quia hoc potest imputari colono, qui herbas non remouit. Et idem dicit, etiam si soluatur certa species: quia licet nō sit proprie locatio: tamen quo ad hoc idē est iudiciū. ¶ Sed aduerte q̄ ista de partiario non intelliguntur: qui lucrū & damnū patitur cū dño: qa nō fiet illi remissio: vt no. gl. in d. c. propter. ¶ Aduerte etiam

etiam q̃ si fructus affuissent, sed post collectionem emarcuerint, vel exercitus eos cõsumpsit, & huiusmodi, nõ dicetur sterilitas, nec fieret remissio: secus si erãt colligẽdi: vt in
14 l. ex conducto. §. si vis. ff. de loc. & l. damnũ. C. eodẽ. ¶ Decimoquarto quæritur, †vtrũ augẽda sit pensio propter fertilitatem? Et dicit Panor. vbi §. quòd non. primò si hoc sit quia fructus valent plus solito: sicut nec fieret minutio, si minus valeret. nec secundò, si sit propter industriã coloni, ne sua industria sit sibi damnosa: vt ff. eod. l. ex cõducto. & l. fin. C. de alluui. nec tertiò, si cõtingat propter bonitatem rei: quia bonitatẽ dominus locauit meliori pretio quàm potuit: sed fit si contingat casu fortuito: puta si locaui molendinũ ex quo cõductor percipiebat solũ 50. sed propter alia molendina nunc destructa hoc anno percepit centũ: fiet pensionis augmentũ pro rata, sicut fit remissio propter sterilitatẽ casu fortuito contingentẽ: quia contrariorũ eadem est disciplina. xxxj. dist. c. hospitiolum. & l. j. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. & idem gl. in l. si merces. ff. eodẽ.
15 ¶ Decimoquintò quæritur, †quibus casibus generaliter sit facienda remissio census vel pẽsionis? Et dico q̃ fit primò, si cõductor expellitur, iuxta dicta §. xij. & secũdò propter vim maiorẽ, cui resisti nõ potuit: & tertiò propter id quod præter cõsuetudinẽ à casu euenit, puta tempestatẽ vel aliã intemperiẽ aeris in deuastatione fructuũ: vt in d. l. ex conducto. & quartò specialiter propter sterilitatem: vt §. xiij.
16 ¶ Decimosexto quæritur, †quid iuris si cõductor aliquid expẽdit in re cõducta? Et dicit Host. q̃ si expendit necessariò vel vtiliter auxit, ædificauit vel instituit, aget cõtra locatorem, vt restituat expensas. ff. loca. l. dominus. & in d. l. sed addes. §. inquilinus. & ibi glos. Sed clarior tex. est in l. colonus. primo respõso. ff. eod. Si tamen posset tollere impensas sine læsione rei, nõ tenetur locator: sed cõductor eas tollere potest: vt in d. §. si inquilinus. Prædicta autẽ nõ intelligas de expẽsis factis pro animali locato pascẽdo, vel colenda possessione, & huiusmodi: sed de aliis, puta curatione morbi, reparatione ruinæ, plãtatione vinearũ, & huiusmodi. de quo etiã vide Aedificiũ. in prin. ¶ Decimoseptimò quæritur, †vtrũ conductor teneatur locatori de dãno,
17 quod in re locata cõtingit: & ex qua culpa? Et dicit Host. q̃ teneatur si cõtingit sua culpa, vel eorũ, quorum opera vtitur. Et tenetur de dolo & lata & leui culpa: qa gratia vtriusque celebratur iste cõtractus. Instit. qui. mo. contrah. ob. §. vlt. & ita cõmuniter tenẽt glos. & Doct. in l. si quis domũ. §. Celsus. & in l. si merces. §. qui columnã. ff. loca. de dãno verò illato ab alio, nõ tenetur si obuiare non potuit. ff. eod. sed de damno: similiter nec de casu fortuito, nisi eo modo quo dictũ est §. Commodatum. §. ix. tenetur tamen de custodia. d. l. qui mercedẽ. quia & mercedẽ pro sola custodia accipiens, tenetur etiã de leuissima. extra de depo. bona fides. Et idem intelligas de locatore operarum. Quidam autem, vt Mar. in d. §. qui columnã. dicũt locatorẽ operarum ad transuehendas colũnas, & similia, quæ faciliter frangũtur, teneri etiã de leuissima, propter tex. dicentẽ, culpa abest, si omnia facta sunt quæ diligẽtissimus quisq; obseruasset. Sed cõcordia fit sic, vt teneatur de leuissima, si locauit operas in re quę curã diligẽtissimã requirit: vt in adamante expoliendo, veste aurea incidẽda. aliàs vera erit opinio gl. q̃ teneatur solum de leui. Nec obstat glos. in l. qui mercedem. in l. dominus. ff. eod. vbi dicit q̃ si specialiter mercedem accipit pro custodia, tenetur de leuissima: qa pro hoc sciendum est q̃ si sumus in contractu, in quo quis tenebatur solũ de lata culpa, vt in deposito, acceptio mercedis pro custodia facit vt teneatur etiã de leui. & sic intellige c. bona fides. de depo. & l. j. §. si vestimenta. ff. depo. Si verò quis tenebatur de leui culpa, vt in locato: acceptio mercedis pro custodia rei locatę facit vt teneatur etiã de leuissima. & sic loquitur & intelligitur dicta l. qui mercedẽ. & d. l. dominus. Et hoc quidẽ Sum. Ang. & Ro. tenuit indistincte. Supple. autẽ limitat qñ quis obtulit se custodiæ. ar. l. j. §. pen. ff. depos. & hoc tene: quia est regula doctorũ, vt patet ex Pan. in d. c. bona fides. iuncto c. vnico, de cõmo. q̃ in contractu celebrato gratia alterius tantum, venit culpa leuissima: nõ autẽ gratia vtriusq;, nisi aliud addatur: sed tantũ leuis. modò etiam ipsa acceptio mercedis pro custodia, est quidam cõtractus, & sit gratia vtriusq;: Vnde nisi aliud addatur limitans, nõ venit leuissima. ¶ Ex his patet q̃ multi conductores rerũ & locatores tenentur de damno. Qui enim recipit pallium meũ, & per errorẽ dedit alteri, tenetur: quia error in facto proprio nõ toleratur. l. item quæritur. §. itẽ si pallio. ff. eod. qui etiã vestimenta poliendi accepit, tenetur si mus ea corrodit. d. l. item quęritur. §. si fullo. Si etiam nauta me inuito ponat res meas in alia naui quàm ego posuerim, tenetur si perierũt. d. l. itẽ quæritur. §. j. vbi patet q̃ non tenetur si trãstulit nõ inuito domino, sed bona fide, & sine culpa, etiã si mala fide trans tulit: sed eadẽ nauigatione vtraq; nauis periit. ff. ad l. Rho. de iac. l. fi. §. j. quia licet fuerit in culpa rem meã infideliter pertractando, ex illa tamen culpa nõ periit: ex quo omnino erat peritura. quod est valde notandũ. ¶ Decimooctauò quæritur, †vtrũ locãs vasa vitiosa ignoranter, propter quod emarcuit vinũ, aut effusum est, teneatur? Et dico q̃ tic ad restitutionẽ de interesse & vini: nec ignorãtia eum excusat. Secus autẽ in pascuis locatis, vbi locatore ignorãte fuit herba pestifera, & interierunt animalia cõductoris: quia nõ tenetur: vt in d. l. sed addes. §. j. vbi dicit gl. hoc esse speciale in locato: vt interesse extra rem hic veniat. Ratio diuersitatis esse potest: quia dicta ignorãtia ibi nõ præsumitur sine negligentia sciendi quod scire debuit: secus in herbis. In cõscientia tamen nõ haberet locũ dicta lex, nisi qñ locasset talia vasa pro bonis. secus si simpliciter exhibuisset videnda per conductorem, ignorãs an essent bona vel ne: quia tunc cum nõ sit in aliqua culpa, non tenetur. Et quod dictũ est in vasis, intellige in omni re vitiosa, ex qua damnũ prouenire potest: nisi vitiũ sine culpa ignoretur cũ locatur. A fortiori autẽ tenetur ad restitutionẽ interesse, qui locat rem vitiosam sciens ter: arg. d. l. sed addes. quod no. pro his qui locant equos se demergẽtes in aquas: qa tenẽtur si vestes destruãtur: secus in cõmodato. ¶ Decimononò quęritur, †cui incũbet probatio, vbi in locato vnus affirmat dolũ aut latã culpã interuenisse, & alius negat: puta pastor qui locauit operas? Et dicit Sum. Angel. q̃ vbi quis tenetur de dolo & lata culpa, probatio incumbit dicẽti interuenisse dolũ vel latã culpã. Sed vbi tenetur de leui aut leuissima: tunc tenetur conductor ꝓbare se casu amississe. Sed Sum. Ro. & Sup. dicũt probationẽ incũbere pastori. & bene: qa consuetudo legũ interpres obseruat: & Host. hoc ꝓbat dicẽs q̃ cũ ipse ratione officii debeat habere custodiã: si dicit amissam ouẽ, ꝓbet abfuisse dolũ siue culpã: sicut argentarius probare debet se amisisse rationes cũ ruina vel incendio. ff. de eden. l. si quis ex argentariis. §. fi. & idẽ videtur Dominus in lege veteri determinasse: vt patet Exo. xxij. & idẽ in custode carceris. ff. de custo. re. l. fin. Aliàs autẽ, q dolũ allegat. l. quoties. §. q dolo. ff. de proba. Vide etiã §. Custos. §. iiij. an liberetur cõductor à custodia, si dominus aliã custodiã ponat. vide autẽ multa §. in verbo Familia. lucrũ non dicitur, nisi deductis expensis. l. illud. in glos. C. de col. & ff. pro socio. l. Mutius.

De Ludõ seu Ioco in genere, & in specie.

1 *Ludus quid & quotuplex sit.*
2 *Ludus humanus an sit peccatum.*
3 *Ludus ludibriosus alearu, & quasi alearis, an & quomodo sit peccatum. & nu. 4. & 5. & 6.*
7 *Habitum religiosorum an sumere liceat in ludo.*
8 *Ludorum inspectores an & quantum peccent.*
9 *Ludum prohibitum publicè tenens qualiter puniatur.*
10 *Clericus ludens ad aleas qualiter puniatur.*
11 *Ludens quando & cui restituere teneatur. & num. 12. 13. & 14.*
15 *Ludi particeps an teneatur restituere.*
16 *Lucrata in torneamentis an debeant restitui.*
17 *Compensatio in ludo quando fiat.*
18 *Ludens cum pluribus succestiuè an dicatur pluries lusisse.*

1 LVDVS † vel iocus est loquutio vel operatio, in qua nihil quæritur, nisi delectatio animalis. ij. ij. q. clxxiij. ar. ij. Vnde est in remediũ cõtra fatigationẽ animalẽ, dans animæ quietẽ, i. delectationẽ. ibidẽ. & j. ij. q. j. art. vj. ad primũ. & iij. cõtra. c. xxv. pro quo aduerte q̃ licut etiã quãtum ad appetitũ sensitiuũ est duplex cõcupiscentia, s. naturalis & animalis. j. ij. q. xxxiij. ita est & duplex delectatio, s. naturalis, quæ est de eo quod absens appræhẽditur vt naturæ cõueniẽs: cuiusmodi scilicet sunt omnia pertinẽtia ad cõseruationẽ indiuidui: vt cibus, potus: & pertinẽtia ad potentias vegetatiuas: & animalis quæ est de eo quod appræhẽditur vt cõueniens ex discursu, i. operatione rationis particularis seu cogitatiuæ. ¶ Primò verò quæritur in genere & summatim, quid de ludo scripserit S. Tho. Et dico eũ scripsisse fundamẽta totius materiæ ludicræ: vnde supposita diffinitiõe de qua statim dictũ est, sic dicit: Triplex est ludus, s. turpis, vt theatralis ad luxuriã prouocãs: recreatiuus, s. q honeste ad recreationẽ fit: & deuotus, qui venit ex vbertate deuotiõis: de quo dixit Dauid, Ludã & vilior fiã. ij. Reg. vj. Quorũ primus à quolibet debet euitari: tertius debet à quolibet assumi: secũdus debet sumi, sed à pœnitẽte tẽperatius. iiij. dist. xvj. q. iiij. art. ij. q. j. ¶ In ludis autẽ, intellige recreatiuis, cauẽda sunt tria. primò scilicet dicta ac facta turpia vel nociua. secundò resolutio grauitatis. Vnde dicit Tullius in primo de Offic. q̃ sicut pueris nõ omnẽ ludendi licentiã damus, sed eã quæ ab honestis actionibus nõ sit aliena: sic vt in ipso ioco aliquid probi ingenii eluceat. tertiò indebitæ circunstantiæ secundũ personã, tempus, locũ, & huiusmodi. ij. ij. q. clxviij. art. ij. Et si quis ad recreationẽ debite ludat est meritorium in habẽte charitatẽ. ij. dist. xl. ar. v. in cor. si verò ludat indebite ad recreationem, opponitur eutrapeliæ: ad quietem verò inordinate ludere pertinet ad mollitiẽ. ij. ij. q. clxviij. arti. j. ad tertiũ. ¶ Excessus autẽ in ludo, s. recreatiuo, est duplex, s. ratione turpitudinis vel no cumẽti: & ratione circunstãtiæ indebitæ: quorũ primus est peccatũ mortale. intellige in re notabili. secũdus est venialiter q̃ potest esse tertius excessus, nimis resoluẽdo grauitatẽ: dico hoc esse nõ posse, nisi vno illorũ duorũ modorũ: vnde ille modus reducitur ad alios. ¶ Defectus etiam ludi est peccatũ: sed minus quàm excessus. ibidem. arti. iiij. hæc sunt quę ille summatim docuit: quę diffuse vide vbi suprà. ¶ Et si quæratur de alea, ad quẽ ludũ pertinet? Et dico q̃ secundũ se pertinet ad recreatiuũ: quia de se nõ est peccatum etiã ea ratione qua innititur fortunæ: alioquin in nullo casu liceret eo tamẽ modo quo diuina aut humana lege prohibetur. de quo j. §. ix. dico q̃ pertinet ad turpẽ, inquãtum est cũ peccato inobedientiæ: & sic etiã patet quomodo sit intelligenda quorundã diuisio dicentiũ ludũ diuidi per diuinum, i. deuotũ: & humanum, i. recreatiuũ: & diabolicũ, id est turpẽ, qui est triplex, s. ludibriosus, i. cõsistens in ludibriis, qui secundũ se est turpis: alearis ab alea: cuiusmodi secundũ Veruec. est omnis, qui fortunæ innititur: & quasi alearis, i. mistus ex fortuna & ingenio: vt ludus tabularũ cũ taxillis: quia respectu taxillorũ viget fortuna: ingeniũ verò respectu tabularũ ducendarũ: & idẽ de chartis. & isti sunt turpes, vel secundũ se, vel ex humana prohibitione. Quidã dicitur vulgariter ludus, qui non est ludus: vt q̃ fit super aliquo euẽtu, & huiusmodi: de quo j. §. vj. ¶ † Secundò omisso ludo diuino, quæritur de humano vtrũ sit peccatum? 2
Et dico q̃ ludus humanus est, qui fit ad recreationem propriam vel aliorũ: ad quod reducitur si fiat causa virtutis experiẽdæ. Et iste aliquãdo dicitur theatralis à loco apto ad theorandũ, i. spectãdum: aliquãdo larualis, ab impositione laruarũ, quæ vulgò dicũtur mascarę: aliquãdo histrionalis, qñ quis de sua ꝑsona facit ludũ, vt bagatellator: & qui inseruiũt exercitio prouocãdi homines ad ridendum: ad quod reducitur si quis sit stragitator sine vitæ periculo. nã cũ periculo vitæ iã ludus nõ est humanus, sed diabolicus. aliquãdo hastiludialis: vt qñ lanceis cerratur: & vulgariter dicitur giostra. Aliqñ dicitur torneamẽtalis: i quo olim se milites intra circulũ ad pugnandũ cõcludebãt: sed hodie nõ est in vsu. Aliqñ pilealis, ballistalis, schacalis, chorealis, & huiusmodi, qui sunt vocabulis plures: vt l. natura. ff. de præscrip. verb. Iste igitur ludus de se nõ est malus, sed potius est virtuosus, pertinens ad materiã virtutis eutrapeliæ: vt patet ij. ij. q. clxviij. art. ij. aliqñ est prohibitus: & hoc aliqñ etiã sub præcepto ratione materiæ in qua fit: quia scilicet est turpis vel nociua: aut ratione circũstãtiæ. Vnde est prohibit9 primò quoties sibi vel alii imminet ex ludo probabilitẽ periculũ mortis corporalis aut mutilationis vel grauis debilitatis mẽbri alicui9, vt in torneamẽto, extra eo. ꝓ totũ. & hoc est mortale: quia est cõtra præceptũ illud Matt. xx. Diliges proximũ tuũ. & te à fortiori. & facit l. cruẽta. iũcta gl. C. de gladi. & l. nã ludus. ff. ad leg. Aquil. Secus qñ nõ immineret probabiliter, licet aliqñ raro accidisset: vt in hastiludio. ¶ Secundò est prohibitus ratione probabili periculi animæ suæ vel alterius: & hoc etiam est mortale: vt crebro accidit in choreis: & generaliter quoties cõtinet in se turpitudinẽ. ¶ Tertiò ratione circunstãtiæ loci: & erit mortale si fiat in ecclesia cum irreuerẽtia magna, quæ tamẽ arte diffiniri nõ potest, sed prudẽtis arbitrio. De hoc Sũ. Ang. sic dicit: Tales ludi, qui de se nõ sunt mali, nullo modo heri possunt in ecclesia aut loco sacro. de vi. & ho. cler. c. cùm decorẽ. & d. c. decet. de immu. eccl. lib. vj. Vnde nõ excusarẽ à mortali, qui talẽ faceret in ecclesia, nisi foret quid modicũ: cũ videatur iure diuino prohibitus ibi, Domus mea domus orationis vocabitur. hæc ibi. Sed sua cõclusio nõ videtur vera: qa nõ est rationabile q̃ ludens ad schacos in loco sacro sine contẽptu peccet mortaliter. Sua etiã probatio est inualida: quia c. cùm decorẽ. loqtur de ludis theatralibus, q̃ erant cũ quodam ludibrio & turpitudine. c. autem, decet. non est præceptiuum, cum prohibeat in ecclesia etiã fabulationes, de quibus nullus sapiẽs diceret q̃ sint mortalia. Nõ etiã est mortale omne quod est cõtra ius diuinũ: alioquin mortale esset omne mẽdaciũ, cũ sit cõtra illud, Pacẽ & veritatẽ diligite. Zach. viij. Dico ergo q̃ esset mortale ibi choreizare, aut per laruas repræsentare vana, & huiusmodi importãtiã irreuerẽtiã magnã: nõ autẽ vniuersaliter est mortale ibi ludere: nec etiã est veniale repræsentare ibi deuota, puta præsepe domini, & huiusmodi, secundũ Glo. in c. cùm decorem. ¶ Quartò est aliquãdo prohibitus ratione

personis: nam clericis, & multo magis religiosis prohibitus est omnis ludus cū armis: vt in c. continebatur. de homi. qa & arma portare prohibētur & sub præcepto, cū inde excoicentur: vt in c. clerici arma. de vita & hon. cle. nisi ex causa iusta, quæ secūd. Gl. intelligitur si ploca periculosa trāsierint: qa licet eis illa portare ad terrorē latronū: sed percutere nō debent. quod intellige nisi eo casu quo oporteret eos aut percutere aut percuti, vel spoliari. Similiter prohibētur illis ludus histrionalis: vt no. in c. donare. dis. lxxxvj. de quo dic vt §. Ars. §. vij. & §. Clericus. iij. §. viij. & generaliter ratione honestatis clericalis omnis ludus, in quo ex propria persona facerēt ludū in publico: vt saltatio, choreizatio, & huiusmodi: vnde essent eis huiusmodi mortale. ar. c. pro dilectione. in fi. de cōse. dist. ij. & quod not. Doct. in d. c. cùm decorē. Secus in secreto cū aliqbus domesticis. Et similiter interdictus est eis ludus larualis: qa habitū mutare nō possunt, nisi ex causa rationabili: vt §. Excōicatio. vj. §. v. Prohibetur etiā eis ludus schacorū, secūdū Iac. de Aret. in l. si quis cū sciret. ff. pro empto. & Cy. & Pet. in auth. de san. epi. & cle. §. interdicim⁹. el ij. Et ratio est secūdū Mar. in d. §. interdicimus. qa à diuino officio, cui debēt insistere: vt l. generaliter. C. de epis. & cle. nō minus deuiare facit ludus schacorū, quàm ludus alearū, q est eis ibidē prohibitus. Et hoc seqtur Sū. Ros. cōtra Sū. Ang. præsertim in religiosis. Sed ista probatio nō est bona: alioquin esset illis interdictū omne exercitiū mentis implicatiuū: puta studium Musicæ vel Astrologiæ, aut piscatio, vel huiusmodi. Vnde dico cū glo. in auth. interdicimus. C. de epis. & cle. q dicta opinio nō est vera, nisi vbi propter hūc ludū omitteret officia diuina, ad quæ tenētur. aliàs licitū est eis, sicut & secularibus ludere ad schacos, secundū Richar. in iiij. dist. xv. & Landu. nisi ratione scādali vel inhonestatis clericalis: puta ludēdo publicè, vel etiā nisi ludēdo cū secularibus. ij. q. vij. laicos. xxiij. dist. his igitur. & idē dic de cantu seculari in citharis & huiusmodi. ¶ Quintò, est prohibitus ludus humanus ratione scādali: vt si clericus vel religiosus aliquē ludū exerceret in publico, ex quo seculares scandalizarentur: qđ posset esse mortale, iuxta dicēda j. Scādalū. §. iij. ¶ Sextò ratione cupiditatis. vnde tenet Mat. vt not. Card. in cle. ij. de vi. & ho. cle. q ludēs ad schacos causa cupiditatis peccat mortaliter. quod quidē verum est qñ ipsa cupiditas esset peccatū mortale, de quo §. Auaritia. §. j. sicut & quoties qs ludit ex intētione alicuius quod sit mortale: alias autē nō: licet semper sit illicitū ludere ex cupiditate: quia ludus nō est cōcessus nisi gratia necessariæ recreatiōis suæ vel socii. Sed aduerte q ludus dicitur fieri ex cupiditate lucrādi, qñ qs nō ludereret cessante spe lucri: secus qñ ludereret, etiā si cieret nec pdere nec lucrari. ¶ Septimò ratiōe tēporis: puta si quis vellet ludere ad pilā in parasceue: qñ nō est tēpus recreationis, sed doloris: & posset esse mortale propter magnitudinē irreuerētiæ, quæ arte diffiniri nō potest: sed arbitrio boni viri. Sum. autē Ang. hic tenet q sit mortale in die festo, in quo ꝓhibetur opus seruile: Ludus vnus, in quo requiritur multa seruitus, vt hastiludiū. quod etiā Rich. in iiij. dist. xxxvij. dicit esse mortale: nō autē est mortale in aliis requirētibus modicā seruitutē: nisi quis in eis tota die occuparetur omissis diuinis. Sed ista cōclusio nō est vera: alioquin nō liceret die festo ludere ad pilā, in quo etiā requiritur magnū exercitiū corporale. & similiter nō esset possibile sine mortali choreizare in die festo quacūq; honestate vel cautela data. quod nullus sapiēs diceret. nō est etiam peccatū, maximè mortale, hastiludiū, qñ fit sine periculo ꝓbabili: qa ꝑticipat exercere militiā, licet etiā illā addiscere, quod illo exercitio sit. de quo j. §. viij. in fi. & j. Torneamē tum. Probatio etiā sua nō est bona: quia opus corporale ordinatū immediatè ad spirituale vel animale, nō est seruile, nec illicitū in die festo: sicut qui studet ad intelligēdū, licitè libros defert, mutat, & reuoluit: & si quis ludit ad recreationē, imò & si qs araret ludo & ioco, nō esset opus seruile: vnde idē exercitiū, puta piscari ex fine est seruile & nō seruile: sicut & licitū ac illicitū. Dicit autē eadē Sum. Ang. q in ludis qui fiunt gratia ingenii aut virtutis exercēdæ, i. in quibus ista exercitātur, aliàs nō esset ludus si fieret solùm illo fine, vt patet ex dictis §. in prin. nō licet ludere vno ludo nisi per vnū solidū, id est, aureū: vt in auth. alearū. C. de relig. & sump. fun. & dicitur ludus vnus, secundū Bar. in l. inficiando. §. insanus. ff. de fur. pro toto illo tēpore cōtinuato quo aliqui inuicē ludunt. Ex quo infert d. Sum. limitando q si magnis in ludo nō cōceditur nisi solidus, paruis non cōceditur nisi grossus. Sed ista nō sunt de mēte illius legis, quæ solum intēdit prohibere dissipationē patrimonii: & si essent hodie, nō tenent ob contrariā cōsuetudinē: quia etiā militibus in hastiludiis prēmia magna proponūtur. ¶ Tertiò quæritur, †vtrū & quomodo primus ludus diabolicus, 3
id est, ludibriosus sit peccatū? Et dico q ludibriosus à ludibrio, quod est derisio, dictus est. vnde aut est ludibriosus, quia est in derisum proximi. & sic dico vt §. Derisio. vel est ludibriosus, quia est de his, per quæ quis venit in ludibriū, i. derisum. quod si est quia per hæc ludēs deridetur, tanquā deficiēs in intellectu seu stolidus: nō videtur mortale nisi ratione scādali. Si verò deridetur quantū ad volūtatē, quia scilicet p hoc reputatur vitiosus vel prouocatiuus ad vitia: vt quia ludēdo vtitur verbis, actib⁹ aut rebus prouocātibus ad lasciuiā: sic est peccatū mortale. ¶ Quartò quæritur, †vtrū & quomodo ludus diabolicus alearis sit peccatū? Et dico q hic ludus nō est peccatū, vel est veniale, qñ luditur aliquid modicū causa recreationis vel conuiuii: & in hoc oēs Doc. cōueniūt quo ad laicos saltē: qa hoc permittitur. ff. de alea. l. quod in cōuiuio. Et intellige modicū respectu personæ ludētis: & tale modicū qđ quis faciliter donaret: in quo cessat ratio prohibitiōis huiusmodi ludi, quæ est multitudo malorū ex ludo sequētiū. Hoc tamē intellige esse licitū, nisi interueniat aliquid eorū quæ ludū humanū faciūt esse peccatū: de quibus §. priore dictū est. quantū ad clericos verò gl. in auth. de san. epis. §. interdicimus. videtur tenere q sit eis mortale, etiā in modico, ex recreatione: sed inspecta ratione allegādarū legū, & considerato q legū correctionē debemus euitare. de elec. cū expediat. li. vj. dico hoc nō esse verū: quia hoc nō prohibuit eis papa: nec Imperator potest prohibere: quia illi nō subdūtur. Si verò luditur, sed nō ex recreatione aliqd modicū, eo modo quo dictū est: sic semp hic ludus est peccatū ludēti, participāti, & inspiciēti: quia prohibetur lege ciuili. ff. de alea. p totū. & C. eo. in cōstitutione Græca, & C. de relig. & sump. fu. auth. alearū. & maxime si sunt clerici. & in auth. de san. epis. §. interdicimus. & similiter iure canonico: vt de vi. & ho. cler. vbi prohibetur clericis. & tñ vacat ibi argumentū à cōtrario sensu: qa alibi prohibetur etiā laicis: vt dis. xxxv. c. j. & est mortale secūdū Rayn. qđ patet ex pœna quæ est excōicatio vel depositio: vt di. xxxv. episcop⁹. imò dicit ibi Hug. q est mortale semper: qđ tamē nō est verū, nec illud c. hoc probat: qa dicit deserutēs. & ly de, auget: vt ff. de depo. l. j. in prin. & ideo est mortale. primo secūdū Gl. ibi, & Rodo. ei q valde seruit ludo, i. in cō suetudinē ducit. & hoc sequitur Sum. Ange. sed quia secundū Arc. post bea. Th. cōsuetudo & si aggrauat peccatū, speciē tamen eius nō mutat, vt de veniali fiat mortale: ideo melius

melius Sum. Ro. & Supp. sequēdo doctrinā ordinis nostri, dicūt hoc esse mortale laicis quādo luditur ex auaritia. qđ secūdū Archi. est qñquis ludit nō ob recreationē, sed ad acquirēdū aliquid notabile per ludū. Vnde intelligo q ludus sit ex auaritia quādo ludēs nō luderet nisi cū spe lucrandi. Ex solatio verò quando ludens luderet, etiā si neutrā partē crederet lucraturā, licet desideret & speret lucrari. Et ratio est: quia quando aliqua duo, puta ludus & spes lucrandi, ita se habent q posito vel remoto vno, puta spe, alterū ponitur vel remouetur, oportet alterum esse causam alterius: sed si mota spe stat ludus, illa non erat causa ludi. Vnde non omnis qui appetit lucrari, ludit propter lucrū. & ista auaritia supposita ludi prohibitione, est mortale in re notabili: quia intendit spoliare proximum modo indebito: & hoc etiam clericis, cū prohibeatur iure canonico est multo magis quā laicis. ¶ Quintò quæritur, †vtrū & quomodo sit peccatum 5
ludus quasi alearis: vt chartarū, & huiusmodi? Et dico secūdum Arch. idem esse iudicium quod de aleari: quia in ludo chartarū principaliter valet fortuna: & idē dic in ludo tabularū: & idē in omnibus, in quibus principaliter fortuna victoriā parat: quia omnes isti secundum mētem Veruec. veniūt nomine ludi alearū. ¶ Sextò quæritur, †quid iuris de 6
eo ludo qui vsitatur crebro apud omnes, dum duo litigant super veritate alicuius sententiæ sub aliqua pœna, puta vno dicente, talis princeps est mortuus: alio verò dicente, q nō, ludāt aureū lucrandū à veridico, & à falsidico soluendum? Et dico hoc nō esse propriè ludū: cū hoc inuentum non sit ad recreandū vires animales, sed potius cū sit idem ac si diceatur, do si dixeris verū. reductiue est contractus innominatus, scilicet do vt facias, siue si feceris: quia ad facere reducitur dicere. Et dico secundum mentem Archi. hoc esse peccatū: quia dicit hoc lucrū non esse licitū, sed turpe ex auaritia descendēs, & nulli vtilitati, sed vanitati deseruiēs & prodigalitati. Nō tñ tenetur restituere necessariò qui lucratur: sed pauperibus debet erogare magis ex cōsilio quàm ex præcepto, arg. xiiij. q. v. nō sanè. & c. qui habetis. Et si enim lex diuina vel naturalis prohibeat omnem actum auaritiæ & illicitæ acquisitionis, vt meretricii, torneaméti, & huiusmodi: nulla tamē lex in huiusmodi restitutionē mādat. Est autem quædā similitudo quantū ad futurū euentum, inquantum scilicet ibi aliquid valet fortuna: tamē ludentes principaliter fidūt se in ingenio cōiectando quàm fortunæ. ¶ Septimò quæritur, †vtrū in ludo aliàs licito licitū sit vti habi 7
tu religiosorū? Et dico q non, sed grauiter punitur hoc faciēs: vt in auth. de san. epis. §. fi. & pe. & ar. C. de epis. audi. l. minime. Sed, vt ibi patet, vtraq; lex de secularib⁹ loquitur. & prima loquitur maximè de theatralia exercentibus: secū da verò de turpibus mulierib⁹, & in publico. vnde secus est in religioso secrete: sicut si ex recreatione frater minor in- 8
duat habitum prædicatoris, vel econtrario. & idem in similibus. de hoc §. Apostatia. §. iiij. ¶ Octauò quæritur, †vtrū 9
& quantum peccet inspectores ludorū, spectaculorū, & huiusmodi? Et dicit Monal. q inspectores & participes ludorum, intellige prohibitorum saltem venialiter peccāt: maxime si sint clerici. auth. de san. epis. §. interdicimus. de vita & ho. cle. clerici. Et idē dicerem de spectaculis, cum sit ratio par: vtrū verò peccēt mortaliter inspectores qñ ludus exercetur cū mortali. gl. in d. §. interdicimus. videtur tenere q sic, si sunt clerici. Sed hoc nō bene dicitur: quia hoc peccatū consistēs in videndo nō ꝓuenit ex aliqua prohibitione legis positiuæ quæ clericos plus quā laicos in hoc cōcreat: vnde ꝓuenit solū ex ꝓhibitione legis naturalis, ex hoc scilicet q aspiciendo faciūt aliquid secundū se malū: quæ lex naturalis nō distinguit inter clericos & laicos. Sum. verò Ang. cōtra id qđ §. Curiositas. §. iij. dictū est, dicit hoc esse mortale solū si ex isto aspectu alij inducūtur efficaciter ad ludēdum vel ad ludū cōtinuandū. Si vero nō inducūt, nō est mortale, nisi aliquid mali misceatur: vel nō essent tales q corrigēdo possent facere cessare: quia tales peccarēt mortaliter, cū videātur cōsentire errāti. lxxxiij. di. error. Sed ista non dicūtur sufficiēter: qa cū tales nō videāt, nisi ex delectatione: si essent cōtenti talia fieri, vt ipsi viderēt, etiā cōsentirēt in peccatū mortale: quod est mortale. ¶ De his Arc. virtualiter in secunda parte, tit. iij. c. vij. §. xj. sic dicit: Si spectacula repræsentāt pia: vt adoratio magorū, & huiusmodi: sicut licitum est ea exercere, ita & videre: licet in eis resecanda sint vana & turpia. Si verò nō sunt talia: tūc aut sunt expressè ꝓhibita à iure, vt torneaméta & duella. extra de tor. p totū. & ij. q. iiij. monomachiā. vel etiā si ibi ꝓbabiliter immineret periculū vitæ aut notabilis læsionis: horū exercitiū est mortale, nō autē inspectio: nisi qs ita esset affect⁹ vt etiā vellet videre si præciperetur cōtrariū: vel nisi ꝓpter hoc omittātur diuina in diebus festis. Intellige diuina de præcepto. & sic intellige c. q die solēni. de cōse. di. j. vel nisi dēt operam efficacē ad hæc faciēda. Si autem nō sunt expressè ꝓhibita: tunc si repræsentātur multū turpia, mortale est exercere & volūtarie videre: cū sit delectari de turpib⁹: tū etiā qa est exponere se periculo tētationis. Et sic intellige illud Aug. di. lxxxvj. q venatoribus. de videntibus venatorē q delectātur, væ miseris. quia loquitur de histrionibus & venatoribus cū bestia dentata: respiciēs vero à casu nesciēs talia fieri, nō videtur de facili condēnandus pro leui & incauto aspectu. Si autem alia vana & solatiosa repræsententur non in opprobrium ecclesiæ vel cleri aut religionis, de se non est mortale exercere aut videre: vt facere laruas, aspicere choreizantes, currētes ad brauiū, se exercētes in palæstra, vel hastiludiis, aut aliis ludis: licet per accidēs possit esse ibi mortale rōne intētiōis, aut periculi, aut scādali. Hæc ex illo. Ex quo & omnibus præmissis infero duo. Primū q hastiludiū nō est torneamentū, nec de se mortale: secūdū qđ per se loquēdo inspectio spectaculorū nō est mortale peccatū. nisi rōne efficacis inductionis ad mortale, aut cōplacētiæ in illud, volēdo tale qđ fieri vt videatur: aut cessationis à corrigēdo: ꝓ accidēs verò est mortale ratione intētionis aut periculi animæ vel corporis vel scandali: vide etiam §. Curiosus. §. iij. ¶ Nonò quæritur, †quæ sit pœna cōtra tenētes ludū alearum 9
ꝓhibitū? Et dico q est multiplex. ¶ Primò enim domus, in qua luditur, debet publicari: vt i d. auth. alearū. in verbo, domibus eorū publicatis. ¶ Secūdò, quia si tenēs ludū verberetur, ex tali iniuria actio nulla oritur, nec punitur verberās aut dānum illi dās, qūcunq; & vbicūq; factū fuerit, siue tēpore quo luditur, siue alio, secundū Bal. in d. rub. & Bart. & etiā tex. in l. j. §. notādum. ff. de alea. ¶ Tertiò, qa si fuerit ei aliqd subtractū tēpore quo in domo eius luditur, siue à lusoribus, siue ab alio, repetere nō poterit, nec habet rei ꝓsequutionē, nec etiā pœnalē furti: vt est tex. in d. l. j. §. j. ff. de alea. in cōscientia tamē illud retineri nō potest, nec illi restituendū: quia lex eū priuat in pœnā, sed pauperib⁹ erogandū est, ar. c. cū tu. de vsuris. ¶ Quartò, qa si aliū cōpulit ad ludēdum, etiā ex metu nō cadēte in cōstantē virū, puniri pōt iudicis arbitrio, & carcerib⁹ tradi: vt in d. tex. §. j. ibi, q cōpulit. & ista cōpulsio intelligēda est etiā eo modo quo grauis tētatio vel persuasio hominē impellere vel compellere dicitur eo ipso q stat cū altari parato, hoc est, præstat domum, taxillos, caminum, lumina, & huiusmodi: quia istis suationibus & illecebris dicitur cōpellere iuuenes nō valētes refrenare calores

calores iuueniles.l.fi.§.filii autem.C.de bo.quæ lib. Sicut dicimus in materia Macedoniani.l.j.& iij.ff.ad Mace.& p totū. Aliter nisi ita acriter dicta lex intelligeretur,nō haberet effectū:quod non est dicendū.l.fi prætor.in princi.ff.de iudi.quæ lex predicta potest etiā intelligi in omnibus aliis blanditiis & suasionibus inducentibus homines ad ludum, vt dicantur compellere ad ludū: sicut dicimus de virginum raptoribus,ꝙ nisi esset qui solicitaret,q dolosis artibus circumueniret,nō faceret eā puellā in tātum dedecus sese prodere.text.est in l.vnica.§.ij.C.de rapto.virgin. ¶ Quintò, quia omnis contractus celebratus inter inuicē ludentes nō tenet:vt no.Bar.in l.fi quis cum sciret.in fin.ff.pro empto. Vnde etiam non valet transactio in ludo facta,secundū Panor.in c.clerici.de vi.& ho.cleri.Nec vendens in ludo tenetur de euictione:vt in l.fi filiofamilias.§.j.ff.quarum rer. act.non da. ¶ Sextò,quia mutuans pecuniam lusoribus, vt secum ludant,eam repetere non potest:vt est glo.ordinaria in l.j.in prin.& in l.fin.ff.de aleator.quod verum credo, nō solum si mutuans sit ludens, sed etiam si non ludat, modo mutuet ludenti scienter,vel ludere volenti:quia videtur casus in l.verum.§.pe.ff.de mino.non obstante quòd loquatur de minore,sicut & l.si verò non remunerandi.§.si adolescens.ff.manda.quia idē est de maiore: tum quia hoc dicit glo.in d.§.si adolescens.tum quia d.l.verū.loquitur quādo minor priuilegiatus mutuat minori etiam priuilegiato:& tamē ibi licet iiut in pari priuilegio,potior est cōditio perdentis pecuniam. Et facit quod no.Bar.in d.l.fi quis cū sciret.si autē mutuaret alteri quàm colludēti,licet in ludo,secundū Pan.vbi §.cōpetit repetitio. Ad quod vide tex.cū gl. in l.j.ff.de alea.& in l.pe.& vl.C.eo.vide etiā §.seq. ¶ De-
10 eimò quæritur,†quæ sit pœna clerici ludētis ad aleas? Et dico quod de hoc sic legitur dist.xxxv.c.j. Episcopus aut presbyter aut diaconus aleæ aut ebrietati deseruiens,aut desinat aut certē damnetur: subdiaconus autem aut lector aut cantor,aut desinat,aut communione priuetur. Et,vt ibi patet, idē est in laico,quod in clerico in minoribus.Hodie etiam idē est in subdiacono quod in diacono,secūdū Host.extra de ser.nō or.mirātur. Ad hoc tamē vt dictas pœnas,scilicet depositionis vel excōmunicationis incurrāt,duo requiruntur,vt colligitur ex doctoribus. Primo ꝙ habeant ludū in consuetudine,secundū Ray. Vnde dicitur,deseruiēs. Secū dò,ꝙ prius moueantur,& non corrigantur:quia etiam pro mortali nullus est excommunicandus,nisi sit contumax.secundū beatum Tho.in iiij.vnde dicitur,aut desinat.debet tamen in vtroq; casu pœnitentiā agere de peccato.Sed prædicta intellige de ludente cū mortali peccato: secus de ludente licite aut cū veniali: puta ex recreatione quid modi cum:quia secundum Rayn.dictæ pœnæ nō inferuntur,nisi
11 pro mortali.¶ Vndecimò quæritur,†vtrum aliquo casu restituere teneatur qui vicit per aleæ ludum? Et dicit beatus Tho.ij.ij.q.xxxij.ar.vij.ꝙ in tribus casibus tenetur ꝙs diu no iure restituere illi, à quo est lucratus, nec sufficit dare pauperibus.¶ Primò,quando lucratus est ei qui rē suā alienare nō potuit. Et huiusmodi secundum Archi.post Ray. sunt furiosi & prodigi,id est,quibus ratione prodigalitatis dati sunt tutores:vt exponit Archi.& minores xxv.ann.maximè pupilli,& mēte capti,& surdi,& cæci,& ppetuo morbo laborātes:quia hi cū rebus suis superesse,id est,, puidere nō possint,dandi sunt tutores vel curatores. Insti.de curat. per totū.& serui & filii non emācipati:nisi habeāt peculiū castrēse vel quasi:& clerici quo ad bona ecclesiastica,q̄ pauperū sunt.xvj.q.j.quoniā.& religiosi & vxores. Qui enim lucratur,his tenetur restituere, secundum S. Tho.Ray.& Petr.& alios,nisi sit quid modicum, de quo præsumitur ꝙ curator non curat. ¶ Secundò,quando quis lucratur fraude:quia hoc vt furtum reputatur,secūdum S. Tho.& Ray. ar.xiiij.q.v.non sane.& secundū Pis.intellige fraudē etiā ante ludum:vt quia finxit se insciū ludi. ¶ Tertiò,quando quis traxit aliās non lusurū per vim aut nimiam importunitatē,siue in principio ludi,siue in medio,secundum beatum Tho.& Azo.& Ray.qui adducit ad hoc d.c.non sanè. ¶ Duodecimò quæritur, †vtrum is qui lucratur per aleas
12 præter tres casus de quibus in §.priore dictum est:vt qui lucratur ei q̄ potest alienare sine fraude,& sine attractu,teneatur restituere vbi nō viuitur legibus imperialibus:aut si viuitur,sunt per contrariā cōsuetudinē abrogatę? Et dico secundū Richar.ꝙ licet ludus fortunæ vtroq; iure sit prohibitus:tamen restitutio nō mandatur fieri nisi per ciuile: imò leges non mandant restitutionē,sed concedunt repetitionem vsq; ad 30.annos:vt l.fi.C.eo.& in d.auth.alearū. Igitur vbi nō viuitur legibus imperialibus,aut si viuitur, sunt abrogatæ ipsæ & statuta municipalia,si qua sunt:qui lucratur,restituere nō tenetur,secundum communē sententiā: quia solo iure ciuili ista restitutio mandatur,quod abrogatū supponitur:lucrū tū ipsum erogandū est pauperibus secūdū pene omnes:quia est turpe: vt §. Turpe lucrum.quod quidem dicūt aliqui esse verum ex necessitate præcepti,alii verò melius dicunt hoc esse cōsilium,ne scilicet pateat via ludis. Et ista est opi.Mo.Asca.Ang.Arch.Fran.Zaba.Pet. de Palu.Ray.qui dicunt ꝙ consuetudo potuit dominium transferre in vincentem.& Ioā.de Imo.qui allegat ista,nec reprobat:& Io.And.& Io.Cald.qui in d.c.clerici.dicūt tutum esse dari pauperibus,non autem necessarium.& Aste. & vt ibi videtur etiam S.Tho.& Richar.qui dicunt quòd talis restituere non tenetur:& tamen nihil dicunt de dando pauperibus.Et pro hoc facit theorica Veruec.ꝙ vbi restitutio non est faciendæ certæ personæ,sed pauperibus:talis restitutio est de consilio:exceptis tamen quibusdam casibus,in quibus ius præcepit expresse fieri restitutionem: vt §.Restitutio.viij.§.ij.& ideo ista opinio tenenda est: vt non negetur absolutio nolēti erogare pauperibus:sed alia tanquā magis misericors & secura est consulenda.Nec obstat prædictis ꝙ episcopus auxilio præsidis potest talia lucra,si non repetuntur,exigere,& pauperibus distribuere:vt dicit tex.in d.auth.alearum.& sic videtur esse pauperū:tum quia hoc est abrogatum,vt supponitur:tū quia licet in pœnam illa possit auferre,non sequitur tamen ꝙ ipsi dare teneātur,sicut nec in aliis casibus,in quibus fiscus turpiter acquisita tollere potest:vt in l.j.C.ad legem Iul.repet.& in l. j.ff.de iure fisci.Est tamē hic notandum ꝙ Sum.Ang.tenet huiusmodi leges Imperiales non esse abrogatas.quod verū est eo modo quo dicit,scilicet per non vsum:vt patet ex dictis §.Lex.§.xvj.sed sunt abrogatæ per contrariū vsum,inquantū aliquando repetentibus non fit ius. Vnde dicit Alexand.Lom.in tit.de vsur.ꝙ sunt abrogatæ per consuetudinem cōtrariā:quod patet,inquit,quia repetenti ludo perdita in foro ciuili & iudiciali nō datur actio,nec sentētia restitutionis sibi fiendæ.& idem tenet Sco.in iiij.dist.xvj.& sequitur Sum.Ro.& est verum in multis locis.¶ Decimo-
13 tertiò q̄ritur,†vtrū is qui lucratur potēti alienare sine fraude & tractu vbi viuitur legibus Imperialibus vel municipalibus nō abrogatis quo ad restitutionē,teneatur restituere? Et dico de hoc esse multas opiniones.¶ Prima dicit indistincte ꝙ talis restituere nō tenetur,sed de necessitate tenetur erogare pauperib⁹.& sic tenuit Hug.& Placē.hac ratione:ga cū turpitudo vertitur ex parte vtriusq;, melior est cond

onditio possidentis.ff.de cōdi.ob tur.can.l.iij.& iiij. Sed hæc opinio est falsa quantū ad primū dictum & secundū,vt patebit. Ad rationē verò dicit Azo hoc esse verū fortè cum dedi aliquid vt turpe quid faceres. secus si dedi cōtrahēdo, vbi lex cōtractū prohibet.C.de agri.& censi.l.quēadmodū. ¶ Secunda distinguit dicēs ꝙ tenetur restituere,si per sententiā iudicis ad hoc fuerit arctatus seu cōdemnatus, aliàs nō:quia iura nō mandant fieri restitutionē,sed concedunt posse fieri repetitionē.tenetur autē dare pauperibus, sic ꝙ si prius dedisset,& posterius fieret repetitio, excipere posset corā iudice, si posset probare erogationē factā pauperibus.& sic tenuit Pet.de Pal.in quarto,& Sum. Ang.quantū ad hoc ꝙ restituere nō tenetur,nisi fiat repetitio.quod patebit falsum. licet dicat nō esse necessariò lucrū erogādum pauperibus. quod patebit verū. & addit ꝙ vbi lex imperialis,quam scilicet nullibi credit abrogatā nō ligat,vt in terris ecclesiæ,& similiū,nō potest fieri repetitio.quod etiam est falsum:quia huiusmodi leges si nō sunt abrogatæ,ligāt etiā in terris ecclesiæ:vt patet ex dictis §. Lex.§.ix. ¶ Tertia autē opinio dicit ꝙ tali iure durāte sic acquisitū est simpliciter restituēdū ei, à quo acquisitū est ex iure politiuo: quia iura prohibēt non solum ludum, sed etiā acquisitionē per ipsum:& malæ fidei possessor dicitur, qui cōtra legum iura mercatur,de agri.& cen.l.quēadmodū. & hæc est opinio Azo.& gl. super c.episcopus.dist.xxxv.& c.clerici. de vit.& ho.cle.& S.Tho.vbi suprà,& in iiij.dis.xv.& Rich. in iiij.& Ray.& Ber.in d.c.clerici.& breuiter Host. dicit, vt refert Arch.& fere omnes docto.sic sentire. Fallit tamē quod dictū est secundū Arch.in eo, qui lucratus est ei, qui traxerat ad ludum:qui nō tenetur restituere ei, qui amisit, sed erogare pauperibus,secundū Ray.& Inn.in c.quia plerique.de immu.eccl. quod intellige de cōsilio, & nō præcepto.Fallit etiā in eo qui modicum ex recreatione lusit: quia restituere nō tenetur,si ludus fuit licitus & honestus.
14 ¶† Decimoquartò quæritur,vtrū vincēs per ludum humanum, qui scilicet innititur viribus aut ingenio, teneatur restituere,sicut per ludū pilæ & ballistæ,schacorū,& huiusmodi? Et dico huiusmodi ludos non esse prohibitos,vt dictum est.& est tex.in l.pen.& vlt.ff.de alea.vbi cōcessus videtur omnis ludus,qui sit gratia virtutis experiēdæ:intellige nisi aliter ius naturale vel ecclesia prohibuerit:vt tornea mentū.& dicunt quidā,vt recitat Pan.in d.c.clerici.ꝙ hoc casu quod vincitur,nō subiacet restitutioni,cū nō submittant se homines fortunæ,sed exinde prouenīat bonū, cum exerceātur ingenia:nō tamē debet ludi in magna quātitate:quia iam nō fieret ex recreatione,sed cupiditate.Panor. etiā dicit ꝙ vbi quis luderet propter lucrū,esset idem quod
15 de ludo fortunæ. ¶† Decimoquintò quæritur, quomodo teneatur particeps in ludo illicito? Et dicit Arch. de dante pecuniā ad partē lucri,ꝙ tenetur de eo quod ad illū peruenit:& idē videtur de aliis, qui cōcedūt domos vel taxillos, vel cōsulunt:quia ista dānificatio fit volente dānificato exponere se tali periculo: secus in furto & rapina.& de hoc
16 §.Restitutio.iij.§.vj.partic.ij. ¶† Decimosextò quæritur, vtrū possit quis licitè retinere quod lucratus est in tornea mentis? Et dicit Rich.vbi supra,ꝙ sic:quia ecclesia & si prohibuit torneamentū, nō tamē acquisitionē per ipsum:vnde peccat quidē,sed restituere nō tenetur:vnde debet pauperibus erogare,de cōsilio tamē magis quàm de præcepto,dicit
17 Arch. ¶† Decimoseptimò quæritur,vtrū possit fieri compensatio, si is, qui lucratus est cum obligatione restituēdi, perdat cū eo qui & ipse restituere tenetur? Et dico multa. ¶ Primū. Non fit cōpensatio, si persona sit alia:quia staret

inæqualitas iustitiæ,cū is nō recipiat qui amisit. ¶ Secūdū. Si verò persona sit eadem,sed ludus alius genere,puta quia vnus erat licitus & nō alius,nō fit etiā cōpensatio:quia vnū lucrū,scilicet ludi illiciti,est obnoxiū restitutioni,& non aliud:ideo qui perdit ad pilā decem,& lucratus est ad aleas alia decē,nihilo minus tenetur soluere decem,quæ ipse in veritate debet:nec pōt cōponere alia decē:quia ibi in veritate nō debētur,cū ea restituere teneatur si accepit. ¶ Tertium. Si verò persona sit eadē,& ludus idē in genere,& specie diuersus:vt vterq; licitus, vel vterq; illicitus: & multo fortius si sit idem specie,numero diuersus:puta quia vterq; est alearis vel pilaris: aut si sit idē numero,quod est quādo ad alia nō diuertitur,scilicet per notabile spatiū,ar.l.cōtinuus.in prin.ff.de verb.oblig.tūc si vterq; ludentiū perdere pōt,fit cōpensatio tripliciter:primò si ludus sit vnus numero,vt planū est:quia in his quæ sunt eiusdē rationis consistentia in numero,pondere,& mensura, & eiusdē liquiditatis,tenet cōpensatio,vt §.eo.tit.§.j.& facit quod no.Bar. in l.inficiando.§.infans.ff.de fur. Secundò si sit vnus specie eadē ratione:quia semper vterq; erit licitus vel illicitus, & eadē erit ratio obligationis hinc inde. Tertiò si sit vnus genere: quia eadem est ratio. Nec obstat si vterq; sit illicitus: tum quia si hac ratione quia ludus est illicitus, ille cui vici,nō tenetur mihi,eadē ratione nec ego illi:& sic fit compensatio saltē impropria falso credito extinguēdo falsum debitū:tum etiā quia & si dare sit casum,in quo quis nō teneatur ei cui vicit ratione paris turpitudinis,pōt tamē illi restituere:& restituēdo liberatur:vt not.in Sum.Con.lib. ij.tit.viij.q.xxv.ad fi. Si verò vterq; perdere nō pōt,iterum fit cōpensatio tripliciter,vt suprà:quia ratio par est,& neuter eorū debet etiā in ludo licito pro tūc:quia nō habet vnde perdat. Si verò alter tantū perdere nō pōt:si ludus sit vnus numero, fiet cōpensatio saltē impropria quātum ad totū,si vterq; æqualiter vincit aut perdit: quia nullus lucratur,cū lucrū sit quod reportatur in fine: vel pro rata,si alter altero plus vincit: quia non est alter lucratus, nisi quod excedit partē illā. Si verò ludus sit alius & alius numero vel specie, nō poterit cōpensare de subtilitate iuris is,qui vicit,perdere nō valenti: quia acquirit patri vel domino:nō autē perdit. De æquitate tamē cōsciētiæ credo ꝙ fieri possit ar.eius quod not.Panor.in c.filius.de testa.& c.ex parte.de censi. ¶ Quartū. Circa istā materiā Sum.Ros.tenet vnū falsum cōtra prædicta, & cōtra mentē Summistarū sui ordinis, id est Sum.Ang.& Sup.& hoc ex friuola ratione,dicēs,Si ludus sit cū eadē persona,sed alio & alio tēpore,nō fit cōpensatio:quia per interitū rei morosus debitor nō liberatur.l. in re furtiua.ff.de cond.fur.tangit etiā aliud fundamentū: quia quæ prius vicerat danda erat pauperibus: ludēdo autē nō pauperū bona,sed sua amisit.Sed dico ad primū motiuū ꝙ ista lex intelligitur in re certa & determinata:sicut si debeo istū equū aut summā decem librarū in ista moneta numero vel specie:nō liberor si pereat equus vel ista moneta. Secus in re incerta,cuiusmodi est aliqua summa, puta decē librarū:quia ista nō interit quādiu stant aliqua bona ludētis:quia si perdit aurū,quærat argētū,& soluat,& ecōtrario. Ad secundū dico ꝙ illa nō erāt pauperū, quæ prius lucratus erat etiā cōtra legē:vt istemet doctor prius dixerat,sed etiā ipsius lucratoris. ¶† Decimooctauò quæritur, occasione 18
prædictorū de vsitata quæstione. episcopus enim statuit vt ludens ad azarū sit excōicatus, vel puniatur in tantū:modò vnus vno sero lusit cū pluribus, & pluries vicit ac perdidit. Quæritur an sint hic plures ludi,& plura delicta,& plures excōicationes nēcne? Et dicit Bart.in l.inficiādo.ff.de fur.

Universidad de Navarra
Biblioteca

quòd totum illud videtur vnus ludus, donec sit habitus pro cõpleto & soluto recedentibus lusoribus: vt l. cõtractus. C. de fi. instru. nec potest dici perfectè vicisse, donec ludus nõ sit perfectè cõpletus: quia adhuc supereſt ſpes perditionis. Item circa lucrũ dico ꝙ pluralitas personarũ, cũ quibus vnà simul ille lusit, nõ dicitur facere plura delicta: quia illæ non dicũtur offensæ ab illo, sed magis respublica: ideo vnũ est delictum: vt l. si plures. ff. arb. fur. cæ. Sed prædicta intellige, niſi illo ſero magno ſpatio diuertatur, ad alia: quia eo casu diuideretur actus, vt patet ex v. Phyſic. & cõsequenter delictum: quod est actus humanus malus, diuersæ etiã personæ colludẽtes simul cõtinuè vel quasi nõ multiplicant delicta: quia omnes tenẽt locũ vnius colludẽtis. Si verò colluderẽt ſucceſsiuè, videretur ludus diuidi, & multiplicari: sicut multa facit peccata, secũdũ doct. qui ſucceſsiuè cõtinuè vel quasi multas fœminas cõcupiſcit. Et per hoc dici ſolet ad illud ſtatutũ dicẽs ꝙ nullus poſsit ducere vltra tres famulos: & vnus duxit viginti. dicit enim Bar. ꝙ est vnũ tantũ delictum, & non vnũ pro quolibet famulo vltra dictũ numerũ: cũ ipſi ex tali ductione nõ offendantur, ſed respublica quæ est vna. Et idem ſi mandetur ſub certa pœna, vt ad cõutuiũ nullus habeat plus quàm decẽ: quia vnũ est delictũ ſi quis habuerit xxx. vel xl. ¶ Decimononò quæritur iterũ occaſione prædictorũ de hac quæstione: dicit ſtatutũ ad nuptias non posſe inuitari vltra xij. dominas: modò quidà vxorem ducebat ipſe & filius ſuus: quæritur vtrũ inuitari poſsint xxiiij. dominæ, tanquã ſint duæ nuptiæ, an xij. tantũ. Et dicit Bar. ꝙ licet ſint duo matrimonia, & ex hoc reſpectu dici poſsint duæ nuptiæ: tamẽ quia hoc fit vnà ſimul, quo ad ſolennitatẽ vniuersæ nuptiæ dicuntur: vt l. patris & filii. ff. de vulg. & pupil. Sed Ang. hoc nõ admittit: quia d. l. nihil ad hoc facit: quia ibi teſtamentũ filii ſine paterno eſſe nõ poteſt: vnde filiale à paterno dependet: ideòq; dicuntur vnũ: ſed nuptiæ patris & filii nõ ſunt dependentes vel inſeparabiles: ideòq; fortè cõtrariũ eſſèt dicẽdũ. Et hoc indubitatè tenendũ est: vt patet ex ratione ſtatuti, quæ est vt nõ multiplicentur nimis expẽſæ: & cõpetẽter honorẽtur propinqui ſponſi & ſponſæ: qui hic ex parte ſponſarum duplicantur.

De Luxuria in genere & in ſpecie.

1 *Luxuriæ quot ſint ſpecies.*
2 *Luxuria quomodo & quando ſit peccatum mortale.*
3 *Fornicatio quando ſit peccatum mortale.*
4 *Inceſtus quæ ſint pœnæ.*
5 *Stupri quæ ſint pœnæ.*
6 *Raptoris quæ ſint pœnæ.*
7 *Sodomitæ quæ ſit pœna.*
8 *Sacrilegæ luxuriæ quæ ſit pœna.*

LVXVRIA à luxu, id est ſolutione ſeu fluxu dicta, importat quandã ſolutionẽ in voluptates. Vnde & ſecũdum Iſido. in lib. Ety. luxurioſus dicitur quaſi ſolutus in voluptates. Et quia voluptates venereæ maximè hominem ſoluũt: ideo ſecundũ S. Tho. ij. ij. q. cliij. luxuria primò & principaliter est circa voluptates venereas: ſecundariò etiã exceſſum dicit in aliis. & ſic luxuria dupliciter ſumitur. Primò ſcilicet large: & est abũdantia ac ſuperfluitas rerũ corporaliũ: quomodo dicit Ambr. in c. potest fieri. de pœ. diſt. j. ꝙ ægritudo corporis peccatum repellit, luxuria carnis, i. abundantia deliciarum peccatũ adolet, i. nutrit. & ſecundò ſtrictè & propriè: & est inordinatus appetitus venereorũ.

1 ¶ † Primò verò quæritur, quot ſunt ſpecies luxuriæ? Et dico ꝙ ſex, de quibus xxxvj. q. j. ſ. cũ ergo. aliàs incipit, lex. & S. Tho. ij. ij. q. cliiij. & iiij. dist. xlj. ſi fornicatio ſcilicet ſimplex, adulterium, inceſtus, ſtuprũ, raptus, & vitiũ contra naturam: additur etiã ſacrilegiũ: vt eum quis abutitur perſona ſacra: ſed iſta ſpecies non est luxuriæ propriè: ſed reperiri potest etiã in alio genere: puta furti, homicidii, vel huiuſmodi: de quo dic vt S. Th. ij. ij. q. cliiij. ar. x. Quãuis Sum. Roſ. dicat abuſum monialiũ ad inceſtum pertinere: quod etiã patet in c. hi ergo. xxvij. q. j. iũcta gl. ¶ Fornicatio propriè est coitus ſoluti cum ſoluta: ſecundũ S. Tho. iiij. diſt. xlj. & dicitur fornicatio ſimplex: licet largè ſit omnis illicitus coitus viri ad fœminã: imò largiſsime est omne peccatum. ij. ij. q. clj. ar. ij. & iiij. diſt. xxxix. ar. vj. ſecũdũ. ſed intellige ſoluti quolibet vinculo, ſcilicet cõiugii, cõſanguinitatis, affinitatis, ordinis, & religionis, ſeu voti. ¶ Adulterium aũt est alieni thori violatio. xxxij. q. vj. nõ mœchaberis. vt dictũ est ſuprà. ¶ Inceſtus autẽ est coitus cũ perſona cõſanguinea vel affine. vnde inceſtuoſi dicũtur, qui cõſanguineis vel affinibus abutũtur. xxxvj. q. j. ſ. cũ ergo. Stuprũ verò propriè est illicita virginũ defloratio ſub cura parentum exiſtẽtiũ. ij. ij. q. cliiij. art. vj. & diſt. xlj. aliquãdo tamẽ largè dicitur ſtuprum quælibet alia ſpecies luxuriæ, ſicut adulterium dicitur ſtuprũ, xxxij. q. iiij. nemo. & Numeri v. ¶ Raptus verò ſecundũ Ray. in titu. de rapto. ſ. no. eſt cùm puella violenter, & cõtra eius vel parentũ voluntatẽ educitur, vt corrupta habeatur in vxorẽ. xxxvj. q. j. ſ. cũ ergo. vel etiã vt habeatur in concubinã. extra de raptoribus. cũ cauſa. & gl. eius in verbo, vxorẽ. dicit ꝙ raptus quoq; cõmittitur ſi quis rapiat aut etiã ſemel abutatur muliere renitẽte. xxxvj. q. j. ſ. ex hac. ſecundũ S. Tho. autem ij. ij. q. cliiij. art. vj. raptus ſic potest deſcribi: Raptus est violentia facta mulieri vel parentibus propter coitum aſſequendum etiã matrimonialem: vnde est raptus ſi violentia adhibeatur mulieri, non patri: vt quando non ipſa, ſed vſus eius violenter rapitur. xxxvj. q. j. ſ. ex hac. vel cõtrario patri, & nõ mulieri: puta quia cõſentit: ſiue inferatur virgini, ſiue puellæ corruptæ aut viduæ vel maritatæ. addẽ ex S. Tho. vel etiã ſanctimoniali. xxxvj. q. ij. raptores. c. ſi quis nõ dicam. ¶ Vitiũ verò cõtra naturam ſecundum S. Tho. vbi ſuprà, ar. xj. est actus venereus repugnãs nõ ſolùm rationi rectæ: quod est commune in omni vitio luxuriæ: ſed etiã ipſi ordini naturali actus venerei, qui cõuenit humanæ ſpeciei, qui ſcilicet est, vt ſit inter maſculũ & fœminã eiuſdem ſpeciei in vaſe & ſitu debito. Quod quia pluribus modis potest cõtingere, ideo iſta ſpecies luxuriæ tanquã ſubalterna cõtinet ſub ſe multas ſpecialiſsimas. ¶ Prima dicitur mollities vel immunditia: quæ est cùm quis ſine coitu ſpõte polluitur. ¶ Secũda dicitur Sodomia: quæ est, ſecũdũ S. Tho. quãdo coitus est inter maſculũ & maſculũ, vel fœminã & fœminã, ita ꝙ ſexus debitus nõ ſeruatur. vnde male Sum. Ang. diſtinit Sodomiã ꝙ est turpitudo in maſculũ facta. & c. vſus. quod adducit xxxij. q. vij. est expreſſe cõtra eum. ¶ Tertia dicitur beſtialitas: quæ est quando coitus est cũ re alterius ſpeciei. ¶ Quarta retinet ſibi nomen cõtra naturam, & dicitur vitiũ contra naturã: & est quando quis coit cum ſexu fœmineo & eiuſdẽ ſpeciei: ſed nõ ſeruatur modus naturalis coeundi quãntum ad inſtrumentũ non debitũ: aut alios monſtruoſos & beſtiales concumbendi modos, vt dicit S. Tho. qui videtur velle quòd vbi ſexus est debitus, licet vas ſeu locus ſit indebitus, quod non ſit Sodomia, ſed peccatũ contra naturam tantum, qui ſcilicet est vbicunq; ſequi non poteſt generatio. quod intelligo niſi rarò: vt ſi mulier præbeat terga, vel forte etiã ſi ſupergrediatur. & de hoc ſ. Debitum. ſ. iiij. per totum. ¶ † Secundò quæritur quomodo & quando in luxuria ſit peccatum mortale? Et dico quòd omiſſo peccato cõtra naturam cum propria vxore ſeruato debi

debito vaſe, de quo ſ. Debitum. ſ. iiij. omnis alius actus venereus omniũ prædictarum ſpecierum est de ſe peccatum mortale: & in huiuſmodi est mortale multipliciter. ¶ Primò, ſi opus ipſum ppetretur. ¶ Secundò, ſi deliberetur ipſa perpetratio, ſecundũ illud Matth. v. Qui viderit mulierẽ, &c. & in hoc omnes doct. conueniunt ꝙ hoc peccatum est eiuſdẽ ſpeciei cum ipſo opere exteriori. quod etiã Sum. Ang. concedit: ſed tamen dicit non eſſe neceſſariò cõſitendam iſtam circunſtantiam, ſ. an quis deliberauit de ſoluta an de coniugata: quia hoc est tantum contra vnã prohibitionem, ſcilicet non cõcupiſces vxorẽ proximi tui. ¶ Sed tamen hoc ſtultũ est dictu: tum quia pari ratione nõ tenebitur eam cõfiteri, qui actu perfecit opus, quia nõ egit contra plures prohibitiones plus quàm is qui deliberauit: tum quia iſta circunſtantia, ſ. coniugata, variat ſpeciem: & eo casu ſit cõtra caſtitatẽ & contra iuſtitiã, propter iniuriã factã marito in perſona coniuncta: & cõſequenter ſit cõtra duo præcepta. nec ſua ratio aliqd valet, vt patuit. ¶ Tertiò, deliberando, & cõſentiendo circa delectationẽ operis expreſſe vel tacitè, etiã ſine intẽtione perficiẽdi, iuxta ea quæ dicta ſunt ſ. Delectatio. ſ. j. & iiij. ¶ Tertiò quæritur, † quid iura & doctores de fornicatione tradiderint? Et dico multa. ¶ Primum. Fornicatio ſimplex ſecundum omnes Docto. indubitatè est peccatũ mortale: vt patet ex rationibus Sancti Tho. tertio cõtra c. cxix. & extext. Apoſtoli Gal. v. vbi patet ꝙ excludit à regno Dei: & ſimiliter Rom. j. Nec in hoc excuſat ignorãtia: quia est contra legẽ naturalem: nec poteſt eſſe ſine lata culpa addiſcẽdi quæ pertinẽt ad ſalutẽ, cùm penè ab omnibus prædicetur & ſciatur. ¶ Secundum. Qui accedũt ad publicas meretrices neſciẽtes hoc eſſe prohibitum, non excuſantur à mortali: & toties quoties: quia ignorãtia iuris naturalis & diuini in caſu tam claro nemini excuſat. j. q. iiij. per totũ. & ſimiliter est mortale aliquẽ ad hoc inducere. de pœn. diſt. j. noli. & ij. q. j. no. ¶ Tertiũ. Fornicatio ſimplex est peccatum grauius in viro quàm in fœmina: ſed econtra est de adulterio: qa grauius est in fœmina, quàm in viro, ſecũdũ S. Th. iiij. diſt. xxxv. & ibi vide rationẽ. ¶ Quartũ. Simplex fornicatio in clerico publicè tenẽte cõcubinã inducit depoſitionẽ, ſi monitus nolit corrigi: qa talis primò quidẽ debet monitus ſuſpẽdi à beneficiis: & ſi ſe nõ correxerit, debet ab eis perpetuò remoueri: ſiue ſit in ſacris. extra de coha. cle. & mu. ſicut. ſiue nõ: vt ibi in c. ſi autẽ clerici. vbi videtur innui ꝙ requiratur monitio trina. quod ſi tale crimẽ ſit notoriũ, ſuſpẽſus est ipſo iure, vt dictũ est ſ. Clericus. ij. ſ. iiij. & xxx. Si verò ſit publicum ex fama tãtùm, ita ꝙ meritò talis habeatur ſuſpicio ꝙ ſcandalũ generetur, etiã ſi nõ appareat accuſator, erit purgatio indicẽda: in qua ſi defecerit, aut ſe purgare noluerit, canonicè punietur. extra de cohab. cle. tua. & interim nõ debet in officiis exitari. ¶ Quintũ. Clericus in ſacro ordine aliquã ducẽs in vxorẽ, priuari debet ordine & bñficio eccleſiaſtico: & mulier, ſi erat libera, redigi in ſeruitutẽ eccleſiæ. diſt. xxxij. eos qui. ſi ancilla, debet vẽdi. diſ. lxxxj. quidã clerici. & filii inde nati redigũtur in ſeruitutẽ eccleſiæ. xv. q. vlti. multæ. Itẽ talis clericus est excõicatus ipſo facto: vt ſ. Excõicatio. ix. ſ. iiij. Et qñ ab ea ſeparatur, debet illã abiurare, ſ. ꝙ de cætero ad illã nõ accederet, nec comedet aut bibet cũ illa, nec in eadẽ domo manebit, nec in alio loco, niſi tam publico ꝙ mala ſuſpicio eſſe non poſsit: nec loquetur cũ ea, niſi corã idoneis teſtibus, & certa neceſsitate: & hoc in eccleſia, vel alio publico loco. xxxv. q. vj. ab iſto die. qui cler. vel vo. ex literarũ. Si tamen habetur ſuſpectus ꝙ forſitan iuramentũ nõ ſeruabit, exigi nõ debet: ſed per ſenten

tiam interdicti aut ſuſpẽſionis, vel aliorum huiuſmodi est cõpeſcendus. extra de coha. cle. clericos. & concord. Ray. & Hoſt. qui etiã addit ꝙ nihil per iuramentũ iniungẽdũ est alicui, ſi de transgreſsione veriſimiliter timeatur. Addit etiã Ray. ꝙ ſi ducta eſſet ancilla, & filii paruuli, nõ vẽderetur, ne filii propter eius abſentiã perirẽt: ſed in monaſterio truderetur. diſt. xxxiiij. fraternitatis. Sed ibi gl. dicit ꝙ pœnarũ diuerſitas, quæ hic inducitur, dat epiſcopo optionẽ: vt ſcilicet eligat quã voluerit: imò innuit ꝙ in caſu d. c. fraternitatis. non fuit contractũ matrimoniũ & idem Rayn.

¶ Quartò quæritur, † qd. iuris de inceſtu, omiſſo adulterio, de quo ſuo loco dictũ est? Et dico multa. ¶ Primum. Inceſtuoſus ſecundũ Pan. in d. c. j. de eo qui cog. cõſan. vxſuę. duplicẽ pœnã incurrit. Prima est, qa priuatur facultate cõtrahẽdi matrimoniũ. Secũda. qa nec exigere põt debitũ à propria vxore, quã prius habuit antequã cõmiſit inceſtũ. xxvij. q. ij. qui dormierit. niſi ſ. cum eo diſpenſetur: & ſi exigit, mortaliter peccat, ſecundũ Vinc. qa facit cõtra præceptũ canonis, ar. c. ij. de maio. & obe. Sum. verò Ang. contra Roſ. hoc intelligit vniuerſaliter de quocũq; inceſtuoſo, & nõ ſolũ cũ vxoris cõſanguinea: ſed dic vt j. Matrimoniũ. vij. impedimẽto vltimo. ¶ Secundũ. Si autẽ inceſtuoſus cõtrahat de facto, ſecũdũ Pan. in c. trãſmiſſæ. de eo qui cog. cõſ. vx. ſuę. matrimoniũ tenet, & reddere tenetur debitum: exigere tamen nõ põt ſine mortali, niſi cũ eo diſpẽſetur. hoc tamen idẽ Pa. in c. literis. de præſum. videtur velle hãc pœnã, ſ. ꝙ inceſtuoſus cõtrahere vel exigere nõ poſsit, habere locũ ſolũ qñ cõſtat de inceſtu qualitercunq;. ar. d. c. ex literis. & xxvij. q. j. ſiquis ſpõſam. ¶ Tertiũ. Si aũt vxor cõmiſit inceſtũ cũ mariti cõſanguineo de cõſenſu mariti: ſi fuit violẽtata abſolutè, ſecũdu Rich. nullũ ei præiudiciũ generatur: vt in c. diſcretionẽ. de eo qui cog. conſ. vx. ſuæ. vbi ſine culpa ſua nõ debet ſuo iure priuari. Si verò p coactionẽ cadentẽ in cõſtantẽ virũ, mortaliter peccauit, & cõmiſit inceſtũ. credit tamẽ in deteſtationẽ criminis viri nõ eſſe mulieri interdictũ debitũ petere à viro: & illi reddere tenetur. Si verò fuit inducta leui metu, non licet ei debitũ petere: ſed tamẽ ſi vir petat, reddere non tenetur: qa põt ei adulteriũ illud obiicere: vir autẽ debitũ petere nõ põt, ſecundũ eundẽ, propter affinitatẽ contractã ſua voluntate & præcepto. ¶ Quartũ. Marito inceſtuoſo vxor põt debitũ negare, ſecundũ Hoſt. vt refert Pan. in c. trãſmiſſæ. de eo q cog. conſ. vxo. Si tamẽ ipſa ſemel petierit, reddere tenetur, quaſi ſit recõciliata. Sed Pan. dicit melius tenere oppoſitũ do. Ant. & Car. qa iſto caſu nõ priuatur exactione contemplatione vxoris, ſed atrocitate delicti: ideòq; nõ poteſt ſibi hanc pœnã remittere: nec etiã exigẽdo debitũ videtur ſibi velle remittere. ¶ Quintũ. Secundum Pan. in d. c. j. ſi inceſtus est vere cõmiſſus, puta cũ propriis, aut vxoris ſuæ, cum qua matrimoniũ cõſummauit, cõſanguineis: tũc epiſcopus diſpẽſare nõ põt vt contrahat vel exigat niſi ex cauſa: puta ratione iuuentutis, & huiuſmodi. quo caſu bene poterit xxxv. q. vj. ſi duo. & idẽ tenet & dicit cõiter tenere docto. in c. tranſmiſſæ. de eo qui cog. cõſang. vxo. ſuę. Si verò inceſtus nõ est vere cõmiſſus: puta qa cognouit cõſanguineã ſponſæ nondum cognitæ: ſic epiſcopus poterit diſpenſare etiã ſine cauſa vt cõtrahat: non tamen cũ ſpõſa illa de futuro: ſi cõmiſtus est in vaſe, & ibi cõſummauit cũ eius cõſanguinea, ſed cum alia quę ſibi nõ ſit affinis. quod etiã Sum. Ang. dicit poſſe ſine diſpẽſatione, adducẽs gl. in c. quidã. xxxvij. q. ij. ſed nec gl. hoc dicit: nec est verũ: vt patet ex Panor. in d. c. j. in vltimis verbis iũcto c. ſeq. vbi iũcta gl. patet expreſſe hoc eſſe factũ, qa is qui cognouit matrẽ ſponſæ

glo. id est, de futuro, aliâ sponsam habere nõ potest nisi ex dispẽsatione. ¶ Quintò quæritur, † qd de stupro iura tradiderint? Et dico vnâ solum quęstionẽ circa hoc decidendam, s. an stuprator virginis teneatur ad aliquid? Et dico ꝙ Dominus determinauit Exo. xxij. ꝙ si eã seduxit, tenetur habere in vxorẽ, si pater voluerit, & dotare: vel saltẽ dotare. Et Deuter. xxij. dicit ꝙ tenetur patri in ꝯsiliis: sed quia hæc ptinebãt ad præcepta iudicialia, hodie nõ obligãt, nisi quatenus ecclesia vel aliqua ciuitas ea assumpserit tãquam ęqua. vnde nec S. Th. qui ista recitat ij. ij. q. cliiij. intendit asserere ita seruãdũ esse, vt patet j. ij. q. ciiij. art. iij. sed vult ꝙ hæc ꝓbare ꝙ stuprator ex naturali iure tenetur virgini & patri satisfacere secũdũ taxationẽ factã à iure positiuo: q quãtũ ad virginis dotationẽ est eadẽ, vt dicetur: quãtũ verò ad patrẽ nõ est iure cõi positiuo determinatũ quid debeat. Circa hoc autẽ dicit canon ꝙ si eã seduxit, tenetur eã dotare, & ducere, aut saltẽ dotare, si pater eã dare noluerit. de adul. c. j. qđ quidẽ gl. limitat verũ de iure antiquo: hodie verò aut ducit eã, aut verberatus & à sacramẽtis exclusus detruditur in monasteriũ: de adul. c. ij. Sed hæc limitatio stare nõ põt, vt patet intuẽti d. c. secundũ. qđ loquitur qñ non vult eã ducere, quo casu dabit dotẽ, & vapulabit, vt ꝛ. Quidã verò alii, vt Ray. & Sum. Cõfes. lib. ij. ti. v. q. vj. & quidã alii glossatores limitãt hoc verũ de raptore, vt intelligatur si seduxit, i. seorsum duxit à domo paterna, extrahens eam per violentiã. Sed certe ista limitatio cõiter nõ tenetur: & de adul. c. ij. patet ꝙ capitur seducere pro decipere, & non pro rapere: & præterea bonus sensus nõ patitur, vt quæ in titulo de stupro dicũtur, per extortas expositiones trahantur ad titulũ de raptorib⁹. Et ideo loquẽdo de stupratore, dicit Pan. in c. j. de adul. ꝙ si eã seduxit vel decepit, tenetur eã dotare, & vlterius accipere in vxorẽ, si pater vult eã sibi dare, vt ibi. c. j. & ij. & si eã nõ vult accipere, debet corpaliter castigari, nec sola cõstitutio dotis eũ liberat, si pater eã vult dare: & si eã nõ vult dare, nihilo minus tenetur ad dotẽ iuxta cõsuetudinẽ patriæ. & si sit clericus, qui cõtrahere nõ põt, nihilo minus tenetur ad dotẽ: vt patet per Pan. ibidẽ. c. ij. Et si vir neget eã virginẽ fuisse, non incũbit probatio patri aut virgini, secundũ Pan. in d. c. j. & cõiter doctores: quia præsumitur virgo, ex quo habetur pro virgine: & imputetur isti qui abusus est: qa ratione delicti probatio transfertur in illũ. Si verò illã nõ seduxit, sed sponte acquieuit, secundũ Pan. adhuc habet locũ d. c. j. quod loquitur de seducẽte: quia virgo semper præsumitur seducta & decepta: qa si nõ essent hominis insidiæ, tantũ facinus non perpetraretur. C. de rap. vir. l. vnica. Prędicta autẽ vera sunt, secundũ Sum. Ang. etiã in foro cõscientię: sed quia ad pœnas legales nullus tenetur nisi cõdemnatus: tu intellige in foro cõtentioso: s. si quis fuerit condemnatus secundũ Archid. & Roman. & Suppl. sed in foro cõscientiæ dicit Archid. post Veruec. sic seruandũ ꝙ si eam defloraui volentẽ, non tenetur: quia nõ seduxit. si autẽ inuitã vel seductã, puta promissionibus & mẽdacijs, nõ videtur fuisse voluntaria: vnde iniungendum est ei ꝙ satisfaciat ad arbitriũ boni viri, vel cũ ea cõponat. & si promisit eã ducere vt copulã extorqueret, seruet promissum: & multo fortius si iurauit. Et hoc secundum Archi. nisi esset nimis distãs eorũ cõditio: puta si mulier est plebeia, vir nobilis & potẽs: qa nõ præsumitur mulier fraudẽ ignorasse: vel etiã si magnũ aliquod scandalum creditur prouenturũ: & tũc petat remissionẽ promissi: & aliter satisfaciat secũdũ suã facultatẽ & mulieris indigẽtiã. Quæ quidẽ notanda sunt propter eos qui sub deceptione accipiẽdi puellas in vxores eas trahũt ad copulã cũ intentione nõ accipiendi: ꝙ tales ex quo eas accipere promiserunt, vel à fortiori si eas acceperũt, tenẽtur eas accipere & dotare secundũ aliquos, licet animũ habuerint decipiẽdi: & si eas accipere nõ possunt, vt quia iam cõtraxerunt cum alia, vel pater eam tradere noũ vult, tenentur dotare, vel aliter ad arbitrium boni viri satisfacere. Vide etiã infrà Matrimonium. iiij. ℣. viij. Secundũ leges autẽ stuprator debet regulari, & dimidia pars bonorũ eius publicari: aut si est vilis persona, debet verberari. Instit. de publi. iudi. ℣. ij. Si autem per vim fecerit, capite plectitur. Instit. vbi s. ℣. finautẽ. ¶ Sextò quæritur, † quid iuris de raptu? Et dico multa. 6

¶ Primũ. Raptoris pœna vt nunc loquimur de raptore, secũdũ leges est vt capite puniatur, & eius substãtia raptę applicetur, s. si ingenuã rapuit: secus si ancillam vel libertam, quia decapitatur quidẽ, sed substantiam non perdit: nec distinguitur vtrum volentẽ quis rapiat vel inuitam, sponsam propriam aut alienã, coniugatam vel non coniugatã: & similiter omnes fautores raptorũ capite puniuntur. Probantur hæc omnia C. de rapt. vir. l. raptores. Secundũ canones autẽ raptor efficitur seruus raptę, nisi velit se redimere: & si mulier voluntariè rapta est, obligatur raptor seruire patri: aut se redimere. xxxvj. q. j. de raptoribus. quæ tamẽ pœna secundũ gl. Ray. imponi potest in foro iudiciali, nõ pœnitentiali: & similiter ipse raptor cum suis fautoribus debet excõicari. xxxvj. q. ij. c. j. & iiij. ¶ Secundũ. Has tamen pœnas aliquando raptor non incurrit: primò secundũ Panor. in c. cum causa. de rapt. vbi præcesit tractatus de nuptiis: & pro matrimonio cõtrahendo puella fuit abducta. quo casu de iure canonico non cõmittitur raptus: quia matrimoniũ debet esse liberũ, & puella fortè nõ poterat contrahere liberè in domo parẽtũ: vnde ius canonicũ libertatẽ matrimonii: ius verò ciuile delictũ raptoris considerauit. Vbi verò tractatus nõ præcesit, semper cõmittitur raptus. Secundò qñ quis rapuit sponsam propriam. xxxvj. q. j. lex illa. & q. ij. si quis virginẽ. & extra eo. cum causam. nõ obstat ꝙ l. vnica. C. de rap. vir. velit raptũ cõmitti etiã in sponsa de futuro: quia, vt dicit Panor. vbi s. potius iuri canonico in hoc standũ est, ar. c. vlt. & pen. de secun. nupt. & quod not. in regula, possessor. de reg. iur. lib. vj. Dicit tamen S. Thom. ij. ij. q. cliiij. art. vij. ad quartum, ꝙ sponsus peccat violentiã inferendo, licet excusetur à crimine raptus: quia ex despõsatione habet aliquod ius in sponsa sua: quod quantum ad sponsam de præsenti post debitum tempus ad debitum reddendũ intelligo, quãdo rapit nõ tentatis aliis viis pacificis: secus vbi omnia tẽtassẽt, & nõ proficeret. ar. gl. in d. c. lex illa. & c. si quis virginẽ. Adde ex Host. ꝙ sponta de præsenti monasterium intrare nõ poterit, si vir eã raptã cognouit carnaliter: qa vsus est re sua, licet indebitè. Tertiò qñ puella consentit: vt in d. c. cum causam. intellige in matrimoniũ, etiã contra voluntatem parentũ: secus si consentiat solùm in rapinã: quia est verè raptus, & raptor punitur. d. c. de raptoribus. Quartò quando rapuit fœminã turpem: quia dictę pœnæ secundũ Gofr. intelliguntur infligẽdæ si rapuit mulierẽ honestã: secus si meretricẽ: quia secundum leges nõ punitur dicta pœna. C. de adulter. l. qui adulterium. ¶ Tertiùm. Si quis seruã scilicet suam inuitã violauerit, aut seruũ, iniuriarũ actione tenetur. de pœn. dist. j. si quis. & si perseuerat in vitio in petendo illã, nec potest resistere quin sibi violentiam inferat: si aliter suæ pudicitiæ cõsulere non potest, licitè potest inire fugam, secundũ Archid. licet etiã licet vxori recedere à viro trahente ad mortale: & ecõtrario. xxviij. q. j. idololatria. tenetur etiã seruus cõrumpti, secũdũ gl. ibi: vt ff. de ser. cor. l. j. ℣. vlt. C. de furt. l. si quis seruo.

seruo. ¶ Quartum. Secundũ Ray. si princeps cõmittat iudici ecclesiastico potestatẽ puniendi tales: ipse citra mortem vel mutilationẽ vel enormẽ sanguinis effusionẽ poterit iubere raptorẽ incarcerari & flagellari: ita tamẽ ꝙ flagella in vindictã sanguinis transire nõ videãtur: vel pœna pecuniaria mulctari. ¶ Quintũ. Aduertendũ etiã ꝙ secundũ leges raptores filiorũ, seu filios seducentes à parẽtibus, si sunt nobiles, dãnãtur in metallũ: si verò nõ sunt nobiles, aut si pluries hoc cõmiserunt, dãnãtur ad mortẽ: & seruus vel libertus subiicitur bestijs. C. de plagia. l. fi. & ibi gl. Vtrũ autem possit esse matrimoniũ inter raptã & raptorem: vide j. Matrimoniũ. viij. ℣. xj. 7

¶ Septimò quæritur, † quid iuris de vitio cõtra naturã? Et dico ꝙ pœna Sodomitæ est ꝙ si clericus est, deponatur: vel si apparet corrigibilis, traditur religioni ad perpetuã pœnitentiã: si verò est laicus, debet excõmunicari, & à cœtu fidelium vsq; ad condignã satisfactionẽ fieri alienus. de excess. prael. clerici. & secundũ leges vltimo supplicio cõdẽnatur, auth. vt nõ li. cõtra na. col. vj. Nec mirũ, quia est peccatũ maius adulterio. xxxij. q. vij. vsus. & grauius quàm cũ matre coire: vt ibidẽ in c. adulterii. Vnde propter ipsos actus Sodomitarũ, fames, terræmotus, & pestilẽtiæ fiũt, & ciuitates cũ hominibus pariter pereũt: vt dicitur in auth. vbi s. ¶ Octauò quęritur, quid iuris de sacrilegio, vt est species luxuriæ? Et dico ꝙ sacrilegiũ est si quæcũque luxuria in loco sacro cõmittatur: & similiter si cũ persona ecclesiastica, vt sunt moniales, beghinæ, clerici, & religiosi: & generaliter secundũ S. Tho. ij. ij. q. cliiij. art. x. quælibet species luxuriæ secũdũ quod violat aliquid pertinẽs ad cultum Dei, est sacrilegiũ. Vnde, vt ibi dicit, cõcurrere potest eũ diuersis luxuriæ speciebus. Si enim quis abutatur persona cõiuncta sibi secundũ spirituale cognationẽ, est sacrilegium ad modum incestus: si verò abutatur virgine sacrata, inquantũ est sponsa Christi, est sacrilegiũ per modũ adulterii: inquantũ verò est sub spiritualis patris cura cõstituta, erit quoddã spirituale stuprum: & si inferatur violẽtia, erit spiritualis raptus: qui etiã secundum leges ciuiles grauius punitur quàm alius raptus. Vnde Iustinianus Imperator dicit, si quis, nõ dicã rapere, sed attentare tantũmodo matrimonii iungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur. De pœna autem sacrilegi, ℣. Sacrilegium. ¶ Nono quæritur de cõparatione specierũ luxurię, quæ scilicet sit grauius peccatũ? Et sumendo dicta doc. maxime S. Th. ij. ij. vbi suprà, dico sic: Horũ prædictorum maximum est quod fit contra naturã, in quo infimũ est mollities: supremum, bestialitas: medium, sodomia: deinde maius, est incestus: deinde adulteriũ: deinde stuprũ: quorum vtrunq; aggrauatur violentia. Vnde raptus virginis aut vxoris alterius grauius est simplici stupro vel adulterio. omnia autem hæc aggrauantur sacrilegio. infimũ autem omnium est fornicatio. Vtrum autẽ in tactibus & osculis & huiusmodi sit peccatum, vide suprà Delectatio. ℣. iiij. 8

De Magistro.

MAGISTER dicitur dupliciter, s. appellatiue: & de hoc s. Doctor: & antonomasice, & sic est magister Sententiarũ, qui non tenetur in multis: sed reprobatur per S. Th. & alios Theologos. ¶ Primò: na dicit in primo, dist. xvij. ꝙ charitas qua diligimus Deum & proximũ, non est aliquis habitus creatus, sed est Spiritus sanctus. ¶ Secundò: nam in di. xxiiij. eiusdẽ, dicit ꝙ termini numerales, vt trinus, vnus, & huiusmodi, nõ dicunt positionẽ, sed priuationẽ: quod sic intelligit, vt cũ dicitur, Deus est vnus: ly vnus, nihil ponit, sed priuat multitudinem deorum: & similiter cum dicitur, personæ sunt tres: excluditur singularitas & solitudo. ¶ Tertiò: nã in dist. xxxj. eiusdem, dicit ꝙ similitudo & æqualitas nihil ponunt, sed tantũ priuant: sicut & termini numerales: vt sit sensus: Pater est æqualis filio, id est, nec maior nec minor: & similis, i. nõ diuersus nec alienus. ¶ Quartò: nam in v. dist. ij. dicit ꝙ præmiũ in angelis præcesit meritũ. ¶ Quintò: nam dist. xxx. eiusdẽ, dicit ꝙ nihil de cibis transit in veritatẽ humanæ naturæ. ¶ Sextò: nam eadẽ dist. dicit ꝙ semen est de substantia patris. ¶ Septimò: nam in iij. dist. iij. dicit ꝙ humana anima separata à corpore est persona. ¶ Octauò: nam dist. xxij. eiusdẽ, dicit ꝙ Christus in triduo suę mortis fuit homo. ¶ Nonò: nam in j. dist. iiij. dicit ꝙ sacramenta veteris legis nullo modo iustificabant, etiã ex charitate facta. ¶ Decimò: nam dist. ij. eiusdẽ, dicit ꝙ baptizati baptismo Ioãnis nõ ponẽtes in eo spem, nõ rebaptizabantur. ¶ Vndecimò, nam in v. dist. eiusdẽ, dicit ꝙ Deus potuit cõmunicare creaturæ potẽtiã creatiuam. ¶ Duodecimò: nam xiij. dist. eiusdem, dicit ꝙ hæretici, præciũ, suspensũ, schismatici & degradati cõsecrare nõ possunt. ¶ Decimotertiò: nam dist. xxvij. eiusdẽ, dicit ꝙ maritus alicuius sponsæ per cõsensum de præsenti, quam tamen non cognouit, bigamus vocatur: & ad sacros ordines promoueri non posse. ¶ Decimoquartò: nam dist. xxxiiij. eiusdẽ, dicit ꝙ cognoscens sororẽ sponsæ legitimæ postremò non potest vxori debitum reddere. De his vide San. Tho. in suis locis, & Archie. iiij. parte, tit. xj. c. viij.

De Læsa maiestate.

MAIESTAS dicta est à maioritate, quasi maior potestas. & primò ac principaliter Deo, secũdò Christiano Imperatori: licet crimẽ lęsæ maiestatis cõmittatur etiã in his, qui Imperatorẽ repræsentant. Nã hoc crimẽ est vbicunq; quis cõtra vrbem aliquid molitur. Intellige sine ordine iuris: aut profugit ad hostes, vel eos iuuat qualicunq; causa, s. armis, consilio, vel pecunia: aut subiectas prouincias nititur facere rebellare: vel seditiones & bella mouet in ciuitate, vel prælatũ, magistratũ, aut principẽ occidit: aut cõtra latus eius militat, vel arma fert, aut accipit contra Rẽpublicam. Et idẽ dicitur crimẽ perduellionis: id est hostile. perduelliones enim hostes dicũtur. secus si committitur non cõtra rempublicã: quia nõ videtur perduellionis, sed simpliciter læsæ maiestatis. Et nota ꝙ nõ subditus crimen læsæ maiestatis nõ cõmittit: vt in ℣. rursus. in cle. pastoralis. de re iud. vbi rex Siciliæ Robertus nõ eo modo subfuit Henrico Imperatori ꝙ crimen læsæ maiestatis in eũ commiserit. Notandũ est etiã ꝙ in cõfiscatione bonorũ propter læsam maiestatẽ ecclesiasticam est necessària sententia: vt s. Excõmunicatio. vij. ℣. xj. dubio iij. Et similiter propter læsam maiestatem diuinam: vt s. Hæresis. j. ℣. viij. partic. iij. multo magis hoc est necessàriũ propter læsam maiestatem humanã ciuilẽ. vide vbi s. ¶ Maior dicitur is, qui xxv. annorum impleuit ætatẽ. de quo no. Insti. de cura. per totum. & per doctores extra de restit. in integ. c. j. vide etiam j. Minor. ¶ Maioritas nõ requiritur à seruo Dei, sed minoritas, siue inferioritas. di. xl. multi. dist. xciij. diaconi sunt. & secundũ Ray. principaliter cõsistit in quatuor. & intellige de ecclesiastica. ¶ Primò quidẽ in ordinis prærogatiua, sicut presbyter maior est diacono. dist. xciij. legitimus. in fi. extra eo. statuimus. ¶ Secũdò in prærogatiua cõsecrationis. sicut episcopus maior est presbytero. di. xcv. olim. & c. episcopus. ¶ Tertio in prærogatiua administratiõis: sicut Archidiaconus est maior archipresbytero, & ei subest atq; debet obedire. dist. xxv. perlectis. ¶ Quarto in prærogatiua antiquitatis: secundũ quod maior est vel qui prius fuit or-

dinatus,vel religionē prius intrauit,vel qui prior est ętate. distin.lxxv.ordinationes. extra eo.c.j. de elect.dudum.el j. ¶ Quintò additur secundū Hosti. secundū prærogatiuam eius,qui ordinauit: quia ordinatus à superiore interalios eiusdē ordinis magis est honorandus. extra eo.c. per tuas. Adde q̄ secundū gl.in c.lex.in verbo,maiores.di.ij.maiores natu dicūtur nobilitate, antiquitate, dignitate, sciētia: vt ij.q.vij. quærendū.& c.criminatio. sed maioritas est ciuidis. ¶ Maior pars in collegiis prævalet regulariter. vnde q̄d fit à maiori parte capituli vel collegii regulariter vires obtinet.lxv.di.c.j.& ij.& iij.niū ex alia pte præpōderet authoritas.de elec.dudū.de testi.in pręsentia. Quadoq; tamē prævalet minor pars, s.qñ ab ea aliquid rationabiliter fuerit obiectum vel ostēsum.extra eo.c.j. Nec oportet vocari absentes,niū in electione:vt §. Electio j.§.v.& similiter in cessatione à diuinis: vt §. cessātio.§.j.& concordat Alber.

De Maledictione.

1 *Maledici quid possit.*
2 *Maledictio quando sit licita.*
3 *Maledictio illicita an sit peccatum mortale.*

MALEDICTIO,vt ipsum nomen sonat,est prolatio mali siue per linguā exterius, siue per intellectū in corde, à qua descēdit maledicere in vi vnius dictiōis.quod importat malū proferre,sicut in vi duarū importat defectū prolationis:sicut balbutiens male dicit siue loquitur:etiā si loquatur de bonis. Tripliciter autē contingit maledicere. secundū S.Th.ij.ij.q.lxxvj.s.enuntiatiuē detrahendo: & causaliter seu imperatiuē,iubendo scilicet vt alicui fiat malum:puta quod fur suspendatur. & optatiuē seu imprecatiuē optando alicui malum.& hoc dupliciter,s.per accidēs, id est,sub ratione boni,vel quia hoc est iustum:vel quia est vtile,vt scilicet melior fiat,aut aliis non noceat iniustē: & per se,i.sub ratione mali:& sic est peccatū. & de hoc hic loquitur. ¶ Vnde maledictio propriē est imprecatio seu exoptatio mali alicui facta sub ratione mali, i.intēdēdo ipsum malū:vt colligitur ibi ab eo.& xxiij.q.iij. De⁹. large tamē accipitur etiam pro blasphemia Dei vel sanctorum:vt in c. statuimus. de male.de qua dictū est §. Blasphemia. in fine principii.& §.vij. ¶ Primò verò quæritur, †quid possit vel nō possit maledici de facto & cū effectu? Et dico secundū San. Th.ij.ij.q.lxxvj.q̄ benedictio vel maledictio proprie cōuenit ei solū, cui potest bene vel male cōtingere,i.creaturæ rationali:aut etiā aliis,non secundū se: quia est vanū, cum eis malum nō eueniat, sed in ordine ad Deum vel ad creaturā rationalē:& hoc tollēdo subuentionē, sicut Deus maledixit terram,vt per eius sterilitatem homo puniretur. vel ad significationē:sicut Christus maledixit ficū, in significationem Iudęæ.vel etiā gratia contenti:sicut Iob maledixit diei suæ natiuitatis propter culpā originalē, quam nascendo cōtraxit.& Dauid mōtibus Gelboe propter cædem populi in eis factā. ¶ Secundò quæritur, †quando maledictio sit licita vel illicita? Et dico ex S.Tho.vbi suprà,quòd quātū ad creaturas rationales, si loquamur de maledictione indicatiua,qua s.malū alterius refertur,est idē quod detractio,intellige si malū illud sit culpę & nō pœnæ: qa nō est detractio:si dico,ille est infirmus:nec peccatū:vnde eodem modo est licita vel illicita,sicut & detractiō. Sed de ista hic nō intēdimus. Si verò loquamur de imperatiua & optatiua,eodē modo vtraq; est licita vel illicita:quia facere aliqd, & velle illud se cōsequūtur in bonitate vel malitia. Vnde vtraq; est licita,si imperetur vel optetur malū p accidēs, id est,sub ratione alicuius boni eo modo quo in §. priore dictū est:& vtraq; illicita si imperetur vel optetur malū p se quasi ipsum malū intēdēdo. Adde illud S. Tho.q̄ velle & facere se cōsequūtur in bonitate vel malitia, esse verū, nisi illud facere spectet ad publicā potestatē: quia licet mihi optare ad bonū mortē alicuius,quā tamen mihi nō licet imperare vel inferre. Adde etiā specialiter de diabolo,secūdū eū ibi ar.j.quòd eius naturā,cū bona sit à Deo, maledicere nō licet:culpa tamē eius est maledicēda,secūdum illud Iob iij.Maledicāt ei qui maledicūt diei. Nec obstat illud Ecclesiastici xxj.cū maledicit impius diabolū s. propter culpā,maledicit ipse animā suā: quia intelligitur quòd simili ratione ostēdit se maledictione dignum. Quantū verò ad creaturas irrationales,si maledicātur imperatiuē vel optatiuē in ordine ad Deū inquantū creaturæ Dei,est peccatū blasphemiæ: in ordine verò ad creaturas rationales, dicit Sū.Ros. q̄ non licet eas maledicere nisi ex speciali Dei reuelatione. Sed ego dico q̄ est idē iudiciū sicut de maledictione rationalium,secūdū mētē S.Th.ibi licet hoc expresse nō dicat: qa tūc propriē creatura rationalis est quę maledicitur:vnde est licita,si sit ꝓpter bonū: illicita verò,si sit ꝓpter malū. Et ita tenet Alexād.de Ales xxij.tracta.de maledictione:sed si maledicātur secūdū se est,vt dicit,vanū & otiosum,& cōsequēter illicitū:quantū verò ad Deū, planū est q̄ semper est illicita etiā indicatiua:quia ei nullū malū conuenit. Et de hoc suprà Blasphemia. in princi. & §.vij. ¶ Tertio queritur, †vtrum maledictio illicita sit peccatū mortale? Et dicit S.Th.ij.ij.vbi §.art.iij.quòd maledictio sub ratiōe mali tā imperatiua quàm optatiua secūdū suum genus est peccatū mortale:quia repugnat charitati,qua proximū diligētes volumus ei bonū:vnde neq; maledici regnū Dei possidebūt.j.Cor.vj.& tātò grauius, quātò pſonā,cui maledicimus,magis amare & reuereri tenemur. Vnde qui maledixerit patri suo & matri, morte moriatur. Leui.xx. Cōtingit tamē,inquit,q̄ aliquādo sit veniale vel ꝓpter mali paruitatē,qⁱ quis imprecatur:vel ꝓpter affectū ꝓferētis: dū ex leui motu vel ludo vel surreptione talia verba ꝓfert: qa peccata verborū ex affectu pensātur. Quæ autē sit pœna Deum publicè maledicentis,vide suprà Blasphemia.§.vij.

MALEFACTOR an possit fugere,vel se defendere:vide §. Accusatio.§.xvj.

De Maleficio & Maleficiatis.

Maleficium quid & quot modis sumatur.
1 *Diaboli scientia ad quid se extendat.*
2 *Diaboli potestas quo ad corpora & animas.& nu.3.*
4 *Diaboli voluntas qualis.*
5 *Dæmoniacorum facta qualia.*
6 *Dæmones qualiter vexent homines circa copulam carnalem.*
7 *Maleficia quomodo possint auferri.*
8 *Maleficium vnum an liceat tollere per aliud maleficium.& nu.9*

MALEFICIVM † à malefaciēdo dictum,vt ex ipso nomine patet, importat malum illatum alicui, & consequenter damnum iniustū:quia damnum iustè illatum non est malū simpliciter:licet sit malū isti vel illi. ¶ Igitur maleficium tripliciter sumitur. ¶ Primò pro dāno iniusto voluntario rerū. ¶ Secundo pro dāno iniusto personæ: vt si quis vulneretur aut occidatur, & hoc similiter voluntariè: quia si nocumētū præter propositum inferatur: vt cū iudex propter imperitiā malè iudicat.vel de domo aliquid ejectū est quod nocuit,nō dicitur maleficiū, sed quasi maleficiū: Inst. de oblig. quæ ex quasi deli. per totum. ¶ Tertiò pro damno iniusto personæ illato à diabolo, quo quis secundum vsum communē loquendi dicitur maleficiatus: quia illud damnū patitur: & maleficus vel malefica dicitur, qui illud damnum procurat fieri à diabolo pacto expresso vel tacito

tacito interueniente:& ad hoc tertiū maleficiū pertinet signum fœderis quod est inter diabolū & maleficū: quod signum etiā maleficiū dicitur:vt infixio gladii intra circulū: plumarū inuolutio,imago cerea cum acubus infixis,& huiusmodi. Ad hoc etiā maleficiū reducitur omnis diuinatio & incantatio siue alligatura: quia,vt patet xxvj.q.v.nec mirū.ad hoc pertinet sortilegiū, quod est diuinatio, & omnis incātatio. De isto aūt tertio maleficio solùm hæc intendo speculatiue,declarādo quomodo fieri possit aut destrui. Ad cuius intellectū oportet aliqua quærere de sciētia & potestate diaboli. ¶ † Primò ergo quæritur, ad quid se extēdat sciētia diaboli? Et dico ex S.Tho.j.q.lxiiij.arti.j. ad quintū.& ij.dist.xviij.q.ij.ar.j.& iij.cōtra.c.cliiij.quod dæmones tripliciter cognoscūt veritatē,scilicet per naturā, reuelationē & experientiā. Et per experiētiā quidē præcipuè addiscit dæmon hominū inclinationes & modos superandi illos,dicēte Cypria.q̄ diabolus omnia tentādi genera insidiāsque deiiciendi vsu ipso vetustatis edidicit.quod quomodo fiat,cū nō syllogizet,alibi aut dixi, aut Deo volente dicā. Per reuelationē autem cognoscit quantū Deo placuerit reuelāti. Per naturā verò,vt patet j.q.lxxxix. arti. iij.& q.cxix.art.v.& veri.q.xx.art.iiij.& ij.cōtra.c.xcvij.à principio suæ creationis statim cognouerunt dæmones omnes species rerū creatarū à Deo per species inditas:& per similitudinē specierū statim quilibet eorū pōt omnia individua sub vna specie cōtenta cognoscere distinctè,vt patet j.q.lvij.ar.ij.& ij.dist.iij.q.iij.ar.iij.& ij.cōtra.c.xcviij. Ex quibus patet q̄ quilibet diabolus perfectè cognoscit virtutes omniū angelorū & cælorū & stellarū, & volucrū, & animaliū,& piscium,& arborū, & herbarū, & metallorū, & lapidum,& elementorū.vnde cognoscunt quæ hominibus 2 † quocūq; modo prodesse possunt,aut etiā obesse. ¶ Secūdo quæritur,ad quid se extēdat diabolica potestas quātū ad motū corporū? Et ex S.Tho.j.q.cv.ar.j.& q.cx.ar.ij.& iij.& iiij.q.cxiiij.& q.cxvij.& ij.dist.vij.q.iij.ar.j.& dist.viij. q.j.& iij.cōtra.c.ciij.dico tria. ¶ Primū. Angeli mali,vt de bonis taceā,nō possunt naturaliter imprimere aliquā formam in aliquod susceptiuū.quod intellige primò de corporalibus,cuiusmodi sunt formæ substantiales & accidētia corporū.secus de spiritualibus:quia possunt illustrare phātasmata, imò & intellectū absolute, licet nō ex suppositione sui iniqui finis: licet ibi nō sit propriè impressio leuis,sed cōfortatio:& secūdò intellige de formis habētibus esse permodū quietis.secus de habētibus esse per modū trāseuntis etiā corporalibus: quia possunt mouere localiter,& cōsequēter imprimere illā formā,ad quā sequitur motus localis violētus, quæ est quædā impressio nō dura. ¶ Secūdū. Angelis malis obediunt omnia corpora inferiora ad nutū quātū ad motū localē,vt probat S.Tho.vbi §. ita q̄ sicut anima humana se habet ad mouēdū vnū solū corpus sibi vnitū,ita illi spiritus tāquā eleuatiores se habēt ad mouēdū omnia inferiora:vt dicit Aug.excepto q̄ nō possent mouere totā terrā aut vnā aliud elemētū,vt dicit S.Tho.q.xvj.art. x.ad octauū.& in opus: quia hoc esset euertere ordinē naturæ: sed bene possent mouere turrim aut montē. ¶ Tertiū. Angelus malus naturaliter tāta celeritate moueri pōt, vt in tēpore imperceptibili ab Oriēte in Occidētē, & à cælo ad terrā,& econtrario, moueri possit,nullo medio pertranāto,& etiā motu cōtinuo:cū suū moueri sit suū operari,quod est cōtactus rerū,circa quas mouetur eo modo quo mouetur nostra imaginatio, vt patet j.q.liij.& in multis aliis locis. & cōsequēter pōt aliquod corpus celerrimè deferre. Ex his tribus sequitur q̄ Angelus malus facere pōt omnia quæ fieri possunt per motū localē: aut per applicationē virtutū actiuarū naturaliū: vt pluuias,vētos,& hmōi: & similiter cōdensare aerē,& illū fugare,& in eo apparere in forma viri aut mulieris vel bestiæ & hmōi,vt experiētię docēt,& sancti tradiderūt. ¶ † Tertiò quæritur, ad quid se 3 extēdat diabolica potestas spāliter circa hominē quātū ad animā & corpus,& res,ac famā? Et dico multa,quæ habentur à S.Th.in diuersis locis j. allegādis. ¶ Primū. Boni angeli imprimere possunt in nostrū intellectū.ij.dist.lxxxv. sextū.j.ij.q.lxx.secūdo.ij.ij.q.clxxij.primū.iij.c.cliij.sed hoc nō est imprimēdo lumē,sed cōfortādo.secūdo vbi §.& veri.q.ij.iij.c.tertiū.angeli verò mali nō pñt imprimere in intellectū nostrū:vt patet in locis prævall.quod nō intelligitur absolutè:qa cū hoc cōsequatur naturalē ꝓprietatē angelicā,cōuenit bonis & malis:sed intelligitur ex suppositione sui iniqui finis:qa cū intēdāt hominē decipere: cū hoc nō stat q̄ intēdat eius lumē cōfortare:quia p hoc euaditur deceptio:pñt aūt priuare hominē vsu rationis.j.ij.q.lxxx. ar.iij.qa scilicet pñt localiter mouere oēs humores hominis,& reducere ad caput:imò possent organa potētiarū sensitiuarū mouere & auferre de capite, si ꝓmitteretur. ¶ Secundum. Pōt dæmon nostrā immutare volūtatē,nō directè mouēdo,sed pſuadēdo & cōcitādo passiones.j.q.iij.& j.ij. q.ix.ar.vj.ma.q.xvj.ar.xj. ¶ Tertiū. Tam boni quàm mali angeli agūt in nostra phātasmata,applicādo lumē suū,& ea ordinādo.ij.dist.ij.& j.ij.q.lxxx.ar.ij.qd angelus malus nō facit,vt homo illuminetur ad intelligēdū: sed vt sciat percipere dubitationes quas soluere nesciat:vt accidit in scrupulosis,q subtilissimè dubitāt & ineptissimè errāt ac fallūtur, nullū pene habentes lumen aut iudiciū intelligentes. ¶ Quartū. Dæmones ad aliquod peccatū hominē efficacissimè inclināt operando interius, s. in phantasiā & appetitū sensitiuū.j.ij.q.lxxx.ar.ij.ma.q.xvj.ar.ij.qd intellige qa pñt p motū spirituū,in qbus sunt phātasmata reducere ad imaginationē illa phātasmata,quæ habēt allicere cōcupiscētiā, vel irascibilē cōcitare,& inclinare intellectū ad iudicandū, & nolēte ad volēdā quod expedit ad perpetrādū peccatū. Et adde q̄ spiritus, qui sunt in homine,pñt mouere,& ꝓ illos cōcupiscētiā excitare. Et similiter adde q̄ etiā p exteriora ad idē inducunt tripliciter. Primò exterius suadendo,sicut Christo tētator apparuit in forma humana loquēs,& aliqbus sanctis in forma iuuencularū blādiētiū. Secūdò exterius aliqd ostēdendo fictū,sicut Antonio ostēdit discū argēteū: & eūtibus ad ludū ostēdit viros & fœminas & solatia carnalia:aut aliquod verū,sicut procurare pōt q̄ ecclesiā adeūti occurrat mulier:aut videat vel audiat aliquod lasciuū & turpe. Tertiò aliquod corpus exterius intus mittēdo: qa cū ad nutū possint corpora moueri localiter homine dormiēte,vel aliter,pōt in nostro stomacho dæmon ponere inflāmantia iræ aut cōcupiscētiæ:puta aromata,aut vinū,vel huiusmodi. ¶ Quintū. Dæmō pōt immutare oēs sensus hominis tam interiores quàm exteriores.j.q.iij.ar.iij.& iiij. veri.q.j.iij.q.xij.viij.po.q.vj.iij.decimūtertiū. ma.q.xvj.j. sextūdecimū.quod intellige vt etiā homo decipiatur aliter apprehēdēdo quàm sit:qđ heri posset multipliciter: primò per hoc q̄ diabolus ex aere corpora format ostēdēs quæ nō sunt:sicut aliquos terruit sub forma draconis: & monialis eredidit se māducare lactucā,& erat corpus aereū. Secundò applicādo p modū localē quædā actiua naturalia, q̄ hoc facere pñt,sicut secūdū S.Th.quædā herba fumigās facit trabes apparere serpētes. Tertiò reducēdo spūs,qui sunt in homine,ad phantasiā, & eā suo modo immutādo: vt patet in phreneticis & arreptitiis & insanis. Quartò per acrisiā vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

aoratiã,quæ est cæcitas,qua celantur nobis non omnia,sed quædam:sicut oculi discipulorũ euntiũ in Emaus tenebãtur ne Iesum agnoscerẽt.& de hoc diffuse dixi feria secũda Paschæ in aurea rosa. ¶ Sextũ. Diabolus potest in corpus humanũ inducere infirmitates:vt patuit in Iob.& intellige oẽs infirmitates inducibiles per corpora inferiora : qa nouit virtutes omniũ eorũ,& eas potest corporibus humanis applicare.¶ Septimũ.Potest etiã nocere in rebus:vt patuit in Iob, quẽ subitò accepta licẽtia rebus omnibus spoliauit:& similiter in fama:quia potest sumere formã humanã,& obloqui, & fingere casus,in qbus videãtur delinquere:sicut permisit se inueniri sub lectulo cuiusdã sancti viri
4 in forma puellæ.¶†Quartò quæritur, quid appetat astuta & iniqua diaboli volũtas? Et dico multa ex S. Tho.¶ Primum. Liberũ arbitriũ dæmonũ obstinatũ est in malo : nec reuerti potest ad bonũ.ma.q.xvj.ar.v.& veri.q.xxiiij.art.x. vnde omnis motus liberi arbitrii eorũ est inordinatus.veri.vbi ꝛ.ar.xj.quia scilicet omnia volũt in ordine ad suum malũ finẽ : & in omnibus quæ agũt propria volũtate peccãt mortaliter.j.q.lxiiij.ij.quintũ.j.ij.q.lxxxix.arti. iiij .& ij. dist. vij.¶ Secundũ. Dæmones fingũt se esse animas defunctorum,vt viuẽtes ducãt in errorẽ.j.q.lxxxix.viij.secundũ. q.cxvij.iiij.secundũ ma.q.xvj.arti.j.¶ Tertiũ.Et similiter faciũt aliquas leuitates, vt faciãt se hominibus familiares, quos decipere conãtur.j.q.lxxxix.ar.iiij.tertiũ ma. lxxix. ad quartũ. ¶ Quartũ.Et similiter inuocati per mẽdacia & vanas superstitiones aduenĩũt,vt homines talia credãt:po. q.vj.ar.x.ad octauũ. ¶ Quintũ. Et similiter allicĩũtur diuersis generibus herbarũ,animaliũ,carminũ, & rituũ, vt signis aliquorũ sibi placentiũ,nõ vt rebus.cxv.ar.v.ad tertiũ. & po.q.vj.art.x.¶ Sextũ. Et similiter aduenĩũt ad inuocationẽ diuinæ virtutis : ne omnino credãtur exclusi à iustitia diuina:po.q.vj.ar.x.ad quintũ. ¶ Septimũ. Et similiter vocati sub certa cõstellatione,licet nõ subsint cælis,tamen aduenĩũt : & hoc vt decipiant & errare faciãt homines, vel coacti à superioribus dæmonibus.j.q.cxv.arti.v.& po.q.vj. ar.x.& quolib.ij.q.vij.¶ Octauũ. Et similiter vocati à virginibus veniũt vt ducãt homines in opinionẽ suæ diuinitatis,quasi ament munditiã:po.q.vj.ar.x.ad quartũ.¶ Nonum. Et similiter inuocati per necromãticos alligãt alios inferiores aliquibus corporibus , puta annulis , vel ampullis:vt patet ij.quolib.q.ij.art.j.& quolib.iij.q.j.arti.j.quod ideo faciũt,vel quia odiunt illos, vel vt lucrẽtur necromãticos.vnde etiã superiores expellunt inferiores à corpore, licet non ab anima:vt patet iij.q.xliij.ar.ij.ad tertiũ.quod scilicet faciũt eadem ratione vt homines lucrẽtur , qui eos ad hoc inuocãt,vel alios. ¶ Decimũ. Et similiter plus vexant lunaticos in augmẽto lunæ,vt eã infament,ſ.quasi malam creaturã Dei:& rursus,quia tunc illorũ cerebrũ est ad
1 patiendũ dispositũ magis.¶†Quinto quæritur,quomodo reddi possit ex præmissis , ratio eorum quæ fieri videmus per homines diabolicos? Et dico eam reddi posse ex dictis dæmonibus:ad quorũ intellectũ dico multa.¶ Primũ.Homines diabolici qui miranda operãtur virtute vel ope diabolica , omnes habẽt cum diabolo expresse vel tacite pactũ secũdũ Aug:scilicet vt eis expresse inuocãtibus illũ,vel tacite scilicet dum quædã faciũt,ad quorũ factionẽ cõsueuit operari, ipse illis suffragetur,in quo pacto diabolus expresse vel tacite spõdet suffragiũ, & illi expresse vel tacite spõdet obsequiũ & famulatũ eius voluntati simpliciter siue in omnibus,aut quantũ ad aliquid.¶ Secundum.Huiusmodi effectus omnes, quantũ mihi occurrit, reduci videntur ad quinq;:quia aut sunt primò diuinationes:aut secundò infirmitates:aut tertiò sanationes:aut quartò falsę apparitiones:aut quintò effectus mirabiles , & iudicio vulgi impossibiles.¶ Tertiũ. Quantũ ad diuinationes dictũ est ꝛ. Diuinatio, quomodo possunt dæmones scire & docere futura: præsentia aut occulta omnia norũt,aut nosce possunt, secũdum omnes Theologos,exceptis cordiũ cogitationibus : vnde sciũt omnia principũ cõsilia, & tractatus hominum,& corporũ dispositiones: & breuiter,exceptis cogitationibus,sciũt omnia,nisi à Deo prohibeãtur:sicut prohibiti sunt secũdũ S. Tho.scrutati virginitatẽ beatæ Mariæ: vnde sciũt de his omnibus diuinare,etiã de his quæ à præsentibus deriuantur,licet cõiecturaliter : sicut si scit determinatũ esse in cõsilio alicuius regis,quẽ scit nõ esse leuem neq; mutabilẽ,probabiliter enuntiat ꝙ tale bellũ erit.præsentia quoq; distatia omnia similiter norũt:& quia subitò mouẽtur,ea subitò nuntiãt.¶ Quartũ. Quantũ verò ad infirmitates & sanationes , patet ꝙ sciunt omnia prouicua & nociua,& ea possunt subitò à longissimis partibus afferre, & visibiliter ac inuisibiliter locis opportunis applicare,nõ solùm exterius,sed etiã interius inferẽdo per os dum homo dormit,aut dum putat se bibere,vel quid aliud sumere: & hinc est ꝙ vetula aut alio incantante sanãtur infirmitates: & malefico torquẽte imaginẽ,torquetur homo multùm distans: quia hoc diabolus operatur ex pacto tacito vel expresso cũ prædictis. ¶ Quintũ. Quãtũ verò ad apparitiones, patet ꝙ per aeris cõdensationẽ possunt quã voluerint formã oculis ostendere, licet aliquãdo cogantur apparere aliter quàm velint per diuinã prouidentia. Vnde dicit S. Tho.super Iob ꝙ frequẽter apparẽt in figuris bestiarũ,quæ designãt cõditiones eorũ ex prouidentia diuina.& ij.dist. xxj.q.ij.art.j.& ij.ij.q.clxv.art.ij ad tertiũ.& super Iob dicit ꝙ tentaturus dæmon primos parẽtes nõ potuit quã voluit formã assumere:sed tantum serpẽtis. Quantũ verò ad effectus mirabiles:vt ꝙ quis euomat acus,clauos,pilos,ossa magna,vel ꝙ plumæ sint ingeniosissimè cõsertæ, & huiusmodi , patet quomodo ista fieri possunt,quia aut istæ sunt illusiones, ita ꝙ videtur ea quæ nõ sunt,siue per actiua naturalia hoc efficiẽtia, siue per acriliã,siue per aeris cõdensationẽ:aut si sunt veræ res, ipse diabolus inuisibiliter huiusmodi stomacho intulit,& inde visibiliter educit,nõ obstãte ꝙ videãtur ita magna : quia põt ea diuidere & integrare saltẽ apparẽter, cum localiter huiusmodi corpora & partes eorũ ad nutum moueãtur ab eo, & inuicẽ conglutinentur.
6 ¶†Sextò quæritur specialiter,quare, & quomodo dæmones possunt vexare homines circa copulã carnalẽ? Et dicit S.Tho.in iiij.dist.xxxiiij.ar.iij.ad primũ,ꝙ potestas maleficiorũ permittitur dæmonibus à Deo in actu generatiuæ potẽtiæ magis quàm in aliis:quia per eã peccatũ originale trãsfunditur.Pet.aũt de Pal.in iiij.dicit ꝙ hũc actũ seu copulã possunt multipliciter impedire. Primò ex hoc ꝙ possunt motũ localẽ corporũ facere aut prohibere : vnde possunt impedire corpora ne mutuò propinquent,directè vel indirectè se interponẽdo assumpto corpore. Secũdò, quia possunt ad factũ illud inflãmare vel infrigidare adhibendo occultè virtutes ad hoc validas. Tertiò turbãdo imaginatiuã & æstimatiuã,quæ reddãt mulierẽ exosam. Quartò ꝓhibẽdo directè rigorẽ mẽbri,sicut & motũ localẽ cuiuscũq; organi. Quintò, ꝓhibẽdo missionẽ spirituũ ad mẽbra,in quibus est virtus motiua,quasi intercludẽdo vias seminis,
7 ne descẽdat ad vasa generationis, vel ne ab eis recedat, vel ne excidatur,aut ne emittatur. ¶†Septimò quæritur,qũo maleficia possint auferri? Et dico ꝙ solùm tribus modis.
¶ Primò,diuina virtute, siue Deus immediate soluat, siue ang

angelo vel homini det supernaturalẽ virtutẽ soluẽdi.& hoc planũ est:& sic sancti viri & fideles destruũt aliqñ p orationes & adiurationes.¶ Secũdò,virtute naturali angeli mali, si sit natura superior angelo malo authore maleficii:qa angeli mali natura supiores põt inferiores alligare & soluere siue expellere de corporib⁹:& cõsequẽter remouere põt actiua naturalia,per quæ inferiores faciũt maleficia vel nocumẽta in corporibus maleficiatis.¶ Tertiò,virtute naturali angeli boni , si sit natura superior angelo malo authore maleficii:qa nõ est de eo ratio minor quã de angelo malo superiore.Non autẽ potest alio modo remoueri maleficiũ,si angelus author eius velit illud durare:quia si hoc fieri posset,esset maximè per hominẽ medicũ applicantẽ actiua naturalia cõtraria ad sanandũ:quod tamẽ est impossibile:qa homo est minoris potestatis quã diabolus,cui corpora inferiora obediũt ad nutũ in motu locali:vnde diabolus semper remouere potest actiua applicata ab homine,& conseruare applicata à se in nocumẽto:si tamẽ diabolus cessaret à nocẽdo vel malefaciẽdo , & homo sciret actiua naturalia, quibus illud nocumentũ sanari põt , & ea posset applicare, posset homo soluere maleficiũ. Et similiter si ad sanandũ nõ requirantur aliqua actiua,posset homo soluere maleficiũ destruẽdo signũ fœderis inter dæmonem & maleficũ: quo scilicet durante durat maleficiũ.quod tamẽ,si diabolus nollet,homo facere nõ posset:quia nũquã posset tale signũ
3 inuenire:aut si inueniret,destruere:puta plumas cõglutinatas.¶†Octauò quæritur, vtrũ licitũ sit vti opere diaboli in soluẽdis maleficiis,tollẽdo scilicet vnũ per aliud.¶ Et dico primò ꝙ,vt ꝛ.in princip.huius titu.patuit,maleficium, à quo maleficus dicitur, sumitur dupliciter.primò pro iniusto nocumẽto illato à diabolo ad requisitionẽ malefici.& secundò ꝓ signo fœderis inter diabolũ & maleficũ:sicut maleficium dicitur imago,ad cuius torturã torquetur maleficiatus.¶ Dico secundò ꝙ secundum S.Thom.ij.ij.q.xcij.superstitio est vitium oppositum religioni per excessum , inquantũ diuinũ cultũ exhibet vel cui nõ debet,vel eo modo quo nõ debet.Huius vitii sunt duæ species subalternæ:quarum prima consistit in exhibẽdo diuinum cultũ Deo vero modo indebito.Secũdò verò in exhibẽdo cultũ diuinũ ei, cui nõ debet. Et hæc diuiditur in tres alias species:quarum prima est idololatria.Secũda est diuinatiua : quæ & ipsa in multas species diuiditur,vt ꝛ.Superstitio.§.iiij. Tertia est obseruãtia:ad quam pertinet ars notoria,& omnes obseruationes ordinatæ ad corporũ immutationes,puta ad sanitatẽ & ægritudinẽ,id est,omnes incantationes & ligaturæ. ¶ Dico tertiò ꝙ generaliter oẽs diuinatores & incantatores dicũtur malefici,& specialiter magi , vt patet in d.c.nec mirũ.xxvj.q.v.¶ His præmissis ad quæstionem dico ꝙ licitè maleficiũ destrui potest per orationes & adiurationes:vt patet ex dictis ꝛ. Adiuratio.§.iiij. Potest etiã qlibet sciens maleficiũ,id est,signũ fœderis prædictũ destruere,quicunq; illud scit,si potest,diabolo scilicet nõ impediente:sed tamẽ nulli licet hoc facere per aliud maleficiũ,id est,per aliquam incãtationẽ vel obseruantiã:quia hoc esset esse maleficũ,& habere pactum cum diabolo. Similiter nulli licet aliquem inducere ad soluendũ maleficiũ per maleficum : quia esset inducere ad peccatum.similiter nec licet vti parato soluere per maleficiũ,vt patebit.¶ In hoc tamẽ sunt opiniones inter Summistas:quia eum Sum.Ros.& Supple.sequẽtes doctrinam sanam S. Tho.Arehid.& aliorũ Theologorũ dicunt aliquo pacto hoc non licere. Summa verò Ange.fuo more in determinando audax & periculosa,dicit hoc licitum esse,probans authoritate Petri Aureo.& ratione:quia malo alterius vti licet ad bonum nostrum.& exemplo,sicut secundum Augustinum licitè vtimur iuramẽto infidelis iurãtis in nomine Dei sui:& potest addi de parato fœnerari à quo licitè accipitur mutuum. ¶ Sed ista opinio est nefanda , & occasio infinitorum peccatorũ,& maximè cõferens ad dilatandũ regnum diaboli:quod sic patet. Nam est cõtra legem naturalẽ requirentẽ reuerentiã & fidẽ ad dominum suum: quia suo domino nõ est fidelis,qui ab eius inimico certãte cum eo de statu,petit aut accipit auxilium,etiam parato auxiliari:quia hoc pertinet ad habere amicitiam cum illo:cum naturale sit amare benefactorẽ: diabolus autẽ est inimicus Dei quærens vsurpare sibi dominium mundi.& volẽs adorari vt Deus,secundũ Theologos & scripturas & experientiã. Est etiã contra legẽ Dei:quia magi sunt malefici,& parati exercere opera diaboli,cũ artẽ istã exerceãt:& tamẽ dicitur Leuit.xx. Anima quę declinauerit,id est,accesserit ad magos & ariolos,ponã faciẽ meã cõtra illã,& interficiã illã.¶ Est etiã cõtra ius canonicũ quod nõ solũ ꝓhibet alicui suadere vt talia faciat,sed etiã ad domũ taliũ accedere: nec mihi dubiũ quin Aug.taliter determinantẽ appellaret apostatã à fide,qui in c.nõ obseruetis.xxvj.q.vij.enumeratis multis speciebus diuinationum,& alligaturis,ac incantationibus,cõcludit, Qui has,scilicet obseruãtias,& quascũq; diuinationes obseruat,aut attẽdit,aut cõsentit obseruantibus,& q talibus credũt,ad domũ eorũ euntes,aut suis domibus introducũt,& interrogãt,sciãt se fidem Christianã & baptismũ prævaricasse,& tanquã paganum & apostatantem,id est,retro abeuntem & Dei inimicũ irã Dei graiter in æternũ incurrisse.hæc ibi.vbi nota non solũ prohiberi suasionẽ ad faciendũ maleficiũ,sed etiam consensum. Est etiam contra iura ciuilia,quæ prohibent istos consulere:vnde etiã iste compilator dicit infrà tit.Mathematicus, ꝙ diuini ad limen alterius accedere non debent:aliàs coneremantur:nec aliquis eos suscipere seu cõsulere:aliàs deportantur,& bona eorũ cõfiscantur,& diuinator gladio vltore feritur:vt C.de malef.& mathem.l.nullus.l.nemo.& l. culpa. Ecce ergo ꝙ quantumcunq; sint parati,nõ licet eorũ operibus vti.¶ Est etiã ista opinio occasio innumerabiliũ peccatorũ, quia aperit viã omnibus incãtationib⁹,cũ vbiq; sint viri & fœminæ parati incantare,& soluere maleficia p maleficia:& cõsequẽter multi currẽt ad huiusmodi,in quo diaboli regnum cõsistit:quia adire huiusmodi est ab eo expetere beneficia sanitatum. Ad authoritatem autem quam iste adducit,dico ꝙ ille Doctor nulli⁹ est authoritatis : qa fundauit multas falsas opiniones , vtpote cuius studiũ fuit omnibus cõtradicere. Ad rationem dico ꝙ licitum est malo alterius vti ad bonum nostrum , quando ipse actus, quo vtimur,de se non importat aliquid illicitum,sicut Deus licitè vtitur peccatis ad sui gloriam,ea permittẽdo & puniẽdo,& inde bona eliciendo:quia ea permittere , non est aliquid in se illicitum. Secus autem si ipse noster vsus esset in se illicitus:sicut parato occidere inimicum meum nõ licet mihi vti ad homicidium,quod cedit in bonum meũ : quia ipse vsus est aliquid in se malus,id est,cõsensus directus in homicidium.vnde Sanct.Doctor in de ma.xiij.q.iiij.sic dicit:Aliud est consentire alicui in malitia:aliud est vti malitia alicui? ad bonũ.ille enim alicui in malitia cõsentit,cui placet vt ille malitiã exerceat,& ad hoc fortè eũ inducit.& hoc est semper peccatũ : vtitur autem malitia alterius,qui hoc malum,quod aliis facit , retorquet ad aliquod bonum. hæc ille. Et ita est in proposito,tum quia ipse vsus est,cum accessit ad tales.quod iura prohibent:tum quia est cũ consensu directo in aliquid,quod sine peccato fieri nõ potest:

& ideo est consensus in peccatū. Ad exemplum autem dico ꝙ non est simile: quia in tali iuramento ipse vsus est eōsensus in aliquid, quod de se non est malū, & sine peccato fieri potest, id est, in hoc quod ille dictū suū firmet iuramēto, licet ipse ex sua malitia hoc faciat cū peccato: sicut à simili dicit S. Tho. quòd accipiens mutuum sub vsuris non dat occasionem vsurario vsuras accipiendi, sed mutuandi: ille autem sumit occasionē peccandi ex malitia sui cordis. Et ita patet rationem dissimilitudinis stare in hoc ꝙ ibi directè cōsentitur in peccatū, nō autem hic: vt patet ex verbis Aug. ad Publi. dicentis ꝙ qui fide vtitur per falsos deos iurātis ad bonum, non pacto illius se sociat qui per demonia iurauit: sed pacto eius bono, quo fidem seruauit. Et similiter ex verbis S. Tho. ij. ij. q. lxxviij. art. iiij. dicentis ꝙ accipiens mutuū sub vsuris non consentit in peccatū vsurarii, sed vtitur eo, nec placet ei vsurarū acceptio, sed mutuatio, quæ est bona. Vnde in iiij. dist. xxxiiij. art. iij. ad tertiū, istam opinio-
2 nem damnat. ¶ Nono quæritur, †vtrū in dissoluendis maleficiis licitum sit vel tolerabile retūdere vana vanis, id est, aliquibus de se nō illicitis: vt dicit Host. in c. literæ vestræ. §. mulier. de frigi. & malef. Et pro solutione quęstionis declaro quō sit illicitum credere maleficis: & dico hoc non esse quasi sit illicitum credere ꝙ malefico faciēte opera sua sequatur aliquis effectus, puta sanitatis: quia hoc aliquādo est verum ad sensum: sed peccatū est credere ꝙ effectus, qui videntur, sint à malefico virtute verborū suorum, aut eorū quæ facit, si talia sunt quæ de sui natura non sint nata sic effi cere: quia talia fiunt à diabolo mediante aliquo pacto cum maleficō. Et ista est mens Henr. de Gan. quolib. v. & similiter Sco. & patet idem xxvj. q. v. nec mirum. iungēdo finem principio. & ibidem. q. ij. illud. Ad quæstionē igitur dico ꝙ illud dictum habet veritatem. Primò, quādo quis faceret illa vana, id est, indifferentia, & de se non illicita, credēs aut volēs experiri an per talia soluatur maleficium nō per operationem diaboli, sed per eius cessationem ab operando: vt pote qui habebat pactum cum malefico vt à vexando desisteret. si fieret tale quid ablatiuum signi prioris: talia enim aliquando diabolus aliquibus reuelat: & deinde veniūt in notitiam hominū. Secundò, quādo quis tàlia facit nesciēs esse illicita & peccata: quia tūc tolerari potest quasi non mortaliter peccans: & credo istā fuisse mentē Host. Est autem falsum illud dictū, si quis talia indifferentia exerceat superstitiose, quasi credens talibus eo modo quo & aliis incātationibus: quia omnia remedia vana non naturalia sunt illicita & pernicioſa. xxvj. q. ij. illud. & multo magis est falsum, si quis credat quidem talia vana esse vana: sed tamen ad exercitium talium diabolum cooperari ad solutionē maleficii.

MALITIA, est priuatio abstractiuè significata, à qua malus denominatur malus: sicut mors est malitia corporis, à qua dicitur mortuus: & cæcitas, malitia oculi à qua dicitur cęcus. Diuiditur autē malitia secundū priuationes formarū & perfectionū: sed tamē inquantū ex malitia dicimur peccare, malitia tripliciter dicitur. j. ij. q. lxxviij. arti. j. ad tertiū. & ma. q. iij. art. xij. ad octauū. ¶ Primò habitus vitiosus. ex quo qui peccat, ex malitia dicitur peccare. ¶ Secūdò dicitur malitia ipsa mali electio actualis. ¶ Et tertiò culpa præcedens: sicut cum quis ex inuidia impugnat gratiā fraternā. Sum. autē Ange. dicit ꝙ malitia dicitur primò habitus vitiosus. secūdo, contēptus & abominatio spiritualiū. & tertiò, peccatū in spiritū sanctum. addens ꝙ his duobus modis semper est mortale, secundum S. Thom. ij. ij. q. xxxv. Sed quicquid sit de diuisione, quæ ex dictis patet sustabilis: tamē falsum est ꝙ dicta abominatio semper sit peccatum mortale: vt ibi, arti. iij. ad secundum argumentū, cuius solutionem iste non vidit, sed solum corpus articuli. & de hoc suprà Acedia. §. j. in fine.

De Mandato, Mandatore, & Mandatario.

1 *Mandati quæ actio competat mandatori vel mandatario.*
2 *Mandatum quatenus se extendat.*
3 *Mandatum quando expiret.*
4 *Mandans delictum an puniatur pœnis statuti sicut committens.*
5 *Mandans an teneatur de delicto post multum tempus commisso.*
6 *Mandans an teneatur de casu fortuito.*
7 *Mandatarius non seruans formam mandati an faciat aliquid nullum.*

MANDATVM dicitur quasi manu datū, quia per aliū propriè fiat: & Theologice loquēdo est iussio facta de bono meliori, id est, ad quod quis non obligatur ex necessitate: vt colligitur à S. Tho. j. ij. q. xcix. art. v. Sed loquēdo iuridicè mandatum secundum Azo. est officium, id est, obsequium seu ministerium ab eo qui gratuitum gratis susscipit exhibendum: vel clarius, est imperium, quo quis aliquid iubet ad satisfactionem suæ voluntatis: nulla data pecunia, vel alio, quæcunq; verba interueniant. quod ideo dicitur, quia si mandetur aliquid alicui ad satisfactionem seu vtilitatem eius cui mandatur, dicitur persuasio & persuasor, non mandator: vt not. Bar. in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur. Si autem data pecunia, aut non est circa delictum: & mandatarius dicitur locator, & mandans conductor, & non est mandatum propriè. Aut est circa delictum: & sic mandatum accipiens dicitur assassinus, de quo in c. pro humani. de homic. lib. vj. mādator verò est is, qui aliud mandat alicui mandatarius verò est, qui mandatum susscipit adimplendum. ¶ † Primò verò quæritur, vtrū inter mandatorem & mandatarium oritur actio? Et dico ꝙ sic hinc inde. nam mandatori & eius hæredi contra mandatarium cum primò cogi non posset quòd reciperet mandatū, competit actio mandati directa, inquantum mandatoris interfuit factum fuisse quod mandabatur. ff. eod. l. si verò §. si. & l. si mandato Titii, & rursus ipsi mandatario, qui mandatū susscepit, competit actio mandati contraria, si quas expensas fecit. vel impensas ratione mandati susscepti, inquantū non excesit fines mandati. ff. eod. l. si verò non remuneradi. Si verò mandatū excesit, eas non repetet actione mandati contraria, sed actione negotiorū gestorum, si vtiliter expendit, secundū Mar. l. x. & Accur. contra. prout legitur & not. Insti. eod. §. is qui. & ff. eod. l. sed Proculus. cum l. sequenti. & C. de neg. gest. l. fi. in glos. vlt. Si autem mandauit tibi fundum emere, & nondū soluto pretio ages mecū mādati vt susscipiam obligationē qua teneris venditori: quia & ego agere possum tecū vt cedas mihi actionē empti. ff. eod. l. ū mandato meo. primo respōso. vide etiam infrà §. vj. ¶ Secundò quæritur † in genere quomodo obliget vel intelligatur mandatū? Et dico multa. ¶ Primum. Si mandatū fiat posterius, nō derogat primo, nisi de eo faciat mētionē. de offi. ord. graue. ¶ Secundò. Similiter si mandatū sit generale, nō ꝓhibet nisi illicita. de verb. sig. super quibusdam. & tantum valet quo ad omnia, quantū speciale quo ad quædā. de vo. & vo. re magnæ. §. rei. ¶ Tertiò. Si autē mādatum sit speciale, derogat generali, etiā si de eo nō faciat mētionem. de rescri. pastoralis. secundū Ber. qđ tamē in quatuor casib⁹ fallit. Primò in generali, quod effectū est speciale. de off. de leg. ex parte. Secūdò, in priuilegiis. de rescr. cū ordiné. Tertiò, qū res non est integra. & quartò in legatis. ff. de supell. leg. l. iiij. ¶ Quartū. Mandatū rei turpis, nullū est. ff. mand. l. iij. ¶ Quintum. Mandatu qualificatum, secundum Pan. in c.

in c. de resti. spo. distribuitur in duo mādata: & si impleri non pōt in facto seu in substantia, impleri debet in modo seu in qualitate. Ex quo infertur ꝙ si duo mandātur, etiā data certa forma, licet non possint simul impleri, debet tamen fieri quod pōt: & valebit actū. facit quod no. per glos. & Doct. in c. cōstituimus. de rescrip. ¶ Tertio quæritur, 3 †quando expiret mandatū? Et dicunt quidā tam mandatū quam præceptum finiri morte mandantis & præcipientis, si nominibus expressis scribantur, secundū Io. And. xiiij. q. j. quod præcipitur. Alii verò dicunt ꝙ præceptū non præcipitat mors præcipientis: mandatū autē mandatore cadente cadit: vt no. de rescrip. eam te. & c. in his. de verb. signifi. Sed cōmuniter Doct. tenent in c. gratum. & in c. relatū. de offi. deleg. ꝙ re integra expirat mandatū morte mādatoris. C. manda. l. mandatū. alias non. Quomodo autē res dicatur integra: vide ibi per Doct. Sed prædicta intellige de præcepto & mādato iurisdictionali, id est, quo datur iurisdictio ad aliquid exequendū circa aliquā causam. ar. d. c. gratum. & c. relatū. nō autē de obligatiōe præcisē, quo quis obligatur ad aliquid faciendū, puta ieiunandum: quia talia præcepta expirant morte præcipientis, nisi fiant per modum cōstitutionis: vt cōsuetudo interpretatur. ¶ Quartò 4 quæritur, †vtrū mandans delictum, includatur sub dispositione iuris vel statuti punientis eū qui fecerit tale delictū? Et Pan. in c. mulieres. de sen. excō. sic distinguit. Nam aut verba scripta sunt in rem: puta, dicit ius siue statutū. Pro homicidio imponatur talis pœna: & sic includitur ex propria significatione verborū: & de homicidio, quod mādauit, tenetur. l. hæc verba. ff. de all. & l. aut ꝙ aliter. §. hæc verba. ff. quod vi aut clam. & vtrobiq; per Bar. & p Cy. in l. nō ideo minus. C. de æcu. Aut verba sunt scripta in personā: vt qa dicitur, si quis cōmiserit homicidiū, puniatur tali pœna: & sic si cōmittit per instrumētum quod necessariò operatur necessitate facti: sicut mittēs sagittā: vel necessitate iuris, sicut qñ procurator vel subdito aliquid mādatur licitū: sic includitur mandans: quia ipse vere facit: quoniā actus attribuitur principio. & facit l. ītē Mela. §. j. ff. ad le. Aqui. & pro hoc text. in l. si pater. in fin. ff. de manu. vin. & l. iij. §. si procurator. ff. quod quisq; iur. Vnde si statutū punit ꝓponentē exceptionē cōtra instrumentū: mandans procurator proponere, tenetur pœna statuti. Si verò instrumentū per quod explicatur, operatur volūtate propria, nō necessitate facti vel iuris: puta, quia mādauit delictū cōmitti, & mādatarius non tenetur obedire: tunc in dispositione iuris cōs mādator cōprehenditur, nō ex propria significatione, sed iuris interpretatione: quod vult parū interesse vel p se vel per aliū facere: vt dicit text. in l. j. §. deiecisse. ff. de vi. & vi. ar. sed nō habebit locū in statuto, in quo fictio nō habet locū. l. iij. §. hæc verba. ff. de neg. ges. & hoc tene: licet Bal. in d. l. nō ideo minus. aliter distinxerit. Distinguo tñ secūdū Bar. in l. oēs populi. ff. de iust. & iur. sic: nā aut statutū indulget, puta homicidiū remittatur circa pars pœnę: & sic cōprehēditur: qa cessat odium, & fauor est ampliādus. re. odia. lib. vj. aut punit: & tūc aut in pœna regulari quæ nō multū exorbitat à iuris cōs dispositione: & sic includitur: qa tūc statutū debet interpretari secūdū ius cōe: vt in c. cū dilect⁹. de cō sue. no. Inn. in c. causam quæ. de reseri. & Bar. in d. l. oēs populi. qua quidē pœna ius cōe vult vt cōprehēdatur, vt dictū est. Exēplū. De iure cōi nō est expressa pœna: statutū exprimit pœnā, & loquitur de faciente: & tūc includitur. Aut punit pœna irregulari, & quæ exorbitat à iure cōi: & sic nō includitur, sed habebit locū in casu suo. & hoc sensērūt Doc. antiqui in simili in l. quęcūq;. C. de ser. fug. in illa quæstione, nūquid masculinū cōcipiat fœmininū: quod in odio regulari cōprehēditur: sed in irregulari, non. Nec obst. prędictis c. mulieres. de sent. excō. in verbo, vere. cd innuere videtur ꝙ nō interpretatiuè: qa illud verū est secūdū Bar. in l. sed si vn⁹. ff. de iniu. in peccato, sed nō in pœna. Et ꝙ nō verè cōprehēdat, facit tex. vt famæ. de sen. exc. vbi, inquiēs, facere videātur: ergo interpretatiué. Ad idem de cle. pug. in duel. c. ij. vbi pugil verè homicida dicitur, & mādans nō, licet teneatur de homicidio. Ité qa text. ponit vt diuersa, facere & mandare. dis. 50. c. si qs viduā. & de homi. sicut dignū. Ergo in pœnis à iure cōi irregularib⁹ per statuta non habebit locū, vbi fictio nō habet locū, vt dixi. Ité dic ꝙ quo ad effectus naturales, q ex ipso facto proueniūt, vel requirūtur, nnnquā sunt paria, facere per se, vel p aliū. Et facit quod notat Bart. in d. §. deiecisse. vbi vult ꝙ nō est idem, adulteriū facere per aliū, sicut per se: sed quo ad effectus ciuiles, qui cōsistunt in reprimēdis iniuriis: tene qđ s. dictū est: nisi qñ ius punit aliqué q pśonaliter fecerit: quia tunc nō includitur in pœna faciens per aliū. Et sic intellige & limita glo. in c. sciant cuncti. de elect. lib. vj. & iura in ea allegata. ¶ Quintò quæritur, †qd si quis mādauit delictū, & mandatarius post multū tēpus exequitur? Et cōcludit Inn. in c. ad audientiā. de homi. ꝙ tenetur, si non reuocauit expressē vel tacitè puta, quia fecit pacē cum inimico vel parentelā. l. iij. §. fi. & ibi gl. & Bar. ff. de adimen. lega. & hoc sequitur Bal. in d. l. non ideo minus. ¶ Sextò 5 quęritur, †vtrū mādans teneatur mādatario de casu fortuito? Et dicit Pan. in c. sicut. de iureiu. ꝙ agens actione mandati petit damna, quæ verisimiliter contingere potuissent: quasi mandans ea cogitare debuerit à principio, secundum Inn. in d. c. sicut. & sic petit expēsas & dāna. ar. ff. de negot. gest. l. Nesennius. & sic dicit intelligēdā l. inter causas. §. non omnia. & l. si quis alicui. §. impēdia. ff. man. nisi damna cōtigissent ex casu fortuito, qui verisimiliter nō fuisset cogitatus. d. §. nō omnia. Et hoc etiā tenet Ioan. And. in reg. damnū. in mer. lib. vj. Sed Accurs. dicit illū §. non omnia. de curialitate non debere seruari: nec, secundū aliquos, de iure, si in casum fortuitū incidat, non incurrurus nisi propter impletionē mandati principaliter, vt vult Inn. in c. sicut. el iij. de iure iur. Barto. autē in l. seruus cōmunis. ff. de fur. videtur distinguere & cōcordare: vt prima opinio sit vera, si ambasiaria fuit procurata. Si verò nō fuit ꝓcurata: tūc aut portabat res nō necessārias: vt puta, propter pompā duxerunt plures equos quàm deberent, vel alias res: & tūc nō debet sibi emēdari: vt d. l. seruus. §. quod verò. qa est quod eis imputetur. Si verò portabāt res necessarias: & tunc istæ debēt eis emendari, s. si aliàs non erant periturę naturaliter. l. cum duobus. §. damna. ff. eod. & d. §. quidam sagariā. Et ita dicit determinasse quendam solennē Doctorē. Et hoc tanquā æquissimū tene quo ad omnia necessāria: etiā si cum eis portassent superflua, modò nō fuerint causa perdēdi necessaria. Vnde omnia decide & determina sub hac maxima ꝙ quicquid abest, & alias non abesset mandatario ratione mandati etiā à casu sine omni sua culpa, reserciendū est à mādatore. Et intellige prædicta in eo qui gratis susscipit mandatum: nam mādatum debet esse gratuitū. l. j. §. j. ff. manda. Vnde isti stipendiarii, qui pretio adducūtur ad bellū, agere nō possunt ad damna: quia nō sunt mandatarii, vt dictum est: similiter nec qui causa pietatis vel parentelę & huiusmodi hoc faciūt. xxiij. q. iij. nō inferenda. nec q ex debito tenetur. ij. q. iij. si dominus. & c. Iulianus. Vide quod not. in d. l. Nesennius. & etiam s. Bellū primò. §. x. ¶ Septimò quęritur, †vtrū mandatarius non seruans 7 formam

formam mandati, faciat aliquid validum? Et dico ꝙ non: quia gesta contra formã mandati nulla sunt: & non solum quando fit expresse contra formam, sed etiã quãdo fit præter & citra formam, quia quando ad actum datur certa forma, paria sunt agere contra, præter, & citra illam. Pro quo vide text. cum glo. in c. si cui. de elec. lib. vj. & c. prudentiã. de officio deleg. & facit l. diligenter. in princ. ff. manda. & not. Panor. in c. fin. de restit. spo. quod limita, vt §. Absolutio. dij. §. j. De mandatis Dei & ecclesiæ, vide infrà Præceptum per totum. Qui autem sint casus requirentes specia le mandatum, vide per gloss. magnam in cap. qui ad agendum. de procur. libro vj.

MANIFESTVM tripliciter præsumitur. ¶ Primò scilicet vt est idem quod notoriũ: & sic est id quod per confessionẽ vel probationẽ legitimè notum fuerit, aut rei euidentia, quæ nulla possit tergiuersatione celari. de verb. sign. cum olim. & ibi dicit glos. ꝙ proprie manifestũ dicitur, qđ nõ indiget probatione. ¶ Secũdò, vt est species diuisa contra notoriũ: & sic manifestum dicitur quod semper ex scientia & certo actore procedit possibile probari. C. de testa. l. hæredes. Sed intellige possibile probari sufficienter, sed nõ per omnes aut partẽ maioré: quia esset notorium. Vnde manifestũ, secundum aliquos, dicitur quod probari potest de facili per multos testes vel authores, sed non per tot ꝙ fiat notoriũ, quod probatione non indiget. Vel secundũ Specu. est quod patet pluribus, sed nõ omnibus, sicut notoriũ omnibus patet. & not. in l. ciues. C. de appel. per Bald. & Butr. & intellige omnibus, id est, maiori parti: & est idem cum priore dicto. & hoc modo intellige glos. iij. in fine. in c. cõstitutionẽ. de verb. sign. lib. vj. dicentem, euidens & manifestũ est, cuius probatio est in euidẽti & manifesto. quod intellige etiã si talis probatio colligatur ex cõiecturis & verisimilibus præsumptionibus. pro quo est tex. in l. licet. ff. de leg. j. vbi dicitur euidẽs volũtas testatoris, quæ coniecturis elicitur. & Abb. Sicu. in c. j. de cler. nõ re. manifestũ autẽ hoc modo aliquãdo dicitur etiã occultũ. C. de app. l. eas. qa occultũ dicitur, quod quinq; sciũt. de pœ. dist. j. §. hæc autẽ secreta. & gl. in c. manifesta. ij. q. j. ¶ Tertiò sumitur cõmuniter ad notoriũ & manifestum proprie: & sic manifestũ est idem quod patens omnibus, s. vel aliquibus. Est autẽ notandum secũdum Panor. in d. c. cum olim. ꝙ in dispositione, in qua fit simpliciter mentio de manifesto, ad sciendum an debeamus accipere manifestum proprie, id est, vt distinguitur à notorio, considerare debemus materiam subiectam, vt not. in c. Rom. j. q. iij. & etiam vsum loquendi. arg. c. quanuis. de verb. signi. Sed in dubio debemus capere proprie. ad quod l non aliter. ff. de leg. iij. & in c. fin. de verb. sign. & maxime in pœnalibus.

De Manumissione & Manumissore & Manumissis.

1 *Manumissio quid, qualiter & quando fiat.*
2 *Manumissio quomodo reuocetur.*
3 *Manumissio facta in fraudem creditorum non valet.*
4 *Manumittere quis possit vel non possit.*
5 *Manumissor an possit in manumissione retinere aliquod seruitium spirituale.*
6 *Patronus quod ius habet in libertum.*
7 *Manumissus ab ecclesia & priuato in quibus differant.*

MANVMISSIO à manu & missione dicta est, quasi emissio rei de manu vel extra manũ, quæ prius manu detinebatur: & in proposito sumitur à manu metaphorice dicta, id est, potestate, quã dominus habet in seruũ: vnde manumissio est datio seu collatio libertatis: manumissus verò dicitur seruus libertati donatus: Instit. de liberti. in prin. post quã donationẽ dicitur libertus, id est, libertati donatus: manumissor verò est dominus donãs libertatẽ, q deinde dicitur patronus. ¶ Primò vel quæritur, †qualiter & qñ fiat manumissio? Et dico ꝙ fit multis modis. Aliquãdo enim fit in ecclesia sub aspectu episcopi & plebis, de quo debet ad cautelã fieri scriptura. C. de his qui in eccl. ma. l. j. de ser. non or. c. j. Aliqñ verò fit corã iudice: & dicitur manumissio vindictę: qa vindicta appellabatur virga prætoria, qua tãgebantur à prętore qui manumittebantur. Instit. de liberti. §. in multis. & ibi gloss. & quidẽ si ad hoc fiat vt manumissus ordinetur, potius corã ecclesiastico, quã corã seculari iudice fieri debet. ar. de ser. nõ or. c. j. Aliquãdo fieri potest in secreto: vt dicẽte domino, esto liber: vel inter amicos: vel per epistolã, vel per testamẽtum, aut quãcunq; vltimã voluntatẽ: etiã diebus feriatis, tam de die quàm de nocte: & à iudice in via, id est, non pro tribunali sedẽte. d. §. multis. & si fiat à principe, per solã voluntatẽ fieri potest. C. de com. ser. man. l. cũ apud. Insuper serui fiunt liberi aliter quàm per manumissionẽ: vt j. Seruus. §. v. ¶ Secũdò quæritur, †quo manumissio reuocatur? Et 2 dico ꝙ propter omnes causas, ex quibus reuocatur donatio de quibus §. Donatio. j. §. xij. in authen. vt liber. de cæte. §. illud. & de do. c. fi. ¶ Tertiò quæritur, †vtrũ valeat manu- 3 missio facta in fraudẽ creditorũ? Et dico ꝙ non. C. qui ma num it. non poss. l. j. & Insti. ex qui. cau. ma. §. j. ¶ Quartò quæritur. †quis possit vel nõ possit manumittere? Et dico 4 ꝙ hoc potest dominus maior xx. annis, nisi careat aliàs administratione, vt furiosus, & prodigus: minor verò xx. annis manumittere nõ potest inter viuos, nisi ex causa: & tũc si est maior xvij. anno. C. qui ma. nõ pos. l. si minor. sed in vltima volũtate potest, ex quo põt testari, id est, post xiiij. annũ. C. eod. authen. sed hodie. Item episcopus potest manumittere seruos ecclesiæ benemeritos. xij. q. ij. si quos. & alios nõ benemeritos, dum tamẽ det ecclesię pro vno duos eiusdẽ meriti & pęculii. xij. q. ij. episcopus qui mancipiũ. quod intelligit Veruec. side suis bonis propriis, nõ de rebus ecclesiæ. Itẽ potest manumittere causa miserationis. xij. q. ij. cum redẽptor. quod quidã dicũt, posse intelligi de benemeritis. Sed tu intellige simpliciter: qa alia & alia ratio manumissionis est pietas, & benemeritũ esse, vt patet in d. c. cũ redẽptor. & d. c. episcop⁹. iũctis gloss. Abbas aũt nõ põt manumittere seruũ monasterii, nisi de cõsensu episcopi & monachorũ. dist. liiij. Abbati. Intellige nisi sit consuetudo cõtraria. de his quę fiunt à prælato. c. nescitur. Intellige etiã de monasteriis nõ exẽptis. Itẽ seruus cõmunis plurũ manumitti põt ab vno: sed manumissor alios seruare debet indemnes. C. de com. ser. ma. l. j. Sum. aũt Ang. simpliciter concedit ꝙ libertatẽ inter viuos dare potest, qui habet rerum suarũ administrationẽ, & xviij. annum incœpit. allegans Institut. qui. ex cau. ma. nõ lic. §. pe. sed melius Sum. Ros. & Suppl. post Arch. & Pit. hoc limitãt si faciat ex causa, vt euitetur contradictio legũ. ¶ Quintò quæritur, vtrũ manumissor in manumissione possit aliquod spirituale seruitiũ imponere, puta ꝙ sibi dicat horas, & huiusmodi? Et dico ꝙ sic: ita ꝙ si seruare noluerit, etiã si fuerit ordinatus, degradatur, & prisinæ seruituti subiicitur. de ser. non or. nullus. Et si obiiciatur contra, arg. c. quæcunq; dist. liiij. vbi nõ ordinatur qui manumittuntur, retento seruitio aliquo: dicit glo. in d. c. nullus. illud intelligi de obsequio temporali, quod retinetur in eo qui manumittitur nõ ad ordi-

5 tur ad ordines. ¶ †Sextò quæritur, in quibus cõsistit ius patronatus, quod patronus habet in libertum? Et dico ꝙ in multis: vt no. in l. fi. C. de bo. lib. in glo. ¶ Primò scilicet vt non proponat turpẽ actionem aut exceptionẽ aduersus patronum. ¶ Secundò, vt ei reuerentiam exhibeat tam in faciendo quàm in nõ faciendo. ¶ Tertiò, debet illi præstare alimenta, si aliàs nõ habet. ¶ Quartò, potest eũ in seruitutẽ reuocare ratione offensæ in illum cõmissæ. ¶ Quintò, habet ius succedẽdi illi, scilicet liberto. nam libertus tenetur illi relinquere legitimã, quæ est tertia pars suorũ bonorũ, si in bonis habet plus quàm centũ aureos, & nullos habet liberos cũ decedit. Si verò minus quàm centum aureos habet in substantia, nõ tenetur ei aliquid relinquere. quòd si mortuus fuerit ab intestato nullo liberorũ relicto, succedit in totũ: & nomine liberorum veniunt legitimi tantũ: vt §. Liber. in prin. vide §. Hæreditas. j. §. iiij. vide etiam Institu. de succes. lib. §. sed nostra cõstitutione. Ad quid autẽ tenetur patronus liberto. gloss. in §. libertinorum. Insti. de lib.
7 ¶ †Septimò quæritur, vtrum possit manumitti is, qui propter delictum incidit in seruitutem? Et dicit Pan. in c. ita
8 quorundã. de Iudæis. ꝙ non, secundũ Io. And. ¶ †Octauò quæritur, in quo differũt, manumissus ab ecclesia & manumissus à priuato? Et dicit Host. ꝙ in multis. ¶ Primò, scilicet quia isti liberti ecclesiæ reuocantur in seruitutem propter operas non prestitas. xij. q. ij. diaconi. quod Inno. in c. de famulis. extra de ser. nõ or. intelligit de impositis, non de aliis: quia ad ea non tenẽtur: imò nec de impositis, nisi sint ob sequia multùm necessaria: puta quia negant alimenta: secus de illis scilicet libertis priuatorum. §. de lib. c. solo. ¶ Secũdò, quia istorũ filii etiam nati post manumissionẽ obnoxii sunt ecclesiæ. xij. q. ij. de libertis. & c. liberti. el ij. secus in illis. C. de libert. l. j. & ij. ¶ Tertiò, quia isti tenetur ecclesiæ seruire, etiã si eis nulla operа sint imposita. xij. q. ij. diaconi. in fi. & c. liberti. el ij. secus in illis. C. eo. d. l. j. & ij. & no. Inn. in d. c. de famulis. cõiunctis quæ no. secundũ Ray. in Sũ. Cõfes. lib. iij. tit. xvij. q. xiiij. ¶ Quartò, quia isti si iniuriẽtur ecclesiæ, vel illã accusent, aut cõtra eã testificentur, reuocãtur in seruitutẽ, etiã si fuerint ordinati. distinc. liiij. qui ex famulis. & in prædicto c. diaconi. & d. c. de famulis. ¶ Quintò, quia isti manumissi vt ordinẽtur, non possent de acquisitis quocunq; modo ad alios trãsmittere secundũ aliquos: quin potius omnia ad ecclesiã pertinebũt: sed verius est vt hoc sit verũ solùm, quãdo in manumissione fuit dictũ: aliàs etiã testamentũ cõdere possunt de his quæ acquisierũt. xij. q. iij. c. j. & ij. Et idẽ tenet Ray. Vl. & Host.

MARTYRIVM est idẽ quod testificatio Christianæ veritatis aut doctrinæ: sicut & martyr Græcè, Latinè dicitur testis. ad quã testificationẽ secundũ S. Tho. ij. ij. q. cxxiiij. & Pet. de Pal. in iiij. dist. xlix. tria requirũtur. ¶ Primò requiritur pœna quæcũq;, sed quæ est mors, vel ex qua sequitur mors. ¶ Et secunda causa, i. veritas fidei, vel opus virtutis, ita ꝙ dicta pœna sustineatur pro cõfessione fidei, aut pro quocũq; bono opere faciendo, vel peccato vitando. Et tertiò volũtas, vt volũtarie dicta pœna sustineatur: licet innocentes sine vsu volũtatis fuerint martyres ex gratia: de quo, & de prædictis omnibus vide San. Th. vbi §. ¶ Ex quo etiã in diuersis locis multa de martyrio & martyribus colligũntur. ¶ Nã martyr nõ baptizatus, si resurgat, debet baptizari, Hebr. vj. col. iij. ¶ Et in martyrio fit plena absolutio à pœna & culpa. iiij. dist. iiij. & iij. q. lxviij. Et martyres in tormẽtis percipiebant aliquid de gloria Dei: essentiam tamẽ diuinã non videbãt. veri. iiij. xiij. arti. iij. ad nonum. ¶ Et martyriũ est, opus maximæ perfectionis, nõ secũdum se, sed vt imperatur à charitate, & eã ostẽdit. ij. ij. vbi suprà. ¶ Et quo ad actum, id est, mortẽ potest esse sine charitate: sed quo ad modũ, id est, prompte & delectabiliter esse non potest sine magna charitate, quo lib. iiij. q. x. ¶ Et martyriũ oblatum tolerari debet patiẽter: sed quæri non debet, cum dari non debeat occasio agendi iniuste. ij. ij. vbi §. arti. j. ad tertium. Sed intellige ꝙ dicta occasio dari non debet sine necessitate: secus ex necessitate. sicut licitum est indigenti accipere mutuũ ab vsurario, & mulieri pulchræ adire ecclesiam sub oculis lasciuorũ, quos euitare non potest. ¶ Et est martyriũ de præcepto secũdum præparationem animi. ij. ij. vbi suprà. & iiij. dist. xlix. quod dictũ San. Bonau. diffundit in iij. dist. xxxix. dicens: si adest necessitas aut amittendi vitã aut iustitiã, quilibet tenetur magis dilecto Deo mori, quàm illo offenso viuere. Si quis etiam videt ꝙ per suam mortem potest seruari fides vel iustitia, & persequutio non est personalis, sed vniuersalis, tenetur de præcepto mortem sustinere: sicut prælatus quando videret ꝙ ex sua fuga sequeretur dispendium in fide vel iustitia in ecclesia: & similiter quilibet alius tenetur ex præcepto sustinere mortem: sicut fecit beat. Tho. Cantuariensis. Si verò adest solum opportunitas manifestandi gloriã diuinam & ædificandi ecclesiam, martyrium est superogationis, & non necessitatis. Si verò homo daret se morti pro Christo eo ꝙ vitam haberet exosam, mortaliter peccaret. quod intellige extra casum necessitatis: & quando non fieret principaliter pro Christo, sed pro vita effugienda.

MASCVLINVM concipit aliquando fœmininũ. ff. de verb. sig. l. j. ff. de pac. l. tres fratres. & de elec. c. generali. lib. vj. sed distinguit. nã aut ipsum masculinũ est adiectiuum, vt quicũq;, quisquis, quidam: & sic intelligitur homo vel persona, & cõcipit fœmininũ in omni materia, in qua ratione, vel lege, aut statuto, vel vsu, non est differẽtia inter virũ & mulierẽ: quia tũc ad paria iudicãtur: sicut ibi, qui no ctu proiecerit nocẽs de fenestra, soluat decẽ: venit etiã mulier. l. quicũq;. C. de ser. fugit. & sumitur significatiũ ex paritate delicti: secus si dicatur, quis potest postulare in ætate xvij. anno. nec ibi intelligitur fœmina: quia in contrariũ est edictũ de postulãdo, quo fœminæ prohibẽtur postulare, saltẽ pro aliis. l. j. §. sexũ. ff. de postul. & idẽ de esse procuratorẽ in iudicio. l. fœminæ ff. de procur. & idẽad esse testẽ iure ciuili Romanorũ: vt in §. testis. Insti. de testa. etiam si exprimatur nomen cõmunis generis. vbi tamẽ numerus testium nõ adhibetur, duo sufficiunt. l. vbi numerus. ff. de testi. & cõtinetur etiã mulier. Si verò masculinũ est nomen appellatiuũ, vt filius: tunc distinguo. Si enim de fauore agitur, cõcipit: si de odio, nõ concipit, vt not. in l. quicunq;. C. de ser. fugit. & in l. j. ff. de ver. sig. vbi ponit exceptiones: & ita cõmuniter dicitur secundũ Glo. in d. c. generali. vnde si dicitur: filiis meis do tutorẽ: etiam filiæ veniũt. ff. de testa. l. si ita. Ratio est, voluntas ex æquali affectione prouidendi eis: sed ibi, filios meos exhæredo: fœmininũ non concipitur. l. j. §. quæritur. ff. de ven. in pos. mit. quia masculinũ de se nõ significat fœmininũ, nec est ibi cõiectura probabilis, qua hoc cõcludatur: sed ibi est odiũ exhæredationis, quod dictat significatũ verbi nõ extẽdi, vt in reg. odia. lib. vj. Sed hoc intellige, si verbũ odiosum sit prolatũ ab homine: & sic intelligitur d. §. quæritur. sed si à lege profertur, siue sit odiosum, siue nõ, fœmina cõtinetur. ff. de iur. om. iud. l. si qs id quod. patet in crimine læsæ maiest. vbi ponitur crimino sus cũ filiis: vbi & filiæ compræhenduntur: licet mitius puniantur. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maie. Vnde indistincte tã in odiosis quàm fauorabilibus & neutris, Ioã. And. in d. c.

genera

generalit.dicit secundū Car.dicendū ꝙ masculinū prolatū à lege cōprædit fœmininū, vt ꝓbatur ex c. si quis suadēte. xvij.q.iiij.iūcto c.mulieres.de sen.exc.nisi eadē vel alia cōstitutione excipiatur fœmina.de elec.indēitatib⁹.§.sed cum eos. Et licet Car. secundū aliquos intellexerit de lege punitente aliquod delictū, tñ tu vniuersaliter intellige, nisi vbi ratio, lex, vel statutū, vel cōsuetudo aliter sentit de fœmina quàm de masculo: nisi in materia cōtractuū: vt ꝛ. Emphyteutis. in prin. ecōuerso autē fœmininū nō cōcipit masculinū. l. si quis in fundi vocabulo. ff. de leg.j. cum ibi not.

MATHEMATICI à Matheſis dicti dupliciter dicuntur, ſicut & matheſis: quia ſi ſcribatur mateſis ſine aſpiratiōe, & proferatur media lōga, eſt idē qđ diuinatio, & mathematici ſunt diuini: ſi verò ſcribatur cū aſpiratiōe, & proferatur media breui: ſic eſt quadriuiū, & mathematici ſunt quadriuiales, iuxta illud, Scire facit matheſis: ſed diuinare mateſis. De diuinis autē vide ꝛ. Maleficiū. & j. Superſtitio.

De Matrimonio primò in ſe.

1 *Matrimonium quid.*
2 *Matrimonium à quo, quando, & propter quid fuerit inſtitutum.*
3 *Matrimonij eſſentialia quæ ſint.*
4 *Copula carnis an ſit de eſſentia matrimonij.*
5 *Matrimonium quotuplex ſit.*
6 *Vir & vxor an dicantur ante copulam.*

MATRIMONIVM dictum eſt quaſi matris muniū, i. officiū, vel matrē muniēs aut mouēs, vel mater vnius, vel à matre & nato. iiij. diſt. xxvij. vbi etiā patet ꝙ magis à matre dicitur quàm à patre: quia ad eā magis quàm ad patrē pertinet: cū ſit facta propter hoc, & magis ſit officioſa circa prolē. & eſt matrimoniū, cōiunctio legitima viri & mulieris, indiuiduā vitæ cōſuetudinē retinēs. xxvij.q.ij.c.j. extra de præſum. illud. & Inſtit. de nup. §.ij. item Inſti. de patria poteſt. in prin. vbi ſecundū Ray. dicitur viri & mulieris, nō virorū & mulieris, nec viri & mulierū: quia nec vn⁹ vir plures vxores, nec vna mulier plures viros habere poteſt: licet aliquādo Deo diſpēſante vn⁹ habuerit plures. de quo j. Papa. §. xvij. Dicitur etiā cōiūctio. ſ. animorū, & matrimonialis, & indiuidua, &c. vel quia neuter ſine alterius conſenſu poteſt continentiā profiteri, vel orationi vacare, ſecundū Ray. nec ſealteri copulare. Vel ſecundū Veruec. intelligitur de conſummato inter fideles, quod ſeparari nō poteſt: matrimoniū autē infideliū nō eſt omnino firmum, niſi ratificetur per fidē Chriſti ſecundū Sanc. Tho. in iiij. diſt. xxxix. ideo diſſolui poteſt: vt j. Matrimoniū. viij. impedimento x. & ſimiliter nō conſummatū inter fideles: vt
1 j. Matrimoniū. viij. §. xij. part. iiij. ¶† Primò verò quæritur, quid de matrimonio in ſe ſummariè tradiderit Sanct. Th. Et dico ꝙ ex iiij. diſt. xxvij. & j.ij.q.xxix. & aliis locis doctrinæ ſuæ ſummariè & concluſiuè præter ea quæ dicta ſunt ꝛ. Debitū, de actu cōiugali, & præter ea quæ nō ſpectāt ad hoc opus, colligūtur iſta. ¶ Matrimoniū formaliter & eſſentialiter eſt cōiunctio animorū & cōiugū relatio: & ratione eſſentiæ, i. cōiunctionis dicitur cōiugiū: ratione cauſæ, i. deſponſationis, vel cōſenſus: nuptiæ, ratione finis, id eſt, prolis, dicitur matrimoniū. Eſt autē ſacramentū, etiam ſi ſit ſecundū, tertiū, aut ſequēs: cuius forma ſunt verba exprimentia conſenſum: materia verò ſunt actus exteriores tantū: vnde dicti actus ſunt ſacramentū tantū: obligatio autē mutua eſtres & ſacramentū: effectus autē eius ſunt tantùm res cōtenta: ſed vnio Chriſti ad eccleſiā eſt res ſignificata, nō cōtenta: & ſimiliter cōmiſtio carnalis, quæ etiā eſt de ſecūda matrimonii perfectione, nō de prima. ¶ Cauſa prima matrimonii, eſt diuina virtus illud inſtituēs: inſtrumentalis autē eſt cōſenſus, etiā in occulto expreſſus ꝑ verba vel nutus in mutis, vel alia ſigna, vel per nō contradicere in deſpōſatione. Et ſi exprimatur cōſenſus ꝑ verba de futuro, nō facit matrimoniū, etiā addito iuramēto: imò nec addita copula carnali, niſi in foro eccleſiæ. ſimiliter nec ſi exprimatur ꝑ verba de præſenti: & ipſe mutu⁹ interior cōſenſus deſit: nec ſimiliter facit matrimoniū cōſenſus ad rēpus. ¶ Quælibet ꝑſona libera cōtrahere pōt ſine parentū cōſenſu, & religioné intrare: ſed nec cogi pōt ad matrimoniū filius à patre: licet poſſit inducere cauſam rationabilē: & tñ ad eius præceptū obligatur ſicut ad cauſam. ¶ Poteſt autē quis cōtrahere ꝑ nūtiū vel procuratorē: ſed ſi ante alterius cōſenſum pœniteat, nō eſt matrimoniū, etiā in foro eccleſiæ, ſi ꝓbetur. ¶ Finis matrimonii per accidēs eſt ille quē cōtrahēs intēdit: qui ſcilicet pōt eſſe bonus & malus: vt diuitiæ, pulchritudo, virt⁹, & huiuſmodi. finis verò ꝑ ſe principaliter vel primò eſt proles generāda & educāda: deinde vitatio fornicatiōis: mutuū obſequiū: fides & ſacramentū. & ꝓpter horū tria, quæ ſunt de ei⁹ ratiōe, ſ. fidē, prolē, & ſacramentū, excuſatur actus eius, ne ſit malus ex hoc ꝙ habet annexā iacturā ratiōis, & carnis tribulationem. ¶ Tribuit autē matrimoniū tria remedia cōtra cōcupiſcentiā: primò reprimēdo eā per gratiā, quā cauſat: ſecūdò honeſtādo eam per bona ſua: tertiò explēdo actus eius, per quod dū ſatisfit ei in actu cōiugali, nō ita incitat ad alias corruptelas. Hæc ex illo. Ex qbus patet ꝙ matrimoniū eſt officiū naturæ ad generādū, & remediū cōtra cōcupiſcentiā, & ſacramētum. quod quomodo intelligatur, ſ. ꝙ ſit ſacramētū, vide ipſum: quia diuerſimodè à Doct. hic aſſignatur forma, materia, & huiuſmodi. ¶ Ex his tamē, ſ. ex hoc ꝙ matrimoniū eſt ſacramentū, infert Arch. poſt Per. de Pal. ꝙ cōtrahere matrimoniū per verba de præſenti ei, qui eſt in mortali, tā viro quàm mulieri eſt mortale: imò videtur aliqñ ipſe Petr. tenere ꝙ requiratur cōfeſſio: nec ſufficiat cōtritio ſola: vt in diſt. xvij.q.ij.& hoc ei adſcribit Sū. Ang. tū in rei veritate hoc nō tenet, vt patet ibi in fi. vbi dicit ꝙ contritus: cùm ſit iam Deo cōiunctus, nō peccat mortaliter miniſtrādo & ſuſcipiēdo ſacramentū, ſ. aliud ab euchariſtia. nec eſt verū, vt
2 ꝛ. Cōfeſ. j.ſ.ij. Euchariſtia. ij.§.vij. ¶ Secūdò quæritur, tā quo & qñ & propter quid matrimoniū fuerit inſtitutū. Et quātū ad primū dico ꝙ fuit inſtitutū primò à Deo dicēte, Creſcite, & multiplicamini. & deinde etiā fuit inſtitutū ab hoibus tenētib⁹ locū Dei, i. legiſlatoribus. ¶ Quātū verò ad ſecūdū dicit Th. in iiij. di. xxvj. ꝙ vt eſt in officiū generādi prolē, quæ erat neceſſaria, etiā peccato nō exiſtēte, inſtitutū fuit à Deo, etiam ante peccatū Adæ, dicēte Gen. ij. Creſcite, &c. Sed vt eſt in remediū cōtra peccatū, inſtitutū fuit poſt peccatū tēpore legis naturæ: ſecūdū verò determinationē ꝑſonarū cōtrahētiū, inſtitutū fuit in lege Moyſi: ſecūdū verò qđ eſt ſacramētū repræſentās cōiūctionē Chriſti & eccleſiæ, inſtitutū eſt in noua lege: & ſecūdū hoc eſt ſacramētū nouæ legis. hæc ex illo. De prima autē & ſecūda inſtitutiōe, xxxij.q.ij.§. his ita. & extra de diuor. gaudem⁹.
3 Quantū verò ad tertiū, patet ex dictis §. priore. ¶† Tertiò quæritur, quæ ſint de integritate ſeu ratiōe matrimonii, ſine qbus ſ. eſſe nō pōt? Et dico ex S. Th. ꝙ ſunt multa: vt patet ex dictis. ¶ Primò enim requiritur legitimitas cōtrahentium: quia aliquorū matrimonia etiā facta dirimūtur de volētiū: quia aliquorū matrimonia etiā facta dirimūtur tāquā nulla vt patebit. ¶ Secūdò cōſenſus mutuus. iiij. diſt. xxvij. q.j. art.ij.q.iiij. ¶ Et tertiò expreſsio cōſequēs ꝑ verba de præſenti, vel æquiualētia ſigna. ibi, quæſtiuncula ſecunda. ¶ Et quartò requirūtur bona matrimoniū excuſantia: quia ſunt de eius ratione. iiij. di. xxxj. q.j. ar.j. quæ ſecūdum eundem & Ray. & xxvij. q.ij. omne. ſunt tria, ſcilicet fides: ne ſcilicet cōiux cū alia vel cū alio miſceatur: proles, ſcilicet vt amanter ſuſcipiatur, & religioſe educetur: & ſacramentū, ſcilicet vt matrimoniū nō ſeparetur. & hæc tria adeò ſunt ſubſtātialia cōiugio ꝙ, cōditio cōtra aliquod eorū appoſita vitiat cōtractū matrimonii: extra de cōdi. appo. c. fi. & de hoc plenè j. Matrimoniū. iij. §. xj ¶ Quartò quæ-
4 ritur, †vtrum concubitus ſeu copula carnalis ſit de integritate matrimonii? Et dico ſecundum S. Thom. & Richar. ꝙ duplex eſt matrimonii perfectio. prima ſcilicet eſſentialis, & ſecunda accidentalis: & quantum ad primam non eſt de eius integritate: quia ſine ea eſt ratum. eſt tamē de eius integritate quantum ad ſecundam: quia per eā matrimonium efficitur conſummatū: ſicut puer per deductionem ad quantitatē perfectā efficitur vir cōſummatus, qui tamen puer exiſtēs habebat totā ſuam perfectionē in eſſe primo, quę reſpi-
5 cit hominis eſſentiam. ¶ Quintò quæritur, †quotuplex ſit matrimonium? Et dico ſecundum omnes ꝙ eſt duplex, ſcilicet non conſummatum: quod ſcilicet factū eſt per verba de præſenti ſine copula: & cōſummatū per copulā. Primū, ſecundū gl. in c. ex publico. de conuer. cōiu. ſignificat conformitatē fidelis animæ ad Chriſtū: & in paradiſo eſt inſtitutum: ſecundum verò coniunctionē eccleſiæ ad Chriſtum per incarnationem, & vtrunq; vel propriè nō cōſummatū, ſecundū mentē Ray. eſt triplex: quorum primum dicitur legitimum, ſed nō ratum, vt quod legali tantùm inſtitutione vel ꝓuinciæ moribus inter infideles cōtrahitur. quod ideo dicitur non ratū: quia ſine fide dicente Aug. non eſt ratum coniugiū, quod ſine Deo eſt. Secundū verò eſt econuerſo ratum, ſed non legitimum, ſcilicet quod eſt inter fideles & legitimas perſonas, ſed ſine legitima ſolēnitate contractū. Tertium verò eſt legitimū & ratū, quod ſcilicet inter fide-
6 les & legitimas perſonas & cum legitima ſolennitate contrahitur. probatur hæc dict. xxviij. q.j. §. illud. & extra de diuor. quanto. & c. gaudemus. ¶ Sextò quæritur, †vtrum matrimonium non cōſummatum denominet virū & vxorem, ſeu vtrū appellatione viri & vxoris veniāt ſponſi, qui cōtra xerunt per verba de præſenti ſine copula? Et dicit Pan. in c. ex publico. de cōuer. coniug. per tex. illum ꝙ appellatione viri & vxoris intelliguntur illi qui matrimonium conſummauerunt, non autem qui ſolùm contraxerūt per verba de præſenti. & ita ſe cōſoluiſſe Senis. Vnde quia ſtatuto caue batur ibi ꝙ vxore decedēte ſine filiis, maritus lucraretur dimidiam partē dotis, & puella quædā quę de præſenti cōtraxerat, incognita deceſsit: multi dicebant ꝙ ſponſus lucrari debeat mediam partem dotis: tum quia interueniente conſenſu de præſenti matrimonium dicitur, & cōiuges appellantur: quia conſenſus matrimonium facit. xxvij. q.ij. ſuffi-
ciat: tum quia tales ſponſi, id eſt, promiſſi, à ſpōſo dici nō poſſunt: quia non eſt ꝓmiſſa, quæ de præſenti cōtraxit. ſed in cōtrariū & pro opinione Pan. facit ſingulariter ille tex. d. c. ex publico. quia cū matrimonium conſummatum dicatur magis firmum in hac materia odioſa, vbi ſpōſa ſine cauſa perdit dimidiū doris, debem⁹ intelligere verba in potiori ſignificato, arg. §. ſed quoties. Inſtitu. de iur. nat. Item ex cōmuni vſu loquendi ſpōſa nō amittit nomē ſpōſæ, niſi ſit cognita. Pro quo tex. in d. c. ex publico. ibi, à viro deſponſata. Ad quod etiā facit, qa vbi in lege nō exprimitur cauſa legis, eā conjectari debemus, & ad eius limites reſtringere & ampliare legis diſpoſitionē, iuxta theoricā doctorū in l. nō dubiū. C. de legi. Cauſa autē deferendi lucrum tale marito, non potuit eſſe alia, niſi propter nimios ſumptus in ducendo vxorē ad domum: quæ cauſa ceſſat in ſpōſa nondū tradu-
cta ad domū viri. Nam ſi hoc lucrū cōtingeret propter affectum coniugalē, ſtatutū dediſſet conſimile lucrum vxori ex morte mariti. Vnde ſi lucrū pariter eſſet vtriq; cōmune, bene crederem ꝙ ſub verbis ſtatuti comprehēderētur ſpōſus & ſpōſa de præſenti nō cognita. & ſic intelligerē l. Deo nobis. C. de epiſ. & cler. ſicut & generaliter comprehendūtur in materia larga ſub nomine viri & vxoris ſpōſi de futuro: vt ſingulariter probatur in l. non ſine. C. de bo. quæ lib. Cynus quoq; in l. vnica. C. de rei vxo. actio. videtur tenere dictam opinionē Pan. addens tale ſtatutū eſſe Ferrariæ, & factū propter expenſas mariti in vxorē, etiā propter nuptias. & idem Salicetus in l. cum te. C. de do. ante nupt. dicens ita ſe conſuluiſſe vnā cum multis apud Florentiā. Sed Bar. in l. nihil. ff. rerū amo. in terminis quæſtionis propoſitæ contrariū tenet, modò cōtractū fuerit matrimonium per verba de præſenti, etiā ſi cū ea non habitauerit. allegans ad hoc d. l. nihil. & idē videtur ſentire Bal. in l. Deo nobis. C. de epi. & cler. licet contrariū teneat in l. non ſine. C. de bonis quæ lib. Ang. autem de Aretio Inſtit. de actio. dicit ꝙ licet opinio Saliceti de mera ſubtilitate iuris ſit verior: tamē aliam partē gl. ordi. in l. ea quæ. la ſecunda. ff. ad munici. & Bar. & Bal. ſaluaret in practica, potiſsimè ſecūdū quod ait Rapha. in d. l. nihil. ſi iam maritus ante mortē vxoris cœperat ſuſtinere onera matrimonii in veſtibus, & aliis, vt docet experientia. Et quāuis iſta expēſa & damnū mariti nō ſit tantū, quantū lucrū eſſet dotis: tñ integrā medietatē dotis lucrari & habere debet, ar. l. creditor. §. ſi inter maritū. ff. māda. Sicut ecōtrario poſſet cōtingere marito, ꝙ fructus dotis, vel etiā media pars eius nō ſufficeret ad onera matrimonii inchoādi ſine iam inchoati, & copula carnali cōſummati, ar. c. ſalubriter. de vſur. & tñ ipſe debet ſuſtinere integra onera matrimonii. l. ꝓneribus. C. de iure dot. Vnde hoc pendet à fortuna: & cōſequēter videtur maritus emiſſe iſtū caſum ſiue aliū. l. in vēditione. & l. fi. ff de actio. emp. & vēdi. Si autē maritus iam nō ſuſtinuit onera vel parua attēta quātitate dotis: tūc eſſet magis dubiū an deberet lucrari partem dotis ex ſtatuto: qa ceſſat dicta ratio. & cōcludit Sum. Roſel. poſt multa hic, ꝙ eā lucratur: & ſic eſt cōtra Sū. Ange. tenentē opinionem Pan. in ti. Lex. Ego autē magis approbo opinionē Pan. & Cyn. & Salice. & dico ꝙ dicta partē nō lucratur, qui matrimoniū non cōſummauit, etiā ſi iam fecit expēſas aliquas: quia aut ſunt donationes, de quibus dicendum eſt vt ꝛ. Donatio. ij. Aut ſunt circa res extātes, puta veſtes & iocalia, & huiuſmodi, q̄ penes eum remanebūt. Aut ſunt penè nullæ: & ſic nō aſtimādæ. Quæ autē adducit Sū. Roſ. in cōtrariū, nō ꝓcedūt: imò aſſumūtur falſa vel dubia: vt patet intuēti. ¶ Septimò q̄ritur, †vtrū ſpōſa de futuro di-
7 catur maritata, quantū ad ſtatutū, dicens ꝙ mulier maritata non admittatur cū fratribus ad ſucceſsionē fratrū? Et dicit Pan. ſuper rub. de ſpon. ꝙ non: quia ex quo agitur de odio, appellatione maritatæ non venit ſponſa. Secus ſi ageretur de fauore. Pro quo eſt tex. in l. non ſine. C. de bo. quæ libe. Pro quo etiam vide glo. Inſti. de nup. §. ſi vxor. & idē Cyn. in d. l. non ſine. & Iaco. de Are. & Pet.

Rurſus de Matrimonio. ij. quomodo contrahatur quantum ad verba abſolutè.

1 *Conſuetudo & ſtatutum differunt in matrimonijs.*
2 *Statutum laicorum an poſsit aliquid circa matrimonium.*
3 *Conſuetudo an poſsit aliquid circa matrimonium.*
4 *Conſuetudo loci mariti an vxoris debeat attendi.*
5 *Matrimonium per quid contrahatur principaliter.*
6 *Conſenſus partium in matrimonio an debeat præſtari ſimul & eodem tempore.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

7 *Matrimonij consensus an debeat necessariò exprimi per verba in valentibus loqui.*
8 *Consensus signa quomodo cognoscantur.*
9 *Consensum qua verba probent.*
10 *Matrimonium ex quibus verbis colligatur. vsque ad nu. 14.*
15 *Sponsalia de futuro si sequatur copula, an sit matrimonium.*
16 *Sponsalia de futuro quando transeant in matrimonium absque copula carnali.*
17 *Matrimonium contrahentes sine iuris solennitatibus quas pœnas incurrant.*

MATRIMONIVM secundò cõsiderari potest quantũ ad modum quo contrahitur. quod dupliciter contingit, scilicet quantum ad verba, & signa, quæ in foro causarũ considerãtur: & quantũ ad intentionem, quæ attenditur in foro animæ: & vtroq; modo cõtingit dupliciter, scilicet pure siue absolutè, & sub conditione. Nunc igitur consideremus de eo quo contrahitur quantum ad verba & absolutè.

1 ¶ Primum autem quæritur, †vtrum in disponendo de cõtractu matrimonii, sit differẽtia inter statutũ laicorũ, & cõsuetudinem regionis? Et dico q̃ sic de mẽte Pan. in c.j. de spon. quia circa matrimonium statutũ laicorũ est nullum: quia materia non pertinet ad eos. Secus de consuetudine: quia in ea interuenit consensus episcopi & clericorũ. Vnde dicit Feder. q̃ leges & statuta laicorum circa matrimonium nullius sunt momenti: quia hæc materia non est de
2 foro seculari, nisi vt in §. seq. ¶ Secundò quæritur, †vtrum patriæ statutum possit aliquid disponere circa modũ cõtrahẽdi matrimoniũ? Et iuxta Pan. in c.j. de spon. Domi. Anto. distinguit. Nam aut disponit circa substantialia matrimonii, puta inualidando contractũ aut personas: & non valet: vt in d.c.j. de spon. & idem dic si habilitaret inhabiles. Aut disponit circa pœnam erga substantialia: quod si facit imponẽdo pœnã de nouo: sic inferẽdo damnũ, non tenet: vt disputat Io. And. in c. statutum. de hære. lib. vj. puta si disponit q̃ contrahens cum filiofamilias sine cõsensu patris, incurrat certam pœnam: aut q̃ contrahens cũ minore xxv. annis, nisi præsentibus agnatis similiter certã pœnã incurrat: quia intimidatur matrimonium, quod liberum esse debet. de spon. cum locum. Et hæc opinio Pan. magis placet. & est cõmunior quàm opinio Gas. de Cal. dicentis in c.ij. de clan. despon. hoc casu valere statutũ. de quo vide in d.c. j. per Do. Io. Anto. de sancto Geor. Si verò imponit pœnã auferẽdo lucrum quod lex secularis attulerat, valet secundũ eundem d. Anto. & hoc sequendo gl. ordinariã Io. And. in c. cum secundum leges. de hære. lib. vj. Sed tamen Pan. plus placet gl. in c. de puellis. xxxvj. q. ij. quæ tenet contrarium. & idem sentit Fede. consi. xxxv. vbi tenet q̃ generaliter statuta laicorum circa matrimonium sunt nulla: quia hæc materia non est de foro seculari, sed ecclesiastico: vt in c. tuã. de ordi. cog. & facit quod no. Bar. in l. Titia. ff. solu. mat. & per Doct. in c. fi. de secun. nup. Si verò disponit non circa substantialia matrimonii, sed circa dependentia, puta circa dotẽ, valet, secundum Inno. arg. c. Raynutius. de testa. Si verò disponit circa solennitatẽ, dicit Domi. Anto. valere statutum, & peccare non seruantes: sed Pan. dicit q̃ Doctores quidam non de tali statuto laicorum, quod non valet: quia materia non pertinet ad eos: sed de cõsuetudine patriæ, quę valet, cum interueniat consensus episcopi & clericorũ: vnde illam nõ seruãtes, saltẽ quãdo est talis q̃ ex eius prætermissione ecclesia reddatur incerta de contractu, peccãt mortaliter. Et sic intelligedicta Doctorum d.c.j. & ita dictũ Panor. tenet Sũ. Ros. indistincte, & bene: licet Sum. Ange. velit concordare, dicens Pan. dicere verum in solennitatibus nihil facientibus ad honestatem matrimonii: do. autẽ Anto. & Bart. & Bal. in facientibus ad hæc: quia ista distinctio non euacuat rationem Pan. & si euacuat, potius dicendum erat e contrario, quòd laici disponere possunt circa solennitates matrimonii nihil facientes vel attinẽtes ad eius honestatem & certitudinem, sed solùm ad aliquid vtile bono communi: puta ad repræhensionem pomparum, vel huiusmodi: non autem circa facientes ad illa, scilicet honestatẽ & certitudinẽ matrimonii: alioquin possent disponere q̃ non contraheretur coram testibus: quod ad eius certitudinem, vel coram propinquis, ad eius pertinet honestatẽ: nisi daretur alia distinctio, q̃ in istis possunt statuere solum in fauorem. quod tamen non est verum: quia sic etiã statuẽdo possent minuere libertatem matrimonii. Est tamẽ notandum q̃ licet sponsalia & matrimonium in c. cum haberet. de eo qui duxit in matrimonium. æquiparentur: quod verum est quantum ad dispositionem: tamen quantum ad pœnam dispositam circa contractum matrimonii, dicit gloss. communiter approbata in cle. eos. in verb. cõtrahere. de cõsan. & affi. quod non habet locum in spõsalibus. Vide etiã ad prædicta §. Lex. §. x. particula septima. ¶ Tertiò quæritur, †vtrum aliqua consuetudo possit aliquid circa matri-3
monium? Et dicit Hostien. quod si est approbata per papam ne matrimonium contrahatur, & vt contractum separetur: impedit & dirimit, in quibuscunq; casibus hoc posset facere canonica constitutio. de cog. spi. c.j. & c. super eo. de consan. & affi. c. quod dilectio. qa approbatio papæ habet vim constitutionis. Sed si ipsa nec approbata nec reprobata sit: tũc ad euitandum scandalum impedit, sed non dirimit. Et idẽ Ber. & Inno. Sed Pan. in c. super eo. de cognat. spi. sic distinguit: Aut enim cõsuetudo habilitat aliàs inhabiles per ius canonicum: puta q̃ contrahatur in secundo vel tertio gradu cõsanguinitatis, & huiusmodi: & sic nõ valet: vt probatur in d.c. super eo. secundum veram significationem, iuncto c. quod super his. de consang. & affi. quod etiam tenet Hostien. q̃ sit irrationabilis. Ex quo infero quòd consuetudo non approbata per papam, tollere nõ potest impedimentum publicæ honestatis: cum non valeat consuetudo cõtra honestatem ecclesiæ. de vita & ho. cle. cum decorẽ. Aut solum inhabilitat aliàs habiles: vt in filiis duorũ compatrũ, per quorum neutrum ventum est ad coguationem spiritualem: & tunc valet vt non contrahatur. facit ver. cæterum. d. c. super eo. & c. olim. de cleric. coniu. Aut nõ solùm inhabilitat vt non contrahatur, sed etiam habet vt dissoluatur ad tempus: & sic valet, vt voluit Innoc. quia peccauerunt contemnendo cõsuetudinem patriæ. xxx. q. v. aliter. Aut inhabilitat sic, vt contractum dissoluatur in perpetuum: tunc si est approbata per papam, saltem tacitè, valet: vt probatur in d.c. super eo. secundum lecturam Host. Sed si de approbatione papæ non apparet: tunc nõ valet, secundum Host. ibi: & propterea dicit casum d.c. nõ extendendum. sed Panor. contrarium tenuit, vbi scandalum cõcurrit: quia sicut papa potest ius diuinum interpretari, & addere, & minuere, vt no. Inno. in c. quæ in ecclesiarum. de const. it. ita q̃ consuetudo, vt tenet idẽ Inno. in c. fi. de consue. & notabis, inquit, glo. scilicet gl. magnam in d.c. super eo. quæ vult quòd vbi esset consuetudo quòd nõ contraheretur in quinto gradu: si ex contractu generatur scandalũ, non valet matrimoniũ: licet c. nõ debet. de consang. & affi. hoc permittat. Et potest esse duplex ratio. Primò, quia hæc cõsuetudo cõcurrit cum iure antiquo, nec censetur sublata per ius nouũ: ex quo per illud nõ reprobatur, & concurrit secum scandalum. Et hãc rationem sentit glo. Secundò, quia consuetudo continens in se

in se scandalum ex præteritione potest inhabilitare aliàs habiles: sed vbi à principio nullũ fuisset impedimentũ, solum scandalũ superueniens non potest matrimoniũ dissoluere: vt dicit d. gl. quia propter scandalũ non est recedendũ à veritate iuris diuini: vt in c.ij. de noui ope. nun. & regula, qui scandalizauerit. de re iudic. Et ideo concorditer ad Pan. & d. gl. Anto. de But. in d.c. super eo. dicit q̃ cõsuetudo habens cõcursum iuris antiqui, dirimit in perpetuũ interueniẽte scandalo nisi dirimatur. Et similiter si nouo iure vel à papa approbatur, licet nõ habeat dictũ cõcursum. Si verò nõ habet cõcursum iuris antiqui vel noui, aut approbationem papæ, nõ potest creare nouũ impedimentũ ad dirimendum perpetuò. hæc ille. Ex quibus patet q̃ Pan. approbat glo. cui consonat dom. Ant. Sed idem Panor. vlterius vult q̃ scandalum cum impedimẽto consuetudinis dirimat perpetuò, etiã sine concursu iuris. quod non est verũ, nisi papa tacitè approbaret sciendo & tolerando: quia vt patuit §. Consuetudo. §. iij. & x. consuetudo nõ habet vim legis, nisi ex voluntate potentis in illa re legẽ condere. quod in proposito est solus papa. Vide etiã quod no. Pan. post gl. in c. quod super. de cõsang. opin. tamen Host. quam Asten. dicit cõmuniorẽ, videtur esse clauis & maxima ad decidendas huiusmodi quæstiones. ¶ †Quartò quæritur quæ consuetudo attendi debet, vbi est diuersa mariti & vxoris? Et dicit Pan. in d.c.j. de spon. q̃ aut consuetudo disponit super solennitate cõtrahendi: & debet semper seruari ea quæ est patriæ vbi matrimoniũ contrahitur, etiã si ambo contrahentes sint forenses: quia nõ debẽt peregrini patriæ consuetudinem violare cũ scandalo aliorũ. viij. dist. quæ contra. Aut disponit consuetudo vel statutũ super executione vel aliis obseruandis post contractum: & debet attendi consuetudo domicilii mariti. l. fi. §. ité rescripserunt. ff. ad municip. Vnde animi destinatione matrimoniũ contractũ videtur in domicilio mariti. arg. in c. Romana. §. contrahentes. de foro cõpe. lib. vj. Vnde si consuetudo vel statutũ domicilii mariti habet q̃ si maritus superuiuens lucretur dimidiam dotis, seruabitur ibi: licet in loco vbi fuit contractum matrimoniũ sit alia consuetudo vel statutum. Et hæc sunt de mente Bar. in l. exigere. ff. de iud. Et idem sequitur in effectu do. Anto. in d.c.i. de sponsa. dicens se putare q̃ si maritus domiciliũ mutaret post contractũ matrimonium, attenderetur consuetudo domicilii tempore contractus, & non domicilii vbi dissoluitur matrimoniũ: quia debet attendi locus vbi orta est obligatio, & nõ vbi recipit purificationem. Et per prædicta patet ad quæstionẽ, vtrũ iudex ecclesiasticus inhibere possit iudici laico, ne procedat ad pœnam cõtra eum qui cum filiafamiliàs cõtraxit sine cõsensu patris contra statutũ. Refert enim Gemi. in c. statutũ. el j. de hære. lib. vj. quæstionem istam disputatam Bononiæ: & multos tenuisse q̃ non. sed ipse tenet ibi q̃ sic: & q̃ statutum non valet. Et facit quod not. Pan. in c.j. de spons. in simili quæstione de mente Ioan. And. q̃ non valent huiusmodi statuta, q̃ non cõtrahat quis eum puella ante xxv. annum sine cõsensu duorum agnatorũ sub certa pœna: vel q̃ non contrahat sine præsentia decem personarũ, & huiusmodi: quia per hoc intimidatur matrimonium, quod debet esse liberum: licet Gaspar. de Cal. tenuerit contrarium.
5 ¶ †Quintò quæritur, per quid matrimonium contrahatur principaliter, an scilicet per consensum mutuum verbis aut signis expressum? Et dico q̃ sic, secundum omnes docto. & per c. tua nos. de spon. & sine cõsensu mutuo secundũ communiter doct. non contrahitur quo ad Deum & veritatem, quicquid exterius fiat. xxvij. q. ij. sufficiat etiam si interueniat copula carnalis. extra de spon. duo. tuas. & c. dudum. & de spon. si inter. & c. cum apud. licet ecclesia in foro cõtentioso aliter quãdoq; iudicet: vt in c. is qui. de spõ. ¶ †Sextò quæritur, vtrũ requiratur necessariò consensum præstari simul eodem tempore? Et dicit Pan. in c. dilectus. de spon. q̃ sic de subtilitate iuris: quia dicit glo. in l. consensu. ff. de act. & obli. & in l. j. de contrah. emp. q̃ in contractibus qui perficiantur iure gentiũ, debent cõsensum simul præstare. & Specu. in tit. de spon. dicit q̃ responsio alterius debet sequi immediate, per l. continuus actus. in princ. & l. j. ff. de verb. oblig. Sed Host. in c. ex literis. de spon. quẽ sequitur Ioan. And. dicit sufficere q̃ vnus cõsentiat per prius, & duret in suo proposito, & postea alterius consensus accedat ex post facto. & est verior opinio: vt est text. in d.l. j. §. si verò præsens interrogauerit. Vbi dicitur q̃ interuallum medii temporis nõ vitiauit obligationẽ. Secus si in primo proposito nõ perseuerat: quia vera esset prima opinio, etiã si alter postea consentiret. Et hoc tene indubitatè: quia sufficit q̃ consensus vtriusq; pro eodẽ instanti concurrãt, etiã si distarent cõtrahentes. ¶ †Septimò quæritur, vtrũ necessariũ sit 7
cõsensum exprimi per verba, in his qui loqui possunt? Et dico q̃ in hoc cõtractu necessaria sunt aliqua signa expressiua cõsensus: nec sufficit solus cõsensus interior, secundũ Magi. sen. & Pet. quia matrimoniũ est sacramentũ, & consequenter rẽs sensibilis: & cõsequẽter in eo requiritur aliquid exterius expressiuũ, non obstante q̃ contrahitur per legitimũ viri & mulieris cõsensum. de spon. tuæ fraternitatis. quia ille mutuus cõsensus intelligitur esse expressus: quod nõ fit nisi per signa, quibus eis innotescit adinuicem. Vnde sicut dicit Panor. in c. tua nos. extra eo. si vir ignoret mentẽ mulieris, & econuerso, nõ est ibi consensus, id est, simul assensus, sed dissensus, & separatus assensus. Est autem conueniens q̃ huiusmodi signa sint verba: quia cõuenientius exprimunt conceptus: imò in valentibus loqui, vt sunt nõ muti, nec distantes, verba sunt necessaria, secundũ Supple. Sed in hoc nõ solùm sensit cõtra Sum. Ang. & Ros. sed etiã contra omnes penè do. Theologos in iiij. dist. xxvij. & moderniores Canonistas: vt no. Pan. in d.c. tuæ. & Summistas qui sentiunt q̃ sunt necessaria verba vel signa æquipollentia. quod etiã patet: quia aliquãdo sufficit nõ contradicere: vt cùm puella ex verecũdia tacens permittit se despõsare cõsentientibus parentibus: quia ipsum nõ cõtradicere est signũ sufficiens ad cõtrahendũ: vt patet in c. honoratur. iuncta gl. xxxij. q. ij. & ita sentit S. Tho. secundũ quẽ etiam scriptura sufficit: & Richar. & Arch. & Pis. & Host. & cõiter Moderni, quos licet Sum. Ang. limitet, si illi, pro quibus cõtrahitur, aliquo signo annuant: tamen non est necesse: quia ipsum tacere in tali casu est sensibile signũ sufficiẽter ostensiuum cõsensus: nisi aliud in contrariũ appareat. Si tamen nullũ appareret signũ de consensu eius, nõ esset præsumendũ de matrimonio. Nec obstat prædictis d.c. tuæ fraternitatis. quod dicit verba requiri propter ecclesiã: quia sicut patet ibi per gl. & summariũ, per verba intelliguntur generaliter signa expressiua, in quibus verba tenẽt principatum. ¶ †Octauò quęritur, quomodo in dubio cognoscẽ 8
tur signa expressiua cõsensus de præsenti? Et dico q̃ in foro animæ recurrendum est ad intentionẽ. Si verò de intentione constare nõ possit vere vel præsumptiuè: dicendũ est q̃ si aliqua verba præcesserunt, dicta ab aliquo contrahentium, vel ab aliquo alio in eorũ præsentia, significãtia consensum de præsenti: & sic postea signa secuta sunt: sic secũdum verba prædicta iudicabitur & determinabitur de signis: vt puta si alter dixit, Ego te accipio in vxorem: & si tu

similiter consentis accipere me in virũ,bibe,vel annue capite,& huiusmodi:sic iudicabitur cõsensus de præsenti & matrimoniũ,si illa biberit. Si verò prædictia verba denotant cõsensum de futuro:idẽ iudicabitur de signis. Si autẽ nulla verba præcesserũt,non iudicabitur matrimoniũ esse, ex quo de intentione nõ cõstat,nec de verbis,nec de signis.tutius tamẽ est pro matrimonio præsumere:quia nullũ periculum imminet:aliàs sic.quod Sum. Ang.indistinctè verum credit. Sed tu limita quãdo speratur ꝙ vterq; assensum de nouo præstabit coniugio:quia aliter incideret pericula
9 magna,vt patet. ¶ †Nono quæritur quomodo in dubio cognoscentur verba,quando de intentione nõ constat? Et dico ꝙ verborũ quædam sunt clarà,quæ demonstrant cõsensum de præsenti:vt cũ dicit quis, Accipio te in meã vxorẽ: & illa replicat, Et ego accipio te in meum virũ: & similia. Quædã verba sunt dubia:& pro his nota ꝙ circa hoc sunt tres Theologi,scilicet Veruec.do. Ant.& Pan.nã Veruec. dicit ꝙ quãdo ly volo,cõiungitur infinitiuo verbi substantiui,vt esse: vel verbi nõ significantis actũ, sed relationẽ,vt habere seu tenere:tunc per ly volo,exprimi debet voluntas potius cõcomitans,quàm præcedens.vnde præsumendũ est matrimoniũ esse cõtractũ.de spon.ex parte.præsertim quãdo præcesserit interrogatio:vt,vis me habere.adhuc expressius si additur,de cætero volo. Secus autẽ si iungeretur infinitiuo significãti aliquẽ actũ,vt volo comedere aut bibere, aut te accipere,vel in te cõsentire tanquã in meã:quia importatur potius volũtas præcedẽs quàm cõcomitans: vnde non erit matrimoniũ. Sed do. Anto.in c.ex literis.el j.de spon.ponit theoricã aliã in verbis:sed eandẽ in sententia, dicẽs ꝙ ly placet,& ly volo,denotãt tempus præsens:verbũ autẽ infiniti uũ nihil perfectè significat:sed secundũ præcedentia verba determinabitur ad præsens vel futurũ. Igitur si huic verbo placet, aut volo, addatur verbũ infinitiuũ denotans actũ non dependentẽ solùm à libera volũtate proferentis,nõ inducitur dispositio de præsenti,sed de futuro: vt cũ dicit quis, placet, aut volo arborẽ cõscendere. Si autẽ denotet actũ dependentẽ solùm à voluntate proferentis:& tũc si denotat principiũ actus,nõ inducitur similiter dispositio de præsenti:vt volo tecum cõtrahere aut te despõsare: sed si denotat executionem actus, inducitur dispositio de præsenti:vt volo te habere in vxorẽ:vel placet mihi te retinere pro vxore.& sic erit matrimoniũ: quia qui vult cõsequens,vult & antecedẽs.de offi.deleg.præterea. & in c.prudentiã.Pan.autẽ in c.ex parte. extra eo. dicit fortius,ſ.ꝙ si verba tũc essent de futuro, quãdo importãt executionem, esset matrimoniũ:nã quãdo, inquit, in cõtractu verba proferuntur de præsenti,indubiè cõtrahitur matrimoniũ illico:vt si dicatur, accipio te in vxorẽ:& ecõuerso:vt in c.penult.extra eo. Quando verò sonant in futurũ, si denotant principiũ actus,cõtrahuntur solùm sponsalia de futuro: vt promitto ꝙ te ducam in vxorẽ, vel me ducturũ talem: aut quid simile.& iste est casus c.de illis.extra eod. Si verò denotant executionẽ actus consummativel perfecti: vt,promitto ꝙ habebo te pro legitima vxore: & sic videtur quis de præsenti cõtrahere tacitè:quia nõ põt haberi pro vxore, nisi præcesserit matrimoniũ,cuius executionẽ denotãt verba similia. Pro quo facit quod notatur in c.cum M.de constit.vbi dicunt doctores ꝙ si præbẽda quæ solùm canonico cõferri solet,cõferatur extraneo:videtur tacitè collatus canonicatus. Et hoc maximè procedit,si apponatur ly verbũ, ab hoc tempore,vel de extero:quia immediatè quis se obligat ad executionẽ matrimonii:& cõsequenter tũc tacitè cõtrahit de præsenti: sed & si nõ apponatur illa verba denotantia extremitatẽ tẽporis,idẽ est: quoniã si in obligatione nõ apponatur dies,videtur incõtinenti obligatio cõtracta.l.in omnibus.ff.de regu.iur.& iste est propriè casus d.c.ex parte. Et procedit ista, nisi hæc verba denotãtia executionẽ sequãtur spõsalia de futuro:puta dicẽdo,promitto ꝙ ducã te in vxorẽ,& tenebo te pro legitima cõiuge: quia per verba præcedẽtia sequẽtia restringũtur in tẽpus matrimonii cõtracti,id est, quando matrimoniũ erit contractũ. ¶ †Decimò quæritur, quomodo intelligẽda sint quædam 10
verba,quibus vt plurimũ vtuntur cõtrahẽtes, aut de huiusmodi cõtractu loquẽtes? Et dico multa. ¶ Primũ. Si dicat vir:Prouidebo tibi tanquã vxori meæ.& illa similiter idem respõdeat:secundũ Host.in c.ex parte.de spons.pro matrimonio est iudicandũ, nisi aliud protestetur. ¶ Secundũ. Si verò dicat, promitto tibi ꝙ habebo te pro legitima vxore. & similiter respõdet mulier: cõtrahitur de præsenti:vt in d.c.ex parte.in tex.& in gl.& iij.q.v.nec illud.ſ.sed obiicitur.quia verbũ,habebo,referri põt ad tẽpus præsens.de matcon.cõtra inter.eccl.c.ex literis.ideóq; secundũ Host.Gossubauditur,de cætero,vel ab hoc tẽpore. ¶ Tertiũ. Si tantùm dixisset, Promitto tibi ꝙ ducam te in vxorẽ: secundũ Ioã.And.in d.c.nec illud.essent sponsalia tantũ:& de hoc ſ.ſ.priore. ¶ Quartũ. Si autẽ vir dicat mulieri: Promitto tibi ꝙ non habebo aliã mulierẽ in vxorẽ, nisi te: secundũ Ioan.And.& Spec.est matrimoniũ contractũ, scilicet mulierem ecõuerso:sic dicẽte:quia dictio, nisi, cùm sequitur negatiua,facit positionẽ:vt not.in regu.peccatũ.de regu.iurlib.vj. Dominus autẽ Ant.videtur oppositũ sentire dicens ꝙ dictio, nisi, facit quãdoq; positionẽ secundũ habitũ:quãdoque secundũ actum. Vnde cum illa verba sint de futuro, scilicet nõ habebo aliam nisi te: videtur se disponere ꝙ in futurum,si est cõtracturus,contrahet cum ea. Si autem fuissent de præsenti: vt, nolo aliam habere in vxorem nisi te: tunc dictio, nisi,denotat actũ de præsenti.& sic tenet Sum. Ang.cõtra Ros.Pan.antẽ per dicta ſ.priori dicit cõcludendum esse pro prima opinione: nam si dixisset,promitto ꝙ te habebo in vxorẽ: statim esset matrimoniũ.Ergo idem, si dico ꝙ nõ habebo aliã nisi te:quia videtur velle ꝙ istam habebit in vxorem: ergo incõtinenti,cùm non sit apposita dies. Et ita tenere cogitur Sum. Ang.quæ concedit hic esse matrimonium, promitto ꝙ habebo te pro vxore legitima. quod patet nõ solùm ex dictis: sed etiã ex regula logicali: quia illa exceptiua, Promitto ꝙ non habebo aliam nisi te: secundũ omnes Dialecticos sic exponitur, Promitto ꝙ te habebo, & aliam à te nõ habebo. ¶ Quintũ. Si autẽ dixerit,Promitto ꝙ nõ dimittam te pro meliori vel peiori:secundum Host.in talibus dubiis est pro matrimonio iudicandum.de senten.& re iudi.c.ſi.de testi.licet ex quadam. ¶ Sextum. Si verò dicat quis, Vis aut placet tibi talis?& respondeatur,volo,aut placet: secundũ Ioan.in Sum.Conf. præsumitur matrimoniũ. Si verò quis dicat:Promitto tibi ꝙ retinebo te perpetuò mecum: & respondeatur similiter: nõ est matrimoniũ, secundũ ius ciuile:vt in auth.qui.mona.effi.legi.ſ.penul. Sed Io.in c.j.xxx.q.v.& gl.in c.soletxxij.q.ij.tenet contrariũ de iure canonico. & ita tenet in dubio. Sed tamen quãdo de mente vel intentione contrahentium cõstat:de verbis,quo ad Deũ,& in foro cõsciẽtiæ curandũ nõ est: quia quoties intendunt cõtrahere,scilicet quocunq; signo cõcomitante,semper est matrimoniũ, etiã si verba sonent cõsensum de futuro:arg.de verb.sign.intelligentia. In foro autẽ cõtentioso standum est cõi significationi verborum, seu iuris interpretationi:vt in c.j.eo.tit. Supple. tamẽ limitat illud dictũ ꝙ in cõsciẽtia intentioni eorum

eorum standum est,scilicet si illud sine aliorũ scandalo vel præiudicio cõtingat:aliàs etiam in foro conscientiæ standum est cõmuni ingnificationi verborũ seu iuris interpretationi:vt in c.ex literis.el j.de spon.Sed neq; illud c.hoc dicit vel probat:neque est in se verum:quia scandalũ facere non potest,quod qui non cõsensit,cõsenserit. Vnde secundum omnes doct. standum est intẽtioni in cõscientia etiã expresse contra verba clara:vt in eo qui aliquã despon
11 sat solùm intendens copulã:de quo infrà.iiij.ſ.iij.& iiij. in quo tamen est præiudiciũ alterius,& possibiliter scãdalum maximũ. ¶ Vndecimò quæritur, † si quis dicat pluribus sororibus, Promitto vel etiã iuro ꝙ vnam ex vobis ducam in vxorem:& omnes respondent, placet:deinde vnam ex eis cognoscit:vtrum sit contractũ matrimoniũ cum illa, sicut dicetur infrà eod.ſ.xv.& Matrimoniũ iij.ſ.xj.particula xv.vbi post sponsalia de futuro sequitur copula. Et dicit glo.in c.ex literis. de spon.el ij.ꝙ non, eo ꝙ sponsalia fuerint nulla:quia eum nõ possint cõsistere ex parte vnius tantùm,cõtracta fuerunt cũ omnibus sororibus:& sic nullã ducere posset obstãte publica honestate. Et hoc etiã sequitur Ioan. And. Sed Host.dicit tibi esse matrimonium:& ꝙ spõsalia à principio fuerint incerta: & sub quadam tacita cõditione accipiendi quam elegerit:& cõsequenter nõ est nata publica honestas, sed copula sub sequẽs operata est purificationẽ illius tacitæ cõditionis.c.de illis. de condit.appo.quia tũc ipso facto videtur cõsentire in istam, eligẽdo illam. Sum.autẽ Ang.distinguit,quia prima opinio est tenenda post transitum ad secũda vota:secunda verò ante dictum transitũ:sed quia transisse,aut nõ transisse, nihil prodest aut obest ad veritatẽ matrimonii in dicto casu: ideo melius Sum.Ros.post Sum.Confes.& Pis.& do.Anto. in d.c.ex literis.qui dicit ita cõiter tenere docto.tenent indistinctè opinionem Host. quod etiam sequitur Panor.in d.c.ex literis.nam in dubio præsumi nõ debet duplex peccatum,stupri scilicet & periurii:sed potius in fauorẽ matrimonii præsumendũ est copulã fuisse licitã,& illũ voluisse adimplere iuramẽtũ suũ:quia in dubio semper pro matrimonio iudicandũ est:vt in c.licet ex quadam. de testib.
12 ¶ Duodecimò quæritur, † si quis iurauit se ducturũ vnã de certo loco:& deinde vnã cognoscit: vtrũ sit ibi matrimoniũ? Et dicit Host.ꝙ nõ:nec est iste casus similis priori:quia ibi propter copulã erat nata affinitas cũ aliis sororibus:ideoq; debuit eogi cõtrahere cũ cognita.hic autẽ potest cum alia cõtrahendo adimplere iuramentũ suũ. quod etiam sequitur Panor.& Cardi. Vnde si quis promisit & iurauit regi Francorũ accipere vnam ex subditis eius,& vnã ex eis cognoscit:nõ est matrimoniũ ¶ Decimotertiò quę
13 ritur, † quid si quis alicui promisit dicẽs, Promitto ꝙ nunquam deficiã tibi in vita mea:& secuta est copula? Et dicit Mon.ꝙ non debet pro matrimonio præsumi ex istis verbis:nisi iudex cõstaret ꝙ sponsalia cõtrahere voluissent:& per huiusmodi verba negatiua,nõ deficiã tibi:& huiusmodi, nõ consueuerunt sponsalia vel matrimoniũ contrahi.
14 ¶ Decimoquartò quæritur, † vtrum contrahant matrimonium illi,qui post datam fidẽ de contrahendo dicũt:bibamus,vel osculemur nos inuicẽ in nomine matrimonii? Et dicit Veruec.se credere ꝙ non,nisi hoc agẽdo recedere voluerint à sponsalibus de futuro, & cõtrahere de præsenti: quia quod dicunt nomine matrimonii,intelligendum est cõtrahendi,potius quàm cõtracti, cùm antè actum non sit de matrimonio,sed de spõsalibus,& hoc nisi constet de intentione cõtraria:& multò minus est matrimoniũ,si nihil actũ esset etiã de spõsalibus:sed simpliciter, quilibet dicit talia verba, & sequitur osculũ:nisi aliter de intẽtione cõsti
terit,vt idem dicit:ad quã indagandã recurrendũ est ad circunstãtias verborũ præcedentiũ & subsequentiũ,& huiusmodi indicia. ¶ Decimoquintò quæritur, † vtrũ contraha 15
tur vel sit matrimoniũ,si post sponsalia de futuro sequatur copula carnalis? Et dico ꝙ S.Thom.in iiij.& in quolib.& cõiter tam Theologi,quàm Canonistæ distinguũt vt distinguit Pan.in c.is qui.extra eo.ꝙ si vir spõsam de futuro cognouit affectu maritali,id est, tanquã vxorẽ,intẽdens sic consummare matrimoniũ: non est dubiũ ꝙ est matrimoniũ.quod intellige,vt innuit Ric.in iiij.dist.xxviij.& expresse dicit Monal.si & illa similiter intentionẽ habeat:& si post hoc secundũ matrimoniũ cõtrahatur,nullũ est:quia primũ in veritate tenet ex cõsensu,ſ.presenti tacitè præsti to in copula. quod tamen fallit si cognita à viro sit minor septẽnio,secundũ Pan.in c.cõtinebatur de despõ.impu.qa nõ videtur habere cõsensum aptũ ad matrimoniũ. Si verò cognouit eã nõ affectu vxorio, nec animo cõsentiendi in eã tanquã in vxorẽ:quod secundũ Mo.est,si ea vtitur intentione fornicaria,vel vt sua in futurũ, & nõ de præsenti:tũc quo ad forũ iudiciale matrimoniũ est validũ: & secundũ post cõtractũ iudicabitur nullũ. Vnde tunc filii erũt legitimi.& ꝙ hoc text.in d. c.is q. Quãtũ vero ad Deũ & forũ cõsciẽtiæ sunt opiniões:nã Host.vt imponit illi Pan.q primò tenuit sequentẽ opinionẽ,dicit ꝙ in vtroq; foro parendũ est papæ:nihil q in matrimonio nõ cõsummato statuere potuit quicqd voluit. Et sic videtur velle ꝙ teneat primũ. Pro quo sciendũ est ꝙ papa secundũ Gul.de Lau.in suo sacramẽtali,statuere posset ꝙ post carnalẽ copulã spõsæ nõ posset quis cũ alia cõtrahere,decernens irritũ qđ in contrariũ attẽtaretur:& tũc matrimoniũ sequẽs non tenetur.& esset causa iustior quàm cognatio legalis:aliàs nõ est obediendũ papæ:nisi in foro cõtentioso:& nõ põt facere cõsensum, quãtũ ad veritatẽ,vbi nõ est:vt not.Host.in d.c.is qui. Alii verò dicũt ꝙ tenet secũdũ & nõ primũ:qa sine cõsensu expresso vel tacito nõ põt esse verũ matrimoniũ in cõsciẽtia: licet sit præsumptũ vbi est cõsensus præsumptus. Vnde Vincent.dicit ꝙ potius deberet quis excõicationem sustinere, quàm adhærere primæ spõsæ:cũ spõsalia prima sint soluta p matrimoniũ sequẽs. Et hoc approbat do.Ant.& videtur opinio verisima:qa papa non potest supplere cõsensum, quo matrimoniũ contrahitur.& tex.in d.c.is qui.annullat secundũ matrimoniũ,nõ dispositiue,id est,nõ statuẽdo legem eo modo quo imaginatus est Host.sed illatiuè,ſ.si primum est præsumptũ de iure: ergo sequitur ꝙ secundũ est nullum:ita ꝙ illatio nullitatis est fundata super præsumptione:quæ si sit falsa, corruit quicqd sequitur. Idẽ tenuit S.Th.Rich.Mon.& est cõis opinio. Si autẽ sumus in dubio: vt quia nihil de hoc cogitauit,ſ.an coiret vt cum sua de præsenti vel de futuro,iudicandũ est ꝙ non habuit consensum actualẽ, qui ad matrimoniũ requiritur:& copula videtur fornicaria. Si verò cogitauit quidẽ, sed nescit qd: tunc si nõ constat ei de consensu alterius, iterũ non est matrimonium donec alius cõsentiat:& interim eo vel altero dissentiẽte nõ erit matrimoniũ. Si verò innotuit ei cõsensus alterius de præsenti per signa tẽpore coitus,præsumetur cõsensisse. ¶ Decimosextò quæritur, † vtrũ spõsalia de fu- 16
turo aliis modis quàm per copulã carnalẽ transire possint in matrimoniũ? Et circa hoc dicã duo: quia primò ponã fundamẽta.deinde dicam ad quæstionẽ. ¶ Quantũ ad primũ,ex dictis Frãc.de Aret. in cõsil.cxliiij. incip. ex facto ponitur.eliciũtur duæ cõclusiões. ¶ Prima. Spõsalia verbis & mẽte de futuro etiã puræ iurata nõ trãseũt in matri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

monium per cohabitationē vel traductionē ad domū, p̄sertim in virgine, nec per oscula, nec, quod his oibus longe fortius est, per nixū ad copulā. Probatur cōclusio per c. fi. de spō. & ita plenè tradūt doct. ibi, & in c. j. de matri. cōtract. cōtra inter. eccl. ¶ Secūda. Spōsalia verbis & mēte de p̄senti, sed iuris interpretatione de futuro, ꝑpter minorē ætatē, vt riusq; , vel alterius contrahentiū: si peruenīāt ad ætatē legitimā, & interueniāt oscula, amplexus, iocalia, & similia, trāseūt in matrimoniū. Et de hoc est tex. cū glo. in c. vnico. de despō. impu. li. vj. vbi gl. in ver. modū aliū exēplificat. vt qa timul habitauerūt, vel se cōiuges nominabāt, & amplexabātur vt cōiuges. Ratio autē huius secūdē cōclusionis secundū eūdē do. Fran. est hæc. Nam ideo matrimoniū cōtractū inter inhabiles ꝓ verba de p̄senti transit in matrimoniū p̄sumptū, pactus supradictos post ætatē legitimā: quia ex verbis & mēte partiū fuit matrimoniū de p̄senti: sed solum iuris interpretatione fuerunt spōsalia de futuro. Vnde ,ppter mētē & verba partiū, quæ est quātū est in ipsis, verū matrimoniū cōtraxerunt, facilius tale matrimoniū ratificatur: secus in sponsalibus verbis & mente de futuro: qa, vt dictū est, etiā nixus ad copulā nō facit illa in matrimoniū trāsire: vt in d. c. fi. Et ita cōiter tenēt Doc. repreh̄endētes Gas. de Cal. Imò plus dicit Inn. in d. c. fi. ꝙ si spōsus defloravit spōsam: ex quo tū nō fuit subsecuta semi nis cōmistio, nō est iudicādū pro matrimonio. Et rōnem reddit ibi Pan. qa cùm copula sequēs inducat matrimoniū ex p̄sumptione iuris deuiātis à cōibus regulis, nō debemus istā p̄sumptionē seu fictionē extēdere ad casus nō expressos. Et hæc opinio est cōmunissima: de qua videtur tex. cū gl. in d. c. vnico. & idē tenet Inn. in c. attestationes. de despon. impu. & do. Ant. & Gemi. in d. c. vnico. & Pan. in d. c. fin. ¶ Quantū ad secundū, patet ꝙ si spōsalia sint de futuro verbis & mēte, nō aliter transeunt in matrimoniū, quàm per copulā carnalē, secūdū Gemi. vbi ꝫ. & Pan. in c. adolescētes. de spon. Si autē verbis & mēte sunt de p̄senti, sed iuris interpretatione de futuro, trāseūt in matrimoniū p̄ter copulā, secúdū Gemi. in c. fi infantes. de despō. impu. li. vj. vt p signa supradicta, si post signa pubertatis euenerint. Et rationē assignat do. Ant. qa actus superueniens declarās cōsensum, intelligitur declarare secundū naturā verborū præcedētium: vt si sint de p̄senti, intelligatur de p̄senti: si de futuro, intelligatur de futuro. ¶ Sed aduerte ꝙ prædicta sunt dicta de spōsalib⁹ de p̄senti cōtractis per impuberes: si verò contrahātur per ambos infantes vel alterū tātùm: & post pubertatē appareāt dicta signa p̄ter copulā: videtur ꝙ sit matrimoniū, per rationē do. Anto. ꝫ. positā. Itē si infantes post septēniū contrahant hmōi signis spōsalia: vt in d. c. infantes. quare post pubertatē nō cōtrahant matrimoniū: Tamē dico ꝙ hmōi signis posset quidē cōtrahi matrimoniū, iuxta dicta ꝫ. ꝧ. vj. & vij. nō tamē possent sponsalia de futuro iuris interpretatione, si nulla fuerunt, trāsire in matrimoniū. Et ita tenet do. Io. An. in c. fi. de despons. impub. & dicit quòd est decisio Rotæ in decis. ccccliiij. quæ incipit, itē fuit dubitatū, duo infantes. Et horū ratio videtur: qa ab extremo in extremū nō itur, nisi ꝑ mediū. Cùm ergo iste sit ordo in his ſ. spōsalia nulla, sponsalia de futuro verbo & mēte, spōsalia de p̄senti verbo & mēte, sed de futuro iuris interpretatione, & matrimoniū: sicut dicta signa spōsalia de p̄senti ſ. valida trahūt ad matrimoniū: ita spōsalia nulla, etiā si sint de p̄senti, trahūt solùm ad naturā spōsaliū. Et ratio do. Ant. intelligitur qñ verba præcedētia habuerūt effectū. Vide Matrimonium. v.

27 ꝧ. viij. ¶ Decimoseptimò quęritur, † quid iuris si in cōtrahendo omittātur iuris solēnitates, & fiat matrimoniū clādestinè siue occultè? Et dico multa. ¶ Primū. Solēnitas in matrimonii cōtractu obseruāda multa requirit. Primò vt mulier petatur ab his qui habēt curā eius. Secūdò, vt à propinquis spōsetur, & legibus dotetur. Tertiò, vt suo tēpore à sacerdote benedicatur. Quartò, vt à paranymphis secundū cōsuetudinē custodita, cōgruo tēpore à proximis petita legibus dotetur, ac solēniter accipiatur: vt biduo vel triduo orationi vacātes castitatē custodiant: quæ quatuor pātēt in c. aliter. xxx. q. v. & quintò, ꝙ antè publicē in ecclesiis banna proponātur ꝑ presbyteros p̄finito termino cōpetēti, vt legitimū impedimentū opponat qui voluerit. extra de clan. despon. c. fi. ¶ Secundū. Clandestinū matrimoniū secundū gl. in d. c. fi. ht trib⁹ modis: qui tamē reducūtur ad duos. Primò, ſ. quia nō sunt testes: vel secūdò, qa solēnitas nō seruatur. c. aliter. vel tertiò, qa nō seruatur ea quæ est d. c. fi. secundū Host. autē fit multis aliis modis: & tandē dat regulā, vt sit clādestinū, qñ est cōtra ecclesię prohibitionē generalē vel specialē, expressam vel tacitā: & habet locū dispositio d. c. fi. Sed secundū Pan. ibi dicēdū est, quantū colligitur ex Io. And. in addit. ad Spec. tit. de clan. despon. & Oldra. cōsil. cclvj. & Inn. in d. c. fin. ꝙ modò fiat in faciē ecclesiæ matrimoniū, ex aliis nō potest clandestinū appellari. Pro quo facit c. cōstitutus. de relig. do. & c. quod nobis. de cland. despon. Et in proposito sumitur ecclesia pro cōgregatione fideliū. facit de consec. dist. j. ecclesia. Et sic cōtrahens corā multitudine, secundū consuetudinē patriæ, non dicitur cōtrahere clandestinè. Hoc autē Pan. habet indubitatum, vbi edicta mitti non cōsueuerunt: sed vbi esset talis cōsuetudo, dubitat si quis cōtraxerit in faciē ecclesiæ bannis nō præmissis: sed tamen potius credit tunc nō habere locum pœnā d. c. fi. quia pœna ponitur cōtra contrahentes clandestinè, & non cōtra cōtrahentes edictis non præmissis. Glo. autē cōtrarium tenuit: sed de hoc infrà, ſ. particula sequēti. ¶ Tertium. Si quis omissis cōsuetis solennitatibus clādestinè siue occultè contrahat, secundū Ray. nō præsumitur cōiugium: sed adulterina fornicatio. xxx. q. v. aliter. & si quis cōtrahat bannis nō p̄missis. intellige vbi est cōsuetum, secundū Archid. post Pet. de Pal. aut post prohibitionē in gradu prohibito, etiā ignorāter, filii erūt illegitimi. & idem est si p̄ter omne interdictū, etiam in faciē ecclesiæ cōtraxerunt aliqui vtroq; sciente legitimum impedimentū: vt in d. c. fi. & insuper peccat mortaliter contrahens clandestinè secundū doct. arg. d. c. fin. & c. rogo. xj. q. iij. quia materia est pōderosa, & cōsequēter præceptiua. Vnde si nolunt publicare tēpore cōgruo arbitrio boni viri, sunt in mortali: & similiter secūdū Archid. post Pet. de Palu. cōtrahens sine bannis, vbi sunt cōsueta: quod intellige si fiat sine testibus: vel cum testibus, sed sine causa rationabili: quia vbi ex causa fieret coram testibus siue bannis, maxime de licentia episcopi, si haberi commodè potest: vt quia timetur ne iniustè obiiciatur impedimentū: vel quia est senex & erubescit, excusatur. arg. eorū quæ notātur in ꝧ. fina. & Hugo. xxx. quæst. v. in princ. consulentis ꝙ fiat de licētia episcopi: & Pis. post Petr. dicentis quòd consensus clandestinus est duplex, scilicet coram testibus omissa ecclesiastica & publica solennitate, & sine testibus. quorum primus facit matrimonium verum & præsumptum: secundus verò facit verum, sed non præsumptum. vnde talibus consuluit Ray. contrahęre denuò & publicè. ¶ Quartum. Si quis cōtrahat quidē publicè coram testibus, sed tamen sine bānis, vbi est consuetū præmittere banna: nō incurrit dictam pœnā d. c. fin. vt ſ. filii sint illegitimi si erat impedi-

mentum, secundum Inn. & Pan. licet glo. ibi teneat contrarium: quia isti non contraxerunt clandestinè, ex quo in faciem ecclesiæ nemine prohibente contraxerunt. Secus tamen si ambo sciuissent impedimentū, vt ibi. Vtrum autem sit mortale contrahere matrimonium in peccato mortali: vide suprà Matrimonium. j. ꝧ. v. in fi.

❧ Rursus de Matrimonio. iij. quomodo contrahatur, quantum ad verba sub conditione, vel modo, & huiusmodi.

1 *Matrimonium factum sub conditione an teneat.*
2 *Conditio necessariò futura an suspendat matrimonium.*
3 *Cōditio necessariò subintellecta nō facit matrimoniū cōditionale.*
4 *Matrimonium sub ista conditione, si pater consentiat, an ualeat.*
5 *Conditiones uariæ in matrimonio. usque ad nu. 10.*
11 *Conditio ut matrimonium suspendat, multa requiruntur.*
12 *Contrahere sub conditione, modo, uel causa, qualiter differant.*

MATRIMONIVM tertiò cōsiderari potest quomodo cōtrahatur, quantū ad verba sub cōditione, quæ à modo & causa distinguitur, iuxta dicta ſ. Cōditio, per totum.

1 ¶† Primò verò quæritur, vtrū matrimoniū factum sub cōditione teneat. Et distinguo de conditionibus. Nam circa matrimoniū possunt incidere multa genera cōditionum. Quædam enim sunt generales: de quibus Iacob. iiij. vt, si Deus voluerit, si vixerimus. Quædā verò sunt necessariæ in contractu matrimonii, sine quibus impediretur: vt si est Christiana, aut nō affinis, vel cōsanguinea, & huiusmodi. Quædā verò sunt necessariæ in se: vt si sol orietur cras, vel tali tēpore eclipsabitur luna. Quędā verò sunt in se impossibiles: vt si cælū digito tetigeris. Quædā verò sunt contingentes in honestæ tantū, i. non contra substantiā matrimonii: vt si furtū feceris, vel occideris hominē. Quædam verò in honestæ & cōtra substantiā & bona matrimonii, vt contraho tecū donec inueniā meliorē. quod est cōtra substantiam matrimonii, quod est inseparabile: vel, si generationē prolis euites, quod est contra bonū prolis: vel si pro quæstu te adulterandā tradideris. quod est cōtra bonū fidei. Quædam verò sunt contingentes & honestæ, quæ in matrimonio apponi possunt & nō apponi: vt, si pater meus voluerit: aut, si dederis mihi centū. Igitur cōditiones generales nullum cōtractū suspendunt: necessariæ verò matrimonio semper intelligūtur appositæ: nec vitiant istū contractum, siue apponātur, siue nō apponātur. Necessariæ verò in se si apponantur, statim est matrimoniū, secundū S. Th. in iiij. dist. xxix. quia talia futura iā sunt præsentia in suis causis: impossibiles autē habētur pro nō adiectis, nec vitiāt cōtractū: & similiter inhonestæ tantū: vnde nec matrimoniū vitiant nec sponsalia. extra de cōdi. app. c. fi. sed inhonestæ contra substantiā vel bona si apponātur, nihil agitur, sed annullāt contractū. xxij. q. iiij. inter cætera. xxxij. q. ij. aliquando. & c. solet quæri. & d. c. fi. vbi etiā expresse patet de illa condi-
tione, si te adulterandam, &c. tamen si postea talis conditio remittatur, & sequatur copula carnalis: iudicabitur pro matrimonio. Et similiter pro matrimonio iudicabitur, si alter tantū coniugum eā ponit, & reliquus cōtradicit, aut taceat: vt in d. c. aliquando. Honestæ autē si apponantur, nō vitiant contractū: sed suspendunt vsq; in euentum conditionis: etiā si fuerit contractū per verba de p̄senti: vt in c. super eo. extra de cōdi. appo. & interim si cum alia contrahat absolutè, tenet, licet postea cōditio eueniat. Quod autē dicit Sum. Pis. ꝙ suspendunt contractū vsq; in euentum cōditionis, nisi interim cōsensus de p̄senti aut carnalis copula fuerit subsequuta: quia videntur à conditione recessisse: vt in c. de illis. & c. super eo. & cap. per tuas. de condi-
appo. intelligitur quando conditio fuit apposita in contractu sponsaliū de futuro: vt in d. c. patet. vel de consensu absoluto. Sunt autem prædicta de mente San. Th. Inn. Host. & Io. And. in Sum. Conf. Sed tamen notandū est primò ꝙ ista dicta sunt de conditionibus propriè, id est, de futuro: quia si sint de præsenti, statim est matrimoniū, si sunt: vel non est, si non sunt, siue sint honestæ siue nō: nisi sint contra substantiā matrimonii, aut bona eius, secundū San. Th. in iiij. dist. xxix. Notandū est secundò quo ad illud verbum, nisi carnalis copula fuerit subsequuta: ꝙ si sequatur carnalis copula fornicario animo, nō est matrimoniū verum in cōscientia: sed præsumptum quo ad ecclesiā. & hoc verum est: quia sine cōsensu mutuo nō est matrimoniū. ¶ Secundò † verò dubitatur circa ea quæ dicta sunt de cōditione in se necessaria? Et dico quantū ad conditionē futuram necessariò ꝙ glos. in d. c. per tuas. vult ꝙ suspendat matrimoniū vsq; ad conditionis euentū: & si interim cū alio contrahatur, tenebit. & idem Io. And. & gl. Ray. & Bernar. & Gofr. propter quod tenet, vt videtur, Supple. ꝙ eo casu sponsalia contrahuntur, & nō matrimoniū. Sum. verò Ros. tenet fortè tutius esse dissimulandū, si interim transeatur ad secūda vota, aut ad religionē: allegans Mo. & Rod. Sum. verò Angel. audacior nō dubitādo, sed asserendo sequitur opinionem secundā. Sed contra omnes istos est suus doct. Sanct. Bona. in iiij. dist. xxviij. & San. Tho. cuius doctrina nihil potest cōtinere aduersum fideiaut bonis moribus, cum sit per ecclesiā solenniter approbata, & per Christū ac beatam virginem: imò nunquā in dictis materiis dubius scripsit, nisi prius certificatus à Domino: cuius signū est ꝙ dubius in textu scripturę noluit procedere, sed ieiuniis se afflixit, donec Dominus eū per apostolos Petrum & Paulū plenissimè docuit. & similiter contra est Host. & Car. & Panor. in d. c. per tuas. & text. apertus in l. si pupillus. ꝧ. j. ff. de noua. vbi stipulatio facta sub conditione quæ omnino extitura est, purè dicitur fieri: vnde nec proprie cōditio dici debet. l. hæres meus. ff. de condi. & ratiò euidenter hoc ostendit: quia talia quæ omnino sunt extitura, iam sunt præsentia in suis causis. Vnde hoc deducto ad forū contentiosum, iudicabitur ꝙ sub tali cōditiōe seriò cōtrahens, si sol cras orietur, intendebat cōtrahere statim, & nō in diem crastinum: quia nō est verisimile ꝙ suam mentē expressisset modo loquendi sic incōsueto: sed dixisset, cōtraho tecum pro instāti quo sol cras orietur: quo casu essent sponsalia de futuro, vt dixit Supple. In foro autē animæ stabitur intentioni cōtrahentis. Sed cōtra obiicit Sum. Ang. quia licet stipulatio facta sub cōditione omnino extitura non sit cōditionalis, est tamē in diē, ita ꝙ non debetur aliquid antequā veniat: vt no. in d. ꝧ. j. & facit l. hæres meus. ff. de condi. & demon. vbi licet legatum factū Titio cum morietur, nō sit conditionale: tamen hæres ante eius mortem soluere non tenetur. Sed dico, vt patet ibidē, hoc non esse verū quantum ad obligationē quæ nascitur ex contractu, & quantū ad contractū ipsum: quia statim & de p̄senti fit: licet ipsa actio vel executio nō statim cōpetat: vt si legatur Titio vnus fundus, si moriatur, & alius pure sine cōditione, eodē momento nascitur ius legati in vtriq; : sed primū fundum non accipiet, nisi in morte: & tunc trāsibit ad hæredes. Igitur ipsa obligatio matrimonii & cōtractus nō erit in diem, sed solùm executio, puta reddito debiti, vel huiusmodi: nisi tantum tardetur ꝙ repugnet matrimonio vel bonis eius, aut etiam iuri canonico, quod circa huiusmodi statuit determinatum tempus. ¶ Tertiò † etiam dubitatur & quæritur, 3 vtrum conditio necessariò subintellecta in contractu ma-

trimonii puta, si est Christiana: aut generaliter in alio cõtractu, faciat illũ cõditionalẽ si exprimatur? Et dico ꝙ nõ: vt in l. hæc verba testatoris. ff. de lega. j. & l. cõditiones. & l. aliquãdo. ff. de cõdi. & demon. Nam legatũ factum sub ista conditione, si hæres adierit hæreditatẽ: nõ est conditionale: quia necessariò subintelligitur: vt in dictis iuribus patet. Et ita tenet Archi. & Pisa. & est cõmunis doctrina. & est text. in l. aliquãdo. ff. de cõdi. & demon. Summa autem Angel. virtualiter distinguit de cõditione necessariò subintellecta ꝙ est duplex: vna scilicet sine qua nõ potest fieri contractus: & alia, sine qua fieri potest: & ista, si apponatur, facit contractũ conditionalem. Sed idem est ac si diuideretur animal per hominẽ & lapidem: quia conditio, sine qua potest fieri cõtractus, nõ est necessariò subintellecta. Vide etiam j. Matrimoniũ viij. §. xiiij. part. vij. Et sic patet quòd non est cõditionale matrimonium, vel sponsalia, dicendo, Contraho cũ tali, si consentiat illa in me, vel huiusmodi Secus dicendo, si Deo placuerit: quia potest esse matrimonium cõtra voluntatẽ Dei. quod Sũma Angelica indistinctè cõcedit. Sed tu distingue: quia ista cõditio, si Deus voluerit, voluntate beneplaciti est generalis subintellecta necessariò in omni re, vt dictũ est: qa illa volũtas semper impletur. & ita cõiter loquuntur homines. Ista verò, si Deus voluerit, voluntate signi nõ est generalis: & aliquãdo ac sæpe nõ impletur talis volũtas: & ista, si exprimatur, facit cõtractum cõditionalem & suspensum, quousq; cõstiterit ꝙ displiceat Deo, vel nõ displiceat. Si verò sumus in dubio de voluntate, præsumetur de ea quæ est signi, cũ sit hoc ani-
4 mæ tutius. ¶ Quartò verò quæritur, †quid si quis cõtraxit sub ista cõditione, si patri suo placuerit: & antequam pater consentiat, ille pœnitet? Et dico multa. ¶ Primũ. Si cõsentiat quidem pater, sed ante eius consensum filius mutatur: secundũ Veruec. nõ est matrimonium: quia nõ videtur ꝙ debeat dici cõsensus, nisi duret quousq; pater consentiat: tamen antequã transeat ad secunda vota, cõpelli debet, siue induci vt illã accipiat ex quo semel in eam consensit sub cõditione quæ extitit: arg. de despon. impu. de illis. & idẽ Host. & Ber. & Io. in Sum. Con. ¶ Secundũ. Si verò reperitur ꝙ pater eo tempore erat mortuus, secundũ Vinc. non valet matrimoniũ: quia mortui nõ est consensus neq; placitum. de reseri. si gratioſe. lib. vj. Sed Io. Andr. distinguit: quia si iste sciebat patrẽ suũ esse mortuũ, ista cõditio habetur pro impossibili & nõ adiecta. vnde tenet matrimoniũ. de cõdi. app. c. fi. Si verò hoc ignorabat, cũ animus suus nõ esset cõtrahere de præsenti, sed suũ arbitriũ cõferre in alienum, nõ est matrimoniũ. ¶ Tertiũ. Si verò pater primò dissensit, & postea assensit: nõ erit matrimoniũ, secundum Io. And. per l. boues. §. hoc sermone. ff. de ver. sig. & l. hæc conditio. lapicola. ff. de cõdi. & demon. quia prædicta cõditio verificari debet de primo consensu patris. quod Sum. Ros. indistinctè cõcedit: sed Sum. Ang. distinguit dicẽs hoc tenendũ postquã aliã accepit licet do. Car. in d. c. super eo. dicat tenere matrimoniũ, si taliter cõtrahentes perseuerabãt in primo proposito. & hoc est melius. ¶ Quartũ. Si pater expresse nõ consensit, nec expresse dissensit cõtradicendo: secundũ Car. in d. c. super eo. vt recitat d. Io. And. de mente Host. est matrimoniũ: quia taciturnitas habetur pro cõsensu fauore matrimonii: & sic erit speciale in matrimonio. Et ita tenet Sũ. Ros. sed Sum. Ang. dicit se credere ꝙ ibi nõ sit matrimoniũ, per l. qui hæredi. §. j. & l. Meuius. ff. de cõdi. & demon. vbi patet ꝙ cõditio debet impleri in forma specifica: & cõsequẽter requiritur ꝙ expresse cõsentiat. Ego aũt dico ꝙ requiritur ꝙ expresse cõsentiat: quod quidem si tacendo facit, vt quia quantũ videtur tacet: quia plenè tenet cõtractus. si tacẽdo nõ facit, vt quia tacet, quia sibi displicet, quantũ colligitur ex apparẽtibus, nõ tenet: in dubio autẽ præsumitur pro matrimonio. ¶ Quintò, † quæri 5
tur, vtrũ teneat ista cõditio, Accipio te in vxorẽ, si donaueris mihi centũ? Et dicit text. in l. si ita stipulatus fuero. §. si tibi nupsero. ff. de verb. obl. ꝙ nõ. quod limita, quãdo talis stipulatio sit nõ causa dotis, vel nõ subest iusta causa petẽdi illud: aliàs sic: quia secundũ Bar. nõ est inhonestũ si nobilis cõtrahens cũ plebeia, in recõpensationẽ nobilitatis aliquid exigat. cõcord. Pan. in c. de illis. de cõdi. appo. ¶ Sextò † quæritur, quid si B. contraxit cũ A. sub cõditione ꝙ det 6
illi centũ: & ante conditionis euentũ contraxit cũ C. sub eadem cõditione. & deinde A. & C. codẽ tempore dẽt centum, & conditionẽ purificent: quod matrimonium præualebit? Et dico ꝙ do. Ioã. Andr. reiectis tribus opinionibus ponit quartã, quam tenet Gasp. Cald. & Iac. Zochus: quia neutrũ valet ratione incertitudinis. & facit c. ex literis. el ij. de sponſ. vbi cõmuniter cõcluditur ꝙ incertitudo vitiat matrimoniũ. facit etiã l. si ita fuerit. in prin. ff. de reb. dub. & l. duo sunt Titii. ff. de testa. tut. Item quia contractus cõditionalis suscipit robur ab implemẽto. l. cedere diem. ff. de verb. sig. ideoq; perinde est ac si cum duobus cõtraheretur eodẽ tempore. Nec obst. l. potior. §. videamus. ff. qui pot. in pig. habe. d. l. nec emptio. ff. de cõtrahẽ. cmp. vbi implemẽtũ conditionis trahitur ad diem cõtractus celebrati: vt perinde habeatur ac si à principio fuisset contractus, vt sic primum videatur valere: quia prædicta iura intelligũtur, quãdo nõ est in potestate geretis secundũ tollere: quia si esset in potestate eius tollere, vt in casu nostro, bene tolleretur: vt in d. l. potior. in prin. nec secundũ potest primo præiudicare, quia nõ est maius vinculũ. Si autem aliquis eorum eius impleſſet cõditionem, illud esset matrimoniũ. ¶ Septimò quæritur, † qd si quis sub hac cõditione, si coitũ per- 7
miserit, cõtrahat sponsalia cũ aliqua: vel dicat, si coitũ permiseris cõtraham tecũ, & sequitur copula? Et dico ꝙ secundum Inn. Ber. & Veruec. pro matrimonio iudicandũ est: quia si de fornicario coitu intelligitur, turpis est cõditio, & habenda pro nõ adiecta. extra eo. c. j. & vlti. Vnde secuta copula statim est matrimoniũ, saltẽ præsumptũ. Si verò intelligitur de coitu legitimo & matrimoniali: multo fortius pro matrimonio præsumẽdũ est. quod Sũ. Ang. ita intelligit, vt ibi dicitur iudicãdũ esse pro matrimonio, sit matrimoniũ, & nõ sponsalia tantum. Et idẽ Sum. Ros. & Supp. Mihi autẽ videtur ꝙ si quis cõtraheret de præsenti sub ista cõditione: vera sunt prædicta. Si verò quis cõtrahat sponsalia, vt est in omnibus prædictis casibus: vbi dicitur, accipiã: & nõ accipio: cõditio, si sit turpis, nõ plus facit quàm si absolutè contractũ fuisset per verba de futuro: quia habetur pro nõ adiecta. Si verò sit honesta, suspẽdit solũ contractũ sponsaliũ, & nõ matrimonii: quia suspẽdit solũ eũ in quo ponitur: & cõsequenter si purificetur, nõ perficit nisi sponsalia. Si tamẽ cõstaret ꝙ copula esset matrimonialis, esset matrimonium, sed nõ ex virtute dictæ conditionis. Vnde in prædictis casibus dico esse sola sponsalia: quæ scilicet sunt dispositio ad matrimoniũ. Et hac ratione dicunt doc. & Archiep. & Sum. Pis. iudicandũ esse pro matrimonio. Est autẽ idem iudicium, si dixit: si permiseris coitũ, contraham tecum, si vnquam cõtraxero: secundũ omnes. Et idem si dixit, ducãte post annũ. Et multo magis si dixit, nunquã deficiã tibi: vt §. Matrimoniũ. ij. §. xij. Si autẽ dixit, si permiseris coitũ, contrahã tecũ, aut dabo tibi centũ: si sequatur copula, dicit Veruec. non esse matrimoniũ: quia sic dicẽs habet optionẽ se

liberandi, vtrunlibet faciendo: nec est inducta præsumptio à iure ꝙ intelligatur recessisse ab optione propter copulam carnalẽ. ¶ † Octauò quæritur, quid si quis dicat, ac- 8
cipiam vel accipio te, si virginẽ te inuenero: & secuta copula non inuenitur virgo? Et dicit Bernard. Innoc. & Host. iudicandum esse pro matrimonio, sicut & in §. priore. quod primò debet intelligi referendo singula singulis: vt scilicet sint sponsalia, si verbum fuit futuri temporis: vel matrimonium, si præsentis: & secundò debet intelligi secundũ Hostien. in foro iudiciali propter hoc ꝙ haberi non possunt aliæ probationes: in iudicio tamen animæ nõ est matrimonium. extra de condi. appo. de illis. & c. super eo. & c. per tuas. Nam bene est ꝙ mulier, quæ mentita fuit in fraudẽ, decepta permaneat, & viro subueniatur: qui fortè intendebat vitare bigamiã, & fuit honesta cõditio, licet actus inhonestus: & sic si probare posset per confessionẽ propriam vel aliàs ꝙ virgo non fuerit, etiam in foro iudiciali non teneret matrimonium. Sed Card. in d. c. per tuas. dicit ꝙ si ista conditio, si te inuenero virginẽ, non referatur ad coitum, sed ad aspectum matronarum. vel huiusmodi, non est turpis, sed honesta: & suspendit actum. Si verò referatur ad coitum, est conditio turpis: quia præsupponeret rem cũ futura vxore prius quàm esset vxor: & sic tanquã turpis reiicitur, & matrimoniũ tenet: licet nõ sit virgo. Et sic intellige glos. in d. c. per tuas. & docto. communiter eam sequentes. Franc. autem de Aret. in suo consil. incipiente, in Christi nomine. idem tenet: limitans tamen quod de suspensione dicitur, esse verũ, quando conditionis verba sunt concepta in futurum: vt, si te inuenero: sed si essent concepta de præsenti, vt accipio te in vxorem si es virgo: incontinenti valet matrimoniũ, si tempore desponsationis est virgo: aut non valet, si nõ est: quia conditio de præterito vel præsenti huius est naturæ: vt incõtinenti valeat actus, si est vera: vel nõ valeat, si est falsa: vt probatur in l. cum ad præsens. ff. si cert.
9 pet. ¶ † Nonò quæritur, si habentes legitimũ impedimentum contrahant sub conditione, si papa dispensabit: vtrum papa dispensante sit matrimoniũ sine alio consensu? Quæ quæstio facit ad sciendũ an transire possint interim ad secunda vota. Et sicut refert Pan. in d. c. super eo. quidam tenent ꝙ sic, vt Calde. & do. Anto. & quidam alii: quorũ opinionem Sum. Ange. sequitur contra Rosel. & dicit verior em, per l. si rem meã. ff. de verb. oblig. vbi possum stipulari rem meam in tempus conditionis, quando mea nõ erit, licet nũc, cum sit mea, nõ possim. Et facit similiter l. iij. iuncta pen. ff. de oper. pub. vbi valet mandatũ priuati de opere publico faciendo principe annuente: quod tamẽ aliàs non valeret. Sed hæc non concludunt propositũ: vt patet, maximè d. l. iij. vt patet intuenti. Vnde cõtrarium, scilicet ꝙ nõ valeat sine nouo consensu, tenet ibi Innoc. & quidam alii: quia primus consensus erat omnino à iure reprobatus. de quo l. inter stipulantẽ. §. sacram. ff. de verb. oblig. vbi nõ valet stipulatio de re sacra vel publica vel huiusmodi, de quibus nõ est commerciũ. & l. continuus. §. cum quis. eo. titu. & l. apud Iulianũ. ff. de leg. j. vbi nõ valet stipulatio de prædiis Cæsaris, vel huiusmodi, de quibus sine iussu principis non est commerciũ. Ad dictũ autem §. sacram. dicit Sum. Ang. ꝙ nõ obstat: quia ibi res nõ erat in cõmercio, nec esse poterat: quod nõ est hic: quia sublato impedimẽto per dispensationẽ, nihil obstat. Sed hoc simile nõ tollit: quia etiã à republica sublato impedimẽto per publicam potestatem quæ velit illam vendi priuato: etiã valebit stipulatio. Ad dictam autem l. apud Iulianũ. dicit debere intelligi ꝙ conditio sit impossibilis, quãdo pendet ex voluntate principis, in
his, quæ princeps cõcedere nõ solet. secus in solitis concedi dispensatiue: vt est textus in l. intercidit. ff. de condit. & demonst. Sed dico ꝙ d. l. apud. loquitur in omnibus, in quibus sine cõsensu principis nõ est commercium. Et hæc est ratio omnium exemplorũ, quæ ibi ponuntur, vt patet in fi. l. autem, intercidit. nihil penitus loquitur ad intentionẽ allegantis. Hanc etiã opinionem sequitur ibi Card. dicẽs se sic in facto cõsuluisse: quia illud quod dependet principaliter à potestate alterius, dicitur impossibile. l. apud Iulianum. ff. de leg. j. & quod fit per remediũ extraordinariũ, dicitur fieri nõ posse: vt notat Inno. in c. pastoralis. de causa possess. & proprie. & sic istud matrimoniũ videtur cõtractũ sub cõditione impossibili. Pan. quoq; idẽ sentit, assignans ibi aliam rationẽ: quia ad hoc vt actus retro trahatur, oportet ꝙ potuerit incidere à principio, vt not. in l. si quis pro emptore. ff. de vsuca. matrimoniũ autem non poterat esse à principio tempore cõtractus obstante impedimẽto: & consequenter nõ poterat retro trahi. Rich. etiã in quarto, videtur idem sentire in simili de his, qui ante concilium generale capituli, nõ debet. de consang. & affin. in quo linea consanguinitatis restricta est ad quartũ gradũ contraxerant in quinto vel sexto aut septimo gradu: de quibus concludit ꝙ cum dicta matrimonia fuerint nulla, nõ debuerũt simul habitare carnaliter, nisi nouiter cõtraxissent expresse vel tacitè. Dominus quoq; Franc. de Aret. idẽ tenet in dubitatẽ in consil. cxliij. incipiente, ex facto proponitur. quia sicut non possunt cõtrahi sponsalia simpliciter: vel non potest fieri à parentibus promissio de sponsalibus faciẽdis inter personas prohibitas simpliciter: ita nõ possunt fieri sub ista conditione, si summus pontifex dispensaret: quia videntur fieri sub cõditione impossibili, cùm dependeat à voluntate solius principis. d. l. apud Iulianũ. Addo ꝙ conditio impossibilis vitiat stipulationẽ seu contractũ, non solùm si sit impossibilis natura, sed etiam de iure: vt in l. si stipuler. ff. de verb. oblig. & hoc siue concipiatur affirmatiuè, siue negatiuè: vt patet per Bart. in l. impossibilis. ff. eo. Et si obiiciatur ꝙ conditio impossibilis vitiat alios contractus, nõ autem matrimoniũ, vt no. Pan. in d. c. fi. dico verũ esse si sit impossibilis per naturã: secus si sit impossibilis de iure stipulanti. ¶ † Decimò quæritur, quid si quis cum vna sub cõditio- 10
ne, & postea cum alia purè cõtraxerit? Et dico ꝙ remanebit cum secunda, etiã si sit consanguinea primæ: quia nulla publicæ honestatis iustitia orta est: vt j. Matrimoniũ. viij. impedimento xiiij. part. vij. ¶ † Vndecimò quæritur genera- 11
liter, quid requiritur ad hoc vt cõditio cõtractũ istũ suspẽdat? Et dico requiri multa. ¶ Primò, vt sit apposita in principio: quia si primò esset matrimoniũ contractũ, & postea conditio apponeretur: illum suspendere aut rescindere nõ posset. xxx. q. j. dicit. & facit quod not. do. Ant. & Pan. in c. j. de condi. appo. ¶ Secundò ꝙ in conditionem vterq; expresse cõsentiat: vnde si alter expresse nõ consentiat, etiam si taceat, erit matrimoniũ purum: vt in c. fi. de cond. appo. & teneret matrimonium quanuis conditio esset contra substantiam eius: vt ibi not. Inno. & Pan. & facit c. aliquando. xxxij. q. ij. saltem quo ad ecclesiam. ¶ Tertiò, ꝙ conditio non sit necessariò futura: de quo die vt suprà. Aut ꝙ non sit turpis vel impossibilis. quia habetur pro nõ adiecta: excepta ea quæ est contra substantiam aut bona matrimonii. ¶ Quartò, quòd non interueniat consensus absolutus de præsenti post conditionem, & ante eius impletionem. ¶ Quintò, ꝙ ante eius euentum non interueniat copula carnalis: quia statim erit matrimonium, si fuerit cõtractum per verba de præsenti sub illa conditione: etiã si præcesserat

conditionis defectus, modò alter esset ignorans: puta quia contraxit, si patri placeret, & pater contradicit: tamen alter ignorabat hoc, & cõsentit in copulã: vt notat do. Anto. in c. per tuas. de cõdi. app. adducens in simili no. in c. ex parte decani. de rescrip. & similiter Host. ibidem: quod tamẽ verum intellige quo ad præsumptionem fori contentiosi: & esse in cõscientia, si ambo matrimonialiter intendebãt copulari: aliàs non: vt ĩ. Matrimonium. iiij. §. vj. ¶ Sextò, ꝙ sit propriè conditio, nõ modus: de quo ĩ. §. seq. ¶ Septimò, ꝙ conditio non sit de præterito vel de præsenti: quia non esset propriè cõditio: vt in l. institutio talis. ff. de condi. instit. licet vitiet si nõ fuit: vt dicit ibi gl. sed debet esse de fu-
12 turo. ¶†† Duodecimò quæritur, quæ differentia sit inter contrahere sub conditione vel modo aut causa vel demonstratione? Et dico horum differentiã in cõtractibus posse haberi plenè suprà Conditio, ferè per totũ. & horũ exemplum breuiter est, vt vendo tibi fundũ istum, si hoc vel illud feceris, quo ad cõditionẽ: aut vendo tibi vt hoc vel illud facias, quo ad modũ, alioquin reuocetur: aut vendo quia hoc est vel fuit, quo ad causam: aut vendo tibi fundũ quẽ emi à Titio, quo ad demonstrationẽ. Et quidem cõtractus si fiat sub conditione, nõ tenet nõ extante conditione, vt de matrimonio dictũ est: si verò fiat sub modo, statim tenet: sed modo nõ seruato poterit reuocari. Dicit ergo Veruec. ꝙ licet matrimoniũ vel sponsalia sub cõditione cõtrahi possint, nõ tamen sub modo: ita scilicet ꝙ illo nõ seruato dissoluatur: quia si rite fiant nõ dissoluuntur, secundũ Pet. verò de Pal. in iij. idem de modo sicut de cõditione dicendũ est, & secundũ eandem distinctionẽ, excepto vt infrà. Nam si est cõtra ius matrimonii, & apponitur in ipso contractu, vitiat contractũ: vt, accipio te vt procures venena sterilitatis: secus si apponatur statim post contractũ. Si verò sit impossibilis, habetur pro nõ adiecto, & purè tenet cõtractus: vt, accipio te vt missam celebres, vel cælũ digito tangas. Si verò sit necessarius, habetur pro impleto: vt, accipio te vt moriaris. Si verò sit inhonestus, similiter habetur pro non adiecto: & matrimoniũ tenet: vt accipio te vt fureris. Si verò sit possibilis & honestus, non suspendit obligationẽ vt conditio: quia de natura modi est vt posterius impleatur: tamẽ tenetur implere celebrato matrimonio, scilicet is cui imponitur, nisi sit appositus solùm eius fauore: vt, accipio te cum decẽ libris, vt habeas vnde emas tibi fundũ: quia nõ tenetur talis ante vel post emere. ff. de condi. l. Titio. Cum verò in cõtractu matrimonii fit appositio causæ: siue vera sit siue falsa, secundũ eundẽ Pet. habetur pro nõ adiecta, & purè intelligitur cõtrahi matrimoniũ & similiter sponsalia: vt, accipio vel accipiam, quia pater tuus desponsauit te mihi vel me tibi: etiã si hoc nõ sit verũ, est matrimoniũ vel sponsalia: etiã si causa ponatur in futurum: vt, accipio quia dabis decẽ pro dote. nisi esset necessaria siue cõtineret impedimentũ: puta, cõtraho tecum, quia es libera: quia si esset serua, nõ valeret. similiter, cõtraho tecum: quia es Ioannes filius Titii, & huiusmodi: quia si esset error cõditionis vel personæ, vitiaret matrimonium. Et idem est quãdo in tali contractu ponitur demonstratio: quia siue sit honesta, siue inhonesta, siue cõtraria matrimonio, siue non: siue de præsenti, siue de futuro, per se nunquam impedit matrimoniũ vel suspendit, sed habetur pro nõ adiecta: vt, accipio vel accipiam filiam tuam, quæ procurauit venena sterilitatis, vel quæ est sterilis: aut quam audiui esse diuitẽ, & huiusmodi: quia falsa demonstratio nõ vitiat legatũ. ff. de condi. & demonst. l. falsa. nec consequenter matrimoniũ: nisi interueniret error cõditionis aut substantiæ: vt, accipio filiã tuam, quæ est libera: quia si est ancilla, & hoc ignorabat, non valet matrimonium. Et idem si demonstratio feratur ad substantiam: quia error substantiæ & cõditionis impedit, non autem error qualitatis. Vtrum autem matrimonium contractum sub hac cõditione vt duret solùm vsq; ad tempus, sit verum matrimonium. vide titu. sequenti. §. v.

Rursus de Matrimonio. iiij. quomodo contrahatur quantum ad intentionem absolutè vel conditionaliter.

1 *Matrimonium an sit inter eos qui verbis contrahunt, & animo dissentiunt. & nu. 3.*
2 *Coniugi qualiter consulatur, cum alter affirmat se nunquam consensisse. & nu. 9. & 10.*
3 *Matrimonium ob causam inhonestam an vitietur. & nu. sequens. vsque ad nume. 7.*
11 *Matrimonium an impediatur ob protestationem præcedentem.*

MATRIMONIVM iiij. considerari põt quomodo contrahatur absolutè vel conditionaliter quantũ ad intentionem siue animũ. ¶†† Primò verò quæritur, vtrum sit 1
matrimoniũ inter eos qui contrahentes verbis animo dissentiebant? Et dicit Veruec. ꝙ siue vterq;, siue alter animo dissentiat: nõ est matrimoniũ. Si tamen de verbis constiterit, ecclesia coget eos simul esse: cum de intentione cõstare non possit. Vnde nec credetur dicenti se nõ intendisse cõtrahere. aliàs quilibet sic posset dicere, & separaretur matrimoniũ: quia, vt dicitur extra de probat. per tuas. nimis indignum est iuxta legitimas sanctiones, vt quod quisq; sua voce lucidè protestatus est, in eũ casum proprio valeat testimonio infirmare. Si tamẽ signis euidentibus appareat de simulatione, ecclesia nõ iudicabit matrimoniũ esse: & consequenter is qui cõsentserat, poterit denuò cõtrahere. Hoc autẽ Sum. Rosel. dicit posse intelligi quando vterq; vel alter statim post contractũ reclamaret se non consensisse: secus si post tempus notabile, etiã si iuraret se nunquam consensisse, secundũ Rich. in iiij. dist. xxix. Sed melius dicendum videtur ꝙ totũ iudicis arbitrio relinquatur: quia etiã si quis statim reclamaret, possent esse cõiecturæ in oppositum: vt q ia nouiter potest melius cũ alia cõtrahere, vel huiusmodi. ¶†† Secundò quæritur, quid consulendũ sit alteri 2
cõiugum cum reliquus affirmat se nunquam cõsensisse? Et dicit Richar. in iiij. dist. xxvij. consulendum esse illi ꝙ hoc nõ credat: quia nec credere illi tenetur. d. c. per tuas. Si verò illi temerariè credit, durante ista credulitate nõ licet ei carnaliter cum illo misceri: nec ad petitionẽ propriã: quia credit ꝙ non sit coniunx. nec ad petitionem alterius: quia ille sibi in hoc præiudicat, quandiu affirmat se coniugem non esse. Si autem postea affirmet se esse mentitũ, & debitum petat, si reliquus permanet in pristina credulitate: perplexus est quandiu durat illa credulitas: quia ea durante nõ credit alterum suum coniugem esse: & si redderet debitũ, contra conscientiam faceret. si autem non redderet, etiam peccaret: quia quanuis alter coniunx in dicendo se nõ esse coniugem præiudicasset sibi quo ad potestatẽ exigendi debitum, quandiu hoc nõ reuocabat: tamen quando reuocat, credo ꝙ expiret illud præiudiciũ: quia reuocatio concordat verbis quibus in contractu expressit suum consensum. Intellige verò totum hoc procedere de credulitate temeraria: quia si prius illi probabiliter credidisset, non teneretur statim ad eius testimonium credere oppositum, & reddere debitum: sed posset expectare quòd euacuarentur indicia credendi quæ prius habuit, & alia inducerẽtur. ¶†† Tertiò quæritur, vtrum contrahere ex intentione ali- 3
cuius finis ad matrimonium se habentis non per se: vt proles,

les, fides, sacramentũ, vitatio fornicationis, & huiusmodi: sed per accidẽs, vt pulchritudo, diuitiæ, & huiusmodi, vitiet matrimoniũ? Et dicit S. Bonau. in iiij. dist. xxx. ꝙ si qs moueatur ex aliqua huiusmodi causa, sicut ex causa principali, esset minus honesta, & cõtra sacramẽti vtilitatẽ: nõ tamen cõtra eius veritatẽ: nisi ita esset finis ꝙ non quæreret quis nisi libidinẽ aut diuitias, nõ vxorẽ: quia sic esset cõtra sacramẽti veritatẽ. Et ita cũ ista limitatione vel distinctione tenet Sum. Ang. Sed quia est impossibile ꝙ quis quærat solã libidinẽ, vbi ad eam per matrimoniũ vult attingere: sed necessariò quærit matrimoniũ mediũ propter illam vt finem. ideo melius Sum. Ros. cum S. Thom. & Pet. & Rayn. dicit ꝙ hoc non vitiat cõtractum, sed tenet matrimonium: quia sufficit ꝙ contrahere intẽdunt, & cõsentiunt per verba de præsenti. xxxij. q. ij. solet. Deute. xxj. Si videris mulierẽ pul-
4 chram. ¶ Quartò quæritur, †vtrum mortaliter peccet contrahens principaliter ꝓpter dictas causas? Et dicit Petr. de Palu. ꝙ cõtrahens propter finẽ matrimonii per se, sed secũdarium secũdariò, scilicet propter vitatiõnẽ fornicationis, nõ peccat: quia nulla est deordinatio. Si verò cõtrahit principaliter propter secundariũ, est veniale: quia scilicet deordinatio: & hoc qñ est talis qui secundũ cõmunẽ speciẽ põt generare: aliàs nõ. Vnde licet finis matrimonii primus & per se sit intẽtio generãdi: tamẽ quando principale factum est impossibile sicut in sene vel sterili, licet de secũdario sine, ꝙ est vitatio fornicatiõis, facere principalẽ: aliàs senes sine peccato cõtrahere nõ possent: aliæ autẽ cõtrahẽdi causæ, vt reformatio pacis, acquisitio amicitiæ aut diuitiarũ, pulchritudo, & huiusmodi: & si secũdariò possint intẽdi cũ veniali & sine: & si etiã in se sint honestæ, vt reformatio pacis: nõ tñ in matrimonio, si primò & per se intendantur: cũ ad hoc matrimoniũ non sit principaliter ordinatũ. Sicut etiã peccat qui baptizatur vel cognoscit vxorẽ gratia sanitatis: nõ tñ esset mortale si hoc principaliter intẽderet: sicut nec diuitias aut pulchritudinẽ principaliter intẽdere: aliàs non cõtracturus matrimoniũ: cũ homo nolit talia nisi modo licito: sicut etiã nõ est mortale cognoscere vxorẽ propter delectationẽ infra limites matrimonii. Quidã dicũt ꝙ cum matrimoniũ sit verũ sacramentũ, non potest in eo principaliter intẽdi finis extraneꝰ & per accidẽs omnino institutionis matrimonii: sicut si quis principaliter baptizaretur propter sanitatẽ vel quæstũ. Sed hæc opinio est multũ dura: qa multos inuoluit: & videtur esse cõtra illud iij. Reg. vbi Dauid in vxorẽ duxit Abisac nõ spe prolis aut timore fornicationis cũ eã non cognouerit: sed solùm vt eũ calefaceret: nec peccauit: hæc ex illo. ¶ Circa ista autẽ Sum. Ange. defi-
cit in duobus: primò qa dicit Pet. de Palu. tenere ꝙ sit mortale cõtrahere ꝓpter voluptatẽ principaliter, qd falsum patet ex dictis & dicẽdis statim. Secũdò, quia dicit ꝙ securius est sic tenere: cũ tamẽ hoc sit falsum & durũ & inducẽs desperationẽ multis. Vnde intẽdit ipse Pet. ꝙ cõtrahere propter huiusmodi fines per accidẽs & generaliter vti aliquo sacramẽto principaliter ad finẽ, ad quẽ nõ est institutũ: puta baptismo aut matrimonio ad sanitatẽ, est veniale, qñ quis ideo hoc facit, quia ad illũ finẽ pertingit per mediũ in se licitũ, id est. sacramentũ, licet male huic fini vel affectui applicatũ: est verò mortale quãdo qs de iustitia medii nõ curat, paratus quocunq; modo talẽ finẽ assequi. Et idem sentit S. Tho. in iiij. di iij. dicẽs ꝙ sine peccato vel cum veniali potuit Iacob cõtrahere cũ Rachele propter faciei pulchritudinẽ secũdariò: si autẽ principalis causa esset libido pulchritudinis, non excusaretur à mortali, si esset effrænata libido. hæc ille. qui per libidinem effrænatam intendit eã quæ nõ fistit intra limites matrimonii: sed in ea constituitur finis: vt bene exponit Archi. Et prædicta intellige & limita quando talis effectus, ad quẽ quis vtitur, cõpetit naturaliter sacramento: vt sanitas in matrimonio. vel miraculosè: vt sanitas in baptismo: & cũ hoc ipse vsus de se nõ est cũ irreuerẽtia: sed si qua irreuerentia interueniat, est ex fine vel intẽtione veritatis. Addit autem idem Petrus dicens: Dato ꝙ cõtrahere propter voluptatem principaliter, esset mortale: nõ tamen cognoscere propter voluptatem esset mortale, dũmodo non esset idem cum alia facturus: quia non est ita dãnabilis abusus rei communis, id est, non sacræ, puta vxoris ad coitum propter voluptatem, sicut rei sacræ, puta matrimonii ad finem indebitũ: sicut si biberet ex voluptate cũ scypho communi, nõ est nisi veniale: nõ sequitur quin peccet mortaliter, qui calicẽ sacrum ex voluptate defert bibiturus ad tabernam. hæc ex illo. qui in suis verbis vltimis decepit Sum. Ang. vt imponeret illi prædictum falsum, non intelligens ꝙ iste vsus calicis ex se est cum irreuerentia eius etiam cessante omni mala intentione seu voluptate potandi. Et infert dictus Petr. esse ex dictis argumentum ꝙ si iudex pœna pecuniaria punit malefactores, qui tamen aliàs esset punitus: licet quærat pecuniam nihil cogitans actu de iustitia: dum tamẽ non sit facturus iniustè, non est nisi veniale. hæc ex illo. Ex quibus patet quòd est veniale quãdo quis quærit huiusmodi fines per accidens: aliàs non facturus si deesset iustitia medii, per quod acquirit. ¶ Quintò q̃ritur, †vtrũ 5
intentio peruersa circa substantiã matrimonii: puta si quis contrahat cum intentione aliquando se separandi, seu cum consensu ad tempus, vitiet matrimonium? Et dicit Petr. ꝙ sic: nec est matrimonium. de condi. ap. c. fi. quia in separabilitas est essentialitas matrimonii: vnde requiritur cõsensus ad inseparabilitatẽ. Hoc tamen intellige & limita secundũ mentem Inno. do. Ant. & Pan. si talis cõditio deducatur in pactum expressum ab vtroq; coniuge. Secus si talis cõditio sit retenta in corde, aut etiam expressã per vnũ, reliquo contradicẽte aut tacẽte: hoc enim singulariter voluit Innoc. vt refert Pan. in d. c. fi. vbi distinguit. Nam si vterq; coniugum cõsensit cõditioni appositæ contra substantiã matrimonii, tunc matrimonium non tenet. Si autẽ contradixit aliter, tenet matrimonium si processum fuit ad consummationem eius. Et idem dicit fauore matrimonii, si alter tacuit: & sic tacẽs habebitur ꝓ cõtradicẽte. arg. xxxij. q. ij. aliquãdo. vbi no. secundũ Pan. dictũ Inn. quia videtur per hoc ꝙ in aliis cõtractibꝰ tacẽs videatur cõsentire cõtractui secũdũ protestationẽ alterius, licet onerosam & odiosam. Et idẽ ibi tenuit Host. & similiter idem do. Anto. Et ratio, quia ꝓpter ea ꝓtestatio huiusmodi vel cõditio vitiat actũ: quia partes agẽdo detrahere substantiã actus, non videtur cõsentire in actum, quod cessãt qñ vnus solus agit detrahere, & alius tacet, siue nõ exprimit: quia tũc desecẽdo postea ad actum qui perficitur mutuo consensu, & copulam cõsummãdo in matrimonio, ex quo vtraq; pars turpitudini non cõsentit cõtra substãtiã actus, videtur recessum à cõditione vel ꝓtestatione. Et hoc cõmuniter approbatur. vide etiã §. seq. in fin. ¶ Sed nota primò ꝙ ista nõ solùm sunt vera quo ad forum cõtentiosum, sed etiã in foro animæ secũdum mẽtem prædictorũ, & etiam S. Tho. qui in dist. xxxj. iiij. q. j. art. iij. loquens de bonis matrimonii, quę secundũ eum sunt de ratione matrimonii, dicit ꝙ non esset verũ matrimonium si quid cõtrariũ eis exprimeretur in cõsensu faciẽte matrimonium: & etiã est de mẽte legis in d. c. fi. vt ibi patet. ¶ Nota secũdò ꝙ cõsummatio matrimonii, de qua loquitur Inno. secũdũ do. Ant. intelligitur copula. tamẽ, vt patet ex ratio-

ne allegata, possumus intelligere per consummationẽ perfectionem matrimonii primam, quæ cõsistit in prolatione verborũ de præsenti ab vltimo proferẽte. ¶ Sextò quęritur,
6 †vtrum intentio peruersa circa bona matrimonii: puta intentio nõ seruãdi fidẽ, aut non exigẽdi debitum, vel prolem euitandi, vitiet contractũ matrimonii? Et dicit Sum. Ang. ex opinione Richar. in iiij. dist. xxxj. q. ad hoc q. cõsensus faciat matrimoniũ, oportet ibi esse tria bona matrimonii, siue cõtrahẽtes in ea cõsentire saltẽ implicitè & in habitu: primò in vinculi inseparabilitatẽ quo ad bonum sacramẽti: secundò in bonũ fidei quantũ ad eius essentiale, quod est non negare debitũ, nisi Deo absoluẽte ab hoc, licet hoc sit solum quo ad bene esse quantũ ad accidẽtale seu accessoriũ bonum fidei, quod est nõ exhibere alteri quàm suo coniugi vsum corporis sui: tertio in bonũ prolis quantũ ad eius essentiale, quod est eam suscipere cõditionaliter si Deus eã dederit: vel non procurare ne eueniat: licet quantũ ad eius accidentale, scilicet absolutè eã velle & educare nõ sit necesse fariũ. hæc illa. in quibus dicit duo, præcipuè cõtra S. Tho. q in xxxj. dist. iiij. vult q. ad bonum fidei vtrunq; pertineat, debitum non negare coniugi, nec alteri commiscri: licet primum principalius, & ad bonum prolis non solum suscẽptionem, sed etiam educationem eius. Ex quibus etiã infert multa, in quibus Supple. & Ro. dissentiunt. Primum. Nã dicit nõ esse matrimoniũ, si quis contrahat cũ intẽtione separabilitatis quo ad vinculũ. quod Ro. negat, nisi hoc deducatur in pactũ ab vtroq;, vt dictũ est §. priore. ¶ Secundum. Nam dicit non esse matrimonium, si quis contrahat cum intentione negandi debitum petenti sine reuelatione diuina: quia est contra bonũ fidei. Ro. autẽ & similiter Supple. diceret hoc esse verũ solùm si ista cõditio deducatur in pactum. quod patet: quia cùm ad bonũ fidei dicat pertinere ne cum alio commisceatur: dicit quòd secundum Veruec. tenet matrimoniũ contractũ cum proposito non seruandi fidem, sed adulterãdi: dummodo hoc non deducatur in pactum. Si verò deducatur in pactum q. liceat adulterari, vel prostituatur vxor, nõ tenet matrimonium. de condi. app. c. fi. ¶ Tertium. Nam dicit non esse matrimonium si quis contrahat cũ intentione non suscipiendi prolem, si Deus eam daret: aut non educandi: aut procurandi venena sterilitatis ne proles cõciperetur, nasceretur vel educaretur. Ro. autem & Supple. post Pet. dicũt q. firma intentio euitandi prolem excludit matrimoniũ: maximè si deducatur in pactum: sed intentio non educandi non excludit. Et concordat Hug. & glossa Rayn. & Summa Conf. Ego autem dico quod secundum S. Thom. omnis conditio quæ est, non solùm contra substantiam, sed etiam contra bona matrimonii suprà exposita, illud vitiat si deducatur in pactũ: qa dicta bona sunt de ratione matrimonii secundum eum. Si verò non deducatur in pactum, sic q. exprimatur. vtroq; contrahentiũ, etiam si teneatur in mente, non vitiat matrimonium: vt patet ex dictis §. priore, & communi doctrina Canonistarum & Theologorum. Ratio etiam horum esse potest: quia causa matrimonii proxima & immediata est consensus signis sensibilibus expressus. Vnde nec signa sine cõsensu, nec consensus sine signis operatur. & ideò quæcunq; conditio non annectitur dictis signis, nihil facit vel operatur: sicut cõmuniter dicitur q. conditio in mente retenta nihil operatur. vnde stat matrimonium: modò sit intentio contrahẽdi expressa. vide autẽ §. priore quasi ad si. aliã rationẽ. ¶ Septimo,
7 quæritur, †vtrum intentio non exigendi debitũ vitiet matrimonium? Et dicit Pan. in c. commissum. extra eod. vt imponit illi Summa Ros. q. non, modò non deducatur in pactum. Sed ego dico q. non vitiat, etiam si deducatur in pactum: quia non exigere non est contra bonum fidei, nec derogat proli quæ generari poterit, si reddat altero petente. Dico etiam quòd malè adducitur Pan. quia nõ loquitur de intentione non exigendi debitum, sed non consummandi matrimonium, in quo ineluditur intẽtio negandi debitũ, quæ matrimonium vitiat si exprimatur. Vnde Veruec. respõdens ad istam quæstionem inter illas intẽtiones distinguit dicens, q. si sit intentio non exigendi, contrahitur matrimonium: sicut inter beatam Virginem, & Ioseph: imò etiam si sit intentio negandi, modò nõ deducatur in pactũ. ¶ Octauò quæritur, †vtrum sit matrimonium si quis cõtrax- 8
it per verba de futuro vel etiam de præsenti non habens, intentionem cõtrahendi, & sequuta est copula? Et dico secundum S. Tho. in iiij. dist. in. xxviij. & in quol. v. q. viij. & Rich. q. præsumi debet pro matrimonio in foro, scilicet cõtentioso. extra eod. tua. & ita in dicto foro iudicaretur: sed in foro conscientiæ si ille non proposuit illam ducere, nec vnquam assensit in eam, non debet ex illo facto matrimonium iudicari, quando ex altera parte dolus affuit, & defuit omnino consensus, sine quo nequeunt cætera fœdus efficere coniugale. d. c. tua. Et ille ex parte cuius non fuit dolus, excusatur à peccato. Si autem alius interim cum alia contraxerit, tenet matrimonium secundũ Doct. communiter: & probat S. Tho. in dicto quolib. qui licet loquatur in casu sponsalium de futuro: tamen sua ratio probat etiã si fuerãt de præsenti: qua in primo matrimonio cessãt cõsensus, qui est causa: & consequenter cessat effectus: & in secundo ponitur causa, id est, consensus verbo expressus: ergo & effectus. Tenetur tamen deceptor antequam contrahat cum secunda, eam ducere in vxorem, si est sibi æqualis vel maior, secundum S. Thom. vel etiam si est quasi æqualis, secundum alios: quia modicum est quasi nihil. secundo Physi. & postquam secundò nupserit, si illa ex hoc patitur notabile damnum in honore vel huiusmodi, tenetur ei necessariò satisfacere: & secundum Sanctum Thom. prouidere de nuptiis: id est, de dote: nisi fuerit multò melioris conditionis, vel aliud euidens signũ fraudis apparuerit: sic q. potest probabiliter præsumi eam non fuisse deceptam, sed deceptam finxisse: quia tunc non tenetur ad prædicta secundum aliquos: vt Sanct. Tho. in iiij. dist. xxvij. recitat, & videtur tenere. Si tamen mulier probare posset cõtractum de præsenti vel futuro, & copulam sequentem, cogetur vir illam ducere: nec admitteretur probatio in contrarium: vt not. in c. is qui. de spons. nisi vt infrà §. ix. & si cum alia contraxisset, cogeretur ad primam redire: licet ipse si non habuit consentum in primam, & illum habuit in secũdam, etiam ad præceptum ecclesiæ redire non deberet ad primam, sed potius humiliter etiam excommunicationem pati, & cum secunda taliter habitare quòd inde scandalum non generetur. Et licet quidam dicant secundum non esse matrimonium, quia ecclesia talem inhabilitat ad contrahendum cum quacunque alia à prima, in dicto c. is qui. tamen tu dic vt suprà: quia est communis opinio: vt not. ibi Panor. nec ecclesia talem inhabilitauit ad contrahendum cum alia: licet forte hodie bene faceret illum inhabilitando: quia prædicta ex indiscretione multorũ venerũt ad aures virorũ, & non puellarum in pancis: & sic multæ illaqueãtur. ¶ Nonò quæritur, 9
†quid consulendũ sit istis mulierculis quæ exiguitate ceræbri & carnis voluptate tam crebro illaqueantur à contrahẽtibus cum eis clandestinè verbo, sed non animo? Et præterid quod dictum est suprà. §. secũdo. dico tria esse remedia. ¶ Primum. Si enim vir statim reuocauit, & patefecit quòd non consensit: & inde ad secunda vota transiuit, tunc esset tolerabile, si & ipsa similiter ad secunda vota transiret. ¶ Secundum. Nam si inter eos erat magna disproportio viro existẽte multò melioris conditionis quàm sit mulier, ita quòd non est verisimile q. ille istam accepisset in vxorem: vt dicit Richard. si aliquod aliud euidens signum fraudis appareat, per quod potest probabiliter præsumi q. spons nõ fuerit decepta, sed se decipi finxerit: tũc si vir cũ alia contraxit, etiam mulier poterit cum alio contrahere: viro autem non contrahente, non est tutum quòd ipsa contrahat: quia videmus sæpe multos diuites & nobiles propter pulchritudinem cõtraxisse cum vilibus: etiam si inter eos esset disproportio magna. ¶ Tertium. Dato quòd iste statim nõ dissenserit, nec inter eos sit distantia magna: tamen si post interuallum temporis hoc iurat, & ex suæ vitæ qualitate potest sic præsumi: puta quia omni anno confitetur & cõmunicat, & cum viris bonæ vitæ conuersatur: tunc eo transeunte ad secunda vota posset & ipsa transire. Et similiter si in aliquo trium prædictorum casuũ transiret ille ad religionem, & in ea profiteretur. Isti autem tres casus sub ista regula militant, quòd mulier transire potest ad secũda vota viro asserente se in eam non consensisse, quando est probabile & verisimile quòd verum dicat, arbitrio prudentum: si ipse de facto ad secunda vota transiuit: vel si eam omnino accipere recusat: aliàs tenetur viuere castè. Et si de facto sine tali probabilitate cõtraxit: quantũ in se est, tenetur viuere castè: licet prę iudicare nõ possit coniugi maximè ignoranti: vnde nõ potest exigere: sed reddere tenetur: nisi probabiliter crederet quòd in rei veritate prior coniunx cõsenserit: licet modò neget: qa tũc nec exigere nec
10 reddere posset. ar. eorũ quæ no. in c. inquisitioni. de sen. exc. ¶ Decimò †posito q. iste qui cum aliqua contraxit animo extorquẽdi copulam, & nõ consentiendi: audiat à cõfessore quòd fuit verum matrimoniũ propter copulam, & quòd cum alia contrahere nõ potest, & sic credens dicto cõfessori habitat cum ea, & illam cognoscat tanquã coniugẽ: quæritur an propter hoc sit matrimoniũ? Et dico q. non quo ad Deum: quia ex quo nullũ vinculum præcesserat, talis copula nõ facit matrimoniũ quo ad Deum: vt no. in c. is qui. de spon. vbi dicunt Docto. q. si sponsalibus solutis copula sequatur, non inducitur matrimonium, ex quo sponsalitium vinculum solutũ est. Idem dicunt vbi interuenerit promissio de contrahendis sponsalibus in futurũ. Pro quo facit l. fin. de condi. ob causam. Item error iuris non inducit consensum matrimonialẽ: quia nihil tam contrariũ cõsensui est quàm error. l. si per errorẽ. ff. de iurisdi. om. iudi. Et facit quod no. Bart. in l. multũ. ff. de condit. & demõstra. vbi dicit nõ valere processum si iudex errat in fundamẽto iurisdictionis: licet in veritate haberet iurisdictionẽ. & probatur in cap. scisciatus. de rescriptis. iuncto cap. prudentiã. de officio delega. vbi si iudices delegati cũ clausula, si non omnes, procedũt sine alio, ignorãtes impedimentũ & credentes se posse sine eo procedere, nõ valet processus: licet habeant iurisdictionẽ: quia errant in fundamento iurisdictionis. Similiter enim iste errauit in fundamento matrimonii, cùm cõsensus sit eius fundamentũ, & de substantia eius: vt in c. tuę. de sponsa. Et si iste informatus à peritis q. ibi sit matrimoniũ, de nouo cõsensit, quia putauit se ligatum, aliàs nõ cõsensurus si credidisset ibi non esse matrimoniũ, & sic faciens de necessitate virtutẽ: adhuc non est matrimoniũ quo ad Deũ. Pro quo facit quod not. Doctores in c. j. de regul. li. vj. vbi not. q. si quis ante annos pubertatis facit votũ religionis, nõ obligatur ad tale votũ maior factus, nisi illud ratificauerit, quod si faceret credens se obligatum, aliàs non ratificaturus, non tenetur ad illud. Vnde si talis aliam accepit, dimittere non potest in foro animæ, aut religionẽ exire, si quam professus est. & statur eius confessioni in hoc vltimo: vt not. glos. in d. c. is qui. & ibi per Docto. & in c. significasti. de homi. & idem consuluit do. Alexã. de Neuo. in facto. ¶ Vndecimò †posito quòd quis 11
coram pluribus protestetur, quòd quicquid facit non facit animo contrahendi, postea verbo contraxit, & carnaliter cognouit: quæritur vtrũ iudicabitur ibi matrimonium? Et dicit Veruec. quòd sic: quia recurrendum est ad communem intelligentiam verborum: quòd cõtra eum, qui dolum adhibuit, interpretatio facienda est. & quia licet sic protestetur, potuit tamen mutasse voluntatem. Et concor. Host. & Sum. Confes. quod tamen limita, quando quis dolosè est protestatus: secus si ob iustam causam, puta vitandum scandalum, & copula non est sequuta quia tunc non est matrimonium propter defectũ cõsensus: nec iste ad aliquid tenetur: vt no. in Sum. Con. eod. tit. q. xvij. Dicit tamen Veruec. q. si quis animo decipiendi cõtrahens non vtitur forma consueta verborũ, sed mutato suo nomine dicit, Ioannes vel Petrus despõsat te: sicut cõtingit in casu c. tua nos. de spon. tunc contra huiusmodi matrimoniũ præsumptũ propter copulam carnalẽ subsequutam admitti potest probatio in contrarium ad probandam fraudem: qua probata pronuntiabitur nullũ fuisse matrimoniũ: & poterit ad secunda vota transire. Nec negatur in illo c. quin de fraude ista constare possit: sed dicitur tantùm, qualiter tibi cõstiterit non videmus: & non, qualiter constare poterit. Si autem esset vsus verbis consuetis, non admitteretur probatio in contrarium dictæ præsumptionis: vt in d. c. is qui.

Rursus de Matrimonio v. à quo, & per quem contrahi possit.

1 *Matrimonium quis contrahere possit. & num. 2.*
3 *Malitia quando suppleat ætatem.*
4 *Pubertatis proximus quando quis dicatur.*
5 *Matrimonium an valeat vltima die anni decimiquarti vel duodecimi.*
6 *Matrimonium contrahentes ante legitimam ætatem, an peccent.*
7 *Matrimonium an validè contrahat qui est inhabilis ad coitum.*
8 *Matrimonium contractum ante pubertatem an validetur postea per oscula.*
9 *Matrimonium an contrahatur per procuratorem, & qualiter. num. 14.*
10 *Matrimonium an contrahatur per procuratorem, si quis antea pœniteat. & num. 11.*
12 *Matrimonium qualiter contrahatur per literas & nuntios. & nume. 11.*

MATRIMONIVM quintò cõsiderari potest quantũ ad personas, à quibus & per quas contrahi potest. ¶ Primò ergo quęritur, †quis possit matrimoniũ contra- 1
here? Et dico q. quilibet qui est debitæ ætatis, sanus ingenio, & lege non prohibitus: quia edictum de matrimonio est prohibitorium, secundũ Ray. ita scilicet q. omnis qui nõ prohibetur, cõtrahere potest. de spon. cum apud. Ætas autem legitima secundũ Docto. est annorũ xiiij. completorũ in puero, & xij. in fœmina. extra de despon. impu. c. impuberes. & c. cõtinebatur. Vnde si ante cõtrahũt matrimoniũ, nõ erit matrimoniũ, sed spõsalia, iuris interpretatione. de despon. impu. c. vnico. lib. vj. nisi essent pubertati proximi, & malitia suppleret ętatẽ, extra de despon. impu. & de illis. el ij. Et concor. S. Th. & Petr. Sanitas verò ingenii requiritur, vt quis possit consentire: vnde furiosus, nisi habeat

Universidad de Deusto
Biblioteca

habeāt lucida interualla, contrahere non potest, sicut nec cōsentire. & idem est de ebrio. Quis autē impediatur lege contrahere, patebit infrà, cum de impedimentis agetur.

2 ¶ Secundò †cum c.de illis.in his qui nō sunt debitæ ætatis, requiratꝙ sunt proxinti pubertati, vel malitia suppleat ætatē, quæritur vtrū necessariò vtrunq; horum requiratur? Et dicit Pan. in d.c.de illis. ꝙ si incipitur à primo, id est, proximitate pubertatis, necessariò requiritur secundū: qa proximitas ętatis sola nō sufficit ad cōtrahendū matrimonium, sed etiā requiritur secūdum, id est, malitia, quæ quo ad hoc exponitur, id est, vigor naturalis, seu potētia coeundi: vt colligitur ex dicto tex. ibi, potuerint coniungi. Non enim sufficeret malitia in rebus agendis: vt in c.puberes. de desponsa. impu. Secundū autē bene sufficit sine primo, dummodo sint doli capaces: ita ꝙ potuerint discernere vires matrimonii: sicut de illo puero nouem annorū, qui reddidit nutricē suam prægnantē: vt dicit glo.xx.q.j.in Sum. & Alber.in iiij.dicit se vidisse puellā in nono anno cōcepisse, & peperisse in x. imò secundū Ioan.de Deo, si minor ann.vij.fuit cognita à maiore quatuordecim, erit matrimonium: quod tamen est verū solùm si erat multum discreta & doli capax: aliter non, secundū Pan.in d.c.cōtinebatur. quia non habet consensum aptum ad contrahendū. ¶ Ter

3 tiò quæritur, †quo modo deprehēdatur potētia ista coeundi, quæ habet supplere defectū ætatis? Et dicunt quidā requiri ꝙ verè inter eos copula intercesserit. quod etiam sequitur Host. sed Gof. Inn. Abb. & Io. And. tenēt oppositū, dicentes satis esse ꝙ potuerint coniungi: quia si masculus minor annis xiiij. alias mulieres cognouit, aut fœmina minor annis xij. ab aliis fuit cognita: nemo negabit matrimonium cōsistere inter istos, ex quo apparet eos potentes ad copulā. Et pro hac sententia arg.in c.vnico.de despō.impu. lib.vj. Si autē clare hoc non constat, sed tantùm per signa: puta si ex aspectu corporis vel aliis signis extrinsecis fœmina aut masculus videtur aptus ad copulā: sentit Inn. hæc signa sufficere. quod placet Pan.ar.c.attestationes.de despō. impub. vbi nixus ad copulā cum cōsensu adhibito prope ętatē legitimā sufficit ad matrimonium. Ad prędicta vide Nic.de Ly. Exo.xxj.vbi dicit secundum Rabbi Salo.ꝙ ortus pilorum & menstruorū sunt signa pubertatis: imò secundū medicos menstrua sola arguunt pubertatem in muliere: quæ si incipit habere, est apta ad generationē: & si nō habet, generare non posset: & cōsequenter tūc malitia ętatem nō suppleret. Puer verò dicitur aptus ad cōtrahēdum,

4 si potest seminare. ¶ Quartò quęritur, †qualiter debet intelligi ꝙ quis sit proximus pubertati? Et dicit glos. in d.c. continebatur. ꝙ quando distat per sex menses. quod Pan. dicit facere ad statuta, vt dicatur aliquis proximus alicui ætati, cùm ab illa distat per sex menses, aut minus. Et bene facit l.non tantum.ff.de excu.tut. quę probat ꝙ distans per sex menses, dicitur esse prope illam ætatē. & idem Inno.ac Host. Panor. autem dicit ꝙ hoc cōmuniter non tenetur: vt est glos. in §.furiosus. Instit.de inuti.stip. & in §.in summa. Instit.de oblig.quæ ex delic.nasc.quę dicunt ꝙ masculus dicitur proximus pubertati: cum est decē annorū cum dimidio: fœmina verò cùm est in nono cū dimidio. Et est ratio: quia post pueritiā, quæ contingit in septimo anno, restant septem anni vsq; ad pubertatē in masculo: vnde ex quo temporis huius medietatē excedit, videtur proximior pubertati quam infantiæ. & idē die in fœmina. ¶ Quintò

5 quęritur, † vtrū valeat matrimoniū vltima die anni xiiij. vel xij. cōtractum? Et dicit Pan. in d.c. attestationes. se credere ꝙ sic, sicut dicimus in testamento. l.qua ætate. ff. de testa. & hoc fauore matrimonii. ¶ Sextò quæritur, †vtrum 6
peccent mortaliter aut venialiter ante ætatē legitimā contrahentes? Et dicit glos. in c.vbi non est. de despon. impu. ꝙ ante ętatē legitimam non debent aliqui cōiungi tam respectu matrimonii quàm sponsaliū. Idem Inno. & expressius Host. in Sum. dicēs causam huiusmodi prohibitionis fuisse bonū publicū: quia ex spōsalibus, quæ tenent, oritur publicæ honestatis iustitia: & cùm de facili dissoluantur, si per minores cōtrahantur: iam non potest spōsa cōtrahere cum sponsō cōsanguineis, neq; ecōuerso: vt in c.sponsam. de sponsa. Aliam rationē assignat gl. in d.c. vbi. quare prohibeantur sponsalia inter istos: quia sępe mutata volūtate oriuntur discordiæ, & diuertentes cōsanguineis copulantur. de sponsali. iuuenis. & dicit Panor. in d.cap. vbi, hunc esse cōmunem intellectū glo. & Doct. licet ipse intelligat dictum text. non de coniunctione verbali, sed de carnali. An verò sit mortale: Ioan. And. videtur tenere ꝙ non: quia illa decretalis loquitur de honestate: sed Panor. dicit huic obstare illud verbum, districtè prohibemus. & Archid. in c.interdixit.xxxij.dist. dicit quòd in omni prohibitione intelligitur præceptio, & econuerso: & ideo hoc verbum prohibitiuum ponitur pro præceptiuo, secundum Hug. & Ioan. de san. Et de hoc vide s. Lex. §. xxj. Vnde Petrus de Palu. dicit quòd peccant mortaliter, si sine iusta causa & licentia episcopi. ¶ Septimò quæritur, †vtrū habilis ætate, 7
sed inhabilis coitu posit matrimoniū validè contrahere? Et dicit gl. in c.puberes. de despon. impube. quòd non: sed Docto. ibi cōmuniter tenent contrarium: vt Panor. refert glos. reprobādo: quia ex quo ætas est legitima, nec apparet de perpetuo impedimento, matrimoniā tenet: alias sequeretur quòd impotens ad coeundum propter infirmitatem, matrimonium cōtrahere non posset. Vnde iste adolescens debet expectare vsq; ad pubertatem plenā, quæ est xviij. annorum: qua adueniēte si generare non posset, & mulier instaret propter dissolutionem matrimonii, dissolutio fieri posset: quia tūc præsumeretur esse impedimentū perpetuū. & hæc opinio Doctorū videtur æquior. ¶ Octauò quæritur, †vtrum matrimoniū contractum post annū septimū, 8
& ante pubertatem vtriusq; vel alterius, quod scilicet est sponsalia, vel habet vim sponsaliū iuris interpretatione: vt in c.vnico. de despons. impu. lib.vj. efficiatur verum matrimoniū, si in pubertate interueniūt oscula, amplexus, & munera? Et dico ꝙ si interuenit copula: text. est clarus in d.c.vnico, ꝙ efficitur matrimonium, s. verum aut præsumptū: si etiā interuenit consensus expressius per verba sine copula & nixu, est idem: quia hoc solum sufficit, etiā si aliud non præcessisset, vt patet ex dictis s. Matrimonium primò & secundò. Si verò nullum horum interueniat, Doctores variè loquuntur. Nam Ray. dicit ꝙ si intendebant contrahere matrimoniū, non sunt ibi sponsalia: quia hoc nō intendebant: nec matrimonium propter ætatē: & consequenter copula adueniens in pubertate non faciet matrimoniū verum aut præsumptum. Si verò intendebant contrahere, si non vt agebant, saltem inquantum valere poterat: sic erunt sponsalia, scilicet non inducēt matrimoniū, nisi per copulam aut consensum euidenter expressum. Host. autem variauit attestationes in c.attestationes. de desponsa. impu. Innoc. verò inter actus tenet ꝙ ad hoc sufficiat copula sola vel nixus, & nō aliquis alius actus. Archid. autē in d.c.vnico, post multas opiniones concludere videtur quòd non sit matrimonium, nisi interueniat copula, vel traductio ad domum. quod sequi videtur Ala. Vincen. & Gof. in c.literas. de desponsa. impub. Panor. verò in cap. fi. de sponsa. tenet quòd

quòd fit si interueniunt oscula, amplexus, iocalia, & huiusmodi. Ego autē omnibus visis & pensatis, dico quòd vt sit matrimoniū requiritur nouus consensus expressus signis: quia aut præcesserūt sola sponsalia, aut nihil: vt patet ex dicto Rayn. & vtroq; casu requiritur quod dictū est: quia adhuc nō est matrimoniū quod solo cōsensu expresso per signa efficitur: vt autē sit matrimoniū verū in foro animæ, sufficit quodlibet signum, per quod cōsensum mutuū cognoscunt, sine sint verba siue aliud: vt patet ex dictis suprà Matrimoniū. ij. §. v vj. & vij. Vt autē sit matrimoniū præsumptū in foro causarū requiritur consensus expressius signis vnuocis, id est, solitis fieri legitimè & irreprehensibiliter solùm cū vxoribus vel sponsis de præsenti: quia hæc videtur cōmunis opinio Theologorū in iiij.dist.xxviij.& patet arg.l.minorē. ff.de ritu nupt. & d.c. attestationes. & nota. eorū ibi. huiusmodi autē signa sunt, copula, vt dictū est, & nixus ad copulā. quod sufficit ratione publicæ honestatis & dubii: vt in c.iuuenis.de spōsa.& cohabitatio mutua seorsum: traductio ad domū: itē oscula & amplexus in aliqbus locis, & iocalia spōsalitia: & quæcunq; huiusmodi sunt arbitrio boni viri, id est, iudicis loci. Si verò signa talia sunt ꝙ soleant etiā sponsis de futuro exhiberi: vt in aliquibus locis oscula & amplexus, & huiusmodi, nō faciunt matrimoniū præsumptū: quia hoc nō probat esse, quod abhoc cōtingit abesse. l. neq; natales. C.de proba. de transla. prælat.c.ij. & sic cōcordantur Doct. quam cōcordantiā videtur tenere do. Anto. in d.c. attestationes. & d.c.vnicum. quod loquitur de primis, & non de istis vltimis signis, dum dicit, constiterit euidenter. & glo. quæ dicit, si se amplexabantur, non simpliciter: sed addidit, vt cōiuges. Vtrum autem iste nouus cōsensus requiratur ex parte vtriusq; vel alterius tantùm: dico ꝙ vtriusq; si vterq; erat impubes: vt in c.vnico. de despons. impub. lib.vj. ibi, contrahentes, in plurali. Si verò alter erat pubes: sufficit nouus cōsensus impuberis adeuntis pubertatē: quia vsq; tunc durat cōsensus puberis, cū interim ab eo nequiuerit resilire seu dissentire: vt in c.de illis. el j. eo. tit. Nec obst. quòd ibi sint sola sponsalia, secundum glo. in d.c.de illis. quia non sunt sponsalia simpliciter, sed iuris interpretatione: quæ scilicet ex vna parte sunt possibiliter cōsensus matrimonialis, siue matrimonium inchoatum. Non obstat etiā dictum verbum, cōtrahentes, in plurali. d.c.vnico. quia cum præmisisset text. de pubere & impubere & duobus impuberibus, loquitur de cōtrahētibus impuberibus: quia nominati sunt plures, non autē de pubere: quia ex quo durat cōsensus de se legitimus ad contractum matrimonii, per dictum c.de illis. nō oportet illum iterare. Et hoc tenendū videtur in fauorem matrimonii tanquā tutius: licet aliqui aliter sentiāt, volentes ꝙ etiam puberem oporteat repetere suum consensum: & ita vt dixi tenendum, videtur tenere San. Tho. in simili in iiij. dist. xxx. q.j. art. iij. q. ij. ad secundum. vbi dicit quòd ex cōsensu libero illius qui fuit prius cōuentus, non fit matrimonium, nisi inquantū consensus præcedens in altero 9
adhuc manet in suo vigore. ¶ Nono quęritur, †vtrū absentes possint per procuratorē contrahere? Et dico quòd sic, sicut Isaac cum Rebecca. xxxij. q.ij. §. cum dicitur. sed non est idoneus procurator, nisi super hoc habeat specialissimum mandatum: & exprimatur persona, cum qua debeat matrimonium contrahi: vt in l. generali. ff. de rit. nup. nec potest alium substituere, nisi sit ei specialiter commissum: & si antequam contraxerit, fuerit reuocatus, licet ille vel illa, cum qua contraxerat, hoc ignoraverit: tamen non tenet matrimonium postea contractum. extra de procur. c. procurator. libr.vj. ¶ Decimò quæritur, †quidsi quis consen- 10
tit in absentem per verba de præsenti: deinde mittit procuratorem ad eam: & antequam illa similiter consentiat ipse dissenfit: & illa postea consentit, credens illum in primo durare cōsensu? Et dicit Asten. libr.viij. quòd si antequam illa cōsentiat, reuocatio venit ad procuratorem, nil actum est, vt patet. Sed si peruenit postquam iam illa cōsenserat, & de hoc potest fieri ecclesiæ fides, scilicet quòd ille prius dissentit, similiter non tenet matrimonium: quia nec verè nec interpretatiuè concurrunt consensus: sed si non constaret de dissensu priuato, cogeretur vir propter defectum probationis matrimonium cōsummare: quia ecclesia non iudicat de occultis. Et sic secundum hoc diuersimode diuersa iura loquuntur de hoc: & aliquą loquuntur in primo casu, aliqua in secundo. Si autem posquam misit procuratorem, nec consensit nec dissensit, tradens forte hoc factum obliuioni propter occupationes vel alias causas: videtur standum simpliciter pro matrimonio, tum eius fauore, de re iudica.c.duobus. tum quia non habet obicem contrariæ voluntatis: de baptis. maiores. in fin. & idem Rayn.

¶ Vndecimò quæritur, †quid si eum, qui consensit, pœni- 11
teat antequam absens consentiat, reuocatio tamen ad procuratorem vel absentem non peruenit cum quo contraxit: an scilicet tenebit factum procuratoris? Et dicit Asten. vbi suprà, quòd non. intellige coram Deo & ecclesia, si constet de dissensu: quia ibi deficit consensus, sine quo matrimonium non tenet. xxvij. q. ij. sufficiat. Argumentum autem in cōtrarium est de procuratoribus. c. in præsentia. Sed hoc esse credimus speciale in matrimonio, scilicet quòd non teneat, etiam si reuocatio ad procuratorem non peruenit: modò constet de dissensu contrahentis: vt dicit Innoc. in c.iuuenis. de spon. & habetur extra de procur. c. fina. lib.vj.

¶ Duodecimò quæritur, † vtrum & quomodo possit ma- 12
trimonium contrahi per literas & nuntios? Et dico quòd secundum Rayn. iuncta glo. sua contrahi potest per literas aut nuntium: sed si ille vel illa, cui mittūtur, nulli exprimat consensum suum: credit sine præiudicio quòd quantūcunque, consentiat, non sit matrimonium: sed tunc demū erit, quando notificauit, significando illi, qui misit literas, vel etiam alii. Ratio autem est, quia ad matrimonium consensus non sufficit, nisi fuerit expressus. facit c.cum apud. arg. xxxij. q.ij. honorātur. Et idem Rodensis & Asten. & si ipsi nuntio procuratorio notificaret, non esset dubium ꝙ valet: quia, vt dicit Asten. idem est ac si notificaret mittenti: si autem notificet ipsi mittenti, vel etiam alii, volunt prædicti quòd valeat. ¶ Decimotertiò quæritur, †vtrū teneat 13
reuocatio, si dominus nuntii vel procuratoris iurauit non reuocare? Et dicit Dire. lib.j. ꝙ sic, licet sit periurus. ¶ De- 14
cimoquartò quæritur, †quis sit modus contrahendi matrimonium vel sponsalia per procuratorem? Et dicit Io. And. in c.procurator. de procu. lib.vj. quòd si contrahantur sponsalia, dicendum est sic: Promitto tibi de mandato talis domini mei, & nomine eiusdem quòd ipse te ducet in vxorem: & hoc in animā suam iuro. & versavice puella respōdebit: promitto tibi nomine domini tui recipienti, & tibi per te, quòd ego ducam ipsum in virum, nisi steterit per ipsum: & hoc iuro. In matrimonio verò de præsenti dicetur sic: Talis dominus meus mandat tibi quòd ipse per me, siue mediante me, & tibi nuntiante, accipit te & consentit in te tanquam in vxorem suā. & econtrario respōdet puella: & ego te mediante dominum tuum recipio in meum virum, cum ipse te mediante me in suam recipiat, & in eum consentio tanquam in dominum & maritum.

Rur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rursus de Matrimonio.vj.quantum ad eius impedimenta in genere.

1 *Matrimonij impedimenta varia.& nu.seq.*
5 *Papa an dispenset in impedimentis matrimonij.*
6 *Episcopus quando dispenset de impedimentis matrimonij.*
7 *Impedimenta matrimonij qualiter inquirenda, & quid de scientia.& num.seq.*

MATRIMONIVM rursus sextò cõsiderari potest quãtum ad impedimẽta impedientia illud siue impediãt & non dirimant, siue faciant vtrunq; : & quantũ ad vtraq; seorsum,& communiter, siue in genere, vt modò facimus.

1 ¶ †Primò ergo quæritur quid circa impedimenta scripserit San. Th. Et dico ℔, vt colligitur ex iiij. Sent.& iiij.cõtra Gentiles summarie & cõcluſiue scripſit ſic: ¶ Impedimenta dirimẽtia matrimonium contractum sunt xvj. vt j. quod tamen intelligitur ſi illud præcedant: quia matrimoniũ ritè contractũ per nullũ impedimentum ſequẽs potest dirimi. Quicquid autẽ impedit matrimoniũ in vno cõiugum impedit in alio: quia claudicare nõ potest. ¶ Vis tollit matrimoniũ,& ſimiliter metus, ſi cadat in constantẽ virum,& nõ aliter. ¶ Quælibet perpetua impotentia coeũdi dirimit matrimoniũ contractũ, non autem temporalis: ſed nõ potest impedimẽtũ eſſe perpetuũ in viro reſpectu vnius perſonæ & nõ alterius: ſed accidentale, vt abominatio mulieris. ¶ Quælibet frigiditas impedit matrimoniũ, ſi ignoratur, non autem ſi ſciatur: & ad frigiditatẽ reducitur calor perpetuò impediens coitũ: & quilibet alius defectus naturalis: qa frigiditas magis & ſæpius impedit. ¶ Eccleſia dat trienniũ ad experiendũ efficaciter ſi impedimentũ impotentiæ ſit perpetuũ. ¶ Senes ſunt calidi ſufficienter ad coitum , non ad generationẽ: ideo permittitur eis matrimonium, vt eſt in remediũ, nõ autem vt eſt in officiũ. ¶ Frigiditas in muliere non impedit matrimoniũ, ſed arctitudo: cuius eſt indiciũ idem ſicut de frigiditate in viro: ſimiliter nec ſterilitas: quia nõ caret fine matrimonii: vt eſt in remedium, ſed ſolùm vt eſt in officiũ. ¶ Statur iuramento viri aſſerentis ſe cognouiſſe vxorẽ, niſi ipſa probet oppoſitũ per aſpectum ſui corporis. ¶ Lepra nec matrimoniũ impedit, nec actum eius primũ: nec dirimit illud: ſed dat aliqua gravamina quo ad actus ſeruãdos. ¶ Error perſonæ vel conditionis impedit matrimoniũ iure naturali : & dirimit contractũ. non autem error nobilitatis vel dignitatis : niſi inquantũ redundat in errorẽ perſonæ. Furia & defectus ætatis reducuntur ad impedimentũ erroris: & primũ, id eſt, furia, ſi præcedit matrimonium, impedit illud, & dirimit, niſi habeatur lucidũ interuallũ quando cõtrahitur: reliqua verò, i. defectus ætatis ſiue ante pubertatẽ, de qua titulo priore. §. j. ſimiliter impedit & dirimit. Poſſent tamẽ pueri citius ſe obligare matrimonio quàm religioni & aliis contractibus : quia ad illud natura inclinat , & minus rationis requiritur. ¶ Seruitus ignorata impedit & dirimit matrimoniũ cũ perſona libera : nõ autẽ cum alia perſona ſerua: ſiue ſit ignorata ſiue ſcita. ſimiliter nec libertas, ſiue ſit ignorata ſiue ſcita. ¶ Seruus potest cõtrahere matrimonium,& vouere cõtinentiã , neſciente aut etiã cõtradicente domino : & ſi volẽte domino cõtrahit, debet prætermittere dominũ propter cõiugẽ: ſed econuerſo ſi noluit. ¶ Infidelitas ſi præcedit, impedit matrimoniũ cũ fideli, & dirimit: ſed ſi fidelis cõtrahat cũ infideli hæretica baptizata, matrimoniũ tenet: cũ fideli autẽ nõ baptizato, i. catechumeno, nõ tenet. ¶ Tenet autẽ matrimoniũ infideliũ in gradibus prohibitis ab eccleſia tãtùm: non autem in prohibitis à Deo : quia ſubdũtur ſtatutis Dei, non autem eccleſiæ. ¶ Et ſi baptizetur infidelis habens plures vxores, debet ſtare eum prima tantùm, etiam ſi ſit repudiata, ſi eſt cõuerſa. ¶ Si autem recedat fidelis à cõiuge infideli nitente cõtra fidem, contrahere poteſt cum alia: non autẽ ſi cohabitare velit ſine iniuria. Poteſt etiã ingredi religionẽ vel ſumere ordines, nec reſtituetur infideli, ſi poſtea cõuertatur, modò prius moneatur. ¶ Secundò quæritur, †quæ & quot ſunt impedimenta matrimonii? Et dico ſecundũ San. Tho. iiij. diſt. xxxiiij. q. j. art. j. ℔ quædam impedimenta impediũt matrimoniũ contrahendum, ſed non dirimunt cõtractum, inquantũ ſcilicet faciunt vt cõtrahi non poſsit ſine peccato : ſi tamẽ cõtrahat de facto, tenet ſicut interdictũ eccleſiæ & tempus feriatum. vnde verſus: Eccleſiæ vetitum, necnon tempus feriatũ, Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri. Quædam verò impediunt & dirimunt: quia ſcilicet ſi de facto cõtrahatur cũ peccato vel ſine, nõ tenet: quæ in his verſibus continentur: Error, conditio, votũ, cognatio, crimen, Cultus diſparitas, ius, ordo, ligamen, honeſtas, Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis: Hæc ſocianda vetãt cõnubia, facta retractãt. hæc ex illo. Et ſic Thomiſtæ attribuunt illi ℔ prima impedimẽta ſunt duo. quod verũ eſt de impedimẽtis, quæ directè impediunt, & ad alia impedimẽta nõ reducũtur: aliter ſunt multo plura: quia impedit & non dirimit etiã vinculũ ſponſaliũ , ſed indirectè inquãtum ratione datæ fidei ad iſta quis prohibetur contrahere cũalia: & quædã crimina, ſed reducuntur ad impedimentũ criminis: & catechiſmus, ſed reducitur ad cognationẽ ſpiritualẽ. & votũ ſimplex, ſed reducitur ad impedimentũ voti. Conſuetudo verò etiã aliquãdo impedit ſolùm: aliquãdo etiã dirimit, vt ſ Matrimoniũ. ij. §. iij. ſed reducitur ſemper ad aliquod prædictorũ, vt ibi patet: vbi etiã patet de ſtatutis ciuitatũ ibi. §. iiij. Et ſimiliter attribuũt ei ℔ ſecunda ſunt ſexdecim. quod verũ eſt cognatione diuiſa in tria. vt j. & crimine ſumpto pro vno impedimento, quãuis ſint plura: & errore diuiſo in duo. Sed intellige, vt dictũ eſt, ℔ ſecunda dirimũt ſi præueniãt matrimoniũ: nõ quia dirimãt verũ matrimoniũ, vt idẽ dicit, ſed quia dirimũt illud quod cõtractũ eſt de facto & nõ de iure. Si verò ſequãtur, nõ dirimunt niſi votũ religionis cũ effectu , quãdo ſcilicet quis cõtracto & nõ cõſummato matrimonio religionẽ ingreditur. : vt in c. verũ. de cõuer. cõiug. & c. ex publico. & c. ex parte. el ij. Et intellige profitẽdo ſecundũ Th. in iiij. diſt. xxj. id eſt, quouſq; ſit religioni ſaltẽ tacita profeſsione obligatus, intra quod tẽpus beneficiũ ingredientis nõ eſt alteri cõferendũ ſine eius aſſenſu. de regula. beneficiũ. lib. vj. quod Supple. intelligit de religione etiã in genere: ſed male, quia in genere nõ poteſt obligari profeſsione, ſed ſolo voto ſimplici, quod non dirimit. Et ſi obiiciatur de eo qui voluit abſolute vitam mutare. dico ℔ hoc nõ eſt profiteri propriè , niſi aliquis ſuſcipiat iſtã profeſsionẽ: & tunc eſt tali religioni obligatus: ſed eſt vouere aut profiteri impropriè, i. quantũ in ſe eſt: & de hoc j. Religio. v. §. viij. Ante profeſsionẽ etiã, ſaltem tacitã, non dirimitur etiã ſecundum Petr. Quidam etiã dicere voluerũt ℔ dirimitur per ſacri ordinis ſuſceptionem. Sed contrarium declaratum eſt hodie per extrauag. Io. xxij. quæ incipit, antiquæ. vt dicit gl. in c. quod votum. de vo. & vo. re. lib. vj. per c. ex parte. el ij. de conuer. coniug. ¶ Tertiò quæritur, † quid agẽdũ quãdo Doctores diſcordãt circa aliquod impedimentum matrimonii? Et dicit Hoſt. ℔ tolerabilius eſt aliquos cõtra ſtatuta hominum copulatos dimittere ſimul, quàm ſic eõiunctos contra Dei ſtatuta ſeparare. extra de teſtib. e licet ex quada. & ℔ vbicunq; dicunt ſolui matrimonium, ſi nõ adducũt ius expreſſum, dicenti contrarium adhæ

adhæreas. arg. d. c. licet. in fi. Pro quo facit quod not. Pan. in c. ſi vir. de cogna. ſpi. dictum Hoſt. eſſe verum: ſed limitat illud, niſi opinio cõmunis haberet quaſi tex. pro ſe. in aliis autem, vbi Doctores in aliquo articulo ſunt varii, ſequẽda eſt opinio humanior, id eſt rationabilior & æquior: & ſi vtraque opinio eſt rationabilis, ſequendum eſt iudicium pluri morum, ſecũdum Hoſt. & Ber. Ad quod bonus tex. in ſimili xix. diſt. j. canonis. Idem ferè dicit in c. ſi. de ſent. & re iudi. & dicit cõfirmari dictum præfatũ Hoſt. per d. c. ſi. Sed limitat, niſi opinio illius Doctoris ſit euidenter falſa, vel probabilibus rationibus conuincibilis. Limita etiã tertiò quãdo illud matrimonium poteſt habere ſuũ effectũ : aliàs nõ eſſet iudicãdum pro eo ad dictũ vnius cõtra communẽ opinionem: vt j. Matrimonium. viij. impedimẽto xiij. ſcilicet

4 de impotentia coeundi. in fi. ¶ Quartò quæritur, † quid ſi eccleſia præcipiat alicui coniugũ cohabitare cum altero: & ille, cui præcipitur, ſciat inter ſe impedimentũ. Et dicit Hugo. ℔ hoc caſu obedire debet quãtum ad cohabitationẽ & neceſſariorũ exhibitionẽ: quantum verò ad redditionẽ debiti, non tenetur. Nam obedire debet quantum poteſt ſine peccato: vt in c. inquiſitioni. de ſen. excom. ¶ Quintò quæ-

5 ritur, † vtrum papa diſpenſare poſsit in omnibus prædictis impedimẽtis? Et dico tria. ¶ Primũ. In impedimẽtis, quæ remouẽt cõſenſum, ſine quo nõ eſt matrimoniũ, cuiuſmodi ſunt impedimentũ erroris, perſonæ, & metus: papa diſpẽſare non poteſt: quia etiam non poteſt ſupplere cõſenſum. ¶ Secundum. In illis ſimiliter impedimentis quæ ſunt diuini aut naturalis iuris, cuiuſmodi eſt conſanguinitatis & affinitatis vſq; ad ſecundum gradũ in linea inæquali: nõ poteſt diſpẽſare generaliter ea tollẽdo: vtrũ autẽ hoc poſsit in particulari caſu ex cauſa, ſicut tenuit Io. And. & refertur ſequitur Pan. in c. literas. de reſti. ſpo. vide infrà Papa. §. xvij. & vlti. & per Canoniſtas in d. c. literas. & in c. per venerabilem. qui filii ſint legi. & in c. propoſuit. de conceſ. præben. vbi variè loquuntur. Similiter etiã quãtum ad impedimentum ligaminis, inquãtũ eſt de iure diuino, vide infrà Papa. §. xvj. In illis verò impedimẽtis q̃ ſunt ex ſtatuto eccleſiæ, cuiuſmodi eſt impedimentũ interdicti eccleſiæ, feriarũ, & conditionis ſeruilis ſecundũ Rich. & Pet. de Pal. & voti caſtitatis : niſi ſolennizetur ,ꝓfeſsione. de quo infra Votum iiij. §. v. & cognationis ſpiritualis ac legalis, & criminis , & diſparitatis cultus, & ordinis, & publicæ honeſtatis, & conſanguinitatis ac affinitatis, quãtũ ad aliquos gradus, puta in iiij. & iij. imò ſecundum Arch. poſt Pet. de Pal. quãdoq; in ſecundo, puta collateralium æqualiter, cuiuſmodi ſunt filii duorũ fratrum. & cõſuetudinis papa diſpẽſare põt. & ſi poſt matrimoniũ, quod nullũ fuit ꝓpter aliquod impedimẽtum papa diſpenſet, nõ ratificatur propter hoc matrimoniũ quo ad Deum, etiam ſi interueniſſet copula, ſecundum Archid. ſed opus eſt nouo conſenſu: qui ſi copulã ſequatur, ſufficit etiã ſine verbis: vt videtur dicere Rich. in iiij. di. xl. in quodã ſimili. ¶ Tertiũ, de impotẽtia coeũdi dicit Sum. Ang. ℔ eſt ex eccleſiæ ſtatuto: quia poſſe generare non eſt de ſubſtãtia matrimonii: alioquin ſenes contrahere nõ poſſent. Sed oppoſitum eſt de mente S. Tho. in iiij. diſt. xxxiiij. q. j. arti. ij. q dicit ℔ poſſe coire eſt de eſſentia matrimonii , in quo datur poteſtas in corpus vtriuſq; quantũ ad copulã carnalẽ: & ℔ ſenes, licet nequeant generare, poſſunt tamen coire: & ſic matrimonium competit eis vt eſt in remedium. & ita tenet Arc. licet aliter recitet teneri à Pet. de Pal. ¶ Sextò quę-

6 ritur, † vtrũ epiſcopus poſsit ſimiliter diſpenſare in aliquo prædictorum impedimentorum? Et dico ℔ ſic in interdicto eccleſiæ ſpeciali facto à ſuo inferiori : & in impedimento criminis impedientis ſolùm, & non dirimentis: de quo j. Matrimonium. vij. impedimẽto vj. non autẽ in interdicto facto à ſuperiori ſuo, neq; in gradibus cõſanguinitatis, vel affinitatis, neq; in criminibus dirimentibus, de quibus j. Matrimoniũ. viij. impedimento ix. aut in aliis quibuſcũq; impedimentis matrimonii ne cõtrahatur, diſpenſare non poteſt, niſi in caſibus, de quibus ſ. Diſpenſatio §. ix. dictum eſt, epiſcopum poſſe diſpenſare contra canonem vel concilium. ¶ Septimò quæritur, † vtrum & quomodo ante matri-

7 monium inquirendũ ſit de prædictis? Et dico multa. ¶ Primum. Ante matrimoniũ debent in eccleſiis banna publicè per presbyteros proponi: vt intra competentẽ terminũ qui ſcit impedimentũ proponat. & ſi apparuerit probabilis coniectura cõtra copulã futuram, interdicatur expreſſe, donec conſtet quid fieri debeat: aliter ſi cõtraherent ſine bãnis, aut poſt prohibitionẽ, & extiterit impedimentum, puta gradus prohibiti: tũc filii dicentur illegitimi : & non excuſabũtur propter ignorantiam parentum: necnon ſacerdos, qui tales cõiunctiones inhibere cõtempſerit , vel regularis, q̃ intereſſe præſumpſerit, per triẽnium ab officio ſuſpendatur: qui verò falſum impedimentum malitioſe obiecerit, canonicã nõ effugiet vltionem. extra de cland. deſpon. cũ inhibitio. ¶ Secundum. Huiuſmodi autem ſolennizatio regulariter cadit ſub præcepto: ſic ℔ ſecundum Archi. poſt Petrum de Palu. vbi ſeruatur, mortale eſſet illam omittere. quod limita ſecundum eundem Pet. niſi tales eſſent iuris ignari, ſecũdum Aſtenſem de mẽte Rodentonis, ſi fiat ſine cauſa : quia ex cauſa dimitti poſſent huiuſmodi banna & conſuetæ ſolennitates, ſecũdũ Hug. puta, quia fortè vir eſt ſenex & erubeſcit cõtrahere cũ tanta ſolennitate: aut accepit ignobilẽ, cum ipſe ſit nobilis: aut econtrario: & timet eius parentes: vel fortè quia diu manſerunt ſicut vir & vxor: & modò erubeſcunt adhibere ſolẽnitatem. de hoc ſupra Matrimoniũ. ij. §. xvij. particu. iij. Credit autem quòd in talibus ex cauſa per epiſcopum, & non per inferiorem prælatum, diſpenſari poſsit. ¶ Tertium. Laici autẽ præſtantes ſuam præſentiam matrimoniis clandeſtinis, compræhenduntur ſecundũ Docto. ex mente literæ, licet non ex verbis: & ſic eſt eis pœnitẽtia imponenda ſicut & clericis. ¶ Quartum. Licet autẽ dicatur in eccleſiis: tamen ſecundum Panormita. vbi ſuprà, ſi antiqui eorum , qui volunt contrahere , moram traxerunt in certa parochia: ſatis eſt in ea edicta proponi. Si verò in diuerſis, proponi debẽt in diuerſis, vel in locis publicis: puta, in prædicationibus. Secundum Abb. autem quidam epiſcopi non admittunt forẽſes ad matrimonium ſine literis teſtimonialibus: quod eſt optimum: quia aliquando alicubi vxorati alibi accipiunt vxores. ¶ Quintum. Dicit autem Panormitanus in dicto capit. cum inhibitio. quòd eius diſpoſitio ſecundum Doctores ex mente literæ habet locum in ſponſalibus de futuro : quia in multis caſibus tranſeunt in matrimonium ipſo facto: vt in capite, is qui. de ſponſalibus. & facit lex , oratio. ff. de ſponſalibus. vbi dicitur quòd prohibito matrimonio, prohibita videtur eſſe etiam ſponſalia. ¶ Sextum. Ex quo elice quòd contrahentes ſponſalia clandeſtinè, peccant : & iudex loci poteſt illa interdicere. Vbi tamen eſt conſuetudo quòd iſta banna non fiunt, ſed ſolùm contrahuntur ſponſalia ſolenniter & publicè multum ante matrimonium : & interim manifeſtari poſsit an ſubſit impedimentum: dicit Archiepiſc. poſt Petrum de Palude quòd omiſsio bannorum ratione contrariæ conſuetudinis non eſt peccatum. ¶ Septimum. Non peccant etiam mortaliter , ſecundum Aſtenſem de mente Rod. reges & principes & milites ſine bãnis cõtrahentes, vbi nõ eſt

consuetum eorũ matrimonii banniri: nec quod dicitur in d.c.inhibitio, extenditur ad matrimonia nobiliũ, qui in ecclesia banniri non consueuerunt: nec secundum Hostiẽ. ad eũ q vxorẽ vocat à remotis, & publicè nuntios mittit: quia sic in facié ecclesiæ contrahere dicuntur. ¶ Octauo, quæri-
8 tur, †quid sit de illo qui audiuit perpetuũ impedimentum esse inter se & vxorem suam? Et dico secundum Veruec. ℣ si audiuit à fide digno etiam iurato, aut compatre suo, aut à publica fama vel proprio sacerdote, nõ ita credere tenetur ℣ non credendo peccet mortaliter: tenetur tamen inquirere, cùm non debeat esse negligẽs suę salutis: aliàs esset ignorantia affectata, quæ non excusat. Et si de dicto alicuius probabiliter dubitat, debitum tenetur reddere: sed exigere nõ debet. Si verò inuenerit ita esse pro constanti: nec exigere nec reddere debet. facit de senten. excom. inquisitioni. Si verò inquirẽdo nihil inuenit, vel audit hoc nõ à fide dignis:
9 sic debet conscientiã deponere. ¶ Nonò quæritur, †vtrum peccet sacerdos, vel alius sciẽs impedimentũ indicãdo hoc alteri coniugũ vel ambobus, vel alter alteri? Et dicit Veruec. ℣ si probari nõ potest, dicendo agit indiscretè, nisi credat ℣ audiens paratus sit in hac parte peritorũ consiliis obedire. Si verò probari potest, & sciat hoc sacerdos parochialis vel alter coniugum: tenetur solenniter diuortium agere, nisi de consensu velint cohabitare vt germani. De hoc
10 §. Cõfessio. iij. ℣. xij. ¶ Decimò quæritur, †quas pœnas incurrat contrahens cum prædictis impedimentis? Et dico ℣ aliquando peccat mortaliter, & est excommunicatus: vt in impedimẽto cõsanguinitatis vel affinitatis, vel ordinis, aut voti solẽnis: vt §. dictũ est Excõmunicatio. ix. ℣. xl. Aliquando verò peccat mortaliter solùm: vt in impedimento interdicti & feriarũ, & in omni impedimento dirimente, nisi sit impedimentum erroris: in quo tamẽ mortaliter peccat qui aliũ fallit scienter: aut impedimentũ metus, in quo est mortale cogere ad contrahendum.

❧ Rursus de Matrimonio vij. quantum ad ❧ impedimenta, quæ impediunt tantùm, & non dirimunt.

Impedimenta quæ impediunt, & non dirimunt, sunt septem.

1 *Interdictum qualiter impedit matrimonium.*
2 *Feriæ qualiter impediunt matrimonium.*
3 *Sponsalia qualiter impediunt matrimonium cum alia.*
4 *Catechismus impedit contrahi matrimonium.*
5 *Votum qualiter impediat matrimonium.*
6 *Crimen qualiter impediat matrimonium.*

MATRIMONIVM rursus vij. considerari potest quantũ ad impedimẽta quæ solũ impediunt, & nequaquã dirimunt, ita ℣ si de facto contrahatur, peccatur quidẽ etiã mortaliter: sed tamen matrimonium tenet. quæ in genere sunt septem: vt patet ex dictis titu. priore. §. ij. scilicet interdictum, feriæ, sponsalia, catechismus, votum simplex, consuetudo. de qua Matrimonium. ij. §. iij. & crimen. Sed crimẽ nõ dirimẽs, sed impediẽs, diuiditur in sex, quæ sunt incestus, vxoricidiũ, raptus alienæ sponsæ, susceptio proprii filii per dolũ de fonte, interfectio presbyteri, & pœnitentia
1 solennis. ¶ Primò ergo quæritur, †quid iuris circa impedimentũ interdicti? Et dico multa. ¶ Primũ. Dupliciter matrimonium est cõtra interdictũ secundum Pet. de Pal. Primõ, quia est cõtra statutũ iuris: siue quia prohibetur tali tẽpore fieri: vt dicetur §. seq. siue quia prohibetur fieri tali modo: vt de clandestino dictum est §. titu. priore. §. vij. & suprà Matrimonium. ij. §. xvij. Secundò, quia est contra interdictum, id est, contra præceptum hominis ministri iuris & ecclesiæ, propter aliquam legitimam causam prohibentis contractum. ¶ Secũdum. Dicit autem Sum. Ang. quòd tale interdictum facere non potest, nisi is, qui potest de causa matrimoniali cognoscere: sicut episcopus, vel alius ordinarius, & qui habeat peritiam canonum. de consangui. & affini. c. j. Sed quia in d.c. dicitur sic: Causæ matrimonii sunt tractãdæ per iudices discretos, qui potestatem habeant iudicandi, & statuta canonũ non ignorẽt: ideo dico ℣ d. Sum. multipliciter deficit. Primò, quia putat idẽ esse pertractare causam matrimonii, & illud interdicere: cum tamen parochialis sacerdos possit secundum, & non primũ. & secũdò, quia innuit ℣ delegatus hoc non possit. cuius contrarium dicit ibi glo. iij. quia innuit ℣ ordinarius non habẽs peritiam canonum hoc non possit: cùm tamen tex. intelligat ℣ habeat peritiam per se, si causa est ei delegata: & hoc innuit gl. Si autem est ordinarius, sufficit ℣ habeat assessorem peritum: alioquin nullus posset esse episcop⁹, nisi canonista. Et ideo dicit Pet. de Palu. ℣ minister ad interdicendum matrimonium est sacerdos parochialis, qui potest matrimonium dispensare, & si non iudicare: quia ipse habet inquirere de impedimento, & inhibere. Aut est officialis episcopi nõ sacerdos, qui solus benedicit nubentes: aut archidiaconus vel Abbas habẽtes hoc ex cõsuetudine vel priuilegio, & habẽt iudicare, & si nõ dispensare. si non sunt sacerdotes. Aut est episcopus, vel eo superior, qui habet iudicare ratione iurisdictionis, & dispensare ratione ordinis cũ cura. ¶ Tertiũ. Contrahentes contra istud interdictũ ecclesiæ vel ministri, secundum Docto. peccant mortaliter: nisi fuerit dispensatũ ab eo qui potest: & si causa, propter quam factum est interdictum, est perpetua, id est, ad nullum tempus restricta: puta, si prohibetur fieri propter malũ quod inde sequi potest, secũdum glo. in c. tua. de spon. probato impedimento data sententia diuortii omnino separabuntur. de matri. contra. cõtra inter. eccle. c. vlt. Si verò erat temporalis, id est, restricta ad certũ tẽpus: vt si prohibetur propter veneratiõnẽ diei vel donec cognoscatur: tenebit matrimoniũ: sed in pœnam debent ad tempus separari. extra eo. c. j. & ij. Et addit Pet. de Pal. ℣ si inhibitio facta fuit ab inferiore à papa, vt ab episcopo vel parochiali: quanuis sit peccatũ, tamen si nõ est aliud impedimentũ, intellige perpetuũ, tenet. & idem si à papa facta est simpliciter: secus si prohibuerit decernendo irritum & inane si secus factum fuerit, quia est nullum: cum per hoc reddat eos inhabiles: sicut & prohibendo matrimoniũ per cognationem legalẽ, spiritualem, vel carnalẽ in gradu non ꝛhibito lege diuina, huiusmodi reddit inhabiles. ¶ Quartum. Sponsalia legitima de futuro non dirimunt matrimonium postea contractum per verba de præsenti cum alia cõtra interdictum ecclesiæ. extra eod. c. ij. Quid autem possit papa circa inhabilitationem personarũ ad matrimoniũ, vide infrà Papa. §. xvij. ¶ Secundò quæritur, †quid iuris circa impedimentum feriarum? Et dico multa. ¶ Primũ. Tempus feriarum in proposito quantum ad nuptias secundum S. Tho. in iij. dist. xxxiij. est ab Aduentu vsque ad Epiphaniam, propter communionem, quæ secundum antiquos canones fieri in Natiuitate communiter solet. & à Septuagesima vsque ad octauam Paschæ propter communionem Paschalem: & à tribus diebus ante Ascensionem vsq; ad octauam Pentecostes: propter præparationem ad communionẽ illo tempore sumendam. Et de primis duobus temporibus habetur xxxiij. q. iiij. non oportet. & tribus cap. seq. de vlti mo verò extra de fer. capellanus. vbi etiã Veruec. dicit arg. quòd contrarium faciens mortaliter peccat. ¶ Secundũ. In prædictis temporibus nõ includitur octaua Epiphaniæ, cũ dicitur, vsq; ad Epiphaniam: quia, vt dicit Ioan. Andr. licet hoc

multorum locorũ approbet consuetudo, nõ tamen videtur iure probari: vnde putat ℣ post primũ diem Epiphaniæ cõtrahantur nuptiæ. Et hoc tenet cessante opposita cõsuetudine: quia in d.c. non oportet. nihil dicitur de octaua: nec inuenitur iure prohibitũ. Et si canon hoc voluisset certè expressisset, sicut expressit de octauis Paschæ in d.c. non oportet. & de octauis Pentecostes, in d.c. capellanus. Sed nec S. Tho. aut Magister sententiarum de hoc aliquid dicunt: & aperta ratio hoc suadet: quia illæ duæ octauæ sub interdicto ineluduntur, vt sumpta cõmunione aliquanto tempore vacetur diuinis. quod in cõmunione Natalis fit satis, etiã remota octaua Epiphaniæ. Opinio tamẽ Host. & Pet. de Pal. tenentium cõtrarium seruanda est, vbi hoc habet consuetudo: quia in contrahendo matrimonio seruanda est consuetudo honesta. de consangui. & affin. c. quod dilectio. & l. si de interpretatione. ff. de legib. ¶ Tertium. Similiter in prædictis temporibus nõ includitur illa dominica, quæ est post Pentecosten, quæ est octaua dies à festo Pentecostes: sed in ea possunt nuptiæ celebrari: cum festum Pentecostes nõ habeat diem octauam: vt in d.c. capellanus. & ita tenet Supple. post Archid. & Pisa. & Sum. Con. Ray. & Pet. de Pal. & est textus clarus & apertus in d. c. capellanus. qui licet variè loquatur, modò alludẽs ad opiniones, quas ibi recitat, modò ad consuetudinẽ aliquorum: tamen in decisione dicit ℣ siue secundum canones à Septuagesima vsq; post octauas Paschæ, siue iuxta cõsuetudinem ecclesiæ Rom. vsq; post septem dies festi Pentecostes, quod caret octauis, nuptiæ suspẽduntur, in dominica quæ sequitur, & deinceps possunt licitè celebrari. Sed Summa Ang. innixa nouæ expositioni Pan. dicit interdici nuptias à primò die Rogationũ vsq; ad octauã Pentecostes inclusiuè: quia dicit tex. in d.c. capellanus. post septem dies post festum Pentecostes. nõ enim essent septẽ, nisi dominica includeretur. & facit ℣ ibi dicit tres septimanas, quæ non essent, nisi includeretur. Sed tam iste quàm Pan. malè adducit text. qui non dicit post festũ, sed festi Pentecostes, ita ℣ ipse dies primus est vnus de septẽ: & ipsæ tres hebdomadæ sunt saltẽ per synecdochen. Et quia vterq; malè ponderauit tex. & consequenter ceciderunt in malam opinionẽ: ad saluandum literam coguntur dare expositiones extortas & ridiculosas: vt patet intuenti. Sum. etiã Rosel. consensit ei ex eodem motiuo. Illud tamen est aduertendum non esse idẽ de octaua die Paschæ in quo nuptiæ celebrari nõ possunt secundũ omnes. Vnde notãter dicit tex. post octauas Paschæ, & post septẽ dies festi Pentecostes. Et ratio diuersitatis est, tum quia festum Pentecostes non habet octauã: tum quia in octaua die occurrit festũ solẽne Trinitatis, in quo tamen non fit cõmunio: vnde in eo conceduntur nuptiæ, quæ in die solenni fieri consueuerunt. ¶ Quartũ. Secundum Arch. aũt post Pet. de Pal. ante Septuagesimã vsq; ad Completoriũ licitè nuptiæ celebrãtur: quia licet secundum verã & nouam legẽ à vespera ad vesperam festa celebrentur, tamẽ in Septuagesima officium sibi propriũ, quod abdicat cantica lætitiæ, incipit in Completorio, quãdo primò intermittitur halleluia. Officiũ verò Aduẽtus propriũ perfectè incipit à vesperis sabbati præcedentis. vnde ex tũc contrahere nõ licet. In aliis autẽ diebus nõ solùm vesperæ, sed etiã completorium sunt de tempore præcedente per se loquendo: licet per accidens superueniente maiori festo nihil fiat de illo cõpletorio: vel solùm memoria in vesperis. Vnde non à primis vesperis Trinitatis licet cõtrahere: sed à principio noctis vel media nocte, aut verius à mane in antea. Et licet ita sit de iuris subtilitate: quia tamẽ consuetudo est optima legum interpres, sequenda est consuetudo terræ diu à prælatis scita & dissimulata. vnde in multis terris etiã nocte profunda in vigilia Aduentus & Septuagesimæ nuptias faciunt: sed si post mediã noctem facerent, esset corruptela: quia media nocte more Romano dies incipit. ff. de feriis. l. more. Vnde sicut nulla cõsuetudo excusaret in die, sic nec post mediã noctẽ: sed certũ esset contra canones esse. ¶ Quintũ. Circa ea, quæ his temporibus prohibentur, S. Tho. in iiij. distin. xxxij. sic dicit: Quando nouæ sponsæ traducuntur, animus cõiugum magis ex ipsa nouitate ad curam carnalium occupatur: ideoq; in nuptiis consueuerunt multa signa ostendi lætitiæ dissolutæ, propter quod in temporibus illis, in quibus præcipuè debẽt homines se ad spiritualia eleuare, prohibitũ est nuptias celebrare: quæ sunt tẽpora prædicta. Hæc ex illo. Igitur secundum omnes dictis temporibus prohibetur traductio vxoris, & omnis celebratio nuptiarũ: & secundũ omnes etiã licitum est cõtrahere per verba de futuro. Sed de quibusdam est dubiũ. Primò de contractu per verba de præsenti. Nam Pet. de Pal. dicit hoc nõ licere: quia talis contractus nõ debet fieri clandestinè: sed in faciem ecclesiæ. In faciem autẽ ecclesię nõ videtur faciẽdũ, sicut nec benedictio nuptialis. Et idem eadẽ ratione sensit Host. in Sum. dicens ℣ his diebus ecclesia suã authoritatẽ non interponit. licet in d.c. capellanus. extra de fer. hoc non affirmet. Ray. autẽ dicit hoc licere: nisi fiat cũ magnis solẽnitatibus conuiuiorũ, & huiusmodi: quia sit solo cõsensu: prohibetur autẽ solùm traductio vxoris & omnis celebritas nuptiarũ. extra de matrimo. cont. con. inter. eccl. per totũ. xxxiij. q. iiij. nõ oportet. cum tribus c. sequẽti. Soluit autẽ Arch. dicens standum esse consuetudini. Et bene dicit: & cõsequenter vtraq; opinio est vera ex consuetudine in diuersis locis vel temporibus. Soluitur etiã & aliter, ℣ prima opinio est vera, vbi celebritas interuenit: secunda verò, vbi fit sine celebritate per verba de præsenti in faciẽ ecclesiæ: quo modo potest omni tẽpore contrahi: vt expressè patet in d.c. capellanus. vbi istam solutionem intendit vel innuit Pan. vt ibi patet per multa. Ad rationẽ autem Pet. de Pal. dico ℣ potest contrahi in faciem ecclesiæ, id est, coram testibus absq; benedictione sine peccato: quia ipsa benedictio non datur in ipso contractu, sed in traductione vel propter traductionẽ. ¶ Dubitatur secundò de traductione sine solennitate conuiuii. Nam Sum. Ange. cõtra Rosel. sentit ℣ licitè fieri possit quando vir prius habuit aliã vxorem, & vxor aliũ virum. Sed oppositum tenuit Sum. Ros. & etiã Panor. vbi suprà, & Mo. & Asten. & est de mente S. T. etiam cessante conuiuio ex ipsa nouitate traductionis animus circa carnalia & voluptuosa occupatur: vnde in c. nec vxorem. xxxiij. q. iiij. dicitur simpliciter, nec vxorẽ ducere. & sic nõ prohibetur ibi solennitas solùm, verum etiã traductio. ¶ Dubitatur tertiò de copula carnali cõsummante matrimoniũ. Nam Sum. Angel. sentit ℣ liceat, si sponsi nõ sunt virgines, sed aliàs cõtraxerunt: vt patet ex dictis: sed Sum. Ros. tenet ℣ consummatio matrimonii prima vice sit mortale: & consentit Archid. & Pet. de Pal. & Pan. vbi suprà. quod tamẽ fallit secundũ Pet. de Pal. primò si vxor esset ritè benedicta: quia nõ esset mortale exigere. secundò post primã consummationẽ. & licet S. Tho. vbi suprà, dicat nõ esse prohibitũ his diebus debitum exigere: tamẽ loquitur quãdo iam sponsa est traducta. ¶ Sextũ. Contra facientes autem prædictis sunt puniendi. nam cõtrahentes sunt separandi ad tempus. Et intelligitur secundum Panor. donec durant feriæ. & idem gl. in c. non oportet. xxxiij. q. iiij. si tamẽ esset periculum incontinen

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiæ, ſecundū Pet. de Pal. imponenda eſt alia pœnitentia, & in iſta diſpenſandū: ſacerdos autē, qui dedit benedictionem huiuſmodi temporibus, graui pœna, licet arbitraria,
3 plectendus eſt. ¶†Tertiò quæritur, quid iuris de impedimento ſponſalium? Et dico ꝙ qui ſponſalia de futuro contraxit, niſi ipſa ſponſalia aliquo licito modo ſoluantur, tenetur ſub peccato mortali cōtrahere de præſenti cum eadē vel eodem: ſi tamen de facto facta fide cōtrahat de præſenti cū alia vel alio: tenebit ſecundus cōtractus. De his ī. Sponſa-
4 lia. ¶††Quartò quæritur, quid iuris de catechiſmo? Et dico ꝙ ex catechiſmo contrahitur ſpiritualis cognatio: vt notatur in quarto Sen. diſt. iiij. & habetur in c. quanuis. de cogna. ſpi. lib. vj. Sed hæc cognatio impedit quidem matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractū. extra eo. c. contracto. xxx. q. j. c. ſi quis filiaſtram. & eo. tit. lib. vj. in c. per catechiſmū. Quomodo autē in catechiſmo computetur gradus: vide titu. ſequēti, vbi agetur de cognatione ſpirituali. Quid etiā ſit catechiſmus: vide ſuprà loco ſuo.
5 ¶†Quintò quæritur, quid iuris de voto ſimplici? Et dico multa. ¶Primū. Votū de ſeruanda continentia ſimplex, id eſt, non ſolennizatū profeſsione tacita vel expreſsa religionis approbatæ, nec ſacri ordinis ſuſceptione, impedit matrimonium contrahendum, ſed nō dirimit contractū. diſt. xxvij. per totum. in text. & in gl. & ſecundū S. Tho. Ray. & nota. Inno. c. rurſus. & c. cōſuluit. & c. inſinuante. qui cler. vel vo. nō obſtante opinione Hug. quam Ber. in d. c. rurſus. dicit tutiorē: quia licet vtrunq; votū æqualiter obliget quo ad Deum: tamē eccleſia per ſuam conſtitutionē noluit inhabilitare ad contrahendū vouentes ſimpliciter, ſed ſolūm vouētes ſolenniter: vt patet per c. vnicū. de vot. lib. vj. & eſt communis opinio tam Canoniſtarū in tit. qui cler. vel vo. quàm Theologorū in iiij. diſt. xxxviij. Vnde dicit gl. in c. rurſus. ꝙ ſi non eſſet eccleſiæ cōſtitutio, teneret matrimonium à religioſo vel ſacerdote ſeculari contractum. Sed de hoc infrà tit. ſeq. §. v. determinabitur. & infrà Votū. iiij. §. v. vtrū eccleſia diſpenſare poſsit in voto ſolenni caſtitatis.
¶Secundū. Dicit autem Gaſpar Cald. in d. c. rurſus. ꝙ habens tale votū mortaliter peccat cōtrahendo cū intentione conſummandi: quia agit cōtra votum ſuū. xxvij. q. j. in multis. non autem ſi non habuit animū conſummandi, ſed intrandi religionē: quia in nullo facit cōtra votum ſuum. Et ita ſentit Sum. Ang. cōtra Roſ. ſed tamen ſecundū S. Tho. agit implicitè contra votū ſuum: quia implicitè conſentit in copulam carnalē, dando alteri poteſtatē ſui corporis. Et licet non agatur contra votū, agitur tamen cōtra iura. diſ. xxij. ſi vir. & in c. cōſuluit. & in c. rurſus. qui cle. vel vo. & cōtra datam fidem deludendo alterū: & maximè ſecundum iſtum, ſecundū quem eo caſu non eſſet matrimoniū, cùm adſit intentio denegandi debitū. vnde eluditur ſacramentum, exponendo etiam ſe periculo inconſtantiæ carnis. Et ideò indiſtinctè dicendū eſt eū Archi. poſt mentē S. Tho. & Rich. ꝙ contrahendo mortaliter peccat, niſi certificetur per Spiritū ſanctum ꝙ copula non ſequatur: vt dicit Rich. & donec vxorē cognoſcat, tenetur implere votū ſuū, cum adhuc poſsit, ſcilicet intrando religionē, ea etiā inuita. Ea verò cognita religionē intrare non poterit ea inuita: & tenetur reddere debitū petenti, etiā interpretatiuè, ſecundū S. Tho. & Richar. petere verò ſibi nō licet, ſed eſt mortale, ſecundum Rich. toties quoties: quia adhuc ſeruare debet votum ſuum quantū in ipſo eſt. quod etiā S. Tho. diceret.
¶Tertium. Qui poſt tale votū ſimplex caſtitatis matrimonium contraxit, ſecundū Sum. Ang. ſicut potuit ſine mortali contrahere, puta cum intentione intrandi religionem: ita ſine mortali poteſt conſummare illud: vt ſi mutet propoſitum. quod poteſt facere ſine peccato, cùm illud non ſit voto firmatum: & deinde reddat debitum exactus, quod ad hoc tenetur. Sed Sum. Roſel. hanc opinionem cōſutat per dicta Rich. dicens eam eſſe periculoſam, & bene: & patet ex ratione S. Tho. quia talis adhuc tenetur ad votū ſuum implendum, inquantum poteſt: & cōſequenter tenetur ad religionem. ¶Quartum. Quantum autem ad exactionem debiti, vtrū talis ſine peccato poſsit exigere: duæ ſunt principales opiniones. vna ꝙ peccet ſolūm exigendo prima vice: vt recitatur in glo. in c. ſi quis votum. xxvij. q. j. quia votum extinguitur per ſequens matrimonium: vt notatur ibi in c. deviduis. el ij. & ſequitur Hoſt. in d. c. rurſus. & vt dicit Sum. Ange. & communiter doct. maximè Card. in d. c. rurſus. dicens eam eſſe veriorem. Alia verò eſt ꝙ ſemper peccet mortaliter: quam tenet glo. in c. Agatoſa. xxvij. q. ij. & in c. quidam. & in c. placet. de cōuer. coniu. quam Ioan. And. Vincen. & communiter Theologi ſequuntur. Sum. autem Ang. licet cōcordet vt prima ſit vera, quando ſi nunquam peteret, redderet coniugiū nimis onerotum alteri: vnde petit gratia alterius, maximè ſi ſit vir: ſecunda verò quando petit propter ſuum appetitum: tamen dicit ꝙ illa quæ dicit ꝙ exigere poſsit, non eſt minus vera quàm alia. Sed Sum. Roſel. licet recitet Direc. dicentem ꝙ ſi votum ſequitur matrimonium, exigere non poteſt: ſi verò præceſſit, peccat exigendo prima vice tantùm: tamen tandem hanc opinionem meritò euertit per ſententiam Richar. in iiij. diſt. xxxviij. indiſtinctè tenens quòd exigere nō poteſt qui ante vel poſt matrimoniū fecit votum caſtitatis: & per rationem S. Tho. quia adhuc tenetur ſeruare votum ſuum quantum ad ea, in quibus non eſt factus impotens ad ſeruandum. Et adducit S. Tho. pro ſigno, quia mortua vxore contrahere non poteſt. quod etiam concedit Hugo. & Archi. xxx. q. j. de eo. & xxvij. diſt. ſi vir. & xxxiij. q. ij. antiqui. quia votum non erat ablatum, ſed executio voti. Et hanc opinionem tenet Panor. tranſiens cum dictis gl. & Scot. & Richar. Pet. S. Tho. & cæteri Theologi & Canoniſtæ. Iura autem allegata per alios concludunt ſolūm quòd votum ſimplex impedit quidem ſponſalia de futuro, ſed non dirimit matrimonium ſequēs. Diſtinctio verò quam concordando adducit Sum. Ang. eſt optima, & eſt S. Tho. in iiij. diſt. xxxviij. q. j. art. iij. q. ij. in fi. ſed ipſa concludit opinionem noſtrā: quia taliter petens gratia alterius, dicitur reddere, & non exigere: vt innuit S. Tho. vbi ſuprà. & expreſſe tenet gl. in d. c. deviduis. & Aug. de Anchona ſuper Epiſtolis Pauli, dicens ꝙ vxor tripliciter petit debitum, ſcilicet verbis, ſignis, & naturæ conditione: puta quia vir ſcit conditionem naturæ eius hoc debere petere: & tenetur vir etiam hoc tertio modo petenti reddere debitū, ne ſit oneroſus. ¶Quintum. Votum ſimplex ſic impedit matrimonium contrahendum ſecundū Ray. quòd ſi talis, qui ſic vouit, poſt ea iurauit alicui ꝙ eam duceret, deberet implere votum, & agere pœnitentiam de illicito iuramento. d. c. rurſus. & idem Hoſti. Quòd ſi primò intrauit, & poſtea vouit, ſecundū Hoſt. & Ioſfr. præualet iuramentō, licet poſsit iurare religionem. de ſpon. c. cōmiſſum. Vnde ſi votum eſſet de religione intrāda, præualeret. Nec tenetur prius exequi iuramentū ſecundum Pan. in d. c. commiſſum. quia in contrahendo matrimonio intelligitur, ſi res in eodē ſtatu permanſerit: vt in c. quemadmodum. de iureiur. quod non eſt hîc: quia ſi poſt matrimoniū contractum per verba de præſenti licitum eſt intrare religionem ſponſa inuita, vt in c. ij. & c. expublico. de cōuerſ. coniuga. fortius poſt ſponſalia de futuro: quia turpius eiicitur, quàm nō admittitur hoſpes: vt in c. quemadmodum. de iureiur. Nec obſtat d. cap cōmiſſum. quod vult talem, ſi vult intrare religionem, primò contrahere, vt iuramentū ſeruet: quia ſecūdum Panor. hoc eſt de conſilio tantùm: quod ideò datur, ne notetur periurus quo ad opinionem vulgi. ¶Pro his aduerte quòd ſecundum dom. Anto. in c. veniens. qui cler. vel vo. votum continentiæ vel ſponſalia de futuro, ea tollit. tanquam fortius. & idem ſentit Gaſ. ſed Hoſt. ſentit contrarium in dicto c. rurſus. dicens quòd ſponſalia non valent, ſi votū precedit: ſed ſi ſequitur, compellitur vouens ſolennizare, aut perficere ſponſalia. & hoc verius: quia cùm ſponſæ ſit orta obligatio, in præiudicium eius non potuit vouere. Et hoc ſentit Panor. in d. c. veniens. & Dir. ſed vide infrà Sponſalia. §. vij. ¶Sextum. Si ambo contrahentes habent votum ſimplex caſtitatis: matrimoniū non tenet, ſecundum Ioan. xxvij. q. j. ſi quis votum. de viduis. el ij. Secundū alios autē cōmuniter dicitur ꝙ tenet: ſed neuter poteſt exigere nec reddere: & multo minus poſſunt exigere aut reddere, ſi ambo vouerūt poſt matrimoniū. Et ita tenet Sum. Roſel. ſed deficit ſecundum aliquos: quia vterq; poterit reddere, ſed neuter exigere, vt ſtatim patebit. Sum. autē Ang. dicit ꝙ ſecundū Ioan. matrimonium tenet: ſed re vera deficit: quia Ioan. malè allegatur, qui dicit ꝙ non tenet, vt melius allegat Sum. Roſ. quia neuter poteſt exigere. & in hoc Io. male dicit, & ſe impugnat ſubiungendo caſum, & dicēdo, Pone eos voluiſſe ꝙ nunquā exigerent: & dico ꝙ bene tenet matrimoniū: quia vterq; poteſt reddere: quia vterque ſciat alterū indigere nec poſſe exigere, reliquo debet communiteri: & vterq; reddere dicetur. Et ita in primo caſu dicendum eſt, ſecundū Sum. Ang. contra Roſ. ſed verior eſt opinio Roſ. vt neuter poſsit reddere ſine diſpēſatione, de qua infrà part. vlti. Et ratio eſt quia alter ſolus habens votum prædictū ideò poteſt reddere ſine peccato: quia alteri obligatur ius petendi, cui perſonæ præiudicare nō potuit. Vnde ſi alter nō haberet ius petendi, quia etiā ipſe vouit: iſte nō excuſaretur reddendo: quia faceret cōtra votū ſuū ſine cauſa neceſſaria. Et ita eſt in propoſito in vtroq; caſu, ſcilicet ſiue votum præcedat matrimonium, ſiue ſequatur: quia neuter habet ius exigendi expreſsè vel tacitè, nec ex inclinatione naturæ: quia talis inclinatio iſto caſu nō eſt exactio debiti, ſed tētatio fragilitatis, ſicut & in ſoluto. Et hęc intellige quādo vterq; ſit impedimentū alterius. Si autem non habēs votum contraheret ſcienter cum habente, peccat: quia participat cum eo in crimine: tamen matrimonium tenet: & poterit iſte etiā exigere. ¶Septimū. Si quis vouit ſe nunquam reddituru debitum, ſi eum vxorē ducere contingat, ſecūdum Ioan. vbi ſuprà, non obligat tale votum: quia eſt cōtra præceptum Apoſtoli de debito reddendo. xxiij. q. iiij. §. his. ¶Octauum. Si quis vouerit caſtitatē reſpectu alicuius religionis: ſed non omnia ſubſtantialia regulæ dominus Anto. in cap. rurſus. qui cler. vel vo. vt refert Panor. ibi, poſt multa cōcludit quod aut vouit omnia ſubſtantialia religionis, ſed non reſpectu certę religionis: & tunc votum eſt ſimplex, nec matrimonium dirimit. Aut vouit omnia ſubſtantialia reſpectu certæ religionis, ita ꝙ efficaciter eſt obligatus religioni: & tunc certum eſt matrimonium non tenere: vt in cap. vnico. de voto. lib. ſexto. Aut vouit tantùm caſtitatem reſpectu certæ religionis: & tunc dicit votum eſſe ſolennizatum, & ſequens matrimonium non tenere: licet iſte nō ſit verè & ſtrictè religioſus, vt quia ſe ad paupertatem & obedientiam nō obligauit. & hoc per dictum caput vnicum. Sed quātum ad hoc Panor. tenet contrarium: quia illud caput vnicum, ad ſolennitatē voti requirit quòd fiat profeſsio alicui probatæ religioni: & conſequenter quòd profiteatur religionem probatam, ita vt verè ſit religioſus illius religionis. Et ſi obiiciatur de muliere, de qua in cap. fina. qui cler. vel vouen. vide infrà Profeſsio. §. j. ¶Notum. Si habens votum ſimplex inquiratan poſsit contrahere matrimonium, ſecundū Hoſt. reſpondendum eſt quòd non. Et ſi adiiciat quærere, vtrum tenebit ſi contraxerit: non debet quis reſpondere: quia daret occaſionem peccādi mortaliter, aut mentietur. Ego verò dico quod nulli eſt illicitum, ſaltem ſub pœna mortalis peccati, docere veritatem, vt dicendo quòd tenebit quidē, ſed tamen mortaliter peccabit: nec eſt dare occaſionem peccandi, ſed ſumere: alioquin occaſionem darent, qui canones & lecturas exhibent oculis omnium ad legendum: debemus tamen tales prudenter deludere, ſecundum Hoſt. quia non ſolūm non debemus dare occaſionē peccati, ſed etiam debemus ab eo, quātum poſſumus, auertere peccare paratos. Dicit autem Sum. Ang. quòd ſi votum nō ſeruat, ſe non videre quomodo facere volenti maius malum, non poſsit dici vt eo dimiſſo faciat minus. xiij. diſt. nerui. cum ſimilibus. Sed iſtud eſt verum, vt ibi dicitur, ſi ſine peccato nullus patet aditus: quia eo caſu eſſent eligenda minora: qui caſus non eſt poſsibilis abſolute: alioquin neceſſariò peccaremus: ſed ſolūm ex ſuppoſitione alicuius in quæ volitionis. Et ideò ſicut nō ſunt facienda à nobis mala minora, vt alii euitēt maiora: ſic nec cōſulenda ſunt. Alioquin licitum eſſēt nobis complacere in eo, quod non licet facere.
¶Decimū. Idem iudicium quantū ad hoc & omnia prędicta, eſt de muliere reſpectu viri, ſicut de viro reſpectu mulieris: & ſimiliter de iuramēto, ſicut de voto: vt ſi quis iurauit tenere caſtitatē, cōtrahere nō poſsit, licet teneat cōtractus. De quo vide xxvij. q. j. ſi quis votum. in glo. ¶Vndecimum. Vtrum autē diſpēſare poſsit epiſcopus in voto caſtitatis, aut nō nubēdi, ī. Votum. iiij. §. iij. & iiij. Quantū autē ad poſſe exigere eum qui cōtraxit poſt ſimplex votum caſtitatis, cōmuniter tenent moderniores in d. c. rurſus. ꝙ epiſcopus poſsit diſpēſare ex cauſa legitima. quod verum eſt modo quo dictū eſt ſ. Debitum. §. viij. Et cauſa legitima eſt periculū animæ aut ex mora aut ex impoſsibilitate omnino adeundi Romam: aliàs requiritur authoritas apoſtolica: vt dicit S. Tho. in iij. quolib. q. vj. art j. Et ratio ex doctrina eius ſumitur, vt ſ. dictum eſt: quia iſta obligatio non exigendi venit ex obligatione voti: vnde ille ſolus poteſt hanc tollere, qui & illam. ¶Sextò quæritur, †quid ſu- 6
ris circa impedimentū criminis nō dirimētis? Et dico multa. ¶Primum. Sicut ſuprà dictū eſt, ſex crimina matrimonium impediunt, ſed non dirimūt. Primū eſt inceſtus, extra. de eo q cog. conſan. c. j. Secundū eſt vxoricidiū. xxxiij. q. ij. admonere. & cap. inferiores. non tamen lego ꝙ econuerſo mulier occidens maritū contrahere non poſsit, niſi feciſſet intētione habēdi adulterū. Tertium, raptus ſponſæ alterius. xxvij. q. ij. ſtatutum. Quartum, leuatio proprii filii de ſacro fonte inſidiando matrimonio, vt ſcilicet poſſet vxorem priuare debito cōiugali. xxx. q. j. de eo. de quo titu. ſequen. impedimento vj. Quintū, interfectio faciendo tis. de pœniten. & remiſsio. qui presbyterū. & ibi Panor. in verbo, coniunctus. dicit ſecundum vnam expoſitionem hoc non habere locum, niſi prius interfector ſit cōuictus inforo contentioſo. Sextum eſt id, propter quod quis ſolenniter pœniter. xxxiij. quæſtio. ij. de his. & cap. antiqui. Septimum eſt, cùm quis monialem ſcienter accipit in vxorem. xxvij. q. j. hi vero. Sed iſtud reducitur ad inceſtum: vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

patet per glos. ibi. Hæc omnia crimina not. glo. in dicto c. qui presbyterum. & xxxiij. q. ij. in cap. de pœnitentibus. & S. Tho. & Ray. & Host. ¶ Secundum. Si tamen de incontinentia timeretur, secundū Rayn. debet episcopus concedere licentiam nubendi. arg. xxxiij. q. ij. antiqui. & cap. in adolescentia. & extra de eo qui cog. consang. vxo. cap. ex literis. imò secundū Veruec. sufficit licentiā proprii sacerdotis: imò secundū eundem, de consuetudine nō seruatur iste rigor petēdi licentiā. & idem Monal. & Roden. vnde & Io. in d. c. in adolescentia. tenet q̄ iuuenis incestuosus contrahere potest sine dispensatione, sed non senex. & ita tenet Sum. Angel. Archid. tamen post Petr. de Pal. dicit q̄ sine dispensatione expressa nō licet inuoluto aliquo prædictorū contrahere vel exigere: nec dicta cōsuetudo valet, nisi constet episcopos hoc diu scienter dissimulasse: aliter cōtrarium faciēs peccat mortaliter. Et idem videtur sentire S. Tho. in iiij. dist. xxxiiij. art. vlti. & ita tene cum Sum. Ros. contra Angel. quia aliter consuetudo dictas leges nō toleret, vt patet ex dictis ꝑ. Cōsuetudo. §. vij. ¶ Tertium. Incestuosum non posse cōtrahere aut exigere, Sum. Ang. dicit verū non solùm de incestuoso cum vxoris cōsanguinea, sed vniuersaliter. Sum. Ros. el. verò dicit hoc verū esse & intelligi cùm quis cognoscit consanguineā vxoris, vel cognoscitur à consanguineo viri, si est mulier: vt addit Archid. & hæc est opinio Richar. & Archid. & Sancti Tho. non obstāte q̄ non sit minus, sed maius peccatū cognoscere proprias consanguineas: vel permittendo se cognosci à propriis, si sunt mulieres: quia dicit Archid. quòd nō reperitur in iure hoc de propriis cōsanguineis, sicut de consanguineis cōiugis. & Richar. dicit q̄ non tantùm iniuriatur matrimonio maritus per incestum cum cōsanguinea propria, quantū cum vxoris cōsanguinea. & S. Thom. dicit q̄ incestus ponit impedimentū nō tam ratione culpæ quàm ratione affinitatis quam causat. Capitula autem, quæ allegat Summa Angel. nihil faciunt ad oppositum: imò dicit textum esse clarum, est clarus in oppositū. Vide suprà Luxuria. §. iiij. multa ad hoc propositum. ¶ Quartum. Viro licitum est vxorem adulterā occidere per viam iudicii ex zelo iustitiæ, non liuore vindictæ. extra iudiciū verò nunquam hoc licet secundum legem diuinam: secundum ciuilem verò licet eo modo quo dictū est suprà Lex. §. x. vbi nihil habetur de vxore, sed de filia & adultero.

Rursus de Matrimonio octauò, quantum ad impedimenta, quæ impediunt & dirimunt.

1 *Error qualiter impediat & dirimat matrimonium.*
2 *Conditio qualiter impediat & dirimat. & num. seq.*
5 *Votum quando impediat & dirimat.*
6 *Cognatio qualiter impediat & dirimat.*
7 *Cognatio spiritualis qualiter impediat & dirimat.*
8 *Cognatio legalis qualiter impediat & dirimat.*
9 *Crimen qualiter impediat & dirimat.*
20 *Cultus disparitas qualiter impediat & dirimat.*
21 *Vis & violentia qualiter impediat & dirimat.*
22 *Ordo qualiter impediat & dirimat.*
23 *Allegatio qualiter impediat & dirimat.*
24 *Publica honestas qualiter impediat & dirimat.*
25 *Affinitas quando impediat & dirimat matrimonium.*
26 *Impotentia coeundi qualiter impediat & dirimat.*

MATRIMONIVM octauò considerari potest quantum ad impedimēta, quæ illud impediunt: inquantū scilicet propter illa est prohibitū, & dirimūt inquantū si de facto cōtrahatur, nullum est: huiusmodi autē impedimēta sunt sexdecim, eo modo quo suprà Matrimoniū. vj. §. ij. dictum est, contenta in dictis versibus: Error, conditio, &c.

¶ †Primò ergo cùm error dirimens sit dūplex in proposito, s. personæ & conditionis, quæritur quid iuris de errore personæ? Et dico multa. ¶ Primū. Error cōsensum remouet. Qui errat enim, nō cōsentit, l. si per errorē. ff. de iurisdi. omniū iudicum. & errantis voluntas nulla est, l. cum testamētum. C. de iur. & fac. igno. & errantis cōsensus nullus est: vt ibi dicitur in l. non idcirco. & facit xxix. q. ij. his ita respondetur. Et ratio horū est, quia error cognitionē remouet, quæ est causa consensus & omniū actuum voluntatis, dicente Augustin. v. de Trini. q̄ inuisa diligere possumus, incognita nequaquā. ¶ Secundum. Omnimoda ignorantia alicuius remouet errorē circa personam eius. Vnde secundum Ray. ad errandū in personam alicuius requiritur aliqua eius notitia per visum, vel auditum, vel famam, de persona absente, quæ creditur esse ista præsens: quia errare est alium pro alio accipere, xxij. q. in quibus. quod esse non potest, nisi de illo loco cuius aliū ponimus, aliqualem notitiam habeamus: quia, vt dictum est, in penitùs ignotū nec affectum nec consensum possumus dirigere. arg. l. cum ab eo. §. massam. ff. de contrahen. empt. ¶ Tertium. Circa matrimonium quadruplex est error, secundū Dir. scilicet fortunæ, qualitatis, personæ, & cōditionis, scilicet seruilis. Igitur error conditionis matrimonium tollit & dirimit. de quo tamen §. sequenti & similiter error personæ: puta quia credit quis se cōtrahere cum Berta, & contrahit cum Margarita, quam credit esse Bertam. Cuius ratio iam patet ex dictis: quia non est cōsensus qui est causa matrimonii. & eam assignat S. Tho. in iiij. dist. xxx. dicens quòd errorem, qui matrimoniū impedit, oportet esse alicuius eorū, quæ sunt de essentia matrimonii: quod quidem cùm duo includat, scilicet personas, quæ coniunguntur, & mutuam inuicem potestatem, in qua matrimoniū consistit: primum tollitur per errorem personæ: & secundum per errorē conditionis. Error autem qualitatis, cùm putatur nobilis ille, qui est rusticus: vel casta illa, quæ est meretrix: aut virgo illa, quæ est corrupta, non tollit matrimoniū. quinimo illud tenet. xxix. q. j. error. & c. his ita. nisi secūdum S. Tho. iste error redundaret in personā: vt part. seq. Notauit tamē Hugo. xxxvij. q. ij. raptor. q̄ qui de futuro desponsauit corruptam, quam virginē credebat: comperta postmodū veritate ante copulam non est cōpellendus consummare matrimonium cum ea: quia per hoc impediretur eius promotio ad ordines ecclesiasticos. Similiter nec error fortunæ: vt cùm quis putatur dives, & est pauper, matrimonium non tollit: vt patet ex iuribus allegatis. ¶ Quartum. Si aliqua nobilis mulier Romana contrahat cū rustico Gallicano asserente se filium regis Angliæ, cùm non sit, sicut aliquando accidit de facto. quidam, vt Ray. secundum Supple. dicunt matrimoniū tenere: quia fuit error qualitatis, & non personæ. Sed Host. dicit cōtrarium: quia est error, inquit, personæ: cùm vbiq; habeatur notitia regis Angliæ: quia cōsensit in personam filii regis Angliæ, & non in personā præsentē. Sanctus Thomas autē in iiij. dist. xx. virtualiter distinguit dicens: Si error nobilitatis vel dignitatis redundat in errorem personæ: tunc impedit matrimoniū. Vnde si consensus mulieris feratur in istam personā directè, error de nobilitate ipsius non impedit matrimonium: si autē directè intendit consentire in filium regis, quicunq; sit ille: tunc si alius præsentetur illi, quàm filius regis, est error personæ, & impedit matrimonium. Et nota quòd S. Tho. non loquitur de rege in cōmuni: quia dicit filium alicuius regis:

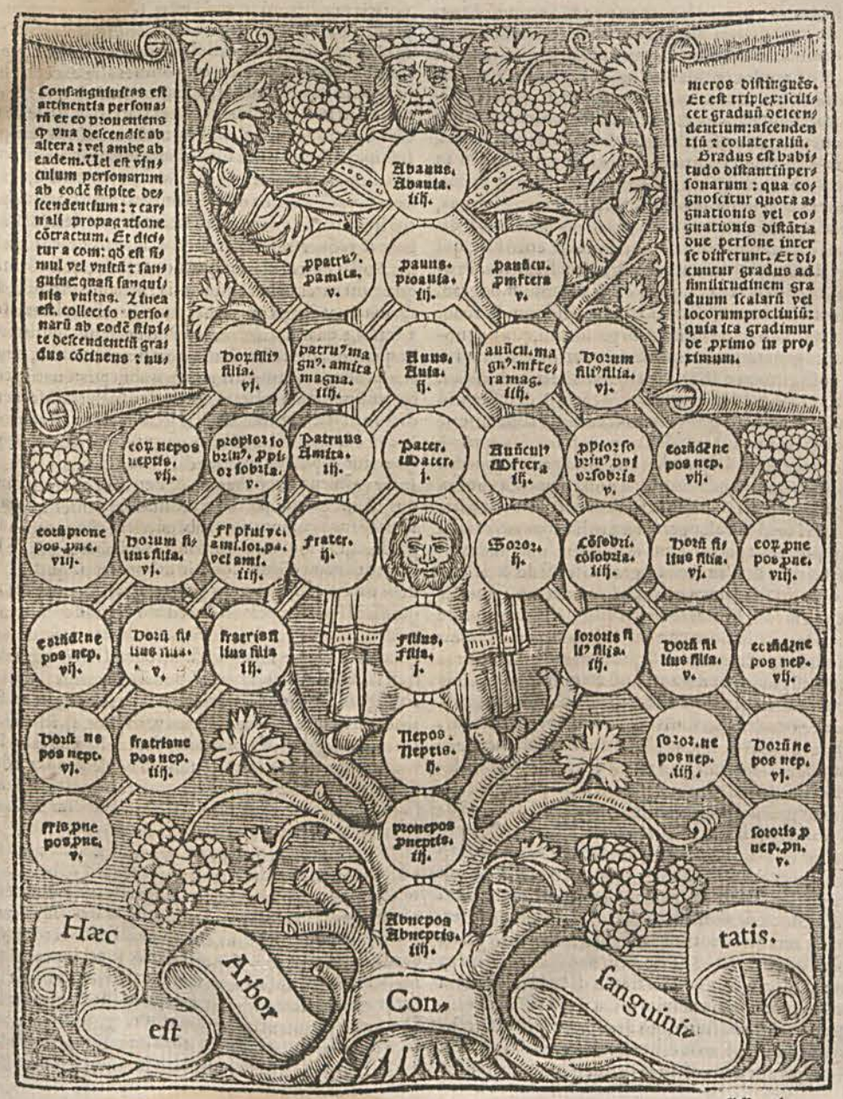
sed de rege determinato, puta Franciæ vel Siciliæ: in cuius regno forte erat quando scribebat. ¶ Quintū. Si autem dictus rusticus in generali dixisset se esse filiū regis vel comitis, & non diceret cuius, vel si specificat, nulla habetur notitia filii neq; patris, nō tollitur matrimoniū: quia nō est error personæ, sed fortunæ aut qualitatis. Et idem dicēdum est si quis dicat se primogenitū magni comitis, & non sit. ¶ Sextū. Si aliqua sciat aliquē multos habere filios, quorū nullū cognoscit: si aliquis eorū falsò dicat se primogenitum, & illa cōsentiat in eū, secundū Hug. xxix. q. j. in prin. est error fortunæ, & nō impedit. Sed Cal. in c. ij. de coniug. ser. & Io. xxix. q. j. & Host. in Sū. & Ray. dicunt q̄ est error fortunæ, nec tenet matrimoniū. quod verum est, si consensus ferebatur in eū, non vt in præsentē, sed vt in primogenitum, iuxta distinctionē S. Th. ¶ Septimū. Si consensus sit in aliquē, qui est mortuus, & loco cuius alius præsentatur: impeditur matrimoniū, secundum Dire. & Io. quia est error personæ. ¶ Octauum. Matrimoniū dolo contractū tenet, secundū gl. in c. cum dilectus. quod met. causa. licet dolus dederit causam contractui. Et idē Gof. in l. à diuo Pio. ff. de rit. nup. & in c. cōstituit. xx. q. iij. quod Pan. limitat in d. c. cū dilectus. nisi sit talis dolus qui consensum excludat: quia sic nō teneret. & facit quod no. Io. And. in c. vnico. de cōmo. facit etiā c. cum locū. de spō. & Inn. in c. cū dilectus. post glo. illam singularem, q̄ dolus, qui nō cadit in cōstantem virū, non impedit religionis ingressum: secus de dolo, qui peritissimos falleret. Quod est bene notandū: quia facit ad multa: vt in votis, iuramentis, & huiusmodi spiritualibus: quia cōmuniter tenetur q̄ tenent, vt in dictis glossis. ¶ Secundò quæritur, †quid iuris de impedimento erroris conditionis, scilicet seruilis, quantū ad ipsum vinculū matrimonii? Et dico multa. ¶ Primum. Error circa conditionem seruilē aliquando dirimit matrimoniū ex sua natura: quia scilicet repugnat potestati, quæ traditur in matrimonio: cùm nō possit liberè vti ancilla: & principaliter ex cōstitutione ecclesiæ inhabilitātis personas, & contractū irritantis: vt de eōiu. ser. proposuit. ¶ Secundū. Triplex est error circa cōditionē secū contrahētis. Primus scilicet circa meliorē quàm sit sua, aut quàm credat: vt cùm seruus aut liber cōtrahit cū libera, quā credit ancillam, vel ecōtrario. & secundus circa parem: vt cùm seruus cōtrahit cum ancilla, quam liberā credit: vel ecōtrario. & tertius circa deteriorem: vt cùm liber cōtrahit cū ancilla, quam credit liberam, vel ecōtrario. Primus & secundus error matrimoniū nō dirimit: quia nō lædit errans, nec habet quod obiiciat alteri: & ecclesia sic statuit, arg. eorū quæ no. de coniu. ser. c. proposuit. & c. ad nostrā. xxix. q. ij. per totū. de diuor. significasti. cōsentit Ray. Pe. Al. Inn. Gof. & S. Th. & est cōmunis doctrina Theologorū & Canonistarū: licet contrariū tenuerint quidā. Tertius autē dirimit matrimoniū: vnde non tenet. xxix. q. ij. si quis ingenuus. & c. si fœmina. Quod tamen limita, nisi defuisset error: quia si liber contrahit cū ancilla sciēter vel libera cū seruo, tenet matrimoniū. xxix. q. ij. si quis liber. & c. si quis ancillā cum duobus seq. & sic liber tenetur sequi ancillā, secundū Pan. de cōiug. ser. c. j. Et licet de iure ciuili non teneat matrimonium, si ancilla vel libera cōtrahit sciēter cū seruo. C. de incest. & inutil. nup. l. cū ancillis. tamē in hac materia spirituali standū est iuri canonico: vt in c. vlt. & pen. de secū. nup. & not. Bar. in l. priuilegia. C. de sacrosan. eccl. & est gl. in c. ij. de reg. iur. lib. vi. Limita secundò, nisi postquā liber sciuit cōditionem seruilē, cōsenserit verbo vel facto: vt per carnalē copulā: vt in d. c. si quis ingenuus. & c. si fœmina. de cōiug. ser. c. proposuit. & c. ad nostrā. quod tamen intellige si pro certo habuit seruitutē: vel ex auditis habuit de ea probabilē opinionem. Secus si leuē aut temerariam, cui credi nō debet: quia cōsentiendo copulæ sibi nō præiudicat. arg. de sent. excom. inquisitioni. cum etiā titubans pro ignorante habēdus sit. C. de cōdi. inde. l. vlt. & no. etiā gl. Ray. in tit. de impedimē to cōditionis. Limita tertiò, nisi habēs probabilem causam credendi, ad præceptū ecclesiæ debitū reddat: quia præiudicat sibi, secundū Tanc. Inn. & Io. And. & Pan. in d. c. proposuit. quia nihil velit cum ea esse tanquā cum vxore propria: non debet in hoc obedire. de hoc vide §. seq. ¶ Tertium. Si liber contrahat ignoranter cū ancilla, cui data est libertas in tempus, vel ecōtrario, matrimoniū non tenet: quia vt dicit l. statu liber. ff. de statu liber. ei quæ interim facit, vt seruus, nō vt liber facit. ¶ Quartū. Si autē tali ignorantia durante ipsa cōtraxit cum alio nō ignorante conditionem eius, secundū Veruec. tenet matrimoniū. ¶ Quintum. Si dominus tradit alicui libero ancillā suam in matrimonio vt liberā, vel sciēter tacuit, quam tamen contrahens ignorabat ancillā, tenet matrimoniū: quia statim efficitur libera, & intelligitur dominus ei libertatē dedisse: vt authentico, de nup. §. si verò ab initio. Et hoc tenet Pan. & glo. in d. c. ad nostram. de cōiug. ser. & Gof. & Host. & Bar. ¶ Sextum. Liber contrahens cū ancilla ignoranter, quam dominus post latenter manumittit, & liber post hoc eā cognoscit, nō tenetur stare cū ea: quia matrimonium nullum fuit: & semper ei se cōmiscuit ex primo consensu, qui nullus fuit, arg. C. ad Velle. l. quāuis. secundum Io. xxix. q. ij. si quis ingenuus. & Bern. in c. vlti. de cōiu. ser. & Gof. & Dir. & ita tenet Sum. Ros. Dicit tamen Sum. Ang. verius esse. q̄ si illa post manumissionē cognouit eū intendens cōtrahere, matrimoniū sit sublato impedimento, per ea quæ no. glo. in d. c. ad nostrā. quia videtur antiquus consensus perseuerare, nisi contrarium exprimatur. debant. maiorem. in fi. Sed dico q̄ glos. quam allegat, determinat expresse cōtra hoc: & similiter sua ratio valet ad oppositum: quia si durat antiquus consensus, virtute eius nō contrahitur: quia nullus est. Si autē consensus antiquus fuisset de se sufficiēs ad contrahendū, verū dicerent: sicut in simili dictū est prius. §. Matrimoniū. iij §. iiij. parti. iiij. ¶ Septimū. Error conditionis libertinæ, vel adscriptitiæ, aut originariæ nō impedit matrimoniū, sicut error cōditionis seruilis, secundum Veruec. quia omnes illi sunt liberi: licet ad quædam opera plus cæteris teneātur. & idē Hug. xxix. q. ij. in prin. Qui autem sint originarii & adscriptitii, vide j. Seruus. ¶ Octauum. Si cōsuetudo est in loco q̄ partus sequatur cōditionē patris, & non ventris, natus ex libero & ancilla, liber est, & vt liber matrimoniū cōtrahere potest: vt summat Pan. in c. licet. de cōiu. ser. ¶ Nonū. Si liber ignoranter cōtraxit cū ancilla: & postea sciēs conditionē ancillæ vult cū ea esse, & illa nō, sed vult discedere, secundū Bern. nō erit matrimoniū: sed tamen illa debet ab ecclesia cōpelli, nisi ad secunda vota transisset. Et similiter ecōuerso dicēdum est de libera respectu serui. ¶ Decimum. Liber cōperiens q̄ illa, cū qua cōtraxit ignoranter, sit serua, potest eā propria authoritate dimittere quo ad thorum, secundum omnes, & planū est: sed nō quo ad cohabitationē, secundum Richar. si contraxit in facie ecclesiæ aut coram testibus: secus si clandestinè. Et hoc patet in c. porro. de diuor. licet Hostiē. & multi alii teneant contrarium. quādo seruitus est notoria, sicut & in adulterio. de quo habes suprà. Diuortium. §. viij. ¶ Verū enim dicit Hosti. quo ad copulam & Richar. quo ad cohabitationem, de qua loquitur d. c. porro. secundum glossam

¶ Vndecimum. Si liber, qui contraxit matrimonium, efficiatur seruus se vendendo, vel aliter, non dissoluitur matrimonium: nec illa venditio valet, nisi consentiente vxore: quia nō habet potestatem sui corporis. xxxiij. quæst. v. quod Deo. quod Sanctus Thom. in iiij. distinct. xxxvj. limitat quo ad seruitutem impedientem redditionem debiti. secus in alia non impediente. Vide infra Seruitus. §. vij.

3 ¶ Tertiò quæritur, † quid iuris circa actū coniugalē quando in contractu matrimonii interuenit error conditionis? Et dico multa. ¶ Primum. Alter coniugum, qui ignorat matrimonium esse nullum propter seruilem cōditionem in reliquo, secundum Archidiaco. quandiu hoc ignorat, licet nollet consentire si sciret, excusatur à peccato coeundo: sicut Iacob in facto Liæ propter ignorantiam facti probabilem: & filii erunt legitimi, si in faciem ecclesiæ sit contractum. Quid etiam si scit se esse seruum, si credat ꝙ reliquus coniunx, qui scilicet est liber, hoc sciat, aut ꝙ adeò affectuose diligat, ꝙ etiam cōsentiret si sciret esse talem, excusatur à peccato, ex quo vxorio affectu cognoscit vel cognoscitur. Qui verò scit se seruū, & reliquum esse liberū, & sic matrimonium non tenere: fornicatur quousq; alius de sua seruilitate sit certioratus, & nihilo minus in eū consentiat: secus si ignoraret matrimoniū non tenere ignorātia excusante. Et idem dic de quocunq; sciente matrimonium nō tenere ex quocunq; impedimento. ¶ Secūdum. Quando de tali matrimonio ignoranter contracto dubitatio incipit oriri: ad sciendū quid agendum sit quantū ad Deum, secundum Arch. distinguendum est inter scientiā, quæ habet euidentiam, & non est nisi verorum: & conscientiam, quæ est firma credulitas, quāuis clare nō sciatur: quia scilicet potest ex causa nō solūm leui, sed etiā falsa: & scrupulū, qui est dubietas, quæ scilicet est quoties homo hinc inde æqualiter pendet, vel quasi æqualiter, modico reputato pro nihilo. Adde ad Archi. ꝙ etiam distinguendum est de motiuo siue causa, quæ mouet ad scientiā, cōscientiam, & scrupulum: quia quædā est certa & euidens de facto: vt quia video vel de iure: vt quia quis conuincitur aut confitetur iuridicē. quædā probabilis: vt quia audio á grauibus fide dignis: & quædam leuis siue temeraria: vt quia audio à leuibus. Qui ergo habet scientiam de hoc impedimento vel alio, aut etiam conscientiam procedentem ex leui aut probabili causa, coeundo mortaliter peccat, nisi ille coitus esset matrimonialis: quia tunc secundū Rich. siue sequatur scientiam, siue probabilem præsumptionem, id est, cōscientiam, coram Deo est ratificatiuus matrimonij: qui verò habet scrupulum: si est ex leui aut temeraria causa, debet illū deponere, & sic reddere & exigere poterit sine peccato, arg. c. inquisitioni. de sen. excō. Si verò est ex causa probabili, reddere potest, & debet exactus: quod est obedire saltem Deo præcipienti reddere vnicuiq; quod suū est: quia in dubiis obediendū est. xxiij. q. j. quid culpatur. & c. inquisitioni. Sed exigere non potest sine mortali: quia exponeret se periculo: nisi ille coitus esset matrimonialis, id est, affectu matrimoniali: quia etiā hoc casu corā Deo ratificaret matrimonium, si hoc esset in intentione. ¶ Tertium. Quādo verò in tali impedimēto oritur dubitatio, ad sciendū quid faciendum sit quo ad homines: dicit Rich. in xxxv. distin. iiij. quòd siue copula sequatur certam cognitionē in libero de seruitute alterius, siue probabilem præsumptionem, siue ad præceptum ecclesiæ siue non, semper ratificatur matrimonium in conspectu ecclesiæ, etiam si esset ex affectu fornicario. Si verò sequatur leuem & temerariā suspicionem, cui credi non debet, secundū omnes non præiudicat ei, etiam ad mandatum ecclesiæ: quia titubās pro ignorante habendus est. Hæc ille, valde bene. Sed intellige primò hæc vera esse, si ecclesiæ constaret de scientia vel præsumptione, aut leui suspicione: quæ quia ei constare nō potest de affectu, ideo nō distinguit inter matrimonialem & fornicarium. Intellige secundò ꝙ quo ad homines, vt patet ex mente istius doctoris, & ex d. c. inquisitioni. & ex verbis S. Tho. infrà positis part. v. nō distinguitur inter conscientiā & scrupulū ex causa probabili: quia ecclesia ipsam cōscientiam aut scrupulum non videt: sed solùm cautam motiuam ad hæc, quæ vtrobiq; est eadē, scilicet causa probabilis, quādo scrupulus nō est ex causa leui vel temeraria. ¶ Quartū. Quando verò de tali impedimento oritur quæstio siue lis in iudicio, ad sciendum quid faciendum sit, dico ꝙ quo ad Deum ne quis peccet, distinguendum est, vt s. partic. ij. Et ecclesia præcipiente copulam, semper potest quis obedire sine peccato, si vult matrimoniū ratificare: quia coitus erit matrimonialis. Si verò nō vult ratificare ecclesia præcipiēte copulam, si habet de impedimēto scientiam vel cōscientiam ex causa probabili, non tenetur obedire: quia nō potest ecclesia facere, secundum Archidiaco. vt non maritus fiat maritus contra suam voluntatem. quod faceret, si obediret. Sed neq; obedire potest stante suppositō quòd nolit ratificare: quia coitus esset fornicarius. Si verò habet de impedimento scrupulum ex causa leui aut temeraria, deponat, & reddat: &, si vult, etiam exigat. d. c. inquisitioni. Si verò ex causa probabili & discreta, reddat: quia in dubiis tenetur obedire: non autē exigat: quia exponeret se periculo fornicandi. ¶ Quintum. Ad sciendum verò quid agendum sit in iudicio quo ad homines, ne scilicet quis præiudicet iuri suo: distinguendum est, solūm ex parte causæ vel motiui ad credendum impedimentum. Si enim sit leuis aut temeraria, debet obedire ecclesiæ præcipienti copulā, secundum omnes: quia sibi nō præiudicat: sed si sit euidēs & certa, faciens scientiā: non debet obedire, secundum omnes: quia sibi præiudicaret, similiter si causa esset probabilis: qa etiam sibi præiudicaret, secundum Tanc. Inn. Io. And. Richar. & Pan. in d. c. proposuit. non obst. quod teneat Host. in Sum. & gloss. in d. c. proposuit. ꝙ debeat obedire, nisi sit certus: quia prior opinio est cōmunior & verior: quam étiam S. Th. probat in iiij. dist. xxxvj. in expositione literæ dicens: Si antequā sit detecta seruitus vxoris, de qua dubitatur, ipsa petat debitum: si leui suspicione mouetur, debet reddere debitum: nec ex hoc ei aliquod præiudiciū generatur. Si autem ex causa probabili dubitet, vel vehementer præsumat, aut certè cognoscat, non debet ei debitum reddere ecclesia præcipiente: quia vel sibi præiudiciū faceret, si eam vxorio affectu cognosceret: aut aliàs fornicaretur. Hæc ille. quia sumitly nō debet, pro ly non tenetur. Supple. autem contra opinionem Summæ Angel. & Rosel. & Rich. & omnium Canonistarum dicit ꝙ debitum negare non debet ex causa probabili, sed tantum ex euidentia: allegans dictum caput, inquisitioni. sed illud c. loquitur distinguendo non ex parte causæ, sed ex parte dubitantis. quando causa probabilis non ducit extra terminos scrupuli: ita quòd hoc quis credit quidem, sed non firmiter, sed quasi titubās. Sanc. Tho. verò cùm dicit, si ex causa probabili dubitet vel vehementer præsumat, non sumit dubitare propriè, sed largè pro formidare, vt opponitur scientiæ vel euidentiæ, eo modo quo opinans dicitur dubius quousq; sciat: vnde ly vel, stat expositiue pro id est, potius quàm distinctiuo. sicut patet ex allegatione Pisa. illum adducentis. De opinione autem Hostien. vide Panor. in d. c. proposuit. Dicit tamen Asten.

Asten. quòd Hostien. in dicto c. proposuit. correxit dictum
4 suum. ¶ † Quartò quæritur, quid iuris circa actum coniugalem, quando in contractu matrimonii ineidit conditio seruilis sine errore conditionis, ita quòd matrimonium te-
5 nuit? Et dico vt infrà Seruus, per totum. ¶ † Quintò quæritur, quid iuris circa impedimentum voti: Et dico quòd votum non solenne castitatis matrimonium impedit, siue prohiber, sed non dirimit, vt dictum est tit. priore. §. v. sed solenne, quod scilicet comitatur professio expressa vel tacita alicuius religionis approbatæ, vel susceptio ordinis sacri, matrimonium non solùm impedit, sed etiā dirimit, ita ꝙ matrimonium nullum est: imò incurritur excōmunicatio: vt in clem. eos. de consang. & affin. Si tamen hoc fiat post professionem in aliqua regula non approbata, vel etiā in regula approbata tertii ordinis beati Dominici vel Franciſci: teneret matrimoniū, sicut dicit Archi. ¶ † Sextò 6
quæritur, quid iuris de impedimento cognationis carnalis seu cōsanguinitatis? Ad cuius intellectū hîc consanguinitatis arborē statuo, in qua numeri superiores gradus secundum canones, inferiores verò secundū leges significāt.

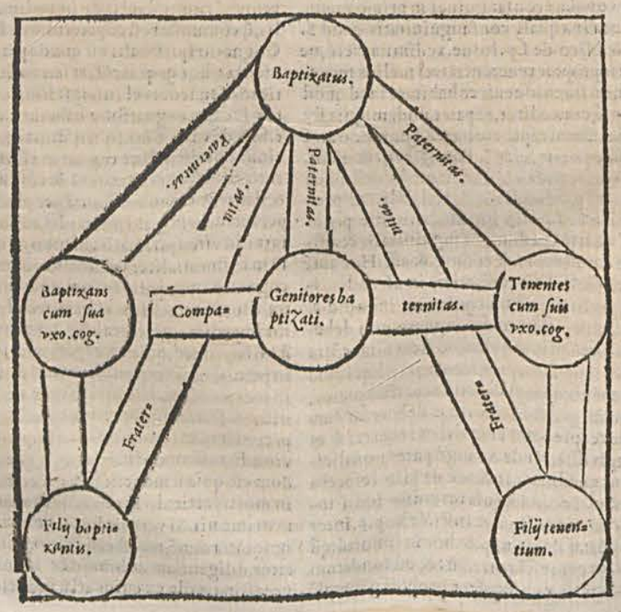
ARBOR CONSANGVINITATIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Arbore autē cōstituta, cuius intellectus habetur ex dicēdis, maximē parti. iiij. dico multa. ¶ Primū. Triplex est cognatio, s. carnalis, quæ dicitur cōsanguineitas, vel causa euphoniæ cōsanguinitas, quæ cōuenientiā in sanguine importat: spiritualis, quæ dicitur cōpaternitas: & legalis, quæ dicitur adoptio. Cōsanguinitas igitur secūdū S. Tho. Pet. de Pal. Ray. Host. & omnes, est vinculū personarū ab eodē stipite, s. proximo descēdentiū, 1. ab eadē persona carnali propagatione cōtractū: per quod scilicet excludit Eua à cōsanguinitate Adæ: nō autem Christus à cōsanguinitate virginis: quia eius propagatio fuit carnalis ex parte virginis. In hac cognatione, vt docet arbor, sunt lineæ, gradus, & personæ: sic ꝙ in vna cognatione sunt plures lineæ: in vna linea plures gradus: in vno gradu plures personę. ¶ Secundū. Linea cōsanguinitatis dicitur methaphorice: & secūdum Pet. de Pal. est ordinata collectio personarū cōsanguinitate cōiunctarum: & est triplex secūdū S. Tho. & cōiter doct. Prima ascēdentiū: in qua sunt pater, auus, proauus, atauus &c. & similiter mater, auia, atauia, &c. Secunda descēdentiū: in qua est filius, nepos, pronepos, abnepos: & similiter filia, neptis, &c. & hæ duæ lineæ realiter sunt vna, diuersæ solùm in modo cōputandi incipiēdo, s. à posterioribus, vt in prima, vel à prioribus, vt in secūda. Est & tertia, quæ respicit eos, qui ab eodē quidē tertio descēdunt, sed nō abinuicē: & dicitur linea collateraliū: in qua sunt fratres & eorū filii, qui patrueles dicūtur, & filii patruorū: & idē in fœminis. Probantur autē hęc omnia xxxv. q. iiij. c. j. & per totū. ff. de grad. l. j. & l. Iurisc. ſultus. ¶ Tertiū. Gradus autē secundū Ioan. And. est habitudo quædā distantiū personarū, qua cognoscitur quota generationis distātia duæ personæ distant inter se. & colligitur ex c. literis. & c. quod dilectio. de cōsan. Computātur autē gradus in linea ascēdentiū & descēdentiū vniformiter secundū leges & canones omissa cōputatione Isid. quæ habetur in dist. iiij. & xxv. q. ij. & iij. & v. quæ nō est in vsu: hoc modo. Cōputā dæ sunt enim personę mediæ inter eas, & de quibus quæritur: & si nulla sit media, sunt in primo gradu, vt pater & filius descēdendo: & filius ac pater ascēdendo. Si verò sint aliæ personæ mediæ cōputatis eis cū extremis, quot sunt personæ vna minus, tot sunt gradus: sicut auus & nepos sunt in secūdo gradu ascēdēdo & descendendo: quia ibi sunt tres personæ, duæ extremæ, s. auus & nepos: & vna media, s. pater respectu vnius, & filius respectu alterius: vnde quia remoto vno remanēt duo, nepos & auus sunt in secūdo gradu, proauus & pronepos in quarto. Et ratio est: quia cū gradus sit distantia, nō est eius dē ad se: vnde pater solus nō facit gradū: sed addito filio constituitur primus gradus ex duabus personis: & addito nepote cōstituitur secundus gradus ex tribus, & sic de aliis. In linea verò collaterali siue trāsuersali, quæ nō est eorū, quorū vnus descendit ab alio, sed eorū, qui descēdūt à cōi principio, aliter cōputātur gradus secūdū canones, aliter secūdū leges. de quo S. Tho. in iiij. dist. xl. ar. ij. Nā secūdū canones si personæ de quibus quæritur, æqualiter distāt à cōi stipite: quoto gradu quælibet earū distat à cōi stipite, toto gradu distant inter se: sicut duo fratres attinent sibi in primo gradu: horū filii in secundo: & sic vlterius. Si verò distant inæqualiter, quoto gradu remotior eorū distat à cōi stipite, toto gradu attinēt sibi. Vnde secūdū S. Tho. sicut duo fratres attinent sibi primo gradu: ita filius vnius fratris distat à reliquo fratre in secūdo gradu: quia tantùm distat à cōi radice. Et intellige ꝙ etiā eōrtrario frater, qui à cōi principio distat solùm vno gradu, à filio fratris distat secūdo gradu: quia non pōt esse vicinior alii descēdēti à cōi principio, quàm ipsum principiū, propter quod est ei vicinus: *licet* posſit esse remotior à tali descēdente quàm à cōi principio: quia fortè ille alius descēdens plus distat quàm ipse: sicut filius alterius fratris plus quàm alius frater: & secūdū remotiorē distantiā oportet consanguinitatē cōputari. Hæc ex illo. Et si cōsuetudo patriæ esset ꝙ computando inciperet à propinquiori, illa seruāda esset, secūdū Astē. propter scandalū euitandū: vt in c. quod dilectio. de cōsan. & affin. Quod intellige & limita iuxta ea quæ s. Matrimoniū. ij. ſ. iij. Secundū leges verò aliter cōputantur gradus in linea transuersali: quia secūdū eas duo fratres sunt in secūdo gradu: filii duorum fratrū in quarto: nepotes in sexto. Diuersitatis autē rationem vide xxxv. q. v. in c. ad sedē. ¶ Quartū. Pro maiori notitia prædictorū sciendū est ꝙ Io. And. in explanatione prædictæ arboris sic virtualiter, & colligēdo dicit: In arbore cōsanguinitatis est cellula vacua propter hoc ꝙ propriū nomē habere nō potuit, cùm omnes aliæ exceptis his quæ per genitiuū nominātur, sumant nomē ab ipsa: & dicitur filius patris, & pater filii, & frater fratris, & sic de aliis: sed eam à nomine sui bidelli Petrutiū vocauit. Supra ipsam & sub ipsa in recta linea sunt aliæ cellulæ ascēdēriū & descēdentium, quæ cōpetenter diuiderētur per mediū, vt à latere dextro earū nomina mariū, à sinistro verò nomina ponerētur fœminarū: quia positi à latere dextro descēdūt à maribus: & ecōuerso scilicet positi à sinistro descēdūt à fœminis. Supra Petrutiū sunt quatuor cellulæ, quæ cōtinēt ista, quæ sunt pater mater, auus auia, proauus proauia, abauus abauia: quarū proxima habet punctū vnū duplicatū secūda, 2. tertia, 3. quarta, 4. infra verò Petrutiū sunt similiter cellulæ quatuor: quæ cōtinēt ista, quæ sunt filius filia, nepos neptis, pronepos proneptis, abnepos abneptis: quarū prima habet vnū punctū duplicatū: & sic de aliis: vt de ascēdentibus dictū est. Ad cognoscēdū etiā gradus inter istos ascēdētes & descēdentes, sciendū est ꝙ quot sunt personæ, de quibus quæritur, cōputātis intermediis, vna dēpta, tot sunt gradus inter eas: sicut inter abauum & Petrutiū quatuor sunt gradus, cū sint quinq; personæ: & similiter inter ipsum & abnepotē sunt quatuor: inter abauū autē & abnepotē sunt viij. gradus: quia sunt nouē personæ. Nō habet tamē iste Petrutius totā suam cōputationē in arbore: quia quilibet habet duos parētes, iiij. auos, viij. proauos, xvj. abauos: & sic semper ascēdētes duplicātur. Accedēdo verò ad collaterales faciēdo stipitē de patre: inde ex parte dextra descēdūt cellulæ quatuor cōtinētes ista, quæ sunt, frater, fratris filius & filia: fratris nepos & neptis: quarū puncta superius sunt, j. ij. iij. iiij. significātia gradus eorū, quæ sunt in cellulis ad Petrutium secundū canones: inferius verò sunt, ij. iij. iiij. v. quæ deseruiūt legibus. Et hi omnes sunt collaterales ad Petrutium. Facto verò stipite de auo, ab eo descendūt à dextris quatuor cellulæ cōtinentes ista, quæ sunt, patruus & amita: frater patruelis & soror patruelis: horum filius & filia: horum nepos & neptis. quarum puncta superius sunt, j. ij. iij. iiij. inferius verò, ij. iiij. v. vj. qui sunt gradus prædictorū ad Petrutium secūdum canones & leges. Facto verò stipite de proauo, sub eo à dextris descendunt quatuor cellulæ cōtinentes vt in arbore: quarum puncta superius sunt, j. ij. iij. iiij. inferius autē sunt, iiij. v. vj. vij. Facto verò stipite de abauo similiter habes iiij. cellulas: & superiora pūcta sunt, iiij. iiij. iiij. iiij. sufe. ius autem sunt, v. vj. vij. viij. Et sic habetur vna medietas arboris, per quam intelligitur reliqua. De prædictis autem lateralibus sunt regulæ. Prima. Secundum canones collateraliū in linea æquali, quoto gradu aliquis distat à cōi stipite, toto distant inter se: sicut Petrutius & pronepos propatrui sunt in quarto gradu abauo existente stipite, à quo vterq; distat quarto gradu: sed secundū leges quoto gradu quis distat à cōmuni stipite, toto duplicato distāt inter se. vnde ,, nepos propatrui est Petrutio attinēs vel distās in octauo gradu. Secūda. In linea verò inæquali secundū Canones quoto gradu remotior distat à cōi stipite, toto distant inter se: sicut facto abauo stipite Petrutius & filius ,, patrui, q sunt in linea inæquali distāt quarto gradu: & similiter omnes descēdentes vsq; ad lineā æqualitatis: quia Petrutius ab ipso abauo distat quarto gradu: sed secūdū leges quot sunt psonæ collateraliū in linea inæquali, stipite dempto, tot sunt gradus. Vnde Petrutius à stipite distat quarto gradu, à ,, patruo quinto, à filio sexto, a nepote septimo, à ,, nepote octauo. Ex dictis patet ratio omniū pūctorū arboris, & ꝙ Petrutius cōtrahere nō potest cū aliqua de arbore. ¶ Quintū. Prohibitio matrimonii ratione cōsanguinitatis, quantū ad legē naturæ secundum S. Tho. & Richar. est inter patrē & filiā, matrē & filiū, propter reuerentiam, ne sit socius q debet esse subiectus. Gene. j. Relinquet homo patrē & matrē, &c. est tamen magis cōtra talem legem ꝙ filius habeat matrē in tali turpitudine subiectam. Vnde quædā bruta horrent coitū cū matre, quādin apud illa manet cognitio matris. & reuerētia quædā ad ipsam: vt recitat Philosophus in viij. de Animalibus. de camelo q co opertā cognouit matrē: & deinde hoc cōperto interfecit in geniatorē: & de equo qui ob hoc se præcipitauit. Quantū verò ad legē diuinā propter cōcupiscentiā refrænandā ,, phibitū est matrimoniū in lege Mosaica cū aliquib⁹ personis, quæ simul habebāt eo habitare: & numerātur Leu. xviij. & in his verbibus cōtinētur: Nata, soror, neptis, matertera, fratris & vxor. Et patrui cōiux, mater, priuigna, nouerca, Vxorisq; soror, priuigni nata vtriusq;, Atq; soror patris, cōiungi lege vetantur. Pro his nota ꝙ dictū de vxore fratris, non intelligitur præmortui sine liberis: quia eam debebat accipere ad suscitandū semē defuncto. de diuort. c. fi. Nota etiā ꝙ ibi prohibentur copulari consanguinei in primo gradu, & in secundo in linea inæquali consanguinitatis quod S. Tho. in iiij. di. xl. & Nico. de Ly. Iosue. xv. limitat verū, ne amita nepos accipiat propter reuerentiā: vel melius secundum S. Tho. quia non ita consueuit cohabitare: sed quòd patruus accipiat neptē, conceditur, vt patet ibidem: quia frater Caleb accepit eius filiam capta ciuitate. Quomodo autē in his papa dispensare possit, vide j. Papa. ſ. xvij. & xviij. Quantum verò ad ius canonicū olim fuit prohibitū matrimoniū vsq; ad septimū gradum: vt in d. c. ad sedē. sed propter causas assignatas à S. Tho. in iiij. dist. xl. hodie prohibetur solùm vsq; ad quartū gradum cōsanguinitatis & affinitatis præcise: vt in c. non debet. de cōsang. & affi. Hoc autē Sum. Ang. & Ros. cū Gofr. dicit verū, etiām in ascendentibus & descēdētibus per lineā rectam: quia cùm, inquit, d. c. nō debet. loquatur indistinctè, nos distinguere non debemus. Sed cōtrariū est verū. primò quia si nō licet filiæ cōtrahere cū patre propter reuerentiam, multo minus licet cum auo vel proauo aut abauo: quia ei debetur reuerētia maior, quantò est antiquior: ita ꝙ si Adā vineret, ei deberetur summa reuerentia. Vnde & ipse pater eum debet reuereri & ei subiici, & multo magis filia. Vnde & vulgò pater non dicitur dominus, sed auus quādiu vixit, & idē de filio respectu auiæ: & sic de nepotibus. Secundò, quia ius ciuile indistinctè ,, phibet inter tales matrimoniū: vt Insti. de nup. ſ. inter eas quoq;. & in l. nuptiæ. ff. de rit. nup. & hoc in infinitū: qđ quidē ius nō inuenitur expresse correctū: & est fundatum super maxima honestate: & consequēter propter generalē canonū dispositionē contrariū dicere nō debemus. Et licet Sum. Ros. dicat ꝙ corrigitur per d. c. nō debet. tamen non corrigitur expresse: quia nō loqtur in specie de ista linea recta, imò nec implicite: quia loquitur solū de his, quorū dispositio subiacet iuri positino: nō de linea recta, quæ subiicitur iuri naturali quantū ad omnes, sicut & quantū ad patrē & filiā: vt ,, pbatū est. Et hāc opinionē tenuit Pet. de Palu. Archi. Sum. Pisa. Host. Ioa. And. Pet. Hug. & Azo. & Richar. quā etiā Pan. in d. c. nō debet. putat verissimam. Notādum est tamē secundū Host. licet cōsanguinitas duret vsq; ad quartū gradū solùm quantū ad contrahere matrimoniū, vt quis euitet incestū: tamē quantū ad successionē hæreditatis durat vsq; ad decimum: vt suprà Hæreditas. j. ſ. ij. partic. iiij. ¶ Sextū. Si duo cōtrahāt, quorum alter distat à stipite quinto gradu, reliquus verò ij. vel iij. tenet matrimonium secundū oēs: quia tales attinēt sibi in quinto gradu: & in cōsanguinitate semper standū est remotiori personæ, de consang. & affi. c. vlti. Sed si reliquus distaret solùm in primo, Host. est in singulari opinione ꝙ nō tebet extra eo. q. d dilectio. vbi sibi cauit litera, quæ nō fecit mētionem de primo gradu. qui immediatè descēdit à stipite, & cū eo vna caro cēsetur: sed de secūdo & tertio, secundū Dir. Gof. tenet matrimoniū. & ita tenē cū pisa. quia licet ibi nō fiat mētio de primo: quia rarissimè cōtingit: tamē in regula prædicta, q ibi ,, pbatur, hoc continetur. Ex hoc conclude cum Pan. in d. c. quod dilectio, ꝙ impetrans dispensationem contrahēdi in tertio vel quarto gradu cōsanguinitatis, quāuis ex alio latere persona cū qua vult cōtrahere, sit in secūdo gradu, & hoc nō exprimatur, nihilo minus valet dispēsatio: quia quāuis dispēsatio cōtra ius sit strictè interpretāda: tamē interpretari quis potest secundū dispositionē iuris cōis, quod vult vt cōputatio fiat à gradu remotiori. A fortiori poterit cū talibus dispēsare ille, cui generaliter cōcessa est authoritas dispēsandi in tertio vel quarto gradu. & sic cōsuluit Io. Cal. vt recitat do. Io. Ant. de san. Geor. in d. c. qđ dilectio. ¶ † Se 7 ptimō q̄ritur, qđ iuris de impedimēto cognatiōis spiritualis, q̄ cōmuniter est cōpaternitas? Et dico multa. ¶ Primū. Cognatio spiritualis est quædā personarū ,, pximitas proueniens ex hoc ꝙ quis cōfert sacramētū baptismi vel confirmationis: seu tenet vel suscipit illū, cui tale sacramentū cōfertur. De qua cognatione habetur xxx. q. j. eos. & de cog. spi. c. fi. & de ea. S. Tho. in iiij. dist. xlij. & quolibet. vj. q. ij. cōclusiue sic dicit: Hæc cognatio est vinculum cōtractū ex statuto ecclesiæ per baptismū & cōfirmationē per suscipientē & dantē & tenentē: nō autē per plures tenētes adinuicē: qa per accidēs est ꝙ ibi sint multi, cū sufficiat vn⁹: & ex ea causatur in viro spiritualis affinitas cū qualibet muliere cognita matrimonialiter vel fornicarie: nō tamē cōtrahitur hæc cognatio inter patrē spiritualē & matrē spiritualē: & nō cōtrahitur in catechismo: licet, secūdum aliquos cōtrahatur ibi impedimentū cōtrahēdi tantū: nec similiter cōtrahitur à nō baptizato, quia est expers vitæ spiritualis: similiter nec in pœnitētia: alioquin filius sacerdotis vxoré nō inueniret in tota parochia. Est autē triplex. scilicet paternitas, cōpaternitas, & fraterhitas: quarum quælibet impedit & dirimit, si præcedat matrimoniū: si verò sequatur, nō dirimit quidem vinculū matrimonii: sed tamen quantū ad actū, distinguendum est: quia si inducitur ex necessitate: vt quia pater puerū in mortis articulo baptizat sic ex neutra parte impedit actū matrimonii. Si verò inducitur extra casum necessitatis, ex ignorātia tamē, tūc est eadē ratio, si ille, ex cuius actu inducitur, diligentiam adhibuit: ex industria autē extra casum necessitatis ille, ex cuius actu inducitur, amittit ius petēdi:

ted tamen reddere debet: quia alius ex culpa eius nō debet incōmodum reportare. Hæc ex illo. ¶ Secundum. Effectus huius cognationis est impedire & dirimere matrimoniū, si illud præcedit: si verò illud sequitur, videtur innuere Ber. & Rod. in c. si vir. de cog. spi. quòd etiā si contrahatur scienter & sine necessitate, non impedit exactionem, quia nullo iure cauetur. Et idem tenet Car. ibi, quod videtur posse dici quando quis scit factum, & ignorat ius, & facit ex simplicitate. Sed glo. 50. q. j. in c. nosce. & Io. And. & do. Anto. in c. si vir. de cog. spi. & Pet. de Pal. & Host. & Gofr. & S. Tho. tenent quòd exigere non potest is, ex cuius actu scienter & sine necessitate contrahitur. & hoc tene, quia regulariter omne impedimētum, quod facit matrimonium esse nullū simpliciter, si illud præcedat, facit etiam illud esse nullū secundum quid, ex parte eius, qui est in causa, si illud sequatur quantum impedit exactionem. Et si hoc fecit non ad complacendum amico, vel alia simili causa, sed insidiando matrimonio: vt quia tenuit proprium filium, vt consortē posset debito coniugali priuare: primò non potest exigere, & secundo mortuo coniuge debet perpetuò sine spe coniugii remanere. xxx. q. j. de eo. & si vterq; sic fecit, secundum Hostien. neuter debet exigere, & neuter subtrahere, id est, debet exactus reddere: potest tamen super ista exactione episcopus dispensare, secundū Archi. post Pet. de Pal. ¶ Tertium. Sunt autem tres species huius cognationis, secūdum S. Tho. & Richar. Prima dicitur paternitas, quæ contrahitur, & est inter regeneratum & regenerantem, id est, ministrantem sacramentum, qui est sicut pater, secundū S. Tho. & Rich. & tenentem ad illud, qui est sicut mater, etiam si tenentes sint plures: vt in c. quanuis. eod. tit. lib. vj. quod intelligē si isti sunt baptizati: quia sicut sacramentorum, ita & cognationum per illa cōtractarum baptismus est ianua: vt j. particu. xij. Secunda dicitur compaternitas, quæ est inter regenerantem ministrantem, vel tenentem seu tenentes, & genitores carnales regenerati. Qui etiam ministrans & tenentes, si sunt coniugati, & matrimonium cō summauerūt, transmittunt hanc compaternitatem ad vxores, si sunt viri: aut ad viros si sunt vxores: sic quòd & hi, ad quos transmitti tur, sunt compatres parentum carnalium ipsius regenerati. extra eod. Martinus. & lib. vj. eo. tit. necdum. & xxx. q. iiij. si quis. Secus si vxor non esset cognita. xxx. q. iiij. post vxoris. Vnde successiuè potest quis habere duas cōmatres vxores. Licet autem vir & vxor communicēt sibi isto modo actiones, ita quòd per actionem vnius alter efficitur compater: non tamen communicant sibi passiones: vt no. Pan. in d. c. Martinus. Vnde si quis teneat filium conceptum ex altero eorū, non efficitur leuans cōpater vtriusq;, sed tantum eius, cuius est filius, quāuis in matrimonio sit illi cōiūctus. xxx. q. iiij. qui spiritualem. in gl. & in c. j. extra, eo. lib. vj. Tertia dicitur fraternitas, quæ est inter regeneratū masculū vel fœminam, & filios regenerantis, ministrātis, vel tenētis. xxx. q. iij. pictatium. & eo. ti. ex literis. & hoc siue nati sunt ante istam compaternitatem, siue post. eod. titu. c. tua nos. Secus in adoptiuis, secundum Innocen. secus etiam in filiis, quorum neutro ad compaternitatem deuentum est: quia possunt inter se liberè contrahere: nisi contrarium habeat consuetudo, quę scandalum generaret: contractum tamen teneret, vt communiter tenetur in c. vtrum. extra eodem. nisi vt suprà Matrimonium. ij. §. iij. Et ista secundum Ioann. de Neapoli in quolib. ix. habent locum, etiam si vir aliquē teneat contra voluntatem vxoris vel parentum ipsius leuati: quia quod est ex ecclesiæ statuto, non dependet ex voluntate subiectorum statuto. ¶ Quartum. Ad horum autem notitiam quasi quædam arbor huius cognationis hîc statuitur, in qua est quasi truncus baptizatus: & inde procedunt tres rami paternitatis respectu baptizati, siue compaterni-

tatis ad inuicē: qui sunt baptizans cum sua vxore, genitores baptizati, tenentes ad baptismū cum suis vxoribus. & ab extremis eorū procedunt duo rami fraternitatis, id est, filiorum prædictorū, sic: Inter has personas prohibetur matrimonium, non autē inter alias: quia hæc cognatio nō habet gradus. & hoc edictū est prohibitorium: & consequenter omnes, qui non excludūtur, admittūtur: nec egreditur personas expressas, quæ, vt patet in cap. j. eod. tit. lib. vj. sunt istæ, Baptizatus & leuās: leuans & parētes leuati: leuatus & filii leuantis etiā illegitimè nati, secundū cōiter Docto. in d. c. Martinus. non autē adoptiui: leuatus & vxor prius cognita leuati, vxor prius cognita leuātis, & parētes leuati: ita tamen, vt ibi patet, q̄ dicatur de baptizante id, quod de leuante dictum est. ¶ Quintū. Et quod dictum est de vxore cognita, dicendū est etiā de muliere cognita fornicariè: ita q̄ ad eam leuans aut baptizans transfundit istam spiritualem cognationem, secundum S. Tho. & glos. super c. si quis ex vno coniugio. xxx. q. iiij. Et horum ratio est: quia per fornicarium coitum duorū fit vna caro. Sed Richar. & Pet. de Pal. sentiunt contrariū. & idem Archi. & Io. And. in c. j. eo. tit. li. vj. in nouel. & Pan. in d. c. Mattinus. & hoc sequitur Sum. Ang. Ro. & Suppl. Sed omnes isti falluntur ex consideratione turpitudinis peccati, rationē legis non aspicientes. Ratio enim quare vir in vxorē aut econtrario cognationē istam transfundat, est, quia sunt per connubiū vna caro: vt patet per c. sciscitatur. xxx. q. iiij. & per c. Martinus. extra eod. sunt autē vna caro per connubiū, nō ratione vinculi, quod scilicet cōiungit animos: sed ratione copulæ carnalis. Vnde glos. in d. c. sciscitatur. & in d. c. Martinus. exponit per connubiū, id est, per carnalē copulā, allegans c. Agatosa. xxvij. q. ij. vbi hoc expressē patet in fi. vbi quædā glossula dicit super verbo, copulatione cōiugii, id est, carnalis cōmistionis. quod etiā patet, quia in matrimonio non sit ista transfusio sine copula. Quia igitur hæc ratio legis locū habet in coitu fornicario: quia qui adhæret meretrici, vnū corpus efficitur. oportet ibi etiā habere locum & legē. vt patet ex dictis s. Lex. §. xvij. & tanto magis quāto hæc ratio in lege ipsa expressa est, & non implicita. Et Inn. in c. Martinus. dicit q̄ canones vim cōstituunt in vnione carnali, quantū ad acquirendū spiritualē proximitatē. Sed ecōtra, inquit Pet. de Palu. qa cognatio spiritualis ortū habēs à spiritualibus, nō transfertur per vinculum carnale temporale, vt est in coitu fornicario. Sed dico hoc esse falsissimū, maximè qñ ille transitus causatur ex voluntate ecclesiæ, vt hîc, etiā secūdū ipsum. Vnde nec matrimonium causat istum transitū ratione suæ spiritualitatis: sed ratione carnalitatis, id est, copulæ: vt patet ex dictis. Cōtra enim, inquit Supplementū: primò, qa est mirabile dictu q̄ ex peccato abominabili oriatur spiritualis parentela, sicut ex glacie calor. Sed dico q̄ iste sermo est rudis: qa ex non tali formaliter fit formaliter tale instrumentaliter: sicut vinum frigidū recens potatū calefacit motū ab anima. & corporalis ablutio abluit spiritualiter in baptismo virtute Spiritus sancti: & coitus fornicarius induxit affinitatē voluntate ecclesiæ: & sic in proposito. Cōtra, inquit secundò, quia publica meretrix possibiliter esset spiritualis mater & cōmater omniū de ciuitate. Sed dico etiā hoc dictum esse rude: quia si hoc potest esse per se, puta si ipsa baptizet aut leuet omnes: qd mirū si ita possit esse per accidens, id est, ratione viri secū coeuntis. Cōtra, inquit tertiò, quia propter multas fornicationes multa essent matrimonia illegitima. Sed dico etiam hoc nō esse mirum: quia vno incōuenienti dato plura cōtingunt, primo physi. Alioquin idē argui posset de affinitate, quæ etiam per fornicationem inducitur. ¶ Sextum. Pone q̄ vir cognita vxore leuet aliquē: puta Petrum de sacro fonte, ita q̄ vxor efficiatur mater spiritualis eius, & deinde mortuo viro vxor transiens ad secunda vota ex secūdo marito habeat filiam. Vtrūmne illa filia poterit contrahere cum Petro? Et refert Gemi. in c. j. de cognatione spirituali. lib. vj. domi. Anto. tenuisse q̄ potest: nec est eius frater spiritualis: quia non reperitur iure expressum. Sed ipse Gemi. tenet contrariū: quia satis est iure expressum, saltē sub regula generali, q̄ filii duorum compatrum, per quorū alterum deuentū est ad cōpaternitatem, contrahere non possunt: vt extra eodem. cap. j. Sed quia iste casus est dubius, ante factum tenendum est cum Geminia. quia tutius: sed post, cum domino Ant. quia verius: cum iam talis mulier defierit esse vna caro cum eo, gratia cuius erat cōmater, & effecta sit alia. ¶ Septimū. Licet is, qui aliquā baptizauit aut tenuit, cum illa cōtrahere nō possit, etiam si sit laicus, vel in minoribus ordinibus, quia filia spiritualis est, extra eod. nedum. lib. vj. similiter nec baptizatus ducere possit filiam carnalē baptizantis vel tenentis: extra eod. cap. fin. tamen pater spiritualis contrahere potest cum sorore carnali filii spiritualis. xxx. quæst. iij. c. illud etiam. & cum eius filia, & cum eius vxore, & cum filia spirituali sui filii carnalis. xxx. quæst. iij. illud. quia licet cognatio spiritualis à patre in filium transeat: nō tamen ecōuerso. Vnde nō habet ramos vel gradus: nec transit ad nepotes aut personas non expressas, vt dictū est. ¶ Octauum. Filii duorū compatrum possunt inuicem cōtrahere, siue ante siue post compaternitatem sint geniti, excepta ea persona sola, per quam compaternitas contracta est, quę nunquam copulari potest alicui filiorum sui patris spiritualis. xxx. q. iij. super auibus. extra eod. c. j. & c. super eo. nisi consuetudo ecclesiæ scandalum generans aliter haberet: vt in d. c. j. quod nō solùm de consuetudine ecclesiæ propriæ, sed etiam ecclesiæ metropolitanæ, vel aliarū circùm positarum intelligēdum est, secundū Rich. vt in d. c. super eo. Et multo minus copulari possunt si cognatio ista contracta est per vtrunque: vt quia pater carnalis tenet filium patris spiritualis, qui prius tenuerat suū: quod fieri licitè potest, vt not. Panor. in c. super eo. eod. tit. Et sic c. post susceptum. xxx. quæst. iij. quod dicit filios compatris & cōmatris non posse cōiungi, quantum ad hoc abrogatū est. ¶ Nonum. Spirituales filii contrahere possunt inuicem, & etiā cum adoptiuis: vt no. in c. vnico. de cogna. lega. ¶ Decimū. Secundū Asten. lib. viij. tit. xviij. inter patrem & matrē spiritualē nulla spiritualis cognatio cōtrahitur. Vnde & secundū Inn. vir & mulier, qui simul vnum filium leuauerūt, possunt simul contrahere. & facit text. cum glo. xxx. quæst. iiij. c. fin. Et sic patet q̄ vir & vxor possunt simul vnum leuare: licet nō sit honestū. Et si leuent simul, contrahunt duplicem cognationem, vnā directam per actum propriū, & aliam indirectā per actum alterius: quod non magis incōuenit quàm quòd aliqua mulier alicui simul sit consanguinea & affinis. ¶ Vndecimū. Si plures teneant vnū in baptismo vel confirmatione, hoc quidem est prohibitum. de conse. dist. iiij. nō plures. & peccant, nisi excuset patriæ cōsuetudo, secundū Ioan. And. & Archi. in c. quāuis. de cogna. spi. lib. vj. vel nisi interueniat dispensatio episcopi, qui hoc potest, secūdū Do. Io. Ant. de san. Geor. & gl. in d. c. quāuis. tamen cum omnibus contrahitur cognatio spiritualis: vt in d. c. quanuis. f. à leuato & genitoribus eius, & baptizante vel cōfirmante: licet isti leuantes illam inter se non cōtrahant, secundum Innoc. & Host, vt etiam dictum est partic. prior. ¶ Duodecimum.

Si non

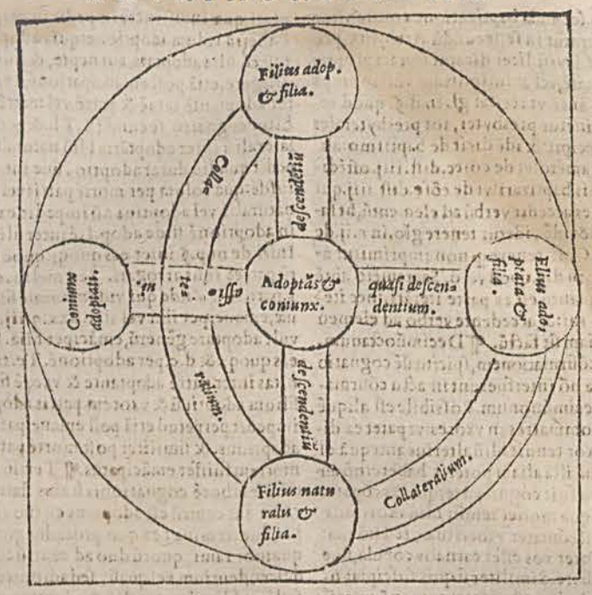
Universidad de Deusto
Biblioteca

Si non baptizatus baptizet aut teneat. Sum. Ange. & Rof. post gloſſ. in c. in baptiſmate. de conſe. diſt. iiij. diſtinguit, quod ſi leuet, nõ cõtrahit ſpirituale cognationẽ: quia cum nõ poſsit eſſe pater ſuſcepti, per d. in c. in baptiſmate. non erit cõpater: quã tamen contrahit, ſi baptizet: quia eſt pater baptizari: & cõſequenter eſt cõpater. Sed iſta ſunt friuola, & contra Rich. Pe & S. Tho. dicentes q̃ ſiue leuet ſiue baptizet, nullam contrahit huiuſmodi cognationẽ, & contra apertam rationẽ: quia ſicut non poteſt eſſe carnalis cognatus, qui nondũ eſt carnaliter natus ad vitam carnalem: ita nec poteſt etiã cognatus ſpiritualis, qui ad ſpiritualem vitam per baptiſmũ non eſt regeneratus. Quod voluit dicere S. Tho. cum dicit, quia talis eſt expers vitæ ſpiritualis. Si tamẽ baptizatus teneat filiũ nõ baptizati, puta Iudæi, ſecundũ Archid. & gloſ. in c. j. xxx. q̃ j cõtrahat cõpaternitatem. Vnde baptizans cõtrahere nõ poteſt cum patre baptizati, ſi conuertatur ad fidem: & ſimiliter ſecundũ Archid. ſi alter cõiugum eſt baptizatus per eum, non tranſit cognatio ad reliquum. Et idem S. Tho. De hæreticis autẽ videtur idem dicendũ quod de fidelibus & malis: quia cum ſint baptizati, cum eis eodẽ modo contrahitur. Baptizatus etiam non confirmatus tenens in cõfirmatione, nõ contrahit compaternitatem ſecundũ Sum. Ang. attribuentem etiam Hoſtien. Per. & S. Tho. Sed contrarium tenuit Sum. Roſel. & verius: quia baptizatus eſt capax: & ibi verè percipitur ſacramẽtum. nec S. Tho. contrarium dicit. ¶ Tertiumdecimum. Qui leuando puerum tangit quidẽ, ſed non reſpondet, nẽ efficiatur patrinus: ſecũdum Roden. nihilo minus efficitur patrinus, & contrahit ſpirituale cognationẽ: quia reſponſio nõ eſt de ſubſtantia, ſed tactus ſeu tentio vel leuatio. Et ita tenet Archi. & cõiter Summiſtæ, maximè Piſa. & hoc ſi intẽdit agere vt verus patrinus, id eſt, quod agit patrinus, etiã ſi nõ intẽdat eſſe cõpater. Et per hoc reſpondetur ad argumentũ in hoc faciens dubium: quia ſcilicet in talibus requiritur intentio: quod videtur voluiſſe Panor. in c. ij. extra eo. & verũ non eſt in baptizante: vt dicit eſſe caſum extra eo. in c. fi. vbi baptizans non intẽdebat contrahere iſtam cõpaternitatem, quã tamen cõtraxit: eſt tamen verũ in tenente: ſed ſufficit q̃ intendat facere quod facit patrinus. Nec obſt. l. conſenſu. & l. in omnibus negotiis. ff. de actioni. & obligationi. quia habẽt veritatẽ, quando nihil voluntarie fit: hic autẽ licet iſte nolit eſſe compater, tamẽ vult baptizare vel tenere: & cõſequenter eſt compater: quia volens principale, neceſſariõ vult acceſſoriũ, ſcilicet per accidens: vt in l. ſi is qui. ff. cõmo. Si verò econtrario reſpondeat, ſed nõ tangat, ſed tangere fingat puerũ, ſecundum Veruec. nõ efficitur patrinus in baptiſmo vel confirmatione. & idem Io. And. in regula, qui per aliũ. in vj. & idem Archid. in c. j. eod. tit. lib. vj. & facit c. de his. & c. ad limina. & c. omnes. & c. primũ. xxx. q. j. Si verò tãgat lin teum ſolũ, ſecundũ Archi. in c. quãuis. eo. tit. lib. vj. nihilo minus efficitur cõpater. & idem Hug. & Io. And. in linteo tenetur puer dum baptizatur. & Gemi. in d. c. quãuis. & Dire. addens q̃ ſi multi tenent linteum circunquaq;, & puer in medio ponitur, ſuſcipiunt eum in linteo, & ſufficit. Et hoc tene: quia ſufficit q̃ teneant puerum, ſi ſacerdos nõ tenet: vel ſi tenet vt dum baptizat immergendo tangat immediate vel mediatè ſibi annexo indumẽto: nec Petr. de Pal. dicit oppoſitũ, vt imponit illi Summa Ange. ſed dicit idẽ. ¶ Quartumdecimum. Per procuratorem contrahi poteſt compaternitas, ſecundũ Mar. & Card. vt recitat Panor. in c. veniens. extra eod. quia regulariter omnis actus explicati non poteſt per procuratorem, niſi expreſsè prohibeatur à iure: vt l. j. §. vſus. ff. de procu. & in regula, poteſt quis. de regu. iur. in vj. Sed Io. And. in d. regula, poteſt quis. in mercu. tenet contrariũ & principale ſuũ fundamentũ eſt ſuper c. de his. & c. ad limina. xxx. q. j. vbi videtur requiri actus corporalis. & idem Archi. in c. j. eod. tit. lib. vj. & idẽ Bal. in l. poſt mortẽ. ff. de adop. vbi abſens nõ arrogat vel adoptat vel facit huiuſmodi ſolennitates. & idẽ Bart. in l. Gallus. §. forſitan. ff. de liber. & poſthu. Pan. autẽ in c. veniẽs. eod. tit. dicit præceptorẽ ſuũ Card. tenuiſſe opinionẽ Mar. & ad iura allegata in contrariũ dicit q̃ loquuntur quando quis per ſe vult iſtam cognationẽ contrahere. quo caſu requiritur tactus tẽpore ſacramẽti. Sum. Ang. cum Panor. dicit ante contractũ matrimonii tenendum eſſe quòd ibi ſit cognatio ſpiritualis: poſt contractum verò tenendum eſt contrariũ. Sed quia hoc eſt nõ determinare veritatẽ: ideo dic q̃ ibi non eſt dicta cognatio: per rationem quæ tangitur ſ. Adoptio. §. ij. Et quod videtur cõtra de procu. c. ſi. lib. vj. vbi per procuratorẽ cum ſpirituali mandato matrimoniũ cõtrahitur, ſoluitur ſecundũ Archi. per id quod notat in c. aqua. de conſec. eccle. vbi epiſcopus cõmittere non poteſt reconciliationẽ eccleſiæ ſimplici ſacerdoti: & ſic quod perſonæ cohæret, nõ poteſt per alium adimpleri, arg. c. fin. de offi. dele. expreſsio autẽ cõſenſus, per quẽ matrimoniũ cõtrahitur, bene poteſt fieri per alium. d. c. fin. de procurat. ¶ Quintumdecimũ. Ipſe autẽ procurator in prædicto caſu contrahit compaternitatem, ſecundum Io. And. vbi ſ. quia licet nõ intẽderet obligari, tamẽ re ipſa interuenit: ideoq; etiã extra id, quod agitur, naſcitur obligatio: vt l. ſi is qui. ff. cõmo. Sed Fed. conſil. xv. tenuit cõtrarium: quod Panor. verius putat in d. c. vlt. Sum. autẽ Angel. iterum concordat per ante & poſt factũ. Sed dicendum eſt quòd ibi non eſt cõpaternitas: quia vbi non eſt cõſenſus, non naſcitur obligatio, l. in omnibus. & l. cõſenſu. ff. de acti. & obli. & ſi interuenit re ipſa, hoc tamen nõ fuit nomine proprio: & conſequẽter nec principale nec acceſſorii voluit. Iura autem quæ allegat Io. And. probant quòd ſæpe aliquid inducitur extra id quòd intenditur: ſed loquuntur quando quis habebat animũ obligandi ſe: & ſic nõ deficiebat animus, ſed error in materia: hìc autẽ deficit intentio. & facit quod not. Pet. de Anc. dicens q̃ tenens filium vnius, quem credebat filiũ alterius, cum quo intendebat contrahere cõpaternitatem, non contrahit cõpaternitatẽ. ¶ Decimumſextũ. Vniuerſitas cõpaternitatem per procuratorem cõtrahere non poteſt, ſecũdum Fed. d. conſi. xv. vt refert Panor. vbi ſuprà: quia non habet animã, id eſt, nõ eſt baptizata: & cõſequenter nõ eſt capax illius cognationis. pro quo facit c. Romana. §. vniuerſitatẽ. & c. ſi ſententia. de ſen. excom. lib. vj. Sed Panor. credit poſſe attẽtari vt ipſi conſtituentes ſyndicum efficiantur cõpatres: quia diſpoſitio cõcepta in vniuerſitate, reſoluitur vt cõcernat ſingulos de ipſa, ſi actus nõ cadit in vniuerſitatẽ, vt res non careat effectu. Et iſte eſt text. notabilis, qui facit ad multa in d. c. ſi ſententia. & c. nouerit. & c. grauem. de ſent. excõ. vbi excõmunicãtur ſinguli ſtatuentes cõtra liberatẽ eccleſiaſticam, licet ſtatuãt nomine vniuerſitatis. Sum. autẽ Ang. diſtinguit rurſus per ante & poſt factum. Sed tu dic iuxta prædicta q̃ fieri nõ poteſt nec per procuratorẽ nec per ſyndicum nec per nuntium: vt cõmuniter tenẽt Canoniſtæ. Et licet conſuetudo ſit in cõtrariũ: tamen hoc nihil eſt quantũ ad ipſam ſpiritualẽ cognationem: licet hoc valeat quantum ad quæda effigiem compaternitatis, & contractũ amicitiæ. ¶ Decimumſeptimũ. Si baptizatus in neceſsitate per laicum vel mulierẽ, vel quicunq; alius iteratò ſcientet vel ignoranter baptizetur, nulla ſpiritualis

ſpiritualis cognatio in ſecunda baptizatione contrahitur: quia nec ſacramentũ iteratur in ſe, ſecundũ Arch. in c. preſbyteri. §. quod verò. diſ. lxviij. licet dicatur iterari propter iteratã verborũ ſolennitatẽ, vel ablutionis aut vnctionis extertioris. Tenuit tamẽ Tancr. vt recitat gl. in d. §. quod verò. q̃ ſi quis millies ordinetur presbyter, tot presbyterales ordines, i. characteres recipit: & idẽ dicit de baptiſmo: aliter nõ fieret iniuria ſacramẽto: vt de cõſec. diſt. iiij. oſtenditur. nec diceretur quis bis baptizari: vt de cõſe. diſt. iiij. qui bis. & c. eos. Item quoties accedit verbũ ad elementũ, fit ſacramentũ. j. q. j. detrahe. & idẽ videtur tenere glo. in c. ij. de apoſt. Sed Pan. ibi dicit Gofr. tenere q̃ non imprimitur alius character. & idẽ glo. in d. §. quod verò. Sacramẽto autẽ fit iniuria nõ in ſe, ſed quantũ eſt ex parte iteratis: nec iteratur in ſe, ſed in aliquo ſui: & accedente verbo ad elementum, fit ſacramentũ, niſi iam ſit factũ. ¶ Decimũoctauum. Leuantes chriſma poſt cõfirmationem, ſpirituale cognationem nõ contrahunt: quia nõ interfuerunt in actu cõfirmationis, nec leuarũt. ¶ Decimũnonum. Poſsibile eſt aliquẽ ſucceſsiue duas habere commatres in vxores: vt patet ex dictis. Nam ſi prima tua vxor tenuit filiũ alterius antequã eſſet cognita à te, ea mortua illã aliam poteris habere: nõ autem ſi tenuiſſet poſtquam fuit cognita à te: quia es cõpater illius alterius. Si etiã aliqua mulier tenuit filiũ vxoris tuæ ex alio viro, illa mulier eſt cõmater vxoris tuæ, ſed nõ tua: ſiue tenuerit antequam inter vos eſſet carnalis copula, ſiue poſt: ideoq; potes illã habere. Similiter ſi quis ſuſcipiat filium tuũ, quem de alia habuiſti, eſt cõpater tuus, nõ vxoris tuæ: vnde te mortuo vxor tua poterit illũ habere. Et ratio omniũ horũ eſt cõmunicatio actionũ, nõ paſſionũ. de qua ſ. partic. iij. vnde verſus: Quæ mihi, vel cuius mea natũ fon te leuauit: Hæc mea commater, fieri mea nõ valet vxor: Si qua meæ natum, non ex me, fonte leuauit, Hanc poſt facta meæ non inde vetabor habere. Ambos cõpatres facit actio, paſsio nunquã. ¶ Viceſimum. Quæ dicta ſunt de tenente ad baptiſmũ erga leuatũ & parentes eius quo ad cognationem ſpiritualẽ, intellige etiam de baptizante: & quæ dicta ſunt de baptiſmo quo ad baptizantẽ & tenentẽ quantũ ad cognationẽ, intellige etiã de cõfirmante & ad cõfirmationem tenentẽ. ¶ Octauò quæritur, †quid iuris de impedimento cognationis legalis? Et dico multa. ¶ Primũ. Cognatio legalis ſecundũ S. Tho. in iiij. diſt. xlij. eſt quædam proximitas prouenies ex adoptione: intellige perfecta, quæ eſt arrogatio: & imperfecta, quæ eſt ſimplex adoptio. de qua ſ. Adoptio. Intellige etiã q̃ vigorem habet iſta cognatio ab inſtitutione eccleſiæ, & non à lege ciuili ſolùm, quæ non ſufficeret, vt dicit. Eius autẽ effectus eſt impedire matrimoniũ ſimpliciter vel ad tẽpus, ſecũdũ omnes, & etiã dirimere, ſecundũ communiorẽ opinionẽ, quæ eſt S. Tho. Richar. Io. de Lig. Panor. & glo. in c. vnico. de cog. leg. vbi dicitur q̃ adoptione durãte nuptiæ conſiſtere nõ poſſunt. & facit c. j. & c. per adoptionem. xxx. q. iij. licet Io. Andr. & Spec. teneant q̃ impediat ſolùm. Ratio autem huiuſmodi prohibitionis ſecundũ S. Tho. fuit cohabitatio, quæ ſolet eſſe inter tales: quia lex diuina præcipuè illas perſonas à matrimonio, quod cõcupiſcentiã reprimit, excluſit: ſecundum Rabbi Mo. quas neceſſe erat cohabitare, ne ſi ad eas lideret copula, facilis pateret aditus cõcupiſcentiæ. ¶ Secundum. Huius cognationis ſecundũ S. Th. & alios Doct. tres ſunt ſpecies. Prima eſt quaſi aſcendentiũ & deſcendẽtium inter adoptantẽ patrẽ, & filium vel filiã, nepotem, & neptẽ, & huiuſmodi adoptatos. Adoptato enim patre, ſecundũ Sã. Th. adoptãtur & filii & nepotes, qui ſunt in poteſtate adoptati, quæ indiſtinctè impedit in perpetuũ, ſecundũ Pet. de Pal. etiã ſoluta adoptione: quia adoptans cõtrahere nõ poteſt cũ filia adoptata, aut nepte, & huiuſmodi. xxx. q. iij. ita diligere. etiã poſt emancipationẽ. Inſti. de nupt. §. ergo. Inter adoptantẽ tamẽ & patrẽ vel matrẽ adoptati nulla cõtrahitur cognatio, ſecundũ S. Th. & pet. Secunda eſt quaſi collateraliũ inter adoptãtis filiũ naturalẽ & adoptiuũ, qui impedit quãdiu durat adoptio, ſiue ſunt in poteſtate patris eiuſdẽ: quã ſoluta per mortẽ patris vel emancipationem filii naturalis vel adoptiui nõ impedit. extra eod. c. vnico. l. qui in adoptionẽ. ff. de adop. Itẽ inter filios filiorũ adoptiuorũ. Inſti. de nup. §. inter eas quoq;. quod limitat Sũ. Ang. ſi eorũ patres ſunt arrogati. Sed melius eſt verũ ſimpliciter, vt j. part. iiij. Vnde qui vult naturalẽ filiũ tradere filiæ adoptiuæ, emancipet illũ vel illã. xxx. q. iij. per adoptionẽ. & qui vult adoptare generũ, emãcipet filiã. Inſtit. de nupt. §. inter eas quoq;. & d. c. per adoptionẽ. Tertia eſt quaſi legalis affinitas inter patrẽ adoptantẽ & vxorẽ filii adoptiui, & inter filium adoptiuũ & vxorem patris adoptantis. & hæc etiam impedit perpetuò etiã poſt emancipationẽ. ff. de ritu nup. l. adoptiuus. & ſimiliter poſt mortẽ patris, vt ibi, etiã ſi ante mortem fuiſſet emãcipatus. ¶ Tertiũ. Ad horũ intelligentiã hic arborẽ cognationis huius ſtatuo, cuius truncus vel radix aut centrũ eſt adoptans cũ ſuo cõiuge, ſiue ſit maſculus, ſiue fœmina: ex quo procedũt quaſi in formam circuli quatuor rami, quorũ duo ad centrũ cõparantur in ratione deſcendentium vel quaſi, ſed adinuicẽ in ratione lateraliũ, ſcilicet filiorũ naturaliũ & adoptiuorũ Tertius verò, ſcilicet filiorũ adoptati in ratione deſcẽdentiũ quo ad centrũ, ſed in ratione collateraliũ quo ad filios naturales. quartus verò in ratione affinitatis quo ad centrum: licet in iſtis requiratur aliqua limitatio; vt j. eo. §. per totum. quæ omnia patent in hac figura. ¶ Quartum. Filius adoptatus qui nõ tranſit in poteſtatem patris adoptãtis, cõtrahere poſſet cum filia naturali & legitima patris adoptãtis, quę eſt in eius poteſtate, ſecundũ Hug. xxx. q. iij. in prin. & idẽ videtur ſentire Inn. ſecundũ Pan. in d. c. vnico. & gloſ. in d. q. iij. §. quod autem. arrogatio verò hoc impedit, cũ durat ſolum: ſed Panor. vbi ſuprà, dicit q̃ cõmuniter Doct. & Spec. tenent q̃ non poteſt, quanquã non tranſeat in poteſtatẽ adoptantis: quia per adoptionẽ acquiruntur quæda iura, quæ per emancipationem diſſoluuntur, l. pen. C. de adop. ſicut adoptiuo tali dãtur ſucceſsio ab inteſtato, quæ nõ dãtur emãcipato, vt ibi: & ius canonicũ indiſtincte tenet, & loquitur de adoptato, ſ. in genere, & non diſtinguendo de arrogato, & ſimpliciter adoptato. Et ex his infert Sum. Ange. q̃ etiã filius illegitimus, qui nõ eſt in poteſtate patris, cõtrahere nõ poteſt cũ filia adoptiua patris. de quo j. partic. viij. Sed opi. j. ſcilicet Hug. & gloſ. eſt vera ſecundum mentẽ Sancti Th. & Pet. de Pal. & cõmuniter Theologorũ: quia licet per adoptionem acquirãtur aliqua iura, illa tamen non ſunt ratio prohibitionis matrimonii. Licet etiã ius canonicũ nõ diſtinguat, diſtinguit tamen ratio iuris, quæ eſt cohabitatio. ¶ Quintũ. Filius naturalis arrogantis cõtrahere poteſt cũ filia filiæ arrogatæ ſecundũ Aſten. quia cũ mulier neminẽ habeat in ſua poteſtate: filia arrogatæ mulieris tranſire nõ poteſt in poteſtatẽ arrogantis matrem: ideoq; nulla cognatio orta eſt inter arrogantẽ & filiam arrogatæ, ff. de adopt. l. ſi pater. Non poſſet tamen talis filius naturalis cõtrahere cum filia viri arrogati à ſuo patre, ſi habeat eã in ſua poteſtate quando fuit arrogatus. & idem Hoſt. ¶ Sextum. Filii adoptiui inter ſe poſſunt cõtrahere ſecundũ Aſten. & Veruec. ſicut notat Hug. xxx. q. iij. ita. ſicut etiam & ſpirituales

filii

Universidad de Deusto
Biblioteca

filii alicuius possunt inter se contrahere: & etiam spirituales cum adoptiuis: per gl. in d. c. vnico. quia hoc non inuenitur prohibitũ. quod etiã indistincte videtur tenere Ber. Sed Host. distinguit inter arrogatos & adoptatos: quia inter omnes existẽtes in potestate alicuius adoptãtis nuptiæ prohibentur vsq; ad gradũ per legẽ prohibitũ. Vnde inter duos arrogatos ab eodẽ cõtrahi non potest: sed inter duos adoptatos potest. Primum autem sequitur Arch. & est verius: quia, vt innuit San. Tho. non est minor, sed maior cognatio inter filios spirituales, qui cõtrahere possunt, quàm inter adoptiuos. ¶ Septimum. Si adoptiuus durante adoptione cõtrahat de facto cum filia legitima adoptãtis: quidam dicunt q̃ matrimoniũ non dissoluetur, eo q̃ impedimentum sit temporale, vt not. glo. in d. c. vnico. cuius opinionis est Inno. vt refert Panor. ibi, sed contrarium tenet, quam etiam dicit cõmunem: & idem Spec. quia licet illud impedimentum sit temporale secundum se. inducit tamen perpetuum effectum. & ponit exemplũ in glo. ibi: quia aliquis hodie cum ista coniugata cõtrahere non potest, cum qua mortuo viro poterit die crastina cõtrahere. ¶ Octauũ. Filius adoptiuus secundum Pan. vbi suprà, cõtrahere non potest cũ filia illegitima patris adoptiui: vt quẽadmodum filius illegitimus nõ potest contrahere cum sorore carnali illegitima vel alia cõsanguinea: ita nec cum filia adoptiua, sicut etiam nec cum spirituali. Et hoc sequitur Sum. Ang. dicens q̃ illegitimus filius, etiã si non sit in potestate patris, contrahere nõ potest cũ filia adoptiua. Sed Sum. Ros. innititur Asten. & tenet contrariũ: quia filius illegitimus nõ est in potestate patris. Et hæc opinio tenẽda est contra Ang. & Pan. sicut tenet Host. Inno. & glo. in c. vnico. de cogna. leg. & Veruec. & Richar. & Io. de Plat. & Angel. Aret. & Asten. & Archi. tertia parte tit. j. c. xiij. & Pisa. Non potest tamen filius illegitimus cõtrahere cum filia spirituali sui patris, secundum Rich. & Asten. quia hic maior est vis.

¶ Nonò quæritur, † quid iuris de impedimento criminis impedientis & dirimẽtis? Et dico q̃ cùm illa crimina sint tria, scilicet adulterium cum homicidio: adulterium cum fide data de contrahendo: & cõtractus de præsenti cum secundo coniuge viuente primo: vt patet per Sanct. Tho. in iiij. distin. xxxv. & distin. xxxij. q. ij. arti. ij. circa hoc dicenda sunt multa. ¶ Primum. Crimẽ primum est adulterium cum homicidio effectualiter machinato, secundum Sanct. Tho. vt si vir occidit virum eius cum qua adulteratur, vel propriam vxorem vt habeat adulteram: vel ecõtrariò, vxor occidit vxorem eius cum quo adulteratur, vel proprium virum, vt adulterum habeat. Hoc autem quidam, vt Innocen. & Hosti. intelligunt si sequatur homicidium, licet adulterium non præcesserit. extra de conuer. infide. c. laudabilẽ. vbi nihil dicitur de adulterina pollutione. quidam verò, vt Gof. dicunt necessariò requiri pollutionem. San. Th. verò in locis suprà dictis aliquando innuit quòd sic, aliquando quòd nõ: sed veritas est q̃ si ambo adulteri machinati sunt in mortem, sufficit mors sine adulterio, sicut de facto fuit in casu dicti capitis, laudabilem. etiam si alter machinantium sit infidelis: nihilominus dirimetur, si conuertatur, vt ibidem, etiam si eo animo factum est vt conuerteretur: secundum Rich. Si verò alter tantùm machinatus est: tũc ad dirimendum requiritur pollutio: vt not. Ioan. Andr. & sequitur Panor. in c. super hoc. eod. tit. Si verò homicidium non interuenit actu, non sufficit adulterium solum: vt no. Ioan. And. ibidem. & est tex. in c. significasti. de eo qui duxit in matrim. ¶ Secundum. Si verò interfecit quidem alterum, sed non ea intentione vt alterũ haberet in cõiugem, sed ob aliam causam, puta in bello vel casu, aut odio: iste non erit impedimentum, secundum Bern. & Hostien. in d. c. super eo. & in d. c. laudabilem. vnde dicit Sanct. Tho. in iiij. vbi suprà. j distin. xxxvij. quòd vxoricidium aliquando impedit, & non dirimit: vt quando vir vxorem occidit pro

propter adulterium vel odium: quandoque verò etiam dirimit: vt cùm occidit, vt ducat eam cum qua mœchatur: quia tunc efficitur persona simpliciter illegitima ad contrahendum cũ illa: nõ autẽ respectu aliarũ mulierũ. ¶ Tertium. Si homicidium mandauit vel consuluit: dic per omnia vt s. secũdum Veruec. & Hug. ita quòd idem est ac si interfecisset. Si verò nihil horũ fecit, sed ratum habuit: dicendum est q̃ si nihil operatus est vt occideretur, ratihabitio non induxit hoc impedimentum: siue sit factum homicidium nomine suo, siue non, secundum glo. in c. si quis viuente. xxxj. q. j. & gl. in c. j. de conuersi. infi. & Vincen. & Io. And. & Laud. & Bar. & Pan. in d. c. j. licet aliàs in maleficiis ratihabitio retro trahatur, & cõparetur mãdato. ¶ Quartũ. Secundũ crimẽ est quãdo viuẽte coniuge de facto cõtrahitur cũ alio: & tertiũ est si nõ contrahitur de facto: sed tamẽ datur fides de contrahẽdo, vel iuramentũ: vt extra de eo qui dux. in ma. c. fi. & xxxj. q. j. relatũ. Sed ad hoc q̃ istorũ duorũ criminum quodlibet matrimoniũ dirimat, requiritur primò q̃ vterq; sciat impedimentum, secundũ S. Tho. id est, quilibet eorũ sciat reliquum habere cõiugẽ: quia alter si ignorat, poterit esse matrimonium inter eos post mortẽ coniugis: vt est casus in c. j. eo. tit. quod Pan. limitat si superinducta fuit ignorãs toto tẽpore vitæ vxoris: aliàs si de hoc certiorata cocat, dirimetur. d. c. fin. & dicitur ignorans quandiu non habuit certitudinem vel probabilem opinionẽ: vt in c. inquisitioni. de senten. excom. Secundò requiritur quòd interuenerit contractus per verba de præsenti, vel sit data fides de contrahendo, vel iuramentum: aliter nõ impediret, etiam si intercessisset copula: vt dictum est. s. particul. prima. Quæ fides, secundũ aliquos, vt recitat Richar. in quarto, dist. xxxv. nõ est nuda promissio, quæ, vt dicũt, nõ impediret: sed ipse dicit se credere q̃ ex nuda promissione oriatur hoc impedimentum. & hoc tene: quia secundum vsum communem loquẽdi dat fidem qui spondet vel promittit. nec differt dicere, promitto, & do fidẽ: cùm secundũ nihil realiter addat primo. Vnde qui promiserũt, consueuerũt dicere se fidem dedisse. Ista autẽ promissio est despõsatio de futuro. Tertiò requiritur secundum S. Tho. quòd in vtroque crimine interuenerit carnalis pollutio, scilicet ante vel post contractum, aut fidem datam: quia nec adulterium sine vllo illorum, nec vnum vel vtrunque illorum sine adulterio dirimeret: vt in d. c. significasti. & xxxj. q. j. c. j. Quartò requiritur secundum S. Tho. quòd primum matrimonium fuerit validum: alioquin non impediet etiam cum pollutione: vt in d. c. significasti. Sufficit etiam si primum fuit ratum, id est, per verba de præsenti contractum, licet non consummatũ: etiam si esset separatum quo ad thorum: vt in c. significauit. & in c. literarum. eo. titu. ¶ Quintum. Si quis viuente vxore dedit fidem alteri secundæ: sine copula tamen, & deinde mortua vxore accepit tertiam, qua viuente cognouit secũdam, cui primò dederat fidem, secundum Ioan. And. in c. si quis. eo. titu. non poterit mortua tertia habere secundam: quia verum est dicere quòd fidem dedit & cognouit stante legitimo matrimonio, scilicet primo vel secũdo. quod fuit cum tertia: nec matrimonium inter mediũ remoueret impedimentum facit. l. singularia. ff. si cer. pet. & in c. in scriptis. viij. q. j. Sed Gaspar. Cald. tenet contrarium. & sequitur Panor. in dicto c. si quis. quia contrahendo cum secunda videtur recessisse à data fide: & consequenter nunc reperitur adulterium solum, quod non impedit: vt in d. c. significasti. Summa autem Ang. distinguit per ante & post factum: sed tu indistincte tene opinionem secundam cum Ros. quia iuta hoc impedimentum induxerunt, ne spe contrahendi sequeretur machinatio in mortem. quod hic cessat. Et mortua secunda poterit contrahere cũ tertia, non obstante adulterio solo immediatè remanente. per c. significasti. cũ aliis. de eo qui du. in ma. quã pol. per ad. & ita tenuit Io. de Lig. in c. si quis. eod. tit. ¶ Sextum. Si vxoratus det fidem Bertæ quòd si cõsentiat, post mortem vxoris accipiet illam quam Blancha consanguinea ipsius Bertæ cõsulet: & Blancha cõsuluit quòd accipiet Bertam: secundum Asten. distinguendum est. Nam si Berta, aut is qui dedit fidẽ, probabiliter credebat quòd consuleret de Berta: non poterit esse matrimonium: quia est in fraudem. Si verò ille aut illa hoc nõ existimabant, poterit habere Bertam. Et intellige si non existimabant ambo: qa vno solo existimante dirimitur, si ambo sciebant impedimentum. ¶ Septimum. Si quis verò viuẽte vxore de facto cõtrahit cum alia secũda, intellige sine coitu: & mortua vxore contrahat cũ tertia, secundum glo. à Docto. communiter probatam in c. j. eodem titu. poterit stare cum tertia, si contraxit cum ea antequam expressè vel tacitè consentiret cum secunda: quia matrimonium illud nullũ erat, etiam si illa fuisset ignorans viuente prima: ante tamen quã contrahat cum tertia compellendus esset contrahere cum secunda, si illa ignorauit illum habuisse vxorem: ipsa verò nõ est compellenda. & idem Hostien. ¶ Octauum. Si quis autem viuente vxore contrahit de facto cum secunda adultera, cum qua scilicet polluitur. distinguendum est: vt patet ex dictis. Nam si illa sciuit quòd habebat aliam quãdo eam duxit vel alio tempore, non poterit esse in isto matrimonium. Sed si vsque ad mortẽ primæ hoc nescíuit, & ea mortua hoc scit: in potestate ignorantis est ratificare matrimonium, aut diuortium petere: extra eodem. capite j. & c. veniens. nisi prima viuente facta sit consciа, & consenserit in copulam: quia matrimonium perpetuô impediretur, ar. de præscrip. c. fi. in fin. & c. penul. in fi. xxxiiij. q. ij. si virgo. de secun. nupt. dominus. vel nisi mortua prima postea quàm sensit, consenserit in copulam: quia diuortium petere non poterit. arg. de coniug. ser. c. proposuit. & c. fin. Et si in casu quo ista adultera contraxit ignoranter, mortua prima contrahat cum tertia, secundum Hosti. & Gofr. manebit cum tertia, etiam si postea cognoscat secundam: vt dicto cap. veniens. quia prima viuente consensus habitus cum secunda fuit nullus: & consequenter non impediuit matrimonium cum tertia. Et si secundam cognouit antequam duceret tertiam: nihilominus stabit cum tertia, secundum Host. argu. de cõiug. ser. proposuit, & c. fin. & c. bonæ memoriæ. de electio. Et si secunda agat contra eum, & durante iudicio contrahit cum alia secundũ Asten. tertia erit vxor: quia secũda nõ cẽsetur vxor, nisi ex nouo cõsensu. d. c. veniẽs. ¶ Nonũ. Et si priore vxore viuente quis contraxerit & concubuerit cum pluribus insciis: secundum Hostien. locus est gratificationi: quia quancunq; certificatam de morte prioris primô cognouerit post mortẽ legitimæ, illam tenebit. d. c. veniẽs. & idem Dir. Dicitur autem insciа siue ignorans, secũdum Hostiẽ. quando habet iustam causam ignorandi, vt quia vir de remotis adueniens asserebat se vxorem non habere: de spon. cum in apostolica. & filii interim nati sunt legitimi, si secundũ matrimoniũ cõtractum fuit in faciẽ ecclesiæ, nõ autẽ si clã. Adulterium enim non committitur sine dolo. ff. ad l. Iuliam de adulte. l. penul. xxxiiij. q. ij. in lectum. ¶ Decimum. Si autem habens vxorem adulteretur cum Berta. & dicat, Si vxorem non haberem, acciperem te: & postea intersicit vxorem, non tamen eo proposito vt Bertam acciperet: dicit Gas. Cald. & recitat do. Ant. de sanct. Geor. in dicto c. super hoc. quòd poterit Bertam accipere in vxorem: quia

hic

hic nō est fidei datio per verba præmissa: nec homicidiū est factum eō ꝓpōsito, nec adulterium cum dicta machinatione. Cardi autē hoc reprobat, dicens quòd non tenetur matrimonium, quia quando adulterium interuenit, nō attēditur an machinatio interuenerit ex proposito habendi eam nēcne. Sum autem Ang. distinguit per ante & post factum: sed tu dic ꝙ prima opinio simpliciter est vera, & secūdum mentem San. Thomæ: nec est hic aliquod trium prædictorum criminum, vt patet. ¶ Decimò quæritur, † quid iuris de impedimento disparitatis cultus: puta cùm fidelis contrahit cum infideli, puta Iudæo, vel pagano? Et dico multa. ¶ Primum. Inter infideles potest esse matrimonium: vt patet in c. gaudemus. de diuor. etiam si sint dispares cultu: nisi prohibeatur aliquo iure positiuo, secundum Archid. post S. Tho. vt Saraceni cum Tartaris. quod S. Tho. intelligit secundum quod matrimonium est in officium, non secundum quod est sacramentum: vel secundum quod est ordinatum ad prolem secundum perfectionem naturæ: nō autem secundum perfectionem gratiæ. vnde est quidem inter eos matrimonium: sed non est perfectum. ¶ Secundum. Matrimonium infidelium est nullū, si cōtractum sit cōtra legem Dei, id est, in gradibus prohibitis Leui. xviij. vel contra legem naturæ, secundum S. Tho. & omnes: similiter si sit contra aliquod eorum statutum matrimonium annulans: quia secundū Petrum in iiij. dist. lix. licet talia statuta nihil possint contra matrimonium vt est sacramētum: secus in quantum est fœdus humanum: & cōcordat mens S. Tho. Vnde ū tales conuerterētur, oporteret eos de nouo contrahere. ¶ Tertium. Nullus etiam fidelis, id est baptizatus, contrahere potest cum infideli, id est, non baptizato, puta Iudæo vel Pagano, vel etiam catechumeno credente omnes articulos fidei: alioquin matrimonium nullum est. xxviij q. iij. §. ex his. & quæst. j. caue. & c. cùm non oportet. Ex magna tamen causa potest papa in hoc dispensare, secundum Gaspa. quia hęc prohibitio est iuris positiui: licet Card. teneat oppositum. Sponsalia verò sub conditione si conuertātur, bene valent secundum omnes: vt dicto c. caue. & seq. Similiter tenet matrimonium cum hæretico vel schismatico baptizato, secundum communiter Doct. licet peccet contrahens cum tali. Vnde S. Tho. dicit quòd hoc impedimētum non dicitur disparitatis fidei, sed cultus, qui scilicet respicit exterius seruitium. Vnde requiritur paritas quantum ad fidei sacramentum, id est, baptismum. Vnde etiam secūdum Ray. si alter cōiugum labatur in infidelitatem, reliquus cōtrahere non potest, siue interuenerit copula siue non: quia in vtroq; casu fidelis tenetur continere: ar. in c. quæsiuit. de diuor. & in c. quanto. eodem. ¶ Quartum. Actus matrimonialis in infidelibus excusatur, nec est peccatum secundum S. Tho. si debitum reddatur propter bonum prolis aut fidei, qua tenetur coniunx coniugi: cùm sit actus iustitiæ, & temperantiæ, & in huiusmodi delectabilibus actibus debitas circunstantias obseruat. ¶ Quintū. Conuersio alterius coniugis ad fidem, secundum S. Tho. vinculum matrimonii non soluit: quia fides non soluit, sed perficit matrimonium: soluitur tamen aliquādo cohabitatio & solutio debiti: in quo pari passu currunt infidelitas & adulteriū: quia vtrunque est contra bonum prolis. Igitur sicut coniunx cū adultera manere potest sub spe correctionis, licet ad hoc nō teneatur: nō autem cū obstinata in adulterio, vt dicitur in iiij. dist. xxxv. ita manere potest cum infideli sub spe correctionis, licet non teneatur: & bene facit cōmanendo iuxta consilium Apostoli, j. Corin. vij. non tamen potest ei cōmanere, si eum viderit obstinatum. Ex quo infert S. Tho. virtualiter quòd in primitiua ecclesia poterat cōiunx sub hac probabili spe conuersionis cohabitare coniugi infideli tam Gentili quàm Iudæo: etiam si conuersionem non spondebant: quòd vtrique passim ad fidem intrabāt: & probabiliter poterat sperari conuersio: & similiter cum infideli Gentili, sed non cum Iudæo: nisi conuersionem promitteret tempore martyrum & Constantini: quia tūc adhuc gētes intrabant, & Iudæi erāt obstinati: nūc autē cum neutro, nisi velint conuerti: quia vtriq; obstinati sunt. ¶ Sextum. Coniunx infidelis ad fidem conuersus reliquo in infidelitate remanente, licet non teneatur ei commanere: tamē cū alio contrahere non potest, nisi in tribus casibus. Primò, si nolit infidelis cohabitare fideli: & secūdò, si velit cohabitare, sed non sine iniuria creatoris vel peccato: tertiò, si trahere nititur ad infidelitatem. Sed circa hos casus, quos ponit Archid. & Richar. in iiij. & Pan. in c. quanto. de diuor. est sciendū primò, quòd S. Tho. non ponit nisi secundū: sed ille includit primum & tertium: & ad ipsum, secundum alios, reducitur quartus, si trahere nititur ad aliud vitium quā ad infidelitatem, aut generaliter ad aliquod mortale. & videtur velle Inn. in c. quæsiuit. de diuortiis. & in c. j. de adulte. licet glos. in c. vxorem. xxviij. quæstione prima. teneat contrarium. & verum dicit Innocentius: quia secundum Panormita. in dicto capite, quæsiuit, etiam fidelis vir quando compesci non potest ab illa insolentia, poterit fieri separatio: quia est quædam præsumptio infidelitatis. Sciēdum est secundò quòd secundum aliquos in quolibet horum casuum soluitur vinculum matrimonii, etiam antequam aliud vel cum alio contrahatur: & tamen si ante contractum secundi matrimonii conuertatur reliquus cōiunx, tenetur primò conuersus illum recipere: quia manet vinculum sponsalium, & si non matrimonii. Quam opinionem tenuit Richar. vt recitat Archid. & videtur tenuisse Panor. in d. c. quanto. de diuor. dicens quòd occurrente aliquo illorum casuum, eo ipso matrimonium soluitur: & potest fidelis contrahere: nec oportet iudicē statuere tempus, sed sufficit hoc clarè perpendi. Et hoc sequitur Snmma Ange. Sed opinio S. Tho. est quòd per peccatum coniugis infidelis reliquus absoluatur à seruitute, qua contrahere non poterat alio viuente: sed deinde per secundum matrimonium contractū in fide Christi, tanquā per firmius, soluitur primum ita ꝙ culpa illa dat ei licentiā nubēdi, & cōsequenter frangendi primū vinculū. Et ista est veritas: cuius signum est, ꝙ si antequam contrahatur secundum matrimonium infidelis conuertatur, reliquus tenetur illum recipere: quod non est virtute sponsalium, vt dicit prima opinio: alioquin oporteret ꝙ nouiter contraherent. quod nullus dicit: & hoc est quia stat vinculū. ¶ Septimum. Et si infidelis cōuersus plures habeat vxores, quæ omnes conuertantur, secundum sanctum Tho. & alios, illa, cum qua primò contraxit, est vxor eius, & cum ea stabit, non autem alia: quia hoc fuit contra legem naturæ. Et si prima conuerti noluerit, non propter hoc est matrimonium cum aliqua aliarū, sed cum vna earum cōtrahere poterit, iuxta prædicta. Et si simul duas accepisset, neutra est vxor: nisi altera habuit impedimentū dirimens: quia reliqua tūc esset vxor. de diu. c. gaudemus. Et si repudiata prima aliam duxisset, secūdum S. Tho. idem est quod de eo, qui plures habebat: & tenetur primam, quam repudiauerat, accipere, si conuerti voluerit, & aliam abiicere: quia repudium est contra legem naturæ. Et secundū glo. in dicto c. gaudemus. nō poterit repudiare, nec obfornicationem abiicere: sed tenetur eam recipere, si vult cohabitare sine peccato: aut saltē continere. ¶ Octauum. Vir ad fidem conuersus, secundum S. Tho. non debet emittere votum continentiæ si maneat spes de cōuersione vxoris: quia vxor difficilius conuerteretur sic se esse priuatam sciens: si verò non sit spes, potest ad sacros ordines vel ad religionē accedere prius ea requisita vt conuertatur: quæ si post sacrorum ordinū susceptionē conuertatur, nō est sibi reddendus vir suus: sed sibi hoc imputet in pœnā tardæ conuersionis. Hęc ex illo. Sed intellige ꝙ etiam extante spe si votum emitteret, teneretur ad illud: vt patet ex dictis. ¶ Nonū. Si autem vterq; coniunx conuertatur ad fidem, ratificatur matrimonium, & abinuicem separari non possunt, etiā si contraxissent in gradibus prohibitis ecclesiastico statuto, secundum Archi. post Richardū. Secus si contraxissent contra prohibitionem diuinæ aut naturalis legis, aut humanæ talē contractum annullantis: quia tale matrimoniū nullum esset. ¶ Decimum. Si alter tantùm coniugum conuertatur, secundum S. Tho. si proles peruenit iam ad ætatem perfectā, liberè sequi poterit parentē quem voluerit: si autem est in ætate minori, debet dari fideli, nō obstante ꝙ indigeat matris obsequio ad educationem. Probatur etiam in c. ex literis. de conuer. infide. ¶ Vndecimū. Mulier conuersa ad fidem gaudet priuilegio dotium, vt per multa probat Pan. in c. placet. de diuor. ¶† Vndecimo quæritur, quid iuris de impedimēto, quod dicitur vis seu violentia vel coactio? Et dico multa. ¶ Primum. Secundum S. Tho. in iiij. dist. xxix. duplex est coactio seu violentia, de qua etiam in l. j. ff. quod met. cau. vna faciens necessitatē absolutam, quæ & dicitur à Philosopho violentū simpliciter: vt cùm quis aliū corporaliter impellit ad motū. alia faciens necessitatē conditionatam, quæ dicitur violentū mistum, licet sit ibi voluntarium simpliciter, vt infrà: & fit ex hoc ꝙ timetur aliquod periculum imminens. vnde est idem quod metus, qui voluntatem quodammodo cogit. Prima non cadit in consensum, sed in corporalibus: puta ad copulā. Secunda verò cadit in consensum. vnde aliquis cōsensus est coactus, scilicet conditionatē. Et quia legislator nō considerat solùm interiores actus, sed magis exteriores: ideo per vim intelligē coactionē simpliciter: propter quod vim cōtra metum diuidit. Sed nunc agitur de cōsensu interiori, in quem nō cadit coactio seu vis, quæ à metu distinguitur: ideo in proposito idem est coactio quod metus: qui secundū iuris peritos, est instātis vel futuri periculi causa mentis trepidatio. Vide infrà Metus. in princ. ¶ Secundū. Coactio absoluta, secundum omnes, matrimoniū tollit, sicut & consensum, etiā ex parte cogentis: quia eius consensus solus nō sufficit ad matrimoniū. Vnde eo casu quo copula matrimoniū facit, sit coacta non facit. arg. dist. 50. presbyteros. de spon. veniens. el ij. xxxj. q. ij. c. j. & ij. Coactio verò cōditionata, id est, metus, si sit metus iustus, id est, cadens in cōstantem virum, iuxtà dicenda j. Metus. §. j. similiter matrimonium tollit. extra eod. perlatum. & c. ad audientiam. & extra de spon. veniens. el ij. Et hoc etiā si iste metus non inferatur contrahere debenti, sed filiis aut filiabus, & huiusmodi, secundū Rich. Si verò sit metus minor: nō tollitur matrimonium, sed tenet. ff. eo. l. neq; timorem. ¶ Tertiū. Consensus siue metus iustus, vt recitat S. Tho. secundum aliquos tollit matrimoniū quantum ad ecclesiam, quæ præsumit ibi non fuisse consensum interiorem: non autem quantum ad Deum. Sed hoc, inquit, nihil est: quia ecclesia nō debet de aliquo præsumere peccatū antequā probetur: peccat autem qui dicit se consentire, & nō consentit. Et ideo dicēdum est, secundū eum & alios, ꝙ illud tollit quo ad iudicū Dei & ecclesiæ, qui nolunt talem esse legatum, etiā si adsit consensus interior, in quo per metum iustum multùm minuitur de voluntario. Quod quidem metus facit & ex constitutione ecclesiæ, quæ instituere potuit vt persona coacta durante coactione illegitima sit ad contrahendū: & ex sua natura inquātum tollit consensum. quod verum intelligo quantū ad coactionem absolutā, non quantū ad conditionatam vel metū: quia ibi est voluntariū simpliciter cum inuoluntario secundū quid. Circa prædicta tamen sciendum est ꝙ opinio cōmunis doct. vt recitat Pan. in c. cum locum. de spon. est ꝙ matrimonium contractum metu iusto, ipso iure nullum est. Sed Card. in c. Abbas. quod met. cau. dicit ꝙ mero iure tenet: licet veniat rescindendū actione quod met. cau. per regulam generalem, scilicet quia omnia facta per metū tenent. Sed ista opinio est falsa: quia si tenet, est verum matrimoniū: & cōsequenter dissolui nō potest nisi eo modo quo suprà Diuortium, per totū ferè. Vnde Pan. tenet opinionē communem: pro qua videtur text. apertus in c. significauit. de eo qui du. in ma. vbi tenet secundū matrimonium nō obstante primo per metum cōtracto nulla petita rescisione prioris. Quare autem regulariter teneāt facta per metum, & non hic. Pan. adducit multa. Sed tu dic ideo esse: quia ecclesia sic statuit propter ea quæ ille allegat, quæ de se non sufficiunt. ¶ Quartum. Licet consensus coactus matrimoniū non faciat etiam ex parte cogentis, secundum S. Tho. quia matrimonium claudicare nō potest: tamen, vt dicit, si is, qui fuit coactus, postmodū consentiat (intellige etiā tacitè secundum Archi. post Rich.) fit matrimonium, dummodo cogens adhuc in suo cōsensu permaneat: nō autem si mutauit voluntatem. Et concor. glos. Ray. & Pet. addens ꝙ si prius cōsentiens velit dissentire altero consentiente: cōpelletur per ecclesiā, quia præsumitur manere in eodē consensu: nec ei licet variare. & facit caput primū, de eo qui duxit in matrimo. Richard. autem in hoc distinguit: nam aut coactus est alter tantum, aut vterque: si alter tantum fuit coactus, ligatus est solùm liber, nō alius: tamen si coactus postea tacitè & liberè cōsentiat, persona ligata persistente in pristino consensu, verū efficitur matrimonium, & vterq; ligatus est: quia tacitus cōsensus sufficit nō per se: sed cum expressione exteriori præcedente: sed si persona ligata resiliuit à cōsensu ante sequentē consensum alterius: si quidem cōtraxit secundò, peccauit, si nō expectauit congruo tempore liberū consensum alterius, sed tenet secundum matrimoniū. Si verò non contraxit: secundum iudiciū ecclesiæ præsumitur in eodem cōsensu remanere: quia in aliquē semel cōsentiens, amplius dissentire nō potest, nisi alius negauerit suum præsentē cōsensum, de spon. de illis. el j. secundum iudiciū tamen Dei nō est matrimonium, quia deest cōsensus vnius. Si aūt vterq; fuit coactus, ad hoc vt sit verum matrimoniū, requiritur nouus consensus vtriusq;, sed nō exterior expressio noui. ¶ Quintum. Si mulier post cōsensum coactū carnaliter cognoscitur, secundum Pet. præsumitur tacitè consensisse matrimonio, si habuit tempus reclamandi, & nō reclamauit. Et sic intellige extra qui ma. accu. pos. c. insuper. Secus si fuit coacta absolute, aut metu iusto: sed si metus nō fuit sufficiens, & in iudicio exteriori præsumetur pro matrimonio: si tamē verè nō consensit, non est matrimoniū, etiā si habuit opportunitatem reclamādi nec reclamauit. Et idem Rich. ¶ Sextum. Secundū Veruec. si mulier post cōsensum coactū moram trahit cum marito per annū cum dimidio, aut etiā minori tempore, dum tamē tantum sit quod arbitrio boni viri præsumendū sit pro consensu: postea nō debet audiri: de spon. ad id. & cōcor. Host. & Ber. & sic tale matrimonium

habitatione spontanea conualescit. Et ibi dicit Pan. q̃ secundum hoc licet in text. mentio fiat de anno cũ dimidio: tamen nõ est necessaria cohabitatio tãta: quia ibi narratur facti contingentia: sed sufficit si peruenerit ad ætatẽ legitimam, q̃ habita opportunitate fugiendi nõ fugerit: nec requiritur copula carnalis. Pro hoc c. vnicum. de despon. impub. lib. vj. Iudex tamen habet considerare quantitatẽ moræ & opportunitatẽ fugiendi. ¶ Septimũ. Et per dicta Pan. in particula priore, idem videtur dicendũ si quocunq; modo appareat de tacito cõsensu: puta si se coniuges nominabant vel amplexabantur vt coniuges, argu. d. c. vnici. iuncta gl. Et idem si sponsa recepit munera sponsalitia: quia talia videntur purgare metum præcedentẽ. ¶ Octauũ. Si autem ad consensum coactũ addatur iuramẽtum, secundũ Pet. in foro iudiciali tale iuramentũ non est obligatoriũ: in foro tamen conscientiæ consulendũ est q̃ impleatur: vel saltem per superiorẽ impetretur absolutio. Et concor. Veruec. & Hug. Rich. autem dicit q̃ matrimoniũ nõ tenet: quia quod non est, nõ potest ratificari, sed tamen cum hoc stat q̃ consulatur vt supra. ¶ Nonũ. Parentes secundũ Pet. liberos cogere nõ possunt ad contrahendum, nec generaliter, nec in speciali cũ aliquo vel aliqua: quia in matrimonio requiritur cõsensus maximè liber ratione perpetuæ obligationis quæ ibi cõtrahitur, de spon. requisiuit. Non tamen propter hoc parentes temere iurant matrimonia filiorũ: quia ex natura cõtractus intelligitur ista cõditio, si liberi cõsentiant: & ipsi parentes tenentur ad inducendũ eos. de sponsa. ex literis. el ij. iuncta gl. ¶ Decimũ. Si mulier cõtraxit imperio vel precibus principis, nõ habet iustũ metũ, vt dicit gl. in c. ti. q̃ i cle. vel vo. sed in cõtrariũ facit l. fi. C. quod met. cau. & illud, Est orare ducum, species violenta iubendi. Ioan. autẽ And. dicit quod est iustius, si rex aut princeps consueuit tyrannicè tractare nõ parentes suis præceptis seu precibus. quod notandũ est singulariter secundũ Pan. in d. c. fin. & idem sentit Bart. trac. de tyranno. ¶ Vndecimũ. Si quis matrimoniũ contrahat in captiuitate facta ab hostibus, non valet aliter quàm matrimoniũ seruorũ, secundũ Host. quia captus ab hostibus seruus factus est. Si verò captus est quis vt cogatur ad tale matrimoniũ, non valet. ar. extra de proc.
11 accedens. Vide ꝛ. Accusatio. §. iiij. ¶ †† Duodecimò quæritur, quid iuris de impedimento ordinis? Et dico multa. ¶ Primum. Nullus ex minoribus ordinibus matrimoniũ impedit aut dirimit, nec impedit vsum matrimonii: sed possunt licite cõtrahere taliter ordinati. distin. xxxij. si quivero. & c. seriatim. & de cle. cõiu. c. j. ij. & iij. Imò talis contrahens cum vnica & virgine retinet priuilegiũ clericale, si tonsurã & vestes retinet clericales. de cle. coniu. c. j. lib. vj. non tamen retinet beneficiũ ecclesiasticũ, nec illud recipere potest: quia ex beneficio ecclesiastico tenetur quis ad ordinis executionẽ: quàm etiã, quo ad ordinem non sacrum, impedit matrimoniũ, secundũ statutũ occidentalis ecclesiæ propter maiorẽ honestatem. ¶ Secundum. Ordo sacer matrimoniũ præcedens, tanquã habẽs implicitum votũ solenne ex constitutione ecclesiæ, illud impedit & dirimit, dist. xxxij. si quis eorum. & c. erubescãt. & c. electores. & c. placuit. & extra. qui cle. vel vou. c. j. & ij. quod quidẽ votũ secundum S. Tho. quilibet intelligitur emisse ex hoc ipso q̃ ordinem sacrum suscepit, secũdum ritum occidentalis ecclesiæ: vnde etiam impedit vsum matrimonii prius contracti, vt patebit. Quod adeò verum est, vt nec etiã Græco, cui licet vti matrimonio cõtracto, sit licitũ in sacris cõtrahere, secundum Ioan. Andr. Inno. & Rich. in iij. & plures alios. Contrahens autem in sacris est excõicatus. de consang. & affin. c. eos. in clem. & est etiam irregularis. secundum Pet. de Pal. in iiij. dist. xxxvij. qui etiam dicit q̃ licet is, qui ordinatur ad ordinem sacrum, nõ intendat contingere, nec se ad hoc obligare: tamen ad hoc obligatur etiã in foro cõscientiæ: quia ecclesia potest inhabilitare ad matrimonium ignorantẽ & inuitum, sicut & seruum & frigidũ: & per eandem rationẽ ad hoc obligatur ordinatus ante annos discretionis etiã in cunis, præsupposito q̃ recipiat characterem: quia obligatur ex statuto ecclesiæ, non voto suo: vnde si talis contrahit, dirimitur matrimoniũ. Hæc ex illo. Posset forte & aliter ratio huius assignari ex voluntate sic suscipientis ordinẽ sacrum scienter: quasi ecclesia illegitimet istos nõ simpliciter, sed ex suppositione voluntatis suscipiendi ordines sacros: & sic ille puer nõ tenebitur ad castitatem. & hoc magis consonat S. Thom. volenti q̃ suscipiens ordinẽ secundũ ritum occidentalis ecclesiæ, scilicet scienter vel ignoranter ignorantia non excusante, intelligatur votum emisisse. Consonat etiã illi præcepto, Crescite & multiplicamini, Gene. j. quod licet nõ teneantur singuli hominũ implere, quia est factum communitati, & sufficit si per aliquos impleatur: tamẽ quicunq; vult, potest illud implere: & Deo licentiã dante, nullus potest prohibere. Vide etiam infrà parti. vij. in si. ¶ Tertiũ. Matrimonio secundum S. Tho. in iiij. dist. xxxvij. ordo sacer superuenire potest: quia iunctus matrimonio si ad sacros ordines accedat etiã vxore reclamante characterẽ ordinis suscipit, licet careat ordinis executione: & nõ potest debitum petere, nec petenti vxor tenetur reddere licet ipse teneatur reddere: sed intellige in ecclesia occidentali, secundum Sum. Confes. etiã si esset papa secundum gl. Ray. & Hug. Si verò ea volente vel defuncta accedit, recipit ordinem & executionem: sed ipsa vxor tenetur continentiã perpetuam vouere, si viuit: ita scilicet q̃ viro mortuo contrahere nõ potest: non tamen tenetur religionẽ intrare, si sibi non timet de periculo castitatis, propter hoc q̃ vir eius solẽne votum emisit: secus autem si emisisset votum simplex. Sed de his ꝛ. statim. Quod autem dictum est, vxorem nõ teneri ad religionem, est opi. Ioã. Lan. Tanc. Ray. & Al. sed fallit si maritus vult episcopari, vt statim dicetur. ¶ Quartũ. Si ordo sacer matrimoniũ non præcederet sed sequatur, multa dicta sunt ꝛ. Diuortium. §. xvj. Nunc autem, vt plenè sciatur quando alter coniugum possit religionẽ intrare vel ad ordines promoueri, secundum Pan. in e. j. de conuer. cõiug. post Ioan. Andr. & Cal. dico sic: Aut enim matrimoniũ est consummatum, aut non. Si enim matrimoniũ non est consummatum, Aut alter coniugũ vult intrare religionẽ professionem: & potest etiã inuita vxore: vt in c. veri. m. & inu. ex publico. extra eo. Aut vult vouere continentiã, vel intrare monasteriũ, & non profiteri: & non potest inuita coniuge: vt in d. c. ex publico. Aut vult promoueri ad ordines: & cõmuniter tenetur q̃ non potest inuita vxore. Vnde hoc casu magis defertur religioni quàm ordini: quia per ingressum religionis soluitur matrimoniũ consummatũ: nõ autem per susceptionẽ sacri ordinis: vt habetur in extrauagante Ioan. xxij. quæ incipit, antiquæ. Si verò matrimonium est consummatũ: tunc aut volunt mutare statũ, aut non. Si autẽ nolunt mutare statũ: aut volunt vouere cõtinentiam statu non mutato: & possunt. & talia matrimonia dicuntur sanctimonia: vt in capite, quod Deo pari. xxxiij. q. v. Aut alter tantum vult vouere: & potest in sui præiudicium, nõ autem alterius: vnde nõ potest debitum exigere, quod tamen reddere tenetur: alter autem exigere potest, etiã si consensisset, secundum Innoc. nisi etiã ipse vouisset: quia sic ambo vouerunt, non tenetur amplius alter alteri reddere: vt in d. cap. quod Deo. & notatur in cap. charissimus. extra eod. Si autem volunt mutare statum: hoc est multipliciter. Aut enim maritus vult effici episcopus: & tũc requiritur quòd vxor intret religionem, etiã si non sit suspecta de incontinentia: vt in cap. sanè. extra eodem. scilicet de conuer. coniug. & est casus specialis. Aut solùm vult promoueri ad ordines sacros: & tunc si vxor est de incontinentia suspecta, debet intrare monasterium. aliàs sufficit quòd voueat continentiam remanẽdo in seculo: vt in cap. coniugatus. extra eodem. Aut vult intrare religionem: & hoc multipliciter. Aut enim alter cõmisit adulterium: & potest etiam reliquo inuito: vt in capitu. Agathosa. xxvij. quæstio. ij. Aut alter non commisit adulterium: & tunc aut primò altero ignorante: & potest reuocari ad petitionem ignorantis: vt in cap. placet, extra eodem. Aut secundò altero sciente & contradicente: & idem dicendum est, vt in cap. quidam. extra eodem. Aut tertiò altero sciente & dissimulante: & idem dicendum est: vt in cap. consuluit. extra eodem. Si tamen in vita non reuocauit, qui remansit in seculo, post eius mortem non poterit professus exire monasterium: vt in dicto cap. consuluit. Idem secundum Calde. in casibus præcedentibus & sequentibus, in quibus potest fieri reuocatio: quasi cessauerit causa, quæ inualidabat ingressum. Et hoc tene, licet Innocen. in dicto cap. quidam. variauerit. Aut quartò alter consensit inuitus seu per metum: & tunc fit reuocatio ad petitionem eius: vt in cap. accedens. extra eodem. Aut quintò alter consensit per dolum: & idem est: argumento capitis, veniens. extra eodem. Aut sextò consensit simpliciter & sponte votum continentiæ non emittendo: & sunt opiniones. Nam Abbas & Innocen. in dicto cap. quidam. dicũt quòd si remanens in seculo est iuuenis, debet ad petitionem eius alter reuocari. Calde. dicit q̃ solùm ex officio iudicis. quod placet Panor. quia præstando consensum renuntiauit iuri quod habebat in altero: & consequenter. iam nõ habet actionem: sed iudex ex officio suo, ne committatur adulterium, educet de monasterio. Et credit Panor. hoc casu, primò quod ille sit verus religiosus, & post mortem alterius compelletur ad monasterium regredi: & secundò quòd si dans licentiã est iuris conscius, non fiet ista reductio: quia dando licentiam videtur vouere: vt notatur in iuribus suprà allegatis. Aut septimò consensit promittẽdo continentiã: & sic si consentiens est senex, remanebit in seculo, & alter in religione: vt in c. cùm sis. & in cap. vxoratus. & in cap. ad apostolicam. extra eodem. Si verò sit iuuenis, & de incontinentia suspectus: non debet superior pati quòd alius ingreditur: nisi alter quoque ingrediatur. Sed si de facto ingrediatur, tenet ingressus secũdum omnes: quia professio coniugis non est de substantia professionis alterius: vt in cap. significauit. extra eodem. & consentit Federi. Sed remanẽs in seculo, ex quo est suspectus, & vouit, compellitur intrare monasteriũ: vt in dicto cap. significauit. Sed an teneatur profiteri, sunt opiniones. Nam Inno. tenet quòd profiteri non cogitur: sed includi debet in monasterium, vt arceatur à vagatione: quia vltra propositum consensum non cogitur quis profiteri. xxxij. quæst. j. integritas. Host. verò tenet contrarium: quia non est licita cõmunio in monasterio professorum cum non professis. Item quia vouendo, tacite se obligauit religioni, ex quo in seculo stare non potest sine suspicione incontinentiæ. Ioan. verò Cald. dicit satis æquè posse distingui: quia aut vouit intrare religionẽ: & compellitur profiteri: vt in dicto cap. Agathosa. Aut simpliciter vouit continentiam, dando licentiam marito de ingressu monasterii: & sic si erat iuris conscius, aut ignorans ignorantia non excusante, compellitur profiteri. xxxiij. quæst. v. qui vxorem. Secus si erat ignorans ignorantia excusante, vt miles, aut mulier, aut agricultor: quia profiteri non compellitur, sed esse in monasterio. Quod autem dictum est de muliere, quidam non admittunt: quia non excusatur ab ignorantia iuris vltra masculos, nisi in casibus iure expressis, vt est text. in l. fin. C. de iuris & fac. ignorantia. tamen Panor. plus placet dictum Calde. arg. dicti cap. j. & eorum quę suprà dicta sunt: quia videmus quòd mulier solùm dando licentiã nõ compellitur cõtinere, vt in dicto cap. j. Secus in masculo: vt in dicto cap. qui vxorem. vbi textus non dicit quòd maritus vouisset continentiam: sed quòd solùm promisit intrare monasterium. & per hoc compellitur etiam ipse intrare, ex quo est iuuenis de incõtinentia suspectus. Hæc ex Panormi. in dicto cap. j. de conuer. coniuga. ¶ Quintum. Dicit etiam Panor. in dicto cap. quidam. quòd si quis intrauit religionem vxore inuita, etiã profitendo, & ei fuit postea restitutus: vxore mortua monasterium intrare non compellitur: matrimonium autem si contraheret, peccaret mortaliter, sed tamen valeret: sed si in vita vxoris non reuocaretur, post eius mortem exire non potest, vt dictum est. Ex quo infert contra glossam ibi dicentem istum peccare, si non perficit votum mortua vxore: quia votum fuit nullũ respectu ingressus monasterii: cum tunc non haberet habilem consensum ad se obligandum: vnde requiritur nouus consensus. Et hęc opinio plus ei placet quàm domino Anto. dicenti tutius esse tenere quòd matrimonium illius contractum post mortem vxoris non teneat, eò quòd licet hoc votum dicatur simplex, tamen ex quo fuit determinatum ad certam religionẽ approbatam, videtur solennizatum. Et sic, secundum eum. limitari potest caput vnicũ, de voto. lib. vj. vt intelligatur de voto omnino simplici, non determinato ad certam religionem. Quòd quidem Panormitano non placet: quia dictum capitulum requirit vt votum solennizetur professione tacita vel expressa: & sic requiritur q̃ iste vouens sit effectus religiosus: sed in casu nostro votum istius respectu professionis fuit nullũ, nec fuit effectus religiosus: aliàs papa mandasset post mortem vxoris eum debere compelli ad repetẽdum monasterium, vt facit extra eodem. cap. ex parte. Secus tamen dicẽdum, si vxor dedisset licentiã marito: quia tunc teneret ingressus, vt dictũ est. Si verò vxor non cõtradixit, sed dissimulauit, neque maritum reuocauit: meritò post eius mortem non potest maritus redire ad seculum. Sed in primo casu vxor contradixit & reuocauit: & sic soluta fuit obligatio, si qua erat cum monasterio. ¶ Sextum. Secũdum Dir. in primo lib. ecclesia Orientalis & Occidentalis quantum ad istam materiam cõueniunt in duobus. Primò, quia vtriusq; clerici possunt cõtrahere matrimoniũ in minoribus ordinibus. xxxij. dist. si quis. Secũdo, quia nec apud nos nec apud illos, scilicet Græcos, constituti in sacris possunt contrahere: nec potuerunt à tempore Apostolorum. & si contrahant, non est matrimoniũ: vt patet ex vj. synodo in Oriente celebrata, quæ regulam statuit eis, distin. xxxj. Nicena. & dicto cap. si quis. & lxxxiiij. distinct. cum præterito. Differunt etiam in duobus. Primò, quia ipsi, siue sint coniugati siue non, promouentur ad ordines sacros non præmissa continentia. xxxj. dist. quoniam. licet secundum sanctum Thomam & opinionem probabiliorem ad sacros ordines promoueri nõ debeant sine vxoris cõsensu: qa ad minus tẽpore ministerii fraudarẽtur debiti redditione: sed occiden

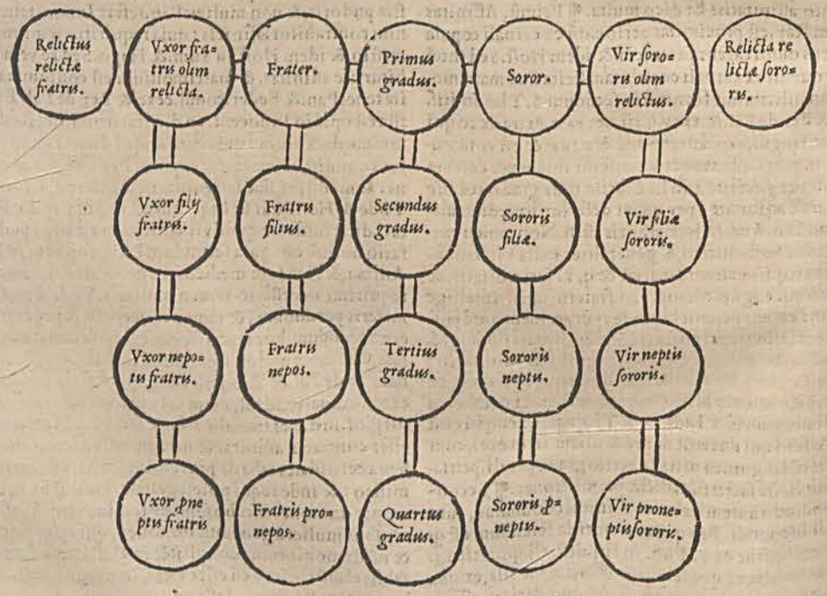
tales non promouentur ad eos, nisi promissa cõtinentia tacite vel expresse. xxviij. dist. cap. j. Secundò, quia illi in sacris cõstituti licitè vtuntur matrimonio cõtracto ante sacros ordines: licet in sacris ordinibus eis cõtrahere non liceat. de clericis coniugat. cum olim. occidentales autẽ neutrum. ¶ Septimum. Causa ꝙ non peccant Græcorũ clerici, licet sub papa sint, qui vnà cum concilio voluit eis indicere continentiam, secundum Panor. de mente doctorum in d. c. cum olim est. quia illa lex non erat de necessitate salutis, & per longa tẽpora ab eis non fuit recepta papa sciente, & transgressores non puniente, & tacendo mores eorũ approbante: & cõsequenter non ligauit eos lex illa. de quo vide suprà Lex. §. vj. Potest etiam & alia solutio dari: vt dicamus ꝙ papa, etiam cum maiori parte concilii nõ potuit indicere continentiã certo generi personarũ post promotionem, eis resistentibus: quia continentia est res quæ persuaderi potest, imperari verò non potest. xxxij. q. j. integritas. quia fuisset indicere vitam valde arctiorem & strictiorem clericis promotis, contra not. in c. gesta. lxxiiij. dist. & in regu. quod omnes. lib. vj. Sed hæc solutio redit in primam: quia non valet, nisi quo ad eos, qui ante sacros ordines cõtraxerunt. Reliquis enim potuit continentia imperari, etiã Græcis, vt scilicet si vellent ordinari, continerent: licet non posset imperare vt cõtinerent absolutè, aut quod ordinarentur stante statuto ꝙ ordinati continerent. Et de facto ita factum est: quia ecclesia statuit vt nullus ordinetur in sacris, nisi continentiã profiteatur expresse: vt dist. xxix. nullum. vel implicitè: vt ead. dist. diaconi. & ibi intuenti patet ita fuisse factum: sed Græci nõ acceptauerunt hoc, & ecclesia tolerauit: sicut & in d. c. diaconi. dicitur ꝙ si diaconi in ordinatione dixerint se velle vxorari, & deinde cõtraxerint, manebunt in ministerio: quia episcopus intelligitus eis dedisse licentiam. ¶ Decimotertiò quæri-
13 tur, †quid de impedimẽto ligationis, videlicet quãdo quis est alteri cõiugi per verba de præsenti colligatus? Et dico multa. ¶ Primũ. Alligatus alteri per sponsalia de futuro an possit cum alia contrahere, dicetur infrà in tit. de sponsa. sed nũc est sermo de alligato per verba de præsenti. de quo dico ꝙ cõtrahere cum alio nõ potest, viuente proprio cõiuge, etiam si primum matrimonium non fuit consummatum, & secundũ sic: aliàs est adulter. de spõsa duor. c. licet. Sed neq; antiquo tẽpore potuit nisi diuina reuelatione vel instinctu: vt in patriarchis. de diuor. gaudemus. Sunt autẽ sponsalia per verba de futuro proprie, & nuptiæ per verba de præsenti, secundum gloss. in l. j ff. de sponsal. Qui verò nomine suo, nõ iussu eius, in cuius est potestate, vel nomine eius, quẽ habet in sua potestate, bina spõsalia vel binas nuptias cõtraxerit, fit ipso iure infamis. l. j. ff. de his qui no. infam. & efficitur bigamus eo modo, quo suprà dictum est in tit. de bigamia. & debet ieiunare per xl. dies in pane & aqua. quod tẽpus vocatur carema, id est, quadragesima, quasi careat cibis. & septẽ sequẽtibus annis debent pœnitere. de spon. duo. accepisti. Hoc tamen fallit secundũ Sum. Ang. si hoc faciat ex dispensatione papæ: qui hoc potest facere, si matrimoniũ nõ sit consummatũ. Sed de hoc j. Papa. §. vlti. Post mortẽ verò cõiugis potest alter nubere cui vult, & intra tẽpus luctus mulier sine infamia, extra de secund. nup. super illa. & secundũ S. Tho. in iiij. dis. xliij. matrimoniũ secundum & tertiũ, & consequentia sunt vera, licita, & sacramẽta. ¶ Secundũ. Si autẽ vxor credebat virum mortuũ, & secundũ Archid. si audiuit professum in religione quando matrimoniũ non erat consummatũ, distinguendũ est. Nam si credit verisimiliter, seu ex probabili causa, contrahendo non excusatur à peccato, secundũ Sum. Ang. sed requiritur nuntius certus de morte viri. de spon. in præsentia. de secun. nup. c. dominus. Sed probatio istius nõ est efficax: quia illud c. in præsentia. quod requirit certũ nuntiũ, loquitur qñ licentiã cõtrahendi danda est per ecclesiam, in quo requiritur apertior probatio, id est, certus nuntius. secundũ Sum. Ros. post do. Ant. cuius expositionẽ licet Pan. nitatur reprobare, tamen frustra nititur: vt j. parti. iiij. patebit. Licet verò illud c. dominus. quod loquitur ex parte mulieris, nõ ecclesiæ, requirat certitudinẽ: tamẽ sumit certitudinẽ vt opponitur dubitationi: vt patet intuẽti. Et facit qđ dicit gl. certũ esse per præsumptiones violẽtas. imò dico ꝙ etiã per causam probabilẽ, id est, sufficientẽ iudicio omniũ vel pluriũ vel sapientum vel præcipuorũ. Vnde dicit Bart. in l. si quis ita. ff. de testa. tu. ꝙ quis dicitur esse certus, qñ habet vehementẽ opinionem de aliqua re: & sic qui credit probabiliter & nõ temere, est certus, etiã si fallatur. Conclusio etiã eius non solùm est contra Sum. Ros. & Supple. sed etiã est cõtra Ray. Pet. de Pal. Inno. Vinc. Tanc. Phi. Gos. Archi. & do. Anto. in d. dominus. imò cõtra seipsum: quia post pauca subdit ꝙ sufficit vnus testis: vt in d. c. in præsentia. & mulier excusatur ab adulterio qñ probabiliter credit virũ mortuũ, & cum alio cõtraxit. xxxiiij. q. j. cum per bellicam. Igitur secundũ Ray. & cõmunem doctrinã dico quòd si credit ex probabili causa, excusatur propter ignorãtiã facti: & filii, si quos susceperit, iudicabũtur legitimi. Si verò post contractũ dubitat de morte primi viri: debet quidẽ debitũ reddere, sed nõ exigere. d. c. dominus. Si verò credit eũ probabiliter viuere: nec exigere põt debitũ, nec reddere, periculo adulterii se exponẽdo. Si verò primus reuertatur, vel aliter sibi de vita eius constiterit: statim debet recedere à secũdo, & redire ad primũ: alioquin adultera iudicabitur. xxxiiij. q. ij. cùm per bellicam. & c. cum in captiuitate. & c. si virgo. primus quoq; eam recipere tenetur: vt in dictis c. patet: nisi fortè post quã sciuit de vita primi permisit se cognosci à secundo, etiã ex iuris ignorãtia, secundum Hug. & sic adultera fuit. Adde ꝙ si contraxit dubia de morte viri sine probabili causa de se inducẽte firmã credulitatẽ, est adultera, & repellitur à primo, si redierit. arg. d. c. dominus. & c. in præsentia. secus si audiuerat eum mortuũ falso rumore, nisi rumorẽ ipsa procurasset. ff. de adul. l. miles. & idẽ Dir. Suppl. tamẽ cõtra illud dictũ si probabiliter credit, reddere nõ debet: dicit ꝙ imò reddere debet quãdo dubitat: vt in d. c. dominus. etiã si dubiũ sit probabile: vt de sen. excom. inquisitioni. Sed totũ hoc cõceditur, & nõ est cõtra, vt ille intendit: quia etiã ego dico ꝙ quãdo probabiliter credit, ſ. firmiter hoc tenendo, non debet reddere: quod tamẽ facere debet, quãdo dubitat etiã probabiliter, id est, ex causa probabili. & de hoc j. §. iij. part. v. Sine prædicta autẽ certitudine, quæ est firma credulitas ex causa probabili, nec septẽniũ, nec aliqua tẽporis lõgitudo sufficeret: vt d. c. in præsentia. & d. c. dominus. ¶ Tertiũ. Dicetur autẽ ista mulier certificari sic: vt cõtrahendo nõ peccet, tribus modis, vt dicit gl. in c. quoniã frequẽter. vt lite nõ cõtest. Primò per famã, de quo in parte sequẽti. Secundò, qa senex erat, & in acie fuit, nec rediit. Tertiò, si recepit literas eorũ, cũ qbus militauit. C. de repu. auth. hodie. his casib⁹ præsumitur vir mortuus: & ipsa sic credẽs excusatur ab adulterio propter ignorantiã, etiã si viuat. d. c. cum per bellicam. Sed quia ista doctrina est particularis: dic ꝙ generaliter quo ad ecclesiã, sufficit causa probabilis, de quo infrà Probabile: quo ad Deum verò vltra hoc requiritur firma credulitas opposita dubitationi: vt patet ex dictis. ¶ Quartum.

tum. De fama tamen an sufficiat ad eam excusandum, do. Ant. distinguit: quia si est de longinquo, videtur sufficere: maximè si vir lõgo tempore abfuit. si verò dicitur mortuus in vicinis partibus, fama sola nõ sufficit. Quam opinionẽ Pan. in d. c. in præsentia. licet dicat multùm æquam: tamen dicit d. c. in præsentia. resistere, dum requirit certum nuntium: quia fama procedit ex incerto authore, & pleruncque fallaci: vt no. in c. vestra. de coha. cle. Imò dicit ꝙ in nuntio debet considerari qualitas personæ: & vtrũ deponat per verba verisimilia. Sed quia idẽ do. Ant. ad hoc respõdet, & bene, ꝙ certus nuntius requiritur ex parte ecclesiæ, ad dandam licentiã contrahendi: ex parte autem mulieris sufficit si verisimiliter credat: hoc Pan. conatur repellere: quia, inquit, hoc dictum est contra finem tex. vbi coniunguntur illa duo, vt vxor nõ possit cõtrahere, nec ecclesia dare licentiam contrahendi, nisi certũ nuntium receperit. Ego verò dico ꝙ do. Ant. bene distinguit: quia in ecclesia requiritur maior grauitas & authoritas, quàm in muliere: & cõsequẽter maior certitudo. & hoc text. in fine apertè innuit diuidendo ea quæ Pan. dicit ibi coniungi: loquens de mulieribus, quæ septennio expectauerant maritos, & de morte eorum certificari nõ poterant, & dicens: Quantocunq; annorum numero ita remaneant, scilicet incertæ viuentibus viris suis non possunt ad aliorũ consortiũ canonicè conuolare: nec authoritate ecclesiæ permittat cõtrahere, donec certum nuntiũ recipiant de morte virorum. Hæc ibi. Et sic patet ꝙ in muliere certificatio, id est, firma credulitas ex causa probabili: & in ecclesia certus nũtius de morte requiritur. ¶ Quintum. Si verò mulier contrahat cũ aliquo, credens virum suum viuere, qui re vera mortuus est, vtrum sit matrimoniũ. Hugo distinguit. Nam si credebat sibi licere, contractũ est matrimonium: si verò non credebat, non est: quia nõ maritali, sed adulterino affectu sibi copulauit virũ secundũ. Idem de eo qui contraxit cũ aliqua, quam putabat consanguineã, & non erat. Verum. autem dicit in hoc casu esse matrimonium indistinctè: & sequitur Dir. lib. j. & Io. & Archi. quã opinionem quidam limitant, nisi constet ꝙ coniunx credens impedimentum esse, non intẽdebat contrahere: quia si nõ adfuit intentio, non est matrimonium. de spon. tua. Primam opinionẽ sequitur Sum. Ange. sed Ros. cum Supple. secundam. Ego autem dico hic esse æquiuocationem latentem, quę dictis opinionibus dat apparentiam contrarietatis, cùm non sit. Nam licitè dicitur quis contrahere dupliciter: primò quia excluditur prohibitio iuris annullantis cõtractum: quia scilicet nullũ interuenit impedimentum dirimẽs. Secundò quia excluditur peccatũ: quia scilicet nullũ interuenit impedimentũ impediens tantùm, & nõ dirimens. Dicit ergo prima opinio ꝙ est matrimonium, si credit licere: id est, sic posse fieri de iure, quasi teneat cõtractus: quia sic nõ adest impedimentũ dirimens vel opinatiue. Si verò credit, nõ est matrimoniũ: quia nõ adest intentio. Secũda verò opinio dicit ꝙ siue credatur licitè posse fieri, id est, sine peccato: siue illicitè, id est, cũ peccato, est matrimonium, scilicet nisi credatur nõ posse stare contractũ: quia deest intentio. Est ergo vera prima simpliciter: & secunda cũ illa limitatione. ¶ Decimoquartò quæ-
14 ritur, †quid iuris de impedimento publicæ honestatis? Et dico multa. ¶ Primum. Secundũ S. Th. in iiij. dist. xlj. sicut sponsalia nõ sunt matrimoniũ, sed præparatio ad illud: ita ex eis nõ causatur affinitas, sicut ex matrimonio: sed ratione matrimonii, ad quod ordinantur, causatur ex eis quid simile affinitati impediens matrimoniũ, sicut consanguinitas & affinitas, & secundum eosdẽ gradus: & dicitur publicæ honestatis institia, quæ diffinitur sic: Publicæ honestatis iustitia est propinquitas ex sponsalibus proueniens, robur trahens ab ecclesiæ institutione, propter eius honestatem. Et cõtrahitur hoc impedimentũ ex spõsalibus, etiam sine copula carnali: sicut & ex matrimonio affinitas causatur nõ solùm ratione carnalis copulæ, sed etiam ratione societatis cõiugalis ex ipso contractu per verba de præsenti & ante copulam. Nullum autẽ impedimentũ faciens sponsalia nõ esse sponsalia permittit, ex pactione nuptiarũ affinitatem fieri. Vnde siue habens defectũ ætatis, siue habẽs votũ solenne continentiæ, aut aliquod huiusmodi impedimentum, cõtrahat sponsalia de facto: ex hoc nõ sequitur aliqua affinitas: quia sponsalia nulla sunt, nec aliquis affinitatis modus. Si tamen aliquis minor frigidus vel maleficiatus habens impedimentũ perpetuũ ante annos pubertatis post septennium cõtrahat sponsalia cũ adulta, ex tali contractu publicæ honestatis iustitia contrahitur: quia adhuc nõ erat in actu impediendi: cùm in tali ætate puer frigidus & nõ erat frigidus, quantũ ad actum illũ sit æqualiter impotens. hæc ex illo. ¶ Secundũ. Panormitanus in c. sponsam. de spon. dicit hoc impedimentũ habere locũ tam in sponsalibus de futuro, quàm etiã de præsenti: & fortius, secundum Doc. quia maior honestas est vt nõ ducatur cõsanguinea sponsa de præsenti, cũ qua vinculũ matrimoniale contractum est, quàm sponsa de futuro: superueniẽte verò carnis copula oritur aliud vinculũ inter eos, scilicet affinitatis: vnde omnes cõsanguinei mariti sunt affines vxoris, & ecõtratio: de consang. quod super his. San. Th. tamen videtur velle ꝙ ex sponsalibus de præsenti causetur affinitas, & nõ publica honestas. Sed non est curandũ de ista difficultate: quia siue hoc siue illud impedimentũ cõtrahatur, idem sequitur prohibitio vsque ad quartum gradum: vt dicetur. quanuis possit dici ꝙ affinitas contrahitur per sponsalia de præsenti principiatiuè, inquantum ibi implicitè cõsentitur in copulam, dando potestatem corporis proprii alteri coniugi. Sis ergo cautus ad impetrandũ dispensationem: quia quãdoq; oritur publica honestas sine affinitate, quandoque vtrunq; simul: vt patet ex dictis: quãdoq; affinitas sine honestate: vt si citra sponsalia & matrimonium quis cognoscat mulierẽ fornicariè: quia cõtrahit affinitatem cum eius cõsanguineis: & econtrario: vt in c. discretionẽ. de eo qui cogno. consang. vxo. ¶ Tertium. Vbi affinitas & publica honestas simul coincidunt, vtrũ sit facienda specifica mẽtio de vtroq;, dum impetratur dispensatio: sunt opiniones: sed Panor. in c. non debet. de consang. concordando dicit ꝙ si honestas sub affinitate necessaria compræhenditur, satis est de affinitate fecisse mentionẽ. & sic procedit glos. in d. c. non debet. vt si impetro ducere vxorem consanguinei mei defuncti, non obstante affinitate in tertio gradu: quia ex quo feci mentionẽ ꝙ fuerat vxor consanguinei mei, cõsequẽter feci mentionẽ de publica honestate: & sic per cõsequentiam videtur sublata virtute dispensationis. Si verò ex narratione verborũ non compræhenditur: vt si impetro dispensationẽ vt liceat mihi ducere Blancham vxorẽ, non obstante ꝙ sit mihi affinis in tertio gradu: nõ valet dispensatio, ex quo de publica honestate non est facta mẽtio expressa vel tacita: quia affinitas potest cõtrahi sine matrimonio. ¶ Quartum. Igitur hoc impedimentũ, scilicet publicæ honestatis, impedit, & dirimit tam matrimoniũ, quàm etiam sponsalia sequentia, & si non præcedentia: vt in c. ex sponsalibus. de sponsa. lib. vj. Vnde si qui sponsalia inter se contraxerunt, nullus de consanguinitate sponsi potest habere sponsam illã, neq; aliqua de consanguinitate sponsæ

habere potest sponsum illum.de despon. impu.c.continebatur.& de spon.iuuenis. & c.ad audientiã. & hoc vsq; ad quartum gradú ipsorum consanguineorú durat.de sponsa. sponsam. sicut & de impedimẽto affinitatis infrà dicetur, cui hoc impedimentum assimilatur.¶Quintum.Publicæ honestatis olim duæ fuerunt species. Vna enim ex secundis nuptiis cõtrahebatur:puta si mortuo Petro vxor eius ex alio secundo viro habuit filiũ aut filiam: illa proles cũ nullo Petri cõsanguineo poterat cõtrahere:sed hodie sublata est per c.non debet.de consan.& affi. Et alia locum habet, quæ contrahitur ex sponsalibus de futuro, vel etiam ex matrimonio de præsenti nondũ consummato, vt dictum est. ¶Sextum. Si autẽ sponsalia de iure nõ tenuerunt,sed fuerunt nulla : San. Tho.secutus rationem naturalem,qua id, quod nõ est, nihil efficit.& text. in c.si quis de sponsauerit. el ij.xxvij.q.ij. iuxta expositionẽ antiquam dixit q̃ nõ inducunt publicam honestatem:vt suprà parti.j. recitatũ est. Sed quia huiusmodi impedimentum ex summi pontificis pendet voluntate : ideo Bonifacius octauus post S. Th.ex aliquo bono fine, de quo nihil ad præsens, respiciens ad ipsum cõsensum seu voluntatem contrahentium statuit in c.ex sponsalibus.de spon.in vj.q̃ si sponsalia fuerunt pura, id est,absoluta,& nõ sub conditione:& certa,id est, respectu certæ siue determinatæ personæ, etiã si fuerũt nulla ratione cõsanguinitatis & affinitatis,religionis,frigiditatis, aut alia quauis ratione, oritur publicæ honestatis iustitia ad dirimendum sequentia sponsalia vel matrimonia,non præcedentia,nisi fuissent nulla ratione cõsensus:puta quia ambo vel vnus est infans aut furiosus.Et intellige secundũ Pet.de Palu. quãdo defectus cõsensus est apparẽs:vt in pueris,& amentibus.Secus si sit latens,vt in cõtrahente animo non contrahendi sed decipiẽdi:quia ecclesia instituit istud impedimentũ propter apparentiã honestatis.quod etiã cõfirmatur per Vinc.Arch.Io.And.Imol.& Gemi.in d.c.ex sponsalibus.qui tenent q̃ si quis iocose cõtrahat,nõ inducitur hoc impedimentũ, si de ioco constet aperte:& consequenter si nõ cõstaret,induceretur.¶Septimũ.Cum sponsalia aliquando pura,id est,absoluta,& aliquando cõditionata, & rursus aliquãdo certa,id est,cũ determinata persona,puta Berta filia Titii : aliquãdo incerta,vt cum incerta persona,puta cum vna ex filiabus Titii, ex cõditionalibus, ante cõditionis euentũ,& ex incertis nõ oritur publica honestas:sicut nec ex nõ habentibus cõsensum.d.c.ex sponsalibus. quod intellige si cõditio faciat contractũ conditionalẽ & dependentẽ : vt quia est de futuro cõtingens & honesta. Vnde si quis cũ aliqua cõtraxit sponsalia sub cõditione,& ea pendẽte cum alia prioris cõsanguinea cõtrahat per verba de præsenti, remanebit cũ secunda:quia nõ erat contracta publica honestas cũ prima. Secus si prima sponsalia fuissent pura, aut cõditio fuisset impleta:quia sponsalia sequẽtia nõ impediunt præcedentia, d.c. ex sponsalibus. Sed tamen notandũ est q̃ si conditio apposita habetur pro non adiecta, iuxta ea quæ dicta sunt ſ. Matrimonium tertiò. §. xj.nihilo minus sponsalia erũt pura:& orietur publica honestas.de condi.app. c.vlti. Si verò cõditio esset talis quòd ipsis sponsalibus intelligitur inesse , etiã si non apponeretur:distinguo:quia si inest necessariò, ita q̃ sine ea non tenet contractus:vt,ducã te si vixero:nõ suspendit actum : vt ſ. Matrimoniũ tertiò.§.iij.& cõsequenter contrahitur publica honestas. Si verò inest de bene esse , ita q̃ sine ea stat cõtractus: licet subintelligatur ad euitandũ peccatũ : vt,ducam te nisi sit contra iura, vel nisi displiceat Deo : sic si exprimitur, suspendit,vt ibidẽ dictum est,vsque dum constiterit de veritate. Igitur si sponsalia sub ista cõditione contrahãtur,si Deo placuerit vel ecclesiæ,vel si de iure possum, & huiusmodi:licet talis conditiò,si non exprimatur,faciat spõsalia esse pura:tamen si exprinitur,facit ea conditionalia : & consequenter si postea inuenitur ibi esse affinitas vel aliud impedimentum, poterit contrahere spõsalia pura cum alia eius consanguinea:quia non erat orta publica honestas. Et ita tenuit Host.in c.ad audientiam.de sponsa.& Ioan. And.in d.c.ex sponsalibus.& Direc.lib.j.& Imol.Et obiicitur quòd si conditiones , quæ insunt,non faciunt legatum siue obligationem conditionalem.ff.de conditio.& demon.l.conditiones.respondet Summa Ang.& Rosel.q̃ hoc verum est , si non exprimantur : secus si exprimantur. Sed ista responsio videtur esse cõtra intentionem loquentium : quia leges, quæ dicunt contractus factos sub conditione quæ inest,siue quæ subintelligitur,non esse cõditionales,sed puros:vt l.aliquando.ff.de condi.& demonst. loquũtur quando talis cõditio exprimitur in cõtractu : aliquin si loquerentur de ea vt est implicita,nõ distinguerent inter eos , quando fiunt sub tali conditione vel non fiunt: quia semper sub ea fiunt. Vnde dicũt quòd ratio quare ibi non contrahatur publica honestas , non est quia conditiones,quæ insunt necessariò,faciunt contractum conditionalem si exprimantur : sed quia ibi deficit consensus absolutus, sine quo sponsalia nõ inferunt publicam honestatem. Sed contra instat Summa Rosel. per legem, si ita legatum. ff.de leg.volens probare quòd prædictæ cõditiones si exprimantur, suspendunt contractum:quia Panorm.in c.significasti.de electio.per illam legem,dicit quòd si relinquo alicui centum si volet:legatum est conditionale. non autem si relinquo simpliciter, licet illa cõditio tacitè insit, eo quòd legatarius possit repudiare legatum. nam quãdo relinquo si volet, suspendo virtutem legati vsq; in euentum conditionis:vnde legatario non acquiritur, nisi volũtatem suam declaret,vt ibi:sed si relinquo simpliciter,acquiritur etiam ignoranti,licet comitetur dicta conditio:quia tunc conditio est pura,non conditionalis.Sed dico q̃ sumus extra ea sum:quia illa conditio,si volet,non est subintellecta necessariò:quia sine ea acquiritur legatario vel hęredi:vt si facto legato antequã veniat ad eius notitiã moriatur:nec etiam de bene esse quasi ad euitandũ peccatũ:quia sine peccato fieri potest:vt in dicto casu.nec Pan.ad hoc probandũ aliquid adducit.Et ita stat conclusio Hosti.& Io.And.& Dir.quicquid sit de ratione eorũ. Archid.autem est in contrarium: quẽ Sum. Ange. nititur concordare per distinctionẽ quã habes suprà Matrimonium.iij.§.iij.scilicet vt talis conditio expressa non suspendat,quando sine ea contractus fieri non potest:& suspendat quando fieri potest sine ea. & hoc verum est. Sed malè distinguit necessariũ per necessarium & contingens,vt ibi dixi.¶Octauum. Ad hoc q̃ sponsalia inducant publicam honestatẽ,multa requirũtur. Primò vt contrahentes,siue pro quibus contrahuntur,compleuerint ætatem debitam,id est,septem annos:quia est tex.in d.c.ex sponsalibus.& Pan.in c.iuuenis.de spon.dicit q̃ vbi requiritur ætas certa respectu discretionis, præueniri nõ potest: vt patet in ætate ad confectionẽ testamenti:vt in l.qua ætate.ff.de testa.& idẽ not.in c.puberes.de desponſ.impub.& ita tenet Summa Ang.& Ros.sed de hoc infrà Sponsalia. §.ij. Si tamen parẽtes pro filiis contraxerunt, requiritur q̃ cõsenserint expresse vel tacitè:vt si præsentes nõ contradixerũt,vel absentes postquã sciuerint ratificauerũt expresse vel tacitè : aliàs non inde oritur honestas , nec obligantur filii.de despon.impube. si infames. libr.vj. Si etiam maior

septennio contrahãt cum minore,non inde oritur publica honestas,secũdum Pan.in d.c.iuuenis. & in c.fraternitati. de eo qui cog.cõsang. vxo. ex defectu consensus:vt in d.c. ex sponsalibus.& multo minus oritur, si vterq; erat minor septennio. In omnibus tamen prædictis casibus,siue cõtraxerint filii siue parẽtes pro filiis,oritur publica honestas, si facti maiores septennio verbo vel facto eorũ liquidò appareat q̃ permaneant in eadẽ voluntate:vt quia vocãt se sponsos,vel cohabitãt,aut simul iacent,vel se vt sponsi osculantur,& huiusmodi:quia sponsalia cõualescunt:aliàs nõ.d.c. si infantes. Addit etiã Pan.in c.iuuenis.q̃ si maior septennio cohabitauit minori spõsæ de futuro, & interuenit extraordinaria pollutio,vel fit dubiũ an eam tentauerit:q̃ ex æquitate oritur publica honestas:sed tamẽ nullo iure probatur. Secundò requiritur q̃ non sint facta sub conditione suspendente. Tertiò q̃ sint certa:quia in personã incertam non fertur consensus,nec oritur hoc impedimentũ.d.c.ex sponsalibus.iuncta glo. Quartò q̃ non deficiat consensus apparenter. Quintò q̃ non sint cõtracta post matrimoniũ vel sponsalia:quia sponsalia secunda facta cũ primæ sponsæ consanguinea non dirimunt priora.d.c.ex sponsalibus. quod intelligo nisi priora sint conditionata,& pendeat adhuc ipsa conditio:secunda verò sint absoluta. argu.text.ibi in verbo,pure : & gl.quæ pro ratione adducit q̃ sequentia non soluunt priora:quia ex primis orta erat publica honestas, quæ in conditionalibus non oritur ante conditionis euentum:vt dictum est.& ita tenet Archi.& glo. in d.c.ex
11 spõsalibus. ¶†Decimoquintò quæritur,quid iuris de impedimento affinitatis? Et dico multa. ¶Primũ. Affinitas secundum Ray.est proximitas personarũ ex carnali copula prouenientes omni carens parentela.& idem Host. Sed intelige q̃ prouenit ex carnali copula tam licita siue matrimoniali,quàm illicita siue fornicaria,secũdum S. Tho.in iiij. dist.xlj.& Pet.de Pal.& xxxv.q.iij.nec eam.extra de eo qui cogno.consangui.vxo.discretionẽ.& c.tuæ.& est communis opinio.licet Gofr.teneat q̃ causetur solùm per coitum nuptialem,per §.sciendũ.in l.nõ facile.ff.de gradi. sed ille §.loquitur de affinitate , per quam defertur hæreditas alicui,secundũ Io.And.in lect.arboris affin. Non tamen causatur ex coitu Sodomitico,& generaliter extra vas naturale facto.xxxv.q.iij.extraordinaria. & q. x. fraternitatis. & extra de eo qui cogno.cõsang.vxo.fraternitatis. Intellige etiam omni carens parentela per se : per accidens autẽ possunt licitè vel illicitè permisceri cõsanguinitas consanguinitati,& affinitas affinitati, & consanguinitas affinitati:vt in incestu Lot cum filiabus,& Caroli magni cũ sorore, ex qua genuit Rolandum filiũ & nepotẽ,ipse pater & auunculus:quia frater matris:& Iudæ cum Thamar. Exemplũ etiã in patre & filio qui duxerũt matrẽ & filiam in vxores, cum mater esset cõsanguinea patri in tertio gradu per dispensationem:vbi licitè factæ sunt dictæ permistiones.¶Secundum.Quomodo autem ex coitu affinitas cõtrahatur, sunt varii modi loquendi. Pro quorum notitia sciendum est q̃ quantum colligitur ex S.Tho. in iiij.dist.xlj.q.j.articu.j. q.j.copula carnalis,ex qua sequitur affinitas,est illa,ex qua de se nata est sequi generatio prolis:tũ quia dicit q̃ affinitas causatur per coniunctionem ordinatam ad carnis propagationem , tum etiam quia ista copula dicitur à doctor. coitus. Coire autẽ est simul ire:quia scilicet tam vir quàm mulier in vnum conferunt id,quod requiritur ad prolis generationẽ: id est,vir sperma, & mulier sperma,vel aliquid loco spermatis,id est, sanguinem purgatum ad generationem à natura paratum. Non enim est necesse ad generationem quòd mulier seminet.alioquin beata virgo non fuisset vera mater. Vide de his tertia parte,quæstione xxxj. Vnde quando ipse S.Tho.in iiij.vbi ſ.q.iiij.ad secundum,dicit quantuncunque aliquis claustra pudoris inuadat aut frangat,nisi commistio seminum sequatur,non contrahitur ex hoc affinitas.Per semen ex parte mulieris accipit id, quod est semen vel loco seminis. Igitur sufficiens & expressa causa affinitatis est commistio seminum vel tenentium locum seminum,vt glos.Pet.de Pal. & consequenter dicta docto.quæ videntur varia , sunt penè omnia cõsona. Igitur si primò ab vtroq; seminetur in vase debito, secundum omnes contrahitur affinitas,& cõsummatum est matrimonium si sint vir & vxor.Si autẽ secundò neuter spermatizet : secundum omnes non est contracta affinitas,nec matrimonium consummatum. Ex hoc tamen ratificantur sponsalia ante tempus facta:etiam si nõ sit certum, sed dubium,vtrum vir intrauerit claustra pudoris:& causatur honestas publica:vt in c.iuuenis.de spon. Si verò tertiò seminet seu spermatizet mulier,& non vir,non causatur affinitas:quia non est commistio prædicta.& ita,vt Archi. in d. c.extraordinaria.refert,tenet Innoc.in c.fraternitati.de eo qui cogno.cõsangui.vxo.& Hugo.& Laurent.& Vincent. qui volunt necessariò requiri vtriusque seminis cõmistionem.& idem S.Tho.Sed nec etiam consummatum matrimonium isto casu secundum Inno.vt refert Pan.vbi suprà, sicut patet in frigido qui palpando prouocat ad spermatizationem:& tamen nõ est consummatum matrimonium. Si verò ecõtrario spermatizet vir in vase debito intra claustra pudoris,& non mulier:Pan.refert Innoc. tenere quòd non contrahitur affinitas : quia requiritur seminum commistio.& idem Host.in Sum.& Hugo. Sed re vera contrahitur hic affinitas, & matrimonium est consummatum. & ita tenet Pan.& Feder.consil.cexc.& Pet. de Pal. Et re vera ista est opinio Innocent. in d.c.fraternitati.& Rodol.& omnium doctorum : quia cum aliqui dicunt quòd requiritur commistio seminum:exponit Pet.de Palu.id est,seminis & menstrui,siue sanguinis in muliere à natura parati. Vnde & Hosti.qui sic loquutus est in Sum.in d.c.fraternitati.dicit sufficere quòd vir emittat in claustro pudoris. Et ratio horum est : quia secundum Philosophum in libro de Anima,& secũdum medicos, in generatione humana non requiritur necessariò semen mulieris. Vnde si mulier non miserit per annum, & tamen conceperit & pepererit, non erit secundum hoc matrimonium consummatum,vel causata affinitas.quod est ridiculum. Imò fortius, & bene, tenet Pet.de Pal.& Zab.post Mat. quòd si vir solus seminet extraordinariè,id est, extra vel circa vas naturale , vt exponit glos.in d.c.extraordinaria.& semen subintret claustra, esset contracta affinitas & matrimonium consummatum, si præcessissent verba de præsenti:quia hic est seminũ commistio : & inde sequi potest generatio:sicut fit in balneis: vel per dæmones incubos,qui ex semine virorũ infuso matricibus mulierũ generant homines , qui vtiq; hominum, & nõ dæmoniorum sunt filii:& in Gallia quædam mulier saluis claustris,imò cũ esset arcta, impræguata est. Ex quibus patet q̃ si iuuenis deflorauit sponsam , & aperuit seras eius,sed non spermatizauit, si erat sponsa de futuro , teneret matrimonium cum secunda secundum rei veritatem:vt no.Io.in d.c.extraordinaria.& ita si constaret de hoc,seruari deberet:sed tamẽ in foro causarũ præsumitur seminasse,& cogitur stare cũ prima. Si verò erat sponsa de præsenti, poterit maritus intrare religionẽ:licet ecclesia se possit opponere ex præsumptione.& de despon.impube.si infan-

tes.lib.vj.vbi hoc not. Archid. Si verò erat soluta: consanguineus defloratoris poterit contrahere cũ ea. ¶ Tertium. Cum in affinitate sint genera & gradus, quantum ad genera secũdum doctores olim fuerũt tria: vt etiam patet xxxv. q.iij. per totum. & diffuse pertractat Dir.lib.j.& Bern. in c.non debet. de consang. & affinit. & de hoc datur regula: Persona addita personæ per carnis copulam, mutat genus attinentiæ, sed non gradum. Nam persona adiuncta sanguini alterius per copulam carnalem, facit primum genus: persona verò secunda per copulam addita dictæ personæ primæ, seu facienti primum genus, facit secũdum: persona verò tertia addita secundæ per copulam carnalem facit tertiũ genus. Sicut, verbi gratia, vxor fratris mei mutat genus: quia frater meus attinet mihi consanguinitate: ita illa affinitate: sed est mihi affinis in primo genere: & in eodem gradu affinitatis est mihi & aliis consanguineis meis, quo gradu consanguinitatis & mihi & meis consanguineis est frater meus. Secunda verò persona mihi aliunde non affinis nec consanguinea, si coniungatur, id est, coeatcum dicta vxore: est mihi & consanguineis meis affinis in secundo genere: & eodem gradu quo sumus fratri meo. Tertia quoq; persona aliunde nec consanguinea nec affinis, si coniungatur dictæ secundæ personæ, est mihi & consanguineis meis affinis in tertio genere. Et ita nota.in c.non debet.de consang. & affin. vbi patet q̃ hodie solum primum genus habet prohibitionem. Quantum verò ad gradus, sciendum est quòd iam patet ex dictis quomodo computentur: tamen quãtum ad primum genus dico quòd omnes consanguinei vxoris meæ vel mulieris à me cognitæ, sunt mihi affines in eo gradu, in quo sunt consanguinei talis mulieris: & similiter omnes consanguinei mei sunt illi mulieri affines in eo gradu, in quo sunt mihi consanguinei: sicut soror vxoris meæ est in primo gradu, illi quidem consanguinitatis, mihi verò affinitatis: filia sororis illi est in secundo consanguinitatis, & mihi in secundo affinitatis: idemque vtrinque in cæteris successoribus agendum est. xxxv.q.v.porro. Consanguinei autẽ mei & meæ vxoris nullo modo inuicem sunt affines: nec inter eos matrimonium prohibetur. de consang.& affin.c.super his. Vnde duo fratres contrahunt cum duabus sororibus: & pater ac filius cum matre & filia. Et quod dixi de vxore, intellige de omni muliere carnaliter à me cognita, vt suprà dictum est. ¶ Quantum ad pleniorem autem dictorum & dicendorum notitiam hic affinitatis arborem statuo, iuxta tradita per Ioann. Andr. in eius lectura, in cuius medio sunt quatuor cellulæ: in quarum prima superiori ponitur primus gradus: in secunda secundus: in tertia tertius: & in quarta ponitur quartus: qui ponuntur in medio fratris & sororis: vt detur intelligi quòd ex parte vtriusque sexus affinitas contrahitur ex consanguinitate: & nõ exprimitur

mitur vtrũ illi gradus sint consanguinitatis vel affinitatis: vt illa computatio ad vtrunq; referatur: vnde frater & soror sunt in primo gradu consanguinitatis: & frater ac vir sororis in primo gradu affinitatis: & sic de aliis. Deinde à latere dextro illarũ cellularũ ponitur linea aliarũ quatuor cellularũ: & in prima scribitur frater: in secũda fratris filius: in tertia fratris nepos: in quarta fratris ꝓnepos. & ad dorsum huius lineæ ponitur alia, quatuor similiter cellularũ: in quarũ prima scribitur vxor fratris olim relicta: in secũda vxor filii fratris: in tertia vxor nepotis fratris: in quarta vxor pronepotis fratris. A latere sinistro sunt aliæ quatuor cellulæ: in quarum prima est soror: in secũda sororis filia: in tertia sororis neptis: in quarta sororis ꝓneptis: & ad dorsum huius lineæ ponitur alia, quatuor similiter cellularũ: in quarũ prima est vir sororis olim relictus: in secũda vir filiæ sororis: in tertia vir neptis sororis: in quarta vir ꝓneptis sororis. Ponuntur etiã aliæ duæ cellulæ: vna à latere dextro à tergo superiorũ cellularũ continens, relictus relictæ fratris: alia à sinistro continens, relicta relictæ sororis: quæ ponuntur ad demonstranda genera affinitatis, quæ hodie non habent locum: cuius rei gratia etiam in cellula vxoris fratris ponitur olim relicta: quod in inferioribꝰ nõ ponitur: quasi dicatur ꝙ frater habuit vxorẽ, quo mortuo relicta eius cõtraxit cũ alio: sed ea mortua iste relictus à relicta fratris vult cõtrahere cum sorore, vtrum hoc possit: & dicitur ꝙ olim non: hodie verò sic. Et hæc patẽt in hac figura. ¶ Quintum. Ad cognoscendum autem affinitatis gradus idem Doctor conformiter ad prædicta dat regulam talem: Per carnalem copulam viri & mulieris, etiam si non sit vxor, inter cõsanguineos mulieris & virum, & inter consanguineos viri & mulierem contrahitur affinitas primi generis: vt patet ex dictis: & eiusdem gradus, cuius est consanguinitas, sicut patet in arbore ꝙ frater & soror sunt in primo gradu consanguinitatis: maritus sororis est fratri in primo gradu affinitatis: & sic vxor fratris sorori, filia sororis est filio fratris, & ipsi fratri: & in secundo gradu cõsanguinitatis, maritus eius in secundo gradu affinitatis, & ecõuerso: & sic in reliquis. Vnde vir proneptis sororis attinet fratri & omnibꝰ descẽdentibus, qui sunt in arbore, quarto gradu affinitatis. & hoc ideo, qa toto gradu consanguinitatis attinet prædictis ipsa proneptis. ¶ Sextum. Impedit autẽ affinitas matrimoniũ, & dirimit si illud præueniat quo ad ascendẽtes & descẽdentes eo modo quo & cõsanguinitas, id est, in perpetuũ secũdum opinionem veriorem: de qua ſ. ſ.vj.iiij.partic. quia dicit tex. ꝙ ita abstinere debemus à consanguineis vxoris, vt à propriis. de cõsang. & affin. c, j.xxxv.q.iij. de propinquis. & c.æqualiter. & ad idem Instit. de nupt. ſ. affinitatis. & dicit lex ꝙ tales ascendentes & descendentes habentur loco parẽtum & liberorum. ff. de gradi. l. nõ facile. ſ. & retro. Et ita tenet Ioã. And. in lect. arbo. & est cõmunis doctrina. licet Sum. Ang. innixa falsæ opinioni, quam vbi ſ. tenuit, cõtrarium dicat. Quantũ verò ad collaterales, si præeedat, impedit & dirimit in primo genere tantùm hodie, & vsque ad quartũ gradum inclusiuè: vt in d.c.non debet. Vnde persona cognita carnaliter ab aliquo cõsanguineo, cõtrahere nõ poterit cũ aliquo de illa cõsanguinitate, nisi ab illo distet vltra quartũ gradũ, à quo fuit cognita, & ecõtrario. & si contrahit, matrimonium nullum est: & contrahens est excommunicatus. de consang. & affin. eos. in clẽ. Si verò quis cognoscat cõsanguineã alicuius in quinto gradu & suprà, secundũ Ray. & Gof. nõ cõtrahitur affinitas, nec impeditur matrimonium. & si erat suæ vxoris cõsanguinea, nõ perdit ius exigẽdi debitũ. ¶ Septimũ. Si autẽ affinitas superueniat sponsalibus de futuro soluuntur sponsalia: nec potest vir habere sponsam illã obstãte affinitate, nec eã quã cognouit obstãte publica honestate. Sed si superueniat matrimonio iam cõtracto per verba de præsenti licet nõ cõsummato, nõ dirimit illud: vt in c.ij. de cõsang. & affin. Sed ille, per quẽ affinitas cõtracta est, debitum petere nõ potest sine peccato mortali, licet reddere teneatur expresse vel interpretatiuè petẽti: imò si matrimoniũ nõ sit cõsummatũ, nõ potest etiã secundũ Pet. de Pal. sine dispẽsatione (quã tamẽ facere potest episcopus) reddere sine mortali: qa potest intrare religionẽ, ad quod, vt dicit, videtur teneri. quod Sum. Ang. dicit se nõ credere. Sed ego hoc probo verũ, nisi obtineat dispẽsationẽ. Illud enim quod est licitũ & possibile, & per qđ solũ potest vitari peccatũ mortale, cadit sub præcepto, sicut & vitatio ipsius mortalis: quia si præcipitur vitatio peccati mortalis, præcipitur oẽ possibile necessariũ ad illud. Sed in gressus religionis respectu istius est huiusmodi: quia est licitus & possibilis: & hoc solo modo vitare põt redditionẽ debiti, q̃ illi est peccatũ mortale, qñ sine iniustitia potest negare, cũ sit incestus. Et simile est de isto sicut de habẽte votũ simplex, qui in casu isto secũdũ S. Tho. in iiij. dist. xxxviij. tenetur intrare religionem. ¶ Octauũ. Affinitas remanet etiã post mortẽ illius personæ, per quã est cõtracta ad cõsanguineos eius, secũdũ Pet. de Pal. & xxxv.q.j. fraternitatem. adeò ꝙ si resurgeret frater meus, qui fuerat vxoratus, licet ipse amplius nõ esset maritus illius mulieris, qa matrimoniũ per mortẽ soluitur, tamẽ illa mulier est mihi affinis. vide j. Resuscitatus. ¶ Nonũ. Ex prædictis sequũtur & patẽt multæ cõclusiones & multi casus. Nã si mortua vxore vult quis accipere in vxorẽ illam, quæ quondã fuit vxor alicuius de cõsanguinitate primę vxoris, hoc potest: quia licet nullã fœminã de cõsanguinitate primæ vxoris possit accipere, qa ibi est affinitas, tñ fœminã olim vxorẽ alicui de ipsa cõsanguinitate bene potest accipere. Et idẽ dicẽdũ est, ti ponatur similis casus ex parte vxoris: quia mortuo viro licet accipere nõ possit aliquẽ virũ de consanguinitate primi, potest tñ accipere virum olim maritũ alicuius fœminæ de ipsa consanguinitate: qa ibi nõ est affinitas primi, sed secũdi generis. ¶ Similiter si Petrus habuit successiue duas vxores Bertã & Mariã, ex quarũ prima, id est, Berta genuit Margaritã filiã, q̃ nupsit Martino: mortuo Petro & Berta & Margarita, Martinus põt in vxorẽ accipere Mariã secũdã vxorẽ Petri secũdũ prædicta: quia licet Martinus accipere nõ possit aliquã de cõsanguinitate suæ vxoris vsq; ad quartũ gradũ: fœminã tamen olim vxorẽ alicuius de ipsa cõsanguinitate bene põt accipere, vt est hic: & sic est casus in quo gener accipere põt eã quæ fuit vxor soceri sui. Si etiã mortua vxore mea volo accipere relictã viri, qui fuit germanus meæ vxoris, hæc possum. Similiter posset quis accipere cognatã vxoris suæ defunctæ: qa si fuit cognata, id est, vxor fratris vxoris est in secũdo genere affinitatis: si verò fuit cognata, qa ambę fuerũt vxores duorũ fratrũ, tũc sunt in secundo gñe, quod Pan. in d.c.non debet. declarat, quia frater mariti est affinis in primo genere: & cõsequẽter vxor sua, cũ sit iũcta primo generi, inducit secundũ genus. & idẽ est reperire in vxore alterius. Et hac rõne olim nõ poterat quis successiue habere vxores duorũ fratrũ: qa cũ illæ inuicẽ sint in secundo genere affinitatis, q vnã earũ accipit, est in tertio genere cũ relicta: quia est persona addita secũdo generi: & ideo illã nõ poterat habere mortua prima. Erat etiã ibi publica honestas, vt dicit tex. i c.porro.xxxv.q.iij. Sed hodie sicut sublatũ est secundũ & tertiũ genus tita & publica honestas tãquã accessoria sublata est sublato principali. Publica tamẽ hone-

stas,quæ nõ venit accessorie,vt ea quæ oritur ex contractu sponsaliorũ seu matrimonii cum meo consanguineo,non est sublata:cũ de ea in d.c.nõ debet.mẽtio nõ fiat:vt ꝓbatur in c.j.de spõ.lib.vj.Ex quo elicit Pan.regulã ꝙ cõsequutiuè veniẽs ad aliquid,puta ad b,immutato vel sublato b,immutatũ est vel sublatũ cõsequutiuũ.Ad quod tex.in c.miramur.de ser.nõ or.& in c.quãuis.in fi.de elect.lib.vj.& hoc facit ad quæstionẽ,de qua in §.xiiij.partic.iij.Vide multa p Pan.circa huiusmodi in d.c.non debet.& per gl.ibi.¶De 10 cinto sextò q̃ritur,†quid iuris dẽ impedimẽto impotentiæ coeũdi,quæ secundũ Rayn.est vitiũ animæ vel corporis vel vtriusq;,quo quis impeditur alteri carnaliter cõmisceri?Et dico multa.¶Primũ.S.Tho.de hoc impedimento in iiij. dist.xxxiiij.virtualiter & cõclusiuè sic scribit:Sicut in aliis cõtractibus nõ est cõueniẽs obligatio,si quis se obliget ad hoc qđ nõ põt dare vel facere:ita in contractu matrimonii, quo scilicet vnus obligatur alteri ad debitũ carnale soluendum,nõ est cõueniẽs contractus,si fiat ab aliquo qui debitũ carnale soluere nõ possit.Et hoc impedimẽtũ generali nomine vocatur impotentia coeundi:quæ potest esse ex causa intrinseca naturali,& ex causa extrinseca accidentali,sicut per maleficiũ.Et quidẽ causa naturalis,si est temporalis,cui subueniri possit medicinę vel ętatis beneficio,matrimoniũ nõ soluit.quod tamẽ soluit,si est perpetua,& ab eorũ altero ignorata: ita ꝙ ille,ex cuius parte allegatur impedimentũ, perpetuò maneat sine spe cõiugii:alius verò nubat cui vult in domino.Et tale impedimentũ est frigiditas,ad quam reducitur omnis defectus naturalis.Accidentalis,sicut ex maleficio,si nõ est perpetua,nõ dirimit:si verò est perpetua,id est,nõ habens remedium opere humano,& fi diuino,vel aliquãdo diabolico,dirimit.Ad hoc autẽ cognoscẽdũ,scilicet vtrũ sit perpetua vel temporalis,ecclesia tam in causa naturali,puta frigiditate,quã accidentali,puta maleficio,statuit tempus triennii ad hoc experiendũ in quo ex vtraq; parte detur efficaciter opera copulæ carnali, post quod si matrimoniũ inueniatur nõ consummatũ,iudicio ecclesiæ dissoluitur:in quo tamẽ quandoq; ecclesia errat:quia per triẽniũ quandoq; experiri sufficiẽter nõ potest perpetuitatem impotentiæ:sed si deceptam inuenit se per hoc,ꝙ ille in quo erat impedimentum,inuenitur carnalem copulam cum eadem vel alia perficisse:reintegrat præcedẽs matrimonium, & dirimit secundum,quãuis de eius licentia factum.Est tamen inter frigiditatẽ & maleficium differentia:quia impotens ex illa,sicut ad vnã,ita & ad aliam impotens est:ideóq; soluto matrimonio nõ datur ei licẽtia nubẽdi:sed ex maleficio potest quis esse impotẽs ad vnã & non ad aliã:ideóque quãdo iudicio ecclesiæ matrimoniũ dirimitur,vtriq; datur licentia quærẽdi aliam copulam.Potest autem maleficium præstare impedimentum quantum ad omnes & quantũ ad vnam tantùm:quia diabolus est causa voluntaria,non ex necessitate naturæ agens.Sed intellige,nisi vtatur actiuis naturalibus.Et præterea hoc impedimẽtum potest esse ex impressione dæmonis in hominis imaginationẽ,ex qua tollitur viro cõcupiscentia mouẽs ad talẽ mulierẽ,nõ ad aliã. ¶Secundũ.Sum.Ang.dicit tres esse species huius impotẽtiæ,quæ sunt naturalis,accidẽtalis,& maleficialis:sed quia etiam ipsa maleficialis est accidẽtalis, ideo melius Supple. & Sum.Ros.cum S.Tho.& Ray.dicunt quòd sunt duæ,scilicet naturalis,vt frigiditas seu impotẽtia pueri & senis:& cõplexionis,vt caliditas nimia,& actatio mulieris:& accidentalis,vt maleficiũ,castratio,& huiusmodi. ¶Tertium. Impotẽtia naturalis,quę est in puero,matrimoniũ impedit ad tẽpus:quia quandiu durat,contrahere non posset.extra eod.quod sedem.vbi impotens ad copulã,est impotens ad cõtrahendũ.Quæ verò est in sene,nõ impedit:quia nemo est adeò senex,quin calere possit natura vel artificio,secundum Glos.in c.nuptiarũ.xxxij.q.j.si tamen nullo modo iuuari posset natura vel arte,secundum Richar.esset idẽ sicut de naturali frigiditate:qa talis cõtrahendo se obligaret ad impossibile.Quæ verò est in frigido,si est perpetua,impedit & dirimit:secus si tẽporalis.extra eod.laudabilẽ.Et idẽ est de excessiua caliditate,secundum S.Tho.quia,secundũ eum,licet vix possit esse impedimentũ perpetuum:si tamẽ inueniretur per triennium impedire copulã,iudicaretur perpetuum:quia tamen frigiditas magis & sæpius impedit,tollit enim non tantùm cõmistionem seminum,sed membrorum rigorẽ,quo fit corporũ cõmistio: ideo magis ponitur impedimentũ quàm caliditas.Et idẽ Asten.& Petr.de Pal. addens quòd nomine frigiditatis intelligitur nõ solùm caliditas,sed etiã omne impediẽs perpetuò actum generationis:nõ autem si effectũ generationis impedit & nõ actum: vnde steriles scienter possunt cõtrahere.Vbi not.ꝙ actus generationis non est cõmistio corporũ,sed seminum,id est, tenentium locum seminum.Et si vir non sit omnino frigidus,sed mẽbrũ non erigitur,vel aliter ineptũ est,vel statim spargit,vel huiusmodi,ita ꝙ mulieri commisceri non potest,secũdũ Host.si iuuari potest medicinis,tenet matrimonium:aliter expectabitur triennium,& postea fortè separari poterit,sicut naturaliter frigidus.Sed intellige ꝙ expectabitur,nisi possit de perpetuitate impedimenti cõstare.Si autem erigitur quidem,sed non seminat,propter naturale vel accidentale impedimentum,secũdum Pan.in c.ij.de fri.& malefi.tenet glo.xxxij.q.vij.c.hi qui.ꝙ potest cõtrahere,& matrimonium tenet:quia potest mulierem pronocare:sed cõmuniter tenetur contrarium:quia ex quo habere nõ potest actũ generãdi,potest mulier dicere,ego volo effici mater:vt in c.j.in fi.eo.ti.sed de hoc j̃.partic.v.Si verò copulari potest cum corrupta,non autem cum virgine,secundum S.Tho.possunt claustra pudoris aliquo instrumento medicinaliter frangi,nec esset cõtra naturam, quia non fieret ad delectationem,sed ad medicinam.Si etiã moueatur ad pulchram,non ad turpem,secundum S.Tho.huiusmodi abominatio mulieris non est causa naturalis,sed accidẽtalis: ideóq; idem est iudicium quod de maleficio.de quo j̃.particul.viij.Si verò membrum sit excessiuum,secundũ Host. papa esset consulendus:secundũ alios verò melius dicitur esse idem quod de muliere arcta quæ cũ vno,non cum alio potest contrahere:quia dicit Auicen ꝙ quandoq; mulier non est arcta:sed vir eius non conuenit ei:vnde vterq; indiget permutatione.Et ita tene:quia impossibile est,virũ nõ posse coire propter excessum membri,& mulierem nõ esse arctam:non simpliciter,sed huic.¶Quartum.Impotentia coeundi in muliere naturalis,eodem modo sicut & in viro matrimonium dirimit,si est perpetua,secundum S.Thom. non autẽ si est temporalis.Vnde si mulieri arctæ absq; periculo subueniri potest beneficio medicinæ vel per futurum vsum viri proportionati:qđ secũdũ Veruec.matronarũ inspicientiũ iuramẽto cõstabit,secũdũ Ray.cõtrahere nõ impeditur:de frig.& malefic.ex literis.Si verò nõ põt aliquo modo subueniri sine graui periculo,separabitur,& poterit alteri copulari,cui forsitan apta foret, vel cuius respectu ei subueniri posset:ex cuius vsu si facta sit idonea primo,restituetur ei,secundũ vnam opinionem:à quo si cognosci non poterit,cum eo erit per triẽnium,secundum Host.quasi sit maleficiatus:quo elapso,si eã cognoscere non poterit,restituetur secundo sine spe ꝙ iterum reddatur primo.licet gl. Ray.

Ray.dixerit quòd fieri potest restitutio ista in infinitum. Vel melius,si primo aptari nõ potest nisi per vsum alterius, nunquã restituetur primo, nisi eo modo quo suprà Diuortium.§.xix.dictũ est.Et secundũ Hugo.si mulier est arcta, sed per incisionẽ aptabilis, cum ea cõtrahi nõ potest,nisi facta incisione:& si antè ducatur,& facta incisione duret primus cõsensus, sufficit ad matrimoniũ.Si verò non duret, vel de nouo in eam nõ cõsentiat,aut eam carnaliter nõ cognoscat:potest ab ea recedere, & superinducere aliã.Et si vni sit arcta & nõ alteri, contrahere nõ prohibetur cũ illo, cui potest sine periculo cõmisceri,secundum Veruec.non cũ alio.Et secundũ Arch.nõ sic dicitur mulier inepta propter frigiditatẽ, sicut propter arctationẽ:quia in concubitu est patiens,vt ad reddendũ debitum viro sufficiat ꝙ viri patiatur actionẽ in mẽbro naturali:quod frigiditas eius non impedit.Ex quo concludi potest ꝙ mulier contrahere potest in quacunq; ætate senili,vel cõplexione & dispositione,modò pati possit ingressum viri ad claustra pudoris:secus de masculo,vt dicetur partic.sequẽti.¶Quintũ.Si autem vir sciat se frigidũ & ineptũ, & tamen scienter cõtrahit cum aliqua:secundũ Ray.non potest ab ea recedere propter tale impedimentum,si illa vult cohabitare,arg.extra de eo qui dux.in matri.c.j.& extra eodẽ.c.consultationi.& quãtanquã vxorem habere non potest, habeat vt sororem:posset tamen discedere propter alia,de quibus suprà in tit.dictum est.Et idẽ dicendũ si mulier sciens se esse arctã contraxit cum aliquo:quia si vir cohabitare velit,nõ poterit illa discedere.Et simiiliter si quis scienter cõtrahat cũ arcta: aut si qua scienter cõtrahat cum aliquo frigido vel impotente,secundum Innoc.tenetur ei cohabitare vt frater aut soror.Si tamen contrahat cum alia,tenet matrimoniũ,quanuis primam vt sororẽ tenere & alere teneatur.Et idem dicendum est si frigidus & arcta scienter cõtraxerint. Consentit Ray.& Petr.de Pal.& bene.licet Host. dicat quòd nullum ius in illum ad illud cõpellit: & verũ est, sed cõpellit ipse contractus:vt videtur velle S.Tho.in iiij.dist.xxxiiij. q.j.artic.ij.in responsione ad quartum.Posset tamen secundum Ray.vnus separationem petere, si alter viueret inconuenienter,vel aliàs inhoneste,vel aliũ male tractaret,& nollet se corrigere.Si verò quis ignoret impotentiam in alio vel etiam in seipso:vt si vir credebat se non impotentẽ,aut mulier nõ arctam:quãdo perpenderit,allegare potest suam impotentiã:arg.de eo qui dux.in matr. quam pol.c.j.& c. consultationi.¶Sextum.Secundũ Pet.de Palu.quando fit separatio propter frigiditatem viri, mulieri datur licentia cõtrahendi cum alio viro:aut si est impotẽs simpliciter,id est,non valens seminare:vel valens quidem,sed nõ in loco debito:& hoc sit quo ad omnem fœminã:interdicitur simpliciter matrimoniũ contrahere.Si autem hoc sit respectu istius tãtum,puta quia est virgo,licentiandus est cum corrupta,non simpliciter prohibẽdus.quod intellige secundũ mentem sancti Tho.si virgo, cum qua iam cõtraxerat, nõ posset ei aliquo instrumẽto sine peccato coaptari.Et similiter si mulier ita est arcta ꝙ à nullo ordinariè est cognoscibilis,secundũ eundẽ Pet.debet manere sine spe cõiugii. quod intellige nisi sine peccato sit alicui coaptabilis:& viro datur licẽtia contrahẽdi cum alia.Sed si est arcta quo ad aliquem,puta senem,cognoscibilis verò per alium,puta iuuenem,licentianda est ad illũ. ¶Septimũ.Quantũ ad castrationem, quæ secundũ Richar.est truncatio membrorũ genitalium,comprehendendo testiculos & virgã:aliquando verò est sola abscisio testiculorum:aliquando verò solã eorum debilitatio.sciendum est ꝙ si matrimoniũ præcedat & reddat omnino ineptum ad reddendum debitum: quod intellige tunc esse quãdo quis seminare nõ potest, tales contrahere neqeunt:& si cõtraxerint,sunt diuidẽdi: quia matrimoniũ nullũ est,extra eodem.ad sedem.Si verò sequatur matrimonium per verba de præsenti, durat,& dirimi non potest,secundũ cõmuniorem opinionem,vt dicit Archi.licet quidã dicant quòd dirimit non cõsummatum,sicut & religionis ingressus. Quidam etiam dicũt ꝙ si remanet virga quæ rigeat etiã abscisis vtrisq; testiculis: tale matrimoniũ non consummatũ non soluitur:quia satisfacit vxori, sicut & illa viro, siue resoluat sperma siue non.Sed Pan.in c.quod sedem. extra eo.dicit de mẽte Dicto.quòd carens vtroq; testiculo contrahere nõ potest:secus vno tantũ.Et sic potest intelligi l.si serua.§.si spadoni. ff.de iure do.Et hoc est verũ:quia si carens vtroq; testiculo non potest seminare,vt aliqui dicunt,cùm semen transeat per eos, & consequẽter nec effectũ nec actum generationis habere,nec copulã carnalẽ, quæ in iure,vt dicit Archi. non reputatur subsecuta,nisi sit cõsummata per seminationem ordinariam: secus si possint seminare, licet inualidè ad generandum.Vnde de castrato & spadone dicit Pet.de Palu. quòd si non impediuntur ab actu generationis, licet ab effectu,quia scilicet in eis virga erigitur & semen emittitur,sed inualidũ ad generandũ,possunt contrahere:sed si semen nõ emittunt,cõtrahere non possunt,secundũ quosdam.xxxij.q.vij.his qui.neq; cõtrahitur per hos affinitas. Et hoc saltem intendunt omnes tenentes ꝙ spado vtroq; testiculo priuatus cõtrahere non potest:vt Panor.& glos. v.in c.nuptiarum.xxvij.q.j.& Gofr.in Sum.& Hostien.in Sum.Hugo.Ioan.Fran.Archi.in cap.his qui.xxxij.q.iij. ¶Octauũ.Quãtum verò ad maleficiũ,quidam adscribunt Host.& S.Tho.dicendum esse ꝙ si superueniat matrimonio ante carnalẽ copulam,si est perpetuum,impedit & dirimit.Sed S.Tho.quicquid sit de Host.hoc nõ dixit,sed potius innuit oppositum in iiij.dist.xxxiiij.q.j.artic.iij.vbi videtur velle idem esse de maleficio & frigiditate,nisi quãtum ad aliqua:nec etiam est hoc verum:quia matrimoniũ contractum per verba de præsenti dissolui non potest,nisi per mortem naturalem aut ciuilem: vt suprà Diuortium. §.j.& iiij.Vnde Richard.in iiij.dicit quòd communis opinio est quòd si certum esset quòd maleficium esset sequutũ matrimonium ritum licet non consummatum, non propter hoc dirimeretur vinculum matrimonii.Vnde dicendum est quòd maleficiũ perpetuum si præueniat matrimonium,illud dirimit:non autẽ si sit temporale,neq; si perpetuum sequatur:mulier tamen,si maleficium procurauit,diuortium petere non potest:quia sua culpa ad hoc deuenit. Procediturautem ad diuortium ratione maleficii eo modo quo suprà Diuortium.§.xx.& celebrato diuortio dabitur licentia nubendi vtriq;,si impedimentũ erat particulare respectu vnius,secundũ S.Th.& alios.Si verò erat vniuersale,nõ dabitur licẽtia cõtrahendi illi,ex cuius parte est vniuersale,si de hoc cõstet.Et si ecclesia sed acceptã inuenerit ex hoc ꝙ impedimentum quod iudicauit perpetuũ, apparuit temporale, reintegrabit primum.Vnde si maleficiũ erat vniuersale respectu cuiuslibet personæ:tunc si postea cõiungitur,cum secũda,redibit ad primã:quia maleficium nõ fuit perpetuũ.Si verò particulare respectu vnius, sic nõ restituetur primo,quanuis secundã cognoscãt:quia primũ matrimoniũ fuit nullum,& secundũ validum.& ita cõiter tenetur.& sequitur Sum.Ang.& Ros.& adscribitur hoc dictũ S.T.licet nõ sit eius.nec est verũ simpliciter:qa etiã si erat respectu vni⁹,& nupsit secũdo,& deinde sciatur per certit

certitudinem quòd sublatum sit impedimentũ, vt quia animo fornicario cognoscit primam: impedimentũ est temporale, & restitutio fiet, secũdum prædicta. Et ita tenet Richar. & tunc dicit ꝙ illud decretum xxxiij.q.j.si per sortiarias. non tenere. Supple. autem ecõtrario incidit in aliũ errorem. volens ꝙ siue maleficium fuerit vniuersale, siue particulare: qui transiuit ad secunda vota, non redibit ad primam, etiam si redeat potentia coeundi. Sed fundauit se super d.c.si per sortiarias. quod Rich. dicit non tenere: & bene: quia corrigitur per cap. fraternitatis. de fri. & male. ¶ Nonũ. Si dubiũ sit an impotentia coeundi præcesserit contractum matrimonii per verba de præsenti nesne, secundũ Pan. in d.c. fraternitatis. præsumitur præcessisse, ex quo nunquam potuit cognoscere. & facit in ar. l.iij. C. de ædi. edic. & hoc idem sequitur Rich. in iiij. dist. xxxiiij. & in hanc partẽ magis videntur Doctores inclinari: licet gl. xxxiij.q.j. in summa. teneat contrariũ. Nec obstat c. licet ex quadam. in fine. de testi. vbi dicitur ꝙ in dubio pro matrimonio est præsumendũ: quia hoc Pan. vbi suprà, egregie limitat verũ quãdo matrimoniũ habere potest effectũ suum, id est, euitationem fornicationis, ad bonum prolis. ¶ Decimum. Secundum Petrum de Pal. si maleficiati vel aliàs imponentes velint commanere, veri coniuges sunt, sicut Maria Ioseph. Sed hoc non est verum, nisi quãdo impedimentũ est tẽporale: quia, vt dicit S. Tho. vbi suprà, licet actus carnalis copulæ non sit de essentia matrimonii: potentia tamen ad hoc est de essentia eius. Vtrũ autẽ vnũ maleficiũ possit auferri per aliud, suprà Maleficiũ. §. viij.

Rursus de Matrimonio ix. quantum ad accusationem ad diuortium ordinatam.

1 *Matrimonium qui accusare possint.*
2 *Accusare an possit matrimonium, qui tempore contractus tacuit.*
3 *Matrimonij accusatio qualiter fieri debeat.*
4 *Testes qui esse possint in causa matrimoniali.*
5 *Matrimonij causa habet quædam specialia.*
6 *Adulterium coniugis an quis accusare debeat.*
7 *Adultera post pœnitentiam an repellat maritum ab accusatione.*
8 *Adulterij spiritualis cum carnali an fiat compensatio inter coniuges.*
9 *Adulterium qui accusare possint.*
10 *Adulterij accusatio qualiter fieri debeat.*
11 *Accusationis adulterij quis sit effectus.*
12 *Vxor an ob alia crimina possit accusari & dimitti.*

MATRIMONIVM rursus nonò considerari potest quantũ ad accusationẽ ad diuortium ordinatã, siue impedimentũ aliquod, siue adulteriũ accusetur: tamen secundum S. Tho. in iiij. dist. xlij. si sponsalia sola sint contracta, quod non est, non accusatur: sed potest impedimen
1 tum denuntiari ne matrimoniũ cõtrahat. ¶ Primò † ergo quantum ad impedimẽtum quæritur qui sunt, quibus ista accusatio prohibetur: & quibus licet? Et dico ꝙ generaliter accusare prohibentur omnes extranei, quãdiu sunt consanguinei. xxxv. quæst. vj. c.j. & ij. Nam secundum sanctũ Thom. in quarto, dist. xlij. si consanguinei, quos probabile est scire consanguinitatẽ, tacent: suspicio est contra extraneum, qui consanguinitatem scire non potest per consanguineos, quod ex malitia procedat: nisi per consanguineos probare voluerit: vnde ab accusatione repellitur, qũ sunt cõsanguinei qui tacent, & per quos probare non põt. Admittuntur verò consanguinei, sicut pater, mater, soror, frater, paruulus, auunculus, amita, matertera, & tota progenies: vt in d.c.j. & ij. Cuius ratio est: quia suã genealogiã quisq; scire laborat, extra qui ma. accus. pos. c. videtur. Et istud est speciale ꝙ cõsanguinei admittãtur ad accusationem. Quod tamen S. Tho. limitat, quãdo accusatur matrimonium propter impedimentũ perpetuũ dirimens: quia quãdo accusatur ex hoc ꝙ dicitur non fuisse contractũ: tũc parentes tanquã suspecti, sunt repellendi: nisi ex parte illius qui est inferior dignitate & diuitiis, de quo præsumitur ꝙ vellet illud stare. Addit etiã Sum. Cõf. lib. iiij. ti. xx. q.j. hodie in multis locis nõ seruari, quin admittantur extranei, etiã existẽtibus cõsanguineis qui hoc possint. Consanguinei autẽ deficientibus admittuntur antiquiores, & veraciores vicini, quibus ea propinquitas nota est. d.c.j. Admittuntur etiã tam maritus quàm vxor: nec vlla defendun tur longinquitate annorũ. de cõsang. & affini. nõ debet. licet olim ipsi & extranei prohiberẽtur tẽporis diuturnitate, id est, si stetissent simul sine quæstione xx. aut xviij. ann. vt no. in d.q.j. quia, vt dicit S. Th. quæ sine peccato esse nõ possunt, nulla prescriptione firmãtur: quia diuturnitas tẽporis non minuit peccatũ, sed adauget. de simo. cum in ecclesiæ. de cõsuet. cum tanto. nec ad hoc facit aliquid fauor matrimonii: quod inter illegitimas psonas esse nõ potest. ¶ Secundò quæritur, † vtrũ is, qui tempore contractus matrimonii tacuit, modò possit illud accusare? Et dicit San.
2 Thom. quòd quandoque auditur, quandoque repellitur: quod ꝓbat per caput, cùm in tua. extra qui mat. accus. pos. vbi habetur ꝙ si quando banna vel denuntiationes fiebant, ipse erat extra diœcesim: vel ad eum denũtiatio nõ potuit peruenire: puta si nimia infirmitate laborans nõ erat sanæ mentis, vel ita puer ꝙ talia comprehendere non valebat, vel alia causa legitima erat impeditus, eius accusatio debet audiri: alioquin cum rationabiliter præsumatur ꝙ denuntiationem publicè factam ipse existens in diœcesi nõ ignorauerit, tanquã suspectus est repellendus: nisi iurauerit ꝙ postea didicerit quę obiecit, & ad hoc ex malitia nõ procedat: quia tunc debet admitti, etiam si ab illis didicisset qui tẽpore denuntiationis tacuerunt: quia licet illi non essent admittẽdi, quia fuerũt in culpa: iste tamẽ repelli nõ debet, cùm non sit culpabilis. ¶ Tertiò quæritur, † qualiter fieri
3 debet ista matrimonii accusatio? Et dicit sanctus Tho. ꝙ obligatio ad talionẽ habet locum quando accusatur per tona de crmiine: quia tunc agitur ad eius punitionem. quod nõ fit quando accusatur factum, sed agitur ad impediendũ rem illicitam: & ideo in matrimonio accusator nõ se obligat ad pœnã. Vnde dicit Rayn. ꝙ in prædicto casu propriè non dicitur accusatio: quia nõ fit inscriptio, in qua se accusator obligetad talionem: sed dicitur denuntiatio, quæ fit propter peccatũ, in quo iuncti malè permanẽt: & potest fieri etiam sine scriptis. intellige tamen sic, vt cõtinuò scribatur in actibus iudicialibus: vt clem. sepe. de verb. sigui. con iuncta cle. dispendiosam. de iudi., sed melius est ꝙ fiat in scriptis. ar. de restituti. spol. c. literas. & c. â nobis. qui ma. accu. pos. Huiusmodi autẽ denuntiationis forma talis est: Ego talis denũtio vobis, domine episcope, ꝙ matrimoniũ Petri & Mariæ stare nõ potest: quia sunt in tali gradu consanguinei: designãdo personas: vel si est alia causa, vt affinitas, & huiusmodi. & datur libellus etiã parti aduersæ, vt sciat qui impeditur quid actor probare velit: in quo libello cõtinẽtur gradus & psonæ propriis nominibus designatæ. Quo facto proceditur in lite more solito, s. suscipiendo iuramentũ à partibus de veritate dicẽda, & examinationes ac probationes faciendo per ordinem. Et nota ꝙ in hoc casu potest contra contumacẽ lite nõ contestata procedi ad testium receptionẽ, & sententiã diffinitiuã: extra vt lite non

non contest. quoniam frequenter. Secus autẽ esset in accusatione de adulterio, ad thori separationẽ. extra vt lit. non contest. c.j. & c. quoniam frequenter. ¶ Quartò quæritur,
4 † q possint esse testes in causa matrimoniali? Et dicit Ray. quod omnes qui admittuntur ad accusationẽ, admittuntur etiam ad testificationẽ. de quibus s. §. ij. Et licet pater & mater sint idonei testes in hoc casu, vbi agitur vtrũ sit ibi impedimentũ: vt extrà qui matri. accus. pos. videtur nobis. tamen si de ipso cõtractu agatur, id est, vtrum matrimonium sit inter eos cõtractum: tanquam suspecti repelluntur, nisi ex parte illius, qui est inferior, vt s. §. j. dictum est: quia parentes videntur filiorũ & filiarum incrementum & honorem diligere. de testi. super eo. Et similiter in prædicto casu potest esse idẽ accusator & testis. arg. xxxv. q.vj. episcopus in synodo. & c. de parentela. de test ib. cog. præterea. &
5 idem S. Th. ¶ Quintò quæritur, † vtrum in hac causa sint aliqua specialia? Et dico ꝙ sic secundum Iuristas, vt refert ac tenet S. Tho. vbi s. scilicet ꝙ idem potest esse accusator & testis: & nõ iuratur de calumnia, cum sit quasi causa spiritualis: & quòd cõsanguinei admittuntur ad testificãdum: & ꝙ nõ obseruatur omnino iudiciarius ordo: quia tali denuntiatione facta cõtumax potest excommunicari lite nõ contestata: & valet hic testimoniũ de auditu: & post publicationem testium testes possunt induci: & hoc totũ est vt
6 peccatũ impediatur. quod in tali coniunctione esse potest. ¶ Sextò quæritur, † quantum ad accusationem adulterii vt fiat diuortium: vtrum vir possit vel nõ possit vel etiam teneatur vxorem adulterã accusare & dimittere? Et dico ꝙ vtiq. potest: quia clamant hoc omnia iura: & similiter ecõtrario vxor virũ: quia in hoc sunt pares, vt §. seq. Sunt tamẽ septem casus, in quibus eam dimittere, & cõtequenter accusare nõ potest. quos vide s. Diuortium. §. ix. An verò ad hoc teneatur: Pet. dicit ꝙ si fornicatio est occulta nec potest probari: dimittere eam non debet. similiter nec si est manifesta, & speratur correctio: si verò non speratur, non licet eã retinere, ne videatur consentire peccato: & consequenter tenetur accusare. Et cõcord. S. Th. Non autem potest eã sine peccato accusare, & dimittere si ipse occultè, illa verò manifestè adulterauit, secundũ Ray. quia non deficit vxori ius excipiendi, sed probandi: arg. xxxij. q.vj per totũ. Et idem San. Th. Ala. Gof. & Host. quod tamen fallit, si ille egit pœnitentiam, & illa monita agere non vellet. xxxij. q.j. c.j. ij. iij. & iiij. & idẽ Gof. & Holti. ¶ Septimò quæri-
7 tur, † vtrũ adultera post pœnitentiã repellere possit maritum ab accusatione? Et credit Ray. ꝙ non: quia pœnitẽtia non tollit tus accusandi in foro iudiciali. xxij. distinc. c.j. xxxiij. q.ij. admonere. vj. q.j. qui crimẽ. & Concor. S. Tho. Gofr. & Host. Et ratio: quia pœnitentia satisfacit Deo, sed
8 non hominibus vel reipublicæ. ¶ Octauò quæritur, † si alter cõiugũ carnaliter, alter spiritualiter fornicetur: vtrum fiat cõpensatio, & accusatio cesset? Et dicit Holti. ꝙ si accusatio est de fornicatione spirituali, puta hæresi, & exceptio de carnali, id est adulterio, nihilominus procedetur, nisi voluerit cõuerti: quo casu locũ habet cõpẽsatio: sed si ecõuerso accusatio sit de carnali, & exceptio de spirituali, excep-
9 tio admittetur, & super ipsam prõptius procedetur propter periculũ hæresis. ¶ Nonò quæritur, † qui ad talem accusationẽ admittantur? Et dico secundũ Rayn. ꝙ licet tam secundum leges quàm secundum Canones quilibet bonæ famæ admittatur ad accusationem adulterii, cum agitur ad pœnam legalem vel canonicã: tamẽ cũ agitur ad separationem thori, nullus admittitur, nisi maritus & vxor: quę propter hãc causam possunt se accusare & dimittere. Mat. xix. Qui dimiserit, &c. licet non possint nubere. xxxij. q.vij. omnes causationes. & in tali casu non iudicantur ad imparia, sed ad paria. xxxij. q.vij. si quis vxorem. & q.v. præcepi. & c. Christiana. Ad paria tamen nõ iudicantur ex paribus, sed ex imparibus culpis, secundum S. Th. in iiij. dist. xxxv. & Pet. quia licet adulterando vterq; æqualiter peccet, agẽdo contra bonũ fidei: plus tamen peccat mulier cæteris paribus contra bonum prolis: & vir propter dominationẽ rationis. ¶ Decimò quæritur, † qualiter fieri debeat ista accu- 10
satio? Et dico ꝙ maritus volens vxorem de adulterio accusare ad pœnam legalem, debet inscribere & ad pœnam talionis se obligare: nec potest agere per procuratorem, sed per se ipsum præsentẽ oportet eum agere. Si autem coram iudice ecclesiastico agat ad thori separationẽ: tenetur scribere & dare libellũ accusationis, sed ad talionẽ se obligare non debet: quoniã siue probaret obiecta, siue non, haberet quod vellet: quia separaretur ab vxore: & potest ipse agere, & illa respondere per procuratorẽ, si necessitas expostcat: quia & si de crimine fiat accusatio, non tamẽ est criminalis, sed quasi mista. Probantur hæc omnia de procur. c. tuæ.
¶ Vndecimò quæritur, † quis sit effectus huius accusatio- 11
nis? Et dicit Ray. effectum esse ꝙ si maritus probet, vel illa confiteatur, nec excipiatur contra eũ de aliquo septẽ casuũ, de quibus s. Diuortiũ. §. ix absoluitur. A cohabitatione & seruitute qua illi tenebatur, & ingredi potest religionẽ ea inuita. xxvij. q. vij. Agatosa. ipsa tamen inuito marito intrare nõ poterit: & si ingrediatur, eam poterit reuocare, secundum Veruec. & similiter si eo ignorante. Si autem eo sciente & nõ contradicente ingreditur, videtur data licentia: & vir tenetur cõtinere. ar. xxvij. q.ij. Agatosa. De his s. Diuortiũ. ¶ Duodecimò quæritur, † an propter aliud erit 12
men possit vxor accusari & dimitti? Et dicit S. Th. in iiij. dist. xxix. ꝙ propter alia peccata dimitti nõ potest, nec quo ad vinculum, nec quo ad actũ, nisi forte ad castigationem subtrahat ad tempus solatium præsentiæ suæ. Nam quãdo vxor præstat magnã occasionẽ ruinæ viro suo: subtrahere se potest ab eius conuersatione. & idem Al. addens ꝙ non oportet cohabitare furi aut vsurario, si nõ vult respicere: licet cessante scandalo debeat reconciliari. xxviij. q.j. vxor. & Matt. xviij. Si dextera tua scandalizat te, abscinde eam. vbi dicit glos. ꝙ in manu & oculo possunt fratres, vxores, filii, & propinqui intelligi. Concord. etiam Pet. dicens ꝙ quãdo coniunx per suum peccatum est scandalum, dimitti potest quo cohabitationem corporalem, quousque corrigatur. De hac materia habes multa s. Diuortium. & s. Adulterium. & s. debitum. per totum.

Rursus de Matrimonio decimò quando aliquis vel aliqua petitur aut repetitur tanquam coniunx.

1 *Coniunx agit petitorio & possessorio in coniugem, & qualiter procedatur. num. 2.*
3 *Mulier si recedat à viro, an petat se restitui.*
4 *Religiosus si petatur in coniugum prius factum, an credatur.*
5 *Coniunx post spoliationem ad quid restituatur.*

MATRIMONIVM rursus decimò considerari potest quãdo alter coniugũ de facto vel de iure habitat separatim, & à reliquo petitur vel repetitur. ¶ Primò ergo quæritur, † quot modis in hac causa agere quis possit? Et 1
dico ꝙ duobus, s. petitorio iudicio, & possessorio. Agitur petitorio, vt si mulier dicat aliquem esse maritũ suum, quia contraxit secũ, & petit eũ sibi adiudicari in maritum: quod est agere petitorio, quasi agat de proprietate. Agitur verò possessorio quãdo petit eum sibi restitui, quasi ab eo fuerit

iniu

iniuste dimissa, quod est agere possessorio: quoniam petit a viri sui possessione. ¶ Secundò quæritur, †qualiter in hac causa sit procedendum? Et dico quòd si agat petitorio, dicens aliquem esse virum suum, & ille neget excipiendo q illa non possit esse vxor sua, vel non sit, propter talem vel talem causam: prius tractabitur exceptio mariti: quia illa probata perimitur quæstio principalis: & vir erit absoluendus. de ordi. cogni. c. j. Si verò agat possessorio, secundum Ray. quando petit maritum sibi restitui, licet maritus obiiciat de consanguinitate vel alio impedimento: prius debet fieri restitutio mulieri, quàm cognoscatur de exceptione mariti: de diuor. porro. de restit. spolia. ex conquestione. & c. literas. etiam si illud impedimentum esset notorium: quando separatio non est facta iuridicè: vt in d.c. porrò. ¶ Quod tamen in quibusdam casibus fallit: in quibus restitutio fieri non debet. ¶ Primò, si obiiciatur mulieri fornicatio publica & manifesta: de qua probato quòd sit notoria, ita quòd non possit aliqua tergiuersatione celari: non restituetur, nisi ipsa probaret virum adulterium commisisse: quo casu restitui debet, etiam si ipsa fuerit publicè fornicata. de diuor. c. significauit. ¶ Secùdò, si obiiciatur consanguinitas, maximè lege diuina prohibita, & probationes offerantur incontinenti paratæ: quo casu debet recipi iuramentum ad cautelam: ne scilicet huiusmodi obiectio malitiosè fiat: & tunc fiet quidem restitutio quoad cohabitationem, sed non quantum ad copulam carnis: vt ind. c. literas. ¶ Tertiò, si obiiciatur exceptio rei iudicatæ, scilicet super diuortio: quia non est restitutio facienda, nisi prius de illa exceptione cognoscatur. ¶ Quarto, quando vir petit sibi vxorem restitui, & illa de eius fœuitia timet: quia debet quidem restitui, sed sufficienti cautione recepta, q̃ illi non inferat malum. de resti. spo. c. ex transmissa. de qua caution hic vide. §. fi. Et si ita capitali odio eam prosequitur, quòd meritò de ipso diffidat, nec possit ex sufficienti securitate prouideri: non solùm non debet restitui, sed potius debet ab illa remoueri: vt in d. c. literas. & concord. Sanc. Th. & Pet. Et addit Ray. In omnibus aliis casibus credo q̃ mulieri petenti sit restitutio facienda, & econuerso: dummodo probet se in possessione fuisse, & à viro spoliatam sine iuris ordine: quia hæc duo probare habet. de offic. delega. consultationibus. & qui filii sint legiti. c. causam. el ij. ¶ Tertiò quæritur, †quid si mulier propria authoritate recessit à viro sine culpa viri, & nunc petit restitutionẽ? Et dicit Veruec. secundum quosdam eam non debere restitui: sed secundum Vinc. Bern. & Hug. debet: quia hoc ipso quòd rediens non admittitur, expellitur, & cadit à possessione. l. clam possidere. in fi. ff. de acquir. pos. argu. etiam l. j. siue autem. ff. de vi & vi. & de iureiur. c. tua nos. & hoc nisi ipsa fuerit publicè fornicata: vel cum adultero publicè morata. Adde etiam q̃ si ipsa sua sponte recessit sine culpa grauis mariti, & nõ quærit restitutionem, maritus non tenetur eam requirere ex rigore iustitiæ: quia ipsa renũtiauit ipso facto iuri quod habebat in cohabitatione mutua: tenetur tamen ex charitate de præcepto vel consilio si inde bonum speraret. ¶ Quartò, †si religiosus vel religiosa petitur tanquam coniunx, & fatetur matrimonium & copulam carnalem: quæritur, vtrum stadum sit suæ confessioni: puta mulieris? Et dicit Veruec. hoc casu q̃ sic: & restituetur viro: quia ex hoc nullum sit præiudicium nisi ipsis: nec est credendum eos suæ salutis immemores esse. j. q. vij. sancimus. Aliud tamen esset dicendum in rebus quas dedisset monasterio. & idem Inn. & Bern. extra de rapto. c. cum causam. Sed hoc dictũ procedit dupliciter: primò in dubio, secundum Sum. Confes. secundò quando probabiliter constaret quòd confessio confitentis esset contra eius intentionem: puta quia desiderat stare in monasterio, & fatetur pro matrimonio: quia cuilibet creditur contra se, nõ pro se: aliàs non videtur standũ confessioni eius cõtra matrimonium carnale: vt in cap. super eo. de eo qui cogno. consang. vxo. suæ. & multo minus cõtra spirituale, cum sit fauorabilius. de conuer. coniug. c. ex publico. nisi cõstaret personam ante religionis ingressum fuisse traductam: quia tunc crederetur tibi dicenti copulam interuenisse. & iste est casus d. c. cum causam. secundum Glo. ibi. Nec mirum: quia etiam hoc casu si mulier negaret, crederetur viro asserenti copulam interuenisse: de despon. impub. continebatur. Vide Panor. in c. cum causam. diffusum. ¶ Quintò quæritur, †qualiter seu ad quid coniunx spoliatus est restituendus? Et dico secundum Rayn. eum debere restitui ad omnia, de quibus probauit se spoliatum, vt gaudeat pacifica possessione & plena securitate. iiij. q. j. reintegranda. Sed si mulier dicat se virum habere suspectum, ne fortè eam lædat, & causam verisimilem ostendat, ad iudicem spectat facere sibi caueri de cautione sufficienti quòd eam bene tractabit sicut vir tractare debet vxorem: & quòd nõ lædet eam in persona vel rebus & huiusmodi. Et hanc cautionem præstabit per iuramentum. argument. xxxij. q. j. de benedicto. iuncta glo. quæ ibi dicit quòd si nihil allegat mulier de suspicione viri, sufficit nuda promissio. Et si de iuramento mulier nõ confidat: præstabit pignoratitiã vel fideiussoriã sub certa pœna. argumen. vt lite non cõtesta. c. quoniam frequenter. & xxiij. q. v. prodest. & q. iiij. si vindicta. Si autem tanta sit viri fœuitia, vt nulla videatur sufficere cautio, non est ei reddenda: sed alicui honestæ matronæ committenda de restitut. spol. c. ex trãsmissa & c. literas. in fine.

MAXIME, dupliciter sumitur: scilicet pro tantum, & stat impropriè: quandoq; verò stat propriè: & ponit idem in casibus aliis: sed maiorem rationem in expresso. C. vnde liberi. l. fin. Vide etiam Panorm. post glossam in cap. auditis. de elect.

De Medico & infirmis.

1 *Medicus qualis esse debeat.*
2 *Medici qui esse possint.*
3 *Medicus qualiter circa infirmum se habere debeat. & numero 4. & 5.*
6 *Medici salarium quale.*
7 *Medico an teneatur parere infirmus.*
8 *Medici & Chirurgi an possint ad sacros ordines promoueri.*
9 *An tomicæ causam teneatur rudex dare cadauer suspensi.*

MEDICVS à medẽdo dictus, est duplex, s. Chirurgus incidens & adurens, & Physicus siue naturalis, non vrens nec incidens, sed exhibens actiua naturalia intus vel extra. Et uterq; est triplex. Quidam scilicet non exercens artem, sed in particulari persona vel casu adhibens aliquod remediũ, quomodo omnes, aut fere omnes sunt medici. Et quidã doctoratus & conuentatus in arte: sed illam non exercens. Et de his duobus generibus non intendo loqui. Et quidem artem exercens vocatus medicus à vulgo, qui iuridicè dicitur medicus, quem non est necesse peritum vt dicatur medicus: alioquin nunquam peccaret per ignorantiam: neque esse doctoratum, vel conuentatum. Vnde secundum Bartolum in l. sciendum. ff. de aditio edicto. si statuto episcopi caueatur sub pœnã excommunicationis ne quis ingrediatur monasterium monialium, præter medicum: medicus non conuentatus intrando nõ incidit: quia quanuis non sit conuentatus, tamen medicus est: & ita à vulgo

vulgo nominatur. Item quia non dicitur medicus à dignitate, sed à medendo: vnde non refert an sit Doctor, dummodo medeatur. ¶ Primò igitur quæritur, †quid requiratur in medico, vt possit artem exercere sine peccato? Et dico requiri multa. ¶ Primò enim requiritur q̃ sic sit peritus, vt cõmuniter à peritis illius facultatis reputetur idoneus: nec sufficit esse doctoratũ. aliàs si ex notabili ignorãtia in sua cura nocet infirmo, mortaliter peccat, faciẽs cõtra illud, Non occides. de pœ. dist. j. homicidium. & secundum Rich. tenetur infirmo ad æquale, ex quo nõ potest resarcire principale: imò etiã si sanitas sequatur, peccat mortaliter: quia exposuit se periculo peccati mortalis, id est, operi vnde potest sequi notabile nocumentũ proximo. Nec obstat q̃ hoc nõ intẽdat: quia voluntariè posuit se ad illud, vnde hoc natũ est sequi. arg. xv. q. j. merito. & §. sed obiicitur de Lamech. Nec tenetur solũ in foro animæ quãdo voluntariè lædit, puta, prolongando infirmitatem, & huiusmodi: sed etiã quando ex ignorãtia vel imperitia vel non sequẽdo traditiones artis: vt no. Pe. in auth. sed hodie. C. de iudi. quia imperitia medici culpæ annumeratur. l. si quis fundũ. §. Celsus. ff. loca. & l. imperitia. ff. de regu. iur. hoc tamen Pan. in c. ad aures. de æta. & qua. limitat quando assumpsit officium voluntariè: secus si ex necessitate bona fide fecit quod potuit deficientibus aliis medicis. Vnde imputet sibi qui talẽ eligit, ex quo dicebat se imperitũ. ¶ Secũdò debet esse diligẽs. vnde etiã peritus notabiliter negligẽs in reuidendo libros, in visitando infirmum, in qualitate rerum medicinaliũ, & huiusmodi, si sequatur mors, est irregularis, & peccat mortaliter: & similiter si sequatur magna aggrauatio infirmitatis siue mortẽ. Sed secundũ Anto. de But. in c. tua nos de homic. dicitur omnẽ diligentiam quam debet adhibuisse, q̃ sequitur traditiones artis, & visitat personaliter, & dictat regimẽ infirmo: nec tenetur ad custodiam personalem continuam, secundum Hostien. & sic non imputatur ei euẽtus mortis. ff. de officio præsidis. l. illicitas. §. licuit. ¶ Tertiò debet habere intentionem iustificatam, vt nõ intendat lucrari cũ alterius iactura. de reg. iur. nemo. lib. vj. Vnde curã quàm citiſſimè potest, debet terminare. Et si curã extendit & prolõgat ad lucrum, peccat mortaliter: & illud plus restituere tenetur: & similiter si permittat aromatarium pònere in confectione medicinæ species non sufficientes propter vetustatem vel alium defectũ, vt ipse plus lucretur, peccat grauiter: & teneatur vterque infirmo de omni damno. Imò secundũ Archi. de aromatario considere non debet, nisi sciat esse cõscientiatũ, peritum, & practicum: sed sub suis oculis debet medicinæ compositio fieri. Si tamen medicinam secũdum artem dedit, & omnem debitam diligentiam exhibuit: non imputatur ei, si ex defectu specierum vel admissione alia sit nocita. de clerico excommunicato ministrante. c. apostolicæ. secundum Innocen. & Hostien. in omnibus autẽ prædictis tenetur ad arbitrium bonorum virorum. ¶ Secundò quæritur, †quis inter eos, qui tria prædicta habent, possit esse medicus, id est, exercere artem medicinæ? Et dico multa. ¶ Primum: Si clerici sunt in sacris vel etiam in minoribus, dum tamen sint sufficienter beneficiati, secundũ Ray. non licet eis operari in medicina physica, nisi gratis, p̃ miserabilibus personis vel consanguineis: nec tunc vbi posset esse periculũ. quod etiam in claustralibus districtius est obseruandum. Nec clericis vel monachis officium autem chirurgi quod incisionem vel adustionem requirit, secundũ eundem est clericis omnibus interdictum. nec cleri. vel monach. sententiam. & de homi. c. tua nos. in quibus capitulis, licet non videatur dici, nisi de existentibus in sacris: tamẽ idem

potest intelligi de existẽtibus in minoribus sufficiẽter beneficiatis, secundum Pan. in d. c. sententia. argu. c. j. de postu. & contrahit talis clericus irregularitatem, vbi eã laicus nõ cõtraheret: quia dat operã rei illicitæ. de quo vide Pan. vbi s. ¶ Secundum. Nullus Iudæus potest esse Christianorum medicus: vt s. Iudæus. §. j. tamen dicit Hug. q̃ necessitas Christianorum excusat, quando scilicet alium non habet. & idem videtur secundũ Archi. quando non habet sufficientem. Medicinalia verò possumus ab eis emere. secundum Hug. & Lau. ¶ Tertium. Secundũ Aug. de Ancho. libro de pote. eccle. ad practicã medicinæ admitti non debẽt nisi nati de legitimo matrimonio, & iurati sine dispẽsatione: quod tamen, secundũ eũ, fallit, vbi non viuitur legibus imperialibus: cũ hoc sit contra ius vel Imperiali iure prohibitũ: & vbi viuitur quidẽ, sed non cõtraria consuetudine abrogatis. ¶ Tertiò quæritur, †quomodo medicus se debeat habere in exhibẽdis medicinis spiritualibus, cuiusmodi est monitio ad confessionem, præmonitio de futura morte, & huiusmodi? Et dico multa. ¶ Primũ. Tenetur medicus seruare decretũ de pœ. & re. cũ infirmitas. vbi statuitur, & districtè præcipitur medicis corporũ, vt cũ eos ad infirmos vocari cõtingat, ipsos ante omnia moneãt & inducant vt medicos aduocẽt animarũ, scilicet confessores: vt postquã fuerit infirmo de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur. ¶ Secundũ. In dicto decreto quædã verba ponderãda sunt. Nam dicitur primò, districtè præcipimus: & sic importatur necessitas. xij. q. j. qđ præcipitur. & secundum glo. Host. trangressor peccat mortaliter: nec potest hoc consuetudine vel præscriptione tolli, cùm sit pro salute animarum statutum: & secundũ Pan. ibi, & huiusmodi consuetudo non possit esse rationabilis. Dicitur secundò, ante omnia hoc seruãdum est, antequam ad curã manũ mittant, vel de salario conueniant, secundum Ioan. And. aliàs autem posset repetere vel negare salarium: quia cõtra legem C. de legi. l. nõ dubiũ. Dicitur tertiò, moneat & inducat. scilicet cũ effectu, ita q̃ confiteatur: aliter non amplius eũ visitet, secundum Hostiensem, & sequitur Pan. ibi. Sed, vt dicit Archi. dura nimis est ista opinio: eum in periculo constitutis quantumcunq; obstinatis sit subueniendum secundum ordinem charitatis: nec tex. hoc dicat. Vnde & Petrus de Palu. dicit quòd solùm tenentur admonere. Sed adde, & inducere: vt monere sit commemorare: inducere verò sit efficaciter hortari: vt quantũ est ex parte medici sequatur effectus: argu. c. fin. de eo qui co. consan. vxo. vbi dicitur moneas & inducas: & subditur, q̃ si induci nequiuerit, & consequẽter illud, inducas, nõ sonauit effectũ: aliter autẽ intelligẽdo videretur cõtra charitatẽ: quia infirmus fortè moreretur desperatus, qui sanatus fortè conuerteretur. Dicitur quartò, vt salubrius procedatur. Ex quo patet quòd si infirmitas indigeret tam celeri remedio corporali, q̃ expectatio confessionis obesset sanitati: eo casu non ligat ista constitutio. ¶ Tertium. Sũma autem Ang. & Sum. Ros. non intelligunt istam conditionem quatum ad omnẽ infirmitatẽ: sed solùm quantũ ad periculosas & dubias secundũ se. id est, quæ possunt probabiliter inducere periculum mortis, in quo ipse infirmus confiteri teneatur. Sed istã opinionem expresse Archi. per text. videtur euertere, dicẽs q̃ medici hoc obseruantes solùm cum ægritudinem mortalem viderint, non adimplent consideratione, quæ subdit inter cætera huius edicti caueant fratres, q̃ quidam in ægritudinis lecto iacentes, cũ eis à medicis suadetur vt de attinarũ salute disponant, in desperationis articulum incidũt: vnde faciliùs mortis periculũ incurrunt. vbi dicit Io. And. q̃ ex quo

infirmi

infirmi sciãt hoc medicos dicere in omni infirmitate mortali, & non mortali ex præcepto, cessabit timor & periculũ. Hæc ex illo. Et ideo simpliciter & indistincte dicendũ est cũ textu eos ad hoc teneri, cũ eos ad infirmos vocari cõtingit: maximè quia si infirmitas leuis aggrauaretur tantum vt infirmus teneretur cõfiteri: si tũc medicus suaderet confessionem infirmus timore quateretur vt plurimũ. quod in text. cauetur. Nec oportet dicere vt dicit Sũma Rosella hoc nimis esse durum: quia facile est medico dicere: pro debito præcepti mihi facti hortor ad confessionẽ: quæ prodesse potest, obesse nõ potest. ¶ Quartum. Si autem medicus mortem futuram infirmi præuiderit, tenetur ex præcepto per se vel per alium hoc nuntiare infirmo, secũdum Io. de Neap. in vndecimo quolib. si probabiliter credit q hæc annuntiatio multùm proderit illi: puta quia est in peccato mortali, & confitebitur vel ordinabit de rebus suis, & compescet fu turas lites: quia tacendo damnificaret indirectè, dum non obuiaret futuro damno, cũ possit & debeat. Et idẽ est si dubitat an hæc nũtiatio vtilis sit nẽcne: quia in dubio tenetur homo vitare notabile damnũ proximi, si potest. V no tñ ex habentibus curam infirmi nũtiante alii liberantur. Si verò medicus hoc nõ credit nec dubitat, sed credit oppositum, scilicet, q parum aut nihil proderit nũtiatio ista: & per oppositũ taciturnitas parũ aut nihil proderit: vt quia putat eũ esse in bono statu & sua ordinasse, nõ tenetur nũtiare: quia cessante causa cessat effectus. melius tamen esset nũtiare qa probabile est, eũ magis ex scientia mortis futuræ disponendum. Hæc ex illo. Et idem dic, si eũ ita male dispositum videt, q audita morte non proficiscetur in melius: sed fortè in deterius eadẽ ratione. Galeno autem dicenti q semper medicus etiam de salute desperans sanitatem spondere debet infirmo, secundum Io. non est standum: vel secundum Archi. est verum quando nuntiatio multùm noceret, & taciturnitas parum obesset. V el dic q loquitur tanquã ignorans spiritualem sanitatem & vitam. ¶ Quartò quæritur,

4 †quomodo medicus se debeat habere in cõferendis corporalibus medicinis aut remediis? Et dico multa. Primum. Secundum Inno. in c. tua nos. de homici. diligenter attendere debet ne illas medicinas conferat, de quibus illi secundũ artem non constat: quia si dubitat vtrũ prodesse debeat vel obesse, dando peccat: quia in dubiis tutior sequẽda est via: cuiusmodi est relinquere infirmũ naturæ & creatori, quàm medicinæ exponere de qua nescit. de homi. c. petitio. quod Supple. cõtra Sum. Ang. intelligit de eo qui habet qualecũque dubiũ, vel habere debet, etiã si vehemẽter credat profectum. Sed hoc nõ bene dicitur: tum quia si nõ sufficit ratio probabilis, nunquã aut vix poterit quis exhibere licitè medicinam, sicut nec habere rationem demonstratiuam quòd proderit: tum etiã quia verba impropriãtur. Dicitur enim esse in dubio quando nihil habet, ex quo probabilius notabiliter existimet medicinã profecturam quàm nocituram. Secus si de profectu haberet aliquã probabilitatem: quia sic adhibita debita diligẽtia & studio dare posset: quia ,ppriè nõ est in dubio, sed in opinione vel titubatione. ¶ Secundum. Dare medicinam prægnãti vt abortiatur & lateat peccatum, est mortale: ad præseruandũ verò prægnantẽ secundum Ioan. de Neapo. in x. quolibeto, distinguendũ est. Nã si fœtus erat animatus rationali anima, est peccatum mortale, quia est causa mortis corporalis & spiritualis: cuius non fuisset nõ dãdo causa directa, vt patet: nec indirecta eo modo quo nauta est causa subuersionis nauis, quam potuit & debuit gubernare: quia licet iste potuerit matrẽ præseruare à morte dando medicinã, nõ tamẽ tenebatur dare: imò nec debuit. argu. xiiij. q. v. denique, vbi dicit Ambro. q si alteri subueniri nõ potest, nisi alter lædatur, commodius est neutrum iuuare. Si verò nondum erat anima tali animatus, posset tũc & deberet dare talẽ medicinã: quia licet impediret animationẽ futuram fœtus, non tamẽ esset causa mortis alicuius hominis: & vnum hominem liberaret à morte. Hæc ex illo. Sed si dubium sit, vtrum sit animatum nẽcne: dando medicinam videretur peccare mortaliter, secundum Arch. qa exponit se periculo peccati mortalis, id est, homicidii. ¶ Tertium. Si chirurgus est peritus, & diligentiã adhibet, nõ est in culpa si infirmus propter inconsuetã dispositionẽ venarũ, vel insolitũ timorem, aut tremorẽ moriatur: argu. capitis, ex literis. de frigi. & malefi. & poterit promoueri si de hoc habet conscientiam probabilem q nihil de contingentibus omiserit: alias secus. de ætate & qualita. ad aures. & hoc verũ si nõ dubitabat de hoc qa in dubio debuit omittere: vt not. Inn. & Host. in c. sententiam. ne clerici vel mo. & dicto c. tua nos. Et idem generaliter dic de omni medico & omni alio, secundum Archiepiscopum, si erat peritus, & adhibuit diligentiam. ¶ Quartum. Nunquam licet medico dare medicinam corporalem contra salutem animæ: quia præposterus ordo est, corpus animæ præferre: & ne faciat, præcipitur ei sub pœna excommunicationis. de pœni. & remiss. cum infirmitas. vnde est mortale cõsulere fornicationẽ vel ebrietatẽ, secundum Archiepiscopũ, & huiusmodi. de quo suprà Ebrietas. §. iij. Et idem est secundum Ioã. Andr. post Vincen. si medicus dicat infirmo, non consulo tibi: tamen si accederes ad aliquã mulierem, sanareris. quod intellige si hoc dicit in fraudem legis, id est, ea intentione vt hoc faciat: quia re vera hoc est consulere, id est, ostẽdere quid sit faciendũ. & similiter si hoc dicit nõ in fraudẽ legis: sed tamẽ ex imprudẽtia hoc dicit illi, de quo debuit verisimiliter cogitare q eum exponebat periculo sic faciẽdi: quia hoc est scadalizare pusillum. Tales etiam sunt illi medici, qui sine causa abstinentias carniũ vel ecclesiæ ieiunia dissuadẽt aut dispẽsant in talibus ex aliquo humano respectu vel mẽtis dissolutiõe, qua talia negligũt, aut, quod pessimũ est, fortè contenũt: secus si id faciũt ex causa rationabili credita, vel saltẽ dubitata. ¶ Quintò quæritur specialiter, †quo- 5
modo se debeat habere in exhibendis medicinis & remediis corporalibus, infirmis nõ valẽtibus aut nõ volentibus solvere? Et dico multa. ¶ Primum. Pauperibus soluere nõ valentibus tenetur medicus gratis mederi: imò etiã soluere medicinas, si ipse potest, & illi non possunt, secundum glossam distinctin. lxxxiij. §. j. Sed intellige secundum sanctum Thomam secunda secundæ, quæstione lxj. articulo primo. quando nec per se nec per alios magis coniunctos, nec per eos qui magis possent, valent curari. Non tamen eos quærere tenetur, sed sufficit si occurrentibus aut se vocantibus subueniat: quia remissio salarij, & medicinarum impensa eleemosyna quædam est. ¶ Secundum. Si autem infirmus sit quidem diues, sed tamẽ ex auaritia soluere nõ velit: etiam tenetur eum curare gratis, & soluere medicinas & necessaria antequam illum mori permittat, si alius ei nõ medetur, secundum glossam ibidem. Sed tamen poterit repetere impensas, si cõualuerit: quia vtiliter gessit negotium eius. ff. de neg. gest. l. Pomponius. imò etiam si moriatur, repetet ab hæredibus: quia sufficit si vtiliter cœpit gerere, licet effectus nõ sit sequutus. ff. eod. l. an vltro. Nec potest illi obiici q pietatis causa fecerit sumptus. ff. de neg. gest. l. alimenta nisi esset propinquus: quia oporteret protestari tunc q non intendit gratis mederi aut exponere: aliàs non repeteret. d. l. alimenta. & not. gloss. in d. §. j. Ex quo elice quod

coram Deo repetere nõ potest, si intendebat gratis hæc facere: similiter nec coram hominibus, si de illa intentione constaret. Et prædicta intellige etiam infirmo nolente & contradicente ac prohibente: sicut & virum extrahere possumus de domo ruitura, & beneficiũ præstare inuito. xxiij. q. iiij. ipsa pietas. imò præsumitur q infirmus talia dicendo fuerit furiosus: ff. de condi. institu. l. quidam. ¶ Tertiũ. Ex dictis patet ad sequentẽ casum: Virum putrefactum pedem inuitũ multa impensa chirurgus curauit: quod nisi fecisset, pedem oportebat abscindi: sed eo deinde expetẽte mercedem eam negat curatus, dicens se maluisse abscisionẽ pedis quàm huiusmodi solutionem. Dicendum est enim per prædicta, & per notata à Bart. in l. Stichus. ff. de pec. leg. q pro omni eo quod tangit personã, vel libertatẽ, vel vitam, vel ciuilitatẽ, ille, pro quo soluitur, dicere non potest, non esse vtiliter gestum. Et per hoc dicit Bart. q si amicus animo repetendi soluit pro condemnato ad soluendũ certam summam, aut ad pedis abscisionẽ, vel aliud faciendum in persona, & nolente soluere, nõ posset ille dicere q reddere nolit, quia maluisset pedis abscisionẽ: vt est tex. secundum eum in d. l. Stichus. & ibi gl. nota. Et idem dicendũ, si quis sit cõdemnatus in centum, quæ nisi soluerit sit bannitus: & aliquis soluit pro eo: quia dicere nõ potest. non expediuisse solutionẽ, eo q potius expediebat esse bannitũ. Hæc ex illo. ¶ †Sextò quæritur, quomodo medicus se debeat habere circa salariũ? Et dico multa. ¶ Primũ. Si medicus est à cõitate salariatus, ita q nihil debeat ab infirmis accipere: nihil accipere potest, etiã si salariũ non sufficiat: & sibi imputet: quia pacta ex cõuentione legẽ accipiunt, quæ etiam seruanda sunt. de pac. c. j. Quod tamen secundũ Archi. fallit, si mutatæ sunt rerũ cõditiones. Fallit etiã si is, qui eius opera vtitur, sit sanus: vt in l. archiatri. C. de profes. & me. ¶ Secundũ. Si verò non est salariatus, sed per statutũ cõitatis aut domini cauetur q non accipiat nisi tantum: sic accipere nõ debet vltra quàm velit statutũ: nisi esset contraria consuetudine abrogatũ. de consue. c. fin. ¶ Tertiũ. Si verò nec salariatus sit, nec limitatus, exigere potest salariũ moderatum: cum nemo cogatur de suo facere beneficiũ. x. q. j. precariæ. quod moderamen attẽditur secundũ qualitatem curæ, & laborem & industriam medici, & facultatem infirmi, & consuetudinẽ loci. ¶ Quartũ. Si autem factũ sit pactum de certa mercede danda post curationẽ, & liberatus infirmus recidiuauit: Specu. distinguit secundũ Pet. quia si incõtinenti recidiuauit, tenetur medicus pro eodẽ salario illũ curare: quia nõ videtur ægritudo recessisse quæ statim rediit: nec plenè liberatus, qui ex toto non est liberatus. de pœni. dist. iij. sunt plures. Secus autem si ex interuallo. Sed ista distinctio procedit, si nulla culpa præcesit in infirmo: quia si ex sua culpa statim recidiuasset, non tenetur medicus. l. quod quis ex culpa. ff. de reg. iur. Hanc qæstionẽ formar gl. in l. Martinus. ff. loca. circa infirmitatem podagræ: multa adducens pro & contra. ¶ Quintũ. Si quis animo & cum protestatione repetendi expensas curauit monachum scholarẽ Bononiæ, qui tamẽ demum mortuus est, nõ tenetur Abbas secundũ eundẽ Specu. si sine eius licẽtia tacita vel expressa erat in studio: si verò ibi erat cum licentia eius, arguit q teneatur Abbas & pater naturalis: sed soluit q negotiũ est vtriusq;: & tenetur is, cuius contemplatione factũ est: & si vtriusq;, vterq; tenetur: licet Abbas magis, quia monachus dicitur seruus monasterii. dist. liiij. vnde eũ alere tenetur. ¶ Sextũ. Si medicus scit infirmitatẽ incurabilem, licite nihilo minus secundũ August. de Ancho. salariũ recipit: quia est instrumentũ naturæ, quod subtrahi nõ debet quouisq; natura non succumbit: & hoc nisi fortè malitiose non indicet habentibus curam infirmi: vel faciendo superfluos sumptus: vel mendaciter spondendo salutẽ. Adde etiã q nescimus quid Deus facere disposuerit: & q medicus licet nõ sanet, tamẽ iuuat medicando & præseruãdo. ¶ †Se- 7
primò quæritur, quomodo se debet habere infirmus & seruitor ad medicũ in eligendo illũ, & illi obediẽdo? Et dico multa. ¶ Primũ. Medicum practicum & expertũ præferre debet ægер theorico & scięti: quia expertos magis proficere videmus, primo Metaphy. quod August. de Ancho. dicit verum de experto ex originis dispositione: sicut aliqui ex cælo sunt dispositi ad curandum: & ex particulariũ applicatione: quia vtraq; experiẽtia est cum causæ cognitione in vniuersali: sicut prima cognoscit causam in vniuersali agẽte, id est, cælo sic mouente & dictante q bonũ sit sic facere: & similiter secũda, quia illo modo experiẽdo facta est ars: vt patet vbi suprà. Expertis autẽ, qui sunt omnino idiotæ, vnã medicinam omnibus infirmitatibus exhibẽtibus, nullus debet se cõmittere, secundũ eundem August. quia nec scientes, nec propriè experti sunt, sed solùm curant in aliquo quandoq; à casu: & maximè si addunt aliquas superstitiones. ¶ Secundũ. Expedit etiã magis plures medicos eligere secundũ August. de Ancho. & Philosophũ ad Alexandrum. Sed intellige primò simul, & nõ successiuè: quia secundum Senec. nihil adeò impedit sanitatẽ, quàm medicorum crebra mutatio. Et secundò. nisi sint desidentes ex zelo vel inani gloria aut alia causa: quia plerunque plus curant suam opinionẽ, quàm ægrotantiũ salutem. ¶ Tertiũ. Non tenetur autem infirmus obedire medico, secundũ Inno. & Host. in d. c. tua, de homi. quia nec prælatus eius est, nec homo, cuius mandatis obedire teneatur, quasi iurisdictionẽ habens super illũ: bonũ est tamen q illi credat tanquã experto. Si tamen ex certa scientia vel affectata aut probabili ignorantia aliquid facit cõtra præceptũ medici, aut sine illo aliquid sumat in notabile nocumentũ suũ: mortaliter peccat. xxij. q. v. si nõ licet. quia tenetur corpus suũ ex charitate diligere. de pœn. dist. ij. charitas. §. corpus. Si autem esset quidẽ illud aliqualiter læsiuũ, sed nõ notabiliter: nõ videtur mortale: tum quia res est exigua: tum quia potest fieri cõpensatio grauioris afflictionis: puta, eius quæ eum exsitiad æqualẽ vel minorẽ: puta ea quę est ex febris augmẽto maximo: quia inter duo mala minus est eligẽdũ. xiij. dis. duo. Et idẽ per omnia dic de seruiẽtibus aliquid tale ministrãtibus. Et si inde ex hoc sequeretur mors aut mutilatio, essent irregulares. Secus si ex leui ignorãtia vel culpa hoc fecissent. ¶ †Octauò quæritur, vtrũ medici physici, vel chi- 8
rurgi possint ad ordines promoueri? Et dico q sic, secũdũ Ray. si erãt periti: & nihil de cõtingentibus omiserunt: & habent de hoc conscientiã probabilẽ: aliter non. de æta. & qualit. ad aures. ff. de var. & extraordin. cognit. l. & si medicus. vel alias, medicus: & idẽ Inn. & Host. & Gof. Est tamẽ consiliũ Host. & Gof. q promouendi abstineant à practica medicinæ: & potissimè à chirurgia, quæ adustionẽ vel incisionem requirit: cũ in nullo vacillare debeat cõsciẽtia promouendi. xxxiij. dist. laici. ¶ †Nonò quæritur, vtrũ iudex 9
teneatur medicis dare suspensum pro anatomia? Et dico Bar. hoc sub dubio reliquisse in l. fi. de cada. puni. tamẽ casus videtur esse q sic, in l. Reipublicæ. ff. de iniuriis. quam legem ad hoc allegat Ludouicus in l. j. ff. sol. mat.

MEMBRVM propriè quid sit, vide suprà Homicidium. iij. §. iij partic. iij. Et ita in statutis accipitur membrum, nisi aliud appareat de mente statuentis: & not. Bart. in l. ij. ff. de pub. iud.

De Mendacio & Mendace.

1 *Mendacium quid & quotuplex sit.*
2 *Mendacium omne an sit peccatum, & quando mortale. & nu. 3.*
4 *Mendacium omne in prædicatore an sit peccatum.*
5 *Mendacium in factis æquale mendacio verbi.*
6 *Veritatem celare an aliquando liceat.*

1 MENDACIVM † est falsa significatio vocis cum intentione fallendi. xxij. q. ij. ille ergo. vbi nomine vocis, quæ principatū tenet inter signa, intelligitur omne signum, vt scriptura, & nutus, & factū. Vbi aduertendum secundum S. Tho. ij. ij. q. cx. art. j. ꝙ circa hoc aliquando tria concurrunt, scilicet falsitas eius quod enuntiatur, & voluntas enuntiandi falsum, & intentio fallendi aliquem: & tūc ibi est falsum materialiter, quia falsum dicitur: & formaliter propter voluntatem dicendi falsum: & affectiuè propter voluntatem falsum imprimendi: sed tamē ratio mendacii sumitur à falsitate formali, scilicet secūdum quod quis habet voluntatem falsum enuntiandi. vnde & mendacium ex eo nominatur quòd contra mentem dicitur. Igitur si quis enuntians falsum, credens illud verum: est quidem falsum materialiter, sed non formaliter: quia falsitas est præter intentionem dicentis: vnde nō habet perfectā rationem mendacii: quia quod est præter intentionē, est per accidens: vnde non potest esse specifica differentia. Si verò quis dicat formaliter falsum, scilicet habēs voluntatē dicendi falsum, licet sit verum id quod dicitur, ille actus inquantū voluntarius & moralis habet per se fallitatē, & per accidens veritatem: vnde pertingit ad speciē mendacii. Quod autē aliquis intendebat falsitatē in opinione alterius constituere, non pertinet ad speciē mendacii, sed ad quādam eius perfectionem: sicut in naturalibus aliquid speciē sortitur ex forma, etiam si desit effectus formæ: sicut patet in graui violenter sursum detento, ne descendat secundum exigentiā formæ. Hæc ille. Ex quibus patet ꝙ mendacium propriè cōsistit in voluntate dicendi falsum: intellige assertiuè, & nō recitatiuè, neq; etiam repræsentatiuè: sicut disputans aliquando assumit falsa scienter sine mendacio: quia loquitur ex persona negantis veritatē, secundum S. Tho. in iij. dist. xxxix. art. v. perfectè verò cōsistit in intentione imprimendi illud falsum menti alterius: materialiter verò in falsitate rei enūtiatæ. Igitur si dicatur quidē falsum, sed desit voluntas dicendi, illud est falsum, sed nō est mēdaciū propriè aut perfectè: & si diligētia esset adhibita, non esset peccatū: & si non sit adhibita, est veniale. xxij. q. ij. c. homines. nisi in casu in quo tenetur quis adhibere diligentiam: puta in actu testificandi, in quo imminet damnum notabile proximo: vel in iudicio, cùm vult iurare: quia esset mortale. xxij. q. ij. c. animaduertendum. Si verò adsit voluntas dicendi falsum: est mendacium propriè & formaliter, siue verū sit, siue falsum quod dicitur: quia itur cōtra mentem. quod est mentiri, id est, contra mentem ire. ij. q. ij. is autem. Si tamen eo casu quod dicitur sit verum, non est mendaciū materialiter: & si desit intentio imprimendi falsum, non est mendaciū perfectè. Si verò adsit voluntas imprimendi falsum, & desit falsum & voluntas dicendi illud: nō est mendacium materialiter, nec propriè, nec etiam perfectè: licet ab hoc sumatur perfectio mendacii: quia nō est rei perfectio vbi deest res, quam necessariò præsupponit. ¶ Primò verò quæritur, quotuplex sit mendacium, siue quomodo diuidatur? Et dico secundum S. Tho. vbi supra, artic. ij. ꝙ mendacium tripliciter diuiditur. ¶ Primò scilicet propriè & per se secundum ipsam rationem mendacii, quod formaliter opponitur virtuti veritatis, quæ est æqualitas quædam, cui apponitur magis minus: & sic vt patet in iiij. Ethic. diuiditur in mendacium transcendens veritatē in maius, quod pertinet ad iactantiam: & in deficiens à veritate in minus, quod pertinet ad ironiam. ¶ Secundò inquantū habet rationem copulæ diuiditur secundum ea quæ aggrauāt vel minuunt culpam istam ex parte finis. & sic diuiditur in pernicioſum, quo intenditur alterius nocumentum, quod aggrauat: & in iocosum quo ad delectabile: & officiosum quo ad vtile bonum alicuius ordinatur, quod minuit. ¶ Tertiò vniuersaliter intellige inquantum est operatio, diuiditur secundum ordinem ad finem, siue addatur vel minuatur ad culpam mendacii, siue non. & sic ab Auguſt. in lib. contra mendaciū: & habetur xxiij. q. ij. in c. primum. diuiditur in octo partes. Primum est in doctrina religionis, id est, contra fidem & mores, secundū Archie. & Alex. de Ales in ij. ij. Secundum est, quod nulli prodest, & alicui obest: vt falsa detractio vel accusatio. Tertium, quod vni prodest, & alteri obest: vt falsum testimoniū in causa pecuniaria. Quartū, quod sit sola mentiendi libidine, quod procedit ex habitu. nam mendax ex eo ꝙ talis est, secundum habitum, ipso mendacio gaudet. iiij. Ethi. Quintum, quod fit placēdi cupiditate: vt iocosum. Sextum, quod nulli nocet, & alicui prodest ad conseruandam pecuniam: vt quod fit ne alicui pecunia iniustè auferatur. Septimum, quod nulli nocet, & alicui prodest ad mortem vitandam. Octauum, quod nulli nocet, & alicui prodest ad vitandam immunditiam corporalem, seu castitatem seruandā. Tria autem prima, quæ aggrauant culpam, vt dicit S. Tho. pertinent ad pernicioſum: & tria vltima, quæ minuunt, ad officioſum: & quintū ad iocoſum, quod etiam minuit. quartum autem dicit habere propriam quantitatem sine additione & minutione: & reducitur ad iocoſum, cum sit delectabile mentienti: licet S. Tho. non dicat. ¶ † Secundò quæritur, vtrū omne mendaciū sit peccatum? Et dico ꝙ sic, ita ꝙ etiam pro vita alicuius non licet mentiri, secundū Aug. & S. Tho. & omnes Theologos & Canonistas: vt patet in c. super eo. de vsur. & in c. mihi. xxij. q. ij. & ibidem in c. j. vbi dicit Aug. ꝙ ad salutem æternam nullus ducendus est opitulante mendacio. cōcludens in fine, nullū mendaciū esse absq; peccato. Et ratio est S. Tho. ij. ij. vbi ꝫ. quia ex suo genere est malum: cùm super indebitam materiā cadat: quia cùm naturaliter voces sunt intellectuum signa, innaturale & indebitum ęst ꝙ quis voce significet quod non habet in mente. Vnde mendacium est per se prauum & fugiendum. iiij. Ethico. Non ergo est verum quod dicit venerabilis Cassianus, quòd licet mentiri ob magnā vtilitatem assequendam, vel magnū malum euitandum. ¶ Sed contra hoc obijcitur primò. Nam Euangelistæ videntur mentiri: quia aliter & aliter verba Christi & aliorū retulerunt. Sed dicit S. Tho. ij. ij. vbi suprà, nō esse hoc mendaciū, sicut nec secundū Aug. de conſ. Euan. si plures eandem rem, quam viderunt, nō eodem modo atq; eisdem verbis indicarint. ¶ Secundò. Nam obstetrices sunt à Deo remuneratæ propter mendaciū. Sed dicit ꝙ hoc non fuit pro mendacio, sed timore Dei & beneuolentia, ex qua processit mendaciū. Vnde signāter dicitur Exod. j. Et quia timuerunt, &c. mendaciū verò postea sequens nō fuit meritorium. Vide etiam de hoc quædā Theologica ibidem, scilicet ij. ij. arti. vlt. ad quartum. ¶ Tertiò. Nam gesta sanctorum narrantur in Sacra scriptura ad informationē vitæ humanæ: & cōsequenter nō sunt peccata. Sed de quibusdā sanctissimis viris legitur quòd sunt mentiti: vt de Abrahā patet Geneſis duodecimo & vicesimo, & de Iacob Geneſ. xxvij. & de Iudith, & huiusmodi. Sed ad hoc dicit Nicolaus de Lyr. Gene. xxvij. quod non est necesse excusare eos à mendacio maximè officioſo: quia Apostoli fuerunt perfectiores, & tamē immunes nō fuerūt à veniali peccato: imò plures illorū patrum veteris testamenti leguntur peccasse mortaliter. Vel dicendū sicut dicit Auguſt. ꝙ in sacra scriptura inducuntur aliquorum gesta, quasi exempla perfectæ virtutis, de quibus non est æstimandū eos fuisse mētitos. si qua tamen in eorū dictis appareant quæ mēdacia videantur, intelligendū est ea figuraliter & propheticè dicta esse. Abraham tamen dixit vere Saram sororē suam, id est, filiā patris, licet non matris: vt patet Geneſ. xx. Iacob etiā dixit se esse Esau primogenitum mysticè: quia primogenita illius ei iure debebātur. Vsus est autē tali modo loquendi spiritu prophetico, ad designādum ꝙ minor populus, scilicet gentilis, substituendus erat in loco primogeniti, id est, Iudæorum. Quidam verò cōmendantur in scriptura non propter perfectā virtutem, sed propter quandam indolem virtutis, scilicet quia in eis apparebat aliquis laudabilis affectus, ex quo mouebātur ad quędam indebita faciendа: sicut laudatur Iudith, non quia mentita est Holoferni, sed propter affectū ad salutē populi. Quanuis etiā dici possit quòd verba eus habent veritatem secundū aliquem mysti-
3 cum intellectū. ¶ Tertiò quæritur, † vtrum & quando vel quibus mendaciū sit peccatum mortale? Et quantum colligitur ex S. Tho. ij. ij. vbi ꝫ. art. vlt. dico quòd cùm mortale peccatum sit, quod charitati contrariatur, quantum ad mendaciū, hoc tripliciter accidit. ¶ Primò secundū se, id est, ex ipsa falsa significatione: quia si sit circa res diuinas, contrariatur charitati diuinæ, cuius veritatē aliquis tali mēdacio occultat vel corrūpit, sed est mortale grauissimū: si verò sit circa aliquid, cuius cognitio pertineat ad hominis bonū, puta ad perfectionē scientiæ & morū informationē, cōtrariatur charitati proximi, & est mortale. Secus si esset circa aliquid, de quo nō refert vtrū sic vel aliter cognoscatur: sicut si quis fallatur in aliquibus particularibus cōtingentibus ad se nō pertinētibus. ¶ Secūdò ratione finis intēti: puta, si dicitur in iniuriā Dei. quod semper est mortale: aut in nocumentū proximi quantum ad personā, diuitias, & famam. quod similiter est mortale. Secus si finis intētus non sit charitati cōtrarius: quia nec mendaciū erit mortale, vt in iocoſo & officioſo. ¶ Tertiò per accidēs ratione scādali vel cuiuscunq; damni cōsequentis: & sic erit etiā mortale, dum scilicet aliquis non veretur propter scandalū publicē mētiri. Hæc ex illo. ¶ Et sic patet ꝙ est mortale. primò si sit circa doctrinā fidei & omniū pertinentiū ad sacrā scripturā. Secundò si sit circa doctrinā morū siue omniū pertinentium ad vitia & virtutes. Tertiò si sit in Dei iniuriā. Quartò si sit in damnū proximi. intellige notabile. Quintò ratione scādali, quod quis inde probabiliter videtur sequi. Adde sextò si adsit circūstantia iuramēti, siue sit iocoſum siue officioſum, & quomodocunq;. Et septimò si adsit circūstantia iudicii: quia mortale est in iudicio mētiri de spectantibus ad iudiciū: vt si accusatus neget veritatē: vt suprà Accuſatio, ꝫ. xiij. aut testis falsum deponat: nisi debita deliberatione & solicitudine adhibita putaret se certum esse de eo quod falsum est, secundū S. Tho. & generaliter secūdum Duran. omne mendaciū quod in iudicio dicitur, præter iocoſum, de his quæ ad iudiciū pertinent, est pernicioſum & mortale: quia subuertit veritatē iudicii: quod cedit in perniciem vniuersitatis. quod limita quantū ad ea, de quibus, qui mentitur, tenetur dicere veritatem, non aliter. De quo habes ꝫ. Accuſatus, ꝫ. xiij. & Confeſsio delicti, ꝫ. j. & Furtum. ꝫ. xv. & infrà Teſtis, ꝫ. viij. Et octauò secundum Hoſt. ratione contemptus. quod quando sit, vide suprà Cōtemptus. Et nonò secundū aliquos ratione perfectionis dicentes perfectis viris omne mendaciū esse peccatum mortale. Sed hoc irrationabiliter dicitur, secundum S. Tho. quia circunstantia personæ nō transfert in aliam speciem: & cōsequenter nō aggrauat in infinitū nisi ratione annexi: puta si sit cōtra votū eius: quod de mendacio iocoſo & officioſo dici nō potest: vnde tale in eis nō est mortale, nisi ratione scandali, non obstante ꝙ ipsi ponuntur in statu cōseruandę veritatis: quia ad hoc ex officio suo tenentur in iudicio vel doctrina: cōtra quę si mētiātur, erit mortale. de quo vide ꝫ. sequen. ¶ Quartò specialiter quęritur, 4
† vtrum sit peccatū mortale prędicatori mentiri in ambone? Et dico ꝙ non, in eis quę non spectant ad doctrinam: puta si dicat aliqua iocoſa: vel si in sacra scriptura alleget vnū capitulū vel prophetā pro alio ex lapſu linguę vel oblivione, & huiusmodi: quia in his neq; iniuriā Deo neque damnū proximo vel etiā scādalū facit. vt suppono: nec etiā in talibus tenet personā Dei: in pertinētibus autem ad doctrinā, tenēt Sum. Ang. & Roſ. ꝙ nō sit mortale nisi ratione scandali vel contēptus doctrinæ annexi: vel nisi in his quæ sunt de necessitate facienda: intellige etiā omittenda. Secus si ex cōsilio. & hoc, vt videtur, hac ratione: quia circunstātia personæ speciē nō mutat. Sed motiuū istorū est inualidū: quia ibi nō est sola circūstantia personæ, sed etiā loci vel officii. Conclusio etiā est non solùm cōtra Archiepi. post Petr. de Palu. sed etiam cōtra S. Thom. qui loquēs de talibus dicit indistincte quòd est mortale mentiri in iudicio vel doctrina, id est, in prædicatione: vt exponit Archiep. circa res diuina & mores, & contra Angel. qui dicit quoddam mendacium esse in doctrina. Sanct. Tho. Sanct. Bona. & Alexan. de Ales dicunt illud pernicioſum. & si in doctrina: multo fortius in loco doctrinæ, vbi doctor gerit personam Dei, & in persona eius loquitur, iuxta illud Lucæ vj. Qui vos audit, me audit. Et similiter est cōtra rationem: quia sequeretur ꝙ posset quis hæreses sine mortali peccato docere: puta dicēdo ꝙ melius esse in matrimonio quàm in virginitate: & in seculo quàm in religione: quia ista nō sunt necessariò facienda. Est etiā illa opinio in contemptū diuini verbi & fidei Christianæ: quia quidā sectatores illius opinionis, & sui ordinis plus quàm veritatis zelatores, ex quo credūt nō esse mortale mentiri in ambone, niū, vt illi dicūt, prędicāt maximas falsitates, quæ deinde à secularibus deprehenduntur: sicut tēporibus nostris quidā publicè in ambone in Romandiola asseruit, ꝙ quidā solennis prædicator ordinis nostri, qui contra opinionē aduersam de cōceptione Bononiæ prędicauerat, veniam petiuit præcinctus zona ad collū super scalis sancti Petronii Bononiæ: cum tamē totū esset falsum: imò cū maxima gratia prædicauerat. Et rursus alius asseruit in simili ꝙ alius prędicator eadē de causa statim descēdens de ambone fuit in medio populo dilaceratus & deuoratus à lupo. & huiusmodi multa. ¶ Quintò quęritur, † vtrū sit grauius mētiri verbo quàm facto? Et dico ꝙ non solùm in verbo, sed etiam 5
in facto mendacium consistit. xxij. q. v. caue. & secundum S. Tho. in quoli. cum in vtroq; sit eadem intētio fallendi, vterq; æqualiter peccat: quia verbū & factum assumūtur vt instrumentum fallendi: nec refert quantū ad peccatum, verbo, nutu, vel facto mentiri: sicut nec quantū ad homicidiū vti gladio vel securi. ¶ Sextò quęritur, † vtrū liceat aliquā- 6
do celare veritatē? Et dico ꝙ si homo non sit obligatus respōdere secundū intentionē alicuius: licet veritatē celare multipliciter. ¶ Primò qñ id, quod dicitur, est verū in vno

sensu licet non sit verum in alio in quo capitur ab audiente: sicut Abrahã dixit vxorẽ esse sororẽ, Gen.xij. quia erat soror ex parte patris, licet non ex parte patris & matris simul. ¶ Secundò, qñ ad eandẽ interrogationẽ possunt dari multæ resp̃iones, & datur vna, alia tacetur: sicut Samuel primi Reg.xv. veniẽs in Bethleem principaliter ad inungendum Dauid in Regẽ, & secundariò ad sacrificandũ, ad quod scilicet venerat gratia vnctionis: interrogatus ad qd venisset, resp̃dit de causa secũdaria, tacens de principali, q̃ scilicet ad sacrificandũ venisset. ¶ Tertiò qñ loquutio est duplex, habens duplicẽ sensum, quorũ in vno est vera, & in alio falsa: & loquẽs intẽdit loqui in sensu verò, & imprimere alteri sensum falsum: sicut si quis interrogetur de eo qui quæritur ad mortẽ, an transiuerit per talem viam, & resp̃deatur: nõ transiuit hac: intẽdens per locũ proprium & indiuiduũ, quẽ pede aut manu tangit: aut si clericus interrogatus in porta an aliquid habeat de quo sit soluenda gabella: & ille resp̃deat q̃ nõ, s. de quo sit soluẽda à clerico: sicut & Angelus interrogatus à Tobia, quis & de quo genere esset: respondit, Ex filiis Israel ego sum Azarias Ananiæ magni filius. Tobiæ v. Quæ verba sunt vera secũdum interpretationẽ illorũ vocabulorũ, & non secũdum illa vocabula, vt patet p̃ expositores. Et similiter Christus nõ negauit se Samaritanũ, id est, custodẽ secũdũ nominis interpretationẽ. ¶ Quartò qñ aliquis interrogatur de aliquo, quod dicere nõ expedit: q̃a dicere potest se illud nescire, subintelligẽdo vt reuelãdũ: exẽplo filii hominis, qui iuxta Marcũ dicit se nescire diem iudicii. quod secũdum doct. ideò dicit, quia illud nõ scit vt reuelandũ nobis: pater verò illũ dicitur scire, q̃a de hoc filio notitiã dedit. secus autẽ vbi expediret interrogantẽ scire. ¶ Cauẽda tamẽ ista celatio est: primò vbi scandalũ posset accidere: & secundò in iudicio iusto & vero, de quo §. Accusatus §.xiij. & eadẽ ratione. tertiò vbicunq; quis tenetur cõfiteri veritatem de qua interrogatur: quia sic resp̃ndendo eam celat, quod est cõtra id ad quod tenetur: vnde si illud teneretur ex præcepto, celatio illa esset mortale: vt si prælatus extra iudicium præcipiat de aliquo de quo potest: aut sine præcepto exquirat veritatẽ simplici verbo circa cõcernẽtia paupertatẽ: quia aliquid celare velle etiã sine interrogatione est, mortale: aliàs mendaciũ erit veniale. & quarto cauenda est, vbi quis iuraret extra iudiciũ non violentatus per aliquẽ superiorẽ contra ordinem iuris, neq; ab aliquo particulari per cõmi nationes: sed sponte iuratur vel coactè ex suppositione alicuius finis, iuxta dicta suprà Iuramẽtum.iij.q.ij. in fin. de religiosis iurantibus in materia pestis ad portas ciuitatũ.

MENDICANTES religiosi nõ dicũtur ab actu mendicandi: quia mẽdicare possunt etiã non mendicantes, & ecõtrario mẽdicantes nõ mendicare: sed ex eo quòd secundum regulã & institutiones suas non licet eis etiam in communi habere possessiones aut perpetuos reditus: vt colligitur ex Pan. in c. nimis. el ij. de excess. prælat. & Pet. de Pal. & alios. & in c. religionum. de reli. do. lib. vj. Vtrũ autem mendicantes possint recipere noua loca. vide suprà Excommunicatio.ix. excommunicatione.xliij.

MENSA clericorũ generaliter quid habere debeat vel non habere, vide §. Clericus.ij.§.v. Specialiter verò mensa episcoporum splendere non debet auro vel argẽto. xlj. dist. episcopus vilem supellectilem. sed hodie pauperes squalent: mensa verò & omnis apparatus renitet.

¶ MENSIS, vide suprà Excõmunicatio nonò. excommunicatione xxxij.§.iij. & §. Aetas. ad finem.

¶ MENSVRA, vide suprà Falsarius.§.vltimo.

¶ MERCATOR, vide j. Negotiatio, & vsura, p totũ. præcipuè iij. & vj. & Societas per totum. & §. Emptio.

MERETRIX est mulier multorum libidini patens. xxxiiij. dist. vidua. id est, quæ xl. viros admiserit, secundum glos. quæ allegat cap. latores. de clerico excõmunicatio minist. vel est mulier, cuius est turpitudo publicè venalis. xxxij. q. iiij. meretrices. & quantũ ex dictis & vsu loquentium colligi potest, tria faciunt meretricem, scilicet fornicatio publica, xl. concubitus fornicarii, & pretium. Quod quidem pretium non tenetur restituere, secundum Inno. in c. quia plerique. de immunit. eccle. & cõmuniter Docto. quod limita nisi accepisset ab his qui alienare non poterant, de quibus suprà Donatio. j.§.j. vel nisi per fraudem recepisset: quia sic teneretur. Quod autẽ ecclesia prohibeat recipi oblationes talium, intelligitur ad altare, in detestationem criminis. Et idem secundum Archid. est de acquisito per concubinatũ, adulterium. & sodomiã. Quid autem de tali pretio facere liceat, vide suprà Eleemosyna.§.iiij. & infrà Turpe lucrum. per totum.

MERITVM propriè est actio, cui iustè debetur merces: impropriè verò est quælibet conditio faciens aliquem aliquo dignum, sicut species Priami merebatur Imperium, secundum S. Tho. in q. de veri. q j. art. j. ad secundum. & intellige econtrario q̃ demeritũ propriè est actio, cui iuste debetur punitio: impropriè est conditio faciens aliquẽ aliquo indignũ. arg. j. ij. q. xxj. art. ij. & de virtu. vbi suprà. Ad meritum autẽ tria requiruntur, s. status viæ, dominium operis, & charitas: vt probat S. Tho. iij. dist. xviij. ar. ij. & dist. xxx. art. v. & veri. q. xxix. art. vj. & viij. De merito multa possent Theologicè dici, quæ non sunt ad propositum nostrum. Vtrum autẽ eadem actio possit esse meritum & demeritum, vide infrà Peccatum.§.j.

De Metu.

Metus quid & quotuplex sit.
1 *Metus iustus quid.*
2 *Timor an sit iustus ex supplicatione regis.*
3 *Metus perdendi bona an sit iustus.*
4 *Metus infamiæ an sit iustus.*
5 *Metus excommunicationis an sit iustus.*
6 *Metus iustus an fiat iniustus, si quis ex culpa incidat in eum.*
7 *Metus iustus an excuset à peccato.*
8 *Metus iustus an excuset ab obligatione contractus.*
9 *Metus leuis an habeat eosdem affectus cum iusto & probabili.*
10 *Metu gesta an taciturnitate temporis videantur ex consensu.*
11 *Metu amissis bonis an stetur iuramento super quantitate eorum.*
12 *Metu extorta an debeant restitui.*

METVS, est instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio. ff. quod metus causa. l. j. Et est duplex. vnus s. leuis, quo timetur leue malũ, vel graue malum, sed leuiter, id est, ex causa leui & improbabili, qui cadit in virũ leuem timentẽ vbi nõ oportet, qui dicitur meticulosus. ff. eo. l. metũ. Aliusquo timetur malũ graue grauiter, id est, ex causa probabili, qui secũdum iura dicitur metus iustus siue cadens in constantẽ virum. intellige aut etiã mulierẽ. licet minor metus excuset mulierẽ quàm virum, secũdum glo. in c. cum locũ. Et hanc distinctionẽ innuit S. Thom. in quarto, dist. xxix. q. j. art. ij. in corpore, dicens sic virtualiter, Metum cadere in aliquẽ, est eum metu cogi ad faciẽdum aliquid. quod aliàs nollet, vt euitet illud quod timet: in quo quidem constans ab inconstanti dupliciter differt. Primò scilicet quãtum ad qualitatem periculi quod timetur: cogitur enim ad minus malum sustinendũ vt vitetur maius, nõ autẽ ad maius, vt vitetur minus: quia cõstans sequitur rationem rectam, qua scitur quid pro quo sit dimittendum vel faciendũ. semper autem minus malũ vel maius bonũ eligendũ est: inconstans autem cogitur ad maius malum, puta peccatũ, metu minoris, puta pœnæ corporalis: sicut e contracto pertinax etiã cogi nõ posset ad minus malũ ad euitandũ maius. vnde inter hos mediat cõstans. Secũdò differt quantũ ad æstimationem periculi imminẽtis: quia constans nõ cogitur nisi ex forti & probabili æstimatione: inconstãs autẽ ex leui, secundũ illud Prouerb. xxvij. Fugit impius nemine persequẽte. Hæc ex illo. Et sic patet in quo metus differat à vi. Nam, vt dicit Pan. in c. sacris. extra, eod. metus est vis cõditionata sine violentia corporali, sicut cũ dicitur, nisi feceris sic, interficiã te. extra, eod. c. ad audientiam. Vis est autẽ quædã coactio, qua quis ligatus cogitur corporaliter aliquid facere. Et idem sentit S. T. vbi §. art. j. dicẽs q̃ vis est coactio simpliciter siue absoluta: vt cum quis aliũ corporaliter impellit: sed metus est vis conditionata: vt cũ quis proiicit merces in mare, ne perielitetur. ¶ Primò verò quæritur, †quæ sint illa mala, quorũ metus probabilis dicitur iustus siue cadens in constantẽ virum? Et dico secundũ S. T. vbi §. art. ij. q̃ huiusmodi nõ possunt esse pecata: quia talia sunt mala maxima, propter quæ nõ sustinẽda etiã mori debet homo. iij. Ethic. Sed sunt quædã mala corporalia maiora quibusdã aliis, & præcipuè inter ea quę pertinẽt ad personã, vt mors, verbera, dehonestatio per stuprum, & seruitus: adde & vincula quæ reducũtur ad seruitutem, & sub illa intelligũtur. & omnia limita vt j.§.vj. Et de morte quidẽ & cruciatu patet in c. cũ dilectus. extra, eo. de stupro verò & seruitute. ff. eo. l. isti. quidẽ. Insti. eod. §. j. ij. & iij. De vinculis autẽ in l. nec timorẽ. ff. eo. Et intellige primò siue prædicta aut aliquod prædictorũ immineãt personæ propriæ siue filiorũ siue vxoris, & huiusmodi secundum S. Th. vbi §. art. ij. ad secundũ. & in l. isti quidem. ff. eod. Intellige etiã secundò q̃ hæc omnia faciunt iustum metũ quando quis de facili nõ potest occurrere: quia si hoc posset, puta adeundo superiore, vel alio modo, nõ esset iustus metus: sed sibi imputaretur. arg. c. fi. de elect. & c. pastoralis. de offi. ord. & l. quibus diebus. ff de condi. & demon. & l. qui potest facere. ff. de reg. iur. Et idem innuit Sanctus Tho. vt patet j.§.iiij. Intellige etiam tertio q̃ prædicta habent talem effectũ excusandi, etiam ũ sint solum in cõminatione, & non illata, quando probabiliter æstimatur q̃ ita erit argu. eorum quæ not. in c. cũ dilectus. de his quæ vi. Et quartò q̃ prædicta regulariter causant ipsum timorem respectu malorũ corporalium, sed non hæc sola: sed generaliter omne maius malũ respectu minoris: quia vir cõstans seu virtuosus semper consentit in minus malũ vt vitet maius: sed tamen iura statuerunt vt detur actio ad rescindendum cõtractum, qui aliàs tenet propter prædicta. quæ sunt contra bonũ personæ, nõ propter alia, nisi inquantũ reduci possent ad prædicta. quo casu opus est arbitrio boni viri. Et sic intelligo dictum Pet. de Ancha. vt illi imponit Sum. Rosel. excõmunicatione xxix.§.x. q̃ iudicis arbitrio relinquitur quis timor sit iustus cadens in constantem virũ, scilicet quantum ad ea quæ reducuntur ad prædicta, & quatum ad probabillitatem æstimationis. ¶ Secundò quæritur, †vtrum iustus timor causetur ex imperio vel supplicatione regis aut domini? Et dicit Pan. in c. vlt. qui cleri. vel vouen. q̃ non: nisi sit cõtumax tyrannice tractare nõ obtemperantes precibus suis. quo casu excusat secundũ Io. Andr. ibi & Bar. in tract. de tyran. Facit quod no. idẽ Bar. in l. ad inuidi. C. q̃ met. cau. vbi dicit quod sola reuerẽtia mariti non causat iustũ metũ in vxore, nisi minæ præcesserint aut verbera. Et idẽ voluit Inn. in c. causam matrimonii. de of. deleg. ¶ Tertiò quæritur, †vtrũ metus perdẽdi bona tẽporalia vel maiorẽ partem eorũ sit iustus? Et dicit Pan. in c. Abbas. extra eo. q̃ sic, si non potest quis sustentari sine illis bonis quæ perdere timet. & glos. in l. aduocati. C. de aduo. diuer. iudi. dicit: nota pecuniã vitã hominis. Et facit pro ista opinione c. presbyteros. dist. 50. & d. c. Abbas. & l. pe. C. eo. Et glo. in d. c. Abbas. extẽdit hoc nõ solùm quãdo quis sine illis rebus viuere nõ potest, sed etiam quãdo grauem patitur iacturã. & hoc rationabiliter: quia potest quis esse ita dives q̃ omissa maiori parte bonorũ non multum pateretur, vt dicatur iactura grauis respectu incommodi sequentis. Ita enim iactura aliquando potest esse grauior vinculis & verberibus, quæ tamẽ excusantur. ¶ Quartò quæritur, †vtrũ metus infamiæ sit iustus? Et dicit S. Th. q̃ non: quia licet sit magnũ damnum: tamẽ de facili potest illi occurri. Sed intellige infamia de facto, quæ scilicet innititur veritati, cui occurri potest de facili licito modo, secundũ glos. in d. l. nec timorem. ff. eo. Sed metus infamiæ iuris, qui habet iuris effectum, est iustus: vt in l. isti. §. fi. ff. eo. vbi patet q̃ deprehẽsus in aliquo delicto, iusto metu facit quicquid facit, ne prodatur: quia proditus potest pati mortẽ vel cruciatũ, & huiusmodi. ¶ Quintò quæritur, †vtrũ metus excommunicationis sit iustus? Et dicit gl. in c. olim inter. de resti. spol. q̃ sic. sed melius Io. Andr. in c. cum dilectus. extra eo. distinguit q̃ aut iuste comminatur: & non excusat metus: quia culpa sua incidit in metum. l. si mulier. ff. eo. & in §. seq. aut iniuste: & sic est iustus: quia est pœna grauis, inter homines conuersari & carere hominũ cõmercio. l. hi qui sanctam. C. de apostat. de sent. excom. facro. Quam sententiam approbant domini de Rota decisione xl. Et ratio esse potest: quia hoc malũ spectat immediate ad personam: & est quæda seruitus & vinculatio linguæ. ¶ Sextò quæritur, †vtrũ metus aliàs iustus sit iustus, si quis ex sua culpa in illum deuenit? Et dico q̃ non: sed tenẽt gesta per eum qui passus est metũ sine aliquo remedio. Et de hoc est text. singularis quotidie allegatus in l. si mulier. ff. eod. vbi dicitur q̃ si liberta cõmisit ingratitudinẽ cõtra dominũ, & prætextu ne reuocaretur in seruitutẽ aliquid suo domino promisit, cõtra illã promissionẽ ei non succurritur: & hoc ideo, quia illa tibi ipsi intulit metũ cõmittẽdo ingratitudinem, & dominus iustè minabitur reuocationẽ in seruitutẽ. Et sic nõ obst. l. nec timorẽ. & l. isti. ff. eo. quia ibi erat iniustitia in accipiẽdo. Vnde quantum ad conscientiã distingue. Nam si timor iustè incurritur: vt quia minatur quis accusationem de crimine veraciter perpetrato, licet talis qui minatur turpiter accipiat aliquid, vt ab accusando desistat: tamẽ restituere nõ tenetur necessariò, si alius potuit donare: vt §. Accusatio.§.xj. & Cõcussio.§.iiij. Si verò incutitur timor iniuste: puta pater cõminatur interficere adulterũ cũ filia: quod de iure ciuili licet: vt l. nec in eo. ff. de adult. tamen nõ licet quo ad Deũ: vnde tali timore extortũ tenere nõ poteritin cõscientia: nisi in recõpensationẽ alicuius sui interesse: puta famæ læsæ, & huiusmodi. Facit tex. cũ gl. in c. inter hæc. xxxiij. q. ij. Cessante aũt culpa quomodo teneatur quis restituere, vide j.§.vlt. ¶ Septimo quæritur, †vtrũ iustus metus excuset à peccato? Et dico q̃ non à toto: quia ad peccatũ nullus iustus metus cogit: sed solùm à tãto. quia quod metu fit, nõ est quantũ ad aliquid volũtarium, licet sit volũtariũ simpliciter, vt dicit S. Th. Nec tamẽ sic excusat à tanto, quali illud, quod de se est mortale, fiat veniale. extra eo. sacris. de homi. c. ij. ij. q. j. c. in primis. q̃ debet quis potius quælibet mala tolerare, quàm malo cõsentire. xxxij. q.

v.ita ne. Quod tamen limita verum in his quæ sunt mortalia de se, vt dictū est: quia scilicet sunt naturali vel diuino iure sub præcepto prohibita. Secus si iure humano: quia tūc timor iustus excusaret à mortali: vt 5. inobedientia. Et sic intellige in c. in sacris. de his quæ vi, &c. vbi videtur dici ꝙ est mortale participare excōmunicato. Nec excusat metus: quia loquitur in participatione directa, quæ est in per se malis, siue in crimine crimino so: vt innuit S. T. q. lxj ar. 8 ix. ¶ Octauò quæritur, †vtrū iustus metus excuset ab obligatione cōtractus, quasi ipse sit nullus si metu fiat? Et quantum ex Pan. in c. cū locum. de spon. colligitur, dico ꝙ non in cōtractibus, in quibus liber cōsensus non requiritur: sed iure tenet contractus: quia coacta volūtas est volūtas: vt legitur & not. in l. si mulier. §. fi. ff. eo. sed acta veniūt rescindēda actione quod metus causa, s. officio iudicis, si sint perfecta, secundū Gofr. vel per exceptionē, si sunt imperfecta. ff. eo. l. metū. §. si prætor. Si verò contractus requirit liberū consensum, ipso iure est nullus: quia licet coacta voluntas sit voluntas. xv. q. j. merito. tamen nō est voluntas libera: & sic deficit qualitas libertatis, quæ est de substātia cōtractus: ideoq; est nullus. Quæ autē requirunt liberum consensum sunt octo: de quibus vide Pan. in c. Abbas. extra eo. Primò, omnia quæ sunt meritoria: vt pœnitentia, cōfessio, eleemosyna, & huiusmodi. quæ si fiant ex tali metu, meritū excludunt: & perinde est ac si non forent facta: nisi characterem imprimant. quo casu adueniēte libera voluntate conualescunt: nō autem alia, dist. xlv. de Iudæis. Vnde secundum Chrysō. qui seruit Deo timore, pœnā euadet: sed præmiū nō acquiret. & facit tex. Ang. de pœ. di. vij. nullus in fi. ¶ Secundò, matrimoniū, de spon. cū locum. & c. veniēs. el ij, & xxxiij. q. v. notificasti. ¶ Tertiò, dotis promissio vel solutio. l. si mulier. §. si dos. ff. eo. quia si principale nō tenet, nec accessorium. de reg. iur. lib. vj. ¶ Quartò iurisdictio. vnde prorogatio eius ex iusto metu est nulla. l. ij. ff. de iud. & idē glo. in d. l. si mulier. Et similiter electio prælati per metum facta est nulla: vt in c. vbi periculum. §. cæterū. de elect. lib. vj. ¶ Quintò, authoritas tutorū. vnde extorta per metum nulla est. l. j. §. vlt. ff. de auth. tut. ¶ Sextò absolutio ab excōmunicatione de quo 5. Excōmunicatio. ix. §. xvij. ¶ Septimò, testes testamentorum. Vnde cum tenentur in vinculis aut ab hostibus, nō valet eorū testimonium. l. qui testamento. ff. de testa. ¶ Octauò, votū, quod metu factum non valet, loquendo de metu mūdano, seu in incussō ab homine alicui vt voueat: secus si incutiatur à Deo, vt in periculis, quia tenet: vt j. Votū. ij. §. xij. & ita tenent Sū. Ang. & Ro. & Panor. Sed quia hoc nullibi authēticè legi, & dicit Abbas ꝙ nullo iure probatur: ideo dico ꝙ etiam si metus incutiatur ab homine, qui cogere nō potest interiorē consensum, distinguenda est sicut & de iuramēto, 5. Iuramentū. iiij. §. vij. quia si nō intendebat se obligare, non obligatur: quia obligatio in voto nō descēdit à verbis, sed à corde seu intentione se obligandi, sine qua votū non est votum. Si verò intendebat se obligare, obligatur: quia in ista intētione fuit liber, nec potuit cogi. ¶ Nonò quæritur, †vtrū leuis metus habeat eosdē effectus cū iusto & probabili? Et dico ꝙ non in foro causarum: quia nō excusat, nec annullat, nec rescindit, nec tollit actū requirentem liberū consensum: vt not. Pan. in d. c. veniens. el ij. de sponsa. sed tamen quo ad conscientiā, dic vt j. §. vlti. ¶ Decimò quæritur, †vtrū agēs certum quid ex metu, ex taciturnitate temporis sequentis præsumatur consentire? Et dicit glo. iuncta tex. in c. accedens. de conuer. coniug. ꝙ nō, niū interueniat aliquis actus positiuus approbatiuus primi actus: vt in l. ij. & pen. C. eod. & per Inno. c. super eo. de renun. & facit c. ad id. de spons. vbi spōsa, quę metu cōtraxerat, si cohabitat viro spōte, præsumitur matrimoniū: maximè si copula interuenit. Facit etiā c. vnicū, de despō. impuberū. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrū aliquo probante metū, ex quo amisit sua bona, stetur eius iuramento super quantitate bonorū? Et dicit Pan. in c. fi. extra eo. ꝙ sic. si quis iniustè metū incussit, & contra eum qui incussit. Secus si ageretur contra villā, in cuius territorio est factū: quia oportet eū probare per alios, licet possit adducere socios & familiares, propter difficultatē probādi. & est tex. in l. cōsensu. C. de repu. & in c. veniēs. el ij. de testib. ¶ Duodecimò quæritur, †vtrū is qui extorsit aliquid per metū, teneatur restituere? Et dico ꝙ sic, secundū Dir. & secundū leges potest agi contra eū etiā ad pœnā si agatur intra annum: post annū verò nō, sed solū quo ad rei persecutionem: quia prætoriæ actiones quantū ad rei persecutionem sunt perpetuæ: quantū ad pœnas verò, temporales. Insti. de perpe. & tēp. ac ff. de vi & vi ar. l. j. §. sed si per metū. ff. quod met. cau. l. si cū exceptione. §. j. ij. & iij. Secundū canones autē etiam ad pœnam post annū agi potest: quia nulla cōditio tēporis potest apponi. iij. q. j. reintegranda. & ibi per Doc. Et nō solum tenetur de habitis per talē metū: sed de omnibus quæ amisit ille, cui talem intulit metum d. l. si cū. §. Pedius. quia metus fuit causa amissionis d. l. si cum. §. in hac actione. & cōcordat Inn. & Host. in c. fi. extra eo. Si autē metus fuit solūm ob timorē reuerentiæ, datū ex tali timore est omnino restituendū in foro cōscientiæ, si sit contra voluntatē dantis: & generaliter quādocunq; non datur nisi ex metu, arg. l. j. §. quæ honorandæ. ff. qua. re. ac. non dat. quod tamē fallit si das fuit in culpa sui metus. de quo dic vt 5. §. vj. Nec obstat l. vani. ff. de reg. iur. & l. metum. ff. quod met. cau. quia loquuntur quo ad forum contentiosum.

Miles secundū Azo. dictus est à militia, id est, duritia, propter labores scilicet militares. vel dicitur secundum S. Th. à mille, quasi millesimus: quia vix vnus de mille eligebantur ad militiā: vel quia primò electi sunt mille à Romulo. Est autē duplex militū genus. Quidā enim dicuntur propriè milites à militando, de quorū institutione & priuilegiis in l. pe. ff. ex qui. cau. ma. in glo. quorū ars est licita, si debitè fiat. xxiij. q. j. militare. de quo dic vt 5. Bellū. per totum. & cōsequēter licitū est militibus se exercere in armis ad suā artē perdiscendā in his, quæ nulli sunt nociua, & in qbus nō imminet probabile periculū mortis: etiā si ibi aliqui raro intereāt: sicut in proiectione telorū. sicut Dauid præcepit filios Israel doceri arcū. ij. Reg. j. in ludis gladiorū, incursationibus equorū, & hastiludiis nō periculosis, & huiusmodi: qa quod licet facere, licet etiā addiscere. Torneaméta verò ideo fuerūt prohibita, quia periculosa probabiliter. Et de hoc 5. Ludus. §. viij. in fi. & j. Tornea mentū. Quidā verò sunt milites improprie, s. nostri tēporis, qui licet habeāt insignia obseruantiæ veteris, secūdum Bal. in l. j. C. qui bo. ce. pos. & alleg. in ar. c. trāslato. de cōst. nō tamē gaudēt priuilegiis militaribus: nec eorum militia est priuilegiata: & in eorū actibus vtendū est iure cōmuni, vt communiter tenetur per doctores. Cy. in l. pe. C. de iur. & fac. igno. Salicetus. & Bar. in l. filiusfamilias. §. veteranus. ff. de procur. Bal. in l. testamētis. C. de testa. quia nō habent illa sex requisita in militibus, de quibus vbi suprà: sed magis sunt promoti ad pompam: vt dicit Bal. vbi suprà.

Minor dicitur dupliciter. Primò relatiue ad maior: vt sit idē quod inferior. Sicut dū dicitur, minor assurgat maiori: nec sedeat stāte maiore. xciij. dist. nō oportet. & secūdū Gof. in Sū. de ma. & obe. in sedēdo & subscribēdo cedit

maior præcedit. xvij. dist. §. vlt. Sed incedendo e contrario seruat Romana cōsuetudo: quia minor præcedit. Secundò sumitur minor, qui xxv. annum nō impleuit. ff. de mino. l. j. qui ideo minor dicitur, quia sit minor ætate legitima ad aliqua negotia pertractanda. Talis minor secundū iura petere potest restitutionē in integrum nō solùm in læsione, quæ lædit de patrimonio infra xxv. annū, sed etiā lucri cessantis vsq; ad quadriennium post quā impleuit xxv. annū: nō tamen in delictis atrocibus: sed quatenus miseratio ætatis ad minorem pœnam iudicem flexerit. vide gl. in c. ij. de restitu. in integr. Et licet si religionē intret, sua bona sine authoritate curatoris alienare non possit, etiam in pias causas, aut contrahere: si tamen intrat religionē secundum Panor. in c. in præsentia. de probat. alienare potest omnia bona sua: quia fingitur mori. l. Deo nobis. C. de episc. & cler. Si tamen renuntiauit beneficio ecclesiastico, non restituitur: quia in spiritualibus vt maior admittitur, & agit, & conuenitur. ff. de minori. l. ait prætor. in glo. in prin.

Miserabiles personæ secūdum Inn. in c. significantibus. de offi. deleg. & Pan. in c. licet. de cēs. & secundum Host. sunt cæci, & alii perpetuo morbo laborātes. & secūdū Host. pauperes, pupilli, & viduæ, & huiusmodi: & secūdū alios etiā senes decrepiti, & religiosi: & generaliter omnes quos naturaliter miseramur propter fortiū iniuriā. De hoc Pan. in d. c. significātibus. dicit ꝙ secularium tres sunt species. Quidā enim nō sunt miserabiles nec actu nec habitu: quia nō habēt qualitatē, propter quā natura moueatur ad miserādū eis: vt quia sunt masculi & potētes, vel fœminæ coniugatæ & diuites. Quidā verò sunt miserabiles actu & habitu: vt viduæ & pupilli pauperes, vel diuturno morbo fatigati, & pauperes duntaxat: quia secūdū Io. And. miserabiles personæ dicūtur, super quibus natura mouetur ad miserēdū: vt in l. vnica. C. quādo imper. inter vid. & pu. & in c. j. de postu. dicitur ꝙ miserabilis persona est, quæ per se nō pōt causam promouere, puta propter defectū pauertatis vel alterius impotētiæ. Quidā verò sunt miserabiles habitu tantùm, sed nō actu: vt viduæ & pupilli diuites: & secūdū Inn. peregrini quo ad res, quas secū deferūt, & illatas iniurias: vt in c. si qs. & in c. omnipotēs. xxxiiij. q. iij. & idē de libertatis ecclesiæ officialibus & rusticis & similibus. ar. xij. q. ij. ecclesiarū seruos. lxxxvij. di. quasi per totū. Primi ad ecclesiasticū iudicem trahere nō possunt: nisi sint de foro ecclesiæ aut ratione causæ aut personæ: & si impetrentur literæ ad iudices delegatos, sunt ipso iure nullæ: vt est casus in c. licet. de foro cōpe. nisi daretur defectus iustitiæ secularis in ciuitate: vt quia non est iudex secularis, vel negligit facere iustitiā tam inferior quàm superior iudex. Secundi verò secūdū Inn. possunt alios trahere ad iudiciū ecclesiasticū, etiā nō data negligētia iudicis secularis, arg. dicti c. significātibus. & c. super quibusdā. de verb. signifie. Et idem secundū eū in peregrinis quo ad cōtractus initos in peregrinatione: & in pœnitentibus. xxiiij. q. iij. si quis Romipetas. Si tamē, inquit, isti trahūtur corā iudice seculari, illud forū declinare nō possunt: nec si inde grauātur aut reportāt iniquā sententiā, possunt ecclesiasticū iudicē appellare: quia gradatim appellandū est. ij. q. vj. anteriorū. Tertii autē si opprimuntur, possunt malefactores suos immediate trahere ad iudicē ecclesiasticū: vt in d. c. super quibusdā. & c. ex parte B. de foro cōpet. Si verò nō opprimuntur, prius recurrere debent ad iudicē secularē cōtra laicos: & si literas ante negligentiā impetrāt, nō sunt nullæ ipso facto, sed in pendēti: vt in d. c. significātibus. & de foro cōpet. ex tenore. & data negligētia vnius iudicis secularis nō tenētur querulari coram eius superiore, secundū Inn. sed statim possunt ad ecclesiasticū recurrere, ar. d. c. significātibus. & d. c. ex tenore. secus in laicis nō miserabilibus, vt dictū est. vide Pan. vbi suprà. Quomodo aūt cæcus & alii perpetuo morbo grauati excusentur à muneribus, vide suprà Gabella. v. §. iij.

De missa j. inquantum ad celebrationem.

1 *Missa quid, & quis eam celebret.*
2 *Missa quomodo celebranda. & nu. j.*
4 *Missa de quo debeat celebrari.*
5 *Missa vbi debet celebrari, & quo tempore. & nu. 6.*
7 *Missa quoties debeat celebrari.*
8 *Missa pro quibus debeat celebrari.*
9 *Missa dicta pro pluribus an tantum valeat, sicut si pro vno dicta esset.*
10 *Sacerdos promittens singulis missam, an liberetur dicendo vnam pro omnibus. & nu. 11.*
12 *Missæ collegij debent celebrari ad intentionem instituentis.*

Missa † secundū S. Tho. & Hugo. de sancto Victore, dicitur quasi trāsmissa, s. à populo ad Deū per ministeriū sacerdotis. vel ab emissione catechumenorū & excōicatorū. Et est multiplex, sicut in quodā opusculo declaraui: sed nihil modò ad rem: sed tamē hoc sciēdū est ꝙ in ea sunt duo principaliter quæ transmittūtur ad Deū, scilicet orationes sacerdotis, & ipsum sacrificium eucharistiæ: quorū primū efficaciā habet ab opere operāte, saltē inquantum est quid meritoriū: reliqua verò ab opere operato. Vnde & secundū S. Tho. & alios Theologos quantū ad essentiale missæ, id est, sacrificiū ipsum, æquè bona est mali sicut boni sacerdotis missa: quātū autē ad orationes ipsas annexas, melior est melioris indistinctè, secundū San. Tho. quod Sum. Ang. putat verū solùm vt procedunt ex persona sacerdotis, non autē ecclesiæ. Sed primū est melius: quia ex persona ecclesiæ nō sunt nisi mediante instrumento, id est, sacerdote: quod instrumētū est aptius si sit in gratia: & consequēter efficacior sequitur operatio: sic melius à scriptore characteres fluunt per calamum aptiorē. ¶ Primò verò quæritur quis possit missam celebrare? Et dico ꝙ de facto omnis & solus sacerdos ritè ordinatus. de sum. trinit. c. j. §. vna. de consecra. dist. j. c. j. in fi. & 3. Eucharistia. ij. §. ij. & de iure solus sacerdos ieiunus: vt 5. Eucharistia. iij. §. v. vel aliās iuridicè non impeditus: de quo 5. Eucharistia. iij. ferè per totū. ¶ † Secūdò verò quæritur, quomodo & quibus personis aut rebus comitantibus debeat missa celebrari? Et dico multa. ¶ Primum. Sacerdos celebrando seruare debet ordinariū seu rubricā missæ tam in dictis quàm in factis: quia sunt plena mysteriis: & debet sub præcepto, vt videtur, esse discoopertus caput, de consec. dist. j. nullus episcopus. arg. verbi, cōmunione priuetur: licet rationabilis causa videatur excusare: arg. verbi, tenere, ibi positi: imò dum Euāgelium legitur, omnes astantes debēt curui stare reuerēter, id est, discooperto capite: nō autem debent sedere aut genua flexa tenere. de consecr. dist. j. apostolica authoritate: ¶ Secundū. Debet etiā omnia habere quæ sunt de vniuersali & cōmuni ritu celebrationis. debet ergo primò habere ignem, id est, lumē. de celebratione missa. c. fi. aliās esset peccatum mortale: quia deponitur sacerdos vt ibi. Et similiter secundò debet habere duos præsentes qui respōdeant. de consecra. dist. j. hoc quoq;. tamen, secundū Host. & Albert. vnus sufficit. de verbor. significatio. quæsuit. j. responso. quod Sanctus Thom. iij. parte, quæst. lxxxiij. verum dicit in missis priuatis, scilicet seruitor: qui tamen non debet esse mulier: imò ipsa, etiam si sit monialis, pallas sacratas aut vestes contingere nō potest. ipsas autem pallas non

sacratas, super quibus extenditur corporale, tangere potest. licet Pet.de Pal.teneat contrarium. vide suprà Fœmina.§. iij. Illud verò c. hoc quoq; secundū Pet.de Pal.est abrogatum: vel est verum, secundū S. Tho.in missis solennibus. Et tertiò calicem cum patena consecratū & chrismate perunctum: de quo suprà Calix. nec licet in hoc episcopo dispensare: quia sic statuit Sylvester papa.de sacra.iter.c.j. Et quartò pallas in altari saltem portatili lapideo consecrato, saltem duas, secūdum Pet.de Pal.& corporale & omnia de lino simplici.xxv.dist.perlectis. vt suprà Corporale. Dicit autē Sum. Ang.q̄ sufficeret vna tobalia siue palla. Sed dic q̄ requiruntur duæ & corporale in repræsentationē Trinitatis: tum ex generali cōsuetudine ecclesiæ: tum ex communi opinione docto. vt Inno. tertii. Dir.& Pet.de Pal.& aliorū. Si tamen esset vna sola, quæ plicari posset, sufficeret secundum Sum.Ros. Et quintò vestes sacras, quæ secundū Inno.& Pet.de Pal.sunt sex, scilicet amictus, alba, cingulū, licet alicubi inoleuerit vt nō benedicatur, manipulo, stola, planeta, & secundū Dir.calceamenta, licet de bene esse, & non necessariò benedicta.¶ Tertiū. Si sacerdos celebrando scienter omitteret aliquid prædictorū, peccaret mortaliter, secundū Archi.& alios, licet cōficeret. Et idem etiam puto si ignoranter ignorantia crassa: vnde potius deberet missam omittere, inquit, etiā die festo: & idem credit si nō habebat missale vel librū, in quo saltem sit canon: quia exponeret se periculo errandi in verbis canonis, imò & consecrationis: & faceret cōtra generalem consuetudinē ecclesiæ.dist.ij.in his. & idem etiā si omitteret studiose aliquā notabilem partē missæ, vt Euangeliū, epistolam, vel huiusmodi: secus de parua parte & verbo, nisi pertineret ad consecrationem. Et idem est secundū S. Tho. si omittat altare, tempus debitū, & huiusmodi. Et idem videtur, si prædicta haberet, sed immunda enormiter: quia præceptū est clericis vt vasa & vestes, in quibus celebrandū est, sint munda: vt in c.relinqui nolumus. de custo. eucha. vnde contrarium est mortale.xiij.q.j.quod principaliter. ¶ Quartū. Si autem post cœptam missam sine rationabili causa desistat, peccat mortaliter.de cōsec.dist.j.nullus episcopus. ¶ Quintum. Si autem postquam sumpsit cōjonem, superfuit hostia consecrata, secundū Petrū potest eam sumere, si non habet vbi honestè conseruetur, modò ieiunus, arg.de consec.dist.ij. tribus gradibus. De reliquiis autem dico q̄ si deprehendantur non ex interuallo, sed in ipso actu sumptionis sacramenti, vel quasi in ipso, licet acceperit purificationē, antequam de ipsis aduerteret, tamen postea sunt sumendæ: tum quia ratione paruitatis sic seruari non possunt, sed faciliter amitterentur: tum quia in ipso casu, ex quo est in actu purificationis & recollectionis reliquiarū, quicquid fit dicitur fieri incōtinenti, quasi simul sumeret omnia, antequam cēseatur nō ieiunus, per ea quæ no. in c.olim. el j.de restit. spol.in gl.& in c.quia propter.de elec.& per Bart. in l.j.ff. de verb.oblig. ¶ Sextū. Post sumptionē autē sanguinis perfusio est facienda cum vino.de celeb.mis.ex parte. Et si sumendo calicē remaneat particula in calice, secundū Sco.digito ad labiū calicis trahatur, & stomacho ieiuno sumatur: & nō apponatur vinū. quia citius descēderet. Et licet Sum. Ang.dicat q̄ non esset peccatū si apponeretur, & citius descenderet: quia quæ sic fiunt, simul fiunt, per not.in l.cōtinuus.ff.de verb.oblig.& aliis prædictis iuribus. Tu tamen dic cū Sco.propter eius rationē, quæ probatur in c.ex parte.de celeb.mis.& rursus quia sumendo vinū posset denuò particula in calice remanere. & quæ dicit illa summa, sunt
3 vera, vbi aliter fieri nō potest. ¶† Tertiò quæritur, quid, & qualiter missa dici debeat? Et dico multa. ¶ Primū. Sacerdos nihil aliud dicere debet quàm quod cōtinetur in missali.arg.c.visum.& c de nominibus. de consec.dist.j.cogitare tamen potest quæcunq; deuota, secundū S. Bon. licet nō exprimere. quod intellige nisi vbi sacerdoti ad libitum inserere permittitur, sicut in memento, in quo non solùm mente, sed etiā expressis verbis orare pōt, etiam in speciali pro hoc vel illo nominatim.ar.c.cū gratia.& c.nō æstimemus.xiij.q.ij.& glo.de cōse.dist.j.c.visum.& c.seq. Et quibus etiā iuribus patet q̄ non est necesse singulorū nomina exprimere: nisi quantū supplicātis affectus deuotior reddit: quia cū pro cūctis animabus psalmus vel missa dicitur, nihil minus, quàm si pro vno quolibet ipsorū diceretur, accipitur.de cōse.dist.v.nō mediocriter. licet d.c.aliū habeat sensum: vt j.§.ix. ¶ Secūdū. In missis votiuis de Spiritu sancto, de beata Virgine, & de cruce, gloria in excelsis Deo cātari nō debet in professis diebus: nec credo, secūdū Ray.vt de celeb.mis.cōsiliū. Sed huic iuri cōsuetudine derogatū est quo ad gloria in excelsis: & secūdū Host.in talibus deuota cōsuetudo nō reprobatur: præfatio autē propria dici pōt similiter: vt de beata Virgine patet in d.c.cōsiliū. & idē videtur in aliis, arg.d.c.consiliū.& eorum quæ ibi dicit Pan. ¶ Tertiū. Secundū Ric. Anglicū in suo quolibeto, quē sequitur Sum.Ang. requiritur attentio dicente Dio. de eccl. Hierar. q̄ ad sanctissimū eūtes sacrificiū mundari cōueniat ab ipsis vltimis animæ phantasmatibus: vnde probabiliter desperās se posse habere cordis stabilitatē: accedendo peccat. Sed de hoc dico secūdū S. Tho.in iiij.dist.viij.in litera, q̄ ad idoneitatē celebrationis requirūtur tria. Primò sci licet puritas mētis: vt sit quis cōtritus & cōfessus & in proposito seruādi mandata Dei & ecclesiæ, & secūdò deuotio actualis. quod secūdū Arch.post Pet.de Pal. sic intelligitur vt intelligatur deuotè celebrare vel cōicare qui conatur omnē distractionē & euagationē repellere: & nō tenetur eā deliberare, si occurrat: veniale autē impedies actualē deuotionē, i. quod mēte distrahit ne actu feratur in Deū, impedit fructuū sacramenti, licet non faciat incurrere mortale: quia nō tenetur homo eā actualiter habere, sed habitualiter: habitus autē eius tollitur solùm per mortale: & tertiò requiritur corporalis mūditia: de quo dic vt ē. Eucharistia. iij.§.ix. Et sic patet q̄ nō peccat grauiter, qui diffidit se habiturū actualē attentionē: imò nec venialiter si de hoc doleat. ¶ Quartū. Si autē facerdos de his quæ sunt dicēda aliquod notabile sciēter omittit: peccat mortaliter secūdū omnes doct. quod intellige si omittat sciēter quādo in loco suo ea dicere poterat. secus si iam locū pertrāsiuit notabiliter, ita q̄ sine nota replicare nō posset: vt qa iā dixit orationē, & recolit de gloria in excelsis, omissa. ¶ Quintū. Si autē aliqd se dixisse nō recolit, ꝓpter hoc turbari nō habet: quia multa dicēs, omnia nō recolit: sed si cōstet ei ꝓbabiliter q̄ aliqua omiserit: si sunt de necessitate sacramenti, puta forma cōsecrationis, debet reincipere ab illa forma, & cuncta per ordinē prosequi: sed si nō sunt de forma, resumere nō debet, immutando ordinē officii: sed vlterius debet procedere, secūdū S. Tho.iiij.parte.q.lxxxiij. ¶† Quartò quæritur, de quo debet missa celebrari? Et dicit Sum. Ang. secundum Pan.in c.quidā laicorū.de celeb.mis.q̄ celebrāda est de eo de quo officiū fit: vnde missam peculiarem dicēs, id est, specialem de aliquo sancto, nō satisfacit præcepto de audienda missa: quia missa quæ præcipitur, est missa de festo, vel quæ secūdū officiū debet dici: vt in d.c. quidam. vnde in d.c.quidā.& c.hoc.de cōsec.dist.j.dicitur q̄ tales missæ peculiares celebrari debent in occulto. quod intellige in dieb

diebus quibus ex præcepto missa audienda est. Credo tamē q̄ seculares audientes ex ignorantia excusentur, licet non celebrantes. In ecclesiis autem collegiatis vel conuentualibus missa de officio quotidie celebrada est, vt in cle.j.de celeb.mis. Sed si vnus celebrauit missam de officio, vel celebraturus sit, & nō sit de præcepto q̄ missa audiatur, potest quis missam dicere votiuam & secretè & publicè: imò etiā si præceptum sit audire, & ipse votiuam celebrans audiat aliā de officio. Nec sufficit secundum Monal.audire introitū vel huiusmodi: qa missa dicitur cū canone. hæc ille. Sed intelligē prædicta de bene esse, non de necessitate: qa nec Pan. ibi dicit q̄ talis non satisfaciat præcepto. nec dicta clemē. dicit aliquid de præceptis: sed c.cum creatura. eod.tit. vnde Sum. Ros. dicit cum Archi. vt j. Missa. ij. §. iiij. ¶ Quintò quæri
4 tur, ¶ vbi debeat missa celebrari? Et dico multa. ¶ Primum. In omni loco per episcopum consecrato, id est, in ecclesia consecrata liberè celebrari potest. de consecra. dist. j. c. j. & c. sicut. & sequē. & c. nullus. nisi sit interdictus aut pollutus: de quo s. Consecratio ecclesiæ. §. v. quod tamen fallit in ecclesiis constructis per exemptos in locis nō exemptis sine licentia episcopi, in quibus celebrare aut celebrari facere nō possunt. de priuil. authoritate. lib. vj. Et secundū Ray. missa celebrari nō debet, nisi in ecclesia consecrata, si fieri potest, vel saltē in altari cōsecrato, scilicet stabili: vel si hoc nō habetur, ad minus semper habeatur parua tabula cōsecrata, q̄ secundum Veruec. debet esse lapidea, licet possit esse inclusa in ligno vel alia materia solida, & poni possit dum celebratur super ligno, puta ostio vel fenestra, secundū Archi. de quo s. Altare. per totum. ¶ Secundū. Extra ecclesiā verò cōsecratā celebrare non licet sine necessitate vel licētia episcopi. de consec. dist. j. missārum. in necessitate verò quādo episcopi licētia haberi non potest, scilicet cōmodè, licet celebrare in capellis, siecclesiæ cōsecratæ nō habētur: & in itinere sub diuo, id est, in campo vel in tentoris: potius missam dimittere, si alia necessaria habeantur, quia dat eo casu papa licentiā. de cōsec. dist. j. cōcedimus. Et similiter secundū Archi. licet in domibus priuatis. & idē in exercitu Christianorū maxime: quia cōicare debēt quibus imminet periculū mortis: licet à principio sit petēda licētia, si est possibile. In nulla tamē necessitate licet celebrare super mare vel super fluuiū, vbi ꝓbabiliter de sanguinis effusiōe timetur, secundū Archi. ¶ Tertiū. Sum. Ang. quærit vtrū de licētia episcopi celebrari possit in loco non cōsecrato cum altari viatico: & dicit Inno. tenere quòd sic, etiam sine licētia episcopi. & Archi. & Pan. in rub. de cōse. eccle. vel al. quòd nō, nisi cum licentia episcopi. Et cōcordat dicendo q̄ in dioecesi sua potest episcopus dare licentiā, non autē extra. Sed dico q̄ subditis suis episcopi eam dare possunt etiam extra dioecesim sine præiudicio tertii. de priuileg. in his. & concordat aliter, quia hoc sine licentia episcopi fieri potest in necessitate, cum licētia cōmodè haberi nō potest, vt ꝓbatū est: nō autē extra necessitatē: alioquin esset licitum de iure cōmuni: & cōsequēter frustra cōcederetur episcopis priuilegiū & gratia q̄ in altari viatico celebrare possint in itinere. de priuil. c. ii. lib. vj. Et licet sine tali licētia extra necessitatē fieri nō possit, tamē hāc licētiam episcopus dare potest extra necessitatē de cōse. dist. j. missārū. cum ibi no. & ibidē in c. cōcedimus. iuncta gl. & c. in his. de priuileg. ¶ Quartū. Fratribus autē prædicatoribus & minoribus licet celebrare in omni loco honesto cū altari portatili ab episcopo cōsecrato saluo iure parochiali de priuil. in his, quod quidē ius secūdū Greg. ix. in extrauag. nos attendētes, cōsistit circa oblationes, decimas, & primitias solum. ¶ Quintū. Qui
4 cunq; verò celebrāt aut faciūt celebrari diuina in ciuitatibus, castris, aut villis, nisi quatenus illis à iure cōceditur, est illis interdictus ingressus ecclesiæ ipso facto, cuiuscūq; ordinis, status, vel cōditionis existāt: vel quantumcunq; sedis apostolicæ priuilegiis sint muniti. de priuileg. episcoporū. lib. vj. & idē si in locis à iure vel iudice ꝓhibitis, vt ibidem. ¶ Sextò q̄ritur, † quo tēpore vel hora debeat missa celebrari? Et dico multa. ¶ Primum. Secundū S. Tho. & alios Doct. loquēdo à parte ante tēporis, in quo celebratur cōiter si ue regulariter die celebrandū est. & ante diē siue noctu celebrare nō licet: aliās secundū omnes est mortale, intelligēdo tamē diem ex quo incipiūt apparere signa Solis oriētis secūdum omnes, id est, ab aurora. Quod tñ fallit primò olim in nocte resurrectionis: & secūdò in nocte natiuitatis Domini. de cōse. dist. j. nocte. tertiò si episcopus in itinere ante diem celebret vel faciat celebrari: quod ei licet secundū Gl. in c. fi. de priuil. lib. vj. quartò secundū Rod. & Veruec. de licētia episcopi imminēte necessitate: puta quia moritur infirmus, nec habetur eucharistia. quintò generaliter quoties papa dispēsat, sicut secūdū Pet.de Pal. aliquādo facit cū cardinalibus, & facit cū aliquibus fratribus q̄ ex gratia de licētia prælatorū non regulariter, sed ex causa rationabili celebrare possunt ante diē post matutinū. Ex his patet q̄ in nocte natalis Domini nō licet celebrare tres missas: quia nō licet nocte celebrare, nisi ex ordinatione & licētia ecclesiæ: quæ nihil ordinauit nisi de missa mediæ noctis. Est tamen licitū sic incipere, vt secūda missa incipiat incipiēte aurora. ¶ Secūdum. Loquēdo verò à parte post circa horā celebrationis, Archid. post S. Tho. dicit quòd solennis missæ celebratio tribus horis fieri instituta est: scilicet in tertia diebus festis. de cōse. di. j. nocte. in sexta diebus professis, & in nona diebus ieiuniorū. de cōse. dist. j. folēt. etiā post nonā qñ fiūt ordinationes. ar. de cōse. dist. j. c. folēt. §. in ieiuniis. Priuatæ autē missæ celebrari possunt à mane vsq; ad tertiā, vel etiā vsq; ad nouā in diebus ieiuniorū. de cōse. dist. j. ne cesse. & cōcord. Host. & Ant. de But. & est cōmunis doctrina. licet dici possit quòd in talibus seruāda sit consuetudo nō inhibita neq; cōtra diuinā reuerentiā. ar. di. iiij. erit. & di. xij. illa autē. Vnde in diebus festis solēnis missa tardius dicitur quā in professis. cuius contrariū iure seruādū esset. ¶ Tertium. Secundū Petr. de Palu. qui credit fallo iam diē adesse aut nonā horā nōdū esse, licet ex vna parte videatur accusari, quia discrimini se exponit: ex alia tamen excusatur, si deuotio exposcat, & aliter missam habere non potest: quia in talibus homo crebrò decipitur: & quod parum deest, quasi nihil deesse videtur. ¶ Quartū. Qui autē celebrat non ante horā, sed ante officium dictum matutinarū, secūdum Veruec. peccat mortaliter: & idē communiter tenent omnes Summistæ hac ratione, quia est contra consuetudinē generalem ecclesiæ. ¶ Sed quicquid sit de cōsuetudine, quā viros doctissimos sæpe negātes audiui: ratio tñ est inefficax: quia nō omnis cōsuetudo habēs vim legis obligat ad mortale, sicut neq; omnis lex: sed obligat sic quādo sic indēdit princeps, quē nō est verisimile voluisse ad hoc sub præcepto ligare istū priuatū, vbi repentè occurreret aliqua necessitas, cui non posset obuiari: puta quia monasterio imminet scandalū graue aut aliquid tale. Qui verò celebrat antequam dixerit Primā, nō peccat mortaliter, nisi sit contra præceptum vel statutum siue consuetudinē loci, secundum eundem Veruec. Sed tu dic quòd etiā, hoc posito non esset mortale in necessitate vrgēti ratione prædicta: alioquin eū dē aliquādo oporteret bis dicere Primā: primò scilicet in priuato, deinde in choro. Habētautem prædicta aliqualem

apparentiam quãtum ad missam maiorẽ & officium chori.

7 ¶ Septimò quæritur, †quoties in die & quàm frequẽter debeat missa celebrari? Et dico multa. ¶ Primũ. In ecclesiis cõuẽtualibus & collegiatis debẽt collegialiter quotidie duæ missæ celebrari: vna scilicet secundũ Officiũ, & alia ꝓ mortuis. de celeb. miss. cũ creatura. & peccãt non seruantes, secũdum Pan. ibi tamen quia cõmuniter nõ seruatur, melius dicitur quòd non est peccatũ: imò dictus intellectus ibi nõ habetur, nec est rationabilis: quia oporteret diebus solẽnibus celebrare pro mortuis. ¶ Secundũ. Sacerdoti verò cuilibet illicitũ est pluries in die celebrare, aut etiã cõicare, sicut & cuilibet: vt vel sic repræsentetur vnica passio Christi: & val de felix est qui vnam missam dignè celebrat. de cõse. dist. j. sufficit. & de celeb. miss. c. cõsuluisti. & c. te referẽte. ¶ Excipiũtur tamẽ multi casus, in quibus secundũ Pet. de Pal. licitum est pluries in die celebrare nõ propter pecuniã vel adulationẽ, secũdũ S. Tho. sed propter necessitatẽ. ¶ Primò in natiuitate Christi. in quo licet celebrare ter, extra eod. consuluisti. & hoc qualitercũq; cũ interuallo aut sine interuallo dicãtur: modò ante auroram nõ dicatur nisi vna: qa ita est cõsuetudo. ¶ Secũdò, si post missam dictam occurrit defunctus nõ sine missa sepeliẽdus: puta quia sic habet cõsuetudo loci: imò ex intẽtione secundũ Ray. potest dicere vnã pro viuis & aliã pro defunctis, nõ regulariter sed ex causa: puta cũ parochianus, vel is, cui tenetur, petit anniuersariũ, & huiusmodi: nec potest cõmodè vicariũ habere. & idẽ Veruec. nisi hoc sit cõtra constitutionẽ synodalẽ vel cõsuetudinẽ loci, ꝓbatã: vt in d. c. sufficit. vbi nõ distinguitur an defunctus sit præsens nẽcne. ¶ Tertiò, ꝓ necessitate infirmorũ viaticũ petentiũ, si aliter haberi nõ potest. ¶ Quartò pro necessitate peregrinorũ die festo, quãdo omnes debẽt audire missam. ¶ Quintò, ꝓ necessitate nuptiarũ, quãdo tẽpus laberetur, secundũ Dir. qa laudabilis cõsuetudo est nõ nisi in missa dare benedictionẽ nuptialẽ. hos etiam casus ponit Rayn. ¶ Sextò secundũ Host. si habet duas ecclesias cõmendatas, vel vnã cõmendatã & aliam in titulo propter paupertatẽ, & omnes volũt missam, & nõ potest habere vicarium. ¶ Septimò si eodẽ die occurrũt duę missæ, vna de festo, alia de ieiunio, vtĩ xl. hæc ex illo. ¶ Addit octauũ. Pan. in c. cõsuluisti. & Dir. extra eod. si superueniat aliqua magna persona, vt episcopus, & similes, quos nõ decet diem sine missa trãsire: & idẽ de quolibet alio magno viro. arg. c. j. de celeb. miss. Et quod de prędictis dicitur in die feriali, intelligo de quolibet in die festiuo de præcepto eadẽ ratione. ¶ Addit nonũ gl. ibidẽ, si esset cõsuetũ in aliqua ecclesia ꝙ dicantur duę missæ, & vnus solus est aptus. ¶ Addũt decimũ alii, propter paupertatẽ ecclesiarũ & sacerdotũ caritatẽ. xxj. q. j c. j. in fi. de elect. c. dudũ. x. q. iij. vnio. ¶ Addo ego vndecimũ quoties occurrit necessitas aliqua vrgẽs arbitrio boni viri: qa in d. c. cõsuluisti. dicitur ꝙ licet causa necessitatis pluries in die celebrare: & hæc necessitas non est determinuata per legem. vnde Doct. ab hoc dicto eliciũt prædictos casus: sed illud nota ꝙ nõ est necessitas vbi per alium suppleri potest. ¶ Tertium. Quãdo licet plures missas in die celebrare: nõ licet tamẽ secundũ Pet. de Pal. dicere plures quàm duas nisi in natali: nec duas dicere potest nisi sacerdos sit ieiunus, ita ꝙ ablutionem primæ nõ sumpserit. Nec simili aliquo casu potest quis pluries cõicare. dicitur tamen semel cõmunicare, qui ratione periculi custodiæ sacramenti decem hostias consecratas sumeret. hæc ex illo. ¶ Quartũ. Vtrum autem sacerdoti liceat omnino à celebratione cessare. quidã Canonistæ, vt refert Archi. dicunt ꝙ mortaliter peccat qui ex negligentia omittit quotidie celebrare. innixi dicto beati Ambrosii, scilicet, Ego qa quotidie peccо, quotidie debeo accipere medicinã. de consec. dist. ij. si quoties. Sed illud dictũ est consiliũ secundũ Theologos. vnde nullus tenetur celebrare quotidie: imò nec omnibus festis. de consec. dist. ij. quotidie. exceptis habentibus curam, qui diebus festis tenẽtur, nisi per aliũ populo satisfaciãt, arg. c. j. de cele. miss. imò qui ob sui indignitatẽ & sacramẽti reuerentiã abstinet, nõ peccat, secundum S. Bonauent & secundũ Alber. bonum q; est medium tenere, scilicet aliquando celebrando, aliquando dimittendo: nisi officium exigat omni die Dominico celebrare. Quidam verò alii, vt recitat S. Tho. in iiij. dist. xiij. vbi de hoc loquitur. & iij. q. lxxxij. dicunt ꝙ non peccat omittẽs celebrationem, nisi habeat populum, vel ex obediẽtia teneatur celebrare: sed ipse dicit ꝙ sacerdos non vtẽs sibi data nobilissima potestate, reus erit negligẽtiæ secundũ illud j. Pet. iiij. Vnusquisq; prout accepit gratiam, & c. nisi hoc faceret ex familiari consilio Spiritus sancti, sicut quidã ex sanctis patribus ordinatus nunquam celebrauit. Et ideo dicit quòd etiam si nulli hominũ teneatur, celebrare tenetur vt Deo sacrificium reddat: quia sacerdotibus præceptũ est, Hoc facite in meam commemorationem: ad quod saltẽ videtur teneri: vt dicit in iij. parte. in præcipuis festis: maximè illis diebus, in quibus fideles cõicare cõsueuerũt. hæc ex illo. Ex quibus verbis Sum. Ang. accipit quòd nõ excusetur à mortali talis, qui sine rationabili causa in talibus diebus nõ celebrat. Ita tenere videtur etiã Richard. & Pet. de Pal. Sum. verò Ros. conatur probare primò ꝙ hoc nõ sit mortale: quia nullus tex. iuris canonici hoc dicit: sed dico hoc dicere tex. Christi dicẽtis. Hoc facite. & tex. iuris naturalis dicẽtis secũdũ Pet. de Pal. ꝙ quilibet tenetur gratiã Dei in vacuum nõ recipere. & tex. Ambro. vt allegat S. Tho. in quarto, dicentis grauius esse, si dum peccatum meminibus, sacrificium non reddamus. quantum ad mensam Christi mũdo corde & manibus innocentibus non venire: quod scilicet, vt dicit S. Tho. est mortale. Et secundò quod S. Tho. hoc nõ dixit, quod verum est formaliter: secus virtualiter, quia non consueuit vti hoc verbo, tenetur, nisi vbi est præceptũ, & similiter in quarto arguẽdo in oppositum idem innuit. Sed not. quòd S. Tho. duo dicere intendit. Vnum, ꝙ mortale est sacerdoti nunquam celebrare. aliud quòd hoc peccatum, quod scilicet est omissionis, tunc videtur admittere, quando occurrit maxima causa celebrandi: quod licet aliàs esse possit, tamẽ maxima videtur in dictis festis: vnde tunc ex mera negligẽtia omittere sine quacunq; causa rationabili verè vel apparẽter, est valde dubiũ ne sit mortale. ¶ Quinto. Si instituatur beneficiũ sic, vt aliquis quotidie celebrare teneatur, secundum Pan. in c. cõsuluisti. de celeb. miss. & in c. significatũ. de præbẽ. talis institutio ad hoc non obligatur: quia institutio est illicita. & dans materiã peccãdi: vnde accipere debet talis interpretationẽ ab illo c. significatũ. vt scilicet intelligatur ꝙ debeat & teneatur celebrare quantò feruẽtius potest salua honestate sua, & debita reuerentia ac deuotione ad sacramentũ. Et sic intellige de quocunque beneficiato. Et idẽ de instituto ad quotidie celebrãdũ missam peculiarem: quia hoc non obstante potest & debet dicere de feria. de celeb. miss. qdã. Hæc tamẽ intellige si institutẽs referat se ad institutum: puta dicendo, volo quòd iste quotidie celebret: vel sic celebret. Secus si referat se ad missam, puta dicendo, volo quotidie in tali loco celebrari, vel sic celebrari: quia tunc non est intentio obligandi sacerdotẽ ad quotidie celebrandum: sed ꝙ si nolit aut nequeat, suppleat per alium: nec desideratur industria personæ, sed quotiana missa. ¶ Octauò quæritur, †pro quibus debeat missa celebrari?

brari? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ Archi. & est vera Theologica doctrina, missa primò beatis, ad quorũ honorem offertur, prodest: &, vt dicitur in collecta, ad gloriã, s. accidentalem: quia gaudẽt de omni bono quod sciũt fieri ad laudẽ Dei: maximè de habẽte specialẽ ordinem ad eos. & secundò mortuis existẽtibus in purgatorio: imò in hac vita secundũ Aug. nihil est quod tantũ pro eis satisfaciat. & tertiò viuis, à quibus & pro quibus celebratur. & hoc quantum ad remissionẽ peccati mortalis, quod est in cõsciẽtia per modũ sacrificii ex merito Christi, ex quo impetratur venia, id est, gratia cõtritionis. Vnde homo homini donũ maius donare nõ potest quàm missam, & quantũ ad remissionẽ pœnæ debitæ pro mortalib⁹ ratione sacramẽti, & per modũ sacrificii, & quãtũ ad liberationẽ à diuersis malis, & omnia alia, ad quæ ꝓdest digna cõmunicatio. hęc ex illo. ¶ Secundũ. Missa generaliter dicẽda est pro omnib. viuis & defunctis, qui sunt in purgatorio. de cõse. dist. j. visum. imò in statu gloriæ: qa illis aliqualiter prodest: & cõsequẽter est beneficiũ. ¶ Tertiũ. Etiã dicẽda est pro paruulis baptizatis, secundũ S. Tho. in iiij. dist. xiij. nõ quia eis prosit ad remissionẽ pœnæ, quã nõ tolerãt: aut ad augmentũ gloriæ: intellige essentialis: sed ꝓpter solatiũ viuorũ: tum ad ostẽdendũ eos ad vnitatẽ corporis Christi pertinere, dum in eis idẽ modus exequiarũ seruatur sicut in aliis: tum ad cõmendandũ redemptionis mysteriũ in hoc sacramento cõmemoratũ: propter quod paruuli proprio merito saluté æternam cõsequuntur. ¶ Quartũ. Pro excõicatis quoq; in memento orandũ est etiam specialiter secundum Host. in Sum. & similiter in aliis orationib⁹, quæ fortiter dicũtur, generaliter tamen nõ specialiter: quia nõ licet. de sen. exc. nuper. de quo vide s. Excõicatio. j. in princ. ¶ Quintum. Prodest autẽ defuncto tantum missa de aliquo sancto, sicut & de mortuis, & ecõtrario, secundũ Dir. lib. j. & Host. Sed intellige secundũ Pet. de Pa. quantũ ad ipsum sacrificium, quod vtrobiq; idẽ est: quantũ verò ad orationẽ dicit S. Th. magis prodesse missam de requiẽ: licet recõpensatio fieri possit per deuotionẽ celebrãtis aut celebrari faciẽtis aut ꝓ intercessionẽ sancti, cuius patrociniũ imploratur in missa, id est, in cuius honorẽ celebratur: vnde & quidã nõ irrationabiliter dicunt nullã missam defunctis esse salubriorem quàm propriã diei. ar. c. ij. de cele. mi. & ita sensit Supple. ¶ Sextũ. Qui autẽ celebrat cõtra aliquẽ vt Deus eũ perdat, peccat mortaliter. arg. xvj. q. ij. quicũq;. nec illi nocet: qa natura sacramẽti est, ꝓdesse. ar. j. q. j. si autẽ Deus. Sed ista intellige qñ malo animo fiunt: secus in casu quo quis licitè orat, vt Deus aliquẽ tollat de medio, vt qa est inimicus bonũ cõmunis vel huiusmodi: qa si licet orare, licet sacrificare: & tũc sacrificiũ per se prodest, s. cõmunitari: sed ꝓ accidẽs nocet. ¶ Nonò quæritur, †vtrũ missa simul dicta pro pluribus, tantũ valeat singulis, ac si pro singulo eorũ sigillatim diceretur? Et dico ꝙ ista quæstio necessaria est in practica operis, & difficilis in speculatione veritatis. Et difficultatẽ facit primò hoc quod sacrificiũ ibi oblatũ est infinitæ virtutis: & cõsequẽter videtur plenissimè satisfacere omnibus pro quibus offertur: secundò hoc quod dicitur de cõse. dist. v. in c. nõ mediocriter. vbi postquã prætulerat Hieronymus decantationẽ quinq; psalmorũ cũ alacritate & puritate totius psalterii modulationi cũ tristitia & anxietate cordis, subiungit: igitur cùm pro cũctis animabus psalmus vel missa dicitur, nihil minus dicitur, quàm si pro vno quolibet ipsorũ diceretur, accipitur. Et ideo circa istã quęstionem multa faciã: quia primò adducã ex Th. fundamẽta veritatis, qui, vt s. dictũ est, in huiusmodi secretis semper aut rationẽ aut reuelationẽ fuit eductus antequã scriberet: &, vt s. Lex. ſ. xiij. in iij. dicto, dictũ est, ꝙ eius doctrina fuit solẽniter approbata. Secũdò recitabo opiniones circa quæstionẽ. Tertiò determinabo ex dictis veritatẽ. ¶ Quantũ ad primũ, sciendũ est primò ꝙ S. Th. iij. q. lxxix. ar. v. effectum sacrificii missæ ostẽdit aliquo modo esse infinitũ, dicens: Sacramentũ eucharistię inquantũ sacramẽtũ directè ex vi sacramenti habet effectũ, ad quẽ est institutũ, s. spiritualẽ nutritionẽ per vnionẽ ad Christũ & mẽbra eius: sed ex cõsequenti & cõcomitanter remissionẽ nõ solũ culpæ, sed etiã pœnæ: nõ quidẽ totius, sed secũdũ modũ deuotionis & feruoris: qa dictã vnitas fit per charitatẽ, ex cuius feruore quis remissionẽ cõsequitur nõ solùm culpæ, sed etiã pœnę. Inquantũ verò sacrificiũ habet vim satisfactiuã: & ex sui quantitate sufficit ad satisfaciendũ pro omni pœna. hæc ex illo. ¶ Sciendũ est secundò ꝙ licet hoc sacrificium sit infinitæ virtutis, tamẽ in missa operatur finitè & limitatè ad finitũ effectũ, vt ipse dicit in iij. dist. xlv. q. ij. ar. vl. q. vl. ad vltimũ argumẽtũ loquẽs de missa, vbi habet sic: Quãuis Christi virtus, quę continetur sub sacramento eucharistiæ, sit infinita, tamen determinatus est effectus, ad quẽ illud sacramentũ ordinatur. vnde nõ oportet ꝙ per vnũ altaris sacrificiũ tota pœna eorũ, qui sunt in purgatorio, expietur: vnde etiã quãdoq; plures missæ in satisfactionẽ vnius peccati iniunguntur. hæc ex illo. ¶ Sciendũ est tertiò ꝙ secundũ eundẽ ista infinita virtus ad finitũ effectũ limitatur ex dispositione offerentis: vnde tertia parte, vt s. sic dicit, In satisfactione magis attẽditur affectus offerẽtis, quàm quantitas oblationis. vnde vidua plus omnib⁹ obtulit, Luc. xij. Quãuis ergo hæc oblatio ex sui quãtitate sufficiat ad satisfaciẽdũ pro omni pœna: tamẽ fit satisfactoria illis pro quibus offertur: vel etiã offerẽtibus, secundũ quantitatem suæ deuotionis, nõ pro tota pœna. hęc ex illo. Et intellige suæ, id est, offerẽtiũ principaliter. Vnde in iiij. dist. xij. q. ij. art. ij. q. iij. dicit ꝙ tollit pœnã in toto vel in parte secundum mensurã pœnæ debitæ ex deuotione quã sacramentũ offertur. Intellige etiã offerẽtiũ mediatè vel immediatè, vt ipse videtur innuere in iiij. dist. xlv. q. ij. ar j. q. iij. vbi vult ꝙ valeãt suffragia facta ꝓ malos ex imperio ecclesiæ vel defuncti, q præcepit ea fieri: ita ꝙ deuotio pręcipiẽtis faciat idẽ quod exequẽtis: qd etiã inde patet, qa & si sacerdos sit malus, vel nullũ habet affectũ ad eũ pro quo celebrat: vt quia eũ odit, aut ignorat quis sit, & nihilo minus vult pro eo celebrare vt euitet scandalũ aut peccatũ: tamen sacrificiũ illi proderit, secundũ omnes Doct. & nõ infinite etiã secũdũ omnes: ergo limitatur per aliquẽ affectũ, & nõ sacerdotis, saltẽ si est malus: ergo alterius offerentis per sacerdotẽ. Dicũtur autẽ offerre etiã illi qui rogãt pro aliquo celebrari: sicut patet ex illo verbo canonis, vel q tibi offerũt. & ex modo loquẽdi Mosaicę legis, quæ iubebat priuatos offerre sacrificiũ. & clarè per S. Tho. iij. q. lxxxiij. arti. iiij. in medio cor. & in responsione ad octauũ. Vnde & ipsemet S. Thomas in iij. q. lxix. art. v. ad secundum, in fine, expressè vult quòd illis, pro quibus offertur, prodest propter mensuram deuotionis eorum: imò innuit hoc esse verum etiam in illis, pro quibus offertur ad nullius instãtiam. Sed circa prædicta restat dubitatio: quia si dicatur missa pro aliquo defuncto, qui de hoc nihil ordinauit, & sacerdos sit malus: & similiter is, qui mãdat missam dici, sit malus: videbitur ꝙ illa missa totaliter illã animam liberet semper, quantumcunque grauia & multa habeat peccata: quia tale sacrificium ex se habet efficaciã, vt patet iiij. vbi suprà proximè: & illa est infinita, vt dictum est: & hoc casu non videtur limitata

Universidad de Deusto
Biblioteca

mita per aliquem: & sic consequenter operabitur infinitè: quod non conuenit. Sed dico ꝙ semper limitatur, saltè secundum deuotionẽ finitã ecclesiæ: quæ ideo ordinat sacerdotes vt celebrent pro viuis & defunctis: cui deuotioni ecclesiæ si addatur deuotio immediatè offerẽtis, videtur effectus augeri. Et licet omnes missę sint æquales quo ad sacramẽtũ, iiij. di. xiij. q j. art. j. q. v. & iij. q. lxxxij. art. vj. nõ tamen quantũ ad effectũ sacramẽti: quia ille aliquando commẽsuratur dispositioni offerẽtis: quæ nõ est semper æqualis: aliquãdo ecclesiæ: aliquãdo rogantiũ offerri: aliquãdo eorũ, pro quibus nulla ratione offertur: vt videtur velle S. Tho. vt dictum est. ¶ Quantum verò ad secundũ dico ꝙ circa hoc sunt duæ opiniões extremæ & vna media. Quidam enim, vt Direct. refert, dicũt indistincte ꝙ missa dicta pro pluribus æquè valeat singulis, sicut si pro eis solis diceretur, propter d.c. nõ mediocriter quod speciale dicũt esse in sacramẽtis per Spiritũ sanctũ, qui nõ datur ad mensurã. quod Host. verum dicit de psalmis & missis quæ generaliter pro omnibus cantãtur, licet specialiter pro aliquibus videantur dici: nõ autẽ de eleemosynis, ieiuniis, & precibus, siue orationibus, quę alios nõ tãgunt: quia nõ prosunt nisi his pro quibus specialiter fiunt. Sed ista opinio tenet vnũ extremum: & eam S. Tho. ex intentione directa improbat in iiij. dist. xlv. q. ij. ar. iiij. q. ij. per totũ. & ad secundũ: quia suffragium vt satisfactiuũ est simile solutioni: & eius effectus diuiditur si fiat pro pluribus. Adde tu ꝙ finitum diuisum efficitur minus. hæc ex illo. Et si diceretur ꝙ effectus, in quẽ potest sacerdos per hoc sacrificium, sit infinitus, vt supponit ista opinio: sequitur vnũ absurdissimum ꝙ sacerdos vnica missa liberare posset semper omnes animas à purgatorio, etiã si essẽt millies plus quàm sunt: quia pœna debita singulis est finita: & cõsequenter etiã pœna debita omnibus est finita: cũ ex finitis numero & quãtitate nõ resultet nisi finitũ, quod ab infinita virtute superatur. Quod autẽ adducitur ex c. nõ mediocriter. nõ cogit: qa cũ illatiuè sit dictũ, intelligitur relatiuè ad superiora, ex parte s.celebrãtis: vt tantũ ut ei meritorũ celebrare pro omnibus, sicut pro singulis: aut maius, si ex maiori charitate faciat. & hoc patet intuẽti textũ & glossam. ¶ Alia verò opinio est tenens aliud extremũ, dicens indistinctè ꝙ missa dicta pro multis magis prodesset vni, si pro vno solo diceretur. Et ista sequuti sunt multi solennes Docto. Archi. enim post Pet. distingueret sicut distinguit S. Th. de suffragio in genere facto pro multis. Nam si cõsideretur, inquit, secũdum quod habet valorẽ ex charitate: tantũ prodest singulis, quãtum si pro vno tantũ fieret: quia charitas suffragatis nõ minuitur, si distribuatur effectus in multos, sed augetur: & similiter gaudiũ procedẽs ex charitate eius, cui quis suffragatur, quãtò est in pluribus, tantò est maius, secundũ Aug. in li. Cõfes. Quo etiã modo intelligi potest d.c. non mediocriter. Si verò cõsideretur suffragiũ, inquãtũ est satisfactio quædã translata in alios per intentionẽ facientis: magis valet ei pro quo specialiter fit: & sic effectus suffragii ex diuina iustitia diuiditur inter eos pro quibus fit. Et idẽ per omnia dicerẽt de missa. Scotus etiã ad prædicta conformiter loquẽs circa finẽ sui quolibeti, vbi effectũ sacramẽti appellat meritũ sic virtualiter dicit, Meritũ missæ in tres partes diuiditur, quarũ vna Christo, alia ecclesiæ attribuitur, tertia sacerdoti: & hãc solã potest dispẽsare sacerdos: & si eã attribuit alicui determinatæ pſonæ, nõ potest attribuere alteri: qa tale meritũ est finitũ & limitatũ: alioquin vna missa posibiliter liberaret omnes de purgatorio: quod est hæreticum. Et si est finitum, diuisum minuitur tandẽ vsq; ad nihilũ. Et si totũ vni cõmunicetur, alius nihil habebit. Et idẽ tenet Pan. post Io. An. in c. fraternitatẽ. de sepul. & idem Sum. Ros. & secundũ Nico. de Aus. & Asten. est sententia & opinio cõmunis, quæ sic intelligitur. Nam virtus sacrificii est de se infinita: sed limitatur ad operãdũ secundum affectũ offerentis, qui est triplex, s. Christi, ecclesię, & particularis pſonæ. Vnde tres effectus satisfactionis sequũtur: quorũ vnũ Christus cui sibi placet distribuit: aliũ ecclesia quæ ordinauit vt partẽ habeant omnes, de quibus mẽtio fit in canone: tertiũ verò sacerdos offerẽs immediatè, vel ille qui eum rogat offerre. & de isto tertio loquitur ista opinio licet verũ dicat, tamen loquitur insufficienter, si nõ distinguit, qñ offerens est vnus tantũ, vel quãdo sunt multi: vt quia multi rogant pro se celebrari qui in canone dicũtur sacrificiũ offerre. & secundũ mentẽ sancti Thom. affectus cuiuslibet illorũ sibi vendicat aliquẽ effectum sacrificii. Est igitur & tertia opinio distinguens & dicens ꝙ vnum sacrificiũ ita prodesset singulis pro quibus offertur, ac si offerretur pro singulis singulariter. dupliciter potest intelligi, primò, s. quando singuli habẽt aliquẽ pro se offerentẽ primò: & sic est verũ: & sic procedit opinio prima. & secundò quãdo singuli non habẽt offerentẽ pro se primò: sed aliquis offerẽs offert primò pro omnibus, & cõsequenter pro singulis, & sic est falsum: sed minus prodest singulis, vt dicit secũda opinio: quę intelligitur quãdo vnus tantũ, puta sacerdos vel alius offert pro multis. Et ratio distinctionis hęc est: Nam qñ sacerdos mouetur ad celebrandũ pro pluribus à seipso, vel ab aliquo vno tantùm, vtroq; casu affectus offerẽtis, cui proportionatur effectus sacrificii, est vnus tantùm, qui fertur totus in omnes primò: sed nõ primò totus in singulos: sed vt cõueniunt in aliquo vno, puta in numero vel multitudine eorũ pro qbus sacrificatur: & cõsequẽter effectus talis sacrificii attribuitur totus omnib. sed nõ eis singulis: sed diuiditur: & cõsequenter fit minor ad singulos. Si verò sacerdos moueatur à pluribus ad celebrandũ pro pluribus, vt qa vnus petit missam pro anima patris, alius pro anima matris, alius ꝓ anima vxoris vna missa omnibus satisfacit tantũ valẽs singulis sicut omnibus: qa affectus, quibus respõdet effectus sacrificii primò feruntur in singulos secundũ singulos mouẽtes ad celebrãdũ: & consequenter effectus sacrificii attribuũtur primò singulis, & nullus est effectus primò respiciens multitudinẽ illã, puta trium: & sic vnius celebrationis sunt multi effectus. q sunt multæ satisfactiones: & sic in vno sensu intelligitur d.c. nõ mediocriter ¶ Sed cõtra arguitur primò: quia hoc casu totus effectus sacrificii est finitus & diuisus: ergo minor ad singulos. Sed dico ꝙ ibi nullus est vnus numero effectus sacrificii diuisus in partes: sed sunt ibi tres effectus secũdũ se totos distincti tribus affectibus respõdẽtes. Et si replicetur ꝙ secundũ hoc si omnes animæ purgatorii essent liberabiles, ſingulę vnica missa, possent semp omnes simul liberari vno sacrificio: etiã si essent millies plures quàm sunt: dico primò hoc nõ esse necesse: qa omnis anima liberabilis effectu sacrificii finito, liberabilis nõ est ꝓ vnica missa: eo ꝙ sicut charitas, ita & affectus offerentis pòt accrescere in infinitũ. vt patet ꝓ S. Th. in j. Sen. di. xvij. q. ij. ar. iiij. & similiter ex cõsequẽti vnus effectꝰ sacrificii: & sic trascẽdere posset omnẽ effectũ finitũ datum: sed ifi nõ semper liberabitur ꝓpter exilitatẽ deuotionis in offerẽte. Dico secũdò ꝙ illud licet nõ sit necessariũ, est tñ possibile: qa cũ virtus sacrificii sit finita, quãtacũq; erit multitudo offerẽtiũ, ẽt si arena maris excederet: tãta esset multitudo effectuũ sacrificii & cõsequẽter aliarũ liberatarũ, si vnico tali effectu poterãt omnes liberari. Et est simile de virtute baptismi, quæ est infinita, & applicatur huic & illi per verba & intentionem baptizantis: & tamen si baptizentur simul innumerabiles, quilibet tamẽ aceipit ac si solus esset: & idem in proposito, vbi applicatio fit per affectum offerẽtis primò pro aliquo, & intentionẽ celebrãtis. ¶ Arguitur etiã secũdò. Nã licet affectus illorũ trium offerentiũ feratur primò in singulos, id est, in aliquẽ singulorũ: affectus tamen sacerdotis in vnica oblatione primò fertur in omnes: & cõsequẽter effectus ei correspondẽs est cõmunis & diuisus in partes: & consequenter minor ad singulos. Sed dico ꝙ affectus seu voluntas sacerdotis volẽtis pro illis tribus celebrare, est deprecatiuus, & sic nõ diminuitur per hoc ꝙ est in multis, sed augetur, vt patet ex dictis: est etiã applicatiuus, s. virtutis sacrificii seu Passionis Christi ad effectũ: & sic est instrumẽtum Christi & principaliter offerentis sacrificiũ: & cõsequẽter applicat proportionaliter ad effectũ eius si sic intendit: vnde affectui eius non proportionatur effectus sacrificii, nisi quãdo ex motione sua principaliter celebrat. Esto tamen ꝙ habeat aliquẽ effectũ circa sacrificiũ diuisum: tamẽ cum etiã ipsi offerentes habeãt effectus affectuũ suorũ, ipsi sunt plenè satisfacti ac si sacerdos ad instantiã vnius tantũ celebrasset: quia nõ quærebãt principaliter affectũ sacerdotis: nec illũ ipse promisit, sed sacrificiũ ipsum, ad quod reddendum sufficit ipse affectus solùm vt applicatiuus quod ei cõuenit ratione intentionis ¶ Quantũ ad tertiũ dico ꝙ primam opinionẽ S. Th. expresse reprobauit: secundam verò quantum ad suffragia in genere expresse approbauit & docuit: tertiã verò expresse nõ docuit, videtur tamen consona principiis eius quę recitaui: nec auderem illam reprobare, sed mihi apparet vera & indubia, & practicanda, nisi repugnet aliqua promissio licita sacerdotis: quæ si interueniat, seruanda est: de quo j. ℊ. seq. Et si quæratur quomodo stat ꝙ S. Th. teneat secundam opinionem, & similiter tertiam. Dico hoc ideo esse, quia suffragiũ, quod est per missam, potest fieri immediatè pro multis siue primò: & tunc non ita prodest singulis, sicut si pro singulis immmediatè & primò fieret: quia diuiditur: vt cũ sacerdos ex se solo mouetur ad celebrandũ pro omnibus defunctis. Potest etiã fieri immediatè siue primò pro singulis: vt cũ sacerdos motus à multis celebrat pro multis: & tunc ita prodest singulis, ac si pro eis solis celebraret: quia tunc nullũ vnũ numero suffragiũ, diuiditur. Quatenus ergo missa dicitur primò pro multis, vera est secunda opinio: & quatenus dicitur primò pro singulis, est vera tertia. Et cõfirmatur: quia cũ virtus sacrificii sit infinita, & pars qua distribuit Christus aut ecclesia sit finita, alioquin liberarẽtur omnes: relinqtur infinita pars dispensanda per sacerdotẽ, quam potest multis applicare, licet cuilibet finite: & sic nõ videtur ratio, quando ad instantiam multorũ celebrat, quin singuli accipiãt secundũ affectũ suũ, ac si pro eis solis offerretur sacrificiũ. Et hanc opinionẽ tenuit Sũ. Ang. licet nõ plenè, nec vsquequaq; bene deduxerit. ¶ Decimò quæritur, †vtrũ sacerdos promittẽs sigillatim tribus vnã missam, liberetur dicẽdo vnã pro omnibus? Et dico secundũ Pet. de Pal. ꝙ nõ: sicut si promisisset sigilla tim tribus marcham vnã, & exhiberet vnã omnibus: quia missa celebrata pro multis, nõ tantũ valet singulis. Dico tamen secundũ eum & Arch. & alios tenẽtes secundã opinionem, ꝙ talis sacerdos excusari potest quinq; modis. ¶ Primò propter impossibilitatẽ celebrãdi pro quolibet specialiter: puta si collegiũ saluo officio, ad quod est institutũ, nõ potest soluere plus quàm duas vel vnam missam: aut si religioso, postquã promisit, imponũtur à superiore alię missæ:

quia difficultas præstationis & si nõ liberat, tamen excusat. ¶ Secundò propter consuetudinẽ, maximè apud eum qui scit vel scire tenetur: quia sciẽti dolus nõ infertur. ¶ Tertiò ratione cõuentionis, si expresse hoc dicat promittens: quia cõtractus ex cõuentione legẽ accipiunt: quod etiã sufficit dicere executori: quia cui cõmisit testator distributionem pecuniæ pro missa, videtur etiã cõmisisse ordinationẽ de missa procurãda. ¶ Quartò propter recõpensationẽ: vt si in aliis missis vel suffragiis recõpensetur: quia nõ refert quid ex æquipollentibus fiat. ¶ Quintò propter suppletionem Dei: quãdò scilicet sacerdos tantũ affectum habet ad quẽlibet, quantũ habere debet ad vnũ solum, si pro illo solo celebraret. ¶ Et multo magis excusatur his modis, si sit vera tertia opinio. ¶ Et vlterius excusaretur sextò, quia celebrat secundũ intentionẽ principalẽ & remotã eorũ, quibus promisit: quæ est vt is, pro quo celebrat, habeat illũ effectum, quẽ facit missa pro eo solo celebrata: vnde stante illa opinione posset, promittendo centũ, vnã missam satisfacere cũ ea sola: si tamẽ eã dicere tardaret, vt satisfaceret pluribus, esset mortale de se: quia faceret iniustitiã expectãtibus suffragiũ quod soluere tenetur quàm citius commodè potest. Si etiã promisisset missam de Spiritu sancto vel in tali loco, & diceret alias vel in alio loco: infideliter ageret contra promissum: & non satisfaceret. ¶ Vndecimò quæritur, 11
†quomodo se debeat habere sacerdos in acceptãdo missas: vt sit in cõscientia tutus, si vult vnã missam celebrare ad instantiã multorũ? Et dicit Sco. in quolib. ꝙ sacerdos ad missam dicendã pro isto teneri potest dupliciter. primò scilicet ex liberali promissione: ita scilicet ꝙ nihil recipitur in recõpensatione pro missa: & tũc in potestate promittentis fuit tantũ promittere quantũ voluit: & ad tantũ se obligauit, & nõ plus, si tamẽ ille intellectus posit sine mẽdacio stare cũ verbis habitis. extra de spon. ex literis. in glo. quia liberũ fuit & licitũ stipulatori latè verba cõcipere. ff. de ver. obli. l. quicquid. & tũc si reddat sicut intẽdebat, debitũ soluit. Et secũdò ex stricta obligatione: puta, quia ille liberaliter obtulit eleemosynã: & iste liberaliter promisit celebrare missam omni cõuẽtione cessante: & tũc si verba obligationis sunt certa, & simpliciter determinata ad vnũ intellectũ: puta si obligat se dicere vnam missam pro isto vnã cũ aliis quibus tenetur: vel si obligat se dicere pro isto ita specialiter sicut potest pro alio à se celebrare: tunc satisfacit si secundũ intellectũ satisfacit, & nõ aliter. Si verò verba habere possunt diuersos intellectus, strictiorẽ scilicet & minus strictũ, vt, dicã pro te vnã missam: vel generalius, celebrabo pro te: tunc habet locũ illud de spons. c. ex literis. s. si alter nõ intellexerit quod alter proposuit, ad cõmunẽ verbi intelligentiã recurratur: & cogatur vterq; verba prolata in sensu illo retinere, quẽ solẽt rectè intelligẽtibus generare. Et ista cõmunis intelligẽtia in hac materia est, ꝙ obligans intẽdit obligare sacerdotẽ ad id, quod est sibi vtilius, quantũ licitè potest. hæc ex illo. Et adde ꝙ tenẽdo tertiam opinionẽ si rogaret celebrare pro aliquo sine quacũq; participatione: dicere potest hoc nõ esse bonũ: quia ecclesia ordinauit, vt patet in canone: ꝙ multi participẽt: & fortè Deꝰ etiã alios vult participare. Sed celebrãdo pro eo, eo modo, quo diuina iustitia & volũtas exquirit: & tutiuserit, etiam si pro mille dicat vnã: & multo fortius si rogatur tantum vt dicat missam pro aliquo: quia satisfit intẽtioni sanæ petentis propinquæ vel remotæ. ¶ Duodecimò quæritur, †vtrũ 12
sacerdotes, q sunt partes alicuius collegii, teneãtur celebrare secundũ intentionẽ præsidentis, puta prælati? Et dico ꝙ sic, ex iure naturali in missis quæ imponũtur in recõpensationem

Universidad de Navarra
Biblioteca

tionem beneficiorũ, quæ redundãt in collegium: quia qui sentit ônus, sentire debet & commodum, & ecõtrario. de rega. iur. c. qui. lib. vj. vbi prælatus sicut cõmodorum ita & onerũ est dispensator: cùm oppositorũ eadem sit disciplina secundũ Philosophiam & iura. In aliis autẽ non tenetur: quia homo super hominis intentione nõ habet potestatẽ: tamen vbi sunt multæ & cõtinuæ obligationes, prælatus potest continuè obligare ad celebrandũ secundũ suam intentionẽ: & non erit licitũ aliter celebrare. Posset etiam, qui præest, dare licentiã alicui celebrandi pro aliquo suo amico ex causa rationabili, sicut & eximere aliquem à cõmnnibus oneribus. De materia missæ vide etiam §. Eucharistia.

Rursus de Missa secundò quo ad auditionem.

1 *Missam audire quando quis teneatur, & quæ necessitas excuset. nume. 2.*
3 *Missa à quo sacerdote sit audienda, & qualis missa. num. 4.*
5 *Missa vbi audienda, & qualiter. num. 6.*

MISSA rursus considerari potest secundò quãtum ad auditionem, inquãtum fideles obligati sunt ad illam audiendam. ¶ Primò ergo quæritur, †quid circa auditionem missæ ecclesia præcepit, & quomodo præceptũ intelligatur? Et dico ꝙ præcepit secularibus die Dominico missas totas audire, ita ꝙ ante benedictionẽ sacerdotis nullus egredi præsumat. de consecr. dist. j. missas. quod secundum Glo. intelligitur nisũ necessitas cogat. Qui etiam aliorum curam habent, vt domini, & parentes, tenentur secundum Archi. conari, vt audiant serui & filii omnes. ¶ Dicitur autem primò secularibus: per quod aliqui, vt Io. de Biblia. in quolibeto, arguunt hoc non præcipi religiosis aut clericis, per arg. à cõtrariis, dist. xxv. qualis. Sed melius dicit Archi. in Rosa. ibi vacare arg. à contrariis per arg. à minori: quia clerici & religiosi ad maiora tenẽtur, diuino cultui totaliter deputati. xij. q. j. duo sunt. arg. de priuile. c. fi. lib. vj. nec deobligat ab hoc obligatio ad horas: quia & religiosi obligati ad ieiunia sui ordinis, non deobligantur à ieiuniis ecclesiæ. Igitur quilibet Christianus ligatur hoc præcepto, non excõmunicatus, nec interdictus, aut legitimè impeditus, siue sit seruus siue liber, modò habeat vsum rationis, secundum Pet. de Pal. quod intellige quãdo hoc præceptum sciunt, vel scire cõmodè possunt. ¶ Dicitur secũdò die, qui quoniam à media nocte incipit quantũ ad hoc, vt §. Missa. j. §. vj. ideo satisfactũ est præcepto si audiatur in nocte quando licitè celebratur, vt nũc in natali Domini, & olim in nocte resurrectionis. ¶ Dicitur tertio Dominico: per quod intelligitur generaliter omnis dies festus de præcepto, secundum Pet. de Palu. in quarto, per c. qui in die solenni. de consecr. dist. j. quod sentire videtur etiam Ioã. And in nouel. & Doc. dicentes aliquos in diebus festis excusari circa opera manualia, nisi missam amittant. & est rationabile: ga consuetudo legũ interpres ita habet: tum etiam quia ratio eadem est: cum ideo sint festa alia à Dominica instituta, vt vacetur diuinis: & cõsequenter stebet esse idẽ ius quantum ad vacationem circa diuina: tum etiam quia hoc idem videtur velle tex. extra, de paro. in c. ij. Aliis autem diebus nullus etiam religiosus aut clericus tenetur audire missam ex præcepto. Non obst. c. solet. de consec. dist. j. quod videtur velle ꝙ in Quadragesima nullus dicatur ieiunare nisi audita missa: quia loquitur de consilio: aut si loquitur de præcepto, est abrogatũ. ¶ Dicitur quartò missas in plurali: non quia sit necesse eundem plures eodem die audire missas, vt quidam putãt, sed referenda sunt singula singulis, vt sit sensus ꝙ illi qui audiunt istam missam audiant totam: & similiter qui audiunt illã aliam: & sic de aliis. ¶ Dicitur quintò totas, id est integras: modico tamẽ pro nihilo reputato, de consecr. dist. ij. re vera. Vnde secundum Archid. præceptum non obseruat: qui partẽ notabilem amittit: puta medietatem aut tertiã partem: secus qui modicam. Seruitores etiã discurrentes pro expedientibus missæ: vt in missis solennibus, pro thure, vino, & huiusmodi, intelligũtur adesse missæ etiã pro tempore illo. ¶ Dicitur sextò nisi necessitas &c. quia ex rationabili necessitate siue ex rationabili causa quis ab hoc præcepto excusatur: puta dato eo casu, in quo si quis vellet missam audire, ipse vel alius ex hoc incurreret probabiliter graue dãnũ animæ vel corporis aut rerum vel honoris, secundũ suam existimationẽ & fidẽ, etiã si aliquando fallatur: & ita non sit in re, arg. corũ quæ dicta sunt §. Ieiunium. §. viij. parti. j. Ex quibus patet ꝙ mortaliter peccat, qui hoc præceptum sine rationabili necessitate transgreditur, etiam sine cõtemptu ex sola pigritia: vt patet etiã §. Lex. §. viij. & §. Ieiunium. §. viij. part. j. & suprà Contemptum, per totum. Vide distinctionem Rich. Ange. in quolib. quem sequitur Sum. Angel. dicentis ꝙ est mortale transgredi. Ex cõtemptu verò: & similiter ex interpretatiuo, qui est quando quis transgressionẽ assuescit sine causa: est verò veniale si fiat sine contemptu ex passione vel pigritia, etiã sine causa rationabili: est verò nullũ peccatum, si fiat ex causa rationabili: nõ approbo quantũ ad secũdum membrum: quia ista omissio sine causa est mortalis, secundum Archi. Pet. de Pal. & Panor. in c. j. de vita & hone. cle. & penè omnes: nec requiritur contemptus hic ad peccandũ mortaliter: quia requiritur in his quæ de consilio, non in his quæ de præcepto sunt, secundum Panor. in rubr. de obserua. ieiu. in fine. & in c. nam concupiscentiam. de consti.

2 ¶ Secundò quæritur, †quæ sit necessitas excusans ab hoc præcepto audiendi missam? Et dico ꝙ regula generalis diiudicandi talem necessitatem tradita est in fine §. prioris. exemplariter autẽ loquendo secundũ Arch. excusantur infirmi, & eorum seruitores, & qui paruulos sine periculo dimittere nõ possunt, arg. de reg. iur. c. quod nõ est. & qui audiendo impedirentur ab arduo & iusto negotio: & qui ratione officii prohibẽtur exire, vt castellani, & alii dominis seruiẽtes, & domini ac cõsiliarii tempore missæ vrgẽtibus causis occupati: & puellæ nubiles ignorãtes hoc præceptũ, vel facientes quod in se est vt audiant, &, vt videtur, parentes qui eas ad hoc cogunt ex consuetudine regionis: vt ex honestate sint clausæ: arg. de cõsu. c. fi. nisi eas ducãt ad choreas, vel permittãt stare in fenestris: & viduæ post mortem mariti aliquo breui tempore, puta hebdomadæ vel mẽsis ex cõsuetudine: secus per sex mẽses vel annũ. dist. viij. cõsuetudo. & cõiugatæ, quæ audire nõ possunt sine magno scandalo virorũ, puta quia familiæ bene præparare nõ possunt. xxxiij. q. v. noluit. & itinerãtes, qui ob hoc perderẽt societatẽ necessariã vel vtilẽ. Et idẽ dic tu de pauperibus mulieribus, quæ aliquando vestibus priuatæ aut velis, si ecclesiam adirẽt, grauiter deriderẽtur ad aliis. ¶ †Tertiò quæritur, à quo missa sit audiẽda? Et dico ꝙ à sacerdote nõ fornicario notorie, non autẽ à fornicario notoriè. dist. xxxij. nullus. & de coha. cler. & mulie. c. fi. quod intellige si sit publicè denũtiatus per concilium vltimũ Constãtiense, quod illa antiqua iura modificauit: licet sit cõsultius à tali etiã non denũtiato nõ audire, si audiri potest ab alio. Si autẽ staret illud antiquũ ius in suo vigore, secundũ Archi. populus nõ habens alios sacerdotes, & hãc legẽ ignorãs, melius audiret quàm nõ audiret: nec esset super hoc solicitãdus, quãdo aliter ꝙ uideri nõ potest: si verò sciret hanc legem, abstinere deberet à missa: & excusaretur à præcepto de audiendo. Vide etiã §. Clericus. ij. §. viij. ¶ Quartò qritur, †quę missa sit audiẽda? Et dico ꝙ missa est duplex, scilicet ꝓpria, siue dei: & est illa quæ congruit officio quod in ecclesia celebratur ea die: & peculiaris, id est, specialis de aliquo sancto, secũdũ Ray. vel peculiaris. i. ex peculiari siue speciali deuotione ad illam celebrata, secundũ Arch. Dicit igitur Arch. quod de ce. mis. c. ij. reprehendũtur q missas proprias propter peculiares omittũt. Sed dicit illud c. ex cõgruitate loqui: ex necessitate autẽ non teneri aliquem ad propriam audiẽdam: quia nec d. c. missas. hoc dicit, sed loquitur indistinctè: nec possunt idiotæ vel mulierculæ scire an missa sit propria: hoc quoque semper interrogare nimis esset laboriosum. Reprehensibile tamẽ est secundũ Arch. sacerdotibus, & si nõ dãnabile, ad instantiã laicorũ dimittere missas propriasꝓpter peculiares, imò est dãnabile & mortale se-
5 cundũ aliquos, vt §. Missa. j. §. iiij. ¶ Quintò quæritur, †vbi missa sit audiẽda, in parochia scilicet ꝓpria vel alibi? Et dico duo. ¶ Primum. Qui contempto proprio sacerdote missam audit in aliena parochia in diebus festis, expelli debet, & remitti ad ecclesiã suã. de paroch. c. ij. quod secundũ Panor. post Inno. ibi est verum, si hoc facit ex cõtemptu: quia facit contra præceptum superioris: & qui gum admittit, furtum quodam modo cõmittit. Sed si hoc facit ex causa rationabili, nõ est eiiciẽdus: puta, quia proprius sacerdos est notorius fornicator vel præcisus ab ecclesia. Et idẽ, secundum Arch. si hoc facit ob maiorẽ sui deuotionẽ: puta, qa alibi deuotiores vidẽtur celebrãtes, aut cũ missa reportat sermonẽ, vel huiusmodi: imò idẽ est quacunq; causa iusta hoc faciat, puta ꝓpter maiorẽ cõmoditatẽ, aut delectationẽ non illicitam: quia iam est rationabilis & præscripta circa hoc cõsuetudo, quæ d. c. ij. abrogauit, dato ꝙ præceptum cõtineret cõtra laicos ne alibi quàm in sua parochia missam audirẽt. qđ multi negãt. Quidam tamẽ, vt Sum. Ang. hoc limitãt, modò declinans propriã parochiam non audiat missam in proprio oratorio, sed in publico facto à populo, secundum gl. in c. si quis. de con. dist. j. vel à fortiori in ecclesiis mendicãtiũ ædificatis authoritate summi põtificis. Sed ego dico ꝙ vbicunq; audiatur, etiã in domo priuata, est satisfactũ præcepto, ratione consuetudinis scitæ & toleratæ & rationabilis & præscriptæ: licet male faciat audiens in domo sine rationabili causa. ¶ Secundũ. Et si episcopus prohibeat audire missam in ecclesiis mẽdicantiũ diebus festis: dicit Archi. obediẽdũ esse, arg. xj. q. iij. quid ergo. & c. sentẽtia. licet male faceret tollẽdo pias cõsuetudines cum scãdalo populorũ: eũ & Gre. sanctus permiserit sacerdotes chrismare ad scandalum tollẽdũ. xcv. dist. peruenit. Sed tamẽ ego dico quòd hoc casu obedire non est necessariũ, nec ille hoc potest iubere: quia ista cõsuetudo audiẽdi ibi authoritatẽ habet à superiore episcoporũ, id est, à Romano põtifice, qui mẽdicantes instituit ad supplendũ defectum episcoporum, qui iam non prædicãt nec prædicatores sustentãt: & sic est tanquam lex eiusdẽ. & præterea sicut episcopus nõ potest arctare ius cõmune, ita nec consuetudinẽ generalẽ totius orbis, vt in c. in his. & c. catholica. dist. xj. Et si hoc sub excommunicatio nis pœna præciperet: dico ꝙ sententia esset iniusta, vt patet ex dictis: & etiam nulla: quia sicut attẽtatum contra ius est ipso iure nullum: vt in c. vides. dist. x. & in l. non dubiũ. C. de legib. ita & attentatum contra generalẽ consuetudinem totius orbis, vt in d. c. in his. & c. catholica. ¶ Tertiũ. Præcipitur tamen in virtute sanctæ obediẽtiæ, & sub interminationẽ æternæ maledictionis omnibus religiosis, ne in sermonibus suis prælatis ecclesiarũ detrahãt, scilicet nominatim, expressè aut circunloquutiuè, secundum glo. aut retrahant laicos ab ecclesiarum suarum frequentia vel accessu: & intellige in publico sermone, nõ in priuato. ¶ Sextò quæritur, †qualiter missa audienda sit? Et dico tria. ¶ Primum. 6 Licet missa sit deuotè audienda interius & exterius: interior tamen deuotio, quæ in attentione consistit, non cadit sub humano præcepto, iuxta ea quæ dicta sunt suprà Hora. §. xj. Exterior autẽ cadere potest, & videtur quod cadat illa deuotio, quæ de se est necessaria ad auditionem, quæ cadit sub præcepto, cũ qua non stat illa distractio, qua aliqui pro notabili parte missæ nugantur cum socio, scandalizantes alios, & sacerdotem vexantes. ¶ Secundum. Secundum Archi. non est necesse sentire & distinctè audire verba missæ ꝓpter hoc quòd in dicto c. missas. dicitur audire: alioquin non impleret præceptum, qui propter multitudinem à longe audit submissè celebrantem: nec surdus, nec hebes auditu. Vnde intentio ecclesiæ, à qua est sumenda intelligentia dictorũ. xxij. q. v. humanæ. est quòd quis sit præsens, & adsit missæ, & Deo vacet: & si est intelligens, dignum & iustum est vt intẽdat, & conetur intelligere. Adde tu ex consequẽti quòd talis tenetur nihil exterius facere repugnans dictæ intentioni: quia qui tenetur ad prosecutionem vnius oppositorum, tenetur ad fugam alterius. ¶ Tertium. Qui audit missam, ad quam tenetur de præcepto, simul eodem tempore dicere non potest horas, ad quas de præcepto tenetur, sine mortali: quia ibi sunt duæ obligationes, quarum quælibet attentionem & deuotionem exteriorem requirit. nec potest esse exterius attentus missæ, qui exterius est attentus officio, argumento capitis, ex literis. de probationibus. cum ibi nota. in verbo, vices duorum. vel ecõtrario: secus si aut ad missam aut ad horas non teneretur ex præcepto: quia dicere non prohibetur: nisi ex hoc aut sacerdotes aut alii impedirentur.

MISERICORDIA habet opera septem corporalia & spiritualia, de quibus suprà, Eleemosyna, in principio.

MODICA regulariter leges & iura nõ curant. l. Seio. ff. de in integ. rest. & l. si oleũ. ff. de dol. & facit text. in c. cum te. de re iudi. In contrariũ tamen facit Bal. in l. ad barbaricum transeuntes. C. quæ res expor. nõ pos. vbi tenet ꝙ si statuto nõ potest extrahi vinũ, potest extrahi metreta. & in l. minoribus. C. de his quib. vt indi. vbi tenet quòd si ex statuto custos villæ non denuntians malefactores, punitur: si denũtiant omnes præter vnũ, punitur. Sunt etiã alia multa faciẽtia in contrariũ. Soluitur autẽ, quia si sumus in his, quæ sunt contra ius commune, & in casu vbi vulnerãtur regulæ iuris communis, de minimis non curatur. & ita procedit d. l. Seio. & d. l. si oleũ. Si verò sumus in his quæ sunt de iure cõmuni, & regulãtur à iure communi: tũc de minimis curatur. & ita procedunt contraria. Ita voluit Bal. in l. si proprietarius. ff. de dam. infec.

MOLLITIES aliquãdo est species luxuriæ, de qua §. suo loco. Aliquando est vitium oppositum perseuerãtiæ & pertinaciæ: de qua S. Tho. ij. ij. q. cxxxviij.

¶ MONACHVS vnde dicatur: & quæ ad illum spectẽt, vide infrà Religio. vij. per totum.

¶ MONASTERIVM quomodo se habeat ad cõtractus & bona tẽporalia monachorum, j. Religio. vj. per totum.

¶ MONACHA, vide infrà Religio. vij. per totum, & suprà, Electio. iij. §. vj. & vij.

MONETA, vide §. Falsarius. §. vj. & vij. & §. Gabella, secundò. §. ix. & j. Solutio. §. ij. & Restitutio. & j. Pecunia. & j. Vsura. v. §. j.

¶ MON

¶ MONITIO, suprà Excommunicatio, septimò. §. xx.

MONOPOLIVM videtur esse conuentio aliqua, aut locus, in quo vni soli licitũ est aliquid vendere aut emere quod illicitum est: vt l. vnica. C. de monopoliis. & dicitur à monos, vnum, & pole venditio.

De Mora, & Moroso.

1 *Mora quando dicitur in aliquo.*
2 *Mora an dicatur, vbi quis habet exceptionem legitimam.*
3 *Mora sua an cuique sit nociua.*
4 *Morosus ad quid teneatur.*
5 *Mora semel commissa an possit purgari.*
6 *Mora quomodo purgetur.*

MORA in proposito videtur esse tẽpus, in quo quis interpellatus scienter nõ facit quod in eo facere debet & potest, vt patet ex his quæ not. in c. vlti. de locato. Ad hoc igitur quòd quis dicatur morosus vel in mora, requiritur quòd sciat vel scire debeat se debere: quòd interpellatus sit à die vel homine, id est, monitus: quòd habuerit dandi possibilitatem, ff. de reb. cre. l. quod te. ¶ Primò verò quæritur, † quis sit in mora? Et dico ꝙ obligatus ex delicto semper est in mora. ff. de condi. furi. l. in re furtiua. Obligatus verò ex contractu, si est ad certum tempus, statim post illud est in mora, etiã si nõ fuerit admonitus, nec monitio est necessaria: quia dies interpellat pro homine. d. c. vlti. & C. de contrahẽ. & com. stipu. l. magnã. Quod Pan. in c. licet Heli. desimo. limitat si actor & reus sint eiusdẽ fori. aliàs nõ: vt no. in l. itẽ illa. ff. de consti. pec. de quo vide j. Obligatio. per totũ. Limita etiã, nisi iusta causa excusẽt: post quã tñ cansam ipsa deficiat. si nõ impleat quãcitissimè potest, constituitur in mora. l. Celsus. §. j. ff. de arb. vbi iussus ab arbitro dare certa die, excusatur si die illa fuit impedit9 iustè: modò det quã citius potest impedimẽto cessante. & idem in c. cũ dilecti. de dolo & contu. Et intelligo quàm citius potest commodè & honestè: quia hoc posse est iuridicũ. Vide j. Potentia. Si verò dies non est appositus obligationi, nec alia conditio sic requiritur monitio, secundum Bal. in l. nõ ignorat. C. de fruc. & lit. exp. & Ang in l. si manumissori. C. de obse. pa. prę. & Pan. in c. licet Heli. desimo. & in c. ij. de accu. & facit l. fideicommissi. vbi est casus aureus. ff. de vsur. & l. quidã Iberus. in verbo, qua de re volo vt cũ libero loquaris ff. de ser. vrb. prædi. & id qđ legitur & not. in l. debitores. præsentes prius denuntiationibus cõuenirẽdi sunt. C. de pig. & in l. si ex legati causa. ff. de ver. ob. & in c. accusatio. ij. q. viij. quæ monitio vel interpellatio seu debiti petitio fieri debet cõgruo loco & tẽpore. ff. de verb. ob. l. cõtinuus. §. cũ ita. vbi à ꝓmittẽte dare Ephesi peti nõ potest antè quàm illuc potuerit accedere, quando promissor est Romæ. Et licet glo. dicat in dic. c. licet Heli. ꝙ in pecuniariis admonitio est de honestate, non de necessitate: tamẽ Lud. de Ro. in suis no. tenet ꝙ si debitor citatur sine monitione: & confitetur debitum: debet actor condemnari in expensis citationis, si poterit probare ꝙ non fuit monitus: quia, vt dicit Pan. vbi s. adhuc nõ erat in mora: licet in ea per talẽ interpellationem constituatur: vt si fatetur debitum. fiat ei præceptum de solutione. Tamẽ in conscientia, si creditor debitũ petere non audet ex timore, etiã reuerentiali: vel si debitum ignorat, etiã sine monitione, debitor in mora cõstituitur: & incurrit pœnam morosi post instans, in quo arbitrio boni viri satisfacere debet, & potest. Aliàs autem in mora non constituitur: quia ex quo creditor debitũ scit, & sine omni respectu petere potest, & nõ petit, videtur cõsentire dilationi. Et sic intellige l. in omnibus obligationibus, ff. de reg. iu. & Theologos in quarto. ¶ Secundò quæritur, † vtrũ sit in mora qui potest exceptione legitima se tueri? Et dico quòd nõ, vt est regula iuris in vj. sicut dominus qui seruum suum fugitiũ monachum factum intra triennium non requisiuit, dicitur fuisse in mora, qui tamẽ re vera nõ est in mora, si potest exceptione legitima se tueri: puta longinquitatis loci. xvij. q. ij. si qs incognitus. Et dicitur exceptio legitima quæ replicatione nõ eliditur. nõ legitima verò quæ eliditur: vt si feci pactũ de non petẽdo decẽ quæ debes: sed metu vel tempore furoris feci: si dum repeto excipias de pacto, exceptio elidit. ur replicatione furoris aut metus. hæc ex Io. And. ¶ Tertiò quæritur, † vtrũ sua mora cuilibet sit nociua? Et dico ꝙ sic: vt est vna regula iur. in vj. sicut si quis est in mora soluẽdi decimas, illæ pereũt suo periculo, etiã fortuito casu. xvj. q. j. decimæ. Et si debitor primò fuit in mora soluendi, & postea creditor in mora recipiẽdi, vel ecõtrario, vltima mora nocet. ff. de vsur. l. debitor. ¶ Quartò q̃ritur, † ad quid teneatur morosus debitor vel emptor? Et dico ꝙ tenetur ad interesse dãni habiti & lucri cessantis, dãmodo sit talis persona quæ verisimiliter fuisset iuste lucrata. quod iudex habebit ęstimare. Pro quo est tex. in l. ij. ff. de eo ꝙ certo loco. in fin. vbi dicitur ꝙ in hoc interesse habebitur ratio lucri cessantis. & idẽ Inno. in c. sacro. de sent. excõ. & gl. in l. curabit. C. de act. empt. & Pan. in c. conquestus. de vsuris. vbi refert Petr. de Anc. ita cõsuluisse. vide infra Vsura. j. § xvij. ¶ Sed tamen aduerte ꝙ mora & culpa æquiparãtur: nisi in hoc ꝙ mora est purgabilis. l. si seruum §. sequitur. ff. de ver. oblig. & sic potest intelligi l. si is. in fin. ff. de iure dot. Vnde si res danda vel restituenda eodem modo apud eũ cui danda erat, vel apud dominum erat peritura, nõ tenetur morosus. l. fi. §. j. ff. ad l. Rho. de iac. ne creditor cũ aliena iactura lucretur. quod etiã sequitur Fulgo. & Mar. in l. quod te ff. si cer. pet. licet Accur. teneat contrariũ: sed primũ est verius, saltẽ in cõscientia, de quo j. Restitutio. vij. §. v. par. iij. Et si sit dubitatio an fuerit peritura, nõ liberatur morosus: quia interpretatio fit cõtra eũ. l. cũ res. §. fi. ff. de leg. j. ¶ Quintò quęritur, † vtrum mora semel cõmissa purgari possit? Et dicit Io. And. in regula, mora. in vj. quòd non: vbi dies præfigitur à lege vel canone pœnam imponente: quia pœna semel commissa non purgatur. Et sic intelligenda essent iura, quę videntur dicere quòd non purgatur: vt xij. q. ij. longinquitate. ij. q. ij. puella. & de elect. in cunctis. Et hoc est verũ, nisi in eadem lege vel canone caueatur quòd eodem casu possit purgari mora, & pœna euitari: & sic intelliguntur iura contraria, quæ videntur velle quòd possit purgari: vt xvij dist. c. j. & d. c. quoniam. de sup. neg. præl. literas. Pœna ergo semel commissa non purgatur: nisi fortè fingeretur quis non fuisse in mora. ij. q. vj. biduum. ¶ Sextò quæritur, † quomodo purgatur mora? Et dico quòd exceleri solutione ante requisitionem factam: vt not. in d. c. vlt. & facit c. cum Bertolus. de re iudi. & c. ex tuæ. de cleri. nõ resi. & similiter si obtulit post moram tempore debito: vt in d. §. sequitur. Intellige si obtulit rem integram qualitate nõ vitiatam: vt j. Restitutio. vij. §. iij.

De Morte, & Mortuo.

1 *Mors quid & quotuplex sit.*
2 *Mors naturalis an sit satisfactoria pro peccatis.*
3 *Mors ciuilis an æquiparetur naturali.*
4 *Mortis periculum quando dicatur.*
5 *Mortuos an liceat spoliare.*

MORS, secundũ philosophos, est vitæ priuatio: & mortuus est is, in quo primo vel gratia partis est mors seu vitæ priuatio. Est autẽ triplex mors de pœni. dist. vlt. c. vlt. scilicet corporalis, spiritualis, & gehẽnalis: quia scilicet est etiam triplex vita, qua quis priuatur, scilicet corporalis, spiritualis, id est, gratia siue charitas viæ, & beatitudinis, qua quis propriè priuatur solùm post mortem: sicut & propriè tunc est habilis ad illam. Corporalis tamẽ est duplex, scilicet naturalis, qua quis priuatur vita substantiali, & accidentali, id est, operatione vitali: & ciuilis, qua quis priuatur accidentali tantum, id est, aliqua operatione vitali, puta pro-
1 pria voluntate, aut ciuiũ fruitione, & huiusmodi. ¶ † Primò verò quæritur, quid de morte summariè scripserit S. Tho. in ordine ad mores? Et ex operibus eius dico sic: Pœna mortis in præsenti non infligitur pro quolibet mortali: sed tantum pro inferente damnũ irreparabile, vel pro habente horribilẽ deformitatẽ. Vnde pro furto non infertur, nisi aggrauetur per circunstantiã grauem, s. sacrilegii, peculatus, aut plagii. ij. ij. q. lxvj. ar. vj. secundum. cõsuetudo tamen prævaluit in contrariũ. ¶ Mors sit sanctis meritoria, licet sit pœna, inquantũ ea bene vtuntur. ij. ij. q. clx iiij. art. xvj. ¶ Mors illata, etiã pro criminibus, aufert totã pœnam peccati, vel partem, secundũ quantitatẽ culpæ, patientiæ & cõtritionis: non autem mors naturalis. iiij. dist. xx. ¶ Exponere se & suos mortis periculo pro liberatione personæ, per quã ecclesia vel Respublica sustentatur, est laudabile. ij. ij. q. xxxij. ar. vj. ¶ Exponere se morti pro salute animæ proximi certa, est præceptũ: aliàs verò cõsiliũ. iij. dist. xxix. ¶ Dolendum est de morte amici, sed moderatè quadruplici causa. primæ Thessal. iiij. De morte autẽ propria maximè tristatur virtuosus: quia priuatur maximo bono, quo maximè dignus est: scilicet vita & virtutibus secundũ præsentẽ vsum: licet quidam gaudeant propter spem beatitudinis. iij. Ethi. vel xviij. ¶ Nullus eripiendus est à mor-
2 te cõtra iura. ij. ij. q. x. ar. xij. secundum. ¶ Secundò quæritur, † vtrum mors naturalis sit satisfactoria pro peccatis? Et dicit Scot. in iiij. dist. xxj. ꝙ licet sit necessaria: tamẽ si accipietur voluntariè, est sufficiẽs pœna pro omnibus venialibus, & fortè pro magna parte mortaliũ: & cõsequenter multo magis violenta: etiã si pro peccatis inferatur. & sic tenet Sum. Ang. cõtra Ros. & Supple. Sed S. Tho. in iiij. dist. xx. consentit quantũ ad violentã, non autem quantũ ad naturalem: quia iam quasi versa est in naturã: sicut & originale, quod tanquam pœna consequitur. & cõsentit Sum. Ros. & Supple. & intendit S. Tho. ꝙ in naturalibus non meremur nec demeremur: licet cõcomitari possint aliquæ volitiones & acceptationes meritorię: sicut nõ est meritoria digestio cibi, licet sit meritoriũ ex charitate gaudere ꝙ virtus à
3 Deo data digerat: quia opus meritoriũ est in nostra potestate: vt suprà Meritum. ¶ Tertiò quæritur, † vtrum mors ciuilis æquiparetur morti naturali in dubio? Et respondet Gemini. in c. susceptũ. de rescrip. lib. vj. & Arch. ibidem & do. Anto. in c. licet. de offic. delega. diffuse. Sed tu concludendo dic: Aut verbum, mors, profertur à iure, vel ab homine. Si autẽ à iure, in materia stricta & exorbitãti à iure cõmuni: & tũc in dubio intelligitur de morte naturali: vt in d. c. susceptum. & in l. iij. §. hæc verba. ff. de neg. gest. & ibi glo. & Bart. Si verò ius, in quo profertur mors, non est strictũ, sed extendibile ex identitate rationis: tunc si mors ciuilis habet eundem effectum quo ad id de quo agitur, quem habet mors naturalis, sic æquiparatur: & ita procedit caput, Placuit. xvj. q. j. Sed si non habet per omnia eundem effectum, non extendetur, neq; æquiparabitur: vt dicit glo. in d. c. quæsitum & in d. c. licet. Si autem verbũ, mors, profertur ab homine: tunc in dubio nõ æquiparatur: quia verbum hominis, referri debet ad mortem naturalem, vt in l. ex parte. §. in fulam. ff. de verb. oblig. Ioan. autem xvj. q. j. in c. placuit. dicit ꝙ regulariter mortis appellatione intelligitur mors naturalis. ¶ Quartò quæritur, † quis dicatur esse 4
in periculo mortis? Et dico ꝙ infirmus quoridiana febre: obsessus vbi machinæ iactãtur: vel ab hostibus volentibus illum occidere: nauigaturus per loca periculosa: iturus per loca insidiosa: ætate cõfectus, & huiusmodi: vt patet ff. de dona. can. mor. l. mortis causa, cum tribus sequenti. Sed tu dic ꝙ ista dicuntur exemplariter: regula autem sumitur ex arbitrio boni viri, vt pensatis omnibus circunstãtiis is dicatur esse in periculo mortis, qui probabiliter iudicatur esse in periculo mortis. ¶ Quintò quæritur, † vtrũ liceat 5
mortuos spoliare? Et dico ꝙ nõ: quinimo tales spoliatores grauissimè legibus puniuntur. ff. de sepul. viol. l. prætor. §. aduersus eos. & secũdũ Philosophũ in iiij. Eth. latronibus enumerãtur. De mortuo resuscitato, vide j. Resuscitatus.

¶ MORTIS articulus. s. Absolutio, j. §. v.

MVLIER, vide s. Fœmina: & quo ad moniales, s. Abbatissa: & j. Religiosa. vij. §. vlti.

¶ MVLTITVDO cùm peccat, quid sit, agendum, vide suprà Correctio. §. xiiij.

¶ MVNVS, vide suprà Gabella. v. inquãtum munus est donum, & inquantum est exactio.

MVRMVRATIO licet plerunq; commemoretur & reprehendatur à sanctis: tamen non est plenè declarata quid sit, & vtrum sit peccatum, vel quale: sed aliqui Doctores dicunt ꝙ est querela iniusta vel impatiẽs. Videtur autem sic dicendum: murmurare secundũ multos, dictum est per similitudinem ad mutire, quod est propriũ mutorum, & loqui non audientium. Vnde murmur aut murmuratio dicitur primò omnis loquutio submissa vel clãculosa, aut secrete & submisse & clanculò facta. vnde & metaphoricè riuus aquæ dicitur murmurare. Sed quia talis loquutio frequenter fit iniustè, dicitur secundò querela iniusta: & intellige clanculò & angulariter, & non in faciem facta: quia non est murmur si quis queratur etiã iniustè corã prælide. Et autem querela iniusta dupliciter, scilicet ratione obiecti, qua scilicet querelatur quis de re iusta: sicut Pharisæi de receptione peccatorũ à Domino. & ratione modi, quia scilicet licet quis queratur de re iniusta, tamen non debito modo, id est, non vbi, quando, & quomodo oportet, vt quia in angulo cum impotẽtia. vnde & Holkot in diffinitione eius non ponit iniustitiã, sed impatientiam, dicens ꝙ murmuratio est querela cum impatientia in his quæ homo debet patienter ferre. Et isto modo murmur est in communi loquutione: sicut religiosus dicitur murmurare, quãdo aliquid iniustum quidem patitur, sed tamen nõ exponit prælato rationẽ suam, sed aliis, quorum non est ei prouidere. ¶ Igitur murmuratio sumitur tribus modis. ¶ Primò enim est submissa & clanculosa loquutio: & sic potest esse cã peccato, & sine peccato: sicut Io. v. dicitur, Murmur multus erat de Christo in populo. & sequitur: Quidam enim dicebant quia bonus est: alii autem nõ, sed seducit turbas. ¶ Secundò est submissa & clanculosa loquutio querelantis de re iusta: sicut populus Israel murmurauit frequenter contra Deum. Et tertiò ex re iniusta modo iniusto: & his duobus modis est semper peccatũ aut veniale aut mortale, secundũ conditionẽ personarũ, circunstantiarũ, animarũ. quod generali regula difficile est diffinire. Pœna autẽ murmuratoris est, vt alienus sit à fratrum vnitate, & opus eius abiiciatur. xc. c. dist. alienus. vbi dicit gl. ꝙ opus clerici præcipuè est oratio: laici vero oblatio. Et sic videtur quòd si sit clericus, debeat in oratione quasi excõmunicatus separatus esse ab aliis: & si sit laicus, non recipiatur eius oblatio.

MVTILARE quid sit,& vtrũ liceat: vide suprà Homicidiũ.iij.§.iij. Mutilare enim membrũ propriè est illud inutile reddere: sed tamen cõmuniter Docto. capiunt mutilare pro truncare. Vide autem s. Corpore vitiatus.

MVTVS per signa potest petere sacramenta: & ei danda sunt.xvj.q.vj. qui recedunt. & matrimonium potest contrahere,vt suprà Matrimonium.ij.§.vij.

De Mutuo.

MVTVVM est res ex suo vsu cõsumptibilis penitus,cuius proprietatem quis in alium transfert, recepturus deinde aliam rem non numero,sed eandem specie aut valore: vt si trado tibi pecuniã,recepturus post mensem aliã numero. ¶ Dicitur primò res, quo nomine hic venit etiã pecunia,quæ proprie dicitur pretiũ rerum,vt patebit. Et secundò dicitur ex suo vsu consumptibilis penitus: quia in his quæ vsu suo nõ consumũtur penitus,vt est ager, equus, vestis, & huiusmodi, non est mutuũ expresse aut per se, vt patebit infrà, & patet ff.si cer.peta.l.ij.¶ Et tertiò dicitur, cuius proprietatẽ. quia in mutuo transfertur dominium à dante in accipientẽ.vnde mutuũ dicitur quasi ex meo tuũ: quia scilicet dum illud tibi trado , de meo facio tuum.ff.si cer.pet.l.ij.& stat periculo tuo postquam accepisti,si perit, etiã casu fortuito. C.si cer.pet.l.incendiũ. Inst.quib.mo.re cõtra.obli.§.itẽ.¶ Quartò dicitur,recepturus deinde:quia si quis statim & de præsenti tradendo rem accipit aliã rem vel pretiũ suæ rei,nõ est mutuũ,sed permutatio,aut venditio,vel alius cõtractus,vt infrà Permutatio. Et quintò,aliã rem:quia si esset recepturus rei pretiũ,non esset mutuũ, sed vẽditio:nisi & ipsum pretiũ mutuaretur. ¶ Dicitur sextò, aliã rem numero:quia si esset recepturus eandẽ numero,nõ esset mutuũ,sed commodatũ,vel depositũ,vel alius contractus.ff.de cõtrah.emp.l.ij.& d.l.ij.ff.si cer.peta.¶ Et septimò dicitur,sed eandẽ specie aut valore : quia mutuũ fit dupliciter:aliquãdo scilicet expresse: & tũc regulariter recipitur idem specie.aliquãdo vero tacitè:& tũc recipitur rei valor.vt si dedi frumentũ valens decẽ,recepturus oleum valens decẽ aut plus : quia ipsum frumentũ nõ mutuatur,sed venditur aut permutatur:valor autem siue pretiũ frumenti mutuatur implicitè & virtualiter in tempus redditionis olei. Fallit quod dictũ est in mutuo pecuniæ:quia siue redatur eadẽ specie, puta argentea pro argentea:siue eadẽ valore alia specie, vt argentea pro ærea,aut ecõtrario, semper est mutuũ expressum:quia pecunia est inuendibilis formaliter,& si nõ materialiter. Item quia omnis materia monetata vt sic & formaliter sumpta,est in specie eadẽ,s.mensuræ venalium,licet materialiter differat. Vnde valor viginti solidorũ est idem specie in auro & in argento formaliter, licet nõ materialiter. Dicit autẽ Azo, & refert ac sequitur Sum. Ang.q̃ si detur pondus argenti,& recipiatur pecunia argẽtea in numero, erit mutuũ:quia idem genus redditur, id est,eadem species. Ego verò dico ibi esse venditionem: quia rem & pretiũ,nec argentũ monetatũ, vt illud quod in quod in numero cõsistit.est idẽ specie formaliter cum non monetato,quod consistit in pondere. Consistit igitur mutuum proprie, id est , expresse & per se solum in rebus triplicis generis,s.in his quæ consistunt in numero , vt pecunia, id est,aurum,argentũ,& omne metallũ monetatũ vt sic, vel in pondere,vt aurũ vel argentũ nõ monetatũ, & huiusmodi:vel in mensura, intellige cõtentiua, qua grana & liquida mensurãtur,ad differentiã mensuræ panni,secũdum Rod.vt vinum, triticũ, & huiusmodi:& generaliter in his, quæ vsu ipso cõsumuntur, s.ex toto & penitus:vt d.l.ij.ff.si cer.pet.& Insti.qui.mo.con.obligat.in princip. In aliis autem,puta equo,aut veste,vel huiusmodi, nõ esset mutuum expresse & per se , sed solùm implicitè & per accidens, inquantum in his subintelligitur aliquod prædictorũ trium, puta in equo pretiũ,quod in numero cõsistit: sicut si trado equũ, recepturus certo tempore pretiũ, intelligor mutasse pretiũ ipsum. Vnde si quid vltra recipio,vt patebit, est vsura,quæ nõ est sine mutuo. Ratio autem horum est:quia de ratione mutui est q̃ recipiens mutuũ reddat aliam rem,vt dictum est:& de ratione iustitiæ est q̃ reddat æquiualentẽ: quia aliter nõ esset æqualitas. Æquiualentia autem esse nõ potest per se in rebus vsu non consumptibilibus, nisi fortè raró & per accidens: quia asinus non est æquiualens asino, aut equus equo:sed in eis, æquiualentia fit, & cognoscitur per aliã rem,id est,numisma, quod est omniũ rerum mensura.v.Ethi. Sed in aliis æquiualentia neq; est neq; cognoscitur per aliam rem reddibilẽ pro mutuo,sed per mensuram & pondus & numerũ.quæ non sunt res reddibiles,nec aliquid valentes.vnde in illis non est mutuũ , nisi per accidens ratione pretii annexi ¶ Quomodo autẽ sit dandum mutuum sine spe alicuius vltra sortem iuxta præceptũ Domini,vide infrà,Vsura.j.Quomodo etiã teneatur mutuare qui pecuniam habet, vel aliud sibi necessariũ vel vtile ad negotiandũ vel huiusmodi , vide s.Eleemosyna.§.j.& distingue vt ibi.& adde secundum Scot.in iiij.q̃ habens pecuniam sibi pro aliquo tempore inutilẽ , mortaliter peccat si eam non mutuat indigenti petenti,faciens contra præceptum naturæ & Christi. Luc.vj.Mutuum date. Quod intellige primò si tutus sit de rehabẽdo tempore opportuno: alioquin distingue vt suprà,quia commodare esset dare.& secundò si indigentia sit circa necessitatem vel decentiam. Vtrum autem mutuo accipiens pecuniam teneatur reddere in eadem specie,j.Solutio.§.ij.partic.v.

De Naufragio.

1 *Naufragio erepta an quis restituere teneatur, etiam quæ mox erant periturа.& nu.2.*

3 *Naufragij timore si detur pecunia domino loci ne quid rapiat, an debeat restitui.*

4 *Restitui an debeant res eiectæ in mare,quas quis inuenit.*

NAVFRAGIVM dictum quasi nauis fragium siue fractura,est naue fracta,i.periclitata, rerũ corporũmq; submersio.l.deprecatio. & per totũ.ff.ad l.Rho. de iac.C.de naufra.l. ij. ¶†Primò verò quæritur, vtrum restituere teneatur qui aliquid de naufragio rapuit? Et dico q̃sic, siue de naui,siue de mari aut litore rapiat.ff.de incen. rui. nau.l.si quis ex naufragio. & d.l.deprecatio. nec excusat à mortali & restitutione,aliqua cõsuetudo,statutũ, aut præceptum:sed furtũ est.ff.de acqui.re.do.l.qua ratione. in fi. C.de fur.l.rerum. Quin etiã secundũ leges si petatur intra annum,condemnabitur ad restituendum quadruplũ : post annum verò in simplũ:vt in d.l.rerum. & ff.eo.l.j.secũdum canones verò si iste raptor sit episcopus vel prælatus aut clericus, deponi debet.de accus.cum dilecti. el j.vltra prædicta siue clericus sit,siue laicus, nisi satisfecerit , debet excõicari:imò secũdum aliquos est excommunicatus. de raptoexcommunicationi. Sed hæc intellige, nisi nauigia exerceant piraticã tyrannidem, vel sint inimica nomini Christiano vel principi. C.de fur.in auth. nauigia.¶†Secundò quæritur, vtrũ restituere teneatur qui rapuit de naufragio aliquid quod statim erat periturũ,puta farinam,aut zaccarũ vel papyrũ? Et dico q̃sic, si sine quocũq; periculo vitæ talia saluauit:etiam si dominus aliàs non erat rehabiturus:quia ex charitate tenebitur suffragari.d.c.excõmunicationi. Et sic intellige d.authen.nauigia. & d.cap.excõmunicationi. iuncta gloss.sed tamen debet habere laboris sui mercedẽ: quia & ipsum dominũ,si saluare debuisset,oportuisset satisfacere perquirentibus. Et secundũ hoc intellige quæ dicet Roden.§.seq. Si verò sine vitæ suæ periculo eas saluare non potuit,distinguendũ est. Nam aut se exponẽdo periculo vitæ,non dico probabili,sed qualicunq;,capit ea bona quę dominus verisimiliter per aliam viam non erat rehabiturus:& retinere illa potest:quia nõ tenebatur cum tali periculo suffragari: imò ipse dominus debuisset velle q̃ potius ea proximus haberet, quàm perirẽt. Si autem alia via erat ea dominus verisimiliter rehabiturus, vt quia ea tẽpestas iactasset ad litus, aut alios qui dicto periculo se exponerent inuenisset,tenetur restituere,licet debeatur ei præmium pro labore & periculo ad arbitriũ boni viri. Si quis tamen simplex de talibus bonis aliquid surriperet, credens hoc sibi licere vel ex statuto vel ex alia causa, non videtur peccare mortaliter, nec incurrere excõmunicationem dicto c.excõmunicationi.vt patet per dicta s. Excommunicatio.vij.§.xx. Si tamen ab homine fulminaretur contra tales,etiã eo casu quo talia possent licitè retinere, tenerẽtur saltem reuelare talia bona rapta. Ex prædictis autẽ respondendum est ad hũc casum,qui de facto accidit. Cum enim ex naui periclitanti omnes aufugerẽt, etiã patronus,vnus post fugã patroni ex capsa eius sustulit mille aureos,eósq; saluauit. Distinguendũ enim est, vt suprà. ¶ Tertiò quæritur,†vtrum dominus,qui accepta summa cõuenit cũ nautis quòd si naufragium patiẽtur,nullus eos prædabitur,teneatur dictam summã restituere? Et dico q̃ restituere tenetur quicquid hac occasione susceperit vel suscipi permiserit niii spontanea liberalitate donetur,secundũ Veruec. cùm aliàs deberet hoc gratis facere. Si tamen fieret statutũ q̃ quis tantũ reciperet pro rebus quas ex mari recuperaret naufragis, valeret statutũ, secundũ Sum.Pisa.quia hoc,inquit,fit in fauorẽ naufragorũ:vt homines in quærẽdo perdita sint solicitiores præmiũ laboris recepturi. Et idẽ tenet Roden.& Sum. Angel.ac Rosel.licet contrariũ teneat Supple.& irrationabiliter satis:quia hoc vtiliter gerere negotium naufragorũ.ff.de negot.gest.l.Pomponius.¶ Quartò quæritur,†vtrum restituere teneatur,qui res iactatas in mari vel eiectas ex naufragio inuenit? Et dicit Panor.in c. cum dilecti. de accusat. quòd non, si erant pro derelictis: quia talia naturali ratione efficiuntur capientis, Instit.de rerum diui. Si verò nõ erant pro derelictis,sed ad euadendum proiectæ: cum proiiciẽs remaneat dominus,occupãs animo retinendi est fur, vt in gloss.dicti c.cum dilecti.& l.qua ratione.§.vltim. in fin.ff.de acquiren. rerũ domi.& est excõmunicatus, si nõ restituit quàm primùm potest.di cto c..excõmunicationi.de raptori. Quod intellige,præmissa monitione, vt s. Excõmunicatio.vij.§.xx.partic.iij. Licet hic post Panor.teneat Sum. Ang.quo ad Deum non requiri monitionẽ. Si verò simpliciter accipit non cõsiderando an essent derelictæ vel ne,excusatur à furto : vt est text. in l.falsus.§.si iactum.ff.de furt.& ab excõmunicatione.arg.dictæ l.falsus.& eorũ quæ Excõmunicatio,vbi s. dicta sunt. Quando autẽ pro derelictis habeantur,Panor.dicit,vbi suprà,ex cõiecturis præsumendum:vt si quis iactauit librum apertum in mare:secus si clausum & inuolutũ, & huiusmodi.vide suprà Inuenta.§.primo.

De Nauta, Caupone & Stabulario.

1 *Nauta,caupo,& stabularius de qua culpa teneantur.*

2 *Hospiti vel nautæ commissa pecunia quomodo probetur.*

3 *Hospes an teneatur de pecunia commissa,si dedit claues domino.*

4 *Hospitio aliquem recipiens vt eius,non tenetur vt caupo.*

5 *Caupo an teneatur ex facto sui famuli.*

NAVTA est maior in naui in hoc proposito : & caupo est tabernarius, q̃ & ganeo, & stabularius est hospes recipiens etiã equos. Vnde dicitur nauta, qui nauem exercet,non autẽ remiger:vt l.j.eodem tit.§.nautã.& similiter caupo & stabularius,qui hoc exercent:& institores, id est, qui vendendis instãt vice eorum:vt in d.l.j.§.¶ Primò ergo quæritur,†de qua culpa isti teneantur? Et dico q̃ de leuissima,sed non de casu.ff.nautæ, caup.& stabu.l.& ita.§. at hoc edicto. Nec obstat l.j.§.si vestimenta.ff.depositi.vbi depositarius nõ tenetur nisi de culpa leui:quia est speciale in istis vt teneatur etiã de leuissima. Quod tamen fallit in cõscientia,vbi tenẽtur solùm de leui.dicta l.& ita.quia loquitur in odium taliũ,qui fraudes facere consueuerunt,vt ibi patet.§.at hoc edicto. & consequenter fundat se super præsumptione:& sic locũ non habebit in cõscientia, iuxta dicta s.§.ix.nisi specialiter accepissẽt mercedẽ pro custodia:vt suprà Locatio.§.xvij. vel nisi quãdo res custodiam diligentissimã requirebat:& scienter in custodiã est suscepta : quia sic tenentur de leuissima. ¶ Secundò quæritur, †quomodo probatur dum talibus in pecunia? Et dico q̃ si consueuit portare talem quantitatẽ pecunię:tunc credetur iuramento suo : aliàs non, nisi quatenus probet.ar.ff.de re milita.l.si non omnes.§.à Barbaris.quia talis debet numerare pecuniã in conspectu hospitis.ff.depositi.l.j.§.si cista. ¶ Tertiò quæritur,†vtrũ nautæ & præfati dantes domino deponẽti clauẽ cameræ, excusentur si res pereãt? Et dico secundũ glo.in l.debet.ff.nautæ, caup.& stabu.§.itẽ si prædixerit.q̃ si à principio dedit claues,& prædixit q̃ nolebat teneri,excusatur : aliàs secus. Similiter tenetur quando à principio nõ dedit claues,sed postea,licet prædixerit: per l.sicut.C.de action.& obligat.nisi ille expresse cõsensisset nolle eũ teneri. ¶ Quartò quæritur,†an prędicta habeãt locum in eo qui hospitatur aliquem non tanquam caupo, sed tanquam ciuis,sine mercede : sicut quãdo rex veniẽs ad aliquam ciuitatẽ distribuit suos per domos? Et dico q̃ nõ: vt l.si mensor.ff.si mensor falsum modum dixer. & arg.ff. de alea.l.j.§.item notandum.vnde si gratis facit,tenetur sòlùm de dolo & lata culpa. ¶ Quintò quęritur specialiter, †an caupo teneatur ex facto sui famuli? Et dicit Ioan.de Ana.in consilio secundo incipiente, in Christi nomine: concludendo quòd pro iniuria reali & damno dato in rebus potest hospes agere contra cauponẽ:vt l.licet.§.possumus.ff.nautæ,caup. & stabu.sed de vulnere illato per famulum caupo non tenetur quo ad expensas vel interesse. Pro quo videtur text. iuncta gl. in dicta l.licet.§.idẽ dicitur.in verbo,sed si damnum.& in l.debet.eodem titu.in princip. vbi glos.exponit factum,id est,receptum:quasi velit dicere quòd non teneatur, nisi de recepto. Pro quo etiam facit q̃ non nõ est eadem ratio:quia vix poterit fieri damnũ in rebus,quin hospes sit in aliqua culpa saltem leuissima:quia potuisset diligentius custodire:non autem si est in delicto in persona: quia obstare non potest quin famulus,si velit, occidat aut verberet hospitem. Adde autẽ secundum eundem Ioan.quòd sunt quædam personæ quę regulariter tenentur ex facto & delicto familiæ suæ : vt sunt publicani, nautæ,caupones,stabularii, & similes. Aliæ autẽ personæ ita demum tenentur,si aliqui de familia deputẽtur ad certum officium,& in illo delinquẽt:quia tunc dicitur paterfamiliãs esse in culpa deputando insufficientẽ. Ista est communis opinio docto.in l.j.§.familiæ.ff.de publi. ¶ Et fa-

ciunt hæc ad casum qui de facto accidit. Nurus accédit noctu lucernam ad custodiã infantis: & ea negligenter omissa sequutũ est duarũ domorũ incendiũ. Quærebatur an socer vel paterfamiliãs teneretur ex facto suæ nurus? Et concludit ex prædictis Io.de Ana. in consil.vij.incipiente,in nomine sanctę Trinitatis ꝙ non:quia iste non deputauit illam ad hoc:sed gubernationi liberorũ,quę est de iure naturali. Præterea ista culpa, quæ præsumitur cõtra habitantes, ex incendio, iudicatur leuissima, vt voluit gloss.Instit. quibus modis re cõtra.ob.§.pręterea.& ista nõ est imputabilis:vt voluit Salic.in l.si vendita.ff.de pericu. & com.rei vend.& Bald.in l.in iudicio.C.de loca. vbi propriè loquitur de lucerna. Vtrũ nauta possit res suas præferre depositis,quãdo vtrasq; saluare nõ potest:vide ŝ. Commodatum. §.xij. Vtrum etiam teneatur, si res meas transtulit in aliam nauim,& periit: vide suprà Locatio.§.xvij. Vtrum etiam possit nauigare per omne flumen, & vti arboribus in ripa existentibus:infrà Piscari.

NECESSITAS loquẽdo iuridicè est triplex. Prima scilicet absoluta,quæ est eius,sine quo vita corporalis sustẽtari non potest:vt ea quæ est alimẽti. Secunda est opportuna,id est eius, sine qua vita cõmodè sustentari non potest,vt ea,quę est eorũ,quorũ priuatio incõmodat notabiliter. Tertia est proficua,id est eorũ, sine quibus vtiliter vita nõ sustẽtatur,puta librorũ pro studio. Illud autẽ quod dicitur in c.licet.de feriis.necessitas facit licitũ,& legi nõ subiicitur:est verũ de prima necessitate, quãdo illud,quod cõtra legẽ est,nõ est malũ de se,puta quia ex aliqua circunstantia potest licitè fieri:quia tali necessitate occurrente nõ requiritur alia dispẽsatio:sed authoritate ꝓpria potest quisq; contra legem venire. Est etiã verũ,secundũ aliquos, de secunda:modò fiat aliqua recõpensatio:sicut dicit dom. Anto. in c.j.de fer.quòd licet doctoribus consulere pro forensibus in die festo,modo per aliquã eleemosynã recompensetur,& facit gloss.in c.presbyter.in verbo, denarium. lxxxij.dist.& melius d.c.licet. Quòd limita extra contractus,& quãdo superioris authoritas de facili haberi nõ potest:aliàs non esset tutum. In tertia verò necessitate omnino requiritur dispensatio:aliter non fieret licitum.

NEGLIGENTIA, propriè vtẽdo vocabulis, est defectus circa interiorẽ actum volũtatis, qui est electio, non quidẽ actus, sed circunstantiæ. Vnde secundũ Iliid.in lib.Etymo. negligẽs dicitur quasi nec eligẽs. Pigritia autẽ est defectus circa executionẽ exterioris operis. Desidia verò est defectus circa cõtinuationẽ boni operis, à desidẽdo dicta. Torpor autẽ est defectus circa feruorẽ executionis operis,dum tepidè fit bonũ. Inconstantia verò est defectus circa stabilitatẽ voluntatis. Omissio autẽ est defectus circa actum debitum fieri:sicut negligẽtia est defectus circa circunstantiã,puta tẽporis,loci,& huiusmodi. Vide Archi.si vis.ij.parte.ti.ix.c.iij. Large verò sumẽdo vocabula,negligẽtia est omissio alicuius,qd fieri debet & põt. Vnde negligẽtia sine mora esse nõ põt.de elec.c.vlt. & de con.prẽben. quia diuersitatẽ. & no.in c.si cõpromissarius.de elec.li.vj. Nomine igitur negligẽtiæ simpliciter venit leuis & leuissima culpa,vt patet in c.præallegatis. & facit xxviij.dist.de Syracusanæ.& c.cum ex eo.in fin.& c.cõmissa.§.porro.de elect.lib.vj. Et hoc qñ quis tenetur de culpa leui & leuissima:aliàs nõ. Nomine verò negligẽtiæ dissolutæ venit lata culpa. Vnde ff.mandat.l.si fideiussor.in prin.dicitur, Dissoluta negligẽtia propriè dolus est,id est,lata culpa.& idẽ venit nomine negligẽtiæ, vt ff.de act.& oblig.l.j.§.is quoq; apud.vbi est tex.quasi apertus. Aliquãdo verò includit dolum,s.cùm lex imponit negligenti diuersam pœnam à delinquẽte: quia tũc sub negligẽte includit dolosam negligentiã,vt not.Gemi.in d.c.si cõpromissarius. ¶ Quomodo autẽ & quãdo negligẽtia sit peccatũ mortale, Sum. Angel.innixa suæ falsæ opinioni ꝙ transgressio legis humanæ præceptiuæ sit peccatũ mortale solùm ratione contemptus aut cõsuetudinis:de quo ŝ. Ieiuniũ.§.viij.& ŝ. Inobedientia.& ŝ.Lex.§.viij.dicit ꝙ negligentia est mortale,si ex ea omittãtur ea,ad quæ quis tenetur ex præcepto vel officio de iure diuino in his,in quibus versatur notabile damnum sibi cõmissorũ: nõ autẽ in his,quæ de iure positiuo solùm, nisi includatur dolus vel contẽptus:intellige verus vel interpretatiuus,qui est cõsuetudo, secundũ eũ. Sed secundũ S. Th.ij.ij.q.liiij.& Supple.& mentẽ Ro.negligentia dupliciter potest esse peccatũ mortale. Primò si id,quod omittitur ex negligẽtia,sit de necessitate salutis,id est,cadat sub aliquo præcepto,siue sit actus,siue circũstantia. Secundò,si volũtas intantũ sit remissa circa ea,quæ sunt Dei, vt totaliter deficiat à diuina charitate:quod præcipue contingit,qñ negligentia sequitur ex cõtemptu. Siautẽ negligẽtia nõ sit circa aliquid de necessitate salutis,nec ex contemptu,non est mortale,ŝ. Medicus.§.j.j.prædicator. Videtur autẽ velle Archi.in ij.parte tit.ix.c.iij.in fi. ꝙ negligẽtia qñ est ex cõsuetudine sit mortalis:sicut si quis cõsueuit horas nõ dicere solicitè & deuotè. Sed ego dico ꝙ consuetudo id,quod de se est veniale,nunquã faciat mortale: vt patet ex dictis ŝ. Ebrietas. Vnde si ista negligentia consueta esset circa omissionẽ horarum,esset mortalis: secus si circa omissionem deuotionis in dicẽdo horas:quia illa deuotio non est sub præcepto. Potest tamen hoc dictũ esse aliquo modo verum circa religiosos:vt j. Religio,primò. §.xij.in fin. De negligentia iudicis laici suppleda per ecclesiasticum,ŝ.Iudex.j.§.iij. De negligentia etiã conferendi beneficia eccleſiastica ŝ.Beneficiũ,secũdò.§.vj. Et ibi etiã de negligentia prouidendi in ecclesia cathedrali,vel regulari. De negligentia prælati,infrà Prælatus.§.iiij.

De Negotio,Negotiatore,& Negotiatione.

1 *Negotiatio an sit licita.*
2 *Mercatio quot modis reddatur illicita.*
3 *Negotiatio quæ sit illicita,& negotiatorem expellat de tẽplo Dei.*
4 *Assecurationes, quæ fiunt à mercatoribus, an sint licitæ, & quis contractus ille sit.& num.5.*

NEGOTIVM dictũ est quasi negans otium.de verbo. signifi. forus.§.cõstat. & cõsequẽter ex ipso nomine importat priuationẽ otii:& significat actũ omnẽ, cui otiũ repugnat:puta actus regiminis ciuitatis aut domus:secundum quod dicũtur quædã negotia publica & quædã priuata:& similiter actus cõmutationũ ordinatarũ ad lucrũ, qui maximã solicitudinẽ requirunt. Est igitur negotiũ in cõmuni actus humanus practicus,qui vulgò exercitium dicitur:specialiter autẽ, vt nũc principaliter intẽdimus,negotium est cõmutatio vel permutatio lucratiua, id est,ad lucrum ordinata. Et idem significat negotiatio,sed aliomodo, id est,in abstracto. Et idẽ similiter significat mercatio vel mercãtia:sed differt voce: quia negotium à negatione otii dicitur:& mercatio à mercatu vel mercato, id est,à cœtu cõmutantium,vel à loco,in quo fiunt cõmutationes. ¶ Negotiator autẽ in cõmuni est, qui actum practicũ exercet,siue qui vacat alicui exercitio. Specialiter autẽ, vt principaliter intendimus,est is,qui negotiationem.id est,commutationem lucratiuã exercet:siue,sub aliis verbis,est,qui rem cõparat, vt integram & immutatam vendendo lucretur,

tur,secundũ Ioã. And.post Arch.& Christo. Secus si emeret vt esset sibi materia aliquid inde operãdi:vt dicit Chrys. lxxxviij.di.eiiciens. Secus si emit vt vẽdat diuisam aut mutatã.de quo vide ŝ. Emptio.§. ix.& idem penitus significat mercator:vnde vno vocabulo pro alio indifferẽter doc. vtũtur. ¶ Quotuplex autẽ sit negotiũ, & quomodo clericis sit illicitũ vel licitũ,dictũ est ŝ. Clericus. iij.§.j. ¶ Negotiatio autẽ quantũ ad materiã circa quã,est triplex. Prima scilicet pecuniæ ad pecuniã,quæ dicitur cambiũ.de qua specialiter j. Vsura. iiij.§.j.& secunda pecuniæ ad rẽ, quæ dicitur emptio,de qua,inquantũ ibi includitur emptio & venditio,dictum est specialiter.§.ŝ. Emptio.§.x. Tertia est rei ad rem, quæ dicitur permutatio, seu vulgo baratũ. de qua specialiter j. Permutatio. Quantũ verò ad finẽ est duplex, vt j.§.j.

1 ¶ Primò verò quæritur, †vtrũ negotiatio de se sit licita vel illicita? Et dico ex Archi.post San. Tho.ij.ij.q.lxxvij.art. iiij.ꝙ cõmutatio,quæ s.est de ratiõe negotiatiõis, est duplex secũdũ Philosophũ j.Pol. Vna scilicet quasi naturalis & necessãria,s.rerũ ad res vel ad pecunias ꝓpter necessitatẽ vitæ,quæ ꝓpriè nõ ad mercatores, sed ad œconomos & politicos pertinet: q habẽt prouidere familiæ aut ciuitati de necessãriis. Et alia denariorũ ad denarios,vel rerum ad denarios:adde vel ad res,nõ ad necessitatẽ vitę,sed ad lucrũ cõsequendũ. quæ ꝓpriè dicitur negotiatio. Prima igitur, secundũ Philosophũ,est de se laudabilis:quià habet honestum finem:cùm deseruiat necessitati vitæ:licet in ea possint diuersa peccata cõmitti,quæ sunt hominũ vitia, & nõ artis in se. Secunda verò cõsiderata secundũ se habet quandam turpitudinẽ,inquantũ de sui ratione nõ importat necessãrium vel honestũ finem, sed quantũ est de se deseruit cupiditati lucri,quæ terminũ nescit,sed tendit in infinitũ: potest tamẽ fieri licita, si mercator ordinet lucrũ ad aliquẽ finem honestũ vel necessãriũ:quia illud lucrũ, & si in se nõ importet aliquẽ finem honestũ vel necessãriũ, nihil tamen importat in sui ratione vitiosum contrariũ rationi: vnde ordinari potest ad finẽ honestũ & necessãriũ:puta si negotiator illud ordinet ad sustentationẽ decentẽ sui & familiæ,aut subuentionẽ pauperũ,aut publicã vtilitatem, ne scilicet desint patriæ necessaria ad vitã,& inde lucrum expetit non quasi finẽ,sed quasi stipendiũ laboris. ¶ Secundò quæ-

2 ritur, †quot modis mercatio reddatur illicita? Et dico ꝙ multipliciter secundũ Ray.& Alex.in iij.parte.& Inno.in c.j.ne cle.vel mona.& Panor.ibidem. ex quibus colligitur ꝙ est illicita sex modis. ¶ Primò ex causa seu fine,quãdo scilicet fit propter auaritiã,id est, improbam cupiditatẽ diuitiarũ,vel aliũ malum finẽ: & tunc est peccatũ veniale aut mortale eo modo quo ille finis. ¶ Secundò, ex persona,puta si sit clericꝰ,& à fortiori religiosus:vt ŝ. Clericus.iij. per totũ. laicis autẽ est licita regulariter. ¶ Tertiò, ex tẽpore: vt si fiat diebus festis: quia est opus seruile. de quo dic vt ŝ. Dominica.§.iij.quod tamen secundũ Petr.de Pal.fallit in nundinis scitis & toleratis, si diuina non omittantur: secus si nundinæ essent prohibitæ. ¶ Quartò, ex loco: quia in loco inhoneſto & suspecto nõ debet quis negotiari, seu etiã conuersari.ff.de arbit.l.si cũ dies.§.arbiter.lxxxj.di.in omnibus.xxvij.q.i. si quis sacro. similiter neq; in ecclesia. xvj.q.viij.& hoc diximus. imò hoc esset mortale, nisi magna necessitas excusaret.de immu.eccle.decet domũ Dei. lib.vj.iuncto c.relinqui nolumus.decu.euch. Quod intelligẽ si quid notabile fiat:secus in modico,& cũ itrepitu verborũ ac intentione lucrãdi:secus sine verbis.& cũ intẽtione satisfaciendi honori diuino, & fidelibꝰ deuotioni principaliter,vt in candelis: licet fortè secũdariò intẽdatur aliquod lucrũ,sine quo tamẽ hoc fieret, si vendẽs securus esset de sua indẽnitate.vnde laici, qui eas præsumuntur vendere vt lucrẽtur,extra ecclesiam vendere cogũtur. ¶ Quintò,ex modo,puta quia exercetur dolosè vel cũ mẽdaciis & periuriis. ¶ Sextò,ex cõmercio,quãdo scilicet illud est reipublicæ dãnosum: sicut cũ quis totum granũ aut omnes merces emit,vt coactis aliis à se emere vendat suo modo. Et idem est quoties quæritur lucrũ immoderatũ,de emp. & ven.c.j. quod arbitrio boni viri limitandũ est,secundũ glo.Ray. Et similiter secundũ Arch.idem est quãdo omnes cõueniunt vt certo pretio vendant,vel vnus solus vẽdat tale quid: nisi pretiũ esset cõueniẽs. Consiliũ autẽ est Host. ꝙ taxatio pretii fiat per episcopũ: sed hoc est cõsiliũ:si tamen per ipsum vel melius per rectores ciuitatis taxaretur, secundũ Arch. posset carius vẽdi sine peccato. ¶ Septimò,ex cõsortio,vnde qui societatẽ habet cũ negotiatore, quẽ scit malæ conscientiæ,tenetur secundũ Archi. soluere societatẽ si põt,s. cõmodè:vel si nõ potest, protestari ꝙ de illicitis lucris participare nõ velit,ar.di.lxxxij.error.& c.faciẽtes.& sup hoc debet inquirere, nec rassa & nõ excusante ignorãtia laboret. ¶ Non est autẽ necessãriũ ꝙ lucrũ inde per hos modos quæsitũ restituatur aut pauperibus detur, licet sit cõsiliũ secundũ Doct. quod fallit primò si quis iniustitiã cõmisisset circa pretiũ iustũ in plus vendẽdo, vel in minus emẽdo. & secũdò secundũ Ro.si qs fuit causa excrescẽtiæ pretii emẽdo totũ aliquid vt carius vẽderet: quia tenetur læsis,si aliàs damnũ illud nõ euenisset:& ratio,quia fuit causa dãni iniustè. ¶ Tertiò quæritur, †quæ sit negotiatio sic illicita ꝙ 3
fit mortale,& negotiator expellat de tẽplo Dei. Et dico ꝙ est primò illa,quæ est cũ periuriis, vt patet. Et secundò ea, quæ cũ mendaciis pernicio sis, i. ordinatis ad decipiendũ in aliquo notabili,vel etiã in modico,si adsit animus decipiẽdi in magno,secundũ Arch.secus si fiant ad cõseruandã indemnitatẽ vendẽtis,siue ad vẽdendũ iusto pretio,aut ad decipiendũ in aliquo modico,cũ animo nõ decipiẽdi in magno: qa est veniale secũdũ Ray.licet Host.falso hoc dicat esse mortale,si assiduè fiat: sumẽs exemplũ de ebrietate. sed nõ est verũ:qa veniale de se quãtuncunq; multiplicetur & cõtinuetur,nunquã fit mortale.ij.ij.q.cl.art.ij. Nec est simile de ebrietate,quæde se est mortale si scienter admittatur sine necessitate:quã scientiã assiduitas arguit. Et tertiò illa quæ est cũ intẽtione finali in lucro,ponẽdo scilicet ibi finẽ vltimũ: quod tunc est,cũ illud est sibi Deo charius:ita ꝙ quis Deũ per mortale contẽneret vt lucrũ nanciscatur. Et quartò generaliter ea, quæ est cũ emptione aut venditione quæ sit mortale. de quo vide ŝ. Emptio. ¶ Quartò quæritur, †vtrũ licitæ sint assecurationes quæ plerũq; fiũt à mer- 4
catoribus,licet nõ sint mercãtiæ? Et dico hoc heri tripliciter. ¶ Primò scilicet in mercibus:vt cũ quis mittit aut expectat merces per mare vel loca periculosa,& timet de submersione vel præda,& spondet alicui quinq: vel sex pro cẽtenario vt ille eũ assecuret,id est,se obliget omnia solutorum si perierint. Et dicit Arch.hoc licite fieri,& assecurantẽ posse dicta quinq; vel sex lucrari, si res saluæ fuerint ratione periculi:quia ibi nõ est mutuũ,vt patet:nec turpe lucrũ,cùm nõ inueniatur prohibitũ hoc, & hominũ vtilitati deseruiat,vt experimur. Nec obst.c.nauiganti.de vsur. vbi vsura est, si is, qui suscipit in se periculum merciũ, & inde aliquid percipit:quia,vt no.Io. Galde.illud est quãdo percipit ratione mutui facti mercatori, non ratione periculi. ¶ Et secundò sit in pecuniis:& hoc dupliciter,s. eo modo quo de mercibus dictum est, cum deferũtur cum periculo: & est idem iudicium,vt ibi:& rursus cum quis satisfat pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo,qui eas mutuo accipit grauiter vel ſub vſuris, de quo timetur ꝙ fallat:& pro ſatiſdatione vult vnũ vel duo pro cẽtenario.& hoc Arc. poſt Lau.de Ri.ſi ille accipiens nõ erat omnino ſecurus:dicit ratione periculi:ſed ſi eſſet omnino ſecurus, vt quia habet in bonis, nõ videtur lucrũ eſſe tutũ: quia videtur implicitũ mutuum, & eſſet vſura manifeſta,ſi idem eſſet mutuator & ſatiſdator.Ego verò dico ꝙ nullus poteſt eſſe ita ſecurusquin poſsit aliquod interuenire periculũ, vel ſaltẽ aliqua difficultas & labos in rehabendo:& ratione huius poteſt aliquid percipere plus aut minus ſecũ dum periculi & rei qualitatem. Et tertiò ſit in perſonis:& hoc dupliciter,ſ.per ſaluũ conductũ perſonale: & pro hoc licitũ eſt aliquid accipere,modò promiſſa reruẽtur:& cum certatur ſuper futura morte aut vita alicuius, & vnus obligat ſe ad decẽ danda ſi tali tempore nõ fuerit viuus:& ſimiliter alius ſi eodẽ tempore nõ fuerit mortuus: & ſecũdum Archi.hoc lucrũ licitũ non videtur:quia nulli vtilitati, ſed ſoli cupiditati deſeruit, & poteſt dici turpe lucrũ: & datur via ad mortem optandã alicuius: & pauperibus erogãdum eſt.xiiij.q.v.habetis.de conſilio tamen,vt dicit,nõ de neceſſitate. Et idẽ dicendũ dicit de omni cõtentione facta inter quoſcũq; de quocũq; euẽtu,vel cuiuſcunq; rei veritate,quæ à quibuſdã dicitur inuadiatio: & omne tale lucrũ videtur
1 turpe:vel ſaltẽ dic eſſe vanũ. ¶ Quintò quæritur,† quis cõtractus ſit in aſſecuratione & aliis dictis in §.priore?Et dico ꝙ excepto caſu cautionis pecuniæ mutuatæ, in aliis nõ eſt ludus:quia nõ ordinantur ad totũ,ſed ad lucrũ.Eſt autẽ in aſſecuratione rerũ & pecuniarum delatarum contractus innominatus,de quo habes ſ.Contractus.§.iiij.& ſimiliter in aliis enumeratis:quia ad hoc quod eſt do vt facias,reducitur do ſi facias:vel do ſi fiat,vel ſi erit,vel ſi fuit, vel ſi eſt. licet dici poſsit in aſſecuratione rerum delatarum eſſe locationem rerum conducendarum ſecurè.

NEOPHYTVS dictus eſt quaſi nouus in fide: à neos nouum, & phytos fides.xlviij.diſt. quoniam. & talis prohibetur ordinari etiam ad minores ordines, vt ibi: vbi & cauſa redditur:imò & tonſurari.arg.xix.q.iij.monaſteriis.dicitur etiam & nouus in religione per tranſſumptionẽ:vt ea.di.xlviij.ſicut.de quo j.Religio,quintò,per totũ.

NECROMANTIA. Vide infrà Superſtitio.

NOMINATIO propriè dicitur eſſe vnus modus proui dendi in eccleſiis vacantibus. Sed ſciendũ eſt ꝙ eſt triplex,ſecundum Panor. in c. quia ſicut.de elec. vna ſcilicet non ſolennis:vt quando ante ſcrutiniũ inter electores aliquis nominatur tanquam bonus & ſufficiens:quæ non tribuit ius nominato:ſed ſolùm proponitur in collegio vt eligatur ſi placet. Alia verò eſt,quæ ſit in ſcrutinio electionis, intellige vt dicendo,eligo talem,& nomino talem:per quã non acquiritur ius.arg.ſi tibi abſenti.de præben.lib.vj.Sed tamen publicato ſcrutinio non poteſt nominans variare,ſi dignum nominauit. prius autem videtur poſſe: vt in c.publicato.de elec. Alia verò eſt ſolennis,quæ ſecundũ Hoſti. fit quando duo vel tres,qui ſunt ſolenniores in capitulo vel alibi nominantur papæ:adde vel ſuperiori, & per collegiũ petitur vt de aliquo eorum prouideat:& per hanc quodam modo acquiritur ius nominatis ſecundum Sum.Roſ. ſed Pan.ibidem tenet contrarium:licet non poſsint nominantes variare poſtquam eſt ſuperiori nominatio præſentata, ſecundum eundem Pan.& Hoſt.in c.bonæ.el j.de electio. De numero autem vocum videtur hic dicendum,ſicut infrà de poſtula.§.ij.

NOMINATIM idẽ eſt quod nomine nominato:ſicut dicitur quis expreſſus aut vocatus nominatim,ſi hoc fiat eius nomine expreſſo.Igitur ſecundũ Inn. in c.in Lateranenſi. de præben.interdicti nominatim dicuntur, qui interdicti ſunt expreſsis nominibus propriis, & ſimiliter omnes de ciuitate vel caſtro,ſi illa vel illud interdicitur,i. homines illius. ſecus autem ſi excõmunicatur Petrus cum ſuis fautoribus: quia fautores non ſunt excõmunicati, niſi de fauore notoriè cõſtaret.Hocautẽ dictum Inn.intellige ſic ꝙ prolata excõmunicatione vel interdicto ſub aliquo nomine,puta talis populi aut fautoris talis rei vel perſonæ, excõmunicati vel interdicti ſunt nominatim omnes, quibus illud nomen notoriè cõuenit: ſicut ſi interdicitur populus,omnes, quos notoriè ſiue per certitudinẽ indubitatã conſtat de illo populo eſſe:non autem alii. Et ſi interdicũtur vel excõmunicantur alicuius fautores,omnes quos notoriè conſtat eſſe fautores.Sed Panor.in eo.c.dicit contra Inno.eſſe glo.in cle.j.de vita & honeſt.cle.in verbo,nominatim,id eſt,propriis nominibus expreſsis.Sed illa gl. per nomina intelligit ipſa nomina & circunſtantias indubitabiles, quæ vicem habeant proprii nominis. quod patet per ſimilem gl.in c.conſtitutionem.de ſent.excom.lib.vj.quæ habet in verbo nominatim, id eſt, propriis nominibus expreſsis,vel aliis indubitabilibus circunſtantiis,quæ habeãt vicem proprii nominis.Panormitanus autẽ ibi nititur concordare prædictas opiniones:& dicit ꝙ vbi agitur de pœna incurrenda ipſo facto, non dicitur quid fieri nominatim, niſi exprimatur ipſum propriũ nomen:quia hoc importat etymologia vocabuli. & in iſtis odioſis nõ eſt recedendum à propria ſignificatione verborum:vt in c.ſtatutum.de electione.libr.vj niſi circunſtantiæ ſint ita expreſſæ & ſtrictæ ꝙ ex toto vicẽ proprii nominis importent.& facit lex ij.ff. de libe.& poſthu.& Inſti.de exhæ.lib.§.nominatim. & in l.quoties.§.ſi quis nomen.ff.de hære.inſtit.& l.certum.ff.ſi cert.peta. vt puta ſi dicatur, filius Petri,qui ſcilicet vnicum habet filium,& huiuſmodi. Si verò nõ agitur de pœna incurrenda ipſo facto : tunc etiã dicitur nominatim expreſſus,qui per circunſtantias non ſic ſtrictas eſt expreſſus. Et ſic intellige Inn.cũ dicit ꝙ interdicta ciuitate,id eſt,populo eius,&c. Et ad gloſ.in c.à nobis.el j.de ſenten.excõmu. quam videntur ſequi communiter Doct.quæ dicit ꝙ dum dicitur,quiſquis furtum fecerit,excõmunicatus ſit: omnes nominatim intelliguntur excommunicati, qui furtum fecerunt,tanquam expreſsis propriis nominibus.Summa Angelica dicit dicendum ꝙ intelligitur quòd ita ſunt excommunicati, quaſi nominatim fuiſſent expreſsi: non quòd dicantur nominatim excommunicati. Sed quia gloſſ. expreſſe dicit quòd intelliguntur nominatim excõmunicati, tu dic quòd loquitur quando conſtat notoriè aliquem ſiue certitudinaliter furtum admiſiſſe.

¶ NOTARIVS,infrà Tabellio.

De Notorio

1 *Notorium in genere quot modis ſumitur.*
2 *Notorium facti quotuplex eſt.*
3 *Notorium iuris quotuplex eſt.*
4 *Notorium facti an efficiat notitia decem virorum.*
5 *Notorium qualiter probetur.*
6 *Notoria an exigant ordinem iuris.*

NOTORIVM dictũ à noto, quod eſt ſigno vel demõſtro,eſt aliquid adeò intricatũ, quod ſecundũ Ioan. de Lig. & dominũ Antonium multi de notorio loquũtur quid ſit notoriũ ignorãtes:&,vt videtur,importat euidentiã rei alicuius talẽ,quòd ſine tergiuerſatione notari poſſit. ¶ Primò ergo quæritur,† quot modis ſumitur notoriũ in genere? Et dico quòd aliqui dicunt quòd notoriũ dicitur dupliciter,ſiue eſt duplex,ſcilicet iuris & facti:quidam verò ꝙ eſt triplex, ſcilicet iuris, facti & præſumptionis: quidam etiã notoriũ iuris diuidentes in duo, ſcilicet confeſsionis & cõuictionis, dicunt ꝙ eſt quadruplex, & ratio horum patebit ex dicendis. Dico ergo ꝙ in genere dicitur duobus modis.Primò,ſcilicet improprie,vt eſt aliquid notabile nõ in ſe,ſed in alio:quod tamen de ſe non facit euidentiam talis rei,ſed ſolùm ex ordinatione iuris.& ſic notorium dicitur præſumptionis.& ſecundũ Pan. in gl.& in c.veſtra.de coha.cle.& mu.& Arch. eſt illud quod ius euidenter præſumit ex alio noto:ſicut quis habetur publicè & notorie pro filio alicuius ex cõiecturis inductis à iure. Et ſecundò propriè, vt eſt notabile in ſe. & hoc dupliciter. Quoddam enim eſt notoriũ facti:& ſecũdũ Archi.poſt gl. ij.q.j.de manifeſta.eſt illud quod exhibet ſe & offert oculis omnium,id eſt,quod ita habet euidentiã facti ꝙ negari non poteſt,ſcilicet probabiliter.d.c.veſtra.quod & intelligo ꝙ habet euidentiã in ſe,vt quia videri poteſt:vel in alio, quod de ſe arguit illud, & nõ ſolùm ex diſpoſitione iuris, vt fornicatio ſacerdotis videtur in argumẽtis gradiẽtibus ſuper terrã. Vel vt in d.c.de manifeſta.not. Archi.eſt illud, cuius populus eſt teſtis,& nõ eſt locus inficitioni.xvj.diſ. c.in ſacerdotibus. de coha.cle.tua ff.de ritu nuptia.l.palã. in princ. Vel,vt dicit Pan.vbi ſuprà,eſt clara & famoſa locutio ex euidentia rei ſurgẽs,quæ tergiuerſatione aliqua celari nõ poteſt:vt probatur in d.c.tua.& c.euidẽtia. de accuſ. Duæ primę diffinitiones dantur de iſto notorio in ſe: tertia verò de eodẽ,vt eſt in ſuo effectu, id eſt, hominũ locutione. Sed hoc eſt notandũ ſecundũ Pan.vbi ſ. ꝙ notorium,intellige facti,ex tribus cauſatur,ex ſciẽtia hominũ, ſcilicet nõ paucorũ,& ex loci ac temporis qualitate, ita ſcilicet ꝙ non fiat nocte vel in loco ſecreto. Circa quod tamẽ ſecundũ Cal. diſcretus iudex ex circunſtantiis arbitrabitur factũ eſſe notoriũ vel non eſſe. Quoddam verò eſt notoriũ iuris:& ſecundum Pan.vbi ſuprà, eſt ſpontanea confeſsio, clara probatio, iuſta, indubitata & irreuocabilis diffinitio. Sed iſta diffinitio eſt generis per ſuas ſpecies, vt patebit §. iij. Ideo tu dic ꝙ notorium iuris eſt id,quod eſt notorium
2 in actu iuridico,id eſt, in iudicio. ¶ Secũdò quæritur ſpecialiter,† quotuplex eſt notoriũ facti. Et dico ꝙ hoc notorium poteſt diuidi dupliciter, ſcilicet ex parte facti notorii,& ex parte eorũ quibus eſt notoriũ. ¶ Primo modo intelligo Pan.vbi ſuprà,& Arch.poſt gl. vbi ſuprà, ſcilicet ꝙ notoriũ facti eſt triplex. Primum eſt facti permanentis : vt quod palatium dominorũ ſit in platea. & ſic dicitur notorium quaſi res nota omnibus volentibus illam videre. Pro quo authen.qui ſemel.C.quomodo & quãdo iud.& c.euidentia. de accuſatio. Secundũ eſt facti tranſeuntis, & non redeuntis:vt ſi in cõſpectu populi ſit aliquis interfectus. ſimiliter vox præconis:quia huiuſmodi factum notoriũ eſt pro tunc,nõ pro nunc:& ſic intellige quod not.gl.in dicta authẽ.qui ſemel. Tertiũ eſt facti interpolati: ſecus eius qui paratus eſt mutuare ad vſuram,& meretricis : quia nec ille ſemper mutuat,nec ſemper illa peccat.Bar.autem poſt Iac. de Bur.in l.ciues.C.de appel.dicit notoriũ eſſe quod habet actum permanentẽ:vt quod palatiũ dominorũ eſt in platea. Quæ autem nunquam habuerunt actum permanentem,vt vox præconis,& huiuſmodi,tranſire non poſſunt in notorium,ſed bene in manifeſtũ.Sed primum eſt melius : alioquin nõ daretur notorius fornicator. Si verò diuidatur ex parte eorum quibus eſt notoriũ : ſic aliquid dicitur notorium in monaſterio,parochia,vel terra,aut prouincia:& generaliter in omni cõgregatione decem perſonarũ. de quo vide j.§.iiij. ¶ Tertiò quæritur,† etiam ſpecialiter, quo- 3
tuplex eſt notorium iuris? Et dico ꝙ eſt triplex,ſcilicet illud,de quo quis eſt condemnatus in iudicio,vel conuictus, vel ſponte cõfeſſus:quia,vt dicit Pan.vbi ſuprà, ex ſententia in iure facta oritur notoriũ, nec poteſt amplius retractari:vt in d.c.veſtra.& c.fi.& in c.cum inter.de re iudi. ſimiliter ex probatione clara & indubitata : vt in c.cũ olim. de verb.ſignifi. & ex ſpontanea cõfeſsione:vt in d.c.veſtra. ¶ Quartò quæritur,† vtrum ad notorium facti requiratur 4
notitia totius populi vel maioris partis:aut certè ſufficiat notitia decem virorũ? Et dico de hoc fuiſſe opiniones,quibuſdam dicentibus ꝙ requiritur ſcientia totius vel maioris partis populi:aliis verò econtrario ꝙ ſufficit ſciẽtia decem perſonarum.Pro quo ſciendum eſt ꝙ decem perſonæ plebem faciunt,vt patet in text.& gl.x.q.iij.vnio.& ſecundum glo. Ray.faciunt populũ.& ideo vbi eſt adunatio decem,perſonarum,poteſt oriri notoriũ,vt patet glo. in d.c. de manifeſta.vbi autem pauciores ſunt,nõ poteſt oriri : vt dicit Pan.in d.c.veſtras. Gloſ.ergo in d.c.de manifeſta.dicit ſufficere notitiã decem hominũ:mota quia hic numerus plebem facit.Pan.verò vbi ſuprà dicit nõ requiri ſcientiam totius populi,ſed totius vicinię vel maioris partis:ita ꝙ non ſint minores,id eſt,pauciores decem. quod Summa Angelica intelligit quaſi non ſint pauciores decem illi,qui ſciunt:ſed malè:quia illa intelligit,ſiue intelligere debuit, quòd non ſint pauciores illi de vicinia. Vnde Supplem. & Summa Roſel. habent alium ſenſum : vt ſufficiat ſcientia omnium vel maioris partis eorum qui ſunt in aliquo loco, ſcilicet villa,vel parochia : etiam, inquiunt, ſi ibi non ſint niſi decem perſonæ:& ſic conſequenter ſufficit ſi ſciãt ſex: quia eo caſu teſtis eſt populus,cum ſit teſtis maior pars populi.& ſi populus vel cœtus ſit cœtus xx.hominũ, ſufficiat ad eſſe notorium in tali populo ſi ſciant xj.& ſic de aliis. Igitur vbi ſex ſciunt,dicitur notoriũ ſimpliciter, licet non dicatur notoriũ in prouincia vel ciuitate. quod patet, tum quia aliàs ſi ſcientia ſex perſonarum non facit notoriũ,inter occultum diuiſum contra notorium immediatè daretur medium, cum tale occultum ſit quod quinq; ſciunt, vt patet per glo.q.j.manifeſta.de pœniten.diſt.j.§.hæc autem ſecreta.tum etiam quia glo.Ray. dicit quòd etiam ſi parochia habeat mille parochianos,& ex illis ſolùm decem graues & honeſtæ perſonæ,ſcandalizantur de focaria ſacerdotis:dici poteſt quòd populus ſcandalizatur,cum decem homines populũ faciant:& ſic ſex ſunt maior pars populi alicuius : tum etiam quia ſi hoc nõ ſufficit,non poſſet probari notorium in aliqua plebe,niſi numeratis omnibus plebanis,& facta fide quòd non ſint plures, ad videndum an maior pars ſciat. quod videtur ridiculum:cum interdũ in plebe ſint multa hominum millia. ¶ Quintò quæritur,† qua- 5
liter probetur notorium? Et dicit Pan. vbi ſuprà, ſufficere duos teſtes: licet non ſufficiant ad illud cauſandum : quia in ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum. De quo vide gloſ.in §.quando.ij.q.j.& quod not.glo.in l.iij. ff.de teſt. ¶ Sextò quæritur,† vtrum in notoriis ſeruandus 6
ſit ordo iuris? Et dicit Pan.vbi ſuprà,ꝙ ſic in notorio præſumpto:ſed ibi eſt ſpeciale : in notorio autem facti nõ requiritur niſi ſcientia & citatio:imò ſi cõſtat ꝙ nulla poſsit competere defenſio, citatio nõ requiritur:quia illa ſit vt ſe defendat. & ſic intelligitur c.olim. de re iudicata. & c.venerabilem.de electione. Sed vbi cõpetere poteſt defenſio ſine citatione,ſententia nõ valebit.& ſic intelligitur clemẽ. paſtoralis,de re iudi. Requiritur etiã ſentẽtia,ſed cum ſolita ſolennitate. Non autẽ litis cõteſtatio & alius iudicia-

rius ordo solennitatem respiciens : vt dicta clem. pastoralis. Adde quòd requiritur probatio per duos testes ad minus: vt in glo. l. iij. ff. de testib. nisi sit notorium facti permanentis: vt in c. euidentia. de accus.

NOVALE in priuilegiis piorum locorum intelligitur omnis ager nouiter ad cultum redactus, de quo non extat memoria quòd aliquando fuerit cultus. de verbor. significa. l. quid per nouale.

¶ NOVITIVS. vide infrà Religio, quintò, per totum.

De Nuntiatione noui operis.

1 *Nuntiatio noui operis quibus causis fiat, & pro quibus operibus. & numero 2.*
3 *Nuntiatio noui operis cui fiat, & quibus modis. & nu. 4.*
5 *Nuntiatio noui operis quot modis remittatur.*

NOVI operis nuntiatio secundũ Hosti. est ædificanti nouiter in alterius præiudiciũ prohibitio facta legaliter. ff. de no. oper. nunt. l. j. Et dicitur nouiter ædificans, non solùm qui ædificiũ nouum instruit, sed etiã qui instructi formam immutat. ff. eo. l. j. §. opus nouũ. non autem qui imponit incrementum, aut reficit antiquum. d. l. j. §. si quis ædificiũ. nisi ex toto fuisset destructũ, vt no. in c. cõsuluit.
1 de iudæ. ¶ Primò verò quæritur, † quibus causis fiat hæc nuntiatio? Et dico q̃ tribus: gratia scilicet tuendi ius proprium aut publicũ, aut damni repellendi. d. l. j. §. nunc videmus. & §. nuntiatio. ¶ Secũdò quæritur, † pro quibus operibus fieri possit? Et dico q̃ solùm pro coniunctis solo, vel his quæ in solo fiunt, quorũ ædificatio vel demolitio videtur opus nouũ : vt d. l. j. §. hoc autem edictũ. & ad præterita non fit, sed ad futura, vt ibidem. Et se extendit etiã ad ecclesiam & locũ religiosum: cum hæc non sint in alterius præiudicium constituenda: vt extra eod. c. j. quod tamen fallit quando episcopus propter necessitatẽ populi aliam ecclesiam vult ædificare, licet sit in aliarũ ecclesiarum præiudicium. de eccle. ædifi. ad audientiã. Non autem se extendit ad purgationẽ cloacarum & riuorũ: quia hoc est publicæ vtilitatis & securitatis. ff. eodem. l. de pupillo. §. si quis riuos.
3 ¶ Tertiò quæritur, † cui hæc nuntiatio fiat? Et dico q̃ domino, vel procuratori, seruo, puero, vel fabro, id est, ei qui fabricat. d. l. de pupillo. §. nuntiare. & debet fieri in præsenti in ipso opere, & nõ tãtùm domino, sed his qui sunt ibi.
4 ¶ Quartò quæritur, † quibus modis fiat? Et dico q̃ tribus. Primò simplici verbo inhibendo. Secundò per inhibitionẽ prætoris. Tertiò, iactando lapillum & dicendo, nũtio tibi opus nouũ per iactum lapilli. licet aliqui dicant iactum lapilli fieri debere ter. arg. ff. de re iudi. l. cõtumacia. de constitut. ex literis. in gl. vbi trina monitio est legitima. Nuntians primo modo perdit possessionẽ, & facit aduersarium possessorem: sed secundo & tertio modo retinet possessionem, secundum Bernard. in c. ex parte. de verb. signifi. & d.
1 l. de pupillo. & d. l. j. ¶ Quintò quæritur, † quot modis remittitur ista nuntiatio seu prohibitio? Et dico q̃ quatuor. Primò verbis expresse. ff. eo. l. non solum. §. sciendum. Secundò, transactione, ibidem. l. j. §. indè quæritur. Tertiò, morte nuntiatoris. d. l. non solum. §. morte. Quartò satisdatione. Sed denuntians habet tres menses ad deliberandũ an velit de suo iure docere, aut recipere cautionẽ de demoliendo, in quibus denuntiatus ædificare non poterit : si tamen intra tres menses de suo iure non docuerit, postea denuntiatus caueat de opere demoliendo, & ædificet. C. eo. l. vnica. & in c. vlt. extra eod. ¶ Sextò quæritur, quis sit huius nuntiationis effectus? Et dico quòd omne ædificatum post illam demoliri debet ædificans suis expensis. d. l. j. & l. prætor. §. j. eo. tit. & extra eo. per totum.

NVBERE, id est, matrimoniũ contrahere, non inducit infamiam in muliere intra annum lugubrẽ, de secundis nuptiis. super. & pœnæ intra illud tempus impositæ mulieri cõtrahenti per leges ciuiles, secundum Bar. in l. ij. qua mulier. C. de secun. nupt. per ius canonicũ sunt correctæ si sunt impositæ quia nuptit nimis festinanter: non autẽ quæ sunt impositæ quia secundò nuptit: intellige in fauorẽ filiorum. Et idem Pan. in c. fi. de secun. nupt. vide s. Lex. §. x.

De Nuptiis.

1 *Nuptiæ secundæ an sint benedicendæ, & quid si ex parte alterius tantùm sint secundæ. & nu. 2.*
3 *Benedicti duo si ante consummationem matrimonij separentur, & cum alijs contrahant, an denuò benedicantur.*
4 *Benedicendi an sint ad secunda vota transeuntes, qui nunquam antea fuerunt benedicti.*

NVPTIAE dictæ quasi nube tectæ, eo q̃ nubentium capita velabantur. xxv. q. v. nostrates. & c. fœminæ. idẽ sunt quod matrimonium. ead. q. c. nullam. licet aliquando sumantur pro copula carnali: sicut sponsus beatæ Mariæ dicitur ad eius nuptias nõ peruenisse. ¶ Primò ergo quæritur, † vtrum secundæ nuptiæ sint benedicendæ? Et dico q̃ secundæ nuptiæ non sunt benedicendæ. cuius rationẽ assignant gl. in c. capellanum. de secun. nup. quia sacramẽtum non debet iterari. quod Pan. ibi bene reprobat: quia nõ est illa benedictio sacramentum, sed sacramentale, de quo infrà Sacramenta. Vnde ratio est, vt significetur q̃ continentia præfertur matrimonio. vel secundũ S. Tho. in iiij. dist. xxviij. in litera. & dist. xlij. q. iij. ar. ij. ratio est defectus sacramenti. de quo infrà. §. sequenti. Sacerdos autem benedicens secundas nuptias debet suspensus ab officio & beneficio mitti ad apostolicã sedem. extra eo. vir. Sed secũdum Hosti. & cõmuniter doct. non est suspensus, sed suspendendus. Et secundũ Ioan. And. locum habet hæc pœna vbi benedicuntur secũdæ nuptiæ durantibus primis. Sed hoc stare nõ potest cum dicendis §. sequẽti. ideo habet locum vbi sunt secũdæ ex parte viri ac mulieris, vel ex parte mulieris tantum, secundũ S. Tho. vt §. sequẽti. ¶ Secundò quæritur, 2
† quid si nuptiæ sint secundæ solùm ex parte alterius, ita q̃ vnus tantùm coniugũ sit aliàs benedictus? Et dicit S. Tho. in iiij. dist. xlij. q. vlt. art. vlt. q̃ benedictio ideo à secundis nuptiis subtrahitur, quia licet secundum matrimonium in se sit perfectum sacramentũ, tamen in ordine ad primũ habet aliquid de defectu sacramenti, non habens plenã significationem, cum non sit vna vnius, sicut est in matrimonio Christi & ecclesiæ: sed tamẽ intelligẽdũ est q̃ subtrahitur, quãdo sunt secũdæ ex parte viri & mulieris, vel ex parte mulieris tantùm: quia si virgo cõtrahat cum eo qui aliã habuit vxorẽ, nihilo minus nuptiæ benedicũtur: quia saluatur aliquo modo significatio, etiam in ordine ad primas: quia & si Christus vnam ecclesiã sponsam habeat, habet tamẽ plures personas de sponsatas in vna ecclesia: sed anima nõ pot esse sponsa alterius quàm Christi: propter quod quãdo mulier secundò nubit, nuptiæ nõ benedicũtur. hæc ex illo. Sed oppositum tenet Pan. in c. vir. eo. tit. per illũ text. scilicet q̃ nõ debẽt secundæ benedici, etiã si virgo ducatur in vxorem à transeunte ad secundas nuptias, nisi subsit consuetudo per papam scita & tolerata. Et hoc in sacramẽtalibus procedit, vt ad inducendum consuetudinem requiratur papæ tacitus cõsensus. Cum qua opinione transit Hosti. Dir. Sum. Ang. & Sum. Rosel. & Supple. limitantes S. Tho. quantũ ad virginem, si cõsuetudo hoc habeat. Sed ego dico q̃ illud verũ est, etiã si hoc consuetudo non habeat: quia nõ est illicitũ introducere consuetudinẽ bonã, quando nulla lex ei repugnat.

gnat. Sed contra, inquit Pan. quia text. hoc dicit q̃ isti sunt benedicti, licet alter ipsorũ tantùm fuerit benedictus. Sed dico q̃ ille text. videtur habere sensum cõtrariũ, & velle q̃ non benedicantur secundæ nuptiæ quando ambo fuerant prius benedicti, sic dicens: Vir autem & mulier ad bigamiã transiens nõ debet à presbytero benedici: quia cum alia vice benedicti sint, eorum benedictio iterari non debet. hæc tex. Sed contra iterum, inquit ipse & Dir. quia cũ ista benedictio sit communis marito & vxori, ex quo alter fuit benedictus, nõ debet benedictio iterari: quia iteraretur in persona aliàs benedicta. Sed dico primò q̃ alicubi bñdicitur spõsa seorsum à spõso: & secundò q̃ non inconuenit iteratò aliquẽ benedici ratione alterius & per redundantiam: cùm hoc nõ sit propter imperfectionẽ primæ benedictionis, sed quia secunda persona nõ benedicitur absolutè, sed in ordine ad primò benedictam. Sed contra, inquit, Direc. quia caro benedicta trahit ad se non benedictã, vt tota sit bñdicta. Sed dico q̃ hoc esset verũ, si efficeretur simpliciter vna numero caro: sicut aqua addita aquæ benedictæ fit vna numero simpliciter: sed nõ est ita hic, sed aliqualiter simile est, sicut cũ vinum additur sanguini, & nõ fit sanguis. de celeb. mis.
3 c. cum Marthæ. ¶ Tertiò quæritur, † quid si inter duos benedictos ante cõsummationem matrimonii celebretur diuortiũ, & deinde vterq; cõtrahat? Et dicit Hosti. q̃ secundæ nuptiæ nõ benedicentur: qa spiritualis bñdictio tãtæ est efficaciæ q̃ semper trãsit, nisi obicem inueniat cõtrariæ volũtatis. de bap. maiores. etiã si per risum vel iocũ fiat: & conseq̃ter semel recepta amitti non potest. de diuor. c. quãto. & ita tene, quia nunqnã benedictio debet super aliquẽ iterari. d. c. vir. Quod autẽ §. priore dicit S. Tho. de virgine, intellige nõ solũ si antè nõ fuit benedicta: verũ etiã si cũ hoc etiã cũ alio non cõtraxit: quia iam non esset vna vnius, sed
4 duorum successiuè. ¶ Quartò quæritur, † quid si duo ad secũda vota trãierint, qui tamẽ aliàs nunquam fuerũt benedicti in primo matrimonio? Et dicit Dir. q̃ poterunt benedici: quia nõ est vis in bigamia, sed potius in benedictione ne iteretur. Sed tu dic q̃ dandæ benedictionis in secundis nuptiis ex parte mulieris duplex est impedimentum, si aliàs fuit benedicta, vel etiã si contraxit sine benedictione: quia iam non saluatur mysterium, vt sit vna vnius: ex parte autẽ viri est primũ tantùm: vt patet ex dictis. Et ideo in hoc casu dabitur quidẽ, si vir cõtrahat cum muliere non habente repugnantiã ad benedictionẽ, id est, cũ virgine, quæ nunquam contraxit: non autẽ si nubat mulier, etiam cum viro non habente ad benedictionem repugnantiam.

De Obedientia.

1 *Obedire superiori an debeat subditus in omnibus. & num. 2.*
3 *Obedientia omnis an habeat conditiones aliquas subintellectas.*
4 *Præscripto an currat contra obedientiam.*
5 *Papæ an sit in omnibus obediendum ab ecclesiasticis & secularibus & num. 6.*
7 *Obedientia clericorum ad suum episcopum qualis esse debeat.*
8 *Obedientia monachi exempti vel non exempti. & num. 9.*
10 *Obedire qualiter quis debeat variis superioribus.*
11 *Mercatorum an magis sit aliquid facere ad dictum frarris, quàm ad præceptum prælati.*
12 *Subditus an facere teneatur ea quæ scit vel credit esse de voluntate superioris.*

OBEDIENTIA, vt innotescat, sciendũ est secundum beatum Doctorem, ij. ij. q. cliij. art. ij. q̃ non inconuenit in vno materiari obiecto cõcurrere duas speciales rationes, ad quas duæ speciales virtutes ordinãtur : sicut miles defendendo castrum regis implet opus fortitudinis non refugiẽs mortis pericula, ppter bonũ & opus iustitiæ debitũ seruitiũ domino suo reddẽs. Igitur obediẽtia dupliciter sumitur, sicut & inobediẽtia, vt s. dictum est, scilicet large pro executione cuiuscũq;, quod potest cadere sub præcepto ex quacũq; intẽtione: & sic est virtus generalis: & propriè, secũdum quod respicit per intentionẽ formalem rationẽ præcepti: & sic est virtus specialis, id est, habẽs formale obiectum speciale, id est, præceptũ expressum vel tacitum, cuiusmodi est voluntas superioris nota. Et, secundũ eum ibi, sic potest diffiniri, Obedientia est virtus moralis, promptã reddens voluntatẽ ad implendũ voluntatẽ præcipientis. Vnde, secũdum Greg. obedientia, quæ habet aliquid de suo, vt in prosperis, est vel nulla, vel minor: quia scilicet volũtas nõ videtur tẽdere in præceptũ principaliter, sed in propriũ volitũ. quod quantũ ad exterius apparẽs intellige: qa quo ad Deũ corda rimantẽ potest esse obediẽtia in prosperis nõ minus laudabilis, si prompta volũtas obedientis non minus deuotè tendat in præceptum. ¶ Primò verò quæritur, † vtrũ subditus suis superioribus teneatur in omnibus obedire? Et dico secundum S. Tho. ij. ij. q. xiij. quòd in pertinẽtibus ad interiorem motum voluntatis non tenetur homo homini obedire. quod intellige nisi per accidens, vt interior motus colligatur ex exteriori. de quo vide s. Excommunicatio. vij. excommunicatione. ij. primo notabili. & s. Hora. §. xj. parti. ij. In his verò quæ pertinent ad motum vel actũ exteriorẽ colligendo ex c. si quis. de maio. & obed. in glo. & ix. q. j. sciendum. & ij. q. iij. si dominus. dico q̃ cum triplex sit superioritas, spiritualis scilicet & temporalis politica quo ad regimẽ Reipublicæ: & temporalis œconomica quo ad regimẽ propriæ domus vel familiæ: obedientia limitatur secundũ gradum superioritatis, ita q̃ superiori obediendum est à subditis in his, in quibus habet superioritatẽ. Igitur superioribus spiritualibus, puta papæ, episcopo, & aliis prælatis ecclesiasticis obediendũ est in spiritualibus necessariis vel pertinẽtibus ad salutẽ, quæ spopõdimus in baptismo, secundũ S. Tho. in ij. dist. xliij. Superioribus verò politicis, id est, principibus in tẽporalibus spectãtibus ad Rẽpublicã, nisi potestas eorũ esset vsurpata: quia eo casu subditi nõ tenentur obedire, nisi propter scandalũ, secũdũ Rich. in ij. di. vlt. Vnde nihil præcipere possunt ecclesiasticis: qa nõ subiiciũtur eis. de cõst. tit. ecclesia. Nõ possunt etiã subditos subiicere alterius dominio sine eorũ volũtate. de maio. & obed. c. dilecti. & c. fi. Superiori verò œconomico, id est, patri in pertinẽtibus ad dispositionẽ rei familiaris. ¶ Prædictis autẽ in talibus, quę ad eorũ superioritatẽ pertinẽt, nõ obedire ex cõcẽptu vel sciẽter sine causa rationabili in re alicui⁹ importãtiæ arbitrio boni viri est mortale: quia cõtra iustitiã, cuius obediẽtia est pars. quod tamẽ, secundũ S. Tho. vbi s. fallit si præciperetur aliqd cõtra præceptũ Dei, siue in dispẽdiũ salutis, aut cõtra præceptũ superioris ad præcipientẽ, vel in his q̃ ad eorũ superioritatẽ non pertinẽt, in quibus obedire nõ est necessariũ, nisi ratiõe scãdali. ¶ Et ex his patet primò, secundum S. Tho. ibi, q̃ nõ tenetur homo homini obedire quo ad motus interioris volũtatis, vt dictũ est: quia in his ei nõ subditur: sed in pertinẽtibus ad corpus: nec secũdò in corporalibus quantũ ad ea quæ pertinẽt ad naturam corporis: vt circa matrimoniũ contrahendũ, vel seruandam virginitatẽ & huiusmodi: qa omnes homines natura sunt pares: sed in pertinẽtibus ad dispositionẽ actuũ & rerũ humanarũ tenetur subditus obedire superiori secũdũ rationẽ superioritatis: vt miles duci in spectantibus ad bellũ: seruus domino in seruilibus: filius patri in spectãtib⁹ ad disciplinã

2 & curā domesticā, & sic de aliis. ¶ Secūdò quæritur, †vtrū obedire teneatur subdit⁹, si dubitet an id, quod præcipitur, sit cōtra Deū nēcne? Et dicit Rayn. quòd sic: & generaliter in dubiis. de tempo. ordi. c. ad aures. & excusatur à peccato. xxiij. q. j. quid culpatur. nisi sit de his in quib⁹ ignorātia nō excusat: puta contra articulos fidei, præcepta Dei, vel g̃nale statutū ecclesiæ: iuxta ea q̃ dicta sunt §. Ignorantia. §. vij. Et concord. S. Tho. & Gof. habentes regulam, ꝙ quoties subditus cōuenienti inquisitione certificari nō potest, obedire debet, & obediendo excusatur, etiā si dubitet an agat cōtra præceptū Dei nēcne. Imò aliquando etiam bonū, sine quo potest esse salus, propter obedientiā debet omitti. xj. q. iij.

3 quid ergo. ¶ Tertiò q̃ritur, †vtrū in omni obedientia sint aliquæ cōditiones sub intelligēdæ? Et dicit gl. in c. ij. de voto. ꝙ sic, scilicet si possibilitas adest. facit c. querelā. & c. breui. de iureiur. & l. Paulus. ff. quæ sentent. sine app. re. & admittitur omnis rationabilis causa, vt not. Pan. in c. magnæ. de vot. & facit c. si quādo. de rescrip. & c. ex parte. de offi. deleg. & quod no. Archi. in c. vtinam. lxxvj. distin. ¶ Quartò

4 quæritur, †vtrum contra obedientiam currat præscriptio? Et dico ꝙ non: quia semper adest mala fides. l. j. C. de ser. fugi. & c. tūa. de regu. iur. & in glos. c. sicut nobis. ibidem.

5 ¶ Quintò quæritur †specialiter, vtrū papæ sit in omnibus obediendum ab ecclesiasticis? Et dicit Pan. in c. inquisitioni. de senten. excom. c. quòd non. ¶ Primò si præceptum sapit peccatū: & intellige etiā de veniali. xj. q. iij. quid ergo. intellige etiam si papa credit mandatū iustū, & tamē subdito constat illud in se continere peccatum. de resti. spolia. literas. ¶ Nec secūdò si ex obedientia præsumeretur status ecclesiæ perturbādus vehemēter, vel aliud malum aut scandalum futurū, etiam si præciperetur sub pœna excōmunicationis latæ sententiæ, vt not. idē in c. si quādo. & in c. cū adeò. de reseri. Ex quo ipse in d. c. si quādo. infert ꝙ si mādat etiam sub pœna excōmunicationis latæ sententiæ aliquid, ex cuius executione præsumitur scādalum animarū vel corporū futurū in ciuitate, nō est ei obediendū: quia hoc fit legis authoritate: vt in d. c. si quādo. sed rescribēdum est papæ: imò ex c. officii. de pœni. & re. habetur ꝙ ius positiuū interpretatur ꝙ restitutio, quę scilicet est de iure diuino, aliquādo nō fiat ratione periculi corporū vel animarū. de quo §. Consuetudo. §. ix. ¶ Nec tertiò secūdū eūdē Pan. in c. olim. de cler. cōiug. quādo ipse cū maiori parte cōcilii indiceret cōtinentiā certo generi personarū post monitionē eis resistētibus: quia cōtinētia persuaderi potest, imperari nō potest. xxxij. q. j. integritas. Et sic dici potest ꝙ eis indicere nō potest vitam strictiorem cōtra eorū velle. lxxiiij. distin. gesta. & quod ibi no. in regula, quod omnes. in vj. de quo vide §. Matrimoniū. viij. §. xij. particu. vij. & j. Religio. vj §. vj. ¶ Nec quartò est obediendū simpliciter si rescribat ꝑ notoriè indigno, vt assignetur ei certū beneficiū. Sed distinguēdū est ex dictis Io. And. in c. cūadeò. de reseri. & in c. significauit. de offi. ord. quia si non constat præcisè de intētione principis, mādatarius nō debet obedire, sed expectare secūdā iussionē d. c. si qū. quia quādoq; princeps propter nimiā importunitatē vel subreptionē nō cōcedenda cōcedit. Si verò præcisè cōstat ꝙ velit huic indigno pro tūc prouideri: aut papa potest in illo actu dispēsare, & illi parendum est: qa tunc videtur dispensare. Aut dispēsare nō potest: vt quia est tanta indignitas ꝙ sine peccato fieri nō potest: & tunc non est

6 illi parendū. ¶ Sextò quæritur, †vtrum papæ sit in omnibus obediendum à secularibus? Et dico ꝙ sic in spiritualibus & ecclesiasticis pertinentibus ad salutē, & bonorū morū conseruationē: quia in baptismo se obligarūt ad renuntiandū satanæ & operibus eius: non autem in tēporalibus, nisi sint ei subiecti ratione personæ vel causæ: vnde si præciperet secularī nulla ratiōe sibi subdito ꝙ sibi tribuat bona sua: obedire non tenetur. Et idē dic de aliis spiritualibus prælatis quo ad temporalia: & similiter de temporalibus dominis quo ad spiritualia. de quo vide Pan. vbi §. & Innocē. in d. c. inquisitioni. hoc tenentem. ¶ Septimò quæritur, †quid in

7 ris de obedientia clericorum secularium in ordine ad suū episcopū? Et dico multa. ¶ Primū. Clerici seculares prælatis ecclesiasticis indubitāter tenētur obedire vt papæ eo modo quo dictū est §. v. & omnibus inferioribus prælatis suis, inquantū se extendit eorum superioritas: non autē extraneis: quia sicut non valet sentētia nō sui iudicis, ita nec præceptū. de iudi. at si clerici. vij. q. j. quia frater. ¶ Secundū. Si autem episcopus præcipiat sacerdoti excōmunicare illum, quem sacerdos reputat innocentē: S. Thom. in quolib. vt ei aliqui imponunt. distinguit: quia si mandatur ei denuntiatio excommunicationis sola, tenetur ex parte episcopi denuntiare: si autem præcipiatur ei ꝙ illum excōicet: tunc si est notorium illum esse innocentem, debet corā episcopo innocentiam allegare & probare: & si in probādo deficiat, debet obedire, quantūcunq; sciat eius innocentiam: si verò legitimè probet, nō debet obedire, sed recurrere, si oportet, ad superiorem. Adde tu ꝙ si ob hoc eum excōicaret, sentētia contineret intolerabilem errorem. Si verò sit dubium, obedire tenetur. xxiij. q. j. quid culpatur. Et ita tenet Sum. Pis. & sequitur Sum. Ros. sed Supple. & Sum. Ang. dicūt ꝙ eo casu quo nō potest probare, nō debeat obedire: & hoc qa supponunt pro vero illud, quod §. ostensum est, esse falsum, Iudex. xx. §. v. scilicet ꝙ iudex non debet iudicare secundū probata & allegata contra ea quæ scit: quod falsum hic adducunt in argumentum: & vlterius quia, inquit Sum. Ang. habet sacerdos excusationem paratam dicendo ꝙ cōmittat cognitionē causæ: aut excōmunicet ipse. Sed dico quod S. Tho. loquitur in casu quo nulla valeat excusatio, aut declinatio executiōis. Vnde posito quòd episcopo causæ cognitionem commisisset, & inuentum esset quòd deberet excōmunicari, & vellet quòd sacerdos excōmunicaret: nihil valeret ista excusatio: quia episcopus iniustè eā cogeret, etiā per excommunicationem: & consequenter sacerdos iustè cogeretur exequi: nec peccaret: quia iuridice exequeretur. ¶ Tertiū. Si episcopus præcipiat clerico ꝙ det suos libros alteri vel beneficium relinquat, secundum Ray. obedire non tenetur: quia non pertinet ad episcopum hoc præcipere. vij. q. j. quia frater. quod intellige sine causa: secus si ex causa: puta quia clericus est ineptus, & vult dare idoneo ꝓpter bonū ecclesiæ: quia hoc potest. arg. c. cum apostolus. §. probemus. de cens. xvj. q. j. prædicator. & de magi. sup speculā. quod intellige si libri de bonis ecclesiasticis sunt acquisiti: aliter non posset. de testa. requisiti. & de iure patro. cū dilectus. §. nos igitur. ¶ Quartū. Si episcopus clerico imponat vt Romam adeat pro negotiis ecclesiæ, secundum Rayn. ire tenetur: nec valet excusatio dicentis alios esse idoneos magis: quia in talibus legationibus hunc ordinē seruare non oportet. ff. de lega. l. sciendū. §. pen. vel allegantis curam rei familiaris, secundū Hosti. quia priuatæ vtilitati communis præferenda est. de postul. præla. bonę. el j. Non tamē tenetur obedire vt promoueat negotia cōtra seipsum, in d. l. sciendum. §. si accusatio. & facit c. petitio. de iureiur. ¶ Quintū. Clericus secūdū Ray. magis tenetur obedire episcopo quā Archiepiscopo, nisi in quibusdā casibus, quos habes suprā

8 Archiepiscopus. in prin. ¶ Octauò q̃ritur, †qd de obedientia monachi vel religiosi nō exempti à iurisdictiōe diœcesani? Et dico quòd tenetur obedire episcopo, sed non magis quàm abbati. lviij. distin. c. j. & xij. q. j. nō dicatis. & hoc indistinctè tenēt Sum. Ang. & Ros. post Ray. sed Panor. in c. quanto. de offi. ordi. melius distinguit post Inno. ibidem: quia in criminalibus præfertur episcopus: & corā eo debet monachus cōueniri: quia inferiores nō cognoscūt de causis criminalibus: vt no. in c. trāsmissa. de electio. Et sic pōt intelligi c. monasteria. xviij. q. ij. vbi monasteria dicuntur subesse correctioni episcopi: sed si agitur ad correctionem secundū regulā abbas præfertur episcopo: & in illis magis tenetur ei obedire: vt no. gl. xj. q. iij. qui resistit. & xxiij. q. v. noluit. Vnde potest eum abbas corrigere, & de monasterio expellere secundū regularia instituta: quia ex quo papa regulā approbauit, in qua scilicet datur potestas abbati super huiusmodi, voluit obseruari ea quæ in illa cōtinentur. Vide ibi multa ad hoc propositū, & de monachi cōuentione. Sanctus autē Thom. in ij. dist. xliiij. dicit ꝙ monachus magis tenetur obedire abbati quàm episcopo in statutis regulæ: ecōuerso autē in disciplina ecclesiastica: vnde

9 obedire nō debet episcopo vocanti ad comitatū suū inuito abbate, secundū Host. De hac etiā obedientia vide aliqua j. Religio. vj. §. vj. ¶ Nonò quæritur, †quid iuris de obedientia religiosorū exemptorū? Et dico vt j Religio.

10 vj. §. vj. ¶ Decimò quæritur, †quid iuris de obediētia eius qui multos habet superiores nō subordinatos, puta patrem & ducē exercitus? Et dico ꝙ de monacho in hoc & de clerico aliqualiter iam dictū est in §. priore. de aliis autē scīēdum est generaliter ꝙ circa hoc S. Tho. in ij. dist. xliiij. in litera, multa dicit. ¶ Primū. Quādo potestas inferior ex toto oritur à superiori, tota virtus eius fundatur sup virtute superioris: & simpliciter in omnib. est magis obediendū superiori: quomodo se habet potestas Dei ad omnē potestatē creaturæ: & Imperatoris ad eā, quæ est procōsulis: & papæ ad omnē spiritualē potestatē, quę est in ecclesia: vnde in omnib. ei magis tenetur obedire q̃ episcopis vel archiepiscopis vel abbati absq; distinctione. Quādo verò ambæ tam superior q̃ inferior oriūtur ab vna quadā suprema potestate, quæ vnā alteri subdit secundū quod vult, vna nō est superior altera, nisi in his, in qbus vna supponitur alteri à suprema: & in illis tantū est magis superiori obediendum quàm inferiori, quo modo se habēt potestas episcopi & archiepiscopi descēdentes à potestate papę. Vnde in illis, in quibus magis obediendū est episcopo, archiepiscopus non est superior, sed tantùm in casibus determinatis à iure, in qbus episcopus ad illūrecurrit. ¶ Secundū. Monachus magis tenetur episcopo quàm abbati in spectantibus ad disciplinā ecclesiasticā vt dictū est: qa abbas episcopo est suppositus: & ecōtrario in spectātibus ad regulæ statutū. ¶ Tertiū. Spiritualis & secularis potestas vtraq; deducitur à diuina potestate. intellige tamen ordine quodā, saltē quātū ad confirmationē & correctionē: ideoq; intantū secularis est sub spirituali, inquantū est illi à Deo suppositа, id est, in spectātibus ad animę salutē. Vnde in his magis obediēdum est spirituali: sed in pertinētibus ad bonū ciuile econtrario magis est obediendū seculari, secundū illud Matth. xxij. Reddite quę sunt Cæsaris Cæsari. nisi fortè potestati spirituali etiā secularis cōiungatur, vt in papa, qui vtriusq; potestatis apicem tenet, hoc illo disponēte qui est sacerdos & rex. hæc ex illo ibi. ¶ Quartum. Miles tenetur obedire duci in bellicis tantū, & seruus in seruilibus & filius patri in domesticis & in disciplina: & quilibet suo superiori secundum rationē superioritatis. ij. ij. q. ciiij. arti. v. & debet miles magis obedire duci in bellicis quàm patri: sed in domesticis ecōuerso. ij. dist. xliij. art. iij. ad primum. Et si ponatur casus ꝙ simul eodem momento cōcurrat præceptum vtriusq; : cæteris paribus dico obediendū illi, qui imperat in ordine ad nobiliorē finem, vt duci magis quàm patri, si æquale sit periculū reipublicæ, sicut paternæ familiæ: qa bonū cōmunius est melius, & cōsequēter amabilius. ¶ Quintum. Si clericus habeat plures iudices ordinarios, quibus æqualiter obedire tenetur: vel si duobus episcopis promisit obedientiā: secundum Host. obediat vtriq; si potest: aliàs obediat ei cui primò iurauit: nisi fortè ratione maioris beneficii translatus intelligatur: & si habet duo beneficia ex dispēsatione, obediat ei, à quo habet maius & vtilius præcipit. de testam. cum in officiis. & c. relatum. el secundo. & de postulan. c. fina. & si omnia sint paria, locus est gratificationi. ff. ad Sillanianū Senatusconsultū. l. si quis in graui. §. si cū omnes. ¶ Sextū. Si verò iudices cōtraria alicui mandantes sint delegati, locū habet caput, cum cōtingat. de rescriptis. scilicet ꝙ si talis nescit aliquam inter iudices esse controuersiam, exequatur mandatū primò mandantis: nisi ante executionē innotescat ei de disceptatione: quo casu petat copiā literarū ad eos à papa directarū, quas papa dari mandat: & obediat secūdis, si secundæ reuocāt primas: sinautē, obediat primis. & si ei de hoc clarè nō cōstet, nō oportet eum exequi huius vel illius mandatum, donec inter eos huiusmodi concertatio per arbitros sopiatur. De sentētiis etiam duorum iudicum, vide suprà Delegatus. §. septimo.

11 ¶ Vndecimò quæritur, †quid sit magis meritorū, facere aliquid ad præceptū prælati, aut ad dictum fratris? Et dicit S. Thomas in sexto quolibeto, quòd est magis meritorū primum ex genere operis: quia actus primus est excellentioris virtutis, id est, latriæ, quàm secundus, qui est amicitiæ vel beneficētiæ, ad quā pertinet quòd aliquid fiat ad dictum fratris: sicut ad latriā, quo colitur Deus, pertinet ꝙ aliquis obediat prælato, inquātū est Dei minister: inquantum verò ad charitatem, ex qua procedit actus, nihil prohibet magis mereri eum qui aliquid facit ad dictū fratris: qa magis meritorius est actus, qui est ex maiori charitate, licet sit minor ex genere suo. ¶ Duodecimò quæritur, † v- 12
trum subditus teneatur exequi & facere quæcunq; : scit vel credit esse de volūtate sui superioris vt faciat? Et dico quòd nō, nisi superior ex intētione ei suā voluntatē manifestet expresse vel interpretatiuè, monēdo ex intētione subditū ad exequendū. Hoc enim sentit sanct. Thom. veri. quæst. xxiij. art. vj. vbi arguit quòd nō teneamur cōformare diuinæ voluntati in volito sic. Nam prælato, inquit, tenemur vt Deo. Sed subditus non tenetur velle quicquid scit prælatum velle, etiā si scit prælatū velle quòd ipse subditus aliquid faciat, nisi expresse ei præcipiat. Ergo à simili de deo, Ecce argumentū: sequitur responsio. dicendum, inquit, nō esse simile: quia voluntas prælati non est regula nostræ voluntatis vt diuina, sed eius præceptum. hæc ex illo.

¶ OBLATIO, vide §. Decima in principio. & §. secūdo.

OBLATVS, secundum Pan. in c. non est dubiū. de regularibus. est, qui se & sua obtulit monasterio habitu non mutato: cōuersus verò qui se & sua obtulit habitu mutato, licet dicatur laicus: qa ad ordines nō promouetur. monachus verò hodie est qui promouetur, licet olim monachi nō essent clerici. Et not. secundū gl. xxvij. q. j. vt lex. ꝙ illi cōuersi oblati magis adstringūtur monasterio quàm monachi. Vnde nec etiā causa auctioris religionis possūt trāsire ad alia monasteria, quāquā petat à superiori licētiā: qa efficiūtur quasi serui monasterii. Sed itellige habitu nō mutato: qa s. nō assumit habitū religionis, assumit tamen

habit

habitum distinctum ab habitu seculari. Pro quo aduerte ex text. & eo. Panor. in c. vt priuilegia. de priui. q̃ oblatus est duplex, s. plenè & non plenè. Oblatus plenè secundum mentē eius ibi, est qui se & sua dedit religioni profitendo tria vota, nō assumpto habitu religionis. Non plenè verò est is, qui se obtulit, & hoc primò vel habitu mutato, sic q̃ distinguatur ab habitu seculari: vel secūdò loco mutationis habitus datis suis rebus. Vide ibi, quia intricatè loquitur. Et vult q̃ primi gaudeant priuilegio personali & fori: secundi vero neutro. Sed die vt suprà Ecclesia. j. §. v. & suprà Excommunicatio. v. §. ij.

De Obligatione, & Obligato.

1 *Obligatio quotuplex sit.*
2 *Obligatio quot & quibus modis contrahitur.*
3 *Obligatione generali an contineantur quæ quis non fuisset specialiter promissurus.*
4 *Obligatio an oriatur quando est turpitudo ex parte recipientis.*
5 *Pœnam in suis contractibus an ponere possint administratores & ambasiatores.*
6 *Pater an obligetur ex contractu filij.*
7 *Negotium cuiusqiam si vtiliter geratur, an ipse obligetur.*
8 *Obligatus legere duobus annis et impeditus, in alijs duobus postea legere teneatur.*
9 *Obligatus an statim teneatur.*
10 *Papa an absoluere possit ab obligatione.*
11 *Obligatio an dissoluatur termino adueniente.*
12 *Obligatio semel extincta an possit instaurari.*

OBLIGATIO est iuris vinculū, quo necessariò adstringimur ad aliquid dandū vel faciendū. Insti. de oblig. in prin. adde vel patiendū, quod reducitur ad agere. & sine cōsensu nulla est. ff. de pac. l. j. & nemo obligatur, nisi animū habeat se obligādi. ff. de actio. & obliga. l. obligationū. la prima. & facit glos. in c. iij. de voto. ¶ Primò verò quæ-
1 ritur, †quotuplex sit obligatio? Et dico q̃ si distinguatur quantū ad vinculū quo obligatus est ligatus in foro causarum, est duplex, s. ciuilis, quæ aut legibus constituta est, aut certo iure ciuili cōprobata: & prætoria, quam scilicet prætor sua iurisdictione cōstituit. Si verò distinguatur quantum ad rem ad quā quis ligatur, est triplex. prima scilicet naturalis tantū continens naturalē æquitatē, quę per vinculum naturale cōtrahitur, id est, consensum: & fieri potest inter omnes capaces rationis: & obligat in foro cōscientiæ, vt j. Pactum. §. iiij. sed inefficax est ad agendū in foro contentioso, nisi vt j. Pactum. §. ij. Secunda est ciuilis tantū: vt cum quis ciuili iure tantū est adstrictus naturali æquitate dissuadēte eum teneri: sicut cum quis spe futuræ numerationis fatetur per instrumentum se recepisse centū, quæ tamen nō recepit. Et hæc nō obligat in foro cōscientiæ nisi quatenus quis à prælato cogeretur, secundū Inno. in c. pleriq;. de immu. eccl. Tertia est naturalis & ciuilis simul: vt cum quis potēs se obligare cū iuris solēnitate obligat se ad aliquid quod naturalis æquitas vult illū obseruare, puta ad soluendū venditori in tempore statuto. Et hæc obligat in vtroq; foro, secundū omnes Doct. Et de his habetur Insti.
2 de oblig. per totū. ¶ Secundò quæritur †ex quibus, & quot modis cōtrahitur obligatio tertia? Et dico q̃ ex quatuor. Primò scilicet ex cōtractu: puta emptione, venditione, locatione, & huiusmodi. Secundò ex quasi cōtractu: vt cū quis gerit negotiū alterius sine eius mādato. Tertiò ex maleficio: vt cum quis non directe seu dolo se deliquit, sed quasi: quia scilicet fuit in culpa: tcū ex domo eius aliquid est effusum qđ alteri nocuit. Insti. sub diuersis rubricis. ¶ Hoc etiā fit quatuor modis. Primò s. re, vt in mutuo, cōmodato, deposito, & huiusmodi. Secundò verbis, vt in stipulando. Tertiò literis, vt quādo quis literis cōfitetur se aliquid recepisse, quod tamen nō recepit. Quartò solo cōsensu: vt in societate, mandato, emptione, venditione, vel locatione: in quibus nec scriptura nec præsentia requiritur: sed sufficit cōtrahentes cōsentire per se vel per nuntiū aut epistolam. secus in aliis: quia vltra cōsensum requiritur vel litera vel res vel verba. Insti. quib. mo. re cōtra. obl. & sub aliis rubricis. ¶ Tertiò quæritur, †vtrū in obligatione generali ve- 3
niant ea, quę quis specialiter nō fuisset promissurus? Et dico secundū Bart. in l. j. C. quæ res pig. ob. pos. q̃ nō. Vnde dicit q̃ si quis obligauit omnia bona sua, nō intelligitur obligasse ea quę nullo modo specialiter esset obligaturus, puta pannos, lectos, & alia supellectilia, sine quibus viuere nō possumus. ¶ Quartò queritur, †vtrū pactū seu promis- 4
sio obliget, cū turpitudo tantū versatur ex parte recipiētis obligationē? Et dicit Pan. in c. debitores. de iureiur. q̃ nō. & patet ibi: quia promissio de soluēdis vsuris nō obligat promittentē: quia si obligaret etiā naturaliter, solum cogeretur soluere ratione pacti: vt in cap. j. de pact. sicut cogitur quādo interuenit iuramentū. Et ratio, quia cū lex etiā alteri cōtrahēti resistit, nō nascitur obligatio etiā naturalis, vt in l. cum lex. ff. de fideiuss. & ibi plene per Bar. Quare autem magis obligetur quis ex iuramēto quàm ex ꝓmissione, cum Deus inter iuramentū & simplicē loquelā differētiam nō faciat. xxij. q. v. iuramēti. respōdet Pan. vbi s. ideo esse, quia simplex promisio est nulla. ideóq; habetur pro non facta propter turpitudinē recipiētis. Secus in iuramēto: quia cui fit, scilicet Deus, nō turpiter accipit: nec iurās peccauit. Promissio enim in hominē, iuramentum verò in Deum dirigitur. ¶ Quintò quæritur, †vtrū administra- 5
tores vel ambasiatores nō habētes expressum mandatū ad pœnam apponendā, possint obligare se constituentes ad pœnam quā apponūt pro obseruatione ꝓmissi? Et dicit Pan. in c. ij. de preca. q̃ sic. & facit l. bene à Zenone. C. de quad. prescri. & l. si procurator cæsaris. ff. de iure fis. & d. c. ij. vbi prælatus potest apponere pœnā & obligare se & successores, modò contractus sit rationabilis: & c. dilecti. in fin. de arbi. & quod scribitur in c. nulli. de re. eccle. nō ali. vbi rector ecclesiæ potest obligare sine cōsensu episcopi omnia bona ecclesię generaliter pro obseruatione cōtractus alicuius: quia solū sibi prohibetur specialis hypotheca. Quod limita verū primò, nisi cōtractus nō teneret, aut esset nullus quia cōtra ius, ga tollitur pœna: secus si esset nullus qa præter ius: quia teneret pœnæ appositio. d. c. dilecti. Vide etiā gloss. in c. accessoriū. de reg. iur. lib. vj. textū cū glossā in cap. significantibus. de offi. deleg. Et secundo limita, nisi pœna esset pręter naturā cōtractus: vt in d. l. si procurator. vbi non tenetur fiscus ad duplum vel triplū: licet procurator obligauerit se, si ei inceretur res quā vēdidit. Secus qñ pro obseruantia cōtractus apponitur: vt in d. l. bene à Zenone. ¶ Sextò quæritur, †vtrū pater obligetur ex cōtractu 6
filii? Et dicit Ioan. de Pla. Insti. quod cum eo. §. in rem. q̃ sic, si versum est in vtilitatē patris: puta quia mutuo accepit pecuniam vt se vestiret secundū conuenientiā suam, & huiusmodi. l. iij. §. Labeo idē. ff. de in rem verso. & d. §. in rē. Si verò nō est versum in vtilitatē patris, sed potius mutuo accepit vt faceret pōpas vel luderet, & huiusmodi: nō tenetur pater pro filio, nec dñs pro seruo. l. quod si seruus. l. sed sic accepit. ff. de in rē ver. nisi iussu ei⁹ fecisset. l. j. ff. qđ iussu. Si tamē haberet pōpas, tenetur reddere creditori. l. iij. §. sed si rē. ff. de in rē ver. Similiter tenetur pater si habet peculium filii, deducto tamen prius q̃ ipse pater in dicto peculio debet habere. l. sed si damni. §. peculium. ff. de pecul. Idem dic de mercatoribus, qui præponūt institores, q̃ tenetur de cōtractibus factis nomine ipsorū. ff. de instit. per totum. quia videntur contrahere cū præponente, qui contrahunt cū præposito. l. si institorē. ff. si cert. pet. Idem in exercitore nauis. l. j. in prin. ff. de exer. actio. ¶ Septimò quæri-
7 tur, †vtrum is, pro quo quis agit negotia eius vtiliter, obligetur eidem? Et dico q̃ sic, argu. l. cum pecuniam. ff. de negest. & quod no. gl. cum tex. in l. quæ vtiliter. ff. eo. & l. sed
8 si ideo. ff. sol. mat. ¶ Octauò quæritur, †vtrum obligatus legere duobus annis, & ex aliqua causa impeditus non fecit, teneatur legere aliis duobus sequentibus? Et dicit Pan. in c. significauerunt. de iudi. q̃ non, etiam sine culpa sua: quia currit tempus, nec poterit pro tempore sequenti salarium petere: & generaliter electo ad officium temporale, quod exercere non potest, etiam sine culpa sua, currit tempus: & nō potest tempore sequenti officium petere. Et ratio, quia hic interueniunt operæ personales, quæ aliæ sunt illorum duorum annorū præcedentium, & duorū sequentum, cum mutentur ex cursu tēporis: vt in l. si nō sortem. §. libertus. ff. de condi. indeb. ad quod etiā facit l. si vsusfructus in biēnium. ff. de vsufru. vbi finito tempore finitur ius: vt §. Delegatus. §. vlti. Et idem voluit Bart. in dictis terminis in l. & ideo hæsitatur. ff. de verb. obl. Secus vbi factū, ad quod quis tenetur, non diuersificatur ex tēpore: quia elapso tempore, ad quod tenetur, integratur tempus: vt in d. l. & ideo. ¶ No-
9 nō quæritur, †vtrū obligatus teneatur statim? Et dicit Pan. in c. licet Heli. de simo. quòd aut dies est appositа obligationi: & tunc si sunt eiusdem fori reus & actor, tenetur reus sine interpellatione offerre, & adire domum eius: quia dies interpellat pro homine. c. potuit. de loca. & l. magnam. C. de contrahen. & cōmit. stip. Si verò nō sunt eiusdē fori, nō tenetur reus sponte ire ad forum vel domū alterius: sed dicat in domo suo, paratus sum soluere, si sit qui recipiat: & sufficit, iuxta not. in l. ité illa. ff. de cōsti. pecu. & ibi Bart. & Alb. in l. iubemus. C. de episco. & cleri. quod not. pro limitatione c. potuit. de loca. & intellige nisi aliud sit specialiter in pacto. Aut dies nō est appositа: & sic requiritur monitio: vt in l. si ex legati causa. ff. de verb. obl. vide §. Mora. §. j.
10 & iiij. & j. Solutio. §. vlt. ¶ Decimò quæritur, †vtrum absoluere possit papa ab obligatione, qua quis alteri tenetur,
11 vide §. Iuramentum. v. §. ij. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrum obligatio dissoluatur termino adueniente? Et dicit Panor. in c. sicut ex literis. de sponsa. capiendo mentem Gofr. quæ placet do. Ant. & est amica veritati, q̃ aut terminus apponitur ad solicitandum obligationis implemētum: & tunc lapsus termini nō liberat ab obligatione: arg. l. obligationū. la ij. §. placet. ff. de act. & obli. & arg. c. cum dilecti. de dolo & cōtu. & l. Celsus. ff. de arbi. Et tūc apponitur ad solicitādum implementū, quando apponitur cōtractui iam perfecto: puta si contraxit quis sponsalia, & postea promittit q̃ intra certū tempus ducet eam: nō dissoluitur elapso termino. Aut terminus apponitur ad finiendam seu limitandam
12 obligationē: & tunc lapsus termini liberat obligationem, si per promissorem non stetit quin adimpleret in termino. Et isto modo dicitur appositus, quādo apponitur ad solicitandū principiū contractus: puta si promisimus adinuicem tali tēpore conuenire ad cōtrahenda sponsalia, elapso termino liber est. per quē non stetit. ¶ Duodecimò quęritur,
12 †vtrum obligatio semel extincta possit instaurari? Et dico q̃ nō: tex. est in l. cum ex causa. C. de remi. pig. sed oportet aliam fieri si debet inesse. De materia etiam obligationis vide j. Pignus. §. ij. & j. Ordo. j. §. iij. Item Ordo. iiij. §. iij.

De Obside.

1 *Obses quis dari possit, & à quo. num. 2.*

OBSES videtur esse homo traditus alicui personaliter in securitatē factæ promissionis. & est duplex, s. proprie dictus: vt qui est datus ab hostibus, perdens libertatē, nec potēs facere testamentū, aut disponere vt liber. quo modo loquitur l. obsides. ff. de testam. & impropriè: vt datus ab vna ciuitate vel nobili alteri ciuitati vel nobili, nō perdens libertatē, nec factus propriè obses, sed vt stet in certo loco, donec impleatur promissum: vt no. Car. in d. l. obsides. & facit quis no. in c. ex rescripto. de iureiu. ¶ Primò verò quæ- 1
ritur, †quis possit dari obses? Et dico q̃ dari potest etiā li ber homo pro pace seruāda, nō pro pecunia. d. c. ex rescripto. & ad idē arg. d. l. obsides. & l. diu⁹. ff. de iur. fis. Et quod dicitur extra de pig. c. j. & C. quæ res pig. ob. pos. l. q filios. liberū, s. hominē, nō posse obligari pignori, intelligitur q̃ nō potest sic vt in eo sit ius pignoris: secus ius retētionis, secundū Gl. in c. vt pridē. §. ité eisdē. xxiij. q. vlt. & in c. exposita. de arbi. Et sicut pater etiā potest vēdere filiū ratione famis, sic obligare. C. de pat. qui fi. distra. l. ij. & similiter rediptus ex captiuitate tenetur seruire quinquēnio, nisi pretiū soluat. C. de post. reuer. l. vl. ¶ Secūdò quæritur, †à quo 2
possit quis in obsidē dari? Et dicit Archi. post Pan. in c. ex rescripto. de iureiu. q̃ ab Imperatore suis hostibus, & ecōtrario: quo casu est obses propriè & quasi seruus: ideoq; testari nō valēs sine licētia principis: vt in d. l. obsides. & timiliter ab aliis principibus habentibus iura principis, seu ius indicēdi bellū. Ab aliis autē inferioribꝰ an dari possint huiusmodi veri obsides, Bar. remittit ad d. c. ex rescripto. & gl. in l. ij. C. de pat. qui fi. distra. dicit q̃ nō: licet de facto sit vsurpata. Et idē Pan. qa immutare sic statū hominis vt perdat libertatē, est solius principis. Et si inter priuatos datur obses nō propriè, vbi nō interuenit iuramentum, nō tenet obligatio, quasi scilicet ille teneatur stare in certo loco, & inde nō discedere: qa hoc videtur quasi quidā carcer priuatus: qué modo miro iura detestātur. C. de carcer. priua. l. j. sed si interuenit iuramētū, talis pōt ad ius obseruantiā cōpelli, vt scilicet stet in loco vbi cōuentū est: nō tamē detinuitus detineri, qa nō tenet iuramētū vt possit quis inuitus detineri, cū sit cōtra bonos mores. de reg. iur. nō est obligatoriū lib. vj. Clerici autē seculares per papā dari possunt in obsides propriè: arg. c. cuncta. ix. q. iij. sed nō per episcopos in obsides proprie: nec vt monachi per abbatē, id est, large: quia nō sunt ei ita adstricti: nec poterāt inuiti detineri sine pœna excōmunicationis: licet à principio assēserint: nec potest in hoc episcopus dispēsare. ar. c. si diligēti. de fo. pet. Monachi verò indubitāter dari possunt à papa, arg. c. per principalē. ix. q. iij. sed abbate possunt dari pro necessitate & vtilitate monasterii, nō quidem in obsides proprie, sed large etiā inuiti. cum eius voluntati resistere nō possint: vnde & detineri possunt inuiti de cōsensu abbatis: non autem eo inuito, quia habent beneficium c. si quis suadente. xvij. q. iiij. vide Pan. vbi suprà: quia materia est intricata.

OCCASIO & causa differūt, vt patet in c. solite. de ma io. & obe. in prin. & quantū colligitur à S. Tho. ij. ij. q. xliij. art. j. ad tertiū. & iiij. di. xxxviij. q. ij. art. j. ad quartū. & causa est causa sufficiēter cōcurrēs ad aliquē effectum in genere suo, s. finaliter, effectiue, materialiter, aut formaliter: occasio verò est causa insufficiēs: & est duplex, vt dicit in quarto quolib. q. xij. s. data & accepta. Vel, vt dicit Land. sub aliis verbis, est duplex, s. actiua: vt cū quis est quasi coadiutor in peccato: cuius scilicet sola voluntas est causa sufficiens: vel aliquid indebitū facit, vnde alius accipit exēplum

& oc

& occasionē malè operādi: & passiua: vt quando quis facit quod debet, & inde alius accipit occasionē peccati. Prima secūdū Lādul. est peceatū, si sit occasio peccati: & tale, quale illud, cuius est occasio. Secūda verò non est peccatū. Sed intelligo ꝙ occasio actiua peccati mortalis sit peccatū mortale tripliciter: primò scilicet quātū ipsum peccatū alterius est intentū: secūdò quādo sine causa quis dat occasionē talem, ex qua probabiliter creditur aliquē inde peccaturum mortaliter: quia est cōtra charitatē: sicut si quis sine causa alium læderet & corporaliter: secus si ex causa: vt si mulier se ornet sobriè secūdū morē patriæ, & sic aliquis peccet: quia tūc est occasio accepta. Tertiò quādo quis non credit, sed dubitat & paruipēdit: quia sic exponit Pet. de Tarā. illud Augu. Nihil est adeo veniale, quis fiat mortale dum placet. scilicet salute proximi contempta. ℈. Scandalum.

OCCVLTVM dicitur dupliciter, secundū Pan. in c. ex literarū. de tēp. ord. & in c. vestra. de coha. Primò vt distinguitur cōtra ꝓbabile: & sic est illud quod ꝓbari nō potest: vnde iudicio Dei reliquitur. xxxij. dist. erubescāt. vj. q. j. si oīa. & facit l. duo sunt, Titij. ff. de test. tu. & secūdò vt distinguitur contra notoriū, & sic occultū est, quod aliqua tergiuersatione celari pōt, licet aliquid sciant. Penè occultū verò est quod ꝓbari quidē pōt, sed cū difficultate: vnde ly penè, minuit, sicut & ly quasi. de cōfir. vti c. cū dilecta. Hęc ex illo. Vide suprà Manifestum: & ℈. Notorium.

ODIVM secūdū S. Tho. j. ij. q. xxix. est dissonātia appetitus animalis aut rationalis ad apprehēsum vt discōueniēs: sicut amor est cōsonātia eiusdē ad cōueniēs. Vnde in hoc differt odium ab ira, ꝙ odium alicui appetit malum absolutè: ira verò in quadā mēsura sub ratiōe iusti & punitionis: vnde ira cessat ad mortuos. j. ij. q. xlvj. & ad grauiter læsos. j. ij. q. xlvij. quia iā videtur facta vindicta: secus de odio. ¶ Est autē odium Dei peccatū mortale grauissimū. ij. ij. q. xxxiiij. & similiter odium ꝓximi est peccatū mortale per se loquēdo, quia opponitur charitati: vel quia non facit illi quod facere tenetur: vel facit quod non facere tenetur: quorū oppositā charitas facit, per accidēs tamē secundū doctrinā Sācti Tho. est veniale: primò ꝓpter actus imperfectionē: vt quia nō est cū deliberatione voluntatis. Secūdò propter exiguitatē obiecti, vt quia proximò optat malū, sed exiguum & non notabile. Tertiò quādo non fertur in naturā vel gratiam fratris immediatè, sed in vitium: quia hoc pertinet ad fratris amorē, quē vult magno malo carere, id est, peccato. Quartò, quādo fertur immediatè in naturam, sed nō vltimatè: vt quia vult quis alicui malum propter bonum: puta vt corrigatur. Colliguntur hęc sparsim à Sancto Thoma in diuersis locis.

ODIOSVS dicitur quasi odio plenū. Quomodo autē debeat fieri iterpretatio in odiosis & fauorabilibus & promiscuis, vide per Doct. in regula, odia. de reg. iur. li. vj. Et adde ꝙ vbi in cōstitutionē cōcurrit fauor & odiū, magis attēditur fauor, secundū Pan. in c. nō dubiū. de sent. excō. quod limita secūdū Dyn. in regula, odia. nisi ex parte odii sit ius & fauor publicus: ex parte fauoris, priuatus.

De Oeconomo.

1 *Oeconomus, qui & idem syndicus dicitur, clericus, non laicus esse debet.*

2 *Actor, procurator & syndicus seu Oeconomus in quo distent.*

1 OECONOMVS † est cui res ecclesiastica gubernanda mādatur. dis. lxxxix. qa in quibusdā. & est idē œconomus quod syndicus: & debet esse clericus, nō laicus: vt in. d. c. & in c. iudicatū. ibidē. & in c. quoniā in quibusdā. xvj. q. vij. de quo dic ℈. Laicus. ℣. j. † Sed aduerte ꝙ differentia sit inter actorē, ꝓcuratorē, & syndicū seu œconomū, secundū Glo. in c. erga episcopū. ij. q. vij. quia actor constituitur à 3 nō domino & authoritate iudicis, & ad prędentes lites tantū: ꝓcurator verò semp à verò domino cōstituitur, siue ad vnā litē, siue plures, siue præsentes siue futuras: syndicus verò siue œconomus ab vniuersitate cōstituitur siue à collegio, & ad vnā causam, & plures, & prędentes, & futuras, & authoritate episcopi de iur. cal. c. Imperatorū. in fine. Canotamē omnes administratores ecclesiæ vocat ꝓcuratores. j. q. iij. saluator. & ibi vide gl. & in d. c. Imperatorū. vbi Pan. dicit, ꝙ si ad vnā certam causam solum constituitur: potest fieri sine authoritate superioris aliàs non.

OFFICIVM, vide ℈. dignitas. ℣. iiij.

OLEVM sanctū in die cœnæ Domini per episcopum cōsecratū est triplex. ¶ Primū & prīcipale dicitur sanctū chrisma, quod de oleo & balsamo cōficitur, quo benedicūtur fontes baptismales, & calix ac patena, ecclesia, altare, & puer baptizatur in vertice & in frōte, & episcopi qñ consecrātur in manibus & in capite, & omnes fideles cū chrismātur. Quod quidē oleū annuatim cōsecrandū est & innouādū. de cōse. dist. iiij. si quis de alio. & peccatū est vti alio quā nouo, vt ibi. ¶ Secūdū est oleū catechumenorū, qđ dicitur oleū bñdictū siue sanctū, quo inunguntur baptizādi inter scapulas & in pectore, & in manus sacerdotis cum ordinatur, & prīcipes ac reges in brachio & humero, & ecclesia ac altare ante chrismationē. ¶ Tertiū est oleū infirmorū, quo inunguntur infirmi in extrema vnctione, vt de sac. vnc. c. vnico. Primū solū in die cœnæ pōt cōfici. de cōsecra. dis. iiij. omni tpe de sen. exc. quoniā. li. vj. de alijs duobus nō inuenitur ꝓhibitū. ¶ Vtrū autē oleū nō sacrū additum sacro fiat sacrum: dic vt ℈. Aqua benedicta: quòd sic. Ex prædictis elicitur nō esse illicitū inungere oculos cæci sacro chrismate vt videat: quia licet non licceat vti sacramentis alio fine quàm sint instituta, materia tamē sacramentali licitū est vti aliter quā in sacramētis: sicut aqua baptismali, de cuius substātia nō est ꝙ sit benedicta, vtimur nō solùm in baptizādo, sed in bibēdo: & sancto chrismate nō solùm in cōfirmādo, sed etiā in cōsecrādo episcopos, &c. de sa. vn. c. vnico. Puto tamē ꝙ nō liceat nisi pro re magna & ardua, & per episcopum vel alium de licentia papæ: quia aliter esset irreuerentia magna, si hæc passim fierent.

OMISSIO non requirit aliquē actum, sed cōsistit in sola negatione actus debiti. ij. dist. xxxv. & ij. ij. q. lxxj. & nō habet rationē culpæ, nisi secūdū quod opponitur præcepto affirmatiuo: ideóq; nō est peccatū nisi tēpore, pro quo illud obligat: quo iterato iteratur peccatū. ij. di. xxij. q. ij. ar. ad quartū. j. ij. q. lxxj. ij. ij. q. lxxxix. veri. q. ij. & q. xxiiij.

De Opinione.

1 *Opinio doctoris an excuset.*

2 *Opinioni cui sit adhærendum, vbi est varietas.*

OPINIO vt innotescat, secundū est ex S. Th. ij. ij. q. j. ar. iiij. ꝙ intellectus alicui dupliciter assentit: primo qa ad hoc mouetur, ſ. sufficiēter ab ipso obiecto, siue aliud sit ꝙ seipsū cognitū, vt patet in primis principiis, quorū est intellect⁹: siue ꝙ aliud, vt patet de cōclusionib⁹, quarū est scientia: secūdò nō quia sufficiēter moueatur ab obiecto ꝓprio: sed per quandā electionē volūtariè declinās in vnā partem magis quàm in aliā. quod si fit cū dubitatione & formidine alterius partis, erit opinio. Si verò fiat certitudine abiq; tali formidine, erit fides, hæc ex illo. Ex quibus patet quid sit intellectus, qđ scientia, quid fides. & quid opinio. Quid aūt sit dubitatio, habes ℈. Dubium. & quid scrupulus, ℣. Scrupulus. Et sic habetur horū differētia: quia intellectus & scientia sunt cum certitudine & euidentia rei intellectæ & scitæ, etiam in particulari: fides verò est cum certitudine: quia innititur testimonio Dei infallibili: sed sine euidētia rei creditæ in particulari, licet sit euidens in vniuersali, vtpote quia fideli ex multis cōiecturis libroru & rerū euidēter cōstat ꝙ vera sit fides Christi, licet particulariter non videat quomodo duæ naturæ diuina & humana subsistāt in vna persona. Opinio verò neq; euidētiam neq; certitudinē habet, sed credulitatē fundatā in humana ratione, insufficienti tamē, & nō concludēte necessariò, sed probabiliter ꝙ vna pars, & nō ꝓ alia. Dubitatio verò nullū horū habet, neq; euidentiā, nec certitudinē, nec rationē probabilem ad alteram partem tātum: sed ad vtranq; æqualiter vel quasi, aut ad neutram. Scrupulus autem plus aliquid credulitatis habet quā dubitatio, & minus quàm opinio, cùm sit credulitas ex leuibus cōiecturis, quæ idem est quod suspicio. Vide ℈. Credulitas. qa tamē opinio mediat inter duo, in ea sunt duo gradus, secundū quod plura vel pauciora magis & minus probabilia media occurrunt. Ideo quædam opinio dicitur certa & firma, quædam verò opinio simpliciter. ¶ Primò verò 1 quæritur, † vtrum sequēs opinionem Doctoris alicuius nō subtiliter inuestigatam, quę deindē apparet falsa: siue, quod idem est, vtrum auditores diuersorum magistrorum tenentium diuersas opiniones, quarum scilicet altera necessariò est falsa, excusentur si sequantur opiniones suorū magistrorum? Et dico quòd de hoc videntur esse opiniones, & non sunt. Nam S. Tho. in quolib. dicit ꝙ excusantur, si illæ opiniones nō pertinēt ad fidē aut bonos mores: aliàs nullus excusatur si contra manifestum scripturæ testimoniū, vel cōtra illud quod publicè tenetur secundū authoritatē ecclesię opinionem erroneam sequatur magistri alicuius ex ignorantia: alioquin non peccassent Arrii & aliorū hæresiarcharū sequaces: nec excusantur simplicitate in talibus: quia in dubiis est de facili præstandus assensus: sed potius, vt dicit Aug. de Docto. Christiana, consulēda est regula fidei, quæ de planioribꝰ scripturis & ecclesiæ authoritate percipitur. Hęc ex illo. Pan verò in c. capellanus. deferi. dicit ꝙ sequēs opinionē alicuius Doctoris nō subtiliter inuestigatā, quæ postmodū apparet falsa, excusatur à peccato, quādiu nō aparuerit falsa. & facit glo. iuncto tex. in c. vnico de postul. præla. lib. vj. & in c. fi. de spon. duo. & in c. cū venerabilis. de cōsue. & l. regula. & quod ibi no. ff. de iur. & fac. igno. & qđ no. Inn. in c. per tuas. el ij. de simo. & gl. Gof. Tāc. in d. c. ca pellanus. & quod no. Old. in l. q̄situ, scilicet ꝙ sequens opinionē sui Doctoris excusatur ab impēsione expensarū: qa ꝓbabiliter quis sequitur opinionē sui Doctoris. l. dicere. ℣. vnde videndū. ff. de arbitris. Istæ autē opiniones nō sunt cōtrariæ, sed ex vtrisq; elicitur cōpleta veritas: quia vtraq; loquitur in spectātib⁹ ad fidē aut mores. S. Tho. dicit ꝙ tales nō excusantur in his, quæ sunt manifestè & clarè determinata alicubi: quo etiā modo secundū Areh. intelligitur cū dicit ꝙ in opinionibus faciēs contra verū, licet non contra cōscientiā, nō excusatur à præcepto: puta in habēdo plures præbēdas, quia facit cōtra legē Dei. aliàs, inquit, cōtradiceret sibi in eodē libro. quod nō est eredēdū. & est verū: quia in talib⁹ nō excusat ignorātia. Pan. verò loquitur in obscuris: & est verū opposita ratione dicēte Mona. ꝙ nō generatur aliqđ præiudiciū veritati, cū inter diuersas opiniones à magistris approbatas & scripturis authēticis annotatas illā quis amplectitur, q̄ sibi videtur magis consona rationi. Et hoc intellige nō solū quādo quis facit quod in se est vt intelligat veritatē: qa talis etiā in manifestè determinatis excusaretur, cū laboret ignorātia pro tūc inuincibili: sed etiā cum quis in affectione ad suū Doctorem iudicat probabiliter, vt sibi videtur, esse verum quod est falsum. Nec obstat ꝙ in dubiis tutior opinio est eligēda. de spon. inuenis: qa nō est in dubio, q̄ ꝓbabilibus rationib⁹ flectitur ad vnā partē. Nec ꝙ incertū dimittendū est, & certū tenendū. de pœ. di. vij. si quis. quia tenet iste certū sibi moraliter: cū in moralibus sufficiat certitudo ex ꝓbabilibus, secūdū Philosophum primo Ethi. Vnde si Ioachim tenuit cōtra fidē de sum. trini. dānatus. & nō fuit hæreticus: qa talis articulus nondum erat per ecclesiam dānatus: multò magis excusatur sequens opinionē Doct. nō reprobatā cū volūtate nō adhærēdi sive ra non apparet. ¶ Secūdò quæritur, † cui opinioni sit adhærendū vbi est varietas? Et distinguo. Nam aut vna tātū opinionū haber pro se legē, vel antiquā & probatā consuetudinē, alia nō: & tunc illa est præferenda: quia minimè mutāda sunt, quæ certam sententiā semper habuerūt. l. minimè. ff. de leg. Aut nō est lex nec cōsuetudo ꝓ aliqua ipsarū, vel est ꝙ vtraq; : & tūc debēt cōcordari: vt dicatur, vnam in vno & aliā in alio casu obtinere, si fieri pōt: vt in c. literas. de restispo. xxv. q. ij. ℣. his ita respōdetur. de cogna. spi. c. j. quia conueniēs est iura iuribus cōcordare. de elec. cū expediat li. vj. & l. vnica. C. de inoffi. doti. & l. præcipimus. in fi. C. de app. Et si concordari nō possunt, cōis opinio sequenda est: quia in causa dubii ꝓ multitudine præsumendū est, secūdū gl. in c. fi. de pœ. dist. j. & cōis opinio Doctorū inducit probabilē errorē. Pro quo vide tex. iūcta gl. in c. vnico. de postul. præl. lib. vj. & facit tex. in l. ij. ff. de iur. & fac. igno. & no. Bart. in l. de eo. C. de pœ. iudi. qui ma. iudi. & in l. præcibus. de impu. & aliis subst. Hoc tamē limita verū, secundū Gemi. in c. j. de sum. tri. lib. vj. nisi vera & certa ratio contraria assignetur. & in idē redit limitatio Io. An. in c. j, de cōsti. scilicet nisi notorie malè dicat, vel rationabiliter cōuinci possit. qđ bonus iudex acutissimi ingenii æstimabit. & facit l. j. C. de veteri iur. enucle. vbi dicitur. Sed neque ex multitudine authorū qđ meliꝰ & æquiꝰ est iudicato: cū possit vniꝰ, & fortè deterioris, sentētia multos in aliqua parte superare, qđ mēti cōmendandū est: qa iudex potest interpretari legē seu Canonē quo ad causam vertentē coram eo, vt notabiliter dicit Inno. in c. cū speciali. de appel. Est autē cōmunis opinio secundū Iac. de But. q̄ cū opinione gl. est aliquis solēnis Doctor & bonæ cōsciētiæ, pōt illū iudex sequi: sicut faciūt iudices ecclesiastici, maximè in causis matrimonialibus. Et hæc no. contra iudices amatores nouarū opinionū: quia secūdū Bal. in d. l. fi. C. de pœ. iudi. iudex tenēs nouas opiniones dicitur propter imperitiā facere, & de imperitia punitur: & q quærūt casus singulares dimittētes regularia, cadūt in latā culpā, secundū Sali. per ea quæ habētur in l. latæ culpæ. ff. de ver. sign. Si autē nō apparet quæ sit opinio cōis, sed ꝓ vtraq; sunt famosissimi Doctores: iudex sequendo aliquam earū non tenebitur in simili casu, secundū quod voluit Inno. in c. ne innitaris. de constitu. quem sequitur Bartolus in l. fin. C. de pœna iudi. qui male iudic. quod verū dicit, secundum Inno. quantum ad hoc vt non puniat in foro seculari: secus tamen in foro conscientiæ: quia debuit eligere eā: quæ validioribus rationibus firmatur, argu. Insti. de emp. & vend. ℣. item pretium. C. de edic. diui Adri. tol. l. edicto. maximè si talis opinio sit subtilior: vt dicit tex. in c. capellanꝰ. de fer. Et si vna innititur rigori scripto, reliqua verò scriptæ æquitati, præponitur æquior. de re. permutat. c. vnico. libro vj. & l. placuit. C. de iudi. & per Cy. in l. j. C. de legibus. & l. benignius. ff. de legibus. & tenet Paul. in clemen. Romani. in prin. de elec. quod tamen fallit in odium Iudæorum, cōtra quos rigor præfertur æquitati. de Iudæ. capite ij. Et dicitur

benig

Universidad de Deusto
Biblioteca

benignior ea, quæ fauet iuramento, testamẽto. libertati, matrimonio, religioni, & sacramẽto. arg. c. fi. de cogna. spi. & l. sunt personæ. ff. de relig. & sump. fune. & similiter ea quę soluit, benignior est ligante. de reg. iur. odia. lib. vj l. Arianus. ff. de actio. & oblig. Et si Doctores cõtraria opinantes sunt antiqui & moderni præponũtur antiqui: quia tẽporis diuturnitas videtur aliquã authoritatẽ attulisse, nisi ex nouis rationibus & causis aliud sentiatur: quia aliquãdo intellectus iunioris est perspicacior. l. Gallus. ff. de lib. & posthu. dist. lxiij §. verũ. Si verò sunt Theologi & Canonistæ. vel Legistæ. præferũtur Theologi in materia iuris diuini veteris & noui: Canonistę verò in materia canonica, & Legistę in legali. Si vero sunt ex quatuor Doctoribus ecclesiæ, in subtilitatibus q̃stionũ nõ textualiũ, maximè anagogicarũ præfertur Augustinus, in textualibus Hieronymus, in allegoriis Ambrosius, & Gregorius in moralibus: quia quilibet horũ quatuor in aliquo ex quatuor sensib⁹ scripturæ dicitur præeminere. Si verò sit inter papã & cõciliũ, secũdum Sum. Ang. in his q̃ sunt fidei cõciliũ præponitur: qa orbis maior est vrbe. Sed tu dic verũ esse, si papa sit hæretic⁹: aliàs non: vt j. Papa. §. iiij. & 5. Fideles. §. vij. Quomodo autẽ orbis sit maior vrbe, vide in d. §. iiij. Ideo dico q⁹ in spectatib⁹ ad fidẽ & mores & in omnib⁹ papa præfertur cõcilio, quandiu est caput, id est, nõ deposit⁹ per manifestã hæresim, iuxta dicẽda j. Papa. in d. §. iiij. & hoc si papa loquatur authoritatiue tanquã papa, & nõ tanquã Doctor. Quod autẽ dicit Panor. & glo. xx. dist. c. j. dictum vnius sancti adiutũ authoritate diuini iuris prævalere interpretationi papæ. non est verũ: quia in dubiis doctrina ecclesiæ Romanæ, quæ principaliter est in papa, est regula fidei: & ad ipsum pertinet huiusmodi dubia determinare: vt 5. Fides, in d. §. vij. præualeret tamẽ extra dubiũ in manifestis: puta si papa aliquid assereret contra Scripturam.

De Oratione.

1 *Orare ad quid expediat.*
2 *Orare cui sit conueniens.*
3 *Orandi qui sint à nobis.*
4 *Orare pro quibus personis, & pro quibus rebus conueniat. & nume. 5.*
6 *Oratio qualis esse debeat, vo exaudiamur.*
7 *Orationis quis sit effectus.*
8 *Oratio an cadat sub præcepto.*
9 *Orationis Dominicæ efficacia & intellectus.*

ORATIO multipliciter definitur, & plerunq; definitiones bene non intelliguntur. Vnde vt bene innotescat sciendũ est primò q⁹ virtus aliquando habet partes. ij. ij. q. xlviij. artic. vlti. scilicet integrales, id est, ea quæ necesse est concurrere ad perfectum actum illius: & subiectiuas, id est, species eiusdem & potestatiuas. quæ sunt virtutes quædam adiunctæ illi ordinatæ ad aliquos actus secũdarios, vel materias quasi nõ habẽtes totam potẽtiã illius virtutis. ¶ Sciẽdum est secundò quòd oratio dupliciter sumitur. ij. ij. q. lxxxiij. arti. vlti. ad secundum. primò scilicet communiter, id est, vt quoddam totum includens multas partes: & secundò vt cõtra alia diuiditur. Igitur primo modo sumẽdo verissimè, vt dicit in iiij dist. xv. diffinit Damna. dicẽs q⁹ oratio est petitio decentiũ à Deo. Partes autẽ eius quasi integrales sunt quatuor secundũ Apostolũ assignatæ, secundũ quatuor necessaria ad actum orationis, scilicet oratio qua ad Deum acceditur: quæ est eleuatio mẽtis in Deum. petitio, quæ significatur nomine postulationis siue petitionis, qua aliquid proponitur Deo ad obtinẽdum: obsecratio, id est, ob sacra precatio, quæ est ratio impetrãdi ex parte Dei: vt cum dicitur, per natiuitatem tuam libera nos domine: & gratiarũ actio, siue laus, quæ est ratio impetrãdi ex parte petentis: quia de acceptis beneficiis gratias agentes meremur accipere potiora. quæ quatuor aliquãdo est videre in collectis, sicut in ea, quæ est Trinitatis dicitur, omnipotens, quo ad orationẽ. q dedisti, quo ad gratiarũ actionẽ. pręsta quæsumus, quo ad postulationẽ. & per dominũ nostrũ, quo ad obsecrationẽ. Partes verò subiectiuæ sumuntur secundum ea quæ petuntur, vel etiam secundum modos petendi. & sic sunt tres, scilicet supplicatio, qua petitur aliquid indeterminatè: puta iuuari à Deo. postulato, qua petitur aliqd determinari: & insinuatio, qua sibi factum narratur: vt ecce, quę amas infirmatur. Io. xj. Et solũmhis tribus, q̃ sunt species, conuenit definitio orationis, id est, esse petitionẽ decentiũ à Deo: nõ autem aliis: quia sunt partes integrales. hæc ex illo. ¶ Primò verò q̃ritur, † vtrũ expediat orare? Et dico indubitatè q⁹ sic, licet circa hoc fuerint multi errores, quos S. Tho. eliminat ij. ij. vbi 5. non tamẽ oramus, vt ibi dicitur, vt mutetur diuina dispositio, sed vt impleatur: vt scilicet obtineamus quod Deus vult dare, & precibus obtineri. Vnde secũdum hanc doctrinam orare est quasi appricare causam effectui: sicut qui plantata arbore fructus procurat. Vel dicendum est quòd oramus vt Deus faciat aliquid quod facere potest & omittere: quia sicut olim ante quã faceret mũdum, erat liber vt faceret: ita modò liber est cõtradictiõe respectu omnium futurorũ. De hoc in quæstionibus aureæ Ros. in festo sanctæ Trinitatis, ¶ Secundò quæritur, † cui sit cõueniens vel etiã vtile orare? Et dico multa. ¶ Primũ. Diuinis personis nõ conuenit orare, secundum S. Thom. ij. ij. q. iiij. vbi 5 quia oratio fit ad superiorem, quem nõ habent: licet filius orauerit secundum humanitatem, qua est patre, imò seipso minor: & modò etiam orat pro nobis vel petendo vel ostendendo patri humanitatem cum mysteriis eius: vt dicit S. Tho. Ro. viij. Non dicimus tamen, Christe ora pro nobis: sed, miserere: quia supponit suppositũ æternum, vt dicit in quarto. ¶ Secundum. Sanctis, qui sunt in patria, etiam angelis, competit orare, secundum S. Tho. in iiij. distin. xv. questione iiij. articu. vj. q. ij. non pro se: quia omnia eis succedunt ad votum, sed pro nobis: dicit tamen in ij. ij. quòd orant pro gloria corporis, quæ illis deest: sed est oratio impropria, id est, naturale desiderium vnionis ad corpus. ¶ Tertium. Sancti, qui sunt in purgatorio, nõ sunt in statu orandi, scilicet pro nobis, sed magis vt pro eis oretur. ij. ij. vbi 5. arti. xj. quia inquit, Et si sint superiores nobis propter impeccabilitatem: sunt tamen inferiores quantum ad pœnas, quas patiuntur. Vtrum autem pro se orent, nõ est præsentis speculationis. ¶ Quartum. Peccatoribus autem conuenit orare pro se: quia secundum S. Tho. ij. ij. vbi 5. arti. xvj licet non exaudiatur peccator ex misericordia, Dei si quid petit inquantum peccator, id est, secundum desiderium peccati, & si aliquãdo audiatur vt vindictam, dum permittitur amplius ruere. Deus enim secundum Augu. quædam negat propitius, quæ concedit iratus: orationem tamẽ eius ex bono desiderio naturæ procedente Deus audit, nõ quasi ex iustitia, quia peccator hoc non meretur: sed ex pura misericordia, obseruatis tamẽ quatuor conditionib⁹, scilicet q⁹ petat pro se necessaria ad salutẽ, piè & perseueratèr. ¶ Quintum. Vtrum autem exaudiatur peccator orans pro aliis, distinguo. Nam si orat vt minister ecclesię, exauditur. j. quæstione j. dictum est. Si verò orat vt priuata persona: siquidem ad hoc est inductus ab aliquo bono: videtur quòd exaudiatur, & inquantũ orat ex bono desiderio naturæ petẽtis Deo placita: sicut & si oraret pro se & pro merito poscẽtis, licet non pro suo, ar. d. c. dictum est. Si verò nõ est inductus ab aliquo bono: sic non exauditur. j. q. j. si quis inquit. & c. ipsi sacerdotes. & c. necesse. quod intellige nisi oret ex bono naturæ desiderio: sicut dicitur Deus exaudisse Alexandrum Magnũ ad montes Caspios. ¶ Tertiò quæritur, † quis sit orandus à nobis? Et dico multa. ¶ Primũ. Secũdũ S. Tho. & Rich. cũ dupliciter aliquẽ oremus, s. vt exaudito- 3
rem siue impletorẽ nostræ orationis: & sicut impetratorem vel interessorẽ. Primo modo solũ Deũ oramus: quia, inquit S. Tho. omnes orationes nostræ ordinari debent ad gratiã & gloriã consequendã, quæ dantur à solo Deo, qui etiam solus, secundũ Rich. dat alia bona vt ordinantur ad acquisitionẽ prædictorum. sed secundo modo oramus etiã sanctos. & hoc etiã, inquit S. Tho. ostendit modus orandi ecclesiæ: quia à sancta Trinitate petimus vt misereatur: ab aliis autẽ vt orent pro nobis. ¶ Secundũ. Sancti qui sunt in patria, secundũ Grego. in xij. Mor. & S. Tho. vbi suprà, licet naturaliter ignorẽt ea quæ in isto mundo fiũt, maximè cogitationes cordis, in verbo tamen manifestatur eis id, quod eos decet cognoscere de his, quæ circa nos aguntur, etiã quantũ ad interiores motus cordis, cuiusmodi maximè sunt petitiones ad eos directæ voce vel corde: vnde eas Deo manifestante cognoscunt. Adde tu q⁹ eadem ratio est de beatis angelis. ¶ Tertium. Secundũ S. Tho. vbi suprà, sancti, qui sunt in patria, orãt pro nobis: quia cũ oratio pro aliis facta proueniat ex charitate: quãto illi sunt perfectioris charitatis, tantò magis orant pro viatoribus, qui orationibus iuuari possunt, & quanto sunt Deo coniunctiores. ¶ Quartũ. Igitur oratio tanquã deprecatoribus porrigẽda est ad sanctos, qui sunt in patria, secundũ S. Tho. & Rich. eadem ratione etiã ad angelos, secundũ b. Ber. in sermone sancti Michaelis: & eo magis q⁹ non solùm orando, sed etiã vtendo sua naturali virtute plerunque iuuare nos possunt: non autem ad sanctos, qui sunt in hoc mundo vel in purgatorio: quia, inquit S. Tho. nondum fruuntur visione verbi, vt cognoscere possint quæ cogitamus aut dicimus: à viuis tamen suffragiũ petimus colloquendo: nec Pascasius in purgatorio sanauit infirmũ, sed oratio & fides orantis. ¶ Quintũ. Licet sancti superiores sint Deo acceptiores: tamen secundũ S. Tho. in iiij. dist. xlv. q. iij. arti. ij. ad secundum. vtile est etiã inferiores orare: primò quia ad eos aliquando quis habet deuotionẽ maiorẽ, ex qua maximè dependet orationis effectus. secundò, ad tollendũ fastidium, quod vnius rei assiduitas parit. tertiò, quia aliquibus sanctis datũ est in aliquibus causis specialibus præcipuè patrocinari, sicut sancto Antonio ad ignem infernalẽ. quartò, vt debitus honor exhibeatur omnibus: hoc quia plurium orationes quandoq; impetrant, quod nõ oratio vnius. Et addit ij. ij. vbi suprà, art. xj. q⁹ aliquãdo imploratio inferioris sancti est efficacior, vel quia deuotius imploratur, vel quia Deus vult eius sanctitatẽ declarare. Hæc ille. Ex hoc videtur q⁹ quãdo sancti nouiter migrãt à seculo, & si quid petitur ab eis, petatur ab eis solis: alioquin fortè Deus, qui vult illos glorificare, nõ exaudiret inuocatus per duos, qui exau- 4
diret inuocatus per vnũ. ¶ Quartò quæritur, † pro quibus personis sit orandum? Et dico ex S. Tho. in diuersis locis, q⁹ quilibet debet orare pro aliis, sicut & pro se: cũ illud sit in oratione petendũ quod est desiderandũ: quia nõ solùm nobis, sed etiam aliis debemus bona desiderare: cùm hoc pertineat ad rationẽ dilectionis, quam proximis debemus impendere. ij. ij. vbi suprà, art. ij. Et vt ibi paret ar. viij. pro inimicis quidẽ orare quilibet tenetur in cõi, vt scilicet nõ excludat eos à cõibus orationibus pro aliis factis: pro eis autem specialiter orare, perfectionis est, nisi in casu speciali, s. necessitatis: sicut & de dilectione dictũ est 5. Charitas. §. iiij. & v. Et generaliter orandũ est pro omni peccatore viatore vt cõuertatur: licet nõ impetretur nisi pro prædestinatis: & pro iustis vt perseuerẽt, multiplici ratione, vt ibi ar. vj. ad tertiũ. Et similiter orandum est pro excõicatis, sed nõ inter orationes pro membris ecclesiæ. iiij. dist. xviij. de quo vide 5. Excõicatio, primò: in princip. ij. Missa. j. §. viij. Et similiter pro infidelibus. iiij. dist. xvij. Et similiter pro existẽtibus in purgatorio, nõ autem pro damnatis: vt infrà Suffragiũ. §. vj. ¶ Quintò quęritur, † pro quibus rebus obtinendis orandũ est? Et dico vt patet ex S. Tho. ij. ij. vbi 5. ar. v. & vj. & in iiij. dist. xv. ar. iiij. per totũ. q⁹ nõ solũ possumus aliquid à Deo petere in cõi, puta q⁹ bona tribuat, sed etiã in speciali determinate propter multa, maximè vt nostrũ desiderium sit feruẽtius ad postulandũ: sed ea quibus malè vti nõ possumus, quæ scilicet malũ euẽtũ habere nõ possunt, vr beatitudinẽ & virtutes ac spiritualia bona possumus petere determinatè & principaliter seu propter se, & absolutè sine quacunq; cõditione, secũdũ illud Psal. Ostende de facie tuã. sed tẽporalia possumus quidẽ determinate siue specialiter petere: sed non principaliter vel propter se, sed solũ sicut quędã adminicula, quibus adiuuamur ad beatitudinem, inquãtũ per ea vita corporalis sustentatur, & nobis organicè deseruiunt ad actus virtutũ: nec absolute, sed sub cõditione expressa vel tacita si & inquãtũ expediũt ad salutem. Hæc est eius doctrina & mens ibi. ¶ Sextò quæritur, † qualis debeat esse oratio & qualiter sit orandũ vt semper 6
sequatur exauditio? Et dico multa. ¶ Primũ. Oratio secũdum S. Tho. ij. ij. & iiij. vbi suprà, debet esse vocalis, si sit publica seu cõis: vt quæ fit per ministros ecclesiæ in persona totius populi fidelis: quia oportet eam toti populo, pro quo offertur, innotescere: vt ad deuotionẽ & suam intentionem cũ orantibus cõiungendam excitentur. Si verò sit priuata seu singularis, id est, oblata à singulari persona, pro se vel alio, nõ est vocalis necessariò: adiungitur tamen illi vox propter multa. Primò scilicet vt seipsum ad deuotionem excitet orans: vnde si mens per hoc distrahatur vel impediatur, cessandũ est. Secundò, vt intentionẽ custodiat ne vagetur: quia magis tenetur ad vnũ, si etiã verba adiungantur. Tertiò, vt debitũ reddatur seruiẽdo Deo etiã de corpore. Quartò, propter redundantiam ex vehemẽtia affectus. ¶ Secundũ. Debet etiã esse oratio actualiter attenta. quod quomodo intelligatur quãtũ ad orationẽ, ad quam quis ex præcepto tenetur ecclesiæ: vide 5. Hora. §. xj. quãtũ verò ad alias orationes secundũ S. Tho. ij. ij. vbi suprà, attentio est necessaria absolutè eo modo quo necessariũ dicitur id, quo melius venitur ad finẽ seu effectũ: non autẽ semper est necessaria eo modo quo illud dicitur necessariũ, sine quo res effectũ suũ sortiri nõ potest: quia cũ triplex sit orationis effectus, s. mereri impetrare, & mentẽ reficere: ad primũ non est necesse attentionẽ adesse orationi per totũ: sed vis primæ attentionis, qua ad orandũ acceditur, facit totã orationem meritoriã: sicut in aliis actibus meritoriis accidit. & idem sufficit ad secundũ: si tamen prima intentio desit, nec meritoria nec impetratiua oratio erit: quia illa orationem Deus non audit, cui orans nõ intendit, vt dicit Greg. & idẽ esset, vt videtur velle in quarto, si vis primæ intentionis omnino periret. Vnde oportet hominẽ frequẽter reuocare cor ad seipsum. Quantum vero ad tertiũ effectũ necessariò requiritur attẽtio. Vnde primæ ad Corinth. xiiij. Si orem lingua, mens mea sine fructu est. Triplex tamẽ attẽtio orationi vocali potest adhiberi, s. ad verba, quibus petimus: ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensum verborũ,id est,ad petitionẽ ipsam:& ad finem orationis,& ea quæ petitionẽ circunstant,scilicet ad Deum,& ad rem pro qua oratur,& huiusmodi: & quæcunq; harum adsit,oratio nõ est reputanda inattẽta. Et quartò vide quomodo prima est bona, secunda melior, tertia optima: & omittenda sit prima si noceat secundæ,& secunda si tertiæ: non econtrario. ¶ Tertiũ. Debet etiã oratio esse diuturna & continua:vt idẽ dicit secunda secundæ,vbi supra.& hoc secundũ suam causam,id est,desideriũ charitatis,ex quo debet procedere:quod debet esse in nobis actu aut virtute cõtinuum:quia huius desiderii virtus manet in omnibus quæ facimus ex charitate. Secundũ se autem nõ potest esse continua:quia oportet nos etiã in aliis operibus occupare. Vnde tantũ debet durare,quantũ est vtile ad suum finem, quæ secundũ Augustinũ ad Probam,est excitatio interioris desiderii: quia cuiuscunq; rei quantitas proportionata debet esse suo fini,sicut quãtitas potionis sanitati. Cum autẽ hãc mensurã excedit,ita ꝙ sine tædio durare nõ possit, non est vlterius oratio protendenda. Quod autem dominus dicit Lucæ xviij. oportet vos semper orare: vt idẽ dicit, intelligendum est vel propter continuitatẽ desiderii, vt dictũ est, vel quia nõ intermittitur quin oret quis horis & tẽporibus statutis:vel propter affectũ,siue in ipso orante,qui post orationem remanet deuotior: siue etiã in alio:puta cum quis suis beneficiis prouocet aliũ vt pro se oret,etiã quãdo ipse ab orando cessat. Adde ꝙ hoc etiã est dictum exaggeratiuè ad ostendendã necessitatẽ & vtilitatẽ orationis:sicut si dicatur ꝙ nauclerũ semper oportet respicere stellam directiuam. Quod etiã dicit dominus Matthæi vj. Cum oraueritis, nolite multũ loqui:non est contrariũ:quia ibi sumitur oratio vt est petitio rei obtinẽdæ:quia paucis verbis absoluenda est:sed ipse ascensus ad Deũ per meditationẽ & gratiarum actionem,& huiusmodi,debent fieri vt dictum est. ¶ Quartũ. Si oratio habeat has quatuor cõditiones:vt fiat piè,ad salutẽ,pro se,& perseuerãter, semper exaudit ur,licet etiã aliquando exaudiatur aliqua harum deficiẽte. iiij. dist.xv.q.iiij.art.vij.q.iij.ij.ij.q.vbi suprà,arti.vij.iij.cõtra
7 c.xcvj. Vide ibi. ¶ Septimò quæritur, † quis sit orationis effectus? Et dico ꝙ immediatè est triplex, vt dictum est §. priori. Primò,mereri supposita charitate,etiã si Deus nolit exaudire:quia est actus virtutis,id est, latriæ. secundò, impetrare:& tertiò,mentẽ reficere. ij.ij.vbi suprà. mediatè verò & consequutiuè sunt multi alii:quia repellit tristitiam, & auget spem, secundũ S. Tho. super Psalmo xlj. & vt idẽ dicit Rom. xij. causat solicitudinẽ, feruorẽ, seruitũ Dei, gaudiũ & auxiliũ: & si de ea loquamur, vt est impetratiua, eius effectus totuplex est, quotuplex res quæ põt obtineri.
8 ¶ Octauò quæritur, † vtrum oratio cadat sub præcepto? Et dico circa hoc esse opiniones. Nam Vlde. dicit ꝙ ad orationem mentalẽ tenetur quis iure naturali, quod homini dictat se disponere ad ea sine quibus nõ est salus. quod sine oratione nõ fit:ad vocalẽ verò ex diuino præcepto non tenetur: sed ex statuto ecclesiæ, quæ ministris suis missas & horas canonicas indixit,vel etiã ex iniunctione confessoris. Et intendit Vlde. talem rationẽ: Ad ea tenetur homo diuino iure vel naturali, sine quibus nõ est salus, quam diuino iure vel naturali tenetur sibi acquirere: quia eadẽ est necessitas finis,& eius, sine quo nõ potest esse finis, ex secundo Physic.& finis imposuit necessitatẽ his, quæ sunt ad finẽ. l. oratio. ff. de sponsi. huiusmodi autem est oratio: quia ex nobis bonũ cogitare non sufficimus, vt patet ij. Cor. iij. & consequenter nec operari, nisi detur ex gratia:quod non fit regulariter quantũ ad adultos nisi petãt, per arg. à cõtrario. Ioan. vj. Petite,& accipietis.& facit xxiij. q. iiij. obtinẽri.& hoc sequitur Sum. Cõfes. & Pisa. Supple. aũt addit ꝙ etiã ad orationẽ vocalẽ tenetur quis ex diuino præcepto: quia debemus dicere, Pater noster. Matt. vj. Vnde hãc orationem scire & dicere debẽt omnes Christiani. de consecr. dist. iiij. vos ante omnia. Sed esto ꝙ sit in præcepto, dico ꝙ sufficit dicere mentaliter,cũ aliquãdo sit vox intermittenda, quãdo scilicet impedit spiritũ, vt dictũ est. imò dicit S. Tho. ij.ij.vbi s. art. xiiij. ad tertiũ. & similiter in quarto, ꝙ oportet intendere ad ea impetranda, quæ in dicta oratione continẽtur:nõ autem oportet vti verbis eius tantùm. Vnde S. Tho. in iiij. dis. xv. dicit ꝙ oratio cadit sub præcepto determinatè:sicut ministri ecclesiæ ex statuto eius tenẽtur ad horas canonicas: & indeterminatè,sicut ad orationẽ tenetur quilibet ex hoc ipso ꝙ tenetur ad bona spiritualia, sibi pro curanda, quæ nõ nisi diuinitus dantur. Vnde alio modo procurari nõ possunt, nisi vt ab ipso petãtur. Et ex hoc ipso etiã ꝙ charitatis præcepto tenetur quis proximũ sicut seipsum diligere, tenetur & in necessitate esse beneficus, non solùm per corporales, sed etiã per spirituales eleemosynas, quarũ vna est oratio: omnibus etiã, qui ecclesiæ ministerio non funguntur, videtur ab ecclesia statutũ esse determinatum tempus orandi:cũ ex canonũ statuto teneantur diebus festis diuinis officiis interesse, vt ministris pro populo orãtibus suam intentionẽ conforment. Hæc ille. Ex quibus & ex aliis dictis eius patet ꝙ homo tenetur sub præcepto orare determinata oratione, primò ex præcepto ecclesiæ, si est obligatus ad horas canonicas. secundò ex impositione sacerdotis in pœnitẽtia. tertiò ex præcepto cuiuscunq; prælati spiritualis. quartò ex proprio voto. Indeterminata quoque oratione orare tenetur primò eo tẽpore quo tenetur sibi procurare spiritualia bona, quæ nõ nisi per orationem cõsequi põt. quod tẽpus videtur determinatũ quantũ ad instans, quo quis incipit vti ratione, in quo tenetur se dirigere & ordinare in Deũ:&, vt videtur, eius auxiliũ precari, si hoc suæ menti inspiretur: aliàs verò determinatè nõ põt: sed diuina prouidentia ad hoc mouet quando est necessarium: quia stat ad ostium & pulsat, Apocal. iij. & secundò quãdo videt proximũ in necessitate spirituali vel corporali extrema vel quasi: puta quia videt eũ in periculo peccati mortalis, aut in periculo mortis violẽter & iniustè illatæ: vt cum duo iniustè pugnãt ad mortẽ aut vulnera: nisi fortè posset aliter melius quàm per orationẽ suffragari. tertiò à fortiori quãdo homo videt seipsum in graui tentatione & periculo animæ suæ. quartò quãdo ex præcepto audit diuina, id est, missãm: quia tenetur orare, id est, orantibus assistere, vt eis mediãtibus oret. ¶ Nonò quæritur, quæ sit efficacia, & quis intellectus dominicæ orationis. Et quantũ ad primũ dicit sanct. doctor ij.ij.vbi s. art. ix. ꝙ ipsa est perfectissima oratio: quia cõtinet omnia desideranda, & ordinẽ eorum, & informat omnes effectus. propter quæ etiã dicit Rich. ꝙ inter omnes est efficacissima. & secundũ Aug. ad Probã, si rectè oramus, nihil aliud dicere possumus. Quantũ verò ad secũdũ, vide ij.ij.vbi s. arti. ix. & iij. dist. xxxiij.

De Oratorio.

1 *Oratorium priuatum quid sit,& quid publicum.*

ORATORIVM † priuatum quilibet authoritate propria in domo sua potest habere: sed non in forma ecclesiæ sine licentia episcopi: sine qua etiam nullus ibi celebrare debet, nisi sit priuilegiatus: aliter celebrans debet deponi. de consecra. distinct. j. vnicuique & c. clericos. & c. si quis. Qua autem immunitate gaudeat, vide s. Immunitas. §. j. & ij. in princip. & suprà, Loca. §. iij. Ecclesia enim habet campanile: non priuatum oratorium:& illa est fundata authoritate publica,id est,episcopi,& est consecrata si propriè dicitur.& possunt ibi diuina celebrari sine alia licentia: modò habeatur altare portatile, & omne aliud necessarium: secus in priuato oratorio per omnia.

De Ordinario.

ORDINARIVS, subintellige iudex, est duplex secũdũ duplex iudiciũ, s. in foro causarũ. & de hoc s. Iudex §. j. & in foro cõscientiæ:& de isto s. Cõfessor. j. §. j. & ij.

De Ordine ecclesiastico. j. in se absolute.

1 *Ordo quid,& quot sunt ordines.*
2 *Ordines omnes an sint vnum sacramentum.*
3 *Ordo an liberet à seruitute.*

ORDO ecclesiasticus secundũ magi. in iiij. dist. xxiiij. est signaculũ quoddã, in quo spiritualis potestas tradit ur ordinato. Et dicitur signaculũ secũdum Pet. de Pal. id est, cũ exteriori signo traditũ. Cum autẽ, vt dicit, videatur esse necessariũ ꝙ vbi est distincta forma in eodẽ sacramento vel in diuersis, sit etiam distincta materia siue species, vt in Eucharistia: siue numero, vt in extrema vnctione, vbi ad singulas vnctiões adhibetur materia numero distincta: tamen si in libro vno cõtineãtur exorcismi, prophetiæ & Euãgelia, idẽ liber erit signaculũ imprimẽdi characterẽ in tribus ordinibus: qa formaliter differũt. Dicitur etiã potestas & nõ potẽtia, quę cõis est actiuæ & passiuæ: qa potestas importat actiuã determinatè, cuiusmodi est potẽtia ordinum: quæ secundũ S. T. est faciẽdi aliqd speciale in ordine ad Eucharistiã. Dicitur etiã, traditur: qa ei dicitur, accipe. Vnde si nõ accipit tangẽdo manu, nihil fit: non tamẽ oportet ꝙ duabus manibus tãgat, licet sit securius. hæc ex illo. Cui addẽ ꝙ si ordinator nõ traderet potestatẽ per formæ verbalis expressionẽ, nõ traderetur ordo. Igitur ordo est sacramẽtũ secũdũ S. T. qa in ei⁹ susceptione quędã cõsecratio adhibetur homini p visibilia signa, per quã ordinatur ad dispensationẽ diuinorũ sacramẽtorũ. Et ideo in hoc cõfertur gratia: qa est necessaria nõ solùm ad dignè suscipiẽdũ sacramẽtũ, sed etiã ad dignè ministrandũ: & in eo
1 imprimitur character, de quo s. Character. ¶ Primò verò q̃ritur, † q & quot sunt ordines? Et dico ex S. Th. ꝙ ordo sumitur propriè: & sic est sacramẽtũ imprimẽs characterẽ: & largè: & sic nõ est sacramẽtũ, sed deputatio quædã ad eul tũ diuinũ, vt dicetur de prima tonsura: vel ad aliquod officiũ, vt dicetur de episcopatu. ¶ Quantũ igitur ad primũ, du biũ est de trib⁹, an sint ordines. Primò de prima tõsura siue corona. de qua tenẽt Canonistæ ꝙ sit ordo propriè. text. est in c. cum cõtingat. & ibi do. Anto. & cõiter Canonistæ de æta. & qualit. & dicit Ber. ibi ꝙ est idẽ quod psalmistatus. quod etiã tenet Sum. Ang. sed S. Th. & Pet. de Pal. & Rich. & cõiter Theologi dicũt ꝙ nõ est ordo propriè, nisi sicut dicitur religionũ ordo, qui est deputatio ad aliquod collegiũ in quibusdã ceremoniis: qa ordo propriè secundũ Pet. post S. Th. est illud, in quo datur spiritualis potestas, nõ in quo fit deputatio ad aliquod officiũ, sicut per coronã homo deputatur solùm ad chorũ, vbi nõ habet aliqd speciale, sed cõmune. Sed est corona secũdũ eosdẽ dispositio ad ordines: & secundũ Pet. de Pal. ad ordines est dispositio cõgruitatis, sed necessitatis respectu bñficii & iurisdictionis ecclesiasticæ: vnde nõ tenet collatio beneficii vel cõmissio iurisdictionis facta nõ tonsurato: qa nõ clericus nõ est capax. de transla. literas. Ex qbus etiã sequitur ꝙ nõ sit idẽ corona qđ psalmistatus: qa tõsura oẽs ordines præcedit tanquã dispositio: sed psalmistatus sequitur: qa secũdũ S. Th. est officiũ ordini lectoratus annexũ. xxiij. dist. psalmista. qua etiã ratione inter ordines ponitur secundus ab ostiario. dist. ij. cleros. & de hoc statim. Et ista Theologorum opinio tenẽda est: tum qa loquitur in propria materia, & Canonistæ in aliena: tum qa ordo propriè est potestas faciẽdi aliqd speciale in ordine ad Eucharistiã: tum qa iura licet aliquãdo coronã enumerent inter ordines, vt in d. c. cũ cõtingat. ex eo s. ꝙ est ordo largè, tamẽ aliqñ nõ ponũt, vt xxxij. dist. seriatim. & dist. lxxvij. illud. & dis. xciij. à subdiacono. quod non posset fieri si esset ordo propriè. ¶ Secundò est dubiũ de psalmistatu: & tenẽt canonistæ ꝙ est ordo, sed idẽ coronæ. Sed S. Th. dicit ꝙ non est ordo, sed officiũ ordini annexũ scilicet lectoratus: qa enim psalmi cum cantu pronuntiãtur: ideo lector dicitur psalmista & cãtor: cãtor autẽ non est nomen ordinis specialis, sed officii inter ordines: tum qa cantare pertinet ad totũ chorũ: tum quia nõ habet aliquam specialem relationẽ ad Eucharistiam. Pet. tamen de Pal. tenet quòd Psalmistatus sit idẽ quod prima tõsura: quia vult ꝙ per eam quis deputetur ad chorum. sed secundũ S. Tho. per eum deputatur quis ad diuinum cultum, id est, vt sit de clero, & imponi possit ei officiũ aliquod vel ministeriũ. ¶ Tertiò est dubiũ de episcopatu: de quo tenẽt canonistæ ꝙ sit ordo, s. propriè: ita ꝙ in eo imprimitur character. & etiã videtur sequi Summ. Ang. cõtra Ros. & Supp. dicẽs pro hoc facere incõuincibiliter c. j. de ordin. ab episcopo qui epi. re. vbi patet ꝙ licet episcop⁹ resignauerit, nihilo minus cõfert ordines, licet nõ executionẽ. quod nõ esset, nisi indelebilem characterẽ haberet impressum. Sed S. Th. dicit ꝙ non est ordo proprie, scilicet secundũ quod ordo est sacramentũ: qa sic omnis ordo ordinatur ad sacramẽtũ Eucharistiæ respectu cui⁹ episcopus nõ habet potestatẽ superiorẽ sacerdotali: est tamẽ ordo secundũ quod ordo est officiũ respectu quarundam actionum sacrarũ: quia episcopus habet potestatẽ in actionibus hierarchicis respectu corpis mystici supra sacerdotem. & sic quãdoq; loquuntur iura, quæ dicũt ꝙ episcopus cõmittere non põt nõ episcopo ea quæ sunt ordinis episcopalis. de cõse. eccl. aqua. Et ad motiuũ Sũ. Ang. dico illud ideo esse, qa potestas episcopalis, vt dicit S. T. in iiij. dist. xxiiij. q. vl. ar. ij. q. ij. ad tertiũ. nõ est tantũ iurisdictionis, sed etiã ordinis cõiter: nõ tamẽ habet rationẽ characteris: vt ibi dicitur ad. secũdũ: qa ordo vt imprimit characterẽ p quẽ Christo cõfiguramur, ordinatur ad sacramẽtũ Eucharistiæ, in quo Christus cõtinetur. hęc ille. Et sic dico ꝙ illa potestas est indelebilis, sicut & character, licet nõ attingat ad rationẽ characteris. quod idẽ ,pbat in di. xxiiij. q. j. art. ij. qa datur cũ cõsecratione quæ annullari non potest. ¶ Quantũ ad secundũ dico ꝙ secundũ S. T. & alios Theologos, ordines sunt septẽ propriè, quatuor scilicet minores, qui nõ dicũtur sacri ratione materiæ, quia nõ habent actum circa materiã sacram, puta calicẽ vel Eucharistiam: licet sint sacri secundũ se, cũ sint sacramẽta: quorũ primus incipiẽdo ab infimis, est exorcistatus: secũdus lectoratus, sub quo cõtinetur psalmistat⁹ & cãtoratus: tertius ostiariatus: & quartus acoluthatus: & tres maiores seu sacri ratiõe materię, s. subdiaconat⁹, diaconat⁹, & presbyteratus: quorũ sufficiẽtia & numerus & ordo sumitur secũdũ septẽ respectus ad Eucharistiã, vt ,pbat S. T. vbi s. q. ij. ar. j. largè verò sunt nouẽ: qa minoribus additur corona, & maioribus episcopatus. Secundũ canonistas verò sunt nouẽ propriè: qa prędictos duos additos dicũt esse ordines propriè: qđ non est tenendũ, vt dictũ est. ¶ Secũdò quęritur, † vtrũ omnes 2
ordines sint vnum sacramentũ? Et dicit S. Tho. ꝙ sic: quia diuisio ordinis in septẽ nõ est totius integralis aut vniuer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

talis, sed potestatiui, cuius plenitudo est tantum in sacerdotio: vt exemplũ est de anima diuisa per vegetatiuã, sensitiuã, & intellectiuã. Et idem intẽdit Pe. dicens ꝙ ordo est vnũ sacramẽtũ, nõ vnitate indiuisibilitatis sicut pũctus, nec cõtinuitatis sicut linea, aut pfectione vniusformæ sicut corpus animatũ, sed pfectione vnius finis: qa cũ ex diuersis ordinibus specialibꝫ cõstituatur, oẽs ordinãtur ad vnũ actũ, s. cõsecrationẽ Eucharistiæ. ¶ Tertiò quæritur, †vtrũ ordo liberet à fortuna seruili? Et dicit Ray. ꝙ nõ solùm episcopalis dignitas, sed etiã sacerdotalis liberat à cõditione seruili vel adscriptitia. di. iiij. si seruus sciẽte. & secũdũ canones etiã à fortuna siue vinculo curiali, cũ liberet à seruili, quę est fortior. di. iiij. frequẽs. & c. ex antiqs. Vnde quãtũ ad hoc nõ tenet d. c. si seruus. dicẽs cõtrariũ de curiali vel officiali: qa est quędã lex quę reuocatur p ius canonicũ, secũdũ Gof. ibi. Vtrũ aũt votũ castitatis sit annexũ ordini sacro, vide §. Matrimoniũ. viij. §. iij. qđ est de impedimẽto v.

Rursus de ordine. ij. quantum ad collationem vel susceptionem.

1 *Ordo qualem characterem prærequirat.*
2 *Ordinum collatio quale requirat scrutinium.*
3 *Ordinum singulorum qui sint propry actus.*
4 *Ordinis character in quo actu imprimatur.*
5 *Ordinationis actus quos habeat ceremonias.*
6 *Ordines quibus temporibus tradi possint.*
7 *Ordines an gradatim sint conferendi.*
8 *Ordines in quo loco sint conferendi.*
9 *Ordines qualiter sint conferendi.*
10 *Ordinationi si quid desit, an debeat iterari. & num. 12.*
11 *Ordinum quæ sint substantialia, & quæ non.*

ORDO secũdò cõsiderari potest quantũ ad collationẽ vel susceptionẽ eius præscindẽdo à cõferente & susci-
1 piẽte. ¶ Primò ergo quęritur, †vtrũ ante susceptionẽ ordinis præexigatur aliquis character? Et dico ꝙ secundum S. Th. quilibet ordo presupponit characterẽ baptismi de necessitate. de presby. nõ bapt. veniẽs. nõ autẽ characterẽ confirmationis, sed de cõgruo solũm. Vnde si nõ cõfirmatus ordinetur, recipit ordinis characterẽ: nec etiã, vt idem dicit, character vnius ordinis presupponit characterẽ alterius, licet in quolibet conferatur specialis, sicut & specialis potestas: qa recipiẽs ordinẽ posteriorẽ omisso priori nõ reordinatur in posteriori. de cler. p salt. promo. c. vnico. & cõcordãt oẽs Theologi secũdũ Archi. tamẽ si quis nõ sacerdos cõsecraretur in episcopũ, nõ reciperet: qa fundamẽtũ talis cõsecratiõis est sacerdotũ: vnde opinio cõtraria Host. nõ tenetur. sed si sit sacerdos quocũq; alio ordine sibi deficiẽte reciperet cõsecrationẽ episcopalẽ, & oẽs ordines conferre posset excepto eo quẽ nõ habet, secundũ Ray. & alios. j. q. j. gratia. nõ tamen deberet exequi officiũ suũ ante susceptionẽ ordinis prætermissi: nec secũdũ Ho. antẽ habet executionẽ, etiam quo ad ordines quos suscepit. ¶ Secundò,
2 †vtrum circa collationẽ ordinũ debeat scrutinium fieri? Et dico secundũ Host. ꝙ sic duplex. Primũ ante ordinationẽ, quod diligẽter faciendũ est. de elect. nihil est. §. episcopi. & fit per Archidiaconũ iure cõmuni. de offic. archidia. ad hęc. Aliud fit in ipsa ordinatiõne: quia ordinãdi episcopo præsentãtur. & de vtroq; vide §. Archidiaconus. §. vj. & vij. Et secundũ Host. ordinandus tenetur cõfiteri crimen seu impedimẽta notoria iuris aut facti, nisi fuerit cum eo dispensatum. dist. 50. ex pœnitẽtibus. & grauia seu enormia, scilicet quæ etiã post pœnitentiã executionẽ impediunt, vt homicidiũ, simonia in ordine, & huiusmodi, etiã si sint secreta: vt in c. quæsitũ. de temp. ord. non autẽ alia quæ non impediũt. de temp. ord. c. fi. & si scienter subticet, nõ habebit executionẽ ordinis sic susceptι. de renun. nisi cũ prędç. §. personæ. Si vero cõfitetur, sed nõ dispẽsetur cum eo, nõ debet ordinatus in illo ordine admitti. lxxxj. di. si qs sane. & concord. Gof. Et si quis sine examinatione ordinetur, si quidẽ sit dignus & notus, nõ est peccatũ: quia tales nõ sunt examinãdi. xxiiij. dist. nullus. quod Supple. dicit fallere in episcopo, per c. qui episcopus. di. xxiij. quod nõ est verũ, vt ibi patet. Si vero sit indignus, debet deponi. de corp. vitia. exposuisti. & similiter si sit dignus, sed ignotus. xxiiij. dist. c. vlt. ¶ Tertiò quæritur, †qui sunt actus proprii singulo-
3 rum ordinũ, propter quos exercẽdos ordines cõferuntur? Et dico ꝙ de his agitur xxj. dist. cleros. in fin. & dist. xxv. perlectis. & in iiij. Sentẽt. dist. xxiij. ante omnia sciẽdũ est ꝙ secundũ S. Th. in iiij. dist. xxiiij. q. ij. ar. ij. & iij. cũ consecratio, quæ fit in ordinis sacramẽto, ordinetur ad sacramẽtũ Eucharistiæ, cuiuslibet ordinis actus principalis est quo ꝓximi⁹ ordinatur ad Eucharistiã: & secũdũ hoc etiã vnus ordo est eminẽtior alio, secũdũ quod vnus actus ꝓximius ad Eucharistiã ordinatur. Sed quia ad illud quam dignissimũ multa ordinãtur, nõ incõuenit vnũ ordinẽ multos actus præter principalẽ habere: & tãto plures, quãto est eminẽtior: quia virtus quantò est superior, tantò se extendit ad plura. ¶ Igitur, vt patet ex locis prædictis, ad exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manũq; super energumenos & catechumenos exorcizãdo imponere. ¶ Ad lectorẽ autẽ ptinet prædicare populis vaticinia prophetarũ. qđ intellige legẽdo simpliciter, nõ prædicãdo: qđ nulli licet, nisi saltẽ sit diaconus. de quo §. Diaconus. & j. Prædicator. magister tamẽ & sub eo baccalaureus in cathedra authoritatẽ habet exponẽdi scripturas & docẽdi. ¶ Ad ostiariũ autẽ ptinet inter bonos & malos habere iudiciũ: qa bonos recipit & respuit malos. Ex quo videtur secũdũ Pet. de Pa. ꝙ sacrista, qui officiũ habet ostiarii, nõ ꝓhibendo excõicatũ ab ingressu ecclesiæ, ex hoc ipso recipiat illũ ad diuina magis q̃ ille cuius audit missam: & cõsequenter sit suspẽsus ab ingressu ecclesię. ¶ Ad acoluthũ autẽ ptinet præparatio luminariũ in sacrario, portare cereũ, præparare vinũ & aquã ad sacrificiũ. & secũdũ Arch. post Pet. de Pal. põt epistolã dicere: de vi. & hone. cler. c. iij. & actus omniũ ordinũ minorũ fieri possunt per nõ habẽtẽ aliquẽ ordinẽ, sicut etiã dicit §. T. qa sic habet cõsuetudo generalis ecclesiæ. ¶ Ad subdiaconũ autẽ ptinet calicẽ & patenã ad altare Christi deferre. supple, & in eis materiã parare, secũdũ Pe. de Palu. & leuitis tradere, eisq; ministrare, vrceolũ quoq; mãtile, & manutergiũ tenere episcopo, presbyteris & leuitis pro lauãdis ante altare manib⁹ aquã præbere. ¶ Ad diaconũ verò ptinet assistere sacerdotib⁹, & ministrare in omnibus quæ agũtur in sacramẽtis Christi, oblatiões offerre, & disponere in altari, cõponere etiã mensam dñi atq; vestire, crucẽ ferre, prædicare Euangeliũ ad populũ, & officiũ precũ, i. litanię, secundũ gl. Vide de his §. Diaconus. §. ij. ¶ Ad presbyterũ autẽ ptinet corpus & sanguinẽ cõficere in altari, orationes dicere, & bñdicere dona Dei: &, vt dicit Pet. de Pal. ministrat omnia sacramenta præter duo, s. cõfirmationis & ordinationis. Sed intellige si habet curã, vel cõmissum est illi ab habẽte: vt in clem. religiosi. de priuile. & similiter etiã benedicit eo modo quo §. Bñdictio. in princ. & in necessitate, id est, absente episcopo reconciliat soleniter pœnitentẽ. xxvj. q. vj. c. vlt. & prædicare si ad hoc instituatur. de hęr. cũ ex iniũcto. ¶ Quartò quæritur, †in quo actu in ordine quolibet character imprimitur? Et
4 dico multa: plenius tñ declarãda in §. seq. ¶ Primũ. Ad cognoscendũ in quo actu character ordinis imprimatur Ric. dat regulã in quarto, vbi suprà, ꝙ in eo imprimitur quo suscipitur exterius signũ expressius significans principalẽ potestatem, quam respicit ille ordo cũ expressione verbi determinantis significatũ, id est, cum certa forma verborum. & idẽ præcise sentit S. Tho. in iiij. vbi suprà, q. ij. ar. iij. ex cepto quòd ibi in corpore, vbi Richardus habet, suscipitur: ipse habet, datur. & ibi ad quintũ innuit hanc regulam fallere in diacono dicens, Potestas diaconi media est inter eã, quę sacerdotis & quę subdiaconi est: quia sacerdos directè habet potestatẽ super corpus Christi, subdiaconus autẽ super vasa tantũ: diaconus verò super corpus in vase cõtentũ: portãdo corpus in patena, & dispẽsando vinũ cũ calice. Et ideo potestas eius ad actũ principalẽ exprimi nõ potuit nec per dationẽ vasis tantũ, nec per dationem materiæ: sed exprimitur potestas eius ad actum secũdarium in hoc quòd datur sibi liber Euãgeliorũ: & in hac potestate intelligitur alia, ideoq; in ipsa libri datiõe eius character imprimitur. ¶ Secundũ. Igitur quantum ad ordines non sacros character exorcistæ imprimitur in traditiõe libri exorcismorũ: lectoris verò in traditione libri lectionũ diuinarum: ostiarii in traditiõe clauiũ: acoluthi verò cuius sunt duo actus, scilicet portare cereũ, & porrigere aquã & vinũ in vrceolis, character imprimitur secũdũ Bon. & Rich. & Pet. in traditione cãdelabri: qa iste est principalior. Vnde acoluthus Græcè Latinè dicitur ceroferari⁹. & hoc sequitur Sũ. Ang. contra Rosẽ. & Sup. allegãs c. cleros. quod hoc nõ probat. secundũ Sã. Tho. verò in acceptione vrceoli: quia iste actus est ei principalior, licet denominetur à secũdario: quia est magis notus, & magis ei proprius. & ita dicit in iiij. vbi §. q. ij. ar. ij. ad sextũ. Aliqui autẽ imponũt ei ꝙ dicat hæc imprimi characterẽ in acceptione vrceoli & cãdelabri, sed magis vrceoli. quod ipse innuit pòst in dist. xxv. q. j. ar. j. ad secundũ. sed intelligitur si hæc simul porrigantur. quod fieri debet: qa vtrũq; debet accipere: vt in c. acoluthus. dist. xxiij. & in c. plectis. di. xxv. secus autẽ si tradatur seorsum: qa imprimeretur solùm in traditione vrceoli: & hoc sufficeret, licet esset male factũ. Et intellige vrceoli vacui: quia vt dicit §. Tho. acoluthus habet actũ super vrceolũ tantũ, sed subdiaconus super cõtẽtis in eo, vtens eis ad ponendũ in calicẽ, & præbendũ manibus sacerdotis & diaconi: sicut & subdiaconus habet actũ super calicẽ tantũ, non super cõtenta, sed sacerdos super cõtenta. Et ideo sicut subdiaconus in ordinatione accepit calicẽ vacuum, sacerdos verò plenum: ita acoluthus vrceolũ vacuũ, sed subdiaconus plenũ. Et patet ꝙ verior sit hæc opinio: quia propinquius se habet ad eucharistiã præparare materiã eius, quàm portare lumẽ, quod est quid communissimũ, quo vtimur etiam in vesperis, & matutinis. ¶ Tertiũ. Quãtũ verò ad sacros character subdiaconi, cuius scilicet secundũ Pet. de Palu. sunt duo actus, scilicet epistolã legere, & materiã eucharistiæ parare in vasis sacris, imprimitur in traditione calicis vacui cũ patena, secundũ Pet. de Palu. quia principalis actus eius est parare materiam in vasis sacris. & idem sentit S. Tho. licet faciat mentionẽ de calice solo: quia intelligitur eo modo quo ilũ præparat subdiaconus, id est, cum patena, in qua præparat hostiã: imò secundum Pet. & Alb. intelligitur de calice sacrato. Diacono verò, qui etiã habet duos actus secũdum Pet. de Pal. scilicet Euãgeliũ legere & ministrare sacramẽtũ in vasis, character imprimitur in traditione alicuius pertinentis ad actum eius secundariũ, vt dictum est §. part. j. in traditione libri Euangeliorũ, secundum S. Th. Rich. Pet. de Pal. & cõmunem opinionem. Quod autẽ aliqui dicunt quòd in manũ impositione, stare non potest, per ca. vlti. de sac. non iter. vbi innuitur quòd impositio manuum nõ est de essentia sacerdotis, cuius quoq; actꝰ principalis est cõficerare, secũdarius verò absoluere in foro pœnitẽtiæ, character imprimitur secundũ S. Tho. & Pet. de Pal. in datione calicis cum patena, & materia imposita, id est, pane & vino. Nec est verũ quod dicit Pet. illũ imprimi in manũ impositione: quia, vt bene arguit Pet. de Pal. contra eũ, ista impositio nõ ita significat principalẽ actũ sacerdotis, sicut illa traditio vasorũ. Non est etiã verũ quod dicit Sco. ibi esse duas partiales formas, scilicet accipe, & accipe: & duæ materię, id est, duo signa visibilia, scilicet calix & manus impositæ, & duæ potestates traditę, tũ quia essent ibi duo characteres & duo sacramenta: tũ quia manuũ impositio esset de essentia & integritate potestatis sacerdotalis, cõtra c. vlti. de sacr. nõ iter. tũ quia illa secũda forma in quibusdã pastoralibus nõ habetur: & ideo videtur verũ quod dicit Sum. Ros. scilicet quòd sacerdos, qui non habuisset manuũ impositionẽ, non posset cõfessiones audire. ¶ Quartum. Quantũ verò ad ordines largè. character, id est, potestas episcopalis datur secũdũ aliquos in vnctione capitis ex chrismate: sed hoc nõ est verũ per c. vnicũ de sac. vnctio. vbi hoc si omittatur, supplet-
5 tur, & non iteratur: vnde datur ex impositione manuũ episcoporũ super caput, ar. c. episcopus. iũcta gl. xxiij. dist. Nec obst. c. vlt. de sacr. nõ iter. qa loquitur de impositione facta diacono & sacerdoti. In prima verò tõsura character nõ datur: sed neq; aliqua potestas actiua determinata ad aliquod vnũ secundũ S. Tho. vt videtur: sed solũ passiua dispositiua ad ordines in abscissione capillorum, cũ dicitur, dominus pars, &c. ¶ Quintò quæritur, †circa intellectũ dictorũ in §. priori de multis. Primò vtrũ necesse sit dicta signa visibilia vel instrumẽta tradi per episcopũ? Et dico ꝙ non in minoribus ordinibus: sed sufficit si per Archidiaconũ, intelli ge de mãdato episcopi dicentis verba formæ. & sic tenet S. Tho. in iiij. dist. xxv. q. j. ar. j. ad secũdũ. & similiter Ric. & hoc patet dist. xxv. c. acoluthus. & tribus sequẽtibus. Nec tamẽ Archidiaconus ordinat, sed episcopus, vt ibi dicit §. T. quia character accipitur in traditiõe per Archidiaconũ ex verbis episcopi. In maioribus autẽ oportet traditionẽ fieri per episcopum, vt innuit S. Tho. ibi in subdiacono, de quo etiã expressè patet di. xxiij. in cap. subdiaconus. & à fortiori in aliis. ¶ Secundò vtrũ sufficiat traditio libri Euãgeliorum pro libro exorcismorũ, vel suppellicei pro dalmatica, & huiusmodi? Et dico ꝙ non, nisi in eodẽ libro contineantur omnia, vt dictũ est suprà. ¶ Tertiò vtrum necessarium sit instrumentũ porrectum tangi ab ordinando corporaliter? Et dicit S. Tho. quosdam tenere quòd non, sed sufficere porrectionem: sed tamen, inquit, verba formæ ostendũt ꝙ sit de essentia sacramẽti tactus: quia dicitur, accipite hoc vel illud. & hoc tene indubitãter: qa iura dicũt ꝙ debet accipere de manu episcopi vel Archidiaconi: vt in d. ca. subdiacon⁹. acoluthus. & seq. Secus tamẽ dicũt qdã in manuũ impositiõe: qa tactus nõ est necessarius quasi de essẽtia. de sacr. nõ ite. c. fi. licet debeat fieri. Et ita intellige Gof. Host. Ast. & alios dicẽtes tactũ esse necessariũ, s. sicut sine quo nõ bene: nõ autẽ sicut sine quo nõ: qa sine ipso est essentia characteris, etiã in sacerdotio, p d. c. fi. Et idẽ dic de oi instrumẽto, in quo nõ imprimitur character. ¶ Quartò vtrũ oporteat tãgere manib. ambab. & oia, puta calicẽ & patenã, & huiusmodi? Et dico ꝙ nõ, sed sufficit tãgere modicũ qd nõ habẽs discõtinuationẽ ad totũ, ar. c. vnici de cõs. ec. li. vj. ¶ Quitò vtrũ regratur necessariò expressio verborũ cũ traditione signi visibilis siue instrumẽti? Et dicit Inn. de sa. nõ iter. in c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

presbyter.q̄ sic: ita q̄ si pars illius orationis sit dimissa,à ca
pite est inchoāda,& bene:quia illa traditio est materia, &
expressio verborū est forma,quæ nō debēt seiūgi. ¶ Sextò
6 quæritur,†qbus tēporibus ordines tradi possunt ? Et dico
multa. ¶ Primū. Secundū Astē.& Ray. ordines omnes cōferri possunt sex tēporibꝫ anni, s. in sabbatis quatuor tēporū,& in sabbato medio hebdomadæ quadragesimæ, in quo cāntatur Sitiētes:& in sabbato paschę.di.lxxv.c.fi.& de tēp.or.de eo. imò etiā mane diei dñicæ immediatè sequentis, etiā si sint maiores,i. sacri: modò cōtinuetur ieiunīū ab ordinatore & ordinādo,dicta di.lxxv.c.quod à patribꝫ. & tūc fictione canonica mane dñicæ sequētis trahitur ad vesperā sabbati præcedētis.& ita cōferri dicūtur in sabbato secūdū Ray.Host.in Sū.& Inn.de tēp.or.literas.q addit hoc nō expedire nisi necessitas adsit:puta qa in sabbato nō potuerūt cōferri. & idē intellige de nocte diei Paschæ si in ea celebretur more antiquo, secūdū Inn.nō autē de aliis noctibus:qa nec in aliis celebratur. Hoc autē ieiunīū Supple. sic intelligit q̄ si qs eorū sabbato celebret, nō sumat nisi corpꝰ & sanguinē.quod etiā attribuit Inn.sed ille per duo prædicta intelligit etiā ablutionē ad istā sumptionē ordinatam. Vnde dico q̄ d.c. qđ à patribꝫ. loqtur de ieiunio ecclesiæ, qđ p huiusmodi ablutionē nō soluitur. ¶ Secūdū. Papa tñ cōferre pōt subdiaconatū omnib.dñicis diebꝫ & festis præcipuis.dis.lxxv.c.vlt.imò secūdū Host.quolibet tēpore cōferre pōt quēlibet ordinē,sicut & vti pallio.de vsu pal.ad honorē. quod de potestate absoluta indubitatū est,cū ista sint de iure positiuo.& similiter quilibet episcopus potest ordines minores conferre diebus dñicis & aliis festis præcipuis vni vel duobꝫ.de tēp.or.de eo.quod Ray.Gof.Inn.& Ber. sic intelligūt q̄ etiā pluribus quàm vni vel duobus cōferre possit,modò nō videatur facere ordinationē generalem.& hoc sequitur Sū.Pisa.Arch.& Sum.Ros.& Supple. & videtur esse mēs legis. Sed Sū.Ang.adducit Host. in cōtrariū dicentē q̄ pōt cōferre vni vel duobus tantū. quā opinionē dicit Sum.Ant.tutiorē,quia inhæret literæ:quia in re dubia tutius est seruire verbis edicti.l.j.§.si is.ff.de exerc.act.Sed ego dico q̄ prima est verior, quia inhæret intētioni legis: quia nō est ratio quare nō possit tribus ex causa rationabili,si duobꝫ:sine causa tamē fieri nō pōt.& sic intelligo Pan. dicentē q̄ cùm isti dies frequēter iterētur, nō cogit necessitas dissentire ab Host.Episcopatus autē conferri debet die dominica hora tertiarū:vt ī. Consecratio.j.§.iij.quod fieri pōt etiā si sabbato immediatè præcedēti fuisset factus sacerdos:quod nō licet in aliis ordinibus maioribus:vt scilicet vnus sabbato & alius in dominica sequēti cōferatur,etiam cōtinuato ieiunio. Prima verò tōsura cōferri potest omni die,secundū Pet.de Pal.quia ita habet generalis ecclesiæ cōsuetudo. ¶ Tertiū. Sicut episcopus,ita & abbas potest dare quatuor minores in prædictis diebꝫ festis, secūdū do. Ant. in d.c.de eo.& in c.cū cōtingat.de æta.& qual. imò secūdū Host.videtur q̄ potius his diebꝫ debeat dare quàm in quatuor tēporibus,ne videatur facere ordinationē generalem. ¶ Quartū. Cōferri nō possunt ordines post prandiū : si tamen cōferantur,tenēt secundū Hug.in c.ordinationes.dis. lxxv.& Ber.& Laur.quod verū puto in minoribus.de maioribus autē est dubiū.sed vide ī.§. seq. Quæ autem sit pœna cōferentis vel suscipientis ordines extra tēpora prædicta, vi-
7 de ī. Irregularitas. §.x. ¶ Septimò quæritur, †quo ordine ordines sunt cōferendi, an scilicet gradatim & sigillatim nécne? Et dico multa. ¶ Primū. Ordines gradatim ab infimo,id est,prima tōsura vsq; ad supremū,s.episcopatū,suscipiendi sunt secundū ordinē eorū,qui secundū San. Th.in iiij.dist.xliij.q.ij.art.j.q.ij.per totū,est prima tōsura,exorcistatus,lectoratus,ostiariatus,acoluthatus,subdiaconatus, diaconatus,presbyteratus,& episcopatus: dist.lix.si officiali.lxxvij.c.j. ¶ Secūdū. Si quis autē vno vel pluribꝫ prætermissis ordinetur ad superiorē,vide ī. Irregularitas.§.iij.& xj. ¶ Tertiū. Vna & eadē die ordines omnes minores vni personæ cōferri possunt,secundū gl.in c.de eo.& Gof.& facit pro hoc tex.ibi cū dicitur, minores:& sic omnes minores.xix.dist.si Romanorū.quod limitat Pan.nisi contrariū haberet cōsuetudo ecclesiæ,quæ nō seruata scandalū generaret:non autē prima tōsura & quatuor minores,secūdum Inn.& Host.& Pan.in d.c.de eo. per c.literas.& per c.dilectus.quod verū est, vbi hoc nō habet cōsuetudo:sec⁹ vbi habet consuetudo:vt in Alemania fieri dicitur. Nec quatuor minores cū aliquo sacro:aut duo sacri, nisi ex dispēsatione papæ solius:vt no.Inn.& Hosti.in c.dilectus.de tē.or. Qui autē minores simul cū subdiaconatu vel duos ordines sacros simul cōfert:si sciēter,debet deponi.dis.lj. q in aliquo. Si verò ex negligētia, debet priuari potestate cōferēdi talē ordinē.dist.xxxvj.qui ecclesiasticis.j.q.j.si qui episcopi.& d.c.literas.& d.c.dilectus. de tēp.ord. ¶ Octauò quæritur, †vbi cōferēdi sunt ordines ab episcopo? Et dicit Ray.q̄ mi
8 nores cōferri possunt in qualibet ecclesia sui episcopatus. ar.de tēp.or.si Archiepiscopus.maiores in ecclesia episcopali.dist.lxiij.c.j.sed secundū Gul.& Host.hodie episcopi de cōsuetudine cōferunt ordines etiā maiores vbi volunt. Vbi autē cōferatur episcopatus,ī. Cōsecratio.j.§.ij. ¶ Nonò quæritur,†qualiter cōferendi sunt ordines ? Et dico q̄ 9
primò debet præcedere scrutiniū super his de quibus ī. Ordo,quartò,per totū, iuxta ea quæ dicta sunt ī.§. ij.& ī. Archidiaconus.§.vj.& vij. ¶ Secundò debet præcedere missa: quæ secundū Ray.si omittatur,nihil fit, sed totū est iterandū:licet Io.in c.ordinationes.el j.vij.di.& Ber.in c. quod sicut.de elec.dicant q̄ nō sit de necessitate.quod verū est in prima tōsura hodie:& verū credo in minoribus, nō autē in sacris,sed est de substātia:vt ī.§.xj. Et si vnus dicit missam, alius ordinet,nihilo minus tenet ordo secundū Ber.& Hugo.vbi suprà:quod verū credo in minoribus,non in sacris. ¶ Et tertiò debēt ordinādi habere indumenta opportuna ordini suscipiēdo. ¶ Et quartò debet ordinās in quolibet ordine seruare ritū pastoralis,maximè circa porrectionem instrumētorū,in qbus character imprimitur, dicēdo verba cōueniētia diligēter aduertēdo vt ordinādi tāgant corporaliter & pfectē. ¶ Decimò quæritur,†qd si omittatur ali- 10
quid quod sit de necessitate seu substātia ordinis ? Et dicit Ray. q̄ si qd omittatur quod sit de substātia ,vel dubitetur an sit de substantia,tota ordinatio debet iterari, quasi nihil sit factū : qa nō dicitur iteratū,qđ nescitur esse factū.de cōsec.di.j.solēnitates. Si verò est aliqd,de quo expressum est q̄ nō sit de substātia,nō debet ordinatio iterari : sed qđ omissum est,statuto tempore cautè suppleri.de sac.nō ite.c. presbyter.ita tñ q̄ si suppleatur act⁹,puta manuū impositio, suppleātur & orationes illi actui annexæ, secundū Inn.& si suppleatur aliqua oratio,à principio inchoetur:& si actꝰ, qui suppletur,exigit,fiat etiā variatio in verbis:sicut si suppleatur vnctio vniꝰ manus tātū:secūdū Arch.in orationib. nō dicetur manus istas in plurali,sed manū istā. Et nō supplebitur ab alio secūdū Inn. sed hoc ab eodē q̄ prius ordinauerat, si est possibilo:nec ante suppletionē debet ordinatus exeq ea quę sunt ordinis illi⁹:ar.di.lij.solicitudo.& cōcor. Gof.& Hos.q exponit ī gl.sup d.c.presbyter. qđ sit cautè supplere:& tota sua prolixa declaratio stat in hoc q̄ patiens defectū veniat tēpore ordinationū quali ministratu-

rus episcopo vel sub aliquo colore quērēs rem celare astantibus & cū intētione ex parte sui & episcopi q̄ nō reiterētur super eū dicta vel facta ritè,sed suppleātur omissa in loco suo : nō video tū q̄ sit necessaria huiusmodi palliatio: sed sufficit prædicta intētio:nisi vbi manifestatio defectus
11 esset scādalosa. ¶ Vndecimò quæritur, † quæ sunt de substantia ordinū,& quæ nō? Et dicit Ray.& Astē. Gof. q̄ omnia,de qbus inuenitur in iure q̄ fieri debeāt,sunt de substantia,nisi inueniatur expressum in iure q̄ nō sint de substantia.quod etiā Sum. Ang. extēdit ad ea omnia de qbus inuenitur in pastorali q̄ debeāt fieri:quod tū nō bene dicitur:alioquin si dicitur in pastorali q̄ aliquid faciat habēdo mitrā : nihil faceret si eā nō haberet.quod est ridiculū. Est aūt expressum in iure,quędā nō esse de substātia,cuiusmodi secūdū Ray.est tēpus ordinationū.de tēpo.ord.sanè. Et ætas ordinādi.dist.lxxvij.subdiaconus.& in c.in veteri.& vnctio.de sac.vnc.c.j.circa fi. de sacra. nō iter.c.j.& impositio manuū episcopi quo ad presbyterum vel diaconū.de sac. nō ite.c.vlti. Et q̄ ordo recipiatur à proprio episcopo Græco vel Latino, vel cum debitis interstitiis. de tēp.ord. quod translationē.& in c.literas.& ix.q.ij. Lugdunēsis. Et cōcor. Host.secundū quē etiā & Hug. ac Veruec. nō est de substantia q̄ ordinās & ordinandus sint ieiuni. quod etiā cōiter tenent doct. licet de hoc dubitauerit Ray. similiter nec missa est de substātia.quod secūdū Gul.& Hug. & Io. dist.vij.in c.ordinationes. el j.& Ber.in c.sicut.de electio. licet dubitauerit Ray.& Host.verū est in minoribus & prima tōsura. Sed circa hoc aduerte q̄ Canonistæ in hac parte nō plenè satisfaciūt ingenio, sed materiā inuoluūt & multiplicāt scrupulos sine causa:quia nō habēt clauē. Vnde dicendū est q̄ vbi est rei essentia siue substātia est res ipsa, & vbi est essentia ordinis est ordo:& nihil deficit nisi accidēs aliquod pertinēs ad solēnitatē supplēdo omissum,& nō iterando factū. Essentia aūt ordinis tota per diffinitionē eius, quæ suprà posita est,explicatur sicut & in aliis rebus : vnde cōsistit in traditione signaculi cū expressione formę verbalis,per quā character imprimitur, qui secundū S. Tho.est essentialiter & principaliter sacramentū ordinis.iiij.dist. xxiij.q.j.ar.j.q.ij.ad primū. Vnde de substātia vel essentia ordinis nō pōt esse nisi traditio alicuius signi cū expressione formæ.& circa hoc est verum quod dicit Ray. Asten. & Gof.q̄ quicquid iura tradūt faciēdū,tenēdū est quasi sit de substātia, nisi exprimatur cōtrariū per iura, aut supple manifestā & indubitatā rationē Theologorū probantiū clarè in aliquo signaculo non imprimi characterē ordinis alicuius : & si in vno ordine essent plura signa, vt in sacerdotio calix patenatus,vnctio ac impositio manuū,vtrūq; iudicatur de substātia , nisi de secundo & tertio fuisset expressum. Igitur si ritè peragātur omnia,quæ dicūtur obseruāda in traditione signaculorū visibiliū tam ex pte formæ quàm materiæ:recipitur verè character & essentia ordinis:& qcquid aliud omittatur,supplebitur,& nō iterabitur. Si verò circa prædicta aliqd omittatur , totū ex integro iterabitur, nisi de illo iura cauerint q̄ nō sit de substātia. Quòd aūt dicit Inn.& tenet Suppl.& Ros.si sacerdoti nō fuerit traditus calix patenatus secūdū aliquos nō esse supplēdū,qa nō sunt de substātia, sed tñ tuti⁹ esse supplere:meritò reprobat Archi.qa in hoc imprimitur eiꝰ character:imò incōgrue vtitur verbis, cū dicēdū fuerit tutius esse iterare. ¶ Duodeci-
12 mò quęritur,†an sit supplēdū vel iterādū quo ad ordines si episcopus ordinādo deficiat. & tenet Arch. post Inn.& cōiter Canonistę q̄ per ipsum vel aliū inchoabitur vbi ille diuiserat,nisi sint aliqua cohærētia,vt vnctio,& oratio:quia supplevtrunq; supplendū, etiā si alteri iam fuisset expletū: quia vnū est vt materia,aliud vt forma, quæ seiungi nō debent : vel nisi vnus sit actus,vt patet in forma cōsecrationis Eucharistię,& in forma baptismi:& in missa ab illo loco,q pridie.& cōcor.Host.& ita tenet Supple.& Ros. Sed tamē hoc vltimū, scilicet q̄ sit reincipiēdū in missa ab illo loco, qui pridie:non est verum, vt ī. Eucharistia.ij.§.x.parti.iij.

Rursus de Ordine.iij.quantū ad ordinatorē.

1 *Ordinare quis possit de facto vel de iure.& nu.2.*
3 *Episcopus an ordinare possit clericum alienum.& nu.4.*
5 *Episcopus qui resignauit,an possit ordines conferre.*
6 *Ordines an conferat hæreticus & præscissus ab ecclesia.*
7 *Papa an possit non episcopo dare licentiam conferendi ordines.*
8 *Episcopus ordinans contra iura quam pœnam incurrat.*
9 *Episcopus an repellere possit clericum volentem promoueri.*
10 *Ordines suscipere an cogatur clericus à prælato , etiam hæretico. & nu.11. vel simoniaco.& nu.12.*

ORDO rursus tertiò cōsiderari potest quantū ad ordinatorem. ¶ Primò ergo quæritur,† quis possit vel nō 1
possit esse ordinator de facto? Et dico q̄ esse pōt episcopus secundum omnia iura & omnes doctores,vt etiā probat S. Tho.in iiij.dist.xxv.& hoc etiā si sit degradatus, vt ī.§.vj. Requirūtur tamē duo. primò q̄ sit baptizatus:aliàs ordinē nec cōferre pōt nec recipere,nec conficere, nec absoluere: ordinati tamē ab illo aut absoluti saluātur propter fidē sacramenti:de quo vide ī. Baptismus.vj.§.iij.& secūdò q̄ habeat ordinē quē vult cōferre:aliàs illū tradere nō poterit,vt ī. Ordo.ij.§.j. Non potest aūt esse nō episcopus, nisi ex cōmissione,vt probat S. Tho.vbi ī. Vnde si ordines cōfert sacerdos tantū, nō est nisi ex cōmissione papæ:& similiter si abbas cōfert,licet in hoc videatur differētia,quia abbatibus videtur cōmissio facta per iura. dist.lxix. quoniā. de ætat. & quali.cum cōtingat.nō autem sacerdotibus. ¶ Secundò 2
quæritur, † quis possit esse ordinator de iure, id est, licitè ordinare ad aliquos ordines? Et dicit Host. in c.cū contingat.de æta.& qualit.& sequitur Pan.in c.quāto.de cōsue.q̄ prima tonsura, quæ dicitur clericatus, dari pōt à quolibet sacerdote parochiali suis subiectis.& idem Hug. Ray. Io. Inn.& etiā Archi.in c.nullus episcopus.de tēp.ord.lib.vj. Gof.autē contrariū tenet:& sic videtur vsus ecclesiæ Romanæ. Sed Ioā. And. in d.c.cū cōtingat. distinguit q̄ hoc potest, si super laicū habet quasi episcopalē iurisdictionē. de priuileg.abbates.lib.vj.si nō habet,nō potest.quod sequitur Sum. Angel. Sed quia talis authoritas, s.quasi episcopalis nūquā videtur curato simplici cōuenire:melius distinguēdum est cū Archi.post Pet.de Pal.quod dari pōt ab eo, qui pōt ordines minores cōferre, nisi sit ei specialiter interdictum:vt ab episcopo vel abbate, & ab omnibus presbyteris cardinalibus cōmuni cōsuetudine , aut ab alio de licentia sui episcopi. Prima autē tonsura simul cū minoribus ordinibus dari potest, secundū Archi. post Pet.de Pal.cōmuni cōsuetudine per omnes presbyteros cardinales. & intellige quo ad minores omnes. Et idē possunt abbates exēpti & mitrati.etiā quo ad laicos,in quos habēt ecclesiasticā iurisdictionē. Simplices verò abbates nō exēpti,si sunt sacerdotes & benedicti,vel recusata est eis benedictio,dare possunt tres minores,vnū impropriè,& duos propriè dictos,id est, primā tonsurā, ostiariatū, & lectoratū, in suo monasterio & suis monachis, seu his,qui vt efficiātur monachi ad eos venerint, & secularibus omnibus, super quibus habēt quasi episcopalem iurisdictionē. dist.lxix.quoniā. & de ætat.& quali.cū contingat. Sed aduerte hic q̄ iura nihil dicunt de

Universidad de Deusto
Biblioteca

ostiariatu, sed de lectoratu tantū in suo monasterio. Vnde Canonistę qui credūt ostiariatū esse infra lectoratū, arguūt idē de ostiariatu: sed secundū ordinē quē S. Tho. videtur tenere & probare vbi suprà, infra lectoratū est exorcistatus: & sic hos duos posset cōferre secūdū iura: nō aūt ostiariatū, nisi ratione cōsuetudinis, qua traditur ante lectoratū. Imò hoc possunt etiā in alio monasterio exēpto, si inuitētur ab abbate: aliàs nō, arg. lxix. dist. c. j. imò secūdū Io. dist. lxix. c. j. hodie possunt dare oēs minores. quod not. Host. sequitur in d. c. cū cōtingat. & d. Anto. & Archi. in d. c. quoniā. quia eadē est ratio de aliis duobus. Et idē eadē ratione dicit Io. And. Inn. super d. c. cū cōtingat. & Ray. & Gof. & ita dicit Host. seruari. & ly solum, nō determinat ly lectoris, sed ly suo monasterio. de quo no. in c. abbates. de priuileg. lib. vj. quod videtur vbi hoc habet cōsuetudo, licet, vt dicit Arch. prima opinio sit tutior: ꝙa cōsuetudo, licet det iurisdictionē, nō tū potestatē cōsecrationis vel ordinis: ꝙad hoc dico ꝙ cōsuetudo, licet circa hoc nō det posse, dat tū interpretationē posse cōcessi: vnde interpretatur cōmissionē factā abbatibus sup lectoratu, vt extēdatur ad oēs minores, ex quo papa scit & tolerat. & hoc patet extra de ordi. ab epi. ꝙ resi. c. j. Ordines aūt oēs, etiā sacri, dari possunt per episcopū omnibus de sua diœcesi oriūdis, aut ꝙ in ea habēt domiciliū vel beneficiū, aut de licētia episcopi, cui ordinādus est subditus, vel capituli sede vacāte, aut vicarii generalis episcopo in remotis agēte: vel sui prælati, si sunt religiosi exēpti. hæc no. in c. nullus. & in c. eos. de tēpo. ord. lib. vj. & lxvij. dist. c. vno. & xxiiij. dist. episcopus. & qđ dicitur, adesse debet assēnsus suorū clericorū, secundū Host. intelligitur vt præsumātur cōsentire eoipso ꝙ nō cōtradicunt. ¶ Tertiò
3 quæritur spāliter, † vtrū episcopus ordinare possit clericū alienū? Et dico ꝙ nō sine licētia sui superioris. de tēp. ord. eos. lib. vj. ꝙ superior hoc casu est episcopus diœcesis ex qua oriūdus est is ꝙ vult ordinari, vel in qua habet beneficiū vel domiciliū, vel in qua ꝑ suos prælatos est deputatus religiosus in ptioratu nō exēpto, quādiu ibi moratur. Inferiores aūt prælati, siue religiosi, siue alii, nō possent talē licētiā dare, nisi ex priuilegio, nec officiālis episcopi, sed eius vicarius gñalis in spūalibus, aut capitulū eo modo quo §. priore dictū est. Si tū potēs ordinare ordinet nō sibi in hoc subditū: nihilo minus character cōfertur secūdū Inno. in c. j. de supp. neg. præla. ar. viij. q. ij. Lugdunensis. De pœna tū eius
4 vide ꝛ. §. viij. ¶ Quartò qritur, † vtrū episcopus Italiæ possit ordinare vltramōtanū clericū? Et dico ꝙ nō, nisi habeat licētiā à papa vel episcopo diœcesis eius vnde est oriūdus, vel in qua est bñficiatus ꝑ patētes ipsius episcopi cōtinētes causam rationabilē quare nolit vel nō possit ipsum ordinare. Si aūt cōtra hoc aliq fuerint ordinati: ipsi qđē suspēsi sunt absq; spe dispēsationis: ordinātes verò debēt cōdignè
5 puniri. de tēpo. ord. lib. vj. ¶ Quintò qritur, † vtrū episcopus q resignauit episcopatui, possit ordines cōferre? Et dico ꝙ sic sicut ante, si resignauit loco tantū, & rogatur à proprio episcopo loci. Si verò renūtiauit loco & dignitati, pōt cōferre omnes minores, sed nō sacros. extra de or. ab eo q
6 episc. re. c. j. ¶ Sextò qritur, † vtrū hæretici & præcisi ab ecclesia possint ordines cōferre? Et dicit S. Tho. in iiij. dist. xxv ꝙ cōferūt vera sacramēta, licet nō gratiā, ꝓpter peccata recipiētiū ab eis sacramēta cōtra ꝓhibitionē ecclesiæ: promoti tñ ab eis nō recipiunt executionē, vt licitè possint in suis ordinibus ministrare. Hęc ex illo, q intēdit ꝙ possunt cōferre ordines de facto, sed nō de iure. Ignorātia tñ facti excusat à peccato: sed postquā sufficiēter hoc sciunt, absti nere debēt quousq; dispēsantur, secundū Arch. & secundū Host. in episcopatu solus papa dispēsat. de elect. ꝙ diligentia. & similiter in aliis ordinibus, si fuerint ordinati à talibus sciēter vel ex ignorātia crassā. si verò ignorātia fuit nō supina, discretus prælatus dispēsabit, secūdū Host. extra de or. ab eo q epis. re. c. j. & ij. Videtur aūt idē dicere Gofr. de interdicto & suspēso à diuinis, ſ. ꝙ nō cōferāt ordinis executionē. ix. q. j. c. j. & seq. ¶ Septimò quæritur, † vtrū papa 7
posit dare licētiā nō episcopo cōferēdi ordines sacros? Et dicit Inno. in c. quanto. de consue. ꝙ sic: modo talis habeat ipsos ordines, quos vult cōferre. Sed S. Th. videtur sentire cōtrariū in iiij. dist. xxv. q. j. ar. j. ad tertiū. vbi sic dicit, Papa, q habet plenitudinē ptātis, cōmittere pōt nō episcopo pertinētia ad episcopalē dignitatē, modò illa nō habeāt immediatā relationē ad corpus Christi verū: ideòq; ex eius commissione sacerdos simplex pōt cōferre ordines minores, & cōfirmare: nō autē nō sacerdos, nec sacerdos maiores ordines, q habēt immediatā relationē ad corpus Christi, supra quod cōsecrādū papa nō habet maiorē ptātē quàm simplex sacerdos. Hæc ille. Et hæc opinio S. Tho. seruatur in pra- 8
ctica. vide Capre. in iiij. dist. vij. ¶ Octauò qritur, † quā pœnā incurrat episcopus ordinando cōtra iura? Et dico sic: Si ꝙs aliquē ordinauerit infra legitimā ætatē, de qua §. Aetas, primò qđē sic ordinatus in cōtumeliā ordinātis debet suspēdi ab executione illius ordinis vsq; ad legitimā ætatē: sed nō est suspēsus secūdū Ray. Arch. Anto. de But. & Zab. & ſiantē exequitur ordinē, peccat mortaliter, & toties quoties, licet nō efficiatur irregularis, nisi sit suspēsus pri⁹ à superiore. Et secūdò ipse ordinās debet suspēdi à collatione ordinū, & cōpelli ad prouidendū totaliter ordinato in bñficio cōpetēti. de tēp. or. vel nō est. Si ꝙs aūt ordines minores cū subdiaconatu, vel duos ordines sacros simul cōtulerit, vide titu. priore. §. vij. in fi. Si verò episcopus, abbas vel sacerdos ordinat nō subditū suū sciēter vel ignorātia affectata, ꝑ annū à collatione ordinū est suspēsus: & postquā suspēsio fuerit manifesta, poterūt subditi sine eius licētia à vi
cinis episcopis ordinari. de tēp. ord. eos. li. vj. vbi gl. in verbo, manifesta, dicit ꝑ euidētiā facti, vel ꝙa est iure notorii: aliàs in dubio à ꝓprio prælato nō recedāt. de quo etiā *vide* ſ. Irregularitas. §. ix. & si prædictus ordinator sit episcopus Italiæ, & ordinatus sit vltramōtanus, vide ꝛ. §. xiij. Si ꝙs etiā episcopus vel alius clericalē tōsurā præsumit cōferre infanti: nisi fortè religionē intret: seu illiterato, vel absq; sui superioris licētia homini diœcesis alienæ, vel cōiugato, nisi velit intrare religionē, aut ad sacros ordines iuridicè promoueri: ꝑ vnū annū à collatione clericalis tonsuræ dūtaxat nouerit se suspēsum. de tēp. ord. c. fi. li. vj. & gl. in verbo suspēsum, dicit ipso iure. Si ēt episcopus ordinat sciēter indignū, secūdū S. Tho. peccat mortaliter: ꝙa est infidelis dño suo cōmittēs indigno ministeriū ei⁹, præcipuè cū hoc vergat in detrimētū ecclesiæ honoris diuini: & si tot boni ministri nō pūt inueniri, meli⁹ est habere paucos bonos, quàm multos malos. xxiij. dist. tales. nec secūdū Albe. excusat nobilitas: ꝙa quātò nobilior, tātò nociuior, nec ꝙ ali⁹ nō esset ita vtilis: ꝙa oēs vtilitas tpalis spūali postponēda est: nec ꝙ nescitur malus: ꝙa necesse est scire ꝙ sit bon⁹ ꝑ rationē talē qualē possibile est haberi de homine: imò secundū Alber. etiā peccat mortaliter si dispēsat eū indignis & malis: secus si patitur necessitatē cōpulsus, ne peius eueniat. Pro hoc tamen scito ꝙ secundū eundē Alber. est quis dupliciter indignus, scilicet negatiuè, quia nō habet cōdecentiā ad dignitatem vel beneficiū, licet nō habeat cōtrarium: & cum tali propter necessitatē ecclesiæ indigētis literatis & defensoribus dispensari posset, vt à cōi haberet de ecclesia donec addisceret. licet secundum Io. non posset ei sine mortali dari beneficiū cū cura: & ecōtrario: ꝙa scilicet habet cōtrariū dignitati vel beneficio, puta vitiū vel impedimentū: & iste nullo modo est promouēdus ad ordinē vel beneficiū. ¶ No
9 nō quæritur, † vtrū episcopus repellere possit clericū volentē ꝓmoueri? Et dicit Ray. ꝙ sic, si nō habet ius petēdi ordines: secus si illud habet, vt ratione beneficii cui ordo est annexus: sicut beneficio curato sacerdotiū: ꝙa eū ꝓhibere nō potest, quāuis sciat eius peccatū occultū. & ita potest intelligi c. extenore. de temp. ord. quod Archi. bene intelligit de episcopo ꝓprio: nō de alieno, q ordinare eū nō tenetur, nisi ad placitū. Si verò vitiū vel impedimentū sit manifestū, publicè repellere eū potest, secundū Archi. Regularis tñ nullo modo debet ordinari cōtra volūtatē sui prælati. de tempo.
10 ordi. c. ad aures. ¶ Decimò quæritur, † vtrū prælatus possit cogere clericū ad ordines suscipiendos? Et distinguo secūdū Docto. cōiter in c. quæris. de æta. & qualit. Nam si habet beneficium, tenet indistinctè Sum. Ang. ꝙ cogi possit. Sed melius Supple. post Pis. distinguit limitādo ꝙ si habet beneficiū vel dignitatē, cui annexus sit ordo, sicut archipresbyteratui, abbatiæ, vel præpositurę ad sacerdotium, secundum Ray. potest cogi per subtractionē illius beneficii. dist. lx. in nouamus. de elect. c. cū in cūctis. de æta. & qualit. c. j. imò si illud beneficiū sit parochia, nisi fiat sacerdos intra annū, est ipso iure priuatus, nisi ex iusta causa remāserit. de elect. c. licet canon. & c. cū ex eo. lib. vj. quod tamē fallit si canones obsistāt. d. c. cū in cūctis. sicut si abbas cōfirmatus ante ordi-
11 nationē fiat sine culpa sua irregularis: vt ꝙa manū perdidit. qđ tamē, si ex culpa sua accideret, esset priuādus: quo casu loquitur d. c. j. de æta. & qualit. cōcord. Host. Gof. & Vl. Si verò nō habet bñficiū ecclesiasticū vel dignitatē, cogi nō pōt: imò ordinās inuitū est suspēsus à celebratione missæ ꝑ annū: & debet deponi. di. lxxiiij. c. j. & ij. & similiter si habet quidē: sed si tali bñficio vel dignitati nō sit talis ordo annexus, idē est iudiciū secūdū Ray. vt d. c. j. & ij. Hoc tñ fallit si
12 necessitas vel vtilitas ecclesiæ hoc exposcat: quo casu cogi pōt: ita ꝙ si se excusat ratiōe admissi criminis, debet episcopus eo remoto à bñficio, quod obtinet, alios ꝓmouere: nisi aliàs esset valde vtilis vel necessarius. de æta. & quali. c. quæris. & ita intelligi pōt c. consuluit. dist. lxxiiij. Si verò se excusat sola volūtate sine alia causa: debet compelli per subtractionē officii & beneficii. dist. lxxiiij. c. iij. & iiij. Si autē se excusset rōne impedimēti nō ꝓueniētis ex delicto suo, puta infirmitatis vel huiusmodi, cogi non debet: aliàs posset appellare: sicut & tutor datus qñ eius excusatio iusta nō admittitur. ff. qñ ap. fit. l. j. §. si quis tutor. Et idē Host. Gof. & Vl. addētes ꝙ exigit ecclesiæ vtilitas qñ indiget ministris, & nō sunt alii idonei præter istū, quē episcopus vult cōpellere: necessitas verò qñ nullus est alius. Et si episcopus compellat eo casu quo potest, sed malo animo: nihilo minus se
13 cundū Ray. clericus tenetur obedire, ex quo iustum & vtile præcipitur. ar. xj. q. j. qđ ergo. xxiij. q. j. qđ culpatur. in fi. xxx iij. q. v manifestū. & idē Host. & Gof. ¶ Vndecimò qritur,
14 † qđ si ad ordinē cogatur à suo episcopo, quē scit hæreticū vel schismaticū? Et dicit Gof. ꝙ obedire nō debet, sed potiꝰ sustinere excōicationē. de sen. excō. inquisitioni. Et idē se
15 cundū Io. si sciā prælatū meū suspēsum, excōicatum vel interdictū: si tamē obediat, vide ꝛ. Ordo. v. per totū. ¶ Duode
16 cimò quæritur, † quid si clericus sciat episcopum se ad ordines cogentē esse simoniacum? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. 100. ꝙ nullo modo debet obedire, etiam si simonia sit occulta, modò ipse sciat. & intellige de simonia in ordine suscepto sed potius debet permittere se excōicari. ar. d. c. inquisitioni.

Si verò ignorat, nō recipit ordinis executionē, etiā si simonia sit occulta: sed indiget dispēsatione, in detestationē criminis. j. q. j. si ꝙs à simoniacis. & idē Host ac Rayn. Si verò episcopus sit simoniacus ex alia cā, pōt ab eo ordinē recipere, modò sit simonia occulta: ꝙa est suspēsus solū quo ad se: tñ secūdū Hosti. debet, si pōt, obtinere vt ordinetur ab alio. Notandū est tñ ꝙ si simoniacus episcopus esset ratione simoniæ excōicatus: in hoc casu oporteret loqui vt §. priore.

Rursus de Ordine quartò quantum ad ordinandos.

1 *Ordinari qui non possint nec de facto nec de iure. & nu. 2.*
3 *Curialis quis dicatur.*

ORDO considerari potest quartò ex parte ordinādorū, qui multa possent habere impedimēta quantū ad executionem ordinis vel receptionē tam iuridicā quàm de facto. Quædam enim, vt dicit S. Tho. in iiij. dist. xxv. q. j. art. j. requiruntur in recipiente sacramentum de necessitate sacramenti, sine quibus nō susciꝑitur: & quædā de necessitate præcepti propter cōgruitatē sacramēti, sine quibus perci
pitur. ¶ Primò ergo quæritur, † qui sint, qui nō possunt or- 1
dinari de facto, ita ꝙ si de facto ordinentur, characterē non susciꝑiunt. ¶ Et dico ꝙ talis est primò mulier, secundum S. Tho. in iiij. dist. xxv. q. ij. & Rich. ibidem: ꝙa in his, quæ in sacramentis aguntur, requiritur non solùm res, sed ligni ficatio rei: in sexu autem fœmineo nulla potest significari eminentia gradus. vide ibi. Nec obstat c. presbyter. & c. mulieres. xxxij. dist. in quib⁹ vocatur presbytera. & c. diaconissam. xxvij. q. j. & c. sacratas. xxiij. dist. ꝙa non ab ordine, sed à viduitate dicitur presbytera, secundum S. Tho. quia presbyter idē est quod senior: & diaconissa à participato actu diaconi, qui est legere homiliā, secundū S. Tho. Et addo ꝙ abbatissa dicitur à prelatione: & sacrata à voto, quo se Deo cōsecrat. Et secūdò qui ad ordines cogitur coactione absoluta: puta quia vi tenetur, secundū Ray. sicut nec baptismū talis reciperet. de baptis. maiores. in fi. Si verò coactio sit cō ditionalis: puta vt euadat cruciatum, vel etiam mortē, si character susciꝑit, secundū eundē. ar. di. lxxiiij. vbi ista di. xlv. de Iudæis. j. q. j quod quidā. ꝙa in tali casu adest voluntas saltē indirecta. de qua Aug. voluit facere, quia voluit viuere. xv. q. j. merito. non tamē tenetur talis secundum Ioan. & glo. Ray. cōtinere, si metus fuit cadens in cōstantē virū, per c. prælatū. de his quæ vi met. & c. ad aures. de æta. & quali. ꝙa integritas est res voti, non præcepti. xxxij. q. j. integritas. qđ Sum. Ang. & Ros. indistincte concedit: sed melius Supple. post Sū. Pis. limitat si habeat vxorē: ꝙa ea licitè poterit vti. Sed si nō habeat, cōtinere tenetur. arg. di. xlv. de Iudæis. ꝙa sicut ordinē, ita & cōtinētiā, saltē indirectè vouit: & simili ter tenetur cōtinere, si nō fuit talis metus. Et idē Gof. & Hostiē. Et si talis vult viuere aliàs clericaliter, habebit priuilegiū clericale, secūdū Ray. quod tamē fallit primò secūdum Ray. si penitus sit obligatus ad actū contrariū: vt si duxit viduā aut secundā vxorē. di. lxxxiiij. quisquis. Secūdò si vxor vellet cōtinere, & ipse nollet. Si verò contraxerat cū vna & virgine nolēte continere, & aliàs vult clericaliter viuere, il lud habebit. ar. xxvij. q ij. multorū. Et hoc in casibus, in qui bus illud habet clericus qui cōtraxit cū vnica & virgine, de quo §. ¶ Et tertiò secundū aliquos, vt etiā not. Richar. vbi §. puer ante annos discretionis, & omnis nō habēs vsum rationis. Sed S. Tho. dicit vbi §. ꝙ istorum dictum nec ratione nec authoritate firmatur: vnde ipse ibi tenet & probat ꝙ in solo episcopatu requiritur vsus rationis in suscipiēte de necessitate consecrationis episcopalis: in aliis autem non requiritur tempus discretionis de necessitate sacramenti, sed solū de necessitate præcepti quo ad maiores, vel de ho-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nestate solùm quo ad minores, sed non de necessitate præcepti. Vnde si necessitas adsit, & speretur profectus, possunt aliqui ante dictum tempus ad minores promoueri sine peccato: & suscipient ordinem, ad quem etiã per assuetudinẽ idonei reddentur. hæc ex illo. Sed hodie, vt dicit Arch. hoc nõ habet locũ: vt scilicet possit quis promoueri ante tẽpus discretionis ad minores, & statim post illud ad subdiaconatum: nec quod dicit Albe. ꝙ huiusmodi tẽpore in religiosis nõ oportet seruare, quia supplet grauitas morum: nec qd̃ dicit Pet. ex dispẽsatione episcopi posse tempus anticipari: quia omnes huiusmodi opiniones sublatæ sunt per cle. j. de æta. & quali. nec potest episcopus, sed solus papa dispẽsare. de quo vide suprà Aetas. §. j. partic. iij. ¶ Secũdò quæritur,
2 †qui sint qui non possunt ordinari de iure? Et dico ꝙ ordinari non possunt, primò nõ habẽtes legitimã ætatẽ de quo suprà Aetas. §. j. Nec secundò illiterati. de temp. ord. lib. vj. recipiunt tamẽ characterẽ si ordinãtur. dist. lij. solicitudo, arg. c. veniẽs. de presbyt. non bap. & de hoc ꝛ. Clericus. ij. §. j. Nec tertiò criminosi. vnde existẽtes in mortali non debẽt promoueri. de temp. ord. c. ex tuarũ. & c. ad aures. aliter peccat mortaliter ipse suscipiẽs, etiã si crimen sit occultum, & toties quoties vt minister ecclesiæ actũ facit, vt tangẽdo res sacras quasi ex officio suo: secus ex necessitate, sicut posset quilibet laicus, secũdum S. Tho. in iiij. dist. xxiiij. vt suprà Clericus. ij. §. viij. & similiter peccat mortaliter ordinator, si peccatũ sit publicũ, vt not. in c. quæsitũ. de temp. ordi. imo etiã si sit secretũ, & hoc scit, & potest nõ ordinare. arg. corũ quæ not. ꝛ. Ordo. iij. §. ix. Sufficit tamẽ contritio secundum veriorem opinionem. ¶ Nec quartò bigami. xxvj. dis. acutius. & ꝛ. Bigamia. ¶ Nec quintò solenniter pœnitentes. di stin. 50. ex pœnitentibus. vt j. Pœnitẽtia. §. iij. ¶ Nec sextò neophyti. di. xlviij. §. prohibentur. & c. quoniam. & c. sicut. ¶ Nec septimò curiales, id est, ꝓpter aliquod officiũ curiæ obligati. dist. lj. c. j. ij. & iij. di. liij. legem. absoluti verò à curia nõ ꝓhibẽtur ordinari. dist. lxj. Ofiius. nisi aliàs sint infames vel irregulares: vt in dictis iuribus. vide j. §. iij. ¶ Nec octauò ratiocinii obligati: de quibus dic vt j. Ratiocinia. ¶ Nec nonò serui: de quibus dic vt j. Seruitus. §. vj. ¶ Nec decimò corpore vitiati: de quibus suprà Corpore vitiatus. ¶ Nec vndecimò illegitimè nati. Et qs sit talis, vide suprà Filius. Vtrum autẽ possint promoueri si religioné intrent. suprà Illegitimus. Vtrũ verò dispensatio vt ad clericatũ vel ordines promoueri possint, intelligatur quo ad omnes: vide ꝛ. Clericus. j. §. iiij. ¶ Nec duodecimò peregrini, nisi habeãt literas authenticas: vt j. Peregrinus. §. iiij. nec ignoti, nisi præuia examinatione cognoscantur. Et dicuntur peregrini, qui nõ sunt oriundi de episcopatu, vel nõ habent ibi domicilium aut beneficiũ: vt in c. cũ nullus. de æta. & quali. lib. vj. Ignoti verò, quorũ origo & vita & regularitas nõ est nota episcopo. xxiiij. distin. episcopus. & ij. q. vij. quærẽdũ. ¶ Nec decimotertiò infames: de quo ꝛ. Infamia. ¶ Nec decimoquartò irregulares: de quibus ꝛ. Irregularitas. in prin. ¶ Nec decimoquintò suspensi, interdicti, vel excõicati: de quibus habetur in suis locis. ¶ Nec decimo sextò ordinati in diaconos vel subdiaconos à papa: quia sine eius licentia ab alio non possunt ad superiores ordines promoueri. de temp. ordi. cum in distribuendis. & j. q. j. filiũ. ¶ Nec decimo septimò hermaphroditi: vt ꝛ. Hermaphroditus. ¶ Nec decimooctauò cõiugati, nisi velint intrare religionem, vel ad sacros ordines ꝓmoueri, vt dicunt canones. c. fi. de temp. ordin. lib. vj. de quo dic vt ꝛ. Matrimonium. viij. §. xij. & ꝛ. Diuortiũ. §. xvij. ¶ Nec decimononò obligatus ad faciendum aliqua indecentia, secundum gl. Ray. vt ad ministran
dum in balneis vel tabernis, aut purgandũ cloacas, nisi prius satisfecerit, vel alium æquè idoneum suppoſuerit ad talia: quod tamen in transeunte ad religionem non est necessarium, etiam si obligatio esset iuramẽto firmata: sed sufficit si iuxta facultatem suã satisfaciat creditoribus, si mouetur inspiratiõe Spiritus sancti, quia excusatur authoritate Spiritus: & xix. q. ij. duæ sunt. & de reg. licet. Si autẽ obligatio erat ad aliqd honestũ, etiã per iuramentum, sic intelligitur dictum Ray. quòd potest ordinari, sed remanet obligatus vt ante: vel potest scribendo aut alia honesta faciendo satisfacere. Nec obst. dist. liij. legem. & dist. liiij. quicũq;. quia illa intelligũtur de perpetuò obligatis: puta seruis, curialibus, & huiusmodi. ¶ Nec vicesimò histriones, secundum Glo. in c. donare. dist. lxxxvj. vt in c. maritum. distin. xxxiij. quia sunt infames. iiij. q. j. c. j. ff. de his q not. infa. l. ij. §. vlti. quod Pan. in c. cum decorem. de vita & honest. cler. limitat, quando exercuerunt artem illam in publico. Facit l. palam. ff. de ritu nup. xxv. q. ij. ita nos. Innocen. verò in d. c. cum decorem. vult quòd vt quis sit infamis, habeat hoc officiũ in curia, vel assũescat se in illo actu. Ex quibus omnibus elicio ꝙ est infamis & irregularis, quando hæc facit ex officio in
3 curia vel in publico ex cõsuetudine. ¶ Tertiò q̃ritur, †qs dicatur curialis? Et dicit Rayn. quòd tripliciter dicitur. Primò largè: is, qui quacunq; causa obligatus est curiæ alicuius publicæ potestatis, siue sit miles, siue aduocatus, siue iudex, siue officialis, siue habeat officiũ honestũ siue inhonestũ. Secundò strictè: is, qui gerit honesta curiæ officia: vt decuriones, iudices, & similes. Tertiò strictius, qui in causa sanguinis sunt officiales: & secundũ eũ omnes indistincte pro hibẽtur ordinari. Et si officiũ finierunt, vide j. Ratiocinia.

❧ Rursus de Ordine quintò, quantum ad iam ordinatum verè vel fictè.

1 *Ordinatus in peccato, vel ab alieno episcopo, vel qui resignauit, vel hæretico, an sit suspensus. vsque ad num. 4.*
5 *Ordinatus per saltum an sit suspensus, & quid de ordinato in excommunicatione. num. 6.*
7 *Ordinatus post matrimonium per verba de præsenti qualiter puniatur.*
8 *Ordines exercens qui non est ordinatus, qualiter puniatur.*

ORDO quintò considerari potest quantum ad eum, qui iam ordinatus est verè vel fictè. ¶ Primò ergo q̃ritur, †quid de eo q̃ ordinatus est in mortali, dẽ quo scilicet non erat cõtritus? Et dico vt tit. priore. §. ij. in prin. Vtrum autẽ à tali liceat recipere sacramenta, vide ꝛ. Clericus. ij. §. vlti.
2 ¶ Secũdò quæritur, †quid de ordinatis ab alieno episcopo sine licentia proprii? Et dico vt suprà Irregularitas. §. ix.
3 ¶ Tertiò quæritur, †quid de ordinatis ab episcopo, qui resignauit loco vel dignitati? Et dico vt suprà Irregularitas. §. viij.
4 ¶ Quartò quæritur, †quid de ordinatis ab hæreticis, excommunicatis, & huiusmodi? Et dico vt suprà Irregularitas. §. vij.
5 ¶ Quintò quæritur, †quid de ordinato p saltũ, id est, prætermisso aliquo inferiori ordine ascendẽdo ad superiorẽ? Et dico ꝙ est suspensus ab executione ipsius ordinis recepti. distinct. lij. solicitudo. de cler. per sal. promo. c. j. vide ꝛ. Irregularitas. §. xj. recipit tamen verum characterẽ ordinis superioris, secundum Rayn. etiã si immediatè sine quocunque alio ordine quis promoueatur ad sacerdotium, modò sit baptizatus secundum Rayn. Pet. Host. & S. Tho. licet Hug. dixerit quòd non, nisi habuerit saltem primam tonsuram. Fallit quod dictum est in episcopatu, qui nõ suscipitur, nisi præcesserit sacerdotium: vt suprà Ordo. ij. §. j.
6 ¶ Sextò quæritur, †qd de ordinato dum esset excõicatus? Et dico quòd si hoc fecit sciẽs se esse excommunicatũ, à susceptis

susceptis ordinibus in perpetuũ est deponẽdus, si est clericus secularis: si verò iã fit effect⁹ religiosus, est suspẽsus ab executiõe suscepti ordinis & officii. Si verò nõ recolẽs factũ, pro quo in excõicationem incidit, vel factũ quidẽ sciẽs, sed iuris ignarus nesciebat se excõmunicatũ: tũc cum eo, si est secularis, archiepiscopus vel episcopus dispẽsare nõ potest absq; sedis apostolicæ mãdato. Si verò est regularis, abbas ipsius post iniũctã & peractã pœnitẽtiã poterit cũ eo dispẽsare: nisi graue fuerit & notabile factũ: vel q̃ fecit, adultus fuerit & discretus, vt violẽter cõtra obliuionẽ & ignorãtiã præsumatur. probãtur hæc in c. cũ illorũ. de sen. exc. Similiter suspẽsus est irregularis per solũ papã dispẽsabilis, qui
7 suscipit ordinẽ in apostasia à religione. extra eo. apostata. ¶ Septimò quæritur, †qd de eo q̃ post cõtractũ matrimoniũ de præsenti ante carnis copulã se facit ad sacros ordines promoueri aliter q̃ sacris canonibus cõcedatur? Et dico ꝙ est suspẽsus, & mortua vxore nõ poterit in illo ordine ministrare, nec ad alios ascendere, nec obtinere bñficiũ vel officiũ ecclesiasticũ: nec illud matrimoniũ dissoluitur per extraua. Io. xxij. quę incipit, antiquæ. qđ intellige si remanet in seculo: nõ si religionẽ intrasset. ¶ Octauò quæritur,
8 †qd de ordinato negatiue, i. qui nõ est ordinatus, & tamẽ aliqd exercet ordinis quẽ nõ habet? Et dicit Ray. ꝙ laici, qui nullũ ordinẽ habẽtes diuinũ officiũ exercẽt indebitè, nisi cessare velint, debent excõicari, & nunquã ordinari. de cle. nõ ord. mi. c. j. possunt tamẽ licitè facere officia ordinũ minorũ. Clerici verò exercẽtes officiũ ordinis, quẽ nõ habẽt, sunt deponẽdi, vel ꝑpetuò suspẽdẽdi ab ordine quẽ habebãt, nisi postquã iuxta permissionẽ episcopi biẽnio vel triennio suspẽsi fuerint, misericorditer tolerẽtur, nunquã tamẽ vlterius promouẽdi. de cler. nõ ordi. mi. c. j. & ij. nec poterit cum tali dispẽsari vt ascẽdat, nisi per papã, secundũ Ray. Gof. & Veruec. & hoc tene, licet sint opiniones: qa in d. c. ij. papa dicit episcopo ꝙ ad ordinẽ superiorẽ non potest promoueri: & sic ꝓmotio est interdicta episcopo: quantum autẽ ad beneficiũ cum eo misericorditer agendũ est: vt ibi dicitur, etiã si sit in minoribus, secundũ glo. Ray. Secundum Host. tamen si quis tale officiũ exerceret non ad deceptionẽ, id est, quasi ingens ordinẽ quem nõ habet, sed ex ludo causa festi, peccat quidẽ: quia ludus noxius est in culpa, nõ tamen incurrit prædictas pœnas: quia volũtas & propositũ distinguunt maleficia. de sen. exc. cum voluntate. & idẽ sentit gl. Ray. dicens hũc rigorẽ nõ extẽdi ad clericos minorũ ordinũ, vel qui missis nouis ministrãt in officio subdiaconatus causa gaudii & solẽnitatis, nõ mẽtiẽtes de ordinib⁹ suis, cũ ferè omnes assistẽtes sciãt veritatẽ. licitè etiã scẽm Veruec. q̃ est ĩ minorib⁹ cãtat epistolã sine solẽnitate, vt no. in c. vt quisq;. de vi. & ho. nõ tũ debet cãtare solẽniter, id est, cũ ornamẽtis subdiaconi. xxiij. dis. subdiaconatus. lxxiiij. dist. si qui clerici. neq; secũdũ Inn. præsente subdiacono. & cõcor. Host. dicens quòd absente subdiacono sufficit quòd non teneat manipulum in manu sua.

❧ De Ornatu virorum & mulierum.

1 *Ornatus exterior quãdo sit vitiũ, & quãdo sine peccato. et nu. 2.*
3 *Ornatus superfluus quando sit peccatum mortale. & nu. 8.*
4 *Ornatus mulierum quando sit licitus.*
5 *Habitu sibi non conueniente vtens an peccet. & num. 7.*
6 *Mulier attondens aut non velans capillos, an peccet.*
9 *Confessores an absoluent eos qui vestimenta inhonesta gestant.*
10 *Episcopus an vetare possit mulieres vti ornamentis fucatis.*

ORNATVS in genere humano est adiectio siue applicatio ornamẽti ad humanã personã. Ornamẽtũ autẽ est res extrinsecus adiecta naturalẽ gratiã augẽs, vel ingratiam minuens. Circa ornatũ multa scripserũt Summistæ: sed qa nõ potest generali regula artis determinari sem per quãdo sit in eo peccatũ maximè mortale, sed prudentũ arbitrio relinquitur: ideo materiam istam breuiter attingam. ¶ Primò igitur quæritur, †quomodo in exteriori ornatu sit vitiũ? Et quantũ colligitur expressè per S. Th. ij. ij. q. clxix. art. j. est ibi vitiũ ex parte hominis immoderate rebus exterioribus vtẽtis dupliciter. Primò scilicet per cõparationẽ ad consuetudinẽ hominũ, cum quibus viuit: quia turpis est omnis pars vniuersi so suo nõ congruens, secũdum Aug. & secũdò ex inordinato affectu vtẽtis. Et hoc quantũ ad defectũ est dupliciter: primò propter negligentiã nõ adhibẽtis studiũ vel laborẽ vt exteriori cultu vtatur secundũ quod oportet: vnde ad mollitiẽ pertinet trahere vestimentum per terrã ne laboretur ad eleuandũ. vij. Ethi. & secundò si ipse defectus ad gloriã ordinetur, secũdũ quod Aug. dicit in lib. de ser. do. in mon. in ipsis fordib⁹ esse posse iactãtiã: sed per gloriã S. Th. capit omnẽ malũ finẽ exteriorem. Quantũ etiã ad superabũdantiã est triplex. Primò si quis inde hominũ gloriã quęrit: supple tu, vel aliũ malũ finem apud homines, puta cõplacẽtiã turpẽ. Secũdò si inde quęrit corporis delicias, secundũ quod vestis ordinatur ad corpis fomentũ. Tertiò si nimia solicitudo apponitur, etiã si inordinatio nõ sit ex parte finis. Qui autẽ sunt in dignitatibus cõstituti, & ministri altaris, licitè pretiosioribus vestibus q̃ cæteri induũtur, nõ ad sui gloriã, sed ad significandã dignitatẽ sui ministeri vel diuini cult⁹. Qui etiã vilioribus cęteris vtũtur, si hoc faciũt nõ ad iactãtiã, sed ad macerationẽ carnis vel humiliationẽ spiritus, ptinet ad tẽperantiã: quod pręcipuè cõpetit his, q verbo & exẽplo ad pœnitentiã hortãtur. hęc ex illo. Ex qbus elicitur ꝙ in ornatu
1 natu sit vitiũ? Et quantũ colligitur expressè per S. Th. ij. ij. q. clxix. art. j. est ibi vitiũ ex parte hominis immoderate rebus exterioribus vtẽtis dupliciter. Primò scilicet per cõparationẽ ad consuetudinẽ hominũ, cum quibus viuit: quia turpis est omnis pars vniuersi so suo nõ congruens, secũdum Aug. & secũdò ex inordinato affectu vtẽtis. Et hoc quantũ ad defectũ est dupliciter: primò propter negligentiã nõ adhibẽtis studiũ vel laborẽ vt exteriori cultu vtatur secundũ quod oportet: vnde ad mollitiẽ pertinet trahere vestimentum per terrã ne laboretur ad eleuandũ. vij. Ethi. & secundò si ipse defectus ad gloriã ordinetur, secũdũ quod Aug. dicit in lib. de ser. do. in mon. in ipsis fordib⁹ esse posse iactãtiã: sed per gloriã S. Th. capit omnẽ malũ finẽ exteriorem. Quantũ etiã ad superabũdantiã est triplex. Primò si quis inde hominũ gloriã quęrit: supple tu, vel aliũ malũ finem apud homines, puta cõplacẽtiã turpẽ. Secũdò si inde quęrit corporis delicias, secundũ quod vestis ordinatur ad corpis fomentũ. Tertiò si nimia solicitudo apponitur, etiã si inordinatio nõ sit ex parte finis. Qui autẽ sunt in dignitatibus cõstituti, & ministri altaris, licitè pretiosioribus vestibus q̃ cæteri induũtur, nõ ad sui gloriã, sed ad significandã dignitatẽ sui ministeri vel diuini cult⁹. Qui etiã vilioribus cęteris vtũtur, si hoc faciũt nõ ad iactãtiã, sed ad macerationẽ carnis vel humiliationẽ spiritus, ptinet ad tẽperantiã: quod pręcipuè cõpetit his, q verbo & exẽplo ad pœnitentiã hortãtur. hęc ex illo. Ex qbus elicitur ꝙ in ornatu
2 qñ erit secundũ mediũ virtutis & regulã rationis, ad quod multa requirũtur. ¶ Primò ꝙ in se sit sobrius, nõ superfluus ad quod diiudicãdũ debet homo vti cõsuetudine virtuosorũ, q̃ sunt aliorũ regula: & cõsilio bonorũ, nõ suo tantũ: qa proprius amor fallit. ¶ Secũdò ꝙ affect⁹ quoq; sit moderatus, ne qs nimis aut solicitetur aut pigrescat. ¶ Tertiò ꝙ sit recta intẽtio. Ad primũ autẽ, s. sobrietatẽ, requiritur primò ꝙ sit honestus, cũ honestas sit pars iustitiæ. Secundò ꝙ cõueniat pſonę ex colore & figura: qa nec religiosus habitu laici vel alterius religiosi, nec mulier habitu viri debet vti, vel ecõtrario. Tertiò ꝙ cẽgruat statui pſonæ, quãtũ ad pretiositatẽ & multitudinẽ. ¶ Tertiò quæritur, †qñ in or-
3 natu superfluo sit peccatũ mortale aut veniale? Et dico de mẽte S. Th. quãtũ ex doctrina eius colligitur, ꝙ si cõsideretur in se quãtũ ad factũ ipsum, est mortale dupliciter, s. si cõsiderata circũstãtia personæ, officii, loci, tẽporis, & huiusmodi, sit excessus vel defectus notabilis, q̃ certa regula determinari nõ põt: vel si ex hoc detur ꝓximo scãdalũ, vel occasio peccati mortalis: qđ est qñ est excessus notabilis ar bitrio boni viri, & non generali regula determinabilis. Si verò excessus nõ sit multus, erit occasio accepta, & peccatũ veniale, vel nullum. Si verò consideretur quantum ad affectum intensum vel remissum, erit peccatũ mortale solũ si

Universidad de Deusto
Biblioteca

præponatur Deo, ita quòd quis sit paratus propter hoc peccare mortaliter: & hæc si deliberate ex hoc procedatur in aliquē actum qui sit mortalis, puta in aliquā mortalem iactantiam, vel immoderatum & mortalē ornatum, & huiusmodi. & nō aliter: quia habitib⁹ nō meremur, sed actibus. Et propter hoc aliquando dicunt Doct. q; in hoc dupliciter contingit peccare, scilicet considerando ornatū superfluum in se, & quantū ad finem vel intentionem se ornantis. Si verò consideretur quantū ad finem, erit mortale aut veniale, sicut & finis. ¶ Quartò quæritur, †quid de ornatu mulierum quo ad vestes & fucos & capillos? Et dicit sanct. Tho. vbi s. arti. ij. quòd circa hoc dicendum est sicut in genere suprà dictum est: & insuper est speciale in hoc q; cultus muliebris homines ad lasciuiā prouocat. Igitur nupta potest licitè operā dare vt placeat viro suo, ne per eius contemptū adulteretur. Vnde nupta cogitat quomodo placeat viro. j. Cor. vij. & si hac intētione se ornet, nō est peccatū. Quæ verò nō habet, nec vult habere, nec est in statu habendi virum, non potest absq; peccato appetere placere virorū aspectibus ad concupiscendū: quia hoc est dare incentiuū peccati. & si hac intētione se ornat, mortaliter peccat: si autem ex quadā leuitate vel etiā vanitate propter iactantiam quandā, non est semper mortale, sed quandoq; veniale. Et eadem ratio quantū ad hoc est de viris. Hęc ex illo. Et multò fortius intellige istam leuitatē vel vanitatē nō esse semper mortale illi, quæ intendit habere virū: & multo minus est mortale, si virgo se ornet vt placeat honestè alicui vt eā ducat vxorē: omnibus tamen est mortale velle placere turpiter & lasciuè, aut velle placere ei, quē credit aut dubitat lasciuè moueri, & toties quoties se offert eius aspectibus. ¶ Quātum verò ad fucos, dicit ibidem ad secundū: Fucatio, de qua loquitur Cyprianus, scilicet dicens huiusmodi mulieres etiā nuptas arsuras cum diabolo, est quędā species fucationis, quæ sine peccato esse non potest. Vnde secundū Aug. ad Posi. fucari figmentis, quo rubicūdior vel cādidior appareat, adulterina fallacia est: non tamē semper talis fucatio est cum peccato mortali: sed solum quādo fit propter lasciuiā, vel in Dei contemptū, in quibus casibus loquitur Cyprianus, s. dicens q; manus Deo inferunt, qui quod ille formauit reformare cōtendunt. ¶ Sciendum tamen q; aliud est fingere pulchritudinē non habitā, & aliud turpitudinē occultare prouenientem ex aliqua causa, puta infirmitate vel huiusmodi, quia hoc est licitū: quia quæ putamus ignobiliora mēbra corporis esse, his honorē abundantiorē circundamus. j. Co. xij. Hęc ille. ¶ Circa hoc autē Sum. Ang. contra Ros. & Supple. in tribus deficit. Primò, quia imponit sancto Thomę falsum, quasi ipse velit q; ista fucatio semper sit fictio & peccatū. Secundò quia tenet q; si fiat ad fingendū maiorem pulchritudinē, semper sit mortale: probans hoc aliquibus authoritatibus, quæ intelligun tur quando fit ad lasciuiā, aut in Dei contemptū, vel ibi ponendo finem, secundū cōmunem sententiam Doctorum. Tertiò, quia dicit q; fucantes se ad abscondendam turpitudinem, pro posse induceret ad dimittendū: quod aliquādo non esset bonū: sicut si virgo ex infirmitate esset decaluata, non expediret vt vbi de more non incedūt compares velatæ ipsa portaret caput, quasi cucurbitā. Quantum verò ad capillos, per omnia dicendum est vt de fucis, ita quòd de se non est malū portare capillos alienos, vel, vt dicitur, mortuos. Et si fiat ad abscondendā accidentalem turpitudinē, non est peccatum: si verò fiat malo fine, est mortale aut veniale, sicut & ille finis: nec contra hoc est aliqua excommunicatio vel humana prohibitio, vt diffuse deduxi in quadā quæstione Aur. ro. ¶ Ex quibus patet q; circa huiusmodi omnia quæ dicta sunt, est mortale. Primò si intēdatur ruina alterius: & secūdò si ruinā nec intenderet nec curaret, id est, cum esset mulier parata nō desistere à superfluo ornatu, etiā si sciret aliquē ruiturū: quomodo intelligit Pet. de Taran. illud Aug. nihil est adeo veniale, quin fiat mortale dū placet. xxv. dis. §. criminis. Tertiò si intēdatur finis mortalis. Quartò si sit magnus excessus, qui sit mortalis ratione prodigalitatis aut occasionis peccādi. Est verò veniale primò quādo intēditur malus finis, nō tamē mortalis, & circa saluté proximi: & secūdò si excessus sit modicus, etiā si finis non esset malus. Est verò sine peccato, primò si fiat propter bonū viri, nisi fiat magnus excessus: & secūdò si ad abscondendā maculam, aut alienas irrisiones euitandas. ¶ Quintò quæritur, †quid si quis nō vtatur habitu sibi cōueniente? Et dico q; religiosus quidem, & eadem ratione religiosa, si nō defert habitū religiosum, est excōmunicatus: vt s. Excommunicatio. ix. §. xxiiij. & si deferat quidem religiosum, sed non conuenientē suæ professioni, secundum Vld. est mortale: nisi excedat in modico, & multò magis si deferret habitū religionis alienæ: quo casu esset excōmunicatus: vt patet vbi suprà, dum dicitur suæ religionis: de quo s. Excōmunicatio. ix. §. xxiiij. De eo verò qui vtitur habitu religionis in ludo, s. Habitus. §. v. De muliere autē vtente habitu virili vel ecōtrario, dicit Sum. Ang. q; peccat mortaliter, scilicet indistinctè hoc faciendo sine causa. Cuius contrariū tenet Sum. Ros. de quo vide s. Fœmina. §. j. Dicitetiam falsè q; hoc videtur tenere S. Tho. qui vbi suprà dicit q; hoc de se vitiosum est, præcipuè quia hoc potest esse causa lasciuiæ: & specialiter prohibetur in lege: quia gētiles hac mutatione vtebantur ad superstitionem idololatriæ. potest tamen quandoq; fieri sine peccato propter aliquā necessitatē, ad se occultādū, vel propter defectū vestimēti, & huiusmodi. Hæc ex illo. qui non intēdit q; sit morrale ex leuitate. ¶ Sextò quæritur, †quid de muliere attondente aut nō velante capillos? Et dico de attondente quidē vt s. Fœmina. §. ij. De non velante autem S. Thomas vbi suprà, introducit dictum Hug. quòd capillos nudare fœminas, quas etiā caput velare iubet Apostolus, nec maritatas decet. subiungēs: In quo tamen casu possent aliquæ à peccato excusari, quādo hoc nō fieret ex vanitate, sed propter contrariā consuetudinē, quanuis talis cōsuetudo nō sit laudabilis. Hæc ille. Et sic in hoc non potest esse mortale nisi ratione affectus vel intentionis. ¶ Septimò quæro, †quid de his qui deferūt habitum inhonestū, sicut mulieres ostētantes pectora, & viri penè ostēdentes verenda propter habitus breuitatē? Et dico q; omissā intentione, de qua iam patet q; est peccatum, eo modo quo ipsa res quæ intenditur, loquendo de facto ipso, dico q; circa hoc Summistæ multa loquuntur aggrauātes casum, sed stante consuetudine, licet non laudabili, sic incedendi, & remota omni mala intētione, nō potest dari regula generalis, nisi quæ de occasione peccati datur suprà Occasio, sed totū relinquitur iudicio confessoris, qui in talibus, quantū licitè potest, restringat. ¶ Octauò quæritur, †quid de habētibus ornamenta honesta sed superflua, & plura quàm sit necesse? Et dico q; si sit in hoc enormis excessus, videtur mortale: quia ista essent erogāda pauperibus. Ad cognoscēdum autē istam superfluitatem circa numerum & pretiositatem ornatus, tria sunt præcipue consideranda. ¶ Primò scilicet tempus præteritum, qualiter scilicet quis tēpore præterito venerit ad istam conditionē & statum, quem modo habet: quia si puenit per vias, propter quas restituere teneatur, nō potest

potest vti multitudine vel pretiositate qua alii cōiter vtuntur: ga rebus obnoxiis restitutioni sine mortali quis vti nō pōt ad statū cōseruandū vel pompā. de rest. ipsi. c. sæpe cōtingit. Et ita indistinctè tenet Sū. Ang. & Ros. addentes q; prælatus sine mortali dispēsare nō potest, etiā quo ad incerta, vt viuat secundū statū, sed solùm secundū cōditionē naturalē, qua scilicet qs indiget pretiosiorib⁹ altero. Sed qa iura, quæ allegāt, hoc nō probāt, videtur limitandū esse quo ad bona certa: vt j. restitutio. viij. §. vij. & viij. ¶ Secundò cōsiderandū est tēpus præsens, vtrū scilicet ornatus iste propriæ cōditioni cōueniat, cū maior maiori & minor minori debeatur, de vi. & hone. cler. c. clerici officia. in quo tamē est attendēda cōsuetudo bonorū. dist. xlj. c. j. iūcta gl. Adde q; æqualis nobilib⁹, diuitiis, sed nobilitate minor, aut etiā genere infimus, ornare se potest vt nobiles. quod Sū. Ange. & Ros. indistinctè cōcludunt: quia nobilitas hodie nō attribuitur secundū virtutē, sed secundū pompā & opinionem. Sed mihi videtur limitandū, modo in moribus & exercitiis se habeat vt nobilis: quia cū nobilitas sit antiquæ diuitiæ: iste iā incipit esse nobilis. secus si vilia exercet officia, puta rusticana aut mechanica. ¶ Tertiò cōsiderandū est tēpus futurū, i. vtrū in posterū poterit esse semper in tali ornatu sine peccato: quia si oporteret eum propter hoc effici iniustū aut pauperibus crudelē, nō liceret. ¶ Nonò quæritur, †quomodo in huiusmodi debeāt se regere cōfessores? Et dico q; si eis clarè cōstet de mortali, denegare debēt absolutionem, si nolūt pœnitentes abstinere. Si verò eis clarè constet q; nō sit mortale, nō est absolutio negāda, etiā si abstinere nō velit: quia venialia nō sunt de necessitate cōfessionis. Si verò nō possunt clarè percipere vel iudicare vtrū sit ibi mortale nēcne: persuadendū est pro viribus vt abstineant, sed nō est facienda cōscientia de mortali: quia deinde mortaliter peccarēt, etiā si aliàs illud nō erat mortale: nec absolutio negāda: quia iura sunt proniora ad soluēdū quàm ad ligandū. di. lv. pōderet. & melius est domino reddere rationē de nimia misericordia, quàm de nimia seueritate. ¶ Decimò quæritur, †posito q; episcopus mandet sub pœna excōmunicationis, mulieres nō vti ornamētis fucati coloris vel auri & argēti, & nulla hoc obseruauerit, vtrum inciderint in pœnā lo. And. in regula, ea quæ fiūt. in mercu. distinguit vtrū ornatus sit peccatū an non: dicēs q; fucatio ad fingendā pulchritudinē non habitā, sine peccato esse nō potest. secus ad abscondendū turpitudinē ex causa maximē extrinseca. ornatus autē superfluus vestiū, & huiusmodi, nō nuptis est mortale, aut veniale, aut nullū secundū intentionē. Et deinde dicit primò q; statutū episcopi ex causa est bonū: & quæcūq; vsa fuerit, saltē ad fingendū pulchritudinē, incidit: quia cum fucatio sit mala, prohiberi potuit: nec in hoc debuit vxor obedire marito. Dicit secundò circa alia ornaméta q; innupta debet præesse obedire statuto episcopi. viij. q. j. seiendū. & c. quid culpatur. xxiij. q. j. nupta verò si vir cōsentit expresse vel tacitè nō prohibēdo cōtrariū, debet seruare statutū: aliàs incideret in pœnā. Si verò expresse prohibet præcipiēdo cōtrariū: in affectu episcopo, in effectu marito obediat, cōtra cuius voluntatē statutū eā in his obligare nequiuit. Hęc ex illo. qui videtur deficere in multis. sed tamē videtur habuisse in mente solutionē bonā, scilicet q; incidunt si veniūt cōtra statutum per ornatum illicitū: aut etiā si veniūt cōtra illud per licitū nō prohibēte superiori: secus si per licitū ad imperiū superioris: quia tūc sententia est à nō suo iudice. Nec distinguo inter fucationē & alios ornatus, nec inter nuptam & innuptam.

¶ OTIOSITAS: vide suprà Acedia.

De Pactis.

1 *Pactum, stipulatio, pollicitatio, conuentio & promissio qualiter differunt.*
2 *Pactum quotuplex est.*
3 *Pactum nudum an obliget iure canonico & secundum conscientiam. num. 4.*
5 *Nudum pactum an pariat actionem.*
6 *Pactum omne restitutum an obliget.*
7 *Pactum priorum vel gardianorum mendicantium cum aliis ecclesijs super iuribus parochialibus an sit perpetuò seruandum.*
8 *Pactum turpe vel contra ius an firmetur iuramento.*
9 *Pactum de non cedendo bonis an valeat.*
10 *Pactum contra substantiam contractus an valeat.*
11 *Pactum de hæreditate viuentis seu futura successione an valeat.*
12 *Donatio in testamento an reuocetur per aliud testamentum. & nume. 13.*
14 *Pactum legis commissoriæ an valeat.*
15 *Pactum factum patri à filia dum nubit an valeat,*
16 *Pacta obscura quomodo sint interpretanda.*

PACTVM vel pactio à paciscor, est duorū pluriúmve in idem placitū seu cōsensus, scilicet ad aliquid faciendum vel dandum, vt dicit tex. in l. j. ff. de pac. Vnde contractus generali nomine pactū dicitur: sed tamen cū habemus specificū nomen eo nominamus contractū: vt dicendo, venditio, locatio, & huiusmodi: cum verò nō habemus, generali nomine pactum appellamus. ¶ Primo verò quæritur, †quomodo differūt pactū, stipulatio, pollicitatio, conuentio, & promissio? Et dico q; promissio si sumatur largè, est affirmatio vel negatio, qua quis se aliquid dicturū vel factu rum affirmat aut negat: & est quid cōmune ad omnia prædicta. & secundū Pan. in c. j. de spō. duo. est idē quod fides, id est, datio fidei seu spōsio: sed propriè est promissio præcedente rogatione: vt si rogo te dare mihi decē aut mutuare, & spōdes. Pactum verò largè est id quod dictum est: sed propriè est quādo verba præmittūtur à promittēte, & cōsequenter à recipiente: vt, dabo decē si equū tradideris. Et sic de ratione pacti propriè sunt tria. Primò q; iste actus generatur inter plures. Secūdò q; partes sint præsentes per se vel alium aut scripturam: ita q; consensus earum concurrant. Tertiò q; verba præmittantur à spondente: vnde nō est pactum si quis relinquat ecclesiæ centum cum onere faciendi anniuersarium, & ecclesia acceptat: quia cōsensus ecclesiæ sequi potest mortem illius testatoris. Stipulatio verò propriè est quando fit econtrario, ita q; verba præmittuntur à recipiente: vt si dicat vnus, dabis mihi decem? & alius dicat, dabo. Institu. de verb. obli. in prin. Pollicitatio verò est solius offerentis promissio, nec requiritur præsentia personæ cui pollicitatio fit. l. j. & l. pactum. ff. de pollic. & fit sine interrogatione precedēte. ff. de polli. l. iij. Conuentio autē est aliquid generalius pacto: qa & scholares in scholis, & fratres in capitulo cōueniunt. ff. eo. l. j. §. cōuentionis verbū. & propriè videtur in iure passiuè sumi pro citatione: actiuè verò pro pacto. ¶ Secundò quæritur, †quotuplex est pactum? Et dico quòd pactorum multa sunt genera: de quibus pauca referam. ¶ Nam quoddam dicitur vestitum, & quoddam nudum. Vestitum dicitur pactum sex modis. Primò re. Secundò verbis, scilicet in stipulādo. Tertiò literis: vt quādo in literis cōfitetur se aliquid recepisse, etiā si non recepit. Quartò cōsensu: vt in societate, mandato, emptione, venditione, vel locatione: in quibus nō requiritur scriptura vel præsentia: sed sufficit cōsentire per se vel per nūtium, aut scripturā. de quibus quatuor modis habes suprà

Obli

Universidad de Deusto
Biblioteca

Obligatio.§.ij.in fi. Quintò, cohærentia contractus: puta, vẽdidi tibi domum cũ pacto quòd morer in ea per annum: quod quidẽ valet, quia vestitur cohærentia contractus, scilicet vẽditionis: aliàs esset nudum. Sextò interuentu rei: puta, promisi dare tibi aliquid vt faceres mihi vel dares aliud: vnde statim cum dedero tibi sponsum, vestitur pactum ex parte mea: ideoq; interuẽtu eius obligaris mihi ad promissum. Probãtur ista Instit. de verb. oblig. Nudum verò quãdo non vestitur aliquo prædictorũ, sed in meris & puris finibus conuentionis: verbi gratia, promisi tibi dare centum sine aliqua interrogatione præcedenti vel chirographo, & huiusmodi, & consentis: aliàs si nõ consentires, nõ esset pactũ, sed pollicitatio: de quo in l. iure gentiũ. §. igitur. ff. de pac. Similiter dicitur nudum, quãdo non cõtinet causam: quia traditio rei sine causa nullius est efficaciæ. l. nũquam nuda traditio. ff. de acquir. rerũ domi. licet habeat aliquas fallẽtias. de quibus Panor. in cap. si cautio. de fide instrum. ¶ Quoddã etiã dicitur pactum additionis in diem, vt vẽdo tibi domum: & si hinc ad mensem potero pretiũ maius habere, repetã illam. ¶ Quoddam etiã dicitur personale, eò quòd determinatis personis prosit, & nõ aliis: vt, si promitto non repetere pecuniam debitam mihi à te, sed à tuo hærede. ¶ Quoddam etiã est reale vel in rem, quod scilicet non respicit determinatum numerũ personarum, sed generaliter omnes, ad quas res deuenerit: vt cùm meum creditũ remitto tam tibi, quàm tuis hæredibus. ¶ Quoddam etiã est pactũ legis cõmissoriæ, de quo j. §. xiiij. ¶ Tertiò quæ-
3 ritur, †vtrum ex nudo pacto seu sola promissione obligetur homo iure canonico? Et dico q̃ sic: vt not. in c. j. de pac. & in c. iuramẽti. xxij. q. v. quod limitat verum Collecta. & sequitur Pan. in c. prudentiam. de don. & in c. si cautio. de fide instru. quando exprimitur causa: vt, promitto tibi decem, quia vendidisti mihi talẽ rem, vel mutuo cõcessisti, & huiusmodi: quia si sit nudũ, sic quòd nulla causa sit adiecta, non obligat etiã in conscientia, quia præsumitur quis per errorem promisisse: & sic allegari nõ potest obligatio naturalis, cùm nihil sit tã contrariũ cõsensui, quàm error. xxix. q. j. §. j. & l. si per errorẽ. ff. de iur. om. iudi. Sed quantum ad conscientiam dic vt §. seq. ¶ Aduertendũ est tamen quòd si dicat quis, Promitto tibi centũ donare: quòd tunc libera litas promissionis præsumitur causa donandi: & sic nõ est sine causa: & similiter si promittitur aliquid loco pio: quia præsumitur se obligasse fauore piæ causæ, nec ibi præsumitur error. de suc. ab intest. c. fi. sed de hoc §. seq. ¶ Quartò
4 queritur, †vtrũ ex sola promissione siue ex pacto quis obligetur in cõscietia? Et dico quòd sic sub peccato mortali, in rebus scilicet alicuius importãtiæ: vt patet per d. c. iuramẽti. & d. c. j. de pac. iũctis glo. & notabilibus Doct. & est mẽs Panor. ibi, & San. Tho. ij. ij. q. cx. ar. iij. ad quintũ. vbi dicit infideliter agere eũ, qui non seruat promissum. & iiij. dist. xxvij. q. ij. ar. j. ad secundũ. Hoc autẽ Sum. Ang. & Ros. limitant, & est limitatio Coll. quẽ sequitur Panor. in c. prudentiã. de dona. quãdo exprimitur causa promittẽdi, vt in prio re §. Sed expressio ista facit ad præsumptionem, quæ in cõscientia nõ habet locum. Vnde nõ differt quo ad Deũ, siue exprimatur, siue non: si tamẽ causa expressa vel nõ expressa nõ esset vera, nõ obligatur. ¶ Limitatur ergo primo, secũdum Sanct. Tho. vt innuitur ij. ij. q. vbi suprà. & est Theologorum doctrina, si habuit animũ se obligãdi. facit c. literarũ. de voto. & l. obligationũ. la prima. ff. de act. & oblig. Secus si habuit animũ essendi liber vsq; ad redditionẽ: vel si habuit animũ fingendi: quia licet peccet, non obligatur tamen, nisi subesset causa de se ex præcepto obligãs: puta si promissa est patri vestis, & frigoribus alget. Limita secũdò ibi expresse quando promissum est licitũ: aliàs propositum mutando bene facit. Et tertiò si non sunt mutatæ cõditiones personarũ ac rerum: aliàs secus, secũdũ Sene. de bene. Et intellige quãdo per mutationẽ aduenit aliquid, quod si à principio fuisset, non promisisset. & idẽ Ioan. de noto. Limita quartò si ꝓmissum sit possibile. de reg. iur. impossibi liũ. lib. vj. Limita quintò si causa, ꝓmittẽdi sit vera. ¶ Quintò quæritur, †vtrũ ex nudo pacto oriatur actio? Et Innoc. §
in c. nouit. de iud. & multi alii q̃ non, sed solùm competit imploratio iudicialis officii. Sed contrariũ de iure canonico tenuit Host. Ioã. And. do. An. & Archid. in cap. quicũq; suffragio. xij. q. ij. & Panor. cũ glo. in d. c. j. de pac. & in cap. iuramentũ. xxij. q. v. quod verius credo. ¶ Sextò quæritur, 6
†vtrum pactum omne vestitum obliget? Et dico quòd nõ, vt not. Panorm. in cap. pactiones. de pact. & hoc est quando etiam iuramentum non obligat. de quo suprà Iuramẽtum iiij. §. per totum. & quãdo est dolo initũ. de rerum permu. c. cum vniuersorum. Intellige quo ad dolosum, & quando est alteri captiosum. ff. de rescin. vẽd. l. si id quod pure. in fi. & quando promissio est ob nimiã reuerentiã alicuius. l. j. ff. qua. re. ac. nõ da. & quãdo cõtinet turpitudinẽ. l. si vnus. §. pacta quæ turp. cau. ff. de pact. Et turpe dicitur, si est cõtra ius. xij. q. ij. faciat homo. secundũ tamen quod distinguitur infrà, §. viij. Et quãdo est circa cõuentiones innominatas, & ille, cum quo contraxit, non impletex parte sua contractum. l. naturalis. §. j. ff. de præscr. verb. & l. ex placito. C. de re. permut. Vnde si quis cum aliquo cõueniat dare sibi centum, & nunquã petat tale quid, talis nunquam poterit petere centum: quia nunquã potest implere, cum semper possit petere: secus si fiat conuentio, promitto centum, si remittas fideicõmissum: quia talis poterit petere, eo quòd facere possit remissionẽ. hæc ex Bal. C. de pac. l. conditionis. Adde q̃ non valet pactũ aliquando ratione personarum, sed dicitur inutile: vt pactũ furiosi continuò, & non per interualla: & pupilli nondum doli capacis, vbi vult obligari: secus vbi alium vult obligare: & prodigi & monachi, ac omnis regularis professi, nisi contemplatione monasterii pacisceantur, cui per tales acquiritur: nec viri & vxoris, qui sibi donare non possunt, sed vendere. Aliquando ratione potestatis, vt pactum legati dum legatione fungitur: & patris ac filii, nisi in peculio castrensi vel quasi. Item si res in pactum deducta nõ sit in rerum natura. Item si homo, res sacra vel religiosa deducatur in pactũ. Item cessãt pactum in collatione rerũ spiritualium: & in prohibitis, etiã si iuramentum interueniat: & in rebus turpibus & impossibilibus de facto vel de iure, vbi nulla inducitur obligatio. Vide Gofre. in Sũma. ¶ Septimò quęritur, †vtrum pactũ initum per priores aut 7.
guardianos mendicantiũ cum rectoribus vel personis ecclesiarũ vbi habitant, super iuribus parochialibus vel aliis quibuscunq;, debeat perpetuò seruari? Et dico quòd sic, si factum est cum assensu suorum conuentuũ vel locorum: licet nõ interuenerit assensus magistri vel ministri prouincialis aut generalis, vel sedes apostolica, quo ad Minores, authoritatem non præstiterit. de pact. quia ex eo. libro vj. §
¶ Octauò quæritur, †vtrum pactum in se continens turpitudinem ex hoc quòd est peccatum, vel contra ius, valeat si iuramento firmetur? Et dicit Panorm. in cap. pactiones. eod. tit. quòd nõ, si cõtinet turpitudinem ex parte vtriusq;, scilicet iurantis & recipiẽtis. xxij. q. iiij. per totum. & similiter si solùm ex parte iurãtis tantum: vt in regula, non est obligatorium. Si verò ex parte recipientis tantùm, sic tenet & obligat. de iureiurã. debitores. Ratio, quia iuramentum prin-

principaliter dirigitur in Deum, in quo nulla potest versari turpitudo. Si verò non sit iuramento firmatum, an obli
9 get: vide suprà Obligatio. §. iiij. ¶ Nonò quæritur, †vtrum valeat pactum de non cedendo bonis suis? Et dicit Panormitanus in dicto cap. pactiones. quòd sic, nisi sit notoria pau pertas: quo casu esset illicitum: quia in effectu videretur quis tunc se obligare ad carceres: quod non potest, cum nemo sit dominus suorum membrorum. ¶ Decimò quæri-
10 tur, †vtrum valeat pactum, quod est contra substãtiam contractus, & non continet turpitudinem? Et dico quòd si apponatur per viam modi, vitiatur, & non vitiat, secundum Franc. de Ramponibus in repetitione legis finalis. C. de cõdictio. ob causam. Vnde non valet pactum quòd precarium duret inuito domino. de preca. precarium. & l. cum precario. ff. de preca. Similiter non valet, si constituo procuratorem, & promitto non reuocare. Ita dicit Barto. in dicta l. cum precario. & Ange. in l. ij. ff. de procur. & si promisit sub pœna, non tenetur ad illam, si reuocat. Et facit glo. in c. ij. de consue. libro sexto. & Ange. in consi. ccxxij. Sed si appo
natur per viam conditionis, non vitiatur, sed vitiat, argu. c. fin. de conditio. appo. & quod not. Barto. in authen. ingressi. C. de sac. sanc. eccle. Quod autem contrarium videtur in
11 l. vbi mortis causa ita donatur. ff. de donat. causa mor. solue vt Barto. ibi. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrum valeat pactum de hæreditate viuentis, seu futura successione? Et dico q̃ non regulariter: quia inducit votum captãdæ mortis. C. de pac. l. fi. & ibi per doc. & per Bald. in li. de vsi. feu. de feu. da. in vi. leg. commiss. & per Canonistas in c. venerabilem. de elec. & Pan. in c. nulla. de concess. præben. vbi etiam distinguitur quòd valet, si fit ad conseruandam legitimam successionem. Insti. de legi. agna. suc. quia est legi cõfentaneum. Sed si fiat ad eam minuendã, non valet. l. pactum. ff. de pact. nisi firmetur iuramento: quo casu valebit. de pac. c. ij. lib. vj. & similiter non valet, si fiat ad eam perdendam, seu ad tollẽdam liberam testamenti factionem, quia est contra bonos mores: vt l. stipulatio hoc modo. ff. de verb. obli. adeò quòd secundũ Bart. etiã iuramento non firmatur per regulã, non est obligatorium. de regulis iur. libro sexto. vt in d. l. stipulatio. not. in l. finali. C. de pactis. tamen melius dicitur q̃ firmatur: quia non est contra bonos mores naturales, sed ci
12 uiles: argumen. cap. ij. de pact. libro sexto. ¶ Duodecimò quæritur, †quid iuris in hoc casu: Quidam timens parẽtes, & volens animæ suæ prouidere, reliquit pauperibus dictam bonorum suorum hoc pacto scilicet dicens, si contingat me facere aliud testamentum, per quod instituerem parentes meos, & reuocarem præsens iudicium, ex nunc tibi P. notario publico tanquam personæ publicæ stipulanti & recipiẽti pro dictis pauperibus dono irreuocabiliter & inter viuos dictam dimidiam, constituens me ex nunc eã possidere precario nomine. & tandem facit aliud testamentũ. Modò quæritur vtrũ pauperes ex tali donatione valeant aliquid habere? Et dicit Bal. vbi suprà, esse in hoc opiniones: quia Dy. dicit q̃ sic. ff. de testam. l. hæredes palam. §. fi. & in regu. quod semel placuit. de regu. iur. lib. vj. Alii dicunt q̃ non: quia iste contractus donationis videtur impedire libe
ram testamenti factionem. ff. de verbo. obligat. l. stipulatio hoc modo. Sed ipse dicit aduertendum quòd sumus extra casum doctorum: quia hic interuenit traditio. Vnde & si donatio esset infirma & sine causa, tamen dominus volens transferre dominium, transfert. ff. de condi. ob causam. l. iij. §. subtilius. Vel quia causa est ipsa liberalitas: vt ff. de donat. l. hoc iure. Item ipsa pietas. ff. de condi. inde. l. cum his. §. fi
13 mea opinione sit mulier. & not. Institut. de obliga. quæ ex quasi con. §. ex quibusdam. ad quod C. de sacrosanc. eccle. l. fi. Volẽs ergo sustinere opinionem Dyni, faciat quòd procedatur ad traditionis actum: qui etiam sub conditione fieri potest: vt ff. de acquiren. posses. l. qui absenti. & cautius si interueniat traditio corporalis, quàm si precaria. Quia precarium fortè non valet: & tandem relinquit cogitationi lectoris sine decisione. Hæc ex illo. Ad quorum intellectum vide j. Traditio. & j. Precarium. Et intendit ipse, vt videtur, quòd si donet publicæ personæ inter viuos sub tali conditione, & tradat maximè corporaliter, quòd valebit. & verum est. & intellige in foro causarum, in foro autem conscientiæ multò magis. ¶ Decimotertiò quæritur, †quid cũ
14 vir facit testamentũ, & legat certũ quid: puta domũ suæ vxori hoc pacto q̃ siue mutaret testamentũ siue non, vxor iure donationis habere debeat quod sibi legauit: & demum mutauit testamentum nulla facta mentione de dicta donatione? Et dicit Bal. vbi §. videri q̃ mulier nõ debeat dictam habere domum, per dictam l. stipulatio hoc modo. cõtrarium verò: inquit, dico: quia ista donatio est præsens & pura: quia dixit, siue mutauero siue nõ: & ideo non est appolita in pœnam testamenti mutati. Caue tamen, quia nisi interuenerit traditio, non confirmatur morte: & sufficit q̃ traditio interueniat tempore donationis, vel postea viuo donante. ff. de do. inter vi. & vxorem. l. Papinianus. aliàs incipit, si quis pro vxore. & argu. in l. ij. C. si quis aliq. testa. prohib. ¶ Decimoquartò quæritur, †quid iuris de pacto legis commissoriæ? Et dico multa. ¶ Primum. Hoc pactum in cõtractu venditionis est pactio, qua venditum redditur, non emptũ, si non seruatur promissum: vt vendo tibi fundum: & si intra talem diem nõ solueris pretium, inemptum sit: vt in l. j. & ij. ff. de lege commissoria. In pignore verò est pactio, quia pignus redditur perditum si non seruetur promissum: vt nisi lueris pignus intra talem diẽ, sit perditum, vel sit mihi pro soluto. ¶ Secundum. Hoc pactum non generaliter reprobatum. ff. de le. cõmis. per totũ. vbi patet quòd valet in contractu venditionis: sed in pignore secundum Sum. Ang. generaliter reprobatur: vt in l. fi. C. de pac. pign. & in c. significante. de pig. & ideo hoc pacto nõ obstante pignus est restituẽdum, nisi in tali pacto interuenisset iuramentum: vt in d. c. significante. Sed pro notitia huius particulæ nota primò q̃ istud pactũ in pignoribus perdendis aut vendẽdis, iniusto pretio pacto adhibito statim, & non ex interuallo, seu post mutuum: vt patet per Bal. in l. qui pactus. C. de pac. pig. imò & per tex. ibi. & idem Bar. vt refert Pan. in c. significante. de pig. Nota secundò quòd cum istud pactum non sit de se illicitum: quia fieri posset de se licitè per modum appositionis pœnæ: sed solùm fit illicitum ex prohibitione iuris ciuilis, ne scilicet nimium læderentur debitores in perditione vel exigua venditione pignorum, & ne daretur occasio mutuã di sub spe lucri, vt dicit Panor. in d. c. significante. eo modo reprobatur in pignoribus iniustè vendendis, quo secundũ leges venditio est iniusta, scilicet si sit iniustitia vltra dimidiam iusti pretii: similiter si fiat ex voracitate creditoris, vt infrà particu. vltima. Et ideo si hoc pactum fiat de pignore vendendo non in fraudem ad lucrandum ex mutuo, sed in pœnam ad coercendam contumaciam debitoris, erit licitũ. & pignus erit venditum ex conuentione pretio iusto legaliter: & si plus valeat, nihilo minus erit emptoris ratione pœnæ. Et ita sustinet Archi. in ij. parte, titulo j. c. vij. & habes in aurea Ros. casu xxviij. ¶ Tertium. Secundum Bald. vbi §. hic est pactum legis commissoriæ: pignoro tibi hanc rem, & si nõ luero intra mensem, nunquam possim luere. licet nõ dicatur quòd dominium sit apud creditorem. Et ita

tenet

Universidad de Deusto
Biblioteca

tenet glo. in l.vlt. C.de pact.pigno. ¶ Quartum. Cũ fideiussore valet hoc pactum si non extraxero te de obligatione, pignus quod pro indẽnitate tibi dedi, loco indemnitatis sit tuũ, secundũ Bal. in lib. de vsi. feu. vbi ꝛ. quia speciale est in his, qui pro alio sunt obligati: quia hoc modo possunt indemnes seruari: vt ff. de contrahẽ. empt. in fi. ¶ Quintũ. In dote hoc pactũ videtur valere, secundum eundẽ, vbi ꝛ. si tibi pecuniam non restituero, talem fundum loco permutationis assigno: quia est quædam permutatio: vt ff. de iure do. l. ita constante. & l. fi. Itẽ speciale videtur in dote: vt ff. de sol. l. Calipodius. ¶ Sextum. Istud pactum, obligo tibi talẽ fundum pro decem: & si nõ soluero tibi intra mensem, habeas eum emptum iusto pretio: secundum Bald. vbi ꝛ. valet, licet non sit collatum alicui arbitrium declarandi pretium. ff. de pigno. l. si fundus. §. fi. ¶ Septimum. Si mutuasti mihi decẽ nullo pignore constituto hoc pacto, q̃ si non soluero intra mensem talis domus mea sit tua pro illis decem: valet pactum, secundum eundem vbi supra: quia non est pactum pignoris, vt d. l. fi. ff. de contrahen. emp. Adde q̃ etiã si domus fuisset data in pignus, valeret, modò illa decem essent pretium iustum legaliter, & cessaret fraus, vt dictũ est partic. secunda. ¶ Octauum. Si autem pactum legis cõmissoriæ est appositum non ipsi contractui pignoris, sed diu postea valet, vt dicit idem vbi supra: vt ff. de pigno. act. l. Titius. vel vbi interuenit pactum rogatu debitoris & eius gratia, non voragine creditoris. Et dicitur q̃ ex interuallo valet ad excipiendũ, nõ ad agendum: vt refert Bar. in d. l. Calipodius. Vide Pan. in c. significante. de pign. ¶ Decimoquintò quæritur, † quid iuris de pacto facto patri à filia dum nuptui traderetur? Et dico multa. ¶ Primum. Pactum factum patri à filia dum nuptui traderetur q̃ dote cõtenta nullũ ad bona matrimonialia regressum haberet, nõ tenet, nisi sit iuramẽto firmatum: de pact. quanuis. lib. vj. secundum Gem. in. ille text. loquitur quando erat pubes: quod patet, quia dicit q̃ nuptui tradebatur: quia impubes nõ traditur nuptui. ¶ Secundum. Si autẽ istud pactũ esset postquam nuptui tradita fuit: nihilo minus procedit dictus text. secundum Io. Mo. & Archi. cum sit eadem ratio. Et ad text. qui loquitur quando traditur nuptui, respõdet q̃ ita narratũ fuit papæ. & idẽ Ge. ¶ Tertium. Non potest autem puella petere absolutionẽ ab hoc iuramento, secundũ Gemi, post Io. de Imo. quod alias aliquando licet, vt dicitur de iureiur. c. debitores. & c. j. quia dicit text. quod omnino seruari debet, etiã si puella non fuit certificata de præiudicio: quia licet Host. notauerit in Sum. de fideiu. q̃ iura dicentia, quẽlibet posse renuntiare iuri suo siue his quæ pro se introducta sunt, intelligẽda sunt q̃n quis fuit certioratus de præiudicio, vt patet dist. xxxviij. placuit. hoc tamẽ casu Archi. non putat necessariũ, cùm tex. loquatur indistinctẽ. ¶ Quartum. Et non obstante iuramento illo, nihilo minus poterit legitimam petere, vel eius supplementũ, nisi de ipsa dixerit expresse. l. si quando. & ibi Doct. C. de inoffi. test. Et ẽ intellige Io. de Imo. dicentem quòd si dos sit minus quàm legitima, nihilo minus valet renuntiatio talis: quia alias dubium non haberet: quia quando datur legitima, valet pactum etiã sine iuramẽto: vt no. in l. fi quãdo. C. de inoffi. test. ¶ Quintum. Si autẽ dolus interueniat re ipsa, vt quia fuit l. xlio maxima: Pet. de Ancha. dicit tũc nõ valere pactũ, quia dolus dupliciter cõsideratur, scilicet ex ꝓpositõ, & re ipsa: & tex. simpliciter dicit, non vi nec dolo. & sic de vtroq; debet intelligi. Sed Io. de Imo. tenet contrarium: quia si hic attẽderetur talis dolus, nõ posset etiã cum iuramẽto renuntiare remedio C. de rescin. ven. l. ij. quod est cõtra ibi notata. ¶ Sextũ. Si autem filia renuntiet hæreditati matris etiam iuramẽto, matre viuente & inscia, videtur tale pactũ non valere, à cõtrario huius decretalis: & per l. fin. C. de pact. videtur esse contra bonos mores, ideóque non firmatur iuramẽto. ¶ Decimosextò q̃ritur, † quomodo pacta obscura sint interpretãda? Et dic co in dubio q̃ interpretanda sunt contra eũ qui posuit, & potuit apertius declarare. ff. de pact. l. veteribus.

PALLA dicitur lineus pannus consecratus, qui extendi tur super altare, & super quo extẽditur corporale: de quo ꝛ. Benedictio. §. ij. & ꝛ. Corporale, per totum.

PALLIVM, siue, vt aliis placet, palleum in proposito est ornamentũ ad modũ stolæ sacerdotalis crucibus nigris intextũ super alia ornamenta delatũ, humeros ad instar coronæ pectũsq; circundans ante dependens, significans plenitudinem pontificalis officii. eo. tit. nisi quo vtitur papa semper & vbiq;, & patriarcha & archiepiscop⁹ solùm infra missarũ solennia in ecclesiis suæ prouinciæ: non autẽ extra ecclesiã, puta in processione. eod. tit. c. j. nec in diebus nõ contentis in suo priuilegio: licet sine eo posit quandoq; celebrare in sua & aliena diœcesi, sicut & sine sandaliis. eo. tit. c. fin. Debet autem hodie peti à papa intra tres menses à tẽpore consecrationis vel confirmationis, si antè nõ fuit consecratus: aliàs si accusetur, cessante legitimo impedimento potest remoueri. dist. 100. quoniam. & debet peti cũ instantia. eadem di. prisca. & petẽs præstare debet sacramentũ fidelitatis & obedientiæ ad ecclesiã Romanã: ea. dist. optatum. & de elec. significasti. & in eius donatione dari debet nouũ priuilegium, vel antiquum confirmari. ea. dist. scripturarũ. Ex priuilegio etiã papæ olim petebatur à quatuor patriarchis, à suffraganeis eorũ: de priuil antiqua. Non autẽ ante eius receptionẽ, sed post se potest Archiepiscopum nominare. eod. tit. nisi. nec cõuocare concilium, nec cõficere chrisma, nec dedicare basilicas, nec ordinare clericos, nec episcopos cõsecrare. de elect quod sicut. Non potest autẽ archiepiscopus pallium suum alteri commodare: imò debet cũ eo sepeliri, quia personam eius non transit. eo. tit. ex tuarum. & cap. ad hoc.

¶ PALMARIVM, suprà, Aduocatus. §. xix.

De Papa, & eius potestate.

1 *Papa vnde dicatur, & à quo sit eius authoritas.*
2 *Papæ potestas, à quo sunt aliæ omnes potestates in ecclesia.*
3 *Papa an renuntiare possit papatui.*
4 *Papa qualiter possit iudicari & priuari.*
5 *Papa an possit errare.*
6 *Papa quid possit super inferos.*
7 *Papa quid possit super Paganos, Iudæos & hæreticos. & nume. 8. & 9.*
10 *Papa quid possit in Imperatorem, & alios reges. & nu. 11.*
12 *Papa an suo contractui possit contrauenire, ita quòd non obligetur.*
13 *Papa an possit absoluere ab obligatione.*
14 *Papa an possit tollere leges ciuiles.*
15 *Papa an possit tollere statuta concilij generalis.*
16 *Papa an possit dispensare in præceptis legis naturalis aut diuinæ.*
17 *Papa an dispensare possit vt contrahatur matrimonium in gradibus lege prohibitis. & nu. 18.*

PAPA † dictus est quasi admirabilis, à papẽ interiectione admirantis, eo q̃ vicarius sit Christi & Dei, cuius est terra & plenitudo eius. de deci. tua. el secũdo. & de homi. & humani. lib. vj. & in cle. Romani. de iureiuran. Et intellige vicarius Dei expresse & immediatè, & nõ mediãte lumine rõnis, sicut sunt principes, secũdũ Her. de pote. ecclesiastica: licet aliquãdo, vt lxiij. dist. ego Ludouicus. dicatur vicarius beati Petri, scilicet impropriè, scilicet gerens vicariã quam gessit Petrus. Vel secundũ Ioan. And. super verbo, papa. in proœmio Cle. dicitur papa quasi pater patrũ, solus habens plenitudinẽ potestatis. ij. q. vj. qui se scit. Alii verò habent partẽ solicitudinis: vt ibi. & vt patet per S. Th. ij. dist. xliiij. in litera, habet apicẽ, id est, summũ gradũ potestatis in spiritualibus & tẽporalibus æqualiter Petro apostolo, vt dicit in iiij. contra c. lxxvj. & vt idẽ in iij. parte. q. viij. ar. vj. & in iiij. dist. in. 10. & in multis aliis locis declarat, est caput vniuersalis ecclesiæ aliquo modo, scilicet vt est vicarius capitis, id est, Christi quantũ ad exteriorẽ gubernationẽ, licet nõ secundũ interiorẽ influxũ gratiæ: sed Christus tantùm, sicut etiã dicitur sponsus inquantũ gerit vices spõsi. nec tamen sunt multi ecclesiarũ sponsi: quia omnes episcopi cooperantur papæ vt principali, & alii inferiores episcopis, vt dicit idem cõtra impugnat. reli. ¶ Primò verò quæritur, à quo sit authoritas iurisdictionis papæ & aliorũ in ecclesia, vt omittamus potestatẽ ordinis? Et dico quãtũ ad papalem quod Herue. vbi suprà, & recitat Archi. iij. parte. tit. xxiij. probat q̃ eam nõ potest habere à se: quia est vicarius. Vnde eam ampliare aut restringere nõ potest: nec ab vniuersali ecclesiã seu cõmunitate Christiana: quia hãc potestatẽ hæc cõmunitas nõ instituit authoritate ab alio collata: quia nec papa hoc cõmittere potuit, vt patet ex dictis: nec Christus legitur hoc cõmisisse. nec authoritate propria: tum quia ineludit aliquid excedens omnẽ humanã facultatẽ, puta ligare & soluere in foro cõscientiæ: ab soluere à pœna debita in foro Dei per indulgẽtias: tum etiã quia nulla cõmunitas potest dare iurisdictionẽ, qua iudicatur de eo, quod debetur domino illius, cuius dominiũ ab ea nõ dependet: quia ad inferiorẽ nõ pertinet iudicare de eo, quod cõperit superiori: ista autem potestas vel iurisdictio ordinat istã communitatem ad impendendũ debitũ cultũ Deo, cuius dominium in nullo ab ista cõmunitate dependet: & cõsequenter non est data à tali cõmunitate. Item quia potestatẽ immediatæ vicariæ nullus cõferre potest, nisi is, cuius vicarius est is, qui eam habet. Ergo solũ à Christo instituta est immediatè quidẽ in persona beati Petri: in aliis autẽ successoribus mediante electione ecclesiæ vel habentis vicẽ ecclesiæ. Omnis autẽ alia potestas in ecclesia, vt idem ibidẽ irrefragabiliter probat, est ab ista, & sub ista, quantũ ad institutionem siue collationẽ: ita q̃ esse non potest ab vniuersali ecclesia: & quantũ ad correctionẽ, & quantũ ad suffragiũ: ita q̃ ea papa in adiutoriũ vti potest, etiã si sit secularis. Vnde authoritas generalis cõcilii nõ est immediatè à Deo, sed à papa. Quidam tamẽ dicunt q̃ concilium Constantiense determinauit q̃ generalis synodus in Spiritu sancto legitimè cõgregata potestatem à Christo immediatè habet, cui quilibet, etiã papa, tenetur obedire. Sed hoc nõ fuit ibi statutum eo tẽpore quo ibi fuit vniuersale cõcilium: vt testatur do. Ioan. de turre cremata, qui ibi fuit præsens. Et idẽ est si quid adducatur de cõcilio Basilien si, cuius decreta nõ fuerunt per sedẽ apostolicã approbata. Ex his corollarie sequitur q̃ nec papa, nec ipse cum tota ecclesia facere posset quin esset vna Christianitas, vel ecclesia gubernata sub vno tantũ pastore, vt etiã idẽ probat: quia vicarius & cõmunitas subiecta non possunt facere oppositũ eius, quod principalis dominus ordinauit dicẽs: Et super hãc petrã ædificabo ecclesiã meã: & erit vnũ ouile, & vnus pastor. ¶ Secũdò quæritur, † quomodo à potestate papæ sunt omnes aliæ potestates in ecclesia vel Christianitate? Et dicit Aug. de Anch. in tractatu de potesta. papæ, q̃ in ecclesia est triplex potestas, scilicet iurisdictionis. quod intellige distinguẽdo in ordine ad institutionem. ¶ Prima est immediate à Deo: vt ea quæ est papæ: quia potestas iurisdictionis spiritualium & temporaliũ est per claues, quas Christus immediatè promisit Petro dicẽs: Tibi dabo claues. & secundũ Her. exhibuit dicens: Pasce oues meas. ¶ Secunda, inquit, est deriuata à Deo per papam: vt ea, quæ est omniũ inferiorũ prælatorũ, vt omnia iura volunt. & patet ratione: quia si eam papa non daret, etiã auferre nõ posset, deponendo, priuãdo, & suspendendo. Adde tu, alioquin si eam habẽt ab alio, stante causa potestatis remoueretur effectus, id est, ipsa potestas: vt si dator potestatis vellet aliquẽ esse episcopũ, & ecõtrario papa illũ deponeret. ¶ Tertia est in ministeriũ data, vt ea, quæ est Imperatoris, & etiã principum terrenorũ, quæ respectu papæ est subdelegata seu subordinata: vt patet per c. quicũque litẽ. xj. q. j. quia appellari potest ad papã ab omni principe & iudice spirituali & temporali, etiã si in temporalibus superiorẽ nõ recognoscat: vt no. in c. per venerabilem. §. rationibus. qui fil. sint legi. & in c. licet. de foro compe. & in auth. vt dif. iudi. in §. si tamen contigerit. & §. in ciuilibus. col. ix. lj. q. vj. ad Romanã. xj. q. v. quicunq;. & est conclusio Inn. & Host. in c. inter dilectos. de fide instru. & inhabitarum in manifestis iniuriis, quãdo alius superior nõ habetur: vt patet per not. à Pan. in c. si duobus. de appellat. & idẽ intellige si habetur, sed nõ ministrat iustitiã. Quod autem dicitur in c. si duobus. de appel. non esse appellandũ à iudice seculari ad papam, nisi in terris ecclesiæ secundum Aug. de Ancho. intelligitur indifferenter & in quibuscunque: secus in arduis ex causa vrgente. Et hoc est dictum quod quousq; potest haberi iustitia per superiores temporales, non debet quis appellare papã: secus si eam habere non potest, & res sit alicuius momenti. Et hoc scilicet q̃ talis potestas sit in ministeriũ data & subordinata, probatur ratione & doctrina August. de Anch. ¶ Primò. Nam talem potestatem papa instituit: quia potestas papæ eniuslibet ordinis dignitatẽ & graduũ habet instituere. dist. xxij. sancta. & confirmat si est bona: & iudicat atq; condemnat, si nõ est bona: quia Zacharias papa deposuit regem Francorũ: quia non erat vtilis regno. xv. q. vj. alius. & Innocẽtius excõicauit Archadium Imperatorẽ, & alius Innoc. Federicũ deposuit. xcvj. dist. duo sunt. ¶ Secũdò. Nam potestas Imperatoris & omniũ principum secularium iurat fidelitatẽ papæ & obedientiam, ab eo scilicet recognoscens omne quod habet, vt patet dist. lxiij. tibi domino. & si aliquando Imperator temporalia dedit papæ, vt Constantinus Syluestro: non est donatio, sed restitutio. Si autem econuerso Papa dedit Imperatori: nõ fuit ad recognitionẽ dominii, sed pacis cõseruationem. Nec obstat q̃ potestas imperialis est à Deo concessa secundũ multa iura: quia est à Deo mediante papa: quia eam cõcedit nõ vt homo, sed vt vicarius Dei. Non obstat etiã quod dicitur in c. quoniã. dist. inc. x. q̃ potestates sunt distinctæ, scilicet spiritualis & tẽporalis. & ad distinctos fines ordinatæ. xcvj. dist. duo sunt. quia nõ sunt sic distinctæ quin vna alteri, minor scilicet maiori subalternetur, ad instar lunæ & Solis: nec sunt distinctæ quasi semper sint in diuersis: sed quia sunt ordinatæ ad distincta, s. spiritualia & tẽporalia. & in vno ac eodẽ summo pontifice est vtraq; in summo, vt dictũ est: sed nõ eodem modo: quia principaliorẽ, id est, spiritualẽ habet quantũ ad immediatã institutionẽ & executionẽ quantũ ad omnes & per omnia: minorẽ verò, id est, temporalẽ habet secundũ immediatam institutionẽ, quia Imperatorẽ & dominũ instituit: sed non secundum immediatam executionẽ, nisi ex causa: vt ꝛ. Legitimatio. §. v. vt patet in c. per venerabilẽ. qui fi. sint legi.

Universidad de Las Palmas Biblioteca

3 ¶ Tertiò quæritur,† vtrum papa renũtiare possit papatui siue potestati papali? Et dico ꝙ sic, vt expresse determinatur de renun.c.j.lib.vj.nõ obstante ꝙ sit immediatè à Deo: quia ita est à Deo, vt dicit Aug.de Anch.ꝙ etiã est ab homine cooperante per cõsensum & volitionẽ. Vnde etiã per dissensum fit renũtiatio: sicut in naturalibus anima rationalis infusa à Deo cooperante homine generante, potest opere humano à corpore tolli: & in moralibus gratia est à Deo cooperante libero arbitrio, & similiter per liberũ arbitrium potest deperdi. Imò hoc potest secundũ Arch.post domi. August. etiã si iurasset aut vouisset nõ renuntiare, vt videret se impotentẽ ad talem curam, vel omnino insufficientem. Vnde & quatuor renuntiasse legimus, scilicet Clementẽ, Ciriacũ, Marcellinũ, & Cælestinũ: licet non ex eisdem causis, vt patet per Archi.iij.parte, tit.xxiij. quos omnes ecclesia canonizauit. Et licet Dantes reprehẽdat Cælestinum de renuntiatione tali: tamẽ rectius & fidelius Petrarcha eum cõmendat in libro de vita solitaria. Et idem, licet subtiliori via, probat Pet.de Pal.in lib.de potestate papæ, vt recitat Archiep.vbi suprà. ¶ Quartò quæritur,† vtrũ & quare, & quomodo papa possit iudicari, & per depositionem papali authoritate priuari? Et dico sentẽtialiter & concludendo medullam dicendorũ, ꝙ papa iudicẽ non habet in terra, nisi desinat esse caput, aut se sponte subiiciat: & ꝙ à nullo potest deponi, nisi seipsum suo facto deponat: licet per conciliũ possit declarari depositus; & hæc sic patẽt. nam in c.nos si.ij.q.vij. Deus iudiciũ papæ sine quæstione suo reseruauit arbitrio. & in c.nemo.ix.q.iij. dicitur: Nemo iudicabit primã sedẽ. Neq; enim ab Augusto, neq; ab omni clero, neq; à regibus, neq; à populo iudex iudicabitur, id est, papa. Et ibi gl. facit tres fallentias. Primò, si papa se alicuius iudicio submittat: vt ij.q.vij. nos si. Secundò cũ submittit se suo confessori, cui tenetur parere, & ligabit eum sententia illius. Tertiò in casu hæresis. xl.dist. si papa. quod intellige nõ in dubiis, quãdiu est caput: vt s. Fides. ꝯ. vij. & Conciliũ ꝯ.iij. sed in manifestis. Et deinde dicit in verbo, omni clero, esse argumentũ ꝙ concilium nõ potest papã iudicare: vt de electio. significasti. vbi scilicet habetur ꝙ concilia non possunt legem præfigere ecclesiæ Romanæ, id est, papæ: quia eius authoritate fiũt & roborãtur. Vnde, inquit, si totus mundus sentẽtiaret in aliquo negotio contra papam, videtur ꝙ sententiæ papæ standũ esset: vt xxiiij. q.j. hæc est fides. vbi scilicet Hieronymus dicit, sua à nullo posse reprehendi, si fuerint probata per papã. Et deinde dicit esse argu. contra in c.legimus. dist.xciij. quia orbis maior est vrbe: & nõ soluit. Sed tu dic hoc nõ dici quasi orbis possit iudicare vrbẽ, id est, Romanã ecclesiã ratione capitis: sed quia cõsuetudo totius orbis prævalet consuetudini quam ecclesia Romana seruat: licet nõ prævaleat illi, quam seruat & aliis seruandã docet. de consẽ. dist.j. basilicas. vt etiã tenet gl. in d.c.nemo. Dicit etiã Anacletus dist.lxxix. electionẽ, id est, depositionẽ summorũ pontificũ sibi dominum reseruasse: & consequenter conciliũ non potest illum deponere: & si alicubi dicatur hoc posse, intelligitur quantum ad iuridicã declarationẽ sequente facto, per quod ipse seipsum deponit. Et ideo August. de Anch. vbi suprà, dicit ꝙ papa nõ est deponendus pro crimine quantũcunq; notorio, nisi pro hæresi: & hoc tantum quãdo nollet emendari, vt no. Hug. dist.xxj. & gl. dist.xl. si papa. pro qua hæresi ipso facto deponitur: quia est caput ecclesiæ, cũ Christũ, qui est caput, repræsentet. vnde & Christus Petrũ vocauit Cephas, id est, caput: capitis autẽ est influere vitã membris: vitæ autem principiũ in spiritualibus est fides. Vnde si papa deuiat à fide, est spiritualiter mortuus: & cõsequẽter non potest influere vitã: & consequenter nõ est papa: quia ipso facto est depositus. Hæc ex illo. Et idẽ Pet.de Pal.in libro de pote. papæ, sentit dicens ꝙ papa quandiu est papa deponi non potest propter quodcunq; crimen, nec à cõcilio, nec à tota ecclesia, nec à toto mundo, nõ solum quia est superior nullum habens hominẽ supra se, qui eum valeat iudicare: sed quia Deus sibi Romani præsulis, quandiu præsul est, iudicium reseruauit. ix.q.iij. aliorũ. Si tamen labitur in hæresim, eo ipso est præcisus ab ecclesia, & deponitur de facto, & desinit esse caput ecclesiæ: quia caput præcisum, quandiu est præcisum, caput esse nõ potest illius corporis, à quo est præcisum. Per alia autem peccata est caput languidũ, quod propter hoc nõ desinit esse caput, nec cõsequenter põt à membris iudicari. Hæc ex illo. Sed cõtra. Nã gl. in c.si papa. dist. xl. ꝙ non solũ pro hæresi, sed pro quocũq; crimine notorio adulterii, simoniæ, & huiusmodi, si esset incorrigibilis, & scãdalizaret ecclesiã, posset accusari: quia cõtumacia est hæresis. quæ cõsequẽter videtur velle ꝙ etiã possit deponi, vt imponit illi Arch. quia qui põt accusari, potest puniri. Sed certè illa gl. directe textũ euertit ibi dicentẽ, Papa cunctos iudicat à nemine iudicandus, nisi deprehẽdatur à fide deuius: id est, pro hæresi solum. Vnde dicit Pet.de Pal. vbi suprà, ꝙ ista gl. est falsa: & cõtumacia dicitur hæresis largè, sicut & simonia, propter aliquã similitudinẽ: cùm verò dicitur papam propter hæresim posse deponi vel esse depositũ, sumitur hæresis proprie, id est, pro errore fixo eorum quæ sunt fidei. Et idẽ de ea dicit August. de Ancho. addens ꝙ saluari potest, si illa incorrigibilitas alicuius vitii dicatur, quãdo peccatũ dicit non esse peccatũ: quia esset verè & proprie hæreticus. ¶ Et adde tu ꝙ istis standũ est, & nõ Canonistis, quia materia est Theologica: cũ authoritas papæ speciet ad ius diuinum: & maximè Pan. quia sicut diabolus in omnibus operibus suis redolet suum primũ peccatũ superbiæ ambiens honores diuinos: ita iste quia fuit schismaticus cõsentiẽs cõciliabulo Basiliẽsi cõtra pontificẽ summũ, semper in sua doctrina fauet cõciliis cõtra papã. Vide supra Conciliũ. ꝯ.iij. Et ex dictis ibi limita hoc dictũ ꝙ concilium nõ põt iudicare papã, quãdo certũ est ꝙ sit papa: secus in dubio: quia tũc ipse nõ est iudex omniũ, sed pars. vnde cũ ecclesia sit sufficienter à Christo instituta: huius litigii erit aliquis iudex. Ista autẽ indubitata cõclusio ꝙ papa à nullo iudicari potest, nisi pro crimine hæresis, quæ habetur in d.c. nemo. patet etiã in c.ejectionẽ. dist.lxxix. & in c.ipsi sunt. ix.q.iij. & in c.cũcta.ea.can. & q. & in c.oues.ij.q.vij. & per Inn.iij.ser. de cõsecra. Roma. põtificis: & per multa cõcilia vt refert d. Io. de turre cre. Quid autẽ faciẽdũ sit quãdo papa suis moribus ecclesiã destruit: dicit idẽ Pet. primò nõ esse obediendũ in multis: sed resistendũ per honestã reprehensionem exẽplo Pauli resistentis Petro in faciẽ, Gal.ij. Vnde si vellet totũ thesaurũ ecclesiæ aut patrimoniũ beati Petri dare parẽtibus, eius vel ecclesiã destruere, & huiusmodi, nõ esset permittendũ, sed resistendum: tamẽ sine depositione. Et intellige ꝙ huius ratio est: quia in destruẽdo nihil potest: & si de destructione constat, põt resisti. Secundò orandum esset vt corrigeretur à Deo, vel de medio tolleretur; & contra eius voluntatẽ conciliũ conuocandum, & per illud papa moneretur, vel Deus inuocaretur: & resistẽdo in mali remediũ apponeretur. Hoc tamen & in omni simili casu nulla multitudo conuocata haberet authoritatẽ concilii sine authoritate papæ: & si haberet authoritatẽ conuenientem aliis partibus: sicut & corpus sine capite, posset habere motum grauium, sed non vitalem. ¶† Quintò quæritur, vtrũ papa vtendo sua potestate in iudicando & statuendo possit errare? Et de hoc dico vt s. Canonizatio. ꝯ.iij. & Concilium. ꝯ.ij. & Ecclesia.j.ꝯ.ij. & iij. & Fides. ꝯ.vij.

6 ¶ Sextò quæritur,† quid possit papa super inferos? Et dico ꝙ potest facere indulgẽtias: eo modo quo suprà Indulgentia, dictũ est. Et si quæratur, vtrũ possit spoliare purgatorium pro libito suo: dico ꝙ non sua voluntate præcise: sed mediate illo infinito thesauro: & sicut potest liberare à pœna peccatorũ debita in hoc mũdo omnes qui sunt in mundo, si faciant quod mãdat, etiã si essent millies plures quàm sunt, ita liberare potest omnes, qui sunt in purgatorio, si quis pro eis faciat quod iubet: peccaret tamen indiscretè cõcedendo. Et in isto sensu dicunt doct. ꝙ non potest ad libitum spoliare purgatorium. de quo s. Indulgentia. ꝯ.vij.

7 ¶ Septimò quæritur,† quid possit supra paganos? Et dico ex Archidi. post Aug. de Anch. ꝙ in eos habet iurisdictionem: quia est vicarius Christi habentis iurisdictionẽ in omnes. Non tamen potest ab eis auferre dominia, si qua iuste tenẽt. Intellige, nisi eo modo, quo à Christianis põt auferre propria bona, s. ex causa iusta: qa dominiũ est beneficiũ naturale. primo Poli. cũquidã naturaliter sint domini, & quidã serui. beneficia autẽ naturalia etiã dæmonibus nõ sunt ablata. Nec põt eos cogere ad rel inquẽdũ suos ritus, etiã quantũ ad matrimonia, aut faciendũ nostros, sicut nec ad fidẽ. Potest autẽ eos punire, scilicet pœna pecuniaria vel corporali: nõ autẽ spirituali, id est, excõmunicatione, cum sint extra: si peccent contra legem quã recipiunt, sicut & omnes alios: scilicet si peccent cõtra naturalẽ in manifestis: non autem diuinã veterem aut nouam: vel cõtra positiuam ab eis non receptã, nisi sint tẽporaliter ei subiecti: quia cogendi sunt viuere legibus aliorũ subiectorũ. Intellige nisi in cõcernentibus suos ritus: ne videantur melioris conditionis propter suam infidelitatẽ. Sicut si statutum vetet portare arma, cogẽdi sunt illud obseruare, arg. dist.viij. contra morem. Similiter potest eos punire, si quid faciunt in sua superstitione, quod vergat ad irreuerentiã fidei. de Iudæis & Sara. cle. vnica. Et idem intelligo posse quemlibet tẽporalem dominũ paganorũ: quia eũ minister & vicarius in 3 hoc. ¶ Octauò quæritur,† quid possit in Iudæos? Et dico eum posse cogere illos ad seruandũ ea, quæ canones mandarunt: de quibus s. Iudæi, per totum. non quidem plectendo pœna spirituali per censuras, cùm foris sint: sed temporali pecuniaria, & corporali. xxviij. q.j. sæpe. imò & per pœnas spirituales indirectè: puta excommunicãdo principes eos non punientes, secundum Archid. ¶ Nonò quæritur, 9 † qd possit in hæreticos & schismaticos? Et dico ꝙ hæreticos potest quadrupliciter punire, scilicet excõmunicatione, depositione, rerum temporalium ablatione, & militari persecutione: vt s. Clericus. j. & ij. ferè per totũ. schismaticos autem potest priuare potestate iurisdictionis in subditos: & potestate ordinis seu cõsecrationis quantũ ad executionem, faciendo ꝙ non liceat eis vti actibus ordinum 10 suorũ: vt j. Schisma. ¶ Decimò quæritur,† quid iuris de potestate papæ in Imperatorem? Et dico multa ex Archidiac. iij. parte. titu. xxiij. post Aug. de Anch. vbi s. ¶ Primum. Licet dominiũ seu Imperiũ tyrannicũ tẽpore præcesserit sacerdotiũ: quia scilicet secundũ August. xv. de ciui. Dei, primus regũ fuit Cain, & post diluuium Nemrod: primus autẽ sacerdos fuit Melchisedech, qui secũdũ Hebræos fuit Sem primogenitus Noe, in quo incœpit sacerdotium, post quẽ vsq; ad legẽ Mosaicam deriuabatur ad primogenitos: naturale tamen & iustum Imperiũ nõ est notũ cœpisse ante Moysen: qui à Deo institutus fuit princeps populi sui. ¶ Secundũ. Papa est Imperatore maior dignitate, plus quàm aurũ plũbo. dist.xcvj. duo sunt. & sol luna. de maior. & obedi. solitæ. Vnde & Alexander Magnus doctus visione Dei apparẽtis sibi in forma summi sacerdotis Iudæorum, eundẽ sacerdotẽ obuium adorauit. in eo Deum, inquiẽs, adorauit: & similiter Octauianus suasu Sibyllæ Tyburtinæ adorauit puerũ, cuius papa est vicarius. ¶ Tertiũ. Papa potest eligere Imperatorẽ per seipsum immediatè, quãdo ex iusta & rationabili causa expediret: quia principalis agẽtis habẽtis dirigere omnes fideles ad pacẽ & finẽ spirituale, est eligere ministros. Vnde Imperator est minister eius eo ipso ꝙ est minister Dei. Rom. xiij. cuius vicarius est papa. Ex quo sequitur ꝙ etiã possit eligere electores Imperatoris, & mutare ex causa. eius etiã est electũ cõfirmare. de elect. venerabilẽ. & cõfirmatum consecrare. de sacra vnct. cum veniissent. & confirmatũ & consecratũ coronare. d.c. venerabilem. & in coronatione iuramentũ fidelitatis excipere. dist.lxiij. tibi domino. & dignũ excõmunicatione excõmunicare. xcvj. dist. duo. & dignum depositione deponere. sicut Innoc. tertius Ottonẽ, & Inno. quartus Federicũ deposuit. & dignũ gladiaria persecutione gladio persequi. & bellum cõtra illũ cõuocare: & ab eius fidelitate vasallos absoluere. xv.q.vj. nos sanctorum. Nec obstat ꝙ Constantinus Imperator Syluestrũ papam coronauit: quia hoc non fecit quasi authoritatem vel dominium præbens, sed sicut minister obsequens: cuius signum fuit, ꝙ tenens equũ eius exhibuit stratoris officiũ. Quod autem dicit Hugo. dist.xcvj. cum ad verum. ꝙ Imperator potestatem & dignitatem non accipit ab apostolico, sed à principibus & populo per electionẽ, planũ hodie est esse falsum. Quod etiã dicit, has potestates esse à Deo, & distinctas, verũ est eo modo, quo dictũ est ꝯ.ij. Quod etiã dicit Imperatorem esse maiorẽ papa in tẽporalibus, est simpliciter falsum quantum ad iurisdictionẽ: sed verum quantum ad immediatum vsum & executionẽ: quo modo etiã dici potest maior Christo. Et sic intelligitur dictum cap. cùm ad verum. dist.xcvj. quod papa vsurpare sibi nõ debet ea quæ sunt Imperatoris: qa scilicet nõ debet immediatè exequi tẽporalia. quod intellige nisi ex causa, vbi sibi videtur expedire. ¶ Quartũ. Constantinus potuit donare Syluestro Imperii tẽporalẽ administrationẽ, & eam recipere ab eo: quia papa est vicarius Dei, cui nos reddimus in recognitionẽ dominii & honoris ea, quæ ille nobis donat ad vsum & stipẽdiũ laboris, iuxta illud Dauid primi Paral. vlt. quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. & ad idem xij.q.j. videntes. Vnde donauit Constantinus papæ in veneration em & recognitionẽ dominii administrationẽ tẽporalem Imperii: & eandẽ immediatè papa cõcedit Imperatori in vsum & stipendiũ officii, pro defensione & gubernatione pacifica ecclesiæ. ¶ Quintũ. Non potest autẽ illa donatio per successores reuocari: tamen quia semel Deo dicatũ humano iudicio reuocari non potest, vt patet xij.q.ij. de rebus. & cap. ligna. de consecratio. dist.j. tum etiam quia potius reddidit quod erat subtractũ, cum domini sit terra & plenitudo eius, quàm dederit quod erat Imperii: tum etiã qa donauit de cõsensu eorũ, quorũ erat dare talẽ potestatẽ, id est principũ, senatus & populi, à quibus acceperat. de quo vide in c. Cõstãtinus. di. xcvij. ¶ Vndecimò quæritur,† qd 11 iuris de potestate papæ in alios reges & principes Christianos? Et dico, secundũ eosdẽ, s. Archi. & Augu. de Ancho. ꝙ omnes ei tenentur obedire, sicut & Christo, cuius vices gerit: & in eos omnes habet vniuersalẽ spiritualiũ & tẽporaliũ iurisdictionẽ, sicut & in toto orbe vice Dei viuen-

tis: sed temporalium administrationem nō recipit, nisi in regionibus Occidētalis Imperii per concessionē Cōstantini Imperatoris, nec vtitur hac administratione: nisi in aliquibus partibus mediāte Imperatore quē eligit: nō autē in aliis regnis Occidētalis Imperii, nō propter carentiam authoritatis: sed propter nutriendū in filiis vinculū vnitatis & pacis: quia propter tyrannicā vsurpationē Imperii à diuersis in diuersis partibus ad vitandū scandalū, Iudæorū se tributariū fecit cum Petro, licet nō obligetur, Matthei xvij. xj. q. iij. inter verba. Et ideo potest reges corrigere, sicut Nicolaus Lotharium de adulterio reprehendit. ij. q. j. scelus. & ex rationabili causa deponere, sicut Zacharias deposuit Regem Francorū, substituens Pipinum. xv. q. vj.
12 alius. ¶ Duodecimō quæritur, †vtrū papa habeat in Christianos vel alios potestatē veniendi contra suū contractū, quasi ex eo nō obligetur? Et dico q̄ non: quia ipse non est dominus mūdi quo ad proprietatē: sed quo ad iurisdictionem solam & protectionem, secundum glos. & cōmuniter doct. in prœmio Digestorū: sicut nec Imperator, qui rei meæ dominiū mihi auferre nō potest sine causa, secūdum Bar. ibi. quod etiā est verū quo ad bona ecclesiastica, quorū non est verè dominus, sed dispensator: sicut de omni clerico dicit S. Th. in vj. quolibet. art. xij. non obstante gl. in c. cum venissent. de iudi. quæ dicit cōtrariū: quia eū damnāt doct. dicentes q̄ est eorū solùm administrator & dispēsator. vnde nec ea sine causa alienare potest: & si facit, peccat mortaliter, secundū Archid. xij. q. ij. nō licet. Vnde de eo verum est quod de principe dicit Bald. in lib. de vsi. feu. in rub. de natura feudi, scilicet q̄ ex suo contractu obligatur. Vnde si inuestiuit aliquē de baronia vel castro, non potest eum sine culpa priuare, nec successores in Imperio vel regno. de iudi. nouit. Nec obstat q̄ habet plenitudinem potestatis: quia Deus subiecit ei leges, sed non cōtractus, ex
13 quibus obligatur. ¶ Decimotertiò quæritur, †vtrum possit aliquē absoluere ab obligatione, qua tenetur alteri homini? Et dico secundū Inno. q̄ hoc potest de plenitudine potestatis, ar. viij. q. iij. per principalē. C. de qua. præscri. l. bene à Zenone. C. de preci. Imper, offe. l. quoties. & idē Host. & Bern. Sed hoc limita ex causa rationabili, & non aliter: qa, vt dictū est ꝟ. priore, nō est dominus mūdi quo ad proprietatē: nec legē cōdendo potest auferre mihi rei meæ dominiū sine causa, sicut nec Imperator. Et sic intellige l. venditor. ꝟ. si constat. ff. cōmu. præd. qui ꝟ. secundū Bar. in hac materia est singularis. & sic etiā intellige Pan. in c. ij. de voto. q̄ papa auferre potest obligationem laici nō subditi ei tēporaliter contractā ex fidei præstatione, nō autē aliunde quæsitā: cum sit de iure gentiū. in ele. pastoralis. de re iudi. scilicet sine causa rationabili, sine qua nec Imperator posset. Et idē à fortiori intellige hoc nō posse ciuitatē aut vniuersitatē vel collegiū. Ex magna tamē causa posset papa à secular ib⁹ exigere subsidiū tēporale: vt si ecclesia inuaderetur, & aliter, puidere nō posset. ¶ Decimoquartò quæri-
14 tur, †vtrum possit tollere leges ciuiles? Et dicit Io. And. q̄ vbi nō habet iurisdictionē tēporalē, tollere nō potest legē quo ad forū ciuile: nisi in his in qbus vertitur periculū animæ: cum potestates sint distinctę. xcvj. dist. cum ad verū. In illis autē, in quibus animę periculū vertitur, tollit quo ad vtrūq; forū. de iudi. nouit. de præscr. c. fin. & de secun. nup. c. pe. & vlt. de foro cōpe. lib. vj. & de iureiur. c. fi. lib. vj. & in c. ij. de except. lib. vj. & in c. decernimus. de sent. exc. li. vj. quia in his leges nō dedignantur sacros canones imitari. de Iudæ. clerici. & in authen. vt cleri. ap. prop. epi. cōlla. vj. & ita tenet Sum. Ros. & Supple. Sed ista determinatio procedit ex errore q̄ papa non habeat tēporalē iurisdictionē in tota ecclesia. qđ improbatū est multipliciter in hoc titulo. Vnde dico q̄ de plenitudine potestatis ex causa rōnabili pōtōes leges ciuiles euertere, & alias cōdere, nisi inquātū spectāt ad ius naturale aut diuinū: nec Imperator cū oibus legib⁹ & populis Christianis possent cōtra eius voluntatē quicquā statuere. Et hęc omnia patēt ex dictis in hoc titulo, & ꝟ. Legitimatio ꝟ. iiij. nec quæ allegāt Canonistæ contra hoc, aliqd cōcludūt, nisi cessante causa & ex potestate iudicia, quæ ſ. est secūdū iura, quibus papa ex necessitate nō subditur. ¶ Decimoquintò quęritur, †vtrū papa possit tollere seu mutare statuta cōcilii generalis? Et dicit S. Th. in
15 trac. cōtra impugnan. reli. q̄ sic: quia sine eius authoritate nihil potuerūt statuere: sicut nec conciliū cōgregari. Et illud Zozimi in c. cōtra. xxv. q. j. cōtra statuta patrū condere aliqd vel mutare, huius sedis nō pōt authoritas: dicit verū esse in his quæ statuta patrū decreuerunt esse de iure diuino, sicut sunt articuli fidei, qui determinati sunt p cōcilia: quæ autē determinauerūt de iure positiuo, mutare pōt vel dispēsare secūdū opportunitatē tēporum vel negotiorū: & hoc nō faciēdo cōtra illa statuta: qa seruatur intētio statutiū, quæ est vtilitas ecclesiæ. Quidā tñ dicunt q̄ pōt tollere singula, sed non oīa simul, qa esset destruere statū ecclesię. Et quantū ad hoc dico q̄ dispēsare pōt cōtra vniuersalē statum ecclesię: vt in c. nō debet. de cōsan. quod Pan. intelligit qñ nō decoloraretur status ecclesiæ: vt puta qa ſubest causa mutandi. Secus vbi decoloraretur, i. vbi nō ſubest causa. & sic intelligitur ei, ꝓposuit. de cōcess. preb. de quo etiā ꝟ. Cōciliū. ꝟ. ij. Sed adde iuxta mentē S. Th. q̄ qñ ſubest causa, pōt dispēsare sine peccato in omnib. quæ sunt iuris positiui, in quacūq; materia & in quibuscūq; personis fiant: sine causa autē hoc pōt sic, q̄ si de facto irritaret, statuta nulla essent: qa ab eius authoritate dependent: tamē peccaret, nec esset permittēdus. Et ex his & dictis ꝟ. Fides. ꝟ. vij. patet q̄ nō bene dicit Sum. Ang. q̄ sine cōcilio papa decidere non pōt in causa fidei, qa pōt errare, & nō conciliū. xix. di. Anastasius. Ad ſuū autē motiuū patet resp̄sio ex dictis ꝟ. Cōciliū. ꝟ. ij. & d. ꝟ. vij. ¶ Decimosextò quæritur, †vtrū papa, vt 16
ad præsens de Deo taceamus, possit dispēsando aliqđ immutare in præceptis legis naturalis aut diuinæ? Et dico multa. ¶ Primū. Sicut dictū est ꝟ. Cōsuetudo. ꝟ. ix. in lege naturali tria cōtinentur, ſ. prima principia, quæ ſ. ex terminis suis cognoscūtur: vt, declina à malo, fac bonū, nulli nocendū, rationi obediēdū, & hmōi: & primæ cōclusiones & determinationes quædā particulares. Sed adde & intellige q̄ primæ cōclusiones dicūtur, quæ necessariò sequuntur ex principiis primis immediatè: vt, nō est nocendū: ergo neq; occidēdū. vel mediatè: vt, nō est nocēdū: ergo neq; depositū est negandū, vel hmōi. Particulares verò determinationes sunt, quę ex primis principiis nō sequūtur necessariò per cōsequētias bonas: sed dependēt à volūtate humana vel diuina: sicut nō sequitur necessariò ex aliquo principio naturali q̄ fur debeat suspēdi vel puniri in quadruplū. ¶ Secūdum. Secūdū Horue. in di. xlvij. primi, circa præcepta sciēdū est q̄ reuocare illa, 'est tollere obligationē vniuersaliter, id est, quo ad omnē hominē, & omne tēpus. Dispēsare verò est relaxare obligationē quo ad hūc hominē vel quo ad hoc tēpus. Interpretari verò est dare intellectū præcepti vel præcipiētis ſtāte obligatione, etiā quo ad hunc & nūc, quæ quidē interpretatio, inquit, quandoq; dicitur dispēsatio, quia tollit obligationē non veram, sed insurgentē ex conscientia dubitātis: & in manifestis pertinet ad omnes: in dubiis verò ad ſuperiores. qđ limita, si cōmodè possunt habe

haberi: aliàs secus: vt cū in pœnitentis periculū est in mora. de quo ꝟ. Dispensatio. ꝟ. iij. ¶ Tertium. Secundū. S. Th. in iiij. dist. xv. q. iij. ar. ij. q. j. tertiū. iij. q. xcvij. ar. iiij. ad tertiū. inferior dispēsare nō pōt in præceptis ſuperioris, nisi quātū sibi permittitur. quod intellige expressè vel interpretatiuè eo modo quo in iure habētur argumēta q̄ dispēsatio in ſtatutis papæ aliquando sit cōcessa episcopis. ¶ Quartū. In præceptis diuini aut naturalis iuris papa dispensare nō potest secundū S. Th. iiij. quoli. ar. xiij. & j. di. xlvij. & iij. dist. xxxvij. quod tamē fallit in tribus casibus. Primò quantū ad ius naturale quo ad particulares applicationes iuris naturalis aut etiā diuini, vt ꝟ. Consuetudo. ꝟ. ix. quia hodie nō habent vigorē nisi ex lege positiua: ideoq; papa in oppositum potest. Secundò quo ad ius diuinū, quando aliquid dicitur de iure diuino: quia cōtinetur in doctrina apostolorū: licet nō sit ſtatutum à Deo, sed ab apostolis, sicut q̄ bigamus nō promoueatur. j. ad Timo. iij. vt ꝟ. Bigamia. j. vj. Tertiò secundū Rich. quantū ad vtrunq;, qñ dispensatio sumitur largè & impropriè pro interpretatione, quæ aliud est, cum posit circa articulos fidei interpretari, vt dictū est ꝟ. Fides. ꝟ. vij. nō autē dispensare, vt ibi docet Sā. Th. Vnde dico q̄ in votis potest propriè dispensare, hoc est, ius relaxare: in diuinis autē præceptis hoc nō potest, sed potest ea interpretari in dubio authoritatiuè, ſ. vtrū in aliquo determinato casu habeat locū ratio diuini aut naturalis ſtatuti vel non: puta, vtrum ista ſubtractio huiusmodi rei sit furtū vel non. quod patet, quia interpretatur præceptū. Dei de credendis. Itē quia interpretatur omnia dubia circa ſcripturā & fidē & mores. Item quia inferior interpretari potest legē, vbi ad ſuperiorē cōditorē recurſus commodè haberi nō potest: vt patet ex dictis. Itē quia, vt dicit Rich. in iiij dist. xxxviij. ſi occurrat casus, in quo nō videretur locū habere ratio legis, nō dedisset Deus pastorē, q̄ cōsulere posset omnib⁹ occurrētibus & necessariò expediēdis, nō videretur fuisse bonus pater familias: nec posset dici papa generalis commissarius Dei assumptus in plenitudinē potestatis: cuius cōtrariū determinatur ij. q. vj. q̄ se scit. & xxiij. q. j. quodcunq;. Et sic intellige & limita capitula, quæ videtur dicere q̄ papa contra diuinā legē nō dispensat, ſ. vbi ratio legis nō deficit, vt in primis principiis legis naturalis, & in præceptis primæ tabulæ, in qb⁹ ipse ordo in Deū præcipitur: & in præceptis secundæ tabulæ quantū ad ipsam iustitiā vel ipsum ordinē ad proximū, qui in eis directè præcipitur, siue quantū ad rationē præcipiēdi: secus quātū ad ipsam rē quæ præcipitur. pro quo vide j. ij. q. 100. & iij. di. xxxvij. & quantū ad particulares determinationes & ſtatuta apostolica. Sic etiā intellige dicta Canonistarū dicentiū q̄ papa pōt ius diuinū declarare & interpretari, limitare, & distinguere, & etiam augere. qđ intellige quātūad particulares determinationes,
17 & quātū ad interpretationē. ¶ Decimoseptimò quæritur, †an papa dispēsare possit vt cōtrahatur matrimoniū in gradibus diuina lege prohibitis? Et dicit Arch. post Pet. q̄ nō in primo gradu affinitatis, sicut nec cōsanguinitatis ascendentiū & descēdentiū: quia est cōtra ius diuinū & naturale: eū vxorib⁹ parētū exhibeamus reuerētiā sicut parētibus nostris. Nec similiter in primo gradu cōsanguinitatis & affinitatis in linea trāsuersali: qa est cōtra vtrūq; prædictū ius. Vnde etiā ante legē Mosaicā genere humano multiplicato creditur q̄ abſtinuerint viri à sororib⁹ & vxoribus fratrū, nisi ad ſuscitādū semē fratris sine filiis mortui, sicut & in lege, vt patet in Thamar & filiis Iudæ: in quo tñ nō pōt papa dispēsare modò, sicut nec in pluralitate vxorū, quæ olim licebat, qa erat licita ex Dei dispēsatione, sed prohibitaiure cōi. Nec in secūdo gradu trāsuersali superioris: vt cū amita & matertera: qa est diuina lege prohibitū. hæc ex illis. Ex qbus infert idē Archi. q̄ cū ex copula etiā fornicaria cōtrahatur affinitas, q̄ aliquā mulierē cognouit, etiā fornicariè, cōtrahere nō potest cū filia eius, aut germana, sicut nec cū filia vxoris ſuæ ex alio viro, nec cum sorore eius ea mortua. nec secundū Pet. posset in hoc papa dispēsare. Reperitur tñ Martinus quint⁹, vt Arch. refert, dispēsasse cū eo qui cum ſua germana cōtraxerat & cōsummauerat habito consilio cū peritis Theologis & Canonistis, propter mala & scandala aliàs inde vēntura: licet aliqui dicerēt eū hoc nō posse. Et quia certū tenendū est, incertū verò dimittēdū. de pœ. di. vij. ſi quis. ante factū nulli est cōsulendū, vt petat istā dispensationē. Quia etiā instar sacrilegii est disputare de potētia principis, præcipue papæ. xvij. q. iiij. ꝟ. cōmittitur. & seq. ſi quis post cōtractū, & multo magis cōsummatū matrimoniū obtinuit talē dispēsationē, dimittendū est negotiū iudicio Dei hæc ex Arch. Adde verò secundū eos dē, q̄ vbi gradus esset prohibitus diuina, ſed nō naturali lege, dubiū est an papa possit dispēsare: tamē ferè omnes grad⁹ Mosaica lege prohibiti, ſunt etiam prohibiti naturali: quia ad omnes illas personas cohabitātes est amicitia naturalis, fine alio fœdere. Vnde probabilius est q̄ in illis papa dispensare non possit. Vide Archi. iij. parte. tit. j. c. xiiij. in fi. Adde etiam q̄ licet in prædictis papa dispensare nō possit, quasi potens remouere obligationē diuini ſtatuti: potest tamen secundum mentem Rich. interpretari in casu, vbi cessaret causa vel ratio prohibitionis matrimonii inter parētes & affines: quæ ſunt, reuerētia, amicitia, & huiusmodi. ¶ Decimooctauò quæritur, †vtrū papa dispēsare possit in gradi- 18
bus cōſanguinitatis, nō ſolū prout ex nūc, sed etiā prout ex tūc? Et dicit Io. And. in c. per venerabilē. qui ſi. sint legi. q̄ si cōtractū est in gradu prohibito lege diuina, pōt dispēsare prout ex nūc, nō prout ex tūc, ſ. vt sint legitimi filii ante dispensationē nati: sed in matrimonio humana lege prohibito dispēsare pōt, nedū prout ex nūc, sed etiā ꝓut ex tūc. qđ limita verū, nisi esset alteri ius quæsitū: puta qa patre mortuo iā succesſērūr agnati. Vnde licet postea legitimaret filiū, nō excluderet agnatos: sed in iure quærēdo valeret. Vide ſ. Legitimatio. ꝟ. iiij. De calib⁹ reſeruatis papæ, in quos ſolus potest: vide ſ. Casus. ꝟ. j. & Dispensatio. ꝟ. viij. & Ex cōmunicatio. vij. per totū. & Irregularitas. ꝟ. vlt. Reſeruantur etiam ei causæ graviores. de iur. cal. c. j. & c. vt debitis. de app. quas vide ſi vis in c. quod translationem. de offi. leg. in glo. De eo etiam qui gerit ſe pro papa, nō electus à duabus partibus Cardinalium: & de obſeruandis in electione eius, habes ſ. Excommunicatio. x. ꝟ. ij. Quomodo etiam dispenſet in matrimonio, ſuprà Matrimonium. vj. ꝟ. v.

De Paraphernis.

1 *Paraphernа quid, & an contineantur ſtatuto loquente de dote.*
2 *Paraphernalia an ſint priuilegiata, ſicut dotalia quo ad hypothecā.*
3 *Fructus paraphernalium an habeat maritus.*
4 *Dominium paraphernalium an tranſeat in maritum transferendo ea in domum.*
5 *Paraphernalia qua ratione repetuntur.*

PARAPHERNVM ſiue paraphernale dictū est quaſi iuxta dotem: à para, quod est iuxta, & pherna dos: inde dicta sunt paraphernalia bona ea, quæ habet vxor præter dotem vndecūq;, ſecundū glo. in rub. C. de pac. cōuen. & Bal. in l. ij. C. de sent. quæ ſine certo quanti. profer. In quibuſdā tamē locis nō habent locum vbi ex cōſuetudine vir omnia bona immobilia mulieris recipit in dotē, & omnia mobilia sunt cōmunia. ¶ Primò autē quæritur, †vtrū ſtatutū loquens de 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

dote,locũ habeat in paraphernis? Et dico q̃ sic:secundum Albe. in l.de q̃bus.in xxiiij.col.ff.de legib.¶ Secũdò quę
2 ritur., †vtrũ bona paraphernalia sint priuilegiata sicut dotalia quo ad hoc, vt pro eis tacite hypothecata sint omnia bona viri, sicut pro dote? Et dicit gl.in c.ex literis.de pign. & gl.in l.fi.C.de pac.cõuen.q̃ sic.Sed secundũ Pan.in d.c. ex literis. alii libri habent prædictam glos.dicentẽ q̃ non: licet vtrunq; per distinctionẽ saluetur: quia si mulier pro his specialem sibi hypothecam à viro exegerit, illa erit cõtenta. Si verò nullã exegit, habebit hypothecata omnia bona viri pro omnibus præfatis bonis,de quibus habet vir administrationẽ:vt in d l.fi. De aliis autẽ, quæ vxor penes se retinet,nec habet hypothecam in bonis viri, secundũ Pan. vbi suprà Et si ea malè administrat,tenetur de dolo & lata ac leui culpa:vt not.in d.l.fi.Ista tamen hypotheca non est priuilegiata, sed cõmunis,secundũ Inn.& Io. Andr.in d.c.
3 ex literis. ¶ Tertiò quæritur, †vtrũ maritus debeat habere fructus paraphernaliũ? Et dico q̃ nõ fructus naturales,quãdo dominiũ eorũ non est translatũ in eum,nec se debet inuita vxore de eis intromittere: licet sit bonũ q̃ sicut se,ita & suo marito cõmittat. C.de pac.con.l.haclege.sed solùm potest habere cõmodum bonorũ aliorũ propter labores in exigẽdo. Vbi aduerte primò secundũ Host. q̃ nunquã præsumitur dominiũ translatũ in virum, nisi expresse appareat vel nisi probetur,secundum glo.in d.l.fin.& secundò quod quando maritus debet habere fructus:nihilo minus si quid supereſt,quod nõ sit cõsumptum,pertinere dicitur ad vxorem,per ea quæ not.in.l.vbi adhuc. C.de iur.do.& in.l.fin. C.de pac.con.& ibi Bal.dicit Bart.consuluisse. ¶ Quartò
4 quæritur, †vtrum dominiũ prædictorũ transferatur in maritum in inferendo ea in domũ mariti,& ea illi assignando? Et dico q̃ non,vt in l.si ego.§.dotis.ff. de iure dotium.
5 ¶ Quintò quæritur, †qua actione repetuntur paraphernа? Et dico quod cõditione certi,vel sine causa,vel ob causam, si dominiũ transuerat in virum:si verò non transuerat, ad exhibendum,si nõ sit nixus maritus amouere:vel rerũ amotarum,si sit nixus amouere:vt in d.§.dotis.vel secundũ glo. ibi agetur depositi,quando ea custodienda maritus acceperit:vel mandati,quando vxor custodiam viro mandauit:siue inferantur in domum eius eo sciente,secundum Host.

PARENTES dicũtur nõ tãtũ pater,sed & auus ac proauus,& deinde omnes superiores:& mater,auia,aut,pauia.ff.de ver.sig.l.appellatione. Quomodo autẽ parẽtes teneãtur alere filios,vel ecõtrario.s. Aliméta.& suprà Filius. §.xxj.& qũo teneantur ex contractu filiorũ,supra Obligatio.§.vj.ex delicto,s. Dominus.§.vj.j. Restitutio.iij.§.xj.

PATRICIDA licet à parẽtis cęsione dicatur tamẽ lex puniens patricidas locũ habet in aliquibus ascẽdentibus descẽdẽtibus,in infinitũ,& in vxore,viro, nuru, genero,vitrico,socero,patruo,auũculo,amita,cõsobrina,patruele,patrono,nouerca,spõsa,patre ac matre sponsi vel spõsæ.quod intellige etiã si fœmina prædicta personas cõiũctas occiderit,vel ab eis occidatur:& in eo qui emit venenũ,vel in aliquo operã dedit vt hoc fieret.ff.eo.l.j.iij.& iiij.& similiter tenẽtur oẽs cõscii.ff.eo.l.vtrum. Pœna autẽ patricidæ est vt primò virgis cædatur:deindè in sacco corii cõsuatur cũ cane,gallo,vipera,& sima:& sic iactetur in mare vel flumen: vel si hæc non sint propè,bestiis subiiciatur.ff. de parrici.l. pe.& C.eo.l.j.

PAROCHIA, à qua & parochianus, dupliciter sumitur, aliqñ scilicet impropriè pro tota aliqua diœcesi.de rap. c.j.de paro.super eo.de off.arch.c.ij.§.pe.& aliquãdo propriè:& est locus,in quo degit populus alicui ecclesiæ baptis
mali deputatus,certis finibus limitatus,secundum Gofr.in Sum.eo.titu. Adde q̃ tertiò sumitur pro tali ecclesia,cui & ius parochiale dicitur competere quod iurisdicè loquendo cõsistit in multis. Primò vt in ea diebus festis populus audiat missam.de quo dic vt s. Missa.ij.§.iiij. Secũdò in decimis.de quo s. Decimæ.§.viij. Tertiò in oblationibus & primitiis.de quo ibidẽ.§.j.& ij. Quartò in pœnitẽtiis accipiẽdis.de quo s. Cõfess.in prin.& in §.j. Quintò in exhibitione sacramentorũ. Sextò in sepulturis. Septimò in benedictione nubẽtiũ.de quibus de sepulturis,per totũ,xiij.q.iij. placuit.de simo.suã.& vide in locis suis. Quãtũ verò ad priuilegia prædicatorũ & minorũ,vbi dicitur, saluo iure parochiali,intelligitur solũ quo ad oblationes, decimas & primitias:vt declarat Greg. nonus. ¶ Efficitur autẽ quis de aliqua parochia acqsitiõne domicilii ibi:vt s. Domicilii.& quo ad pœnitẽtiã & eucharistiã si plusquã p sex mẽses anni ibi moratur:licet domicilũ illuc nõ trãstulerit, secũdũ Pã. in c.omnis.de pœ.& rem.de quo.s. Confessor.j.§.x.& xij. Qũo autẽ alicui cõferatur.vide.s. Ecclesia.ij.§.vj.vij.& viij.

PARTICIPATIO qũo intelligatur qñ aliq̃ suscipiũtur ad participationẽ missarũ vel bonorũ: sciẽdũ est, vt patet ex S. Th.in iiij.dist.xlv.ar.j.q. iiij.q̃ opus bonũ nostrũ dupliciter cõsiderari potest.Primò vt est expiatiuũ pœnæ per modũ cuiusdã recõpẽsationis, quæ in satisfactione attẽditur.i. vt est satisfactoriũ:& secũdò inquãtũ est meritoriũ vitæ æternæ, qđ habet inquãtũ ex charitate p̃cedit. Et primo modo reputatur quasi eius p̃ quo fit:& ita absoluit eũ à debito pœnæ q̃ nõ absoluit faciẽtẽ:quia in tali cõpensatione consideratur æqualitas iustitiæ. opus autẽ istud ita potest æquari vni reatui,q̃ nõ alteri. reatus enim duorũ peccatorũ maiorẽ satisfactionẽ requirit. Secundo autẽ modo nõ solũ p̃dest ei p̃ quo fit,sed faciẽti magis. Hæc ex illo. Ex q̃bus motus Pet.de Pal.in iiij.dicit q̃ duplex est participiũ:primũ s.ad merendũ:& secũdũ ad satisfaciendũ:inter quæ duplex est differẽtia. Prima, quia participiũ ad merendũ est ex sola charitatis vniõe sine intẽtiõe faciẽtis specialiter directa ad participãtẽ, licet sit maior cũ intẽtione: sed participiũ ad satisfaciẽdũ nõ:alioquin quicũq; esset in charitate in hoc mũdo vel alio statim esset immunis ab omni pœna,thesauro ecclesiæ, q̃ est infinitus, distributo pro eius satisfactiõe:sed ex sola intẽtione faciẽtis:intellige speciali. Vide s. Indulgẽtia §.v. Secũda differẽtia est,quia participiũ meriti nõ minuitur ex multiplicatiõe participãtiũ: sicut nõ fit deterior conditio multiplicatis electis, sed melior:& p̃pter hoc sine præiudicio prius receptorũ ad beneficia ordinis possent alii recipi:nec minus capiũt nouissimi quàm primi:sed in satisfactiõe secus, secundũ cõmunẽ doctrinã. quod limita nisi opus satisfactoriũ esset infinitæ virtutis:quia tũc omnes capiũt secundũ suã capacitatẽ, vt s. Missa.j.§.ix. dictũ est. Et si quæratur qd importet participiũ meriti, dicit idẽ nõ videri aliud, nisi q̃ propter meritа aliquorũ præseruat Deus aliquãdo compartícipẽ à peccato & morte,& sic de aliis:sicut recordatus Deus Abrahã liberauit Lot,cũ etiã quãdoq; parcat impiis propter iustos,vbi nõ cõcurrit meritũ nisi ab vna parte. Sed per receptionem ad beneficia cõsequitur quis aliã vtilitatem:quia specialius participat ex intentione speciali pro receptis. hæc ex illo.

¶ PARTIS appellatiõe qd veniat:vide s. Fama §.iij.in fi.

¶ PATER an teneatur pro filio,s. Obligatio.§.vj.& infrà Restitutio.iij.§.xj.

PATIENTIA, vt elicitur à S. T. ij.ij.q.cxxxvj. est malorũ æquo animo tolerãtia,ne bona deseram⁹. & xxiij.q.j. §.j.& semp int⁹ seruãda est quãtũ ad hoc q̃ passio rationis iudicium non præueniat:licet non quo ad hoc vt etiã non sequatur.de quo s. Ira.§.j.ad extra verò in Dei vel proximorum iniuriis, nõ sic est seruanda vt tolerentur, sed sunt refellendæ secundũ quod oportet: nisi tolerentur ad vitandum mala peiora.xxiij.q.iij.ecce. & c.sequen. In propriis autem sic habẽda est vt tolerẽtur vt oportet, nisi redundent in iniuriam Dei: sicut Elias fecit ignẽ descendere de cælo super eos qui venerant ad eum capiendũ. iiij.Reg.j.& Eliseus maledixit pueris se irridentibus.ibidem.c.ij.& Sylue-
ster excommunicauit eos qui illum miserant in exilium. xxiij.q.iiij. Guilisarius.vide.ij.ij.q.cviij. Quod autem dicitur Lucæ vj.de altera maxilla præbenda, intelligitur secundum præparationem animi secundum Aug. si expediret:aliàs non.sicut nec ipse Christus aliam præbuit.

PATRIA potestas secũdum Azo. est ius quoddã quod habent hi, qui sunt de Imperio Romano in liberos naturales & legitimos:quod alii non habent, Instit.de patre.per totũ.& de iure ciuili introducta est. Sed intellige q̃ sicut hodie alicubi vsurpata sunt iura Imperii:ita & hoc ius.soluitur autẽ primò cum pater trãsit in alterius potestatem,puta abbatis per ingressum religionis: vnde filium in propria potestate habere non poterit. l. si arrogator. ff. de adopt.& facit c.cũ seimus.& de regu.& not. in authen.ingressi.& in authẽ.si qua mulier. C.de sac.sanc.eccl. Et secundò quãdo filius post pubertatẽ profitetur religionẽ approbatam,vt no.gl.in c.j.xx.q.ij.& gl.in l.si ex causa.§.Patest patre inuito:quia nõ desinit patria potestas per ingressum ante pubertatẽ:ideòq; tenetur obedire patri. Imò nec pater potest filiũ impuberẽ offerre religioni contradicente matre, secundũ Inn.& no.Pan.in c.ij.de reg.quia obedientia, qua filius tenetur matri,est de iure naturali & diuino: sed patria ptãs de ciuili:nec auus similiter patre cõtradicẽte eadẽ ratione. Soluitur etiã tertiò p ordinẽ,de quo s. episcopus.§.v.& ordo.j.§.iij.& iiij.per emãcipationẽ,& multis aliis modis,de quibus Inst.q̃bus modis ius pat.po. sol.

PATRIARCHA Græcè Latinè dicitur summus vel Princeps patrũ.dist.xxj.cleros.& secundũ Ray.alio nomine dicitur Primas,nõ realiter,sed vocaliter differẽs.dist. xcix. prouinciæ, & propriè vel principaliter sunt quatuor post Romanũ, quorũ maioritas vel dignitas est secundum istũ ordinẽ: Constantinopolitanus, Alexãdrinus, Antiochenus,Hierosolymitanus: vt de priui.antiqua. Alii verò propriè dicũtur primates:vt Aquilegiẽsis, Gradẽsis,Bituricensis,Cantuariẽsis,& huiusmodi. Sum autẽ Ang.cõtra Ro. & Supple.& tex.in d.c.antiqua.inter principales nõ annumerat Antiochenũ:allegãs gl.in c.cleros. quæ ibi est cõtra eum, ponẽs inter principales prædictos quatuor, & addens Romanũ. ¶ Priuilegia horũ quatuor principaliũ sunt quatior,vt habetur ex d.c.antiqua.iuncta glo.præcipuè Inno. ¶ Primũ. Quia postquã receperunt palliũ ab apostolica sede,conferunt illud metropolitanis suis. ¶ Secundũ. Quia recipiũt fidelitatis & obediẽtiæ iuramentũ pro se & ecclesia Romana. ¶ Tertiũ. Quia faciũt ante se vbiq; crucẽ deferri, nisi in vrbe Romana, & vbi fuerit papa vel eius legatus vtens insignibus papalibus:quæ secundũ Pan.ibi, sunt vestis rubea,palafredus albus,frænũ & calcaria deaurata. Qui etiã not.ibi, q̃ insignibus denotantibus superioritatẽ in loco non potest quis vti extra suũ territoriũ.intellige nisi ex priuilegio:quia hoc,inquit,tendit in præiudiciũ aliorũ,ne in eodẽ loco videantur esse plures prælati. Ex quo infert q̃ patriarcha,archiepiscopus vel episcopus nõ potest solenniter benedicere extra diœcesim suã: cum per hoc dimittan-

tur venialia, quæ dimitti nõ possunt nisi per superiorẽ.de pœn.& re. q̃ autem. Insigniis verò denotantibus dignitatem vel perfectionẽ in persona insignita, vt est delatio annuli,celebratio in pontificalibus,potest quis vti extra suam iurisdictionẽ: vt etiã fortè est deportatio caudæ, quæ non denotat superioritatẽ in loco, sed grauitatẽ. ¶ Quartum. Quia ad ipsos omissis mediis appellatur. Et hoc vltimum licet gl.ibi neget, Innoc.tamẽ & Host.& Spec.hoc tenẽt:& Panor.hoc dicit esse cõius:licet dom. Anto.dicat cõiorem esse aliã opinionẽ.& hoc tene, arg.d.c.antiqua.vbi hoc eis datur in priuilegiũ,quod nullũ esset,si ad eos appellari non possit omissis mediis:cũ de iure cõmuni ab archiepiscopo ad patriarchã appelletur. vj.q.iiij.si inter. ¶ Iurisdictionẽ verò patriarchæ siue primatis in subditos suffraganeorum habẽt,secundũ Ray.in octo casibus. ¶ Primò cum appellatur ad eos.dist.xcix.prouinciæ.quod Pan. intelligit de archiepiscopis existentibus in prouinciis deputatis ipsi patriarchæ. ¶ Secundò cũ vacat ecclesia metropolitana,& postulatur Primas vt disponat de rebus ad metropolitanũ pertinentibus,scilicet custodiendis.de offic.ord.presenti.lib. vj. ¶ Tertiò ex cõsuetudine & priuilegio.ix.q.iij.conquestus. ¶ Quartò,cũ super arduo negotio dubitatur, nec pòt in prouinciali cõcilio terminari: quia tũc metropolitanus debet primatẽ consulere.dist.xviij.de cõciliis. ¶ Quintò, cum metropolitanus est negligẽs vel remissus: quia potest supplere defectus eius.ix.q.iij.cum simus. ¶ Sextò, quãdo aliquis conqueritur de archiepiscopo:quia Primas est iudex.xj.q.j.si clericus. ¶ Septimò, si subditus metropolitani cõqueratur primati q̃ iniustè ipsum excõicauit, & Primas remittat eum ad metropolitanũ vt absoluat, & ille absolutionem obtinere nõ poterit: quia absoluit eũ patriarcha,præcipiens vt satisfaciat metropolitano:aliter reducet eum in eandẽ sententiã,nisi constiterit eum iniustè excõicatum:vt in c.ad reprimendã.de offi.or. ¶ Octauò, quãdo archiepiscopus vel episcopus fecit mandatũ illicitũ vel iniustũ,& subditus appellauit ad papã:quia poterit patriarcha declarare iustè fuisse appellatũ,ar.de appel. solicitudinem.

¶ PATRONVS,vide suprà,Ius patronatus.

De Peccato actuali.

1 *Actus vnus an possit esse bonus & malus.*
2 *Peccatum vnum an sit voluntatis & operis.*
3 *Peccatum mortale quomodo discernatur à veniali.*
4 *Peccatum veniale an possit fieri mortale.*
5 *Venialia an oporteat confiteri & pœnitere.*
6 *Contritio an requiratur ad remissionem venialium.*
7 *Venialia quot modis remittantur.*

PECCATVM actuale,vt de originali omittamus, secũdum Ambro. est præuaricatio legis diuinæ, & cælestiũ inobedientia mandatorũ. Vel secundum mentem S. Tho. est actus humanus malus, scilicet moraliter, vt patet iij.q. lxxj.art.vj.& lxxij.arti.j.& iij.contra c.xix. Est autem duplex, scilicet mortale, & veniale, quod nõ perfectè attingit ad rationẽ peccati, de quibus Theologicè multa valde dici possent:sed tantùm de quibusdam modò volo inquirere spectantia ad propositũ nostrum. ¶ Primò ergo quæritur,
1 †vtrũ vnus & idem actus possit esse bonus & malus? Et dicit S. Tho.ij.ij.q.xx.quòd actus vnus vnitate naturæ,vt vna continua ambulatio, potest esse bonus & malus in vnitate moris:cum possit esse plures secundũ genus moris, si mutetur ambulantis voluntas, quæ principiũ moraliũ actuum est:sed vnus in genere moris non potest esse bonus & malus moraliter. hæc ex illo. ¶ Secũdò quæritur, †vtrũ volũ-
2 tas & opus exterius sint vnum peccatum? Et dicit Pet. q̃ sic

formaliter, vt sunt cõiuncta, id est, simul tempore, vt causa & effectus: licet sint plura materialiter, quia vna est ratio deordinandi, licet plura deordinata: vt autẽ sunt separata, puta secundũ aliud & aliud tẽpus, sic sunt diuersa peccata, intellige formaliter: quia diuersæ sunt auersiones & cõuersiones. Imõ secundũ mentẽ S. Tho. cũ vno numero actu exteriori stant multa peccata formaliter & essentialiter distincta, si stante vno exteriori actu volũtas frequẽter mutetur ad aliqua disparata, & reuertatur ad idem, vt patet ex dictis §. priore. Secus si mutetur ad aliqua ordinata ad eũdem finẽ: vt cùm is, qui vult fornicari, cogitat de clausione ostii ne deprehẽdatur: quia omnia huiusmodi opera interiora sunt vnũ peccatũ ab vnitate vnius finis virtualiter in omnibus intẽti: nisi aut mens ad disparata mutetur: aut omnino
3 desinat aliquid cogitare. ¶ Tertiò quæritur, † quomodo peccatũ mortale discerni possit à veniali? Et dico q̃ omnia peccata, quæ sunt contra præcepta diuinæ aut naturalis aut humanæ legis, de quo j. Præceptũ. §. ij. sunt peccata mortalia secũdũ omnes doct. regulariter. quod tamẽ fallit secũdũ S. Tho. dupliciter. Primo ex imperfectione actus, qui scilicet subrepit ex primo motu sensualitatis, & non pertingit vsq; ad cõsensum rationis. iij. ij. q. xxxv. Secundò ex imperfectione obiecti: vt si cõtra iustitiã fiat in aliquo minimo. ij. ij. q. lix. de quo scilicet is, cõtra quẽ fit, probabiliter præsupponitur cõtentus, vel saltẽ deberet esse cõtentus. Tertiò ex interuẽtu dispẽsationis. & quartò ex interuẽtu causæ rationabilis excusantis quo ad præcepta humana. Omnia verò peccata, quæ sunt cõtra mãdata vel cõsilia, sunt regulariter venialia. quod fallit secundũ S. Tho. & alios multipliciter. Primò si quis ibi statuat finẽ vltimũ, paratus, §. mortaliter peccare, si de hoc cogitetur actu. Secũdò si fiat ad finẽ, qui sit peccatũ mortale. Tertiò si interueniat contemptus. Quartò si quis de salute proximi inde nõ curet eo modo, quo dictũ est de muliere superflue se ornãte, nõ curante si inde quis ruat: vt s. Ornatus. §. iij. Quintò, si cõscientia sit
4 erronea sic credens. ¶ Quartò quæritur, † vtrũ peccatũ veniale possit fieri mortale? Et dicit Pet. q̃ idẽ numero actus in genere moris, qui est venialis, non põt fieri mortalis. & quod dicitur q̃ multitudo venialiũ ita posset obruere sicut vnũ mortale, est verũ occasionaliter solùm: sed idẽ in specie sic. Et intẽdit q̃ illud quod secũdũ se ex suo genere est veniale, põt fieri mortale huic vel illi. quod verum est quatuor prædictis modis §. priore. nõ autẽ eo modo, quo dicit gl. de pœni. dist. j. in c. tres sunt. in verbo, opprimẽt. Et approbat Supple. in tit. Ornatus. scilicet quasi ipse cõtemptus & vilipẽsio venialiũ sit mortale: nisi fortè in religioso, qui tenetur habere propositũ proficiẽdi: quia nullibi est præceptũ q̃ istã curã habeamus, sed cõsulitur tantùm. ¶ Quintò
1 quæritur, † vtrũ sit necesse de venialibus pœnitere aut confiteri? Et de cõfiteri quidem dictũ est s. Confessio. j. §. xiij. De pœnitere autem dicit S. Tho. in iiij. dist. xvj. q̃ non est necesse absolutè, quia inde mors nõ incurritur, nisi fortè ex contemptu, sed ex suppositione q̃ debeant remitti in hac vita. Et secundũ hoc proprie dicitur quis ad aliquid teneri: ideoq; homo nõ teneatur ad pœnitentiã de venialibus, nisi largè sumendo, infrà Pœnitentia. §. iiij. ¶ Sextò quæritur,
6 † vtrum ad remissionem venialium cõtritio requiratur? Et dicit ac probat S. Tho. in iiij. dist. xvj. quòd veniale nõ potest dimitti sine mortali: sicut nec haberi potest feruor charitatis, qui opponitur veniali, sine charitate. Igitur veniale nõ remittitur, quãdiu volũtas manet in illo: quia nõ tollitur culpa, nisi reordinetur volũtas. quod esse nõ põt, quandiu in ipsa deordinatione manet. Igitur veniale sine cõtritione nõ dimittitur: quia ipsum recedere voluntatis à veniali, est displicere. quæ displicẽtia, quãdo est gratia informata, est dolor cõtritionis. Cũ tamẽ cõtritio tripliciter accipiatur, s. habitu, actu, & medio modo. cõtritio habitu nõ sufficit ad hoc: quia veniale cũ pœnitentia, & cõsequenter cum gratia esse nõ posset. nec requiritur cõtritio actu: quia remitti nõ posset peccatum, quod nõ habetur in memoria. vnde requiritur cõtritio medio modo, quãdo scilicet & si veniale actu nõ displiceat explicitè, displicet tamẽ implicitè: quia virtute actus qui agitur, sequeretur displicẽtia explicita peccati venialis, si cogitatio ferretur ad illud. Hæc ex illo. ¶ Septimò quæritur, † quot modis venialia remittãtur? 7
Et dico q̃ multis modis, vt diffuse deduxi in aur. Ro. casu xiiij. scilicet per cõionem, per asperſionẽ aquæ benedictæ, per eleemosynã, per orationẽ præcipuè dominicã, per confessionem generalẽ, per episcopalem benedictionẽ, per pectoris tunsionẽ, per cordis contritionẽ. Sed aduerte q̃ ideo sic Canonistæ dicũt, quia ita legunt: sed possibile est q̃ per ista non remittantur, & q̃ remittantur per alia: quia ratio q̃ per ista remittuntur est, quia per hæc excitatur dẽuotio & feruor charitatis, quo secundũ S. Tho. vt dictũ est, remittuntur: qui possibiliter non consurgit ex istis, licet sæpius consurgat & cõsurgere potest ex aliis. Quid autem sit peccatum in spiritum Sanctum, vide S. Tho. ij. ij. q. xiiij.

De Peculio. j. in se.

1 *Peculium quid, & quotuplex in laico & clerico. & nu. 2.*
3 *Peculij iura erga patrem & filium.*
4 *Castrense an intelligatur quod datur filio familiâs militi.*
5 *Peculium datum non militi cum expressione, quòd sit castrense, an efficiatur castrense.*
6 *Quasi castrense an sit quid datum est aduocato, aut non aduocato, cum expressione, quòd sit quasi castrense. & nu. 7.*
8 *Libri empti filio an sint peculium quasi castrense.*
Filius conferre tenetur fratribus post mortem patris, quod ei pater viuens contulit.
9 *Quasi castrense an sit, quod ex salario publico datur alicui artifici.*
10 *Quasi castrense an sit quod lucratur notarius vel aduocatus non ex publico.*
11 *Nautarum lucrum an sit castrense vel quasi.*
12 *Profectitium an dicatur quicquid acquisitum est ex pecunia vel rebus patris, etiam ex delicto vel dono. & nu. 13. 14. & 15.*
16 *Dos à filio lucrata an sit profectitia.*
17 *Peculium filij an in dubio præsumatur profectitium.*
18 *Aduentitium an sit omne, quod filio relictum vel datum est ab extraneo.*
19 *Aduentitium an sit aliquando, quod pater filio donat.*
20 *Inuentarium an facere debeat pater de aduentitijs filij.*

PECVLIVM, dictum est, quasi pecunia pusilla, vel pusillum patrimoniũ. ff. de peculio. l. depositi. Et aliquando significat omne patrimoniũ cuiuslibet hominis etiam liberi, vt ff. ad Trebel. l. cogi. Aliquando verò sumitur aliis modis, vt not. gl. in rubr. ff. eo. titu. sed nunc de eo loquor, vt attinet filiofamiliãs vel seruo. Et est peculiũ pusilla substantia, vel pecunia separata à rebus & ratiocinijs patris aut domini, data vel promissa filio vel seruo dicta l. depositi. §. peculium. Est autem duplex in proposito. quoddam scilicet laicale, & quoddam clericale: & vtrunque, vel saltem laicale, est quadruplex, scilicet castrense, quasi castrense, profectitium, & aduentitium. ¶ Primò verò quæritur, † quid sit quodlibet horum peculiorum quo ad laicos? Et dico quòd peculium castrense est id, quod filio degenti in militia occasione militiæ donatur à parentibus, cognatis aut

aut aliis: vel quod ipse in malitia acquisiuit, aliàs nisi militasset nõ acquisiturus. ff. de castrẽ. peculi. castrẽse. cũ ibi no. Adde etiã q̃ secũdũ Accur. C. eo. in rubrica, & palatinorũ, id est, militum palatii, qui principem sequuntur, peculium, id est quod habent ratione militiæ, est castrẽse. ¶ Quasi castrẽse verò est quod acquiritur ab aduocatis, tabellionibus, magistris studiorum liberalium artiũ, & medicis, ac omnibus, qui ex publica causa, vel publico officio salaria vel stipendia recipiunt publica. C. de inoffic. testa. l. cũ antiquis. cum ibi no. Vnde ad hoc peculium requiritur publica causa, & publicũ salariũ: vel saltem q̃ debeatur publicum salarium. ¶ Profectitiũ est quod proficiscitur ex substantia vel rebus patris, secundum Bar. in l. cùm oportet. C. de bo. quæ lib. vbi dicit gl. quòd ly, ex, largè accipitur vt comprehẽdat omne quod occasiõe patris obuenit: vt l. additio. ff. de acq. hære. & ff. de vulga. & pupil. substi. l. sed si plures. §. in arrogato. Et intellige occasione proxima. l. sociũ qui eo. ff. pro soc. de quo j. §. xiiij. ¶ Aduentitium verò est, quod acquiritur ex industria vel labore, qđ intelligo seorsum ab exercitio rei domesticæ: sicut de muliere lucrosa dicitur suprà Eleemosyna. §. v. partic. v. vel donatione aliunde quàm intuitu patris facta: vel ex successione, vel aliter, aliũde prouenit ex euentu vel fortuna. Quod tamẽ fallit in eo quod ab Augusto vel ab Augusta donatur, quod iudicatur quasi castrense. C. de bo. quæ libe. l. cũ multa. & secundũ Lud. in donato à rege: quia quod est statutũ de Imperatore generaliter, intelligitur statutũ de rege particulariter, secundũ no. per Innoc. in c. super quibusdã. de verb. sig. ¶ Supple. addit quintũ peculiũ mistũ ex duobus vltimis, scilicet si filius ex rebus patris sua industria vel labore lucretur: qa lucrũ erit partim profectitiũ, partim aduentitiũ: quia quod ius est de toto ad totũ, est de parte ad partẽ. ff. de rei vend. l. quæ de tota. Sed dico q̃ si iussu patris exercet res eius, totũ est patris, & profectitium: quia ad hoc tenetur. Si verò sine iussu pa-
2 tris expresso, sed cũ interpretatiuo, est idẽ: si verò cõtra voluntatem eius, est fur. ¶ Secundò quæritur, † quid sit quodlibet horũ peculiorũ quantũ ad clericos? Et dico q̃ in eis non habet locum peculium castrense: quia non militãt eo poraliter. ¶ Quasi castrense autem est quicquid acquirunt officio suo, vel ex beneficiis, de quo &, testari possunt. l. sacrosanctæ. C. de episc. & cler. quod limita ex non curatis: secus si sint cũ cura: imò secus si sint aũ administratione: vt est gl. in c. fi. de off. ord. lib. vj. Secus etiã si fructus nõ sint recõditi: vt in ea glo. Et de hoc vide s. Clericus. iiij. §. iij. iiij. & sequẽtibus. Ex quibus patet q̃ non bene cõcedit hic Sũ. Ros. quasi castrense esse quicquid acquirũt ex beneficiis nõ curatis. ¶ Profectitiũ verò est, quod de bonis ecclesiæ procedit, vel eius contẽplatione acquiritur, quod quidẽ dicitur profectitiũ respectu ecclesiæ, nõ respectu patris: vnde est ecclesiæ quo ad proprietatem & vsumfructum: nec possunt de eo dispõnere clerici ad libitũ, sed vt iura permittũt: vt suprà Clericus. iiij. ¶ Aduentitiũ verò secundũ Gofre. in Sũ. est quod acquirũt ex opera sua, vel aliàs „puenit ex intuitu personæ: quod etiã dicitur aduentitiũ nõ verè, vel similitu dinarie: quia quod laico est aduentitiũ, clerico est castrẽse vel quasi: vt s. Clericus. iiij. §. iiij. Vnde quicqd venit ad dominiũ clericorũ, nisi proficiscatur ex rebus ecclesiæ vel obueniat ex eius intuitu, est castrẽse vel quasi: & de eo possunt ad libitũ dispõnere & testari legitimè legata filiis vel parẽtibus: vt in authen. de san. epis. §. presbyteros. & ponitur C. de epis. & cle. authen. presbyteros. quod Sum. Ang cõcedit indistinctè. Sed tu dic nõ esse verũ in peculio „fectitio patris, siue ex rebus patris vel eius intuitu. Vnde & Panor. in rub. de pec. cler. dicit q̃ ista peculia non differũt quo ad laicos vel clericos, nisi in aduentitio: est verũ in clericis filiisfamilias, quia per clericatũ nõ eximiũtur à patria potestate in tẽporalibus: licet aliud minus bene sentiat gloss. in c. Iudæorũ. de ætate & qualit. quia hoc tenet ibi Inno. & cõmuniter Doct. & „pbatur in c. per venerabilẽ. qui filii sint leg. vbi est speciale in episcopo. hæc ex illo. Ex quibus patet q̃ clericus filiusfamilias in peculio profectitio nõ distat à cle-
rico. ¶ Tertiò q̃ritur, † quid iuris habeat pater aut filius fa- 3
milias in dictis peculiis? Et dico q̃ in castrẽsi & in quasi castrensi pater nihil iuris habet, quin potius ipse filius in eis cẽseatur pater familias: vt C. de inoffic. testa. l. fi. & ff. ad Maced. l. j. §. vlt. & l. ij. & cõsequẽter de eo potest ad libitũ disponere & testari, secundũ omnes Doct. nec post mortẽ patris illud cõmunicabit cũ fratribus. l. antiquis. C. de inoffic. testa. & C. de colla. l. fi. ¶ In „fectitio verò pater habet proprietatẽ & vsumfructũ: filius autẽ nihil iuris habet. Institu. per quas perso. nob. acquir. §. j. Vnde ad hoc solũ valet hoc peculiũ filio, ne publicetur in casu, in quo alia bona patris publicãtur: vt in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infe. Post mortẽ tamẽ patris erit cõmune cum aliis fratribus. ¶ In aduẽtitio verò filius habet proprietatẽ: sed pater in vita habet vsumfructũ, ita q̃ filius de eo testari non potest. de sepult. c. licet pater. lib. vj. Et si pater filium emãcipauerit, apud patrẽ remanebit media pars vsusfructus aduẽtitiorũ. Insti. per quas perso. nob. acq. §. sancitũ. Si verò præmoriatur filio, erit filii specialiter & totaliter, nec cõmunicabit cũ aliis fratribꝰ: si verò filius præmoriatur patri, erit patris, nisi filios reliquerit, quia erũt loco patris. d. §. sancitum. Si etiã filius habẽs bona aduẽtitia crimẽ admiserit, „pter qđ, si esset paterfamilias, bona eius venirẽt publicãda: licet sint diuersæ opiniones, tamẽ cõmunis opinio est q̃ dicta bona veniunt publicãda quantum ad proprietatem manente vsu apud patrem, pro qua opinione est Bart. in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infect. & idẽ Ang. & Sali. vide eos, si placet, quia multa hinc inde dicuntur. Et intellige, patrẽ in hoc habere vsumfructum, dum vixerit, nisi remiserit, vel nisi ab aliquo sit donatum vel relictum hoc pacto, vt ad patrem non pertineat vsusfructus, vel nisi succedat filius vnà cum patre in hæreditate fratris vel sororis: vel nisi quando pater noluit assentire filio aduenti aliquã hæreditatem: vel nisi pater commiserit incestas nuptias: vel nisi patre minus legitimè diuertẽte, id est, diuortium indebitè faciente, bona filiis applicentur. Insti. per quas perso. nob. acqui. §. sancitũ. in glo. vel si filius recipit dotẽ patre non contentiente nec se obligante, secundũ Bart. in l. contra. ff. rerum amot. quia in istis patri non acquiritur vsusfructus, nec quicquã aliud. ¶ Quartò quæritur, † vtrũ donatũ filiofamilias mili 4
ti sine alia expressione, sit castrense? Et Bar. in tract. de duobus fratribus. & in l. si fortè. ff. de castrẽ. pec. distinguit. Nã si donatur necessarium vel aptum militiæ, vt equus & arma, in dubio dicetur castrẽse, à quocũq; donetur. l. miles præcipua. & l. castrense. ff. de castren. pecul. Si verò donatur quod non est aptũ ad militiam, vt aliquid immobile, non erit castrense, etiã si expresse dixerit hoc donans: vt l. si fortè. ff. de castrẽ. pecul. & quod ibi tenet Dyn. & C. eod. l. j. quod tamẽ fallit in duobus casibus. Primò, quãdo donans est notus solùm ex militia: quia donatũ indistinctè est castrense. Secundò, quando datum est expresse vt vendatur, & emãtur apta ad militiã. Si verò donatur quod potest esse aptum ad militiam & alia, si expresse & nominatim ad militiã datur, erit castrense: si verò datur simpliciter sine expressione nõ erit castrẽse, nisi sit datum à noto solùm ex militia. l. si militi. ff.

de cast.pec.& quod not.Bar.in d.l.si forte.¶ Quintò quæritur,†quid si donatur filiofamilias nõ militi cũ expressione ꝙ sit ei castrense? Et dicit Bar.in prædicto tract.ꝙ licet appositio talium verborum nõ valeat, nisi vt sit aduentitiũ: vt d.l.si forte.operabitur tamen vt patri non acquiratur vsus fructus.quod potest facere donans:vt C.de bo.quæ libe.authen.excipitur.& sic licet vitietur expressum:non tamen vitiatur tacitũ.l.j.ff.quib.mo.pig.vel hypo.sol. ¶ Sextò quæritur,†vtrum donatum filiofamilias aduocato vel aliud publicum officium habenti,sit quasi castrense? Et dico ꝙ Bar. in dicto tract.eodẽ modo distinguit vt suprà.§.iiij.de milite distinxit,scilicet quia si detur necessarium vel aptum ad tale officium,erit quasi castrense,à quocunq; donetur:si verò detur non aptum , non erit quasi castrense: & sic de aliis vsq; ad finem.¶ Septimò quæritur,†quid si filiofamilias,q non est in aliquo publico officio detur aliquid cum expressione ꝙ sit ei quasi castrense? Et dico secundum Bar.vt §.§. v.de non milite & castrensi,quia scilicet erit aduentitium: & tamen pater non habebit vsumfructum.¶ Octauò quæritur,†vtrum libri empti à patre filio suo,sint filio peculium quasi castrense:vel potius veniãt conferendi cum fratribus post mortem patris? Et distinguit Bar.in l.j.§.nec castrense.ff.de collat.bo. Nam si pater emit solùm nomine filii, & non tradidit,nec expresit se donare:tunc sunt propriè patris.C.de castrensi peculio.l.j.lib.xij.nam traditio requiritur,vt videatur donare.C.de dona.inter vir.& vxo.l.si filii. ¶ Si verò emit nomine filii, & tradidit ei, vel dixit se eos donare:tũc si filius erat iã aduocatus vel doctor tẽpore donationis,acquirũtur ei in quasi castrẽse.l.j.C.de cast.pec.& l.castrẽse.ff.eo.nec poterit sic donatũ pater reuocare: quasi donatio sit incõtineti valida.l.si filius.C.famil.ercis.vnde nõ cõicabũtur:vt d.l.j.C.de castr.pec.& d.l.castrense.ff.eo. Si verò nec aduocatus nec doctor erat,sed scholaris:tunc si studiũ suum cõpleuerat ante mortem patris , efficiuntur ei quasi castrẽse:quia incipit quasi militare.l.siue emãcipatis. C.de donat.& l.donationes in concubinas.§.pater.ff.eod. nec venirent in collationẽ.d.§.nec castrẽse. ¶ Si verò ante mortẽ patris studiũ suũ non compleuerat,non possunt dici quasi castrense:quia qualitas personæ non patitur : cũ non habeat aliquã ex illis dignitatibus , quæ ponuntur in d.l.fi. C.de inoffic.testa.quia scholares non gaudent eo priuilegio,quo magistri & doctores.l.j.in fin.C.de stu.lib.& facit quod no.in l.fi.C.de iur.om.iud.Hoc tamẽ fallit,si pater ei non emãcipato libros dedit,sed eos nõ est adeptus nisi post emancipationem:quia erũt sui,eò ꝙ confirmetur donatio. d.l.siue.& d.§.pater. Et idem dic de quocunq; donato à patre filio emãcipato vel etiam non emancipato,si emancipatus volũtate patris possedit:quia erit filii:nec pater postea poterit reuocare.d.l.siue.secus si post emancipationẽ cõtra voluntatem patris tenuisset donata. Et similiter dic ꝙ confirmatur dicta donatio morte patris,etiam si filius non est emãcipatus fauore studentium:& sic post mortem patris talia erũt sua,nec cõmunicabit cum fratribus.l.filiæ.C.famil. erciscun.secundũ opinionem approbatam in glos.d.l.siue. Si verò nescitur an donauerit necne:tũc secũdũ Bar.in additionibus ad præfatũ tract.Bar.ad conjecturas est recurrẽdum secundũ dicenda j.§.xij. Aduertendũ est tamen hic secundũ Bar.in authent.ex testamẽto.C.de colla.ꝙ donatum à patre filio emancipato,est conferendum post mortem,& computabitur in parte eius:sed donatum filio existenti in sua potestate,licet nõ valeat in vita ipsius patris,post mortem tamen vim sibi assumit,& habet vim legati:vt l.in donationibus.C.ad legem Falc.& l.donationes.la j.C.de donat. inter vir.& vxo.Et sicut legata & fideicõmissa non conferũtur.l.pen.C.de loca.sic nec talis donatio. Fallit tamen hoc primò quãdo emergit inæqualitas.l.pen.C.de collat.Secũdò qñ pater hoc expresit. Tertiò quando dedit vt haberet in peculio.l.si donatiõe.C.de colla. ¶ Nonò q̃ritur,†vtrũ sit quasi castrẽse quod lucrãtur artifices, vt fabri, cæmẽtarii & lignarii,& huiusmodi laborãtes in rebus cõmunibus; & salarium habentes ex publico? Et dico quòd non:quia non sufficit quòd acquisitum sit ex publico : sed oportet ꝙ sit ex publica causa,puta publico officio.quod tamen secundum Sali.in l.fi.C.de inoffic.testa.fallit in architectis seu ingeniariis dominorum vel cõmunis:quia quod acquirunt, habebũt pro quasi castrensi.¶ Decimò quæritur,†quid de notariis & aduocatis,& assessoribus non habẽtibus salariũ publicum? Et dicit Bal.in d.l.fi.C.de inoffic.testa.ꝙ aduocati acquirentes aliquid non ex publico,sed à cliẽtulis,habebunt illud quasi castrẽse:quia cedit eis loco publici salarii, ex quo hodie eis non soluitur ex publico.l.fori tui.C.de aduoc.diuer.iudi.Et ibi dicit Bar.ꝙ similiter erit quasi castrẽse quod acquirũt assessores,secundũ Glo.ibidẽ. Et similiter dicit idẽ Bal.in l.si mulier.ff.de cast.pec.de relictis ad uocato pro emẽdis libris vel equo causa eundi ad officia,& huiusmodi.¶ Quantũ ad notarios autẽ,qui nõ habẽt salarium ex publico? Et dico ꝙ notarii communes non acquirũt quasi castrense,sed solum notarii cõmunis vel dominorum,aut officialiũ,qui habere deberent salariũ ex publico. ¶ Vndecimò quæritur,†quid de nautis? Et dico ꝙ cum in mari dicatur qs aliquãdo militare:vt not.in l.j.ff.de bono.pos.ex testa.mi.imò in classibus omnes remiges & nautæ milites sunt:vt in d.l.j ideo dico ꝙ lucrum remigũ & nautarum in classibus seu bellico apparatu maritimo,est castrẽse vel quasi:& idẽ de omnibus patronis,officialibus, & nautis,qui ex publica causa hoc faciũt.d.l.j. Et intellige in bello iusto:quia nõ est publica causa vel officiũ,quod nõ ordinatur ad bonũ cõmune.Secus ergo in bello iniusto piraturum,& huiusmodi,etiã si haberẽt salariũ ex publico.secus etiã in nauigãtibus ex causa priuata,vt pro mercibus, & huiusmodi.Est tamen lucrũ eorum qui habẽt officia in nauibus,& qui laborant pro rebus conducendis ex causa priuata aduentitiũ : nec est cõmunicandũ cum fratribus,si cõtracta est inter eos societas omnis quæstus & lucri solũ : sed solũ si esset societas omniũ bonorũ.de quo'infrà , Peculium.ij. §.xix.ita tamẽ quòd illud lucrum non sit ex negotiatione. ¶ Duodecimò quæritur,†vtrũ omne quæsitũ à filio ex pecunia vel rebus patris sit profectitiũ? Et dicit Bar.in prædicto trac.& in l.cũ oportet.C.de bo.quæ lib.ꝙ omne quæsitũ filio ex bonis patris,siue sint pecuniæ siue possessiones si bi datæ sine labore & industria filii,puta dãdo possessiones colono,& pecuniã mercatori,est ꝓfectitiũ: sed si qd ex prædictis acqrit labore suo vel industria , puta laborãdo agrũ, vel ex pecunia negotiãdo:dicit ꝙ sicut lucrũ ex pecunia factũ partim pecuniæ partim personæ lucranti attribuitur.l.j. C. ꝙ socio.& l.si nõ fuerint.§.j.ff.eo.sic dictũ lucrũ ꝓ parte quæ debetur fundo vel pecuniæ, erit ꝓfectitiũ:& ꝓ parte debita operi personæ lucrãtis erit aduentitiũ.d.l.cũ oportet. post principiũ.vbi patet ꝙ omne lucrũ proueniẽs ex persona filii,est aduentitiũ. Nec obst.l.si ita.§.fi.ff.de vsu & habita.& l.per seruũ.§.fi.de acqui.rer.do.quas allegat Spec.ꝙ tenet contrariũ:quia loquũtur in seruo,qui acquirit dño ex opere suę personę.Et ita refert & tenet Sũ.Ang.& cõsentit Sũ.Ros.hic §.vij.& viij.& Supp.idẽ dicerent,vt patet ex allegatis ī.§.j.in fi.& idẽ videtur sensisse Io.de Plat. Ego verò dico ꝙ gl.in d.l.cùm oportet.dicit ꝙ huiusmodi lucrũ est profectitium:quia ex re patris proficiscitur.ff.ad Tre.l.balilica.& ipsi ac Specu.bene senserũt vt hoc lucrũ sit profectitium, si filius erat in potestate patris:qa ex rebus patris acquirit patri,vt patet Insti.per quas perso.no.acqui.in prin. & patet etiã ratione. Filius enim in vsu & exercitio rerum paternarũ conuenienti suæ personæ tenetur patri:& consequenter tale opus est patri debitũ:nec inde posset filius lucrari,sicut nec seruus. Nec bene soluũt isti ad l.si ita.nec ad l.per seruũ. quia quantũ ad hoc eadẽ est ratio de filio, per quẽm patri,sicut per seruum domino,acquiritur : nec etiã bene probant per d.l.cũ oportet.quia ipsa expresse excipit lucrũ,quod ex substantia patris sit,vt patet intuenti. Et hoc intellige, etiã si filius ex fructibus fundi iterũ lucretur:qa si profectitiũ est,quod ei donatur intuitu patris,multo fortius quod ei obuenit auxilio substãtiæ patris. Si tamẽ filius nõ erat in potestate patris,vera est opinio prædicta.& procedunt omnia allegata. ¶ Decimotertiò quæritur,†quid si filius ex pecunia data à patre lucretur per vsuras? Et videtur dicere gl.in d.l.cum oportet. ꝙ sit lucrũ profectitium. quod secundũ Bart. procederet secundũ antiqua iura vsuram permittẽtia:hodie verò nec profectitiũ est nec aduentitiũ,sed totũ restituendũ. ¶ Decimoquartò quæritur,†de his quæ filius acquirit ex delicto? Et dicit Bart.ꝙ nõ quæritur patri:vt l.quod seruus.ff.de acquiren.possess.& l.quod autẽ ex furto.ff.pro socio. nisi filius fecisset vsuras iussu patris:qa cùm vterq; restituere teneatur,quæritur patri:semper tamen deducto eo, quod filio pro opere debetur. Hæc ex illo. Hoc autẽ casu potest filius per seruũ opus sibi quærere,licet illicitè:quia nõ tenebatur in hoc patri. ¶ Decimoquintò quęritur,†quid si filius negotiando in Galliis ex rebus patris captat beneuolentiã regis, & inde aliquid dono lucratur? Et dicere videtur Specu. ꝙ hoc sit profectitiũ. Bart.verò in d.l.cum oportet.dicit hoc dictũ Spec.esse cõtra casum l.sociũ qui in eo.ff.pro socio. & tamen idem Bart. aliquando dicit ꝙ quicqd filius habet beneficio vel occasione patris, est profectitiũ,vt §.§.j. Sed veritas est vt hoc profectitiũ nõ sit,sed aduentitiũ:quia text.in d.l.sociũ. virtualiter distinguit ꝙ occasione patris filio dupliciter aliquid obuenit. Primò scilicet proximè & immediatè:sicut si filio meo in Anglia à te reperto dedisti decẽ, quę nõ nisi propter me dedisses:vnde sum causa proxima.Secundò remotè,sicut si propter patrẽ meũ habui notitiã alicuius domini : qui plus vel æquè me vt patrẽ meũ diligit:& quod à tali datur,nõ est profectitiũ. Vnde omnes leges, quę dicũt inspiciendũ cuius contemplatione vel causa aliquid sit datum:intelligi debẽt de causa proxima.d.l.socium.quoniã in damnum acquirẽtis nõ cõsideratur causa remota.l.fi.ff. de cõiungen.cum emãcipa libe.sed bene quantũ ad cõmodum.l.si forte.ff.de ea.pe. ¶ Decimosextò quæritur,†vtrũ filiusfamilias, qui vigore statuti ex morte vxoris lucratur dotẽ vel partẽ eius, hoc lucrũ habeat quasi profectitium? Et dico ꝙ in hoc variè loquuntur Doct. imò Bart. sibi ipsi videtur cõtrarius. Nam in l.si cum dotẽ.§.trãsgrediamur. ff.sol.ma.dicit ꝙ tale lucrum nõ est filio profectitium,sed aduentitiũ. fundans se super text.in l.cũ oportet.C.de bo. quæ lib.& idẽ tenuit Io.de Pla.Sed ipse met Bar.in trac.de duo.fra.maturius & æquius loquens dicit ꝙ si filius sustinet onera matrimonii de lucro suę personę,vt puta separatus à patre,erit ei aduentitiũ:si verò hęc sustinet pater,erit filio profectitiũ. Et sic intellige Dy.in d.§.trasgrediamur. dicentem ꝙ non est aduentitiũ,sed post mortẽ patris communicabitur,per l.ij.C.fami.ercis. Si verò partim pater & partim filius sustinet:tũc pro rata oneris partim profectitium, & partim aduẽtitiũ erit.l. sed & si quis.§.j.ff.de vsufru.& l.si seruus cõmunis.§.fi.ff.de stip.ser. Et hoc sequitur Bald.in d.l ij.& gl.in l.dotẽ.ff.de castr.pecu.& Dy.vbi ī.& Cyn. Et vtiq; sic tenendũ est per argu. à cõtrario, in l. profectitia.§.j.in verbo,nihil erogauit.ff.de iure do. vbi dicit Iurisc.ꝙ si pater repudiat legatũ sibi factũ ad hoc vt filio genero acquiratur,illud nõ esse tur profectitiũ,qa propter illud pater de suo nihil erogauit:& consequenter vbi erogatio vel impẽsa patris est causa acquisitionis,erit profectitiũ,vt hic, vbi pater fecit sumptus nuptiales, & sustinuit onera,propter quę datur illud lucrũ dotale.l.actione, ff.pro socio.& l.dotis.ff.de iure dotiũ. ¶ Ad omnes autẽ leges quę videtur in contrariũ,dicatur ꝙ loquuntur qñ pater nõ sustinet onera prædicta : & ad statutũ dicẽs ꝙ maritus lucretur,dicendũ esse verum, quãdo non est filiusfamilias:aut si est,lucretur,sed nõ sibi,verùm patri. ¶ Decimoseptimò quæritur , †vtrũ acquisitũ per filiũfamilias in dubio præsumatur profectitiũ? Et Bar. vbi suprà distinguit. Nam si resultat suspicio delicti nisi sic præsumatur : puta quia filia præsumeretur turpiter acquisiuisse, cùm aliter habere nequiuerit:sic credetur ex bonis patris acquisitũ , vt euitetur suspicio delicti. l.si defunctus. C.arbit. tut. & l. Quintus.ff.de do.inter virũ & vxo. & l.si vxoris nomine. C.eo. Si verò suspicio delicti euitatur, præsumetur ex bonis filii, vt dictis legibus. Si verò nec euitatur , nec oritur suspicio delicti,recurrendũ est ad cõiecturas. C.de episc.& cle.auth.licen. Et hæc omnia sunt seruanda in prælato,& tutore,vxore, & huiusmodi, qui circa bona aliorũ versantur in conscientia:licet gl.in d.l.cum oportet.aliter dicat. ¶ Decimooctauò quæritur,†vtrũ donatũ vel relictũ filiofamilias ab extraneo,sit aduentitiũ? Et Bar.in prędicto trac. distinguit. Nã si est datũ cõtẽplatione patris. erit profectitiũ:si cõtẽplatione filii,erit aduẽtitiũ. l.sed si plures.§.in arrogato.ff.de vulg.& pup.substi.& l.aditio. ff.de acquiren. hęre.& l.sed & si qd donetur.ff.de vsufr.& no.gl.in d.l.cũ oportet. Si verò nõ apparet cuius cõtẽplatione sit datũ, deprehẽdetur primò ex futuro euẽtu. Vnde si relinquitur filio vt post mortẽ patris habeat,præsumitur cõtẽplatione filii datũ:si verò tãtũ viuẽte patre,præsumitur datũ cõtẽplatione patris:& secũdò ex opere:puta qa filius negotiãdo fecit amicitiã:vt ī.§.xv. ¶ Decimonono quæritur,†vtrũ donatum filio à patre sit aduentitiũ? Et dicit Bart. in d.tract.ꝙ si præcesserunt merita filii, quæ si extraneus fecisset,illi donasset:sic donatio tenet à principio,nec potest reuocari,& erit aduentitiũ,secundũ gl.C.de inoffi.testam.auth.vnde si parẽs.& concor.Iaco.But. Si verò non dat propter merita,sed vt filio,est simplex donatio,quæ nõ valet, nisi mortẽ cõfirmetur. de quo ī. Donatio.ij.§.vij. Et an pater,qui monachatur,perdat vsumfructũ in aduentitiis cum multis aliis,vide ibi propẽ. ¶ Vigesimò quæritur,†vtrũ pater teneatur facere inuentariũ,cũ recipit bona aduentitia filiorũ? Et dicit Mar. Silli.ꝙ Bononiæ in facto decisum fuit ꝙ non:tũ quia nõ habet de his reddere rationẽ:tũ qa hoc nõ est lege cautũ:tum qa ita habet legũ interpres cõsuetudo.

☞ Rursus de Peculio secundò,quantum ad diuisionem fratrum,& sociorum.

1 *Societas quid,& quid socius.*
2 *Societas à quibus,circa quid,& quomodo contrahi possit.*
3 *Societas quotuplex sit.*
4 *Societas quomodo cognoscatur inter aliquos contracta.*
5 *Societas omnium bonorum quomodo cognoscatur.*
6 *Societas quando incipiat,& quando finiatur.*
7 *Peculium quod communicetur inter fratres,& quod non.*

Pecunia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

8 *Pecunia data filio à patre pro studio an postea computetur in sua parte. & quid si eam ludo consumpsit. num. 9. & 10.*
11 *Filius, qui de mandato patris cepit studere, an post mortem eius perficiat studium de communibus bonis.*
12 *Expensæ factæ à patre circa vxorem filij. an tempore diuisionis computentur.*
13 *Expensæ factæ à patre in peculio aduentitio filij. an postea computentur.*
14 *Obligatio patris pro delicto filij. an postea computetur in partem filij.*
15 *Patre dante damnum in bonis aduentitijs filij, an fratres resarciant.*
16 *Debitum contractum ab vno fratrum post mortem patris, an solutur de communi.*
17 *Lucrum factum ab vno ex fratribus cum pecunia hæreditaria, an sit communicandum.*
18 *Commune an sit, quod emptum est ex pecunia communi.*
19 *Fratre maiore administrante nomine communi, an minor teneatur approbare.*
20 *Fratres in communi viuētes an communicent lucrum veniens ex officijs publicis vel meritis personæ. & num. 24.*
21 *Socio vno ponente operas & alio pecuniam, si tota pereat, an teneatur alius.*
22 *Fratribus in communi viuentibus, si vnus aliunde aliquid attulit pro communi victu, vel reparationibus, an illud repetat. & nume. 23.*
25 *Hæredum vno ob maleficium condemnato socij nihil soluent.*
26 *Sociorum vnus si fecit sumptus ob honorem suum vel nuptias, an solus soluat.*
27 *Fratris vnius factum an noceat alteri, si sunt socij omnium bonorum.*
28 *Frater vnus an dotet filias suas de communi, si sint socij omnium bonorum. & quid si vnus dotet filiam alterius. num. 29.*
30 *Societas omnium bonorum inter spurium & legitimum, an faciat eos æqualiter hæredes.*
31 *Socius si alteri communicet lucrum vsurarum, an eum episcopus compellet restituere.*
32 *Lucrum vxoris alterius fratrum, an communicetur in diuisione.*
33 *Diuisio qualiter fiet inter fratres. si vnus eorum habet liberos, qui plus laborarunt.*
34 *Frater gubernans bona communia cum fratribus paruis, an petat postea salarium.*

PECVLIVM secundò considerari potest in ordine ad communicationem & diuisionem fratrum, inter quos est contracta societas illimitata, & non determinatæ rei.
1 ¶ Primò ergo quæritur, †quid sit societas & socius? Et dicit Tullius, vt not. Azo in Sum. tit. pro soc. quòd societas est duorum pluriumve conuentio, contracta ob cōmodiorem vsum & vberiorem quæstum. ad quod facit l. si nō fuerit. §. plerunque ff. pro socio. Socius autem in ordine ad societatem est is, inter quem & alium vel alios est contracta societas: sed in censuris secundum glos. Car. & Pau. in c. felicis. de pœ. lib. vj. est ille qui aliquid cooperatur ad actū damnatum: vnde quando sunt plures, & nullus est principalis, dicuntur agentes: quādo verò vnus est principalis, alius cooperans, tunc stricte dicitur socius in censuris: licet largè socius criminis dicatur tripliciter, scilicet cōcomitans, fauens, & nō corrumpiens: vt xvj. quæst. iiij. ita planè. lxxxvj. dist. facientis. & tales regulariter non puniuntur eadē pœna.
2 ¶ Secundò quæritur, † à quibus, circa quid, & quomodo societas contrahi possit? Et dico quòd societatē contrahere possunt, qui se possunt obligare & contrahere: de quibus multos casus habes suprà Donatio. Contrahi autem potest circa omnia bona, & circa aliquā negotiationē, & circa vnam rem. ff. eo. l. societas. nisi res illa esset turpis aut flagitiosa. ff. eod. l. neq; prætermittendū est. Nō cōtrahitur autē consensu, sed per cōsensum. ff. pro soc. l. qui admittitur. & hoc re. verbis, & per nuntium. ff. pro socio. l. societatē. & ad tempus & in perpetuū, id est, dum vinent socii: & sub cōditione. ff. pro soc. l. j. C. eo. l. pe. sine fine verò cōtrahi nō potest. ff. eo. l. nullā. ¶ Tertiò † quæritur, quotuplex est societas. Et dico, vt colligitur ex not. per Bart. & per Bal. in l. si patruus. C. cōmunia vtri. iud. & per eundem Bal. in additionibus ad Bar. de duobus fratribus, ꝙ est triplex. ¶ Prima est omniū bonorū, in qua cōmunicantur omnia quæsita ex quacunq; causa, laborādo vel negotiando, vel ex dono, aut legato, vel hæreditate, & huiusmodi. & stipendia data militi. l. qui stipendia. C. de procur. & salaria quæcūq; habita ex castrēsi vel quasi. ff. pro socio. l. cū duobus, §. idē Papinianus. alias est l. si fratres. & acquisitum ex iniuria sibi facta, vel ex l. Aquilia, vel ex damno suo corpori illato, vel filiis suis. d, l. cū duobus. §. sociū. & generaliter omne quęsitū licitè quocūq; titulo vel causa, arg. à contrario sensu, in l. cū duobus. ff. pro socio. nō autē quæsitum illicitè, vt ibi patet. Et similiter cōmunicantur omnia debita licita, & omnia damna etiā condemnationū factarū per iudicis iniuriā: licet secus si essent factæ iustè. d. l. cum duobus, §. ibidē. Eo tamen casu, quo ratione maleficii condemnatio esset iusta, tenētur socii cōtribuere: si eis sciētibus & acceptātibus pro cōmuni vtilitate maleficiū factum est, quia est cōmune: & sicut in lucro, ita & in damno communicabūt. Si verò ignorāter acceptarūt lucrū iniustū: rūe socius auferet illud, & satisfaciet. l. si igitur. ff. pro socio. & sic solus soluet condemnationē, etiā si essent socii omniū bonorū, secundū Specu. Et licet de iure, ex quo lucrū illicitū cōmunicabit, nō possit illud auferre, nisi post condemnationē. l. quod enim. ff. pro soc. tamē si sacerdos iniungat ei vt satisfaciat læso, intelligitur nō solùm lis cōtestata, sed etiā sentētia lata: & sic præceptū sacerdotis est sententia, secundū Hostien. in c. fi. de sepul. ¶ Secunda est generaliter omnis quęstus & lucri, quod idē est. l. sed & si adiiciatur. ff. pro soc. in qua cōmunicantur omnia: quę veniūt ex quæstu, id est, industria seu solertia alterius: vt exercendo mercantiā, & similia: & similiter damna, quæ ex societate, sicut ex causa proxima, veniūt: non autē cōmunicātur ea, quæ veniunt ex officiis vel meritis personæ: vt donatio simpliciter, vel causa mortis, aut legata vel hęreditas: nec similiter salaria adnocationis, tabellionatus, vel similiū: nec debita alterius, nisi quæ fiunt causa quæstus vel societatis: etiā si licitè cōtraxisset: vt quia maritauit filiam, vel militauit, aut tenuit filiū in studio: & multò minus si sunt illicitè cōtracta. vnde cōdemnationes siue licitæ siue illicitæ nō cōmunicantur. Et hæc societas semper intelligitur cōtrahi, qñ societas cōtrahitur sine distinctione: vt in l. coiri. ff. pro socio. ¶ Tertia est societas certæ rei, puta cōiuendi: quia viuunt ad vnum panē, & ad vnum vinum. vel certę negotiationis, vel lucrorum, quæ cōsequuntur, licet in diuersis negotiationibus vel operibus, ex quibus lucrātur: quanuis aliquādo alter operā, alter pecuniam ponat, aliquando vtrunque: de quibus infrà Societas. Et in hac cōmunicantur lucra & damna, quę veniūt occasione illius negotiationis vel mercātiarū, de quibus pacti sunt: secus de aliis prouenientibus aliunde. Adde tamen ꝙ omnia prædicta vera sunt, nisi socii aliter speciali pacto cauerint. quod seruandum erit. vel nisi aliter habeat cōsuetudo: de quo j. Societas. j. §. vj. in fin. ¶ Quartò queritur, † quomodo cognoscatur contracta societas inter fratres vel alios simul habitantes, ita ꝙ omnia lucra sint communicanda? Et dico ꝙ Bar. in l. si patruus. C. commu. vtriusq; iudic. distinguit vtrum neuter vel vterq;, aut alter tātū negotietur. Si enim nullus eorū negotiatur, non contrahitur societas: licet hæreditatem paternā & maternam simul indiuisam teneant. l. cum duobus. ff. pro socio. §. si frater. Sed in hoc dissentit Bal. in addi. prædicta, & in d. l. si patruus. dicens hoc casu ex actibus posse apparere affectū socialem: vt inter nobiles qui nō faciūt quæstuarias mercantias, & tamen conferunt omnia dona, salaria, & dotes: quia nemo negare potest hos esse sociales actus, ex quibus præsumitur intentio & voluntas, vt dicunt Ioan. de Arena, ac Rich. & Old. discipuli eius. Sive alter negotiatur, & alter non, secundū Bar. similiter non contrahitur societas: quia qui negotiatur, ex hoc magis videtur donare quàm societatem cōtrahere: vt ff. pro socio. l. v. Sed Bal. dicit ꝙ si is, qui non negotiatur, omnia obuenientia sibi, puta ex reditibus præbendæ vel dotibus confert; & sic faciunt hinc inde similiter, vt suprà, contrahitur: quia talis præsupponitur mēs, qualis ex actibus colligi potest. arg. l. duo fratres. ff. de acqui. hæred. & l. reprehendenda tu magis es. C. de insti. & substi. & similiter secundū eundē Bal. Præsumitur cōtrahi, si vnus se exerceat in vna mercantia vel arte, & alter in altera: vt in aduocatis & tabellionibus: quia lucrorū cōmunicatio, societatis est contractio vel inchoatio. Et similiter, secundū eum, si vnus habet curā domus, & alius sit aduocatus, vel alter lucretur & poneret in domo. Si verò vterq; negotiatur: dicit Bar. ꝙ si alter est pupillus, nō potest intelligi cū eo cōtracta societas: quia hoc nō posset expressē. ff. pro soc. l. & in conductionibus. ergo nec tacitè. ff. eo. l. q ad certū. Sed si vterq; est maior, dicit ꝙ si cōmunicant lucra: ex hoc inter eos præsumitur contracta societas: quia talis cōmunicatio aliter intelligi nō potest: nō tamen omniū bonorum, vt quidam dicūt, sed quæstus illius mercantiæ tantùm: quia actus nostri voluntarii nō extenduntur vltra ea quæ gerūtur. ff. de iti. actuq; priua. l. j. §. Viuianus. Sed Bald. dicit ꝙ si alter est maior, & alter pupillus habēs tutorē, qui cōmunicat, & cui cōmunicatur: præsumitur cōtracta societas. Et si actus sunt vniformes, societas restringitur solùm ad quæstus venientes ex eis: sed in actibus in se difformibus & habētibus varietatē, præsumitur societas generaliter cōtracta: nec cōsideratur an vnus plus, alius minus? lucretur in hac generali societate: sed æqualiter, inquit, omnia sunt partiēda. d. l. si socius pro filia. ff. pro soc. Hęc ex illo: qui per hoc nō intendit hoc probare ꝙ sit societas omniū bonorū, quod negauerat Bar. sed ꝙ sit generalis, i. simpliciter, siue omnis quæstus, si actus sunt difformes: vel certæ rei, si vniformes. & melius est quod dicit Bal. tamen
† vide §. seq. ¶ Quintò specialiter quæritur, † quomodo cognoscatur contracta societas omniū bonorū? Et dico ꝙ Bar. in l. Titiū. ff. de admi. & peri. tut. in §. altero. postquā cōcluſit inter fratres maiores negotiantes & lucra cōmunicantes cōtrahi tacitā societatem: quærit quæ societas contrahatur, an scilicet omniū bonorū, vel vnius negotiationis, aut simpliciter? Et respondet per regulam, ꝙ actus nogans multa iura. & deinde infert ꝙ si cōmunicauerunt lucra vnius negotiationis, illius est cōtracta societas. & similiter diuersarū, si cōmunicauerunt diuersarū lucra. Vnde si Titius fundū emisset suo nomine, cōmunicare nō tenetur illis. sed pecuniā, si fuisset ex dicta negotiatione. ff. pro socio. l. si vnus. §. j. Sed si emptio fundorū cōmuni nomine celebratur, etiā huius negotiationis præsumeretur cōtracta

societas: & consequenter cogeretur cōmunicare. Hæc ex illo. Qui iuxta sensum Bar. in d. l. si patruus. intendit, vt recitatum est §. priori, ꝙ cōtrahetur societas certæ rei. quod tamen ibi Bal. dicit falsum, vbi actus sunt difformes: quia cōtrahitur societas simpliciter siue generalis, id est, omnis lucri. iuxta Berta. verò in tit. Societas. videtur ꝙ contrahatur omniū bonorū: quia ad videndū quomodo tacitè contrahatur talis societas, scilicet omnium bonorū, remittit ad Bar. in dicta l. Titiū. & ad Pet. de Perusio in tracta. socie. iij. parte. col. xiiij. & Fran. Por. de duob. fratribus. ij. q. lvj. Ego verò dico ꝙ Bal. melius intellexit Bar. & ꝙ societas omnium bonorū non cōtrahitur, nisi expressē agatur ꝙ sint socii omnium bonorū. ff. pro socio. l. iij. §. cū specialiter. & l. coiri. ff. eod. vbi dicitur, coiri societatem etiā simpliciter licet: & si non fuerit distinctū, videtur coita esse vniuersorū, quę ex quæstu veniūt. hoc est, si quod lucrum ex emptione, venditione, locatione, vel cōductione descendit. Hæc ibi. Prædicta autem expressio vel distinctio secundū aliquos fieri potest verbis & actibus: secundū alios verò non potest fieri nisi verbis. quod videtur velle glo. in dicta l. coiri. quæ habet in verbo, distinctū, id est, expressē dictū ꝙ fiebat omniū bonorum. §. eod. l. iiij. §. j. Hæc gloss. Ego autem dico ꝙ fit verbis principaliter, & secūdariò effectibus. ¶ Sextò quæritur, † quo tępore incipiat, & quo finiatur societas? Et dico ꝙ si verbis cōtrahatur, standum est conuentioni: si verò actibus, dicit Bart. in d. l. Titium. ꝙ ab eo tempore incipit quo socii communicare cœperint, & ab eo ex quo desierint cōmunicare, dissoluta. ff. pro soc. l. vtiq;. si tamē alter tātùm desiit cōmunicare, & nō renūtiauit societati, seruandū est quod dicitur in l. actione. ff. eo. ¶ Septimò quæritur † circa fratrū diuisionē, quod peculiū sit cōmunicandum, & quod non? Et dico ꝙ si nulla interuenit societas, vt patet ex dictis tit. priore. §. j. cōmunicabitur solum profectitium, nō autē castrense, nec quasi castrense, nec aduentitiū. Et quod de his peculiis dicitur, intellige de omnibus, de quibus in ti. priore dictū est, ꝙ pertinet ad hoc peculiū vel ad illud. Adde etiā quæ dicentur ab hoc §. vsq; ad decimūoctauum inclusiuē. Si verò interuenit aliqua societas: dic vt j. incipiendo à §. xix. vsq; ad fin. ¶ Octauò quæritur, † vtrū pecunia data filio à patre pro studio, post mortē patris sit cōputanda in sua parte? Et dicit Bar. in dicto tract. ꝙ si apud patrem nihil erat quod esset filii, nō imputabitur filio in partem. l. quæ pater. ff. fami. ercis. Si verò apud patrem erat pecunia filii ex peculio castrensi vel quasi: tunc in dubio præsumetur ꝙ pater administratorio nomine egerit id de pecunia ipsius filii: & sic imputabitur in partē eius. Ad quod facit quod no. in l. fi. C. de do. promis. Quod tamē videtur limitandū quando pater dedit pro causa necessaria, nō autem pro volūtaria: iuxta ea quæ habes §. Legatum. iij. §. xij.
¶ Nonò quæritur, † quid si pater dedit filio pecuniā pro libris emēdis, & ille lusit, vel exposuit in meretrices? Et dicit Bar. in authen. quod locum. C. de colla. ꝙ post mortem patris computabitur illi in suam partem: arg. d. authen. sicut mulieri quæ passa est cōsumi dotem, cōputabitur ei in suā partem: vt in d. authen. quod locū. Et similiter dic de dono à patre filio pro emācipatione, quod erit computandum ei tępore diuisionis, secundū Bar. in l. j. §. nec castrēse. & in l. vt liberis. C. de colla. ¶ Decimò quæritur, † si pater filio in studio existēti misit pecuniā pro libris emēdis, cauēs in libro rationū suarum ꝙ filius eam debeat conferre: cuius erit damnū, si librorū valor decreuerit? Et dico ꝙ erit cōmune hæredū, nec iste cōferre tenetur quod cōstiterit, sed solùm quod valent: per gl. in d. l. illud. C. de colla. in verbo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

poterat. Si autem valor supercreuit beneficio fortunæ: dicit Rapha. in d.l.illud. ℘ hoc lucrũ tanquam aduentitium debet esse præcipuũ filii: vt l.filii. C.de collat.licet Lud.dixerit contrariũ in d.l.illud.per text.in l. secundũ naturã.ff.
21 de reg.iur. & hoc placet.¶ Vndecimò quæritur, †vtrum filius, qui incœpit studere viuẽte patre de mãdato eius, possit mortuo patre de cõmunibus bonis studium perficere? Et dicit Bar.in d.trac. ℘ nõ: quia factũ patris erga filiũ initiatim, eatenus obligat hęredẽ, quatenus pater erat obligatus. l.& si filium.ff.de mun.& hon.iuncta l.honores.§.is qui.ff. de decur.& l.si filia.§.idẽ scribit.ff.fam. ercis.propter quod cõcludit Bal.in addi.ad d.tract.℘ si vult studiũ perficere, faciat de suo:& similiter si vult doctorari: qa est nouus actus. l.si seruus legatus.§.sed si cũ mihi ex testamẽto.ff.de leg.j.
22 nec fratres tenẽtur ei, si nolũt.¶ Duodecimò quæritur, †vtrum tẽpore diuisionis fratrũ veniant expensæ factæ à patre circa vxorẽ filiifamilias quo ad vestes & alia ornamenta? Et dicit Bal.vbi ꝫ.& in l.in his.ff.sol.mat. ℘ de cõsumptis filius nõ tenetur: nec alius potest dicere, ego ducã eam, & tantundẽ exponã de cõmuni: nisi pater aliter cauerit in testamento.l.iij.§.fi.ff.de mune.& hõ.& ibi per glos. & l. ex parte.§.filius.ff.fam.erc. De extãtibus autẽ, vt sunt vestes & alia ornamenta, si necessaria sunt ad quotidianum vsum, non cõferuntur, sed sunt vxoris, & à principio tenuit donatio inter socrũ & nurũ.l.ex annuo.ff.de do.inter vir.& vx. l.si dos.cũ suagl.ff.ad leg.Fal. Si verò nõ sunt necessaria ad quotidianũ vsum, sed sunt pretiosa: tunc illa, qualia sunt, debent cõferri.l.illud vestimentũ.ff.de pecul. Nec potest dici ℘ morte sit confirmata donatio: quia non præsumuntur donata, sed ad vsum cõcessa.l.mortis.in fi.ff.de dona. inter vir.& vxo.& hoc nisi magna dignitas & diuitiarũ cumulus præsumptionẽ faceret in contrariũ.l.filius.ff.de don. Similiter die in factis pro filia.l.cùm hic status.§.oratio.ff.eod. Et pro prædictis facit l.fi.ff.sol.matr. & qđ dicit Bar.in l.si vt certo.ff.cõmo. Ang.tamen in l.si ex re domini.ff.de stip. ser.per glo.ibi positam determinat ℘ vestes lugubres datæ mulieribus, efficiuntur ipsarum.suprà Donatio.ij.§.v. De dote verò data filiæ filii ab auo ipsius, quomodo nõ sit com
13 municanda, vide ꝫ. Dos.§.j.¶† Decimotertiò quæritur, vtrum expensæ factæ à patre in peculio filii aduẽtitio post mortẽ filii sint cõmunicandæ inter fratres post mortem patris. Et dico ℘ Bar. in prædicto tractatu distinguit. Nam si fuerunt necessariæ vel ad perpetuã vtilitatem: filio imputabuntur.l.fi.§.fi.C.de bo.quæ lib.& l.iubemus.C.ad Treb. & hoc si pater fecit animo repetendi: secus si animo nõ repetẽdi. Et si de animo nescitur, si sunt parui sumptus, præsumerentur donati.l.si seruus.ff.de don.inter vir.& vxo. Si verò sunt magni, ita ℘ excedant fructũ quantitatẽ: videtur habuisse animũ repetendi: nisi in causa alimentorũ vel simili expẽdisset.l.alimenta.& l.Nesennius.§.prẽterea. C. de neg.gest. Secus si fructuũ quantitatem nõ excedũt: quia videtur etiã tunc donasse. In impensis tamẽ, quas fecit vir in rebus vxoris gratia fructuũ quærendorũ, colligendorũ, & conseruandorum, sine vlla distinctione sibi facit.l.fi. ff. de impen.& ab vxore vel eius hæredibus non repetet. In aliis autẽ, si sunt modicæ, nõ repetuntur: si verò sunt magnæ, repetuntur:l.omnino.ff.de impẽ.quod tamẽ fallit vt ibi. Si verò dicti sumptus à patre facti non sunt necessarii, nec ad perpetuam vtilitatẽ, sed solùm ad vtilitatẽ fructuum, non sunt cõmunicandi; quia onera pertinent ad eundẽ patrem. Et idem dicendũ est de eo quod expẽdit in datiis & collectis, cùm habeat vsumfructũ.l.si pendentes. ff. de vsufruct. Nec obst.l.vnica.§.nec impẽsas.C.de rei vxo.act. quia vir habet dotẽ propter onera matrimonii: ideóq; grauari non debet onere impensarũ:& non erit hoc in alio vsufructuario: quia simpliciter habet ex alia causa, vt ex cõtractu vel quasi. Et concor. Bal.vbi suprà.¶ Decimoquartò quęritur, †vtrum patre obligante se pro delicto filii, sit totum com- 14
putandum in parte filii post mortem patris? Et dicit Ioan. de Plat. Insti.de obli. quæ ex quasi delict. na scun.§.si filius. ℘ pater nõ tenetur pro filio cõdemnato in iudicio soluere condemnationẽ de sua legitima: vt est casus in l.& si condemnatus.ff.de noxal.act. Si tamen se obligauit, dicit Bal. vbi ꝫ. ℘ si hoc fecit ductus naturali pietate, omnes fratres debent pro sua parte sustinere.l.liber captus.ff.de capt. Sed si fecit ex necessitate, puta hoc statuto dictante, vt not.glos. super rubrica, C. de decret.decur. nascitur ex tali gestione negotiorũ naturalis obligatio trãsiens ad hæredes: ideoq; soluet de sua parte filius, nõ de cõmuni.l.igitur.ff.de liber. causa.& quod no. Doc.de eo qui cogitur soluere condẽnationem alterius.l.ij.§.fi.ff. de verb.obli. ¶ Decimoquinto 15
quæritur, †vtrũ patre dante damnũ in bonis aduentitiis filii, teneantur fratres emẽdare de cõmuni? Et Bal.vbi ꝫ. distinguit. Nam si dilapidatio est solùm fructuũ, non tenentur.l.cùm oportet.C.de bo.quæ lib. quod limita verũ quando pater habet vsumfructũ dicti peculii. secus qñ is qui legauerat, prohibuit vsumfructũ quæri patri. quod fieri põt secundũ Glo. in authen. vt liceat matri & auiæ.& in auth. excipitur. C. de bon. quæ lib. Si verò dilapidatio concernit rei perpetuã deteriorationem, vel intolerabilẽ læsionem: sic etiã tenentur.d.l.cùm oportet.§.sed cùm tacitas.¶ De- 16
cimosextò quæritur, †vtrum debitũ contractum post mortem patris ab vno fratrũ, sit soluendũ de cõmuni? Et dicit Spec.in tit.de iudi.℘ non: nisi contractum sit ratione cõmunis vtilitatis vel societatis,& in communem vtilitatem profectum: quod probare debet qui contraxit, & sic de cõmuni soluere.argu.l.omnis ff.pro soc.quod si non probat, per eũ solui debet absq; grauamine alterius.ff.de reg. iur. l.non debet.ff. pro socio.l.iure societatis. similiter nec dos debet solui de cõmuni, nisi sit versa in cõmunem vtilitatẽ & idem de condemnatione soluta per vnũ: vt ꝫ.§.iij.¶ De- 17
cimoseptimò quæritur, †vtrum lucrũ quod faciat vnus ex fratribus cũ pecunia hæreditaria mercando sit commune cũ aliis fratribus? Et Bal.vbi suprà, in d.l.si patruus. distinguit. Nam si fecit nomine cõmuni, communicabit. Si verò nomine proprio, non cõmunicabit.l. Titium & Meuium. §.alterum.ff.de admi.tuto. quod verum est, nisi sit tutor vel curator aliorũ fratrum: quia sic lucrum, quod fecit ex prima mercantia empta de cõmuni, debet esse commune, licet nomine suo fecerit: quia illa mercãtia quasi empta de cõmuni erat cõmunis: aliud autẽ, quod fecit de pecunia emptionum iteratarũ & nomine suo, erit suũ, & non cõmunicabit illud: quia pecunia redacta ex mercantiis cõmunibus, nõ est communis, secundũ Glo. in d.l.si patruus. Et idẽ die de eo qui negotiatur de pecunia minoris, aut ecclesiæ: vt in l.si vt proponis. C.de rei ven. Si verò nescitur cuius nomine fecerit: tunc si cõtinuauit negotiũ solitum cum alio fratre mortuo, superstitibus filiis fratris indiuisam substãtiam possidentibus: sic videtur nomine cõmuni fecisse.arg. l.nã & seruus.ff.de neg.gest.§.si viuo. Si verò fecerit negotiationem insolitam: sic præsumetur ℘ nomine proprio. si nihil aliud appareat ex libro rationũ.concor. Bart. in d.l.si patruus. Adde tamẽ primò ℘ eo casu quo nescitur quo nomine emerit, si emptor erat tutor: in dubio præsumetur ℘ emerit nomine cõmuni, secundum multos, arg.l.post mortem.ff.quando ex fac.tut. Adde secundò secundũ Bal. quòd

eo casu quo cõmuni pecunia & cõmuni nomine negotiatur, quatenus lucrum est commune, eatenus & damnum. & hoc si aggressus est solita negotia, discretè operãdo: secus si insolita: quia tũc sibi imputet.l.si negotia.ff.de nego.gest. Cõcor. Bar. in l. Titium.ff.de admini.tuto. ¶ Decimoocta
18 nõ qritur, †vtrũ emptũ ex pecunia cõmuni vel redacta ex rebus cõis, sit cõmune? Et Bar.in d.l.si patruus.C.cõ.vtri.iud. distinguit. Nam aut emi aliquid nomine cõmuni, aut proprio aut dubitatur. Si qd igitur emptũ est nomine cõi, est cõmune altero habẽte ratũ: vt l.si ego.ff.de neg.gest. Si verò nomine proprio, tũc si emit ex pecunia ꝓpria, est ꝓpriũ, nõ cõmune. Si verò ex pecunia cõmuni: aut ille, q in re cõmuni vẽdicat partẽ, erat maior:& nihil petere potest in re, vt ibi: aut minor:& tũc si is, qui emit, nõ erat tutor, nec curator, est idẽ: vt l.filiæ.ff.de solut. Si verò erat tutor aut curator, res efficitur cõmunis: vt l.ij.ff.quãdo ex fac.tu. Si verò dubitatur ex qua pecunia emerit: præsumitur quòd ex propria: vt l.si defunctus. C.arbi.tut. Nec est ibi recurrendũ ad cõiecturas, cuius cõditionis fuerit artifex, vel non. Si verò emit quidẽ, sed dubitatur cuius nomine: præsumitur in dubio emisse nomine ꝓprio: vt l.magis.ff.de so.& sic ista quæstio & præcedẽs eodẽ modo soluũtur. ¶ Decimonono qri
19 tur, †vtrũ ex duobus fratribus, quorũ vnus maior cõi nomine administrauit bona minoris, reliquus, scilicet minor, teneatur approbare gesta p maiorẽ nomine cõi. Et dicit Rof. in quodã consil. quod incipit, omnipotentis. ℘ sic, quantum ad vtiliter gesta.ff.de nego.gest.l. Pomponius. gesta autem damnose rata habere non tenetur: imo omnia damna illata communi patrimonio per maiorẽ dolo vel lata culpa ipse administrans sibi debet imputare, & minori pro rata emendare tenetur.ff.fa.er.l.hæredes.§.non tantũ.& §.itẽ culpæ. & l.& puto.§.sed & si dolo.& l.in cõi diuidundo.& l.si is cum quo.& l.in hoc iudicium.& l.cõmunis seruus.ff.communi diuid. Et deinde quęritur idem Rof. an lucrum factum per dictũ maiorẽ ex pecunia communi sit cõmunicandum, licet minor nõ approbet dãna illata cõmunioni, nec sentit damnum emergẽs dolo vel culpa maioris? Et dicit lucrum esse commune, si pecuniã cõmuni nomine administrauit. ff. pro socio.l. socius socio. imò, inquit tale damnũ nõ compensatur cũ excessiuo lucro quod administrãs cõmunioni quæsiuit: quia hoc non obstante, damnũ illud sibi imputare tenetur. Et casus est ff. pro socio.l.non ob eũ.cũ l.seq. Si verò communẽ pecuniam proprio nomine administrauit, sibi soli quęsiuit: vt est casus in §.si vnus ex sociis.l.si vnus.ff. pro socio.& probatur in d.l.si patruus. Bene tamen hoc casu posset minor agere contra maiorem, quanti sua interest hanc pecuniam communi nomine nõ fuisse administratã: vt no.glo.in d.§.si vnus. Hæc ex illo. ¶ Vicesimò quæritur,
20 †vtrum frater habẽs cum fratre hæreditatem indiuisam & societatem simpliciter, id est, omnis quęstus, teneatur cõicere lucrum prouenies ex officiis publicis, vel meritis personæ? Et dico quòd non, sed solùm bona prouenientia ex patrimonio & mercãtia. Vnde dicit Pau.in quodã cõsi. quod incipit, in causa vertẽte. ℘ tale lucrũ non cõmunicabit. quod probat primò per l.cũ duobus.§.si fratres.ff.pro socio. vbi si fratres tenuerũt hæreditatẽ paternam indiuisam, vt emolumẽtum ac damnũ in his cõmuniter sentiretur: quod aliunde quæsierũt, in cõmune nõ redigitur, quasi videatur cõtracta societas in bonis patrimonialibus, nõ autẽ in lucris aliũde obuenientibus. Quod maximè verũ est in lucris qstis ex officio vel meritis personæ: qa in his est speciale qđ quãtũcũq; cõtrahatur societas simpliciter, etiã expresse, nõ intelligitur cõtracta nisi in ꝓuenientib⁹ ex quæstu seu industria personarũ, vt exercẽdo mercimonia, & similia: nõ autem in ꝓuenientibus ex meritis personæ. vnde hæreditas vel legata seu donationes, q̃ vni ex sociis deferũtur, nõ veniũt in cõi: vt l.coiri.cũ §.seq.ff.pro socio. Salariũ autẽ delatũ ratione officii ꝓuenit potius ex merito personæ quã ex quæstu seu opera socii. Pro quo facit l.cum muneris.ff.de mu.& ho.& qđ no.in l.j.ff.si mens.fal.mo.di. Hinc est ℘ omne qđ lucratur filius familias ex officiis publicis, acqrit sibi,& nõ patri, & reputatur quasi castrẽse. C.de inoffi.test.l.fi. Et cõsequenter à fortiori in præsenti casu nõ debẽt prædicta lucra esse cõia: nisi pacto expresso hoc fuerit cõuentũ. Et idẽ apertius sentit Spe.in ti.de iudi.§.sequitur.ver.qđ si alter.vbi plus dicit, scilicet ℘ si vnus ex fratribus remotus fuit ab officio propter insufficientiã suã,& in locũ eius alter substitutus, nõ debet salariũ esse cõmune, sed præcipuũ fratris substituti. Et idẽ videtur sentire Bar.in d.l.si patruus. volẽs ℘ si nemo ex fratribus habẽtibus in cõi negotiatur, nõ sit cõtracta societas in bonis aliunde qstis. in quo licet dissentiat Bal. tẽ, vt aliqui dicũt, dictũ suũ aperto iure nõ ꝓbatur. Vel dic ℘ licet verũ dicat: tamẽ sentit ℘ societas non extẽditur vltra quàm actus gesti præcedãt: vnde vbi ex actibus nõ cõtrahitur nisi societas simpliciter, quæ cõmunicationẽ negotiũ lucrorũ nõ excedit, vt in casu isto, si alter sociorũ acquirit aliquid castrẽse vel quasi, illud nõ cõmunicatur. Nec obstat ℘ ista lucra deputet in cõmunẽ vtilitatẽ: nec ex hoc debet censeri ℘ voluerit cõicare: quia quicquid solus expendit de suo in re communi, potest in eius rei diuisione repetere.l.in hoc iudiciũ. ff.communi di. sicut etiã videmus in casu contrario, quòd si ex bonis communibus dotatur filia vnius fratris, debet in diuisione bonorum cõputari in portione cõtingente ipsum fratrem: vt no. Specu.in d.§.sequitur.in versũ. quid si vnus. & idem in aliis expensis factis pro vtilitate vnius duntaxat, vt in d.§.no. Spec. Et hæc maximè ꝓcedũt in lucris quæsitis post mortẽ fratris remanẽtibus ex eo filiis impuberibus, cũ quibus non potest dici contracta societas: nec debet præsumi donatio, maximè si & ipse, q lucratur, habet filios: quia non est verisimile ℘ auferre vellet à suis,& dare alienis. Et hæc videntur de mente Bar.in d.l. si patruus. ¶ Vicesimoprimò quæritur, †quid si ex duobus 21
fratribus vnus in societate posuit operas, alius pecuniã, & casu omnia perierũt? Et dicit Bal.vbi suprà, quod is, qui posuit operam, tenetur alteri ad medietatem capitalis, per l.si cũ duobus.§.in coeunda.ff.pro socio. Et ita etiã tenet Iac. de Are.in l.j.C.pro socio.gl.verò in d.l.si patruus. tenet cõtrarium. Sed tu dic vt infra Societas.j.§.vj. ¶ Vicesimo se-
cundò quæritur, †vtrum duobus fratribus simul commanen- 22
tibus post mortem patris, si vnus de fructibus laborum suorum vel de aliis bonis posuit in domo pro cõmuni victu, possit illud plus in diuisione repetere? Et dicit Bal.in l.cũ duobus.ff.pro soc.quòd fructus extantes sunt sui, nisi sit cõtracta societas in eis. Si verò sunt consumpti, tunc si inter eos erat contracta societas conuiuendi, quia ad vnũ panem & vinũ viuebant, nõ habetur cõsideratio ad illud plus: quia societatis iure intelliguntur consumpti, vt in c.si duo fratres. de fratri.de nouo bene.inuesti.in vsi.feu.& hoc nõ ratione fraternitatis vel cohabitationis, sed communis mẽsę, secundũ Bal.ibi. quod facit pro fratribus, quorũ alter maior est in familia. Si verò inter eos non erat societas conuiuendi puta quia vnus erat minor, & consequenter non cõtrahitur societas.l.& in cõductionibus.ff.pro socio. vel alter furiosus aut ꝓdigus, cui erat interdicta administratio, vel monachus,& similes: tunc expensæ non imputantur inter fratres, q̃ sunt factæ, pro alimẽtis: nisi protestetur ℘ nõ intendit

dit donare.l.Nesennius.ff.de neg.gest.vel nisi quia reditus cõmunes erãt sufficiẽtes ad alimẽta:sed conseruabat fructũ vt melius vẽderet:vel quia naturali charitate nõ tenebatur alimẽtare,arg.l.si.ff.de peti.hære.secundũ Bal.in l.filiæ.C. fami.ercis.Item quando ille qui fecit impensas erat pauperior:vt not.in l.alimẽta.C.de neg.gest.per Iac.But.& Bal. quia prima charitas incipit à seipso.l.præses.C.de serui.& aqua.vnde nõ præsumitur donare.Et sic Bal.in l.si paterno. C.de nego.gest.tenet de rusticis,quorũ vnus multa posuit in domo pro alimẽtis,quod potest petere qñ in filiis alimẽtatis non erant operæ aliquales correspondentes alimẽtis: quia cõiter rustici sunt pauperes:quorum oculus est porcellus,vt dicit glo.in l.illicitas.ff.de offi.præsid.& rarò habent pecunias,vt dicit Bal.in l.idem.C.loca.ideo non præsumitur talis donare,cum ipse non habeat superflua.quod intelige verum quando inter eos non est societas conueniẽdi.

23 ¶ Vicesimotertiò quæritur,†quid si alter duorum fratrum posuit lucra sua pro reparatione communis patrimonii,vel emit boues pro colẽdis possessionibus cõibus.Et dicit Bal. vbi s.q repetere potest illud quod posuit, per text.in l.ex duobus.ff.de neg.gest.& Bald.in d.l.filiæ.quod intellige si emit ex eo quod communicare nõ tenebatur ratione communis patrimonii vel cuiuscunque societatis : aliàs si non emit ex lucro communicando,& consequenter communicanda sunt communia:vt patet ex dictis s.§.præcedẽ. ¶ Vi

24 cesimoquartò quæritur,†quid cum aliqui fratres habentes paternam hæreditatem indiuisam viuunt ad vnum panem & vnum vinum nulla alia contracta societate,& vnus ex industria personæ lucratur,vt quia est artifex,vel iuit ad naui gandum,& huiusmodi? Et dico quòd illud lucrum erit sibi præcipuum,etiam si pater viueret,tanquam aduentitiũ:nec illud post mortem patris communicabit.quod intellige si lucrum illud pater permisit,quasi non egens exercitio filii in re domestica:si tamen alii stantes domi expenderunt circa patrimoniũ pro quærendis vel colligẽdis aut conseruandis fructibus,qui fuit absens non habebit partẽ fructuũ,nisi contribuat ad expensas:& si alii personaliter laborauerunt in re communi pro dictis fructibus,ex eis deducent salaria sua ad arbitriũ boni viri:si verò laborauerunt aut expenderũt pro cõseruatione patrimonii,illud deducẽt in diuisione. Et prædicta intellige nisi inter eos esset societas simpliciter:quia cõiaret lucra venientia ex industria:vt s.§.iij.li-

25 cet nõ venientia ex meritis. ¶ Vicesimoquintò qritur,†qd si alter ex cohæredibus condẽnatus est ob maleficiũ cõmissum? Et dicit Spe.quòd de sua parte tantùm soluẽda est cõdemnatio:nec fiet recõpensatio eius,quia aliàs bene tractauit hæreditatẽ.ff.pro socio.l.cũ duobus. ¶ Vicesimosextò

26 quæritur,†quid si vnus ex cohæredib⁹ fecit sumptus ob honorẽ suum,puta in militia vel nuptiis suis aut filiæ,vel aliqua dignitate? Et dico quòd si cõmunis pater id fecit, ipse habet hoc præcipuum.ff.de colla.l.j.§.nec castrense.si verò ipse hoc fecit post mortẽ patris,de sua sorte erit,nõ de bonis cõibus.ff.fa.er.l.filia.§.idẽ scribit.nisi specialiter inter cohæredes pactum fuerit quòd huiusmodi sumptus essent communes secundum Barto.in d.§.nec castrense.Quantũ autẽ ad dotem filiæ alterius fratris cohæredis, si viuit auus, ab ea dotanda est.ff.de iur.dot.l.profectitia.Si verò non viuit,de bonis patris sui tantùm dotanda est, secundum Specu.nisi aliter cohæredes inter se cõuenerint. Vide s. Dos.

27 §.vij. ¶ Vicesimoseptimò quæritur,†vtrum factum vnius fratris noceat alteri,quãdo sunt socii omnium bonorum: puta si vnus emens gabellam à cõmuni promittit sub certa pœna,& alius cõtrauenit:quæritur vtrum incidat in pœnã? Et dicit Bald.vbi suprà,q non:quia non incidit qui cõtrauenit,cũ nõ sit obligatus.ff.pro socio.l.iure societatis.nec qui est obligatus,quia nõ contranenit. ¶ Vicesimooctauò quæritur,†vtrum in societate omnium bonorũ frater pos- 28
sit suas filias dotare de communi? Et Specu.videtur tenere q non,nisi sit pactũ inter eos,per l.si socius pro filia.ff.pro soc.& idem Pet.de Peru.in xiiij.libro cõsiliorum.sed Bal. in consilio quod incipit,factum tale.tenet contrarium.& similiter in d.addi.ad trac.Barto.de duo.fra. Vbal.autẽ in d. l.cum duobus.ff.pro soc.arguens pro & contra finaliter cõcludit q quilibet adhærere potest cui parti voluerit.quod non sufficienter dicitur,cùm altera tantùm pars contradictionis sit vera,& vna præiudicet socio. Vnde dic quòd potest,si sunt socii omnium bonorum maximè expresse & verbaliter:quia ibi est communicatio omnium licitè quæsitorum:& cõsequẽter à contrario etiam omnium debitorũ licitè contractorum:vnde frater tenetur cõtribuere fratri militanti aut filiam maritanti.non autẽ hoc potest,si sunt socii simpliciter,id est,omnis quæstus. ¶ Vicesimouonò qri- 29
tur,†quid si vnus frater dotauit filiã alterius sciẽtis & patiẽtis? Et dico q si sit cõtracta societas omnium bonorũ,alter tenetur contribuere,vt dictum est §.priori. Si verò nõ sunt sic socii,qui dotauit,dotem potest repetere:quia vtiliter negotium gessit,non obstante quòd extraneus dotando filiã alterius donare videatur dotem.l.ex morte.C.de pac.cõuẽ. quia hoc verũ est quando solus hoc facit : secus si faceret simul cũ patre,vt consuluit Bald.in d.cõsi.vbi s. ¶ Tricesimo 30
quæritur,†si frater legitimus & spurius in vita patris cõtrahunt societatem omnium bonorum,vtrum patre moriẽte eius hæreditas transeat etiam ad spurium? Et dicit Bal.in l. j.C.pro soc.q sic,non vi successionis vel relicti,sed iure societatis.Quod pro cautela notandum est ei,qui vult spurio succedere in hæreditate cum legitimo,vt faciat eos omniũ bonorum societatem contrahere. ¶ Tricesimoprimò quæ- 31
ritur,†si alter ex sociis omnium bonorum communicauit socio vel fratri lucrũ vsurarium,vtrum episcopus possit cõpellere sociũ vel fratrem ad restitutionem vsurarum? Et dicit Bal.quòd sic,vt ff.eod.l.quod enim. ¶ Tricesimosecundò 32
quæritur,†vtrum lucrum vxoris alterius fratris communicandum sit in diuisione? Et Bal.in l.si vxorem.C.de condi. inser.& Do.& Vbal.in l.cũ duobus.ff.pro soc.distinguit. Nam si eadem opera facit sicut homines in laborãdo,debet habere partẽ lucri:& diuidetur in capita,vt dicetur de filiis §.vlti.in fi.Si verò exercet aliquam artẽ vel mercantiam vel est obstetrix aut chirurgica:tunc si ponebat omnia lucra in cõmuni,& similiter vir,contracta est societas,quam mulier cum viro cõtrahere potest, secũdum eundem Bald.in d.l.si vxorẽ.& sic lucra erũt cõmunia:sed si tenebat separatum lucrum,vel ex aliis coniecturis apparet q societatem cõtrahere non volebat,tunc de operibus communibus & obsequialibus,quæ fiunt à mulieribus in domo secundum qualitatẽ personæ,vt facere lectum,coquinam,& huiusmodi,lucrum consequi nõ potest:quia operari tenetur in domo,in quare cipit alimẽta,vt in glo.l.sicut.ff.de ope.lib.& Bal.in l.Caio Seio.in fi.ff.de ali.leg.& Ange.in l.j.C.de legi.hære.& in l.si cũ dotẽ.ff.sol.ma.imò si desisteret à talibus obsequialibus,etiã paruæ æstimationis,propter exercedã artẽ,pars talis lucri deberet cõicari viro & aliis fratribus secundum iudicium boni vtri:nisi haberet alimẽta iure legati.& consequenter non teneretur operari in tali domo, secundũ Bal. & Ang.vbi suprà. Si verò vltra talia obsequialia exercet aliquam artẽ,& lucratur,potest sibi illud tanquam propriũ rẽtinere,& communicare non cogitur. Et quod dictũ est de vxore:

vxore, dic de filiabus alterius fratris, excepto q acquirent patri:& illud lucrũ erit eis aduentitiũ. Et hęc ex no. prędi-
33 ctis s. Eleemosyna.§.v.& dicẽdis j. Vxor.§.vij. ¶† Tricesimotertiò. Pone:Petrus decessit relictis quatuor filiis masculis æqualiter ei succedentibus,altero eorũ Paulo habẽte duos filios aptos ad labores ac lucra, & post mortẽ patris sine diuisione laborauerunt cõicantes inuicem bona & lucra vsq; ad mortẽ eius,qui duos filios habebat,id est Pauli. Quæritur ergo quomodo debeant diuidi? Et dico multa. ¶ Primum. Loquendo de bonis aliis à fructibus ex possessionibus si diuisio habuisset fieri tẽpore mortis Petri, quatuor filii æqualiter succedebãt ab intestato secũdũ stirpes. l.inter filios.C.famil.erc.ex testamento verò secundũ eius voluntatẽ,nisi fuisset legitima.§.disponat authen. de nup. col.xliij. ¶ Secundũ. Si verò habuisset fieri post mortẽ Petri,viuentibus tamẽ omnibus filiis eius:dico q ab eo tempore,quo cœperunt cõicare bona,& lucra, intelligũtur societatem tacitè cõtraxisse,secundum Bal.in l.si patruus.C. cõia vtriusq.iud.& ab illo tempore citra quoad bona abinde quæsita siue post mortẽ Petri diuisio est facienda in capita: quia hoc est de natura societatis.l.si non fuerint.ff.pro socio.nec tamẽ duo filii paruuli habebũt æqualẽ portionem cum suo patre:quia eo viuente nõ censentur ipsi in societate,cũ nulla bona cõicauerint,sicut pater suus:habebũt tamen sua salaria, quæ verisimiliter lucrati fuissent, si dicto tempore cõis stetissent cũ aliis:& taxabuntur per duos homines eligendos per iudicem:quia personas suas cõicauerunt circa negotia cõia. ¶ Tertium. Si autem debeat modò fieri diuisio mortuo Paulo:dico q prima societas Paulo mortuo est dissoluta.l.adeo.ff.pro socio. Vnde si eo mortuo non contraxerit aliquam societatẽ, fiet diuisio sicut eo viuente, ita q isti filii habebunt partẽ patris, & sua salaria. Si verò aliquo tempore societatem cõtraxere cum patruis de bonis ab eo tempore quæsitis quo societatem contraxerunt,debet fieri diuisio in capita, & nõ in stirpes:de bonis verò Petri & Pauli debet fieri diuisio in stirpes,& nõ in capita,reseruatis duobus filiis Pauli salariis. ¶ Quartũ. Quãtum autem ad fructus pendentes ex possessionibus quas tenent ad coloniam, dico q si boues erant cões,deductis expensis diuisio fieri debet in capita,& nõ in stirpes,vt voluit Bar.in suo cõsilio incipiente, Titiarelus.& Bal.in addi.ad Bar.de duo.frat.dicens nos debere cõsiderare q fructus triplici modo percipi possent: primò scilicet ratione operarum exhibitarũ à personis:secundò ratione operarũ exhibitarum à bobus:tertiò ratione seminis & aliarũ expensarum pro messoribus & similibus.Primò igitur de fructibus detrahenda est omnis impensa: quæ si facta est æquali portione à fratribus & nepotibus,æquali portione reuertatur: quia nullus est casus,in quo talis deductio nõ fiat.l.fundus. ff.fami.erc. Secũdò,sicut boues sunt cõmunes, ita quod ratione eorũ percipitur, cõicetur pro parte, pro qua & boues sunt cõmunes , quia ratione cõis acquiritur dominis pro ea portione pro qua sunt domini.ff.de acquir. rer.do.l.per
34 ferũ.in fi. Tertiò, residui fructus diuidantur in capita, q quilibet habeat suam portionẽ, tam patrui quàm nepotes: quia societas respicit capita operantium in societate.d.l.si nõ fuerint. ¶ Tricesimoquartò quęritur,†an frater gubernans bona cõia cum fratribus paruis possit in diuisione salariũ petere,sicut tutor potest,secundũ Bart. in l.in eos.ff. de tute. q non. & dicit Ludo. q certa portio fructuũ assignabitur illi,sed salariũ petere non potest. Sed pro hoc de aliis prædictis aduerte primo q secundum Bald.in tract.de duo.fra.duo fratres, quorũ vnus habet duos filios laborantes communẽ possessionẽ, alius verò nullũ, tamẽ diuident fructus æqualiter:quia hęc societas respicit capita eorũ qui operas ponũt.& idem Pan.in l.illud.C.de colla.in duobus fratribus,quorũ vnus erat solus nihil faciens:alius verò habens multos filios bona gubernabat : quia in diuisione ille solus petere non potest fructus consumptos à filiis fratris. ¶ Aduerte secudo q lucrũ alterius fratris in dubio præsumitur de patrimonio patris, aut de cõi, si sit homo nullius exercitii : sicut aliàs vxor præsumitur habere de bonis mariti.si verò sit artifex,& bene lucretur,nõ præsumitur habere de cõi,nisi expresse probetur.C.arbi.tute.l.si defunctus.

PECVNIA aliqñ largissimè sumitur pro omni re mundi,quæ põt esse in patrimonio.j.q.iij.c.totũ.& in l.nomine.ff.de verb.sig.iuncta gl. & sic rei appellatio latior est quam pecuniæ : vt in l.rei.ff.eo.quia res sacræ & liber homo,qui nõ possunt esse in patrimonio,res sunt & nõ pecuniæ:sed strictè accipitur pecunia pro numerata,i.numerabili.xiiij.q.iij.c.j.& iij.& ff.de leg.j.talis scriptura.secũdũ mẽte aũt S. Tho.ij.ij.q.100.pecunia formaliter & propriè est moneta seu mensura rerũ venaliũ:improprie aũt & virtualiter est omne cuius pretiũ æstimari põt pecunia. Sum. aũt Ang. & Ros.referũt quatuor magistros expositores regulæ beati Frãcisci dicere q pecunia est omnis res, qua qs vtitur ad aliquid pro pretio dandũ.i.omne quod vice pretii datur:sed isti nõ declarãt propriè quid sit pecunia in se,sed quomodo sumatur in prædicta regula,qñ prohibetur pecunia recipi:de quo sunt opiniones.Nam cũ dicitur in regula q fratres nõ recipiãt denarios vel pecuniam: Car. in cle. exiui.§.porro.de verb.sig.dicit q sumitur ly vel,pro id est, ita q denarii & pecunia idẽ sunt.& bene dicit quãtũ ad verba. Dicti verò magistri dicũt q ibi sumitur nomine pecuniæ etiã omne quo quis vtitur loco pretii ad aliquid emẽdum : vnde nõ licet fratri minori accipere aliquid intẽtione vẽdẽdi & vtẽdi pretio:imò secũdũ ea quæ dicti Summistæ referũt ex dictis dictorũ magistrorũ,nõ licet fratri minori permutare,puta accipere vinũ vt det alicui daturo tibi panes : quia hoc est vti aliquo.i.vino ad aliquid cõsequendũ,quod pretio datur.i.panẽ:sed bene intẽtione præsentãdi procuratori ordinis,vt ipse eã vẽdat vel in necessaria cõmutet : quia sic talis res nũquã est pecunia in manu fratris. Vtrũ aũt mutuo accipiens pecuniã aureã restituere possit argenteã,& alius eã recipere teneatur,vide j. Solutio.§.j.

¶ PESIO,suprà Gabella.j.§.j.

¶ PEDANEVS Iudex, vide suprà Archidiaconus.§.j. in fi.& suprà Iudex.§.j.

De Pœna.

1 *Pœna quid & quotuplex sit.*
2 *Pœna sensus quotuplex sit.*
3 *Pœna à quo possit imponi.*
4 *Pœnarum quando fiat extensio.& nu.5.*
6 *Pœna pecuniaria an statuto possit imponi pro adulterio.*
7 *Pœnarum alternatiuarum quæ habeat optionem.*
8 *Iudex ecclesiasticus an imponere possit pœnam pecuniariam.*
9 *Episcopus an imponere possit laico pœnam pecuniariam.*
10 *Iudex an possit pœnam augere vel minuere.*
11 *Pœna an extendatur vltra territorium imponentis.*
12 *Pœna imposita propter crimen an in dubio sit perpetua.*
13 *Pœnæ incursionem quando debeat monitio præcedere.*
14 *Pœna an incurratur ex contrauentione facti valido manente contractu.& nu.20.*
15 *Pœna an incurratur ante terminũ,quãdo certũ est nõ posse cõpleri.*
16 *Pœna an committatur sine dolo.*
17 *Tempus præfixum in odium negligentis an currat ignoranti.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

18 *Pœnam non incurrit, qui facere non potest.*
19 *Pœnam totam an incurrat qui solam partem facti præstat.*
21 *Pœna an possit inferri in loco domicilij pro peccato alibi commisso.*
22 *Mandans delictum fieri in alio loco: an debeat puniri vbi mandauit, vel vbi commissum est.*
23 *Puniri an quis possit à Deo vel ab homine pro culpa alterius.*
24 *Punitus semel pro aliquo crimine an debeat amplius puniri.*
25 *Pœnam pecuniariam quis exigere possit.*
26 *Pœna cui sit applicanda.*
27 *Pœnæ solutio an satisfaciat legi prohibenti.*
28 *Peccant non accusando qui id habent ex officio.*

1 POENA † est id quod pro culpa infertur: qa dicitur à puniendo: & est quæ punit & vindicat quod quisq; cõmisit. de pœn. dist. iij. pœn intentia. vnde à supplicio vel dolore differt, quæ sine culpa aliqñ inferũtur: vt cũ torquetur brutũ vel homo iustus: pœna autẽ nũquã infertur sine culpa, quãuis aliqñ inferatur sine culpa puniti, licet nõ sine causa: quia scilicet propter culpam alterius: vnde sine culpa, nisi subsit causa, nõ est aliquis puniẽdus. de reg. iur. lib. vj. Et nomine pœnæ loquendo iuridice & nõ Theologicè strictè & propriè venit solùm corporalis. i. afflictiua corporis secundum Pan. in c. inter alia. de imm. eccl. largè tñ sumitur pro omni quod minuit de patrimonio, vel priuat aliquo legitimo. Gemi. tñ in c. fi. de ele. lib. vj. dicit q̃ cõstitutio propriè est pœnalis, quæ priuat iure quęsito, vt in c. si religiosus. eo. tit. & ita est pœnalis, siue vindicet in corpore, siue in alio quæsito, vt in c. dispẽdia. de reser. lib. vj. nũcta gl. ¶ Primò verò quæritur, quotuplex sit pœna in genere? Et dico q̃ est duplex. prima scilicet priuatiua, quæ dicitur pœna dãni: large est qua pro culpa aliquid aufertur, & infertur priuatio: propriè verò est qua pro culpa aufertur perfectio & infertur. priuatio nõ repugnãs appetitui semper: cuiusmodi est carentia diuinæ visionis: quæ & si fortè repugnet appetitui in damnatis, nõ in pueris decedẽtibus sine baptismo secundũ Theologos. Et secũda positiua, quæ dicitur pœna sensus. i. afflictiua appetitus siue inferioris siue superioris: & largè est qua q̃ culpa aufertur perfectio & infertur priuatio afflictiua appetitus siue superioris siue inferioris: propriè verò est qua aufertur perfectio & infertur priuatio afflictiua appetitus semper saltẽ naturaliter: vt subtractio peculii, verbera, & ignis, quibus aufertur sensuũ harmonia, mutilatio, & hmõi. Et sic pœna sensus propriè nũquã est pœna damni propriè, nec ecõuerso: qa vna affligit semp, alia nõ semper: omnis verò pœna sensus propriè est pœna dãni largè: quia semper est priuatio, vel habet annexã priuationẽ: non autẽ ecõtrario: qa pœna dictorũ puerorũ nõ est sensus propriè, sed solũ large, vt scilicet est in damnatis. Sed quia ista sunt Theologalia: nõ me extẽdo quẽ admodũ materia requirit.

2 ¶ Secũdò quæritur, †quotuplex sit pœna sensus iuridice loquẽdo secũdũ canones præcipuè? Et dico q̃ dupliciter diuiditur à Iuristis, quãtũ ex dictis eorũ colligitur. f. secũdũ se, & ex parte causæ pœnã inferẽtis. diuidẽdo ergo eã secũdũ se, in genere est triplex. ¶ Primum enim genus est spũalis pœnæ quæ est quadruplex. prima scilicet increpatio, quę in genere isto est quasi præambulũ. dist. lxxxiiij. peruenit. secũda est censura ecclesiastica, quæ est triplex. i. excõicatio, interdictũ, & suspẽsio. de verb. sig quærẽti. tertia infamia, de qua §. Infamis. quarta est depositio. dist. v. si episcopus. de qua §. Degradatio. ¶ Secundũ genus est corporalis: quę est quintuplex secũdũ Canones. prima est ieiunii vel abstinẽtiæ. dist. xc. si quis cõtristatus. xxvij. q. j. si homo esses. secũda est verberũ. xxiij. q. v. circũcelliones. de qua §. Percutere. & §. Excõicatio vj. tertia est seruitus, de qua §. Luxuria. §. iij. quarta est publicationis bonorum. dist. lxiij. Adrianus. de qua §. Hęreticus. j. §. viij. quinta est exilii. dist. lxiij. in synodo. siue sit ad certũ locũ, vt cũ qs traditur in monasteriũ: siue à certo loco, vt cũ qs ab aliquo loco ꝓhibetur: siue ab omni loco, vt cũ pœnitẽti iniũgitur ne alicubi plusquã tãto spatio moretur: de pœ. di. vj. sacerdos. Secũdũ leges aũt sunt & aliæ pœnæ, vt mortis, detrũcationis, vel etiã deportationis, de qbus diffuse in Sum. Cõ. li. iij. tit. xxxij. q. j. secundũ Ray. & secũdũ Host. de iureiu. c. veniẽs. q̃dã est capitalis: & est triplex. s. mors, exiliũ, & relegatio. ff. de pub. iudic. l. ij. Est aũt deportatio ꝓpriè exiliũ ppetuũ: relegatio verò tpale. ff. de interdic. l. relegatorũ. §. differẽtia. ¶ Tertiũ genus est pœnæ pecuniariæ: q̃ aliqñ infertur ꝓ iniuria illata psonæ vel loco: de quo §. Immunitas. ij. §. x. Aliqñ pro satisfactione illati dãni: vt §. Furtũ. §. iiij. & j. Raptor. §. j. Infertur ẽt ad punitionẽ criminis, qđ in nulli⁹ est iniuriã, nisi Dei, saltẽ p modũ eleemosynæ, vt §. Blasphemia. §. vij. ¶ Diuidendo aũt pœnã sensus secũdũ causas pœnã inferẽtes, ingenere est quadruplex. Prima est à iure. s. Canonico vel Ciuili: de qua in c. statuimus. xvj. q. j. ad quã reducitur ea, q̃ est à statuto. Secunda est à cõsuetudine, de qua in c. dilectus. de offi. ordi. Tertia est ab hoĩe. Quarta est mista possibiliter, q̃ dicitur pœna cõtumaciæ punitiua. Sed illa, q̃ est ab hoĩe, etiã est triplex. s. iudicialis, arbitralis, cõuẽtionalis, quã partes extra iudiciũ iter se imponũt. ¶ Tertiò q̃ritur, † à quo possit pœna imponi? Et dico hoc patere ex dictis §. priore: qa iuridicã & cõsuetudinalẽ imponere pñt, q & statuere, aut cõsuetudinẽ facere: eã verò q̃ est ab hoĩe cõuentionalẽ facere pñt oẽs, q pñt cõtrahere: & arbitralẽ oẽs, q pñt cõpromittere: & iudicialẽ omnis iudex potẽs punire: qa iurisdictio sine coercitione saltẽ modica, nulla est. de offic. delegat. oralis. & c. ex literis. maiores tñ pœnas, & quãtũ ad forũ ecclesiasticũ depositionẽ: quantũ ad seculare verò decapitationẽ: inferre pñt oẽs iudices: sed in illo qdẽ solus episcopus, ad quẽ pertinẽt maiora negotia. dis. xxv. plectis. in isto verò. s. seculari, hi soli, qui habẽt merũ imperiũ. ¶ Quartò q̃ritur, †vtrũ pœna imposita à iure in vno casu videatur imposita in alio, qñ illa duo in iure æquiparãtur? Et dicũ quidam q̃ sic, per text. cũ gl. in c. j. de post. præla. dicẽs q̃ dispositio etiã pœnalis cõcepta in electione, procedit etiã in postulatione: qa per postulationẽ venitur ad electionẽ. l. oratio. ff. de spõ. & hoc seqtur Pan. in c. de multa. de præb. & in c. fi. de mutu. peti. ¶ Quod qdẽ in fauorabilibus habeo ꝓ indubitato, p auth. ité si qs liberos. C. de natu. libe. vbi pater in aliquo legitimo documẽto filiũ naturalẽ appellãs filiũ simpliciter, legitimasse videtur oẽs alios filios naturales, q sunt cõfratres: sed in pœnalibus est gl. singularis in cõtrariũ in cle. j. de cõsang. & affi. q̃ dicit q̃ pœna appositа cõtrahẽtib⁹ matrimoniũ, nõ extẽditur ad cõtrahẽtẽ ipõsalia. Vn de dicendũ videtur q̃ qñ aliqua duo in iure sunt paribcata cõiter, & est eadẽ rõ expressa vel indubitatè præsumpta, tũc statutũ in vno extẽditur ad aliud, etiã in pœnalibus: sed qñ nõ sunt cõiter parificata, sed solũ in aliquibus casibus, tunc nõ extẽditur: similiter licet ratio sit eadẽ, tñ nõ extenditur pœna, sed sola ꝓhibitio, nisi ratio sit expressa vel indubitate præsumpta: qa tũc extẽditur etiã quo ad pœnã: vt §. Lex. §. xviij. Et sic intellige, limita & cõcorda prædictas glo. in elem. vnica. de offi. vica. & gl. in c. constitutionẽ. de regula. lib. vj. & gl. in regula, quæ à iure. de reg. iur. li. vj. ¶ Quintò quæritur † vtrũ pœna imposita à iure in aliquo relicto sit posita, vel locũ habeat in actu vicino ipũ delicto? Et dicit Pan. in c. j. de eo q̃ mit. in pos. q̃ nõ: nisi qs actũ ꝓficiat, licet talis aliter sit puniẽdus iudicis arbitrio. qđ ꝓbatur in c. cum

in cunctis. de elect. iuncto c. perpetuo. eo. tit. lib. vj. & ibi gl. Et idem in pœna imposita per statutũ: quia verba statuti exigunt actum perfectũ, vt not. Bart. in l. is qui cum telo. C. de sica. vnde nõ sufficeret inchoasse. Secus autẽ de pœna, quæ venit imponenda per decretũ iudicis: quia talis sic punitur ac si perfecisset, ex quo peruenit ad actũ propinquum, vt in l. si quis nõ dicã rapere. C. de epis. & cle. & d. l. is qui cum telo. ¶ Sextò quæritur, †vtrũ pro homicidio, 6
adulterio, & huiusmodi, posset per statutũ imponi pœna pecuniaria solùm? Et dicit Host. & sequitur Panor. in c. ij. de delict. puerorum. quòd est illicitum tale statutum: quia homines exponũtur venales ad delinquendum, quia multi bene timent cruciatus non timentes pecuniariam pœnã vt habeant suum intentũ, argu. l. in seruorũ. & in l. aut facta. ff. de pœnis, & in authent. de manda. principum. §. oportet.

7 ¶ Septimò quæritur, † cum pœna per statutũ imposita est alternatiua: puta, suspẽdatur vel puniatur in mille: cuius sit optio, vt sciatur quæ pœna est imposita? Et dicit Pan. in c. inter cætera. de rescript. tres glos. asserere q̃ datur iudici, scilicet in c. sicut. de Iudæis. & in c. à crapula. de vi. & hone. cleri. & in c. fraternitatis. xxxiiij. dis. sed in cõtrariũ est l. quicunque. C. de ser. fug. cum ibi notatis. vbi optio datur reo. Sed pro concordia distinguendũ est post Cyn. & Bar. in l. j. ff. de effrac. q̃ datur iudici, si verba diriguntur ad eũ: vt dicendo, puniat eum iudex sic vel sic. ad quod l. si fugitiui. C. de ser. fugit. datur verò reo, si diriguntur in reũm: vt dicendo, soluat centũ, vel recedat de ciuitate. & ita loquitur d. l. quicunq;. Sed limita si dirigũtur in eum actiuè: secus si passiuè: puta, patiatur istam vel illã pœnã. ar. dicti c. sicut. iuncta gl. Si verò sunt impersonaliter prolata, vel aliter dubitatur: Sum. Ang. dicit q̃ optio datur iudici, si pœna est corporalis: vel reo, si pecuniaria. & videtur inniti Bart. qui tamẽ dicit se dubitare: & videtur inclinari vt detur reo, vt pars mitior eligatur: vt in regula, odia. Pan. verò quẽ sequitur Sum. Ros. tenet contrariũ: quia iura canonica superius allegata loquuntur impersonaliter: & tamen glo. cõmuniter sentiunt vt optio detur iudici. Et probatur per c. quoniã. vt lite nõ contest. quia regulariter iudex tanquã minister habet eligere & apponere pœnã. secundũ circunstantias loci, temporis, & personæ: vt in l. respiciendũ. ff. de pœnis. Item reus semper eligeret mitiorẽ pœnã. & sic quasi frustraretur alternatiua legis. Prędicta tamen limita, nisi vna pœna esset trãslata in aliã: quia iam nõ haberet iudex electionẽ: vt si dicit statutum vel sentẽtia quod reus soluat mille intra decẽ dies, alioquin sibi pes amputetur: qa post decẽ dies. Bart. dicit se cõsuluisse in quæstione facti q̃ pecuniaria in corporalẽ translata est. l. cum duobus. §. idẽ respondit. ff. pro soc. & sic Potestas nõ poterit amplius facere executionẽ in bonis cõdemnati. Mouet tamen Pan. dubiũ, si corporalis & pecuniaria imponãtur alternatiuè, & consuetudo ab olim habeat q̃ imponatur præcisè altera: vtrum iudex habeat optionem? Et dicit q̃ de æquitate videtur q̃ non: licet sit consuetudo seruãda. ar. in l. hodie. iuncta gl. ff. de pœ. & deinde dicit posse argui de rigore: quia in his quæ sunt meræ facultatis, ex obseruãtia vnius nõ est inducta cõsuetudo. Sed tu solue ad hoc ex dictis §. Cõsuetudo. q̃ si consuetudo talis est, quæ habeat vim legis, seruabitur, 8
nõ aliter. ¶ Octauò quæritur, †vtrum iudex ecclesiasticus possit imponere pœnã pecuniariã? Et distinguit Pan. in c. licet. de pœnis. q̃ aut vult hoc imponere mulctãdo, aut pœnam diffinitiuè imponẽdo. Est autẽ mulcta, pœna quam iudex imponit arbitrio suo, pœna verò propriè imponitur secundũ ius cõmune vel municipale. C. de mo. mul. l. j. & C. de app. l. & in multis. ¶ Si primũ, hoc, inq̃t, potest, si illa pœna magis timetur: maximè qa pœna certa nõ est à iure statuta pro arcẽda cõtumacia: vnde potest imponere vt sibi videtur: vt in c. de causis. de offi. dele. Sed in secundo casu, qñ vult imponere diffinitiuẽ, aut subest statutũ vel consuetudo vt pro quolibet delicto imponatur pœna pecuniaria: & non valet: qa dissolutio consurgit. nullã enim delinquentis pertimescit culpã, cũ se sperat eã numis redimere. xj. q. iij. pauper. Aut subest statutum vel cõsuetudo q̃ vltra pœnã iuris imponatur pecuniaria: & valet, dũmodo nõ procedat ex radice cupiditatis: qa potest episcopus adiuuare canonẽ apponẽdo nouã pœnã: vt in c. ij. de cõstit. lib. vj. Aut nõ subest statutũ vel cõsuetudo: & tũc aut vult exigere pecuniã pro delicto extra iudiciũ, & nõ potest: qa certi modi sunt in iure statuti procedẽdi cõtra delinquẽtẽ: sicut faciebãt illi archidiaconi, de qbus in d. c. licet. Aut vult ꝓcedere iudicialiter: & tũc si certa pœna nõ est imposita, põt imponere pecuniariã. Si verò est certa pœna statuta, & cũ causæ cognitione voluit eã tẽperare pronũtiando, potest: quia hoc videtur cõcessum cuilibet iudici cognoscẽti de crimine, vt ex causa possit tẽperare pœnã dum pronũtiat: nõ autẽ postquã pronũtiauit: vt in §. notandũ. ij. q. iij. & in l. j. ff. ad Turpil. nisi posset dispẽsare super illo crimine: vt in c. at si clerici. de iudi. nisi esset mulcta imposita, quę propter inopiã rei etiã ex post facto tẽperari potest: vt est tex. in l. illicitas. ff. de offi. præsi. Adde quod dicit idem Pan. q̃ vbi pœna non est in iure expressa, imponi debet cõsuetudinaria: & si iudex excedit consuetudinẽ, dicitur excedere modum. Ad quod tex. cũ gl. in l. hodie. ff. de pœnis. sed cessante consuetudine venit arbitraria, §. Iudex. j. §. xj. ¶ Nonò 9
quæritur, †vtrũ episcopus possit imponere pœnam pecuniariã laico sibi tẽporaliter non subiecto? Et sentit Ioan. And. post Host. q̃ non: sed debet eam facere infligi per iudicem secularẽ. Sed hoc nõ placet Panor. in d. c. licet. quia ex quo est casus, in quo iudex ecclesiasticus vẽdicat sibi iurisdictionẽ in laicũ, nõ apparet ratio quare in casibus prædictis non possit eã imponere: vt in c. statuimus. xvj. q. j. & xvij. q. iiij. c. quisqs. ¶ Decimò quæritur, †vtrũ iudex pos- 10
sit pœnã minuere vel augere? Et dico vt §. Iudex. j. §. xj. & hic. §. viij. in fi. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrũ pœna extendatur vltra territoriũ imponẽtis? Et dicit Pan. in c. postulasti. de foro cõpet. q̃ aut respicit psonã aut bona. Et si psonã, tripliciter. Aut enim primò diminuẽdo ei⁹ statũ, vt infamia, excõicatio, interdictum, & hmõi: & sic cùm sint affectiuæ psonæ porrigũt effectũ suũ extra territoriũ: etiã qa sequũtur eum sicut lepra leprosum. l. ex ea. ff. de postulan. ꝓpter qđ dicit Bar. in l. qui vltimo. ff. de pœ. q̃ semel cõdẽnatus ad mortẽ, quãuis effugiat, nihilomin⁹ remanet seru⁹ pœnæ vbicũq; fuerit: ideo nõ poterit testari aut cõtrahere, & hmõi. & facit d. l. qui vltimo. & auth. sed hodie. C. de dona. inter vi. & vxo. Aut secũdò interdicẽdo certũ locũ, puta ne vadat ad talem locũ, vel vt moretur in tali loco: & sic nõ porrigitur extra territoriũ, nisi q̃uãdã cõsequẽtiã: puta qa detẽto in loco habitatiõis videtur interdictus etiã locus originis, quãuis sit extra territoriũ. de quo dic vt in l. relegatorũ. §. j. & §. interdicere. ff. de interd. q̃ quã legẽ dicit Bar. q̃ nõ põt ciuitas imponere suo ciui vt moretur in tali loco nõ subdito: nec interdicere ne vadat ad talẽ locũ nõ subditũ statuẽti: & hoc qñ sit in pœnã illius, cõtra quẽ fertur sentẽtia. Secus si propter cõmoditatem ciuitatis, vel in odiũ eorũ, ad quos iret, statuitur ne subditi vadãt ad talem locũ: quia valet. ar. l. fin. ff. de decre. ab or. fa. Aut tertiò interdicẽdo certã artem: puta q̃ nõ exerceat talem artem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

& sic non porrigitur extra territorium: vt est tex. in d.l. ex ea. per quā dicit Bart. in l. cunctos populos. C. de sum. Trinita. quòd statutū continens prohibitionē odiosam, non porrigitur in dubio extra territoriū statuentis: ideoq; dicit ꝙ nulla, quæ ex statuto non succedit, cum tale statutū sit odiosum. l. maximū vitium. C. de liberis præter. quòd nihilo minus potest succedere in bonis alibi sitis: quia non porrigitur dictū statutū extra territoriū statuentis. Et simiter puto quòd sententia priuans aliquē beneficiis suis, in dubio intelligitur de habitis in territorio disponentis. ¶ Aut respicit bona: puta quia publicat ea: & tūc si sit de iure cōmuni, porrigitur ad sita extra territoriū: & remanent ibi tanquā vacātia, sed occupātur per iudicē territorii. arg. l. à diuo Pio. §. j. ff. de re iudi. & l. cum vnus. ff. de bonis autho. iudi. possiden. Si verò sit de iure speciali siue municipali, dicendum est vt notat Bart. in d.l. cunctos populos. & Ioan. And. in c. cum secūdum. de hæreti. lib. vj. quòd extra territoriū non extenditur pœna. ¶ Duodecimò quæritur,
12 †vtrū pœna imposita propter crimen simpliciter sine præfinitione temporis sit perpetua? Et dicit Panor. in c. ex literis. de constitu. quòd pœna imposita propter crimen sine causæ cognitione, puta per interlocutoriā iudicis est temporalis durans solùm durante eius officio: vt puta, interdicit officium vel exercitiū alicui. text. est not. secundū communē intellectū in l. fin ff. de pœnis. & idem not. Inno. in c. quod translationē. de offi. leg. quod limita in pœna successiua: quia momentanea est perpetua: puta, mulctauit in pecunia, vel in corpore, & huiusmodi. facit l. illicitas. in fi. ff. de offi. præsi. Si verò fuit imposita cū causæ cognitione, & delictū merebatur vt esset perpetua, erit perpetua: secus si nō merebatur perpetua, ar. l. si præses. ff. de pœ. & fuit dictum Old. quod sequuntur cōiter Doct. in d.c. ex literis. In dubio verò quādo venit imponēda ex arbitrio, intelli-
13 gitur tēporalis. ¶ Decimotertiò quæritur, †vtrū ad incurrendam pœnā quæ imponitur ipso facto negatiue, id est, cōtra omittentē, vel nō facientē, monitio requiratur. Et dicit Inno. in c. extirpandæ. de præb. & Io. And. in c. licet. de elect. lib. vj. & multi alii ꝙ sic: vnde ante monitionē pœna nō incurritur. Sed Pan. in d.c. extirpandæ. tenet ꝙ nō requiritur monitio, sed incurritur ipso facto. & idē gl. in l. j. C. de his qbus vt indig. & Bart. in l. in cognitione. ff. ad Sillan. dicens ꝙ pœna appolita nō vindicanti mortē defuncti, ipso facto incurritur quo facultatē habuit vindicādi, & nō vindicauit. Sed Gemi. in d.c. licet. concordat, dicens ꝙ prima opinio vera est, vbi ius terminum non præfigit: secūda verò vbi præfigit: qa tūc terminus pro, homine interpellat. de locato. potuit. Vbi verò ius imponit pœnā affirmatiuè, id est, contra cōmittentē seu facientē aliquid, monitio nō requiritur: sed ab eo pœna incurritur ipso facto, etiā si nō habuerit iuris effectū, quando est posita cōtra eum, qui ali-
14 cui facto cōtrauenit, vt §. seq. ¶ Decimoquartò, †posito ꝙ quidam sub certa pœna contraxerint inuicem, sed vnus noluerit stare cōtractui, qui tamen locū habuit non obstante illa contradictione: quæritur vtrum contradicens incurrerit illam pœnā ex quo omnino cōtractus habuit effectū? Et dicit Pan. in c. Raynaldus. quòd sic, per text. illū, per quem infert ꝙ pœna appolita ex cōtrauentione cōmittitur ex sola cōtradictione facti, quanquā contradictio non habuerit iuris effectū. Nam ibi contradictio patrui non impediuit legatū factū auunculis: & nihilominus pœna ex cōtrauentione posita habuit locū. Et facit hoc pro pœna posita in cōpromissis aduersus cōtrauenientē, vt cōmittatur, licet contrauentio effectū aliquem nō habuerit. Similiter cōmittitur pœna ex contrauentione iuris seu de iure facta, vt in l. nuda. C. de contrahen. & cōmit. sti. Quod nota, qa valeret ad multa. ¶ Decimoquintò quæritur, †vtrū pœna posita à lege vel statuto contra omittentē seu non facientē aliquid intra certum terminū statutū, incurratur solùm post dictū terminū, vel etiā ante illū ex eo tēpore, ex quo iam est illi impossibile hoc facere: puta, si promoto ad ecclesiā parochialem imponatur sub pœna priuationis ꝙ intra annum fiat sacerdos, & ante finē anni iam incipit esse certum ꝙ hoc non potest. de quo §. Ecclesia. ij. §. vij. Vel si rector vniuersitatis mādet doctoribus legētibus sub pœna cōtenta in statuto vt intra Pascha faceriut suas repetitiones, & ante Pascha iam incipit esse certū ꝙ hoc non possunt, vt qa incipiunt vacationes Paschæ, in quibus secundū formā statuti nullus publicus actus fieri potest. Et dico ad quæstionem ꝙ Bar. in l. cum stipulatus sum mihi à Proculo. ff. de verbo. oblig. in prædicto casu doctorum distinguit. Nam si pœna posita in statuto trahit secum executionē, vt pœna excōmunicationis vel infamiæ: incurritur pœna eo ipso ꝙ incipit esse certum de impossibilitate faciendi: quia lex facit suam executionem, etiā ante diem statutā. Si verò pœna secum executionem non trahit, vt si dicat statutum, sint periuri, vel puniantur in decem: tunc nō incurritur pœna, licet certum sit de dicta impossibilitate. Angel. autē, quem sequitur Rapha. Cu. in d.l. cum stipulatus. tenet cōtrariū dicens ꝙ siue pœna trahat secum executionem siue non, ante tempus nō cōmittitur, licet incipiat esse certum fieri non posse quod fiendum erat: quia in sententiis proferendis est mens iudicis attendenda: de verbo. significa. intelligentia. quæ hic nō est, vt ante tempus siue terminū statutū pœna cōmittatur: etiā quia de hoc videtur esse casus in c. cōmissa. de elect. lib. vj. de ecclesia parochiali, vt suprà Ecclesia. ij. §. vij. Ad legē autē, si ita stipulatus esset. ff. de verb. obliga. vbi contra promittentem facere insulam ad certum tempus agere quis potest, ex quo intra tempus statutū fieri non potest, licet totum tempus non transierit: dicendū est quod loquitur in pœna conditionali, non in l. gali. Et diuersitatis ratio est: quia mitius cum lege quàm cū homine agitur. l. Celsus. ff. de arb. Vel dic secundum glo. in d.c. commissa. quòd ante diem vel terminum agi potest quāti interest opus non esse inchoatum: vt in iuribus allegatis. sed non ad pœnam, vt in d. cap. cōmissa. & hoc est melius.
16 ¶ Decimosextò quęritur, †vtrum pœna committatur sine dolo? Et dico ꝙ non, si sit capitalis vel corporalis: quia dicit Bart. in l. quicunq;. C. de iur. fugi. ꝙ vbicunq;: de pœna capitali vel corporali loquimur, subintelligitur dolus ff. de in lit. iur. l. ij. & in l. actionib⁹. & Insti. de suspect. tu. §. suspectus. secus in pecuniariis pœnis: vt C. de nox. actio. l. serui. Et idē Salice. in l. pœna. C. ad l. Corneliā de sica. & Bal. in l. data opera. C. q accusa. nō possunt. & Paul. de castro in l. j. C. vbi sena. vel cla. & facit gl. in l. qd ergo. §. ex cōpromisso. ff. de his qui not. infam. & gl. in l. & si seuerior. C. ex qbus causis infam. irroge. vbi dicit Bald. ꝙ cōmittēs homicidium per lasciuiā, puta currendo in equo, nō debet occidi, licet statutum dicat ꝙ decapitetur homicida. ¶ Decimoseptimò quæritur, †vtrum tēpus præfixum in odiū negligentis currat ignoranti vel legitime impedito? Et dicit
16 Pan. in c. quia diuersitatē. de cōsue. præbea. ꝙ non. secus si sit præfixum in odium negligentiæ, sed in alterius fauorē. ff. de his qui no. infa. l. genero. vbi tēpus anni currit mulieri ignoranti mortē mariti. Pro quo vide gl. in c. statutum. de præben. lib. vj. & no. Spec. de edit. instru. vbi dicit quòd licet executor testamenti non potuerit exequi intra annū, nihilo

nihilo minus executio deuoluitur ad episcopū. ar. l. nulli. C. de epis. & cler. & c. nos quidē. de testa. Et ratio, qa in fauorem defuncti, nō in odiū executoris. ¶ Decimooctauò
18 quęritur, †vtrū incidat in pœnā qui facere nō pōt quod sub pœna mādatur? Et dico ꝙ nō, quantū ad pœnas iuris vel statutorū: quia impossibiliū nō est obligatio. de reg. iur. lib. vj. Et idē dic de pœna, puta excōmunicationis per iudicem generaliter imposita, secundū Fede. cōs. xiij. & Pan. in c. P. & G. de offi. deleg. quia verba generalia ciuiliter debēt intelligi, arg. l. si cui. ff. de ser. & in l. ratum. & in l. quod dicimus. ff. de sol. Sed si specialiter imponit pœnā excōicationis: vt, si nō cōpareas tali die, excōico te. dicit Pan. in c. super causa. de testi. co. ꝙ si ex sententia apertè cōstet ꝙ iudex voluerit eū ligare, siue posset, siue nō posset, sententia est nulla cōtinēs intolerabilē errorē: & cōsequenter nō ligat. de sen. excō. tuas. Et similiter nō ligāt, si appareat ꝙ nō voluerit ligare impotēte: puta quia dicit, si cōtēpseris, vel si distuleris cōparere, &c. quia nō potēs nec cōtenit, nec differt, secundū gl. in c. quàm sit. de elec. lib. vj. Si verò mens iudicis perpendi nō potest: quo ad Deū nō ligat: sed quo ad ecclesiā & nos ligat. Et sic intellige glo. in c. vnico. iiij. q. v. & in d.c. cū super causa. sed tamē probato impedimēto, nulla absolutione opus est, secūdū Host. & Spe. & placet etiā secūdū Pan. in d.c. cū super causa. si esset sententia papæ: quia debemus præsumere ꝙ noluerit eū ligare, argu. c. vt nostrū. vt eccl. bene. & sic nō esset irregularis, licet celebrasset. Si verò loquamur de aliis pœnis, certū est ꝙ in foro animæ non incurrūtur. Vnde secundū Sco. in iiij. dist. xv. q. ij. peti nō possunt, nisi quantū importat interesse. ar. c. significāte. de pig. & c. ij. de cōsti. & c. ex literis. de in integ. rest. Ad legē autē, incendiū. C. si cert. pet. quæ vult ꝙ incēdiū nō liberet, quando quātitas est in obligatione: quia cū obligatio sit in genere, vt ff. ad leg. fal. l. in ratione. §. diligenter. totū genus perire nō potest: dicendū est ꝙ quādo obligatio est in genere, ex impotētia nō extinguitur: licet liberet à pœna. propter quod dicit Ang. in l. rescriptū. in prin. ff. de pac. ꝙ etiā si teneamus ꝙ fiscus habeat tacitā hypothecā in maleficiis cōtra delinquentem: nō tamē præfertur creditoribus, imò præfertur creditores. allegās tex. cum sua gl. l. vnica. C. de pœ. fis. & ratio, quia talis tractat de lucro captādo, creditores autē de dāno vitādo. & facit l. fi. §. licētia. C. de iure delib. & l. vnica. C. de impo. lu. descri. & l. fi. C. de codi. Quod bene nota pro exigentibus pœnā vltra suū interesse ab his, qui nō sunt soluēdo: quia tenētur eā restituere creditoribus. Vide tamē quod dico j. Testamētū. ij. §. vj. ad fi. ¶ De-
19 cimononò quæritur, † vtrū pœnā incurrat totā, qui ex sua culpa facit, vel dat solū partē eius, ad quod sub pœna tenetur? Et dicit Panor. in c. sua. de pœn. ꝙ si obligatio est diuidua, pœnam nō cōmittit, nisi pro parte nō soluta, vel nō facta. si vero est indiuidua, soluet totā. Et hæc intelligit vera esse etiā de iure canonico. quæ autē obligatio sit diuidua, & quæ indiuidua. vide Bar. in l. stipulatiōes nō diuidūtur. ff. de verb. obl. & propriè dicitur diuidua, qñ solutio partis tantū valet respectu partis, sicut solutio totius respectu totius obligationis: indiuidua verò qñ solutio partis nō tantū valet respectu partis, sicut tota respectu totius. Exemplū primi est: si promisi tibi scribere Bibliā & decretū: & scripsi Bibliā, quia biblia per se valet secūdū totū suū ad omnē ipsius cōmoditatē & tantā vtilitatē affert, si sola reddatur sicut si reddatur cū decreto. exēplū verò secūdi: si ꝓmisi scribere Bibliā, & scripsi quatuor quaternos. Vide etiā glo. in d.c. suā. quæ addit hæc esse vera in pœna quæ cōmittitur in non dādo vel in faciēdo: secus qñ debet quis aliquid recipere: puta hæreditatē vel legatū, si sic fecerit, vel soluerit: quia nisi totū fecerit, nō habebit. intellige nec totū nec partē: vt in l. Męuiū. & l. cùm fundus. ff. de cōdi. & demō. de quo vide plenè in l. si seruꝰ. ff. si qs cau. ¶ Vicesimò quæritur, †vtrum promittēs sub certa pœna aliquid habere ratū, cōmittat illam cōtraueniēdo de facto? Et dicit Bar. in l. id quod pauperibus. C. de epis. & cle. ꝙ nō. secus si promisisset habere ratū & firmū: quia ratū ad ius, & firmū ad factū refertur: vt in gl. d. legis. ¶ Vicesimoprimò quæritur, †vtrum pœna posit inferri in loco domicilii pro peccato alicubi cōmisso? Et dicit Pan. in c. licet. de fo. cōpe. ꝙ sic: nisi requiratur remissio per iudicē delicti: quā debet facere, si delictū est atrox: aliàs nō, si vult. ¶ Vicesimosecundò quæritur, †vtrū mandās delictū fieri in alio loco, debeat puniri vbi mādauit, vel vbi commissum est? Et dicit Pan. in d.c. licet. ꝙ ois cōclusio Bar. & aliorū in l. si vt proponitur. ff. de fideiuss. est, ꝙ vbi delictū factū est: quia ibi destinatus est effectus delicti. facit c. le. pastoralis. de re iudic. Et idē dic in teste falso, quia puniri debet per iudicē, ad quē eius attestatio trāsmittitur, si sciebat illuc debere trāsmitti: pōt tamē puniri in loco vbi deliquit, & locus erit præuētioni, nisi ambo iudices cōcurrant: sicut est de illo, qui de loco exēpto mittēs sagittam vulnerauit aliū in loco nō exēpto: vt in c. j. de præsum. & quod ibi not. Et similiter de eo q deliquit in cōfinibus, quia verū est dicere, eū in vtroq; territorio deliquisse, arg. l. arbor. ff. cōmu. diuid. Secus si ignorabat illuc attestationē trāsmitti: quia tūc puniri debet vbi deliquit: vbi attēditur locus, ad quē destinatur effectꝰ matrimonii. Idē dic de notario, qui facit instrumentū falsum. ¶ Vicesimotertiò quæritur, †vtrū posit qs à Deo vel ab homine puniri sine cul-
23 pa vel pro culpa alterius? Et dico tria. ¶ Primū. Secundum S. Th. ij. ij. q. cviij. licet pœna secundū propriā rationē pœnæ nō inferatur à Deo sine culpa, tamē inquantū habet rationē medicinę nō solùm est sanatiua peccati prēteriti, sed etiā præseruatiua respectu futuri, & promotiua in aliud bonū. sic aliqñ punitur aliquis sine culpa, nō quidē in spiritualibus bonis, sed in teporalibꝰ: quia illa sunt maxima, & ista minima bona. ¶ Secundū. Secūdū eundē ibi in iudicio humano nō debet quis sine culpa puniri pœna flagelli vt occidatur, mutiletur, aut verberetur: tū pœna dāni punitur aliqs sine sua culpa, licet nō sine causa. & hoc tripliciter. Primò propter ineptitudinē, ad aliqd bonū assequēdū: sicut ꝓpter leprā remouetur qs ab administratiōe ecclesiæ, & à sacris ordinib⁹ ꝓpter bigamiā vel iudiciū sanguinis impeditur. Secūdò, qa bonū in quo dānificatur, nō est propriū, sed cōmune: sicut ꝙ aliqua ciuitas habeat episcopum ꝓtinet ad bonū totius ciuitatis, & nō clericorū tātū. Tertiò, qa bonū vnius dependet ex bono alteriꝰ: sicut in crimine læsæ maiestatis amittit filiꝰ hæreditatē ꝓ peccato parētis, & punitur etiā pœna infawiæ. vj. q. j. si qs cū militib⁹. Cōcor. V Ide Ray. anté ponit multos modos, sed ad istos reducūtur. ¶ Tertium. Pro peccato alteriꝰ secūdū S. Th. vbi §. nullus punitur pœna spirituali: qa hæc pœna ꝓtinet ad animā, secūdū quā qlibet est liber sui. Pœna tñ tēporali vnus punitur ꝓ peccato alteriꝰ triplici ratiōe. Primò, qa vnus tēporaliter est res alterius, vt filius secūdū corpus patris, & seruus dñi: & ita in pœnā eius etiā ipse punitur. Secūdò inquātū peccatū vnius deriuatur ad alterū, siue imitationē, sicut filii imitātur peccata parētū, & serui dñorū: siue per modū meriti: sicut peccata subditorū merētur peccatorē prælatū, secūdū illud Iob xxxiiij. q regnare &c. siue per aliquē cōsensum, siue p dissimulationē. Sicut enim interdū boni simul puniūtur cū malis: quia eorū peccata nō redarguerūt, secundū Aug. primo

de ciui. Dei. Tertiò ad cõmẽdãdũ vnitatẽ ſocietatis humanæ: ex qua homo debet ſolicitus eſſe pro alio ne peccet: & ad deteſtationẽ peccati, dum ſcilicet pœna vnius reddat in oẽs, quaſi oẽs ſint vnũ corp⁹: vt Ang. dicit de peccato A coht. hæc ibi. Pœna excõicationis nũquã punitur vnus pro alio, ſecundũ Ray. xxiiij. q. iij. ſi hæres. ſecus pœna interdicti. de ſpon. non eſt nobis. ¶ Viceſimoquartò quærirur, † vtrum
24 ſemel punitus pro aliquo crimine debeat affligi alia pœna? Et Ray. ꝙ nõ: quia Deus nõ iudicabit bis in idipſum. Naũ viceſimo. Multoties tamẽ pro eadẽ culpa in eodem iudicio imponitur multiplex pœna: qa oẽs acceipiuntur pro vna, qñ aliqua per ſe ſufficiẽs nõ fuiſſet: ſed in diuerſis nõ licet bis in idipſum iudicare, vt dictũ eſt: niſi fortè creſceret cõtumacia, vt lit. nõ cõteſt. quoniã frequẽter. Sed iſta limita qñ diuerſa iudicia ſunt actualia: ſecus ſi ſint diuerſa: qa vnũ ſit eccleſiaſticũ aliud ſeculare: quia pro blaſphemia iure canonico imponitur pœna pecuniaria & perſonalis. de maledi. ſtatuimus. iure verò ciuili vltimũ ſuppliciũ, in auth. vt nõ lux. cõtra naturã colla. vj. & oẽs pœnæ poſſent imponi, vt dicit do. Ant. in d. c. ſtatuim⁹. Impoſita tñ pœna minori pali quẽ iudicẽ, nõ põt alia maior imponi per aliũ, vt ſ. Iudex. j. §. vj. part. iij. & C. de accu. l. qui de crimine. & ibi Angel. &
25 Sal. ¶ Viceſimoquintò quæritur, † quis pœnã pecuniariã exigere poſsit, & qualẽ? Et dico multa. ¶ Primũ. Pœnã canonicã & legalẽ exigere poſſunt tã clerici quã laici, ſecũdũ Pau. in c. dilecti. de arbit. & facit c. ſi quis cõtumax. & c. ſeq. xxvij. q. iiij. quia quod ſit lege permittẽte nõ eſt peccatum. xxiij. q. iiij. qui peccat. C. de adul. l. Gracchus. Vnde ſecũdũ Verue etiã eccleſiaſticæ pſonæ retinere pñt emendas & pœnas quas leuãt ſecũdũ cõſuetudines legitimas & ſtatuta regionis: nec peccãt qñ ſubeſt cauſa, & ſeruatur iuris ordo, & nõ fit ꝓpter cupiditatẽ, etiã ſi pœna dãnũ excedat: qa hmõi pœnæ nõ ſunt ſtatutæ ſolũ propter intereſſe, ſed etiã ꝓpter crimina exercenda, licet eſſet ſecurius hmõi exceſſum exponeres in pios vſus. Sed tamẽ tenetur quis ſoluere hmõi pœnã in foro animæ, niſi cõdẽnetur: ſed ſufficit ſoluere in tereſſe: vt ſi fuerit iniuria, ſatisfacere ad arbitriũ boni viri: vt eſt gl. in c. fraternitas. xij. q. ij. Non obſtat theorica Canoniſtarũ, ꝙ lex humana nõ cõtinẽs in ſe peccatũ ſeruãda eſt in foro animæ: quia verũ eſt qñ in tali foro nõ ceſſat ratio huius legis, ſed qñ eſt eadẽ ratio in vtroq; foro. Et hoc intellige, etiã ſi lex vel ſtatutũ pœnã imponat ipſo facto vel ipſo iure: qa adhuc ad executionẽ neceſſaria eſt ſententia, ſecundũ Bal. in li. de vſu. feu. & Arch. in c. felicis. de pœ. lib. xj. qua declaretur quid fuiſſe criminoſum antequã fiat execuſio bonorũ vel alia executio. qđ Sum. Ang. poſt Pan. in c. cũ nõ ab homine. de iudi. cõtra Ro. limitatverũ, niſi factũ eſſet notoriũ. Sed, vt dictũ eſt ſ. Aſſaſsin⁹. §. v. in hoc cõiter tenetur Pan. niſi fortè ex ipſa pœna nõ incũbat alicui actio, ſed ſola exceptio: ſicut in aſſertorio periurio notorio excipi poteſt in cauſa teſtimoniũ ferẽdi, etiã nulla alia interueniẽte ſententia: licet in notoriis nõ requiratur ſentẽtia cum tãta ſolẽnitate. vt ſ. Notoriũ. §. vj. Et ante talẽ ſententiã nõ tenetur reus eã ſoluere, etiã in foro animæ. Nõ tñ põt ſine peccato mortali talia bona alienare: qa daretur dãnũ emptori, q ea teneretur reſtituere fiſco vel alii, cui eſſent applicata, cũ fructib⁹ mediitẽporis, etiã perdito pretio, niſi ipſum pretiũ vel aliqd loco ei⁹ inueniretur apud alienãtẽ, vt patet ſ. Hæretic⁹. j. §. viij. parti. iij. vbi diffuſe de his. & multo minus tenetur ſoluere eã ante cõdẽnationẽ, ſi pœna nõ imponitur ipſo facto, ſed venit imponẽda. l. ei⁹ q delatorẽ. in prin. ff. de iure fiſci. & ante condẽnationẽ diſponere põt quomodocũq; vult: qa eius eſt res ſua, licet poſsit ea priuari. Et not. ſecũdũ Bar. in l. ſi. ff. de pœ. in l. honorariis. ff. de act. & obli. ꝙ hæc pœna in iudicio exigi nõ põt poſt annũ, ſed ſolũ intra annũ poſtquã qs eã incurrit. qđ intellige qñ eſt merè pœna ex parte tã actoris quàm rei: licet ſallat in aliquib⁹ caſib⁹, de qb⁹ gl. in d. l. in honorariis. & ſecũdũ hoc tenet gl. in c. fraternitas. xij. q. ij. Notãdũ eſt etiã ꝙ nõ obſtãtib⁹ prædictis quidã dicũt ꝙ vbi pœna imponitur à lege incurrẽda ipſo facto vel ipſo iure, ſecũdum aliquos iudicis ſententia nõ requritur declaratoria, ita ꝙ priuatus bonis ipſo iure vel facto ea nõ põt in cõſcientia retinere, videtur opinio modernorũ, vt Feli. in c. j. de cõſti. licet aliàs cõtrariũ tenuerit in c. audiuimus. de ſimo. tñ ſecunda opinio eſt vera ſolũ quãtũ ad ſententiã declaratoriã, & quantũ ad pœnas quæ ad executionẽ ſuã nõ reqrũt neceſſariò actũ, vt excõicatiõis, & huiuſmodi: ſed prima eſt vera qnantũ ad ſententiã cõdemnatoriã, qa nõ requiritur, & quantũ ad pœnas, quæ ad ſui executionẽ reqrũt actũ hominis, vt priuatio bonorũ, & oẽs pecuniaria vel corporalis, in qb⁹ indubitatè eſt vera, q quid ſit in aliis: quia abſurdũ eſt ꝙ reus exequatur talẽ ſententiã contra ſe, aut ꝙ alius eã exequatur ſine iudicis licẽtia, quæ habet vim declarationis. Eſto tamẽ ꝙ quis in cõſciẽtia nõ poſſet tenere talia bona ante declarationẽ, epiſcopus & alĩ habẽs authoritatẽ quaſi epiſcopalẽ poſſet ſuper tali retẽtione diſpẽſare, ſecũdũ Fran. Aret. & Feli. in c. a. ſi clerici. de iud. & videtur poſſe ꝓbari per c. vergẽtis. de hære. vbi hæc diſpẽſatio nõ reſeruatur Papæ. ¶ Secũdum. Sciendũ eſt ad intellectũ prædictorũ ꝙ quando is, à quo quis petit, habuit rẽ, quæ petitur, tunc nõ eſt pœna ex parte rei vel actoris. Si verò eam non habuit, licet abfuerit à petẽte, vt quia petitur intereſſe, eſt pœna ex parte rei, ſed nõ ex parte actoris: ſi verò petitur quod nec reo aduenit, nec actori abeſt, eſt pœna ex parte vtriuſq;. Quãdo igitur dicitur ꝙ pœna nõ eſt ſoluenda in foro animæ niſi poſt cõdemnationẽ: intelligitur quãdo eſt pœna ex parte vtriuſq;, vel ſaltẽ actoris. d. c. fraternitas. in gl. & elicitur à Pan. in c. fi. de dol. & cõtu. ¶ Tertiũ. Pœna cõſuetudinaria hodie nõ eſt in vſu: ſi tamẽ eſſet alicubi, poſſet exigi etiã à religioſis. de of. or. dilectus. etiã ſi excederet intereſſe, vt ſ. part. j. ¶ Quartũ. Pœna verò con
tumaciæ punitiua de iure ciuili petebatur: vt in l. ij. ff. de colla. bon. & C. de mod. mul. l. illuſtris. ſed iure canonico peti nõ põt à parte ſecundũ Hoſti. niſi quantũ eſt ſuũ intereſſe. de dolo & cõtu. c. j. vel niſi petatur ad ſatisfactionẽ iniuriæ. de iniu. olim. iudex tamẽ, ſi habet poteſtatẽ mulctãdi, ſicut habet ordinari⁹. ff. de iud. l. ij. in fi. bene poterit exigere. ¶ Quintũ. Pœna etiã iudicialis peti põt à quocunq;, ar. c. fi. de dolo & cõtu. etiã ſi excedat intereſſe, ſecundũ Inno. & Hoſt. qui addit ꝙ etiã hoc poſſunt religioſi, ſiue pœna cõſiſtat in pecunia, ſiue in alio. j. q. vij. quoties. vnde licitè clericus agit ad æſtimationẽ iniuriæ ſibi factæ. Sed & ſi pars fecit totũ quod potuit, mero iure tenetur ad pœnã inſolidũ: tñ de benignitate canonica, nihil vltra quàm interſit exigendũ eſt. & ſic intellige de pœ. ſuã. de hoc in Sũma Cõf. lib. iij. ti. xxxij. q. ij. ¶ Sextũ. Pœna verò arbitralis ſimiliter peti põt à quocũq;: de arbi. dilecti. iũcta gl. ſecundum Hoſt. tñ de æquitate peti nõ debet, niſi quantũ eſt intereſſe partis. ¶ Septimũ. Pœna autẽ cõuentionalis peti põt quantũ intereſt. l. prædia. ff. de act. emp. & ven. ſecũdum Hoſt. & do. Ant. in d. c. dilecti. de arbi. imò ſi nõ ſit poſita in fraudẽ vſurarũ, peti põt vltra intereſſe, ſecundũ Inn. in c. ſuam. de pœ. & Pan. in d. c. dilecti. & Verue. & vt in d. l. prædia. qđ Sũ. Ang. limitat à laicis, nõ à clericis. quod verũ eſt ſi ſcãdalũ inde oritur ratiõe pſonæ: aliàs nõ ſubeſt ratio, maximè iudice eã ex ſuo officio applicãte. V ſi ſcđm Hoſti. vt refert
& ſeq

& ſequitur Sum. Roſ. etiã religioſi poſſunt petere pœnam etiã cõuentionalẽ ab eo, qui nõ ſeruat arbitriũ nõ ex impotentia, ſed ex negligẽtia vel cõtumacia, etiã ſi nullũ prętenderetur intereſſe vel damnũ. Quod aũt dicitur in c. fraternitas. xij. q. ij. ꝙ eccleſia res ſibi ablatas nõ debet recipere cũ augmẽto, id eſt, pœna, intelligitur in foro pœnitẽtiæ, ſecũdum Arch. vbi ſufficit ſimplũ, niſi præceſſerit cõdemnatio. ¶ Octauũ. Soluta aũt pœna iudiciali vel cõuentionali, ſecundum Hoſt. nõ ſtabit ſentẽtia vel cõtractus, niſi in cõpromiſſo vel pacto expreſſe dictum ſit ꝙ pœna ſoluta rata maneat ſentẽtia, & huiuſmodi. C. de trãſact. l. cũ proponas. & idem Ber. ac Veruec. & idẽ not. gl. in c. dilecti. de arbi. quo
26 ad ſentẽtiã arbitri. ¶ Vigeſimoſextò quæritur, † cui applicanda eſt pœna? Et dicit Hoſtiẽ. ꝙ ſi iudex eccleſiaſticus licitè eam imponit ex ſtatuto, poteſt ſibi retinere: ſi verò ex officio ſuo ſine ſtatuto, licet poſsit ſibi retinere, tamen ſi vult notam cupiditatis euitare, deputet in pium vſum. Sed latius dic ꝙ pœna iuris & ſtatutorũ regulariter applicatur fiſco, quãdo introducit accuſationẽ. l. mulctarũ. C. de mo. mul. vel parti, quãdo introducit actionem. l. iij. ff. de ſepulvio. Si verò loquitur ſimpliciter, videtur introducere actionem, ar. d. l. iij. aliæ verò pœnæ, ſecundũ Gof. ſi alicuius damnũ vel iniuria cõtingat, applicabũtur illi, vel parti ſi ſunt
27 cõuentionales, vel iudici aut fiſco, ſecundũ quod de eis eſt ſtatutũ. ¶ Viceſimoſeptimò quæritur, † vtrũ ſolutio pœnæ ſola ſufficiat ad obſeruantiam legis prohibẽtis aliquid ſub pœna? Et in cõſcientia dic vt ſ. Inobediẽtia. circa finẽ. Vnde nõ licet nõ obedire, aut nõ ſeruare promiſſum. In foro autẽ cõtentioſo ſufficit ſolutio pœnę, arg. gl. in c. dilecti. de arbi. & in auth. de iud. §. quia verò. vbi patet ꝙ ſoluta pœna quæ erat in cõpromiſſo, peti nõ poteſt vt detur ſentẽtia, niſi addatur vt ſoluta pœna ſtetur arbitrio. ff. de trãſact. l. pen.
28 & C. eod. l. cùm proponas. ¶ Viceſimooctauò quæritur, † quid de officialibus deputatis, qui nõ accuſant eos, quos depræhẽdunt lapſos in pœnã? Et dico ꝙ peccãt ſi ſe obligarunt ad accuſandũ pacto vel iuramẽto: ſi verò ſe nõ obligarunt, nõ accuſando nõ peccãt: niſi faueãt malis cõmittẽdis. Et ſi quid acceperũt vt nõ accuſarent, quãdo erãt obligati, tenẽtur illud reſtituere fiſco, vel ei, cui pœna erat applicanda: imò tenẽtur vſq; ad complementũ pœnæ exigẽdæ ſi accuſaſſent, ſecundũ S. Tho. ij. ij. q. lxvij. qui loquitur de iudice remittente pœnã vbi nõ poteſt, qui ſcilicet tenetur ius reddere: & idẽ eſſet de officiali, qui tenetur accuſare: nõ de alio, qui acceptũ reſtituere nõ tenetur niſi de conſilio, vt ſ. Accuſatio. §. vj. quod limita, niſi hoc fiat in criminalibus, vbi infligẽda eſſet pœna corporalis: quia ſi deſiſterent, non per concuſsionẽ, ſed per compaſsionẽ aliquid accipiendo pro nõ accuſando, nõ tenerentur neceſſariò illud reſtituere, licet turpiter acciperẽt, & peccarent. Vide etiam ſ. Electio. ij. §. xij. in fi. Vtrum ad pœnam impoſitam ipſo facto requiratur declaratio iudicis, vide ſ. Aſſaſsinus. §. vlti.

De Pœnitentia.

1 *Pœnitentia quid, & quæ ſint eius partes.*
2 *Pœnitentia propter quid imponatur publica vel priuata.*
3 *Pœnitentiæ ſolennis quis ſit effectus.*
4 *Pœnitere de quibus, & qualiter debeat homo.*
5 *Pœnitentia facta in peccato an valeat.*
6 *Pœnitentia certorum dierum à iure impoſita qualiter intelligatur.*
7 *Sacerdos quam formam ſeruet, vt pœnitentiam ritè imponat.*

1 POENITENTIA † dicta quaſi pœnæ tentio, tripliciter ſumitur: primò ſcilicet vt eſt virtus, cuius obiectum eſt peccatũ ſub ratione emendabilis: actus verò eius eſt dolor volũtatis de peccato cũ electione recta: ipſa verò eſt habitus moralis eliciẽs iſtum actũ. de quo vide ſubtiliter iij. q. lxxv. & iiij. diſ. xxiiij. per beatũ docto. Secũdò vt eſt ſacramentũ, in quo ſecũdũ S. Tho. & Pet. ſacramentũ ſiue ſignũ tantum eſt pœnitẽtia exterior, in qua actus pœnitentis eſt quaſi materia: actus verò ſacerdotis. i. abſolutio, eſt quaſi forma: res verò tantùm eſt remiſsio peccatorũ: res verò ſimul & ſacramẽtũ eſt pœnitẽtia interior ſeu cõtritio, vt iũgitur pœnitẽtiæ exteriori, ſaltẽ propoſito de quo vide iij. q. lxxxiiij. & iiij. diſt. xxij. per eundẽ, & per Capreo. & iſto modo diuiditur in priuatã, publicã, & ſolẽnẽ. Tertio modo ſumitur vulgariter pro ſatisfactione iniũcta à ſacerdote. de qua ſ. Cõfeſsio. j. §. xxv. & j. Satisfactio. de aliis autẽ miſtim agemus. ¶ Primò ergo quæritur, quæ ſint partes pœnitẽtiæ? Et dico ꝙ integrales ſecũdũ omnes ſunt tres: cõtritio, cõfeſsio, & ſatisfactio: de quibus ſubtiliter per Capreo. in iiij. diſt. xiiij. ſed partes eius ſubiectiuæ ſiue ſpecies, ſecũdũ Ray. & S. Tho. ſunt tres. ſ. ſolẽnis & publica ſimul, publica tãtùm, & priuata. Solẽnis & publica eſt quæ fit in capite quadrageſimæ cũ ſolẽnitate, quæ habetur diſt. 50. in capite. & per S. Tho. in iiij. diſ. xiiij. & põt imponi viris & fœminis: licet nõ clericis, niſi depoſitio. diſ. 50. cõfirmãdum. & à ſolo epiſcopo vel alio de eius mãdato: & pro crimine quod totã cõturbauit ciuitatẽ, vt ibi: & iterari nõ poteſt. de pœ. diſ. iij. reperiũtur. & hoc multiplici ratione, ſecũdũ S. Th. vbi ſ. & eſt figura expulſionis Adæ de paradiſo: vt ibi. Publica verò tãtùm eſt quæ fit publicè, ſed ſine prædicta ſolennitate: & imponitur à quolibet ſimplici cõfeſſore: ſecũdũ S. Th. Gul. Gof. & Hoſt. c. pœnitẽtes. diſ. 50. niſi oppoſitũ habeat cõſuetudo in aliqua eccleſia, ſecũdũ Ray. licet ſecũdũ Veruec. ſedes apoſtolica eã nõ inducat, niſi vbi eſt curia Romana, & cuilibet etiã clerico, ſecũdũ S. Th. & gl. xxviij. diſ. preſbyter. & de pœn. & re. quæſitũ. licet cõtrariũ dicãt quidã: & põt iterari ſecũdũ S. Th. Nec obſtat c. accedentibus. de exceſ. præla. vbi repræhẽdũtur abbates publicã pœnitentiã imponẽtes: quia ibi capitur publica pro ſolẽni. Priuata verò eſt, quæ quotidie imponitur ſingulariter & occultè, etiã quãtũ ad executionẽ. Et ſic patet quæ differentia ſit inter iſtas pœnitẽtiæ ſpecies. Et adde ſecũdũ S. Th. ꝙ per publicã pœnitẽtiã nõ reuelatur peccatũ: quia nõ ſcitur pro certo ex hoc, cũ eã poſsit quis facere pro alio. ¶ Secundò quæritur, † qñ vel propter quid debeat imponi pœ- 2
nitentia ſolennis aut publica aut priuata? Et dicit Pan. in c. quæſitũ. de pœni. & re. ꝙ pro delicto graui ſcãdalizãte totã vrbẽ debet laico imponi ſolẽnis. d. c. in capite. imò ſecũdũ Ray. ad hoc põt cogi: pro graui aũt & publico, ſed nõ ſcandaloſo, imponitur publica, ſed nõ ſolẽnis: vt no. inc. fi. xxvj. q. vj. iũcto c. j. de pœn. & re. Intellige ſecũdũ Ray. niſi peccator velit: quo caſu imponi põt etiã pro occulto: pro graui aũt ſed occulto, etiã ſi aliquibus notũ eſſet, nec ſolẽnis, nec publica debet imponi: vnde reprobat cõſuetudinẽ eorũ, qui in mulieribus pro oppreſsione puerorũ in lecto imponũt pœnitẽtiã publicã. Vide eum in d. c. j. & in c. ſtatuimus. de male. & in c. fi. de his q prop. fi. occi. Nõ tñ tenetur homo ſecũdũ Albe. ꝙ quolibet peccato manifeſto manifeſtare pœnitẽtiã ſuã: ſed qui ſcãdalizauit in cõi, tenetur ad oſtẽſionẽ boni exẽpli: ita ꝙ præſumi debeat, cũ de peccatis pœnitẽtiã egiſſe: & ſufficit. ¶ Tertiò qritur, † qs ſit effectus pœnitẽ- 3
tiæ ſolẽnis? Et dico ꝙ laicus poſt eã nõ põt ad ordines promoueri. diſ. 50. illud. nec clericus ad ſupiores, vt ibi: põt tñ epiſcopus diſpẽſare in minoribus, ſed nõ ad ſacros. diſ. 50. placuit. nec debet matrimoniũ cõtrahere, licet ſi cõtrahat, teneat: & ſi ſit iuuenis, cõtrahere nõ prohibeatur: nec militiã aſſumere. xxxiij. q. ij. §. de pœnitẽtibus. & c. antiqui. cũ

alijs.nec laicalem habitum deferre.dist.50.c.vltim. Debet autem viuere secũdum regulam ecclesiasticã. de pœn. dist. v.cõtrarium. & c.seq.& conueniri sub iudice ecclesiastico. ij.q.j.aliud. de pœniten. dist.j.aliud. & fit infamis non ratione pœnitentiæ, sed ratione criminis publicati.quod secundum Hosti. de offic. archipresbyteri.c.ij.verũ intellige quãdo per sententiã iudicis imponitur:secus si quis ex de-
4 uotione pœnitentiã publicam facit.¶ †Quartò quæritur, de quibus & qualiter homo debeat pœnitere? Et dico secũdum communem doctrinã Theologorum q; de omnibus peccatis mortalibus actualiter cõmissis ante vel post baptismum. de originali autem nõ est pœnitentia. similiter nec oportet eã esse de venialibus in hoc mundo, nisi in duobus casibus. Primò ratione dubii, vtrũ scilicet sit mortale aut veniale:ne quis periculo se exponat. Secũdò ratione periculi quãdo quis dubitat ne affectio venialis trahatur ad mortale, nisi reprimatur, secundum S. Bonau. Et oportet q; sit de omnibus, nõ de vno tantum, & nõ de alio:quia Deus totũ remittit aut nihil. Sed de huiusmodi vide §. Contritio, ferè per totum. & suprà Peccatum.§.vj.¶ Quintò quæritur,
1 † vtrũ valeat pœnitẽtia siue satisfactio facta in peccato mortali? Et dico vt §. Satisfactio.§.vj.& vij.¶ Sextò quæritur,
6 † quomodo intelligendũ est quando pro aliquo delicto dicitur in iure, Qui sic fecerit, decem aut viginti diebus pœniteat? Et dicit S. Tho.in iiij.dist.xiij.in litera, ad finem, quod quidã dicunt q; pœnitentia alicui irrogata est ad cautelam pro defectibus, de quibus §. Eucharistia.ij.§.ix.ideóque circunstantiis pensatis posset minui vel addi ad pœnã prædictã:sed tutius est vt prædictam pœnã peragat. Debet autem illis diebus, in quibus scilicet iniungitur q; pœniteat, secundum quosdam ieiunare & à cõmunione cessare. Sed alii dicunt q; his diebus iniungenda est pœnitẽtia arbitraria pensatis cõditionibus personarũ & negotii:& hoc probabilius videtur. Hæc ille:qui in tertia parte, q.lxxxiij. arti.vltim.ad vltimũ, videtur vtranq; opinionem approbare, dicens q; debet ieiunare, & à cõmunione cessare:tamen hæc pœnitentia potest minui vel augeri consideratis circunstantiis, &c. Et intelligo quòd sit pœnitẽtia arbitraria quantum ad intensionem & extensionem illorũ dierum. ar. eorũ quæ dicuntur §. Confessor. iiij. in principio. De materia huius tituli vide §. Contritio, per totum. & §. Confessor. iiij. per totum. & §. Satisfactio. ¶ Septimò quæritur,
7 † quomodo in pœnitentiis iniungendis se debeat habere sacerdos? Et dico vt §. Confessor. iiij. per totum.

PERCVSSIO corporalis manu, flagello, vel quouis instrumento, est illicita omni nõ habenti authoritatem super verberandũ:quia illicitũ est alicui inferre nocumentum:& si sit circa nõ subditũ, est de se peccatũ mortale, nisi excuset facti modicitas:vt patet dist.xlv.c.j. iũcto c.episcopum. ibidẽ.& c.j.de cle.p rcuſ. Vnde clericus deponitur ex hoc:nec excusaret intẽtio bona in re notabili: qa est cõtra iustitiã ex parte percussi & ex parte superioris eius, cuius iurisdictio vsurpatur:imò est illicita, si fiat in subditos immoderate aut maloanimo:& est mortale, nisi modicitas excusetur:vt patet ex dictis §. Ira. Si verò hat in subditos moderatè & bono animo, est licita. dist.xlv.cũ beatus. sicut secũdum S. Tho.ij.ij.q.lxv. licitè pater verberat filiũ & dominus seruũ moderate & ex correctione. Episcopo tamẽ non licet aliquẽ suis manibus verberare lxxvj. dist. non liceat. Alii verò prælati possunt verberare clericos in minoribus cõstituros etiã pro leuibus culpis dist.xlv.§. Salomon. modò nat per eum ad quẽ pertinet. de sent.excõ.c.cum voluntate. existentes autem in sacris solùm pro minoribus crimi-

nibus. dist.xxxv. ante omnia. alioquin essent excõmunicati. arg. à contrario d.c.cum voluntate.§.si qui verò. excepto magistro causa disciplinæ, & patre causa correctionis. de quo §. Excommunicatio. vj. §. iiij. Religiosi verò rursus etiam pro leuibus culpis verberari possunt à suis prælatis. de appel. reprehensibilis. & de accus. qualiter & quando. in fi. nõ tamen per laicos nisi sint incorrigibiles:sed per alios regulares vel seculares clericos: vt §. Excommunicatio. vj. §. iiij. casu xj. Quando autem clericus torqueri debet, an debeat degradari suprà, Degradatio. §. iiij.

De Peregrinis.

1 *Peregrini quem fauorem habeant.*
2 *Romam proficiscens an sit sub protectione apostolica.*
3 *Peregrinorum res, si moriantur in via, cuius sint.*
4 *Peregrini qualiter admittantur ad ordines.*

PEREGRINVS primò dictus est largè qui à loco sui domicilii proficiscitur. C. de in co. l. ciues. propriè verò dicitur, qui causa deuotionis aliò proficiscitur, apostolorũ & aliorũ sanctorũ limina & oratoria visitans. xxiiij. q. iij. si quis Romipetas. & c. paternarũ. & c. illi qui. & etiã qui ex iusta causa acceduntad præsentiã summi pontificis quantũ ad esse sub apostolica protectione æquiparãtur peregrinis propriè. extra eo. c. vnico. & ij. q. vj. arguta. ¶ Peregrini verò clerici, secundũ Ray. large appellari possunt omnes qui nõ sunt de epitcopatu ordinatis: quia nullus talis siue clericus siue laicus potest recipi à tali episcopo ad dignitatẽ vel ordines vel alia ecclesiastica sacramẽta. dist.lxxj. per totum. & specialiter in c. primatus. extra de paroc. c. ij. & iij. Institui tamẽ possunt in ecclesiis extranei episcopi per abbates & inferiores prælatos de mandato ipsius episcopi, & cũ literis episcopi sui, vt in dictis iuribus:licet hodie consuetudo prædictorũ multis derogauerit. Propriè verò dicuntur peregrini clerici, qui nõ sunt oriundi de episcopatu, vel nõ habent ibi domicilium aut beneficiũ:vt in c. cũ nullus. de æta. & qualit. lib. vj. Iguoti verò sunt, quorũ origo & vita & integritas nõ est nota episcopo. xxiiij. dist. episcopus. ij. q. vij quærẽdũ. ¶ Primò vero quæritur, † quẽ fauorẽ
1 habeant peregrini? Et dico q; omnes secundũ Ray. defendi debẽt ab ecclesia:& sunt sub eius protectione. de treu. & c. innouamus. & quicunq; eos in rebus vel personis offenderit, nisi admonitus satisfecerit, excõicandus est. xxij. q. iij. si quis Romipetas. & d.c. innouamus. & de pereg. c. vnico. & hodie qui Romipetas spoliãt, per processum cuius sunt excõicati, tolùm à papa absoluẽdi. ¶ Secũdò quæritur, † vtrũ
2 hoc, quod est proficisci ad apostolica sedẽ cõstituat aliquẽ cũ rebus suis sub protectione apostolica? Et dico q; sic, per d.c. vnicũ. de pereg. Vnde no. Pan. in c. meminimus. de appel. post Innocentiũ q; itinerans ad papa ex iusta causa siue in fauorẽ suum, siue alterius, est sub protectione apostolica, vt interim cõtra eum nõ procedatur in partibus & defenditur nõ virtute appellationis, sed per titulũ de peregrinãtibus, d.c. vnico. vbi dicit q; tenendo ista opinione Innoc. ex remedio illius tituli nõ tolùm prouidetur cõtra attẽtata de facto, sed etiã contra factũ iudicis. Sed tenendo opinionem Hosti. qui voluit d.c. vnicũ habere locũ in quolibet accedente ad sedem apostolica ex quacunque causa:dicq; remedio illius tituli prouidetur tantùm contra attentata de facto, sicut fuit factu ibi: quia nõ videtur æquũ vt accedens ex causa prorsus voluntaria habeat suspendere iurisdictionem iudicis:quia scilicet fuit in culpa nõ dimittendo procuratorem. Adde quod notat idem Pan. in c. dilecti. de appellatio. quid arreptio itineris ad superiorem habet vim appellationis, si seruentur seruãda in appellatione, scilicet exprimendo causas, & petendo apostolos, & huiusmodi:qa non refert quid ex æquipolẽtibus fiat. Et idem est si quis dicat, submitto me protectioni apostolicæ:qa æquipollet huic quod dico, appello:si seruẽtur seruanda in appellatione: vt
3 idẽ not. in c. ad audientiã. ad app. ¶ Tertiò quæritur, † quid de rebus peregrinorum, si moriantur in via? Et dicit Host. quòd quicunq; eas animo retinendi capit, mortaliter peccat:quia sunt restituẽdæ hæredibus eorum, si possunt sciri: vel pauperibus erogandæ, si ignorantur, vel si forte nõ inuenitur qui eas deferat hæredi. nec in breui speratur inueniri. Nec, secundum Hosti. valet consuetudo vel statutum vel præceptum in contrarium:sicut de naufragis dictum est §.
4 Naufragium. §. j. ¶ Quartò quæritur, † quomodo debeant admitti peregrini ad ordines vel ordinum executionẽ? Et dico quòd oportet eos habere literas commendatitias seu testimoniales papæ vel sui episcopi:& sic possunt admitti, si episcopi sui sigillum notũ sit. arg. de præben. cũ secundũ. & de censi. sopitæ. Si verò nõ sit notum:requiruntur sigilla quinq; episcoporũ. de cle. pereg. c. j. quorum si nullum esset notum:tunc vbi potest præiudicium magnũ generari, non creditur, etiam si certum haberet, secundum Inno. in c. tua. eod. tit. Sed vbi nullũ præiudiciũ potest euenire:puta quia volunt celebrare in secreto, admittuntur, etiã si nullam faciant fidẽ, secundũ Host. in c. tua. eod. tit. Et si dicãt se literas amisisse:si per duos testes probãt amissionẽ & tenorem earũ, & quòd sine vitio fuerũt, admittũtur. de priuileg. cum olim. not. Ber. in c. j. eod. tit. etiam si non sint testes de eorũ ordinatione, sed constat quòd semper se gesserunt vt sacerdotes. de presby. non bapti. c. ij. & iij. Vtrum clericis liceat peregrinari, infrà Residentia. §. iiij.

De Periurio & periuro.

1 *Periurium quid & quotuplex sit.*
2 *Periurium an sit grauius homicidio.*
3 *Procurator nomine domini falsò iurans, an sit periurus.*
4 *Periurij facti collatio an sit nulla.*
5 *Periurij quæ sit pœna.*
6 *Periurus an sit infamis ipso iure vel ipso facto.*

PERIVRIVM † secundũ Ray. & Magist. Sent. est mendacium iuramẽto firmatũ. Vnde secundum S. Tho. ij. ij. q. xcviij. falsitas est de ratione periurii. & est vbicũq; deest aliquis trium comitum iuramẽti, licet non eodem ordine:sed primò & principaliter si deest veritas. secundò si iustitia. quia obligatur iurans illicitum ad faciendũ cõtrariũ. tertio si iudicium:quia indiscrete iurans exponit se periculo falsitatis. ¶ Primo verò qritur, quotuplex est periurium? Et dico q; in genere est triplex, vt colligitur ex dictis, secũdum q; deficit aliquis trium comitum. ¶ Primum est iuratio indiscreta sine iudicio discretionis, an scilicet verũ sit, aut seruabile quod iuratur, quod secundum Gof. est veniale. xxv. dist. §. criminis in fine. quod limitat Sum. Ange. & Ber. in c. tua. de iureiuran. quando sit iocose & incautè. alleganz etiam San. Bonau. sed si fiat ex deliberatione, est mortale. de iureiur. c. sicut ex literis. cuius tamen contrarium tenuit Sum. Rosel. §. Iurare. §. ij. alleg. San. Bonau. imò contrariũ tenuit & ipse frater Angel. §. Iuramentũ. iij. §. x. imò est contradictio q; iuretur ex deliberatione opposita ioco & incautelæ, & non adiit iudicium discretionis:ideo limita esse veniale, quando non iuratur ex hoc falsum vel illicitũ seu impossibile seruari. ¶ Secundũ est iuratio de re illicita, siue sine iustitia:quod qualiter sit mortale vide §. Iuramentũ. §. vij. ¶ Tertiũ est iuratio falsa, q; in iuramẽto assertorio quadrupliciter cõtingit. ¶ Primò qñ iuratur falsum mente rebus cõformi, id est, scienter:& sic est mortale, etiam iocose, secundum S. Tho. & alios Theologos. licet Gofr. senserit cõtrarium:cuius opinionem Sum. Ang. dicit posse teneri dicẽdo q; mendaciũ iocosum non sit propriè mẽdacium. xxij. q. ij. quod ait. licet opinio Theologorũ sit tutior:sed hoc aliquo pacto teneri nõ potest, ꝓpter maximã irreuerentiã Dei. & c. quod ait. loquẽs de medacio Ioseph asserentis se augurẽ, intelligitur q; mẽdacium iocosum nõ est mendaciũ, scilicet repugnans sanctitati. vel ideo qa non adest intentio fallẽdi vltimatè & si ad horam. limitat tamẽ primò S. Bonau. & Richar. hoc esse mortale, si deliberetur de dicto confirmando, & de iuramento, per quod est cõfirmandum:secus si de neutro, sed vtrunq; subripitur loquenti:vel de altero tantùm, puta de dicto, non de iuramẽto, vel e contrario:& secundò Petrus Aureo. quando iuratur per id quod consuetũ est iurare quando est intentio assumẽdi veritatẽ infallibilẽ in testem:secus si assumeretur aliud sine animo iurãdi:sicut cõmuniter iuratur per Deũ, scilicet sine animo iurandi. quod not. pro mulieribus q; iurat per meã fidem, in veritate, per ignẽ istũ Dei, & huiusmodi. ¶ Secundò quãdo iuratur falsum mẽte difformi:quod tripliciter cõtingit. Primò si quod falsum est creditur verũ. quod aut est peccatũ nullũ, si diligentia debita est adhibita. xxij. q. ij. homines. aut veniale. si aliqua, sed nõ debita:aut mortale, si ignorãtia fuit crassa aut supina siue iuris siue facti, secũdum Ray. xxij. q. v. q periurat. & cõcord. Io. And. post Tanc. in c. tua nos. el j. de iureiur. & Card. in cle. j. eo. ti. Secundò cum creditur falsum quod est verũ:& hoc est mortale, cũ sit periuriũ formaliter, etiã si fiat iocosè, cõtra Gofr. Tertiò quando iuratur in dubio, & certũ asseritur:quod est mortale secundũ Theologos. secus si quis asserat eo modo quo scit, puta, credo ita esse, vel suspicor, & huiusmodi, Dicit tñ Panor. in §. ex literis. de iureiur. q; iurãs per hoc verbũ, credo, in iuramento calũniæ nõ est periurus, etiã si deinde cõtrariã probetur. quod quantũ ad Deum falsissimũ est, quicqd sit quantum ad forũ causarum, de quo videtur loqui. In iuramento etiam promissorio hoc quadruplex periuriũ inuenitur tuo modo. ¶ Primum si iuretur scienter quod quis nõ potest aut non vult, aut ei non licet obseruare:de quo an sit mortale, §. Iuramentum. ij. §. vj. ¶ Secundũ. quãdo falso qs tale credit esse quod iurat quod velit, possit & liceat facere, siue ex errore venit contra iuramentum:in quo secundũ Pan. in c. tua nos. el ij. de iureiuran. excusat a mortali error probabilis:puta cum quis contra iuramentum appellat, credens se habere rationabilem causam appellãdi:arg. c. sacro. de sent. excõ. & c. Quintauallis. de iureiur. ¶ Tertiũ, cum quis credit illicitè iurare, aut venire cõtra iuramentũ, & nõ facit:& est mortale, per not. per Pan. in c. quado. de iureiur. ¶ Quartũ quando iuratur promissorie in dubio, an possit & debeat facere quod iuratur, vel in facto dubitat an veniat cõtra iuramentũ. quod etiam est mortale, nisi dubiũ sit seruplosum. arg. c. inquisitioni. de sent. excom. ¶ Secũdò quæritur, † vtrum periurium sit grauius homicidio? Et dicit S.
2 Tho. in quodlib. q; sic:quia vt patet Hebr. vj. omnis controuersiæ hominũ finis est iuramentum quod in causa homicidii frustra esset, si esset peccatũ maius:quia præsumeretur q; admittens culpã maiorem, scilicet homicidii, nõ vereretur minorẽ, id est, periurii. vnde periuriũ tenet secundũ locum post idololatriã, vt etiã patet ex ordine præceptorũ, licet homicidiũ grauius puniatur in ecclesia. quia magis nocet hominibus. Sum. antè Ang. cõtra Supple. tenet cõtrariũ:quia homicidiũ charitati proximi, & periuriũ latriæ opponitur, quæ est virt? minor. Sed dico istã rationẽ esse ridiculosam:quia homicidiũ immediate opponitur iustitiæ: vt patet ij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ij.q.lxiiij.q̃ est minor latria. Nec valet, inqt, illa ratio qua dicitur periuriũ esse contra ordinẽ ad Deũ, homicidiũ contra ordinẽ ad hominem: quia sequitur q̃ grauius sit die festo laborare, quàm occidere. Sed dico q̃ præceptum de festo quantũ ad determinatũ tempus nõ respicit ordinẽ diei nisi ex iure positiuo, ex diuino autẽ iure illũ respicit quantum ad indeterminatũ, vt scilicet aliquod tẽpus expendatur ad honorẽ Dei: cuius oppositũ, scilicet nunquã aliquid facere ad honorẽ Dei quasi Deo vacãdo est grauius homicidio: quia cõtra latriã & annexitiã ad Deum. ¶ Tertiò quæri
3 tur, †vtrũ procurator iurãs nomine domini sui, & deierãs, sit ipse periurus? Et dicunt quidam quòd nõ, licet scienter falsum iuret, cum nõ intendat propriam animam obligare: puniri tamẽ debet, cùm sit cooperator periurii. de offi. dele. c.j. is tamẽ, in cuius animã iuramentũ præstatur, periuriũ incurrit. Sed ista intellige in ordine ad pœnã iuris: quo ad Deũ autẽ vterq; est periurus, sicut & in periuriũ consentit.
4 ¶ Quartò quæritur, †vtrum collatio beneficii ecclesiastici facta periuro ipso iure sit nulla? Et dicit Pan. in c. q̃relam. de iureiuran. q̃ sic: vt in c. infami. eod. tit. lib. vj. ¶ Quintò
5 quæritur, †quæ sit pœna periurii? Et dico q̃ talí debet impoñi pœnitentia magna, & non minor quàm pro homicidio. xxij.q.j. prædicandũ. & est infamis. vj.q.j. infames. & c. quicunq;. & xxij.q.v. si quis cõuictus. & cõsequẽter ad testimoniũ nõ debet admitti, vt in d.c. quicũq;. & c. paruuli ea quæ. quod Archi. intelligit de conuictis, etiã si egerint pœnitentiam. de testi. testimoniũ. & hoc est speciale in periurio, nõ in aliis criminibus etiam maioribus, secundũ Io. And. post Gofre. propter puram veritatẽ requisitã in teste, cõtra quam scilicet directè peccatur periurio: & secundũ Hostiẽ. ex quo semel probatum est periurium contra aliquẽ, etiam in modum exceptionis, repellitur à testimonio semper, etiam in alio iudicio: licet glo. Ray. senserit aliter: vt in Sum. Conf. lib. j. ti. ix. q. xxv. quod intellige in periurio ratione deficiẽtis veritatis, nõ ratione deficiẽtis iustitiæ vel iudicii: qa ex hoc repelli non videtur a testimonio. de testi. cogen. c. fina.
6 ¶ Sextò quæritur, † vtrũ periurus sit infamis ipso iure vel ipso facto? Et dico q̃, vt ꝫ. dictũ est Infamis. §. j. triplex est infamia, scilicet facti, iuris ciuilis, & iuris canonici. vide ibi, & Pan. in c. testimoniũ. de testib⁹. Igitur Gofr. videtur indistinctè sentire q̃ periurus sit ipso iure infamis: vt in Sum. Conf. lib. j. titu. ix. q. xxv. Sed cõtra eũ est d. c. testimoniũ. quia vt dicit Ioã. And. si omnis periurus esset infamis, frustra tex. exciperet periurũ, cũ ꝫ. excepissẽt infamẽ. S. Th. autem ij.ij.q.xcviij. artic. iij. dicit q̃ periurus in iuramento assertorio nõ efficitur infamis ipso iure. Sed solùm per sententiam diffinitiuam latam cõtra iurantẽ. in c. accusationis. Sed in assertorio soleniter efficitur infamis ipso iure: quia in potestate eius manet postquam iurauit vt suo iuramento det veritatẽ: quod in assertorio nõ contingit. Et ista opinio S. Tho. est verior, & approbatur per doctrinam Pan. in d. c. testimonium. qui dicit quòd secundum Canones periurus est infamis: quia canones infames appellant omnes moribus crimi nibus irretitos. Et intellige de facto vel de iure, si præcedente accusatione sententialiter damnẽtur: secũdum leges autẽ, inquit, dic vt not. Bar. in l. Lucius. ff. de his qui not. infam. de mente Glo. quod iurans de præterito vel præsenti nõ est infamis ipso iure, licet deieret: vt in d. l. Lucius. & per l. ij. & vlt. ff. de crimi. stellio. Iurans verò de futuro, similiter non infamatur si iurat Deo tantum vel sibi ipsi: si verò iurat alii, cum quo cõtraxit, infamatur si deierat. Placent ista Pan. etiam de iure canonico, cum non inueniatur cõtrarium. Vbi aduerte primò quòd illud quòd dicitur, de præsenti vel præterito, intelligitur quantum ad iuramentum assertorium. quod verò dicitur de futuro, quantum ad promissorium. Aduerte secũdò ex dictis suprà Assasinus. §. v. & Hæreticus. j. §. viij. & ex not. in c. felicis. de pœn. lib. vj. quòd quantum ad infamiam irrogandam, & bonorũ confiscationem effectualem, & pœnã corporalem infligendam necessaria est sententia, saltem generalis: vnde tabellio licet periurus sit, tamen valent acta per eum, donec sequatur talis sententia, saltem declaratoria: nisi forte esset ita notorium quòd nulla posset tergiuersatione celari.

PERMISSIO secundum glos. dist. iij. omnibus tribus modis fit, secundũ quod tribus modis aliquid permitti tur. Primò, quia nullo iure prohibetur: vt, nuptias secundas contrahere. xxxj.q.j. hac ratione. Secundò, quia contra humanas constitutiones indulgetur: vt contrahere in quinto gradu. xxxv.q.iij. quædã. Tertiò, vt vitetur aliquid magis illicitum, vt adulterium, ne fiat homicidium. xxxiij.q.j. si quis vetius. ¶ Secũdum Gerardum autem de Senis, vt etiã refert Io. And. in mercu. in regula, peccatum. lib. vj. permissio est triplex contra legem. Prima simplex indulgens pœnam, sed nõ culpam: vt permissio prostibuli propter maius malum seu peccatum euitandum. distin. iij. deniq;. iuncta glo. & in c. veniens. iuncta glo. qui cler. vel vo. Secunda est remouens impedimẽta: sicut ecclesia permittit ritus Iudæorum prohibẽs Christianis ne illos impediãt, propter bonũ inde sequens. de Iudæ sicut. & dist. xlv. qui fyncera. Tertia est coadiuuans: sicut ecclesia permittit clericum occidi iustè à laico eum degradando & tradendo. de pœn. degradatio. lib. vj. & Hoc fieri non potest, nisi de eo quod licitũ est. ¶ Sanctus Tho. autem in iiij. distin. xxxiij. q. ij. artic. iij. q. ij. videtur ponere quatuor modos permissionis, quos tamẽ non ponit, sed recitat ibi opinionem aliquorum, quam statim reprobat. Sed omnia prædicta reducuntur ad tria membra. Nam permissio secundum vsum loquẽntium cõuenit propriè superiori de facto vel de iure, sicut passio inferioris: & videtur in superiori de iure importare tolerãtiã alicuius quod posset nõ tolerare: quod quidem potest esse tripliciter. Nam ex quo legem suã statuit, tripliciter se potest aliquid habere ad illam: quia aut nunquam fuit contra illam, cum tamen esse potuerit: & sic permittuntur secundæ nuptiæ, & aucupationes ferarum, auium, & huiusmodi: & similiter inferiora bona, puta matrimonium: dum nõ præcipiũtur meliora incompassibilia, puta virginitas, aut viduitas. Aut semper fuit cõtra illam: & sic permittũtur ea, quæ sunt contra legem, & mala propter bonũ quod inde elicitur, vel malũ quod inde vitatur: siue permittãtur, quia nõ puniuntur, vt prostibulũ aut adulteriũ in casu, siue etiã quia remouentur impedimẽta, sicut permittitur ritus Iudæorũ. ¶ Aut aliquãdo fuit contra legem, & nũc non est, vel simpliciter, vel in casu: & sic permittũtur ea, à quibus auferetur præceptũ vel prohibitio, siue superior hoc faciat nihil cooperãdo: vt dum permittit cõtrahere in quinto gradu: siue aliquid operando, vt dum clericũ degradat & tradit: & sic facit licitum quod aliàs erat illicitũ: sicut de repudio factum est in lege veteri per dispensationem Dei secundum Sanctum Tho. in quarto vbi suprà. Et sic etiam intelligitur quod idem dicit j. Cor. vij. quod in lege noua non est permissio de minus malo, scilicet faciendo licitum quod de se erat illicitũ. In prima permissione licitum est cooperari, si id, quod fit vel omittitur, non sit contra legem superioris: & similiter in secunda & tertia ab eo, qui condidit legem, & potest remouere obligationem: nõ autem ab aliis: quia esset cooperari ad peccatum inobedientiæ.

De

De Permutatione in genere.

1 *Permutatio quid & quomodo contrahatur.*
2 *Permutatio an sit licita.*
3 *Emptionis nomine, an veniat permutatio, in statutis.*

1 PERMVTATIO, †quæ vulgo dicitur baractũ vel cambium rerum ad res, secundũ Gofr. est vnius rei pro alia vicaria præstatio, aut vicaria præstatione mutatio. quod quidã dicunt fieri solùm in genere, quasi sit quid cõmune cõtractibus nominatis & innominatis: nõ autẽ in specie. Vnde dicũt nõ esse permutationẽ, si detur species pro specie. Pro quo videtur text. in l. naturalis. §. j. ff. de præscrip. ver. Sed verius gl. & Bal. in l. j. C. de re. permu. dicũt permutationẽ esse in specie: vt cũ datur species certa pro alia certa puta liber pro equo. Quãdo verò datur genus pro specie vel pro genere, est cõtractus innominatus, nõ permutatio in specie. & sic intelligitur d. l. naturalis. & generaliter secundũ d. glos. nõ est vera permutatio, nisi detur res certa pro certa: secus si detur res incerta pro certa, vel ecõtrario. Et allegat l. quoniã. eod. tit. vbi ita videtur tenere Bart. & Bal. Et si ex vna parte interuenit cum certa specie etiã pecunia, secundũ Pan. in c. ad quæstiones. extra eo. erit emptio, si intẽtio sit principaliter emẽdi: aut permutatio si sit principaliter permutãdi, licet pecunia accedat accessoriè vt fiat æqualitas. & ita intelligitur caput, ad quęstiones. Si verò de animo cõtrahentium nõ appareat, recurrendũ est ad cõiecturas: & si pretiũ est maius quàm species data, præsumitur emptio: si species est maioris pretii quàm pecunia, præsumitur permutatio. arg. c. quod in dubiis. de con. eccl. Et hoc facit ad statuta quę exigũt gabellã in cõtractu emptionis, & nõ permutationis, vel econtrario: & ad licẽtias quæ habẽtur vẽdendi, & nõ permutãdi, vel ecõtrario. ¶ Primò verò quæritur quomodo permutatio cõtrahatur: vtrũ scilicet solo pacto, aut rerũ interuẽtu? Et dico q̃ nõ solo pacto nulla re hinc inde sequuta: quia neutri cõpetit ex hoc aliqua actio. C. eod. l. ex placito. quia est nudũ pactũ, vt not.
2 glos. in l. j. ¶ Secundo quæritur, †vtrũ quo ad tẽporalia sit contractus licitus? Et dico q̃ sic de se. extra eod. per totũ. & C. eo. per totũ. tamen potest esse illicita interuẽtu fraudis & doli: quæ in hoc, sicut & in aliis actibus nemini debent patrocinari. de rescri. sedes. etiam si interueniat dolus re ipsa: vt quia notabiliter lędit altera pars ratione qualitatis, quàntitatis aut pretii rerum. Et quidẽ si fraus sit ex vna parte tantùm sciẽter, peccat fraudator mortaliter, & tenetur resarcire læso. de iniu. & dam. culpa. & similiter mediator seu sensualis hoc aduertẽs, quia cooperatur fraudi. ij.q.j. notum. Si verò sit ignorãter, licet fortè excusetur à peccato, nõ tamẽ à recõpensatione, vt sit ęqualitas iustitię. Si verò sit ab vtraq; parte sciẽter, ita q̃ quisq; scienter fraudat, licet ignoret se fraudari, vterq; mortaliter peccat ratione intẽtionis: sed quantũ ad res ipsas locũ habebit compensatio mutua secundũ Archid. & multò magìs si interueniat ex vtraq; parte vel altera ignorãtia. Si verò vterq; sciret alterius fraudẽ, vt qa sciunt rerũ permutandarũ defectus, nõ est proprie fraus: quia scienti & cõsentienti nõ fit iniuria neq; dolus. de regu. iur. lib. vj. & alter alteri nõ tenetur, secundũ Archi. quod limita, niũ alter ex necessitate cogente permutare, notabiliter læderetur: sicut quis permutaret e-
3 quum pro pane in necessitate. ¶ Tertiò quæritur, †vtrum in statutis nomine emptionis veniat permutatio? Et dico q̃ sic in statutis cõmunis, secundũ Nicol. de Neapol. in l. j. §. si quis in fraudem. & Gul. de Cuneo in l. de quibus. ff. de legat. primo. qui dicit q̃ omnia, quæ in iure cõmuni dicũtur in venditionibus, locum habẽt in permutationibus. & facit c. j. dẽ his quę fiunt à ptælat. in ver. vendere vel permutare. in statutis verò municipalibus non habent locũ, si est odiosum: sed si est fauorabile, locum habebunt. ¶ Quartò quæritur, quid si quis per istum contractũ permutationis vel alium dat fundum monasterio, vel alteri, sub pacto q̃ alatur in vita? Et dico q̃ etiam si fundus periit casu fortuito, nihilo minus habebit alimenta: quia proprietas fundi transiuit in locũ pium: & sic damnum cedit sibi, & non alteri. quod expresse voluit Cy. in l. j. C. de iure emphy.

Rursus de Permutatione secundò, quo ad beneficia & res ecclesiasticas.

1 *Permutatio beneficiorum, an fieri possit sine authoritate superioris. & quis sit ille superior num. 2.*
3 *Permutatio, an ex quacunque causa fieri possit.*
4 *Simoniacum an sit pactum in permutatione.*
5 *Tractatum aliquẽ an liceat facere in permutatione ecclesiastica.*
6 *Simoniaca an sit permutatio, si detur pecunia.*
7 *Permutare an possint habentes expectatiuas papæ.*
8 *Expectatiuam habens, an impediat permutantes.*
9 *Permutari an possint mancipia ecclesiæ cum mancipiis priuatorum. & num. 10.*
11 *Permutari an possit beneficium cum hospitali.*
12 *Permutatio vt sit licita, quot requirantur.*
13 *Permutationes reseruatorum & aliorum qualiter fiant.*

PERMVTATIO rursus considerari potest specialiter circa beneficia & res ecclesiasticas: quam secundum S. Tho. ij.ij.q.100. facere potest superior ex suo officio propter causam vtilem vel necessariam. & secundũ Fed. sit sic, vt volentes permutare primò renuntient vel resignent, & postea fiat collatio. ¶ Primò autẽ quęritur, †vtrum permu 1
tatio beneficiorum ecclesiasticorũ fieri possit sine authoritate superioris id iudicantis bonum ex causa necessaria? Et dico q̃ non sine labe simoniæ, etiam quo ad annexa spiritualibus, puta iuspatronatus. extra eo. quęsitũ. iuncta gl. de excess. præla. sicut vnire. de censi. prohibemus. de præbẽ. maioribus. & qui propria temeritate permutauerint, priuandi sunt. eo. tit. cum olim. Fallit hoc cum agitur solùm de proprietate: puta cum duo episcopi litigãt super aliqua ecclesia, cui debeat subiici: quia sic poterit fieri permutatio vt vnus vnam, alter alterã sibi subiectã habeat: secus si ageretur vt talis in tali beneficio reciperetur vel intitularetur: quia fieri nõ posset sine authoritate superioris. Fallit etiã secundum Inn. in d. c. quæsitum. in præbendis eiusdẽ ecclesiæ & eiusdẽ qualitatis, quæ permutari possunt sine authoritate superioris. Sed melius cõtrariũ tenuit Host. & Io. de Lig. in c. fin. eod. tit. imò dico q̃ nec post factũ teneri potest opinio Inn. vt voluit Io. de Imo. quia interuenire pactum partium, & cõsequenter vẽditio: vt patet ex dicendis infrà. §. iiij. tum etiam quia, vt dicit Io. de Lig. in permutatione necessaria est collatio noua. extra eo. c. vno. lib. vj. & ideò cum prębendæ sint annexæ iuribus canonicalibus, sicut illa non possunt de vno in aliũ transferri sine authoritate superioris, sic nec præbendæ: aliàs separaretur ius canonicale à iure præbendæ. quod fieri non potest per priuatos: vnde oportet permutationẽ fieri ex officio superioris, secundum S. Thom. ij.ij.q.100. arti. x. quintum.

¶ Secundò quæritur, †quis sit ille superior, cuius authoritate fit permutatio, vtrũ scilicet sit semper episcopus respectu suorum inferiorum? Et dico q̃ non, quando ad illum non pertinet collatio seu institutio illorum beneficiorũ, sed pertinet ad illũ, ad quem est collatio seu institutio beneficii: ar. d. ad hoc. §. fi. de offi. Archi. & in c. super eo. in fin. de officio delegati. Si verò ad vnũ ptinet electio, puta

ad ca

ad canonicos,& ad alium confirmatio, necessariò requiritur cõsensus eorũ qui habent eligere, secundũ Io. And.ar. d.c.ad hoc. Si autẽ episcopus permutet cũ capitulo,requiritur authoritas. Archiepiscopi.de re.eccle.nõ alie.c.j.sed si permutet cum aliis,sufficit cõsensus capituli sui, secũdũ Host. Quãdo verò pertinet ad superiorẽ & ad capitulũ collatio,requiritur cõsensus vtriusq;:nec potest capitulũ per se,nisi quando sedes vacat.de maio.& obe.c. his quæ. & c. cum olim.& c.vnico.de maio.& obe.lib.vj. ¶ Tertiò quæritur,†vtrũ ex quacunq; causa possit fieri permutatio authoritate superioris? Et dico ꝙ non:quia tex.in d.c.quæsitum.requirit causam necessariã. & S. Th.in iiij.dist.xxv. q.iij.art.iij.ad octauum. dicit ꝙ si pro aliquo terreno cõmodo vtriusq; vel alterius fiat permutatio,est simonia:secus si pro spirituali : puta vt in tali loco possit quis melius Deo seruire. ¶ Quartò quæritur,†vtrũ sine simonia possit pactio interuenire partiũ in permutatione? Et dico ꝙ nõ, nec quo ad spiritualia,nec quo ad annexa, secũdũ Archid. post glos.in d.c.quæsitum.& Ioan. And.in nouel. secus de corporalibus & realibus eis annexis : & de annexis spiritualibus si ab eis separari possunt,vt possessiones : quia ex causa interuenire potest super his pactio & vẽditio & permutatio : in qua tamen,quia est quædã alienatio,de rebus eccle.nõ alie.nulli.seruandus est modus,de quo ſ. Alienatio.§.ij.Sed super prædictis nõ potest interuenire etiã pactio.Et ratio est,quia venderetur, cum dicat S. Th.ij.ij.q. 100.art.j.ad quintũ.ꝙ nomine emptionis venit omnis cõ-5 tractus nõ gratuitus. ¶ Quintò quæritur,†an partes possint saltẽ inter se habere tractatum? Et tenet Host.ꝙ non: nec aliquid fiendũ esse ex pacto partiũ vel tractatu : sed officio & iusione iudicis.de pac.cum pridẽ. Posset autẽ, secundũ eũ,qui habet causam permutandi exponere causam episcopo:supplicando vt sibi in alio loco dignaretur prouidere de alia præbẽda & de mea alteri:vel etiã specialiter exprimere ꝙ tali cõpeteret mea,& mihi sua. arg. de præb. inter cætera.Sed ista opinio est periculosa, secundum Panor. quia pauci sine tractatu permutãt, imò nunquã partes secundum eam cõuenirent coram superiori permutaturi nisi à casu. Est etiam falsa:quia tractatus non includit deliberatũ cõsensum.de his quæ fi.à maio.par.capi.c.fin.quod limita,nisi concludatur absoluté. quo casu intellige dictũ Panor.in c.cum vniuersorum. eod.tit. ꝙ clerici dicuntur permutare quãdo inter se deliberant de permutando:licet postea vadant ad superiorem. Et ideo est alia opinio Io. And.in addi.ad Specu.& Gof.& glo.in cle. vnica.eod.tit. & Panor.in d.c.quæsitum. quòd non possunt quidem partes facere inter se conuentionẽ,promissionem,vel pactionem,aut conclusionem:possent tamen de permutando tractare submittendo se dispositioni superioris:imò dico ꝙ cõcludere possunt sub expressa cõditione & reseruatione, si superiori placuerit : quia talis conclusio nõ est cõclusio, cum suspẽdatur vsque ad superioris cõsensum : imo si talis conditio nõ exprimeretur,sed tamẽ esset in corde tractantium,nõ esset simonia corã Deo, sed solùm corã ecclesia. Nec obstat c.quæsitũ.de re.permu. quia nõ loquitur de tractatu de permutãdo,sed de ipsa permutatione, quę nõ debet expediri per partes,sed ex mero iudicis officio. Aduerte etiã secundũ Card.in d.cle.vnica. quòd in renuntiatione exprimi potest ꝙ causa permutationis quis permutat. sine simonia : quia à iure permittitur.de elec.significasti de rerũ permu.vniuersorum.& c.vnico,eod.tit.lib.vj.& d. cle.vnica.& idẽ Veruec.quia licet de rigore resignatio debeat esse libera,& nulla debeat esse adiectio.j.q.ij.quã pio. hoc tamen procedit ex æquitate scripta, quæ præualet rigori,ex quo est scripta.l.placuit.C.de iudic. ¶ Sexto quæritur,†vtrũ sit simonia, si in permutatione detur pecunia 6 in supplementũ maioris beneficii? Et dicit Pan.in c.quæstiones.eod.tit.ꝙ sic,si detur occasione spiritualiũ iuxta, de quibus plus habet ecclesia vna quàm alia : puta quia habet maiorẽ authoritatẽ in administratione spiritualium quàm alia.& intellige secundũ Archi.etiã si fiat authoritate superioris : secus si detur in recõpensationẽ prouẽtuum temporaliũ. ¶ Septimò quæritur,†vtrum permutare possint habẽtes expectatiuas papæ? Et dico ꝙ non, secundum 7 Pan.in c.cum olim.eo.tit.quia sunt gratiæ personales : & nõ excedũt personã,cui cõceduntur.de præb.si cui.lib.vj. ¶ Octauò quæritur,†vtrũ habẽtes expectatiuas ad prima 8 vacãtia possint impedire permutantes,qui sua beneficia resignarunt in manu superioris? Et dico ꝙ non:vt in c.licet. eod.tit.lib.vj.imo si talia beneficia conferantur aliis quàm permutare volẽtibus,nõ valet ipso iure collatio : vt in cle. vnica.eo.tit. ¶ Nonò quæritur,†vtrũ mãcipia ecclesię per- 9 mutari possint cum mancipiis priuatorũ? Et dico ꝙ non, nisi ad hoc vt libera fiant:extra eod.mancipia.quod secundum Host. verum est,nisi vbi expediret ecclesiæ:cũ donari possint,quod est fortius.xij.q.ij.si quis qualibet. Et quando fit permutatio,oportet ꝙ dentur duo alii:eadẽ quæstione.episcopus qui mancipiũ. ¶ Decimò quæritur,†vtrum 10 permutari possint serui fugitiui? Et dicit Inno.in d.c.episcopus.ꝙ sic,& distrahi.c.iniustum.eod.tit. quod verũ est patefacto vitio emptori, secundũ Bern. & postquã redierũt:sed dum sunt in fuga,nec vẽdi nec permutari possunt. C.ad l.fa.de pla.l.in fuga. ¶ Vndecimò quæritur,†vtrũ be- 11 neficiũ permutari possit cum hospitali? Et dicit Fed.ꝙ sic. si hospitale cõseratur in beneficiũ clericis:& similiter si fit cõmissum clerico non in beneficiũ,sed in bono viro:quia non est titulus totaliter profanus,sed ecclesiasticus:nec vẽdi potest sine vitio simoniæ : non autẽ permutari potest, si sit concessum laicis. ¶ Duodecimò quæritur,†quot requi- 12 runtur vt licita sit permutatio huiusmodi? Et dicit Sum. Ang.ꝙ tria.Primò quòd nõ interueniat pactio. Secundò ꝙ non fiat sine authoritate superioris. Tertiò ꝙ non recompensetur tẽporale pro spirituali. Sed oportet addere. Quartò ꝙ fiat ex causa spirituali : vt ſ. §.iij.& talis causa est secundũ S. Tho.vt melius seruiatur Deo. quod etiam innuitur in d.c.quæsitum. & timor inimicorum,secundũ Io. And. Et generaliter credo ita esse de omni causa, quæ nõ resoluitur in pecuniã,vel aliquid mẽsurabile pecuniã. ¶ Tertiodecimò.†Est autem sciendũ quòd eximius Doc- 13 tor Fed.de Sen.dẽ hac materia tractatũ fecit pluriũ quæstionũ,quas diffuse Archie.refert tn iij.parte , tit.xv.ad finẽ.& hic per cõclusiones breuissimè colligũtur,probationibus pro maiori parte omissis, necnõ multis quęstionib⁹ in fine,de eo,ad quẽ spectat authoritas permutãdi,de quibus videbitur ibi,si oportuerit, incipiendo ibi, Item si duo prælati collegiatarũ ecclesiarum. ¶ Prima conclusio. Permutatio facta per ordinariũ de beneficiis reseruatis per papam,non valet cum effectu:similiter nec si fiat per legatum habentem authoritatẽ permutandi. ¶ Secunda. In duobus prædictis casibus licet permutatio nõ valeat, valet tamẽ renũtiatio facta causa permutationis:& ipsa pmutatio venit facienda per papã.quod verum est, si reseruatio potuit verisimiliter sciri.vt qa erat generalis in vna ꝓuincia & pluribus nota.Si verò fuit secreta & particularis, potest allegari ignorãtia:ideo relinquitur in optione permutantiũ an velint ad sua beneficia redire,aut papã suis laboribus & sumptibus adire,quãdo potest fieri de facili & sine grãdi præiudicio. ¶ Tertia.Si permutatio fiat per papã vel aliũ ex speciali ei⁹ cõmissiõe de beneficiis certis, & expressis sed reseruatis,nõ facta mẽtiõe de reseruatiõe,valet,aut nõ valet, sicut valeret,aut nõ valeret collatio facta per papã de eisdẽ quæ ſ.valeret si reseruatio erat generalis & plurimũ & notoria in curia,sic ꝙ verisimile est,papã sciuisse.sicut in simili not.de cõstit.c.j.lib vj.nõ valet autẽ nõ facta tali mẽtione,si erat particularis & secreta : nisi cõtulisset ei,cuius cõtẽplatione reseruauerat : vel nisi reseruasset in odiũ cõferẽtiũ:qa vtroq; casu reseruationis causa nõ violatur. ¶ Quarta. Eo casu quo renũtiatio tenuit,sed nõ collatio,si permutantes credẽtes permutationẽ tenere administrãt in beneficiis permutatis,deinde moriãtur, & appareat collationem non tenuisse, ista beneficia non vacant per renuntiationẽ, sed per mortẽ.quod etiã tenet Io. And.in c.j.eo.ti. Si verò hoc sciebãt vel scire debebãt,& se in illis beneficiis intruserunt,nõ vacãt per mortẽ aut renuntiationẽ, sed per iuris priuationẽ.de præbẽ.eũ qui.lib.vj,secundũ Lap.tamẽ dicit hoc esse verũ in beneficiis, in quib⁹ habet locũ c.de multa. de præb. aliàs autẽ beneficiũ dolosi per renũtiationẽ vacat. ¶ Quinta cõclusio. Eo casu, quo pmutatio sine culpa permutãtis nõ tenuit,& licebat eis ad propria beneficia redire: licet hoc eis propria authoritate nõ licebat secundum aliquos, sed opus sit noua collatione vel institutione:æquius tamẽ est ꝙ sicut vt dicit Io. And.in c.beneficia,de præben. lib.vj.qa vitatur vacatio & circuitus & incommodũ beneficiorũ:nec debet grauari sumptibus & laborib⁹ iste, qui bona fide, & fortẽ propter vtilitatẽ beneficii permutabat. Et idẽ est si permutatio erat cõpleta ex vna parte:deinde apparuit impedimentũ cõpletiõis ex parte altera. ¶ Sexta. Qui nõ habet ius in beneficio,puta qa simoniacè adeptus est illud,vel aliàs sine titulo:si permutat,nõ acquirit ius in alio, nõ obstãte ꝙ episcopus potuerit illi cõferre : qa nõ cõtulit simpliciter,sed ex causa permutationis:quæ nulla fuit,cum nõ cõtrahatur dãdo rẽ alienã. ¶ Septima. Cũ ad vnã permutationẽ duo episcopi habẽt interesse:vt quia duo beneficia 14 duobus episcopis subsunt:tuti⁹ est, secundũ Io. And.omnia fieri simul,i.ambobus præsentibus,vel vno cõmittẽte alteri,& nõ ex interuallo:quia possent difficultates & intricationes insurgere:quia eo ipso ꝙ vnus renũtiat, & ponit socĩũ in possessione,vacat beneficiũ socii:tamẽ dic ꝙ tenet:quia illud processit ex causa permutatiõis. ¶ Octaua. Habens duo beneficia,secundũ Ioã. And.permutare potest cũ habente vnũ:sed nõ est verũ, nisi interueniat authoritas papæ,si ex eius dispẽsatione teneantur plura, transferendo dispẽsationẽ de persona ad personã:si verò dispẽsauerat episcopus,fiat per episcopũ. ¶ Nona. Habẽs solũ ius ad beneficium cũ habẽte beneficiũ,vel duo habẽtes ius tãtùm,adinuicẽ permutare nõ possunt,secundũ Io. And.eo.tit.c.j.lib. vj. ¶ Decima. Habens beneficiũ,secundũ Ioã. And. in vj.& in cle.eo.tit. permutare potest cum hospitali vel præstimonia,si hospitale vel præstimonia cõcedatur clerico in beneficium,nõ laicis : sed & si sit cõcessum bono viro,dicit Feder.se nõ videre quid prohibeat, licet nõ sit beneficiũ titulus nõ sit totaliter profanus, sed ecclesiasticus, nõ potens vẽdi sine vitio simoniæ:per no.in c.cõsulere. de simo. Lap.tamẽ dicit hinc apparere prohibitũ:quia permutatio nõ permittitur temporaliũ & spiritualiũ, aut beneficij ecclesiastici ad nõ beneficiũ ecclesiasticũ,sed de spirituali ad spirituale,aut tẽporalis ad tẽporale,vel bũficii ad beneficiũ. ¶ Vndecima. Habẽs beneficiũ in cõmenda secundũ formã c.nemo deinceps.de elec.lib.vj.fortè permutare potest cum beneficiato : cum titulus sit canonicus,& nõ vacet interim,vt ibi.& fortè eodẽ modo duo cõmendatarii parochiarũ adinuicem:& similiter possunt habentes beneficia manualia,à quibus scilicet possunt pro libito remoueri:etiã si soli beneficiati perpetui possint permutare,quia possunt nõ reuocari.& hoc sufficit:si tamẽ permutẽt authoritate papæ,possunt nihilo minus reuocari vt prius:qa papa intẽdit vnũ in locũ alteri⁹ substituere. ¶ Duodecima. Si pmutãs habeat alia bñficia,nõ debet de eis facere mẽtionẽ secũdũ aliquos, & secundũ alios debet. Sed tu dic hoc debere facere, quãdo ſ supior hoc sciret, verisimiliter dubitatur an hoc faceret.

¶ PERPLEXITAS,vide suprà Dubium.

¶ PERSONATVS,suprà Dignitas,in princ.

¶ PERSONA miserabilis,suprà Miserabiles.

PERTINAX,secundũ Isid.in lib. Etymo. dicitur q est imprudẽter tenẽs,quasi omnino tenax : qa in suo proposito quasi ad victoriã perseuerat plusquã oportet , & opponitur perseuerãti, secũdũ Tul.in Rhet.& S. Th.ij.ij.q. cxxxviij.quia perseuerãs stat quantũ oportet:pertinax plus quàm oportet,& mollis minus quàm oportet. Et est pertinacia mortale aliquãdo ratione scandali , iuxta dicenda j. Scandalum.aliquando tatione voliti : vt cùm nõ vult quis obedire pertinaciter superiori vbi tenetur in re notabili, aliquãdo ratione crediti:vt quia credit cõtra determinatiõẽ eorũ,quibus credere tenetur,puta ecclesiæ vel scripturæ.

¶ PETITORIVM & possessorium,vide suprà Matrimonium.x.§.j.

De Pignore.

1 *Pignus quot modis contrahitur.*
2 *Pignori quæ res obligari possint,& quæ non.num.3.*
4 *Pignus factum ab aliquo de propriis rebus quomodo intelligatur.*
5 *Pignus quandiu remaneat.*
6 *Pacta quæ prohibeantur in pignore.*
7 *Pignore an vti possit creditor.*
8 *Pignus pignori dare an possit creditor.*
9 *Pignus an possit præscribi.*
10 *Pignus qualiter vendatur,si non soluatur.*
11 *Pignoris fructus an debeant computari in sortem.& num.12.*
13 *Expensas factas in pignore an repetat creditor.*
14 *Pignus si pereat aut deterioretur,an teneatur creditor.*
15 *Pignus restituens famulo fugienti an teneatur.*

PIGNVS à pugno dictũ, propriè est circa rẽ mobilem, quasi de pugno, id est, manu ad pugnũ traditum. ff. de verb.sign.l.plebs.§.pignus. generaliter tamen largè loquẽdo secundũ Host. pignus est obligatio rei licitæ pro debito facta ad securitatẽ, scilicet creditoris : quia tutius est pignori incũbere,quàm agere in personã. Insti.de obli.quæ ex deli.nas.§ furti. Vnde pignus ab hypotheca differt nomine quia hypotheca dicitur ab hypo,id est, sub, & theca, positio,quasi res suppositа creditori. differt etiam re : quia propriè pignus est de re mobili,vt dictũ est : hypotheca verò propriè est obligatio rei immobilis. Insti.de act.& obl. §.inter pignus. Vnde pignus dicitur, cũ tranſit in creditorem: hypotheca verò quando nõ transit:quantũ ad actionẽ tamẽ nõ differũt.d.§.inter pignus. ¶ Primò verò quæritur, †quot modis contrahitur pignus? Et dicit Direc.lib.ij. ꝙ 1 duobus,scilicet tacitè & expressè. Tacitè autẽ fit multis modis : sicut & sunt multarũ personarũ omnia bona obligata. ¶ Primò enim obligata sunt bona prælati seu ministri ecclesiæ ipsi ecclesiæ pro mala administratione, arg.xxij.q.ij. illud.& tenet gl.& Pan.in c.ex literis de pig. ¶ Secũdo bona viri pro dote vxoris:vt ſ. Dos §.xij & etiã pro paraphernalibus & donatione propter nuptias,vt suprà Dos.§.xiij.

& Par

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Parapherna.§.ij. ¶ Tertiò illius qui dotẽ ꝓmisit ei, cui promisit. C.de rei vxo.act.l.vnica.& d.l.ex literis. ¶ Quartò cõtrahentis eã fisco ipsi fisco. C.in quib.cau.pig.tac.contra.l.j.& ij. ¶ Quintò tutoris pupillo,& curatoris minori pro officio,aut si nõ administrauerũt. C.in qui.cau.pig.tac. cõtra.l.si mater.& l.fi. C.de admi.tu.l.pro officio. ¶ Sextò omnia bona cõductoris inuecta seu illata in rustico prędio domino sciẽte pro pensione debita:nisi inferantur ad tempus, quanuis empta sint ex fructuũ pretio. C. in quib.caus. pig.tac.cõtra l.quãuis. in vrbano nõdist inguitur an dominus sciat vel nõ. C.loc.l.certi. C.in quib.caus.pig.tac.cõ.l. sancimus.ff.in qui.cau.pig.vel hypo.cõ.l.si horreũ.& l.hoc iure. ¶ Septimò patris filiis pro aduẽtitiis,& pretiis eorũ. C.de bon.quæ lib.l.cùm oportet. sed tamen nõ habetur mala administrationis vel ꝙ malè versatus sit in dictis bonis cõtra patrẽ.l.vlt.& pen.ibidem. ¶ Octauò matris cõuolantis ad secũdas nuptias filiis prioris matrimonii pro restitutione eorũ,quæ à primo viro lucrata fuit. C. de secũ. nup.l. hac edictali.§.pen.& C.in quib.cau.pig.tac.con.l.si mater. ¶ Nonò bona defuncti pro legatis & fideicõmissis. C.cõmu.de leg.l.j. ¶ Decimò bona primipilarii,id est, primi in acie,fisco, in casu quo fiscus vxori præfertur: quia si bona mariti deficiũt,etiã in rebus dotalibus satisfiet. C. in quib. cau.tac.cõtra.l.satis.& cõsequenter multo fortius secundũ Dire.bona vxoris clerici erũt obligata ei,si deficiunt bona mariti. ¶ Vndecimò bona cõductoris vectigalium fisco.l. semper.§.cõductores.ff. de iure immu. ¶ Duodecimò cõtrahitur hypotheca in naui ei, qui dedit tantũ ad reficiendam vel armandã.l.interdũ.ff.qui pot.in pig.habe. Secus si dedisset ad eã emendã:quia in ea nõ haberet hypothecam. Idem dicit de mutuante ad militiã emendã:quia in ea habet tacitam hypothecã,secundum Host.in Sum. Aduertendum tamen est ꝙ ex tacita hypotheca non potest cõueniri possessor,nisi principali discusso: vt in authen.hoc si debitor.C.de pig. ¶ Expressa verò obligatio est triplex,scilicet conuentionalis,quæ scilicet cõuentione sola cõstituitur. ff.de pign.act.l.j.& prætoria, quæ fit prætore iubente:puta vt caueatur pro legatis vel damno infecto,aut opere demoliendo,quæ cõstituitur per missionẽ in possessionem,non aliter.ff.de pig.act.l.nõ est mirũ.§.sciendum.& iudicialis: vt cũ iudex iubet aliquẽ mitti in possessionem ex officio suo,vt mandetur executioni sua sententia diffinitiua:pro quo primò capiuntur mobilia,secundò immobilia: tertiò peruenitur ad nomina debitorũ,extra de re iud.c.cũ aliquibus.de quo etiã videtur tex.extra eo.lator.vbi dicit Panor. ꝙ si debitor habet vnde soluat, non debet incarcerari, sed procedendũ est per iudicem dicto ordine in bonis suis, vt habetur in l.à diuo Pio.ff.de re iud.& multò fortius nõ debet extendi manus ad capturam personæ.pro quo tex. cum glo.in l.iij.§.tutores.ff.de suspec.tut.& ibi etiam per Bar. Et cõcludit Pan. ꝙ pro debito ciuili non debet quis incarcerari regulariter,nisi prius condemnetur, & nolit cedere bonis.C.qui bo.ced.pos.l.j.imò licet condẽnatus primò faciat iudex executionẽ in bonis,vt suprà:fallit primò quando est suspectꝰ de fuga, & dubitatur an bona eius sufficiãt, vt not.in d.§.tutores.& secundò si nondũ venit dies solutionis, & debitor est suspectus de fuga:quia incarcerari potest vt faciat creditorẽ tutum,puta fideiussione,aut pignore.quod limita quãdo suspicio fugæ accidit post cõtractũ: secus si erat tẽpore cõtractus: quia tunc de se conqueratur. Tertiò adde ꝙ fallũt etiam prædicta in scriptore obligato ad scribendũ certum librum: quia suspectus de fuga potest carceri tradi:vt promissum perficiat, etiã si nõ renuntiasset beneficio cessionis bonorũ, quasi videatur electa industria personæ,& nõ succedat obligatio ad interesse. ¶ Secundò quæritur,†quæ res pignori obligari possint? Et dico quòd[2] obligari possunt,secundũ Host. res præsentes & futuræ,vt fructus pendentes,partus ancillarũ,fœtus pecorũ,& ea quæ nascẽtur.ff.de pig.l.& quæ nondũ.& similiter res corporales & incorporales:vt cautiones,& nomina debitorũ.ff.eo. l.cũ cõuenit.itẽ seruitutes personales,& vsus & vsusfructꝰ. ff.eo.l.si is.& seruitutes prædiales & rusticæ: vt ſ.quandiu pecunia soluta nõ sit,his seruitutibus creditor vtatur: & si intra certũ diẽ nõ fuerit redditа creditori, vicino vendere valeat.ff.eo.l.sed an viæ.vbi tamẽ caueto ab vsura:quia conuentio pro tali vsu est fœneratitia,licet permiserit lex in d. l.sed an viæ. Vrbanæ autẽ prædiorũ seruitutes,seu earũ materia sic nõ debent pignorari,ne ex varietate vsus vtentium ædificia destruantur.d.l.si is.§.fi.Secus de earum cõmoditate, vt scilicet liceat creditori ire & agere.d.l. sed an viæ. Et generaliter pignori obligari possunt quæcũq; etiã possunt vendi:& quæ vendi nequeunt,pignori etiam dari non possunt.ff.quæ res pigno.dari pos.l.j.§.eam rem. Quod tamen fallit primò in his,de quibus §.seq. & secũdò in rebus alienis,quæ vẽdi possunt.ff.de cõtrahen. emp.l.rem alienã. non autẽ pignori dari. C.quæ res pig.dari possunt.l. qui filios. Sed intellige ꝙ aliena vendi possunt,ũ sunt immobi? lia:aliàs secus.& de hoc vide si placet gl. in d.l.rem alienã. ¶ Tertiò quæritur,†quæ res pignori dari non possunt? Et[3] dico ꝙ pignorari non possunt homines liberi, etiam prò delicto.c.ij.eo.tit. & qui de facto talẽ reciperet in pignus, secundum Panor.in c.lator.extra eo.perdit debitum, & tãtundem soluere tenetur, & ille debet relaxari, in authent. vt nulli iud.§.quia verò.de quo dic vt §. Obses.§.j. Nec ecclesiæ.in authent.de alienatio.& emphyteusi.§.& quoniã. Nec monumenta.C.quæ res pign.oblig.possunt.l.iij. Nec sacra vasa,vestimenta, libri, vel alia ornamenta ecclesiastica.l.sancimus.C.de sacrosan.eccle.ff.quæ res pign.obligat. pos.l.j.extra eo.c.j.nisi ecclesia habeat vasa superflua,& debitũ vrgeat,nec aliunde ex rebus mobilibus solui possit.x. q.ij.hoc ius.vel nisi in necessitate,vt est redẽptio captiuorum,sustẽtatio pauperũ,& huiusmodi causæ necessariæ,in quibus res ecclesiæ possent alienari.extra eo.c.j.xij.q.ij.arum. Nec ecclesiastici reditus speciali cõuentione possunt obligari,secundũ Innoc. sed à iudice pro debito canonici & ex causa iudicati possent obligari. Nec generaliter res ecclesiæ d.§.quoniã. quia licet bona ecclesiæ pro obseruatione cõtractus à clericis obligari possint in genere,specialis tamẽ obligatio fieri nõ potest, nisi cũ solẽnitate, de qua suprà Alienatio:vt not Pan.in c.nullus presbyter.de pign. ¶ Quartò quæritur, †quomodo intelligatur pignus factũ[4] ab aliquo de propriis rebus? Et dico ꝙ si obligauit res suas simpliciter, de præsentibus & futuris sensisse præsumitur. C.quæ res pig.obl.pos.l.fi.quia hic agitur de modico prædicio: secus si de magno,vt in cõfiscatione: quia non veniunt futura, vt suprà.Iurate.in fi.intelligitur tamen excetum omne quod specialiter obligaturus nõ erat, vt vestis, supellectilia & mancipia,quæ in vsu habebat,& similia.C. quæ res pig.obli.pos.l.j.& l.obligatione. cũ seq. ff.de pig. Iura autem & actiones bene intelligũtur obligata. C. de senten.pas.l.si ademptis.& l.casus. Si verò dixit,mobilia & immobilia & se mouẽtia, non ob hoc intelliguntur actiones & nomina seu credita.C.de præto.pig. Et idẽ dicendũ de his qui offerũt ecclesiæ omnia bona sua. Qui etiam obligat instrumenta,de agris & omnibus ibi contentis sensisse videtur.C.quæ res pig.oblig.pos.l.ij. De his actionibus & nomi

nominibus,vide §. Alienatio.§.viij. ¶ Quintò quæritur, †quantum maneat pignus? Et dicit Direct.ꝙ quandiu etiã[5] vnus denarius remanet ad soluẽdum. C.de distra.pig.l.quãdiu.quod tamẽ fallit in vestimẽto aut coopertorio quolibet necessario de die vel de nocte:quod ante Solis occasum reddendum est. Exo.xxij. ¶ Sextò quæritur,quæ pacta prohibeãtur in pignore? Et dico quòd omne pactũ turpe,impossibile,illicitum,& pactum legis commissoriæ.de quo §. Pactum.§.xiiij.& est illud quo debitor obligat se pignus[6] dare in solutũ.ff.de solu.l. Calopodius.& illud quo aliqui paciscũtur ne pignus redimatur in perpetuũ vel ante diem sibi præfixã.argu.c.precarium.de preca.& illud quo nõ licet creditori pignus vendere post interpellationẽ debitoris.l. si creditor.§.vltimo.ff.de distra.pign.& de his dicitur in c. significãte.eo.titu.& illud quo debitore nõ soluẽte die prefixa,ex tunc creditor habeat pignus in feudum.quod nõ valet:quia fieret fraus legi,vt in constitu.Fed.de feu.da.in vicẽ leg.commisso.& de his §.Pactum.§.iiij. Valet autem pactum quod amisio pignoris quocunq; casu liberet debito[7] rẽ. C.de pig.act.l.quæ fortuitis. ¶ Septimò quæritur,†vtrũ creditor possit vti pignore obligato sine vsura? Et dicit S. Tho.ij.ij.q.lxxviij.quòd si vsus eius pecunia æstimari potest,debet vsus eius cõputare in æstimationem eius ꝙ mutauit:alioquin idẽ esset ac si pecuniam acciperet pro mutuo,quod est vsura:nisi esset talis res,cuius vsus inter amicos sine pretio cõcedi solet:vt patet de libro cõmodato. Sed intellige,secundum Pan.c.j.de depo.quòd est vsura, si voluntas domini interuenit.de vsur.c.j. Si verò domini volũtas nõ interuenit,est furtum.ff.de furtis.l.si pignore.nisi verisimiliter crederet dominum permissurum,vt not.in c.dudum.el secũdo.de elec.& Instit.de obli.quæ ex quasi deli.[8] nascũtur.§.placuit. ¶ Octauò quæritur,†vtrũ creditor possit pignus pignori dare? Et dico ꝙ sic.C.si pig.pign.da.tit.l. j.quod Spec.dicit verũ solùm vsque ad tres vices. Sed verius dicit Angel.in d.l.j.quòd vsq; ad mille vices:quia ius quæsitum à creditore in pignore,est reale, & trãsitoriũ de persona ad personam in mille manus,arg.tex.ibi. Sed si alius,cuius res pignorata fuit secũdò,alteri vendiderit,qui forte se absentauit: Spe.dat remedium primo debitori ad cõsequẽdam rem suam,vt agat contra primum creditorem: sed ille liberabitur cedendo sibi actionem cõtra eum, cui legitimè pignorauit,& sic alius respectu tertii,&c. Et nota quòd potest pignorari pignus vsurariis nostri tẽporis, qui habẽt ex priuilegio quòd post annum lucrãtur ipsum:& si perditur damnum erit debitoris:quia quod fit lege permittente, nõ meretur pœnã l.Gracchus.C.de adul.quod limita primò si pignorauit pro quãtitate debita præcisè:& secundò pro necessitate vel vtilitate sua:quia ꝑ alio respectu nõ licet sub[9] vsuris accipere:& tertiò si hoc notificatũ est debitori. ¶ Non quæritur,†vtrũ creditor possit pignus præscribere? Et[10] dico quòd non vllo tempore.l.pignori rem acceptam.ff.de vsucapi. ¶ Decimò quæritur,†vtrum creditor possit vendere pignus si ei non soluitur? Et dico secundum Ray.quòd si pactum fuit quòd vẽdere posset certo tempore,modo per fonæ vel pretio,debet prius denuntiare creditori,& postea vendere poterit secundum formam conuentam,aliter nõ:si verò pactum fuit de non vendendo,vẽdere non poterit,nisi post trinam denuntiationem,triduo inter duas earũ interueniẽte ff.de pigno.act.l.si cõuenerit de distrahẽdo.& si nõ soluerit,postea vendere poterit:aliàs vendendo antè tenetur furti. ¶ Si verò pactum factum fuit,sufficit vna denũtiatio:& postea elapso biennio vendere poterit. Probãtur hæc ff.de pi.ac.l.si cõuenit. C.de iur.do.impe.l.fi. Si autem creditor vẽdito pignore bona fide minus accepit quàm sit debitũ suũ,resíduum repetet à debitore: si autem vendidit plus debito,de illo pluri tenetur debitori. C.de iu.do.l.vlt. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrũ creditor teneatur fructus pi-[11] gnoris cõputare in sortem? Et dico quòd sic, tam quos percepit,quàm quos potuit percipere,& ex sua negligentia nõ percepit,& quod supereſt restituere debitori secundũ glo. in c.cum contra.eo.titu.& sequitur Pan.ibi.& Io.And.in c.j.& ij.de vsur.sed Hosti.contrarium sensit quo ad percipiendos,scilicet ꝙ non teneatur nisi fuerit in dolo vel lata culpa:quia erat domus solita locari, vel erat qui quærebat eam cõducere.& idem do.Anto.sed verior est opinio Cal. scilicet ꝙ si satisfactum est sorti,tenetur etiam de percipiẽdis:quia est malæ fidei possessor in non restituẽdo rẽ. Si verò sorti nondum satisfactum est,non tenetur.quod limita, nisi sit in dolo vel lata culpa.& sic limita.& concor.l.j.& ij. C.de pig.act.& Doct. Et si creditor est paratꝰ cõputare fructus in sortem,sed petit resíduum debiti,secundũ Ray.potest pecuniam mutuatam per actionẽ personalem petere. C.de pign.l.quãuis.& l.distractus. Item potest pignus alteri pignorare. C.si pign.pignori.l.j.& ij. De hac materia vi de ĩ. Vsura tertiò,per totũ. ¶ Duodecimò queritur,†quam[12] pensionẽ soluet creditor ꝙ domo pignorata? Et dicit Spe. ꝙ solũ ad illã quantitatẽ,quã inde creditor præstitisset.l.in summa.§.in frumẽto.ff.de condi.inde.Pan.verò in d.c.cũ cõtra.distinguit:qa si fuit simpliciter pignorata,ad eã pẽsionẽ tenetur:qa cõiter inuenitur à quocũq; alio. Si verò actũ fuit vt illa soluatur quæ placet:verũ est qđ dicit Spec.quod verũ intellige in aliquo modico,nõ in aliquo notabili: qa est aliqd accipere vltra sortẽ. Nec obst.§.in frumẽto.qa loquitur qñ per errorẽ limitatio facta fuit:quia tũc nõ obligatur creditor,nisi inquãtũ fuit factus locupletior. ¶ Tertio decimò quæritur,†vtrũ possit creditor repetere expẽsas fa-[13] ctas in pignore? Et dico secũdũ Ray.ꝙ sic circa fructus colligẽdos,& etiã circa pignꝰ si fecit bona fide,nisi sint immoderatæ.l.si seruos.ff.de pigno.act.& arg.in l.in fundo.ff.de rei vẽ.qđ Ber.in c.j.de vsuris.intelligit quo ad expensas necessarias,nõ quo ad volũtarias. Sed tu dic ꝙ etiã quo ad vtiles,mõ nõ sint immoderatæ,vt no.gl.ĩl.creditor.la ij.C.de pig.act.tex.est ĩd.l.si seruos. ¶ Quartodecimò qritur,†qđ[14] si pignꝰ periit,aut deterioratũ est? Et dico ꝙ tenetur creditor de dolo & lata ac leui culpa,secũdũ gl.in l.si creditor.C. de pig.ac.tex.Inst.qb.mo.re cõ.obli.§.ti.ff.de pig.act.l.si cũ vẽderet.ĩ fi.nõ autẽ tenetur de leuissima,nec de casu fortuito: nisi ex pacto vel mora. ¶ Quintodecimò qritur,†vtrũ[15] is,qꝑ pignꝰ remittit,vel bidellus restituẽs librũ sibi assignatũ socio cõsueto,vel famulo illiꝰ cuius est,teneatur,si is,cui dedit,egit infideliter? Et dicit Pan.in c.fi.de fur.ꝙ nõ,ar.l. eũ q.&l.argẽtũ.ff.cõmo.& facit c.significãte.eo.ti.& sequitur Bar.in l.si qs vxor.§ apud Labeonẽ.ff.de fur. Idẽ dicit si eũ assignauit deferẽti aliquod signũ illiꝰ,cuius erat.& facit d.c.significante.cũ ibi no. Non est tamẽ credendũ de facili tali signo,si res est pretiosa.ar.c.j.& ij.de fide instrumento.

PIRATA est omnis,qui prædatur in mari: ter in anno excommunicatur ab ore summi pontificis cũ omnibus receptatoribus & dantibus eis auxiliũ, consiliũ vel favorẽ: vt no.Io.And.& do.Anto.in c.excommunicationi.de rapto. Vide suprà Excommunicatio.vij.excommunicatione xx.per totum.& ibi quis proprie dicatur pirata.

PISCARI,siue piscatio,secundum S.Tho.sicut & venatio & aucupium sunt a natura.& consequenter de se licita.j.quæstione xcvj.articu.j.ij.ij.quæstione lxiiij.art.j. cõtra.iij.c.xxij. Est autẽ illicita piscatio in maioribus solẽ

nitat

nitatibus: in dominicis verò vel inferioribus licet solùm ex causa vrgente & cum licentia: & tunc fiat portio pauperibus de ser. licet Causa autem vrgés est, vt videtur ibi, lucrũ fr- rtuitum statim periturũ: vt quia apparét halecia, & huiusmodi: & à fortiori tames. Sed ista intelligo quando intétio est principaliter ad lucrũ: secus causa recreationis: quia nec licentia, nec alia vrgens causa requiritur. In fluminibus autem publicis & perpetuis, vt est Rhenus & Padus, piscatio licet: nec aliquis hoc potest prohibere, secũdum Io. de Pla. Instit. de rerum diui. §. flumina. similiter nec applicationẽ nauiũ ad portum: & ligationem ad lapides vel arbores existentes in ripa. Licet autẽ ripæ & arbores sint publicæ quoad vsum siue in communi vsu: proprietas tamen earũ est eorum quorum sunt prædia, quibus adhærent: ideoq; si cõcurrat nauta vel piscator volẽs ad arborẽ nauem ligare vel siccare retia, & dominus volens arborem præscindere, præfertur dominus: quia nulli proprium ius detrahendum est. Si verò concurrant duo nõ domini, quorum vnus publicam, reliquus priuatam vtilitatem prætendit præfertur primus. Si vero vterq; prætendit publicã vel vterq; priuatam, præfertur qui primò occupauit, secundum Ia. But. & si vterq; pariter occupauit, locus est gratificationi vel sorti: sicut dicit gl. de plaustris inuicem obuiantibus in via arcta: dum quærit quis retrocedet ff. ne qd in loco pub. l. j. § hoc interdictũ. Vide etiam infrà Venatio.

PLACERE velle hominibus, est bonum aut malũ, mortale aut veniale, secundum finem intentũ, & media intenta, & circunstantias actuum, de quibus generalis regula dari non potest. Vide suprà Adulatio.

POLLICITATIO est solius offerẽtis promissio. ff. de polli. l. iij. vt qñ consensus eius, cui fit promissio, nõ extat acceptans: & differt à stipulatione & pacto, quod est duorum consensus atque conuentio, pollicitatio est vnius tantum transit tamen in pactum, quando is, cui quis pollicetur per nuntium vel literas acceptat: quia ibi est duorũ consensus. l. pactum. ff. de polli. & §. Pactum. in prin. Vide glos. in cle. Romani. de iureiur. & Pan. in c. cum iuramento. de homicid. Et aduerte pro claro intellectu quòd de ratione pollicitationis est quòd adsit tantũ vnus cõsensus: de ratione verò pacti sunt duo: sed quia consensus est duplex, scilicet expressus & tacitus: ideo pollicitatio propriè fit absenti, q non consentit, nisi ex interuallo: si autem fiat præsenti & tacenti, dicunt Legistæ quòd est proprie pactum. Sed intellige tacitè, qa vnus cõsensus est tacitus: est verò pollicitatio expresse, quia vnus tantũ cõsensus exprimitur. Vide quæ refert Bertachi. V trũ autẽ quis obligetur ex pollicitatione? Et dico q; sic, qñ pollicetur ciuitati, vniuersitati, clero, ecclesiæ, vel pauperibus alicuius loci, & ex causa: puta ad honorẽ Dei, & huiusmodi: secus si fiat prædictis sine causa, vel aliis à prædictis etiam cũ causa: quia nõ obligatur, nisi prætextu promissionis aliquid ceperit ff. de polli. l. j. §. j. & intelligo etiam si adsit pactum tacitum. Facit glo. in c. scimus. xij. q. j. quæ dicit quòd ex pollicitatione facta Deo potest quis cõueniri. & c. ex parte. de censi. Vide Panormit. in proœmio Decretalium, & in d. c. ex parte. & infra Votum. iiij. §. vij. particula iiij.

POLLVTIO nocturna vtrũ communionem impediat, & vnde veniat: vide suprà, Eucharistia. iij. § x. V trũ autem ti. in vigilia terminetur, sit peccatũ: dicit S. Thomas in iiij. dist. xx. quòd meritum & demeritum in eo magis iudicatur secundum principium quod est in dormiendo: quia corporalis motus non pertinet ad meritum vel demeritũ, nisi secundũ quod à voluntate causatur: ex quo autẽ est exci tatus in dormiendo, non subiacet voluntati vigilantis: qui etiam nõ reputatur euigilasse quousq, vsum liberi arbitrii recuperauerit perfectè. Posset tamẽ in ipsa plenaria euigilatione peccatum contingere, si adsit complacẽtia propter delectationem, quod erit veniale, si sit ex subreptione: mortale verò si ex deliberato consensu, præcipuè cum appetitu futuri: licet pòst placentia non faciat præteritam pollutionem esse peccatũ: si verò placeat propter alleuiationẽ naturæ, nõ creditur peccatum. Et idé Sum. Confe. Ex quibus bene cõsideratis apparet q; pollutio est peccatum solũ duobus modis: primò si procuretur: secundò si placeat ad voluptatem. Vnde patet quòd complacentia pollutionis in somnis propter alleuiationem naturæ aut mitigationem carnalium motuum sine procuratione non est peccatum: sed operari directè vt eueniat, puta comedendo calida tali fine, est mortale: secus si non intenditur, sed quid tale fiat propter gulositatẽ aut aliã causam, cum dubio tñ secuturæ pollutionis: quia esset veniale solũ. In vigiliã autẽ aliquãdo est sine peccato: vt in patiẽtibus fluxum seminis. aliquãdo cũ veniali vt quando præter voluntatẽ euenit, etiam si præcedat ex aliquo peccato veniali: puta cogitatione non morosa aliquando cum mortali: vt quando procuratur, aut venit peccato mortali actualiter illi coniuncto, aut deliberatè ex voluptate placet.

POPVLVS ex decem hominibus constat. x. q. iij. vnio. in glo. sicut duo faciunt congregationem. de elect. c. j. & tres collegium. ff. de verbo. signi. l. Neratius. & tamen in vno retinetur. ff. quod cuiusvnì. l. sicut. de quo vide glos. in c. j. de postu. præla. q̃ dicit ius vniuersitatis remanere posse in vno solo, omnibus aliis mortuis vel priuatis glo. tamẽ dicit q; collegium non remanet in vno: quia deficit vocis significatum, sed ius collegii: decem autem vel quindecim faciunt turbã. ff. de vi bono. rapto. l. prætor. la ij. quatuor quoque vel quinq; porci vel decẽ oues gregẽ faciunt. ff. de abigeis. l. oues. Ex quibus secundum Ioan. And. in Sum. Confes. infertur quòd scandalizatur populus quando decem graues & honesti de populo scãdalizantur: licet in populo sint etiam mille.

¶PORTIO canonica. Vide §. Canonica portio.

POSSESSIO sumitur materialiter pro re possessa, & formaliter ac propriè. & sic secundũ Hostien. in Sum. & Azo. C. de acquiren. & retinen. pos. est corporalis rei detẽtio corporis & animi & iuris adminiculo cõcurrẽte: vel est ius, quo quis rẽ corporalẽ verè in potestate habet. Dicitur autẽ primò corporalis rei: quia incorporalia, vt iura, & seruitutes, quali possideri dicũtur, & quasi tradi per patientiã & vsum: sed cũ nõ possint corporaliter apprehẽdi, nõ possidẽtur, ꝓpriè. de foro compe. conquestus. in gl. ff. de vsucap. l. sequitur. §. si vnica. ff. de acqui. pos. l. iij. & tamẽ præscribũtur. de causa possẽs. cum ecclesia. Dicitur secundò detẽtio: quia possessio dicitur quasi pedũ sessio: & acquiritur corpore interueniente seu corporali signo. Dicitur tertiò corporis: quia oportet concurrere actũ corporis, corpore scilicet adipiscẽdo, vel saltem oculis: sufficit enim aliquãdo visus & animi affectus cũ volũtate tradentis. Dicitur quartò animi: qa nec per se corpore, nec per se animo possidetur. Dicitur quintò iuris, & c. quia sine iure nõ est possessio, id est, propriè, sed iniusta detẽtio. Sed intellige iuris veri vel præsumpti: alioquin nõ præscriberetur alienũ. Possidere autẽ dicitur quis de iure tantũ & de facto tantum, & vtroq; modo. de concess. præben. cũ nostris. vbi multa nota. Et de iure possidere dicitur quis primò naturaliter: vt cũ est in re vel eius parte: vel saltẽ videt rem in suo cõspectu vel partẽ eius secundum

secundum Azonẽ in Sum. Sed intellige videt, primò quasi astans factis aut verbis defensurus rem sibi si quis obstiterit: & secundò ciuiliter, vt cùm quis nec est in re, nec res in conspectu eius, sed possessionem solo animo habet, & rem de iure retinet. intellige de iure vero vel præsumpto, non de vero tantum: aliàs nullus præscriberet rem alienã, vt dictum est. Et tertiò precariò, & multis aliis modis.

¶POSSESSOR bonæ & malæ fidei quis dicatur, ff. Restitutio. iij. §. ix. Quomodo autem teneatur restituere si sit bonæ, §. Fructus. §. li verò sit malæ, ff. Restitutio. iij. §. ix.

¶POSSIBILE, suprà Impossibile, & suprà Facere.

POSTLIMINIVM est ius, quo restituitur alicui res vsu capta vel præscripta quam propter captiuitatẽ vel seruitutem amiserat, à qua scilicet reuersus est. xvj. q. iij. c. j. ff. de ca. & postli. l. postliminium. suprà Bellum. in princip.

De Postulatione prælatorum.

1 Postulatio prælati quid & quotuplex sit.
2 Postulatio vt valeat, quæ requirantur.
3 Postulari quis possit vel non possit.
4 Postulare quis possit.
5 Postulato à quo fieri debeat.
6 Postulationis quis sit effectus.
7 Postulatio an quærat aliquid ius postulato.
8 Postulantes an possint postea à postulatione resilire.
9 Postulatus an repetat expensas à postulantibus qui variauerunt.
10 Postulantes scienter indignum quam pœnam incurrant.
11 Postulatus ad aliam ecclesiam quid respondere debeat.

POSTVLATIO † sumi potest dupliciter, scilicet primò secundum suum cõmune significatum: & sic est verum quod dicit Gof. q̃ est gratiæ petitio. & secundò iuridice: & hoc interdum dupliciter vno modo vt postulatio est vocatio: & de hac suprà Aduocare. Alio modo vt postulatio est vnus ex modis prouidendi ecclesiæ vacanti: & sic secundum Host. est alicuius personæ, quæ eligi prohibetur, non propter vitũ, sed propter defectum, qui tamen nõ omnino inhabilem reddit ad prouidendum ecclesiæ concors & certa capituli petitio. Et sic diffinit Summa Confess. & Pisa. & Archiep. & Supple. intelligendo concors saltem quantum ad duas partes capituli: & certa, quia vnus tantum debet postulari propriè, licet nominentur multi, secũdum aliquos. Vel ideo dicetur certa, quia nõ compromittitur, sed aliqua vel aliquæ personæ certæ postulantur. Sed Sum. Angeli. & Rosel. diffiniunt secundũ Pan. in rubrica extra eo. quòd est gratiæ petitio à superiori facta de promouendo aliquẽ ad prælationem ad quam de iure communi, propter aliquem defectum, vel aliud impedimentum, eligi seu promoueri non potest. Sed ista diffinitio stare nõ potest: quia si diffinitur postulatio communiter ad licitam vel illicitam, siue ad eam quæ fit de iure, & quæ de facto, malè fit mentio de impedimẽto eligendi: cùm quilibet possit postulari de facto: & sic non conuenit omni diffinito. Si verò diffinitur iuridica diffinitio, conuenit postulationi factæ de vitioso, & sic conuenit alii à diffinito: nec valet dicere q; intelligitur de defectu, qui non est peccatum, vt dicit Sum. Angel. quia subditur, vel aliud impedimentũ. ¶Primò verò quæritur, quotuplex est postulatio? Et dicit Pan. in c. quia propter. de electione. & in c. j. extra eod. quod est duplex: vna scilicet non solennis, per cuius admissionem non acquiritur postulato ius prælaturæ, sed habilitas vt eligi possit. Vel dic tu vt possit cõsentire, vt ea quæ porrigitur ei, super impedimento postulati dispensare non potest, requiritur tamen eius cõsensus in promotione ratione sui interesse: sicut si Canonici postulent filiumfamiliàs à patre vel ab abbate vt eis concedat monachum eligendum in episcopum: qui sine eius licentia consentire non potest: vt in c. si religiosus. de electio. lib. vj. Alia verò solennis, per cuius admissionem dictum ius acquiritur: quæ scilicet porrigitur ei, qui potest super omni impedimento postulati dispensare. ¶Secundò quæritur, † quæ requirantur ad postulationem? Et dico multa. ¶Primum, vt fiat ab his qui postulare possunt: & secundò vt fiat ab eo seu porrigatur illi, à quo admitti potest. & tertiò vt fiat de eo, qui promoueri posset ab eo qui debet admittere. quæ tria sunt de substantia solennis, etiam non solennis, quartò quòd sit concors, id est, ab omnibus vel à duabus partibus, quod idem est ac si esset ab omnibus. quod requiritur vt facilè admittatur. de elect. scriptum. aliter secundum Hostiensem non facit iniuriam superior non admittens. c. bonæ. el ij. de elec. aliter sic. ff. de aqua quoti. & æsti. l. j. § penul. Panor. tamen in d. c. bonæ. el j. tenet quòd sufficit maior pars. & idem Gofre. & est mens Hostiensis. Et sic patet quòd hoc quartum est de bene esse in vtraque, non de necessitate. quintò si sit solennis quòd seruetur forma c. quia propter. de elect. secũdum Pan. ibi, vt scilicet procedatur per formã scrutinii, & cum aliis requisitis, de quibus §. Electio. ij. §. x. quod Archiepis. dicit tutius: sed non requiri necessariò & hoc tene: quia si esset necesse formare decretum, & huiusmodi, non esset ratio quòd possent resilire postulantes formato decreto, sicut nec in electione: aut in nominatione facta in scrutinio electionis: vnde hoc est proprium in electione. arg. d. c. quia propter. In postulatione autem sufficit quòd vota duarum partium capituli vel maioris partis dirigantur in superiorem. Si tamen postulatio fieret in scrutinio electionis, dico idem esse sicut & de nominatione, ita quòd non potest resiliri à postulato, licet possint alii postulari. ¶Tertiò quæritur, † quis possit vel non possit postulari? Et dico 3 multa. ¶Primum, secundum Hostiensem postulari nõ potest in prælatum crimino sus, puta periurus, homicida, vel inobediens, sicut nec eligi. extra eo. c. j. quod Arch. intelligit de periuro per sententiam, non in communi sermone, vel aliàs non notorio: & de inobediente cõtumaciter, qui non paret sententiis suorum prælatorum. Necnon professus tacitè vel expresse in prælatum regularem. de elec. cùm causam. & c. cum ad nostram. nisi necessitate instante: quia tunc posset, modò in regula sit competenter instructus: sicut colligitur extra de elect. cum monasterium. & c. officii. Nec epilenticus, de elect. cum inter. nisi fortè sit liberatus iam per annum. xxxiij. dist. communiter. de quo tamen vide §. Corpore vitiatus. §. viij. Nec mutilatus. de cor. viti. exposuisti. de quo & de multis aliis corpore vitiatis. §. eo. tit. Nec bigamus vel irregularis: quia huiusmodi sunt omnino inhabiles. Adde quòd nec is, qui de iure posset eligi. & si aliqui postulent talem non faciunt, secundum Panor. in rubrica, extra eodem. quia debẽt prouidere ecclesiæ de meliori, & meliori modo quo possunt. ¶Secundum. Potest autem postulari is, cuius defectus est talis, quòd licet non posset eligi, tamen non est omnino inhabilis ad prælaturam: vt si defectus sit in ætate. extra de electio. cum nobis olim. §. vlti. & pen. & similiter si sit in ordinibus: quia ad omnes dignitates habentes curam postulandus est qui non est in sacris: de electio. dudum. el j. de æta. & qualit. multis. & si sit in natalibus. de elect. innotuit. & si sit ex hoc quòd quis est episcopus. extra eod. c. fin. Vnde si talis eligeretur, non valeret, vt ibi: & similiter si defectus nõ sit in persona, sed extra: puta si quis est ineligibilis hic, & nunc per accidens, ex hoc quòd iam alius est electus: quia omnis talis ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

consuetudine practicata postulatur. ¶ Tertiũ. Secundum Bernard. extra de elect. & si vnanimiter licet clerici nõ possint dimittere ecclesias suas sine consensu episcoporũ suorum, nihilo minus eligi possent siue in sua siue in aliena diœcesi. de elect. cum inter. & not. glo. in c. innotuit. de renun. addens quòd si episcopus malitiose licentiã negauerit: compellendus erit per superiorem. de iure patr. nullus. ¶ Quartum. Licet hactenus de religioso fuerint diuersæ opiniones, hodie tamẽ indistinctè tenetur quod siue in suo monasterio, siue extra, siue etiam ad episcopalem dignitatem debet eligi, vt notat Ioan. Andr. de elect. nullus. lib. vj. sed tamen, vt ibi dicit, post electionem postulabitur: quia sine superioris licentia consentire non potest. Et idem intelligo in priori casu. ¶ Quintum. Cardinales sicut & episcopi, non eliguntur, sed postulantur, secundum Pan. in c. bonæ. el j. extra eod. quia sunt alligati ecclesiæ Romanæ. & idem Hostiensis, licet Alberic. & Aegi. tenuerint contrarium. Quomodo autem perdat priora beneficia, vide eundem Pan. in c. ecclesia. el ij. de electio. De hac tamen materia Pan. in c. fin. extra eod. diffuse: vt quomodo possit eligi episcopus, qui renuntiauit, & qui non est confirmatus, &
4 multis huiusmodi. ¶ Quartò quæritur, † quis possit postulare? Et dico secundum Host. q͡p omnis qui & eligere: extra eo. bonæ. el ij. & de elect. innotuit. & debent sic cõcludere vt papa dignetur præbere pium assensum. ¶ Quintò quæ-
5 ritur, † à quo debeat quis postulari? Et dico ex mente doct. maximè Pan. in c. fi. extra eo. post gl. q͡p si quis postulatur in episcopum, ad papam pertinet postulationem admittere: si verò postulatur ad inferiores dignitates vel ecclesias, ab eo postulandum est, ad quem pertinet postulationis admissio, modò concurrant duo. Primum, q͡p talis possit dispensare super defectu postulati in ordine ad talem dignitatẽ. Vnde si quis viginti annorũ postuletur ad dignitatem sine cura, ab episcopo postulabitur: si cum cura, à papa. Et similiter si Canonici postulent in Archidiaconum aliquem habẽtem viginti octo annos: quia super isto defectu non potest episcopus dispensare. de æta. & qualit. c. vnico. lib. vj. Secundũ quòd iste, ad quẽm spectat confirmatio, sit episcopus: quia secundũ Innoc. in c. ij. de eo qui fur. or. re. inferiores prælati dispensare non possunt, nisi in casibus eis specifice permissis. Si tamen esset defectus, qui nõ esset in persona, sed per accidens euenit: vt quia alius electus est: ab eo potest postulari, qui hoc impedimentũ remouere potest electio-
6 ne cassata. ¶ Sextò quæritur, † quis sit effectus postulationis? Et dicunt quidam effectum esse quòd admittitur, confirmari potest ac si esset electio, per c. monasteriũ. de elect. sed istum sensum excludit ibi glo. Alii verò dicunt q͡p effectus eius est habilitatio ad posse eligi. quem sensum Pan. in c. j. extra eo. excludit loquens, vt videtur, de postulatione solenni: quia ecclesia Romana seruat, vt si admittatur, nulla alia indigeat electione: sed nec in nõ solenni est verum: quia vt patuit §. iij. parte iiij. religiosus potest primò peti, deinde postulari. Et ideo dico effectũ esse secundum Pan. vbi supra, q͡p si postulatio admittatur, postulatus consequitur ius, ac si fuisset electus & confirmatus: nec indiget alia confirmatione vel electione. quod probatur extra eod. c. ij. Quod intellige in postulatione solenni: in alia autem effectus est vt possit postulatus eligi vel electus confirmari.
7 ¶ Septimò quæritur, † vtrum per postulationẽ acquiratur aliquod ius postulato? Et not. Pan. in c. postulationem. extra eo. q͡p quando postulatio non est concorditer facta saltem à duabus partibus: seu agitur cõtra eam de aliquo contempto, per eam etiam præsentatam superiori nullum ius acquiritur postulato, vel alteri: & eam potest superior sine cuiusquam præiudicio reiicere: & cõsequenter eam admittendo iniuriã non facit. Sed quando postulatio fit propter vtilitatem seu necessitatẽ ecclesiæ, & concorditer saltem à duabus partibus collegii, reiici non potest sine iniuria postulantium, & ecclesiæ, in quam facta est, vt not. in c. bonæ. el j. eo. tit. & per Ioan. Andr. in c. cum monasteriũ. de elect. Et hoc casu secũdum Host. vt refert Supple. acquiritur ius postulantibus, adeò q͡p petere possunt confirmationem, ar. de elect. cum monasteriũ. sed non acquiritur ius postulato, nisi fuerit postulatio præsentata: quia tũc ei ius acquiritur: non tamen aget ipse, ne præsumptuosè se ingerere videatur: verum in modum denuntiationis fortè admittetur propter vtilitatem ecclesiæ. ar. c. publicato. de electio. imò hoc casu postulatus præfertur electo. de elect. scriptum. nisi postulatus esset minus idoneus. de elect. dudum. el j. §. fi. & d. c. scriptũ. Secus si vnus de duabus partibus deficit, vel causa non subest: quia præfertur electus: vt in d. c. scriptũ. Vel dic melius tu q͡p etiam ea præsentata nõ acquiritur ius postulato, quia est inhabilis. Et hoc est de mente Pan. vt patet §. seq. Si verò non sit facta ex concordia saltem duarum partium, sed sit facta ex causa, pendet à gratia speciali. extra eo. postulationẽ. & c. bonæ memoriæ. & cõsequenter nulli ius acquiritur. Et distinctio trimembris colligitur à Panormitano, quãtum ad primum membrũ: quantum ad secundum ab eodem & Host. quantũ ad tertiũ à Ioan. And. qui tamen in sexto aliter distinguit: sed non videtur diuidere sufficienter secundũ artem dialecticæ. ¶ Octauò quæritur, † vt
8 postulantes possint à postulatione retrahere alium eligendo vel postulando? Et dicit Panor. in c. bonæ. el ij. extra eo. q͡p non, postquam est Romano pontifici præsentata: & idẽ secundum alios postquam præsentata est alteri superiori, qui potest illã admittere. quod eidem Pan. placet ex identitate rationis, ne scilicet contrarium agendo videantur illudere superiori. Ex quo infertur à cõtrario sensu q͡p ante præsentationem, etiã post publicationẽ scrutinii variare possunt, etiã inuito postulato: adeò q͡p secundum Inn. & cõmuniter doct. potest reuocari nuntius antequam præsentet: imò ea præsentata secundũ Host. & idem Pan. si cõcordauerint postulantes & superior, admittitur variatio nõ obstante contradictione postulati. Et ratio est: quia q͡non posset fieri variatio, erat propter admittentẽ superiorem, non propter
9 postulatũ. ¶ Nonò quæritur, † an postulatus possit repetere expensas, quas fecit consensu postulantiũ, si illi postmodum variauerũt? Et Dire. lib. ij. dicit primò q͡p sic: quia mutare nõ potuerũt in alterius præiudiciũ: vt in regula, mutare. de reg. lib. vj. Et dicit hoc tenere Pet. de Sap. extra eo. c. penulti. & Ioannem lxj. dist. §. sed aliud. Dicit secundò q͡p si propter postulationem fecerunt illum ordinari, tenentur ei ad interesse, & potest eos conuenire vt ei pro indeant de beneficio cõuenienti: de iur. pat. pastoralis. Et videtur hoc sentire gl. extra eo. bonæ. el j. Sed primũ est falsum, secundum Inn. & cõiter doctores: quia cum nõ haberet ius, fecit illas expẽsas nõ sine nota ambitionis. Et ex hoc infertur q͡p exponẽs simoniacè vt assequeretur beneficiũ, non potest à te repetere, quia iniustè expoſuit: nec haberet actionẽ mãdati si mandasses: quia ex turpi mandato nõ oritur actio: vt in l. remunerandi. §. rei turpis. ff. mãda. Vide de hoc primo in c. cupientes. de elect. lib. vj. Similiter secundũ nõ placet. Pan. quia c. pastoralis. loquitur in præsentato à patrono, cui ex præsentatione ius acquiritur: nos autẽ in postulato, cui nullum ius acquiritur. Potest tamẽ esse verũ, si cum fecerũt ordinari vt eligerẽt, & eo ordinato elegerunt aliũ: quia tenebantur

bantur ei de stipendio competenti, vt habeat vnde viuat.
10 quod voluit gloss. in d. §. sed aliud. ¶ Decimò quæritur, † quã pœnã incurrãt postulantes scienter indignũ? Et dico q͡p priuati sunt potestate eligẽdi & postulãdi. extra eo. c. ij. Et hoc secundũ Pan. ibi etiã si habeant potestatẽ eligendi ex iure cõmuni, & similiter si ex priuilegio. Et potestas partis delinquẽtis residet in alia in primo casu. de elect. cũ Vintonien. & similiter in secundo, qñ scilicet est ex priuilegio: vt in d. c. ij. & hoc quãdo eligunt vt collegiũ. Nec tamen si duo ex tribus cõmissariis delinquunt, valet electio tertii eligentis idoneũ: cum non eligant vt collegium, sed vt singuli habẽtes potestatẽ à collegio: vnde hoc casu potestas deuoluitur ad cõpromittentes: vt in d. c. si cõpromissarius. de elec. lib. vj. de quo etiam §. Electio. j. §. xiiij. Et secundum Pan. ibi in dicto c. ij. similiter priuantur ipso facto, postulationẽ cassatam innouantes. ¶ Vndecimò quæ-
11 ritur, † quid respõdere debeat postulatus in episcopum ad aliam ecclesiam? Et dicit Io. And. in vj. quòd dicere debet sic, Nõ assentio nec dissentio: sed in hoc volũtate dñi papæ me suppono, ar. d. c. cupientes. ad fi. & viij. q. j. in scriptis.

POSTHVMVS quasi post humationẽ natus, dicitur multis modis: primò natus post mortẽ patris, secundò post testamentum ante mortem: vt ff. de iniust. rupt. testa. l. ij. & aliis modis, de quibus glo. C. de posthu. in rubri.

POTENTIA est id, quo quis potest, & omissa philosophica, & loquendo inridicè dicitur multipliciter. nam quædam est potentia iuris, qua possumus quod licitè possumus. xxij. quæst. ij. faciat. quædam verò est potentia facti. Et ista est multiplex, scilicet potẽtia absoluta, qua aliquid alicui est absolutè possibile, vt volare habẽti alas: & modificata, qua aliquid dicitur alicui possibile, quia potest illud cõmodè: vt ff. de verbo. signifi. l. nepos. vel quia illud potest honestè. de pœni. dist. ij. charitas. ff. de condi. instit. l. filius. De his glos. in d. c. faciat. Et eodẽ modo dicitur impotentia modis appositis, scilicet quia non est aliquid possibile de iure vel commodè vel honestè.

PRAEBENDA propriè consistit in fructuũ perceptione: canonica verò in iure eius, qui receptus est in canonicum, ad quod ius postea pertinet præbenda, & stallus in choro, & locus in capitulo. in cap. cum M. de constit. & in c. j. de institut. & per Innoc. in c. relatum. & c. dilectus. de præbend. & in cap. olim. de verborum signifi. Qui verò possint habere præbendas, vide suprà Beneficium. iij. §. iiij. & quo ad magistros, suprà Magister. Quomodo autẽ possit diuidi præbenda vel canonicatus, vide Panor. in c. maioribus. eodem tit. Non valet autem, secundum Inn. promissio de præbenda vacatura. de præbend. relatum. Non tenet etiam receptio, si ad vnam prębendã duo canonici sint electi: nec tenet receptio, etiam si interueniat authoritas legati apostolici. de præbend. dilecto. quia, vt ibi dicit Inno. prælato non licuit infringere priuilegium canonicorum. quòd si authoritate propria hoc fecissent canonici, ad quos spectabat, teneret receptio: quia potuissent renuntiare fauori suo, vide ibi. Nota etiam secundum Innoc. quòd si in ecclesia, vbi non est certus numerus, vnus canonicorũ moritur, non vacat canonicatus, sed desiit: si verò numerus sit certus, non desiit, sed vacat. De his autẽ, & vtrum valeat electio vltra numerum canonicorũ in ecclesia iuratũ: vel per papam cõfirmatum, vide Archid. tertia parte. tit. xv. Quanuis autẽ præbenda sit temporale: quia tamen annexa est spirituali, id est, canoniæ, siue simonia vendi non potest: quia ea vendita intelligitur venditum illud spirituale, cui annexa est. j. quæstio. iij. si quis obiecerit.

De Precario & Precaria.

1 *Precarium quid, & quæ sit natura eius contractus.*
2 *Culpa quæ remat in precario.*
3 *Precarium quot modis soluatur.*
4 *Precarium an reuocetur morte concedentis.*
5 *Precarium in quibus rebus consistat.*
6 *Precaria cuius sit naturæ.*
7 *Precaria à quo, cui, & qualiter fiat.*
8 *Precario possidens an præscribat.*

PRECARIVM † à prece dictum, dicitur dupliciter. Pri-
1 mò res concessa per contractum precarii: & est quod precibus petenti vtendũ conceditur, quandiu patitur is, qui concessit. extra eodem. c. fin. & ff. eodem. l. j. Secundò precarium dicitur ipse cõtractus, quo aliquid tale cõceditur: & est gratuitus, similis aliis gratuitis, differẽs tamẽ in multis, vt patebit. Precaria quoq; in genere fœmineo dupliciter sumitur. Primò scilicet in vi adiectiui penultima correpta: & sic aliqua verba dicũtur precaria, aliqua præceptiua, vt j. Præceptum. §. ij. & iij. in vi substantiui penultima producta: & significat idem in singulari precaria, & in plurali precariæ, secundũ Pan. extra eodem. cap. j. licet differãt à precario in duobus, secundũ Pan. extra eod. c. j. quia precarium non cõceditur ad tempus determinatũ: vel si cõceditur, reuocari potest ad libitum: extra eod. c. fin. & l. cum precario. ff. eodẽ. precaria verò est cõtractus initus ad preces alicuius vel aliquorũ quo aliquid cõceditur ad certum tẽpus, secundũ quod partes cõuenerunt, ante quod reuocari nõ potest: extra eod. c. j. & c. fin. licet renouetur de quinquennio in quinquennium. extra eod. c. j. Et tripliciter, vt dicit Panor. vbi suprà, & alii doct. Primò quãdo fit ad preces alicuius in recõpensationem dantis aliquid annuatim: sicut si laicus in solo ecclesiæ ædificet aliquid, & in recompensationẽ decimam soluat quotannis. Secundò ad preces alicuius in recompẽsationem annuatim aliquid recipientis: sicut cum datur aliqua proprietas, & ad tẽpus certũ recipiũtur aliqui fructus in recognitionẽ proprietatis. Tertiò ad preces accipientis gratis: vt cùm clerico vel laico bene merito datur possessio ecclesiæ vtenda in vita sua. Et est precaria, vt dicit Panor. solùm in vsu iuris canonici. Adde quod quia communiter fit circa res ecclesiæ, videtur ecclesia sola, secundum exempla doctorum, facere hunc contractum: tamen fieri potest à laicis.

¶ Primò ergo quæritur, quæ sit natura cõtractus precarii, quę est vtriq; iuri communis? Et dico quòd licet sit similis contractibus gratuitis, tamen differt à donatione: quia illa non reuocatur regulariter, & à cõmodato: quia in illo est vsus certus & prætinitus, & tẽpus saltem tacite determinatum, ante quod nõ reuocatur: vt si cõcessi librũ ad scribendum, vbi est certus vsus & tẽpus tacitè determinatũ, scilicet quãtum exigitur ad cõmode transcribendum. l. interdum. & l. continuũ. §. cum ita. ff. de verbo. oblig. & ante completum vsum reuocari non potest. de commo. c. j. Et si deficiat certitudo vsus vel temporis determinatio saltẽ tacita, non erit cõmodatum, sed precarium. quod secundum Bart. in l. in commodato. ff. commo. quia ad certum vsum non conceditur, reuocari potest ad placitum, etiã si interuenisset pactum de non reuocando. extra eodem. c. fin. ex quo arguit Panor. non valere pactum aut consuetudinem contra naturam contractus: nisi per hoc transeat in naturam alterius contractus. Adde vel nisi pactum fuisset appositũ per viam conditionis: quia sic vitiat contractum. ar. c. fin. de condi. ap. & quod not. Bart. in authen. ingressi. C. de sacro sanct. eccl. Quod tamen limita nisi quis vellet reuocare sine cau

Universidad de Deusto
Biblioteca

sa,& cũ magno damno alterius:quia obstaret exceptio dolicum negari nequeat quin precarium sit beneficiũ, & sic benevola actio,&c.vide Panor.extra eodem.cap.fin. Si tamen precarium concedatur ad certum vsum, adhuc distingui posset à cõmodato per nomen precarium.sicut cõcedo tibi librum ad transcribendũ precario nomine,vt patet per
2 not.in c.vnico.de commo. ¶ Secundò quæritur,†quæ culpa veniat in precario? Et dico ꝙ solùm dolus & lata culpa: sed in cõmodato etiam leuissima.l.quæsitum.§.& illud.ff. de precario.& l.cõtractus.ff.de regulis iuris.& in hoc etiã
3 differunt. ¶ Tertiò quæritur,†quot modis soluatur precarium? Et dico ꝙ multis. Primò voluntate concedentis.l.j. ff.eodem.etiã si fuisset concessum ad certum tempus secundum Panor.dicto c.fin. Secundò morte eius,cui est concessum.extra eodem.c.fin.quia est concessio personalis,quæ extinguitur cum persona:vt in regula,priuilegiũ de regulis iuris.lib.vj. Tertiò alienatione rei precario concessæ,si is,cui est alienata, à primo domino velit reuocare.d.c.fin. Quartò finito tempore,ad quod fuerat res concessa.l.cum precario.ff.eod. potest enim ad tempus certum concedi.l.
4 in rebus.ff.eod. ¶ Quartò quęritur,†vtrũ reuocetur morte concedentis? Et dicit Panor.in c.precarium.eodem tit. quod non.& ibi text.ex quo infert quòd ibi validitas actus pendet ex voluntate alterius, non reuocatur per mortẽ illius : quia præsumitur quis in ea voluntate perseuerare, in qua decedit.de baptis.maiores. quod tamen quis cõcesserit vsque ad beneplacitũ suum, per mortem reuocatur.de rescript.si gratiose. Vide Bart.in l.centesimis.ff.de verb.obl.
5 ¶ Quintò quæritur,†in quibus rebus precarium cõsistit? Et dico quòd in rebus mobilibus & immobilibus & incorporalibus:cùm etiam seruitus precario concedatur.ff.eod.
6 l.ij.§.vlt. ¶ Sextò quæritur,†quæsit natura precariæ? Et dico secundum Bart.in authen.ingressi.C.de sacro sanct. eccl. & in l.si finita.ff.de dam.infec. ꝙ in omnib⁹ & per omnia precaria est eiusdẽ naturæ cum emphyteusi. & est glos.x.q. ij.precariæ.quod limita,nisi fiat gratis.differt tamen ab emphyteusi : quia reuocatur de quinquẽnio in quinquennium: alioquin cadit qui à iure suo, secundũ gl.in d.c.j.eod.tit. quod intellige in rebus ecclesiæ : de quibus videtur loqui ius canonicũ,quod contractũ istum introducit:in laicalibus autẽ credo standũ consuetudini:quia præsumitur actũ quod est cõsuetũ.l.semper in stipulationib⁹.ff.de reg.iur.
7 ¶ Septimò quæritur,†à quo,cui,& qualiter fiat? Et dico ꝙ fieri nõ potest per capitulũ sede vacãte.x.q.ij.precariæ. nec fieri potest œconomo vel eius consanguineo.x.q.ij. hoc ius.& in eius cõcessione credit abbas requiri solẽnitem alienationis ecclesiasticæ rei:si est talis rei vel tãti temporis, ꝙ alienari non possit nisi cum debita solennitate: quia revocari nõ potest ante tempus conuentũ:secus autẽ in renouatione:vt idẽ not.in c.j.eo.tit. Vnde prælatus solus sine cõsensu capituli potest eam facere.facit text.in l.si pupillorũ.§.j.ff.de reb.eo.& quod not Bar.in authen.hoc
8 ius.C.de sacr.sanc.eccl. ¶ Octauò quęritur,†vtrum habẽs rem precario nomine,vel sicut precaria,possit eam præscribere? Et dico ꝙ nõ regulariter, secũdũ gl.xvj.q.iij.clerici. nisi ex magna lõginquitate tẽporis dominus obliuiscatur de possessione taliter ꝙ nesciat vbi sita sit:quod locum habere posset si possidens esset in bona fide:aliter non.

¶ Præcedentia determinant sequẽtia. xxxij. q.vij. Apostolus.

De Præceptis in genere.

1 *Præceptum quid & quotuplex sit.*
2 *Præceptiuam legem à consultoria qualiter dignoscemus. & nu.3.*

Præceptvm de mente S.Tho.j.ij. quæst.xix.ar. j.& quæst.100.art.ix. & ij.ij.quęst.xliiij.ar.primo.est †motio superioris aut legis imperatiua alicuius faciendi vel omittendi ex debito,id est, ex necessitate salutis. vnde differt à mandato:quia illud est motio ad aliquid melius, sed non sub necessitate salutis.j.ij.q.xcix.ar.v. Est & alia differẽtia, quia propriè præceptum per se facit præcipiens, mandatũ verò per aliud:vt ibi. Differt etiã à consilio : tum quiã consiliũ ad præceptum vt ad finẽ ordinatur. quol.iiij. q.xij.ij.ij.q.lxxx.tum quia consiliũ non est de necessariis ad salutẽ,nisi secundũ præparationẽ animi, si oporteret.j. ij.q.cviij.tum quia præceptũ est motio imperatiua:consiliũ verò suasoria.veri.q.xvij.art.j.ad secundũ:in quo etiã differt consiliũ à mãdato. ¶ Primò verò quæritur,quotuplex est præceptũ in genere ? Et dico quòd in lege Dei est vel fuit triplex : scilicet morale,iudiciale, & ceremoniale:de quibus diffuse & pulcherrimè vide per beatum doct.j.ij.q. xcix.& sequen.vbi agitur de lege veteri per totũ. Morale autem in genere est duplex,scilicet affirmatiuũ,quod scilicet mouet ad aliquid faciendũ : vt,honora patrẽ.& semper obligat ad illud faciendũ, sed non ad faciendum semper, sed in tẽpore ac loco determinato:vnde filius nocte & die etiã dormiens habet obligationẽ honorandi patrem, quẽ tamen semper in omni hora honorare non tenetur:sed aliquando licitè dormit. & negatiuum, quod scilicet mouet ad aliquid non faciendum:vt,non furaberis:quod obligat semper, & ad semper omittendum. ¶ Secundò quæritur, †vtrum & quãdo cognosci possit aliquã legem esse præceptiuam aut mandatoriã vel consultoriã ex verbis? Et dico ꝙ non semper:quia licet verborũ aliqua sunt precaria:vt, rogo,volo,mando, fidei cõmitto : & aliqua præceptiua,vt iubeo,C.cõmun.de lega.l.ij.& quædã mandatiua:vt mando.ff.de neg.gest.l.si mei rogatu.tamen iura ista significata cõfundũt:& mãdo aliquãdo ponitur precariè.ar.c.mandastis.ij.q.ij.vbi episcopus mandat papę:& quandoq; præceptiuè,sicut etiã & rogo.vt xj.q.j.rogo.& quandoq; mandatiuè:vt in d.l.si mei. Quidã etiã dicunt ꝙ volo & intendo ex sua significatione præceptũ importãt.quod non meamini me in Sancto Tho.legisse:licet dicat ꝙ volũtas prælati qualitercunque innotescat, habet vim taciti præceptũ. quod limitandũ est primò de volũtate præceptoria:cũ sit tum sit dicere ꝙ fiat præceptũ,cum reprehendit effractores silentii:& secundò si innotescat de intẽtione prælati innotescẽtis:cùm nõ præcipiat,nisi intẽdens & volens. Vnde S. Tho.veri.q.xxiij.ar.vlt.ad tertiũ.vult ꝙ licet sciam volũtatẽ prælati, nisi tamẽ expresse præcipiat, nõ teneor. Dico ergo ꝙ si verba sint præceptiua, puta præcipimus, iubemus, mãdamus præcipiẽdo,vel per virtutẽ obedientię,& huiusmodi est præceptũ,ar.c.quod præcipitur.xiiij.q.j.quod intellige,etiã si materia nõ sit præceptiua : nisi aliter cõstaret ꝓbabiliter de intẽtione. Si autẽ verba sunt imperatiua,id est,in materia nec necessaria,nec multũ põderosa, non importãt præceptũ:vt si quis te percusserit in vna maxilla, præbe ei & alterã:quod est cõsil.xxiij.q.j.paratus. sed in materia necessaria,& multũ ponderosa sunt præceptiua. Text.est in cle.exiui.de verb.signifi.§.itẽ quia, secundũ illud,vouete:quod est cõsilii.& reddite:quod est necessitatis. Si autẽ verba sunt inhibitoria,vt inhibemus,prohibemus,interdicimus,& huiusmodi, est præceptũ, secundũ Pan.in c.nam concupiscentiã.de constitu.quod intellige & limita, sicut dictum est,quãdo sunt præceptiua:si autẽ sunt verba cõmunia:vt decerno,statuo,& similia, nõ sunt præceptiua:vt dicit Pan.in d.c.nam concupiscentiã. & similiter est verbũ commune innouõ.& ordino,siue in singulari,siue in plurali dicãtur. Si verò lex aut statutũ disponit per hoc verbũ,debet:inducit mortale,& est præceptũ:quia,debet,ex suo proprio significato importat necessitatẽ,secundũ gl.in cle.attendẽtes.de statu reg.& gl.in c.proposuit.de app.& ꝓ Bar. in l.iij.C.de pig.& in l.sæpe.ff.de off.præsi.quod tamẽ aliquãdo fallit ratione materiæ,quæ est cõsultiua, in qua importabit solã cõgruitatẽ,siue debitũ honestatis,& nõ iustitiæ vel necessitatis.de spõ.impu.c.j.& no.glo.in d.l.sæpe. secũdũ Pan.tamẽ in c.j. de do.& cõtu. improprietates sunt vitãdæ,nõ ad sequentiã trahẽdæ.de ver.sig. ꝓpterea.& c.fi. ideo importat ly,debet, consiliũ solũ in casu ratione materiæ. Si etiã verba cõsueuerũt inducere mortale,seu præceptũ,est præceptũ.arg.c.dilectus.de cõsue.& tex.est in d.cle.
3 exiui. ¶ Tertiò quæritur, †quomodo cognosci possit ex alio quàm ex verbis statuẽtis aliquã legẽ humanã esse præceptiuã? Et dico colligẽdo ex Pan.in c.clerici officia.de vi. & hon.cle.& gl.Gemi.in c.vt animarũ.de cõst.li.vj. & Io. And.in c.relatũ.de cle.vel mo.& rursus Gemi.in c. perpetuæ.de elec.lib vj.& Archie.ij.parte,ti.iiij.c.ij.ꝙ si constat materiã esse pręceptiuã:vt quia est de necessariis ad iustitiã aut charitatẽ vel diuinã reuerẽtiã:sic est præceptũ : vt ꝙ nõ fiant matrimonia clandestina:vel corrigatur frater,vel non cõmunicetur pleno stomacho.quod tamẽ determinari bene nõ potest,nisi ex cõmuni sentẽtia doctorũ, secundũ Archi.nec est de verbis curandũ:quia sunt accõmodanda materiæ.tex.est cũ gl.in c.rogo.xj.q.iij.& tex.in cle.exiui.de ver.sig. Si verò nõ cõstet de materia, & cõstet de intẽtione statuẽtis ꝙ fuerit præceptiua,est præceptũ : qa intẽtio prædẽrat verbis:vt ŝ.Lex.§.xvij. Si verò nec de materia nec de mẽte sic cõster:respiciendũ est ad pœnã,si qua cõtrafaciẽtibus imponitur:qa si imponitur pœna spiritualis,vt excõmunicationis latæ sentẽtiæ,secundũ oẽs est præceptũ:& cõtrafacere est mortale,nisi cõtineat intolerabilẽ errorẽ:quia nullus nisi pro mortali excõicatur.xj.q.iij. nullus.& c.nemo episcoporũ.& de sen.excõ.c.j.lib.vj. Et similiter si imponatur pœna excõicationis cõminatoriæ, id est, nõ latæ, sed ferẽdæ sentẽtiæ:quia licet Archi.dicat hoc nõ esse clarum:tamẽ vt refert Io.de Neapo. quidã hoc tenẽt,& bene: quia tales cõtra faciẽdo meruerũt excõmunicari:& sic mortaliter peccauerãt:& hoc etiã si sit ab homine. Et similiter si imponitur pœna suspensiõis,depositionis,vel interdicti, secundũ Archie. Et si imponitur pœna maledictionis æternæ,vel indignatiõis omnipotẽtis Dei.de statu reg.c. vnico.li.vj. Et similiter quo ad pœnas corporales est præceptũ, si imponitur pœna mortalis aut mutilatiõis, ꝓut fit per leges & statuta ciuitatũ quæ secundũ S.Th. obligant etiã in foro cõsientiæ:vt ŝ.Lex.§.ix.quia nõ inferuntur talis pœna, nisi pro eo qđ multũ esset læsiuũ iustitiæ. Et similiter si imponitur pœna grauioris culpæ:vt fit in religiõibus. Idẽ autẽ dico ꝙ omnia esse iudicãdũ de præceptis factis ab homine.

¶ Preces an inducant simoniam, infrà, Simonia.§. xvj.particula tertia.

¶ Praedia quando dicantur rustica, & quando vrbana vide infrà Seruitus.§.j.

De Prædicatione & Prædicatoribus.

1 *Prædicatio quid,& quis prædicare possit.& num.2.*
3 *Prædicare quomodo possint mendicantes.& num.4.*
5 *Prædicantes sine licentia sui prælati an restituant sibi donata.*
6 *Prædicatores an peccent detrahendo.*
7 *Prædicationem non audiens an peccet.*

Praedicatio videtur sumẽda secundũ vsum loquentium, cũ aliter eius significatũ iura non tradiderint:& sic prædicatio propriè est sermo publicus quantũ ad locũ, & generalis quantũ ad intentionem ex cõsuetudine habẽtis certã formam:puta ꝙ prædicans habeat gradũ distinctũ quo ad locũ : & sumat thema, inuocet Spiritũ sanctum, & huiusmodi : vt per hoc quod dicitur,publicus,id est, in loco publico,ad quẽ omnes fideles ibi cohabitates possunt accedere de iure licitè,& de facto,quia nõ clauditur:excludatur exhortatio facta in scholis disciplinatorum,& ecclesiis monialiũ clausis ianuis:& sermones qui fiũt in refectoriis religiosorũ,& huiusmodi. Per hoc verò ꝙ dicitur generalis,excludãtur prædicti sermones:& generaliter sermones ad clerũ vel alios qui fiũt literaliter vel quocũq; alio modo ex intẽtione dirigũtur determinatè ad certũ gen⁹ personarum etiã in loco publico. Dicitur tamẽ aliquãdo prædicatio impropriè, quãdo est quidẽ generalis,ita ꝙ promiscuè accedũt viri & mulieres omnis cõditionis,sed nõ publica: & tũc dicitur prædicatio occulta,si ista occultatio fiat ex authoritate aut sciẽtia pastorũ : alioquin est cõuẽticulus,etiã si sub specie deuotionis fiat : & magis impropriè dicitur si nec publica nec generalis sit, licet retineat formã prædicationis:vt interdũ faciunt scholares in disciplinis suis : quæ etiã dicitur cõuenticulus:vt patet extra de hære.cũ ex iniũcto.in prin.quia licet istæ scholæ extẽt de sciẽtia prælatorũ, inquantũ cõgregãt ad aliquas deuotiones, nõ tamẽ inquãtũ cõgregant ad formalẽ prędicationẽ. Prædicator verò dupliciter dicitur. Primò is,ꝙ iure cõi vel priuilegio prædicationis officiũ prosequitur. Secũdò dicitur prædicator religiosus quilibet de ordine prædicatorũ.& sic dicit Pan. in c.nimis.el ij.de excess.præl.ꝙ vbicũq; fit mẽtio de Prædicatorib⁹ & Minorib⁹ præmittũtur prædicatores:vt in d. c.nimis.& in c.quorũ dã.de elect.lib.vj.& vbiq;:quia ordo Prædicatorũ fuit antè approbatus. Vnde male istũ ordinẽ peruertũt,qui us Canonicũ profitẽtur,vt Sũ.Ang.. ¶ Primò verò quæritur, quis possit vel nõ possit prædicare? Et quãtum colligitur ex Card.in cle.dudũ.de sepul.prædicare potest primò papa.xix. dist.in memoriã. & quilibet, cui ipse cõmiserit.de offi.deleg.c.fi.licet cõmissarii eius alteri subdelegare nõ possint.d.c.fi.& secũdò episcopus,etiã in alterius diœcesi,nisi prohibeatur à diœcesano.xxj.di. in nouo. & Archidiaconus,cui episcopus committit in eius diœcesi tantum.xvj.q.vij.nullus omnino. Et similiter diaconus eo modo quo suprà dictum est,s.ex cõmissione. tertiò omnes prælati ecclesiastici, si sunt diacones, quantum ad subditos suos,nõ autẽ aliis,nisi approbãte aut priuilegiante episcopo.de hære.excõicamus.el j.§.sanè. Et sub nomine prælati hic intellige etiã curatũ sacerdotẽ, cuius etiã est prædicare,secundũ Pan.in c.inter cætera.de offi.or.& quartò secũdum aliquos omnis clericus.quod Sũ. Ang.verũ limitat,si sit diaconus,& nõ specialiter prohibitus.xix.dist.secundũ. vbi notantũ dicit gl.Sed ego dico hoc nõ sufficere,nisi dicono per episcopũ cõmittatur vel superiorem. quod fit eo ipso ꝙ ei cura cõmittitur.c.autẽ, secundũ.quod dicit Deũ non requirere quis vel qualis, sed quid prædicet, loquitur de qualitate morũ,& nõ ordinũ:alioquin laico liceret prædicare : & quintò fratribus Prædicatoribus & Minoribus: vt §.seq. Nõ licet verò prædicare laico.de hær.sicut in vno. nec mulieri⁹ publicè,etiã si sit abbatissa, secũdũ Pan.in c. noua.de pœn.& re.licitè tamẽ adhortãtur:quod est prædicare occultè,etiã si aliqualẽ formã prædicationis obseruẽt: nec religiosis quantũ ad infideles, nisi de licẽtia superioris & authoritate sedis apostolicæ.de Iudæ.quàm sit. & ibi Panor.imò nec quo ad fideles,nisi quãtũ ad hoc sint priuilegiati : quia hoc officiũ est curæ.nec possunt mẽdicãtes,se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundum Panor. in d.c.cũ ex iniuncto. prædicare, nisi ex priuilegio: & multo minus alii. Et si quis ex prædictis vellet prædicare, dicẽs se missum à Deo, nõ debet admitti, nisi probet, sicut probauit Moyses miraculo. de cõse dist. ij. re vera. Sufficit tamẽ ad probationẽ, bonorum testimonium. Qui autem prædicationis officiũ assumit publicè vel occulte, si nõ habet authoritatẽ à iure vel apostolica sede, aut à diœcesano, est excõmunicãdus. de hær. excõmunicamus. §. quia verò. quod intellige extẽdi ad prædicatiões occultas quascunq;, etiã si sint ex intẽtione generales: & multò fortius si nõ sint generales: modò retineant consuetã formam: quæ etiam prohibetur in d.c.cũ ex iniuncto. & videtur peccare mortaliter: tum quia veniunt excõmunicandi: tũ quia omnis laicus prædicans mortaliter peccat, secundũ Pan. in c.
2 sicut vna. de hæreti. ¶ Secũdò quæritur, †quid iuris de Prædicatoribus & Minoribus? Et dico ꝙ tex. in clem. dudum. de sepul. sic dicit: Authoritate apostolica statuimus & ordinamus, vt Prædicatorum & Minorum ordinũ fratres in ecclesiis & locis eorũ ac in plateis cõmunibus liberè valeãt clero & populo prædicare ac proponere verbũ Dei, hora illa duntaxat excepta, in qua locorũ prælati prædicare voluerint, vel corã se facere solenniter prædicari, in qua prædicare cessabunt: præterquã si aliud de prælatorũ ipsorũ voluntate processerit, ac licentia speciali. In studiis autem generalibus, vbi sermones ad clerum ex more fieri solẽt diebus illis, quibus prædicari solenniter consueuit, ad funera etiã mortuorũ, & in festis specialibus siue peculiaribus eorundem fratrũ possint idẽ fratres, & liceat eis libere prædicare: nisi forte illa hora, qua solet ad clerũ in prædictis locis Dei verbũ proponi, episcopus vel prælatus superior clerum ad se generaliter cõuocaret: aut ex aliqua ratione vel causa vrgente clerũ ipsum duceret congregandũ. In ecclesiis autẽ parochialibus fratres illi nullatenus audeãt vel debeãt prædicare vel proponere verbũ Dei, nisi fratres prædicti à parochialibus sacerdotib⁹ inuitati fuerint vel vocati & de ipsorum beneplacito & assensu: seu petita licentia fuerit & obtenta: nisi episcopus vel prælatus superior per eosdẽ prædicari mandaret. Hæc ille. Et intellige ꝙ etiã tẽpore interdicti possunt in dictis locis prædicare, secundum glo. & Pau.
3 ¶ Tertiò quæritur, †quis sit prædictæ cle. intellectus iuxta doc. & gl. Et dico multa notãda esse. ¶ Primò enim notandum est ibi, ecclesiis eorũ. ꝙ secundũ Card. in ecclesiis priuatis aliorũ non possunt prædicare: sed de eorum licentia possent etiã hora illa, qua prædicant prælati. Et hoc sequitur Sum. Angel. & Rosel. Sed non placet: quia si non licet eis in suis, multo minus in alienis. ¶ Et secũdò ibi, & locis eorũ. quod intelligitur de locis intra septa sua & extra etiã longe posita: modò sint ad vsum eorum, secundũ Landul. & Zenzel. ibi. ¶ Tertiò ibi, in plateis cõmunibus. quod nõ intelligitur de plateis ipsorũ fratrũ: aliter nihil adderetur, secundũ Zenzel. cum iam præmissa sint loca eorum: nec de plateis priuatis, secundum glossl. in quibus prædicare non possunt inuitis eis quorum sunt. Et idem Pau. & Card. Ex quo tamen infertur ꝙ non est necesse petere licentiam ab ipso vel parochiali: sed à domino plateæ vel loci: vnde intelligitur de plateis locorũ, in quibus ordinarius vult prædicare, aut corã se prædicari facere, secundum Pau. & Zenzel. ¶ Et quartò ibi, libere: quod intelligitur secundũ Landul. & Zenzel. id est, absq; contradictione & licentia alicuius. quod etiam in simili tenet glo. ibi in §. si verò. & Pan. in c. fi. de postula. prælat. & in c. constituimus. de regul. & dicit esse de mente doctorum communiter: scilicet ꝙ verbum liberè, importet non requiri alterius licentiã vel assensum.

¶ Et quintò ibi, hora illa duntaxat: quia si vellet totam horam matutinalẽ occupare in aliis, puta in missa, non posset impedire prædicationẽ fratrum: quia est cõtra textum. pro quo facit: quia fauor est in multiplicatione prædicantium. xij. dist. in nouo. ¶ Et sextò ibi, prælati. ꝙ hoc nomine veniunt, secundũ Ste. curati, qui largè sunt prælati. Sed melius dico ꝙ non veniũt secundũ gl. & Pau. & Land. & Car. quia hoc fit propter honorem prælationis: sed veniunt hoc nomine episcopi, & habẽtes iurisdictionẽ quasi episcopalẽ cum administratione iure cõmuni vel cõsuetudinario, secundũ glo. & secundũ Car. & Pau. & gl. Venit etiam vicarius episcopi, si vult ipse prædicare vt vicarius: secus si per aliũ corã se: vel ipse non vt vicarius, sed vt habens aliã prælaturã: & sic non poterit fratres impedire: quia in hoc non repræsentat personã episcopi. Et septimò ibi, solẽniter. id est, publicè populo generaliter: secus si clam corũ paucis, secundum Pau. ¶ Et octauò ibi, licẽtia speciali, ꝙ nõ sufficit in hoc volũtas, s. præsumpta vel tacita: sed requiritur licentia specialis, secundũ Pau. ¶ Et nonò ibi, in studiis generalibus. quod intelligitur secundũ gl. de locis habẽtibus studium ex priuilegio, vel cõsuetudine. Sed intellige actu, & de facto, & nõ de iure solùm: quia aliter sermones nõ sunt. & quantũ ad consuetudinẽ, quæ etiam sine priuilegio sufficit, ponit exemplũ Iac. de Are. de Patauio. Zenze. autẽ dicit iudicis arbitrio decernendũ quæ dicãtur studia generalia. Sed primũ est melius: quia in ciuitate iste iudex non daretur nisi arbitrarius. ¶ Et decimò ibi, sermones. quod secũdum Matt. intelligitur in sermonibus natiuitatis domini, paschæ & Pentecostes, prout cõsueuit fieri ar. verbi, solent. ¶ Et vndecimò ibi, liceat. quod secundum Pet. de Anch. in tribus casibus, s. in funeribus & peculiaribus festis, & cũ fit sermo in generali studio, possunt dicti fratres liberè prædicare. quod Zenze. intelligit etiã extra ecclesias & loca ipsorum & plateas cõmunes: alias §. in studiis. nihil adderet ad præcedẽtia. & fortè dictis tẽporibus cũ episcopo possunt cõcurrere solẽniter prædicãte. ¶ Et duodecimò ibi, episcopus vel prælat⁹ superior. quod intelligitur de superiore episcopo, secundũ Ste. quia eo inferior hoc nõ potest: secundum gl. verò melius de superiore respectu clericorũ, nõ respectu episcopi: & secundũ Car. est is, qui quasi episcopalẽ iurisdictionẽ habet in loco, qui etiã si episcopo inferior sit, potest generaliter clerũ conuocare. Si tamen ista conuocatio fiat quo ad aliquos, puta doctores vel prælatos, secundum glo. secus: quia hæc vocatio nõ est generalis, nec impedit fratres: similiter nec nisi populus conuocetur secundum Pau. quia aliud est clerus, aliud populus. ¶ Et decimotertiò ibi, nisi à parochialibus sacerdotibus. ꝙ isti possunt dare licentiam prædicandi secundum Pet. de Anch. imò & vicarij perpetui, & idem de tẽporalibus datis in casibus heitis: addens ꝙ de licentia episcoporũ dicti fratres prædicare possunt in ecclesiis parochialibus, etiã absentibus episcopis, & contra voluntatẽ curatorum: quia ex officio episcopus in talibus ecclesiis gerit curam maiorem quàm sacerdotes.

4 ¶† Quartò quæritur, vtrũ dicta clementina extendatur ad alios mendicantes? Et dico ꝙ per Clem. quintum fuit prorogata ad fratres sancti Augustini, & per Ioannem xxij. ad Carmelitas. Per fratres autẽ sancti Augustini hic intelligo Eremitanos, & nõ Seruitas, qui nouiter scribũt se ordinis sancti Augustini, propterea quòd sub regula militent Augustini. ¶ Quintò quæritur, †vtrum prædicans sine licen-
5 tia sui prælati restituere teneatur bona sibi collata? Et dicit glossl. in c. addicimus. xvj. quæst. j. quòd sic, vt ei imponit Sum Rosel. Sed re vera glossl. loquitur de fictis, & intendit quòd

restituant ecclesiæ, scilicet quam fingunt: vt quia fingunt se quæstuarii pro sancto Antonio, & sunt Ceratani. si tamen quis nõ fingat, licet sine licentia prædicet, Zab. tenet ꝙ restituere non tenetur: quia nõ turpiter acquisiuit à volentibus gratis dare: licet possit puniri, quia se immiscuit officio sibi non pertinenti. quod dic verum in clerico seculari, non in religioso, qui non habet proprium, sed omnia
6 sunt religionis. ¶ Sextò quæritur, †vtrum peccẽt prædicatores detrahendo? Et dico præcipi in virtute obedientiæ & sub pœna grauis culpæ omnibus prædicatoribus religiosis in cle. religiosi. de priuileg. ne in sermonibus suis prælatis ecclesiarum detrahant, aut retrahant laicos ab ecclesiarum suarum frequentia vel accessu. quod gl. intelligit ne detra-
7 hant nominatim aut per circunloquutionẽ, quæ vicem habeat proprii nominis. ¶ Septimò quæritur, †vtrum peccet mortaliter, qui ignorat cõmunia necessaria ad salutem, & potest audire prædicationem, & non audit? Et dico ꝙ sic, si hoc facit ex contemptu vel ex scandalo notabili, vt ẽ. Dominica. §. vj. non autem semper si omittit ex negligentia: quia secundum San. Tho. ij. ij. q. lxiij. negligentia non est mortale, nisi omittatur aliquid quod sit sub præcepto vel ratione cõtemptus: posset tamen esse tanta necessitas & tanta commoditas addiscendi ꝙ prædicatio caderet sub illo præcepto, Vnum cole Deum. quo præcipitur nobis notitia credendorum & agendorum: & eo casu talis negligentia esset mortale. Sed quando hoc sit, non potest sermone determinari. De quæstuariis, j. Quæstuarii. Quomodo etiã prædicatores possint participare cum excommunicatis, ẽ. Excõmunicatio. v. §. iiij. dubio v. Quomodo etiã sit mortale mentiri in doctrina, suprà Mendacium. §. iiij.

De Prædone.

1 *Prædo quis dicatur, & qualiter.*

PRAEDO† dicitur, qui alios spoliat iniustè, scilicet violẽter. Et dicitur primò is, qui viatores expoliat, qui & excommunicatus est. xxiiij. q. iij. si quis Romipetas. cum duobus c. sequẽ. ¶ Secundò, miles tollens à personis vltra stipendia sibi taxata. xxiij. q. j. militare. & iste cõtinetur sub raptore, sicut species sub genere. xxij. q. v. non sanè. in fi. & sic raptoris pœna punitur. ¶ Tertiò, prælatus, qui, vt seruitium impendat legato vel alii, plus exigit à subditis quàm exoluat. de immu. ecclesia. quia plerique. secundum Gof. & Hosti. ¶ Quartò, secundum Hosti. iudex qui alienum iurgium existimat suam prædam: aut officialis indebitè pecuniam accipiens. C. ad l. Iuliam repet. l. omnis. De præda equisita in bello, suprà Bellum. j. §. ix. & x.

¶ PRAEFATIO, vide ẽ. Missa. j. §. iij.

De Præiudicio.

1 *Præiudicium quid sit, cui fiat, & qualiter.*

PRAEIVDICIVM† secundum vocabulum videtur esse iudiciũ, quo vna res altera prius iudicatur: & inde præiudiciale, quasi prius iudicandum. de quo Pan. in ciuuam. de ordi. cogni. Sed secundum vsum propriè est præoccupatio iudicii, qua alicui indirectè subripitur res, aut ius, quod ei iustè potuit prius adiudicari: & largè est præoccupatio rei vel iuris, quod prius adiudicari potuisset, siue iustè, siue iniustè. Vnde propriè alicui præiudicat, qui aliquid facit vnde ille lædatur in iustè. Largè verò si inde lædatur iustè, sicut iudex suspendens latronẽ præiudicat vxori eius. Vnde quando religiosi concordant cõtra suum prælatum criminandum apud superiorem non seruato ordine correctionis Euangelicæ aut suarum constitutionum, sunt coniurantes aut conspirantes, cùm illi præiudicent. Quando autem ex forma statuti ad aliquem actum vocari mandantur illi, in quorum præiudicium est actus: intelligẽdum est de illis, quibus principaliter, & nõ quibus secundario sit præiudiciũ: quia hoc probat text. cum gl. in c. quanuis. de pact. lib. vj. in verbo, nec redundet in alterius detrimẽtum. quod gl. intelligit principaliter, non secundario.

De Prælatis.

1 *Prælatus quid, & quæ requirantur in eo.*
2 *Prælatus quis dicatur in ordine mendicantium.*
3 *Spurius an possit esse vicarius.*
4 *Prælati negligentia qualis sit peccatum.*
5 *Prælatus an teneatur agere omnia cum consilio sui capituli.*
6 *Prælatus modum excedens in corrigendo, an teneatur à subdito veniam poscere.*

PRAELATVS† sic dictus, quia aliis est antè latus, siue positus, dupliciter dicitur, secundum mentem Pan. in c. cum ab ecclesiarum. de offic. ordin. Primò largè ab allusione vocabuli quilibet habẽs curam, vt comprehendantur & sacerdotes parochialium ecclesiarum, qui præsunt parochianis in foro animæ. quod probat text. in c. tua. de cler. ægro. Et secundò strictè ac proprie, vt is solus qui habet alicui quam iurisdictionem fori contentiosi, etiam ex iure speciali: puta præscriptione vel priuilegio. ad quod tex. iuncta glo. in c. decernimus. de indic. & in cle. dudum. de sepultu. vbi per se fit mẽtio de prælatis, & per se de sacerdotibus curatis. Hæc ex illo virtualiter. Sed quo ad primum membrũ intellige de habente curam ex institutione vel saltẽ ex deputatione perpetua: non autem ex temporali commissione eius, qui est institutus per superiorem: quia talis nõ habet curam, sed est vicarius habentis. si tamen esset vicarius perpetuus per deputationẽ episcopi, haberet curam, & videretur prælatus largè. de quo j. Vicarius. Quantum verò ad secundum membrum, intellige de iurisdictione ordinaria, non delegata: quia glo. in c. ij. de iudic. dicit ꝙ omnis prælatus est iudex ordinarius. Et idem videtur sentire Innocent. in c. firmiter. de sum. trini. & in c. quoniam. vt lite non contest. dicens quòd prælatus large dicitur omnis habens curam animarum: strictè verò dicitur solùm is, qui habet iurisdictionem: vt probatur in d.c. decernimus. de iudiciis. iuncta gl. Vtrunque autem prædictorum modorum quo dicitur prælatus, glos. in clemen. j. de electione. comprehendit in verbo, prælatum. dicens, puta priorem, magistrum, ministrum, custodem, præpositum, archipresbyterum, vel quodcunq; sit nomen. & similiter Laurent. & Cardi. dicens quòd nomine prælati comprehenditur quilibet administrator habens perpetuum officium, etiam si sit talis, qui ad nutum superioris possit amoueri. Sed intellige, modò habeat curam, iuxta prædicta, & non aliter. allegant c. j. de sepultur. in gl. prælleg. & xvj. q. j. de præsentium. & addit Paulus quocunque nomine censeatur. de verb. significa. quanuis. clemen. j. de rescript. & quod ibi not. Ex qua glossa dicit se Cardina. obtinuisse quòd prouincialis ordinis Prædicatorũ, & minister ac custos Minorum sunt prælati, & possunt esse procuratores: quia clemen. j. de procura. loquitur de religioso non prælato: & similiter qui possunt esse delegati papæ. ¶ Primo autem quæritur quid requiratur ad hoc quòd aliquis sit prælatus clericorum vel religiosorum propriè? Et dico, vt patet ex dictis, requiri duo, scilicet quòd habeat curam cum iurisdictione ordinaria: ad quam iurisdictionem ordinariam secundum Panormitan. in dicto capitul. cum ab ecclesiarum. requiritur electio per vniuersitatem vel collegium clericorum vel religiosorum, & confirmatio, & quòd electus sit clericus. Vnde si vniuersitas secularis eligat rectorem, etiam clericum, tamen

Universidad de Piura
Biblioteca

non habebit iste electus iurisdictionē in secularem clericum. Vide ibi horum rationē. & intellige hęc de iure communi: aliàs ex speciali haberi potest iurisdictio ordinaria
2 fine electione, vt j.§.sequenti. ¶ Secundò quæritur,† quis dicatur prælatus propriè in ordine Prædicatorum, & consequenter in aliis mendicātibus? Et dico, vt patet ex dictis, quòd ibi est prelatus propriè magister generalis, & prior prouincialis & cōuentualis, etiā si non eligerentur, sed aliter instituerētur: puta per diffinitoriū authoritate apostolica: vt in simili patet in clementina, exiui. de verb. significor. non autem supprior priore nec mortuo nec amoto: nec vicarius prioris: quia non habet iurisdictionē ordinariam: sed priore mortuo vel amoto supprior videtur prælatus: quia habet iurisdictionē ordinariam licet iure speciali: & idem videtur de vicario conuentus, qui non fit nisi priore
3 mortuo vel amoto. ¶ Tertiò quæritur,† vtrū spurius, qui non potest esse prælatus nec habere curam, possit esse vicarius aut magister nouitiorū, aut confessor monialium vel sororum de pœnitentia? Et dicit Pet. de Pal. in iiij. dist. xlj. q. etiam ingressus religionem nō potest habere curam iure ordinario, siue per electionem, siue per commissionem. Ex quo elicio q. interdicitur ei cura ordinaria, nō autem delegata: & consequenter nō potest habere officiū, cui ordinaria cura sit annexa necessariò: vt prioratus, prouincialatus, aut magistratus: vel etiā possibiliter, vt supprioratus, aut vicariatus conuentus alicuius: quia isti aliquo casu dato sunt ordinarii iure speciali: potest autem esse vicarius prioris, etiam eo absente extra suos terminos: quia non habet ex hoc iurisdictionem nisi delegatam, & multo magis esse magister nouitiorum, & confessor monialium, & huiusmodi. Nec tamen sequitur q. possit esse vicarius magistri supra priores ordinis respectu aliquorum conuentuum, imò respectu vnius conuentus tantum: quia licet talis non sit prælatus propriè, nec habeat iurisdictionē ordinariam sed delegatā, ista tamen delegata quantū ad aliqua est superior aliqua ordinaria, ad quam superius sine dispensatione promoueri nō potest: puta ordinaria prioris conuentualis. Et idem suo modo intellige in aliis mendican-
4 tibus. ¶ Quartò quæritur,† vtrum negligentia prælati sit peccatum, & quale, & pro culpa teneatur negligens prælatus? Et dicit gl. in c. ea quæ. de offic. Archi. quod est peccatū mortale, quando est in omissione necessariorum ad suum officium: vt visitationis, correctionis, & huiusmodi. Et secundum Hostien. & Bernar. in d. c. ea quæ. tenetur non solùm de dolo & lata culpa, sed etiā de leui quo ad damnum rerum ecclesiasticarū: & à fortiori quo ad damnum animarum. ¶ Quintò quæritur,† vtrū prælatus agere omnia teneatur cum sui capituli cōsilio? Et dicit Pan. in c. nouit. de his quæ fi. à præla. q. negotia minora potest sine cōsilio: vt no. doct. in d. c. nouit. & Inn. in c. fi. de mai. & obed. & l. ij. C. de iura. cal. quia rectores ex officio iniuncto explicāt hęc minora: vt in d. l. ij. & facit c. edoceri. de rescrip. Negotia verò ardua, causa rationabili existente, quam bonus vir arbitrabitur, potest sine consilio capituli: aliàs non. Vtrum autem possit agere sine capitulo, ℣. Abbas. §. iij. & Pan. in c.
6 edoceri. de rescrip. ¶ Sextò quæritur,† vtrū teneatur à subdito veniam petere, quādo excessit in correctione? Et dico q. non. lxxxvj. dist. quando. quod intelligē, nisi id fecerit à proposito: vt ℣. Correctio j. §. xiij. Vtrum prælatio sit appetenda. ℣. Episcopus. §. iij. Vtrū verò bona eius sint obligata pro mala administratione, ℣. Dos. §. xij. Et similiter vtrum prælatus possit per fugam deserere gregē, ibi. §. viij. Vtrū autem possit refutare legatū factum ecclesiæ, suprà Alienatio. §. xix. Vtrum autem possit vnam ecclesiā vnire alteri: vide Pan. in c. sicut. de excess. præla.

¶ Praemivm, vide ℣. Dignitas. §. v. & sexto.

De Præscriptione primò in se.

1 *Præscriptio quid, & quæ in ea requirantur iure canonico.*
2 *Possessio qualis requiratur ad præscriptionem.*
3 *Bona fides qualis requiratur in præscriptione.*
4 *Iustus titulus qualis esse debeat in præscriptione.*
5 *Præscriptio iurium & seruitutum quid requirat.*
6 *Præscriptio quo tempore incipit currere, & quo finiatur. nu. 7.*
8 *Præscriptio à successore innouatoris an rite fiat.*
9 *Præscriptio in quibus casibus non currat. & nu. 10. & 11.*
12 *Præscriptio quomodo interrumpatur.*
13 *Præscriptione completa si superueniat mala fides, an debeat fieri restitutio in foro animæ.*
14 *Præscriptio completa contra non negligentē quo remedio tollatur.*
15 *Ecclesia an restituatur contra præscriptionem.*
16 *Præscriptione completa an adhuc agi possit cōtra alienantem rem alterius.*

1 Præscriptio† sumpta communiter vt comprehdit etiam vsucapionem, est acquisitio dominij per continuationem possessionis per spatium temporis à lege diffiniti. ff. de vsucapio. l. iij. Propriè verò vt ab ea distinguitur, est acquisitio dominii circa rem immobilem certo tēporis spatio: quia ab vsucapione differt: primò quia præscriptio est circa immobilia: vsucapio verò circa mobilia. xvj. q. iij. quas actiones. secundò quia vsucapio triennio completur, non autem præscriptio. aliàs quæcunq; dicuntur de præscriptione, suo modo intellige in vsucapione. ¶ Est autem secundū Rayner. præscriptio duplex: vna scilicet temporis longi, id est, decem annorum inter præsentes, aut viginti inter absentes: & dicuntur præsentes, id est existentes in eadem prouincia: vel melius hodie in eadem ciuitate, secūdum Accur. vt not. gl. in l. cum in longi. C. de præscriptione longi temporis. quia sicut olim singulæ prouinciæ, ita hodie singulæ ciuitates habent sua regimina. alia verò tēporis longissimi, vt xxx. vel xl. annorū. de quo j. §. vij. ¶ Primò verò quæritur, quot & quæ requirantur ad præscriptionem secundum iura canonica? Et dico q. quatuor secundū omnes doctores. Primò enim requiritur possessio rei præscribendæ continua sine interruptione vsque in finem præscriptionis. extra eod. illud. xvj. q. iij. §. potest. & regula, sine possessione. de reg. iur. lib. vj. Et si interrumpatur possessio, interrupta est præscriptio. xvj. q. iij. §. potest. extra eodem. illud. etiam si interruptio fiat ciuiliter per litis contestationem, secundum Dire. & Ioan. And. de reg. iur. sine possessione. libro vj. Quod limita de possessione quam quis habet suo nomine, non autem alieno, vt colonus, & qui precariò, & huiusmodi, qui non propriè possident, sed illi quorū nomine possident de restit. spol. cum venissent. & in gl. c. clerici. xvj. q. iij. Limita etiā quo ad interruptionē: nisi duret bona fides, & sequatur recuperatio: quia si interrupta possessione, quando possessor recuperat, est bonæ fidei: nihilo minus præscribit. C. de præscriptio. xxx. annorum. l. fi. vide etiam §. seq. ¶ Secundò, vt patet in regula, possessor. in vj. requiritur bona fides præscribentis, id est, fides, quia possidens rem præscribendam credat esse suam, vel tradentem habere dominium eius, aut ius distrahendi: licet erret facto. ff. de verbor. significa. l. bonæ fidei. Quod limita verum in præscriptione, vbi requiritur aliquis actus positiuus: secus vbi nullum factum requiritur: vt in præscriptione libertatis contra rusticā seruitutem: quia licet sciam me tibi debere seruitutē eundi: præscribere tamen

men possum libertatem, ex quo nihil facio quod sit peccatum: vt tenet Bart. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucapio. & Panor. in c. fin. ff. de præscrip. & idem dic de præscriptione actionis personalis merè pœnalis: vt in rapina respectu quadrupli: quæ actio est vsque ad annum: post annum respectu simpli. Inst. it. de vi bono. rapt. in princip. Vide etiā j. §. xiij. ¶ Tertiò requritur titulus iustus. extra eod. si diligēti. Hoc autem limita verū esse, scilicet quòd requiritur titulus, primò quando præscribitur vsusfructus: vt infrà, §. iiij. quādo præscribitur seruitus, qua persona obligatur ad aliquod ter nitium: quia cùm sit aliquid graue, necessariò requiritur ad illud præscribendum titulus vel lapsus longissimi temporis: & sic potest intelligi l. cū de in rem verso. ff. de vsur. & not. Dyn. in dicta regula, possessor. tertiò secundum Ioan. Andr. in dicta regula, possessor. quando ius commune vel præscriptio est contra possessorem: quia tūc necesse est allegare titulū, & probare, nisi allegetur præscriptio tanti temporis, cuius contrarii non sit memoria, extra eodem. episcopum. li. vj. alias sufficit bona fides. Et has tres limitationes etiam habet Panor. in c. de quarta. eod. tit. ¶ Quartò limita secundū Archi. post Sum. Confes. de titulo vero vel præsumpto: non autem de vero tantum: quia si titulus sit veraciter iustus, non requiritur præscriptio, nec est necessaria: addendo ex Veruec. quod præscriptionē de iusto titulo potest quis habere secura cōscientia, quādo nihil probabilitatis innotescit illi de cōtrario. Est autē titulus iustus secundū Veruec. omnis actus, per quē solet acquiri dominiū: vt si verus dominus tradat rē: aut quia soluitur ei vt debitū, aut quia emit, aut quia est hæres institutus: aut intra res hæreditarias habuit, aut donatū est ei: aut per trāsactionem recepit, siue pro derelicto habitā occupauit: aut legata est ei, aut data à viro in dotē ex parte vxoris: aut pro socio: quia scilicet soluta societate & facta diuisiōe cedit in partē alteri aliquid eorū quæ bona fide possidebāt alienū: aut pro suo: vt cum quis inter multa tua habet aliquid alienū quod credit suum. Vide etiā infrà, §. iiij. ¶ Quartò requiritur q. res talis sit quòd possit præscribi. de quo ri. sequēti agetur. ¶ Potest addi quintò requiri quòd possessor possit præscribere: sed hoc non est necesse, cum intelligatur in primo requisito: quia omnis possidens suo nomine, præscribere potest, secundū Direct. ¶ Et sextò posset addi q. requiritur persona cōtra quā præscribatur: sed nō est necesse, quia hoc intelligitur in quarto requisito. ¶ Secundò quæritur,† quid iura velint de dicta possessione requisita ad præscriptionē? Et dico multa. ¶ Primū. Sicut dicit regula iuris, sine possessione præscriptio nō procedit. Et vbi dicitur, possessione, gl. addit vel quasi possessione: quia incorporalia, quæ nō possidentur, sed quasi possidentur, præscribūtur. de cau. pos. c cū ecclesia. vbi etiā dicitur, præscriptio. gl. addit nec vsucapio. ff. de vsucapio. l. iij. Vbi etiam dicitur, non procedit regula iter: exponitur id est, non continuatur: quia, vt dicit glo. si interrupta est possessio, interrupta est præscriptio. Dyn. tamen exponit, non procedit, id est, non inchoatur, licet inchoata quandoq. continuetur. ¶ Secundum. Licet autem ad præscribendum vsumfructum non requiratur possessio ciuilis, sed sufficiat naturalis seu corporalis. l. fi. C. de præscrip. longi tempo. & not. Pan. in c. ad audientiam. eo. tit. tamen in aliis vbi præscriptio ad acquisitionem rei vel iuris requiritur, secundū Glo. possessio de facto & de iure: intellige præsumpto: & requiritur naturalis & ciuilis simul, vel ciuilis tantum: nec sufficit naturalis tantum, vbi alius ciuiliter possidet. & sic intellige tex. cum glo. in c. causam. eod. tit. De hoc plenè per Dyn. in dicta regula. Quod autē dictū est, possessio ciuilis, exponit gl. in d. c. causam. & Ioā. Andr. in dicta regula, id est, q. si talis persona, quòd possit legitimè de iure communi possidere. quod nō ideo dicitur quasi ciuiliter possideat quicunq; potest iure cōmuni possidere: alioquin qlibet quodlibet ciuiliter possideret: sed quia cū possessione facti requiritur possessio iuris vera, vel saltē præsumpta: quæ nunquā est vbi ius cōmune repugnat: vt cū laici de facto possident decimas & spiritualia. ¶ Tertium. Vbi autem præscriptio inducitur solùm ad extinguēdum ius alterius, & ad defensionē cōtra ius alteri cōgruens, tunc tali defendenti nō est necessaria vera possessio vel quasi: aliàs præscribi nō possent actiones personales, cōtra l. secundam. C. de consti. pecu. & contra l. sicut. C. de præscript. xxx. anno. quia nemo verè eas possidet, nisi cui verè competunt: vt not. Inn. in c. literis. de resti. spol. Et hæc est distinctio Cald. in c. cū nō liceat. eo. ti. ¶ Quartū. Possessio longissimi temporis, de cuius initio memoria nō extat, habet vim tituli, secundū Io. And. in c. ij. de præbē. lib. vj. qñ rapacitas datur in exercēte: aliàs nō: Vnde laicus quantūcunq; exercuerit actum spiritualem vel alicuius ordinis, nunquā tamen potest illū præscribere. ¶ Quintū. Qui præscriptionem probat, secūdū Glo. cōmuniter probatā in c. volumus. xvj. q. iiij. non tenetur probare se cōtinue possedisse, cum sit impossibile, sed sufficit probare quòd à principio possidet, & in fine, & quandoq; in medio. Sed secundū Bar. in l. Celsus. ff. de vsucap. sufficit probare initium possessionis, & allegare nunc possessionē de præsenti. Vide Pan. in c. accedē tibus. de priuil. ¶ Tertiò quæritur,† quid iura velint de bona fide præscribētis? Et dico multa. ¶ Primū. Bona fides in præscriptione requisita secundum leges non requiritur. in præscriptione triginta annorū vel suprà. xvj. q. iij. §. potest. & c. vigilanti. eod. tit. & C. de præscri. xxx. annorum. l. cum notissimi. & l. fi quis emptionis. sed neq; in præscriptione viginti annorum & infrà, secundum Veruec. requirebatur quo ad totū tempus præscriptionis: vt in d. §. potest. & d. l. cū notissimi. sed solùm quo ad principiū eius. C. de præscrip. longi tēp. authen. malæ fidei. sed dictæ leges sunt correctæ. extra eod. c. fi. secundū Rayn. Host. Inn. & Bernar. & requiritur in qualibet præscriptione, & in qualibet parte temporis quo præscribitur: vt in d. c. fi. & d. c. vigilanti. & in regula, possessor. de reg. iur. lib. vj. Et si videantur dicere aliqui doctores quòd spatio quadraginta annorum præscribatur debitū, etiā ab eo qui sciebat se debitorē, potest intelligi verum quando ex tali sciētia non constituitur malæ fidei possessor puta q. ex rationabili causa putabat sibi remissum: quod tamen in dubio non præsumitur, nisi ex amicitia vel parentela, aut alia cōiectura hoc ostendatur. arg. l. cū quidā. §. diuus. ff. de vsucap. l. Procula. ff. de probat. l. si seruus. ff. de donat. inter virum & vxo. in gl. quia nemo æstimatur rem suā iactare. ff. de proba. l. cum de indebito. ¶ Secundū. Nō est quis in dicta bona fide ex ignorantia iuris, sicut est ex ignorātia facti: vt si qs credat pupillū, vel eū, qui habet curatorē, rem suam posse alienare sine authoritate tutoris aut curatoris. ff. de vsucapio. l. nunquam. secundum Ray. & gl. eius & Vlde. Vnde errans in iure non præscribit. l. j. §. si à pupillo ff. pro empto. & l. nunquā. la secūda. ff. de vsucapio. secus si erret in facto. argumen. l. quod vulgo. ff. pro empto. Quod verū limita primò de mente Innocen. quando ignorantia non est probabilis propter iuris obscuritatem vel dubietatem: aliàs secus: quia dicit in c. fi diligenti. eodem tit. q. possidens contra ius non præsumitur bonæ fidei possessor, nisi sit possessio longi temporis, vel probabilibus rationibus fuerit acquisita. facit c. cum ecclesia Sutrina. de causa

Universidad de Navarra
Biblioteca

possessio.& propriet. Ex quo patet quòd si ius,in quo erratur,est dubium,excusat error in præscribendo.& facit text. in c.cum dilectus.de consuetu.& ibi Panor.& secundò de mente Bar.quando ignorantia est circa ius quod prohibet actum:aliàs secus:quia dicit in l.si fur.ff.de vsucapio.& in l.sed & si.§.scire.ff.de petitione hæreditа. Et refert Pan.in c.grauis.de restitu.spoliato.quòd faciens contra iura prohibentia aliquem actum,etiam ex errore,non præsumitur in bona fide.& sic intelligitur glossa in dicta l.si fur.quòd error iuris impedit vsucapionem.intellige,nisi ius sit obscurum vel dubium : errans autem contra iura actum quidem non prohibentia,sed tamen actui nõ assistentia:puta testamentum non solenne,non approbatur à iure vt valeat,non est in mala fide.dicto §.scire. Et tertiò de mente Hostien. quando error iuris est merus,non mistus cum errore facti: aliàs secus:quia dicit in c.cura.de iure patrona.quòd error mistus scilicet iuris & facti non tollit bonam fidem. Et dat exemplum in donatione rei alienæ facta vxori,qua vir non est effectus pauperior : vt quia ex ipsa re non tenetur commodanti vel deponenti:vel quia dominus consensit:quam vxor credit valere:quia vsucapiet.l.si vir vxori.ff.de donatio. Sed hæc limitatio est vera, quatenus concurrit aliqua præmissarum. ¶ Tertium. Non est etiã in dicta bona fide, secundũ aliquos,qui habet conscientiã læsam,id est dubiã dubitatione firma ex iusta causa dubitãdi an res sit sua nécne. Pro quo scito ꝙ talis,secũdum Direct.adhuc est bonæ fidei,& præscribit,licet debeat diligenter inquirere:& si rẽ alienam esse inuenerit,restituere.& idem Glossa in c.fi.eodem tit.cuius opinionem tenet Panor.ibi, dicens eam esse communem.Sed dominus Anto.in d.c.fin.dicit quòd talis non est in bona fide,nec præscribit : quia iura requirũt nedum quòd non sit in mala fide,sed etiam quòd sit in bona, in qua talis non est.quod limitandum videtur,quando dubitatio est firma & probabilis : secus quando momentanea seu vacillans & scrupulosa: quo casu,si ei nõ consentiatur, bonæ fidei non obsistit.de sen.excommu.c.inquisitioni.& de hære.c.j. Summa autẽ Rosel.& Supple.indistinctè hanc secundam opinionẽ sequuntur,sed male:quia eã in aliquo sensu euertit d.c.fi virgo.vbi expresse dicitur quòd in iure prædiorũ tandiu quisq; bonæ fidei possessor rectissimèdicitur,quandiu se possidere ignorat alienum:cum verò scierit,nec ab aliena possessione recesserit,tũc malæ fidei perhibetur. Hæc ibi. Et præterea ipsa Summa Rosel.in verbo Restitutio.vij.§.xix.expresse tenet oppositũ in simili. Summa verò Ange.distinguens dicit primã opinionẽ esse verã in foro contentioso,secundam verò in pœnitentiali. Et bene diceret,si talis esset in bona fide solũ præsumptione iuris,quæ in conscientia non habet locũ contra veritatẽ : sed quia rectè,id est,verè, est in bona fide, per c.fi virgo.xxiij. q.ij.ideo etiã in conscientia alla opinio est vera. Et ideo distingue cum Barto.qui in l.naturaliter.ff.de vsacapio.dicit quòd talis à principio non præscribit:quia non habet bonam fidẽ,licet non habeat malã:sed talis defectus,id est,dubitatio,superueniens scilicet post bonã fidem priorẽ, non extinguit vsucapionẽ: sed requritur vt firmiter credat quòd scilicet est certum se esse malæ fidei possessorem.allegans Innocen.in dicto c.fi.Quod etiam clarè probat dictum c.fi virgo.quod loqtur de virgine,quæ à principio nupsit ignoranter alieno viro.quæ si hoc semper nesciat,nunquam est adultera,sed solùm ex eo tempore quo hoc scit:& sumitur ibi scientia pro certitudine, de qua s. Matrimonium.viij. §.xiij.& deinde dicitur esse simile de præscriptione. Et si ibi sumatur scientia aliter, multo fortius hoc erit verum. Quod etiã probat ratio:quia cùm dubitatio æqualiter mediet inter cõtradictorias opiniones,si vni superuenit,eam nõ tollit plus quã aliam:& cæteris paribus fauẽdum erit illi,q̃ prius inerat,& potior erit cõditio possidẽtis. ¶ Quartum. Non est etiam in bona fide quantum ad hoc vt possit præscribere semper is, qui accipit ab eo,q̃ est in mala fide: quia,vt dicit Direct.lib.ij.licet mala fides tradentis nõ noceat accipiẽti in præscriptione xxx.aut xl.annorum.dicto §.potest.& d.l.si quis emptionis.secus in præscriptione annorum decem aut viginti:vt in dicta authenti.malæ fidei. Item quando res fuit furto aut vi possessa.nisi redierit possea in liberã potestatem domini. Aliàs autẽ mala fides principalis authoris non nocet præscribẽti. Instit.de vsucapio. §.furti.cũ sequen. ¶ Quintum. Qui aliquo tempore præscriptionis habuit conscientiã læsam per malã fidẽ,& postea incipit eã reformare & habere non læsam, secundũ Dinon interrũpit præscriptionẽ: quia erronea fuit illa cõscientia,& cõsequenter deponenda.de simo.c.per tuas.& no.gl. in d.c.fi.& idem Inno.& Vin.& Phi.& Bar.in d.l.naturaliter.dicens quòd ad hoc quòd mala fides superueniens præscriptionẽ interrumpat,oportet eam superuenire irreuocabiliter:alioquin non impeditur vsucapio,secundum quod iura ciuilia volũt. Sed Pan.in d.c.fi.post Host.tenet cõtrarium,ꝙ superueniẽtia malæ fidei conquassauit præscriptionem.& probat per d.c.fi.quod vult vt præscribes in nullo tẽpore inter medio habuerit cõscientiam rei alienæ.& facit d.c.si virgo. Vnde secundũ Canones talis aut nunquã præscriberet,aut incipiet præscribere à tẽpore,quo per legitima indicia superuenit bona fides. Et hoc est indubitãter verũ,si fuit læsa per opinionẽ probabilem: quia dicta conscientia læsa nõ fuit erronea & deponenda,cũ fuerit vera & probabilis: sed potius erronea fuit reformata, licèt non fuerit deponẽda,si indicia erãt probabilia:secus si fuisset læsa per dubitationem tantum,vt particula priore dictum est. ¶ Sextum. Vtrum in conscientia tenere possit rem præscriptã, qui eam iustè præscripsit,licet postea cognoscat rem fuisse alienam.dic quòd sic, vt infrà, §.xiij. ¶ Quartò quæritur, †quid iura velint de iusto titulo ad præscribendum requisito? Et dico multa. ¶ Primum. Titulum præsumptũ ad præscribendum aliquando necessarium dat fama,vt no.in c.inquisitioni.de sententia excommuni.& de præscrip.c.cum cõtingat.& per Bart.in l.ij.C.si ser.vel liber.& in l.Celsus. ff.de vsucap. Vnde si fama erat quòd res fuit legata,vel quòd tale quid fiebat per priuilegium papæ tempore belli depertitũ:& huiusmodi currit præscriptio:vt not.in l.quod vulgo.ff.ꝑ emp.quia sic fit titulus iustus,sicut in eo,cuius procurator dixit se emisse. Et generaliter secũdum Veruec.vt dictum est,quãdo nihil probabilitatis in notescit de cõtrario.intellige primò si quis sit in possessione ciuili:& secundo de titulo generali:puta pro suo:non de speciali,puta donatione vel emptione,nisi distinctiuè. ¶ Secundum. Titulus pro suo,quia scilicet inter multa sua aliquis habet aliqd alienum quod suum credit,secundũ Host.nunquã dat cautelam præscribendi,nisi prætẽdatur aliquis alius ex dictis C. de vsur.l.Celsus.sed melius dicit Archiepiscopus post Sũ. Cõf.ꝙ sufficit titulus præsumptus,qui secũdũ Veruec.hoc est si nihil habeatur in cõtrariũ.& hoc tene:qa titulus, etiã præsumptus,specialiter nõ requritur,nisi in vsufructu & seruitute personali:& quãdo ius vel præsumptio repugnat,vt dictũ est. ¶ Tertiũ. In re mobili oportet iustũ titulum interuenire à principio:aliter nunquã præscribitur:quia sine titulo contra voluntatẽ domini contrectans,furtum cõmittit,& consequenter est furtiua.& consequenter à nullo præscribi

scribi vel vsucapi potest. Instit.de vsucap.§.quod autem. secus in re immobili:quia quanuis mala fides fuerit in primo possessore, potest tamen bona fide aliorum præscribi. ¶ Quattũ. Licet vsusfructus sit ius corporale.l.j.in fi.ff.ad l.fal.& seruitus quædã in rebus alienis.l.j.ff.de vsufr.acer. in eo tamen præscribẽdo titulus requiritur:aliàs nõ præscriberetur spatio decẽ aut viginti annorũ : vt probatur in l.fin.C.de præscri.lon.tempo. Vnde dicit glos.in l.corruptionem.C.de vsufruct. ꝙ si etiam vsusfructus consistit in re mobili:tamen actio personalis ad ipsam nõ tollitur triẽnio. Et idem videtur dicendũ in acquisitione ipsius:& etiã in acquisitione cuiuscunq; rei immobilis nõ procedit præscriptio sine titulo,nisi sit lõgissimi tẽporis.C.de præscri. xxx.anno.l.si quis emptionis. Dico tamẽ ꝙ fructus,qui ex agro alieno bona fide capiuntur,vsucapiũtur triennio.textus est in l.sequitur.§.fructus.ff.de vsucap. & ibi per Bart. quia ibi nõ agitur de præscribẽdo iure. Et ideò cùm dicitur ꝙ tenetur restituere fructus extãtes, in c.grauis.de restitu.spolia.intellige nisi possessor triennio bona fide possederit. Vide Pan.in c.de quarta.eod.tit. ¶ Quintò quæritur, †quot & quæ requiruntur ad præscribendũ iura seu seruitutes quæ habent causam continuam vel quasi? Et dico ꝙ quinque. ¶ Primò bona fides,id est,ꝙ quis vsus fuerit eo animo ꝙ vsus fuerit iure suo, & ꝙ potuerit etiã aduersario contradicente. Secus si causa amicitiæ:quia nunquam præscribet.l.fin.ff.quemadmod. ser.amit.& l.qui in iure familiaritatis.ff.de acquiren. possessio. ¶ Secũdò rem pus debitum,vt j̃.§.vij. ¶ Tertiò ꝙ vsus fuerit sciente aduersario.l.secũda. C.de ser.vbi glos.& Doctores:& patiente.l.quoties.la i.ff.de serui. quia scientia & patientia aduersarii in iuribus incorporalibus constituit quasi possessionẽ:ideoq; sine ipsa præscribi non potest, nisi sit tempus longissimũ, id est,triginta vel quadraginta annorũ, secundum Paul.de Castr.in l.ij.C.de ser. Item nisi habuisset præscribens titulũ ab aliquo tertio,qui eam vt dominus illius bandi cõcessit:quia sic ignorãte domino præscribi potest, vt not. Cyn.tenere Petr.in l.ij.prædicta.quod notandũ est pro illo dicto,ꝙ in incorporalibus nõ est dare quasi possessionẽ sine scientia & patiẽtia aduersarii, vt in pascuis,aquæductu,iurisdictione piscandi,& huiusmodi. ¶ Quarto in negatiuis,puta altius non tolleadi,requiritur prohibitio. not.gl.in l.quæ luminibus.ff.de ser.vrb.præ.& prohibitio debet esse ex parte prætendentis seruitutẽ. ¶ Quintò ꝙ sit dominus fundi,cuius seruitus est acquirẽda. ¶ Sextò quæritur, †quo tempore incipit currere præscriptio? Et dicit Ray.ꝙ in actione reali, in qua quis rem suã prosequatur apud detentorẽ: vel personali, qua scilicet cõtra personam agitur ex aliquo contractu vel quasi, aut ex maleficio vel quasi, nõ incipit currere, nisi ex tẽpore,quo quis potest agere iure nõ impediẽte. Et sic filiofamilias nõ currit præscriptio in aduentitiis, nisi ex quo liberatus est à patria potestate. Nec mulieris in dote nisi soluto matrimonio, vel mariti ad inopiã vergẽte: quia cũ ex tũc dotẽ repetere possit, si nõ repetit,currit contra eã præscriptio. Nec creditori,nisi extante debiti cõditione:sicut si promisi tibi centũ si nauis mea venerit ex Aphrica,nõ currit præscriptio tibi, nisi cũ venerit nauis,& dies solutionis. C.de præscrip.xxx.anno. licet notissimi. ¶ Septimò queritur, †quãto tẽpore oportet currere præscriptionẽ? Et dico ꝙ in præscriptione lõgi tẽporis requiritur tempus x.aut xx.annorũ, secundũ Ray. Gof.& Host.vt dictum est:in ea verò quæ est tẽporis longissimi,requiritur spatiũ xxx.vel xl.annorũ.xvj.quæst.iij. §.potest.quod intellige contra laicos & priuatas personas: quia cõtra ecclesiam nec laicus, nec alia ecclesia præscribit nisi spatio xl.annorum : imò contra ecclesiam Romanam nisi spatio centum annorũ.xvj.quæst.iij.quas actiones.& c.nemo. ¶ Sed pro intelligẽtia horum dico multa. ¶ Primum. Contra ecclesiam Romanam non currit,vt dictũ est, præscriptio minor centenaria.quod intellige in spectantibus principaliter,& nõ secundariò ad illam,secundũ gl.in c.ad audientiã.eod.tit. Vnde hoc priuilegio gaudẽt generaliter omnia immediatè pertinẽtia ad dispositionẽ papæ, vt ecclesia Lateranẽsis,& res eius, & exemptio,vt tenet Io. And.in regul.sciẽti.lib.vj.in mercu. & not.Pau.in cle.frequens.de excess.præla & Panor.in d.c.ad audientiã. Fallit hoc c.ij.§.j.eod.tit.lib.vj.vbi catholici præscribunt contra ecclesiam Romanã bona hæreticorũ,qui in vita ignorabãtur esse hæretici,si ea xl.annis bona fide possẽderunt : nec potest Romana ecclesia petere restitutionẽ,vt ibi patet:vbi prohibetur omnis molestia post præscriptionẽ. ¶ Secundum. Contra ecclesiam verò inferiorẽ Romana si præscribatur à priuato vel ab alia ecclesia quo ad immobilia corporalia & incorporalia iura habẽtibus continuã causam vel nõ habentibus requiruntur xl.anni.extra eo.de quarta.& c.j. eod.tit.lib.vj.non tamen requiritur titulus,sed sufficit bona fides,nisi sit cõtra ius cõmune:quia sic requiritur titulus verus aut putatiuus.extra eod.si diligenti.aut tẽpus,de cuius initio memoria nõ est.d.c.j. Fallit quod dictũ est eo casu quo ius ciuile exigit in præscriptione cõtra priuatũ tẽpus,de cuius initio memoria nõ extat:quia tũc multò fortius requiritur illud tẽpus in præscriptione cõtra ecclesiã, nec sufficiunt xl.anni. ¶ Tertiũ. ¶ Quo ad mobilia,secũdum Pan in c.cum dilectæ.de confir.vti.vel inuti.cõtra ecclesiam Romanã nõ habet locũ vsucapio triennalis:quæ tamen habet locũ contra alias,nisi in rebus, quæ alienari nõ possunt sine debita solẽnitate,de qua s. Alienatio. ¶ Quartum. Currũt etiã cõtra eam præscriptiones iudiciales,secũdum Pan.in c.fi.de in integ.resti. vt ꝙ post decenniũ non appelletur,& huiusmodi: sed restituitur,sicut & minor,iure speciali, vt in d.c.fin.& l.j.C.si tẽpus in inte.resti.fuerit.& ibi Bar.sequitur. ¶ Quintũ. Si etiã laicus habet rem cõmunẽ cũ ecclesia & indiuisibilẽ,secũdum Pan.in d.c.de quarta.requiritur quadragenaria præscriptio ꝓpter ecclesiam,ar.l.si cõmunẽ.ff.quẽad.ser.amit. sin tamẽ ius ecclesiæ remanere põt illæsum,secundũ Io. An.in c.vnico,de iure pa.præscriptio cõis cõtra laicũ sufficeret. facit qã not.in c. ad audientiã.eo.tit.& xvj.q.iiij.nolumus. ¶ Sextũ. Si autẽ res cùm esset laici, incœpit præscribi ab aliquo, & deinde venit ad ecclesiã, nõ requiritur quadragenaria præscriptio secundũ cõmuniorẽ & veriorẽ opinionẽ,vt dicit Pan.in d.c.de quarta. sed pro prẽterito vtetur priuilegio priuati,& pro futuro tempore priuilegio suo, ar. in l.fiscus.la j.ff.de iur.fisc. Et ideo si cõtra priuatũ præsentẽ cucurrerũt quinque anni antequã veniret ad ecclesiã,postquã venerit ad ecclesiã,sufficient xx. Et idẽ in similibus priuilegiatis facit authẽ.si quis.C.de præscri.lon.tẽpo. ¶ Septimũ. Res autẽ patrimoniales clericorũ quadragenario isto priuilegio nõ gaudẽt: sed cõmuni spatio præscribuntur,sicut & aliæ laicorũ, secundũ gl.in c.possessiones.xvj.q.iiij.& in c. quanquam.de censi.lib.vj.& Spec.in tit.de restitu.in integrum tenet ꝙ restitutionẽ petere nõ possunt,si fuerũt læsi in talibus,sicut faciũt in læsione in rebus ecclesię. Et iura quę dicũt bona clericorum gaudere eodem priuilegio,quo bona ecclesiæ:debent intelligi quo ad defensionẽ. allegat caput, ecclesiarum seruos.xij.quæst.ij.& facit quod dicit Petr. & Abb.in cap.cum sit.de to.compet. scilicet ꝙ raptores præfatorum

Universidad de Burgos
Biblioteca

fictorum bonorum non conueniuntur coram iudice ecclesiastico: quia priuilegiū non debet extēdi nisi in casibus iure expressis. & idem do. Anto. nisi sit eadē omnino ratio cum expressis à iure. ¶ Octauū. In legatis autē ad pias causas habet locum solùm præscriptio xl. annorū, secundū gl. in authent. de eccle. §. pro tēporalibus. & xvj. q. iij. c. penul. ¶ Nonum. Contra hospitalia autē & alia pia loca requiritur præscriptio xl. annorū, sicut contra ecclesiam, vt est tex. in Omnia priuilegia. C. de epis. & cle. & no. Io. And. in c. ij. de restit. in integ. libr. vj. ¶ Decimū. Contra principem distinguit Panor. in c. cum nobis. eod. tit. sic: Aut sunt bona reseruata principi in signum subiectionis, vt in tributo vel censu: & sic nullo tēpore currit. l. cōpetit. C. de præscri. xxx. anno. vel in signū singularis priuilegii aut dominii, vt legitimare spurios, creare notarios, exigere vectigalia & pedagia, & huiusmodi: & sic requiritur scientia Principis, & tantum tēpus, de cuius initio memoria nō existat, vt est tex. in c. super quibusdā de verb. signi. & per Bar. in l. cunctos populos. C. de sum. Tri. & l. si publicanus. ff. de publi. & in l. j. ff. de aqua pluui. arcen. Aut sunt bona pariter possedibilia: & si sunt Principi incorporata, requiritur spatiū xl. anno. vt in d. l. cōpetit. & sic procedit gl. in §. fisci. Insti. de vsucap. Si verò nō sunt incorporata, sed dūtaxat delata tanquam vacantia, seu quia causa publicata, tunc in delatis propter vectigal nō solutū sufficit tēpus quinq; annorū, vt l. ij. C. de aposta. in aliis verò si præcesit denuntiatio, sufficit tēpus xl. annorū: vt l. intra quatuor. ff. de diuer. & tempo. præscri. Si verò denuntiatio nō interuenit, sic si habuit bonā fidem tantū, requiritur tempus viginti anno. l. in omnibus. ff. de diuer. & tempo. præscri. Si autē vltra bonā fidem habuit titulū: sic sufficit tempus decē annorū. & sic loquitur l. quanuis. ff. de vsucap. & not. Bar. in d. l. in omnib. ¶ Vndecimū. Contra quoscunque autē alios à prædictis distinguo. ¶ Nam aut sumus in actionibus personalibus: & sic requiritur spatiū triginta annorū. quod Pan. in causa. de caus. proprie. & pos. limitat verū, quādo concurrit sola patientia: secus si cum patiētia interuenisset aliud: vt est tex. in l. Proculā. ff. de proba. vbi ex taciturnitate longi tēporis præsumitur dimissum fideicōmissum debitū, si sępius de aliis habita ratione nō sit habita mētio de fideicōmisso. ¶ Aut sumus in rebus corporalibus immobilibus: & si sic possidet cum titulo, requiritur spatiū decem annorū inter præsentes cōtinuē, & viginti inter absentes. l. fin. C. de præscrip. lōgi tēpo. Si verò partim fuit præsens partim absens, duplicabitur tēpus absentiæ solum. authen. quod si quis in quibusdā. C. de præscri. longi tēpo. sine titulo verò cum bona fide & reliquis præscribitur xxx. annis: vt in c. sanctorū. eod. tit. xvj. q. iij. placuit. & l. si quis emptionis. C. de præscrip. xxx. anno. ¶ Aut sumus in incorporalibus, vt sunt iura & seruitutes: & sic nō requiritur titulus, sed solùm vsus, sic distinguēdo: quia aut sumus in seruitutibus: & tūc si habēt causam cōtinuā vel quasi, regulariter præscribitur lōgo tēpore, id est, decē annorū inter præsentes, & viginti inter absentes. text. est in l. fi. C. de præscri. Ion. temp. & in l. ij. C. de serui. vbi gl. & Doct. hoc no. Si verò seruitus habet causam discontinuā, vt seruitus viæ, & seruitiorū extraordinariorum præstatio: tunc regulariter nō præscribitur: vt est text. in l. seruitutes. la iiij. ff. de serui. & ibi per Doct. Fallit primò qñ quis vsus est tanto tēpore, cuius contrarii memoria non existit. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotid. & ęsti. & no. glo. & Doct. in d. l. seruitutes. tempus autē cētū annorū est tēpus, de cuius initio extat memoria: vt tenet do. Ant. in c. veniēs. de testi. & Car. in c. si diligē-

ti. de præscrip. Fallit secundò qñ habuit titulū concessionis à domino: quia præscribitur decē annis inter præsentes, & viginti inter absentes: vt not. gl. in d. l. seruitutes. Et tertiò si præscribitur qñ habuit verū titulū à tertio, id est, per x. annos inter præsentes, & xx. inter absentes. fin. C. de præscri. Ion. tēp. secundū Paul. de cast. in d. l. seruitutes. Est tamen differētia in præscribēdo vrbanā & rusticanā seruitutē: quia rusticana perditur per nō vsum: vrbana autē nō, nisi simul alius vsucapiat libertatem: puta, habeo senestras, quas licet obstruā, non perdo ius: sed si alius per idē tēpus altius eleuat murū suū, sic amitto. Probantur hæc in l. hæc autē iura. ff. de serui. vrba. prædi. Quid autē sit seruitus vrbana & rusticana: vide j. Seruitus. §. j. Dicitur autē seruitus habere causam continuā vel perpetuā, quādo est in vsu actualiter & potētialiter: vt seruitus aquæ ductus, & altius nō tollēdi, & huiusmodi. Ratio, quia licet à principio requiratur factū hominis, nō tamen semper: quia postquam aqua est deriuata in canale, facto naturæ cōtinuatur, & per seipsam semper fluit: vt in seruitute tigni iniuncti, vel oneris ferēdi, quod postquā semel est immissum, continuatur. Aliquādo verò dicitur habere causam quasi continuā vel quasi perpetuam: quādo scilicet est in vsu cōtinuo seu perpetuo potētialiter, sed nō actualiter: vt seruitus stillicidii, vel ductus aquæ ex cælo cadētis. Ratio, qa licet nō semper exerceatur actu, tamē est apta nata semper exerceri sine facto hominis: quia cū pluit, stillicidiū est semper aptū recipere aquā sine facto hominis, postquā stillicidiū est: & idem in iure eligēdi, & percipiēdi decimas ex agro. Aliquando verò dicitur seruitus habere causam discontinuā, qñ scilicet nec actu nec potētia est semper in vsu, sed necessariò requiritur factū hominis, quod nō potest esse continuū: vt est seruitus itineris, viæ, & similiū. Hoc notatur p gl. & Doct. in l. seruitutes. la ij. ff. de serui. & in l. foramen. ff. de serui. vrba. prædi. Aduertēdū est autē q seruitus amissibilis per nō vsum, si habet solùm interualla dierū vel noctium tantùm, vt spatii breuioris, præscribitur decē annis inter præsentes, & viginti inter absentes: sed si habeat interualla annorū vel mēsium, requiritur tēpus duplicatum quo ad præsentes, id est, xx. annorū: quo ad absentes verò, licet sint opiniones, verius tamē est q etiā duplicatur, secundum Ioan. Glos. in l. si. C. de serui. quem sequuntur cōiter Glos. Accur. Bart. & Bal. & Docto. ibi. & Inn. in c. de quarta. eo. tit. quia hoc pro vltima opinione ponit, quæ est sua, iuxta glo. nota. in l. qui filium. §. Sabinus. ff. ad Trebel. vbi dicitur q vltima opinio in dubio tenenda est. Nota etiam q dicta duplicatio nō habet locū in præscriptione. xxx. vel xl. annorum, nec in præstatione annua: vt vult Glos. in d. l. cum notissimi. §. fi. C. de præscriptio. xxx. anno. Et dicitur habere interualla dierū vel noctiū, quando alternis diebus vel die seu nocte mihi licet, & tibi altero die &c. annorū autem vel mensium, quādo de quinquennio in quinquennium: vel de anno quolibet vna die vel pluribus licet ducere aquā. ¶ Aut sumus in seruitute, quæ debetur à re personę: vt usufructus, usus, iuris dictio, & huiusmodi: quę licet requirāt factū hominis, tamen nō dicūtur habere causam discontinuā: quia animo possideti possiunt, qui est cōtinuus, licet actus hominis sit discōtinuus: non sic autē in seruitute, quæ rei debetur à re, cū res animū non habeat. Istæ ergo seruitutes, quę debētur personæ à re, longo tēpore præscribuntur, cum titulo tamen vero: quia habēt similitudinē cū dominio, quod sine titulo longo tēpore non præscribitur: vt est casus in l. vlt. in fi. C. de præscri. Ion. tem. Et intellige de titulo habitu à nō domino: qa si à dño, præscribere nō

oportet.

oportet. ¶ Aut sumus in seruitute personali, quæ debetur personæ à persona: & sic præscribitur aliquando quinquennio, quādo scilicet pater tēpore mortis gessit se pro libero non in fuga, nec latitans, sed bona fide: quia post quinquēnium elapsum, in quo filius nō est status controuersiā passus, efficitur liber. not. Pan. in c. licet. de coniug. ser. in persona verò propria requiritur tēpus decē annorū, cum bona fide: nec requiritur titulus fauore libertatis: vt in l. ij. C. de præscr. long. temp. aliàs seruitus omnis personalis cùm sit cōtinua propter animū, qui nō potest esse in seruitute reali sine titulo, requiritur tēpus lōgissimum: id est xxx. ann. vt not. Cy. in l. ij. C. de ser. & aqua. cum titulo verò per decē inter præsentes, & viginti inter absentes. ¶ Aut sumus in debitis, legatis, aut stipulationibus: & sic secundū Bar. in l. cùm notissimi. C. de præscri. xxx. anno. si obligatio sit de præsenti, licet exactio sit delata in diem, si cū testator legat centum alicui, ita q tradantur sibi decē omni anno solum: sed vnica præscriptiōe tolletur, & per spatiū illud quo alię res: argu. l. senatus. §. fi. ff. de dona. cau. mort. & c. de quarta. eo. tit. vbi vnica præscriptione quadragenaria tollitur quarta debita episcopo, quæ communiter soluitur omni anno: quia obligatio orta est de præsenti, licet exactio sit dilata: si verò obligatio sit in diem, vt in legato facto simpliciter, q annuatim detur aliquid: quia tot sunt legata, quot annuæ præstationes. d. l. senatus. in fi. sic nō currit præscriptio nisi à die extantis obligationis: & consequenter oportet q tot sint præscriptiones, quot legata. Sed aduerte q si hæres testatoris scit se teneri, vt cōmuniter præsumitur, vt not. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verb. obli. nullo tēpore præscribit secundum Pet. de Pu. tract. de ca. por. quia est in mala fide: & idē dic de quocunq; debitore, vt no. Ang. in l. qui sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. dicens hic communiter teneri contra Bart. etiam si statuto caueatur vt præscriberet. quod etiam sequitur Io. And. in c. ij. de excep. lib. vj. Hosti. in c. per tuas. de do. & Card. in c. vigilanti. eo. tit. & est glo. not. in auth. vt ecclesia Romana cen. an. ha. præscrip. quæ dicit q tale statutū esset iniquum præsidiū. & sequitur Bald. in c. si quis per xxx. si de feu. fue. cōtro. vbi dicit q præscribens scienter debitū, semper poterit denūtiari: sibi verò ignoranti probabiliter, sic præscribet, etiā quo ad conscientiam vt voluit Inn. in c. curā. de iure patro. & in c. quia pleriq;. de immu. eccle. Pan. tamen. in c. fi. de præscript. distinguit. Nam si debitor sciens debitum non tenebatur offerre, ita q cessando à solutione non fuit in culpa, præscribet: quia non est in mala fide: quia cogitare potuit q donare vel relaxare voluerit. quando autē videatur offerre, vide tex. cum gl. in l. item illa. ff. de consti. pecu. & plenius per Bart. & supra Obligatio. §. ix. nihilo minus denuntiari poterit iudici ecclesiastico. Si verò tenebatur offerre: sic nō præscribet, quia est in mala fide. Et ita tenet Sū. Ang. sed malè: quia aliud est esse in bona fide, aliud est nō esse in culpa: vnde iste nō est in bona fide, vt patet per dicta ī §. j. ¶ Aut sumus in actionibus & exceptionibus: & sic cū variæ sint, vario modo præscribuntur, puta exceptio de non numerata pecunia post biennium non potest opponi. l. in cōtractibus. C. de nō nu. pecu. repetitio debitorum in alia non præscribitur, nisi per quinquaginta annos, vt in l. alearū ludos. ff. de aleato. & huiusmodi, quæ multæ sunt: & secundum Pan. in c. cum causa. de emptio. & vendit. currunt etiam contra ecclesiam secundum spatiū decretum à iure ciuili, à quo sunt inuentę: nec expectatur spatiū decem annorū. ¶ Notandum est tamen q omnis obligatio vel exceptio spatio decem aut viginti annorum præscribitur. l. obligationum ferè. §. placet. ff. de act. & obl. ¶ Notandum est etiam secundum Bart. in l. si ab hostibus. C. quib. non obiici. longi temp. præscrip. q actiones prætoriæ rei persecutoriæ sunt perpetuæ, nisi dentur cōtra ius ciuile, puta redhibitoria: quia datur cōtra contractum validum de iure ciuili, ideo finitur anno: secus si contra contractū inualidum de iure ciuili, quia sic est perpetua. Itē distingue: quia si actio data est in pœnā solùm, sic præscribitur etiā sciente debitore in cōscientia: quia in pœnalibus nō tenetur in cōscientia. xij. q. ij. fraternitas. in glo. Si verò data nō est in pœna, sed in satisdationem læsi, vt actio quāto minoris, & huiusmodi: sic data scientia debitoris nō præscribitur in conscientia, quin teneatur satisfacere læso. xiiij. q. vj. si res. ¶ Aut sumus in rebus mobilibus: & sic currit vsucapio: quæ tamē non currit cōtra minores, vt no. in l. fi. C. in quib. cau. resti. in integ. nō est necessaria. vide j. Vsucapio. ¶ Octauò quæritur, †vtrum successor singularis, aut vniuersalis inuasoris præscribat per decem annos inter præsentes & viginti inter absentes? Et de singulari dicit Pan. in c. nihil. eo. tit. q non, quantuncunq; habeat bonam fidē, propter vitium reale, quod sequitur quēlibet possessorem. l. vitia. C. de acqui. pos. sed oportet quòd currat spatiū triginta vel quadraginta annorū: & sic bene præscribit etiam in rebus inuasis, vt not. Insti. de vsucap. §. furtiuæ. dūmodo sit bonæ fidei, & à se incipiat præscriptionem: vt no. glo. in d. §. furtiuæ. Successor autem vniuersalis non præscribit de iure ciuili, si defunctus habuit malam fidem, etiā sine violentia: quia censetur eadem persona cum defuncto. in authen. de iureiur. à mo. præsti. Sed Dy. in regula, possessor. & gl. in regu. qui in ius. lib. vj. & gl. in c. de quarta. eo. tit. & alia gl. in c. cura. de iure patro. tenet quòd præscribet de æquitate canonica, si est bonæ fidei: & in persona sua inchoat præscriptionem. Pan. autē post do. Ant. in c. si diligenti. eo. titu. tenet primum, scilicet q non præscribet. & melius: quia cùm nō habemus ius canonicū contra ius ciuile expressum, in hoc ab eo recedere nō debemus. & iura, quæ alii allegant, loquuntur de singulari successore, non de vniuersali. Aduertendum est tamen q licet mala fides defuncti noceat hæredi, nō tamē nocet ementi ab hærede, secundum Bar. in l. post pluribus. in fi. ff. de vsucap. & domi. Fran. de Aret. in d. c. si diligenti. ¶ Nonò quæritur, †quæ sunt tempora vel casus, in quibus præscriptio nō currit, licet non interrumpatur, sed dormit? Et dicit Panor. in c. ex transmissa. eod. titu. quòd sunt nouem. ¶ Primò tempore hostilitatis, & vbi ius non redditur, quod Innoc. in d. c. limitat quādo propter guerram & huiusmodi actor agere voluit, sed nequiuit: quia non erat qui ius redderet. l. sed si per prætorem. §. si feriæ. ff. ex quib. cau. ma. propter quod dicit Bart. in l. de ætate. ff. ad Trebel. quòd citatus tempore pestis habet iustam causam non comparendi. allegat c. ad supplicationem. de renun. facit glo. in c. si vero. de iureiur. Vnde dicit idem Bart. in l. naturaliter. ff. de vsucap. q tempore pestis præscriptio non currit, vbi quis fugit ex tali timore: aut certè erit iusta causa petendi restitutionē in integrum ex clausula generali. Et idē generaliter dic de omni alia causa impediente, ne quis rē suam petat. l. quod quidē. ex qui. cau. ma. & de appel. l. ex ratione. ¶ Secundò, quādo est defectus prælati, id est, quando ecclesia nullū habet prælatum, vel habet inutilē ad agendum: puta quia est excommunicatus, suspensus, & est negligens in petēda absolutione, vel captiuus. de cōcess. præb. quia diuersitatem. xvj. q. iij. c. j. de elect. quia diligentia. aut est dilapidator vel male alienans. xvj. q. iij. si sacerdotes. & quod no. in c. j. de in integ. resti. l. vj. quia toto tēpore prælati malè alienantis nō currit.

Tertiò

9

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Tertiò, quãdo quis de iure impeditur agere: sicut filiusfamilias. l. j. in fi. C. de anna. except. & vxor viuente marito nec vergente ad inopiã respectu rerũ dotaliũ. l. in rebus. C. de iure dot. & pupillus durãte ætate pupillari. l. sicut. vltra mediũ. C. de præscrip. xxx. anno. & generaliter non currit præscriptio cõtra maiorem, nisi xxx. vel xl. annorum. C. in quib. cau. resti. in integ. non est ne. l. fi. contra pupillum autẽ nulla currit. d. l. sicut. ¶ Quartò, quãdo est schisma quo ad ecclesiã Romanam, vt in c. cum nobis. eo. tit. quod Direc. intelligit de tẽpore prælati schismatici. de elec. quia negligentia. ¶ Quintò, tẽpore conditionis: quia res sub conditione nõ præscribitur. l. cũ notissimi. §. sed illud. C. de præscript. xxx. anno. quia nulla currit mora. ¶ Sextò tempore feriarum repentinarũ: quia præcaueri non possunt, vt dicitur in d. §. ũ feriæ. ¶ Septimò, quãdo quis abest reipublicæ causa: sed secundum Inno. in isto casu & propriè præscriptio quidẽ currit, sed restitutio datur quando præscriptio dictis temporibus est completa: vel parum post: secus si post magnum tempus: quia non datur. facit l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex quib. cau. ma. & satis placet, licet alii teneant q̃ indistinctè non currit. ¶ Octauò, tẽpore furiæ vel prodigalitatis, secundum Io. And. in addi. ad Spec. eod. tit. ¶ Nonò tempore iacentis hæreditatis, si nõ stat per hæredem qui ea capiat, sed impeditur aliquo modo, secũdum Pan. in c. de quarta. eo. ti. sed do. Ant. ibi tenet q̃ currit, sed
10 restituetur ex clausa generali. ¶ Decimò quæritur, †vtrũ in præfatis casibus ita dormiat præscriptio q̃ non sit necesse petere restitutionẽ? Et dico diuersam fuisse opinionem Legistarum in l. senatus. ff. de offi. præsi. & Canonistarum in c. ex transmissa. eo. tit. sed mihi placet opinio Inn. q̃ impeditur ipso iure, nec sit necesse restitutionem petere, nisi solùm in tẽpore absentiæ & feriarum, aut ex similitudine rationis tempus prodigalitatis. Ratio autẽ sua quare non currit, est, quia tanquam odiosa, arg. c. vigilanti. eo. tit. non
11 est laxãda. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrũ currat contra eũ, qui diu aliquid soluit sine causa? Et dico q̃ non, quantuncunq; tempus defluxerit: sed deũstere potest de extero à solutione si cognoscat se indebitè soluisse. l. Iitibus. C. de agri. & censũ. & de censib. peruenit. xvj. q. iij. clerici. & glo. x.
12 q. iij. quia. ¶ Duodecimò quæritur, †quomodo interrumpatur præscriptio? Et dico q̃ duobus modis secundũ Ray. ¶ Primò naturaliter: & hoc multis modis, scilicet si aqua vel fluuius occupauit fundũ, aut inde violenter eiectus est possessor, aut res est ei furto sublata. ff. de vsucap. l. naturaliter. aut si quocũq; modo possessionẽ amisit, aut habuit animum deserendi. ff. de serui. vrba. præd. l. si ædes. §. j. & concord. Vide. adde generaliter quãdo deficit vnũ de substantialibus præscriptionis. ¶ Et secundò interrũpitur ciuiliter: & hoc multis modis secundũ Direc. ¶ Primò per libellum principi oblatũ, quod valet solùm in actione annali, quæ post annũ moueri non potest, vt est actio iniuriarũ, & quædã aliæ. Insti. de perpe. & temp. act. & per hoc perpetuatur. ¶ Secundò per litis cõtestationem, quod locũ habet in perpetuis actionibus, & corã suo iudice. C. ne de sta. defun. l. pen. imò secundũ Rayn. valet in omnibus actionibus: per l. fi. C. de præscri. xxx. vel xl. an & idẽ dic in quali litis contestationem: extra vt lit. non cõtest. quoniã. vltra medium. Et hi duo modi videtur habere locũ in iudicio: quibus secundũ Ray. additur tertius per querelã iudici factam, & secutam rei conuentionẽ: & hoc valet in omnibus actionibus. C. vbi statim. l. sicut in rem. ¶ Tertiò vbi litem contestari quis nõ potest: vel, vt alii dicunt, aliqua causa impeditus rem suã petere non potest per libellũ oblatũ iudici contra absentem, vel eũ qui aliqua de causa cõueniri nõ potest, deducendo ius suũ in quærimoniã coram iudice ordinario, vel etiã coram publicis personis. de off. or. c. pastoralis. & de app. si iustus. vbi etiã dicitur q̃ dicta protestatio, si iudex haberi nõ potest, fieri potest corã bonis viris: nec distinguitur vtrum sint personæ publicæ vel non: & hoc est æquius vel etiam eo casu proponat ad domiciliũ rei, & est interrupta præscriptio. xvj. q. iij. §. potest. ¶ Quartò per sacrum oraculum oblatũ principi: si per executore postea cõuẽtio sequatur. d. l. sicut in ré. ¶ Quintò per solutionẽ vsurarum, ne scilicet currant cõtra creditorem debitũ non repetentem. C. de præscrip. xxx. ann. l. cũ notissimi. ¶ Sextò per secundã cautionẽ factam à debitore. d. l. cũ notissimi. ¶ Septimò per denuntiationẽ factam colono, vt lite non contest. quoniã. & secundum glo. Ray. ista denuntiatio fit per citationem factã de parendo iuri corã iudice super re, quam possidet nomine alieno. ¶ Octauò per synodalem proclamationem: puta si sacerdos proclamet in generali vel prouinciali synodo quod alius sacerdos tenet rẽ ecclesiæ. extra c. sanctorũ. ¶ Quantũ autem ad conscientiam interrumpitur quoties quis in veritate est in mala fide licet ignoretur: aut deficit aliquid de substãtialibus præscriptionis.
13 ¶ Tertiodecimò quæritur, †vtrũ tutus præscriptione reneatur in foro animæ restituere rẽ præscriptã, si completa præscriptione incipit habere malã fidem cognoscendo eã fuisse alienã? Et dicit Sum. Ros. & quidã alii q̃ secundum Theologos restituere tenetur. quod nunquam legi: imò Scot. in iiij. dist. xv. tenet cõtrarium S. Th. quolib. xij. art. xxv. dicẽs, si quis præscribat bona fide possidendo, nõ tenetur ad restitutionẽ, etiã si sciat alienum fuisse post præscriptionẽ: quia lex potest aliquẽ pro peccato & negligẽtia punire in re sua, & illã alteri dare, & cõcedere. Hæc ibi. Et idẽ diceret omnis bonus Theologus: quia secundũ S. Th. tenetur quis soluere pœnã iudicialẽ, id est, ad quã condẽnatus à iudice: vt ij. ij. q. lxij. & cõsequenter ille cui applicatur, eã in cõscientia potest retinere: & cõsequẽter licitũ est tenere eam quam infligit legislator, cuiusmodi est præscriptio, quæ inducta est principaliter in pœnã negligentiũ & quietem ciuitatis. Inter canonistas autẽ Rayn. dicit simpliciter tali cõsulendũ q̃ restituat: aliter dubitat de statu eius: similiter do. Ant. in d. c. vigilãti. eo. tit. dicit se disputasse q̃ licet nõ teneatur in foro causarũ, tamen in foro animæ tenetur: quia ratio præscribẽdi nõ est sufficiẽs quo ad æquitatẽ cõtra eũ qui de negligẽtia imputari nõ potest: aliter etiam distinguit, vt refert Arch. in ij. parte ti. c. xv. ad fi. Sed contrariũ clamãt pene omnes alii, vt gl. in d. c. vigilãti. Io. Vincẽ. Tãc. Gof. Hos. Ber. Io. And. Inn. Hug. Mona. Vide. Vercc. Gera. Io. de rip. & Lan. & Pan. in d. c. vigilãti. dicentes indistinctè q̃ nõ tenetur restituere in cõscietia, si cõcurrũt omnia de iure requsita ad præscriptionẽ. Et ita indubitãter tenendũ est, nisi qñ restitutio petitur in integrũ, & admittitur: quia ista statuerũt leges & canones tũ in pœnã, tũ etiã propter bonũ cõmune, cui hoc expedit ad lites dirimẽdas: propter quod bonũ si alicui possunt auferre vitã multo magis substantiã: vnde iura faciũt hoc meũ, hoc tuũ. viij. dist. quo iure. & cõditor legis aut canonis põt mihi dare rẽ alienã, & tutus ero. ff. de euic. l. Lucius. C. de quadrié. præscrip. l. bene à Zenone. quod intellige ex causa, puta in pœnã, vel quia expedit bono cõmuni. qui verò deponere nõ põt conscientiã ligantẽ ad cõtrariũ, restituere tenetur per accidẽs. ¶ Ad motiuũ domini Ant. dico primò quidẽ q̃ qui de negligentia imputari nõ põt, habet remediũ petendo restitutionẽ ex clausula generali: quã si petat ac obtineat in conscien

scientia restituendum erit: si verò non petit, non erit necessarium restituere, per no. ab Inno. in c. quia plerique. de immu. eccl. ¶ Et secundò dico quòd præscriptio non inducitur de iure canonico solùm in odiũ negligentis: sed etiam propter bonũ & æquum. xvj. q. iij. §. potest. vnde secundum Bal. in c. si quis per xxx. si de feu. con. fue. laicorum statutum negans audientiam in foro seculari propter æquum seu bonum publicum, valet in cõscientia. nec habet locum denuntiatio in iudicio ecclesiastico: puta si cauetur quòd non soluens gabellam iustam non audiatur: vel instrumẽtum non registratum in libro communis, præsumatur falsum. Et similiter Barto. in extrauaganti, ad reprimendam in verbo, denũtiationem. de Velleiano & Macedoniano dicit quòd non valet denuntiatio in foro ecclesiastico: quia datur eis maxima æquitate naturali. Sic à fortiori non habebit locũ in præscriptione, quæ tam ciuili quàm canonico iure propter bonum publicum inuenta est, & cum maxima æquitate. Ex his patet ex parte ad quæstionem, de qua ti. seq. §. vlt.
14 ¶ Quartodecimò quæritur, †quod remediũ ei, contra quẽ sine sui negligentia præscriptio completa est? Et dico si legitimo impedimento detentus fuit, communiter dicunt Doctores eum posse petere restitutionẽ in integrum vsq; ad quatuor annos sequentes, qui incipiunt à die scientiæ post cessationem dicti impedimenti: quia istud quadriennium non currit ignoranti: vt in c. j. de restit. in integ. lib. vj. in versi. si quis negligenter omiserit. quia ignorans non negligit: vt probatur in c. ij. iuncto c. quia diuersitatem. de concess. præben. Et hanc opinionem tenet Ioan. de Ligna. post Zenze. in clemen. vna. de restit. in integ. Et placet mihi vt sapiat naturam eius, in cuius loco subrogatur, argu. c. ecclesia. vt lit. pen. quia istud quadrienniũ succedit loco anni vtilis, qui olim competebat: vt in l. fi. C. de tẽpo. in integ. resti. ideoque à principio erit vtile: licet postea sit cõtinuũ.
¶ Nec tamẽ propter prædicta præscriptio erit inutilis præscribenti: quia secundum Innoc. in c. quia plerique. de immuni. eccle. valet in foro conscientiæ ad hoc quòd non tenetur restituere rem præscriptam, nisi petatur: & si non petatur intra tempus debitum, iam amplius non tenebitur, etiã si petatur: nisi fuerit impeditus ex facto iudicis vel aduersarii: vt vult glo. in cle. vnica. de restitu. in integ. ¶ Quinto-
15 decimò quæritur, †vtrum ecclesia præscriptione completa petat restitutionem in integrum? Et dico communiter teneri quòd sic, in c. j. eod. titu. vsque ad quatuor annos, vt suprà. §. priore. & idem glo. in cap. j. de restitut. in integrum. Ad cap. autem, sanctorum. eo. titu. dico verum esse quòd ei non datur quãdo ecclesia cõtra ecclesiam præscribit: vt ibi. Similiter etiam in casibus, in quibus præscriptio dicta est dormire. qui tenere vellet secũdum aliquorũ opinionem,
16 quòd currat, dicat quòd dabitur restitutio in integrũ vsque ad quadriennium. ¶ Sextodecimò quæritur, †vtrum negligens agere possit cõtra eum, qui rem suam alienauit, postquam ille, cui fuit alienata, vsucepit eam? Et dico quòd sic: quia alienator tenetur sibi ex delicto: & sua negligẽtia cessare non fecit delictum illius: de quo vide quod no. Bar. in l. iij. de aliena. iudi. mu. cau. facta.

❧ Rursus de Præscriptione secundò, quo ad ❧ præscriptibilia & præscriptores.

1 *Præscribi quæ res possint.*
2 *Crimina an præscribantur.*
3 *Præscribi an possit contra obedientiam.*
4 *Præscribi à Iudæis non potest ecclesia, aut aliud spirituale.*
5 *Præscribi non potest ius patronatus.*
6 *Præscribi an possit limes episcopatuum.*
7 *Limes cuius sit, quando est diuisibilis.*
8 *Præscribi non potest liber homo.*
9 *Publicæ res præscribi non possunt, sicut nec publicæ pensiones. nume.* 10.
11 *Principi reseruata præscribi non possunt.*
12 *Vtiles res præscribi non possunt.*
13 *Præscribi non possunt quæ lex prohibet alienari. Idem si testator. nu.* 14. *aut pactum. nu.* 15.
16 *Precariò detenta non præscribuntur.*
17 *Præscribi non potest res empta à prodigo, luxurioso, vel lusore.*
18 *Ignorantis res non præscribitur.*
19 *Excommunicati res non præscribitur.*
20 *Præscribere an omnes possint.*

PRAESCRIPTIO rursus secundò consideranda est quantum ad eam rem quæ præscribi, & quãtum ad eam personã, quæ præscribere potest. ¶ Primò ergo quæritur, †quæ res præscribi possit? Et dico q̃ regulariter omnis res tum omne ius, & omnis actio præscribi põt. extra eod. ad aures. C. de præscri. xxx. vel xl. annorum. l. sicut in rem. Hoc tamẽ fallit in his, de quibus infrà. §. ij. & sequentibus ad decimũ nonum. ¶ Secundò quæritur, †quid de peccatis? Et dico q̃ 2
vllo tempore præscribi nõ possunt de iure Canonico, & in foro animæ: imò ea diuturnitas auget. de eo qui dux. quam pol. cũ haberet. de fimo. cum in ecclesiæ. de iure autem ciuili si peccatum est momentaneum, lapsus temporis pœnam alleuiat. l. si diuturno tempore. ff. de pœ. & quandoq; tollit ex toto: & idem est de iure Canonico quantum ad pœnam fori contentiosi: vnde dicũt communiter Doct. & sequitur Pan. in c. cũ haberet. quòd adueršus quodlibet crimẽ regulariter procedit præscriptio x. annorũ: vt post lapsum quis nequeat accusari. & in l. adulter. C. de adul. dicitur q̃ adulteriũ post quinquennium quis accusare non potest, nisi in duobus casibus. vide gl. ibi. Et idẽ est de voto cõtra id quod nõ præscribitur, quin teneatur quis ad finẽ seruare. de reg. sicut. & sic contra votum religionis cõsuetudo nõ prodest. de elect. cũ causam. de præben. cũ iam dudũ. & consequẽter præscribi nõ potest contra ieiunia & vigilias & tentationẽ pecuniarũ quin obseruandæ sint constitutiones, si à prælatis mandentur: quia hoc pertinet ad votum professionis.
¶ Tertiò quæritur, †vtrũ præscribi possit contra obedien- 3
tiam, visitationem, & procurationem, quæ debetur ratione visitationis? Et dico quòd non, eod. titu. cũ non liceat. & c. cũ ex officii. & de censi. cũ instãtia. Et intellige de subdito, qui talia debet prælato: alius autem potest huiusmodi præscribere: puta abbas, vel alius prælatus contra episcopũ circa subditos eius. Et hoc casu, sicut dicit Innocẽ. licet subditus aliqualiter præscribat. non tamen suo nomine: sed potius alterius, cui de subiectione respõdet. d. c. cum ex officii. Et de neruo ecclesiasticæ disciplinæ contra quem non præscribitur: vt quòd quis possit celebrare tempore interdicti pulsatis campanis alta voce. de consuetu. c. cum inter. & de sent. excommu. alma. lib. vj. vel præsentibus excommunicatis aut interdictis publicè. de priuil. cap. episcoporum libro sexto. ¶ Quartò †non præscribuntur etiam à laicis eccle- 4
sia, loca religiosa, ius decimarum, primitiarum, oblationũ, aut alia spiritualia iura: quia ea possidere non possunt. extra eodem causam. etiam si mille anni transierint, secũdum Ioannem Andr. in cap. secundo, de præben. libro sexto. Ab eis autem, à quibus possideri possunt, bene præscribuntur. extra eod. ad aures. ¶ Quinto. †Nec similiter à laicis præ- 5
scribi possunt annexa spiritualib⁹: vt ius patronatus. Quod limita quo ad laicos seculares: quia laici conuersi licet non debeant, tamen possunt spiritualia tractare cum clericis

& præs

& præscribere. Vide tex. iuncta glo. in c. ex eo. de elect. lib. vj. dicit etiam Pan. in d. c. ad aures. q. posset papa concedere priuilegium laicis, vt posiderent aliqua spiritualia: quia potest eis dare potestatem excommunicandi: & sic præscribere possent quæ possidere possent. ¶ Sextò. † Nõ potest etiã præscribi limes seu finis, vel qđ adhæret limiti episcopatuũ prouinciarum, vel parochiarũ. extra de paroc. super eo. iũcta glos. & xvj. q. iij. c. licet. & c. inter. & ibi Panormitanus limitando dicit quòd fines, de quibus constat, vel cohærentia finibus præscribi non possunt: intellige quacunque præscriptione, etiam cũ titulo: cùm tex. generaliter loquatur: vbi tamen de finibus legitimè non constat, præscriptio valet: sed cùm in istis antiquis de facili non possit haberi probatio necessariò concludens, admittitur præsumptiua. facit l. si arbiter. ff. de proba. secundum glos. ff. etiam in d. c. super eo. non omnia cohærentia limitibus sunt impræscriptibilia: sed tantum cohærentia principaliter sicut si prope limitem sit amplissimum prædium, non est totũ impræscriptibile, sed tantum pars principaliter cohærens: de quo secundũ Io. Andr. regula dari non potest, sed boni iudicis arbitrio erit procedendum. ¶ Ratio autem quòd dicti limites præscribi nõ possint, est ne termini prædictorũ confundãtur: vt ex dictis iuribus colligitur. Et similiter secundum Host. præscribi non possunt limites dignitatum secularium, puta ducatuum, comitatuũ, & huiusmodi, licet quotidie principes aliena territoria vsurpent. Limites autem prædiorũ bene præscribi possunt. xvj. q. iij. volumus. extra eod. quia indicante. Et similiter præscribi possunt quæ distabant à limite, puta fluuio: licet nunc propinquent ex variatione aluei: vt de ecclesia dicit Direc. qa ,ppter hoc nõ variatur episcopatus. & idem Panor. vbi ꝛ. cõcludens quòd ea quæ sunt infra limites limitibus non cohærentia, præscribi possunt. quod satis probat d. c. per locum à speciali: quia prohibito vno, reliquum videtur esse concessum. de præsump. nõnne. & secũdum eum vnus episcopus præscribere potest episcopalia vel parochialia iura in ecclesiis diœcesis alterius cũ titulo, vel per tantum rempus, de cuius initio non est memoria. Vnde episcopus Fesulanus in ciuitate Florẽtina habet ecclesiam vnam sibi subiectam cum toto populo eius. Et facit c. cum olim. & c. auditis. eo. ti. vbi abbas præscripsit contra episcopum omnia iura episcopalia in certis ecclesiis. Et per hoc dico q. remanẽtibus similib⁹, potest præscribi etiã certa pars diœcesis. ¶ Septimò quæritur, †cuius fit limes si sit diuisibilis, aut quæ in eo sunt? Et dico q. cum limes diuidat fines, necessariò in se est indiuisibilis: quia philosophicè semper diuisibile per indiuisibile diuiditur: vt patet in corpore, superficie, linea, & puncto. vnde ridiculum est dicere q. ager Petri non incipiat vbi finit ager Martini cõuicinus & confinis. secundũ nos tamẽ aliquãdo limes est qd diuisibile, puta fluui⁹. Et ideo dicitur à Canonistis sub disiunctione q. limes est longitudo seu latitudo spatiũ à spatio distinguẽs: in quo aliquãdo nihil potest cõsistere: vt qñ est valde strictus: vt quando lapis pro limite ponitur: sed in episcopatibus & prouinciis non fit ita stricte: sed assignatur quãdoq. pro limite flumen aut mons: & tũc est dubium cuius sit limes, vel quod in eo extruitur. Et dicit Panor. secundum opinionem, quæ sibi verior apparet, quòd per longitudinem & latitudiuẽ episcopatuum limes censetur ipso facto diuisus: intellige quia secundum se terminãtur fines ad lineã diuidentẽ talẽ limitẽ per medũ: licet, inquit, actu per hominem non sit diuisus. Pro quo tex. bonus in §. insula. Institut. de rerum diuisio. vbi insula nata in flumine distinguente agros pertinet ad proprietatem vtriusque domini, prout accedit ad dictos agros: & si magis accedit ad alterũ, est illius domini tantũ: vt ꝛ. Inuenta. §. v. Si autem res est indiuisibilis, vt ecclesia ibi extructa, vterque episcopoꝝ habebit ibi iurisdictionẽ pro indiuiso: & pariter habebunt ibi commoda. Et hoc tene: licet alii aliter sentiant. facit l. arbor. ff. cõmuni diui. vbi arbor nata in confinibus est vtriusque domini. ¶ Octauò † etiã dico q. præscribi nõ potest liber homo. xvj. q. iiij. §. potest. ¶ Nonò. † Nec res publicæ q̃ sunt in vsu: intellige, id est, semel deputatæ ad vsum populi Romani vel aliarum ciuitatum: vt viæ, plateæ, pontes, & huiusmodi. & intelligenec in toto nec in parte. ff. de vsu ca. l. vsucapionẽ. C. de ope. pub. l. præscriptio. & C. de aquæ. du. l. diligẽter. etiã si is populus nõ vtatur. ff. de via pu. l. viã. ¶ Decimò. † Nec publicæ functiones: id est, pẽsiones agrorum, siue ciuilis canon, qui scilicet solui debet reipublicæ pro agris d. §. potest. similiter nec possessiones agrorũ à colono. C. de præscri. xxx. vel xl. anno. l. male agitur. ¶ Vndecimò. † Nec reseruata principi in signũ subiectionis, vt tributũ, & similia. l. cõperit serenitas nostra. C. de præsc. xxx. anno. & facit quod nota. in c. cũ nõ liceat. extra eo. ¶ Duodecimò. † Nec res vitiosæ, aut quæ nascũtur ex eis, præscribi possunt longo tempore: Institut. de vsuc. §. quod autẽ. & §. furtiuæ. Et intellige q. nec præscribuntur nec vsucapiuntur, nec à primo iniustè possidente, nec à quocũq; alio, quãuis à primo bona fide emerit, vel aliter acceperit. Dicitur autẽ res vitiosa, si sit furtiuè aut vi possessa. Vbi dicit glo. in verbo, longo tẽpore, scilicet triennii vel decennii, aut xx. ann. sed xxx. vel xl. anno possent. C. de præscri. xxx. ann. l. & omnis. C. de an. excep. l. j. §. ad hoc. Et in verbo, vi possessa, dicit, id est vi expulsiua, non compulsiua. & idem Bar. in l. si vi vel metu. C. de his quæ vi met. vide ibi. Et sic patet q. breuiariũ emptũ à fure & possessum xxix ann. tenetur emptor restituere, si superueniat mala fides: quia res furtiua nõ nisi xx. annis præscribi potest. ¶ Tertiodecimò. † Nec res quã lex aut canon prohibet alienare: in quo tamẽ secundũ Pan. in c. cum non liceat. eod. titu. sic distingue. ¶ Aut enim lex prohibet alienationem, quia eius rei non est commercium nec possessio, vt in rebus sacris, spiritualibus, & religiosis respectu laicorũ: & sic præscriptio nõ valet. ¶ Aut prohibet alienationem simpliciter fauore ipsius rei, vt in fundo dotali: & sic præscriptio non potest inchoari. l. si fundum. ff. de fund. do. & glo. ac Barto. in l. ij. C. de vsucap. pro emp. si erat inchoata antequam esset dotalis fundus, vel huiusmodi, nõ impeditur vsucapio. tex. est in d. l. si fundum. Et idem dicẽdum quando res peruenit ad personam priuilegiatam, contra quam præscribi non potest: vt no. Io. And. in c. vnico. de iure patro. lib. vj. quod intellige si ignorat prohibitionem iuris probabiliter. aliter non. ¶ Aduertendũ est tamẽ q. si ꝛ. cus erit de pupillo alteri succedente, contra quem durante pupillari ætate præscriptio non currit, licet antè fuisset incœpta: sed differetur vsq; post pupillarẽ ætatem. l. sicut. C. de præscrip. xxx. annorum. ¶ Aut lex prohibet alienationem nõ simpliciter, sed sub certa solennitate, vt in rebus minorum & ecclesiæ: & tũc data bona fide & excluso errore iuris præscriptio currit si habet alia comitãtia: puta emi à minore, quẽ credebã maiorẽ, vel rẽ à prælato, sed putabam capitulum cõsensisse, & huiusmodi. Secus si errabã in iure credẽs q. prælatus sine capitulo posset, vel minor sine decreto. Et sic intellige glo. in c. ij. de his quæ fi. à præla. & text. iuncta glos. in c. j. de reb. eccle. non alie. lib. vj. ¶ Quartodecimò. † Nec res quam prohibuit alienari defunctus: quia idẽ est sicut de prohibita alienari per legem, scilicet quòd vsucapi non potest. tex. est in dicta l. ij. & ibi glo. & Barto. quod intellige quando prohibitio fit ex causa per testatorem: quia sine causa non valet, vt legitur & not. in l. filius. §. diu. ff. de legat. j. & ibi plenè per Barto. ¶ † Quintodecimò. Nec res prohibita alienari per pactũ: puta cùm res obligatur: & obligans apponit pactum q. interim non alienetur: & impeditur translatio dominii: vt in l. si creditor. §. vlti. ff. de distr. pignor. quia non currit præscriptio: vt no. Bar. in l. vbi lex. ff. de vsucapio. Pan. tamen in d. c. cùm non liceat. tenet q. currat: & credo verius si alius à prædictis contrahentibus præscribat. ¶ † Sextodecimò. Nec res, quæ tenetur precario nomine: quia non ipse tenens, sed dominus possidet. l. certè. §. is qui rogauit. ff. de preca. Et idem eadem ratione de colono, vt dictum est. C. de præscrip. xxx. anno. l. male agitur. Et idem de possidente nomine alieno eadem ratione. de restit. spol. cùm venissent. Et idem de eo, cui traditũ est pignus & de vsufru. quia censentur in mala fide. dicit tamẽ Panor. in d. c. cùm non liceat. q. emens à colono bona fide præscribit: sed dominus, si ignorauit, petit restitutionem in integrum ex causa generali. l. j. ff. ex quib. caus. maio. scilicet secundũ Spec. eo. tit. & gl. in l. cùm nemo. C. de acquir. possess. & placet, per ea quæ dicam: licet Bar. in l. cum solus. ff. de vsucapio. aliter sentiat. ¶ † Decimo septimò. Nec res empta à prodigo aut luxurioso vel lusore alienãte, distinguendo cum Pan. in c. si diligenti. eo. tit. ¶ Aut enim talibus est interdicta administratio: & nõ valet contractus: nec infertur vsucapiendi cõditio. l. qui fundum. §. qui sciens. ff. pro emptore. ¶ Aut non est interdicta: & tunc aut ignorabat q. in malum vsum volebat pretiũ consumere: & potest vsucapere, quia est bonæ fidei: vt l. si quis cum sciret. ff. pro emp. Aut hoc sciebat: & sic nõ potest vsucapere: vt in d. l. si quis cùm sciret. & tex. in l. si verò nõ remunerandi causa. §. si adolescẽs. ff. manda. Nec obst. l. affectionis. de dona. quia intelligo ante factũ non valere in ista lege, sed post factum fornicationis valeret soluẽdo. Hanc decisionẽ posuit Bart. in l. si quis cum sciret. & secundum hãc limitarem l. fi. ff. de alea. vbi valet contractus alienationis factus alteri à collusore: scilicet quando non putabat pretiũ in ludo velle consumere: aliàs talis emptor præscribere non poterit. Et multo minus valet contractus factus in ludo cũ collusore: vnde nec tenet venditio, nec locum habet euictio, cum simul delinquat. l. fi. §. j. ff. qua. re. ac. non da. & consequenter cũ adsit mala fides, & contractus sit prohibitus à iure, non poterit præscribere. ¶ † Decimooctauò. Nec res ignorantis, vt tenet dominus Petrus de Peru. tracta. de cano. por. alleg. l. cũ sex. ff. de ædil. edic. & concor. gl. ibi. Vnde concludit quòd quando quis ignorat actu & habitu ius sibi cõpetere: puta quia ignorabat legatum sibi factum, ex quo resultat sibi ius agendi, non currit præscriptio, nec similiter currit quando ignorat actu, sed nõ habitu: puta collator scit se habere ius conferendi beneficiũ: sed ignorat factũ, ex quo resultat sibi ius agendi, scilicet actũ vacationis. de concess. præben. quia diuersitatẽ. de supplen. neg. præla. literas. Pan. tamen in d. c. vigilanti. dicit q. contra ignorantẽ & absentem currit præscriptio: nisi possideat ciuiliter: quo casu non currit: vt in l. male agitur. C. de præscrip. xxx. annorũ. Ex quo infert q. si me absente aut ignorante ingreditur quis possessionem meam, non incipit tunc præscriptio, licet fuerit ingressus bona fide: quia per hunc ingressum nõ perdit possessionẽ. l. si id quod. ff. de acquir. pos. sed antequam incipiat præscribere, oportet prius perdam possessionem: puta, quia sciens alium ingressum suspicere me posse repelli: vel tradidi obliuioni, & eam neglexi per decennium: vt in d. l. si id quod. & ab eo tempore incipit currere præscriptio, & non prius, vt not. Dyn. in regula, sine possessione. & sentit gl. & apertius Bar. in l. j. C. de serui. Adde tamen q. licet contra ignorantem præscriptio currat: tamen si ignorãtia fuit ex iusta causa vel probabili, tunc subuenitur. ar. c. cum illorum. de sent. excom. quæ subuentio erit, quia restituetur in integrum, voluit Bar. in l. j. §. si quis autem. ff. de iti. act. priua. & facit gl. in l. j. C. de pa. po. & tex. in l. antepe. ff. de acquir. hære. Sed mihi placet magis opinio Pet. vbi ignorãtia nõ fuerit crassa vel supina: quia præscriptio principaliter inducta est in pœnã negligentiæ. Incorporalia tamen non possent quasi possideri nisi eo sciente qui prius possidebat: tamen data eius ignorãtia præscribi nequeunt. l. ij. C. de seruit. & aqua. & not. Innoc. in c. bonæ. el ij. de postula. præla. ¶ † Decimononò. Nec res excõmunicati, vt dicit Pan. in c. j. eo. ti. cùm sit impeditus à lege. l. fi. in fi. C. de anna. exce. quod limita verum in eo, qui nõ est in mora petendæ absolutionis, aliàs secus: quia impedimentũ oritur ex culpa sua. ¶ † Vicesimò quæritur, vtrum possint omnes præscribere? Et dicit Dire. q. sic, omnes qui suo nomine possunt possidere: non autem qui alieno. extra eo. si diligenti. vnde præscribere non potest possidens precario. x. q. iij. quia cognouimus. & hoc quocunq; tempore. xvj. q. iij. clerici. nec colonus. d. c. clerici nec vsufructuarius. Institu. per quas pers. nob. acquir. §. fructuarius. nec creditor respectu pignoris. C. de pig. act. l. nec creditores. quia isti non possident: sed hi quorum nomine possident. de restit. spol. cùm venisset. Igitur si post centum annos probare posses initium possessionis, id est, q. tuo nomine possessum sit: nulla præscriptio obstabit. d. c. clerici. nec possidẽs alieno nomine alii postea tradiderit possessionem. ff. de acquir. poss. l. possideri. §. quod si seruus. quia is cui tradidit, præscribere posset. Hæc not. Ioan. And. d. c. clerici. & Ber. extra eo. cùm non liceat

PRAESVMPTIO dupliciter dicitur. Primò secundum quod homo existimat magna de se. de qua j. Superbia. Secundò secundum quod iudicat circa alia à se: & hæc est triplex. ¶ Prima est iuris tantum: vt quãdo ius super dubio & verisimili præsumit aliquid. ¶ Secũda est iuris & de iure: vt quando ius super aliquo præsumit: & vlterius disponit ita esse: nec posse contrariũ probari. Et de his habes in gl. in c. is qui. de spon. & ibi Pan. Quomodo autẽ à fictione differat hæc secũda præsumptio, ꝛ. Fictio. & in gl. l. vnica. in §. accidit. C. de rei vxor. act. Et sic contra fictionẽ iuris probari non potest: quia lex omnino intendit cõtra veritatem fingere: puta mulierem esse stipulatam dotem sibi reddi, cùm non sit. glo. est in d. l. vnica. & in l. à diuo Pio. §. pignora. ff. de re iudi. Sed præsumptio iuris & non de iure aliquando admittit probationem: vt not. in c. is qui fidem. de spon. & in auth. sed iam necesse. C. de dona. an. nup. & hoc indirectè: vt est glo. in clem. vna. de proba. ¶ Tertia est præsumptio hominis. Et hæc est triplex. ¶ Prima, violenta, de qua ꝛ. Iudicium. §. iij. dictum est q. ex ea procedi potest ad condemnationẽ, nedum ad credulitatẽ. quod Sum. Angel. hic limitat, nisi in delicto, maximè graui. quod per eam non probatur: quia in crimine debent secundum iura esse probationes lumine clariores. Sed dico q. hoc verũ est quantum ad testes: non autem quasi ipsum factũ aliter constet iudici: vnde quãdo præsumptio est vrgentissima & indubitata, potest quis puniri criminaliter. l. sciãt cuncti. C. de proba. quod videtur sentire Pan. in c. excõmunicamus. §. credentes. de hære. Ioan. And. in addi. Spec. in tit. de probatio. §. fi. versic. iij. Bal. in d. l. sciant. in c. j. §. furtum. de pace iur. fir. & in c. j. qui suc. tene. vbi dicit valere statutum q. ex contumacia non aliter probato delicto quis condemne-

tur ad mortem.alleg.Ioan. Andr.in c.veritatis.de dolo & contumacia. Specu.in titu.de fideiuſ.§.j.verſic.ſed pone.& Rom.in l.lege Cornelia.ff.ad Sill. Quod autem aliquando Doctores dicunt non eſſe procedendū in grauibus criminibus per cōiecturas, intelligitur probabiles tantum.¶ Secunda eſt probabilis faciens ſemiplenā probationē: de qua dictum eſt ibi, ꝙ ſi quis ſit infamatus, inducit purgationem Canonicam.de purgatio.can.ſi quis de gradu. & aliquādo cum vno teſte, vel iuramēto facit plenam probationem. de præſump.illud. Et ex hoc dicit Sum.Ang. licitum eſſe procedere ad credendum malum quod videtur: ſed ex ea iudicare malum quod non videtur eſt mortale: quod non bene dicitur: tum quia quod videtur, non iudicatur ex præſumptione, ſed ex ſcientia: tum quia ex probabilibus ſapientes iudicant: & ſic nō eſt mortale. Vnde Archiep. ſecunda parte, titu.iij.c.viij.dicit ꝙ cum quis habet ſigna ſatis vrgentia ſeu probabilia malitiæ alterius: vt quia eſt malæ famæ, deprehenſus pluries in tali vitio, loquitur ſuſpectus cum ſuſpecta in loco & tempore ſuſpecto, non eſſet mortale iudicare. Hæc ille. ¶ Tertia eſt leuis & temeraria.de qua vide ſuprà, Iudicium.§.iij.

PRAEVENTIO eſt prēoccupatio actus iudicialis: ſicut ſi idem poteſt iudicari à duobus, & vnus alium prævenit.vnde habet locum vbi eſt paritas iuriſdictionum & iudicum.l.ſi pluribus.ff.de lega.j.& de offi.præſi.l.j.

¶ PRIMAS, vide 5.Patriarcha.

¶ PRIMITIAE, vide 5.Decimæ.in princ.§.j.

PRINCEPS in ſpiritualibus dicitur papa, interdū etiā epiſcopus.de maio. & obed. ſi quis.vel alius.iudex eccleſiaſticus.xvij.q.iiij diffinit.in fi.in temporalibus autem Imperator. Qui etiā regit ciuitatem, habetur loco principis, vt no.gl.& Cy.in fi.C.de prēſcrip.longi tēpo.& Bar.in l.hoſtes.ff.de cap. Vnde ſicut ſcientia principis ſupplet defectum cuiuſlibet ſolennitatis: vt dicit Bal.in l.nullius.C. ad l.Iuliam maieſt.& quod not. Innoc.in c.cum oporteat. de accuſ. ſic ſi fiat aliquid de licentia aut cōſcientia regentis ciuitatem: quod in temporalibus eſt verum. Non poteſt autem princeps alicui ſuam rem auferre & dare alteri ſine cauſa: vt communiter tenetur.de quo vide ix.q.iij.per principalem.& C.ſi cont.ius vel publi.vti. Vtrum autem obligetur ex ſuo contractu, ſunt opiniones in l.digna vox.C. de legib. tamen Bald.de vſi.feu.in rubr.de natura feu.tenet quòd ſic: vnde ſi inueſtiuit aliquem de baronia vel caſtro, non poteſt eum priuare ſine culpa vel cauſa, nec ſucceſſores in imperio, vel regno: vt de iudi.nouit. Nec obſtat ꝙ habet plenitudinem poteſtatis: quia Deus ſubiecit quidem ei leges, ſed non contractus, ex quibus obligatus eſt.

De Priuilegiis.

1 *Priuilegium quid, & quot ſint ſpecies.*
2 *Priuilegium quis poſſit concedere.*
3 *Priuilegium a quo & quomodo interpretandum.*
4 *Priuilegium ſolum continens ius commune quid operetur.*
5 *Priuilegium conceſſum patri an tranſeat in filios.*
6 *Priuilegiati ſocius an gaudeat eodem priuilegio.*
7 *Familiarium priuilegio an gaudeant qui impetrant à cardinalibus literas familiaritatis.*
8 *Priuilegiatus non vtens an gaudeat priuilegio.*
9 *Priuilegium eius qui factus eſt cuius eo pacto quòd collectas & munera non ſoluat, an ſit ſeruandum.*
10 *Priuilegium quibus modis reuocetur.*
11 *Priuilegium an amittatur per vnum actum contrarium.*
12 *Priuilegium rei conceſſum an pereat deſtructa re.*
13 *Priuilegium qualiter ſit exhibendum.*
14 *Priuilegium apoſtolicum an neceſſariò requirat ſcriptum & bullam.*
15 *Priuilegium apoſtolicum quomodo dicatur falſum.*
16 *Priuilegium apoſtolicum quando incipiat.*

PRIVILEGIVM,† dictum quaſi priuata lex. diſt.inc.iij. priuilegia. eſt priuatum ius indultum à principe contra ius commune. de verb.ſignifi.c.abbate. extra eo.in his, vbi verò aliquid conceditur, quod ſit præter ius commune ſine præiudicio alicuius, non eſt propriè priuilegium, ſed beneficium: vt not.Pan.in c.olim.de verb.ſignifi.¶ Et priuilegiorum alia ſunt à Deo conceſſa: vt Gregorio orare pro Traiano, & Martino pro eo qui ſe ſuſpēderat: & Oſee accedere ad vxorem fornicariam: & generaliter omnis inſpiratio Spiritus ſancti cōtra ius commune, quam qui habet, non eſt quo ad hoc ſub lege, ſcilicet communi. xix.q.ij. duæ ſunt leges. quæ tamē lex cōmunis nullo modo eſt dimittenda: niſi quis ſit omnino certus de prædicta priuata, vt erant ſancti. xxiiij.q.iij.transferunt. quia ſcilicet ipſe ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis. Quædam verò conceſſa ſunt ab hominibus. & de his intēdimus.¶ Primòverò quæritur, quot ſunt ſpecies priuilegiorum? Et dico ꝙ ſunt quatuor in genere: tres ſimplices, & vna miſta. Quoddam enim dicitur reale: vt quod eſt eccleſiæ, dignitati, ciuitati, vel loco, aut perſonis ratione loci, vel alicui rei conceditur. extra eod.cum olim.& c.ſeq.¶ Quoddam eſt corporale pure, quod ſcilicet conceditur corpori, id eſt, vniuerſitati vel collegio, quo ſolùm communitas, & non ſingulares perſonæ poſſunt ſe iuuare. ſicut dicitur xij.q.j.qui manumittitur. quod ideo corporale dicitur quia cum corpore, id eſt, collegio perit. Quoddam verò eſt perſonale, conceſſum perſonæ: & eſt duplex. vnum ſcilicet perſonale merè, id eſt, ſingulariter: vt quod alicui vel aliquibus perſonis conceditur certis & propriis nominibus expreſsis. de offic.lega.volentes. & tale nō egreditur perſonam cui conceditur, niſi hoc exprimatur. de conceſ. præben. cōſtitutus. & ſic conceditur obtentu dignitatis, non vtitur quis eo, ſi aliam dignitatē adipiſcatur. de po.præl.bonæ.§.ſi. & extinguitur cū perſona: imò aliquando ante: vt eām eo abutiuri & ſequitur perſonam, ſi ſit cōceſſum cùm determinatione loci vel temporis: quia extra illa eam nō ſequitur: vt priuilegium vſus palli. de autho. & vſu pal.c.ex tuarū. Aliud verò eſt perſonale cōmuniter, quod conceditur perſonis non expreſsis propriis nominibus: vt priuilegiū minorum annis xx.ff.de minorib.l.j.per totū.¶ Quoddam verò eſt ſingulariter perſonale, & cōmuniter corporale: vt quod vniuerſitati aut collegio alicui conceditur, ſic ꝙ quilibet ſingulariter de illa vniuerſitate ſe poſſit eo iuuare, & etiā ipſa vniuerſitas. de ſent. excō. c.contingit. cuiuſmodi ſunt priuilegia conceſſa Prędicatoribus & Minoribus.¶ †Secundò quæritur, quis poſſit priuilegium concedere? Et dico quòd quicunque poteſt, & in quibus poteſt legem facere, poteſt etiam priuilegium indulgere, ſecundum Hoſtienſem, & omnes, vt papa quandoque in temporalibus: vt notatur in c.per venerabilē. qui fil.ſint legi. puta in terris ſuæ temporalis iuriſdictionis, vel quando iuriſdictio ad eum deuolueretur. Imò dico ꝙ ſemper, niſi prēiudicaret iniuſtè dominis temporalibus, iuxta dicta ſuprà Lex.§.iiij. & §. Papa.§.xj. in ſpiritualibus autē ſemper poteſt. licet ſecundum Ber. nunquam conſueuerit aliquē priuilegiare contra ſe. ar. de præſcriptio. cū ex officii. quod eſt cōtra fingentes ſe habere priuilegia iudicandi de reſcriptis papæ, & quod ſecundum illa non ſit ſine eorum approbatione procedendum, & huiuſmodi. Concedere etiā poteſt priuilegiū Imperator in temporalibus, ſed nunquā in ſpiritualibus: quia de eis nihil poteſt ſtatuere. xcvj.diſt. bene quidē. Et ſimiliter cōcedere poteſt epiſcopus. de reli.domi.conſtitus. de cenſū. cum venerabilis. dum tamen faciat de volūtate ſui capituli. de iure patron. paſtoralis. de exceſ. prelato. ſicut vnire. Et multo fortius patriarcha: de cleri. nō reſi. cūad hoc. quis autē concedere poſſit priuilegiū immunitatis talliarum, & onerū, infrà §.nono. ¶ Tertiò quæritur, †à quo & quomodo priuilegiū ſit interpretandū? Et dico ꝙ ſecundū Hoſt. ſi verba ſunt obſcura vel ambigua, eius eſt interpretari cuius & cōdere, & interim negotium ſuſpendetur. de ſent. excō. inter alia. & de iudi. cum veniſſent. Si verò non ſunt obſcura vel ambigua, debet tenor cōſiderari diligēter. extra eo. porro. & c recepimus. & potius intentioni quàm verbis inſiſtendum eſt. j.q.j. Marcion. xxxviij. diſtin. ſedulo. de verb.ſignifi. intelligentia. & c.in his. & quātum fieri poteſt, largiſsimè interpretādū eſt. de donatio. cū dilectus. ff.de conſti. princi. l.beneficia. niſi præiudicet iuri alieno: quia tunc reducitur ad ius cōmune. de cōſue. cum dilectus. §.pen. & fin. dumtamen aliquid operetur. Concor. Innoc. Bern. & Gof. ¶ Sed quia illud, quod de latiſsima interpretatione dictū eſt, videtur euerti per c.cum dilectus. de conſuetu. iuncta gloſſ. vbi ea quę repugnāt iuri cōmuni ad illud quantū eſt poſsibile, reducendū eſt: ideo limitando illud dictū, ſic diſtinguo. ¶ Nam ſi ſit priuilegiū propriè, id eſt, cōtra ius, debemus interpretari ſtrictè vt minus deroget iuri cōmuni, quàm ſit poſsibile. d.c. cū dilectus. Vnde diſpēſatio cū illegitimo ad ordines, intelligitur de minoribus tātùm: vt §. Ordo.§.ij. Imò ſi nō exprimitur cauſa cōceſſionis, aut nō ſit ex certa ſciētia vel motu, nō præſumitur de volūtate principis. l.j.C.de peti.bo. quinimò per importunitatē obtentū. l.j.C.de fun.limi. & vult Bald.in c.licet cauſam. de proba. ꝙ ponatur ſimul ex certa ſcientia & motu proprio. Et idē dic in reſcripto quod tollit ius tertii: & in priuilegio ad beneficia. de præben. quanuis. li.vj. ¶ Et hęc limita primò, niſi conſuetudo aliter interpretetur: vt not.in c.quod dilectio. de cōſang. & affi. & ſecundò, niſi verba aliud exprimant: quia ab eorū propria ſignificatione nō recedimus, niſi de mente aliter cōſtet: vt not.in c.olim. & in c.in his. de verb.ſign. Aduertendū eſt tamē hic ſecundū Pan. in c. cū ad hæc. de cle.nō reſi. ꝙ ſi priuilegiū enormiter lædit eccleſiam vel aliū, nō valet, niſi fiat mētio de hac enormi læſione: quia in dubio nō præſumitur principi cōdere aliqd eū alterius graui diſpēdio. l.quoties. C. de preci. Impe. offe. & de deci. ſuggeſtū. & in l.ij.§.ſi quis à principe. ff.ne quid in lo.pu. & cōſequēter taciturnitas inducit ſurreptionē. de reſcri ip. poſtulaſti. Vnde priuilegiū immunitatis ab oneribus perſonalib⁹ alicui à principe cōceſſum non liberat eum ab aliis oneribus: quę poteſt breuiter & leuiter expedire: vt eſt caſus in l. decurio fortunā. C. de decurio. ¶ Si verò accipiamus priuilegiū largè, pro omni ſcilicet cōceſsione, quæ eſt præter ius: ſic priuilegium principis eſt latiſsimè interpretandū in prēiudiciū ipſius cōdentis: ſed ſtrictè in prēiudiciū aliorū. de priui. quia cir ea. in vltima gloſ. & per Inn. in c.olim. de verb. ſign. ſi etiā ſit cōceſſum cauſa pietatis, vt not Pan. in c.cū dicat. de eccl. ædi. In dubio tamen debet potius interpretari vt aliqd valeat. de verb.ſigni. abbate. & l.quoties. ff. de verb. oblig. niſi præiudicet iuri diuino, vel libertati ſpiritus: vt not Pan. in c.licet. de regula. Cum autē priuilegiū vel gratia conceſſa perſonę ſimpliciter loquitur, debet intelligi ſecundū conditionē perſonę. l.ſi quis filio. §. irritum. ff. de iniuſt. teſta. xvj.q.j. placuit. & c.ſic viue. & l.plenū. §.ij. de vſu & habit.

Vnde dicit Bald.in l.ex militari. ff. de teſt. milit. ꝙ priuilegium cōceſſum epiſcopo de celebrādo tēpore interdicti videtur cōceſſum vt celebrare poſsit in pontificalibus ſecundum qualitatē ſuā. De his dom.Bap.de Fliſco in quodam opuſculo ſuo ſic dicit: Quantū ad interpretationē priuilegiorū. ¶ Prima cōcluſio. Interpretatio priuilegii regulariter ſit ſtrictiſsimè. c.priuilegia. iij. diſt. Io. And. & Butr. in c.olim. de verb. ſigni. ¶ Secūda cōcluſio. Vbi priuilegiū nō priuat legē cōmunem, ſed priuatā, puta cōſuetudinem vel ſtatutū, & reducit legē priuatā ad ius cōmune: tūc debet latè interpretari. tex. eſt in c.olim. de verb. ſigni. & ibi per Ioan. And. ¶ Tertia cōcluſio. Non debet priuilegiū adeò ſtrictè interpretari, vt nihil operetur. Feli. in c.j. de reſcri. & in c.cauſam. eo. ti. col. ix. ¶ Quarta cōcluſio. Priuilegiū quod ſapit beneficiū, latiſsimè interpretatur. Ioan. And. & But. in c.olim. de verb. ſignifi. per l. beneficium. ff. de cōſti. prin. limita hæc tamen, niſi eſſet beneficiū ambitioſum: puta diſpēſatio ſuper pluralitate beneficii: quia tunc ſtrictè interpretatur: imo & Domi. in c.licet. de transla. epiſco. Abb. in ℴ. Rodulphus. de reſcri. ¶ Quinta cōcluſio. Verba priuilegii papæ ſunt interpretanda ſecundū canones, non ſecundum leges. Bald. in l. ſiquando. la j. C. de bo. va. lib. x. ¶ Sexta cōcluſio. Priuilegiū generaliter indultū nō includit caſum cōtra Rempublicā: & ſi includeret, non valeret. Bal. in l. iubemus. C. de ſacr. ſan. eccle. per illū tex. ¶ Septima concluſio. Priuilegia ſunt interpretanda ſecundū qualitatē perſonæ. Bart. in l. ex militari. per illū tex. ff. de milita. teſta. ¶ Quartò quæritur, † vtrū priuilegiū continens ius cōmune aliquid profit vel operetur? Et ſecundū Hoſt. dico ꝙ tale priuilegiū aliquādo datur. de procu. qa in cauſis. & nō fruſtra, ſed multis ex cauſis. Primò, qa magis ſolet timeri quod ſpecialiter cauetur quàm quod generaliter. xxiij. diſt. c. quanquā. Secundò, quia multi ſciunt talia priuilegia ignorātes iura cōia. Tertiò, quia cùm plerūq; male iura ſeruētur, p priuilegia innouātur. de treu. & pa. c.ij. ¶ Quintò quæritur, † vtrū priuilegiū cōceſſum patri tranſeat in filios? Et dicit Pan. in c.licet. de cenſib. poſt Cyn. in l.ſecunda. C. de epiſco. & cle. ꝙ priuilegiū quādoq; cōceditur ratione dignitatis innatæ: quandoq; reſpectu officii ſiue profeſsionis: quādoq; reſpectu neceſsitatis. ¶ Primò caſu trāſit in filios: vt in l. fœminæ. ff. de ſena. nam ſi pater nobilitatur ratione dignitatis, hoc priuilegiū tranſit in filios: de quo dic vt not. in l.j. C. de digni. li. xij. & in d.l. fœminæ. & ibi glo. dat exemplū de vxore, quæ coruſcat radiis mariti, donec ad ſecūda vota trāſierit: vt ſi efficiatur vxor ſenatoris, efficitur nobilis, licet prius eſſet ignobilis: & multò fortius filii nobilitantur ex nobilitate patris. ¶ Secundò autē caſu tranſit in filios legitimos patre viuente. ¶ Sed in tertio, nō trāſit in filios, etiā patre viuēte, ſecūdū gl. in d.c.licet. & exēplū eſt in tex. de cęco, q nō tenetur ad collectas ſeu munera perſonalia nec extraordinaria, ſecus ordinaria. Vide ibi etiā Lud. de Ro. in ſuis ſingula. qui dicit ꝙ ciuitas cōceſſa vni, nō trāſit ad hæredes, ſi ſit variabilis: trāſit verò ſi ſit inuariabilis. l. libertus. §. patris. ad municip. Immunitas etiam cōceſſa tibi & filiis tuis, intelligitur vt etiā filii habeāt illā viuēte patre: vt not. Bar. in l. Gallus. §. quidā rectè. de lib. & poſth. Si etiā cōcedo tibi ius hauriendi aquā, aut portādi ad fundū, vel vbi vis, ſecundū Ludo. de Ro. hæc ſeruitus nō tranſit ad hæredes, qa eſt qd perſonale, & nō reale. de quo vide tex. vnicū in l. penul. ff. de ſeruitu. prædio. cuius contrariū Bald. dicit ſe reſpōdiſſe, antequam illū videret. ¶ Sextò quæritur, † vtrū priuilegiati ſocius gaudeat eodem priuilegio? Et dicit Panor. in c.quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

fit.de iudi.q͛ sic, quando priuilegium esset inutile priuilegiato,si socii non gauderent. facit c.licet.de priuil.lib.vj.

7 ¶ Septimò,†vtrum impetrantes literas familiaritatis à cardinalibus, gaudeant priuilegio familiarium? Et dicit Pan. in c.cum dilectus.de cleri.non resi.quòd non debẽt in aliquo gaudere.& facit cap.fi.de verb.signifi.lib.vj. ¶ Octauò quæritur,†vtrum priuilegiatus ex aliquo, & non vtens eo, gaudeat priuilegio? Et dico vt ŝ Argumentatio. §.ij.

2 ¶ Nonò quæritur,†vtrum priuilegium eius qui factus est ciuis eo pacto,vt collectas & munera nõ subiret,sit illi obseruãdum? Et dico q͛ Panor. in c.peruenit.de immunita. eccle.dicit multa:quæ ibi vide diffuse,& hic sub isto compendio. ¶ Primum. Tale priuilegium secundũ Io. Andr. ibidẽ post Gofr.est obseruandũ.l.j. C.de his qui spon. mu. sube.lib.x.imò secũdum Panor.est irreuocabile, cùm transierit in contractũ vel quasi: de quo nota Bart.in l.quod semel.ff.de decre.ab ordi.facien. ¶ Secundum. Non solùm Imperator, sed etiam domini inferiores possunt subditis suis talliarũ & exactionũ immunitatẽ concedere: sed illi quidem sine præiudicio ciuitatis siue vniuersitatis in præiudicium suũ:vt si consueuerunt accipere centũ,& eximũt aliquẽ per decẽ,iam non accipiant nisi xc.ille verò,ſ.impe rator,etiã cum præiudicio vniuersitatis,ita q͛ seruandũ est priuilegium vt sonat: modò concesserit motu proprio,nõ ambitione vel importunitate petentiũ. Si autẽ vniuersitas lædatur, ipsius principis remedium est implorandũ:tamen læsio modica est æquo animo ferenda. Per hoc tamen non derogatur principi, maximè potestati papæ. ¶ Tertium. Ex his infert primò q͛ priuilegium inferioris non præiudicat vniuersitati,sed cõcedenti:secus in priuilegio principis. Secundò q͛ priuilegium concedens immunitatẽ,nõ valet,nisi motu proprio cõcedatur. quod limita nisi in referipto sit apposita clausula, tali lege nõ obstante:quia cum sit contra legẽ,non valet,nisi de ea fit mẽtio facta:vt not. Bar. in l.vacuatis.C.de decurio.lib.x. Tertiò q͛ inferior à principe immunitatẽ prædictã potest cõcedere in suum, & nõ vniuersitatis, & à fortiori Imperatoris præiudiciũ, nisi ob nimiã paupertatẽ:quia tunc officiales super exactione deputati possent facere remissionẽ,secundũ Bart. post glosſ. in l.omnis.C.de anno.lib.xj. ¶ Quartũ. Decuriones ciuitatis nõ habẽtis iura principis,secundũ Bart. ff de iur.immu.l.ij.& d.l.vacuatis. possunt dictam immunitatẽ cõcedere doctoribus & medicis,non autẽ aliis l.j. C.de decre. decu.lib.x.ciuitas verò ipsa cõcedere nõ potest in præiudiciũ superioris,vt not.glosſ.in d.l.vacuatis.nec etiã in sui præiudicium iam subditis:vt d.l.ij.& nisi fieret cõcessio ex causa aliquibus,puta doctoribus vel medicis.d.l.j.nõ subditis autẽ venientibus nouiter ad habitandũ,potest: vt in d.l. ij.& l.pe.ff.de decr.ab or.fac. Ita distinguit Bar.vbi ŝ. Sed intellige in ciuitate nõ habẽte iura principis, quæ sicut & prouincia imponere nõ potest collectas pro vtilitate publica:vt l.vnica.C.de superindi.lib.x. sed pro sua necessitate sic:vt no. Bar.in d.l.vnica.alia autẽ ciuitas potest cõcedere, sicut & Imperator,vt not.in c.super quibusdã.de verb.sig. ¶ Quintũ. Immunitas à muneribus simpliciter sub generalitate concessa nulla facta specificatione, neminẽ excusat ab oneribus patrimonialib⁹ supportãdis nec ab ordinariis, sed ab extraordinariis secũdũ Bar.in d.l.ij. & nõ porrigitur ad honores.l.cui muneris.ff.de mu.& hon. ¶ Decimò

10 quæritur,†qualiter priuilegiũ euacuetur, & sit inualidũ? Et dico multis modis. ¶ Primò si fuerit subreptitiè cõcessum·qa fauore caret quãtũ ad impetrantẽ.de reseri.literis. ŝ.quod est qñ impetrans suggerit falsam causam, ex qua vera datur priuilegiũ.xxv.q.ij.& si legibus. ¶ Secũdò,si sit cõtra constitutionẽ,& de ea nõ facit mentionẽ.de his quę fi.à maio.par.c.cum nos.& idem est si sit cõtra consuetudinem,& de ea nõ faciat mentionẽ. de cõsti.c.j.lib.vj.& idẽ si sit datũ cõtra sententiã : quia per illud nõ tollitur,nisi de illa faciat mẽtionẽ.de fide instru. inter dilectos. & not.gl. xxv.q.ij.in prin. ¶ Tertiò,si priuilegiatus faciat contra illud quod in priuilegio exprimitur cõcessum:qa ipso facto cessat.de priuil.porro.& c.accipimus. ¶ Quartò, cessante causa priuilegii:qa cessat,siue cessare debet & illud.de appcũ cessante.quod Bern.ibi videtur limitare, cũ aliàs est damnosum.xj.q.j.generaliter. ¶ Quintò,cum incipit aliqui esse iniquũ,præcipuè ei,in cuius fauorẽ est cõcessum:qa vt dicitur in regula,quod ob gratiã alicui cõceditur, non est in eius dispendiũ retorquendũ.de reg.lib.vj.de verb.sign. quid per nouale.iuncta gl. ¶ Sextò,priuilegiũ secundũ faciens plenã siue expressam mentionẽ de priori. de referi. veniens,secundũ Gof.Si verò nõ faciat mentionẽ,non tollit illud:etiã si primũ sit generale & secundũ speciale,secũdum aliquos:sed Host.tenet cõtrariũ,& melius:de quo vide in c.veniẽs.de præscrip. similiter nec ius cõmune illud tollit,nisi faciat de eo mentionẽ.de reserip.cum ordinẽ. Si autẽ sit cõcessum priuilegiũ cum clausula q͛ nõ reuocetur, nisi fiat mẽtio de eo de verbo ad verbũ:videtur tamen reuocatum,si in secundò cõtineantur plenissima verba:vt,non obstãtibus quibuscunq; priuilegiis,etiã si de verbo ad verbum debeat de illis mẽtio fieri &c. secundũ Pan.in c.cum instantia.de censib.vide ŝ. Exemptio.§.xj. ¶ Septimò,per concedentis reuocationẽ.ar.ff.de iudi.l.iudiciũ.quod sine causa facere nõ decet:ex causa tamen reuocari potest & debet:puta,quia aliis sit læsio enormis:vel quia is,qui accepit, non seruat priuilegia sui superioris cõcessa subditis suis. eod.tit.dilecti,& huiusmodi. vbi not.secundum Host.q͛ si superior ex certa scientia confirmauit priuilegiũ concessum ab inferiori, nõ poterit postea reuocari per inferiorẽ. xxv.q.ij.priuilegia.primo & secundo. qui addit ex hoc q͛ priuilegia ecclesiæ cõcessa à rege vel Imperatore, & per papam ex certa scientia cõfirmata, non potest Imperator reuocare. ¶ Octauò, per propriã & expressam renuntiationem.de deci.nuper. quod intellige quantũ ad ius tangens renuntiantẽ tãtùm:secus si tãgit papã, vel aliũ. Vnde dicit Pan.in c.si de certa.eod.titu. liberum esse cuiq; renuntiare priuilegio suo,modò nõ tãgat ius superioris aut tertii:vn dẽ priuilegio exẽptionis renuntiare non põt priuilegiatus siue licẽtia papæ.de arbit.cum tẽpore.nec clericus cuilibet priuilegio suo,de foro compe.si diligẽti.similiter nec abbas siue cõuentus,secũdũ Bart. in c.cũ dilectus.de reli.do. ¶ Nonò,per legitimã præscriptionẽ : vtpatet ex dictis ŝ. Præscriptio.ij. de præscrip.veniens.in fin. ¶ Decimò,per abusum.xj.q.iij.priuilegium.quod exponi potest per non vsum,vel vsum contrariũ,secundũ Archid.puta si priuilegiatus vt decimas non soluat, soluit sicut alii:& exemptus cõuentus corã ordinario respõdet, nõ allegans priuilegiũ, vel si allegat,nõ ostendens.de quo §. sequen. Si quis tamen allegat priuilegiũ,& non seruatur,ei, secundum Host. non debet imputari. non obst.ff cõmodati.l.ad eos. quòd non sit eo vsus:vel sit factum contrarium, nisi forte sententia ferat contra eum, & non appellet. de re iudi.cap. suborta. 15

¶ Vndecimò quæritur,†vtrũ priuilegiũ amittatur per vnũ actũ cõtrariũ? Et dicit Pan.in d.c.cũ accessissent. de cõsti. in hac materia tot esse opiniones,quot capita: sed sibi placere distinctionẽ Io. And.aliquib⁹ additis. ¶ Aut enim priuilegiũ habet tẽpus annexum,ſ.quo duret: & standum est tẽp

tẽpore determinato.C.de preci.Impe.offe.l.quoties.quod intellige nisi conueniatur ante tempus. quo casu dic vt j. Quãdoq; etiã habet in se causam tacitã vel expressam : qua cessante,cesset:vt si ex post facto incipit enormiter nocere: vt in c.suggestũ. de deci. ¶ Aut sumus extra istos casus : & tunc distingue. Aut enim cõcessum est circa iudicia,aut circa negotia. ¶ Si primũ:aut ergo ad agendũ : & durat tanto tẽpore,quanto durat actio.l.ũ eũ.ff.ũ quis cau.§. qui iniuriarũ.aut ad accipiendũ:& sic est perpetuũ, nisi quis de præhendatur in dolo in non excipiendo tẽpore,quo agitur cõtra eũ. Si verò secundũ, scilicet circa negotia : tunc aut datur ad aliquid operandũ : & perditur spatio decẽ annorũ,si priuilegiatus eo nõ vtitur.ff.de nundi.l.j.vbi ciuitas perdit priuilegiũ nundinarũ,si decẽnio non vtitur. per quod dicit ibi Bart. q͛ eodem modo studiũ generale perdit priuilegiũ doctorandi:quod tamẽ non procedit si ecclesiæ cõfertur, vt dicetur. ¶ Aut datur ad non faciendum:& tunc distingue. ¶ Nam ũ aliquid reseruauit sibi Princeps, nõ potest priuilegiatus renũtiare priuilegio,nisi quatenus singulariter eũ tangit de arbi.cũ tempore. ¶ Si autẽ nihil reseruauit sibi: etiã distingue. Aut enim fuit cõcessum priuatæ personæ:& perditur per vnicã contrauentionẽ,scilicet si directè obuiatur illi,vt est casus d.c.cum accessissent.secus si nõ directè: vnde priuilegiatus ne subeat aliqua munera publica vel honores,& sponte acceptans vnũ,non præiudicat sibi in aliis, nec etiã in illo si denuò eligatur ad illos. C.de excus.tut.l. volũtariè, nisi acceptauerit decurionatum:quia ex illo officio assumitur ad alia officia:ideòq; acceptando illud,videtur sibi præiudicare. Aut fuit cõcessum cõmuni vel ecclesię: & tunc nõ perditur, nisi legitimo tempore præscribatur:vt est casus c.ti de terra.& c.accedẽtibus. de priuile. Et est ratio, quia singulares personæ nõ possunt per cõtrauentionẽ renũtiare priuilegio ecclesiæ:quia per cõtrauentionẽ perditur priuilegiũ ex tacita renũtiatione:quã tacitam renuntiationem validã in priuato quælibet directa cõtrauentio inducit,arg.c.cũ renuntiatur.xxxiij.q.j.quia complectitur contrariũ:sed in ecclesia sicut Canonici nõ possent expresse renuntiare priuilegio ecclesiæ concesso,ita nec tacitè:vt not.in c,accedentibus. Vnde idẽ dicendũ in alio,qui ex cõtrauentione nõ posset renũtiare priuilegio. Vbi etiã not. q͛ si priuilegiũ est cõcernens vtilitatẽ ecclesiæ & Canonicorum, per vnicam contrauentionẽ præiudicãt Canonici respectu suæ vtilitatis duntaxat : sed respectu vtilitatis ecclesiæ posset allegari nõ esse sublatum. Et idem dic vbi datur priuilegiũ respectu plurium personarũ vel rerum : quia licet quis veniat contra vnum , nõ videtur renuntiare contra reliquũ. ¶ Duodecimo quæritur,†vtrũ re destructa perdatur priuilegium illi rei concessum ? Et dico vt ŝ. Ciuitas. §. ij. ¶ † Decimotertiò,quæritur qualiter priuilegiũ sit exhibendum? Et dico q͛ priuilegiatus à locorum ordinariis requiẽtus in loco cõgruo & securo corã aliquibus viris prudentibus & omni suspicione carẽtibus ad hoc per ordinarios deputatis tenetur priuilegiũ exhibere integraliter , & clausulã,de qua est cõtrouersia,trãscriptã.c. cũ personæ.eo. tit.lib.vj. ¶ Decimoquartò quæritur,†vtrum scriptura vel bullatio sit de essentia apostolici priuilegii? Et dico secundum Inno.in c.constitutus.de reserip.& Archidia. & Ioã. And.in proœmio vj.quod neutrum illorum,id est, scriptura vel bullatio est de essentia eius : tamẽ sine bullis sæpe apud peritissimos probari nõ potest , propter multa absurda quæ sequerentur permittẽdo probationem per testes:apud quos impossibile esse scire omnẽ continentiã gratiæ, & omnem formalitatem:non tamen omnino est impossibile: aliàs in nullo priuilegio permitteretur probatio tenoris per testes,quod tamen permittitur.extra eo.c.cum olim. el j.vbi contenta in instrumento perdito probari possunt per testes qui illud perlegerũt,si deponant de tenore,& q͛ erat sine vitio:nec est necesse ꝓbare de veritate instrumẽti. Vide etiam Panor.in c.nostra.de reseri.vbi tenet opinionem prædictorum:& dicit q͛ licet scriptura requiratur ad probationẽ gratiæ,non est tamen de substantia gratiæ:vnde mortuo papa,qui fecit gratia,literis nondum extractis,nõ expirat gratia : sed successor debet literas date facta mẽtione de prædecessore. Ex hoc autẽ dicit Bal.& Cal.q͛ si papa verbo aliquẽ pronuntiat episcopũ vel abbatẽ, q͛ statim est episcopus vel abbas,licet recipi non debeant pro prælatis, nisi gratiam probent per literas apostolicas: aliàs tam recipientes quàm se ingerentes incurrunt graues pœnas : vt patet per extrauagantẽ Bonifa.quæ incipit,iniũctæ. ¶ Decimoquintò quæritur,†quomodo priuilegium apostolicum vel alia scriptura dicatur falsa ? Et dico vt j. Tabellio.§.x. ¶ Decimosextò quæritur,†quando incipiat priuilegiũ apostolicum:puta q͛ aliquis non excommunicetur? Et dicit Gemi. in c.j.de conce.præb.lib.vj. quosdam tenere q͛ statim bullato priuilegio.quod quidam intelligunt, quando quis per se vel per procuratorẽ ad hoc datũ priuilegiũ impetrauit: quia ex quo cõcurrit voluntas concedentis & impetrantis, statim habet efficaciã.etiam si tale ius habentes in priuilegio hoc ignorent:quia possẽt esse plures. Et papa in priuilegio diceret in præsenti per se vel per nuntium:prohibemus omnibus ne quis eum excõmunicet:idem esset,& statim effectum habet, quia concurrunt voluntates prædictæ. Si verò nec per se nec per nuntium impetrat,sed papa proprio motu vel ad instantiã alterius:dicunt q͛ nisi appareat de voluntate contraria concedentis,priuilegiatus non gaudebit beneficio,nisi postquam ad eũ peruenerit. Et idẽ videtur tenere Inno.& Hostien. Vide j.Renuntiatio.§.iiij. Quando autem pendet lis super validitate priuilegii, vtrũ debeat quis priuari possessione, suprà Exemptio.§.vj.

PROBABILE dupliciter dicitur primò vt est qd diuisum contra occultũ: & est illud quod per testes probari põt. de quo ŝ. Notorium. Secundò vt est quid pertinens ad opinionem. Et hoc dupliciter. Primò vt est obiectum opinionis creditũ:& sic Arist.in j. Topi.dicit q͛ ꝓbabile dicitur, quod videtur omnibus,aut pluribus,aut sapientibus : & ex his aut omnibus,aut pluribus,aut maximè notis & probabilibus & præcipuis.& secundò vt est opinionis causa mouẽs ad credendum : & sic est coniectura vel signũ probabile, id est,quod videtur omnibus esse verũ,aut pluribus,aut sapiẽtibus,&c. ¶ Et sic probabile aliquid redditur apud non habentem demonstrationẽ de aliquo multipliciter. Primò authoritate omnium hominũ : vt quod mater diligit filium: & secundò authoritate maioris partis hominum : vt quòd furtum sit peccatum. & tertiò sapientum : vt quod spiritus angelici non sint in loco. Quartò maioris partis sapiẽtum: vt quòd anima sit immortalis. Aut quintò præcipuorum: vt quòd felicitas nostra consistat in intellectu. quod Aristoteles tradit Et idem dic in materia iuris quo ad doctores Iuristas. Et secundum Cancellarium quod sic est probabile,dicitur certum moraliter:quia certitudo moralis non contingit ex euidentia demonstrationis, sed ex coniecturis probabilibus grossis & figuralibus. Vnde, vt dicitur in primo libro Ethicorum , indisciplinati est in vnaquaq; re certitudines quærere iuxta exigentiam materiæ. Aeque enim vitiosum est persuadentem quærere mathematicum & moralem demonstrantem.

De Probatione.

1 *Probatio quid, & quotuplex sit.*
2 *Scriptura librorum antiquorum an fidem faciat.*
3 *Probationem plenam an faciant adminicula.*
4 *Priuata scriptura an fidem faciat.*
5 *Epistola missiua an fidem faciat.*
6 *Aequiuoca an inducant probationem.*
7 *Præsumptiones verisimiles an sufficiant vt procedatur in criminibus.*

PROBATIO secundum Azo. est rei dubiæ per argumẽta ostensiõ. quæ diffinitio licet secundum Gof. habeat locum solùm in his, quæ probantur per disputationis instantiam: tamen si per argumenta intelligamus media quibus probatur, est bona, etiã in materia iuris. Et regulariter probatio incumbit asserenti. vj.q.v.c.fin.& in l.ij.ff. de proba.

1 ¶ Primò verò quæritur, † quotuplex est probatio? Et dico ꝙ in genere est triplex. Prima scilicet euidẽtissima, id est, per priuilegia vel instrumẽta indubitata: sicut in simili dicit tex. in c.pia.de excep. lib.vj. Secũda euidẽs & clara, quæ fit per testes vel facti euidentiam. de cohab. cle. tua. & ij.q.j. scelus. & in c.j.& ibi gl. Tertia minus euidens, quæ fit per coniecturas. de præsump. afferte. In specie autẽ sunt multò plures. Primò enim fit per aspectũ, vt in notorio, quod probatur per facti euidentiã. de accu. euidentiã. de proba. proposuisti. ff. de vent. inspi. l.j. In atroci etiam iniuria fit per aspectũ. ff. de iniu. l.ij. Secundò fit per testes plures, vel etiã per vnum cũ aliis præsumptionibus vehementibus. Tertiò per instrumenta. Quartò per confessionẽ. De his quatuor in d.c. cum ad sedem. de resti. spo. Quintò per scripturã antiquorum librorũ. c.cũ causam. eo. tit. de quo j. §. seq. Sextò per violentã præsumptionẽ. xxxij.q.j. dixit dominus. Septimò per famã cum aliis præsumptionibus. c. tertio loco. eo. tit. & vicini fama probationẽ facit. de fri. & male. c. vlti. & per famã cum vno teste. de probat. sicut. quod tamen non sufficit ad cõdemnandũ de crimine, secundũ Bart. de testi. veniés. quia in criminibus debẽt esse probationes apertissimæ & meridianæ luce clariores. secus in causa ciuili. C. de prob. l. vlt. Octauò per iuramentũ. de sen. exc. si verò. ¶ Secundò quæritur, † vtrũ scriptura librorũ antiquorum fidem faciat? Et dicit Pan. in c.cã causam. de proba. ꝙ sic, secundũ Io. Andr. & Host. in libris reseruatis in custodia publica & fideli. pro quo facit c. ad audientiã. de rescrip. & ibi Doct. ꝙ satis faciunt fidẽ si reperiuntur in camera cardinalis vel episcopi. quod Pan. nõ admittit indistinctè: quia si episcopus prætendens aliquod castrũ esse ecclesiæ, hoc scripserit in libro detẽto deinde multo tempore in eius camera, non propter hoc probabitur dominiũ castri cũ grauissimo præiudicio possessoris, cõtra c. inter dilectos. de fi. instr. vbi nõ creditur antiquissimis ecclesiæ priuilegiis si sigilla cõsumpta sunt, aut aliàs enormẽ fracturã patiũtur. Vnde vbi agitur de nullius præiudicio fidẽ faciunt dictæ scripturæ, aut etiã lapides: quia tũc sufficiunt probationes nõ plenæ: sicut si dubitatur vtrũ ecclesia sit cõsecrata, vel infans baptizatus. Et idẽ vbi factũ est antiquissimũ, & agitur de modico præiudicio: vt ꝙ iste episcopatus habeat velle. ar. optimũ ex d. c.cũ causam. & potest dici ibi expressum, cũ nõ dicatur ibi de libris repertis sub custodia publica & fideli: sed indistinctè per libros antiquos. Quando autẽ agitur de magno præiudicio: tũc aut est talis liber vel scriptura, cui à nostris antiquis cõmuniter creditũ est: vel reperitur in loco, vbi solũ authenticæ scripturæ seruãtur: & plenã fidẽ facit. & est tex. in d.c. ad audiẽtiã. aliàs autẽ facit adminiculũ seu præsumptionẽ, sed nõ plenam probationẽ. quod probatur à contrario in d.c. ad audientiam. & fuit de mẽte Inn. super rub. de cõsec. eccl. dicit etiã gl. in d.c.cũ causam. ꝙ creditur instrumento producto ex archiuo publico, id est, loco, in quo reponuntur publicæ scripturæ: & ꝙ creditur scripturæ sculptæ in colũna vel lapide. quod Pan. intelligit in nõ tendentibus in alicuius præiudiciũ. nã aliquando faciunt plenam fidẽ: aliquando adminiculãtur secundũ qualitatẽ loci, vbi reperiuntur, & quantitatẽ præiudicii. de quo vide in l. monumentorũ. C. de reli. & sump. fune. vbi monumẽtorũ scripturæ proprietatẽ non probant. ¶ Tertiò quæritur: † vtrũ 3
adminicula nõ probantia plenè, coadunata faciant plenam probationem? Et dicit gl. vbi suprà ꝙ sic. Sed cõtra hoc arguit ibi Pan. quia singulares testes nihil probãt. de probat. licet & multa imperfecta nõ faciũt vnũ perfectũ. dist. xxiij. quorundã cũ gl. Soluit autẽ sic: Nam si probationes diuersæ tendunt ad vnũ, sunt cõmistibiles: & si sunt sufficientes ad iudicis animũ inducendum ad plenam credulitatẽ, inducunt etiam plenam probationem: & hoc siue sint eiusdem generis, siue diuersi, & vnus testis cũ fama: iuxta not. in c.j. de appel. & idem in aliis præsumptionibus de adminiculis cũ vno teste de visu, vel pluribus & credulitate. Si verò tendunt ad diuersa, nõ sunt cõmistibiles: exemplũ in singularibus testibus: & idẽ si aliqui testes deponãt de mutuo, sed non perfectè, aliqui de cõfessione mutui, & non perfectè: vt nõ coniungatur ad faciendã plenam probationem: quia mutuum & cõfessio sunt diuersa, nec tendunt ad vnum totum faciendum: cùm sæpe sit vnũ sine reliquo. vide ibi: & §. Inquisitio. j. §. x. & xj. ¶ Quartò quæritur, † vtrũ faciat fidẽ 4
priuata scriptura, quæ scribitur inter præsentes, & vocatur apodissa? Et cõcludit Pan. in c.ij. de fide instr. ꝙ sic, si habet subscriptionẽ partium aut testiũ: secus ergo si tantum habeat subscriptionẽ partiũ aut testium, aut nullum istorum, & nõ debet continere diem, locum, annos domini, & huiusmodi, secundum Bart. in l. cum tabernã. §. idẽ quæsiit. ff. de pig. quod limitat Pan. quãdo agitur ex solo præiudicio scribentis. ¶ Quintò quæritur, † vtrũ litera missiua. id est, 5
epistola ad absentẽ, aut libri rationũ mercatoris faciant fidẽ? Et dico vt Pan. in d.c.ij. vide ibi. ¶ Sextò quæritur, † vtrum 6
æquiuoca inducant probationẽ? Et dico ꝙ non: quia hoc nõ probat esse, quod ab hoc cõtingit abesse, de transla. præla. c.ij.& in l.neq; natales. C. proba. facit quod not. Pan. in c.illud quoq;. de præsump. vbi datio annuli quandoque signat inuestiturã: vt c.ex ore. de his quæ fiunt à maio. parte cap. quandoq; dationẽ libertatis. C. de iur. au. annul. l.ij. quandoq; contractum matrimonii. xxx.q.v. fœminæ. quandoq; est signum dignitatis: vt inc. clerici officia. de vita & honesta. cleri. Et ideo arguere ad vnum solum, non valet. ¶ Septimò quæritur, † vtrũ in criminibus possit procedi 7
per verisimiles præsumptiones? Et dico ꝙ non ad condemnationem, sed solùm per violentas, vt dictũ est. §. in principio. quod tamẽ fallit in crimine simoniæ. de simo. sicut. & c.cũ cõtumacia. de hære. lib.vj.& in l.j. C. de hæreti. Quomodo autẽ per præsumptiones verisimiles, id est, probabiles procedatur ad inquisitionẽ, & torturam, §. Iudiciũ. per totum.

¶ PROCVRATIONES. vide j. Visitatio.

PROCVRATOR largè & secundũ Canones dicitur omnis administrator. j.q.iij. saluator. sed per ea quæ tradũtur in eius cõstitutione restringatur ad aliquid: sed secũdũ leges & Canones propriè procurator est, qui aliena negotia mãdato sibi à domino facto gerẽda gratuitè suscipit plura vel vnũ. de neg. gest. l.iij. §. nogotia. Et dicitur mãdato à domino, & c. ad excludendũ tutorem. vel curatorẽ, collegia, & prælatos ecclesiæ, qui procuratorẽ non possunt instituere, sed actorem, vel syndicũ, qui instituitur ab vniuersitate, vel à non vero domino. Et gratuitè: quia si interuenit merces, est locator operum. Sed intellige ꝙ non potest pacisci de quota: potest tamen accipere salariũ. Differt autem ab aduocato: quia ille causam præsentis, iste verò absentis pertractat: vterq; tamen dicitur postulare. Vide etiã supra Oeconomus. ¶ Sed nota ꝙ procurator passus damnum eundo pro domino, puta quia spoliatus est à latronibus, nõ subleuatur à domino de necessitate, secundũ Pan. in c.cum pro causa. de procur. & videtur text. in l. inter causas. §. non omnia. ff. mandati. quia hæc sunt extrinseca mãdato, & casui fortuito imputanda. Secus in sociis: quia vnus imputat alteri damna contingentia occasione societatis. l.cum duobus. §. quidam sagariã. ff. pro socio. Secus etiam in expẽsis, quas fecit eundo, redeundo, & stando pro causa, etiam si à principio de eis nihil dictum sit: & etiã quantuncunq; voluntariè assumpserit mandatũ. Si autem principaliter iret aut staret pro suis negotiis, petere nõ potest, nisi quod expedit pro causa. De hoc suprà mandatũ. §. vj. Est autem duplex procurator, scilicet ad iudicia & ad negotia. Primus non potest aliũ constituere, nisi postlitis contestationem: alius hoc potest liberè: de procur. c.j. lib.vj. Item primus nõ datur, nisi maior xxv. annorũ, alius verò post decimumseptimum. de procurat. qui generaliter. lib.vj. Item habetur tertia horũ differentia in c.ex parte decani. de rescrip. Non potest autem esse procurator, secundũ Archi. post Ala. minor dicta ætate, nec furiosus, nec infamis, surdus, mutus, accusatus de crimine, seruus, excõmunicatus, vel constitutus ab excõmunicato: si tamen esset occultum, teneret, de procura. auditis. nec regularis, nisi in casu sui monasterii iubente prælato. de procura. cum religiosus. in cle. nec clericus in quolibet gradu cõstitutus quo ad ciuiles causas, nisi pro miserabilibus personis, secundum Host. secus in spiritualibus. ¶ Quanuis autẽ regulariter à solo domino procurator instituatur: administrator tamen ecclesiæ, licet non sit dominus, potest procuratorẽ instituere, secundum Sum. Ang. de procu. petitio. Sed intellige de procuratore largè, puta syndico vel actore, vt ibi. & limita vt Pan. in c. edoceri. de rescrip. ¶ Sunt autem quidam actus, qui per procuratorem explicari nequeunt: vt pœnitentia. de pœn. distinc. j. quem pœnitet. & responsio in baptismo quantũ ad adultũ. de conse. dist. iiij. cum pro paruulis. vt susceptio cuiuslibet sacramenti, & generaliter omnis actus expresse exceptus à iure: omnis autẽ alius per procuratorẽ potest explicari. l.j. §. vsus. ff. de procu. & in regula, potest quis. de reg. iur. in vj. Excipiuntur autẽ aliqui ff. eo. & similiter in vj. in c. quia ad agendũ. iuncta gl. De salario procuratorũ, j. Tabellio. §. vj.

PRODITIO, auaritiæ filia, est deceptio cõtra fidem datam vel debitam, in damnum alicuius. ¶ Primò autem quæritur, vtrũ subditus domini iniustè possidẽtis ciuitatẽ, aut castrũ, vel alius, peccet, si occultè operetur: vt tale quid iniustè possessum reuertatur ad dominum verum? Et dicit Archi. ꝙ sic, & mortaliter, si hoc facit cupiditate vel odio. ar. j.q j. fertur. nõ tamẽ tenetur restituere: quia proprio domino rem suã restituit. Si verò facit zelo iustitiæ totaliter vel saltẽ principaliter, non peccat: quia quilibet debet proximum iuuare sicut in persona, ita & in rebus: & hoc si creditur verisimiliter ꝙ alter verus dominus non habebit per superiorẽ vel alium: nec creditur verisimiliter sequi mors aut scandalũ, quod rarò accidit: ideóq; nec consulendũ, nec prædicandum est. ¶ Secundò quæritur, vtrũ hostem capitalem alicuius domini vel ciuitatis iniustè bellantẽ liceat proditoriè occidere, puta veneno, vel huiusmodi? Et dicit

Arch. ꝙ hoc non licet priuato facere, nec ad hoc priuatum inducere: licet possit quis vti malo, id est, peccato priuati ad hoc parati. Vide Archiepisc. ij. parte, titu. j.c. xxij. vide etiam j. Secretum. & j. Seditio. §. iiij. & j. Tyrannus.

PROFESSIO generaliter & largè est omnis cõfessio: à profitendo: sicut profitetur ius canonicũ, qui fatetur se canonistã. Propriè autem est qua quis fit religiosus: vt qua quis promittit obedientiã superiori. Propriissimè autem est, qua quis fit religiosus propriè: vt puta quis promittit expresse vel tacitè obedientiã. paupertatẽ, & castitatẽ in aliqua religione approbata. Vide j. Religio sextò, per totum.

¶ PROMISSIO, vide suprà Pactum, in princ. & §. iij. ac iiij. & suprà Pollicitatio.

PROPRIETAS propriè est dominiũ. Vide infrà Religio, sextò. §. vj. & Pan. in c.j, de cau. pos.

PROXENETA est persona media inter contrahentes seu contrahere volentes, concilians: & in sponsalibus dicitur paranymphus. Vtrum autẽ talis teneatur restituere, si conduxit vsurariũ contractũ: vide Inno. & Ioan. And. in c. Michael. de vsur. gl. & Archi. xlv. dist. sicut non suo. & dic vt j. Restitutio. iij. §. xj. Vsura. vij. §. iij. Vtrum autem talis cõpelli possit ad testimoniũ in contractu, in quo mediauit? Dic ꝙ sic vtraq; parte consentiente. authent. de restit. §. quoniã verò. vtraq; autem parte contradicente non admittitur. Contradicente verò vna, & alia volente, cõpelli non potest: volens tamẽ testificatur. pro quo vide gl. in verbo, ciuiliter. c.j. de testi. lib.vj.& in c. delictorũ. de testi. cog.

¶ PROTESTATIO, infrà Recusatio.

¶ PROVINCIA dicitur propriè, quæ habet decem vel vndecim ciuitates & vnum regem. vj.q.iij. scitote.

¶ PVBES, à pudentia corporis dictus. xx. quæst. ij.& de spon. pubes. hodie est masculus xiiij. annorum, & fœmina xij. vt suprà Impubes.

¶ PVBLICVM differt à communi, quod competit & brutis: quia publicum dicitur quod est in vsu hominum tantùm: vnde dicitur quasi publicum. & dupliciter dicitur. Vide suprà Notorium. & suprà Occultum.

¶ PVNITIO nunquam est sine causa: licet aliquando sit sine culpa. de regul. iur. sine culpa. lib.vj. Vide suprà Pœna. & suprà Correctio, & infrà Scandalum.

¶ PVPILLVS infrà Tutela, per totum.

De Purgatione.

1 *Purgatio quid, & quotuplex sit.*
2 *Purgatio canonica quando indicenda.*
3 *Purgatio an sit semper recipienda. si eam offerat infamis.*
4 *Purgatio coram quibus fieri debeat, & cum quibus non.*
6 *Iuramenti forma in purgatione.*
7 *Purgationis quis sit effectus.*

PVRGATIO sonat eductionẽ vilium sordiũ de aliquo. & quantum ad peccata dupliciter fit, scilicet quantũ ad Deum per sacramẽta quo ad culpam & pœnã, & per tribulationes & ignem purgatorii quo ad pœnã: vel etiam culpam venialem, quæ in purgatorio remittitur: & quantũ ad homines. Et isto modo de ea intendimus. & secundũ Ray. est de obiecto crimine innocentiæ ostensio, scilicet per iuramentum vel alio debito modo, secundũ Gofr. ¶ † Primò 1
ergo quæritur, † quotuplex sit purgatio? Et dico, omissa Mosaica, de qua Nume. v. quæritur ceremonialis, in nouo testamento est duplex. ¶ Prima scilicet vulgaris. i. à vulgo diabolico instinctu adinuenta: vt quæ est ferri candentis, aquę bulliẽtis, duelli, & huiusmodi: quę prohibetur sub pœna peccati mortalis. ij.q.v. Mennã. & c. cõsuluisti. & c. monomachiã. & de pur. vul. per totũ. qa est cõtra illud Deu. vj.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non tentabis dominum Deum tuum: vt in d.c.monomachiam.& xxij.q.ij.quæritur. Vide j. Tentatio. Et similiter prohibetur ea, qua datur corpus Christi ad probationem, vt c.sæpe.ij.q.iiij.& secundum S.Tho. in iiij.dist.ix.arti. vlti.& iij.q.lxxx. ¶ Secunda dicitur canonica, à iure scilicet canonico adinuenta.ij.q.v.ferè per totū: quæ fit aliquādo per solum iuramentū ipsius infamati coram suo iudice: aliquando etiam per iuramentū testium compurgantium. a extra eo.per totum. ¶ Secundò quæritur, † quādo sit indicenda purgatio canonica. ¶ Et dico ℘ indici debet primò quando quis laborat infamia publica: & nō potest conuinci: vel etiā non accusatur.extra eod. inter alia. Sed limita si infamia sit apud bonos & graues viros, & non sit orta à detractoribus aut malis. xj.q.iij.in cunctis. nec ab inimicis. extra eo.c pen. Vnde sicut dicit Archidiaco. sola illa infamia inducit purgationē, quæ ex probabili præsumptione orta est, propter quam iudex ad purgationē compellet etiā nullo denūtiante, vt not.x.q.v.presbyter. ¶ Secundò quando fit inquisitio de crimine: si testes, per quos inquisitio procedit, probant semiplenè, extra eod. in te. quod limita quando per eorū dicta sit tantū suspicio contra reū: aliter non.d. c.presbyter.in glo. ¶ Tertiò quando quis est accusatus,& non est plenè probatū, & remanet suspicio ex ipso processu suo episcopo aut sacerdotibus aut viris honestis.ij.q.v. omnibus. etiā si remaneret suspectus soli iudici, secūdum Sum.Conf.post Ray. Sed intellige suspectus vehementer. arg.c.inter solicitudines.extra eo. & idem est si in iudicio sponte se de aliquo prodiderit,& deinde laborat suspicione verisimili. extra eo. si quis de gradu. Inquisitio.j.§.viij. ¶ Quartò ad dictum vnius, etiam mulieris, si ex hoc apud graues infamia resultat.de adult.significasti. Si verò non sit infamis, nec inquisitione semiconuictus, nec accusatus, nō potest iudex ex sua suspicione indicere purgationē etiam verisimili, secundum Ray.Sum.Confes.& Pisa. & Supple. quia scilicet hoc nullo iure cauetur: & si hoc dicatur posse, aperitur via ad omnē vindictam prelatis: quia poterunt pro libito dicere se habere suspicionē vehementem.vnde male Sum. Ang.& Rosel.concedunt ℘ verisimilis suspicio etiā sine infamia sufficiat: quia oportet ℘ adsit infamia publica, vel saltem quæ est in publico iudicio vel in inquisitione.& c.si quis de gradu.quod allegant, est in contrariū, vt patuit.

3 ¶ Tertiò quæritur, † vtrum purgatio sit semper recipienda si illā offerat infamis? Et dicit Archidiaco.post Rayne. ℘ non, duplici casu. Primò cùm crimen est notorium. Secundò quando adest accusator offerens probationem.extra

4 eod.c.ij.& c.cum dilectis. ¶ Quartò quæritur.† corā quibus purgatio fieri debet? Et dico ℘ debet esse in publico si quis infamatus est apud populum: vel coram clero, si apud clerum: & vtroq; casu coram iudice.xxiij.dist.illud.xxij.q. v.de crimine.ij q.iiij.omnibus. Si autem nō fuerit coram iudice, vel si fuerit vulgaris, etiam si reus fuerit absolutus, tenebitur nihilo minus iterum canonicè se purgare.extra eo.ex tuarum. & c.cum dilectis. secūdum Ray. ¶ Quintò

5 quæritur,† cū quot & qualibus debeat quis se purgare? Et dicit Ray.℘ hodie compurgatorū numerus taxabitur boni iudicis arbitrio, secundum quod infamia vel crimen sunt magis aut minus grauia.ij.q.iiij.presbyter. & c.omnibus. in fi.sicut Innocē.in decano in dixit xiiij.sui ordinis.extra eod. inter solicitudines.& cuidam episcopo duos tantùm abbates.extra eo.cum in iuuentute.& facit de accus.cum P. Debent autem cōpurgatores esse eiusdem ordinis siue dignitatis si haberi possunt.d.c.inter solicitudines.aliàs, puta quia illi sunt inimici, sint ordinis inferioris vel etiā laici.ij.q.v.si legitimi.& d.c.omnibus.in fi.imò etiā cum mulieribus religiosis & honestis potest quis se purgare.xxviij. q.ij.in x.& debent esse viri catholici vita probati, & gnari conuersationis eius, etiam transacto tempore, non solùm in præsenti.dicto c.inter solicitudines. ¶ Sextò quæritur, † quæ sit forma iuraméti in purgatione? Et dico ℘ se purgans iurabit se tale quid nō fecisse, nec mandasse, nec consuluisse, nec fauisse ei, aut dedisse authoritatem. dist.50.si quis viduam. Potest addi, nec suo nomine factū ratum habuisse de restitu.spol.cùm ad sedem. Compurgatores verò iurabunt se credere quod verum iuraverit: extra, eod.quoties. Forma autem Gofr. scilicet ℘ infamatus iuret se immunem à tali crimine, reprobatur extra, eod.c.fi. ¶ Septimò quæritur,† quis sit huius purgationis effectus? Et dico 7

℘ si quis suam purgationem rite perfecerit, iudex sine mora relaxabit suspensionem, si præcesit, & ab infamia crimi nis absoluere, & eum enuntiare debet boni testimonii.extra, eod.ex tuarum. Si verò in purgatione defecerit: si fuerat accusatus, punietur tanquam conuictus, de simo.de hoc. & c.insinuatum.& de accusa.cum P. Si verò præcesserat inquisitio, aut denuntiatio, pœna erit arbitraria, secundum Gofr. & Host.& Pan.in c.accedens.de accusat. Similiter si nullus dictorum modorū agendi præcesit, sed solùm propter infamiam purgatio fuit indicta, punitur extraordinariè.& est casus c.significasti. de adulter. & sic illud intellige. Et aduerte secundum Innocent.℘ cum iudex hoc casu procedat ex præsumptione, debet multùm temperare sententiam: vt not.in c.afferte.de præsumpt.

PVRGATORIVM est locus expiandæ pœnæ debitæ peccato, vel expiandi ipsum peccatum veniale post hāc vitam, vbicunque sit, siue sub terra, vt regulariter, siue in hoc nostro hemisphærio, vt patet per ea quæ Gregor.refert in Dia. gesta ad thermas angulanas. Purgatorium autem esse patet per illud ij.Machab.xij. Sancta & salubris est cogitatio,&c.quod nec de beatis, nec de damnatis potest intelligi. Et secundum S.Tho.& alios Theologos ibi purgantur peccata venialia quo ad culpam & pœnam: mortalia autem quo ad pœnā tantùm, quādo in hac vita nō fuit sufficienter expleta, licet fuerit culpa deleta. Vtrum autē possit per pāpam euacuari, vide suprà, Indulgentia.§.vj.& Papa.§.vj.

PVRIFICATIO mulierum post partum non est necessaria: vnde non peccant, si ex deuotione voluerint ecclesiam intrare gratias reddituræ: licet earum deuotio non sit improbanda, si ex veneratione aliquandiu voluerint abstinere. extra eod. c. vno. Vtrum autem sit mortale viro vxorem ante dictam purificationē cognoscere: dic quòd non, licet ex consilio debeat abstinere, secundū Ray. & Veruec. distinct.v.ad eius.xxxiij.q.iiij.si causa.

PVSILLANIMITAS magnanimitati per defectū opponitur, dum quis recusat tendere in illud, quod est suæ potentiæ commensuratum: & sic est peccatum, & tale, qualis est obligatio ad illud, in quod quis tendere recusat: puta mortale, si sit præceptum vel prohibitio: vel veniale, si sit consilium solùm. vide ij.ij.q.cxij.

QVASI sententia est, si quis in iudicio confiteatur se furem: secus si extra: licet per hoc possit exponi tortu ræ: vt not.Barto.& glo.in l.c.v.ff.de adulter.& refert Pan.in c.si quis de gradu.de pur.cano.

¶ QVARTA funeralis, suprà Canonica portio. de Falcidia verò & Trebellianica, ȝ. Legitima.

De Quæstuariis.

QVAESTVARII à quæstu dicti, largè sunt oēs actu mendicātes: propriè autē & iuridicè loquendo sunt, qui

qui pro eleemosynis discurrūt, scilicet nō habendo certam diœcesim, vt sancti Anto.vel Bernardi,& huiusmodi: quos nunc vocāt Ceretanos.& de his intēdimus. Hi prohibētur acceptari, nisi literas veras apostolicas, aut diœcesani ostendant.de pœnit.& remis.c.cū ex eo.vbi etiā ponitur forma literarū: & si habēt literas apostolicas, nō debēt admitti, nisi prius per episcopū examinati.clem.abusionibus.de pœnit. & remis.& generaliter quoties literæ sunt suspectæ, nō tenentur eos sacerdotes admittere, sed possunt episcopū cōsulere, secundum Pan.in d.c.cum ex eo.imò etiam tenentur: quia adhuc non habēt literas veras in conscientia suspicantium. Et ideo solent episcopi statuere ne vlla litera apostolica sine suo scitu admittatur: quod tamē si facerēt in fraudē, puniuntur.de priuileg.dilecti.& c.quāto. Et procedūt hęc, etiam si sint exempti.de priuil.tuarū.& poterunt ab ordinariis puniri si publicè delinquāt: vt ibi in cle.ij.de pœn.& remis. Sed intellige qū volunt petere nomine hospitaliū aut monasteriorū: secus pro seipsis, quia sine literis possunt admitti. Admissi verò nō sunt permittēdi prædicare: nec petēdo eleemosynas possunt aliquid proponere, nisi quod in literis continetur.d.c.cū ex eo.& de hæreti.vt officiū.lib.vj. & d.cle.abusionibus. Et si in eorū literis cōtinetur ℘ recipiātur charitatiuè in locis religiosis, vt fideles ad eorū exhortationē vocentur: tamē clerici nō tenentur ad hæc inuiti: quantū ad hæc literæ sunt reuocatæ per extrauag.Cle.quarti. Debent etiā esse modesti & discreti, & nō hospitari in locis incōgruis, nec inutiles expensas facere, nec portare falsæ religionis habitum, aut indulgentias vel alia mēdacia proponere: vt in d.cle.abusionib⁹.& d.c.cū ex eo.alioquin episcopus potest eos punire tāquā excedētes in eius territorio, etiā si sint excepti, vt dictū est. Et si propter eos impediretur inquisitionis officiū, possent per inquisitores à prædicatione cōpesci.de hæreti.vt officiū.lib.vj. ¶ Ex prædictis etiā patet quomodo debet aduerti ad literas eorū qui se dicūt iudæos baptizatos, aut Christianos expulsos à Turcis, vel huiusmodi: quia plerūq; sunt infideles & viri nequissimi: & sunt occatio ℘ fideles nō ita miserēatur veraciter indigentibus. Quæstus dicitur omne, qđ ex opera cuiuscūq; decendit.ff.pro soc.l.quæstus. vbi glo.id est, lucrum.

De Ratiocinio.

1 *Ratiocinio reipub.obligatus an possit ordinari: & quid de priuato.num.2.*

3 *Ordinari an possit curam vel tutelam administrans.*

4 *Pignoris causa obligatus an possit promoueri.*

5 *Vsurarii filius an possit promoueri.*

RATIOCINIVM est redditio rationis ex administratione rei publicæ vel priuatæ. Sunt enim quædam ratiocinia publica, quib⁹ obligātur officiales curiæ ex administratione rerum ad rempubli.pertinentiū.C.de episco. & cle.l.officiales.& quædā priuata, quibus homines obligātur ex administratione rerū priuatarū, vt tutores, curatores, actores, procuratores, executores.de obli.ad ratioci.c.vno.

1 ¶ Primò ergo quæritur,† vtrū obligatus ad ratiocinia reipublicæ post administrationem possit ordinari? Et dico ℘ nō ante redditā rationē, si obligatus est ex administratione quā gessit.dist.lj.præterea. si verò aliàs est debitor reipubli cæ: puta ex mutuo vel alia causa, secus, quia non prohibetur promoueri.C.de episc.& cle.l.quisquis emersis.ff.de mun.

2 & hono.l.rescripto. ¶ Secundò quæritur,† vtrū obligatus ad ratiocinia personæ priuatæ possit ℘ moueri? Et dico ℘ quidā indistinctè dicūt, vt Sum.Ang.℘ nō, si tenetur de dolo & fraude, & constat: si verò constare nō potest, vel tenetur ex alia culpa potest promoueri.nihil allegans: sed melius Sum.Ros.post Ray.& Archi.distinguit ℘ finita administratione, si adhuc sit obligatus ad ratiocinia, & mouetur ei quæstio de dolo, promoueri non potest ante decisam litē: dist.lxxxj.tantis. debet tamē taxari tēpus, intra quod quæstio decidatur. Similiter nec si nō moueatur quæstio, sed tñ manifestū sit eū teneri de dolo: sed episcop⁹ ex officio suo repellet eū, sicut quēlibet criminosum seu infamen.vj.q.j.c. infames. aliàs ordinari non prohibetur: vt si quæstio mouetur de alia culpa: & nō sit manifestum eum teneri de dolo. Sed vlterius Archi.dicit prædicta ꝓcedere in obligatione personæ priuatæ nō miserabili: vt in tutore, curatore,& ꝓcuratore: sed obligatus ex administratione pro persona miserabili seculari, vel pro persona ecclesiastica: talis nō impeditur à promotione, si aliud nō impedit: vt si esset manifestus dolus in administratione, vel aliud: quia ad tales adiuuandū oēs tenētur.dist.xxxvj.peruenit.& xvj.q.j.monachi. ȝ.Religio.ij.§.iiij.v.& vj. ¶ Tertiò quæritur,† vtrū ꝓmoueri possit qui actu est in officio administrationis? Et dicūt aliqui ℘ nō, si est in administratione personæ priuatæ nō miserabilis.xxj.q iij.c.j. sed ibi patet ℘ verior est opinio Inno.in c.vnico.de oblig.ad ra. scilicet ℘ gerens tutelam vel curā legitimā vel necessāriam à legibus sibi impositam, vel etiā suscipiens, aut miserabiliū personarum, aut ecclesiæ procurationes, seu administrationes, & maxime cū licentia episcopi, nō impediatur ordinari, cùm possit talia suscipere etiā ordinatus: aliàs autem prohibetur, di.lj.per totū.& d.l.officiales. ¶ Quartò quæritur,† vtrū promoueri 4 possit obligatus causa pignoris? Et dicit Host.quòd nō ante redditam rationem.argu.c.significante.& c.cum contra. de pig. ¶ Quintò quæritur,† vtrū promoueri possit filius 5 vsurarii? Et dicit Hosti.℘ non, si succedat, nisi clamorē patris emendet, vel hæreditatem repudiet.de vsur.c.tua nos.

De Rapina, Raptore, & Raptu.

1 *Rapina quid,& quæ sit raptoris pœna.*

2 *Rapinam ibi factam an luat dominus territorij.*

3 *Iuramento spoliati an stabitur super quantitate rerū amissarum.*

RAPINA sumitur multipliciter: primò largissimè & impropriissimè pro vsurpatione indebita cuiuscūq; rei tēporalis vel spiritualis, secundū illud Phil.ij. Non rapinā arbitratus est: scilicet Christus se esse æqualē Deo. Secū dò largè quidē sed minus: pro illicita vsurpatione vel occupatione rei tēporalis siue manifestè siue occultè: secundum illud Ambr.℘ vsurā accipit, rapinā facit.xiiij.q.iiij.& illud Aug ead.q.si quid inueniſti,& nō reddidisti, rapuisti. Tertiò proprie & strictè vt diuiditur cōtra furtū, vsurā,& huiusmodi: & sic loqmur: & sic rapina, vt elicitur ij.ij.q.lxvj.art. viij. est ablatio alienæ rei iniustæ & violēta. Non ergo est rapina, si quis rē suā tollat violēter ab eo q̄ aufert: vel etiā qui iam abstulit,& ad aliū locum reportauit, secundū Archi.licet aliàs male faceret, cū posset repetere in iudicio. Similiter nec si alienā iustè: vt in bello iusto auferēdo arma. Similiter nec si alienam iniustè, sed nō per vim, sed per fraudē latenter, vt in furto: aut de volūtate domini, vt in vsura. Non ergo bene dicit Sum.Ang. rapinam fieri cū quis violēter & publicè rapit: quia nō est de eius ratione ℘ sit publica alteri quàm domino, cui violēter auferetur. quod volūt iura, quę allegat, maximè c.pœnale.xiiij.q.v.vnde in l.j.C.vi bono. rap. Rapina dicitur violēta receptio rerū: & raptor, qui à rapina dicitur, ℘ bona aliena rapitvi & apertè.ff.ne quis eum qui in ius.l.sed eximēdi. vbi notāter nō dicitur publicè, sed apertè, id est, domino sciente & videte, seu, vt dicitur in dicto c.pœnale. visibiliter. Raptus autem est rapinæ species fa

cta scilicet circa mulieres. Vnde raptus est violēta receptio mulierum propriè secundū Gofre. arg. l. j. §. sciendum. & §. seq. ff. de sepa. & l. filiusfamilias. ff. ad Maced. & C. de iure dom. impe. l. iij. & ff. de eo quod certo loco. l. j. largè autem dicitur, aliarū rerū, secundū aliquos. ff. de incen. rui. naufr. per totū. Vide ꝛ. Luxuria. §. vj. Quandoq; tamē raptor diuiditur contra prædonem: & differunt secundū Io. And. & sequitur Pan. in c. j. de rapt. vt iste immobilia, ille mobilia & se mouentia rapiat. sed quantum ad pœnam iuris non differūt. Igitur exēplariter loquēdo, rapina fit primò in vsurpatione dominiorū vel statuū: secūdò in extorsionibus iniustis dominiorū & cōmunitatū: tertiò in extorsionibus iniustis officialiū: quartò in bellis iniustis: quintò in vsurpationib⁹ factis per priuatas personas, vt in naufragiis & stratis,
1 & huiusmodi infinitis. ¶ Primò autē q̄ritur, †quotuplex, & q̄ sit pœna raptoris? Et dico q̄ est duplex, vna scilicet temporalis, & alia spiritualis. Temporalis est hæc. Secundū leges enim si agatur ciuiliter intra annū, punitur in quadruplū, cōputata scilicet ipsa re: post annū verò in simplū. ff. vi bo. rap. l. j. & ij. ad quā pœnā secundū S. Tho. ij. ij. q. lxij. tenetur solū postquā fuerit cōdēnatus etiā in cōsciētia. Si verò agatur criminaliter ,ppter vim sine armis, punitur in tertia parte bonorū, & est infamis. ff. de vi & vi ar. l. j. cū armis autē punitur deportatione: quia scilicet deportatur in insulā, & perdit omnia bona sua. ff. de publ. iudi. l. iij. §. item lex Iulia. Spiritualis autē est multiplex. Secūdū canones enim excōicatur ab eo episcopo, in cui⁹ episcopatu rapinā fecit. de rap. & incēd. c. j. & xvj. q. iij. placuit. & vt patet in c. super eo. de rap. debet ei denegari pœnitētia, nisi restituat ablata: vel de restituēdo plenā fecerit securitatē, si habet vnde possit: q̄ si habet vnde possit, & distulerit pœnitentiam vsq; ad mortē cōtumaciter: si quidē tūc humiliter petēs pœnitētiā, emendationē, vel securitatē de emendādo præstiterit, pœnitentia & ecclesiastica sepultura, adde & viaticū, conceditur. Si verò in morte eo casu securitatē præstare nō poterit, cōtrito viaticū nō denegabitur, adde nec pœnitentia: sed nullus cleric⁹ intererit sepulturę eius, nec recipiet eius eleemosynā: adde licet sepeliatur in cœmeterio, secundum Glo. & Pan. adde etiam secūdum Archi. nisi parētes vel amici eius vellēt restituere pro eo: quia nō priuabitur sepultura. intelligē, id est, officio sepulturæ. quod dictū tene: quia hoc est dare cautionē de restituēdo. & si qs clericus cōtra aliquod prædictorū fecerit, patiatur damnū sui ordinis, & careat ecclesiastico beneficio. Hæc ibi. Si verò decedat impœnitens, & viaticū & sepultura negabitur secūdū omnes. ¶ Sed no. primò, hæc intelligi de raptore publico, secūdū Inn. id est, qui potest iudicialiter eōuinci. in occultis autē nō debet, vt dicit, iste rigor seruari, argu. extra eodē. in literis. Vnde secundū Abb. in d. c. super eo. si nō sunt manifesti, poterūt recipi ad cōfessionē, sicut & alii peccatores. & intellige idē de viatico & sepultura. imò secundū Host. in d. c. super eo. licet essent manifesti, si tū moniti nunquā fuerūt, modò sint dispositi restituere, vt tenētur, possunt ad pœnitētiā recipi: & hoc tene propter verbum, contumacia, quod ibi ponitur. ¶ Nota secundò q̄ si talis cōstitutus in mortis articulo satisfacere promittit, sed conuale scit, ita q̄ satisfacere posset, & ante satisfactionē decedit, non negabitur sepultura: sed hæredes ad satisfactionē compellentur. extra eo. in literis. ¶ Nota tertiò q̄ istud cap. locū habet quātū ad satisfactionē rerū raptarū, etiā emendationē dāni violenter in rebus illati, tum qa etiā hic est rapina, & tantò grauior, quātò sine alicuius vtilitate: tum quia in tex. fit mētio de emēdatione, quæ ,ppriè est in dānis, & de violatione quæ potest esse in damno solo. ¶ Secūdò quæritur, †vtrū dominus territorii
2 teneatur de rapina in eo facta? Et dicit Pan. in c. licet. de restit. spo. q̄ sic si sciuit, & potuit ,phibere, & nō prohibuit. l. j. C. de fal. mo. secus si nō potuit prohibere. l. j. §. is autē. ff. si fa. fur. fe. di. & idem dic de villa & castro: & est opinio communis, secūdum Bar. in l. ne quid. ff. de incen. rui. & nau. Ciuiliter tamē tenetur, nō criminaliter, secundum prædictos. ¶ Tertiò q̄ritur, †vtrū habitur iuramēto super quātitate rei
3 rū amissārū? Et dico cōiter tenere Legistas in l. si quādo. C. vnde vi. & Pan. in c. super eo de his quæ vi q̄ vbi quis conuenitur ex dolo alterius, non admittitur probatio per iuramentū in litē, vide ꝛ. Iuramentum. j. §. ij. sed quādo cōuenitur de dolo suo, crederetur iuramēto allegantis damnum. Propterea dicit Inn. in d. c. super eo. vbi scilicet probata intelligētia per testes, res omissæ & earum valor probatur iuramento q̄d. c. habebit locum in qualibet vi cōpulsiua, ablatiua, expulsiua, turbatiua. & inquietatiua. Ex quo infertur q̄ si probo furtum vel rapinam contra raptorem, stabitur iuramento meo de quantitate rapta. Et nota quòd furtum & rapina probantur per socios, familiares, & huiusmodi.

¶ RATIHABITIO quomodo retro trahatur, & firmet actum præcedentem, vide ꝛ. Consensus. §. vltimo.

¶ RECEPTATOR, suprà Hæresis. j. §. vij.

¶ RECONCILIATIO ecclesiæ, habetur suprà Consecratio.

¶ RECOMPENSATIO, declaratur ꝛ. Cōpensatio.

RECVSARI potest iudex delegatus secūdū Pan. in c. accedēs. vt lit. nō cōtest. primò qa cōsanguineus aduersarii: secūdò quia eius cōmēsalis: tertiò qa oriūdus de eius terra: idē de districtu. quartò qñ haberi non pōt accessus ad eum, nisi per terras inimicorū: quintò qñ loquitur in aure & familiariter cū aduersario. sextò quādo in alia causa litigabat cum eo. hoc not. idē in c. j. de iudi. septimò quādo est imperitus, & habet assessorē suspectū, secundum eundē ibi.

RECTE, notat iustitiā, sicut ritè, solennitatē. ff. de in offi. test. l. ij. in gl. & sic stat aliqd esse actū ritè, id est, secundū ordinē vel solennitatem iuris, quod tamē non est actum rectè, id est, secundum iustitiā & æquitatē: vt no. Io. And. in cle. fi. de app. & not. in c. quòniam contra. de proba.

RECTOR ecclesiæ parochialis habet in ea tantum ius, quantū prælatus in collegiata, vt in c. vlt. de loca. & cō du. in gl. q̄ est singularis. Rector etiā vniuersitatis in Italia est cōpetēs iudex in declarādo capitaneū ciuitatis per virū, secundū Lud. de Rom. in sing. quia lex punit per virū: ergo iudex secularis potest declarare per virum. l. j. ff. ad Turpil.

REGVLARIS dicitur, qui ad viuendum regulariter est adstrictus, siue sit monachus, siue canonicus regularis, de statu mona. quod Dei timorē. siue sit clericus, siue laicus, licet laicus recipi non possit in canonicum. de instit. c. ij. sed in conuersum. de elect. c. cum ex eo. lib. vj.

De Religione & Religioso primò in se tam in genere quàm in specie.

1 *Religio quid, & qui dicantur religiosi.*
2 *Charitatis perfectio in quo consistat.*
3 *Religio an sit status perfectionis.*
4 *Religio quæ sit alia dignior.*
5 *Religionis perfectionem an diminuat habere aliquid in communi.*
6 *Religionem nouam inuenire an sit illicitum.*
7 *Religiosorum regulæ approbatæ quot sint.*
8 *Religionum regulæ qualiter obligent suos professores.*
9 *Basilij regula.*
10 *Benedicti regula qualiter intelligenda.*
11 *Augustini regula.*

Prædi-

11 *Prædicatorum regula.*
9 *Francisci regula.*

RELIGIO, à qua religiosus appellatur, vt dicit S. T. ij. ij. q. lxxxj. art. j. dicta est secundū Cice. vt refert Isido. à religendo, id est, iteratò vel frequēter eligēdo ea, quę sunt diuini cultus, quæ in corde frequēter reuoluēda sunt: vel à religēdo Deum, quē negligenter amiseramus, secundum Aug. x. de Ciuita. Dei. vel à religādo nos Deo, secundum eūdem Aug. de vera reli. Sumitur autē religio dupliciter. Primò scilicet vt est virtus, quę alio nomine appellatur latria, cuius propriū est Deo cultū exhibere debitum. Secundò pro vniuersitate vel collegio hominū colentium Deū: & isto modo hic loquimur. ¶ Sumitur autē ista quadrupliciter, secundū Io. And. super rub. de reli. primò pro cultu veri Dei quo ad fidē, id est, pro vniuersitate colente verū Deum per fidē: & sic cōprehēdit totā Christianitatē: & dicitur religio Christiana, de qua di. xcvij. c. j. de diuor. gaudemus. de sum. Tri. circa principiū. secundò pro cultu Dei per fidē & bona opera, secundū illud Actu. ij. Viri religiosi. & sic cōprehendit vniuersitatē bonorū Christianorum, de qua religione xvj. q. j. iuxta xxxiij. q. v. quod Deo. de cōsti. ecclesia. tertiò pro statu clericali Deo magis dedito, de qua j. q. iij. saluator. xij. q. j. c. j. & in authen. de sanc. epis. §. damus. quartò sumitur strictissimè pro illo statu q professione triū ſ. votorū, se prælati imperio subiicit, totū se dedicās Deo. de vot. ex multa. Et de hoc agimus. Et intellige q̄ religiosus sumitur et iam quatuor modis: primò pro Christiano. secūdò pro Christiano bono. tertio ,p clerico. quartò pro eo qui est professus alicui religioni p apostolicā sedē approbatæ, qui proprie est religiosus. de vo. qđ votū. §. præsenti. lib. vj. ¶ Religiones autē approbatæ, vt refert & tenet Sum. Ang. sunt quatuor, vt no. Land. in cle. qa regulares. de sup. negli. prelat. prima Basilii: secūda Benedicti: tertia Augustini: quarta beati Frācisci. Sed hoc non bene dicitur, licet sint quatuor regulæ prædictorū approbatæ: qa non esset approbata religio Carthusiensiū, nec q̄ homo eligeret nouū habitū sub aliqua prędictarū regularū, sed essent excōmunicati vt ꝛ. dictū est: & ideo dico q̄ quæ religio sit approbata, & quæ nō, per literas apostolicas speciales est iudicandum: licet de aliquibus habeatur in iure.
1 ¶ Primò ergo quæritur, †quæ cōprehendantur sub nomine religionis vel religiosorū in dispositione odiosa aut favorabili? Et dico multa. ¶ Primū. Religionis nomine venit propriè vniuersitas approbata, in qua tria vota substantialia promittūtur, arg. d. c. ex multa. de vot. large autem omnis vniuersitas approbata, in qua ,pmittitur obedientia superiori, vel regulariter viuitur in cōmuni: qa omnia suppositā vniuersitatis huiusmodi sunt religiosi largè, vt statim dicetur. Religiosus autē propriè est, qui tria substātialia vota ,pmisit in religione probata, secundū Io. An. in cle. j. de deci. Largè autē religiosus dicitur, qui ,pfitetur, ita q̄ non licet retrocedere, licet nō profiteatur omnia vota: vel q regulariter viuit in cōmuni, vt lesuati, si approbetur talis status. Primū patet per recitata ab Archie. iij. parte, tit. xxiij. & Pisa. tit. Relatio. j. §. j. secundò verò ex consuetudine & vsu loquentiū, vt de lesuatis, & aliqbus aliis religiosis, qui nō profitētur. Ex his patet q̄ fœmina ,pfitens religionē masculorū in manib⁹ ipsorū efficitur religiosa, ſ. propriè licet nō ingrediatur ipsorū monasteriū, vt tenet Pan. in c. insinuāte. qui cle. vel vo. etiā si nō susceperit habitū, modò sit expresse ,pfessa, vt in c. porrectū. de regul. & idē potest esse de masculo ex causa paciscēdo q̄ stet extra monasteriū, secundū Inn. in d. c. insinuāte. & Bar. in authē. ingressi. C. de sacrosanc. eccle. & sequitur Pan. in c. ex publico. de conuer. cōiu. Sed hæc professio, secundū Pet. de Pal. nō debet fieri in mēdicantibus. Et ad c. monachum. xxiiij. q. iiij. dicitur q̄ verū est sine causa fieri nō posse. Ex quo etiā patet quod habitus non est de substātialibus regulæ, sed de accidentalibus, vt not idem Pan. in d. c. porrectū. ¶ Secundū. Fratres & sorores de tertio ordine beati Dominici & beati Francisci propriè nō sunt religiosi, secūdū Pan. in rub. de reg. vnde eorū regula potius est quidā modus bene viuendi: licet sit per papam cōprobatus, sunt tamen ecclesiasticę personę & religiosi largè, quia cōtrahere nō possunt matrimonium, & promittūt obediētiā. ¶ Tertiū. Hospitalarii Hierosolymitani, qui matrimoniū cōtrahere nō possunt, & superiori obedientiā promittunt, & ab illo statu retrocedere nequeūt, sunt religiosi largè: alii autē hospitalarii, qui obedientiā non promittūt, licet portēt aliquod signū, nec propriè sunt religiosi: sed sunt ,psonæ ecclesiasticæ, vt ꝛ. dictū est, Immunitas. j. §. j. ¶ Quartū. Mulieres, quæ dicūtur canonicæ, quę nō profitētur, sed & propriū habēt, & possunt contrahere matrimoniū, secundū Inn. & Ber. non possunt dici religiosæ: imò earū status satis reprobatur. xviij. q. ij. pernicioſum. vel saltē nō approbatus: vt in cle. attēdentes. ad fi. de sta. mo. & debet eas ordinarius visitare authoritate propria, si nō sunt exēptæ, vel apostolica si sunt exēptę: vt in d. cle. Et intellige q̄ non sunt religiosæ etiā large, licet viuāt regulariter: quia illa vniuersitas nō est ,pbata. ¶ Quintum. Dispositio odiosa cōcepta erga regulares seu religiosos, secundū Pan. vbi ꝛ. nō cōprehendit eos, qui sunt de tertio ordine beati Dominici vel Frācisci: quia nō sunt religiosi ,priè, nisi addatur aliud, puta quicunq; religiosi: qa tūc etiā dicti Hospitalarii Hierosolymitani cōprehēderentur: in fauorabilibus autē cōprehēduntur dicti fratres: quia largè sunt religiosi ratione ,pfessionis factæ superiori. Et idē dic de omnibus religiosis largè per regulā, odia. in vj. ¶ Secūdo quæritur, †in quo cōsistat pfectio charitatis, quæ
2 est finis, propter quē omnes religiones instituūtur ij. ij. q. clxxxvj. & clxxxvij. quol. iiij. q. xij. & dico sūmatim & concluſiuè ex S. T. ij. ij. q. clxxxiiij. ar. ij. & Arc. iij. par. tit. xvj. q̄ pfectio importat totalitatē, cū pfectū sit, cui nihil deest. tertiò Phy. & v. Metaphy. Vnde triplex est pfectio vel totalitas charitatis. Prima ex parte Dei diligibilis, vt ſ. tantū diligatur, quantū est diligibilis: qđ sibi soli est possibile. Secuda ex parte diligētis, vt ſ. toto posse semp actu diligat, qđ soli beati possūnt: & tertia quæ est potētiæ in via quatū ad repugnātia dilectioni vt excludātur. Quod dupliciter cōtingit. vno modo vt ab effectu excludantur oia cōtraria charitati, i. mortalia: & hæc est necessaria ad habēdū charitatē alio modo vt homo studiū suū deputet ad vacādū Deo & diuinis, prętermissis aliis, nisi quātū requirit vitę necessitas. Et hęc pfectio est finis religionū, vt dicit Arch. Sed intellige religionis cōtēplatiuæ: actiuæ autē finis est pfectio charitatis ,pximi: quæ secūdū S. T. ibi cēsistit in trib⁹. Vide ibi. ¶ Tertiò quęritur, †vtrū religio sit status pfectiōis:
3 & ,pbat S. Th. ij. ij. q. clxxxiiij. q̄ sic: & est quida status & quoddā exercitiū pueniēdi ad perfectionē, ad quā diuersis viis venitur. ij. ij. clxxxvj. ar. ij. Nec tū religiosi hunc statū assūmētes aut profitētes tenētur esse pfecti: quia non profitētur se esse perfectos, sed habere studiū ad perfectionē cōsequēdam. ij. ij. q. clxxxvj ar. ij. ad primū. sicut qui scholas ingreditur nō profitetur se scientē, sed studentē ad scientiā: ideoq; suā professionē non transgrediuntur si nō sint perfecti: sed solùm si contēnant ad perfectionē tendere. Similiter nec mētiuntur aut fingunt hunc statū perfectionis

profit

Universidad de Deusto Biblioteca

profitendo ex hoc ꝙ nõ sunt perfecti, sed ex hoc quòd ab intentione perfectionis animũ reuocant.ij.i .q.clxxxiiij. art.iij.ad secundũ.quia hoc nõ faciunt quasi profiteãtur se esse perfectos,sed se ad perfectionẽ tẽdere. Hæc ex illo. Ex quibus patet ꝙ religiosus non tenetur esse perfectus, nec actu tendere ad perfectionẽ:alioquin quando desinit actu tendere cõmittendo veniale peccaret mortaliter:& sic religio esse laqueus: sed tenetur habere intentionẽ proficiendi. Pro quo aduerte ex eodem d.art.ij.quod tripliciter aliquid pertinet ad perfectionem, quæ est finis religionis. Primò essentialiter:vt perfecta obseruãtia præceptorũ charitatis. Secundò cõsequenter, vt quæ ex charitatis perfectione sequuntur:puta benedicere maledicẽti, quæ & si in præcepto sint secundũ præparationẽ animi,id est,si necessitas requirat:ex superabũdantia tamẽ charitatis procedit quod extra necessitatẽ impleatur. Tertiò instrumẽtaliter & dispositiue,vt paupertas,cõtinentia,abstinẽtia, & huiusmodi. Igitur qui assumit statum istũ,qui est disciplina, & exercitium ad perfectionẽ,non tenetur habere perfectã charitatem,sed tendere & operã dare ad hoc:quia operanti ad finem non cõuenit ex necessitate ꝙ iam assequutus sit finẽ, sed ꝙ per aliquã viam tẽdat ad illũ. Eadẽ ratione non tenetur implere ea,quę perfectionẽ charitatis cõsequuntur,sed ad hoc intendere:contra quod facit cõtemnens. vnde non peccat si ea prætermittat: sed si ea cõtemnat. Similiter non tenetur ad omnia.quibus ad perfectionẽ venitur:sed ad taxata secundũ regulam quã profitetur.Hæc ex illo. Vbi aduerte primò ꝙ religiosus ad pfectionẽ tenetur tendere,& operã dare intẽtione vel habitu:vt patet ex dictis.& secundò ꝙ aliud est contemnere,aliud peccare ex contemptu: qa ad secundum requiritur ꝙ quis agat contra legem ex hoc ꝙ ei subiici non vult. ad primum verò sufficit nõ æstimare vel appretiare. vnde perfectionẽ contemnit,qui ad eam tendere non intendit:licet talis non peccet ex contemptu, sed ex negligẽtia vel cupiditate,& huiusmodi : quod tunc est quãdo religiosus omnia media ad illũ finẽ sibi vult abdicare quantũ in se est,& solum cauere à mortalibus:vt qa nollet abstinẽtias,nec vigilias,nec paupertatẽ,& huiusmodi:quandiu tamen placet sibi vnum mediũ quò tendat,non est extra statum salutis:quia & si teneatur ad intentionem tendẽdi,nõ tamen currẽdi ad perfectionẽ ¶ Quartò quæ-
4 ritur,†quę religio sit alia dignior? Et dico ex sancto Th. ij.ij.q.clxxxviij.summatim ꝙ summũ gradum tenent illæ quæ ordinantur ad docendũ siue prędicandum : quia licet iste actus sit vitæ actiuæ,procedit tamẽ ex plenitudine cõtemplationis.vnde simpliciter cõtẽplationi præfertur : sicut maius est illuminare,quàm lucere solùm. Quod Supple.limitat cęteris paribus,& nõ aliter:& instãtia est de statu clericali,qui ordinatur ad docendũ.de cele. mi.sanè.§. sacerdos. Sed ista limitatio superfluit:qa sermo est de religionibus.Secundũ tenẽt illæ,quæ ordinãtur ad cõtẽplandum. Tertium verò illæ, quæ occupantur circa exteriores actiones In singulis autẽ horũ graduũ potest attendi pręeminẽtia primo. Secundò quia vna religio ordinatur principalius ad vtiliorẽ actũ in eodẽ genere : sicut in operibus vitæ actiuæ potius est redimere captiuos, quàm hospites suscipere: & in operibus contemplatiuę potior est oratio quàm lectio. Secũdò si vna ad plura horũ ordinetur quàm alia:vel tertiò si vna habeat statuta conuenientiora quàm alia ad assequendũ finem statutũ. Vnde etiam s̃.Eremita.
5 ¶ Quintò quæritur,†vtrũ habere aliquid in cõmuni minuat de perfectione religionis? Et dico ꝙ non.xij.q.j.illi autẽ. & sicut patet per Archid.vbi s̃. & sanctũ Tho.ij.ij.q. clxxxviij.in religionibus ordinatis ad prædicandum, cõuenientissima paupertas est,quã mobilia reseruãtur in communi aliquo tẽpore,& nõ solũ dietim. ¶ Sextò quæritur, †vtrum illicitũ sit nouã religionem inuenire. ¶ Et dico ꝙ 6
non,nec habitum nouæ religionis assumere. de reli. do.c. vnico.lib.sexto.de quo vide s̃. Excommunicatio.ix.§.xx. Et adde ꝙ tales non sunt religiosi propriè, cum non profiteantur religionem probatam : sed irreligiosi, & ipso facto excõmunicati per extrauagan. Ioan.xxij.quæ incipit, sancta Romana. & recitat Panor.in cap.fin de reli.domi. ¶ Septimò quæritur,†quot sunt regulæ ab ecclesia cõpro 7
batæ,sub quarũ aliqua militãt omnes religiosi,præter Carthusienses habẽtes statuta pro regula.& dicit Archi.iij.parte.titul.xvj.ꝙ sunt quatuor.¶ Prima fuit beati Basilii,sub qua militãt omnes monachi orientalis ecclesię seu Græci: sub qua etiã in occidente aliquãdo fuerunt Carmelitę,quibus anno domini M.ccxlvij.Inno.iiij.per Hugo.cardinalem addidit quædã declarãtia & mitigãtia illam : sub qua etiã fratres Hermeni seu Hermenii aliquãdo fuerũt : licet nũc dicantur esse sub regula Augustini. ¶ Secũda fuit beati Augustini,sub qua militãt omnes Canonici regulares, fratres prędicatores, Eremitani, Seruitæ, sanctæ Brigidæ: ordo sancti Hieronymi sub Eugenio iiij.nouiter instituti,scopetini,instituti sub Greg. ordo sancti Ioãnis Hierosolymitani & hospitalariorũ sancti Antonii & cruciferorum : differũt autẽ cõstitutionibus & habitibus.¶ Tertia beati Benedicti,sub qua militant monachi nigri, de qbus in cle.ne in agro.de statu.monachorũ.inter quos reformati sunt quidã in cõgregatione,quæ dicitur sanctæ Iustinę, habẽtes speciales cõstitutiones & exẽptione cõfirmatas p Euge. quartũ Cisterciẽses, Camaldulẽses, Celestini,ordo mõtis oliuarũ, ordo mõtis sani,seu Syluestrini, qui inter istos soli nõ sunt exẽpti. ¶ Quarta beati Frãcisci,sub qua militãt soli minores.Hæc omnia ex Archid. Ex quibus patet quæ religiones suo tẽpore essent approbatæ. ¶ Octauò 8
quęritur,†quomodo intelligãtur regulæ prędictę obligare suos professores? Et dico multa.¶ Primũ. Quãdo aliqs in sua professione profitetur seu vouet se regulã seruaturum quãtũ ad verba:&,vt apparet exterius,tenetur ex præcepto singula quæ cõtinẽtur in regula seruare, vt patet per S.Th.quolib.j.q.ix.art.iiij. vbi dicit ꝙ talis videtur ex voto se obligare ad singula contenta in regula:sed tamen in rei veritate ex intẽtione instituentis regulã aut professionem ad prædicta omnia nõ tenetur, si intendat profiteri vt consuetũ erat in tali ordine,& secundum intentionem legis,nõ aliter in sua mẽte explicãdo quicquid dixerit Henricus de Gan.quod patet primò qa ibi statim sanctus Doctor subinfert,ꝙ ex hoc sequeretur religionis statum esse in laqueum peccati mortalis quod vix aut nunquam posset declinari.quasi dicat ꝙ hoc nullus author regulæ probare intendit.Quod autẽ subiungit,Sancti ergo ordinum institutores hoc facere nolentes,ordinauerunt talem professionis formã,in qua periculũ esse non possit:nõ intelligitur de omnibus,sed de quibusdã,vt patet per eundem ij.ij. vbi statim dicã.Secundo quia ipse expresse ij.ij.q.clxxxvj. art.ix.ad primũ, dicit quòd is qui profitetur regulam, non vouet seruare omnia quę sunt in regula, scilicet verè ex intẽtione institutoris: sed vouet regularẽ vitam, quæ essentialiter cõsistit in tribus votis.vnde & in quibusdã religionibus cautius aliqui profitentur, non quidẽ regulã,sed viuere secundũ regulam,id est, tendere ad formationẽ suorum morum secundũ regulam, sicut secundum quoddam exemplar:quod tollitur per contemptũ.in quibusdam au-

tem

tem adhuc cautius promittẽdo obedientiã secundũ regulã, ita ꝙ professioni nõ cõtrariatur, nisi quod est cõtra præceptũ regulæ.Hæc ille. Tertiò hoc patet expresse per determinationẽ ecclesiæ.in cle.exiui.de ver.sig. vbi de fratribus minoribus,qui profitẽtur regulã seruare, ꝙ ex professiõe suæ regulæ nõ tenẽtur sub præcepto ad omnia quæ sunt in regula,sed ad ea, quæ in ea sunt de præcepto. quod probatur ibi ex intẽtione authoris,i.beati Frãcisci. qui discernit ꝙ quo ad quædam ex vi verbi trãsgressio est mortalis,& quo ad quædã alia non.vñ in oĩ regula in quo fit ista discretio, erit hoc verũ:imò etiã si nõ fiat,vt patet ex dictis.¶ Secũdũ. Ex prædictis patet ꝙ prædictæ regulæ ex vi sua etiã si quis eas ꝓfiteatur,nõ obligãt sub mortali,nisi ad quinq;:primò ad obediẽtiã præcipiẽti prælatis:& secũdò ad nõ habendũ propriũ.tertiò ad nõ cõtrahendũ matrimoniũ:in qbus tribus vita regularis,quã quis profitetur,cõsistit:quartò ad seruanda præcepta regulæ : quintò ad nõ agendũ ex cõtẽptu: qui tamẽ ex cõsuetudine sola trãsgrediendi nõ inducitur, secundũ S.Th.ij.ij.q.clxxxvj.art.ix.ad tertiũ.& Arch.post Io.de tur.cre.sextò ad nõ cõtemnendã perfectionẽ,quæ est suæ professionis finis & necessariò reqsita ad finẽ:& habitus virtutũ,& aliquãdo actus quæ oĩa deduci possunt secũdũ prędicta ex quolibet modo profitẽdi:& cõsequẽter pręter tria vota substãtialia ex vi sua obligãt solùm ad alia tria: ex vi tamẽ aliena obligãt ad multa alia,s. ad præcepta legis Dei vel legis naturalis vel humanæ inquantũ recapitulant dictas leges. ¶ Tertiũ.Quomodo aũt in dictis regulis vel cõstitutiõibus prædictorũ ordinũ aliqd sit præceptũ vel nõ sit, in genere iudicandũ est secundũ dicta s̃. Præceptũ.§.ij. specialiter tamẽ de quibusdã patet per §.sequẽtes. ¶ Nonò
9 †specialiter quæritur de intellectu regulę beati Basilii? Et dico præter dicta in genere & cõmunia omnibus regulis,
10 me nihil de ea habere quod sit præceptũ ex vi regulæ:quia eã non vidi. ¶ Decimò specialiter quæritur†de intellectu regulæ beati Benedicti? Et dico tria. ¶ Primũ. Secundum Sũ.Ang.hãc regulã profitẽtur monachi,q sub ea sunt.q dicit in c.de disci.frat. ꝙ si nouitius habita deliberatiõe promiserit se oĩa in regula custodire cõtẽta,recipiatur. sed tamẽ hoc nõ est verũ:quia S.Th.taliũ monachorũ familiaris & amator,vtpote nutritus ab eis in monte cassino, dicit in primo quolib.q.ix.art.iiij.ꝙ beatus Benedictus statuit monachũ profiteri nõ quidẽ regulã seruare, sed cõuersionem morũ secundũ regulã seu,quod idẽ est, viuere secundũ regulã,i.vt dirigat mores suos secundũ regulã.sicut secundũ quoddã exẽplar,cõtra quod facit nõ seruãdo præcepta regulæ,vel eã cõtemnẽdo. Hæc ex illo.quidẽ tacitè dicit ij.ij.q. clxxxvj.art.ix.ad primũ.San.etiam Greg. in iij.Dia. dicit hãc regulã esse discretione præcipuã & sermone luculẽtã. Ad motiuũ in cõtrariũ dico ꝙ illa promissio nouitii non est professio, quæ est receptio, sed receptionẽ præcedit, vt ibi patet : sed est expressio intẽtionis,qua dicit se velle oĩa seruare:vt etiã sentit bea.Ioã.do. ¶ Secundũ.Licet in hac regula cõtenta nõ cadãt omnia sub præcepto:nec ad omnia seruãda necessario obligẽtur eius professores, vt patet per S.Tho.quolib.& ij.ij.vbi s̃.& Arch.post Io.de tur.cre.iij. parte,tit.xvj. vbi de hoc vide ad plenũ:tamẽ quædã sunt ibi præcepta. primò ea quæ se habẽt vt finis regulæ:secũdò necessaria ad illũ finẽ vt habit⁹,& aliquãdo act⁹ interiores virtutũ,de qbus ibi agitur, & substãtialia religionis : adde & delatio habitus in publicũ de quib⁹ omnibus diffusè d.Io. prædictus in suo cõmento:& de quibus dic breuiter ꝙ ibi nullũ est præceptũ,nisi eo modo quo s̃.Præceptũ.§.i.& iij. ¶ Tertiũ.Sum.Ange.dicit ꝙ hæc regula indiget declaratione papali,quibusdã ponẽtibus in ea plura præcepta,quibusdã pauciora.quod verũ nõ est,quia nõ indiget declaratione mitigatiua,cũ sit præcipuæ discretiõis:nec illustratiua,cùm in luce suæ claritatis dicatur luculẽta. Omnia autẽ præcepta eius sufficiẽter per prædicta cognoscũtur ꝓbabiliter:alioqn omnia humana iura indigerẽt papali declaratione,& ipsa declaratio in infinitũ, cũ semper varietur opiniones. ¶ Vndecimò quæritur,†qd de intellectu regulæ 11
beati Aug.& dico multa. ¶ Primũ. Sũ.Ang.dicit dictã regulã indigere declaratione papali:qa omnia cõtenta in dicta regula Henri. de Gan. dicit cadere sub præcepto ꝓpter illud verbũ in eius principio,Hęc igitur sunt,quæ vt obseruetis præcipim⁹.Sed dico ꝓpter hoc nõ esse opus tali declaratione:qa Aug.nõ loqtur de dicẽdis in regula:sed de duobus præceptis charitatis quæ præmiserat:quod patet,qa vtitur dictiõe illatiua, s. ly igitur. & dato ꝙ de dicẽdis loquatur,etiã declaratio papalis nõ est necessaria:quia opinio illa Henri.est stolida imponẽs tãto doctori,s.Augustino, ꝙ voluerit ponere sub præcepto tot & tã minima, & quæ vix possint obseruari,etiã à viris perfectissimis,vt illud,In incessu,statu,habitu,& in omnibus motibus vestris nihil fiat quod cuiusquã offendat aspectũ,& huiusmodi.vnde ibi sumitur præceptũ largè pro monitiõe,sicut frequẽter in scriptura monitiones paternæ dicuntur præcepta patris:vbi est præceptũ ex forma, & nõ ex materia vel intẽtiõe. quod hic factũ est vt magis imprimerẽtur mãdata mẽtibus fratrũ. Et hæc est sentẽtia magi. Hũber.Io.do.& Arch.& aliorũ q eã declararũt.¶ Secũdũ. Secũdũ Arch.post Io.do.in hac regula quædã ponũtur vt substãtialia,vt præcepta Dei & ecclesiæ,& tria vota principalia:& ista obligãt ad mortale:quædã verò vt media & declaratoria determinãtia principaliter qualiter prædicta debẽt seruari:vt de nõ habẽdis aut celerrimè finiẽdis rixis ꝓ præcepto charitatis seruãdo,ꝙ pręposito,i.priori vel presbytero,i. episcopo obediatur.quod declarat modũ obediẽtiæ.ꝙ quis nõ velit fœminas appetere vel ab eis appeti qđ exornat votũ castitatis. quod habeatur victus sub vno cellario,& vestit⁹ sub vno vestiario:libri sub vno librario.& ꝙ null⁹ accipiat occultè literas aut munus quo ad proprietatẽ, quæ videtur cadere sub præcepto: quod cũ hic de præcipiẽtis intẽtione nõ cõstet nec apponatur determinata pœna,limita si materia sit præceptiua.i. de se prohibita iure naturali,iuxta dicta suprà Pręceptũ.§.ij.
¶ Duodecimò quæritur†de intellectu cõstitutionũ ordi- 12
nis prædicatorũ? Et dico multa. ¶ Primũ.Sũ.Ang.dicit ꝙ prædicatores tenẽtur seruare oĩa quæ sunt in regula, in cõstitutionibus,prout sunt in eis,i.pręcepta vt præcepta,& cõsilia vt cõsilia. quod verũ est de mẽte S. Th.ij.ij.q.clxxxvj. art.ix.ad primũ. & addit etiã si prælat⁹ nõ mãdet eis seruare.qđ etiã dicit Arch.post Io.de Neap.& est verũ quo ad omnia:nisi quo ad pœnas requirẽtes in sua executione factũ hominis:vt patet ex dictis s̃.Pœna.§.xxv.& hoc est necesse dicere secundũ mentẽ eiusdẽ Sũmæ,& Ros.vt patuit suprà Hæreticus.j.§.viij.part.iij.Vnde q lapsus est in peccatũ qđ meretur carceres,ipso facto nõ tenetur se incarcerare,& sic de aliis.Vnde S.Th.ij.ij.q.clxxxvj.ar.ix.ad primũ, dicit ꝙ prædicatores obligãtur solùm ad pœnã taxatã sustinendã: nõ autẽ dicit per se exequẽdã.¶ Secundũ. Multũ etiã laborat in declarãdo vtrũ cõstitutiones prædicatorũ obligẽt ad culpã.quod tamẽ vno verbo explicari põt dicendo ꝙ nõ ex vi sua:nisi propter præceptũ vel cõtemptũ:quia ita expresse ipsæ dicũt,licet faciẽs cõtra eas nõ cõtemnẽdo nec rebellãdo præcepto peccare possit multipliciter ratiõe negligẽtię vel libidinis aut malæ intẽtiõis, sed nõ ex vi cõstitutionũ,

imò

Universidad de Deusto
Biblioteca

imò etiam si nõ essent tunc constitutiones. Tandem præfert suas cõstitutiones: quia per eas fratres nec ad culpã nec ad pœnã obligãtur, niſi imponatur à prælatis: sed idé est de vtriſq; vt patuit. ¶ Tertiũ. Quo ad posſeſsiones autẽ habẽdas, licet multa scrupulosa recitet Archi. ex bea. Io. do. tamẽ hodiè nõ est scrupulus: vt patet per ea quæ declarat magiſter Vincẽtius Bandellus generalis ordinis & præceptor meus in suo cõmẽto super cõstitutionibus: & maximè vbi fratres regulariter viuẽtes experiũtur se viuere nõ posſe, ſ. cõmodè sine reditibus: quia hoc etiã ipſe Arc. post bea. Io. do. dicit. ¶ Quartũ. Cõtemptus autẽ in prædictis cõstitutionibus sumitur primò secundũ S. Th. ij. ij. q. clxxxvj. ar. ix. ad tertiũ. pro trãſgreſsione facta ex cõtẽptu, i. nõ ex ira, neq; cõcupiſcentia, nec alia particulari causa: sed solùm ex hoc q; trãſgreſſor nõ vult subiici cõstitutionibus. Secundò sumitur pro cõtemptu interpretato, qui sumitur secundũ Arch. post bea. Io. do. pro volũtate ia sine causa cõtinuata ali quandiu trãſgreſsione statutorũ principaliũ, i. pro intẽtione deliberata nõ seruãdi statuta principalia, sed cõtinuãdi eorũ trãſgreſsionem: quod est mortale, & apostatare quo ad Deũ. quod verũ limita qñ est volũtas trãſgrediẽdi omnia principalia statuta, quibus venitur ad perfectionẽ: quæ videntur esſe ea quæ pertinẽt ad humilitatẽ, vt vilitas habit⁹: & austeritatẽ, vt asperitas vestiũ lanearũ, vigiliæ nocturnæ, ieiunia & abstinẽtia, puta à carnibus: quia iſte est cõtẽptus perfectionis. secus si quis ex infirmitate nõ seruaret multa: & tamẽ per vnũ, puta humilitatẽ habitus niteretur ad perfectionẽ: quia nõ videtur in statu dãnatiõis. Tertiò sumitur secundũ Arch. vt innuitur in ij. parte. tit. ix. c. iij. pro cõſuetudine delinquẽdi in aliquo, puta in ſilẽtio: sed iſte nõ est propriè cõtemptus secundũ S. Th. & bea. Io. do. quod limita niſi adesſet intẽtio cõtinuãdi cõſuetudinẽ omni hora, & quo ad oĩa statuta principalia. ¶ Decimotertiò quæritur
13 †de intellectu regulæ bea. Frãciſci? Et dico multa. ¶ Primum. Sicut ex cle. exiui. de verb. sign. patet, hæc regula fuit multũ obſcura. vnde per multos ſummos põtifices fuit declarata. fuit etiã multũ rigida: quia multipliciter ibi est mitigata. erat etiã periculoſa, niſi apoſtolica ſedes ꝓuidisſet: tamẽ quia profeſſores eius profitẽtur eã se seruaturos: & cõsequenter videbãtur teneri ad omnia cõtenta in ea: tũ etiã quia in ea sunt multa præcepta & in rebus, quæ difficile est obſeruare, ſuppoſita tẽporis nostri malignitate, vt ibidem patet. Et omnia hæc proceſſerũt ex magno feruore bea. Frãciſci, cui leuia etiã grauia videbãtur. ¶ Secundũ. Profeſsio fratrũ minorũ est: promitto seruare regulã fratrũ minorũ, viuẽdo in obediẽtia, sine proprio, & in caſtitate: imò etiam promittũt seruare Euãgeliũ Chriſti: tamẽ papa declarauit primò q; nõ tenẽtur ad omnia cõſilia quæ sunt in Euangelio, sed solùm ad ea, quæ sunt in regula: quia hæc fuit intentio beati Frãciſci, cũ quædã cõſilia euãgelica inſeruerit regulæ, & quædã nõ, Et secũdò q; cum dicitur, promitto seruare hanc regulã: non est ſenſus, vt exponit Sum. Ange. id est, promitto cõuerſationem secundũ illam regulam, sed q; teneatur non solũ ad tria vota, sed ad omnia pertinentia ad illa tria, licet nõ æqualiter, sed ad quædam ex præcepto, ad quædam ex conſilio. Et tertiò q; licet non teneãtur ex præcepto ad omnia quæ ponuntur in regula ſub verbis imperatiui modi, tamen ad quædam tenentur: & enumerantur ibi valde multa præcepta regulæ, & nonnulla mitigantur: quæ ibi videant, & qui volunt, & quibus est neceſſarium.

Rurſus de Religiõe ij. quantũ ad ingreſſum primũ.

1 *Religionis ingreſſus an requirat deliberationem magnam.*
2 *Ad religionem an liceat alium inducere.*
3 *Religionem an intrare poſsit ſeruus?*
4 *Religionem an intret obligatus ad aliquid ſoluendum. & nu. ſeq.*
8 *Religionem an intrare poſsint qui ſunt in dignitate vel cura.*
9 *Religionem an intrare poſsit, qui iurauit aliquam ducere.*
10 *Religioni an offerri poſsint pueri à parentibus.*
11 *Religionem an ingrediatur impubes propria authoritate & quid de anno ipſo pubertatis. num. 12.*
13 *Mater an poſsit filium religioni offerre & reuocare.*
14 *Voto an quis poſsit ſe obligare ad religionis ingreſſum.*
15 *Pueri an poſsint ſe voto obligare ad religionis ingreſſum.*
16 *Vouens intrare certã religionẽ, ſi ibi non recipiatur, quid. nu. 17.*
18 *Religionem intrare vouens an poſsit ad aliam induci.*
19 *Religionem intrare vouens an teneatur ibi eſſe perpetuò.*
20 *Vouens religionẽ ſi eligatur in epiſcopũ, an teneatur prius intrare.*
21 *Vouens non intrare an ſit obligatus ad non intrandum.*

RELIGIO secundò cõſiderari potest quantũ ad ingreſsum primũ, qui est per habitus ſuſceptionẽ. ¶ Primò autẽ quæritur, †vtrũ de ingreſſu religionis habẽda ſit deliberatio magna, quæ in dubiis magnis requiritur. iij. Ethic. & dicit S. Tho. ij. ij. q. vlt. q; cũ hæc tria cõſiderari poſsint, ipſe ſcilicet ingreſſus ſecũdũ ſe: & ſecũdò ipſemet p cõparationẽ ad vires ingredientis: & tertiò modus intrandi, & quã religionẽ debeat quis intrare: in primo nõ requiritur: quia certũ est q; est melius bonũ, de quo Chriſtus cõſilium dedit. nec in ſecũdo: quia ingrediẽs nõ cõfidit in ſua virtute, ſed de diuina, ſcẽm illud Iſa. xl. Qui ſperãt in dño, &c. ſi tamen ſit ſpeciale impedimẽtũ infirmitatis aut debitorũ, vel huiuſmodi, requritur deliberatio & cõſiliũ cũ his q; proſunt, & ſimiliter in tertio. ¶ Secundò quæritur, †vtrũ liceat
2 aliũ ad religionẽ inducere? Et dicit S. Th. vbi ſ. q; ſic, ſecũdũ illud Iac. vlt. qui cõuerti fecerit, &c. ſed tamẽ circa hoc contingere potest tripliciter inordinatio, primò ſi inducat violẽter. quod prohibetur xx. q. iij. præſens. ſecũdò ſi ſimoniacè muneribus datis. j. q. ij. quàm pio. ad quod tamẽ non pertinet ſi q; pauperẽ in ſeculo nutriat ad religionẽ, vel ſine pacto munuſcula tribuat ad captãdã familiaritatẽ. tertiò ſi mẽdaciis: qa tali imminet periculũ retrocedẽdi, cũ ſe deceptũ inuenerit. ¶ Tertiò quæritur, †vtrũ religionẽ intrare
3 poſsit ſeruus? Et dico q; ſeru⁹ ſecũdũ Ray. religionẽ intrare nõ põt: nec debet recipi, niſi de licẽtia dñi, ſiue ſciatur q; ſit ſeru⁹, ſiue ignoretur an ſit ſeru⁹ aut liber. Et ſi ingreditur, redditur dño, ſi repetit, cũ omnibus, quæ attulit, ſide tamẽ accepta de eius impunitate: poſt trienniũ verò repeti nõ põt, niſi eſſet tã longe q; nõ poſſet inueniri. xvij. q. ij. ſi quis incognit⁹. & ſi interim ꝓfiteatur, nõ obſtãte ꝓfeſsione reſtituetur dño, ſi in receptiõe vſus est fraude: vt ſe probãdo liberũ per falſos teſtes. de ſeruis nõ ord. oportet. ſecũdũ Ray. & Hoſt. & dño reſtitutus erit religioſus & religiõi obnoxius, quantũ in ipſo est, ſecundũ Hug. & Veruec. arg. xxvij. q. j. de viduis. & manumiſſus cõtrahere nõ poſſet. Si autẽ monaſteriũ fuit in culpa: puta qa ſciebat eũ ſeruũ eſſe, vel neglexit inquirere, cũ eſſet incognitus, remanebit in religione, ſed monaſteriũ ſatisfaciet dño. arg. diſt. liiij. ſi ſeruus. ſecundũ Rayn. Nec obſt. c. quidã. de cõuer. cõiug. quia habẽs vxorẽ ea inuita caſtitatẽ ſeruare nõ põt: & cõſequenter nec eſſe religioſus: ſecus de ſeruo. Currere autẽ incipit illud trienniũ, ſecũdum Hug. à tẽpore ingreſſus: ſed verius à tẽpore ſciẽtiæ domini, ſecundũ Laur. Io. & alios. Et hæc ſunt vera in omni genere ſeruorũ, etiã ſi ſint coloni originarii ſiue adſcriptitii. ¶ Quartò quæritur, †vtrum intrare
4 poſsit obligat⁹ ad aliqd ſoluẽdũ? Et dicit Ray. q; ſic, nõ obſtãte ꝓmiſsiõe vel iuramẽto: mõ hoc faciat ſeruore charitatis? nec facit iniuriã creditori, qa excuſatur authoritate ritus ſancti. de regu. licet. xix. q. ij. duæ. adde quia ſecundũ S. Tho. ſufficit cedere bonis: cũ perſona liberi hominis nõ obligetur propter pecuniã, ſecundũ iura ciuilia, ſed ſolum res, vt dicit S. Tho. ij. ij. q. vlti. ar. vj. monaſterium tamẽ, inquit Rayn. ſatisfacere tenetur de his quæ contulit monaſterio. xix. q. iij. ſi qua mulier. & de his quæ monaſteriũ poſt eius ingreſſum eius occaſione acquireret ſucceſsione, donatione, vel teſtamẽto, quantum talia ſe extendunt, & non plus. ar. d. c. ſi qua. & concor. Hoſt. & Inno. & S. Tho. ij. ij. q. vlt. & ſimiliter ſecundum Ray. ipſe in monaſterio exiſtẽs poterit ſcribere vel aliter honeſtè operari ad ſe liberandũ, modò non negligat officium diuinum. xij. q. j. clericus. nec impediatur in aliquo ab obſeruãtia regulari, id est, ab obſequiis regulæ, cui ſemper est adſtrictus: nec deducẽtur expẽſæ de lucro, ſecundũ Inno. & veriorẽ opinionẽ: quia altari deſeruiẽs de altari viuere debet. xij. q. j. ex his. Pet. tamẽ de Pal. & Vld. & Summa Con. & Archi. dicũt ſimpliciter q; in religione non tenetur operari vt debita ſoluat. & hoc tene niſi ratione ſcãdali: quia profitẽdo cedit bonis, & habet velle. Et prædicta intellige etiã ſi ad debitũ iuramẽto erat adſtrictus, ar. d. c. licet. & ſi iurauerat operari manib⁹ ad ſatisfaciendũ, nihilo minus ſecũdũ Pet. de Palu. potest intrare: ſed ſi bona ſua ſufficiũt, tenetur ei ad intereſſe. Et idem dic de eo qui accepit vxorẽ, quæ ex hoc patitur aliquod intereſſe, ſecundũ eundem Petrum. ¶ Quintò quæritur, †vtrum
5 poſsit intrare qui est obligatus ad aliquid faciẽdũ? Et dicit Hoſti. q; ſic: ſed perficiet quod ꝓmiſit, ſaltẽ per aliũ, niſi manus eius eſſet ſpecialiter electa: quia tũc nõ liceret per aliũ facere ſine licẽtia. C. de cadu. tol. l. j. ſ. ne autẽ. de off. dele. c. ſi. potest etiam ſatisfacere ei de bonis quæ attulit monaſterio, vel operãdo: vt ſ. priore, licet operari nõ teneatur: ſi tamen hoc nullo modo poteſt, nihilo minus intret, etiã ſi iuraſſet facere: ſicut ſi rector iurauit regere ciuitatẽ per annũ, vel magiſter legere: quia ſecundũ Ray. nõ violat iuramẽtũ q; illud in melius cõmutat. de iureiu. peruenit. & idẽ Inno. Gof. & Hoſt. q; addit ſe cõſulere tãquã tutius, vt impleat qđ promiſit. de iureiu. debitores. ſed hoc cõſiliũ nõ est bonũ, ni
6 ſi vbi poſſet q; ſ implere incõtinenti, vel ſcãdalũ timeretur, qa periculo ſe exponit, vel ſaltẽ retardat ingreſſum. Nec obſtat de debitorẽ. qa nõ induci taliqd retardãs: ſed ſolum dicit q; q; iurauerũt ſoluere vſuras, ſoluãt. ſimiliter nec c. cõmiſſum. de ſpõſa. vbi ei q; iurauit matrimoniũ cõtrahere, cõſuluntur vt cõtrahat, & exinde ingrediatur: qa ꝓ illud nõ retardatur religiõis ingreſſus, ſecũdũ gl. Ray. & Sũ. Con. & præterea illud cõſiliũ datur, ne notetur talis de ꝓurio à vulgo, ſecundũ Pan. ibi. qui etiã dicit q; talis ſtatim potest intrare.
7 ¶ Sextò quæritur, †vtrũ intrare poſsit qui est obligatus ad rationcinia? Et dico q; nõ, nec recipi debet, ſi ſunt Reipubli
8 cæ. di. liij. c. legem. niſi prius ſe expediat: ſi verò ſunt rationcinia priuatorũ, honeſtum est vt prius ſe expediat: ſed nõ est neceſſariũ, ſecundum glo. Ray. vtrũ etiam poſsit talis ordinari, vide ſuprà rationcinium. ¶ Septimò quæritur, †vtrum
9 intrare poſsit qui est obligatus ſeruire parẽtibus ꝓpter eorũ neceſsitatẽ? Et dicit S. Tho. in quolib. iij. ar. xvj. q; ſi is q; nondũ intrarit, patrẽ ſuũ in magna neceſsitate viderit, cui p alium ſubueniri non poteſt, intrare non debet, ſed parentibus miniſtrare, maximè ſi abſq; periculo peccati poſſet in ſe ipſo remanere: ſecus ſi poſſet ſubueniri per aliũ: itẽ ſecus, ſecundũ Ric. ſi ſeruire nõ poteſt eis ſine ſalutis ſuæ diſpendio, id est, periculo probabili peccati mortalis. qui verò iam est in religione profeſſus, inquit S. Tho. mortuus est mundo & ſpirituali morte deobligatur à cura impẽdẽda parẽtibus: ſicut etiã deobligaretur per mortẽ corporalem: vnde

nõ peccat in clauſtro manẽs ſub præcepto prælati, parcẽtum adminiſtratione prætermiſſa: qa factus est ad illã impotẽs ſine culpa. j. Religio. vj. ſ. ix. Debet tamen, quantum potest ſalua ordinis obedientia, curare vt per ſe vel per aliũ eis ſubueniatur. Hæc ex illo. Et intellige neceſsitatẽ magnã quæ est decentiæ ſtatus: puta quia oporteret eos mendicare, vel ſeruire aliis cum notabili ſiue magna indecentia: quia non debet intrare: & à fortiori ſi ſunt in maxima, id est, extrema: q; ambæ ſi nunquã ceſſent, ingreſſus est ex toto dimittẽdus, ſecundũ Io. de Neap quia quæ ſunt præcepti, nõ debẽt omitti propter illa quæ ſunt conſilii, etiam, inquit, ſi vouiſſet ingreſſum: quia ſi vouit ante indigentiã, est illicita reddition: tum quia obligatũ vni ſi promittatur alteri, ei tradi nõ debet, cũ promiſsione nõ transferatur dominiũ: tũ quia mutata est cõditio vouẽtis, cũ ei ſuperuenerit noua obligatio: ſi autẽ vouit tẽpore indigentiæ, fit illicitũ votũ, vt patet.
¶ Octauò q̃ritur, †vtrũ poſsint intrare qui ſunt in dignita
10 te vel cura? Et dico ſecundũ Pan, in c. quod Dei timorẽ. de ſta. mo. q; cuilibet prælato citra epiſcopũ ꝓmittitur dimiſſa prælatura religionẽ intrare. Et ſecũdũ S. Th. etiã inuito epiſcopo hoc poſſunt archidiaconi & præsbyteri curati, vt patet ij. ij. q. vlt. & adde idẽ eſſe de præpoſitis, decanis, archipresbyteris, & omnib⁹ inferioribus epiſcopo. xix. q. ij. duæ. debẽt tñ petere licẽtiã, quãuis nõ obtineãt. de reg. licet. Epiſcopi verò ꝓ ſuperiores ſine licẽtia papæ intrare nõ poſſunt. d. c. licet. Beneficia tñ prædictorũ, quibus licet intrare, nulli debẽt conferri, niſi poſt ꝓfeſsionẽ ſaltẽ tacitã: vel niſi eui dẽter apparuerit quod voluerint vitã mutare, qđ ſcilicet est quoddã votũ religionis vel deſideriũ ꝓfitẽdi. de reg. beneficiũ. in vj. Fructũ autẽ ante ꝓfeſsionẽ aſsignari debet debita portio alicui qui ſeruiat ꝓ ingreſſo: vt d. c. beneficiũ reli quũ verò erit eius, ne ſit onerоſus monaſterio. xvj. q. vj. de lapſis. nec ꝓpriè est religioſus de ſen. excõ. religioſo. li vj. & cõſequẽter ſuo iure fraudari nõ debet. xvij. q. ij. Gonſaldus, vt not. Tanc. & Bar. Brix. & Archi. & interim remanet canonicus, curatus, vel decanus, ſicut prius: nec beneficiũ vacat. Et hoc ſequitur Sũ. Ang. in verbo, religioſo. q; tñ in verbo, nouitius ſcripſit oppoſitũ, dicẽs q; reliqui fructus cõſeruabũtur, vel in vtilitatẽ eccleſiæ expẽdẽtur. de elect. qa ſæpe. li. vj. quãuis Bar. Brix. tenuerit q; ſui erũt. ſed primũ est verius de iure. & d. c. qa ſæpe. loquitur in bñficio vacãte. ſtandũ tñ puto conſuetudini inter iſtas opinio. Hæc autẽ executio fiet per epiſcopũ. de elect. cũ ex eo. li. vj. ¶ Nonò quæritur, †vtrũ intrare poſsit q; duxit aut iurauit ducere aliquã
11 in vxorẽ? Et dico q; ſi duxit per verba de præſenti, & cõſummauit, nõ põt intrare, niſi vt ſ. Matrimoniũ. viij. ſ. xij. ſed intellige, ſi copula ſequuta eſt cõtractũ matrimonii vel ſpõſaliũ, nõ ſi præceſsit, qa ſic nõ impediet, nec diceretur matrimoniũ cõſummatũ. ar. c. veniẽs. de ſpõ. & de hoc ſ. Qui verò iurauit ducere, intrare poteſt authoritate c. peruenit. el ij. de iureiu. & c. cõmiſſum. de ſpõ. de quo ſ. ſ. v. ¶ Decimò
12 q̃ritur. †vtrũ pueri impuberes poſsint religioni à parẽtibus
13 vel tutoribus offerri, vt intrẽt per habit⁹ ſuſceptionẽ? Et dico q; ſic: & ſecũdũ Inn. ſi impubes vnũ tantũ habeat parentẽ, ille ſolus poteſt eũ offerre: & ſi habeat tutores alios quã parentes: tũ parẽtes eũ inuitis tutoribus poſſunt offerre. & idẽ credũt aliqui de patre innito anno, q; habet eũ in poteſtate, & non econuerſo: quia in his ſpiritualibus ius naturæ præfertur poſitiuo vel ciuili: vt in Sum. Con. titul. viij. q. xxx. Sed huiuſmodi impuberes oblati religioni, cum venerint ad annos pubertatis, ſunt in libertate remanendi & exeundi: vnde ſuper hoc debent interrogari, cum ſunt in anno xv. qui est probationis. decima quæſtione j. capite. j. Et dicit Dir.

quòd

quòd si puer consentit, licet consensus, qui fit ante annos discretionis, nõ teneat, ipse tamẽ exire non potest antequã veniat ad legitimã ætatem, ad instat carnalis matrimonii. de despõ. impu. de illis. xx. q. j. illud. sed quã primùm ad perfectam venerit ætatẽ, id est xiiij. annum, potest egredi. xx. q. iij. præsens. de regu. cũ simus. si autẽ non cõsentit, egredi potest quando voluerit. xx. q. j puellæ. Quanuis autẽ liceat tales recipere, quod etiã fecit beatus Benedictus, & beatus Tho. docet iij. quolib. q. v. & ij. ij. q. clxxxix. nisi scilicet cõstitutione alicuius religionis prohibeatur: tamẽ experiẽtia docet non expedire, secundũ Archi. vnde hoc seruãt oẽs regulares. quod autẽ in constitutionibus prædicatorum cauetur nullum recipi ante xviij. annum, de conuersis declaratũ est intelligi per acta cap. generalis. ¶ Vndecimò quæritur,
11 †vtrũ pueri impuberes possint ingredi religionẽ propria authoritate? Et dico quòd nõ, de regu. ad nostrã. quod si fecerint sine oblatione parentũ, secundum Pan. in c. significatum. de regu. exire possunt quando volunt ante professionem: & secũdũ Dir. extrahi possunt à patre vel tutore vsq; ad annum vel diem. xx. q. j. puellæ. scilicet à die scientiæ, secundum glo. Ray. sed si annum vel diem dissimulando cõsenserit, neq; parentes, neque tutor, neq; ipse mutare poterit, scilicet quousq; venerit ad legitimã ætatẽ. Si autẽ ex cõsensu eorũ intrauit expresse vel tacitè, vlterius reuocare nõ poterunt. xx. q. j. addidistis. & c. quicunq;. Aduertendum tamen est hic secũdum Arch. post Pet. de Pa. q. nec pater, nec tutor, nec magister, nec quicunq; alius custos potest impuberem de religione extrahere propria authoritate, siue ex voto, siue sine voto intrauerit: sed authoritate habentis potestatem in monasterio: quia licet possint eum inuitũ disciplinare pãter vel tutor, etiam clericum, non tamen possunt corrigere aliis iniuriam inferendo. quod esset. si habitũ dirũperent, aut vi educerent de monasterio, quod iam erat in
12 eius possessione. ¶ Duodecimò q̃ritur, †vtrũ intrare possint pueri vel puellæ in anno pubertatis? Et dicõ q. sic etiã parẽtibus prohibentibus. xx. q. ij. puella. sed oportet q. talẽ annũ cõpleuerint, puer scilicet xiiij. & puella xij. de regul. ad nostrã. in text. & in gl. nec in hoc malitia supplet ætatẽ, vt expresse no. xx. q. j. in summa. & idẽ Io. Andr. in cle. eos. de reg. Quod autẽ dixit Ray. sufficere si malitia suppleret ætatẽ. de regu. postulasti. verũ fuit suo tẽpore q̃n Summã fecit, & currebat prior cõpilatio Decretaliũ: sed hodie verba illa de ipsa decretali, postulasti. subtracta sunt. & idẽ gl. ibi.
13 ¶ Decimotertiò q̃ritur, †vtrũ mater vel alter tutorũ offerre possit filiũ & reuocare? Et dicit Dire. Inn. tenere de matre q. sic, allegãs d. c. addidistis. sed Lau. Io. & Archi. tenere contrariũ: quia nõ habet ipsum in potestate. Institit. de adop. §. fœminæ. & cõsequẽter si pater eũ obtulit, mater reuocare nõ potest, nisi dicatur q. eque sit in potestate matris sicut & patris, quantum ad hunc casum. Opinio tamen Inno. videtur verior secũdum iura: alia tamẽ tenetur, nisi mater esset tutrix. hæc Dir. Archi. autẽ post Pet. de Pal. dicit q. si impubes habet mattrem, potest eum reuocare: non autẽ mater patre nolẽte. patre autem mortuo, tũc mater & auia possunt, si habent tutelã eius: vt quia nõ transierunt ad secũda vota: quo casu non potest, cum perdat tutelam: tutor autem hoc potest. Vide etiam j. Votum. v. §. vlt. De tutoribus autẽ vbi sunt plures, videtur q. vnus solus possit offerre: quia quo ad hoc eandem habent potestatem sicut parentes. xx. q. ij. puella. Sed dic quòd conditio prohibentis erit melior, se-
14 cundum Inno. & Dir. ¶ Decimoquartò quæritur, †vtrũ liceat alicui se voto obligare ad religionis ingressum? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. vlti. quòd sic: quia idem opus est laudabilius ex voto quàm sine voto: vt infrà, Votum j. §. vj. Mendicantes tamen omnino abstinere debent ab inductione ad talia vota, per quæ renuntietur seculo ante annos probationis: vt in c. non solum. & c. sequen. de regu. lib. vj. ¶ Decimoquintò quæritur, †vtrũ pueri possint se voto obligare ad religionis ingressum? Et dicit ac probat S. Tho. ij. ij. q. clxxxix. hoc esse laudabile Sed tamen aduerte ex eodẽ ibi, quòd votum simplex est inefficax aliquando propter duo: primò scilicet propter defectum deliberationis: vt de furiosis patet in c. sicut tenor. de regula. & idem de pueris nondum habẽtibus vsum rationis, per quem sunt doli capaces, qui in aliquibus præuenit annos pubertatis, & in aliquibus subsequitur, secundum diuersam dispositionem naturæ: sed eundò ex hoc quòd vouetur aliquid quod non est propriæ potestatis: vt si seruus habens vsum rationis voueat ignorante domino religionis ingressum. dist. liij. si seruus. Et idẽ est de votis puerorum ante annos pubertatis: quia tunc sunt in potestate patris quantum ad dispositionẽ vitæ suæ: vnde potest eam acceptare vel irritare: vt de muliere expresse dicitur Nu. xxx. Igitur si puer ante pubertatẽ & vsum rationis votum simplex emittat, non obligatur: si autẽ habebat vsum rationis, obligatur quantũ in se est ex suo voto: sed reuocari poterit authoritate patris: ga ordinatio legis, qua vnus homo subditur alteri, respicit illud quod in pluribus accidit. Si verò annos pubertatis excedit, reuocari non põt authoritate parentũ: & si nondũ haberet plenè vsum rationis, nõ obligaretur quo ad Deum. Hæc ex illo. De voto autẽ solenni dic vt j. Religio. iij. §. ij. Et q. votum pueri ante annos pubertatis obliget, tenet & probat Panor. in c. ij. de voto. iuncta glo. vbi tamen innuit vnum quod sequi videtur Sum Ros. scilicet q. dicatur puer doli capax post vij. annum quod quidem est verũ quo ad peccare posse: sed non credo quantum ad vouere: sed hoc est solum prope pubertatem, de quo s. Baptismus. iiij. §. viij. Igitur si impubes voueat, habens tamen vsum rationis: si pater vel tutor nõ irritat, sed ratificat, tenetur intrare. Si verò irritat, nec tenetur intrare, nec debet ante pubertatem: & si intrauerit, potest reuocari: vt s. §. xj. Si verò vouerat adultus siue pubes, tenetur intrare, etiam patre contradicente & præcipiẽte contrà illud. xj. q. iij. si dominus. Et si vouit simpliciter & absolutè intẽdens se obligare, secundũ Archi. post S. Tho. tenetur intrare quã citius potest, scilicet commodè. Si autem vouit sub certo tẽpore vel cõditione, tenetur adueniẽte tempore vel conditione: aliàs non. ¶ Adde prædictis de mente Ray. & gl. eius idẽ esse de aliis votis impuberis & de iuramẽto: ga omnia possunt irritari, si reuocetur statim cũ pater audiuerit, id est, ipsa die, & nõ alia. ar. Numeri xxx. ibi, & in alterũ diẽ distulerit sententiã. Et secundũ Vernec, si pater aut tutor contraxit, & postea consensit, non reuiuiscit votum: nec tenebitur filius cũ venerit ad legitimã ætatẽ. Vide autem etiam j. Votum iij. §. v. ¶ Sed si impubes doli capax voueat continentiam vel ingressum religionis in tempus, puta cum erit adultus aut solutus à patria potestate, dubiũ est an pater possit irritare? Et dicit glo. Ray. quòd sic contradicendo statim, secundum communem opinionem. & idem Rodo. quod etiam Aste. dicit esse humanius. contrarium sensit Hug. & videtur consentire Inno. dicens q. impubes doli capax soluta patria potestate debet implere vota q̃ fecerat: & idem Host. Sed primũ est verius: quia pater habet authoritatem irritandi non solũ ratione sui præiudicii, ga hoc est omnibus cõmune: sed etiam ratione subiectionis qua suberat puer quando vouit: dictum autem Inn. & Hostien. est verum quando illa vota nõ fuerũt irritata. ¶ Decimo

15 cimosextò quæritur, † quid si quis vouit intrare certã religionem, & illi nolunt eũ recipere? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. clxxxviij. q. si intentio sua fit se obligare ad religionẽ principaliter, & ex cõsequenti elegit hũc vel hũc locũ quasi sibi magis congruentẽ, tenetur intrare aliã. Et idẽ intellige si prior periit, vel reprobata est, vel quodcunq; impedimentum obstitit: quia obligatio nõ fuit certæ speciei, sed generis: sicut promittẽs dare equũ, licet nõ intẽderet emere alienum, sed dare suũ: si omnes sui pereant, tenetur dare alienum. Non tamẽ credo q. teneatur discurrere per mundũ vt inueniat se recipientẽ: quia non est verisimile q. se voluisset ad hoc obligare: & similiter si tantum vnã aut duas vel plures inueniat quæ eũ velint, de quibus credit probabiliter q. si cogitasset, nõ se obligasset: credo q. nõ tenetur intrare. Si verò principaliter intẽdebat se obligare ad istã religionem vel locũ propter specialẽ cõplacentiã eius. secundum Pet. de Pal. obligatur ad aliã, si istã intrare nõ potest: quia videtur ex cõsequenti vouisse dimissionẽ seculi: eum nõ stet vita seculi cũ suo voto. Sed S. Th. & Rich. & Arch. tenẽt q. ad aliã nõ obligatur. & hoc est verũ: quia sicut effectus nõ excedit causam, ita votũ nõ extenditur vltra intentionem vouentis, cũ ab ea virtutẽ sumat: nec talis absolutè vouit dimittere seculũ, sed præcisè vt consequitur ingressum huius religionis aut loci. Si autẽ dubitat quam intentionem habuerit, debet viã eligere tutiorẽ secundũ S. Th. & Pet. Si autẽ incidit in impossibilitatẽ implendi votũ ex
17 sua culpa, tenetur facere quod potest, & pœnitere de culpa. ¶ Decimoseptimò quæritur, † quid de eo qui vouit religionem intrare indeterminatè, & nullã inuenit se recipiẽtem? Et dicit Inn. q. remanebit sub obediẽtia episcopi: & erit monachus eius. quod de cõgruitate solùm debet intelligi, cum possit esse in seculo, & nubere: quia sicut se habet pars ad partẽ, ita totũ ad totũ. Vnde sicut ille qui vouit intrare solùm hãc religionẽ, quæ est pars religionis in genere, põt nubere si nolit eũ illa pars recipere: vt §. priore. ita & qui vouit intrare religionẽ in genere quæ est totũ, poterit nubere si vniuersalitas religionũ, quæ est totũ respectu huius particularis, nolit eũ recipere: vnde & secũdũ Archi. in
18 c. fecimus. xij. q. j. in voto religionis subintelliguntur istæ cõditiones, si possum, vel si volũt me recipere: quibus nõ existantibus nõ erit votum, secundũ Hug. Car. Et hæc maximè sunt verã, si ille nõ intendebat aliter se obligare: quia secũdum Arch. ibi, tantũ se extẽdit obligatio voti, quantũ & intentio vouentis. Et si quãdo vouit de hoc nõ cogitabat, distingue: quia aut sibi nũc videtur probabiliter q. excepisset si cogitasset: & nõ tenetur. aut q. nõ excepisset: & tũc tene-
19 tur eo modo quo fuisset eius intẽtio: & si nescit discernere, teneat tutius. ¶ Decimooctauò quæritur, † vtrũ is qui vouit religionẽ vnã determinatã intrare, induci possit ad aliam? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. vlt. q. sic: si illa alia sit maior: quia in maiori intelligitur minus. & hoc nisi aliquid impediat speciale, puta infirmitas, vel spes maioris profectus in minori, nõ aũt si illa alia sit minor, nisi ex causa euidẽti & dispẽsatione superioris: si tamẽ ingreditur & profiteatur, professio tenet. de regul. qui post votũ. lib. vj. puto tamẽ q.
20 fuerit trãsgressor sui voti simplicis: licet nũc maiori teneatur. ¶ Decimonono quæritur, † vtrũ is qui vouit vel iurauit religionẽ intrare, teneatur ibi esse perpetuò? Et dicit S. Tho. vbi s. q. sic, si ad hoc intẽdebat se obligare: nõ aũt intendebat se obligare ad ingressum causa experiẽdi cũ liberate manẽdi vel nõ manẽdi. Si autẽ in vouẽdo de hoc nihil cogitauit, videtur obligari ad ingressum secũdũ formã iuris cõis, quæ est, vt ingrediẽtibus detur annus probationis. Vnde nõ tenetur ibi manere perpetuò: si tamẽ intraret intentione statim exeũdi, nõ satisfaceret voto: quia in vouẽdo hoc nõ intẽdebat. vnde tenetur saltẽ velle experiri vtrũ hoc sibi expediat. Et idẽ Sum. Con. ¶ Addit Rich. q. si intrauit animo exeundi, cum volũtate tamen dandi operã, vt Deus immutet propositũ suum, satisfacit voto: aliter non.
¶ Vicesimò quæritur, † vtrũ habens votũ religionis si eli- 20
gatur in episcopũ, teneatur prius intrare? Et dico q. sic. de voto. per tuas. vide ibi not. ¶ Vicesimoprimò quæritur,
† vtrũ is, qui vouit nõ intrare religionẽ, sit obligatus ad nõ 21
intrandum? Et dicit Rich. in iij. quolibeto, q. xiiij. q. non: quia sicut illicitum est iurare q. quis non faciet bonum, ita & vouere. Hostien. tamẽ distinguit: quia nõ potest intrare monasterium quod eum allicit causa lucri, & circunuenit: sed aliud, vt xx. q. iij. constituit. de cõuers. coniug. dudum. inspiratus autẽ à domino potest intrare. de diuor. gaudemus. & placet. & probatur in c. beatus. xxij. q. ij. & in c. ij. de iurejur. nec tenendus est Gratianus. xxij. q. iiij. §. vlt. in fi.

Rursus de Religione tertiò quantum ad ingressum secundum, qui est Professio.

1 *Professio religionis expressa qualiter fiat.*
2 *Profiteri qua ætate quis possit.*
3 *Professio post quantum tempus fieri debeat.*
4 *Professio facta ante tempus debitum an teneat. & nu. 5.*
6 *Professio an teneat, vbi est quid illicitum.*
7 *Professio sub conditione an teneat. & nu. 8.*
9 *Professio feminæ in monasterio masculorũ, vel eõuerso, an teneat.*
10 *Professio facta in religione prohibita an teneat.*
11 *Professus religionem dolo vel blanditijs an teneatur.*
12 *Reformatio an arctet eos, qui professi sunt regulam laxiorem.*
13 *Abbas solus sine consensu capituli an possit professionẽ suscipere.*
14 *Episcopus an possit quem acceptare ad professionem.*
15 *Professio an fieri possit per procuratorem.*
16 *Professio accepta a fratre sine mandato superioru, an possit ratificari.*
17 *Professionem recipientis ante tempus debitum quæ sit pœna.*
18 *Professio expressa quid requirat.*
19 *Professio tacita quomodo fiat, & quomodo obliget. nu. 20.*
21 *Professio impuberum quomodo validetur, & quid de professione seruorum. nu. 22.*
23 *Professione religionis an quis assequatur plenariam remissionem.*
24 *Bona ingredientis religionem cui cedant.*

RELIGIO tertiò cõsiderari põt quãtũ ad ingressum secundũ. i. professionẽ, quę ꝓpriissimè sumẽdo iuxta dicta s. Professio, secũdũ S. Th. ij. ij. q. clxxviij. ar. vij. est solẽne votũ, quo qs efficitur monachus vel religiosus: intellige ꝓprie. & est duplex, expressa. s. & interpretatiua. Expressa est, q̃ fit in manu accipiẽtis eã legitimè. de reg. ad apostolicã. tacita verò est, quæ fit modis, de qbus j. §. viij. ¶ † Pri- 1
mò ergo quæritur de expressa, qũo, siue sub qua forma fiat, siue qũo obliget? Et dico q. fit voce aut scriptura: sed quãtum elicitur ij. ij. q. clxxxvj. ar. ix. & j. quolibeto. q. ix. ad primum. in ecclesia Dei fit primò promittẽdo seruare regulã: quod est ꝓmittere regularẽ vitã q̃ essentialiter in tribus votis cõsistit, vt in ordine minorũ. vel quod est cautius, ꝓmittẽdo viuere secũdũ regulã, quod tollitur per cõtẽptũ: intellige etiã interpretatũ, de quo s. Religio. ij. §. xj. vt in ordine beati Benedicti. vel tertiò adhuc cauti° ꝓmittẽdo obedire secũdũ regulã: ita q. ꝓfessioni nõ cõtrariatur nisi id, quod est cõtra præceptũ regulæ. Adde ex primo quolib. q. ix. vel ecõtrario ea q̃ prælatus præcipit secũdũ tenorẽ regulæ: trãsgressio verò vel omissio aliorũ obligat solũ ad veniale: qa hmõi sunt dispositiones ad principalia vota: peccatũ autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

uenialе est dispositio ad mortale in aliqua etiã religione. s. prædicatorũ, talis trãsgressio vel omissio ex suo genere nõ obligat ad culpã, neq; ad mortalẽ, neq; venialẽ: sed solũ ad pœnã taxatã iustinẽda: quia per hũc modũ ad talia obseruãda obligatur, qui tamẽ possent venialiter aut mortaliter peccare ex negligẽtia vel libidine seu cõtẽptu. Hæc ex S. Tho. ¶ Sed aduerte primò secũdũ Pan. in c. porrectũ. de reg. q̃ valet professio per quæcũq; verba fiat nõ seruata forma regulari. i. tradita in aliqua regula: quia cũ obligatio dirigatur in Deũ, defectus formæ actũ vitiare nõ debet: sicut dicimus in excõicatione: nec requiritur etiã aliqua scriptura necessariò: sed intellige modò promittatur quæ in professione debẽt promitti. s. tria vota, explicitè vel implicitè eã p̃mittendo in regula: quia secũdũ Dire. & Gul. in Spe. si fit monasterio cõsuetudo q̃ nõ fiat aliqua professio, nisi q̃ in ingressu promittit quis suo prælato obedientiã inter manus: talis nõ est expresse professus. de sta. mon. cũ ad monasterium. licet Inno. dicat cõtrariũ in c. cõsuluit. qui cle. vel vo. quod verũ est ũ fieret mẽtio de regula: nõ aũt aliter, licet in foro animæ teneretur ad tria vota, si intendebat ea vouere. ¶ Aduerte secũdò q̃ professioni minorũ cõtrariatur trãsgressio triũ votorũ. & cõtẽptus expressus seu positiuus regulæ, & negatiuus cuiuslibet statuti notabilis regulæ, & quãtũ ex forma profitẽdi trasgressio omniũ faciẽtiũ ad tria vota, imò omniũ contentorũ in regula: licet ex intentione beati Frãcisci aliter fuerit, vt patuit: professioni verò monachorũ cõtrariatur solũm tria prima, nõ aũt quartũ, id est, transgressio omniũ facientiũ ad tria vota, vel cõtentorũ in regula. professioni verò prædicatorũ cõtrariatur solũ duo prima, nõ aũt tertiũ. i. cõtemptus negatiuus alicuius statuti notabilis seu principalis: sed solũm cõtẽptus omniũ, quod est cõmune omni professioni: cũ sit cõtenere perfectionẽ, quã omnis religiosus tenetur intẽdere. & sic patet quomodo vna professio est cautior alia. ¶ Aduerte tertiò q̃ Prædicatores promittũt obediẽtiã secũdũ regulã & cõstitutiones: sed tamẽ licet trãsgrediẽdo cõstitutiones ex vi cõstitutionũ non peccẽt, nisi ratione præcepti vel contẽptus: secus trãsgrediẽdo regulã: quia patres voluerũt cõstitutiones nõ obligare ad culpã: sed hoc de regula nõ statuerũt: quia nec potuerũt: cum super eam nõ habeãt authoritatẽ dicẽte Io. And. in nouel. q̃ regulæ approbatæ mutari nõ possunt nisi per papã: cõstitutiones autem religiosorũ mutari possunt per prælatos religionũ tantæ authoritatis quãtæ fuerũt eas instituẽtes: vt de reg. iur. omnis. Et ideo omnis trãsgressio eorũ, quæ sunt in regula citra præcepta, est eis venialis, de
2 mẽte S. Tho. vbi suprã. ¶† Secũdò quæritur, qua ætate possit quis p̃fiteri? Et dico regulariter q̃ masculus cõpleto nõ autẽ incœpto anno xiiij. & mulier cõpleto xij. vt in c. j. de reg. lib. vj. & in gl. xx. q. j. c. j. & in cle. eos. de reg. de quo dicit S. Tho. ij. ij. q. vl. q̃ professio, cũ sit votũ solẽne, subiicitur ordinationi ecclesiæ ratione solẽnitatis annexæ: qa ecclesia respicit illud, quod in pluribus est: professio ante tẽpus pubertatis facta quãtuncũq; aliquis habeat vsum rationis plenũ vel sit doli capax, nõ habet suũ effectũ, vt faciat p̃fitẽtẽ esse religiosum: & intẽdit q̃ retinet rationẽ voti simplicis irritabilis per parẽtes, vt patet ex dictis s. Religio. ij. §. xv. & q̃ ibi malitia supplere nõ põt ætatẽ, sicut nec in ingressu: vt s. Religio. ij. §. xij. cuius cõtrariũ est in matrimonio: qa hic agitur de maiori præiudicio, secũdũ Pan. in c. significatũ. de reg. Qui etiã dicit ibi per tex. illũ vnũ falsum, quod segtur Sum. Ro. scilicet q̃ votũ religionis emissum ante pubertatẽ nõ obligat vouẽte cõstitutione ecclesiæ, quæ impedit vires voti, & limitat ætates: quia licet nõ tollat ius druinũ, põt tã illud interpretari & distinguere. Sed cõtrariũ huius tenet S. Th. vt patuit s. Religio. ij. §. xv. & hic §. e. qa distinguit inter votũ simplex & solẽne: de simplici dicẽs vt ibi: de solẽni verò vt hic. & de solẽni loqtur d. c. significatũ. Et cõtra Ro. tenet Supple. q etiã dubitat an tale votũ sit irritabile per patrẽ, qũ venit explẽdũ soluta patria ptẽ. de quo s. Religio. ij. §. xv. Vide etiã j. Votũ. iij. §. v. ¶ Fallit quod dictũ est dupliciter. primò in omnibus mẽdicãtibus, q̃ ad p̃fessionẽ recipẽ nõ possunt ante annũ p̃bationis cõpletũ. de regula. nõ tollũ. & c. cõstitutionẽ. in vj. q̃ annus est xv. cũ ante xiiij. cõpletũ nõ possit qs intrare: vt s. Religio. ij. §. xv. & secũdò in monachis habẽtibus monasteria in insulis multũ rigidis: qbus p̃hibetur ne ante xviij. annũ aliquẽ recipiãt ad p̃fessionẽ: vt in c. qa in insulis. de regular. Circa quod scitẽdũ est q̃ Io. And vt etiã recitat Pan. in d. c. qa in insulis. inquãtũ potuit inuestigare, nũquã illud c. fuerit usũ est in aliqua insula. vnde pleriq; Doctores arguẽdo ex ratione literæ dicũt q̃ si in insula nõ est cõgregatio durior quàm alibi, non habet ibi locũ illud c. & si extra insulas sit cõgregatio durior, ibi habet locũ: & consequẽter Pan. post Io. And. istã p̃hibitionẽ extẽdit ad fratres prædicatores & minores, apud quos est cõgregatio dura: qa qualibet dispositio ampliari debet & restringi ad limites rõnis expressæ, etiã si verba nõ patiãtur: vt in l. adigere §. quãuis ff. de iure pat. & in l. cũ pater §. dulcissimus. ff. de leg. ij. & hoc sequitur Sum. Ang. & Ros. sed ista opinio nõ est vera, tum quia istud c. abrogatũ est cõsuetudine, cũ nullibi seruetur à tpe Io. And. & multo ante, vt patuit: imò secũdũ Arch. post Pe. de Pal. est reuocatũ p̃ pœnã vi. sexti: tũ qa cõsuetudo in ordine prædicatorũ interpretatur oppositũ: imo & capitulum gñale q̃d declarauit cõstitutionẽ prohibẽtẽ receptionẽ ante xviij. annũ, intellige de cõuersis. vt refert Arch. tũ qa nõ est eadẽ rõ de monachis, q̃ vacant ibi soliis: & prædicatoribus, quos oportet vacare studio theologiæ: & cõsequẽter artiũ, maxime dialecticæ, ad quã iuniores sunt aptiores, vt experiẽtia docet: & dato q̃ esset eadẽ, nõ tñ est eadẽ in insulis & extra: qa in insulis sicut corp⁹ ita & anim⁹ inuenũ videtur plerũq; cõcludi & carcerari. itẽ qa iuuẽtus indiget relaxatione & recreatione, q̃ penè nulla põt esse in insulis, de quo loqtur text. scilicet solitariis & arctis: cũ stultũ sit dicere q̃ intelligatur de Anglia & Sicilia, & hmõi, q̃ sunt regiones amœnissimæ. vñ monachi eiusdẽ p̃fessionis q̃ secũdũ istũ tex. nõ potuissent recipere ad p̃fessionẽ ante illud tẽpus in insulis, vbi de extra insulas potuissent. Vnde tota rõ illius p̃hibitionis, vel saltẽ p̃ maxima pte, fuit rõne loci. qd etiã inde patet, quia nulla religio etiã summæ austeritatis hoc seruare cogitur à iure extra insulas. Ex dictis autẽ in principio hui⁹. §. & in principio sequẽtis, segtur q̃ ann⁹ p̃bationis possit esse xij. in puella, & xiiij. in puero. & verũ est q̃ intrãt de volũtate parẽtũ. arg. xx. q. j. c. j. & patet quo ad masculum in c. nõ solum. de reg. lib. vj. aliàs ætas est xiij. & xv.
3 ¶†† Tertiò qritur, quo tpe post primũ religiosis ingressum possit fieri professio à masculo, vel etiã à fœmina? Et dico multa. ¶ Primũ. Regulariter p̃fessio fieri nõ debet nisi cõpleto anno p̃bationis, q̃ est xv. in masculo, vel xiij. in fœmina. xvij. q. j. Gonsaldus. tñ qa tẽpus datur in fauorẽ nouitii, vt expiatur regulæ austeritatẽ & mores monasterii. de reg. ad apostolicã. nõ cõueniẽte prælato cũ suo cõuentu quo ad nõ mẽdicates, & interueniẽte volũtate nouitii põt ante annũ p̃fiteri, & tenet p̃fessio: licet male faciat prælati, nisi fuit rõnabilis cã: vt in d. c. ad apostolicã. imò põt fieri expressa p̃fessio in ipsa receptione habit⁹. imò & sine ea: vt s. Religio. j. §. j. & de re. cõstitutionẽ. lib. vj. vbi hoc habetur expres

se. ¶ Secũdũ. Fallit autẽ qd̃ dictũ est dupliciter. Primò vbi habet locũ c. qa in insulis. de quo s. §. ij. dictũ est. Secũdò in mẽdicãtibus, vbi p̃fessio nõ põt recipi nec fieri valide, nisi cõpleto tẽpore p̃bationis, id est, anni integri, q̃ incipere nõ põt ante cõpletũ xiiij. annũ ętatis in mascule: cui tamẽ anno integro diẽ vnã addere nõ oportet: qa nusquã legitur. Et summa est ratio, quæ pro religione facit. Et ita tenet Pet. de Pal. in iiij. & firmat Io. And. in cle. eos. de regul. Sed aduerte q̃ Pet. de Pal. hoc intelligit solùm de Prædicatoribus & Minoribus, qbus hoc p̃hibuit Alexan. quartus in d. c. nõ solũ. sed postea Bonifacius octauus in seq. c. scilicet, cõstitutionẽ. hoc extẽdit ad oẽs mẽdicãtes. ¶ Tertium. Vtrũ autẽ hoc locũ habeat in monialib⁹ ordinũ mendicantiũ, s. q̃ infra annũ probationis profiteri nõ possint? Et dicit Gemi. cum Recu. & Lap. q̃ sic: & particulariter in monialib⁹ sanctæ Claræ & ordinis Prædicatorũ, nõ obstante q̃ habeãt possessiones, & nõ mẽdicent: quia propter hoc nõ tollitur quin sint de ordine mẽdicantiũ: sicut nũc multi religiosi nõ sunt mẽdicãtes, nec p̃hibentur habere possessiones: quas tamẽ nõ habẽt, & de facto mẽdicant: vt not. Pan. in cle. vt p̃fessores. de regu. nõ ob. etiã q̃ habeãt proptiũ ex priuilegio: dicet in aliis retineãt priuilegiũ mendicantiũ: qa tollẽs vnũ nõ tollit aliud. ff. de ser. verba prędi. l. si domus. de vsu pal. ex tuarũ. Vnde p hoc à iuribus loquentibus de mẽdicãtibus nõ eximũtur. Hoc autẽ est verũ quantum ad moniales S. Claræ. quæ s. nõ dicũtur minoriss̃e: & quantũ ad omnes quæ ex sua p̃fessione nõ pñt habere proprietates in cõmuni. Sed secũdũ Archi. post Pet. de Pal. nõ, est verũ de monialibus ordinis Prædicatorum & Minorũ quæ nõ sunt mẽdicates. Et licet habeãt priuilegia fratrũ, tamen nõ obligãtur ad hoc: tum quia nõ est priuilegiũ: tum qa cõuenit fratribus vt sunt mẽdicãtes, in quo ab eis distinguuntur: qa habẽt reditus & possessiones: vnde intra annũ p̃bationis possunt expresse p̃fiteri. Hæc illi. Et hoc tene: qa vtræq; possunt habere propriũ nõ solùm ex priuilegio, sed etiã ex regula vel institutionib⁹. Vnde mirũ est q̃ Gemi. dicat q̃ moniales ordi. Prædicato. sunt mẽdicãtes: licet ex apostolico priuilegio possint habere p̃priũ. Et dato q̃ hoc esset verũ, tamẽ adhuc posset dici & attẽtari in eis non habere locũ. d. c. nõ solum. & d. c. cõstitutionẽ. quæ loquuntur in masculino genere, vt patet: qa masculinũ appellatiuũ, puta fratres, nõ cõcipit fœmininũ in materia odiosa: vt s. Masculinũ. ¶ Quartò quęritur, †vtrũ teneat p̃fessio facta explicitè ante debitã ętatẽ vel tẽpus à iure statutũ? Et dico q̃ si p̃fessio fiat ante annos pubertatis, nulla est ipso iure. de reg. ad nostrã. & c. significatũ. & hoc in qualibet religione. Si verò fit ante annũ probationis cõpletũ, tenet, vt dictũ est: & profitẽs expresse obligatur illi religioni in specie, si nõ est mendicantiũ: vel religioni in gñe; si p̃fitetur implicitè & tacitè. de quo j. §. proximo. sed in mẽdicantibus ante annũ p̃bationis facta nõ obligat illi religioni in qua fit, sed tãtùm religioni in generè. d. c. nõ solũ. & c. constitutionẽ. Si verò sit cõtra prohibitionẽ. d. c. qa in insulis. de regu. secundũ Host. non tenet propter tex. ibi, cum quo cõmuniter dosct. transeunt recitando. & facit l. non dubiũ. C. de legi. & regu. quę cõtra ius. de regu. iur. lib. vj. Sed Panor. ibi tenet contrariũ: quia papa nõ annullat professionẽ, sed simpliciter p̃hibet: vnde nõ impeditur virtus eius. quod probatur quasi expresse in d. c. ad apostolicã. vbi tenet professio facta papa & regula prohibẽte, sic etiã ex simplici p̃hibitione nõ impeditur vinculũ matrimonii, licet cõtrahentes veniant puniẽdi. Et ex hoc dico, licet dubitet Pan. q̃ obligatur illi religioni in specie: quia professio tenet: & prohibitio erat in fauorem professi, cui potest renuntiare. Ad l. autẽ, non dubiũ. de reg. quæ cõtra. dico professionem non esse nullã: quia aliquo iure sustentatur, scilicet d. c. ad apostolicã. ¶ Quintò queritur, †an professio
5 expressa facta ante annũ probationis in ordine mendicantiũ sic obliget religioni in genere, vt non teneat matrimonium, si postea cõtrahatur? Et glo. in d. c. constitutionẽ. videtur tenere q̃ sic, dicens votum solennizatũ esse in genere: quod Lap. vt ibi refert Gemi. limitat, si profitẽs intẽdebat se obligare in genere: secus si in specie certo loco, & ordini: quia tũc posset matrimoniũ cõtrahere: vel saltem si cõtraheret, nõ dirimeretur: & de hoc crederetur sibi, secundũ Io. And. de regu. cõsulti. & Veruec. & Archi. quod intellige, si aliud nõ expressit: vel si expressit, non p̃batur, & in foro animæ: nõ autẽ in cõtentioso: nisi delato iuramento. Hęc ex Gem. Et sic cõclude q̃ si intendebat obligare se solùm religioni mendicanti, quã expresse profitebatur, potest cõtrahere de facto: quia scilicet tenebit, & de iure, qa nõ peccauit: si verò intendebat se obligare saltẽ vna in genere, nõ est religiosus: quia nullum habet monasteriũ sibi obligatum. Et cõmuniter dicitur q̃ cõtrahere non potest de iure nec de facto, vt refert & sequitur Sum. Ros. tanquã tutius: tamen ego dico q̃ põt cõtrahere de facto. & sic etiã tenet Sum. Ang. & probo: qa cũ nõ habeat monasteriũ sibi obligatũ, nõ est professus expresse vel tacitè: quia professio nõ fit nisi vtraq; parte cõsentiẽte, cum requiratur recipiẽs, vt j. dicã: & sic remanet obligatus religioni in genere solũ ex voto simplici, quod fecit qñ quantũ in se erat: professabatur expresse, limitãdo tamen vt s. Religio. ij. §. xv. nõ autẽ põt cõtrahere de iure, id est, sine peccato, qa obligatur religioni. Non est autẽ idem de professione tacita intra annũ probationis in ordine mẽdicantiũ: qa illa nõ est p̃hibita, vt in d. c. nõ solũ. Vnde eam patiẽtes sunt obligati profitẽti, licet ille iuris bñficio nõ sit præcise obligat⁹ illis: & ideo iste cõtrahere nõ potest, etiã de facto: quia est p̃fessus: & si aliam religionẽ nõ inuenit, maneat in ista. ¶ Sextò quæri 6
tur, †vtrũ teneat p̃fessio expressa facta intẽtione mala, aut cũ expressiõe illiciti? Et dicit Arch. post Pe. de Pal. in iiij. dist. xxv. q. iij. q̃ si quis intẽdat esse religiosus, licet cũ hoc intẽdat aliquod malũ, vt furari, vel rebellare, tenet, p̃fessio: qa intendit se obligare ad vota, etiam si intẽdat non soluere: sola autẽ obligatio ad vota, non impletio est de essentia religiõis. Et adde ex Pan. in c. vt clerici. de reg. q̃ tenetur, licet nõ cõsequatur suã intẽtionẽ: si tñ nõ solũ nõ intẽdat castè viuere, sed nec se obligare ad hoc, non est p̃fessus: qa hęc intẽtio repugnat essentiæ religiõis. Si aũt p̃fitẽdo, exprimatur aliqd nõ cõtrariũ essentiæ, religionis, puta q̃ de licẽtia prælati custodiat pecuniã, vel huiusmodi, valet professio. Si verò exprimatur aliqd cõtrariũ essentiæ: vt q̃ nõ intẽdit se obligare ad castitatẽ, nõ valet: & idẽ de aliis votis. Et idẽ est si diceret, nõ intẽdo seruare castitatẽ promissam quãtũcunq; p̃mittã. Hæc enim expressa nocẽt, nõ expressa non nocent, ad similitudinem matrimonii carnalis. ¶ Addit etiã Veruec. q̃ si exprimatur cõtra particulare austeritatẽ, vt q̃ liceat comedere carnes, si hoc scit in regula vel cõstitutionibus, quas p̃fitetur, cõtineri, tenetur: secus si 7
nescit. ¶ Septimò quæritur, †quo teneat p̃fessio facta sub conditione? Et dico q̃ Pan. in c. fi. de condi. appo. ponit duas opiniones principales: vnã scilicet Inno. Host. & Io. And. & glo. xxxij. q. ij. solet. q̃ si cõditio fuit contra substantiã religionis, puta q̃ liceat habere p̃priũ, nihilo minus tenet p̃fessio: licet sec⁹ sit in matrimonio, secũdũ Io. An. vbi agitur de fauore cõtrahentiũ: & cõsequẽter ex quo alter acce-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptat conditionē, potuit sibi prę iudicare: sed hæc obligatio acquiritur Deo per ministeriū prælati: & cōsequēter factū ministri acceptātis illā cōditionē nō debet obesse Deo, qui videtur velle profes sionē recipere. Sed gl. in d.c. fin. & do. Car. tenēt q profes sio sit nulla: qa profitēs aliter noluit se obligare. & plus placet Pan. quia remota parte substantiali actus, remouetur actus. de spō. tua. Nec obst. motiuū in cōtrariū: qa & seruus nocet dño, & prælatus ecclesiæ in quærēdis, licet nō in quæsitis: hic autē sumus in obligatiōe quærēda, nō in quæsita. Itē Deus nō recipit obligationē nisi à volūtario. xv. q. j. nō est. iste autē noluit aliter obligari. Et hoc tene ex dictis in §. superiore. ¶ Octauò quæritur, †qd si quis profiteatur cū ista cōditione, quę est posse retinere sua? Et dicit Pan. in c. insinuāte. qui cle. vel vo. q si simpliciter sub tali cōditione voluit, in dubio videtur sibi reseruasse illa bona, vt obediētiarius monasterii: qa verba apposita in cōtractu intelligēda sunt secundū naturā eius. ff. locati. l. si vno. etiā impropriatis verbis, vt ibidē in pri. & in d.c. insinuante. secundū vnū intellectū, vt res potius valeat quàm pereat. l. quoties. ff. de verb. obl. & c. abbate. de verbo. sign. & sic erit religiosus, & præfata bona habebit ad vsum pro sua necessitate. Et idē dic si profitetur vt in domo sua cū omnibus bonis suis moretur, vt no. Ber. Inn. & Host. in d.c. insinuāte. qa nō est cōtra substantiā monachatus, vt qs in certo loco moretur, aut de certis reditibus viuat, cū hoc possit cōcedere superior. de ele. cū inter. Et si supior postea voluerit eū amouere, poterit, licet nō debeat, nisi ex iusta causa. Si verò ea voluerit sibi reseruare vt propriū, ita q nō sit locus interpretationi: tūc si fiat reseruatio per viam cōditionis resolutiuæ vel suspēsiuæ, vitiatur actus, & non cōditio, vt in c. fi. de cōdi. appo. & sic nō erit religiosus: similiter si fiat per pactū, puta qa dicit, aliter nō intēdo ꝓfiteri, nec alio modo: qa hęc verba habēt vim cōditionis, secundū Bar. in auth. ingressi. C. de sacr. san. eccl. Si verò sim pliciter p viā pacti vel modi reseruat sibi ꝓprietatē vel facultatē cōtrahēdi matrimoniū, sic facit trāsire professionē in aliā speciē: qa vbi est pactū cōtra naturā cōtractus, & improprietatis aliquatenus verbis trāsire pōt in aliū cōtractū, sit interpretatio alterius cōtractus: vt est tex. in l. vbi ita dō natur. ff. de do. cau. mort. & in l. cum manu sata. ff. de cont. empt. & sic iste nō erit religiosus ꝓpriè, sed oblatus monasterio, licet nō in totū: & sic obligabitur ad oia, præterquā ad reseruata. qđ si verba nō patiātur vt fiat trantitus ad aliū cōtractū: tunc pactū cōtractū inficit in totū. ff. de vsu. & habi. l. per seruū. iūcta glo. in d.l. cū manu sata. ¶ Nonò quæritur, †vtrū teneat ꝓfessio fœminæ in monasterio masculorū, vel ecōtrario, mētito sexu? Et dicit Mat. q nō, per c. diffinimus. xviij. q. j. Sed Zaba. dicit q tenet: quia licet ibi esse nō possit. qđ & nō aliud dicit c. diffinimus. tū cū ꝓfiteatur substātialia, obligabitur ex tali ꝓfessione. arg. c. qđ interrogasti. xxj. di. vbi Archid. post Bar. Brix. dicit hoc casu masculū cōpellendū esse ad monasteriū monachorū. Et intellige hæc in foro cōtētioso vel etiā animę, si intentio erat ꝓfitēdi, licet nō seruādi ꝓfessionē: vt §. vj. & quo ad eādē religionē in specie, sed non in sexu: vel saltē in gñe.

10 ¶ Decimò quęritur, †vtrū teneat ꝓfessio facta expresse in religione ꝓhibita? Et dicit Archi. q obligatur talis religioni in gñe. ¶ Vndecimò, †qd si qs dolo vel metu mortis vel blanditiis inductus intrauit religionē: intellige ꝓfitendo? Et dicit Ray. quātum ad dolū q deceptionē allega-
11 nō pōt, cuius cōditio melior facta est. quod me. causa. c. cū dilectus. & de cōuer. con. ex parte. & c. veniēs. & cōcord. Host. addēs idem esse de intrāte ex falsa causa: vt si putauit sponsam suā leprosam, & non erat. de cōuer. con. ex parte. el ij. Et intēdūt isti q ꝓfessio tenet. vide tū Inn. in c. cū dilectus. quod me. causa. dicēte q dolus, q peritissimos fallere t, vitiat religionis ingressum: nō autē qui caderet in constantē virū. Quantū autē ad metū distinguo: qa si inferatur ab homine metus mortis vt ꝓfiteatur, nō est religiosus, nec obligatus p tale votū. quod met. cau. perlatū. nisi postea ratificet. de reg. porrectum. & c. sicut nobis. Si verò inferatur à casu vel natura: vt qa est infirmus vel in mari vel in periculo inimicorū, & hmōi, & vouit deliberatè, obligatur: vt in d.c. porrectū. & d.c. sicut nobis. & hoc sequitur Ber. Host. & Pan. in d.c. sicut. Et hoc tene, licet aliq dicāt q nō obligatur, si statim post periculū cōtradicat. alleg. c. ex trāsmissa. & c. vlt. de renun. ¶ Quātum verò ad blāditias, dico q obligatur, licet bona sua nō monasterio alliciēti, sed parentibus vel hęredibus debeātur. xx. q. iij. constituit. ¶ Duo-
12 decimò quæritur, † quō obligetur ex sua ꝓfessione q intrauit monasteriū relaxatū, si monasteriū non reformetur: & quō si reformetur. ¶ Quātū ad primū autē qui ꝓfitetur secūdum cōsuetudinē, quā inuenit, licet sciat regulā aliter præcipere, secūdū Alex. nō excusatur si regulā nō obseruet: qa qui ꝓfitetur, regulā ꝓfitetur, nō cōsuetudinē. xx. q. iij. cōstituit. quod me. cau. cū dilectus. & c. fi. Et si dicatur, neminē obligari, nisi secūdū qđ intēdit: respōdetur verū esse explicitè, nō implicitè: qa volēs principale, puta esse frater minor, vult & accessoriū, s. obligationē ad præcepta regulę Minorū. Et de hoc est casus in c. ex parte. de regula. & ita tenet Sū. Ang. hāc opin. attribuēs etiā Inn. & Host. licet dicat aliter sentire Pan. in c. super eo. de regula. cum quo est Sum. Ros. Sed ista sunt vera de his quæ ꝓfessio necessariò & essentialiter cōcernit, vt sunt tria vota, & ordinata ad illa necessariò, & oia præcepta: de aliis antē dic cū Pan. vt ista tim dicetur. ¶ Quantū ad secundū, s. si posteà reformetur, vtrum s. possit cōpelli ad obseruātiā regulæ reformatæ: dicit Pan. in c. super eo. de reg. quosdā distinguere inter discretū, s. qñ ingreditur, & indiscretū. Alii verò, quos sequi videtur Inn. dicunt indistinctè q obseruare cōpellitur: qa si intrauit intuitu Dei, nō debet posse allegare cōtra. Si verò animo nō bono, sed vt viueret secundū regulā ibi vigētem, audiri nō debet, tanquā allegās turpitudinē suā. Pan. autē dicit prædicta procedere quo ad ecclesiā: sed in foro animæ aduertēda est intētio istius, cum votū debeat esse voluntarium. de reg. licet. Vnde si iste nō habuit animum se obligādi nisi respectu regulę quę ibi seruabatur, nō obligatur quo ad Deū: maximè quia tria sunt substantialia religionis: vnde si per tēpus, de cuius initio memoria nō habebatur, aliqua accidētalia ibi nō seruabantur, cū potuerit cogitare ex causa illud prouenisse, cum ista possint adesse & abesse, non tenetur, saltē antequā regula reformetur. Et ita consuluit Card. do. suus. & ita tene. addendo ex Dir. q si quis ingreditur monasteriū, vbi antiqua regula non seruatur etiā quantum ad habitū, nec obligat se ad illam, sed ad aliā quæ ibi de facto seruatur, etiā si pluribus annis ibi sit, nō cēsetur religiosus: sed reformato monasterio cogitur exire, aut regulā ꝓfiteri. d.c. super eo. ¶ Quod autē dicit Ray. q ingressus monasteriū relaxatū intelligitur se obligasse ad id nō qđ sit, sed qđ fieri debet. primò si sciebat quæ erāt seruāda. secūdò si erat qdē simplex, sed expositæ sunt ei austeritates & cōditiones ordinis. tertiò si erat simplex. & nō sunt ei prędicta exposita, tū in ꝓfessione vel antè nō expressit se nolle austerius viuere, etiā si fuisset dolo inductus. Si verò hoc expressit, non teneri nisi ad id qđ fit, licet ad sęculū redire nō possit: est verū in foro cōtētioso solū.

Decim.

13 ¶ † Decimotertiò quęritur, an solus abbas sine cōsensu capituli possit aliquē ad professionē recipere? Et dicit Pan. in c. ad apostolicā. de reg. in speciēdā esse primò cōsuetudinē. de reg. c. fi. li. vj. Adde & priuilegium: & si illa cessāt, debet hoc facere cū cōsilio capituli. quia in regula monachorū dicitur q præcipua debet explere cū cōsilio capituli cuiusmodi est creatio monachorū. Ex quo infertur q sine illo consilio creatio monachi de cōi iure nō valet qa vbi requiritur à iure cōsiliū, nisi adhibeatur, actus est nullus. de his quæ fi. à præl. nouit. iuncta gl. non tamē tenetur abbas sequi illud cōsiliū: sed satis est requrere, & expectare respōsum. Et idē Io. And. ibi etiā dicit in c. fi. de reg. in vj. q de iure cōi creatio monachorū pertinet ad abbatē & cōuentū. & alleg. c. ea noscitur. de his quæ fi. à prælat. Vnde vacante monasterio nō poterit cōuentus recipere: vt in simili dicimus de collatione spectāte ad episcopū: vt in c. vnico, ne se. vac. li. vj iūcto d.c. fi. sed viuēte prælato, nec cōuentus sine prælato, nec ecōtrario prælatus sine cōuētu recipere poterit, vt not. in d.
14 c. fi. ¶ Decimoquartò quæritur, †vtrū episcopus possit aliquē acceptare ad ꝓfessionē? Et dicit Inn. q sic: & talis erit verus religiosus, licet nō intret monasteriū, nec profiteatur certā religionē, sed stat in domo sua sub obediētia episcopi, cui præfigetur ab episcopo certus modus viuēdi. alleg. c. si vir. xxvij. q. ij. & dicit secus in aliis prælatis inferioribus, licet professio in manu alterius sit votū simplex. Et cū his dictis cōiter trāseūt Doc. in c. porrectū. de reg. & not. Pan. ibi. Sed do. Ant. ibidē, tenet q per talē ꝓfessionē factū episcopo votū non solēnizatur vt matrimoniū dirimat, per c. vnicū, de vot. li. vj. quod placet Pan. dicēti se nō videre quomodo iste sit verus religiosus: & putat omne votū esse simplex respectu dirimendi matrimonii, nisi fiat professio in religione approbata, vt in d.c. vnico. quæ fieri non pōt, nisi ab abbate & fratribus recipiatur: quia solus episcopus non potest aliquē incorporare religioni inuitis fratribus: quia regula approbata per ecclesiā contradicit. Vnde in materia stricta appellatione religiosorū tales nō venirēt. Hæc ex illo. Qui bene dicit in exēptis, aut vbi certa regula approbata nō promitteretur: aut vbi recipit suo nomine vel alteri⁹ nō potētis incorporare: sed secus primò si reciperet episcopus ꝓfessionē certæ regulæ approbatæ monasterii sibi subiecti: quia tūc valeret, etiā si talis remaneret in sęculo, iuxta dicta §. Religio. j. §. j. quia recipere ad ꝓfessionē dependet à potestate superioris: vt not. Gemi. in d.c. cōstitutionē. & secūdò vbi reciperet nomine alicuius valētis incorporare approbatæ religioni: quia valeret post ratificationem, licet
15 nō ante: & sic nō teneret matrimonium. ¶ Decimoquintò quæritur, †vtrū professio fieri possit per ꝓcuratorē? Et dico q sic: quia actus quilibet per ꝓcuratorē explicari potest, nisi expresse sit à iure prohibit⁹: vt l. j. §. vsus. ff. de procu. & in regula, pōt quis. lib. vj. Iste autē nunquā expresse excipitur: vt patet discurrēdo tex. & gl. iuris vtriusq;: & l. Pompo-
16 nius. ff. de proc. & c. qui ad agendū. de proc. lib. vj. iuncta gl. vbi multi casus excipiūtur. ¶ Decimosextò quæritur, †vtrum possit haberi rata acceptio professionis: puta si frater suscepit aliquē ad ꝓfessionē sine mādato superioris? Et cōcludit Io. And. in c. insinuāte. q cle. vel vo. secūdū do. Car. q sic. & idē Astē. lib. j. tit. xx. referēs Inn. tenere extra de regu. porrectū. q de mādato abbatis, secularis clericus vel laicus sufficeret: & idē esset si sine mādato, nomine tamē eius fecit, & postea ratū habuit: sed antequā ratificet, votū nō e-
17 rit solēne: nec matrimoniū postea cōtractū dirimet. ¶ Decimo septimò quæritur, † quæ pœna recipiētis aliquē ad ꝓfessionē ante debitū tēpus? Et dico q si recipiatur ante annos pubertatis, professio est nulla, & accipiēs peccat mortaliter vsurpādo iniustè patriā potestatē: & punitur arbitrio iudicis. ar. c. ad apostolicā. de reg. in gl. vlt. Si verò recipiatur ante cōpletū annū ꝓbatiōis: extra mēdicātes qdē est male factū, si passim & indiscretè fiat. d.c. ad apostolicā. & pœna est in arbitrio iudicis: vt ibi in gl. In mēdicantibus verò recipiētes primò qdē peccāt mortaliter, agētes cōtra præceptū factū sub pœna excōicationis. secūdò sunt suspēti à receptione cuiuscūq; ad ꝓfessionē. tertiò sunt puniēdi pœna grauioris culpæ: vt in d.c. nō solū. de reg. in vj. ¶ Nō tamē efficiūtur irregulares, secūdū Gemi. ibi, si durāte tali suspēsione aliquē ad professionē recipiāt: qa oportet q actus, q fit post suspēsionē, sit attributus certo ordini ecclesiastico. quod nō est hic: cū abbatissa hoc faciat: & etiā dispensatiuè pōt esse Abbas, q nō sit in in sacris. de æta. & quali. tuā. & tamēad eū iure cōi cū suo cōuētu spectat ista receptio. Solus autē papa, secundū Gem. ibi, ab ista suspēsione pōt absolvere: qa c. nup. de sen. exc. nō habet locū in inferioribus episcopo: & cōsequēter cū ab episcopo nō possint absolui, qa s. sunt excēpti, necesse habent adire papā. & idē Io. Andr. & Arch. & hoc sequtur Sū. Ros. sed qa d.c. habet locū etiā in curatis: vt patet ibi apertè, vt etiā suprà, ꝓbatū est: ideo melius
18 dicit Sum. Ang. q à suis prælatis possunt absolui. Vnde distinguēdo cōcordādæ sunt opiniones, quas ibi recitat Gemi. quod si suspēsio est ad tēpus, solus papa absoluit: nec locū habet d.c. nuper. Si verò nō est ad tēpus, sic habet locū: vt tenet gl. ibidē. de quo §. Absolutio. j. §. iij. ¶ Decimooctauò quæritur, † quot requirūtur necessariò ad expressam ꝓfessionē? Et dico vt colligitur ex prędictis q sex. ¶ Primò q profitēs cōpleuerit xiiij. annū, si sit masculus, vel xij. si fœmina: vt in c. j. de reg. lib. vj. imò in mēdicantibus requiritur q masculus xv. & fœmina xiij. cōpleuerit: & multo plures requrūtur vbi habet locū c. quia in insulis. de quo §. §. ij. dictū est. ¶ Secundò requiritur q fiat ei qui pōt religioni approbatæ incorporare, vel de licētia eius, secundū Inn. & Pan. in c. porrectū. de reg. vel saltē nomine eius sequēte ratihabitione, post quā vtiq; valeret, sed nō ante: vnde professio facta per se solū aut in manu episcopi, nō solēnizat votū, secūm do. Ant. in d.c. porrectū. vñ qđ dicit Gem. cū Lap. in d.c. cōstitutionē q ꝓfessio facta in manibus habētis administrationē religiosam, obligat religionē saltē in genere, nō in specie, nisi recipiatur ab eo q pōt incorporare illi, secundū Sū. Ang. verū est si ille administrator pōt religionē, in qua administrat, obligare illi quē recipit. Sed ego dico q est simpliciter falsum, nisi possit obligare eā quātū ad hoc, & eōsequēter possit incorporare: quia nihil agit vltra suā potestatē de iure vel de facto. & fundamētū eius est chimæricū, s. q religio obligetur in genere, nō in specie: & c. cōstitutionē. quod allegat, hoc nō ꝓbat de eo q in nō mendicātibus tacitè ꝓfitetur intra annū ꝓbationis: tū quia falsum est q talis religio tali nō teneatur in specie, licet ipse nō teneatur ei: tū qa hoc dato stat q ipse obligetur religioni in genere: nō autē ecōuerso: sicut in eo q vouit religiōis ingressum indeterminatē. ¶ Tertiò q fiat alicui religioni approbatæ. de vot. c. vnico. lib. vj. Et si fieret in domo ꝓpria in manu prælati, tenet d.c. porrectū. Vnde ꝓfessio, qua qs remanet obligatus solū religioni in genere, vt si fiat vni dimendicātibus expresse intra annū ꝓbationis, nō valet: & si sequatur matrimoniū, tenebit, sēm do. Ant. in c. rursus q cle. vel vo. quia nō est facta vni religiōi, vt requiritur in c. vnico. de vo. lib. vj. & idē Lap. & Cal. vt refert Gemi. in c. nō solum. ꝓccabit tamen talis mortaliter, secundū Lap. & Cal. nisi quādo intēdebat istā solùm: quia tūc nō profitetur

istam,puta Minorũ:quia profeſsio nõ valet.nec aliã, quia nõ intẽdit:& cõſequẽter votũ eſt nullũ. ¶ Quartò ꝙ prælatus regrat cõſiliũ ſui capituli:aliter nõ valet,ſcẽm Io. And. in quadã apoſtilla in c.ad apoſtolicã. de reg. & ibi Pan.nõ tamẽ tenetur cõſiliũ ſequi,ſecũdũ Io. And.& cõiter Doct. quod limita,niſi hoc mandet regula vel ſtatutũ. ¶ Quintò ꝙ fiat ſimpliciter de tribus votis,ſ.obediẽtia,paupertate, & caſtitate:vnde ſi nollet profiteri niſi obediẽtiã ſolũ,& ad alia nollet teneri,nõ eſſet ꝓfeſſus propriè.ſi hoc expreſſe deduxit in pactũ: qa remota parte ſubſtãtiali actus, remouetur totũ de ſpõ. tua. Illa autẽ tria ſunt ſubſtãtialia ꝓfeſsioni religiõis.de ſta.mo.cũ ad monaſteriũ. Si verò nõ deducit in pactũ expreſſe, valet ꝓfeſsio de vno voto obediẽtiæ ſolũmodò ſi addatur, ſecũdũ regulã talẽ. & ſic intellige Inn. d.c. cũ ad monaſteriũ. In reliqs verò licet nõ ſeruetur forma tradita in regula,tenet tñ profeſsio per quæcunq; verba fiat: qa defectꝰ formæ nõ ſubſtãtialis nõ vitiat actũ:ſicut dicimus in excõicatione.de ſen.exc.ſacro. Ita not.Pan.in d. c.porrectũ.Requiritur etiã in mẽdicantibus cõtinuitas anni probatiõis:ſed vide j.Religio.v.§ iiij. ¶ Decimononò
19 quæritur,†quomodo fiat profeſsio tacita? Et dico vt ſonat ipſum nome,ꝙ fit ſine voce & ſcriptura multis modis:i.tribus ſecundũ Io. Andr.& do.Ant.& Pan.in c.vidua. de reg. quos tñ omnes limita cõiter & generaliter ſi ſciãt & cõſentiãt illi quorũ eſt incorporare religioni:quia ſicut expreſſa nõ inducitur quocũq; voto vel cauſa,niſi fiat in manibus potẽtis recipere & incorporare,ſecũdũ Gemi. in d.c.cõſtitutionẽ.& c.vnico,de vo.li.vj.& Lap.Inn.& Io.Mo.& Io. And.in d.c.porrectũ. vel in manib. alteriꝰ habẽtis mãdatũ, vel recipiẽtis nomine eius ſequẽte ratihabitiõe:ita nec tacita fieri põt ſine eius ſciẽtia & aſſenſu:& tenet Inn.Hoſti. & Pan.vt videtur in c.porrectũ.de reg.& eſt cõis opinio & vera licet Ge.in d.c.cõſtitutionẽ.chimærizet, vt dictũ eſt. ¶ Primò ergo inducitur,qñ quis ſe ingerit actibus,qui ſolum profeſsis de iure aut cõſuetudine cõueniũt. quod Pan. ibi limitat primò ſi ſit nouitius. ſecũdò ſi ſciat hoc cõuenire ꝓfeſsis tantũ:quia data ignorãtia præſumptio ceſſat. tertiò ſi ſpõte ſe ingerit,nõ ex metu.quartò ſi triduo perſeueraverit in illo ꝓpoſito:aut loco perſeuerãtiæ tridui hoc fecit cũ habitu profeſſorũ diſtincto in colore,ſciſſura vel forma:de quo tamen triduo eſt quæſtio:quia Io. And.in c.ad noſtrã.de reg.dicit hoc requiri per ſimile de habitu ꝓfeſſorũ,vt infrà dicetur:ſed do.Ant.dicit illud nõ requiri,cũ de eo in d.c.vidua.mẽtio nõ fiat.ſed procedit text. quãdo duo cõcurrunt, exercitiũ.ſ.& habitus profeſſorũ:quia nõ requiritur triduũ.& hoc placet Pan.& eſt verũ:quia illa vidua ſe ingerés actui profeſſarũ habuit profeſſarũ velũ. De prima tamẽ limitatiõe diſſentiũt Sũ. Roſ.quæ illã nõ habet.Sed dico ꝙ eſt vera:& ꝓcedit quãdo quis ſe ingerit actibus profeſſorum,puta electioni, ſine profeſſorũ habitu.vnde clericus ſecularis per illũ actũ non profitetur,vt patet per Pan. ibi:ſed cũ habitu profeſſorũ,ſecus:quia nõ requiritur ꝙ præceſſerit notitia: cũ de illa vidua nõ legatur ꝙ fuerit nouitia. ¶ Secũdò inducitur tacita profeſsio ex delatione habitus profeſſorum.quod limita primò ſi habitus ſit diſtinctus, vt ſ. ſecundò ſi quis deferat ſcienter,i.ſciẽdo ꝙ cõpetat ſolũ profeſsis,ſecundũ Sũ.Roſ. Vel melius,ſi hoc ſciat, & vlterius ꝙ per hoc de iure vel cõſuetudine inducatur profeſsio, ſecundũ Sũ. Ang.cõſentiẽte Inn.& do. Ant.& bene:quia ignorãtia præſumptionem tollit. tertiò ſi ſpõte. quartò ſi accipiatur ab eo qui põt incorporare religioni,vel eo cõſentiẽte,ſecundũ Pan. in d.c. vidua,& facit c.porrectũ.de regu.quã limitationẽ malè o-
mittit Sum. Roſ. addẽs loco eius aliam,ſ.ꝙ ætas ſit debita quod ſuperfluit ad doct.qa loquũtur in eo qui põt profiteri explicitè:licet nõ quantũ ad textũ iuris. quintò ſi in monaſterio,& nõ extra,deferatur,de reg.vt clerici.& no.Pan in c.exreſcripto.de iureiur.quia ceſſat præſumptio:eò ꝙ ſi profiteri vellet,intraret monaſteriũ.Sed intellige in monaſterio,i.ſub obediẽtia abbatis: quia, vt dicit Abbas in c.cũ illo.de ſen.exc.vbicũq; fuerit monachus, modò ſit ſub obediẽtia abbatis,ſemp fingitur eſſe in clauſtro.ſextò,ſi in delatione triduo ꝓfeueret,ſ.ne dubitetur quo animo deferat, ſcẽm Pan.& ſic intellige c.cõſtitutionẽ. in fi.de reg. lib.vj. Fallit hoc aliqñ ſecũdũ aliquos: nec regritur illud triduũ. primò ſi ſuſcipitur in infirmitate. ſecũdò ſi ſuſcipitur poſt votũ de ingreſſu religionis.ſed de vtroq; dubitat Pan.in d. c.conſtitutionẽ.vbi ponitur ius nouũ de hoc,& nõ excipitur. Et ita tene ꝙ regritur,& magis in infirmitate quãm in ſanitate,cũ infirmus turbetur ꝓpter moleſtiã morbi, ar.in l.cũantiqtatis.C.de teſta. ¶ Tertiò inducitur ꝙ delatione habitꝰ nouitiorũ indiſtincti diſtinctiõe patẽti,i.colore,ſciſſuta,vel forma ꝙ annũ, licet eſſe diſtinctꝰ diſtinctiõe occulta,puta ꝙ benedictionẽ:vt cle.eos.de regu. Nec oportet addere anno diẽ,ſecũdũ Pet. de Pal.niſi in anno biſſextili:de cuiꝰ tñ integritate eſt vna dies de pluribꝰ: imò nõ oportet dicere vltra annũ,ſicut dicit Sũ. Ang.ſed ſufficit dicere per annũ,ſicut dicit Sũ. Roſ.& text. Vñ in vltimo inſtãti anni ꝓbatiõis talis erit ꝓfeſſus,niſi aliud obſtet.Hoc autẽ limita primò in monaſterio eo modo quo penè ſtatim dictũ eſt: ſecꝰ extra.ſcdò vbi habitꝰ nouitiorũ ab habitu ꝓfeſſorũ eſt indiſtinctꝰ patẽter,licet fortè diſtinctꝰ occulte,vt dictũ eſt. Vel etiã licet fortè ſit diſtinctꝰ patẽter ab habitu ſecũ degentiũ ſeculariũ,ſcẽm Pet.de Pa.ſicut ſi cũ canonicis regularib.eſſent clerici ſeculares in choro & refectorio ſuppleiceis vtẽtes. Si tñ habitꝰ nouitiorũ eſſet indiſtinctꝰ ab habitu ꝓfeſſorũ,& cũ hoc ab habitu ſimul cũ eis degẽtiũ ſeculariũ,ſicut ſcẽm Arch.in mulieribꝰ,quæ ſe canonicas regulares appellãt:vel ſcẽm Pan.in c.ex parte.de reg. in fratribꝰ ſancti Antonii,vel aliis,q ſolũ ferũt crucẽ in pectore,delatio huiuſmodi habitꝰ p annũ nõ inducit ꝓfeſsionẽ tacitã ſcẽm Pe.de Pa.qã limitat Pan.qñ aſſumitur à minore xiiij. anno.ſecꝰ ſi ſuit aſſumptꝰ à maiore xiiij.anno.ſecus vbi eſt patẽter diſtinctus ab habitu ꝓfeſſorũ:qa quãtũcũq; deferatur,etiã per xx.annos,nõ inducitur ꝓfeſsio,vt in d.cle.eos. no.gl.& Pan.in e.ex parte.de reg. tertiò vbi alia ꝓteſtatio nõ præmittitur intra annũ:ſecꝰ vbi præmittitur,ſcẽm Arc. Et hoc tene: qa licet dicat Hoſt.ꝙ nõ iuuat,ſi ꝓteſtetur ſe nolle ꝓpter hoc profiteri,qa hic inducitur præſumptio iuris & de iure,quæ nõ admittit ꝓbationẽ in cõtrariũ.& idẽ Arc.& Mo.qa talis ꝓteſtatio eſt cõtraria facto: tamẽ veriꝰ ſenſit cõtrarium Io.And.vt refert Gem.c.j.de reg.in vj.& Io.de Lig.quando ſit ex iuſta cauſa: quia oppoſita opinio procedit vbi proteſtatio eſt facta cõtraria,hic autẽ eſt declaratoria,vt in c.cũ M.de cõſtit.& hoc placet:qa vbi factũ eſt multipliciter intelligibile,& agẽs proteſtatur ꝙ nõ agit actum ad finẽ hunc,puta vt profiteatur,ſed ad illum, puta vt adhuc probet,iuuat.& conſentit Pan.in c. ex parte.de reg. Vbi autẽ habitus eſſet diſtinctus patenter: iſta proteſtatio non eſt neceſsaria,ſecundũ eum in c.poſtulaſti.eo.tit.quia ſcilicet ipſum ſignum diſtingues eſt proteſtatio. ¶ Quartò inducitur ſecundũ aliquos quando quis ſuſcipit habitũ nouitiorũ cũ propoſito vitã mutãdi abſolutè per c. cõſulti.& c.ſtatuimus.de reg.& per c.nõ ſolũ.eo.ti.lib.vj. Sed iſta opinio eſt falſa:quia tex.in d.c.non ſolum.eum qui propoſuit abſolutè vitã mutare, diuidit contra eum, qui expreſſe vel

vel tacitè eſt profeſſus patet etiã per c.ex tranſmiſſa. de renunt. Vnde & do.Car.in cõſilio facti,& ſequitur Pan.in c. cõſulti.de reg.dicẽs ꝙ is qui fecit votũ de perſeuerãdo,nõ efficitur profeſſus per delationẽ habitus nouitiorũ diſtincti: ſed ſi cõtraheret matrimoniũ,teneret. Et ad c.non ſolũ. & alia quæ vidẽtur cõtraria,Reſpon.ꝙ intelligũtur ꝙ talis ad ſeculũ redire nõ põt ſine mortali:nõ aũt ꝙ ſit profeſſus. eſt etiã irrationabilis:quia profeſsio etiam tacita ſine duobus cõtrahẽtibus nõ perficitur.ſ.profitẽte & acceptãte.vnde nullũ propoſitũ,aut votũ,niſi alius cõſentiens adſit,perficit profeſsionẽ. Quid autem per illud propoſitũ intelligatur, variè loquũtur Canoniſtæ:ſed opinio vera eſt ꝙ ſit votum expreſſum perſeuerãdi in religione,vel etiã votũ interpretatũ:vt cũ quis ſe offert profeſsioni:nec tamẽ fit profeſsio:
20 quia alius nõ ſubitò acceptat. ¶† Viceſimò quæritur,quomodo obliget profeſsio tacita? Et dico ꝙ extra mendicantes ſicut expreſſa, etiam ſeculari habitu nõ mutato,obligat illi religioni præciſe,quã quis profitetur:vt in d.c.cõſtitutionem. ita tacita per ſuſceptionẽ habitus profeſſorũ intra annũ probationis obligat religioni in genere,ſi is qui profitetur,ſit ætatis debitæ,ſciẽs,volũtarius, & triduo perſeuerans,vt patet ibi:huic tamẽ obligatur in ſpecie illa religio, in qua eſt profeſſus:alioquin eũ à fortiori nulla alia teneatur,poſſet cõtrahere matrimoniũ,cõtra c.vnicũ.de voto.li. vj.& idẽ præciſe eſt de eo, qui intra annũ tacitè profitetur in mendicãtibus:& vlterius etiã idẽ eſt ſi intra annũ profiteatur expreſſe,vt in d.c.nõ ſolũ. Et in hoc eſt differẽtia inter mendicãtes & nõ mendicãtes: ſed tacita quæ eſt ex delatione habitus vltra annũ obligat in ſpecie ei,in qua fit:vt in cle.eos.de reg. Dicit aũt S.Tho.in iij.diſtin.xxxviij.ꝙ profeſſus tacitè omni caſu tenetur ad tria vota religionis principalia:ſed ad alias obſeruãtias, quarũ tranſgreſsio ex diſſimulatione prælatorũ inducitur, qui dum videntes nõ
21 corrigũt,indulgere vidẽtur,nõ obligatur,præcipuè ſi ſit ſimplex,qui talia diſcernere ſufficiẽter neſciat.& idẽ Alber. & intellige in his,in quibus prælatus põt diſpẽſare. ¶† Viceſimoprimò quæritur,quid de profeſsione impuberũ? Et dico ex Archie.poſt Pet.de Pal. ꝙ ſi inuito vel ignorãte parente vel tutore intrauit, ſi nõ reuocetur intra annũ & diẽ. eſt profeſſus tacitè quo ad eos: quo ad ſe verò ante cõpletũ
22 annũ pubertatis nec expreſſe nec tacitè profiteri põt:& ſi de facto fecerit,ſi profeſſus ſit factus pubes ratificet, vel portet habitũ profeſſorũ triduo,vel nouiter profiteatur, vel ſi toto xv.anno remaneat vbi habitus nouitiorũ & profeſſorũ
23 nõ diſtinguuntur. ¶† Viceſimo ſecundò quæritur,quid de profeſsione ſeruorũ? Et dico vt j.Religio.ij.§.iij. ¶† Viceſimotertiò quæritur, vtrũ per ingreſſum religionis, quæ fit per profeſsionẽ,quis aſſequatur plenariã remiſsionẽ per aſſumptionẽ crucis? Et dico ꝙ ſic, vt ꝓbat S.Th.ij.ij.q.vlt. ar.iij.ad tertiũ.q loqtur de dicto ingreſſu.& Pet. de Pal.& idẽ Ber.de præcep.& diſpẽ. Vtrũ aũt teneatur reſtituere, q
24 aliquem auertit ab ingreſſu religionis.j.Reſtitutio.iij.§.j. ¶† Viceſimoquartò quæritur,qd de bonis ingrediẽtis religionẽ per ꝓfeſsionẽ? Et dicũt iura ꝙ ingreſsi religionẽ ſe & ſua dedicãt Deo,ita ꝙ omnia eorũ bona monaſterio intelligãtur eſſe collata. C.de ſac.ſanc.eccl.auth.ingreſsi.xix. q.iij.qa ingrediẽtibus.quod ſecũdũ Pet.de Pal.intelligitur de ingreſſu profeſsionis,de quo intelligũtur iura loquẽtia de ingreſſu:& hoc niſi ipſi aliter diſpoſuerint ante profeſsionẽ:quod põt,licet nõ poſt expreſſam aut tacitã,vt no.gl. in d.c.qa. Et ſi à patre vel matre filius aut filia poterat exhæredari ꝓpter vitiũ ingratitudinis,iam nõ poterũt: quia hoc vitiũ tollitur per religionis ingreſſum.xix.q.iij.c.fin. iũcta gl.& in c.ſi qua mulier.cũ gl.vbi de his multa. Alicubi tamẽ eſt cõſuetudo ꝙ propinqui occupant bona immobilia ingreſsi:niſi ſi qua dedit monaſterio:& alicubi etiam mobilia.quæ ſecũdũ Ray.valet ſi eſt obtenta xl.annis, quo tempore præſcribitur cõtra eccleſiam. Sed puto ꝙ non valeat ratione præſcriptionis: tum quia in rebus inuaſis aut furtiuis nõ currit,vt dictũ eſt §.Præſcriptio.§.xij.tum quia eccleſia,quæ hic ſpoliatur,nõ eſt digna pœna:cum nõ ſit in mora negligẽtiæ, ſed violentiæ:nec quocunq; modo:quia eſt cõtra legem naturalem priuans hominem facultate diſponendi de ſuis bonis. Sed de his diffuſe j.Religio.vj.

❧ Rurſus de Religione quartò,quantum ad tranũtum ab ea.

1 *Tranſitus de vna religione ad aliã quando & quo liceat.& nu.x.*
3 *Licentia tranſeundi de vna religione ad aliam à quo petatur.*
4 *Apoſtata an ſit qui ad aliam religionem indebitè tranſit.*
5 *Tranſiens ad aliam religionẽ,ſi pœniteat,an in priore recipiatur.*
6 *Tranſitus à qua religione ad quam fieri debeat.*
7 *Tranſitus mendicantis ad non mendicantes quid importet.*
8 *Tranſitus monachi ad canonicum vel econtra quid contineat. & quid de tranſitu ad eccleſias ſeculares.nu.9.*
10 *Bona tranſeuntis ad aliam religionem,cui cedant.*

RELIGIO rurſus cõſiderari põt quartò quãtũ ad trãſitum ab ea ad aliã religionẽ,vel ad aliũ ſtatũ. ¶† Primò ergo quæritur,vtrũ poſsit eſſe trãſitus de vna religione ad aliã? Et dicit S.Th.ij.ij.q.vlt.hoc nõ eſſe laudabile,niſi propter magnã vtilitatẽ vel neceſsitatẽ:tum qa ex hoc plerunq; ſcãdalizãtur qui relinquũtur: tum quia facilius quis proficit in religione quã cõſueuit cæteris paribus:ſicut patet in collationibus patrũ per abbatem Neſtoriũ. Eſt verò laudabile triplici ex cã. primò ex zelo perfectioris religionis, in quo nõ attẽditur excellẽtia ſolùm ſecũdũ arctitudinẽ vitæ:ſed principaliter ſecũdũ illud, ad quod religio ordinatur:& cõſequẽter ſecundũ diſcretionẽ obſeruantiarũ fini proportionatarũ.ſecũdò propter declinationẽ religionis à debita profeſsione,ſecũdũ quã fuerat inſtituta.tertiò propter infirmitatẽ vel debilitatẽ. In primo caſu propter humilitatẽ debet licẽtia petì:quæ tamẽ negari nõ põt,ſi cõſtet illã eſſe arctiorẽ. Si probabiliter dubitetur,requirẽdũ eſt iudiciũ ſuperioris. de reg. licet.in ſecũdo verò reqritur diſpenſatio. Hæc ex S.Th. Pro quibus aduertè primò ꝙ ſi dubitetur an ſit ſtrictior religio ad quã trãſitur, ſecundũ Pan. nõ ſtatur verbo volẽtis trãſire, aut prælati negãtis licentiã: ſed requirẽdũ eſt iudiciũ ſuperioris:qui ſecũdũ Inn.eo caſu eſt ille,ad quẽ appellaretur, ſi grauaretur iſte religioſus: qa prælatus nõ debet eſſe iudex in cã ſua.quod dictũ nota: quia ex eo infert Sum.Roſ.poſt Pan.ꝙ habet locũ generaliter vbi oritur cõtẽtio inter religioſum & ſuperiorẽ ſuũ: qa debet adiri ſuperior immediatus: quod tñ bene dicitur in ſpectãtibus ad declinandã correctionẽ:qa in talibus nõ habet locũ appellatio,vt ſuprà dictũ eſt. ¶ Aduerte ſecũdò ꝙ ſi prælatꝰ nõ rñdeat,vel neget,vel alleget cãm negationis iniuſtã:dicit Pan.poſt Inn.ꝙ in his caſibus & ſimilibus põt ſubditus incõtinenti trãſire. Si verò allegaret cãm iuſtã aut veriſimilẽ negationis,nõ debet trãſire,ſed inſtare apud ſuperiorẽ vt decernat. Si verò dicat ſe velle habere cõſiliũ, tenetur expectare debito tpe:qa ille nõ tenetur incõſultè reſpõdere. ¶ Aduerte tertiò ꝙ ſecundũ Io. And.in c.ſanè.de reg.iura nõ ꝓmittũt trãſitũ reſpectu melioris religiõis ſeu maioris,vel reſpectu finis,vt qa fructuoſior,aut alio modo: ſed ſolùm reſpectu arctioris vitæ, & qa ibi viuitur ſtrictiꝰ, vt in d.c.licet.& ſeqtur Sum. Ang. cõtra Roſ. quãquã ipſa ſibi in §.j.& viij.cõtradicat& cõtra Sup.ſentiẽtes cũ beato

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tho. de cuius mente est q̄ attēdatur vita arctior quādo fines & fructus parificātur: quo intelligitur d.c.licet. imò ibi videtur probari opinio S. Th. dum dicitur, maioris religionis, frugis melioris, & sanctioris vitæ. Si verò nō parificatur nobilior finis cū vita æquè stricta vel etiā minus, modò sit regularis, præponderat: quia media sunt propter finē, nō ecōtrario. Vide j.ꝯ.viij. vbi probatur opi. S. Th. ¶ Aduerte quartò q̄ si quis licētia nō petita trāsiuit qñ petere tenebatur, quidā dicūt q̄ pōt reuocari: quidā verò q̄ nō. Sed gl. d. c.licet. soluit q̄ pōt reuocari, si trāsiuit causa leuitatis: aliàs nō. Vel dic sub aliis verbis q̄ nō pōt repeti si trāsiuit in casu licito, licet modo nō seruato: secus si in casu illicito. ar. c. fi. de regu. & hoc tenet Veruec. & Arch. & sequitur Supple. & hoc tene: licet Sum. Ros. cum multis aliis canonistis teneat indistinctè q̄ possit reuocari: qa non præiudicauit alicui, licet gratia humilitatis mādatū sit q̄ licētia petatur. ¶ Aduerte quintò secūdū Arch. post Inn. q̄ si ex trāsitu ad eam, quā certū est esse arctiorē, prior incurrat grauē iacturā vel infamiā, nō licet transire, arg. ij.q.iiij. si quis verò. & de reg. licet. qa nec debet esse cū scandali, nec priuatā vtilitatē debet præferre cōi, puta vnius monasterii. Et si trāsitur, secundū doct. vt dicit Pan. debet fieri restitutio. ar. d.c.licet. in ver. iacturā. de quo licet Pan. dubitet, & cū eo. Sum. Ros. qa ꝓpter læsionē monasterii nō debet impediri propositū diuinitus inspiratū: tñ nō est dubitandū qñ illa infamia vel iactura nō venit ex culpa monasterii, sed ex rerū qualitate:
2 quia nō est à Deo propositū illicitū. ¶ † Secundò quæritur, qñ & quomodo liceat trāsitus à religione ad religionē? Et dico colligēdo mentē doct. q̄ aut trāsitur ad lātiorē, aut ad æqualē, aut ad arctiorē. Et quidēsi ad latiorē, dico q̄ licet, si in priori religione regula nō seruatur, secundū Innoc. & Pan. in c. sane. de reg. qa nō cōsideratur regula antiqtus instituta, sed modus viuēdi de præsenti. quod bene Io. And. limitat, qñ nō est in prouincia aliud monasteriū eiusdē religionis ad quod possit trāsire, nec spes reformationis sui monasterii. Si verò in priori monasterio regula seruatur: aut subest cā, & sic secundū Inn. & sequitur Pan. in c. nō est dubiū. de regu. q̄ episcopus pōt dispensare, ar. c. nō mediocriter. de cōsec. dist. v. quod do. Ant. in d.c. nō dubiū. limitat si cā est vrgēs indigēs celeritate: aliàs recurrēdum est ad papā. quod intellige de cōsilio, vel vbi cōmodè pōt. ar. c. nō cogātur. dist. xlj. Limita etiā quo ad nō exēptos. in exēptis autē dispēsabit prælatus, q loco episcopi præest. ar. secundū gl. in d.c. nō est dubiū. aut papa, si talē nō habet. Aut cā non subest: & sic licet de licētia papę, secundū gl. in c. cū singula. de præb. lib. vj. quod verū est quo ad ecclesiā & cōcernentia forū cōtentiosum: quo ad Deū tñ est peccatū, ar. eorū quæ no. in c. nō est voti. de vot. Et causa legitima est debilitas, delicata cōplexio, & hmōi. ¶ Si verò transitus sit ad æqualē sine causa: licet solùm de licētia Papæ etiā quo ad Deū, secundum gl. Io. ix. q. j. in fum. & Pan. in c. nō est. de reg. Ex causa verò licet de licētia episcopi vel proprii prælati consentiēte capitulo, secundū gl. in d.c. nō est dubiū. & facit c. statuimus. xix. q. vlt. & xij. q. ij. sine exceptione. Si verò trāsitus est ad strictiorē, requirūtur multa. Primò q̄ nō fiat lenitate, temeritate, aut odio prioris prælati, sed zelo vitæ melioris: & si est cōtrarietas inter prælatū & subditū circa hoc, ad superiorē pōt appellari, etiā si in tali religione interdicatur appellatio: q̄ intelligitur interdicta in spectantibus ad correctionem solùm. Secundò q̄ religio, ad quam trāsitur, nō solùm sit strictior de iure. i. secundū se, sed etiā de facto, quia scilicet actu seruatur. ar. c. sane. de reg. qa hic cessāt ratio permittēdi trāsitū: quæ est vt viuatur arctius, cū hic præsumatur operari Spiritus sanctus: vt in c. licet. de reg. tertiò q̄ licētia petatur: vt in d.c. licet. Quibus cōcurrentibus licet trāsitus, etiā si primū monasteriū esset priuilegiatū ne quis inde trāsire posset ad arctius: qa præsumitur hoc cōcessum ne trāsitus fieret ex temeritate vel leuitate in iacturā ꝓprii ordinis sub prætextu maioris religionis: vt in d.c. licet. Sed tū aduerte q̄ nomine religionis arctioris venit religio sanctior, & religio fructuosior, ar. dictorū s. j. ꝯ. ¶ † Tertiò q̄ritur, à quo debeat peti ista licētia? Et dico quātū ad clericos seculares q̄ in episcopo requritur licētia obtēta à papa. de regu. licet. quo ad prælatos verò inferiores, si nō sunt immediatè sub papa, sufficit si petatur ab episcopo, licet nō obtineatur, secūdū Io. And. in mercu. Si verò sunt immediatè sub papa, ab eo est petēda: & eo negāte, trāsire nō licet. secus eo nō respōdēte. quo ad clericos verò secūdū Inn. petēda est licētia ab episcopo, si ecclesia grauiter lædit: aliàs etiā sine licētia pñt. ¶ Quātū ad exemptos verò dico q̄ prælati, q̄ subsunt papæ immediatè, vt gñalis magister, & minister, & hmōi, tenēt locū episcopi, q̄ immediatè subest papæ: & ab eis est petēda, vbi in nō exēptis petitur ab episcopo, nō autē vbi à papa. prælati verò habētes superiores, si sunt ordinarii, tenēt locū abbatis nō exēpti, q̄ superiorē habet citra papā: ideo ab eis petēda est, vbi in nō exēptis petitur ab abbate: nō autē vbi ab episcopo, qui tamē sine cōsensu capituli eam dare nō potest, secundū gl. in d.c. cum singula. Et ideo in aliquo casu pōt eam dare prælatus ordinarius immediatè cōuētus, sicut pōt ad religionē recipere: tum quia doctores & iura nō distinguunt de prælato: tum quia talis in materia nō odiosa venit nomine abbatis, qui hoc aliqñ pōt, sicut frater aut religiosus nomine monachi: vt s. Abbas. ꝯ. vlt. tum quia c. si religiosus. de elec. lib. vj. videtur velle q̄ eam possit dare in transitu ad episcopatū, si iam sit facta electio, etiā irrequisito capitulo: dum nō distinguit: itē arg. in verbo, suis cōuētibus, referēdo singula singulis: quasi dicatur prælatus irrequisito suo cōuentu: cū solus prior cōuentualis ꝓprię habeat cōuentū suū, sicut prouincialis prouinciā suā. Sed intellige nisi obstet cōstitutio, ar. verbi, qui dare valeat. tum quia hoc est de mēte Pan. in c. licet. de reg. & doc. dum quærūt vtrū ipsū prælati, à quibus licet licētia petitur, trāsire possint ea nō obtenta. Et cōcludit Ioā. And. in mercu. in regu. cū nō stat. lib. vj. q̄ sic, si habent superiorē citra papam. Quod ergo dicit Sum. Ang. in ordine Prædicatorū petēdā esse à prouinciali: & in ordine Minorū à custode vel ministro: nō est verū: sed peti potest etiā à priore cōuentuali aliquādo, vel à guardiano. Et quidem in ordine prędicatorū expresse hoc patet per mare magnum: quia secundū illud frater pōt trāsire de licētia magistri vel sui prioris. 4 ¶ † Quartò quæritur, vtrū trāsiens aliter quàm dictū est licere, sit apostata? Et dicit Pan. in d.c. sanè. de reg. q̄ non, apostasia maiori, de qua in c. fi. de apostata, sed bene apostasia minori: quia retrocedit. Ex hoc infert Sum. Ang. ad c. ij. de cle. vel mo. lib. vj. vbi dimittens habitū incurrit excōicationē: cū sit propriè apostata: q̄ eā non incurrit assumēs habitum alterius religionis, etiam laxioris. quod etiā sentit Io. And. ibi in nouel. quia tex. ibi sentit in eo qui facit causa euagationis, quæ cessat in eo qui aliā religionē ingreditur. & idē Pan. in d.c. sanè. Sed ego dico q̄ assumēs alterius religionis habitū ratione trāsitus licitī verè vel opinatiuè, nō incidit: quia ibi cessat ratio legis. secus si sumat causa euagādi: & multò magis si causa licētius aut cautius delinquēdi: quia in tali habet locū litera & intētio seu ratio legis. ¶ † Quintò queritur, quid si regularis impetrauit licentiā trāseundi ad arctiorē religionem, & postea pœnituit, vtrū primi teneātur eū recipere? Et dicit Veruec. q̄ sic, si nō inuenit arctiorē se recipientem, vel non potuit sufferre eius austeritatē, & ante ꝓfessionē vult reuerti: qa licētia & renūtiatio facta fuit ex causa nō subsequuta. Si autem abbas & cōuentus aliquē licentiauit simpliciter, & ille renuntiauit simpliciter, nō ex aliqua cā, nisi forte ex odio, secūdum Veruec. licētia non valet: quia hoc est dare licētiā vagādi: quod prohibetur xviij. q. ij. abbates. secundū Ange. tamē expelli potest, quādo nō vult ferre pœnā pro culpa cōmissā. ¶ Sextò quæritur, † à qua religione, & ad quā liceat transitus? Et dico q̄ probat in iij. parte. tit. xvj. c. iiij. in fin. Archie. post Pet. de Pal. in quarto, religionē mendicantiū perfectiorē esse omni non mendicante: & inter mendicantes eā, q̄ essentialiter & principaliter & nominaliter est instituta ad prædicandū: qa hæc est religio Christi, etiā si lo
5 culos habeat, quos nō habeat alia q̄ prædicationē essentialiter nō habeat annexā, sed accidētaliter post institutionē ex cōmissione: & quod ex omni alia ad eā licet trāsire. Et idē tenuit bea. Io. do. dicēs q̄ cum vnicuiq; ob frugem melioris vitæ ad altiorē statum liceat trāsire. xix. q. ij. duæ sunt. & de regu. licet. nō solū Carthusienses, sed cuiuslibet ordinis fratres ad ordinē prædicatorū possunt trāsire regulariter ad vnguē viuētem: & probat eo modo quo Pet. Monal. quoq; magn⁹ Theologus & Canonista dicit, vt refert bea. Io. do. se vidisse determinationem vniuersitatis Parisinæ, q̄ frater Carthusiensis de iure cōi posset trāsire ad ordinē prædicatorū regulariter viuentē. Et idē cōsuluit Zab. & quidā alii de monacho sancti Benedicti obseruantiæ laxioris. Et idē dicit beatus Io. do. de ordine minorū in tract. de pos. Econuerso autē dicit idē bea. Io. do. q̄ fratres prædicatores trāsire nō possunt ad aliorū ordinū obseruātiā, nisi in suo ordine foret remissa religio: quia tūc liceret animo arctè & nō laxè viuendi: quia secundū Io. And. Inno. & Pan. in c. sane. de regu. non est inspiciendū principiū fundationis regulę, sed quod nūc de facto seruatur: vnde satis est q̄ nūc sit strictioris vitæ ea, ad quā trāsitur, licet fortè tempore fundatio
6 nis fuerit laxioris: cōtra prædicatores apostatas, inquit Io. And. qui ꝓfitētes in monasterio sancti Benedicti, vbi fortè nō seruatur religio, putāt se euadere apostasiā: contra quos est litera in d.c. sane. Constitutiones enim prædicatorū vltra regulā ita arctāt eos, q̄ vita eorū est asperior vita monachorū. Vnde cogēdi sunt redire ad primū ordinē. Hæc Io. Andr. ¶ Non est autē contra prædicta q̄ ex constitutione Martini quinti licitè transeunt ad Carthusienses: quia licite ex causa transitur ad æqualem & laxiorē. ¶ Non obstat etiam si alicubi in vita regulari habētur licitè possessiones moderatæ: quia hoc nō impedit, sed iuuat regularem vitam
7 hodie, quando creuerūt mendicantes nomine & effectu, & plus inueniunt seductores quàm veraces. ¶ Septimò quæritur, † quid velint iura de transitu mendicātis ad non mendicantes? Et dico q̄ ibi assumi nō potest ad dignitates in illo ordine, etiā si transeat authoritate apostolica, nec ad priora tū vel aliquā administrationē, aut quæcūq; officia. etiā tanquā vicarius seu minister, seu tāquā locū aliorū tenēs: nec potest exercere curā animarum pro se aut pro aliis: nec habet vocē aut locū in cap. etiā si ab aliis cōcedatur. cle. vt profes
8 sore. de regu. ¶ Octauò q̄ritur, † quid velint iura de trāsitu mutuo monachorū & canonicorū regulariū? Et dicit Archi. post S. Tho. ij. ij. q. clxxxix. q̄ vtraq; illa religio ordinatur ad opera vitæ cōtēplatiuæ, inter quæ præcipua sunt quæ aguntur in diuinis ministerii: ad quæ ordinatur directe or
9 do canonicorū regulariū, quibus per se cōpetit q̄ sint clerici, non autem monachis. xvj. q. j. illud licet ordo monachorum sit arctior. Igitur si monachus est laicus, licitè trāsit ad canonicos: nō econtrario: vt patet xix. q. iij. mandamus. Si verò monachus sit clericus sacris mysteriis seruiens, vt cōmuniter est hodie, licitè canonicus trāsit ad monachos petita licētia superioris: nō ecōtrario. xix. q. iij. statuimus. qa tūc monachi habēt quod est canonicorū cū maiori arctitudine. Ex his patet q̄ vera est opinio S. Tho. contra Canonistas, de quo s. ꝯ. j. ad fi. scilicet q̄ in transitu iuridico non attenditur solùm maior arctitudo vitæ: quia, vt dicit ipse, & probatur per c. quod Dei timorē de statu mo. arctior est professio monachorū quàm canonicorum regularium: & tamē ratione clericat⁹ canonicus nō potest trāsire ad arctiorem vitā monachalem: quia in d.c. mādamus. hoc est interdictū. ¶ Nonò quæritur, † quid velint iura de trāsitu monachorū & generaliter religiosorū ad regendū ecclesias secu
10 lares? Et dico vt j. Religio. vij per totū. ¶ Decimò quæritur, † quid iuris de bonis transeuntiū ad aliam religionem? Et dicit Host. q̄ si quis trāsit ante professionē, cū omnibus rebus suis exit. de regula. Statuimus. si verò trāsit post professionē, & sine licētia, res suæ remanent priori monasterio: & qui illū recipit, imputet sibi. Si verò cū licentia, vel inuitus ex aliqua causa vadit ad aliud monasteriū: vsufrustus rerū, quas contulit priori monasterio, debetur secūdo quādiu vixerit, ne sit illi onerosus. & sic intellige xvj. q. vj. cognouimus. & xxvij. q. j. si quis rapuerit. Si autē sit persona secularis, q̄ relinquit cōsortiū spirituale seu religionē vel ecclesia, indistinctè bona sua recuperātur, vt innuitur apertè de cler. cōiug. quod à te. in fi. Vel ad saluādas opiniones dic q̄ bona ipsum tacitè sequūtur: sed si expressè cōtulit se. & sua, & nō habet vnde viuat, de benignitate canonica sine cōtradictione cuiusq; bona recuperat. arg. lxxxvj. distin. nō satis. xvij. q. iiij. quicūq;. Si verò pōt sustētari, nō recuperat: sicut nec si dedisset sine se. xvij. q. iiij. sunt qui opes. nisi de gratia fiat, aut appositā fuisset aliqua cōditio. de cōdi. appo. verum. Sed Pan. latius, ꝓsequitur. Nam in c. q̄d à te. de cler. cōiu. dicit q̄ si recedit ante ꝓfessionē: tūc aut donauit priori monasterio omnia bona sua expresse: & in dubio videtur donasse ratione personæ: quia non est verisimile q̄ spoliasset se omnibus bonis inde trāseundo: ideoq; recedendo reuocat: videtur enim donasse causa mortis mūdanæ: vnde tali mortē nō sequuta per ꝓfessionē reuocari potest, sicut & donatio causa mortis. Si verò donauit solùm aliqua: tūc nō videtur donasse cā ingressus; nec recuperabit, arg. eorū quæ no. Inno. in c. beneficiū. de reg. lib. vj. Tacitè verò bona huiusmodi non trāsūt in monasteriū, sed remanēt penes eū, ex quo nō est ꝓfessus. arg. d.c. beneficiū. Idem tamē Pan. in c. causam. de proba. dicit q̄ si dedit in puncto ingressus, videtur donasse rōne ingressus: secus si ex interuallo: vel si aliis cōiectūris præsumi potest q̄ nō causa ingressus donauerit: quia tūc perfecta donatio non reuocatur. Sed ista intellige in foro causarū: quia in cōscientia vbi sciri potest probabiliter q̄ donauit solùm causa ingressus, & nō aliter, semper recuperabit: quia videtur donasse causa mortis. Si verò fecit professionē: aut ipsa tenuit, aut nō. Si nō tenuit, bona, q̄ tacitè trāsierāt, redeūt ad personā suā: quia accessoriū sequitur principale: & si expresse cōtulit credēs professionē tenere, reuocat ista bona: quia videtur donasse causa mortis mūdanæ, vt dictū est. facit l. si pater. C. de hær. instit. vbi si institui aliquē credēs eum filiū meū, auferūtur demū illi bona, si cōstat eum non esse filiū. si verò sciebat professionē nō tenere nō reuocat: qa videtur in omnē casum donasse. Si autē ꝓfessio tenuit: tunc aut egreditur propter peccatū suū, vt quia collocatur in alio monasterio ad agendā pœnitentiā:

Universidad de Deusto
Biblioteca

& dantur bona secũdo monasterio quo ad vsum.xvj.q.vj. de lapsis,sed post mortẽ naturalẽ vsusfructus redibit ad primũ monasteriũ:& cõsolidabitur cũ proprietate,vt ibi. Aut egreditur capiẽdo fugã:& bona nõ recuperat:imò quocunq; accesserit,potest eũ abbas vendicare cum omnibus bonis ac quisitis.xviij.q.ij.abbates. Ex quo not.q̃ quicquid acquirit monachus,etiã fugitiuus,acquirit monasterio,quãtuncũq; sit in partibus remotis,vt ibi. Aut idem egreditur licitè,puta transeundo licitè ad monasteriũ vel prælaturam : & tunc est dubiũ de bonis quæ transierãt in primũ monasteriũ : & sunt opiniones. Nam aliqui Moderni voluerũt quòd remaneant penes primũ:& quicquid acquirit,cedit secundo monasterio vel dignitati. Et hoc tenuit Pet.de Perusio. Et pro hoc videtur tex.in c.vnico.xviij.q.j. Alii verò dicunt indistinctè q̃ debẽt bona cum persona transire:& q̃ illud c.vni cum procedit in acquisitis bonis ex industria monachi,nõ in patrimonialibus bonis:quia illa bona semper videtur accedere ad personã monachi,licet expresse fuerint collata tẽpore ingressus,ratione prædicta. Et hoc tenuit domi. Car. & quæstio fuit aliàs ardua in facto. Pan. autẽ placet opinio secunda,vt bona patrimonialia personam sequantur:subtiliter ad hoc argues ex d.c,vnico,vbi monachus si fiat episcopus,adire potest hæreditatem paternã sibi delatam,quã acquiret episcopatui,non priori monasterio:& sic spes succedendi patri,quæ trãsierat in primum monasteriũ,iuxta noper Innocẽ.in c.in præsentia.de probat.sequitur personam monachi. Et cũ isto transit Sum.Ros.sentiẽs q̃ religiosus factus episcopus recuperat iam alteri q̃sita,nisi sit frater minor. Ego autem dico q̃ prima opinio est vera, & ex intentione determinata in d.c.vnico.vbi canon dicit indistinctè omnia prius quæsita pertinere ad primum monasterium:& nõ distinguit inter acquisita ex industria & successione, vt credit secũda opinio,sed inter monachũ ante episcopatum & post,vt ibi dicit Arch.quia scilicet antè nõ poterat adire hæreditatẽ,quod potest postea factus sui iuris:licet nõ acquirat sibi,sed suæ ecclesiæ,secundũ Glo.Non est autẽ similiter de spe & de acquisitione:quia spes nullum ius aut dominiũ dedit primo monasterio,sicut dat acquisitio. Et confirmatur ista decisio:quia secundum Bar.in tract. Minoricarũ,lib.iiij.frater minor authoritate papæ trãsiens ad episcopatũ vel aliã religionẽ,quæ habere potest in cõmuni,nõ recuperat bona sua iam alteri quæsita:siue dicas q̃ hæc sit restitutio in primum statum,siue q̃ sit indulgentia,siue permissio transeũdi ad alium statum separatum:vt C.de sent.pas. l.ij.& l.tutor. Si verò nõ sunt alteri quæsita,puta quia non sunt mortui parẽtes,quibus debet succedere:sic succedet,si illi,ad quos tranſit,sunt in statu succedendi:quia per talem translationem restituitur ad omnia. C.de senten.pas.l.j.& ff.ad Tertul.l.j.§.qui mortis.& idem putat si aliàs legitimè ab Archiepiscopo vel alio prælato promoneretur ad aliquã dignitatẽ:secus si transferatur aut absoluatur ab ordine per ãlium modum : puta propter demerita sua:vt in d.l.j.§.qui mortis.& idem Fran.de Asisi.addens q̃ licentiatus ab ordine propter demẽrita,& licitè trãsiens ad aliã religionẽ,non recuperat ius succedẽdi,per iura prædicta:quia ista absolutio est magis ad pœnã quàm ad præmiũ. Et ita sentit etiam ipsa Sum.Ros.cũ Ang.Non est autẽ maior ratio quare iste frater minor nõ recuperet alteri iam q̃sita,quã alii religiosi,sed forte minor : qa sua religio minus poterat eius bona acqrere quàm multæ aliæ. Vide de his Pan.in c in præsentia.de proba.ad fi.diffuse tractantẽ:&,vt videtur,aliter sentientẽ quàm ſ. ¶ Et prædicta faciũt ad hoc q̃ restituere nõ teneatur,qui titulo oneroso vel lucratiuo habet de bonis alicuius damnati propter crimen, & postea per principem restitui ad bona sua:quia ius est iam sibi quæsitum. Vide suprà Gratia.§.vlt. Vide etiam ad prædicta Bar.in l.quæcũq;. C.de fide instru.lib.x.an ementes solenniter à communi Perusii bona ex bannitorum cogantur eis reddere ex forma statutorum pacis hoc dicentiũ:vbi concludit quòd sic:quia d.l.quæcunque.vbi in hoc non valet rescriptum principis, loquitur quando Imperator rescribit propter vtilitatẽ priuati tantum:secus si propter publicam:quia tunc potest res priuatorum auferre:& eodem modo ciuitas:vt l.certa forma.C.de iure fisci.& l.item si verberatum.ff.de rei vendic. & l.venditor §.si constat.ff.commu.præd. Alexã.etiam de Imo.in l.si quis officialium.C.de decur.& ff.eo.lib.xij.per illum tex.limitat glo.in authen.constitutio quę de digni. col.vj.quæ voluit quòd licet quis liberetur à patria potestate per dignitatẽ,puta quia episcopus,si perdit dignitatem, remanet nihilo minus liberatus:quia verum est,inquit,nisi deponatur à dignitate sua culpa vel delicto:quia tunc non debet gaudere priuilegio dignitatis. De bonis autem fugitiuorum,vide suprà Apostatia.§.ix.

¶ Rursus de Religione quintò quantum ad nouitios.

1 *Nouitius religionẽ quis esse possit.*
2 *Furiosus an possit esse nouitius.*
3 *Nouitius quanto tempore quis esse debeat.*
4 *Probationis annus an debeat esse continuus.*
5 *Nouitius an deferre debeat habitum.*
6 *Nouitij an obligentur ad præcepta regulæ.*
7 *Nouitius delinquens an possit puniri ad perpetuum carcerem.*
8 *Nouitius an intra annum probationis possit ad seculum redire.*
9 *Nuntius an possit eligi an ordinari.num.10.*
11 *Nouitius si sit cammicus an debeat vocari ad electionem episcopi.*
11 *Nouitij beneficium & bona qualiter gubernentur.*

RELIGIO quintò considerari potest quantum ad nouitios,id est,eos qui habitu religionis accepto nondum aliqua professione adstricti experiuntur religionis austeritatem. Et dicitur habitu religionis, & non probationis accepto:quia si nouitio daretur habitus professorum,ad huc non esset ipso facto ex hoc professus:debet tamen ei dari habitus nouitiorum, quando non vult statim aut intra triduum esse professus:& sic dandus est habitus distinctus, vbi sunt patenter distincti:vbi autem non sunt sic distincti, vt vbi benedicitur habitus professorum, secundum Archidandus est nouitio habitus non benedictus : sed sufficit q̃ non detur ei cum benedictione tunc actu facta,vt consuetudo interpretatur:professi etiam,vt dicit,quando sibi nouiter faciunt habitũ,puta scapulare in ordine prædicatorum, debent ea facere benedici a prælatis:quia scapulare benedictum est habitus professorũ. ¶ Primò ergo quæritur,†quis possit esse nouitius propriè? Et dico quòd quilibet pubes rationis capax.xx.q.j.per totum.& de regu.cum simus.quod intellige si potest religionem intrare,iuxta dicta suprà Religio.ij. Vnde licet ante annos pubertatis oblatus à parentibus vel aliàs quis possit habitum religionis accipere : tamen propriè non est nouitius:quia nõ potest experiri quid sit castitas:nec malitia supplet ætatem:vt suprà Religio.ij. §. xij. Et sic patet quo tempore possit quis esse nouitius: quia in xv.anno inchoante masculus & suprà, & fœmina in xiij.quia non potest aliquis ingredi,nisi completa pubertate.& ita tenet Ioann. Andr.de regu.beneficium.libro vj. ¶ Secundò quæritur, †vtrum furiosus possit esse nouitius? Et dico quòd non : quia proprie quasi constitutus in anno probationis.de reg.sicut tenor. Vnde nunquam potest profiteri,etiam si stetisset in religione centum annis:& si profitetur, professio nulla est: sicut nec matrimoniũ põt cõtrahere.ff.de spon.l.furor.nec ratificatur p̃ ratihabitionem postquã fuerit sanę mẽtis:sicut nec professio facta ante annos pubertatis:nisi postquã est sanæ mẽtis & pubes se obligauerit,p̃fessione tacita vel expressa:vt patet per c.primum,de vot.lib.vj.& facit d.c.sicut tenor.non obstat quod Host.& sequaces teneant q̃ ratificetur si perseuerauerit nõ contradicens,postquã fuerit pubes & sanæ mentis:quia Panor.in c.sicut tenor.de regul.tenet hanc opinionẽ falsam, per caput primum.de regul.lib.vj. vbi professio in minori ætate non ratificatur, nisi portetur habitus indistinctus per annũ.& à fortiori in furioso.& ita tenet Sum.Ang.& Ros. Sed illud c.nõ probat: quia licet dicant eam ratificari per illud : nõ tamen dicit q̃ solũ per illud,sed potius dicit oppositum,scilicet q̃ potest ratificari expressè. vnde opin. Pan.est vera solùm in mendicantibus,vbi nõ licet profiteri ante annum, & in his nõ semper, sed quãdo furia abstulit probationẽ,sicut eam aufert impubertas:secus vbi sufficienti tẽpore probatus efficitur deinde furiosus,& p̃fitetur:qa tũc est vera opi.Host.q̃ abeunte furia sufficit ratificatio ex parte vtriusq; partis,vel etiã nouitii tantùm,si conuentus furiam ignorauit.ar.dicendorũ infrà.§.iiij.ad finẽ. ¶ Tertio quęritur,†quãto tẽpore debeat quis esse nouitius? Et dico q̃ anno toto regulariter.xvij.q.j. Gonsaldus.& de regula.ad apostolicã.& incipit iste annus ab hora impositionis habitus,modò adsit pubertas:aliàs à puncto pubertatis, nisi vbi habet locũ ca. quia in insulis.de regul. qa incipit ibi à pũcto anni xviij. incipiẽtis.de regul.ad nostrã.& c.significatũ.& c.quia in insulis. Quia tamẽ hoc datur in fauorẽ nouitii & religionis,vt se mutuo experiãtur:si nouitii & prælaticum suo cõuentu accedat cõsensus,ante annũ profiteri potest, & professio tenet.d.c.ad apostolicã. imò profiteri põt in ipso ingressu,etiã habitu nõ susc epto,vt ſ. Religio.iij.§.iij. Fallit hoc in mẽdicantibus,vt ibi.§.iij.& secundũ Sum.Ang.fallit vbi habet locũ c. quia in insulis. sed hoc nullo iure probatur. ¶ Quartò quæritur,†vtrum annus p̃bationis possit esse interpolatus.stando, verbi gratia,vno mẽse in monasterio,& alio extra, vel necessariò sit cõtinuus? Et dico q̃ Pan.vt patet in c.ad apostolicã.de reg. disputatiuè tenuit sufficere, si sit interpolatus. & sequitur gl.in regula,eũ qui.de reg.iu.in li.vj.qa videtur satisfactũ iuri,ex quo quis stetit per annũ, licet nõ cõtinuũ. Et hanc opinionẽ Sum.Ang.& Ros.ad scribũt Specu. in tit.de sta. reg. Sed Io.de Lig. & Bonincõtrus filius Io.An.in quadã quæstione disputata tenẽt q̃ oportet annũ esse continuũ. intellige eo modo quo solent austeritates in religione cõtinuari,ſ.modicè,& ad diẽ interpolãdo. & hoc Pan.verius putat:imò dico indubitatèsic tenẽdũ:tum qa iste annus est statutus ad experiẽdũ austeritates,vt d.c.ad apostolicã.quę maximè in cõtinuatione cõsistunt:sicut patet q̃ is qui difficultatur ieiunare xl.dies,facilè ieiunaret eos,si inter diem & diẽ interponeret aliã diẽ refectionis vel plures : tum qa tex.dicẽdo indefinitè austeritates,omnes vniuersaliter cõprehẽdit, vt no.per Dy.de reg.iu.in rubr.& facit de decid audientiã. in casu autẽ possibiliter quis nõ experiretur omnes,puta quadragesimales si egrederetur tẽpore quadragesimę.& idẽ de aduẽtu,vel hyeme,vel æstate:tum qa cũ iura loquuntur de annali spatio vel alio tẽpore,de cõtinuo intelligẽda sunt:vt no.gl.super rub.ff.de va.& tem.præscrip. qa.regulariter omne tẽpus debet esse cõtinuũ:& p̃ Io.An. de elec.c.j.lib.vj. Et hãc opinionẽ tenet Bart.in l.interdũ. §.quoties.ff.de publi.per illũ tex.vbi seruus dicitur veteranus,qui anno cõtinuo seruiuit:nouitius autẽ, q̃ nõ seruiuit anno cõtinuo. Facit quod not.in l.vbi fideiussor.ff.de solutio.vbi bãnitus,q̃ ex statuto offendi põt impune,à centum libris & suprà, offendi non põt pro ſ. respectu vnius debiti & ſ. respectu alterius:qa ex quo sunt debita diuersa,cõiungi nõ debent ad faciendũ vnũ totũ:& sic est ibi casus,in quo ſ. & ſ. non faciũt centũ. Et idẽ etiã per prędicta videtur dicendũ si nouitius in illo interuallo tenuisset habitũ,& ieiunasset,& peregisset omnes corporales austeritates:sed nõ fuit sub iugo obediẽtiæ:quia hoc est potissimũ inter austeritates. Nec opposita opinio fuit Specu. nec loquitur in casu isto:sed vbi cõpleto anno probationis in monasterio quis ante professionẽ exiuit & rediit:quo casu nõ est annus p̃bationis denuò cõcedendus.quod errore scriptoris accidit.qđ patet primò,qa dicit istã q. esse Barth. Brix.in venialibus,& eius verba in respõdendo scribit.vbi tamen Barth.nihil dicit de nostro casu,sed de nunc dicto.secũdò qa ipse Spec.probat solutionẽ illã per caput,fraternitatis.xxxiiij.dist. quod caput de nostro casu nihil dicit. ¶ Quintò quæritur,†vtrũ sit necessarium q̃ nouitius deferat habitũ religionis, quam vult profiteri? Et dicit Pan. in c.super eo.de regul.quòd non, sed sufficit probare regulam in habitu proprio:quod est irrationabile:cùm magna austeritas sit in habitu. Vnde dico quòd sic:& non sufficit si deferat etiam habitũ religionis alterius, secundũ glos.in d.c.super eo.& Tanc. & ita habet cõsuetudo legum interpres.l.si de interpretatione. ff.de legi.cui secundũ do. Ant in d.c.super eo.in hoc standũ est:& q̃ deferat in monasterio:qa delatio extra nunquã induceret professionẽ tacitã: vt in cle.eos.de reg.licet possit talis cõpelli vel ad dimittẽdum habitũ talẽ,vel ad monasteriũ intrandũ,vt not.Pan.in c.vt clerici.de reg. qđ tamẽ limita vt ſ. Religio.iij.§.xviij. casu ij.limitatione v. Intellige tamẽ q̃ ex causa potest fieri professio:& cõsequenter probatio iemiplena sine habitu:vt ſ. Religio.j.§.j.sed talis profitens nunquã fuit nouitius,nec propriè positus in probatione. ¶ Sextò quæritur, †vtrum nouitii obligẽtur ad præcepta regulæ? Et dico q̃ non, nisi sicut alii Christiani:debẽt tamen induci vt seruẽt ad probandũ & consuescendũ:sed aliquid indulgendũ est ne retrocedant.xxxv.q.iij.quod scripsi. ¶ Septimò quæritur, †vtrum nouitius delinquẽs possit puniri ad perpetuũ carcerẽ,si delictum hoc merebatur in professo? Et dicit Gemi.in c.non solũ.de reg.lib.vj.q̃ non,per rationẽ allegatã in tex.qui prohibet istos nullo modo posse impediri quin redeant ad seculũ.posset tamẽ ad tẽpus damnari nouitius, & hoc si velit,aliter nõ. ¶ Octauò quæritur,†vtrũ nouitij intra annũ probationis possit ad seculũ redire? Et dico q̃ Pan.in c.statuimus.de reg.facit regulã per illũ tex.q̃ sic liberè,vt ibi,& sine licẽtia petita ab aliquo:quia ita sonat illud verbũ liberè:vt not.in c.de multa.de præben.nec tenetur soluere expẽsas factas sibi à monasterio:vt probatur c. non solũ.de regul.lib.vj.ibi,aliquatenus impedire. Egrediendo autẽ sine licentia nõ incurrit aliquã inhabilitationem ad ordines vel beneficia ecclesiastica vel secularia ex hoc.de regul.postulasti. ¶ Facitetiã quatuor fallẽtias. Prima,si intra annũ professus est non furiosus nec impubes: quo casu tenetur religioni in specie vel in genere, vt ſ. Religio.iij.§.iij.& iiij. Secunda,si intra annũ suscepit habitũ professorũ eo modo quo ſ. Religio.iij.§.xviij. dictum est. Tertia,si habitum indistinctũ detulit per annum, vt ibidẽ dictũ est. Quarta,si apparet euidenter eum voluisse absolutè vitã mutare. Sed istã quartã fallentiã,quæ vtiq; vera est, vtpote quã multa capitula ponunt:quidã,imò penè omnes Canonistę male intelligunt ex hoc q̃ putãt p̃missionẽ nõ esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse de ratione voti: sed sufficere solum propositum corã Deo. Vnde volunt q̃ is qui religionẽ intrauit animo perseuerandi, teneatur religioni in genere, etiã alio voto non facto. quorum quidam dicunt q̃ est vere religiosus, ita q̃ si contrahatur matrimoniũ, nullum est: quia illud propositum dicunt esse votum solennizatũ per habitus susceptionem. & sic sensit Inn. in c. consulti. de reg. & Host. & Vin. & Ioan. And. dicẽtes hoc posse probari, per c. beneficium. de regu. vbi beneficium istius potest alteri conferri. & do. Ant. & ferè oẽs Scribẽtes, vt recitat ibi Pan. alii verò, vt do. Card. tenent q̃ quanquam ad seculum redire non possit, non tamen est verè religiosus, sed teneat matrimoniũ ab eo contractũ: per c. vnicũ. de voto. lib. vj. & placet satis hæc opinio Panor. Sed opinio Innoc. stare non potest: quia votum nõ solennizatur quo ad dirimendũ matrimoniũ, nisi per susceptionẽ ordinis sacri, vel professionem expressam aut tacitã: vt patet in c. vnico. de vo. lib. vj. Sed iste non suscepit ordinẽ sacrum, vt supponitur: nec est professus explicitè vel tacitè: quia patet primò per c. ex trãsmissa. de renunt. vbi clare patet q̃ votum intrãdi religionem & propositum perseuerãdi simul non faciũt religiosum per habitus susceptionem, nec aliquã inducunt professionẽ. & secundò per c. ad apostolicam. de reg. vbi patet q̃ professio non fit sine consensu monasterii, q̃ dando habitum nouitiorum non intendit istum ad professionẽ recipere, sed mores eius experiri. Et tertiò patet ratione quia cum professio sit quasi quidã contractus, & hinc inde oriatur obligatio reciproca, nõ potest cõsistere ex parte vnius tantũ. l. in omnibus. ff. de acti. & obli. Sed nec opinio alia stare potest, scilicet q̃ iste non possit redire ad seculum, quasi obligatus religioni in genere: quia nõ obligatur proprio voto: quia, secundum S. Thomam & alios Theologos, quibus in hac parte stãdum est, propositũ non est votum, nisi sequatur promissio. quod etiam vbiq; innuit scriptura, secundũ illud Deute. xxiij. Si votũ &c. & sequitur, Facies sicut promisisti Domino. & Ecclesia. v. Si quid vouisti Domino, nõ tardabis reddere: & sequitur, Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Et idem iura ciuilia, secundũ quę votũ ex pollicitatione causatur. ff. de polli. l. ij. Non obligatur etiã superioris præcepto, vt cõcludunt Canonistæ: & consequenter nullo modo obligatur religioni. Dicit autẽ Petr. de Pal. q̃ obligatur præcepto ecclesiæ: quod stare nõ potest: tum qa istud præceptũ nullibi reperitur, cuius semper iura se referant ad voluntatẽ & intentionẽ intrantis: tum propter multa quæ deduxi in quadam q. de hoc in aur. ro. Et ideo bene dicit Pan. in c. literarum. de vot. q̃ si de ratione voti est promissio, vt dicit S. Tho. & Arch. doctrina Canonistarum circa istam quæstionẽ euertitur. Dico ergo q̃ hoc propositum mutãdi vitã absolutè est votum simplex religionis, vel est oblatio professionis, qua in ipso religionis ingressu multi petebãt profiteri, licet non admitteretur subitò: sicut olim poterant in omnibus religionibus: & nunc possunt in non mendicãtibus: vnde isti remanebant obligati religioni in genere: & nõ erãt professi. Et sic hoc propositũ cõtra professionem expressam & tacitã diuiditur: in c. nõ solum. de regu. Et hac ratione beneficia talium vacabant. Qui ergo solùm proposuit perseuerare nõ vouendo nec se offerẽdo professioni, potest intra annũ ad seculum redire de iure, & contrahere matrimoniũ, etiã sine peccato quo ad ecclesiã, & etiã quo ad Deum si redeat ex iusta causa: puta infirmitate vel debilitate. Si autẽ ex causa iniusta, puta tædio sanctæ vitæ vel huiusmodi, est peccatũ ingratitudinis. vide de his omnibus diffuse in dicta quęstione. ¶ Nonò quæritur, †vtrum nouitius possit eligi? Et dico q̃ sic ad episcopatũ: q̃ non autẽ ad abbatiam vel prælaturã religionis. de elec. nul lus. lib. vj. ¶ Decimò quæritur, †vtrũ nouitius possit ordinari? Et dico q̃ non, etiã ad primã tonsuram. xix. q. iij. monasteriis. secundũ Ray. & Gofr. quod autem in d. c. dicitur q̃ expectandũ est biennium, dicit Veruec. quod eo ipso q̃ habentur pro professis, possunt ordines recipere. & concord. Host. & Sum. Conf. & ita habet cõsuetudo, quę probatur xvij. q. ij. Gonsaldus. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrũ debeat vocari ad electionẽ episcopi nouitius si sit Canonicus? Et dicit Io. And. in c. beneficiũ. de reg. libr. vj. q̃ nõ: sed secus esset de patrono, vel eo, ad quẽ nõ iure collegii, sed iure singulari electio ptinet: qa debet vocari. ¶ Duodecimò quæritur, †quid de beneficio & bonis aliis nouitii? Et dico q̃ de beneficio dictum est ſ. Religio. ij. ſ. viij. de aliis autẽ bonis dico q̃ qñ profitetur, tenendũ est quod dictum est ſ. Religio. iij. ſ. vlt. quando verò moritur ante professionem expressam & tacitã. Cyn. & multi alii in authen. ingressi. C. de sacr. sanc. eccle. dicunt q̃ omnia bona eius spectare debẽt ad monasteriũ: quia ibi moriẽdo videtur mori vt monachus. Et idem do. Ant. in c. in præsentia. de proba. Sed Bar. in auth. si qua mulier. C. eodem. pro hac opinione allegat c. fi. de suc. ab inte. non firmãs tamen opinionẽ, sed reliquens prouinciã Canonistis. Pan. verò tandem in d. c. in præsentia. bene distinguẽs dicit q̃ si intrando expresse bona sua cõtulit monasterio, & expresse nõ reuocauit, sunt monasterii: si verò expresse non contulit, sed simpliciter intrauit causa probationis, succedẽt proximiores, & non monasteriũ: quia cum nõ fuerit iste religiosus cum effectu, de sent. exc. cũ religioso. libr. vj. bona eius nec expresse nec tacitè trãsierũt in monasteriũ, præsertim cum adhuc testandi haberet facultatẽ. Quando etiã aliquid donat in ipso ingressu, Pan. in c. quod à te. de cle. coniuga. bene distinguẽdo dicit, q̃ si omnia donauit, in dubio videtur donasse causa mortis: vt ſ. Religio. iiij. ſ. x. vnde ea nõ sequuta p professionẽ tacitã vel expressam omnia reuocat & recuperat inde recedendo. ar. l. Seia. in fi. pri. re. ff. de dona. cau. mor. & l. nõ omnis. ff. si certũ peta. & facit quod no. Bar. in d. auth. ingressi. etiã idem dicit Bar. ibidẽ, de eo, cui ius professio nõ tenuit, quanuis profitens crederet tenere, per l. fi pater. & l. nec apud. C. de hæred. instit. Si verò non donauit omnia, sed quędã solùm, nõ videtur donasse causa ingressus: & nõ recuperabit. ar c. beneficiũ. & c. cõstitutionẽ. de regu. Et sic intelligẽdo limita Host. & Pan. in c. ſtatuimus. eo. tit. qui videtur cõtrarii. Similiter nõ recuperabit si dedit nõ causa ingressus, sed ex interuallo. de do. c. fi. & l. perfecta donatio. C. de donat. quę sub mo. Et idẽ dicit Bar. vbi ſ. de eo q̃ sciebat professionẽ nõ tenere: qa nõ recuperabit donata. l. cuius per rorẽ. ff. de regul. iur. & l. Campanus. ff. de oper. liber. In cõsciẽtia tñ dic vt ſ. eo. ſ. x. dixi.

De Religione rursus sextò quantũ ad religiosos, id est, professos in genere.

1 *Bona religiosi cui cedant.*
2 *Monasterium qualiter aget pro bonis religiosi.*
3 *Testamentum an condere possit, qui ingressus est religionem, vel iam conditum reuocare. num. 4*
5 *Religiosus ad quæ obligatur sub peccato mortali.*
6 *Obedire an debeat prælato religiosus in omnibus.*
7 *Paupertatis votum quæ contineat.*
8 *Castitatis votum qualiter intelligatur.*
9 *Religiosus an teneatur magis obedire patri, quàm prælato.*
10 *Religiosus factus episcopus an liberetur ab obseruantijs regularibus.*

11 *Religiosus an possit esse iudex.*
12 *Religiosi electi vel fugitiui, qui nequeunt reconciliari, quid agere debeant.*
13 *Religionem an egredi debeat ad petitionem vxoris, qui ita condemnatus est ne egrederetur.*
14 *Religiosus eodẽ genere peccati an grauius peccet quàm secularis.*
15 *Religiosorum omnium quæ sint communia statuta.*
16 *Excommunicationes quas incurrant religiosi.*
17 *Religiosus delinquens an debeat expelli, si paratus est corrigi, & pœnam sustinere.*

RELIGIO sextò cõsiderari potest quantũ ad religiosos, qui sunt iã professi in genere, qui propriè veniũt nomine religiosorũ: vt ſ. Religio. j. ſ. j. ¶ Primò verò quæritur, †quid iuris de bonis religiosi tam in ipsa professione quàm post? Et dico multa. ¶ Primũ. Patre ingresso monasteriũ, ſ. per professionẽ filius legitimã petere nõ potest de subtilitate iuris, secundũ Bart. in auth. si qua mulier. C. de sacrosan. ecc. posita xix. q. vlt. quia legitima nõ debetur, nisi post mortẽ naturalẽ patris. l. j. ſ. si impuberi. ff. de col. bon. sed de æquitate canonica dico cũ Bal. in d. auth. si qua mulier. q̃ petere poterit, ne habeat petere alimẽta à monasterio. & placet: quia æquè cessãt pater administrare & alere, sicut si naturaliter moreretur. Quãtũ verò ad peculiũ aduẽtitiũ, cuius vsusfructus erat patris eo ingresso monasteriũ, secũdũ Bar. in auth. idẽ est. C. de bo. quæ lib. ex quo patria potestas soluitur ex facto patris, remanebit solùm medietas dicti vsusfructus apud patrẽ, & consequẽter apud monasteriũ. l. cũ oportet. ſ. cũ aũt. C. de bo. quæ lib. sed gl. in d. auth. idẽ tenet q̃ nõ finitur. Mar. verò tenet q̃ ex toto finitur, dicens ita fuisse decisum Bononiæ. gl. autẽ est vera de vsufructu, quẽ pater habet in aliis bonis: sed opinio Bar. est æqor. Sed no. secũdũ Pet. de Pal. q̃ iura loquẽtia de ingressu, intelligũtur per professionẽ. ¶ Secũdum. Bona ingressi religionẽ ipso iure sunt monasterii, vt ſ. Religio. iij. ſ. xxiiij. Et trãseunt etiã feuda. de quo dic vt ſ. Feudũ. ſ. ix. Reseruabitur tamẽ legitima descendẽtibus. xix. q. iij. c. fi. & idẽ videtur in ascẽdentibus: quia æquè succedũt isti is nõ extantibus. Transit etiã vsusfructus, nec amittitur ex ingressu, secundũ Inn. in c. in præsentia. de proba. sed durat quãdiu viuit. & sequitur Alb. in d. authẽ. ingressi. quod quidã limitant qũ monasteriũ potest habere propriũ in cõmuni: aliter nõ, secundũ Glo. Et similiter trãlit ad monasteriũ emphyteusis, secundũ Alber. in d. authen. ingressi. arg. l. peto. ſ. j. ff. de lega. ij. quod Odof. ibi limitat verũ, nisi emphyteusim haberet ab alia ecclesia: quia tũc esset in optione ecclesiæ an vellet rẽ vel canonẽ. Aduerte tamen q̃ dicta authen. ingressi. secundũ Alb. ibi nõ habet locũ in monasteriis habentibus in proprio: vt ordo militiæ sanctæ Mariæ, & fratrũ ordinis sancti Francisci, & ecclesiæ seculares: & idẽ in monasteriis tertii ordinis sancti Dominici: intellige, sed habent locũ in nõ habẽtibus nisi in cõmuni. ¶ Tertiũ. Si qs ingreditur cõdito testamẽto, in quo nihil reliquit monasterio, sed hæredẽ extraneũ instituit, secundũ do. Anto. in c. in præsentia. de prob. distinguẽdũ est. Nam si tẽpore ingressus nulla facta mentione de testamẽto expresse cõtulit monasterio bona sua incõtinẽti post testamentũ, nõ reuocat illud, nec illa bona erũt monasterii: sed præsumitur illa collatio facta ad tẽpus vitæ suæ: quia nõ videtur quis incõtinenti animũ mutare. arg. l. nõ ad ea. ff. de cõdi. & demon. Si verò hoc fecit ex interuallo post cõditũ testamentũ, præsumitur mutasse animũ fauore religionis: & sic rũpitur testamẽtũ, & illa bona erũt monasterii. Si verò nõ cõtulit expresse, remanebit testamẽtũ: & monasteriũ solùm petet suã portionẽ aliter quàm rumpẽdo testamentũ. Sed Pan. ibi dicit q̃ suã portionẽ nõ petet. quod videtur verius de subtilitate iuris, per ea quæ not. Alb. in authẽ. si qua mulier. C. de sac. san. eccle. quia secundũ iura liberè potest disponere de suis vt vult, & monasteriũ cõputatur inter liberos, qñ antè nõ disposuit, vt d. auth. si qua mulier. ¶ Quartũ. Prodigus & dissipator, cui interdicta sunt bona, secundũ Albe. in d. auth. ingressi. religionẽ põt intrare, si sit ratiõis capax, etiã quo ad bona, sicut & minor. ¶ Quintũ. Filiusfamilias intrãs monasteriũ disponere põt de bonis peculii castrẽsis, vel quasi, secundũ Pan. in c. in præsentia. de prob. sine dubio. l. pen. C. qui test. fa. pos. de profectitio verò etiã sine dubio nõ põt: quia illa sunt in dispositione patris. de aduẽtitiis autẽ, de quibus disponere nõ potest in vita patris, etiã cũ patris cõsensu, iuxta not. in d. l. pe. est dubiũ. sed Pan. tenet ibi q̃ potest: qa statim per ingressum gaudet illo priuilegio. authen. presbyteros. C. de epis. & cleri. ex quo quod laicis est aduentitiũ, clericis est quasi castrẽse: ideoq; prinabitur pater in vita sua vsufructu illorũ bonorũ: & pariformiter in aduẽtitiis aduenièntibus post ingressum. Sed do. Ant. in d. c. in præsentia. tenet cõtrariũ, i. q̃ nõ põt disponere taliter q̃ pater priuetur vsufructu in vita quo ad aduẽtitia ante acquisita, sed solùm de directo & vtili dominio, sic q̃ patre mortuo transibũt ad illũ cui reliquit: vt in auth. de monac. ſ. illud. secus de acquisitis post ingressum, quia sunt monasterii. ¶ Sextũ. Libri dati à patre filiosa. cũ eo transibũt ad religionẽ secundũ dispositionẽ ingredientis, secundũ Iac. de Rauen. & recitat Pan. in d. c. in præsentia. quia cẽsentur quasi castrense peculiũ: quod Pet. dicit verũ in libris collatis doctoribus vel magistris, nõ in datis scholaribus. & sequitur Bar. in l. filiæ. C. fam. erc. & est verius. ¶ Septimum. Religiosi succedũt in bonis parẽtum, & huiusmodi, nec exhæredari possunt propter admissum crimẽ ingratitudinis in seculo. C. de epis. & cle. l. Deo nobis. xix. q. iij. c. fi. quod tamẽ fallit in fratribus minoribꝰ. cle. exiui. de ver. sig. ¶ Secundò quæritur, †quomodo aget monasteriũ in præfatis, in quibꝰ succedit, vel ei acqrũtur? Et dicit Pan. in c. in præsentia, q̃ his actiõibus, in qbus ille egisset ante ingressum, & pro gestis ante per ipsum tenebitur monasteriũ inquantũ ad ipsum peruenit de bonis ingressi, secundũ Inn. arg. l. ij. C. de impub. & aliis substi. vel fortè verius in totum: licet possit petere restitutionẽ, tenẽdo q̃ monasteriũ iure successionis venit: vt j. Religio. viij. ſ. ij. ¶ Tertiò quæritur, †vtrũ ingressus religionẽ possit cõdere testamentũ? Et pro fundamẽto responsionis adduco d. auth. si qua mulier. quæ talis est: Si qua mulier aut vir monasticã vitam elegerit, & interuenit monasteriũ, liberis nõ extãntibus, monasterio qẽ ingredietur res eius cõpetere iubemus: sed si psona liberos habẽs antequã de rebus suis inter eos disponat monasteriũ intret, liceat ei postea inter eos diuidere legitimã portionẽ nulli diminuta triẽte vel semisse: & quod eis nõ dederit, monasterio cõpetet: sed si omnẽ substãtiã inter filios diuidere voluerit, sua persona filiis suis cõnumerata partẽ sibi retineat, quę monasterio cõpetere debeat: sed si post ingressum moriatur antequã inter eos diuidat, filii legitimã portionẽ percipiãt: reliqua monasterio cõpetẽte substãtia. xix. q. vl. si qua. Ad quæstionẽ igitur dicit Pan. in d. c. in præsentia. q̃ potest inter liberos & monasteriũ qñ prius nõ dispo fuit. d. auth. si qua. Aliter autẽ disponẽdo inter alios nõ potest in forma testamẽti, secũdũ Cy. ibi: sed ad hoc vt valeat donatio, poterit cõsentiente abbate & capitulo de mobilibus tãtum: quia immobilia sine debita solennitate alienari non possunt. Et addit Pan. quod ipse tanquã nihil potest,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum res illæ transierint in ius monasterii,& in eis nullam habeat facultatẽ disponendi,vt apertè dicitur in authen.de mona.§.illud. sed nomine monasterii poterit illa cõcedere quę & monasteriũ. ¶ Quartò quęritur,†vtrũ ingressus monasteriũ possit reuocare testamẽtũ quod antea fecit? Et Per.& Cy.in d.authen.si qua.dicunt simpliciter ꝙ sic. Bar. distinguendo dicit ꝙ non in ordine Minorũ:quia isti fratres post professionẽ nihil possunt disponere de rebus mũdanis,per ele.exiui.de verb.sig. vnde credit in eis nõ habere locũ d.authen.si qua. in alio verò ordine potest reuocare dũ viuit:& videtur,secundũ eum,tex.in simili in l.res vxoris.C.de don.inter vir.& vxo.& cũ eo transit d.authent. in d.c.in præsentia.Pan. verò dicit ꝙ nõ potest, per d.§.illud.nisi in casu d.auth.si qua.qui fuit gratiosè cõcessus. Et facit ratio,ne in eo proprietas notetur disponẽdo ad libitũ de temporalibus, cũ sit mortuus mundo.xvj.q.j.placuit.& iam nõ habeat velle aut nolle.de elec.si religiosus.lib.vj. & hoc etiã cõsentiente abbate:quia testamentũ nõ potest dependere à volũtate tertii.l.pen.cũ ibi not.C.qui testa.face. post.& ff.de hær.instit.l.illa institutio. & l.captatorias. Hæc Pan. Et ita indubitatè tenendũ est: quia professus nullius rei habet proprietatẽ: vt etiã patet per dictã authent.si qua. vbi patet ꝙ omnia aut sunt filiorũ aut monasterii:& idem per d.§.illud.& per authẽ.ingressi.C. de sacro san. ecc.vbi per ingressum omnia sunt collata monasterio: & si habet, nõ est religiosus:sicut nec pauper. Nec in hoc est differẽtia quantũ ad fratres particulares inter minores & alios: quia in particulari omnes se æqualiter spoliãt omnibus: imò videtur potiòr ratio,secundũ illam opinionẽ,vt mutare possint minores quàm alii: quia quãto monasteriũ magis distat à proprietate bonorũ,tãto plus potest frater de eis disponere:quia cũ monasterium cedat loco fratris,quantò minus in monasteriũ transit, tantò plus remanet penes fratrẽ
5 si quid remanet,vt isti dicunt. ¶ Quintò quæritur,†ad quę obligatur religiosus ex sua professione sub peccato mortali? Et dico ꝙ obligatur primò ad obseruantiã regulæ, secũdum quã est professus.quod intellige nisi in casu c.non solum.de reg.lib.vj quãdo scilicet quis intra annũ probationis prohibetur in religione mẽdicantiũ: vel quãdo est professus tacitè solùm: quia obligatur solùm religioni in genere:& cõsequenter regulæ quã profitebitur,vel illi in qua est professus,si aliã nõ inuenerit, qa illa tenetur cũ recipere,ex quo passa est eũ tacitè profiteri:& si noluerit, poterit in domo propria manere, & esse religiosus professus. Sed intellige secũm S. T.ij.ij.q.clxxxvj. ꝙ obligatur sub peccato mortali ad tria vota religiõis, seu ad regulare vitã, quæ in istis essentialiter cõsistit:& ad ea quæ sunt in regula sub præcepto:ad alia autẽ sub peccato veniali:vt ꝛ. Religio.j.§. viij. Ad intentionẽ tendẽdi ad perfectionẽ:vt ꝛ.religio.j.§. viij.ad nõ contemnendũ principalia statuta regulæ omnia vel nulla:vt ꝛ. Religio.j.§.viij. Quartò ad nõ agendũ ex cõtemptu quicquã cõtra regulã vel mãdatum prælati. Quintò ad omnia præcepta ore tenus facta à prælato secundũ regulam. Colligũtur hæc omnia ex mente S.Th. Vide ꝛ. Religio.j.§.iij. ¶ Sextò quæritur, † pro intellectu voti obedientiæ vtrũ religiosus teneatur prælato obedire in omnibus? Et dicit S.Th.in quolib.x.art.x.ꝙ secundũ omnes nõ tenetur in his quæ sunt cõtra Deum vel regulã, vel in quibus nõ est ei cõmissa dispẽsatio nec in his quæ sunt arctiora regula: sed circa indifferentia,vel ea quæ sunt infra arctitudinẽ regulæ,& ei æqualia,sunt opiniones quibusdam dicentibus ꝙ in his obedire necessitatis sit, & quibusdã ꝙ sit solùm perfectionis:sed quãtũ ad rem parũ aut nihil differunt:quia ad regulã pertinent nõ solum quæ in ea exprimuntur,sed etiã quæ ad eã quocunq; modo reducuntur: vt pertinẽtia ad obsequia societatis fraternæ & culparũ punitionẽ:ad quæ duo ferè omnia huiusmodi indifferẽtia reducuntur. In his tamẽ,quæ ad regulã nullo modo reducuntur, verius est ꝙ obedire sit perfectionis: vt expresse dicit Bar.in lib. de præce.& dispen.quia obediẽtia nõ se extẽdit vltra ius prælationis, quod secundũ regulã limitatur. Hæc ille. Ex quibus sic potest distingui ꝙ prælatus aut præcipit secundũ regulã:& idẽ secundũ cõstitutiones:aut præter regulã,aut infra,aut cõtra.aut suprá. Si præcipit secundũ regulã,i.secũdũ cõtenta in regula explicitè vel etiã implicitè,vt sunt omnia,sine quibus ordo regularis & plenior obseruatio cõseruari nõ posset,siue regula intẽdit,obedire tenetur secundũ omnes. Si verò quæ præcipit,sunt præter regulam, vt quæ nec in ea cõtinentur, nec ad contenta in illa expediunt:vt leuare festucã, vel aspicere aues volantes:cõmunior est opinio ꝙ nõ tenetur,etiã si sint leuiora.pro quo facit quod not.Pan.in c.literas.de resti.spol.& in c. ex literis.de spon.& Inn.in c.veniẽs.de iureiur. Si verò sunt infra regulã,vt reficere corpus quãdo regula permittit,obedire tenetur indistinctè secundũ Sũ. Ang. Sed melius distingue,nisi sit certus ꝙ refectio vel huiusmodi nocebũt corpori vel animæ:aliàs autem si certus est ꝙ proderũt,vel est in dubio,obedire tenetur,ar.eorũ quæ dicta sunt ꝛ. Obedientia.§.ij.& dicẽtur statim. Si verò sunt cõtra regulã, distingue. Nã si cõcurrunt duo,ſ.ꝙ sit certũ prælatũ præcipere cõtra regulã,& eũ non posse dispẽsare in eo cõtra quod præcipit,obedire nõ tenetur. Imò si cõcurrat primũ sine secũdo, sed cum alia certitudine,ſ.ꝙ nõ moueatur ex causa rationabili,nõ tenetur:quia si nõ tenetur in his quæ nihil faciunt ad obseruantiã regulę,vt dictũ est:multo minus in his quę faciunt cõtra eã vel sinẽ eius.de quo ꝛ. Dispensatio. Si verò sit dubiũ an sit cõtra regulã,vel an possit dispẽsare,vel an rationabili causa moueatur,tenetur obedire.xxiij.q.j.quid culpatur. Et generaliter vbi est dubius an debeat obedire nẽne,tenetur obedire,vt ꝛ. Obediẽtia.§.ij. Si verò sunt supra regulã, etiã distingue. Nam si sunt ad pœnã culpæ admissæ,tenetur.de simo.dilectus.el ij.& c.quoniam. Si verò sunt ad cautelã culpæ futuræ præcauẽdæ:vt cùm libidinoso mãdatur ieiuniũ, nõ tenetur nisi quãdo verisimiliter videt aliter se nõ posse vitare peccatũ:similiter nec si sunt in augmẽtũ meriti, vt suscipere martyriũ, se affligere inedia, & huiusmodi:quo casu logtur c.gesta.lxxiiij.di. vbi dicitur, nõ posse aligẽ indici vitã strictiorẽ. quod indubitatũ est, si indicatur à solo prælato, vel ab eo cũ minore parte collegii:imò si ipse cũ maiori parte vel aliã religionẽ imponere, quia maior pars hoc nõ põt sine cõsensu omniũ & superioris,secũdũ Host. in c.cũ dilecti.qẽ met.eau. Si verò in eadẽ religiõe maior pars faceret statutũ arctãs ad vitã strictiorẽ, sunt opiniões an alti obligẽtur. Nã qdã dicũt ꝙ licet superior sine volũtate omniũ nõ possit mutare strictiorẽ ordinẽ quod me.eau.c.cũ dilectus.põt tñ facere cõstitutiões anteriores:vt no. Vin.& Host.de reg.sup eo.vbi Pan. quærit an maior pars cõuẽtus possit reformare regulã antiqtus instituta in vita minori. Alle. Inn.tenẽt ꝙ sic, q etiã plus sentit,ſ.ꝙ potest per statutũ arctare singulos ad regulã arctiorẽ antiqtus institutã stante eadẽ religione. Et segtur Præpo.in c.ante triẽniũ.in ver.ſ.tamẽ si p statutũ.di.xxxj.& idẽ Pan.vbi ꝛ.& gl.in regula,quod omnes.lib.vj.& Io.And.de reg. Ioãnes. Et fundamẽtũ istorũ est:primò c.vnicũ de stareg.li.vj.vbi monialibus indicitur clausura quæ nõ erat de regula. Secò, qa in voto obedientiæ intelligũtur statuta & ordi

ordinationes,quas possunt facere prælati:& tertiò quia religiosus trãstulit suã voluntatẽ in superiorẽ. Sed Pe.dubitat de hoc,& declinat ad contrariũ:& gl.in c.gesta.di.lxxiiij. Ego verò dico ꝙ prima opinio est vera quãtũ ad statutũ reformãs regulã antiquã,vel cõferẽs ad plenioré eius obseruantiã:quo casu ꝓcedũt omnia quæ ꝓ eis adducũtur: non autẽ est vera quantũ ad statutũ arctãs ad aliquid supra eã:tũ quia non plus potest prælatus cũ maiori parte capituli in præcipiẽdo perpetuò & omnibus per statutũ,quã in præcipiendo ad horã,& huic vel illi ore tenꝰ:cui etiã cũ toto cõuẽtu nihil potest præcipere supra regulã:secundũ S.Tho.& oẽs,q suo tẽpore vel ante fuerunt,vt patuit:tũ quia obligatio religiosi ad obediendũ est tota ex suo voto:vnde vltra voluntatẽ & intentionẽ vouẽtis nõ potest extẽdi:q̃ limitatur secundũ regulã expresse vel implicitè intellectã,sicut & de potestate seu iure prælationis,vbi ꝛ. dicit S. Th.tũ quia austeritas nouiter indicta cõcernit singulos de religione vt singulos,nõ vt vniuersos:& cõsequẽter nõ potest indici per consensum collegii,q in maiori parte cõsistit:sed regitur consensus singulorũ,per d.reg quod oẽs. Quod autẽ dicit Pan. vltra alios ꝙ etiã solus abbas hoc põt:qa in licitis implebili bus quantũcũq; duris nõ põt monachus resistere,secũdũ regulã est falsius:qa intelligitur in licitis nõ solũ secundũ se, sed etiã respectu præcipiẽtis licitè:alioqn abbas malè affectus cogere posset monachum male visum desperare. ¶ Ad primũ autẽ in cõtrariũ dico ꝙ illud c.vnicũ,procedit in his q̃ expediũt ad obseruantiã ꝓfessionis antiquæ regulæ religionis vel Christianitatis,sicut clausura ad obseruantiã castitatis in monialibꝰ. Vnde dicit ibi Io.Mo.& Arch.ꝙ modus cõuersandi taxatur ibi secũdũ naturã rei:cũ nõ deceat mulieres euagari.de iudi.mulieres.lib.vj. ¶ Ad secundũ dico verũ esse de ordinationibus & statutis expedientibus antiquæ regulæ. ¶ Ad tertiũ autem dico religiosum trãstulisse suũ votũ in superiorẽ,nõ simpliciter sed secũdũ limites regulæ tantũ:alioquin in ius prælationis vltra eos se extẽderet,cõtra S.Tho. Vnde dico ꝙ nec papa põt me adstringere ad macerationes corporis maiores quã sint cões in Christianitate vel in ordine meo,nisi pœnã culpæ cõmissæ:vel quatenus expediret mihi ad obseruantiã regulæ meæ,vel Christianitatis quã sum in baptismo ꝓfessus. De clericis autẽ seculariꝫ arctãdis,dicit in c.pe.qđ me.eau.& p Præpo.in d. antẽ triẽniũ. De obediẽtia autẽ clericorũ & religiosorũ nõ exẽptorũ,vide ꝛ: Obediẽtia.§.vij.& viij. ¶ Septimò q̃ritur,
7 †,p intellectu voti paupertatis,qũo religioso sit mortale aliquid circa hoc? Et dico multa. ¶ Primũ. Monachis ꝓhibitũ est sub terribili præcepto habere ꝓpriũ.de sta.mo.cũ ad monasteriũ & vniuersis religiosis.eo.ti.monachi. Quod q dẽ ꝓpriũ sumitur tripliciter:primò secũdũ Host.vt importat dominiũ rei iustis modis acquisitũ.secũdò ꝓ dominio vsurpato:& sic quãtũ ad religiosos ꝓpriũ,secundũ Archid. post Io.An.in nouel.in d.c.cũ ad monasteriũ.dicitur quicqd delatur abbati seu alii prælato suo,vel cõtra eius volũtatẽ tenetur. Si autẽ prælatus cõcedat vsum alicuius rei ad libitũ,nõ videtur ꝓpriũ qñ in quãtitate vel qualitate nihil ei relatur prælato,nec sine eius licẽtia aliquid recipitur vel expẽditur:& paratus est ad iussum abbatis totũ reddere. Tertiò sumitur ꝙ effectu iusti dñii q est vti re nõ solũ ad ꝓpriũ vsum vel necessitatẽ sed ad libitũ:& sic dicit Arch ꝙ prælatus nõ põt cũ subdito dispẽsare vt habeat ꝓpriũ,id est aliqd simpliciter in sui dominio vt ꝓpria authoritate sine volũtate superioris possit facere quicqd velit etiã in damnũ monasterii:imò secundũ Inn.in d.c.cũ ad monasteriũ.nec summus pontifex in hoc valet indulgere:qđ indubitatè verũ est,si sit monachus seu religiosus,secundũ S.Tho.& Pet.de Pa.qcqđ sit de illa opinione,q̃ dicit ꝙ põt monachũ facere laicũ & vxorare,ac in ꝓprio dispensare.quæ videtur Host.& Io. An. Vnde secũdũ Arch. talis dispẽsatio in prælato est mortale,cũ exponat ouẽ. ¶ Secundũ. Si qd à prælato ad vsum cõceditur,habet subditꝰ in illa re vsum,id est,ius vtẽdi re aliena salua substãtia:nõ autẽ fruẽdi. Vnde põt præcise accipere necessitatẽ suã,nõ autẽ alicui dare:non autẽ habet in ea vsumfructũ,i.ius vtẽdi & fruendi,saluo,& c.vt scilicet vltra suã necessitatẽ possit de residuo donare etiã eleemosynaliter,etiã si esset de bonis paternis:qa omnia sunt monasterii xij.q.j.nõ dicatis.nisi habeat licẽtiã dãdi: & tũc bñ vtatur: aliàs peccat,& tenetur restituere mõasterio recipiẽs ex turpi cã:& similiter q ex dono:& si dãs nõ habebat licẽtiã,vel ipse indigẽtiã,secũdũ Arch. ¶ Tertiũ. Si aliquis vsusfructꝰ monacho relinquatur,abbas potest illum auferre,per no.in auth.ingressi.C.de sac.san.ec.& in c.ij.de statu mon. Et si addatur ꝙ si molestet monachũ,cadat à legato.de hoc glo. in l.Lucius.§.tres hęredes.ff.ad Treb.& ibi Bar.& Cy.in l. quoties.in fi.C.de donat.q̃ sub mo.& Bar.& Bal.& Io.de Imo.in l.si alienũ.ff.de hær.insti. Et cõclude ꝙ si legãs disponat p viã pœnæ,nõ valet:qa impositio pœnæ sup facto impossibili de iure vel de facto nõ valet.l.cerdonẽ.ff.de opelib.ij.& C.de his q̃ pœnæ no.l.j. Si autẽ vult ꝙ nõ possint molestari,dicat,lego vel relinquo vsumfructũ tali monacho donec & quousq, abbas faciat ei q̃stionẽ:& ex tũc nõ relinquo:vt dicit Bal.in dl.j.& Pau.in d.§.tres.sed in eo qđ habuit monachus ante cõtrouersiã pòterit abbas cõtrouersiam facere,& illi auferre secundũ prædictos. ¶ Quartũ. Secũdũ Archi. religiosus de licẽtia prælati habens multa superflua nõ est proprietarius,si paratus est omnia relignare in manibus eius:licet vterq; peccet:& si prælatus non facit quantum potest sine magno scãdalo,vt viuatur in cõmuni,non est in statu tuto.ar.di.lxxxiij.error. Subditi verò dictæ cõmunitati resistentes,non quia non possent sufficiẽter viuere,sed quia volunt abundare,& de suis suo modo facere,videntur in malo statu: cum seculariter viuãt,& velint perseuerare: quod prohibetur in c.relatum.de regu. Hæc ex illo. ¶ Octauò q̃ritur,†quid de intellectu voti castitatis? Et dico ꝙ reli 8
giosus tenetur ad vitanda ea quæ cuilibet Christiano sunt peccata mortalia: iuxta dicta ꝛ. Luxuria,per totũ,quia licet euitatio peccatorũ non cadat sub voto propriè,cadit tamen largè:vnde omnia talia sunt ei sacrilegia,etiã si sint solę cogitationes,vt patebit j. Sacrilegium. Et vlterius tenetur nõ cõtrahere matrimonium,dicto c.cum ad monasterium.de regularibus. ¶ Nonò quæritur,†vtrũ religiosus magis te- 9
neatur obedire patri aut matri carnali necessitatem patiẽti & requirẽti,quàm suo prælato imperanti cõtrarium? Et dicit Richardus ꝙ patri in spectãtibus ad necessitatem illius præcepti. Honora patrẽ tuum:quia ad hoc tenetur iure naturali & diuino,à quo nulla professio absoluit,cum obseruentur consiliа vt præcepta melius impleantur:in aliis verò magis tenetur prælato. Sed S. Tho.iij.quolib.art.xvj.tenet contrarium,si religiosus sit professus,de quo loquimur:vt suprà,Religio.ij.§.vij.recitatum est.& idem Alex.in iiij. parte,dicẽs quod religiosus solùm tenetur patri in his quæ potest exhibere sine detrimento ordinis regularis,vt orare consulere,& honorare. ¶ Quantum autem ex S.Tho.vbi suprà,& Nico.de lyra Matt.xv.colligitur,distinguendum est sic. Nam si pater erat in tali necessitate antequam filius ingrederetur,peccauit intrando, quia tenebatur ei subuenire, & consequenter post ingressum magis tenetur patri quàm prælato: quia actio competens contra aliquem ex

contractu

cõtractu vel quasi, nõ extinguitur per religiõis ingressum: aut si, vt quidam volunt, extinguitur, quia talis pro mortuo habetur. C. de episc. & cleri. l. Deo nobis. §. hoc etiã cognitum. tamen, secundũ eos, ex edicto de capitis diminutione restituitur. l. tutelas. §. iniuriarũ. ff. de capit. dimi. Vnde secundũ Doctos. post ingressum poterit exactione vel obligatione, qua prius tenebatur, cõueniri, sed per abbatẽ vel syndicum respondebit. C. de episc. & cler. auth. causa quæ fit cũ mona. & not. in auth. de mona. in princ. & in auth. de sanct. §. puidere. Ergo multo fortius ex obligatione diuini præcepti, imo etiã iuris positiui, quo tantum patri tenetur quod eũ vendere potest pro necessitate famis l. ij. C. de pa. qui fil. di. & ei tenetur ad aliměta. l. filia. C. de pa. po. etiã si pater sit relegatus propter incestuosas nuptias, vt in auth. de ince. & nefa. nup. & cõsequenter siue causa iure suo priuari nõ debet, vt not. in c. satis peruersum. di. lvj. & in c. vlti. xix. q. vlti. & facit tex. xxx. dist. si qui filii. Imò videtur q; si ex ingressu sit inhabilis subuenire patri, monasteriũ teneatur: q; est loco hæredis & filii eius q; ingreditur, vt in auth. de san. epi. §. sed hoc præsenti. de prob. in præsentia. in fi. hæredes autẽ, licet extranei, præstare tenẽtur aliměta. ar. l. si q; s à liberis. §. itẽ rescriptũ. ff. de libe. agno. Si autẽ pater nõ erat in tali necessitate q; filius teneretur ei subuenire, sed in eã post eius ingressum deuenit, non poterit ei filius subuenire contradicente prælato: quia iam est obligatus ei, & consequenter Deo per votum: & consequẽter maiori vinculo: quia præceptum obseruandi votũ est de prima tabula: honorandi vero parentes est de secunda: & præterea semel Deo dicata iustè contra eius voluntatẽ vsurpari non possunt. Facit regula, semel de reg. iur. & præterea iam suum velle iustè factum est alterius. xix. q. vlti. statuimus. xij. q. ij. non dicatis. ff. de reg. iur. l. velle nõ creditur. & cõsequẽter non adstringitur nisi vt vult ille, qui habet velle eius: cũ inanis sit actio, quã excludit inopia debitoris. in l. in his. ff. de dolo. Nec obstat q; præceptũ diuinũ erat ante ingressum: quia tũc non obligat: & consequẽter postea nõ tenet, per regulã. factum legitimè. de reg. iur. lib. vj. sicut si patre non indigẽte dispensasset bona sua pauperibus, superueniente patris ne-
10 cessitate repetere non posset. ¶ Decimò quæritur, †vtrum religiosus assumptus ad episcopalem dignitatem absoluatur à votis aut obseruãtiis regularibus? Et dico q; tenetur ad tria vota & habitũ deferendum. de vi. & ho. cle. officia. in fi. Vnde dicit S. Tho. ij. ij. q. clxxxviij. q; non absoluitur à voto paupertatis, sicut nec à voto continẽtiæ: quia nihil debet habere tanquam proprium, sed sicut dispensator ecclesiæ: similiter nec a voto obedientiæ, sed per accidens obedire non tenetur, si non habet superiorem, sicut nec abbas monasterii. Tenetur etiã ad omnes obseruãtias regulares non impedientes officium pontificale, sed magis valẽtes ad custodiam perfectionis: & consequẽter ad portandũ habitum suæ religionis, qui est huius obligationis signũ: non autem tenetur ad impedientes illud, sicut est solitudo, silentiũ, ali
quæ abstinẽtiæ & vigiliæ graues, ex quibus impotẽs corpore redderetur ad exequendũ officiũ illud. Potest autẽ secũ dispensare per modũ quo & religionum prælati secundum necessitatẽ personæ & officii & conuiuentiũ conditionẽ. Concor. Hostiẽ. in xvj. q. j. nemo. Si verò trãseat ad inferio
11 rem dignitatẽ vel curã, vide j. Religio. vij. §. xj. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrum simplex religiosus possit esse iudex? Et dico quòd nõ, vt not. ff. de iudi. l. eũ prætor. in gloss. quæ etiam dicit idẽ de cõuersis: sed nec potest per compromissum esse arbiter, vt dictum est s. Arbiter. §. x. & xvj. q. j. monachi. & C. de episc. & cle. l. repetita. Potestautẽ esse arbitrator seu amicabilis compositor. in auth. vt dif. iudi. §. si verò contigerit. xj. q. iij. iniustũ. q; intellige de imperio sui prælati: vt in d. c. monachi. & de postu. c. ij. Cõcor. Veruc. Host. & Alber. priores autem in ordine prædicatorũ & guardiani in ordine Minorũ bene possunt esse iudices delegati, iuxta no. per Docto. in c. statutũ. de rescri. lib. vj. ¶ Duodecimò quæritur, †quid consulendũ sit ejectis & fugitiuis qui recõ 12
ciliationẽ impetrare non possunt secundũ formam c. fi. de regu. Et dico q; tales, vt ibi dicitur, debẽt requiri & compelli reintrare, salua tamen ordinis disciplina, id est, secundũ conuenientiam regulæ: & si non inueniunt religionem, in qua recipiũtur, secũdum gl. Ray. tenẽtur viuere regulariter & honestè. Vide etiam s. Apostasia. §. v. & vj. ¶ Decimoter
tiò quæritur, †quid de condẽnato ad mortem, & liberato 13
sub conditione q; intret religionẽ, & non egrediatur, aliquin punietur vt prius? Et dico q; si egreditur ad petitionẽ vxoris, vt tenetur, puniri non potest illa pœna, secundum Barth. Brix. in suis quæstionibus. q. j. & sequitur Alber. in auth. ingressi. C. de sac. sanc. ec. ¶ † Decimoquartò quæri 14
tur, vtrũ religiosus eodẽ genere peccati grauius peccet quã secularis? Et dico ex S. Tho. ij. ij. q. cxxxvj. q; licet peccet grauius, primò si agat contra votum, puta si fornicetur, secũdò si peccet ex contemptu: quia est ingratior Deo. tertiò ratione scandali: quia ad vitam eius plures respiciunt: tamen cessantibus his peccat leuius: quia si peccatum eius est leue, absorbetur multis bonis: si mortale facilius ab eo resurgit, primò propter intentionem erectam ad Deum, quæ & si ad horam intercipiatur, tamẽ de facili reparatur ad pristinũ: secundò quia scit corrigere peccatũ: tertiò quia iuuatur à so-
cijs. ¶ Decimoquintò quæritur, † quæ sunt statuta omni- 15
bus religiosis in genere & vniuersaliter? Et dico q; multa. ¶ Primò ne prælatis in sermonibus detrahãt. vide s. Prædicator. §. vj. ¶ Secũdò ne retrahãt aliquos ab ecclesiarum sua rum frequentia, scilicet detrahendo, & huiusmodi illicitis. ¶ Tertiò ne pronuntient indulgẽtias indiscretè, scilicet falsas, vt suprà indulgentia. §. vlt. ¶ Quartò ne retrahãt testatores, cũ intersunt cõfectioni testamẽtorũ, à restitutionibꝰ debitis aut legatis matricibus ecclesiis faciẽdis. Circa quod dicit Petrus de Palude q; possunt procurare magis sibi legari quàm alii, modò non faciãt verbis illicitis, vel animo maligno cõtra ecclesias matrices: quia nullũ erat ius quęsitum. Sed frater Aluarus dicit q; est mortale in hoc casu. & verius est postquàm viderint in testatore propositũ legandi dictis ecclesiis, non autẽ ante: quia aliud est retrahere, aliud est diuertere vel præuenire. ¶ Quintò ne legata vel dubia, aut male ablata incerta sibi vel sui ordinis fratribus vel conuentibus in alterius præiudiciũ fieri vel erogari procurẽt. ¶ Sextò ne absoluãt à casibꝰ papæ vel episcopis reseruatis. & hæc omnia præcipiũtur in virtute sanctæ obediẽtiæ & sub interminatione æternæ maledictionis sin cle. religiosi. de priuile. vbi etiã sunt tria quæ sequũtur. ¶ Septimò sub eadem
phibitione, phibetur eis ne personas ecclesiasticas, præsertim corã iudicibus delegatis à sede apostolica suam cõtra eos iustitiã prosequẽtes vexare indebitè, aut ad loca plura, & præsertim multũ remota cõuenire præsumãt. ¶ Octauò
præcipitur prelatis religiosis, ad quos aliquid peruenit occasione præmissorũ, quod nisi intra mensem plenè satisfecerint ecclesiis dãnificatis de eo quod ad eos peruenit postquàm fuerint requisiti, ipso iure sint suspẽsi, quousq; debitã fecerint satisfactionẽ. ¶ Nonò ne ministrent extremã vnctionem, eucharistiæ sacramentum: nec solennizent matrimonium, nec absoluant excõmunicatos in casibus non concessis. nec à pœna & culpa. de quo dic vt suprà Excommunicatio.

catio. vij. §. xiiij. ¶ Decimò, nullus religiosus potest vigore literarũ apostolicarũ vel legatorum alibi conuenire aliquem sibi subditũ ratione aliquorũ locorũ, nisi corã eo, coram quo de iure conuenit. cle. j. de rescript. ¶ Vndecimò nullus religiosus eligi põt in prælatum alterius religionis vel habitus, nisi solùm in episcopũ. cle. j. de elect. ¶ Duodecimò prohibetur prælatis alienatio rei ecclesiæ: cle. j. de rebus ecc. nõ alie. vt j. Suspẽsio. §. vj. ¶ Decimotertiò præcipitur ne ad iurandum ad vouendũ vel promittendũ inducant aliquos q; non mutabunt sepulturã apud eos. de quo s. Excommunicatio. vij. §. xvj. ¶ Decimoquartò ne decimas ecclesiis debitas vsurpent. cle. j. de deci. de quo s. Excõicatio. ix. §. xxxvj. ¶ Decimoquintò præcipitur mendicãtibus ne aliquẽ ad professionẽ recipiant ante completum annũ probationis. c. non solum. & c. constitutionem. de reg. lib. vj. ¶ Decimo sextò ne statum Beghinarũ foueant. cle. j. de reli. do. & s. Excõmunicatio. ix. §. xxxix. ¶ Decimoseptimò q; horis debitis in ecclesiis officium persoluant. cle. j. de cele. miss. ¶ Decimooctauò q; non dimittant habitũ suæ religionis, nec vadãt ad studia, vt physicã vel leges audiant. c. vt periculosa. ne cler. vel mo. lib. vj. de quo s. Excõicatio. ix. §. xxiiij. ¶ Decimononò q; non dicant aliqua vt retrahant audientes à solutione decimarum: & q; requisiti prædicent de eis populo, & q; confessores non omittant facere conscientiã confitentibus. clem. cupientes. de pœn. vide s. Excõicatio. ix. §. xliiij. ¶ Vicesimò q; mendicantes non capiant loca de nouo. c. cum ex eo. de excess. prela. lib. vj. & d. cle. cupiẽtes. vt s. Loca. per totũ. & s. Excõicatio. ix. §. xliij. ¶ Vicesimoprimò q; non celebrent in castris, aut villis, nisi quatenus eis à iure permittitur. c. episcoporũ. de priuil. lib. vj. ¶ Vicesimosecundò q; seruent interdictũ omne, quod viderint seruare matricẽ ecclesiã. cle. j. de sent. excom. & s. Interdictũ vj. §. iij. & Excõicatio. ix. §. xlvj. Et idem de cessationibus à diuinis, vt ibi. Quæ autem præcipiantur mo-
16 nachis, vide j. Religio. vij §. xv. ¶ Decimosextò quæritur, † quas excõicationes religiosi incurrãt? Et dico q; eam incurrũt in casu ix. & xiij. & xiiij. & xv. & xvj & xviij. & xix. & xx. & xxj. dictis in §. priore. Item sepeliẽdo corpora tempore interdicti: vt s. Excõicatio. ix. §. xxxv. Item eundo ad curias principũ sine administratione: vt s. Excõicatio. ix. §. xxxviij. Item portandi arma intra septa monasterii: vt s. Excõicatio. ix. §. xxxviij. Item cõtrahendo matrimonium de facto: vt s. Excõicatio. ix. §. xl. Item ingrediendo monasteria monialium ordinis Prædicatorũ & Minorum: vt s. Excõicatio. vij. §. lj. Item mendicãtes transeundo ad aliam monachalem religionẽ præter Carthusiensem: vt s. Excõicatio. vij. §. xlv. Item minores recipiendo eos de tertio habitu ad diuina tempore interdicti: vt s. Excõicatio. vij. §.
17 xviij. Item inquisitores, qui odio, &c. vt s. Excõicatio. vij. §. xiij. ¶ Decimoseptimò quæritur, † vtrum religiosus de religione possit expelli propter peccatũ, si sit paratus corrigi, & pœnam sustinere? Et dicit S. Tho. in xii. quolibet. ar. xxxvij. si tamẽ est S. Tho. quod secundũ Apostolũ malum est auferendum: quia modicũ fermentũ totam massam corrumpit: sed per pœnã corporalem aufertur etiã pœnitens, sicut suspẽditur homicida etiã pœnitẽs. Per spiritualẽ verò hoc ecclesia nõ facit, nisi quis sit cõtumax: quia per pœnam corporalem aufertur bonũ temporale recompensabile per bonũ maius, per spirituale verò bonũ spirituale irrecõpensabile. Et ideo talem pœnã, scilicet expulsionis religio nõ debet infligere volenti corrigi: quia est sicut excõicatio in ecclesia. Vnde nullus nisi propter cõtumaciã expellẽdus est, sed sequestrãdus in carcere vel alio modo. Vtrũ autẽ possit esse executor testamentorũ? Et dico vt j. Testamentũ. ij. §. ij. Vtrum autẽ possit exequi officiũ tabellionatus. j. Tabellio. §. iij. Vtrum autem possit esse testis, infrà Testis. §. j.

Rursus de Religione. vij. specialiter quantum ad monachos professos & monachas.

1 *Monachus & monacha quid.*
2 *Monachus an possit habere locum in duobus monasterijs.*
3 *Monachus an præficiatur ecclesiæ seculari non collegiatæ, & quid de collegiata curata. nu. 4. 6. 7. 8.*
5 *Monachus an promoueatur ad beneficiũ simplex vel canonicatũ.*
9 *Monachus an promoueatur sine licentia sui abbatis.*
10 *Monachus ecclesiæ alicui præfectus an esse possit sine socio monacho, & an teneatur ad statuta ordinis sui. nu. 11.*
12 *Monachum quis dispenset.*
13 *Monachus an confiteri possit episcopo vel pœnitentiario.*
14 *Monachus an & qualiter carnes manducet.*
15 *Monachis quæ sint iure præcepta aut prohibita.*
16 *Monialium quæ sint iura.*

RELIGIO rursus septimò cõsiderari potest specialiter quãtò ad monachos professos & monachas. ¶ Primò ergo quæritur, †quid veniat his nominibus? Et dico q; monachus à solitudine nomen accepit: quia monachus Græcè Latinè singularis, id est separatus à cõuersatione seculariũ. xvj. q. j. c. j. iũcta gl. & secundũ Pan. in c. ex parte. de postu. constitutio emanans respectu religionis, licet loquatur de monachis, tamẽ extẽditur ad omnes religiosos: nisi possit diuersitatis ratio assignari. Et sic habemus q; nomine monachi venit omnis religiosus eo modo quo monachus, id est, propriè est strictè: & hoc in omni materia, nisi appareat ratio specialis differẽtiæ: & eodẽ modo nomine abbatis intelligo q; venit prælatus ordinarius immediatus religiosi collegii: & nomine monachæ siue monialis omnis fœmina religiosa propriè: & nomine monasterii omnis cõuẽtus siue locus religiosi collegii: nisi appareat ratio specialis differentiæ. Quomodo autẽ differat monachus, conuersus, & oblatus: vide s. Oblatus. ¶ Secundò quæritur, †vtrũ mona- 3
chus possit habere locũ in duobus monasteriis? Et dico q; nõ vllo modo. de reli. do. c. fi. ¶ Tertiò quęritur, †vtrũ præ- 3
fici possit in aliqua ecclesia seculari non collegiata curata? Et dicit Io. in gl. sum. xvj. q. j. q; secũdũ antiqua iura nõ poterat præsse ecclesiæ parochiali, nisi ex necessitate. dist. lv. prisci. hodie verò etiã propter vtilitatẽ: quia magis probati sunt monachi esse vtiles quàm seculares. Et secũdũ Host. si ecclesia ad monachos non pertinet pleno iure, requiritur assensus abbatis, & authoritas episcopi. & sic intellige xvj. q. j. à §. ecce in hoc. vsq; ad §. his omnibus. etiã si episcopus verbis dispẽsationis nõ vtatur, secundũ Io. And. in c. quod Dei. timorẽ. de sta. mo. Nõ aũt põt abbas solus curã cõmittere, nec monachũ præsentare inuito episcopo: multo minus hoc põt in ecclesiis nullo modo pertinẽtibus ad monachos. & sic intellige xvj. q. j. à princ. vsque ad §. ecce in hoc. Sed si abbas dissentit, & episcopus assentit, obediẽdũ est abbati. xvj. q. j. Sed si ecclesiæ vtilitas exigat: vt secũdũ Host. qa nõ inueniuntur idonei clerici, & monachus est prædicator & honestus, cogi debet abbas per superiorẽ. d. c. p vtilitate. iũcta gl. secũdũ Io. And. vbi suprà, cogi põt per episcopũ si nõ sit exemptus: nõ aũt si sit exẽptus: & facta institutione exẽptus est ab abbate, & solus episcopus est sibi abbas. & secundũ eũdẽ tenebitur ad officiũ parochiale, & quãtũ bono modo poterit cõformabit se presbyteris & clericis in licitis. dist. xlj. qui squis. qa absolutus est ab omnibus obseruãtiis regulæ, quas cõmodè obseruare nõ põt, saluis substãtialibus. xviij. q. j. c. j. In ecclesiis autẽ quæ ad monachos ptinẽt

Universidad de Deusto
Biblioteca

pleno iure, præfici pōt sola aūthoritate abbatis & cōuētus, secūdū Io. And. xvj. q. j. visis. vel etiā solius abbatis, siad eū pertinet ecclesiæ prouisio. Est autē idē, vt dicit in canonico regulari: vt in d. c. quod Dei timorē. Quomodo aūt possit cogi Abbas nō exēptus hoc casu per episcopū, nō video: cū authoritate iuris possit ei resistere, & prævalere: ideo dico q̄ cogetur per metropolitanū pontificē. ¶ Quartò quæritur, † vtrū præfici possit in ecclesia collegiata curata? Et dico secundū Car. & Doct. in cle. j. de elect. q̄ ecclesia nō cu-
4 rata nō pōt ei cōmitti de curata aūt distinguitur. Nā si cura sumatur propriè, scilicet parochialis, secūdum omnes, ad eā pōt eligi: si verò sumatur impropriè, vt est ea, quā prælatus ecclesiæ collegiatæ habet in illos de collegio: gl. ibi dubitat dicens hoc indigere declaratione. Panor. verò dicit q̄ etiā ad hanc pōt assumi: quia nō pōt talis prælatus nō habere curā sui collegii. quod etiā sequitur Card. dicēs hoc cōiter teneri q̄ indistinctē per dispensationē episcopi possit præfici ecclesiæ curatæ, etiā nō habenti aliā curam nisi collegiū. & cōsentit Io. Cal. & Fed. ¶ Adde quod not. Pan. in d. c. quod Dei timorē. q̄ regulares possent promoueri ad ecclesias seculares curatas principaliter propter officiū prædicandi: & sic propter bonū curæ. Ex quo infertur q̄ si religiosus ad ista aptus nō est, nō pōt licitè promoueri. Hæc ex illo qui videtur id, quod de monacho dictū est, extēdere ad omnē religiosum siue regularē. & verū puto: sed hoc loco nomine abbatis nō veniet semper prior, sed prælatus potens licentiā dare commorandi extra ordinē. ¶ Quintò
5 quæritur, † vtrū possit promoueri ad beneficiū simplex vel ad canonicatū. ¶ Et quantū ad beneficiū simplex, dico secundum Arch. q̄ religiosus non potest habere beneficium simplex vel capellam nō curatam sine dispensatione papæ. & cōcordat Pan. in d. c. super eo. de regu. Vnde non potest habere canonicatū vel aliud beneficium simplex in ecclesia collegiata, secundū Pan. in c. quod Dei timorē. de sta. mo. etiam dispensante episcopo, secundū Cal. licet secūdū gl. in c. quorundā. di. sd xxiiij. possit ibi esse episcopus: vt in c. vno. xviij. q. j. & hoc quia in beneficiis simplicibus cessat privilegium curæ, gratia cuius promotio ad ecclesiā secularē permissa est: vt no. in d. c. quod Dei timorē. nec secundum Ioā. And. in nouel. super d. c. quod Dei timorē. post Host. potest in ecclesia collegiata Canonicorū secularium habere præbendā aut personatū, vt præpositurā & decanatū: nisi ob necessitatē curæ id fiat, & dispensatiuè dispensatione facta de cōsilio & assensu capituli, cū sit de maioribus. de quo tamen dic vt §. seq. Si tamē talis ecclesia collegiata esset regularis, secūdū Pan. in d. c. quod Dei timorē. monachus vnius monasterii, p̄mouerī posset, vt esset in ea canonicus largē.
6 ¶ Sextò quæritur, † vtrum prædicta, scilicet q̄ tam monachus quàm canonicus regularis suadēte necessitate vel vtilitate possit promouerī ad ecclesiā secularē curatam, sit verum de iure communi vel ex dispensatione? Et distinguit Pan. vbi suprà. ¶ Nam quantū ad dignitatē episcopalē, secundum omnes, hoc est de iure. text. est in c. vnico. xviij. q. j. & in clem. j. de elect. & in c. si religiosus. & in c. quorundam. de elect. li. vj. quia ibi per Canonicos in episcopos eliguntur, sicut & abbas, in d. c. si abbatē. de elect. lib. vj. quod non fieret, si esset de iure inhabilis: sed postulārētur: vt in c. si. de postula. prælato. ¶ Quantū verò ad ecclesiā inferiorē, si quidē sit collegiata, non promouentur ad canonicatū, vel ad beneficiū simplex: vt in c. super eo. de regularib. etiā episcopo dispēsante, secundū Calde. vt dictū est: ad ipsam autem dignitatē talis ecclesiæ, puta vt sit præpositus, Host. tenet q̄ nō possit fieri sine dispensatione: alii verò dicunt q̄ sicut in episcopū in seculari, ita & in præpositū in collegiata ecclesia promoueri possunt eadē ratione. & placet Pan. cū non reperiatur hoc iure prohibitū, & eadē sit ratio: cū episcopus faciat vnū corpus cū suis canonicis, & militet ratio curæ & prædicationis hoc casu: vt in d. c. quod Dei timorē. Si verò ecclesia nō sit collegiata: tūc aut nō est curata, & nō pōt eam religiosus obtinere: quia cessat ratio curæ. Aut est curata: & cōiter tenetur q̄ iure cōmuni promoueri possit, licet contrariū teneāt domini de Rota. ¶ Septimò quæritur, † vtrū possit habere curā animarū in ecclesia vbi mona-
7 chi collegialiter habitant? Et dicit Pan. in c. j. de capel. mo. q̄ non: sed debet ab episcopo capellanus instituī, qui populum regat de cōsilio monachorū: secus in aliis, vt dictū est.
8 ¶ Octauò quæritur, † vtrū præfici possit ecclesiæ quorunq; regularium? Et dico quod nō: vnde si eligitur quis alterius religionis in prælatū, non valet electio. cle. cū ratione. de elec. ¶ Nonò quæritur, † vtrū promoueri possit in casi-
9 bus præmissis sine licentia sui abbatis? Et dicit Pan. in d. c. quod Dei timorē. q̄ nō: vt in c. si religiosus. de elect. lib. vj. imò nec in papā: vt no. gl. in c. quàm sit. xviij. q. ij. Sed si abbas nolit cōsentire, & necessitas vel vtilitas suggerit, cōpelli pōt ad cōsentiendū, vt dictum est. Et hoc nota pro puella nō potente nubere ex statuto infra xxv. annū sine cōsensu duorū agnatorū, qui ea eligēte spōsum dignū nolunt consentire sine causa legitima. Pōt enim superior cogere eos ad cōsentiendū, vel dabit licentiā nubendi: vt tenet Bart. in
10 l. si cū dotē. ff. sol. mat. ¶ Decimò quæritur, vtrū monachus ecclesiæ præfectus possit esse sine socio monacho? Et dicit Host. q̄ sic: Innoc. verò q̄ non: & vterq; habet motiuū in d. c. quod Dei timorē. sed Pan. in c. monachi. extra eo. distinguens dicit q̄ nō debet instituī sine socio sui ordinis, quādo ecclesia est subiecta monasterio: ita q̄ iste nō desinit esse obediētiarius monasterii. Et hoc secundū Ant. de But. limitandū est si cōmodè illū habere pōt: vt de canonico regulari dicitur in eo. c. Secus, inquit Pan. si religiosus promoueretur tāquā quilibet clericus secularis ad ecclesiā parochialē: quia cùm desinat esse monachus monasterii, nullā habebit amplius cōnexionē cū eo. ¶ Vndecimò quæritur, † vtrū dictus monachus factus rector ecclesiæ secularis teneatur ad regulā & statuta ordinis suī? Et dico indistinctē q̄ sic quantū ad tria vota substantialia & delationē habitus, etiā si esset episcopus. de vi. & honest. cler. clerici officia. in fi. & si temere habitū dimittit, efficitur excōcatus: vt t. Excōicatio. ix. §. xxiiij. sed tamē quātū ad obedientiā, opus est distinctione. Nā si transeat ad episcopatū, penitus absoluitur à iurisdictione abbatis. xviij. q. j. c. vnico. & similiter si transfertur ad ecclesiā abbati nō subiectā, nec in spūalibus, nec in tēporalibus. xvj. q. j. parochia, sed subiicitur imperio episcopi, q̄ de cætero erit abbas suus, secūdū Host. iēfem. Si verò sit subiecta abbati in temporalibus solùm, eximitur ab eius obediētia quo ad spūalia. xvj. q. jj. visis. & c. sane. Si verò sit ei subiecta quo ad spūalia solùm, eximitur quo ad tēporalia: si autem sit ei subiecta in omnibus, ex toto illi obediet. Quantū verò ad alia à tribus votis, si sit episcopus, dic vt t. Religio vj. §. Si verò nō sit episcopus: si ecclesia pleno iure sit abbati subiecta, seruabit omnia sicut prius, secundū Host. præter tria, quę in ecclesia seculari cōmodè seruari nō possunt, scilicet ieiuniū, silētiū, & vigilię, arg. xliij. di. sit rector. xvj. q. j. nemo pōt. si verò ecclesia nō pertinet ad monachos, sed ad episcopū, absoluitur à tribus prædictis, scilicet ieiunio, silētio & vigiliis. d. c. nemo. sed renetur abstinere à carnibus: vt in d. c. quod Dei timorē. nisi in aliqbus casibus. Primò si sit infirmus. de cōse. di. v. carnē. Secūdò imperāte episco-

episcopo, qui abbas suus est. Tertiò si nō habet sociū, & sine scādalo cōuiuentiū abstinere nō potest, secundū Gofr. alleg. x. quisquis dist. xlj. & de sta. mona. recolēs. §. j. Quartò si sit factus episcopus, secundū Host. & videtur sequi gl. in d. c. carnē. Sed siue sit episcopus siue nō, cōsiderato diligēter d. c. nemo. dico q̄ ratio omniū prædictorū est, qa absoluitur ab his, quæ officiū suū impediūt, & ab aliis nō absoluitur. & est mens S. Th. vbi s. Religio. vj. §. x. ¶ Duode-
12 mò quæritur, † quis dispēsabit cum tali monacho si indigebit? Et dico q̄ abbas, si ecclesia sit ei subiecta penitus, vel saltem in spiritualibus: vel episcopus, si subest episcopo, qui est loco abbatis. xvj. q. j. si quis monachus. Si verò sit exempta, secundū Sum. Ang. recurret ad papā. Sed melius dic sicut de episcopo dictū est s. Religio. vj. §. x. q̄ ipse secū dispensabit, sicut prælati religionū: quia non ibit ab Anglia Romam, si indiget vti carnibus vna die. ¶ Decimotertiò,
13 quæritur, † vtrū monachus cōiteri possit episcopo vel pœnitētiario? Et dicit Rod. q̄ sic, nisi sit exemptus vel priuilegiatus à papa. ¶ Decimoquartò quęritur, † quid iuris de
14 carnibus manducandis à monacho vel à Carthusiensi? Et dicit S. Th. in ix. quol. ar. iiij. q̄ monachus carnes manducans sine causa rationabili, s. infirmitatis, & siue licētia prælati, nō peccat mortaliter, sicut nec frangēdo silentiū: qa ista cerēmonialia cōmuniter nō sunt in præcepto: posset tamē esse mortale ratione contemptus vel præcepti, cum fieret à prælato: quo casu intelligitur imponēda pœna carceris, de cōse. di. v. carnē. quæ scilicet nō imponitur nisi p̄ mortali.
¶ De Carthusiensi autem dico vt s. Iuramentum. iiij. §. x.
15 ¶ Decimoquintò quæritur, † quæ sunt ea quæ in iure monachis specialiter præcipiuntur aut prohibētur? Et dico q̄ sunt decē, quę no. in cle. ne in agro. de sta. mo. ¶ Primò q̄ habitū deferāt secundū formā ibi positam. & hoc tāgit nigros solùm. ¶ Secūdò q̄ omni mēse cōfiteātur & cōicent. ¶ Tertiò q̄ is qui præest, exponat per se vel aliū vulgariter regulā in capitulo. & hęc etiā adstringūt nigros solùm secundū Sum. Ang. sed Archi. post Io. And. dicit satis esse honestū vt extendatur ad omnes. ¶ Quartò q̄ non vtantur camisiis. de sta. mo. cū ad monasteriū. ¶ Quintò q̄ seruent silentiū continuū in dormitorio, refectorio, & oratorio: in claustro verò certis horis, vt ibi. ¶ Sextò q̄ faciant capitula de triennio in triennium. eo. tit. in singulis. ¶ Septimò ne aucupēt aut venentur. d. cle. ne in agro. ¶ Octauò vt ad curias principū nō vadāt, vt suis monasteriis damnū inferāt: aliter sunt excōicati illi qui administrationē non habent.
¶ Nonò ne teneant arma intra septa monasterii. ¶ Decimò secundū Sum. Ang. ne carnes comedāt nisi in necessitate, id est, infirmitate: vt in d. c. cum ad monasteriū. de quo dic vt in §. priore. Quędā tamē horū non sunt in præcepto, secundū Archi. vt abstinētia a carnibus & camisiis, & de silentio, & huiusmodi: licet Sum. Ang. videatur velle omnia
16 esse præcepta. ¶ Decimosextò quæritur, † quid velint iura de monialib⁹? Et dico multa. ¶ Primū. In monasteriis monialiū nō mendicantiū recipi nō debēt, nisi qui possunt de prouētibus monasterii absq; penuria sustētari: aliter receptio est nulla. de sta. regu. periculoso. lib. vj. Et ratio fuit vt possint seruare clausurā: & sic si aliqua sit ingressa, id est, professa, nubat, tenebit matrimoniū; qa professio est nulla.
¶ Secundum. Omnes moniales regulariter debēt esse sub ꝑpetua clausura. d. c. periculoso. nō obstāte q̄ religiosis nō possit indici strictior vita: qa hoc nō est verū in spectantibus ad cōseruationē ꝓfessionis, vt s. Religio. vj. §. vj. Fallit illa regula primò vbi esset talis ac tātus morb⁹ q̄ monialis nō posset esse cū aliis absq; graui periculo siue scādalo. d. c. periculoso. quo tamen casu licētia à superiori petēda est: qa prohibitū est monacho etiā in casu licito, sine licētia superioris exire. xx. q. iiij. monachū. quod Gem. dicit verum vbi in breui pōt haberi: aliter potest sine excōicatione exire, s. si periculū est in mora, & infirmitas manifesta. secundò qñ incumbit abbatissæ exire pro homago vel fidelitate faciēda cū societate honesta: ita tamē q̄ ad alia nō diuertat, nec in fraudē residētiæ aliqd fiat: vt ibi. & hoc casu simili-ter credo licentiā esse petendā, licet si negetur sine causa rationabili exire possit iuris authoritate. Tertiò ratione licitī trāsitus ad strictiorē regulā, secundū glos. Quartò si qua assumatur ad regimē alterius monasterii, secundū eandem gl. de elec. nullus. li. vj. cū suis cōcor. ¶ Tertiū. Nō debet monialis habere singulare habitationē: sed cōiter tam in ecclesia quàm in dormitorio & refectorio esse debet. xviij. q. ij. pernicioſam. vt sint sibi testes castitatis. in auth. de mo. §. cogitandū. nec debet loqui cum monacho, nisi sociata, & breuiter. xviij. q. ij. diffinimus. & c. in decima. nec ad eā debet patere accessus vel ingressus etiā honestis personis, nisi ex causa rationabili & manifesta, & de illius, ad quē pertinet, licētia speciali, vt in d. c. periculoso. ¶ Quartum. Domini tēporales debēt permittere moniales in suis curtis per ꝓcuratorē litigare, ne pro cōstituēdis ꝓcuratoribus, qui in aliquib⁹ partibus authorati dicūtur, seu aliis huiusmodi eas oporteat euagari, vi ibi: vbi glo. dicit q̄ fortè volebāt vt cōstituerēt procuratorē in prælentia iudicis. vide ibi. Episcopis verò & aliis prælatis iniūgitur qđ causas earū & negotia faciāt corā ipsis per procuratorē expediri, siue sint homagia siue fidelitatis iuramēta, vel aliud, vt ibidem. ¶ Quintū. Prælatis præcipitur vt omnib. monasteriis monialiū tam nō exemptis propria, quā exēptis apostolica authoritate, puideāt de clausura ad expēsas monasterii vel eleemosynis fideliū, & idē præcipitur abbatib⁹ & aliis inferioribus prælatis, quo ad monasteria sibi subiecta, vt ibi.
¶ Sextū. Debēt etiā per singulos annos p̄ ordinarios visitari, etiā si sint exemptæ, vt in cle. attēdentes. de statu mona.
¶ Septimū. Monasteria ordinis prædicatorū & sanctę Clarę ordinis Minorū intrare est ꝓhibitū sub pœna excōmunicationis, vt s. Excōicatio. viij. §. ij. quo ad alia verò monasteria generaliter prohibetur ingressus & accessus sine speciali licētia illius ad quē ptinet: licet nō sub pœna excōmunicationis, vt in c. periculoso. de statu regul. li. vj. consueuit tamen circa hoc esse aliqua excōicatio synodalis.

Rursus de Religione. viij. quantum ad monasterium seu conuentum.

1 *Monasteria quomodo debeant situari.*
2 *Monasterium ingredientis bona ad quem pertineant.*
3 *Monasterium an obligetur ex facto monachi.*
4 *Monasterio an acquiratur obligatio per monachum.*
5 *Monacho an possit quid relinqui sub conditione ne acquiratur monasterio.*
6 *Monasterium an aget pro rebus obligatis monacho.*
7 *Monasterium an gratuari possit noua consuetudine vel onere.*
8 *Monasteria per quos regi debeant.*

RELIGIO rursus octauò cōsiderari potest quantū ad monasteriū, cuius nomine venit etiā omnis cōuentus siue locus religiosi collegii. ¶ Primò ergo quæritur, † quō 1
debēt situari monasteria? Et dico q̄ monasteria dupla religiosorū & religiosarū non sunt licita. xviij. q. ij. c. diffinimus. & c. in decima. imò monasteria puellarū sunt collocāda longe à monasteriis monachorū, aut propter insidias diaboli, aut propter obloquutiones hominū, dicto c. in decima. ¶ Secūdò quæritur † vtrū bona ingredientis monaste- 2

rium pertineant ad illud, & quo iure? Et dico ꝙ pertinẽt, vt ſ. Religio. vj. §. j. Quo verò iure pertineãt, eſt magna cõtrouerſia inter doct. & gl. iuris ciuilis: de quo vide Alberi. in authẽ. ingreſſi. C. de ſac. ſanc. eccl. ſed dic verius eſſe ꝙ iure ſucceſſionis: tamẽ ſi læſum fuerit, poterit reſtitui ad ſimilitudinẽ minoris, vt C. ſi vt ab hære. ſe abſt. per totum.

3 ¶ Tertiò quæritur, †vtrum monaſteriũ obligetur ex facto monachi? Et dico ꝙ non, neq; ex delicto, neque ex cõtractu, niſi ex duobus caſibus. Primò ſic hoc peruenit ad monaſteriũ, vel ſit verſum in eius vtilitatẽ: quia in tantũ tenetur, & nõ plus: ar. x. q. ij. hoc ius. Secũdò ſi à cõuentu ſit cõmiſſa adminiſtratio: quia in quantũ ſe extẽdit adminiſtratio, in tantũ obligatur, & nõ plus, ſecundũ Inno. in c. olim. de priuil. Et hoc intelligitur tam de monacho quàm abbate, ſecundũ Inn. & Hoſt. quo ad delictũ: ꝙa delictũ perſonæ in damnũ eccleſiæ redũdare nõ debet. de reg. iur. c. delictũ. lib. vj. & idẽ dico de cõtractu. Vnde obligatur monachus ſolus, ſed nõ tenetur ſoluere, quia non habet vnde. de ſolut. Odoardus. nec poteſt cõueniri ſecundũ Io. ratione cõtractus, ſicut nec ille qui ceſſit bonis, vt not. xj. q. j. de pſona. in glo. facit in ar. ꝙ non obligetur. Inſtitu. de autho. tut.

4 vide gl. xj. q. j. de perſona. ¶ Quartò quæritur, †vtrum per monachũ poſsit acquiri obligatio monaſterio? Et dico ꝙ ſic, & ſimiliter poſſeſsio, etiã per fugitiuum: vt ff. de acqui. poſ. l. j. xviij. q. ij. abbates. ipſe tamen ſecundũ Io. in gl. xij. q. j. non dicatis. agere nõ poteſt ratione cõtractus, nec etiã de iniuria ſibi illata: ſed eius prælatus agere poterit, niſi prælatus abſit, vel reliquerit procuratorẽ, ad inſtar filiiſa. ff. de iniur. l. ſi vnius. vbi not. ſecundũ Arch. poſt Inno. & Hoſtien. ꝙ ex contractibus initis cũ monacho vel abbate obligatur quis monaſterio: quia poteſt monachus actionẽ acquirere, ſed nõ poteſt obligare monaſteriũ. Vnde quanuis abbas ſeu monaſteriũ poſsit agere: non tamen tenetur reſpondere, niſi de eo quod ad eum peruenit. Et licet omnis cõtractus ſit prohibitus monacho, niſi imperante abbate. xij. q. j. non dicatis. tamen hoc intelligitur in quantũ monaſteriũ obligetur. ¶ Quintò queritur, †vtrũ valeat relictũ monacho cum tali cõditione ꝙ nihil acquiratur monaſterio? Et dicit Bart. in auth. excipitur. C. de bon. quæ libe. ꝙ hoc continet impoſsibile: cum monachus nihil habeat, ſed totũ ſit monaſterii: vt in auth. ingreſſi. C. de ſacr. ſanct. ga ꝙ aliquid ſit monachi, & non quæratur monaſterio, eſt cõtradictio: quę vitiat contractũ & legatũ: vt l. vbi repugnantia. ff. de re. iu. Putat tamen illa verba ſic debere intelligi: Relinquo monacho ſub hac cõditione ne quæratur monaſterio: hoc eſt, ꝙ monaſteriũ patiatur eum habere adminiſtrationẽ relicti eo modo quo poteſt, ſ. cõniuentibus oculis abbatis. ſicut & ſeruus dicitur habere proprium. l. is qui ſuis. ff. ad Trebellia. vt ſic nihil acquiratur monaſterio reſpectu vtilitatis, non autẽ reſpectu iuris. quod dictũ Bart. Panor. in c. monachi. de ſtatu mona. limitat qñ talis adminiſtratio refertur ad caſum licitum, vt ſcilicet diſpenſet in pios vſus quod religioſis licet. de teſta. c. ij. li. vj. vel vt conuertat ad vſum veſtimentorũ aut librorũ, & huiuſmodi: nõ autẽ vt ad libitũ adminiſtret tanquã propria, etiã de licẽtia papę. c. cum ad monaſteriũ. Et ſi expreſſe dicatur ꝙ nihil iuris quæratur monaſterio: dicit Bart. in dicta authen. excipitur. ꝙ debet intelligi eo modo, ſcilicet afferente vtilitatẽ, & vt patitur monachũ illud ius exequi, & ſi abbas non vult conſentire vt habeat adminiſtrationem, dicit Pan. in dicto c. monachi. quòd relictum nõ valebit ex defectu conditionis, & ſic remanebit penes grauatum: vt l. vnica. C. de cadu. tollen. & gloſ. in dicto §. tres hæredes. ¶ Sextò quæritur, †quid de rebus ablatis à monacho? Et dicit Inno. & Hoſtien. quòd aget monaſterium, ſi erant ſuæ vel etiã alterius, & ipſum monaſteriũ tenebatur ad reſtitutionem. Si verò nec ſic nec ſic: tunc aget ille, qui dominus eſt earum: ita tamen ꝙ ſi res erãt depoſitæ apud monachũ, & abbas videt eas ſubtrahi, & facilè poſſet liberare: ſatis credit Inno. quòd abbas teneatur in ſolidum propter dolum. Si autem non vidit, vel prohibere nõ potuit, ſecus: quia non tenetur de maleficio eius, vt dictum eſt. ¶ Septimò queritur, †vtrũ monaſterium grauari poſsit noua cõſuetudine, ſeruitio, vel onere? Et dico quòd non, niſi à principio de conſenſu epiſcopi à patrono ſit illi impoſita, vt in c. ſcientes. de cenſib. Non tamen intelligas ꝙ in dote neceſſaria poſsit etiã à principio imponi aliquod onus: ſed intellige in aliis à dote prædicta. ¶ Octauò quæritur, † per quos regi debent monaſteria & alia religioſa loca? Et dico ꝙ per religioſos eius vel alterius eiuſdẽ religionis: & ſi non viuunt regulariter: debent expelli, & poni alii viti diſtrictioris: aut ſaltẽ clerici ſeculares, ſi aliàs poſſunt remanere ordinata: quod poteſt epiſcopus ſine papa, ſecundũ glo. & Io. And. & Pan. in cap. inter quatuor. de reli. do. Hoc tamen fallit in hoſpitali, vt ſuprà Hoſpitale. §. v. etiam quod dictum eſt de epiſcopo, intellige ſaluis religionum priuilegiis.

¶ Religioſa lota quæ ſunt, vide ſ. Loca.

De Reliquiis & Veneratione ſanctorum.

1 *Reliquiæ qualiter ſint venerandæ & transferendæ. & nu. ſeq.*

Reliquiae in propoſito dicuntur ea quæ nobis de ſanctorũ humanitate remanſerunt, vt totũ corpus, & 1
pręſertim particulę eius. ¶ Primò verò quæritur † qualiter reliquiæ ſint obſeruãdæ reuerẽter? Et dico ꝙ nõ poſſunt exponi venales. l. nemo. la ij. C. de ſac. ſan. eccl. quod ſecundũ Pan. ſit dupliciter: primò verè vẽdendo: ſecũdo exponendo paſsim cauſa quæſtus: quod eſt quædam larga vẽditio. imò ſecundũ Rayn. & Goſ. eas vẽdere eſt ſimonia. j. q. j. qui ſtudet. Et ſi ſunt antiquæ, extra capſam oſtẽdi nõ debẽt. & ratio prohibitionis ſecundũ Pan. extra eodẽ. c. j. eſt, quia cũ oſtenduntur oſſa nuda, deuotio multorũ tepeſcit, & datur detractoribus cauſa obloquẽdi. Si verò ſunt nouiter inuẽtæ, non licet eas in publico venerari, niſi prius authoritate Romani põtificis approbentur: extra eo. ex eo. & de conſe. di. j. placuit. Similiter nec aliquẽ licet venerari pro ſancto, etiã ſi in vita miracula feciſſet, ſine prædicta authoritate, ſ. publicè: ſecus in occulto, vt ſ. Oratio. §. iij. ¶ Secũdò quæritur, †vtrũ liceat reliquias furtiuè ſubtrahere & trãsferre vt honorabilius collocẽtur? Et dico & nõ, ſecundũ Vertue. & Vide. & Roden. ſed eſt ſacrilegiũ. xvij. q. iiij, quiſquis. etiã ſi ex deuotione fiat, ſecundũ Rodẽ. & Hug. ¶ Tertiò 3
quæritur, † cuius authoritate poſsint corpora ſanctorũ & eorũ reliquię transferri? Et dico ꝙ ſolùm authoritate principis, id eſt, papæ vel epiſcopi vel ſanctæ ſynodi. de conſ. diſt. j. corpora. vbi Ioan. dicit hoc verũ eſſe quando corpus eſt traditũ perpetuę ſepulturæ. C. de religio. & ſumpt. funerum. l. vltima. niſi neceſsitas immineat: quia tunc ſufficit authoritas præſidis prouinciæ. l. j. C. eodẽ. Quando autẽ nõ ſunt traditę perpetuæ ſepulturæ, bene trãsferri poſſunt ſine alicuius authoritate ad aliũ locũ religioſum. C. eodẽ. l. ſi necdũ. ¶ Quartò queritur, †vtrũ reliquiæ ſanctorũ debeãt portari ad collũ? Et dicit Sum. Ang. ꝙ non. arg. dictę l. ſi necdum. & dictæ l. vlt. & d. c. corpora. licet poſsint poni ſuper aliquo pro aliquo tẽpore ex magna cauſa. ar. d. l. j. Et hoc, inquit, tene quanuis Tho. teneat contrariũ. ſed nõ bene probat: quia illæ leges & illud capitulum loquuntur de corpo

corporibus, quorũ propriè eſt ſepultura, & nõ de particulis: opinio autẽ S. Th. eſt etiã Alb. & Aſtẽ. & Arch. & Sũ. Roſ. & Supp. & practicatur à deuotis & ſanctis. & probat eã. S. Th. quia ſufficiẽter probat ꝙ licet diuina verba portare ad collũ: & deinde dicit eadẽ eſſe rationẽ de religiis: ꝙa ſi portẽtur ex fiducia Dei & ſanctorũ, quorũ ſunt reliquię, nõ eſt illicitũ: ſed ſi circa hoc attẽderetur aliquod vanũ, puta ꝙ vas eſſet triãgulare, vel hmõi, qđ non ptinet ad reuerentiã Dei & ſanctorũ, eſſet ſuperſtitioſũ & illicitũ. vide ij. ij. q. lxxxvj.

De Renuntiatione.

1 *Renuntiatio quando ſit illegitima,*
2 *Renuntiare quis & per quem poſsit, & quando pœniteat.*
3 *Renuntiatio in cuius manibus fiat.*
4 *Renuntiari quid poſsit.*
5 *Renuntiationis quis ſit effectus.*
6 *Renuntiatio qualiter fieri debeat.*

Renvntiatio in propoſito ſumitur pro refutatione quadã rei propriæ vel iuris. & ſi ſumatur cõmuniter, ſic ſecundũ Hoſt. eſt iuris proprii ſpõtanea refutatio. quod ideo dicitur, quia iuri alieno renũtiari nõ poteſt: & ſi proprio renuntietur coacte, nõ obeſt repetere voléti. extra eo. ſuper hoc. Sed ſi ſumatur vt eſt valida, eſt refutatio rei vel iuris proprii: intellige per ſe vel per aliũ ſpõtanea & legiti
1 ma. ar. vij. q. j. quàm periculoſum. & de hoc §. ſeq. ¶ Primò ergo quæritur, † quãdo renũtiatio ſit illegitima? Et dico ꝙ hoc eſt primò ratione perſonæ renũtiãtis: puta quia eſt minor. de iudi. ſi annũ. li. vj. vel alius nõ potẽs renũtiare. Secũdò ratione perſonæ in cuius manibus fit renũtiatio: ſi non fiat ei cui debet. eo. ti. cũ dilecti. & c. admonet. & c. quod in dubiis. Tertiò ratione rei quæ renũtiari nõ põt, ſicut iuri naturali & agnationis & ſanguinis nemo põt renũtiare, vt
1 l. ius ſanguinis ff. de re iudi. & l. ius agnatiõis. ff. de pac. ſed pro prædictis vide §. tres ſequẽtes. ¶ Secũdò queritur, † qs & per quẽ poſsit renũtiare, vel de renũtiatione pœnitere? Et dico multa. ¶ Primũ. Secũdũ Hoſt. renũtiare poteſt is, ad quẽ pertinet illud quod renũtiatur: de regu. ad apoſtolicam. & c. ſtatuimus. & põt renũtiare per ſe vel per procuratorẽ: ſi tamẽ habet ſpeciale mandatũ. de off. dele. cũ olim, & idẽ videtur ſi habet generalẽ adminiſtrationẽ. ff. de procur. l. cui libera. Secus ſi tantũ eſſet generalis, pcurator. de præben. dilecto. & l. mãdato ff. de proc. ¶ Secundũ. Papa liberè poteſt reſignare, maximè ſi ſe inſufficientem agnoſcit, eo. quoniã. lib. vj. de quo ſ. Papa. §. iij. ¶ Tertiũ. Cũ renuntiatio authoritate eorũ, quorũ intereſt, facienda ſit. de offi. archi. ad hoc. §. fi. clericus ſuo foro ſine epiſcopi authoritate renũtiare nõ poteſt: quia præiudicaretur epiſcopo. de foro cõpe. ſignificaſti. & eadẽ ratiõe nec priuilegio c. ſi quis ſuadente. xvij. q. iiij. & ſi actionẽ iniuriarum remittere poſsit quantũ ad propriã perſonã. xxiiij. q. iiij. ſi is. iniuriã tamen eccleſiæ vel collegii ſui in ſua perſona illatã remittere non poteſt. de ſent. exc. cũ deſideres. §. fi. iũcto c. cõtingit. el j. eo. dit. Et ſi renũtians foro reſpõdeat coràm iudice ſeculari in ciuilibus, cadit à cauſa vel à loco ſuo: de fo. cõpe. ſi diligenti. in criminalibus verò locũ ſiue dignitatẽ perdit: & ſi nõ habet, extraordinariè punitur. Si verò trahatur ad illud iudiciũ, vide ſ. Iudex §. ij. ¶ Quartũ. Renuntiãs per nuntiũ pœnitere poteſt quãdiu res integra eſt. eo. tit. lectæ. ſecus ſi nõ eſt integra. de elect. in cauſis. §. fin. quod videtur ſi ſuperior expoſita renũtiatione cœperat ſub acceptatiõe cogitare: ar. d. §. fi. ſed & ſi talẽ procuratorẽ ignorantẽ reuocauerit, tenebit ceſsio facta ante notitiã reuocationis, niſi malitioſe factũ fuerit quin peruenerit ad eũ: vt in cle. cũ illuſio. eo. tit. Qui verò impetrauit licentiã cedendi, cogẽdus eſt cedere. eo. tit. quidã. ¶ Tertio quæritur, † in cuius manibus renũ- 3
tiatio faciẽda ſit? Et dico multa. ¶ Primum. Renuntiatio facienda eſt in manibus eius, à quo habetur inſtitutio quo ad beneficia eccleſiaſtica. eo. tit. admonet. quod limitat in beneficio acquiſito per c. veniẽs. eo. tit. epiſcopatus autẽ renuntiari nõ poteſt, niſi in manibus papæ. de renũ. niſi etiã ſi epiſcopus nõ ſit conſecratus, modò ſit electus & cõfirmatus. de tranſla. c. inter corporalia. Similiter etiã ſecundum Rayn. abbas immediatè pertinens ad eccleſiam Romanã renuntiare non poteſt ſine ſpeciali licentia ſedis apoſtolicæ. Adde ſecundũ Ant. de But. in c. de regularibus. de ſimo. vel in manibus legati. Et ſi renuntiat, tenet renũtiatio in præiudicium eius, ſed nõ eccleſiæ, vel illius, in cuius manibus debuit renũtiare. Similiter etiã, ſecundũ eundem, in ſimpli ci beneficio poteſt quis renũtiare vt vult. quod glo. eius dicit verũ, ſaltẽ de cõſuetudine: ſed verius eſt ſecundum Io. And. in Sum. Con. vt fiat habenti inſtituere. Secundũ. Aliorum autẽ iuriũ renuntiatio facienda eſt aduerſario vel notario publico, vel iudici nomine aduerſarii recipiẽti. l. ij. ff. rem publ. ſal. fo. ¶ Tertium. Epiſcopus qui nõ bene intrauit, ſed per ſimoniã vel intruſionẽ, & huiuſmodi, ſecũdum Hoſt. in morte renuntiabit mente, ſcilicet ſi aliter nequit, & in manu Archiepiſcopi ſi poteſt: aliàs ſimplicis ſacerdotis, ſub hac cõditione ſi papæ placuerit: & ſi conualuerit, eũ quàm citiſsimè adeat pariturus ei: ar. c. nõ dubiũ. de ſen. excom. & c. ea noſcitur. §. fin. & interim fructus cuſtodiat, vel in vtilitatẽ eccleſiæ expendat. ar. de off. or. cum vos. & eo. ti. c. præſenti. lib. vi. Accipere tamẽ ſibi poteſt vitæ neceſsaria ſtrictè. diſt. lxxxvj. nõ ſatis. & c. paſce. talis etiã ſi titulũ non habeat, tamen poſſeſsionẽ, quam de facto habet dimittere nõ debet ſine licentia papæ: ſed à fructibus debet abſtinere. eo. ti. poſt tranſlationẽ. §. iij. Concordat Inn. addens idẽ dici poſſe in omnibus ſuſpẽſis ab homine vel à iure. Vide Ber. Inn. & Hoſti. eo. tit. c. niſi cũ pridẽ. & Archi. vij. q. j. eũ qui. Ex quibus autẽ cauſis epiſcopus debeat renũtiare epiſcopatui, vide extra eo. c. niſi cũ pridẽ. ¶ Quartò quæritur, † quid renũtiari poſsit quantũ ad iura præſentia & futura: 4
aut etiã intelligitur eſſe renuntiatũ? Et dico multa. ¶ Primum. Iuri naturali, agnationis aut ſanguinis renũtiari nõ poteſt: vt ſ. §. j ſimiliter nec iuri poſitiuo cõcernenti formã certam aut ſolennitatẽ: puta ꝙ teſtamentum fiat cũ tot teſtibus, aut ꝙ ſtipulationes fiant certo modo. l. nemo poteſt. ff. de legat. j. & facit c. quia propter. de elect. & c. cùm eſſes. & quod ibi not. de teſta. Similiter nec ſi cõcernit publicã vtilitatem. etiã ſi certam formã vel ſolennitatem nõ cõcernat. l. ius publicum. ff. de pac. & in c. ſi diligenti. de fo. comp. Si autem cõcernit publicam & priuatã, & ſunt ſeparabiles: renuntiari poteſt quantũ ad priuatã. l. ius gentium §. ſed & ſi paciſcetur. ff. de pact. puta ius dat actionẽ pro animali morboſo: tamen partes paciſci poſſunt vt nõ poſsit agere. arg. c. cũ veniſſent. cum ibi not. de inſtit. ſi verò nõ poſſunt ſeparari, renuntiari nõ poteſt. d. c. cum veniſſent. Si autem ſit ſolùm in fauorẽ priuatum: tunc poteſt illi renuntiare is in cuius fauorẽ eſt: modò renũtiatio nõ ſit contra bonos mores, vel inducat ad peccatũ: quia tunc nõ valeret: vt in c. alia. §. eleganter. ff. ſol. mat. & l. cõuenire. ff. de pac. dot. Si verò ſit ſolùm in odiũ alterius: tunc ſi ceſſat ratio illius odii, poteſt renuntiari: vt in l. ſi. C. ad Macedo. aliàs non: vt in l. nã & ſi. ff. ad Maced. Vide Pan. in d. c. ſi diligẽti. Si autẽ introductum ſit in fauorẽ amborum, alter ſine altero renuntiare non poteſt, ſecundum glo. in c. ad apoſtolicam. de reg. facit l. quod fauore. ff. de legib. Vnde dicitur ꝙ in cõmuni iure potior eſt conditio prohibentis. arg. ff. de ſerui. vrba. prædi.

Universidad de Navarra
Biblioteca

l.per fundum.ff.commu.diui.d.l. Sabinus.ff.de libe.cau.l. ij.iij.& iiij. Si tamen aliquid conceditur pluribus siue vniuersitati, sed tamẽ principaliter in fauorẽ particulariũ, quilibet posset iuri suo renuntiare. & sic loquitur d.c. ad apostolicam. & c. dilecti. de fo.cõpet. Fallit in priuilegio: quia licet cõcernat fauorem tertii, potest tamen impetrans renũtiare antequã præsentetur: nisi appareat ꝙ cõcedens statim voluit cõcedere ius illi tertio: quia cõmuniter nõ acquiritur, nisi in præsentatione seu notitia. de cõcess. præb. c. j. lib. vj. vbi vide Gemi. & similiter dico ꝙ nõ potest renuntiare quando per procuratorẽ impetrauit: quia statim acquiritur ius illi tertio, vt ibi. similiter si fuit cõcessum motu ꝓprio, secundũ Sum. Ang. sed melius Sũ. Ros. in verbo, indulgentia. §. viij. tenet virtualiter oppositũ, dum dicit ꝙ vires non habet nisi à præsentatione. Vide s. Priuilegium. §. vlt. ¶ Secundum. Si debitor renuntiet iuri probandi per testes, licet secundũ aliquos renuntiatio valeat, tamẽ secundũ Host. non videtur verũ: quia illud ius propter cõmunẽ vtilitatem introductũ est: vnde vsus testiũ frequens & necessarius est. ff. de testi. l. j. ideoq; renũtiari nõ potest. arg. l. quos prætor. ff. de proba. ¶ Tertium. Ius futurũ renũtiari potest, si appareat, siue, vt dicit Hosti. si lex iã est ex qua ius oritur: nõ autẽ si adhuc nõ apparet: quia pacta nõ referuntur ad ea, quæ apparere nõ possunt, vt l. in lege. & aliis concor. ibi positis in gl. ff. de cõtrahen. empt. vel si lex nõ est: quia quod non est, renuntiari nõ potest. l. tres fratres. ff. de pac. Vide Bar. in l. cõditionis. C. de pac. De filia autem renuntiãte hæreditati paternæ, vide s. Pactum. §. xv. De habente etiam vocẽ in electione, vtrũ possit renũtiare, vide s. Electio. j. §. iiij. part. vj. De exempto etiã vtrum possit renuntiare exemptioni, s. Exemptus. §. x. ¶ Quartũ. Generaliter secundum Host. in Sum. renuntiari possunt omnia iura, etiam non scripta, puta cõpetentia circa seruitutes, etiã si sint annalia. de sepul. in præsentia. de deci. ex multiplici, & iura cõpetentia circa beneficia, sicut & ipsa beneficia, vt dictũ est: & omnia iura cõpetentia per aliqua instrumẽta, sicut & ipsa instrumẽta. C. de fid. inst. l. iij. de pac. cũ pridẽ. ¶ Quintũ. Clericus qui beneficiũ impetrauit, si se Canonicorũ misericordiæ subiiciat, nõ intelligitur renũtiasse, extra eo. veniẽs, quin etiam si reddat eis literas suas, & illi sint immisericordes, debet iudicis officio restitui. eo. tit. sanè. Si tamẽ renũtiet literis pro certa pensione, priuatur literis & pẽsione. de rescrip. ad audientiã. Cõcor. Alberi. ¶ Sextũ. Si quis renũtiauerit omni iuri suo præsenti & futuro aut literis impetratis & impetrãdis, secundũ Host. quo ad futurũ, si generalis sit renuntiatio, nõ valet: vt §. ij. parti. iij. de cõsti. cũ accessissent. Si verò sit specialis in quibusdã iuribus, & sequatur generalis, valet. C. quãdo mu. offi. tu. fun. po. l. fi. circa mediũ. & in auth. vt lic. mat. & auiæ. ibi posita. Qui etiã renuntiauit literis beneficialibus, nõ ideo restitutioni iam factæ renuntiare videtur. eo. tit. sanè. ¶ Quintò quæritur, † quis sit effectus renũtiationis? Et dico esse hoc, vt qui renũtiauit, ad id, quod renũtiauit, nõ habeat regressum, nisi ex iure nouo cõcesso, vel ant̃quo restituto. eo. tit. c. cũ inter. & c. cum transmissa. & c. cũ in præsentia. & c. cum sanè. Et si quis renuntiauerit episcopatui propter cõscientiã criminis, iam eligi nõ potest, aut postulari: secus ſ ꝓpter malitiã plebis, persecutionẽ, infirmitatẽ, defectũ scientiæ, simoniã sibi ignotam, & huiusmodi. eo. tit. post translationẽ. renuntiãti tamen est cõpetens prouisio faciẽda. eo. tit. ad supplicationem. in qua dignitatis & cõsciẽtiæ ratio habẽda est: de prẽben. de multa. ad fi. & similiter quãtitatis redituũ beneficii cui resignat. de vita & ho. cle. quoniã. & de prẽb. nisi essent. xij. q. ij. bonæ rei. de dona. apostolicæ. §. vlt. & pen. ¶ Sextò quæritur, † qualiter debeat renũtiatio fieri, vt sit licita & valeat? Et dico multa. ¶ Primũ. Renuntiatio debet fieri primò scienter: quia ei quod ignoratur renũtiari nõ potest. l. mater. ff. de inoffic. test. Vnde cũ quis ignorat ius aliquod, debet ei notificari: vt in auth. quomodo opor. epi. §. igitur ordinamus. Vnde notarii ponẽtes clausulas renũtiationis ignotas cõtrahentibus, tenẽtur eis de dãno, quod aliter nõ incurrissent. secũdò spõte & ꝓpria volũtate. vij. q. j. quãuis sine coactione. quod met. caus. ad audientiã. tertiò quo ad beneficia ecclesiastica debet fieri in scriptis. ij. q. j. §. ecce. & c. qualiter. qd tamẽ nõ est necessariũ, nisi in episcopatu. de quo illa iura loquũtur. quartò purè & absolute. de of. dele. ex parte. el j. de simo. ex insinuatione. Vnde dãs, remittẽs, vel renuntiãs aliquod spirituale spirituali interueniẽte pacto vel promissione aut datione, s. nõ gratuita alicuius temporalis, simoniacus est. j. q. ij. quàm pio. in fi. viij. q. iij. talia. ꝙ si nõ præcedat donatio vel promissio, sed sola intẽtio, ita scilicet ꝙ aliàs nõ renũtiaret, est simonia. de simo. tua. sed est solùm mẽtalis, quæ per solã pœnitẽtiã aboletur. extra eo. mandato. quod limita vt j. Simonia. §. iij. regula. iij. ¶ Secundũ. Si quis renũtiat beneficio ea intẽtione, vt detur nepoti vel alteri sine pacto & cõuentione, nõ est simonia. de præb. dilectio. quia renũtiare beneficio vt detur alteri, est simoniacũ, quia prohibitũ: est autẽ prohibitũ nõ simpliciter, sed hoc modo scilicet cũ pacto. j. q. ij. quàm pio. sed Veruec. Vide. Gof. & Inn. sed volũtas paciscendi sola sine effectu est simonia mẽtalis: quæ ab ecclesia nõ punitur. Vel dic secundũ aliquos ꝙ non est simonia: quia habere ſpem de hoc nõ est simonia. de pac. cũ pridẽ. j. q. j. ordinationes. ¶ Tertiũ. Renuntians literis apostolicis ſuper prouiſione ſibi de beneficio facienda pro pecunia vel pẽsione ex pacto, ſimoniacus eſt, ſecundũ Pan. in c. ad audientiã. de reſcript. quod licet gl. ibi limitet ſi iam aſſequutus eſt beneficiũ, tamen eſt verũ ſimpliciter ſecundũ Inn. & Hoſti. quia ex illis literis habet ius ad petendũ ſpirituale: & literis ac pẽſione priuatur ſi eã habuit, vt dictũ eſt: ſi tamen ex officio iudicis aut bonis viris mẽdicantibus purè renũtiet, & ex parte alii ſibi aliquod tẽporale detur, nõ eſt ſimonia, ſecundũ Archi. vt colligitur in c. ſanè. eo. ti. ſimiliter nec ſi renũtiet eis, aſſignato ſibi aliquo ſpirituali, id eſt, beneficio, etiã ſi ex pacto renuntiet: quia eſt quaſi permutatio ſpiritualis ad ſpirituale, ſecundum Hoſt. & Inno. qui hoc not. de reſcrip. ad audientiam. in glo. ¶ Quartum. Non poteſt quis renuntiare liti ſuper beneficio eccleſiaſtico vel alio ſpirituali, aliquo temporali ſibi dato, ſecundum Pan. in c. cum pridem. de pact. etiam ſi recipiat illud nomine expenſarum: quia ſi habet ius, renuntiat ſpirituali, temporali dato, quod eſt ſimonia. de offi. deleg. ex parte. el j. & quod ibi not. Dicit tamen Inn. & Hoſtien. in c. nõ ſine. de arbi. ꝙ valet compoſitio authoritate ſuperioris, vt pro pacis bono detur aliquod temporale, & de quo nõ eſt certum de iure ſibi competenti: vt cedat liti vel renuntiet, ſi quod ius habet. de præben. ſi. Secus ſi fiat authoritate partiũ: quia ſic eſſet ſimonia, niſi quando habet ortum à iudice: puta quia in eo compromiſſum eſt, vel ipſe ſic diffinit. Et licet gl. in c. cùm pridem. dicat non ſufficere, niſi interueniat confirmatio papæ: tamen cõmuniter ibi do. & to. tenent cum do. Anto. quod non requiritur. Et hoc ſequitur Panor. ¶ Quintum. Poteſt autem quis ſine ſimonia dare pecuniã alteri, vt deſiſtat à lite, quæ eſt de re ſpirituali, ſecundum Pan. in d. c. cũ pridem. ſi ipſe dans ſit certus habere ſe ius: ſi autem daretur habenti ius pro redimenda iuſta lite ab eo. ſecũdum Arch. poſt do. Anto.

Anto. eſſet ſimonia. Si verò nõ ſit certus, inquit Pan. ſed dubitat, dare nõ poteſt etiã authoritate papæ in beneficio habente annexã clauium poteſtatẽ: quia videtur data pecunia pro illa poteſtate ſpirituali. facit d. c. ex parte. in ſimili. & quod no. j. q. iij. ſaluator. & c. ex multis. quæ authoritas bene in aliis beneficiis excuſaret: quia talis ſimonia eſt de iure poſitiuo, ſecundũ gl. in c. cum pridẽ. Dicit tamen Pan. in c. ſuper eo. de tranſact. ꝙ index pro bono pacis ex officio ſuo poteſt componere partes, vt habens ius in beneficio det aliquid nõ habenti ius ſecundum formã c. niſi. de præben. quod etiã Arch. poſt dom. Anto. videtur intelligere etiam 7 de iudice arbitro. ¶ Septimò quæritur, † quis quando aliquis expectat primã prębendam proximè vacaturam in aliqua eccleſia, & alius habẽs præbendã tenuem fraudulenter renuntiat vt expectanti via præcludatur ad pinguiorẽ quæ ſperatur vacare? Et dico ꝙ per hoc non impedit primũ expectantem, ſi hoc probari poteſt, ſaltẽ per probabiles coniecturas: & ſi reſignanti pinguior cõferatur, eo ipſo detegitur fraus: & carebit habita, quã reſignauit, & ambita: de renun. ſi te. lib. vj. Vide etiã infrà Simonia. §. xiij. parti. viij. & ix.

De Repræſaliis.

1 *Repræſaliæ quando ſint licitæ. & nu. 3. & 4.*
2 *Repræſaliæ cuius authoritate debeant concedi.*
5 *Repræſaliæ contra quos extendantur, & contra quos non. & an propria authoritate quis exequatur. & nu. ſeq.*

REPRAESALIAE dictæ ſunt à re & præhendo, quaſi iteratæ appræhenſiones: ſicut cũ quis appræhendit res alienas illius, qui appræhenderat ſuas. Et ſumuntur dupliciter: primò pro ipſa actuali repræhenſione & authoritate conceſſa reappræhendendi. & ſic loquimur. Igitur repræſaliæ ſunt poteſtas capiẽdi & detinendi aliena collata à prin 1 cipe vel ciuitate in recompenſationẽ damni vel iniuriarũ, vt colligitur c. ſi pignorationes. de iniur. & damno. lib. vj. xxiij. q. ij. dominus. Et aliquando pro delicto vnius concedun 1 tur cõtra omnes de terra eius. ¶ † Primò ergo quæritur, vtrũ ſint licitæ ſi concedantur cõtra conciuem aut conterraneum debitoris? Et dico ꝙ in conſcientia ſecundum Bar. in tract. de repreſaliis: vt licitæ ſint, requirũtur iſta. Primò authoritas ſuperioris. Secundò cauſa iuſta cõcedendi. Tertiò intẽtio recta eius cui cõceduntur, quibus cõcurrentibus ſunt licitæ: vt in d. c. dominus. Et addit ſibi videri nõ eſſe inductũ ius eas cõcedendi iure canonico vel ciuili, ſed iure Dei: vt in d. c. dominus. vel gẽtiũ, quod permittit bella iuſta, vt eſt hoc. Et cũ his tribus trãſit Sum. Roſ. Sed addit vt elicitur ex Arch. in c. vnico. de iniur. lib. vj. ꝙ requiritur quartò vt damnũ nõ excedãt & intereſſe datũ. & quintò ꝙ nõ extendantur ad clericos vel eccleſiaſticas perſonas: quia eſſent excõicati: vt s. Excõicatio. ix. §. xxxij. & ſextò ſecundũ Dir. ꝙ nõ fiant in perſonis: quia iniquũ eſt alium pro alio in perſona grauari: & ſecundũ ipſum nulla cõſuetudo valeret. de quo dic vt infrà §. v. Et adde ꝙ in repræſaliis iuſtis nõ grauatur vnus pro alio, ſed punitur ciuitas aut dominus in ſuis ſubditis. & concor. S. Tho. ij. ij. q. xl. Qui 2 autẽ repræſaliis vtitur, iſtis nõ concurrentibus, maximè primo. & ſecũdo, dãnatur in quadruplũ, & cadit ab actione pro qua hoc facit: vt in authẽ. ne pig. ſi. §. ſed omnino. & ſi condemnetur, tenebitur in cõſcientia ad totũ, aliàs ſolùm ad 2 ſimplũ: vt s. Pœna. §. xxv. ¶ † Secundò quæritur, quis ſit iſte ſuperior, cuius authoritate debẽt cõcedi? Et dico ꝙ eſt primò is, cui per inſta ſtatuta hoc eſt cõceſſum. & ſecundò de iure cõi eſt ſuperior nõ habens ſuperiorẽ: quia repræſaliæ ſunt quoddã bellũ, aliquãdo particulare, aliquãdo generale. Bellũ autẽ iuſtè indicere nõ põt niſi ſuperior nõ habens ſuperiorẽ. ff. de capti. l. hoſtes. & ita tenet Inn. in c. olim. de reſt. ſpol. legitur ſequitur primò ꝙ poteſtas ciuitatis nõ habentis ſuperiorẽ, ſaltẽ de facto, eas cõcedere nequit, niſi habeat ex ſtatuto: ſed ipſa ciuitas vel cõſiliũ. & ſecũdò ꝙ nec ciuitas regi aut principi ſubiecta: nec aliquis principis officialis põt eas cõcedere, ſed ſolus princeps. Notãdũ eſt tñ ꝙ in omnibus caſibus, in quibus dicetur. §. ſeq. ꝙ debitor non habẽs ſuperiorẽ quẽ oporteat adire in illis cõcedẽs nõ habet etiã ſuperiorẽ, & ſic ciuitas aut comes ſub rege his caſibus poterũt eas cõcedere, ſecũdũ Bar. vbi s. De hoc tñ vide etiã infrà. §. ſeq. ¶ † Tertiò quæritur, quæ ſit iuſta cauſa cõ- 3 cedẽdi repreſaliας? Et dico ſecũdũ Inn. & alios doct. ꝙ talis cauſa eſt quæ exprimitur in d. c. dominus. ſcilicet ſi ciuitas aut gens, adde vel dominus, vindicare negligit quod à ſuis improbè geſtum eſt. Pro quo aduerte ꝙ iuſtitia huius cauſæ multa requirit. Primò ꝙ illud damnũ propter quod cõceduntur, ſit notabile. Vnde ſecundũ Bar. vbi s. nõ debet eſſe aliquid modicũ: quia remediũ repræſaliarũ, cũ ſit odioſum. c. & ſi pignorationes. de iniur. lib. vj. & ſubſidiariũ cõtra ius cõe, nõ debet dari pro modico. l. Seio. ff. de in integ. reſti. & ſecũdũ eũdẽ per dictã iuſtitiã oportet ꝙ pereat ius partis totaliter: ſecus ſi aliqualiter lædatur. Secundò ꝙ talis dominus aut ciuitas vel gens requiratur vt emẽdet & nolit vel negligat. Tertiò ꝙ de hoc defectu iuſtitiæ conſtet. Sed pro his duobus aduerte primò ꝙ ſi iſti dent iniquã ſententiam, ſecundũ Bar. debet creditor appellare, & iudicẽ appellationis adire: aliter repræſaliæ nõ erũt licitæ. Si autẽ prohibetur appellare, vel nõ habet iudicẽ appellationis: tũc ad ſuũ iudicẽ recurrere põt. ¶ Aduerte ſecundò ſecundũ Bar. vbi s. ꝙ is qui alteri debet, ſuperiorem habet aliqñ de iure ſed non de facto: vt quia nõ obediturei ſicut Imperatori: & tunc nõ eſt neceſſe adire ſuperiorẽ aliqñ habet de facto, ſed nõ de iure, puta quia eſt tyrãnus: & tunc ſi nõ fuit electus, ſed per vim intrauit, & habetur cõiter pro tyrãno, nõ valẽt quæ facit: & ſimiliter non eſt neceſſe adire. Si verò fuit electus ex timore aut vi, & nõ eſt notoriũ, ſed habetur cõiter pro domino: valẽt q̃ fecit, ſecũdũ Inn. in c. nihil. de elec. & ſic debet adiri: & ſimiliter ſi habet de iure & facto niſi creditori eũ adire nõ expediret: puta qa expẽderet plus quàm ſit principale, vel eſt pauper: qa ſecũdũ Bar. ꝓcedere põt ſicut ſi ſuus debitor ſuperiorẽ nõ haberet, arg. l. ſi ſeruos. ff. de pig. act. & l. mediterraneę. C. de anno. & trib. ¶ Aduertẽdũ eſt tñ ſecũdũ Arch. poſt Guido. ꝙ in hoc iuſtitiæ defectus iudex eccleſiaſticus põt adiri: & ſic rarò accidit quin ciuitas illa habeat ſuperiorẽ. Quartò requritur ꝙ iudex ꝓprius creditoris det ſontẽtiam ſuper negligẽtia & defectu iuſtitiæ: quod ſecũdũ Gul. epiſcopũ Cõcordiẽſem, & Io. de Fan. & Frã. Vercel. limita qñ nõ inuenitur ſuperior, q̃ de domino vel ciuitate negligẽte iuſtitiã faciat: q̃ ſi inueniretur, nõ valeret authoritas iudicis ꝓprii quo ad illos, q̃ nõ ſunt ſuę iuriſdictionis. & ita intelligitur d. c. ꝙ ciuitas plectẽda eſt, ſ. per ſuũ iudicẽ. Si aũt ex cã iniuſta cõcedãtur, ſunt ipſo iure nullę. l. cũ vero. §. ſubuẽtũ. ff. de fideicõmiſ. & ita tenet Inn. in c. olim. de reſt. ſpol. ¶ † Quartò quæritur, qs habeat re- 4 quirere dominũ vel ciuitatẽ aut gentẽ, vt iuſtitiã faciat? Et dico ꝙ pars læſa: quia authoritas cõcedẽtis repreſalias ſuccedit in locũ ſuperioris deficiẽtis: vnde ſicut ſi ille ſuperior eſſet, nõ poſſet quis eum adire, & de iniuſtitia cõqueri, niſi primò ipſum iudicẽ requiſiuiſſet: ita & nũc: imò plus dico ꝙ ſi pars læſa adiret ſuũ iudicẽ, rogans vt ſcriberet iudici debitoris vt iuſtitiã faciat, aliàs ſibi cõcedantur repræſaliæ, non debet audiri: quia iudex non impertitur officiũ ſuum non petenti ad vtilitatẽ priuatã. l. iiij. §. hoc autẽ iudiciũ. ff.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de dam. infect. Abbas in c. venerabilis. in iiij. addi. de iudi. Si ergo prius nō requiratur à parte, nō est cōtra eum iusta causa querelæ. ¶ Quintò quæritur, † vtrū repræsaliæ concessæ in ciuitate Luca cōtra Florētinos, intelligātur extensæ ad eos si habeant domiciliū in dicta ciuitate Lucēsi? Et dico q̄ Bar. in l. prouinciales. ff. de verb. sign. refert Lamb. de Ramp. in disputatione tenuisse q̄ non: quia Florētinus siue de Florentia dicitur, qui ibi versatur & moratur: vt l. j. §. bestias. ff. de postulando. quia magis inspicimus accidens quàm originē. Bar. autem ibi refert se ad no. per eū vbi suprà, vbi dicit q̄ Florentinus siue de Florētia dicitur qui ibi est municeps: intellige proprie, id est, qui munera subit. Igitur si alibi moratur & Florētiæ munera nō subit per se vel patrē aut fratres, nō dicitur Florētinus: & ideo molestari nō poterit. Secus si Florētiæ subiret onera. Item vt dicit in d. l. prouinciales. cōcedantur. propter delictū populi: vnde concedi nō possunt, nisi contra illos de populo qui deliquit. Et facit quia nō sentiens cōmodum patriæ, etiā sentire nō debet incōmodum. Et eadem ratione nō extēduntur ad Florentinos habētes domiciliū Senis: vt etiā tenet Pan.
6 in c. quoniā. de offic. ordi. quia sunt odiosæ. ¶ Sextò quæritur, † vtrū possit fieri statutum q̄ quilibet capi possit pro alterius delicto? Et dicit Bar. vbi suprà q̄ contra terras aut villas sibi non subditas nō potest, sed bene contra subditas. C. de omni agro deser. l. j. & valet statutū q̄ vxor possit capi pro viro fallēte: vt l. satis. C. in quib. causis pign. vel hyp. taci. cōtra. & similiter filius pro patre. l. fi. C. de priuil. etiā si non sit hæres. ¶ Aduerte autem q̄ terræ cum certis pactis submissæ protectioni dominorū, non dicuntur sibi subditæ, sed fœderatæ: ideoq; non valet tale statutum contra eas.
7 ¶ Septimò quæritur, † vtrū tale statutū exerceri possit extra territoriū statuentis? Et dicit Bar. vbi suprà q̄ sic. & potest quis agere cōtra tales cōdictione ex statuto: quia actio vbiq; sequitur eos quibus cōpetit: vt l. fi. C. de præscriptione longi temporis. Quod limita nisi filius sortiretur domicilium alibi antequam pater rumperet. arg. l. ciues. C. de incolis. Similiter si filius esset natus post q̄dam rupit pater eius: quia iura intelligūtur de filio existente tempore quo rupit. l. in delictis. §. li extraneus. ff. de noxalibus. & l. Titius. ff. de testam. mili. Et idem dic quādo statutum dicit q̄ de hominibus vnius terræ vnus teneatur pro alio: quia is, qui nouiter est effectus illius terræ, nō tenetur pro debitis antiquis. l. prouidendū. C. de decurion. & quod no. Dy. in l. incolam. ff. ad municip. Similiter tale statutū intelligitur de debitis cōtractis intra territoriū, nisi aliud addatur: vt l. cum vnus. §. is qui. ff. de bon. authorit. iudi. possid. ¶ Octauò quæritur, † contra quos repræsaliæ concedi nō possunt?
8 Et dico eas nō posse concedi vel exerceri contra personas & res ecclesiasticas. de iniur. c. j. lib. vj. Nec cōtra scholares studentes iuribus iu loco priuilegiato priuilegio studii: & idem de scriptoribus, bidellis & accedentibus causa scholarium: & de patribus, agnatis, qui irent ad videndum filium vel agnatum in studio. ff. de iudi. l. iij. Nec cōtra ambasiatores. ff. de legibus. l. fi. Et idem intellige de deferentibus necessaria pro ambasiata vel studio: & idem de rebus aliorū, quæ prædicti deferrent sibi necessariis: vt sunt equi & libri, & huiusmodi. Nec cōtra euntes ad nundinas vel ad sanctū Iacobum vel alium locū causa indulgentiæ. Nec contra nauigantes vi ventorū delatos ad ciuitatem indicentiū. de cleri. peregr. per totū. C. de naufra. l. j. Nec cōtra eos qui in ius vocari non possunt: vt electus in Potestatē, aut vadens propter funus consanguinei. Nec contra officiales, potestates, vel rectores, qui expresse cōtradixerunt tali iniustitiæ, vel qui nō consenserunt nec cōtradixerunt, quia erāt absentes vel ignorātes: vel si erāt tales q̄ non vocantur ad cōsilia: vt notarii & beruarii: secus si sunt assumpti ad consulendū: & multò magis si iuuerūt rectorē ad iustitiā. Nec cōtra mulieres. nam in persona capi non possunt. C. de offic. iudi. in auth. ibi posita. Et intellige pro debito ciuili, & nisi sit meretrix. vide Alex. in l. pleriq;. ff. de in ius vo. per Cano. in c. mulierē. de iudi. lib. vj. De quibus omnibus vide Archiep. iij. parte. tit. iiij. loquentem prædicta & alia ex Io. de Lig.
9 ¶ Nonò quæritur, † vtrum concessis licitis repræsaliis is, cui cōceduntur, possit eas authoritate propria exercere? Et dicit Arch. post Io. de Lig. q̄ nō, si possit habere copiā iudicis vel ministrorū eius: aliàs propria authoritate licebit rapere res & personas, si hoc iudex cōcesserit: & capta remanebunt penes capiētē, aut iudici præsentabūtur secūdū formam concessionis repræsaliarū: & res captæ vendentur vel accipientur in solutū, & æstimabuntur iudicis authoritate.

De Rescripto.

1 *Rescriptum quid & quotuplex.*
2 *Rescriptum quis possit impetrare.*
3 *Rescripta quæ sint semper subintelligenda.*
4 *Rescripti quæ sint vires.*
5 *Rescripti authoritas quantum duret.*
6 *Rescriptum vt valeat quæ requirantur, & quid ei obijciatur.*
7 *Rescriptum quomodo tollatur & elidatur.*
8 *Rescripta quomodo debemus interpretari.*

RESCRIPTVM dictum quasi denuò vel iteratò scriptum, significat aliquid scriptū secundò, id est post ius cōmune, & quantū ex doct. capitur, sumitur dupliciter, vt omittamus eam significationē qua impropriè omne ius potest dici rescriptū. ¶ Primò cōmuniter vt cōcernit titul. de rescript. & sic secundū mentem Gofr. est mandatū principis faciens ius nō generale, sed speciale in negotiis, & inter personas, in quibus, & inter quas promulgatū est: vt C. de leg. & cōstitu. l. j. siue tribuatius, siue exercitiū iuris alicui cōpetentis: & sic cōprædicit tria, de quibus statim. Secundò sumitur specialiter: & hoc tripliciter. Primò scilicet propriè: & sic secundū Pan. eo. tit. in rub. est illud quod princeps scribit ad iuris conseruantiā: vt quando cōmittit causam decidendā inter aliquos: & secundò impropriè pro priuilegio quod nō est ad iuris conseruantiā, sed cōtra ius, quasi priuata lex. dist. iij. priuilegia. Tertiò etiā impropriè pro beneficio strictè sumptū est gratia cōcessa præter ius à principe: & hæc est quæ latissimè interpretanda est: vt in c. olim. & ibi not. de verbor. signific. latissimè tamen, inquit Pan. rescriptū accipitur pro omnibus istis. ¶ Primò autem
1 quæritur, † quæ sit diuersitas literarū vel rescriptorū apostolicorum? Et dicit Archiepisc. iij. parte. tit. iiij. post Gofred q̄ rescriptorū quædam sunt generalia: illa scilicet, in quibus generales seu indefinitæ clausulæ cōtinentur: vt dicendo talis & talis, & quidam alii. vel super decimis, possessionibus & rebus aliis: quo casu ad personas aut negotia maiora expressis non extenduntur. eo. titu. c. sedes apostolica. Et similiter si ponatur illa clausula, cōditores. vel illa, amoto inde. vel illa, vocatis. vel etiā si literæ dirigantur ad omnes. de pœnit. & re. cum ex eo. ¶ Quoddā verò est speciale: vt quod inter certos dirigitur, & super certis & expressis rebus seu negotiis sine clausula generali. eo. tit. c. j. & c. pastoralis. & tale nō extenditur ad alias res aut personas. de offi. dele. c. P. & G. & c. olim. Opponitur vbi §. & solutur: vbi vide. ¶ Quoddā etiā rescriptū, siue quædā literæ cōferūt iurisdictionē, illæ. s. quibus causæ cognitio demādatur: quod ex literarū forma colligitur: vt cū in eis contine

tinetur, si ita est, si præmissis veritas suffragatur, cognita veritate, iustitia mediāte, sicut de iure fuerit, qd canonicū, qd iustū, vt, p̄missit, vt tenetur, prout in instrumēto inde confecto vel literis cōtinetur. Et talis iudex, cui negotiū à principe cōmittitur, sub aliqua de his formis posset in figura iudicii, p̄cedere, & aliis totā causam vel partē cōmittere. de of. dele. cū te. & c. super q̄stionū, & ex causa potest recusari, nisi fuerit petitus. de offi. dele. cū olim magister. sed & tunc poterit recusari ex noua cā. de offi. dele. intīnuāte. ¶ Quæ dā etiā literæ sunt executoriæ: illæ scilicet, quibus sine iudiciali cognitione factū siue ministeriū delegatur. de of. dele. c. vlti. Et talis nō est iudex, sed executor vel auditor: q̄ licet possit recusari nisi detur de voluntate partiū, vel recipiatur assensu: tamē ab eo nō potest appellari, nisi mādati fines excedat. de offi. dele. super quæstionū. nec potest delegare: nec exequēdo partes iudicis assumere. vide vbi §. ¶ Quædā etiā cōtinent ius cōmune: vt quibus mādatur quod consonat iuri & æquitati, maximè cū in se cōtinent iuris determinationes, puta partibus vocatis, vel vocatis vocādis, quod iustū, vel quod canonicū est, & cōsimilia. ¶ Quædā verò continent gratiā: vt q̄ cōtinent dispensationē, pœnæ debitæ remissionem, & in quibus ob fauorē, vtilitatē seu necessitatē recedi
2 tur à iure cōi, à quo tria faciūt discedere. vtilitas, necessitas, & euidēs meritorum prærogatiua. j. q. vij. tali. de elec. inno tuit. Vide vbi §. & adde q̄ rescripta non extēduntur ad personas vel res in eis nō comprehensas, quoniam personalia sunt, & strictē intelligenda. eodē tit. significauit. ¶ Secūdò quæritur, † qs possit impetrare rescriptū? Et dicit Direc. li. iiij. q̄ tam actor quàm reus, etiam seruus. C. de preci. Impe. of. l. vniuersitas. & cōtra dominū in casu. ff. de his qui sunt sui vel alie. iu. lib. vj. & quicunq; nō prohibetur impetrare. ¶ Prohibetur autē hæreticus. C. de sum. trin. l. ij. & excommunicatus. extra eod. dilectus. & de procur. c. fi. nisi de excō municatione sua & causa excōicationis mentionē faciat in rescripto. extra eod. ab excōicato. nec ipso iure valet illud, aut processus per illud habit⁹, si ab excōicato super alio quā excōicationis vel appellationis articulo fuerit impetratū. eo. tit. ipso iure. lib. vj. Et si procurator excōmunicatus impetrauit literas pro aliquo, rescriptū, secundum Io, Mo. & Io. And. non valebit. extra de proba. post cessionem. quia si nō licet principali excōmunicato pro se impetrare: nec pro alio. Et hoc secundum Dir. quo ad forū conscientiæ etiā si sit omnino secretū. Vide etiam §. vij. ad fi. ¶ Tertiò quæ
3 titur, † quæ sint intelligenda in rescripto impetrato & qualiter? Et dico q̄ in eo semper debet intelligi si preces veritate nitātur. eo. tit. super literis. Et clausula solita apponi de stylo curiæ, subintelligitur si casu nō sit expressā, secundum Pan. in c. cū oportet. de cōsti. Et illa clausula, si ita est, debet ad omnia præcedētia referri, secūdū Ber. in c. olim. e. ti. vbi ponūtur opiniones in gl. vide Pan. in c. secūdò requiris. de app. Et dic etiā q̄ falsa expressio in rescripto vel gratia, si nō fuit cā inductiua principis, quia pariter ea suppressa literas dedisset, nec fuit appositā causa restringēdi gratiā, nō nocet, secunda dominos de Rot. deci. cccl xviij. & Pan. in c. significauit. & in c. super literis. e. ti. Et illa clausula, & qdā alii talis diœcesis, nō extēditur ad eos de ciuitate, nisi dicatur, & qdā alii de ciuitate & diœcesi: secus si diceretur, tali episcopatus, vt in c. Rodulphus eo. ti. in gl. Et in ista clausula, si, p̄ alio nō scripserimus, semper subintelligitur q̄ papa scribit q̄ alicui, p̄uideatur de beneficio in aliqua ecclesia. etiā si nō apponatur. eo. ti. mādamus. in gl. Et p̄ hāc clausulā generalē quidā alii, nō possunt plures quatuor citari. eo. ti. cū in multis. lib. vj. vide si vis. Et in eo debet seruari ordo scripturæ. eo. ti. cū dilecta. in gl. Et si princeps mādet reuocari q̄quid factū est, vel immutatū in tali causa, tale rescriptū debet intelligi in facto minus legitime. arg. c. audita. de resti. spo. quia & si nō liceat de potestate cōcedentis rescriptū disputare. xvij. q. iiij. §. qui autē. secus. de scientia & volūtate eius: & in hoc pōt haberi interpretatio iustificatiua. Vide ad hoc gl. in c. præterea. dist. xxiij. ¶ Quarto q̄ritur,
4 q̄ sint vires rescripti? Et dicit Arch. vbi s. post Gof. q̄ aut est secundū, aut præter, aut contra ius. Si quidē sit secundū ius, habet vim cōstitutionis: & est decretalis epistola authoritatem habens in causis diffiniendis. xix. dist. per totū. ¶ Similiter si sit præter ius, habet vim cōstitutionis, & arctat eos ad quos dirigitur. dist. xix. in memoriā. aut assignēt rōnabilē causam quare adimplere nō possint. eo. titu. si quādo. ¶ Si verò sit cōtra ius. si quidē cōtra diuinū, repellitur, nisi sit ius modificatū. de quo vide ibi: si autē cōtra positiuū, abiiciēdū est. xxv. q. ij. rescripta. C. de preci. Impera. offe. l. rescripta. nec rōne rescripti à iure cōmuni recedendum est. de æta. & quali. eā te. nisi expresse in eo cōtineatur, nō obstāte constitutione vel iure tali. ff. de leg. iij. l. si qs. de off. dele. sup quæstionū. ¶ Si verò sit cōtra cōsuetudinē, prævalet cōsuetudo q̄ prævalet iuri, si sit rōnabilis & præscripta, vt dictum est. ¶ Si autē sit cōtra fiscū vel publicā vtilitatem, respuitur prima iussio, & expectatur secūda. C. de preci. Impera. offer. l. nec dānosa. in authē. vt nulli. §. & hoc quoq; iubemus. ¶ Si verò sit cōtra ius priuati, distinguitur. Nam si sit in modicā læsionē, vt q̄ nō admissis dilatoriis exceptionibus proceda tur in principali, vel q̄ actio seu petitio alicuius differatur: vt cum indulgetur cruce signatis non posse cōueniri tēpore crucis, valet: vt C. de preci Impera. offe. l. quoties. & l. rescripta. quia modica damna tolerantur. arg. xij. q. iij. terrulas. Si autē enormē læsionē inducat, & in totum ius eius absorbeat, nō valet: vt in d. l. quoties. & de decimis. suggestū.
5 Vide vbi §. ¶ Quintò quæritur, † quantū duret rescripti authoritas? Et dico q̄ perditur per negligentiā impetrantis anno elapso, si vti potuit & neglexit. si secundum impetretur cōtra primū nō facta mentione de eo. eod. tit. si autē. & c. plerunq;. Si verò nō impetratur secundū, de iure canonico durat durāte mandatore, secundū Glo. in d. c. si autē. quanuis de iure ciuili duret per decenniū, si impetrans habuerit copiā iudicū, & neglexerit vti. C. de diuer. rescript. l. falso. cōcord. Gofr. addēs q̄ ille annus incipit currere ab impetratione secundi: quia nec annus solus nec rescriptum secundum solū posset tollere primum. sed vtrunque requiriturus.
6 ¶ Sextò quæritur, † quomodo rescriptū valeat, & quid opponi possit cōtra illud? Et dicit Dir. q̄ ad hoc vt teneat, nihil debet supprimi ex his quæ mouere possunt animū principis ad dandū illud vel denegādū: & primò quidē exprimēda est series facti: de cohabita. cler. c. super eo. itē processus causæ. de re iudic. inter monasteriū. Et si per suggestionem falsi vel suppressionē veri rescriptū fuit impetratū, tollitur. extra eod. super literis. vbi notātur aliquæ regulæ. ¶ Prima. Qui per fraudē aut malitiā literas impetrauit expressa falsitate vel suppressa veritate, nullū cōmodū ex eis cōsequitur: vt in d. c. super literis. & c. ad aures. de præbē. non potest. li. vj. ¶ Secunda. Qui verò per simplicitatē aut ignorantiam impetrat, expressa tali fallitate vel suppressa veritate, quæ si esset suppressa vel expressa, papa nihilo minus in forma cōmuni literas concessisset: poterit petere vt iudex delegatus secundum ordinem iuris in causa procedat: licet non secūdum formā in literis cōcessam. d. c. super literis. & c. ex insinuatione. Si verò papa nullatenus erat cōcessurus, rescriptū nō valet: quia dicitur in d. c. super literis quòd delegat⁹ pro

cedere nõ debet: imò secundũ Sum. Ang. & Ros. etiã si nõ ita de facili erat cõcessurus. quod Pan. ibi videtur ꝓbare per c. postulasti. eod. tit. & profectò cõcludi potest, secundũ eũ, ꝙ omne quo expresso vel suppresso papa aut nõ cõcessisset, aut non ita de facili, vitiat gratiã vel priuilegiũ: non autem literas ad lites: vt idem dicit in c. quia circa. de cõsan. quia ex subreptione nõ sunt ipso iure nullæ, sed annullãdæ per exceptionẽ: vt in c. cæterũ. & in c. plerũq;. & in c. si auté extra eod. Sed videtur quod illud verbum, de facili, nõ debeat addi: per tex. & not. in d. c. super literis. vbi vide. & videtur hoc etiã de mẽte Arch. post Gofr. vt §. sequen. Adde etiã qđ not. Gof. in c. si motu proprio. de præbend. li. vj. ꝙ licet motus proprius excludat subreptionem: non tamẽ vitia tollit, nec ad beneficia personam illegitimã habilitat. Vnde non tollit defectum natalium, vel ætatis: & similia: quæ licet per viam subreptionis non possint opinio, tamen per viam iuris cõmunis bene possunt: cum proprius motus talium dispensationẽ non faciat. Dicit etiam ꝙ certa scientia, si non exprimatur in literis, potest probari per testes: nõ autẽ motus proprius: licet nõ audiatur aduersarius si velit ꝓbare ꝙ papa fecerit ad instantiã alterius: quia esset arguere papã de mendacio. Adde etiã secundum Pan. in d. c. super literis. ꝙ iudex etiam delegatus in dubio potest cognoscere de validitate rescripti. Vtrum autem dicta distinctio locũ habeat in literis beneficialib⁹. Vide Pan. in d. c. super literis. ¶ Septimò quæritur, †quomodo rescriptũ tollatur & elidatur? 7
Et dicit Archi. j. vbi §. post Gofr. ꝙ multis modis. ¶ Primò si fuit impetratum sciẽter expressa falsitate aut veritate suppressa: vel etiã ignorãter: sed si tali, qua non intercedente literæ non fuissent obtentę. d. c. super literis. etiã si sit cõsentaneum iuri. xxv. q. ij. & si legibus etiam si per mendacium iuris obtineatur. ead. q. præscriptũ. & C. si cõtra ius vel vti. pub. l. præscriptiõe. vt si principi suggeratur esse de iure qđ non est, licet non sit verisimile principẽ in hoc falli. C. de testa. l. omnium. ¶ Secundò per rescriptum secundum faciẽs de ipso mentionem, & hoc ipso iure. de offic. deleg. ex literis. & c. pastoralis. §. præterea. in fine. Si verò de eo non faciat mentionẽ, ecõtrario secundũ tollitur per primum, non ipso iure, sed ope exceptionis. & sic intelligitur extra eo. cæterũ. & c. ex parte. nisi impetrans primũ fuisset in mora præsentandi per annũ. eo. ti. c. si autem. & si dubitetur quod sit prius & quod posterius, quia eadem est data vtriusq;: tunc si impetrata sunt à diuersis super diuersis, sed ad eosdem iudices, superior consulatur. de offi. dele. sanè. Si verò à diuersis ad diuersos iudices, sed sup eodẽ negotio, seruetur doctrina c. pastoralis. & c. cũ contingat. eod. tit. ¶ Tertiò eliditur primũ generale per secundum speciale, etiam si de generali nõ faciat mentionẽ, in eo tamẽ quod in speciali specialiter cõtinetur. d. c. pastoralis. vbi autẽ vtrũq; est speciale, sed vnũ super certo, aliud super incerto: requiritur in secũdo métio de priori: de offi. deleg. c. ex parte. ¶ Quartò tollunt rescripta siab eodẽ duo paria fuerint impetrata. quorũ posterius de priori non faciat mentionẽ, si obtenta sunt ad diuersos iudices causa vexandi reum corã diuersis: secus si fiat ad cautelam ne alterum amittatur, vel iudices vnius interim moriantur, vno tamẽ impetrato, vti intendit, eo. tit. ex tenore. & C. de asser. tol. l. j. §. vlt. secus etiã si duo eiusdem tenoris impetrẽtur ad eosdẽ iudices, quia vnũ videntur. ff. de testa. l. vnum. Sed de istis diuersitatibus vide plura contentiosa per eosdem, vbi §. ¶ Quintò eliditur si ab appellato fuerit impetratum intra tempus appellationis præfixum: de appel. c. sæpe. & c. oblatæ. de cõfirma. vti. vel inuti bonæ memoriæ. ¶ Sextò si impetratũ fuit ab excõmunicato. de æta. & quali. c. cum bonæ. de proba. post cessionem. de procur. c. fi. ¶ Septimò si obtentum sit lite pendente: vt lite pend. c. j. & ij. & vlt. quia lite pendẽte supplicare non licet, nisi in casibus. C. vt lit. pend. l. ij. ¶ Octauò ex vitio visibili: de quo ponuntur septem exẽpla. extra de crimi. fal. licet. vel inuisibili, intelligibili tamen: vt est expressio falsitatis & suppressio veritatis. de quo dictum est. ¶ Nonò cũ literæ impetrantur non cõtinẽtes fideiussi. de cohabi. cler. c. super eo. & causam facti: de rescrip. dilectus. de senten. excommu. c. cũ pro causa. ¶ Decimò, si mentio nõ fiat de dispẽsatione. de fil. presbyt. c. ex tua. de cõpositione, extra de deci. ex multiplici. de statuto, extra de rescrip. c. constitutus. de priuilegio. eod. titu. cum ordinem. de senten. & re iudic. c. inter monasterium. ¶ Vndecimò etiam eliditur, si per alium sine mandato domini impetretur. eodem titu. c. nonnulli. quæ exceptio hodie secundum obseruatam consuetudinem locum habet in audientia literarum, non in iudicio negotiorũ. Et si opponatur ex decretali, ex parte. eo. tit. quod loquitur in procuratore reuocato, cuius impetrationem dominus ratam nõ habebat: secus si is, cuius nomine impetratur, etiã sine mandato, ratam habet impetrationem. Potest autem quis impetrare pro alio sine mandato, si sit de illis personis, à quibus non exigitur de iure mandatũ: vt in d. c. nõ nulli. & c. ex parte. Quæ autẽ sint illæ personæ, vide ff. de procu. l. sed & hæ personæ. Hæc ex illis. ¶ Quibus adde primò ꝙ rescriptum non vitiatur propter defectũ literæ vel syllabę: secus si esset ibi falsa Latinitas. de fide instru. c. ex parte. in tex. & in glo. Et secundò ꝙ expressio vel suppressio eius, sine quo non fuisset cõcessum, illud vitiat, etiam si concedatur motu proprio: quia motus proprius, licet excludat subreptionem, nõ tamen confirmat gratiã contra intentionem concedentis, secũdum Io. And. in d. c. si motu proprio. Ad quod vide gl. in cle. si Romanus. de præben. quæ dicit ꝙ motus proprius nihil operatur vltra casus expressos in iure. Et tertiò quòd qualiter oporteat rescriptũ mentionẽ facere de iure vel statuto. Pan. in c. nonnulli. de reseri. diffuse prosequitur. & ibi vide. Et quartò quòd sunt multa alia expressa in iure. ꝓpter quæ rescriptũ eliditur: de qb⁹ Host. in Sum. eo. tit. & omnia includũtur sub duab⁹ regulis dictis in vj. §. in qua re iudex ex probabilibus cõiecturis arbitrabitur. Quomodo autẽ rescriptũ vel alia scriptura dicatur falsa, infrà Tabellio. §. x. ¶ Octauò qritur, †quomodo rescripta debeamus interpretari? Et dico ꝙ do. Bap. de Flisco in quodã opusculo sic dicit. Quantũ ad interpretationẽ rescriptorũ. ¶ Prima cõclusio. Interpretatio rescripti fit secũdum ius cõe. c. causam. de rescrip. & in c. licet. de præbẽ. & ideo omnes clausulæ reseruantes recipiũt limitationes & interpretatiões iuris cõmunis. Dominicus in c. licet canon. de elec. li. vj. ita colligit ex verbis Io. Mo. & Io. An. ibi. doc. Feli. hæc bene examinat in c. causam. de reseri. ¶ Secũda. In rescripto nõ attẽditur narratio, sed cõclusio. Bal. in l. præscriptione. ad fi. C. si cõtra ius. ¶ Tertia Rescriptũ recipit vires ex intellectu scribẽtis. Inno. in c. cũ ecclesiasticæ. post mediũ. ibi, sed dices quare. de exce. & ideo semp ad voluntatẽ rescribẽtis est recurrendũ: & præsumitur fuisse talis mentis, qualis esse debet. Bal. in l. ex facto. in iiij. not. ff. de vulga. & pupil. ¶ Quarta. Rescripta etiam ad beneficia interpretãtur strictẽ. c. quãuis Io primo. de præben. lib. vj. & ideo Rota decidit ꝙ rescripta ad beneficia non debent extendi. Limita hoc, nisi literæ ad beneficia sint fauorabiles, vẽl proprio motu concessæ, vel concedantur in cõmutationẽ damni quod habuit occasione ecclesiæ, cui ꝓ ipso scribitur: vt omnia ista declarat pulchre Feli. in c. causam. de rescrip. in colum. vij. ¶ Quinta. Rescripta ad lites

ad lites strictius interpretãtur quantum ad beneficia ecclesiastica. Abbas in c. capitulum. col. iiij. de rescrip. Vide tamen But. in c. olim. in fi. de verb. sig. volentem ꝙ in beneficialibus fiat strictior interpretatio. ¶ Sexta. Licet rescriptũ debeat in dubio accõmodari iuri cõmuni: secus tamen vbi apertè cõstat de cõtraria volũtate papæ. But. in c. ex parte. col. ij. de offi. dele. in no. vj. ¶ Septima. Licet rescripta debeãt interpretari strictè vt reducãtur ad ius cõmune: fallit tamẽ vbi sunt expresse cõtra ius cõmune: quia tunc latissimè interpretãtur, quantũ patitur proprietas verborum & mens mandantis. vide de hoc Feli. in c. causam. col. viij.

De Residentia.

1 *Residentia quid, & an clericus residere teneatur.*
2 *Beneficio an seruiat quis per alium. si possit per se.*
3 *Clericus an ad tempus possit se à suo beneficio absentare.*
4 *Clericus an possit peregrinari.*
5 *Clericus non residens an priuari possit beneficio.*
6 *Clericus non residens an restituat fructus interim perceptos.*
7 *Clericus non residens quando habeatur pro residente.*

RESIDENTIA importat ex nomine suo iugẽ & penè continuã sessionẽ, quasi iterata sessio. Et secundũ mẽtem Gof. in proposito est personalis solutio proprii officii in proprio beneficio. Vnde dicit ꝙ residere in ecclesia, est in ea seruire beneficio, & eius curã habere, §. personaliter. de cle. non resi. cõquerente. Vnde secundũ eum ex duobus dicitur clericus nõ residere. Primò si personaliter nõ residet. Secundò, si personaliter quidẽ residet, sed nõ deseruit beneficio, nec ecclesiæ curam habet. Et idem sentit Host. dicẽs ꝙ debet ecclesiæ seruire in suo ordine. de filiis presby. proposuit. quia parũ esset præsentiam exhibere, & ecclesiæ propriæ curã negligere. ¶ Primò ergo quæritur, †vtrum clericus residere teneatur? Et dico ꝙ sic habens beneficium curatũ. de elect. licet canon. lib. vj. & similiter habens quodcũq;, si hoc cõpetat ex statuto vel priuilegio aut consuetudine approbata, vt not. Inn. in c. clericos. de cle. nõ resi. addens omne beneficiũ residentiam requirere, nisi cõstet de cõtrario. imò, secundũ Host. quilibet clericus beneficiatus tenetur residere. c. clericos. & de cle. non resi. quia nõnulli. siue beneficium magnum sit. vij. q. j. peruenit. siue paruum. extra eo. conquerẽte. & debet beneficiatus interesse matutinis & vesperis: aliàs si sit incorrigibilis, deponi- 2
tur. dist. xxxvj. c. fi. ¶ Secundò quæritur, †vtrũ aliquo casu possit quis in suo beneficio residere seu deseruire per aliũ, si ipse possit seruire per se? Et dicit Panor. in c. quia nõnulli. de cle. non resi. ꝙ non de iure. tex. est in l. nullus qui nexu. C. de decu. siue beneficium sit simplex siue curatum: sed de consuetudine sic in simplicibus: non autem in curatis, nisi cõsuetudo esset rationabilis: puta quia beneficium tenue, & huiusmodi: quo casu valeret. facit c. licet. de elect. lib. vj. Sed tu dic idem etiã de simplici, ꝙ nisi cõsuetudo sit ex legitima & rationabili causa, non valet: quia esset ecclesiæ damnosa. & idẽ dic de dispensatione: qa aliàs esset dissipatio. arg. not. per Inno. ib c. ex tuæ. de cle. non resi. Et ratio est: qaia ex non residentia multa mala proueniunt: quia principales comedũt ea, quibus ecclesia reparãda vel pauperes recreandi erãt: de seruiẽtes etiã vice principalium, cum vix possint viuere, quærũt per fas & nefas quę sua sunt, nõ quæ Iesu Christi. Vide. tamen tenet ꝙ in cõscientia excusatur à peccato non residens, si prouidet suis impensis, ꝙ ecclesia decenter & populus bene regatur: & ibi bene viuens bonum subditis prębet exemplũ, & aliquãdo officiũ per se exerceat: & videt qũo officiantur subditi. Sed hoc intelligo solùm qñ pro causa necessaria vel vtili ecclesię est absens. l. de pollicitationibus. ff. eo. & l. si absente. ff. de leg. vel etiam secundũ Lud. de Ro. quãdo pro causa necessaria & vtili sibi: vt si vadat ad balnea. d. l. si absente. & d. l. de pollicitationibus. aliàs non: qa ecclesię siue populi nõ sunt propter rectores, sed ecõtrario, secundũ S. Th. ¶ Prędicta tamẽ intelligo de nõ residẽtia aut ad annũ aut ad mẽses: quia tẽpore arbitrio boni viri modico pro honesta recreatione aut consolatione amici aut propria vtilitate nõ videtur illicitũ residere per aliũ: quia secundũ Philosophũ & Iura, modicitas est quasi nihilitas. Nã modicũ quasi nihil accipitur ij. Phy. & modica damna tolerãtur. xij. q. ij. terrulas. & c. si qs de seruis. & bonæ rei. & de his quæ fi. à præla. fine con. cap. c. pastoralis. ff. de in integ. rest. l. Seio. & similiter toleratur modica deceptio. ff. de mi. l. in causis. §. idẽ Pomponius. magna verò rescinditur. C. de rescin. ven. l. rẽ maioris. Vide etiã j. Vicarius. §. v. ¶ Tertiò quęritur, †vtrũ clericus ali- 3
qñ se ad tẽpus possit à suo beneficio absentare? Et dico ꝙ non, nisi duo cõcurrant simul, causa scilicet rationabilis, & licẽtia sui prælati: vt in c. relatũ. de cle. non re. ex consuetudine tamen sufficeret primũ sine secundo, secundũ Innoc. in c. ex tuę. eo. tit. Et idem dicit Pan. in d. c. relatũ. si occurreret necessitas, quæ dilationẽ nõ pateretur vt possit adire prælatum. l. j. ff. de exer. act. & l. tutor qui repertoriũ. ff. de admi. tu. quod videtur limitandũ secundũ Io. And. in d. c. relatum. quãdo in breui est reuersurus. ¶ Quartò quæritur, †vtrũ clericus possit peregrinari? Et dico ꝙ nõ sine li- 4
centia superioris. de conse. dist. v. nõ oportet. nec etiã episcopus. de vo. magnæ. Ex causa tamen prosequẽdę appellationis siue pro euitanda oppressione potest adire papã vel aliũ superiorẽ inuito episcopo vel prælato suo. ij. q. vj. omnis oppressus. & tribus c. seq. vt not. gl. in c. vt debitus. de app. Credo tamẽ ꝙ semper ad minus de honestate debeat licẽtiã petere, ar. c. licet. de re. nisi ipse superior esset in causa: puta quia iniustè opprimit, vel ab eo appellatur. Ex sola autẽ vtilitate sine causa necessaria nõ licet ei adire papã, sine licẽtia cuius vel sui prælati, in auth. de episc. & cle. §. interdicimus. nec admitti debet in aliena diœcesi ad celebrãdũ, nisi habeat licẽtiã sui episcopi: vt no. Pan. in c. fraternitati. de cle. nõ resi. ¶ Quintò quæritur, †vtrũ clericus non 5
residẽs priuari possit bñficio? Et dico vt patet in c. tuæ. de cle. nõ resi. si clericus se fraudulẽter absentat, nec ad eũ potest citatio venire: puta qa nescitur vbi sit, trib⁹ publicis edictis citabitur ad ecclesiã: & si postea expectatus ꝙ sex mẽses non respõdeat, priuabitur ecclesia sua. quod secundũ Host. de episcopis nõ intelligitur: & secundũ Io. And. nõ sufficeret vnum edictũ, licet peremptoriũ: si tamen infra præsentiã copiã sui faciat, secundũ Host. procedi nõ posset ex edicto quod nõ peruenit ad eũ. Vide ibi. Aliàs etiã nõ residẽs priuari potest, si monitus iusta causa cessante nõ redeat de cle. nõ resi. c. vlt. quod Io. And. ibi dicit intelligi de bñficiis curatis vel etiã simplicib⁹, si residẽtiã exigãt ex priuilegio vel statuto aut cõsuetudine. Si verò bñficia residẽtiã nõ exigãt, cogi nõ põt ad residẽtiã, nisi esset necessitas vel vtilitas ecclesiæ nouiter suborta. ar. viij. q. j. qa frater, secundũ Innocẽtium in c. ex tuæ. de cle. nõ re. distinguitur. Nã si erat absens ex necessaria causa vel etiã ꝓbabili, puta studiorũ, vel cum episcopo, & hmõi, priuari non põt, nisi citetur primò vbicũq; fuerit, nisi haberet certũ tẽpus ad rñdẽdũ ex qualitate negotii, vel aliàs, & nõ veniret: qa ex tũc alteri licitè daretur nec esset citatio necessaria, nec expectatio sex mẽsiũ, de qbus in d. c. ex tuę. & vij. q. j. prę sentiũ. Sed veri⁹ alii dicũt ꝙ illa duo requirũtur: qa illi obesse nõ debet ꝙ habuit absentiæ suæ initiũ bonũ, & fortè potuit suboriri causa iustę

Universidad de Deusto
Biblioteca

more vltra tempus limitatum: tenetur tamen talis semper notificare vbi moratur, cū ex causa rationabili semper reuocari possit pro necessitate ecclesiæ. quod si non fecerit, latitare præsumitur. Si verò est absens nō ex causa legitima, si hoc est certum, priuari potest: aliàs debet citari & ex mēsibus expectari, & postea priuari potest: si tamen ecclesiā haberet pro derelicto: vt quia cōtraxit matrimoniū: vel factus est miles: aut ioculator, cū de hoc cōstiterit, statim potest alteri cōferre, secundū glo. eo. tit. c. vlt. Et not. ꝙ habēs officium in ecclesia, semper debet apparere: nec ad eum est mittēda citatio post expectationē sex mēsium: quia edictū emissum est secundū Innocen. ibidem. ¶ Sexto quæritur,

6 †vtrum clericus non residens teneatur restituere fructus in absentia ex suo beneficio perceptos? Et dicit Verue. ꝙ illi qui non residēt in beneficio, nec implent in eo sua officia, sed voluptatibus vacāt, nihil iuris habēt in rebus ecclesiasticis. quod intellige primò quasi ex suo beneficio reciendis. de cle. non re. quia nonnulli. Secus si vt pauper ex necessitate. & secūdò si nō residēt, & male cōsumunt: secus si nō residēt solū, nisi condemnētur: vt §. Clericus. iiij. §. xxiiij. & si recipiūt, restituere tenentur. quod intellige si habēt bona, quę nō sint ecclesię: aliàs non: nec tenētur sibi subtrahere necessaria vitæ, nō recipiēdo ab ecclesia vt restituāt illi. arg. eorū quæ no. in c. super. de causa pos. vbi no. Io. de Lig. ꝙ nudus possessor ecclesiastici beneficii nō tenetur dēconsumptis, sicut alii nudi possessores. quod Pan. ibi limitat quādo cōsumpsit bono modo, sicut debet facere alius clericus. Si autē malè quidē cōsumunt, sed tamen residēt, vel habentur pro residētibus: dic vt §. Clericus. iiij.

7 §. xxj. & xxiiij. ¶ Septimò quæritur, †ex quibus causis nō residens intelligatur residere, vt scilicet beneficio priuari non possit, & licitè fructus recipiat? Et dico ꝙ ex multis. ¶ Primò si est absens pro negotiis ecclesiæ: de cle. nō resi. ex parte. quia ibi hoc licet, etiā si iurauit residere: quia iuramentū recipit legitimā interpretationē, secundū Innoc. Vel generaliter si est aliàs ex iusta causa absens: puta propter inimicitias, & huiusmodi, iuxta dicta §. §. iij. vt eod. tit. inter quatuor. & tūc debet per vicariū seruire. ¶ Secundo si est in seruitio papæ. eod. tit. cum dilectus. eo. tit. ad audientiam. & c. de ętero. quod secundū Io. And. de seruientibus & assistētibus papę debet intelligi: vt sunt capellani & similes, nō tabelliones cōducti, qui cōtenti debēt esse lucro suo. Sed melius hoc priuilegiū secundū Host. habent omnes qui morātur in curia papæ ex præcepto eius, etiā si sint scriptores: secus si propria volūtate. Et idē de seruientibus legato quo ad prouinciā sibi commissam, secundum Io. And. & Cardinalibus secundū Host. & ita habet cōsuetudo. Et idem de seruiētibus episcopo proprio. eod. tit. ad audientiam. & c. de cætero. etiā si non sint canonici, secundum Petrū etiā si habeant curam. de cons. dist. j. iubemus. & ij. q. vj. cum pastoris. episcopus autē suffraganeus si moratur cum archiepiscopo non videtur residere. ar. c. pastoralis. de offi. ordi. ¶ Tertiò cùm est in studio Theologiæ per quinq; annos, si studet: aut semper, si docet. de magist. super specul. etiā sine licētia prelati, cum eā habeat à iure, nisi sit religiosus: in aliis autē scientiis requiritur licentia prelati. eod. tit. tuæ. quā dare potest episcopus promoto ad ecclesiam parochialē, etiā antequā sit sacerdos, per septennium: vt de elect. cum eo lib. vj. Prædicti tamē nō recipiēt quotidianas distributiones, quæ nō solent dari nisi residentibus: sed tolū infirmi. ¶ Quartò si sit infirmus. d. c. ad audientiā. qui percipiet etiā distributiones: vt in c. vno eod. tit. lib. vj. ꝙ Io. And. limitat quando aliàs erat residens aut seruiēs, & infirmitate impeditur residere aut seruire: aliàs secus: sicut dicit idē in c. vno. li. vj. de canonico Bononiēsi qui cōtinue moratur Mutinæ, & ibi infirmatus est, qui nō percipiet: quia nō infirmitas, sed absentia fuit causa principalis ꝙ non interfit diuinis. Et idem inquit de eo qui erat præsens, & consueuerat non interesse, & nunc infirmatur: quia iura intelligūtur quādo infirmitas est proxima & immediata causa nō interessendi diuinis. Res inter alios acta nō præiudicat aliis, nec prodest. ff. qui po. in pig. ha. l. Claudius. in fi. & de reg. iur. quanuis. quod tamen in quibusdā casibus fallit, de quibus gloss. & Doct. in c. quanuis.

¶ De Restitutione j. quid sit, quo ordine sit procedendum, vt quisq; faciliter possit inuenire quod quęrit.

RESTITVTIO dicitur quasi iterata statutio siue situatio, & importat quandā reintegrationē seu renouationē prioris situs quo ad locū: sicut eliminatus de loco, & in eo iterū collocatus dicitur restitutus loco vel prioris status quo ad alia: vnde restitutio est in pristinū statū repositio. l. restituere. ff. de verb. sign. ¶ Est autē duplex restitutio. Prima est, qua prior status totaliter innouatur: & sic dicitur restitutio in integrum, qua redditur possessio rei aut æquialētis & fructus pristinus ius, & audiētia, & omnia, & à iuristis dicitur esse prioris status vel iuris reintegratio, per quā subuenitur minoribꝰ & ecclesijs: vt in l. j. C. de sentpas. & c. auditis. de in inte. resti. in gl. fi. est etiā reintegratio audiētię secūdū Spec. & l. quod si minor §. si restitutio. ff. de mi. & per eā subuenitur minoribus & ecclesijs. C. de repu. l. j. & C. de in integ. resti. l. postulata. & quandoq; ex legitima & iusta causa subuenitur etiā maioribus: vt ff. ex qui. cau. maio. per totū. & sic intelligitur. c. ex literis. extra eo. & c. cū Bertoldus. de re iud. & c. significāte. de pig quod tamen qñ & quō fiat, vide in eisdē c. & extra eo. per totum.

¶ Secūda est, qua prior status nō renouatur in totū, sed solum rei possessio vel æquialētis, per quā satisfit de re ablata & dāno ac interesse: & significatur aliquādo nomine reditionis. de vsur. cū tu. aliqñ nomine satisfactionis. de rap. in literis. & de ista in tit. isto intēdimus. ¶ Vt autē quisq; faciliter in hac materia satis ampla & cōfusa possit inuenire quod quęrit, sic procedēdū videtur vt primò agatur de ordine agēdi: secūdò videatur qūo & quantū quis ad restitutionē teneatur in genere: & tertiò qūo & quantū quidā teneantur in specie, s. damnificātes in anima, vel in corpore, vel in fama, & dānificantes in rebus per se vel suos subditos, vt domini & officiales, vel per bruta: itē participātes in damnificatione: item emētes aliena, & gestores negotiorū, & malæ fidei possessores, & fingētes, & cōtrahētes, & impedientes aliquē ab alicuius assecutione & habētes incerta. De restitutione autē quo ad vsurarios & eis cooperātes & participātes de vsura vel furto & huiusmodi j. Vsura. vij. per totū. vel inde accipiētes, & raptor, aut fur, & complices seu cōparticipes. Et quartò cui, quintò qñ, sextò quibꝰ modis debēt restitutio fieri. septimò qbus modis tollatur obligatio restituēdi. octauò specialiter de restitutiōe incertorū.

Rursus de Restitutione secundò quomodo quis sit obligatus restituere in genere.

1 *Restitutio quid, qualiter & quando fieri debeat, in genere.*

RESTITVTIO secundò considerandā est quantū ad hoc vt sciatur in genere quomodo qs sit obligatus ad ea, & pro notitia huius sic distinguo. ¶ Primò. †Aliquādo enim ad restitutionē aliquis obligatur ratione illicitæ acquisitionis: quæ si sit cum iniuria & contra proximi voluntatē, vt in furto, rapina, fraude, & huiusmodi, tenetur quis indistincte damnificato. de iniur. c. fi. & hoc secundū Inno. in c. quia pleriq;. de immu. eccle. siue sit debitum iure naturali & ciuili, siue naturali tantū, quale est quod debetur seruo: si verò sit debitū iure ciuili tantū, sicut si legatū integrū solui, de quo potui detrahere. Falcidiam per legē ciuilem credens hæreditatē sufficere ad omnia, secundū aliquos legatarius mihi non tenetur: secundum alios verò tenetur. quod verius est in foro iudiciali, & in pœnitentiali cùm lata fuerit sententia: quia hoc casu error facti causat repetitionem, licet nō error iuris. C. ad leg. Falci. l. error. Si verò sit debitū ex iudiciali sententia, vide infrà Sententia. §. x. Secundò. Si verò sit illicita cū proximi volūtate: distinguo vtrū hoc sit ratione causæ vel personæ. Nā si est illicita respectu causæ, puta quia est turpis, si quidē sit turpitudo ex parte recipientis tantūm: vt dū recipit ne delinquat, vel vt faciat id, ad quod tenetur, puta vt restituat inuentū, accipiēs tenetur restituere danti. l. j. & ij. ff. de cōdi. ob turpem causam. Sū. Ang. dicit fallere vbi infidelis lucratur à Christiana ratione officii publici: sed non est verū, vt j. Restitutio. iiij. §. j. Si verò turpitudo sit ex parte, vtriusq;, puta quia datur ad corrumpendum iudicē, non tenetur restituere danti: quia in pari causa turpitudinis potior est cōditio possidentis. ff. de condi. ob turpem cau. l. si ob turpem. §. porro. C. eo. l. ij. quod tamen fallit, vt j. Restitutio. iiij. §. j. Vtrum autem hoc casu tenetur restituere: dico ꝙ sic. ff. de off. præsid. l. illiciras. & ff. de calum. l. in hęredē. vbi lucra illicita ab omnibus extorquentur, & in foro ciuili datur fisco. C. de mo. mul. l. mulctarū. in canonico verò & pœnitētiali eroga tur pauperibus. xiij. q. v. nō sanè. & de vsur. cū tu. nisi lex aliter prouideat, sicut acquisitū per simoniā datur ecclesiæ, in cuius iniuriā est acceptum. de simo. §. de hoc. & acceptū vt fiat damnū, iniuria, vel calūnia alicui, datur ei cōtra quem datum est. ff. de cal. l. generaliter. §. illud. Si tamē restituat danti, videtur deobligatus à restitutione, nisi vbi debetur fisco vel priuato aut determinatæ ecclesiæ: quia nullo iure hoc prohibetur: & pœnæ sunt restringēdæ. de reg. iu. odia. li. vj. ¶ Sed quod dictū est ꝙ tenetur restituere, S. Th. ij. ij. q. xxxij. art. vij. distinguēdo limitat verū, quādo lex prohibet datione & acceptionē: vt in simonia, & in dato ad corrumpēdū iudicē, & in ludo prohibito, & huiusmodi: secus quādo prohibet causam dāri, sed nō dationē: vt in lucro meretricis quod teneri pōt, & in eleemosynā dari, s. priuato, licet nō in publicā oblationē. Et ita tenet: quia expresse in l. iiij. §. j. ff. de cōdi. ob turp. cau. dicitur ꝙ licet meretrix turpiter faciat qñ sit meretrix: nō tamē turpiter accipit quod ei datur etiā in meretricio. Et ratio hoc probat: quia talis datio & acceptio iure naturali tenet: quia nō tam æquum est quantū ꝙ res secundū domini voluntatē trāsferatur. Instituta. de diui. §. per traditionē. & cōsequenter si aliàs lex posita hoc nō prohibet, omnino tenet. Et ita tenet Pan. post Inn. in c. quia pleriq;. de immu. ecc. & Io. And. & idē Cyn. dicēs ꝙ de tali pōt meretrix disponere, & episcopus non se pōt impedire: vide etiā j. Restitutio. in §. x. parte v. Aliæ autē mulieres, quæ nō sunt meretrices, id est, quæ causa libidinis, & nō quæstus, male operātur, secundū Cy. & sequitur Pan. si quid accipiūt, turpiter accipiūt: & si seus potest illud auferre, & in cōscientia tenētur restituere. & secundum alios possunt restituere dāti, licet nō teneātur, licet possint dare pauperibus: tamē secundū Veruec. vbi restitutio non est faciēda certæ pſonæ, est de cōsilio solū. & Arc. post Mo. dicit specificè in hoc casu ꝙ nō tenetur in foro animæ: licet seus iniustè acquisita possit auferre, per l. Lucius. ff. de iure fis. Quod limita primò si cōdemnentur, & secūdò nisi

sua turpitudine faceret iniuriā alicui, puta marito, quia tenerentur ei recōpensare. Et idē dico de masculo turpi. Ex gl. etiam Ray. in ti. de rap. §. sed quid de focariis. elicitur ꝙ in foro cōscientiæ qñ restitutio nō est faciēda certæ personæ, addę vel loco, de cōsilio est ꝙ illicite acquisita erogentur in pios vsus: nō autē de necessitate, nisi sit facta iudicialis cōdemnatio, vel sacerdos hoc imponat: quod tamē si nō acceptat pœnitēs, nō est iudicādus esse extra statū salutis: quia in cōscientia nō tenetur quis nisi ad damnū & cōdēnationē, vt no. gl. in c. fraternitas. xij. q. ij. Et hæc puto vera de incertis, quæ nunquā fuerūt restituēda certæ personæ, vt ea quæ dās ipsa datione meretur nō rehabere: vt quę quis perdit per ludū, & huiusmodi: sed de his quæ deberētur in rei veritate certæ personæ si illa viueret, & sciretur, secus est: quia talia debent reddi dño meliori modo quo fieri pōt: & cōsequenter aut quo ad corpus, aut quo ad animā dando ea pauperibus, sedm S. Th. de his, j. Restitutio. iiij §. j. & Restitutio. viij §. ij. ¶ Sed aduerte ꝙ si res indiuisibilis, puta equus aut seruitus data est similiter ꝙ causa honesta & inhonesta, diuidetur per æstimationē, & pars cedet vni causæ & pars alteri, arg. ff. fin. reg. l. j. & seq. ¶ Tertiò. Si verò acquisitio cū volūtate proximi sit illicita ratione personæ: distinguo vtrū sit quia accipitur ab eo qui dare nō pōt: vel quia datur ei qui nō pōt accipere. Et quidem si accipitur ab eo qui dare nō potest, vt est nō verus dominus, & dominus cui negata est administratio vel alienatio bonorū: & aliis de quibus §. Donatio. j. §. j. sic tenetur restituere: distinguēdo tamen vbi aliquid datur in fraudē creditorū. Nā si accipit titulo lucratiuo, & creditores fraudātur, tenetur omnino. ff. quę in frau. cred. l. qui autē. §. similiq; modo. quod videtur intelligendū qñ fraus interueniebat tēpore donationis, nō autē si postea: quia factū legitimè retractari nō debet, licet casus postea eueniat, à quo nō potuit inchoari. de reg. iur. lib. vj. nisi forte quis accepisset acquisitū ex delicto, puta vsura: qa tenetur, licet à principio nō receperit in fraudē quādocūq; vsurarius efficitur nō soluēdo: cū nō sit æquū ex dolo alicuius alterū cōmodū sentire cum dāno tertii. l. fi. ff. de eo per quē fac. er. nec debet qs cū alterius iactura locupletari, secūdū reg. iur. in lib. vj. Et ita videtur esse de mēte do. Ant. de But. in c. cū tu. de vsur. ad fi. Elice ꝙ cum Iudæi cōmuniter viuāt ex vsuris, nec sint potētes restituere, accipiēs ab eis p donationē vel alio titulo lucratiuo tenetur his à quibus illi vsuras acceperunt, etiā si quid acceptū sit ab eis pro pœna, vt §. Iudæus. §. viij. Secus tamē si quid haberent præter vsuras: vel si ꝓpter vsuras certas haberēt incertas, quæ nulli determinate essent obnoxię, & interueniret licētia episcopi. ¶ Quartò. Si verò accepit ab eo qui nō est soluēdo titulo onerosō, puta quia emit, vel erat merces operū, vel habuit permutatione aut alia onerosa causa, nō tenetur, nisi sciuerit illud fieri in fraudē creditorū. ff. quæ in fraud. cred. l. ait prætor. §. quod ait prætor. quod quidē scire dicitur, primò si creditores hoc sunt protestati. d. l. ait. §. si quis participes. Secundò quādo alienauit simul omnia bona sua: & hoc idē præsumitur. ff. eo. l. omnis. §. Lucius. Tertiò quādo hoc euidēter apparet: vt quia scit impotentē restituere, vendere ad luxuriā vel ludū, vel aliter inutiliter cōsumendū, & conseqūēter in fraudē creditorū, cū efficiatur impotētior ad soluendū. Elice ꝙ cū Iudæi cōmuniter propter vsuras nō sint soluēdo, accipiēs aliquid ab eis etiā titulo onerosō, puta locatione, vēditione, vel simili, ex quo manifestē fiūt impotētiores ad soluēdū, tenetur his, à quibus acceperūt vsuras, sicut vēdēs eis quę faciūt ad gulositatē, aut pompā, aut superfluitatē, & huiusmodi, vel in talibus locans operas, vt tonsor

sor barbę, sutor, & huiusmodi. Aduertendū est autē primò q̄ hi soli creditores possunt prædicta reuocare, in quorum fraudē facta sunt: non autē alii, qui postea facti sunt, nisi ex pecunia ipsorū esset priorib⁹ satisfactū. l. ait prætor. §. ita demū. Aduerte secūdò q̄ aliqui ex prædictis accipientibus ab eis, q̄ alienarē nō p̄t, tenētur ad restituēdū statim: vt q̄ alienatio ipso iure nō valuit, iuxta ea, quę dicta sunt §. Donatio & emptio, & in huiusmodi cōtractibus alienationū: & hi tenētur de re & de fructibus: vt j. Restitutio. iij. §. ix. quia q̄ cōtra iura mercatur, bonā fidē nō præsumitur habere. de reg. iur. qui cōtra. lib. vj. nisi forte ut p̄sona, quæ excusetur iuris ignorātia: vt minor, mulier, rusticus, & miles. ff. de prob. l. cū de indebito. Aliqui verò tenētur per restitutionē in integrū, q̄n scilicet cōtractus est soleniter iuridico celebratus: sed ex priuilegio ecclesiæ vel minoris res potest ab eis tolli per restitutionē in integrū, dū allegatur læsio in aliquo: qui secundū Inn. in c. quia pleriq;. de immu. eccle. restituere nō tenētur, nisi in cōtrahēdo vsi fuerint malitia, vel facta restitutione in integrū: adde vel etiā nisi interuenerit nō parua deceptio, etiā sine malitia, vt §. Emptio. §. j ¶ Quinto. Si verò dātur ei, qui non p̄t accipere, succedit obligatio restituēdi: vt in donatiōe inter cōiuges, & inter patrē & filiū: vt §. dictū est. Aut ratione ætatis, puta si soluatur debitū pupillo sine authoritate tutoris, & iudicis decreto: quo casu res nō efficitur pupilli: nec debitor liberatur, licet sī rē illā habet pupillus, vel ex ea sit factus locupletior, & petit adhuc debitū, per exceptionē doli mali submoueri possit. Insti. per quas perso. no. acquira. §. pen. Aut ratione qualitatis: vt in furioso per similem rationem. Aut ratione officii: vt si detur rectoribus vel iudicibus: de quo §. Iudex. j. §. viij. Et adde quòd dans iudici vel aduersario, puta aduocato vel procuratori partis aduersæ causam perdit. C. de pœn. iud. qui mal. iudica. l. j. quod intellige nisi euidenter cōstiterit antè dedisse ne iniustitiā patiatur, vel vt iustitiā cōsequatur: quo casu p̄t repetere datū, & nullā pœnā incurrit. xiiij. q. v. nō sanè. & ibi glo. Episcopo etiā vel alteri prælato visitāti seu eorū familiaribus nihil dari p̄t præter procurationē: vt j. Visitatio. similiter nec infidelibus vel hęreticis in dispendiū Christianorū: vt j. Saracenus. ¶ Obnoxio autē restitutioni ex illicita acquisitione sine alio dāno illato ante iudicialē cōdēnationē sufficit soluere simplū, id est, quantū de aliena sublatū est. Post cōdēnationē verò tenetur etiā in cōscientia soluere pœnā, secundū S. Tho. & alios. Et si in re furtiua fecit expēsas, secūdū Veruec. & Vide. si eas fecit ad cōseruationē rei: vt pascēdo equū: vel ad optimā rei meliorationē: vt cutādo animal morbosum, vel nutriēdo porcū, & huiusmodi: eas deducere p̄t. ex quo satisfacit integraliter damnū passo. In foro autē contentioso secus, secundū Sū. Cōf. de quo dic vt §. Expensæ. §. iiij. De fructibus autē inde perceptis. & de interesse, dic vt j. Restitutio. iij. §. ix. ¶ Sextò. Aliquādo autē aliquis obligatur ad restitutionē non ratione illicitæ acquisitionis, sed ratione dānificatiōis factæ à proposito. In quo distinguo vtrū hoc cōtingat cōmittendo vel omittēdo. Nā si est per cōmissionē, est triplex: quia aut est primò impediēdo, aut secūdò accipiendo, aut tertiò deuastando: & de his duobus hic. ¶ Si ergo inferatur dānū primò impediēdo, dic vt j. Restitutio. ij. §. xij. Si verò inferatur secundò accipiēdo, si est cōtra omnem voluntatē, pertinet ad furtū aut rapinā siue apertam siue coopertā, & huiusmodi. de quibus suprà. Aut etiā pertinet ad tuitionē suæ p̄sonæ vel rerū: de quo quantū ad p̄sonā dic vt §. Bellū. j. §. x. Quantū ad res verò dic q̄ lædens res alienas vt saluet suas quibus illę nocent, non tenetur si facit hoc authoritate iudicis, vel propria præcedente denūtiatione, ad minus tamen dānum quod potest. Quod colligi potest à Spec. in tit. de iniur. vbi dicit q̄ præcidens arborem vicini, quæ pendens super domum eius lædebat, nō tenetur si facit authoritate iudicis. l. non plures. §. j. ff. ar. furt. cæsa. vel etiam authoritate propria: si tamē denuntiauit domino vt incideret: quod tamen propter forū contentiosum fieri oportet per publicū instrumentum. Sed aduerte q̄ si incideret sic q̄ inutilis remaneret ad aliquid: inde faciendum, cùm tamen aliàs vtiliter posset incidi, tenetur in conscientia. ¶ Septimò. Si verò nō est contra omnē voluntatem, sed cōtra liberā, si hoc fuerit per vim cōpulsiuā, id est, per metū accipiens teneatur ff. quod met. cau. per totū. etiā sinō sit cadens in constantē virū: quia etiā si detur sine metu cōtra voluntatē dantis, ob timorē reuerentiæ datur repetitio. l. j. §. quæ onerandæ. ad ff. aqua. re. actio nō da. & multò mā gis si interueniat metus qualiscūq;: iurā autem requisitum metū sustinent, sicut dicitur ff. de reg. iur. vani timoris nulla est excusatio. & ff. quod met. cau. l. metū. vbi dicitur nō debere attendi metū vani hominis, sed cadens in hominē cōstantissimo: loquūtur quantū ad præsumptionē, quæ attenditur in foro causarū: quia cū nemo præsumatur facile ędificare suū ff. de proba. l. cum de indebito. præsumitur quis, vbi nō interuenit iustus metus, potius sponte quàm coactè donasse: sed in cōscientia, vbi dicta præsumptio non habet locum contra veritatē, vbicunq; constiterit de qualicunq; metu, necessaria est restitutio: & si metus fuit iustus, ad eam obligatur: nō solùm primò accipiēs: sed etiā omnis alius, ad quem talis res peruenerit quocūq; titulo onerosō: quia hæc actio in rē scripta est, & transit res affecta. d. l. metū. §. cū autē. ¶ Octauo. Si verò sit per vim quasi cōpulsiuam, quę est q̄ nullus interuenit metus, sed tamen aliquid extorquetur contra voluntatē dantis: puta ob reuerentiā, ex qua dās non audet negare: vt patronus à liberto: tenetur accipiens restituere, d. §. quæ onerandæ. vbi etiam glos. dicit idem in marito & vxore, quæ reuocare potest venditionē ob eius reuerentiam factā, & renuntiationem iuris hypothecæ: &, vt dicit, clericus renuntiationē prædictam factam ob reuerentiam episcopi. Et idem patrarem in domino seu rectore vel officialibus seu subditis, & in similibus. ¶ Nonò. Sinerò sit per importunitatē, non est omnino simile: quia aliud est, merā voluntatē nō habere: aliud, non habere eā ex post facto. Vnde distinguo: quia si donās ex post facto efficitur mere volēs: donatio fit iusta: quia licet primò nollet, tamen vult quādo donat. Si verò tempore dationis nō mere vult, sed ideo dat vt importunitatē repellat: tenetur accipiēs: & hoc in dubio præsumitur, arg. C. de peti. bo. subla. l. j. lib. x. ad idē de rescrip. c. fi. lib. vj. Fallit in paupere importunè petente ab eo qui p̄t ei subuenire, & debet: quia nō datur repetitio, sed dās de tali datione punitur. Et sic loquitur dominus Luc. xj. de amico dante panes necessarios. ¶ Decimò. Si verò sit quia dās sperat seruitūm ab accipiēte, quod licitū est: distinguo: quia si accipiēs hoc scit, & p̄t honestè seruire, & nō vult, tenetur: quia deficit causa cōcessionis, in quā ipse tacitè accipiēdo cōsentit, & incipit habere cōtra voluntatem concedentis. Nec obst. l. si repetenti. C. de condi. ob cau. vbi conditio in corde retenta repetitionē nō inducit: qa verū est in foro causarū: aliàs quilibet posset dicere, cogitaui talē causam: & fierent lites & præterea hæc conditio sic fuit expressa quod intelligebatur. Si verò nō intellexit cōditionē nisi re cōsumpta, nō tenetur, nisi inquantum ex ipsa factus est locupletior. ff. de pet. hær. l. vtrū. ¶ Vndecimò. Si verò sit ex errore dantis, cū excludat eius liberam voluntatē, accipiens regulariter tenetur: cum etiā dans possit repetere, cū distinctione tamē: quia si datū omnino erat indebitū, omnis error inducit repetitionē. Et ita indistinctē intelligitur l. cuius per errorē. ff. de reg. iu. nisi in aliquibus casibus, de quibus gl. in l. cū quis. C. de iur. & fa. igno. & ibi Bart. quos omitto: quia ad conscientiā nō pertinent. Si verò erat omnino debitū, nullus error eā inducit. ff. de condi. inde. l. repetitio nulla. Si verò est debitū iure ciuili tantū: puta quia debebatur per stipulationē eliſam per pactum de nō petēdo: quod pactū, quando nudum est, tollit solum vinculū naturale quod erat in stipulatione, & non ciuile. ff. de pac. l. si vnus. §. pactus. Et hoc casu omnis error eodēmodo inducit repetitionem. d. l. cuius. Aut erat debitū iure naturali tantū, & nō ciuili: puta quia in testamēto relinquitur legatū q̄d minuitur per Falcidiā, eo q̄ quarta pars hæreditatis nō remaneat penes hęredē: & hoc casu si soluēs errat in facto, puta q̄a credebat, intellige, p̄babiliter: vt in æ. apostoli cæ. de cleri. excō. mi. & in c. ij. de consti. li. vj. bona hæreditatis esse ampliora, repetit. l. error facti. C. ad l. fal. Sed tamen secundū Inn. recipiēs nō tenetur in foro cōsciętiæ. de quo §. in prin. huius tituli dictū est. Si verò errat in iure: vt quia credit se obligatum ad omnia legata soluenda, licet quarta pars apud eū nō remaneat: tūc solū repetere nō p̄t: nec recipiēs tenetur ad restitutionē. C. ad l. falc. l. error. cōiter tamē tenetur, q̄ minor, mulier, miles, & huiusmodi, cum excusetur ab errore iuris, repetēt: vt in l. cū de indebito. §. j. ff. de p̄bā. Aliter tamē distinguit do. Anto. ipso quo vide Pan. in c. quia pleriq; de immu. eccle. Si verò error sit circa p̄sonā cui datur, distingue vt j. Restitutio. iij. §. ix. parti. ij. Aduertendū est tamē q̄ vbicūq; §. dictū est dari repetitionem, vbiq; dedit rē suā, præter quàm in casu iusti metus, impeditur repetitio, si solutio sit facta in causam piā: puta q̄a dotis. ff. de cōdi. inde. l. cū is. §. si mulier. soluēs quod credebat se debere, & nō debebat: si soluit in casu dotis, nō repetit, p̄pter pietatem. ¶ Duodecimò. Si verò tertio infertur damnum deuastādo, qualitercunq; quis sic dānificauerit, p̄ximū vel occasionē dānī dederit, tenetur ad restitutionē nisi de cōtingētibus nihil omisisset. de iniur. si culpa. & in foro contentioso venit hic etiā culpa leuissima. ff. ad l. Aquiliā. l. in lege. Aqui. sed in foro pœnitētiali secundū Inn. in c. sicut dignū. §. eos. de homi. ad sī magnæ gl. nō teneatur q̄s, nisi ex dolo vel lata culpa: portēs exēplū. sicut quis proiceret ignē in domū plenā stupa. Et idē idetur ibi tenere do. Anto. de Bu. nisi fortè præcesserit condēnatio. Quomodo autem fiat ista restitutio, si damnū inferatur ānimæ aut corpori. j. Restitutio. iij. §. j. & ij. ¶ Decimotertiò. Aut verò si damnū inferatur per omissionē, distinguo vtrū ad illud quod omittitur, obligetur q̄s. solo intuitu pietatis, aut aliqua spe obligationis: quæ est triplex, scilicet naturalis tantùm, vt quę ex ipsa natura cōmunis est omnibus hominibus: puta q̄ quis obligetur ex p̄missione: nihil enim tam cōgruit humanæ fidei, quàm cōuenta seruare. ff. de pac. l. j. & ciuilis tantùm: vt q̄ nō à natura, sed ab hominibus ad mortalē vitā inuēta est: puta q̄ quis obligetur post biennīū à chirographo à se facto, licet nihil acceperit: & naturalis ac ciuilis simul: quādo scilicet in vno actu vtraq; cōcurrūt, vt in stipulatiōe, vbi est naturalis, q̄ cōsistit in cōsensu & cōuentione partium: & ciuilis respectu solēnitatis à ciuli iure introductæ. De quibus specieb⁹ habetur Insti. de obl. Si ergo obligabatur quis solo intuitu pietatis, licet peccet omittēs, tū ad restitutionē aliq̄ nō tenetur: qa ille, cui debet fieri, nihil p̄t directè petere: vt si quis eleemosynā nō tribuat indigēti: vnde licet q̄s teneatur quantū potest isto modo, p̄ximū defendere. xxiij. q. iij. nō inferēda. tamē, p̄ ista defensione potest pretiū accipere. ff. quod met. cau. l. metū. §. sed licet. q̄d nō esset si apud homines ad hoc faciēdū obligaretur: qa turpiter acciperet. ff. de cōdi. ob tur. cau. l. fi. ¶ Decimoquartò. Si verò obligatur obligatione naturali tantū, tenetur ex p̄missione, & debet illud facere: vt quod debetur seruo: quia quo ad ius ciuile seruus, p̄ nihilo reputatur. ff. de re. iur. l. q̄d attinet. Vnde ex dictis Inn. in c. qa pleriq;. de immu. eccl. colligitur q̄ in foro animæ potius attēdimus naturalē æquitatē quàm iuris humani seu ciuilis subtilitatē. Vnde nō obligatur iure ciuili, p̄mittēs nudis verbis. ff. de pac. l. iuris gētiū. §. sed nulla. & C. eo. l. legē. Secus in foro cōsciętiæ: quia inter simplicē loquelā & iuramentū nō facit Deus differentiā. xxij. q. v. iuramenti. vt §. Pactū. §. iiij. Et hoc. Supple. dicit verū, vbi ius ciuile nō est cōtrariū naturali: vt exēplū de seruo: vbi licet ius ciuile nō ponat vinculū suū inter obligationē serui & domini, tū nō obstat naturali: & similiter vbi obstat naturali sī nē cā. Insti. de iu. na. gen. & ciui. §. si naturalia. puta si statueretur q̄ aliena tolli posset. Vbi verò ciuile obstat naturali ex cā, præualet ciuile: possunt enim principes ex cā contra ius naturale statuere: vt no. Inn. in d. c. qa pleriq;. Et ponit exēplū in præscriptionibus: & hoc, inquit, nisi ius ciuile cōtrarietur simul iuri naturali & diuino. Sed ego dico q̄ contra legē naturalē, cū illa sit Dei, nihil potest homo statuere quātū ad eius præcepta vel cōclusiōes: alioquin etiā p cōsuetudinē posset aboleri: nec præscriptio est cōtra legē naturalē illo modo, sed secūdū eā inquantū est particularis determinatio pœnæ negligētiū iura sua & cōseruationis pacis. & idē est de similib⁹. de quo vide §. Lex. §. iij. par. v. ¶ Decimoquintò. Si verò obligatur obligatione ciuili tantū, puta p̄scriptūrā authēticā, qua cōfitetur se recepisse qđ non recepit, nulla æquitate naturali tenetur, & in foro cōsciętiæ nō obligatur, secūdū Inno. in d. c. qa pleriq;. Et idē, inquit, q̄n q̄s obligatur ex iniusta sentētia: qa nulla rōne naturali tenetur. Nec his casib⁹ ius ciuile obstat naturali: sed tātū p̄pter ignorātiā facti hoc statuit: qa si appareat pecuniā nō esse numerātā vel sentētiā esse iniustā: puta p cōfessionē aduersarii etiā in foro ciuili nō cogeretur, vt ibidē not. verū tū dubietate facti instāte, si cogeretur p iudicem, parere debet: vt idē dicit. ¶ Decimosexto. Si verò obligatur naturali iure & ciuili simul, tenetur omnino facere: & si omittit, tenetur ad id quod esse parti, siue obligetur ex cōuentione soleni. ff. de re. di. l. fi. & ab alio. §. fi. siue ex cōtractu reali: puta emptiōe, vēditione, locatione, mādato, societate, cōmodato. ff. de act. emp. l. j. Vnde ex omissione tenetur omnis detinēs alienā rē. ff. de rei vē. l. q restituere. & omnis morosus in reddēda re aliena, si periit qualitercūq;, secundū Ace. in l. qđ te. ff. de reb⁹ cre. & p̄batur p l. cū res ff. de leg. j. qđ limita, nisi eodē modo erat peritura quo ad cōsciętiā: & q curā assumpsit ad ministrationis, vel cui cōmissa est. C. mādati. l. in re mādata. vbi dē cōmissum & neglectū in re, quā qs accepit in curā suā, nō est culpa vacuū. & C. de neg. ge. l. tutori. Vnde domini & rectores tenētur de dānis subditorū, non solū si cōsentiūt, sed etiā si ex eo p negligētia veniūt. j. Restitutio. iij. §. v. Et idē de omni gubernatore familiæ. puta marito respectu vxoris, patre respectu filii, & dño respectu serui: qa ex officio tenetur ad eorū curā. & facit C. de iudi. l. sancimus. vbi iudex tenetur parti reficere expēsas si omisit qđ erat sui officii, scilicet condēnationē expēsarum. & Institut. de obligaq̄ ex qua. delic. §. j. vbi dominus domus seu habitator tenetur de his quæ cohabitantes deiecerunt, si inde aliquem damnificarunt. & idē dicitur ff. de his qui deiec. vel effu. l. j. Et idem de brutis si dominus, fuit in culpa: aliàs sufficit illa dare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dare.ff.si qua.pau.fe.dic.l.j.de iniur.c.fi.de quo infrà,Restitutio.iij.§.iiij. Similiter si dominus nō fuit in culpa,tenetur dare seruū pro noxa,aut reficere damnū: pro filio autē pater in nullo tenetur:sed filiꝰ castigabitur: Insti.de noxa. act.§.fina. Erat tamē inter prædicta differētia:quia in brutis præsumitur dominus culposus,si ita cōsueuerūt facere, & nō probatur adhibuisse debitā diligentiam.d.c.fi. Sed in seruo & filio non præsumitur culpa domini vel patris,nisi probetur: puta quia sciuerūt,& nō prohibuere,cū possent.ff. ad l. Aquil.l.in lege Aquilia.etiā leuissima.& l.seq.& hoc nisi isti delinquant in loco,vbi cum eis,scilicet domino & pater habitāt.authen.vt iud sine quo.fuf.§.eos. Et idem de rectore & officialibꝰ & cōfessoribus,ex quorū culpa nō fit restitutio. ¶ Ex his patet quòd nō ,phibētes vsuras vel nō compellentes eas restituere cū possint,& ex officio debeāt, tenentur,vt etiā dicetur infrà:& similiter qui abscondunt publicas scripturas vel libros cōmunes rationum,maximè si ex officio ad hoc tenebātur,vt notarii,& iudices. C.de edē. l.xvj.apud quē & similiter argentarii,id est,campsores,& facientes cōmunes rationes,quæ omnia probātur ff.de eden. l.argentarii.in principio.& §.cū autē. & infrà Tabellio.§. viij. ¶ Decimoseptimò. Aliquādo autē quis est obnoxius restitutioni ratione dānificationis in persona,vel in bonis, nō à proposito,sed ex culpa sua per se vel suos aut sua:& dico circa hoc esse triplicē actionem. ¶ Prima est legis Aquiliæ,qua directē tenetur liber homo dānificatis sua culpa:vt aperiēdo cisternā in via publica,vel huiusmodi:indirectē verò quādo sua culpa aut negligētia nocuit seruus suus aut animal:vt si equum instigauit calcitrare,vel animal ferū,vt est lupus,leo,canis mordax,& huiusmodi,quæ communiter nocere tentāt,tenebat in publico,nō taliter ligat quin nocere possent,vel tenebat in domo,& aliquis ab eo missus fuit lęsus. Et talis tenetur ad omne dānū ex culpa sua proueniens,si est recompēsabile:alioquin ad arbitriū boni viri. ¶ Secūda dicitur actio de pauperie,qua tenētur is,cuius animal sine culpa læsit:puta si equus præter consuetūdinem recalcitrauerit,aut bos nō cornupeta impegit:& talis tenetur dare animal,aut satisfacere læso. ¶ Tertia dicitur noxalis, qua tenetur is,cuius seruus sine culpa nocuit:& iste tenetur vt præcedens statim. Et de his glo.& Doctō. in l.j.ff.si qua.pau.fe.di.& Instit.eod. Sed in foro cōscientiæ non tenetur quis in huiusmodi,nisi de dolo & lata culpa:vt tenēt Innocen. Direct. Ant.de But.Ber.& Nic.de Auf.vt si proiiciens læsuum personæ aut vestis de domo,non aspexit, & læsit:quo casu intelligo Specu.in tit.de iniu.§.sequitur. Aut si operator non posuit signa,vel non fecit proclamari, & proiiciens tegulam,vel huiusmodi,læsit:in foro verò cōtentioso actione legis Aquiliæ tenetur damnificans de culpa leuissima. Vide suprà Aduocatus §.vlt.itē Culpa §.iiij. De turpiter lucrante vide infrà Turpe lucrum, per totum.

Rursus de Restitutione tertiò specialiter, & quis ad eam tenetur.

1 *Restituere qualiter teneatur qui damnum dedit quo ad animam vel mores.*
2 *Restituere qualiter debeat qui damnum intulit in bonis corporis, & quid in fama vel honore. nu.3.*
4 *Damnum illatum per animalia qualiter reſarciatur.*
5 *Restituere qualiter debeant clerici, prælati, & alij in officijs male versantes.*
6 *Restituere qualiter teneantur participantes in furto, damno, rapina, vel alienatione. & nu.7.*
8 *Restituere qualiter debeant alienorum negotiorum gestores.*
9 *Restituere qualiter debeat malæ fidei possessor.*
10 *Restituere an teneatur qui per fictiones & mendacia læsit.*
11 *Restitutio ex contractu quando fiat.*
12 *Restituere qualiter teneatur qui impediuit à lucro.*

RESTITVTIO tertiò considerari potest qualiter quis teneatur restituere quantū ad quasdā hominum differentias specialiter de quibus ī in princ. mentio habita est. ¶ Primò autem quæritur,†quid iuris de damnificante quā 1
tum ad animam, siue quantum ad mores? Et dico multa. ¶ Primum. Licet nullus possit sufficienter esse causa peccati alterius.xv.q.j.non est.quia scilicet voluntas,in qua peccatum consistit,cogi nō potest:tamen potest quis esse eius occasio dicto vel facto aut exemplo,quod qui facit,tenetur ad restitutionem,secundum Arch.& Sum.Ange.ac Ro.& Suppl.post Sco.reducendo eum ad bonos mores verbis,exēplis,orationibus,& bonis operibus,& omni modo quo potest:multò magis quàm damnificans in rebus vel corpore. vj.q.j.sunt plurimi.quia qui occasionē damni dat,damnū dedisse videtur,secundum regu.iur.in vj. Sed mihi videtur quòd licet talis magis peccet quàm damnificans in rebus vel corpore,tamen prædicta dicantur impropriè:cum restitutio sit actus iustitiæ commutatiuæ,secundum S.Thom. ij.ij.q.lxij.& quòd ad talia est quidem obligatio communis ex charitate fraternæ correctionis,nō autem ex iure restitutionis, quando quis scienter & sine respectu humano ad alium vult esse in peccato: quia obligatio restitutionis cessat,vbi læsus remittit liberè,vt infrà dicetur:vt est in proposito.vnde S.Tho.qui diminutus non videtur fuisse, de hoc nihil dicit:sunt tamen vera prædicta vbi aliquis staret in peccato ex aliquo errore vel humano respectu:puta timore,complacentia,& huiusmodi. Vnde Richar.in iiij.di. xv.dicit quòd damnificans aliquem in anima vel corpore ex fraudulento consilio,tenetur:& similiter qui ex cōsilio malo dato per ignorantiam diligētia nō adhibita:quia negligentia crassa prope dolum est. ¶ Secundum. Retrahens aliquem à meliori bono,puta religione,secundum Archi, tenetur eū reducere ad aliud:sed hoc verum est vbi hoc agitur cum præiudicio tertii aliter nō,ratione dicta in priori particula. Quantū autē ad id quod de religione dicitur,secundū Scot.in quarto,si is,qui retrahitur,erat religioni professione obligatus.tenetur retrahēs reducere illū,vel,si nō potest,intrare ipse,si sit idoneus religioni: si verò erat dispositus intrare,si hoc fecit sine fraude & mēdacio. consulēs suæ ,ppriæ vtilitati:adde vel volētis intrare,nō tenetur:sive rò id fecit animo nocēdi religioni,tenetur religioni,nō ad æquales,sed ad aliqualē inductionē alterius æqualitatis: quia interest inter habere & ,ppe habere.& cōcor. Richar. vbi s.dicens hoc casu istum teneri religioni ad interesse arbitrio boni viri.& ita tenent Sum.Ro.& Summa Ang. excepto q̄ sine authoritate & ratione addit q̄ retrahens professum non tenetur ipse intrare,si illum reducere non potest:sed sufficit q̄ pro posse alio modo satisfaciat. Sed retrahenti professum q̄ teneatur illum vel alium,vel seipsum religioni restituere,est opinio nō solùm Richar.& Scoti,& Sum.Ros.sed etiam Arch.& Petri de Palude & S.Tho.vt patebit.& ratione patet:quia vbi potest quis restituere rem sublatam vel æquivalentē,non liberatur,nisi id faciat:quia hoc iustitiæ æqualitas requirit: de retrahēte verò eum qui propè erat vt intraret,tenet Archid.post Petrum de Palude q̄ eodem modo tenetur vt prior:& hoc etiam habēt concedere Sum.Ang.& Ro.volentes quòd teneatur qui aliquem impediuit à consequutione alicuius nōdum habiti,nō obstante quòd non tenetur ad æquivalens:quia vbi nō potest reddi pars sine toto,tenetur quis ad totū fauore iustitiæ & reli

religionis.arg.l.quæritur.ff.de statu homi.vbi in indiuisibilibus natura potētioris solet ad se trahere minus potens. Vnde & magister Ray.postea magister ordinis prędicatorum hac ratione intrauit. Distinguo tamen cū Arch.qui si hoc fecit gratia suæ propriæ vtilitatis sine fraude, nō tenetur:& multo minus si intēdebat cōsulere animæ illius:puta quia volebat intrare religionē vbi malè viuitur.arg.c.de occidendis.xxiij.q.v.alias tenetur. ¶ Tertiū. Si quis subtrahat doctori scholarē intrantē vel intrare volentē: eodē modo distinguo vt suprà statim. ¶ Quartū. Sacerdos absoluens aliquē à peccato,vbi nō potuit,secundū Veruec.restituere nō tenetur:sed tamē tenetur ei notificare q̄ eum absoluere nō potuit. Sed intellige nisi ex hoc præiudicaretur tertio,cui fortè peccator restituere tenebatur: & hoc si fecit sciēter vel ex ignorātia crassa. Vide ī.Confessor.iiij.§. v.V trū autē is,qui virginē seduxit, ad aliquid teneatur: vide ī.Luxuria.§.v. ¶ Quintū. Qui aliquē lædit malo exēplo, vt prælati p̄ pōpas & lasciuias, & mulieres per ornatū superfluū.& huiusmodi,manifestē peccātes,secundū Alex. non tenētur propter hoc ad publicā pœnitentiā,sed ad bonum exemplū publicū. ¶ †Secundò quęritur,quid iuris de lędente in bonis corporis? Et dico multa. ¶ Primū. Si quis aliquem aggressus occiderit aut vulnerauerit iniustē:licet Sum.Ange.& Ros.ex Scoto multa dicant,& multipliciter distinguāt: tamē quia generalis regula dari non pōt, Supp. post Vlde.melius dicit breuiter q̄ in his,in quibus damnū restitui nō potest in se vel in æqualēti, recōpensatio fiet arbitrio boni viri. Et cōcor.Pet.& S.Tho.in iiij.& ij.ij.q. lxij.ar.ij.ad primū.in quo tamē arbitrio cōsiderabitur q̄ in omni casu tenetur placare lęsum quātū pōt:& si fuit homicidium, aut læsio incurabilis, vt mutilatio, & huiusmodi, habebitur ratio de expēsis in medicos,& de interesse,secūdum Spe.& de omni lucro cessante in pręsenti,& in posterum. Si verò fuit curabilis, habebitur ratio expensarum & præsentis lucri, scilicet cessantis tępore infirmitatis. Quod autē dicit Sum.Ang.post Sco.q̄ homicida tenetur totā vitam suā cōtra infideles vel hæreticos expendere in satisfactionem occisi,est irrationabile:quia per hoc nō satisfit lęso. Similiter eadē ratione post eundē dicit Sum.Ros.q̄ satisfacit per talionē impositū à iudice. ¶ Secundū. Si tamen prædicta accidissent in defensione propter necessitatē inuitabilem,secundū Doct.in cle.si furiosus.de homi. nullam pœnā incurrit,nisi causam dederit aggressuræ: vt quia nocturnū visitabat domicellas:quo casu tenetur ad arbitriū boni viri.de quo suprà Homicidiū.per totū.si verò necessitas erat euitabilis,vt quia sine periculo fugere poterat: nō tenetur ad tantū, sed ad minus arbitrio boni viri, cōsiderato an ipse percussor causam dederit aggressuræ. ¶ Tertiū. Cū in crimine læsæ maiestatis ex sola sciētia quis teneatur nisi reuelauerit.C.ad l.Iul.maiest.l.qsquis.si quis puniat eū, qui ideo nō reuelat,quia probare nō pōt.secūdū Io.de Plat. Instit. de pub. iudi. est homicida restitutioni obnoxius: quia ex scientia hic tenetur quis, si est probabilis,per l.qui accusare.C.de eden.quia nemo tenetur subiicere se tormētis, quæ hoc casu infliguntur delatoribus.l.iij.C.ad l.Iul. maiest.nec carceri.C.de accus.l.fi.qa nulla est culpa,in discrimine vitæ se nō ponere. Et idē dicit tenuisse Bal. in quodā suo cōsilio: qui dicit officiales occidētes homines propter nō reuelare secretū nō probabile, sunt homicidæ,& consequenter dictæ restitutioni obnoxii:& idem si sine indiciis pōnit ad tortura,& inde ex cōfessione sua aliquē suspendunt.de quo suprà Cōfessio iudicialis.§.v.ad fi. ¶ Quartū. Domini mutilātes propter venationē leporum vel huiusmodi cōtra suā voluntatē factā, dicit Asten. q̄ si hoc faciūt amore huiusmodi animaliū,aut libidine vindictæ, aut venationis, mortaliter peccāt, si propter vnicū actum hoc faciunt:cum nō debeāt procedere ita seuerè, nisi cōtra cōsuetos ad talia:& si esset consuetudo loci q̄ pro vno actu talia infligantur, credo q̄ sit iniqua: & obseruās illā mortaliter peccat. ¶ †Tertiò quæritur,quid de lædēte in fama & ho- 3
nore? Et dico vt ī.Detractio.§.iiij. Et addo q̄ ex licita negatione rei facta in iudicio:vt si neget crimē falsum aut verum sed occultū & improbabile, vel huiusmodi: si sequatur indirectè infamia accusatori, qui de mendacio perniciosō aut calūnia inde notatur,nō tenetur retractare,secūdum Sco.is qui negauit, sed tenetur famam restituere per verba sobria:puta dicēdo q̄ fortè habuit intētionē bonā,& huiusmodi. Sed ego dico q̄ in nullo tenetur: quia iniustè nō lęsit:sed accusator imputet suæ malitię si sciēter,vel suæ stultitiæ si errās imprudēter sic processit cū periculo alterius. ¶ Quartò quæritur,†quid de damnificātibus per bru- 4
ta? Et dico multa. ¶ Primū. Ex dictis ī.Restitutio.ij.§.vj. videntur posse decidi ferè oēs casus pertinētes ad istā quæstionē per istā regulā, q̄ si dominus bruti fuit in culpa, tenetur de damno:si nō fuit, tenetur damnū reficere vel dare brutū quod nocuit. Lęsus autē à bruto pōt illud capere & tenere donec sciat quis sit dominus, cōtra quē agat:nō autem pōt illud tenere loco pignoris donec sit ei satisfactū, secūdum Spec.in tit.de iniur. ¶ Secundū. Si bos cornupeta nō custoditus diligēter occiderit bouē vicini,secundū Mo.tenetur dominus de alio bouē viuo æquivalenti, & habebit mortuū.de iniu.si bos.& Exodi xxj.quod limita quādo dominus fuit in culpa sciēdo cornupetā esse. quod præsumitur intra tres dies scire,dicente text. q̄ si cornupeta erat ab heri & nudiustertius.quādo verò ignorauit,puta quia consueuit esse domesticus,secundū Host.& Gof.nō tenetur ex edicto legis Aquiliæ, sed legis, si qua.pau.fec.di.l.j.in sua libertate erit dare suum bouē,vel emēdare damnū. Limita etiā secūdum gl.in c.si bos.quādo bos occisor est aggressus occisum: sed si ecōtrario occisus est aggressus cornupetam occisorē, non tenetur.ff.si qua.pau.fe.di.l.j.& idē cū dubiū est quis bos primò est aggressus.ff. ad l.Aquil.l.sciā §.cum stramenta. ¶ Tertiū. Qui tenēt columbarias,secūdū Pet. de Pal.tenētur de damno.quod Sum. Ang.& Ros.limitāt quando nō debitè pascunt:sed siue pascāt, siue nō pascant,si damnū inferāt,tenetur dominus actione l. Aquiliæ. de qua ī.Restitutio.ij.ad fi. si est in culpa, vel de pauperie si nō est in culpa:vt quia sufficiēter pascit,ne fame cogātur effodere semina:vel habet in gyro fundū,ex quo sufficiēter vt plurimum pascūtur. Et hoc nisi fiat recōpensatio damnorū,puta quia cōuicinus etiā ipse similiter tenet,vel etiā nisi damnū sit quid modicū:quod semper præsumendi est, nisi de contrario cōstet: quia vermes & mala semina cōsumūt,& stercorizant terras longo tempore & exiguo nocēt. Imò refert Astē.propter prædicta quòsdā tenere q̄ tantū prosunt quātum nocēt. Et ideò licitè in agro etiā exiguo dominus eas tenet,modò sit paratus emēdare notabilia damna si cōstiterit. ¶ Quartū. Venatores tenētur secūdū Asten.de cōculcatione segetū & occisione anserū & gallinarū à canibus, & huiusmodi,& est mortale,si ęstimationē damni nō reddāt, nisi ratione modicitatis probabiliter credātur læsi nō curare. ¶ Quintò quæritur,† de clericis maximè prælatis, do- 5
minis & officialibus quomodo ad restitutionē teneantur? Et dico multa. ¶ Primū. Prælatus & alii habentes administrationē ecclesiasticā,si malè administrāt, tenētur ecclesiā seruare indemnē: & hoc siue expēdant in meliorationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

patrimonii,siue propter nimiam diligentiam propriorum negotiorum negligãt procurare ecclesiastica: siue donent turpibus personis. de quo dic vt §. Clericus. iiij. §. xxj. Imò videtur teneri prælatus de culpa seu negligẽtia, procuratoris seu vicarii. ar. c. ea quæ. de offi. ord. Et ſi beneficiũ conferat indigno, secundũ Car. in clem. j. de æta. & quali. vltra mortale tenetur ad restitutionẽ totius interesse ecclesiæ læsæ ad instar magistratus, secundũ Pet. de Anch. qui minus idoneo tutelam pupilli cõmisit. ff. de magi. conue. per totum. Vide etiã suprà Clericus iiij. Et aduerte ex Archi. ij. parte. ti. ij. c. v. post Ray. & Veruec. & beatum Tho. ij. ij. q. lxij. & in quolib. vj. ar. xij. q. clericus administrat quatuor genera bonorũ, scilicet quædã sua propria, id est, patrimonialia & industrialia, & quædã ecclesiastica ad mensam suã seu vsum specialiter deputata ab aliis distincta: & de his duobus nũquam tenetur restituere, etiã si exponeret in luxuriam, licet peccet: & quædã ecclesiastica deputata specialiter pauperibus vel capitulo vel cultui diuino, distincta à deputatis mensæ suæ: & de istis semper tenetur restituere, etiã si daretur in eleemosynã, nisi det his quibus sunt deputata: & idẽ deputatis pauperibus principaliter: sed ministris ecclesiæ secundario, vt bona hospitaliũ: & quædam ecclesiastica cõmunia mensæ suæ & aliis clericis, vel pauperibus, & huiusmodi: & de istis tenetur si det turpibus personis, vel consumat voluptuose eo modo quo vbi suprà dictum est. ¶ Secundũ. Qui ex officio assumpto alios defendere tenẽtur, satisfacere tenentur de damnis euenientibus, si ex notabili negligẽtia eos nõ defendant: vt domini, qui ob hoc habẽt reditus, capitanei & stipendiarii salariati: medici corporũ, & animarum, vt cõfessores ignari vltro se ad illud officiũ offerentes: notarii quorũ negligẽtia causæ & iura perduntur: iudices & assessores ex ignorãtia vel negligentia studendi iniustè iudicantes: aduocati & procuratores: nautæ, architectores, & omnes huiusmodi, quos notabilis negligentia vel ignorãtia seu scientiæ vel artis nõ excusat, ar. c. si culpa. de iniu. §. Restitutio. ij. §. xvj. quod tamẽ in omnibus intellige quantũ ad culpam leuem de his qui locant pro tali officio. secus si se ad prædicta nõ locant, nec profitentur se peritos, sed vocantur & operãtur ex pietate: vel spondent se facturos quod poterũt: quia non tenentur nisi de dolo & lata culpa: & ei, qui tales eligit, imputetur. Ad prædicta facit tex. singularis cum gl. in c. administratores. xxiij. q. v. vbi officiales & alii administratores, qui negligunt iustitiã facere & defendere oppressos, ecclesiasticos, viduas & pupillos, sunt ipso iure excommunicati post trinã monitionẽ: nec possunt ab solui, nisi prius de damno satisfaciant. Vide etiã suprà Culpa. §. iiij. ¶ Tertium. Ciues deputati ad imponendas collectas quomodo restituere teneantur, vide suprà Gabella. iiij. §. v. parti. iij. ¶ Quartũ. Qui vendidit publica officia & dignitates, secundũ Sum. Ros. tenetur restituere quod accepit, nõ danti, sed pauperibus: cum gratis ea cõmittere debuerit. & secundũ Mo. tenetur ad interesse his qui per huiusmodi præpositos fuerunt expoliati: & aliter ementes debẽt grauiter puniri edicto l. Iuliæ de ambitu. vel l. vnicæ. ff. ad l. Iuliam ambi. & Inst. de publi. iudi. §. sunt præterea. scilicet in centũ aureis: & sunt infames. Sed S. Tho. ad ducissam Brabãtiæ dicit q̃ cum in officiis tẽporalibus nõ cõmittatur nisi tẽporalis potestas, vendi possunt, modo vẽdantur viris qui præsumãtur vtiles ad eam exercendã: & nõ tanto pretio quin illud recuperare possit sine grauamine subditorũ: licet talis venditio nõ expediat, vt ibi probat. Et hoc tene: quia iura in contrarium allegata intelligũtur, quãdo datur aliquid occulte, vt suprà Dignitas. §. iiij. & ita contra Ro. tenet Sum. Angel. ¶ Quintũ. Domini temporales, qui suis officialibus male vtũtur, & eos negligũt corrigere vel officio priuare cũ male agãt in officiis, tenẽtur de omni dãno inde sequẽte prætextu talis officii. de quo §. Dominus. §. vij. & §. Restitutio. ij. §. xvj. quasi ad fi. ¶ Sextũ. Officialis negligẽs punire criminosos, secũdũ Ioã. de Pla. in l. præcipit. C. de canoni. tit. lib. x. puniri debet eadẽ pœna qua criminosus: q̃a iudex qui repertũ facinus nõ vindicat, tegere vt cõscius criminosa festinat. Nã est quidã tacitus cõsensus. l. placet. C. de excu. mu. lib. x. ¶ Septimũ. Custodes & vigiles ciuitatũ nõ accusantes quos inueniũt eũtes post sonũ cãpanæ, licet peccẽt mortaliter & sint periuri si accusare iurauerũt, nõ tamẽ tenentur soluere pœnã quã soluissent illi, si fuissent accusati, secũdũ S. Ber. q̃a illi nõdũ fuerãt accusati: si tamẽ ab eis aliquod munus acceperũt, tenẽtur pauperibus erogare: si vidissent tales alicui dãnũ inferre, & nõ reuelãssent, tenẽtur resarcire damnificatis: & ideo à cõitate sunt salariati, sicut & custodes vinearũ & possessionũ. ¶ Octauum. Officiales & aduocati, qui sequẽtes doctrinã Spe. in tit. de aduo. §. cõsequẽter. §. sequitur. & §. vtriusq;. vbi describit cautelas, quas debẽt habere aduocati tam actoris quàm rei, q̃ tenẽtur patti de omni dãno & interesse quod passa est ꝓpter eorũ versutias & cauillationes si causa est iniusta: si verò est iusta, vide §. Aduocatus. §. ij. ¶ Nonũ. Si thesaurarius cõitatis vel domini pecuniã collectã tẽporibus opportunis ministret quibus debet, & interim vtatur ea negotiãdo & cambiẽdo aurũ ad monetã vel ecõtrario, vel tradẽdo ad vsurã: si nec dominus lædatur, nec illi, q̃bus eã statutis tẽporibus debet, lucrũ, quod inde cõsequitur, suũ facit, secũdũ Arch. ratione industriæ: & præcipuè cũ eius amissio sit sine periculo: nec ꝓpriè est ibi depositũ: q̃a cõsistit in numero & pondere, & nõ est obsignata. Si aũt staret eius amissio periculo cõitatis aut domini, lucrũ esset cõitatis aut domini: deducta tamẽ mercede laboris eius. Similiter si prædicti lædũtur: tenetur eis. Similiter si fœneratur, peccat ipse & permittentes, ad quos spectat, cũ sint participes peccati, & tenẽtur ad restitutionẽ partis, si quã acceperũt. ¶ Decimũ. Camerarius cõitatis siue depositarius cõitatis, q̃ in diuersis officiis dando vel accipiẽdo pecunias aliquid exigit ex cõsuetudine diu seruata: secundũ Archiepiscopum restituere tenetur, si est sufficiẽter salariatus, & cõsuetudo est corruptela ex immẽsa veniens cupiditate, aliàs excusatur, & cõsuetudo rationabilis est, cũ seruiat aliis personis, & nemo cogatur de suo præstare beneficiũ. ¶ Vndecimũ. Qui aliquid adipiscũtur ex intercessione pro accusatis vel incarceratis apud Ptãtẽ facta, tenẽtur restituere danti, secũdũ S. Bernardũ, si erãt officiales salariati, & illi erãt innocẽtes: si verò ipsi nõ erãt officiales salariati, merẽtur: si etiã illi nõ erãt innocẽtes, sed condennandi, tenentur illud erogare pauperibus: quia iniustè fuit datũ & acceptũ. est enim regulare q̃ vbi ex vtraq; parte est turpitudo, lucrũ est pauperibus erogandũ, vt §. Restitutio. ij. §. ij. ¶ Duodecimũ. Dominus, qui nihil habet nisi extortũ à se vel à suis antecessoribus, secũdũ Mon. remediũ habet vt remittat suis subditis aliquã seruitutẽ perpetuam, vel det aliquã immunitatẽ, vel faciat hospitale aut aliã eleemosynam de cõsensu creditorũ. & cõcor. Dir. Quomodo aũt teneãtur qui assumũt aliqua officia, cũ sint ignorãtes, & inde proximũ lædunt, vt notarii, iudices, & similes: vide §. Culpa. ¶ Sextò quæritur, † quid iuris de participãtibus in causando damnum per furtum vel rapinam & alios modos damnificandi? Et dico multa. ¶ Primũ. In furto. rapina vel qualibet iniusta damnificatione causanda participat aliquis

nouem modis, ita q̃ restituere tenetur: qui modi cõtinentur his versibus, quos ponit S. Tho. ij. ij. q. lxij. & Veruc. & Alb. & cõmuniter alii, Iussio, consiliũ, cõsensus, palpo, recursus, Participãs, mutus, nõ obstãs, nõ manifestans. id est, partẽ habet in causa furti vel damni qui iubet, vel cõsulit, vel cõsentit, vel laudat, vel receptat, vel cooperatur, vel tacet, cum videt damnũ inferri, vel non prohibet, vel nõ manifestat rem sublatã. His Sum. Ang. addit decimũ p cooperationẽ: sed iste est qui exprimitur in verbo, cõsensus. Intellectũ autẽ versuũ vide parti. sequẽti secundũ prædictos. ¶ Secundũ. Igitur primò qui iussit tenetur in solidum & principaliter, etiã si nihil inde habuit. ar. c. Iulianus. xj. q. iij. Intellige si ex iussione sequuta est ablatio, vel ꝓbabiliter creditur subsecuta, secũdum cõiter doct. & idẽ in sequẽtibus, qui cõsequẽter innuũt q̃ vbi est solũ dubiũ, non est obligatio: q̃a cæteris paribꝰ potior est cõditio possidentis. l. si ob turpẽ. ff. de cõd. ob tur. cau. & idẽ si cõminatus est: & similiter si nomine suo factã ratã habuit, secundũ Petr. de Pa. xj. q. iij. si cõsentit. cum duobus c. sequen. & de resti. spo. cũ ad sedẽ. & idẽ Mo. limitãs hoc verũ q̃n ex ratihabitione impeditur restitutio. Sed credo verũ indistinctè, sicut & in mãdato, cui ratihabitio cooperatur per reg. ratiha bitio. in vj. Et similiter secũdò tenetur in solidũ qui cõsuluit, si ex hoc sequutũ est damnum, nõ aliter. Et hoc quod hic dicitur de cõsilio rapinæ secũdũ Archi. locũ habet etiã in cõsilio de collectis imponẽdis clericis sine licẽtia papæ. de sent. exc. nouerit. & in cõsilio vsurarũ, secundũ Petr. de de Per. & in cõsilio malo aduocati, etiã ex ignorãtia, secũdum eundẽ: & secundũ Rich. in cõsilio nõ restituẽdi aliena. & secundũ Duran. in cõsilio cõdendi iniqua statuta: & in quocũq; cõsilio damnificãdi, ꝓximũ scienter vel ex ignorãtia crassa, sine quo talia nõ fierẽt, secundũ Archi. post Richar. ar. de sen. exc. nuper in glo. Quidã tamẽ volũt q̃ ista distinctio si aliàs erat facturus vel nõ, locũ non habeat nisi in cõsilio dato in maleficiis, nõ in cõtractibus. de quo vide Pan. in c. nuper. de sent. exc. & §. Cõsiliũ. §. vij. Et similiter tenetur in solidũ consentiens cõsensu cooperationis, sine quo factum non fuisset. aliàs secundum Richar. consentiens peccat mortaliter: sed restituere non tenetur. Et hoc secundum Ray. extenditur ad exhortationẽ. intellige etiã per turbas, secũdũ Host. & Imo. & sequelã scienter factã, sine qua factũ nõ fuisset: & generaliter ad faciẽtẽ instrumẽta & dantẽ signa vel opem, sine qua nõ, pro furto vel damno: q̃a omnes tenẽtur furti. Insti. de oblig. quę ex qua. de na. §. interdũ. & ff. eo. l. is qui ope. & ff. de iuca. l. nihil. Ex quo colligitur q̃ si plures simul lædũt, tamẽ vnus sine alio, vel plures sine isto lęsissent, iste tenetur solùm pro rata, id est, portione sua, si distingui nõ põt quod iste intulit ab eo quod reliqui intulerũt: secundũ Ray. & glos. eius & Vl. & Inno. & Host. habita tamẽ secũdũ eos hac æstimatione vt magis strẽnuus, & magis hostibus timorẽ incutiẽs in plus teneatur, §. arbitrio boni viri. & si omnes sunt pares, vide j. parti. quarta. Qui etiã addũt q̃ hi qui raptores, adde vel lædores sequuntur ad prædã, si credant eos ex hoc, & non aliàs facturos, tenentur in solidũ: si verò credũt non ex hoc facturos, sed solùm plus facturos, tenentur solùm de illo pluri, secundũ Inn. & Host. Si verò non plus fecerũt quàm aliàs erãt facturi, secundũ prædictos tenẽtur tantùm de his quæ habuerunt, & de damno à se vel ab his qui sunt de familia sua illato directè vel occasionaliter. de sent. & re iu. cũ l. & A. de ęta. & quali. tuam. de sen. exc. inter alia. xj. q. iij. quoniã multos. Vnde in hoc distat auxiliũ à cõsilio: vt j. part. iiij. Et si prædicti nihil habuerũt vel nocuerũt, nõ tenẽtur in aliquo, secundum prædictos: sed tamen caueãt suæ conscientiæ: quia si parati erãt defendere lædores, & hi sine eorũ præsentia nõ iuissent, aut nõ tantũ rapuissent, vel læsi propter eorũ præsentiã non audebãt se defendere, qui se aliàs defendissent, tenẽtur secundũ Host. & Inn. etiã si iuissent vt eos retraherẽt à rapina, tenẽtur in solidũ, vel de illo plus: imò secundũ eos, & Dir. etiã si iuissent animo pacificandi: nisi hoc aduersariis significassent. Et quartò tenetur in solidũ palpo, id est, adulator, laudãs raptorẽ vel lędentẽ, si inde sequutũ est damnũ: aliàs nõ, nisi in quantũ lędit. Et idem per omnia dic secundũ Pet. de Pal. de detractore: secundũ Arch. de itrisore, si sunt causa lęsionis, sine qua nõ. Et similiter quintò tenetur in solidũ, qui recursum præbet receptãdo fures aut lædores vel res furatas, si aliàs læsio nõ fuisset facta, aut postquã facta est. Et ex hoc impeditur restitutio, secundũ Pet. de Pal. Sed pro hoc aduerte q̃ receptans scienter furẽ, aut rem furtiuã, tenetur furti. C. de fur. l. eos. & ibi Bal. nõ tamen punitur quasi fur, sed quasi operã præstans furto. Et ita intellige Bar. in l. furtũ. ff. de fur. sed quo ad restitutionẽ secundũ Inno. & Host. in c. sicut dignũ. tenetur de omni damno, cuius receptatio furis fuit causa sine qua nõ: quo ad receptationẽ verò rerũ tenetur, si ex hoc res sublata nõ est habita a vero domino. d. l. eos. arg. l. qui vas. §. ij. ff. de fur. & hoc si fecit sciẽter. l. qui naufragiũ. ff. de incen. rui. & nau. §. non tantũ. secus si ignorãter, vel vt redderet domino: quia nõ tenetur: vt in d. §. nõ tantũ. Et secũdũ Mo. si iam receptauit, tenetur restituere domino: nisi inde periculũ emineat latroni, vel alteri pſonæ. Et sextò tenetur participãs: qui si participet in crimine, tenetur eo modo quo dictũ est. Si verò solùm participat in re sublata: si quidẽ comedẽdo, vide j. §. vij. si emendo, vide j. §. sequẽti. si alio modo, tenetur restituere inquãtũ participauit: & hoc nisi res furata transiuisset in dominiũ furis: puta q̃a est pecunia, & mista cũ alia, vel granũ, aut vinũ, taliter cum alio mistũ, vt discerni nõ possit: quo casu trãsit in dominiũ furis. l. si alieni numi. de solutio. & l. nam & si fur. ff. si cer. pe. & l. si frumẽtũ. ff. de rei vendic. & recipiẽs nõ tenetur restituere: nec peccat si fur est soluẽdo: aliàs sic, nisi ignorãter & bona fide cõsumpsisset, nec factus esset locupletior: quia non tenetur. secus si extant, vel sit factus locupletior: quia postquã scit, tenetur, vt §. Fructus. §. j. & ij. Et septimò mutus, id est, qui videt furtũ fieri, & dolosè tacet, cũ posset impedire: quæ tamẽ restituere nõ tenetur: nisi ex officio obuiare tenebatur. Et octauò nõ obstans, id est, qui obsistere potest, & nõ obstat: de quo sicut de muto dicendũ est q̃ nõ tenetur restituere, nisi obligetur ex officio: vt principes & rectores, qui ex officio tenẽtur cõseruare iustitiã: cũ reditus eorũ sint stipẽdia ad hoc instituta: aliàs tenẽtur de omni damno. quod Sco. limitat, nisi obuiãdo immineret periculum Reipublicæ vel proprię pſonę: adde vel rerũ: quia sicut se, ita & sua plus licet diligere quàm aliena. Et nonò manifestans, §. rem sublatã: qui similiter nõ tenetur, nisi ex officio teneatur, vt suprà, qui tenetur in iudicio & extra: & iura quę volũt priuatũ teneri, nõ loquũtur de restitutione, sed de peccato, quãdo dolosè tacet: vt in c. qui cum fure. extra de fur. Si tamen ꝓduceretur in testẽ, & interrogaretur secundũ ordinẽ iuris: nõ manifestãdo teneretur de restitutione: q̃a tunc ex officio tenetur manifestare. Et ita Archi. voluit post Sco. in iiij. dist. xv. & ita est: q̃a qui in iudicio requisitus nõ vult fateri veritatẽ, quã scit, secũdũ Bal. in l. presbyteri. C. de epis. & cleri. efficitur testis falsus, & tenetur ad restitutionẽ in solidũ. Et facit q̃d not. Pan. in c. qui cũ fure. de fur. & Bar. in l. ciuile est. C. eod. Q̃d limita nisi

iciret in cõfessione. de excess. præla. dilectus. Limitat etiã Archi. & Sco. nisi inde immineret sibi periculũ status vel personæ: adde aut rerũ: quia nõ teneretur de restitutione, & si de peccato. arg. xj. q. iij. c. quisqs. & de fur. c. qui cũ fure. Vtrũ autẽ teneatur quis relaxare furẽ. dic q̃ nõ ad instãtiã partis, secundũ Inn. in d. c. qui cũ fure. & Bart. & Ang. & Rapha. in d. l. ciuile est. & hoc tam de iure ciuili quàm canonico: secus si quis in iudicio iuridicè requiratur. quod secundũ Host. limitat nisi furi immineat periculũ mortis. quod & Sum. Ang. sequitur. Sed nõ oportet sic limitare: qa si testis sit laicus, tenetur, per dicta s. Accusatio. & infrà dicenda in verbo, Testis. Si verò sit clericus, nullus eũ potest iuridice requirere cũ periculo sanguinis citra papã. ¶ Tertium. Pro maiori tamẽ notitia sciendũ est q̃ Archid. facit regulã circa quinq; primos modos q̃ quilibet tenetur in solidum, id est, in totũ, si aliàs id actum non fuisset, etiã si nihil de rapina venisset ad eum, aut per se nihil dãni intulisset. Si autẽ aliàs actum fuisset, sed nõ tãtùm, quilibet ad illud plus tenetur in solidum: si autẽ actum fuisset, & nihil plus actum est per opus prędictorum, in nullo tenetur, nisi quantũ ad eos de rapina peruenit: & in hoc conueniunt omnes docto. & Summistæ. Quantũ etiã ad tres vltimos facit regulã q̃ in quolibet illorũ officialis cùm ex suo officio teneatur ad obuiandũ, tenetur in solidum, etiã si nihil ad eum peruenit: si verò nõ sit officialis, quanuis peccet, nõ tenetur ad satisfactionẽ: intellige etiã si dolosè hoc faciat. Et in hoc cõueniunt omnes doct. præter vnum, scilicet Richar. & omnes Summistæ præter vnum, scilicet Sum. Ang. qui post Richar. singulariter cõtra Rosel. & Suppl. & Sco. & omnes, tenet q̃ tenetur ad restitutionẽ, qui dolosè non prohibet cum possit: secus si ex negligẽtia vel timore aliquo. Sed est irrationabile tenere cõtra omnes doct. fundatos in bona ratione, s. quia ad restitutionẽ nullus tenetur, nisi qui abstulit, vel fuit causa ablationis rei alienæ: qa qui nõ fuit causa inæqualitatis rerũ, nõ tenetur causare æqualitatẽ. Nec obst. c. quã te. de sent. exc. quod fortè mouit istos: vbi qui nõ defendit clericũ, cum posset, est excõicatus: quia hoc est speciale ibi propter fauorẽ ordinis clericalis, & voluntatẽ põtificis, quæ in obligatione restitutionis nihil operatur: quanquã gl. ibi hoc intelligat de his qui defendere tenẽtur ex officio. ¶ Quartum. Quãdo multi raptores, adde vel læsores, sunt quasi pares, qa nõ habẽt ducẽ, nec vn' magis inducit aliquẽ quàm ecõtrario, secnndũ Mo. si vadũt insimul quasi vnus exercitus: qulibet tenetur in solidũ, qñ vnus sine alio nõ auderet ire, vel nõ posset inferre damnũ: qa in tali casu quilibet alios iuuat, & facit fortiores, & oẽs sunt cooperatores: si verò nõ iuerũt simul, sed quilibet per se faciebat damnũ: quilibet tenetur pro eo quod fecit. Vel dato q̃ iuissent simul, recurrẽdum est ad regulã dictã: & si vnus sine alio vel eius prẽsentia nõ lęsisset, quilibet tenetur in solidũ: aliàs pro rata. Sed Pan. post Inn. in c. sicut dignũ. de homi. aliter distinguit, licet sub eadẽ sententia. Nam si vnus nõ fuit in culpa in subtractione facta per aliũ, nõ tenetur restituere, nisi quantũ ipse asportauit. Si verò fuit in culpa, aut dedit consiliũ: & tenetur in solidũ in cõscięntia, siue principalis inueniatur, siue nõ: siue damnũ passus cõtra principalẽ velit agere, siue nõ. Aut dedit auxiliũ, puta quia associauit, vel huiusmodi: & sic tenetur inquãtũ est plus datum ex auxilio suo, & sic in totũ: vt qa vnus rem sine alio portare nõ poterat: vel vnus sine alio nõ iuisset, tenetur in totũ. ff. de fur. l. sed & si quis subripit. §. si duo. Et ratio diuersitatis est inter dantẽ consiliũ & auxiliũ: quia consilium vagatur super totũ furtũ: nõ autẽ auxiliũ: sed ad id restringitur, super quo præstatur. Host. autem indistinctẽ tenet omnes teneri in solidũ, quanuis etiã vnus per se potuisset. & allegat l. ita vulneratus. §. fin. ff. ad l. Aquil. & l. si plures. ff. ar. fur. cæ. & l. j. §. fin. si quis test. lib. est. iuf. fue. Sed istę leges loquũtur quo ad pœnã, qua omnes tenentur in solidũ: vt not. gl. in d. l. si plures. in conscientia autẽ vbi pœna non habet locũ, nisi post condemnationẽ, dic vt suprà. ¶ Quintum. Secundum S. Th. Ray. & Host. si vnus satisfecerit integraliter læso, omnes ab eo liberati sunt: quia bona fides non patitur vt idẽ debitũ bis exigatur. ff. de reg. iur. l. bona fides. & secundum Rayn. ille cui sic satisfit, potest & debet quantũ ad iudicium animæ cedere actionẽ ei qui totũ soluit: non quidẽ vt ab vno totũ exigat, nisi forte à principali: sed vt pro partibus petat à singulis: quantum autẽ ad forum contentiosum cedere nõ potest: nam qua fronte potest petere cessionẽ, qui ex culpa sua dãnatur. ff. de admini tuto. l. si plures. la ij. & ff. de tute. & ra. distra. l. j. §. nunc tractemus. Siue autẽ fiat cessio siue non, in cõscientia Host. dicit indistinctẽ q̃ alii tenentur ei: quia vtiliter gessit eorũ negotium: & consequenter tenetur habere ratũ, & ei satisfacere. ff. de negot. gest. l. cum pecunia. & l. soluendo. quod Sum. Angel. dicit verum solùm quo ad eum, qui fuit causa sine qua non inducẽdi eum qui soluit, ad illud. Sed melius Sum. Rosel. & Supple. cum sancto Tho. distinguunt q̃ si soluit principalis, puta princeps, omnes sunt liberati: si verò soluit alius, tenentur ei illi qui sunt principales, & illi, ad quos res peruenit. Et videtur velle S. Tho. vt exponunt prędicti post Pisa. & Archidia. q̃ si isti tales nõ restituunt ei, cæteri tenentur pro partibus suis. Nec obstat turpitudo sua repetenti, vt dicit Sum. Ang. in foro animæ. Et ita cum prędictis tenet Innoc. in cap. sicut dignum. de homicid. & Host. in Summa Ray. & Asten. & Mona. alioquin peioris conditionis esset qui pœnituit & restituit, quàm rebelles. In foro tamen exteriori aliter distinguendũ esset, secundum Bartol. in l. finali. §. si plures. ff. de eo, per quem fac. er. ¶ Sextum. Si spoliatus liberaliter remisit, secundũ Inno. in d. c. sicut dignũ. de homi. si quidẽ remisit principali, vt raptori vel præcipiẽti: liberatus est cõsiliator, & huiusmodi, nisi ad eum aliquid peruenisset: quia teneretur, nisi alius pro eo satisfaceret: & tũc in casu animæ, id est in foro conscientię: nõ autẽ in iudiciali, secundũ Sum. Conf. tenetur cõsiliator ei qui pro se satisfecit. Si verò ecõtrario, ab soluitur cõsiliator, nõ est liberatus principalis, id est, raptor, aut is, ad quẽ res peruenit: quia naturali & diuino iure sublato principali tollitur accessoriũ, nõ ecõtrario. de cõstit. c. trãslato. ¶ Septimũ. Ad sciendũ autẽ quis sit principalis, sciendum q̃ secundũ S. Tho. ij. ij. q. lxij. ar. vj. ad primum, quòd qui rem habet, tenetur ratione ipsius rei: & cõsequẽter sentit q̃ qui rem habet, nunquã est liber à restitutione, etiam si principalis satisfecisset: vt etiam bene dicit Supple. Vnde quantum ad restitutionẽ, qui rem habet, semper est principalis: licet non quantum ad perpetrationem delicti. Igitur principalis est, qui rem habet respectu omniũ: qui verò iust, est principalis secundo loco respectu omnium aliorũ. deinde tertio loco qui executus est: excepto q̃ in societate quilibet est principalis in parte sua: in parte verò socii secundarius. ¶ Octauum. Si spoliatus suspicatur rem suam esse in hac vel illa domo, & petit iudicẽ vt domus illa quæratur apertis seriniis: licet videatur q̃ hoc debeat facere index, per l. requirẽdi. C. de ser. fugi. tamen doct. cõmuniter concludunt speciale esse in seruo & personis, quæ possunt dolũ cõmittere in se occultando: secus in rebus aliis: quia periculosum est vt paterfamilias pandat aliis suum patrimonium: nisi suspicio esset vehemẽs. arg. l. j. ff. de quæstio.

¶ † Septimo quæritur, quid iuris de participãtibus in furto vel rapina aut re aliena per emptionẽ? Et dico multa. ¶ Primum. Qui emit rẽ, quam sciebat vel probabiliter credebat furtiuã, grauatur in quinq;, siue sit primus emptor, siue secundus, vel alius in infinitũ: quoniã idẽ ius est ac si primus esset. ff. de mino. l. sed vbi. ff. de pet. hær. l. sed si lege. §. si autẽ. Primò enim tenetur restituere rẽ: nec liberatur per statutũ disponẽs q̃ sit ementis publicè in mercato, vel huiusmodi, secundũ Dir. nec vẽdendo aut qualitercũq; alienãdo nec morte rei, aut eius amissione qualitercũq; : vt si auferatur violẽter aut inscienter, de vsu cadat: aut quocunq; casu etiã fortuito quin teneatur pretiũ restituere secundũ optimũ statũ rei, id est, secundũ summã quod valuit postquã ab illo fuit empta. de rest. spol. grauis. l. in re furtiua. ff. de fur. & l. si nauis. §. si generaliter. ff. de rei vẽdi. Et ratio est, quia furtũ cõmittit rẽ alienã inuito domino cõtre ctãdo. l. j. ff. de fur. Fur autem semper est in mora. ff. de cõdi. fur. l. si pro fure. Fallit quãdo rẽ dño loco & tẽpore obtulit, & ille recipere recusauit: quia tunc purgauit morã. d. l. in re furtiua. Vnde si periret, vel deterioraretur sine culpa sua, nõ tenetur. Secũdò tenetur restituere omnes fructus perceptos, & qui tẽpore intermedio percipi potuerũt. d. c. grauis. Sed secundũ Ray. intellige fructus qui superfunt deductis expẽsis gratia fructuũ quærẽdorũ, cõgregandorũ & cõseruando rum factis, quæ deducũtur tam à malæ quàm à bonæ fidei possessore. ff. de peti. hære. l. si à domino. Tertiò quia nõ potest à domino petere pretium quod dedit. l. in ciuilẽ. C. de fur. etiã si statutũ esset q̃ posset petere, cum sit cõtra bonos mores. dist. viij. quæ cõtra. Quartò quia de dicto pretio agere nõ potest cõtra venditorẽ in foro cõtẽtioso: cum sibi obstet sua turpitudo, nisi expresse cauerit. x. q. ij. hoc ius. l. si mancipiũ. C. de rei vẽd. Secus in cõscientia: quia secundũ Alex. de Ales in iiij. potest rẽ eidẽ restituere, & ab eo pretiũ petere: cũ sibi potius quàm alteri possit cõsulere: debet tamẽ inducere, inquit, furẽ ad restituendũ domino. Quin nõ quia perdit expẽsas volũtarias: vt si meliorauit equũ, tain cõscięntia, quibus dã videtur æquũ vt rationabiles expensas ad meliorandũ dominus restituat: nisi per ciuile iudicium in pœnã fur eas amisisset. Cõcor. Rayn. nisi sic res melioreta peruenerit legitimè ad manus dñi, vt s. Furtũ. §. pe. ¶ Secundũ. Si verò talis emptor ignorabat rem esse furtiuã ignorãtia crassa aut supina: vt quia episcopus excõmunicat tales raptores, vel tẽpore belli emit à stipẽdiariis calicẽ vel missale: vel cõrter tenebatur q̃ erat res furtiua, aut q̃ ex bello iniusto sublata erat, secundũ Host. nõ excusatur: quia debuit cogitare: vnde similiter tenetur qui sciẽter emit, ar. latæ culpæ. ff. de verb. sig. & c. apostolicæ. de cle. exc. mi. & quæ in humanis. xij. q. ij. & c. si cupis. xvj. q. j. Et idem secundũ Host. de eo qui dubitat, nec tamẽ pro posse quæsiuit. Et idẽ secundũ Ray. de eo qui de hoc ex negligentia nihil cogitabat: quia tenetur restituere. intellige sicut malæ fidei possessor, si negligẽtia erat magna, vel simplicitas fatua: qa lata culpa æquiparatur dolo. de cõstit. vt animarũ. lib. vj. Et idẽ, secũdũ Doctores, de eo qui laborabat ignorãtia iuris: vt quia credebat rẽ esse furtiuã, sed emptionẽ taliũ nõ credebat iniustã. Et est ratio: quia hæc prohibitio à iure naturali traxit originẽ, cuius ignorãtia nõ excusat. ¶ Tertium. Si verò bona fide nõ credens rem furtiuã emit vt sibi retineret, tenetur quidẽ restituere vbi sciuerit veritatẽ: nec potest à domino pretiũ petere. C. de fur. l. in ciuilẽ. sed nõ tenetur similiter vt prior: sed hæc bona fides quinq; sibi confert. Primò, quia ea durãte nunquã tenetur eã restituere. l. ij. C. de furt. Secũdò, quia fructus cõsumptos bona fide durante nunquã tenetur restituere. l. bonæ fidei. ff. de acquir. re. do. & l. fructus. & l. si ex diuerso. §. fi. ff. de rei vẽd. sed solùm restituere tenetur extãtes, scilicet in quantũ factus est locupletior. de quo dic vt s. Fructus. §. ij. & iij. Tertiò, quia si durãte bona fide res periit, nõ tenetur: quia nõ erat in mora: & si rẽ alienauit vẽditione vel aliter, nõ tenetur reddere pretiũ: quia dolo nõ desiit possidere: & pretiã ex re furtiua nõ est furtiuũ. ff. de fur. l. qui vas. de alie. iud. mu. cau. fa. c. j. nec aliud solũ, nisi lucrũ si extat aliquod, ex quo factus sit locupletior. l. nem. & hoc natura. ff. de cõdi. inde. Et idem de pretio, ex quo factus est locupletior, si dominus rẽ cõsequi nõ potest: quia pretiũ succedit loco rei. ff. de pet. hær. l. si & rẽ. Quod intellige verũ etiã si post bonã fidẽ, sed ante sciẽtiã & credulitatẽ de furto vẽdidit, dubitãs tamen an sit furtiua: quia adhuc nõ erat in mala fide, & sic cẽsebatur in bona vt est tex. optimus in c. si virgo. xxxiij. q. iij. de quo vide s. Præscriptio. §. iij. part. iij. Quartò, quia potest expẽsas factas in bona fide circa rem cõseruandã aut meliorandã retinere, vt s. Expẽsæ. §. iiij. Quintò, quia si restituerit eã iudice sententiante, agere põt de pretio, etiã in foro cõtẽtioso cõtra venditorẽ. xij. q. ij. Vulteranæ. & si per plures emptores trãsierit, vnus potest agere cõtra aliũ. ff. de mi. l. sed vbi. nõ autem si ad sacerdotis imperiũ restituit. l. si rẽ. ff. de euic. sed in conscientia inducendus est & cogendus venditor vt eũ seruet indẽnem, ar. c. fi. de empt. & ven. Vnde consulendũ est ei vt se faciat citari iudicialiter à domino, & denuntiet venditori vt eũ defendat & seruet. ¶ Quartũ. Si verò emit bona fide vt restitueret domino, quia eã aliàs nõ erat habiturus, aut nõ tali pretio, secundũ Host. & Mo. repetere potest pretiũ quod dedit, & interesse suũ: quia vtiliter gessit negotiũ eius, & expẽsas moderatas, nisi ex re vtilitatem habuisset: quia teneretur cõpensare fructus cum expẽsis & pretio, ar. l. sed an vltra. §. ij. ff. de neg. gest. & c. cũ dilecti. §. fi. de accu. & si periret, aut eã amitteret sine sua culpa, non teneretur. Hæc tamẽ intellige ũ vtiliter egit pro domino: vt quia emit pretio paruo, non aliter: quia cessaret causa, & cõsequẽter effectus, de app. cũ cessante. Aduertẽdum est tamen q̃ tali emptori in foro contẽtioso nõ crederetur, nisi fuisset publicè protestatus q̃ ea intẽtione emebat. ar. l. Nesennius. ff. de neg. gest. & l. ij. C. de furt. & in c. vnico. vt eccle. beneficia. licet aliter esset in conscięntia. ¶ Quintũ. Qui rẽ emit, quã nũc scit furtiuã, secundũ Host. & Mo. post diligentẽ inquisitionẽ domini, si eum nõ inuenit, tenetur paribus de re vel pretio & fructibus si emit mala fide: si vero emit bona fide, reddet rẽ vẽditori recuparato pretio suo si potest: alioquin omnes fructus nõ cõsumptos in bona fidẽ, & quicquid valet vltra id quod ipse dedit, pauperib' erogabit, & publicè secundũ cõsiliũ Ray. vt vitetur omnis suspicio: & liberatus erit. ar. c. quatuor. xij. q. ij. quia etiã vtiliter gessit negotiũ domini. & cõcor. satis Host. Vld. & Verucc. Posset tamẽ prælatus ei pauperi eã relinquere, secũdũ Host. & Vld. Et si facta donatione pauperibus appareat dñs: tamẽ liber erit qui dedit de consilio boni viri præmissis debitis proclamationib' & diligẽti inquisitiõe. j. Restitutio. viij. §. iiij. arg. eorũ quæ in simili dicit Lau. de Ridol. post Fed. de vsurario publico. vt j. ¶ Sextum. Emẽs à furioso, prodigo, vel minore, & huiusmodi, quibus vel per ius vel per iudicẽ est interdicta vẽdi potestas tenetur restituere rẽ: quia malæ fidei possessor est emẽs contra legũ interdicta. l. quẽadmodũ. C. de agri. & cẽ. Quomodo aut teneatur qui emit rem ecclesiæ sine solẽnitate, vide s. Alienatio. §. xiiij. & Clericus. iiij. §. xiij. Vtrum verò emẽs aliquid suo nomine de

Universidad de Deusto
Biblioteca

pecunia aliena faciat illud suū, vide supra Emptio.§. xxij.

3 ¶ †Octauò quæritur, quid iuris quo ad gestores negotiorum alienorū? Et dico multa. ¶ Primū. Negotiorū gestor tenetur ei, cuius negotiū gerit, de omni dāno quod processit dolo suo vel lata culpa vel leui vel etiā leuissima, quādo alius diligētior erat gesturus: vt instit. de obli. quæ ex quasi cōtra. na. in prin. vbi Ang. de Are. no. ꝙ regulariter gestor nō tenetur de leuissima culpa, nisi quando alius diligētior esset gesturus. & rationē hurus vide per Bar. in l. quod Nerua. ff. depo. ¶ Secundum. Vtrūautem teneatur de casu fortuito, glo. in verbo, obligatū enumerat sex casus, in quibus tenetur: & ecōtrario ille cuius negotia gesta sunt, tenetur ad expensas quas fecit negotiorū gestor. quod tamen fallit in pluribus casibus: Primò, quando præcessit protestatio ꝙ nō gerat: vt in l. Nesennius. ff. de neg. gest. Secundò quādo gessit paterna affectione: vt si vitricus præstitit alimēta priuigno, vel in eum eruditionem expendit. l. si paterno. C. de neg. gest. Secus si alimēta præstitit vt repeteret: quod probare debet, secundū quosdam, ex protestatione: vel secundum Bar. in d. l. si paterno. quādo de eo, quod expēdebat, faciebat librum rationum. Tertiò, quando maritus gessit erga vxorem maritali affectione: puta fecit expēsas curando eam. de quo vide Bald. in l. si donaturus. ff. de cōdi. ob turp. cau. & Alex. in l. quod in vxorē. C. de neg. gest. & j. Vxor. Quartò quādo propter domesticā affectionem & pietatem: vt si mater expendebat in faciendo dari tutorē pupillo. l. j. C. de neg. gest. & l. is qui. ff. eo. gl. tamē in d. l. j. dicit ꝙ nō quicquid mater impēdit, donare præsumitur: sed hoc iudicabitur ex qualitate & quātitate impensarū & facultate matris ac filii. Adde quod not. Bar. in l. alimenta. C. de nego. gest. quod quādoq; mater expēdit circa personā filii de necessitate præcisa: vt quia est intracunam: vel aliās nō habet vnde viuat, vt vel quia matrimoniū est solutum diuortio, & onus liberorū spectat ad eā, vt C. de patr. pote. l. nec filium. & hoc casu nō habet repetitionē, etiā si fuerit protestata ꝙ faceret animo repetendi: vt etiā dicit gl. in d. l. alimēta. Quādoq; expendit in necessitate causatiua: vt impetrādo tutores, & in hoc sunt expensæ triplicis generis, vt no. idē Bar. in d. l. Nesennius. quia quædā sunt circa personā pupilli: vt ducendo eū Romā, vel ad aliā ciuitatē causa petendi tutorem: & istæ repetūtur. Quædā verò sūt in personā ipsius matris eūtis ad petendū tutorem: & istæ repeti nō possunt: quia cū matri hoc iniūgitur, intelligitur suo victu: vt l. suo victu. ff. de ope. lib. Quædam verò sunt in procuratoribus, aduocatis, scripturis, & similibus: & istę repetuntur à filio: quicquid, inquit, dicatur per alios. hæc ille. Quandoq; mater expendit ex voluntate: & tunc dicit Bar. in d. l. alimēta. ꝙ aut onus alimentādi spectat ad aliū, puta ad patrem: & tunc ab illo patre poterit mater repetere: vt d. l. Nesennius. non autē ab ipso filio, etiā si fuerit protestata: quia alius erat facturus. quod etiā tenet gl. in d. l. Nesennius. Ex quo not. ꝙ ista protestatio declaratoria voluntatis non habet effectū in his quæ à nostra voluntate nō dependēt, sed sunt decisa per legem. Aut onus alimētandi spectat ad ipsum filium: & tūc si quidē mater gerebat alia negotia filii, in dubio videtur expendisse de bonis filii: vt d. l. Nesennius. Si verò negotia filii nō gerebat, in dubio videtur facere animo nō repetendi: vt d. l. alimēta, nisi fuisset protestata. d. l. Nesennius. hæc Bar. ¶ Tertium. Tutor autem & curator restituere tenentur omne damnum, quod pupillo vel minori processit eorum dolo lata culpa, vel leui negligentia, nō autem leuissima. l. quicquid. C. arbit. tute. ¶ Quartum. Si tutor more ciuitatis nomine pupilli mittit encænia magistro & suis cōiunctis, secundum Ioan. de Pla. Insti. de act. §. actionū. pupillus tenetur tutori ratione negotiorū gestorum. l. cū plures. ff. de admi. tut. quia talia encænia ex quo sunt cōsueta, dicuntur quasi debita, secundum gl. in d. l. j. §. sed nonnullos. ff. de tut. & ra. distr. ¶ Quintum. Si meo creditori sine mandato meo soluisti, & me liberasti soluendo nomine meo. secundum eundem cogor habere ratū, & obligor tibi actione negotiorum gestorū ad restitutionē pecuniæ pro me solutæ: secus si nō vtiliter soluisti: vt l. cū pecunia. ff. de neg. gest. ¶ Sextum. Si tui contēplatione tuo mandato tuū filium ab hostibus aut latronibus redemi, vel aliam rē tuam necessariam, quam redimere tenebaris, secundum eundem mihi teneris eadē actione: imo hoc casu potest vir dotē expendere pro redimendis propriis filiis vxoris. l. sed si ideo. ff. sol. mat. Nam si pater filiū captiuum vel ecōtrario, vel alius successurus redimere negligat, successione priuatur: vt in auth. si captiui. C. de epis. & cler. ¶ Septimum. Tutores, curatores, & aliorum negotiorū gestores, ac filiifamilias, qui nomine alieno damna intulerunt nihilo ad eos pertinente; vtrū possint restituere de bonis eorū quibus acquisiuerunt illis nescientibus, aut etiā inuitis. Quidam dicunt indistinctē ꝙ sic: quia in hoc vtiliter gerunt curā eorum, cum ad hoc illi tenerētur. quidā verò æquius distinguūt sic. Nam si adhuc habent administrationē, hoc possunt & debent, si nolunt ipsi remanere obligati, cū tali tamē cautela ꝙ non possint postea repeti ab eis: tum quia vtiliter gerūt negotiū eorum: tum quia secūdum reg. iur. in sexto, omnis res per quascunq; causas nascitur, per easdē dissoluitur. Si verò iam non habēt administrationē, subdistinguitur. Nā aut prædicti gestores non possunt restituere de suo: puta quia pauperes: & sufficit denūtiare his, quibus acquisiuerūt si hoc ignorāt: q si nolūt satisfacere, habeāt ipsi gestores ani mū satisfaciēdi de suo cū poterūt: accipere autē à prædictis occultè vt restituāt, nec tenētur, nec debent: quia quo ad se excusantur impotentia. xiiij. q. vj. c. si res. quo ad alios verò nihil eis prosunt si occulte faciant quo ad peccatū vel obligationem restituendi, cùm nolint restituere, & remaneant in conscientia sua obligati: publicè autem eos cogere nequeunt, nisi per iudicem. Aut possunt restituere: & tunc tenentur vsq; ad vnum quandrantem, si principales, ad quos lucrum peruenit, nolunt restituere: possunt tamē deinde vt que ad quantitatē solutam subripere occultè de bonis principalium, si per viam iudicii habere nō possunt, sine periculo tamē & scandalo: & cauto modo debēt notificare ei, qui se credebat obligatum, ꝙ non obligatur. Et secundum hāc distinctionem tenet Archiepiscopus. ¶ †Nonò quæritur, q quid iuris de restitutiōe quantū ad malæ fidei possessores? Et dico ꝙ secundum Pan. in c. grauis. de resti. spol. malæ fidei possessor est is, qui possidet rē, & scit ad illum pertinere: ecōtrario bonæ fidei possessor est, qui cū ignoret se possidere alienum, possidet cogitatione domini. tex. est in c. si virgo. xxiij. q. ij. Igitur malæ fidei possessor tenetur restituere rem, si extat. xiiij. q. vj. si res. c. cùm tu. de vsur. Si verò perijt, vel est deteriorata, tenetur secūdū æstimationē iuxta distinctionē datam §. §. vj. de emente scienter rē furtiuā. tenetur etiā ad fructus perceptos; & ad eos, quos dominus percepisset, si eā possedisset. d. c. grauis. & in l. in re furtiua. ff. de condic. furti. & in l. si nauis. §. vlti. ff. de rei vendi. Intelligē primò si res erat fructuosa: & secundò de fructibus, qui honestè inde percipi poterunt. l. fructus. ff. de rei vendicat. & tertiò quo ad cōscientiam, si eos dominus in veritate erat percepturus probabiliter: secus si omnino non erat percepturus: puta quia rem non locasset, si habuisset. & quar

& quartò quo ad possessorē qui rem habuit sine titulo: quia si habuit cū titulo, puta per vēditionē, donationē & huiusmodi, tenetur quidē de fructibus perceptis, sed nō de percipiendis. l. si fundū. C. de rei vend. nisi in quatuor casibus, vt patet in l. sed & partus. ff. quod me. cau. iūcta gl. Primò si talis titulus habitus fuerit per metum: quia teneretur etiā de percipiēdis. Secundò quādo titulus est habitus cōtra interdictū legum. l. quēadmodū. C. de agri. & censi. & colo. Tertiò quādo titulus habebatur in fraudem creditorū. l. j. ff. de his quæ in frau. credi. Quartò quando titulus habetur ex emptione rei fiscalis sine debita solēnitate. Nec distinguo in istis possessoribus malæ fidei: licet distinguat Supple. cōtra Ang. vtrū res obnoxia restitutioni fuerit aliena: puta quia nō transiuit in dominū eius: aut fuerit alteri debita: puta quia de iure ciuili trāsiuit in dominiū eius, sed tamen cum obligatione restitutionis: quia siue sic siue sic, tenetur fructus restituere, secundū distinctionē prædictā: vt patet in l. cū fundus. ff. si cer. pet. & in l. indebiti. in prin. ff. de cōdi. indeb. & clarius in l. videamus. §. in Fauiana quoque. ff. de vsur. & de hoc vide Pan. in d. c. grauis. & gl. in c. non liceat papæ. xij. q. ij. Et no. ꝙ qui solum vsum rei furatus est, non liberatur restituta re, sed tenetur ad æstimationē vsus, secundū Host. & Vlde. Et eodem modo à fortiori tenetur quis restituere dāna, si quæ dominus propter absentiā suæ rei passus est. Pro quo aduerte ꝙ in possessoribus malæ fidei, vbi rei principalis est æstimatio, interesse lucri cessantis non debet excedere duplū rei principalis, sed vbi res est incerta: verbi gratia, captura piscīū, de qua in l. si iactū. ff. de act. emp. & vēdi. seu vbi res nō habet cōem æstimationem, quia scilicet alia nō est quæ cōiter vēdatur, fit æstimatio ad arbitriū boni viri, licet excedat duplum. Adde tamen ꝙ in immēsum nō procedat. l. vna C. de sen. quę pro eo quod interesse. profe. sed respectu damni emergētis si venit interesse ratione omissionis tantùm, consideratur solùm interesse intrinsecū. ff. de act. emp. l. si sterilis. §. cū per venditorē sicut si frumētū nō est datū emptori in termino, cōsiderabitur illud quod plus valuit, quod est interesse intrinsecū: non ꝙ animalia mortua sunt, quod est extrinsecū: quod limita si venit dānū ex simplici omissione debitoris: secus si cū omissione venit cōmissio: vt quia promisit dare frumētū in tali termino, & creditor aliter sibi prouidisset, nisi fuisset debitoris promissione deceptus: quia tūc tenetur per omissionem & cōmissionē, id est, falsam promissionē: & venit etiā extrinsecū. ff. de act. emp. l. Iulianus. præsertim in foro conscientiæ: vbi tenetur quis proximo de omni damno ex dolo dato vel lata culpa. de iniur. l. si culpa. §. interesse. Aliud exemplū. Qui sciēter vēdidit tignū violatū, nihil dicēs, tenetur de ruina, & de pēsione soluta, quod est interesse extrinsecū. d. l. Iulianus. nō tamē in infinitū: vnde nō veniet pensio lōgo tēpore: sed vt videtur prima tantū: ar. l. Neratius. ff. de ser. cor. vbi corruptor tenetur de seruo, & de his quæ asportauit fugiēs: nō aūt de aliis quæ postea successiuè furatus est. Quomodo etiam ista distinctio habeat locum in vsura vel non, j. Vsura. §. xix. Quomodo etiā teneatur possessor bonæ fidei §. Fructus. §. j. Si autem res nō sit lucrosa, nisi solùm ex industria, vt pecuniæ, & huiusmodi, dicit Sanct. Ang. ꝙ secūdū opin. cōem Theologorū, vt patet per Rich. & Sco. in iiij. dist. xv. nō tenetur restituere lucrū, sed solū principale acceptū. quod tenēdum dicit in cōscientia, quātū ad necessitatē: quāuis aliqui velint ꝙ teneatur restituere lucrū, vt not. Archi. xiiij. q. iiij. §. si quis vsurā. Sed ego dico ꝙ tenetur secūdū Rich. & Sco. de damno dato directè: puta si propter carentiā talis rei creditor coactus est emere cariori, aut vendere viliori pretio: intellige de dato sufficienter & efficaciter, nō de alio: tenetur etiā de lucro cessante, secūdū opinionē, quā recitat Arch. quod limito primò si sit in mora. secūdò extra vsuras, in quibus quis tenetur solùm de damno emergēte: & tertiò quātū ad eam partē lucri probabilis quā vir bonus arbitrabitur ratione periculi. Et ita tenet S. Tho. ij. ij. q. lxij. arti. iiij. in fine corporis: sicut refert & sequitur Summa Pisan. & bene, ꝙ detinens pecuniam alienā vltra terminū, tenetur ad aliquā recōpensationem secundū conditionē personarū & negotiorū, id est arbitrio boni viri. Et ita tenet Sum. Ros. & Supple. Nec obst. quod idem sanctus doctor dicit ij. ij. q. lxxviij. ar. ij. ad primum. ꝙ mutuans, deducere non pōt in pactū dāmnū, quod cōsideratur ex hoc ꝙ de pecunia nō lucratur: quia nō debet vendere quod nondū habet: & pōt impediri multipliciter: quia nos loquimur de malæ fidei possessore existēte in mora, in qua nō est qui mutuū accipit, nisi post terminū: imò, vt bene dicit Supple. illud dictū S. Tho. intelligitur vt illud nō liceat facīedo pactū de lucro certo pro incerto: aliàs bene pōt peti interesse lucri cessantis: & cōsequēter deduci in pactū quo ad aliquā recōpensationē arbitrio boni viri. Et ideo eodē modo distinguo sicut de re lucrosa quātū ad interesse. Non tamē tenetur restituere lucrū quod ipse fecit ex re non lucrosa. De expēsis etiā factis in tali re, vide §. Expensæ. §. iiij. ¶ †Decimò quēritur, quid iuris de acquirentibus vel nocētibus per fictiones & mēdacia specialiter in fraudē creditorū? Et dico multa. ¶ Primū. Qui sub forma boni Christiani vel boni religiosi per hypocrisim eleemosynā acquirit, secundū Inn. in c. quia pleriq;. de immunitate eccle. tenetur restituere. & idē Alex. de Al. quia qui tali dat, nō dat ei per se loquendo, sed interpretatiuè dat viro religioso: vnde nō trāsfert dominiū rei datæ in vsum: sed intelligo de fictione qua religiosus fingit sanctitatē, nō qua abscondit fragilitatē, nihil bonitatis prætēdens vltra communem statū suæ religionis: quia talis propriè nō est hypocrita. Nec obstat quia is qui creditur bonus & nō est, & cōfertur ei præbēda, nō tenetur restituere: quia secūdū Alex. nō est simile: quia iste nō cōmittit fraudē, propter quā sibi cōferatur: cùm nō fingat se castū hac intētione. Vnde licet ipse sit malus, ingressus tamen in præbendā est licitus: hypocrita aūt habet ingressum vitiosum. Si autē præbendatus ingrederetur per fornicationē: puta quia ideo præbendam episcopus dat, quia matrē vel sororē cognoscit, resignare tenetur cognita veritate. ¶ Secundū. Cui aūt restituendū sit habitū ab hypocrita, Innoc. vbi suprà, dicit ꝙ fortè non ei qui dedit, quia consecutus est mercedē suam. quod dictum, secundū Pan. est notabile: & cōsequenter debet dari pauperibus: nisi esset datū aliqua speciali causa expressa: puta in calicē, vel altare, aut huiusmodi. Sed Ioā. de Ripol. in suis contractibus latius sic distinguit. Nam si tali dans, puta Petrus, errat in persona: puta quia credit dare Titio, & dat Dyno: tenetur Dynus Petro vel Titio. Si verò errat in fortuna: puta quia dat diuiti credēs dare pauperi, tenetur recipiens ipsi Petro vel pauperibus: nisi postea ipse recipiēs factus sit pauper. Si verò erat in cōditione alia, puta quia credit dare sancto vel celebraturo & huiusmodi: tunc si cōditio nō inest, tenetur recipiens restituere vel per se, aut per aliū satisfacere intētioni dantis. quod alii dicūt verū, si datum est præcisè tāquam ex causa finali propter illud: sicut si daret sic expriмēdo. Secus quando dat quia sic credit: sicut si darem tibi, quia credo q̄ tu es amicus meus, cū nō sis: quia nō teneris mihi. Et magis placet: quia, vt dicit d. §. repetēdi. C. de cōdictio. ob cau. da. cōditio in corde retenta repetitio-

nem nõ induxit, maximè in casu isto: quia dans iam meredem suã habet: tenetur tamẽ per se mutatũ, vel per aliũ satisfacere intẽtioni dantis in celebrãdo vel orãdo, si hoc est expressum à dante, vel ab accipiente: quia ipsa acceptio fuit quædã tacita promissio. Vnde quæstores qui promittũt se facturos quod nõ faciũt: aut dicũt se facere quod nõ faciũt, puta infirmos pascere. & ideo petunt, tenẽtur danti vel pro quo dederunt: quia dantes intelligũtur dare pro tali causa, quæ satis est expressa, ex quo ꝓ ea petitur: secus si quis pro Deo petat, & detur ei, qa creditur sanctus, licet nõ sit: quia causa pro qua accipit principaliter est Deus, licet secũdaria sit sanctitas: quæ secundaria nõ attenditur, sed principalis. ¶ Tertiũ. Mendicãtes validi & fortes si fingũt se infirmos, secundũ Io. de Pla. si in eis fuerit integritas corporis & annorũ robustitas, eorũ inertia siue miseratione puniẽda est: sic vt si fuerint serui, subdãtur dominio accusatoris: si verò liberi, efficiãtur coloni asseriptitii. Si verò fingũt debilitatem: tũc si est forẽsis, expellitur, & ad suas partes remittitur: si verò est de vrbe, cõpelli debet ad opera, & artes & exercitia publicè operãda. l. vnica. C. de mẽdi. val. lib. xj. ¶ Quartum. Si quid in fraudẽ creditorũ fit alienatũ, puta donatione, vel aliter, secũdũ Io. de Pla. Instit. de act. §. rursus. talis donatio, adde & generaliter alienatio, vt §. eo. §. fi. revocatur, & cõsequẽter accipiẽs tenetur restituere. l. qui aũt. §. simili modo. & l. ait prætor. ij. respõso. ff. quæ in frau. cre. & per hęc patet respõsio ad quæstionẽ quæ fuit in facto. Mercator enim nõ habẽs vnde solueret creditoribus fugã arrepturus reliquit vxori mille aureos dicẽs vt teneret eos, & si fulminaretur sentẽtia cõtra nõ reuelantes bona sua: extũc ei donabat. Quærebatur igitur vtrũ vxor vel alius sic habẽs aliquid teneatur reuelare ti eminet cõminatoria? Et dic ꝙ sic: quia illa donatio nõ est vera, sed ficta in fraudẽ creditorum. ¶ Quintum. Meretrix licet nõ teneatur de mercede sua, si tamẽ aliquid superflue vel fraude aut dolo accipit, tenetur restituere danti, secundũ S. Tho. ij. ij. q. lxij. Vide ꝛ. Restitutio. ij §. ij. ¶ Sextum. Qui suis literis fictis dat damnũ proximo, licut si scribat aliquas merces in tali patria multum valere, cum nõ sit verũ, si literæ dirigebãtur ei cui nocuerũt, tenetur ei de damno: si literæ dirigebãtur alii, & ipse eas aperuit, in nullo tenetur, licet peccet: sed ille sibi imputet. Si verò dirigebãtur quidem alteri, sed fraudulẽter vt aliquem deciperet: tenetur in solidũ mittẽs, & similiter sciẽter exequẽs: quia vterq; dedit occasionẽ efficacẽ damni

11 iniustè. ¶† Vndecimò quęritur, quomodo ad restitutionẽ obligẽtur cõtrahentes specialiter pater ex cõtractu filii? Et dico multa. ¶ Primũ. Qui cõtractũ illicitũ facit, si quidẽ sit nullus vel vsurarius, tenetur etiã de fructibus, nisi bona fides excuset: vt ꝛ. §. viij. Si verò tenuit de iure, licet veniat rescindendus: puta quia minus iusto pretio emptũ est, vel huiusmodi: tunc si nec dolus neq; fraus interuenit, nõ tenetur de fructibus, sed de supplemẽto iusti pretii, vt elicitur ex l. ij. C. de rescind. vend. & gl. in c. cũ dilecti. de emp. & vend. & in c. per tuas. de donat. & in c. illo vos. de pigno. ¶ Secũdum. Quãdo aliqui inuicẽ cõtrahunt, si cõtractus celebratur gratia dantis tantùm: vt in depposito, recipiẽs tenetur de dolo & lata culpa. Si verò gratia recipientis tantùm: vt in cõmodato, de quo suprà diffuse, tenetur de dolo & omni culpa. si gratia vtriusq;, vt in locatione, tenetur de dolo & lata ac leui culpa. l. si vt certo. §. ij. ff. cõmo. in mutuo tamẽ quia transfertur dominiũ, tenetur de dolo & omni culpa, & de casu fortuito: vt Insti. qui. mo. re cõtra. ob. §. j. In precario etiã quomodo teneatur: vide ꝛ. Commodatũ. §. viij. ¶ Tertium. Mediator siue proxeneta cõtractuũ quomodo teneatur: vide j. Vsura. vij. q. iij. ¶ Quartũ. Socius verò in cõtractu societatis tenetur de damno emergente dolo suo, lata culpa & leui: quæ leuius æstimatur, si nõ adhibet tantã diligentiam in rebus cõibus, quãtã adhibere solebat in ꝓpriis tẽpore societatis. Insti. pro socio. §. fi. nõ aũt de leuissima: quia sufficit si tãtã diligẽtiã adhibebat in cõibus sicut in ꝓpriis. ff. ꝓ socio. l. cũ duobus. Si alter sociorũ in re cõi fecit expẽsas, secũdũ Io. de Pla. Instit. de ob. quæ ex qua. cõ. §. ité si inter aliquos, alter tenetur tribuere partẽ suã l. si inter fratres. ff. pro socio. & si alter eorũ est rixosus & deuius nõ curans laborare terrãcõem, aut locare cõem domũ: reliquus, secũdũ eũdẽ, põt accipere partẽ suã quo ad vsum, & laborare, & locare, & sibi fructus recipe, secũdũ gl. in l. iubemus. C. de sac. sanc. eccl. & in l. Lucius. ff. fam. ercis. ¶ Quintũ. Is, cui debitũ indebitè ex ignorãtia soluitur, tenetur restituere perinde, ac si mutuo accepisset ex quasi cõtractu. Insti. de ob. quæ ex qua. cõ. na. §. fi. & idem si per errorem: secus si sciẽter: quia donare videtur: vt in l. Cãpanus. ff. de oper. lib. ¶ Sextũ. Pater ex contractu filii facto cũ extraneo tenetur quãtũ versum est in vtilitatẽ patris, secũdũ Io. de Pla. Instquod cũ eo. Vnde si est versum in totũ, tenetur in totũ: si in parte, similiter in ptẽ: & hoc si cõuertit in rẽ necessãriã patri: vt qa pecunia mutuo accipiẽs soluit creditori paterno. l. iij. §. in rẽ aũt. ff. de in rẽ verso. vel rẽ aut domũ patris ruentem reparauit: secus si domũ exornauit expẽsis volũtariis: qa nõ dicitur versum, nisi ex mãdato domini fecerit: sed pater tenetur ꝓmittere auferri sine læsione domus. d. l. iij. §. sed si mutua. De hmõi similibus vide Pan. in c. qa pleriq;. de immu. eccl. ¶ Septimũ. Si filius vel seruus decipit creditorem asserẽdo se velle in vtilitatẽ patris aut domini cõuertere, & tñ nõ cõuertit: secundũ Io. de Pla. pater vel dominus nõ tenetur: etiã si accipiẽs erat assuetus cõuertere: vt ff. de in rem verso. l. qđ si seruus. §. sed si accipit. Et si talis accipiẽs primò lusit q̃ mutuo acceperat cõuertẽda: deinde iterũ reuicit & cõuertit: pater secũdũ Io. de Pla. nõ tenetur de in rẽ verso, ꝙ gl. in l. si minor xxv. annis. ff. de mi. quasi ex noua acquisitione, nõ ex mutuo dicatur facta conuersio. quod Bar. in d. l. si minor. verũ dicit, si in alio ludo ex interuallo vicit: secus si incõtinẽti in eo ludo. ¶ Octauũ. Si mutuasti frumẽtũ patri vel marito, ex quo nutriuit filios vel vxorẽ, secũdũ Ioã. de Pla. illi nõ tenẽtur in subsidiũ, quasi in eorũ vtilitatẽ versum sit. sed secũdũ Bar. in l. his solis. ff. de cõdi. indeb. tenetur. vbi formatur quæstionẽ de filiis, q̃ postea ex aduẽtitiis factis sunt diuites. & idẽ Lud. de Ro. in suis sing. ¶ Nonũ. Si pater cõsentit in decutionatu filii, tenetur pro eo in solidũ de indẽnitate Reipublicæ: & etiã ipsius patris hæredes: facta tñ prius excussione de ipso filio principali debitore. l. j. C. de decu. lib. x. Et dicũtur decuriones cõuliarii, q̃ habẽt deliberare cum prioribus cuiuscunq; ciuitatis. ¶ Decimũ. Mercatores & alii artifices, q̃ suis apothecis imponũt instituitores, secũdũ Ioã. de Pla. Inst. qđ cũ eo. §. institoris. ex eorũ cõtractibus tenẽtur, si nomine domini cõtraxerũt, maximè qñ in eius vtilitatẽ versum est. l. q cũq;. §. j. & ij. ff. de instit. & l. iij. eo. tit. Vnde si scribat in libro ꝙ apud mẽsam domini sui Titius habet cẽtũ in depposito, tenetur dñs. ¶ Vndecimũ. Dominus & pater tenẽtur ex cõtractu gesto p̃ seruũ & filiũ eorũ iussũ secundũ eundẽ: vt l. j. ff. quod iussu. nam pater & dominus videtur cõtrahere, cũ p̃ alios cõtrahũt: vt in regula, q per aliũ. & cõtrahẽtes videtur similiter cõtrahere cũ præponẽte, qñ cõtrahũt cũ præposito: vt l. si institorẽ. Et idẽ sicer. per. Et idẽ in exercitore nauis. l. j. ff. de exerci. Et idẽ quando versum est in vtilitatẽ aliquorum istorũ dominorũ. ff. de in rẽ verso. l. j. ¶ Duodecimũ. Fideiussori tenetur prin-

principalis ad restitutionẽ eiꝰ qđ ille soluit. Inst. de fideius. §. si quid autẽ. & põt sponte soluere, secundũ Io. de Plat. nõ expectato ꝙ sibi fiat mandatũ, vt dicit gl. in d. §. si quid autẽ. Nam tenetur agnoscere bonã fidem. l. idemq;. §. fideiussores. Sed si iudex eum cõdemnauit per iniuriam, secundum eundem non potest agere mandati, si non appellauit. l. si pro

12 ea. C. mand. ¶† Duodecimò quæritur, quomodo restituere teneantur, qui aliquem impediuerunt à cõsecutione alicuius boni, specialiter beneficii? Et dico multa. Primum. S. Tho. ij. ij. q. lxij. arti. ij. dat fundamentum respondendi in ista materia vbi soluendo ad hoc motiuũ, q̃ impedit aliquẽ ab aliquo bono cõsequẽdo, videtur ei illud auferre: quia qđ modicum deest, quasi nihil deesse videtur. ij. Phy. sic dicit: Impediẽs aliquẽ ne habeat præbẽdã iustè: puta si intẽdẽs honorem Dei vel ecclesiæ vtilitatẽ ꝓcuret ꝙ detur digniori, nullo modo tenetur: impediẽs verò iniustè, puta si intẽdat nocumentũ impediti ꝓpter odiũ vel huiusmodi: si impedit ne detur digno antequã firmatũ sit ꝙ ei detur, tenetur ad recõpensationẽ secũdum arbitriũ sapiẽtis, nõ tamen ad æqua le: qa poterat multipliciter impediri. Si verò iam firmatum sit ꝙ alicui detur præbẽda, & ꝓpter indebitã causam procuret ꝙ reuocetur: idẽ est ac si iam habitã auferret: ideo tenetur ad æqualem, tamẽ secundũ suã facultatem. Hæc ex illo: qui non loquitur solùm de præbenda: quia nõ solueret motiuũ: nec intẽdit ꝙ teneatur quis compensare solùm ei qui iam habebat ius: sed etiã ei qui quasi habebat: aliter negaret implicitè authoritatẽ Philosophi adductã. Et sic S. Tho. in tẽdit istã maximã: ꝙ impediens aliquem à cuiuscunq; boni consecutione iustè, id est, licitè, in nullo tenetur. & bene: quia nemo damnũ facit, nisi qui id facit quod facere ius non habet. ff. de re iudi. l. nemo. Impediẽs verò iniustè à cõsecutione de facto eum, qui iam erat assequutus, tenetur ad æquale. quo ad eũ verò qui prope erat vt assequeretur, vt qa erat verisimile ꝙ assequeretur, tenetur arbitrio boni viri. Et ita etiã eum intellexit Arch. & consentit etiam Rich. & Scot. qui in iiij. sic distinguũt de impediẽte aliquem ab ali quo bono cõsequẽdo. Nam si hoc facit animo nocẽdi, tenetur arbitrio boni viri, ad æquale: quia aliud est habere, aliud esse ꝓpè vt habeat: si verò facit animo cõsulẽdi sibi vel amico per viã licitã, in nullo tenetur. Et ista sunt valde bene dicta, per d. l. nemo. & ar. l. ij. ff. de no. ope. nunt. & l. si in meo. ff. de aqua plu. Et ponũt exẽplũ: quia si præscindo in fundo meo venas, per quas aqua deriuatur ad puteũ alterius intentione nocẽdi, teneor dãni: nõ autẽ sine fraude cõsulẽdo mihi. ar. d. l. si in meo. Adde verò ꝙ si cõcurrat odiũ & ꝓpria vel amici vtilitas, inspiciẽdũ est quid sit principalius in intẽtione, & secundũ illud iudicandũ, nõ secũdũ secũdariũ: & in dubio standũ est vtilitati: cũ maior sit amor sui quàm odiũ ꝓximi qđ ex illo causatur. Et ex his sequũtur multa q̃ habẽtur in sequẽtibus particulis. ¶ Secũdũ. Secũdũ Pet. de Pal. differt quo ad hoc inter præbẽdas, q̃ non dantur liberalitate, sed iustitia, & legata & alia, quæ liberalitate dantur: quia licet non teneatur cõpensare impediẽs consecutionẽ præbendæ non ex odio, sed vt detur digniori, vel æquè digno: secus vt detur minus digno: quia cũ detur ex iustitia, quæ debitum respicit, debetur semper meliori respectu minus boni: licet in æquè bonis sit locus gratificationi: secus in aliis donis vel legatis, in quibus nihil est debitũ donatario vel legatario, sed tantũ gratuitũ: vnde si tibi dãdum vel iam legatũ. adhuc tamẽ reuocabile, ꝓcuro mihi vel amico, intellige etiam minus bono, nõ facio tibi iniuriam nec in iustitiam: quia non aufero tibi ius tuum: quia nihil erat adhuc tibi debitum. Hæc ex illo. Et, vt patet, hoc sequitur ex præmissis hoc casu respectu præbendæ impediẽs impediebat iniustè, nõ respectu legati. Sed intellige ꝙ non tenetur si reuocatio fiat liberè: secus si nõ libera voluntate fiat, in ta dicta suprà Restitutio. ij. in princip. ¶ Tertium. Qui legatum alicui factum vel fiendum per suggestionem, solicitudinẽ vel importunitatem impedit ne id consequatur donatarius, secũdum Bar. Cæpo. in suis cautelis, tenetur actione de dolo, vel in factum subsidiaria ei, cui ademptũ est, vel cui nõ est relictũ ex solicitudine eius. ff. de doli except. l. j. no. Aug. in l. fi. C. si quis ali. testa. prohi. Sed hoc per prædicta patet falsum: vnde dico ꝙ etiam si hoc fit per tutorẽ respectu pupilli non tenetur, vt §. Clericus. iiij. §. x. Si verò fiat per prælatum respectu ecclesiastici, Sum. Ange. contra Ros. dicit secus esse. Sed tu dic vt ibi. Si verò sit religiosus respectu ecclesię matricis: cũ hoc sibi ne faciat prohibeatur in cle. religiosi. de priuile. secundum fratrem Aluarũ peccat mortaliter, & tenetur restituere. Sed dico per prædicta ꝙ si hoc fecit consulens saluti testatoris: nec tenetur, nec peccat. Si verò hoc fecit sine odio, cõsulens sibi vel monasterio vel amico suo, peccat quidẽ, sed tamen non tenetur: quia iure naturali nõ tenetur, nec etiã positiuo: quia illud non mandat restitutionem. ¶ Quartum. Qui rusticũ impedit iniustè ne suas operas exequatur, tenetur de salario: & similiter q̃ impedit piscatorem vel aucupẽ à verisimili futura captione piscium vel auiũ, q̃ sunt iuris cõmunis, tenetur arbitrio boni viri, secundum Gerar. Old. & Arch. quia istis aufertur suus ꝓprius vsus q erat sui iuris: & fructus in eorũ vsu quasi seminaliter contentus. quod limitat Archi. nisi quis hoc faciat rõne ripæ vel terræ, q̃ sunt specialiũ dominorũ habẽs super hoc authoritatẽ. Limita etiã, nisi quis hoc faceret modo licito, cõsulẽs suæ vtilitati vel amici, vt ipse capiat, iuxta prædicta: sed tñ considerandũ est an & quantũ cepissent. qđ intendunt alii qui contrariũ tenere videntur in l. quemadmodũ. §. Idem Labeo. ff. ad leg. Aquil. ¶ Quintũ. Qui alicuius agri semina effodit, vel qualitercũq; fructus impediuit, aut damnũ intulit, quia tẽpore suo nõ soluit, secũdum Vl. nõ tenetur restituere totũ damnũ: quia dubiũ erat de futuro: sed tantũ quantũ fructus in illo dubio vẽdi potuissent vel suũ lucrũ mercator vendidisset. Et idẽ de eo q alteri rapuit equũ vel pecuniã: quia restituet, secundũ S. Ber. solum lucrum probabiliter futurũ: & secundum Spec. damnum datum in frumẽto dum erat in herba, & huiusmodi æstimabitur expectando tempus messis, vt sciatur quantũ ex tãto & simili frumẽto habebitur: vel cõsiderabitur quantũ in anno præterito ex tanto & simili habitũ est, ar. ff. ad leg. Aquil. l. in lege Aquilia. & hoc videtur æquũ: sed tamẽ in omnibus his requiritur arbitriũ boni viri. ¶ Sextum. Qui debitorẽ eximit vel subtrahit, vel aufugere facit detẽtũ in carcere ꝓ debito fisci vel priuati, secundũ Ioã. de Pla. in l. quoties. de exac. tri. lib. x. tenetur soluere illud totũ: vt d. l. quoties. Si autem detinebatur ꝓ delicto, vide ꝛ. Fugere. ¶ Septimum. Qui autẽ occultãt aut faciũt fugere officiales tẽpore syndicatus: dicit idẽ ꝙ tenẽtur ad restitutionẽ damni, scilicet qđ illi debebant si fuissent syndicati, secundũ Bar. C. de asses. l. si post. secundũ Bal. autẽ tenentur in quadruplum. quod in foro conscientiæ est verum solùm post condemnationem. ¶ Octauum. Qui impediunt aduentum frumẽti aut aliarũ mercium ad aliquam terram, vt ipsi carius vendant: tenẽtur de illo pluri his qui carius emerunt: & de damno illis qui erant allaturi: quia iniustè impediuerunt vtilitatem priuatam & propriã publicæ & cõi præponentes: & idem de his qui concordant in emptione omnium mercium, vt vendãt ad libitum: quia tenentur ad omne damnum. l. ij. ff. ad leg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iul.de anno.& in glo.l.annona.ff.de variis & extraord.cri.
¶ Nonnũ. Q ui aliquem impedit iniustè ne suum assequatur impediendo apppehẽsionem per viam iustitiæ,aut etiã per viam illiciti facti,aut per viam restitutionis:multò magis tenetur quàm impediens assequutionẽ eius quod nondum erat suum,argu.xiiij.q.vj.si res. ¶ De impedientibus à consequutione lucri, infrà Vsura.j.§.xix.

¶ Rursus de Restitutione quartò cui quis debeat vel teneatur restituere.

1 *Restitutio cui facienda sit in genere.*
2 *Restitutio quando non fiat vero domino.*
3 *Prædo an sit restituendus possessori.*
4 *Restitutio qualiter fiat quando ignoratur cui debeat restitui.*

1 RESTITVTIO quartò rursus considerari potest vt sciatur cui quis teneatur restituere. ¶¶ Primò ergo quæritur in genere cui restitutio facienda sit? Et ante omnia iacio fundamentum ex Archid.post S. Thom.ij.ij.q.xxxij.& lxij.quòd tripliciter aliquid est illicitè acquisitum. Primò quia acquirens non potest illud retinere,& dans debet rehabere:vt in furto. Secũdò quia nec ille retinere,nec iste rehabere potest:quia vterque egit contra legem & iustitiam:ille dando,& iste accipiendo:vt in simonia. Tertiò quia dans non potest rehabere, & acquirens potest retinere: quia acquisitio non est illicita, sed ex illicito: vt in eo quod ex meretricio quæritur. Supple.autem præter hos modos illicitæ acquisitionis conatus est inuenire quartũ: vbi dans ex obligatione dat,& accipiens turpiter accipit:& tenetur pauperibus,per c.cum sit.de Iudæ.vbi mandatur dari pauperibus quod solutum est à Christianis Iudæo vel pagano,cui publicum officium commissum est:sed,vt probat ibi glo.per multa iura,illud erat restituendum danti:sed quia ille erat incertus,mandatur dari pauperibus. Deinde autem dico quòd breuiter materiam colligendo Rayn.dicit ei restituendum,cui res subtracta est, siue sit dominus rei, siue etiam non sit, sed tamen sua interfit ex causa honesta rem non esse subreptam: puta quia habebat in ea ius pignoris vel vsum,aut aliquid huiusmodi.ff.de fur.l.is cuius. Si verò ipse,cui res nunc sublata est, furatus erat eam, non sibi, sed domino restituenda est,vel ei,cui prior fur subripuerat ex causa honesta, cautè tamen, ne furis persona prodatur. Itaque regulariter restitutio facienda est spoliatis.iij.q.j. reintegranda.& ferè per totam q.de rest.spol.ferè per totum.quod intellige primò spoliatis principalibus vel eorum hæredibus si inueniuntur:aliàs pauperibus.de vsur.cũtu.& secundò spoliatis re sua,aut à se iusto titulo possessa. C.loca.l.si quis conductionis. Quod tamẽ primò fallit quãdo dominus rei dedit illam turpiter:nec meretur habere,vt infrã.& secundò quando non dominus habet eam iusto titulo,sed in fraudem veri domini:quia is qui ab isto habet, tenetur cautè nũtiare domino.xxij.q.v.hoc videtur. ¶ Sed ad pleniorem notitiam sic distinguo. Si enim est quis obnoxius ratione turpis acceptionis, in qua participauit etiam dans,non tenetur danti: quia, vt dictum est suprà, in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis.ff.de cõdict.ob turpem cau.l.si ob turpem.§.porro.& C.eod.l.ij.& consequenter tenetur pauperibus,quasi nõ inueniatur principalis vel eius hæres, per d.c.cum tu.quod fallit primò si interuenit dolus,fraus,metus,vel deceptio, & huiusmodi, in quibus datur repetitio per actiones de dolo vel metus causa.& similes,vel per officium iudicis,quia hoc casu restituendum est danti vel hæredibus, si inueniantur:alioquin pauperibus,secundum Inno.& Docto.in c.quia'pleriq;.de immunit.eccle. Secundò in accepto per simoniam,vel vt alteri fieret iniuria,de quo suprà Restitutio.ij.§.j.& generaliter vbi iusaliter disponit: & quando ipso iure applicatur fisco vel priuato:quia de alieno eleemosyna pauperibus fieri non potest.j.q.j.non est putanda.eo tamen casu quo applicatur fisco vel priuato,licet turpiter accipiens non cogatur restituere danti,tamen hoc potest:quia hoc nullo iure tenetur:& pœnæ sunt restringendæ.& ita tenet Sum. Confes.Si verò non interuenit dolus,aut aliquid prædictorum, ita quòd danti nulla competit repetitio per actionem vel officium iudicis,variant Doctores:quia Hosti.in c.cum sit. de Iudæ.tenet indistinctè quòd est restituendum pauperibus:& idem aliqui imponũt Innocen.vbi suprà.quod quidem nullo iure probatur, quasi hoc sit de necessitate salutis,sed solùm de consilio,vt tenet Card.in d.c.quia pleriq;. & glo.Ray.vt suprà Restitutio.ij.in princip.& idem in effectu tenet Innocen.vbi suprà: aliter sibi contradicet,cum non damnet aliquem si quod malè quæsitum ex negotiatione vel extorsione,ex qua tamen restituere non tenetur, relinquat hæredibus:& dicat mathematicum in prædicto casu non teneri ad restitutionem,nec lucrantem in ludo,nisi fuerit in dolo:cum tamen isti acquirant cum peccato:vnde talia sunt restituenda de consilio, nec est mortale tenere pro se. Vnde vbi restitutio respicit incertam personam,secundum Veruec.non est de necessitate salutis,sed de consilio. Quod limita,nisi interueniat iudicialis condemnatio, vel nisi ipsa bona incerta talium sint quòd aliquando fuerũt obnoxia restitutioni faciendæ certæ personæ,vt 3.Restitutio.ij.§.ij. Si verò nõ est quis obnoxius restitutioni ex turpi causa,in qua participauerit dans: subdistingue,vtrum inueniatur principalis creditor vel hæres eius: quod idẽ est: vel non. Si enim non inuenitur:dic vt infrà Restitutio vlt. vbi agetur de restitutione incertorũ. Si verò inuenitur principalis creditor:tunc aut obligatio est personalis:& dicendum est vt j. Restitutio.viij.§.j. Aut est realis,vt quia habet quis rem alienã:& tunc si habet à domino, illi restituenda est.ff.de rei vendi.per totum.& C.eodem.quia cuique dandum est quod suum est.ff.de iustitia & iu.l.iustitia.§.legis præcepta. Si vero habuit ab alio titulo translatiuo.puta donatione,venditione,& huiusmodi, similiter restituẽda est domino gratis:C.de furtis.l.ineuilem. Si verò habuit ab alio titulo non translatiuo,puta locatione,cõmodato, vel etiã sine titulo,puta quia fortè subripuit,restituenda est ei, à quo habuit.intellige si erat possessor bonæ fidei. C.loca.l. si quis cõductionis.vbi conductor licet dicat se dominum, debet locatori reddere,& deinde agere de dominio:nisi cõstaret de dominio,vel posset incõtinenti probare.ff.depo.l.bona fides.vbi quãdo fur rem depositum apud rei dominũ non cogitur dominus reddere. Si autẽ non posset cõstare, statim cogitur reddere ei.à quo habuit,etiam si habuisset à fure vel prædone.d.l.bona fides. Quod limita, quando habuit causam ab eo,vt ibi: quia si ab eo non habuit causam, puta quia ei furto aut rapina sustulit:tũc si quidem furtum sustulit,nõ debet priori furi restitui: quia nullus possessor malæ fidei habet hoc casu ius repetẽdi: cũ actio furti detur ei cuius interest.& l.is cuius interest.& nemo debet ex improbitate sua cõsequi actionẽ.ff.de fur.l.itaq;. daretur tamẽ actio furti furi,si à principio habuit rẽ de voluntate domini,& consequenter eius intererat ex honesta causa: sicut ei qui accepit vestẽ poliendam,& furtũ cõmisit commodando alteri,cui à tertio furto sublata est.ff.de fur.l.qui vas. Si verò sustulit rapina à fure vel prædone, debet ei restituere,p c.in literis.de resti.spo.& probatur,quia nec etiam domino licet rem suam rapere, nisi fiat incontinẽti vim vi repellendo:aliàs eadẽ à iure suo,& perdit eam,secundũ Inn.& Host.ar.l.extat.ff.quod me cau.nisi fortè per iudicem eam cõsequi nõ posset:vt no.dist.j.ius gentiũ.& ita indistinctè tenet Supple. Sed tu limita in rapina & in furto, qñ de vero domino nõ cõstat,vel statim probari non potest, & ille, cui sublatum est,repetit.quo casu loquitur d.c.in literis.vt ibi patet: aliàs si ille nõ repetit, põt & debet auisari verus dominus cautè,vt patet per c.qui eũ fure. extra de fur.cum ibi not. Si verò repetit quidẽ,sed exceptio de vero dño statim probari potest:idem est:quia licet peccauerit,maximè raptor,etiã si sit verus dñs,tamen restituere nõ tenetur ei,à quo rapuit,quia nõ fecit illi iniuriã,sed publicæ iustitiæ si eã potuisset habere:aliàs etiã non peccasset. Vnde Archie. indistincte tenet q̃ qui abstulit à vero dño, tenetur ei: & qui à nõ domino,sed tamen iustè,vel ex honesta causa possidenti,tenetur ei:qui verò ab iniustè detinente,restituere debet vero dño: imò secundũ eum & Veruec.malè faceret restituẽdo tali furi vel prædoni, & non vero dño: licet,secundũ eos, sit liberatus ab obligatione restitutionis: qa in pristinum statũ repositus.Cum autem dicit Supple.q̃ si abstulit per rapinã à fure vel prædone, tenetur ei restituere: quia etiã prædo est restituẽdus,scilicet possessioni.de rest. spolia.in literis.nõ est bona probatio:quia aliud est raptorem spoliatũ restituere:aliud spoliante restituere. de quo j. §.iij. Quandoq; tamen debet furi vel prædoni fieri restitutio:si cum eo dñs in repetitione cõcurrat,potius debet fieri domino.d.l.bona fides.imò si dñs ex ignorantia nõ repeteret. Et quod dictũ est de dño concurrente,idem est de quolibet prætẽdente aliquod ius honestũ:quia semper illi faciẽda est restitutio,qui fouet maius ius. d.l.bona fides.& est arg.in l.quæritur.ff.de sta.ho. vnde vincẽs filio vel seruo tenetur patri vel dño.ff.de alea.l.fi.imò filii tenẽtur patri restituere res spectãtes ad eos iure proprietatis,si vsusfructus est patris:quod tamen fallit in castrensi peculio vel quasi castrẽsi,& in bñficialib9,vt in c.si annũ.de iudi.lib.vj.

2 ¶ Secundò quæritur,† in quibus fallit illa regula q̃ sublata à vero domino sunt ei restituẽda, qui haberi potest. iij. §.j.reintegrãda.& de rest.spol.quali per totũ.& in c.sicut dignum.de homi.§.eos.& dico q̃ fallit primò si sublata sit ei iusto bello. Secundò si edicto imperiali vel ecclesiastico sit ei interdictũ,vt dictũ est. Tertiò si dñs est pupillus,minor,aut furiosus:qa restituetur tutori vel curatori. Quartò quãdo dñs mortuus est:quia restituetur hæredi propriè dicto ex testamẽto, vel ab intestato:si quis autẽ esset hæres in certa & determinata parte,putacentũ vel in domo: non fiet ei restitutio,sed illis,quibus cõmisit dispensationẽ bonorũ suorũ:& si dñs in morte reliquisset omnia sua pauperibus distribuẽda,debet dari pauperibus,secundũ Inn.in c. quod sicut.de ele. quod puto verũ si reliquit pauperibus in genere:secus si eligẽdis per aliquos executores:quia executoribus esset restituẽdum. Quintò quãdo illud,quod restituẽdum est, acceptũ est à prælato ecclesiastico. Sed de hoc suprà, Clericus.viij.§.x. Adde sextò quando ista bona de certis siunt incerta,iuxta dicẽda infrà,Restitutio.viij.§.j.

3 ¶ Tertiò quæritur,† vtrum prædo siue raptor sit restituendus, scilicet rei ablatæ ab eo possessioni:siue vtrũ sit ei restituẽdum? Et dico de hoc esse magnam quæstionẽ inter Iuristas: de qua ad saturitatẽ & nauseam vide Panor.in d.c.in literis.vbi dicit q̃ fur non est regulariter restituẽdus. de quo dic vt ẽ.§.j. Si prædo,inquit,tũc prædo sit ratarũ publicarum,non est restituẽdus,sed suspẽdendus:sed prædo, id est is,qui per alium eadem re spoliauit, est restituẽdus, quantuncunq; cõstet illum esse prædonẽ,ex quo dominus

secum non currit ad petendum:vt patet in l.j.§.si prædo.ff. depositi.vbi dicit tex.q̃ si prædo deposuit,potest agere depositi. Et reddit rationẽ: quia eius interest, cum alteri teneatur,& habeat depositarios obligatos ex contractu. Quæ ratio habet locum quantuncunq; constet eum esse prædonem: licet in beneficialibus restitutio fieri non debeat, ex quo constat eum esse prædonẽ,ne detur vitiosus ingressus: quia nõ debet intrudi,etiã vt alii restituat. Et recitatur ibi differentiæ inter furem & prædonẽ, quare hic & nõ ille restituatur. Sed quicquid sit de prædictis in foro cõtentioso: tamẽ in foro cõscientiæ si cõstaret de vero domino,aut incontinẽti probari posset,nõ esset restituẽdus prædo,etiam si repeteret,& dominus ex ignorãtia vel alia causa non repeteret. Et ita sentit Archi. post Ray.imò ita est mẽs Inn., & do.Anto.vt recitat Panor.& multorum solennium Doctorum etiã in foro contentioso q̃ prædo non restituitur contra dominum si de eo constet:sed contra alium prædonem,vel furẽ. Quod ergo dicitur, prædonẽ esse restituendum,etiã si constet eum esse prædonẽ: fallit primò si sit talis prædo,cuius vitæ non sit parcendũ. Secũdò in beneficialibus. Tertiò si dominus eodẽ tẽpore petat cum eo. Quartò si nõ petat,sed tamẽ potest excipi de vero domino:quia cõstat,aut statim probari potest:imò si probari non potest, modò cõstet ei qui rem habet in cõscientia: potest.& debet restituere immediatè vero domino,& non mediante prædone,quia est periculosum.& fruſtra fit per plura,quod fieri potest per pauciora æquè bene,& melius,secundũ regulã Philosophi. Quintò si prædo rem ablatã deposuit apud eũ cui abstulit.d.l bona fides. Sextò si fuit inuasor rerũ spiritualiũ,quæ restitui nõ debẽt,nisi probetur possessio legitimè adepta. ¶ Quartò quæritur,† quid agendũ qñ is,cui restituendũ est,ignoratur,aut est mortuus,vel distat. ¶ Et dicit S.Thom.ij.ij.q.lxij.art.v.quòd si fit omnino ignotus, debet homo restituere vt potest,scilicet dãdo in eleemosynas pro salute ipsius, siue mortuus sit, siue viuus, præmissa tamen diligenti inquisitione de persona eius. ¶ Si verò sit mortuus, restituendũ est eius hæredi, qui cõputatur quasi vna persona cum eo. ¶ Si verò sit multùm distans,debet ei transmitti quod ei debetur:& præcipuè si sit res magni valoris,& possit ei cõmodè trãsmitti:alioquin debet in aliquo loco tuto deponi,vt pro eo cõseruetur, & dño significari. Hęc ex illo. Sed adde secundũ Rod. nisi sit quid modicum respectu eius cui debetur: quia posset pro eius anima pauperibus dari. Et secundũ Bernardũ idem est si sumptus excedũt summã rei,argu.cap.anteriorum.ij.quæst.vj. Imò dico si æquarẽt,imò si parum deficerẽt,adeò quòd residuum esset modicum respectu eius:quia tunc locum habet dictũ Rod. Adde etiã q̃ secundum Archi.post Ioannẽ,si debitor suo proprio motu rem mittat domino & pereat, tenetur satisfacere denuò. Adde etiã id,quod dictum est de deponendo rem,esse cõsilium,non præceptũ. Adde etiã q̃ si nescitur vbi habitat,nõ oportet quærẽdo vagari:ar.l.quo nisi fiat.§.j.ff.de operis libertorũ. vnde pauperib9 dabitur, nisi expectetur verisimiliter rediturus, secundũ Sum. Angel. Sed verius si verisimiliter creditur nõ rediturus:quia quãdiu est dubium,seruandũ est ei.arg.c.iuuenis.de spon. Adde quartò secundum Panor.in ca.cum tu.de vsuris.q̃ si is, qui habet restituere, sit possessor malæ fidei, puta fuit vsurarius,& huiusmodi,si recessit ipse de loco,vbi abstulit,tenetur mittere dño sumptibus suis. Si verò alio se trãstulit dñs,sumptibus eius ei mittere debet. Et sic intelligẽda est glo.ibi.& sic distinguit lex in re legata.l.cũ res.ff.de leg.j. quod limita primò,nisi adesset fidus gratis deferẽs:arg.ca.

Universidad de Navarra
Biblioteca

significante.de pig.& secundò in cõscientia, nisi dominus sine expensis aut minoribus rem suam secum duxisset:quia tenetur de tali damno si ex delicto tenebatur: licet non sit ex contractu etiam vsurario, vel quasi contractu, per dicta suprà, Restitutio.iij.§.viij.

Rursus de Restitutione quintò, quando fieri debet.

1 *Restitutio an debeat statim fieri.& nu.5.& seq.*
2 *Restituere an debeat qui est in extrema necessitate, aut circiter.& num 3.*
4 *Restitutionis impotentia quando excusat.*

RESTITVTIO quintò cõsiderari potest vt sciatur quo tẽpore teneatur exequi restitutionem, qui est restitutioni obnoxius.¶ Primò ergo quæritur, †vtrum teneatur quis statim restituere? Et breuiter recolligẽdo istam materiã totã,de qua diffuse Archiep.ij.par.tit.ij.in fi. vbi,si expedit,videatur:dico ꝙ secundũ S.Tho. ij.ij.q.lxij.ar.vlti. obligatus restituere aliquid, tenetur illud restituere statim:quia sicut rem alienã auferre est cõtra iustitiam,ita & detinere,cum impediatur dominus ab vsu suæ rei:nulli autẽ licet quantuncunq; modico tẽpore facere cõtra iustitiã, iuxta illud Ecclesiastici xxj. Quasi à facie colubri,&c. Nec obstat ꝙ præceptũ de restituendo sit affirmatiuum:& consequẽter non obligans ad semper:quia includit negatiuũ, scilicet, Noli detinere alienũ. limitat tamen si homo põt: quia qui nõ potest, secundum eum, non tenetur statim:sed debet petere dilationẽ vel remissionẽ. Intelligenisi ex petitione sequeretur reuelatio peccati vel alius scandalũ.ar. c.officii.de pœ.& re.de quo etiam j.Restitutio.vij.§.j. Et secundũ Pet.& Ray.eam petere debet ab episcopo,si restituẽda sunt incerta,vel à discreto cõfessore. Si verò sunt certa,id est,debita certæ personæ,quę sciri & inueniri potest, petẽda est ab ea:aliter potes & nolẽs restituere nõ põt absolui.xiiij.q.vj.si res.nisi doleret ꝙ non restituit quàm primũ potuit:& proponeret quàm primũ possẽt restituere. Vide etiã infrà Restitutio.vj.§.iij. ¶ Et si remissio aut dilatio non obtineatur,sunt opiniones. Nam vna dicit ꝙ tenetur satisfacere statim,aut cedere bonis nõ habito respectu ne egeat,etiã si oporteret ipsum mẽdicare:& nihil potest sibi retinere,nisi ea,sine quibus moreretur. Et ita videtur sensisse Richar.in iiij.& Archi. in c.si res.xiiij.q.vj.& Ber.& Host.&,vt videtur, Inno.in c.cũ tu. de vsur.& Io.do.Ray. & Veru. Alia verò est humanior aliquorũ, quos refert ac sequitur Archi.dicẽs ꝙ habens aliqua vltra necessitatẽ naturæ nõ tenetur cedere bonis, ad vitãda corporis & animæ damna. Non obstat id quod dicũt prędicti Docto. quia loquuntur tanquã viam tutiorem consulentes : quam tamen non tenemur semper arripere,sed sufficit eligere securam. Et inter has opiniones videtur, meo iudicio, ista distãtia: quia secundũ primã licitum est isti retinere solùm ea,sine quibus moreretur ipse vel sui:secundũ aliã verò potest aliqualiter viuere deceter in aliquibus casibus,licet nõ secundum omnẽ decentiã sui status,puta æquè amplè vestiendo, dotãdo,& vescẽdo. Et ista opinio secũda est benignior & verior, vt patebit j.§.iij. ¶ Secũdò quæritur,†vtrũ existẽs in extrema necessitate nõ habẽs nisi necessaria vitæ suæ & suorum,teneatur restituere? Et dicit Sco.in iiij.dist.xv.ꝙ non : quia in extrema necessitate omnia sunt cõia.l.j.§.cũ in eadẽ.ff.ad l.Rho.de iac.& in c.exiit.de verb.sign. Vnde illa res iure poli efficitur detinentis in articulo, nisi dominus rei sit in eodem articulo:qa tunc illi debetur,qui prius in talem necessitatẽ deuenit:& si eodẽ tẽpore deuenerunt, domino est restituenda : quia nunquã excidit à dominio. pro hoc,quia duobus concurrentibus prævalet quod est potius,ar.l.quæritur. ff.de statu ho. Et subdit Scot.ꝙ si talis detẽtor talem rem prœoccupauit ante talem necessitatem, restituere tenetur si veneritad pinguiorẽ fortunã, aliàs secus.intellige si res est consumpta.& idẽ Ric.& Pet.de Pal. tutius tamen videtur ꝙ restituat si venerit ad pinguiorem fortunã : sicut & qui cessit bonis.C.de his qui bo.ce.po.l. j. Ista tamen intellige de eo qui est in extrema necessitate propriè,qui scilicet nec per se nec per amicos iuuare se potest:secus impropriè:vt is qui occidẽdus est nisi redimat pecunia:quã potest tũc ab amicis mutuo petere,licet penes se nõ habeat de sua : qa talis restituere tenetur. De quo vide S.Th.v.quol.q.ix.¶ Tertiò quæritur,†vtrũ restituere teneatur is, qui vltra necessaria vitæ habet quidẽ ad aliqualẽ aut ad totalẽ decẽtiã? Et dico in ista quęstione esse opiniones.& secundũ Ray.& sequaces dicendum est ꝙ qui est omnino impotens restituere, omnino excusatur:vt §.priore. qui verò nõ est impotẽs omnino, tenetur statim ad id quod potest.quæ potẽtia secundũ Ray.videtur cõsideranda vsq; ad mendicitatẽ suã & suæ familiæ,reseruata solà extrema necessitate:sed qa nõ solùm necessitas extrema, sed etiã magna excusat à restitutione, arg.de fur.l.si quis propter.& ibi expresse in gl.ideo cum Archid.& Io.de Neap. & Sco.humaniorẽ & veriorẽ opinionẽ sequendo sic dico: Ei qui est restitutioni obnoxius,licitũ est rem alienam ad tẽpus detinere:quãdo ipse rei dominus hoc rationabiliter velle deberet, licet cupiditate vel alia irrationabili causa ductus nolit. Ista maxima & clauis ,pbatur primò authoritate Io.de Neap.in quoli.ix.q.xxij.dicẽtis ꝙ quãdo alienæ rei detẽtio est cõtra voluntatẽ domini inordinatã,iustè fit:vt xxij.q.ij.ne quis.& secundò authoritate Scoti dicentis,vbi §.quòd domino inordinatè volẽte suũ rehabere,& cõsequenter contra rectam rationẽ nolẽte proximum retinere,tunc tenẽs non est detentor iniustus.& tertiò authoritate Ioan.Nider,& Nicolai de Aus.& Archi.qui prædictos refert,& dicit suo iudicio eos rationabiliter loqui.& quartò ratione, quia si nõ esset vera illa maxima,ideo esset quia volũtas domini etiã irrationabilis circa restitutionẽ suę rei semper extra extremã necessitatẽ implẽda est.quod tamen est falsissimũ : quia restitutio ordinata ad bonũ domini aliquando esset in malũ eius:vt si velit reddi sibi gladiũ,se vel aliũ iugulaturus. Et procul dubio dicta maxima est de mẽte S.Th.qui vult aliquãdo depositũ reddi nõ debere domino volenti:quod tamen reddi strictissimè iura mãdarunt.C.depo.l.fi. Ex hac maximè Archi.post Scot.& alios deducit aliquos casus.ij.parte.ti.ij.c.vlt.diffuse:quos breuiter recitabo:in quibus is qui decẽter vult, nõ tenetur statim restituere.intellige in foro animæ,etiã si dilationẽ obtinere nõ possit,modò habeat firmũ propositũ restituendi in totũ,& paulatim secundũ posse restituat in partem temporibus suis.¶ Primò si restitutio subita redũdaret in damnum cõtra bonũ cõmune:qa illud præfertur particulari. ¶ Secundò si redũdaret in malũ corporis aut animæ ipsius domini.¶ Tertiò si redũdaret probabiliter in alicuius infamiã,aut mortẽ corporis vel animæ:quia imminet periculũ furti vel ꝓstitutionis mulierũ,& huiusmodi,donec cessent prædicta : qa ordine charitatis anima,corpus,& fama debẽt rebus tẽporalibus anteferri,ar.c.officii.de pœnitẽ.& remis.nisi creditor esset in extrema necessitate : qa tũc corpus eius præferri debet corpori alterius & famæ:nõ autẽ animæ secundũ mentẽ prædictorum. ¶ Quartò si redundaret in magnas expẽsas restituẽtis:de quo dic vt §.Restitutio.iiij.§.vlti.& generaliter si redundat paruum commodum

modum domini,& in magnum damnũ restituentis : puta quia oporteteũ vendere instrumenta quibus viuit,aut artẽ relinquere:quo casu si dominus æquale vel quasi inæquale incõmodum ex absentia suæ rei sentiret,tenetur:quia non licet alicui in re aliena incommodare dominũ,vt se ipsum cõmoder. Vnde & rationabiliter hoc casu dãs statim vellet rẽ suã:quia prima charitas incipit à seipso.c. nõ satis. dist. lxxxvj.hæc æquitas & humanitas non est prædicta ne pateretur via iniustis detẽtionibus rei alienæ apud indiscretos & parũ timoratos, sed ea per cõfessorũ discretionẽ vtendum. ¶ Quintò generaliter quãdo debitor est impotens.de quo dic vt §.seq. ¶ Quartò quæritur, † quis dicatur impotens ad restituendũ impotentia excusante? Et dico ꝙ impotentia restituẽdi de iure nulla est:cum licitũ sit cuilibet restituere:de facto autẽ est multiplex loquẽdo iuridicè,vt patet ex dictis §. Potentia. prima scilicet absoluta, quæ est eius qui nihil habet,quæ indubitatè excusat, secundũ omnes.& idem est si habet quidem, sed necessariũ vitæ:quia talis dici potest nihil habere præter vitã.& secũda modificata honestate , quæ est eius qui restituere nõ potest sine infamia vel scandalo, quæ excusat ad tẽpus dictæ infamiæ vel scandali, vt §.priore.& in modificata commoditate,quã dicitur non posse qui cõmodè nõ potest:quæ de mẽte primæ opinionis recitatæ §.§.j. nõ excusat habentẽ vltra necessaria ad vitã: sed de mẽte Io.de Nea.& Sco.& Io. Nider excusat,quãdo creditor rationabiliter deberet velle debitorẽ excusari. Et magis particularizãdo materiã de mẽte Arch.excusat eum qui ad tantã parcitatẽ se restrinxit , ꝙ iam se sine indecẽtia magna restringere nõ potest:nisi creditor esset in eadẽ necessitate vel quasi. Et ꝙ ista sit mens eius,patet:quia dicit ꝙ licet fortè sit tutius bonis suis pro restitutione cedere,se omnibus spoliãdo,& in Deo cõfidere, etiã si oporteret mendicare,secundũ Rayn. tamen ad hoc non videtur teneri de necessitate salutis : nõ tamẽ debent tales ita lautè viuere & pẽpose vestiri, & filias magnis dotib⁹ nuptui tradere, sicut si nõ essent obligati ad restitutionẽ:sed debẽt parcè viuere, paruas dotes tradere:& si nõ possunt filias tradere nobili vel mercatori artifici vel plebeio tradãt, & alia superflua reseceẽt. Et cũ efficaciter faciũt quod possunt ad restituendum,& in aliis bene & cum timore Dei se habẽt, credo ꝙ possunt absolui & cõmunicari. q verò de eo quod possunt semper procrastinãt, & annuatim cõfessori restitutionem promittũt & nõ faciunt,nõ vidẽtur absoluẽdi,nisi prius faciũt vel efficaciter negotiũ disponãt vt habeat executionẽ: & multo minus quantũ spectat ad iudiciũ cõfessoris debet cõmunio sumi:licet quantũ ad sacerdotẽ,qui habet cõmunicare,si in publico se ingerãt,faciẽdũ sit vt §. Eucharistia. iij.§.v.Hæc ex illo. ¶ † Quintò quæritur, quid si creditor non multùm indiget,& tamen nõ vult cõcedere dilationẽ, & debitor nõ excusatur impotentia,nec incõmoditate magna,sed aliqualì,vel magna quidẽ,sed apparẽter,& opinatiue,nec aliquo casuũ dictorũ §.§.iij.& tamen non vult restituere? Et dico ꝙ ad hoc videtur respondere Dite.per hæc verba: Si creditores non sunt in necessitate,& ad dilationẽ induci nõ possunt,& debitor induci nõ potest ad testituẽdum statim,discretus sacerdos potest consciẽtiã suam firmare ex eo ꝙ videat aliter nõ posse recuperare perpetuò, vel ita ei tẽ suam,& dilationem concedere si promittat bona fide satisfacere intra certũ diẽ,& absoluere peccatorẽ,vel aliam recipere cautionẽ, ne recedat desperatus:nõ tamẽ consulo vt accipiat iuramẽtũ. Hæc ille virtualiter.& cõcordat Host. & facit l.soluẽdo.ff.de neg.gest.& l.ait prætor. ff. de mi.& sequitur Sum.Ang.& bene quo ad forũ causarum:sed quo ad Deũ intellige quãdo peccator est taliter volũtate & cõscientia dispositus ꝙ nõ habet animũ perseuerãdi in mortali, taliter quin de attrito virtute clauiũ posit fieri contritus: puta quia credit se nõ possecũ posit,aut nõ teneri statim,cùm teneatur:aliàs nõ esset absoluẽdus,nec capax absolutionis.¶ † Sextò quæritur,an peccet mortaliter qui non paret cõfessori præcipiẽti vt statim restitutio fiat? Et dicit Frãciscus de Mayro.ꝙ sic:quod verũ est si ex præcepto Dei tenetur ad statim:aliàs nõ:quia nõ potest sacerdos cogere me rẽ meam exhibere eo casu quo de iure nõ teneor : imò nec ad omnẽ pœnitẽtiã,vt §. Cõfessio.j.§.xxv.& xxvj. Vnde scdm Arc. post Pet.de Pal.sacerdos tripliciter aliqd pœnitenti imponit,scilicet exhortãdo,vt ꝙ frequẽter oret. secundò imponẽdo per modũ specialis satisfactionis pro cõmissis.tertiò declarãdo cõmunem obligationẽ,vt ꝙ singulis annis confiteatur,& cõmunicet,& ꝙ restituat,& huiusmodi:& ad primũ nõ tenetur:tenetur verò ad secundũ.intellige si impositũ est pro mortalibus, & acceptauit,& simiter ad tertiũ. ¶ † Septimò quæritur,vtrũ potẽti restituere malẽ ablata statim,sufficiat ad salutẽ si testamẽto mãdet hæredibus vt restituãt? Et dicit Arch.post Io. de Neap.in ix. quolib.ꝙ non : quia est cõtra iustitiam detinere alienum. quod tamẽ fallit;secundũ eum, in duobus casibus. primò si credit verè & pro certo ꝙ detẽtio talis nõ sit cõtra voluntatem domini. secundò si sit cõtra voluntatẽ domini inordinatã : vt quia ipse potest ad tempus re sua carere sine dãno & incõmodo:& ille sine his dare non potest:si tamẽ dominus sine suo incõmodo, scilicet notabili ad tempus carere nõ potest, oportet istũ restituere etiã cũ magno incõmodo suo. ¶ † Octauò quæritur,vtrum is,à quo res aliqua potest aduocari petita restitutione in integrũ iure speciali vel generali eã restituere teneatur in foro animæ antequã imploretur dicta restitutio? Et dicit Inn.in c.quia pleriq;.de immu.eccl.ꝙ non,si cõtractus tenuit mero iure:nisi is,qui potest restitutionẽ petere,læsus fuerit malitia cõtrahẽtis : adde vel nisi impediretur petere aliquo iusto timore:puta qa putat se nõ posse obtinere in iudicio propter fauorẽ debẽtis,& huiusmodi. Si verò cõtractus nõ tenuit, sed est nullus ipso iure:puta quia res ecclesiæ est vẽdita sine debita solennitate,& huiusmodi,sic tenetur,licet nõ petatur. quod limitat do.Ant.ind.c.quia pleriq;.quo ad cõscientiã verũ, nisi cõtractus teneret quo ad metas iuris naturalis : puta qa fuit legitima causa alienandi rẽ ecclesiæ,& debitũ pretium est solutũ,licet solennitates sint inuentæ propter deceptiones euitandas.vnde vbi cessant, cessabit in foro animæ ipsa lex.

Rursus de Restitutione sextò quantum. ad modum & ordinem restituendi.

1 *Restitutionem facere qualiter cogat sacerdos.*
2 *Restitutionem qui facere teneantur.*
3 *Creditorum aliqui si velint cessionem fieri, alij dilationem dari, quibus potius stetur.*
4 *Debitor an possit cedere bonis, vbi creditores parati sunt dare dilationem.*
5 *Restitutio quo ordine sit facienda, vbi non omnibus restitui potest.& num.seq.*

RESTITVTIO rursus sextò considerari potest quantum ad modũ & ordinẽ in restitutione seruandũ. ¶ † Primò ergo quæritur,quomodo se debeat habere sacerdos in cogendo ad restitutionẽ? Et recolligendo ex Arch. & aliis dilinguo vtrũ debitor sit manifestus vsurarius an nõ. ¶ Si enim est vsurari⁹ manifestus:sacerdos nec debet nec potest

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum audire in cõfessione, nec ei alia tradere sacramẽta, nisi seruata forma c. quanquã. de vsur. lib. vj. de quo j. Vsura. ix. §. iiij. si creditur tamẽ q̃ illa seruari nequeũt, & ille est in mortis articulo paratus ad omnia, põt à quolibet sacerdote audiri, & talis sacerdos habita licẽtia ab eo exponet deinde promissionẽ episcopo. qui eũ, si superuixerit, vel aliàs eius hæredes coget ad restitutionẽ. ¶ Si verò nõ est manifestus vsurarius, distinguendũ est vtrum habeat restituere incerta tantùm, aut certa tãtùm, aut vtraq;. Si autẽ habeat restituere incerta, dicit j. Restitutio vlt. Si autẽ certa, tũc dic q̃ talia non sufficit dare in eleemosynam pro eius anima: quia nemo de suo cogitur facere donũ. x. q. ij. precariæ. & si dedit, adhuc tenetur ad restitutionẽ personis, quibus talia debebantur. arg. c. sicut dignũ. de homic. imò nec in hoc papa dispensare potest, nisi ex causa qua posset talia bona exigere à veris dominis, vt ẽ. Papa. §. xij. & xiij. Hic tamẽ distinctione trimẽbri opus est. Si enim nihil penitus põt restituere, quia nihil habet, negari non debet absolutio vel cõmunio, si proponit restituere cũ poterit: nec debet propter debitũ vrgẽs ex cõtractu incarcerari: sed sufficit si cedat bonis cũ intentione satisfaciẽdi si venerit ad pinguiorẽ fortunã. de sol. Odoardus. nisi existimaretur verisimiliter posse restituere per amicos tũc vel certo tẽpore: quæ cessio fieri debet sine cruciatu & pœna ac vituperio. C. qui bo. ce. pos. l. l. fi. nec cõtra hoc valet cõsuetudo: quia est frustratoria & irrationabilis & inhumana sæuitia. xiiij. q. j. si res. propter debitũ autẽ contractũ ex maleficio, puta si ex delicto incurrit pœnã centum florenorũ, potest incarcerari, si nõ est soluendo pœna pecuniaria in corporalẽ cõmutata. Si verò potest restituere totũ integraliter sine destructiõe suæ substãtiæ & sine magna incõmoditate sua vel partẽ, debet statim restituere totũ vel partẽ, secundum quod potest: quia tamẽ leges regulariter minima nõ põderãt, vt l. Seio. ff. de in integ. rest. & l. si oleũ. ff. de dolo. ideo si talis differat per quindenam, vel huiusmodi, nõ dolose, sed aliquo bono fine, nõ videtur peccare: nisi is, cui restituendũ est, interim notabiliter patiatur: & in hoc credetur ei in foro cõsciẽtiæ, & poterit absolui sine exactiõe iuramẽti vel alterius cautionis, nisi sit vehemẽs præsumptio de cõtrario: puta pluries eidẽ confessori vel alteri spopondit celerẽ restitutionẽ, & non perfecit: quo tamẽ casu posset etiã tam efficaciter spondere & prætẽdere signa suæ volũtatis q̃ ei crederetur. Si verò nec in totũ, nec in partẽ potest restituere sine detractione, aut saltẽ magna incõmoditate sua, petat remissionẽ aut dilationẽ iuxta modũ dicendũ j. Restitutio. vij. §. j. & ij. quã si obtinere non potest, fiat vt ẽ. Restitutio. v. §. iij. & iiij. Si verò habet restituere certa & incerta, simul restituat vtraq; si potest: alioquin præferat certa, secundũ omnes Doctores.

2 ¶† Secundò quæritur, per quẽ restitutio sit faciẽda? Et dico q̃ fieri debet principaliter per eum qui sustulit, aut in sublatione participauit, iuxta dicta ẽ. Restitutio. iij. per totum. & si ipse nõ facit, tenetur hæres inquantum se extẽdit hæreditas, sicut & ad omnia onera defuncti. de vsur. c. Michael. Et eadẽ ratione hæres hæredis in infinitum, si sciunt hæreditatẽ teneri. & si dubitãt ex publica fama vel scripturis vel fideli relatu, tenẽtur diligenter inquirere. aliàs esset ignorãtia crassa secundũ Arch. quæ nõ excusat. dist. xxxvij. §. fi. quod intellige de dubitatione probabili & verisimili: nõ de leui & scrupulosa, quæ non habet probabile motiũ dubitãdi. arg. eorũ quæ dicta sunt ẽ. Cõscientia. §. ij. Vnde dicit ipse q̃ si defunctus licitã artẽ exercebat, vel patrimonialia tãtùm habebat: nec apparet ex fama vel scripturis de illicitis cõtractibus seu alieno: præsumi debet iustè acquisiuisse: quia nemo iudicãdus est immemor suæ salutis. j. q. vij. sancimus. Et si restitutio est debita ex delicto, & nõ expedit famæ principalis vt per seipsum restituat, faciat per aliũ cautè, ar. c. si peccauerit. ij. q. j. & in hoc tenet regula iuris, qui per aliũ. li. vj. Caueat tamẽ ne mediator retineat sibi: quia nemo esset liberatus ab obligatiõe restituẽdi: quia quod periret, periret sibi. Si verò est debita ex cõtractu licito verè vel opinatiuè, vel ex illicito patẽter, ita q̃ ex restitutione nõ resultet infamia noua, expedit vt quis restituat p seipsum propter multa. ¶†† Tertiò quæritur, quid faciẽdũ ẽ quãdo ex duobus creditoribus vnus vult facere dilationem aut remissionẽ, alius autẽ nõ, sed vult fieri cessionẽ bonorũ? Et dicit Arch. post Ray. in hoc quãtũ ad dilationẽ standũ maiori parti creditorũ. & intellige maiorẽ vbi est maio & fortius debitũ, etiã si vnus sit, cui plus quàm omnib aliis debeatur. Si verò par sit debitũ, standũ est maiori numero creditorũ. & si vtriusq; est paritas, sentẽtia benignior est sequẽda, s. q̃ dilatio detur. C. de cess. bo. l. cũ solito. & ibi Bar. per l. illã. quæ etiã dicit in hoc nõ esse differentiã quãtũ ad hypothecarios & illos debitores: & fit mẽtio de dilatione quinquẽnali. Nec obst. l. maiorẽ. ff. de pac. vbi videtur quòd prius cõsideretur dignitas creditorũ quàm benignitas sententiæ: ga quo ad hoc digniores sunt qui humaniores. ar. l. scire oportet. ff. de tut. & cur. §. cũ reliquis. vnde præfertur sentẽtia digniorũ, nisi sit valde inhumana, vt hoc casu. Secus aliquãdo in remissione partis debiti, de qua loquitur d. l. maiorẽ. licet posset esse tanta paupertas in debitore, & abũdantia in creditoribus, q̃ in hoc esset magna inhumanitas, & præferretur sentẽtia eorũ qui benigniores, & non qui ditiores sunt. d. l. scire. maximè quia in casu magnæ necessitatis possunt pauperes cogere diuites ad sibi subueniẽdum, secundũ Gl. dist. xlvij. sicut hi. Quantũ ad remissionẽ verò ex d. l. maiorẽ. cũ aliquibus sequẽtibus, necnõ cũ l. iurisgentiũ. §. fi. patet q̃ maior pars creditorũ habita cõputatione maioritatis, vt suprà, remittere potest partẽ debiti ex causa: videlicet quãdo debitor nõ est soluendo: quia secundum Gl. ibi, hoc venit in vtilitatẽ omniũ: & hoc nõ est dubiũ vbi creditores sunt partes alicuius vniuersitatis vel collegii, aut in foro cõtẽtioso. Si verò nõ sunt pars in foro cõsciẽtiæ, seruandũ est quo ad nolẽtes cõcedere dilationẽ vel remissionẽ quod dictũ est ẽ. Restitutio. v. §. iij. & iiij. Et ideo addit Dire. q̃ vbi nolentes concedere indigerẽt, & fame peritent, statim teneatur restituere vel cedere bonis.

¶†† Quartò quæritur, vtrum debitor possit cedere bonis si vult, nõ obstãte q̃ creditores velint cõcedere dilationẽ q̃nquennalẽ? Et videtur tenere Azo in Sũ. vt recitat Bart. in d. l. cũ solito. q̃ optio detur debitori. ¶†† Quintò quæritur, quo ordine sit restituendũ, vbi creditor nõ potest restituere omnibus, vel si potest, nõ tamẽ simul. Et dico q̃ semper prius restituẽda sunt certa integraliter, quàm incerta, secundũ omnes Doc. & si quis ex restitutione incertorũ fiat impotẽs ad restituẽdũ certa, peccat, & nõ liberatur, etiã si nõ erãt certa ante: sed certus creditor apparet post restitutionẽ incertorũ nõ præmissa inq̃sitione diligẽti, secũdũ Doc. ar. c. sicut dignũ. de homic. secus tali inq̃sitiõe præmissa, ga est liber, secundũ omnes, per regulã, bona fides. de reg. iur. lib. vj. Quod facit cõtra hæredes vsurariorũ, qui cum episcopo cõueniũt de incertis vt sepeliatur cadauer: cũ tamẽ nõ sint soluẽdo sup certis. ¶ Igitur in rebus secũdũ Arc. post Bal. primò veniũt habẽtes actionẽ ad rẽ: puta quia res restituẽda est aliena extãs, quæ semper domino est restituẽda, secũdũ omnes. & idẽ si est res quæ fuit alteri⁹, & ab eo sine iusta causa abdicata, puta metu, vel aliter. ff. q̃ met. cau. l. metũ. §. cum

cum autem. Et idem die de rebus depositis, si extant: & generaliter si ipsæ res extant, earum domini præponendi sunt omnibus. l. veri. §. in bonis. ff. de priui. credit. & si extãt, sed fuerunt venditæ non habita fide de prætio, cũ translatæ nõ sint in dominiũ emẽtis, ipsi vẽdenti, cuius erãt, est satisfaciẽdũ de pretio prius quàm aliis. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp. & vendi. Si verò habita fide de pretio sunt traditæ: secundũ Sum. Ange. nõ præponeretur aliis. vult tamẽ Archi. indistincte alleg. Bal. quòd si extant, indistinctè reddantur vẽditori pro pretiò nondũ habito: & si plus valẽt, illud plus cedit creditori. d. l. Iulianus. Et ita tenet Sum. Ros. & hoc est verius: & multo minus præponẽtur si nõ extarẽt, sed aliæ sunt subrogatæ ex pretio illarũ, nisi vt j. dicam de habẽtibus actiones personales: quia tales res subrogatæ non sunt obligatæ p̃ pretio. l. quidã. ff. de in rem verso. Et ratio est, quia pretium redactũ ex tali re non erat obligatum: & consequẽter nec res ex eo empta. Et idẽ est in permutatione: quia vbi spes in obligatione est, non succedit altera loco alterius: vt ff. de verb. signi. l. Labeo. & ff. de rei vend. l. mater. Fallit hoc in empto ex speciali pecunia alterius. de quo dic vt j. Solutio. §. iiij. Sed tamẽ in hoc casu nõ præponetur habentibus reales actiones. ¶ Secũdò post prædictos habẽtes actiones ad rẽ veniũt vxores cæteris paribus pro dotibus suis, q̃ præferuntur nõ solùm prætendentibus personalẽ obligationẽ, sed etiã habentibus tacitã hypothecã etiam anteriorẽ. l. afsiduis. C. qui pot. in pigno. ha. facit. l. vbi. C. de iur. do. & l. ij. C. de ser. pig. da. nõ tamen præferũtur filiis ex priori matrimonio agentibus de dote materna cõtra nouercã. C. q̃ pot. in pig. hab. l. vlti. & simile priuilegiũ cum vxoribus habet fiscus: ideo q̃ prior tẽpore præfertur: & vtriq;, id est, fisco & vxoribus præferuntur anteriores creditores habẽtes expressas hypothecas, sed non posteriores, vt in gl. d. l. afsiduis. qd tamẽ quantũ ad vxores non est verum: vt ẽ. Dos. §. xij. Sed tamen nota q̃ creditores, ex quorum pecunia domus aut nauis extructa est aut reparata, & ipsis specialiter obligata, in illa re præferuntur mulieribus in dotibus earum. §. his consequens. & ibi Ang. in authen. de colla. dot. eo quia secundum Bal. in d. l. afsiduis. lex nõ tollit illud, quod per pactũ sibi creditores quæsierũt. Vnde creditor habens specialẽ hypothecã in aliqua re speciali, præfertur in illa priori creditori habẽti anteriorẽ hypothecã generalẽ & specialẽ in re alia ab illa q̃ creditori est specialiter obligata: vt ex tex. in l. ij. C. de pign. ¶ Tertiò veniũt omnes habẽtes expressas hypothecas posteriores, & deinde habẽtes tacitas. In istis autẽ habẽtibus expressas, qui prior est tẽpore, prior est iure, secũdum regulam iuris. lib. vj. & idem in tacitis. l. sed si fundus. C. qui pot. in pig. habe. Sed tamen ante soluendæ sunt impensæ funeris quàm satisfaciendum habentibus tacitas vel expressas hypothecas in bonis defuncti: vt est tex. in l. pe. ff. de reli. & sum. fu. & in l. at si quis. §. j. eo. titu. & omnes aliæ factæ causa hæreditatis, vt in testamẽto, & inuẽtario: & breuiter quando debita totã hæreditatem exhauriunt, hæres debet esse immunis à lucro & grauamine. C. de iur. deli. l. sancimus. Expẽsas autẽ superfluas ad honorem & pompam mundanam tuta cõsciẽtia de alieno detrahere nõ potest, secundum Pet. de Palu. in quarto. sed intelligetur facere de suo. Et in hoc credo q̃ bonus vir arbitrabitur. Non obstat quod de expressa hypotheca Azo in d. l. pen. ponat ly forte: qa illa lex loqtur indistinctè dicẽs impensam funeris omne debitũ præcedere. ¶ Quartò veniũt depositores siue deponentes, si depositũ nõ extat. l. si hominẽ. ff. depo. §. fi. & idem dic de habentibus pecuniam in illa negotiatione: vt j. Solutio. §. iiij. quo tamen priuilegio non gaudet, qui sub nomine depositi mutuat ad vsuram: vt patet in dicta l. si hominẽ.

¶ Quintò veniũt habentes actiones personales, inter quos primò simplices priuilegiati, id est, habentes priuilegia personalia, nõ realia: qui tamẽ veniunt posterius prædictis: qa priuilegium hypothecæ cum sit ad rem, est potior personali. l. repertum. ff. de pact. ¶ Post hos autẽ sexto loco veniũt omnes chirographarii pro rata, nõ attenta prioritate cõtractuum: quia licitum est debitori propter cumulum creditorum facere deteriorem causam priorum creditorum: non tamen dominium vel hypothecã seu priuilegium habitũ. l. j §. econtrario. ff. de sepa. bo. Cum prædictis omnibus cõcordat Bal. in l. pro debito. C. de bo. aut. iu. po. Et isto etiã ordine, id est, pro rata, & nõ alicui in solidum restituendũ est creditori vsurarũ, secundũ Veruec. Dur. & Archi. argu. c. relatum. de testa. in fin. Nec obstat quòd Ioan. Andr. in c. quanquàm. de vsur. libro vj. velit satisfaciendum esse prius his, qui prius soluerant vsuras, hac ratione quia in hypotheca habetur ratio temporis: bona autem vsurarii videntur hypothecata: de vsur. cum tu. quia Hostien. Archi. Fede. & Gofr. dicunt quòd non sunt hypothecata. & ipsemet Ioan. Andr. dicit quod de ista hypotheca non habemus textum expressum. Cum prædictis omnibus concordat Archi. qui limitat vera, nisi per statutum municipale aliter caueatur, quia illi stabitur: vt Genuæ in mercatoribus fallentibus. & hoc, secundum eum, etiã in foro cõscientiæ, nisi sit expresse contra Deum: quod non est de facili iudicãdum, nisi euidenter appareat contrarium: quia nemo arbitrandus est immemor diuini timoris & suæ salutis. j. quæstione vij. sancimus. Nec distinguo an aliquid debeatur ex contractu vel quasi: aut ex maleficio vel quasi, cum hoc nullo iure probetur. vnde restituendum est secũdum ordinem prædictum.

¶ Sextò quæritur, †quo ordine restituere teneatur hæres, & maximè si sint multi? Et dico quòd quo ad debita restitueret eo ordine quo & debitor: & præponet ea legatis, si sunt contracta per eum cuius est hæres, siue ex contractu vel quasi, siue ex maleficio vel quasi. de quo suprà, Hæreditas. iij. §. xj. & ix. Si verò ipse debita contraxit, præponet eis in restituendo legata facta per testatorem: quia bona defuncti sunt tacitè hypothecata pro legatis & fideicommissis. l. prima. C. commu. de legatis. Si verò hæredes sunt multi, ad debita & legata tenentur secũdum ordinem supradictum, & regulariter pro rata. quod tamen aliquando fallit in casibus, de quibus suprà, Hæreditas. iij §, xj. ¶ Septimò quæritur, †vtrum liberetur in cõscientia qui simpliciter soluit supradicto ordine non seruato? Et dicit Rodo. quòd non, niũ credidisset fore soluendo omnibus, vel nisi ignorasset vnum creditorem fore potiorem alio. & concor. Hostien. ac Mon. quod limita nisi laborasset ignorantia non excusante. de cle. excom. mi. apostolicæ. de quo suprà Hæreditas. iij. §. ix. ¶ Octauò quæritur, †vtrum is, qui tenetur pluribus, & non potest totum soluere, possit gratificari vni soluendo illi in solidum? Et dicit Mon. quod si creditor vigilauit exigendo debitum in iudicio vel extra, potest, imò tenetur Veruec. debet ei debitor soluere antequam bona debitoris authoritate iudicis incipiant possideri: quia post ea iura facta sunt paria omnium creditorum non habentium pignora vel hypothecas, vel qui non sunt priuilegiatæ personæ: & si creditor vult vni gratificare, debet hoc omnibus communicare, & ab omnibus licentiam obtinere: & similiter si vnus creditor denũtiauerit alteri nec recipiat à debitore, in fraude videtur illi versari si accipiat. Vbi autem nõ vigilauit creditor exigẽdo debitũ, non videtur q̃ teneatur ei debitor gratificare: sed secũdũ Veruec. restituere

pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro rata.ff.quæ in frau.cre.l.pupillus.vbi patet quòd si debitor nõ exactus in iudicio vel extra gratificauerit alicui creditorum,quod datũ est reuocatur,& diuiditur pro rata. Et idem Sum Con. In hoc tamen casu iure poli,& si non fori, excusaretur,vt creditur.debitor si pietate motus gratificaret plurimum indigenti.

¶ Rursus de Restitutione septimò quantum ad modos,quibus tollitur obligatio resarciendæ rei vel iniuriæ.

1 *Veniam qualiter petere quis debeat.*
2 *Absolutio à debito qualiter impetranda.*
3 *Solutione alterius an liberet à debito, & quid de quasi solutione. nume 4.*
5 *Restituere debens quando liberetur per rei interitum.*
6 *Cessio quando liberet à debito.*
7 *Præscriptio an liberet à restitutione.*

RESTITVTIO septimò considerari potest vt sciatur quibus modis tollitur & aboletur obligatio resarciendæ rei vel iniuriæ,quibus homo liberatur ad tẽpus,vt est dilatio,vel simpliciter,vt est absolutio,solutio,quasi solutio, interitus,& aliquo modo præscriptio.¶Primò ergo quæri
1 tur,†quid iuris de petitione veniæ & dilationis? Et dico multa.¶Primũ.Secundũ glo.Ray.vt in Sum.Con.li.j.ti.v. q.xxiiij.dãnificans ꝓximũ,tenetur petere veniã p seipsum, si potest & audet:alioquin per interpositã personã,quæ debet subticere nomẽ & circũstantias personæ intercedentis, si periculum vel scandalũ timeatur:quia offendens reconciliari debet offenso.Matt.v.etiã post satisfactionẽ damni,secundum prædictam glossã.si tamen læsus hoc nesciat,licet sit tutius petere veniã modo prædicto,quãdo satisfacere quis non potest:nõ tamen tenetur:qa hoc casu quo ad iudicium diuinum non est in mora.¶Secundũ.Similiter tenetur petere quis dilationẽ aut absolutionem,si nõ vult,aut non potest statim restituere,nisi timeretur infamia vel scãdalũ, vt
2 ℨ.Restitutio.v.§.j.quod secundum gl.Rayn.obseruandum est non solũm in damno illato,sed etiam vbi quis est debitor ex contractu vel quasi:& quo ad regulares,qui se recolũt aliquius debitores ex eo quod in seculo fecerũt.¶Tertiũ. Debet autem dilatio ista peti ab eo qui potest dare & obtinere liberè sine fraude,& sine vi seu metu,& sine desperatione rehabẽdi ante dictum terminum,iuxta dicenda j.§.seq. de absolutione:& tũc valet vsque in tempus:& tenetur debitor etiam cũ aliqua incommoditate seruare pacta, si qua interueniunt:puta quòd singulo mense tantum soluat:aliter non valet.¶Quartum.Hanc dilationem quo ad incerta secundum do.Anto.in c.cum tu de vsur.facere nõ potest cõfessor sine authoritate episcopi:sed alii verius dicunt ꝙ sic ex causa rationabili:secus ad pompam & superfluitatem
3 detinentiũ:quia est cũ dispẽdio salutis detinẽtis & conce-
2 dentis.¶Secũdò q̃ritur,†quid iuris de absolutione? Et dico multa.¶Primũ.Remissio petita per debitorẽ mediatè vel immediatè à creditore & obtẽta liberat ipsum debitorẽ ab obligatione restituẽdi simpliciter,si fiat ab eo q donare potest libere,id est,sine fraude,& vi,seu metu,& sine desperatione rehabẽdi:secus verò si non fiat liberè,ita ꝙ interuenit fraus:puta quia dicit se minus posse quàm possit,vel debitũ minus esse quam sit,vel metus damni aut periculi si nõ fiat aut coactio etiam conditionata,ex qua sequitur desperatio in creditorẽ consequẽdi creditũ ex culpa debitoris:vt quia dicit quòd de centũ dabit 50.si vult:aliàs nihil dabit: quia tũc non valet,per ea q̃ dicta sunt ℨ.Restitutio.ij.§.vij. Dicit tamẽ Host.in Sum ꝙ si aliqua honesta persona media tractet cũ creditore dicens,faciam ꝙ talis dabit tibi tantum,si residuum volueris ex corde dimittere:non decipias me,quia sum mediator:nec debitorem,cuius salutẽ quæro: & ille spõdet:liberatus est debitor.quod limita primò quãtum ad obligationem restitutionis,non autẽ quantum ad peccatũ,si debitor non erat paratus facere quod debebat iuxta posse:& si ista mediatio fiat honestè,puta intentione bona & debito modo,non metu,fraude aut coactione.Sũt tamẽ tres casus,in quibus absolutione ritè facta secundũ prædicta reus nõ est absolutus ab obligatione restituendi. Primus est in cle.nolẽtes.de hær.de quo ℨ.Excommunicatio ix.§.xliij.Secundus in c.felicis.de censi.lib.vj.de quo j.Visitatio §.v.Tertius est ℨ.Iudex.j.§.viij.parti.ij.¶Secundũ. Si persona media dicat absolutionẽ liberaliter esse factam & non est,sic non liberatur debitor à restitutione. Vnde si in aliquo vacillet,certificetur de facto:posset tamen mediator esse tantæ honestatis & talis ꝙ debitor à peccato excusaretur ignorantia facti,secundũ regulã in ris in sexto:sed tamen semper manet obligatus:& quoties veritatẽ cognouerit,reus erit peccati,nisi proponat facere debitũ.¶Tertium.Quando aliquis debitor ponit se in manibus creditoris dicẽs se paratũ restituere iuxta posse:sed orãs misericordiã & remissionẽ in totũ vel in partẽ. Dico ꝙ si intẽdebat restituere,est liberatus,iuxta dicta ℨ.par.prima. Si verò non est paratus restituere,sed sic facit,credẽs se breui & exiguo pretio liberandum,aliter hoc nõ facturus,non est absolutus à peccato,vt planum est. Vtrum autem sit absolutus à debito restituẽdi,si creditor remittat ei.Gerar.de Senis tenet ꝙ nõ aliquo pacto,nisi restituat,siue sit paratus restituere,siue non. Et facit ad hoc septẽ rationes nullius momẽti. Dyn.autẽ in regula,peccatum.lib.vj dicit ꝙ est liberatus.si pecunia erat parata. Quidã verò Theologi,vt recitat Laude Ridol.in trac.de vsur.dicunt hoc non sufficere,sed oportere ꝙ offeratur.Io.And.ibi dicit ꝙ non est liberatus,si nõ intendebat restituere:aliter sic. Lau.de Ridol.vbi ℨ.dicit cautum esse prædicare ꝙ non sufficit remissio,licet se disponeret ad satisfaciendum.cautius ꝙ oportet pecuniam esse paratam.cautissimum ꝙ efferatur,vel quod plus est,ponatur in manibus creditorum. Et sic eum allegant in Aurro.vbi prædicatores instituuntur.Sed glo.ij.in d.regula indistinctè tenet quòd est liberatus:& idem Fede.adducens multas bonas rationes,etiã si debitore perseuerante in crimine proprio motu creditor remittat,vel ad petitionẽ debitoris.Et idẽ videtur firmare Gof.in Sum.& Archi.de vsur. in c.quãquàm.lib.vj.& Lap.& Gof.& Veruec.& idem ipse Lud.quo ad veritatẽ.& idẽ Aegi.in quoli.si debitori cõstet creditorẽ liberaliter remisisse quicquid intẽderet ipse debitor.Et ista est veritas:qa quo ad absolutionẽ à debito restituẽdi nihil differt vtrũ esset paratus nẽcne:quia ista absolutio nõ dependet à volũtate seu dispositiõe spoliatis,sed spoliati.vnde in trãslatione dominii rerũ seu circa ipsas restitẽditur plus volũtas dñi quã alterius.Insti.de fur.§.placuit. & l.Inter oẽs.§.pe.ff.eo.qui etiã inimico sicut donare,ita & remittere potest:cũ hoc sit quoddã donare. Et ideo qualitercunq; contẽtetur creditor,ille est liberatus:qa dicitur in l.j.ff.qui sat.cog ꝙ satisfacit quicunq; desideriũ implet creditoris,etiã si nõ soluat. Igitur iste est liberatus si potes remittere remisit liberè,id est,sine fraude,& sine vi seu metu & sine desperatiõe,quod intelligo q̃n ista desperatio ꝓuenit ex culpa debitoris siue ex parte eius indebitè:puta qa fingit se non posse quod potest,aut dicit se nolle facere qd debet,siue fingat siue non.Secus quãdo prouenit ex rationabili consideratione creditoris:quia est liberatus,etiam si desperet creditor se nõ rehabiturum quod ei debetur:quia hoc

hoc facit remissionẽ esse magis voluntariã ac liberã & magis misericordem. ¶Quartũ.Hanc absolutionẽ facere nõ potest quilibet,cui res obnoxia restitutioni debetur:sed solùm qui suarũ rerum habet liberã administrationẽ, & potest donare. de quo ℨ.Donatio.j.§.j. ¶Quintũ. Consiliũ vniuersale vel etiã ciuitatis & huiusmodi remittere nõ potest debitori quod debetur creditori particulari cõtra eius voluntatẽ:si debetur ei de iure naturali sine causa:cũ causa verò põt,secundũ Inn.in c.quæ in ecclesiarũ.de constit. & gl. in l.fi.C.si cont.ius vel vtil.pub. & similiter põt si debetur ei de iure ciuili tantùm,secũdũ eundẽ Inn.in c.nostra. de iniu. Vnde princeps restituit in integrũ ex certa sciẽtia cũ præiudicio tertii licitè. & facit l.fi.C.de sen. pas.in l.in causa.ff.de mino.& quod not.Bart.in l.Gallus.§.& quid si tantũ.ff.de lib.& posth. Quod est singulariter notandum: quia facit ad sciẽdũ quãdo papa dispensare põt super certis, & quãdo domini vel cõmunitates,quę habuerũt bellũ,possunt cõponere super damnis datis. de quo ℨ.Bellum.j.§.ij.
3 ¶Tertiò quæritur,†vtrũ liberetur quis à restitutione per solutionẽ? Et dico ꝙ sic,si ritè fiat, etiã si alter soluerit pro debitore eo inuito:quia ignorantis & inuiti conditionem meliorẽ facere licet.l.soluendo.ff.de neg.gest. Sed solutio fieri debet congruo loco & tempore.C.de sol.l.oblatione. & rei quæ debetur:quia alia inuito creditore solui nõ põt. Inst.qui.mo.tol.obli.in prin. & debet solui nõ deteriorata,vt ℨ.Restitutio.iij.§.ix.& ℨ.Furtũ.§.pe.nisi res illata prẽstari nõ posset:quia tunc debet solui æstimatio.ff.de con.
4 fur.l.in re furtiua.& si pecunia est quæ debetur, nõ sufficit partẽ soluere:quia eã creditor iustè refutare põt.l.planè.ff. famil.erc.nisi debitor putaret se non plus debere quàm offert:quia tũc cogitur creditor oblatũ accipere.l.quidã æsti
4 mauerũt.ff.si cer.pet.Vide etiã j.Solutio per totũ.¶Quaritò quæritur,†vtrũ quasi solutione fiat satisfactio? Et dico ꝙ sic:vt quãdo creditor nõ vult accipere quod offertur legitimè, iuxta dicta §.priore. & quod oblatũ est cõsignatur & deponitur in æde sacra,vel apud aliũ,quem iudex aditus
5 determinauerit:quo casu liberatur ac si esset solutũ, modò tale depositum non recipiat.C.de sol.l.obsignatione.& de usur.l.acceptã.¶†Quintò quæritur, vtrũ liberetur quis à restitutione aliquando rei interitu? Et dico multa.¶Primum. In hac quæstione distinguo, vtrũ quis obligetur restitutioni in genere secũdũ Iuristas,id est,in specie, vel in specie,id est,in numero.Si enim obligatur in genere,puta quia debet certã quãtitatẽ,vt bouẽ,aut equũ, vel aliud animal,nõ hoc vel illud:tũc nõ liberatur,licet intereãt omnes res eius igne vel aliter.l.incendiũ.C.si cer.pet. vbi incẽdiũ debitorẽ nõ liberat ab ære alieno.Et ratio:quia hoc casu nõ aliqua res,sed persona est obligata.Vnde apud Iuristas dicitur quasi vulgariter ꝙ genus perire nõ põt.Fallit si præcederet obsignatio debite facta,quæ locũ habet solutionis,de qua §.priore. Si verò obligatur in specie,puta ad hãc rẽ vel illã, semper liberatur eiusdẽ rei interitu, nisi fuerit in mora restitutionis,vel in culpa seu causa interitus.l.si ex legati causa.ff.de verb.obli. Est autẽ in mora semper si obligatur ex delicto,vel post diem statutã si est apposita in cõtractu,vel post monitionẽ seu interpellationẽ vel petitionem debiti,si nõ est apposita.de quo vide ℨ.Mora.§.j. ¶Secundum. Quãdo autẽ obligatur quis ex hoc ꝙ penes se habet rem alienã, videtur in foro causarũ idẽ si esset obligatus ad speciẽ,per dictã l.si ex legati.videlicet ꝙ nõ sit in mora ante interpellationem, quando à principio habuit bona fide: quia lex illa loquitur in legato, in quo debetur res aliena. Si verò non habuit bona fide, semper est in mora:quia habuit ex delicto.in foro autẽ cõscientiæ iure diuino & Canonico dicitur in mora quàm primũ sciuerit rem alienã,& reddere potest, nec reddit:quia cõstituitur in mala fide.de præscrip.c.fi.in qua nõ licet per momentũ morari:quia omne, quod nõ est ex fide, peccatũ est:vt ibi.& quicquid est contra conscientiã,ædificat ad gehennã.de simon.per tuas. Et si tenetur alienam rem indicare domino ne perdat:sed habeat quando alius habet.de fur.qui cũ fure.multo magis quãdo habet ipse,tenetur indicare & dare:præsertim si dominus rei impediretur aliqua causa vel respectu interpellare:nisi possessor habuerit aliquã iustã causam detinẽdi,puta ratione sumptuum factorũ in bona fide.ff.de fur.l.is qui rem cõmodasset.vel si iusto errore putauit rem suã:quo casu nõ cõstituitur in mora,etiã per interpellationẽ.ff.de peti.hære.l.illud.¶Tertium. An verò liberetur morosus rei interitu,vel certè teneatur, si eodẽ modo res apud dominũ fuerat peritura? Videtur ꝙ si ex cõtractu debeatur,nõ tenetur.ff.ad l.Rhodiã de iac.l.fi.§.fi.vbi si nauta cũ sciret dominum nolle,posuit res in naui deteriori quàm conuenerat, & perierint, tenetur: nisi fortè & illa nauis melior, in qua fuerãt ponendæ,perierit:quia licet nauta deliquerit faciendo cõtra cõuenta: ex quo dominus nõ est propter hoc damnificatus,cũ resessent omnino peritуræ,nõ tenetur: Si verò debebãtur ex delicto: videtur cõiter concludi per Iuristas ꝙ tenetur,per l.inuito.ff.de vi & vi ar. vbi si res pereat casu fortuito, tenetur qui eã abstulit, etiã si pereat sine culpa sua: quia à principio fuit in mora. & idem probatur eo.titu.l.j.§.rectissimè. Sed hoc apertè non probatur:quia aliud est morosum teneri,etiã si non sit in culpa interitus: aliud eum teneri.etiã si res apud dominũ erat peritura:quia potest fuisse neutrũ,& tamẽ eum teneri:quia dominus ante interitũ vendidisset.l.cũ res §.fi.ff.de leg.j.vbi si fundus legatus pereat,tenetur debitor,quia legatarius potuit vendere.& idem in l.item si verberatũ.§.fi.ff.de rei ven. Concordando autem opiniones dico ꝙ siue ex cõtractu,sine ex delicto morosus teneatur,nõ liberatur rei interitu, si constat vel sit dubiũ ꝙ res apud dominũ existens ante interitũ fuisset vendita,vel domino aliquo modo vtilis,per d.l.cum res.& d.l.itẽ si verberatũ.Si verò constet ꝙ ante nec vendita nec vtilis fuisset domino,vt in dictis rebus in naui repositis,nullo modo tenetur respectu interesse,cũ nullũ sit:sed delictum aliter pœnis legalibus punietur. Nec distinguo quo ad hoc inter delicta & cõtractus, maximè in foro pœnitẽtiali, vbi regulariter cõsideratur solum interesse, & nõ pœna,vt notat gl.xij.q.ij.fraternitas.intellige nisi imponatur iuridicè. ¶† Sextò quæritur, quid iuris de cessione? 6
Et dico multa.¶Primũ.Cessione facta in manibus creditorum siue creditoris,si est certus, vel episcopi si incertus, tollitur obligatio:quia is,qui nõ est soluendo,carcerari nõ debet,vel aliis pœnis subiici: sed bonorũ cessione potest à debito pecuniario liberari. C.quibo.ce.po.l.j.& not.gl.in c.Odoardus. de solu. vbi etiã non debet impotens propter debitũ excõmunicari,etiam si cessio fiat per nuntiũ vel epistolam.ff.eo.l.fi. Sed tamẽ non potest quis cessione liberari,nisi prius in iudicio vel extra debitũ agnoscat, id est, fateatur,vel sit cõdemnatus.nõ enim potest dicere,nihil debeo:sed si deberẽ,cedo bonis ff.de ces.bo.l.penu. Vtrum autem per cessionẽ liberari possit debitor ratione maleficii, puta vsuræ vel furti.infrà partic.vlti.¶Secundũ. Est autem effectus cessionis non vt cedens liberetur à debito:quia tenetur satisfacere si venerit ad pinguiorẽ fortunam. C. qui bon.ced.pos.& per totũ titulũ.intellige inquantũ potest.l. is qui.ff.de ces. bon. & deducto ne egeat, vt statim dicam:

sed est vt postea nec ineatcerari nec cõueniri possit nisi in quantũ facere potest.ff.eo.l.is qui. & intelligitur facere posse deducto ne egeat:quia est regulare,vt quoties nõ potest quis conueniri nisi inquantũ facere potest,ex legis beneficio intelligatur deducto ne egeat.ff.de reg.iur.l.in condemnatione.quod in foro cõtentioso est indubitatum. In foro autem conscientiæ si post cessionem lucratur, seruari tutè potest quod dictum est ſ. Restitutio.v.§.iij.& iiij.quia non obligatur plus post cessionẽ quàm alius sine cessione: & fortè vlterius haberi potest ratio ne egeat, id est, ne viuat indecenter aliquatenus:quia obligatio semel extincta, eo modo quo est extincta, non renascitur, vt ſ. Obligatio.§.xij. Quantum ad vsurarium tamen est glos. singularis in c.cum tu.de vsur.quæ dicit q̃ etiam si cessit bonis, tenetur ad restitutionẽ in integ.nec habebitur ratio.ne egeat.quod Pan.intelligit in foro pœnitentiali:secus in contentioso. & speciale videtur in vsurario, secundum Ala.& Host.Sed ego teneo eam gl.indistinctè:quia iura indistinctè loquũtur.& ita tenet Gemi.in c.quanquã.de vsur.lib.vj.& hoc in odium vsuariorũ. ¶ Tertium. Non debet autem cedens pati aliquam pœnã aut vituperiũ:vt ſ. Restitutio.vj.§.j.nec spoliari vestimẽto de dorso aut à lecto quo necessario ipse vel familia vtitur,ar.Exodi xxij.nec tenetur cauere de soluendo si venerit ad pinguiorẽ fortunã:quia hoc iure cautum non inuenitur. Non obstat q̃ gl.in c. Odoardus.de solu.teneat contrariũ,intelligens illum tex. de cedente:quia ille textus loquitur de impotente soluere ne excõmunicetur:vel si fuerit excõmunicatus, absoluatur cũ cautione de soluendo cum poterit.quãuis dici possit q̃ illa gl.nõ asserit tex.illum loqui de cedente:sed q̃ ibi interueniunt aliqua similia cedenti.¶ Quartũ. Si debitor malit quinquennales inducias quàm cedere bonis,creditores inuicem discordant, standũ est maiori parti numero vel credito : vt ſ. Restitutio vj.§.iij.¶ Quintũ. Obligatus ex maleficio,vel rapina,iure ciuili nõ videtur cessione liberari:sed loco pecuniæ quam soluere nõ potest,sustinere debet pœnã corporalem.l.fi.ff.de in ius vo.quæ licet loquatur in liberto, qui sine venia, id est, licentia iudicis patronũ vocauit in ius:tamen videtur hoc poni pro regula generali in omni casu quo aliquid debetur ex delicto. l.j.§. & generaliter. ff.de pœn.Et idem videtur sentire glo.etiã de iure canonico in c.nõ satis.lxxxvj.dist.& in c.ſi res.xiiij.q.vj.ar.illius verbi peccati,in quo res malè ablata est,pœnas luat. & verum est vbi agitur de publico cõmodo:puta quia iudex ad instãtiã accusatoris vel ex officio procedit ad punitionem delicti: quia publicæ vtilitatis est vt delicta nõ remaneãt impunita.de sent.excõ.vt famæ.ne facilitas venię incentiuũ tribuat delinquẽdi.xxiij.q.iiij.est iniusta.Secus vbi agitur de commodo priuato : vt cum quis petit rem sibi restitui furto vel alio modo sublatã, vel etiã pœnam ex maleficio:& debitor conuentus nõ est soluendo:quia liberatur cessione:ne frustra homo in hominẽ sæuiat, vt dicitur in d.c.ſi res. ¶ Septimò de prescriptione & vsucapione,de quibus quomodo à restitutione liberẽt,dictum est ſ. Præscriptio.per totũ:& dicetur infrà Vsucapio:quæritur specialiter vtrũ hæredes, quibus relictũ est q̃ soluant mille libras pro incertis habitis ex vsuris, cum tamẽ nõ appareat de dictis vsuris nisi per confessionẽ testatoris liberẽtur à restitutione præscriptione xxx.annorũ. Et dicit Lau.post Feder. q̃ sic, si bona fide semper sic possederãt.quod præsumitur, nisi contrariũ probetur:nec per episcopũ amplius poterũt molestari : quia cũ actio cõpetens ex testamento, vel condictio cõpetens episcopo per l.nulli.C.de epi.& cle.sit personalis,& claudatur spatio annorũ xxx.C.de præscrip.xxx.vel xl.annorum. per eos qui ẽs hæredes bonæ fidei nõ poterunt molestari.Nec obst.q̃ actio competens episcopo duret xl.annis: quia intelligitur de competente episcopatui vel ecclesiæ collegiatæ:hæc autem non competit vt episcopo, sed vt œconomo & administratori pauperũ. Quantum verò ad eos, quibus bona sunt alienata vel relicta, si spatio decem annorũ possederunt,indubitanter sunt liberati : quia actio personalis non cõpetit contra successorem singularem.l.j.§.hæres.ff.ad Treb.Secus si talis hæres vniuersalis vel singularis fuisset malæ fidei possessor:vel si aliter appareat de vsura per factum aliud quàm per testamentum:quia sic non esset liberatus. Vide etiam quod dico suprà Præscriptio.j.§.vij.

Rursus de Restitutione.viij.specialiter quantum ad incerta.

1 *Restitutioni obnoxia bona incerta quæ dicantur.*
2 *Restitutio incertorum faciẽda pauperibus an sit de præcepto vel consilio.*
3 *Restitutio incertorum quibus,quando,& vbi fiat,& cuius auctoritate.nu.5.& seq.*
4 *Restitutione facta pauperibus, si appareat dominus, an ei debeat restitui.*

RESTITVTIO rursus octauò cõsiderari põt specialiter quantũ ad restitutionẽ bonorũ incertorũ.¶ † Primò verò quæritur,quę sint bona incerta restituenda? Et dico,vt ex ipsis vocabulis patet, q̃ illa sunt, quæ retineri non possunt licitè ab eo,qui de facto possidet, & tamẽ eorũ verus seu iuridicus dominus ignoratur. & hoc secundum S. Tho.ij.ij.q.lxij.ar.v.facta diligenti inquisitione.intellige si eã esse faciendã bonus vir ex inquisitionis vtilitate iudicauerit.quia nullus debet infructuose fatigari. Et ideo talia dicuntur primò omnia habita siue acquisita illicitè per maleficiũ aut cõtractũ,quorũ verus dominus nũquã fuit cognitus.sicut miles in bello iniusto acquisiuit equum,cuius dominũ nũquã vi,su vel auditu cognouit.Et secũdò illicitè acquisita per maleficiũ vel contractũ, quorũ verus dominus aliquãdo fuit cognitus, sed nõ cognoscitur modò:vel quia est mutatus in persona,vt quia noto successit ignotus : vel quia est mutatus loco vel qualitate,vt q̃ iã nescitur vbi sit. ¶ Et tertiò omnia acquisita turpiter ex parte dantis & accipiẽtis:quia licet cognoscatur is,qui fuit eorũ verus dominus:tñ non cognoscitur verus dominus post acquisitionẽ: quia cũ nõ sit dominus,nõ est aliquis alius in spãli, sed solùm in generali sunt pauperes, etiã si talia sint acquisita per simoniã in sacramẽtis & aliis spũalibus,sed tñ fallit in fructibus beneficii accepti simoniacè : q̃ illi sunt illius ecclesiæ,vel cameræ apostolicæ:& in his quæ in alicuius iniuriã sunt data:q̃ illa sunt eius:vt ſ. Restitutio.ij. in princip. Et quartò omnia acqsita illicitè,quorũ verus dñs sciri põt: sed cũ difficultate tanti vel quasi tãti momẽti,quãti est capitale vel maioris quãtũ ad singulos creditores,licet nõ forte quãtũ ad oẽs:sicut si quis vẽdes frumẽta ad tẽpus plus iusto mille solidos vsurpauit mille aut quingentis viris quos per libros suos inuenire posset:sed cũ difficultate valde magna: in quo bonus iudex aut cõfessor arbitrabitur. Sic enim põt intelligi c.cum sit.de Iudæ. de quo ſ. Restitutio.iiij.§.j.in princ.vbi bona quæ infidelis accepit à Christiano prætextu officii publici,quæ proculdubio restituẽda fuerãt danti, cũ nõ dederit turpiter:& tñ mandantur dari pauperibus nulla alia præmissa inquisitione:qđ nõ ideo præcise fit, q̃ dãs erat incognitus:vt dicit gl.quia saltẽ debuisset fieri proclama & inquisitio diligẽs:sed ideo fit q̃ habor in restitutione certa exequenda fuisset magnus, & vtilitas spoliatorũ parua: & maximè hoc verũ est vbi ista incerta debẽtur ex contractu etiã vsurario:in quo sicut nõ tenetur debitor suis expẽsis satisfacere:vt ſ. Restitutio.iiij.in fi. ita nec suo labore. Et faciũt ad hoc ea quę dicta sunt ſ. Restitutio.iiij.in fin.p. Rodo.& Ber.ſ.q̃ modica non sunt necessariò restituenda.

2 ¶ Secundò quæritur,† vtrũ incerta,de qbus ſ. dictũ est ex S.Tho.q̃ præmissa diligẽti inquisitione essent danda pauperibus,sint dãda de necessitate præcepti vel de cõsilio? Et dico q̃ quidã imponũt regulã,vt Veruec. vt quoties restitutio nõ est faciẽda certæ personæ,sit de cõsilio,& nõ de præcepto.sed hoc est verũ in illis quæ fuerũt turpiter data,quæ verum dominũ nõ habẽt cognitũ vel incognitũ : sed neq; vnquam habuerũt post instans quo fuerũt acquisita:in aliis autẽ quæ post tale instans aliquãdo habuerũt dominũ,licet fortè non habeãt modò,vt quia obiit,& nõ habet hæredẽ: dicta regula nõ est vera:quia S.Th.ij.ij.vbi ſ. dicit q̃ si is, cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere secundũ quod potest, scilicet dãdo in eleemosynas pro eius salute : & intẽdit q̃ debet necessariò:aliter nõ 3 soluere argumen. ¶ Tertiò quæritur,† quibus,quãdo & vbi talia sunt dãda? Et dico q̃ pauperibus,siue,quod idem est,in pias causas.& hoc secundũ S. Th.præmissa diligenti inquisitione de dño vel hærede,ar.c.cum tu.de vsur.& c.diuinæ.lxxxvij.dist.c.episcopus.dist.lxxxviij.& c.j.de rap.& inter eque pauperes,iustiorib⁹:inter pauperes eque iustos, pauperioribus:sed sufficiat sine fraude dare pauperib⁹ occurrẽtibus. Et dãda sunt statim,vel petẽda dilatio:vt ſ. Restitutio.v.§.j. Et dãda sunt in loco vbi sunt acquisita vel damnum illatum:& hoc necessariò secundũ Host. & aliquos doct.in d.c.cum tu.qa citius poterũt venire ad dãm vel hęredes. Sed secundũ Fede.consil.xxiij. & do.Anto.de bono cõsilio tantùm,nõ de necessitate:& hoc est verius : qa iura simpliciter dicũt dãda esse pauperibus:vt in c.cũ tu.& in c. sicut dignũ.de hom.& possibiliter possunt occurrere alibi pauperiores & iustiores,q̃ nõ essent postponẽdi post diligentẽ inquisitionẽ prædictã ,ppter incertã cogitationẽ q̃ fortè dãdo in tali loco veniẽt ad verum dñm. Nec obstat c. primũ de rap.qa ibi erat psona cui restituendũ erat,& scie batur & instabat apud episcopũ:aliàs episcopus ex officio suo nõ fuisset motus ad excõmunicandũ, nisi ad petitionẽ 4 partis.de elec.innotuit.in fi.& l.iiij.§.hoc autẽ.ff.de dam. infec. ¶ Quartò quęritur,† quid si facta restitutione in pauperes appareat dãs rei vel hæres? Et dico q̃ debitor amplius nõ tenetur si debitè inquisiuit : qa bona fides nõ patitur vt semel exactũ vlterius exigatur.de reg.iur. bona fides.li.vj. Si verò nõ adhibuit debitã diligẽtiam,iterũ tenetur de homicidio.sicut dignũ.§.eos.ſ. Restitutio.iij.§.ij.parti.vij.circa fin. ¶ Quintò quæritur,† qua authoritate sint prędicta ero gãda pauperibus? Et dicit Host. in c.cum tu.de vsur.& in c.cum sit.de Iudę.& in Sum.de pœ.§.fi.& Io.An.inc.ſi episcopus.de pœ.& re.lib.vj.& in reg.peccatũ.de reg.iur.lib. vj.q̃ ista dispẽsatio pertinet ad episcopũ solũ.probãtes opinionẽ suã per dicta cap.& vlterius. Io.And.per hanc rationem:qa talia sunt pro anima veri possessoris fideliter erogãda,& cõsequẽter sunt diuino cultui mancipata:& cõsequẽter à solo prælato diuini cultus sunt dispensanda:item qa est cõsuetũ:& quartò quia episcopus est pater pauperũ. ¶ Sed alii multi tenẽt q̃ non est necessaria authoritas episcopi:nec se potest cõsequẽter ipse de his intromittere inuito debitore:vt arg.in c.i. de testa.& in c.nõ sane.xiiij.q. v.& Io.Mo.in c.quãquã.de vsur.lib.vj.& Io.de Lig.Pau. Gemi.Io.Cal.Zenze.& Recup.ſuper cle.j.de priuil.glos. in c.sicut dignũ.de homi.§.eos. & dñs Hug.iuris vtriusq; doctor,& frater Clarus,& Archid.& Sco.in iiij.di.vj.post S.Tho.ad ducissam Brabãtiæ.imò dico q̃ potest ea raptor propria authoritate distribuere:& alia non requiritur,secundũ Archid. Mo. Io.de Lig.Pau.Ge,Io.Gal.& Pan.& facit d.c.cum tu.& d.c.sicut dignũ.§.eos.iuncta gl.& alia iura quę dicũt obligatũ debere restituere, nulla facta mẽtione de authoritate episcopi:vel si faciũt,dicũt solũ q̃ episcopus debet procurare vt sic fiat:nõ autẽ q̃ eius authoritas sit necessaria:vt patet in c.religiosus.de testa.li.vj.vbi hoc potest liberè executor testamẽtarius,i.nullius requisita licẽtia. Ergo etiã hoc põt principalis à quo executor habet authoritatẽ. Patet etiã, qa qlibet obligat⁹ & honestus licitè põt se ipsum exonerare. Instit.quib.mo.tol.obli. maximè vbi exoneratio nulla lege est ,phibita,vt hic. In quatuor tamẽ casibus secundũ Arch.episcopus se põt intromittere de restitutione incertorum. Primò qñ mortuo debitore nullus relictus est hæres vel executor ad restituẽdũ : adde vel si is qui est relictus nõ implet quod debet : si autẽ esset relictus requireretur authoritas episcopi solũ de cõsilio. ar.c.de laicis,xij.q.ij.& l.nulli.C.de epis.& cleri.& in hoc concord. Vin.& Ber.in d.c.cũ sit.in gl.episcopo aũt ,phibẽte pñt & debẽt restituere : vt in c.religiosus.in fi.de testa.lib.vj.vbi hoc pñt liberè. Secũdò qñ debitor restituere nõ vult, & in iudicio agitur cõtra eũ: Tertiò qñ restituẽs malè dispensaret,puta amicis qui nõ indigẽt,& hmõi:quia se põt episcopus intromittere vt iterũ dispẽset qa non dicitur factũ,qđ aliter est factũ quàm debuit.de reg.iur. q ex timore. & intellige si male dispẽset dolo vel lata culpa:qa secũdũ Inn. in c.sicut dignũ.de homi. alia culpa in foro pœnitẽtiali nõ arctat ad restitutionẽ. Quartò qñ talia incerta sunt manifesta rũ vsuariorũ:qa ad episcopũ ptinet dispẽsatio:vt in c. quãquã.de vsur.lib.vj. Ad primũ autẽ motiuũ aliorũ dico q̃ c.cum sit.loquitur de Iudæo, cuius dispẽsatio meritò suspecta habetur à Christianis,siue ab ecclesia quo ad pauperes Christianos.alia etiã iura nõ dicunt necessariã esse authoritatẽ episcopi : sed q̃ ipse ,pcurare debet vt sic fiat. Ad secundũ dico q̃ si valeret,nullus diues posset dispẽsare superflua. ideo negatur prima illatio. Ad tertiũ dico q̃ talis cõsuetudo si sit cũ obligatione,vt ſ. obligat⁹ restituere hoc nõ posset,nisi cũ authoritate episcopi,est cõtra legẽ naturalẽ.& si esset solũ cõtra ius positiuũ,hodie tñ esset irrationabilis:qa episcopi raro curãt de pauperib⁹. Ad quartũ dico q̃ est pater pauperum dispẽsando bona sui patrimonii, & suæ ecclesiæ & Iudęorũ & publicorũ vsuariorũ, & qñ nullus est à testatore deputatus executor testamenti. ¶ Sextò quęritur,† vtrũ episcopus possit sibi reseruare dispẽsatiõ- 6 nẽ incertorũ & sacerdotes dispẽsantes talia excõicare? Et dico q̃ reseruare sibi põt in genere hmõi dispensationẽ,& de facto reseruat plerunq; : sed ista reseruatio intelligẽda est quantũ ad ea quæ subiiciũtur eius dispẽsationi solius, de qbus §. priore. Et si specificẽt aliis à prædictis, hoc de iure facere nõ possunt, vt patuit ibi:& si ,ppter hoc fulminẽt sententiã excõicationis,dicit Io.de Lig. super d.c.cum sit. de Iudæ.q̃ quicquid dicat Io. And.tamen dubiũ est vtrum episcopus hoc possit.& Io.Cal.dicit expresse q̃ nõ põt. & idem do.Hug. & frater Clarus:& necesse est sic dicere oẽs qui tenẽt q̃ hoc nõ põt. Sed tamẽ aduerte q̃ quantũ ad nõ exemptos excõicatio talis ligaret:qa licet esset iniusta,non tamẽ nulla. Et si dicatur q̃ est nulla,qa episcopus nõ est iudex sacerdotis in hoc:dico q̃ dupliciter intelligitur episcopũ nõ esse iudicẽ in hoc : vno modo in hoc negotio, ſ. incertorũ:alio modo in hoc,i.in hac sententia iniusta.Cũ aũt dicitur sententia esse nulla,q̃ est à iudice nõ ,pprio:vel quã-

tum ad hoc, in quo non est proprius, non intelligitur quantum ad hoc, id est, hanc sententiã: quia sic omnis excõmunicatio iniusta esset nulla: cũ nullus iudex habeat potestatẽ iniustè iudicãdi: sed intelligitur quantũ ad hoc, id est, hoc negotiũ, puta restitutionẽ incertorũ: & quantũ ad hoc episcopus est iudex sacerdotis nõ exẽpti. ¶ Septimò quęritur,
7 †vtrũ incerta restituenda pauperibus, iuxta superius dicta, possint in reparationẽ vel fabricã ecclesiæ aut monasterii episcopali authoritate cõuerti? Et dicit Io. And. in c. religiosus. de testa. li. vj. q. sic. & fuisse disputatũ per excellentissimos Doct. q. si ecclesia indiget necessaria augmẽtatione: puta qa populus in ea ad officiũ stare non põt, nec sufficiũt facultates ecclesiæ: põt episcopus ꝓpria authoritate sine pauperũ graui dãno, talia incerta cõuertere in eius reparationẽ. Secus si sufficiunt facultates ecclesiæ, vel reparatio nõ est necessaria, sed volũtaria, vel imminet nimia fames: qa tenetur dare pauperib⁹. xcvj. dist. pastoralis. Pro qua opinione facit: qa bona ecclesiastica sic sunt pauperibus obnoxia, sicut illicitè acquisita: vt in c. aurũ. xij. q. ij. & c. fi. xvj. q. j. & tamẽ episcopus põt pro reparatione ecclesię dare cẽtesimã vel quinquagesimã. xij. q. ij. bonæ. & de donat. apostolicæ. & consequẽter idẽ poterit de illicitè acquisitis. Et ad idẽ facit c. ecce. & c. statuimus. xv. q. j. & ita indistinctè tenet Sũ. Ros. cõtra Ang. q hoc nõ tenet in legatis. Sed Pet. de Peru. in tract. de cano. por. episcopi. c. vij. dicit prędictã determinationẽ nõ esse bonã: & videri cõtra casum cle. qa cõtingit. de reli. do. vbi relicta ad vsus pauperũ nõ possunt sine authoritate papæ ad aliũ vsum cõuerti. Ego autẽ dico q. ista secũda opinio est vera proculdubio in legatis factis pauperib⁹ regulariter, de qbus loquitur d. cle. nec fallit, nisi vbi per talẽ conuersionẽ fieret æquale vel maius bonũ pauperũ: puta qa ex tali fabrica redũdãt eleemosynæ pauperũ: vel qa inhabitãtes sunt pauperes, quos oportebat suũ victũ exponere in fabricã: cum hoc sit dare pauperibus: in aliis autem est vera opinio Ioan. And. vide s. Legatũ. iiij. §. xij. &
8 xiiij. ¶ Octauò quęritur, †vtrũ super restitutione incertorum possit fieri cõpositio cũ episcopo vel transactio? Et dicit Pan. in cle. ij. de pœ. & re. q. nõ, per illũ text. & per c. licet. de offic. vicar. lib. vj. nisi de mandato apostolico: vel de quãtitate vera, & nõ de minori. Lau. autem dicit q. illi tex. nõ clarè probãt: & quod hoc possunt: qa papa scit consuetudinẽ cõtrariam, & diu tolerauit. quod Arch. dicit verũ etiã quo ad Deũ, si faciũt ex causa rationabili, puta dimittendo partẽ debitori vt pauperi: cùm aliàs viuere non posset, nisi cum indecẽtia status multùm notabili: non autẽ sine causa super quantitate minori: imò, secundũ eum, nec papa, nisi in dubio vtrũ debitor possit restituere: qa in dubio factũ papæ interpretãdũ est in bonũ: vt di. xl. nõ nos. cũ gl. Vide
9 Archie. ij. parte. tit. ij. c. vj. in fi. ¶ Nonò quęritur, †vtrum sit tutus vsurarius, quando præmisso generali edicto q. qui soluit vsuras, veniat intra tot dies pro habenda restitutione: quibus diebus elapsis episcopus fert sententiã q. cũ nul lus appareat bona sunt incerta: & ipse tanquã incerta assignat episcopo: si post terminũ prædictum appareat aliquis creditor. & tenet Fede. in suis cõsiliis q. sic, etiã quo ad illos, qui tũc erãt exera dicœcẽsim: licet talibus cõpetat remedium quod verũ puto si piè & fideliter dispẽsauit, iuxta dicta s. §. iiij. vel dispensatum est. Et si dispensationem commisit episcopo, puto q. sit tutus, si talis est, de quo præsumatur q. sit fidelis dispensator: puta quia reditus suos cõmunicat pauperibus Christi: aliter non.

RESVSCITATVS, quasi iterũ susceitatus, est q secundò accepit spiritũ vitalẽ: de quo quęri solet vtrũ restituatur in integrũ? Et dico vt elicitur per glos. & Archi. in c. ij. xxxij. q. vij. & per Io. And. ac Pan. in c fraternitatis. de frigi. & male. post Vin. & Bar. Brix. q. quo ad ea quę iam primũtur in anima, nõ restituitur, cũ illa nõ pdat: vnde nõ reordinatur, nec rebaptizatur, vel hmõi. quod etiã Io. An. extẽdit ad professionẽ, licet in ea character non imprimatur: qa obligatio acqritur Deo, q. nõ moritur. de cõdi. appo. c. fin. Sed Pan. quo ad hoc tenet cõtrariũ: qa talis obligatio est restricta ad tẽpus: ꝓpterea dicũt ꝓfitẽtes, toto tẽpore vitæ meæ ꝓmitto &c. & hoc est verius. opi. autẽ Io. An. ꝓcederet vbi quis simpliciter ꝓmitteret seruare talẽ regulã vel hmõi. Quãtum ad alia verò, in qbus character non imprimitur, sed adhæret corpori, dicit Io. An. q. nõ restituitur, nec illa recuperat: qa actio semel extincta nõ reuiuiscit. de renun. ex trãsmissa. gl. verò in l. ex his. ff. de legi. & in l. seruꝰ effectꝰ. ff. de act. & obl. tenet q. recuperet indistinctè: vnde rũpet testamẽtũ qđ antè fecerat, & recupat bona. & idẽ Bar. in l. j. C. de sac. sanc. eccl. nisi resurgeret gloriosus. Archid. autẽ vbi s. tenet hoc fieri quasi iure postliminii: & bene, qa restitutio principalis in integrũ refertur ad omniq. l. j. C. de sent. pas. ij. q. iij. in fin. de quo s. Ecclesia. De his & de matrimonio vide s. Diuortium. §. ij. De Samuele autem resuscitato vide infrà Sacrilegium. §. j. De sacramentis autem iterandis ab eodem, vide infrà Sacramentum.

REVELATIO, cui sit fienda, qñ præcipitur sub pœna excõmunicationis vt reueletur res aliena: dicit Host. q. non læso, sed prælato ecclesiæ. xxxv. q. vj. episcopus in synodo. De materia reuelationis vide suprà Cõfessio delicti: & Confessio, per totum. & Denuntiatio, & Inquisitio, & Familia, & Furtum. §. xv.

RIGOR, est iuris excessus, vt s. Ius. quãdoq; tamen summitur pro ordine iuris secũdũ regulas ipsius scriptas: vt in c. super literis. de rescrip. quãdoq; pro subtilitate: vt not. in c. vt cõstitueretur. 50. dist. & differt ab æquitate, quę est ordinata iustitia tẽperata dulcedine misericordiæ: vt not. in c. fin. de transac. & facit c. disciplina. xlv. dist. Ius verò est mediũ inter rigorẽ & æquitatẽ: & accipitur pro communi decisione quæ fit secundum cõmunes regulas iuris. Hęc Pan. in c. literis. de restit. spolia. Vide suprà Ius.

RIXA importat quandã inuasionẽ in factis, secundum S. Tho. ij. ij. q. xiiij. Vnde secũdum gloss. Gal. v. rixa est quãdo aliqui ex ira inuicẽ se persequũtur: vnde est quoddam priuatũ bellum quod agitur inter priuatas personas, non publica authoritate, sed inordinata voluntate, de qua dicam quædã. ¶ Primum. Secundum S. Tho. vbi suprà, & alios, rixa semper importat peccatũ: & in inuadẽte est mortale: in defendẽte autẽ se quãdoq; non est peccatũ: vt quia animo repellẽdi iniuriam cum debita moderatione se defendit. Quandoque est veniale: vt cum aliquis leuis motus odii vel vindictę se immiscet: aut moderatio exceditur parum. Quandoq; verò mortale: vt cum effrænato animo cõtra aggredientẽ insurgit ad occidẽdum, aut grauiter lædendum. ¶ Secundum. Illa regula c. intelleximus. & ca. fin. de adul. scilicet paria delicta mutua compẽsatione tolluntur: vera est solùm quãdo delictũ est circa idẽ cõmissum: puta circa idẽ matrimoniũ, & agitur ciuiliter. de quo s. Diuortiũ. §. xi. Si verò se inuicẽ percutiũt, aut cõtumeliã dicunt, nõ tollũtur compẽsatione ista paria delicta, secundũ Pan. in c. j. de iniur. & in d. c. fi. etiã si agatur ciuiliter: quia non sunt circa idẽ factũ, eo q. factum tuũ non est meũ: vt probatur in l. apud Celsum. §. Marcellus. ff. de doli except. & ideo quilibet poterit agere de iniuria sua & damno: nec poterit repelli ab agẽdo propter iniuriã factam, secundum Inno. & mult

multo minus tollũtur si agatur criminaliter ad pœnã legalem: quia cuiuslibet delictũ punietur pœna cõdigna. l. ij. §. ij. ff. de adul. quod quantũ ad prouocantẽ verũ puto, si ex interuallo offendit. Vide etiã parti. sequen. ¶ Tertium. Qui prouocatus ab alio iniustè, percutit, vel infert contumeliã, secundũ Pan. in c. si rixati. de iniur. tenetur, licet puniẽdus sit mitius: quia difficillimũ est iustũ dolorem cõpescere: vt in simili vult textus in l. si adulterium. §. Imperatores. ff. de adult. Si tamẽ animal fuit prouocatũ, & occidit, nõ tenetur dominꝰ: de quo in l. j. §. cũ arietes. ff. si qua. pau. fe. di. Et ita tenet Sũ. Ang. contra Ro. quia iniuriã, inquit, propriã non licet vlcisci. C. quando lic. sine iudi. per totũ arg. per locũ à speciali in l. si ex plagis. §. tabernarius. ff. ad l. Aquil. & facit c. j. de iniur. & l. fi. ff. de iica. Sed quia ista nõ probant nisi q. non licet corã Deo: aut q. secundũ iura humana hoc puniri si fiat animo quieto ex interuallo: ideo dico q. si fiat incontinenti, licet sit peccatũ, tamen non venit humano iure puniendũ. Vnde secundũ Spec. prouocans nõ potest agere cõtra prouocatũ, si offenditur dicto vel facto: qa dedit causam: & calor iracũdiæ vitio caret. ij. q. iiij. si quis iratus. & d. §. cũ arietes. vbi etiã Bar. expresse tenet q. prouocatus nõ tenetur, sed prouocãs. Et idẽ Ang. de Are. in lib. de malefi. allegans tex. in l. cũ maior. §. fi libertus. ff. de bo. lib. vbi dicitur quod licitè prouocatus se potest vlcisci. & idẽ Ang. de bona franciſci in addi. dicẽs doctrinã Spec. esse verã, per ea quæ habẽtur in l. j. C. vnde vi. per gl. & per Bal. ibi in repeti tione. quæ tamẽ intellige quãdo paribus paria referũtur: & verba pro verbis: fustes pro fustibus: arma pro armis. Vnde ca. si rixati. intelligitur secundũ istã opinionẽ, quãdo vnus rixabatur verbis, & alius processit ad facta: vel quo ad prouocantẽ, non prouocatũ. ¶ Quartum. Secundum Pan. post Host. in c. fi. de iniur. quãdo teneatur qs de cõuicio, distinguendũ est. Si enim quis illud dicit in iudicio in accusatione vel denũtiatione, & probat. nõ tenetur. & idẽ si dicit repellendo aliquẽ à testimonio: quia hoc facit authoritate legis, & nõ animo iniuriãdi: de testi. testimoniũ. Si verò dicit extra iudiciũ: tũc si impingit conuiciũ falso, tenetur: vt ff. & C. de iniur. per totũ. Si verò impingit verè: qa dicit eũ spuriũ vel latronẽ aut claudũ, & ita est, similiter nõ tenetur si expedit reipublicæ ista sciri: secus vbi non expedit sciri, eũ non operetur nisi infamationẽ: vt est text. in l. eũ qui. ff. de iniu. Sicut si quis dicat aliquẽ esse latronẽ, & vult probare, non debet puniri: quia expedit reipublicæ hoc scire. seeus si dicit eũ esse cucurbitam: quia nõ expedit hoc sciri. & idẽ si diceret eũ bastardũ: nisi diceret vt repelleret eũ ab ordine. Sed limita, nisi diceret iniustè prouocatus. Quomodo autẽ conuicium sit peccatũ, suprà Contumelia. §. iij.

¶ RVMOR, vide suprà Fama. §. vj.

SACERDOS, quasi sacrũ dans, est nomen ex Græco Latinóq; cõpositum. xxj. dist. cleros. cuius officia quæ sint, dictũ est s. Ordo. ij. §. iij. nunc etiã de eo dico multa. ¶ Primum. In materia fauorabili nomine sacerdotis venit presbyter, diaconus, & subdiaconus. ar. c. j. xv. q. v. sed in odiosa venit solùm presbyter. arg. c. qui quam. de cohabi. cle. & nu. vbi Panor. hoc not. ¶ Secundum. Sacerdos parochialis debet visitare infirmos sæpe. de cle. mis. c. j. & stare ieiunus visq; ad horã congruã celebrãdi: & si celebrat, non debet sumere purificationẽ propter necessitatẽ. scilicet possibiliter occurrẽ: nisi aliũ habeat, per quem possit supplere: vt no. Pan. in d. c. j. ¶ Tertiũ. Potest autẽ ministrare sacramenta peregrinis & hospitibus cõfluentibus ad ecclesiã suã, secũdum Pan. in d. c. j. vnde moriẽtes ibi sine electione sepultu
æ sepeliẽtur ibidẽ, si verò alibi elegerũt, debetur ei quarta portio. ¶ Quartũ. Et cùm vult suscipere eucharistiã, puta quia infirmus vel aliàs impeditus à celebratione, debet habere orariũ siue stolã circa collũ & super vtrunq; humerũ ita q. signũ crucis præparet in suo pectore, sicut etiã quando vult celebrare. xxiij. dist. ecclesiastica. Et ita allegat Sũ. Ange. & cõsequenter multi essent excõicati vel excõmunicãdi hoc nõ obseruantes, vt ibi patet: sed si quis hoc aduertat q. sacerdos aliquãdo celebrat sumpturus quidẽ eucharistiam, sed nõ oblaturus sacrificiũ pro se: aliquando verò gratia vtriusq;, videbit q. illud c. loquitur infra missarum solẽnia. ¶ Quintum. Dum autẽ facit officiũ diaconatus, nõ vtetur stola sicut cũ celebrat. arg. c. præcipimus. & quod ibi nota. xciij. dist. sed vtetur sicut diaconus vti debet, scilicet solùm super humero sinistro sub brachio dextro. xxv. dist. vnũ orarium. in hoc tamẽ gl. in d. c. ecclesiastica. dicit sequẽdã esse cõsuetudinẽ, per c. sit facta. xij. dist. ¶ Sextũ. Sacerdos nõ põt in peccato mortali exeq officiũ suũ sine peccato mortali. xv. q. vlt. c. vlt. & di. lxviij. c. j. ¶ Septimũ. Sacerdos nõ debet, vbi pœnitens est dubius de aliquo, asserere illud esse mortale si nõ est certus, ne iniiciat laqueum: nec tenetur de singulis auditis determinare vtrũ sint venialia aut mortalia, qñ nõ sunt clara. secundũ Arc. vt de his, de quibus sunt opiniones, vel pœnitẽs nescit exprimere mẽtẽ suã circa assensũ vel morã peccati: tenetur autẽ determinare de claris.

¶ De vestibus sacerdotis, s. Diaconus. §. iij.

SACRAMENTALE, vt elicitur à San. Th. iij. q. lxv. ar. j. est omnis cõsecratio vel benedictio vel significatio ordinata ad aliquod sacramentũ per se ad illud idoneũ reddendo: vel per accidens: sicut cõsecratio ecclesiæ, altaris aut vestiũ per se ordinatur ad eucharistiã: aqua verò benedicta per accidens repellendo dæmones & venialia abolendo: & idem de aliis sacramentalibus respectu alicuius sacramenti: vt sunt ea, de quibus s. Baptismus. v. §. iiij. & multa alia.

De Sacramentis in genere.

SACRAMENTVM est in genere signi quasi sacræ rei signũ, secundũ magi. Sen. & S. Th. in iiij. dist. j. & iij. parte. q. lx. vbi vide multiplicẽ diffinitionẽ sacramẽti. Et cõsistunt sacramẽta in duobus secundũ Magi. scilicet in verbis & in re: ita q. tria sunt de substantia eius. s. materia debita, puta aqua: & debita forma verborũ, & intẽtio ministri copulantis formã materiæ. Et in noua lege est septuplex, s. baptismus, cõfirmatio, eucharistia, pœnitẽtia, extrema vnctio, ordo, & matrimoniũ: quę cõferũt gratiã dispositiue imprimẽdo dispositionẽ ad gratiã, id est, characterem vel ornatũ: in quorũ quolibet sunt tria, s. sacramentũ tantũ, s. ipsum signũ exterius sumptũ sub sua forma: & res tantũ, id est, ipse effectus interior vltimus, puta ipsa gratia collata seu aliqd gratiã circũloquens, puta ablutio animæ, vnitas ecclesię, vel huiusmodi: & res simul ac sacramentũ, quæ est interior causa gratiæ vt character vel ornatꝰ impressus animæ, aut corpus verũ Christi, vt in eucharistia. ¶ De sacramẽto autem dico multa in genere. ¶ Primũ. Sacramẽta suscipiẽda sunt à solo episcopo quo ad cõfirmationẽ & ordinẽ sacrũ: vt patuit s. licet abbas aliquando cõferat nõ sacrũ. & quo ad pœnitẽtiã solennẽ: nisi aliud necessitas inducat. dist. 50. in c. xxvj. q. vj. c. fi. vel à solo sacerdote quo ad alia, præter baptismum in necessitate, & matrimoniũ, eo modo quo dictũ est: nec refert à quo cõficiatur quantũ ad essentiã sacramẽti, s. bono vel malo, licet peccẽt qui indignè cõficiũt: & qui recipiunt ea ab hæreticis, degradatis, simoniacis, schismaticis, vel excõmunicatis, aut notoriis fornicatoribus, præter baptismũ in articulo mortis quo ad præcisos ab ecclesia. di. xxx. §. verũ. j. q. j. sacramẽta. & c. sicut ficti. vel præter baptismũ & cõ-

munionem,& cõsequenter pœnientiã, quo ad notorios & simoniacos & fornicatores nõ præcisos in dicto articulo,secundũ Arch.& d.§.verũ.iuncta gl. ¶ Secundũ.Sacramenta nõ sunt cõferẽda peccatoribus.di.xcv. illud.quod Ray. intelligit de manifestis:quia propter occulta peccata nõ sunt negada in publico.de quo dic vt s. Eucharistia.iij.§.iiij.& v. Ipse autẽ existẽs in mortali etiã occulto recipiẽdo sacramenta peccat mortaliter.di.xl.multi.dist.xxv.illud.sicut & minister ea tractãs in suo ordine.de quo dic vt s. Ordinatus.iiij.§.ij. Sed quo ad suscipientẽ per cõtritionẽ intelligo etiã attritionẽ,quę aliquãdo sufficit,vt in pœnitẽtia,& forte in extrema vnctione:vt j. ¶ Tertiũ.Secundũ Iuristas,vt refert Pet.de Pal.in iiij.di.ix.quinq; sunt sacramẽta necessaria,s.baptismus,cõfirmatio.eucharistia,pœnitẽtia, & vnctio extrema : quæ ideo sacramẽta necessitatis dicũtur,qa sunt in præcepto pro loco & tẽpore:reliqua autẽ duo,i.ordo matrimoniũ dicũtur volũtatis.& idẽ no.glo.j.q.j.§. sed notandũ. & idẽ Ray.& verũ est in hoc sensu qp ea potẽs recipere & non volẽs saltẽ semel in vita,peccat mortaliter:vt patet s. Cõfirmatio.§.ij.sed S.Tho.dicit qp tria tantũ sunt necessãria simpliciter,s.baptismꝰ cuilibet,& pœnitẽtia peccanti mortaliter post baptismũ: & ordo in cõmuni ecclesiæ. alia autẽ sunt necessãria ad bene esse:cessãnte tamẽ cõtemptu.Et idẽ tenẽt cõiter Theologi loquentes quantũ ad ius diuinũ directè:& verũ est illa tria esse necessãria,nõ solum quia est mortale ea posse habere & nolle,sed etiã quia sine effectu duorũ primorũ nõ est salus:& cõsequenter sine effectu tertii mediato,qui est effectus prædictorum:cũ effectus pœnitẽtiæ depẽdeat à sacerdotali potestate. Quidã autem dicũt qp matrimoniũ est necessariũ in cõmuni : sed nõ est verũ ad salutem, nisi eo casu quo alius nõ esset qui illud præceptũ impleret,Cresćite & multiplicamini:imò nõ est necessariũ ad generandũ electos,inquantũ est sacramentũ, sed inquantũ officiũ naturæ. Quantũ verò ad ius humanũ pœnitẽtia est necessitatis semel in anno.de pœn.& remiss. omnis.& similiter eucharistia,vt ibi : & iterũ vt viaticũ,sicut & extrema vnctio ratione consuetudinis ecclesiæ. imò eucharistia vt viaticũ & extrema vnctio possunt esse necessitatis de iure diuino, sic qp sine eorũ effectu nõ sit salus per accidẽs & indirectè:vt trahi potest ex verbis Pet.de Pal.dicentis qp hæc per accidẽs possunt esse necessaria attrito,non cõtrito nõ valẽti cõfiteri: quia cùm virtute horũ fiat de attrito cõtritus,talis ista nõ recipiẽs exponit se periculo.hęc ex illo.quæ sunt valde notãda, quia faciũt ad quæstionẽ sequentẽ quæ fuit in facto.¶ Quartũ. Quid enim fiet si quis sit valde attritus & dolẽs de peccatis & desiderãs eucharistiã , & tamẽ oppressus multitudine scrupulorũ desperet se posse sufficiẽter cõfiteri,& cõsequenter etiã nolit eucharistiam desideratã ex cõscientia,quia nõ est cõfessus.Et dico primò qp talis nisi ligaretur cõscientia erronea nõ cõfitendo in articulo mortis omnia peccata sua integraliter , sed solùm in genere,nõ peccaret mortaliter:quia non tenetur ad impossibile:nec etiã cõsequẽter ad maximè difficile:qđ etiam de iure dicitur impossibile,cùm dicatur possibile qđ honestè & cõmodè fieri põt : vt s. Potẽtia.& secũdò qp talis cõsequẽter posset cõmunicare:nisi obstaret cõsciẽtia erronea etiã in vita.& tertiò qp licet nollet eucharistiã ex errore cõscientię, tamẽ nõ esset ei negãda extrema vnctio:quia in rei veritate est attritus,etiã si peccaret mortaliter nolẽdo cõmunionẽ:quia de isto mortali nõ aduertit,sed credit bene facere:si tñ esset perplexus,& credere se peccaret mortaliter nõ cõmunicãdo,& cõmunicando, dabitur ei extrema vnctio postquã iã cõmunicare nõ poterit,si dicat vel ostendat se de omnib⁹ peccatis suis dolere in genere:quia est attritus,vt patet ex dictis s. Cõfessio sacramẽtalis.j.§.xxix.& ad cõmunicãdũ iam nõ tenetur.¶ Quintũ.Iterari possunt omnia & sola illa sacramẽta, in quibus character nõ imprimitur.xxxij.q.vij.licitè.& j.q.j.quod quidã. Vnde iterari nõ possunt baptismus,cõfirmatio,& ordo:nisi in dubio ꝓbabili,de quo s. Baptismus.v.§.iij. Alia autẽ possunt iterari. Vtrũ autẽ sit mortale vti sacramẽtis alio fine quàm sint instituta,vide s. Matrimonium.iij.§.iiij.& s. Oleum.

De Sacrilegio.

SACRILEGIVM secundũ Inno.dictũ est quasi sacrilediũ: vel secundũ Lau. quasi sacræ legis læsio,de quo gl. xvij.q.iiij.inc.sacrilegiũ.& est sacræ rei violatio siue irreuerentia,secundũ S.Th.ij.ij.q.xcix.nec oportet addere,vel vsurpatio:vt dicit Sũ.Ang.& Ro.quia vsurpãs aliquid facit illi iniuriã.De sacrilegio autẽ dico multa. ¶ Primum.Sacrilegiũ est speciale peccatũ oppositũ religioni : cuius sunt tres species secundũ eundẽ ibidẽ, secundũ triplicẽ rationẽ sanctitatis,scilicet personarũ,locorũ,& aliarũ rerũ. & in quali bet harũ specierũ sunt diuersi gradus secundũ horũ diuersitatẽ. Vnde dicunt Canonistæ qp tribus modis cõmittitur. Primò scilicet ratione personæ læsæ. xvij. q.iiij. quisquis. ad quod secundũ S. Th. materialiter pertinet omne peccatum personæ sacræ,quod materialiter & quasi per accidens est sacrilegiũ:formaliter autẽ & propriè illud quod agitur cõtra eius sanctitatẽ.quod intellige nõ solùm ab alio,sed à seipso. Vnde subdit,sicut si virgo Deo dedicata fornicetur. Secũdò ratiõe loci:sicut cũ violatur immunitas ecclesię vel cœmeterii.xvij.q.iiij. si quis.el j.cũ multis c.seq. de quo s. Immunitas,j.§.ij. Et intellige idẽ de omni loco gaudente ecclesiastica immunitate. Vñ sacrilegiũ est opprimere locũ piũ seu hospitalia,& similia quia talia sunt sub protectiõe & iurisdictiõe ecclesiæ.de reli.do.ad hæc.& gaudẽt dispositione c.cũ sit generale.de fo.cõp.vt ibi Pan. Tertiò ratione rei:vt cũ res sacra surripitur.in quo secundũ S. Th.sunt gradus secundũ differẽtiã sacrarũ rerũ : inter quas summũ locũ obtinẽt sacramẽta,& inter ea eucharistia. Secũdò loco sunt vasa cõsecrata ad susceptionẽ sacramentorũ,& imagines ac reliquiæ sanctorũ,in quibus sancti honorãtur & dehonorãtur.deinde quæ pertinẽt ad ornatũ ecclesiæ & ministrorũ. deinde ordinata ad sustẽtationẽ ministrorũ mobilia & immobilia:quo ad ista vltima tñ nõ est sacrilegiũ ꝓpriè,sed largè,secundũ Sũ. Ang.sed secũdũ S. Th. videtur qp sit proprię, & verius,per c.sacrilegiũ. & c.qui rapit. & c. quisqs.xvij.q.iiij.& Pan.in c.cæterũ.de iud.q & hoc extẽdit ad bona patrimonialia clericorũ & per gl.in d.c. sacrilegiũ.dicenrẽ qp sacrilegiũ largè dicitur cõmittere,qui disputat de iudicio principis : vel cũ dies solẽnis violatur,vel cũ legibus aut canonibus reuerẽtia nõ impẽditur. Sunt & alii modi,de qbus vide ibi in §.q autẽ.& in c.nemini.& in c.constituit. ¶ Secundũ. Sacrilegiũ etiã tertio modo habet tres modos vel species secũdũ Canonistas,s.si auferatur sacrũ de sacro,i.sacra res de sacro loco:vel nõ sacrũ de sacro: vel sacrũ de nõ sacro,vt no.in d.gl.& patet p c.quisqs.ea.qp Sed secundũ leges nõ est sacrilegiũ, cũ aufertur nõ sacrũ de sacro:sed datur actio furti.nec ecõtrario sacrũ de nõ sacro: quia sacrilegiũ duo requrit,s.sacrũ & de sacro,quorũ quodlibet sufficit de iure canonico. Et ideo si calix auferatur de domo laici,do. Catho.arguit qp nõ competat actio sacrilegii:quia secundũ leges nõ est sacrilegiũ:nec actio furti,qa calix est res sacra,quæ in nullius est bonis. Sed Rap. Fulg. dicit cõpetere actionẽ furti domino domus loco Dei , cuius est res:& fortè quilibet hoc posset.ff.de iust. & iure.l.j. §.huius studii.de iure tamẽ canonico intentatur crimẽ sacrilegii. ¶ Tertiũ. Statutũ imponens pœnã pro sacrilegio, secundũ aliquos,si factum est à ciuitate,intelligitur secundum leges.l.omnes populi.ff.de iust.& iur.& secũdũ canones si ab episcopo. Sed do. Catho. putat qp etiã primo casu intelligatur secundũ canones:quia disponit de rebus ecclesiasticis : & cõsequenter debet intelligi secundũ materiam subiectã.l.j.C.de suc. edi. vbi est casus à cõtrario qp gradus cõputantur secũdũ leges, exceptis causis matrimonialibus. ¶ Quartũ. Secundũ S. Tho.ij.ij.vbi s.art.ij.sacrilegiũ interdum inuenitur separatũ ab aliis peccatis, eo qp actus nõ habeat aliam deformitatem,nisi qp res sacra violatur:puta si quis iudex capiat aliquẽ in loco sacro , quẽ in aliis locis licitè capere posset:nihil tamẽ prohibet vnã specialẽ rationẽ peccati in pluribus peccatorũ generibus inueniri, secundũ quod ad finẽ vnius peccati ordinãtur:prout etiã in virtutibus apparet, quibus imperatur ab vna virtute:& hoc modo quocunq; genere peccati aliquis faciat cõtra reuerentiã debitam sacris rebus,sacrilegiũ formaliter cõmittit,licet materialiter sint ibi diuersa genera peccatorũ. Vnde etiam q. cl iiij.ar.x.dicit qp sacrilegiũ potest poni species luxuriæ & aliorũ vitiorũ.vide ibi. ¶ Quintũ. Cum autẽ ad sacrilegiũ pertineat omnis irreuerẽtia rerum sacrarũ, & ecclesiæ fiant multæ iniuriæ præter iniustã ablationẽ rei & effusionẽ seminis ac sanguinis:si quis quęrat an per ista tria tantùm cõmittatur sacrilegiũ cõtra locum sacrũ:dico qp sic reductiuè quantũ ad vitatã loquutionẽ hominũ:siue quãtũ ad ea quæ accidũt crebro : quia omnis talis irreuerẽtia fit ex inclinatione. Irascibilis:vt pertinẽtia ad homicidiũ.vel cõcupiscibilis rerũ:vt pertinẽtia ad furtũ. Cõcupiscibilis personarũ, ad Venerẽ:vt pertinentia ad pollutionẽ.quod videtur ideo esse: quia Deus,vel potius ecclesia,ista prohibuit sub præcepto.vnde licet triturare segetes,& cõprimere vuas,& merari , & facere ludos in ecclesia ex se sint mala ratione irreuerentiæ, & cõsequẽter in aliã speciẽ trahãt vel dent nouã speciẽ peccati:quia tamẽ sub præcepto nõ prohibentur,nisi sit magnus excessus,nõ aggrauãt infinitè:nec computantur inter sacrilegia, nisi excessus sit magnus:de quo s. Immunitas.j.§.ij. Et iuxta hæc intellige quæ dixi in Aur. rof. casu xxij. ¶ Sextum. Pœna sacrilegiorũ habetur in l.si quis in hoc.C.de epis.& cler.& xvij.q iiij.per totum. vbi & gl. in c.sacrilegium. dicit qp aliquando est spiritualis, id est , excommunicatio ipso iure:vt si cõmittatur in personã ecclesiasticam,intellige faciẽdo violentiã, vt ibi in c.si quis. Sed si cõmittatur in rem ecclesiasticã,post trinam monitionem est excõmunicandus,vt ibi in c.quisquis. Sed adde qp ante monitionẽ est excõicatus minore, donec satisfaciat.ar.c.si quis domũ.ibi. & aliquãdo maiore,vt si incendatur vel frãgatur,iuxta dicta s. Excõicatio.vij.§.viij. Item imponitur pecuniaria:vt in d.c.quisquis.& in c.si quis cõtumax. quæ secundũ Vlde.est arbitraria.secundũ leges verò durior imponitur.ff.ad l.Iul.pec.l.sacrilegii.id est, capitalis secundũ S. Tho.ij.ij.q.xcix.id est,decapitatio, si iniuria sit atrox in personã.d.l.si quis in hoc.aliàs est arbitraria.d.l.sacrilegii. & ibidẽ in l.lege.§.j. nisi faciat cõtra legẽ cõfugiẽtiũ ad ecclesiã:quia tũc punitur sacrilegus vltimo supplicio:vt s. Immunitas.iij.§.viij. Et applicatur pœna psonæ, si iniuria sit facta psonæ,secũdũ d.gl.de sent.excõ.parochianos.vel rei, si rei fiat.xvij.q.iiij.si quis in atrio.& de simo.de hoc autẽ.

SACRISTA,siue custos ecclesiæ debet esse de sanctioribus ecclesiæ.de offi.cu.c.ij. Quid autẽ ex officio facere debeat,not.in c.perlectis.xxv.dist.& de offic.custo.per totam. Pro qua verò culpa teneatur,suprà Custos.§.j.

¶ SAGITTARIVS quomodo arte sua possit vti, suprà Ars.§.iij.& vj.

¶ SALARIVM an debeatur famulo infirmanti,& similibus,s. Familia.§.ij. De salario,j. Tabellio.§.vj.

¶ SANCTORVM corpora,s. Reliquiæ.

¶ SANCTVS quis debeat haberi,s. Reliquiæ.

SARACENI dicũtur,secũdũ Ray.qui nec nouũ nec vetus testamẽtũ recipiũt.à Sara vxore Abrahã,nõ ab Agar ancilla eorũ matre dicti:inter quos sunt quidã Samaritani recipiẽtes solùm quinq; libros Moysi.hi quãtũ ad prohibitiones participãdi Christianis,& ecõtrario, parũ differũt.à Iudæis.C.de paga. & Sara.l.vt ꝓphanos. & extra de Iudæ. & Sara.quasi p totũ. Quod tñ secũdũ aliquos fallit primò in comestione,quæ cũ Saracenis nõ prohibetur.xj.q.iij.ad mẽsam.& idẽ videtur aliquibus de cohabitatione:qa Iudęi sunt magis peruersi,& nos cõtẽnũt in eibis.Sed Lau.& Io. & multi sequaces tenẽt idẽ de Saracenis:qa hodie & ipsi in multis iudaizãt:& verũ puto vbi iudaizãt,aliter nõ. Et secundò fallit in ritu:quia secũdũ S. Tho.ij.ij.q.x.licet ecclesia ritus & festa Iudæorũ toleret:ritus tamẽ Gentiliũ nõ tolerat, nisi ad tẽpus propter scandalũ vel schisma aut huiusmodi sint tolerãdi ritus paganorum aut hæreticorũ. Vnde Iudæis permittitur synagoga:sed Saracenorũ templa præcipiuntur claudi sub pœna mortis & amissionę bonorũ.C. de paga.& Sara.l.j & ij.& nullo modo permittitur eis inuocationẽ facere Machometi,aut peregrinationẽ ad aliquẽ suorũ,sicut ad sanctũ : & mortaliter peccat omnis eorũ dominus Christianus hoc permittẽs:quia facit cõtra præceptũ ecle.vniuæ.de Iudæ.Fallit tertiò in cõmercio tẽpore guerrę vel pacis quo ad prohibita deferri Saracenis : de quo s. Excõicatio vij.§.xj. Vtrum autẽ liceat furari Christianos detentos à Saracenis vel aliud,s. Furtũ.§.vj.& vij.Quomodo etiã debeant ad fidem induci,s. Iudæi.§.vj. De seruis autem eorũ dic vt de seruis Iudæorũ , suprà Iudæi.§.iij quia alii infideles & hæretici prohibentur habere seruos Christianos,sicut & Iudæi.C.ne Christia.man.in rubro & nigro.

De Satisfactione.

1 *Satisfactio quid,& an Deo satisfieri ꝓssit pro peccato.*
2 *Satisfieri an ꝓssit de vno peccato sine alio.*
3 *Satisfacere an ꝓssit vnus homo pro alio.& nu.4.& 5.*
6 *Satisfactio facta in mortali an valeat,& an sit iteranda.nu.7.*
8 *Satisfactio an fieri debeat per opera pœnalia,& per quæ.*
9 *Satisfactoria an sint flagella Dei.*
10 *Restitutio an sit pars satisfactionis.*

SATISFACTIO,secũdũ Pet.de Pal. post Beatũ Tho. in iiij.dist.xv.q.j.art.j.q.iij.dupliciter diffiniri potest: quia cũ sit actus iustitiæ , cuius est æqualitatẽ ponere auferendo priorẽ inæqualitatẽ,& eam in futurũ custodire. Vnde secundũ eos inquãtum curat peccata præterita recõpensando, est iniuriæ illatæ recõpensatio secũdũ æqualitatem iustitiæ. Et sub aliis verbis secundũ Anse.in lib.cur Deus ho.satisfacere,est Deo debitũ honorẽ impẽdere,à quo sciliicet ablatus erat per peccatũ. Inquantũ verò præseruat à futuris cauendo,sic diffinitur ab Augu. Satisfactio est peccatorum causas excindere , & earũ suggestionibus aditũ non indulgere:de pœ.dist.iij. satisfactio. Vbi secundum Pet.de Pal.causæ dicũtur radices intrinsecę peccati:suggestiones verò opportunitates extrinsecæ. Igitur cõclude ex mente eorum qp completa diffinitio hæc est:Satisfactio est pro illata iniuria voluntaria, recompensatio secundũ æqualitatẽ iustitiæ cũ proposito non cõmittendi nouã iniuriã.¶ Primò autem quæritur, † vtrũ possit quis satisfacere Deo pro peccato? Et dicit S. Tho. in iiij.dist.xv. quòd nõ, reddendo

æquiualẽs ſecũdũ æqualitatẽ quãtitatis: ſed ſolùm reddendo ſufficiẽs ſecundũ quãtitatẽ proportionis. vide ibi. ¶ Secundò quæritur, † vtrũ poſsit ſatisfieri de vno peccato ſine alio? Et dicit S. Tho. vbi ſ. q. nõ: ſicut nec ſatisfaceret homini qui pro alapa data ſe proſterneret, & aliã ſimul daret: quia ſatisfactio offenſam tollit, & cõſequẽter reſtituit amicitiam: & cõſequẽter ſi quid ſit amicitiã impediẽs: ſicut omne peccatũ impedit amicitiã ad Deũ, etiã apud homines ſatisfactio eſſe nõ põt. ¶ Tertiò quæritur, † vtrũ vnus homo poſsit ſatisfacere pro alio? Et dico ex S. Bona. in iiij. diſt. xx. q. nõ, inquãtũ ſatisfactio præſeruat & cauet à culpa futura: quia ieiuniũ vnius non mortificat corpus alterius, nec ei prodeſt vt caſtè viuat: niſi inquantũ bono exẽplo illũ prouocat, vel meretur ei augmẽtũ gratiæ, vt ſic facilius peccatũ euitet: inquãtũ verò recõpenſat iniuriã præteritã, vnus põt pro alio ſatisfacere homini, vt patet: & ſimiliter Deo: modò is qui offendit, ſit cõtritus. quod tamẽ quãtũ ad pœnitentiã iniũctã limitãt, ſi interueniat authoritas cõfeſſoris, qui in hoc põt diſpẽſare: vel ſi eueniat caſus quo nũquã eã in hoc mũdo poſsit explere is cui iniuncta eſt. De hoc aũt Pet. de Pal. dicit q̃ ſi ſacerdos impoſuit aliquid pœnitenti explẽdũ per ſe vel aliũ, explere põt per ſe vel aliũ, modò illud fiat in charitate: ſi verò impoſuit explendũ per ſe, explere põt per aliũ ſolùm, ſi ipſe non põt, vt quia eſt infirmus aut moritur: quia iſta videtur intentio imponẽtis, qui noluit obligare eũ ad impoſsibile, nec ad purgatoriũ mittere. & qui hoc explẽdũ acceperat, põt alteri volẽti imponere: & valebit, ſi fiat in charitate, & plus ſi in maiori quàm ſit ea quæ eſt eius cui erat impoſitũ. Ponit etiã idẽ Pet. duos caſus alios, in quibus põt quis iniũctã pœnitẽtiã imponere alteri volẽti: primò cũ vult occupari in aliis Deo acceptis magis ac magis iuuãtibus cõtra peccatũ: puta in prædicãdo, vel bellãdo cõtra hoſtes fidei. ſecũdò quãdo vult ſatisfacere magis: & ob hoc eã imponit meliori. Et addit S. Tho. ibi, q̃ põt quis ſatisfacere pro alio etiã potente ſatisfacere: ſed nõ eſſe permittẽdũ vt quis ſatisfaciat pro alio potẽte ſatisfacere, niſi appareat defectus corporalis, quo pœnitẽs ſit impotẽs ad ſuſtinẽdũ: vel ſpiritualis, per quẽ nõ ſit prõptus ad portandũ pœnitẽtiã: & hoc nõ prodeſt ei niſi ſit paratus exequi quod iuſtè iniũctũ eſt: quia ad hoc tenetur. de pœn. & remiſ. omnis. & de pœ. diſ. j. perfecta. ¶ Quartò quæritur, † vtrũ is, cuius ſatisfactionẽ alter in ſe ſuſcepit, moriendo ſtatim euolet? Et dicit S. Tho. vbi ſ. q. nõ, quandiu ipſe vel alius pro eo eſt debitor: ſed ſolùm cõpleta ſatisfactione per aliũ. ¶ Quintò quæritur, † vtrũ ſatisfaciẽs pro alio poſsit etiam ſatisfacere ſimul pro ſeipſo? Et dico de hoc eſſe opiniones, inter quas Sum. Ang. dicit ibi placere dicẽtẽ q̃ ſic: ſed oppoſitũ tenuit S. Th. q voluit q̃ ſatisfaciẽs, q̃ alio meretur, quidẽ: ſed ſi tñ nõ ſoluit pœnã ſuam, ſicut pœnã alterius, vt patebit ſ. Suffragiũ. §. iij. ¶ Sextò quæritur, † vtrũ ſatisfactio facta in mortali, ſeu per opera extra charitatẽ valeat? Et dicit S. Tho. ac Pet. q̃ nõ: quia ſatisfactio eſt amotio offenſæ, & amicitiæ reſtitutio. quod ſine gratia & charitate nõ fit. Vnde quia homo neſcit ſe habere charitatẽ, de propitiatu peccatorũ nõ debet eſſe ſine metu. Ecc. v. tũ ſuffi cit certitudo probabilis cõiecturæ: quia gloria noſtra hæc eſt, teſtimoniũ cõſcientiæ noſtræ ij. Cor. j. Sed iſta nõ intelligas de ſatisfactione iniũcta à ſacerdote, de qua §. ſeq. ſed de quacũq; alia. Ad quid aũt valeãt opera bona extra charitatẽ facta, vide in Aur. roſ. caſu primo. & ſ. Charitas. §. iij. ¶ Septimò q̃ritur, † vtrũ ſatisfactio in mortali expleta ſit iterãda? Et dico de hoc eẽ multas opiniones, ſed re vera nõ diſſonãtes intentione, ſed verbis, vt patebit, ſi prius veritatẽ intelleximus, quæ fundatur ſup diſtinctione Pet. de Pal. in quarto, ſcilicet q̃ ſatisfactio eſt duplex, ſcilicet ſacramẽtalis: q̃ fit ex iniunctione ſacerdotis diſpẽſantis ſacramẽta: & virtuoſa, quę ſcilicet fit ex virtute pœnitẽtiæ purgãtis cõtra peccatũ. Ex qbus ſic dico: Homo rõne peccati cõmiſsi tenetur de ſatisfactione virtuoſa ſoluere pœnã. Verbi gratia, vt decẽ q̃ tenetur ſoluere in charitate: vt §. priore: ſed eſt liber ſoluere p̃ hoc opus vel illud: puta orationẽ vel ieiuniũ aut eleemoſynã: & ſimiliter eſt liber ſoluere hic aut in purgatorio. Si verò imponatur ei à ſacerdote aliquid: puta ieiuniũ, obligatur ẽt ſacerdoti vel eccleſiæ ad illud ſoluẽdũ ſatisfactione ſacramẽtali: qđ qdẽ ſi ſoluit in charitate, ſatisfacit eccleſiæ, & Deo p̃ pœna: vt decẽ quãtũ ad totũ ſi æqualẽs fuit impoſitũ: aut quãtũ ad dimidiũ vel aliã pt̃ẽ ſi impoſitũ fuit, nõ eſt æqualẽs: ſi verò ſoluit extra charitatẽ, ſatisfacit quidẽ ſacerdoti, q̃ nõ ligauit eũ ad cõplẽdũ in charitate: ſed nõ Deo, q̃ nõ acceptat qđ nõ exhibetur cũ charitate: vñ remanet obligatus Deo vt prius: qa ſcilicet tenetur denuò ſatisfacere, ſed nõ p̃ ieiuniũ, ſed p̃ illud vel orationẽ, vel patiẽdo pœnã tpalẽ vel purgatoriã: vñ qđ ſacerdos iniũxit nõ tenetur in ſpecie reiterare, ſed ſolùm facere ęqualens, puta eleemoſynã: vel etiã pati, puta flagella Dei hic, vel aliã pœnã in purgatorio. Iſta eſt veritas & mẽs penè omniũ doctorũ. ¶ Dicit ergo ad q̃ſtionẽ S. Th. q̃ ſatiſſactiones relinquẽtes effectũ in ſatisfaciẽte, ſicut ex ieiunio relinq̃tur debilitas, & ex eleemoſyna diminutio ſubſtãtiæ, nõ oportet iterare: qa per ſequẽtẽ pœnitẽtiã acceptæ ſunt ſecũdũ illud qđ de his remanet: aliàs aũt oportet iterari, ſicut de oratione & ſimilibus. Hæc ex illo: q̃ loq̃tur quo ad Deũ, & de ſatisfactiõe virtuoſa: & intẽdit q̃ relinquẽtes effectũ nõ ſunt iterãdæ ſi redeat charitas ante deſitionẽ effect⁹, ſecũdũ Nider. Vnde ſi totus effect⁹ perierat, cũ rediit charitas, oportet eas in ſe vel ſuo æqualẽti repetere totaliter, vel partim ſi ex pte trãſierat. Rich. ẽt dicit q̃ ſacerdos ad pœnitẽtiã iniũctã ligat mutãdo in hãc eã quã debebat in purgatorio, ſi cõdignã iniũgit. Vñ ſi hãc nõ ſoluit, cõmittit nouũ peccatũ. Si verò ſoluit in charitate, nõ q̃etatur ab ea quã debebat i purgatorio: qa hæc eſt ſatisfactoria. Si verò ſoluit in mortali, nõ q̃etatur à purgatorio: nec quo ad hoc iſta eſt ſatisfactoria: ab ſoluitur tñ à ligamine ſacerdotis, q̃ illã iniũxerat: vñ nõ eſt inobediẽs: nec illã pœnã de neceſsitate ſalutis tenetur iterare. Hæc ex illo. & patet q̃ S. Th. cõſentit. ¶ Verũ aũt & Pe. & Pan. ſ. c. qđ qdẽ. de pœ. & re. & Arch. de pœ. diſ. iij. §. vl. volẽtes q̃ ſit iterãda, verũ dicũt quo ad Deũ & æqualẽter, nõ in ꝓpria ſpecie. ¶ Sco. aũt dicit qđ mirãda, q̃ſequitur Sum. Ang. poſt Sup. cõtra Sum. Ro. volẽs q̃ talis ſatisfaciat Deo, ẽt ſi nõ volũtarie ſed coactè talẽ pœnã ſ mortali exoluat. quod S. Th. ex intẽtione ꝓbat impoſsibile: qa Deo nõ ſatisfit, niſi p̃ opera illi grata & accepta: qa ei nõ ſatisfit ſecũdũ æqualitatẽ, ſed ſecũdũ acceptationẽ. De his aũt in Aur. ro. caſu ſexto, & p̃ Capreolũ in iiij. diſ. xix. Cõſulit aũt Supp. vt ſacerdos paruã pœnitẽtiã iniũgat ſtatim in charitate veriſimiliter explẽdã: & quo ad reliquã declaret an debeat iterare, ſi extra charitatẽ pegerit. Vide de iſta q̃ſtione diffuſe p̃ Arch. iij. parte, tit. xiiij. c. vlt. ¶ Octauo quæritur, † vtrũ ſatisfactio debeat fieri p̃ opa pœnalia, & p̃ quæ. ¶ Et dico quãtũ ad primũ ſecũdũ Pet. & B. Tho. q̃ ſic: qa per talia fit ſolutio emẽdæ ꝓ culpa præterita, quæ ſcilicet cũ delectatione fuit: & præſeruatio à futura. Et quãtũ ad ſecundũ debet eſſe maior maioris culpæ: nõ autẽ quantũ ad ſecũdũ: quia licet ſenex magis pecet, tamẽ iuuenis indiget maiori retrahente. ¶ Quantũ ad ſecundũ dico ſecundũ Ray. & S. Tho. q̃ ſit oratio, quæ licet habeat ſuauitatẽ ſpiritus, tamẽ habet etiam afflictionem carnis, ſecũdum S. Tho. ieiuniũ & eleemoſyna, ita q̃ ad orationem reducuntur opera miſericordiæ ſpiritualia: ad ieiunium omnia afflictiua: vt vigiliæ: peregrinationes, & huiuſmodi: ad eleemoſynã verò omnia opera miſericordiæ corporalia. Harũ triũ melior eſt eleemoſyna, deinde oratio, vltimò ieiuniũ. de qbus vide p Doct. in iiij. diſt. xv. ¶ Sed iſta intellige quo ad ſatisfactionẽ eius q̃ non eſt ſacerdos: qa ipſe ſacerdos põt ſatisfacere pro ſe p̃ ſacrificiũ altaris, ſicut & p̃ aliis viuis & defunctis. Vel dic melius q̃ nec ſacerdos, nec alius ſatisfacit per ſacrificiũ altaris, ſed Chriſti ſatisfactionẽ applicat, id eſt, paſſionẽ. ¶ Adde autẽ ſecundũ Pet. de Pal. q̃ opera pœnalia, ad q̃ quis ex præcepto tenetur, nõ ſunt ſatisfactoria. quod ſecundum Archi. poſt bea. Tho. quẽ ipſe refert & ſequitur, non intelligitur ſi cadãt ſub præcepto eccleſiæ: quia præceptum eccleſiæ ſecundũ eũ in iiij. diſt. xv. ad idẽ ordinari poteſt, ad quod & ſatisfactio: ideòq; ieiuniũ, inquit, quod eſt ſub præcepto poteſt eſſe ſatisfactoriũ, ſupple licet nõ vice ieiunii impoſiti in pœnitentia, ad quod q̃s de per ſe tenetur: eſt autem verũ ſi cadãt ſub præcepto legis naturæ. Vnde dicit S. Tho. q̃ cadens ſub præcepto naturalis legis non eſt ſatisfactorium, ſed exigitur ad ſatisfactionem, vt eleemoſyna in extrema neceſsitate. Et hæc ſecundum Archi. ſunt vera de rigore iuſtitiæ tantum: ex largitione Dei etiã talia ſunt ſatisfactoria ſecũdũ opinionẽ quã ſequitur Rich. & Aegi. poſt S. Tho. nõ reprobãdo refert. ¶ † Nono quæritur vtrũ ſatisfactoria ſint flagella Dei? Et dicit S. Tho. q̃ ſic, ſi fiant aliquo modo ipſius patientis, inquantum illa acceptat ad purgationẽ eis vtẽs patiẽter. Secus ſi per impatientiã omnino diſſentiat: quia nõ habẽt rationẽ ſatisfactionis, ſed vindictionis. Intellige verò q̃ patiẽter tolerat, qui quantum in ſe eſt, vellet flagello carere: tamẽ ex quo placet Deo, vult ſuſtinere ſecũdum iudiciũ rationis. ¶ Decimò quæritur, vtrũ reſtitutio ſit pars ſatisfactionis? Et dico q̃ nõ propriè: quia dicit ſolùm ceſſationem ab iniuria, ſecũdum Pet. ſed ſolùm impropriè, ſicut quoddam præambulum, & ſine quo non, ſecundum S. Thom. & ſi ſit pars ſatisfactionis, vt quidam dicunt, eſt ex miſericordia Dei, ſecundum Richard. non ex iuſtitia.

De Scandalo.

1 *Scandalum quid & quotuplex ſit.*
2 *Scandalum an ſemper ſit peccatum mortale ſpeciale.*
3 *Scandali ratione an ſint dimittenda bona ſpiritualia. & quid de temporalibus. num. 4.*
4 *Scandali vitandi cauſa an ſit omne opus bonum faciendum.*

SCANDALVM ſiue ſcãdalon Græcè ſecundũ Hierony. ſuper Matthæ. & recitat S. Tho. ij. ij. q. xliij. Latinè offenſionem vel ruinam aut impactionem pedis poſſumus dicere: & vt ibi à S. Tho. elicitur, & patet. Primò ſcandalum dicitur obex in via corporali, cui impingens ad ruinam corporalem diſponitur: & ſecũdò obex in via ſpirituali diſponens ad ſpiritualem ruinam, inquantum ſcilicet aliquis ſua admonitione vel inductione aut exemplo trahit alterũ ad peccandum: quod propriè dicitur ſcãdalum. ¶ Cum autem nihil ſecundum propriam rationem diſponat ad ſpiritualẽ ruinam, niſi quod habet aliquem defectum rectitudinis: nã perfectè rectum magis munit contra caſum quàm inducat ad ruinam: ideo conuenienter dicitur quòd ſcandalum eſt dictum vel factum minus rectum, id eſt, ſecundũ ſe malum vel habens ſpeciem mali præbens alteri occaſionem ruinæ. Quæ quidem diffinitio ſumitur ex gl. Matth. xviij. & eam not. Car. in clem. j. de offi. ordi. ¶ Scandalum autem graue, ſecundũ Hoſt. in Sum. tit. de renun. eſt quando trahit alios in conſenſum peccati mortalis: propter quod dicit gl. in c. niſi. de renun. in verbo, graui. quod non eſt curandũ de ſcãdalo, niſi ſit graue: de noui operis nuntiat. c. ij. & de vot. c. magnæ. de regu. iur. c. qui ſcandalizauerit. ¶ † Primo verò quæritur quotuplex eſt ſcandalum? Et dico ex S. Tho. vbi ſ. arti. j. ad quartum quòd eſt duplex, actiuum ſcilicet & paſſiuum. ¶ Actiuum quidem eſt quando dictum vel factum alterius eſt alicui cauſa peccandi per ſe: vt quia intendit per hoc aliũ ad peccandum inducere: vel ſi hoc non intendat, tñ ipſum factum eſt tale quod de ſui ratione habet q̃ ſit inductiuum ad peccandũ: puta cũ quis publicè facit peccatũ, vel quod habet ſimilitudinem peccati: & tunc propriè dat occaſionem ruinæ: ideòq; dicitur ſcandalum actiuum. ¶ Paſsiuum verò eſt quando dictum vel factum vnius eſt alteri cauſa peccandi per accidens: vt quando præter intentionẽ operantis & operis conditionem aliquis malè diſpoſitus ex huiuſmodi opere inducitur ad peccandum: puta cũ quis inuidet bonis aliorum: & tunc operans nõ dat occaſionem ruinæ quantũ in ſe eſt, ſed alius eã ſumit: ideòq; dicitur ſcãdalum paſsiuum, quod hoc caſu eſt ſine actiuo, ſicut quãdoq; actiuum eſt ſine paſsiuo: vt cum quis inducit alium ad peccandũ verbo vel facto, & ille non conſentit: quandoq; verò vtrunq; ſimul, vt cũ ad inductionem vnius alius peccat. Hæc ex illo. & idem Alexan. & Richard. ¶ † Secundò quæritur, vtrum ſcãdalum ſemper ſit peccatum mortale ſpeciale? Et dico tria ex S. Tho. vbi ſ. ¶ Primum. Scandalum paſsiuũ ſemper eſt peccatum in ſcãdalizato: quia ruit ſpiritualiter: & ſimiliter ſcandalum actiuum in ſcandalizante: quia vel eſt peccatum, vel habet ſpeciem peccati ſiue mali: & conſequenter eſt dimittendum pro charitate proximi: & non dimittens agit contra charitatem: vnde ab omni ſpecie mala abſtinete vos. j. ad Theſſaloni vlt. Quandoq; tamẽ peccatũ ſcandalizantis eſt ſine peccato ſcandalizati, & ecõtrario. & quandoq; ſimul, ſecundum quod ſcandalum actiuum eſt ſine paſsiuo, & econtrario, & quandoq; ſimul cũ eo. ¶ Secundum. Scandalum paſsiuũ poteſt eſſe veniale, quaſi habẽs impactionẽ tantum: puta cum quis mouetur motu peccati venialis: & mortale quaſi habens cum impactione ruinam, vt cum proceditur ad mortale. Scandalum verò actiuum ſi ſit per accidens, poteſt eſſe veniale: puta cum quis actiuũ peccati venialis cõmittit: vel quod non eſt peccatum, ſed habens ſpeciem mali cum leui indiſcretione eſt mortale, ſiue quia committit actũ peccati mortalis. intellige ſecretè, alioquin iam eſſet per ſe. vel quia contemnit ſalutem proximi, vt pro ea conſeruãda facere nõ omittat quod ſibi libuerit. Si verò actiuũ ſit per ſe: puta quia intendit inducere ad peccatũ, eſt mortale, ſi intendit inducere ad mortale, vel etiam ad veniale per mortale: eſt verò veniale ſi intendit inducere ad veniale & per veniale. Adde idem eſſe per omnia ſi nõ intẽdat inducere, ſed tamen factum ſit inductiuũ. ¶ Tertium. Scandalum paſsiuum, ſcilicet in eo qui ſcãdalizatur non eſt peccatum ſpeciale: quia ruere poteſt ſecũdum omne genus peccati: nec ipſa ſumptio occaſionis dat ſpecialem rationẽ peccati, cùm non importet ſpecialẽ deformitatem ſpeciali virtuti oppoſitam: ſcandalũ verò actiuum, ſcilicet in ſcandalizante, ſi ſit per accidẽs, id eſt, præter intentionẽ agẽtis, ſimiliter non eſt ſpeciale peccatũ: quia quod eſt per accidens, ſpeciem non conſtituit. Si verò ſit per ſe, id eſt, intentione agẽtis: ſic ex intẽtione ſpecialis finis ſortitur rationẽ ſpecialis peccati: quia finis dat ſpeciẽ in moralibus, & opponitur correctioni fraternæ, in qua intẽditur ſpiritualis nocumẽti remotio. Hæc ex S. Tho. Alex. ac Richard. Sed tamen aduerte quòd duplicitèr aliquis agens intendit primò explicitè,

puta quia illud cogitat & vult in se. secūdò implicitè, quia illud vult solùm in sua causa: sicut intendens ire per lutum, intendit madefacere pedes: & intendens excessiuum potū, intendit ebrietatem. Igitur secundum mentem S. Thom. iuxta sensum Summæ Pisan. prima intentio facit specialitatem huius peccati, non autem secunda, licet faciat scandalum actiuum, sed est circunstantia sola: vt si quid fiat in publico. Sed mihi videtur quòd vtraque intentio det speciale tatem. ne S. Tho. diminutè loquatur. Ex quibus patet q̄, sicut etiam dicit Archi. sit mortale mulieri, quæ credit se turpiter ab aliquo amari, si non curans de eius ruina, sine causa offerat se eius aspectibus, licet non intendat eius ruinam: secus si nō credit, vel aliter bene, id est, commodè facere nō potest: & idem de habētibus malam familiaritatem sine causa necessaria, ex qua aliqui scandalizantur nefaria cogitando & iudicando, licet non intendat peccatum vel scanda-
3 lum. ¶ Tertio quæritur, †vtrum bona spiritualia sint propter scandalum dimittenda? Et dico multa. ¶ Primum. Secundum regulam iuris in li. vj. Vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas dimittatur. vbi glos. cum S. Tho. in iiij. notat triplicem veritatem, scilicet vitæ, doctrinæ & iustitiæ. Et secundum Hieronymum propter scandalum prætermitti debet omne, quod salua illa triplici veritate dimitti potest. imò secundum S. Tho. & Ray. & Vlde. aliquando dimittitur secunda, id est, doctrinæ, non docēdo falsitatem, sed tacendo veritatem. Et tertia, scilicet iustitiæ, non faciēdo alicui iniustitiam: sed non puniendo delinquentem. vnde versus: Est veritas vitæ, doctrinæ iustitiæq;: Primū semper habe, duo alia propter scandala linque. ¶ Secundū. Secundum S. Tho. vbi suprà, propter scandalum non sunt bona spiritualia dimittēda, si sunt de necessitate salutis: quia nullus debet peccare mortaliter, imò nec venialiter, vt peccatum alterius impediat. Si verò non sunt de necessitate salutis, si scandalum sit Pharisæorum, id est, ex malitia procedens, cum scilicet aliqui volunt bona spiritualia impedire scandalum cōcitando, contemnendum est. Matth. xv. Si verò sit pusillorum, id est, ex infirmitate vel ignorantia procedens, spiritualia opera sunt occultanda vel interdum etiam differenda, vbi periculum non imminet, nisi in casu in quo obseruatio consilii esset de necessitate salutis, quousq; reddita ratione scandalum cesset: qua reddita, si duret, iam videtur esse Pharisæorum: & sic non sunt propter illud spiritualia bona dimittēda. ¶ Tertium. Pœnarum inflictio seu punitio omittenda est vbi manifestum est plura & maiora peccata sequi: quia tunc non continetur sub iustitia, cuius rationem habet in tantum, in quantum per eam peccata cohibentur. dist. 50. c. vt constitueretur. ¶ Quartum. Correctio etiam fraterna in tantum computanda est inter spiritualia bona, in quantum ex ea sequitur emendatio fratris, ad quā ordinatur: quod non est si inde scandalizatur. ideò si ꝓpter scandalum omittatur, non omittitur bonum spirituale.

¶ Quintum. Propter scandalum vitandum, peccatum veniale nunquam est faciendum: quia si esset faciendum, iam non esset peccatum. contingit tamen id, quod de se est peccatum, nullum esse peccatum, si fiat propter scandalum vitādum: sicut verbum otiosum est veniale quando absque vtilitate dicitur: si autem ex causa rationabili proferatur, nō est otiosum, nec peccatum simpliciter. Hæc omnia S. Tho. &
4 Thomistæ. ¶ Quartò quæritur, †vtrum propter scādalum sint temporalia relinquēda? Et dico multa. ¶ Primū. Secundum S. Tho. vbi 3. si bona temporalia sunt nobis ad conseruandū cōmissa: sicut bona ecclesiæ cōmittuntur prælatis. & bona Reipub. eius rectoribus, nō sunt propter scadalum dimittēda, sicut nec alia quæ sunt de necessitate salutis: q̄ talium cōseruatio sicut & depositorum imminet his, quibus cōmissa sunt ex necessitate. Vnde & bea. Tho. Cantuariensis repetiit res ecclesiæ cū scādalo regis. Si verò sunt talia, quorū sumus domini tribuēdo vel nō repetēdo: tūc si scādalū est pusillorū: vel sunt totaliter dimittēda. vel aliter scandalū tendandū, scilicet ꝑ aliquā monitionē. Si verò sit scādalū Pharisæorū, nō sunt omittēda: qa noceret bono cōmuni: qa daretur malis occasio delinquēdi. & rapiētibus: quia detinēdo aliena, in peccato remanerēt. Hęc ex illo. q̄ intellige vera regulariter: in casu tū speciali aliquādo charitas potest aliud suadere, scilicet pro bono pacis, vbi scādalū sequeretur non solū iniustè detinenti, sed etiā populo vel clero. Aliqñ etiā necessitas: qa gl. Ray. si status meus aut meæ familiæ nō est in tuto me carēte re mea: puta quia timeo mihi de impatientia cōtra Deū: aut secundū Alex. in tertia parte de pręceptis patientiæ, timeo mihi gñaliter casum, potius teneor vitare scādalū meū quàm proximi. vnde secundū Veruec. nec dare teneor, nec à repetitione cessare. Secundū. Licet de iure ciuili. vt dicit Pan. in c. nihil. de præscri. nō sit curandū de scādalo qđ pōt cōtingere circa personā detinētis rē meam iniustè: imò licet talē occidere q̄liter recuperari non potest, vt not. Bart. in l. furē. ff. de sica. & idē dicit de iure canonico vbi nō timetur cædes, sed quid sæuū & valde horribile. ar. c. de occidēdis. xxiij. q. v. & c. ij. de homic. lib. vj. tamē de iure canonico & in cōsciētia nō est cōsulendū bono viro aliquid facere ꝓ recuperatione tēporaliū, ex quo verisimiliter valde sæua & horribilia deberēt euenire. facit c. suscepimꝰ. de homic. & c. ij. de no. ope. nun. & c. si verò. el. j. de sen. exc. & quod ibi not. Inno. si tamē faceret, nō esset de facili iudicandum de mortali, quādo scandalū est Pharisaicum. Vide suprà Bellum. ij. §. vij. ¶ Tertium. Secūdum S. Tho. etiam cibus non est totaliter dimittendus propter scandalum, cū eum sumere sit de necessitate salutis: secus de tali cibo, secūdum illud j. Corinth. viij. Non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem. ¶ †Quintò quæritur vtrum ratione scandali vitādi sit omne bonum faciendum, quod proximus expetit? Et dico colligendo ex Alex. xxij. tract. de scandalo, ꝙ si proximus rationabiliter petit, puta pauper vestimentum, teneor, si ad illud sum obligatus ex præcepto, vt patet: & similiter si non sum obligatus ex præcepto, & tamen rationabiliter non omitto illud: teneor illud facere, ne proximus scandalizetur, arg. c. ij. de no. ope. nun. Si verò rationabiliter illud omitto, nō teneor, sed sufficit exponere quomodo rōnabiliter omitto: vt patet Matt. xv. vbi cùm Dominus satisfecisset de nō lotione manuū: dixit: Sinite illos, quia cæci sunt, &c. Si proximus nō petit rationabiliter, non teneor: sed sufficit pro posse facere ne ex ignorantia vel infirmitate scandalizetur. & si non acceptat, est scandalum Pharisæorum. Archid. autem habet regulam quòd non tenetur quis ratione scandali dare sua, aut cessare à repetitione debiti, nisi duo sciat, id est, probabiliter credat, scilicet quòd ille mortaliter scandalizabitur si non dat, vel si repetit: & quod à mortali reuocabitur si det vel non repetat. De fama vtrum sit defensanda, ne alii scādalizentur, vide suprà Fama.

SCIENTIA sumitur aliquādo Philosophicè: & sic est cognitio rei per causam, vt patet diffuse primo Poste. & vj. Ethi. Aliqñ verò sumitur secūdū vsum cōem hominū: & sic est cognitio rei particularis paliquē sensum corporeū: sicut scio aliqd esse albū, qa video: & dulce, qa gusto, & huiusmodi. & hæc est sciētia requisita i teste. ff. de test. l. testium fides. credulitas verò est qd medium inter sciētiā & nescietiā: quia nec in totali ignorantia cadit credulitas, nec in scientia: vt no. ff. de iur. & facti ignoran. super rubrica. & Bart. in l. admonēdi. ff. de iure iur. & quod no. gl. in c. ij. de testi. lib. vj. Sumitur etiā aliquādo sciētia pro certitudine firma ex causa & ratione ꝓbabili, vt ꝓbari potest per c. si virgo. xxxiiij. q. ij. iunctis iis quæ dicūtur 5. Matrimoniū. viij. §. xiij. De sciētia dico quædā. ¶ Primū. Personę ecclesiasticæ possunt & debēt vacare sciētiæ scripturarū seu Theologiæ. xxxvj. di. c. ij. §. ecce. & c. si quis vult. & iuris canonici & philosophię naturalis ac moralis. xxxvij. di. turbat. & c. qui de mēsa. & c. si quid veri. & c. relatū. in fi. & scientiis secularibus, vt sciāt discernere verū à falso: & habere aditū ad scientiā pietatis. xxxvij. dis. §. cum ergo. Vnde & circa artes liberales aliquid statutū est, vt 5. Doctor. §. viij. & ix. quod tamen intellige de triuio, id est, grāmatica, dialectica, & rhetorica. & sic intellige c. j. & c. quia nonnulli. de magi. Secus de quadriuio, id est, arithmetica, geometria, musica, & astrologia: quia licet in se cōtineant veritatē, nō tamen ducunt ad pietatē. xxxvij. di. si quis. quod intellige regulariter & passim: quia aliquo bono & vtili fine meritorię addisci possunt, modo necessaria ora nō omittātur, puta ad impugnandum. dist. xxxvij. de mēsa. vel assumendū adminicula sacræ eruditionis. dist. xxxvij. turbat. & c. si quis veri. & similiter audire possent leges & physicā: nisi sint religiosi vel sacerdotes, vel habentes in ecclesia personatū vel dignitatē aut curā, vt 5. Excōicatio. ix. §. vj. ¶ Secundū. Quilibet autem Christianus tenetur scire pertinētia ad fidē eo modo quo 5. Fides. iij. dictum est. Vnde ex dictis ibi videtur peccare mortaliter parētes qui ex negligētia nō docēt filios signū crucis, & credo paruum, & pater noster, & decē præcepta legis: & similiter qui talia non addiscunt cum possunt, quia sunt necessāria ad salutem. Videtur tamen sufficere si quis sciat cōtenta in istis, licet ea ordinatè nesciāt: puta sciēt q̄ nō est deierandū neq; idololatrandū, & q̄ debemus à Deo petere omnia bona corporis & animę, & huiusmodi, licet nesciāt pater noster. ¶ Tertium. Quilibet etiā specialiter tenetur habere scientiā præceptorū & prohibitionū spectantium ad se ratione officii aut status, vel alio modo: de quo vide Pan. in c. cum in cūctis. & in c. qualiter. de elect. ¶ Quartū. Prælatus quoq; debet habere scientiā rerū temporaliū: qa subditis debet etiā carnalia subsidia ministrare. dist. xxx. per totū. sed si literaturā saltē competentē non habeat, remoueri pōt à beneficio. de ęta. & quali. quanuis. de renun. nisi de elec. cū nobis olim. Si verò nō habet notiā tēporaliū, repellitur quidē ab obtinēdo beneficio: non tamen deiicitur ab obtento: sed datur ei coadiutor. vij. q. j. quia frater. de elec. cū in cunctis. ¶ Quintū. Si duo eligantur ad eundē episcopatū, Theologus scilicet & Canonista, cæteris paribus, dicit Pan. q̄ secundū Host. in c. j. de consuet. præferēdus est Canonista, si in loco versatur magis causarū ventilatio. Si autē ibi pullulant hæreses, vel locus est vicinus hęreticis, præferēdus est Theologus: mistus tamen est præferendus vtriq;. Sed limita nisi haberet de quolibet aliquid, & de toto, id est, de perfecto nihil. ¶ Sextū. Dicit etiā nō esse necesse episcopū, esse magistrū canonū, sed sufficit si habeat scientiā competentē quæ toleratur in prælato, licet eminēs desideretur, de præben. c. pe. & de elec. cum nobis. Scientia autē cōpetens illa est, quæ est necessaria ad executionē cuiuscunque ordinis. ¶ Septimū. Secundum S. Thomam in quolibet. simpliciter melius est docere sacram scripturā bono fine, quàm impendere particularē curā saluti huiꝰ vel illius: qa Doctor est quasi architectus. in casu tū necessitatis est cōtra. Vide de hoc in Aur. 10. q. 50.

¶ Octauum. Ex scientia tenetur quis quando non reuelauit delictū aduersus eum cui sciens erat subiectus: vt in l. ij. & quod not. ibi glos. ff. ad l. Pompe. de parrici. sicut si filius nō reuelauit crimen cōmittendum aduersus patrē, licet aliter non participauerit in delicto: vt in d. l. ij. & in l. vtrum. ff. eod. & idē de subdito respectu principis aut propriæ ciuitatis, vt in l. quisquis. C. ad l. Iul. maie. & idem in clerico respectu episcopi & sacerdotis parochialis, cùm sint parētes spirituales: secus de nō subdito: qa ex sola sciētia nō tenetur, nisi sit particeps delicti, secundū glos. in l. culpa caret. ff. de re. iur. Sed hæc procedunt, vt dicit Panor. in c. j. de restit. spo. si maleficium sit sequutum: alioquin videtur speciale in crimine læsæ maiestatis.

De Schismate & Schismaticis.

1 *Schisma quid, & an differat ab hæresi, & quod sit grauius. nu. 2.*
3 *Schismatici & hæretici an habeant aliquam potestatem spiritualem.*
4 *Schismatici quomodo puniantur.*
5 *Excommunicati an sint schismatici, & eis participantes.*
6 *Schismatici redeuntes qualiter sint recipiendi.*
7 *Papæ duo electi an sint ambo schismatici.*

SCHISMA, secundū Isidorū in lib. Etymol. & xxiiij. q. j. schisma à scissura animorū, quę vnitati opponitur, dictum est. Vnde secundum S. Tho. ij. ij. q. xxxix. peccatū schismatis est quod directè & p se opponitur vnitati quā charitas facit: quæ vnitas, quia duplex est, vt ibi dicitur, scilicet personæ ad personam, & totius ecclesiæ, quæ est vnitas principalis, ad quā alia ordinatur sicut cōpositio membrorū ad cōpositionem totius corporis. ideo schisma propriè tripliciter sumitur. Primò in genere. & sic loquitur S. Tho. in prædictis verbis dicens q̄ est peccatum directè & per se oppositum vnitati. Host. & Gofr. & Ray. dicentes q̄ est dissensio eorum, inter quos vnitas esse debet. Et secundò in specie vt opponitur vnitati minus principali: & sic est dissensio horum vel illorū, puta Petri & Ioannis, inter quos debet vnitas esse. Et tertiò in specie vt opponitur vnitati principali, id est, totius ecclesię: & sic secundū mentem sancti Tho. ibi est peccatū quo quis se propria sponte separat ab vnitate ecclesiæ: quę quia in duobus attenditur, vt dicit, s. in cōnexione vel cōmunicatione mēbrorū adinuicem: & in ordine omniū membrorū ad vnum caput, id est, Christum, cuius vicē summus pōtifex gerit: ideo secūdum mentē eius schisma est, quo quis summo pontifici subesse renuit cū quadā rebellione. intellige inquātū est summus pontifex, & mēbris ei subiectis. intellige inquantū ei subiecta sunt, cōmunicare recusat. & schismatici, inquit, sunt q̄ subesse renuunt summo pōtifici & mēbris ecclesiæ ei subiectis cōmunicare recusant. De hoc schismate ꝓpriè intēdimus. quod S. Tho. dicit schisma propriè, id est, principaliter. ¶ Sed pro notitia diffinitionis nota q̄ notāter dixit primo S. Tho. directè & per se: quia, inquit, sicut in naturalibus quod est per accidēs, speciem nō cōstituit: ita nec in moralibus, in quibus quod est intentū, est per se: quod autem sequitur prætet intētionē, est quasi per accidēs: ideoq; peccatum schismatis propriè est, id est, speciale peccatū ex eo q̄ intendit quis se ab vnitate separare, quam charitas facit. Vnde diuisio hominis à Deo per peccatū non est schisma per se loquēdo: quia nō est intēta. ¶ Notater etiam dixit secundò cum rebellione: quia, inquit, nō obedire præceptis cum rebellione quadā cōstituit schismatis rationē. dico autē cum rebellione: cum etiā pertinaciter præcepta cōtēnit, & iudiciū eius subire recusat. quod nō quilibet peccatorū facit. Hæc ex illo. Notanter etiā dixit inquantum

est

est summus pontifex,id est,nõ recognoscendo eum, vt caput ecclesię:secus inquantũ singularis persona:sicut si quis indigneturcõtra eum ex particulari facto,qa non est schisma si homo homini, vel ciuitas ciuitati ex alia causa nõ cõmunicat: puta ratione offensæ:sed solùm si hac ratione quia subest papæ.vnde nullũ membrũ recusat alteri mẽbro cõmunicare per schisma,nisi prius recusetsubesse summo põtifici. Et ideo Archi.in iij.parte.tit.xiij.dicit qꝫ schismatici sunt omnes resistentes papæ, non quocunq; modo: sed per spontaneã intentionẽ ac manifestam rebellionem & eius iudicialis sententię recusationẽ,non recognoscendo ipsum vt caput ecclesiæ. Sed qui propter tẽporale cõmodum consequendũ vel periculũ vitandum resistit pręceptis papę,nõ est schismaticus,licet grauiter peccet.Hęc ex illo. Ex quibus omnibus collige qꝫ propriè schismaticus est, q recusat obedire & subiici papæ inquantũ papa:siue ex hoc qꝫ non vult eum recognoscere vt caput ecclesiæ, id est,vicarium capitis. Sed secundũ mẽtem Panor.extra eo.in rub. schismaticus ꝓprie,quẽ ipse dicit strictissimè,est duplex: quia si tales cõstituunt aliam ecclesiam,omnino se diuidẽdo à Romana,vt Græci, sunt hęretici. & sic intelligitur c. inter schisma.xxiij.q.iij. qꝫ schisma nõ est sine hæresi. Si verò nõ cõstituunt aliã ecclesiam, sed credunt Romanam esse apud se:vt cũ plures cõtendũt de papatu:isti sunt schismatici,nõ hæretici. Aliquãdo tamẽ schisma dicitur largè, vt cũ electo episcopo sedes episcopalis occupatur. Et largissimè,vt quoties mortaliter peccatur:vt not.Inn. eod.tit.& 1 sequitur Panor.in rubr. ¶ Primò autem quæritur,†vtrum schisma differat ab hæresi? Et dico qꝫ differũt primò secundum S.Thom.vbi suprà,secundũ ea,quibus per se & directè opponuntur:quia hæresis fidei, & schisma vnitati charitatis opponitur. Et secũdò sicut species & genus: quia,vt ibi dicitur,omnis hęreticus est schismaticus,non econtrario:sic omnis carens fide caret charitate,nõ ecõtrario. Tertiò, qa schisma est via ad hęresim, sicut amissio charitatis ad amissionẽ fidei, vt ibi patet:qa schisma in fine fingit hęresim, vt rectè ab ecclesia recessisse videatur. xxiiij. q.iij. inter hęresim.Pro his not.secũdũ Hos.qꝫ schismatici recognoscẽtes Romanã ecclesiam nõ sunt hęretici:vt duo, qui contendũt se esse Romanos põtifices: secus si quis eorum crederet ecclesiam posse duos simul habere põtifices, quia 2 crederet duas ecclesias. ¶ Secundò quęritur,†quod prædictorum sit grauius? Et dicit S.Thom.qꝫ hæreus simpliciter,quia est contra Deũ in se,vt est prima veritas:schisma autẽ contra ecclesiasticã vnitatẽ, quę est quid minus quàm ipse Deus. Ex circunstantia tamẽ aliquis schismaticus gratuius potest peccare quàm infidelis,propter maiorẽ cõtemptum, vel periculum,vel huiusmodi. ¶ Tertiò quæritur, 3 †vtrũ schismatici vel hæretici habeãt aliquã potestatẽ spiritualem. Et dico ex S.Thoma vbi s. & aliis Doctoribus concorditer qꝫ cum sit duplex,scilicet sacramẽtalis, id est, collata per aliquã consecrationẽ:& iurisdictionalis,id est, collata ex simplicis hominis iniũctione,primã habẽt quantum ad essentiã quãdiu viuunt. Vnde si redeunt,nõ reconsecrantur: & si vtũtur ea, habẽt effectũ in sacramẽtalibus: quia in his homo nõ operatur nisi vt instrumẽtũ Dei:sed tamen eius vsu sunt priuati,nec licitè vtuntur.secundã verò quæ nõ immobiliter adhæret vt prima, nõ habẽt isti:vnde nec absoluere nec excõicare possunt, nec indulgentias facere,vel huiusmodi:& si fecerint,nihil actum est.vij.q.j. Nouatianus.Priuati sunt etiã schismatici & hęretici,secũdum Archi.potestate administrationis tẽporalium,etiã in dignitatibus cõstituti:imò etiã & possessionibus suis.dist. viij.quo iure.xxiij.q.vij.per totum. ¶ Quartò quæritur, †quomodo schismatici puniãtur? Et dico, secundũ Ray.qꝫ 4 à Deo legũtur puniti multipliciter: vt Nume.xvj. Datha, & Abiron. & iij.Regũ xij.& xiij.decem tribus.ab homine verò siue à iudice per excõmunicationẽ vel depositionem. xxiij.di.in nomine domini.extra eo.c.ij. & pecunialiter. arg.xxiij.q.vij.quod autẽ. & si necesse est etiã manu militari,id est,armata.xvij.dist.nec licuit.xj.q.j.petimus. At de his etiã S.Tho.vbi s.à iure verò:vt §.seq. ¶ Quintò quæritur, † vtrum excõicati sint omnes schismatici & eis participantes in aliquo? Et dico multa. ¶ Primum. Secundum Panor.in rub.extra,eod.titul.schismatici cum hæresi sunt excõmunicati per ca.excõmunicamus. de hære.sine hæresi verò non sunt excõmunicati vigore c.j.eo.tit. sed vigore. c.licet.de elec.vbi dicitur qꝫ geres se pro papa cũ omnibus sibi adhærentibus excõmunicationis sentẽtiæ subiaceant: & sic sunt excõmunicati ipso iure. Quod tamẽ limitat vbi probabilis error vel ignorãtia nõ excusat.vbi verò quæstio esset dubia,maximè si cõsisteret in facto intricato & lõgæuo:tunc putarẽ omnes euitare excõmunicationẽ & peccatum.l.regula.& l.ij.ff.de iur. & fac.igno. & in c.apostolicæ.de cler.excom.mi.& in c.vt animarum. de cõstitu.lib. vj.dum tamen in voluntate habeant semper adhærere verò papæ,quãdo per ecclesiam vel alio modo de veritate cõstaret. Ego autẽ dico cum Archi.qꝫ etiam excõmunicati sunt per c.nulli.dist.xix.vbi secundũ Hugo. Innoc. & Io.And. est excõmunicatus quicunq; contumaciter asserit Romanam ecclesiam nõ esse caput ecclesiarũ,aut non posse cõdere canones,aut ei tanquã capiti non esse obediendũ. Cum autem loquatur ille canon de canonũ contemptoribus & transgressoribus, habet locũ in contemptore & transgressore prædicto modo,qui est schismaticus:& canon est latæ sententiæ:secundũ ꝓtẽdictos. quod intelligo notari in verbo,iam damnatus:non autẽ in eo qui ea nõ seruat,licet dicat ea esse seruãda:quia iste nõ est schismaticus:sed respectu huius est canon sentẽtiæ ferẽdæ,secundum Hug. quod intellige si cõtumaciter operatur. ¶ Secundũ. Quantũ ad participãtes cum schismaticis ponitur alia excõmunicatio in c.j.de elec.tamen non est papalis.quam secundũ Panor. ibi,quis in tribus casibus incurrit. Primò quãdo quis emit vel aliter acquirit rem ecclesiasticam à schismatico. Et sic nota casum in quo emens rem ecclesiasticam est ipso facto excõicatus:aliàs autẽ regulariter etiã occupãs rem ecclesiasticã non est excõmunicatus,sed excõmunicandus: vt in c. conquestus.de fo.comp.Secundò quãdo quis ecclesiasticũ tenet beneficiũ à schismatico. Tertiò quãdo quis initiatur ordinationi factæ per eum. quod intellige in ordinatione quo ad executiones,secundũ glos.& Pan,ibi:quiaordo bene confertur,si forma seruetur, sed non exequutio,si à tali sciẽter suscipiatur. Si verò ignoranter,secundũ Inno.confertur etiam exequutio.quod Host. dicit verũ quandiu est occultus:sed postquã fuerit patefactus, requiritur dispensatio:& hoc est tutius. Et cum tali,secundũ Panor.in capfi.eod.tit.in episcopatu dispensabit solus papa.de elect.qa diligentia.& multò magis si dignitas sit empta.de consue. cum venerabili.In aliis verò ordinibus distingue:qa si recepit sciẽter vel ex ignorantia crassa aut supina:solus papa: si verò ex ignorãtia probabili, dispẽsare potest episcopus: vt in simili dicitur c.j.& ij.de ord.ab epi.qui re. nõ tamen is qui eum ordinauit, quãuis postea redierit ad vnitatẽ:vt not.glo.in d.c.fi. ¶ Sextò quæritur,†quomodo reuertẽtes 6 à schismate sunt recipiẽdi? Et dico qꝫ debẽt abiurare schisma,& satisfacere ad mandatũ ecclesiæ:& recipi cum manus impos

impositione,id est,ecclesiæ potestate, per quam debent absolui à peccato schismatis & pœnis cõsequentibus vt accipiant Spiritum sanctũ,qui extra ecclesiam nõ est, nec dari potest.xxiiij.q.j.dicimus.& c.pudenda. & c.schisma. Et si 7 quis recõciliatus dicat secũ circa ordines dispensatũ,probare debet.extra eo.c.fi. ¶ † Septimò quæritur, quid faciendum sit quando se duo vel plures gerunt vt summi Pontifices? Et dico qꝫ si constat, & communiter tenetur, scilicet probabiliter nullum eorum canonicè electum, quilibet eorum est schismaticus & excommunicatus,cum his,qui sciẽter sequuntur eos.de elect.licet. Si verò cõstat vnum canonicè electum, alium verò nõ: qui non est canonicè electus cum sequentibus scienter,est excommunicatus, vt suprà:si verò dubitatur quis sit canonicè electus,ignorãtia facti excusat: ignorantia verò iuris ciuilis aut canonici, ad quod scilicet spectat huius materiæ discussio,vt dicit gl.j. q.iiij. §.notandum.& si non excuset cùm est tale ius quod quis de facili scire potest per se vel per alium,duntamen habeat copiam peritorum:vt ff.de iur.& fac.igno. per totum.& dist. xxxviij.si in laicis. excusat tamen si est tale, quod quis nec per se,nec per alios scire potest, cùm peritissimos fallat,& diuersi contraria sentiant.arg.dist.xxxvij.§.vlt.cum glossi. Vide pulchra in Archi.ij.parte,tit.iij.c.xj.

De Scrupulis & Scrupulosis.

1 *Scrupulus quid & vnde causetur scrupulositas.*
2 *Scrupulorum qui sint effectus.*
3 *Scrupulosis quæ sint seruandæ regulæ,ne desperent.& num.seq.*

SCRVPVLVS,vt etiam dictum est s.in verbo, Opinio.& secundum Albertum in libro de qua.coe. est motio ad vnam partium contradictionis ex leuibus & multùm debilibus cõiecturis,quæ etiam dicitur suspicio & pusillanimitas spiritus. Scrupulosus autem, vel rectius grupulosus est, qui agitatur scrupulis.& est duplex:quidã enim est scrupulosus in recognoscẽdis peccatis præteritis, & timoratus in vitandis futuris:& iste cõmuniter bene finit. Quidam verò est scrupulosus in recognoscendis præteritis,& in cauendis futuris negligẽs & effrænatus:& iste videtur æternæ dationi propinquus. ¶ † Primò verò quæritur,vnde causetur scrupulositas? Et dico qꝫ causatur primò ex cõplexione ad timorẽ idonea, vt frigida & melancholica. secundò ex magna ægritudine,quæ secundũ Gale.& Auicen.est infectio anterioris cellulæ capitis cũ diminutione imaginationis.tertiò ex melãcholica ægritudine,quæ secundũ eos dem est infectio mediæ cellulæ capitis cũ diminutione rationis.quartò ex debilitate,puta propter nimias vigilias & abstinẽtias.quintò ex societate scrupulosorũ. sextò ex diabolica tentatione. De quibus omnibus diffusè agit Archi. 2parte,titu.iij.c.x. ¶ † Secundò quæritur,qui sunt effectus scrupulosorũ? Et dico qꝫ omnes reducuntur ad tres,de quibus ait Bern. Pusillanimitas parat perturbationẽ,perturbatio desperationem,desperatio verò interimit. ¶ † Tertiò 3 quæritur, quæ sint regulæ ob seruandæ à scrupulosis ne desperent? Et dico qꝫ vltra regulã generalem, quæ est remotio aut mitigatio causæ per medicinas & moderatas recreationes,sunt etiã aliæ propriæ:quę sunt septẽ traditæ per diuinam sapientiã Prouerbiorum ij.de quibus Archi. vbi s. ¶ Prima est,vt homo se præparet ad gratiã Dei, dolẽdo de præterito, & volendo cauere de futuro:quia Deus facienti quod in se est infallibiliter dat dona Spiritus sancti. ¶ Secunda est solicita sacræ Scripturæ indagatio. ¶ Tertia est continuatio deuotæ orationis,quæ est optimũ remedium, sed eo scrupulosi parũ vtuntur,& malẽ. ¶ Quarta est obedientia nõ solùm ad prælatos,sed etiã ad sapiẽtes formãdo conscietiam super dictis eorũ,sicut in ordine Prædicatorũ frater mortuus apparẽs scrupuloso, & de suis scrupulis sciscitanti dixit: Consule discretos,& acquiesce illis.similiter & discipulus beati Bern.nõ valens propter scrupulos celebrare,credidit ei dicenti,Vade,in fide mea celebres:& omnino liberatus est. Et si dicat scrupulosus, Da mihi Bernardum in prælatũ,& credã ei: dicit Cancellarius eũ falli: quia non est obediendũ prælato vt homini,sed vt Deo,cuius vices quilibet prælatus gerit: nisi cõtra Deũ præcipiat, scilicet apertè. ¶ Quinta est facere crebrò cõtra scrupulos ex aliorũ iudicio,secundum dictũ Cancellarium:vt ex consuetudine homo fiat robustior:imò dico qꝫ hoc potest facere tuta cõscientia ex consilio proprio quando habet probabilem rationem qꝫ sic possit facere:maximè si sit doctus: quia in moralibus nõ possumus habere demõstrationem. ¶ Sed circa hoc remediũ,quod citra orationẽ meo iudicio est optimum, si diabolus scrupulosos impugnat latẽter obiiciẽdo:primò quia in dubiis viatutior est eligẽda. de spõ. iuuenis.Sed dico secundum Docto.hoc esse consiliũ,non præceptũ:aliàs quilibet deberet relicto seculo ingredi religionem,quod est tutius:vnde sufficit eligere tutam: maximè scrupulosis,qui sunt desperationi propinqui. Secundò obiicit,quia amãs periculũ,scilicet incedendo per viam laxiorem,incidit in illud. Sed dico qꝫ hoc intelligitur de eo qui existens in dubio, ita quòd nõpendet ad vnam partem magis quàm ad aliã operatur: secus de eo qui probabiliter credit secundũ iudicium rationis sic esse faciendũ, licet ex alia parte ratione timoris habeat scrupulũ,& leuiter suspicetur: quia talis non peccat,etiã si esset falsa opinio quam sequitur,secundum Archi.nisi esset contra manifestam determinationem scripturæ vel ecclesiæ. Tertiò obiicit,quia bonarum mentiũ est ibi culpã agnoscere, vbi culpa nõ est, secundum Græg.dist.50.Sed dico quòd glo.dicit agnoscere,id est,timere, & nõ per assensum firmum determinare: imò dico qꝫ hoc est bonarum mentium proprium:sed non in quãtum sunt bonæ moraliter: sed in quantũ sunt naturaliter malæ ex defectu rationis nõ potentis iudicare verũ propter cõplexionem melancholicam vel alias causas scrupulositatis. Quartò obiicit:quia si esses, inquit,in articulo mortis,non velles sic mori. Sed dico qꝫ in illo articulo multa faceret homo, quæ non essent necessaria: nec expediret facere in tota vita: quia cogerent infatuari aut desperare. ¶ Sexta regula est vti virtute epikeiæ, de qua s. Aequitas. interpretãdo discrete præcepta nõ solùm humana,sed etiã diuina,maximè affirmatiua: quæ interpretatio licet in foro cõtentioso ad eũ spectet,ad quẽ & editio legis:tamen secundum Arch.in foro cõscientiæ pertinet ad quẽlibet pro facto suo.de quo vide §.seq. Septimum est eligere opinionem magis facientem ad propositum proprium. de quo j. §.v. ¶ † Quartò quæritur,quibus regulis vtendũ sit in epi- 4 keizando diuina & humana præcepta? Et dico septem conclusiones. ¶ Prima. Cæteris paribus inter sententiam beniuam & duram circa præcepta potius benigna interpretatio facienda est,secundũ Io.de Am.Veruec.& Archi.Et ratio est,quia præcepta Dei & ecclesiæ nõ sunt ad tollendũ spirituale dulcedinem, quam aufert interpretio scrupulosa. ¶ Secunda.Nec Deus nec ecclesia intendit obligare ad vix possibile alicui,secundũ Io.de Amb.quia est impossibile ad quod scilicet nemo potest obligari,secundũ regulã iuris in vj. sicut in humana ita & in diuina lege interpretãda est per epikeiã:vt illud esse impossibile dicatur, quod vix est possibile:vt puta nimiã habẽs difficultatẽ:alioquin nõ esset verum illud, Onus meum leue. Matt.xj.nec Deus esset

esset homine benignior. sed durior: quod etiã dictu est nefas. Vide ſ. Potentia. ¶ Tertia. Nec Deus nec ecclesia intẽdit obligare ad hoc vt quis appareat fatuus & ridiculo sit, secundum do. Io. id est, horum præcepta non obligant loco & tempore, quibus eorum obseruantia esset ridiculosa, saltem apud viros discretos & bonos: vt patet à simili de votis diuino præcepto reddẽdis: quæ tamen si sint fatua, nõ ligant. & facit glo. Inn. in c. noueritis. de sent. excõ. & idem Archid. ¶ Quarta. In dubiis vita bonorum sumi debet in exemplũ & regulam, qui præsumuntur secundũ virtutem epikeiæ habere rectũ iudicium, sicut habent bonũ affectũ. ¶ Quinta. In his quæ ideo sunt mala quia prohibita, vt cõmuniter positiua præcepta, excusat cõsuetudo præscripta: quia tollit legem, & est legũ interpres, sicut & epikeia, vt dictum est: imo hac ratione dico ꝙ excusat, etiam si non sit præscripta, modò sit rationabilis, & sciẽter tolerata à legislatore non reclamante cum possit. ¶ Sexta est Pet. de Pa. in iiij. & do. Io. & Archi. ꝙ homo vbi non peccat mortaliter, nunquam incurrit sententiã excõmunicationis à iure, quę scilicet est iusta: quia secundũ ſ. Tho. in quarto, nullus debet per excõmunicationem eiici de ecclesia, nisi pro mortali vero vel præsumpto: quia est maxima pœna. Sed tamen aduerte ꝙ mortale est transgressio eius quod sub excõmunicatiõis pœna mãdatur ab homine, licet aliàs nõ esset peccatũ: tamẽ lex nõ prohibet aut mãdat sub pœna excõmunicationis, nisi ad id quod homo sub mortali tenetur aut vitare aut facere. secus de homine. ¶ Septima est Io. prædicti & Archi. ꝙ in quolibet casu prætermittens facere quod lex imponit, excusari potest à peccato, si hoc facit per virtutem epikeiæ sine contẽptu ratione alicuius periculi cõsiderati.

5 ¶† Quintò quæritur, quomodo se debeat habere scrupulosus in eligẽda opinione vbi Doc. variãt? Et dico secundum Archi. ꝙ tuta cõscientia potest quis eligere vnã opinionẽ: & secundũ eam operari, si habeat notabiles Doctores, & non sit expresse cõtra determinationẽ scripturæ vel ecclesiæ, nec sit scandalũ, nec cõscientia perplexa, præcipuè si quis adhibuit diligentiã in quærẽdo an liceat. Vnde etiã Vlde. dicit in Sum. quod consulens peritiores in dubio, de quo nõ habet expressam authoritatẽ vtrũ ita sit, modò formet sibi conscientiã bonam, excusatur, etiã si sequatur cõsiliũ falsum: quia fecit quod potuit. Vide de hoc Arch. vbi suprà, & ſ. Opinio, per totũ. ¶† Sextò quæritur, quomodo se debeat habere in formãdo cõscientiã? Et dico ꝙ Host. in c. per tuas. el ij. de simonia. vbi patet ꝙ auditũ ab aliis quis credere nõ debet. dicit quinq; pulchra. ¶ Primũ. Ex variis dictis in alterius præiudiciũ non est conscientia informãda. ¶ Secundũ. Si formata sit taliter, ad consiliũ prælati deponenda est. ¶ Tertiũ. Si deponi non potest, omnibus modis sequenda est. ¶ Quartũ. Virtus animi de scrupulosa conscientia potest facere bonã, & in melius informare, & debilitas animi est etiã nimia simplicitas. ¶ Quintũ. In indifferentibus potest quisq; vt sibi placet conscientiã informare.

SCVRRILITAS quid sit, vide ij. ij. q. clxviij. arti. vj. & dic ꝙ est iocularitas quædã ex defectu rationis nõ valentis cohibere gestus exteriores: & pertinet ad verba ratiõe inhonestatis: multiloquiã verò ratiõe superfluitatis. Et procedit ex actu gulæ, non autem ex actu, sed ex voluntate luxuriæ: ideoq; ad vtrunq; pertinet. Quomodo autem sit peccatum, quisq; cognoscet ex dictis de gula & luxuria.

SECRETVM quando sit reuelandum, vide ſ. Confessio non sacramentalis, & Confessio vltimò. ſ. vlti. & Familia. & j. Testis. ſ. viij. & vltra prædicta dico multa. ¶ Primum. Cum aliquod est quidẽ secretum, sed tamen non est acceptum sub secreto, si vergeret in nocumentum alicuius iniustum, non est peccatum illud reuelare, modo tamẽ debito quantũ fieri potest sine scandalo, arg. xxiij. q. v. ostendit. & di. lxxxiij. per totum. exemplo Cusi. ij. Regum xvij. ¶ Secundum. Si quid est alicui datũ sub sigillo secreti seu confessionis, extra confessionẽ tamen, vel sub iuramento non reuelãdi: si illud sine vrgenti & rationabili causa reuelet: est peccatũ mortale & contra ius naturale, secundũ Archi. sed ex causa rationabili & vrgente, vt si imminet notabile nocumentũ corporale vel spirituale Reipublicę vel particulari personæ: vt cùm aliquis quæritur vt occidatur: debet manifestare nõ obstante quacunq; promissione vel iuramento: quia, vt dicit regula iuris in sexto, nõ est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum: nec tenetur in hoc seruare ordinẽ fraternæ correctionis, secundum Sanct. Tho. ij. ij. q. lxxxix. nisi certus esset de emendatione per secretam monitionem. vide d. ſ. vlti. ¶ Tertium. Si ciuis alicuius ciuitatis & fidelis iuratus alicuius principis, puta consiliarius, scit machinationem ciuitatis contra talem principẽ, & ecõtrario, dicit Io. de Neap. in quolibeto x. ꝙ potest contingere multis modis. Si enim vtraq; machinatio est iusta, neutrã reuelabit: quia talis reuelatio cũ sit contraria bono, est mala: nec ex aliquo iuramento obligatur quis ad aliquid illicitum. Si verò vtraque sit iniusta, vtranque reuelabit: quia quilibet debet impedire iniustum malum ab eo quem debet diligere. Cui autem prius debeat reuelare, dicendum est ꝙ ciuitati, si Princeps illi soli præest: quia magis debet diligere ciuitatem: cùm princeps non diligatur magis quàm alia persona, nisi quia gerit personã ciuitatis: & propter quod vnumquodq;, & illud magis est. Si verò præest non solùm tali ciuitati, sed toti regno vel regioni, in qua est talis ciuitas, prius reuelabit Principi: quia magis debet eum diligere, cum bonum eius sit communis, vtpote totius regni. Si verò altera tantùm est iusta, patet quid faciendum. Si verò dubitatur de iustitia alicuius, præsumendum est quòd sit iusta: sicut de exteriori bello dictũ est, quòd bonitatem vel malitiam habet ab actu interiori.

De Seditione.

1 *Seditio quid, & an sit peccatum mortale.*
2 *Seditio contra tyrannum an sit peccatum. & num. 4.*
3 *Seditio inter ciues an sit crimen læsæ maiestatis.*

SEDITIO, quasi seorsum, vel secus ductio, secundum gl. ij. Cotinth. xij. est tumultus ad pugnã: intellige vnius partis alicuius multitudinis cõtra aliã, secundum San. Th. ij. ij. q. xlij. vt cùm vna pars ciuitatis excitatur cõtra aliam, vbi dicit ꝙ conuenit cum schismate, rixa & bello in hoc quòd importat quandam contradictionem sicut illa. differt autem à schismate oppositio vnitati spirituali, id est, multitudinis ecclesiasticæ: quia opponitur vnitati temporali seu seculari, id est, multitudinis ciuitatis, & à bello: quia illud propriè est contra extraneos hostes, quasi multitudinis ad multitudinẽ: & à rixa, quæ est vnius ad vnũ, aut paucorũ ad paucos: tũ quia est inter partes vnius multitudinis: puta cũ vna pars ciuitatis excitatur in tumultũ contra aliã: tũ quia bellũ & rixa importãt impugnationẽ in actu: seditio autẽ dici põt, siue si huiusmodi impugnatio sit in actu, siue etiã fiat præparatio ad impugnationẽ. ¶† Primò aũt quæritur, vtrũ sit peccatũ mortale? Et dico ꝙ est peccatũ speciale: quia opponitur speciali bono, id est, vnitati multitudinis: & ex suo genere mortale: vt patet ij. Cor. in. xij. & ij. ij. vbi suprà, & hoc in procurantibus seditionẽ, & sequentibus eos: adde & in tenẽtibus partialitates, paratis iuuare per fas & nefas: quia est contra bonum commune, & tenentur de omni damno

damno inde sequuto: non tamẽ sunt seditiosi qui bonũ cõmune defendunt cõtra seditiosos: sicut nec q se defendunt 2 contra inuasores, sunt rixosi. ¶† Secundò quritur, vtrũ seditio facta cõtra regimen tyranni, cum sit seditio propriè, vel talis perturbatio sit peccatum? Et dicit S. Tho. vbi ſ. ꝙ nõ: quia tale regimen non ordinatur ad bonum commune, sed ad priuatũ regentis: vt patet iij. Pol. vnde talis perturbatio non habet propriè rationem seditionis: nisi forte sic inordinatè fiat, quòd multitudo maius detrimentum consequatur ex perturbatione quàm ex tyranni regimine: magis autem tyrannus seditiosus est: qui in subiecto sibi populo discordias & seditiones nutrit vt tutius dominetur. Hæc ex il Io. Vnde laude dignus est. qui multitudiné liberat à tyrãni 3 ca potestate. Vide j. Tyrannus. ¶† Tertiò quæritur, an cõmittat crimẽ læsæ maiestatis pars impugnans partẽ in ciuitate, vbi sunt partialitates: vt sic publicentur bona & veniãt aliæ pœnæ. l. quisqs. C. ad l. Iul. maie. Et dicit Sal. in l. falla citer. C. de aboli. ꝙ sic, si fiat vt eruatur ciuitas de subiectione papæ vel imperii. Si autem fiat ad deponendum regẽtes, est crimen seditionis. quod licet sit capitale naturaliter vel ciuiliter secundũ cõditionem personarũ, vt no. in l. j. C. de sedi. tamen nõ infligit omnes pœnas pro crimine læsæ maiestatis impositas: nisi fieret in vrbe Romana: vt voluit glo. in l. j. ff ad l. Iul. maie. Et per hanc distinctionem concor. 4 gl. quæ videtur cõtrariæ. ¶† Quartò quæritur: vtrũ faciens seditionem vel proditionẽ cõtra tyrãnum incurrat pœnam læsæ maiestatis? Et dicit Sum. Ros. ꝙ sic, si superiorem non recognoscit: quia de eo vt de principe est iudicãdũ. Sed cõtrarium tenuit Sum. Ang. qui dicit talem esse laudandum. de quo ſ. ij. imò & ipsamet Rosel. hic. ſ. x. tenẽs id quod suprà dictũ est ex Archi. in verbo, proditio. de procurante ꝙ castrum reuertatur ad dominum verũ: esset autem verũ si non recognoscit superiorem, & habet iustum dominiũ: vt rex Franciæ vel Hispaniæ & huiusmodi. Si verò habẽs iustum dominiũ recognoscit superiorem, vt quia est vicarius imperii: tunc licet habeat locum crimẽ læsæ maiestatis, vt d. l. j. non tamen extẽditur pœna incapacitatis ad filios secũdum Sali. in d. l. quisquis. ¶ Adde ex d. l. quisquis ꝙ tractãs vel faciens proditionem vel tractatum contra principẽ punitur morte & publicatione bonorum, & filii efficiuntur incapaces suæ hæreditatis & extraneorũ & inhabiles ad honores: filiæ verò de bonis paternis nihil: de maternis autẽ solã legitimã de hæreditate capiũt: vxores dotes recuperãt: nuptialia autem lucra ad fiscũ veniũt: reuelator autem proditionis eximitur à pœna, & præmiatur. ¶ Incurrit etiã crimen læsæ maiestatis tractans de morte non solũ Principis, sed etiã vitorũ illustriũ, qui consiliis & consistorio principis intersunt vel etiam senatorum vel cuiuslibet: postremò qui principi militat. Et secũdum Bar. in extrauag. ad reprimendum. committens crimen contra officialem principali ter exercentem iurisdictionem nomine principis, incurrit hoc crimẽ, per dictã constitutionẽ, q loquitur de rebellanti bus cõtra officiales principis. Et secundũ gl. in l. præsenti. C. de his qui ad eccle. confug. si cogitatio est adeò nuda vt non transierit in aliquod conamẽ, non punitur: vt ff. de pœ. 5 cogitationis. Si autẽ trãsiuit in conamen, sed non venerit ad effectũ: tunc in grauioribus punitur, vt ibi. & d. l. quisqs. in minoribus autẽ oporteret sequi effectũ. ff. qđ quisq. iur. l. j. & idẽ Bar. ibi. & sic intelligo cogitatio. de pœ. di. j. Secũ dicit Sum. Ro. quo ad ecclesiã q ligat crimẽ omnino occultũ: sed oppositũ ostẽsum est ſ. Excõcatio vij. excõicatiõe ij.

De Sententia.

1 *Sententia quid, & quotuplex sit.*
2 *Sententia præcepti an impediat repetitionem.*
3 *Sententia interloquutoria quid.*
4 *Sententia diffinitiua quid, & qualiter proferatur.*
5 *Sententia qualem iuris ordinem requirat.*
6 *Sententias diuersus si duo iudices proferant, quæ valeat.*
7 *Religiosi an ligẽtur sententijs suorum prælatorum extra locũ eorũ.*
8 *Sententia lata inter aliquos an liget alios.*
9 *Sententia an duret post mortem proferentis & extra territorium.*
10 *Sententiæ quus sit effectus.*
11 *Sententiæ cognita iniustitia, an restituere teneatur ille cui adiudicatum est.*

SENTENTIA secundũ S. Tho. in iij. di. xxiij. est determinata acceptio alterius partis cõtradictiõis: vel, vt dicit in iiij. di. xxxv. est applicatio iuris ad particulare factũ: sed in primo loco loquitur de sentẽtia in genere: in secũdo verò de sententia iuridicẽ. ¶† Primò verò quritur, quotuplex 1 est sñia? Et dico ꝙ in genere est duplex. Quædã enim est sentẽtia iuris, qñ scilicet sup aliquo est factũ statutũ ab eo q põt. quædã verò est sentẽtia hominis: vt qñ iudex iudicat inter partes, vel quãdo excõicat, ꝓpter cõtumaciã, aut in odiũ alicuius mali iam cõmissi: vel etiã in odiũ cõmittentium peccatũ: vt in furto & huiusmodi, dummodo nõ intendat facere ꝙ modũ perpetuæ cõstitutionis: qa secundũ. glo. siue sit gñalis siue specialis dicitur esse à iudice. & concor. Alb. Sẽtẽtia autẽ hominis secũdũ Gof. & Tãc. est iudicialis diffinitio cõtrouersiis finẽ imponẽs, ꝓnũtiatione cõpetẽtis iudicis, cõdẽnationẽ cõtinẽs vel absolutionem. ff. de sen. & re iu. l. j. extra eo. c. ij. Ex quo patet ꝙ excõicatio & interdictũ dicũtur sententiæ impropriè, qa sñia finẽ imponit. xj. q. iij. summopere. & not. gl. ij. q. vj. biduũ. nõ autẽ excõicatio, sed ꝓpriè est pœna. xj. q. iij. nemo. xxiiij. q. iij. corripiãtur. de sen. exc. c. sacro. & idẽ Gemi. in c. vt animarũ. de cõsti. li. vj. Vnde in statutis nomine sentẽtiæ nõ venit excõicatio. Est tñ aliqñ interlocutoria: vt j. ſ. iij. Vnde sententia hominis est multiplex. Et sic intellige gl. sum. ij. q. j. dicẽtẽ ꝙ sententia est triplex, scilicet præcepti, interlocutoria, & diffinitiua. de qb9 in sequẽtibus. ¶† Secũdò quritur, qd iuris de sñia 2 præcepti? Et dicit gl. vbi ſ. ꝙ sñia præcepti est cũ iudex sine causæ cognitione præcepit alicui vt soluat alii decẽ q petit. Et si ille soluat, & pecunia debita est, licet iudex preceperit iniustè, tñ nõ potest repeti pecunia. ff. quod me. causa. l. vlt. ¶† Tertiò quæritur, qđ de interloquutoria? Et dico ꝙ in- 3 terloquutoria sentẽtia secundũ Ray. est q nõ super principali, sed super aliis qstionibus ꝓfertur, inter principiũ causæ & finẽ: vt de teste aliquo recipiẽdo, de dilatione dãda. de ap. significatib9. de testib. significauit. el. j. Vel ideo sic dicitur. qa inter partes sine scripturæ solẽnitate fertur. de sen. & re iudi. qđ ad cõsultationẽ. e. ti. & c. fi. li. vj. & ij. q j. in sum. debet tñ redigi in scriptis, licet nõ sit necesse ꝙ descriptio ꝓferatur, secũdũ Ray. & gl. eius: & extra de ꝓba. quoniã. Et est diffinitio semiplena & plena. ff. de arbit. l. qualẽ. vnde q eã tulit, reuocare põt, etiã post decenniũ: siue sit iudex ordinarius. ff. de sen. & re iu. l. quod iussit. siue delegatus de appcũ cessante. etiã si fuerit appellatũ, secundũ cõiter Doct. in d. c. cũ cessante. & hoc nisi appellationi detulisset: vt in c. cũ appellationibus. de ap. lib. vj. vel nisi pars fecisset expẽsas ad prosequendũ appellationẽ. ff. de cõdi. ob cau. l. si pecuniam. si tamen vellet sibi de eis satisfacere, reuocare posset. de appel. interposita. ſ. illud deniq;. Similiter dic de arbitrio iuris, à quo potest appellari. d. l. qualem. Dicit etiã glo. in authent. de hæredi. & fal. ſ. illud. in ver. de cætero. quòd omne præceptũ factum per iudicem vel nuntium eius, dicitur sententia interloquutoria: & ideo sententia excommunicatio

nis

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis est sentẽtia interloquutoria,cum omnis vox iudicis ad causam faciens posit dici sententia,arg glo.in authen.de litig.§.si omnem.& gl.ij.q.vj.§.diffinitiua.vnde per viã iudicialem fieri nou potest die feriata. ¶ †Quartò quæritur, quid iuris de sentẽtia diffinitiua? Et dico multa. ¶ Primũ. Diffinitiua sententia est,qua principalis q̃stio diffinitur. ff.de re iud.l.j.& extra eo.c.ij. ¶ Secundũ.Debet autẽ esse primò absolutoria vel cõdẽnatoria.§.diffinitiua.ij.q.vj.C. de sen.& interlo.om.iud.l.iij.& secundò certa.ff.de sen.& re iud.l.in summa.Et tertiò pura.ff.q̃ ap.sit l.j.§.biduũ.si tunc conditio sit intrinseca:puta,condemno reum si actor probauerit.tenet,vt in d.§.biduum.& ibi glo.& Bart.in l.à diuo Pio.§.in venditione.ff.de re iudi.secus si esset extrinseca:vt,condẽno te si papa venerit.Pro quo vide glo.& Bal. in l.cum iudex.C.de sen.& interlo.om.iu.Et quartò super omnia debet esse iusta.Quintò præsentibus omnibus iudicibus:quia Bar.in l.duo ex tribus.ff.de re iudi.dicit ꝙ vnus ex tribus vel pluribus iudicibus dixit opinionẽ suã in præsentia aliorũ,nec potuit eos trahere ad opinionẽ suam,sed recessit nolẽs esse præsens in sentẽtia:si alii postea sentẽtiã ferãt,nulla est.quod Pan.in c.causam.de offi.dele.sequitur tanquã verius.Sed Inn.in c.Raynaldus.de testa.tenet cõtrariũ:qa idẽ est ac si præsens esset & cõtradiceret,quo casu valeret sentẽtia pluriũ.de re iudic.c.fi.& in d.l.duo.& hoc teneo contra Ro.quia quæ adducit Pan.non procedũt de eo qui renuit esse præsens,sed de contempto:alioquin minor pars posset adlibitum sine causa infringere authoritatem maioris.& hoc videtur determinari in c.ij.de arbit.lib.vj. per tex.& glo. ¶ Tertium. Debet autem dari primò sedendo,non stando in pedibus:aliàs est nulla.c.& si sententia. §.fi.eo.titu.lib.vj.Et secundò præsentibus partibus vel contumacibus citatis eã in scriptis recitando:aliàs dando eam solùm in scriptis sine recitatione est nulla.de sen.ex breui. recit.l.j.similiter si recitetur nõ in scriptis.C.de sen.ex breui.recit.l.vlti.& d.c.si sententia,quod tamen fallit in breuibus & vt parti.sequẽti.Tertiò legẽte vel proferẽte sentẽtiã illo qui eã dat:nisi sit episcopus vel alius illustris.d.c.si sentẽtia.& C.de sentẽ.ex brouic.recit.l.ij.& ij.q.vj.anteriorũ. §.illa.in fi.Quartò in loco publico & honesto.iij.q.iij.§. spatiũ. Et qntò de die,nõ in tenebris:nec die quolibet,sed nõ feriato:nõ autẽ feriato,maximè festiuo & solẽni:& sexto sine venalitate.ij.q.vj.§.diffinitiua.Hæc & multa alia requirũtur:quorũ si defuerit aliquod,non valebit.ꝑ quo vide Host.in Sum.eod.titu.& Dir.& Specu. ¶ Quartum. Valet tamen in multis casibus sine scriptis,secundum Ioan.And. Primò quando causæ sunt breues,& maximè viliũ personarũ.C.de senten.ex breuic.recit.auth.nisi.& possunt dici breues duorũ aureorum.ff.de dolo.l.adest.in specta autẽ qualitate personarũ relinquitur arbitrio iudicis.de offi.dele.de causis.vel in spectã cõsuetudine loci aut fori.dist.xj.consuetudinis.Secundò cùm episcopus de causa ciuili iudicat inter clericos suos.x.q.j.si quis cũ clerico. Tertiò cùm præses deposito officio conuenitur de administratione.in auth.vt iudi.sine quo.suffra.§.necessitatẽ.Quartò cum papa per se ꝓnuntiat:quia solutus est legibus.C.de legib.l.digna vox. Quintò,secundũ aliquos:si lata sit in causa matrimoniali. Adde sextò quando de partiũ consensu procedit,vt no.ij.q. j.in primis.per Arch.& Io.Et septimò in omnibus causis, in quibus ꝓceditur de plano sine strepitu & figura iudicii: vt in cle.sæpe.de ver.si. ¶ Quintũ. Data autẽ sentẽtia diffinitiua p eundẽ iudicẽ nihil addi potest,aut minui,vel mutari,vel reuocari.d.l.qualẽ,& hoc nec à delegato:quia functus est officio suo.de offi.dele.in literis.nec ab ordinario, nisi sit contra ius constitutionis.de sen.& re in.cũ inter.ni si per beneficiũ restitutionis.extra eo.cũ Bertoldus.Hoc tamen fallit in sex casibus,in quibus ordinarius põt.primò si nulla est vel annullãda ꝓpter errorẽ facti:qa retractare potest.xxxv.q.ix.§.j.secundum Io.C.quo.& q̃ iu.l.si præses. & l.si vt proponis.Secundò potest retractari in multa,quæ propter inopiã est remittenda.C de mo.mul.l.fi.in fi.ff.de of.præsi.l.illicitas.§.fi.Tertiò in fructib⁹ & expẽsis & aliis accessoriis consimilibus,in quibus eadẽ die suppleri potest, non tamẽ minui.Et sic intelligitur lex,Paulus respõdit.ff. de sen.& re iu.Et quartò si quis condẽnatus absens veniat adhuc iudice sedẽte ꝓ tribunali.ff.de restit.in inte.l.diuus. & d.c.cũ Bertoldus.§.postmodũ. Quintò ratione publicæ vtilitatis.tex.est ff.de decre.ab or.fa.l.q̃ semel.Sextò vbicũque vertitur periculum animæ,& de errore fit fides.de sen. & re iu.inter cæteras.de cõsu.c.fi.de præscri.c.quoniã.Princeps tamẽ potest semper,quãdo voluerit,reuocare,mutare, & corrigere.de rest.in integ.ex literis. ¶ †Quintò quæritur,vtrũ in omni sententia sit iuris ordo seruãdus? Et dicit gl.ij.q.j.in summa.ꝙ duplex est ordo iuris:vn⁹ scilicet de substãtia iudiciorũ,vt scilicet quis post citationem habeat inducias,fiatlitis cõtestatio,testes recipiantur:aliàs non tenet.d.§.diffinitiua.ij.q.vj.alius nõ de substantia : vt scilicet sententia non feratur sub conditione:nec prius de possessorio quàm de proprietate iudicetur.quæ tamẽ si non seruetur,tenet.ij-q.vj §.biduum. Diffinitiua igitur si feratur cõtra ordinẽ substantialẽ, nulla est ipso iure.d.§.diffinitiua. Intellige si inducix petãtur.xxvij.q.iiij.vxor. Si verò cõtra aliũ,tenet.d.§.biduũ.ij.q.vj. Interloquutoria verò etiam requirit ordinẽ iuris.si tamen non seruetur,tenet quidem:tamen qui tulit,grauiter peccauit,& aliquando est suspẽsus: vt in sententia excommunicationis,vt in c j.de sent.excõ. lib.vj. ¶ †Sextò quæritur,quid si duo sint iudices, & proferant sentẽtias diuersas? Et dico secundum Ray.& Host.ꝙ si processerũt ex iurisdictione ordinaria,tenet illa quæ est ꝓ reo,nõ quæ pro actore,nisi in causa fauorabili si ea feratur: puta matrimonio,dote,libertate,siue testamẽto. Si verò ꝓcesserũt potestate delegata:vtraq; pendet ex arbitrio delegatis:si autẽ ex cõpromisso,neutra debet habere vigorẽ.extra de sent.& re tudi.duobus. ¶ †Septimò quæritur,vtrum religiosi ligẽtur sentẽtiis suorum prælatorum extra locũ eorum? Et dicit Imo.in cle.dudum.de sepul.ꝙ non.& videtur sequi opinionem Lau.& Hostien.in c.cum illorum.de sent.excom.Sed Car.in d.cle.dicit ꝙ hoc procedit quo ad iurisdictionem contentiosam:quia non potest quis sedem ponere in alieno territorio.de of.ord.cũ episcopus.lib.vj. non autẽ quo ad voluntariã,& sententias,ad quas non procedit in forma iudicii:sed verius est,secundũ alios,ꝙ ligãtur.de of.leg.nouit. ¶ †Octauò quæritur,vtrum sententia lata inter aliquos alios liget vel aliis prosit ? Et dico duo. ¶ Primum. Secundũ Rayn.nec sentẽtia nec res inter alios acta vel iudicata præiudicat aliis regulariter.de fi.instru.inter dilectos.& extra eo.quãuis.& C.res inter ali.act.per totũ.quod tamẽ fallit primò cũ causæ sunt cõnexæ.lxxxj.dist. tantis.iij.q.vj.hoc quippe.de accusa.ad petitionẽ.Secundò in causa libertatis.ff.de sta.ho.l.ingenuũ. Tertiò in causa filiationis.ff.de liber.agno.l.j. Quartò q̃ quis fuit præsens, & sciebat causam agi.ff.de re iu.l.sæpe.Quintò in q̃rela inofficiosi testamenti.ff.eo.l.qđ Papinianus.Et sextò si actio vel defensio primo loco pertineat ad aliquẽ, & ipse scíẽter patiatur sequentẽ experiri de re illa:qa intelligitur iuri suo renũtiare:vt si debitor passus sit experiri creditorẽ de ꝓprietate pignoris, & succubuit : si debitor postea vellet agere, obstabit

obstabit ei res iudicata : vel etiã econuerso creditor passus sit debitorẽ agere.ff.de re iu.l.sæpe.& extra eo.c.pe.vbi hęc not.in gl. ¶ Secundũ. Nec res nec sentẽtia inter alios acta secundũ Ray.alteri prodest regulariter. quod tamen fallit primò in querela inofficiosi testa.ff.de inoffi. testa.l.Papinianus.§.meminisse.secundò in re indiuisibili.tertiò in re communi cum pupillo.quartò in re cõmuni cum fisco.pro quibus vide gl.extra,eo.c.pen. ¶ †Nonò quæritur,vtrũ sententia duret post mortẽ sentẽtiantis,vel extẽdatur extra territorium: Et dicit Pan.in c.à nobis.el j.de sent.excom.distinguendo. Nam si habet causam successiuã,siue est ad effectum producendũ:puta interdicit alicui artem vel officium suum:tunc si est lata cum causæ cognitione,durat.l.j.C.de postul.& sic intellige l.j.§.sed vrbẽ.ff.de offi.prefe.vbi præfectus licet sit temporalis, aliquem perpetuò priuat officio aduocationis. Si verò sine causæ cognitione lata sit,nõ durat.& sic loquitur l.fin.ff.de pœ. Si verò est quo ad effectum productum,puta quia vinculum iniecit tempore prolationis:sic durat etiã post mortem. Exemplum in excõmunicatione vel publicatione bonorum:quia nisi absoluatur,semper erit excommunicatus.de mai.& obe.c.vnico.lib.vj.facit c.pastoralis.§.j.de offi.ord. Quomodo autem extendatur extra territoriũ.s. Pœna.xj. ¶ †Decimò quæritur,quis sit effectus sententiæ? Et dico ꝙ est multiplex, secundum Ray. ¶ Primò vt accipiatur pro veritate quãtũ ad eos inter quos lata est. intellige postquã transiuit in rem iudicatam, scilicet quòd appellari nõ potest,id est, post decem dies.ff. de re iud.l.res iudicata. ¶ Secundò vt in actionibus personalibus executioni mandetur post quatuor menses de offi. deleg.quærenti.extra eo.quod ad consultationem. In realibus verò cum res certa petita est,puta liber,ager,& equus, domus,& huiusmodi, statim post decem dies concessos ad appellandũ,& hoc si res est in præsentia. Instit.de offi.iud. in prin.& idem in actionibus criminalibus,in quibus executio non est differenda.ij.q.j.sicut. Fallit tamen primò cũ Princeps ex vindicta seuerius fert sententiam:quia differtur ad minus per xxx. dies.xxj q iij.cum apud. in fin.C.de pœ.si vindicari.secundò cum sentẽtia lata est in mulierem prægnantem : quia differtur vsq; ad partũ.l.prægnantis.ff. de pœ. Tertiò cum quis est confessus de crimine,& deinde negat.de quo vide C.de cust.reo.l.ij. Quartò quando capitalis sentẽtia est lata in seruum:quia differtur ad redditam rationem administrationis.C.de bo. prosc.l.j. ¶ †Vndecimò quæritur,vtrũ ille pro quo data est iniusta sententia, restituere teneatur quicquid habuit cognita iniustitia? Et dicit Pan.in c.j.de consuet.præben.quòd sic , si est declaratiua:quia talis sententia non aufert directum dominium : vt not.in l.Iulianus.de condi. indeb. nec alteri accrescit ius: vt not. Inno.in c.pleriq;.de immu.eccles.& dicitur declaratiua semper quando iudex inter litigantes sententiat ad istum vel illum pertinere siue dari debere. Si verò sit priuatiua:puta cum quis priuatur beneficio ecclesiastico,& conceditur alteri, non tenetur restituere:quia ex quo non appellauit,videtur renũtiasse:& ideo cum vacaret, potuit isti concedi. Vide glo.Instit.de off.iud.in fi.& per Cyn.in l.j. C.cõmun.vtri.iud.& per Bar.in l.Pomponius.ff.de acquirẽd.& per Ioan.Cal.in c.proposuit.de consuet.præben. Quod limita primũ, nisi talis fuerit in causa iustitiæ:& secundò nisi in aliis beneficiis ecclesiasticis:quia in foro animæ teneretur:vt not. Inno.in d.c.pleriq;.nisi post sententiam tempore debito bona fide præscripserit. Vnde male & contra Ang.tenuit Sum. Ros.in verbo, Restitutio.iiij.§. ix.post S.Bern.indistinctè quòd sententia illum defendit.

De Sepulturâ & iure sepulcri.

1 *Sepultura quotupliciter sumatur,& vbi esse debeat locus eius.*
2 *Sepultura an vendi possit,vel pro ea aliquid exigi.*
3 *Sepulturæ ius quibus competat.*
4 *Funerus ius habentes an intrare possint processionaliter aliam parochiam.*
5 *Sepulturam an quis eligere possit voto vel iuramento.*
6 *Sepulturam quis sibi eligere possit.& quis alteri.nu.7.*
8 *Sepeliri vbi debeat qui sepulturam non elegit.*
9 *Sepultura ecclesiastica qui prinẽtur,& de quibus dubitetur.nu.10.*
11 *Sepelientes eum qui non debebat sepeliri qualiter puniantur.*
12 *Sepultura an impediatur ob debita.*
13 *Mortuos an liceat spoliare.*
14 *Sepulturæ expensas quis debeat.*
15 *Sepulturæ expensas an statutum laicorum possit limitare.*
16 *Sepultos indebitè à mendicantibus an possit episcopus exhumare.*
17 *Leprosus an debeat sepeliri cum aliis.*

SEPVLTVRA colligendo mentẽ Gof. & aliorũ doctorum sumitur tripliciter. ¶ Primò pro iure sepeliẽdi siue sepulcri.quod quidem secundũ Ray.est ius cõpetens ecclesiæ ad sepeliẽdum aliquos in cœmeterio suo prouenięs ex pontificis assignatione,ar.xiij.q.j.ecclesias. ¶ Secundò pro ipso officio quod impenditur corporibus funerandis. ¶ Tertiò pro loco,in quo aliquis est sepultus vel sepeliendus, siue sit terra , siue arca lapidea , siue aliud : qui locus, si pontificali authoritate est sepulturæ deputatus, religiosus est, etiam si nullus sit ibi sepultus. de sepul. abolendæ.xiij. q.ij.questa est.& c.post quam.& c.præcipiẽdum.Si verò nõ est sic deputatus,secundũ Canones nõ est religiosus,etiã si sit ibi aliquis sepultus:vt not. Inn.in d.c.abolendæ.& facit c.ad hæc.de reli. do. secundũ leges tamen est religiosus, si sit ibi aliquis sepultus de voluntate domini.quod intellige secundũ gl.in c.in ecclesiastico. xiij.q.ij.si eo animo est ibi sepultus, vt ibi perpetuò remaneat : aliàs remanet prophanus.ff.de reli.l.si quis eo animo.Concor.tamen Pan. leges cum Canonibus, vt s. Locus.§.j. ¶ †Primò verò quæritur, vbi debeat esse locus sepulturæ? Et dicit Inno.in c.abolendæ.ꝙ apud ecclesiã.xvij.q.iiij.sicut.potest tamen cœmeterium aliquantulũ esse remotũ ab ecclesia propter fœtorẽ:nõ tamen credimus ꝙ alicui loco etiam religioso, hospitali, vel huiusmodi,possit accedere sepultura,nisi habeat ecclesiam. Sum.autẽ Ang. tenet ꝙ sepultura accedere non potest nili ad ecclesiam cõsecratam : quod nullo iure probatur,& consuetudo nõ seruat:& patet ex dictis & statim dicendis: quia ex sola deputatione episcopi aliqua terra fit cœmeterium. ¶ †Secundò queritur,vtrum sepultura vendi possit, seu pro ea aliquid exigi? Et dico ꝙ sepultura, id est,ius sepeliendi vendi nõ potest,secundum Inn. in d.c.abolendæ. Vnde licet in vno cœmeterio multæ ecclesiæ possint habere ius sepeliendi mortuos suos,secundũ Archi.post eundẽ Inno.ibi,tamen vna non posset alteri vendere suũ ius:licet in necessitate vendere possit suum cœmeteriũ, vt dicetur. Similiter vendi nõ potest sepultura,id est, officiũ sepulturæ vel pro ea aliquid exigi sine simonia ab istis clericis, qui ad illud tenentur ratione beneficii.j.q.j.dictũ. xiij. q. ij.pręcipiendum.& c.in ecclesiastico.de simo.cum in ecclesiæ.licet laici teneantur seruare consuetudinẽ laudabilem: &, vt videtur, sub peccato mortali.ar.c.ad apostolicã.de simo.nisi ex rationabili causa desistãt:alii verò clerici ad tale officiũ non obligati ratione beneficii poterũt vendere, nõ quidem illud officiũ, sed laborẽ suum, accipiendo aliquid, non vt pretiũ, sed vt sustentamentũ.ar.c.charitatem.xij.q. ij.de præscript. cum ex officii. & d.c.abolendæ. Sepultura

autem, id est, locus si sit terra pura, in quâ nullus sit sepultus, & quæ non sit deputata sed deputanda sepulturæ, vendi potest, xij.q.ij.aurũ. & concor. Inn. & Host. Si verò deputatus sit authoritate pontificali vendi nõ põt secundũ omnia iura: & similiter si nõ sit deputatus, tamẽ aliquis sit ibi domini voluntate sepultus, vendi nõ potest prohibẽte iure ciuili. ff. de rei vend. l. quæ religiosis. & ff. de reli. & sum. l. ij. Sed secundũ Pan. post Inn. in d.c. abolẽdæ. q̃ vas lapideum aut ligneũ factũ pro aliquo sepeliendo vendi potest, nisi sit factũ per pontificem, vel ad hoc specialiter deputatũ. de reli. do. ad hæc. Ecclesia tamẽ ex necessitate potest alteri ecclesiæ vendere sicut vendit alia vasa: si autem nõ est deputatum authoritate pontificis, licitè vendi põt vt locus omnino priuatus. ¶ Adde etiã idem esse secundũ S. Tho. de cœmeterio, vt infrà, Simonia. §. ij. xj. & xij. §. parti. iij. ¶ Adde etiã secundum Hosti. q̃ quicquid temporale datur vel promittitur vt electio sepulturæ fiat, simonia est. j.q.j. quàm pio. & de pac. c. ti. ¶ Adde etiã q̃ qui habent sepulturas, in quibus nõ ponitur nisi confrater vel canonicus, si pactũ faciunt aut est taxa pro quanto extraneus debeat ibi sepeliri, simonia est. de simon. audiuimus. & c. sicut. quia nec pro terra nec pro officio aliquid recipi debet. ¶ Sed tamen pro prædictis aduerte q̃ Pan. in c. ad apostolicam. de simo. tres habet conclusiones. ¶ Prima. Non valet cõsuetudo vt tempore sacramenti aliquid conferatur ab inuito. ¶ Secunda. Non potest cõsuetudo introduci vt aliquid detur pro sacramentis, vbi præcesserit exactio: quia initiũ fuit simoniacũ. In his duobus casibus annullatur cõsuetudo. ¶ Tertia. Valet consuetudo vt aliquid detur tẽpore collationis seu ex post facto, vbi ex mera liberalitate populi fuit introducta: ita tamen vt sacra prius liberaliter conferantur. Aut ergo hoc casu voluit quis libere dare tempore sacramẽti, & potest recipi: aut noluit, & tũc ne videantur sacramenta vendi, conferenda sunt libere: sed postea fiat cõpullio ad obseruandam consuetudinẽ. Et hoc videtur sonare d.c. ad apostolicam. ¶ Notat idem Pan. in c. abolendæ. eo. tit. post gl. faciendã esse vim in modo petendi: quia si dicũt clerici, petimus hoc pro sepultura: succumbunt, etiã si allegant consuetudinem. de simo. non satis. sed debẽnt dicere, consuetudo est q̃ pro mortuis aliquid detur, &c. quasi velit glo. q̃ non debent se fundare vt aliquid detur pro officio, sed ratione laudabilis consuetudinis. Et idem puto quãdo est consuetudo vt aliquid detur pro loco sepulturæ, vt not. in d.c. ad apostolicã. Et pro hoc est text. in l. priuilegia. C. de sac. sanc. eccle. vbi dicitur q̃ ea quæ ab antiquo sunt solita ecclesiæ & ministris tribui, nõ debent aliquo modo impediri. Ex quo infert Pan. q̃ si ciuitas consueuit ecclesiæ aliquid dare nõ potest, illud per statutũ immutare. ¶ Pro his etiã scito q̃ talis consuetudo nõ valeret, si esset consuetũ aliquid dari ecclesiæ vel ministris liberaliter nulla adiecta causa. Nam ad illã quæstionẽ, vtrum scilicet possit introduci consuetudo ex libera donatione, vel ex his quæ sunt meræ facultatis: puta si rusticus omni anno domino suo par caponũ soluit: dicit Bar. in l. cum de in rem verso. ff. de vsur. q̃ si rusticus soluit simpliciter nõ adiecta aliqua causa, præsumitur titulus donationis, & nõ inducitur consuetudo pro tempore futuro. Si verò soluit respectu certæ causæ: verbi gratia, pro laborerio quod teneo à te domine, dono vnũ par caponũ: præsumitur titulus, etiã pro tẽpore futuro, scilicet quatenus laborerium tenebit: & soluere cogetur. Et idẽ dic de similibus.

3 ¶†† Tertiò quæritur, quibus cõueniat ius sepulturæ? Et dico multa. ¶ Primũ. Ius sepulturæ cõpetit generaliter ecclesiis parochialibus, secundũ Ray. & adde secundũ Innocentium, vel habẽtibus populũ, & aliis, de quibus iure vel priuilegio cõcessum est: & hoc de iure Canonico: de ciuili aũt cõpetit omnibus quibus inest ius inferendi mortuos. ff. de mor. infer. per totũ. ¶ Secundũ. Secundũ Host. & Gofr. laici nõ possunt habere sepulturã seu ius sepeliendi respectu proprietatis: quia loca religiosa esse nõ possunt in domino alicuius, sed habere possunt quantũ ad vsum, vt ipsi & sui ibi sepeliãtur: nec eis inuitis põt ibi extraneus sepeliri. ad quod l. iij. §. si vsusfructus. ff. de relig. & sump. fu. & idẽ videtur sentire Pet. de Peru. in trac. de cano. por. ipsis tamẽ cũ sua domo extinctis bene possent talia loca, secũdũ eundem Pet. aliis concedi: quia mortuo vsurario vsus redit ad proprietariũ libere. l. pe. C. de vsufr. secundũ Vincẽ. aũt poterit ibi extraneus sepeliri propter necessitatem: quia propter hãc causam calices & alia sacra ecclesiæ à laicis donata vendi possent. d.c. aurũ. & no. Pan. in d.c. abolẽdæ. vnde dicit Ludou. de Ro. in suis singular. q̃ ex iusta causa põt prælatus in sepulcro vnius aliquẽ immittere eo inuito secũdũ Canones: secus secundũ leges. ¶ Et per hæc patet ad quæstionem illã, vtrũ illi qui habẽt capellas sibi à religiosis cõcessas, in quibus habẽt sepulcra, possent nolẽtes priuari aut cogi ad recipiẽdũ aliquos in ipsis sepulcris: quia dicit Pet. de Peru. in tract. de cano. por. q̃ non: quia talis capella ad sepulcrũ reputatur tanquã hospitiũ. xiij. q.ij. Ebron. de iure aũtẽ in fundo, in quo quis habet vsumfructũ, non potest dominus habitare inuito vsuario. ff. de vsu & habi. l. si hæres. §. fi. Instit. de vsu & habita. §. si verò vsus. Sed hoc dictũ Petri procedit de iure ciuili, vel vbi talis impediretur suos mortuos inferre sepulcro: de iure verò canonico, dic cum Ludo. ¶ Et idẽ videtur dicendũ secũdũ Pan. & Host. in sedibus seu banchis: quia laici tale ius in ecclesia acquirere nõ possunt: sed tolerãtur ex gratia sola in huiusmodi, sicut & iure patronatus: vt in c. iij. de iure patro. ¶ Ex quibus infero q̃ laico sepultura cõcedatur cũ hac cõditione q̃ nullus alius ibi sepeliatur, nõ tenet cõditio: quia turpis est, & pro non adiecta habenda. ¶ Tertiũ. Pactũ quod fit cum rectore parochialis ecclesiæ de nõ recipiendo aliquos vel certos parochianos eius ad sepulturã, seruari debet etiã ab his, quibus ab apostolica sede sepultura libera est concessa: etiam licet illi apud eos elegerint sepeliri. de pact. pactum lib. vj. 4

¶†† Quartò quæritur, vtrum habẽtes ius funerandi intrare possint processionaliter aliã parochiã, & per se accipere funus, & alia cõsueta facere? Et dico q̃ sic, si ex priuilegio papæ habẽt sepulturã liberã: sicut sunt Prædicatores & Minores: vt in clem. dudũ. de sepul. etiã cõtradicente episcopo & curato: etiã nõ obstante statuto quod excõicaret intrantes alienã parochiã: vt no. Old. cõsi. xxiij. & sequitur Gemi. in c. vt animarũ. de cõsti. lib. vj. & do. Car. & Io. de Lign. in d. cle. dudũ. & patet in c. cũ liberũ. & c. præsentia. de sepul. Et ratio est, quia concessa libera sepultura cõcessum est iter ad capiẽdũ funus: sicut in simili cõcesso haustu aquæ, cõcessum est iter ad illud. ff. de serui. rust. prædi. l. iij. §. penul. & vlt. & cõcesso fine cõcessa sunt omnia præparatoria & necessaria ad finẽ: vt in c. prudẽtiã. & in c. præterea. de offi. deleg. & facit quod dictũ est s. Liberè. Facit etiã quia in cõtractibus vi detur tacitè actũ vt seruetur cõsuetudo loci: vt in l. quod si nolit. §. qa assidua. ff. de ædi. edi. & cõsequenter idẽ videtur in priuilegio. & idẽ tenet Pet. de Ancha. in d. cle. dudũ. Et cũ sepultura libera, nisi aliud habeat cõsuetudo, nõ oportet primò funus portare ad ecclesiã curatã: qa nõ esset sepultura libera si impediretur etiã ad tẽpus, vt patet ex dictis suprà in verbo, Libere: imò per mare magnũ possunt Prædicatores & Minores ea leuare vbi est cõsuetudo, vel vbi presbyteri nollẽt leuare requisiti: nec tenẽtur etiã prætextu cõsuetudinis ad ecclesiã parochialẽ deferre. Si verò cõceditur qdẽ sepultura, sed non libera, do. Ant. tenet q̃ etiã possunt. Sed Rich. de Se. tenet q̃ nõ. quod Gemi. vbi s. dicit procedere vbi cõceditur solùm quod possint recipere eligẽtes sepeliri apud eos. Sed dicẽdũ est simpliciter q̃ nõ possunt sine licentia episcopi vel curati, nisi habeãt sepulturã liberã: quia de duabus seruitutibus vna sublata remanet altera, vt dicit glossa magna in c. omnis. de pœn. & re. ¶ Quintò quæritur, †vtrũ quis possit eligere sepulturã voto vel iuramẽto? Et dico q̃ eligere potest quis etiã nouã antiqua dimissa, etiã in loco minus religioso, extra, eo. cũ quis. li. vj. Si quis tamen eligit nullã se habiturum sepulturã, sicut Marcellinus papa fecit in detestationẽ idololatriæ cõmissæ, non est implendum, vt not. dist. xxj. c. nunc autẽ. in glo. & secundũ Host. si quis eam eligit voto vel iuramẽto motu proprio, seruare tenetur, nisi postea factus sit religiosus, vel locus ille quasi esset dissipatus. de reli. do. inter. Si verò eam eligit in aliqua ecclesia ex hoc q̃ inductus fuit ad iurãdũ aut vouendum vel aliàs promittẽdũ, iuxta ea quæ dicta sunt s. Excõmunicatio. vij. §. xvj. talis nõ põt ibi sepeliri: sed ibi sepelietur, vbi aliàs erat sepeliẽdus, si nõ elegisset sepulturã. vide ibi. ¶ Sextò quæritur, †quis possit sibi eligere sepulturam? Et dico q̃ sibi eligere põt sepulturã quilibet tam masculus quàm fœmina habẽs liberũ arbitriũ & debitã etatẽ, ita s. q̃ sit pubes, quanuis sit in potestate patris, etiã sine patris cõsensu. c. licet. in prin. de sepul. lib. vj. & xij. q.ij. §. ij. etiã si sit seruus, secundũ Pet. de Peru. in tract. de cano. por. & Io. in c. de vxore. eo. tit. & Host. qa in spiritualib⁹ cessat dñica potestas. de cõiu. ser. c. j. Secus de impubere & eo qui nõ est cõpos suę mẽtis. c. vlt. de suc. ab inte. ¶ Hoc tamẽ fallit primò in religioso, qui eligere nõ potest, nisi quãdo ita longè à monasteriis sui ordinis moritur, q̃ ad ea cõmodè portari nõ põt. extra eo, religiosi. li. vj. vel nisi sit abbas aut prælatus, secundũ Sum. Ro. per rationẽd. c. religiosi. s. cum non habeat velle vel nolle, quæ locũ nõ habet in prælato, cũ habeat subditos in potestate sua, & ipse in alterius nõ sit potestate. Et facit, quia cõstitutio capit intellectũ & restrictionẽ ad limites rationis expressę. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. j. quod ego verũ puto in prælato nõ habẽte superiorem in religione, sed solum episcopũ aut papam, non in alio: quia etiã talis nõ habet velle nec nolle, etiã per accidẽs: & secundò in decapitãdo, & huiusmodi, qui non põt eligere si sententia est data, & appellatione nõ est suspensa: quia nullã vltimam voluntatẽ potest dimittere. l. eius. ff. de testa. qui etiã pro anima aliqd relinquere nõ põt, vt no. Io. And. in addi. ad Specu. in tit. de instru. edi. licet possit omnia sacramẽta petere & recipere, vt in cle. de pœ. & remiss. Si verò sententia nõ est data, vel appellatione suspẽsa, sic põt eligere. ¶ Septimò quæritur, †quis possit vel nõ possit eligere sepulturã alteri? Et dico q̃ eligere põt dñs pro seruo impubere, secũdũ Io. in c. de vxore. eo. tit. & similiter pater pro filiis impuberibus qñ hoc habet consuetudo, secundũ Pet. de Peru. vbi s. per d.c. licet. de sepul. li. vj. & idẽ ibi Gemi. Sed si cõsuetudo obstaret, sepeliretur cũ suis maiorib⁹, vel in ecclesia parochiali: vbi quærit Io. And. an detur electio propter disiunctiuã. Et cõcludit q̃ ordo literæ seruandus est. xliij. dist. si rector. Et idem credit Gem. ibi de matre, & cõsentit Archid. licet Zenze. neget: quia tex. loquitur de patre: sed si est cõsuetudo, etiã de matre nihil obstat, vt dicit Gemi. Sed hoc limita pro filiis legitimis naturalibus & pro adoptiuis vel arrogatis, non autẽ pro spuriis vel naturalibus tantùm: qa appellatione filiorũ nõ veniũt naturales tantùm vel spurii l. generaliter. C. de instit. & substit. & in cle. j. de bap. Nõ potest etiã auus eligere pro nepote impubere, secũdũ eundẽ Pet. quia in materia odiosa appellatione filiorũ non cõtinentur nepotes: cum aliter filii, aliter nepotes appellentur. Secus appellatione liberorũ, vt in l. quid si nepotes. ff. de testa. tur. multò minus frater aut alius collateralis: nec pater ꝓ filio pubere, secũdũ eũdẽ: qa d.c. licet. cõcedit electionẽ sepulturæ solùm ꝓ filio impubere. Vnde sepelietur isti cũ suis maioribus vel in ecclesia parochiali, vt in d.ca. licet. ¶ Octauò quæritur †, vbi debet 5
sepeliri q̃ nulla. electa sepultura decedit? Et ex Pet. de Per. vbi s. dico multa. ¶ Primũ. Parochiani sepeliri debẽt nõ in parochia, sed vbi sunt maiores eorũ, secũdũ gl. in c. i. e. tit. li. vj. & facit c. j. de sepul. & est casus in c. is qui. eo. ti. li. vj. vbi hoc tenet Archi. & Io. An. in c. vt animarũ. e. tit. li. vj. Cõsuetudo tũ secũdũ Arch. post Ray. & Inn. seruãda esset. Dicũtur autẽ hic maiores, secũdũ eundẽ Pet. pater & auus. xiij. q.ij. Ebron. iũcto c. j. de sepul. Nec obstat q̃ strictè & ꝓprie maiores dũr supiores tãtùm vltra tritauũ, vt in l. Iurisconsultus. §. parẽtes. ff. de gradib. & l. quęcũq; §. parentes. ff. de iu. ius vo. qa illud verũ est simpliciter, sed non in hoc casu: vt videtur velle Old. cõsil. xxv. tum qa sicut domicilium inter viuos, ita ius sepulturę est inter mortuos. Consequitur autẽ qs originẽ seu domicilium patris & aui, nõ superiorũ, vt not. in l. assumptio. ff. ad muni. & de paro. c. fi. tum qa vnio sepulturæ ex charitate & mutua dilectione ꝓcedit, q̃ fuerat inter viuos: quæ maior fuit ad patrẽ & auum q̃ ad superiores. Hęc ille valde bene. Nec obst. qd Pan. in c nos. de sepul. dicat cõtra hoc esse gl. in c. is qui. eo. tit. li. vj. dicẽs q̃ si in vna ecclesia sepultus est pater, in alia reliqui maiores: sepelietur filius in sepulcro maiorũ: quia dico hoc nõ esse cõtra Old. q̃ nõ loquitur de patre solo, sed de patre & auo, q̃ sunt maiores in plurali. non autẽ pater. Vnde si proauus & atauus sepulti essẽt in vno loco, & pater ac auus in alio: sepelietur q̃s cũ patre & auo: & si pater in vno loco & auus ac alii maiores in alio sit sepultus, sepelietur filius cũ auo & cæteris maiorib⁹, secũdũ gl. & Io. An. per c. iiij. in prin. & c. fraternitatẽ. de sepul. & p c. cũ quis. eo. tit. li. vj. q̃ licet alii cõtrariũ teneãt per text. cõtrarios. xiij. q.ij. videtur verius: qa in c. ij. & iij. eo. tit. lib. vj. dicit sepulcrũ maiorũ ab antiquo. Si autẽ in nullo sepulcro sint plures maiores, sed hic est pater, ibi auus, & sic de aliis: sepelietur secundũ aliquos in parochia: qa nullũ est sepulcrũ maiorũ. Sed secũdũ Io. And. in nouel. de cõsuetudine sepelietur cũ patre. tamẽ de iure primũ est verius. Vnde secũdũ Pet. de Palu. vbi s. si nõ apparet vbi sint sepulcra maiorũ, sepelietur in ecclesia, vbi audit diuina, & pcipit ecclesiastica sacramẽta: vt in c. j. de sepul. & ibi ꝑ Inn. & est casus in d.c. is qui. & in c. in nostra. e. tit. Si autẽ in vna ecclesia audit diuina, & in alia pcipit sacramẽta, vel est parochian⁹ duarũ ecclesiarũ: si vtraq; ecclesia habet ius funerandi, locus est præuentioni. de rescript. duob⁹. li. vj. sed obuẽtiones quartę diuidẽtur. c. cum quis. eo. tit. li. vj. & si nõ est præuẽtio, sed cõtendũt, dicẽs canus cõcordabit partes. Si autẽ ecclesia, vbi de iure debet sepeliri, sit interdicta: si quidẽ est ecclesia sepulcri maiorum, sepelietur in parochia. Si verò est parochia, sepelietur in ecclesia cathedrali: & si omnes istæ essẽt interdictæ, sepelietur in monasterio proximiori, secundũ Archid. & Io. Andr. vel vbi debebat soluere decimas, secundũ prædictos. Et prædicta intellige etiã de filio impubere. ¶ Pan. autem vbi s. tenet cõtra Pet. & Old. q̃ filius potius cũ patre quàm cum reliquis maioribus sit tumulandus, si pater serioso & ex electione, & non præter propositum aliquo casu sit ibi

sepultus: quia ita dispoſuerunt patriarchæ, quorũ actio est nostra instructio. Sed dico fuisse particulare in patriarchis: qa Abrahã fuit quo ad fidẽ quasi alter Adã, id est, principiũ generis, cum maiores eius fuerint infideles: & rursus eorũ sepulcra distabãt: ideóq; meritò Isaac debuit sepeliri cum suo patre, nõ cũ reliquis maioribus. ¶ Secundũ. Peregrini & aduenæ sepeliũtur in parochia, in qua moriũtur, si sepulcra maiorũ ignorãtur, vel ad ea cõmodè ferri non possunt, secundũ Pet. de Peru. vbi §. & Archi. c. j. eo. tit. lib. vj. quod etiã Archi. sequitur, nisi esset cõsuetudo q̃ sepelirentur in ecclesia cathedrali. Secundũ gl. verò in c. in nostra. eo. ti. & refert Pan. in c. j. extra, eo. sepeliẽtur apud ecclesiã maiorẽ siue cathedralẽ. qđ sequitur Inn. d. Host. & Car. facit c. vbicunq; . xiij. q. ij. & c. officiũ. de offi. Archi. qa ecclesia cathedralis administrat talibus sacramẽta: licet ad hoc dicat Archi. q̃ illud c. officiũ. loquitur in administratiõe sacramentorũ, nõ in sepultura: alii verò dicũt q̃ vtraq; ecclesia habet ius. & locus est præuẽtioni. quod sequitur Sũ. Ang. contra Suppl. & Ro. do. autẽ Ant. distinguit & bene. Si enim iste est religiosus, debet sepeliri in monasterio sui ordinis. xvj. q. j. c. j intellige si potest. aliàs dic vt de laico. Si verò sit laicus: si quidẽ morã traxit in parochia, in qua decedit, aut venit animo trahẽdi, vt scholares, in ea sepeliẽtur: qa illa dicitur eius ecclesia parochialis. qđ placet Pan. per not. in ca. omnis. de pœn. & re. & per gl. in cle. j. de priui. Si verò moram nõ traxit, nec venit animo cõtrahẽdi, sepelietur in ecclesia cathedrali. quod limitat nisi recepisset sacramẽta à sacerdote parochiali: qa tacitè videretur ibi elegisse sepultrã. Sed Pan. dicit hoc dictũ nõ fuisse bene ponderatũ: qa si potuit à presbytero parochiali recipere sacramẽta, cẽsenda esset illa ecclesia parochialis transeuntiũ: & sic idẽ dicendũ erit de iure funerãdi: cũ omnia ista sint de iure parochiali. Hæc ex illo bene. licet deinde iſtat in hoc q̃ sepeliẽdus sit in ecclesia parochiali, de quo §. Cõfessor. j. §. xj. Ideo dico standũ cõsuetudini: quæ si nõ apparet, stabitur distinctioni do. Anto. qa optimè iuribus iura cõcordat, & opinioni distinguẽti regulariter statur. ¶ Tertiũ. De dãnatis ad mortem qũ sepeliri permittũtur, idẽ dicitur secundũ Pe. de Peru. quod de peregrinis. ¶ Quartum. Filii si sunt naturales tãtùm. sepeliẽtur secundũ Petr. de Peru. cũ patre, nisi pater fuisset in dignitate. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Treb. Si verò sunt spurii, nõ sepeliẽtur cum patre: qa nec filii nominãdi sunt. C. de incest. & inut. nup. auth. ex complexu. nec etiã si legitimentur à principe, nisi ad petitionẽ patris, & eo viuẽte fecisset. Et facit qđ not. in authen. qui mo. na. effi. sui. Vnde tales sepeliẽtur in sepulcro matris. argu. ff. ad municip. l. j. nisi sit illustris fœmina. Si verò sunt filii adopti ui vel arrogati si viuẽte patre adoptãte moriuntur, in eius sepulcro sepeliẽtur. secus si eo mortuo: qa sepeliẽtur cũ patre naturali, secundũ quod not. plenè in c. vnico. de cognatione. ¶ Quintũ. Vxor si est carnaliter cognita vel ducta ad domũ viri, sepelietur in sepulcro viri: qa iam assequuta est eius domiciliũ per conductionẽ. l. cum quædã puella. ff. de iurisd. omniũ iudi. vel quia est effecta vna caro cum eo. d. c. Ebron. aliàs nõ. Si tamẽ sit ꝓpter adulteriũ separata, secus est: quia iam nõ est de domo viri, nisi sit recõciliata. Si autẽ plures habuit viros, erit cũ vltimo, cuius domiciliũ & honorem retinet, tumulãda. eod. tit. c. is qui. lib. vj. vbi Io. Andr. dicit notabile verbũ, hoc scilicet procedere, etiã si postquã fuit vidua, reuersa est ad domũ patris: quia hęc priuilegia non cõferuntur loco, sed personæ: & idẽ si transferat se ad aliũ locũ: quia retinet domiciliũ mariti, secundũ Archid. & Ioã. ibi: vt l. filii. §. vidua. ff. ad mu. & ita tenet Sum. Ros. & bene: licet Sum. Ang. dicat locum esse præuentioni. & idem Gemi. ibi, addens q̃ honor acquisitus vxori ex qualitatibus mariti, nõ extinguitur morte mariti: ipsa tamen in viduitate manẽte: & sic regina nõ pdit hoc nomẽ per mortem mariti. Si autẽ vir habebat in vna ecclesia sepulcra maiorum, & in alia elegit sepulturã, & ibi iacet: vxor sepelietur vbi tacet maritus. d. c. Ebron. quod limita primò si fuit legitimè sepultus, nõ excõicatus, nec interdictus: & secundò si cõmodè potest illuc deferri, ar. c. religiosi. eo. tit. li. vj. Si autẽ ipsa prędecedat marito, an debeat sepeliri in sepulcro maiorũ suorum vel maiorũ mariti: Pan. in c. de vxore. eod. tit. dicit decisionẽ esse dubiam & egere declaratione: quia si diceretur q̃ in sepulcro mariti: si ille alibi eligeret sepeliri, illa iaceret inter alienos: sed tamen dicit standum cõsuetudini, qua cessante posset dici q̃ sepelietur in sepulcro mariti, si ipse sibi prępararit sepulcrũ. ad quod §. soror. xiij. q. ij. quia eum destinatione videtur maritus sepultus ibi. & idem vbi maritus nõ habet propriũ sepulcrum, sed dicit velle sepeliri in sepulcro maiorũ suorũ: & si eius voluntas non posset declarari, videtur sepelienda in sepulcro maiorũ vxoris. ¶ Si autẽ ipsa vxor prędecedẽs elegisset sibi sepulturã, & deinde maritus sub sequatur sepultura non electa: dubitatur vt prius. Et ratio dubii potest elici ex d. c. is qui. §. mulier. & rationes ibi expressæ cessant in marito. & tamen Pan. vbi §. contrariũ putat: quia ꝓpter vnionẽ eorũ in vita ius dispoſuit vt vxor debeat sepeliri cũ marito: & cõsequẽter ecõtrario: tamẽ qa in d. §. mulier. dicitur q̃ mulier debet sequi maritũ suũ, & non dicit econtrario: & quia indecẽs est vt vir sequatur dispositionẽ mulieris: verius est primũ. ¶ Sextũ. Prælati ecclesiarũ regulariter sepeliri debẽt in ecclesia vbi habẽt prælaturã: & si in duabus, locus est prœuentioni: vel melius sepeliẽtur in ea, in qua moriũtur, secũdũ Archi. in d. c. cũ quis. alii verò clerici sepeliri debẽt in ecclesia vbi sunt clerici seu bñficiati. ¶ Septimũ. Religiosi verò sepeliri debẽt apud locũ suæ religionis vbi moriũtur. xvj. q. j. c. si tamẽ sint nouitii nõ obligati religioni in genere, secundũ Archi. in d. c. cum quis. & sequitur. Sum. Ang. debent sepeliri in ecclesia vbi de iure cõuenit. Sed cõtrariũ est in vsu: & meritò, nisi essent in ꝓposito redeundi ad seculũ: quia si eligũt ibi mori, eligũt & sepeliri. ¶ Octauũ. Qui habet domiciliũ in ciuitate vel castro, sed ad villã ruralẽ se transfert causa recreationis vel exercendi ruralia, & ibi moritur: nõ sepelitur in ecclesia rurali, sed in sepulcro maiorũ suorũ, iuxta dicta §. part. j. si ad illud cõmodè portari potest. d. c. is qui. eo. tit. lib. vj. vt ibi not. Archid. & Io. And. Quid autẽ agẽdũ sit si ecclesia, apud quã quis de iure debeat sepeliri, sit interdicta, vel apud eã propter causam contingentẽ sepeliri nõ possit: vide §. Excõicatio. vij. excõicatione xvj. dub. iiij. ¶ Nonò queritur †, qui sunt de quibus certum est q̃ ecclesiastica priuantur sepultura? Et dico q̃ multa sunt genera personarũ, quę in ecclesia vel cœmeterio seu in loco sacro sepeliri non debẽt. ¶ Primò scilicet omnis infidelis, paganus, Iudæus, vel hæreticus: etiam si post mortẽ appareat de hęresi. de cõsec. dist. j. ecclesiã & xxiiij. q. ij. sanè. ¶ Secũdo moriẽs in torneamẽto. extra eo. c. j qđ tamẽ de astãte nõ intelligitur, secundũ Veruec. sed de eo qui venit causa se exercẽdi, & armigeris ei seruiẽtibus in armis. Et Host. exponit etiã si qs ibi vulnꝰ lethale accepe-
rit, licet postea superuixerit: qui quãuis pœniteat, & ei Eucharistia non negetur: tñ ecclesiastica sepultura carebit, vt ibi. Sed hic aduerte. secũdũ Sum. Ros. post Rich. in iij. dist. xxxvij. q. q hastiludia faciũt, peccãt mortaliter eũ simili ratiõe videãtur esse ꝓhibita vt torneamẽta. Et quo innuitur quòd

quòd moriẽtes in illis nõ sepeliẽtur in sacrato. Ego autẽ dico ex hoc haberi q̃ hastiludiũ & torneamẽtũ nõ sunt idẽ: & cõsequenter q̃ nec semper ista pœna habet locũ in hastiludio: vt etiã tenet Sũ. Ang. in verbo, torneamentũ: sed solum quãdo inde imminet probabiliter periculum mortis. quod etiã tenet Arch. vt §. Ludus. §. ij. part. vij. dictũ est. Vide etiã j. Torneamentum. ¶ Tertio, is qui se occidit. xiij. q. ij. in quibus. & xxiij. q. v. placuit. Intellige secundũ Veruec. ex desperatione vel iracũdia: secus ex fatuitate vel contra suã intentionẽ: vt si quis, vt euaderet, præcipitauit se in fluuiũ & periit, secundũ Bern. extra eo. ex parte. ar. dis. xiij. nerui. & xxix. q. v. de occidẽdis. imò, secundũ aliquos, si occidens se ex malo animo aliquãdiu post vulnus viueret, & ostẽderet signa cõtritionis, nõ denegaretur ei ecclesiastica sepultura. ¶ Quartò. is, quę certũ est & manifestũ nõ fuisse cõfessum, vel non cõmunicasse semel in anno. de pœ. & re. omnis. quod secundũ Archi. post Io. de Imo. intellige nisi in morte ostẽderit signa cõtritionis & emẽdationis super huiusmodi. ad quod probãdum sufficit vnus testis. xxvj. q. vj. qui recesserunt. sed hæredes tenentur satisfacere pro eo. extra eo. parochiano. Hæc tamẽ secundũ Pan. in d. c. ex parte. & alios Doct. nõ habent locũ in eo qui tẽpore suo fuit cõfessus, & deinde morte etiã casuali præuentus sine cõfessione decesserit, quãtamen per annũ nõ contẽpsit: nec in eo q̃ nõ est quidẽ cõfessus intra annũ: tamẽ hoc est occultum vel dubium: vt §. seq. ¶ Quintò, monachus inuẽtus proprietarius in fi. de sta. mo. super quodã. ¶ Sextò, blasphem? Dei. extra de maledi. in fi. ¶ Septimò generaliter quilibet notorius peccator decedens in ipso notorio mortali. xiij. q. ij. quibus. & c. nõ existimemus. quod intellige nisi sint ecclesiæ recõciliati: vel saltẽ signa cõtritionis appareãt: ad quod probandũ sufficit vnus testis, secundũ Arch. vt d. c. qui recedunt. & c. seq. iuncta gl. sed hæredes tenẽtur satisfacere pro eis. d. c. parochiano. Excipitur is qui moritur in torneamẽto, vt dictũ est. ¶ Octauò, manifestus vsurarius. de vsur. qa. & eo. ti. quanquã. lib. vj. & hoc nisi pœniteãt & faciant cautionẽ. ¶ Nonò, interdict⁹ nominatim: & hoc sub pœna excõmunicationis: vt in cle. j. eo. ti. & tẽpore interdicti illi q̃ sunt de loco interdicto eo durãte: vt habes §. Interdictũ. vj. §. ij. ¶ Decimò, excõicatus maiore. etiã iniustè. xxiiij. q. ij. sanè, vt no. glo. de rest. spo. literas. & secũdũ Veruec. idẽ est de excõicato minore notorié. ¶ Vndecimò, ille cui est interdict⁹ ingressus ecclesiæ. c. is q. de sen. exc. li. vj. ¶ Duodecimò, ille q̃ sacerdotẽ filiis suis tutorẽ instituit. lxxxviij. di. neq: apud. gl. ibi cõtrariũ tenet. Si quis prædictorũ de facto in loco sacro fuerit sepultus, si discerni possit, exhumãdus est, aliàs nõ: extra eo. sacris. & ecclesia vel cœmeteriũ reconciliandũ. de conse. eccl. vel alt. cõsuluisti. & si sepultus fuit infidelis, debẽt etiã tigna & parietes radi. de consec. dist. j. ecclesiã. si tamẽ de cadauere dubitetur, vtrũ sit fidelis vel infidelis, in meliorẽ partẽ interpretandũ erit: nisi aliqua probabilitas appareat de opposito. d. c. sacris. ¶ † Decimò quæritur, de quibus sit dubiũ an sepeliri debeãt in sacro? Et dico multa. ¶ Primũ. Puer de vẽtre matris extractus, scilicet mortuus sine baptismo, cũ ea sepeliri nõ debet, sed, secus si nõ esset extractus, secundũ Hosti. quia fœtus est pars vẽtris. de consec. dist. iiij. §. qua. quod intellige si certũ est q̃ mortuus sit. Si verò certũ est vel dubitatur q̃ viuat, debet scindi mater, & puer baptizari, si viuit: si verò est mortuus, extra cœmeteriũ sepeliri: mater tamẽ viua sine mortali peccato scindi nõ posset scissura qua immineret periculum mortis. ¶ Secundũ. Parochiano qui intra annum non est cõfessus, nec cõmunionẽ accepit, secundum Arch. post Io. de Imol. sacerdos sepulturã interdicere nõ potest, licet contrarium videatur per d. c. omnis. tú quia in dubio præsumi debet salutis æternæ non immemor. j. q. vij. sancimus. potuit enim alicui mẽdicanti legitimè cõfiteri, & de eius mãdato ab eucharistia abstinere: tũ quia tale quid esset occultũ: occulti autẽ peccatores sunt sepeliẽdi: quia propter hoc peccatum manifestari nõ debet. Et ista intellige quãdo hoc est occultum vel dubiũ: aliàs si esset certum & manifestũ, secus, per d. c. omnis. ¶ Tertium. De raptore dic vt §. Rapina. §. j. ¶ Quartũ. Suspensus vel aliter propter scelera iustitiatus si moriatur impœnitẽs, pœnitentia & sepultura carebit. Si verò cõtritus, sicut pœnitentia & viaticũ, ita & sepultura, secundũ Arch. non negabitur, etiã cum solennitate missæ & aliorũ officiorũ, secundum Pan. in d. c. ex parte. xiij. q. ij. c. fi. tamẽ ad eũ deponendũ de patibulo requiritur licentia iudicis secularis: qui tamen debet eã faciliter dare: vt in l. j. & ij. ff. de cada. pu. ¶ † Vndecimò quæritur, quid de recipiẽtibus aliquẽ ad sepulturã in casu non concesso? Et dico duo. ¶ Primũ. Sepelientes prædictos in §. priore sciẽter, peccãt mortaliter, secundũ Arch. ar. xxv. q. j. violatores. & vlterius sepeliẽtes publicè excõmunicatos, vel nominatim interdictos vel manifestos vsurarios, sunt excõmunicati maiores: vt §. Excõmunicatio. ix. §. v. & generaliter recipiens aliquẽ ad sepulturã in casu nõ cõcesso, tenetur restituere corpus si petatur, non solùm recenter sepultũ, sed etiã post: ita vt sola ossa supereſſe videãtur, secundum Pan. in c. liberũ. extra eod. & quicquid ratione illius corporis perceperit: & hoc ratione malæ fidei, secundũ gl. in d. c. cũ liberum. ¶ Secundum. Si sacerdos parochialis corpus eius qui alibi elegit sepulturã violẽter rapuerit, vel funus spoliauit antequã veniret ad manus eorũ quibus debebatur. secundũ Host. in d. c. eũ liberũ. amittit ius quod habebat: & idẽ si aliquis conuentus totus vel maior pars eiꝰ hoc fecerit: secus si pars minor vel solus prælatus. Vnde secundũ Old. cõs. ccxxiiij. tenetur restituere q̃quid accepit, & ipsum corpus, & vltra hoc perdit quartã canonicã: ad similitudinẽ hæredis res hæreditarias subtrahentis, qui in eis quartã Trebellianicã perdit, & ius institutionis debitũ, quod aliàs erat detracturus. l. Paulus respondit. ff. ad leg. fal. & l. rescriptum. ff. de his quib. vt indig. Pet. autẽ de Peru. vbi suprà quãtũ ad hoc, id est, quartam canonicam, tenet contrarium: quia delictũ presbyteri ecclesiæ nocere nõ debet. de or. cog. c. ij. xvj. q. vj. si episcopum. & quod not. in regula, delictũ. lib. vj. & in l. si quis in tantã. C. vnde vi. Sed tamẽ primũ est verius, si quid tale fiat à prælato: quia prælatus solus præiudicare potest ecclesiæ in acquirendis. xvj. q. vj. §. fi. sicut seruus domino in acquirendis. C. de acqui. pos. l. fi. secus in iam quæsitis. ¶ † Duodecimò quæritur, vtrum prætextu debiti possit impediri sepultura aut molestari moriturus? Et dico q̃ accedens ad domum moribundi, & ipsum vel alios molestans, aut rebus eius insignia ponens, ipso iure ab actione, & in tantundem condẽnatur hæredibus defuncti, & publicatur tertia pars suorũ bonorum, & est infamis: & idẽ in eo qui circa funus peccat. C. de sepul. vio. auth. itẽ qui domũ. nec debet impediri sepultura prætextu debiti vel cuiuscunq; obligatiõis. C. de sepul. vio. l. cũ sit. nec debet fieri molestia intra decem dies ab obitu: aliàs pro tunc est inutile: vt ibi in authẽ. sed nec ante. Bene tamẽ impediretur sepultura in casibus animæ, de quibus §. §. ix. ¶ † Decimotertiò quæritur, vtrũ liceat mortuos spoliare? Et dico q̃ nõ: sed imponitur pœna grauissima. ff. de sepulc. vio. l. iij. quod intelligo quantũ ad ea quæ ex intẽtione tumulantiũ remãserunt. ¶ † Decimoquartò quæritur, quis teneatur ad expẽsas sepulturæ? Et di-

eo quod hæres: & ab eo peti possunt: quia videtur quasi cõtractum cum defuncto. ff. de reli. & sum. fu. l. j. & pater respectu filii, ac dominus respectu serui: l. si quis. ff. eod. Item si mulier habet dotẽ, de ipsa dote fient: & si habet alia bona, fient de dote & de eis pro rata. ff. eo. l. Neratius. Si verò nõ habet dotẽ nec alia bona: tenet Sũ. Ange. indistincte ꝙ tenetur vir. d. l. j. & d. l. si quis. sed Supple. & Sum. Rosel. post Pisa. & Host. & Sum. Cõf. distinguit: quia pater omnẽ impensam præstare debet, aut hæredes mulieris, si est emancipata: & si hæredes nõ habet, neq; pater est solucdo, maritus cõuenitur in quantũ facere potest, ne iniuria eius videatur quondam vxor eius insepulta relinqui. l. quod si nulla. ff. de
15 reli. & sump. fu, & hoc est verũ. ¶ †† Decimoquintò quæritur, vtrũ valeat statutum factũ à laicis, ꝙ in sepultura nõ possit nisi tantũ expendi? Et dicit Ludo. de Ro. ꝙ non: quia licet non sit factum super spiritualibus, est tamen super connexis eisdem. argu. l. quod si nolit. in fi. ff. de æd. & in c. cũ laicis. de reb. eccle. non alie. quod limita vt ſ. Immunita. ij.
16 §. ix. ¶ †† Decimosextò quæritur, vtrũ si mendicantes & alii exempti sepeliant de facto cõtra cle. eos. de sepul. vsurarios manifestos, excõmunicatos publicè, & interdictos nominatim, possit episcopus loci facere de facto corpora istorum exhumari & prolici procul? Et dico ꝙ Pan. in c. sæpe. extra eo. credit ꝙ non: quia perinde est ac si nõ essent in sua diœcesi: posset tamẽ dari remedium vt impediat sepulturã antequã corpus ducatur ad locũ exemptum: quia cũ delinquatur in territorio suo potest obuiare, & illos in loco pri
17 uato facere sepeliri. vide ibi. ¶ †† Decimoseptimò quæritur, vtrũ leprosus debeat sepeliri cũ aliis? Et dicit Abbas in d. c. sæpe. ꝙ nõ: quia cui non cõmunicamus in vita, nec in morte cõmunicamus. & sequitur Pan. ibi, & Sum. Ros. Sed quia illud dictũ intelligitur de cõmunione spirituali, quæ sola remanet post vitã: quæ etiã adducit Pan. non probant, nisi quòd potest alibi sepeliri: ideo melius Pet. de Anch. tenet contrarium: cum hoc casu esset cõtagionis periculum.
De translatione corporis iam sepulti, vide ſ. Corpora.

De seruitute & Seruo.

1 *Seruitus humana quid, & quotuplex sit.*
2 *Seruitus quid, & quotuplex sit.*
3 *Seruus quot modis quis efficiatur.*
4 *Partus an sequatur ventrem in seruitute & libertate.*
5 *Seruus quomodo efficiatur liber.*
6 *Serui an & quomodo possint ordinari.*
7 *Seruus contrahens an magis teneatur domino quam coniugi.*
8 *Christianus an possit infideli dari in seruum.*

SERVITVS, cum multiplex sit, omissa ea qua quis est seruus Dei, & qua est seruus peccati, de humana intendo loqui, qua homo homini, vel res rei in ordine ad hominẽ
1 subiicitur. ¶ †† Primò ergo quæritur, quid & quotuplex sit seruitus humana? Et dico ꝙ in genere seruitus humana est institutio iuris gentium, adde vel generaliter humani, vt j. §. ij. qua aliquid alicui contra naturã subiicitur, arg. Insti. de iur. perso. §. seruitus. dist. j. iuris gentium. xij. q. ij. cũ redemptor. ¶ Est autẽ triplex. prima scilicet personalis, quæ est institutio iuris gentium, qua quis dominio alieno contra naturã subiicitur, vt patet in prædictis iuribus: & secunda realis vel prædialis, scilicet qua res subiicitur cõtra naturam, siue quæ debetur rei à re: puta prædio, & nõ personæ. l. si vnus ex sociis. ff. de ser. rust. præ. sicut hic fundus est obligatus pati viã & accessum ad illũ vel illum, quod tamẽ est gratia hominũ siue dominorũ. & tertia est largè dicta, scilicet asscriptitia, quæ debetur rei à persona. Realis autẽ est triplex, vrbana scilicet, rusticana ac mista. Est autẽ seruitus vrbana, quæ debetur prædiis vrbanis, siue quæ debetur intuitu alicuius ædificii habitabilis, sicut altius tollẽdi vel non tollendi, ne officiat luminibus, vel prospectui domus vicini: item stillicidii diuertendi in tectũ vel aream vicini. Seruitus autem rustica est quæ debetur prædiis rusticis, siue quæ debetur prædio nõ gratia alicuius ædificii habitabilis, veluti iter, actus, via, aquæ ductꝰ, aquæ haustꝰ, pecoris appulsus ad aquã, & huiusmodi. Et sic patet ꝙ talis est seruitus, quale prædium cui debetur. Vnde si stillicidia domus meæ, quæ est prædium vrbanũ, conuerto in aream tuã, quæ est prædium rusticũ, seruitus est vrbana: & econtrario si ignum ædificii nõ habitabilis, id est, nõ ad habitandũ facti: sed, verbi gratia, colligẽdarum frugũ, quod est prædium rusticum appono in parietẽ domus tuæ, quæ est prædiũ vrbanum, seruitus est rustica. Est autẽ sciendum ꝙ prædia vrbana dicuntur omnia ædificia ex causa habitandi facta & stabuli cõtinui, siue in ciuitate sint, siue in rure, vel vbicunq;. ff. de ser. tam vrb. quàm rusti. præd. l. j. rustica verò prædia dicuntur omnia prædia sine domo ad habitandum, licet habeant tectũ pro fructibus colligẽdis, vel stabulũ pro equis & iumẽtis separatũ ab ædificio habitationis: vt l. hoc iure. ff. quib. mo. pig. vel hyp. tac. con. de quibus habes in c. ecclesia. de cõsti. Seruitus autẽ mista est, quæ debetur à re personæ, quæ ideo sic dicitur, quia nõ est merè realis nec merè personalis: quãuis etiã dicatur personalis: vt l. j. ff. de seruit. quia cũ persona semper finitur: vt l. iiij. §. fi. ff. qui. mod. vsufruc. amit. Dicitur & realis, quia tanquã ius reale vẽdicatur, sed nõ rei vendicatione, quia corporale est: sed quasi vẽdicatur cùm agitur iniuriarũ si prohibetur ire, & huiusmodi: vt l. vti frui. §. vtrũ autẽ. ff. si vsufru. per. vt not. Cyn. in rub. C. de vsufru. Species huius seruitutis sunt tres: scilicet vsus, habitatio, & vsusfructus. Hic autẽ solùm de personali seruitute intendo. ¶ †† Secũdò quæritur, quis, & quotuplex sit seruus? 2
Et dico ꝙ seruus est, qui humano iure alterius dominio subiectus est, argu. iurium & doctorũ, de quibus in §. priore, & est mens San. Th. in iiij. dist. xxxvj. dicentis ꝙ seruitus est de iure positiuo, sed à naturali proficiscitur, sicut determinatũ ab indeterminato. Cum autẽ seruus dicatur relatiuè ad dominũ, tot modis dicitur, quot & dominus. Vnde duplex est seruus, scilicet improprie dictus, vt subiectꝰ simpliciter iurisdictioni alicuius, maximè tẽporali, puta Principis vel episcopi: qui etiã dicitur dominus, licet melius dicatur pater: & qui in aliquo seruitio alicui obligatur, quod si sit tẽporale, dicitur mercenariꝰ cõmuniter: si verò sit perpetuum dicitur aliquãdo vasallus, de quo ſ. Feudum. & j. Vasallus. Aliquando dicitur asscriptitius vel originarius, quod idem est: qui asscriptitius ideo dicitur, quia ita asscriptus est terris colendis, ꝙ à cultura sine voluntate domini recedere nõ potest, nec vendi sine gleba, nec gleba sine eo: & originarius, qui ab origine talis sit: dicitur etiã colonus à terra colẽda. Iste nõ est proprie seruus, secundũ gl. Rayn. nec repelli debet ab actibus legitimis: nisi quòd ad ordines non debet admitti, vt not. in c. multorum. de Iudæ. in glos. & dist. liiij. quis autem leges. de voluntate tamen domini bene potest ordinari, vt not gloss. in d. c. multorum. per c. si quis obligatus. dist. liiij. imò & quãdoq; cõtra ipsius domini voluntatem, scilicet in ipsis possessionibus: ita tamen vt clericus factus impositã sibi agriculturã adimpleat, vt in c. si seruus. ea. dist. Est & alius seruus dictus proprie, qui non est sui iuris, sed seruilis cõditionis: & de isto principaliter hic intẽdimus. ¶ †† Tertiò quæritur. quibus modis quis ser- 3
uus efficiatur vel contrahat seruitutem? Et dico ꝙ multis.
¶ Primò ex natiuitate: vt cũ qs nascitur de matre ancilla, q & verna

& vernaculus dicitur, & similiter taliũ filii: quia secũdũ S. Tho. in iiij. dist. xxxvj. & iura ciuilia, partus sequitur ventrem, id est, matrẽ quantũ ad cõditionẽ seruitutis vel libertatis. de quo j. §. iiij. ¶ Secũdò ex iure, sicut seruus est iure gentiũ, qui capitur in bello iusto, secundũ gl. in c. ius gentium. dist. j. per c. dicat. xxiij. q. v. & fugiẽdo peccaret. quod tamen fallit si capiatur Christianus: & iure ciuili similiter efficitur seruus, qui maior xx. annis patitur se vendi ad participandum pretiũ. Inst. de iure perso. §. serui aũt. & libertus ingratus patrono: qui licet nõ efficiatur seruus ipso facto, tamẽ reducitur in seruitutẽ. l. si manumissus. C. de lib. & eo. lib. fingẽs se inualidũ vt mendicet. C. de mendi. vali. Lvnica. Et similiter iure canonico efficitur seruus raptor mulieris, vt ſ. Raptor. §. j. & ferens auxiliũ Saracenis, vt ſ. Excõicatio. vij. §. xxj. & mulier libera sciẽter contrahẽs cũ existente in sacris, redigẽda est in seruitutẽ. dist. xxxij. eos qui. & filii inde nati debẽt effici serui ecclesiæ. xiij. q. ij. cũ multæ. ¶ Tertiò emptione, vt quia eo inuito venditur ab alio: de quo tamẽ vide ſ. Iudæus. §. iij. vel quia patitur se vẽdi. Ad quod tamen secundũ Host. Gof. & Azo. sex requirũtur. Primò ꝙ sit maior xx. annis. C. de lib. cau. si ministeriũ. Secundò ꝙ intendat pretium participare. C. eo. l. nõ ideo. Tertiò quòd in veritate participet. ff. qui. ad lib. procla. l. j. Quartò ꝙ emptor credat ipsum esse seruũ. ff. de lib. can. l. liberis. §. si quis scies. Quintò ꝙ is qui venditur, sciat conditionẽ suam, id est, se esse liberũ. ff. qui. ad libe. procla. nõ li. l. iiij. Sextò ꝙ vẽditor similiter sciat eum esse liberũ. d. l. iiij. Quorũ sex si aliquid deficiat, nõ valet, sed iure cõmuni renocatur in ingenuitatẽ. Si verò nihil deficiat, etiã si postea manumittatur, non fit ingennus, sed libertus. ff. de stat. ho. l. homo liber. nisi reddat domino pretiũ. ff. si inge. manu. l. ij. quod tamẽ pretiũ dominus recipere nõ cogitur in-
uitus, secundũ quosdam. & videtur hoc tenere gl. in d. l. ij. 4
¶ †† Quartò quæritur, vtrũ partus vẽtrẽ, id est, matrẽ sequatur, scilicet in cõditione seruili? Et dicit S. Th. in iiij. dist. xxxvj. ꝙ partus sequitur matrem in libertate & seruitute: quia ista pertinẽt ad corpus quod est à matre: sed in pertinentibus ad dignitatẽ, quæ est ex forma rei, vt in honoribus, muneribus, municipiis, nobilitate, & huiusmodi, sequitur patrẽ, secũdũ iura diuina, canonica & ciuilia: licet in quibusdã terris non subiectis Imperio sequatur deteriorẽ cõditionẽ: vt si pater sit seruus, & mater libera, filii sint serui. Hæc ex illo. Vnde dic ꝙ filius denominatur à patre de iure: vt in c. ij. de cõuer. infid. & Insti. de legi. ag. tu. §. j. Ex hoc quia sequitur familiã & agnationẽ patris. Nõ obstat c. Raynutius. de testa: quia secũdũ Io. And. illud erat per superbiam: quia mater erat nobilior, & sequitur priuilegiũ patris in tribus: primò quo ad honores: secundò quo ad cõditionem curialẽ. C. de decu. l. eos. l. exẽplo. & l. nullus. tertiò quo ad originem. ff. ad municip. l. j. Vide gl. in c. dicat. xxxij. q. iiij. & in l. cum legitimè. ff. de sta. ho. Quantũ verò ad conditionẽ seruilẽ de iure nõ sequitur cõditionẽ patris, sed matris, secundũ gl. quam cõiter sequũtur doct. in c. j. de coniug. ser. quæ vult ꝙ partus ancillæ erit penes dominum ancillæ. l. & seruorũ. ff. de sta. ho. Pro quo facit tex. in l. partum. C. de rei vendi. & not. in c. vnico. de na. ex libe. ven. & in c. ii. de ser. nõ ord. & Insti. de iure perso. §. fi. Nec obstat c. liberi. xxxij. q. iiij. vbi natus sequitur deteriorẽ partem: quia secundũ gl. exponitur, deteriorẽ, id est, matrẽ, quæ est fragilior. Vel secundũ gl. ibi intelligitur secundum legem Lombardorũ & Theutonicorũ, non autem Romanorum. Sed tamẽ Pan. in c. licet. de cõiug. ser. hoc limitat verũ, nisi consuetudo vel statutũ habeat aliud: sicut hodie natus ex ancilla nõ est seruus, si pater est liber, & idem Pet. de Pal. & est de mẽte Io. And. limitat etiã Arch. hoc verũ in natis ex matrimonio: quia nati ex illicita copula, vndecũq; nascantur, sunt ignobiles: nõ tamẽ serui eorũ qui sunt domini seruorũ vel ancillarũ ex quibus nati sunt, vt vsus ostẽdit: imò in natis ex matrimonio, secũdũ Pet. de Pal. nõ videtur verũ si dominus cõtrahat cũ sua ancilla, vel domina cũ seruo: ꝙ iure diuino nõ prohibetur, & si ciuili: quia tunc ancilla illa vel seruus in libertatẽ eripitur, cũ nec ancilla, nec seruus sit socius, vt est cõiux. ¶ †† Quintò quæritur, quomodo seruus 5
efficiatur liber? Et dico ꝙ multis modis, secũdũ Host. ¶ Primò, si eũ languidũ dominus exposuit, aut ei alimẽta negauit: quibus casibus etiã libertus efficitur ingenuus. extra eo. c. vnico. nec qui eos suscipit, põt sibi per hoc in eis ius aliquod vẽdicare. ¶ Secũdò, si quis ancillã vẽdit ne prostituatur, & emptor facit cõtra. ¶ Tertiò si pileatus incedit ante domini sui cadauer. ¶ Quartò, si postea quàm data est sententia cõtra eũ qui dicebatur seruus, dominus postea pretiũ recipiat. ¶ Quintò, si dominus ancillã in matrimonio collocauit scribẽs pro ea dotẽ. ¶ Sextò, si seruũ appellauit filiũ actibus interueniẽtibus quasi in figura iudicii. ¶ Septimò, si dominus dedit seruo instrumẽtũ, per quod seruitus eius probabatur, & aliis casibus, qui habẽtur C. ex qui. cau. ser. ꝙ præ. li. acci. in l. j. & per totũ. vt si cõuincit in iudicio reum necis domini sui: vel accusat falsariũ monetæ, vel raptorẽ virginis dissimulatione præteritũ, & huiusmodi. Efficitur etiã per emptionẽ factã à Iudæo: vt ſ. Iudæus. & per manumissionẽ. Adde ꝙ si ancilla impetatur à domino de turpitudine, fugere põt in cõsciẽtia, & stare vt libera: quia dominus abutitur sua potestate, & põt officiũ episcopi implorare vt manumittatur: & põt ipse ad istud cõpellere. l. si lenones. C. de episcaudi. ¶ †† Sextò quæritur, quid iuris de ordi- 6
natione seruorũ? Et dico multa. ¶ Primũ. Nullus seruus ec clesiæ vel priuati debet nisi prius manumittatur. dist. liiij. per totũ. & si ordinatus fuerit libertate nõ accepta, secundũ Ray. si dominus scit, & nõ contradixit, efficitur ingenuus. dist. liiij. si domino sciẽte. & hoc verũ quo ad quoscũq; ordines. & idẽ Gof. & Inn. Si verò dñs ignorauit aut cõtradixit: distinguit: qa si ordinator vel præsentator sciuit, ordinatus remanebit in ordine: sed alter illorũ condẽnabitur dño in duplũ. dist. liiij. si seruus absente dño. & hoc si alter tãtùm sciuit: si aũt ambo sciuerũt, dabit vnũ præsentator & aliũ ordinator: & si neuter est solucdo, poterit dñs postulare eũ sibi restitui. dist. ea ex antiqs. Si aũt neuter eorũ sciuit, si ordinatus est in sacerdotẽ, remanebit in eodẽ ordine, peculio, si quod habet, dño restituto. & si peculiũ nõ habet, nec est q redimat ipsum, debet domino suo reddi ad seruiẽdũ illi in decẽtibus ordinẽ suũ: puta horis canonicis, missã, & huiusmodi. dist. liiij. frequẽs. Et si cõtumax hoc renuat, debet deponi. extra eo. nullus. in fi. Si verò ordinatus est in diaconũ, dabit ꝑ se vicariũ, & ipse remanebit in ordine: aliàs reuocabitur in seruitutẽ, nisi qs eũ redimat. Idẽ de subdiacono intellige extra eo. miramur. In aliis aũt ordinibus absolutè in seruitutẽ reuocatur. dist. liiij. nulli. & c. ex antiqs. & cõcor. satis Gof. & Inn. ¶ Secũdũ. Prædicta intellige si dominus repetat intra annũ ab ordinatione secũdũ Hug. aut verius à sciẽtia dñi secũdũ Ray. Gof. Host. & Pet. ¶ Tertiũ. Talis seruus depositus tenetur cõtinere, vt no. dist. liiij. nulli. & nõ gaudet aliquo priuilegio clericali, nisi ꝙ verberari nõ põt: vt no. gl. in c. ij. dist. ea. de quo extra de cle. cõiu. Ioannes. & c. sequẽ. aliàs verberãs est excõicatus, secũdũ Inn. ¶ Quartũ. Secũdũ Inn. idẽ est ĩ originariis & asscriptitiis & oibus obligatis cõditione seruili vel rõcinio vel tyroci-

nio, & idē in libertis si aliquod obsequiū patronus sibi retinuit.dist.liiij.quicunq; & idē in obligatis functionibus, id est, publicis officiis.dist.lj. præterea. ¶ Quintum. Ratio quare seruus reddatur domino: cū alia res cōsecrata nō reddatur: vt xiiij.q.vlt.cōperimus. secundā Gof. Host. Vide. & Pet. est: quia in aliis rebus nō est dolus vtrin homine: tum quia in aliis cōsecratio est in superficie, nō in anima: ideōque nō debent manu profana tractari. xxx.q.vij. licitē. Vtrū aūt seruus possit ordinari domino retinēte sibi aliqua iure patroni, vide §. Manumissio. §.v. De cōiugio aūt seruorū, vide suprà, Matrimoniū. vj. §. j. ad ij. & Matrimoniū. viij. §.

7 ij. ¶ Septimò quæritur, † vtrū seruus vel ancilla cōtrahens teneatur magis domino quàm cōiugi, vel ecōtrario? Et dico p tenetur magis reddere debitū coniugi quàm seruitiū domino, si voluntate eius contraxit: quia ex quo cōsensit in matrimoniū, cōsensit in accessoria. de offic. dele. prudētiā. & l. ad legatū. ff. de procurat. Nec potest dominus sine peccato mortali aliter eū distrahere, p loco & tempore debito impediretur reddere debitū. & idē dic si sunt diuersorū dominorum, & ambo cōsenserūt. Et ita limita. Tanc. & alios tenentes p vendi nequeunt scilicet sic p impediatur dicta redditio. Si verò cōtraxit domino ignorāte vel cōtradicente, licet teneat matrimoniū: magis tamen tenetur domino de obsequio, quàm cōiugi de redditione debiti: vt no. do. Ant. Car. & Pan. & cōiter docto. in c.j. de cōiu. ser. & poterit vendi ad libitū: licet secundū Sco. in venditione de bono & æquo deberet attendere dominus, ne dicta redditio impediretur: imò videtur ad hoc teneri, si sine suo prēiudicio hoc pōt: alioquin iniustè læderet proximū. ¶ Octauò

8 quæritur, † vtrum liceat Christiano dare se infideli in seruum tempore persecutionis cū pacto nō dimittendi ritus Christianos? Et dicit Inn. in c. nisi cū pridē de renun. p sic.

¶ S i, quando faciat conditionem, & quando non, vide §. Conditio. & §. Legatum. j. §. j.

¶ S i g i l l v m quis possit habere: dic secūdū distinctionem datā §. de Insignis. & no. in c. dilecta. de excess. prael.

De Simonia.

1 *Simonia quid.*
2 *Vendi quæ possint vel non possint sine vitio simoniæ.*
3 *Simoniam esse nēcne quibus modis cognoscatur.*
4 *Simonia an cadat in quemlibet, etiam in papam & contrahentem cum papa.*
5 *Simonia an sola voluntate contrahatur.*
6 *Simonia quot modis committatur.*
7 *Simonia an sit dare aliquid pro remissione peccatorum, & pro sacramento. nu. 8. & pro aliis actibus. nu. 9.*
10 *Simonia an sit vendere scientiam.*
11 *Simonia an committatur accipiendo aliquid pro funere.*
12 *Simonia an sit aliquid dare pro annexis spiritualibus.*
13 *Simonia an sit aliquid dare pro beneficijs ecclesiasticis seu dignitatibus.*
14 *Simonia an committatur in locando fructus beneficiorum vel aliter distrahendo.*
15 *Simonia qualiter committatur in religionis ingressu.*
16 *Simonia qualiter committatur sine pecunia, sed munere vel obsequio.*
17 *Pacisci an aliquo modo liceat de temporalibus ad spiritualia.*
18 *Simoniacorū quotup' ex sit pœna, & quid de mediatoribus. nu. 19.*
20 *Simoniæ quæ sit debita restitutio.*

SIMONIA à Simone mago dicta est, qui potestatē dandi Spiritū Sanctū compatare voluit pecunia, vt postea vendendo signa lucraretur: vt patet Acto. viij. & j. q. j. saluator. nō autē dicta est Giezia à Giezi, qui donū Dei vēdidit solū. De hac S. Th. pertractat lj. ij. q. 100. & in iiij. dist. xxv. & in quolib. ij. & similiter in viij. ¶ Primò aūt quæritur, † quid sit simonia, & quomodo intelligitur eius diffinitio?

1 Et dico multa. ¶ Primū. Simonia secundū S. Tho. ij. ij. q. 100. & penè omnes Theologos ac Iuristas cōiter est studiosa voluntas emendi aut vendēdi aliquid spirituale aut spirituali annexū. Addit Pan. in c. nemo. eo. tit. opere subsequuto. quod nō fuit necesse quo ad Deū: quia in volūtate studiosa, id est, deliberata peccatū cōsummatur: sed solùm quo ad iudiciū ecclesiæ, quæ nō iudicat de occultis, nisi procedant ad extra. ¶ Secundū. Nomine aūt emptionis & venditionis secūdū S. Tho. ij. ij. intelligitur omnis cōtractus nō gratuitus: vt scilicet trāsactio, renuntiatio & permutatio: licet prelatus ex officio suo possit permutare beneficia vel præbēdas: vt §. Permutatio. ij. §. iiij. hmōi etiā est remissio: q secundū Dir. remittere idē est quod dare. j. q. j. si qui sunt. Limitat tamē gl. in c. j. de testib. qñ ex remissione cōmodum applicatur parti. limitat etiā ibi Pan. qñ debitū est liquidū. vide ibi. Adde p nomine emptionis venit etiā redemptio. Vnde secūdū Ray. spūalia sicut nō debet vēdi vel emi: sita nec redimi. quod Veruec. limitat ab eo qui iustè possidebat: extra eo. querelā. secus à possidēte iniustè: sicut redimūtur decimæ. Sed ista limitatio nō est necessaria, nec redēptio decimarū est redēptio spūalis alicuius, sed temporalis: vt §. Decimæ. in fin. & j. §. iij. reg. iiij. ¶ Tertiū. Spūale aūt secūdū S. Tho. ij. ij. & in iiij. vbi §. & secūdū Richar. & Pan. in c. cōsulere. de simo. & Asten. dicitur tripliciter. Primò scilicet essentialiter, vt gratia & virtutes: per quas intelligo omnia alia spūalia vel supernaturalia dona: & causaliter, vt sacramēta quæ sunt causa gratiæ, & cōsequēter virtutū: & effectualiter seu effectiuè, vt actus ex spūali gratia & sacro officio vel quocūq; spūali dono procedētes: vt baptizare, officiū diuinū celebrare, miracula facere, & huiusmodi: quæ etiā dici possunt spūalia per causam, inquātū à spirituali causantur, & ad spūale disponūt. ¶ Quartū. Spūali verò annexū, secūdū S. Tho. in iiij. & alios dicitur dupliciter. Primò sicut ad spirituale ordinatū, sicut ius patronatus quod ordinatur ad præsentādū clericos ad beneficia, & vasa sacra ordinata ad sacramētorū vsum: addē & generaliter omne, in quo spūale ministratur, vt sacra vestis, ecclesia, cœmeterium, reliquiæ sanctorū, & omnis sacra res. Licet aūt ius sepulturę nō sit annexū isto modo, sed sequēti, tñ cœmeteriū est annexū isto modo. Secūdò sicut ex spūalibus dependens: vt habere ecclesiastica beneficia, quod nō cōpetit nisi habēti officiū clericale: vel ius percipiēdi decimas, primitias, oblationes, & ius sepulturę, & qcqd cōpetit clericis ratione ordinis, vt pulsare cāpanas, claudere ostia ecclesiæ, & similia, & ius etiā primogenituræ. ¶ Quintū. Nomine aūt pecuniæ, qua emptio & vēditio cōtrahitur, intelligitur secūdū S. Th. ij. ij. omne illud cuius pretiū pōt pecunia æstimari: vt patet in iij. Eth. ¶ Sextū. Prædicta aūt intellige dicta de spūali supernaturali, siue, vt alii dicūt, in ordine ad Spiritū sanctū: loquēdo verò de spūali naturali siue in ordine ad spiritum humanū, dico p hoc spūale dupliciter dicitur. Primò scilicet p essentiā, vt oēs scientiæ & virtutes naturaliter acquisitæ: & secūdò per cām, vt doctrinā taliū scientiarū: & idē videtur de actibus taliū virtutū: vt iudicare est actus iustitiæ: annexū aūt huic spūali sunt libri, scholæ, & hmōi. & de his dicetur j. eo. tit. ¶ Secundò quæritur, † quæ inter

2 prædicta vēdi possunt aut nō possunt sine vitio simoniæ? Et dico quātū ad spūale supernaturale p vendi nō pōt de iure spūali per essentiā: imò nec super eo cadere potest deliberata volūtas emptionis, secūdū S. Tho. in iiij. quod intellige rectè

rectè sentiendo. p de hoc j. q. j. c. j. & ibi glo. Nec spirituale per causam: vt iure. nō satis. & in c. cū in ecclesiæ. eo. ti. licet inquantū est corporale habeat quandā speciē, q vēdi potest, nō ex hoc p est spirituale. Vnde secūdū S. Tho. ij. ij. simonia est accipere pecuniā quasi pretiū cōsecrationis eucharistiæ vel missæ cantatæ: nō autē quasi stipendiū sustētationis. Nec spirituale effectiuè: nec rēdimi pecunia aut resignari: extra eodē. querelā. & j. q. j. nullus episcopus. el ij. nisi secundū quod j. dicetur. Nec annexū tali spirituali antecedenter ea rōne qua est annexū, siue qua ordinatur ad spirituale. circa qđ mēs S. Tho. vt patet ij. ij. q. 100. art. iiij. p totū, est p ipsa corporalia seu tēporalia vēdere licet, sed nō ordinē eorū ad spiritualia: vt si vēdatur alteri ecclesiæ, qđ licitū est in necessitate, vēdi possunt sub propria forma. Si verò vendantur laicis, destrucda sunt, & eorū materia solū vendēda est. & de hoc j. §. xij. De iure aūt patronatus, quod non est corporale, dictum est §. Ius patronatus. §. v. quomodo vēdi nō possit secundūm se, nec dari in feudū, sed trahi cū aliis vēditis. Nec annexū eidē cōsequenter: quia cùm non competat nisi habēti officiū clericale, secundum S. Tho. sine spirituali esse nō potest: & cōsequenter eo vendito intelligitur spirituale subiici venditioni. Nec spirituale naturale dictū per essentiā: imò hoc etiā de facto vendi nō pōt, dicēte scriptura Prouer. xvij. Quid pdest stulto habere diuitias, cū sapientiā emere nō possit? Nec etiā dictū per causam potest vendi semper, sed solū aliquādo. vt j. §. x. annexū autem ta-

3 li spirituali vendi potest de iure, nisi ecclesia locū scholarū doctori assignasset. ¶ † Tertiò quæritur, quib⁹ clauibus & regulis vtrūdū sit ad sciēdū an in aliquo casu sit simonia nēcne? Et dico p multis. ¶ Prima est diffinitio supradicto modo exposita, quæ intelligitur de simonia in se siue ex sua natura: de qua statim. ¶ Secunda est, p quædam sunt simoniaca ex sua natura, vt omnia prædicta: limitando tamen quo ad beneficia, si habent administrationem ordinis, vel clauium exequutionem, in quibus Papa dispensare non potest vt licitè fiant: licet dispensare possit quo ad pœnas iure positiuo inde contractas vel contrahendas, ne scilicet cōtrahatur, puta excommunicationem, suspensionem, resignationē beneficii, & huiusmodi: quædā verò sunt simoniaca qa prohibita, siue ex solo iure positiuo, vt vēdere vicariā, castaldionatū, aduocatiam, & huiusmodi. j. q. iij. saluator. extra eod. ad nostram. ¶ Pro quo aduerte p quantum ex Panor. in c. j. eo. tit. colligitur, circa beneficia habentia administrationē ordinis vel clauium exequutionem, committitur simonia primo modo: secus in aliis vt sunt ista hospitalia & aliæ administrationes temporales. Sed ista regula non habetur à S. Tho. nec videtur de mente Rayn. ¶ Tertia regula est, p ad euitandum simoniam coram Deo & in conscientia sufficit p quis non intendat pro spiritualibus vel eis annexis aliquid temporale recipere quasi pretiū, etiā si intendat recipere quasi sustentamentū cōcessione iuris vel piæ consuetudinis. vt patet ij. ij. vbi §. art. ij. quo ad sacramenta. & art. iij. quo ad spirituales actus: & hoc etiā si talis intentio sit sine qua non: puta sine qua prædicator p tūc nō prædicaret ibi. quod patet per S. Tho. viij. quolib. q. vj. & ij. quolib. similiter q. vj. quo ad actus spirituales. Tertio modo, id est, effectiuè: puta quo ad celebrationē officii propter distributiones:

4 & quo ad prædicationem quo ad tēporalia: vt habes etiam j. §. v. ix. & xvj. clarē. Et ex his patet, p aliquando est simonia quo ad Deum tantùm: aliquādo quo ad ecclesiā tātùm: vt quando aliquis præsumitur vendere aut emere spirituale: qui tamen hoc nō intēdit: vt in sequentibus patebit: aliquando quātum ad vtrunq; : aliquādo quantū ad neutrum.

Et idem dicere oportet quo ad sacramēta seu eorum administrationē: puta Cōfessor aliter nō audiret modo istū, nisi qa eleemosynā sperat: secluso tamē casu necessitatis sacramentorū, & obligationis ad ea ministrāda: quia cū à prædictis in spiritualitate nō differāt nisi secūdū magis & minus in vtrisq; eodē modo est, vel nō est simonia, nulla interueniēte differētia, nisi secundū magis & minus. Quantū ad ecclesiā verò q de intētione nō iudicat, hoc nō sufficit, sed ad euitandā simoniā & pœnā simoniæ oportet omne pactum abesse, & omnes species exactionis: vt patet ij. ij. vbi §. art. iij. ad secūdū. Vnde S. Tho. dicit in quolib. q p in dispensatione spiritualiū ad euitandā simoniā tria sunt necessaria si quid recipiatur, scilicet cōcessio iuris vel piæ cōsuetudinis, intētio pia, scilicet cōcessio iuris vel piæ cōsuetudinis, intētio pia, scilicet nō corrupta, & forma honesta, scilicet vt nō requiratur ante pii officii exhibitionē, ne pactum interuenire videatur, sed expleto officio poterit exigi. Hæc ex illo. Prædictā tamē regulā S. Tho. vt ex locis allegatis patet intelligit quo ad indigētes sustētatione, id est, eos q aliter viuere cōmodè nō possunt: imò, vt videtur, quo ad eos q Deū habēt pro fine suo: intelligitur secundò quantū ad nō obligatos ad talia: secus in parochiano quātū ad subditos, à quibus etiā pro victu nō potest accipere. j. q. iij. vendētes. nec pōt habere talē intentionē nō faciēdi: sed tenetur prius gratis exhibere spiritualia. Sed prima limitatio, scilicet quo ad indigētes est necessaria ad hoc q sine peccato auaritiæ: nō autē ad hoc q sine peccato simoniæ fiat. Vnde dicit Rayn. & Host. q si facerdos nō obligatus ex officio habet sumptus necessarios aliūde, debet gratis cātare: & si facit p pecunia, aut erit simonia, aut certe auaritia. vnde cùm non possit esse simonia, quia nō intēdit vendere spirituale, & nemo tenetur suis stipendiis militare, extra eo. cū sit. videtur turpe lucrū: vt in c. iudices. j. q. j. vel ad minus habet speciem mali. ¶ Quarta regula est, p nō est simonia dare pecuniā, p redimēda vexatiōe in re spirituali. extra eo. dilectus. el j. quod limita quādo certū est, q fiat iniustitia: nō autem quando est dubiū, secundū S. Tho. ij. ij. vbi §. art. vlt. & Pet. & glo. Ray. Vnde potest dari pecunia, vt præbenda mea per iniuriā data alteri recuperetur: & similiter vt quis reuocet iniustam sententiam excōmunicationis vel ab ea absoluat, secundū gl. in c. ad aures. eod. tit. Inno. tamen ibi tenet contrariū. sed Pan. post Io. And. dicit, p potest, si ex dilatione solutionis imminet prēiudiciū graue: quia tunc redimitur vexatio: aliàs nō, sed debet adiri superior. & idē de suspensione & interdicto. Pan. tamen in c. dilectus filius. el j. eod. tit. comprehendendo totam materiam huius quæstionis dicit q p in temporalibus licitè redimitur vexatio tā pro quæsito quàm pro quærendo iure. Sed intellige data pecunia: nō autē dato spirituali: sed recipiēs, inquit, pecuniam indebitè, tenetur restituere. l. j. & l. generaliter. ff. de calū. In spiritualibus verò pro iure quærēdo nō est licitū aliquid dare, etiā vt cesset impedimentū facti. extra eo. Matthæus. nec tunc redimitur vexatio: sed datur, vt facilius acquiratur ius spirituale: pro quæsito autē ei qui est in possessione, scilicet illius iuris, & de facto molestatur, scilicet iniustè, licet aliqd dare vt in d. c. dilectus. sed recipiens tenetur restituere. Sed pro quæsito si quis iustè vexatur: vt quia episcopus vult eū iustè deponere, vel alius iustè accusare, aut prætendit ius in beneficio, nihil dare licet: quia nō redimitur vexatio facti. extra eo. nemo. imò nec si vexatur iniustè, & non est in possessione iuris illius, sed dat vt habeat possessionē illicitè detentā vt no. Inno. in c. ad aures. extra eo. & tenet glo. xv. q. vij. decimas. quia possessio est quid spirituale: vnde non cadit in laicum. de præscri. causam. Vel saltem est connexa spiri-

tualibus propter administrationem, quæ inde sequitur. j.q. iij. si qs obiecerit. Putat autẽ Pan. ꝙ dare possit qñ non posset de facili eã consequi apud superiorem ad euitandũ magnum præiudicium. arg eius quod de absolutione ab excõmunicatione dictum est. Sed tamen aduerte secundũ Host. ꝙ licet dans possit sine simonia redimere: tamen is qui pro pecunia reddit spirituale quod usurpabat, est simoniacus. quod dictum est in se verum, licet non in proposito. de quo 3. Decimæ. in fi. Putat etiam Sum. Ang. hoc dictum ꝙ pro recuperanda iuris alicuius possessione nihil possit dari esse limitandum quando detinebatur à superiore: secus si à tyranno. Sed ego credo ꝙ semper sit simonia, quia semper datur pro re spirituali vel annexa consequenda: quod non est redimere, id est, repellere vexationẽ, sed cõsequi aliquod bonũ. Licitũ est tamen propriũ iustueri. Nec est simile de absolutione ab excõmunicatione iniusta: quia ibi nihil acquiritur, sed abiicitur ligamẽ, & repellitur ligãs iniustè. qđ est redimere, id est, repellere vexationem, scilicet iniquam. ¶ Quinta regula est quam ponit S. Tho. viij. quolib. vbi 5. scilicet ꝙ si actus sit spiritualis ex parte principii, id est, cõpetens alicui propter aliquod spirituale, quod est in eo, vt diacono legere Euangelium, simonia est, si quis intendat actum suũ vendere: non autẽ si sit spiritualis ex parte finis tãtum, vt docere liberales artes, quarũ veritas est spiritualis: sed est simonia si vẽdatur finis qui est spũalis, id est, veritas.

4 Vbi etiã patet ꝙ locans operas vẽdit actũ. ¶ †Quartò quæritur, vtrũ simonia cadere possit in quẽlibet, etiam in Papã, & in cõtrahentẽ cũ Papa? Et dico ꝙ quo ad Papã dicit quædã opinio ꝙ non: sed secundũ S. Tho. & alios Theologos & Canonistas cõiter si Papa pecuniam pro aliquo spirituali vel ei annexo recipiat, simoniam cõmittit, etiã si illa pecunia sit de reditibus alicuius ecclesiæ: quia licet res ecclesiæ sint eius, vt principalis dispẽsatoris, nõ tamen vt domini. Sed S. Tho. loquitur in his quæ sunt simoniaca per diffinitionẽ simoniæ, siue ex sua natura. Vnde istã opinionẽ, scilicet ꝙ in Papã cadat simonia, quæ cõmunis est, bene limitat Ant. de But. post Host. esse veram quantũ ad prohibita quia simoniaca, scilicet ex sua natura: non autẽ quantũ ad simoniaca quia prohibita. scilicet iure positiuo: quia talis constitutio nõ ligat promulgãtes. Limitat etiã Pet. de Pal. eã esse veram quo ad peccatũ, nõ quo ad pœnas simoniacis iure illatas: quia eas semper euadit. ¶ Quantũ autem ad contrahentes cum Papa, dico quòd secundũ aliquos excusantur à pœna simoniæ. Vnde dicit Pe. ꝙ emens simoniacè beneficium, vel ordinem à Papa, pœnas iuris non incurrit: quia sicut in pœnis iam incursis, ita etiã ne incurrãtur dispẽsare potest: sicut posset alicui priuilegium cõcedere ꝙ percutiẽdo cleri cum non esset excõmunicatus: quãdo autẽ dat beneficium pro pecunia, videtur dispẽsare ꝙ liceat retinere. Vnde qui habuit beneficium in curia per simoniam: si habet cõscientiam quòd emanauerit de sciẽtia Papæ conferẽtis: pœnitendo de peccato non tenetur resignare, sed retinere põt. Hæc ex illo. Imò secundũ aliquos excusantur à peccato simonię in simoniacis quia ꝓhibitis: quia dicit Io. de Lig. extra eo. c. j. ꝙ nec Papa, nec alii existentes in curia cõmittunt simoniã, si Papa scit, & ex certa sciẽtia tolerat. quod intelligitur in simoniacis quia prohibitis. & hoc sequitur Archi. & tenendũ est: licet Pan. in d. c. j. aliter sentiat: & Sum. Ro. det

5 concordiã quæ nõ vadit ad mentẽ discordantiũ. ¶ †Quintò quæritur, vtrũ sola volũtate cõtrahatur simonia. Et dico ꝙ si loquamur quantũ ad conscientiã & de volũtate deliberata emendi aut vendendi spiritualia, Sum. Ange. asserbit Taner. & Ber. sentire ꝙ nõ: extra eo. c. vlt. sed illi loquũtur quantũ ad forũ iudiciale. nec loquũtur de voluntate emẽdi, sed de illa, de qua j. Quantum verò ad Deũ & cõscientiam peccatũ simoniæ sola volũtate cõtrahitur: licet hoc ecclesia nõ puniat: vt in c. tua nos. eo. ti. vtrũ autẽ sit necessariò restitutio faciẽda, vide j. ℊ. vlt. Si verò loquamur de volũtate, id est, intẽtione accipiẽdi aliquid aut dãdi pro actu spirituali, distinguitur: qa si sit intẽtio secũdaria. id est, sine qua actio fieret, secundũ oẽs non est simonia, etiã corã Deo. Et ratio est: qa eo casu nõ datur tẽporale ꝓ spirituali, vel ecõtrariò: quia remoto tẽporali nihilo minus daretur spirituale, vel ecõtrario: si verò sit intẽtio principalis, id est, sine qua nõ fieret actio, tenet indistinctè Sum Ro. post aliquos Sũmistas, cõtra tamẽ Sum. Ang. ꝙ sit simonia: sed tamẽ hoc est verum solũ vbi quis tẽporale intẽderet dare vel accipere directè ꝓ ipso spirituali quasi eius pretiũ vel mercedẽ, sicut fecit Giezi: vel etiã ꝓ suo labore qñ actus nõ potest locari. de quo j. ℊ. ix. part. ij. & iij. Secus si ꝓ sua sustẽtatione: quod patet primo ex tertia regula. 5. ℊ. iij. secũdò ex diffinitione simoniæ: tertiò quia Ray. in tit. de simo. ℊ. qritur. idẽ tenet, & similiter sua gl. vt etiã patebit ex dicẽdis j. ℊ. viij. & ℊ. ix. Vnde Archi. dicit quod cũ datur tẽporale pro spirituali si ly ꝓ dicat appretiationem, vel cõmutationẽ, vel causam principaliter mouentẽ ita, inquit, ꝙ illud tẽporale sit vt pretiũ rei spiritualis, vel propter hoc principaliter detur ipsum spirituale, est simonia: secus si dicat causam finalem seu adminiculatiuã, vt scilicet, inquit, si hoc fiat ob reuerentiã sacramentorum, vel seruandam piam consuetudinẽ, vel ad sustentationem ministrorum, & nõ vt pretium, ita tamẽ ꝙ cesset omnis pactio & cõuentio. j. q. ij. quàm pio. & exactio à nõ valẽte vel nõ volẽte dare præcipuè ante collationẽ spiritualiũ. Hæc ex illo. qui licet subdat ꝙ dans spirituale pro pecunia aliàs nõ daturus, est simoniacus: tñ loquitur de eo ꝙ spiritualia exhibere tenetur, qui ante dationẽ exigere non potest, sed post ea. qui autẽ non tenetur, nec aliàs habet vnde sustẽtetur, scilicet decẽter, secundũ Ray. locãre potest operas suas in actibus spiritualibus ad sensum qui dicetur j. part. ij. & iij. ℊ. ix. Et hoc etiam seruatur in vsu: quia cõtinuè religiosi procedunt ad funera & prædicationes cũ spe sustentationis, sine qua non irent. Vnde & Sum. Ros. virtualiter hoc tenet in verbo, Simonia iiij. ℊ. iiij. cõtra primũ dictum suum, vt j. ℊ. xj. parti. iiij. Et hoc sequitur Sum. Ange. contra Ro. & est indubitãter verũ in his, q ex officio ad talia nõ tenẽtur nec habẽt vnde sustẽtentur, & se Deo dedicarũt ex suis laboribus non quærẽtes diuitias, sed sustentationẽ: in aliis autem quomodo se habeat veritas, patebit ex dicendis. Quantum ad ecclesiam verò & humanum iudicium nullus contrahit simoniam quacunque voluntate, nisi aliquid superaddatur extra eo. tua nos. & c. fi. quod quidem super additum est pactum, vt patet in d. c. fi. sed intellige expressum vel tacitum: quia quocunq; modo innotescat quòd quis dederit vel acceperit tẽporale pro spirituali, est simoniacus. Vnde. vt patet extra eo. & si quæstiones. si dubitetur vtrũ gratis vel corrupta intẽtione datum sit: tria sunt præcipuè attẽdenda: dantis scilicet & accipientis qualitas, scilicet an diuiti à pauperе, vel ecõtrariò: muneris quãtitas: vt si res magni vel parui sit pretii: & donationis tẽpus, an scilicet instãte necessitate, vel aliàs cõferatur: & hoc ideo, qa ex his fundatur præsumptio: quæ tamẽ locum non habet in conscientia. ¶ †Sextò 6 quæritur, quot modis committatur simonia? ¶ Et dico ꝙ ex parte rei datę cõmittitur tripliciter secũdũ triplex mun, scilicet à manu, ab obsequio, & à lingua. de quo 5. Gabella. v. ℊ. j. & j. ℊ. xvj. ¶ Ex parte verò committentiũ similiter eõ mittitur quadrupliciter: aliquando scilicet solùm ex parte

conferentis spirituale, vt quando ipse recipit tẽporale ignorante eo cui confert spirituale: aliquãdo ecõuerso solùm ex parte recipiẽtis spirituale: vt quãdo ipse confert aliquid non danti, sed amico vel cõsiliario eius: aliquãdo ex parte vtriusq;, scilicet quãdo recipiẽs dat aliquid danti: aliquando ex parte neutrius, vt si amicus recipiẽtis det aliquid amico danti eis ignorãtibus. j. q. j. statuimus. & c. si quis à simoniacis. ¶ Ex parte verò modi cõmittendi etiam cõmittitur quadruplicitèr: cogitatione, loquutione, opere: & omissione de qua infrà ℊ. viij. part. v. & ix. ¶ Septimò quæritur,

7 †vtrum sit simonia dare tẽporale vel accipere pro spirituali per essentiã, puta æterna vita vel remissione peccatorũ? Et dico ꝙ non, secundũ Dir. & omnes secundũ illud Danielis quarto, Peccata tua eleemosynis redime. Cuius rationẽ assignat S. Th. quia hic est emptio largè sumpta pro merito, non autẽ perfecta: tum quia nõ sunt cõdignæ, &c. Rom. viij. tum quia meritũ non cõsistit principaliter in exteriori dono, vel actu, aut passiõe, sed in interiori affectu.

8 ¶ Octauò quæritur, †vtrũ sit simonia dare aliquid pro spirituali per causam, id est, pro aliquo sacramento vel sacramẽtali? Et dico multa. ¶ Primũ. Vt probat S. Tho. in iiij. dist. xxv. q. iij. ar. ij. q. j. cum sacramẽta gratiã contineant, licite vendi nõ possunt aut emi, scilicet de iure sine vitio simonię: vel vt dicit ij. ij. q. 100. art. ij. pro eorũ gratia pecuniã accipere est crimen simoniæ, quod nulla cõsuetudine potest excusari tamen, vt ibi subditur, accipere aliquid ad sustentationẽ eorũ qui Christi sacramẽta ministrãt, secundum ordinationẽ ecclesiæ & consuetudinẽ approbatã non est simonia nec. peccatum, non autẽ sumitur tanquã præmium mercedis, sed tanquã stipendiũ necessitatis. Hæc ille. qui etiã ad quartum ibi subiungit ꝙ si ex cõsuetudine exigantur aliqua, quasi pretium rei spiritualis cum intẽtione emẽdi aut vẽdendi, est manifestè simonia: quia cõsuetudo nõ præiudicat iuri naturali aut diuino quo simonia prohibet: & præcipuè si ab inuito exigãtur: si tamẽ exigãtur quasi stipẽdia & desit intẽtio emendi & vẽdendi, sed intẽtio refe ratur ad solam cõsuetudinis obseruantiã, non est simonia, præcipuè quando quis voluntariè soluit. In his tamen solicitè cauendum est quod habet speciẽ simoniæ vel cupiditatis, secundũ illud j. ad Thes. vlti. Ab omni specie mala, &c. Hęc ille. Sed pro huiusmodi cõsuetudinis intellectu nota ꝙ secundum Panor. in c. suam. eod. tit. cõsuetudine introduci potest, vt aliquid detur pro spirituali siue simonia, qñ nõ præcessit exactio, sed ex mera liberalitate & deuotione populi talis cõsuetudo est introducta. facit c. ad apostolicam. eo. tit. vbi dicitur, cõpellendos ad laudabilẽ cõsuetudinẽ obseruãdã: si verò exactio præcedẽs dedit causam consuetudini nõ valet, cum habeat initiũ vitiosum. & sic intelligitur c. cum in ecclesia. si bene põderetur. Sed hæc intelligę vbi ex cõsuetudine debetur aliquid clericis à laicis. vbi verò est cõsuetudo ꝙ à clericis aliquid exigatur, dic secundum Pan. in c. Iacobus. eod. tit. ꝙ ad priuatũ cõmodum clericorum non valet: sed bene in fauorẽ diuini cultus. intellige si non præcesserit exactio ante sacramentorũ exhibitionem. vnde dicit Inn. & Io. de Ligna. in d. c. ad apostolicã. ꝙ consuetudo, qua datur aliquid ante sacramentorũ receptionem, est corruptela: nec valet quantuncunque longa. Quãdo autẽ non præcessit exactio quare valeat in laicis & nõ in clericis: ratio diuersitatis est: quia laici videtur se obligasse sub nomine cuiusdã obligationis. ar. no. in c. nouũ genus. de deci. Aduertendũ est tamen ꝙ, vt innuit S. Tho. ij. ij. vbi 5. ar. iij. prætextu cõsuetudinis non potest aliquid exigi per subtractionẽ sacramẽtorũ, nec propria authorita

re: sed spiritualibus prius, inquit, exhibitis licitè possunt statutæ & cõsuetæ oblationes, & quicunq; ali prouẽtus exigi à nolẽtibus & valentibus soluere authoritate superioris interueniẽte. ¶ Secũdũ. Pro matrimonio, licet sit sacramẽtum, licitè datur & accipitur pecunia, secundũ Archi. post S. Th. absq; simonia: nõ quia ibi gratia nõ cõferatur, vt no. gl. & male. j. q. j. quicquid. sed quia non est sacramentũ solum, sed officiũ naturæ: & secundũ hoc datur ad subleuandum onera eius, & nõ inquantũ est sacramentũ in dispẽsatiõnẽ ministrorũ ecclesię cõsistens. Vnde secũdũ iura est simonia, pro benedictione nuptiarũ aliqd exigere: licet spõte oblatũ possit recipi. extra eo. cũ in ecclesia. Nec est verũ quod dicit gl. in c. sua. e. tit. quod posset pro ea aliqd peti si nõ esset sacramentũ: quia, vt dicit Pan. ibi: non solùm pro sacramentis: sed generaliter pro omni officio ecclesiastico exercẽdo nõ debet aliquid peti, vt in c. ad nostrã. e. tit. Dicit tamẽ Vernec. ꝙ si sacerdos, ad quẽ spectat, nõ vult alteri dare licẽtiã benedicẽdi nuptias nisi pro pecunia, si quidem nõ intẽdit licẽtiã vẽdere, sed ꝓuidere fibi de portione oblationũ eum cõtingẽte, nõ est simonia, & idẽ, secundũ eun dẽ, est de licẽtia cõtẽdi & cõmunicãdi, licet possit præsumi ꝙ licẽtiã vẽdere voluerit si exigit maiorẽ summã quam dicta portio valere præsumatur. Si autẽ sacerdos nolit benedicere nisi data pecunia: secundũ Alex. recurrẽdũ est ad superiorẽ, qui si cogere eum noluerit, tutius est abstinere quàm dare occasiõnẽ peccati. Sed Pan. in c. dilectus. el ij. e. tit. tenet ꝙ pro habẽdis sacramẽtis necessariis licet aliquid dare, nõ pro volũtariis. & sic tenẽdo opinionẽ ꝙ sine benedictione matrimoniũ cõsummare nõ licet, vbi est cõsuetũ, licitè dabitur pecunia pro ea cũ intẽtione dãdi pro redimẽda vexatione. ¶ Tertiũ. Pro baptismo ſ. dãdo nõ est danda vel exigẽda pecunia: vt patet expressè j. q. j. baptizandis. qđ Sum. Ang. & Ro. contra Supple. post Pan. in c. cum in ecclesiæ. e. tit. limitãt quãtũ ad adultũ: qa ex quo habet baptismum in voto, habetur pro baptizato, & saluatur. arg. c. debitum. de baptismo. & c. ij. de presby. non bap. Quantũ verò ad infantẽ secus, qñ presbyter aliter nõ vult baptizare, & nõ est alius qui sciat & possit: qa nõ emit spirituale: nec hoc debet intẽdere, sed redemit vexationẽ. Sed quia secundum eosdem redẽptio vexationis habet locũ solùm vbi quis repellitur de iusta possessione alicuius iuris, quod nõ est hic, vbi, vt bene dicit Supple. non est aliqua vexatio, sed sacramẽti negatio: quia etiã licet aqua emi possit in se, non tamen vt ea vtitur qui baptizat, quia sic est spiritualis, cum sit pars, id est, materia sacramenti in actu. Et dato ꝙ emi possit, nõ tamen intẽdit sacerdos eam vẽdere, sed baptismum: nec cõsequenter qui soluit, intendit eam emere, quia inde nihil faceret: ideo melius dicit Archi. post S. Tho. Pet. de Taran. Pet. de Per. & glos. j. q. j. baptizandis. & Rich. vt refert Archid. licet eum Sum. Ang. pro se male adducat, ꝙ eo casu alius debet baptizare si potest: alioquin potius debet permittere puerũ mori sine baptismo: quia nõ sunt facienda mala vt eueniant bona. Posset tamen hoc casu secundum S. Tho. & alios emere quis à sacerdote aquã, quæ est purum elemẽtum corporale: imo secundum Supple. in verbo, Baptismus. etiam si esset consecrata: quod tamen esset falsum, secundũ Arch post Vlde. & j. q. j. dictũ. quia esset simonia. Infidelibus autẽ vtrum sit danda vel promittẽda pecunia vt baptizentur: quidã dicunt, vt dicit glos. in c. quam pio. j. q. ij. ꝙ sic, exemplo beati Syluestri: qui bona temporalia paganis pollicebatur, vt fierent Christiani, alliciendo scilicet ad fidem. Et hoc tenet Ray. quod quidẽ verũ est si fiat gratis ad beneuolentiã captandam, vel etiam ad diffundendu ꝙ

dendum bonum odorẽ Christianitatis,vt facilius quis eos cõuertat: quia hoc non est emere, sed causare dispositiue eorum conuersionẽ. art.xxiij.q.iiij.debet homo. & q.vij. quod autẽ di.xlv.qui syncera.cum pacto verò non licet, secundũ Veruec. Licitè etiã secundũ Ray.inducũtur per graniorẽ exactionem pensionũ à principio locationis:postea autem non liceret.xxiij. q.vj. iam vero. Hoc tamen licitũ est cum pacto quãdo auertũtur à fide solùm timore paupertatis:quia hoc nõ est emere conuersionẽ vel baptismũ, sed impedimẽta eius remouere: non autẽ quando auertuntur quia fides sibi nõ placet:quia hoc esset emere spirituale. Et iuxta hæc intellige Pan.in c.cum in ecclesię.eo.tit. Et eodem modo secundũ Panor.in c.dilectus.el ij.eod.tit. potest sine pacto ad alliciendũ dari pecunia pro ingressu religionis & receptione sacramentorũ. ¶ Quartum. Eodem modo & eadẽ ratione nec pro confirmatione, imò nec pro chrismate, nec pro extrema vnctione, nec pro Eucharistiæ collatione licet aliquid exigere vel ex pacto, seu quasi pretium dare.j.q.j.dictũ. sponte tamen oblata licet recipere.j. q.ij.sicut episcopũ.nec similiter pro pœnitẽtia seu absolutione licet exigere pecuniam, secundũ S. Tho.quasi pretiũ absolutionis:quia esset simoniacum:sed bene potest exigi quasi pœna peccati vel culpæ præcedẽtis impositа pecuniaria pœna:in quo tamen, inquit in quarto, cauendũ est ne talis exactio magis cupiditati, quàm correctioni adscribatur.Hæc ex illo.qui loquitur de absolutione tam à peccato quàm à censuris ex peccato inductis. & idem Pet.& Host. Qui autẽ exigit aliquid,aliter non auditurus confessionẽ, simoniã cõmittit,etiã per ecclesiam puniendã.j.q.ij.quàm pio, imò secundũ Ray.etiam sacerdos,qui suo parochiano nõ vult dare licẽtiã alteri cõfitendi nisi pro pecunia. quod intellige,vt s.parti.ij.imò secundũ Archi.is,qui nihil exigit,sed tamen audit cõfessiones principaliter intẽdens lucrum,cõmittit simoniam mentalẽ. Quod intellige quãdo audire ex officio tenetur:vel quãdo hoc intendit quasi pretium, nõ quasi eleemosynale sustentamentũ.vel,quod idẽ est, intellige quãdo pecunia est causa audiẽdi simpliciter: nõ tamen quãdo est causa audiẽdi potius hũc, à quo aliqd speratur,quàm aliũ:cum tamen si nihil speraretur, aliquis audiretur,ar.dicendorũ j.§.ix.partic.tertia. ¶ Quintum. Pro sacramẽto verò ordinis etiã nihil exigi potest : extra eo.c.j.vbi dicit do. Anto.q cùm in ordinatione tres personæ requirãtur,scilicet episcopus, minister, & notarius,sicut principalis ordinatio debet esse gratuita, ita & omne accedens ad illã. Et de episcopo quidẽ clarum est q si quid pro ordinatione recipiatur pacto,cõuentione,vel exactione,simonia est.j.q.ij. quàm pio. & c.sicut episcopũ. imò si detur ei aliquid ne ordinet per simoniã,est simonia,ex parte eius,& si nõ dantis,secundũ Tanc. & Bar.Brix.j.q.j.nullus.& similiter si detur ne spiritualia det simoniaco,secundum Panor.in d.c.cum in ecclesiæ.Et similiter est simonia si ordinandus promittat ordinatori q vsque ad tot annos nihil petet,secundũ Panor.in c.per tuas.el iij.eod.tit.quia ex quo ordinator post ordinationẽ tenetur ei assignare portionem quæ cõsideratis fructibus est quid temporale,talis remittit temporale pro spirituali cõsequendo:& similiter si detur pecunia ne quis ordinetur,eligatur,aut confirmetur,aut ne ecclesia consecretur,& huiusmodi:extra eo. nemo. Minister autẽ,de quo loquitur illa decretalis,vel est archidiaconus examinans promouẽdos, vel is qui promouẽdos vocat secundũ Docto. vel qui respõdet in scrutinio ordinãdi,secundũ formã c.ij.de scru.vel qui legit Euãgelium,cum sit ordinatio,secundũ Gofr. quorum quilibet si pro ministerio illo pecuniã reciperet,simonia est.De notario autẽ qui promouẽdos scribit, & facit literas ordinis iam collati,sunt opiniones,vt ibi recitat do.Ant.& Archi. ij.parte.tit.j.sed Pan.eo.tit.c.j.post glos.& Doct.cõmuniter dicit q si est salariatus de publico,puta ab episcopo, nihil debet exigere:similiter & si non habet salariũ, sed tamen suum officiũ est adeò necessarium in ordinatione,vt nisi ipse scriberet,ordo nõ diceretur rite collatus:quia tũc suum officiũ est de cõferentibus ad ordinem : quia tamen non video, inquit, q ita sit necessarium,simpliciter dici potest q ex quo non habet salarium de publico, licitè potest pecuniam pro suo labore exigere:considerata scilicet laboris seu negotii qualitate,& nõ ordinis:quia esset simonia, sicut cum plus exigitur pro ordine digniori.ar.x.q.ij.præcariæ.& d.c.j.voluit,secundum Inno. tollere consuetudinem quorundã locorum,in quibus omnes officiales & ministri pecuniã expetebant. Adde primò secundum Ray.q si quis habens titulum rogat presbyterũ vt præsentet eum ad ordines ad titulum ecclesiæ suæ, promittens q nunquã in ea aliquid petet,simoniam cõmittit:extra eo.per tuas.& ordinator triennio à collatione ordinum, & præsentator ab eorum exequutione est suspẽsus. extra eo. si quis ordinauerit. Adde secundò q si pro mea ordinatione data est pecunia ordinatori,nõ habeo exequutionẽ,etiã si ignorauit aut cõtradixit,quia eam nõ haberẽ, etiã si pro mea ordinatione nõ esset data,sed pro alia priore : quia ille esset simoniacus in ordinis collatione,nec posset dare exequutionem,secundum Host.j.q.j.si quis à simoniacis. Si verò me ignoráte alius dedit pecuniã nõ ordinatori, sed alteri,secundum Innoc.in c.tanta.extra eod. non sum simoniacus, etiam si sine pecunia non eram obtẽturus. Si verò ego dedi,est simonia,etiã si sine pecunia ordinẽ habituras erant. Adde tertiò,secundũ Veruec.q si detur pecunia alicui pro ingressu ad prælatum intẽtione habẽdi aliquid spirituale ab eo,non est simonia:secus si detur vt suadeatur ei.j.q.j.si quis. Adde quartò,secundũ Veruec.q si me nesciente promissa est pecunia pro mea promotione,quam postea solui vel solutã restitui,licet graviter peccem,& in maleficiis ratihabitio retrotrahatur,dispẽsare tamen potest episcopus: quia re vera nõ fuit simoniacus in receptione beneficii vel ordinis,sicut no. Tanc. Adde quintò q secundũ Ray.simonia est si ab ordinando ante ordinationẽ præstetur cautio vel promissio.viij.q.iij.talia.nõ autẽ si postea, nisi ex præcedẽti fiat pactione.ea.q. Artaldus. ¶ Sextũ. Pro sacramentalibus quoq;,vt pro benedictione abbatũ,abbatissarũ,velatione virginũ,aqua benedicta, adde vel omni benedictione,& huiusmodi, nihil recipere licet, secundũ Pet.de Pal. & idem de aliis,de quibus suprà Sacramẽtale.sicut nec etiã ratione materię potest vẽdi sacramẽtum.j.q.j.placuit.ij.& iij.Vnde etiam secundum Panor.extra eo. in c.ea quæ.simonia est pro chrismate aliquid exigere habito respectu ad liquorẽ: quia non solùm est spirituale inquantũ sacramentum, sed etiam inquantum liquor.d.cap. placuit.el ij. similiter nec pro pane benedicto vel candelis. similiter secundum Gof.& Host.nec pro benedictione calicum & vestium. Vẽdere tamen officium portãdi aquam benedictã, secundũ Veruec. non est simonia,si ex cõsuetudine habet sacerdos q etiam per alium exerceat & percipiat proueptus:aliàs secus. Vel melius dic absolutè,secundũ Rod.q licitum est vẽdere prouẽtum. vẽdere autẽ illud officium,est turpe lucrum. ¶ Nonò quæritur, ẏtrum liceat aliquid dare vel accipere pro spirituali effectiuè, siue pro spiritualibus actibus? Et dico multa. ¶ Primũ. Sanctus Tho.in iiij. vbi

vbi suprà.art.ij.q.ij.& viij. quolib.q.vj. distinguit dicẽs q actus spiritualis dicitur dupliciter. Primò scilicet ex parte principii,qñ scilicet actus cõpetit personę propter aliquod spirituale donũ vel officiũ quod in ipso est, sicut episcopo cõsecrare basilicas, & diacono Euangeliũ legere:& secũdò ex parte finis tãtùm:& nõ principii : vt docere artes liberales:quarum veritas spiritualis est:sed huiusmodi doctrina nõ cõpetit alicui, propter aliquod spirituale officium, cùm etiã Gẽtilibus liceat. Et in primis quidẽ si quis intẽdat vẽdere actũ suũ,vt dicit in quolib.aut vẽdere quod in eis spirituale est,vt dicit ij.ij.vel locare actus suos,simonia est,vt dicit in iiij.sed accipere aut dare aliquid pro sustẽtatione ministrãtiũ spiritualia secundũ ordinationẽ ecclesiæ, & consuetudinẽ approbatã:vt dicit ij.ij.licitũ est:ita tamẽ q desit intẽtio emptionis & vẽditionis : & quod ab inuitis non exigãtur per spiritualiũ subtractionẽ, quia haberet speciẽ vẽditionis : gratis verò spiritualibus prius exhibitis licitè possent statutæ & cõsuetæ oblationes & quicũq; alii prouentus exigi à nolẽtibus & valẽtibus soluere,authoritate superioris interueniẽte. Hæc ille. In secũdis verò actibus,vt dicit in iiij.quia spiritualitas nõ est ex parte agẽtis, potest qs vẽdere & locare operas: sed nõ illud speciãle quod ex opere acqritur,sed est simonia,vt dicit in quoli. Et intellige q in primis põt aliqd accipi in sustẽtationẽ etiã ex intẽtione principali sine qua nõ, si qs sit indigẽs & ex officio nõ obligetur,vt patuit s.§.iij.regula iij.& similiter vt patebit par. seq. ¶ Secundũ. Idẽ. S. Th.in d.quolib.viij.ca.q. quærit formaliter vtrũ ille q vadit ad ecclesiã propter distributiones, aliàs nõ iturus,peccet? Et dicit sic: Celebrare diuinũ officiũ in ecclesia est actus spiritualis ex parte principii:quia cõpetit alicui ex hoc q est clericus, & ideo simoniã cõmittit q huiusmodi actũ vẽdere intẽdit:in qualibet enim vẽditione pretiũ accipitur quasi finis. Et ideò in prædicto casu distinguendũ est. Si enim huiusmodi distributiones recipit quasi finẽ sui operis principaliter intentũ,simoniã cõmittit, & ita mortaliter peccat:si autẽ habet principalẽ finẽ Deũ in tali actu,ad huiusmodi autẽ distributiones secũdariò,non quasi in finẽ,sed sicut in id,quod est necessariũ ad suã sustẽtationẽ,constat q nõ vendit actũ spirituale, & ita simoniã non cõmittit,nec peccat:sic enim acceptio distributionum nõ erit causa quare ad ecclesiã vadat, sed propriè huius determinatio quare nũc vadat, & nõ alia vice. Hæc ille in forma. Ex quibus simul cũ dictis particula superiori, & etiã §. priore,& part.seq. elicio q nõ obligatus ad actũ spirituale ex parte principii ratione salarii vel officii aliquo indigẽs ad sustentationẽ necessario vel de bene esse honesto,licitè intẽdit illud in tali actu,nõ vt pretiũ, sed vt eleemosynale sustentamentũ intẽtione sine qua nõ fit simonia:si tamẽ talis intẽtio deduceretur in pactũ tacitè vel expressè,simonia esset quo ad ecclesiam, quæ de intentione non considerat. ¶ Tertiũ. Pro celebratione autẽ missæ vel aliis diuinis officiis vel processionibus & huiusmodi nũquã licitũ est aliquid accipere vel dare tanquã pretiũ:si autẽ sacerdos tenetur celebrare,vel exequias aut talia officia facere, secũdum Ray.aliquid exigere simonia est.j.q.j.vẽdentes. Si verò nõ tenetur,& deficit ei sumptus,potest accipere.j.q.j.duces.nã & operas suas locare potest siue ad diẽ siue ad annum:extra ne præl.vi.su.c.ii.q.si sumptus habet,& ad hæc nõ tenetur: aut debet facere gratis,aut cessare:aliàs videtur facere ex auaritia:& licet quãdo ad hæc nõ tenetur forte nõ sit simonia,eo q non debeat suis stipendiis militare.xij.q.ij.charitatem.extra eo.cùm sit.tamẽ est turpe lucrum quando fit ex auaritia : vel si in sumptus recipit,etiã si diues sit,& non fit ex auaritia,saltem habet speciẽ mali,vt dictũ est suprà. Sed tamen not.q in huiusmodi nullus potest licitè locare operas suas proprie,secundũ S.Th.& glo.in d.c.vlt. & patet quia in spiritualibus,in quibus debet cessare omnis pactio & cõuentio,extra de pac.c. fi.locũ nõ habet locatio vel conductio. Vnde secundũ glo.eius sicut nec officiũ spirituale, ita nec labor in officio vendi debet aut locari propriè, nec iura allegata hoc probãt,nec ipse Ray.hoc intẽdit: sed solùm q talibus oblatis pro spiritualibus põt acceptare etiã cũ intentione nõ prosequẽdi, nisi talia sibi darẽtur quibus sustentatur:dũmodo nihil paciscatur aut exigat ante spiritualiũ exhibitionem. Quod autem dicit S.Th.in iiij.q si sacerdos nõ habet alios sumptus, & non tenetur ex officio missam cantare,potest accipere denarios,sicut cõductitii sacerdotes faciunt nõ quasi pretiũ missæ,sed quasi subsidium sustentamentũ vitæ, nõ est sic intelligendum quasi illa cõductio sit emẽdo,vendẽdo,aut paciscẽdo,vt patet ex dictis:sed est per modũ eleemosynæ, dũmodo aliquis tantũ offert si vult in tali loco celebrare & ille acceptat : etiã aliàs nõ celebraturus ibi, nisi sub tali spe:quã tamen spem si deduceret in pactũ expressum vel tacitũ, esset simoniacus præsumptus quo ad ecclesiam. ¶ Quartũ. De actu præsentandi & prædicandi idẽ est iudiciũ sicut de actu celebrãdi diuina,cùm sint actus spirituales ex parte principii. ¶ Quintũ. Correctio etiã & visitatio secundũ S. Th. est actus spiritualis ex parte principii:quia ex spirituali officio cõpetit:vnde simoniã cõmittit qui pecuniã accipit, vt peccatum quod tenetur revelare aut punire,nõ reuelet nec puniat: pro visitatione etiã non est accipiẽda pecunia quasi pretiũ : sed quasi debita ex ordinatione ecclesiæ ad sustentationẽ:& idem de procuratione moderata quã accipere possent episcopi in cõsecrationẽ ecclesiarũ secundũ determinationem ecclesiæ. ¶ Sextũ. Oratio secundum S.Th. in iiij.& ij.ij. est spiritualis ex parte principii & ex parte finis,quia ex spirituali deuotione efficaciã habet,& aliquid spirituale debet in ea peti:vnde nullo modo debet sub pretio poni:nec qui ob hoc dant pecuniã pauperibus orationẽ emũt,sed animos pauperũ alliciũt ad gratis orandũ pro se,& eos sibi faciũt debitores. Hæc ex illo. Vnde secundũ Pe. de Pal.simonia est dare ex pacto pecuniã pro Psalterio dicendo : nõ autẽ si daretur pro vigiliãdo supra defunctũ,scilicet ratione laboris : esto q ad vigilias sequatur dicere Psalteriũ,& orationes secundũ Hosti. ¶ Septimum. Anniuersariũ celebrare secũdũ S. Th.in iiij. est actus spiritualis ex parte principii : ideóq; pro eo celebrando vllo modo pacisci nõ licet:si tamẽ cũ deuotione aliquid detur ecclesiæ,ipsa tenetur celebrare pro illis pro quibus rogatur.Hæc ille. Sed intellige vt s.parti.iij. dictũ est: & adde q licitè acceptatur legatũ & eleemosyna pro anniuersario faciẽdo:sed si interueniat pactio,est simonia. Sed si contra hoc arguatur : primò per c.significatum. de præb. vbi quidã canonici cuidam sacerdoti præbendã dederũt in ecclesia,vt missam de beata Virgine quotidie celebraret,& Papa illam pactionẽ confirmauit:dicit S.Th.in iiij.ibi nõ fuisse aliquã pactionem,sed illi præbendæ annexum fuisse illud officium cantãdi missam talẽ. & idem sentit Ant. de But.& gl. Si etiã arguatur secundò q secundũ Inno. laicus nõ potest instituere reditum cũ onere celebrandi anniuersarium:dico q hoc non est verum. Si arguatur tertiò quia pollicitatio quæ fit statuendo reditũ cum onere, transit in pactũ,quãdo acceptat is qui habet exequi.l.pactũ.ff.de polli.dico q ibi nõ est pollicitatio, sed donatio sub modo vel causa. Vide de his omnibus diffuse in Aur.ro.casu. lviij. ¶ Octauũ. Cùm religiosi præcedẽtes sanctitatẽ petũt q sacerdos.

cerdos procuret eis eleemosynas in parochia cũ hoc quod ipse habeat partẽ, secundum S. Tho. in quolib. simonia est ex parte sacerdotis, si interueniat pactũ: quia eius persualio est res spiritualis, & creditur ei qa sacerdos est: & sacrilegiũ respectu taliũ religiosorũ, quia est defraudatio eleemosynarũ respectu dãtiũ: & tã illi quàm isti tenẽtur de simonia, & ad restitutionẽ. quod intellige si fingũt. ¶ Nonum. Generaliter aliquid accipere pro vsu spiritualis potestatis seu prælaturæ est simonia: secus pro tẽporali iurisdictione: vt in fi. huius particulæ. vnde S. Th. ij. ij. sic dicit: ille, cui cõmittitur spiritualis potestas ex officio obligatur ad vsum eius in spiritualiũ dispensatione, & etiã pro sua sustẽtatione habet statuta stipẽdia ex reditibus ecclesiæ: & ideo si aliquid acciperet pro vsu eius, nõ intelligeretur locare operas suas, quas ex debito susceptι officii debet impẽdere: sed intelligeretur vẽdere ipsum spiritualis gratiæ vsum. Et propter hoc nõ licet pro quacũq; dispẽsatione aliquid accipere: nec pro hoc ꝙ vices suas cõmittat, aut subditos corrigat, vel à corrigẽdo desistat: licet tamẽ accipere procurationem qñ visitat. nõ quasi pretiũ correctionis, sed quasi debitũ stipendiũ. Hæc ille. & idẽ qñ cõsecrat: si tamẽ ecclesia propter paupertatẽ procurare nõ potest, suis sumptibus cõsecrabit. x. q. iij. cauẽdum. secundũ Ber. & Host. ¶ Adde verò ex Archid. ꝙ nõ licet accipere pecuniã similiter pro crimine minus puniẽdo, nec pro crimine celando iudici ecclesiastico, nec pro reo purgando: nec vt minus dignè pœnitentẽ reconciliet, vel vt dignè pœnitentẽ repellat: sed in omnibus his est simonia secundũ Pet. de Pal. & extra eo. nemo. Et similiter secundũ Pet. de Pal. & Ray. simonia est dare aliqd superiori, vt seruet iustitiã in causa spirituali, & iurisdictiõe ecclesiastica: qa sunt accessoria spiritualibus. Et idẽ secũdũ Vld. si agatur super tẽporalibus, & persona iudicãs sit ecclesiastica, quæ ratione ecclesiasticæ iurisdictionis tenetur ad tale ius reddendũ: si autẽ iudex sit laicus, & iudicet super re tẽporali, non est simonia, licet sit peccatũ, & similiter simonia est ꝓ pecunia testificari in causa spirituali, vt est matrimonialis, de decimis, & huiusmodi: in aliis aũt nõ, licet sit iniustum. Ex quo sequitur ꝙ cum sigillum iudicis non sit nisi testimoniũ iudicij, nõ apparet quomodo ꝓ eo iudex possit aliqd petere: nisi fortè expẽsas ceræ & sigillatoris & clericorũ ad hoc deputatorũ, secundũ Dire. in quarto, imò in causa spirituali ex iurisdictiõe ecclesiastica est simoniacum. Præstare autẽ cõsiliũ, vt iuris peritus: vel patrociniũ, vt procurator & aduocatus facit non solũm in causa tẽporali sed etiã in spirituali ꝓ pecunia, nõ est simoniacũ, nec peccatũ, sedm Pet. de Pal. & Dur. Et est ratio: qa cũ nõ teneantur ex officio operas exhibere, nõ cogũtur de suo facere beneficiũ. x. q. iij. precario. Hæc ille. Sed pro celatiõe peccati, adde ꝙ est simonia si fiat propter pecuniã: vel sedm aliquos ꝓpter gratiã aut cõsanguinitatẽ. d. c. nemo. Et ratio est secundũ Inn. & gl. qa tenetur qlibet alterius peccatũ indicare ad pœnitẽtiã. xxiij. q. iij. tã sacerdotes. tamẽ qñ facit ex gratia, nõ dicit Inn. ꝙ sit ꝓpriè simoniacus: sed ꝙ debet puniri sicut simoniacus. Adde etiã ꝙ ꝓ indicatione furis aut serui fugitiui licitè merces accipitur. ff. de offi. præfec. vr. l. solẽt. & ff. de cõdi. ob tur. cau. l. iiij. §. vl. quod limita sedm Gl. qñ qs reuelare nõ tenetur ꝓpter officiũ vel actionẽ vel iudicẽ. limita etiã de reuelatiõe ordinata ad pœnã: secus de ordinata ad emẽdationẽ: qa tenetur indicare: & sic nihil põt accipere: arg. ff. de cõdi. ob tur. cau. l. j. in fi. & l. ij. §. rũso. q autẽ accipit vt nõ indicet, turpiter accipit, qa cõtra publicã vtilitatẽ, quæ est mãleficia puniri. ff. de lide iuf. l. si qs à reo. §. pen. Adde tertiò ꝙ dare pecuniã pro tẽporali iurisdictiõe habenda, nõ est simonia, secundũ Pan. in c. j. ne præla. vi. su. & gl. j. in c. quoniã. ne præl. vi. su. dicẽs ꝙ est simonia: intelligitur sedm Pan. ibi i, qñ tẽporalis iurisdictio habet dependentiã ab officio ecclesiastico: qa per talẽ cõnexionẽ simonia cõmittitur. c. cõsulere. eo. ti. Quãdo verò nõ habet illã dependentiã, secũdũ aliquos est turpe lucrũ, & contra legẽ, secundũ Pan. in d. c. j. vt in auth. vt iud. sine quoquo suffr. & in auth. de mã. prin. §. illud. imò secundũ Host. est simonia dare pecuniã vt qs promoueatur in Imperatorẽ, regẽ, potestatẽ, vel rectorẽ alicuius ciuitatis, qa iurisdictio est spiritualis. j. q. iij. ex multis. Vnde vẽdere castaldionatũ vel œconomatũ, est simonia. j. q. j. si quis episcopus. & j. q. iij. saluator. omnis enim potestas à Deo est. Sed verior est opinio Pan. ꝙ nõ est simonia, sed turpe lucrũ: nec quæ adducuntur in cõtrariũ, aliqd probãt, nisi de ecclesiastica iurisdictione: imò verior est opi. Gemi. ꝙ etiã non sit simonia, sed liceat dare aliqd pro habẽdo officio tẽporali. de quo §. Dignitas. § ij. & iiij. quod verũ est, si officiũ sit temporale omnino, id est, datũ à dño tẽporali: & exercitiũ circa tẽporalia: vt tabellionatus dati ab Imperatore, & exercẽdi in palatio. Si verò sit ecclesiasticũ omninò: vt qa datur à prælato circa spiritualia cõscribẽda, est simonia: quia iurisdictio ex qua prælatus dat, est spiritualis, nisi esset dño tẽporalis aliter quàm per ecclesiã: & idẽ est eadẽ ratione si sit ecclesiasticũ ex parte dãtis, qui dat spirituali iurisdictiõe licet detur ad tẽporalia: sed si ecõuerso sit tẽporale ex parte dãtis, sed spirituale ex parte finis: vt qa notarius Imperatoris assumitur ab episcopo ad spiritualia cõscribẽda, si detur aliqd vt ab episcopo assumatur: vel vt ab Imperatore fiat assumẽdus ab episcopo: puto ꝙ nõ sit simonia, sicut nec aliqua iurisdictio datur: & tali licet locare operas, & cõsequenter emere locũ siue gradũ vbi locet: vide ẽ. §. xiij. part. vij. Vtrũ autẽ liceat aliqd dare pro sentẽtia iudicis, vide §. seq. ¶ † Decimò quæritur, vtrũ sit simonia vẽdere spirituale naturale: puta scientiã, sententiã, vel huiusmodi? Et dico multa recapitulãdo quædã dicta ꝑ Doc. penè per totũ: sed maximè §. ix. ¶ Primũ. Quomodo magistris vel doctoribꝰ liceat vel nõ liceat pecunias exigere, dictũ est vbi ꝑ. Quomodo etiã sit simonia circa hoc, patet ex dictis ibi, & dicẽdis particula sequẽti, hoc addito qđ sedm Pet. de Pal. ꝙ doctrina Theologiæ aliqd accipere, vt detur simonia, etiã si nõ de aliis sciẽtiis. quod verũ puto cõcurrẽtibus duobꝰ. Primò ꝙ legatur ex officio magisterii, quo casu actꝰ est spiritualis ex parte principii: secũdò ꝙ incidat pactũ vel exactio: qbus cõcurrẽtibus intelligitur vendere ipsam veritatẽ sedm præsumptionẽ ecclesiæ, licet forte ita nõ intẽdat: sicut & de spirituali iudice dicit S. Tho. in iiij. si verò deficit primũ tãtũ, vt si laicꝰ doctꝰ legat, & si aliàs sit illicitũ, non tũ est simoniacũ, nisi eo modo, quo in aliis sciẽtiis, i. si intẽdat vẽdere veritatẽ: & à fortiori si deficit vtrunq;, qa actꝰ nõ est spiritualis ex parte principii: vñ quo ad ecclesiã nõ præsumitur vẽdere veritatẽ. si verò deficit secũdũ tãtùm, s. pactũ vel exactio, dico idẽ qđ de prædicatore. ¶ Secũdũ. Secũdũ S. Th. in iiij. iudex ex officio suo tenetur iudiciũ reddere, & similiter qlibet tenetur ex hoc ꝙ est iudicio subditꝰ ad verũ testimoniũ reddẽdũ: sed aduocatus nõ tenetur patrociniũ causæ præstare, nec iuris peritꝰ datè cõsiliũ: ideóq;, sicut dicit Aug. ad Macedoniũ, nõ debet iudex vẽdere verũ iudiciũ, aut testis verũ testimoniũ: qa aduocatꝰ vẽdit iustũ patrociniũ & iuris peritꝰ verũ cõsiliũ: qa aduocatꝰ nõ vẽdit iustitiã q̃ est spiritualis, sed actũ suũ. Et similiter dicitur de cõsilio iuris periti: sed index vẽdẽdo iudiciũ, simoniã cõmittit, si sit spũalis iudex: aliàs nõ, sed grauiter peccat. & idẽ de teste. Hæc ille. Et intellige quo ad restẽ

siue ipse siue causa sit spiritualis, secundũ Alex. de Ales. qui etiã dicit ꝙ patrocinium & consilium administrantur cauſæ exterius: sed testimonium est de eius substantia: vnde testes coguntur, non aduocati. Et sic cũ iudicare sit in seculari iudice actus spiritualis ex parte finis tantũ, sicut & docere artes liberales: videtur ꝙ Doctor artium obligatus docere nõ sit simoniacus si aliquid accipiat pro doctrina: quod verũ est quantũ ad præsumptionẽ iudicialem: quãtum verò ad Deum est simoniacus si intendat vẽdere ipsam veritatẽ: vt si nolit cõmunicare aliquod pulchrũ & subtile, nisi data pecunia. ¶ Tertiũ. Dans pecuniã pro sententia simoniã non cõmittit, secundũ gl. j. q iij. vendẽtes. quia in profanis non cõmittitur simonia. quod limita secundũ mentẽ Pan. in c. cũ ab omni. de vi. & ho. cleri. nisi velit per sentẽtiã cõsequi spirituale vel annexum: adde vel nisi sententia sit à persona spirituali. Et eodẽ modo simonia est corrũpere iudicẽ vel testẽ in causa spirituali, secũdũ Pan. in c. tua nos. post Host. propter connexionẽ quã habẽt cum spiritualibus: secus in causa mere temporali. Vnde secundũ Ray. simonia est dare aliquid superiori vt seruet iustitiã in spititualibus: & Vernec. dicit idẽ esse etiam si agatur in tẽporalibus. ex quo persona est ecclesiastica, quæ ratione ecclesiæ, iurisdictionis tenetur ad tale ius reddendum: sed si sit iudex laicus & super re tẽporali: non erit simonia, sed graue peccatũ. quod limita nisi iustè redimatur vexatio respectu iuris iam in tali re q̃siti: qa nec simonia nec peccatũ erit: vt qa aliter iudex nõ vult iudicare. ¶ †† Vndecimò q̃ritur specialiter, qd iuris de spiritualibus quantũ ad funera? Et dico multa. ¶ Primum. De sepultura quantũ ad ipsam terrã, vide §. seq. partic. iij. quantũ ad reliqua verò dicit Ray. Gof. & Host. ꝙ ꝓ huiusmodi nihil debet exigi: sed piæ debẽt consuetudines obseruari, extra eo. ad nostram. & c. cum in ecclesiæ. scilicet facta prius grata collatione spiritualiũ: aliàs esset simonia. d. c. cũ in ecclesiæ. ¶ Secundũ. Si apud ecclesiã sint diuersa cœmeteria, & taxetur pro quãta pecunia quis ponatur in tali cœmeterio, secundũ Host. simonia est. extra eo. audiuimus & idẽ si ꝓ pecunia crux specialis portetur ad funus. d. c. audiuimus. & idẽ Dir. ¶ Tertiũ. Si clerici cõsueuerũt habere lectũ, pannos, equũ, & similia de moriẽte, & ante portationẽ pactũ faciũt de redimendo, secundũ Host. quia hæc tẽporalia sunt, licitũ est: sed si nollẽt sepelire corpus nisi fieret eis cautio de redimẽdo talia, simonia est: vnde in talibus prius sepeliatur corpus, deinde agatur cõtra hæredẽ extra eod. ad apostolicũ. ¶ Quartũ. De ꝓcessionibus quas faciũt aliquæ ecclesiæ collegiatæ in exequiis mortuorũ data vel ꝓmissa aliqua pecunia siue quacunq; re temporali, aliàs nõ facturę: dicit Archi. post Pis. & Ray. ꝙ si ad huiusmodi tenẽtur ex officio: sic aliquid exigere, simonia est. j. q. iij. vendẽtes, si verò nõ tenẽtur, & deficit sumptus: tũc nõ est simonia, dũmodo nõ intendãt hoc recipere tanquã pretiũ officii, sed vt sibi pendiũ sumptus. Et consentit Sum. Ros. & Supp. ¶ Quintum. Si statuatur vt ꝓcessio fiat pro pecunia: si quidẽ statutum sit per verba affirmatiua: puta quicunq; reliquerit collegio decem, habeat processionẽ: & aliàs ad eã nõ tenentur, non est simonia. Si verò sit per verba negatiua: vt nulli fiat processio nisi reliquerit tantum, simonia est: quia tollit officiũ pietatis, scilicet ꝙ processio gratis vel minori pretio nõ fiat, de iureiuran. sicut. j. & ij. cõcor. S. Tho. & Vlde. Ratio diuersitatis est: qa in primo casu nõ est exactio: quia nõ negatur quin fiat pro non ligantibus. arg. de iureiur. sicut. j. & ij. in secundo autem est species exactionis, quia præsupponitur ꝙ pro minori nõ fiat. Quantũ ad Deum tamen potest esse simonia in primo casu quo ad statuẽtes, nõ in secundo: & in secundo, non in primo secũdum intentionẽ. ¶ Sextum. Si statuat capitulum ecclesiæ matricis ꝙ nullus de sua parochia vocet ad funus aliquos religiosos nisi vocet totum capitulum habiturũ aliquid tẽporale, quod tamẽ vocare non tenetur: constitutio est simoniaca, quia negatiua, & contra ecclesiasticam libertatẽ: vt habes ex dictis ꝑ. Immunitas. ij. §. ix. & in Au. ro. casu lviij. diffuse. ¶ †† Duodecimò quæritur, vtrum licitum sit aliquid dare pro annexis spiritualibus antecedẽter aut cõsequẽter? Et dico multa. ¶ Primum. Vasa sacra secundum S. Tho. in iiij. ratione cõsecrationis vendenda non sunt: vt scilicet pro consecratione eorum aliquid plus exigatur: tamẽ in necessitate ecclesiæ vendi possent ex parte eius quod est in eis non spirituale, scilicet materia auri & argẽti: & tunc si vendantur ecclesiasticæ personæ possent integra vẽdi. si autẽ venduntur aliis, nõ ad vsum ecclesiæ, debẽt prius frangi oratione præmissa: ne sanctа ab aliis tractẽtur quàm à ministris ecclesiæ. hæc ille. Et idẽ x. q. ij. §. hoc ius. Si tamẽ aliquis laicus emeret calicẽ nõ ad vsum profanũ, sed vt interdũ faceret in eo sacramentum confici reuerẽter: non video ꝙ sit necesse eũ confringi aut conflagrari: possent tamen secundũ Petrum de Palude, vasa sacra laicis obligari, & idem dicit esse de reliquiis quæ gratia metalli vendi & obligari possunt: nõ aliter: quia nemo martyres distrahat, nemo mercetur. C. de sac. san. eccl. l. nemo. ¶ Secundũ. De vestibus sacris cũ eadẽ sit ratio, sicut & de vasis, est etiã idem ius. ¶ Tertiũ. Secundum S. Tho. in titu. de terra cõsecrata in sepulturam, est similis ratio sicut & de venditione sacrorum vasorum: quia cœmeteriũ consecratum vendi potest ratione terræ in necessitate ecclesiæ sicut & calix: non autem ratione consecrationis, vt scilicet aliquis pro pecunia ibi sepeliatur. Abraham etiam non peccauit emens speluncam duplicem: quia nõ erat cõsecrata in sepulturã: vel si erat cõsecrata, trãsiuit possessio eius in iurisdictionẽ cũ vniuersitate agri. hæc ille, cũ multis aliis ad excusandũ Abrahã, & cõdemnandũ Emor. Vide ꝑ. Sepultura. §. ij. ¶ Quartũ. Ius autẽ primogenituræ Iacob emẽdo non peccauit, secundũ S. Tho. in iiij. qa debebatur sibi ex diuina institutione: ideóq; suã vexationẽ intelligitur redemisse. ¶ Quintũ. Ius patronatus secũdũ S. Tho. in iiij. ꝓ se vẽdi nõ põt, nec dari in feudũ, licet trãseat eũ villa si vendatur vel detur in feudũ: vt ꝑ. Ius patronatus. §. v. Et adde secũdũ Pan. in q̃relã. de simo. ꝙ vẽdẽs villã, & ius patronat⁹, qđ habet in ea, est simoniacus: quia copulatiua facit venire copulatũ principaliter & nõ accessoriè: secus si dicatur, vẽdo villã cũ iurepatronatus: sed in cõsciẽtia tu ad intentionẽ attẽde. Adde etiã ꝙ si patronus aliquid accepit pro præsentatione, est simoniacus, secũdũ Pan. in c. veniẽs. el. j. de test. tex. est bonus in c. præterea qũ inter. de trãsactio. ¶ Sextũ. Ius percipiẽdi decimas secũdũ S. Tho. in iiij. cõsequitur spirituale officiũ qa debetur ministris ecclesiæ nec laici possunt habere huiusmodi ius, quãuis aliqñ ad tẽpus sit eis cõcessus fructus decimarũ ꝓpter aliquã ecclesiæ necessitatẽ: & tũc hoc modo quo laicis dari potest, ab eis põt redimi ex authorita te episcopi: tũ vna ecclesia emere nõ põt ab alia ius percipiẽdi decimas. Hæc ex illo. De quo vide suprà Decima. §. x. Et idem dicde oblationibus & obuẽtionibus & iure percipiẽdi talia. Dicit tamen Hostien. quòd si laicus decimam restituere nõ vult nisi pro pecunia, simoniã committeret ex parte sua: sed ecclesia bene potest redimere. Sed Vernec. dicit cõtrariũ. Sed vide ꝑ. Decima. §. x. ¶ Septimũ. Dãs pecuniã pro administratione rerũ ecclesiasticarũ, simoniã cõmittit, secundum Pan. in c. consulere. eo. ti. & ibi tex. quod limita secũdum gl. in c. saluator. j. q. iij. quãdo talis administratio

habet

Universidad de Deusto
Biblioteca

habet aliquod spirituale annexum,aliàs non:quia tempora
lis iurisdictio dari posset sub annua pensione:de quo etiã §.
13 seq.par.vij.§.xiiij.particu.iiij.¶† Decimotertio quæritur specialiter,vtrum sit licitum dare vel accipere pecuniam ali quo modo pro beneficiis seu dignitatibus ecclesiasticis? Et dico multa.¶ Primum.Si electione iam facta à maiori parte detur aliqd alicui cõtradicẽti electioni vt quiescat de voluntate electi etiã turbata,simonia est,& resignare tenetur. extra eo.Matthæus.etiã si contradictio erat iniusta,secundũ Inno.de elect.significasti.& multo fortius si non erat facta.extra eo.nobis.Et similiter si ante electionem Petri detur pro ea pecunia ab alio eo ignorante:imò secundũ Vin. & Host.& gl.Ray.etiã eo contradicente est simoniaca,etiã si aliàs erat eligẽdus,secundũ Dir.j q.j.placuit.& extra eo. de simoniacè.& c.de regularibus.& c.nobis.nisi hoc fuisset dolose factũ in dispendiũ electi,ne ex dolo reportetur commodũ.d.c.nobis.ipse tamẽ Petrus nõ est ꝓpriè simoniacus licet teneatur secundũ iura prædicta renũtiare:secus si data esset post electionẽ ipsi confirmatori pro cõfirmatione vel benedictione aut consecratione cõtradicente electo, extra eod.sicut tuis.vel etiam ignorante,secundum Archid.post Dir.quia nihil ei nocet nisi recesserit à sua prohibitione, vel nisi postea cõsenserit soluẽdo pecuniã vel reddendo solutã d.c.sicut.vel nisi esset consanguineus.arg.ibidem.Et similiter simonia est,si pro confirmatione electionis electo cõsentiẽte,secundũ Petrum de Palude,nisi vexatio redimatur,locũ habet in iure q̃sito.Si ergo aliquid alicui detur ne molestetur electio,distinguendũ est:quia si detur ne impediat quin fiat electio iuridica:in qua nullũ ius habet, non est simonia,sed redẽptio vexationis:si verò detur,ne impediat electionẽ de isto vel illo faciendã,sic est simonia:quia datur ꝓ spirituali.Si verò erat iam electus,nõ est simonia, sed redemptio:quia iam erat ei ius acquisitũ.extra eo.dilectus.Princeps autẽ & alii recipiẽtes pecuniam vt cõsentiãt electioni vel promotioni ad dignitatem ecclesiasticã,sunt simoniaci,secundum Pan.de hoc.eod.tit.& tenentur restituere illi ecclesiæ,de cuius dignitate agebatur:licet nõ esset de bonis ecclesiæ,vt patet in d.c.de hoc.¶ Secundum.Pro inuestitura ecclesiarũ aliquid accipere,simonia est.text.est in c.in tantum.eod.tit.vbi dicit Panor.non tantùm pro inuestitura iuris,sed etiã facti,scilicet pro inductione in corporalem possessionem : etiam si ibi sit consuetudo.Sed secundum Arch.post S.Tho.in Sum.& in iiij.non est simonia,si ante collationem beneficii vel præbendæ ex causa iusta sine conuentione ordinauit episcopus aliquid subtrahi de prouentibus: sed secus si interueniat pactio vt antè vel post recipiat aliquid de dictis fructibus ab eo cui beneficiũ confert.& idem Pan.in c.j.vt ecc.benefic.& iusta causa est vt deputentur ad vsum laudabilẽ.ar.c.vlti.de ver.sig.& solutio debitorum contractorum nomine ecclesiæ & nõ priuato,vt no.gl.in c.j.de solu.Et additur secundum Pan.in c. cum cleri.de pact quòd simonia est,si promouẽdus in rectorem ecclesiæ paciscatur de maiori pensione.Additur etiam secundum Anton.de But.quod sicut non licet pecuniam dare immediatè pro beneficio : ita nec pro eius vacatione vt postea conferatur:quia præambulum est & via ad collationem.additur etiam secundum Vld.quòd si ab eo qui fit canonicus,monachus,episcopus,vel huiusmodi,ratione consuetudinis obtineatur aliquid per exactionẽ iudicii vel pactũ aut violentiã siue antè siue post,simonia est,nullã cõsuetudine obstãte.extra eo.c.j.& c.si ꝓ certo.qđ intellige quãdo ipse collator spiritualiũ exigit ex consuetudine sine authoritate superioris subtrahendo spiritualia,vt suprà,§.ix.

Adde etiam q̃ si detur vel promittatur beneficium pro voce electionis,simonia est.eo.tit.de hoc.Et idem esset si daretur pro electione non impedienda ante acquisitũ ius.Ad de etiam q̃ non sunt credendi simoniaci, qui dant primos fructus beneficii in curia,& soluũt taxam bullarũ & extero rum secundum stylum curiæ:quia talia non soluuntur pro spiritualibus,sed pro sustentatione curię & officialiũ.& sic tene:quia illa de voluntate papæ & ecclesiæ sunt ordinata. & est mens S.Tho.ij.ij.vbi 3.artic.ij.& iij.in corpore. Et idem est in curiis episcoporũ sialias nõ habẽt vnde viuant decẽter sine pompa:& hoc siue taxa fiat ex statuto siue ex cõsuetudine:q̃ si habẽt,simonia est tales taxationes facere ꝓ dispensationibus,absolutionibus & huiusmodi.j.q.iij ex multis.¶ Tertium.Si quis alicui ecclesiæ offerat bona sua vt fiat canonicus , & ex illis bonis instituatur sibi præbẽda, est simonia.tex.est in c.tua nos.eo.tit.Secus si prius liberaliter donasset.& postea humiliter peteret admitti in canonicũ,& retinere prædicta in præbẽdam,& clerici purè cõsentirẽt:quia licet corã hominibus,secundum Inno.si tamẽ ducatur principaliter intentione habẽdi spiritualia,& illi aliter eũ non reciperẽt,simonia est ex vtraque parte.& cõcor. Host.& Vlde.& extra eo.tua nos.Et adde q̃ sic præsumeretur quando omnia vel quasi omnia sua donasset.Si autem quis de suis bonis in aliqua ecclesia præbẽdam cõstituit retinendo sibi potestatẽ conferẽdi illam,nõ est simonia:quia potest retinere sibi ius patronatus perpetuò vel ad tẽpus:sed non valet,nisi fiat de consensu episcopi & fratrũ,si ibi sunt aliqui,secundũ Veruec. ¶ Quartum. Si dicunt sibi aliqui canonici maiores,Canonizemus nepotulos nostros,placeat tibi de meo,& placebit mihi de tuo:vel si dicit aliqs,nũquã me viuente fiet canonicus in ista ecclesia , nisi fiat talis pro quo rogaui,secundũ Ray.in vtroq; casu simonia est.j.q.ij. quàm pio.Si verò vnus dicat alteri, Tu exauditus fuisti in vna petitione,ego exaudiri debeo in alia,secundũ eundem si preces sunt spirituales:de quo j.§.xvj.nõ est simonia:di. lxiij.qa sancta.Si verò sunt carnales,vel ex pacto quondam facto aut nũc faciẽdo,simonia est,si etiã esset consuetudo q̃ exaudito vno alter exaudiatur,petere posset illam cõsuetudinem seruari:arg.lxiij.dist.quia igitur.& de constit.cum omnes.¶ Quintum.Si statuto cauetur q̃ nouiter receptus in canonicum vel monachum soluat certum quid,simonia est post receptionem illud soluere,secundum Pan.in c.dilectus el ij.eo.titu.quia solutio videtur facta virtute illius taxationis,& nõ libere.facit tex d.c.dilectus.& c.ex multis.j. q.iij.& c.veniẽs.eo.ti.quod aliqui verum limitant quando tale solutum cedit in vtilitatem priuatam aut canonicorũ: secus si solueretur pro fabrica ecclesiæ vel aliis ad diuinum cultum pertinẽtibus,secundum Host.arg.c.cum omnes.de consti.& c.ex parte.quia & laudabilis cõsuetudo seruari debet.eod.tit.ad apostolicam.& de præben.significatum.non debet tamen detineri præbẽda loco pignoris:arg.d.c.significatũ.nisi sit consuetudo:quia hoc casu fit permutatio spiritualis ad spirituale:quod licet.de re.permut.c.ad q̃stiones. Panor.tamen in c.Iacobus.eo.titu.tenet quòd sit simonia etiam pro cultu Dei,si tale onus imponitur recipiendo vel recepto.ar.d.c ex multis.Si autẽ imponatur præbẽdæ,valet in fauorem cultus diuini.arg.d.c.significatũ & c.vnici.vt eccle.bene.& c.si propter tua debita.de re scrip.libro sexto. quod magis placet.¶ Sextum.Si consanguineo beneficium confertur principaliter propter consanguinitatem,collatio non est simoniaca,secundum S.Tho.& alios,si intendatur bonum temporale solum eius cui datur:quia nihil recipitur. Secus si detur alicui hac intentione vt inde suis consanguineis prouideatur,vel etiã,secundũ Veruec.si detur consanguineo vt cõferens magnificetur vel fiat potentior , vel exaltetur parentela , & huiusmodi : quia dans respicit rem temporalem.¶ Septimum.Emere aut vendere ecclesiastica officia,simonia est.j.q.j.c.si quis episcopus. & propterea simonia est si quis propter pecuniã ordinetur procurator rerum ecclesiasticarũ,aut defensor, aut regulæ subiectus.j.q. iij.& in c.saluator.exponitur procurator , id est , quilibet administrator : vt præpositus , siue œconomus , qui scilicet præest rebus canonicorũ:& vicedominus, qui præest rebus episcopi. Nomine autem confessoris dicit q̃ intelligitur aduocatus siue syndicus , qui præest tantùm causis tractandis, & iudex episcopi:in subiecto verò regulæ intelligitur archipresbyter, Archidiaconus, canonicus, monachus, & quilibet ecclesiastico mancipatus officio:in quibus omnibus semper cõmittitur simonia,secundũ Hugo.& Bar.Brixiensem Ray.inhærens cõsuetudini,probabilius limitat quãdo administratio habet annexũ aliquid spiritualitatis. & idẽ Vld.sed gl.j.q.iiij.c.j.limitat quãdo administratio vel officium est annexũ spirituali:vel cõsueuit exerceri solùm per clericũ:& sic est simonia vendere officiũ, non autẽ reditus. Vnde Vlde.addit q̃ aduocatus, castaldus, & iudex põt esse laicus:& cõsequenter nihil habẽs spiritualitatis. Vnde secundum eundẽ Ray. si quis seruit in hospitali vel in ecclesia,puta ad pulsandũ campanas,& huiusmodi pro pecunia:si quidem tali officio sit annexũ aliquod ius spirituale : adde vel consueuit exerceri per solum clericũ, simonia est:aliàs non:sed posset ibi esse turpe lucrũ,quando scilicet non est consuetũ talia emere aut vendere:secus si est consuetũ. ix. q.iij.conquestus.¶ Octauũ. Qui beneficiũ ecclesiasticum simoniacè recepit,secundum Arch. post S.Tho.& Ray.& alios, renũtiare beneficio tenetur:& si cõmissa est simonia per ipsum vel aliũ eo sciente & non contradicente,tenetur de omnibus fructibus,etiã qui percipi potuissent à diligenti possessore.xiiij.q.vj.si res aliena.& de restit. spol.grauis. quia generaliter possidens sine titulo,tenetur de omni damno & lucro percepto & percipiẽdo.ff. de rei vend.l.si nauis.sed intellige deductis expensis gratia fructuũ,& fructibus ac expensis gratia siue in vtilitatẽ ecclesiæ factis. Et idẽ videtur de eo qui nescivit prius : sed postquam sciuit, non statim renũtiauit.arg.extra eo. de simoniacè,quia tenetur de extantibus postquam sciuit, nõ de consumptis bona fide.C.de rei vend.l.certũ.Secundum tamẽ Anto.de But. in c.de regularibus.eo.tit.si talis sit episcopus,nõ renuntiabit sine licentia papæ:alii inferiores sine licẽtia suorũ prælatorum:exempti verò sine licentia papæ vel legati.¶ Nonum. Secundũ Ray.etiã gl.eius, si quis scit aut credit collatũ sibi esse ordinem vel beneficiũ principaliter propter obsequia seu preces carnales à se vel ab alio interpositas, distinguitur,quia si aliàs erat dignus,resignare nõ tenetur,sed debet pœnitere de intentione corrupta.extra eo.mandato.Si verò erat indignus , resignare tenetur : quia tunc huiusmodi preces vel obsequia succedũt loco pretii.j.q.j.sunt nõnulli.& concor.Vlde.¶ Decimũ. Dare aliquid prælato ne removeatur à prioratu vel beneficio,secundũ Rodo.est simonia,si necesse vel vtile sit q̃ quis amoueatur,aliàs nõ:modò intentio non sit corrupta:ita tamen q̃ ante collationẽ non præcedat pactio vel conuentio.j.q.j quãpio. ¶† Decimoquarto quæritur specialiter , quid iuris de simonia quo ad fructus beneficiorũ locandos aut aliter distrahendos, & prælatorũ vices? Et dico multa.¶ Primum.Si locatio fiat à clerico vltra tempus vitæ locantis,non valet vltra,secundũ Gof.quia clericus in beneficio comparatur vsufructuario: qui scilicet nõ est nisi ad vitam. xvj.q.vj.illud. dicit tamen Inn. q̃ si facta sit vltra vitã locantis nomine ecclesiæ & vtiliter,successor tenetur ad illã.de sol.c.j.& xij.q.ij.hoc iussecus si facta est nomine proprio , & nõ intendebat ecclesiã obligare:si tamẽ conductor vel emptor iam aliquid soluit, secundum Host. tenetur successor habere ratum inquantũ pecunia versa est in vtilitatẽ ecclesiæ. Et licet aliquãdo rector possit ecclesiã locare vltra tempus vitæ,nunquã tamen potest canonicus vltra locare præbendã. Secundũ. Fructus beneficii sui clericus ad modicũ tempus vendere potest.ne præla.vi.su.c.ii.ad totũ autem tempus vitæ , quanuis nõ sit honestum,nõ tamen est prohibitũ,ita tamen q̃ nihil spirituale interueniet in venditione.de rer.permu.ad quæstiones.potest autem gratis curam cõmittere ei cui vendit fructus.Ita determinat Sum.Ros.sed dic vtꝫ.Alienatio.§.xxv. ¶ Tertiũ. Nec episcopi nec Archidiaconi nec alii prælati possunt cõmittere vices suas sub annuo cẽsu. extra ne prælа.vi.in c.j.ij.& iij.sed est simonia , quia tale ius est spirituale : secus si episcopus simpliciter & purè alicui cõmittat vices suas,tali vicario cõstituens salariũ:quia non est peccatum:sed potius ad hoc tenetur.xii.q.ij.charitatem.& sicut dicit Host.si pro cõmissione iurisdictionis nõ licet recipere certã quantitatẽ : multo minus licet recipere quotam, id est,partẽ prouentuũ:sacerdotibus tamen quos prælatus vel rector ecclesiæ conducit , aut quibus locat fructus ecclesiæ, potest etiã curam animarũ committere gratis sine pactione interueniente authoritate episcopi.de offic.vic.ad hoc. imò & sine dicta authoritate imminẽte profectione necessaria ad modicũ tempus,id est,vnũ vel paucos dies:sed non diu.x.q.j.per totũ.Nota tamẽ secundũ Pan.in c.si.ne prælaui.su.q̃ obuẽtiones ecclesiæ possent locari laico:modò ponat clericũ loco sui pro recolligẽdis , ne præsumptuose accedat ad altare vbi fiunt oblationes.ar.c.j.& ij.ne cleri. vel mo.¶ Quartũ. Cum autẽ prælatus vendit omnes obuẽtiones ecclesiæ:cõmodum iurisdictionis transit cum aliis,nisi fuerit excepta:per se tamẽ iurisdictio vendi nec potest nec debet,secundũ Host.intellige sine simonia:imò secundum Arch.post gl.super c.ij.ne prælа.vi.su.est simonia,si prælatus vẽdat iurisdictionẽ temporalẽ.quod tamẽ Ant.de But. limitat de temporali habita ab ecclesia,quæ iudicatur quid spirituale vel annexũ spirituali respectu eius à quo habet dependentiã : si autẽ iurisdictionẽ temporalẽ prælatus haberet in feudũ à principe seu domino temporali nõ esset simonia vendere illã,& si peccatũ.& sic intelligitur quod de iurisdictione dicit Innoc. & Host. super c.j.eo.tit.Hæc ex Arch.¶ Quintũ. Non est autem simonia, secundũ Arch.si loco tibi sacerdoti ecclesiã meam,& tu operas tuas mihi vt ibi officies , nõ habiturus ibi aliàs aliquã iurisdictionẽ.arxij.q.ij.charitatẽ. Sed tamẽ secundũ Veruec.nõ est ibi propriè locatio , sed presbyter dicitur gratis officiare , & ille gratis facere expẽsas. Vel dic q̃ potius est ibi institutio reditus annui cũ onere officiandi. ¶ Sextũ. Non est simonia si clericus vel religiosus vendat panem oblatũ in altari, vel ceram & alia eleemosynaliter data,& fructus decimarũ:nec peccatũ,secundũ Archi.in Ro.quia nõ sunt spiritualia:panem autem benedictũ vendere est simonia,secundũ Vld.& multo magis ius percipiendi decimas,vt dictũ est. ¶† Decimoquintò quæritur specialiter, quid iuris de simonia quo ad religionis ingressum? Et dico multa.¶ Primum.Si receptio ad habitũ, quæ est quædã promotio ad gradũ spiritualem,esset diuisa à sustẽtatione recepti , sicut olim aliqui religiosi recipiebant ad habitũ religionis in eremo,& tamen nõ erant obligati alimentare receptum , sed tantùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

illum docebant: sicut Romanus recepit beatũ Benedictum: & Macharius duos adolescẽtes: & etiã nunc Canonici eleuant aliquem ad dignitatẽ vel gradum canonicatus, quem tamen nõ alunt: ista quæstio nõ haberet difficultatem: quia planè esset simonia si quid exigeretur aut reciperetur pro receptione: & planè non esset si quid acciperetur pro victu, sicut nunc licitè à religiosis recipiuntur hospites: sed quia nũc ista regulariter sunt cõiuncta, & iura clamant cõtra eos qui verè aut præsumptiuè aliquid exigunt gratia receptionis: aliqui eas existimãt loqui de alimentatione: & Canonistæ se in iuris præsumptione fundantes implent quaternos, & materiã aliquando nõ bene resoluunt. ¶ Secundũ. Quidam igitur vt etiã refert Arch. ij. par. tit. j. dicũt q̃ ingressũ monasteriũ competit ius duplex, scilicet spirituale, quo habet dignitatẽ clericatus & vocẽ in capitulo, & participat bona sibi facta, & huiusmodi: & corporale, scilicet quo debetur ei victus & vestitus à monasterio: quæ iura nunc regulariter cõiunguntur de facto, sed per intentionẽ possunt diuidi. Et dicit ista opinio q̃ pro secundo iure licet paciscí, nõ pro primo, vbi monasteriũ ad victum nõ sufficit. Et ista opinio est S. Tho. Nam dicit ij. ij. vbi suprà, q̃ pro ingressũ monasterii nõ licet aliquid accipere vel exigere quali pretiũ: si tamen monasteriũ sit tenue, nõ sufficiens ad tot personas nutriendas, licet exhibere ingressum quidem gratis, sed accipere aliquid pro victu personæ recipiẽdæ, si ad hoc nõ sufficiant opes monasterii. Hæc ex illo. Et intellige q̃ liceat accipere, id est, exigere: vnde in iiij. dicit q̃ tunc potest exigi ab eo qui in loco illo vult Deo seruire, non quasi pretiũ religionis: sed vt habeat monasteriũ vnde possit illi prouidere: si autẽ sine grauamine ecclesiæ potest recipi, simoniacũ est aliquid pro receptione exigere. Hæc ille. Et sic patet, secundũ eum, stante rectitudine intentionis paciscí pro victu. Et hanc etiã opinionẽ tenuit Vlder. dicens q̃ in casu tenuitatis possent habere intẽtionem ad temporalia pro sustentatione, & oblatis spiritualibus gratis exprimere ac paciscí de determinata summa temporalium vbi nota verbũ, oblatis: quia nõ dicit prius exhibitis. Et eadem tenuit Rodo. dicens q̃ quãdo monasterium est tenue, nõ est simoniacum etiam paciscí in talibus expresso nomine & quantitate muneris, modò nõ fiat pro spiritualibus conferendis. Et idem post Ray. dicit q̃ si recipiendus promittat annuatim tantum pro sua vita, nõ est illicitũ. Et hanc etiã in effectu tenuit Dire. & assẽribit eã Tanc. Vinc. Ray. & Host. secundũ quos dicit q̃ receptores possunt hæc verba dicere, Nos libenter & gratis recipimus te ad cõsortium spirituale, sed cum bona nostra nõ sufficiant nobis & & tibi, porta tecum vnde possis viuere. quæ verba in effectu & corã Deo sonant q̃ nihil asseras tecũ tantum vnde viuas, te nõ recipiemus. quod est paciscí vel exigere. Et hoc etiã sequitur Sum. Ange. post Sum. Pisa. contra Supple. & Rosel. qui volunt q̃ paciscí sit simonia, sed malè. Et ita oportet etiã dicere in conscientia per rationẽ: quia licet ipsa receptio actiua ad religionẽ vel canonicatum & huiusmodi sit actus spiritualis ex parte principii: tamen ius alimẽtorum non est aliquid spirituale nec annexũ spirituali antecedenter aut cõsequenter, vt patet ex dictis: vnde pro eo licitum est paciscí, etiã quantum ad ecclesiam si per coniecturas appareat q̃ quis propter hoc & nõ propter aliud, scilicet ingressum moueatur. Si autem monasteriũ esset opulentum, secundũ omnes prædictos, esset simonia: sed intellige præsumptiuè, sicut semper fecerũt ac faciunt aliquæ moniales, quæ de diuitiis superbientes quantò sunt ditiores volunt dotes maiores: ita de statu religionis quasi de statu mundani sponsi iudicantes. Ad capitula autem, quæ adducuntur in contrarium, generaliter dico q̃ loquuntur quo ad præsumptiones consideratas in foro cõtentioso, quæ locũ non habent in conscientia, vt dictũ est suprà, Lex. §. ix. specialiter autem ad c. quoniã. eod. tit. vbi dicitur, quoniã simonia sub paupertatis prætextu: dico q̃ secundum Ray. loquitur quãdo hoc dicebatur in fraudem: vel secundũ Host. quãdo spiritualia nõ offeruntur gratis, sed fit pactũ de temporalibus ad spiritualia, id est, ad ius spirituale. Ad c. autem, periculoso. de stat. reg. lib. vj. vbi secundum Archi. alia opinio quam ipse sequitur determinatur, dum dicitur, districtius inhibemus ne in monasterio ordinũ non mendicantiũ mulierum de cætero aliquæ recipiãtur sorores, nisi quot poterunt de ipsorũ monasteriorũ bonis vel prouentibus absq; penuria sustentari: si secus factũ fuerit, irritũ decernentes. Ad hoc inquam c. dico q̃ est pro me: quia ratio istius prohibitionis, vt patet ibi expresse in tex. & in glo. est ne propter inopiã cogantur exire clausuram. & sic intentio legis est vt habeant vnde viuant. Et re vera si intentio sit pura, laudabile est exigere à volentibus ingredi victum, quando monasteriũ numerum maiorẽ non potest cõmodè sustentare: quia dilatatur Dei cultus, & seruorum eius numerus augetur. ¶ Tertiũ. Secũdum S. Tho. etiã licitum propter deuotionem, quam aliquis ostendit ad monasteriũ, largas eleemosynas faciendo, facilius in monasterio recipiatur: sicut etiã licitum est econuerso aliquẽ prouocare ad deuotionem monasterii per temporalia beneficia: vt ex hoc inclinetur ad ingressum monasterii: licet nõ sit licitũ ex pacto aliquid dare vel recipere pro ingressu monasterii: vt habetur j. q. j. quàm pio. hæc ille, qui loquitur de ingressu gratia iuris spiritualis, vt patet ex præcedentibus ex c. quod allegat: liceret tamen accipere sponte oblata sine corrupta intentione, j. q. ij. sicut episcopũ. ¶ Quartum. Si puella gratis recepta est, & monasteriũ tenue est, & tamẽ parentes nihil volunt dare, secundũ Hosti. possent moniales agere contra patrem pro alimentis filiæ, vel si est mortuus ad partẽ hæreditatis, vt in auth. de sanct. epi. nulla. col. ix. quia priuari nõ potest licentia per ingressum religionis, nisi ipsa sponte suo iuri renuntiasset. xix. q. iij. c. penult. ¶ Quintum. Circa ingressum religionis & etiam promotionem ad ecclesiasticam dignitatem multa sunt simoniaca, secũdum Doctos quæ intelliguntur vel præsumptiuè quantũ ad forum contentiosum, vel in conscientia si habeatur respectus non ad victum, sed ad ipsum ingressum siue eleuationem ad clericatum, sicut primò si nullum fiat pactum, sed taxatũ sit quantum debeat dari, secundum Host. extra eod. sicut pro certo. Secundò si fiat pactum de seruanda consuetudine. extra eo. veniens. Tertiò si gratis recipiatur, & postea conpellatur ad seruandam consuetudinem. extra eo. Iacobus. Quartò si quis seruit religiosis propter promissionem sibi factam de receptione, secundum Veruec. vt j. q. j. c. quàm pio. Sed patet quòd omnia prædicta iura loquũtur de ipsa receptione seu promotione, non de victu. Quintò si recipiens exprimit conditionem de aliquo dando: & recipiendus tacet, timens repelli, secundum Veruec. quia taciturnitas habetur pro consensu. de reg. iur. qui tacet. lib. vj. Sextò cùm timens non recipi dicit abbati, si velletis me recipere daremus omnia bona mea, secundum Veruec. & hoc est parte offerentis, etiam si nõ intuitu promissionis est receptus, vt notat. Tanc. extra eo. nobis. & idẽ Bernardus & Host. nec potest ibi manere, tenetur tamẽ ad aliud monasterium transire, si se religioni obligasset, secundũ illos. de regula. c. portare. Si tamẽ talis hoc simpliciter dixisset, nõ intendens pos

per tẽporalia assequi religionis ingressum, sed exprimere suã intentionẽ, s. transeundi cũ bonis suis: & recipiẽtes ad tẽporalia principaliter nõ respiciũt: non videt Arch. & bene, quomodo in foro pœnitentiæ sit simonia. Septimò q̃ monachi dãt aliq̃d abbati vel episcopo pro prioratibus habẽdis, vel pro habitis nõ perdẽdis, secundũ Verue. si in illis est aliquid spirituale, & ly pro, dicat appretiationẽ vel causam ꝓximã & principalẽ: imò est simonia, etiã si ibi habeatur sola iurisdictio tpalis, vt patet ex dictis §. xiiij. part. iiij. ¶ Sextũ. Si promittatur alicui receptio post bienniũ, si tamẽ interim didicerit talẽ artẽ, vel steterit in scholis, secũdum Verue. & Vlde. nõ est simonia: quia idẽ est ac si diceretur, induemus te si interim reddideris te idoneum. putat tamen Archi. esse simoniã si haberetur intentio ad lucrũ illius artis: sed non est verũ, quia ad illud lucrũ nõ potest haberi intẽtio nisi mediãte idoneitate personę ad quã haberi potest intẽtio: alioquin boni religiosi quotidie simoniam cõmitterent recipiẽtes aliquos, q̃a sperãt eos vtiles religioni. ¶ Septimũ. Si quis in ingressu alicuius societatis ex statuto promittit aut iurat soluere aliquid annuatim, nõ est simonia: q̃a nec illa fraternitas est religio, sed cõgregatio ad benefaciendũ: imò est laudabile si tale quid imponatur pro eleemosynis faciẽdis vel expẽsis quas faciũt dum cõueniũt ad tractandũ de salute animæ, & talis cõfraternitas bona est. dis. iij. si quis despicit. iuramẽtũ tamẽ secundũ Ray. in huiusmodi nõ approbatur propter periculum periurii. ¶ Octauũ. Si quis est receptus in religione simoniacè, secundũ Archid. post S. Th. & Ray. si ipse sciuit, debet expelli sine spe restitutionis, & in locũ arctioris regulę detrudi. eo. ti. quoniã simonia. & si nõ inuenitur arctior, debet mutari in aliud monasteriũ eiusdẽ regulæ, saltẽ ad tẽpus, si nõ potest cõmode fieri. ar. lxxxj. dis. valet. & postea recipiatur de nouo mutato priori loco & inferiori assignato. Si verò ignorauit, sufficit q̃ renũtiet loco, & postea poterit noviter recipi mutato priori loco: extra eod. ex insinuatione. Et intellige Ray. & Vlde. q̃ prædictus rigor seruãdus est etiã in occultis simoniis & in foro pœnitentiali, licet non cõstet de crimine per inquisitionẽ & in forma iudicii. ar. d. c. quoniã. quod de accusatione vel inquisitione nihil dicit, sed nõ intelligas de occulta, id est mẽtali, sed q̃n ad extra procedit per actionẽ, vel huiusmodi, licet aliis sit occultum. secundũ Ray. tamẽ in fauorẽ religionis posset episcopus cũ talibus dispẽsare in ordine & in loco & capitulo, vel prælatus eorũ, si nõ participauerũt in simonia: secus si participauerũt: quia cum ex hoc sint puniẽdi, nõ debẽt ex eo de facto priuilegiũ obtinere: imò videtur amisisse potestatem recipiẽdi: & illi qui nõ peccauerũt, acquisiuisse. ar. de elect. bonæ. Tales etiã qui simoniã cõmiserũt in huiusmodi & qui sunt participes, vt parẽtes dantes dotes, sunt excõmunicati per extrauagantẽ Vrbani, quã tamẽ Martinus quintus secundũ fide dignos, vt refert Archi. declarauit nõ extẽdi ad dotes, quæ monialibus dantur pro ingressũ monasterii. ¶ Decimosextò quæritur, †quid iuris de simonia, quæ nõ cõmittitur data pecunia, sed munere aliquo, s. à manu, à lingua, & ab obsequio? Et dico multa. ¶ Primũ. Pecunia sumitur primò propriè pro numerata siue pro nummis, & sic non cõputatur inter ista munera, sed est pretium quo ista munera mẽsurãtur in se vel in suo effectu, sicut & omnia venalia: & secũdò impropriè: & sic est omne mensurabile pecunia propriè dicta, & est munus à manu: & tertiò cõiter ad propriè & impropriè vtrunq; cõprehẽdendo: & sic ponitur in diffinitione simoniæ. ¶ Secundũ. Igitur munus à manu secũdũ Arch. est cõis res mobilis aut immobiliter possessa, vt etiã colligitur j. q. iij. c. totũ. Inducit autẽ simoniã, si pro eo detur vel accipiatur spũale, vt patet ex diffinitione simonię declarata: & hoc corã Deo, qui videt intentionẽ quantũcunq; sit modica, secũdũ S. Th. & Dur. in iiij. & j. q. j. duces. aliàs iudices. nõ autẽ quantũ ad ecclesiã, quæ iudicat quantũ ad exteriora: nisi munus sit magnũ: q̃a, vt dicit S. Tho. vbi s. non est probabile q̃ animus iudicis spiritualis flectatur ad aliquid faciẽdũ pro munere paruo. Vnde in paruis muneribus iudici datis nõ iudicat simoniã cõmitti. Vnde secundum Host. xenia simoniam non inducunt, nisi extẽdantur ad quantitatẽ munerum. Et secũdum Ray. si dubitatur an quis mẽte corrupta munera dederit: attẽdẽda sunt tria præcipuè, qualitas scilicet dãtis & accipientis, quãtitas dati, & tẽpus donationis, secundũ hęc præsumitur pro vel cõtra: extra eo. & si quæstiones iutellige in foro cõtentioso: q̃a in pœnitẽtiali attẽdenda est intẽtio, & secũdum eam iudicatur, etiã si omnes præsumptiones essent in contrariũ, secundũ Archi. ¶ Tertiũ. Munus autẽ à lingua, secundũ S. Tho. in ij. ij. & in iiij. est duplex, s. cõsistens in actu linguæ, vt laus pertinẽs ad humanũ fauorem, qui sub pretio cadit, & ex actu linguæ initiũ sumẽs: sicut cum quis ex hoc q̃ precibus alicuius satisfacit, fauorẽ expectat. Vnde etiã munus à lingua dicuntur preces, ex quibus acquiritur fauor humanus, vel etiã ex quibus euitatur periculũ: vt qñ sunt armatæ: cũ carere malo sit quoddã bonũ. v. Ethi. & sic hoc munus secũdũ mentẽ eius totũ mediatè vel immediatè cõsistit in fauore humano: & dare propter preces, hic est dare propter fauorẽ speratũ à precante. Inducit autẽ simoniã hoc munus sine dubio, vt dicit, si propter hoc detur spirituale: quia ordinatur ad vtilitatẽ temporalẽ mensurabilẽ pecunia: vnde si dans principaliter ad hoc intẽdit, est simonia: quod facit, inquit, qui preces pro indigno exaudit: vnde cũ eo sic distinguunt doc. circa preces. Si enim quis preces porrigit pro se ad obtinẽda sacramẽta & spũalia alia à beneficiis, nõ reperitur prohibitũ si qs sit dignus: excepto religioso qui nõ habet velle, & ad ordines præcipuè promoueri nõ debet, nisi de volũtate prælati. de tẽp. ord. ad aures. Si verò porrigit pro se obtinẽdo bñficio vel ecclesia aut dignitate habẽte curã animarũ. simonia est, secũdũ Hu. Ray. Host. Dir. & S. Th. etiã si aliàs esset dignus: q̃a se ingerendo præsumptuosus & ambitiosus videtur, & cõsequenter indignus: q̃a secundũ S. Tho. in quol. sine gratia Dei, quã nullus scit se habere, nõ potest quis exercere curã animarũ dignè: cũ peccet mortaliter indignè faciẽdo ea quæ ptinent ad curam. Vide s. Episcopus. §. iij. & multò magis est simonia, si aliàs est indignus: puta quia illiteratus vel notorius fornicator: sed si porrigit pro se ad obtinẽdũ beneficiũ simplex, nõ est simonia, nec peccat si eget, & non est indignus ꝓpter aliquod impedimẽtũ, secundũ Ray. S. Tho. & alios de præb. c. ij. sed si nõ eget, peccat secũdũ Ray. j. q. ij. cleros. & multò magis si esset indignus: imò tũc videtur simonia. Quidã tamẽ, vt gl. Ray. & Vld. hanc opin. dicũt esse durã: quia promotus ad sacros ordines, cũ huiusmodi promotiq̃ titulũ ecclesiasticũ requirat, potest, si est dignus, sine peccato petere beneficiũ ecclesiasticũ, etiã si abundet in tẽporalibus, cũ nemo cogatur suis stipẽdiis militare: exẽplo Isaiæ dicẽtis cap. vj. Ecce ego, mitte me. Pro quo etiã facit tolerãtia papæ: aliàs ferè totus mũdus esset in statu damnationis. Et hanc opin. Sum. Ros. sequitur, & adscribit Pan. in c. tuanos. eod. tit. Sed hęc opinio quantum ad illud verbũ, etiã si abundet tẽporalibus, euertitur per iura, vt de rescrip. ad aures. & j. q. ij. clericos & c. pastor. & xij. q. j. illud autem. nec respõsio gloss. Ray. & Vlde. dicentis q̃ iura illa loquuntur

Universidad de Deusto
Biblioteca

in statu ecclesiæ primitiuæ qñ reditus erãt tenues, & distribuebatur de facultatibus ecclesiæ prout cuiq; opus erat, valet: qa Hieronymus, qui loquitur ind. c. clericos. nõ fuit in ecclesia primitiua: & multò minus Prosper. qui loquitur in d. c. pastor. Et quod dicitur de stipẽdiis, dico q̃ si talis seruit populo, ab eo stipẽdia debet habere: si non seruit, non debet habere stipendiũ nisi à Deo, à quo habet temporalia quibus abũdat, & habebit ẽterna: & si temporalia nõ habet, potest ab ecclesia vel episcopo petere sustentationẽ in genere, vel beneficiũ simplex in specie. Et ideo Sũ. Ang. magis limitans dictam opinionẽ dicit eam esse verã, si sit indigens, modò sit dignus, & non intẽdat præesse, sed prodesse. Sed cõtra hoc videtur, quia ratio sancti Tho. quo ad curã animarũ nõ soluitur ab his, nec est solubilis ea quã ponit in secũdo quol. art. x. quia scilicet talis est præsumptuosus vel superbus, si omnibus quibus vult præfici se credit melior em: aut iniustus si hoc nõ credit. & fundatur in scriptura Hebrę. v. nemo assumit sibi honorẽ, sed qui vocatur à Deo tãquã Aaron. Quæ autẽ alii adducũt in contrariũ, nõ concludũt, nec habent apparẽtiã: quia hæc opinio nõ est dura humilibus & parcis & amatoribus sapiẽtiæ: vt S. Tho. qui renuntiauit bullis archiepiscopatus Neapolitani cum reditibus S. Petri de Ara. propter humilitatẽ, parcitatẽ, & quietem religionis: sed ambitiosis & deliciosis & nõ habẽtibus interiores virtutũ delectationes, nec promotio ad ordines requirit titulũ cum cura, nec tolerantia papę excusat in his quæ sunt prohibita quia mala: nec incõuenit maiorem partem clerici beneficiati esse in malo statu, si vacat ambitioni, pompis & lasciuiis. nec exemplũ Isaiæ est ad propositũ: quia secundũ sanctos viderat se purgatũ ab angelo, & non obtulit se prælationi, sed prędicationi: addo q̃ cum audiuit Deum dicentẽ, quem mittam, & quis ibit nobis: intellexit se à Deo dulciter inuitari ad officium, ad quod se obtulit. Si verò porrigit quis preces pro alio, distinguitur an sint spirituales an carnales, id est, fundatæ in parẽtela aut amicitia, & an sint pro digno vel indigno. Sed distinctio prima nõ est necessaria: qa cæteris paribus nõ est, peccatũ consanguineis prouidere, secundũ Direc. de cohabit. cleric. & mulie. c. j. vnde simpliciter dicit S. Tho. q̃ preces pro alio, si sit indignus, factũ est simoniacũ: si verò sit dignus, ipsum factum non est simoniacũ, licet possit, inquit, esse simonia in intẽtione, si non attendatur ad dignitatem personæ, sed ad humanum fauorẽ: & intendit q̃ non est simonia quo ad ecclesiam, licet esse possit quo ad Deum. Sed quando preces sunt pro indigno, satis apparet, vt dicit in iij. q̃ nihil aliud moueat ad dandum nisi fauor aut periculum vitandum. Adde verò circa hoc munus q̃ aliquando est simonia ex parte exaudientis tantùm, vt quando is, qui precatur. nõ intẽdit præbere aliquem fauorem exaudienti. Vnde dicit Direc. q̃ porrigens preces, etiam pro indigno, nõ est simoniacus, nisi intendat obligari collatori ex precibus: vel cum per exauditionẽ exonerare ab aliquo seruitio ei facto vel faciendo: cum remittere sit dare. j. q. j. si qui sunt. Aliquando verò est tantùm ex parte precantis: vt quando rogat pro digno, intendens tamen consequi spirituale propter ipsas preces. Vnde secundũ Direc. si prælatus in promotione solum Deũ attẽdit, licet sit simoniacus qui male rogat, extra eod. tua. non tamen prælatus, nisi sequutus preces propter eas dederit, vt colligitur à cõtrario sensu: de æta. & qualit. c. tuam. Adde secundum Panor. in c. tua nos. eod. tit. q̃ humiles preces emisse à digno, scilicet pro se, non inducunt simoniam nec peccatũ, vt patet ex dicto c. tua. & c. latorem. quod est verũ solùm in paupere & beneficio simplici aut in genere petito. Dicitetiã ibidem q̃ donans aliquid prælatis, & rogãs pro aliquo beneficio, modò nõ ducatur principali intẽtione, vt per talia xenia & per preces assequatur: quanuis secũdariò habeat talem spem, extra omnẽ noxam iudicatur: quia iuste ista possunt fieri sine spe primaria, vt dicit Innoc. & Host. & facit c. quid prouderit. lxj. dist. & j. q. j. sunt nonnulli. & c. tuam. de ęta. & quali. quod dictum limita vt præcedens: licet vtrunq; indistincte sequatur Sum. Ang. imò & Ros. etiã si petẽs abũdet. de quo partic. priore. Adde etiam q̃ idem est porrigere preces collatori beneficii, & alteri, vt intercedat apud collatorẽ: quia qui per aliũ facit, &c. de regu. lib. vj. ¶ Quartum. Munus ab obsequio, vt colligitur à S. Thoma. in iiij. est actus corporaliter exercitus in bonum alicuius. ad quod secundum Archi. reducitur si quis aduletur: licet talis non teneatur renuntiare beneficio sic quæsito, secũdum Ber. Inn. & Host. quos sequitur Sum. Ros. contra Angel. de quo suprà Adulatio. §. iiij. Inducit autẽ hoc munus simoniam, secundũ S. Thom. in iiij. quia est cõmodum temporale ab alio expectabile, & numismate appretiabile. Distinguitur autẽ sic, secundum S. Tho. & alios. Si enim obsequium sit inhonestũ, vt quia seruit quis prælato in vsuris aut mercãtiis aut lenociniis: vel si sit ad carnalia deputatũ vt ad vtilitatẽ cõsanguineorũ vel sui patrimonii, simonia est seruire pro beneficio & spirituali quocunq;, aut hęc pro tali seruitio cõferre. j. q. iij. saluator. secundum S. Tho. Dur. & Rich. Si verò, inquit, ij. ij. sit honestum ad spiritualia ordinatũ, puta ad vtilitatẽ ecclesiæ vel ministrorũ eius auxiliũ: ex ipsa deuotione obsequii redditur dignus ecclesiastico beneficio, sicut & propter alia bona opera: vnde nõ intelligitur esse munus ab obsequio. Et addit in quarto q̃ si pactio nõ interuenit, potest absque simonia prælatus dare illi beneficium, vt non habeatur oculus ad beneficiũ principaliter, sed ad dignitatem personæ. Et sic dicit Gregor. in Regi. q̃ ecclesiasticis vtilitatibus deseruiẽtes ecclesiastica dignũ est remuneratione gaudere. Hæc S. Thomas. & intelligit si aliàs sit idoneus. & idem Dur. & Richar. subdens q̃ si clericus sic seruiat sine pacto quidem, sed principaliter intentione conse quendi beneficium, cõmittit simoniam mentalem, sed non eam quę obligat ad resignationem. quod probatur à simili per illud quod habetur in c. mandato. eo. tit. & gl. ibi etiã si intẽtione secundaria intendat beneficiũ per seruitiũ: imò secundũ Host. etiã intẽtione principali, modò cesset pactio. quod verũ est primò quãtũ ad ecclesiã & iudicialẽ præsumptionem, & secundò etiã in cõscientia qñ est intẽtio ad beneficiũ incertũ in genere, & nõ ad certũ, secundũ do. Anto. inter quę est diuersitas: licet Pan. dicat eã se nõ videre: qa beneficiũ incertũ idem est quod renuntiatio hoc loco, quã licet principaliter intẽdere, licet nõ istã quæ est per beneficiũ ecclesiasticũ, nisi secũdariò. Si verò obsequiũ sit omnino spirituale, vt celebrare missam: si quidẽ esset impositum alicui beneficio, secundũ Veruec. indubitãter ex pacto potest cõferri beneficiũ, ita q̃ is, cui cõfertur, promittat tale obsequiũ, puta celebrãdo talem vel talẽ missam: de pręben. c. significatum. & similiter secundũ Host. si esset ei annexũ onus docẽdi, potest fieri pactio seu exactio ꝓmissionis de tali obsequio exhibẽdo. Et cũ vacat, põt ei tale onus annecti. Hic tamẽ nõ est, ꝓpriè pactũ, sed ex parte institutẽtis redditũ fuit donatione ex causa vel sub modo inter viuos aut causa mortis: ex parte verò eius, cui cõfertur, est acceptatio rei cũ onere adimplẽdi causam siue onus. Si vero seruitũ sit partim spirituale partim tẽporale, vt si episcopus recipit clericum ad seruitiũ spirituale & temporale sibi præstandum cum promissione q̃ annuatim soluet sibi certum salarium, donec prouiderit de beneficio: secundũ Host. hoc licet modò specialiter nõ se obligauerit ad seruitiũ tẽporale præstandum: nec committitur simonia postmodũ rem ittendo salarium, dum beneficium confertur, quia salarium erat sub cõditione: & facta collatione beneficii expirat cõditio. Insti. de verb. obl. §. omnis. secus si promissio salarii fuisset pura & perpetua, arg. c. veniens. eo. tit. quod quidem Pan. in c. cũ esset. eo. tit. credit verũ quando prælatus nõ inducitur principaliter propter seruitiũ, sed quia ille meretur. aliter si causa finalis sit seruitium, non licet. arg. c. graue. de præb. secus si sit causa impulsiua. Vel dic q̃ hoc est verum eo modo quo cõducuntur sacerdotes, scilicet episcopo instituẽte annuum reditũ cum onere & intẽtione spiritualis seruitii principaliter, & tẽporalis secundariò. Adde autem secundũ Veruec. non esse simoniã si duo sacerdotes cõducunt inuicem ex causa q̃ vnus dicat missam quæ altum tangit, & econtrario, quando nullum pretiũ vel temporalis merces interuenit. Adde secundũ Rich. licitum nõ esse q̃ duo adulti paciscãtur de se inuicẽ baptizando: quia in talibus omnis pactio & cõuentio cessare debet: extra eo. tua. & dare aliquid ex pacto pro sacramẽto, quãuis spirituale: est illicitũ, licet nõ eo modo quo temporale: quia res à non domino emitur: & est cõtra rationem gratiæ. Dicẽs autem, orabo pro vobis: rogo oretis pro me: non est reprehensibile, quia non est hic emptio, sicut nec pactio. Adde etiã, secundum eundem, q̃ licet episcopus fecerit pactũ pro beneficio dando, si postea oblitus talis pacti pure confert, non est simoniacus quo ad ecclesiam: nec etiam recipiens si pactum ignorabat: vnde resignare non tenetur. ¶ †Decimo septimò quæritur, vtrum aliquo modo liceat paciscí de temporalibus ad spiritualia, vel econtrario? Et dico q̃ sic duplici casu quantũ occurrit. ¶ Primò cũ annectitur onus rei tẽporali traditæ: quia in traditione rei suæ quilibet potest quod sibi placuerit apponere pactũ. de condit. appo. verum. Vnde potest dari terra cũ pacto vt in ea cõstruatur ecclesia, & reseruato cẽsu aliquo. de rest. spol. olim. vnde etiã potest dari licẽtia construendi ipsam ecclesiã sub certo pacto: vt in c. quãdo. de censi. & in c. ex insinuatione. eo. ti. sicut. & in c. significatũ. de præb. vbi datur præbenda cũ pacto quotidie celebrandi in tali ecclesia. in prædictis tamen nõ est pactum propriè, vt existimauit Sum. Ang. quia oppositũ dicit S. Th. vt §. ix. parti. ix. & patet per Pan. in c. olim. el. j. de rest. spol. sed est donatio sub modo vel causa, & acceptatio donationis. ¶ Secundò quãdo aliquid exigitur iure permittẽte: quia exprimere quod eis permittit, nõ inducit simoniam, vt not. Pan. in d. c. olim. & sic licet cõsecranti aut visitãti, licet talis actus sit spiritualis ex parte principii, exigere procurationẽ, extra eo. cũ sit Romana. de censi. cũ apostolus. de præscri. cũ ex officii. x. q. iij. relatum. Quod non est sic intelligendũ quasi ius humanum possit dispẽsare in simonia, sed in præsumptione simoniæ: sicut vbi quis facit licitè actũ, puta prædicat cum intẽtione principali ad temporalia, vt ad sustentamentũ: si fiat pactum, præsumitur simonia, quæ nõ præsumeretur iure concedente. Ex hoc autem dico q̃ licet exigere iure permittente. Sum. Ange. reprobat dictum San. Th. in iiij. per Rosel. & Suppl. acceptatum q̃ est simonia dare spirituale ad obtinendũ debitũ tẽporale quod suũ est: licet in hoc fallatur, quia licet ius permittat exactionẽ proprii debiti, non tamen permittit eius emptionẽ per spirituale datũ: imòsi ius hoc cõcederet, cõcessio esset contra ius diuinũ, & nõ valeret: quia nunquam potest concedere ius humanum q̃ tẽporale ematur per spirituale, aut ecõtrario: sed potest dispensare super præsumptione, vt dictũ est: & super pœnis & super quibusdã, sortè solo humano iure simoniacis. ¶ †Decimo octauò quæritur, quid iuris de mediatoribꝰ in simonia? Et dico q̃ si neq; ministrãs neq; accipiẽs spirituale aliq̃d recipit vel dat aut paciscitur, sed ipsis ignorãtibus amicus accipiẽtis spirituale dat aliquid ex pacto cõsiliario ministrãtis: licet illi non sint simoniaci, ex quo nihil sciũt: isti tamẽ simoniaci sunt. j. q. j. statuimꝰ. & c. si qui à simoniacis. de quo dic vt §. §. xiij. part. j. Et quo ad pœnã & dispensationẽ idem est de mediatoribus & de aliis per regulã, accessoriũ. de regu. iur. lib. vj. ¶ †Decimonono quæritur, quotuplex sit pœna simoniacorum? Et dico q̃ multiplex. ¶ Prima est suspẽsio ab exequutione ordinũ, & beneficiorum administratione: de qua j. Suspensio. §. vij. ¶ Secunda est depositio & infamia: & hæc debet imponi si in iudicio constiterit. xv. q. iij. sanè. & de accu. inquisitionis. ¶ Tertia est excõmunicatio papalis per extrauagantẽ Martini in cõsilio Cõstantiensi, quæ incipit, sacro. qua ordinati simoniacè ab exequutione suorũ ordinum sunt suspensi, & electiones, postulationes, cõfirmationes, & quæuis prouisiones ecclesiarũ, monasteriorũ, dignitatum, personatuũ, officiorum, & beneficiorũ, sunt ipso iure nullæ, & dans ac accipiẽs ipso facto sententiã excõmunicationis incurrit, etiã si pontificali aut cardinalatus præfulgeat dignitate: & per aliã extrauagantẽ eiusdẽ factam Mãtuæ anno ij. sui pontificatus, quæ incipit, dãnabilis. qua cõfirmantur omnes censuræ à quibuscunq; summis pontificibus latæ cõtra simoniacos: & incurrit eas ipso facto, etiã occultus, vbicunq;, simoniã commiserit, & quacũq; ecclesia, etiã episcopatus, & cardinalatus, aut temporali præfulgeat dignitate, absolutionẽ papæ reseruans, nisi in mortis articulo: nõ obstante quocunq; indulto vel facultate absoluẽdi cõcessã vel concedenda àpostolica, nisi specialiter authoritatem cõtineat absoluendi à peecato simonię. Et idẽ Ang. in extrauaganti quæ incipit, cũ detestabile. data apud Sanc. Chrysogonũ sui ponti. anno iiij. Et idẽ Paulus ij. in processu cœnæ domini de simoniacis in ordine vel beneficio reseruans absolutionẽ, vt §. Et idem Xystus quartus, siue in curia Romana, siue extra. Et sic cõclude q̃ omnes simoniaci in ordine vel beneficio Romæ vel alibi, occulti vel publici, sunt excõmunicati: à solo papa absoluẽdi, nisi in mortis articulo: secus de aliis simoniacis. nõ obstãte c. reperiũtur. & c. quicũq;. & c placuit. j. q. j. quæ sub anathemate prohibent: quia loquuntur de omni simonia solùm in ordine & beneficio. & sic de aliis iuribus. ¶ Quartà pœna est communis eis & nõ reuelãtibus eos: quia per d. extrauag. Mart. & Euge. dãnabile. præcipitur sub pœna excõmunicationis latæ sentẽtiæ omnibus cuiuscunq; dignitatis aut ftatus, qui sciunt aliquos commisisse simoniã, vel procurasse aut fuisse mediatores: q̃ si sunt præsentes in Romana curia teneãtur reuelare papæ vel sedis apostolicæ camerario, aut cui ipse duxerit cõmittendum in vnius vel duorũ testium præsentia, quàm citius possunt per se vel per alios, nec possunt absolui donec reuelauerint. quod intellige si sciũt veraciter, & cõmodè possunt reuelare. Credo tamen q̃ hodie ista pœna non liget: quia est abrogata per non vsum, maximè quia iste nõ vsus est prescriptus iã spatio xl. annorũ. & amplius: & ligauit solũ existẽtes in curia si ligauit. vide §. Excõmunicatio septimò, excõmunicatiõe xliij. Sed neq; istæ neq; aliæ pœnæ, secundò Asten. ligant simoniacos mẽtales. Adde etiam q̃ non ligant simoniacum quencunq;, si interueniat authoritas papæ dispẽsantis, quæ interuenire videtur, secundum Ioan. de Lig. in c. j. eo. tit. eo ipso quòd ex certa

17 18 19

scientia scit & tolerat.quod limita quando simonia cõmittitur cum ipso papa: vt quia ab eo habetur beneficium eo sciente & consentiente:quia tunc scientia principis hoc vitium purgat quantum ad pœnam & quantum ad simoniam iure positiuo,si quæ sunt,etiã quantum ad culpam: secus si cum aliis curialibus:quia nisi aliud appareat, ex sola tolerãtia nõ præsumitur dispensatio, quia fortè timet opponere se torrenti. Vnde habent locum pœnæ prædictæ. arg. eorũ quæ dicta sunt s. Dispensatio.§.xiiij.¶††Vicesimò quæritur,quid iuris de simonia quantum ad restitutionem? Et dico multa præter ea quæ s.§.xiij.parti.viij.dicta sunt de fructibus beneficii habiti per simoniam.¶Primum. Simonia conuentionalis,secundum omnes, obligat ad restituẽdum acceptum:sed simonia mentalis tãtùm,quæ scilicet ex sola intentione & voluntate cõmittitur sine pactione, sola pœnitentia aboletur, nec obligat ad restitutionẽ acceptorum. eo.tit.mandato.q.licet quidã,quos sequitur Inn.& Hosti. & Sum. Ang.dicant verũ esse in simonia,quæ est de iure positiuo:tamen melius alii,quos sequitur Io.And.& Pan.tenent indistinctè nõ esse necessariam restitutionem, per d. c.mandato. quod non loquitur de simonia. quæ est de iure positiuo,vt putauit dicta Sum.Ang.sed de ea quæ est de iure diuino,id est, circa receptionem ad religionẽ, quæ est actus spiritualis ex parte principii:secus in vsura mentali,in qua sola intentio obligat ad restitutionẽ: vt not.gl.in d.c. mandato.& facit c.consuluit.de vsur.& est cõmunis doctrina.Ratio diuersimodè assignatur à doct.in d.c.mandato.& non plenè satisfaciunt.Vnde dicit Sum.Ang.q. sunt ineffaces:& dicit solùm ita esse, quia ius declarauit.quod nõ bene dicitur:quia iura nõ declarant sine ratione:cum subalternentur philosophiæ morali. Vnde dico quòd ea quæ restituenda sunt ratione simoniæ, non sunt restituẽda necessariò vigore naturalis aut diuini iuris,sed de consilio solùm:quia si dans non dedit turpiter, dedit voluntariè,& libere,& sic iam nõ debetur sibi:& similiter si dedit turpiter: vnde nec habent nec habuerunt,ex quo data sunt,dominiũ certum:& sic nõ sunt necessariò restituenda, iuxta dicta s. Restitutio. viij.§.ij. Si quæ autẽ obligatio ad restituẽdum est,ex lege humana est,quæ de interioribus non disponit: vel est ex indispositione, habentis, qui per pœnitentiã potest se disponere:secus in vsuris.¶ Secundũ.Pecunia quomodocũq; simoniacè accepta,scilicet simonia exteriori,secundũ Doct.retineri nõ potest,sed neq; reddi debet ei qui dedit,quia turpiter dedit:sed secundũ Ber. illi ecclesię dari debet,in cuius cõtumeliã data est:extra eo.de hoc.ar. xvij. q.iiij.si quis in atrio.& hoc si cõmodè potest. alioquin secundum Arch.erit pauperũ,ar.eorum quæ dicta sunt s.Potentia.per totũ.Vnde si est accepta ab ordinato ad nullum titulũ, dabitur ecclesiæ cathedrali: si ab ordinato ad titulũ alicuius ecclesiæ vel beneficii,illi applicatur,secundũ Veruec.& Vld.& si est accepta pro ecclesia vel beneficio,illi applicabitur,nisi ecclesia fuisset in culpa:puta si totũ collegiũ, consensit simoniæ:quia tunc debet erogari pauperibus, ne ecclesia de malo reportet lucrũ: posset tamẽ ex misericordia reddi illi qui dedit, secundũ Ray. si trãsiret ad religionem,vt cũ ea transiret, vel etiã si esset pauper,& nõ sufficerent sua:vel etiã si dedisset ex ignorãtia,secundũ Hosti. Et idẽ de pecunia accepta pro aliis spiritualibus dicendũ est: vt scilicet detur ecclesiæ,in qua simonia cõmissa est: ita tamen q. qui dedit, cõmodum nõ reportet. ¶ Tertiũ. Si autẽ p ingressũ mõnasterii vel ecclesiæ sit accepta: si loquamur de ecclesia seculari, secundũ Pan.in c.de hoc.eo.ti. si is qui dedit nõ habet vnde viuat,restituetur ei.ar.c.veniẽs.eo.tit. Si autem habet vnde viuat:tũc si omnes de ecclesia deliquerunt,debet dari ecclesiæ,& criminosi expelli:& si nõ expellantur,debet dari fisco papæ secundum Host. qui distribuat in pias causas: quia turpia lucra à fisco extorquẽtur.l.fiscus in quæstione.ff.de iur.fisc. Si verò nõ omnes deliquerunt, sed solus prælatus,vel particularis: tunc dabitur ecclesiæ,in cuius ignominiam erit datũ. Si verò loquamur de ecclesia regulari:si omnes deliquerunt, datur ei qui dedit vt intret secundum monasterium:vt d.c.veniens.cum nõ possit stare in primo:vt in c.quoniam.eo.tit. Si verò solus prælatus aut particulares deliquerũt,& non capitulum:tũc si est professus secũdum monasteriũ ad quod transit, habebit vsumfructum illorũ bonorum, & eo mortuo reuertentur liberè ad primũ monasterium. Et sic intellige gl.in d.c.de hoc.& concor.Hosti.& do.Ant.Sed limitat Archi.in his quæ vsu non cõsumuntur vel distrahuntur,vt sunt possiones. Si autem cum eo dispensetur q. remaneat in eodẽ monasterio, putat Arch.posse dispensari q. illa pecunia remaneat monasterio. ¶††Quartum. Si pecunia simoniaca ex pacto sit data papæ,secundum Panor.in c.j.eo.ti.nihilo minus talis nõ poterit retinere beneficiũ acceptũ,etiam in casu in quo papa non committeret simoniam: sicut in simili disputat Ioan. And.in regu.cui licet.de regu.iur.lib.vj.in mercu.de ludente cum episcopo ad azardũ statuto eiusdem episcopi excommunicante ludentes:quia licet episcopus nõ ligetur statuto illo,ligatur tamen secum ludens.& idem in proposito,vt disputat Pan.in c.extirpandæ.de præbẽ. Sed contrarium dixi s.§.xix. ad fi.& est verius. Nec obstat similitudo de episcopo:quia ipse non potest secundum aliquos facere q. stante statuto suo contraueniens non ligetur: quod tamen potest Papa. Vel dico q. ludendo cum aliquo dispẽsat præsumptiue vt ille impunè ludat cum eo:sicut papa cõferendo beneficium simoniacè,dispensat in pœna simoniæ.

De Simplicitate.

SIMPLICITAS, secundum Panor.in c.dilecti.de iudi. est duplex. vna scilicet discretioni contraria reprobata xxxix.dist.c. Petrus diaconus.& xvj.q.j.si cupis.& illa contraria dolositati amplectẽda,de qua in Euãgelio. Estote simplices.& in c.veritatis.de iureiuran.& Insti.de legiagna.suc.§.quod ad fœminas.vbi dicitur, simplicitatẽ amicam legibus amplexantes.

De Simulatione & Hypocrisi,fictione & astutia.

1 *Simulatio quid & quotuplex sit.*
2 *Simulatio an semper sit peccatum.& nu.4.*
3 *Simulatio an dicatur occultare peccatum.*
5 *Hypocrisis an sit peccatum mortale.*
6 *Hypocrita an dicatur, qui gerit habitum religionis, quam non meretur.*

SIMVLATIO ex hoc videtur dicta q. vnum aliud significat vel repræsentat quasi ei simile: sicut si dicamus aurichalcum simulare aurum verum. Vnde simulatio generaliter & largè sumpta est idem quod assumptio actus vel rei alicuius ad aliud repræsentandum:& sic etiã,vt dicit Sanc. Tho.ij.ij.q.iij.artic.j.ad secundum. simulatio largè est fictio. Quæ quidem fictio secundum Beat.Greg.à compositione actuum vel operum dicta est:eo modo quo luti compositores figulos vocamus:& significat compositionem exteriorum actuum vel rerum ad aliquod falsum aut etiã verum significandum:sicut dicitur fingere sanus tibias claudicando, dum claudicationem ordinat ad significandum se debilem.quod est falsum:& similiter dum eam ordinat ad repræsentandum incessum alterius qui verè est claudus.

Propriè autem simulatio semper est ad significãdum quod non est.quod bene S.Tho.ibi.ar.j.ostendit dicens q. simulatio propriè est quoddã mendaciũ cõsistens in signis exteriorum factorũ.& ar.ij.dicit eam esse idem hypocrisi, quæ Latinè dicitur simulatio. dicta secundũ Isid. & alios ab eo q. aliqui in spectaculis cõtecta facie simulabant personam alienã. Vnde hypocrisis,inquit S.Tho.est simulatio nõ omnis, sed illa qua quis simulat personã alterius: sicut cum peccator simulat personã iusti. Et sic secundũ mentem eius simulatio proprie est idẽ hypocrisi,sicut genus speciei:puta animal homini. Astutia verò,vt patet ij.ij.q.lv.est simulatio seu fictio circa media,quibus venitur ad finẽ bonum vel malum:sicut si quis fingat se amicum alterius quem odit vt discat ab eo secreta. vnde dicit ibi q. ad astutiã pertinet ad bonũ vel malum finẽ non vti veris viis, sed simulatis & apparentibus.& hoc vt ibi patet ar.iiij.inquãtũ istæ viæ sunt in ipsa excogitatione:vt autẽ sunt in ipsa exequutione hoc pertinet ad dolum qui est executio astutiæ: siue per verba, quod principaliter ad dolum pertinet: siue per facta, quod pertinet ad fraudem proprie: de quo etiã dictum est suprà fraus.& suprà Culpa. in princip. Et sic patet q. omnis hypocrisis est simulatio propriè,nõ econtrario:& omnis simulatio propriè est fictio,nõ econtra: & omnis simulatio largè est fictio propriè,& cum ea conuertitur. Astutia autem est quid prædictis cõmunius, quantũ ad hoc q. fit verbis & rebus. prædicta autẽ rebus tantùm:est verò quid strictius inquantum est circa media tantùm in ordine ad finẽ:prędicta verò circa media & finem.¶††Primò verò quęritur,quotuplex sit simulatio? Et dico colligendo ex Arch.post August. super Genes.& Alex.de Al. q. sumendo eam largè est quadruplex.prima scilicet significationis,sicut Iacob.simulauit se Esau.Gen.xxvij.in signũ q. populus minor, id est Christianus præferendus erat maiori,id est Iudaico. & secunda cautelæ:sicut Iosue fugam simulauit vt auerteret Haitas hostes à sua ciuitate, Iosue viij. Tertia est instructionis vel doctrinæ:sicut prædicatores fingunt parabolas:& Christus Lucæ vlt.finxit se longius ire, ad instruendũ discipulos q. longè esset ab eorũ cordibus.& quarta duplicitatis,quæ scilicet fit ad decipiendum,significando quod non est:quæ & propriè est simulatio. Sed si sumatur propriè cùm sit quoddam mendaciũ,vt dictũ est,diuiditur eo modo quo & mendacium,de quo suprà loco suo dictũ est.¶††Secundò quæritur,vtrũ simulatio semper sit peccatũ? Et dicit S.Tho.ij. ij.vbi suprà,q. omnis simulatio propriè semper est peccatũ, quia est mendaciũ. Si verò loquamur de simulatione largè, notãdum est dictum Vlde. q. sicut licet fallere aliquem in duplicitate verborũ propter aliquam sui vel proximi vtilitatem,ita licet & per opus intentione vtilitatis cõsequentis ad talem simulationẽ:sicut Dauid mutauit faciem suam corã Achis rege Geth. j. Regum xxj.& facit c.vtilẽ.xxij.q. ij.Hoc est dicere q. sicut loquutione duplici significãte verum & falsum licitè ad bonũ finem vti possumus,licet sciamus proximũ capere inde falsum intellectũ,nisi obligemur alicui ad eius intentionẽ respondere:ita re quæ duo significare potest, sicut fuga Iosue poterat significare timorẽ & prudentiã eius,possumus vti bono fine, licet alius inde capiat sensum falsum. Igitur,secundũ omnes,non est peccatũ simulatio significationis quod limita nisi addatur aliquod mendaciũ:nec cautelæ: vt patet ex dictis statim: quia in ea est vsus rerũ,quæ significare possunt verũ & falsum.& probatur in c.vtilem.& c.quod ait.& in §.quandoq;.xxij.q.ij. nec instructionis,vt per se patet, quia nõ est mendaciũ, sed figura veritatis. ¶††Tertiò quæritur, vtrũ occultare suum peccatum sit simulatio? Et *dicit* S.Tho.ij.ij.vbi suprà,q. sicut mentitur verbo quis quãdo significat quod nõ est: non autem quãdo tacet quod est, quod aliquãdo licet:ita simulatio est quãdo quis per exteriora signa significat quod nõ est:non autẽ si prætermittat significare quod est:vnde absq; simulatione potest quis occultare peccatũ suum:ne scilicet exinde aliis scandalũ generetur.Hęc ex illo.& intellige occultare per bona opera, quæ taliter peccatores facere non consueuerũt:vel per opera quæ possunt significare quod tale peccatũ non sit cõmissum:& aliquid aliud, vt patet ex dictis §.priore.& dicẽdis §.seq.¶††Quærò quæritur, vtrum sit peccatũ simulare sanctitatẽ? Et dicit Pet.in quol.hoc fieri ab aliquo dupliciter.Primò vt pallietur iniquitas,& ipse bonus putetur. quod est peccatũ,& tantò grauius, quantò ista simulatio cedit in damnũ proximi temporale vel spirituale. Secundò ad honorẽ Dei,& proximorũ ædificationẽ corã extraneis, vt ipsi magis ædificentur:& hoc nõ est peccatum. Ratio primi dicti est, quia talis non solùm quæritabscondere veritatẽ suæ iniquitatis: sed etiã asserere falsitatem suæ sanctitatis.Ratio verò secũdi est,quia si talia conueniunt sibi ex sua professione,puta quia Christianus ieiunat ieiunia ecclesiæ,& religiosus incedit maturus,nõ significat falsum, licet sit malus:sicut nec religiosus deferẽs habitum perfectionis cũ sit imperfectus. Si verò nõ congruũt, sed sunt altiora: vt si frater prædicator incedat nudo pede, vel frater minor carnes nõ comedat,si hoc fit bono fine, licet prætendatur sanctitas maior quàm sit in eo,est simulatio cautelæ cõtra dæmonẽ:& sic Beatus Dominicus pedester ambulãs ad fontẽ sitim extinguebat ne bibendo nimis hospitẽ scandalizaret,& bibẽdo patũ ædificaret.¶††Quintò quæritur,vtrũ hypocrisis sit peccatũ mortale? Et dico colligendo ex S.Tho.ij.ij.vbi suprà,& Bona.in iij.dist.xxxviij.& Alex.ij.ij.titu.de hypocrisi,q. cũ in hypocrisi sit defectus sanctitatis & eius ostensio:siad vtrunq; referatur intentio hypocritæ, quia scilicet sanctitatẽ vult prætẽdere & non curare: sic est mortale:quia nullus totaliter sanctitate priuatur nisi per mortale:& sic sumitur in scripturis. Si verò feratur ad ostensionẽ tantùm sanctitatis,à qua deficit per peccatũ,nõ est semper mortale,sed secundũ finẽ intentũ, si ille sit contra charitatẽ Dei vel proximi:puta quia per hoc vult seminare hæresim vel assequi dignitatẽ ecclesiasticam indignus,aut bona temporalia, in quibus finẽ cõstituit:& aliàs erit veniale.puta cũ in ipsa fictione delectatur.de quo dicitur in iiij. Ethi.q. magis videtur vanus quàm malus. Et idẽ Veruec. addens q. est mortale si intẽdit, vt ei detur aliquid propter hoc,secũdum illud Matthæi xxiij. Væ vobis Scribæ & Pharisæi,qui comeditis domos viduarũ,& c.quia rapit quod debetur sancto,cum detur ei in nomine iusti.& idẽ si facit ex insatiabili auaritia:secus si quis pro sua necessitate simulat necessitatẽ maiorẽ quàm habeat:quia talis simulatio secundum Chryso.est culpa diuitum potius quàm pauperum. ¶††Sextò quæritur, vtrum sit hypocrita qui gerit habitum religionis, & non habet meritum? Et dico ex mente S.Tho.ij.ij.vbi suprà,quòd nõ:si illum assumit intendens se ad statum perfectionis transferre, & deficit per infirmitatem:quia ille habitus non significat quòd sit perfectus, sed significat statũ quo quis obligatur ad opera perfectionis: vnde non tenetur manifestare suum peccatum sanctitatis habitum deponendo. Si verò illum assumeret vt se iustum ostentaret,hypocrita esset & simulator.

De Societate determinatæ rei, primò in mercantiis & artibus.

1 *Societas an sit licita vno ponẽte pecuniã & alio operas.& nu.seq.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 *Pecunia in societatem data, vt saluo capitali lucrum accipiat, an sapiat vsuram. & nu. 4. & 5.*
3 *Operas in societate ponere certa in omnem euentum mercede an sit licitum.*
6 *Societate pecunia & operarum contracta, si pereat pecunia, cuius sit damnum.*
7 *Societatis varia pacta illicita. & nu. seq.*
19 *Societas quomodo finiatur, & quis modus diuisionis. nu. 20.*

SOCIETAS quid sit, & quid socius, dictū est ſ. Peculiū. ij. vbi de ea agebatur ſecūdū ſe, quid & quotuplex ſit, & quomodo contrahatur ſine determinatione ad rem determinatam, & quantū ad diuiſionem fratrū: ſicut nunc de ea agitur inquantū eſt determinatæ rei: & primò in artibus & mercātiis. ¶ Pro quo generaliter dico ꝙ breui regula diffiniri poſſent omnes quæſtiones in iſta materia, ſcilicet ꝙ in ſocietate nō poſsit eſſe peccatum, niſi quia ibi eſt vſura vel iniuſtitia, dum vna pars nimis grauatur. Vbi ergo illud quod quis in ſocietate ponit, ſtat periculo ponentis, nō eſt vſura, ſicut nec mutuū: vbi etiam neutra partiū nimis grauatur arbitrio bonorū, non eſt iniuſtitia: ſed pro habentibus aliqua quæramus. ¶ †Primò ergo quæritur, vtrū licitè 1
contrahatur ſocietas vno ponente pecuniā & alio perſonā vt inde lucrū percipiatur, ſiue vnus ponat pecuniā tantùm, alter operam tantùm, ſiue vterq; vtrunque ponat ſiue alter vtrunq;, & alter tantùm alterū ponat. His enim tribus modis ſocietas variatur, ſecundū Alex. de Al. & dicit S. Tho. ij. ij. q. lxxviij. ꝙ ſic committens pecuniā mercatori vel artifici non transfert dominiū in illum, ſicut in mutuo, ſed remanet eius, ita quod cum periculo ipſius mercator de ea negotiatur vel artifex operatur: ideo licitè pōt petere partem lucri inde prouenientis tanquam de re ſua. Et cōcor. Ang. de Peru. in tract. de ſocie. dicēs hoc licere tam de iure ciuili quàm canonico: quia opera alicuius ſæpe valet pro pecunia. l. j. C. pro ſocio. Inſtitut. eo. ſ. ij. & no. gl. in c. plerique. xiiij. q. iij. ¶ Sed ad iuſtitiam huius contractus tria requiruntur: primò ꝙ ars vel negotiatio ſit licita. de do. inter virum & vxorē. per veſtras. Secundò ꝙ pecunia ſtet periculo ponentis. de quo ſ. ſequen. Tertio ꝙ æquitas ſeruetur in omnibus, ſic ꝙ, vt dicit Gof. damna & lucra ſint communia: vt in dicta gl. c. plerique. & in d. l. j. C. eo. quod intelligitur proportionaliter, id eſt, ita ꝙ qui plus poſuit pecuniæ vel operæ, plus habeat de lucro. l. ſi non fuerint. & l. quid enim. ff. pro ſocio. in quo ſtatur arbitrio boni viri, quod in hac actione ſequendū eſt. l. in propoſita. ff. pro ſocio. Et ratio eſt, quia ſocietas eſt fraternitas. l. verū. ff. pro ſocio. vnde iſta æquitate nō ſeruata eſt ſocietas iniqua & leonina. d. l. ſi non fuerint. in fi. quod pro tota iſta materia notandum
2 eſt. ¶ †Secundò quæritur, vtrū ponens pecuniā apud mercatorem vel artificē per modum ſocietatis vel depoſiti, poſſit ſaluo capitali lucrū percipere ſaltem ex pacto? Et dico ꝙ non, etiā ſine pacto, cum intentione tamen principali ꝙ in omnem euentū capitale ſit ſaluum, ſecundum Arch. ſed eſt vſura, vt patet per c. vſura. xiiij. q. iij. & per diffinitionē vſuræ: quia hic eſſet mutuū. & idem Richard. in iiij. diſt. xv. & Laur. de Ridol. & gl. in d. c. plerique. & idem ſentit Bal. in l. j. C. pro ſocio. dicens iſtum contractū ſapere vſurā, nec eſſe ſocietatis ex forma, quia eſt mutui: nec ex natura, quia eſt contra naturā ſocietatis ꝙ vnus habeat caput ſaluū, & alius fructum. ff. eo. l. mutuis. & idem diceret ſine dubio S. Tho. quia pro ratione aſsignat licitè percipiendi lucrū ex pecunia per modū ſocietatis: quia ſtat periculo ponētis: & conſequenter ſi nō ſtat, non percipitur. Nec excuſat ſecundum Archidiaco. periculum cui pecunia ſubſtat apud alium qui fugere poteſt aut deficere: quia in lucrū non ſperatur ratione periculi: imò ſi de eo dubitaret, nō poneret: ſed ratione mutui: ex quo tamen nō licet percipere lucrū, etiā ſi periculum interueniat: vt expreſſe patet in c. nauigāti. de vſur. nō excuſat etiam ꝙ depoſitarius vel ſocius ſit multùm lucratus: quia lucrū fuit induſtriæ, nō pecuniæ, & periculū amiſſionis incumbebat negotianti, & nō deponēti. ¶ Si autem huic contractui acceſſerit pactū de ſalute capitalis & parte lucri, quidam dixerūt ꝙ licet, & valet ex vi pacti, ſaltem de iure ciuili: quia contractus ex conuentione legē accipiunt. de reg. iur. cōtractus. lib. vj. Et hoc ſequitur Io. And. vt recitat Panor. in c. per veſtras. de donat. inter virum & vxo. & idem Hoſt. in Sum. quia hoc pactū non eſt contra, ſed præter naturā contractus: pactum autem interpoſitū præter naturam contractus valet: vt l. j. ff. depo. & in c. vnico. de commo. ſi tamen capitale, inquit, perdatur, deberet deponēs in foro animæ remittere. Sed Azo & Accur. in d. l. ſi non fuerit. & d. Anton. in c. fi. de vſur. & Angel. de Peru. vbi ſuprà, & Gofr. & Ioan. Cal. & Theologi tenent contrariū, & bene: quia tale pactū eſt contra naturā ſocietatis, quæ eſt fraternitas, vt dictū eſt: de cuius natura eſt ꝙ partes ſint æquales, niſi aliud dicatur, ſecundū Archid. poſt Lau. de Ridol. quod intellige abſolutè vel proportionaliter ad pecuniam poſitam, vel laborem aut induſtriā perſonarum, ideóq; nō valet. l. cū precario. ff. de preca. & c. fi. de prec. Sed & ſi eſſet licitū, tamen iſta non eſt honeſta ſocietas: quia poſſet, qui operam ponit, ſentire damnū in operis amiſsione & in capitali pecuniæ. quod eſt cōtra naturam ſocietatis. Vnde gl. in d. c. plerique. dicit ad hoc ꝙ ſit licita & honeſta ſocietas, oportere, ꝙ ponens pecuniā ſentiat de lucro & de damno. Ad ſ. autem, de illa. Inſt. pro ſocio. vbi dicitur valere pactū ꝙ alter non ſentiat de damno, ſed de lucro: dicit Ioā. Cal. hoc nō intelligi de capitali, ſed de damnis & lucris contingentibus ſaluo capitali. Vel dic ꝙ procedit quantū ad ponentem operam, qui licitè paciſcitur ꝙ non ſentiat damnū in capitali, cum ſentiat damnum in opera: quę contraponitur pecuniæ, vt ſ. ij. imò opera & induſtria, vt ibi dicit text. poſſet eſſe tanta ꝙ valeret pactū, vt ipſe lucretur duas partes, & tertiam habeat quæ pecuniam ponit. Fallit autem quod dictum eſt ſi capitale ſit ſaluum, non ex contractu ſocietatis, ſed aſſecurationis factæ ab aliquo qui non ſit ſocius, cui datur certū quid vt ſubeat periculum capitis: vt patet ex dictis ſuprà Negotiatio. ſ. iiij. Et idē eſt ſi iſta aſſecuratio fiat à ſocio, modò intētio ſit recta: puta quia etiam ſine ſocietate ſocius aſſecuret, & ipſe ponens pecuniā tale quid ſolueret, ſiue lucretur ſiue nō: quia ſunt ibi duo cōtractus, ſcilicet ſocietatis & aſſecuritatis quorū quilibet per ſe eſt illicitus. Quod dupliciter poteſt fieri: primò cōueniendo ꝙ ponens pecuniā, tantum minus de lucro capiat, quātum appræhendit pretiū aſſecurationis: vt ſi cōiter æſtimetur ꝙ lucrabitur octo pro centum: & illud pretium ſit tria, conueniant ꝙ accipiet de lucro ſolùm quinque, ſi aliàs debuiſſet habere plura: & ſi lucrū non affuerit, ſoluet aliunde. Secundò clarius conueniendo ꝙ pro aſſecuratione ſoluet tantum, & de lucro accipiet partem cōtingentem. Ad illud igitur quod dicitur de pacto præter naturam cōtractus dictum eſt: & additur, hoc intellige, quādo ipſe cōtractus eſt licitus aliàs. quod non eſt in propoſito: quia etiā ſine pacto non licet. Et idē dico quo ad illud ꝙ pacta ex conuentione legē accipiunt: quod ſcilicet verū eſt in his, quæ nō ſunt de ſe illicita. Ad d. autem c. per veſtras. dico ꝙ non eſt contra prædicta: quia non dicit quòd capitale debeat eſſe ſaluum. Nec eſt hoc ſpeciale in pecunia dotali, vt quidam dicunt.

¶ Tertio

3 ¶ †Tertiò quæritur, vtrū ecōtrario licitū ſit paciſci ponēti operas de certa mercede earum, puta viginti, nihil ſentiēdo de damno? Et dico ꝙ ſic: quia ſecundum Ange. vbi ſ., nō eſt iſte contractus ſocietatis, ſed locationis operarū: imò poſſet facere ſecundum aliquos pactum ꝙ non ſolùm haberet prædicta viginti, ſine vllo damno, ſed etiam talē vel talē partem de lucro, & nullā de damno, ſed hoc reciperet vtiq; nō inquātū ſocius, ſed inquantū locator operarū & ꝙ ſalario. Sed prædicta intellige, niſi damnū cōtingeret culpa vel dolo ipſius locatoris operarū, vel eorū quorū opera vtitur, qa ſic nō liceret. l. item quæritur. & l. ſi merces. ſ. q columna. ff. loca. Intellige etiā ſi arbitrio boni viri tantum meretur:
4 aliàs eſſet iniuſtitia, & ſi nō vſura. ¶ †Quartò q̄ritur, vtrū liceat dare pecuniam in ſocietatē ad lucrum cum pacto de ſalute capitalis facto ſolū ad ſui ſecuritatē exigendo inſtrumentum de pecunia depoſita vel aliter data nō ſub nomine ſocietatis: cū tamē verè intentio ſit ſubeundi damna & pericula pecuniæ? Et dico ꝙ nō, ſed peccauit mortaliter mentiēdo pernicioſe in infamiā ſui. xxij. q. ij. primū. & tenetur intentionē ſuam patefacere: quia contractus eſt periculoſus: & dans pecuniā ad libitum poterit mutare intentionem, & capitale perditum exigere tanquā mutuū vel depoſitū: & ſimiliter poſſent hoc facere hæredes eo mortuo: & inde etiā proximi ſcandalizantur. Vnde ſi talis vult partem lucri, deſtruat cōtractū mutui, & de receptis concordet per reſtitutionē vel petitionē remiſsionis, ſecundū Archi quod tamē eſt verū, quādo ex hoc mercator paſſus eſt damnū, & quādo notificata ſua volūtate nō ceſſāt ſcādalū proximo datū: quo caſu tenetur reſtituere, cùm fama rebus ſit præponenda. j. q. j. deteriores. Simpliciter autem nō eſt neceſſe reſtituere in cōſcientia, cum fuerit vera ſocietas. Poſſet tamē cōtra fraudes mercatorū facere pactum de cautione pignoratitia, ex qua nō percipiat fructū: & de ſubeundo damno, ſi mercator ſufficienter oſtēdat illud incurriſſe: & de ſua pecunia exercenda in quibuſdā locis & rebus, & non in aliis, & ſi ille ſe eus fecerit, damnū totū erit ſuum, quia venit cōtra pactum.
¶ †Quintò quæritur, quid ſi ponatur ꝙ quis ponat in ſocietate operas tantùm: alius verò libras triginta, ad tertiam partē lucri & dāni, id eſt, ad lucrū & damnū decē librarū viginti remanentibus? Et dico ꝙ vſurarius eſt qui pecuniam dedit: quia viginti mutuauit, & conſequēter ex parte harū lucrū eſt vſurariū, & conſequēter totus cōtractus eſt vitiatus, ſecundū Alex. de Ales. De hoc tamē vide etiā ſ. ſeq. in fi. Et dato ꝙ nō eſſet vſura, eſt tamē inhoneſta ſocietas: nec in ea ſeruatur æquitas ſocialis: quia ſi mercator iſte poſtquā merces emit, perderet eas, perderet operam & viginti:
5 collator autē pecuniæ nō perderet niſi decē. ¶ †Sextò quæritur. vtrū ſi damnum capitale perdatur, debeat eſſe cōmune vtriuſq; ſocii vel proprium ponentis illud, maximè ex pacto vel conſuetudine? Et dico ceſſante pacto & cōſuetudine eſſe de hoc opiniones. Quidā enim cū Iac. de Are. dicūt ꝙ debet eſſe comune, per l. ſi non fuerit. & l. ſi id quod. ſ. itē Celius. & l. cū duobus ſ. quidam ſagariā. ff. pro ſocio. Vnde ſi totū damnum eſſet proprium, videretur cōtra naturam ſocietatis: quidā verò dicūt ꝙ debet eſſe propriū, vt gl. in d. l. ſi non fuerint. & ſocio ſufficit damnū perditarū operarū: quia ſicut de capitali non lucratur, ſed totū redit ad eum qui poſuit, ſi in hoc inuenitur ſaluum: ita & de eius damno nihil debet habere: quia de cōtrariis eadē regulæ dātur. C. de fur. l. manifeſtiſsimi. Quā opinionē Cyn. dicit eſſe æquiorē: ſed veritas eſt ꝙ ſi nullū ſit pactū vel alia cōſuetudo: tūc aut dicēdū eſt ſecundū Pet. vt refert Cyn. in l. j. C. pro ſocio. ꝙ ſi pereat ante operas exhibitas, ſit commune: ſi poſt aliquas, aliqualiter ſit commune: ſi poſt omnes, ſit proprium ponentis. quod videtur æquiſsimū, præſertim in conſciētia: quaſi ſcilicet ex pecunia & induſtria cōfletur vnū totū per imaginationē ꝙ æqualiter perdatur: aut certè ſecundum Bal. in l. j. C. pro ſocio. quod ſiue perdatur ante operas, ſiue poſt, totū ſit propriū ponētis. quod eſt verius de iure & in cōſcientia. & idem tenet Ang. vbi ſ. & eſt de mente Bart. in d. l. j. Vnde iſta opinio vult ꝙ pretium operæ & induſtriæ ſocii intelligitur correſpōdere interuſurio pecuniæ, & nō ipſi ſorti: & ſic ex vna parte ponitur cōmoditas operæ, ex alia cōmoditas pecuniæ, & nō proprietas: ſicut quādo ex vna parte ponitur pecus in ſocietate, ex alia opera paſtoralis, ſola dāna vel cōmoda in obuētionibus ſunt cōmunia, nō autē ipſum pecus: vt l. cū duobus. ff., ꝙ ſocio. ſic vt in dubio potius intelligamus in ſocietate poſitū vſum rei quàm ipſam rem, niſi data eſſet æſtimata. Et iſta eſt mens S. Tho. vt patet ex verbis eius ſ. ſ. j. Si verò fiat pactū ꝙ periculū ſit cōmune, eſt licitū, ſecūdum Glo. xiiij. q. iij. in c. plerique. quod etiā ſentit Pan. in c. per veſtras. de dona. inter vi & vxo. ſed S. Ber. tenet cōtrarium, quia ſi capitale pro parte ſit ſecurum, ibi pro parte eſt mutuum: & cōſequēter totus contractus vitiatus. & hoc eſt verū ſimpliciter. primum verò eſt verū ſi ſic fiat ꝙ totum capitale fiat cōmune: ita ꝙ in fine ſocietatis diuidatur. qd etiam ſi non exprimit, ſubintelligitur: quia pactum factum de damno, intelligitur etiam de lucro, & econtrario. Inſti. ꝙ ſocio. ſ. illud. Vnde dicit Ang. vbi ſ. ꝙ ſi aut ex pacto aut ex conſuetudine periculum capitalis erat cōmune, cōmuniter debet diuidi inter eos. Quod verū eſt ad iſtum ſenſum ꝙ toto tempore ſocietatis capitale ſit commune: vnde in fine diuiditur, ſi ſupereſt: & conſequenter ſi perit, qlibet perdit ſuā medietatem: non autē ad iſtum, quaſi ſi pereat ſocius vnam medietatē reſtituat ei qui poſuit: quia iſta pars eſſet ſecura, & conſequenter ibi eſſet pro parte mutuū. Adde autem ꝙ ſi non apparet quomodo ſit contracta ſocietas, intelligitur cōtracta ſecundū cōſuetudinē regionis, & inter mercatores ſecundum conſuetudinē mercatorū. ff. de ædil. edi. l. quod ſi nolit. ſ. qui aſsidua. ¶ †Septimò quæritur, quid ſi 7
detur pecunia ad lucrū mercatori cum pacto ꝙ ſi capitale perierit naufragio, non teneatur de illo? Et dico ꝙ eſt vſura, extra eod. c fi. quia in actu mercandi capitale erat mutuum, cùm ſtaret periculo mercatoris. ¶ †Octauò quæritur, quid 8
ſi vterq; poſuit operam & pecuniā, ſed alter altero maiorē pecuniā, puta duas partes, altero ponente vnam? Et dico ꝙ quilibet habebit partem lucri correſpondentē ei quod poſuit, etiam ſi de hoc nihil actum eſſet: quia tacitè actum eſſe ſubintelligitur, vt q plus oneris & periculi ſuſtinet, plus expectet emolumenti. ff. de reg. iur. l. ſecūdum naturam. & ita intelligitur d. l. ſi nō fuerit. in princ. quod eſt notabile & verū, niſi alterius opera & induſtria valde præponderet: vt d. l. ſi nō fuerit. vnde iudex arbitrabitur ac ſi hoc eſſet expreſſe actū. ff. pro ſocio. l. ſi ſocietatē. ¶ †Nonò quæritur, vtrū, 9
damnū perſonæ ponentis operas ſit cōmune: vt quia defendendo pecuniā à latronibus eſt vulneratus, & fecit expēſas, & perdidit aliqua quę ſecūnō tuliſſet, niſi cōmuni nomine fuiſſet profectus? Et dico ꝙ ſic ſi euenit propter ſocietatem: vt expreſſe vult l. cū duobus. ſ. quidam ſagariā. ff. pro ſocio. quod Bald. in l. j. C. pro ſocio. limitat quantūad damnū extrinſecum euenies ratione ſocietatis: puta debita prædicta; non autem quantum ad damnū intrinſecum, ſcilicet ipſius capitalis: niſi vt ſ. l. autē, ſociū. ſ. ſocius. ff. pro ſocio. quæ videtur velle cōtrarium, loquitur ſecundum Glo. ibi, quando damnū venit culpa ſocii: limita etiā quātū ad damnū, cuius ſocietas eſt cauſa immediata, nō cuius eſt occaſio remota.

Vnde ibi Bart. summando illum §. dicit q̃ damna & lucra cõtemplatione societatis obueniẽtia sunt cõmunicãda. d. l. cũ duobus. Secus si cõtemplatione personæ obuenerint: li. ff. societas fuerit occasio: sec⁹ si ꝓpter societatẽ adiui principẽ & ei placui: ideoq; mihi donauit castrũ, non contẽplatione societatis, sed meæ personæ tantũ, illud nõ est cõmunicandũ: vt d. §. socius. in fi. & similiter in dãno: vt si abfui ꝓpter societatẽ: & cõsanguineus meus faciẽs testamentum instituit extraneũ, qđ non fecisset si adfuissem: vt d. l. sociũ.

10 Hæc ex illo. ¶† Decimò q̃ritur, quid si vterq; captus fuit: sed vnus sua industria euasit, vel ab amicis est redẽptus? Et dicit gl. in d. §. quidam. q̃ qui euasit, tenetur partem damni agnoscere. Si verò fuit redẽptus, distinguit an animo remunerandi: & tũc agit. aut non, sed animo donãdi: & nõ agit. Vide etiam §. Mandatum, in quo secus est: & §. Procurator.

11 ¶† Vndecimò quæritur, vtrum pacisci possit vnus socius vt habeat vnam patrem damni & duas lucri, alter verò econtrario duas damni, & vnam lucri? Et dicit Ang. q̃ nõ: quia vnus sociorũ non potest plus de lucro quàm de damno participare. l. Mutius. ff. eod. similiter nec q̃ deducto damno vnus habeat duas partes lucri, alius verò vnã: nisi tantũdem plus pecuniæ vel operis vel industriæ in societate posuerit: vt in l. si nõ fuerint. ff. eo. dicit tamẽ q̃ in cõsuẽtia si prædicta pacta arbitrio boni viri deteriorẽ non faciũt partẽ alterius, ita q̃ qui plus posuit plus habeat, sunt licita. quod intellige deducto semper ne aliqua pars capitalis sit secura: vt

12 §. §. iiij v. & vj. ¶† Duodecimò quæritur, vtrũ is qui ponit operas debeat habere expẽsas de corpore societatis, quando proficiscitur causa societatis? Et dicit Bal. & Iac. de Are, & Cyn. in l. j. C. pro socio. q̃ sic: quia lucrũ intelligitur deductis expẽsis. l. illud. C. de codic. & l. Mutius. ff. pro socio. qđ Bal. limitat exceptis his quas fecisset domi: arg. l. sed & si. ff. de peti. hære. §. quod autẽ. limitat etiã Ang. nisi cõsuetudo aliter haberet: quia deberet seruari, nisi contineret apertã iniquitatẽ: quia videtur actum quod est consuetũ. l. quod si

13 nolit. §. qui assidua. ff. de ædil. edic. ¶† Decimotertiò quæritur, pro quibus partibus teneantur ad solutionẽ pensionis fundi vel apothecæ conductæ socii ex partibus disparibus? Et dicit Ang. vbi §. & Bald. in l. j. C. pro socio. q̃ locanti tenentur pro æqualibus partibus: inter se verò pro rata societatis: vnde etiam supellectilia & vasa diuidi debẽt secũdum

14 partes dispares. ¶† Decimoquartò quæritur qđ si contraxi tecũ societatẽ ad quinquenniũ, ita q̃ ego mille, & tu operã poneres, & casu ante quinquenniũ mille perierunt? Et dicit glo. in d. l. si nõ fuerint. & in l. j. C. pro socio. & Ange. q̃ non cogor iterũ ponere, siue periculum cõmune fuerit, siue non, quia finita est societas: item quia videtur actum solùm deponendo semel, & nõ pluries, vt ff. pro soc. l. si socius pro filia. §. nec si prior. Si autem non perierit ex toto quod in societate positum est, sed parum restat, & alter nõ vult ponere operam vel rem suã, quæ magna est, cum re socii, quæ parua est: secundũ Bal. in l. j. C. pro socio. talis fouet æquitatẽ: vt

15 ff. de admi. tut. l. ita autem in prin. ¶† Decimoquintò quæritur, vtrũ liceat tradere pecuniã mercatori: puta centũ ducatos hoc pacto q̃ accipiẽs teneatur respondere de lucro vel damno, secũdum quod similes alii centũ ducati apud aliquẽ alium, puta Petrũ, lucrabuntur aut peribũt: cum tamẽ iste accipiẽs accipiat dicta centũ mox in sua necessitate expendẽdos? Et dicit Arch. post Inno. de vsur. c. fi. & Io. And. ibi q̃ nõ: sed cõtractus est dubius, & potius videtur vsurã sapere: tum quia in fraudẽ vsurarum videtur adinuentus: tum quia pecunia ex se nõ est lucrosa. lxxxviij. dis. ceiciẽs tũ quia ista pecunia nõ est data per modũ depositi, quia inde nõ reportaret lucrũ deponẽs, nec depositarius eam posset exponere: nec per modũ societatis, quia in pacto esset q̃ accipiens eã fideliter exponeret solũ in mercãtiis: ergo est data per modũ mutui, & sic ibi est vsura. Aliqui tamẽ tenẽt q̃ licet: & verũ est, si lucrũ expectatur tanquã interesse: vt quia dãs omnino erat eam daturus mercatori, sed ad instantiam amici dedit eam illi: dũmodo secundũ Hosti. pericula & expẽsas in se recipiat, & secũdò nõ intẽdat principaliter magis p hãc viã quàm per negotiationẽ lucrari: & tertiò nõ cõtrahatur pactũ ad semp, sed ad tẽpus rationabile: & quartò nõ teneatur ex necessitate præcepti gratis mutuare accipiẽti: & quintò accipiat lucrũ solũ tanquã interesse. ¶† Decimosextò 16
q̃ritur, quid si quis det mercatori Venetiis centum, receptu rus in Cypro solũ 50. si perierint in mari, & si nõ perierint recepturus cxx. Et dico q̃ non licet secundũ Host. & Rayn. quia si mercator hæc expẽderit, iste vult lucrũ ex re nõ sua: cũ merces emptæ sint emẽtis, in cuius dominium pecunia trãsiuerat. Si verò nõ expẽderit: iste vult lucrũ qđ mercator nõ fecit, imò dico q̃ est vsura, iuxta prædicta: quia vult partẽ capitalis esse saluã. ¶† Decimoseptimò quæritur quid si 17
quis recipiat pecuniam vltra mare vehendam, & ibi reddendam pro certo pretio? Et dicit Inno. in c. fi. de vsur. q̃ nõ est vsura, siue portans recipiat in se periculũ, siue non: quia operarum siue custodiæ locatio est. Et idem Hosti. non obstat d. c. fi. quia non est idẽ casus: quia receptum ibi vltra sortem directe mutuum concernit: non autem hic, ad securitatem: si tamẽ acciperetur nõ tantùm ad portandũ, sed etiam ad negotiandum, secundũ Inno. esset vsura: quia pecuniæ nullus 18
est fructus, si teneatur in arca: nec deterioraturi vsu. ¶† Decimooctauò quæritur, quid si detur pecunia mercatori capi tali stante periculo casus fortuiti: sed tamen lucro existẽte certo? Et dico q̃ hoc casu videtur mercator emere totum lucrum futurum ex pecunia mediãte suo labore: quod quidam dicunt esse illicitum. Sed Gerard. Odo. dicit licitum: quia capitale stat periculo: & illud lucrum aliquid valet. & hoc est indubitatum: quia talis dans à principio poterat pacisci de parte lucri habẽda: & consequẽter eam stantem sub periculo fruitionis poterat vendere secundum æstimationem boni viri, sicut & fructus venturos ex agro. ¶† Deci- 19
mononò quæritur, quomodo finiatur societas. Et dicit text. l. si societatẽ. ff. pro socio. quod dissociamur renũtiatione, morte: intellige vt est mors ciuilis, secundũ Glo. capitis diminutione, & egestate, scilicet incidente, secundũ Glo. vt si quis ex sociis cesserit bonis: vt Inst. it. eo. §. item vel fuerunt publicata: vt in l. actione §. publicatione. ff. pro socio. Adde vel conuentione, id est, finito tempore quo conuentũ est: vel cõsuetudine. fide tẽpore nihil conuentum est. l. quod si 20
nolit. §. qui assidua. ff. de ædil. edi. ¶† Vicesimo quæritur, quomodo societas sit diuidenda si nihil cõuentũ est expressè vel tacitè, qa nulla est cõsuetudo de hoc? Et dicit Bal. in d. l. j. C. pro soc. & Ange. vbi §. q̃ si alter centum & alter operas posuit, & de lucro habẽt ducẽta: qui centũ posuit primò extrahet sua centũ, & reliqua ducẽta omnes diuident inter se: ita tamẽ q̃ qui plus societati contulerit pecuniæ, operæ, vel industriæ arbitrio scilicet boni viri plus habeat de lucro. l. si non fuerint. & l. quid enim. ff. pro socio. Nec est verum quod quidam dicũt, eum, qui posuit operam, prius debere extrahere alia cẽtum pro opera sua: cùm hoc nullo iure caueatur, diuino, canonico, vel ciuili: quia opera hominis nihil aliud est quàm officium diurnũ. l. j. ff. de ope. lib. imò opera hominis dicitur fructus hominis esse: vt l. iij. & seq. ff. de ope. seruo. Vnde q̃ ponit operas tantũ, nihil ponit consistẽs in capitali vel sorte: sed solum fructum aut vsumfructum

fructum suæ personę qui correspondet fructui aut commoditati illorum centum. Pro quo facit dicta l. cum duobus. §. si in coeunda. ff pro socio. Et sic intellige illud q̃ sæpe opera alicuius pro pecunia valet: vt Instit. pro soc. §. ij. id est, cõmoditate & vsufructu seu interusurio pecuniæ. Adde q̃ si ponẽs operã deberet & ipse extrahere ante diuisionem alia centũ, is qui ponit pecuniã nihil lucraretur, nisi lucrũ esset vltra centũ pro centenario: quod scilicet rarissime accidit, sed penè semper pderet de sorte: licet re vera aliquod lucrũ adesset. Ex quibus omnibus patet q̃ secundũ breuem regulam datã in prin. omnia poterant decidi.

De Societate determinatæ rei secundò in pecudibus.

1 *Societas an in animalibus quot modis contrahatur.*

2 *Animalia in societate quod modis ponantur, & quid iuris. nume. sequen.*

Societas secũdò cõsiderari potest specialiter vt est in pecudibus: pro quo dico generaliter q̃ breui regula diffiniri possent omnes quæstiones in ista materia, quã habes tit. priore, in prin. scilicet q̃ si pecora tradita stent periculo tradẽtis, nõ potest ibi esse vsura: si etiã neutra pars arbitrio boni viri nimis grauetur, nõ potest ibi esse iniustitia, & cõsequenter nec peccatũ. Sed tamen pro rudioribus oportet de aliquib⁹ specialiter quærere. ¶ Primò ergo quæ- 1
ritur, † quot modis bruta tradantur? Et dico quòd multis. ¶ Primò per modum locationis. quæ aliquãdo est ex parte tradentis, qui cõducit operas eius cui tradit, & ille recipit pretiũ custodię: aliquãdo verò est ex parte recipientis qui cõducit vsum rei, & pro eo pretiũ soluit: ideoq; recipiens interdũ locator interdũ cõductor dicitur: & propterea his vocabulis promiscuè vtimur. l. veteres. ff. de act. empt. & est purus cõtractus locationis & cõductionis. l. j. §. si quis seruum. ff. depo. Si tamẽ pro custodia animaliũ recipitur pars fructuũ ipsorũ, est contractus innominatus, pro quo datur actio præscriptis verbis siue in factũ, cum nõ interuenit pecunia: licet idẽ sit de hoc iudiciũ sicut de locatione & conductione, cui magis assimilatur. d. §. si quis seruũ. ¶ Secun dò tradũtur per modũ locationis modificatæ: vt eũ traduntur oues alicui, puta monasterio, sub annua pẽsione parua, puta duorũ solidorũ pro singulis, cum tamen reddant iij. aut v. sed hoc pacto q̃ etiam si moriantur, nihilo minus dicta pensio soluatur toto tẽpore vitæ tradẽtis ac si viuerent: post mortẽ verò eius omnes sint monasterii. ¶ Tertiò traduntur per modũ mutui secũdum aliquos, id est, æstimata & firma seu certa iu omni euentu: sed est verius per modũ venditionis: quia æstimatio & si nõ semper faciat vẽditionem, facit tamen hoc casu, secundũ Bart. in l. si vt certo. ff. cõmo. vnde æstimatio emptionẽ introducit. ff. de iu. dot. l. plerũq;. & l. æstimatæ. ff. so. ma. sed tamẽ pretiũ rei venditæ dilatũ interim habetur vt mutuum: sicut patet in vẽditione ad tẽpus. Si autẽ traderẽtur æstimata quidẽ, sed non certa: nec mutuũ nec vẽditio esset, sed societas: puta si æstimatur quidẽ non vt æstimatio reddatur si perierint casu fortuito, sed solùm si culpa accipiẽtis. ¶ Quartò tradũtur dominio penitus translato in accipientẽ, sic q̃ per eũ meliorata postmodũ cõcentur: & sicnõ est societas: quia per eam nemo definit in totum esse dominus rei traditæ: sed est cõtractus innominatus, s. do vt facias: ex quo actio oritur præscriptis verbis, siue in factũ. ff. de præscri. ver. l. si tibi areæ. ¶ Quin- 3
tò tradũtur per modũ cõtrahẽdæ societatis expressæ: vt dicit gl. in l. si pascenda pecora. C. de pac. vel etiã tacitæ, vt qñ hoc nõ dicitur: tamẽ gratia cõtrahẽdæ societatis tradũtur, vt qñ dantur vt sint cõia, & sic cõtrahitur societas: vt l. si tibi areæ. ff. de præscr. verb. & facit quod no. Bal. in d. l. si pascenda. ¶ Hic autẽ modus fit multis modis: quia aliquando traduntur animalia minuta, s. quorũ fructus regulariter ascendit ad valorẽ matris in anno: vt sunt oues, porci, capræ, & huiusmodi: aliquãdo autẽ dantur alia grossa, quorũ scilicet fructus ad illud nõ ascẽdit, vt sunt boues, equi, muli, & huiusmodi: & ista aliquãdo dãtur æstimata, aliqñ inæstimata, aliqñ cũ cõmunione terræ: aliqñ sine. quod fieri potest: vt in l. cũ duobus. §. in coeunda. ff. pro soc. ¶ Sextò traduntur aliquo modo qui iam nũc ignoratur mortuis principalibus. ¶ Secundò quæritur, † quid si dẽtur primo modo, s. 2
per modũ locationis aut cõductionis: puta quia conducitur opera rustici, vt custodiat: vel cõducitur animal eius: vt cũ traduntur oues vt fœcundẽtur ab alterius ariete vel huiusmodi: aut rusticus seu accipiẽs cõducit vsum animaliũ: puta quia vult lac, aut huiusmodi? Et dico q̃ tunc omnia dubia erũt decidẽda secũdũ naturã dictorũ cõtractuũ, de qua §. Locatio. & erit cõtractus licitus, modò merces nõ sit immoderata, secũdũ Veruec. quæ arbitrio boni viri debet esse iusta & cõueniẽs: vt in l. si in lege. ff. de loca. Et licitũ erit etiã pacisci q̃ damnũ & lucrũ rei locatę sit cõmune: nõ autẽ q̃ damnũ sit solum cõductoris, nisi veniret ex culpa eius etiã leui, & si nõ leuissima, vt §. Locatio. Et similiter licitũ erit pacisci q̃ cõductor in se periculum rei suscipiat. extra de depo. c. fi. qa est quędã assecuratio, de qua §. Negotiatio. §. iiij. & §. tit. priore. §. ij. posset tamen hoc esse in fraudem vsurarum: & ita præsumeretur si fieret ab assueto vsuris, sicut j. Vsura. j. §. xxviij. dicetur in simili de pœna posita in cõtractu mutui: imò videtur velle Veruec. q̃ licet hoc pactũ nõ sit vsurariũ, est tamẽ iniquũ, nisi dubitetur, ꝓbabiliter, cuius sit melior cõditio: vel credatur q̃ cõditio cõductoris non sit deterior. Potest autẽ cõductor teneri de casu fortuito eo modo quo dictũ est §. Cõmodatũ. §. ix. Addit etiã Sum. Ang. q̃ cum dãtur animalia vt cooperiãt vel cooperiãtur, est cõtractus innominatus. Sed primũ videtur verius: qa idem est dare equũ, vt quis eo vtatur ad iter: & dare taurũ, vt quis eo vtatur ad fœcũdationẽ vaccarũ. ¶ Tertiò 3
quæritur, † quid si dentur secũdo modo, s. per modũ dictæ locationis modificatæ? Et dicit Io. de Lig. q̃ licitus est cõtractus, adeò q̃ si euenerit mortalitas, ecclesia non poterit petere restitutionem, nisi iam oues fuissent infectæ & ad mortẽ paratæ, & monasteriũ non aduertit. ff. de mino. §. verum. Hos. tamẽ cõsuluit vt hoc casu tradẽs sentiat partẽ damni, ne velit cũ monasterii iactura locupletari: si tamen in dicto cõtractu non interuenerit cõsensus cõuentus, sed solius abbatis vel cellarii, nõ teneretur monasteriũ stare cõtractui. extra de depo. c. j. ¶ Quartò quæritur, † qd iuris si tra- 4
dantur tertio modo, s. per modũ vẽditionis, & cõsequenter mutui? Et dico secundũ Veruec. q̃ est contractus licitus si totũ lucrũ & damnũ sit accipiẽtis: secundũ Ang. vbi §. dans nihil aliud petere poterit, nisi pretiũ: sed omne accedẽs sorti esset vsura. de vsuris. consuluit. & c. in ciuitate. nisi accipiẽs fructũ accepisset ex animalibus emptis, & morã cõtraxisset in soluendo pretiũ: qa dans posset petere dictos fructus tãquã interesse. l. curabit. C. de ac. emp. quod etiã obtinet de iure canonico & in foro cõsciẽtiæ: vt not. gl. in c. cõquestus. de vsuris. ¶ Quintò quæritur, † qd cũ tradũtur 5
quartò modo, s. p modũ dicti cõtractus innominati? Et dico q̃ si melioramẽtũ nõ sequatur, videtur quod res integra debeat restitui dãti, quasi causa data & causa nõ sequuta: & sic sine causa accepta fuerit. ff. de cõdict. cau. da. & cau. non seq per totũ. nisi inquãtũ sine culpa recipiẽtis & pertinẽtiũ ad eum res perierit aut fuerit deteriorata: cum bonæ fidei

possessor

Universidad de Deusto
Biblioteca

possessor non teneatur nisi inquantũ factus sit locupletior, siue ex re principali, siue ex fructibus rei. ff. de peti. hęre. l. vtrum. & sic deberet etiã restitui fructus rei, habita distinctione vtrũ fuerit bonæ fidei nécne, id est, vtrũ steterit per eum quin seruaret cõuenta: de quo ſ. Restitutio, primò. Si verò melioramentũ, secundũ conuentionẽ fuerit secutum, pretiũ eorũ, si vendantur, erit cõmune. d. l. si tibi areæ. & similiter fructus erit cõmunis. ibidẽ. C. de pact. l. sũ pascẽda. Et similiter cõmune debet esse periculũ, sicut & vtilitas. l. mutuis. ff. pro soc. Sed aduerte q̃ in hoc contractu videtur transferri dominiũ, & cõtrahi societas cõditionaliter si sequatur melioramentũ: vnde eo sequuto iudicabitur vt de societate. similiter si dominiũ nõ transferatur in totũ: quia erit verè societas: & tunc habuit locũ distinctio vtrum fuerit æstimata an nõ, iuxta dicẽda in particulis sequentibus.

6 ¶ Sextò quæritur in genere, quid si tradantur quinto modo, scilicet per modũ societatis ipsa animalia grossa? Et dico multa. ¶ Primũ. Inter socios potest fieri triplex pactũ, scilicet circa ipsum animal, circa fructus, & circa tempus. Primò casu postquã inæstimatũ datũ est, non videtur posse pacisci q̃ periculũ sit alterius quàm dantis, cũ regulariter ad ipsum periculũ pertineat, secundũ Bal. in l. si pascenda. C. de pact. & Ang. vbi ſ. quod limita nisi tradẽs in alio grauaretur: puta quia recipiẽs nollet teneri de interitu etiã ex sua culpa, nisi pro parte: quia grauatus in vno, est releuãdus in alio. l. secundũ naturam. ff. de regul. iur. nec similiter videtur posse pacisci secundũ Ange. quin in fine societatis illud animal sit præcipuũ ponentis. Si verò pactũ fuerit circa fructus, vt fœtum vel pensionẽ pro vsu animalis, si quidẽ conuenit iustæ cõsuetudini, seruandũ est: & si de cõsuetudine nõ appareat, cõtinere debet æquitatẽ arbitrio boni viri, secundũ eũdem Ange. Si verò fuerit circa tẽpus, seruanda est iusta cõsuetudo: de qua si non apparet, seruanda similiter est æquitas arbitrio boni viri: secundum quã societas perseuerare cõsueuit in animalibus grossis quinquennio, secundũ Ange. qui etiã ad hoc allegat extrauagantem constitutionem: secundum quẽ non videtur totũ in conscientia pro minori tẽpore pacisci, cum non possit fieri sine iactura aliorũ. ¶ Secundum. Si inter partes nullũ pactum factũ sit, seruãda est cõsuetudo loci: quia actũ videtur quod consuetũ est. ff. de ędil. edi. l. quod si nolit. ſ. qui assidua, & de aqua plu. arcen. l. si prius. ſ. rectè placuit. modò cõsuetudo cõueniat arbitrio boni viri, & nõ aliàs. l. in proposita. & l. si nõ fuerint. ff. pro soc. sed si nec de pacto nec de consuetudine appareat: dic vt ſ. partic. proxi. & sequẽtibus. ¶ Tertium. Si animal grossum inæstimatũ & sine terra tradatur: vt quia traditur equa aut vacca: dicit Angelus se reperire quędã iura extrauagãtia inter extraordinaria capitula feudorum, quæ volũt q̃ societas duret quinquẽnio, supple capitali stante periculo tradẽtis, & omnes poledros esse communes, & quod quęlibet tẽpore triturationis, id est omnes fructus, & vtilitates: & in capite quinq; annorũ dans habebit iumentũ ante partẽ: nisi accipiens dedisset tertiã partẽ pretii in emptione iumẽti: quia secundũ gl. tunc iumentũ & omnia essent partiẽda per mediũ: & si iumẽtũ culpa sua amiserit, emẽdabit. quod limita nisi aliud habeat pactũ vel cõsuetudo: vt suprà partic. ij. ¶ Quartum. Si verò traditur animal inæstimatũ cum terra, scilicet cultiuãda, ponẽs boues & terram, pacisci potest de fructuũ terræ parte maiori recipiẽda, cum rusticus tantùm operas ponat: nisi opera & industria rustici magis ęstimetur quàm fructus boum & terræ: quia tũc posset habere mediũ & plus, secundũ eundẽ, vt d. l. si non fuerint. quod limita vt ſ. ¶ Quintum. Si verò huiusmodi animalia dãtur æstimãta, & sine terra laboranda: periculũ casus fortuiti est cõmune. l. cum duobus. ſ. damna. ff. pro soc. quia æstimatio hoc casu facit emptionẽ. l. æstimatæ. ff. sol. ma. & sic dominiũ pro parte remanet apud tradentẽ: & tacitè pro alia parte ratione cõmunionis in illũ cui cõmunicatur, etiã sine traditione transfertur. l. j. ſ. in societate. ff. pro socio. & perinde est. ac si dans mutuasset pretium medietatis socio, & ipse posuisset aliã medietatẽ & cõmuniter ab ipsis esset res empta, & sic in societate posita: vnde quilibet de periculo tenetur pro dimidio, nisi culpa vel dolo alterius eueniret: quo casu esset solus culpabilis. d. ſ. dãna. Et ita tenẽt multi, maximè Ang. quod tamen ali qui limitant de periculo fortuito, nõ autẽ de naturali: sed est dãtis solius: quia etiã apud eum erat peritura. quod ideo dixit, quia credidit ęstimationẽ hoc casu nõ facere venditionẽ. quod tamen est falsum, vt patet per l. iij. ff. loca. Vnde cũ hoc casu melioramẽta naturalia cõcipiuntur. l. si nõ fuerint. ff. pro socio. cõuenit etiam naturalia pericula diuidi. Sed tamẽ hoc limita verũ, nisi aliud sit conuentũ expressè. & sic intelligitur ſ. nemo. in l. cũ manu fata. ff. de cõtrahẽ. empt. vel nisi aliud sit de cõsuetudine: qa intelligitur actũ quod est consuetũ. l. quod si nolit. ſ. qui assidua. ff. de ędi. edi. Vnde si pactũ sit q̃ periculũ capitalis nõ sit cõmune, nõ erit licitus contractus in foro animæ, nisi is qui alleuiatur in vno, in alio æquialẽti grauetur. l. secundũ naturã. ff. de re. iu. Pactum verò circa fructus vel tẽpus oportet cõtinere in ęqualitatẽ, vt dictũ est, arbitrio boni viri. vnde nõ videtur iustum hoc casu, quãdo scilicet periculũ est cõmune, q̃ fructus per mediũ diuidãtur, si alter eorũ ponit operas: qa eas plus quàm socius ponit, cùm tantundẽ in societate posuerit: & cõsequenter debet attẽdi si operę fieri possunt per minores, pupillos, & huiusmodi, quorũ operæ non sunt in magna ęstimatione, licet aliquæ sint: vt l. h. ff. de lib. cau. vel si recõpẽsantur per lacticinia, & huiusmodi, & de palea, vel fœno & lutamine. & generaliter videndũ est quid vnus vltra aliũ posuerit vt in aliquo cõpensetur: & hoc semper arbitrio boni viri. ff. pro socio. l. sinõ fuerint. & l. in proposita. alioquin erit vsura ratione mutui interpretati ex parte dãtis. de vsur. cõsuluit. & c. in ciuitate: vel ex parte alterius erit iniustitia. Sed aduerte q̃ in fine societatis oportet sociũ soluere danti medietatẽ dati animalis, qa illa fuit mutuata. ¶ Sextũ. Quãdo verò dãtur æstimata cũ terra, & nullum sit pactũ de capitali aut fructibus aut tẽpore, conuenit damnũ & lucrũ esse cõmnne. d. ſ. dãna. nisi ex dolo vel culpa alterius processerit, vt ibi dicitur: & similiter cõis erit fructus terræ. Cuius ratio est: quia dans ponit partẽ boum & terrã: & alter partem boum quã videtur emisse ratione ęstimationis, & operas. ¶ Septimò quęritur, † circa animalia grossa in specie, quid iuris circa multas societates quotidiè factas? Et respõdeo per multas cõclusiones corollarias ad prędicta & dubiorũ decisiuas. ¶ Prima. Si dans det accipienti boué & vitulũ nutriẽdos ad annũ, sic q̃ tunc eis venditis dans accipiat suum capitale, & lucrũ diuidatur, est licitum, secundũ Archi. si dans retinet in se periculũ fortunæ, & accipiẽs non obligetur ei in aliquo supplere si animalia vẽderẽtur minus quàm fuerãt empta. aliàs capitale esset salũ. qđ nõ licet. ¶ Secũda. Si dãs det duos boues sub sextario frumẽti singulo mẽse, est locatio licita, si dãs retinet in se periculũ, & arbitrio boni viri pẽsio sit honesta: si autẽ de periculo mẽtio nõ fiat, si intẽdit capitale esse firmũ, vsura est. Si vero intẽdit subire periculũ fortuitũ, est licitus contractus, etiam si vellet accipientẽ substare periculo damni emergentis sua culpa aut suorum. Si verò pactũ dicit q̃ accipiens

cipiens stẽt periculo fortunæ, est illicitus, etiã si hoc fiat solùm vt accipiẽs sit diligẽtior, cũ intẽtione tamẽ q̃ in veritate nõ stet, secundũ Veruec. quia scandalizatiuus. ¶ Tertia. Si dãs det duos boues ęstimatos cũ hac conditione q̃ arent sibi ad annum duodecim bubulcas terræ: & deinde vendantur: & extracto prius capitali residuũ lucrũ de bobus sit cõmune, vel secundũ certas partes diuidatur, est licitũ si dans retinet in se periculũ, & satisfaciat accipienti de opera sua in cultura terræ arbitrio boni viri: in quã satisfactionẽ cedit medietas lucri boũ: quod lucrũ, si nullũ esset, teneatur dãs satisfacere de sorte boũ pro expensis factis arbitrio boni viri. ¶ Quarta. Si dans dat duos boues ad laborandũ per annum æstimatos, & expensis accipientis nutriendos, cum hac conditione, q̃ accipiens in fine anni reddat quartã partem lucri, & boues vel æstimationem, aut tãtum minus ea, quantũ est quarta pars damni, si dãna superuenerint, cõtractus est illicitus, quia capitale est saluũ pro parte, cum non pereat danti nisi pro quarta parte: erit autẽ licitus si intelligatur de dãno dato emergẽte ex culpa accipientis, vel etiã de casuali, si accipiẽs nõ faceret constare de eo. ¶ Quinta. Si dãs det vaccam æstimatã cum fœtu & fructu nutriẽdam & cõseruandã expensis accipientis, sed periculo casuali dãtis, sub hac conditione q̃ de primis fœtibus & fructibus satisfiat danti de capitali, & residuũ diuidatur: quidam dicũt q̃ licet, ex quo dans substat periculo. sed hoc probat ibi nõ esse vsuram: cum quo stat q̃ sit iniustitia: quia soluto capitali si omnia perirent, accipiens perderet expensas & operas: vnde melius dicũt alii q̃ non licet. ¶ Sexta. Si dãs dat duas vaccas ad arandũ sub hac cõditione q̃ de primis earũ fructibus accipiat medietatem pretii, & deinde ipsæ sint cõmunes danti & accipienti: & similiter fructus: hoc addito q̃ accipiens det danti singulo anno sextarium frumẽti, cõtractus est licitus, & magis locatio quàm societas: quia dans locat vnã vaccam quæ est sua, quæ arat & fructificat pro fructu & sextario frumẽti: & loco pastus accipiens habet fœtũ: imò arbitrio boni viri posset etiã fœtus esse dantis si vacca arando pastum lucraretur. ¶ Septima. Si dans det duos boues æstimatos, qui iustè possent locari sub pensione duodecim sextariorũ frumenti, & locet sub pensione sextariorum octo, sed sub hac cõditione q̃ accipiens subsidet periculo tertiæ partis boũ: contractus est licitus: quia licet pars capitalis sit salua: tamen ipsa salua empta est quatuor sextariis: vnde ibi est assecuratio. vide etiã ſ. ix. part. ij. ¶ † Octauò quæritur in genere, quid iuris circa animalia minuta? Et dico seruanda esse pacta & cõsuetudines cõuenientes arbitrio boni viri, secundũ ea quæ dicta sunt suprà de animalibus grossioribꝰ, excepto q̃ hic societas breuiori potest tempore finiri, puta triennio: si verò non appareat cõsuetudo aut cõuentio, secundũ prædicta extrauagãtia iura: vt dicit Ang. societas durat per tres annos: & accipiẽs tenetur de dãno sua culpa: dans verò subst at periculo fortunæ: & in fine capitale est dãtis, reliqua autẽ diuidũtur sub certa forma ibi tradita, & per Supple. recitata: quæ melius saltẽ in conscientia cõmittitur arbitrio boni viri: quia in hoc generalis regula dari nõ potest propter varietatẽ regionũ & pecudum. ¶ †† Nonò quæritur, circa animalia minuta in specie quid iuris circa multas societates vsitatas? Et respõdeo per multas cõclusiones corollarias ad prædicta & dubiorũ decisiuas. ¶ Prima. Si quis ponat xx. capita, & alius totidẽ, vel x. & cõmunicãt omnia pericula & dãna & lucra pro rata eius quod posuerũt, est licitũ: & pacisci possunt tales q̃ de fœtibus recuperẽtur capita mortua, aut de velleribus emãtur capita ad augendũ gregem. ¶ Secũda. Si dans dat certa capita æstimata hoc pacto, vt ex primis fructibus & fœtibus totũ capitale restituatur antequã accipiens accipiat aliquã vtilitatẽ: pactum iniquũ est, secundũ Vlde. & Io. de Lig. Et ratio, quia nimis grauatur accipiẽs: quia instaurato capitali si omnia perirẽt, perderet operas. nõ tamẽ est vsura: quia capitale nõ est saluũ. Et hac ratione dicit Laur. de Rid. q̃ licet: & similiter si paciscatur q̃ antequã rustic⁹ accipiat aliquid, restaurẽtur ex fœtibus omnia mortua, est iniquũ: quia hoc est quasi tradere oues immortales: sed si paciscatur q̃ ante omnia reddatur medietas sortis, & deinde omnia sint communia tã capitale quàm pericula & dãna: idem est ac si mutuasset ei pretiũ medietatis sortis: & licitũ est, nisi in peritione fructuũ minus grauetur accipiẽs qui ponit medietatẽ capitalis & opera. de quo dic vt ſ. vj. part. iiij. ad finem. ¶ Tertia. Si dãs dat in socidã alicui ouẽ aut vaccã emptam ab eodẽ, cum tamen nullã, quã venderet, haberet, sub certa pensione, secundũ Mo. si sciuit aut credidit q̃ eã non haberet: vsura est, vel saltẽ præsumitur factũ in fraudẽ vsurarũ. & idem de scienter emẽtibus fructus terrarũ ab his qui eas nõ habent. Si verò sine fraude bona fide emptio huiusmodi fiat, nõ est dicendũ emptorẽ peccare quãdiu durat bona fides. quod limita si capitale stat periculo tradẽtis. ¶ Quarta. Si dãs dat decẽ, & accipiẽs ponit alia decẽ, & iterũ dãs ponit alia decẽ cõtra operas & expẽsas accipiẽtis, & in fine æqualiter diuidũt, est licitũ. ¶ Quinta. Prædicta etiã omnia quæ circa huiusmodi animalia minuta & grossa possunt accidere, vt ex dictis patet, diffiniri possunt per regulã dictã in prin. scilicet q̃ seruatis duobus nunquã erit ibi peccatũ. Primũ q̃ capitale nõ stet in toto vel in parte periculo accipientis quantũ ad casum fortuitũ, nisi scilicet interueniret alius cõtractus scilicet assecurationis. Secundò q̃ arbitrio boni viri neutra pars grauetur notabiliter plus quàm alia, consideratis omnibus circũstantiis. Et ratio est: quia in his cõtractibus nõ potest esse peccatũ, nisi vsuræ vel iniustitiæ, quæ auferũtur per illa duo. ¶ † Decimò quæritur, quid iuris quãdo animalia tradũtur sexto modo, scilicet quia ipse modus excedit à memoria hominũ? Et dico q̃ iudicabitur secundũ quod consuetũ est talia dari. ſ. qui assidua. & si de cõsuetudine nõ cõstet, præsumetur cõtractus innominatus. l. ij. ff. de præscri. verb. & sic censebitur societas: & fiet secũdum quod exigit ius societatis: vel saltem accipienti fiet recõpensatio sumptuum & laboris: & hoc actione mandati, ex quo impositione domini pascenda susceptit. l. j. ff. mã. vel saltem actione in factum siue præscriptis verb. d. l. ij.

De Societate tertiò determinatæ rei, quantum ad lucrum spirituale.

SOCIETAS tertiò specialiter cõsiderari põt vt est in spiritualibus, sicut sunt quædã societates laicorũ, quæ dicũtur alicubi cõfraternitates: & quædã ecclesiasticarũ personarũ, quæ tamẽ nõ sunt religiones propriè, cũ nõ profiteantur tria vota, sicut Iesuatorũ & Azurinorũ, q̃ portãt vestes azurinas sine caputio cũ manicis latis, & aliquorũ eremitarũ, qui dicũtur de cõgregatione beati Petri de Pisis, & similiũ. De prædictis si quæratur quomodo licitæ sint & quomodo nõ: dico vt ſ. Cõfraternitas. ſ. j. Vtrum verò liceat statutum quãdo sunt laicorũ q̃ ingrediẽs certũ quid soluat, vide ibidem. ſ. ij. Vtrũ verò tũc aliquid soluere sit simonia, vide ſ. Simonia. ſ. xv. part. vij. Vtrum verò tales possint percipere oblationes & vota facta ad altare quod incolũt, dic q̃ non, si altare non sit suũ, per dicta ſ. Decima. ſ. ij. parti. iij. quod tamen fallit si quid ipsi ex suis pecuniis faciunt vt eo vtatur circa altare: quia illud nũquam videtur esse oblatũ ecclesiæ vel altari: & similiter si quid offeratur societati eorum, &

non

non altari: sicut aliquãdo fiũt societati legata: & si quid tale factũ. ex intẽtione societati offeratur super altare, in dubio præsumeretur clericorũ: quia ipsi sunt in possessione iuris percipiẽdi oblata, quæ isto modo cõsueuerũt offerre: vnde dicens hoc non esse oblatũ, hoc probabit: quia regulariter probatio incũbit asserẽti. vj. q. v. c. fi. & l. ij. ff. de proba. Vtrũ verò illæ aliæ societates, quæ etiã vulgò dicũtur religiones, sint personæ ecclesiasticæ: dic q̃ sic, si viuunt regulariter in cõmuni sub habitu religioso, vt ſ. Ecclesia. j. §. v. Vtrum verò sint religiosi proprie: dic q̃ non: vt ſ. Religio. j. §. j. Vtrũ verò possint cõtrahere matrimoniũ, sic q̃ teneat: dic q̃ sic, etiã si vouissẽt in oppositũ: quia eorũ votum nõ est solẽne: vt ſ. Matrimonium. vij. §. v. & Matrimoniũ. viij §. v. Vtrũ verò possint retinere pecunias sine licẽtia suorum maiorũ: dic q̃ sic ex vi suarũ constitutionum, nisi ipsi particulariter se obligauerint: quia non profitentur paupertatem. Vtrum autem possint retinere eleemosynas sibi datas: dic q̃ sic, si datæ sunt intuitu personæ eadem ratione: quia sunt peculium eorum proprium: nisi aliter requireret ius naturale: vt quia in loco aliter non viueretur nisi talia communicarentur, & alii ea communicant: secus si dẽtur intuitu loci: quia talia sunt communia omniũ, & dispẽsanda per maiorem.

¶ SODOMIA, suprà Luxuria. §. vij.

SOLICITVDO dicta est ex solertia & velocitate, vt solicitus sit solers citus: quia ex solertia animi est quis velox ad prosequendũ agẽda. ij. ij. q. xlvij. art. ix. Et est solicitudo studiũ adhibitũ ad aliquid consequendũ. ij. ij. q. xlvij. artic. ix. ad tertiũ. & si sit circa spiritualia, est bona & multiplex: vt dicit San. Doct. j. Cor. vij. Si verò circa tẽporalia est illicita tripliciter, s. si in eis ponatur finis vel superfluũ studiũ. vel adsit timor superfluus. ij. ij. q. lv. ar. vj. quãdo scilicet inquit, aliquis timet in faciẽdo quod debet necessãria sibi deficiãt: quod dominus multipliciter excludit Matt. vj. & hoc videtur veniale: mortale autẽ est per accidẽs ratiõe finis, vel si omittantur necessãria. ¶ Quid autẽ si quis cõfidat quidẽ quo ad necessãria de Deo: sed timet ne deficiant sibi cõmoda? Et dico q̃ si anxietur nõ est sine veniali: quia debet carere cõmodis si Deus vult. secundũ illud j. Pet. v. Solicitudinẽ vestrã in illũ proijcientes. Quærere autẽ tẽporalia nõ vt finẽ, sed ad sustẽtationẽ, & cũ studio moderato, id est, loco & tẽpore, & sine anxietate, nõ est peccatũ, de mente S. Th. ij. ij. vbi suprà: quia in sudore vultus paramus nobis panẽ.

SOLIDI appellatione lex intelligit aureum: aurei verò lxxxvj. modò faciunt libram auri. Vide Panor. in c. cõquerente. de offi. ord. & in c. conquerente. de cler. non resi.

De Solutione.

1 *Solutionis quot sunt species.*
2 *Solutio ex qua moneta fieri debeat.*
3 *Soluere quis teneatur aut possit.*
4 *Solutio cui fieri debeat.*
5 *Solutio quomodo sit facienda.*

SOLVTIO propriè est eius quod debetur redditio. Instit. quib. mo. tol. oblig. in prin. sed largè est ab obligatione liberatio quocũq; modo. ff. de sol. l. solutiõis. nã qualitercunq; satisfactũ sit creditori ad voluntatẽ suam pro soluto habetur: licet solutũ nõ sit. ff. de pign. act. l. si rem alienam. §. omnes. quod not. Gof. & Host. in Sum. eo. tit. ¶ †Primo verò quęritur quot sunt species solutionis? Et dico q̃ duę. vna scilicet naturalis, id est, vera, quæ fit per verã redditionẽ eius quod debetur: alia verò ciuilis seu imaginaria, quæ fit multis modis. Primò nouatione, quãdo scilicet extingui tur obligatio prior, & in aliã ciuilẽ aut naturalẽ transfertur. ff. de noua. l. j. Secundò delegatione, quãdo scilicet vice sua datur alius creditori, vel cui ipse iusserit. ff. de accept. l. j. Tertiò oblatione facta loco & tẽpore cõgruo. C. de solu. l. obsignatione. ff. eo. l. si soluturus. & l. qui decẽ. ff. de pig. l. creditor. nõ tamen prodest oblatio, nisi consignetur. C. de vsur. l. ij. & l. acceptã. oportet etiã q̃ fiat cui debetur vel eo absente iudici, aut si iudex deficiat, honestis personis. C. de vsur. l. si creditrici. de offi. ordi. pastoralis. in fi. & q̃ res deposita duret: quia si in suos vsus cõuertat, non est tutus offerẽs. l. debitor. ff. de vsur. Si autem amittatur, nihilo minus debitor est liberatus. ff. de arbi. l. arbiter. la ij. ff. depos. l. j. §. si pecunia in sacculo. ¶ †Secũdò quæritur ex qua pecunia, & secundũ quẽ valorẽ soluẽdũ sit? Et dico multa. ¶ Primũ. Quacunq; dispositione contractũ sit debitũ, semper solutio fieri debet secundũ monetam quæ currebat tẽpore contractus debiti: vt ſ. Gabella. ij. §. ix. & si non reperitur, puta quia est reprobata vel diminuta in põdere ratione attõsionis, vel per longũ vsum corruente argẽto ex superficie effecta est grossa, vel quocunq; alio modo perpetuò est alterata, soluẽda est eius æstimatio vt cõmuniter tenent Legistæ in l. Paulus. aliàs incipit, creditorẽ. ff. de sol. & in l. in minorũ. C. in qui. cau. in integ. rest. nõ est nece. & Canonistæ in c. quãto. de iureiurã. & in c. olim. de censi. quod quidẽ licet Bar. in d. l. Paulus. limitet verũ quãdo talis diminutio contingit in moneta grossã, nõ in minuta: tamẽ do. Ant. in d. c. quãto. & sequitur Pan. ibi, hoc tenet in vtraq; indistinctè quãdo deterioratio directè contingit ipsam pecuniã: puta quia duo antiqua nõ valent nisi vnũ de nouis. Si autẽ alteratio nõ est perpetua, sed ad tempus, sicut quotidie florenus magis valet vna die quàm alia, communiter tenetur q̃ hæc variatio nõ debet attẽdi, arg. optimũ l. pretia rerũ. ff. ad leg. Falc. quia sicut creditor vellet q̃ sibi solueretur plus si plus valeret: ita eã recipere debet si valeat minꝰ: sicut voluit Bar. in d. l. Paulus. & alii cõmuniter. quod satis est æquũ. Putat tamen Pan. q̃ si nõ esset spes q̃ de proximo haberet augmẽtum, debere haberi respectus ad æstimationẽ quæ erat tempore mutui: quia nõ habet eã bonitatẽ respectu cursus quã tunc habebat: maximè quia potest esse q̃ nũquam cresceret. arg. in l. iurisperitos. ff. de excus. tut. & eius quod no. gl. in cle. ij. de rescript. sed tamen fortè ista limitatio, quã sequitur Sum. Ang. & Ros. nõ est de mente illorũ Doctorum: & multo minus eorum qui volunt q̃ etiã de reprobata moneta possit fieri solutio: quia bene sciẽbat q̃ aliquando lõgo tempore valor floreni non crescit: & per accidens se habet ad pecuniã tale augmentum fundatũ non in voluntate principis, sed in instabilitate rerũ, & multitudinis priuatę. Et si quæratur quid si moneta non sit deteriorata in se, sed reprobata: dico q̃ hoc fit perpetuò & in totũ, vt quia princeps ex toto eã reprobauit quantũ ad cursum, nõ potest de ea fieri solutio, secundũ Spec. eo. tit. & Pan. post Io. Andr. & do. Ant. in d. c. quanto. & Iac. & Odo. & Bar. in d. l. Paulus. & est cõmunis opinio: licet Cy. & Pet. in d. l. in minorum. & Hosti. in d. c. quanto. tenuerit contrarium. Et ratio est, quia non est verũ fundamentũ aliorum, scilicet q̃ moneta ista reprobata habeat eandẽ bonitatem intrinsecã: quia moneta magis consideratur ratione cursus & vsus, quàm ratione materiæ: vt videtur tex. in d. c. olim. & facit etiã c. ei iciens. dist. lxxxviij. Si verò sit reprobata perpetuò quidẽ, sed in parte: puta quia princeps nõ vult q̃ expendantur nisi pro tanto, secundum Old. & Fed. in d. l. in minorũ. & do. Ant. in d. c. quãto. debet solui æstimatio tẽpore cõtractus: quia eadẽ ratio quæ est de toto, & de parte, arg. l. quæ de tota. ff. de rei vend. & c. pastoralis. §. item cum totum. de offi. dele. & videtur probari in d. c. olim. & videtur æquius, & magis placet

placet Pan. quàm dictum Ia. de Are. & Bar. in d. l. Paulus. & Host. in d. c. quanto. dicentium contrariũ. Et procedũt prædicta etiã si debitor non fuit in mora: quia si fuisset in mora. non est dubium apud Doct. quin ad illum omne periculũ pertineret, & teneretur reddere secũdũ æstimationẽ quæ erat tẽpore quo soluere tenebatur. ¶ Secundũ. Si quis autẽ ex testamẽto reliquit centum, quæ hodie minus valent ex alteratione perpetua: debet attẽdi valor tẽpore testamenti conditi, licet testator postea superuixerit in tantũ q̃ moneta sit mutata: qa de eo videtur sensisse testator: vt in l. vxorẽ. §. testamẽto. ff. de leg. iij. Et ita consuluit Old. & sequitur Pet. de Anch. in d. c. olim. & Io. And. in addi. ad Spe. & Pan. in d. c. quãto. Et idem dic eadem ratione in præcepto arbitrorũ, secundũ Old. & idem dicit Pan. vbi ſ. in præcepto iudicis condemnãtis ad certã quantitatẽ: & per illã l. vxorem. Dicit tamen Ludo. de Ro. q̃ si legantur decem floreni qui tempore solutionis plus valent quàm tempore testamenti: tempus solutionis attenditur: dicens de hoc esse casum singularem in l. cũ certum. ff. de aur. & arg. lega. nisi hæres fuerit in mora. vnde & Bar. in d. l. cũ certum. dicit q̃ si debitor promisit florenos centum iam sunt duo anni, debet soluere secundum æstimationem quam nunc vãlẽt, nisi esset in mora: referẽs se ad no. per eũ in l. j. ff. de aur. & ar. vbi dicit hæc esse vera, si soluitur pecunia ære nõ cõtaminata: quia si debes mihi certum pondus argenti ad ligam Perusinam, si vis soluere pecuniam argenteam eiusdem ligæ, admitteris: seu sicontaminatam ære, vt sestrinos: qa nõ admitteris. ad quod est tex. in l. j. C. de fabri. lib. xj. & de cano. fru. vr. Ro. l. neminẽ. & l. ad hoc. ¶ Tertium. De cõdemnatione autẽ q̃ fit ratione statuti: puta quia cauetur vt q̃ tali delicto soluãtur libræ centũ, & deinde alteratur moneta perpetuò: dicit Spe. q̃ solui debet de moneta currẽte: ad cuius mutationẽ debet intelligi mutatũ esse statutũ. & idem dicit de salario constituto officiali per statutũ: sed Pan. in d. c. quanto. dubitat de hoc: quia statutum voluit cõmensurare pœnam delicto. Sed tene primũ: quia pœna condigna nõ statuitur punctualiter, & salua iustitia posset in plus & in minus aliqualiter variari: & idem de salario quando est ex statuto: vnde de vtroque idem tenet Zen. in cle. ij. de deci. & idẽ Io. ibi. ¶ Quartũ. De solutione verò q̃ faciẽda est ex mandato vel gratia alicuius domini: vt si princeps cõcesit alicui centum florenos annuatim: dicit do. Ant. in d. c. quanto. q̃ si dominus ignorabat valorẽ monetæ, soluetur secũdũ cursum currẽtis, secũdũ gl. & Land. in c. ij. de deci. si verò sciebat, soluetur secundum æstimationem temporis, gratiæ vel mandati. ¶ Quintũ. In qua autẽ pecunia possit aut debeat solui mutuũ, dico cõcludẽdo mentẽ Bar. in d. l. Paulus. & cõcludẽdo mentẽ doctorũ, q̃ si mutuaui cẽtũ libras in florenis, satis est restitui centũ libras, etiã in alia moneta: quia videor in æstimãdo illos florenos eos vẽdidisse: sicut dicimus in dote cũ tradita est æstimata. l. cũ dotẽ. C. de iure dotiũ. & idẽ in deposito. Si verò fuit dictũ, mutuo, vel depono centũ libras in florenis: volo restitutionẽ mihi fieri in florenis: tũc periculũ & cõmodũ diminutionis & augmẽti pertinet ad debitorem seu depositariũ: vnde tenetur restituere in florenis secundũ æstimationẽ currentẽ tempore solutionis faciendæ. Si verò fuit factum mutuũ sic: puta, mutuo tibi centum florenos: tunc si sum passurus aliquod damnum recipiẽdo in alia forma: puta florentinos pro Senensibus recipere nõ teneor: vt dicta l. Paulus. Si verò nullũ damnum patior: tũc in alia materia recipere non teneor, puta argentũ pro auro: quia mutuum debet restitui in eodem genere & eadẽ bonitate. d. l. cum quid. ff. si certum pet. & aliud pro alio inuito creditore solui non potest l. ij. ff. si cert. pet. in eadem autem materia, sed in alia forma tenetur recipere secundum communem opinionem, dicta l. Paulus. consuetudo tamen est in aliquibus partibus quod in alia materia possit restitui, quæ seruada est: quia tacitè videtur contractum secundum loci consuetudinem: vt l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de ædi. edi. secundum Batt. vbi ſ. & ita consuluit Old. In deposito autẽ vide text. nota. in l. in naue Saupheli. ff. loca. & satis videtur considerãdum quid fuit tacitè actum, an scilicet pecuniam depositam confunderet cum sua, vel teneret separatam. Vide de his Panor. in d. c. quanto. ¶ Sextum. si debitor non habens pecuniam ad soluendum, offerat rem meliorem: tenetur creditor accipere: authen. hoc nisi. C. de solu. ecclesia tamen non tenetur offerre meliorem, sed aliam: vt in authẽ. hoc ius. C. de sac. san. ec. ¶ Septimum. Pro operis locatis pecunia tantũ soluẽda est cũ est promissa, vel si non est promissa cum est consuetum: quia secundum consuetudinẽ tacitè contrahitur. d. §. quia assidua. quod tamẽ Arch. dicit fallere vbi conductor pecuniam soluere non potest. quo casu si locator damnum patitur, vt quia rẽ datã, puta pannum, eodem pretio vendere non potest, tenetur emendare cõductor. Si verò cautũ est in principio q̃ pro solutione daretur res aliqua, puta pannus, non est peccatũ dare eũ per se vel per aliũ iusto pretio currẽte: & si locator operarum tale pretium re habere nequiuerit, non tenetur emendare conductor: quia scienti & consentienti non fit fraus neque dolus: de re. iur. lib. vj. Et idem si non sit conuentum de tali redanda, sed tamen sit consuetum propter d. §. quia assidua. Si verò per se vel alium dedit rẽ pretio maiore quàm sit iustũ, tenetur de pluri illo locatori: quod tamen secundũ Archi. fallit cũ locator à principio instructus consuetudine sciuit rẽ sibi dandam tali pretio, sicut si locauit operas pro decem sciens q̃ daretur sibi pannus pro decẽ ex quo habere non posset nisi sex: quia idẽ est ac si cõuenisset pro sex. vnde & si sex tantũ peteret à cõductore, & ille daret, liberaretur: quia tamen intelligit si iustum pretium operarum, secũdum cõmunẽ æstimationem sit sex, quia si esset decem, cõductor teneretur de quatuor. Sed tamẽ hic aduerte q̃ iustum pretium operarũ accipiendum est ad modum rerum venalium: de quo ſ. Emptio. §. vj. vnde est illud in quo conueniũt cessantibus his q̃ dicta sunt ibi: nec semper est idem vel æquale, sed aliquando tanta est penuria victus q̃ ipsæ expensæ poterũt esse pretiũ iustum. ¶ †Tertiò quæritur, quis soluere teneatur aut possit? Et dico q̃ tenetur is qui est obligatus siue sit principalis siue fideiussor: & tutor ac curator vel alius habens administrationem, qui tenetur soluere debitum eius cuius curam gerit. l. quoties. §. sicut autem. ff. de admi. tu. & prælatus debitum prædecessoris pro necessitate suæ personæ, vel pro necessitate aut etiã vtilitate ecclesiæ, contractum, extra eo. c. j. aliàs nec ecclesia nec successor tenetur. x. q. ij. hoc ius. de fideiuss. quod quibusdam. & idem puto de successore in dominio temporali: & similiter tenetur soluere hæres debita defuncti in totum vel in conscientia quantum se extendit facultas hæreditatis: vt suprà, Hæreditas. iij. §. v. Legatarius autem non tenetur nisi quando hæreditas non est soluendo: quia tunc æs alienum præcedit legata: vt suprà Restitutio sextò. ¶ Potest autem quilibet pro alio soluere, etiam si debitor hoc ignoret, & non velit. ff. eod. l. soluere. ff. de negot. gest. l. solũendo. & tenetur debitor soluere præfato soluẽti pro eo, si modò sua intererat vt solueret. l. cũ pecuniã. ff. de negot. gest. ¶ †Quartò quæritur, cui debet fieri solutio? Et dico multa. ¶ Primum. Soluẽdum est creditori vel eius successori, cui competit actio obligationis, si tamen sit

mentis

mētis cōpot & maior xxv.anno.vel alteri de mādato ipsius: etiam si creditor sit accusatus ad mortē.ff.eo.l.reo.C.eo.l. nihil interest.potest etiā fieri eius socio,si vtriq; est obligatus in solidū.ff.de pact.l.si vnus.& ff.de duo.re.cōsti.l.ij.& iij.& no.in c.ea te.de iure iurā.aut etiam procuratori eius, quāuis sit reuocatus & ignoretur reuocatio.l.eius.ff.si cert. pet. Aduertendum est tamen hic q̄ soluēs filiofamilias sine consensu patris,aut minori sine consensu tutoris vel curatoris,non satisfacit.l.j.& per totum.ff.ad Mace.& l.pupillus.ff.de actio.& ob.nisi solutū sit cōuersum in vtilitatē patris vel minoris.l.j.& ij.C.si aduer credi.& l.quod si fortè. §.fi.& l.in pupillo.ff.de sol. ¶ Secundū. Vtrū autem liceat mihi soluere creditori creditoris mei Bar.in l.solutū.§.solutā.ff.de pig.act.distinguit. Si enim iste creditor creditoris mei habet bona obligata,vel,vt alii dicūt,si secūdus debitor est debitor ex eadē causa cū primo,puta quia cōduxi domum ab eo qui ab alio cōduxerat,sic liberor ipso iure etiam creditore meo inuito.l.vtrū præsente.ff.de cōsti.pecu.cum possem ab eo cōpelli.l.nomē.C.quæ res pigno.oblig.pos.si militer q̄ talis factus est creditor propter me,puta q̄ creditor meus gerēdo negotia mea,accepit mutuo ab eo, vt in l.si liber homo.ff.de nego.gest.Si verò causa sit omnino separata à mea,si sit eo volente, indubiè liberor.l.inuito.ff.de solu.& l.pe.& fi.ff.de nego.gest.Si verò eo ignorāte.cōtingit liberatio ope exceptionis.l.si opera.ff.de doli.except.gl. tamen tenet indistinctē q̄ liberatur. Insti quib.mo.tol.ob. in prin.& d.l.penul. Sed Bar.verum dicit in foro contētioso:glo.verò in pœnitentiali:quia ex quo creditor,etiam si erat inuitus,ex tali solutione liberatur.d.l.soluēdo satisfactum est ei. ¶ Tertium.Recipiens scienter solutionē alteri debitā,furtū committit,secundum gl.in c.cum te.de iureiurā.nisi creditor ratū habuerit tale.l.falsus.iij.ff.de fur. quod verum est,secūdum Pan.ibi,si sine iusta causa recepit: secus si ex iusta,puta quia credebat ad eū pertinere,vel quia erat gestor negotiorum creditoris.Quis autem in solutione sit præferendus,vide ꝛ.Restitutio.vj.§.v.& adde q̄ qui pecuniam dedit mercatori facienti diuersa negotia,præponitur in ea negotiatione aliis qui dederunt in aliis negotiationibus.tex.est in l.procuratoris.§.si plures.ff.de tribu. secundū Io.Plagi.& Ludo.de Ro.& Inn. ¶† Quintò quæritur,de quo & quomodo sit soluendum maximè ab impotente? Et dico multa. ¶ Primum. Soluendū est de eo quod est in obligatione:quia vnū pro alio solui non potest,non cōsentiente creditore. Insti.qui.mod.tol.obli.§.j.quod tamen fallit in ecclesia debitrice.d.auth.hoc ius.& in eo, qui debet aurū,in cuius substantia aurū nō inuenitur.C.de sol. authen.hoc nisi debitor.& ff.de leg j.l.si domus.§.qui cōfitetur.& in eo qui debet seruū,cuius vult soluere pretiū: q̄ dicit eum suum cognatū:& in noxali actione.ff.de re iu.l. miles.§.j.& ij.& in pecunia:vt ꝛ.§.ij.part.v. Sed quādo nō habet debitor quod debet soluere,& sunt distrahenda bona sua pro solutione:primò incipiendum est à mobilibus: & si non sufficiūt,ad immobilia venitur,postea ad iura: & si nō inuenitur emptor,dātur creditori in solutū.l.à diuo Pio.ff.de re iu. ¶ Secundū. Qui autē conuenitur,& nō habet vnde soluat,si debitor est ex maleficio,potest verberari. xiiij.q.vj.si res.& sic amplius conueniri nō potest.d.c.si res. quod limita quādo creditor exegit verbera p̄ debito: aliàs bene tenetur ad interesse si verberetur p̄ maleficio,art.ij.q. ij.fraternitatē.Si verò est debitor ex cōtractu vel quasi,tunc cedat bonis.de qua cessione habes ꝛ.Restitutio.vij.§.vj. ¶ Tertium. Si autē quis tenetur sub alternatione regulare est q̄ electio sit debitoris: vt in l.plerunq;.in fin.ff.de iure dotium.cum concor.positis in gloss. ¶ Quartum. Tenetur autē debitor adire domū creditoris eo modo quo ꝛ.Obligatio.§.ix.& similiter si est in mora.q̄ vult eam purgare.l. cum quid.C.de cōdit.inser.& similiter si obligatio est solū ad hoc si vult acquirere,etiā sine monitione,secundū Bart. in l.item illa.ff.de consti.pecu.siue commodū sit personale: vt qa relinquitur libertas seruo si soluat decē,& huiusmodi:siue sit bursale,puta quia alicui legātur iocalia si soluat vestē.d l.cū quidā.In casibus tamē istis vbi quis tenetur adire domum creditoris,sufficit eum quærere apud vicinos & notos,& in locis in quibus est solitus cōuersari , nō autem per loca clandestina.ar.ij.q.ij.biduum.vt voluit Bart.in d. l.item illa.& sequitur Pan.in c.significāte.de pig. ¶ Quintum. Mittēs autē debitum per nuntium infideliter se habē tē,an excusetur.Pan.in d.c.significante.distinguit. Si enim species erat debita,& ipsa remittebatur per nūtium,qui putatur fidelis,periculum pertinet ad creditorē. Et ratio est: quia casus fortuitus non imputatur,ex quo culpa non præcessit.c.vnico,de commo. Si verò erat quātitas debita,quæ mittebatur,periit periculo debitoris.Ratio est: qa eo ipso q̄ pecuniam mihi mutuasti,meam feci sti.l.ij.ff.si cer.pe.& ideo si periit antequam veniret ad manus creditoris , mihi periit:quia adhuc eram dominus.not.Bar.in l.eū qui.ff.cōmo.sed pœnā,si erat appositā,non incurrit. ¶ Sextum. An autem repetere possit qui soluit indebitū ignoranter:dic vt ꝛ.Restitutio,secundò,quasi prope finē.qui verò soluit sciēter,donasse videtur.l.cuius per errorē.ff.de re iudi.exceptis solutis per vsuram,quæ repeti possunt.de iureiuran.c.debitores. ¶† Sextò quæritur,quādo debet fieri solutio? Et dico secundū Io.de conse.dist.j.solet.q̄ aut dies est adiectus fauore debitoris:& potest præueniri.aut fauore creditoris: & sic nō potest præueniri.l.eū qui.ff.de annu.le. Similiter nō potest qs repetere ante tēpus debitū.c.vnico.de plus peti.nisi in casibus.Primò in viro vergēte ad inopiā.Secundò in debitore fugiēte.l.ait prætor.§.debitorē.ff.de his quę fi. in frau.cre.Tertiò in debitore suspecto,qui cogi potest da re cautionem.l.si fide iussor.§.fi ff.qui satisd.co.quod limita nisi fuisset suspectus tēpore contractus,quia nō cogeretur. Si verò dies non est adiectus,dic vt ꝛ. Mora.§.j.& iiij. & Obligatio.§.ix.

¶ Sors & sortilegium declarantur infrà Superstitio.

Spectaculum quantum ad pertinentia ad illud, declaratur ꝛ.Ludus.& ꝛ.Chorea.

De Sponsalibus

1 *Sponsalia quid,& eo nomine quid contineatur.*
2 *Sponsalia quæ.qua ætate,& per quos possit contrahere.*
3 *Sponsi an possint sponsalibus contradicere.*
4 *Sponsaliorum quis sit effectus.*
5 *Sponsalia quomodo contrahuntur,& quibus verbis.nu.6.*
7 *Votum simplex castitatis an impediat sponsalia de futuro.*
8 *Sponsalia qualiter contrahantur sub pœnis & pignoribus.*
9 *Arræ sponsalitiæ an permittantur.*
10 *Sponsalia quomodo soluantur,& an ipso iure.nu.11.*

Sponsalia dicta à spondeo, quod est p̄mitto, sunt futurarū nuptiarū promissio,secundum S.Tho.in iiij. dist.xxvij.Ray.Gofre.Pet.& Alex.& xxx.q.v.nostrates.& ff.eo.l.i.Sed intelige primò promissio mutua quia secundum Veruec.contrahi non possunt ex altera parte tantum, nec claudicare sicut matrimonium:vnde,secundum eum,si vir accepta manu vxoris dicat, do tibi fidem de te in vxorē accipiendā:& illa nullo modo ostendat se acceptare,re vera nō sunt sponsalia.ille tamen tenetur eam ducere,si illa vo luerit.quod intelligē si illa voluerit incōtinenti,& nō aliter, cùm nō acceptauerit statim, nec sunt sponsalia cōsequēter,ar.l.cōtinuus.de verb.obl. Si tamē ostenderit se accepta re:vt quia inter eos agebatur de sponsalibus aut matrimonio, & illa requisita sponte manū dedit ad fidē recipiēdam, & huiusmodi,essent cōtracta sponsalia.Intellige etiā quo ad ecclesiā si coniecturæ de hoc essent probabiles. Intellige secūdō promissione nuda aut vestita:quia aliquādo cōtrahuntur promissione nuda:vt si dicat vir,accipiā aut ducā te in vxorē, & illa respōdeat, accipiā aut ducam te in virū, vel econtrario. Aliquādo verò subditur iuramētum, aliquādo arrhæ sponsalitiæ,aliquādo etiā pœnæ. ¶† Primò vero quæritur,quid veniat nomine sponsæ aut sponsaliū,aut sub quo nomine veniāt ista? Et dico duo. ¶ Primū. Secūdū S. Tho. vbi ꝛ.sponsus dicitur à spōsione cōiunctionis matrimonialis per verba de futuro , & à respōsione actus matrimonialis per verba de præsenti:quia ex hoc ipso spōdet matrimonii actū:tamen à prima, inquit, sponsione dicūtur spōsalia proprie, quæ sunt quædā sacramētalia matrimonii,sicut exorcismus baptismi.hæc ex illo. Ex quibus elice q̄ spōsalia largè sunt vbi quis cōtrahit per verba de præsenti in legitima scilicet ætate. Nomine igitur spōsalium proprie venit nō solùm promissio per verba de futuro, vt dictum est, sed etiā matrimonii per verba de præsenti contractū ante pubertatē, nisi essent tales proximi pubertati, & malitia suppleret ætatē, iuxta dicēda j.§.ij.& tales secundū Arch.spōsi esse intelligūtur.& intellige proprie:largè autē sponsi sunt q̄ matrimonii per verba de præsenti in debita ætate cōtraxerunt. ¶ Secūdū. Secūdū Pan.in rub.extra,eo.in odiosis nomine maritatæ nō venit spōsa proprie. Vnde si statuto cauetur ne maritata succedat, bene succedet spōsa: nec spōsa de præsenti venit nomine vxoris: nec nomine matrimonii venit spōsalia,vt idē dicit in c.tertio loco.de prob.sed in indifferentibus venit solùm spōsa de præsenti: in fauorabilibus aūt venit spōsa de futuro.Pro quo bonus tex.est in l.nō sine.C.de bo.quæ lib.& ibi per Cy.& alios: vide etiam gl. Inst.de nup.§.sed & si vxor.xxvij.q.ij.in prin.Et hoc verū, nisi addatur qualitas distinguens:puta maritata, cognita,& huiusmodi. ¶† Secundò quæritur, quis, qua ætate,aut per quos possit cōtrahere spōsalia? Et dico multa. ¶ Primum. Quicūq; pōt cōtrahere matrimoniū, pōt etiā cōtrahere spōsalia,secūdū Canones:licet sit secus secūdū leges,vt patet in l.si quis officiū.ff.de rit.nup.& in l.solet.de his qui not.infa.& vlterius aliqui nō possunt cōtrahere matrimoniū, qui tamē possunt cōtrahere spōsalia:vt qui sunt ętatis legitimę ad spōsalia,& nō ad matrimoniū. ¶ Secūdū. Secūdū S. Th. in iiij.dist.xxvij spōsalia cōtrahi possunt vtroq; cōtrahētiū existēte in fine primi septēnii vel post,vel parum ante. Pro quo scito q̄ cōtrahi possunt post septennium:& ex tūc valēt. de despon.impu.si infantes.lib.vj. Si aūt ambo vel alter sit minor septēnio, & cōtrahunt ipsū vel parētes pro eis , nihil agitur , nec oritur publicæ honestatis iustitia, vt ibi : nisi postea ratificent. Si tā multū propinquauerit illi termino, secundū S.Tho.spōsalia tenēt: quia quod parū deest, quasi nihil deesse videtur. ij. Phy. quā appropinquationē quidā determināt tēpus sex mēsiū:sed melius determinādа est secundū cōditionēs cōtrahētiū: cū in quibusdā magis accelereatur vsus rationis quàm in aliis. Hæc ille. qui intendit q̄ malitia suppleat ætatē.& cōcor.Host.& Inno. vt recitat & tenet Sum.Cō.li.iiij.ti.j.q.v.& gl.in c.iuuenis. de spō.dices q̄ discretio supplet ætatē.& Arch. & vt dicit Pan.in d. c.iuuenis.est cōis.opinio.& hoc sequtur Sum. Cō. & Pisa. & Arch.& Supple.& rationabiliter: quia nō videtur ratio quare nō debeat malitia supplere ætatē in proximo septennio quo ad spōsalia: sicut supplet prudētiā in cōtractu matrimonii,non obstante q̄ hoc nullo iure cautū inueniatur expresse:qa expressum est in aliquo eiusdē generis,scilicet in matrimonio : & videtur ratio maior de spōsalibus,quia sunt magis solubilia.Pau.aūt in d.c.iuuenis.adductis quibusdā friuolis tenuit cōtrariū, scilicet q̄ requiratur septēniū cōpletū.& sequitur Sum.Ang.& Ros.cōtra Supple.Si aūt maior septēnio cōtraxit cum minore,licet spōsalia nō tenuerint etiā ex parte maioris,quia nō claudicāt, tenetur tamē expectare minorē cui fidē dedit,si fortè manere velint in eodē proposito,secūdū Arch. aliàs peccat propter fidem mentitā. ¶ Tertiū. Determinatur aūt idē tēpus in masculo & fœmina quo ad spōsalia,& nō quo ad matrimoniū,secūdū S.Tho.vbi ꝛ.qa in spōsalibus requiritur tantū vsus rationis,qui simul incipit in vtroq;:sed in cōtractu matrimonii nō solùm requiritur dispositio ex parte vsus rationis, sed etiā ex parte corporis , vt sit tempus generationi aptū, quod in puella in xij.anno,in masculo in fine xiiij.est, secūdū Philosophū xj.de Animali. ¶ Quartū. Absentes aūt cōtrahere possunt spōsalia per nūtiū vel literas.l.sufficiet. ff.de spō.extra,q clerí.vel vo.veniēs.& xxx.q.v.nec illud.& idē secūdū Host. si fiat de cōsciētia alicuius, vel postea ratū habet.ff.eo.l.vlt.xxxij.q.ij.honoratur.de matri.cōtra.con. inter.eccl.c.ij. Si tñ nūtiū vel procuratorē reuocauit, & reuocatio ad eū peruenit antequā puella cōsentiret,nihil agitur,ar.de procur. in nostra. & c.mādato.imò & si peruenit postquā cōsenserat puella, sed tū antè fuerat reuocatus, secundū Host.qa deest cōsensus.& facit c.procurator.de procur.lib.vj. ¶ Quintū. Pōt etiā quis pro alio spōsalia cōtrahere sine mādato,vt parētes pro filiis,si filii fuerint præsentes & nō cōtradicāt,vel si fuerint absentes & ignorātes,dūmodo postea sciētes ratificauerint tacitè vel expressè.de despon.impu.si infantes.lib.vj.imò auūculi & amici, tutores & curatores,& quicūq; alii, quāuis nō habeāt mādatū, hoc possunt:sed tū spōsalia nō sunt , donec ille vel illa scinerit & ratū habuerit:& hoc secūdū Canones,q nō requirūt nisi cōsensum:vt in c.sufficiat.xxvij.q.ij.extra eo. cum locū.de despō.impu.c.vnico.lib.vj.Sed tū inter hos & parentes est differētia secūdū Io.And.in nouel.qa quo ad parētes sufficit præsentia filii cū taciturnitate,licet alter expressè nō cōsentiat, & tenēt spōsalia:quia taciturnitas operatur cōsensum,vt in d.c.vnico secus in aliis:qa nō sufficit sola præsentia:sed oportet adesse cōsensum expressum vel tacitū:puta si mulier recipit iocalia,vt spōsa vel sponsus accedit ad domū mulieris:vt videtur expressè probari in c.literas.de despon.impu.iūcta gl.& clarius in c.j.de mat.cōtra.cōtra inter.ec.& in c.ad id quod.de spō.Nec curēs de gl.in d.c.vnico.quia Io.And.illā correxit in nouel. ¶† Tertiò quæritur,an possint spōsi cōtradicere spōsalibus aliquo casu? Et dico tria. ¶ Primū. In c.vbi nō est.de despon.impu. districtius inhibetur,ne aliqui,quorū vterq; vel alter ad ætatē legibus vel canonibus determinatā nō peruenerit,cōiungantur:nisi fortè aliqua vrgentissima necessitate interueniēte: vt pro bono pacis.vbi cōiter Canonistæ summant q̄ impuberes ambo,vel alter,nisi pro bono pacis,cōiungi nō debēt. Et intelligit gl.etiā quo ad spōsalia:vt imponit illi Pan. Et idē Inn.& Host.scilicet q̄ ante pubertatē prohibitū sit contrahere spōsalia,nisi pro bono pacis,& huiusmodi:licet cōtracta teneāt.Sed ista opinio nō habetur clarè ex prædicto tex.& videtur prima facie cōtra tex.in d.c.vnico.de despō. impube.lib.vj. Vnde hoc nō sequitur ibi Pan.nisi limitādo ad cōiūctionē carnalē, secūdū quā nulli sunt cōiūgēdi ante pubertatē: vel etiā pōt teneri loquēdo de cōiunctione spi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rituali per cõtractũ matrimonii, vt planũ est, & etiã spõsaliorũ cautatorũ ab aliis ante pubertatẽ, & nõ proueniẽtiũ primò ab ipsis spõsis motu proprio, sed alieno: in quo propriè locũ habẽt quæpro dicta opinione adducũtur ẽ. Matrimoniũ v. §. vj. & hoc patet etiã ar. eorũ quę dicẽtur parti. sequenti. Est etiã rationabilis quo ad spõsalia veniẽtia motu proprio propter allegata ibi, & ar. dicendorũ par. seq. vnde peccatũ est, vt videtur aliquibus, mortale ea ante pubertatẽ cõtrahere, nisi ex magna causa, & de licẽtia epi scopi, secũdũ Host. si tamẽ cõtrahãtur, tenẽt post septẽniũ. d. c. vnico. & c. de illis. de despõ. impu. ¶ Secundũ. Secũdũ S. Tho. vbi suprà, si ante annos pubertatis fiat cõtractus spõsaliũ per aliũ: ambo vel alter reclamare possunt: vnde tunc nihil est actũ, adeò q necaliqua affinitas ex hoc cõtrahitur: & ideo spõsalia, quæ inter aliquos per personas alias cõtrahuntur, robur habẽt inquãtũ illi, inter quos cõtrahũtur, ad ætatẽ debitam veniẽtes nõ reclamãt: ex quo intelligũtur cõsentire his quæ per alios facta sunt. Hæc ille. qui loquitur de spõsalibus factis per alios. sic q spõsi expresse vel tacitè nõ consentiunt: quia si cõsentirẽt, nõ essent nulla, sed cõtraheretur publicæ honestatis iustitia: vt in d. c. vnico. in fi. Nec tamẽ intẽdit dicere q nõ possent reclamare, etiã si cõsensissent: sed sufficiebat ei soluisse argumẽtũ. ¶ Tertiũ. In c. de illis. de despõ. impu. summariè habetur q si maiores septẽnio ante pubertatẽ spõsalia cõtrahunt, si quidẽ tẽpore cõtractus alter erat pubes. nõ ille, sed alter minor factus pubes poterit resilire & cõtradicere, sed nõ antequã veneritad pubertatẽ: si verò tẽpore cõtractus vterq; erat impubes, vterq; veniẽs ad pubertatẽ poterit resilire: & secundũ aliquos, puta gl. ibi, & do. Anto. & sequaces, qui eorũ primò venerit ad pubertatẽ, aliũ expectabit antequã resiliat. Sed Ioã. And. Car. & Pan. tenẽt cõtrariũ dicẽtes q vno tantũ ad pubertatẽ peruenẽte, poterit statim cõtradicere: licet alius sit impubes: & hoc est indubitatè verũ: quia nõ est assignare rationẽ expectandi: cum alio pubescẽte iste primus etiã eo inuito possit resilire, & frustra expectatur euẽtus. cuius nullus est effectus. de offi. deleg. cum cõtingat. Dissoluũtur tamẽ ista spõsalia iudicio ecclesiæ, secundũ gl. nisi soluãtur vinculo fortiori, puta matrimonii cum alia, aut voti solẽnis: quia tũc ipso iure sunt soluta. Hæc autẽ nõ intelliguntur solùm de spõsalibus cõtractis ante pubertatẽ per alios sine cõsensu sponsorum: quia etiã si sic essent cõtracta in senectute sponsi possent resilire: sed intelligũtur generaliter in cõtractis ante pubertatem: quia omnes sic cõtrahentes resilire possunt authori-
4 tate ecclesiæ, & si non propria, vt j. §. vij. ¶ † Quarto quæritur, quis sit effectus spõsaliorũ? Et dico tria. ¶ Primũ. Qui cõtraxerunt spõsalia, obligati sunt cõtrahere matrimoniũ, si sponsalia tenuerunt: vt quia in ætate debita fuerunt contracta, & secundũ S. Tho. peccat mortaliter nõ soluens promissum, nisi legitimũ impedimentũ interueniat: nec potest alter eorum cõtrahere cum alia persona: si tamẽ cõtraxerit per verba de præsenti, tenet quidẽ secundum matrimoniũ. extra, eo. sicut. sed debet agere pœnitentiã de fide mentita: & multo magis si interuenerat iuramẽtũ. extra, eo. literis. el. ij. Sed hæc intellige primò de his qui cõtraxerũt ea post pubertatẽ, & qui ante, si obtinere nõ possunt absolutionem ab ecclesia cũ venerint ad pubertatẽ. Intellige secundò de his quibus nõ superueneritaliquod legitimũ impedimentum, vt j. §. x. casu vlti. Eum autẽ qui nõ soluit promissum, secundũ Pan. in c. ex literis. el ij. etiã si sponsalia nõ sint iurata, ecclesia prius debet monere, deinde cogere: sed secundum S. Tho. ecclesia cogit iniungẽdo pœnitentiã pro peccato: in foro tamẽ contentioso nõ cõpellitur: quia matrimonia cõacta cõsueuerunt malos exitus habere, nisi forte iuramentũ interueneritquia tunc cogendus est, vt quidam dicunt: quãuis aliis non videatur propter causam prædictã, præcipue si de vxoricidio timeretur. Hæc ille. cuius opinio probatur in c. requisiuit. eo. tit. vbi de muliere quæ etiã iurauerat cuidã nubere, dicitur q monenda est potius quàm cogẽda, cum coactiones difficiles soleant exitus frequẽter habere. Nec obstat c. ex literis. el ij. eo. tit. vbi vir si sic iurauit primo modo dicitur monẽdus: deinde etiã ecclesiastica censura cõpellendus: quia subditur, nisi rationabilis causa obstiterit: vnde hoc iudicis arbitrio committitur: & multo magis si spõsalia nõ sint iurata: & sic ex rationabili causa nõ coget. Vnde Arch. dicit q põt cogi, sed nõ est cogẽdus vbi probabiliter timetur difficilis exitus, puta vxoricidiũ & huiusmodi. ¶ Secundũ. Vtrum sola spõsalia sine benedictione & aliis solẽnitatibus excusent actum coniugalẽ: vide ẽ. Debitũ. §. ix. ¶ Tertiũ. Filius sponsorũ de futuro est legitimus eo modo quo ẽ. Legitimus in principio. ¶ † Quinto quæritur, quomodo sponsalia contrahuntur? Et dico q cum sponsalia absolutè & sub conditione cõtrahi possunt, absolutè cõtrahuntur multis modis: primò scilicet per verba de præsenti, quãdo ambo sunt impuberes, vel eorũ alter: quia iuris interpretatione hic sunt sponsalia de futuro, de despõ. impu. c. fi. & clarius d. c. vnico. Secundò per verba de futuro ad hoc apta: vt, promitto vel iuro q te accipiã in vxorem, & similia. de spõ. c. pe. & addit Arch. q dare fidẽ, pertinere videtur ad iuramẽtũ. Tertiò per annulũ subarrhationem. xxvij. q. ij. si quis desponsauerit. Quartò per arrhatum dationem, puta iocaliũ aut pecuniarũ. Hi tamen duo vltimi modi secũdũ Pan. in c. fi. de despõ. impu. possent dicere matrimoniũ sicut spõsalia: vt in c. fœminæ. xxx. q. v. Vnde aduertendũ est q si præcesserũt verba apta ad cõtrahendũ matrimoniũ, faciũt matrimoniũ, nõ spõsalia: si verò præcesserunt verba de futuro, erunt sponsalia: si verò nulla præcesserunt verba, tũc secũdũ cõsuetudinẽ iudicabitur: quæ, si nulla sit, nihil probabũt, si aliud certũ eõcipi nõ potest: quia talia signa sunt æquiuocaad multa: & consequẽter cũ dentur arrhæ etiã in aliis cõtractibus. Instit. de cõtrah. empt. nihil probabunt. de præsum. illud. Si autẽ solùm vnius verba præcesserunt, tunc immissio annuli & acceptio arrhaũ denotant cõsensum alterius expressum, & sic erunt sponsalia vel matrimoniũ, vt no. gl. in c. pen. de spon. In dubio tamen in subarrhatione per immissionẽ annuli præsumendũ est pro matrimonio: quia res fauorabilis est: de præsum. literis. & de re iud. c. fi. ¶ Si verò sponsalia sub cõditione cõtrahantur, valẽt aut nõ valẽt secundũ distinctionẽ, quæ data est suprà de matrimonio, Matrimoniũ iij. §. j. ita q si conditio sit honesta, vt si parẽtibus meis placuerit: vel vtilis, vt si dederit centũ. existẽte conditione fiat promissum. Si verò sit inhonesta & cõtraria bonis matrimonii: vt si sterilitatis venena procures: spõsalia nõ cõtrahuntur. Sed si nõ sit cõtraria eis: vt, si furtũ feceris: tũc fiat promissio, sed cõdono tibi. Concord. S. Tho. & Richard. Sed addeprimò q ante euentũ conditionis necessariæ sponsalia nõ sunt, nec oritur publicæ honestatis iustitia: vt d. c. vnico. nisi per factũ à conditione recedatur: puta si copula intercedat. de cõdit. appo. de illis. & in c. super eo. & in c. per tuas. Addo secundò secundũ S. Tho. q quãdo apponitur conditio pecuniæ per modũ pœnæ, quia matrimonia debẽt esse libera, talis cõditio nõ fiat, nec põt exigi illa pœna à nolente cõtrahere matrimoniũ. ¶ † Sexto quæritur, quomodo iudicẽtur fieri de aliquibus verbis aut actibus, quibus sponsalia cõtrahi solent? Et dico multa. ¶ Primũ. Si quis promittat quærenti puellæ vnam

lis vnam earũ se accepturũ, nõ cõtrahit spõsalia, ar. in c. ex spõsalibus. e. tit. lib. vj. nisi aliqua earũ facto specialiter in eũ cõsenserit. ¶ Secundũ. Si pater iurauit alicui dare vnã de filiab⁹ suis, secũdũ Host. & Gof. spõsalia nõ sunt: sed tũ pater tenetur vnã dare. qđ limita si vna earũ voluerit: qa tenetur pater per tale iuramẽtũ ad faciẽdũ quod in eo est, & nõ plus, nõ. in gl. in c. ex literis. & in c. sicut. de spõ. & licet de iure ciuili, pmittẽs factũ alienũ nõ obligetur, nisi specificè, pmiserit se facturũ vel curaturũ, vt Insti. de inuti. stip. §. si quis aliũ. tamẽ qñ promisit cũ iuramẽto etiã simpliciter, tenetur præstare operã quã põt, sicut si specificè se obligasset. c. ad nostrã. de iure iur. & l. cũ pater. §. filius matrẽ. ff. de leg. ij. Poterit tũ dare quã voluerit. de reg. iur. in alternatiuis. Insti. de acti. §. præterea. & si oẽs prẽter vnã moriãtur, tenetur dare illã. ar. ff. de eo qđ certo loco. l. ij. sed si vnã obtulit, & ille nõ acceptauit, est absolutus à pmissione & à iuramẽto. ff. de cõtrahẽ. emp. l. si in emptione. §. si emptio. ff. de cõdi. inde. l. cũ is. & si vnã ex illis carnaliter cognouerit, nullã aliã poterit habere, ppter cõtractã affinitatẽ: imò qđ plus est, si cõtemplatione præcedẽtis cõtractus cõmistio eilet facta, matrimoniũ esset. de eo qui dux. in matr. significauit. qđ secũdũ Pan. in c. ex literis. e. ti. est verũ, nõ tãtùm virtute spõsaliorũ, quãtũ ex præsuppositio cõsensu, extra eo. is qui. ¶ Tertiũ. Si autẽ promisit vnã determinatè, & si illã nõ posset dare, alterã: secũdũ Host. tenetur dare primã, & ad hoc bona fide laborare. extra eo. ad audiẽtiã. quod si nõ põt, subdistinguẽdũ est, q si prima cõsensit spõsalibus expresse vel tacitè, aliã habere nõ poterit: qa inest publicæ honestatis iustitia, etiã si illa prima spõsalia forte ppter cõsanguinitatẽ. aliquã nõ tenuissent: si verò nõ cõsensit, tenetur dare secũdã. de spõ. ex literis. el ij. de resti. spo. ex parte ¶ Quartũ. Si quis alicui, pmiserit q eã despõsabit, si, pmissio fuit q despõsaret eã de futuro, nõ erũt spõsalia antequã despondẽ: secus vbi despõsatio solet vocari acceptio de præsenti. ¶ Quintũ. Si quis vir despõset aliquã mulierẽ, vel ecõtrario, per iuramẽtũ factũ metu iusto, id est, cadẽte in cõstãtẽ virũ, secũdũ Rich. sponsalia ipso iure nõ tenẽt in foro conscientiæ vel exteriori. Quidã verò dicunt, ea tenere in foro conscientiæ, sed nõ in exteriori. Tu verò dic cõformiter ad dicta ẽ. Iuramentũ. iiij. §. vij. q tenẽt in cõscientia si iurãs intẽdebat se obligare: sed tamen potest petere dispẽsationem. ¶ Septimò quæritur, † vtrum votũ simplex castitatis impediat spõsalia de futuro ne cõtrahãtur? Et dicit Archi. post Henri. Bohic super c. rursus. qui cle. vel vo. circa hoc duas esse regulas. ¶ Prima. Quoties cõtrahũtur duo vincula æqualis potẽtiæ incõpatsibilia: primũ præiudicat secundo. ¶ Secũda. Si duo vincula disparis potẽtiæ incõpatsibilia cõtrahũtur, fortius tepellit minus forte, vt probatur de spõ. si inter. Igitur si votũ simplex præcedit, impedit & dirimit etiã iurata, vt in d. c. rursus. quia iuramẽtũ eo casu est illicitũ, nec seruandũ. xxij. q. iiij. inter cætera. sicut aliàs in spõsalibus priora sponsalia sunt cõsummanda. de spon. fi. ex literis. quod verũ est etiã si in primis nõ interuenit iuramẽtũ, & interuenit in secũdis, secũdũ Host. Inn. Io. An. ¶ Si verò spõsalia simplex votũ præcedit, nec impediũtur nec dirimũtur: sed eo casu cogi debet votũ solenizare, ſ. pẽ redo religionẽ, vel pũteri spõsalia, id est, cõtrahere matrimoniũ. de cõuer. cõiu. ex parte. secũdũ Inn. & Host. qđ Archi. limitat, nisi mutuo se absoluãt: quia tunc seruari posset votũ in seculo. Sed isti ideo sic dicũt, maxime Host. qa loquuntur de spõsalibus iuratis: & credũt iuramẽtũ æquale esse voto: & cõsequẽter prævalere qñ illud præcedit, vt hic: & sic dicunt istum cogendum solennizare votũ aut matrimoniũ, quorũ vterq; licitè potest, secundũ istam opin. sed votũ est virtuosius in ligãdo, secundũ S. Th. vt j. Votũ. ij. §. vlt. ideo melius dicit Pet. de Palu. quòd aut se absoluant mutuo, aut solẽnizetur votũ professione vel ordine sacro, vel vouẽs faciat contentũ eum qui nõ vouit de nõ consummãdo matrimonio. Do. autẽ Ant. in c. de illis. de despon. impu, tenet q votum simplex castitatis superueniens sponsalia, intellige pura, soluit. & idem tenet Dir. licet recitet Inn. & Host. Et idem dicit Pet. de Pal. tenere S. Th. quod si verum esset, vouens nõ teneretur ad religionẽ: sed posset votum seruare in seculo. Et hoc est verum indubiè quo ad non vouentẽ: quia eo ipso q alter sic vouit, recedit à sponsalibus, & alter est liber: sed quo ad vouentẽ est maius dubium, vtrũ hoc possit facere sine peccato, & vtrũ eo facto sit absolutus: & dico q si intẽdit religionẽ intrare, vouendo nõ peccat, & est absolutus: aliàs peccaret vouẽs in alterius præiudiciũ: & sic cõcordãtur opiniones. ¶ Octauò quæritur, † quid de pœnis & pignoribus quæ aliquãdo interueniũt in spõsalibus? Et dico multa. ¶ Primũ. Secũdu Arch. post Ray. licet spõsalia cõtrahi possint sub cõditione promissę pecunię, nõ tamẽ potest pecunia promitti per modũ pœnæ: & si promissa fuerit, promissio nõ tenet: quia coniugia debent esse libera. extra eod. requisiuit. & c. gemma. & idem S. Tho. Sed Pan. in d. c. gemma. latius. distinguit collígẽdo dicta Doct. ibi. & in l. Titia. ff. de verb. obl. dicẽs q si pœna apponitur inter contrahentes, indistincte non valet, secundum cõmuniorem opinionẽ. & tenet Bartol. in l. mulier. C. de spon. etiam de illa pœna, quę est in lucro perdendo. Vnde si promisi tibi dare centũ si nupseris mihi, nõ valebit: vt in l. si ita stipulatus. §. si tibi nupsero. & ibi per Bart. ff. de verb. oblig. quod limita, nisi is, cui promissio fit, esset nobilior: quia tunc videretur potius donare animo recompensandi ratio nobilitatis. Pro quo facit quod not. Bart. in l. j. C. de dona. ante nuptias. & l. si voluntate. C. de dotis promis. Si verò pœna apponitur inter parentes cõtrahentium seu alios ita coniunctos ipsis contrahentibus, q verisimiliter isti ad contractũ matrimonii inducerentur, ne parentes vel amici soluant talem pœnã: non valet: vt in d. c. gemma. secundum vnum intellectum, & in d. l. Titia. & in l. hæres meus. in fin. ff. de condi. & demon. tamen valeret illa, quę est in lucro perdẽdo: vt per Bart. in l. Titio. §. Titio. el j. de cõdit. & demon. Si autẽ inter alios à prædictis, valet, etiã si talis extraneus promiserit nomine mulieris sub certa pœna, secundũ cõmuniorem opin. licet Host. tenuerit cõtrarium. Aduertendũ est tamen q tales sub pœna promittentes q Titia contraheret cum Sempronio, si, quantũ in ipsis est, faciunt, non incurrunt pœnã: quia difficultas, ex quo factũ est in obligatione pœnæ, cõmissionẽ excludit, vt est text. not. in l. si vehenda. in fin. ff. ad l. Rho. de iac. & in l. j. ff. si quis cau. Et hoc tenuit Io. de Plat. vt refert Feder. consil. clxiiij. & do. Anto. ind. c. gemma. & sequitur Pan. ibidem. Facit quod not. Bar. in similibus terminis in l. continuus. §. illud. ff. de verb. obli. Quod notandũ est: quia facit vt ille qui in contractibus sub pœna promittit pro filiofamilias vel amico quod ratificabit: quia si facit quod in se est, pœnã euitat. Et hoc verũ de pœna quę consistit in perdẽdo vel minuẽdo patrimonio: secus de alia, quæ est in acquirẽdo: quia cessaret lucrum, nisi impleretur pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

missum. ¶ Secũdũ. Intereſſe autẽ ſecũdũ Iac.de Aret. Cy. & cõiter Doct. in l.j.C.de ſpon.& in l. Titia. peti nõ põt, niſi doloſe pars ſe habuerit: quo caſu peti põt actione de dolo: nõ autẽ propter ſtipulationẽ: qa ex cõceſſione iuris altera pars à ſpõſalibus deſiſtere põt: & ne matrimoniũ intimidetur propter ſolutionẽ pœnę. Et hoc ſequitur Hoſt. in Sum.& Pan.in d.c.gẽma. ¶ Tertiũ, Vtrũ autẽ poſsit interuenire pignꝰ pro matrimonio cõtrahẽdo: fuit opi. diuerſa. Nã Mo. tenet ꝙ ſic, p l.vnicã. C. ſi re. pro. Io. autẽ And. diſtinguẽdũ dicit ſecũdũ qualitatẽ pſonę & pignoris quãtitatẽ: qa vile pignus nõ habet intimidare magnũ virũ: & ſic põt interuenire. Sed do. Anto. in effectu videtur cõcludere ꝙ nõ põt, niſi pro intereſſe præſtãdo: qa cum ſimus extra caſum l.fi. C.eo. quæ ſolãm ꝓmittit arrhas, nõ valet ꝓmiſsio alicuius pœnæ. Itẽ pignus nõ põt duplicari ex alia parte: & ſic cõtractus nõ eſſet equalis vtriq; parti, prout requirit illa lex. Et hęc opi. placet Pan. in fauorẽ libertatis matrimonii, & de iure videtur verior. Et pro ea facit qđ no. gl. in l. ſi ita ſtipulatus fuero. §. ſi tibi nupſero. ff. de verb. obl. quæ dicit ꝙ omnis ſtipulatio in talib⁹ eſt reprobata. Dicta autẽ l. vnica, ideoq; non obſtat, contractũ arrharum vocauit pignus.

9 ¶ Nonò quæritur, †qd de arrhis ſpõſalitiis? Et dico multa. ¶ Primũ. Lex in d.l. Titia. & in dicto mulier. indiſtinctè prohibet ſtipulationẽ pœnalẽ, & indiſtinctè videtur arrhas admittere, modò nõ excedãt quãtitatẽ dotis vel donationis ꝓpter nuptias. Sed inſurgit difficultas quare poſsit interuenire arrha & nõ pœna, cũ eadẽ videatur ratio: qa ſi dans arrhas retrocedit à cõtractu, ꝓdit eas, & ſic patitur pœnam: & ſimiliter recipiens eas, ſi reſilit, reddit duplicatas & etiã quadruplicatas, ſi fuit cõuẽtũ, vt in d.l. mulier. & ſic ſoluit pœnã. Et dicit Io. And. poſt Gof. rõnẽ diuerſitatis eſſe: qa arrhę ſolẽt tradi in parua quãtitate, pœna in magna. Itẽ arrhæ tradũtur de preſenti, ſed pœna ꝓmittitur in futurũ: eſt autẽ quis facilior ad promittendũ q̃ exburſandũ. Vide de his Pan. in d.c.gẽma. ¶ Secundũ. Secũdũ Bart. igitur in d.l. Titia. arrhę indiſtinctè admittũtur in ſpõſalib⁹, modò nõ excedãt quãtitatẽ dotis vel donationis ꝓpter nuptias: & appoſitio pœnę quãtũcũq; modicę reprobatur. Sed Pan. poſt Io. And. in d.c.gẽma. dicit cõſiderandã eſſe perſonarũ qualitatẽ, & quantitatẽ arrharũ: quia ſi inter viles perſonas interuenit traditio magnarũ arrharũ, nõ valet: qa eſt eadẽ ratio in eis, quæ & in pœna. ſolutio autẽ modicę pœnæ nõ habet intimidare magnũ virũ. Et hãc opin. videtur tenere Cy. in l. mulier. C. de ſpõ. & videtur in cõſcietia æquior: qa cũ habemus naturalẽ rationẽ legis, de verbis nõ eſt curãdũ. l. nõ dubiũ. C. de legi. & in regula ſi. de reg. iur. li. vj. ſecũdũ Pan. tamẽ appoſitio pœnę in quacũq; parua quãtitate nõ tenebit: qa odia nõ debẽt extẽdi: vt in l. qđ verò cõtra. ff. de legi. & in l. odia. de reg. iur. in vj. ¶ Tertiũ. Vt autẽ valeant arrhæ, duo requirũtur: primò ſ. ꝙ quãtitas ſit verè numerata & tradita parti: ſecus vbi pars cõfiteretur tantũ ſe recepiſſe, ſecundũ Bar. in d.l. Titia. & Federi. cõſil. clxiiij. qđ Pan. placet: qa vbi arrha nõ interuenit, eſt quaſi eadẽ ratio: vt in appoſitiõe pœnæ: qa de facili qs cõfiteretur ſe arrhã in magna quãtitate recepiſſe: imò dicit Bar. ꝙ ſi vtraq; pars fateretur ſe recepiſſe ab altera, nõ valet, etiã ſi verè interueniſſet ſolutio: qa ſi ſolui tibi mille, & recepi à te alia mille, nõ videor ſoluiſſe. ar. l. qui ſic ſoluit. ff. de ſol. licet multi teneãt cõtra eũ in hoc vltimo. de quo vide p Bar. in l. fi. C. de ſpõ. & Pan. in d.c. gẽma. Sed opin. Bar. videtur æquior, quã ſequtur Pan. & do, Ant. in d.c. gẽma. qa ratio legis fuit: qa facilius qs ꝓmittit q̃ exburſet: & nõ videtur exburſaſſe, qui tãtundẽ recepit. Et intãtũ huic opinioni Bar. inhęret, vt dicat fundũ nõ poſſe dari loco arrharũ, etiã ſi vẽdens cõſtituat ſe nomine alterius poſsidere. d.l. mulier. loqtur de arrhis traditis in quãtitate. & annullat aliã pœnã: ergo extra illũ caſum nõ debemus arrhas approbare. & hoc ſequitur Sum. Roſ. Sed Ang. & Inn. in d.l. Titia. & Lucas de Graſ. dicũt d.l. fi. nõ facere mẽtionẽ de quãtitate. & ſic, ſecũdũ eos, põt dari. Et hoc ſequitur Sum. Angel. & eſt verius. ¶ Quartũ. Qui arrhas recepit cõtracto matrimonio, eas lucratur, ſecundũ Hoſt. in d.c.gẽma. ſed verius eas nõ lucratur, ſecũdũ Fede. in d.cõſil. & Io. Plag. & Pan. & eũdẽ Hoſt. in Sum. qa hoc nullo iure cauetur. Si autẽ matrimoniũ nõ ſequatur ex defectu alteriꝰ partis, ſic eas lucrabitur: & reddet duplũ, ſi ex defectu ſuo. l. arrhis. & l. mulier. C. eo. & quadruplum ſi fuerit cõuẽtũ, vt dictũ eſt. Ceſſat tũ arrharũ pœna primò ſi ſpõſalibus tẽpus appoſitũ eſt, intra qđ cõtrahi debebat matrimoniũ, & elapſum ſit: quo caſu is, per quẽ non ſtetit, impune nubit: ſed alii datur pœnitẽtia de fide mentita. extra eo. ſicut. Secũdò ſi ſpõſus impeditus fuerit, & cauſam impedimẽto nõ dederit. Tertiò ꝓpter cauſam legibus interdictã: puta ſi de iure matrimoniũ ſequi nõ debuit. C. eo. l. fi. Quartò etiã ſi accipiens nõ eſt maior xxv. annis, nec veniã ætatis impetrauit: qa nõ tenetur reſtituere niſi ſimplũ. d.l. fi. quãuis ex ſuo defectu non fuerit ſequutũ matrimoniũ. 10
¶ Decimò q̃ritur, †quo ſpõſalia ſoluãtur? Et dico ꝙ multis modis & caſib⁹. ¶ Primò p mutuũ cõſenſum vel mutuã abſolutionẽ: ſicut qui ſocietatẽ fide interpoſita cõtraxerũt, poſtea ſibi eã remittũt. extra eo. præterea. ſecũdũ Ray. Gof. Albe. S. Th. Pet. & Rich. licet qdã, vt refert & improbat S. Th. cõtrariũ teneãt. Et hoc etiã ſi erãt iurata, ſecundũ Specu. in tit. de lega. §. nũc oſtẽdendũ. & Pan. in c. præterea. eo. tit. qui dicit hanc opin. eſſe cõmunioré. & idem in effectu Inn. niſi iuramẽtũ fuiſſet intuitu Dei: dicẽs ꝙ iuramentũ remitti nõ põt ab homine, ſi præſtatur Deo, id eſt, principaliter ad cõplacẽdũ Deo: ſi autẽ intẽdit ad tpale cõmodũ hominis, dicitur præſtitũ homini. Vnde ſi iurauit qs aliquã accipere in vxorẽ: intuitu Dei nõ põt illã remittere: aliàs ſecus: ſicut ſocii, de qbus papa inducit exẽplũ in d.c. præterea. poſſunt ſibi mero iure remittere iuramẽtũ. Nec obſt. qđ dicitur ibi hoc per patiẽtiã poſſe tolerari: qa hoc dicit habito reſpectu ad opinionem vulgi credẽtis iſtos de ierare: vel qa aliqñ ex leuitate venit iſta abſolutio: licet ex cauſa poſsit ſine nota venire. ¶ Secũdò, qñ alter intrat religionẽ, etiã ante ꝓfeſſionẽ. qui cle. vel vo. veniẽs. ſecundũ vnũ intellectũ: quod põt ante carnalẽ copulã: vt ſ. Matrimoniũ. viij. §. xij. nec incurritur pœna arrharũ. l. Deo nobis. C. de epi. & cler. ¶ Tertiò per ſecundũ cõtractũ ſequẽs: ſicut qñ alter cõtrahit cũ alio per verba de præſenti, vel per verba de futuro carnali copula ſubſequuta. d.c. ſi inter virũ. de ſpon. & c.j. de ſpon. duo. peccauit tamen talis mortaliter. Si autẽ aliquis cognita priusaliqua poſt eoitũ cõtrahit cũ ea ſpõſalia: nõ propter hoc ſoluũtur priora: ſed oportet eoitũ ſequi contractũ ſponſaliorũ. c. veniens. ei ij. de ſpon. Si etiã quis poſt prima ſpõſalia cõtracta ſimpliciter cõtrahat ſecũda cũ iuramẽto, nõ ſoluũtur prima ꝓpter tale iuramẽtũ. de ſpõ. ſicut ex literis. xxij. q. iiij. in malis ꝓmiſsis. & cõtrahẽdo ſecundò peccauit mortaliter. qđ limita niſi ſubeſſet noua cauſa recedendi à primis, vt j. caſu vlti. ¶ Quartò qñ alter eorũ ſe trãsfert ad aliã regionẽ, nec eſt ſpes de proximo reditu: quia ſecundũ leges ſufficit expectare biennio, ſi eſt in eadẽ prouincia. C. de ſponſalib. l. ij. vel triennio, ſi eſt in alia. C. de repu. l. ij. & hoc ſi eſt abſens ex probabili cauſa tantũm. Si verò ſit abſens ex probabili & neceſſaria, debet expectare donec adũt. ff. de ſpon. l. ſæpe. & ſic tenet gloſ. in d.l. ij. C. de ſpon. nec obſt. c. ſicut ex literis. de ſpõ. vbi imponitur pœnitẽtia ei qui expectauit per quatuor vel quinque annos: qa ideo imponitur: quia ſine ſuperioris authoritate cũ ſecunda cõtraxit: imò nec ibi legitur ꝙ alter fuerit abſens. de iure autẽ canonico terminus expectãdi nõ præfigitur, vt patet in c. de illis. eo. ti. Vnde videtur ſtandũ legibus, cum nõ ſint correctæ: ſed ſi ſubſit cauſa rationabilis, breuiã do tẽpus relinquitur arbitrio iudicis. arg. d.c. de illis. Vnde ſecundum Arch. poſt Hoſt. iudex poteſt breuiare & prolongare tẽpus, & talẽ abſoluere propter periculũ fornicatiõis: & etedo talẽ nõ incurrere pœnã arrharum, ſi authoritate ſuperioris cõtraxerit. Et procedunt hæc etiã ſi ſpõſalia erant iurata, vt videtur velle Pan. in d.ca. de illis. vbi hoc patet ex textu: & ſubditur ꝙ mulier, ſcilicet quæ præſens eſt, recipere debet pœnitentiã de periurio, ſi per eã ſtetit quo minus fuerit matrimonium cõſummatum. ¶ Quintò, quãdo certus terminus fuit appoſitus: quia eo elapſo ille, per quẽ nõ ſtetit, liber eſt, & ſine periurio nubit: ſed alteri imponitur pœnitẽtia de fide mẽtita. eo. tit. ſicut ex literis. Quod limita niſi terminus accidiſſet ex poſt facto ſponſalibus prius pure cõtractis: quia eo caſu ponitur ad ſolicitãdum implementum promiſsionis, nõ ad eam finiendã, ſecũdum theoricã do. Ant. in d.c. ſicut ex literis. ¶ Sextò quãdo alter leprã vel paralyſim incurrit, aut viſum vel naſum amiſit, aut ei aliquid turpius euenit, vt in c. literas. de cõiug. lepro. & d.c. ſicut. & in c. quẽadmodum. de iureiu. & in glo. & addit S. Th. aut aliquid hutuſmodi: ne, inquit, ſibi inuicẽ diſpliceant, & matrimonium ſic cõtractum malũ exitum ſortiatur. Sed limita ſi hæc eueniãt poſt contractũ: ſecus ſi inerãt tẽpore contractus, ſicut nec cõtrahens poſſet allegare ſuſpectum debitorem, paupertatem, præcedentem, ſeu mores. ad quod facit l. ſi creditores. ff. de priui. cre. & l. fi. C. de ſpõſ. & ibi per Bar. & Pan. in c. quẽadmodũ. de iureiu. ¶ Septimò, quando alter carnaliter fornicatur. d.c. quemadmodum. & idem à fortiori in fornicatione ſpirituali per hæreſim vel infidelitatẽ. Sed tamen limita verum primo, quo ad innocẽtem: ille autẽ qui fornicatus eſt, reſilire nõ poteſt, ſi ſecum velit cõtrahere innocẽs, de trãſla. præl. c. ij & ſecundò ſi fornicatio admiſſa eſt poſt ſpõſalia: nõ autem ſi ante, niſi ſecũdum Hug. tempore deſpõſationis credebatur virgo, & ante cõtractum per verba de præſenti inuenta eſt corrupta. Et ſi fornicatio fuit violẽta, nihilo minus ſpõſus poteſt ſponſam dimittere, ſecundũ Io. And. & gl. in d.c. quẽadmodum. & ſequitur Pan. & ſimiliter Hug. xxvij. q. ij. raptor. Et ita tenet Sum. Ang. cõtra Roſ. & Supp. qui volunt hoc verũ eſſe ſi vir ad ordines vult promoueri. vt dixit Hug. & gloſ. Ray. ſed primũ eſt verius, per dicẽda j. eo. §. caſu vlti. ¶ Octauò, ſi ſuperueniat capitalis inimicitia inter ſpõſos: quia alter poteſt petere ſeparationẽ, ſecundum Hoſti. in Sum. per rationẽ c. ij. & c. requiuit. eo. ti. ¶ Nonò, quãdo promiſit ſpõſa dare certã quantitatẽ pro dote, & dare nõ poteſt, ſecundum Io. And. in c. de illis. de cõdi. app. & idem de qualibet cõditione interueniẽte, ſi deficit. Et ſi ſponſa nõ promiſit certã dotem, videtur promiſiſſe omnia bona ſua in dotẽ: vt no. in l. mulier bona. ff. de iur. dot. & per Bar. in l. ſi cõſtante. ff. ſol. mat. Et ideo ſi labitur in facultatibus, & nõ poteſt dare, nõ cogitur ſpõſus eã ducere: quia deficit cõditio ſubintellecta, ſcilicet ſi res in eodẽ ſtatu permanſerit. d.c. quẽadmodum. & facit c. per veſtras. de dote poſt diuor. reſti. & quod ibi not. ¶ Decimò, quando ſuperuenit affinitas: vt ſi ſponſus cognoſcit conſanguineã ſponſæ, vel econtrario. xxvij. q. ij. ſi quis ſpõſam. de eo qui cogno. conſan. vxo. ſu. ex literis, per ſuperuenientẽ tamẽ publicæ honeſtatis iuſtitiam nõ diſſoluentur priora ſpõſalia: quia per primò contracta inducta eſt publica honeſtas, & per inductã ſecundò tolli nõ põt primò inducta: vt in ſimili dicitur di. lvij. ſi qs.
¶ Vndecimò ſi fama ſit ꝙ inter eos ſit canonicũ impedimẽtũ: de fama vel ſcãdalo doceatur. de ſpõ. cũ in tua. de cõſan. & aff. c. ij. de teſti. ſup eo. de re iu. intra. ſedm Hoſ. ¶ Duodecimò, quãdo ſpõſalia fuerunt cõtracta ante annos pubertatis, & alter poſt pubertatẽ petit abſolui, antequã aliquẽ tacitum cõſenſum habuerit in pubertate de deſpõ. impub. c. de illis. el j. & c. à nobis. etiã ſi nulla ſit cauſa quare vult abſolui poſt pubertatẽ, ſecundum Pan. in d.c. de illis. Secus ſi pubes cõtraxit cũ impubere: quia ipſe reſilire nõ põt: ſimiliter nec impubes ante pubertatẽ. ¶ Decimotertiò propter ſuſceptionẽ ſacri ordinis, ſecũdum do. Ant. poſt Io. Andr. in rub. de deſpõ. & facit xxvij. q. ij. §. ecce. ¶ Decimoquartò propter cognationẽ legalẽ vel aliud impedimẽtũ. de quo dicit §. Matrimoniũ. viij. per totũ. ¶ Decimoquintò propter ſæuitiã ſpõſi, ſecũdum Pan. in c. veniẽs. qui cle. vel vo. de quo dic vt ibi. ¶ Decimoſextò propter votũ ſimplex caſtitatis, vt §. §. vij. ſicut & per religionis ingreſſum ſine profeſsione. vt § eo. §. caſu ſecundo. ¶ Decimoſeptimò generaliter propter cauſam rationabilẽ ſuperuenientẽ: quæſi à principio fuiſſet, impediuiſſet ea cõtrahi. Pro quo ſciendũ eſt ꝙ ſolet quæri vtrũ alter ſponſorum poſsit altero inuito recedere à ſpõſalib⁹ nõ iuratis? Et dicit gl. in l. j. C. de ſpõ. ꝙ ſic, etiã de iure canonico. & ſequitur Cy. ibidẽ. & idẽ videtur ſentire Gratianus, licet dubie, xxvij. q. ij §. ſed aliud. §. ſi. nõ obſtãte c. deſpõſatã. xxvij. q. ij. quia loquitur in matrimonio de præſenti. nec l. j. ff. ex quib. cau. infa. irrog. vbi ſponſa efficitur infamis, ſi bina ſponſalia cõtrahit: quia verum eſt niſi primis ſpõſalibus renuntiet. quãdo autem non renuntiet, habet locum l. j. C. de ſpõ. ꝙ vni deſponſata alteri nubere nõ prohibetur. Nõ obſtat etiã ꝙ eccleſia nõdum pactum cõpellit obſeruare. de pac. c. j. quia iſtud eſt ſpeciale in matrimonio propter rationẽ literæ, vt ſit omnino liberum. arg. c. requiſiuit. de ſpõ. & quod no. Inn. in c. veniẽs. de iureiu. Et iſta ſunt vera, quãdo noua & rationabilis cauſa emergit, quæ ſi affuiſſet à principio, impediuiſſet: vt patet §. Pactum. §. iiij. & ſunt de mẽte S. Th. vt elicere potes §. eo. §. part. vj. ita tamẽ ꝙ ſoluãtur authoritate eccleſiæ. ¶ †Vn- 11
decimò quæritur, vtrũ in prædictis caſibus ſpõſalia ſoluantur ipſo iure. vel ſit neceſſariũ interuenire authoritatẽ iudicis eccleſiaſtici? Et dicit Io. And. in d.c. de illis. de ſpõ. ꝙ requiritur dicta authoritas: quia corã tali iudice debet probari cauſa. de diuor. porro. Aliter peccat quis grauiter, vt videtur per c. ſi quo pueri. de deſpõſ. impub. & facit. xxxiij. q. ij. ſeculares. Fallit hoc ſecundũ S. Th. & Rich. primò quãdo alter intrat religionẽ. ſecundò quãdo cõtrahit de facto per verba de præſenti: quia ipſo iure ſoluuntur. tertiò ſecundũ Rich. quãdo alter fornicatur: ſed intellige ſi eſt notorium ſecundũ Arch. Imò dico eadẽ ratiõe ꝙ generaliter quãdo cauſa ſoluẽdi eſt notoria, quantũ ad veritatẽ, ſcilicet quia vera eſt: & quãtũ ad rationabilitatẽ, ſcilicet quia de iure ſufficiẽs eſt: vt quia in iure expreſſa eſt: nõ requiritur dicta authoritas. Et idẽ dicit Rich. quãdo ſpõſalia ſunt ſecreta: quia ſecreta nõ ſubſunt iudicio eccleſiæ. Recedere autẽ à ſpõſalibus ſine authoritate eccleſiæ vbi requiritur, eſt mortale ſi fiat ſine aliqua dictarũ cauſarũ: per ea quæ dicta ſunt §. Pactũ. §. iiij. & v. quo caſu loquitur d.c. ſi duo pueri. & c. ſeculares. & S. Th. dicens ꝙ eſt mortale: ſed ſi ſubſit aliqua dictarum cauſarum, ſecus putarem. per dicta vbi ſuprã.

De Statutis.

1 *Statutum quis facere poſsit.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 *Statuta quomodo valeant aut ligent.*
3 *Statutum quomodo debeamus interpretari. & nu. 4. & 6.*
5 *Statutum an verificetur in casu ficto.*
6 *Constitutio partim fauorabilis & partim odiosa qualiter interpretanda.*
7 *Statutarij à populo electi an interpretentur statuta sua.*
8 *Statutorum variæ interpretationes.*
9 *Statutum an duret post mortem statuentis.*
10 *Statutum quando liget.*
11 *Statutum quomodo tollatur. & num. seq.*

STATVTVM à statuendo dictum, est ius ab homine positum: vel dispositio, ex qua ius producitur, Insti. de iur. na. gē. & ci. & à lege vel cōstitutione differt solo vocabulo, quanuis lex municipalis sibi nomen statuti vendicauerit.

1 ¶ †Primò autē quæritur, quis possit facere statutū? Et dico
2 ℘ is qui potest facere legē, de quo s. Lex. §. iiij. ¶ †Secūdò quæritur, quomodo aliqua specialia statuta valeāt aut ligēt aliquē? Et præter ea quæ dicta sunt s. in verbo, Lex. & in verbo Cōsuetudo. §. x. & xvij. dico multa. ¶ Primū. Vtrum statutū ordinarii liget subditū delinquentē extra territorium, vide s. Excōmunicatio. ij. §. ij. Vtrum autē delinquēs in loco exempto ligetur statuto episcopi: tenet hic Sum. Ang. ℘ sic. cuius contrariū tenuit Sum Ros. Vide s. Excōmunicatio ij. §. ij. & iiij. Vtrum etiā si statutū prohibeat accessum ad locum exemptum, valeat. & dico vt s. Excommunicatio. ij. §. iiij. Si etiam statutū prohibeat ne religiosus acceptet officiū extra ordinē: vide in d. §. j. & ibi de multis huiusmodi. Vtrum etiā statutum laicorū loquens generaliter, extendatur ad clericos: vide s. Lex. §. xv. Vtrum etiam statutum liget ignorantem: vide s. Excommunicatio. ij. §. iiij. part. xiiij. & s. Ignorantia. ij. iiij. vij. & viij. ¶ Secundū. Statutum factum à communitate ℘ ciues damnificati non possint petere satisfactionē, secūdum Pan. in c. in nostra. de iureiur. nō valet: quia statutū in præiudicium singulorū non valet, nisi consenserint: nec cōmunitas potest statuere super iuribus singulorū, sed solùm super iuribus vniuersitatis, vt not. glo. singu. in l. iij. C. quæ sit long. consue. & in c. cum omnes. de constit. & l. id quod nostrum. ff. de reg. iur. Nam solius principis est tollere ius alterius: quod tamē sine causa nō potest: vt no. in c. quæ in ecclesiarū. de cōsti. & in l. fi. C. si cōtra ius vel pu. vti. & in cle. pastoralis. de re iud. Vnde si valere debet, oportet vel ℘ singuli cōsentiāt. quod est impossibile, cum ibi sint multi infantes: vel quòd cōmunitas habeat iura principis: & propter bonum publicum, & ad tollendū scandalum hoc faciat. arg. d. c. quæ in ecclesiarum. & quod ibi not. aliàs nō potest obesse nō consentientibus, ar. d. c. cū omnes. & l. j. ff. de magi. & quod no. Archi. & Gemi. in c. licet. de cōsti. lib. vj. & Lud. de Ro. Inn. dicēs ℘ inferior principe nō potest statuere in præiudiciū alterius nō citati neq; cōsentientis: vt in c. fi. de maio. & obe. & in c. fi. de his quæ fi. à præl. & d. c. cū omnes. ¶ Tertiū. Statutum factū per maiorē partē collegii in re cōmuni pluribus & singulis, secundū Pan. in d. c. cū omnes. non valet, nisi singuli cōsentiāt. Fallit tamē in quatuor casibus. Primò, quādo vellet deputare rē ad vsum destinatum, Insti. de rer. diui. §. religiosum. in verbo, cōmune sepulcrum. Secūdo, quando fit fauore administrationis bonorum pupilli. l. iij. ff. de admi. tu. Tertiò, quādo fit fauore liberationis. l. maiorem. ff. de pac. l. fi. C. quibo. ce. pos. Quartò fauore litigii dirimendi: nā valet sententia duorū ex tribus arbitris. Et intelige in re quæ cōuenit pluribus vt singularibus iure singulari: secus si iure ecclesiæ: vt sunt præbēdæ quæ conueniunt canonicis iure ecclesiæ: quia super talibus bene potest maior pars disponere, & deputare ad pium vsum: vt est text. in c. fi. de his quæ fi. à maio. par. c. & ibi per Inn. ¶ Quartum. Statutum collegii super rebus priuatis, secundū Pan. in d. c. cū omnes. non valet, si nō habet iura regalia: puta, quia habet dominū super se. Vnde maior pars scholariū obligare nō potest vnum scholarem, vel disponere de rebus suis, vt no. gl. in l. ij. C. quæ sit long. cōsue. nisi fortè secundū quod no. Bar. in l. iiij. ff. de re iud. quādo vniuersitas esset obligata. & nō esset soluendo: quia tunc posset imponere collectā singulis, vt est gl. no. in l. j. ff. quod cuiusq; vni. & non solùm causa necessitatis, sed etiā pietatis: vt in d. c. fi. Item secundum Inn. & cōmuniter doct. in casu vtilitatis: & probatur in c. j. de his quæ fi. à ma. part. cap. Ex mera enim voluntate nō potest disponere de iuribus alterius, vt not. gl. in d. c. cū omnes. & Inn. ibi. & Io. And. in regula, quodomnes tāgit, lib. vj. in mercu. Quod limita verū in præiudiciū, sed in bonum & vtilitatē bene posset: quia maior pars fictè repræsentat totū. l. aliud. §. refertur. ff. de reg. iur. & l. quod maior. ff. ad muni. Aduerte etiā secūdum Pan. in d. c. cum omnes. ℘ si dispositio sit in dānum vel dedecus vniuersitatis, vel priuatæ cōsuetudinis, vnus solus potest resistere: vt in d. c. j. & no. Inn. in c. accedētibus. de priui. Quod autē de vniuersitate debeant cōuenire vt valeat actus: dicit Pan. in d. c. cum omnes. ℘ saltem duæ partes, secundum cōmunem opinionem Canonistarū & Legistarū: vt in l. nulli. ff. quod cuiusq; vniuer. & l. nominationū. C. de decu. Ex quibus duabus partibus maior pars debet cōsentire, vt sentit Inno. in c. ij. de noui ope. nun. & Bar. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. de quo vide s. Electio. j. §. v. Et si duæ partes nō conueniāt: dicit Pan. in d. c. cum omnes. opinionē Canonistarum esse, ℘ si est aliquis, ad quem spectat conuocatio vniuersitatis, & ad eius mandatū nolunt conuenire: tunc explicare possent qui cōuenerunt, licet nō sit maior pars collegii: vt voluit Inn. in c. j. de maio. & obe. & in d. c. ij. quia nolētes venire faciunt se alienos: vt in c. cū nobis. de elec. & sic nō cēputantur. Si verò nō est aliquis ad quē spectet illud officiū: tunc si instat pars termini præfixi vniuersitati ad actus expeditionē, minor pars potest cōuocare maiorē: & ea nolente venire, potest explicare: quia minor pars nō debet priuari iure suo propter negligentiā vel contemptū maioris partis: vt no. inc. in causis. de elec. & in c. cū nobis. Sed si terminus nō est præfixus, tunc oportet ℘ sint duæ partes, & monere tertia: aliàs tertia pars poterit agere de contemptu: vt probatur in d. c. ij. & c. in causis. & d. l. nominationū. & ita tene, licet Legistæ aliter dicant. ¶ Quintū. Statutum quo cauetur ne filia succedat, secundū Bar. in l. cūctos populos. de sum. trī. nō extēditur ad bona sita extra territoriū statuē tiū, sed succedet. ad quod facit qđ dixi s. Pœna. §. xj. ¶ Sextum. Statutū ℘ bānitus possit impune occidi, valet, si fiat ex causa rationabili: vt ℘ est hostis ciuitatis. de quo p Bar. in d. oēs populi. ¶ Septimū. Statutū, quo maleficiū punitur, ligat mādātē, vt ꝓbat Bar. ℘ c. mulieres. de sen. exc. iūcta hac gl. nisi statuto puniretur is tātū ℘ personaliter facit. nec ob℘ mādās facit tātū fictè: verba aūt statuti requrūt ℘ verè fiat. ff. de neg. ge. l. iij. §. hæc verba. qa hic nō est interpretatio, sed potiꝰ extēsio ex mēte legis: qa mādās, verè dicitur facere. d. c. mulieres. ¶ Octauū. Statutū laicorū sup mortuariis nō valet, sed est cōtra ecclesiasticā libertatē: vt expresse dicitur de re. ec. nō alie. c. fi. vbi p mortuaria, scḋm Pan. post Io. An. & Io. de Imo. & cōiter doc. intelligūtur numeri clericorū, cādelæ, denarii, & alia ad exequias ptinētia: sup ℘bus si laici statuāt: intellige restringēdo, cōtra ecclesiasticā libertatē statuūt, & sunt excōicati: iuxta dicta s. Excōicatio. ix. §. x.

§. x. Et ità tenuit Io. de Imol. Pet. de Palu. Lud. de Roma, Panor. Bertachi. do. Feli. in c. sanctæ Mariæ. de consti. & Barb. in c. fi. de re. eccl. nō alie. Arch. & hoc sequitur Sum. Ang. nec opin. Ro. s. recitata in d. §. x. est aliquo modo vera, aut habet pro se aliquem doctorē aut etiā rationem: nisi dicatur ℘ tale statutum nō ligat clericos, sed laicos. & male: quia est in præiudiciū clericorū, & eos tangit indirectè. quod nō excusat ab excōmunicatione, vt patet per c. eos. de immu. ecc. lib. vj. in his quæ statuūt ne quis vendat clericis, aut ab eis emat, &c. sed est dicta opi. cōtra prędictos doct. & communē & hactenus indubitatam opinionē, & contra rationem insolubilē: quia huiusmodi statuta sunt cōtra priuilegium vniuersalis ecclesiæ, cui donari potest quantū placet sine insinuatione, vt in auth. de non alie. aut permu. re. eccl. §. si minus. colla. ij. Nec est verū ℘ Pan. hoc tenuerit, nisi fortè disputatiuè ad iactantiam & ostentationē doctrinæ: cum ipse expresse in d. c. fi. de re. ecc. nō alie. dicat contrarium. Verum est tamen ℘ Ioā. de Imol. limitat ibidem prædicta, & bene, dicens ℘ prædicta statuta sunt licita laicis, quatenus disponūt in his quæ nō applicantur ecclesiis: & sequitur ibi Pan. addens, aut nō concernunt diuinū cultum vel refrigeriū animæ, quæ sunt annexa iuri spirituali: vnde valēt solùm in cōcernentibus pompas mundanas, quæ sunt potius cōsolationes viuorū, quàm mortuorū suffragia: de quibus tu da exemplū, vt in vestibus, quas deferunt caputiati, & in scutis ad iactantiā & deturpationē ecclesię suspēdis, & huiusmodi, quæ nec ipsa ecclesia approbat, vt in c. quàm præposterū. xiij. q. ij. Et quia dicit Bald. in l. j. C. de Lati. lib. tol. per illū text. ℘ equi & arma ducti ad sepulcrū militis, & cerei debēt remanere apud clericos vel fratres sepelientes quasi sequela cadaueris: arg. l. medicos. §. j. ff. de aur. & arg. ile. ideo in talibus non valeret statutū laicorum.

3 ¶ †Tertiò quęritur, quomodo statutū debeamus interpretari? Et dicit Pan. in c. cū dilectus. de consuetu. ℘ vt euitetur correctio legis seu iuris communis debet latissimè vel strictissimè interpretari: sicut electio capitur pro cōfirmatione in d. c. cùm dilectus. nō tamen taliter ℘ verba improprientur vt cōueniant iuri cōmuni. & facit quod no. Bar. in l. iiij. §. prætor ait. ff. de dam. infecto. Quod limita quādo verba sunt clara. Vbi autē sunt dubia, vel habēt multiplices intellectus, tūc debemus facere interpretationē, & intellectum etiam impropriū, vt minus recedamus à iure cōmuni quàm fieri potest, vt no. in d. c. cùm dilectus. & in l. ij. C. de noxa. quod etiā vide per Bar. in d. l. omnes populi. ita ℘ aliquid operetur, & aliquid addat ad ius cōe, secundū Pan. & doct. in c. ex parte. de verb. signi. & facit c. si papa. de priuileg. vbi verba debēt aliquid operari. Vnde dicit Bar. in d. §. prætor. ℘ si statuto cauetur vt iudex possit procedere facta citatione ad faciē vel domum, nō debet alternatiua impropriari, vt sit ordinis: licet per hāc impropriationē statutum cōcordaret cum iure cōmuni: sed debet intelligi propriè, vt sufficiat implere alterā partē vt aliquid operetur. ¶ Ex his infertur ad quæstionē quæ de facto accidit Senis, vtrū scilicet disponente statuto ℘ religiosi nō assumantur ad officia cōmunitatis, assumi possit hospitalarius, portās vestē certi coloris cū cruce in pectore? Et dicit Pet. de Perusio, qui tūc legebat Senis, ℘ non existendo in tali habitu: quia statutū debet aliquid operari. quod nō esset hic, si loqueretur de religiosis strictè, cùm iure cōmuni assumi nequeat ad officia secularia ipsi aut clerici. extra ne cleri. vel monachi. quasi per totū. & sic debet intelligi de religiosis largè. Sed Pan. dubitat de hoc: quia statutū inhabilitans ad officia secularia, est stricti iuris: & cōsequenter debet intelligi in stricta significatione. argu. c. cū dilectus. de consue. & c. in nostra. de iniu. & cōsequēter de religiosis strictè: de quibus s. Religio. in prin. Pro quo vide gl. Io. And. in cle. j. de deci. vbi cōcludit ℘ in materia odiosa hoc verbū, religiosi, debet capi multùm strictè, nisi addatur aliquod verbū generale, vt quicunq;, & huiusmodi. Nec obstat motiuū Pet. Neap. sci licet prouisio sit inutilis: quia dico ℘ vbi statutū loquitur in materia iuris cōis, non debent verba ampliari vt aliquid operetur: sed satis est ℘ inducat aliud remediū præter ius cōe: vt notabiliter sentit Bart. in l. j. §. prætor. ff. de dam. infect. Infert etiā Pan. ad quæstionē quotidianā ℘ dispositio odiosa cōtra regulares, nō cōprehendit eos qui nō promiserunt tria substātialia vota religionis, vt fratres de tertio ordine S. Frāci sci, vel Iesuatos, aut mantellatos: secus videtur in dispositione fauorabili: quia largo modo vidētur sub regula ratione promissionis factæ superiori eorum. Hæc Pan. de hoc do. Bap. de Flisco in quodā opusculo sic dicit: Quantū ad interpretationē statutorū. Prima cōclusio. Statuta recipiūt interpretationē declaratiuā. l. vt gradatim. ff. de mu. & hono. §. & si largè. nō aūt extēsiuā aut restrictiuā. Probatur in l. cōstitutionibus. ff. ad municip. quia quicquid est omissum, pro omisso haberi debet. l. quicquid adstringendæ. ff. de verb. oblig. nō autē est sic in legibus, in quibus ꝓcedimus de similibus ad similia: nō enim possunt omnes casus decidi. l. non possunt. ff. de legib. Sed in statutis non: quia casus omissus remanet in dispositione iuris cōis. l. si extraneus. ff. de cōdi. ob causam. Et ista est cōior opin. doc. licet multa in cōtrariū allegētur. Secunda cōclusio. Statuta recipiūt interpretationē extensiuā passiuam, non aūt actiuam: puta statutū de inuito, habet locū in ignorāte. Bart. in l. j. C. qui admit. & gl. in verbo, ratā. Tertia cōclusio. Statuta recipiūt interpretationē extensiuā ex larga significatione vocabuli. cle. j. in verbo, eligātur. de elect. Præterea recipiunt interpretationē, quādo, si nō reciperēt, resultaret absonus & absurdus intellectus. l. nam absurdus. de bonis liber. Præterea à cōsueto modo sic interpretādi, & à legibus iam scriptis. Ita subtiliter determinat Guido de Suza. in quadā sua disputatione per multa iura. Hæ tamen cōclusiones trahi possunt ad primā: quia cōprehēduntur interpretatione declaratiua. Declarātur enim per leges statuta: nō aūt extēdūtur. ¶ †Quartò quæritur, vtrū debeat strictè interpretari quādo generaliter loquitur, vt alius lucretur? Et dico ℘ nō, ar. l. prospexit. ff. qui & à quib. sed vbi agitur de diminutione patrimonii, strictè interpretādū est, ne alius iniustè damnū incurrat: vt plenè no. in d. l. oēs populi. & videtur tex. in d. c. cū dilectus. & in d. l. ij. C. de noxa. & Pan. in c. cōstitutus. de resti. in integ. & sequitur Bar. in l. sancimus. C. in qbus causis in integ. rest. nō est nec. 4 5

¶ †Quintò quęritur, vtrū statutū verificetur in casu ficto? Et dicit Pan. in c. cū dilectus. de cle. nō re. ℘ si statutū disponit, & loquitur in materia iuris cōis, in qua casus fictus æquiparatur vero: vt puta in casu, in quo nō residēs habetur pro residēte: vt in d. c. cū dilectus. c. ad audientiā. ibidē. Si verò statutū esset cōtra ius vel præter & odiosum: tūc nō verificatur in casu ficto: sed verba debēt intelligi propriè, i. in suo ꝓprio significato. & sic intellige l. iij. §. hęc verba. ff. de neg. gest. & c. in nostra. de iure iur. & facit quod no. Bar. in d. l. oēs populi. & l. ij. C. de noxa. & c. ex parte. de verb. sign. & qđ dicit Lu. de Ro. in suis no. ℘ argumētū à cōtrario sensu valet in statutis: nisi queratur vt qs incidat in pœnā: qa tūc nō valet. l. cōuēticula. C. de epis. & cler. habes gl. in cle. j. de vsur. in verbo, facere. Sed Gemi. limitat in c. vt circa. de elec. li. vj. verū, qñ statutum nō redderetur illusoriū, si nō recedatur à pro-

pria significatione verborũ: qñ autẽ redderetur illusorium, tunc est recedendũ. ar. l. si qñ. in prin. ff. de leg. j. & quod no. in c. ad audiẽtiã. de deci. & tunc indefinita æquipollet vniuersali: vt vult Bar. in l. omnes populi. ¶ †† Sextò quæritur, quomodo debeat intelligi cõstitutio qñ partim est fauorabilis & partim odiosa: puta quia pœnã imponit? Et dico q̃ Ioã. And. videtur sibi cõtrarius in c. ex rescripto. de loca. & in c. sciãt. cuncti. & in c. fi. de elect. lib. vj. Sed põt sic cõcordari. Nã qñ principalis intẽtio disponẽtis fertur in fauorẽ: tunc est fauorabile. Quãdo verò in odiũ: tunc est odiosum. Ita cõiter no. Legistæ in l. qui exceptionẽ. ff. de cõd. indeb. & ibi gl. Si verò ignoratur principale intẽtum disponẽtis: tunc quatenus cõtinet fauorẽ, debet extẽdi: & quatenus cõtinet pœnã, debet restringi: quia sic videtur fuisse de mente Bar. in multis locis, & facit quod dictum est ſ. Excõicatio.

7 vij. §. iij. partic. iij. ¶ †† Septimò quæritur, vtrũ statutarii à populo deputati possint interpretari statuta per se edita, si dubiũ aliquod oriatur? Et dico q̃ Pan. in c. ex pte. de verb. sign. & Io. And. & Bar. & Legistæ cõiter in l. oẽs populi. ff. de iust. & iure. cõcludunt q̃ non, ex quo functi sunt officio suo, nõ obstãte q̃ eius sit interpretari, cuius & cõdere: quia in veritate illi nõ cõdiderunt, sed populus qui dedit authoritatẽ cõdendi: quia is facit, cuius authoritate fit. de præscri. si diligẽti. & ideo recurri debet ad populũ seu cõciliũ gñale. Quod Pan. vbi ſ. limitat qñ interpretatio est valde dubia. secus si est clara & iuri cõtona: quia tũc iudex corã quo vertitur quæstio, poterit interpretari, sicut & legẽ cõem ac priuilegium principis: vt no. Inn. in c. cum speciali. de appel. & Barto. in d. l. oẽs populi. & facit l. benignius. ff. de legib. & l. fi. ff. de cõsti. prin. & l. vnica. C. de profes. qui in vr.

8 Constã. ¶ †† Octauo quæritur spaliter de intellectu & interpretatione aliquorum statutorum in speciali, quomodo scilicet intelligãtur? Et dico multa secundũ eorum multitudinẽ. ¶ Primũ. Si statuto cauetur q̃ qui nõ ponit domũ suã in registro, cadat in certã pœnã: & domum Titii nõ posuit ipse, sed alius, ita q̃ ipsa onera soluuntur, secundũ Bar. in l. cum seruus. ff. de verb. obl. ipse Titius nõ cadit in pœnam statuti: quia in pœnalibus quãtum ad pœnæ cõmissionem euitandã nõ refert per quẽ fiat, modò fiat: vt l. si puellã. C. si manc. ita fu. ali. Vnde si testator mãdauit fieri picturã vel monumentum in certo loco sub pœna, & reperiatur factum, sufficit quãtum ad pœnã euitãdã, licet nesciatur per quẽ factum fuerit: secus autẽ quãtum ad lucrũ cõsequendũ: vt ſ. Emphyteusis. §. xj. & ſ. Legatũ. j. §. vij. Et idẽ dicendum est in hoc casu, nõ obstãte q̃ statutum loquatur personaliter, & se referat ad personã, & in personã scriptũ sit: & hoc per rationẽ suprà positã. ¶ Secũdum. Si statuto cauetur q̃ quilibet gaudẽs beneficio aquæ soluat decẽ: qui ea gaudet in pluribus locis, nõ debet soluere plura decẽ: quia statutũ loquitur personaliter per verbũ quilibet: & vnius hominis vnum est gaudiũ & patrimoniũ: vt in l. iuris peritos. §. cum oriundus. ff. de exc. tut. & in l. si is qui tres. & vbi plura propter vnum, ibi tantùm vnum: vt l. acceptilatio. ff. de accept.

¶ Tertiũ. Si statuto cauetur q̃ rustici nõ capiẽtes malefactorẽ de damno teneãtur, secundũ Bar. in l. ab omnibus. §. si Titio. de leg. j. qui passus est dãnum, cõtribuere debet vnã cum aliis: & idẽ si ciuitas imponit collectã pro soluẽdo alicui suo creditori ciui: quia etiã ille ciuis cõtribuet. & similiter si dicit q̃ condẽnatio facta de cõsiliario nõ veniẽte ad cõsilium diuidatur inter cõsiliarios: & cõdemnatus habebit partẽ suã. & similiter si dicit q̃ canonicus non admittatur ad præbendã, nisi det canonicis fructus primi anni: ille qui dat fructus, admittetur ad partẽ eorũ, per d. §. si Titio. hęc ille. ¶ Quartũ. Si statuto cauetur q̃ Potestas & antiani possint aliquid facere, aut suo arbitrio aliquid deliberare: tunc Potestas solus habet tantã potestatẽ, quãtã omnes antiani: ideoq; si ipse cum vno ex antianis aliquid deliberet, alii cõtradicere nõ poterunt, secundũ Alb. & Bal. & Ia. Bu. & idẽ qñ imponeretur pœna capitaneo & antianis: quia capitaneus tenetur ad dimidiam, & oẽs antiani ad aliã dimidiam. Credo tamẽ hæc procedere de iure: sed cõsuetudinẽ obseruãdã. ¶ Quintũ. Si statuto cauetur vt quis præfectus tali officio, tali gaudeat immunitate, secundũ Lud. de Ro. in suis sing. is, qui nõ potẽs perficere propter infirmitatẽ, transiuit ad aliud officium leuius: gaudebit, quasi primum officium perfecisset. de quo dic esse casum singulare in l. ex agẽtibus. C. de prin. agẽ. in re. lib. xij. ¶ Sextum. Si statuto cauetur q̃ qui steterit in ciuitate per tot annos, efficiatur ciuis: statutũ habet locum, licet nõ steterit cõtinuè, sed pro maiori parte. tex. est in l. cũ de lanionis. §. Sabinus. de fund. instru. & ibi Bar. & idem Lud. de Ro. ¶ †† Nonò quæritur, 9 vtrum statutum duret post mortẽ statuentis? Et dicit Pan. in c. à nobis. el j. de senten. excõ. q̃ sic, nisi expresse reuocetur: vt est tex. in c. fi. de offi. leg. Vnde secundum Fed. cõsil. xvj. etiã statutum factum à capitulo sede vacãte durat creato nouo episcopo, nisi reuocetur per episcopũ creatũ. quod 10 patet ar. not. in c. vlt. ne præla. vi. su. ¶ †† Decimò quæritur, quando liget statutum? Et dico q̃ statim habita notitia. de quo dic vt ſ. Lex. §. vj. & vij. ¶ †† Vndecimò quæritur, quo- 11 modo tollatur statutum? Et dico q̃ per vnum actum collegialiter à statuẽtibus vel eorũ successoribus cõtra statutũ, secundũ Host. & Ioã. And. in c. ad audiẽtiã. de cle. nõ re. & Pan. in c. cũ accessissent. de cõsti. nec requiritur fluxus tẽporis, secundũ Pan. in d. c. ad audiẽtiã. & in d. c. cũ accessissent. 12 & in c. cũ illorũ. de præbẽ. ¶ †† Duodecimò quæritur, vtrũ statutum quod cõcedit priuilegium nõ subdito seu extraneo possit reuocari: puta, si statuto cauetur q̃ omnis veniẽs ad habitãdũ in tali territorio, sit exẽptus ab omni collecta? Et dicit Pan. in c. nouit. de iudi. q̃ nõ quo ad illos qui iam venerũt: quia trãsiuit iam in quasi cõtractum, quo etiã princeps obligatur: vt in c. j. de prob. quod expresse voluit Bar. in l. quod semel. ff. de dec. ab or. fu. & in d. l. oẽs populi. sed limita, nisi ipsi cõsentiãt. ¶ Quãtum verò ad eos, qui nondum venerunt, põt reuocari, ex quo res est integra, arg. l. si pecuniã. in prin. ff. de cõdi. ob. cau. quod limita, si fuit generaliter cõcessum: quia si specialiter fuisset cõcessum, reuocari nõ posset, cum habuerit vim suã immediatè q̃ peruenit ad notitiã priuilegiati. de cõcess. prębẽ. c. j. lib. vj. Facit quæstio disputata per Ang. in qua determinat nõ posse reuocari statutum, quo determinabatur vt Potestas haberet quartam partẽ cõdemnationis postquam Potestas est electus, & cõsensit electioni. Idẽ dic de priuilegio cõcesso nõ subdito. Et per hoc infert Bar. in l. priuilegia. C. de sac. san. eccl. q̃ laici, qui statuerunt singulis annis dandã certã quantitatem pro eleemosyna clericis vel religiosis, nõ poterunt reuocare. alleg. c. ad apostolicã. de simo. & sequitur Innoc. in d. c. nouit. & Arch. xj. q. j. quicunque. super gl. & facit quod not. Gemin. in c. licet. de consti. lib. vj. ¶ †† Decimò tertiò 13 quæritur, vtrum reuocari possit statutum factum ad cõmodum subditorum? Et dicit Gemi. in c. licet. de consti. lib. vj. q̃ aut subditi consentiunt reuocationi: & potest reuocari. Aut singuli nõ cõsentiunt, sed reuocatur per maiores regẽtes ciuitatẽ: & tunc si fit ex causa legitima, põt reuocari secundũ vnum casum, quem ponit Inno. in c. in nostra. de iureiurã. maximè quãdo statutum disponebat super eo super quo ciuitas nõ erat obligata: vt ibi declarat Innocẽtius.

sine causa autẽ legitima nõ valet reuocatio in præiudicium minorũ, iuxta no. per Inn. in c. quæ in ecclesiarum. de cõsti. quod limita verum quãdo statutum disponit de commodo subditorum circa bona eorum: ita q̃ priuilegium est sortitum suum effectum: secus si concerneret exercitium iurisdictiõis: quia tũc potest reuocari: quia superior est q̃ habet

14 administrare. Ita sentit Archi. in d. c. licet. Idẽ dic qñ habet actum successiuũ quo ad futuros actus. ¶ †† Decimoquartò quæritur, vtrum statutum iuratum tollatur per clausulam, nõobstãtibus quibuscunq; constitutionibus & statutis? Et dicit gl. in c. cum nõ deceat. de elec. lib. vj. q̃ non. & idẽ dicit Lud. de Rom. in suis no. volens q̃ conuentio vel pactũ iuratum non tollatur per clausulam generalem, non obstantibus quibuscunq; pactis. glo. est in cle. dudũ. §. pen. de sepul.

15 ¶ †† Decimoquintò quæritur, vtrũ statuẽtes possint recedere à statuto confirmato per superiorẽ vel sedẽ apostolicã si ne alia licẽtia? Et dico q̃ Bart. in d. l. omnes populi. tenet q̃ sic: sed Bal. in l. omniũ. C. de testa. tenet q̃ non. Pan. autẽ in d. c. cum accessissent. cõcordat: quia si statutũ cõcernit principaliter fauorem statuentium, vera est opinio Bar. & facit c. pro illorũ. de præbend. etiã si statutum contineat talẽ materiam q̃ non valuisset sine superiore. & idem Pan. in c. cũ M. de cõsti. Si verò concernit fauorem aliorum, vel bonum publicum, vera est opinio Bal. q̃ non possunt sine licẽtia superioris. Ratio est: quia cõfirmando superior videtur dispositionẽ facere suã: quia omnia nostra facimus, quib⁹ authoritatem impartimur. de præbẽ. si apostolicæ. lib. vj. & l. j. C. de vete. iure enucle. Vtrum etiã tollatur per cõsuetudinem statutũ habens annexã sententiã excõicationis: vide ſ. Consuetudo. §. xj. Vtrum verò sit seruandũ quod pro fallẽtia patris, filiorum & vxorum bona capiantur: vide ibi §. xvij. vi. de etiam ibi §. xviij. vtrum valeat statutum q̃ puniendus iure diuino personaliter, puniatur pecuniariter.

Stellio animal est simile lacertæ maculis plenum. & trãssumptiuè dicitur is, qui est incõstãs animo & varius verbo vel facto: sicut qui rẽ obligauit alicui, & deinde impignorat alii. quod crimẽ in ciuilibus dicitur stellionatus: in criminalibus dolus. Vnde secundũ Azo. crimẽ stellionatus dicitur à tali reptili: & habet etiã locũ qñ in criminibus deficiente alia speciali actione æquum est aliter subuenire cõtra delinquentẽ: quia sicut in pecuniariis actio datur de dolo in subsidium: ita in criminibus quibuscũq; vbi deficit titulus criminis, crimen stellionatus obiicitur: vt si quis vendidit massam electri pro argento.

Stipulatio quid sit, vide ſ. Pactum. in princi. De ea autẽ nunc dico multa. ¶ Primũ. Actus stipulantis & cõpromittentis debet esse cõtinuus: quia si post interrogationẽ se diuertit ad alia, nihil proderit, licet eodẽ die. ꝓmisisset. l. cõtinuus. ff. de verb. ob. ¶ Secundum. Non potest quis alicui stipulari q̃ altero, nisi sit eius seruus aut filius. Instit. de inuti. stipu. §. si quis alii. vel si procurator. l. si procuratori præsentis. ff. de verb. obli. gl. tamẽ in c. quoties. el j. q. vij. tenet q̃ de iure canonico ꝓmittẽs Titio se daturũ Sempronio certũ, obligatur. arg. c. iuramenti. xij. q. v. maximè si interuenit iuramentũ. arg. l. j. ff. de cõsti. pe. Item per iudices, officiales, tabelliones alteri acquiritur. l. eũ pro quo. ff. de in ius vocan. ¶ Tertium. Non valet stipulatio vel legatum factũ in genere de aliqua re, nulla demonstrata. ff. de iure dot. l. eũ post diuortiũ. De legatis dic vt suprà Legatũ. iij. §. iij. ¶ Quartum. Obligatio stipulata sine cõditiõe neq; ad certum diem, præsenti die debetur: sed tamẽ eo die quo stipulata est, peti nõ potest: Insti. de verb. ob §. omnis stipulatio. & §. cũ quis. ¶ Quintũ. Stipulatio transit ad hęredes l. vete-

ris. C. de contrahen. & cõmit. stip. quod limita secundũ Gl. ibi quando potest per alium impleri factum promissum.

¶ Stola quomodo & quãdo sit vtendum, vide suprà Sacerdos.

¶ Stvdivm clericorum & religiosorũ quale debeat esse, vide suprà Scientia.

Stvltitia secundum S. Tho. ij. ij. q. xlj. à stupore dicta est. Vnde secundum Isid. in xj. Ety. stultus est, q̃ propter stuporẽ nõ mouetur. Et differt à fatuitate: qa stultitia importat hebetudinẽ mẽtis, fatuitas autẽ ipsius priuationẽ. Est autẽ tũc stultitia peccatũ, qñ aduenit ex hoc q̃ homo taliter se terrenis immergit, quod nõ potest diuina percipere.

¶ Stvprvm declaratur suprà Luxuria. §. v.

¶ Svbdelegare qs posit, vide ſ. Delegat⁹. §. viij.

Svbditvs tripliciter qs dicitur. ¶ Primò rõne domicilii. ¶ Secũdo rõne originis, ꝓpriæ vel paternæ. arg. c. iij. de tẽp. ord. li. vj. & l. j. & in l. origine. C. de muni. & ori. lib. x. & facit l. assumptio. & quod ibi not. & ad munic. & l. rescripto. §. fi. ff. de mu. & hon. & tenetur talis ad onera personalia, si ibi reperiatur: licet aliò trãstulerit domiciliũ. de quo q̃ Bart. in d. l. assumptio. qđ tñ fallit in muliere, q̃ cũ viro cõtraxit habẽte alibi domiciliũ: q̃ in loco originis cõueniri nõ potest. de quo in l. fi. §. itẽ rescripserunt. ff. ad municip. ¶ Tertiò ratione delicti, licet large, vt dicit gl. in c. nuper. de sen. excõ. non autẽ proprie, licet ibi sortiatur forũ, vt not. gl. in cle. vnica. de fo. cõp. quod not. pro statutis & aliis dispositionibus odiosis faciẽtibus mentionẽ de subditis, vt nõ comprehẽdatur forensis delinquẽs in territorio: idẽ dic de contrahentibus eadẽ ratione, vt not. Pan. in d. c. nuper. & in c. proposuisti. de fo. cõpe. vtrum autem subditus ratione domicilii, cui iudex præcepit sub pœna excõicationis latæ sententiæ vt tali die satisfaceret alicui, sit excõicatus si trãsferat domicilium, & nõ satisfaciat, dicit Pan. in d. c. ꝓposuisti. cum Io. And. in regula, cum sunt partium de reg. iur. lib. vj. quod sic, quia iam præuentus erat: & ibi vide late per eos.

Svbornatio secundum Lau. & Zen. vt refert Cal. in cle. testibus. de testi. est de aliquo falso exprimẽdo & vero tacẽdo in testimonio testis per aliquẽ facta informatio. Et dicitur subornare, quasi subtus in aures aliq̃d malũ ornare, & sub colore ponere: vt in authen. de testi. §. quia verò.

¶ Svbsannatio quid sit, vide ſ. Derisio. Quomodo autem sit mortale: dic q̃ eo modo quo derisio, cũ qua in fine concordat.

¶ Svbstitvtio quid sit, & quomodo fiat quantum ad hæreditatem: vide suprà Hæreditas.

¶ Svccessio eodẽ modo declaratur suprà Hæreditas. j. §. j. & ij.

Svccessor est duplex, scilicet singularis, qui in certa re instituitur: & vniuersalis, q̃ in tota hęreditate vel reliqua. de quo gl. in c. cũ ad sedẽ. de re. spo. & ij. q. j. in primis. de iud. qa Guliel. Quomodo autẽ successor teneatur stare contractui prædecessoris, ſ. Locatio. §. ij. & ſ. Dignitas. §. j.

De Suffragiis.

1 *Suffragium ecclesiæ quis sit effectus.*
2 *Suffragia facta per malos ministros an prosint defuncto.*
3 *Suffragia facta pro defunctis an prosint faciẽti, & an ex participatione aliorum aliquid sibi detrahatur. num. 4.*
5 *Missa pro defunctis an eis magis prosit quàm alia.*
6 *Suffragia specialiter pro aliquo facta an æquè prosint aliis.*
7 *Suffragia facta pro multis an æquè illis prosint, sicut si pro singulis facta essent.*
8 *Suffragia multa simul facta vel successiuè an æquè prosint.*
9 *Sepultura vel exequiæ an prosint defunctis.*

10 *Suffragia soluens in peccato mortali an teneatur ea iterare.*
11 *Suffragium soluēs simul cum alio, an liberetur sicut si soluēdiceret.*

SVFFRAGIVM à suffragādo, id est, auxiliando dictum, secundū S. Tho. in iiij. dist. xlv. de sui ratione importat quandā auxiliationē, quę fit alteri, iuxta ea q̄ dicta sunt ſ. Satisfactio. §. iij. de quo multa dici possent Theologicè, quorum aliqua hic. §. j. concludūè enumerabo, remittens ad S.
1 Tho. vbi ſ. pro subtiliori explanatione. ¶ †Primò ergo q̄ritur, quid de hac materia ipse cōcludūè scripserit. & ex iiij. dist. in. xlv. & aliis locis doctrinæ eius dico sic: Consuetudo suffragiorum ecclesiæ pro mortuis incœpit ab apostolis, & prosunt mortuis sicut & viuis: nō tamē prosunt damnatis, nec pueris, nec beatis, sed tantūm existentibus in purgatorio: & si superfluūt ei, pro quo fiunt, dātur à Deo indigēti. ¶ Valēt autē suffragia vnius aliis ex intētione & charitate faciētis quo ad præmiū accidētale vel diminutionem pœnæ meredo ꝓ eo: nō autē quantū ad statū gloriæ, nisi impetrando, & pro viatore tantū: & plus valent meliori quām ei pro quo fiunt quo ad charitatē & gaudiū: & plus si fiāt pro pluribus vel pro omnibus, quām si pro vno tātū: sed quo ad expiationē pœnæ est ecōtrario. ¶ Et si ordinata sunt à morię te, valent ei statim quo ad opus operans eius. intellige quia meretur sic ordinando: nō autē quo ad opus exequētis, nec ex opere operato, nisi sit impleta: intellige quia non expiatur pœna. Vnde, inquit, fraudantur mortui quantū ad tēporalē pœnā purgatorii ex culpa exequutorū, nō autē quantū ad æternā retributionem. Suffragia autem mali siue peccatoris prosunt mortuis quātū ad ipsum opus operatū, id est, quantū ad efficaciā quā habēt ex se: quantū autē ad opus operās, id est, efficaciā quā habent ab operante, valent inquantū operatur in persona ecclesiæ vel vt instrumentū alterius qui ea sibi ordinauit & in charitate decesſit: non autē inquantum operatur ex persona sua. Et inter suffragia valētia mortuis principale est eucharistia, secundū eleemosyna, tertiū
2 oratio, quartum ieiunium. Hæc ex S. Tho. ¶ †Secūdo quæritur specialiter, vtrum suffragia facta per malos ministros prosint defuncto? Et dico secundum S. Tho. & Pet. in iiij. di. xlv. in suffragiis dictis per malum. duo possunt cōsiderari, scilicet ipsum opus operatū, sicut sacrificiū altaris: & ga nostra sacramēta ex seipsis habēs efficaciā absq; opere operātis, quā æqualiter explēt per quoscūq; fiāt: quantū ad hoc suffragia facta per malos ꝓsunt defunctis. Et secūdo cōsiderari potest ipsum opus operās. & sic distinguendū est: quia operatio peccatoris, vt est eius, nullo modo est meritoria: vt autē est alterius, etiā dupliciter cōtingit. primò inquantū gerit personā totius ecclesiæ sicut sacerdos dum dicit in ecclesia exequias mortuorū: & sic suffragia facta per malū prosunt: quia ille intelligitur facere, cuius nomine aut vice fit, vt patet per Dio. in xiij. c. eccle. hierar. Secūdo inquantum agit vt instrumentū alterius. opus enim ministri est magis pricipalis agētis. vñ actio mali pōt esse meritoria rōne principalis agēris: sicut si seruus in peccato existēs faciat opus misericordiæ ex mādato domini habētis charitatē: vel si qs in charitate decedēs præcipiat tibi suffragia fieri. Hæc ex illo. cui⁹ mēs est hæc: Suffragiū exhibitū alicui defuncto est duplex, scilicet habēs efficaciā ex opere operato, id est, ex se, vt sacramēta nouæ legis, inter q̄ tū sola eucharistia pōt exhiberi defuncto: & habēs solū ex alio, scilicet ex opere operāte, i. ex dispositione exhibentis, vt eleemosyna, oratio & ieiunū. Primū p quēcūq; fiat, semp habet efficaciā cōpetentē ei ex se: sicut baptismus est bonus & vei⁹ etiā exhibit⁹ p malū: nō autē cōpetētē ei ex dispositione faciētis, nisi fiat p bonū aut in persona boni, id est, ecclesiæ: aut p instrumētū boni, i. domini vel impettātis boni: secundū verò nihil valet, nisi fiat p bonū aut in persona, vel instrumētū boni. ¶ †Tertiò ſ q̄ritur, vtrū suffragia facta ꝓ defunctis prosint faciēti? Et dicit S. Tho. vbi ſ. q̄ opus suffragii dupliciter cōsiderari pōt. Primò vt expiatiuū pœnæ p modū recōpensationis, q̄ in satisfactione attēditur: & sic cū reputetur quasi eius ꝓ quo fit, ita absoluit eū à debito pœnæ, q̄ nō absoluit faciēntē à debito pœnæ propriæ: quia in tali recompēsatione attēditur æqualitas iustitiæ: opus autē illud satisfactoriū ita pōt adæquari reatui vni, q̄ nō alteri. reatus enim duorū peccatorū maiorē satisfactionē requirit, quàm reatus vnius. Secundò cōsiderari pōt inquantū est meritoriū vitæ æternæ: & sic nō solū ꝓdest ei, ꝓ quo fit, sed faciēti magis. Hæc ex illo. Quomodo autē opus vnius per modum meriti ꝓsit alteri, vide ſ. Participatio. ¶ †Quarto q̄ritur, vtrum recipiēti multos ad
4 participationē suorū bonorū sua opera sint ei minus vtilia? Et dico q̄ nō quātum ad meritū: quia istud est ꝓpriū: & secundū illud quisq; munerabitur. Vnde secundum S. Tho. qui satisfacit ꝓ alio, meretur: quantū verò ad expiationem pœnæ sunt ei minus vtilia, imo inutilia, secundū mētem S. Tho. quia sunt eius pro quo fiūt, vt patuit §. priore. Sed intellige, nisi talis satisfactio esset maior quam exigerēt peccata eius ꝓ quo satisfaciat: ga tunc habet locum illud, Oratio mea in sinu meo cōuertetur, vel fiet de illo residuo secundū intētionē actualē vel habitualē suffragāti: quod etiā §. prio re innuit illud verbum S. Tho. ita potest. quasi dicat nō semper ita esse de facto. Et ista intellige de rigore iustitiæ: ga ex misericordia Dei fortè etiā satisfacit pro seipso: vt dicit Rich. secūdū illud, Charitas operit multitudinē peccatorū. 5
¶ †Quintò q̄ritur, vtrū missa pro defunctis magis ꝓsit eis quàm alia? Et dicit S. Tho. vbi ſ. q̄ cum suffragiū missæ cōtineat orationē & sacrificiū, ex parte sacrificii missa de quocunq; æqualiter ꝓdest defuncto. intellige exteris paribus: quod ꝓpter sacerdotis & aliorū offerentiū dispositionē dico: & hoc, inquit, est præcipuū quod sit in missa: ex parte autē orationū magis ꝓdest illa, in qua sunt orationes oēs ad hoc determinatæ: sed tū iste ꝓfectus recōpēsari potest p maiorē deuotionē, vel eius q̄ dicit missam, vel eius qui dici facit: vel iterū p deuotionē & intercessionē sancti, cuius suffragiū imploratur in missa. Hæc ex illo. In quibus notandū est illud verbū, vel eius q̄ dici facit: quia ex hoc habetur q̄ effectus sacrificii infiniti limitatur etiā secundū affectū rogātium sacerdotem celebrare pro aliquo. quod facit ꝓ eo q̄ 6
dictum est ſ. Missa. j. §. viij. partic. v. & §. ix. ¶ †Sextò quæritur, vtrū suffragia ꝓsint aliquibus specialiter pro aliquo facta æquè ꝓsint aliis? Et dico secundum Pet. q̄ cum suffragium sit virtutis finitæ, & deriuetur per intētionē faciētis quòcunq; voluerit: valet ei tantū pro quo fit. Intellige solùm quātum ad liberationē à pœna: tū quantū ad cōgratulationē & interiorē cōsolationē, secundum quod vnus in charitate existēs de bonis alterius gaudet: adde etiā quātū ad præseruationē à malo: vt suprà Participatio. sic valet omnibus in charitate existētibus: & plus ei q̄ est in charitate maiori. & ista est mēs S. Th in iiij. vbi ſ. & ij. quoli. q. vij. ar. ij. ¶ †Septimò q̄ritur, vtrum 7
suffragia facta cōiter pro multis æqualiter valeāt singulis, sicut si ꝓ singulis solū fierēt? Et dico secūdū S. Th. & Pet. vbi ſ. q̄ sic, si cōsideretur valor suffragiorū inquātū valēt ex virtute charitatis, id est, ratione participii in merēdo, de quo ſ. Participatio: qa charitas nō minuitur, si distribuatur effectus in multos, sed magis augetur: & similiter gaudiū ex charitate ꝓcedēs, quāto cōius, tanto maius est: & sic quantū ad eon gratulationē potest intelligi. de cōse. di. v. nō mediocriter. Si verò cōsideretur eorū valor, inquātū sunt satisfactiones quæ

quædā per intentionē faciētis translatæ in mortuos, magis valēt ei pro quo ſpecialiter fiunt: qa sic effectus suffragii diuiditur ex diuina iustitia inter eos pro q̄bus fit. Fallit q̄d dictū est in suffragio infinito & vno in se, sed finito multiplicato secundū affectus suffragantiū: qa licet diuidatur, quilibet tamē capit secundū proportionē dictorū affectuū
8 ac si pro solo fieret. de quo ſ. Missa. j. §. ix. ¶ Octauò quæritur, †vtrū suffragia accelerata, id est, statim exhibita simul: puta xxx. missæ vna die sint meliora cōtinuatis: puta xxx. in xxx. diebus? Et dicit Pe. de Pal. q̄ plus valēt accelerata quātū ad citius liberari, & celeriorē visionē Dei: qa sacramentum habitū in ꝓposito nō valet tantū quantū exercitū actu quo ad remissionem pœnæ: vt patet in baptismo flaminis: sed ęquè vel plus valēt cōtinuata quātū ad meritū beatitudinis & clariorē visionē: qa magis valet ad honorē Dei cōtinuatio taliū, puta anniuersariorū. Et sic secundū eundē & alios nō perfectè soluit, q̄ simul debitū plurib⁹ soluit: sicut debens xxx. missas xxx. animabus singulo die dat tricesimā partē vnius missæ singulis: qa oēs tardiūs liberari vſq; ad xxx. dies, cū tamen singulis diebus fortè fuissent singulæ liberatę. qd limita nisi heret recōpensatio per affectū aliorū, iuxta dicta ſ. Missa. §. x. ¶ Nonò q̄ritur, †vtrū sepultura vel exequiæ prosint defunctis? Et dico ex S. Th. in iiij. vbi ſ. & Rich. q̄ sepultura ꝓdest viuis quātū ad corpus ne inficiantur: & quantū ad spiritū, inquātū per hoc astruitur resurrectionis fides: adde & reuocatur memoria mortis: prodest etiā mortuis, inquātū aspiciētes mouētur ad orandū: sepultura autē in loco sacro ꝓdest mortuo nō ex ipso opere operato, sed ex operante: dum ſ. vel ipse defunctus vel alius hoc disponēs patrocinio alicuius sancti eū cōmittit, cuius precib⁹ per hoc credēdus est adiuuari: & patrocinio deseruiētiū in loco sacro: quia pro tumulatis apud se crebrius & ſpecialius orāt: impio autē nō nocet nisi quatenus ea sibi indignā ꝓpter humanā gloriā ꝓcurauit. Quæ autē adhibētur ad ornatū sepulturæ ꝓsunt viuis, inquantū sunt eorū solatia: & defunctis per accidēs tantū, inquātum scilicet homines per hmōi excitātur ad cōpatiēdū: & cōsequēter orandū: vel inde paupere fructū capiūt, vel ecclesia decoratur: seu in Dei reuerentiam fiunt: vt oleū, cera, & hmōi.
10 ¶ Decimò q̄ritur, †vtrū soluēs suffragia in peccato mortali, teneatur ea iterare? Et dicit Pet. de Palu. q̄ nō, si soluit ex statuto superioris: qa nō potuit eū obligare ad soluēdū in charitate: nec si ex ꝓpria ꝓmissione. qa nō est verisimile q̄ se obligarit ad dicendū in charitate: nec si rōne bñficii accepti obligātis de bene esse vel ex necessitate: qa nō tenebatur determinatę ad hoc vel illud: vñ illud nō tenetur reiterare, sicut nō tenebatur facere: imò nec tenetur aliud facere si fuit missa: qa eius principalis efficacia est ex opere operato: imò nec si fuit aliud: qa valet ex charitate postulātis suffragiū interpretatiuè per bñficiū. ¶ Vndecimò quæritur, †vtrū liberetur soluēs suffragiū, puta psalteriū cū alio etiā ad idē obligato? Et dicit Pet. de Pal. q̄ sic. q̄d patet p similę de horis: sed tū oportet vnū attēdere ad partē dictā ab alio: aliter debitū cōfunderetur. Posset tamen dici hoc esse ex Dei acceptatione & ecclesiæ ordinatione magis acceptantis cōmunes quàm singulares orationes: vt idē dicit.

De Superbia.

1 *Superbia quid, & an sit peccatum.*
2 *Superbia an sit peccatum ſpeciale, an mortale. num. 3.*
4 *Superbia an sit grauissimum peccatorum.*
5 *Superbiæ quot sint ſpecies, & quot gradus. nu. 6.*
7 *Superbia, ambitio & inanis gloria quomodo differant.*

SVPERBIA à supereūdo seu supergrediēdo dicta est. Vnde secundū Isid. in li. Ety. superbus dictus est, qa supervult vrderi quām est. quicūq; enim vult supergredi, superbus est. Est autē superbia vitiū bene practicatū & male cognitū. ¶ Ad cuius notitiā adduco primò distinctionē S. Th. ij. ij. q. clxij. art. j. q̄ superbia dicitur dupliciter. primò à superexcessu simpliciter: & sic omne superexcedēs pōt nominari ſsuperbia: & sic dicitur Isa. lx. Ponā te in superbiā seculorū. vbi dicit gl. q̄ est quędā superbia bona. Adde sicut dicimus, superbū esse ędificiū, q̄ est supereminens situ vel pulchritudine. Secūdò à superexcessu regulę rōnis: & sic dicimus eā esse peccatū: adde vel inclinationē ad peccandū.
¶ Secūdò adduco distinctionē eiusdē de superbia secūdo modo dicta, quā tradit in ij. dist. v. q. j. art. iij q̄ superbia, ſ. quæ est peccatū vel habet ordinē ad peccatū, tripliciter sumitur. Primò pro inclinatione ad superbiēdū. Secūdò pro actuali elatione cōtra præceptū, siue pro inordinato appetitu excellētiæ in quacūq; re. Tertiò ꝓ inordinato appetitu excellentię cui debetur honor & reuerētia: intellige vt in prelatione vel dominio, aut vestib⁹, aut sciētia, vel hmōi: quarū prima nō est peccatū, sed initiūvel radix oīs peccati: secūda verò est peccatū generale, i. omne peccatū: tertia verò est peccatū ſpeciale. ¶ Igitur ſupbia est inordinatus appetitus excellētię, qui dicitur inordinatus, qū trāsgreditur regulā sibi præfixā à Deo p legē diuinā aut naturalē inditam rōni, aut positiuā tradītā à superioribus. ſupbia verò generalis est inordinatus appetitus excellētiæ in quacūq; re: puta delectatiōe fornicationis, aut honoris, vel hmōi: siue est actualis eleuatio cōtra præceptū ſupioris, i. trāsgressio siue cōtēptus præcepti, vt dictū est, qđ est oē peccatū: ſupbia verò ſpecialis est inordinatus appetitus excellētiæ in reb⁹ qbus debetur honor aut reuerētia: quo modo loqtur Aug. xiiij. de çi. Dei, dicēs q̄ ſupbia est puer sæ celsitudinis appetitus. Cū aūt S. Th. ij. ij. vbi ſ. ar. v. videtur diffinire ſupbiā q̄ est extollētia, q̄ qs se extollit ſ. id qđ est ei prefixū à diuina regula: illa descriptio sic iacēs est ſupbię in genere, i. vt se extēdit ad generalē & ſpecialē cōiter: sicut aial ad hominē & asinū. sed si addatur hoc verbū, in quacūq; re: sic est superbia gñalis. Si verò addatur, in quacūq; re cui debetur honor & reuerētia, erit ſupbia ſpecialis, de qua intēdimus. Et sic patet q̄ ſupbia secūdū suā formalē & cōem rōnē importat quędā excessū termini à regula diuina prætixi, siue diuinę legis cōtēptū, qđ etiā saluatur & inuenitur in ſupbia generali & in ſpeciali, licet maximè appareat in gñali. & p diuinā legē intellige de mente S. Th. vbi ſ. ar. v. ad secundū, oēm legē iustā, & oē iustū præceptū. Sed tū cōsiderandū est q̄ sicut secūdū S. Th. aliqñ quis aliqđ peccatū cōmittit secundū effectū, nō secūdū affectū: sicut patricidiū q̄ patrē occidit ignorāter: sic dupliciter qs diuinā legē contēnit: vno modo secundū effectū: vt cum qs ex fragilitate fornicatur, optās sine diuinæ legis offensa cōsequi voluptatē si posset: qui cōtēptus est quidē materialiter peccatū ſupbiæ, sed nō peccatū ex ſupbia vel p ſupbiā: sed ex infirmitate vel ignorantia & huiusmodi: & in omni peccato inuenitur: qa in omni peccato quis ꝓsequitur aliquā excellentiā vltra regulam diuinæ legis: puta excellentiā voluptatis aut diuitiarū. Alio modo quis diuinā legē cōtēnit secūdū affectū, qa scilicet non peccat ex infirmitate vel ignorātia, & hmōi, sed ipsam Dei legē despicit, & in despectū eius operatur. quod est ꝓprie formaliter superbire, & ex superbia peccare. Sed de superbia speciali principaliter intēdimus. ¶ Primò ergo quæritur, †vtrū ſupbia sit peccatū? Et dicit S. Th. ij. ij. 1
vbi ſ. ar. j. q̄ sic: quia superbia quæ nominatur ex hoc q̄ qs per voluntatē tēdit supra id quod est, importat aliquid aduersum

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersum rectæ rationi, quæ habet vt voluntas vniuscuiusq; referatur in id, quod est proportionatũ sibi: vnde appetit excellentiã in excessu ad rationẽ rectam. & secundum Aug. xxvij. de ciuit. Dei, peruerse imitatur Deũ, odiens cum sociis equalitatẽ sub illo: sed imponere volẽs sociis dominationẽ suã pro illo. Et opponitur humilitati, secundũ quod subiectionẽ aspernatur: magnanimitati antẽ, secũdũ quod
2 inordinate ad magna tẽdit. ¶ Secundò quæritur, †vtrum sit peccatũ speciale? Et dico ꝙ non, si loquamur de ea secundũ suam formalẽ rationẽ in genere: quia habet locũ in omni peccato: nec si loquamur de superbia generali: qa est omne peccatũ. Sed si loquamur de speciali, quæ, s. est circa excellentiã honorabilẽ & reueribilẽ, sic intelligo loqui S. Tho. ij. ij. vbi s. art. ij. & v. dicentem ꝙ si cõsideretur superbia secundum propriã essentiã vel speciem quam habet ratione obiecti, est speciale peccatũ, quia habet speciale obiectũ, siue specialem rationẽ obiecti, id est, propriã excellentiam: quæ tamen inuenitur in diuersis rebus. Si verò cõsideretur secundũ redundantiã quã habet ad alia peccata, habet quandam generalitatẽ, inquatum ex ea oriri possent omnia duplici ratione. primò, s. per se, inquantũ ordinãtur ad finem eius qui est excellẽtia propria, ad quã ordinari potest omne inordinate appetitũ: & secũdò indirectè, & quasi per accidens, s. remouendo prohibens inquantũ per eam cõtemnitur lex diuina cohibens à peccato. Ad hanc tamen generalitatẽ pertinet ꝙ ex ea interdũ oriri possint: non autẽ ꝙ semper oriãtur: quia quanuis omnia præcepta legis possit quis trãsgredi ex contẽptu qui pertinet ad superbiã, & est interior actus eius, sicut exterior effectus eius est trãsgressio præcepti: nõ tamen semper ex cõtemptu trangreditur: sed quandoq; ex ignorãtia, quãdoq; ex infirmitate. ¶ Ter
3 tiò quæritur, †vtrum sit peccatũ mortale? Et dicit S. Tho. vbi s. art. iiij. ꝙ sic: quia opponitur humilitati, quę propriè respicit subiectionẽ hominis ad Deum: & cõsequenter superbia respicit defectũ huius subiectionis, secundum scilicet quod quis se extollit supra id quod est sibi præfixũ secundũ regulam diuinã: non subiici autẽ Deo habet rationem peccati mortalis. Accidit tamen aliquẽ motũ eius esse veniale, dum ei ratio nõ cõsentit, sicut & in aliis peccatis ex suo genere mortalibus. ¶ Quartò quæritur, †vtrum sit gra
4 uissimum peccatorũ? Et dicit S. Tho. vbi s. art. vj. ꝙ sic ex parte auersionis, quæ est formalis & cõpleta ratio peccati: quia in aliis peccatis homo auertitur à Deo propter ignorantiam vel infirmitatẽ, siue propter desideriũ cuiuscunq; alterius boni: in superbia verò ex hoc ipso ꝙ subiici non vult regulæ diuinæ. Vnde secundũ Boe. sola superbia Deo se opponit. & Ia. iii. Deus superbis resistit. Vnde auerti à Deo, quod est quasi cõsequens in aliis peccatis, per se ad superbiam pertinet, cuius actus est Dei contẽptus. quod autẽ est per se, potius est eo quod est per accidẽs. Non autẽ est grauissimũ peccatorũ ex parte cõuersionis, quæ materialiter se habet in peccato: quia cellsitudo inordinatæ appetita nõ habet maximã repugnãtiã ad bonũ virtutis. Et ideo est grauissimũ peccatorũ secundũ suum genus: quia excedit in auersione quę formaliter cõplet peccatũ. ¶ Quintò quę-
1 ritur, †quot & quæ sint species superbiæ? Et dico ꝙ secundum Beatũ Grego. xxiij. Mora. vt refert S. Thom. ij. ij. vbi supra, art. iiij. sunt quatuor, quibus omnis tumor arrogantiæ demõstratur. Prima, cum bonũ quod quis habet, se à se habere existimat. Secũda, cũ existimat quod à Deo habet, se pro suis meritis habere. Tertia, cũ se iactat habere quod nõ habet. Quarta, cum despectis cęteris singulariter videri appetit habere quod habet: quarũ rationẽ & sufficientiam S. Tho. vbi s. arti. iiij. & malo. q. viij. similiter art. iiij. assignat. vbi & videatur. ¶ Et adde primò de mẽte eiusdẽ ij. ij. vbi s. ꝙ vera existimatio siue iudiciũ de aliquo bono dupliciter corrũpitur. Primò scilicet in vniuersali: & hoc in pertinẽtibus ad fidẽ, est infidelitas: sicut si quis dicat fornicationem esse bonã non fugiendã. Secundò in particulari eligibili: sicut is qui fornicatur, iudicat fornicationẽ esse bonã sibi pro tunc: & hoc non facit infidelitatem. Et ita in proposito. Nam dicere in vniuersali aliquod bonũ esse, & nõ à Deo, pertinet ad infidelitatẽ: sed ꝙ aliquis ex inordinato appetitu propriæ excellẽtiæ ita de bonis suis glorietur, ac si ea à se haberet vel ex meritis propriis, pertinet ad superbiã, & nõ ad infidelitatẽ proprie. ¶ Adde secundò ꝙ iactãtia, secundum eundẽ, ponitur species mẽdacii quantũ ad exteriorẽ actum, quo quis falsò sibi attribuit quod non habet: sed quantũ ad interiorem cordis arrogantiã ponitur à Greg. species superbię. ¶ Aduerte similiter tertiò ꝙ istę species, secundum S. Tho. & alios, non cõsistunt in existimatione essentialiter: quia existimatio pertinet ad rationem, superbia verò ad voluntatẽ: sed cõsistunt in interiori arrogãtia & inordinato appetitu excellẽtiæ: ex quo in intellectu prouenit falsa existimatio. Vnde sumũtur potius à signis superbiæ, quàm ab eius essentialibus differentiis, quod etiã Greg. innuit, in illo verbo demõstratur. ¶ Sextò
6 quæritur, †qui sint gradus superbiæ? Et dico ꝙ secundũ S. Tho. ij. ij. vbi s. art. iiij. & secundũ Ber. sunt duodecim positi duodecim gradibus humilitatis. ¶ Primus est curiositas, siue inordinatus appetitus cognitionis, quo quis curiose vbiq; & inordinatè circunspicit. de qua s. Curiositas. ¶ Secundus, leuitas mentis, qua, s. homo superbè se habet in verbo. quæ quando sit peccatũ mortale, iudicandũ est ex qualitate verborũ, puta si sint cõtumeliosa. ex radice superbiæ, si est ex superbia quæ sit mortale aut veniale. ex hinc: puta si intẽdit confusionẽ vel notabilẽ iacturã proximi iniustam. ¶ Tertius, inepta lætitia, qua scilicet homo est facilis & promptus in riĩu: quę de se est veniale. ¶ Quartus, iactantia. de qua s. in verbo, Iactãtia. ¶ Quintus singularitas, per quã scilicet quis sanctior aliis vult apparere: de qua secundũ sinẽ iudicabitur. ¶ Sextus, arrogãria, per quã scilicet homo se aliis prefert: &, vt dicitur dist. iiij. c. j. cęteros, quos infra se videt, despicit, & quibus nõ cõsulendo loqui, sed vix dominãdo dignatur. de qua iudicatur secundũ radicem & finẽ. ¶ Septimus, præsumptio, non qua de aliis, sed qua de se quis iudicat, se reputãs sufficientẽ ad maiora: de qua iudicabitur secundũ radicẽ. ¶ Octauus, defensio peccatorum, de qua secundũ radicẽ & circũstantias iudicabitur. ¶ Nonus, simulata cõfessio, qua quis nõ vult subire pœnã pro peccatis, quæ simulatè cõfitetur: quę est mortale, si sit in sacramẽto pœnitẽtiæ quo ad mortalia: & similiter in iudicio quo ad iuridice interrogata, vt s. Accusatio. §. viij. ¶ Decimus, rebellio despicies obedire: quæ est mortale ratione cõtẽptus vel præcepti, aut actualis resistẽtiæ cũ pertinacia in re notabili quo ad laicos, vel etiã in minima quo ad religiosos. ¶ Vndecim⁹, libertas qua homo delectatur liberè facere qđ vult: de qua dicatur secũdũ dicta de inobedientia. ¶ Duodecim⁹, est cõsuetudo peccãdi, quæ implicat Dei contemptũ: intelligе negatiuũ. ¶ Septimò quæritur,
7 †quo differãt superbia, ambitio & inanis gloria? Et dico ꝙ supbia appetit inordinatè excellentiã honorabilẽ, vt dictũ est: inanis autẽ gloria manifestationẽ excellẽtiæ. de qua j. Vana gloria. ambitio verò est inordinatus appetitus honoris, secũdũ S. Tho. ij. ij. q. cxxxj. art. ij. vnde inordinatus appetitus dignitatũ ratione honoris pertinet ad ambitionẽ:

ratione verò vsus dignitatis excedẽtis facultatẽ appetentis pertinet ad præsumptionẽ. ibidem. Est autẽ ambitio peccatum mortale dupliciter: primò ratione finis, si in ea constituatur: vt cũ quis est paratus ad mortale gratia eius. Secũdò ratione rei appetitæ: puta si appetãtur plura beneficia ecclesiastica in casu nõ licito. arg. c. quia intantũ. de præb. vel beneficium ecclesiasticum cum cura: vt s. Episcopus. §. iij. & Simonia. §. xvj. vel generaliter beneficiũ ecclesiasticum vel seculare, cum appetens scit se indignũ ratione criminis vel ignorantiæ, & huiusmodi: quia contra iustitiam appetit.

De Superstitionibus & Sortilegiis.

1 *Superstitio quid, & quot sunt eius species.*
2 *Superstitio indebiti cultus quæ sit.*
3 *Idololatria an sit superstitio.*
4 *Superstitio diuinatiua quotuplex sit.*
5 *Diuinatio per inuocationem dæmonum est omnis illicita.*
6 *Diuinatio per astra an sit illicita.*
7 *Diuinatio per somnia an sit licita.*
8 *Diuinatio per auguria & omnia an sit illicita.*
9 *Sortibus vti an sit licitum.*
10 *Obseruationes superstitiosæ variæ & illicitæ.*
11 *Superstitiosorum quæ sit pœna.*

SVPERSTITIO & superstitiosus nomen à superstite traxerunt, dicẽte Isid. in lib. Ety. ꝙ superstitiosos ait Cicero appellatos, qui totos dies deprecabãtur & immolabãt vt sui sibi liberi superstites fierent. deinde verò translatum est hoc nomen ad significandũ quoddã vitium, ꝙ gl. ad Col. ij. diffinit dicẽs, ꝙ superstitio est religio supra modũ seruata. & clarius S. Th. ij. ij. q. xcij. dicẽs ꝙ superstitio est vitiũ religioni oppositũ secundũ excessum: nõ quia plus exhibeat in cultũ diuinũ, quàm vera religio: sed quia exhibet cultũ diuinũ cui nõ debet, vel eo modo quo nõ debet: sicut etiam in aliquibus aliis virtutib⁹, vt in magnanimitate & magnificentia vitiũ excedit mediũ virtutis: nõ quia ad maius aliquid tẽdat quàm virtus, sed fortè ad minus: sed quia facit aliquid cui nõ debet vel quãdo nõ debet: & similiter secundum alia huiusmodi. vt patet iiij. Ethic. ¶ † Primò autem
1 quæritur, quot sunt superstitionis species? Et dico vt patet ij. ij. vbi s. ꝙ huius vitii sunt duæ species subalternæ: quarũ prima cõsistit in exibere diuinũ cultũ Deo vero modo indebito: & dicitur superstitio indebiti cultus. Secũda verò in exhibere cultũ diuinũ ei cui nõ debetur: quæ etiã in tres alias species diuiditur: quarũ prima est idololatria. Secũda est superstitio diuinatiua, quæ & ipsa in multas species diuiditur, vt patebit j. §. iiij. Tertia est obseruatiua, ad quam pertinet ars notoria, & omnes obseruationes ordinatæ ad corporũ immutationes, puta sanitatẽ vel ægritudinẽ, id est, omnes incãtationes & alligaturæ, vt s. Maleficiũ. §. viij. dicti est. de quibus omnibus nũc agendũ est. ¶ † Secũdò quæ
2 ritur quid iuris de superstitione indebiti cultus? Et dico duo. ¶ Primum. Secundũ S. Th. ij. ij. q. xciij. cũ secundum Aug. cõtra mẽda. maximè pernicio sum sit mendaciũ, quod fit in his quæ pertinẽt ad Christianã religionẽ in cultu veri Dei: si per cultũ exteriorẽ aliquid falsum significetur, erit cultus pernicio sus: quod dupliciter cõtingit. Primò scilicet ex parte rei significatæ, à qua discordat significatio cultus: sicut pernicio sum nũc est vti ceremoniis veteris legis, quibus Christi mysteria figurabãtur futura. Secũdò ex parte colẽtis: quia sicut falsarius esset, qui ex parte alicuius proponeret aliqua sibi nõ cõmissa: ita & qui ex parte ecclesię cultũ exhibet Deo cõtra modũ diuina authoritate ab ecclesia cõstitutũ & in ecclesia cõsuetũ: diuersæ autẽ cõsuetudines ecclesiæ in diuino cultu in nullo præiudicãt veritati: ideóq; seruandæ sunt: & illicitũ est eas præterire. ¶ Secundum. In diuino cultu licet nihil possit esse superfluũ secũdum absolutã quantitatẽ: quia nihil põt facere quod nõ sit minus eo quod Deo debet: superfluũ tamẽ secundũ quãtitatẽ proportionis, id est, quod nõ est fini proportionatũ põt esse in diuino cultu: quia cũ ei⁹ finis sit primò vt homo det gloriam Deo, & secũdò vt ei mẽte & corpore se subiiciat: quicquid pertinet ad gloriã Dei, & ad hoc ꝙ mẽs hominis Deo subiiciatur, & etiã corpus per moderatã refrænationẽ cõcupiscentiarũ secundũ Dei & ecclesiæ ordinationem & cõsuetudinẽ eorũ quibus cõuiuit, nõ est superfluũ. Si quid autẽ de se nõ pertinet ad gloriã Dei, nec ad hoc ꝙ mẽs hominis feratur in Deũ, aut ꝙ carnis cõcupiscentiæ moderatè frænẽtur, aut etiã si sit præter Dei & ecclesiæ institutionẽ vel cõtra consuetudinẽ, quæ secundũ Aug. pro lege habenda est: hoc totũ reputandum est superfluum & superstitiosum: quia in exterioribus solùm consistens ad interiorẽ Dei cultum nõ pertinet. Hæc ex illo. ¶ † Tertiò quæritur,
3 quid iuris de idololatria? Et dico supersedendũ esse hic: quia iã per gratiã Christi nõ est in vsu: & remittẽdũ ad Sã. Th. ij. ij. q. xciiij. ¶ † Quartò quæritur, quid & quotuplex
4 sit superstitio diuinatiua? Et dico secundũ S. Tho. vbi s. q. xciij. ꝙ diuini dicti quasi Deo pleni, secundũ Isid. lib. Ety. ex hoc dicũtur ꝙ præsumũt prænũtiare aut præcognoscere futura ad vtrũlibet vel raro, Deo nõ reuelante: nõ autem si quis prænũtiet ea quæ ex necessitate eueniũt, vel vt in pluribus, quæ humana ratione præno sci possent per certitudinẽ vel per cõiecturã. Vnde diuinatio tũc solũ dicitur, quãdo indebito modo vsurpat sibi prænũtiationẽ futurorum. Vnde semper est peccatũ: qa vsurpat quod est Dei propriũ. Et semper ex opere dæmonũ, puenit: vel quia expresse inuocãtur ad futura manifestãda: adde vel præsentia occulta, vel quia ingerũt se vanis inquisitionibus futurorũ, vt mẽtes hominũ implicẽtur vanitate. Quomodo autem dæmones possint futura vel occulta cognoscere, vide s. Maleficiũ. §. j. ¶ Diuinationis autẽ sunt multæ species distinctæ secũdũ propria obiecta siue materias, prout scilicet in diuersis rebus occultorũ cognitio cõsideratur. Nã si expresse dæmones inuocãtur, solẽt futura prænũtiare multipliciter: & tũc prima diuinatiõis species dicitur præstigiũ, ex eo ꝙ oculi hominũ præstringũtur dũ dæmones præstigiosis apparitionibus se aspectui & auditui hominũ ingerunt. Secũda somniorũ. Tertia necromãtia, quæ est per mortuorũ alloquutionẽ. à necros, quod est mortu⁹, & mãtia quod est diuinatio. Quarta diuinatio per pythonomias, quæ scilicet fit per homines viuos, sicut in arreptitiis patet. Quinta quãdo dæmones prenũtiant futura per figuras aut signa quę in rebus inanimatis apparẽt: quæ si appareãt in corpore terrestri: puta vngue vel ferro aut lapide polito, vocatur geomantia: si aũt in aqua, hydromãtia: si in aere, aerenomãtia: si in igne, pyromãtia: fiautẽ in visceribus animaliũ immolatorũ in aris dæmonũ, vocatur aruspiciũ. Et sic habẽtur nouę species. Si autẽ dæmones nõ inuocãtur expresse, diuinatio diuiditur in genera duo, quorũ primũ est cũ ad præcognoscendũ futura aliquid cõsideramus in dispositiõe vel motu alterius rei, id est, substãtiæ alterius ab homine: qđ quidẽ si sit excõsideratiõe situs ac motus siderũ, pertinet ad Astrologos, qui & geneãtici vocãtur, ꝑpter cõsiderationẽ nataliũ dierũ. Si verò motus & voces auiũ seu quorũcũq; animaliũ, siue per sternutationes hominũ aut mẽbrorũ saltus, pertinet generaliter ad auguriũ, quod à garritu auiũ, sicut auspiciũ ab auiũ inspectione. In auibus enim huiusmodi præcipuè cõsiderari solẽt. Si verò sit circa verba hominũ dicta absq; intẽ-

tione

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione,quæ qs retorquet ad futurũ quod vult prænoscere, hoc vocatur omẽ: sicut Romanis deliberantibus vtrũ ad aliũ locũ migrarẽt: fortè eo tẽpore cẽturio quidã exclamauit, signifer statue signũ, hic optimè manebimus. quã vocẽ audita ꝓ omine acceperũt, trãseũdi cõsiliũ omittẽtes: si aũt cõsideretur aliquæ dispositiones figurarũ in aligbus corporibus visui occurrentes, erit alia diuinationis species: quia ex lineamẽtis manꝰ cõsideratis diuinatio sumpta chiromãtia vocatur, quasi diuinatio manus: chiros enim Græcè dicitur manꝰ. diuinatio verò ex quibusdã signis in spatula alicuius animalis apparẽtibus spatulãtia vocatur. ¶ Secũdum genus est ad quod pertinet diuinatio facta ex cõsideratiõe eorũ quæ eueniũt ex quibusdã quæ ab hominibꝰ seriò fiũt ad aliqd occultũ inquirẽdũ siue per protractionẽ punctorũ, quod pertinet ad artẽ geomãtiæ: siue per cõsiderationẽ figurarũ quæ proueniũt ex plũbo liquefacto in aqua proiecto: siue ex quibusdã schedulis scriptis vel nõ scriptis in occulto repositis, dũ cõsideratur quis quã accipiat: vel etiã ex festucis inæqualibus propositis qui maiorẽ vel minorẽ accipiat vel etiã ex taxillorũ proiectione, qs plura puncta proiiciat: vel etiã dũ cõsideratur quid aperiẽti librũ occurrat: quæ omnia sortiũ nomẽ habẽt. ¶ Sic ergo patet triplex diuinationis genus, quorũ primũ est per manifestã dæmonis inuocationẽ, quod pertinet ad necromãticos: secundũ autẽ est per tolã cõsiderationẽ dispositionis vel motus alterius rei, quod pertinet ad augures: tertiũ est dũ facimus aliquid vt nobis manifestetur aliquod occultũ, qđ pertinet ad sortes. Sub quolibet autẽ horum multa cõtinentur, vt patet ex dictis. ¶ †Quinto quæritur, quid de diuinatione facta per inuocationẽ dæmonũ, s. expressã? Et dicit S. Th. ꝙ omnis talis est illicita: tum quia ibi est expresse pactũ initum cum dæmone per ipsam inuocationẽ, secundũ illud Isa. xxviij. Dixistis, Percussimus fœdus cũ morte. quod est omnino illicitũ: & esset adhuc grauius si sacrificiũ vel reuerentia dæmoni inuocato exhiberetur: tũ quia dæmon qui hominũ perditionẽ intẽdit ex suis respõsis, etiã si aliqn ido vera dicat, intẽdit homines assuefacere ad hoc ꝙ ei credatur: & cõsequẽter pducere ad aliquid humanæ saluti nociuũ. Quomodo autem liceat dæmones adiurare, vide s. Adiuratio. §. iiij. & v. & s. Exorcista. ¶ †Sextò quæritur, vtrũ diuinatio per astra sit illicita? Et dicit S. Th. ꝙ operatio dæmonis vt animos hominũ implicet vanitati aut falsitati ingerit se diuinationi, quæ ex falsa aut vana opinione procedit, qua vtitur qui ex cõsideratiõe stellarũ vult præcognoscere futura, quæ per eas cognosci nõ possunt. Igitur ex falsa & vana opinione ꝓcedit: & cõsequẽter erit diuinatio superstitiosa & illicita, si qs inde velit præcognoscere futuros casuales vel fortuitos euẽtus, aut futura opera hominũ per certitudinẽ: quia, vt idẽ ꝓbat. ex stellis nõ accipitur præcognitio futurorũ, nisi sicut ex causis prænoscũtur effectus: duplices autẽ effectꝰ, inquit, subtrahũtur causalitati cælestiũ corporũ. Primò effectꝰ per accidẽs cõtingẽtes siue in rebus humanis siue in naturalibꝰ: qa cũ ens per accidens neq; eius sit propriè neq; vnũ: vt probatur in vj. Met. nõ habet causam præcipuè naturalẽ, cũ operatio naturalis determinetur ad vnũ, sicut procedit ab vno principio, quod est forma rei naturalis. Secundò actꝰ liberi arbitrii: quia corpora cælestia imprimere nõ possunt directè in intellectũ & volũtatẽ, quæ nõ sunt corpus: & cõsequẽter nec ꝓ se causare tales operatiões: licet ad hoc possint dispositiue inclinare, inquãtũ imprimũt in corpus humanũ, & cõsequẽter in vires sensitiuas, quæ sunt actus corporaliũ organorũ: & inclinãt ad humanos actus, licet necessitatẽ libero arbitrio nõ imponãt, cũ obediãt rationi, secũdm Philosophũ in iij. de Anima. & j. Eth. Frequẽter tũ circa hoc Astrologi vera prænũtiãt, præcipuè incõibus euẽtibus, q depẽdẽt ex multitudine: primò qa plures hominũ passiões corporales sequũtur, & cõsequẽter actꝰ eorũ dispoũntur vt in pluribꝰ scđm inclinationẽ corporũ cælestiũ: pauci verò sunt, i. soli sapiẽtes q eas ratiõe moderẽtur. Secđò ꝓpter dæmones se immiscẽtes scđm Aug. in ij. super Gene. Hæc ex illo virtualiter. q etiã tenet esse superstitiosum velle inde, s. ex stellis, prænoscere futura necessario, vt eclipsim, & omnia ex eis causata. intellige in plurib⁹, vt §. iiij. i prin. puta siccitates & pluuias, & huiusmodi. ¶ †Septimò quæritur, qd de diuinatione per somnia? Et dicit S. Th. ꝙ cũ sit illicita diuinatio quę opinioni falsæ innititur, cõsiderare oportet quod sit verũ circa præcognitionẽ futurorũ de somniis. Cũ autẽ somnia sint futurorũ euẽtuũ quãdoq; quidẽ causa: vt cũ qs ex vilis in somnis mouetur ad aliquid agẽdum aut vitãdum: quãdoq; verò signa, inquãtum scilicet reducũtur ad aliquã causam cõmunẽ somniis & futuris euẽtibus, & scđm hoc plurimũ præcognitiões futurorũ in somniis fiãt, cõsiderãdũ est q̃ sit causa somniorũ, & an possit esse causa futurorũ euẽtuũ, vel ea possit cognoscere. ¶ Est autẽ causa somniorũ qñq; interior: & est duplex: prima est animalis, inquãtũ s. phãtasiæ dormiẽtis occurrũt ea circa q̃ eius cogitatio & affectatio immorata est in vigilãdo: & hęc nõ est causa futurorũ euẽtuũ: & cõsequẽter hmõi somnia ꝓ accidẽs se habẽt ad futuros euẽtꝰ; & si qñq; simul cõcurrãt, erit casuale. ¶ Scđa est corporalis, qa ex interiori dispositiõe corporis formatur aliquis motus in phãtasia cõuenies tali dispositioni: sicut abundãti frigidis humoribus in somniis occurrit ꝙ sit in aqua vel in niue: propter qđ dicunt medici intẽdendũ esse somniis ad cognoscẽdum interiores dispositiões. ¶ Quãdoq; verò somniorum causa est exterior: & est duplex. Prima est corporalis, inquãtũ imaginatio dormiẽtis immutatur vel ab aere cõtinẽti, vel ex impressiõe cælestis corporis, vt sic dormiẽti aliquæ phãtasiæ appareant cõformes cælestiũ dispositionũ. Scđa est spũalis, quę est qñq; quidẽ à Deo q̃ ministerio angelorũ aliqua hominibus reuelat in somniis, scđm illud Nume. xij. si qs fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei vel per somniũ loquar ad illũ. Quãdoq; vero operatione dæmonũ aliquæ phãtasiæ dormiẽtibꝰ apparẽt, ex qbus qñq; aliqua futura reuelãt habẽtibus cũ eis pacta illicita. ¶ Sic ergo dicẽdum ꝙ si quis vtatur somniis ad præcognoscẽdã futura, scđm quod somnia procedũt ex reuelatiõe diuina, vel ex causa naturali intrinseca siue extrinseca, quãtum põt se virtꝰ talis causæ extẽdere, nõ erit illicita diuinatio. Si verò huiusmodi diuinatio causetur ex dæmonũ reuelatione, cũ quibus habẽtur pacta expressa, qa ad hoc inuocãtur: vel tacita, qa huiusmodi diuinatio extẽditur ad qd se nõ põt extẽdere virtus causæ somnii, erit diuinatio illicita & superstitiosa. Hæc ex illo. Vnde superstitiosum est ex somniis nedũ ꝓcedẽtibus à dæmone, sed à causa naturali velle diuinare de effectibꝰ casualibꝰ: puta inuẽtiõe thesauri, vel quod occidetur ab aliquo, aut de subiectis libero arbitrio est illicitũ. Secus si somniauit pluuiã, vel huiusmodi, & eã prænũtiet: itẽ secus si sint à Deo: ꝙ licitè qs præsumit qñ fiũt præmissa oratiõe ad Deũ, arg. dicẽdorum §. seq. ad fi. vel etiã si habẽt illa signa qbus Doctores distinguũt visionẽ diuinã à diabolica de qbus in Aur. ro. circa festa natalia. Quod autem dicitur nõ esse credẽdum somniis, intelligitur contra prædicta. & passim sine consilio peritorũ. ¶ †Octauò quæritur quid de diuinatione per auguria & omina, & huiusmodi obseruationes exteriorum rerum? Et dicit Sanctus Tho.

Tho ꝙ cũ huiusmodi nõ possint esse causa euẽtuũ futurorũ ex eis nõ cognoscũtur futura, nisi inquantũ sunt effectus aliquarũ causarũ, q̃ etiã sunt causantes vel præcognoscẽtes futuros euẽtus. Causa aũt naturalis instinctꝰ, quo bruta mouẽtur ad suas operationes, põt esse duplex. Prima est corporalis: qa nõ habẽt nisi animã sensitiuã, cuiꝰ oẽs potẽtiæ sunt actus corporaliũ organorũ, & sic subiacet dispositioni cõtinẽtiũ corporũ, & primordialiter cœlestiũ. Vnde nihil ꝓhibet aliquas eorũ operationes esse futurorũ signa, inquantũ cõformãtur dispositionibꝰ cœlestiũ corporũ & aëris cõtinẽtis, ex qbus ꝓueniũt aliq futuri euẽtus. In hoc tñ sunt duo cõsiderãda. Primũ vt extẽsio nõ fiat nisi ad præcognoscẽdũ causata ꝓ motus cœlestiũ corporũ, vt dictũ est. Secũdum, vt nõ fiat nisi ad ea q̃ ad huiusmodi animalia possent aliqualiter pertinere. cõsequũtur enim per cœlestia corpora cognitionẽ quandã naturalẽ & instinctũ ad ea q̃ eorũ vitæ sunt necessaria, sicut sunt immutationes factæ per pluuias, vẽtos & huiusmodi. Secũda causa est spiritualis, scilicet vel Deus vt patet in colũba super Christũ descendẽte: & in coruo, q pauit Heliã: & in cete euomẽte Ionã: vel etiã dæmones qui huiusmodi operationibꝰ brutorũ vtũtur ad implicãdos animos hominũ vanis opinionibus. Et eãdẽ ratio videtur esse de omnibus aliis huiusmodi, præter q̃ de hominibꝰ: qa humana verba, q̃ accipiũtur ꝓ homine, nõ subdũtur dispositionibus stellarũ, q̃ tamẽ disponũtur secũdũ diuinã ꝓuidẽtiã: & quãdoq; secundũ dæmonũ operationẽ. Si ergo dicendũ ꝙ omnis huiusmodi diuinatio sic extendatur vltra id, ad qđ põt pertinere secundũ ordinẽ naturæ vel diuinæ ꝓuidẽtiæ superstitiosa est & illicita. Ioseph aũt dicẽs Ge. xliij. nõ esse sibi similẽ in augurãdi sciẽtia, dixit ioco, secundũ Aug. referẽs fortè ad id qđ de eo vulgus opinabatur. Gedeon autẽ Iudic. vij. obseruauit recitationẽ & expositionẽ somnii quasi ordinatã à diuina ꝓuidentia ad instructionẽ sui. Et similiter Heliefer Ge. xxiiij. attẽdit verba puellæ oratiõe præmissa ad Deũ. Hæc ex illo. ¶ †Nonò q̃ritur, qd de diuinatione sortiũ? Et dicit S. Th. vbi s. & in quodã opusculo ꝙ sortes ꝓpriè dicũtur cũ aliqd fit, scilicet ab homine seriose, vt eiꝰ euẽtus cõsiderato aliqd occultum innotescat: & dicitur sors diuisoria, si eius iudicio q̃ratur qd cui sit adhibẽdum: siue illud sit res possessa, siue honor, seu dignitas, seu pœna vel actio. Si verò inq̃ratur qd agere oporteat, vocatur sors cõsultoria. Si verò q̃ratur qd fit futurũ, vocatur diuinatoria. Cũ autẽ euẽtus sortiũ expectari possit à triplici cã, scilicet cœlo, fortuna, vel spiritu dirigẽte: si expectetur a cœlo quasi actus humani q ad sortes reqruntur, secundum dispositionẽ stellarum sortiãtur effectum, vana & falsa est opinio: & cõsequẽter dæmonum ingestione nõ carẽs: ex quo illicita & superstitiosa erit diuinatio. Si verò expectetur à fortuna qđ locũ habere põt solũ in diuisoria sorte: nõ videtur habere vitiũ, nisi fortè vanitatis: sicut si nõ volẽtes aliqd cõcorditer diuidere, velint ad diuisionẽ sortibꝰ vti: quasi fortunæ exponẽtes qs quã partẽ accipiat. Si verò expectetur à spiritu siue ea spirituali: si qdẽ sit dæmõ, est sors illicita, & secundũ canones ꝓhibita: sicut fecit rex Babylonis, Ezech. xxj. Si verò ex pectetur à Deo q tẽperat sortes, vt Prouer. xvj. talis sors secundum Aug. nõ est aliqd secundum se malum. ¶ Potest tñ hoc quadrupliciter incidere peccatũ. Primò si absq; necessitate ad sortes recurratur: qa videtur pertinere ad tẽtationẽ Dei: sed intelligo sine necessitate spirituali vel etiã temporali, per sonæ, vel etiã rerũ quo ad magnũ dãnũ vitãdũ: vt fecit Dauid j. Regũ. xxx. Secũdò si qs eis vtatur in necessitate qdẽ, sed sine reuerẽtia Dei. Vnde dicit Beda sup Act. apo. ꝙ si q̃ necessitate aliqua cõpulsi Deum putãt sortibus exꝓplo apostolorum esse cõsulendum, videãt hoc ipsos apostolos nõ nisi collecto fratrũ cœtu & preeibꝰ ad Deũ fusis egisse. Tertiò si diuina oracula ad terrena negotia cõuertãtur: quia talis consuetudo displicet Aug. ad inquisiti. Ianu. Sed intellige ꝙ negotia ꝓpriè sunt circa tẽporalia lucra, nõ circa dãna vitãda. Quartò si qs sortibus vtatur in electionibus ecclesiasticis q̃ inspiratione Spiritus sancti fieri debẽt. vnde secundũ Bed. vbi s. Mathias sorte q̃ritur ante Pentecosten, quia scilicet nõdũ erat effusa in ecclesia plenitudo Spiritus sancti. septẽ autẽ diaconi postea nõ sorte, sed electione discipulorũ sunt ordinati. Secus autẽ in tẽporalibus dignitatibus, q̃ ad tẽporalẽ dispositionẽ ordinãtur, in quarũ electione plerũq; homines sortibus vtũtur, sicut & in rerũ tẽporaliũ diuisione. In necessitate autẽ licitũ est diuinũ iudicium reuerẽter sortibꝰ implorare: sicut secũdum Aug. in epistola ad Hono. si tẽpore persequutionis ignoratur q ministri fugere & q remanere debeãt: vel secundum eũdẽ in primo de Doc. Christi. si habẽti dãda occurrãt duo eq̃dè indigẽtes, & vtriq; dare nequeãt. Iudiciũ autẽ ferri cãdentis vel aquę feruẽtis ordinatur qdẽ ad occulti peccati inq̃sitionẽ p aliqd qđ ab homine fit: & hoc cõuenit cum sortibꝰ: inquãtum tñ expectatur aliqs miraculosus effectꝰ à Deo, excedit cõem sortium rõnẽ. vñ illicitum redditur: tum qa ordinatur ad iudicãdum occulta q̃ diuino iudicio reseruãtur: tum etiã qa huiusmodi iudicium nõ est diuina authoritate sancitũ: vñ ꝓhibetur ij. q. iiij. cõsuluisti. Et eadẽ rõ videtur de lege duelorũ: nisi ꝙ plꝰ accedit ad cõem rõnẽ sortium, inquãtum nõ expectatur ibi miraculosus effectꝰ: nisi fortè qñ pugiles sunt valde impares virtute vel arte. Hæc ex illo. ¶ †Decimo q̃ritur, qd de sup̃stitionis obseruãtia? Et dico multa. ¶ Primũ. Vti obseruãtiis artis notorię secundũ S. Th. & alios est illicitum: qa hæc ars vtitur ad acq̃rẽdã sciẽtiã qbusdã nõ vt causis, sed vt signis, cũ secundum se nõ habeãt virtutẽ causandi sciẽtiã: vt est inspectio quarũdã figurarũ, ꝓlatio ignotorũ verborum, & aliis hmõi: quæ signa sunt supuacua, cũ nõ sint diuinitꝰ instituta, sicut sunt sacramẽtalia & cõsequẽter pertinẽt ad pacta q̃dã significationũ cum dæmonibꝰ: vñ est penitus repudiãda Christiano, sicut & aliæ artes nugatoriæ vel noxiæ sup̃stitionis, vt Aug. dicit in ij. de Doc. Christi. & secundũ Arch. est mortale. Est etiã hoc inefficax ad sciẽtiã acquirẽdã, vt ꝓbat S. Th. vbi s. q. lxvj. ¶ Secundum. In obseruationibꝰ ordinatis ad corporũ immutationẽ, puta ad sanitatẽ, vel hmõi, de qbus etiã s. in verbo, Maleficium secundũ S. Th. cõsiderãdũ est vtrum facta ad particulares effectꝰ indu cẽdos videãtur posse tales effectꝰ causare: & sic nõ erit illicitum: qa licet causas naturales adhibere ad ꝓprios effectꝰ. Si autẽ nõ videtur eos posse causare, cõsequẽs est ꝙ nec adhibeãtur ad hoc sicut causæ, sed quasi signa: & cõsequẽter pertinẽt ad pacta significationũ cum dæmonibꝰ inita. Vñ secundum Aug. xj. de ci. Dei, dæmones alliciũtur creaturis nõ vt animalia cibis sed vt spiritꝰ signis. Vñ secundũ eũdẽ in ij. de Doc. Christ. ad sup̃stitionẽ ptinẽt omnia remedia q̃me dicorum disciplina cõdẽnat, siue in prẽcationibꝰ siue in quibuscunq; notis, quas characteres vocãt. xxvj. q. ij. illud. Nec obstat ꝙ sicut corpora naturalia subiiciuntur cœlo inde ex eius impressione cõsequẽdo virtutes occultas, ita & artificialia, puta imagines: qa ideo naturalia à cœlo sortiuntur virtutes actiuas. qa sortiuntur etiã formas subsẽtiales, quas eorũ virtutes cõsequuntur: formæ autẽ artificialiũ ꝓcedunt ex cõceptione artificis: & cum nihil alicui sint q̃ cõpositio, ordo & figura, vt dicitur in j. Phy. nõ possunt habere naturalẽ virtutẽ ad agendum: vnde inquãtum artificialia nullã virtutẽ sortiũtur à cœlo, sed solũ secundũ materiã naturalem.

Vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde imagines astronomicæ ex operatione dæmonum habẽt effectũ: cuius signũ est ꝙ necesse est eis inscribi quosdã characteres qui naturaliter ad nihil operãtur, cũ figura non sit naturalis operationis principiũ. In hoc tamen distãt imagines astronomicę à necromãticis: quia in istis sunt q̃dã tacita pacta cũ dæmonibus per characterũ q̃dã signa: sed in illis tũt expressæ inuocationes & præstigia quædã. vnde pertinẽt ad pacta expressa cũ eis. Hæc ex illo. ¶ Tertiũ. Obseruationes ordinatæ ad præcognoscendũ aliqua fortunia vel infortunia, secundũ quod aliqui experiũtur ꝙ aliqua tẽpora vel loca aut verba audita, vel occursus hominũ aut animaliũ, siue distorti aut inordinati actus aliquod præsagiũ habẽt futuri boni vel mali, secundũ S. Tho. omnes sunt superstitiosæ & illicitæ: quia prædictis vtũtur vt signis nõ introductis authoritate diuina, sed magis humana vanitate, dæmonũ malitia cooperãte: & videtur esse quædã reliquiæ idolatriæ, secundũ quod obseruabãtur auguria & dies fausti vel infausti. quod pertinet quodãmodo ad diuinationẽ per astra, secundũ quod diuersificãtur dies. Si quis tamẽ præsagiũ huiusmodi cõsideret ex sua causa, nõ erit illicitũ: sicut si seruus timeat flagellũ iudicis videns iram domini: & similiter si quis timeret nocumentũ puero ex oculo fascinãte: & si à principio homines in his obseruantiis aliqd veri experti sunt, fuit à casu: deinde verò opere dæmonũ, cũ homines incipiũt his animũ applicare vt fiant curiosiores, & magis laqueis implicẽtur. ¶ Quartũ. In omnibus autẽ incãtationibus vel scripturis suspẽsis, secundũ S: Tho. duo cauenda sunt. Primò quidẽ ne quod profertur aut scribitur pertineat ad inuocationes dæmonũ. quod est manifestè superstitiosum & illicitũ: & similiter ne cõtineat ignota nomina, ne sub illis lateat aliquod illicitũ: & similiter ne quid falsitatis cõtineat: quia sic eius effectꝰ expectari nõ posset à Deo, qui nõ est testis falsitatis. Secũdò cauendũ est ne cũ verbis sacris cõtineantur aliqua vana, puta characteres inscripti, præter signũ crucis, aut ti spes habeatur in modo scribẽdi, aut ligãdi, aut in quacũq; huiusmodi vanitate, quæ ad diuinã reuerentiã nõ pertineat: qa hoc iudicaretur superstitiosum: aliàs autẽ est licitũ. Vnde dicitur in decre. xxvj. q. vj. c. nõ liceat Christianis. quod in collectionibus herbarũ q̃ medicinales sunt, aliquas obseruationes aut incãtationes nõ licet attẽdere, nisi tantũ cum symbolo diuino aut dominica oratione: vt tãtũ creator & Deus omniũ honoretur. Hæc ex illo. De reliquiis autẽ portãdis, habes §. Reliquiæ. §. iiij. Ad de verò primò, secundũ eũ, ꝙ incãtationibus serpentũ vel quorũcunq; animaliũ si respectus habeatur solũ ad verba sacra & diuinã virtutẽ, nõ erit illicitũ: plerunq; tamẽ tales incãtationes habẽt illicitas obseruãtias, & per dæmones sortiũtur effectũ, & præcipuè in serpẽtibus: quia serpẽs fuit primum dæmoniꝭ instrumentũ ad hominẽ decipiẽdum. Adde secundò secundũ Veruec. & Mo. ꝙ carminatrices si nihil superstitiosum dicunt, docent, aut faciunt, sed tantũ vtũtur licitis precibus & adiurationibus, sicut per passionẽ & crucem Christi, & huiusmodi, nõ peccant mortaliter, nisi post prohibitionẽ ecclesiæ sibi factam: prohibẽdi sunt tamẽ viri & mulieres à talibus: quia multa inutilia & superstitiosa solent admiscẽri: nisi forte sacerdos sit vel religiosus & discretus, aut etiãlaicus excellẽtis vitæ: qui fusa oratione licita super infirmũ manũ ponat: qui tamẽ fortè deberẽt à talibus abstinere, si timetur ne exẽplo eorũ alii superstitiosiaꝰ sumãt sibi carminationibus abusum: iuxta illud, Ab omni specie mala &c. de vi. & ho. cle. cũ ab omni. Adde tertiò secundũ Arch. vt etiã elicitur ex prædictis, ꝙ si tẽpus vel dies obseruetur ad aliquid faciendũ vel omittendũ ex causa naturali, puta dispositione lunæ ad medicinã sumendã vel arborem succidendã: non est superstitiosum nec illicitũ: secus si ex falsa opinione: quia putat qs aliquos dies fortunatos vel infortunatos: vt si quis vtitur herbis collectis in mane Ascẽsionis, vel balneat se in nocte Ioan. Bapti. Sed tũ limita qñ non mouetur quis ex spirituali deuotione festi occurrentis illa die: vnde nõ est superstitiosum si sacerdos ad celebrandum primã missam obseruet diẽ alicuius sancti sibi deuoti, & huiusmodi. Adde quartò secundũ Veruec. ꝙ breuia continentia ꝙ si quis ea portauerit, non incurret tale vel tale malũ: vel consequetur tale vel tale bonum, reprobanda sunt, & peccant facientes, vtentes, & consulentes: nisi sint adeò simplices ꝙ excusentur ignorantia. Adde quintò, secundum eundem Arch. ꝙ licet vtentes incãtationibus & breuibus superstitiosis ignoranter, excusentur fortè à mortali: secus si audierunt à personis discretis ea esse illicita: quia non videtur posse excusari. arg. viij. di. ignosci. ¶ †† Vnde vltimò quæritur, quæ sit pœna superstitiosorũ? Et dico ꝙ diuinatores & malefici secundum leges capite plecti debent: & si accedant ad domum alterius, debẽt cremari: itẽ omnia eorum bona debent publicari: vt C. de malefi. l. nullus. & l. nemo. & l. culpa. sed secundum canones si quidem peccatũ occultũ sit, imponitur pœnitentia xl. dierum. extra eod. c. j. Si verò sit notorium, eucharistia negatur, de conse. dist. ij. pro dilatione. & infames sunt, etiam qui ad eos concurrũt. ij. q. viij quisquis. & de testi. c. testimonium. Et si sit clericus, deponendus est, & in monasterium detrudendus: si laicus, excommunicandus, si renuit agere pœnitentiam, secundũ Host. xxvj. q. v. non oportet. & c. si quis episcopus. & c. aliquãti. sed & crescẽte cõtumacia, crescere debet & pœna. Et omnes tales, si sit notoriũ, sunt irregulares, licet possit episcopus dispẽsare, secundũ Bern. in c. ij. eo. tit. Secus si sint occulta, quãuis secundũ aliquos neutro modo efficiãtur irregulares, per c. is qui. de sent. excõ. lib. vj. sed malè, vt patet ex dictis §. Infamia. §. iij. imò vt recitat Archi. quidã volunt ꝙ contrahatur irregularitas, etiam si sit occultum. Vide etiam suprà, Adiurare. & suprà, Maleficium.

SVRDVS simul & cæcus vtrum possit contrahere matrimonium, secundum Host. vt recitat Pan. in c. cum apud. de spon. si potest exprimere suum cõsensum in cõtrahẽdo, debet admitti: aliàs repellitur.

De Suspensione.

1 *Suspensio quid. & quotuplex sit.*
2 *Suspendere quis possit.*
3 *Suspensio an suspendatur appellatione.*
4 *Suspensione sententia quomodo feratur.*
5 *Suspensio iuris vel hominis quomodo sit interpretanda.*
6 *Suspensio in quibus casibus incurratur de iure.*
7 *Suspensio simoniacorum qualis, & qua'is dispensatio.*
8 *Absoluere quis possit à suspensione vel interdicto.*

SVSPENSIO, vt hic sumitur, est quædã ecclesiastica censura, qua interdicitur aliquod officium vel exercitiũ cõpetens certæ personæ ecclesiasticæ, aliquãdo à iure, aliquando à iudice prolata, vt elicitur ex gl. in c. ad reprimendam. de offi. ordi. & in cle. cupiẽtes. de pœn. Quomodo autem à depositione & degradatione differat, habes §. in verbo. Degradatio. Et hæc aliquando dicitur minor priuans scilicet solùm participatione sacramẽtorũ: ꝓpter quod sic suspẽsus eligi non potest in prælatum, vt in c. si celebrat. de cler. excõ. mu. mi. non autẽ priuat facultate exercẽdi iurisdictionalia, aut eligẽdi: & contrahitur solùm in duobus casibus de quibus §. §. vj. in princip. Aliquando verò dicitur impropria, de qua ibi: & aliquãdo maior, quæ contrahitur in aliis casibus, qui

qui ibi sequuntur. ¶ †† Primò aũt quæritur, quotuplex sit suspensio, siue quot modis quis sit suspẽsus? ¶ Et dico ꝙ quãtum ad rem, à qua quis suspenditur, aliquãdo fit ex toto, ab omni scilicet officio ordinũ: aliquãdo ab vno ordine & nõ ab alio: aliquando nõ ab ordine, sed ab aliquo alio, puta ingressu ecclesiæ, actu prædicationis, & huiusmodi: de quibus omnibus habetur in gl. cle. cupiẽtes. de pœ. ¶ Quantũ verò ad durationẽ suspentionis, aliquãdo fit simpliciter, aliquãdo ad certũ tempus. Et quãdo fit simpliciter: vt cum quis sine præfinitione tẽporis beneficiis priuatur, priuatio intelligitur perpetua. C. de pœ. l. seruus. vnde paria sunt aliqua suspendi simpliciter & perpetuò. ¶ Quantũ autem ad suspẽdentem quandoq; fit per sententiã canonis, quandoq; per sententiã hominis. ¶ Quantũ verò ad eos respectu quorũ fit, quibus scilicet ex suspẽsione aliquid interdicitur, suspẽditur aliquis tripliciter, secũdũ Arch. Primò aliquãdo quo ad se tantum, quia scilicet ipse prohibitus est ab officio: sed subditus vel alius eum vitare nõ tenetur, etiã si sciret peccatum eius. dist. xxviij. c. vlt. & coha. cleri. & mu. vestra. sicut est omnis existẽs in mortali. intellige nõ suspendente quo ad alios: & existens in excõicatione minori: quia debet abstinere à celebratione & exequutione ordinũ: aliàs peccat mortaliter exercẽdo soléniter in mortali actũ ordinis sui, vel in minori excõicatione recipiẽs aliquod sacramẽtum. dist. xl. multi, j. q. j. sacerdotes. nõ tamẽ efficitur irregularis celebrãdo vel exequendo ordinẽ. Talem secundũ S. Tho. nullus debet inducere ad celebrandũ vel exequendũ officia sua, dum scilicet certus est de malitia eius: tamẽ nõ potens aliũ habere, excusatur accipiẽdo sacramẽta à tali, præcipue cum est superior eius: imò etiã si aliũ habere potest, secundum Per. de Pal. quia vtitur iure suo & malo eius in bonũ suum. j. q. j. si fuerit. Sed vide de hac §. Clericus. ij. §. viij. Secundò est quis suspẽsus quo ad alios tantum. quod largè dicitur: sicut suspẽsus dicitur clericus peregrinus, qui ex deuotione celebrare permittitur in occulto, sed nõ in publico: licet nõ efficiatur irregularis si sic suspẽsus celebret etiã in publico. de quo §. Peregrinus. §. iiij. Tertiò verò est quis suspẽsus quo ad se & alios, quãdo scilicet per sententiã canonis vel hominis suspẽsus est quis ab officiis suis: qui propriè dicitur suspẽsus: & tenetur ab eis abstinere etiam post cõtritionẽ & cõfessionẽ, quousq; sit relaxata suspẽtio: aliàs suspẽsus diuinis vel officio vel celebratione, & huiusmodi, si cõtra faciat peccat mortaliter, & efficitur irregularis secũdũ Inn. de sen. & re iudi. cũ æterni. lib. vj. & xij. q. iij. si quis episcopus. etiã secũdũ Inn. & Veru si extra ecclesiã dicat horas officiãdo populũ. sicut in exercitu: secus si nõ officiando dicat cũ vno vel duobus. ¶ †† Secũdò quæritur quis possit suspẽdere? Et dico ꝙ suspẽdere põt ab officio, qui & excõicare. de quo §. Excõicatio. j. notabili ij. vnde laicus aut mulier cum excõicare nõ possit nisi ex cõmissione speciali papæ. dist. xxxij. §. verũ. in gl. nõ potest etiã suspẽdere: potest tamen secundũ Inn. abbatissã suspendere à beneficio clericos ecclesiarũ sibi subditarũ, si hoc ex cõsuetudine habet, nõ autẽ ab officio: & generaliter suspendere potest, excõicare & interdicere quicunq; potest ecclesiastica censura cogere: quia hæc tria veniũt nomine censuræ. de verb. sign. quærẽti. ¶ †† Tertio quæritur, quid si appelletur à suspẽsione potẽtis suspẽdere. Et dico ꝙ appellatio suspẽdit suspẽsionem & interdictũ. sicut & excõicationẽ, si præcedat: vt in c. ad hoc quoniã. de appel. à cõtrario. Sed limita si appellatur ex iusta causa: secus ex friuola & non probabili: quia si post eam appellãs celebret, & iudex appellationis pronuntiet eam nõ tenere, erit irregularis: licet aliàs non, secundũ Ber. & Host. in c. pastoralis. de app. Non autẽ suspẽditur per sequentẽ de sent. excõ. is cui. lib. vj. tamẽ si appellatio fieret post suspensionẽ à tẽporalibus, puta ab ingressu domus, vineæ, & huiusmodi: vel interdictũ aquæ, ignis, & huiusmodi suspẽdit. l. nõ tãtũ. ff. de app. nisi casus esset in quo dãnatum publicè interesset statim puniri. l. cõstitutiones. ff. de app. Ex quo patet ꝙ suspẽsionẽ ab officio vel ingressu ecclesiæ nõ tollit appellatio sequẽs. d. c. is cui. quia spũalia sunt. & idẽ videtur si sit à beneficio: & sic intellige Inn. in d. c. ad hoc quoniã. & idẽ si suspẽtio sit à canonia, quia spiritualis est: secus si suspẽtio est à perceptione fructuũ beneficii, quæ temporalis est, vel à præbẽda: quia appellatio bene suspẽdit etiã post interpositã. Io. tamẽ And. in d. c. is cui xenet ꝙ appellatio sequẽs tollat suspẽsionẽ à beneficio. & quod dicitur, appellationẽ sequentẽ nõ suspendere interdictũ vel suspensionẽ, dicit habere locũ in merè spiritualibus, per quæ ligatur anima. ¶ †† Quartò quæritur, quomodo sententia suspẽsionis ferẽda sit? Et dicit Sum. Ang. ꝙ primò debet fieri in scriptis monitione præmissa: & quo ad cætera, sicut de excõicatione dictũ est §. Excõicatio. j. no. iij. & idẽ de sententia interdicti: vt pater in c. j. de sent. exc. lib. vj. sed illud c. nõ facit mentionẽ de monitione: vnde nec in interdictõ seruatur, nec in suspẽtione est semper necessaria. Pro quo not. ꝙ secundũ Pan. in c. reprehẽsibilis. de appel. regula est ꝙ sine monitione nec suspẽtio nec excõicatio ferri debet. Et idẽ dicit de interdicto per c. j. de sent. exc. li. vj. Sed ego dico ꝙ de excõicatione est planũ eo modo quo §. dictũ est: & de suspẽtione est verũ per d. c. reprehensibilis. licet bene Inn. limitet verũ esse, nisi suspẽtio fiat in pœnã delicti: quia sine monitione fieri põt. Pro quo videtur text. in c. tam literis. de testi. & de interdicto idẽ dicit Inn. & dico de hoc esse arg. in c. statutũ. de sent. excõ. lib. vj. sed tamẽ d. c. quod allegat Pan. hoc nõ probat: nec est verũ quando ponitur ex causa sine culpa, vt patet ex practica currẽte, nec quãdo ponitur in pœnam pro culpis scilicet præteritis vel præsentibus, arg. c. Romana. §. sed nec in specie. de sent. excõ. lib. vj. sed solùm quãdo ponitur pro cõtumacia, sicut & in suspẽsione dictum est. Excõicatio aũt quia nõ infertur respectu præsentiũ aut præteritorũ nisi pro cõtumacia, nũquã infertur sine monitione ab homine, nisi excõicet excõicatum à iure, de quo Pan. vbi §. vbi etiã dicit latã sine monitione tenere. & idẽ de interdicto dictũ est §. & idẽ est de suspẽsione. Excepta aũt monitione in reliquis fertur suspẽtio & interdictum eo modo quo & excõicatio, per d. c. j. scilicet in scriptis cõtinẽtibus cãm, & cũ traditione copiæ si petatur. Et secũdò debet fieri absolutè: si verò fiat sub cõditione, nõ ligat, donec extet cõditio. & idẽ de interdicto. Et si in iure dicatur, suspendatur, deponatur, vel degradetur: cõminatio est ferẽdę, nõ latæ sentẽtiæ. dist. xxxv. episcopus. Et breuiter quod de excõicatione dicitur, de suspẽtione dicẽdũ est, secundũ Io. And. in c. licet. de sent. excõ. li. vj. cũ sit quasi eadẽ ratio. ¶ †† Quintò quæritur, quomodo intelligenda vel interpretãda sit suspẽtio iuris aut hominis, maximè quãtũ ad pœnas incurrẽdas per cõtra faciẽtes? Et viso Pan. in c. cũ dilectus. de cõsue. & in c. si celebrat. de cle. exc. mi. dico sic: Cũ suspẽtio aliqñ sit à iure, vt in casibus §. dicẽdis, aliqñ ab homine: harũ quædã est ab eo quod nõ pertinet ad actũ alicuius ordinis: & tũc cõtrafaciẽs nõ est irregularis, sed alio modo puniri debet. c. aũt j. de sen. & reiud. li. vj. & c. j. de sent. excõ. eo. lib. quę videtur in oppositũ, loquitur qñ exercetur aliqd deputatũ certo ordini, vt not. in c. cũ dilectus. de cõsue. & cũ celebrat. de cle. excõ. mi. & in cle. cupiẽtes. de pœ. ¶ Quædam verò est ab eo quod proprie est actus alicuius

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordinis,puta à celebratione,ab officio,ab ordine,& huiusmodi:& tūc si est cū tali modificatione,scilicet quousq; satisfecerit vel pœnituerit:cōtra faciēs est irregularis, si est à iudice:& similiter si est à iure, secūdū gl. in c.præsenti.de offic.ord.lib.vj.licet verius secundū Arch.vt no.Gemi. in c.quia sæpe.de elect.lib.vj.nō sit irregularis:quia iste videtur potius à Deo, quàm à iure suspēsus:quod salté post factum tenerē.Si verò dicta suspēsio sit cū dicta modificatione,siue sit à iudice,siue à iure, talis est irregularis:vt in dictis.c.primis.si tū esset à cōfessore simpliciter, vel ad tēpus, contrafaciens nō esset irregularis,secundū Io. And.in c.is qui.de sent.excō.lib.vj.quia nō inuenitur iure expressum. ¶ Cum aūt suspēsio multipliciter imponatur,vt dicetur in sequētibus:vt sciatur quādo concernit actū ordinū,sciendū est q; si fiat suspēsio à pontificalibus solùm:tūc cēsetur quis suspēsus solùm ab his quæ dependēt ab ordine pontificali, nō ab aliis:vnde exercere poterit iurisdictionalia,quæ separata sunt ab his quæ sunt ordinis pōtificalis:vt in c.trāsmissam.de ele. nec ex hoc efficitur irregularis:sed si celebrādo in pontificalibus cōtra faciat, sentit Sum.Ang.q; sit irregularis,tenēdo q; episcopatus sit ordo,vt cōiter tenent Canonistæ:sed quia nō est ordo vniuocè cū aliis,i.in ordine ad corpus Christi verū:ideo melius Sum.Ros.post Arch. & Host.& Veru.Dur.& Pan.in d.c.cū dilectus.tenet q; talis nō sit irregularis:& pontificalia nō sunt de substātia celebrationis:nec debemus aliquem irregularē iudicare, nisi inueniatur expressum.arg.de pœn.dis.j.§.pœnæ.¶ Si verò suspēsio sit à sacramētorū perceptione vel participatione: etiā cōtrafaciēs nō est irregularis, vt in d.c.si celebrat. quia participare nō est ordinis vel officii:cū etiā laici participēt, secundū Inn.in c.j.de sent.excō.& Host.¶ Si verò sit à sacramentorū collatione:similiter licet cōferat quis ea, nō est irregularis:qa sine solēnitate cōferūtur,etiā à laicis,secundum Host.in c.j.de sentē.excō.& Host.ibi. Quod limita,si cōferat nō ex ordine,sed simpliciter tāquā laicus. ¶ Si verò sit ab ordine, si quidē sit ab ordine simpliciter, suspēsus est q; à quolibet ordine:& per quādā cōsequētiā ab omnibus fundatis super ordine,secundū Pan.vbi suprà,vt à iurisdictione spūali,& similibus. ¶ Si verò sit ab ordine episcopali,solū est qs suspēsus ab his quæ sunt illius ordinis:nō aūt ab his quæ sunt iurisdictionis,secūdū eundē,arg.eorū quæ dicta sunt qñ qs est suspēsus à pontificalibus. Si verò sit ab ordine subdiaconi,intelligitur esse ab omnibus superioribus:nō autē ecōtrario,si est ab ordine superiori,puta sacerdotali vel episcopali,est ab inferioribus:sed posset exercere officia inferiorū.de corpore viti.significauit. Et similiter si sit à collatione ordinū simpliciter,est qs suspēsus à collatione cuiuslibet ordinis:& si sit à collatione inferioris ordinis,est etiā à collatione superioris:sed nō ecōtrario, secundū Host.in c.dilectus filius.de tēp.ord. Et in omnibus prædictis cōtrafaciēs est irregularis:vt in c.j.de sen.& reiudi.lib.vj.& similiter eo.lib.de sent.excō.c.j.¶ Si verò sit à beneficio:dicit gl.in c.cū Vintonien̄sis.de elect.q; talis suspēsio, scilicet à beneficio solū extēditur ad fructus beneficiorū:nō aūt ad facultatē administrādi in spūalibus vel tēporalibus. Si verò sit ab officio:dicit gl.in c.audiuimus.xxiiij.q.j.q; nō est propter hoc suspensus à iurisdictione:sed gl.& cōiter Doct.in c.cū dilectus.de cōsu.tenet q; suspēsus ab officio non pōt exercere iurisdictionē,nec eligere,nec beneficia cōferre.Pro quo facit d.c.cū dilectus.& tex.à cōtrario in c.si celebrat.de cle.exc.mi.& placet Inn.& Cōpo. vt j.ad fi.§.vij.Et Pan. dicit q; verbū, officii, est valde latū. nam quicquid habet electus, est officii præter beneficiū:& cōsequēter suspēsus ab officio, videtur suspēsus nedūm ab ordine, sed etiā ab omni officio clericali. Vnde dico q; est suspēsus à pōtificalibus,& ab omnibus quæ fundātur in ordine:secūdū Pan.vbi s.ac si esset suspēsus ab ordine,& cōsequenter à iurisdictione spūali,secūdū cōiorē opinionē.Et est ratio:qa remota exequutione fundamēti, remouetur & accessoriū, quod est iurisdictio. Nec obstat c.cū dilecta.de maio.& obed.vbi abbatissa quæ nō habet ordinē,cōfert beneficiū quod est iurisdictionis:qa illud cōceditur sibi ratione religionis:nō religioso aūt nō datur iurisdictio spūalis nō ratione ordinis.Non tū credo q; incurrat irregularitatem,si ea quæ sunt iurisdictionis exerceat:ar.d.c.j.de sent. excō.lib.vj.& in c.possunt.de offi.ord.lib.vj.¶ Si iterū suspensio sit ab officio,vtrūsit propter hoc suspensus à beneficio,aut ecōtrario,secūdū gl.in d.c.qa sæpe.& in c.præsenti.suspēsus est qs ipso facto ab omnibus beneficiis,sed nō ecōtrario. Io aūt And.cle.cupiētes.de pœ.dicit circa hoc multa,nō clarè loquēs.Sed Pet.de Anch.super eadē cle.distinguit post Gas. Gal. dicēs virtualiter sic:Si quis est suspēsus,aut ergo ab officio,aut à beneficio,aut ab vtroq;.Igitur si sit suspēsus à beneficio à iure vel homine,nō est suspensus ab officio.arg.d.c.dilectus.Et ratio ad hoc est,odiū pœnarū.de reg.iur.in pœnis.Ité quia officiū nō est accessoriū ad beneficiū,licet sit ecōtrario.Et intellige hoc siue sit suspēsus à beneficio simpliciter,siue à beneficio addito ly solum.Si verò est suspēsus ab officio:tūc aut ab officio solū: & planū est q; nō à beneficio:qa hoc tātū sentētiæ promulgatio voluit:aut ab officio simpliciter,scilicet nō addito ly solū:& tūc aut à iure aut ab homine:& si à iure,aut ꝓpter crimē,aut propter infamiā,aut ꝓpter cōtumaciā. Et si propter crimē,putat q; sit suspensus à beneficio:vt c.eos.& c.si qs sacerdotū.dist.lxxxj.Si verò ꝓpter infamiā vel cōtumaciā,secus est,vt c.presbyter si à plebe.ij.q.iiij.Si verò est ab homine suspēsus ab officio,si est ꝓpter crimē graue, est suspensus etiā à beneficio,si verò propter crimē leue, vel etiā infamiā aut cōtumaciā,nō est suspēsus à beneficio,vt in iuribus allegatis.Si verò est suspēsus ab vtroq;:aut hoc est per dictionē &:& tūc est planū eū esse priuatū facultate exercēdi iurisdictionē spūalē,& cōferendi beneficia,& eligēdi:siue sit suspēsus ab homine siue canone inferēte pœnā:vt in casu capituli primi de reg.iur.lib.vj. Aut per dictionē vel:& tūc putat verā opinionē Gof.q; talis sentētia nō valet ꝓpter incertitudinē.l.iij.C.de sent.quæ si.cer.quan. Hæc ex illo.Et licet Inn.in c.pastoralis.de appel. dicat q; suspēsus ab officio tantū,fructus beneficiorū percipere nō debet:tamen Host.hoc intelligit quādo est suspēsus pro graui causa:secus pro leui vel infamia,& nō est cōtumax. ¶ Si verò suspēsio sit à diuinis officiis:tūc nō pōt qs officiare, nec cū aliis interesse seu audire,secūdā Host.Gofr.& Ray.nō erit irregularis si intersit solū vt simplex laic⁹:vt patet ex dictis. Si verò suspēsio sit ab ingressu ecclesiæ,est qs priuatus ptāte exercēdi ordinē in ipsa ecclesia:& si in ea celebret diuina, quasi vtens officio suo sicut prius, est irregularis,secūdum Gem.in c.is cui.de sent.excō.li.vj.& similiter est priuatus ptāte audiēdi diuina in ecclesia:nō tā si ibi audit,est irregularis,licet peccet mortaliter:nisi ipse celebret,secundū Gemi.nō aūt priuatur ptāte exercēdi iurisdictionalia, vel eligendi,nec celebrādi extra ecclesiā. de quo tū dic vt in d.c.is cui.nec orādi in ea tpe quo ibi diuina nō dicūtur, secundū Cal.quē sequtur Gem.in d.c.is cui.& placet p rationē illius c.nec percipiēdi ecclesiastica sacramēta;secundū cōem opinionē:cū hoc casu talis celebrare posset extra ecclesiā secundū Io.tū cui interdicitur ecclesia,interdicta intelligūtur ecclesiastica sacramēta. xxxiij.q.ij.latorē. Si verò suspēsio sit ab administratione ecclesiæ tam in temporalibus quàm in spiritualibus:talis nō est suspēsus ab ordine:nec celebrando est irregularis, secundū Pan.in c.si quorundā.de sol.& Io.An.ibi. ¶ Si verò sit ab officio prædicationis:nō efficitur quis irregularis prædicādo & celebrādo:vt not.Pau.& sequitur Gald.in d.cle.cupiētes.secus si esset ab aliquo officio annexo alicui ordini. Si verò sit à canone ꝓpter defectū corporalē,ꝓpter quē quis prohibetur ꝓmoueri, iuxta dicta s.Corpore vitiatus. talis si promoueatur & celebret, mortaliter quidē peccat:nō tamen efficitur irregularis:secundū Pan.in d.c.si celebrat. ¶ Si verò suspensio sit vel fiat simpliciter nō expressō ordine aut officio vel beneficio,talis est suspēsus à iurisdictione spūali & collatione beneficiorū,& electione:qa secūdū Inn.& Cōpo.suspēsus ab officio & beneficio,vel officio tātùm,vel simpliciter,intelligitur suspēsus ab omnibus prædictis:qa appellatione suspensionis in genere venit maior.ar.c.si quē.de sen.excō. ¶ Si verò suspēsio sit minor,de qua §.seq.in principio.talis celebrādo nō efficitur irregularis:vt d.c.si celebrat. Similiter si sit impropriè vel large dicta,sicut §.j.dictū est de clerico peregrino:quia si celebraret,nō esset irregularis, vt not.Pan. in d.c.si celebrat. ¶ Si verò sit per annū,poterit suspēsus celebrare vltima die anni bissextilis:secundū gl. in c.quæsiuit.de verb.sign.sicut libertas ꝓmissa seruiēti per annū,acquiritur si seruit eccl̄xv.diebus. ff.de statu lib. l.cùm hæres. §.Stichus si hæredi meo. ¶ Sexto quæritur,†in qbus casib⁹ incurratur suspensio de iure? Et dico q; minor incurritur ex duobus.Primò ꝓpter quodcūq; peccatū mortale,in quo quis existēs antequā pœniteat, suspēsus est ab omni sacramētorū participatione:vt in c.quęsitū.de coha.cle.& muli. Secūdò ꝓpter participationē cū excōicatis,in qua incurritur excōicatio minor:impropria verò incurritur,vt s.§.j. quasi ad fin.sed suspēsio maior & ꝓpria incurritur in multis casibus de iure. ¶ Primò enim suspensus est episcopus duob⁹ mēsibus ab officio,si post ꝓuinciale cōciliū celebratum intra sex mēses nō cōuocat oēs abbates,presbyteros,& clericos,referens eis omnia acta concilii.dist.xviij.c.vlti: ¶ Secundò suspenditur ipso iure per annū à celebratione missæ, si ordinat sciēter solēniter pœnitētē.dist.lv.nullus. ¶ Tertiò, suspēditur episcopus p annū à celebratione missæ si ordinat aliquē inuitū.di.lxxiiij.c.j.& ij. de quo dic vt s.Ordo.iij.§.viij. Et similiter episcopus vel alius cōferens tonsurā clericalē infanti, nisi forte religionē intraret,vel illiterato,vel homini alienę diœcesis sine licētia,vel cōiugato nisi velit religionē intrare,aut ad sacros ordines promoueri,qñ scilicet pōt, suspēsus est per annū à collatione tonsuræ tantū,de tēp.or.nullus.li.vj. ¶ Quartò,suspensi sunt clerici notorii cōcubinarii.dist.xxxij.nullus.de quo dic vt s.Clericus.ij.§ viij.& Cōcubinarius.§.iiij. ¶ Quintò,suspēsus est episcopus ordinās mōnachū siue licētia abbatis, nec̄ione aliorū,cōtētus cōione suę diœcesis.di.lviij.c.fi.vbi qdā exponūt aliorū,i.episcoporū. Similiter si ordinat alienū clericū sine licētia sui episcopi vel superioris scienter vel affectata ignorātia,suspēsus est per annū à collatione ordinū:& interim clerici sine eius licētia pōt ordines recipere à vicinis episcopis.de tēp.ord.ca.eos.li.vj. Et ipsi clerici sic ordinati priuati sunt exequutione ordinis receptī:sed ep̄s episcopus pōt dispēsare ix.q.iij. Lugdunēsis.de tēp.ord.qđ trāslationē. Et si episcop⁹ Italic⁹ ordinet clericū vltramōtanū,uide s. Ordo.iij.§.iiij. ¶ Sextò, suspēsus est clericꝰ eligēs indignū quārū ad ętatē,legitimitatē,sciētiā,& mores: qui pro ea vice priuatus est electione actiua,& à būficiis eccle-

siæ triēnio suspēsus:episcopus verò qui facit vel pmittit fieri,pro ea vice priuatus est potestate conferēdi beneficiū illud,si ad eū ptinet eius collatio,& suspēdi debet à pceptione proprii beneficii.de elect.c.nihil.& c.cū in cūctis.Vbi nota q; tale triennīū incipit statim post delictū,id est,talē electionē: & si pēdente tali triennio iterū quis delinquat, secundū triennīū incipit statim post delictū, & nō in fine primi triennii:ita q; priora tępora cōfundantur in secundis:vt tenet Io.And.in cle.ij.de magi.& d.c cùm in cunctis.Sed Pan.in d.c.cū in cunctis.post Batt.in l.senatus.ff. ad Turpil.distinguit:quia qñ ponitur pœna vt species:puta,sic faciens stet ad cōtinia per decennīū à tempore delicti cōmissi:tūc determinatur tępus:& sic decennīū debet incōtinenti currere:aliàs nō esset decennīū secūdū aliud:ar. in l.si vsusfructus mihi in biennīū.ff.de vsufr.leg. Quādo verò pœna apponitur gñaliter & indeterminatè:puta dicēdo,stet ad cōtinia per decennīū:tūc incipit secundū decennīū finito primo:qa aliàs nō solueret pœnā delicti. ¶ Septimò, clericus cōtentiēs electioni de se factæ p potestatis secularis abusum,sit ineligibilis,& eligētes primavice sunt priuati electionis potestate.de elec.quisqs. ¶ Octauò, suspēsi sunt ordinati extra tpa,vel ab episcopo q resignauit, vel à nō suo sine licētia sui,vel ab excōicato,degradato,suspēso,& hmōi:vel p saltū,vel in excōicatione aut apostasia, aut post cōtractū matrimoniū:de qbus dic vt s.dictū est in diuersis locis, cum de irregularitate & ordine ageretur. ¶ Nonò, suspēsi sunt ordinātes ante tpa:vel illiteratos,vel nō subditos:de qbus dic vt dictū est s.in materia ordinis. ¶ Decimò, suspēsus est ab administratione spūal.ū qlibet grauās ecclesia sibi cōmissam pro debitis alienis,aut literas siue sigillū cōcedens,qbus possint ecclesiæ obligari.de sol. si quorūdā.tamē secundū aliquos nō ligat hęc suspēsio,nisi inferiores episcopis:& p episcopū pōt relaxari:licet facere nō debeat,nisi prius sit satisfactū indēnitati ecclesiæ,de verbo.sign.cū olim. ¶ Vndecimò, suspēsus est clericus duellū offerēs vel suscipies:poterit tñ episcopus cū eo dispēsare, si mors aut mutilatio nō sit sequuta. de cler.pug.in duel.c.j. ¶ Duodecimò, suspēduntur q cunq; iudices per annū cōtinuū ab episcoporū cōfirmatione & consecratione, q se intromittūt de cognitione negotiorū in causis electionū episcopatuū,qñ antea ad papā est appellatū:aut q cōfirmationē aut cōsecrationē cōferunt electi,post talē appellationē. & si solū cōfirmationē cōferūt,sunt suspēsi ab ea tātū:si verò cōfirmationē & cōsecrationē, sic sunt ab vtraq; suspēsi, similiter si partib⁹ recedētib⁹ ab appellatiōe eā cōferat, nisi prius inquirat si partes aliqua prauitate interueniēte recesserūt à dicta appellatione.de elec.prouida.li.vj. ¶ Decimo tertio, suspēsi sunt nō seruātes interdictū. de excess.prælatorū.ca.de quo dic vt s. Interdictū.vj.§.iiij. ¶ Decimoquartò suspēditur p mēsem ab ingressu ecclesiæ profetens sentētiā excōicationis, nisi præmissā canonica mōnitione cora idoneis testibus.de sen.excō.sacro. ¶ Decimoquintò, suspenditur p mēsem ab ingressu ecclesiæ & diuinis officiis ferēs sentētia interdicti,excōicationis vel suspēsionis nō in scriptis:& idē si nō cōscribat causam sentētiæ:& idē si requisitus nō tradat intra mēsem exemplū scripturæ:& si interim exequatur,est irregularis à solo papa dispēsabilis. de sent. excōicum medicinalis.lib.vj.de quo dic vt s. Excōicatio.j.§. iiij. ¶ Decimosextò, suspēdūtur ab officiis,& à qbuscūq; beneficiis,cōuentus,capitula,collegia,& singulares psonæ, quæ decedēte prælato alicuius ecclesiæ cathedralis vel regularis,vel collegiatæ bona ab eo dimissa, vel tpe vacationis obuenięntia occupāt:& hoc quādiu ea non restituant vel ec-

Universidad de Deusto
Biblioteca

clesiæ vel successori, nõ obstãte quacũq; cõsuetudine, priuilegio aut statuto. de ele. quia sæpe. lib. vj. & in cle. statutũ. de elec. declaratur hoc habere locũ in omni emolumento. quod intellige qñ decedit prælatus principalis. Vide §. Beneficium. v. in prin. vide etiã j. casu xx. ¶ Decimoseptimò, suspẽditur cõseruator per annũ ab officio, si sciẽter intromittit se de aliis q̃ de manifestis iniuriis. de offi. deleg. hac cõstitutione. li. vj. ¶ Decimooctauò, suspẽsi sunt triennio ab officio, id est, exequtione officii & administratione, si temporalia, secũdũ Io. An. prælati submittẽtes laicis bona ecclesiarũ seu iura sine cõsensu sui capituli & licẽtia sedis apostolicæ: & clerici qui hoc sciẽtes nõ denũtiant superiori, sunt suspẽsi triẽnio à perceptione beneficiorũ illius ecclesiæ. de reb. eccl. nõ alie. hoc cõsultissimo. lib. vj. Ad hoc autẽ q̃ hæc suspẽsio incurratur, requiritur illud qđ requiritur vt sint excõicati laici, qui vi aut metu id exigũt ab ecclesiasticis de quo vide §. Excõscatio. ix. §. xix. ¶ Decimonono suspẽditur per annũ ab officio iudex ecclesiasticus ordinarius vel delegatus, qui cõtra iustitiã & cõscientiam in grauamen partis alterius in iudicio quicquã facit per gratiã vel sordes. de sen. & re iudi. cũ æterni. li. vj. Sed hoc secũdũ Ber. nõ habet locũ in arbitrio. quod Io. And. dicit verũ, nisi succedat in locũ ordinarii vel delegati. de offic. deleg. vno delegatorũ. & eadẽ rõne nec in auditore. ¶ Vicesimo, suspẽduntur episcopi & superiores ab ingressu ecclesiæ: inferiores verò ab officio & beneficio q̃ in subditis sibi dignitatibus, pſonatibus, prioratibus, vel ecclesijs bona in ipsis inuẽta post mortẽ rectoris earũ, vel tpe vacationis obueniẽtia, quoquo modo occupant: & tãdiu donec restituerint occupata: nisi ex speciali priuilegio, aut cõsuetudine prescripta eis cõueniãt. de offic. ord. præsenti. lib. vj. Et hic casus differt á xvij. §. posito: qa hic sunt aliæ ecclesiæ: & cõsequenter alia bona. Itẽ qa hic suspendũtur prælati, nõ ibi. ¶ Vicesimoprimò, suspẽduntur episcopi & superiores ab ingressu ecclesiæ: inferiores verò ab officio & bñficio: q visitãtes exigũt pecuniã vel munera, vel à nõ visitatis procurationẽ recipiũt. de cẽsib. exigit. li. vj. de quo dicvt j. Visitatio §. v. ¶ Vicesimo secũdò, suspendũtur ipso facto episcopi & maiores qui vsurariis manifestis nõ oriũdis quocunq; titulo cõcedunt domos ad fœnus exercẽdum donec eos expellãt. de vsur. quãquã. & c. vsurarũ. lib. vj. Et similiter secũdũ Archi. qui permittũt q̃ habeãt domos cõductas vel habitãt in terris suis, si intra tres mẽses eos non expulerint. ¶ Vicesimotertiò, interdicitur ingressus ecclesiæ his qui celebrãt pręsentib, excõicatis publicè vel interdictis, aut recipiũt ad sacramẽta ecclesiastica vel sepulturã: & tandiu donec ad arbitriũ excõicatoris satisfecerint cõpetenter. de priui. episcoporũ. lib. vj. & si hoc interdicto durante ingerãt se diuinis in ecclesia sua agẽtes officia sicut prius, efficiũtur irregulares. de sent. excõ. is cui. li. vj. Et licet Archi. limiter hoc ad excõicatũ ab homine propter verbũ, donec arbitrio eius. cuius sententiã Io. de Ian. quẽ sequitur Gemitibi intelligi de sententia iuris: & sic illud verbũ, cuius sentẽtiã, exponitur, s. cõditoris, si est iuris: vel hominis, si est hominis. Quidã etiã limitãt verũ solùm quo ad exẽptos, sed melius secũdũ Io. And. ligat etiã non exẽptos. ¶ Vicesimoquartò, suspẽditur triẽnio à beneficiis q̃ defecerit in ꝓbatione eius qđ obiecerit cõtra personã electi ad aliquã dignitatẽ vel personatũ: adq̃ bñficia si se ingesserit intra illud tẽpus, perpetuò priuatus est, nisi manifestissimè cõstet q̃ nõ egerit calũnioſe. de elec. statuimus. lib. vj. Sed intellige in bñficiis quæ habet in illa ecclesia, pro qua electio celebratur. de elec. si cõpromissarius. li. vj. ¶ Vicesimoquinto suspenduntur episcopi per triennium ab officio, si odii, gratiæ, aut amoris vel cõmodi cõporalis obtentu contra iustitiã & conscientiã omiserint procedere in crimine hæresis contra quencunq; vbi fuerat procedendum, aut obtentu eodẽ prauitatẽ ipsam vel impedimẽtum iure vel facti euidentiã intergiuersibilem, secundum Rod. non autem quo ad alios, sed est suspẽdendus, arg. j. q. iij. c. sui officii alicui imponẽdo quoquo modo vexauerint aliquem: vt in cle. multorum. de hære. ¶ Tricesimosextò suspenduntur religiosi qui ex administratione eucharistię, extremæ vnctionis, vel solẽnizatiõis matrimonii, aut quacũque absolutione indebita aliquid acquisierint, nisi postquã fuerint requisiti intra mẽsem restituerint, donec satisfecerint: vt in cle. religiosi. de priuile. ¶ Tricesimoseptimo suspenduntur clerici ipso facto ab officii executione. qui recipiunt ad cõmunionẽ vel oblationẽ altaris manifestos vsurarios, & tãdiu donec ad arbitriũ episcopi satisfecerint: vt in c. quia in omnibus. de vsur. ¶ Tricesimooctauò suspẽsi sunt ab executiõe põtificalis ministerii fratres prædicatores ꝓmoti ad episcopatus vel alias prælaturas, si prius recipiũt munus cõsecrationis, quàm resignent ordini libros & alia quæ habebãt tẽpore suæ ꝓmotionis: per Clemẽtẽ quintũ in priuileg. ꝓuidẽtia. ¶ Tricesimononò suspẽsi sunt ab executione ordinũ sacrorũ, & per solũ papã dispensabiles, fratres prædicatores perturbãtes Minores in officio inquisitionis, & ecõtrario, per Clem. iiij. in priuile. paupertatis. ¶ Quadragesimò suspensi sunt simoniaci. de quo dic vt §. seq. ¶ † Septimò quæritur, qđ de suspẽsione & dispẽsatiõe circa simoniacos? Et dico multa. ¶ Primũ. Simoniacus in ordine suscipiẽdo, si sit occultũ, suspẽsus ẽst quo ad se & alios ab illo ordine. extra eo. tãta. secundũ Inn. Ray. & Pan. ibi: & ab omnibus aliis ordinibus etiã licitè receptis, secundũ Veruec. & Inno. & consequẽter est remotus ab administratione tẽporaliũ beneficiorũ suorũ. lxxxj. dist. eos. secũdum Inn. & facit gl. j. q. j. reperiũtur. & in cle. cupientes. de pœn. secũdũ Veruec. tamẽ olim verius, licet modò talis sit excõmunicatus: dicendũ est q̃ cũ pœnæ nõ sint extẽdẽdæ, iste est suspẽsus, quantũ ad ea quæ ordinis, nõ autẽ quæ iurisdictionis sunt: & debet puniri depositione & infamia, si de crimine constiterit. de accu. inquisitionis. nec põt cũ eo dispẽsari nisi per papã. j. q. j. gratia. Si tamẽ ipse ignorauit, nõ est suspẽsus nisi ab ordine sic suscepto, scdm Inn. in c. j. de simonia. eo. ti. Simoniacus verò in ordine dãdo secundũ Gof. est suspẽsus triẽnio vel perpetuò, secundũ Inno. in c. pen. eo. ti. & Pan. in c. per tuas. el ij. eo. tit. & hoc est verius per tex. iũctã gl. in c. si qs à simoniacis. j. q. j. & xxxij. dist. §. verũ. & sic indistincte tenet Sũ. Ang. sed Sum. Ros. limitat post Ray. quia si est manifestũ, ipso iure suspẽsus est etiam quo ad alios. extra eo. accusatũ. Si verò occultũ, suspẽsus est quo ad se tãtùm, sicut & quilibet criminosus. extra eod. & si quæstiões. Ordinatus etiã à simoniaco in ordine suscipiẽdo etiã occulto, vel in collatione, aut receptione, aut mediatiõe beneficiorũ est suspẽsus ipso iure. j. q. j. si qs à simoniacis. quãuis in sua ordinatione nulla sit cõmissã simonia: qa ille ordinator erat priuatus exequtiõe & nemo dat quod nõ habet. j. q. vij. Daibertũ. Ignorãtia tñ facti excusat ordinatũ in receptiõe ordinis: & si audiuit ordinatorẽ fuisse simoniacũ, poterit ministrare in ordine suscepto, licet non ad alios ab eodẽ ꝓmoueri, nisi cõsciẽtiã deponat. extra. eo. per tuas. el ij. vbi Hosti. dicit quædã notabilia, quæ habes §. Scrupulus. §. vlt. Sed cũ sciuerit, debet abstinere, donec dispẽsetur & per papã. j. q. j. si qui. in gl. Nõ autẽ excusat ignorantia iuris. vnde secũdũ S. Th. ij. ij. q. 100. nullus debet recipere ordines ab his quos scit esse tales, nec tenetur in huiusmodi quis suis prælatis obedire: imò secũdũ Archi. post Gof. potius debet excõmunicationẽ pati. ¶ Secundũ. Qui beneficiũ recipit simoniacè, secundũ Pan. in c. tanta. & in c. per tuas. extra eo. est suspẽsus: sed quo ad se tantũ, si est occultus, id est, si nõ constet per sententiã vel cõfessionem in iure vel facti euidentiã intergiuersibilem, secundum Rod. non autem quo ad alios, sed est suspẽdendus, arg. j. q. iij. c.

j. & ij. Vnde si renuntiat beneficio taliter acquisito, potest vti ordine suo post pœnitẽtiam, & aliis beneficiis licitè habitis: illo verò beneficio retẽto, in quo simonia cõmissa est, pœnitẽtiam agere nõ potest. de accu. inquisitionis. Si verò est manifest⁹, suspẽsus est quo ad se & alios ipso iure. xxxij. dist. §. verũ. Vnde quãuis beneficio renũtiet, iterũ indiget dispẽsatione, sicut quilibet notorius criminosus, vt in c. fi. de temp. ord. Potest autẽ dispẽsare episcopus, modò nõ sit ille cũ quo simoniam cõmisit. Si tamẽ ipse hoc ignorauit, non est suspẽsus nisi à beneficio sic suscepto, secundũ Inn. in d. c. de simoniacè. Et ita indistincte tenet Sum. Ang. Sed melius Sũ. Ros. & Sup. post Sũ. Pis. & Arch. & Ray. & Gof. & Host. & S. Th. vt recitat Arch. in cen. distinguit vt prędicta sint vera in beneficio simplici, etiã quantũ ad temporalium administrationẽ, si simonia sit notoria, secundũ Ray. in curato autẽ vel dignitate etiã si sit occultũ, idem est iuris sicut de recipiẽte ordinẽ simoniacè: quia est suspensus quo ad se & alios, nõ solùm ab actibus omniũ ordinum, sed etiã ab administratione tẽporali, secundũ Inn. & solus papa dispensat. Cõtra hæc autẽ videtur facere c. ex tuæ. de simo. volentes q̃ simoniacũ in ordine occultũ nõ sit tutũ cõpellere vt abstineat ab officio eius: sed hoc ideo dicit, quia nõ poterat probari: cũ quo stat q̃ ipse tenebatur abstinere. & hoc innuit ibi gl. ¶ Tertiũ. Cũ simoniaco in ordine secundum gl. & Cal. in c. post trãslationẽ. de renun. & do. Ant. & Pan. in d. c. de simoniacè. post multa dispẽsat solus papa quando sciẽter actum est: episcopus autẽ quando ignoranter. j. q. v. præsentiũ. etiã si postquam sciuit nõ renuntiauit, sed ministrauit in ordine suscepto, vel ad alios ascẽdit secũdũ Rod. & similiter quãdo sciẽter, sed nõ est ministratũ in sic suscepto: quia potest episcopus dispẽsare quo ad ritè susceptos, licet nõ quãtum ad sic susceptũ, nec quãtum ad recipiendos ante dispẽsationẽ, scilicet papalẽ: quia promotus esset per saltum, secundũ Ray. & cõcordat Alberi. & facit extra eo. si quis ordinauerit. ibi: ab ordine sic suscepto. Quod limitat Rayn. nisi pecunia esset data ipsi episcopo: quia non potest ipse dispẽsare propter turpitudinẽ suam: sed papa. j. q. j. erga. vel successor, aut alius ordinari⁹. ¶ Quartũ. Cum simoniaco verò in beneficio sciẽter solus papa dispẽsat, secundum Ber. Ray. & Gof. quod intelligitur in illo beneficio, & in quocũq; alio: secũdũ gl. & Io. And. in d. c. de simoniacè. sed secũdum Host. episcopus potest dispẽsare in simplici, scilicet ab alio: secundũ Pan. verò in d. c. de simoniacè. etiã in curato in alia ecclesia etiã cum exequtiõe ordinũ, si modò spõte renũtiat: in ecclesia tamẽ exempta nõ potest dispẽsatione episcopi habere nisi simplex beneficiũ: & cum exequtione minorũ ordinum solùm: ad illud verò beneficium, in quo fuit simoniacõmissa, vt illud habeat, fieri non potest nisi per papam. Si autẽ expectat sententiã cõdemnatoriã, nullo modo episcopus potest dispẽsare ad quodcũq; beneficiũ in illa ecclesia vel in alia. Cum eo verò qui ad beneficiũ est simoniacè promotus ignoranter, solus papa dispensat vt illud habeat: in aliis autem episcopus: vt not. in c. præsentiũ. j. q. v. & in c. sunt. & in c. nobis. eo. ti. Tanc. tamẽ in c. sicut nobis. eo. ti. tenet q̃ etiã in eodem potest episcopus dispẽsare, si ipse episcopus nõ fuit in culpa. & cõsentit Ray. & placet. ¶ Quintũ. Cum simoniaco in dignitate episcopus dispẽsare non potest, secundum Inno. extra eo. nobis. imò nec cũ aliquo simoniaco scienter nõ potest dispensare q̃ promoueatur ad dignitatem etiam pro qua non fecerat simoniã. j. q. j. ergo. ¶ Sextum. In multis autẽ casibus simoniæ potest episcopus, secundũ Ray. post legitimã pœnitentiã dispensare. Primò cum eo qui beneficiũ vel etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordinem contulit simoniacè, vel fuit mediator simoniæ si sit occultū. Secundò cū eo qui interposuit preces carnales etiā pro nō digno: nulla tamē interueniente cōditione vel pacto, si ipse episcopus sit immunis, alioqn metropolitan⁹. Sed intellige secundū Veruec. quādo talia ex cōsuetudine cōpetunt ei. Tertiò in simonia cōmissa circa exequias defunctorū, cōsecrationē cœmeterii & vasorū, benedictionē vestiū, chrismatis, aquæ, salis, panis, & nubentiū, & huiusmodi: quia in his nō prohibetur: & sic potest, arg. c. nuper. de sen. exc. & cōsentit gl. eius, Vl. Host. & Gof. quod Arch. intelligit quādo simonia est manifesta: quia occulta nō inducunt irregularitatē in huiusmodi. Vnde dicit Inn. q̄ simoniaci in benedictionibus & huiusmodi, si occulti sunt, licet sint suspēsi quo ad se, tamē post pœnitentiā licitè celebrant. Quartò cū eo qui ordinē simoniacè recepit, & nō ministrauit quo ad ritē antè susceptos. Quinto cū eo q̄ beneficiū simoniacè recipit postquā resignauit, in exequutione ordinū: & secundū gl. eius tam susceptorū ante beneficium quàm post: nec tamen vt recipiat nouos ordines, nisi fortè
2 intrauerit religionē, & simonia esset occulta. ¶ † Octauò quæritur generaliter quis absoluere possit à suspēsione vel interdicto? Et dico multa. ¶ Primum. Si imponitur à iure vel ab homine si donec satisfecerit vel pœnituerit, facta satisfactione vel pœnitētia relaxatur ipso facto, sēm Pan. in c. cū tu. de vsur. & not. in c. nō est. de ipō. Si verò imponitur simpliciter, necessāria est absolutio. de quo vide §. Interdictū. iij. §. ix. in ptin. ¶ Secūdū. Absolutio autē fiet solo verbo sēm Host. & secundū Archi. fieri debet sub ista forma vel simili: Ego absoluo te à vinculo suspēsionis quā incurristi propter talē causam, & restituo te exequutioni ordinū vel officiorū tuorū in nomine patris, &c. tamen quia suspēsio pertinet ad forū cōtentiosum, nec inuenitur determinata forma necessāria huius relaxationis: quibuscunq; verbis vtatur q̄ pōt absoluere, absoluit si intēdit absoluere. arg. dictorū vbi §. quia ambulāt pari passu. ¶ Tertiū. Absoluere autē pōt episcopus secundū cōmuniter Doct. in c. si quorūdā. de sol. si est imposita à iure & cōditor canonis sibi vel alteri nō reseruauit: ar. c. nuper. de sen. exc. Et ita tenet Vin. Hug. Gof. Inn. Ber. & Io. in gl. ij. q. j. si inimicus. & Host. & idē est si cōstitutionē inferioris approbat & cōfirmat. de cō stit. ex frequētibus. qa plus nō operatur sentētiā cōfirmare, quàm cōdere. Vnde poterit quilibet suffragane⁹ relaxare: eū nō sit maioris efficaciæ quàm ius cōmune. Hoc tamē fallit primò sēm gl. in c. cupiētes. de elec. li. vj. in ele. j. de hære. si nō sit simpliciter posita, sed ad tēpus: quia solus cōditor canonis absoluet. Secūdò sēm Pan. in d. c. si quorūdā. si sit inflicta simpliciter, sed ꝓpter peccatū: qa nō poterit episcopus absoluere nisi in casib⁹, in qbus pōt dispēsare, quia pœna propter delictū posita intelligitur perpetua: vt in l. seruus. C. de pœ. & no. Inn. in c. ex literis. de cōstit. secus si esset inflicta propter cōtumaciā, quia episcopus posset absoluere: arg. d. c. ex literis. & quod no. Inn. in c. j. de excess. prælat. ¶ Si verò sit simpliciter facta ab homine, absoluet qui tulit, vel eius superior, secundū quod dicitur de sent. excō. xiij. q. j. si Petrus. ¶ Quod tamen aliquādo fallit in aliquibus casibus, in quibus restitui quis nō potest à suo suspensore, sed solùm à papa. Primò quādo clerici regulares propter exhibitionem sacramentorū hæreticis, aut propter receptionē eleemosynarū, vel oblationū ab eis, vel traditionē eorū ecclesiasticæ sepulturæ, sunt priuati officio ab eorū ordinariis. de hære. excōicamus. Secūdò suspēso à collatione beneficiorū per cōciliū post primā & secundā monitionē inuēto culpabili in cōferēdo beneficia indignis. de præbē. graue. posset tū iste ab vno patriarcha principali restitui: vt in d. c. graue. Tertiò in degradato. c. ex tuę. de cle. non resi.

¶ Svspicio, vide §. Iudicium & præsumptio.

Svsvrratio secundū S. Th. ij. ij. q. lxxiiij. est obloquutio mala de proximo facta occulte ad diuidendā amicitiam aliquorū. Vnde susurro & detractor cōueniunt in hoc q̄ vterq; dicit mala de ꝓximo in eius absentia: sed differūt in fine siue intētione: quia susurro intēdit amicorum discordiā: detractor verò famæ læsionē. Est autem nedum peccatū mortale, sed grauissimū: quia amicitia præeminet inter bona exteriora. Hęc ex illo. Si quis autē referat ea, quæ de se nata sunt facere discordiā magnam, licet hoc nō intendat, videtur mortale, si sit ex lata culpa, arg. eorum quæ dicta sunt de detractione §. Detractio. §. j. nisi hoc faceret ad præseruandum amicū ab iniusto nocumento: vt si dicatur, caue à tali, quia insidiatur vitæ tuę: quia propriè tunc nō intēditur discordia, sed vita. Si tamen amico q̄ auisatur minus malū esset id quod ei imminet ex alio, quàm discordia cū eo, mortale videtur tūc referre ea quæ sunt causa discordiæ: quia est causare discordiam sine causa rationabili.

De Tabellione & Instrumentis.

1 *Tabelliones quis creare possit.*
2 *Notarius quis & qualis creari debeat.*
3 *Tabellionis officium an exerceat clericus vel religiosus, si prius illud habebat.*
4 *Tabellionis authoritas quò se extendat.*
5 *Tabellio an cogi possit.*
6 *Tabellionum quod sit salarium.*
7 *Notarius delinquens qualiter puniatur.*
8 *Tabellio quando teneatur ad restitutionem.*
9 *Instrumentum vt sit validum quot requirantur.*
10 *Falsum quomodo instrumentū, rescriptū, bulla, vel alia scriptura.*
11 *Legatum factum tabellioni scribenti an valeat.*
12 *Instrumentum qualiter reprobetur per testes.*
13 *Innouatio instrumenti vel priuilegij qualiter fiat.*

TABELLIO est persona habens publicum officiū scribendi instrumenta ad faciendū fidem: aliàs dictus tabellarius: vt in l. generali. C. de tab. scri. vel notarius, de cuius multiplici nomine not. in c. quoniā contra. de proba. Instrumentum autē dictum ab instruendo. l. j. ff. de fide instru. Sed Host. in Sum. ti. de fide instr. & secundū Spe. ti. de edi. inst. est scriptura ad assertionē seu probationē alicuius reifacta. ¶ † Primò verò quæritur, quis posit creare nota 1
rios siue tabelliones? Et dicit Aug. de Anch. in lib. de potestate ecclesiastica, q̄ solus papa & Imperator, vel cui isti cō miserint: sed adde, & qui horū iura præscripserit. Nam dico q̄ hoc princeps, id est, Imperator, & cui ipse cōmiserit, & reges nō recognoscentes superiorē, & ciuitates habētes iura principis, & papa: vt voluit Inno. in c. cum P. de fide instru. & Bar. in l. infamem. ff. de publ. iud. & idem dic de aliis magistratibus iurisdictionem habentibus respectu inrisdictionis eorum: & nō solùm si in temporalibus, sed etiam in spiritualibus præsint. vnde secundū Rayn. episcopus potest cōstituere notariū in ecclesiasticis per totā diœcesim suā. de quo vide Pan. in d. c. cum P. ¶ † Secundò quæritur, quis 2
& qualis debeat creari notarius? Et dicit Augu. de Ancho. vbi suprà, quòd cum sit persona publica publicæ vtilitati deseruiens, debet primò esse de legitimo matrimonio natus: secundò debet esse liber, & non seruus. C. de tabula. & scrib. si tamen se gerit pro libero, & nō sit: valebunt instrumenta per eum facta donec de veritate constiterit, secundum Augustē. de Anch. pro quo vide Panor. in c. sicut te. ne cle.

cle. vel mo. Pro hoc aduerte q̄ secundū Spec. nō valent instrumenta exercētis publicè officiū tabellionatus, si à nemine habuit potestatē: secus si eā habuit à superiore, sed propter aliquē defectū nō poterat habere vel exercere illud officium. quo casu loquitur l. Barbarius. ff. de offic. præto. Et tertiò debet, secūdū doct. esse peritus, & secundū Bar. in l. fi. C. de tabu. debet scire summā, & similia quæ pertinēt ad artem notariæ: aliàs sibi imputatur: nō tamē tenetur esse doctor. & facit quod no. Inn. in c. cū in cunctis. de ele. Tenetur autē dāno ex imperitia sua dato. ar. l. illicitas. §. sicuti. ff. de offic. præsid. & no. Pan. in c. j. de fide instru. quartò debet esse laicus: quia secundū Ray. clericis in sacris cōstitutis istud officiū est penitus interdictū: imò si illud habēt, cōpellendi sunt illud dimittere per subtractionē beneficii appellatione postposita. ne cle. vel mo. sicut. Ex quo infert ibi Panor. q̄ tabellio effectus clericus nō perdit illud officiū ipso facto: nec ecōtrario, clericus perdit clericatū vel beneficiū, etiā existēs in minoribus, si fiat tabellio: similiter nec perdit officiū si fiat religiosus: sed exercere nō debet nisi vt dicetur: & idē si fiat de curia vel aduocatus. de quo vide ibi per eū, & §. seq. Quintò debet esse & recipi iuratus q̄ fideliter exequatur officiū suū. Iurare autē cōsueuit secundū Host. vt refert Ioā. And. in nouel. super c. sicut te. ne cler. vel mo. & ibi Panor. Primò de his quæ videbit & audiet & requisitus fuerit, sine diminutione veritatis & commistione falsitatis cōficiet instrumētū. Secundò q̄ iniūcta sibi secreta celabit. Tertiò q̄ super cōtractu vsurario vel in fraudem vsurarū inito nō cōficiet instrumētū sciēter. Quartò q̄ de omnibus instrumentis quæ reddet, protocolla tenebit. vnde debet tria exēplaria facere, & dare vnum actori, & vnū reo, & vnū originale retinere pro se, cui magis credetur. dist. ix. verū. dis. lxxvij. ieiuniū. C. de edē. in auth. si quis in aliquo documēto. & hoc nisi originale reprobetur per testes qui fuerint præsentes. de sen. excō. sacra. Quintò q̄ fidelis erit ei à quo cōstituitur: & si sciret damnū eius tractari, per se vel per nuntiū reuelabit. Sextò q̄ illud officiū sic sibi iniūctum cupiditate, odio, timore & amore, remotis, omnia secundū bonā cōscientiā exequetur. ¶ † Tertiò vtrū aliquo casu clericus vel religiosus posit hoc officiū exercere de iure vel de facto si prius illud habebat? Et dico multa. ¶ Primum. Nullo casu clericus pōt licitè post sacros ordines susceptos effici tabellio: intellige per principē laicū, licet si efficiatur nō perdat clericatū, vt dictum est §. priore. nullo etiā casu esto q̄ ante sacros ordines esset tabellio, licitè potest tale officiū exercere in causis secularibus, secūdū Pan. in d. c. sicut. tum quia hoc officiū est vile, cum tabellio dicatur seruus publicus: vt in c. ij. de vsur. lib. vj. & ff. de adopt. l. nō enim. tum quia est officiū seculare: ab huiusmodi autē officiis debēt clerici abstinere. ne cle. vel mona. c. j. In causis verò ecclesiasticis similiter nō pōt licitè si sit institutus à principe seculari: quia ita videtur sentire Host. & Inno. in d. c. sicut. quod tamē de mente Pan. ibidē limitatur: nisi hoc faceret. corā papa vel eius curia: quia papa admittēdo videtur eū habilitare: arg. l. idē Vlpianus. ff. de excusationi. tut. Si verò sit institutus à papa vel episcopo quo ad suā diœcesim, licitè hoc pōt, cū propter ordines sacros aut beneficiū non debeat illi ecclesiasticū officium interdici: arg. c. tua. el ij. de deci. & de iudi. decernimus. & de arbit. cōtingit. Et ita indistinctè tenet Ang. sed melius Sum. Ros. post Pan. in d. c. sicut. limitat verū extra curiam papæ, quādo non habet competens beneficium: aliàs non licet, cum indistinctè prohibeatur in d. sicut. quia, vt dicit glo. ibi, est quoddā genus negotiationis quod clericis prohibetur. extra ne clerici vel monachi. c. j. ¶ Secundū. Si antē clericus sit quidem in sacris, sed nō habeat beneficiū, secūdum Pan. post Host. potest hoc officiū exercere: intellige etiā in causis temporalibus: imò plus dicit Ioā. And. hoc officiū non prohiberi præcisè clericis, sed causatiuè, scilicet per subtractionē beneficii. Vnde nō potest prohiberi clerico in sacris indistincte, sed causatiue si vult tenere beneficiū, id est, sub hac cōditione. Pan. non placet hoc secundum, vt scilicet detur ei optio tenendi beneficiū vel exercēdi tabellionatū: sed primum, scilicet q̄ hoc officiū exercere potest si nō habet beneficium: quia tūc potest exercere licitā negotiationē. d. c. j. ne cle. vel mo. ¶ Tertiū. Si verò clericus non sit in sacris, sed in minoribus, potest hoc officiū exercere secundū Io. And. in d. c. sicut. per tex. ibi, qui facit mentionē de cōstitutis in sacris. quod licet do. Anto. velit limitare nisi sit beneficiatus: tamen limitationē non approbat Pan. prima facie: quia text. ille videtur in contrariū, cum prohibeat clericis in sacris sub priuatione beneficiorū: & consequenter non procedit in minoribus, quantūcunq; sint beneficiati. & ita tenet Sum. Ang. & Ros. sed re vera Pan. tandem limitationem approbat & probat, tum quia officiū est vile & seculare, & cōsequenter interdictū omnibus clericis saltē beneficiatis: tū quia beneficiatis in minoribus prohibetur officium postulandi: ergo fortius istud, quod est vilissimū: vt not. gl. in l. vniuersos. C. de decu. lib. x. tum quia est genus negotiationis: vt in gl. & cōsequenter prohibitū beneficiatis: vt in c. j. ne cler. vel mona. nisi is, qui esset beneficiatus insufficiēter: quia propriè beneficiatus nō dicitur: arg. c. ij. de transla. præla. & idē videtur tenere Host. hæc ex Pan. & idem Ray. & ad illud verbum, in sacris: dicit q̄ sumuntur sacri largè pro omnibus ordinibus, qui indubitanter sunt sacri: vt no. xxxij. dist. in Sum. ¶ Quartum. Religiosus autē qui in seculo fuit tabellio, illud officiū exercere nō potest nisi cōtra hæreticos: vt no. Io. And. in c. vt officiū. de hære. lib. vj. secundū Veruec. tamē in Spe. vetera instrumēta poterit cōplere, sed nō assumere noua. l. alienationes. ff. fam. ercis. & de Iudæ. c. Iudæi. ¶ Quintū. Si autē clericus de facto nō obstāte dicto statuto fecit instrumētū, secundū Inn. valet, si fecit antequā interdiceretur ei: aliàs nō. Et pōt esse ratio secūdū Io. And. quia interdicto officio interdicta est eius exequutio. ar. c. pastoralis. de app. aliàs hæc interdictio esset delusoria. Sed ipse Io. An. tenet q̄ valeat etiā post interdictū, licet posset priuari bñficio. Et monetur: qa ibi hęc sola pœna imponitur: vnde aliā inuenire nō debemus. Pet. aūt de Anch. reprobat rationē Io. And. qa appositio pœnæ in actu iure ꝓhibito cōfirmat actū cōtra inhibitionē attētatū, vt not. Bar. in l. prætor ait. ff. de no. oper. nū. vnde dicit meliorē rationē: qa annullatio instrumēti propter carētiā fidei nō cōcernit clericū, sed partes, qbus ꝓhibitio nō est facta: vnde posset dici q̄ si per edicta soleniter publicata sit facta interdictio clerico, ita q̄ potuit in notitiā populi verisimiliter trāsire, nō valebūt instrumēta: aliter sec⁹: sicut obseruatur in prodigo, cui bonorū administratio est interdicta: vt l. is cui bonis. ff. de verb. oblig. Et idē in effectu Pan. sentit, dicens q̄ ante interdictū valebāt, ex quo tolerabatur in officio, ratione publici officii: postea verò nō valebūt, si interdictū factum est per superiorē palàm & publicè: quia gesta ratione publici officii post superioris interdictū non tenēt: vt in c. veritatis. de dolo & cōtu. Nec pōt allegari tolerātia, ex quo publicè emanauit ꝓhibitio. Si verò nō fuit factū publicè, tenēt in præiudiciū ꝓhibiti, vt posit bñficio priuari: vt in d. c. sicut. sed gesta ratione publici officii tenēt, saltē quo ad ignorātes: de quo §. Excōicatio. iij. §. xxiij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 ¶†Quartò quæritur, ad quid vel vbi se extẽdat tabellionis authoritas? Et dico multa. ¶Primũ. Secũdũ Pan. in c.cũ P. de fide instru. licet instrumẽta cõfecta à notario in territorio eius qui eum cõstituit, valeãt extra territoriũ, secundũ cõem opinionẽ: nõ tamẽ põt extra territoriũ suũ instrumẽta cõficere. Vnde creatus ab Imperatore nõ cõficiet in terris papæ: nec ecõuerso. Et ita refert & tenet Sum. Ang. Sed Pan. ibi addit q̃ creatus à papa conficere poterit in terris Imperii, & ecõtra, per viã approbationis seu de cõsensu partiũ: quia potestas à principe cõcessã exerceri põt extra territoriũ in his quæ sunt voluntariæ iurisdictionis & ptãtis. l. ij. ff. de offi. procõ. & c. nouit. & quod ibi no. de offi. leg. Si verò fuit cõstitutus ab alio quàm à principe, instrumẽtũ cõfectũ ab eo extra territoriũ inter extraneos secundũ cõem opinionẽ nõ facit fidẽ, similiter nec inter subditos cõstituẽtis, secũdũ cõiter doct. excepto Bal. Et mouẽtur, quia iurisdictio etiã volũtaria cõcessa ab alio quàm à principe, exerceri nõ põt extra territoriũ cõcedẽtis, per l. ij. ff. de offi. procõ. cũ ibi no. & satis in hoc posset ĩtari cõsuetudini: vt dicit Spec. hæc ex Pan. qui etiã idẽ sentit in d.c. sicut. vbi vult cum Pet. de Anch. q̃ tabellio Imperialis de cõsensu partiũ etiã inter nõ subditos cõficit instrumẽta. & idẽ Bar. & Bal. & Gasp. Cal. & do. Ant. vt ibi patet. Et ita tenẽt, & adde q̃ tabellio papalis ita vbiq; potest cõficere, sicut Imperialis in terris Imperii: cũ papa vbiq; sit Imperator quantũ ad spũalẽ & temporalẽ iurisdictionẽ: vt ꝛ. in verbo, Papa, probatũ est. Vnde secũdũ Arch. tabellio institutus à papa vbiq; põt cõficere. ¶Secundũ. Tabellio institutus à laico cõficere põt instrumẽta sup ecclesiasticis negotiis, vt bene probat Pan. in d.c. sicut. & ita seruatur in facto, licet aliqui cõtrariũ sentirent. de quo vide ibi. ¶ Tertiũ. Si tabellio faciat formam instrumẽti per aliquẽ cõtrahentiũ ordinari: & deinde ipse redigat in publicã formã, secundũ Spec. valet: vt xlj. q. ij. cũ redẽptor. ibi, scribẽdã dictauimus. Non tamẽ debet officiũ
1 suũ delegare, vt in auth. de tabel. ¶†Quintò quæritur, vtrũ tabellio cogi possit? Et dico q̃ debet esse requisitus & rogatus: vt in Spec. de instru. edi. vt est gl. in verbo requisiti. in cle. Romana. de iureiur. Sed si rogetur cõficere cõpellitur: quia hoc cõtinetur sub eius iuramẽto: vt ꝛ. §. ij. Vnde secũdum Host. solet requiri sub pœna officii sui q̃ instrumẽtũ cõficiat. quod si nõ fecerit, periurus videtur, nec suis instrumentis posteà credetur, ar. c. testimoniũ. de testi. quã requisitionem qui sq; de populo facere põt. de testa. relatũ. & pro tãto dicitur seruus publicus. Sed & si mãdato superioris cõficere nolit, priuatur officio, secũdũ Bal. in l. prouidẽdũ. C. de postu. quod limita, nisi aliud officiũ habeat, & exequutus fuerit quinquẽnio: quia tũc inuitus rogari nõ põt: vt est casus, & ibi no. Ang. in l. j. C. de tab. lib. x. Sed nec põt ad libitũ renũtiare officio tabellionatus: quia nemo põt renuntiare suo officio, nisi in manibus superioris cõcedẽtis. l. legatus. ff. de offi. præsi. de renũ. admonet. ad quod Bal. inducit l. fi. ff. de tut. ¶†Sextò quæritur, quid de salario tabellionũ aut procuratorũ, qui aliquando sunt tabelliones? Et dico multa. ¶Primũ. Quãtum ad tabelliones secũdum Veru. in Spec. si scriptura, quã faciũt, est forẽsis seu iudicialis, vt acta iudiciorũ, protestationes, emãcipationes, & huiusmodi, quæ corã iudice & notario fiũt ad talẽ iudicẽ, coram quo actũ est, spectat partes reuelare si salariũ immoderatũ exigitur. de pœ. dist. j. nemo. de offi. deleg. cũ te. & tales improbos exactores punire. C. de offi. præfe. l. peto. Si verò scriptura sit extrai udicialis: puta instrumẽtũ depositi vel solutionis vel procurationis vel vẽditionis & huiusmodi, debet hoc per loci ordinariũ expediri: & quod cõsuetum est taxabit per se vel per aliũ, inspecta conditione litigatoria, cõsuetudine fori, & causæ qualitate. xij. q. ij. §. tria. de sinodo, c. j. x. q. ij. hoc ius. Sed adde q̃ etiã si notario tẽpore rogationis solutũ est pro instrumẽti cõfectione, debet iterũ tot ui quãdo copia petitur. gl. est in l. fi. §. exẽplaria. C. de princ. agen. in re. li. xij. Si tamẽ aliquid accipit etiã à spõte soluẽte vltra propriũ salariũ quãdo illud habet, punitur, secundũ Bal. in auth. sed hodie. C. de epis. & cler. ¶ Secũdũ. Quantum verò ad procuratores dicit idẽ q̃ nõ põt procurator de certa parte litis paciscì, puta media, vel quota: alioquin pactio nõ valet, sed punitur talis. ff. de var. & extraord. cog. l. j. §. aduocatorũ. nec eius salariũ, cũ & ipse sit aduocatus. xij. q. viij. c. j. & ecõtrario põt excedere centũ aureos, sicut nec salariũ aduocati. d. l. j. nec in quacũq; causa nomine palmarii potest accipere vltra xx. libras Turonensiũ. Salariũ etiã seu merces incertæ pollicitationis, nulla scilicet præcedẽte interrogatione oblato salario: vt cum dicitur, fac hoc & faciã illud, peti nõ põt. C. mãd. l. salariũ. In quo tamẽ distinguitur: quia si promittitur incertũ re & genere, puta bene faciam tibi, vel recognoscã seruitiũ: peti nõ põt. d. l. salariũ. Si verò sit re tantũ incertũ, sed genere certũ: puta, promitto equũ aut vestes: vel faciã te militẽ, nũ dicẽdo quẽ equũ, vel quas vestes, vel quãtũ pro militia dabitur: tũc est penitus incerta promissio, ideoq; peti põt, ar. C. mãda. l. j. & taxabitur hoc arbitrio boni viri. ff. pro socio. l. si societatẽ. Si verò certũ re & genere promittitur: puta, promitto talẽ equũ vel talẽ vestẽ: aut faciã te militẽ, & dabo pro militia tantũ: subdistinguitur: quia si fuit hoc deductũ in stipulatione, certi cõditione petitur. Inst. de verb. oblig. in princ. Si verò nõ fuit sic deductum, sed nudo pacto promissum, petitur aliis actionibus, vt ibi distinguitur. ¶ Tertiũ. Quando aũt debeatur salariũ procuratori: dic q̃ locati operas pro aliquo faciẽdo vel exercẽdo, puta aduocato, medico, procuratori, & similibus promissum debetur opere finito. arg. C. de suffra. l. vnica. ¶†Septimò quæritur, quid si delinquat notarius? Et dico q̃ si scribat falsum instrumentũ immunitatis, punitur igne. l. j. C. de immu. ne. cõce. lib. x. Si verò scribat illicitũ instrumentũ, perdit manũ. c. Imperialẽ. §. scriba. de prohi. alie. per Fed. Si verò scribat instrumẽtũ de actu à iure reprobato, puniri põt, secũdũ Pan. in c. j. de fide instr. vbi vide. Si verò scribat instrumẽtũ vsurarũ est periurus, secũdũ Host. si hoc facit sciẽter: quia cõster solẽt iurare se talia nõ facturos: & cõsequenter est infamis. vj. q. j. infames. & c. quicũq;. & videtur periurus ipso iure, secũdũ dicta ꝛ. Periurũ. §. vlti. ex doctrina S. Tho. ij. ij. q. xcviij. ar. iij. cũ suũ iuramentũ sit promissorij & solẽne, & cõsequẽter admitti nõ debet ad testimoniũ: vt in c. quicũq;. & xxij. q. v. paruuli. & si de hoc egerit pœnitẽtiã. extra de testi. testimoniũ. nec vltra põt instrumẽta conficere: secundũ Host. Sed intellige q̃ nõ potest testari aut conficere si factũ sit notoriũ, adeo q̃ nõ possit tergiuersatione celari: vel sequuta sit sentẽtia declaratoria. Et sic limita quæ habes in Aur. Ro. casu xxiij. nec põt restitui ab aliquo citra eũ qui potest eum instituere notariũ: quia nõ est nũc ad illud officiũ habilior, quàm ante suam infidelitatẽ. Vtrum autẽ restituere teneatur, infrà Vsura. vij. §. vij. ¶†Octauò quæritur, quãdo tabellio teneatur ad restitutionẽ? Et dico q̃ tenetur primò si ex ignorãtia suæ artis dãnũ dedit: vt in l. illicitas. de offic. præf. & in regula, nõ est sine culpa. de reg. iur. li. vj. & secũdò si falsificat instrumentũ vel alias scripturas ipse vel alius, tenetur parti de omni damno inde sequuto, per dictam regulã: qui dant causam efficacẽ dãni. & idẽ dic de sciẽter vtẽtibus falsis scripturis. Tertiò quãdo prece vel pretio testamẽta vel alias

alias scripturas tabelliones destruunt eadẽ ratione: & similiter quãdo huiusmodi occultãt, requisiti tenentur ad omne damnũ, ꝛ. Restitutio. ij. §. xvj. in fi. Secus si nõ requirãtur: qa nõ tenẽtur scripturas ingerere his quorũ interest. Quartò quãdo cõficiũt instrumẽta renuntiationũ apponentes clausulas, quarũ vim ignotãt contrahentes: si inde sequatur dãnum. Quintò quãdo conficiunt instrumenta super vsuris.
9 de quo ꝛ. Vsura. vij. §. vij. ¶†Nonò quæritur quot requirãtur ad hoc vt instrumentũ sit validum? Et dico q̃ sunt nouẽ, secundum Veruec. in Spe. lib. ij. c. xliiij. Primò enim requiritur inuocatio nominis Domini, incipiendo, in nomine Domini amẽ. xxiij. dist. in nomine domini. vel in nomine Domini nostri Iesu Christi: vel in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. & hoc in arduis & perpetuis instrumentis. In minoribus autẽ & intra breue tẽpus defecturis, & in publicationibus actorũ iudicialiũ, nisi sit sentẽtia diffinitiua, nõ est vis si omittatur, & inchoetur anno dñi &c. Secundò annus dñi quotus: sicut à natiuitate Christi, vt in q̃busdã partib⁹. siue ab incarnatione, vt in aliis. in quo cõsuetudo seruãda est. Tertiò indictio, vt patet in d.c. in nomine dñi. Quarto mẽsis & dies. Quintò nomẽ papæ in terris suis, vel Imperatoris in imperio, aut regis in regno. Sextò locus gnãlis: puta ciuitas aut castrũ: & specialis: puta domus & camera. Septimò testes. nec est necessarium de iure apponere ad hoc vocatos & rogatos, nisi in quibusdã casib⁹. Octauò nomẽ & prænomẽ tabellionis, & cui⁹ authoritate sit tabellio. Nonò signũ notarij: in quo tñ cõsuetudini standũ est. vnde Narbonæ notarii signis nõ vtũtur. Adde ex Pan. in c. j. de fi. instr. Decimò q̃ cõfectũ corã partib⁹ legatur. Vndecimò q̃ appareat notariũ fuisse rogatũ. Duodecimò q̃ notarius sit habilis: quia si esset excõicatus notoriè, vel potestate priuatus, & huiusmodi, nõ valeret. Decimotertiò q̃ narretur series facti. Decimoquartò q̃ sit constitutus notarius ab eo qui habet potestatẽ. sed hoc subintelligitur in eo quod dicitur tabellio. Decimoquintò nomẽ cõsulis. sed hoc nõ seruatur. ¶†Decimò q̃ritur, quomodo instrumentũ vel bulla seu rescriptũ papale aut alia scriptura, puta instrumentũ, priuilegiũ, & huiusmodi, dicatur falsa? Et dicit Arch. ij. parte, ti. j. c. xviij. q̃ bulla vel rescriptum papale dicitur falsum primò per subreptionẽ. de quo ꝛ. Rescriptũ. §. vj. & vij. & secũdo per nouam fabricationẽ eius, cuius pœna est excõicatio ipso facto & degradatio & mors. de cri. fal. ad falsariorum. & septẽ modis cognoscitur hæc falsitas. eo. ti. licet. secundũ leges autẽ pœna falsarii est bonorũ confiscatio in libero, & mors in seruo. l. j. ff. de fal. Tertiò per iuris interpretationẽ. de quo Archi. post gl. in c. in memoria. di. xix. dicit q̃ scriptura dicitur falsa cũ scribitur omnes vel maiorem partem fuisse præsentes, q̃ nõ fuit. de his quæ fiũt à maio. par. capi. c. quãto. & talis falsarius suspẽditur officio & beneficio. de testi. quod super his. Itẽ dicitur charta falsa, quæ nõ habet testes inscriptos, id est, per aliũ scriptos, secundũ Host. q̃ autẽ manu propria se scribũt. dicũtur subscripti: & similiter q̃ habent subscriptiones. intellige, id est. inscriptiones, sed variis manibus notatas, & quæ nõ est perfecta eadem manu de primile. c. cum olim. nisi ex hoc sit ibi diuersitas, q̃ mutatio
5 ei ibi calami vel atramẽti: vt in auth. de fi. instr. cauete. Item si est alieno sigillo signata, modò habuerit propriũ. de ap. c. significauit. Item ꝑter falsam grammaticã. de rescrip. c. ad audientiã. non autẽ per defectũ literæ vel syllabæ: vt in c. ex parte. de fide instr. nisi subtractio literæ alium sensum induc at quã dictio integra. c. inter dilectos. q̃ tamen Durã. or. mi. dicit habere locũ solũ i rescriptis papæ: alia autẽ instrumẽta g falsam grãmatica nõ vitiatur, puta testamẽtũ, modò cõstet de volũtate testatoris. C. de test. l. errore. & hoc ideo quia literæ papales transeũt per multas manus. Item dicitur falsa si est suspecta, & nõ apponitur ei fides. l. iubemus. C. de ꝑba. Similiter si sigillũ est fractũ, vel nõ est annus indictionis appositus. de fi. instr. c. inter dilectos. Item si literæ sunt impetratæ lite pendẽte. de testi. c. causam. vel sine mandato dñi. de rescri. c. nõnulli. & si filũ est ruptũ. de cri. fal. c. licet. Itẽ si episcopus appellatur filius, vel papa vni loqtur in plurali. de cri. fal. quã graui. Item si apparet q̃ charta vel bulla rasa fuerit aut mutata. Hæc ex illis. Itẽ vitiatur instrumẽtũ secundũ Durã. or. mi. si habet scripturã interlineatẽ, vel rasurã in loco suspecto, qñ literæ sunt apertæ: secus si clausæ. Item vitiatur secundũ Arch. si est contrariũ alteri ex eadem parte ꝑlato. de fi. instr. c. imputari. ¶†Vndecimò quæritur 11
vtrũ testatore legãte aliqd tabellioni cõficiẽti testamẽtum nuncupatiuũ, qđ fieri potest. C. de test. dictãtibus. possit tabellio illud sibi sine vitio falsitatis adscribere? Et dicit Spe. in ti. de instr. edit. q̃ sic: nec incidit in pœnã legis Corn. de fal. nõ ob. l. ij. C. de his q̃ sibi in te. adscri. quia illud habet locũ in eo qui dictat vel scribit testamentũ quod est in scriptis, cuius vires dependent ex illa scriptura: secus in nõ nũcupatiuo quod fit hodie: qa ibi fit scriptura solũ ad memoriã, non vt vires testamenti dependeant ex illa. Et idem tenet Oldr. quia tale testamentũ recitatur coram testibus: ideoq; nulla est suspicio falsitatis. Et idẽ Bar. in l. j. ff. ad legẽ Cor. de fal. dicẽs q̃ opinio Speculatoris consuetudine probatur.
¶†Duodecimo quæritur, vtrũ reprobari possit per testes 12
instrumentũ publicũ nihil habẽs de prædictis aperte? Et dico q̃ sic quando in binario numero excedunt numerum testium cum tabellione subscriptorũ, tabellione pro duobus cõputato: debẽt enim in tot excedere, quot per se facerẽt plenam probationẽ, scilicet in duobus. de fi. instr. c. cum Ioannes. vbi de hoc fit magna q̃stio & magna distinctio per Doct. maximè Pan. secus de inuentario quod per testes nõ improbatur. C. arbit. tute. l. vlt. ¶†Decimotertiò q̃ritur, quali 13
ter instrumentũ vel priuilegiũ innouetur? Et dico q̃ Pan. in c. cum olim. de priuil. infert ex illo tex. q̃ contra petentẽ innouationẽ alicuius priuilegii vel instrumẽti potest is, de cuius præiudicio agitur, se opponere, & impedire innouationẽ, si ꝑbet de iure suo. Et quia hoc tendit in præiudiciũ alterius, nũquã debet innouari priuilegiũ siue instrumẽtũ, nisi citatis illis, quorũ interest. Et si nõ apparet de interesse alicuius, debet fieri edictũ generale: vt quicunq; putauerit sua interesse, cõpareat ad cõtradicendũ. Dicit tamẽ Pan. in c. ex parte. eo. ti. q̃ quando innouatio priuilegii per eũ fit, qui potest illud de nouo cõcedere, nõ est necessaria citatio ad contradicendum, nisi fiat ad cautelã: sicut cõiter fit in curia, non solùm in priuilegiorũ innouatione, sed etiã qñ fit alicuius priuilegii transsumptio: secus autem si innouatio fiat per inferiore: quia tunc non valet transsumptio seu innouatio, nisi citata parte, seu præmisso edicto generali. de quo vide in c. Albericus. de testib. Ista tamẽ innouatio nullum ius tribuit nouiter, etiam si fiat ab habente potestatem concedendi nouiter: quia in dubio nõ videtur de nouo velle concedere, sed ius quod competit cõfirmare. de cõfirma. vti. c. cum dilecta. Et hæc nota: quia sæpe veniunt in practica: quia plerunq; fiunt transsumpta ex originalibus bullis apostolicis, & nullam fidem faciunt in iudicio: nisi fuerit citata pars vel præmissum edictum generale, saltem in valuis ecclesiæ. Et ideo necesse est q̃ in huiusmodi transsumptis fiat mentio de huiusmodi citatione vel edicto.

¶TACERE, vide suprà Consensus. §. j. & iij.

¶TALLIA declaratur suprà Gabella.

TEMERE facit qui actū sibi à iure prohibitū scienter sub colore fraudulento facit. qui filii sint leg. per venerabilem. in verbo, videbatur. & Pan. in cle. j. de sepul. & arg. c. auaritiæ. de elect. lib. vj. & Gemin. ibi, quod not. pro statutis pœnalibus.

TEMERITAS est audacia in malum. C. de sacrosan. eccle. l. iubemus. & not. Card. de sum. Trini. cle. j.

TENTARE secundum S. Tho. ij. ij. q xcvij. est experimentū sumere de tentato, verbis aut factis experiēdo an sciat, velit, aut possit aliqd. & hoc siue apertè, vt Samson proponens se tētatorē. Iudi. xiiij. siue occultè, sicut Christū tētauerūt Pharisæi, Matt. xxij. siue expressè, vt cū experimētum illud intenditur. siue interpretatiuè, vt si nō intendatur experimentū, aliquid tamen agatur aut dicatur quod ad nihil aliud videatur ordinabile, nisi ad sumendum experimētum. Igitur expressè Deum tentamus verbis cū in oratione ei colloquētes aliquid petimus ad dictū experimentū: factis verò, cum ea intentione aliquid facimus. sed quasi interpretatiuè quando deest quidē illa intentio, sed tamen quod dicitur aut fit, ad nihil aliud videtur esse vtile, nisi ad illud experimentum. Hæc ex illo virtualiter. Quando ergo, inquit, propter aliquam necessitatē seu vtilitatem cōmittit se aliquis diuino auxilio in suis petitionibus vel factis: hoc non est Deum tentare: sicut qñ prædicatores regni subsidia temporalia prætermittūt, vt verbo Dei expeditius vacēt, & soli Deo innitūtur: quia dicitur ij. Paralipom. xx. Cum ignoremus quid agere debeam⁹, hoc solū habemus residui vt oculos nostros dirigamus ad te. Quādoverò hoc agitur absq; necessitate & vtilitate, hoc est interpretatiuè tētare Deum. Vnde super illud Deuter. vj. Non tentabis: dicit gl. q Deū tentat, qui habēs quod faciat, sine ratione committit se periculo, experiēs vtrum possit liberari à Deo. Hæc ille. ¶ Est autem semper peccatum, quando quis Deum tentat vt ipse experiatur: quia hoc prouenit ex ignorantia vel dubio diuinæ perfectionis: & directè opponitur religioni, cum pertineat ad irreuerentiam Dei: est tamen minus quàm superstitio: quia tentans protestatur tantùm dubitationem: superstitiosus autem errorem. Quando verò quis sumit experimentum pertinēs ad diuinam perfectionem, vt aliis demonstret, non est peccatum: sicut apostoli petiuerunt vt in nomine Iesu Christi fierent signa, Acto. iiij. nec est tentare Deum, cum subsit iusta necessitas. Hæc ex illo.

TEMPVS philosophicè diffinitur, sed nihil ad rem nostram. Est autē iuridicè loquendo duplex, scilicet cōtinuū qđ videlicet cōtinuè currit dieb⁹ feriatis & nō feriatis, siue in præsentia & absentia: siue sit copia iudicis siue non. C. de præscrip. longi temp. l. fi. & vtile, quod nō currit dieb⁹ feriatis & absentiæ, & diebus qbus nō est agēdi copia: sicut tēpus ad eligendum est vtile, quia non currit impeditis. de elect. c. ne pro defectu. Vide glo. in cle. vnica. de in integ. resti. Tempus autē aliquod puta anni qñ requiratur completum, vel sufficiat incœptū: dicit Pan. in c. ad nostrā. de reg. q in dubio iuris tenendū est quo ad dignitates, in quibus fauor cōsideratur q annus incœptus habetur pro completo, secundum Glo. ibi. quod tamen fallit in episcopatu, vbi est speciale q sit completus: in obseruatione autem regulæ vbi est grauitas & labor, & sic odium, exigitur completus, argu. c. quia in insulis. de reg. & sic intelligitur xx. q. j. si in qualibet. & c. significatū. de reg. Regulariter autem debet esse completus, nisi aliud à iure caueatur, vt not. Arch. in c. si annum. de iudic. lib. vj.

TERGIVERSATOR est qui in totum à lite recedit. ij. q. iij. §. notandum. vbi vide.

De Testamento primò, in se.

2 Testamenum quid, & quot eius species.
2 Codicillus quid est.
3 Testamentum quis condere possit.
4 Testari prohibitus an disponat ad pias causas.
5 Testes in testamento quot & quales esse debeant.
6 Testamentum ex quibus causis dicitur nullum.
7 Testamentum ad pias causas quomodo valeat.
8 Legata in testamento inualido an valeant.
9 Hæredu institutio & substitutio qualiter fiant.
10 Præteritio legitimi hæredu qualiter inualidet testamentum.
11 Codicillaris clausula quid operetur.
12 Testamentum primum qualiter reuocetur per secundum.
13 Testamenti interpretatio qualiter fieri debeat.

TESTAMENTVM secundū Pan. in rub. eius dē titulū, est volūtatis nostræ iusta sentētia de eo quod qs vult post mortē fieri. cū hæredis institutione: vt habetur in l. j. iuncta glo. ff. eodem. Et bene dicitur iusta sentētia: qa si est iniusta, puta quia vult quis exhæredare filium sine causa, nō est seruāda. xiij. q. ij. si quis. aut præcipiat corpus suū iactari in mare. ff. de condi. insti. l. quidam suo testamento. vel contra bonos mores aut pietatem aut verecundiam. l. conditiones. ff. de condi. insti. & l. filius. ibidem. Oportet etiā vt hæres instituatur: aliter non erit testamentum. Insti. de legā. §. ante hæredis. Et sic testamentum non comprehendit codicillum, sed ab eo differt: quia in codicillo dari non potest hæreditas vel adimi. Insti. de codicil. §. codicillis. C. de codic. l. ij. & l. si idem. Non comprehendit etiam donationem causa mortis: quæ est quasi quædam vltima volūtas. Non refert autē quibus verbis fiat testamentum vel hæredis institutio, siue dicatur. Petrum hæredem instituo, siue voluntatem meam eius dispositioni cōmitto, extra eodem. c. cū tu. Nec curandum est de verbis testatoris, modò talia sint, per quæ constet de voluntate eius. C. eo. l. fi. ¶ † Primò autem quæritur, quot sunt testamētorū species? Et dico quòd sunt duæ. ¶ Quoddam enim dicitur testamentum nuncupatiuum & sine scriptis: & est illud, in quo testatoris & hæredis & legatariorum nomina & omnia in eo cōtenta corā testibus manifestantur: dictum sine scriptis, id est, subscriptione testiū, & aliis solennitatibus requisitis in testamēto in scriptis facto. de quo in l. hac consultissima. C. eod. & etiam quia sine omni scriptura inde facta potest quis sic, id est, nuncupatiuè testari. dummodo coram testibus & conditione legitimis nūcupet hæredē, & suā explicet voluntatē. Insti. eo. §. fi. Vnde si quis non habēs notarium aduocet legitimum numerum testium, & explicet nomen hæredis, & alias institutiones & legata, & roget eos vt sint testes: valebit. ¶ Quoddam verò dicitur testamentū in scriptis, quod potest quis facere quando non vult q testes vel aliquis sciat suā dispositionem: quod requirit multa de substātia: vt in l. iubemus. C. eodem. & d. l. hac consultissima. & nisi quis sit bene doctus in eo, faciliter errabit in ipso condendo: vnde volenti illud condere necesse est habere consiliū iurisperiti. ¶ Ad nūcupatiuum pertinet, si quis coram notario & testibus dicat, volo q hæres meus faciat in omnibus & per omnia, put continetur in quadam schedula scripta manu mea, quæ est apud talem religiosum. Valet enim ista dispositio secundū Alex. de Imo. in l. stipulationum. §. illud. ff. de verb. obli. & Bar. in l. si ita scripsero. ff. de condi. & demonstra. & Pau. de Cast. in d. §. illud. & Bald. in l. captatorias j. q. v. C. de statu mili. & Io. de Imo. in l. illa institutio. ff. de hære. insti. & in c. cum tibi. de testam. Et ratio est: quia licet in testamento nūcupatiuo debeant palā nuncupari, id est, manifestari quæ sunt, vt à testibus exaudiātur. l. hæredes palam. ff. de testamen. & l. iubemus. C. eo. tamē quia paria sunt implicitè & explicite exprimere. d. §. illud. & d. l. si ita scripsero. ideo valet. Sed videat qui sic vult testari q taliter sua litera cognoscatur, vt nō sit dubiū de ea qa aliquādo esset periculosum. Non tamē valeret institutio hæredis si diceretur, illū hæredē instituo, cuius nomen est in quadā mea schedula apud talem: secundū Bart. in d. l. si ita scripsero. & sequitur Bal. & Ange. ibidē. ¶ Secūdò quæritur, † qd sit codicillus? Et dico q est quædā sine institutione dispositio vltimæ voluntatis morte cōfirmanda. C. de cadu. tol. l. vnica. Vnde à testamēto differt in octo. ¶ Primò, quia in eo fieri non potest directa institutio, sed tantùm fideicōmissaria. ¶ Secundò, quia per eū nō adimitur hæreditas hæredi per testamētum instituto, nisi in vno casu, quādo scilicet dicitur in codicillo q institutus nō meretur suā voluntatē: quia tūc tanquàm indigno aufertur hæreditas, siue sit solus hæres, siue sit vnus de pluribus. Et idē dic de omnibus, si dicas omnes nō mereri. l. diui Seuerus & Antoninus. ff. de adi. lega. In reliquis verò fideicommissis vel legatis in testamēto bene potest quis per codicillū adimere. Insti. de ademp. leg. per totū. Sed hic aduerte secundū Ange. Ale. Insti. de codi. q hæreditas per fideicōmissum in codicillis adimi potest: si tamē filius est institutus in re certa, licet quo ad aliquid habeatur loco legatarii: sua tamen institutio tolli nō potest in codicillis: quia illa est substātia institutionis filii: ideo in totū corrueret testamentū, vt elegāter dicit Gul. de Cu. & Bal. in l. omni modo. C. de inof. testa. ¶ Tertiò, qa exhæredatio fieri nō pōt p codicillū. Insti. de codi. §. codicillis. ¶ Quartò, qa hæredi purè instituto per testamentū nō potest in codicillo adiici cōditio quę sibi obsit. Insti. de codi. §. & directo. ¶ Quintò, qa hæredi instituto in testamento nō pōt fieri substitutio directa in codicillo: licet facta tradatur ad fideicōmissariā: qa videtur testator rogare institutū vt hæreditatē restituat illi quē in codicillo substituit. l. Sequola. ff. ad Treb. ¶ Sextò, qa in codicillo sufficiūt quinque testes etiā nō rogati. C. de codi. l. vlti. quod tū fallit in codicillo cæci. de quo j. §. xj. Sed in testamēto requiritur septē rogati: & in codicillo mulier pōt esse testis, nō in testamēto. l. qui testamēto. mulier in testamēto. ff. de testa. ¶ Septimò, qa pōt quis decedere relictis pluribus codicillis validis, nisi cōtradicant. ff. de iure codi. l. diui Seuerus. Sed nō pluribus testamētis. ¶ Octauò, qa si qs dum esset filiusfamilias fideicōmissum in codicillis reliquerat, & postea paterfamilias decesserit eadē volūtate durāte, valebūt codicilli: quod in testamēto esse nō poterit. ff. de lega. iij. l. j. §. si filiusfamilias. ¶ Tertiò quæritur, † quis possit cōdere testamentū, vel nō possit? Et dico q secūdū Pan. in rub. e. tit. q testari possunt quicūq; nō prohibētur: cū edictū de testamētis sit prohibitoriū. & si qs aliquē testari prohibuerit, repellēdus erit ab hæreditate. C. si qs al. te. prohi. l. ij. prohibētur autē xix. genera psonarū. ¶ Primò, furiosus seu mente captus, nō habēs lucida interualla. de testa. c. fi. C. q testa. fa. po. l. furiosum. ¶ Secūdò, mutus & surdus à natiuitate: secus à casu si scit scribere: vt l. diseretis. C. qui test. fa. non po. vbi secundū Bar. surdus tantūm testatur, & mutus tantum similiter si scribere scit. d. l. diseretis. ¶ Tertiò nō valēs articulatè loqui, ita q homē hęredis nec exprimere nec scribere pōt. l. iubemus. C. eo. vbi infert Bar. q nō potēs articulatè loqui mortuo similis est. Vnde cū testator balbutit, qui prius fuerat rectæ linguæ, si faciat testamentum, non valet. ¶ Quartò, impubes. l. qua ætate. ff. eo. Inst. qui nō est per. fa. te. §. præterea. ¶ Quintò, filiusfamilias, nisi in castrensi, vel quasi. de sepul. licet. lib. vj. & l. pe. C. qui testa. fa. nō pos. de quo dic vt s. Religio. vj. §. j. parti. v. ¶ Sextò, ꝓdigus: cui est interdicta à iudice administratio. l. is cui. ff. eo. valet tamen testamentū priùs factum: vt ibi. de hac materia vide s. Donatio. j. §. j. ¶ Septimo, dānatus ad mortē naturalē vel ciuilē, puta deportatus: etiā si fugit de manu iudicis. ff. eo. l. eius. & quod ibi not. & l. qui vltimo supplicio. & ibi per Bar. ff. de pœ. & idē de dānato ad perpetuū carcerē. l. ij. ff. de pub. iud. Si verò dānatus sit ad pœnā inferiorē, puta trūcationem manus, aut effossionē oculorū, cōtiner tenetur q nō sit intestabilis. vnde Bar. in d. l. eius. & §. si cui. infert q damnatio, qua perditur vita, libertas, vel ciuitas, testamētū impedit fieri, & iam factū rūpit: secus in damnatione, per quā tantùm lædit. Azo etiā not. C. qui testa. face. pos. q damnatus ad mortē testamentū facere nō potest, siue sit damnatus vt moriatur: siue vt fiat seruus pœnæ: siue sit deportatus in insulā: relegati autē, quia non amittūt libertatem vel ciuitatem, testamentū facere possunt. Si quis tamen eorum fuerit dānatus & appellauerit, interim poterit facere testamentū. d. l. eius. & l. qui à latronibus. ff. eod. Vide etiā Zaba. in cle. j. de pœni. & re. vbi quæritur an damnatus vltimo supplicio possit testari: & dicit secundū Bart. & Bal. in d. l. eius. q non, si est dānatus & detētus, ita q infallibiliter sequētur exequntio, vt no. C. de do. inter vi. & vxo. authē. sed hodie. si verò sit dānatus in absentia ex forma statuti, testamētū nō valet quo ad fauores municipales, quibus nō gaudet bānitus, tāquā hostis suæ ciuitatis. ff. de capi. dimi. l. amissione. sed quo ad ius cōmune valet testamentū: quia ius cōmune nō perdit. Vide s. Filius. §. xviij. de huiusmodi bannitis. De dānato verò ad perpetuū carcerē, tenet indistincte Sum. Ang. q testari nō potest per l. ij. ff. de publi. iudi. quę loquitur, & vera est, in laicis: sed in clerico dicit Pan. variè fuisse consultū, quibusdā dicētibus q nō potest: quia illa pœna æquiparatur pœnæ mortis seu deportationi, vt no. Inn. in c. qualiter. el ij. de accu. quibusdā etiam dicentibus q potest: quia ius canonicū non imponit perpetuum carcerē ad pœnā, sed ad pœnitentiā. de verb. sign. nouimus. de pœ. quanuis. lib. vj. & cōsequenter hæc pœna inhabilitatis testādi prodire non debet ex pœnitentia: quorū primum est verius, cum negari nō possit quin ille sit quasi mortuus. Secundum autē est mitius. ¶ Octauò, prohibetur publicus vsurarius, nisi præstet cautionē secundū formam c. quanquàm. de vsur. lib. vj. per quod habetur q nullum est testamentū eius qui notorie vendit res carius ratione dilationis tēporis, vt tenet Pan. in c. ad nostrā. de empti. & vendi. ¶ Nonò, excōmunicatus, secundū aliquorū opinionē, quam sequitur gl. in c. decernimus. de sen. excō. lib. vj. Sed Io. And. & Inn. tenent contrariū: & est hodie cōmunis opinio. nec æquiparatur deportato. ¶ Decimò, feruus. xiij. q. ij. illud. & l. filius. §. de test. ¶ Vndecimò, qui libet religiosus qui profitetur tria vota substātialia religionis. extra eo. c. ij. & in authen. ingressi. C. de sacr. san. eccl. secus de aliis largè dictis religiosis. xij. q. ij. non dicatis. de quo S. Tho. ij. ij. q. clxxv. dicit q etiā si fiat episcopus, nullo modo testari potest: quia sola dispensatio rerum ecclesiasticarū ei cōmittitur: quæ finitur morte, ex qua testamentum incipit valere: si autē ex cōfessione papæ faciat, nō intelligitur de proprio facere testamentū, sed authoritate apostolica intelligitur ampliata potestas suę dispēsationis, vt possit valere post mortē. ¶ Duodecimò, hęreticus: qa nihil habet, cū omnia bona sua sint ipso iure cōfiscata. de hęre. cùm secundum. libr. vj. Vnde etiam si post mortem delegatur aliquē hæreticum fuisse in vita, omnia bona possent apprehendi.

de præscr.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de prẽscri.c.ij.lib.vj. possunt tamẽ huiusmodi retinere bona vsq; ad sententiã declaratiuã super facto: vt ff. Hæresis. j. §.viij. ¶ Decimotertiò, dubius de statu suo, id est, dubius an sit in eo statu, in quo testari possit nẽne. l. de statu. ff. eod. sicut si captus à latronibus dubitat an sit seruus vel liber, vt in l.j.ff. de legat. iij. ¶ Decimoquartò, obses. qđ intelligẽ de Christian is apud infideles datis, aut ecõtrario: aut de his qui erãt captiui populi Romani: nõ autẽ de his qui quotidie dãtur ab vna ciuitate ad aliã: vt legitur & not. in l. obsides. ff. eod. ¶ Decimoquintò, dãnatus ob crimẽ famosum seu libellũ in alterius iniuriã. d.l. is cui. ff. eo. Bar. tamẽ ibi tenet q; ex alia causa infames testari nõ prohibentur, & ita cõiter tenetur. ¶ Decimosextò, reus criminis læsæ maiestatis. l. quisqs. C. ad l. Iul. maie. de quo dic vt de hæretico dictũ est. ¶ Decimoseptimò, captiuus apud hostes. d.l. eius. quod intellige de hominibus Imperii Romani. ¶ Decimooctauò, vtroq; lumine priuatus: qui tamen hodie testatur, modò seruet quod not. in l. hac consulti ssima. C. qui testamẽta facere possunt. quę secũdũ Angelũ Are. Iust. qui. nõ est per. fa. test. c. cæcus. sunt ista. ¶ Primò q; sint septem testes, & notarius vel alius loco notarii specialiter ad hoc vocatus. ¶ Secũdò q; prædictos corã se aduocet, & manifestet q; vult testari sine scriptis. ¶ Tertiò q; in principio testamẽti & ante legata fiat institutio hęredis. ¶ Quartò q; deinde faciat legata & fideicõmissa. ¶ Quintò q; notarii manu omnia scribãtur in præsenti testamẽto. ¶ Sextò q; prædicti testes se scribant, & etiã tabellio. ¶ Septimò q; tam à testibus quàm à tabellione, vel ab illo alio teste loco tabellionis posito sigilletur, ita q; sint octo sigilla. ¶ Octauò q; de his omnibus notarius faciat mentionẽ. quod tamẽ secundum Bald. ibidem fallit si testetur inter liberos: quia tũc sufficiũt duo testes. hoc idẽ seruandũ est in codicillis ęcorũ, vt in d.l. hac cõsultissima. ¶ Decimnoonò qui cardinales insequutus est hostiliter, vel pcussit aut cepit, vel socius fuerit, aut fieri mãdauerit, aut cõssiliũ dederit, vel auxilium, vel fauorem, vel ratũ habuerit: imò nec talis ex aliorũ testamẽto aliquid accipere poterit, nec ex successione. de pœ. felicis. li.vj. ¶ Quartò quæritur, †an prohibiti iure testari disponere possint in pias causas? Et dico q; non furiosus seu mẽte capt⁹, nec impubes similiter, nec filiusfamilias nisi de peculio castrẽsi, vel quasi, secũdũ Bal. in l.j. C. de sacr. san. eccl. & not. in d.c. licet. In aduentitiis autẽ, quorũ habet proprietatẽ, si vsusfructus sit patris, secundũ omnes, disponere nõ potest, etiam ad pias causas inuito patre: vt in l. pe. C. qui te. fa. po. Si autẽ vsusfructus est penes filium, est dubium. Et dicit Bar. in l.j. C. de sac. san. ecc. q; potest etiã inuito patre: quia omnis solennitas iuris ciuilis est remissa in legatis ad pias causas. d.l.j. & in d.c. relatum. sed Bal. tenet ibi cõtrarium allegans tex. in c. licet. de sepul. lib.vj. vbi dicitur q; filiusfamilias disponere nõ potest inuito patre etiam pro anima, nisi decastrensi vel quasi. quæ opinio videtur verior per illum tex. ne spolietur pater propter fauorem pię causæ, cui debẽtur bona filii. Si verò pater consentiat. dicit Bart. in l. qui in potestate. ff. eod. q; filius potest testari ad pias causas in istis aduẽtitiis, in quibus vsusfructus acquiritur patri. Et dicit hoc probari in d.c. licet. in fi. à contrario: & videtur esse cõmunis opinio Legistarũ: licet Imo. & Io. And. sint in contrariũ: & videtur tenẽda saltem de iure canonico, per d.c. licet. iuncta gl. si pọderetur. ad quod etiã facit: quia ratio q; de iure ciuili filius testari nõ possit, etiam decõsensu patris est, quia vltima voluntas esset captatoria, & dependẽs ex alieno arbitrio: vt in l. illa institutio. ff. de hære. insti. Ius autẽ canonicũ non curauit de ista solennitate curis ciuilis: imò secundũ illud volũtas captatoria sustinetur: vt in c. cum tu. de testa. & cõsequenter cum seruemus ius canonicũ in relictis ad pias causas, tenẽda est hęc opinio. Adde quod not. Bar. in authen. vt liceat matri & auiæ. col. viij. vbi glo. infert q; filius potest donare causa mortis sine patris consensu de bonis, in quibus patri nõ quęritur vsusfructus. & quod ponit Barth. Veron. in tra. suo. de caute. vbi ponit modũ vt filiusfamilias etiam in potestate patris possit testari inuito patre, s. quòd suscipiat saltẽ primã tonsurã. pro quo vide glo. xix. q. vlt. c. quia ingredientibus. quę loquens indistincte dicit q; clericus in potestate cõstitutus testari potest. alle. authẽ. presbyteros. C. de epi. & cle. Non potest similiter disponere in pias causas prodigus post interdictũ: quia nõ habet administrationem. Nec vsurarius secundũ Bar. ex quo est publicus, & nõ dedit cautionẽ. qui dicit idẽ esse de quolibet decedente in mortali: quia cum sit extra vnitatẽ ecclesiæ, non potest dici relinquere pro anima: nec illud relictũ gaudet priuilegio relictorũ ad pias causas. Sed contrariũ, & bene, tenuit Bal. quia istud priuilegiũ attributũ est non solùm fauore relinquentis, sed etiam eius cui relinquitur. Et idem Pan. quia ecclesia recipit oblationes publicorum peccatorũ, nisi vbi specialiter prohibẽtur, vt patet per glos. in c. oblationes. xe. dist. & cõsequenter eleemosynas. Nec similiter damnatus ad mortem naturalem vel ciuilem, secundũ cõmunem opinionẽ, ex qua bona sunt publicata: vnde esset disponere de alieno: quinimo testamentũ prius factũ rumpitur sequuta damnatione, secundũ Legistas in d.l.j. vbi Bart. videtur limitare quando bona non tenet vsq; ad mortẽ: vt quia sunt per legem fisco applicata, vt in authẽtica, bona. C. de bonis damnatorum. Si verò retinet bona vsque ad mortẽ: tunc si est pœnitens, testari potest ad pias causas. Et est casus secũdum vnũ intellectũ in d.l.j. quia illa lex remouet omne impedimentũ quantũ ad legata ad pias causas. Si verò non est pœnitens, relicta per talẽ ab ecclesia recipiẽda nõ sunt. Sed de hoc dic vt §. §. eodem. Nec seruus, nec religiosus, nec reus criminis læsæ maiestatis, nec hęreticus: quia non habẽt bona. j.q.j. non est putãda. nec captiuus apud hostes: quia est seruus. De dubio de suo statu est dubiũ, dicẽte in d.l.j. q; non potest, quia nõ reperitur iure cõcessum. Bart. verò dicente q; potest: quod & Panor. vbi §. tenet: & placet magis fauore piæ causæ: qa miles est in hoc priuilegiatus, vt in l. ex militari. ff. de testa. mali. Ergo fortius priuilegiata debet esse pia causa. Alii autẽ possunt, etiam excõmunicatus, sicut & potest facere eleemosynam: de sent. excom. cum voluntate. Et similiter etiã si quis nõ possit loqui, modò signis annuat. Vnde Bald. in l.j. C. de sac. san. eccl. dicit q; aduocatus non valens loqui, interrogatus si tot vellet dari pro anima sua, aperiret librũ in signum, illum aperuit, & valuit. ¶ Quintò quęritur, †quid iura tradiderint de testibus in testamẽto adhibẽdis? Et dico multa. ¶ Primum. In testamẽto testis esse nõ potest primò quilibet pro teste reprobatus à iure, vt j. Testis. Nec secũdò mulier specialiter in testamẽto. ff. eod. l. qui testamẽto. §. mulier. quod Sum. Ang. tenet indistincte: tamen fallit in relictis ad pias causas, secundum Archi. post Bart. & Bal. in l.j. C. de sacr. san. eccl. & Io. And. c. relatum. el primo. & sequitur Sum. Ros. fallit etiã secundũ Ang. de Are. Insti. de test. §. testes. in testamẽto inter liberos, & in testamẽto militis, & in codicillis: vt not. gl. & Bart. in l. fi. C. de codicil. Ex quo infertur q; si in testamento apponatur clausula, si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorũ: vt cõiter hodie fit: si mulier adhibeatur in testem: valebit vt codicillus. Nec tertio

hermaphroditus in quo prævalẽt muliebria. l. quæritur. ff. de testa. ho. no. tamẽ idẽ Ang. in d. §. testes. post gl. q; si magis incalescat in virili sexu, licet fuerit frigidus in vtroq;, posset adhiberi testis in testamento. Nec quartò is, cui hoc est interdictũ per statutũ vel iudicẽ. Vnde idẽ Ang. ibi post gl. facit regulã q; prohibitus esse testis in iudicio vel alio modo in iudiciis stare, vt ibi, „ phibetur esse testis in testamento. Nec quintò seruus: si tamẽ cõi opinione reputabatur liber, secundũ eundẽ Ang. Insti. eo. §. sed cũ aliqs. potest esse testis. Nec sextò aliquis habẽs in potestate hæredẽ, sicut pater, auus, & similes. d. §. testes. & §. seq. Nec septimò qui nõ est testamẽti capax, sicut spurius testatoris, hæreticus, dãnatus ad metallum, & similes: & quos leges improbos & inte stabiles iubent esse: vt sunt de crimine famoso damnati, & muliebria passi. ff. de testi. l. ob carmẽ. Nec octauò legatarius quo ad factũ suum inter se & hæredem, sed solùm quo ad quæstionẽ quæ vertitur inter hæredẽ & extraneũ. Instit. eo. §. legatarius. vbi dicit Ange. filiũ legatarii posse esse testem. Nec nonò fideicõmissarius vniuersalis: quia est iuris successor, vt l.j §.j. ff. ad Treb. Nec decimò exequutor secũdum Ang. in d. §. legatarius. si aliquid est sibi relictũ, nisi eo modo quo dictũ est de legatario: si verò est merus & nudus exequutor nullũ cõmodum sentiẽs, tũc potest. Si autẽ instituatur monasteriũ, secũdum Ange. Insti. eo. §. sed neq;. religiosi sui possunt esse testes. In villa autẽ vel in vniuersitate distinguitur: quia si resultat cõmodũ ex negotio, tam in communi quàm in particulari: illi de vniuersitate testes esse nõ possunt: quia testificarẽtur in causa propria pro parte ipsi vtilitatẽ: vt l. omnibus. C. de testi. & ibi Doc. Si verò resultat vtilitas in cõi tãtùm, possunt esse testes: qa quod est vniuersitatis, nõ est singulorũ: vt in l. tãtum. §. vniuersitatis. ff. de re. diui. ¶ Secundũ. In testamẽto requirũtur septem testes legitimi. Insti. eo. §. fi. q; sint rogati. Vnde si testamentũ sine scriptis habeat minus quàm septẽ, vel si sunt septẽ nõ tamẽ rogati, nõ valet. l. hæredes palã. §. pen. ff. de testam. Et intellige rogati cũ expositione ad quid rogẽtur vt ibi: vñ nõ sufficit si fortuito testamẽto interfuerint. Quod tamẽ fallit: quia aliquãdo valet sine teste: vt si miles in bello scribat, & moriatur. l. milites. C. de mil. test. Aliquãdo sufficit vnus: vt si fiat corã Imperatore. C. eo. l. omniũ. Quãdoq; duo: vt inter liberos. C. eo. l. hac cõsultissima. & in territorio testetur miles. ff. de mili. l. Lucius. vel in exercitu, & in bello. l. milites. C. de mili. testa. similiter in legatis ad pias causa. extra eod. cũ esses. & c. relatũ. Aliqñ tres vel quatuor: vt in speciali priuilegio. C. eo. l. fine. speciali. Aliquãdo qnq;: vt in testamẽto rustici, qñ plures nequeũt inueniri. C. eo l. fi. Aliqñ verò requirũtur etiã octo: vt qñ testator vult facere, & nescit literas: vt in d.l. hac cõsultissima. & similiter in testamẽto exeri. Notarius tñ cõputatur pro vno: licet sit cautius q; sint septẽ sine eo. de ꝓba. quoniã. & in d. l. hac cõsultissima. & in l. omniũ. C. de testa. & Insti. de testa. §. fi. vbi Ang. Are. distinguit: qa si ꝓbatur testamẽtũ per depositionẽ testiũ, notari⁹ cõputari pọt in numero septẽ, & sic ex eũ eo sufficiũt. Si verò probatur per instrumentũ notarii, nõ pọt cõputari: qa nõ pọt notari⁹ fungi persona scribentis & authẽticãtis testamẽtũ, & persona testis: vt not. gl. & Doc. in d.l. hac cõsultissima. ¶ Tertiũ. De testamẽto facto corã presbytero parochiali & duob⁹ vel trib⁹ testibus: gl. in c. cũ esses. de testa. recitat quatuor opiniões: & vna est, quã sumãdo tenet do. Flo. scilicet Zab. vt recitat Archi. q; valet in terris ecclesiæ tantũ: & intellige in foro causarũ. Vnde Io. And. declarãs materiã dicit hoc cõmuniter obseruari q; in spectãtib⁹ ad pias causas sufficiũt duo testes idonei, siue in ecclesiastico, siue in seculari foro: intelligẽ etiã sine parochiali presbytero per id quod habetur in c. relatũ. el j. extra eo. In aliis verò valet in terris ecclesiæ corã presbytero parochiali & duobus testibus, per d.c. cum esses. In terris autẽ Imperii dicit seruari q; non valeat, nisi interueniat solẽnitas requisita per leges ciuiles. Et hæc opinio roborata cõsuetudine videtur seruãda per l. minime. ff. de legi. & videtur sequi Fede. in consi. & Pet. de Peru. & Pet. de Anc. & secundũ aliquos do. Ant. Sed Pan. hãc reprobat inquantũ distinguit de terris ecclesiæ & Imperii. & meo iudicio bene⁹: & dicit q; illud c. cũ esses. derogauit legibus etiã quo ad forũ seculare: & sic in aliis ad nõ pias causas requiruntur solùm duo testes & præsentia presbyteri parochialis: vel loco ei⁹ duo alii testes. & hæc fuit opinio Vin. Ala. Gof. Host. & do. Ant. Et addit Pan. q; non oportet q; sint rogati, vel masculi omnes, quod verũ est quantũ ad hoc quod dicit de masculis solum ad pias causas vel in foro cõscientiæ, vt patuit: quantũ ad alia, puto standum cõsuetudini interpretanti, ex quo Doc. variant. Et sic patet q; valet testamentum, & quælibet vltima volũtas ad pias causas, licet nõ instituatur ibi hæres, vel non adeatur hæreditas, vel nõ fiat insinuatio testamẽti intra tãtum tempus, vel vbi deficit alia solennitas iuris positiui ciuilis, quæ reuocata est quantũ ad hoc. ¶ Quartum. Secundũ Arch. & veritatem, si quis sanus vel infirmus sanæ mentis, nõ violentatus vel circunuentus, sed liber disponit de quibus potest, per scriptũrã aut verba soldm sine notario & testibus debitis: stãdum est tali dispositioni in foro cõscientiæ. & ad hoc tenentur hæredes, quibus de hoc cõstat certitudinaliter: etiã si prius per solenne testamentũ aliter disposuerat: & idẽ de exequutoribus: quia vt dicitur xiij.q.ij. vltima voluntas. scilicet rationabilis secundũ gl. modis omnibus obseruetur. In foro tamẽ causarum, nisi sint sufficiẽtes probationes, stabitur testamẽto solenniter facto: imo secundũ Imo. post Bar. in l. in testamento. ff. de fideicõ. liber. valebit etiã in foro causarũ, si fuit scriptum manu testatoris, sed furore aut morte præuentus non potuit redigi in publicã formã. quod intellige ad pias causas, vt dicit Pan. in c.j. de succes. ab intes. forte inter liberos, per l. fi. C. fa. ercif. ¶ †Sextò quæritur ex quibus causis testamentum dicitur nullũ, vel tenet quidẽ, sed irritatur & rumpitur? Et dico q; nuncupatiuum sine scriptis est nullum ex quatuor. Primò si testator nõ erat habilis ad testãdũ. Secundò si nõ instituit hæredẽ, vel si instituit nõ capacem. Tertiò si præteriit iam natũ, quẽ instituere vel exhæredare debuit, quod pertinet ad testamentũ inofficiosum. quod secũdum Iũd. est illud quod frustra liberis exhæredatis sine officio pietatis liberalis in extraneas personas redactum est. Quartò si nõ sit legitimus numerus testiũ legitimorum & rogatorũ, sed de his j. §. ix. Et ex his cõcludit Bart. in tract. Minoricarum, per clem. exiui. de verb. sig. vbi dicitur q; fratres minores succesionũ non sunt capaces: q; si fratres minores sunt instituti hæredes, & nullũ habent substitutum vel cohæredẽ: testamentũ nullũ est, & hęreditas pertinet advenientes ab intestato: si autẽ habent substitutũ, valet: & similiter si cohæredẽ, & ei accrescit portio fratrũ, vbi nõ est substitutus. Vtrum autẽ in foro cõsciẽtiæ talis substitutus vel cohæres aut veniẽs ab intestato possit in cõscientia hæreditatem tenere: vide per eũ ibi: quia videtur hanc maximam & regulã q; si talis potest esse certus q; testator voluit dispositionẽ valere iure directo, id est, testamenti tãtùm, licitè eam tenet in cõscientia. Si verò sit certus q; voluit valere etiã iure codicillorũ, & omni modo quo potest: licitè eam nõ tenet. Si verò remanet dubius, nec applicat animũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum ad aliquod prędictorũ, sed manet in eo quod ius præsumit: licite eã tenet. tamẽ quia vix reperiri potest qui nonvelit valere omni modo quo melius potest, tutius est nõ tenere. ¶ Tenet autẽ, sed irritatur ex septẽ. primo quãdo testator nõ prędidit de posthumo, qui post testamentũ est natus, qui tamẽ si moreretur ante testatorẽ, testamentum non rũperetur quo ad effectũ: & secũdò idem die de quasi posthumo, vt est arrogatus, vt ille qui tẽpore testamẽti non erat suus, sed tẽpore mortis sic, tertiò quãdo causam exhæredationis improbat hæres suus, & per sententiam rescinditur. quartò si testator patiatur capitis diminutionem, nisi iterũ fiat ciuis Romanus vel sui iuris. quintò per secundũ testamentũ reuocatoriũ primi. sextò si hæres nõ adiuit hæreditatẽ, vel ante aditam decessit. Septimò si deficit cõditio, sub qua fuit institutus, & similia. Insti. quib. mod. test. infir. per totũ. ¶ †Septimò quæritur specialiter, quomodo testamẽ-
7 tũ valeat aut nõ valeat in spectãtibus ad pias causas? Et dico multa breuiter recollecta diffusa per Arch. iij. parte, ti. x. c. iij. § iiij. vbi vide. ¶ Primũ. Testamentũ vel vltima voluntas ad pias causas valet corã duobus testib⁹ legitimis, etiã si essent mulieres in omni foro, etiã in terris Impetii: qa in his cessat solẽnitas iuris positiui: & sufficit solẽnitas iuris gentiũ vel diuini, secundũ cõmunem opinionẽ etiã Legistarũ: & secundũ Pan. in c. Raynaldus. de testa. valẽt legata ad pias causas, etiã si nõ esset clausula codicillaris, & testamentũ esset nullũ. ¶ Secundum. Causa pia seu ecclesiastica si tractetur corã iudice seculari, terminari debet secundum Canones. & nõ secundũ Leges, etiã in terris Imperii, sedm Imo. post do. Ant. qui etiã dicit, statutũ quo nõ valet testamentũ aut vltima volũtas nisi registretur, nõ habere locum ad pias causas: similiter nec illud, quo mulier nõ põt testari sine cõsensu cõsanguineorũ: quia laicus in huiusmodi statuere nõ potuit. ¶ Tertiũ. Vltima volũtas tẽdẽs ad piã causam pertinet ad iudicẽ ecclesiasticũ, & corã eo tractari põt: & cõsequenter corã eo petì potest relictũ ecclesiæ vel laico pauperi: etiã si ꝓ tali relicto sit prius laicus cõuentiẽdus, secundũ do. Ant. in c. significãtibus. de offic. dele. imò voluit Bal. in l. si quis. C. de epis. & cle. ꝙ episcopus vt procurator pauperũ, vel eius syndicus corã suo vicario possit petere se mitti in possessionẽ ex edicto, si pauperes sint instituti hæredes. & ita quotidie practicatur: & voluit Imo. post Pet. de Anc. ¶ Quartũ. Relictũ ꝓ solẽne testamentũ ad pias causas, reuocatur per secundũ nõ solẽne ad pias causas. Et ita videtur dicere Arch. licet liber sit incorrectus. & ita tenet Bal. in l. si iure. ff. de leg. iij. & sentit Bar. in l. in testamẽto. ff. de testa. & in l. fideicõmissã. § j. de lega. iij. & Io. de Imo. in l. si is q. ff. de testa. & in c. quia ingredientibus. eo. tit. & Alex. cõsil. lxxxvj imò testamentũ secundũ ad pias causas corã duobus testibus, tollit primũ, etiã ad pias causas corã septẽ, sedm Paul. de Ca. cõsi. cclxv. & Alex. cõsil. clxvij. & in d. l. hac cõsultissima. § si qui. de testa. ¶ Quintũ. Licet regulariter nõ possit quis decedere partim testatus & partim intestatus. ff. de reg. iu. l. ius nostrũ. hoc tamẽ qs põt in relictis ad pias causas, sedm Pet. de Ancha. & disponit de parte bonorũ danda in aliquã piã causam, puta dimidia, & nõ de toto. ¶ Sextũ. Licet institutio facta per mutũ nõ valeat. C. eo. l. iubemus. tamẽ in relicta ad pias causas valet sedm Imo.
8 ¶ †Octauò quæritur, vtrũ debeãtur legata facta in testamẽto nullo vel irritãdo? Et dico ꝙ sic, si est nullũ, vel rumpitur ex præteritiõe posthumorũ vel quasi, vel per sentẽtiã, ꝓposita querela de inof. test. vel cõtra tabulas: quia sic debẽtur, licet nõ teneat institutio. C. de lib. præte. authen. ex causa. & similiter dic si rũpitur ex falsa causa vt si quis instituit A, & substituit ei B. & A, mortuo instituit C, per aliud testamentũ dicẽs, qa hæredes habere volui & nõ potui, tu C, esto hæres. Si verò testamẽtũ sit nullũ, vt quia nõ instituit hæredẽ, vel instituit incapacẽ, vel nõ fuerũt testes debiti, an debeantur legata: est differẽtia inter Doc. de quo s. Hæreditas. iij. § vij. ¶ †Nonò quæritur, quid iura tradiderint de institutione & substitutione hæredis in testamẽto ex parte institutis, vt taceatur ex parte institucdi: de quo s. Hæreditas. j. in prin. & ex parte instituti. de quo s. Hæreditas. iij. p totũ: & Hæreditas. iiij. p totũ. Et dico multa. ¶ Primũ. Hæredũ differẽtiæ sunt tres. Nã quidã sunt necessarii tãtùm, sicut si seruus instituatur à dño, dicitur necessarius: qa velit nolit tenetur hæreditatẽ etiã suspectã adire: si modo cũ hæreditate cõsequatur simul libertatẽ ex testamẽto dãi, & tẽpore mortis erat in potestate dãi. Quidã verò sunt sui & necessarii: sicut liberi, q sunt in potestate testatoris tẽpore mortis, vt filius familias & descẽdentes ex masculis filiis. descendentes enim à filiab⁹ sunt in potestate patris eorũ vel aui paterni. sed est differẽtia: qa viuẽte filio meo meus nepos nõ erit mihi su⁹ hæres. sed bene mortuo filio: qa nihil est mediũ quo impediatur: & sic de cæteris. Et dicuntur sui ideo, qa domestici, & qa viuo patre quodã modo existimãtur domini. Dicũtur verò necessarii, qa de iure ciuili cogebãtur fieri inuiti hæredes: sed de iure prętorio pmittitur eis abstinere ab hæreditate si velint. Quidã verò sunt hæredes extranei: vt oês, q nõ sunt sub potestate testatoris, nec subiecti iuri ei⁹, sicut sunt filii emãcipati: filii etiã à matre instituti: qa fœminę nõ habẽt filios in potestate. Et ꝓbãtur hæc omnia. Inst. de hær. quali. in prin. Sũt etiã aliæ hæredũ differẽtiæ, de qbus s. Hæreditas. iij. § j. ¶ Secũdũ. Hæredis aũt institutio duob⁹ modis fit: directè s. & obliquè. directa aũt institutio fieri nõ põt nisi in testamẽto: & est qñ verbis rectis siue obliqs recto iure instituitur hæres ad quẽ vult testator hęreditatẽ suã, siue illud, in quo instituit, puenire, & illud capere nullo mediãte. Obliqua verò institutio siue fideicõmissaria hæreditas relinq põt testamẽto & codicillo. & fit cũ rogatur in codicillo hæres institut⁹ in testamento, vel hæres ab intestato veniẽs, vt hæreditatẽ restituat alteri: is enim, cui restituitur hæreditas, erit hæres p fideicõmissum. Inst. de codi. § pe. & de fideicõ. § pe. ¶ Tertiũ. Potest autẽ fieri hæredis institutio in certa parte: sed si ali⁹ instituitur hæres & in vniuerso: talis erit poti⁹ legatarius quãm hæres. l. quoties. C. de hære. inst. § hæres. possunt tñ plures instituì æqs portionibus. Insti. de hær. insti. § si plures instituũtur. ¶ Quartũ. Hæredis institutio cõmitti nõ põt in alterius volũtatẽ expresse: sed oportet testatorẽ ore proprio nomẽ hæredis exprimere, vel p propriã scripturã. l. haec consultissima & l. iubem⁹. C. eo. imò Io. And. in addi. ad Spec. eo. tit. post Alber. Papiẽsem tenet nõ valere testamẽtũ, si qs interrogatus an velit talẽ instituere hæredẽ & respõderit, sic. quãuis gl. in d. l. iubemus. tenuerit cõtrariũ: tamẽ in e. cũ tibi. eo. ti. tenetur ꝙ valeat de ætate canonica. & ibi Inn. & Host. sic distinguẽdo limitãt. Nã si cõmittit in volũtate hæredis, s. an velit esse hæres vel ne: valet. l. verba hæc. ff. de cõdi. insti. Si verò cõmittitur in volũtate alterius ab hærede expressã, puta dicẽdo, instituo hæredẽ illã, quẽ Titius voluerit: sic nõ valet. ff. de hær. instit. l. si qs Sępronių. & l. captatorias. Si autẽ hæredis institutio alteri⁹ dãi potiũ cõmittatur tacitè, valet. l. illæ institutiões. ff. de hær. insti. & l. nõnũquã. ff. de cõd. & dem. Et eodẽ mõ legatũ alteri⁹ volũtati põt tacitè cõmitti. ff. de leg. ij. l. j. sed nõ expresse. ff. de le. j. l. captatoriæ. Dicitur alteri⁹ volũtati cõmitti tacite sic, mitti tuo te hæredẽ: vel, lego hoc tibi si Titius ascẽderit Capitolium. Expresse verò sic, instituo illum hæredem quẽ Titius voluerit: vel, lego tale quid ei cui Sempronio placuerit. ¶ Quintũ. Si qs autẽ ita diceret, cõmitto omnia bona mea arbitrio Titii, vel eius dispositioni, valet: & Titius tenetur distribuere in pias causas: in quibus habemus regulã iuris humani, gentiũ & diuini, quæ est ꝙ præ omnibus dispense tur in religionem diuinam, vt peccata eleemosynis redimãtur. Et sic dispẽsando nõ potest velle aliud quàm volũtas testatoris: sed si dispẽsaret in ꝓfanis, cũ nullã habeat regulã, posset alio modo dispensare quàm sit volũtas testatoris. Et ita sentit Inno. & Host. vbi s. & sequitur Barto. in l. j. C. de sac. sanc. eccle. & Pan. in d. c. cum tibi. ¶ Sextum. Institutio fieri põt incertæ personæ: puta instituo hæredes meos pauperes Christi: secundũ gl. in d. c. cùm tibi. & secũdũ Bart. in l. captatorias. C. de test. mi. etiã si adderet, eligẽdos per priorem talem, & huiusmodi. Et dicit ꝙ d. l. loquitur quando ius constitutionis cõfertur in volũtate alterius: non quãdo electio personæ solũ, vt in casu nostro: ideoq; non est contrarium. ¶ Septimũ. Institutio hæredis fieri potest sub conditione possibili & honesta: dummodo non sit filius, q instituì nõ potest sub omni conditione, sed sub ea tantũ quæ est in facultate instituẽtis. l. suus quoque. ff. de hære. instit. qa grauari nõ põt filius in debito bonorũ subsidio. C. de inoffi. test. l. quoniã in prioribus. dummodo etiã nõ instituatur ad tẽpus certũ: puta vsq; ad pascha, vel tres annos: qa nõ valet talis cõditio, & vitiatur, nõ tamẽ vitiat. Instit. de hære. insti. § hæres. sed ad incertum potest: puta dum vixerit: vel, talem instituo postquã absolutus fueris ab excõicatione. ff. de hære. instit. l. in tẽpus. Fallit in milite, qui instituere potest etiam ad tempus certũ. l. miles ita. ff. de test. mil. Sed aduerte hic ꝙ institutus hæres ad diem certum, alio hærede nõ dato, semper erit hæres: vt in l. hæreditas ex die. ff. de hære. insti. Et idẽ die quando institutio fit ad diem incertum: quia nemo potest decedere pro parte testatus, pro parte intestatus. l. ius nostrũ. ff. de reg. iur. & ita tenet Ioã. de Imo. & Bal. & Ang. in d. l. hæreditas. & Sali. in l. extraneũ. C. de hære. insti. & Pau. de cast. in l. certi. C. de test. mil. & Dy. in l. si qs ita hæres instituatur excepto fundo. ff. de hær. insti. & cõmuniter Doct. & est verius: licet Bar. in d. l. hæreditas. dicat ꝙ non erit perpetuus hæres, si testator apertè voluit ꝙ non esset nisi in vita, vel vsq; ad talem diem: quia testator nõ potest ius accrescẽdi prohibere nec respectu rei nec respectu tẽporis: quia causa testati trahit ad se causam intestati: quia dignior. d. l. hæreditas. & facit l. si miles vnũ ex fundo. ff. de testa. mil. & probatur in d. l. si quis. In legatis tamen bene potest ꝓhibere ius accrescẽdi. Et ita loqtur l. dominus. ff. de vsufruc. secus in hæreditatibus: vt d. l. si quis. vbi institutus excepto fundo, detracta mentione de fundo, habet totã hæreditatẽ: quia testator facere non potest ꝙ iura nõ valeãt in suo testamẽto. in authẽ. vt cũ de appel cogno. § certum. ¶ Octauum. Testator habens filios impuberes potest eis substituere quoscũq; velit, si non venerint ad pubertatẽ. C. de impube. & ali. substi. l. si testamẽto. Si verò peruenerint ad pubertatẽ, potest eis substituere si moriãtur sine liberis: & secundum quosdã etiam si moriantur cũ liberis: vt C. de impu. & ali. substit. l. hæres. & sequẽti. debet tamẽ salua esse legitima. & intelligitur substitutio deducta legitima filiorũ, & deducta quarta totius, q dicitur Trebellianica, quã deducit quilibet institutus hæres, cui alius substituitur regulariter post pubertatẽ instituti: vel etiam cum accepit hæreditatẽ per fideicõmissum ab institutato hærede: vt in c. Raynutius extra eo. Posset tamẽ dici ꝙ opinio Bar. est vera in conscientia in eo qui erat simplex, & hoc ignorabat: secus in eo qui hãc dispositionẽ iuris sciebat: qa videtur voluisse quod ius volebat. ¶ †Decimo quæritur, quid iuris de præteritione legitimi hæredis, id est, q ipso iure, etiã sine testamẽto, succedit? Et dico multa. ¶ Primum. Habẽs filios & filias tenetur instituere omnes legitimos vel exhæredare, si quẽ non vult, & subest causa. Insti. de exhære. liber. in princ. etiam si filias dotatas, quas, secundũ aliquos, sufficit instituere in dote: sed alii, vt Azo, dicunt ꝙ oportet eas instituì in aliquo modico præter dotẽ. quod est tutius: & etiã ꝓfessos religionem. C. de epis. & cle. l. fi. § hoc etiã cognitum. Et idem die in nepotibus, quando filii præmortui sunt. Insti. de hæred. q ab inte. defe. § ita demũ. & etiã in posthumis. C. de post. hære. insti. l. quod certũ est. Vide tñ j. parti. v. & vj. ¶ Secundum. Tenetur autẽ tales instituere in quota voluerit parte, quantũcunq; minima. Et licet postea talis agat ad supplementũ legitimæ: tamẽ testamentũ non rũpet, dummodo sit institutus hæres, non legatarius: puta quia dicit, instituo filiũ hæredẽ in tali: quia si diceret, lego filio meo talẽ domũ: nõ valeret: quia esset prætеritus. l. quoties. C. de hær. instit. Est autẽ prætеritio, secundũ Ang. Are. Insti. de exhære. § mater si lentiũ. circa institutionis beneficiũ vel exhæredationis odiũ. ¶ Tertiũ. Ex prætеritione autẽ legitimi hæredis testamentũ redditur nullũ, si est, vel si sunt de illis, ad quos stricto iure legitima spectat hæreditas, & nisi rirè exhæredẽtur. Qui autẽ sint tales: dic ꝙ cũ sint tres cõsanguineorũ lineæ, scilicet descẽdentiũ, ascendẽtiũ, & collateraliũ: testator quãdiu habet aliquẽ ex descẽdẽtibus, vt filiũ: nepotẽ, pronepotẽ, & sic in infinitũ, tenetur illũ instituere vel exhæredare: & si talẽ instituit, nõ tenetur de aliquo ascẽdẽtiũ facere mẽtionẽ. Insti. de hære. q ab inte. Descẽdẽtib⁹ verò deficiẽtib⁹ vel exhæredatis tenetur ascẽdẽtes instituere, si quos habet l. quoties. C. ad sena. consul. Orfici. Collaterales autẽ nunquã tenetur instituere vel exhæredare: sed deficiẽtibus descẽdẽtib⁹ & ascẽdẽtib⁹ legitimis põt instituere quos vult. etiã nõ attinẽtes, nulla facta mẽtiõe de collateralib⁹. Quod tñ fallit in fratre, q rũpit testamẽtũ fratris: & similiter soror, si instituit turpẽ personã, id est, infamẽ. Et intellige de fratre cõsanguineo & vterino simul, vel saltẽ cõsanguineo, id est, ex eodẽ patre: nõ autẽ de vterino tãtũ. C. de inoffi. test. l. fratres vterini. Intellige etiã nisi in isto casu de aliqua re eũ instituerit: vel nisi crimẽ ingratitudinis i fratrẽ cõmisisset, vt in auth. de nup. § ingratitudinis. ¶ Quartũ. Testamẽtũ tamẽ clerici vel ingrediẽtis religionẽ non erit irritũ ex prętеritione legitimi hæredis, propter verbũ, liberè, positũ in c. quia nos. extra eo. ti. etiam quia sunt milites: vt not. gl. in l. pe. C. de testa. mi. Vnde sicut non rumpitur testamentum militis ex prætеritione legitimarum personarum: sic nec illorũ quod apertè sentit Bart. in authen. si qua mulier. C. de sac. sanc. eccl. de ingrediente religionem. & Pan. in d. c. quia nos. de ambobus. Pro quo etiã vide Fede. cõsi. lv. quomodo intelligi potest authen. presbyteros. C. de epi. & cle. Et adde ꝙ volens intrare religionẽ testari potest sine legitimo numero testiũ, & pro parte decedere testatus, & ꝓ parte intestatus: sicut miles potest, per tex. auten. de mona. § id quoq;. iuncta l. j. ff. de test. mili. & facit c. qui vere. xvj. q. j. tamen legitimam petere poterunt legitimi prætеriti vigore d. authen. si qua mulier. C. de sac. sanc. eccle. ¶ Quintũ. Ali quo autẽ casu post humus prætеritus rumpit testamentũ scilicet in testamẽto matris decedẽtis in puerperio: sed succederet cũ aliis fratribus vel nepotibus æqualiter. Si tñ mater instituisset extraneũ, aget de inofficioso testamento, & rũpet. C. de inoffi. test. l. si mater. ¶ Sextũ. Si pater filiũ emãcipatũ instituit, nepotẽ verò ex eo in potestate retentũ prætеriit:

cond

Universidad de Deusto
Biblioteca

concludit Ang. Aret. Iusti. de exhære. §. sed hæc quidem. q̃ nihilo minus tenet testamentum, secundum Barto. in §. & quid si tantũ. ff. de li. & po. Et ratio, qa nõ debet admitti ad rumpendum vel dicendũ nullum, qui non admitteretur ab intestato vel testamento rupto, vel nullo penitus condito: vt l. posthumus. §. si quis ex his. ff. de inoffi. testa. cũ tunc nõ videatur fieri iniuria nepoti, cũ nõ sibi debeatur legitima: quia legitima est tertia pars eius, quod quis esset ab intestato habiturus: dictus autem nepos nihil est ab intestato habiturus propter existentiã filii emancipati: vt l. cũ q̃ritur: & in authen. nouissima. C. de inoffi. testa. Et ita tenet Bal. &
11 Ang. & Imo. in d. §. & quid si tãtum. ¶ †Vndecimò q̃ritur, quid iuris de illa clausula, si non valet iure testaméti, valeat iure codicillorũ: & de codicillis? Et dico multa. ¶ Primũ. Si testator dixit, volo q̃ valeat iure testamenti & codicillorũ, secundum Bart. in l. j. ff. de codicil. licet videatur induci repugnãtia: tamen vt res valeat, debet exponi &, id est, vel, per regulam quæ ponit q̃ quãdo copula ponitur inter duo incõpatsibilia, resoluitur in disiunctiuam: vt l. si Titio. fundus. de vsufruct. leg. & erit electio hæredis q̃ competat iure directo vel fideicõmissi. l. fi. C. eod. Si verò dixit, iure testaméti vel saltẽ iure codicillorũ: arbitratur Bar. vbi s. q̃ nõ possit hæredes eligere: quia illa coniũctio diminutiua, saltem, habet istud importare: vt si primo modo nõ posset valere, tunc veniatur ad secundum: vt patet ex regula grãmaticali: si non potes mihi dare Bysantium, saltem cõmoda denarium. Si vero dixit, volo valere vel iure codicillorũ: & nõ dixit testaméti: dicit idem q̃ hæc dictio, vel, quãdo opponitur vni orationi vel dictioni tantùm, sumitur pro saltem: & consequenter perinde est ac si dixisset, iure testaméti vel saltem codicillorum. ¶ Secundum. Habet autem locũ dicta clausula secundum Bar. quando testamentum nõ valet propter defectũ solennitatis omissæ, per text. in l. codicillis. ff. de leg. ij. & C. de codicil. l. fi. dummodo solẽnitas sufficiẽs codicillo sit apposita: & sic legata relicta debentur. Instit. de codicil. in princ. & in testamento scripta licet directa videatur, tamẽ in casum fideicõmissi cõuertitur. l. Scæuola. ff. ad Treb. Vnde ab intestato veniẽtes accipiẽt hæreditatem, & quasi rogati videãtur, teneãtur instituto p fideicõmissum, ar. l. eã quã frater tuus. C. de fideicõ. Similiter operatur illa clausula, secundũ Bar. si rumpatur testamentũ: quæ hæreditas nõ est adita per l. eã quam. C. de fideicom. dum tamẽ dicat, si non valebit: vel similia verba, quæ trahantur ad futurũ. Similiter operatur si non valet testamentũ, propter defectũ hæredis scripti non capacis, secundum Bar. in d. l. eã quam. secundum vnam lecturam. Non operatur verò si testamentum non valet propter defectum testantis, secundum Bart. quia qui nõ potest testari, nec codicillari potest. l. diuus. ff. eo. Nec similiter, secundum eum, si non valet ratione volũtatis imperfectæ: vt quando antequam cõpleretur, mortuus est testator. per l. fideicõmissa. ff. de le, iij. & l. ex ea scriptura. ff. de testa. secus si esset imperfecta ratione alicuius solẽnitatis. & sic intellige l. fi. C. eo. Nec generaliter valet, si testamentũ patiatur defectũ vel iuris repugnantiã in his quæ sunt de substantia eius, nisi testetur inter liberos, secũdum communẽ opinionẽ. ¶ Tertium. Operatur autẽ clausula codicillaris duo, secundum Ang. Are. Insti. de codi. primò qa ea apposita in testamento secundo inualido tollitur primũ quo ad legata: vt not. Bar. in l. si iure. ff. de le. iij. Et secundò repetitionem legatorum à venientibus ab intestato: vt no. glo. & Doct. in l. j. ff. eo. quod verum est quo ad eos q̃ sunt in primo gradu, non quo ad alios. Vnde si priores in gradu ab intestato repudiant hæreditatẽ, & sequens admittatur, non tenetur ad dicta legata: vt est glo singularis secundum Ang. in l. non iustã. C. ad Treb. Operatur & tertiò institutionem fideicõmissariam, vt s. parti. ij. Si autem filius in testaméto, in quo est talis clausula, sit præteritus, an operetur vt videatur rogatus: gl. in authen. ex causa. C. de lib. præt. dicit q̃ non: sed Bar. in l. j. ff. eod. vt recitat Ange. Are. Instit. de codi. & omnes Doct. in d. authen. ex causa. tenent cõtrarium: quia ista sunt paria, relinquere à venientibus ab intestato: & dicere, si nõ valet iure testaméti, &c. vt no. in l. ex testamento. C. de fideicom. & ibi Bal. si testator dixisset legata deberi à venientibus ab intestato, filius præteritus teneretur: vt d. l. si quis. ff. eodem. Et procedunt prædicta in iam nato: in posthumo autem præterito dicit Bart. in d. l. j. q̃ si testator cogitauit de posthumo, operaretur prædicta clausula non autẽ si nõ cogitauit. Sed Dy. Iac. Bal. & quasi omnes dicunt inspicienda verba testamenti. Si enim dicitur, si nõ valet: sunt præsentis temporis, & rupto testamento natiuitate posthumi non operatur: quia non deficit. Item quia verum est illo tempore valuisse. Si verò dicitur, si nõ valet aut valebit: tunc porrigitur ad testamentũ quod rumpitur natiuitate posthumi. Et hæc est opinio communis: & idẽ esset si diceretur, si nõ valeret: quia exponitur, si non valebit, secũdum communiter Legistas. Et similiter si diceretur, si non potest valere: quia trahitur ad futurum, secundum eosdem. Adde quod no. Bar. in auth. vt cũ de appel. cogno. §. siue igitur, q̃ d. authen. ex causa. de libe. præt. non habet locum vbi nemo institutus est hæres. ¶ Quartũ. Ad hoc autem q̃ relicta in codicillis debeãtur, an requiratur aditio hæreditaris. Ang. Are. Insti. de codicil. dicit q̃ quando testamentum factum est, & valet, requiritur quòd ex testamento adeatur hæreditas. Quando autem non est factum, vel est factum inualidũ, necesse est q̃ ab intestato hæreditas adeatur: aliàs non debentur relicta, vt no. Bar. in l. si quis cum testamentum §. fi. ff. eod. Multa alia dici possent relinquenda Legistis, quia parum ad rem nostram faciunt. ¶ †Duodecimò quæritur, 12
quid de reuocatione primi testamenti per secundum? Et dico multa. ¶ Primum. Vltimum testamẽtum semper valet, secundum gl. in c. licet. de consti. lib. vj. quæ alleg. c. vltima voluntas. xxij. q. ij. ff. de leg. j. l. si mihi. etiam si de primo nõ faciat mẽtionẽ. Fallit in duobus casibus. Primò in testamẽto facto inter liberos. C. eo. authen. hoc inter liberos. quia oportet fieri mentionem de primo, vt ibi. Secundò cũ ipse testator sibi legẽ indixit: videlicet, si fecero aliud testamentũ, nõ valeat, nisi de alio fecero mentionẽ: aliter nõ valet et vltimũ. ff. de lega. iij. l. si quis. ¶ Secundũ. Si autem secundũ sit sub conditione: si quidẽ sit de præterito vel præsenti: puta, instituo hæredem Titium, si Sempronius est, vel fuit cõsul: tunc si cõditio fuit vel est vera, rũpitur primũ: si verò sit futura, si est possibilis, rumpitur primum, etiam si nõ adueniat. similiter si sit impossibilis, habetur pro non adiecta, & rumpitur primũ, vt in l. cum in secundo testaméto. ff. de iniust. rup. testa. ¶ Tertium. Per posterius testamẽtum imperfectum vel aliã vltimam voluntatem non solennem nõ tollitur primũ: vt Insti. quib. mo. testa. infir. §. ex eo. vbi Ange. infert q̃ licet testator coram septem testibus dicat, non volo tale testamẽtũ meũ valere: nõ tamẽ tollitur. Et est ratio, secundum Bar. in l. si de iure ff. de leg. iij. quia ista voluntas non est potens parare viam adeundi hæreditatem de iure ciuili alicui: ideo primum testamentum tollere nõ potest: vt l. cũ in secundo ff. de iniu. rup. test. Infert etiã quòd testamentum nuncupatiuum redactum in scriptutam, tolli non potest per testatorem coram septem testibus quod verũ est nisi per decursum decẽnii: quia tũc nuda volũtate tollitur, si per

si per testes idoneos nõ minus tribus, vel inter acta manifestauerit: vt l. sancimus. C. de testa. ¶ Quartũ. Non est dare remediũ, per quod primum testamentũ tolli non possit in effectu, secundũ Ang. vbi suprà, siue iuratũ fuerit non condere aliam voluntatẽ: siue dicatur, nolo aliam voluntatẽ valere, nisi sit in ea inserta tota Aue Maria: siue dicatur, Si contingat me aliam voluntatẽ condere, ex nunc donatione inter viuos dono dicto heredi instituto bona mea vel centum: siue dicatur, si cõtingat me aliud testamentũ facere ex nunc prout ex tunc dico & declaro nõ esse meæ voluntatis condendi testamẽtũ. qui modus est salubrior qui fieri possit, secũdũ Cy. & Doct. in l. sancimus. C. de testa. quia semper poterit reuocari primũ, dummodo quãdo habet clausulam derogatoriã, fiat mentio de ea in specie, licet non in individuo: puta dicendo, quãuis in primo sit clausula derogatoria q̃ aliud testamentũ facere nõ valeat: & similia. vide
13 etiam s. Exemptio. §. xj. & Pactum. §. ij. ¶ †Decimotertiò quæritur, quomodo debeamus interpretari testamentũ & vltimas volũtates? Et dico q̃ dominus Bap. Fliscus in quodam suo opus. sic dicit: Quantũ ad interpretationẽ vltimarum voluntatũ. ¶ Prima cõclusio. Quando sermo testatoris est ambiguus, in primis ad intentiqnẽ recurrendum est, in l. in ambiguis. la ij. ff. de reg. iur. ¶ Secunda. Licet significatio verborũ vnũ significet: si volũtas testatoris aliud sensit, nõ debetur quod expressum est, nec quod sensit: quia nõ fuit expressum. l. si quis in fundi vocabulo. ff. de legat. j. Labeo. ff. de supe. leg. ¶ Tertia. Quãdo nõ constat de mente, standum est verbis. l. nõ aliter. ff. de leg. iij. & in l. si alii. de vsufr. leg. ¶ Quarta. Quando cõstat de mente expressa ad minus per verba impropria, tũc debet mens attendi. tex. est cum glo. in l. & puto. §. j. ff. famil. ercis. quam allegat Bal. in l. cum verũ. C. de fideicõ. ¶ Quinta. Quando de mente nõ constat per verba, sed sequitur mens ad aliud dispositũ expressum, tũc habetur pro expressa. text. est in l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pup. & in l. tale pactum. in fi. ff. de pact. quas ita alleg. Bal. in l. j. in fi. C. de his qui ante aper. ta. ¶ Sexta. Quãdo cõstat de mente ex dispositione erronea & tolerabili, statur menti: siue fuerit error facti, siue iuris. Primũ probatur in l. Titius. §. Lucius. ff. de lib. & posth. & in l. fi. C. de posth. hæred. instit. cũ vtrobiq; no. Secũdũ probatur in l. fructus prædiorũ. & ibi Bar. ff. de vsufr. leg. ¶ Septima. Quãdo nõ probatur per verba, sed aliter, etiã per præsumptionẽ ita fuisse dispositũ: illud attẽditur, per illud quod habetur in l. quoties. §. j. ff. de hære. instit. & l. cũ proponebatur. ff. de leg. iij. secũdũ vnã lecturã. ¶ Octaua. Quãdo ex casu superuenẽte colligitur præsumptio q̃ si testator cogitasset, ita disposuisset: talis mens debet attẽdi. Probat text. in l. tale pactum. in fi. & tex. cũ gl. in l. cũ acutissimi. C. de fideicõmiss. & in l. generaliter. §. cũ autẽ. C. de insti. & substi. sub cõdi. ¶ Nona. Quando verba sunt clara, licet probaretur aliã fuisse mentẽ, quæ tamẽ nullo modo colligitur ex eius dispositione: talis mens nihil operatur, sed probata operatur ittitationẽ. probatur in l. in ambiguo. ff. de reb. dub. & per gl. in lege, Labeo. ff. de suppel. leg. in verbo, ex cõmuni vsu. ¶ Decima. Quãdo dispositio exprimitur per verba inepta vitiãtia dispositionẽ, attẽditur mens declarata à præcedẽti protestatione. gl. cõiter approbata in l. iiij. de leg. j. ¶ Vndecima. Quãdo volũtas est expressa per verba obscura, tũc pro interpretatione recurritur ad iudicẽ: vt in l. cũ in testamento. ff. de re. dub. & in l. volũtas. C. de fideic. qd iudex declarabit ex cõiecturis, quæ habẽtur in l. si seruus plurib. in fi. ff. de leg. j. & si essent ita obscura q̃ nõ possent declarari, legatũ & dispositio nõ valeret. l. duo sunt Titii. ff. de testa.

Rursus de Testamento secundò, quantum ad exequutionem.

1 *Exequutores testamenti qui & quot instituí possint.*
2 *Religiosus quando sit exequutor testamenti.*
3 *Exequutor nominatus an compellatur.*
4 *Exequutoris officium an transeat ad hæredem vel prælatum successorem.*
5 *Exequutoris testamenti quæ sit authoritas.*
6 *Exequutor quando exequi teneatur, vbi & quid nu. 7.*
8 *Exequutio testamenti quando deuoluatur ad episcopum.*
9 *Eleemosynarum dilatio an præiudicet animæ testatoris.*
10 *Pœna quæ sit hæredis vel exequutoris negligentis implere voluntatem defuncti.*
11 *Pœna apposita à testatore an possit exigi.*
12 *Expensis hæredis an legatarii fiat exequutio.*

TESTAMENTVM rursus secundò cõsiderari põt quãtum ad exequutionẽ & exequutores: qui aliquãdo dicuntur cõmissarii: aliquando fideicõmissarii: interdũ diuisores: interdũ distributores: interdũ gladiatores: vt not. Spe. & interdum exequutores, nõ simpliciter, vt dicit Gof. sed vltimarũ voluntatum: quia proprie exequutores sunt, qui sententiã exequuntur. C. de exe. rei iud. l. fi. ¶ †Primò 1
ergo quæritur, quot, & qui instituí possint exequutores testamenti? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ Arch. nõ refert an exequutores sint plures vel vnus solus: & dari possunt in numero pari: sicut & procuratores & cõpromissarii ad eligendũ: est tamen consilium q̃ tali cõmittantur in numero impari: vt de arbi. c. j. ¶ Secundũ. Siue testator sit clericus siue laicus, deputare potest exequutores testaméti laicos & clericos & religiosos: vt not. in c. religiosus. de testa. lib. vj. & per Doct. in c. tua nobis. & ibi Pan. in c. Ioãnes. de testa. etiã si sit minor xxv. anno. secundũ gl. in d. c. religiosus. & hoc de cõsuetudine. & sequitur Alb. in l. nulli licere. C. de epis. & cle. modò sit adultus, etiã in spectãtibus ad nõ pias causas, secũdũ aliquos vt refert Arch. quod approbat cõsuetudo. & facit c. ij. de test. & tolerari põt secundum Arch. modò per hoc nõ abstrahantur à seruitio diuinorũ. Et licet clerici curas secularũ actuũ vel negotiorũ susciperе nõ debeãt. xj. q. j. te quidem. nec esse ministri laicorũ: hoc tamẽ est speciale in exequutione ad pias causas. de testa. c. ij. lib. vj. imò & ad nõ pias modo prædicto. Sed tamen quo ad religiosum limita primò si à suis superioribus, scilicet immediatis, licentiã obtineat: vt d. c. religiosus. Limita secundò, nisi sit frater minor, cui hoc prohibetur in cle. exiui. de verb. signifi. §. proinde vir sanctus. licet possit cõsulere quomodo exequutio fiat. de quo dic vt §. Consequenti. ¶ Tertium. Fœmina etiã deputari potest, secundũ gl. Ioã. And. in d. c. religiosus. secundũ cõsuetudinẽ, quæ est optima legũ interpres. & idem Bald. & placet: licet Pan. in d. c. tua nobis. dicat aliàs fuisse consultũ q̃ non potest: quia mulier non cõparet vt procuratrix, sed intẽtat actionẽ nomine proprio: de quo per eundẽ Bald. in l. id quod pauperibus. & in l. si quis ad declinandam. C. de epis. & cler. & sic nõ obst. lex, neq; scientia. ff. de procurat. & l. alienã. C. & l. ij. de reg. iur. & iij. q. vij. §. tria. quia, vt dixi, non vt procuratrix cõparet. ¶ Quartũ. Possunt aũt deputari prædicti mistim scilicet secularis vel religiosus aut clericus simul, secundũ Ioã. And. in d. c. Ioannes. Non obst. q̃ in eodem officio dispar professio esse nõ debeat. xvj. q. vij. c. in noua. quia verũ est vbi inter gerentes est vnio respectu eiusdẽ collegii vel corporis. vbi verò ad aliquid agendũ admittimus diuersa capita nõ vt collegiũ vel corpus vnitum, non refert an illi eiusdem aut diuersæ professionis sint, modò vtraque professio

per se fit habilis ad id agendum. ¶ Quintum. Non autem admittitur seruus, nec mutus, nec surdus, nec prodigus, nec furiosus: nec pupillus: licet aliqui contrarium tenuerint de
2 seruo & pupillo, vt ibi supra no. Alberic. ¶ † Secundò quæritur specialiter, quid iura velint de religioso exequutore? Et dico multa præter dicta §. priore. ¶ Primum. Prior aut guardianus, qui suis subditis hãc licentiã dare potest, à suis superioribus nõ tenetur ipse eam petere, si instituatur exequutor: vt de abbate exeunte ad studia literarũ in simili dictum est 3. Excõicatio. ix. §. xxv. Et sic etiã sine licentia superiorum possunt esse arbitratores: & tenẽt gesta per eos. ¶ Secundũ. Prælatus qui religioso dedit licentiã acceptandi exequutionẽ, potest eam reuocare, etiã re nõ integra, secundum gl. in cle. vnica. de testa. cum religiosus nõ habeat velle nec nolle: licet male faceret hoc faciẽdo sine causa, secundum Io. And. exequutio fiet per collegã: aut si alius nõ est deputatus per episcopũ. ¶ Tertium. Si religiosus sine licentia superioris exequatur, valẽt gesta per eum, secundũ Fedẽ. dummodo superior nõ contradicat, licet nõ consentiat quod & Bar. in l. vniuersos. C. de decu. lib. x. tenere videtur. & idẽ Lud. de Ro. in suis singularibus. & do. Ant. de hoc faciens magnũ festum. Sed cõmuniter in c. ij. de testa. lib. vj. tenent q̃ non petita & obtenta licẽtia, exequutio sit ipso iure nulla: quia negatiua præcedẽs verbũ, potest, vt ibi, reddit actũ de iure impossibilẽ, & necessitatẽ importat: vt vult gl. in regula, nemo potest. in vj. Nec sufficit licẽtia tacita, secundũ gl. in cle. j. de testa. Sed istã glo. non approbo: quia nulla ad hoc ratio adduci põt probabilis, nisi quia text. dicit, petita & obtẽta. Ad quod dico q̃ obtinetur & explicitè & tacitè: & similiter etiã petitur. Primam autẽ opinionẽ dico verã, si petatur & obtineatur tacitè: & secundã vbi nec sic nec sic. ¶ Quartũ. Religiosus etiã exemptus deputatus exequutor, si exequẽdo delinquat, puniri potest ab ordinario. d. cle. vnica. vbi etiã imponitur illi vt rationem de exequutione reddat ordinario: & ordinario vt eam exigat. quod Rich. in iiij. dist. xlv. limitat in religioso habẽte exẽptionem cõmunem, & tamẽ potente cõueniri ratione contractus vel delicti seu rei: vt in c. j. de priuil. lib. vj. Secus in eo, qui etiã ex prædictis cõueniri nõ potest: quia ab ordinario talis puniri non potest. ¶ Quintũ. Religiosus exequutor erogare põt suo monasterio, etiã si sit solus exequutor, secundũ Pau. quia distinctio personarũ, quæ debet esse inter dantem & recipientẽ, de iure patron. per nostras. ibi est euidens. de testi. in super. Et idẽ die de cõsanguineo cessante fraude: sibi autem nõ potest, nisi esset in summa necessitate: quia tunc etiã liceret ei capere aliena. secus si nõ sit solus, sed cũ aliis: quia põt. ¶ Sextũ. Si testator voluit omnia distribui de voluntate aut cõsilio religiosi, secundũ Zaba. & Pau. primo casu est quasi exequutor: & idẽ dicendũ de exequutore. secundo autem casu secus, nisi hæres vel cõmissarius consiliũ eius sequi teneatur ex mãdato testatoris. Hęc ex illis. quod nota: quia vbi consiliũ est, sine quo non, talis est exequutor. Vbi nota q̃ si dixerit testator q̃ exequutor exequatur cum consilio talis: tenetur petere, sed non sequi consiliũ. Si verò dicit, secũdum consiliũ talis: tenetur illud sequi, secundũ Alberic. in l. nulli. C. de epis. & cler. Vide etiam suprà Consilium. §. iiij. ¶ Septimum. Fratribus minoribus huiusmodi exequutio interdicitur, vt dictum est, in cle. exiui. de verb. signific. hac ratione: quia pro nulla re temporali possunt in iudicio experiri: hæc autem sæpius ab sq; litigio & contradictione vel administratione pecuniæ nequeũt expediri. Hæc ibi. verũtamen, vt ibi subditur, in his dare consiliũ, ipsorũ statui non obsistit, cum ex hoc ipsis circa bona temporalia nulla iurisdictio, actio in iudicio, siue dispẽsatio tribuatur. Hæc ibi: quæ nõ intelliguntur de consilio sine quo nõ, siue necessario: quia tale facit exequutorẽ: vt parti. priore: sed de volũtario. Igitur dicit Bart. in trac. Mino. & sequitur Sum. Angel. & Ros. q̃ frater minor potest esse exequutor, quãdo distributio debet fieri in ipsos fratres vel moniales sanctæ Claræ subiectas eorũ cuiæ hæredẽ sponte soluẽte: quia fiet administratio pecuniæ per hæredes vel exequutores alios, & ipse frater arbitrabitur. Et cessant rationes dictæ ele. Sed hoc nõ bene dicitur: quia licet ista aliquãdo sine litigio expediantur, tamẽ vniuersaliter isti prohibentur: & cõsequenter in casu, in quo cessat ratio legis, fieri nõ potest sine licẽtia legislatoris, nisi in necessitate, quæ hic nulla est, vt patet 3. Interpretatio §. j. non cessat etiã ratio legis hic, cũ oriatur inde iurisdictio & actio. Dicit etiã Sum. Ang. q̃ fratri minori circa hæc licitum est esse consultorẽ. & intelligit de consilio sine quo non: quod tamẽ iam falsum patet ex dictis. & contrariũ tenet Gemi. in c. fi. de testa. lib. vj. & Pet. de Anch. & Zaba. & Bal. & Cy. in auth. ingressi. C. de sac. sanc. eccl. & latè Barba. in c. tua nobis. de testa. in suo cõsil. xij. Et ratio est: quia per istam declarationẽ frater minor esset exequutor in effectu: licet indirectè per aliũ: & sic fieret fraus legi: maximè quia licet hic cesset aliqua ratio illius prohibitionis, nõ tamen omnis: quia stat dispensatio circa tẽporalia: quæ saluatur in solo cõsultore siue electore pauperũ, quibus fiet distributio: cum etiã consiliũ dans dicatur agẽs: vt patet v. Metaph. ¶ Octauũ. Is autem cui ex testamẽto est iniunctũ vt distribuat secundũ consiliũ fratrum minorũ, secundũ Bar. vbi 3. eo casu quo illi nõ possunt esse exequutores, de vbanitate debet eorum consiliũ requiri. Vbi verò esse possunt, requiri debet etiã de necessitate: sed quia nullo modo possunt esse, nullo modo necessariò requiritur. ¶ † Tertiò 3
quæritur, vtrũ deputatus exequutor cõpelli possit acceptare vel exequi, & per quem? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ Pan. in d. c. Ioãnes. de testa. deputatus exequutor nõ tenetur acceptare, nisi tacitè vel expresse acceptasset: quia renuntiare nõ posset. Et dicitur tacitè acceptare, quando aliquid facit pertinẽs ad hoc: & si sciẽter recepit literas, quibus sibi officium deferebatur. arg. l. j. ff. de proc. Aut si ipse cõsensit, quãdo testator eum ad illud officiũ deputabat. Ad quod l. vxori. §. j. ff. ad l. Cor. de fal. & facit l. ex sententia. de testa. tut. nõ tamẽ sufficit si præsens fuit & tacuit. ff. de arbi. l. Põponius. Posset tamẽ episcopus in legatis ad pias causas eitra acceptationẽ cõpellere, & si nõ vt exequutorẽ, saltẽ vt delegatum: sicut in qualibet alia delegatione: vt C. qui pro iuris fd. l, vnica. & c. pastoralis. de offi. deleg. ¶ Secũdũ. Sicut tamẽ summat Io. And. in d. c. Ioãnes. exequutor fideicommissarius, qui suscepit officiũ, illud exequi cõpellitur, stilicet post susceptũ officiũ, & nõ ante, si nõ vult officiũ susciperе, præcipuè si nihil fuit sibi relictũ: vel si relictũ non agnouit. & intelligitur de dimisso per testatorẽ: secus de datiuo & legitimo. de quo Spe. eo. tit. ¶ Tertiũ. Nõ solùm dicẽsanus, de quo ibi dicitur: sed etiã habẽs iurisdictionẽ episcopalẽ vel quasi, põt exequutorẽ cõpellere: in qua etiã iurisdictione cõpellẽdi succedit capitulũ mortuo episcopo. de maio. & obed. is qui. nõ aũt eo infirmo vel absente: cum his casibus iurisdictio nõ trãseat in capitulũ. ¶ Quartum. Modus aũt cogẽdi est per subtractionẽ emolumẽti relicti sibi à testatore aliàs nõ relicturo, vel per censurã ecclesiasticam, vel per pœnam arbitrariã, de quo in Spec. nisi ex causa emergẽti exequutor petat exonerari. ff. de procur. l. si post datũ. Igitur officiũ hoc & procuratoris & arbitrii secundũ

Bona

Bonagui. conueniunt in esse à principio voluntarium, sed ex post facto necessariũ. Addebat & casum de exequutione voti paterni: vt de vot. licet. Et per hoc arguitur q̃ nõ solũ arbiter, sed etiã arbitrator cogi potest sententiã dicere. de quo in Spec. de arbi. §. fi. ¶ Quintũ. Dicœcsanus autẽ, per quem secundũ d. c. Ioannes. debet fieri exequutio siue compulsio, quantũ ad exequutionem legitimã quam habet episcopus originis testatoris: & si alibi habet domiciliũ, vterq; potest exequi, secundũ aliquos: vel melius episcopus domicilii, nisi in loco originis essent facultates. Quãtũ verò ad cõpulsionem exequutoris episcopus exequutoris cõpellet: si tamen officiũ exequẽdi suscepit in domicilio testatoris, episcopus ipsius domicilii ratione illius quasi contractus eum cõpellet, si inueniet eũ ibi: aliàs seruabitur c. Romana. de foro cõpe. Vel dico q̃ ex quo est absens, exequetur collega: quẽ si nõ habet, nec aliter testator prouidit, exequetur episcop⁹ testatoris: vt de testi. c. ij. li. vj. nec instabimus cõpulsioni absentis. ¶ Sextũ. Exequutores deputati per testatorẽ ad distribuendũ incerta, per aliũ exequi nõ possunt, secundũ Gemi. sed per se debẽt implere. ad quod c. tua. de testa. & idem Oldra. quod verũ intelligit, nisi certa erogatio certæ rei & certo loco facienda cõmissa esset: quia tunc fortè posset alii cõmitti. ad quod de offi. deleg. is cui. li. vj.
4 Et idẽ Io. And. ¶ Quartò quæritur, † vtrũ officiũ exequtoris trãseat ad hæredẽ vel successorẽ prælatũ. Et quãtum ad hæredẽ dicit gl. in d. c. religiosus. q̃ nõ, nisi testator expresserit. & hoc tene per illũ text. licet aliqui teneãt cõtrarium: per l. cum vnus. & l. à filio, & l. alimẽta. ff. de ali. & cibo leg. quod quidã limitant verũ, re non integra: vt de elec. in cauſis. & l. mandatũ. C. de mãda. Quantũ verò ad successorem dicit Zaba. in cle. j. de test. q̃ succedit successor si exequutor erat datus sub nomine dignitatis, nõ si ratione personæ: quod secundũ Mat. sic cognoscetur: quia si est deputatus ante dignitatẽ, datus est ratione psonæ: similiter si post dignitatẽ, sed est adiectum nomen propriũ & appellatiuũ: si verò adiectũ est nomen appellatiuũ tantùm, præsumitur datus ratione officii, & succedit successor. Hęc tamẽ distinctio, secundũ glos. Io. And. in c. ij. de testa. lib. vj. procedit in extraneo: sed in propinquo videtur q̃ licet nomen non fuerit expressum, cùm affectione hoc factũ fuerit, nõ transibit ad successorem. Distinctio tamen Mat. facit ad multa.
5 ¶ Quintò quæritur, † qd iuris de authoritate exequutoris testamẽti? Et dico multa. ¶ Primũ. Cũ simpliciter deputãtur duo exequutores: vno mortuo vel nolẽte exequi alius posset exequi, nisi testator aliud expresserit: vt est text. in d. c. religiosus. & similiter si vnus est in remotis, vt ibi. imò secundũ gl. ibi, nõ est necesse q̃ vocetur, sicut & in electione: vt in c. quia propter. & in c. cũ inter vniuersas. de elect. & idẽ secũdũ Io. Cal. si instituit quatuor aut plures, & mortui sunt duo vel maior pars: quia ad minorẽ partẽ spectat exequutio, per rationẽ dicti tex. Si verò nõ multũ distaret, esset vocãdus: sed si in termino statuto nõ veniret, procedẽt cæteri. Si etiã sint instituti nõ simpliciter, sed cũ aliqua limitatione, puta q̃ vnus sine alio nõ possit, & hmõi: seruandũ est quod testator ordinauit: vt in d. c. religiosus. ¶ Secundũ. An verò agere possit exequutor contra hæredẽ: oẽs dicũt q̃ sic in relictis ad pias causas. C. de epis. & cle. l, si qs. & similiter in aliis, si est minister & particeps relicti: puta q̃ testator Faleidiã vel aliã quotam ad eũ ptinere voluit: secundũ oẽs agit. ff. de leg. ij. l. si quis Titio. Si verò sit ministeer tantùm, nõ agit, secundũ Inn. sed Host. dicit q̃ de iure canonico agit cõtra oẽs in spectãtibus ad vltimæ voluntatis exequutionẽ: & eis negligẽtibus agit diœcesanus. de testa. tua. & c. si hæredes. Primã tamen distinctionẽ tenet Spec. &, vt videtur Pan. in c. Ioãnes. de testa. vbi dicit q̃ purus exequutor nec canonico nec ciuili iure habet actionẽ cõtra hæredẽ: sed põt implorare officiũ iudicis cõtra detinẽtes bona defuncti, secundũ Dy. in l. Lucius. §. Mæuia. ff. ad Trebel. & Bar. in l. si qs Titio. ff. de lega. ij. qđ gl. in d. §. Mæuia. limitat verũ, nisi in legatis ad pias causas. Allegat l. nulli. C. de epis. & cle. & idẽ gl. in d. l. si qs Titio. Si verò nõ est purus exequutor, sed legatarius: sicut qñ verba dispositionis cõferuntur in eũ tacitè vel expresse: sicut relinquo centũ Titio, & volo q̃ ea restituat Mæuio: tunc agere põt cõtra detinentẽ bona tãquã legatarius. Et idẽ vbi tacitè cõfertur in eũ dispositio: puta qa est particeps illius relicti, secundũ glo. in d. §. Mæuia. & in d. l. si qs Titio. ¶ Tertiũ. Pro exequutione autẽ vltimæ volũtatis bona defuncti vendere põt exequutor, si est vniuersalis, secundũ Pan. in d. c. Ioannes. puta quia omnia sunt distribuẽda pauperibus. l. si quis ad declinãdã. C. de epis. & cle. Si verò est particularis, nõ põt, nisi testator expresse cõcesserit, vt in l. alio hæredẽ. ff. de ali. & cib. lega. sicut hodie cõiter datur libera venden di authoritas. quod quid importet, vide Bartol. in d. l. alio.
6 ¶ Sextò quęritur, † qñ exequutor exequi teneatur? Et dicit Pan. in c. nos quidẽ. de testa. q̃ si testator, puidit sibi de tempore, hoc seruabitur: hoc notato q̃ licet testator mãdet aliquid fieri intra certũ tẽpus cõputandũ à die mortis suę, intelligitur vt suppletur, & scientię & aditæ hæreditatis: vt probat text. in l. statu liberos. §. si qs hæredi ff. de statu li. & facit text. iũcta gl. in l. si. §. si autẽ dubius. C. de iu. deli. Si verò de tẽpore nõ prouidit: dicit Pan. in c. si hęredes. de testa. q̃ si res legata est in patrimonio testatoris, põt solui sine mora: quia dominiũ ilico adita hæreditate trãsit in legatarium: vt in l. si tibi homo. §. cũ seruus. & quod ibi not. ff. de leg. j. & in l. cũ res ibidẽ. vbi dicitur q̃ si nõ soluat sine mora hęredes cõdemnantur ad præstandũ vsurã & omnẽ vtilitatẽ. & idem si esset pecunia legata: vt in l. si domus. §. in pecuniã. ff. de leg. j. vbi dicitur q̃ ad solutionẽ tẽpus modicũ dandũ est: quod breue tẽpus gloss. ibi dicit esse decẽ dies à præcepto iudicis: vel saltẽ arbitrariũ, pensata quantitate & qualitate hęreditatis: & si non habet, debet reperire vndecũq;. l. si pecunia. ff. de leg. ij. Et hoc tene quo ad obligationem. Quantum verò ad pœnã, s. vt cogantur soluere cum omni emolumẽto & interesse: dicit q̃ in legatis ad pias causas est tẽpus sex mẽsium: vt in authen. de eccle. tit. §. si autẽ legatũ. Et idẽ dicerẽ in legatis ad nõ pias causas: per arg. à maiori in d. §. si autẽ legatũ. & hoc à die insinuationis siue publicationis testamẽti. Quod si per annũ à die monitionis per iudicẽ sibi factæ nõ implet quęcunq; relicta, priuatur tota hæreditate, & veniet ad substitutos: vel si nõ sunt, veniet ordine seruato cohæredibus adeuntibus vel grandi fideicõmissario, & cæteris, secundũ quod habetur in auth. hoc amplius. C. de fideicõmissis. licet posset iudex cogere, etiam ante præfatum tempus exequutores vel hæredes alio remedio. ¶ Septimò quæritur, † quid, vel vbi exequutor di 7
stribuere teneatur? Et dico multa. ¶ Primũ. Vtrũ exequutor distribuere possit in filios aut cõsanguineos proprios: vide §. Eleemosyna. §. ij. particu. iiij. Vtrum verò religiosus hoc possit in se vel in suum monasterium: vide §. eod. §. ij. partic. v. ¶ Secundũ. Exequutor nihil erogare potest in spurium defuncti, secundum Zabarel. & Matthes. quia nec per se, nec alio mediante capere potest. ff. de vulgar. & pupilla. l. si pater. quod Matt. dicit verũ, etiã si datum sit exequutori arbitrium disponendi: quia debet intelligi sibi datum prout à iure, & non cõtra ius. Quod quidẽ intelligi

potest d' rigore iuris ciuilis, sed nō canonici: vt in c.cū haberet. de co q dux. in matr. ¶ Tertiū. Si testator dedit exequutori aliqd distribuēdū vbi ei videbitur & placuerit: tenetur illud distribuere in pios vsus, si aliud non apparet de mēte testatoris. ar. c. cū tibi. de testa. Sed quia verbū, videbitur, & verbū, placuerit, refertur ad arbitriū boni viri. ff. de fideicō. leg. l. Thais. §. sorore sua. & l. fideicōmissa libertas. Ia ij. bonus autē vir arbitrabitur magis dispēsandū pro salute animæ quàm aliter. de fo. cōpe. cōquestus. qđ maximè fit si pauperib⁹ detur. l. id qđ pauperib. & l. nulli. C. de episc. & cle. dabitur eis: aliter episcopus reuocare pōt exequutionē. Pet. tamē de Per. tract. de ea. por. dicit medietatē dādā piis locis, & medietatē pauperib⁹. nihil tamē allegās. & est satis æquum. ¶ Quartū. Si testator reliquit centū pro male ablatis, & illa nō sunt tot, residuū dabitur pauperib⁹, si simpliciter disposuit: si verò ꝓhibuit in aliū vsum cōuerti, erit hæ
8 redis. Vide Pan. in d.c. tua nobis. ¶ Octauò q̄ritur, †qualiter exequutio testamēti ad episcopū deuoluatur? Et dico multa. ¶ Primū. Secundū Pan. in c. nos quidē. de testa. exequutore nō exequēte, si præcesit duplex monitio post negligētiā debētis exequi, ſtatim in legatis ad pias causas deuoluitur exequutio ad episcopū: nec requiritur aliud tempus, vt videtur innuere tex. in auth. de eccl. ti. §. si autē qui hoc iusi sunt. & sic intelligerē no. per Bar. in auth. hoc amplius. C. de fideic. Si verò sola vnica monitio præcesit, expectabitur annus à die monitionis, antequā deuoluatur ad episcopū: sed hodie cōiter episcopi habēt statutū vt tēpus currat à die mortis, admonēdo gñaliter quoscūq; : & si sic, deuoluitur post annū intelligēdo à die mortis. qđ qdē limitatur ex doctrina Pan. in d.c. nos qdē. à die mortis, supplēdo & scientiæ & aditę hereditatis. Limitatur etiā ex doctrina Richar. si habet bona in prōptu, de qbus posit intra annū implere legata. Sed vtranq; limitationē Pan. in c. qa diuersitatē. de cōce. præb. impugnat dicēs. No. scilicet ex tex. ibi, q̄ tēpus præfixū in odiū negligētiū, nō currit impedito impedimēto iuris. exēplū ibi, suspēsione, vel facti. Exēplū ibi, tēpore quo stetit in curia post absolutionē. & hoc bene notabis. Secus dic qñ tēpus esset præfixū nō in odiū negligētiæ, sed in fauorē alterius: qa istud currit etiā ignoranti. Pro quo est bonus tex. in l. graue. ff. de his qui not. infa. vbi tēpus anni currit etiā mulieri ignorāti mortē mariti. & vide gl. no. in c. statutū. de præb. li. vj. & no. dictū Spec. in tit. de instru. edi. singulare & quotidianū, §. q̄ si exequutor testamēti nō potuit exequi intra annū, nihilominus deuoluitur potestas ad episcopū, ar. in l. nulli. C. de episc. & cle. & in c. nos qdē. de testa. nec reddit rationē. Sed tu redde per prædicta: qa illud tēpus nō fuit præfixū in odiū exequutoris, sed potius in fauorē defuncti: ne diu eius volūtas differatur. Deinde autē refert se ad no. per eū in repet. c. cū oēs. de testa. vbi præfert dictas limitationes huic dicto: qa hoc tēpus statutū est in odiū negligētis exequutoris & fauorem alterius. Et hoc sequitur Sum Ang. & Ro. sed primū mihi placet magis. Sum. tamē Ro. quę in diuersis §. tenet vtrūq;, sibi est incōpassibilis. ¶ Secūdū. Si autē quis relinquit cētū pauperibus declarādis per Sempronium: elapso anno declaratione nō facta nō pōt episcopus eligere paupes vigore statuti: de quo in priore part. secūdū Bar. in l. cū qdā ita. ff. de leg. ij. & Pan. in d.c. nos quidā. qa statutū loquitur de exequutore: & in eo haberet locū, & nō posset se amplius intromittere. ar. c. literas. de supp. neg. prela. Habēs autē declarare, nō est exequutor: sicut dicimus differētiā inter iudicē, q̄ declarat, & exequutorē. C. de exe. rei iu. l. exequutorē. Et ita tenet Sum. Ang. quā sequitur Ros. ex hoc inferēs q̄ frater minor pōt esse declarator, & si non exequutor. Sed ego dico q̄ iste & si nō sit exequutor totalis, est tamen partialis qa cōsiliū dans est causa effectiua, qñ cōsiliū est sine quo nō: nec est ratio quare ad istū nō extēdatur statutū, cū in eo habet locum ratio expressa eius, quæ est ne animæ patiantur. ¶ Tertiū. Prędictā autē deuolutionē habere locū in legatis ad pias causas nō est dubiū, secundū Pan. in c. si heredes. de test. in aliis autē est diuersitas inter doct. quā ipse cōcordat. & Arch. iij. parte. tit. x. c. iij. Ipse tamē Pan. in dicta repetitione tenet indistincte q̄ episcopus pōt se intromittere de istis: siue ꝓcedat ex officio: siue actione intēta per legatarios. Ex quo infert q̄ exequutio vltimæ volūtatis etiā ad nō pias causas, ad episcopū lapso anno deuoluitur. Vide vbi §. ¶ Quartū. Si testator expresse ꝓhibuit ne episcopus se impediat: dicit Pan. in d.c. tua nobis. de testa. q̄ quo ad cōpulsionē executorū nō valet: qa sicut: si ipse viueret, non posset se eximere à foro episcopi: ita nec subtrahere potuit exequutores: vt patet in d.c. tua nobis. Quātū verò ad deuolutionē exequutionis, dicit idē ibidē q̄ si testator prouidit de alio exequutore in casu negligentiæ primi, ille exequitur, nō episcopus. ar. in l. nulli. & in l. si quis ad declinādā. C. de epis. & cle. si autē solū ꝓhibuit episcopo exequi, nō prouiso sibi de alio exequutore: tunc in legatis ad pias causas nihilo minus exequetur episcopus. text. est bonus in authen. de eccl. ti. §. si quis autē pro redēptione. cū duob⁹ seq. & in d.c. tua nobis. in aliis autē nō. ¶ Quintū. Si testator prohibuit rationē reddi ordinario ab exequutore: Pau. vt refert Zaba. in cle. j. de testa. dicit q̄ si exequutor ex indebita administratione deliquit, nō valeret remissio: quia nō est verisimile testatorē posuisse illā clausulā in eluſionē
9 suæ voluntatis & pōtificalis officii: nec etiā posset testator impedire officiū ordinarii isto casu: vt d. cle. j. & c. nos qdē. eo. tit. aliàs verò si ex distributiōe vel detētione delictū nō cōmittit: nec offenditur testatoris volūtas, qui vtrūq; posuit involūtate executoris, valeret remissio. ¶ Nonò quęritur, †vtrū dilatio exequutionis eleemosynarū præiudicet animæ testatoris? Et dicit S. Tho. in quolib. vj. ar. xiij. q̄ non quantū ad meritū, maximè si quantū in eo fuit causam adhibuit vt eius eleemosynę citò darētur: qa meritū principaliter ex volūtate & intētione depēdet: sed quātū ad effectū eleemosynæ patitur detrimētū, non quidē vt puniatur per hmōi tarditatē, sed qa non adhibetur remediū expiationis pœnæ, cum non sit suffragiū vnde subleuaretur. Similiter nō patitur detrimētū si differatur restitutio, quā fieri mandauit: licet tardè, id est, in morte, si fecit qđ potuit. Hæc ex illo. ¶ Ex qbus patet primò q̄ negligētia seu remissa volūtas testatoris disponēdo nocet ei quo ad meritū: & negligētia exequutoris circa suffragia nocet ei: qa nō liberatur à pœna purgatorii ita citò: non autē negligētia exequutoris circa restitutionē: quia scilicet illa nō ordinatur ad expiandā pœnā: vnde nec est pars satisfactionis, vt §. dictū est. Et ideo cōtra S. Th. & veritatē tenet Sum. Ang. q̄ anima non intrat cælū nisi restitutione facta. ¶ Patet secundò q̄ nō debet exequutor multùm tardare vt rebus defuncti melius venditis maiorē eleemosynā faciat: nisi illud augmentum eleemosynæ sit valde magnū, & tēpus tardationis valde paruum: sic q̄ arbitrio boni viri melius sit tardare. de quo S. Tho. in quol. dicit q̄ licitè hoc fit in mora modici temporis, in qua nō videtur magnū periculū vel detrimentum. quod limita vt §. Vnde subiunxit q̄ si per multū tempus differat, vt in modico ampliores eleemosynas faciat nō excusatur à culpa: puta forte defunctus à purgatorio liberatur interim: et sic fruſtratur remedio quo multū indigebat.

Hoc

Hoc autē relinquitur prudētis exequutoris examini, vt cōsiderata dilatione tēporis & cōditione personæ, quæ citius vel tardius liberanda est, & quātitate augmēti eleemosynarum, faciat quod viderit magis expedire defuncto. ¶ Patet tertiò q̄ tam hæres quàm exequutor ex tali dilatione præcipuè magna mortaliter peccat: quia iniustè infert defuncto damnū notabile, si non facit quātum potest, nec excusatur hæres, quia cōmodè non potest: nec exequutor, etiam si nō potest, cū debeat intimare hoc episcopo qui cogere potest. de testa. Ioannes. Vnde tales dicūtur egentiū necatores: & ab ecclesia abiiciēdi. xi ij. q. ij. qui. & duobus seq. & sic sunt
10 excōmunicandi: & cōsequenter mortaliter peccāt, secundū Arc. post Io. de Neap. ¶ † Decimò quæritur, quæ sit pœna negligētis exequutoris, siue sit hæres, siue ali⁹? Et dico multa. ¶ Primum. Sicut per leges imponūtur circa huiusmodi pœnæ: ita testator potest suis hæredibus pœnā imponere, si suæ nō paruerint voluntati. Inst. de leg. §. pœnæ. dūmodo nō præcipiat turpe vel inhonestū. ff. de cōdi. instit. quidā de hoc. imo eā potest imponere legatario & exequutori per subtractionē eius quod eis obuenturū erat de patrimonio testatoris: vt patebit §. seq. ¶ Secundū. Hæres (intellige de extraneo) debet intra annū à die monitionis (intellige faciēdæ per iudicē cuius interest siue sit episcopus siue alius) implere volūtatē defuncti: vt in auth. de hær. & fal. §. si quis verò. vbi secundū gl. sufficit vnica monitio. & est cōmunis opinio. & hoc in relictis etiā ad nō pias causas: & post annum potest priuari tota hæreditate, & omnibus bonis relictis: vt not. Bar. Bal. Imo. & Inn. Imò ad hoc vt auferri possit relictū ad pias causas cū omni eius emolumento, sufficit lapsus sex mensium à publicatione testamēti: vt in auth. de eccle. tit. l. si autē legatū. secundū Imo. de quo §. §. vj. & secūdum Arch. post do. Ant. & Zab. si hæres sit negligēs in adimplendo voluntatē defuncti, poterit episcopus etiam nō expectato anni lapsu interdicere ei omne relictū illi cum fructu & emolumento. quod innuere videtur c. si hæredes. eo. tit. & gl. ibi secundū vnā lec. Potest autē episcopus in relictis ad pias causas monere hæredē vel exequutorē statim post mortē testatoris: quia in his nō requiritur aditio hæreditatis, vt not. Bart. & refert Arch. sed in aliis monere nō poterit ante aditā hæreditatē, vt no. Imo. post Pet. de Anc. ¶ Tertiū. Si autē hæres sit filius. vtrū priuetur tota hæreditate etiā legitima: sunt opiniones, vt refert gl. in d.c. si hæredes. & Arch. iij. parte, ti. x. c. iij. & tenet Host. q̄ sic. cū quo est Io. And ibi. & Arc. in c. Sylueſter. xj. q. j. & Cal. in quadam disputatione: & Pet de Anc. & do. Ant. in relictis ad pias causas. Sed Zab. tenet q̄ legitima nō priuatur propter hāc negligētiā: adde vel cōtumaciā, etiā in relictis ad pias causas: quia illa nō prouenit sibi ex volūtate defuncti, sed iuris dispositione. Ego verò distinguens dico q̄ si hæreditas est diuisibilis, reseruabitur ei legitima. C. de fideicō. auth. hoc amplius. Si verò sit indiuisibilis: vt quia ducat⁹, regnū, vel huiusmodi: sic totā perdet: de vot. licet. in fi. Et hæc intellige in dispositis per testamentū: quia ipso iure habent authoritatē, vt legata, substitutiones, & huiusmodi: in aliis autē hæres necessariò seruare non tenetur: vt si præcipiatur hæredibus q̄ stent simul vsq; ad tale tēpus: vel q̄ talis tali nubat aut nō nubat, & huiusmodi. Si autē in huiusmodi testator vult hæredē obligare, adiiciat pœnā in testamento, dānando hæredem in legato præstando causa pœnæ: puta, Petre hæres meus, si tale quid nō feceris, dato centū Titio: quia sic tenebit legatū, nisi præcipiatur impossibile vel turpe aut cōtra leges. Insti. de leg. §. pœnę quoq;. ¶ Quartum. Practica autē cōtra negligentem hæredem, secundum do.

Anto. erit in relictis ad pias causas, vt primò ei interdicantur omnes reditus, & ex eis satisfiat si est possibile: aliogn si perseuerat cōtumacia, priuetur tota hæreditate, etiā si sit filius. de quo tamē tu dic vt parti. priore. in aliis verò nō ad pias causas, similiter primò satisfaciat de reditibus: & deinde procedatur ad priuationē hæreditatis ex toto, si hæres sit extraneus, vel relicta legitima si sit filius, & huiusmodi. de quo etiā dic vt §. ¶ † Vndecimò quæritur, vtrū pœna appo- 11
sita à testatore posit exigi? Et dico q̄ si appositа sit pœna priuationis cum turpi cōditione adiecta: vt quia legat prædium mendicātibus sub cōditione cadendi à legato si alienant, cùm tamē ipsi debeant alienare: & sic abiicitur conditio: & legatū stat sine pœna, secundum Arch. Quod intelligo etiā si ex priuilegio possunt illud habere: quia possunt renuntiare. Et idē die si cōditio sit impossibilis. secus si honesta. de quo dic vt §. Legatum. j. §. iiij. Si verò appositа sit pœna deuolutiua sub honesta cōditione vel modo: quia legat centū Petro cū hoc vt det 50. pauperibus, vel in officia celebrāda: aliàs legatū deuoluatur ad talē: erit locus illi pœnæ. secus si sit inhonesta vel impossibilis. Si verò appositа sit pœna augmētatiua relicti: vt quia legat centū danda pauperibus intra certū tempus: alioquin dētur ducēta: secundū Bern. arg. c. Raynaldus, de testa. locus est pœnæ: & exigi potest si afficiat patrimoniū testatoris: qui licet non posit imponere pœnam hæredi vel legatario, cū in eum non habeat iurisdictionē, potest tamen adimere sub nomine pœnæ bona eis legata vel relicta: quæ pœna habebit locū etiā in foro conscientiæ, cum naturaliter obligetur honoratus. de testamen. c. cùm in officiis. Pro quo aduerte q̄ hæc pœna reducitur ad conuentionalem: de qua §. Pœna §. xv. parti. vij.
¶ † Duodecimò quæritur, cuius expēsis seruus legatus per 12
exequutorem reddatur legatario, siue quærēdus sit? Et dico q̄ glo. in l. cum seruus. ff. de lega. j. & refert Pan. in c. indicante. de testa. distinguit quatuor tempora: dicens quòd expensis hæredis si tempore testamenti erat in fuga. quod intellige si erat longe: sicut & de alia re legata dicimus, vt in l. cùm res. ff. de lega. j. Secus si prope. Expensis vero legatarii, si fugit post testamentum ante mortem testatoris. Si verò fugit post mortem eiusdem, & ante aditam hæreditatē, si fugit culpa hæredis, tenetur ad æstimationē: si verò sine culpa, non tenetur nisi veniat ad manus eius. Et idē si quarto tempore, id est post aditam hæreditatē. Ratio, quia sicut hæres liberatur interitu rei relictæ: intellige debitæ in specie, non in genere, vel in quantitate. l. quod te mihi. ff. si certum pet. ita liberatur à fuga serui sine sua culpa. Sed in primo casu videtur testator sic voluisse.

De Testibus.

1 *Testis quis esse possit.*
2 *Testis quando admittatur in causa propria seu communi.*
3 *Testes singulares qui & quando probent.*
4 *Testis de auditu solo an admittatur.*
5 *Testium numerus in qua re causa necessarius.*
6 *Testificatio quando & qualiter fiat.*
Testis se ipsum ingerens, reiicitur.
7 *Testes si discordent, quid iuris.*
Testis sibi contradicens, repellitur.
8 *Testes quomodo obligentur ad testificandum.*
9 *Testis falsi quæ sit pœna.*
10 *Testis falsus quomodo teneatur restituere.*

TESTES antiquitus superstites vocabātur eò q̄ supra causarū statum proferebant: nunc verò parte nominis ablata, scilicet per aphæresim testes vocantur: de verborum significatione. cap. forus. §. testes. qui dicuntur legitimi vel

omni exceptione maiores, quãdo nulla legitima exceptione repelli possunt, secundum glo. in c. j. de consec. & affi. & Insti. de inuti. stip. §. item verborum. ¶ † Primò autẽ quæritur, quis possit esse testis? Et dico ꝙ quilibet qui nõ prohibetur: cum edictum de testibus sit prohibitorium, sicut & de procuratoribus. ff. de procu. l. mutus. de sponsa. l. cum apud. Quis autem prohibeatur, colligitur ex septem cõditionibus requisitis in teste: de quibus in his versiculis, Conditio, sexus, ætas, discretio, famã, Et fortuna, fides, in testibus ista requires. ¶ Dicitur ergo primò cõditio. Nam seruus nõ potest esse testis. d. c. forus. C. de testi. l. quoniam liber. & iiij. q. iij. §. item in criminalibus. quod tamen fallit cùm de facto serui quæritur, & nõ pro domino vel contra dominũ: vt in d. §. item in criminalibus, similiter in defectu testiũ: sed tunc admittitur cũ tormẽtis: vt in d. §. itẽ. in verbo, itẽ. serui. Similiter nec regularis corã iudice seculari sine licentia superioris: quia licet possit esse testis, arg. l. j. ff. eo. & in auth. de mona. §. cogitandũ. & no. Spe. eo. ti. & facit ratio prædicta: quia nõ inuenitur prohibitum: nec sit mortuus mundo per omnia, vt no. Pan. in c. cũ nuntius. eo. tit. tamen hoc limitatur verũ, vt s. scilicet corã iudice seculari de licẽtia superioris, nõ aliter, secundũ Spec. ibi. & Io. And. in addi. ibidẽ. & Albe. in rubr. C. eo. & facit c. monachi. el ij. xvj. q. j. & c. placuit. ij. q. vij. si tamẽ sine licentia testificetur, nihilo minus valet, secũdum Pan. in d. c. cũ nuntius. & idem Ang. in §. si libertus. in auth. eod. vbi dicit ꝙ si clericus vel religiosus deponat vi corã iudice seculari sine mandato superioris, nõ valet: secus si volens. Io. tamẽ And. contrariũ tenuit, scilicet ꝙ non valet. quod Summa Ange. dicit verius. Sed ego dico ꝙ est falsius, per ea quæ adducit Pan. vbi s. ¶ Dicitur secũdò sexus. Nã licet mulier de iure ciuili admittatur in ciuilibus, etiam in codicillis & vltimis voluntatibus, præter testamẽta, secundũ Accur. & in criminalibus. xv. q. iij. ex eo. ff. de testa. l. qui testamento. §. mulier. Insti. de testa. §. testes. tamen de iure canonico non admittitur in criminalibus criminaliter. xxxiij. q. v. c. mulierem. nisi in criminalibus exceptis, scilicet simonia. c. tanta. de simo. & sic intellige d. c. forus. In ciuilibus autem & ipi ritualibus & quibuscunq; aliis, aut etiam in criminalibus cum agitur ciuiliter, vt in denuntiatione aut etiã inquisitione, admittitur, nisi vbi expressè prohibitũ inuenitur: vt in testamentis no. Io. And. in addi. ad Spe. eo. tit. & facit c. quoniã. & c. tam literis. de testi. Quomodo autẽ non debet trahi ad iudiciũ pro testimonio, sed ad eam mitti: habetur in c. mulieres. de iudi. lib. vj. & s. Iudex. ij. §. j. ¶ Dicitur etiam tertiò ætas. Nam in causa ciuili requiritur pubertas. iiij. q. iij. c. j. In criminali verò ætas xx. annorum. ff. eo. l. inuiti. l. ij. & l. in testimonium. iiij. q. iij. testes. poterit tamen pubes testificari de visis in impubertate, si erat doli capax quãdo vidit, arg. Insti. de inuti. stipul. §. pupillus. ff. de negest. l. in negotiis. aliter nõ. quod not. xxxvij. dist. relatum. & dictũ impuberis facit plenum indiciũ ad torturam: vide s. Impubes. Dicitur quartò discretio. Nam furiosus & mẽte captus nõ admittitur, sicut nec ad officiũ iudicãdi, vt ibi. iij. q. vij. tria. nisi habeat lucida interualla. ff. de testa. l. qui testium. §. nec furiosus. argu. de spon. dilectus. xxxij. q. vij. nec furiosus. vij. q. j. quanuis. ¶ Dicitur quintò fama. Nam infames à testimonio repelluntur, de test. co. præterea. & præcipuè in criminali causa. extra eod. c. testimonium. nec prodest pœnitentia. ij. q. iij. §. hinc colligitur. ¶ Dicitur sextò fortuna. Nam diuiti magis creditur. ff. de testib. l. iij. C. ad l. falcid. authen. sed cum testator. pauper autem repellitur, si est talis cõditionis ꝙ pecunia corrumpi possit. aliàs non, argu. Insti. de suspec. tut. §. vlti. sed hoc iudici considerandum est. iiij. q. iij. testis. ¶ Dicitur septimò fides. nam infidelis contra fidelem non admittitur. ij. q. vij. si hæreticus. ff. de testib. l. ij. de hære. excommunicamus. Adduntur & quædam alia, quæ aliquando repellunt à testimonio.

¶ Octauò enim repellit consanguinitas vel affinitas. Vnde non est testis idoneus pater pro filio, aut econtrario. l. testis. ff. eo. & iiij. q. iij. §. item testis. Et idem est generaliter de ascendẽtibus & descendentibus per lineam rectam pro & contra. iiij. q. iij. §. item in criminali. & idem de matre. Quod limita primò vbi nõ agitur de correctiõe vel prohibitione peccati vel illuminatiõe fidei: quia in istis vbi affectio carnalis communiter nihil operatur, valet: sicut testimonium Christi de patre, no. Panor. in c. in omni. eo. tit. & secundò vbi non quæritur de ætate & natiuitate. qui fi. sint legi. transmissa. & c. per tuas. & tertiò extra testamentũ. de peculio castr. l. qui testamẽto. ff. de testa. & quartò extra matrimoniales causas: quia in matrimoniis aliquando admittuntur parentes. Sed quia Doctores in hoc variant, dic ꝙ iudex arbitrabitur de suspicione vel non suspicione cõtra parentes: & ex hoc ꝙ filius vel filia ex eorum testimonio reportat honorem aut vituperium. arg. l. iij. ff. eod. & bona glossa in c. ex literis. eo. tit. Sunt & quædam personæ, quæ aduersus coniunctos testimonium dicere non coguntur, vt aduersus socerum, generum, vitricum, priuignum, sobrinum, sobrinam, sobrino natam, eósque qui in priori gradu sunt. Item aduersus patronum, patronam, & liberos eius: vt d. §. item in criminali. iiij. q. iij. & aliæ personæ de quibus ibi. ¶ Nonò familia. Nam repelluntur testes de familia actoris. l. pen. ff. eo. & familiaris. C. de his qui. ad eccl. cõsu. l. fi. §. sanè. Nec de domo actoris vel accusatoris in causa ciuili aut criminali testes produci debent. iij. q. v. per totum. d. §. item in criminali. Qui tamen sunt de collegio, admittuntur super facto vel non facto collegii, secundum Panor. in c. tertio loco. de probati. quando est tale quod per alios probari non potest. text. est in c. veniens. extra eo. & similiter illi qui sunt de conuentu, super professione illius, qui reperitur à conuentu, secundum Panor. in c. nuper. eo. tit. quia causa non est singularis, sed monasterii: & sic dicũtur testificari in causa propria. Vnde prælati de ordine Minorum hoc casu experiri possunt in iudicio. & idem de clericis in causa ecclesiæ suæ: & de singularibus in causa vniuersitatis: quia non est causa singulorum. xij. q. ij. c. episcopus. §. qui manumittitur. xiiij. q. ij. super prudentia. extra eod. insuper. vbi Panormitanus idem dicit de prælato in causa ecclesię suę. Quod limita. nisi tales pro monasterio vel vniuersitate aut ecclesia fuerint actores vel responsales: vt in c. insuper. eod. tit. ¶ Decimò, inimicitiæ & amicitiæ. iiij. q. iij. testes. vers. ideoq; in persona. in quo tamẽ iudex arbitrabitur. arg. ff. eo. l. iij. §. j. ¶ Vndecimò, nõ admittitur laicus contra clericũ in causa criminali criminaliter. ij. q. vij. ipsi. Vide Pan. in c. cum non ab homine. de iudi. & in c. de cætero. de testi. ¶ Duodecimò nec socius criminis. lxxix. dist. c. si quis. in glo. Quod fallit in exceptis: vt in crimine læsæ maiestatis & simoniæ: vt d. gloss. & hæresis. Nec obst. extra eo. quoniam. vbi admittuntur socii criminis: quia illud est speciale in causa denuntiationis: vel admittũtur ibi ad præsumptionẽ. de adul. significasti. vide s. Iudicium. §. v. ¶ Decimotertiò nec criminosus quãdiu perseuerat in crimine: qui si sit emẽdatus, non repellitur in causa ciuili: sed in criminali, si prius fuit cõuictus vel confessus, vel nunc per exceptionẽ conuincitur, vel grauata est eius opinio pro eo ꝙ aliquando fuit repulsus: aliàs verò etiam in criminali recipitur

pitur extra eo. testimoniũ. ¶ Decimoquartò, nec obscuri & ignoti: nisi cum tormẽtis aut verberibus: vt in authẽ. eo. l. sancimus. ¶ Decimoquintò, nec exequutores negotiorũ, qui in ipsa causa fuerũt actores vel responsales. extra eo. super. imò qui fuit procurator vel aduocatus in priori iudicio, nõ recipitur in testem in causa appellationis: extra eo. Romana. lib. vj. Vide etiã in §. vj. Sed tamen circa prædicta aduerte duo. ¶ Primũ. Exceptis casibus expressis à iure ex circunstãtiis iudex arbitrabitur super amissione vel repulsione testis: quia isto casu dicitur iudici, tu magis scire potes quis admitti debeat vel repelli. ff. eod. l. iij. §. j. Ad quod cõferunt etiã illa tria quæ detrahũt fidei testis, scilicet si variat, si vacillat, si negatiuã probare cõtendit. de causa posses. & proprie. c. cum in ecclesia. & ibi Pan. diffuse. ¶ Secundũ. Testes repellendi de iure admitti debẽt, si is, cõtra quẽ producuntur, eorũ testimonio in alio iudicio vsus fuerit: nisi docuerit aliquid legitimũ pòst emersisse. C. eo. l. si quis testibus. & in d. §. itẽ in criminali. ver. si quis testibus. ¶ Ad de tertium ꝙ sacerdos (intellige de honestate) non debet esse testis in instrumẽtis confectis totaliter inter seculares. xiiij. q. ij. quãquam. ¶ † Secundò quæritur specialiter, vtrũ quis debeat admitti testis in causa propria vel cõmuni sibi & alteri? Et dico quantum ad primum ꝙ non regulariter, nec principaliter, nec secũdariò. C. eo l. omnibus. vnde nec venditor in causa rei vẽditæ admittitur pro emptore: quia videtur propria venditoris: nec debitor in causa pignoris pro creditore. ff. de appel. l. ab exequutore. Non tamẽ negari potest quin aliquãdo in causa propria quis testificetur, attentis circunstantiis personarũ & causæ: vt in c. fi. de iure iuran. & in c. fi. eo. titu. lib. vj. & apertius in c. ex ratione. de procur. & facit quod no. Bar. in l. admonẽdi. ff. de iure iur. volens ꝙ quando actor scit plenè veritatem, puta de mutuo à se facto, & est persona honesta: si habet prò se vnũ testem bonum, defertur ei iuramentũ, & facit probationem perfectam. Vnde quod prius dictũ est, fallit primò in legatariis & fideicõmissariis, qui ferunt testimoniũ in causa testamẽti, cum agitur de hæreditate, nõ de legatis, nec fideicõmissis suis: & possunt scribi & esse testes in testamẽto, in quo eis aliquid legatur. C. de testa. l. dictantibus. & secundò in collegiis & corporibus & ecclesiis: vt §. priore. casu ix. & iij. in casu prædicto Bar. Quantũ verò ad secundum, ꝙ in causa cõmuni duorum alter admitti nõ debet ad testimonium: quia causa cõis duorum vtriusq; est. ff. de ritu nupt. l. illud. ¶ † Tertiò quæritur, vtrũ testes singulares sic admittantur vt probẽt? Et dicit Pan. in c. bonæ memoriæ. el j. de elect. ꝙ testes dicuntur singulares, quãdo deponunt super diuersis factis, ita quòd quilibet est singularis ex dicto suo. Quando verò obiectũ, super quo deponũt, fuit repræsentatum sensibus testiũ eodem tempore, tunc sunt contestes, & nõ singulares: quia tũc videntur deponere de facto eodem. Vel die breuiter ꝙ testes dicuntur singulares quãdo quilibet sigillatim testificatur aliquid quod nõ est vel re vel saltem præsumptione sufficiẽte ad sententiã ferendam illud quod testificatur alius. Igitur testes singulares regulariter nõ probant, secundũ eundem ibi. quod tamẽ limitat gl. in l. ob carmen. ff. de testib. & Ange. in disputatione quadam, quãdo actus nõ habet continuitatẽ: quam si habet, vt fornicatio, si vnus post aliũ videat per foramẽ, valet testimoniũ. & per Innoc. & Ioan. And. in c. qualiter & quando. el ij. de accus. vbi patet ꝙ possidens rem probare potest per testes singulares: & sic de similibus. Sed secundũ descriptionem quã subiunxi, nõ oportet sic limitare. Vnde Bal. dicit ꝙ in dicto casu fornicationis nõ præsumitur pluralitas actuum.

¶ † Quartò quæritur, vtrũ admittantur testes de auditu solum? Et dicit Specu. in titu. de testibus. ꝙ testes existentes iuxta parietem vel cortinã. de auditu fidem faciunt: vt in c. præterea. de testibus. & ibi gl. & idem Host. ponens exemplum de quodam qui dominæ suæ annulum subtraxerat, & coram ea fatebatur, corã testibus verò negabat: & illa rogauit notariũ & testes absconditos post parietem super confessione furis: quasi velit ꝙ confessio possit probari per testes, licet ipsi nõ viderint personã loquentem. quod est notabile verbum, secundum Pan. in c. ex literis. de consue. & idem voluit Bart. posi glos. in l. ij. §. idem Labeo. ff. de aqua pluuia arcen. Et facit ad quæstionẽ an testis possit deponere super verbis, si habet notitiam vocum. de quo gl. in c. testes. iij. q. ix. & Pan. in c. cum causam. de testi. & cõmuniter tenetur per Legistas ꝙ sit speciale in testamẽto, vt non valeat testimoniũ, nisi testes audiuerint & viderint testatorem loquentẽ: vt est tex. in l. si non speciali. C. de testam. & hoc fortè ideo, quia solet infirmantiũ vox mutari, & faciliter posse fingi. ¶ † Quintò quæritur, quid iura tradiderint de numero testium necessariorũ in qualibet causa? Et dico quòd licet regulariter vnus testis nõ sufficiat, sed vox vnius vox nullius. extra eo. veniẽs. in fi. & c. cũ à nobis. eod. tit. & c. quoniã. in fi. de proba. & regulariter duo sint necessarii, & sufficiant. ff. eo. l. vbi numerus. iiij. q. iij. c. si testes. §. item numerus. tamẽ vnus testis facit præsumptionem. de suc. ab inte. c. fi. vbi dicit Pan. vnum singulare, ꝙ vbi agitur de magno præiudicio seu re magni valoris, nõ defertur iuramentum in supplementũ probationis, per id quod no. in c. fi. de iure iurand. quod etiã verum est in prælato super iure ecclesiæ. Quandoq; etiam vnus facit probationẽ, primò quidem in papa, qui est idoneus testis etiam solus. de testamen. à nobis. etiã de his quæ viderit ante papatum secundum Ludo. de Ro. & duas gl. Ioã. And. scilicet in c. j. de renunt. lib. vj. & in c. ad apostolicæ. de re iudi. eo. lib. de consuetudine etiam curiæ statur dicto Cardinalis in dictis vel actis coram eo: vt no. Hostiẽ. de appellatio. c. constitutus. el ij. Secundò in his, in quibus non sit alteri præiudiciũ, puta an ecclesia sit cõsecrata: an aliquis sit baptizatus: an petierit confessorem, & huiusmodi. de consecra. dist. iiij. paruuli. Tertiò vbi agitur ad peccatũ impediendum. ar. c. super eo. el ij. eo. titu. & glo. in c. nuper. eo. titu. & ij. q. j. multi. vnde vnus impedit matrimoniũ cõtrahendum. Quartò in foro conscientiæ: puta cum quis dicit se confessum. extra eo. testimonium. quod intelligo nisi sit probabilis cõiectura in contrariũ. Quintò de consensu partiũ: cùm etiã & testimonio aduersarii stari possit. C. de fideicommissis. l. fi. Sextò quãdo testator mãdauit stari dicto alicuius, quẽ informatũ dicit de sua intẽtione: quia nihil põt opponi, secundũ Bar. in l. Theopõpus. ff. de do. præleg. & no. Pan. in c. in nomine Domini. eo. tit. Septimò cũ quæritur an aliquis sit emẽdatus: quia statur testimonio sacerdotis. d. c. testimonium. Octauò in correctione fraterna: quia prima correctio per vnũ solum probatur. extra eo. in omni. ij. q. j. si peccauerit. Nonò in ciuilibus, in quibus vnus testis cum fama sufficit. arg. de app. c. j. in gl. & s. Probatio. §. iij. Aliàs nullius quãtumcunq; exercitatę per sonæ cõfessioni fides est adhibẽda, scilicet in iudicio, nisi cõperẽtes habeat probationes. vj. q. ij. per totũ. nec etiã episcopi: vt in c. placuit. ea. q. ¶ In aliquibus aũt requirũtur testes plures quàm duo. Nã in testamentis requirũtur septẽ, licet in legatis ad pias causas sufficiãt duo: vt ti. priore. j. §. vij. In codicillis quinq;. C. de codicil. l. fi. In donatione causa mortis qnq;. C. de do. cau. mor. l. fi. Itẽ quãdo debitor vult probare debitũ solutũ quod fa-

ctum erat in scriptis,quinq;.C.eo.l.testiū. In cōtractu qui excedit libra auri,facto in scriptis ab imperito in ciuitate, quinq;.C.si cer.pet.auth.sed nouo. Ad reprobādum autem instrumēta quatuor meliores de scriptis in instrumēto,vel quinq;,secundū gl.in c.Ioānes.de fide instru.de quo dic vt s.Tabellio.§.fi.in pecunia verò deposita requiruntur tres, in auth.de fide instr.§.si quis igitur. In purgatione canonica requirūtur testes:vt s.Purgatio.§.iiij.¶ Ad damnationē etiā aliquorum requiritur numerus maior:quia episcopus cardinalis nō damnatur nisi lxxij.testibus.ij.q.iiij.presul. presbyter cardinalis lxiiij.diaconus cardinalis xxiiij.subdiaconus & inferiores cardinales vij.ij.q.iiij. præsul. & c. seq. quod tamē specialiter habet locū in episcopis & aliis clericis ecclesiæ Romanæ triplici ratione quam ponit S. Tho.ij.ij.q.lxx.cōtra papam tamen nō multiplicantur,sed duo sufficiunt secundū gl.in d.c.præsul. & similiter contra quoscunq; alios etiā episcopos,sufficit ad condemnationē
6 testimoniū duorū.ij.q.v.per totū.¶†Sextò queritur,qualis debeat esse testificatio testiū? Et dico ꝙ primò regulariter nō debent induci nec possunt recipi ante litis contestationem:quod tamē fallit in viginti casibus, de quibus in c. quoniā.vt lite nō contest.& ibi gl.& Pan.imò quādo ignoratur malefactor,recipi possunt etiā ante citationē malefactoris,iuxta no.per Inn.in c.bonæ.el j.de elect.& sequitur Pan.in c.in nomine domini nostri. extra eod. ¶ Secundò requiritur ꝙ se testis nō ingerat:quia tunc repellitur tanquam suspectus.ar.l.vxori.§.j.ff.de fal.& per Bar. in l.quæ omnia.ff.de procur.& facit c.qualiter.de elect.imo requiritur ꝙ non promittat testificari quid certū: si autem nō expresit quid, nō repellitur nisi primum accepisset:quo casu præsumitur corruptus,secundū doc.tamē si nō fuit citatus, sed per partē iudici productus,nō præsumitur se ingerere, vt tenēt domini de Ro.decisione cclx.& facit c.cōstitutus. eo.tit.& Pan.in c.in tua. de sponsal. ¶ Tertiò ꝙ iuret tactis sacrosanctis Euangeliis. Nec alicui testi,quantūcunq; religioso,creditur nisi iurato.extra eo.nuper.& c.fraternitatis.& c.tuis.C.de epis.& cler.auth. sed iudex.nisi sit episcopus vel sacerdos, qui nō iurat super libro, sed super pectore suo. de iura.cal.c.fi.& dicit Pan. in d.c.tuis.ꝙ etiam episcopo nō creditur vt testi sine iuramēto.& excepto papa non creditur in præiudiciū alterius,maximè non modicū, verbo cuiuscūq;,& qualiscunq; fuerit authoritatis,etiā legati cardinalis. potest tamē remitti iuramentū de cōsensu partiū.extra eo.tuis.nisi in causa matrimoniali.extra de eo qui cog.cōsang.c.super eo.Iurabit aūt dicere totā veritatē quā nouit de illa re.iij.q.ix.hortamur. nulla falsitate adiecta.iij.q.ix.pura.& de cōsuet.c.quorūdā. quod nulli dicet testimonium. & hoc bene.iiij.q.iij.§.item in criminali. ¶ Quartò ꝙ vtraq; pars sit presens,vel cōtumaciter absens. d.c.in nomine domini. ¶ Quintò ꝙ viua voce deponat, non in scriptis.c.à nobis.qui ma accu.nō po.iij.q.ix.testes. ¶ Sextò ꝙ testificetur de auditu proprio,scilicet quātū ad sonos:vel de visu quantū ad visibilia, vt in c.ij.de cōsuetu. & idem de aliis sensibus,nō de alieno: quia nō est propriè testimoniū:vt notat gl.in l.in summa.ff.de aqua pluuia arcen.¶ Septimò ꝙ nō vacillet vel cōtraria proferat: vt in c. licet. de proba. ¶ Octauò ꝙ nihil taceat de cōtingentibus super quibus interrogatur:aliter esset falsus testis. de accu. dilecti.puta si exprimit quod facit pro aliquo,& tacet quod est cōtra illū. ¶ Nonò ꝙ exprimat locū, tempus & modū. ¶ Decimò ꝙ solùm testificetur super iuratis, & nō super
7 aliis:quia nō valeret:ar.c.de testibus.extra eo.¶†Septimò quæritur, quid iuris si testes discordent? Et dico secundum Veruec. ꝙ debēt cōcordare in circunstātiis cōtentis in hoc versu,Res,persona,locus,gradus, hæc sint cōsona, tempus. Aliter sunt singulares,& nō probāt,puta si vnus dicit de vna re vel de vno facto, alius de alia vel de alio. de proba. licet. etiā si loquātur de diuersis personis.de rescri.Rodulphus. si tamē loquutiones ponerētur certæ, nō obesset error nominis,secundū Host.Itē si de diuersis locis, vt patet Daniel. xiij.in exēplo Susannæ.Itē si de diuersis gradibus cōsanguinitatis aut affinitatis in causa matrimonii.xxxv.q.vj.de parentela.& idē si de diuersis tēporibus. Quod limita primò nisi vnū includat aliud:vt si vnus dicat diē,alius eiusdē diei horā.& secundò nisi factū sit durabile:quia etiā ipsi Euangelistæ dicuntur cōcordare,& tamē vnus,id est Marcus dicit Christū crucifixum hora tertia: alius,id est, Lucas hora sexta.hæc aūt S.Tho.ij.ij.q.lxx.breuiter cōprehēdens dicit ꝙ discordia testiū in circunstātiis principalibus variantibus substātiā facti (intellige,id est, faciētibus ꝙ testes nō loquātur de eadē re vel facto,puta in loco, tēpore, vel persona)aufert efficaciā testimonii: secus in nō pertinētibus ad substātiā facti: puta ꝙ tempus fuerit serenū vel nebulosum,vel domus picta aut nō picta,& huiusmodi:quia circa talia nō cōsueuerunt homines solicitari:& cōsequenter à memoria facilè labūtur:imò secundū Chryso.discordia in talibus facit testimoniū credibilius: quia si cōcordarent in omnibus etiā minimis.viderētur ex cōdicto eundē sermonem proferre. ¶ Sed ad pleniorē prædictorū notitiā adde ꝙ si vnus testis expressè cōtradicit sibi,nō valet testimoniū. iiij.q.iij.Nicolaus.& si primò extra iudiciū dicit vnum,& secundò in iudicio dicit oppositū,secundū Bar.pōt puniri de falso: quia statur primo dicto eius, per l.eos.C.de fal. Bal.tamē asserit hoc esse falsum:& bene,per gl.in c.cū causam.de testi.& sequitur Ioā.And.in mercu.in regula,non est.vbi patet ꝙ in minus validè assumptis vel iudicio vel extra statur vltimo dicto:in dictis aūt authēticis statur primo in iudicio,& extra.quo casu loquitur d.l.eos. allegata per Bar.quia ibi veniebat quis cōtra propriū sigillū:& sic cōtra rem authenticā & approbatā. Sed prædicta S.Tho.limitat quādo testis interrogatur de scientia aut visu: quia si dissidet à seipso,repellitur:secus si interrogetur de opinione & fama: quia pōt secundū diuersa audita diuersimodè motus esse ad respōdendū. Et si inueniatur falsus in parte,in nullo creditur ei.dist.ix.si ad scripturas.iūcta gl.vide x. Falsarius.§.v. Si verò vnus testis contradicat pluribus, nō obstat eius cōtrarietas:quia testimonium vnius nec iustificat nec condēnat.xxxiij.q.ij.admonere.nisi cōtradicat pluribus cū quibus scriptus est in aliquo instrumēto.ff.quēad.testa.apel.j.in fi. Si verò multi,sed pauciores,cōtradicūt pluribus:ex eadem vel ex diuersis partibus productis iudex cōcordabit eorū cōtrarietatē si poterit:sicut Aug.cōcordat dicta Euangeliorum,extra eo.cū tu.quod si nō pōt,prēualebit testimoniū pluriū:nisi dignitas personarū ex alia parte prēiudicet numero: vel nisi pauciores dicant verisimiliora & aptiora negotio,aut plura per eos probētur: vt si plures testes probent me possedisse: pauciores verò me possedisse x.annis, & titulū posidēdi: quia tūc prævalet testimoniū paucorū. extra eo. in nostra. quæ intellige quādo eodē tēpore testes inducūtur:quia si inducātur testes ad reprobādū dicta priorum,debēt esse plures, & longe melioris famæ. C.de cōtrahenda & cōmittēda stipulatione.l.optimā.quia magis præsumitur subornatio post publicationē attestationū quām antè.¶ Si verò testes sunt numero & dignitate pares,sentētia datur ꝓ reo.de ꝓbat.ex literis.nisi in matrimonio,& in causa libertatis,& in testamēto,& ꝓ dote.de sen.& re iudi.c.fi.

c.fi.& si neuter possidet rem,sed vterq; ab extraneo petit:diuiditur si est possibile.de præsum.afferte.& si nō est possibile,poterit iudex gratificare dando cui voluerit.de paro.c. j.Vide iiij.q.iij.testes.de prædictis.& adde ex S.Tho.ꝙ si dissentiunt testes eiusdem partis, debet iudex ex motu sui animi percipere cui parti sit standum,ex numero vel dignitate eorū,vel fauorabilitate causæ,& huiusmodi. ¶†Octauò quæritur quomodo testis obligatur ad testificādū? Et dico multa. ¶ Primum. Secundum Archi.ij.parte,ti.j.c.xviij. post S.Th.ij.ij.q.lxx.& cōmunē doctrinā,sic distinguitur: Si quis requiritur testificari authoritate sui superioris,tenetur ferre testimoniū in his dūtaxat q̄ exigūtur ab eo secū dū ordinē iuris,puta in manifestis,& de quib⁹ præcesit infamia.adde vel semiplenè probatū est:& nō testificādo peccaret.intellige mortaliter,agēs contra obedientiā & charitatē,non iuuando proximum,vel cōmune bonū,cum debet. Si verò requiratur eius testimonium, sed non authoritate sui superioris:tūc similiter tenetur ad liberandū hominē à morte iniusta vel damnatione,secundum illud Psal.Eripite pauperem.& di.lxxxiij.error. Adde ꝙ nō tenetur ad procurādum bonum alicuius,nisi eo casu quo tenemur ex charitate bona optare.Si vero non requiritur eius testimoniū, tenetur similiter ad vitādum iniustū damnum facere quod in se est,vt veritatem denūtiet ei qui potest prodesse.quod secundū Rayn.est verum,etiā in sacerdotibus & religiosis: nisi in causa,in qua non licet eis ferre testimoniū:vt in causa sanguinis:in qua secūdum S.Tho.compelli nō possunt ferre testimoniū secūdum ordinē iuris:intellige ab his qui sunt iuri positiuo subiecti.ad condemnationē autē alicuius nō tenetur testificari, nisi à superiore compellatur secundū ordinē iuris:quia,inquit,S.Tho.si circa hoc veritas occultetur,nulli ex hoc speciale damnum nascitur:vel si immineat periculum accusatori,non est curandum:quia ipse in hoc periculo sponte se ingessit.Quod videtur limitandum secundum Inno.in c.j.de testi.cog.nisi is,contra quē agitur, perseuerare vellet in peccato:argu.c.clericorum.de vita & ho.cle.xxij.q.v.hoc videtur.vt pœna reuocet à malo,quos Dei timor non reuocat.Sed istam limitationē limito verā q̄n ipsa emēdatio præsumeretur.¶ Secundum. De his autē quæ alicui cōmissa sunt in secreto,vtrū requisitus qs teneatur testificari:dicit Archi.post S.Tho.ꝙ non,si ei sunt commissa per cōfessionē quia nō scit vt homo:& maius est vinculū sacramēti,quā hominis præceptū:in aliis verò distinguitur.Nam si cōmissa in secreto sunt talia ꝙ statim vt homo scit tenetur manifestare,vt si pertinent ad correctionē multitudinis corporalē vel spiritualē,vel graue dānū alicuius personæ,debet manifestare testificādo vel denuntiādo: quia cōtra hoc debitū obligari nō potest per secreti cōmissum:quia frāgeret fidē,quā alteri debet. Si verò sint talia,q̄ quis prodere non tenetur: potest quis obligari ex hoc ꝙ sibi secreto cōmittuntur:& tūc nullo modo tenetur ea prodere,etiā ex præcepto superioris:quia seruare fidē est de iure naturali,cōtra quod nihil potest homini præcipi. Quod Sum.Ang.vt saluet Sanctū Bonauenturam dicentem ꝙ tenetur,quia in tali promisione intelligitur excepta authoritas superioris,limitat nisi superior requirat aliquo bono respectu. Sed istud nihil est: quia in his,in quibus quis per summū prælatū, id est, Deū, est liber ab inferioris imperio, non subintelligitur excepta superioris authoritas:quia eo casu nulla est. ¶ Tertium. Qui autē iurauit testimoniū nō perhibere, temere iurauit:& vbi certum est ꝙ tenetur sub peccato ferre testimonium,contrauenire potest propria authoritate:aliàs non, nisi authoritate superioris.xxiij.q.iiij. in malis.etiam si sciret ꝙ ipse solus interfuisset,& probari non posset nisi per eum,secundum Gofre.quia dictū vnius facit semiplenam probationem,& delatio iuramēti faceret plenam.C.de rebus cred.l.in bonæfidei.quod verū est in casu quo hoc fieri posset.aliàs vbi testimonium eius nullum effectum habere potest,nō credo ꝙ teneatur,nisi ad præceptū superioris cogeretur modo & ordine debito. ¶ Quartum. Testis qui se falsò dicit alicuius inimicū vt euitet dicere testimoniū,mortaliter peccat, secundum Pan.in c.inquisitionis.§.ternæ.de accusa.quia dicit mendaciū in damnum ꝓximi.xxij.q.j.ne quis.& de falsa.c.j.quod intellige eo casu quo quis testificari tenetur. ¶ Quintū. Aliquid accipere ꝓ vero testimonio seu veritate dicenda est turpe lucrū.xiiij.q.v.nō sanè.& secundū Arch.est peccatū mortale: qa est expresse cōtra iura hoc rationabiliter ꝓhibētia ad vitandā corruptionem veritatis:& tenetur restituere danti,si per hoc voluit sibi iustitiā ministrari.d.c.non sanè.secus si dedisset ad corrumpendum: quia esset dandum ei,in cuius iniuriā datū est,vel pauperibus:& multo magis est mortale si acceperit pro falsitate dicenda aut tacenda veritate:potest tamen testis expensas accipere à producēte:vt not.glo.in c. statutum.de rescrip.lib.vj.& etiam lucrum cessans operarū suarum.iiij.q.iij.venturis. ¶ Sextum. Falsum testimoniū cum habeat deformitatem periurii & violatiōis iustitiæ & mendacii:ex primo est mortale semper,etiam si fiat ad impediendam iniustitiam,secundum S.Tho. Et similiter ex secundo in suo genere,sicut & quælibet iniustitia:non autē semper ex tertio. Non tamen est mortale si quis post debitam in cogitando solicitudinem falsum asserat in ferendo testimonio,quod verum credit. Hæc ex S.Tho.qui etiā sentit,& expresse Archi.dicit ꝙ si dubium certitudinaliter testificetur,est mortale:vnde dubium sub dubio ꝓferre debet,& certum sub certitudine. ¶†Nonò quæritur, quæ sit 9
pœna falsi testis? Et dicit Bal.quod punitur pœna talionis. l.j.ff.ad leg.Corn.de sica.& not.ij.q.iiij.in gl.sumi.nec excusat eū metus.v.q.v.authoritatis. Est autē testis falsus, q̄ iuratus & examinatus falsum loquitur.xxij.q.ij.ne quis arbitretur. Qui autem non est examinatus,licet latitet vt veritas non inueniatur,non est falsus,sed dolosus: sicut etiam præsumitur si ad interrogata non vult respondere:vnde nō tenetur illa pœna.xxxv.q.j.notificamus.in glo.quod tamen non est verum,si interrogetur super impertinentibus:quia fieri non debet.In scripturis tamē qui verum celat, falsum committit.ff.de falsi.l.j.Similiter non habetur pro falso,sed pro suspecto qui loquitur obscurè,vt not.iiij.q.iij.testis.in glo.j.vnde peti potest ꝙ declaret,nisi iudex ex causis nolit hoc facere:vt not.iiij.q.iij.in criminali.sicut etiam iterum interrogatur qui totum factum non dicit,quia non probat, vt no.xx.q.ij.præsens,¶†Decimò quæritur,quomodo te- 10
neatur restituere falsè testificans? Et dico ꝙ si quid accepit pro testimonio ferendo,dicendum esset vt §.priore.& vlterius si per dictū eius aliqua partium suā causam amisit:tenetur de toto damno.xvij.q.iiij.si quis in atrio.xiiij.q.v.non sanè.quod quidā limitāt quādo diligēter nō fuerat examinatus:quia tūc fuit causa dāni,aliàs non:quia si fuisset diligenter examinatus fortè dixisset veritatē:aut falsitas patuisset:& sic potius fuit occasio. Et ita videtur sentire Summa Rosel.sed verius Sum.Ang.& Supple.indistinctè tenēt ꝙ tenetur de toto damno,quādo scieter vel ex ignorantia indebita falsum testimoniū dixit l.generaliter.§.illud.ff de calum.& xvij.q.iiij.si quis in atrio.& de iureiurā.c.fi.& cōcord.Ray.& Host.in Sum.eod.titu.q.clxxxvij. Qui autem est testis in instrumento super vsuris vel factis in fraudem

Universidad de Deusto
Biblioteca

vsurarum, tenetur, sicut & notarii: cùm sine testibus non valeant instrumenta. De quo dic vt suprà Restitutio. iij. §. vj. Et idem de prælatis subscribentibus vel sigillantibus schedulas vsurariorum, secundum Gof. Host. & Direc.

TIMOR est passio animę: & nunquam est peccatũ mortale, nisi retrahat ab eo quod est de necessitate præcepti: vt colligitur à S. Tho. ij. ij. q. cxxv. De his autẽ quæ fiũt timore, vide suprà Metus. & suprà Inobedientia.

TYRANNVS, vt patet iij. Polit. & viij. Ethic. est is, cuius regimen non ordinatur ad bonum cõmune, sed ad priuatum regentis. Vnde perturbatio regiminis eius, secundum S. Tho. ij. ij. q. xlij. art. ij. ad tertium. non habet rationẽ seditionis, nisi forte ita inordinatè fiat ꝙ multitudo subiecta maius detrimentum patiatur ex perturbatione conseqũti, quàm ex regimine tyranni. Vtrum autẽ liceat occidere tyrannũ. S. Tho. de regi. princ. lib. j. c. vj. tenet ꝙ non, nisi per publicam potestatem: quod, vt ibi patet, dupliciter cõtingit. Primò, quando multitudo illi subiecta habet sibi prouidere de rege, quia potest eum occidere: nec agit infideliter, etiã si antè ei se perpetuò subiecisset: quia ipse hoc meruit infideliter principãdo. Secundò quando recurritur ad superiorẽ. Sed vt patet in ij. dist. xliiij. hoc intelligitur quãdo iustè acquisiuit dominiũ. Si autem acquisiuit illud vi, nolentibus subditis ad consensum coactis: tunc qui ad libera tionẽ patriæ illũ occidit, laudatur, si ad superiorem recursus haberi non potest. Et idem sentit de regi. princ. vbi ꝫ. dum dicit ꝙ Aioth magis occidit hostẽ, quam rectorẽ populi.

TITVLVS quot modis dicatur, vide gloss. in c. dudum. el secundo. de elect. in verbo, intitulatam. Vide etiam infrà Vsucapio. §. vlti. quo ad titulos, in quibus dominium transfertur.

TORNEAMENTVM, secundum vulgare Italicum dictum est à circuitu & regressione pugilum. & est pugna, in qua ꝓbabiliter imminet periculũ mortis: qa ibi sæpe homines moriũtur. de torneam. c. j. vbi ꝓhibetur hic ludus. & secũdũ Host. & Pan. omnis alius ludus, ex quo immineat periculum mortis probabiliter: & nedum de iure canonico, sed etiã de iure ciuili. C. de glad. l. vnica. & l. j. §. itẽ senatus. ff. de postulã. debet intelligi de alio ludo. Ludus autẽ causa virtutis experiẽdæ, vbi nullũ imminet periculũ mortis, secundũ Host. licet, etiam de iure canonico, & casus cõtingens non imputabitur. l. qua actione. §. si quis. ff. ad leg. Aquil. & sic hastiludia aliquando licẽt, aliquando nõ: quia ad ea sit extensio eorũ quæ de torneamẽto dicuntur quãdo est ibi probabile periculum, propter rationẽ expressam in d. c. j. de quo vide ꝫ. Ludus. §. viij. ¶ Priuatur autem sepultura moriens in torneamento: vt in d. c. j. si venerat causa pugnandi, secundum Pan. licet ei pœnitentia concedatur: secus si causa videndi, aut huiusmodi. ¶ Aliquo autẽ ibi occiso vel mutilato irregulares sunt omnes q illic venerãt causa pugnãdi, licet nõ occiderint aut mutilauerint, secundum Host. & Gof. sicut & ille qui in bello illicito est causa bellã di. xv. q. j. c. fi. de pœnit. dist. j. si quis cũ telo. dist. lj. si qs post acceptam. sed episcopus dispensare potest, sicut dictũ est de existentibus in bello iniusto, sed non occidẽtibus: vt suprà Homicidium. iij. §. vj.

TORTVRA fieri nõ potest à iudice sine indiciis præcedẽtibus, sine mortali peccato, secũdũ Lud. de Rom. in suis nota. vt not. C. de ser. fug. l. quicũq;. ff. de quæst. l. maritus. C. ad legẽ Iul. maiest. l. si qs alicui. vbi gl. & Bal. Adde verò secundum Pan. in c. cum in contẽplatione. de reg. iur. ꝙ ad torturam requiruntur indicia vel semiplenæ ꝓbationes. Et confessio ex tali tortura sine indiciis facta non valet: vt l. j. ff. de quæst. nec indicia postea sequẽtia confirmãt, secundũ Glo. in l. maritus. ff. eo. & Bal. in l. fi. C. de accu. Et idem dic quando torquet quos de iure torquere nõ potest, sicut minores xiiij-annorũ, licet cædi possint. l. cum Sillanianũ. C. ad Sillan. Item & milites, & mulier prægnans, & huiusmodi, etiam si torqueat indirectè: vt dando falsa in cibum, vt siti quis vexetur. Et idem quando aliter quã per torturam potest veritas haberi: quia tunc secundũ omnes torqueri non licet. Et idem quando sæpius torquet nullis nouis indiciis apparentibus: sufficiunt tamen variationes, secũdum Inno. in c. quoniam. de proba. & Bart. in l. de minore. §. pen. ff. de quæst. puta quia vno sero dicit de vno, & alio sero dicit de alio. ¶ Quæ autẽ & qualia indicia ad torturam requirantur. vide ꝫ. Indicium. Et adde ꝙ qui publicam authoritatem exercet, arbitrari debet qualia indicia sufficiãt. C. de quæstioni. lege, milites. §. oportet. & d. l. de minore. §. tormenta. & no. Innoc. in c. pen de no. ope. nun. sed vtatur ratione in arbitrando: quia iniquè torquens peccat mortaliter, & tenetur de damno & iniuria. Vide Pan. de reg. iur. cũ in contemplatione. & adde ꝙ ferulæ & flagella non sunt tormenta: nec his cædere est torquere, vt patet in l. j. §. impuberes. ff. ad Sillanianum. vbi ista conceduntur circa impuberem, & tortura prohibetur. Vtrum autem tortura semel habita possit repeti: dic ꝙ sic ex nouis indiciis: puta quia inuenitur reus in mendacio: vel si peruenerũt indicia alia: aliàs non debet repeti, vt dictum est: vt l. repeti. & l. vnius. ff. de quæsti. Quod tamen Ang. in lib. de malefi. limitat quando quis fuit tortus sufficienter secundum indicia: aliàs repeti potest, & de more hoc est arbitrariũ. Vnde secundũ Paridẽ de Puteo in suo tract. de syndicatu, debet iudex protestari ꝙ vult supersedere in tortura, & eã repetere quoties oportuerit: debent tamen interuenire decem vel octo dies quietis. Torquere tamen vltra tres vices in diuersis temporibus pro eisdem indiciis, est immoderatum & malum, secundũ Bar. in l. fi. C. de quæstionib.

TRADITIO dupliciter dicitur: & sumitur primò pro translatione dominii in alterũ: sicut dicitur in instrumentis venditionis, iure proprio tradidit. Secundò ꝓ inductione in possessionem, siue pro ipsa corporali præstatione rei: vt cũ dicitur, possessionem tradidit: vel ipsum equum per frænum, & huiusmodi.

TRANSACTIO est de re dubia & lite incerta & necdũ finita, non gratuita pactio, sed aliquo dato vel retẽto, vel ꝓmisso. ff. de trãsact. l. j. C. eo. l. trãsactio. extra eo. super eo. intelligendo tamẽ litẽ præsentem vel futuram: quia ante litẽ, ex quo discordia exorta est, transigi potest. ff. de cõdi. indebi. l. elegãter. §. si quis post. Vnde dicitur transactio quasi transitio actionis, eò ꝙ transigens ab actione transit & discedit. Et differt à pacto & compositione: quia illa fieri possunt amicabiliter nullo dato vel retẽto. d. c. super eo. & de hac dico multa. ¶ Primũ. Trãsigere põt, q & donare. de quo ꝫ. Donatio. j. §. j. & dominus rerũ siue actionum, tutor, curator, & procurator habẽs speciale mandatũ vel liberam administrationẽ bonorũ vel causæ. ff. de procur. l. ꝓcurator cui libera. & l. mãdato. & de procu. qui ad agendũ. §. j. lib. vj. Non autẽ prælatus in causis ecclesiæ sine consensu capituli. extra eo. c. cõtingit. ¶ Secundũ. Transigi autẽ potest super ciuilibus. ff. & C. eo. per totum. Super criminalibus autẽ distinguendum est, vt ꝫ. Accusatio. §. xj. Super spiritualibus etiam distinguendũ est. Nam aut petit ecclesia ab alia ecclesia sibi debere subiici in iure institutiõis, correctionis, & sacramentorum perceptione: aut episcopus petit iura episcopalia in aliqua ecclesia: & sic de spirituali ad spirituale fieri

potest: puta ꝙ remittatur institutio vel aliquod sacramentum, & aliud spirituale præstetur. de re. permu. ad quæstiones. de spirituali autẽ ad tẽporale non licet: extra eo. constitutus. & de re. permu. c. vlt. ¶ Sed tamen aduertendum est ꝙ vbi nomine subiectionis petũtur spiritualia simul & tẽporalia: sicut cũ episcopus petit ab aliqua ecclesia sibi subiecta ꝙ ab eo participẽtur cõsecrationes, ordinationes, & huiusmodi spiritualia: & nihilominus petit aliqua tẽporalia: vtpote partẽ vel annuã pensionẽ, ratione illorũ temporaliũ posset transactio fieri cum tẽporali, & sibi annua pensio dari: arg. c. cum venerabilis. de censi. & de reli. do. cõstitutus. Aut petitur res tẽporalis vt proprietas: sicut cum ecclesia petit decimas ex prædiis in sua parochia cõstitutis: & tunc distinguendũ est: quia si agit cõtra ecclesiasticã personam: sic potest fieri transactio authoritate episcopi vel archiepiscopi: & erit perpetua, extra eod. statuimus. sine authoritate autẽ episcopi valet, sed est tẽporalis: nec excedit vitã transigentis: extra eod. de cætero. nisi per papam fuerit cõfirmata. eo. tit. veniens. Aut agit cõtra laicũ: & tũc si agit de perceptis & subtractis, fieri potest. de his quæ fi. à præla. cum apostolica. sed non de futuris. xvj. q. vij. decimas quas. Vnde nõ potest fieri cõpositio nec transactio cum laicis vt minus soluãt, nisi authoritate papæ. de cõfir. vti. vel inuti. c. pe. Aut petitur quidẽ ius spirituale, sed spiritualis res, vt beneficium: & tunc Innoc. distinguit in c. cõstitutus. extra eod. quia si petitur beneficiũ vt proprietas: vt cum vna ecclesia petit ab alia prębendã, quã dicit ad suam ecclesiam pertinere: licita est trãsactio, modò ex vtraq; parte interueniat tantùm spirituale, & nõ tẽporale. Si verò clericus petit beneficium sibi: puta quia dicit se electum, vel canonice in eo fuisse institutũ: tunc transactio fieri nõ potest sine simonia, sed bene amicabilis, id est, gratuita cõpositio. extra eod. super eo. s. vt ꝙ ille qui ius non habet, vel non creditur habere, penitus renũtiet iuri suo sine aliqua datione: vel vt ille, qui habet ius, recipiatur sine datione. quod scilicet fieri potest, dum partes cõmittũt alicui rem, vel huiusmodi. Ratio est: quia in beneficio est spirituale & temporale simul, cum sit spirituali annexũ. Vnde si fiat transactio, semper dabitur tẽporale pro spirituali, vel econtrario. Vnde & Inno. dicit hic nõ licere transactionẽ, etiã si vtrique detur spirituale: quia scilicet cum spirituali datur etiã temporale. Si tamen neuter litigãtiũ possideret, sed vterq; cõtenderet aliquod beneficiũ sibi dari: tũc valet transactio. de elect. cum inter. de præben. nisi essent. not. Ioan. j. q. iij. c. ea quæ. Sum. autem Ang. breuius dicit concludendum ꝙ de spirituali ad spirituale eiusdẽ generis fieri potest transactio: non autẽ ad spirituale alterius generis, secundũ Ber. in c. super eo. eodem tit. Sed nec Ber. ibi hoc dicit, nec est verum: quia tunc licitè fieret de beneficio ad beneficiũ, contra dictum c. super eo. Vnde tu breuius conclude ꝙ transactio licet, vbi non interuenit simonia: non licet verò vbi interuenit. Quod quãdo fiat, collige ex definitione simoniæ. ¶ Tertium. Si amicabilis cõpositio fiat sine iudicis authoritate, secundũ Host. personalis est, & extinguitur cũ persona. Si verò fiat iudicis authoritate, realis est, nisi aliud per iudicẽ dictũ sit. extra eo. de cętero. Sed tamẽ licet tũc teneat mero iure, restituetur ecclesia si grauiter lędatur. ar. de resti. in integ. c. j. ¶ Quartum. Transactio facta propter indebitã obligationem nõ excusat eum, qui aliquid accepit vt talẽ obligationẽ remitteret, sed restituere tenetur. l. prędes prouincię. C. de transac. & l. fi. ff. de dolo. & gl. in c. super eo. eod. tit. dicit ꝙ si euidens est calumnia, non tenet trãsactio. l. in summa. ff. de cond. inde. ¶ Quintũ. Dispositio legis, si quis maior. C. de transac. teneri potest in cõscientia: qa Imperator in pœnã nõ obseruãtis potuit hoc facere. & habet locũ in quocũq; cõtractu iurato, secundũ Doc. ibi. Vltautẽ d. l. ꝙ trãslationẽ iurãs, & volũtariè nõ seruãs cõuẽta, sit infamis. intellige si condẽnetur: & priuatus ipso iure actione quã habebat cõtra eũ cũ quo trãtegit: & si qd propter transactionẽ habuit, siue pecuniã, siue rẽ, tenetur restituere, & omne emolumẽtũ quod habuit ex ea: quod quo ad cõscięti ã verũ est post cõdẽnationẽ, & nõ ante, nisi quatenus dãnificatus est ille, cũ quo transegit, vel ex debito antea debeat habere.

TREVGA est securitas præstita personis & rebus ad tẽpus discordia nondũ finita. & vocatur aliquãdo fœdus: aliquando induciæ. ff. de cap. & postli. re. l. non dubito. & l. postliminiũ. §. induciæ. Et secundũ Henr. Bolo. sunt duæ species eius: quarum prima dicitur cõuentionalis, ex partium cõuentione formã accipiens, & seruanda etiã insidelibus. xxiij. q. j. noli. & secũda canonica: de qua extra eo. c. innouamus. quæ est duplex: vna scilicet perpetua, qua gaudẽt personæ in d. c. j. cõtentæ. Alia tẽporalis, quæ ad omnes extenditur. Et secundũ eundẽ Henri. feruandæ sunt treugæ canonicæ, & multò magis conuentionales, dum ea seruat aduersarius. aliàs non. ar. de elec. cum in cunctis.

TRIBVTVM, Vide suprà, Immunitas. j. §. v. & Gabella. j. in principio.

TVRPE lucrum strictè, dicitur quod fit ex aliquo opere diuina vel humana lege prohibito: ita tamen datione vel acceptione nõ vetita: vt contingit in meretricio, concubinatu, histrionatu turpi, & torneamento, & huiusmodi. Largè verò dicitur omne lucrum illicitum, siue competat restitutio, siue non. Vtrum autẽ acquisitum turpiter, id est, cum peccato, sit necessãrio restituendum: vide ꝫ. Restitutio. ij. & Restitutio. iiij. §. j. & dic vt ibi.

De Tutela, Tutore, & Curatore.

1 *Tutela quid & quotuplex sit.*
2 *Tutor quis esse possit.*
3 *Tutelam suscipere an cogantur clerici, monachi & episcopi.*
4 *Tutores ad quæ teneantur.*
5 *Tutor faciens de consilio propinquorum pupilli excusatur.*
6 *Tutor an teneatur facere inuentarium de rebus pupilli, quando, & qualiter, & de quibus. num. 7. 8. & 9.*
10 *Mater quomodo perdat tutelam filij.*

TVTELA secũdum AZO. in Sum. est ius & potestas in capite libero ad tuendũ eum, qui propter ætatẽ suam spõte se tueri nequit, à iure ciuili data ac permissa. vt Insti. de tutel. §. est autem. Tutor autẽ est, qui pupillũ vel pupillam morte patris, vel emancipatione, sui iuris factũ vel factam tuetur. Curator verò dicitur qui curã gerit alicuius, defendẽdo ipsum à prętore secundũ leges legitimè datus. Vel est is, qui res adolescẽtis administrat. ¶ Vnde differũt Tutor & Curator, primò quia iste, s. tutor, datur personę, secũdariò rebus vel patrimonio: ille verò ecõuerso. secundò qa iste datur impuberi, ille verò adulto, s. furioso, prodigo, surdo, muto, & similibus, q rebus præesse nõ possunt. Tertiò qa iste datur quandoq; à iudice, qñque à testatore: & datur etiã inuito: secus in curatore. de quo vide Pan. in c. ex parte. el ij. de appel. & in cõsilio. xciij. ¶ Primò autem quæritur, † quotuplex est tutela & tutor? Et dico ꝙ tutela est triplex. Prima dicitur testamẽtaria: vt qñ pater dat filio tutorẽ in testamẽto. Secũda legitima quæ defertur à lege: vtcũ nullus est tutor per testamẽtũ: qa tũc qui primo loco debet succedere huic ab intestato, tenetur susципere tutelã eius. Tertia dicitur datiua, quæ s. datur à iudice, qñ nullo tutore dato in testamento, & nullis extantibus consangui-

neis

neis idoneis ad tutelã iudex ex officio ſuo dat tutorẽ. Et durat tutela vſq; ad decimumquartũ annum cõpletũ pupilli, & xij. pupillæ: & inde incipit cura, quæ durat vſq; ad vicesimumquintũ completũ, Inſtit. qui. mo. tutel. fi. & Inſti. de cura. Et eodẽ modo eſt triplex tutor, ſcilicet teſtamentarius, legitimus, & datiuus: quãuis ſint & aliæ differentiæ accidẽtales: ſicut dicitur tutor fiduciarius & onerarius, de
2 quibus nihil ad rem. ¶ Secũdò quæritur, †quis poſsit eſſe tutor? Et dico ꝙ is qui non eſt imbecillis corpore vel animo. Vnde ſecundũ Azo. quod in diffinitione tutelæ dicitur poteſtas, refertur ad ius: quod autẽ dicitur ius, ad factũ: vt ſcilicet talis ſit tutor qui propria imbecillitate nõ impediatur: vt pupillus, furioſus, & perpetuo morbo laborans. Mulier autẽ iure cõmuni, licet tẽpore Digeſtorũ nõ poſſet eſſe tutrix, ſed ſolùm ſpeciali beneficio iudicis. ff. de cur. bo. dan. l. fin. tamen poſt fuit iſta facultas iure Godicis ampliata. C. quãdo mu. tu. off. fun. po. & nouiſsimè ſtatutum fuit iure Authenticorũ, vt liceret matri & auiæ agnoſcere tutelã filiorum ſeu nepotũ, ita vt præferãtur legitimis ſeu datiuis: vt in auth. matri & auiæ. ita tamen vt ante omnia duo obſeruẽtur. Primò vt renuntient ſecũdis nuptiis. Secundò vt renuntient beneficio Velleiani, vt ibi. Et eſt tutela matris legitima, ſed tamen volũtaria: quia nõ cõpellitur ſi nõ vult, vt legitur & no. in d. auth. matri. pro quo vide
3 Pan. in c. ex parte. el ij. de appel. ¶ Tertiò quæritur, †vtrũ clerici vel monachi aut epiſcopi teneãtur ſuſcipere tutelã? Et dico ꝙ nullã ſuſcipere cogũtur, ſecundũ l. oã. di. lxxxvj. c. fi. legitimã tamen clerici poſſunt recipere ſi volũt, vt ibi: & hoc eſt eorum priuilegiũ, quod licet poſsint alicui ſuccedere ab inteſtato, nõ tamen tenẽtur recipere tutelã: licet aliud obtineat in laicis. C. de leg. tu. authẽ. ſicut hæreditas. datiuam autẽ vel teſtamentariã recipere nõ poſſunt, ſecundum gl. in d. c. fi. per ca. Cyprianus. xxj. q. iij. quod bene facit. epiſcopus autẽ vel monachus, etiã volẽs recipere nõ poteſt legitimã, ſecundũ Ioan. vbi ſ. & in authẽ. de ſanc. epiſ. §. Deo autẽ amabiles. vel, vt ibidẽ dicit, hanc recipere poſſunt: & illi authent. per d. c. fi. derogatur. Sed tamẽ quo ad monachos ſiue religioſos limita. de licẽtia ſuorũ prælatorum. xvj. q. j. monachi. Tutelam autẽ miſerabiliũ perſonarum omnes religioſi, clerici, vel epiſcopi recipere tenẽtur: vt in d. c. fin. & diſt. lxxxviij. c. j. & c. epiſcopus. Sed quo ad epiſcopũ limita ꝙ non per ſeipſum, ſed per archipresbyterum vel archidiaconũ: vt in c. epiſcopus. etiã quo ad legitimam. ar. eiuſdẽ. c. quo ad religioſos verò limita de cõſenſu prælatorũ ſuorũ. xij. q. j. non dicatis. Sum. autẽ Roſ. hic dupliciter deficit: primo quia contra Ange. & Sup. tenet epiſcopũ non poſſe recipere tutelã legitimã. Secũdò quia hoc falsò imponit Io. And. in d. c. fi. ¶ Quartò quæritur,
1 †quæ pertineãt ad officiũ tutorũ, quę ſi non faciũt, teneantur pupillo ad intereſſe? Et dico ꝙ tria. ¶ Primũ. Vt pupillos à criminibus intactos cõſeruent. ¶ Secundum. Vt res eorũ prę ſeruẽt ab iniuria. xij. q. j. c. j. facit l. j. ff. de tu. vnde tutores dicti ſunt quaſi tuitores: vt d. l. j. ¶ Tertiũ. Quòd pecuniã eorũ vel bona mobilia, quę ad nihilũ valẽt, eis ſeruata, cõuertant in prædia, ex quibus fructũ percipiãt: alioquin tenetur tutor pupillo ad fructus, quos poterat habere, deductis expenſis & periculis, ſecundũ Bart. in l. tutor qui repertoriũ. §. j. ff. de admi. tu. Quod limita verũ ſi potuit emere: puta quia erãt venditores, aliàs non. Et idẽ dic vbi eſſet ſtatutũ, vt Genuæ, ꝙ omnia mobilia diſtraherẽtur, vt de pecunia pupillus lucrum acquirat: quia ſi tutor nõ facit cũ poſsit, tenetur ad intereſſe. Et idẽ Bar. in l. fi. C. de cõdi. inde. & Ioan. de Ana. in c. quia in omnibus. de vſur. ꝙ vbicunque olim tutor tenebatur de pecunia pupilli fœnerari, hodie cùm vſuræ ſint prohibitæ, tenetur eã ponere ad iuſtã negotiationẽ, ad partẽ lucri & damni. Vide etiã ſ. Clericus. i iij. §. x. ¶ Quintò quęritur, †quæ ſit cautela habenda
4 tutori vt nõ teneatur pro aliquo facto pupilli? Et dico hãc eſſe, ſi illud faciat cum cõſilio coniunctorũ pupillo: & hoc in inſtrumẽto ponatur: quia tale cõſiliũ facit præſumptionem ꝙ dolus & culpa abfuerit, arg. l. etiam. C. ſi tut. vel cu. inter. ſecundum Bald. in l. Polla. C. de his quibus vt indi.
6 ¶ Sextò quęritur, †vtrũ tutor teneatur facere inuentariũ de rebus pupilli? Et dico ꝙ ſic: niſi cauſa neceſſaria vel iuſtiſsima impediatur. Text. eſt in l. tutor qui repertoriũ. ff. de admi. tu. & idẽ dic ſecundũ Bar. ibi de curatore. Et cauſa dicitur neceſſaria, ſecundũ eũ, ex parte tutoris morbus: puta quia podagroſus, vel aliquo huiuſmodi impeditus: vel ex parte rei: qa non reperitur adhibita diligẽti inquiſitione. Cauſa vero iuſtiſsima dicitur ſi teſtator remiſit confectionẽ inuẽtarii: vt in l. fin. C. arb. tut. quod limitat Bar. vbi ſ. niſi ex cauſa iudici aliter videatur, vt in l. in cõfirmando. & l. vtilẽ. ff. de cõfir. tu. Fallit tamẽ hoc in duobus caſibus, in quibus inuentarium facere non tenetur, ſecundũ Bart. vbi ſ. Primò ſi cõſuetudo eſſet ꝙ non fieret. Secundò ſi iudex ex cauſa remitteret: quia hoc non poteſt. ¶ †Septimò
7 quæritur, quãdo tenetur facere? Et dicit Bart. vbi ſ. glo. ibidem & Doct. communiter tenere ꝙ mox, id eſt, quàm primùm poterit. Ad quod facit l. hęc cõditio. ff. de cõdi. & demon. aliter videtur in dolo. Quod intelligo ſi adminiſtrauit: non autẽ ſi nõ adminiſtrauit. Similiter nec ſi fecit illa quæ dilationẽ nõ recipiunt: quæ vel neceſſariò præcedunt confectionẽ inuẽtarii: vt eſt perſcrutatio ſubſtãtiæ hæreditariæ: vel ea quę nullo modo poſſent obeſſe pupillo, ſed bene prodeſſe: quia talia agẽdo ante confectionẽ inuẽtarii non præſumitur in dolo, ſecũdum Barto. vbi ſ. ¶ Octauò
8 quęritur, †qualiter debet fieri? Et dico ſecundũ tex. in l. tutores. C. de admi. tut. ꝙ in præſentia publicarũ perſonarũ. Vbi tamen dicit gloſſa, ſufficere notariũ vnum. Præſentia verò iudicis nõ eſt neceſſaria, ſecundum Bart. vbi ſ. & communiter Doct. niſi vt fiat fides contra debitores nominũ, quorũ nomina ſcribuntur in inuẽtario. Et ita tene, quãuis gloſ. in d. l. tutor. teneat ꝙ eſt neceſſaria. ¶ Nonò quęritur, †de quibus fieri debeat inuẽtarium? Et dicit text. in
9 d. l. tutores. ꝙ omnium rerum, id eſt, corporalium, ſecundum Bart. vbi ſ. & inſtrumentorum, id eſt, omniũ iurium corporalium, de quibus apparent inſtrumenta ſeu probationes in bonis pupilli: de aliis non. ¶ Decimò quæritur,
10 †quomodo mater perdit tutelã filii? Et dicit Panor. in cauxoratus. de conuer. coniu. ꝙ dupliciter. Primò ſi tranſit ad ſecundas nuptias. Secundò ſi viuit incõtinenter. de quo eſt gloſſ. quã ſequitur Bald. in authen. matri & auiæ. C. quãdo mul. tu. off. fun. po. & facit tex. in l. fi. eod. tit. vbi requiritur quod pudicè viuat. quod not. gloſ. & Bart. in l. fideicõmiſſum. C. de fideicom. vbi vult ꝙ vxor relicta, ſi incõtinenter viuat, perdat legatũ ſibi factũ à marito: & aufertur ſibi tanquã ab indigna, vel ex præſumpta volũtate reuocatur. quod maxime procedit ſi incõtinenter vixit tempore mariti, eo ignoratẽ. pro quo gloſſ. in l. ſororẽ. C. de his qui. vt indig.

De Vana gloria.

1 *Vana gloria, an ſit peccatum, & an mortale. num. 1.*

VANA gloria. Et dicit gloriã gloriæ vanitatem. Gloria autẽ dicta quaſi claria claritatẽ quandã ſignificat: & cõſequẽter manifeſtationẽ alicuius: & eſt clara cũ laude notitia, ſecũdũ Amb. ſuper epiſtolã ad Ro. Vnde ſecundum

ſecundum S. Th. ij. ij. q. cxxxij. nomen gloriæ propriè importat manifeſtationẽ alicuius de eo quod apud homines decorũ videtur, ſiue ſit bonũ corporale, ſiue ſpirituale. quod propriè eſt qñ bonũ alicuius noſcitur & approbatur à multis: largius verò etiã à paucis: vel ab vno, aut ſe ſolo. Vanitas autẽ gloriæ vt colligitur ab eo ibi, & ma. q. ix. arti. j. tripliciter accidit gloriæ, ſ. primò qa gloriatur qs de eo quod nõ eſt: vel ſi eſt, nõ eſt gloria dignũ. vel ſecũdò apud homines, quorũ iudiciũ incertũ eſt. quod intellige vltimatè: qa ſi ſit apud Deũ vltimatè, vt cũ quæritur gloria apud homines ,,ppter honorẽ Dei vel ſalutẽ proximi, nõ eſt vana: aut tertiò nõ ad debitũ finẽ: puta honorẽ Dei vel proximi ſalutem. quod eſt dicere gloriã eſſe vanã ex parte eius de quo qs gloriatur: vel eius à quo quis quærit gloriã: vel eius, ,,ppter quod quis quærit gloriã. ¶ Primò autẽ quæritur, vtrũ appetere gloriã ſit peccatũ? Et dicit S. Th. ꝙ nõ ſecundũ ſe: quia ꝙ quis bonũ ſuũ cognoſcat & approbet, nõ eſt peccatũ: ſecundum illud j. Cor. ij. vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Similiter nec ꝙ aliquis velit opera ſua ab aliis approbari. ſecundũ illud Matt. v. Luceat lux veſtra, &c. Sed appetitus inanis aut vanæ gloriæ, vitiũ importat: qa quodlibet vanũ appetere vitioſum eſt, ſecundũ illud Pſal. Vt quid di-
2 ligitis vanitatẽ. ¶ †Secundò quæritur, vtrũ appetitus inanis gloriæ ſit peccatũ mortale? Et dico ex S. Th. vbi ſ. ꝙ poteſt eſſe peccatũ mortale dupliciter. Primò ratiõe materiæ de qua quis gloriatur: vt quia de aliquo falſo diuinæ reuerentiæ cõtrario: ſecundũ illud Ezech. xxviij. Eleuatum eſt cor tuum: dixiſti, Deus ego ſum. & j. Cor. iiij. Si accepiſti, quid gloriaris quaſi nõ acceperis? vel etiã cũ bonũ temporale, de quo qs gloriatur, præfert Deo: quod ,,phibetur Hier. ix. Nõ glorietur ſapiẽs in ſapiẽtia ſua, &c. Aut etiã cũ quis teſtimoniũ hominum præfert teſtimonio Dei: ſicut cõtra quoſdã dicitur Io. xij. ꝙ dilexerũt magis gloriã hominum quàm Dei. Alio modo ex parte ipſius gloriãtis, qui intentionem ſuã refert ad gloriã tãquam ad vltimũ finẽ, ad quẽ ſ. ordinat virtutis opera: & pro quo cõſequẽdo nõ prætermittit facere, etiã ea quæ ſunt cõtra Deũ: & ſic eſt mortale. Si autẽ amor humanæ gloriæ quãuis ſit inanis, nõ tamẽ repugnat charitati, neq; quantũ ad id de quo eſt gloria, neq; quantũ ad intẽtionẽ gloriã quærẽtis, uõ eſt mortale, ſed veniale. Hæc ille in forma & obſcurè. Ad quorũ intellectum nota ꝙ dũ quis gloriatur, quatuor cõcurrũt, quæ reducũtur ad duo ſ. gloriãs & gloria, quæ eſt eius finis, res de qua gloriatur, & is, apud quem gloriatur, ſiue à quo gloriã quærit: quorũ duo prima S. Th. accipit pro vno, cũ neq; in gloria, neq; in gloriãte cõſiſtat peccatũ: ſed in intẽtione gloriam appetẽtis indebitè. & ſimiliter duo vltima accipit pro vno: quia ex re aliqua nullus gloriã accipit, niſi per alicuius approbationẽ. Intẽdit ergo S. Th. primo ꝙ appetitus gloriæ vanæ ex ſuo genere nõ ſit mortale: quod patet, quia nõ ſemper eſt mortale. Et ſecundò ꝙ ex parte rei, de qua quis gloriatur, poteſt eſſe mortale, ſupple licet nõ ſemper ſit, ſed ſolùm dupliciter: primò ſcilicet ratione obiecti glorioſi, vel quia illud eſt notabiliter cõtra reuerentiã Dei, ſiue ſit quid falſum: ſicut Cyrus gloriabatur ſe eſſe Deũ. Ezec. xxviij. & Herodes Act. xij. ſiue etiã verũ: vt cũ quis gloriatur de peccato, nõ quidẽ veniali, ſed mortali, ſiue ſit verũ, ſiue falſum: nõ ob. illo verbo S. Th. falſo: quia loquitur exẽplariter: vel ſi talis res nõ ſit cõtra reuerentiã Dei: tamẽ præfertur Deo ſecundũ æſtimationẽ gloriãtis: quia eam diligit plus Deo. Vel ſecundò ratione approbãtis obiectũ, quãdo ſcilicet teſtimoniũ hominũ præfertur diuino. Intendit tertiò ꝙ ex parte intẽtionis & finis ſit mortale, inquantum ipſa gloria vana appetitur tanquã vltimus finis. quod ſecundũ eius doctrinã tunc eſt quãdo actu & habitu omnia ordinantur ad illã: vel, quod idẽ eſt, quãdo quis eſt paratus Deũ per mortale cõtemnere, vt illã aſſequatur, vt patet ſ. Gula. §. j. & Auaritia. §. j. vbi etiã declaratur quomodo hoc debet intelligi. ¶ Ex quibus patet ꝙ Sum Ang. cõtra S. Th. & veritatẽ dicit ꝙ eſt mortale, quando ea quæ ordinata ſunt ad gloriam Dei quis principaliter facit ad gloriã ſuam, vt ſacramenta & ſcripturæ ſacræ. Ex quo infert ꝙ mortale eſt prædicare aut miſſam celebrare, & huiuſmodi, propter inanẽ gloriã. quod verũ eſt ſolum, vt dicit S. Th. ſi in ea ponatur vltimus finis, ita ꝙ ipſa principaliter intẽditur actu & habitu: ſecus ſi actu tantùm, vt iſte intendit: aliàs ſi is qui gloriatur de ſacris veſtibus, aut cantu diuinorum, vel eruditione Theologica, actualiter nullũ alium finẽ intendens, peccaret mortaliter, totus penè clerus eſſet in malo ſtatu. ¶ †Tertiò quęritur, quæ ſint filiæ eius? Et dicit San. Th. vbi ſuprà ꝙ ſunt 3
inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentio, pertinacia, diſcordia, præſumptio nouitatum, maximè in ſuperfluo ornatu. de quibus omnibus vide loco ſuo.

VASA ſacra præcipiũtur ſeruari munda: de cu. euchariſt. c. ij. & oratoria, cotporalia, veſtimenta miniſtrorũ, & pallæ altaris. Ex quo patet ꝙ mortaliter peccant qui illa tenent immunda, ac ſi eſſent pro ſeruitio ruſticorum.

¶ VASALLVS dicitur, qui habet feudum ab aliquo. & declaratur ſuprà in verbo Feudum.

VERITAS multipliciter diffinitur, vt patet j. q. xvj. arti. j. & q. xxj. art. ij. & j. diſt. xix. & ,,pria eius ratio cõſiſtit in adæquatione rei & intellectus: vt patet vbi ſ. Veritas ergo, vt colligitur ex iiij. diſt. xlvj. q. j. arti. j. q. iij. ſumitur primò ſimpliciter vt eſt adæquatio intellectus ad rẽ indifferenter: & ſecũdò ſumitur pro adæquatione intellectus ſiue cõceptionũ iuſtitiæ ad opera iuſtitiæ: & dicitur veritas iuſtitiæ. & tertiò pro adæquatione intellectus ad actus noſtros generaliter: & dicitur veritas vitæ, quæ cõſiſtit in hoc ꝙ quiſq; faciat ſecundum quod ratio docet. & quartò pro adæquatione vocũ, quæ ſunt intellectuũ ſigna ad res per voces ſignificatas: & dicitur veritas doctrinæ, quæ conſiſtit in veritate enũtiationis: & ad eã reducũtur duæ: quia ſi vere actiones noſtræ ſint ſigna intellectuũ non conſiderato dãno vel lucro, eſt veritas, de qua loquitur Philoſophus in iiij. Ethi. diuiſa cõtra ſimulationẽ & mendaciũ, qua ſcilicet aliquis talẽ ſe exhibet in dictis & factis, qualis eſt interius: cõſiderato autẽ dãno vel lucro, eſt veritas quæ eſt pars iuſtitiæ ſecundũ Tulliũ, qua quis ſeruatur indẽnis in iudiciis & cõfeſsionibus, & ſeruat quod promiſit. Vnde veritas iuſtitiæ fundatur in hoc ꝙ operationes iuſtitiæ cõparãtur ad intellectum vt ad regulam: veritas autem, de qua loquitur Philoſophus, in hoc ꝙ ad illum comparantur vt ſigna.

VECTIGAL eſt quod præſtatur ex his rebus quæ venduntur: tributum verò vel publica pẽſatio ſeu functio eſt quæ ratione fundi vel ſoli præſtatur: ideoq; dicitur cenſus, ſecundum Azo. in Sum. Vide ſ. Gabella. j. §. iiij.

¶ VELATIO virginum: vide ſ. Conſecratio.

VENATIO videtur eſſe exercitiũ ordinatũ ad captionem animaliũ terreſtriũ: ſicut aucupium ordinatur ad captionem auium: & piſcatio piſciũ. & ſecundum S. Tho. omnia iſta ſunt à natura & de ſe licita, vt ſ. Piſcatio. Sed ,,p hoc aduerte ꝙ ad iura concordanda glo. in c. qui venatoribus. diſt. lxxxvj. diſtinguit dicens quòd triplex eſt venatio: quædam ſcilicet oppreſsiua hominũ: quæ ſemper prohibetur. diſtin. vj. §. is ita. quædam arenaria, ſcilicet qua quis pugnat in arena cũ beſtia detenta, ad hoc locans operas ſuas:

quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ similiter est prohibita: quam qui exercet peccat mortaliter: & qui eam aspicit, & qui exercet, infamis est: nisi gratia virium suarū experiendarum. ff. de postul. l. j. §. item senatus. de qua loquitur d. c. qui venatoribus. & duo sequen. & iij. q. vij §. tria. quædā etiam est saltuosa. quę fit in syluis & saltibus: quæ licita est. de deci. nō est in potestate. ¶ Sed tamen secundū prædictam gl. illicita sit primò ex tępore: vt Quadragesima & diebus ieiuniorum. xxiij. q. viij. si nulla. lxxxvj. dist. an putatis. Secundò ex persona: quia clerico nō est licita, etiā si sit pauper, secundū quosdam: vt xxxiiij. dist. quorundā. quia potest aliàs victū quærere. xcj. dist. clericus: quia facit cistas & calathos & retia. de cōse. dist. v. nunquā: laico autē licita est ob necessitatē pro pellibus & carnibus, non ob voluptatē. Hæc ex illa. Sed quantū ad tempus putat Supple. addēdum q̄ à fortiori sit illicita diebus festorū, in quibus fortius cōuenit à seruilibus abstinere. Sed hoc non bene dicitur: quia nō prohibetur diebus ieiuniorū ratione seruilitatis, sed voluptatis & nimiæ resolutionis: quæ si sit honesta, licet in festis, & nō semper in ieiuniis: ideo dico q̄ in festis est illicita eo modo quo & aliæ recreationes, si causa recreationis fiat. de quo §. Ludus. §. j. Si verò fiat causa lucri, nō licet, nisi eo modo quo de piscatione suprà dictum est, scilicet causa lucri aliàs perituri, vel causa famis, vel alia simili, accedente licentia episcopi vel proprii sacerdotis. arg. c. licet. de fer. ¶ Quantū verò ad personā nota q̄ laicis licet etiā cum clamore, secundum prædictā gl. solùm ratiōe necessitatis. Pro quo facit tex. in c. Esau. dist. lxxxvj. dicens q̄ Esau ideo erat venator, quia peccator. Sed Ioan. And. verius tenet q̄ licet etiā causa voluptatis. Alleg. Insti. de rer. diui. §. feræ. & ff. de acqui. acqui. rer. domi. l. naturalem. & hoc est verū si fiat raro. primum verò si fiat assiduè. Pro quo vide Pan. in c. j. de cle. vena. Clericis autē interdicitur solùm si sit clamosa, secundū eandē glos. Ponere autē, inquit, laqueum vel retia sine strepitu & clamore & canibus, licet etiā clericis: cū monacho etā liceat texere linū pro capiendis piscibus. de cōsec. dist. v. nunquā. imò gl. in c. episcopum. de cle. vena. videtur cōcedere etiam cū canibus, dicēs q̄ licita est clericis causa necessitatis vel recreationis, nisi sit clamosa: vel nisi sint episcopi, quibus omnino non licet. dist. xxxiiij. c. j. imò secundū Pan. in c. j. de cle. vena. hoc licet episcopo, si raro, & nō causa voluptatis, sed necessitatis hoc faciat: puta vt excitet appetitū: addo vel necessariæ recreationis, cū sit eadem ratio. ¶ Sic ergo cōclude q̄ prælati & alii ecclesiastici causa necessitatis: vt si in hoc habēt reditus, vt in Francia: & recreationis cū retibus & laqueis & canibus venari possunt aliquando cum silentio & modestia: nisi tempore quo debent visitare aut prædicare. de cens. c. cum apostolus. §. archidiaconi & sic intellige illud ne cler. vel mona. c. j. & iura quæ videtur contraria, secundū Hosti. intelliguntur de his qui talibus mentem nimis implicant. Et adde Arch. in d. c. qui venatoribus. q̄ si electo in episcopum obiiciatur q̄ sit venator: hanc exceptionem interpretari debemus in meliorem partem, scilicet q̄ causa licitæ recreationis hoc ageret: nisi aliæ præsumptiones mouerēt in contrarium. Vtrum autem seruiteneantur obedire dominis volentibus venari tempore prohibito: dicit Rod. q̄ non: q̄ si propter metum obediant, vide suprà Metus. §. ij. ¶ Vtrum autem venatores conculcantes agros, vineas & segetes, & quorum canes occidunt gallinas & animalia pauperum & aliorum teneantur restituere: dicit Asten. q̄ sic ad æstimationem: alias peccāt mortaliter, nisi damnum sit ita modicum q̄ probabiliter creduntur non curare. ¶ Vtrum autem domini occidentes aut mutilantes propter leporēs & animalia syluestria capta, peccent mortaliter: dicit Astē. quòd sic, si faciant libidine vindictæ vel amore huiusmodi animalium aut venandi. Si autem sit consuetudo loci vel statutum quòd pro vno actu venādi tanta pœna infligatur, non excusantur à mortali omnes obseruātes, vt not. Tanc. in Summa tit. de Rapina.

¶ VENDITIO. Vide suprà Emptio.

¶ VENEFICIVM. Vide suprà Superstitio, vt §. Maleficium.

¶ VENIALE. Vide suprà Peccatum.

VERBERATIO quomodo & quando liceat, vide §. Percussio. Et adde q̄ is qui luit in corpore eo q̄ non fit soluendo si venerit ad pinguiorem fortunā, amplius soluere non tenetur, secundū Bald. in l. fi. ff. de in ius voc. quia luitio corporalis cedit loco solutiōis. & facit l. sed si vnius. §. ante. ff. de iniur. & est gl. in c. sicut dignū. de homi. & in regula, peccatum. lib. vj. limita tamen, vt §. Solutio. §. v.

VESTIS. vide §. Ornatus: & §. vasa: & §. Consecratio vestiū. Et adde q̄ de iure de veste dominarum casula aut alia vestis sacra fieri non posset, secundum Glo. in c. ad nuptiarū. de consec. dist. j. vbi tex. dicit, Ad nuptiarum ornatum diuina mysteria non præstantur, nedum improborum tactu vel pompa secularis luxuriæ polluuntur, ad officium sacri mysterii videātur indigna. quā gl. sequitur Io. de deo, & Arch. ibi, & Pan. in c. ad hæc. de relig. do. dicens contrarium seruari, & male. & Mat. & Zab. in cle. j. de celeb. miss. & ibi Io. de Imo. & eā videtur approbare Sum. Ros. contra Angelicam: licet dicat Xystum super hoc licentiā dedisse. Et fundant se isti, quia tex. in d. c. ad nuptiarum. innuit talia esse polluta: sed contrariū habet consuetudo legum interpres: quia quotidie ex vestibus profanis fiunt sacræ per pontificalem benedictionem: & vetus tabernaculum factum est pro magna parte ex anulis & similibus: & templa idolorum conuersa sunt in ecclesias: & similiter multæ domus profanæ. Ille autem textus velle videtur solùm q̄ vestis sacra polluta luxuriis deberet rebenedici. Vnde dico q̄ vestes profanæ ex pontificali benedictione sanctificantur, & fiunt dignæ cultu diuino: sicut & idolorum templa.

De Vicario.

1 *Vicarius quid & quotuplex sit.*
2 *Vicarius perpetuus quid.*
3 *Vicarius papæ in vrbe relictus quam habeat potestatem.*
4 *Vicarius episcopi vel alterius prælati quā habeat iurisdictionem.*
5 *Vicarius temporalis an possit substituere vicarium.*
6 *Vicarius an gaudeat priuilegijs principalis.*
7 *Prælatus an possit vices suas committere sub anno tensu.*
8 *Vicarius ex quibus causis dari possit.*

VICARIVS à vice quā gerit dictus, dupliciter sumitur. Primò scilicet large & cōmuniter. & sic intelligo q̄ secundū Dir. lib. iij. tit. viij. est qui alterius vicē, nō suum gerit officium: vel est qui vices gerit alterius siue in officio nō cōtentioso. extra eo. per totū. siue in contentioso. C. de offi. eius qui vi. al. ge. per totū. & secundò strictè & specialiter ac propiè: & sic secundū Pan. in c. G. perpetuus. de fide instr. est vicarius ecclesiæ parochialis: quia secundū Vin. vicarius ad tempus non est cēsendus vicarius. Ex quo infert Pan. q̄ appellatione vicarii nō cōpræhenditur vicarius tēporalis: quia nō est propriè vicarius. quod intellige loquendo de vicario deputato in ecclesia, in qua est aliqua vicaria, seu de vicario, de quo principaliter loqtur titulus de officio vicarii. Vnde subiungit, quia titulus vicariatus est perpetuus: & superioris authoritate constituitur. de præb. c. extirpandæ. §. qui verò. & cle. vnica. cū ibi not. de offic. vica.

Primo

1 ¶ † Primò ergo quæritur, quotuplex sit vicarius? Et dicit Car. & Io. de Imo. & Lād. in d. cle. vnica q̄ est quadruplex: quia sunt quidam vicarii perpetui ecclesiarū parochialiū, de quibus in d. cle. quidam verò sunt temporales, vt mercenarii qui ad tempus assumuntur in adiutorium curæ: quidā iurisdictionales deputati ad aliquā ,,quinciā ant diœcesim vel locū: de quibus extra eo. c. pen. & xvj. q. j. adiicimus. qui dā vero generales, constituti scilicet ad omnia quæ incumbunt prælato, non solùm quantū ad curam, sed quantum ad omnia, de quibus eo. tit. cum in generali. lib. vj. & de temp. or. cū nullus, eo. li. Sed quia ista diuisio secundum artem diuidendi multiplicem calumniam patitur: ideo aduertendū est q̄ mens istorum Doct. est ista: Vicariorum quidā sunt perpetui, de quibus j. §. ij. quidam temporales, id est, instituti ad tēpus. de appel. peruenit. Et temporaliū quidā sunt vicarii simpliciter quo ad omnia loca & omnia negotia consueta expediri per vicariū, qui dicūtur generales: quidā verò secundū quid, id est, quo ad aliquē locum tātùm: sicut est vicarius papæ relictus in vrbe, extra eo. tua nobis vel etiam quo ad aliquē determinatum actum: qui dicuntur iurisdictionales, quorū authoritatem secundum Land. ex commissione mensuramus: dicūtur etiā foranei aliquādo. de quo j. §. iiij. & vtrique aliquādo sunt papæ: aliquādo episcopi: aliquando aliorum prælatorum: aliquando rectorum parochialium. 2 ¶ † Secundò quæritur, quid iuris de vicario perpetuo? Et dico multa. ¶ Primum. Secundum Panor. in c. G. perpetuus. de fide instru. vicarii perpetui sunt cùm constituūtur prout not. in c. fi. de offic. vic. vbi scilicet dicit gl. q̄ vicarius perpetuus dicitur, qui canonicè à persona ecclesiæ de authoritate episcopi est institutus, & certam debet percipere portionem: vt in c. ad hæc. eo. tit. Vel dic q̄ est vicarius amouibilis ad beneplacitum instituentis. Vnde in d. c. ad hæc. dicitur q̄ remoueri non potest per rectorem. & glo. ibi dicit q̄ habet ius vicarię, sed nō habet ecclesiam quo ad titulum, sed solus prælatus: tamen expelli non potest, ac si haberet eā in titulatā, sine iusta causa: & tūc per iudicē, & nō per prælatū ipsius ecclesiæ: vt hic in fin. Hæc glo. ¶ Secundū. Vicarii perpetui, secundū Car. post Lau. facit authoritas episcopi, ex qua suscipit curā animarū: & secundū Dir. ipsa authoritas episcopalis facit vicarias perpetuas non mutabiles extra eo. ad hæc. Vnde quoties est q̄s deputat? authoritate episcopi curato beneficio vicarius, eo ipso est perpetuus & immutabilis, per c. vnicū, de capel. mo. li. vj. Quod intellige q̄n ecclesiæ sunt parochiales: aliàs si sint ecclesiæ simpliciter curatæ, nō erūt perpetui: puta si deputentur ad ecclesias rurales: sed poterūt mutari ad velle prælati, secundū glo. in cle. vnica. eo. ti. ar. c. presbyteri. de capel. mo. lib. vj. Prælatus autem, i. rector ecclesiæ, secundū Io. And. in c. clericos. eo. ti. nō potest sibi instituere vicarium. Quod Arch. limitat de perpetuo sine authoritate episcopi: sed de authoritate episcopi pōt & sic nō cōtradicit, sed concordat. de cle. pere. c. fi. Adde q̄ etiā pōt instituere tēporalē, etiā sine cōsensu episcopi xvj. q. j. adiicimus. vij. q. j. illud. Vicarius autē ipse perpetuus aliū vicariū perpetuū instituere nō potest. extra eo. clericos. tēporalē tamē instituere pōt, secundū Lau. & Car. quod de mente Arch. post Host. limitatur raro & ad modicū tēpus, & ex magna causa. Nec est simile de ,,curatore & negotiorū gestore, q̄ pōt aliū perpetuū substituere. ff. māda. l. si ,,curatore. qa secundū Pau. aliud est in ,,curatore iudicii, q̄ per litis cōtestationē factus est dñs litis. extra de ,,cu. c. j. & ij. lib. vj. aliud in vicario, qui nō est dominus. eo. tit. c. ij. & cuius industria electa est. Et dat Car. rationē: quia eū talis vicaria sit titulus, cōferri nō pōt nisi de superioris authoritate. Ex speciali tamē mādato instituētis secundū Arch. pōt aliū substituere: qd nō puto verū de perpetuo, nisi vt parti. seq. ¶ Tertiū. In cōstitutione vicarii perpetui requiritur cōsensus rectoris & patroni, secundū Car. cū agatur de præiudicio vtriusq; in hoc q̄ creatur titulus perpetu' in ecclesia: ,,quo extra de iure pa. post ulasti. licet gl. in c. ad hæc. eo. ti. aliter dicat. Temporalem tñ vicariū solus episcopus dare pōt ex causa. de elec. cū ex eo. lib. vj. Et similiter posset dare perpetuū, si causa ardua subesset, etiā inuito rectore & patrono: quorū cōtradictio irrationabilis nō foret admittēda: quia episcopus habet liberā dispositionē beneficiorū suæ diœcesis: ita q̄ ex causa potest ius vnius ecclesiæ alteri dare. de religio. do. cōstitutus. ¶ Quartū. Vicarius perpetuus secundū Car. i. d. cle. vnica. habet curā animarū indistinctè quo ad omniū effectū, etiā quo ad cōmoda: qa possidet suo nomine, ad instat cōducētis non ad modicū tempus. l. fi. ff. si ager vecti. pe. licet per modū cuiusdam iuris & in habitu sit apud principalem: vt not. in c. exposuisti de prēb. Quantū verò ad exercitium actionum competentium beneficio, dicit Card. q̄ si decimæ, primitiæ, & oblationes datæ ratione curæ cōpetūt vicario, & certa portio assignatur prælato, vel ei, cuius est vicarius, vt est monachus: cura & rei vendicatio spectat ad vicarium. Si verò econtrario perceptio prouentuū spectet ad principalē certa portione relicta vicario, iuxta ca. suscepti de præben lib. vj. tunc cura animarum & rei vendicatio fructuum spectant ad principalem, maximè in foro contentioso: sed exercitium in foro animæ spectat ad vicarium. de præben. super eo. lib. vj. Et ideo dicūtur capellæ monachorum, non vicariorū: vt in rubri. de ca. mo. Pan. etiam in c. G. perpetuus. de fi. instru. dicit q̄ agere & conueniri potest vicarius tēporalis solū si habet mandatū à rectore: perpetuus autē potest pro iuribus vicariæ, licet nullū habeat mandatū ab ecclesia vel rectore, quia habet titulum: sicut canonicus agit nomine suæ præbendæ, licet ipsa sit ecclesiæ. de proba. c. iij. cū ibi not. & factum suū præiudicabit ecclesiæ, sicut alterius administratoris: posset tamē rector illi assistere in lite ratione præiudicii: pro aliis autē iuribus ecclesiæ q̄rēmā serūt apud rectorē, hoc non pōt, nisi habeat mādatū ab illo. ¶ Quintū. Vicarius perpetuus deputari nō debet nisi in parochialibus habētibus latitudinē parochiæ vel aliā necessitatē: & debet habere xxv. annos, & ordinari ad sacerdotium intra annū. d. cle. vnica, aliàs priuatus est ipso facto: & non pōt habere duas vicarias. de off. vic. c. ,,p Iudæis. de rescri. postulasti. & si accipiat ecclesiā aliā cū cura, perdit vicariā: extra eo. cū ad hæc. ¶ Sextū. An autē episcopus sine cōsensu patroni possit reuocare vicariū perpetuū: dicūt Lau. & Pan. q̄ debet episcopus reuocare patronū, nō vt cū episcopo iudicet, sed vt defendat vicariū si velit. Nā eo ipso q̄ patron' citatus vicariū nō defendit, videtur cōsentire. ¶ † Tertiò q̄ritur, quid iuris de vicario papæ quē reliquit in vrbe: de quo habetur in c. tua nobis. extra eodem? Et dico q̄ eius iurisdictio nō extenditur vltra vrbē, nisi ei specialiter sit cōcessum: vt i d. c. tua nobis. Et secundū Io. An. in nouel. diœcesan' vrbis nō includitur in ei' iurisdictione de iure. ff. de of. præf. vr. l. fi. & sic nisi aliud experimatur nō veniēt nisi cōtinentia ædificia & suburbia. p c. si ciuitas. de sen. exc. li. vj. in quo tñ oportet formā cōmissionis attēdi: & plerūq; de facto absoluit excōicatos ,,pter iniectionē manus in clericū, etiā aliūde veniētes. qd putat eū facere posse solū ex speciali cōmissione. & idem, inquit, videtur de subditis si dicimus eum habere illam vicariā potestatis quam habet papa in vrbe vt patriarcha seu episcopus vrbis, non quam habet vt episcopus orbis includens vrbem: quia tunc non absolueret subditos,

nisi

nisi in casibus in quibus absoluūt alii episcopi & eorū vicarii,puta non enormibus.de sen.excō.peruenit. Et non confert beneficia in vrbe spectātia ad collationē papæ vel inferiorum vt posset papa,nisi ad hoc habeat speciale mandatū: vt c.ti.eo.ti.lib.vj. Et nō potest ordinare,vel literas commēdatitias ad ordines dare recipiendos aut tenendos.de temp. ord.cum nullus lib.vj. Et potest cognoscere de causis subditorum cardinalium qui sunt in vrbe habētium ad subditos suos quasi ius episcopale:quia d.c.tua nos,solūm excludit iurisdictionem extra vrbem.& cōsequēter tam plenam habet in vrbe quàm papa quo ad causarū cognitionē, cum sit idem auditoriū.de cōsue.c.ij. Item quia non minus debet posse vicarius papæ in vrbe,quàm vicarius episcopi,qui cognoscit de causis subditorū prælatis subiectis episcopo. de offi.ord.pastoralis.in gl.licet sit locus præuētioni. Hæc
4 ex illo.¶†Quartò quæritur,†quid iuris de vicario episcopi vel alterius habētis iurisdictionē quasi episcopalē,vt prælatus religiosorū exēptus? Et dico multa.¶ Primū. Duplex est episcopi vicarius : qdā scilicet generalis simpliciter seu principalis deputatus,scilicet ad omnia incūbentia,q facit idem consistorium cum episcopo,secundum glo.in clemē. & si principalis.de rescri.& habet iurisdictionē ordinariā, secundum Inno in c.suā.de offi.vi.& not.in c.licet.eo.tit. lib.vj.& in c.Romana,eo.tit.lib.vj.& consequenter potest suam sententiam exequtionī mādare:& si fuerit vicarius archiepiscopi,potest nedū subditos,sed etiam ipsos suffraganeos excōmunicare:licet propter honestatem sit sibi interdicta potestas respectu suffraganeorū:vt ibi not.& idem Io.And.& Pan.in c.si quis contra clericum.de fo.compet. Quidā autē est vicarius foraneus,sic dictus,secundū glo.in c.Romana,de offi.or.lib.vj.quia foris in diœcesi cōstituebatur:vel quia forū teneat:vel quia de foris veniat. Vnde tripliciter dicitur vicarius foraneus. Primò,quia est forensis: quod nihil ad rē. Secūdò,qa præest causis in foro cōtentioso,qui etiā dicitur officialis,licet aliquādo dicatur vicarius generalis.quod intelligēdum est secundū quid, id est,quo ad causas. Tertiò,quia præest foris ciuitatē in diœcesi. Vnde & secundū gl.in cle.& si principalis.rescrip.in certa parte diœcesis vel ad certos actus constituitur,& non habet iurisdictionē ordinariā,sed delegatā:nec facit idē consistoriū cum episcopo:vt no.in d.cle.& si licet dici possit qꝺ si sit deputatus ad vniuersitatem causarum,cēseatur ordinarius:vt in l.cum prætor.ff.de iudi.no.glo.in c.cū causam.de app.& Pan.in c.si quis cōtra clericū.de foro cōpet. Pro quo aduerte qꝺ Archi.post quandam gl.in c.cum in generali.de offi. vic lib.vj.dicit qꝺ vicarius vt officialis dicitur gñalis nō solūm ex iurisdictione data super tota diœcesi : sed etiam in particulari loco suæ iurisdictionis:quia non attenditur generalitas loci,sed cōmissionis causarum ad hoc vt censeatur ordinarius,& idem consistorium cum episcopo:quia limitatio loci non facit aliquem non esse ordinarium.¶ Secūdum.Vicarius foraneus episcopi,id est,officialis nō potest ea quæ prohibentur illi in c.licet.eo.tit.lib.vj.vbi dicitur, licet in officialem episcopi per commissionem officii generaliter sibi factam causarum cognitio transferatur,potestatem tamen inquirendi,corrigendi,& puniendi aliquorū excessus,seu aliquos à suis beneficiis vel administrationibus amouēdi,trāsferre nolumus in eūdē,nisi sibi hæc specialiter cōmittantur. Hæc ibi.vbi dicit Io.And.qꝺ de prædictis non se intromittit,nec de spiritualibus. Vnde & literas cōmendatitias ad ordines dare non potest.de temp.or.cū nullus.lib.vj. Nec similiter potest conferre beneficia:vt in c.cū in generali.eodem tit.lib.vj. Vicarius tamen generalis hæc omnia potest,excepta beneficiorū collatione:vt in c.cum in generali.eo.tit.¶ Quia tamen in Italia vicarius & officialis raro differūt,inspicienda est eorū commissio.¶ Tertiū. Secundum gl.in d.c.licet.si episcopus dedit vicariū generalem, intellige generalem simpliciter, aut etiam secundum quid,& in mādato expressit aliquid de prædictis,qꝺ requirit speciale mandatū,& sequuta est clausula generalis:puta, & omnia alia faciendi q̄ per nos possumus,etiam si talia forent quæ mādatum exigerent speciale:tūc omnia specialia potest.secus si nihil de specialibus expressisset.¶ Quartū. Secundum Io.And.in c.Romana.eo.tit.lib.vj.successor vicarii excommunicati non est excommunicatus,nisi cōmunicet in crimine damnato : ea tamen quæ gessit eo excommunicato qui vices commisit,non valēt,si id fecit in iurisdictione solū ab eo accepta. Vnde si episcopus est excōicatus, nec ipse,nec vicarii eius cognoscēt de causis,secundum Archi.quia idē est cōsistoriū : vnde adibitur papa.de supplenē.præla.c.j.Succedit autē vicario aliquis vel ex institutione principalis,vel etiam ipsius vicarii alium substituentis de iure,scilicet ex speciali cōmissiōe vel de facto.¶ Quintū. Officiales,seu vicarius episcopi peccans in his,quæ sunt iurisdictionis potest ab archiepiscopo puniri,secundū Archi.sicut & punire potest episcopus suffraganeos suos:quia idem est cōsistoriū episcopi & sui officialis. Si verò aliquid faceret vel possideret vt priuatus,nō potest eū archiepiscopus punire,nisi sicut alios subditos episcoporum,in casibus scilicet,de quibus habetur in c.pastoralis.de of ord.¶ Sextū. Secundū Io. And.& Inno.post Hosti.in c.tua nobis.eo. tit.mortuo episcopo vel eo qui vicariū dedit,cessat iurisdictio vicarii. Allegat de offi.vica.c.Romana.li.vj.& sic dicit seruari de cōsuetudine:licet aliquādo capitula tales removeāt vel cōfirmēt.& facit pro eis c.cū olim.de ma.& obed.
¶ Septimum. Potest autem episcopus constituere sibi vicariū,& amouere sine consensu capituli sui,secundū Host.in Sum.& potest à cōmittente vices suas restringi potestas cōmissa quantum ad locum & tempus,& reuocari etiam ante tempus,arg.c.fi.de preca.& si iurasset vel promisisset sub certa pœna nō reuocare,tamen tenet reuocatio.arg.c.dilecto. de præben. Et si hoc fiat ex causa rationabili:puta quia male facit officium,vendendo iustitiā, & huiusmodi, non est periurus,nec debet pœnā:secus sine causa,licet reuocatio teneat.¶ Octauum. Deficit autē & finit officium vicarii episcopo mortuo vel excōmunicato,secundum Pan.in c quoniam.abbas.de offi.delega.¶†Quintò quæritur,vtrum vi 5
carius temporalis possit substituere vicarium? Et dico simpliciter qꝺ non extra eo.clericos.si habeat iurisdictionem ordinariam:quia non habet eam iure suo l.& quia.ff.de iuris.om.iud. Quia tamē fallit primò si habeat speciale mandatum substituendi:vt patet. Secundò si sit de hoc consuetudo:quia instituēs eum,& sciēs talem consuetudinē,consentit implicitè in substitutionem. Tertiò quando per se non potest totum explere:quia secundum S.Thom.in xij. quolib.si tamen est S.Tho.licet non possit totam suā potestatem cōmittere,potest tamen partē:quia intentio cōmittentis est vt exequatur secundum quod potest:& fortè non potest facere totum. Hæc ex illo. Archipresbyter autē,qui vicarius est episcopi in spiritualibus,per c.ministeriū.de offic. 6
archipresby potest aliū vicariū instituere,vt ibi.¶†Sextò quæritur,vtrum vicarius gaudeat priuilegiis principalis? Et dicit Card qꝺ non,quando gerit vices alterius ex eius deputatione tantū.ff.de leg.l.filius.vbi si filius iuit in legationē ꝓ re publica pro patre,nō gaudet immunitate,sed pater. Si verò gerit ex deputatione superioris,ꝓcedit cle.quæ de ecclesiis

clesiis.de offi.vi.quæ quo ad tria vicariū æquiparat rectori: & ex eo qꝺ loqtur de vicariis perpetuis,præsupponit authoritatē superioris interuenisse. Ex qbus patet qꝺ vicerector nō gaudet immunitatibus rectoris,si deputatur ab eo:secus si ab vniuersitate.quod etiā tenet Bart.in d.l.filius.licet de
7 facto tractetur vt rector.¶†Septimò quæritur,vtrū prælatus possit vices suas cōmittere sub anno cēsu? Et dico qꝺ nō sine simonia. extra ne præla. vi.su.ca.j.ij.& iij.bene tū pōt vicario salariū cōstituere:imò & tenetur.xij.q.ij.charitatē. Vnde secundū Inn.pōt dicere,do tibi pro salario centū:& totū lucrū de exercitio iurisdictionis dabis mihi. & secūdū Host.vicarius habet ius petēdi sibi assignari cōgruā portionē de reditibus ecclesiæ:ex qua cōmode possit sustētari.
8 extra eo.ad hæc.¶†Octauò quęritur,ex quibus causis possit dari vicarius? Et dico secūdū Arch.post Host. qꝺ licet regulariter quis teneatur residere in ecclesiis & beneficiis, vt suprà dictū est in verbo Residētia:tamē in certis casibus pōt residere per vicariū. Primò ratione occupationis : sicut excusatur episcopus qui in ecclesia cathedrali habet aliquem loco sui,& ipse in camera dicit horas,& deinde expedit occurrētia.& idē de quolibet legitime occupato. de cele.miss. c.j.debet tū in ecclesia celebrare die dominico,& aliis festi uitatibus præcipuis,nisi necessitas excuset.v.q.j.temporis. Secūdò ratione statuti,seu cōsuetudinis,ar.de cōsti.cū oēs. in fi. Tertiò rōne priuilegii seu dispēsationis.de fi.presby. proposuit. Sed hic casus cū priore nō habet locū, si ecclesia fuerit seruitoribus destituta. de cle. nō re. eū ad hoc qa ex quo cœpit cōsuetudo esse irrationabilis & ecclesiæ onerosa,nō est tenenda.de cōsuet.c.j. Quartò ratione diuersorū rituū & linguarū existētiū sub eodē episcopo.de offi.ordi. quoniā. Quintò qñ qs habet præbēdā in ecclesia cathedrali, cui annexa est parochia:quia in annexa seruiet per vicariū. de præb.extirpādæ. Sextò rōne defectus seu debilitatis superueniētis.vij.q.j.c.j.de cle.ægro.c.pe.& vlt. Septimò rōne necessarię ꝓfectionis:vt qa est cruce signatus.de voto.c. fi.& similiter rōne profectionis vtilis ac honestæ,vt cā studiorū & peregrinationis de licētia prelati.de cōse.dis.v.nō oportet.de cler.nō resi.relatū. Additur rōne religionis.extra de prebē.c de monachis.& rōne diuini cultus augmētādi,qñ scilicet abundat ecclesia reditibus.de consti.ex parte.

VIDVA ex significatione seu etymologia vocabuli est mulier sine viro,siue aliqñ virū habuerit,siue nō,quasi sine duitate,seu dualitate : à vi quod est sine : sicut vecors dicitur sine corde.ff.de verb.sign.l.malū §.viduas.sed secūdum cōem vsum loquendi vidua est illa, cuius maritus est mortuus,à quo fuerat cognita.d.c.viduas.vbi ad istū intellectū loquitur Gratianus. In quacūq; aūt materia, etiā pœnali,vsus loquēdi præfertur ꝓprio significato verborū:siue illud eliciatur ex etymologia, siue ex diffinitione, siue ex authoritate iuris.l.librorū.§.quod tū Cassius.ff.de leg.iij. & l.cū de lanionis.§.asinā.ff.de fun. instr. & l.Labeo.ff.de sup.le.no.& Bar.in l.oēs populi.ff.de iust. & iur. & Inn.in c.olim.de verb.sig.& gl.in c.nōnulli.de rescrip.¶ Qñ aūt vidua possit tāquā miserabilis persona laicū trahere ad iudicū ecclesiasticū:Pan.in c.significātibus.de of.deleg.& in c. licet ex suscepto.de fo.cōp. Quomodo etiā sequatur domicilium mariti præmortui : idē Pan.in c.ex parte. de fo.cōpe. Quomodo aūt perdat tutelā si incōtinēter viuat, sicut si ad secūdas nuptias trāsisset,est gl.not.quā segtur Bar. in auth. matri & auiæ.C.qñ mul.tu.offi.fun.po.vide ꝛ. Tutela.§.x.

VINDICTA seu vindicatio dupliciter sumitur. primò vt est actus irati exequētis modū animi sui.de qua vide suprà Ira,per totū. Secundò vt est actus virtutis,quam Tullius in Rheto.ponit partem iustitiæ,& dicit qꝺ est per quā vis aut iniuria & omnino quicquid obscurū est, id est, ignominiosum,defendēdo aut vlciscēdo propulsatur. Cui virtuti secūdū S.Tho.ij.ij.q.cviij.opponitur per excessum crudelitas vel sęuitia:per defectū nimia remissio in puniēdo. Est aūt illicita vindicatio,secūdū S.Tho.ibi,si animus vindicātis feratur in malū eius,de quo vindicta sumitur,& ibi quiescat : quia delectari in malo alterius pertinet ad odiū.& sic sentit qꝺ sit ex suo genere mortale.quod etiā patet xxiij.q.iij.si ecclesia.& c.quisquis Christianus.& c.ea vindicta.Si verò,inquit,intētio vindicantis feratur ad aliquod bonū ad quod venitur per pœnā peccantis:puta eius emēdationē vel cohibitionē,& aliorū quietē,& cōseruationem iustitiæ & honorē Dei,pōt esse licita,obseruatis aliis debitis circūstātiis : imò dic qꝺ est meritoria,vt ex dictis c. patet. Et si iniuria facta sit in eū qui habet potestatē vindicandi:tenet Sum.Ange.indistinctè qꝺ nullus pōt suā iniuriam vindicare,etiā si nō habet superiorē. Vnde licet princeps,inquit,nō subsit legibus.l.digna vox.C.de legib.tamē ipse delegat.de iudi.c.j.sed quia illud c.& alia quę allegat, nō probāt:ideo melius S. Th. loquēs de iudice distinguit & probat, dicēs qꝺ debet quis propriā iniuriā vlciscī quādo redundat in Deū & in ecclesiā:sicut Helias fecit ignē descēdere super eos qui venerāt ad ipsum capiēdū.iiij. Reg.j.& Sylvester papa excōicauit eos,qui eū in exiliū miserunt: vt habetur xxiij.q.iiij. Inquātū verò ad eius personā ptinet, debet eā tolerare patiēter,dicēte Chrys.super Mat. Discamus exēplo Christi nostras iniurias magnanimiter sustinere: Dei aūt iniuriā nec vsq; ad auditum sufferre. Qualiter aūt vindicandū sit aduersus multitudinē:vide ꝛ. Correctio.

¶ VIOLENTIA filia auaritiæ declaratur ex dictis in verbo Rapina.

De Virginitate.

1 *Virginitas an sit virtus.*
2 *Virginitas qualiter amittatur.& nu.seq.*

VIRGINITAS secūdū S.Th.ij.ij.q.clij à virore dicta,importat immunitatē ab adustione maximè cōcupiscētię,id est,venereorū.& dupliciter sumitur,scilicet formaliter pro proposito respuēdi delectationes venereas : & materialiter pro integritate carnis.quæ duo includit,scilicet priuationē pollutionis,& integritatē corporalis signaculi. Vnde quātū ad eius formale in recto diffinit Aug. in lib.de nup.& con.qꝺ virginitas est in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio.id est,propositū rationis perpetuò cōtinēdi. Quātū verò ad materiale, idē in eo dicit,qꝺ virginitas est cōtinētia,qua integritas carnis ipsi creatori animæ & corporis fouetur,consecratur,& seruatur.S. Tho.aūt vbi suprà,omnia diffuse declarat dicēs qꝺ in delectatione venerea est cōsiderare tria.Primū scilicet quod est ex parte corporis.id est,violatio signaculi virginalis.Secūdum est illud,in quo cōiungitur id, quod est animæ,cū eo quod est corporis,id est,ipsa resolutio seminis delectationem sensibilē causans. Tertiū aūt est solū ex parte animæ, id est,propositū peruenīdi ad talē delectationē:quorū primum ad actū moralē se habet per accidēs, cū per se nō consideretur talis actus,nisi secūdū ea quæ sunt animæ:secūdū verò se habet materialiter, cū sensibiles passiones sint materia moraliū actuū. Tertiū verò se habet formaliter & cōpletiuè : quia ratio moraliū in eo quod est rationis cōpletur. Vnde cum virginitas dicatur per remotionē prædictæ corruptionis:cōsequēs est qꝺ integritas membri corporalis per accidēs se habet ad virginitatē,in quantum scilicet per hoc qꝺ quis ex proposito abstinet à delectatione venerea,

remanet integritas in mẽbro corporeo. Vnde si alio modo integritas mẽbri corrũpatur, nõ magis præiudicat virginitati quàm si corrũpatur manusaut pes. Ipsa aũt immunitas à delectatione, quæ cõsistit in seminis resolutione, se habet materialiter: ipsum verò propositũ perpetuò abstinẽdi
2 ab ea se habet formaliter & cõpletiué. ¶†Primò aũt quæritur, vtrũ virginitas sit virtus. Et dico q̃ S. Th. j. ij. q. lxiij. ar. j. & ij. ij. q. cij. art. iij. & iij. q. clv. ar. j. probat quod inquãtum est habitus mẽtis, quo quis perpetuò vult seruare integritatẽ, sit virtus, authoritate Ambrosii & ratione philosophica: & primò q̃ sit virtus quantũ ad talẽ habitũ, siue talis electio firmetur voto, siue nõ: vt expresse dicit in iiij. dist. xxxiij. q. iij. ar. ij. ad quartũ. & dist. xlix. q. v. ar. iij. q. j. in corpore. intẽdit etiã secũdò q̃ inquãtũ est virtus, habet duos gradus, quorũ infimus est in habẽtibus propositũ perpetuę virginitatis, in quibus est virtus, vel saltẽ dispositio proxima ad virtutẽ: supremus verò in habẽtibus votũ, vt patet ij. ij. q. clij. art. iij. ad quartũ. vbi dicit q̃ virginitas, secundum quod est virtus, importat propositũ voto firmatũ. quod intellige quãtũ ad perfectiorem rationẽ virginitatis: quia facere aliquid ex volũtate firmata pertinet ad perfectionẽ virtutis. ij. Ethic. vt etiã ipse dicit ij. ij. q. lxxxviij. ar. vj. & sic vbi voluntas est firmior, est virtus perfectior. Et hoc modo loquitur Aug. quẽ ibi allegat in secũda distinctione suprà recitata. Et eodẽ modo intellige quod ibi cõcluditur, scilicet q̃ secũdũ quod est virtus nũquã amittitur nisi per peccatum. quod intellige quãtũ ad formale virginitatis, nõ quãtum ad materiale: vt patet in iiij. dist. xxxiij. vbi ſ. Et sic patet primò q̃ Sum. Ang. tenens q̃ nõ sit virtus, nulla adducta ratione, tenet cõtra S. Amb. & S. Th. & rationẽ. & secũdò q̃ cũ imponit S. Tho. licet illũ nõ nominet, q̃ sentiat votum esse de ratione virginitatis, fallitur: quia nõ vidit eum
3 vbiq;. ¶†Secũdò quæritur quid senserit S. Tho. de amissione virginitatis? Et dico vt patet ij. ij. q. clij. arti. j. & iiij. dist. xxxiij. q. iij. ar. j. & dis. xlix. q. v. ar. iij. q̃ triplex est corruptio. Prima scilicet corporalis tãtũ, id est, fractio signaculi virginalis, vel resolutio seminis quocũq; modo: & secũda mẽtalis tantũ, i. cõsensus in rẽ venereã sine opere subsequuto: & tertia corporalis & mẽtalis simul: in quarũ prima nõ amittitur virginitas: sed solũ in secũda recuperabiliter per pœnitentiã: & in tertia irrecuperabiliter. Et sic patet q̃ cũ secũdũ Vl. ex genitalibus stillet triplex humor, ſ. vrina, semẽ, & quid mediũ, secũdũ eũ, vt virginitas amittatur duo requirũtur: primò, scilicet pollutio cõpleta, quæ est resolutio seminis, secũdũ Vl. & secũdò cõsensus volũtatis in talẽ delectationẽ quod intelligo saltẽ interpretatus: puta quia volũtas nõ remittitur quãtũ põt, iuxta dicta ſ. Cõsecratio
3 virginũ. ſ. j. ¶†Tertiò quęritur, quid si corruptio sit quidẽ corporalis tantũ quo ad signaculũ: sed tñ per cõsensum in venerẽ, & per actũ quo cõsueuit procurari resolutio seminis, puta per turpem actũ vel coitũ perfectũ corporaliter ab aliquibus antequã sperma emittant? Et videtur dicendũ de mente S. Th. q̃ si talis cõsensus sit imperfectus, id est, antequã sit quis doli capax, stat virginitas mẽtis & corporis: qa amittitur solũ id quod per accidẽs est signaculũ. Si verò fit postquã quis est doli capax, amittitur virginitas quantũ ad mentẽ: & sic põt recuperari per pœnitẽtiã. quãtũ ad corpus etiã amittitur secundũ Vl. quod sequitur Supple. & Sum. Ros. & intelligũt irrecuperabiliter. Sum. verò Ang. licet dicat q̃ perditur quidẽ, sed recuperabiliter: tñ videtur loqui de mẽtali, cũ secundũ eũ, ad perditionẽ corporalis requiratur pollutio. Ego verò dico q̃ corporaliter non amittitur: quia nõ est sequutũ opus, quo amittitur, scilicet resolutio seminis, in qua completur delectatio venerea. & hoc est de mente S. Tho. in iiij. dis. xxxiij. ar. j. ad quintũ. vbi vult q̃ si nõ adsit decisio seminis, & cõsequẽter nec delectatio cõpleta mẽtẽ suffocãs, nõ amittitur virginitas quãtũ ad materiale in ea. Et sic patet quid sit dicendũ de puellis attẽtantibus carnalia antequã spermatizẽt. ¶†Quartò quęritur, quid si 4
corruptio sit corporalis tantũ quo ad resolutionẽ seminis: puta in somno vel ebrietate, aut ratione infirmitatis, vel huiusmodi: & tñ cõsensus præcesserit aut sequutus est? Et dico q̃ secũdũ S. Th. per prædicta nõ sunt præter propositũ, nõ perditur virginitas. & idẽ Al. dicẽs q̃ nõ amittitur p pollutionẽ in somnis. Sed tñ Sum. Cõ. post Vl. addit q̃ si placet delectatio nocturnæ pollutionis antè perditur virginitas. Et idẽ dicit de eo q̃ dat cãm huic pollutioni in vigilia per cõsensum in turpẽ delectationẽ vel actũ: quia tũc hæc duo cõiungũtur in tõne vnius peccati. Secus si detur cã per negligẽtiã venialẽ circa delectationes carnales, vel repletionẽ, & hmõi. Si verò cõplacẽtia pollutionẽ talẽ sequatur, credit Vl. perditã virginitatẽ: & intelligit irrecupabiliter. Sed secundũ alios reparatur per pœnitẽtiã. quod videtur verius. 5
¶†Quintò quæritur, qd de mulieribus quæ corrũpũtur à viris dũ dormiũt vel sunt ebriæ aut amẽtes? Et dicit S. Th. in iiij. q̃ nõ perdunt virginitatẽ, nisi ea intẽtione iuissent 6
dormitũ vt cognoscerẽtur. ¶†Sextò quęritur, quid de cognitis violẽter? Et dicit S. Th. in iiij. q̃ virginitatẽ nõ perdunt, si violẽter ab homine vel à dæmone incubo, si quantũ possunt renitãtur, & cõseruẽt corpus à corruptione, vel saltem mentẽ à cõsensu. ¶†Septimò quæritur de patiẽtibus 7
fluxũ seminis? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. vbi suprà, q̃ nõ perditur virginitas, si sit præter propositũ: sicut nec in resolutione seminis in somno: quãuis caro sentiat delectationẽ.

¶ VIRGINVM consecratio declaratur suprà Consecratio virginum.

VIS est maioris rei impetus, qui repelli nõ põt. ff. quod met. causa. l. ij. Quomodo aũt differat à metu: vide ſ. Metus. Est aũt duplex vis. Nã est vna publica, quæ fit nedũ cũ armis: vt l. j. ff. de vi. pu. sed & cũ omni quod põt nocere: vt in l. armatos. ff. eo. tit. qua tenetur nõ solùm vim faciens cũ prædictis: sed etiã q̃ armatus domũ aut possessionẽ alterius ingreditur sine cã legitima: puta pro vsu venãdi, itineris, nauigationis, vel mercationis: vt in l. j. & ij. ff. de vi pub. Alia verò dicitur priuata, quæ scilicet fit alicui sine armis, etiã coadunatis hominibus, vel sires debitoris sine iudicis authoritate occupetur: de qua plenè habetur ff. de vi priua. per totũ. ¶ Vtrũ antè liceat vim inferre ostiũ vel murũ infringẽdo: dico q̃ si quis habet possessionẽ alicuius rei, põt tam in psonã impedientẽ quàm in ostia & muros illi⁹ loci: vt valeat vti iure suo, nedũ iudex, sed qlibet: vt no. Pan. in c. j. de immu. eccle. qa nõ vult aliqd de nouo, sed solũ ius suũ defendere, vel perditũ incõtinẽti recupare. Si verò nõ habet possessionẽ, licet habeat actionẽ hypothecariã, vel aliã ad illã rẽ cõsequẽdã: tũc nõ põt, etiã si sit iudex vel prælatus ꝓpria authoritate: quo loquitur c. eũ qui. de præbẽ. li. vj. & l. si qs in tãta. C. vnde vi. qa iste nõ debet ꝓpria authoritate inferre: qa diceret sibi ius, cõtra l. vnicã. C. ne qs in pro. causa. ¶ Pœna aũt vim inferẽtis est, vt ꝓ vi publica deportetur: vt no. gl. in l. qui dolo. in ſ. ff. de vi publi. pro priuata verò punitur in tertia parte bonorũ: & non põt esse iudex, senator, vel aliũ honorẽ habere, tanquã infamis, vt l. j. ff. de vi. priua. Vtrum aũt vim vi repellere liceat: dic vt ſ. Bellum. ij.

De Visitatione & Procurationibus.

1 *Visitare quis possit.*
2 *Visitationis quis sit ordo.*

3 *Visitatione vnius diœcesis ab archiepiscopo facta an ad eam visitandam possit redire.*
4 *Visitatio quomodo fieri debeat.*
5 *Visitator an aliquid recipere possit à visitatis.*
6 *Visitationis dicta varia.*
7 *Hospitalia an possit diœcesanus visitare.*

VISITATIO, vt sumitur in proposito, videtur importare indagationẽ visitatoris factã circa reginem locorũ
1 & vitã psonarũ quæ visitatur. ¶ Primò autẽ quæritur, †qs possit visitare? Et dico q̃ visitationẽ facere potest quilibet habẽs ordinariã iurisdictionẽ in aliquos, sicut archiepiscopus in tota ꝓuincia: de cen. Romana. & c. ppetuo. li. vj. Et episcopus in sua diœcesi. de off. ord. cõquerẽte. Itẽ archidiaconus & decanus. de cẽsi. cũ apostolus. de offi. arch. mandamus. Itẽ abbates & prelati religiosorũ pñt visitare monasteria & monachos, secũdũ eorũ instituta. de sta. mo. c. vlti. & pe. Itẽ legati apostolicæ sedis, & quibus cõmittitur à papa vel à prelatis ordinariis eis existẽtibus impeditis. x. q. j. episcopũ. de offi. ordi. inter cætera. & eo. tit. si episcopus. li. vj. Quidã tñ dicũt inferiores episcopis nõ posse visitare ꝓ aliũ obstante cõsuetudine, exceptis religiosorũ prælatis, q̃ etiã ꝓ aliquos visitãt. vide etiã ſ. Capitulũ. ſ. v. ¶ Secũdò quæritur,
2 †quis ordo sit in visitatione tenendus? Et dico q̃ archiepiscopus debet plenè visitare primò diœceſim propriã totã, incipiendo à capitulo suæ ecclesiæ primò, & sic tota visitata quo ad ecclesias maiores & minores cõmodè visitabiles & earũ populos, saltẽ cõuocando de pluribus locis ad vnũ, pertrãsibit ad alias diœceses suæ prouincię, visitando ecclesias, monasteria: intellige etiã exempta, nisi sint in hoc priuilegiata, secũdum Archi. & pia loca, id est, hospitalia: de cen. Romana. li. vj. Et similiter faciet episcopus primò incipiẽdo à suo capitulo. Legati autẽ de latere istũ ordinẽ seruare nõ tenẽtur, secũdũ Host. nec archiepiscopus in visitatione suffraganeorum si ingeratur difficultas: nec visitatores religiosorũ: sed seruabũt sua statuta: vt in d. c. Romana. vbi vi-
3 de quod not. ¶ Tertiò quæritur, †vtrũ archiepiscopus vna diœcesi visitata in toto vel in parte possit ad eã visitãdã reuerti? Et dico q̃ nõ, nisi oẽs & sua iterũ fuerint in toto vel in parte visitatæ: sed si fortè aliqua ecclesia visitatæ diœcesis indigueri iterũ prius prędictis aliis visitari: tũc põt redire ad illã, si à diœcesano fuerit requisitus: vel de cõsilio & assensu omniũ vel maioris partis suffraganeorũ: & si difficultatẽ malitiose adhibuerint, licẽtia petatur ã papa. Post visitationẽ aũt omniũ diœcesum licitũ est ei visitationẽ iterare: prius tñ requisito suffraganeorũ cõsilio & deliberatione, & ipsius diffinitione habita corã eis, quæ in scriptis redigẽda sunt: & tũc poterit visitare, etiã si nõ interuenerit suffraganeorũ assensus: ita tamẽ q̃ illa loca prius visitet, quę in priori visitatione nõ fuerũt visitata. hęc omnia in d. c. Romana.
4 ¶ Quartò quæritur, †quo fieri debet visitatio? Et dico q̃ debet visitator primò ꝓponere verbũ Dei: & demũ de vita & cõuersatione ministrãtibus in ecclesijs, & locis aliis diuino cultui deputatis: ac cæteris, quæ ad officiũ suũ spectant, inquirat: & sine iuramẽto ac coactione ad eorũ emẽdationẽ per salubria cõsilia inducat lenib⁹ & asperis, sicut sibi videbitur expedire. Quòd si de aliquo orta fuerit infamia contra aliquẽ, denũtiet ordinario, vt ingrat si ipse nõ est ordinarius: notoria verò corrigere poterit, & punire: vt in d. c. Romana. Et ista forma est de præcepto omnib. prelatis ordinario iure visitãtibus, exceptis religiosorũ cõsuetudinibus & regularibus institutis, vt in d. c. Romana. ¶ Quintò quæritur, †vtrũ visitator aliqd recipere possit à visitatis? Et dico q̃ sic, ſ. procurationẽ: ad quã tamẽ ecclesia pauper non grauatur, secũdũ Arch. post Arch. & Gof. Vnde gratis visitabit. Sed aduerte q̃ oportet primò q̃ recipiat ꝓcurationẽ solũ. Secũdò q̃ solùm à locis visitatis, non ab aliis. Tertiò q̃ solùm sit pro victu illius diei, siue sit in victualibus, siue in pecunia de volũtate visitati. Quartò q̃ vna die vnã tantũ procurationẽ recipiat, siue vnã siue plures visitet ecclesias. Si tamẽ vna die visitationẽ explere nõ põt, pluribus diebus est procurãdus, secũdũ Inno. & x. q. j. placuit. & idem Host. Quintò q̃ ipse ordinarius ꝓsonaliter visitet: quia si visitet aliũ, visitati quidẽ expẽsas ministrare tenẽtur visitãti. de offi. or. si episcopus. li. vj. sed episcopus nihil põt exigere, vt ibi. Si qd autẽ alio modo reciperet ipse vel aliqs de suis familiarib⁹ occasione alicuius officii vel cõsuetudinis, etiã munus qũcunq; oblatũ, tenetur recipiẽs duplũ restituere intra mẽsem ecclesiæ à qua illud acceptũ est: alioqn patriarchę, archiepiscopi & episcopi sunt interdicti ipso facto ab ingressu ecclesiæ: inferiores verò à prædictis sunt suspensi ab officio & bñficio donec dictũ duplũ restituãt: nec valet remissio vel dantiũ liberalitas seu gratia eos liberare, nisi restituãt. Colligũtur hęc ex c. exigit. iuncto c. felicis. & c. Romana. decẽ. li. vj. ¶ Sextò q̃ritur, †qd notauerint doct. 6
super d. c. Romana. opportunũ visitatori ad sciẽdũ? Et dico multa, de qbus plenè ꝑ Arch. iij. parte. ti. xxj. c. v. ſ. vl. ¶ Primũ. Episcopus visitãs per aliũ, tenetur ei nõ qdẽ de expẽsis, de qbus tenẽtur visitati: sed de aliis necessariis. de off. ord. si episcop⁹. li. vj. id est, de equis, vestib⁹, & familia, & hmõi. ¶ Secũdũ. Cõmoditas visitãdi aliquã ecclesiã, secũdũ gl. iudicabitur arbitrio boni viri. Plena aũt visitatio nõ dicitur si cõuocetur synodus: nec dicitur nõ plena, secũdũ Host. si duæ vel tres ecclesiæ vel paucæ remanẽt visitãdæ. de cõ. dis. ij. re vera. & vij. q. j. deniq;. in quo tñ dicit in spiciendũ esse modũ regiõis. ¶ Tertiũ. Licet Ber. dixerit archiepiscopũ posse visitare ꝓuinciã, si suffraganei sint negligẽtes: tñ hoc põt esse etiã si nõ sint negligẽtes: vt patet expresse in c. ppetuo. de cẽsi. li. vj. & hoc liberè vt ibi, i. cõtradictiõe, prescriptiõe vel appellatiõe nõ obstãte, secũdũ gl. de præscri. ex officii. & idẽ Archi. ¶ Quartũ. Secũdũ gl. à principio visitator nõ debet exigere nec cogere ad iuramẽtũ, ꝓpter qđ occultũ quis ꝓdere cõstringatur: ex quo tñ sine iuramẽto referũtur aliqua corrigẽda, postea poterit ingsitor sup his exigere iuramẽtũ, & cogere ad respõdẽdũ & sibi obediẽdũ. in his quæ officiũ respiciũt, secũdũ Ber. Inn. Host. Io. Mo. & Mon. & Archi. aliàs delusoria esset ptãs visitãdi si coercitionẽ nõ haberet: & qa cui cõmittitur principale, & accessoriũ. de offi. deleg. de causis. Imò dico q̃ si visitator põt inquirere, põt à principio præcipere vel exigere iuramẽtũ de veritate dicẽda, iuxta dicta ſ. Ingsitio. j. ſ. ix. ¶ Quintũ. Secundũ Io. And. in no. si in visitãdo cõcurrãt archiepiscop⁹ & episcopus, ambo admittẽtur, scdm Io. Mo. Alber. Inno. Ho. & Arch. & si discordarẽt in sententia, tenebit ꝓ reo, nisi in causa fauorabili. de ꝓba. ex literis. Et addit q̃ scdm alios si ecclesia nõ sufficit vtriq;, admittitur primò veniẽs: vt de foro cõpe. ꝓposuisti. cũ cõcord. Si nõ apparet qs primò veniat, præfertur archiepiscopus. xj. q. iij. qui resistit. & ca. sequẽtib. Si verò cõcurrat episcop⁹ cũ prælato sibi subiecto, episcopus præfertur, secũdũ Archi. nisi obstet cõsuetudo. alleg. c. in Lateranẽsi. de præb. ¶ Sextũ. Dicitur autẽ qs visitare si vadat causa chrismãdi pueros, siue cõsecrãdi ecclesias, siue pro quocũq; alio cõi negotio, vel qđ multos tãgit, ar. x. q. iij. relatũ. secũdũ Inn. vel qđ sit pro salute animarũ, vel diuino cultu ampliãdo, vel statũ ecclesię reformãdo, secũdũ Host. x. q. j. placuit. Vnde in his debetur ꝓcuratio. Secus secundũ Inn. si vadit pro causis ꝓpediẽdis: aut si vadat

pro reconciliatione eccleſiæ,ſecundū Archi. Vinc. Lau.& Gofr. ¶ Septimū. Si archiepiſcopus vel epiſcopus viſitans perdit equū aut equorū vecturas ſoluit,& ſimilia, nō poteſt hoc exigere à viſitatis nomine ꝓcurationis, ſecundū Inn. & Archi.& multò minus expēſas factas eūdo: tum qa hoc nullo iure cauetur: tum qa propter hoc habet bona dignitatis: vt exerceat ſpectātia ad officiū dignitatis:& procuratio potius datur in ſignū ſubiectionis. ¶ Octauū. Si dubiū ſit an aliqua crimina ſint notoria: de hoc viſitator inquiret: qa ſolum in hoc videtur cognoſcere an ſua ſit iuriſdictio? Et dicit Arch. ea eſſe notoria quorū teſtis eſt populus. xxxiij. q.v. quod ſcripſi. quod eſſe dicit etiā ſi crimē eſt notū maiori parti tantùm. de coha. cle. in veſtra. ¶ Nonū. De familia epiſcopi eſt clericus & laicus, equeſter vel pedeſter, qui eſt de domo ſua, ſecūdū Io. An. Nomine aūt officii intelligitur ſcriptor, ligillator,& hmōi, qui nihil poſſunt accipere. Sed addit in nouel. hoc eſſe verū, ſi qd petatur rōne viſitationis: nō aūté rōne laboris. ar. xij. q. ij. eccleſiaſticis. & idē Hoſt.& Io. Mo.& hoc niſi de publico reciperēt ſalarium. ¶ Decimū. A munere aūtē, quod ꝓhibetur accipi, excipit Hoſt. eſculētū & poculētū & xenia, quæ nō extēduntur ad munerū qualitatē. ff. de offi. procō. l. ſolēt. qđ Io. Mo. limitat, ſi ſunt aliqua ibi comedēda: ſi verò ſint portāda, periculū eſt recipere: vt aliquos capones, caſeos, vel fiaſcos vini. De poteſtate viſitatoris, vide Pan. in c. vlt.& pe. de ſta. mo.

7 ¶ Septimò q̄ritur, †vtrū diœceſanus viſitare poſſit hoſpitale? Et dicit Arch. poſt Lap.& Fede. q ſic, ſiue ex teſtamēto, ſiue à principio inter viuos ordinatū fuit q talis locus eſſet deputat⁹ ad vſum hoſpitalib⁹, ſiue interuenerit autho ritas epiſcopi ſiue nō, vt inqrat an fiat illud ꝓpter qđ iuſti tutū eſt:& maximè cū habeat ſigna formā, & ſtatū loci pii & eccleſiaſtici: vel etiā ſic denoſetur. Ad hoc de ſent. exc. ſi iudex. li. vj.& quod not. Archi. de præb. cū de bñficio. li. vj.

¶ Vitiatvs corpore. vide ſuprà, Corpore vitiatus.

¶ Vitivm. vide ſuprà, Peccatum.

Vnanimiter, de ſuo ſignificato requirit diſcrepantiam eſſe nullā: vt probatur in c. bonę. el ij. de poſtul. prælat.& in c. ſi vnanimiter. eod. tit.& tenet Inn. in c. cum in eccleſia. de cau. poſ.& proprie.& ibi Panor.

¶ Vniversitas. vide ſuprà, Collegium.

¶ Vnciae. vide ſuprà, Hæreditas.

De Vnctione extrema.

1 *Vnctionis extremæ qua ſit materia,& quæ forma. nu. 2.*
3 *Vnctionis extremæ quis ſit effectus,& quis miniſter. nu. 4.*
5 *Vnctio extrema quibus debeat dari, & quibus corporis partibus. num. 6.*
7 *Vnctio extrema qualiter exhibeatur,& an iteretur. nu. 8. an ſit neceſſitatis. num. 9.*

Vnctio eccleſię ſecundū Pet. de Pal. in iiij diſt. xliij. eſt triplex. vna ſ. quæ nec ſacramentū nec ſacramētale eſt: qa nec per ſe gratiā cauſat: nec ad aliquod ſacramentū perficiendū vel ſuſcipiēdū ordinatur, vt vnctio regū: vnde ea fieri nō debet cū materia cōſecrata,& multò minùs cum chriſmate: nec fit in capite, ſed in humero vel armo. Secūda eſt ſacramētalis, nō ſacramētū: quia ſ. ad ſacramētū ordinatur vel ſuſcipiēdū, vt vnctio cathecumenorū: vel pficiendū, vt vnctio baptizati in vertice. Tertia eſt ſacramētū per ſe: & eſt duplex, ſ. chriſmatis in fronte p epiſcopū: & olei ſancti per ſacerdotē in extremis. Vnde vnctio extrema vnum eſt ex ſacramētis eccleſię: de quo in c. vnico. de ſac. vnctio.

1 & de hac intēdimus. ¶ Primò autē quæritur, †quę ſit materia huius ſacramēti? Et dico ſecundū oēs Doct. q eſt oleū oliuarū cōſecratū ab epiſcopo: ita q tam oleū tale q conſecratio eius eſt de neceſſitate ſacramēti. Vnde ſecundū Pe. de Pal. nō poſſet facere papa q eſſet oleū nucum: licet hoc poſſet de vnctione cathecumenorū & manuū ſacerdotaliū, cū ſint ſacramētalia: vnde ſi oleū nucū vel alius liquor miſceatur, eſt trāſgreſſio ꝓcepti:& ſi ꝓpter miſtura ſpecies mutaretur, eſſet irritatio ſacramēti. Si aūt miſceretur oleū oliuarū, totū fit cōſecratū. extra de cōſecr. eccl. quod in dubiis. qđ intellige eo modo quo dictū eſt §. Aqua bñdicta. §. iij. Et ex illo tex. infert ibi Pan. q cōpoſitū ex diuerſis aſſumit naturā ſimplicis dignioris:& magis dignū trahit ad ſe minus dignū. Non poſſet etiā papa ſtatuere q fieret hæc inunctio oleo nō cōſecrato, licet poſſit ipſam cōſecrationē & alias hmōi mutare & cōſecrare vt vult: nō aūté inferior papa. ¶ Secūdò quæritur, †quæ ſit eius forma? Et dico 2 ſecundū S. Th.& Pet. de Pal.& Vld. q eſt forma deprecatua dicēdo, per iſtā ſanctā vnctionē & ſuā piiſsimā miſericordiā indulgeat tibi Deus quicqd deliquiſti per viſum, q auditū, per odoratū, per guſtū, per tactū, per greſſum, repetēdo tamē ſemper per iſtā vnctionē. Et ita ſequitur Sum. Roſ.& Supple. Sed addit Sum. Ang. in nomine patris &c. qđ nullus ſanctus dicit. nec c. nunqd. de cōſe. di. v. hoc probat: ſed loquitur de ſigno crucis, quo ſacerdos perficit omnia chriſmata, i. ſacramēta quæ cum chriſmatis vnctione præſtātur: ſecūdū gl. quæ etiā addit q nō remouetur quin aliter poſsit ſacrificati: ſed refertur factū. Et addit S. Tho. q verba indicatiui modi, quæ ſecūdū morē quarundā eccleſiarū ꝓmittūtur orationi, nō ſunt de ſubſtātia ſacramēti: vt ꝓmittēdo ſic, Vngo hos oculos oleo ſanctificato in nomine Patris & Filii, & Spiritus ſancti. qđ dicit ꝓpter eccleſiam Ambroſianā. ¶ Tertiò quęritur, †qs ſit huius vnctio- 3 nis effectus? Et dicit S. T. in iiij. q effectus eius principalis eſt ſanatio & roboratio ſpūs cōtra debilitatē relictā ex peccato actuali vel originali: ſiue remiſsio peccati quo ad reliquias: qđ robur, quia eſt à gratia, quę peccatū nō cōpatitur, cōſequēter eſt deletio peccati venialis & mortalis quo ad culpā, niſi ponatur obex: ſecūdari⁹ verò eſt ſanatio corpis ſecūdū qd expedit principali fini, i. ſanationi ſpūs. Et in vltima vnctiōe quæ eſt formalis reſpectu priorū cōfertur gratia præbēs effectū ſacramēti. ¶ Quarto quæritur, †quis ſit 4 eius miniſter? Et dico ſecūdū S. Th. q ſolus ſacerdos, nec pōt alius inungere etiā in articulo neceſsitatis. d. c. vnico.& de verb. ſig. quęſiuit. vbi hoc dicitur poſſe ſacerdos præſente vno & ſolus.& idē Ber.& Hoſt. vel ſecundū Sū. Cōſ. etiā auxiliāte laico in neceſsitate, & reſpōdēte. Solus inquā ſacerdos ꝓprius inungit ex neceſsitate præcepti, licet nō ſacramēti, ſecundū Pet. de Pal. Alius autē ſacerdos hoc nō pōt ſine licētia proprii, vel in neceſsitate ponēdo ſpem in ratihabitione,& idē de viatico: qa neceſsitas non habet legē. j. q. j. §. imò. etiā ſi eſſet ſuſpenſus ab ingreſſu eccleſiæ ſecundū Archi. faciēdo per aliū portari neceſſaria de eccleſia. ſecus de ſuſpenſo ab officio & ꝓceſſo. Hoc tamen Archid. nō admittit de religioſis etiā in neceſsitate: qa ineurrerent in canonēcle. religioſi. de priuil. ſi darent viaticū vel extremā vnctionem. Licentiā tamen inungendi ſecundū Arch. dare pōt proprius ſacerdos, etiā ſi ſit excōicatus: ſicut & excōicatus ac ſuſpenſus à iuriſdictione dat licentiā audiendi cōfeſsiones, licet excōmunicatus nō poſsit delegare.& ſi ſacerdos inungendo deficeret, ſi aliquæ partes ſunt inunctæ, quod factū eſt iterari nō debet: ſed vnctiones quę reſtant per alium ſacerdotē compleantur, ſecundū S. Tho. Alb.& Pet. ¶ Quinto quęritur, †quibus hoc ſacramētum 5 debeat dari? Et dico multa. ¶ Primū. Dari debet ſecūdum Gemi.& S. Tho. ſolis adultis infirmis in periculo mortis conſtitutis ex ipſa infirmitate vel ſenectute: vnde nec pueris, qa nō habēt infirmitatē ex peccato actuali, nec bellaturis, aut nauigaturis aut occidēdis datur: quia non imminet eis mors ex defectu naturæ: ſed euētu fortunæ. ¶ Secundū. Secundū S. Th. in iiij. diſt. xxiij. hoc ſacramentū exhiberi nō debet his q nō poſſunt illud recognoſcere & cū deuotione ſuſcipere,& præcipuè furioſis & amētibus, q poſſunt irreuerētiam ſacramēto per aliquā immunditiā facere: niſi haberēt lucida interualla, in quibus ſacramēta recognoſcerent:& ſic eis cōferri in ſtatu illo poſſet. Pet. autē de Pal. dicit q dari nō debet furioſis perpetuò: quia eſſet mendaciū in forma, cùm dicitur, quicquid deliquiſti: cū nō deliquerit. Sed habētibus lucida interualla & phreneticis dari debet, etiam ſi oporteret eos ligare:& hoc niſi ante furiam & phreneſim eſſent manifeſtē impœnitētes. Si verò ante phreneſim vel amiſsionē loquelæ hoc nō petiuerūt, diſtinguēdū eſt: qa ſi talis erat excōicatus vel malæ vitæ notorię, & non oſtendit ſigna pœnitētiæ nō debet ei dari: quia ſemel malus ſemper præſumitur eſſe malus: niſi contrariū probetur. de reg. iur. lib. vj. Sed ſi erat bonæ vitæ, nō præſumitur immemor ſuæ ſalutis in morte plus quàm in vita. Vnde præſumitur q petiuit, licet nō probetur: vel q petiuiſſet ſi aduertiſſet:& q petere voluit, ſed fortè nō potuit: nec actualis deuotio requritur in eo qui illā habere nō pōt. Et iſta eſt veritas.& ita etiā ſentit S. Th. nō obſtāte primò q dicat hic requiri actualē deuotionē, ſicut de Euchariſtia: qa verū eſt de præſenti vel de præterito: vel ſi adeſt facultas. imò hoc facit ad oppoſitū: qa, ſcđm eū, tali datur Euchariſtia, in quo non requritur deuotio minor: nec obſtāte ſecundò illo verbò, in ſtatu illo: qa loquitur de amētibus, in quibus eſt veriſimile periculū irreuerētiæ. Et hæc patēt: qa S. Th. ibi diſtinguit hoc ſacramentū in hoc à baptiſmo quod dari pōt pueris & perpetuò amētibus, & æquparat euchariſtiæ: datur tamē habentibus lucida interualia. Nec obſtat q de amētibus nō diſtinguat: quia iā §. diſtincti erāt. Et ideo nō bene dicit Sū. Ang.& Ro. q ſi in ſana mēte nō petiuerūt, nō debet eis dari. ¶ Tertiū. Secundū Rich. poſt Pet. de Pal. debet dari baptizatis in articulo mortis: quia licet eis ſit remiſſa omnis culpa & pœna, remanet tamē pugna cōtra hoſtē: nec eſt mēdaciū in forma, licet nō deliquerit poſt baptiſmū: quia remanſit in eis debilitas mētis, ſ. cauſata ex priorib⁹ delictis, quę nō tollitur omnino per baptiſmū. ¶ Quartū. Secundū Arc. poſt Pet. de Pal. his de qbus dubitatur an ſint mortui, dari pōt ſub iſta forma, ſi es mortuus, nō te vngo: ſed ſi non es mortuus, per iſtā vnctionē, &c. Et ſi inter vnctiones apparēter deficit, quæ ſequūtur omittēda ſunt. ¶ † Sextò quęritur, qbus partib⁹ corporis debeat hoc ſacramentū exhiberi? Et dico ſecūdū Alb. Petr.& S. Th. q inūgi debēt inſtrumēta quinq; ſenſuū, ſ. oculi, aures, nares, labia, manus: quia ſcilicet tact⁹ viget maximè in pulpis digitorū,& pedes ꝓpter vim motiuā,& renes, ſcđm aliquos, ꝓpter vim appetitiuam: in carētibus autē prædictis mēbris vngūtur loca propiora. ¶ † Septimò quęritur qualiter debeat exhiberi? Et dicit Pet. de Pal. q totū inungere, & deinde ad libitū dicere formas, eſt deceptio animarum: ſicut ſi puer immergeretur primò, deinde ex interuallo diceretur, ego te baptizo: vel ſi epiſcopus traderet libū ordinādo,& poſtea diceret accipe. Poteſtatē. quod eſt cōtinuationē cauſę diuidere. Solū enim in ſacramēto pœnitētiæ ex interuallo horæ vel diei pmiſſum eſt vt poſt cōfeſsionē, quæ eſt materiæ exhibitio, poſſit qs abſolui, qđ eſt impoſitio formæ. Secus in his, in qbus proponēs materiā imprimit formā. ¶ † Octauò quæritur, vtrū hoc ſacramētū poſsit iterari? Et dico ſecundū S. Th.

& alios q ſic, etiā in eadē infirmitate, quandocūq; eſt quis in articulo mortis, modo ſit caſus diuerſus: puta quia nūc hydropicus eſt in articulo mortis, poſtea euadit, & iterum venit ad articulū mortis. ¶ †† Nonò quæritur, vtrū hoc ſacra- 9 mentum ſit neceſsitatis? Et dicit S. Th. q nō: ſi tamē omittatur ex contemptu, damnabile eſt: ſecus ex negligentia.

Volvntarivm à volūtate dictū, importat motū vel actum à ꝓpria inclinatione procedentē ꝓpter finē cognitū. xij. q. vj. Inuoluntariū verò importat negationē voluntarii. Vnde notādū eſt q in actibus humanis aliquid eſt omnino voluntariū: vt quod ſit ſpōte ſine violētia, ignorātia & metu. Quoddā verò eſt omnino inuoluntariū: vt qđ quis nullo modo vult: vt ſecundū Philoſophū & Dama. quod ſit per violētiā. ſ. abſolutā:& ſcđm Philoſophū, quod ſit per ignorantiā, ſ. factī præmiſſā debita diligentia. Vnde etiā lex dicit q errātis nulla eſt voluntas. l. cū teſtamētum. C. de iur.& fac. ign. Quoddā verò eſt miſtū ex voluntario & inuolūtario: vt primò quidē quod ſit metu ſeu coactione cōditionata, ſcđm philoſophū in tertio Ethico. quod quidē S. Th. ij. ij. q. vj. dicit eſſe inuolūtariū in ſe cōſideratum: ſed voluntariū in caſu, ſ. ad vitandum malū quod timetur: vnde eſt volitū ꝓpter aliud & ſimpliciter voluntariū, vt ibi probatur:& ſecundò quod ſit ex ignorātia volita ſeu cōſequēter ſe habēte ad volitum. de quo ſ. Ignorātia. in prin.& xij. q. vj. art. viij. ¶ Voluntas eſt appetitus rationalis, de quo philoſophicè & Theologicè multa dicuntur & dici poſſent: ſed quātū ptinet ad præſentē ſpeculationē ſolùm habemus videre quomodo teneamur habere voluntatē Deo cōformē. Et breuiter colligēdo iſtā materiā videtur mihi q nunquā aget cōtra præceptum de cōformitate is qui obſeruat hæc, primò q in genere velit quicqd Deus vult. Secundò q in particulari nihil velit de quo cōſtet ſibi q ſit cōtra diuinā voluntatē ꝓceptiuā. Tertiò q quicquid vult vel ſub ratione boni ſecundū rationē, & explicitè vel implicitè ſub hac cōditione, ſi Deo nō diſpliceat. ¶ Quātum autem ad cōformitatē. quæ eſt in operando ex charitate, dico q tenetur quiſq; operari ex charitate, ſi vult mereri: nō autem ſi vult nō peccare vel effugere pœnā, ſed ſufficit ſi operetur ex charitate, quando tenetur ex charitate aliquid facere, ſeu facere aliquid quod ſine charitate fieri nō poteſt, vt recipere ſacramēta. Et ſecundum aliquos quoties imple mus præceptum dei affirmatiuum in caſu, in quo illud nō implere eſſet mortale: ſecus vbi eſſet veniale vel nullū: ſicut ſi quis naturali pietate honorat patrem extra neceſsitatem.

De Voto primò in ſe, quid ſit.

1 *Votum quid,& an requiratur deliberatio.*
2 *Ad votum an requiratur & ſufficiat propoſitum.*
3 *Votum an ſolì Deo fiat.*
4 *Votum an ſit de bono meliori cadēte ſub cōſilio, non ſub præcepto.*
5 *Votorum quot ſint genera.*
6 *Vouere an expediat.*

Votvm à volūtate dictū eſt, ſcđm S. Th. ij. ij. q. lxxxviij. & in iiij. diſt. xxxviij. tanquā à primò mouēte rationē ad vouēdum: & nō ſupple tāquā ab eo, in cuius ꝓpoſito perficiatur. Et ſcđm eū ad votū tria ex neceſsitate requntur. primò deliberatio. ſcđò ꝓpoſitū. tertiò ꝓmiſsio, in qua perficitur ratio voti. & eſt eſſentialiter votū quod ſuo nomine importat obligationē voluntariā. Vnde Eccl. iiij. Si qđ vouiſti Deo, ne moreris reddere. diſplicet enim ei infidelis & ſtulta ꝓmiſsio. Superaddūtur tamē aliqñ alia duo ad voti cōfirmationē, ſ. ꝓnūtiatio oris, & teſtimoniū aliorū. Et ideo ſecundū diuerſa neceſſaria diuerſimode diffinitur. Hæc ex illo. qui p deliberationē intelligit cogitationē

Universidad de Deusto
Biblioteca

siue cōsiliū, & cōclusionē cōsilii, quā homo secū & interdū pene facit, qua dicitur, sic vel sic faciēdum est. Per ꝓpositū verò intelligit actū volūtalis assentiētis cōclusioni cōsilii volēdo vouere: qđ etiā dicitur deliberatio, sicut q vult aliquid facere dicitur deliberare. Igitur votū scđm Magist. in iiij. di. xxxviij. est testificatio quædā spōtaneæ ꝓmissiōis, quæ Deo, & de his quæ Dei sunt, fieri debet. Sed scđm Sā. Th. diffinit votū exterius prolatū qđ matrimoniū impedire pōt: licet etiā cōpletissimē explicet votū interius. de quo videsī vis in iiij. vbi ꝫ. Secundū aliquos verò Theologos, vt recitat S. Th. votū est cōceptio melioris ꝓpositi cū deliberatione firmata. Vbi cōceptio sumitur pro enuntiatione promissiua, scđm S. Th. scđm Ric. autē in iiij. dist. xxxviij. votū est ꝓpositi supererogātis ꝓmissio Deo facta propter bonū finē ex deliberatiōe firmata: vbi ly supererogātis, idē est qđ ly melioris boni, id est, cadētis sub cōsilio, nō sub præcepto. Ray. autē dicit q votū est alicuius boni cū deliberatione facta ꝓmissio, & intellige boni melioris siue cadentis sub cōsilio tātum. Et omnes prædictæ diffinitiōes sunt veræ & sufficiētes ad sensum diffinientium. sed cōplectēdo mentē S. Th. & aliorū Theologorū, dico q votū essentialiter est ꝓmissio facta Deo prę uia deliberatiōe & ꝓposito
1 de aliquo bono vel de bono meliori. ¶† Primò autē quæritur, vtrū ad votū requiratur deliberatio? Et dicit S. Th. q sic. Vnde factū ex surreptione sine deliberatione nō tenet,
2 nec obligat, nisi ex cōgruo. de quo ꝫ. tit. ij. §. xiij. ¶† Scđò quæritur, vtrū ad votū ꝓpositū requiratur & sufficiat? Et dico q requiritur, vt patet ex se, & ex dictis, & secundū Canonistas sufficit, secundū S. Th. verò nō sufficit, sed requritur promissio. quod tota schola Theologorū sequitur: & videtur expressum p sacrā scripturā, quæ votū appellat ꝓmissionē in multis locis, vt colligitur ꝫ. Religio. v. §. viij. & idem per iura canonica: vt in c. literarū tuarū. de vot. vbi expresse patet q ꝓpositū nō est votū, per iura ciuilia: qa votū causatur ex quadā pollicitatione. ff. de pol. l. ij. Pollicitatio autē est quædā ꝓmissio: vt ꝫ. patuit in verbo eod. Vnde & Archi. hoc seqtur in c. q bona. xvij. q. j. & implicitē gl. in d. c. literarū tuarū. si tota legatur. & gl. xvij. q. j. in sum. tenēdo q ꝓpositū nō obligat ad mortale. Et Pan. in d. c. literarū. dicens hoc sibi placere multū: licet multas Canonistarū thericas inde dicat euerti, sicut & verū est. Iura ergo quę firmāt decisionē super ꝓposito, dicēdo q ꝓpositū absolutū sine deliberatū obliget: vt c. nuptiarū. & d. c. qui bona. xvij. q. j. & c. cōsulti. de regula. cū similibus, intelligēda sunt de ꝓposito cū ꝓmissiōe firma, scđm Pan. in d. c. literarū. siue cum animo se obligādo, scđm gl. ibi.
3 ¶† Tertiò quæritur, vtrū soli Deo fiat votū? Et dico q sic: licet aliqñ Deo quis vouеat aliquid exhibēdū homini vel sancto. Vnde dicit S. Th. ij. ij. q. lxxxviij. arti. v. ad tertiū, q votū soli Deo fit: sed ꝓmissio fieri pōt etiā homini: & ipsa ꝓmissio huiusmodi quæ fit homini pōt cadere sub voto, inquātum est quoddā opus virtuosum. Et per hūc modū intelligēdū est votū quo quis vouet aliqd sanctis vel prælatis: vt ipsa ꝓmissio facta sanctis vel prelatis, cadat sub voto mortaliter, inquātū s. homo vouet Deo se impleturū quod sanctis vel prælatis ꝓmittit. Hæc ille. qui intēdit q votū principaliter fit Deo: vt patet
4 in iiij. dist. xxxv. iij. q. j. art. j. q. j. ¶† Quartò quæritur, vtrū votū sit necessariō de bono meliori, i. cadēte sub cōsilio, & nō sub præcepto? Et dico multa. ¶ Primū. Dupliciter votū dicitur esse de aliquo secūdū intēte Doct. Primò sicut de re quæ Deo promittitur, sicut vouēs religionē vt mortē euadat, dicitur votū fecisse de opere virtuoso: & ad istū sensum loquūtur Doc. qū dicūt votū esse de meliori bono. Scđò sicut de re quæ à Deo petitur, quæ est finis vouēdi. Vnde & Rich. in diffinitiōe addit ꝓpter bonū finē. quod tamē non fuit necesse, quia sicut nō est ꝓmissio qua ꝓmittitur qđ displicet, sed cōminatio, vt dicit S. Th. ita nec qua ꝓmittitur pro eo quod displicet. ¶ Secūdū. Vota facta ꝓpter malū finē, scđm Arc. nō valēt. sed vouēs peccat: sicut si quis vouеat ieiunū, vt possit inimicū occidere: sicut nec valeret votū de re mala: quia Deus nihil acceptat cōtra se. Et scđm Arc. magis Deo placet in his trāsgressio quā obseruatio. xxij. q. iiij. in malis. Vota aūt quātū ad finē indifferētia respectu vitæ æternæ: vt quæ aliqñ fiūt ꝓ aliquo tēporali, cuius adeptio ad æternā vitā nō est vtilior quàm priuatio: tenēt nisi vergerēt ex casu aliquo in malū exitū, vt votū Iephte, Iudi. xj. ¶ Tertiū loquēdo autē de voto quātū ad illud quod vouetur & ꝓmittitur ex ij. ij. & iiij. vbi ꝫ. à S. Th. sic colligitur. Promissio est de aliquo qđ volūtariè facit ꝓ alio. Si autē quis sit de eo qđ est cōtra eū, i. quod ei displicet, esset cōminatio: si verò sit de eo quod ei nō placet, est ꝓmissio vana. Igitur votū cū sit ꝓmissio Deo facta, nō debet, i. nō potest fieri de aliquo illicito: quia est contra Deū. Imò sic vouere malū mortale, est mortale: vt ꝫ. Iuramētū. ij. §. vij. Nec de indifferēti: quia nullū opus est Deo acceptū, nisi sit virtuosum. Nec de necessario absolutē: puta q quis morietur: quia hoc fit nō volūtate, sed necessitate. Nec proprie de eo quod est necessariū ex suppositione finis, i. salutis æternæ: puta q qs nō fornicabitur aut trāsgredietur Dei præcepta: sed de his est votū largè nō ratione necessitatis, sed volūtariæ adimpletionis sicut sub voto baptizati cadit abrenūtiatio pōparū satanæ, & obseruatio fidei Christianæ. de quo vide ꝫ. §. v. Vnde est votū ꝓprie de opere meliori siue bono supererogatiōis, quod dicitur maius bonū in cōparatione ad bonū, quod cōiter est de necessitate salutis. Corporis autē maceratio nō est accepta Deo nisi quātū est opus virtutis, i. inquantū fit cū debita discretione, vt s. cōcupiscētia frænetur, & natura nimis nō grauetur: & sic cadit sub voto. Vnde si votū vergat in periculū ꝓriæ personæ, nō est seruandū: quod tamē cōgruè fit secundū arbitriū superioris: qa in spectātib⁹ ad se fallitur homo de facili: ita tamē q si ex obseruatiōe magnū & manifestū grauamē homo senserit, & nō adsit facultas recurrēdi ad superiorē: tale votū nō seruetur: & si dispēsationē superior nō daret, & periculū immineret: tale votū securè frāgeretur. Vota vero mulierū de inutilibus & vanis, deridenda magis sunt quàm seruanda: & sunt sortilegia magis quàm vota: qa reliquæ quædā idolatriæ, secūdū quā obseruabātur dies & mēses: vnde ꝓ nō votis habēda sunt. Hæc ex illo. q intēdit etiā ea, ad quę quis tenetur ex mādato Dei, licet non ex præcepto, caderet sub voto large: vt nō mētiri: qa votū ꝓrie vult esse de cadētib⁹ sub cōsilio. Ex qbus patet q votū de re inutili. i. quæ nō cōfert ad honorē Dei nec ad salutē vouētis, nō est votū: quia talia Deus nō acceptat: & cōsequenter nec obligatio tenet ipso iure. cuiusmodi scđm Alb. & Ray. sunt vota stulta mulierū, s. de nō pectinādo caput in sabbato, & de nō comedēdo capita in reuerentiā decollatiōis Baptistæ. & huiusmodi: etiā si ꝓ honore sanctorū fiāt, scđm Al. qa habēt similitudinē idololatriæ, & magis sunt irridēda quàm obseruāda. Tutius tamē ꝓpter reuerētiā puto licētia seu dispēsationē vel declarationē petere. salte à cōfessore. ¶ Quartū. Votum de re minus bona, s. quæ nec pertinet ad præcepta nec ad cōsilia, sed est ñegatio cōsilii: puta si quis vouеat se non intraturum religionē, secundum Archi. post Pet. de Pal. nō valet, cum nō sit de bono meliori: adde quòd nec de bono necessario: nō obstante q votum, sicut & iuramentum, de eo quod seruari pōt sine detrimēto salutis æternæ, sit seruādum: quia hoc verū est si habet tres comites, iudiciū scilicet, iustitiā, & veritatē. Vel dicendū q detrimētū salutis est nō solùm quod interimit salutē, sed & quod impedit perfectionē salutis: vel dicēdū quod intelligitur qñ votū habet materiā propriā: quod nō est hic. Pro quo sciēdū est, secundū eū, q qñ per votū directè & principaliter excluditur bonū cōferēs ad salutē, & nō includitur bonū quod per se possit esse materia voti, nō obligat, licet posset seruari cū salute: vt si quis vouеat se nō ingressurū religionē: sed qñ principaliter includit aliquod bonū quod pōt esse materia voti, licet illud bonū ex cōsequēti excludat meliora bona, tñ ligat: vt si quis vouеat religionē laxiorē, licet ex meliori via præcludatur: quia tñ religio promissa est sufficiēs materia voti respectu seculi, licet nō respectu religionis perfectioris, tenet & valet. Quod limita quatenus includit laxiorē, non aūt quatenus strictiorē excludit: vt ꝫ. Religio. ij. §. xvj. Et idē de iuramēto. Et si qs vouеat aut iuret intrare hāc religionē sub hac cōditione si aliquā intrabit: valet, quia per hoc principaliter nō excludūtur aliæ: sed principaliter includitur ista: & si nō purè, tñ sub cōditione. Si aūt promitteret se nullā aliā intraturū: & nō promitteret istā absolu-
5 tè vel sub conditione, nō valeret sed peccaret. ¶† Quintò quæritur, quot sunt genera siue species votorū, seu qūo votum diuidatur? Et dico secūdū Arch. post magi. Sen. Ray. & Host. ac Pet. de Pal. q sic diuiditur. Nā votorū quoddā est cōe seu necessitatis, s. quod est de necessariis ad salutē, ad quæ qs aliàs tenetur, quod largè dicitur votū, vt §. priore. quod qdē si nō sit expressum à vouēte, vt in baptismo, est circūstātia aggrauās: qa eodē gñe peccati plus fidelis quàm infidelis peccat. Si verò sit expressum à vouēte p modū singularis & ꝓriè obligationis: vt si quis vouеat aut iuret nō amplius fornicari: mutat speciē: qa secūdū doct. circūstātia aggrauās, quæ p se, & nō ex suppositione prioris importat deformitatē, mutat speciē peccati, vel nouam addit: fractio autē voti de se habet deformitatē: qa eā habet etiā in re, ad quā qs aliàs nō tenetur. idē Dur. ordi. prædica. ¶ Quoddā verò est singulare seu volūtatis, s. quod est de his quæ sunt supererogationis, ad quæ qs aliàs nō tenetur: quo voto nullus aliū pōt obligare nisi cōsentiat. ¶ Et hoc iterū diuiditur. Nam votorū singulariū quoddā est solēne, s. cui addita est solēnitas susceptionis ordinis sacri, aut ꝓfessionis tacitè vel expressè factæ alicui religioni approbatæ, vt in c. vnico. de vo. li. vj. Quoddā verò est simplex, vt omne nō solēne, siue cōsistat in faciēdo, vt cū qs vouet orationē: siue nō faciēdo, vt cū quis vouet nō frāgere castitatē, aut nō cōtrahere matrimoniū: quod est aliud: quia primus fornicando agit cōtra votū, nō secūdus: & primus nō pōt, si cōtrahat debitū petere: de secūdo aūt est dubiū, secundū Arch. Et puto q possit, si vouēdo nō intendebat se obligare ad castitatē, sed solùm ad nō cōtrahēdū. ¶ Et rursus quoddā est absolutū, vt cū qs vouet aliqd simpliciter sine cōditione vel determinatione tēporis: & talis tenetur ad statim, i. quàm primū cōmodè pōt implere. Quoddā verò cōditionatū: vt cùm qs vouet ieiunare si sanetur: & talis nō obligatur nisi extante cōditione. de cōdit. appo. verū. & rex. à cōtrario in c. vnico. xxxij. q. vlt. ¶ Dicit aūt Inn. vt illi adscribit Sum. Ang. nō licere votū facere cōditionaliter: qa est simoniacū: cū velit quis emere sanitatē à Deo ꝓ tpali. Et facit c. q studer. j. q. j. sed secundū scripturas & sanctos hoc nō est verū: quia inter Deū & hominē cadere nō pōt emptio aut ēditio: sicut nec iustitia cōmutatiua. Vide etiā Pan. in c. scripturæ de vot.
6 ¶† Sextò quæritur, vtrū votum seu vouere sit expediēs? Et dicit S. Th. q sic modò rationabiliter fiat: quia per hoc nostrā volūtatē immobiliter applicamus ad bonū: & meli⁹ est aliquid facere ex voto quàm sine: secundū eū: primū qa vouere est actus latriæ, quæ est nobilissima virtus: quod autē fit nobiliori virtute est melius. Secundò, quia vouēs plus se Deo subiicit quàm nō vouēs. Tertiò, qa per votū voluntas immobiliter firmatur ad bonum: facere aūt aliquid ex voluntate firmata, pertinet ad perfectionem virtutis. ij. Et hi.

Rursus de Voto. ij. quantum ad virtutem obligatiuam & interpretationem eius.

1 *Votum omne absolutum & licitum an obliget.*
2 *Votum conditionatum an liget.*
3 *Votum quando teneatur quis implere.*
4 *Votum certa die non impletum an debeat alia die impleri.*
5 *Vouens certam religionem qualiter obligetur.*
6 *Vouens quod intra annū, si ægrotauit an debeat votum cōmutare.*
7 *Votum de non vouendo, nisi certa lege, an valeat.*
8 *Votum cessante eius causa an obliget.*
9 *Voto suo an possit quis alium obligare.*
10 *Votum non potens impl'ere per se, an teneatur implere per alium.*
11 *Hæres an teneatur implere vota defuncti.*
12 *Votum ex metu factum an obliget.*
13 *Vota subitò facta ex angustia furore, vel huiusmodi an obligent.*
14 *Votum de re licita, sed aliquando inutile, an obliget.*
15 *Vouens dare mensuram grani, an det quam velit.*
16 *Vouens ieiunare in festo alicuius sancti, an teneatur die dominico.*
17 *Vouens diuersa aut pugnantia quomodo teneatur.*
18 *Votum certæ regulæ quomodo intelligatur.*
19 *Dominium rei voto promissæ an maneat penes vouentem.*
20 *Voti pœnitere vel ipsum frangere an sit peccatum toties quoties.*

Votum secūdò cōsiderari pōt quātū ad virtutē obligatiuā & intellectū seu interpretationē votorū, præterea quæ patēt ex titulo priore. ¶† Primò aūt quæritur, vtrū
1 omne votū absolutū & licitū obliget? Et dicit Rich. q sicut ꝓmissio licita alicui facta animo obligādi se obligat si acceptetur, nō tātùm ex præcepto legis diuinæ, sed etiā naturalis: sic cum votū sit ꝓmissio, & Deus, cui fit, illud accepret, est obligatoriū. extra de vot. licet. Fallit hoc secūdū S. Th. in iiij. aliqñ: qa dicit q quid votū faciēdū impediret si prius esset etiā voto facto aufert obligationē. Vnde si qd possibile cū vouetur, fiat postea impossibile, tollitur obligatio: vt si diues vouet ædificare ecclesiā, & supueniēte paupertate perficere nō possit: ita tñ q si factus est omnino impotens, liberatus est à toto: alioquin obligatur solùm ad id quod pōt. Et si ex sua culpa venit ad impotētiā, de culpa tenetur pœnitere & recōpēsare. Hoc aūt dictū Supple. limitat si qđ supuenit, legitimè supueniat: alioqn est instātia si voto & ingressui religionis supueniat matrimoniū: quod nō impedit, cūtū ante impediusset. Sed instātia est rudis: qa S. Th. nō loqtur de eueniētibus post votū mediāte volūtate vouētis, vt matrimoniū: & præterea si illud votū sit solēne p ꝓfessionē, matrimoniū nō superuenit: qa nullū est. Si vero nō sit solēne, matrimoniū subsequtur, & impedit cōplementū voti: cū talis debitū reddere teneatur. ¶ Vnde secūdū Rich. quod dictū est, votū obligare, fallit in quatuor casibus. Primò si licitū postea fiat illicitū: puta qa quis fecerat votū cōtinētiæ, & postea cōtrahit, & cōsequēter nō pōt debitū negare. Secūdò ꝓpter impotētiā implēdi: vnde si quis vouit ieiuniū, quod sine magno corporis detrimēto implere nō pōt: si deest facultas adeundi superiorē, cōtrauenire pōt propria authoritate, secundum S. Tho. Tertio propter authoritatē dispēsantis. intellige legitimā: aliter nō: vt in c. magnæ. eodēti. & in gl. in c. nō est similiter. eo. tit. Quar-

tō propter defectū cōditionis appositæ. de quo §. sequēti. Adde quinto si votū legitimè irritetur. Vtrum aūt obliget plus quàm iuramētum, §. §. xix. ¶†Secundò quæritur, an liget votū cōditionatum? Et dico multa. ¶Primū. Secundū Ray. siue cōditio sit generalis: vt, si vixero, si potero, si Deus voluerit: quæ semper intelliguntur, etiā si nō apponantur. xxvij. q. ij. beata Maria. siue specialis: puta si intrauero Lōbardiam, adibo Sanctū Marcū. vel si filius meus fuerit liberatus, faciā hoc vel illud. si cōditio nō extiterit, nō obligatur votes ex voto. xxxij. q. viij. nō solū. de cōdit. app. verū. de resti. spol. olim causam. Et intellige nō obligari eū primò si obligatio totaliter vel principaliter ponebatur in aduentu cōditionis: & secūdò nisi ratione scandali. extra eo. magnæ. de cōuer. cōiu. ex parte. circa finē: sicut quādo votū fuit publicū, sed cōditio fuit in corde retenta. ¶Secundū. Faciens autē votū sub cōditione, ex cuius culpa cōditio nō impletur, secundū Rich. obligatur, arg. c. sicut ex literis. de spon. Vnde qui vouit aliquid vt Deus eū præseruaret ab aliquo peccato, si non facit quod in se est vt præseruetur, sicut fecisset si votū nō emisisset, vel sicut intēdebat facere quādo votū emisit, vel si volūtariè se præcipitauit in peccatū, nihilo minus obligatur. Et ita tenet Sum. Ang. Sed tu dic q̄ obligatur iuxta intētionē suā, à qua originatur obligatio voti. Vnde si intēdebat obligari solùm si Deus in vitādo peccatum cōferat ei gratiā maiorē solito, vt cōiter fit, nō tenetur, etiā si ex sua culpa conditio nō extet: quia intēdebat q̄ per Dei gratiam ipse ab ipsa sua culpa præseruaretur. Si aūt de sua intētione nescit discernere, seruetur quod prius dictū est. ¶Tertiū. Secūdū Rich. vt refert ac sequitur Sum. Ang. votū factū de re bona & ad bonū finē cōsequendū per rē denotā sub cōditione etiā mala, tenet, & est obligatorium extāte cōditione: & hoc siue vouēs velit illā cōditionē impleri: vt cùm quis vouet religionē si potuerit habere coitū cū aliqua muliere: siue nolit eā impleri: sicut cū is qui horret aliquod peccatum, vouet religionē si illud cōmiserit. Sed hoc est quidē verū in secundo casu, quādo vouēs nō vellet cōditionē impleri: quia eo casu vouet religionē in pœnā peccati. quod licet, etiā si ipsa religio sit horrori aliàs: sed in primò nō est verum: quia secundū eundē Rich. & eandē Sum. Ang. de ratione voti est esse ad bonū finē. quod hic nō est: cum finis sit fornicatio. Vnde dicit Arch. post Ioā. de Nea. & Rich. in iiij. vt refert, q̄ emittēs votum ex turpi causa, vt cum quis vouet ieiuniū si in fornicatione prosperetur, peccat vouendo: nec tenetur implere. Vnde dico q̄ ille actus cū nō elicitur à latria eo q̄ sit vitiosus, nō habet rationē voti, nec obligat. ¶Quartum. Si autē votum sit factū sub pluribus cōditionibus, & vna extet & nō alia, obligabitur secundum quod intēdebat obligari, scilicet aut solùm omnibus extātibus aut vna earū: & si super hoc nō cogitauit nec scit discernere, secundum Arch. tutius est implere, imò videtur
3 necessariū. xxiij. q. viij. nō solum. de cōdi. ap. verū. ¶††Tertiò quæritur, quādo teneatur quis votum implere? Et dico circa hoc doct. varia scripsisse: sed secundū S. Th. ij. ij. cum obligatio voti pēdeat ex voluntate & intētione vouētis, vt patet Deuter. xxiij. qui intēdebat se obligare ad statim, tenetur ad statim: qui autē ad certum tēpus, vel sub certa conditione, non tenetur ad statim: sed nec tardare debet vltra quàm se intendebat obligare: quia dicitur ibidē. Cum votū voueris domino Deo tuo, nō tardabis reddere: quia requiret illud dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatū. Et sic videtur velle q̄ qui nō determinauit tēpus, tenetur statim quàm primùm cōmodè pōt. ¶Addit autē in quarto q̄ qui rationabiliter timet perpetuū impedimentum implendi, tenetur vlterius nō differre. Et sic mēs eius est q̄ differre votū sit mortale in duobus casibus: primò qñ differtur vltra tēpus, ad quod qs se obligare intēdebat. Intellige explicitè, vel etiā implicitè: puta qa si cogitasset, tātū tēpus sibi statuisset. secundò qñ nō determinauit tēpus: & probabiliter occurrere timet impedimētū perpetuum. Adde tertiò, qñ nō est determinatū tēpus, & pōt quis cōmodè implere votū, & procrastinat ex negligētia notabili arbitrio boni viri, dicēte Verū. q̄ talis tenetur ad statim cum pōt: sed dabitur ei tēpus arbitrio boni viri ad se disponendū. quod verū puto etiā in foro cōscientiæ. Vnde Pan. in c. non est voti. de voto. dicit q̄ tenetur statim, nisi interueniat supioris authoritas: ar. d. c. à cōtrario. Et rō pōt reddi: quia qñ qs debet aliquid alicui sine die, tenetur statim, sed nō ad statim, etiā quàm primùm cōmodè pōt, sed solùm requirēte creditore: qa ex tūc est in mora: Deus autē semper votū requirit. Secus videtur si procrastinat ex spe maioris cōmoditatis: vel quia sine magna negligētia est oblitus ex multitudine occupationū, vel rei paruitate, & huiusmodi. ¶†Quartò quęritur, vtrū is, qui vouit ad certā diē, puta ie- 4
iunare hoc anno vigiliā beatæ Catherinæ, & nō seruauit, teneatur alia die votū implere? Et dicit Pan. in c. p tuas. de voto. q̄ sic, quasi sit obligatus ad duo: sicut q̄ obligatur certo die dare decē alicui, si die statuto nō dederit, tñ obligatus remanebit: ar. c. cū dilecti. de do. & cō. & l. Celsus. ff. de arbi. §. j. vbi iussus dare decē intra Cal. Septēbris, dicitur habere duo præcepta: vnum dandi decē. & aliud, intra Cal. & est opinio tutior: nisi qñ vouēs nō habebat animū obligādi se nisi ad illū diē: qa sic alio die non tenetur, licet peccauerit. ¶†Quintò quęritur, qd de eo q̄ vouit certā religionē? Et 5
dicit S. Th. q̄ si intēdebat se obligare ad statim vel ad arbitriū alienū, nō pōt vltra differre, etiā propter debita soluēda: quæ tñ, qui eū recipit, soluere tenetur: & si de eis vouēdo cogitabat, probabiliter præsumetur q̄ nō intendebat se obligare antequā de rebus suis disposuisset. Addit Archi. quia profitēdo cedit bonis. Vide §. Religio. ij. §. iiij. Si autē vouit absolute sine cōditione vel tēporis determinatione, secundū Arch. tenetur statim habita cōmoditate: nec sufficit intrare in fine vitæ: qa resiliū suæ vitæ vouēdo dedicauit Deo. Sic promittēti cōtrahere cū aliqua, nō sufficit cōtrahere ante mortē: qa ad hoc fit matrimoniū vt simul cōiuāt. Qui etiā promittit intrare religionē ad requisitionē alicuius, id est, qñcunq; eum requisierit, secundū Arch. illo nō requirēte intrare nō tenetur: sed illo mortuo videtur q̄ teneatur, nec plus habet dilationē, cū nō expectetur requisitio: qa promissio fuit in diē: & hoc nisi dixerit per modū cōditionis, si me requisieris, &c. Mihi aūt videtur, etiā si cōditionaliter nō dixit, distinguēdū de sua intētione: qa fortè intēdebat intrare intrāte socio, & nō aliter: vel intendebat promittere amico recepturo p̄missionē, & nō Deo: & 6
sic nō tenetur intrare. Vide etiā §. §. viij. ¶††Sextò quæritur, vtrū q vouit certā peregrinationē intra annū, & ante illud tēpus infirmatur ad mortē, ad hoc maneat obligatio voti, sic q̄ necessaria sit talis voti cōmutatio? Et dicit Pan. in c. j. eo. tit. se inuenisse dictū singulare B. Tho. quē sequitur Arch. in c. q bona. xvij. q j. q̄ in tali casu non est necessaria cōmutatio: qa, inqt, omne impedimētū qđ habuisset à principio, impediret votū, si oritur post factū, habet auferre obligationē voti. Sed dicit idē Pan. multū instare c. quod sup his. eo. tit. vbi p̄pter impedimētū supueniēs fit cōmutatio. quod est tutius. tñ de subtilitate credit primū dictum satis posse procedere, modo in vouēte nō reperiatur negligētia vel culpa. & ad d. c. quod super. dici pōt q̄ procedit quando impedimentū nō est omnino voti impeditiuū, sed difficultatiuum: cōiter tamē obseruatur d. c. quod super. & facit d. c. j. ibi, an ex infirmitate. Et ita tenet Sū. Ros. Sed ego dico q̄ illa c. nihil faciūt cōtra hoc: quia primum nihil aliud dicit, nisi q̄ vota peregrinationis possunt ex causa à superiore cōmutari: & hoc quando vouēs potest exequi: vt patet in illo verbo, peregrinatio, an recōpēsatio sit melior. Capitulū verò, quod super. manifestè loquitur de his qui votum peregrinationis ad terrā sanctam possunt quidē exequi, sed nō vtiliter: puta quia in infirmitate vel paupertate bellare nequēūt. ¶††Septimò quæritur, vtrū valeat votū de nō vouendo, nisi in scriptis, vel in manu talis, & huiusmodi? Et dico 7
secundū Ric. q̄ sic, qa nō simpliciter prohibetur emissio voti, sed cauetur præcipitatio. Vnde si sic vouēs contraueniat, vouēdo nō in scriptis vel fine cōditiōe appositā, peccat mortaliter: & nihilo minus tenetur seruare votū quod fecit sine illa cōditionē: quia votū de nō vouēdo qđ fecit, nō obligat, licet obliget votū q̄ nō vouebit nisi cū tali circunstantia, vt
8 illud seruet in vouēdo. ¶††Octauò quæritur, vtrū cessante causa, propter quā quis vouit, obligetur Et dicit Host. q̄ sic: licet redēptio sit facilior. & alleg. c. magnæ. §. fin. in fi. extra eo. vbi scilicet votū peregrinationis factum pro assequēda libertate Treuerēsis ecclesiæ per quēdā comitē, eo mortuo redimitur. Gof. verò tenet q̄ nō obligatur nisi in voto religionis, qđ ex falsa causa nō vitiatur. de cōuer. coniug. dudū. Sed Pan. in d. c. magnæ. distinguit q̄ non obligatur, si causa erat finalis: secus si impulsiua. ¶Vnde dico q̄ si causa erat finalis, ita q̄ nō intēdebat obligari, ea nō extāte nō obligatur. de ap. c. cū cessante. Si verò est impulsiua vel inductiua, vt in d. §. fi. licet cesset, tamen manet obligatio. arg. c. ex parte. el. ij. de conuer. cōiug. In dubio verò vtrū causa fuerit finalis vel nō, obligatur. l. quicquid adstringēdæ. ff. de ver. ob. Et eodē modo si votū sit ab aliquo factū ex duabus causis, sci licet impulsiuis, puta ire ad sanctū Iacobū, qa ibi credebat germanū suū inuenire: & etiā vt redimeret peccata sua secūdum Ray. iunct a gl. sua, hoc casu quanuis sciuerit germanū suū discessisse etiā ante itineris arreptionē: nihilo minus tenetur propter aliā causam si intendisset se obligare: aliàs
9 sec⁹, qa scilicet votū nō obligat vltra cōsensum. ¶††Nonò quæritur, vtrū possit quis suo voto aliū obligare? Et dico q̄ nō, nisi aliter cōsentiat: vnde licet voueat mater q̄ filius ieiunabit, & huiusmodi, tamē filius nō obligatur, nisi consentiat. In voto tamē reali, siue facto de rebus exhibēdis, potest quis obligare suum hæredem, sed non ad aliquid perso-
10 nale: vt §. §. xj ¶††Decimò quæritur, vtrū non potēs votum implere per se, teneatur illud implere per alium. Et dico q̄ nō: quia in omni voto intelligitur illa cōditio generalis, si potero: etiā si non exprimatur, vt no. in c. quemadmodum. de iureiu. & in c. beatus. xxij. q. ij. q̄ si nō extat, tollitur obligatio voti, vt no. gl. in c. nō est. eo. tit. Adde autē, quod super his. de voto, respoderi potest secundū Pan. in c. j. eo. ti. q̄ loquitur quādo impedimentū nō est omnino impeditiuum, sed solùm difficultatiuū. de quo etiā §. §. vj. ¶Distinguit tñ Inno in c. scripturæ. eo. ti. q̄ si quis vouit visitare terrā sanctam pro subsidio impendēdo: licet tunc visitare nō possit, tamen subsidiū tenetur impendere meliori modo quo pōt quasi sit ad hoc obligatus. Et idem in eo qui fecit votū visitandi sanctū Iacobū, & aliquid impendendi, & huiusmodi. Si verò solū vouit visitare ob deuotionē: & tunc per alium exequi nō tenetur impediméto superueniēte. Et idē Arch. sentit: addens q̄ tenetur mittere aliquē loco sui, vel saltem expēsas quas fecisset: & si de hoc moriēs non disponeret, tenetur hæres si hæreditas sufficit. Si verò fecit votū causa deuotionis eūdi, superueniēte impedimēto nō tenetur ire vel mittere: nisi forte fuerit in mora: & sic in culpa. ¶Pan. verò in c. licet. eo. ti. addit aliā limitationē: qa si tēpore voti emissi certus erat q̄ impedimentū esset perpetuū, tenetur implere per aliū, ne votū sit derisoriū. Si verò nō erat certus, licet illud haberet tēpore voti: tenetur solū quā primū cōmodè poterit. ar. l. nepos Proculo. ff. de ver. si. & hoc videtur veri⁹: licet Host. teneat indistinctè q̄ tenetur implere per aliū, qñ impedimentū erat tēpore voti. Potest etiā addi q̄ nō tenetur per aliū, nisi fuerit in mora exequēdi votū: quia tenetur cōmutare, vel redimere: vt patet Deut. xxiij. vbi dicitur q̄ si moratus fuerit, imputabitur sibi in peccatū. & arg. l. ij. in prin. ff. si qs cau. & in c. fi. de iniur. Et ita indistinctè sentit Sum. Ang. post Pan. in d. c. licet. Sed dico q̄ prædicta p bant morā imputari ad peccatū: nō autē q̄ ex hoc teneatur quis votū per alium exequi, nisi fuerit reale, iuxta mentem Inno. vt patet ex dictis. ¶††Vndecimò quæritur, vtrū hæres 11
teneatur implere vota defuncti sibi imposita? Et dico multa. ¶Primū. Secundū Rayn. votū peregrinationis, adde vel quodcūq; aliud personale, secūdū Pet. de Pal. nō pōt iniūgere filio, quē instituit hęredē, nisi & ipse approbet. extra eo. licet. sed pecuniariā satisfactionē bñ pōt iniūgere. ¶Secūdū. Secūdū Hosti. si fili⁹ vult esse hæres, tenetur implere omnia vota patris. Intellige realia, si hæreditas hoc patitur. Pro quo facit l. ij. ff. de pollici. vbi obligatio voti trālit ad hæredē: & secūdū Inn. etiā si fili⁹ ad hoc se nō obligasset, cōpelli pōt p priuationē hæreditatis, licet nō per coactionē personalē & cōsequēter nec per excōicationē: imò secūdū do. Ant. si spōte adiuit hæreditatē, cōpelli pōt etiā per excōicationē. quod Pan. placet in d. c. licet: quia adeundo quasi cōtraxit. ¶Tertium. Ad quæstionē plenè respōdet Archi. post Pet. de Pal. dicēs, In voto reali, vt est ædificare monasteriū, vel dare aliquid pro Deo, & huiusmodi, hæres tenetur, sicut & in aliis debitis: sed ad personale, vt est ieiunare, cōtinere, votū crucis, ire vltra mare, & hmōi, nō tenetur, nisi se spōte obligauerit, siue sit filius, siue extran⁹. extra eo. licet. Si verò sit simul reale & personale, si vtrunq; expressum est, vt ire ad sanctū Iacobū, & ibi equū offerre: vel fundare monasteriū, & intrare, tenetur solū ad offerre & fundare, non adire vel intrare. Si verò expressum est personale principaliter, & reale tacitū & accessoriū, vt ire ad sanctū Iacobū: nō tenetur ad expēsas quas fecisset eūdo, stādo, offerēdo, & redeūdo: sicut nec tenetur ire: & si vouit intrare religionē, nō tenetur hæres tradere bona qa sublato principali tollitur accessoriū: & si susceperat crucē defunctus, nō tenetur hæres mittere expēsas quas fecisset, nisi hoc ordinasset: & si vouit mittere certas p sonas vltra mare: qđ reputatur reale adde licet hoc aliq dicāt personale ad incertā personam: tenetur hæres. Hæc ex illo. ¶Quartū. Si autē testator nihil disposuit, tenetur hæres ad realia vota, vt dictū est: & si ipse hæres p se non possit: tenetur implere p aliū eo casu quo defunct⁹ tenebatur implere p aliū: de quo §. §. x. & hoc si adiit hæreditatē: qa adeundo quasi cōtraxit, ar. notatorū l. ij. ff. de polli. & l. more. ff. de aeq. hęr. & in c. si hæres. de test. qđ intellige inquātū vires hę reditatis patiūtur. Et si p hmōi fili⁹ grauaretur in legitima, cām haberet impetrādi dispēsationē. Sed prædicta omnia intellige si adierit hæreditatē: si autē nō vult adire, tenetur: quia nec hæres est: nisi forte p̄miserit. ¶Quintū. Si autem hæres expressè assensit votis implendis: si simpliciter promisit, tenetur indistinctè, etiā ad psonalia, qualiacūq; sint: nec distinguo vt quidā, an sint peregrinationis vel abstinētiæ. ar. l. veteris. C. de cōmi. stip. & l. vnica. C. vt act. ab hære. vel cōtra hære. inci. & c. quod super his. & c. licet. eo. ti. Si verò

Universidad de Deusto
Biblioteca

promisit sub spe adeundæ hæreditatis, & postea noluit adire, nõ tenetur. de elec. c. venerabilẽ. §. fi. & no. Inno. & Ber. 12 in d. c. licet. ¶†Duodecimò q̃ritur, vtrũ votũ factũ ex metu obliget? Et distinguo: quia si metus fuit ab homine votũ nõ obligat, nisi eo modo quo dictum est ſ. Metus. §. viij. Et intellige si metus sit illatus ex intẽtione ab homine: si verò sit à casu vel natura, vel Deo, votũ obligat: nisi metus esset tãtus q̃ excluderet vsum rationis deliberãtis & promittẽtis. Vnde Pan. in c. sicut. el ij de reg. distinguit: ga timor mortis animæ nõ excusat nec dat causam retractãdi actũ: & similiter si sit timor mortis naturalis corporis: sicut in grauiter infirmo: vt in d. c. sicut. & similiter si sit timor mortis accidẽtalis casualis: vt in timẽte periculũ naufragii, vel incẽdii, vel hostiũ nõ impedit actũ nec inualidat: quia aliquãdo Deus incutit talem timorẽ, vt homo cõuertatur. Si verò sit timor mortis accidẽtalis violẽter: vt in eo q̃ timet mortẽ violentã sibi imminere ab iniquo homine: si ꝓter talẽ timorẽ qs ingreditur religionẽ, nõ tenet ingressus, ex quo fecit vt violẽtã mortẽ euaderet: ga Deus respicit cor, & vult mẽlitẽ volũtariũ. & ita loquitur c. j. qd̃ met cau. Et prædicta adduci pñt gñaliter ad validitatẽ cuiuslibet voti. Hæc ex illo. Sed ſ hoc
13 vltimo casu distingue vt ſ. Metus. in d. §. viij. ¶†Decimotertio q̃ritur, vtrũ obligẽt vota subitò facta ex angustia furore, vel metu. & hmõi? Et dicit Veruec. q̃ si huiusmodi vouẽtes habeãt deliberatã intẽtionẽ obligãdi se Deo: obligati sunt. xxvij. q. iiij. sunt q̃ opes. Secus si vouẽat subitò & in deliberatẽ, nisi postmodũ cõfirmauerint. ar. de reg. iur. ratihabitio. li. vj. & secũdũ. Arch. talẽ habẽt intentionẽ qñ cogitant de causa impulsiua ad vouendũ: puta infirmitate vel periculo: & de finali, id est, euasione periculi. Dicit autẽ hic Sum. Ang. q̃ vota ex subreptiõe sine deliberatione nõ obligãt necessariò: & bene dicit: sed malè dat huius rei signũ, dicẽs hoc posse perpẽdi qñ statim trãsacto periculo vel angustia sunt malẽ cõtenti se vouisse. Quod Arch. noster ex intẽtione post Pet. de Pal. in quarto, bene reprobat dicẽs: Notandũ q̃ iratus aut bene potatus vouẽs aut iurãs ingressum religionis, nõ tenetur: qa qd̃ calore iracũdiæ fit, ꝓ nõ facto haberi debet. qd̃ verũ est, si sic subitò fiat, q̃ nõ fecisset per deliberationẽ & sententiã rõnis: q̃ tñ morã tẽporis magnã nõ requirit. Si autẽ hoc agit sciẽs qd iurat aut vouet, tenetur: nisi cũ eo dispensetur ratione minus plenæ deliberationis: sicut etiã qui calore cõcupiscẽtiæ inflãmatus aut bene potatus, nõ tñ ebrius omnino, iurat vxorẽ ducere: cõpellitur eã ducere. Et confirmatur qd̃ dictũ est hac rõne. Sicut enim ad votũ, ita & ad peccatũ mortale deliberatio requiritur: & tñ si qs licet iratus aut bene potatus occidat hominẽ nõ excusatur à toto quin sit mortale: ex quo no sic fuit extra se quin sciret qd faceret. licet statim postea pœniteat & nollet fecisse: ga esse statim pœnitẽtẽ de peccato, arguit quidẽ illud nõ esse factũ ex habitu: nõ tñ arguit quin sit factũ ex electione, licet passione turbante iudiciũ rationis. Illa ergo deliberatio tẽporis vel ætatis q̃ sufficeret ad obligãdũ diabolo ꝓpec catũ mortale sufficit ad obligandũ Deo ꝓ votũ Hæc ex illo. Illa ergo sola vota ex angustia facta nõ obligãt. q̃ quis profert nõ cogitãdo, id est nõ aduertẽdo, eo modo quo qs aliq̃ inaduertẽter blasphemat. Et ista sunt de mẽte S. Tho. in multis similibus & valde põderãda: quia interdũ in hoc fallũt & fallũtur cõsultores animarũ. Facit ad prædicta qd̃ no. Pan. extra eo. tit. c. ij. qd̃ votũ procedẽs ex animi facilitate ligat, licet facilitas præstet causam dispẽsandi & cõmutandi. Facit etiã quod dixi ſ. Blasphemia §. iiij. & Iuramẽtũ iiij.
14 §. ix. ¶†Decimoquartò q̃ritur, vtrũ votũ de re quidẽ licita, sed tamẽ aliquãdo vtile aliquãdo inutile, sit obligatiuũ? Et dico ꝙ obligat eo casu quo est vtile, nõ quo est inutile ad salutẽ animæ, secundũ Rich. vt si vouit quis nõ petere dispẽsationẽ à votis, & in casu ꝓbabiliter timet sibi de voti transgressione: qa tũc eã petere potest. Similiter obligat eo casu quo est vtile vel nõ inutile, nõ quo est inutile saluti corporis, secundũ Host. sicut q̃ vouit nõ comedere carnes eo casu quo dicitur à medicis eũ esse in periculo mortis nisi carnib⁹ vtatur, sic vtetur voto nõ obstãte. quod etiã no. Hug. xxij. q. iiij. nõ solũ. & idẽ intellige si dicãt ꝙ sit in periculo grauis infirmitatis: qa est cõtra virtutẽ corpus suũ affligere vlq; ad infirmitatẽ, sic ꝙ nõ possit obedire rationi in exequẽdis negotiis, & labores tolerãdo: vt patet ſ. Votũ. j §. iiij. & ꝓ Tullio in lib. de offi. ¶†Decimoquintò q̃ritur de intellectu
15 voti eius qui vouit dare vnã mensurã grani pauperi annuatim, & nõ determinauit quã? Et dicit Host. in arbitrio eius esse dare quã voluerit. de cens. c. ex parte. Vel melius ꝙ eã, de qua cogitabat, aut determinasset si cogitasset. ¶†Decimosextò q̃ritur, vtrũ vouẽs ieiunare in festo alicui⁹ sancti,
16 ad hoc teneatur si eueniat i dominica? Et dicit Io. de Nea. in quolib ꝙ aut votũ fuit de ieiunio afflictiõis, scilicet ad satisfaciendũ ꝓ peccatis, aut subiugãdi corpus: aut de ieiunio exultationis, scilicet vt esset dispositior ad gaudiũ & cõtemplationẽ diuinorũ: aut de neutro, qa scilicet nõ cogitauit: aut de vtroq;. In primo casu ieiunãdũ est sabbato præcedẽti: qa debet se cõformare ecclesiæ, q̃ tale ieiunium transfert: in secũdò verò ieiunet in dñica: qa est votũ virtuosum & ligãs. ar. dist. lxxvj. vtinã. in tertio verò iterũ in dñica: qa præsumitur ieiunium exultatiõis in quarto verò in sabbato: qa cæteris paribus debet se conformare vniuersali ecclesiæ.
17 ¶†Decimoseptimò q̃ritur, quomodo obligetur qui fecit duo vota diuersa, aut etiam in casu repugnãtia? Et dicit S. Tho. in iiij. di. xxxviij. q. j. art. iiij. q. j. in cor. ꝙ si vtrũq; est cõpossibile, debet vtrũq; seruare: nisi forte authoritate superioris min⁹ votũ præcedẽs in maius sequẽs cõmutauerit. Si autẽ secũdũ votũ sit omnino incõpossibile: primò debet seruari mai⁹, & de minori secũdũ arbitriũ prælati satisfacere. Hæc ille in forma. Sed intellige primò ꝙ seruãdũ est maius, i. virtuosius: qa includit min⁹: & secũdò ꝙ debet seruari maius qñ sunt inæqualia: qa si essent æqualia, seruãdũ esset primũ, cũ nõ potuerit obligare ad impossibile: & tertiò ꝙ cũ sunt incõpossibilia ex aliquo casu accidẽte, seruandũ est maius, nisi aliud habuerit in intẽtioẽ. vt statim dicã: & quarto ꝙ cũ dicit in maius, Supple. intelligit mai⁹ sequẽs aliud ab eo qd̃ simul vouit: cũ ad illud omnino teneatur ratione voti & nõ cõmutationis. Sed iste intellectus nõ est bon⁹: qa superior cõmutãs votũ non ligat ad aliud votũ, sed ad aliud bonũ. Sed intẽdit S. Tho. qa aliquãdo secũdũ votũ est votũ religionis, in quod omnia vota priora etiã cõpossibilia authoritate iuris statuti per superiorẽ cõmutantur. ¶ Ex his dico ad aliã quæstionẽ. Si enim quis vouit in vigilia sancti Laurẽtii nõ comedere panẽ: postea vel ante vouerit die Veneris nõ comedere nisi panẽ: si die Veneris euenerit illa vigilia, secũdũ Io. de Nea. in quoli. si talis põt vtrũq; implere sine periculo grauis infirmitatis, tenetur: si verò nõ põt, nõ tenetur. Si vero est dubius an possit, tenetur ad id quod nõ potest in aliud tẽpus differre aut cõmutare. Sed tertiũ mẽbrũ non approbo, si dubitatio sit an possit implere vel non: sed solũ si sit an peccet mortaliter nõ implendo, vel non: & sic militat sua ratio, scilicet quia tenetur se ponere in turo: & ideo æquinocat. Vnde melius secundũ Dir. distinguẽdũ est: quia si in secundò voto nõ recoluit de primo: & si recoluisset excepisset: teneretur ad primũ tantum. argu. l. obligationũ. la ij. ff. de act. & obli. Si verò recoluit, & nõ excepit, te-

netur ad vtrũq;, si vtrũq; potest explere. ar. de spõsa. cõmiſ. sum. & extra eo. c. fi. Si verò vtrunq; nõ põt, tenetur ad primũ. extra eo. c. fi. quia ad impossibile non potuit obligari. Et ita sequitur Sum. Ro. sed nõ est verum, nisi vtrũq; esset æquale. Nec c. illud fi. aliqd facit ad hoc, nec ratio adducta, q̃ scilicet non potuit obligari ad impossibile: qa post votũ minus, puta peregrinationis, licitè emittitur scdm maius incõpossibile: puta religionis. In hac tamẽ qõne, & in similibus pro regula habẽdum est q̃ homo nõ obligatur vltra id qd̃ actu cogitauit: aut qd̃, si cogitasset, voluisset obligari: qa hæc regula est Dir. & de mẽte S. Th. & facit c. quẽ admodũ. de iureiur. vbi iuramẽtũ nõ extẽditur ad non ve-
18 risimiliter cogitata. & idẽ dic de voto. ¶†Decimooctauò quæritur, quo sit intelligẽdum votũ illius: qui vouit obseruare certã regulã? Et dico casum istũ decidi in fratrib⁹ Minoribus in cle. exiui. de verb. sig. ꝙ talis ea quæ sunt in regula nõ tenetur obseruare, nisi eo modo quo sunt in regula, id est, quo regula dicit ea seruãda, ſ. præcepta vt præcepta, &
19 cõsilia vt cõsilia. ¶ Decimononò quæritur, †vtrũ dominiũ rei, quæ Deo vel alicui ecclesiæ ex voto promissa est, maneat penes vouentẽ? Et dicit Pe. de Peru. in tra. de can. por. epiſcopi. c. iiij. ꝙ sic: sed ꝓsonali obligatione tenetur votũ implere: de quo plene in l. si qs rem. ff. de polli. vbi dicitur ꝙ persona obligatur, & nõ res. transit tamẽ in hæredẽ talis obligatio: vt ibi in fin. & facit l. pactũ. ibidẽ. Et sic cogetur ꝓsonali obligatione. de cẽſi. ex parte. Sed quo ad hæredẽ limita vt ſ. §. xj. Et si quæratur qs aget: respondet vt ſ. ꝙ sicut ille, cui relictũ est legatũ solũ, agit de iure, & non alius. l. j. & ij. C. cõia dele. sic & ille cui factũ est votũ. Ex quo infert ꝙ legatum factũ imagini Christi nõ acquiritur ecclesiæ, ſ. parochiali, nec prælato nec cõtẽplatione ecclesię vel prælati est factũ, licet imago sit de parochia. Et videtur casus in c. nimis. el j. de exc. præl. & facit c. requisti. de testa. sed cẽſetur Deo factũ & eius contẽplatione, vt videtur casus xij. q. ij. prędia. vnde aget episcopus q̃ habet cogere. d. c. ex parte. & dabitur ecclesiæ vbi testator habuit domiciliũ. ſ. cathedrali: vel, si nõ sit, digniori. ar. eorũ quæ not. in authen. de eccle. tit. §. si qs in nomine magni Dei. Et ita tenet Sum. Ang. de legatis & votis & oblationibus, si fiant simpliciter Deo vel imagini: si tamẽ fiant, inquit, cõtẽplatione ecclesię parochialis, siue in ea sit imago siue nõ, ecclesiæ parochialis acqritur. c. cũ inter vos. de verb. sig. Cõtra Pet. aũt de Per. sensit do. Ant. scdm quẽ ista, etiã si fiãt simpliciter, spectãt ad parochiã in qua est imago, vt patuit ſ. Decimæ. §. ij. & hoc sequitur Sum. Ro. in verbo, oblatio. & Pan. idẽ sentit in rub. de paro. & in c. pastoralis. de his quæ fiunt à pręla. dicens ꝙ ecclesia parochialis fundat intentionẽ suã de iure cõi super omnibus obuẽtionib⁹ & oblationibus spũalibus cõtingẽtibus intra parochiã suã. Et cõsequẽter ista acquiruntur rectori parochiali secundũ istos: & sic ipse aget, de iudi. cũ deputati. cle. j. de rescrip. aget, inquã, interpellãdo officiũ iudicis, id est, episcopi: sed episcopus aget vt superior & iudex cogẽdo seruare. Et hoc mihi videtur verius. Nec ratio Petri aut iura quæ allegat aliqd cõcludũt: qa licet votum fiat Deo principaliter: tamẽ quantũ ad rem deuotã pecunia mẽsurabilẽ sit ei, in cuius ditione est imago: alioqn etiã vota facta intra septa monasteriorum essent episcopi, cõtra oẽm cõsuetudinẽ & rationẽ. Capitulũ etiã, nimis. facit ad oppositũ. Vide etiã j. Votũ. iiij. §. vij. part. iiij. ¶ Vi-
20 cesimò quæritur, †vtrũ pœnitere de voto vel frãgere votũ sit mortale & toties quoties? Et dico multa. ¶ Primũ. Non est mortale pœnitere de voto: imò nec peccatum, modò sit causa rõnabilis pœnitẽdi: qa nullo iure talis pœnitẽtia ꝓhibetur, modò homo exequi proponat: imò secundũ Pet. de Palu. talis implendo adhuc magis meretur quàm si faceret sine voto. ¶ Secundũ. Trãsgressio volũtaria voti est peccatũ mortale, secundũ oẽs: vt etiã patet extra eo. licet. & ad infidelitatẽ ad Deũ ptinet: & scdm S. Th. ij. ij. q. lxxxviij. grauior est trãsgressio voti quàm iuramẽti: qa votũ innititur fidelitati quã Deo debemus: iuramẽtũ verò eiusdẽ reuerẽtiæ. Vnde cæteris paribus magis obligatoriũ est votũ. q̃ iuramentũ. qd̃ Arch. post Io. de Nea. dicit verũ in iuramẽto assertorio: nõ autẽ in ꝓmissorio in his quæ spectãt ad honorẽ Dei: in qbus grauius videtur periurium: cũ tale iuramentũ votũ includat. Quod verũ esset si esset ꝓmissio aliqua facta Deo, & superadderetur iuramẽtũ: secus si esset facta homini, etiã in spectãtibus ad honorẽ Dei, propter rationẽ S. Th. ¶ Tertiũ. In voto negatiuo, puta nõ bibendi vinũ: toties est mortale, quoties agitur cõtra, secundũ oẽs. Quod tamẽ Pet. de Pal. limitat si iteretur actus interior & exterior: nõ autẽ si exterior tãtùm: qa peccatũ ꝓ se est in actu interiori. Vnde q̃ vno actu vult furari & mœchari, vel furari plura: quo ad Deũ vnũ peccatũ cõmittit: licet plura furetur quo ad iudiciũ hoſum. ¶ Quartũ. In voto aũt affirmatiuo, puta ieiunandi, nõ est mortale nisi prima vice qua agitur cõtra votũ: nõ secũda vel tertia: nisi rõne cõtemptus: puta qa si etiã adhuc posset ieiunare aut votũ seruare, nõ faceret: maximè in voto secreto. Nã secus de eo q̃ ieiuniũ ecclesię fregisset: qa ꝓpter hoc nõ liceret ei extra horã cõsuetã comedere in scãdalũ aliorũ. Quintũ Dicit et idẽ Pet. ꝙ in voto negatiuo nõ bibẽdi vinũ distinguẽdũ est: qa si votũ sit ꝓpetuũ, est mortale toties quoties: sed si sit tpale ad certã diẽ. puta die sabbati aut feria sexta, est mortale solũ prima vice, nisi adesset cõtẽptus: sed verius est qd̃ simpliciter sine distinctione sit mortale toties quoties: & si esset ad diẽ incertã, puta vna die hebdomadæ, nõ esset mortale bibere ea die qua statuisset ex voto nõ bibere, & bibẽdo nõ peccaret, sed transfertur obligatio ad aliũ, secundũ cõem opinionẽ. quod intellige nisi dies illa esset vltima septimanæ: qa bibẽdo peccaret. De intellectu voti, vide etiã ſ. ieiuniũ. §. x. part. ij. qñ dies natiuitatis domini euenit in sexta feria.

Rursus de Voto tertiò, quis possit vouere.

1 *Vouere an possit episcopus, clericus, religiosus, abbas, nume. 2. 3. & 4.*
5 *Impubes an possit vouere.*
6 *Filius familias an possit vouere.*
7 *Seruus an possit vouere.*

VOTVM tertiò cõsiderari potest vt sciatur qs possit vouere efficaciter. Circa quod est regula ꝙ vouere põt quilibet sanæ mẽtis, & sui iuris quo ad illud qd̃ vouet, nisi ꝓhibeatur. Quorũdã autẽ vota nõ sunt obligatoria nisi ratificẽtur ab aliis, sed irritari possunt: vt votũ cuiuslibet alterius ptãti subiecti, inquãtũ est ei subiectus. Nec tamen secundũ S. Th. ij. ij. peccat qui vouet id qd̃ nõ est in sua potestate: qa in voto subintelligitur debita cõditio, si superiori placuerit, vel nõ cõtradicat: qua cõditione extante tenetur implere: si tamen nõ præsumerẽt de volũtate superioris peccarẽt vouẽdo quod nõ possunt. ¶ Primò ergo quæritur, †vtrum vouere possit episcopus? Et dico ꝙ nec episcopus
1 nec superior prælatus, secũdũ Host. potest sine licẽtia papæ emittere votum, per quod dissoluatur vinculũ matrimonii inter ipsum & ecclesiam suã. de renunt. nisi cum prídẽ. & de reg. licet. puta ingressum religionis: licet secundũ Pet. de Pal. si emisit, teneatur implere eo modo quo põt, petẽdo licẽtiã resignãdi: nec votum, quo diu ab ecclesia sua habeat absentari. de voto. magnæ. nec quo suæ ecclesiæ fieret grae-

ue prædiciū.viij.q.j.clemēs.& d.c.magnę.si tamē emiserit votū longæ peregrinationis, soluet expēsas eundi & redeundi. Laborē autē vigiliis & orationibus cōpensabit, vt valeat in sui prędiciū, secūdū qđ no. in d.c.magnæ. Alia autē vota pōt emittere, vt abstinētiæ, eleemosynarū. arg. d. c.clemens. & de testa. relatū. el ij. §. licet autē. & omne votum, per qđ præbet bonū exemplū d.c.magnæ. §. j. secundū
2 Host. ¶ Secūdò quæritur, †qd de clerico? Et dico ꝙ si est bñficiatus, vouere nō pōt lōgā peregrinationē sine licētia sui episcopi. d.c.magnæ. & d.c. nisi cū prīdē. & de cōse. dis. v. nō oportet. el ij. Nec aliud votū, per qđ oporteret ecclesiā suā relinquere. de renun. admonet. Posset tamen emittere votū religionis, & implere tenetur, etiā cōtradicēte episcopo, vt s. Religio. ij. §. viij. & vota abstinētiæ & orationē secundū cōem doctrinā. Quod semp intellige, nisi essent in prędiciū graue suæ ecclesiæ. De voto autē vltramarino est dubiū, quibusdā dicētibus ꝙ pōt indistincte: qa videtur licētiari clerici à papa quo ad eos qui possunt esse vtiles terę sanctę. extra, eo. ex multa. & c.pe. & c.fi. & hoc sequitur Sum. Ro. & Supp. Alijs autē dicētibus verius ꝙ nō pōt, nisi de licētia prælati vel papæ. de ele. nō re. fraternitati. nō autē sine licētia: nisi tēpore generalis passagii, secundū Host. & Pan. in c.fi. eo. tit. & hoc sequitur Sum Ang. soluet tamen expēsas, & redimet laborem, sicut de episcopo dictum est.
3 ¶ Tertiò quæritur, †qd de religiosis subditis? Et dico circa hoc esse duas opiniones. ¶ Prima est Ric. iiij. di. xxxviij. ꝙ talis nō pōt vouere: & si vouet, votū nō tenet, nō quidē ea rōne qa prælatus omni tēpore pōt ei aliqd pręcipere: quia multa pōt vouere nullū opus prælati impedientia, vt nō dicere otiosa, & nō cogitare de vanis: sed ea rōne primò qa considerata humana fragilitate & religionis onere, nulla obligatio pōt addi sine periculo prędiciī obseruationis eorū ad quę tenetur & sine periculo reddēdi se onerosum aliqñ prælato vel fratri suo: & secūdò, qa cum votū religionis sit tāta arctitudinis, vt alia omnia in illud cōmutari possint: ecclesia hoc & humana fragilitatē cōsiderās voluit authoritate Dei nullū aliud posse superaddi, ꝓpter vitandū periculū trāsgressionis. Ad qđ faciūt iura. xxxiij. q.v. noluit. & xx. q. iiij. monachū. in gl. Hæc ex illo. ¶ Secunda verò est eorū q dicūt ꝙ pōt sine peccato vouere: de quorū numero Inn. dicit ꝙ si vouit aliqd nō impediēs à religione & obediētia prælati, debet seruare: vt dicere aliquos psalmos. Pet. etiā de Pal. dicit ꝙ tenetur implere nisi prælatus irritauerit. S. Th. aūt ij. ij. q. viij. art. vij. dicit duo. Primū ꝙ vouendo nō peccat: qa subintelligitur, si placuerit prælato, vel nō remittatur. Adde ꝙ si aliter intēderet, peccaret. & sic loquitur c. monacho. de quo j. Secūdū, qa nullū votū eius est firmum sine cōsensu prælati: sicut nec puellæ sine cōsensu patris: nec vxoris sine cōsensu viri: qa obedire tenetur omni tpe, sicut & seruus: & cōsequēter nullū tēpus est, ei vacans. ¶ Primā opinionē sequtur Sū. Ang. & Ros. assēribētes etiā eā S. Th. licet falsò, vt patuit. Et differūt hæ opiniones: qa secundū primā votū religiosi nō ligat eū vt quātū in se est impleat illud, quauīs ipso iure irritū: sedm aliā verò tenetur quātū in se est, quouisq; à superiore irritetur. & hoc est verius, vt patet p c. monacho. xx. q. iiij. in quo se fundāt: vbi dicitur ꝙ monacho nō licet vouere sine cōsensu abbatis: si autē vouerit, frangēdū erit. Vbi notāter dicitur, frangendū erit: quasi ipso iure nō sit fractū & nullū. Differūt ēt iuxta intellectū Sum. Ang. qa sedm primā nō licet religioso vouere, nisi præsupponat tacitū: nec votū exeq, nisi habeat cōsensum expressum prælati: si eius præsentia haberi pōt: nisi in his, de qbus prælato aut vitæ regulari nō fit prædiciū.

Sed in hoc nō video differētiā, nisi fortè qa iuxta secundā ad licitè exequēdā sufficeret tacitus cōsensus prælati scientis & nō cōtradicētis, imò & nescientis si ꝓbabiliter crederetur cōtētus. ¶ Dico ergo multa. ¶ Primum, ꝙ prælatus pōt ad libitum vota omnia religiosi irritare: quod facit expresse & tacitè, qñ cōstat de contraria eius voluntate. ¶ Secundum, ꝙ religiosus potest vouere sub cōditione tacita, si prælato placuerit. ¶ Tertium, ꝙ pōt exequi sub ratihabitione prælati. ¶ Quartum, quòd exequi tenetur in nō prędicatibus prælato, quātum in se est quousq; credit prælatum esse cōtētum, & nō vltra: qa vsq; ad illud tēpus votū nō est irritum, sed irritabile. ¶ Quintū, ꝙ in prædicātibus exequi potest qñ probabiliter credit ratihabitionē. Tamen sedm aliquos exequi nō tenetur: qa in talibus votum ipso iure irritū est & nullū: sed tamē tutius & verius est ꝙ quātum in se est semper tenetur facere qđ licitè pōt vt impleat promissum. Dicit autē Sum. Ro. rationē S. Th. per Rich. cōfutatā: sed neuter vidit mētē eius: quia loquitur de voto propriè, s. quod est de opere meliori, id est, cadente sub cōsilio: instantię verò procedunt largè, s. quod est de aliquo, ad quod quis diuina lege obligatur præcepto vel mandato, puta de non loquendo otiosa, aut de non cogitando vana.
4 ¶ Quartò quæritur, †qd de abbate, & prælato regulari? Et dico ꝙ abbas sine consensu episcopi vel superioris votum peregrinationis diuturnæ emittere non pōt, nec aliqd per qđ in eius officio prędiciū generetur. xviij. q. ij. abbas. & idē de prælato quolibet regulari eadē ratione, vt etiā patet per dicta s. Religio. vij. §. j. Quātum tamē ad votum terræ sanctę Pan. in c.fi. extra eo. tenet ꝙ prælati possunt ire tpe passagii gñalis pro succursu terræ sanctæ, alias nō: maximè regulares sine cōsensu superioris: qa hoc episcopus nō potest, vt ꝓbatur in c. magnæ. eo. tit. Et idē in religiosis simplicibus: quia nullā habent voluntatē, adeò ꝙ in papam sine licētia abbatis promoueri nō possunt, vt not. gl. in c. quàm sit. xviij. q. ij. quod tamē quātum ad hoc vltimum nō est verum: qa electio in papā est cōfirmatio: & sic absoluit eum à iugo monasticæ ꝓfessionis. xviij. q. j. c. j. Infert tamē ibi Pan. ꝙ aliter abbas suo superiori quam subditus abbati adstringitur. Vide ibi. ¶ Quinto quęritur, †vtrum impubes
5 posit vouere? Et dico ꝙ omnia vota alia à voto religionis facere potest, si est doli capax, sicut & filiusfamilias. de quo §. seq. vt patet per Pan. in c. ij. extra eod. verumtamē tutores & curatores vota realia irritare possunt vsq; ad xxv. annum, nisi venirēt accessorię, vt in intrāte religionē, cū quo trāseunt bona sua. de quo dic vt j. Votum. iiij §. ij. Votum autē religionis secundum Sum. Ang. facere nō potest, etiā de cōsensu patris: & si facit, nō tenetur, etiā post pubertatem. de reg. ad nostrā. & in c. j. de reg. libr. vj. Vnde contra Tho. dicentē ꝙ si est doli capax obligatur quantum est ex se, d.c.j. Sed ego dico ꝙ iste non bene vidit S. Tho qui distinguit, dicens ꝙ ante pubertatē non potest quis facere votum solenne religionis: de hoc d.c. loquitur: sed secus de simplici. Et multò minus eum vidit Sum. Ros. quæ attribuit ꝙ secūdum eum ante pubertatē nō posit puer se voto religionis obligare. Vnde isti attribuūt ei duo extrema: vnum ꝙ secundum eum, talis posit facere votum religionis solenne: aliud ꝙ non posit facere simplex. Veritas autem stat in medio per distinctionē. Vide s. Religio. iij §. xiij. ¶ Sextò quæritur, †quid de filiisfamilias? Et dico ꝙ
6 si sunt liberæ cōditionis post annos pubertatis quātum ad pertinentia ad suam personam vouere possunt, & implere tenētur, etiam parētibus inuitis: puta de ingressu religionis & contractu matrmonii, & huiusmodi, quæ non prædicant

iudicant regimini domus aut familiæ: sed quātū ad spectātia ad dispensationē domesticam, seu prædictū regimē, nō possunt sine cōsensu patris: puta de eleemosyna vel huiusmodi: & in hoc cōcordant omnes doc. Fallit tamē in voto terræ sanctæ, quod potest filiusfamilias emittere, extra eo. ex multa. Itē in peculio castrēsi vel quasi: quia in his est sui iuris. Itē si pater consenserit expresse vel tacitè nō contra-
7 dicēdo, secundū Inn. ¶† Septimò quæritur quid de seruo? Et dicit S. Th. ꝙ est in potestate domini quantū ad personales operationes: vnde se obligare nō potest ad religionē, peregrinationē, & huiusmodi, ꝙ quæ subtraheretur ab obsequio domini. Et idē Pet. de Pal. & generaliter vouere non potest in prædiciū domini, secundū Inn. & Pan. in c. scripturæ. extra eo. Secus in aliis, in quibus dño nō prædicatur: vt de orationibus dicendis, & huiusmodi, secundum eundē S. Th. arg. c. relatū. de sen. exc. & c. si seruus sciente. dist. liij. & secundū Hug. potest etiā inuito dño vouere cō-
8 tinentiā, & renūtiare propriis. ¶† Octauò quæritur, quid
9 de viro & vxore? Et dico vt j. Votū. v. ¶† Nonò quæritur, vtrū peccent mortaliter illi, qui post votū emissum consentiunt in aliquod impedimentū, quo impediuntur votū exequi sine alterius volūtate: vt si habēns votū religionis accepted episcopatū sponte, aut cōsentiat in matrimoniū? Et dico ꝙ si scienter & sic aduertenter cōsenserunt, vt colligitur ex c. per tuas. de vot. quia hoc fuit cōsentire in fractionem voti. Si verò nō aduertebāt, secus videtur, nisi esset lata culpa in nō aduertendo. Fallit in eo qui assumit religionē: qa in hāc potest omnia vota cōmutare: & ipso iure erit ab omnibus absolutus sine alia dispensatione & authoritate: vt not. Pan. post Inn. in c. scripturæ. eo. tit. de quo j. §. iij. part. iiij. & §. v. parti. iij. Vtrum autem irritari possint vota prædictorum si fiant in tempus, id est, si sint soluēda postquam fuerint sui iuris: vide tit. seq. §. ij. parti. v.

Rursus de voto quartò, quātū ad irritationē, dispensationem, commutationem, vel redemptionem.

1 *Voti irritatio, dispēsatio, cōmutatio & redēptio quomodo differāt.*
2 *Votum quis irritare possit.*
3 *Votum dispensare & commutare quis possit & num. seq.*

VOTVM quartò cōsiderari potest quantū ad irritationem, dispensationē, cōmutationē, & redemptionem.
1 ¶† Primò ergo quæritur quomodo prædicta differāt adinuicem? Et dico ꝙ irritatio est annullatio obligationis voti ex beneplacito volūtatis: vt cū vir dixit vxori. Nolo ꝙ obserues hoc vel illud votum. Dispēsatio verò est annullatio obligationis voti ex rationabili causa: sicut cū determinat prælatus aliquod votū nō esse bonū obseruare. Cōmutatio verò est annullatio obligationis voti cū ligamine ad aliqd aliud faciendū: sicut ū ei qui vouit peregrinationē imponatur eleemosyna. ¶ Vnde dicit Archi. post Pet. de Pal. ꝙ irritatio fieri potest sine causa ad libitū petētis irritare: ita ꝙ hæc ipse irritando peccat, cū vtatur iure suo. nec alius votū omittēdo, cū à principio fuerit inefficax. Dispēsatio verò nō fit propter inefficaciā voti, sed ꝓpter aliā causam. Vnde nō solū requiritur authoritas in dispēsante. sed etiā causa ex parte dispēsati, scilicet necessitas vel vtilitas eius aut reipublicę, etiā si sit papa: quia nec Petro quidē data est authoritas in destructionē, sed in ædificationē: in his quæ nō sunt mala nisi quia prohibita iure positiuo, ad libitū abrogare potest, & consequenter ad libitū dispensare. ¶ Cōmutatio autem & redēptio differūt sicut permutatio & emptio. Vnde permutatio voti est, si habēs votū sancti Iacobi, vbi habet hostes, obligetur ad limina apostolorū visitāda. Redēptio verò est, si impedito ire præcipiatur tantū dare pro Deo quātum erat expēsurus. quæ redēptio debet esse iusti pretii & æqualis: extra eo. magnæ. Hæc ex illis. Quibus adde ex Sā. Th. ꝙ si absolutè determinet prælatus aliquod votū nō esse seruandū, erit dispensatio: si autē pro hoc, quod obseruādū erat, aliud imponatur, erit cōmutatio. Vnde magis erit dispensatio quàm commutatio. Et sic ipse nō distinguit inter cōmutationē & redēptionē: quia & ipsa est quæda permutatio voti. ¶† Secūdò quæritur, quid iuris de irritatiōe vo
2 torum? Et dico multa. ¶ Primū. Ex dictis titulo priore colligi potest secundū Doct. quis posit vota irritare: qa pater irritare pōt votū filii & filiæ, & tutor. Adde vel etiā tutrix: puta mater pupilli: & curator minoris: & vir vxoris: & dñs serui: & prælatus subiecti. & hoc quo ad vota, quæ sine prędictorū cōsensu prædicti emittere nequeunt, etiā si emissa fuissent antequā essent vouētes sub taliū potestate. c. manifestū. xxxiij. q.v. & c. noluit. ¶ Secūdū. Secundū Pet. de Pal. omne votū impuberis personale, id est, respiciēs personā, vt de religione vel abstinētia: & reale, id est, factū de rebus dandis pater ac tutor irritare pōt: & similiter votū reale minoris annorū xxv. habētis curatorē vel existētis in potestate patris: si tamē pubes intret religionē, quod facere pōt inuitis parētibus & curatoribus, eo ipso dedicat omnia bona sua: quæ nisi esset maior xxv. annorū alienare nō posset nisi se alienādo: nec possent parentes aut curatores talia bona retrahere: quia quædā trāseūt cū vniuersitate, quæ aliàs nō trāsirent. Et idē si impubes intrauit, & persona eius nō fuerit retracta: quia nec bona retrahi possent. Si autē habens vsum rationis nō habeat parētes aut tutorē vel curatorē, & vouerat res suas Deo & nō se: licet in hominē alienare nō posit, tamen videtur ꝙ in Deū posit, nisi ꝙ si inueniatur læsus aut deceptus notabiliter, pōt restitui. ¶ Tertiū. Si pater aut alius irritauerit votū cōtinētiæ vel aliud factū ab impubere, & deinde iterū tali voto cōsentiat, ꝓpter hoc nō tenebitur impubes implere, nisi iterū vouerat: similiter si semel fuit irritatū ritè, mortuo irritatore aut eius potestate expirante, nō tenebitur impubes: quia obligatio semel extincta nō reuiuiscit. C. de remiss. pig. l. cum ex causa. & hoc etiā si fecit votū explēdū solū post expirationē potestatis: vt s. Religio. ij. §. xv. Si verò reuocauerit factū à pubere vel ab vxore vel seruo, soluta potestate irritantis tenētur sua vota implere: vt de filio tenet Inn. in c. scripturæ. extra eo. & idē Hug. & Pet. de Pal. licet dubitatiuè loquatur. & hoc sequtur Sū. Ros. cōtra Sū. Ang. Sed Pan. in d.c. scripturę. dicit se dubitare ꝓpter c. quidā. & c. placet. de cōuer. cōiu. vbi maritus ingressus religionē cōtradicente vxore, & ei restitutus, ea mortua nō tenetur iterū intrare: qa emisit votū tēpore inhabili: & cōsequēter idem erit in filiofamilias, ex quo voti emissionē non cōtulit in aliud tēpus habile. Pro quo videtur tex. ff. de cōdi. inde. & hoc Pan. dicit verius. Imò ego dico ꝙ hoc simpliciter est verū sub isto sensu, ꝙ votū irritatū ritè, id est, quantū se extendit potestas irritātis, nunquā de cætero obligat propter illā regulā ꝙ obligatio semel extincta, &c. & est mēs S. Th. vt ex duobus patet. Primò, qa indistincte vult ꝙ vota eorū, quæ sunt sub alterius potestate, nō sint firma sine cōsensu eorū. Secūdò, qa dicit ꝙ in votis taliū subintelligitur cōditio, si placuerit superioribus. nec distinguit inter impuberē & puberē quātū ad ea in qbus subiicitur pubes. ¶ Quartū. Ex his infero duo. Primū, ꝙ tales tenētur omnia sua vota cōplere expirāte potestate superiori, si nō fuerūt irritata legitimè. Et iste est casus c. cōluluit.

luit.de cõuer.coniuga.vbi ingressus religionem vxore nõ expetẽte in vita:ea mortua cogitur in ea perseuerare. Secũdum, q̃ si vota sunt legitimè irrita,nõ tenẽtur ea cõplere dicta potestate expirãte, nisi quaten⁹ vouerũt aliqd sui iuris, quod irritari nõ potuit. Et iste est casus c.quidã.& c.placet. de cõuer.cõiug.vbi ingressus religionẽ & reuocatur per alium cõiugẽ,eo mortuo nõ tenetur religionẽ adire, sed solũm viuere caste, qa illud ꝓmittere potuit, ſ.nõ exigere, seu cõtinere quantũ in se erat. Pro quo aduerte, secundũ Pan. in d.c. quidã. q̃ etiã in materia voti ꝓcedit illa regula iuris, Si nõ valet quod ago vt ago, valeat vt valere potest. Nã, vt ibi patet, maritus nõ obligauit se simpliciter ad cõtinentiã in seculo seruandã: sed ad religionis ingressum, qui nõ valuit, licet fecerit professionẽ:& tamen remãsit obligatus respectu cõtinẽtiæ seruandæ, quæ sub ꝓfessione includitur, vt in c.cũ ad monasteriũ.de sta.re. & sic mortua vxore contrahere nõ potuit:& si cõtrahit, tenet:sed debitum exigere nõ põt. ¶ Quintũ. Notãda est tamẽ differẽtia inter puberẽ & impuberẽ:quia impubes ita subiicitur parẽtibus,& cõsequenter tutoribus, q̃ nõ habet voluntatẽ:sed volũtas parentũ est volũtas pueri: vnde nec etiã potest disponere de spectantibus ad personã:vt ſ. Baptismus. iiij.ſ.xiij. sed pubes habet propriã voluntatẽ, & vouere potest omnia quæ non præiudicãt superiori:& idẽ de seruo & vxore excepto religioso, qui est vt impubes nõ habẽs velle. Et ideo vota impuberis, etiã si sint in tẽpus solutæ potestatis: puta si voueat religionẽ mortuo patre. aut adueniẽte pubertate, potest irritari:nec tenebitur pubes factus: vt ſ. Religio. ij.ſ. xv. & idẽ de religioso:sed secus in aliis:quia si taliter voueãt, talia vota nõ possunt irritari à superioribus, qa eis nõ præiudicãt: secus si sint vota explẽda durãte tali potestate tãtum, aut ea durãte & postea: qa talia simpliciter possunt irritari: vt patet ꝓ casum d.c.placet. ¶ Sextũ. Prædicti superiores irritãdo prædicta vota nõ peccãt, sed vtũtur iure suo, secũdũ Inn.& Host. & Veruec. nec vouẽtes peccant nõ implendo. xxxiij.q.v. uoluit.& c.manifestũ. Quod quantũ ad superiores limita primo, nisi reuocauerint quod prius cõcesserint: licet tũc subditi obediẽdo nõ peccẽt. d.c.manifestũ. Quod videtur intelligendũ si cõcessum reuocauerint sine causa rationabili. Secũdò si irritẽt malitiose ex mala volũtate fingẽtes multũ præiudicare quod præiudicat parũ: quia arbitriũ & potestas semper videtur cõcedi ad iudiciũ boni viri. ff. ꝓ soc. l. in ꝓpositã. l. seq: xj.q.iij. priuilegiũ. nõ tamẽ peccarẽt subditi obediẽdo qñ res ex suo genere est præiudicialis, vt abstinẽtia & peregrinatio: quia nõ habet iudicare inferior de intẽtione superioris præcipientis, aut de eius præcepto
3 in his, in quibus põt præcipere. ¶† Tertiò quæritur, quid iuris de dispẽsatione & cõmutatione quantum ad potestatem dispẽsantis & cõmutantis? Et dico q̃ hic nõ quæritur de potestate absoluẽdi à trãsgressione votorũ. quia hanc habet cõfessor de iure cõmuni & cõsuetudine, cũ nõ sit casus reseruatus: sed potẽtia dispẽsandi & commutandi. Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ S. Th. in votis potest dispensari inquantũ in aliquo casu illud quod cadit sub voto est simpliciter malũ vel inutile: vel impeditiuũ maioris boni. qd est cõtra rationẽ eius quod cadit sub voto. Vnde necesse est q̃ determinetur votũ in tali casu nõ esse seruandũ: nõ inquantũ illud est de iure naturali vel diuino. ¶ Secundum. Quicũq; põt in voto dispẽsare potest etiã illud cõmutare: & ecõtrario: nisi forte esset aliquod votũ indispẽsabile ex se: quiã inter hos nec iura.nec Doc. ponũt differentiã quãtum ad authoritatẽ, licet secundũ S. Th. sit qd maius dispẽsatio quàm cõmutatio. vnde nec est votũ, in quo episcopus nõ possit ex causa dispensare, si illud põt cõmutare. Quod autẽ dicit Sum. Ros. in verbo Papa. in princi. post Pan. inc. proposuit. de cõcess. præbẽ. q̃ papa dispensando in voto ex toto relaxat obligationẽ: non autẽ episcopus, sed cõmutat in aliud: est omnino falsum: quia si nõ expedit votũ seruari in casu, episcop⁹ ex toto liberat declarãdo q̃ nõ tenet: aliquin nõ posset dispẽsare, sed cõmutare tãtum, cõtra omnes Doc. Ratio autẽ, quæ ibi allegatur, probat q̃ papa hoc possit: nõ autem q̃ episcopus hoc nõ possit, vt ibi patet. ¶ Tertium. Licet ius diuinũ aut naturale papa tollere non possit vel mutare: tamẽ vtriusq; determinatio pertinet ad ius positiuũ: & cõsequenter ad papam & alios legũ conditores, vt ſ. Papa. ſ. xvj. Vnde sicut in pœnis nõ obstante q̃ lex naturalis mandet delicta puniri, potest homo dispẽsare: quia naturalis æquitas dictat aliquãdo maleficia nõ puniri propter bonum reipublicæ secundum arbitriũ eius qui reipublicæ præest:& cõsequenter tunc nõ est cõtra ius naturale dispẽsare:& sicut potest sic & aliter fieri punitio: ita etiã in voto quod naturali & diuino iure reddendũ est propter honorẽ Dei, si nõ expedit illud obseruari, potest dispẽsari: vel si aliud magis cedat ad honorẽ Dei, potest cõmutari: quanuis ista dispẽsatio sit magis iuris declaratoria quàm relaxatiua: licet etiã dicatur relaxatiua, inquantũ eũ, qui aliquando vere est obligat⁹, deobligat obligãdo ad ꝛqualem vel melius de quo j. ſ. vij. & sic in voto fit dispẽsatio, nõ in præceptis Dei vel naturæ. ¶ Quartũ. Papa ergo dispensare potest in omni voto, nisi per illud quis Deo consecretur. quod dico propter votũ solẽne religionis. de quo j. ſ. v. & solus dispẽsat in quatuor sibi secundum morẽ curiæ reseruatis, scilicet in voto perpetuo cõtinentiæ,& cõsequenter religionis:& in tribus votis peregrinationis, scilicet terræ sanctæ, Apostolorum Petri & Pauli, & sancti Iacobi in Cõpostella: & ita de facto seruatur, licet nõ sit de iure cautũ: nisi de voto ꝓ subsidio terræ sanctæ: extra eo. ex multa. vbi dicit Panor. q̃ etiã legatus de latere nõ potest dispẽsare, cũ requiratur speciale mandatũ, vt ibi. In aliis autẽ votis ab his quatuor, secundũ Inno. episcopi & superiores dispensare possunt: intelligẽdo tamẽ de archiepiscopo quo ad subditos suos suffraganeos, nõ autẽ quo ad subditos suffraganeorũ, secũdum Archi. non autem prælati inferiores. pro quo c.j. extra eo. Sed Host. dicit illud c. hoc nõ probare, sed potius cõtrariũ: quia licet loquatur episcopo, nõ tamẽ dicit hoc pendere ab eius arbitrio, sed ab arbitrio eius, qui præsidet fatetur tamẽ dictũ Inno. esse verum,& de cõsuetudine seruari. Ita tenet gl. vt in d.c.j.& Ray. & Alb. Sed hoc dictũ nõ intelligitur de prælatis regularibus, qui sicut irritare, ita & commutare possunt quo ad religiosos subditos suos: siue vota præcesserint religiõis ingressum, siue sequãtur: licet propriè in eis nõ habeat locũ dispensatio: quia si vota præcedunt professionẽ, ipso iure in professione dispẽsantur. Si verò sequãtur, nõ sunt firma, nisi consentiẽte prælato. quo casu dic vt j. particula ix. Sed intelligitur in aliis. in quibus etiam dicit Pan. in d.c. q̃ vbicunq; inferior prælatus haberet de iure speciali ius episcopale in personis: tũc posset dispẽsare in voto, sicut episcopus: quia talis exercere potest episcopalia iura:& tũc litera illa stabit ꝓpriè: vt quilibet præsidẽs habens iurisdictionem episcopalẽ posit in voto dispensare. Facit glo. in cle. j. de reb. eccle. non alie. & quod no. Inno. in c. statuimus. de maio.& obedien. & Panor. in c. significasti. de foro compe. vel si ex speciali iure aut concessione hoc eis cõcederetur. Et hoc sequuntur cõmuniter Doct. in c. fin. de postula. prælat. Abbas tamen dispensare non potest in secularibus sibi etiam pleno iure subiectis, nisi consuetudo hoc daret. ¶ Quintum. Secundum Pan. in d.c. ex multa. episcopus dispẽsare potest in voto terræ sanctæ, si factum esset pro deuotione, non pro subsidio. & idem in voto sancti Iacobi. Et facit c. super his. & c. ex multa. eo. tit. qui fundant se super subsidio. consuetudo tamẽ aliter habet: & ad papam maiores causæ referuntur: vt in c. maiores. de bapt. ideo q̃: in his recurrendum est ad papã. Nec est verum q̃ si episcopus dispensaret, teneret dispẽsatio: quia licet nõ probetur casus hic papalis ex hoc q̃ cõmuniter tales ad papam remittũtur: cũ hoc esse possit ad terrorem vel cautelam. vel reuerentiã: tamẽ probatur ex hoc q̃ per literas papales ista papæ cõiter indistinctè reseruãtur. Adde etiã secundũ Ro. q̃ votum quo aliena incerta deuota sunt in subsidium terræ sanctæ, non potest per episcopum dispẽsari, vt in alios vsus conuertantur, etiã si vouẽs religionem ingrediatur. ¶ Sextum. Secundũ Arc. post Pe. de Pal. licet episcopus dispensare non possit in voto continentiæ perpetuo, vt ſ. seq. tamen dispẽsare potest in tẽporali: puta si quis vouit cõtinere per annũ & in omni voto perpetuo quod nõ est religionis aut cõtinentiæ:& similiter in voto quo existens in religione laxiori vouet strictiorem, cum nõ sit votũ perpetuæ continẽtiæ nec religionis simpliciter:& similiter dispensare potest vt habens votũ simplex de arctiori trãseat ad laxiorem, & q̃ existens professus in arctiori transeat ad laxiorẽ: sicut abbas hoc potest. non tamen sine consensu conuẽtus: nõ autem potest dispẽsare in voto temporali religionis, cùm scilicet qs est obligatus intrare,& non remanere: vt quia vouit quis ingressum intentione probandi: vel nihil specialiter cogitans de remanendo vel non remanendo: quo casu ingreditur secundũ formã iuris, quæ est q̃ per annũ ꝓbet: quia nec summus pœnitentiarius hoc potest, qui plus episcopo põt. Si ergo S. Tho. aut alius dicit q̃ solus papa dispẽsat in votis perpetuis: intelligitur de voto continẽtiæ & religionis.
¶ Septimum. Archidiaconus nõ potest iure suo vti authoritate dispensandi contra ius commune, nisi inquantum cõpetit sibi ex consuetudine legitimè præscripta, secundũ Archi. post Pet. de Palude. per quã ius episcopale potest acquiri: non autem papale, quia esset corruptela: vt de archiepiscopo dictum est:& adde q̃ potest, dum visitat, absoluere à trãsgressione votorum. ¶ Octauum. Summus pœnitentiarius dispensare potest in voto religionis commutando vnã religionem in aliam: sicut patet in literis quas ab eo deferunt apostatæ. ¶ Nonum. Abbas & prælatus regularis, qui subdito concesit licentiam vouendi, secundum Richar. ante votum emissum potest licentiam reuocare:& sic non tenebit postea factũ. Sed post votum emissum, an possit dispẽsare: dicit tutius esse q̃ subditus recurrat ad superiorem sui prælati. quod est satis æquum, ne quis videatur authorizare in facto suo: tamen de veritate iuris potest dispensare: arg. c. manifestum.& quod ibi no. xxxiij. q.v. Nec est istud in facto ꝓprio, sed alieno: nisi fortè vellet dispensare ꝓpter suũ commodum: quod non posset, sed solùm propter necessitatem subditi. ¶ Decimum. Licet in articulo mortis simplex sacerdos absoluere possit ab omni casu, id est, peccato etiã trãsgressionis cuiuslibet voti: non tamẽ potest dispẽsare in voto: quia hoc nullibi cõceditur, sed tãtùm absolutio, q̃ nõ est dispẽsatio. ¶ Vndecimum. Episcopus & similes nõ possunt dispẽsare in votis à se emissis, secundum Pan. in c. magnæ. de voto. Vtrum autem quis sua authoritate possit votum in melius commutare: vide j. ſ. vij. ¶† Quartò quæritur, specialiter, quis possit dispẽsare in voto perpetuo continentiæ simplicis? Et dicit Spe. in tit. de leg.& sequitur Io. An. hoc posse episcopũ, per c. veniens. q cle. vel vo. sed illud c. non probat: quia ibi dispensauit episcopus cũ muliere: in qua secundum Pan. fuerũt tria inducentia ad dispensandũ. Primò, quia votum castitatis emisit nõ inspirata, sed in fraudem sponsi de futuro, scilicet meticulosè, quia eius scuitiã timuit. Secundò propter maius periculum, quia mulier videbatur incontinens. Tertiò quia erat iuuenis & suspecta. sed duo vltima sunt vnum tantùm. Et ideo alii dicũt quod hoc potest episcopus solùm in casu illius. c. scilicet si votũ fuerit meticulosum, licet nõ metu iusto:& verisimiliter timeatur de incõtinentia. Ita tenet d. Car.& do. Anto. in d.c. veniẽs.& Pan. dicẽs q̃ hoc potest episcopus in terminis d. c. veniẽs. ex quo reperimus casum cõcessum ab ecclesia: nec reperitur sibi ꝓhibita dispẽsatio. Et ita ſequtur Sum. Ange. & Ros. Et ita limitãt Doct. dicẽtes q̃ episcop⁹ hoc potest. Sed ego dico q̃ prædicti insufficienter mouentur: quia illud c. hoc nõ probat, cum ibi episcopus dispensauerit non vt episcopus, sed vt cõmissarius papæ ex eius specifica commissione, vt ibi patet.& quod dicit Pan. non reperiri dispẽsationem episcopo prohibitam: verum est in iure: sed ex cõsuetudine curiæ, vt patet per literas apostolicas, eam sibi papa indistinctè reseruat. Et ideo S. Tho. dicit q̃ solus papa dispensat in voto continentiæ,& aliis, quæ non indiget cre
bra dispensatione: concedo tamen episcopum posse dispensare in hoc, quando recursus haberi nõ posset ad papam, nisi periculo interueniente ex mora, iuxta dicta ſ. Dispensatio. ſ. ix. Et quia secũdum sanctum Thomam. eiusdem est dispensare in voto perpetuo continentiæ, & dare licentiã petendi debitũ coniugii qui eam perdidit: quia talis quantum in se est, tenetur seruare suũ votũ nihil exigẽdo: ideo consequenter dicendũ est episcopum in hoc nõ posse dispẽsare nisi ratione periculi in mora: licet cõtrarium senserit Sum. Ang. Posset tamẽ secundũ Archi. episcopus dispẽsare in voto non nubendi: quia aliud est vouere castitatẽ: aliud vouere non contrahere matrimonium. Vnde vouens non contrahere, fornicando non facit contra votum suum.
¶†† Quintò quæritur specialiter. an papa dispensare possit 5
in voto solenni cõtinentiæ? Et dico q̃ quantum ad votum solennizatũ susceptione sacri ordinis omnes conueniunt & papa potest. Quantum autẽ ad solennizatũ professione religionis approbatæ: idẽ tenet Richard. Bonauen. Aug. de Ancho. Henri. de Gan. in quolibet. Petr. de Palu. Herue. in iiij. Ioan. de Neap. in quolib. Duran. Hug. Card. Archi. in ro. Inno. glo. super c. cum ad monasterium. de statu mo. Panor.& ſequitur Archi.& Sum. Ange. ac Ros.& breuiter S. Tho. qui oppositum tenuit, non habet secum nisi Alber.& veritatem fundatam in ratione irrefragabili & authoritate spiritus Sancti, Leuitici vltimo, vbi dicitur, Animal, quod immolari potest domino, si quis vouerit, sanctificatũ erit, & mutari non poterit, nec melius malo, nec pejus bono.& de statu monachorum. in c. cum ad monasterium. vbi dicitur, Abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeò annexa est regulæ monachali, vt contra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere. Hæc ibi. Nec est verum quòd ipse in quarto, senserit cũ prædictis: quia ibi recitauit,& non determinauit: vt patet intuenti: in Summa verò, id est, ij. ij. vbi ſ. articu. xj. sic determinauit dicens, Sicut suprà dictum est & habetur Leuitici vltimo, illud quod semel sanctificatum est Domino, non potest in alios vsus cõmutari. non enim potest facere aliquis ecclesiæ prælatus, vt id quod est sanctificatum, satisfactionem amittat: & in rebus inanimatis, puta quòd calix consecratus desinat esse consecratus, si maneat integer: vnde multò minus, potest hoc facere aliquis prælatus, vt homo Deo consecratus
quandiu

Universidad de Deusto
Biblioteca

quandiu viuit consecratus esse desistat. Solennitas autē voti consistit in quadam consecratione seubenedictione vouētis, vt dictū est ſ. ar. vij. Et nō potest fieri per aliquē prælatū ecclesiæ q ille qui votum solēne emisit, desistat ab eo ad qđ est consecratus: puta q ille qui est sacerdos, nō sit secerdos: licet possit ob aliquā causam exequutionē ordinis inhibere. Et simili ratione papa nō potest facere q ille qui est professus religionē non sit religiosus: licet quidā Iuristæ ignoranter cōtrariū dicāt. ¶ Est ergo cōsiderandū vtrū continentia sit essentialiter annexa ei ad quod votū solēniaztur: quia si nō est ei essentialiter annexa, potest manere solēnitas cōsecrationis sine debito cōtinētiæ: quod non potest cōtingere, si sit essentialiter annexa. nō est autē debitū continentiæ essentialiter annexum ordini sacro: sed ex statuto ecclesiæ. Vnde videtur q p ecclesiā possit dispēsari in voto cōtinentiæ solēnizato p susceptionē sacri ordinis. Est autē debitū cōtinētiæ essentiale statui religionis, p quē homo abrenuntiat seculo totaliter Dei seruitio mācipatus: qđ nō potest simul stare cū matrimonio, in quo incūbit necessitas ꝓcurādæ vxoris & ꝓlis & familiæ, & rerū, q̄ ad hoc requiruntur. Vnde apostolus dicit j. Corin. vij. q p q est cum vxore, solicitus est q̄ sunt mūdi, quomodo placeat vxori. & diuisus est. Vnde nomē monachi ab vnitate sumitur per oppositū ad diuisionē prædictā. Et ideo in voto solēnizato per ꝓfessionē religionis nō potest per ecclesiā dispēsari. Et rationē assignat decretalis: quia castitas est annexa regulæ monachali. Hæc ille in forma. Ex quibus patet q in ꝓposito duo ꝓbat. Primò q ecclesia de religioso nō pōt facere nō religiosum: sicut nec gnaliter de benedicto nō benedictū stāte re: vt patet etiā in reb⁹ inanimatis: & per authoritatē Dei Leui. vl. Secūdò q à monacho, & cōsequēter à religioso nō pōt ecclesia remouere cōtinētiā dispēsando vt cōtraheret: qa iam nō esset vnus, sed diuisus. qđ etiā ꝓbat authoritate decretalis prædictæ, scilicet cū ad monasteriū qđ etiā ꝓbatur: qa à religioso, quādiu est religiosus, separari nō pōt id quo formaliter sit religiosus: sicut ab albo albedo. Huiusmodi autē est ꝓfessio, qua obligatur ad tria substātialia religionis: vt p c. qđ voto. ſ. præsenti. eo. ti. lib. vj. Ex his autē patet ꝓpositū insolubiliter: quia si ecclesia in hoc dispēsaret, aut de religioso faceret nō religiosum, aut religiosum incōtinentē: quorū vtrūq; est incōpossibile. Et ad motiuū Pet. de Pal. q in omni voto intelligitur excepta authoritas papæ, dicit S. Tho. hoc non bene dici: qa q̄dā sunt in q̄bus homo est ita liber sui, q etiā cōtra præceptū papæ pōt illa facere, vt continere, & similia. Ad motiuū Richardi q nullū est votum qđ nō possit in melius cōmutari: dico q verū est: sed hoc non sufficit ad hoc q votū sit cōmutabile: sed oportet q absit dicatio ad cultu Dei. Respōsiōes etiā datę ab aduersarijs ad prædictā decretalē, nihil valēt. Nā Inn. dicit q summus pōtifex nō pōt indulgere vel licētiā dare: quia verbū, licentia, intelligitur quādo hoc facit sine causa, id est, sola volūtate. Quod Pan. dicit notandū, p intellectu huius verbi, licētia, quod non refertur ad arbitriū boni viri. Sed primò dico q Bar. expresse in l. alio. ff. de ali. le. dicit q cum verbū, licētia, veniat a verbo, licet: debet intelligi nō de nuda voluntate, sed ratione regulata. & secūdo dico q tex. istā expositionē non patitur: quia nec in minimo voto potest dispēsare sine causa rationabili. Alii dicūt q nō potest dare licentiā simpliciter nō cōmutādo, in aliud bonū Deo accepti⁹. qđ plus placet Pan. Sed cōtra primò: quia esto q ꝓ posit esse aliquid melius religione religiosi vt bonum cōe, tamē religioso nihil potest imponi æque bonū vt religio: cū omne votū in hoc cōmutetur vt dicetur. Vnde si papa nō pōt in hoc dispē-

sare, non potest etiā cōmutare. Secūdò, q̄a omnis licētia data à summo pōtifice religioso cōtra castitatē, est illicitē & vltra ei⁹ ptātē data, vt patet in d. c. cū ad monasteriū. in verbis ſ. allegatis. Sed licētia quā daret in hoc voto cōtrahēdi non dispēsando, sed cōmutando, esset cōtra castitatem nō obstāte cōmutatione: quia per eā soluitur castitas: vnde est impossibilis papæ. Alii, vt Ric. & Pet. de Pal. dicūt q nō potest religioso quādiu est religiosus dare talē licētiā: sed pōt de religioso facere nō religiosum: & tūc dare. Sed cōtra: primò qa ꝓbauit S. Th. q de religioso, quādiu viuit. fieri nō pōt irreligiosus. secūdò, qa semel dicatū deo, mutari non pōt, quin sit dicatū, vt patet Leui. vlti. Et præterea ista resp̄sio supponit vnum falsum, scilicet q alio sit quis religiosus, alio obligatus ad cōtinentiā: cū eodē formaliter sit vtrūq;, scilicet ꝓfessione: vt ex d. c. quod votū. Quod autē dicūt quidā se vidisse papā sic fecisse de facto: dico primò q secundū aliquos dispēsauit cum nouitio, nō cum professo. Dico secundo q dispēsauit de plenitudine potestatis, nō de iure: quo modo potest intelligi opinio S. Tho. secundum gl. in d. c. cum ad monasteriū. Dico tertiò q ego etiā vidi pontificē facientē maiora cum scādalo totius Christianitatis. Vnde aliud est facere de facto, aliud determinare q ita possit fieri de iure: qđ sit faceret papa vt papa, id est, vt caput vtēs adiutorio membrorum consultādo factū & faciendo quod in se est vt sciat veritatē: tali determinationi stādū esset necessārio. Quod autē dictū est de voto cōtinētiæ, dicendū etiā videtur de voto paupertatis, vt patet per dictā decretalē. ¶ † Sextò quæritur, quid iuris de dispēsatione & cōmutatione quātum ad ipsa vota cōmutabilia? Et dico multa. ¶ Primum. Licet non omne votū sit dispensabile propriè, quia scilicet nō omne votum est de malo vel inutili vel impeditiuo maioris boni: omne tamen votū est commutabile in aliud opus pietatis, secundum communē doctrinam sanctorū, & vt patet in c. magnæ. ſ. cum igitur. de voto. Quod tamē fallit in voto, quo aliquid per cōsecrationem aut benedictionem actu dicatur Deo: vt suprà ſ. v. ¶ Secundum. In dispēsatione & commutatione votorum requiritur superioris authoritas: nec potest quis ꝓpria authoritate

thoritate votum suum in melius cōmutare. eo. tit. c. j. & ff. si cer. pet. l. ij. Insti. quib. mo. tol. obli. vbi nō liberatur soluens rem meliorē, nisi soluat quod debet. Quod tamen limita, primò nisi cōmutetur in votum religionis: vt j. parti. iij. Limitat secundò Sum. Ange. nisi sit certum q illud, in quod mutatur, sit melius & Deo acceptius: quia tūc sufficit petere licentiā licet non obtineatur. Allegat c. licet. eo. tit. & c. peruenit. el ij. de iureiur. Sed secundū mentē S. Tho. qui vult q in voto fiat dispensatio eo modo quo in aliqua lege, dicendū est quod licitū est propria authoritate venire contra votū in casu, in quo id, quod quis vouit, est manifestē illicitū: & non potest opportune ad superiorē recurrere: vt dicit ij. ij. vbi ſ. arti. vlti. ad secūdū, in fi. & per illicitū intelligit malū inutile & impeditiuū maioris boni: & sic hoc est licitū vbi locum habet dispensatio: non autem vbi locū habet cōmutatio: quia tunc votum ligat: & nullus potest soluere seipsum. Et si dicatur q commutatio aliquādo habet locum vbi occurrit melius incōpossibile voto: dico q non, nec eo casu votū ligat: quia est melioris boni impeditiuum. Caput autem, licet. quod Sum. Ang. allegat, nihil facit. c. autem, peruenit. secundū expositionē Doct. est pro me: quia ibi dicitur q propositum aut promissum non infringit, qui illud in melius cōmutat: quia Doct. qui illud dictū intelligunt etiā de promisso per votū, dicunt esse verum si accedit authoritas superioris: vt Inn. vel si primum votum erat noxium & illicitū: vt Ioan. And. & Gof. vel vbi maius bonū est incompossibile voto: vt do. Anto. & cōsequenter vbi est maioris boni impeditiuū. Et sic omnes expositiones secundum nostrā doctrinā sunt. Nec expositioni Io. And. obstat quod obiicit Pan. quia melius præsupponit bonū: quia melius ibi potest stare pro bono: sicut peccator cōuersus mores dicitur in melius cōmutasse. Qui verò intelligūt de promisso mediante iuramēto, dicunt, vt dicit Pan. nō esse verum, si iuramentū concernit vtilitatē priuatam: quia requiritur authoritas eius cui est præstitū. arg. d. l. ij. nec sic cōcernit honorē Dei, nisi vbi illud melius est incompossibile iuramēto: imò nec tunc hoc Panor. admittit indistincte, sed solùm si propria authoritate mutetur in votum religionis: tamē dico cum domino Antonio, q tunc indistinctē potest: quia tunc iuramentum est maioris boni impeditiuū. ¶ Tertium. Secundum Archiep. post Petr. de Palu. & S. Tho. authoritate iuris omnia vota cōmutantur in votum religionis, etiā sine dispensatione: quia tanquam perfectū includit. Vnde qui voto tenetur ad ingressum arctioris religionis, in qua tamen nō tenetur remanere, licitē vouet professionē in laxiori: & primum votū temporale includitur in secundo tanquā in perpetuo. Hoc tamē Arch. post Pet. de Pal. limitat. Nam quādiu aliquis est nouitius, excusatur à voto personali, puta ieiuniorū, & huiusmodi: non autem à reali, puta de dando eleemosynam: imò per se debet soluere debita. Sed per professionē qua cedit bonis, & mundo moritur, vota personalia extinguūtur, & realia debita in monasteriū transferuntur: quod obligatur sicut hæres, scilicet nō vltra valorē bonorū quæ recepit de illo, si fecit inuentariū: vel si non fecit ex ignorātia iuris, secundū aliquos, sicut nec quicunq; alius hæres. Sed pro hoc not. q ista sunt vera in foro cōtentioso solùm: in conscientia aūt nullus hęres tenetur vltra vires hęreditatis. Fallit aūt quod dictum est de cōmutatione in votum religionis, primò in voto, quo quis vouit aliquid dare in subsidiū terræ sanctæ: quia non cōmutatur sine licentia papæ, secundū Roden. scilicet quantū ad quantitatē: secus quantum ad laborē eundi aut mittendi, secundū Veruec. sed si votum fuit de peregrinando solum, absoluēretur per religionē. Secundò secundum Rich. quem sequitur Sum. Ang. & Ros. quādo is, qui profitetur, intendit actu vel habitu velle remanere obligatus votis prius factis: quia indiget dispēsatione. Sed ego dico q si istā intētionē habuit ante instās professionis, ipso iure est absolutus, vt videtur velle etiā S. Tho. Si vero eam habuit in ipso instanti vel post, illud votū non est firmum, nec obligat nisi eo modo quo de voto religiosi dictū est ſ. Votum. iij. ſ. iij. Tertiò fallit secundū Sum. Ange. in casu quo probabiliter dubitaretur an melius esset seruare votū, aut religionē intrare: vt si rex magnus vouisset acquirere terram sanctā: quia papa esset cōsulendus. Sed hoc est verū de bene esse: non autem necessariò: quia potest intrare authoritate iuris, per c. scripturę. extra eo. ¶ Quartū. Votum factum Deo intuitu certæ personæ vel loci, puta de dando aliquid tali pauperi vel tali monasterio, cōmutari nō potest à vouente propria authoritate: licet persona sit malæ vitæ, vel ecclesia malę officiata: quia quod semel placuit, amplius displicere nō potest. de reg. iur. lib. vj. Sed vtrum cōmutare possit episcopus, sunt opiniones. Archi. tenet q nō, nisi ex causa vrgēte: puta quia ecclesia est destructa, & huiusmodi: quia iam ius est illi quæsitum quod auferri nō debet. Et hoc sequitur Rayn. & Dur. in suis Summis. Bar. de Cay. & Sum. Ros. addēs hoc probari in c. ex parte. de censi. vbi vouens, cōpelli potest ad exequendum votū. Et cōfirmatur ab aliis: quia ex quo est pia causa, ius quæsitū est, etiā absenti, vt ibi no. & habetur in l. illud. C. de sac. san. eccl. Alii verò dicunt q tali loco vel personæ nō acquiritur ius, quasi res deuota sit iam sua: quia nec eis, nec aliquibus pro eis acceptātibus est facta pollicitatio, sed solùm Deo. Vnde si Deo satisfiat per cōmutationem in melius, vel etiam in æquale, quādo causa subest ex parte vouētis, liberatus est qui vouit: quia satisfecit ei cui promisit: donec tamē cōmutetur habet ius agēdi, & agere potest is, ad quē ventura erat res deuota, apud episcopū vel alium superiorē, vt cōpellat vouentē reddere. Et hoc etiā non aliud vult d. c. ex parte. & d. l. illud. vt ſ. Votū. ij. ſ. xix. & hoc sequitur Veruec. & Sum. Ang. quæ vult q ex voto nō acquiratur actio (intellige realis) alicui nisi res sit ei data vel promissa. & hoc est verius. Vnde & si talis vouēs, religionē ingreditur, liberatus est: & à fortiori liberatur si religionē ingreditur, vel si res erat deuota pauperibus in genere, secundū Veruec. Secus si nō ex voto solùm Deo facto, sed ex aliquo alio respectu se homini obligasset: quia nec per religionis ingressum, nec per dispensationem superioris liberaretur, nisi vt dixi ſ. Papa. ſ. xiij. ¶ Quintū. Qui non vouit, sed tamē patri vel alteri promisit votū eius implere, pōt in religionis ingressum permutare, quia nō plus tenetur ad voti impletionē qui hoc promisit homini, quàm qui promisit Deo. ¶ Sextum. Qui vouit vnū filiū suū determinatè tradere religioni, nō potest sine authoritate superioris aliū mutare, secundum Pet. de Pal. nec similiter si vouit ipse intrare aut adire terrā sanctam, secundum S. Tho. nō potest aliū supponere loco sui. intellige sine licētia papæ. ¶ Septimū. Votum de festando sabbato factū superstitiose, innitendo scilicet literæ veteris Testamenti, nō tenet: factū verò ex reuerētia beatæ Virginis, si haberet inducere iudaizationem vel speciē eius: vt quia qui vouit cohabitat Iudæis, esset omnino commutandum: quia etiā à specie mali abstinendū est, primæ Thessalonic. quinto. aliàs seruari potest. ¶ Octauum. Si per cōfessorem impositum est alicui in præsentia adire terrā sanctam: Pan. in c. quod super his. eo. tit. de mente Ioānis Andreæ, dicit q si talis pœnitentia fuit iniuncta pro subsidio terræ san-

ctæ, solus papa cõmutat. Si verò pro labore itinerandi, etiã solus papa commutat, si illa emisit votum: si verò solùm assumpsit signũ peregrinationis, dispensabit inferior. Adde secundum Ludouic. de Ro. in suis singul. ꝙ si papa imponit pœnitentiã alicui transmutando votum, episcopus potest illam pœnitentiam cõmutare & alterare. de quo est gl. in c. tempora plenitudinis. xxvj. q. vij. & secũdum eundem
3 Lud. est text. in l. si quis libellos. C. de appella. ¶ †Octauò quæritur, quid iuris de ipsa dispensatione & commutatione votorum in se? Et dico multa. ¶ Primum. Secundum Archie. post Pet. de Palu. in dispensando requiritur forma expressa vel tacita, scilicet ꝙ intendat quis dispẽsare. quod secundum Canonistas potest papa, qui iuri non subditur: non autem episcopus, nisi exprimat. de cõcess. præben. literas. sed verius, inquit, est ꝙ in omnibus, in quibus prælatis non est taxatus modus cum formula dispensandi, eo ipso ꝙ dispensant quod faciunt effectum animo dispensandi: vel sciunt & nõ contradicunt, quando facilè & liberè contradicere possent. ¶ Secundum ad hoc ꝙ dispensatio sit legitima, secundum Inn. in rubr. de obser. ieiuni. & Arch. in c. presbyter. dist. xxviij. duo requirũtur, scilicet causa legitima in vouente, & ꝙ id, in quod votum commutatur, melius sit & Deo acceptius. Et hoc videtur velle c. primũ. eo. tit. & sequitur Pet. de Palu. Sed vt Pan. egregiè & subtiliter not. in c. j. per text. in c. ex multa. eo. tit. commutare in melius tunc est necesse, quãdo sola vtilitas mouet ad commutandum: quia scilicet ex parte vouentis non est causa, nisi voluntas: secus vbi est necessitas, id est, impotentia vel incommoditas: quia sufficit cõmutare in simile. arg. c. magnç. eo. tit. & quod legitur & not. in c. j. de rerum permu. in simili. imò Sum. Ang. notans Pan. dicit se credere quòd sufficit si mutetur in æquale, & si non in simile. Sed Pan. per simile intellexit æquale: imò ipsamet Sum. in verbo Votũ. iij. §. xxvj. in fine, tenet contra Rodo. quòd sufficit commutare in minus. quod aliquo iure non probatur, nec bene dicitur: quia vt dicit Sanct. Thom. commutatio est quidam contractus, in quo prælatus se habet vice Dei. Ex quo sequitur quòd oportet ibi esse æqualitatem. quod tamen non oportet scrupulosè accipere, sed sufficit arbitrium boni viri, cessante fraude & lata culpa.

❧ Rursus de Voto quintò, inquantum ❧ specialiter spectat ad coniuges.

1 *Votum coniugum qualiter fiat.*
2 *Vxor abstinentiã abs|q; viri licentia & assensu vouere nõ potest.*
3 *Maritus an & quando abstinentiæ votum vxori non præiudicale possit emittere.*
4 *Vota continentiæ in coniugibus quando liceant.*
5 *Maritus continentiam, quod ad debiti redditionem attinet, citra coniugis assensum vouere nequit.*
6 *Vota coniugum quo ad religionem quando liceant. Coniuges fornicarij non intrant religionem, alter sine altero.*
7 *Filium an possit alter parentum deuouere religioni.*

Votvm quintò considerari potest specialiter, inquantum spectat ad coniuges: præter ea quæ dicta sunt su-
1 prà Votum. iiij. §. ij. quantum ad irritationem. ¶ †Primò ergo quæritur, quid iuris de votis coniugum quæ non sunt de continentia vel religione? Et dico ꝙ neque vir neque vxor potest facere votum præiudiciale alteri quantũ ad debitum coniugale: quia quantum ad hoc sunt pares, vt in c.
2 gaudemus. de diuor. † Vnde cum vxor abstinentiã sine viri consensu vouere non possit. xxxiij. q. v. manifestum. & c. noluit. similiter nec vir poterit sine consensu vxoris, secundum Innoc. & hoc pro regula tenendum est, sicut & vi-

detur velle gl. in d. c. manifestum. quòd vxor vouere potest ea quæ non sunt in præiudicium viri, sicut & econtrario: & quicquid potest dare sine viri cõsensu, potest vouere: vt de his, de quibus potest eleemosynam facere, nisi impediat scandalum quod non sit pharisaicum. Fallit quòd dictum est secundum Ray. Inno. Hostiẽ. & omnes in voto subsidii terræ sanctæ, quod vir facere potest sine consensu vxoris, de voto. ex multa. licet secundũ beatum Thom. & Alber. non sit consulendum viro vt crucẽ accipiat, si vxor non potest eum sequi, & de incontinentia timeatur. Vxor etiã secundum Host. potest inuito marito votum prædictũ emittere: sed si est suspecta vel nimis iuuenis, redimet illud: aliàs ibit si talis est quæ secũ possit ducere bellatores: aliàs omnino redimet. d. c. ex multa. in fi. Sed S. Thom. dicit ꝙ vxor hoc nõ potest sine licentia: quia nõ potest sic discurre re sine periculo castitatis. nec hoc dicit illud c. ex multa. Fallit etiã secundum Archi. &, vt videtur, beatum Tho. in modica peregrinatione etiã sine voto propter domum disponendam, vel domiciliũ aliò transferendum: quia hoc vir potest facere sine licentia vxoris, secundũ S. Tho. in dispositione domus & regimine vitæ mulier est subiecta viro, &
5 non econtrario. Quod autem dicit Pan. in c. scripturæ. eo. tit. & sequitur Sum. Rosc. cõtra Ang. † ꝙ vir potest emittere aliquod votum abstinentiæ nõ præiudiciale, vxor autem nullũ sine consensu viri: nõ est verum: quia nõ est vxor sub viro eo modo quo filius impubes sub parẽtibus, quorũ scilicet voluntas est filii. Ex quibus patet ꝙ vir sine consensu vxoris aut vxor sine cõsensu mariti habitũ mutare non potest: puta suscipiẽdo habitũ tertii ordinis alicuius religionis: quia hoc est præiudiciale: cum aliquãdo generet horrorem. ¶ †Secundò quæritur, quid iuris de voto cõiugum
4 quantũ ad continentiã, quando hoc votum sequitur matrimonium. nam quãdo præcedit, vide §. Matrimoniũ. vij. §. v. Et dico secundũ Ray. & Alberic. ꝙ quantum ad hoc vir & vxor ad paria iudicãtur. xxxij. q. j. si quis. Potest autem hoc votum tripliciter fieri. Primò, vno vouente sine alterius licentia. Secundò, vno vouente cum alterius licẽtia. Tertiò, vtroq; vouente de cõmuni cõsensu. Quando sit primo modo si erant sponsalia tantum, dic vt §. Sponsalia. §. vij. Si verò erat matrimoniũ ratum, scilicet per verba de præsenti, sed nõ consummatũ, secundum Pet. qui vouit, tenetur ingredi religionẽ, & matrimoniũ soluitur per ingressum. de quo suprà, Diuortiũ. Si verò erat consummatũ, non potest vnus eorũ vouere vel intrare religionẽ inuito alio, nisi ob fornicationẽ notoriam. de quo supra, Diuortium. † Non
5 potest etiã vouere continentiam quantum ad redditionem debiti, secundum omnes: quia vouere non potest alienum: quantum verò ad exactionẽ, sunt opiniones. Nam, vt dicit S. Tho. in iiij. dist. xxxij. quidam dicunt ꝙ vnus hoc potest vouere sine consensu alterius: quia in hoc quilibet est sui iuris. quod Rich. dicit esse cõmunius & tutius: & videtur consentire Pet. de Pal. dicens tamẽ nulli hoc esse cõsulendum. Quidam verò, inquit S. Tho. probabilius dicunt ꝙ non potest, quia nimis onerosum fieret matrimoniũ alteri, quẽ semper oporteret subire verecundiã in petendo debitum. Et hanc opinionẽ sequitur Alber. & Dur. & Ioãnes de Neap. dicens hanc esse probabiliorẽ. Et secundũ istos in tali voto non solùm potest episcopus dispensare; vt apertè trahi potest ex his quæ dicit Io. And. in nouel. in c. rursus. qui clerici. vel vo. sed etiam alter coniugum potest irritare. Vtraq; opinio est vera fundata in hoc principio quòd coniunx in vouendo nõ potest alteri præiudicare. vnde si istud votum sit de non petendo absolutè, non valet: quia præiudicat:

dicat: si verò sit de non petendo ratione sui, sed tantùm ratione socii, tenet: quia nõ præiudicat. Vnde si vouet se nõ coiturum, nisi ad cõplacendum cõiugi, est licitũ. Quando autẽ fit secundo modo quantum ad votum solenne professione, vide §. Diuortium. §. xvj. quantũ verò ad solennẽ susceptionẽ ordinis sacri, vide §. Matrimonium. viij. §. xvij. quantũ verò ad votũ simplex, dicit Pet. de Pal. ꝙ sicut vir licentians vxorem ad votum abstinentiæ, posset postea reuocare, licet cum peccato sine iusta causa, & mulier teneretur obedire: ita & ad simplex votũ castitatis licentiã potest reuocare. sed nõ est simile: quinimo inter ista distinguit gl. in c. manifestũ. xxxiij. q. v. Et ratio est, quia votũ abstinentiæ potest pertinere ad gubernationem familiæ aliquo modo, nõ autem cõtinentiæ. Vnde S. Th. & Io. de Nea. dicũt ꝙ non potest reuocare votũ cõtinentiæ in quod consensit: imò nec petenti reddere sine mortali: quia, vt dicit Io. de Nea. cooperaretur ei in crimine mortali. argu. xxxiij. q. v. cõtinẽtiæ. quod Pet. limitat si cõsensit in facie ecclesiæ. sed malè, quia votũ fit Deo occulta cernenti. Malè etiã probat Pan. in c. charissimus. de cõuer. cõiu. ꝙ possit licentiãs reuocare votũ continẽtiæ sicut & abstinentiæ. per hoc ꝙ continentia est abstinẽtia: quia nõ est verũ proprie. est tamen verum quod dicit Petr. ꝙ si vir ad tempus dissimulat votũ vxoris, & postea cõtradicit, illa nõ tenetur implere. Secundum Inn. autẽ & omnes dans licentiã vouendi, si ipse non voueat, exigere nõ prohibetur. de cõuer. cõiu. c. j. licet reddere nequeat exigenti, vt dictũ est. Quãdo autem fit tertio modo quantũ ad vota solennia, dic vt §. Matrimoniũ. viij. §. xij. & §. Diuortium. §. xvj. Quantum verò ad simplex, dic ꝙ nullus eorum potest exigere vel reddere: sed est mortale. Et si vnus frangeret votũ, puta fornicando, alter nihilominus seruare tenetur. xxxiij. q. v. quod Deo. Sed vbi esset periculũ incõtinentiæ, esset dispẽsatio quærẽda, quam secundum Veruec. posset episcopus facere. quod verũ est eo modo quo dictũ est §. Dispẽsatio. §. ix. ¶ Tertiò quęritur,
6 †quid iuris de voto coniugum quantũ ad religionem? Et dico de hoc esse dictũ suprà, Diuortiũ. §. xvj. & Matrimonium. viij. §. xij. & Matrimoniũ. vij. §. v. vlterius dico quædam. ¶ Primum. Si coniugi dicẽti se ante carnalẽ copulã velle religionẽ intrare episcopus, vt debet, terminũ ad ingrediendũ prefixerit, & ille eo lapso ingrediatur: nihilominus, secundũ Ray. valebit ingressus, si copula nõ præcessit. ar. de cõuer. coniu. ex publico. & secundũ Host. relictus in seculo expectabit nubere per annũ. ¶ Secundũ. Si coniunx extorqueat licentiã intrandi vi aut metu iusto: secundum Host. nihil nocet licẽtianti. xxxiij. q. v. notificasti. nisi forte per tẽpus ratificet: extra qui cle. vel vo. insinuante. Et idẽ si interuenit dolus, secũdũ Veruec. Gof. & Host. ¶ Tertium. Si vxor, sine cuius licẽtia vir religionẽ intrauit, vult ingredi, & maritus cõtradicit, secundũ Ray. si vir iam eductus est de monasterio, & restitutus vxori, illa eo inuito ingredi non põt. xxxiij. q. v. quod Deo. Si verò nõ est eductus, secundũ Inn. ingredi potest mulier, si in ingressu viri cõtinentiã vouerat. xxvij. q. ij. Agathosa. Si verò nõ vouit, nõ potest ingredi inuito viro, & ingressa potest educi. ar. d. c. quod Deo. sed nõ potest debitũ exigere: vt in d. c. quod Deo. de cõuer. cõiu. c. j. Sed intellige ꝙ nõ potest petere si tacitè vel expressè est professa, aut vouit. sed secundũ Ray. etiã si non vouit, põt intrare inuito viro. d. c. Agathosa. & xxxiij. q. v. qui vxorem. & concordant Petr. Host. & Gofr. & verum est, si vir erat professus, aut vouerat. ar. dicti cap. quod Deo. nõ aliter. ¶ Quartũ. Si ambo cõiuges fornicati sunt, nõ potest alter altero inuito religionẽ intrare, secun-

dum Veruec. sicut & not. Hug. in d. c. Agathosa. & si intrauerit, reuocari potest, secundum eosdem. & idem Pan. in d. c. significasti. de diuor. & sic adulteria coniugũ pari compensatione tolluntur, licet differant qualitate: vt quia vnius est notorium, alterius occultũ. ¶ Quintũ. Si vterq; non petita licentia ab alio religionẽ intrauit, secundum Veruec. se inuicem repetere nõ poterũt: quia neuter potest dicere ab alia se spoliatũ: sed vterq; intrãdo videtur renuntiasse iuri quod habebat, & iuri exigẽdi debitum: ideoq; tenuit votum vtriusq; quo ad exigere & reddere, vt nõ possit exigere, nec reddere teneantur. Sed intellige si professi sunt aut vouerũt. ¶ Sextum. Si vterq; credens alterum mortuũ intrauit, secundum Inno. amborum votum ratificatum est professione voluntaria si est sequuta: sed si nõ est sequuta, non succedit obligatio. Et ita intelligitur dictum Veruec. qui videtur oppositũ sentire. ¶ Quartò quæritur, †quid si
7 alter coniugum deouuit filium religioni? Et dicit Pet. de Pal. ꝙ si pater vouit filium aut filiã ablactatos, potest & debet offerre monasterio, etiã matre inuita: sed si erat in vtero vel sub lacte, q; partus est pars viscerũ: & cũ est sub lacte, magis est sub cura matris: non potest voueri cum effectu à solo patre, quin etiam mater possit votum irritare.

❧ De Vsucapione.

1 *Vsucapio quid, & quæ ad eam requirantur.*
2 *Vsucapi quæ possint, & quis possit vsucapere.*
3 *Vsucapere quilibet potest, qui licitè potest possidere, veluti paterfamilias. filius etiam in peculio, & etiam pupillus.*
4 *Titulꝰ dominum transferentes quæ sint.*

Vsvcapio est acquisitio dominii per continuationem possessionis tempore lege diffiniti. ff. eodem. l. ij. quod tẽpus est trienniũ. Instit. eod. in princ. & not. Io. xxvj. q. iij. in Sum. Et inducta est vsucapio pro vtilitate publica: ne rerum dominia sint incerta. ff. eod. l. j. Instit. eod. §. j. & vt finis litibus imponatur. ff. pro suo. l. fina. ¶ Huius effectus est secundũ omnes vt rei vsucaptæ dominiũ directum acquiratur. C. de pact. l. traditionibus. ff. de vsucap. l. j. & iij. ff. pro suo. l. fina. Et locũ habet in cõscientia eo modo quo præscriptio. de quo suprà. ¶ Primò autẽ quæritur,
1 †quæ requiruntur ad vsucapionẽ? Et dico quòd quatuor. ¶ Primò bona fides nedum in vsucapiente toto tempore vsucapionis: sed etiam in principio contractus ex parte tradentis & accipiẽtis. ar. ff. pro empt. l. ij. §. si eam. vbi not. ꝙ ignorantia iuris non excusat, vt quis sit bonæ fidei. ff. de vsucap. l. nunquam. ¶ Secundò ꝙ res sit mobilis: quia circa res immobiles est præscriptio. ¶ Tertiò ꝙ res tradatur vel quasi: aliter possessio nõ haberetur sine traditione, vel quasi. C. de pact. l. tradi. Instit. de rerum diui. §. per traditionẽ. vel alio modo possideatur tempore debito, id est triennio. ¶ Quartò titulus verus, nõ putatiuus nec falsus. ff. pro leg. l. ij. & iij. C. de vsucap. pro hære. l. fin. & ibi Azo. Qui autẽ
2 sint veri tituli, infrà §. vlti. ¶ Secundò quęritur, †quę possint vsucapi? Et dico ꝙ omnia exceptis quę prohibentur, vt res furtiuę & vi possessæ: vt no. glos. in sum. xvj. q. iij. & res sacra & religiosa: & liber homo, & decima, de præscript. causam quæ. & seruus fugitiuus. Probãtur hæc in Institu. eo. §. sed aliquando. & §. seq. Et via publica, & aquæductus. ff. eodem. l. vsucapionem. C. de aquęduct. l. diligenter. lib. xj. ff. de via pub. l. viam publicam. Item vbicunque prohibetur alienatio, & vsucapio regulariter prohibetur. ff. de fun. do. l. si fundo. ff. de verborum significi. l. alienationis. ¶ Tertiò quæritur, † quis possit vsucapere? Et dico quòd omnis
3 qui potest licitè possidere, vt paterfamilias, & filiusfamilias in peculio, pupillus si habet animum possidendi, licet

non interueniat authoritas tutoris,& furiosus si sanę mentis vsucapere cœpit: incipere autē nō pōt durāte furore. ff. eo.l.iij.§.j.ij.& iij. Seruus autē vsucapere nō pōt: qa nihil potest possidere.l.Labeo.ff.eo.& l.j.§.item acquirimus.ff. de acqui.pos.nisi peculiariter ex scientia domini possideret: vt in dictis legib. ¶ Quartò quæritur,† qui sunt tituli dominiū transferētes? Et dico ꝙ sunt decē. ¶ Primus est titulus pro soluto: qui locū habet qñ ego credo me tibi debere centū ex quacunq; causa: & tu idem credis: & soluo vel aliquid do loco solutionis: & sic iustus error dat causam præscribēdi: quod tamē fallit qñ aliquid soluitur causa emptionis quæ nō præcessit. ff.pro empt.l.ij.respō.ij.ff.pro solu.l.pe. ¶ Secundus,pro emptore,qui locū habet cū quis in veritate emit rem alienā: vel à furioso bona fide,quē credebat sanæ mētis.ff.eod.l.pignori.§.j.& ff.pro emp.l.ij.§.si à pupillo. & in isto, vt dixit, requiritur bona fides in rebus mobilibus tam tradētis quàm accipiētis. Item ꝙ emptio sit pura, nō cōditionalis. ff.pro empto.l.ij.§.si sub cōditione. Itē ꝙ pretiū soluatur,vel fides habeatur de pretio: quia aliter nō transferretur dominiū. Insti.de re.di.§.vēditę. Itē ꝙ eadē res quæ est empta tradatur: qa si daretur alia, nō vsucaperet pro emptore.l.ij.§.cum Stichū.ff.pro empto. ¶ Tertius,pro trāsacto,qui habet locū in re tradita vt à lite recedatur ab eo qui credebatur dominus. C.pro transiato.l.ex causa. C.de transac.l.si pro fundo. ¶ Quartus,pro hærede, qui habet locū ybi quis est verus hæres, vel saltem iustè & probabiliter hoc putat. Non tamē habet locū in suis hæredibus: quia quodā modo cum viuēte hæreditariarū rerum domini æstimātur.l.ij.§.fi.ff.pro hæred. C. pro hære.l.nihil pro hærede. sed in extraneis hæredib⁹ distingue. ꝙ aut res est vitiosa,puta furtiua,aut vi possessa,vel res fisci: quæ nullo tēpore prescribi pōt. C.cōmun.de vsucap.l.iam prīdē. vel res pupilli vel res data præsidi. cōtra l.Iul.repetūdarum.ff.de acquir.rerū domi.l.bonæ fidei.& sic hęres generalis vel successor specialis rei alicuius præscribere non potest.ff.de publ.l.sed & hi.§.actionē hāc,de quo vide s. Præscriptio.j.§.viij. Si verò res nō est vitiosa: sic dic vt s. Præscriptio.ij. ¶ Quintus,pro dānato,qui habet locū cum in vero nō in opinione aliqd est donatū bona fide. C.pro donato.l.vlt.& quod donatio teneat: quia si pater donat filio & decedat,nō vsucapiet pro donato filius: qa donatio non valuit ratione patrię potestatis.ff.pro dona.l.j.§.j.ff.pro hęrede.l.ij.§.filiū.licet etiā rem alienā quis donare non possit,quo ad hoc vt dominiū transferatur in præiudiciū veri domini: qa quod quis nō habet, transferre nō potest. C.de donatio.l.si filius. valet tamen vt vsucapiatur. ff.de donat. l.si is qui alienā. & l.fi.& de iure patronatus. c.cura pastoralis. ¶ Sextus, pro derelicto, qui habet locū in ea re quæ credebatur à domino derelicta.& alius possidere incœpit, quanuis ignoret à quo sit derelicta.ff.pro derelic.l.si id qđ pro derelicto. ¶ Septimus,pro legato, qui locū habet cùm alicui res legatur aliena.L ona fide.ff.pro lega.l.pro legato. la j. Et quāuis legatū ademptū sit, tamen vsucapio currit.d. l.pro legato. & l.vlt.dummodo ꝓbabilis error excusetur: puta credit testatorē fuisse sanę mētis,cum tamen foret furiosus: vel ignorat legatū per codicillū ademptū esse. ¶ Octauus,pro dote,qui habet locū cùm res aliena pro dote bona fide datur.l.vlt.ff.pro dote. ¶ Nonus,pro suo,qui habet locum cùm quis possidet rem, quā credit suā aliquo iniusto titulo.ff.pro suo.l.j.& vlt. ¶ Decimus,pro iudicato,qui locum habet cùm res est iudicata, à qua nō est appellatū spatio decē dierū: quæ vsucapitur: quia trāsit in rem iudicatā. ij.quæst.vj.auteriorū. ¶ In vsucapione igitur requiritur aliquis de istis titulis,& bona fides, & quòd res non sit vitiosa,vt dictum est.

De Vsura.j.quid,& vbi sit in genere.

1 *Vsura quid,& an sola spes lucri ex mutuo faciat vsurarium.*
2 *Mutuans an possit naturalem obligationem antidorę,ad sibi res mutuandum deducere in pactum.*
3 *Vsura an sit mutuare vt aliquid detur pauperibus.*
4 *Vsura an sit expectare munus à lingua vel obsequio, aut consolationem amicitiæ.num.5.*
6 *Vsura an sit,cum pars pecuniæ numeratur,& alia datur in merce aliqua.*
7 *Vsura an sit mutuare,vt eas ad meum molendinum vel scholas.*
8 *Vsura an sit mutuare rustico,vt tuam possessionem colat.*
9 *Vsura an sit mutuare communitati ad vitandum collectas.*
10 *Vsura an sit mutuare vt fiat noua obligatio veteris debiti.*
11 *Vsura an sit mutuare inimico,vt cesset ab actione iniuriarum vel expensis.*
12 *Vsura an sit concedere pecuniam in sacculo ad ostentationem.*
13 *Vsura an sit dare decem vlnas panni pro alijs decem in futuro dandis.*
14 *Vsura an sit tradere pecuniam pro pecunia simili,vel granum pro grano.& num.15.*
16 *Vsura an sit tradere frumentum tempore caristiæ,vt pretium soluatur in frumento tempore vilis pretij.& num.17.*
18 *Vsura an sit mutuare domino,vt habeas officium.*
19 *Interesse aliquod an liceat accipere ex mutuo.*
20 *Vsuram an committat qui pecuniam acceptam sub vsura dat alteri,vt restituat priori.*
21 *Vendere quando liceat carius,quàm valeant.*
22 *Vsura an sit,si ad instantiam tui cessauī emere vel aliquid lucrari,vt tibi pecuniam mutuo darem sub certo lucro.& num.23.*
24 *Vsura an sit,si communitas vel officiales accipiunt pecunias pupillorum,& dant quinque pro centum.*
25 *Vsura an sit aliquid accipere ob prolongationem termini.*
26 *Vsurarius an sit censendus,qui gratia moræ aliquid accipit vltra principale.& num.27.*
28 *Vsuras an liceat accipere ratione pœnæ appositæ.*
29 *Tutor an soluat quinque pro centum,si non est negotiatus.*
30 *Vsurarium an sit statutum, quòd creditor missus in possessionem lucretur fructus.*
31 *Interesse an debeat, qui pecuniam alteritus debebat collocare in prædia.*
32 *Vsura an sit accipere ratione laboris in mutuando.*
31 *Vsura quibus alijs modis committatur.& num.seq.*

VSVRA ab vsu seu actu vtendi dicta est secundū grammaticos: sicut & rasura ab actu radēdi: & secundū etymologiam vocabuli dicitur quasi vsus æris. & secundū S. Tho. in quodam opusculo, si tamen est eius, primò significat rem acquisitam rei alicuius vsu: sed, vt sonat in malum, importat rem acquisitam vsu rei, quæ ipso suo principali vsu distrahitur, vt pecunia: vel omnino cōsumitur: vt vinū, & granum. ¶ Declarare autē quid sit vsura, & dubia circa illā incidentia, secundū Petrum de Ancha. in quadā quæstione disputata pertinet magis ad canonistas & Iuristas, sed malè probat. S. Tho. autem in quolib. & do. Anto. de But. magnus Canonista probāt quod ad Theologos: quia est cōtra ius diuinum. tamen opinio Petri est vera quantū ad pœnas statutas per leges humanas cōtra vsurarios. ¶ Igitur vsura secundū mentē Sancti Thom.ij.ij.q.lxxviij.ar.j. & mal.quęstio.iij.arti.iiij.& quolib.iij.art.ix. & Thomistarum,sic potest diffiniri: Vsura est lucrū accedens ex mutuo,pacto,vel intētione principali. ¶ Pro quo aduerte ꝙ lucrum

rum dicit omne crementū vltra mutuū, & interesse quod pecunia mensurari potest: nō autē id quod accipitur vt interesse. ¶ Mutuū verò nō habet locū nisi in rebus, quæ suo vsu distrahūtur, vel omnino cōsumūtur. quod intellige per se, siue vtsic: quia res aliquādo habet vsum principalē & secundariū, sicut principalis vsus pecuniæ est distractio, secūdarius verò pōpa & ostētatio diuitiarū, vel etiā pmutatio: & ecōtrario principalis vsus vestis est vestitio, secundarius autē est vēditio aut permutatio. Vnde si tradatur pecunia alicui ad vsum quo nō distrahitur, puta ad ostentationē, non erit mutuata, sed locata. ¶ Intētio verò principalis est, qua quis maximè mouetur ad mutuandū, siue sine qua mutuum nō fieret: sicut in mutuāte partim ex beneuolentia, partim ex spe lucri. principalis intētio est lucrū, si eo cessante non mutuaret: & secūdaria, beneuolētia: & ecōtrario principalis est beneuolentia, si ea cessante nō mutuaret: & lucrū est secūdaria. Principalis autē intētio lucri est quæ facit vsurā, nō secūdaria: sicut & in simonia. dist.lxj.quid ꝓderit.in gl. & dist.lix.si officia. Et sic intellige & accipe intentionē in c.j.xiiij.q.iij.& hoc etiam si intentio principalis adueniat post mutuū iam recta intētione factū, secundū Arch. arg.j. q.j.vulnerato. ¶ Ex his paucis pātēt primò omniū aliorum diffinitiones. Etenim vsura secūdū Ray. cui cōcordat Inn. extra eo.c.j. lucrū est mutuo pacto debitū vel exactū, vbi nomine pacti veniret intētio principalis, id est, sine qua non, quæ est pactū quodā modo implicitū. Secundum Gof. verò est quicquid sorti accedit intētiōe præcedēte vel pacto, vbi nomine sortis venit mutuū: & ly præcedēte, nō ponitur respectu mutuationis, sed accessionis: quia licet talis intētio sequatur mutuū, tamē facit vsurā. ¶ Patet secundò tota materia vsurarū viris doctis, quia vbicūq; concurrunt ista tria, mutuū, lucrū principaliter intentū, & pactū, est vsura formalis: vbi verò cessat pactū, sed sunt duo prima, scilicet mutuū & lucrū ex ipso mutuo principaliter intentū, est vsura mētalis: vbi autē nō est mutuū expressum vel tacitū, nullo modo est vsura. Similiter vbi deficit intētio lucri & pactum simul: sed si deficit intētio, & adsit pactū, nō est vsura mētalis siue quo ad Deū, sed formalis, siue quo ad iudiciū ecclesiæ. Si verò ecōuerso desit pactū, & nō intētio, nō est formalis, sed mētalis. ꝓpter rudes tamē quæritur de multis. ¶† Primò ergo quæritur, vtrū sola spes lucri ex mutuo faciat vsurariū? Et dico ꝙ sic, eo.tit.c.j.& c.cōsuluit. & c.si fœneraueris.xiiij.q.iij. sed spes est duplex. Nā quædā est secūdaria, id est, qua mutuās sperat quidē lucrū, sed tamē etiā si illud nō speraret, nihilo minus mutuaret ex debito cōsciētiæ vel charitatis vel amicitiæ & huiusmodi: & hæc nō facit vsurariū, secūdū Doc. cōmuniter in c.cōsuluit.eo.ti. vt dicit Io. And. in regula, peccatū.li.vj.& tenuit Rich. in iiij.dist.xv. Inn. Ber. Ala. Gof. Host. Pan. & multi alii in d.c. cōsuluit. arg. etiā c.quid ꝓderit.di.lxj.& in c.in singulis di.lxxxvj. & c.si officia.dist.lix.j.q ij.quàm pio. qa cùm quis mutuat, scire pōt debitorē sibi obligari ad antidora naturaliter. de testa.cū in officiis.l.sed & si lege.§.cōsuluit.ff.de peti.hær. nec hoc casu tenetur qs restituere quod gratis accipit à debitore, secūdū cōmuniter Doctores in d.c.cōsuluit.quædā verò spes lucri est principalis, id est, qua mutuās sperat lucrū, & si nō speraret, nō mutuaret: & hæc facit vsurā. eo.ti.c. j.& c.cōsuluit.& in hoc cōcordāt Io. And. Arch. & cōmuniter Doc. siue antecedat mutui dationē, siue cōmittetur, si ue sequatur: vt cū qs à principio mutuauit gratis, sed postea intentionē mutauit, vt dictū est suprà: & quicquid post hāc accipitur vltra sortē vsura est, et iā si gratis accipitur. xiiij. ¶ iij.c.j.ij.& iij. Et intellige gratis, i. sine exactione, secundum Ray. non autē gratis, id est, libera voluntate cōcedentis secundū aliquos. de quo vide Vsura.vj.§.iij.& iiij.vbi agitur de restitutione vsuræ mētalis. ¶† Secūdò quæritur, 2 vtrū mutuans possit naturalem obligationē, qua debitor tenetur ei ad antidora, puta ad remutuandū, deducere in ciuilem, id est pactū? Et dicit gl.in c.si fœneraueris.xiiij.q.iij. ꝙ nō. Et est ratio secundū Arch. ibi, quia antidorū est debitum simplex: intellige ex quo nō poterat cōpelli: sed cū deducitur in pactū, nascitur obligatio ciuilis: ideoq; exigitur aliquid plus, quod posset æstimari pecunia. Et idem Pan. de mēte Doc. inc. cōsuluit. eo.ti. Vnde cōcludit illa gl. ꝙ mutuans pacisci nō potest de remutuādo si eguerit. & idem S. Th. & Veruec. & glo. in Sū. & Host. vt refert Sum. Pisa. & Sum. Cōf. & Supp. & Sū. Ro. Sum. autē Ang. limitat, tenēs nō esse vsurā me tibi mutuare hoc pacto ꝙ remutues mihi si indiguero, & tūc cōmode potueris, sed solùm si fiat pactū simpliciter de remutuando. allegās Host. in Sum. quia, inquit, hoc nō est exigere plus quàm requirat natura contractus. Sed hoc ex dictis patet falsum: quia exigitur obligatio ciuilis ad mutuandū, quæ secundū S. Th. pecunia mensuratur, & mutuo repugnat, pro quo nihil exigendū est vel expectandū pecunia mēsurabile. vide etiā §.iiij. ¶† Tertiò 3 quæritur, quid si quis mutuet cū spe vel pacto ꝙ aliquid detur nō sibi, sed alteri, puta pauperibus, vel patri meo indigēti? Et dico ꝙ vsura est, & illicitū: qua sicut non licet mihi ex vi mutui transferre dominium alienæ rei in me, ita nec in alium, etiā pro redimenda vita captiui. extra, de vsur.c. super eo. ¶† Quarò quæritur, vtrū liceat expectare ex mu 4 tuo munus à lingua vel obsequio? Et dicit S. T. ꝙ nō quasi per obligationē pacti taciti vel expressi, sicut nec munus à manu, id est, pecuniam: quia vtrunq; pecunia æstimari potest: vt patet in his qui locāt ad hoc operas suas. Si verò munus à lingua vel ab obsequio non quasi ex obligatione rei exhibeatur, sed ex beneuolētia, quæ sub obligatione pecuniæ nō cadit, tunc licet hoc accipere, exigere & expectare. In quibus verbis duplex capitur sensus. Vnus ꝙ licitū sit in mutuo sperare hæc munera principaliter, nō ratione mutui, sed ratione amoris concepti. Et ita sensit Sum. Angel. volens ꝙ licitū sit mutuare hac spe ꝙ remutuetur, secundū Rich. Licet careat, inquit, merito, secundū Rod. si principaliter propter hoc fiat: non tamen si deducatur in pactū, est vsura. Sed cōtra: quia sicut pactū, ita & principalis intentio sine pacto vsurā facit, secundū Doct. Vnde dicit S. Tho. ꝙ non licet expetere munus huiusmodi, etiā ex pacto tacito, id est, intētione principali. Alius est sensus ꝙ licet ista intendere secūdariò, & si offerātur ex beneuolentia, accepta re, imò ea exigere nō pacto expresso vel tacito: quia hoc S. Th. negat, sed rogādo. Vnde dico ꝙ mutuū ad lucrum per beneuolentiā est vsura ex diffinitione. & ita tenet Laur. in tract. de vsur. q.xxxij.& Ana.c.fi.& Sum.Ros. Vsura.j.§.v. Et ita sensit etiam Gof. & Host. qui volunt ꝙ mutuare hac intentione vt remutuetur, est vsura: & similiter Io. Cal. vt §.seq.patet. ¶† Quintò quæritur, vtrum possit quis ex mu 5 tuo aliquā cōmoditatem vel cōsolationē amicitiæ recipere: intellige ex intentione vel pacto? Et dicit S. Th. ꝙ non commoditatē vel quodcunq; aliud pecunia mēsurabile ex pacto tacito vel expressio: quia simile peccatū est sicut si acciat pecuniam. Si tamē quid aliquis accipit non exigendo, nec quasi ex aliqua obligatione tacita vel expressa, sed sicut gratuitū donum, nō peccat: quia antequam pecuniam mutuasset, licitè poterat aliquod donum gratis accipere: nec peioris cōditionis efficitur per hoc ꝙ mutuauit. Licitum est autem pro mutuo exigere seu recipere recompensatio-

nem eorum quæ pecunia non mensurantur, puta beneuolentiam & amorē eius cui mutuauit, vel aliud huiusmodi. Quod quidem Io. Cal. limitat verū in c. fi. de vsur. nisi spes vlterius procedat: quia si quis mutuaret papæ vel imperatori ad captandā beneuolentiā, vt post assequeretur beneficiū vel castrū, esset vsura: quæ limitatio est limitanda vt sit vera de spe principali, quæ beneuolentia ordinata ad lucrū magis de eo quām de beneuolentia curans: nō de secundaria, quia illa habet implicitum pactū & obligationem, nō ista.

6 ¶†Sextò quæritur, vtrū cōmittat vsuram qui mutuat centum, scilicet 50. in numeratis, & 50. in debitoribꝰ male exigibilibus, vel in rebus male distrahibilibus, puta panno, & huiusmodi, recepturus tamē centū in numeratis, quod debitor nō fecisset nisi propter mutuū 50. numeratorum? Et dicit Lau. de Ridol. in suis cōtractibus hoc fieri in fraudē: ideoq; cū grauetur debitor nomine mutui, erit vsura. & cō cor. Bal. & Bar. in l. cū allegas. C. de vsur. & idē dicit si ratione mutui aliquid vendit debitori plus iusto pretio. xiiij. q. iij. si fœneraueris. & idē si emit minus iusto pretio propter anticipationē solutionis, secundum S. Th. quia ibi est implicitum mutuū. ¶†Septimò quæritur, vtrum committat

7 vsuram mutuans alicui vt vadat ad suū molendinū, vel furnum, vel apothecā ad emendū, vel intret scholas sub eo, & huiusmodi? Et dico in hoc esse opiniones diuersas quantū ad peccatum & quantum ad obligationem restitutionis.

¶ Quantum ad primū enim est vna opinio, cuius authorē nō inuenio antiquiorē fratre Nicolao de Ausmo authore Supplementi, quē sequuta est deinde Sum Ang. & tandem Rosi. ꝙ si mutuū accipiens nō dānificatur, nō est vsura: tum quia hoc casu nihil vltra accipitur mēsurabile pecunia, nec ex parte accipientis mutuū, cum in nullo dānificetur: nec ex parte mutuantis, cū nihil vltra accipiat quām quod ex locatione rei vel operarū suarum mereatur: tum etiā quia cum non possint hodie fundi sine mutuo locari colonis, omnis multitudo esset vsuraria. Sed cōtra: quia mutuās recepit vltra mutuū commoditatē siue vtilitatem cōcursus & obligationem accipientis mutuū adeundi apothecam mutuantis: quæ est possibiliter causa concursus, quæ pecunia mensurari possunt, arg. d. c. si fœneraueris. & d. c. super eo. Vnde patet ꝙ prima ratio huius opinionis assumit duo falsa. Secūda etiā nō cogit: quia nō est simile de colono & istis, vt §. seq. Nec valet limitatio Sum. Ang. dicentis hanc non esse verā, quando grauatur accipiens mutuum, aut quando hoc deducitur in pactū simpliciter, sed quādo mutuans mutuat vsquequo vadat ad scholas suas: quia vsurā facit: pactū etiā tacitum seu intentio principalis, secundum omnes etiā secundum istum. Et ideo est alia cōmunis opinio Io. And. in merc. Io. de Lig. Io. Cal. in c. fi. eo. ti. Veruec. Lau. de Rid. Roden. Pan. in d. c. fi. quā sequitur Sū. Pis. & Arc. ꝙ est vsura ratione iam dicta: & est mēs S. Th. Est autē idem de eo qui vendit ad terminū, vt emptores trahat ad se: cū in tali emptione sit mutuū: vt patebit j. Vsura. ij. §. j. ¶ Quantum etiā ad restitutionē, sunt opiniones. Nā qui dicunt ibi nō esse vsurā, dicunt nihil esse obnoxiū restitutioni, nisi grauetur mutuū accipiens ratione mutui. Alii verò dicunt ꝙ si talis in aliquo grauauit mutuatariū ratione mutui, puta carius vendēdo re, aut locando operas suas, tenetur ei: si verò nō grauauit, nō tenetur ei nisi quantū æstimatur libertas molendi vbi volebat pensatis circunstātiis laborū & expensarū, sed tenetur pauperibus restituere, nō quidē mercedem seu pretiū, quia etiā alteri ille dedisset: sed quantū æstimat vtilitatē quam habet alter: puta quia ex hoc sua apotheca maiorem concursum habuit talium personarum: quam quidem quantitatē non tenetur restituere ei cui mutuauit, quia illi nō deperiit, nec ille aliquid dedit mutuāti de suo quod alteri pro mercede nō dedisset, sed pauperibus: quod intellige de cōsilio: quia hoc, quod ex hoc percipit, nunquā fuit certæ personæ. de quo vide §. Restitutio. iiij. §. ij. Si autem molēdinarius nō mutuaret. sed daret pecunia alicui vt adiret suum molendinū, secundū Io. And. in Mercu. nō esset vsura: quia vsura materialiter generatur de mutuo. Et idem intellige de aliis prædictis. ¶†Octauò quid si domi 8 nus mutuauit rustico, vt eius possessionē colat? Et respondet Arch. post Lau. & Grego. de Ari. ꝙ est vsura, si ratione mutui vult sibi aliquid plus reſpōderi de fructibus vel de operibus quām faceret si non mutuaret. xiiij. q. iij. putant. & illud plus ei restituere tenetur. Sed si nihil plus recipit ratione mutui, nō est vsura, nō obstante ꝙ dominus intendat colonos præstare operas, aliàs non præstituros: quia operæ nō accrescunt domino, cùm eas iusto pretio soluat. Sed isti loquuntur vt videtur in rustico iā conducto, cui mutuat dominus ad redimendā vexationem suam, id est, vt faciat rusticus quod facere debet. quod patet per exempla quæ subdunt: sicut exemplū dat Greg. si dominus colono conducto ad tempus soluit ante operas: & deinde eo nolente exhibere operas mutuat ei vt exhibeat eas: quia, inquit, nō est vsura, cùm nihil dominus lucretur, sed recipiat debitum quod patet per casum c. j. eo. tit. & Lau. dat exemplū: vt si tu occupanti res tuas, aut vim inferenti rebus, aut nolenti restituere rem locatam aut mutuatam, & nolenti desistere mutues mille vt desistat: non es vsurarius, quia non lucraris. Si autē colonus sit conducendus de nouo, ita ꝙ iam non habeat locum mutuatio ad redimendam vexationem, siue rusticus velit colere, & non possit sine mutuo, puta quia indiget pecunia ad emendum currum vel boues: siue possit & non velit: nō est vsura ei mutuare vt colat, quia nō mutuatur ad lucrum captandum, sed ad vitandū damnum emergens sine culpa mutuantis ex defectu culturæ. argu. dicendorum j. §. seq. & §. x. & xj. & xv. & xvij. ideoq; nō est simile in hoc casu & priore. §. prioris. ¶†Nono quæritur, vtrum sit vsura 9 mutuare cōmunitati ad euitādum collectas? Et dicit Spec. eo. ti. de vsur. ꝙ non: quia aliud est de suo non tribuere, & aliud non capere. l. Proculus. ff. de dam. infect. & aliud non acquirere, aliud non amittere. l. j. §. ij. si quis bona. ff. de colleg. & aliud lucrū, aliud sumptus quos erat facturus. l. cum filius. ff. de legib. aliud pœnā euadere. aliud aliquid lucratiuē percipere. C. de vsuris. l. cū allegas. quod dictū Io. And. & Doct. in c. consuluit. eo. tit. limitāt, quando collecta esset incerta, & sic onus extraordinarium: sed si esset certa & ordinaria, esset vsura: quia idem est remittere quod dare. c. veniēs. el j. de test. viij. q. iij. talia. ff. de calum. l. quin etiā. & ita tenet Sū. Ang. Sed ego dico ꝙ semper est vsura quando collecta est iusta, siue esset imposita, siue imponenda: quia ibi est lucrū, id est, aliud, quod iuste erat mutuans exhortaturus. Si verò sit iniusta, tecus: qa est vitatio damni iniusti. ¶†Decimò quæritur vtrū mutuās decē ei qui debebat alia 10 decem, sed negabat, eo pacto ꝙ satisfaceret opportune de xx. sit vsurarius? Et dicit Host. in Sum. ꝙ nō: quia nihil accrescit. ¶†Vndecimò quæritur, quid si quis mutuat inimico, cui 11 iniurias intulit, vt parcat, & cessent expensæ? Et dicit Archi. post Laurē. de Ridol. ꝙ non est vsura, siue fiat ex pacto siue hac intentione principaliter: quia licet cuilibet redimere suam vexationē. de simon. dilectus. & ita facit iste. Non obstat ꝙ dedit causam delicto: quia etiam ille vindicando se peccat: iste etiam nō lucratur, sed sine damno alicuius euitat damnum quod subire oportebat. xiij. quæst. iiij.

iiij. quoniam multi. Et hoc intelligo etiā si damnum non esset iniustū, modò nō sit iustum, sed nō iustum, vt §. §. viij.

12 ¶†Duodecimò quæritur, quid si quis cū pacto vel spe lucri cōcedat alicui rem mutuabilē non per modū mutui, vt pecuniā signatam ad ostentationē vel ad pignorandū, restituendam tamē eandē numero? Et dicit S. Th. hoc nō esse vsuram, neq; illicitū vendere talem vsum pecuniæ, sicut homo licitè vendit vsum vasorū argenteorū, quia retinet sibi dominium: & intendit ꝙ tunc proprie ibi non est mutuum, sed locatio, vt not. gl. in c. si fœneraueris. xiiij. q. iij. & in c. conquestus. eo. tit. & ff. commo. l. iij. Et cōcordat Host. &

13 Scotus. ¶†Decimotertiò quæritur, vtrū sit vsura dare decem vlnas panni pro aliis decē in futuro dandis, cū talia videantur consistere in mensura? Et dicit Mo. Veru. & Rod. ꝙ non: quia ibi est permutatio, & non mutuū: quia secundum eandē Veruec. & alios, cum dicitur mutuū esse in his quæ cōsistunt in numero, pondere, & mensura, restringitur mensura ad vasa quibus mensurari solēt liquida & grana, puta modium & lagena: sed intellige ꝙ ibi fit permutatio quādo vlnæ dandæ in futurū iam sunt in esse. Posset tamen iste cōtractus fieri in fraudem vsurarum: de quo j. §. seq. &

14 xvij. diffuse. ¶†Decimoquartò quęritur, vtrū sit vsura, absolutè tradere pecuniā pro simili pecunia, vel rem pro re, puta granū pro grano in simili pondere, numero, vel mensura restituenda? Et dico secundū Pet. de Anch. in c. vsurarum. eo. tit. lib. vj. & Io. Cal. in c. fi. eo. titu. & Rod. ꝙ si verisimiliter dubitatur ꝙ tempore solutionis valere potest ita minus sicut plus, aut ꝙ non plus valebit: nō est vsura, nec peccatum, vt in d. c. fi. quia sic creditor tenetur eam recipere vilioris æstimationis effectā, vt patet in l. vinū. ff. si cer. pet. & no. gl. in c. si quis clericus. xiiij. q. iiij. quia nō est necesse ꝙ sit eiusdē æstimationis: licet debeat esse eiusdem bonitatis qualitate intrinseca: ideoq; non peccabit recipiendo pretiosiorē quæ ad æstimationē. Si autem est verisimile ꝙ tempore solutionis erit pretiosior: tunc si creditor erat seruaturus, & nō aufert debitori facultatē liberādi se quando velit intra terminū, est licitum: si tamē faceret in fraudē, vt periculum rei transferret in debitorē, peccaret, secundū Rod. licet, vt dicit, non obligaretur restituere lucrū, nisi de cōsilio. Est verò vsura si nō erat seruaturus, sed interim cōsumpturus: & similiter si aufert dictā libertatē, quāuis esset seruaturus. Et cōcor. Veruec. & Arch. in c. si quis clericus. quod intellige, scilicet tūc esse vsuram præsumptiue, quia præsumitur hoc fecisse, vt rei periculū ex se transferret in debitorem. Lau. autē de Ridol. tenet indistinctè ꝙ mutuans ducatū valentē libras quatuor, si tempore restitutionis valet quinq;, licitè recipit quinq;, siue erat seruaturus siue nō: sed primū est verius & æquius. Si autē mutuatur pecunia, vt in termino recipiatur alia generis alterius, secundū Host. & Gofr. si quis hoc facit vt in æstimatione lucretur, est vsura: si verò facit ad obsequiū amici, licitè percipiet rem secundum æstimationē temporis & loci quando & vbi fiet solutio. ff. si cer. peta. l. vinū. sic tamen ꝙ in eius intentione fuerit recipere talem pecuniā, aut aliā rem viliorem effectam.

15 ¶†Decimoquintò quæritur, vtrū habens pecuniā, quam timet in futuro minorari iuxta ordinationes dominorum vel ciuitatū, possit sine vsura eā mutuare alicui hoc pacto, vt reddatur sibi in æquali pretio in quo est quādo ei datur? Et dicit Alex. Lon. in quoli. ꝙ sic si recipiēs mox vult eam expēdere tēpore quo tantū valet: quia nihil vltra sortē recipit. Et placet mihi, licet aliqui dicāt esse vsurā: quia & si in mutuo non liceat sperare lucrū, licet tamen sperare euitationem damni sine alterius damno. sicut licet mihi mutuare decem aureos quos video apud me perituros: & vendere rem quā video breui tempore corrumpenda. ¶†Decimo- 16 sextò quæritur, vtrū sit licitū quando frumentū est carissimum tradere illud pauperi appretiatū cū pacto quod dictū pretiū soluatur in tanto frumēto? Et dicit Arch. post Hug. ꝙ sic. Et ratio est, quia talis intelligitur vendere frumentū nunc, & mutuare pecuniā gratis, quā ex pacto sibi vult reddi in frumento tēpore solutionis. Et hoc nota, quia practicatur. ¶†Decimoseptimò quæritur, quid si detur granum 17 vetus ad renouandū, seu vt nouū recipiatur? Et dico secundum Ray. Gofr. & Host. ꝙ nō est vsura: si hoc quis faciat ne suū pereat, & recipiēti gratiā faciat: quod est dictū ꝙ si euitat suum damnū sine damno alterius, licet: vt si quis velit in fortalitio semper habere munitionē: & cōsequenter si nō mutuaret blada, corrumperētur: imò esset licitū plus expetere de nouo, si vetus melius existimaretur valere quām nouū tēpore redditionis. Si verò facit principaliter vt melius seu præualēs recipiat: licet Io. de Lig. dicat nō esse vsuram nisi adsint circunstātiæ mentalis vsuræ: puta si creditur nouū plus valiturū, aut vetus iam putrefactū parū valet: tamen prædicti & cōiter doct. verius dicunt ꝙ vsura est, quia intēditur vtilitas ex mutuo extra eo. cōsuluit. Clauis autē in hoc casu est, quia est vsura si intenditur lucrū: nō autē si salua æqualitate iustitiæ intenditur euitatio dāni. ¶†De- 18 cimooctauò quæritur, vtrum licitū sit mutuare cōi vel domino pro habēdo officio, ex quo speratur honor & lucrū? Et dicit Sum. Ang. in verbo, officiū: ꝙ nō, si officiū sit seculare quod vēditur. Hic autē indistinctē cōcedit ꝙ sic in verbo, Vsura. j. §. lxxx. cū ex officio nō consequitur quis lucrū nisi debitū tali exercitio: nec est vsura, quia lucrū nō respicit principaliter mutuū, sed exercitiū, & secūdariò mutuū, quod vsuram nō inducit. Sed fallitur, nō distinguens inter principaliter & secūdariò, & immediatè vel mediatè: quia quoties mutuū ordinatur ad lucrū ad finē principalē, licet mediāte aliquo, lucrū respicit mutuū principaliter: sicut dictū est de eo qui mutuat nauigāti vt lucretur mediāte exercitio assecurationis. Vnde dicendū est secūdū S. Tho. ad ducissām Brabā. & secūdū Io. de Saxo. ꝙ est vsura. Quod limita, si intentio sit ad lucrū principaliter: imò si rūc officiū esset spūale, posset induci simonia: secus si intērio sit principaliter ad honorē: aut si sit principaliter ad cōsequēdā amicitiā: & cōsequēter ad officiū & lucrū, iuxta dicta §. Vsura. x. §. iiij. & v. Opinionē autē S. Th. & Ioā. de Saxo. refert & sequitur Astē. & Sum. Ros. j. Restitutio. iiij. §. vj. ¶†De 19 cimononò quæritur, vtrū ex mutuo licitū sit aliquid acquirere ratione interesse? Et dico ꝙ si loquamur de interesse damni emergētis, nō est dubiū ꝙ sic, si interesse applicatur tertio: vt quia debitor nō soluit tibi, oportet te vsuras soluere alteri. Et in hoc cōcor. omnes in c. j. eo. tit. & similiter si applicatur tibi: vt quia oportet te vēdere rē pretio viliori: tecūdū gl. in c. cōquestus. & no. Inn. in c. nauigāti. eo. tit. & in hoc etiā oēs cōueniūt. Si verò loquamur de interesse lucri cessantis: Pet. de Anch. & do. Ant. in c. salubriter. eo. tit. & Pan. in c. cōquestus. eo. tit. idē tenēt, modò lucrū cessans esset in actu vel quasi in actu: hoc est, ꝙ ꝓbabiliter fuisset: qa sic dicitur peti id quod aliquo modo est: secus si esset solùm in possibilitate: qa sic dicitur potius nō esse. Quod patet per l. si iactū. retis. ff. de act. empt. & vend. vbi licita est emptio facta de sola spe ꝓbabili quasi in actu: & idē de partu futuro. l. nec emptio. ff. de contrah. empt. Et hæc est cōis opinio. q̄ sequūtur oēs Sūmistæ: & est vera, vt ēt patebit ex sequētibꝰ qōnibꝰ, qñ qs mutuat gratia alteriꝰ in casu in quo nō tenetur: qa nullus tenetur plus ꝓcurare vel diligere di-

uitias proximi quàm suas. falsa verò vbi quis mutuat gratia sui, quasi intendens per mutuũ potius quàm alio modo lucrari : quia est vsura formaliter. Nec obstat quod dicit S. Tho. ij.ij.q.lxxviij.ar.ij.ad primũ. in fi. vbi dicit ꝙ mutuãs recompensationẽ damni cõsiderat, in hoc quod de pecunia nõ lucratur nõ potest in pactũ deducere: quia nõ debet vendere id quod nondum habet: & põt impediri multiplieiter in habẽdo. Hæc ille. Non obstat, inquã: quia, vt bene dicit Nico. de Ausmo, loquitur de lucro incerto, nõ aũt de probabili: vt s. Restitutio. iij.§.ix. in fi. quod patet ex sua ratione: quia loquitur de lucro nõ vẽdibili: cuiusmodi est, quod est possibile tantùm, nõ aũt de probabili, quod secundũ iura vendi potest, vt probatũ est. ¶ Et ideo cõclude ꝙ vera est ista opinio cõcurrentibus istis. Primò ꝙ mutuãs malit lucrari alia via: sed ad hoc moueatur gratia amici, vt dictũ est. Secundò ꝙ computũ habeat de periculis, laboribus & expensis: quia lucrũ intelligitur deductis expensis, laboribus & periculis. l.j. C. de fruc. & lit. exp. & l. fructus. ff. sol. mat. Tertiò ꝙ pactũ non contrahatur ad semper, sed ad tempus quantum ad prẽsumptionẽ humanam: quia aliter videretur malle lucrari per istã viam quàm per aliã. Quartò ꝙ non sit obligatus mutuare. de quo s. Eleemosyna. j.§.v. Quintò ꝙ
20 id, quod accipit, sit interesse lucri veri & probabilis. ¶†Vicesimo, posito ꝙ is qui mutuũ accepit ab vsurario, mutuet & ipse socio suo idem mutuũ cum pacto ꝙ restituat vsurario sortem & vsurã: quæritur vtrum sit vsurarius? Et dicit Mo. ꝙ sic. Arch. verò in c. de vsura. xiiij. q. iij. tenet simpliciter ꝙ non: quia non fit stipulatio vt vsurarum, sed vt damnum euitetur. quod videtur licere. ar. c. cõstitutus. de fide instru. sed Ioan. Cal. in c. nauiganti. eo. tit. distinguit quia aut facit vt satisfaciat vsurario, & se indemnẽ conseruet: & licet, per rationẽ Archi. nec tenetur suo damno alteri subuenire. ff. de præscrip. ver. l. qui seruandarũ. xxiij. q. v. si non licet. aut facit alio respectu: & sic verũ dicit Mona. vt quia licet nõ mutuasset amico: tamen nõ propterea volebat solnere vsurario. & concor. Pet. de Anch. post Io. And. in c. j.
21 eo. tit. lib. vj. ¶†Vicesimo primò quæritur, de eo qui volebat merces deferre ad aliũ locũ vbi plus valebant, vtrũ hic ad instantiã alicuius possit eas plus vendere quàm hic valeãt? Et tenẽt Inno. & Ray. ꝙ sic, secundum lucrũ quod verisimiliter erat facturus cõputato labore & periculis: quia sicut ratione tẽporis excusatur vẽdens rem plus quàm valet: extra eo. c. fi. ita ratione loci. Host. verò dicit ꝙ hæc opinio Inn. & Ray. multos deduxit ad infernũ. Et mouetur, quia non sine magna necessitate ille monetur ad emendũ. Sed Ioan. And. distinguendo concordat, quia verũ dicit Inn. si pretiũ statim soluitur : & cessat ratio Host. Si verò nõ statim soluitur, verũ dicit Host. quam distinctionẽ sequitur Io. Cal. Pet. de Anch. & Henri. Bohic super c. in ciuitate. eo. tit. & Lau. de Ridol. in suis contractibus. sed do. Anto. in d. c. in ciuitate. dicit esse licitũ, etiam si pretiũ nõ statim soluatur, quãdo probabiliter est certus de lucro. & Host, ac Io. And. loqui præsumptiuè: sed præsumptio, inquit, cedit veritati, quãdo certũ est nullam interuenire fraudem. & idem Pan. ibi. & ita tene in cõscientia ratione interesse : & quia licet vendere rem quantũ valet venditori : limitando tamen vt
22 concurrant illa quinq;, de quibus s.§.xix. ¶†Vicesimo secundò quæritur, quid cum vellẽ emere possessionẽ reddentem quotannis libras decẽ, & ad instantiã tuam cessaui, mutuaturus tibi hoc pacto vt singulis annis reddas mihi vltra sortẽ decem libras? Et dicit Mona. ꝙ non est vsura, si emptio fuisset sicita: aliàs secus: deductis tamen sumptibus & labore & periculo si quod esset, sicut licet ratione interesse.

¶†Vicesimo tertiò quæritur, quid cũ habens pecuniã vel 23
lem adire nundinas merces empturus, & ad instantiã tuam mutuaui tibi eum pacto ꝙ vltra sortẽ restituas etiã lucrum quod eram verisimiliter facturus? Et dicit Inno. in c. fi. hic esse vsurã: nec scire se hoc excusare. sequitur Ioan. And. & Io. Cal. moti, quia paratur via ad fœnora: & quod aliqui dicunt hoc licere ratione interesse, dicũt esse verũ post morã debitoris, & nõ à principio cõtractus. Sed Host. in c. salubriter. eo. titu. tenet oppositũ. & idẽ Io. de Lig. & do. Anto. & ratio istorum est: quia cessante omni fraude videtur ille mihi obligari ad lucrum quod eram verisimiliter facturus. Lau. aũt de Ridol. distinguit ante factũ & post. Ego aũt dico ꝙ hoc est licitũ, vt patet ex dictis s.§.xix. semper tamen limitando vt s.§.xxj. præcipuè ꝙ hoc fiat ad seruiendũ amico. Nec paratur via ad fœnora nisi volentibus fœnerari, quibus etiã non paratur via, sed palliũ ad cooperienda fœnora: sed propter hoc nõ est veritas reticẽda. Et hãc viã sequitur Ray. Veruec. Pis. & omnes Summistæ, & Arch. qui licet in ij. parte. tit. j. c. j.§.xvj. dicat hoc fieri nõ debere, tamẽ tenet hoc licitũ: vt patet ibidẽ.§.xxvij. Quod etiã dicit idem esse vsuram, si hoc fiat precibus amici extra casum necessitatis, verũ est præsumptiuè, nõ autem vere: modò fiat ad seruiendum amico principaliter: vt quia fortè in duplo plus lucrabitur quàm ego lucraturus eram. ¶†Vicesimo quartò quæritur, quid si cõmunitas vel officiales pro cõmunitate accipiant pecunias pupillorũ reddentes eis quinq; pro centũ? Et dicit Archi. ꝙ licitè percipiunt illa quinq; si fiat inuitis eis, vel his ad quos pertinet: quia per hoc prouidetur indemnitati eorũ: ex quo potuerũt & debuerũt per tutorem ex pecunia emere prædia, vel eam tradere iustæ negotiationi: & non fecerunt, vt procurarent bonũ communitatis, suprà Tutela. ¶†Vicesimo quintò quæritur, vtrũ sit vsura si credi 25
tor adueniẽte termino solutionis nolit eũ prolongare nisi accepta pecunia vel alio æquiualẽti? Et dico ꝙ talis est vsurarius, etiã si expresse non exigat. extra eo. cõsuluit. scilicet si hoc agit solùm ratione termini prolongati, & nõ ad euitandum aliquod suũ damnũ: sed si hoc agit ad sui indemnitatem, puta quia oportet eũ accipere ad vsurã, aut rem propriam vilius iusto distrahere, nõ est vsura illud damnum à debitore exigere: quia secundũ Ray. ex seruitio impẽso grauari nõ debet. Et idem secundũ Pet. de Anch. super cle. ex graui. de vsur. si hoc fecit ratione lucri cessantis, si erat mercator qui cũ pecuniis cõsueuit negotiari : & idem si nõ erat mercator, sed tamẽ intendebat illã pecuniã exponere negotiationi : adde vel alteri exercitio lucratiuo. Secus si erat talis, qui pecuniã retinuisset in arca. Et remittit ad no. xij. q. ij. si quis de clericis. & in c. cõquestus. eo. tit. Et idẽ videtur sentire S. Th. ij.ij. q. lxij. ar. iiij. in corpore. cũ hac tamen moderatione: quia exigere nõ põt totũ lucrũ quod sperabatur, quia poterat impediri: sed tantũ quantũ illud lucrũ valebat in illo dubio. ¶†Vicesimo sextò quæritur, vtrũ li 26
citum sit ex mutuo aliquid accipere ratione moræ? Et dicit Ray. ꝙ sic: puta debuisti mihi centũ: & quia in termino nõ soluisti, oportuit me pecuniã accipere sub vsuris : tu mihi de illis vsuris teneris, aut me ab illa obligatione liberare. de fide iuf. peruenit. c. cõstitutus. quia hoc nõ exigitur vt vsura, sed vt interesse: nec causa lucri, sed causa dãni euitãdi. Et idẽ Host. & cõcor. Gof. Et hoc etiã quãtũ ad lucrũ cessans, secũdũ Pan. in d. c. cõquestus. & mens S. Th. ij. ij. q. lxij. ar. iiij. cũ limitatione de qua ꝯ priore. & hoc nõ solùm in cõtractu emptionis aut vẽditionis, sed etiã mutui, si creditor verisimiliter erat lucraturus, secũdũ Pan. ibi. de quo dicẽ tex. quasi expressum in l. ij. in fi. ff. de eo quod cer. lo. & idẽ sent

sentit Inno. in c. sacro. de sen. excõ. & gl. in l. curabit. C. de act. emp. Quod tamẽ semper intellige de lucro ꝓbabili qđ aliquo modo est: vt s.§.xix. Quidam tamẽ limitãt prædicta quantũ ad interesse damni: vt liceat cõcurrentibus duobus. Primò ꝙ monuerit debitorẽ ꝙ oportebat eum accipere sub vsuris. secundò ꝙ aliter mutuũ inuenire non potuerit nisi sub vsuris, secundũ Alex. de Ales. & facit c. quoniam. xiiij. q. iiij. & c. si quis de clericis. xij. q. ij. quod videtur æquum: licet dici possit ꝙ ad secundum non tenetur: quia non tene
27 tur se obligare alteri gratis mutuũ petẽdo. ¶†Vicesimo septimò quæritur, vtrũ is, à quo emi lapides, ligna, & huiusmodi, ex quibus fructus non percipitur, teneatur mihi soluere vsuras quas solui vt sibi satisfacerẽ, si ipse non tradidit mihi prædicta in termino, sed fuit in mora? Et dicit Bal. in l. vsuras. C. de vsur. ꝙ sic, tanquam interesse. & facit tex. in l. Lucius Titius. secundũ vnam lect. ff. de act. emp. & vendi. & idem dicit Inn. tenendũ esse in similibus cõtractib⁹: puta locationis, venditionis, & huiusmodi. & cõcor. Lau. de Ridol. sed Sal. in d. l. vsuras. Bal. reprobat. dicẽs ꝙ interesse vsurarũ quas solui, nõ debet imputari debitori ante moram. Sed ego distinguo: quia si passus est interesse damni emergẽtis vel etiã lucri cessantis æquale dictis vsuris, ad qđ euitandũ accepit mutuũ sub vsuris: est vera prima opinio, vt patet ex dictis: & idẽputo si passus priuationẽ alicuius cõmoditatis vel coplacentiæ quã tanti vel pluris æstimabat: aliàs
28 secus. ¶†Vicesimo octauò quæritur, vtrũ licitũ sit accipere vsuras ratione pœnæ appositæ? Et dico secundũ Archi. post Ray. ꝙ si pœna est apposita nõ soluenti in termino: sine vsura exigitur, si est iudicialis, id est, imposita à iudice. argu. c. quanquã. xxiij. dist. & ff. de iudi. l. qui authoritate. & ff. si qs ius dic. non obtẽp. l. j. & cõcordat Inno in c. suã. de pœnis. Similiter si pœna sit legalis, id est, imposita à lege vel statuto: auth. contra qui propriã. C. de non nume. pecu. Similiter etiã si pœna sit cõuentionalis, id est, ex partiũ cõuẽtione siue consensu imposita: nisi à principio fuerit intẽtio corrupta. arg. d. c. quãquam. & de arbi. c dilecti. Sed circa hoc sciẽdum est primò ꝙ in foro animæ secundũ Sco. in iiij. di. xv. si creditor mallet debitorem incurrere pœnam quã sibi soluere, est vsura: & similiter secundũ aliquos si credit ꝙ debitor ex impotentia pœnam incurret. & generaliter si apponatur in fraudẽ. xij. q. iij. fraternitas. & de arbi. c. dilecti. & qđ ibi not. Quod si aliter constare non poterit, recurrerur ad coniecturas infrà dicendas. Si verò apponatur solum vt debitor soluat, & hoc magis vult creditor quàm pœnæ cõmissionem, & verisimiliter credit quando apponitur pœna ꝙ eam debitor non incurret, secundũ Roden. eã exigere potest sine vsura, etiam si excedat interesse: quia interest publicæ vtilitatis vt pacta seruentur : adde & leges ac sententiæ. Sciendum est secundò quòd si pœna sit iudicialis, & multò fortius si sit legalis, non præsumitur in fraudem, etiã si apponatur singulis annis aut mensibus: quia præsumitur iustè factum quod à iudice fit. ff. de acquiren. possess. l. iustè. quod tamen fallit primò si iudex eam exponat de consensu partium: quia tunc est magis conuentionalis quàm iudicialis: cum in hoc iudex magis sequatur voluntatem partiũ quàm suã. ff. de re iudi. l. si conuenerit. & secundò si in iudicio fiat colluſio: quia plus debet valere quod agitur, quã quod simulatè cõcipitur. C. plus vale. quod agi. per totum. vnde habebitur recursus ad cõiecturas, de quibus statim. Si verò sit conuẽtionalis, præsumitur apposita in fraudem. Primò si creditor aliàs cõsueuit fœnerari. l. Iulian⁹. ff. de emp. & vẽd. l. vel vniuersorũ. ff. de pig. act. Secũdò secũdũ aliquos si pœna excedat interesse. Tertiò qñ per singulos annos vel menses di-

citur committi, authẽ. ad hæc. C. de vsur. sumpta de eorpore authẽ. vt nullus mut. agri. Quartò quãdo apposita est super promissione quantitatis. l. cum allegas. C. de vsur. & ibi per Doct. & l. Iulianus.§. idẽ Papinianus. ff. de act. emp. & vẽd. & Bar. in l. rogasti.§. j. ff. si cer. pet. secũdum Canonistas in c. dilecti. de arb. vt si promittit quis soluere centũ sub pœna soluendi decẽ. Secus aũt si apponeretur super facto, secundum prædicta iura: vt si ꝓmittit quis fabricare domum sub certa pœna: similiter secus si promittitur quantitas, & postea factũ, & vltimò pœna, secundũ do. Ant. in d. c. dilecti. quę allegat But. in d. l. cũ allegas. & Bart. in d.§. j. vt si promittit quis soluere centũ in tali termino, & venire ad iudicẽ recepturus præceptũ de soluendo, vel dandi pignora: & hoc sub certa pœna: & credo verũ nisi creditor esset vsurarius. quanuis Io. And. in addit. ad Specu. teneat ꝙ præsumitur in fraudem. alleg. dicta in l. cum seruus. ff. de condi. & demonstra. ¶ Sciendum est tertiò ꝙ si creditor non soluit in termino ex impotentia vel sine culpa. pœna exigi nõ potest sine vsura: quia vbi non est culpa, non debet esse pœna. C. de pœn. l. sancimus. & cõsequẽter exigeretur ratione excrescentiæ, q̃ vsuram facit. d. c. si fœneraueris. xiiij. q. iij. quando etiã partẽ soluit, nõ potest pœna exigi tota. de quo dic vt s. Pœna.§. xix. ¶†Vicesimonono quæritur, quid si mandet statutũ 29
ꝙ tutor teneatur pecunias pupilli inuestire, vt exponere iustis negotiationibus sub pœna soluendi quinq, pro centenario ipsi pupillo? Et dicit Archid. ꝙ est iustum: tenebitur tutor si cõmittat, etiam si nihil lucretur. quando suo nomine eis vtitur. si vero exponat eas iuxta statutum fideliter, lucrũ & damnũ erit pupilli : si verò exponat vsuris, tenebitur de restitutione pupillus, & similiter tutor, vbi pupill⁹ restituere aut nollet aut nequiret: iuxta dicenda j. de cooperan tibus in vsura. vide etiã s. Tutela.§. iiij. ¶†Tricesimò quę 3●
ritur, quid de statuto vel cõsuetudine ciuitatis, quibus missus in possessionẽ lucratur fructus possessionis ad rationẽ quinq; pro cẽtenario donec sibi fuerit satisfactũ: vel quod sibi detur in solutũ pro tribus id quod valet quinq;? Et dicit Bal. in l. acceptã. C. de vsur. q. xviij. & Ioã. de Imo. in l. si finita.§. si plures. ff. de dam. infec. ꝙ licitè sine vsura illud accipitur ratione interesse. & dicit notari in glo. super.§. si verò. in authẽ. de exhi. re. Bar. verò in d. l. si finita.§. Iulianus. & Io. de Ana. in c. salubriter. de vsur. & Lau. de Ridol. dicũt ꝙ talis consuetudo vel statutum est contra ius diuinum, & in fraudem vsurarum ¶ Sed ego distinguo. Nam si tale statutum vel consuetudo emanauit in pœnam. vt debitores ad satisfactionẽ arctentur, & debitor ex sua culpa nõ satisfecerit: verũ dicit Bal. modò concurrat recta intẽtio. Nec mirum. cũ authoritas prætoris propter nimiam contumaciam hoc facere possit. l. Fulcini⁹. §. fi. ff. quib. ex cau. in pos. mit. & in dubio præsumetur ita fuisse propter authoritatẽ principis aut vniuersitatis requisitam in statuto vel consuetudine : quia ũ quod facit iudex præsumitur rectè factum, ff. de acqui. poss. l. iustè. à fortiori id quod facit princeps vel vniuersitas habens locum principis. Si verò fuit fraus ex parte statuentis vel inducentis consuetudinem, aut creditor malit pœnam quàm satisfactionem, vera erit opinio Bart. Ad hoc ergo ꝙ hoc liceat, regritur primò vt qs iustè sit missus in possessionẽ, non tantũ ex ordine, sed etiam ex causa: hoc est, ꝙ in veritate sit creditor: & secundò propter interesse illud accipiat: puta quia quando cõtrahit, potius vellet sua, puta centum, quàm domum valentem centum & viginti: aliter illud plus tenetur restituere: vt dicimus de pignore in l. fi.§. finautem bienniũ. C. de iure domi. impe. vel ad punien dam contumaciam debitoris. ¶†Tricesimo primò qritur, 31

quid si quis ratione administrationis tenetur pecuniam alterius collocare in prædia vel aliud fructuosum, & nõ facit? Et dico q̃ dominus pecuniæ vltra principale tantum potest accipere, quantum lucri verisimiliter habuisset, si vt debuit collocasset. l. tutor qui repertorium. §. fin. post depositionem. ff. de admin. tuto. Et facit contra prælatos qui possent acquirere eccleſię, & non faciunt. xij. q. ij. quisquis episcopus.

32 ¶† Tricesimo secundò quæritur, vtrum sit licitum accipere vsurã ratione laboris in mutuando? Et dico secundũ Host. q̃ is qui occasione mutuandi laborem subiit, fructus pignoris in recompensationem facit suos vsque ad concurrentem præmiũ, aut aliquid pro labore licitè recipit. de rebus eccle.

33 nõ alienã. ad nostram. ¶† Tricesimo tertiò quæritur, vtrum gerentes negotia stipendiariorũ, scilicet recipiendo pagas eorũ, & faciendo alia obsequia, & cum hoc mutuando eis in necessitatibus occurrentibus, recipiendo certum salarium, sint vsurarii? Et dicit Laur. q̃ sic quantum ad perceptum ratione mutui. xiiij. q. iij. vsura. non quantũ ad perceptum ratione laboris. Quod Archi. limitat, si bellum sit iustũ: quia si sit manifestè illicitum, cooperantur malo. dist. in. lxxxvj. faciétis. Et idem die de collectoribus dominorum qui à communitatibus aliquid accipiunt, vt mitius cum eis agant expectando: quia si quid accipiunt ratione expectationis, est vsura. Et idẽ in quibusdã factentibus p̃ cõmunitatibus soluentes aliquãdo datia salis vel huiusmodi pro eis in termino, donec à singulis colligatur: quia si quid vltra sortem accipiũt gratia huius solutionis, est vsura formaliter: sicut &

34 mutuum cum excrescentia. ¶† Tricesimo quarto quæritur, vtrum sit licitum accipere aliquid vltra sortem ratione periculi, in quo scilicet est res aut pecunia, quæ restituenda est? Et dicit Alexã. Lon. q̃ sic, recõpensato periculo per superabundantia. Res enim extra periculũ existentes plus valent, quàm res eiusdem speciei in periculo. Et sic recompẽsatio hæc reducitur ad naturam rei, quæ propter periculum æstimatur plus aut minus valere. Et in hoc concor. Lau. de Ridol. Mo. Franc. de Ampoli. Pet. de Ancha. Car. Io. de Ana. in c. nauigãti. eo. titu. & cõmuniter omnes & est casus in l.

35 in naue. ff. locati. ¶† Tricesimo quinto q̃ritur, qd si qs mutuet nauiganti vel nundinas adeũti, recepturus aliquid vltra sortẽ pro eo quod suscepit in se periculũ pecuniæ aut merciũ si saluæ redierint? Et distinguit Archid. post Lau. Io. de Neap. & Ioã. Cal. & Sum. Pis. quia est vsura, si recipit vltra sortẽ ratione mutui tantũ, nõ obstãte susceptione periculi. Et est casus in d. c. nauigãti. & similiter si ratione mutui & periculi simul ea ratione qua recipit ratione mutui: nõ autẽ est vsura si recipit rõne periculi tantũ vt pretiũ periculi: qa etiã si nõ mutuaret, & periculũ nauigantis vellet in se suscipere, licitè perciperet pretium, hec efficitur deterioris conditionis per hoc q̃ ei seruit mutuando. Et concord. etiam Lau. de Ridol. & ita etiam tenet Sum. Ang. & Ros. Supple. autẽ vult in distinctè q̃ sit vsura, primo per d. c. nauigãti. qđ vult esse vsurã, etiam si quid recipitur ratione periculi. vnde ibi sic dicitur. Nauigãti vel eũti ad nundinas certã mutuãs pecuniæ quantitatem eo q̃ suscipit in se periculũ, recepturus aliquid vltra sortem: vsurarius est censendus. Secundò, quia si haberetur respectus ad mutuũ, nullũ fuisset dubiũ. & sic lex super indubitabili posita foret: quod esse nõ debet, cum foret superflua. Sed ad vtrũq; simul dico q̃ iste nõ bene intellexit tex. vbi ly eò q̃, non dicit causam receptionis lucri vltra sortem, sed causam mutuandi. Vnde capituli casus est quòd iste mutuans erat mutuans eò quòd susciperet in se periculum, lucraturus per assecurationẽ periculi, aliàs non mutuaturus. & sic ex mutuo volebat consequi lucrum, non immediatè, sed mediante assecuratione: sicut si artifex mutuaret alicui vt ille ab artifice emeret aliquid, in qua emptione daret lucrum artifici. De fideiussore autem ℣. Vsura. vij. §. vj. Secus vbi liberaliter mutuaret, & deinde vt assecurator susciperet periculum cũ pretio. ¶† Tricesimo sexto quæritur, vtrum mutuans alicui pecuniam vsque ad decẽ annos, eo pacto q̃ si interim alter eorum moriatur, debitor sit liber: si verò ambo superuixerint, dabit aliquid vltra sortem, sit vsurarius? Et dicit Alex. Lon. quòd sic: quia periculum non excusat, vbi causa temporis nõ proprii aliqd plus accipitur. Vel die q̃ ideo est vsurarius, quia ex mutuo exigit obligationem alicuius vltra sortem, licet sub periculo. dicto c. nauiganti. eodem titu. ¶† Tricesimo septimò quæritur, vtrum ciuis mutuans septuaginta ducatos communitati habenti statutum quòd quicunque habens filiam vnius anni dederit septuaginta habeat quingentos pro ipsa maritanda si vixerit vsque ad vicesimum quintum annum: si verò interim mortua fuerit, amittat: sit vsurarius? Et dico q̃ sic: quia in mutuis veris vel interpretatis spe lucri principaliter factis periculum vel dubium non excusat a fœnore. dicto c. nauiganti. Nec obstat dictum Richard. in iiij dist. xv. quòd quando capitale & lucrum stat periculo mutuantis, licitè recipitur vltra sortem: quia illud verum est, si periculum sit ex natura rei: quia scilicet res est sub dominio mutuãtis: non autem si ex lapsu temporis, vt in proposito, vbi mutuans nõ habet dominium. ¶† Tricesimo octauò quæritur, vtrum sit licitum accipere vsuras ratione pacti? Et dico quòd in his quæ de sui natura illicita non sunt, verum est illud q̃ contractus ex conuentione legem accipiunt: qualicitè quis accipit quod sibi voluntariè datur. xviij. di. de eulogiis. sed ea quæ de sui natura sunt illicita, fieri nõ possunt licita ratione pacti vel contractus: vt in vsuris: arg. c. si diligenti. de foro competen. ¶† Tricesimo nono quæritur, vtrum sit licitũ accipere vsuras ratione fideiussionis: vt si fideiussor soluit vsurario capitale & vsuras quia iuranerat, vel compellitur accipere sub vsuris? Et dico q̃ sic, & omnia damna quæ occasione debiti habuit: quia seruari debet iudemnis, de fideiuss. c. ij. de foro competen. c. fi. lib. vj. ff de actio. emp. & vendi. l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. manda. l. si mãdato. §. si fideiussor. ff. de adminis. tuto. l. ij. §. vlti. & secundũ domi. Anto. extenditur hoc etiam ad interesse lucri cessãtis. Et est communis opinio, licet cõtradicat Ala. de vsuris solutis. Sed dic secundum distinctionem, de qua suprà Fideiussor. §. xiij. ¶† Quadragesimò quæritur, vtrũ licitũ sit eas accipere ratione belli, quod quis habet iustum cum aliquo? Et dico quòd sic: quia ab eo quem possum gladio prosequi & spoliare bonis, possum & vsuras extorquere. xxiij. q. iiij. ab illo. non tamen vt vsuras, secundum Laurent. de Ridol. sed iure dominii quod habetur in hostem, & recuperandi rem suã. Quod verum intellige aut accedẽte publica authoritate: aut bello actualiter bandito seu moto, per dicta §. Infidelitas. §. vij. Et eadem etiam ratione secundũ Alex. Lon. licet mutuare sub vsuris detinenti nostra, quæ aliter habere non possumus: quia sic nõ recipimus alienũ, sed nostrũ. arg. d. c. ab illo. quod limita nisi sibi vel alii scandalũ immineret. ¶† Quadragesimo primò quæritur, vtrum exigere possimus vsuras à Iudæis inimicis nostris? Et dicit Archi. q̃ non: quia non sunt inimici nostri in ciuili conuersatione: & parati sunt seruire, vt dicitur xxiij. q. viij. dispar. sed tñ eo casu quo qs potest eos rebus spoliare: vt §. Iudæus. §. vij. nõ video quare non possit & vsuras ab eis accipere, nisi scandalum obstet: sed nec ipsi exigere p̃ssunt à nobis sine mortali, secundum Rayn. & potest eos ecclesia cõpellere ad

restitutionẽ, iuxta ea quæ dicta sunt suprà, Iudæus. §. iiij.

42 ¶ Quadragesimo secundò quæritur, † vtrũ eas exigere possimus à Saracenis oĩbus? Et dicunt quidã q̃ sic: quia omnia quæ habẽt sunt Christianorũ: cum vbiq; fuerit laudatũ nomen Christi, iuxta illud Psal. In omnẽ terrã, &c. Vnde dictum Host. in c. quod super his. de vo. scilicet q̃ apud Saracenos nõ possit esse dominiũ neq; iurisdictio, dicũt verius quàm dictũ Inn. ibi tenẽtis cõtrariũ. Sed vide S. Tho. ij. ij. q. lxvj. art. viij. ad secũdũ. & q. x. ar. x. in corpore: vt §. in verbo, Iudæus. §. iiij. recitatũ est. dico q̃ licet nõ possint habere dominiũ nouum super fideles, & si habẽt antiquũ possit ab eis auferri: dominiũ tamen quod habẽt super alios infideles aut alias, respondet esse iustũ: nec est mortale tenere terras aut possessiones vt suas nec ecclesia, quę in totũ mũdum habet potestatẽ, habet hãc q̃ possit infideles omni iure spoliare: vt §. dictũ est in verbo Papa. §. vij. Vnde dico q̃ solùm in duobus casibus possunt rebus spoliari. primò si subripuerũt aliquãdo illa vel alia à Christianis, sicut subripuerunt terras Romani Imperii, quod cessit papæ: & alias quas aliquãdo possederũt Christiani: & secũdò si sunt per Christianos principes mulctati sententialiter priuatione bonorũ: vt §. Fidelitas. §. vij ¶ Quadragesimo tertiò quæ-

43 ritur, † quid de cõmunitatibus dantibus ad vsurã? Et dicit Ray. vsurarios esse omnes, quorũ authoritate & cõsilio fit: & idẽ recipitur pignus, & non cõp̃tantur fructus in sortẽ extra eo. cõquestus. argu. vij. q. j. sicut vir. xxiiij. q. iij. si habes. ff. quod met. cau. l. metũ. §. cum animaduerrendũ. & idẽ de nõ prohibẽtibus cum possint. de sen. excõ. quãç. & concord. Host. Non tamen tenẽtur ad restitutionẽ omnes consentientes, secundũ Veruec. nisi quantum ad eos peruenit: vel releuati sunt ab expẽsis quas de suo fecissent: qui tamen authoritatem vel præceptũ præsentarunt, ita q̃ aliàs ciues non fecissent, tenentur in solidum. Vtrum autẽ dominus vsuram exigere possit à vasallo, ℣. Feudum. §. xxix.

❧ Rursus de Vsura secundò vbi tit quantum ❧ ad emptiones & venditiones.

1 *Vendere an liceat plus iusto ratione dilationis temporis.*
2 *Vendens carius, aut emens vilius quando sit vsurarius. & nam. seq. vsque ad num. 9.*
3 *Emens reditus à ciuitate, quando sit vsurarius.*
10 *Emere an liceat segetes vel fructus prouenturos.*
11 *Vsura an sit accipere fructus possessionis venditæ ob pretium non solutum.*
12 *Emere an liceat annuum reditum.*
13 *Pecuniam dare vt ad vitam tuam quid accipias, an sit vsura.*
14 *Emere debitum minori summa an sit vsura.*
15 *Pactum de retro vendendo an sit vsurarium.*
16 *Pensio quando dicatur iusta vel iniusta.*

VSVRA secundò cõsiderari potest specialiter quomodo inueniatur in emptionibus & venditionibus, dum in eis est virtualiter mutuũ, & interdũ cum lucro, dum excedũtur limites iusti pretii in plus vel in minus, id est, summum vel infimũ. Cum enim pretiũ iustum sit indiuisibile secundũ S. Th. in eo sunt tres gradus, secundũ Scot. in iiij. scilicet vnus medius, & duo extremi: & sic distinguuntur vnius rei tria pretia iusta, summũ, infimum, & mediũ: sicut eandẽ petiam panni trium æstimatorũ vnus possibiliter æstimabit xl. x. aureis vẽdendã, alius xlix. cũ dimidio, alius 50.

1 ¶ Primò ergo quæritur, † vtrũ liceat vẽdere rem plus iusto pretio ratione dilationis tẽporis? Et dico multa. ¶ Primũ. Pro fundamẽto in ista quæstione habẽda est iustitia pretij, de qua §. Emptio. §. vj. dictũ est. Et, vt ibi patet, pretiũ iustũ est quod secundũ cõem æstimationẽ currit in foro in loco & tẽpore vendi tionis: intellige ad numeratũ, & quãdo res tradítur de præsenti in eodẽ loco, in quo soluitur pretium, vel in alio in quo res plus valeat vẽditori quàm habeat cõmunis æstimatio: vel nisi adsit fraus minorantiũ vel augẽtium cõem æstimationẽ fraudulenter. Et idẽ est secundũ Archi. post Lauren. de Ridol. si aliqui mercatores pecuniosi vendãt res suas ad terminũ vt plus lucrẽtur, & boni cõsequẽter nõ possunt vẽdere suas iusto pretio ad numeratũ. Et idẽ est si aliquis dominus tyrannice sine rationabili causa statuat pretia iniusta. Et idẽ videtur aliquibus q̃n alicubi, ppter pecuniarũ paucitatẽ mala cõsuetudo est q̃ pene oẽs vẽdant ad tẽpus: & sic ad numeratũ non inuenitur illud pretiũ, quod cessante tali cõsuetudine esset iustũ & cõiter currẽs. Et ita sensit Gerar. Odd. &, vt videtur, rationabiliter: quia maleficiis nõ est indulgẽdũ. ff. de rei ven. l. in fundo. & de cogna. spi. c. ij. Nõ habẽt tamen locũ ista, vbi quis nõ potest vendẽdo mediocriter lucrari: nõ propter aliquã malitiã vel malam cõsuetudinẽ: sed propter aliã irreprehensibilem causam: puta ex abũdantia talũ mercium, vel huiusmodi: qa sicut mercator põt augere pretiũ ex varietate tẽporum & locorũ: ità & minuere debet: qa respectu locorũ & tẽporum cõsiderãda sunt pretia, nõ solum in augmẽtatione, sed etiã in minutione. ff. si cert. peta. l. vinũ. & de reg. iur. l. secundũ. Et quod dicit magister Raph. de Pornasio, qui in isto casu periculose cõsuluit q̃ vẽdens ad tẽpus põt habere rationẽ de suo interesse: puta qa de sua pecunia fuisset lucratus: est verũ quando eam poterat de præsenti habere ab alio: sed vẽdit ad credentiã vt seruiat: alioquin nõ est verũ: qa pauper qui emit, nõ debet emẽdare interesse, cuius ipse nõ est causa. Si autẽ res nõ tradatur his de præsenti, sed tradatur in posterũ, iustum pretiũ est illud quod curret ad numeratũ tẽpore redditionis rei verè vel cõmuni existimatione, vt pater habẽti oculos: extra eod. cap. vltim. & penul. Quod tamen fallit si res tradẽda in futurũ subdit periculis vel expẽsis: quia talibus qualitatibus affecta minus valet, in quo boni viri arbitrabuntur. Si verò tradatur quidem sine configuretur de præsenti, sed non hic: vt si Mediolani quis emat aromata quæ sunt Genuæ iustum pretiũ est quod ad numeratum currit Mediolani, vbi celebratur contractus.

¶ Secundũ. Quãdo adest prędicta fraus & alia impedimẽta iusti pretij, iustũ pretiũ rei nõ est illud quod habet communis æstimatio ad numeratũ, vt dictum est, sed Archi. videtur velle quòd sit illud, quo res distraheretur si talis fraus abesset. Et hoc videtur esse illud quo solui põt materia rei & manufactura ac labores rationabiliter facti: ita scilicet q̃ prudẽs mercator aut artifex moderatũ lucrũ arbitrio bõni viri reportet. ¶ Tertiũ. San. Th. ij. q. lxxviij. ar. ij. ad septimum, datur regulã cognoscendi vsurã in venditione ad tempus, & in solutione ante tempus, dicens, Si quis carius vẽdit iusto pretio, vt de pecunia soluẽda emptorẽ expectet, manifestè vsura cõmittitur: qa huiusmodi expectatio pretii soluendi habet rationẽ mutui. Vnde quicquid vltra iustum pretiũ pro huiusmodi expectatione exigitur, est quasi pretiũ mutui, quod pertinet ad rationẽ vsuræ. Similiter si quis emat vilius iusto pretio eo q̃ pecuniam ante soluit quàm possit ei res tradi, est peccatũ vsuræ: quia etiam ista anticipatio solutionis pecuniæ habet mutui rationẽ, cuius quoddam pretiũ est quod minuitur, de iusto pretio rei emptæ. Si verò aliqs de iusto pretio velit minuere, vt pecuniã prius habeat, non peccat peccato vsuræ: intellige ex parte venditoris minus accipientis: licet videatur esse ex parte emptoris: vt idem dicit ad lectorem Florentinum. Hæc ex illo, qui qualiter accipiat pretiũ iustũ, non determinat, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest intelligi iuxta prædicta. Et sic si quis vendat ad tempus vltra pretiũ currés extorquendũ iustum pretium quod curreret si dicta impedimẽta non essent, nõ peccat, si nõ respicit ad tẽpus, sed ad rationabile lucrũ. ¶ Quartũ. Ex his patet primò q̃ semper vsura est vẽdere ad tẽpus ratione dilationis vltra iustũ pretiũ, nisi quãdo vẽditor vendit ad seruiendũ amico, rem suam in aliud tẽpus seruaturus. de quo j. §. seq. Est, inquã, vsura, non ex forma: vt in c. in ciuitate. eo. tit. sed virtualiter in iudicio animæ suæ quo ad Deum. secundũ gl. in c cõsuluit. eo. tit. Imò & secundũ text. bene intellectũ ecclesia hoc expresse determinauit. Qui tamen ad tẽpus vendit pretio summo, sed ad numeratũ vẽdit mediocri vel infimo, nõ peccat. ¶ Quintũ. Non obstat autem prędictis primò q̃ res tantũ valet, quantũ vendi potest. ff. ad Trebel. l. j. §. ũ hæres. & ff. ad l. fal. l. quærebatur. & l. prętia. & ff. de fur. l. si quis vxori. §. vlti. quia hoc verũ est cùm res venditur secundũ æstimationẽ cõmunẽ seu currẽtem. quod nõ est hic: & quãdo cessat fraus & coactio & ignorantia, de quibus ff. Emptio. §. ix. ita tamen q̃ coactionẽ intelligamus non solũ quãdo quis cogitur emere ad euitãdum damnum corporis vel rerum, sed etiã ad lucrandũ: sicut ali qui malunt emere ad tempus pretio iniusto, quàm iusto ad numeratũ: quia interim de pecunia plus lucrãtur quàm sit illa iniustitia pretii. Non obstat secundò si dicatur q̃ hoc fit ratione indemnitatis, ne quis damnificetur ex absentia suæ pecuniæ: quia nõ licet alicui se indẽnem seruare cum damno iniusto alterius: quia nemo debet cũ alterius iactura locupletari, secundũ re. iur. invj. Et quidẽ si vẽditor paterẽtur gratia emptoris, vt quia nũc potest ad numeratum habere pretiũ iustũ, & recusat vt seruiat emptori, rectè posset habere rationẽ de suo interesse, etiã lucri cessãtis, vt tit. priore. §. xix. Si autẽ pecuniã nũc de sua re habere non potest, & tamen patitur damnũ, nõ est æquũ vt emptor faciat eum indemnem, ex quo propter eum nõ patitur: quia non tenetur de damno, quod eius causa nõ fit. Non obst. tertiò q̃ hoc sit consuetũ: quia cõtra ius naturale nulla valet consuetudo: tamen cõsuetudo vendentiũ iniustè excusat vendentẽ iustè, licet vltra æstimationẽ cõmunẽ, quia facit pretium aliquod esse iustũ, quod tamen nõ currit ad numeratum. Non obst. quartò q̃ aliquãdo creditor facit expensas in exigẽdo: & cõsequenter videtur q̃ liceat ei ratione interesse futuri plus vẽdere cũ intentione nihil plus exigẽdi, si suo tẽpore sibi soluatur: qa hoc est exponere se tentationi: quia mutari potest & obliuiſci iustũ pretiũ & mori, libris tamẽ nõ moriẽtibus, in quibus pauper est debitor. Vn de sifacit expẽsas, per viam iuris sibi recõpenset. ¶ Secũdò
2 quęritur, †vtrũ vendens rem ad tẽpus maiori, vel econtrario, emens minori pretio quàm habet cõmunis æstimatio, quia nolebat tũc vendere aut emere, sed hoc facit vt seruiat amico, sit vsurarius? Et dico multa. ¶ Primũ. Vendens mercẽs suas ad instantiã alteriũs núc, quãdo parũ valẽt, eo pretio quo cõmuniter dubitatur an plus vel minus sint valituræ tẽpore futuro, in quod eas seruare volebat, non est vsurarius, nec peccat, vt patet per c. in ciuitate. eod. tit. Secus si nõ erat eas seruaturus. Item secus si nõ erat dubiũ q̃ eo tẽpore, quo vẽdere volebat, essent plus aut minus valituræ: qa esset vsura, cum habeatur respectus ad terminũ. Et idẽ secundũ Archi. est si erat probabile q̃ tũc tantũ valerẽt, quantum modo vẽdit. quod tamen ex dicto c. in ciuitate. vel, nauigãti. non habetur. Et intellige deducto periculo, si quod erat in seruãdo, & expensis & detrimentis, & huiusmodi. Nec enim excusatur iste solùm ratione dubii vel periculi: vt in d. c. nauigãti. sed etiã ratione sui interesse lucri cessantis quod sibi vendicat. Nec distinguo vtrũ nunc pretiũ recipiat nẽne: quia etiã si nunc recipiat, est licitum: sed tamen si eo tẽpore pretiũ fuerit maius vel minus, nõ creseet, nec decreseet. Si autẽ iste vẽderet decremẽta quæ facere solent interim aliquæ merces, vt oleũ, & frumentũ, & huiusmodi, esset vsura: similiter si nõ detraheret expẽsas interim necessariò faciendas, scilicet ex rei natura requisitas: vt in frumento excussò: secus si domus, in qua est, indiget reparatione: quia est vitatio damni nõ iusti. ¶ Secundũ. Emẽs rem minori pretio quàm valeat tẽpore emptionis, ex hoc q̃ tẽpore quo est eas recepturus verisimiliter dubium est vtrũ plus aut minus sint valituræ quàm eas soluat, non est vsurarius. d. c. in ciuitate. & c. nauigãti. eo. tit. cum ibi not. & idem secundũ Archi. si erat probabile q̃ tantũ valerent: secus si non esset dubium aut verisimile, sed hoc fieret propter anticipationem soluẽtis. Esset autẽ vsura si tam paruo pretio emeret rem, q̃ verisimiliter minus valere nõ posset, vel quid modicũ, sed bene multum plus: quia nõ accipitur hic interesse probabile. Et idẽ suo modo dicendum est de vẽditore, si vẽderet tam magno q̃ verisimiliter nihil aut parum plus valere posset. Vnde intelligitur quãdo est dubiũ vtrũ sit plus aut minus valitura æqualiter hincinde tãtum, scilicet in plus quàm in minus. ¶ Tertiũ. Si prędicta licẽt, à fortiori licitũ est mercatori volẽti merces seruare vẽdere sub hac lege, vt quãdo voluerit ponat pretiũ currens: ita tamen q̃ eo posito nõ possit variare, etiã si pretiũ varietur, vel etiã soluatur pretium quod curret tali die: quia si licitũ est nunc vẽdere eo pretio quo valebũt tẽpore quo eas intendit exponere secundũ cõmunem ẽstimationẽ hominum: multò magis eo, quod valebit in veritate: ita tamen q̃ ii eadem die pretium fuerit varium, accipiatur mediocre: ar. in authen. de cõsulibus. §. quoniã etiam nos. eodẽ modo cum ista mediocritate licet, si terminus pretii nõ statuatur dies, sed septimana aut mensis: vel si nõ statur in mediocritate, stetur in eo pretio quod longiori tẽpore durauit in illa septimana vel mense: quia etiã hoc licet, secundum S. Bern. ¶ Quartum. Prædicti contractus sunt periculosi, & ab eis text. in d. c. in ciuitate. cõsuluit abstinendũ: quia plerunq; homines malunt sic expedire, quàm suo periculo in tẽpus seruare: & vt plurimum sunt incerti, si in tẽpus illud erant seruaturi, cum sępe propter emergentia propositũ mutent. ¶ Quintum. Si cõmunis seu probabilis ẽstimatio sit q̃ aliqua merces tẽpore futuro sit minus valitura quàm modò, & tamen emptor credit eam plus valiturã, est vsurarius minus emẽdo propter præuentionẽ solutionis, secũdũ Inno. & do. Anto. d. c. in ciuitate. quod verũ est quantum ad peccatũ: & similiter quantũ ad restitutionẽ, si ex probabili coniectura credidit: nõ autẽ si ex leui. arg. l. cum quidã. §. quid ergo. ff. de acquir. hęre. & de sent. excõ. inquisitioni. In dubio autẽ si non apparet vtrum dubium fuerit cõmuniter verisimile: vel vtrũ ẽstimatio emptoris fuerit rationabilis aut non: puto q̃ tenebitur: quia in dubiis via tutior est eligenda. de spon. iuuenis. Et idem suo modo dicendũ est de venditore. ¶ Sextum. Ad prædictorũ limitationẽ facit distinctio Scoti in iiij. distin. xv. dicentis, Si vendens frumẽtum in natiuitate, nõ vẽditurus, sed seruaturus vsq; ad Maium, ad instantiam alicuius requirentis vendit: si quidem ponit pretiũ tale quod verisimiliter potest plus valere vel minus, non erit vsura, per dictũ cap. nauiganti. Si verò ponat tale pretium quod ponat se in tuto vt in pluribus, & illũ, cum quo cõtrahit, in periculo vt in pluribus, puta quia raró potest plus valere, sed minus communiter, sic est vsura.
¶ Tertiò quæritur, †vtrũ emens modico pretio reditus à 3
ciuit

ciuitate angustiata bello, & demũ facta pace lucratur decẽ pro vno, sit vsurarius? Et dico secundum Host. & Archid. q̃ non ratione dubii. l. cum hæreditate. & l. seq. ff. de hær. vel act. ven. cõsulunt tamen vt inde largas faciat eleemosynas.
4 ¶ †Quarto quæritur, quid de stocholis barocholis, vt cum indigenti pecunia venditur res, vt statim ab eodem minori pretio reematur? Et dico istum cõtractum esse vsurarium: quia perindè est ac si pecunia mutuaretur: & pessimum est pauperẽ duplici gladio iugulari: vno dum cõmuniter emit plus iusto, alio dum vendit minus. Si tamẽ quis simpliciter vendidisset iusto pretio, de reemptione nõ cogitans, & emptor nõ inueniens emptorẽ, vellet venditori vẽdere pretio minori: non esset vsura minus emendo, sed iniustitia: imò posset etiã nõ esse iniustitia propter latitudinem pretii iusti: vt si vẽdidit summo pretio rei, & emit mediocri vel in-
1 fimo. ¶ †Quintò quæritur, vtrum vendens aliquid pretio currẽti cum pacto q̃ si plus valebit vsq; ad Pascha, illud plº sibi soluatur: si verò minus, pretiũ non minuatur, sit vsurarius? Et dicit Host. in Sũ. & Arc. xiiij. q. iiij. §. j. q̃ sic. facit C. de sol. l. pen. & ff. de dã. infec. l. qui bona. §. si quis. ff. pro solu. l. si nõ fuerint. §. Aristo. Quod intellige quãdo tale pactum facit ratione dilationis solutionis: aliàs nõ esset vsu-
6 ra, sed iniquitas: qa nõ esset mutuũ vel æquipollẽs. ¶ †Sextò quæritur, quid de his qui emũt oues aut boues vel huiusmodi à pauperibus vel aliis qui ea nõ habẽt, & eis locãt pro annua pensione? Et dico secundum Vernec. q̃ si hoc sciũt & credunt vsura est, vel saltẽ fit in fraudem vsuræ: & omnino restituere tenentur, cum mercedẽ sine causa receperint, scilicet ex eo quòd nõ est. ff. de cõdi. sine cau. per totum. Si verò credẽtes eos habere bona fide, sine fraude emerũt, non est vsura, nec peccatum quandiu durat bona fides. Et idem inquit de emẽtibus fructus terrarũ à nõ habentibus. & concord. Roden. Et adde q̃ durante bona fide etiam restituere non tenetur consumpta, sed tenetur de extantibus, vel in-
7 quantum factus est quis locupletior. ff. de pet. hær. l. vtrum. eo scilicet casu quo quis ab alio nõ emisset: secus si erat empturus, quia nõ tenetur ratione interesse. Si autem sunt in probabili dubio vtrum pauperes ista habeant, nõ habent se exponere discrimini: sed aut certificentur, aut cessent à cõ-
tractu. ¶ †Septimò, quid de emente equos vel huiusmodi sibi reddẽdos à venditore in certis nundinis? Et dicit Vernec. q̃ si emãtur minori pretio quàm æstimatur eos ibi tũc valituros, vsura est: intellige si interuenit præmatura solutio: aliàs nõ. eo. tit. c. nauigãti. licet posset esse alia iniquitas. Si verò, inquit, de valore dubitatur verisimiliter, nõ est vsura. Cõcord. Roden. Nõ tamen q̃ isti Doct. loquũtur de nundinis futuris loco contractus: aliter pretium non debet esse quod currit in loco nũdinarum, sed in loco cõtractus: vt patuit §. Emptio. §. vbi agebatur de iustitia pretii. Si verò loquatur de nundinis futuris alibi, quod dicunt verum est, consideratà distantia temporis, non autẽ loci: quia distantia à loco nõ eminuntur pretio currente in loco vbi sunt, nisi etiã ibi sit pecunia, vt quasi pro loco illo fiat cõtractus: sed
2 pretio currente in loco contractus. vide 7. Vsura. iiij. §. iij. & §. xj. ¶ †Octauò quæritur, vtrũemens granum tempore messium, aut vinum tẽpore vindemiarum pretio tunc currenti, cum pacto q̃ tot mensuræ sibi reddantur tempore pascali, sit vsurarius? Et dicit Host. in Sum. & Io. And. in c. fi. eod. tit. q̃ sic. xiiij. q. iij. vsura. non obstante q̃ aliquando eo tempore sint viliora: quia ad ea, quæ raró eueniũt, leges non considerãt. l. nam ad ea. ff. de legi. in auth. vt sine proh. §. quia verò post multam & communis cursus, quo scilicet sunt cariora, æstimãdus est. de sepul. c. certificari. & l. j. §. j. ff. de flu. Intellige tamen ista eo casu, quo iste modò nolebat emere ista: sed in paschate. Nã si nũc volebat emere, sed ad instantiã amici petentis pecuniã sibi dari mutuo: dic vt §. Vsura. j. §. xxiij. ¶ †Nonò quęritur, quid de isto casu, Vẽ-
9 dit quis bladum alteri dandum tempore messis pro viginti, cum tamen secundum communem æstimationem tunc sit valitura quindecim solùm, sed deinde venit caristia, & emptor illud vendit pro vigintiquinq;. Quæritur, vtrũ primus venditor teneatur emptori in aliquo? Et videtur quòd nõ: quia ille emptor nõ est passus dãnum: sed lucratus est. tamen Aste. post Mon. dicit q̃ tenetur ei de quinq;: quia licet ille nõ fuerit dãnificatus, fuit per euentum rei qui nõ excusat ab vsura: imò dãnificatus est: quia emit pluris quàm valeret in termino secundũ æstimationẽ boni viri. Ex parte tamẽ primi vẽditoris vsuram nõ video, sed iniustitiam.
¶ †Decimò quæritur, quid si quis emat segetes vel fructus 10
prouenturos hoc anno de agro? Et dico secundum Mon. & Vernec. q̃ ex forma contractus non est vsura: potest tamen fieri in fraudẽ vsurarũ: vt si verisimile sit quod fructus colligendi etiã cõputato dubio q̃ possunt impediri, valeãt tunc plus eo quod nunc datur, maximè si est persona quæ vsuras aliàs consueuerit exercere. quod intellige si præcesit præmatura solutio: aliàs esset iniustitia tãtum. Sed si sit dubiũ vtrũ illi fructus plus vel minus debeãt valere, non est vsura. & idem Host. & Vl. Et eodem modo dicendum est, si emãtur fructus prouenturi vsq; ad tres annos vel plures. Et addit Ray. q̃ in foro iudiciali proceditur per coniecturas: in pœnitentiali verò statur partiũ assertioni. Quod intellige nisi ex aliqua coniectura ſcãdalum oriretur: quia omnino oporteret cõtra ſcandalum satisfacere: de homi. c. ex literis. el j. de purg cano. per totum. ¶ Bal. verò in rub. C. de vsur. dicit q̃ in hoc casu si causa damni venditoris est præsens numeratio, vsura est. d. c. in ciuitate. eo. tit. Si verò est sola conuentio, quia scilicet pretium non soluitur de præsenti: sic licet cõtractus nõ sit vsurarius, est tamẽ illicitus. Si verò neutrum est causa dãni, quia non plus valet frumentum aut vinum sub tali qualitate propter periculum cui subiacet, sic licet. l. fistulas. §. frumenta. ff. de contrahen. emp. Quod intellige quãdo emitur nõ in genere, sed determinate, scilicet frumentũ istius agri, aut vinũ istius vineæ. ¶ †Vndeci- 11
mò quæritur, si vẽdatur possessio, & nõ soluitur pretiũ, vtrum sit vsura accipere fructus? Et dico duo. ¶ Primum. Si statuatur terminus solutionis, & emptor pretiũ non soluit in termino: trãsacto termino potest eã vẽditor in pignus accipere, & fructus facere suos, secundũ Glos. in c. conquestus. eo. tit. & C. de vsur. l. vsuras. & habet actionẽ ex cõtractu, vel officio iudicis ad interesse, secundũ Host. C. de act. emp. & ven. l. ij. ff. de act. emp. l. ij. Et quod liceat, habes glo. in l. ij. C. de vsur. & in l. curabit. C. de act. emp. & vend. Sed tamẽ limito si vẽditor petit verum interesse dãni vel lucri.
¶ Secundum. Si autẽ à principio venditionis pactum fiat q̃ donec reddatur pretiũ, vẽditor percipiet fructus possessionis vel pensionẽ domus: sic licet. & est text. in l. curabit. C. de act. emp. & ven. & secundum Azo. in glos. & Barto. & Bal. ibidem. & Sali. & Ang. in l. Iulianus. ff. de act. empt. & vẽ. & Io. de Ana. in c. cõquestus. de vsur. dũmodo secundũ ratam pretii soluti emptor partem accipiat fructuũ, vt medietatem si soluitur medietas, & sic de aliis: quia non est æquum vt emptor habeat fructus, & venditor pecunia vti nõ possit. Quam quidẽ opinionẽ Sum. Ang. dicit veram etiã de iure canonico, per glos. in c. conquestus non obst. q̃ loquatur de existẽte in mora: quia sic in mora cõstitui potest à principio. Et licet, inquit, aliqui Theologi & Legistæ, vt

Butri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Butri.in d.l.curabit.dicant verũ esse, quando venditor fuisset de pecunia lucratus, tamẽ mihi, inquit, videtur simpliciter vera, etiam si pretium seruare volebat in arca. Sed dico ꝙ nec simpliciter nec cum dicta limitatione est vera: quia de re aliena, cuiusmodi est possessio vendita, non licet accipere fructũ, similiter nec de pecunia licet accipere interesse lucri cessantis, nisi post morã, vel quando conceditur amico ad eius vtilitatẽ cum proprio interesse: vt patet ex dictis tit. prior. e. quorũ neutrum est hic, sed accipitur lucrum solùm ratione expectationis, secundum opinio. huius Sum. quod est vsurariũ. Vnde cõtra Ang. tenet Franc. de Mayro. in iiij. distin. xv. & Sanct. Bern. & Rofel. Vsura. j. §. xlvij. & Arch. dicés Theologos non approbare istum contractum: quia illi fructus videtur haberi ratione dilationis tẽporis: quod sapere videtur vsuram, per dictum c. in ciuitate. Ego autem dico ꝙ venditor potest percipere fructus solùm quãdo possessio est sua: & nõ aliãs ante morã, id est, terminum solutionis: nisi fortè ratione interesse eo casu quo vendidisset principaliter ad seruiendum amico. quod non est in casu. Igitur si venditio fiat à me nũc absolutè, & nũc detur mihi medietas pretii: si percipio fructus reliquæ medietatis, percipio fructus rei non meæ. Et sic intellige Theologos. Si verò fiat vẽditio cõditionata, id est, vt statuatur quidem pretiũ quo ego spondeo me predium venditurũ quando exhibebit pecuniã: sed tamen non intelligitur facta actualis vẽditio, nisi actu exhibeas pecuniã: & interim pretium stat periculo meo, sic ꝙ si raperetur à flumine, vel deterioraretur, dãnum esset meũ: sic verum est dictum Legistarum: & sic videtur tenere Bal. in d.l.curabit. & videtur probari per l. in initio. C. de pac. int. emp. & ven. & sic debet intelligi d.l.curabit. Aliud enim est vendere nunc, atq; aliud nunc spõdere, & obligare me vẽditurũ tali pretio intra annum: quia in primo casu apud me nõ stat dominiũ, sicut in secundo. Nec est verum ꝙ hoc casu possit quis à principio constitui in mora salua iustitia, si possessio absolutè vẽdatur: sed solùm si vendatur cõditionatè. quod tamẽ quidam dicunt fieri eo ipso quo fit pactũ de affictu: quod nõ est verum, nisi stet periculo vẽditoris. ¶† Duodecimò quæritur, vtrum licitũ sit emere annuũ reditũ, maximè nouiter institutum? Et dico multa. ¶ Primũ. Exemplum huius quæstionis est, Si Titius indigens pecunia Mæuio vẽdat quinquaginta florenos auri annui reditus super fundo B. vel super omnibus bonis suis, obligans omnia bona sua, & fiat contractus pretio cõpetenti arbitrio boni viri cõsiderata qualitate regionis, quantũ ad id quod reddere solẽt pecuniæ inuestitæ, vt in pluribus: puta florenorũ mille auri, cum pacto ꝙ eodẽ pretio possit in totũ vel in partẽ redimere. ¶ Secũdum. Inn. in c. in ciuitate. de vsur. pertractat istã quæstionẽ quo ad emptionẽ, nihil dicens de facultate redimẽdi. & distinguit. Nam si talis reditus iam sit institutus super rebus mobilibus vel immobilibus ante contractũ aut venditam actionem: secundũ eum & Io. And. & Host. & omnes Canonistas, contractus est licitus: & hoc, vt dicit Laur. de Ridol. siue fuerit cõstitutus in re, puta in vino, & possessione, & huiusmodi: siue in persona, puta serui, liberti, vel rustici: vel actione, vel nomine, siue sit reditus certus: puta quia redditur quinquaginta: siue incertus, puta quia redditur quarta pars fructuũ de aliqua domo vel operibus alicuius personæ: siue cõtractus sit perpetuus, puta quia extẽditur ad hæredes contrahentiũ: siue sit ad vitã hominis, siue ad certũ tempus, puta ad quinq; annos: quia est vera vẽditio, cũ ibi sit pretium & merces, id est, annuus reditus. C. de sacrosan. eccle. l. iubemus. ¶ Tertiũ. Si verò reditus nõ est adhuc constitutus, sed constituitur de nouo in rebus vel personis: dicit: secundũ aliquos, contractũ esse illicitum: quia ibi nõ videtur esse vera vẽditio, cũ merces nõ sit in rerũ natura: emptio autem & vẽditio sine re, quæ veneat, intelligi nõ potest. ff. de cõtrahen. empt. l. nec emptio. ideo cõsuluit abstinendũ. Et cõsentit Io. And. addens cõtractũ esse illicitũ: & vix se videre quomodo sine fraude fieri possit. Sed Veruec. nõ glo. Ray. sed alius & Alex. Lon. dicũt contractum esse licitum: nec esse aliquã causam dubitãdi, & esse purã vẽditionem: quia cũ habeam' tria bona, scilicet mobilia & immobilia, & ius in vtrisq;, hoc tertiũ est quod hic vẽditur. Vnde falsum assumit Inn. in sua ratione, ꝙ ibi nõ sit res vẽdita: quia est vtriq;, s. certus reditus, siue ius exigẽdi certũ reditũ: imò dato ꝙ hæc nõ essent, & emptio sine re nõ fiat: tamẽ dico ꝙ fit sine re præsenti: modò sit res futura & sperata, sicut emitur fructus prouẽturi ex agro, & partus ancille vel pecudis. ff. de cõtrahẽ. emp. l. nec emptio. & similiter iactus retis. l. si iactũ. ff. eod. & si captura duplo valeret, quàm pretiũ, nihilo minus tenet cõtractus, ga spei emptio est. Circa hoc multa alia ꝓsequitur idẽ Veruec. solues omnia obiecta, vt diffuse recitat Arch. ij. parte. tit. j. c. viij. Et videtur mihi ꝙ isti bene dicãt: nec sit ratio dubitãdi, modò cesset fraus: licet Arc. dicat ꝙ nõ videatur clarũ. Et hoc tenet etiã Rich. & cõiter Doctores Parisini, & Canonistæ in d. c. in ciuitate. Et ita videtur mihi res clara: qa nõ video differentiã inter affictũ antiquũ & nouũ quo ad hoc: tũ qa nõ directè & immediate emitur affictus siue reditus, sed ius exigẽdi & percipiẽdi illum: tũ quia si affictus antiquus, quæ, secundũ omnes, emere licet, fuit licitè institutus: quare nõ potest etiã nũc alius institui & vendi. Si verò fuit institutus illicitè, quasi res de se iniusta, licitè emi nõ posset per regulã, nõ firmatur. de regu. iur. lib. vj. vbi nõ firmatur tractu tẽporis, quod ab initio iure nõ subsistit. ¶ Quartum. Pet. tamẽ de Anch. dicit ꝙ si reditus nouiter institutus sit pecunialis: quia habet magnã vicinitatẽ cũ mutuo: potius talis emptio dicitur contractus vsurarius. & verum est quo ad præsumptionẽ aliquãdo: secus vbi in veritate cessaret fraus. Et est differẽtia inter istã solutionẽ & mutuũ: quia mutuũ necessariò est restituendum, non autẽ pretiũ hic acceptũ, licet aliquando possit restitui: vt si fiat pactũ ꝙ affictus redimi possit: quo casu nihilominus vẽditor nõ est obligatus redimere, si non vult: alioquin si esset obligatus, vsura esset. Io. etiã de Lig. dicit ꝙ quãdo census constituitur nõ habita relatione ad rem: vt quia obligo me tibi ad vnũ florenũ, quia das decẽ, & vẽdo tibi hoc ius percipiẽdi nõ relatũ ad rẽ, tunc licita est venditio, quia nõ venditur ius: imò de nouo oritur cõtractus fœneratorius. xiiij. q. iij. pleriq;. & ita tenet Sũ. Ro. cõtra Ang. quæ tenet iuxta prædicta. Sed ego dico per rationẽ Veruec. & Alex. ꝙ hic est vera vẽditio: nec obligatio est personalis sed realis, cũ obligẽtur omnia bona vẽditoris. & quod Io. de Lig. dicit, habet locũ ybi cẽsus cõstituitur super re certa: & cõsequenter taxatur secundũ quantitatẽ pecuniæ, licet ipsa tantũ reddere nõ possit: vt si centum aureis ematur affictus quinq; aureorũ super domo quę nõ locatur nisi ꝓ quatuor: esset enim tũc vsura. Sed Sũ. Ang. quod nõ est propriè verũ supposita veritate vẽditionis: quia cessat mutuũ: esset tamẽ iniustitia, & illud plus esset obnoxiũ restitutioni. Vnde dicit idẽ Ioã. de Lig. ꝙ vbi census cõstituitur tempore vendi tionis, & nõ potest haberi de re: vt quia cõstituitur census vt decẽ in domo quę locari nõ potest nisi pro quinq;, & est fraudulosus cõtractus. ¶ Quintum. Secundum Roden. tamen quãdo emitur reditus ad vitã emptoris, nõ est tutũ nec vendens desideret mortẽ emptoris. & placet: quia pactum quod

quod induceit votum captandæ mortis, non valet. C. de pac. l. fi. & ff. de ver. ob. l. stipulatio hoc modo. Vnde prohibetur promissio præbendæ non vacantis. de con. præben. c. ij. lib. vj. & hoc, quia est contra bonos mores: vnde nec debet admitti. C. de pact. l. pacta. Quod tamen si fiat, non dico esse mortale, scilicet emere vel vendere ad vitam, secundum se: quia non inuenitur prohibitũ, si circunstantiæ debitæ seruentur: aliter vsusfructus nunquam posset constitui: qui finitur morte. Instit. de vsufru. §. finitur. Vnde si quis constituat alicui certam pẽsionem ad vitam pro certo pretio, non videtur illicitum. Emere autem vel vendere ad vitam venditoris, magis licet: quia tale votum interuenire non potest. ¶ Sextum. Contractus, quo quis emit reditus possessionũ aut domorum, communiter fit sub contractu emphyteutico siue liuellario, & cum pacto redimendi seu affrancandi. Vnde vult Sum. Ange. quòd non possit institui pensio ita
13 magna sicut in locatione: sed de hoc j. §. vlti. ¶† Decimotertiò quæritur, quid de his qui dant monasterio vel ecclesiæ certam quantitatem pecuniæ vt ab eis recipiant certas possessiones tenendas toto tẽpore vitæ ipsorum, ita ꝙ post mortẽ eorũ redeant ad ecclesias? Et dico Ray. & Gofr. iudl casse contractũ vsurariũ, eo ꝙ homines multum sperarent viuere: & sic amplius percipere de prouentibus quàm esset pecunia data: & sola spe cõtrahitur vsura. Si tamẽ quis daret vnã possessionẽ, & reciperet æquialentem aut duplo plus valentẽ vsufruiturus vtranq; in vita sua: & vtraq; post mortẽ ad ecclesiã plena dominio regressura, esset licitũ. Sed Ric. in ij. quoli. q. ij. quẽ refert & sequitur Sum. Ang. dicit licitũ esse contractũ, etiã qñ datur pecunia, modò seruetur æqualitas iuris naturalis: quia non est cõtractus mutui veri vel apparentis: sed contractus innominatus, ꝙ magis assimilatur emptioni & venditioni. Host. verò, quem refert ac sequitur Sum. Ro. dicit ꝙ est contractus emptionis & vẽditionis licitus & excusatus ratione incertitudinis. C. eo. l. ij. Laur. autẽ de Ridol. ponit similẽ casum sub aliqua forma, scilicet ꝙ tales dent centum monasterio recepturi in vita sua annuatim sedecim hoc pacto ꝙ monasteriũ ad libitũ posset reddere centũ, & liberari ab annua solutione: & ob hoc monasteriũ obligat bona sua: & dicit reditũ nõ cõstitui in re, nec ad rẽ haberi relationẽ, sed ad personã, licet bona obligẽtur. Et sic ibi non est venditio iuris, sed pecuniæ inuendibilis. Imò, inquit, verius est contractus innominatus, scilicet do vt faciat: in quo videtur interuenire fraus, maxime attenta maximi lucri quãtitate, & pacto de restituendo cũ voluerit scilicet monasterium. Ex quibus videtur in effectu ac si mutuũ cõtraxissent. Ego verò dico sibi nõ posse esse mutuũ: qa dãs pecuniã nõ potest eã quouis tempore repetere: & cõsequẽter nec vsurã: sed tamẽ est ibi iniustitia, & est emptio iuris exigendi singulis annis sexdecim, celebrata pretio iniu
14 sto: & cõsequenter decidẽdus est iste casus secundũ regulas datas §. Emptio. p totũ. ¶† Decimoquartò quæritur, quid si quis emat actionẽ alicuius, vel summã certã minori pretio, quia soluit ante tempus: sicut si quis emat creditũ Petri, quod ei soluendum est ad tres annos aut pagas, seu reditus mõtium immaturos, aut scriptas banchi, vel actiones, & huiusmodi? Et dico multa. ¶ Primum. Quãdo litigiũ immi net, an possit actio emi pretio minore quàm sint ipsa iura. Bar. in l. per diuersas. C. mandati. dicit competẽs pretiũ esse quod remanet deductis expẽsis & labore pro recuperãda re factis. & idem Bal. in l. j. C. ne li. pen. & cõsequẽter videtur isti sentire ꝙ nõ possit quis actionẽ emere pro minori pretio quã sint iura, nisi habito respectu ad prædicta, scilicet laborẽ & expẽsas faciẽdas. Quod Panor. in c. ex parte. de alie. iudi. mu. cau. fa. dicit ex toto non approbari: quia minus valet actio quàm res ad quã datur, tum propter dubium euẽtũ litis, cùm possit quis perdere causam etiã iustam propter iudicis defectũ: tum quia debitor posset interim effici inops. Vnde dicit tex. no. in l. minus. ff. de reg. iur. ꝙ minus est habere actionem quàm rem: vnde cum nihil aliud emant quã spem in euẽtu iudicii futuri: ridiculum est dicere ꝙ pretiũ de necessitate debeat esse tantum quantum est in actione. Pro quo est Inno. in c. in ciuitate. eo. tit. vbi concludit ꝙ potest quis conscientia bona emere actionem iam ortam tempore contractus, etiam pretio minore: quia exponit se periculo. Et idem dicendum in transactione. & est tex. notabilis ad hoc in l. Lucius. ad Trebel. Vnde concluderem quòd modicitas pretii dicitur habito respectu ad valorem actionis: qui valor debet considerari habito respectu ad dubium euẽtum litis, secundũ quod causa est clara vel dubia. Aduertendũ est tamen ꝙ debitum litigiosum aliquando emere nõ licet. de quo dic vtẽ. Lis. §. viij. ¶ Secundũ. Si quis emat à Ioanne centum, quæ debet habere à Petro ex legato vel affictu quocunq; modo pro xcv. distinguendum est. Nam si hoc facit ad instantiam ipsius Petri, hoc est licitum si emit minoris quã æstimat suũ interesse, etiã lucri cessantis probabilis, deductis laboribus, &c. Et similiter si quantũ æstimat laborem & pericula rehabendi: quia nostra interest litibus & sumptibus nõ vexari: vt in l. minoribus. ff. de mino. Si verò sponte facit propter lucrum, aut minuitur pretium solùm ratione sumptuum, laborum, & periculorum, scilicet quia est emptio iusto pretio facta, cum res in periculo cæteris paribus minus valeat quàm extra periculum. Aut minuitur pretium solũ ratione anticipatæ solutionis: & tunc est vsura: vt in c. fi. eodem titu. & consentit Ioannes Andreas in additio. ad Speculum. & sanctus Thomas secunda secundæ. quæstione septuagesimaoctaua. Nec obstat illud. Plus soluit, qui ante tempus soluit. Institutio. de actio. §. plus. & de plus petitioni. c. j. quia illud est verũ in eo qui obligatus soluere, ante tempus soluendo patitur interesse: ideoq; cogens eum plus petit. Ista autem plus petitio siue sit respectu temporis: vt cùm obligatus solùm ad annum nũc cogitur. Siue respectu rei: vt cum res debita tempore messis petitur tẽpore anteriori, in quo plus valet. Siue respectu causæ: vt cùm debitum alternatiuè petitur determinatè: potest diminuere solùm tantum, quantum quis æstimat interesse suum verisimiliter, & siue damni emergẽtis, siue lucri cessantis. Non autem hoc habet locum in solutione anticipata pretii rei venditæ. Similiter si esset mutuum vel commodatum factum alicui vsque ad tres annos, & superueniente casu mutuans vel commodans indigeret, & vellet sibi restitui: non liceret commodatario vel mutuum recipienti minuere pro interesse suo, quãdo simile interesse incurrit mutuans & commodans: nec aliunde prouidisset vt ipsum eua deret, si talis commodator vel mutuans non subueniisset. Et sic intellige & limita l. in rebus. ff. cõmodati. ¶ Tertium. Si debitor centum aureorum ad instantiam creditoris soluit ante tẽpus minus quàm debeat, puta xc. Ioannes de Ripol. or. mi. dicit indistincte esse licitum, asserẽs ꝙ potest vẽdi tempus proprium, licet non commune. de quo per Archi. ij. parte. titu. j. c. viij. sed sanctus Thomas ad lectorem Florentinũ, dicit hoc esse vsurã. Quod limita etiam, secundũ eũ, nisi debitor antè soluat vt firmat creditori, & patiatur interesse: quia tũc licet. & habetur ratio eo casu etiã interesse lucri cessantis: puta quia volebat de illa summa mercari, secundum Hostiensem & Ioã. de Lignano. licet Innocentius & Ioan. Andr. sint in contrarium. de quo dic vt supra. Vsura. j.

ra.j.§.xxiiij.¶ Quartum circa emptionem pagarum est cõtrouersia,quibuidã dicentibus q̃ licitè emuntur pretio minore.quos sequitur Sum.Ros.adducens multa valde cõfuse & præter propositum,non distinguens inter emere loca & affictus,quorũ fructus est incertus, & emere pagas quarum summa est certa. Sum.verò Ang.dicit q̃ non licet. Ego verò dico sic,Emere pagas dupliciter cõtingit:primò quando non sunt certæ quantũad suam quantitatem:vt si quis emat reditus decẽ locorũ ad decẽ vel quinq; annos quicqd reddi derint:sic licet.& sic procedũt penè omnia q̃ adducit Sum.Ros.Secundò quando scitur certa summa, puta q̃ loca tali anno reddent tantũ,puta xl.solidos,& isti xl.solidi qui exigi nõ possunt vsq; ad tres annos,emũtur pro xxx.ad rationem xv.solidorum ꝑ libra:& idem est ac si tota summa nesciatur,& tamen certa summa ematur: puta libræ cẽtum ad rationẽ xv.solidorũ pro libra. Et sic est in vsu Genuæ emere pagas. Igitur emere pagas Genuæ,id est,prouentus ex locis certos,q̃ nõdum sunt maturi, ꝑ minori pretio quã ipsæ sint:puta ad xv.solidos pro libra,vel huiusmodi:est emere creditũ alicuius. Vnde distinguendũ est secundum aliquos vt ẽ §.eo.part.ij. Si enim emat quis ad instantiã amici,malẽs suis pecuniis negotiari,vel aliud licitũ quærere lucrum poterit minori emere pretio secundum quod verisimiliter æstimat suũ interesse etiã lucri cessantis. Si verò hoc faciat volẽs per hanc viam lucrari,vsurarius est nõ formaliter,sed æquiualẽter:quia solutio anticipata habet rationẽ mutui. Sicut in simili dicitur in c.in ciuitate.eod.tit.ita q̃ emptione & venditione est mutuum,quãdo soluitur ante vel post dationẽ rei. Si tamen in exigẽdo essent pericula & labores notabiles & expẽsæ:& hac ratione pretiũ minueretur,non esset illicitum:vtẽ.particula secunda:sed non est ita semper in proposito:& multò minus in scriptis banchi,quæ dãtur & accipiuntur in solutum. Nec obstat si dicatur ineſſe periculum aut labor in rehabendo:quia aliquando non est verisimile quin habebit tempore suo totum , & sine labore vel periculo notabili. Vnde minutio pretii fit solùm ratione tẽporis quod etiam patet:quia quando pagæ longius distant, tantò magis de pretio minuitur. Non obstat etiam q̃ communis æstimatio plus eas nõ æstimat valere:quia cõmunis æstimatio nõ facit iustum pretium,nisi ad numeratũ,quando eodẽ tẽpore & loco exhibetur pretium & recipitur merces,aliàs est corruptela. Non obstat etiam q̃ fructus agrestis minoris sit pretii quàm maturus:quia hoc verum est ratione qualitatis quam habet fructus in se non ratione dilationis tẽporis. Et ita in ꝓpõsito si summa immatura habeat in se pericula & labores,quæ non habeat matura,minus valet,aliter non,sed est vsura,per textũ apertũ à cõtrario in c. nauigãti.eo.ti. Non obstat etiam q̃ si radix bona est,id est, loca & fructus:quia fructus locorum sunt quidẽ pagæ,quæ sunt bonæ:non autẽ iniusta emptio pagarum , quæ est mala. Non obstat etiam q̃ emere pagas sit emere iura quæ minus valent,si magis distãt quasi minus vtilia:quia ius ad certam summam non valet ea minus,nisi rãtione periculi vel laboris,& huiusmodi:sicut etiam nec ius exigẽdi certã rem certo tẽpore valet minus quàm pretiũ rei tẽpore redditionis:quæ si emeretur minoris ratiõe anticipatæ solutionis, esset vsura:vt per c. in ciuitate.de vsur. Nõ obstat etiã quod melior sit res quàm spes:quia verum est , quãdo spes nõ est probabiliter certa.quo casu dico licitè pagas emi pretio minore. Non obstat etiam,si dicatur quòd Calixtus tertius & Xystus quartus cõcesserunt eas emi posse sine scrupulo:illequidẽ semel tantùm,iste verò toties,quoties:quia,vt in eorum literis patet,hoc cõcesserunt solùm quando protectores cõperarum sancti Georgii hoc æstimãt cedere in vtilitatem dictarum comperarum vel communis Genuæ:quo casu papa tanquã princeps liberè remittere intelligitur emptoribus q̃ ab ipsis ꝓtectoribus emunt. Vnde in eis locum habet cõcessio papæ,nõ autẽ in aliis ementibus à priuatis. Magister autem Raph.de Porna.in hoc casu cõsuluit pagas emi posse pretio minore. Et sic tenuit veram conclusionẽ, sed ex rationibus falsis: q̃ si valerẽt,probarent vniuersaliter ac semper licere talẽ emptionẽ.quod papa non dicit. Et sic stando principiis moralis philosophiæ ista emptio indubitanter esset vsuraria. Quę tamẽ est licita ex licentiãte statuto.quod sic declaro: Genua enim ex tanto tẽpore cuius initii memoria nõ extat in contrariũ,nõ recognouit superiorẽ,& condidit statuta & leges de facto:nõ obstãte q̃ habuerit aliquos dominos.qa fuit sub certis regibus quibus semper sibi seruatũ est ius condẽdi leges,& superioritatis cõueniẽtis ciuitati non recognoscẽti superiorẽ. Ciuitas autẽ & dominus superiorẽ in tẽporalibus nõ recognoscẽs habet in suo territorio iurisdictionẽ,quã in toto orbe de iure habet Imperator,secũdũ Bal.in c.j.de po.te.Doct.in l.imperiũ.ff.de iur.om.iud.Igitur sicut Imperator ex causa potest de iuribus & rebus vnius auferre & dare alteri sine dubio,vt l. Lucius.ff.de euict. Alex.in j.con.C.in ij.col.in add.ad Bar. & Abb.in c.q̃ in ecclesiarũ.de cõstit.ita & hæc ciuitas hoc facere põt ex causa iusta,q̃ est fauor publicus:vt tenẽt Doc. in d.c.q̃ in ecclesiarũ.& ꝓbatur in l.itẽ si verberatũ.ff.de rei ven. Bar.in proœ.ff.per tex.in l.vẽditor.§.si constat.ff.cõia prædio. Hæc autẽ ciuitas virtualiter fecit legẽ q̃ pagæ isto modo vendantur:quia de hoc est consuetudo obtenta in iudicio. Et hoc fecit ex causa iusta,quæ est fauor publicus:qa expedit toti ciuitati ista vẽditio:vt patet omnibus expertis circa hoc: imo expedit illis qui vendunt librã pro xv.solidis:quia si non venderentur pagæ nisi ad numeratum,gabellæ ciuitatis minus valerent,adeo q̃ vbi habentur xv.solidi, non haberentur xij.nec fortè x.vt patet expertis. Et ista opinio est verior & tenenda,maximè post factũ. Et sic papa intelligitur,non quidem donasse emptoribus rẽsiduum iusti pretii in dicta bulla,sed declarasse veritatẽ. Quod etiã hinc colligitur:qa Xystus hoc concessurus dixit,Nos de huiusmodi plenã notitiam habẽtes cõcedimus &c.¶ Quintum. Si quis scripturã banchi,seu creditũ quod quis habet in bãcho accipiẽdi in futurũ aliquam summam,puta centũ,emat pretio minore,secundũ Alex.de Ales,est illicitum. Sed intellige quando minuitur solùm ratione temporis:vnde dicendum est vt in casu priore:quia non esset illicitum si minueretur ratione laborũ & periculorum & sumptuum verisimilium: quæ tamen raro insunt talibus scriptis,quæ,vt dictum est,dantur & accipiuntur in solutum.¶† Decimoquintò quæritur,quid iuris de emptione & vẽditione cum pacto retrouẽdendi? Et dico multa.¶ Primum. In hac quæstione frequenter sum pro veritate fatigatus,propter quosdam confessores tenentes cõtra suos & aliorum Doctores: quo fine autem,ipsi viderint,& tamen veritas est clara ex ratione & authoritate,intelligendo tamen semper quòd emptio fiat iusto pretio,& cum aliis requisitis:& similiter locatio,seu etiã datio ad liuellum. Quod enim licitè quis emat & faciat fructus suos cum pacto reaffrãcandi siue redimendi intra tot annos,vel perpetuò quando pretium est iustũ, & intentio siue fides bona ita q̃ in veritate vult emere , & mallet emere absolutè quàm cum tali pacto.patet rationeː quia hoc fit ad commoditatem venditoris. Patet etiam authoritate:nam ita explicitè & formaliter tenuit ex ordine minorũ Alex.de Ales,iij.parte Sum.& Mo.in Sum.& san.

Bernar.

Bernar.in suis contractibus. & frater Ber.de Bust.& Sum. Angel.ac Rosel.& ex ordine Prædi.Ray.Pisa.Archi.& omnes & Hug. vt refert ac sequitur Arch.xiiij.q.iij.pleriq;. & Asten.& Inn.& Host.& Ioã.Andr.& cõiter Canonistæ in c.ad nostram.de emptio.& vendi.& in c.conquestus.de vsur.sicut & Theologi in iiij.dis.xv.& Legistæ in l.si fundum.& l.si à te.C.de pactis inter empt.& vend.& specialiter Bar.Cepolla Veronensis super hoc vltimatè conficiens penè volumen,& tandem in meam sententiam & cõclusionem se resoluens,vt patet ij.casu suo.col.j. Hæc etiam conclusio est formaliter & explicitè tradita per iura ciuilia: vt d.l.si fundum.& l.si à te.& per Canones intellectos ad sensum gl.& Doct.vt patet per gl.in c.cõquestus. de vsuris. & in d.c.ad nostrã.vbi nec tex.obstat:quia ibi reprobatur cõtractus ratione doli,nõ ratione pacti de retrouendendo,vt patet intuenti: & similiter per sacrã scripturã dicente domino Leui.xxv.q̃ omnis terra Israelitici populi sub redẽptionis cõditione venderetur.¶ Secundũ. Emere etiã cum pacto de retrouẽdendo,& locare vẽditori pro certo affictu, nõ est vsura,si fiat sine fraude:quia rem suã potest quisq; sicut illi,ita & isti,puta vẽditori locare,& cuilibet alii,saluis his quæ suprà loco suo dicta sunt. Esset tamen illicitũ,si ex pacto cõmodum & incõmodum pertineret ad vẽditorem, excepto cõstituto affictu, quia est cõtra naturã emptionis: cum rei emptæ cõmodum vel incõmodum pertineat ad emptorem.l.illud.ff.de peri.& com.rei.vẽdi.nisi affictus esset ita modicus q̃ venditor releuaretur in eo,in quo grauatur cõtra naturã contractus. Esset etiã illicitũ, quãdo venditor non se posset quãdo vellet ab huiusmodi cõductione liberare:quia cùm talis obligatio vẽdicet partẽ pretii d.l.fundi partem.& emptor solum iustũ pretium rei soluat,sic supra iustum pretiũ habebit istã obligationẽ. Et idem est si vellet emptor q̃ venditor obligaret se ad conducendũ,nisi in aliquo alleuiaretur conductor. Præsumitur autẽ vsura ex dicendis parti.sequẽti. & iterũ quãdo emptor venderet proprios fundos ad huiusmodi cõtractus faciendos:quia non præsumitur incõtinenti velle cõtraria agere.l.non ad ea.ff. de cõdi.& demonst.¶ Tertiũ. Si autẽ quis emeret in fraudem,puta quia intendit mutuare,nõ emere, nec vellet rem sibi remanere, sed redimi, & si crederet venditorẽ non redempturum,nõ emeret,vsura esset venditione palliata. Hoc autem secundũ Doct.in d.c.ad nostrã. in foro cõtentioso præsumitur ex tribus. Primò quãdo pretium est modicum respectu rei: intellige vltra dimidiũ.& facit l.quanuis.§.fi cum essem.ff.ad Velle.& hoc maximè quãdo posuit pactũ q̃ nisi redimatur intra certũ tempus,postea redimi nõ possit:quia videtur pactũ legis cõmissoriæ , scilicet mutuasse, puta centũ,& recepisse pignus de cxxv.ita q̃ nisi redimatur intra tale tempus,sit amissum:verũ est tamen q̃ res nõ tantum valet vendita sub tali cõditione q̃ semper possit redimi,quantũ si venderetur simpliciter,arg.l.fundi partẽ.ff.de contrah.empt. Secundò quando sit pactũ vt restituatur aliquid plus quàm fuerit pretiũ:vt not.in c.illo vos.de pig.& do. Anto.in c.cum in diœcesi.de vsur. Tertiò si emptor cõsueuit exercere vsuras.l.quod si nolit. §. qui assidua. ff. de ædil.edic. Quartò secundũ Io.And.in d.c.ad nostrã.in nouel.& Host.si apponatur clausula q̃ redimi nõ possit ante quinquenniũ vel decennium:sed tamen in rei veritate nõ esset illicitũ si fieret bona fide:vt quia vult facere aliqua tẽporalia melioramẽta,puta impinguãdo, quorũ effectu ipse vult frui. Non autem faciũt præsumptionẽ de vsura ista tria simul,scilicet pactum de retrouendendo, modicitas pretii, scilicet q̃ non sit vltra vel prope dimidiam,& datio in emphyteusim:quia ista iure permissa sunt, nec reperitur contrariũ esse cautũ.& tex.in d.c.illos vos.de pignoribus.& in c. ad nostrã.de empt. & vend. loquũtur vel quãdo aderat alia coniectura vltra ista,videlicet quia emptor erat solitus fœnerari,vel fiebat aliquod pactũ contra naturam contractus. ¶ Quartũ. Ad pleniorem autem prædictorũ notitiã colligendo ex quodam meo cõsilio registrato in Aur. ros. casu xxxj. dico q̃ iste contractus sit primò sic: Petrus emit ab Henrico fundũ B.pretio iusto,id est,mille aureis,& spõdet se ei reuenditurũ intra certũ tẽpus , puta x.annos vel quoties summa fuerit oblata:interim autẽ Petrus percipit fructus ex fundo , vel dat Henrico fundũ ad officiũ pensione iusta & æqua,iuxta dicẽda §.sequẽti. Verbi gratia,ad sex vel quinq; pro centũ. Et dico q̃ licet , iuxta dicta in hoc §. Secundò fit sic : Petrus enim emit cũ prædicto pacto dimidiũ ipsius B.fundi pro indiuiso florenis quingẽtis,& dat Henrico ad affictũ secundũ rationẽ prædictã. Et dico q̃ licet, vt prius,cùm sit eadem ratio,vt patet. Si tamẽ in vtroq; casu pretiũ non esset æquũ, teneretur emptor pretiũ augere aut venditor minuere:sed tamẽ cõtractus teneret, nisi esset error vltra dimidiã:teneretur etiã emptor,secundũ aliquos, restituere fructus perceptos pro rata diminutionis pretii. Quod tamẽ non est verũ:quia si cõtractus tenet,res est Petri,& consequenter omnes fructus: vnde tenetur solùm de residuo pretii,& de interesse,si quod passus est venditor ratione illius residui. Tertiò fit sic: Petrus emit cum prædicto pacto retrouendendi totum B.quingentis florenis , & dat Henrico ad affictũ secundum rationẽ prædictã,ita tamen q̃ in tali affictu nõ consideratur valor fundi,id est,mille, sed quantitas pretii,id est cccc.ita q̃ cccc.reddunt ei xxx.vel xxv.præcise,ac si emeret directũ dominiũ fundi valẽs quinquaginta,nõ empto vtili,quod tantundem valet. Et dico q̃ tunc est difficultas magna:& facio vnũ fundamentũ,scilicet q̃ fundum B. diuidatur in duas medietates , quæ sint C.& deinde dico q̃ pars C.tripliciter vendi potest:primò scilicet absolutè,siue per diuisum,siue per indiuisum, & secundò cum obligatione retrouenditionis: & sic minus valet quàm absolutè sumpta:& tertiò cum hypothecatione reliquæ partis,scilicet D.ita q̃ D.vendi nõ potest sine cõsensu eius qui emit C.vel ita q̃ si emphyteuta seu liuellarius cadat à C.cadat etiam à D.vel huiusmodi : & sic valet plus quàm absolutè sumpta tantũ,quantũ æstimatur illa obligatio. Ad casum dico q̃ si emptor intẽdit emere absolutè totum B.quingentis aureis,est iniustitia:& secundũ iura rescinderetur cõtractus,si iniquitas sit vltra dimidiã,iuxta dicta suprà in verbo Emptio: nec si detur postea ad affictum secundũ rationem dati pretii & nõ valoris , iustificatur cõtractus, quia posterius nõ iustificat prius. Si verò intendit emere totũ B.nõ absolutè,sed cum obligatione reuendendi & reaffictandi secundũ rationẽ pretii dati,& nõ valoris, videtur velle Sum.Ros.q̃ sit licitũ:quia cum tali obligatione nõ valet nisi quingentos aureos:quod verũ credere fortè quis posset si cõsideratis dicendis seq.§.& conditionibus regionis arbitrio boni viri neutra pars nimis grauaretur: quia perinde est ac si ematur dominiũ & ius directũ valens quinquaginta,& reddens pensionẽ regulare,id est quinque pro centũ,relicto tantundem de vtili apud venditorẽ. Si verò intendit emere vnã medietatẽ B.absolutè,id est,sine hypothecatione alterius partis , & eam det ad affictũ secundũ proportionẽ totius B. nulla est iniustitia. Si verò intendit emere vnã partem cum hypothecatione reliquæ, & locare pro rata,quod est quasi emere directum dominiũ sine vtili, est licitũ: sed tamen oportet q̃ illa hypothecatio soluatur,

nisi recompensetur per obligationem retrouendendi, quæ & ipsa aliquid valet. & in his bonus vir arbitrabitur. Quartò sit sic: Henricus enim egens pecunia vendit affictū nouū vel antiquū Petro super omnibus bonis suis in genere, vel super aliquibus in specie: de quod dic vt §. xij. & adde ꝙ si ille cōtractus est licitus & est ibi vera vēditio, poterit deinde fieri pactū de retrouendendo, & locare etiā ipsi venditori secundū quendam Veruec. & videtur expressum secūdum eum. ff. de in diē addict. in l. ij. & in l. vbi aūt. Quintò etiā sit apparenter iste cōtractus aliquādo vbi est vera impignoratio. de quo j. Vsura iij. per totū. ¶ Quintū. Sed contra prædicta arguitur primò: quia Dominus Leuit. xxv. in hoc casu retrouenditionis iubet fructus cōputari in sortē, & cōsequenter emens cū tali pacto nō facit eos suos. Solutio. Dico primò ꝙ illa iusio est iudicialis, seu pertinet ad præcepta iudicialia: & cōsequenter nō obligat, nisi denuò statuatur, vt patet per S. Th. j. ij. q. clij. Dico secundò ꝙ hoc fuit speciale in terra Promissionis, quā Dominus noluit posse vendi, nisi sub conditione vel pacto de redimendo, ꝙ fructus cōputarentur in sortē, non absolutè, sed proportionaliter. Voluit enim ꝙ omnis possessio vēdita in anno 50. libera sine pretio rediret ad venditorem. Et interim posset redimi: sed quantò pluribus annis emptor perceperat fructus, tantò minus pretiū restituebatur proportionaliter: sicut, verbi gratia, possessio vēdita aureis 50. in anno primo, in secūdo valebat solùm xlix. in tertio, xlviij. & sic de aliis: ita ꝙ quantò minus restabat tēpus vsq; ad quinquagesimū annū, tanto minus valebat. Et ꝙ iste sit sensus, patet: quia si absolutè fructus in sortē debebant cōputari, & nō secundū proportionē, etiā ante annū xxx. vel quadragesimū, quælibet possessio maximè bene fructifera, fuisset libera, & non solū in anno 50. ¶ Secundò arguitur. Nam in hoc cōtractu venditor nō habet intentionē vendēdi, sed pignorādi multoties. Sed dico ꝙ simpliciter vult vendere: licet secundum quid, id est, si aliter facere posset, nollet vēdere. Et quicquid sit de sua intētione, sufficit ꝙ dicat se velle vendere, & emptori nō constet de oppositio probabiliter: quia ad cōtractū esse simulatum oportet currere animū vtriusque, scilicet ementis & vendentis, vt l. emptione. C. plus vale. quod agi. imò secundū Bar. Cepo. de iure hoc sufficit, etiā si emptor sciret venditorē fingere: licet nō in cōscientia. Imò secundum aliquos sufficit in cōscientia: si tamē emptor intenderet mutuare super pignore, indubitatè esset vsura. ¶† Decimo sextò quæritur, quomodo cognoscetur iustitia pensionis? Et dico ꝙ ad cognoscendū quādo pensio in hoc cōtractu & in aliis sit iusta, sciendū est secundū quosdā, quos sequitur Sum. Ange. ꝙ licet locatio fieri possit pro pretio totius reditus, quē domus aut possessio reddit: nō tamē sic fieri potest in isto cōtractu liuellario: quia talis tenetur manutenere suis expensis. l. ij. C. de iur. emphyteu. & soluere pensionē, licet pars rei pereat casu fortuito. Secus in cōductore: quia nō tenetur suis sumptibus manutenere: vt l. colonus. ff. loca. nec tenetur casu re pereūte sine sui culpa. de locato. propter. Vnde si emptor tantū vult de censu, quantū soluēret simplex cōductor, cōtractus est iniustus & in fraudem vsurarū intellige præsumptiuè. Et propterea debet haberi respectus nō ad fructus si excedunt: sed ad quātitatem pecuniæ solutæ pro pretio: ita ꝙ talis pensio multiplicata per xx. annos ascēdat ad totalē æstimationē rei sic locatæ, & sic erūt v. pro cētenario, vt est tex. in auth. de nō alie. §. quia verò. & in auth. perpetua. C. de sacro sanc. eccl. & ibi no. gl. Vnde si locaretur simpliciter pro sex, nō pōt dari ad liuellum, nisi pro quinq;. Et quia cōiter grauatur talis in censu: ideo talis cōtractus videtur illicitus & in fraudem vsurarū: intellige præsumptiuè. Sed de hoc §. §. priore. ¶ Alii verò, quos sequitur Summa Ro. dicūt, & verius, ꝙ licet plus accipiat dando in emphyteusim, quàm simpliciter locando, per hoc nō censetur cōtractus vsurarius nec illicitus. quod probatur per d. auth. perpetua. iūcta gl. de qua x. q. ij. perpetua. quia rei dandæ in emphyteusim, etiā si locādo sit parui aut nullius reditus, pēsio iusta est, quæ in xx. annis adunata rei æstimationē cōtinet, vt habetur in §. fi verò alicuius. in authen. de nō ali. & ideo plus soluitur, quia in locatione habetur respectus ad fructus: in emphyteusi nō, sed ad rei valorem: nec id quod soluitur propter fructus, intellige præcise & semper, sed in recognitionē directi dominii: intellige aliquando, vt voluit Bar. in l. j. C. de iur. emphyt. ¶ Et pro maiori declaratione nota ꝙ in hoc casu si fundus emptus locatur, pensio iusta est habito respectu ad fructus & reditū ex eo perceptibilē. Si verò liuellatur seu datur in emphyteusim, quę duo, secūdū Bar. & Sali. in l. j. C. de iur. emphy, sunt eiusdē naturæ solo nomine discrepātia, tūc aut fundus reddit fructus cōes: puta v. pro centenario: aut multo plus, puta x. vel xij. vt cōiter in molendino publici fluminis: aut multo minus, puta duo vel tria pro centenario, vt in domibus maximè pretiosis, quæ multū valēt, & parū reddūt, eò ꝙ modica pensione locētur habito respectu valoris: vt est tex. in l. fi. §. finaūt. C. de bo. quæ libe. vbi dicit Bald. ꝙ domus pretiosæ sunt quodā modo steriles. Et si quidē reddit cōes, iusta pensio est habito respectu ad valorē rei, qui est secundum pecuniā solutā ad rationē v. pro 100. Si verò nō reddit cōes, tunc in locatione esset iusta habito respectu fructus vel reditus: sed in liuellatione, in molendino quidem iusta pensio videbitur quinq; pro centū, vt habetur in d. §. quia verò. quia in rei veritate etiam ipse dominus deducta æstimatione magni periculi & magnis expēsis cōseruandi nō perciperet nisi hoc vel circa: & cōsequēter cū in liuellatione omne periculū & omnis impēsa trāseat in accipientem, vt l. j. cum ibi no. C. de iure emphy. videtur ꝙ modica pensione debeat locari: sicut etiā propter prædicta vēderetur pretio modico respectu fructuū. In domo autem credo pensionē esse iustā, si sit ea quæ liuellaretur alteri qui eā nō vēdidisset: & alicubi est de more quinq; pro cētenario vel quatuor cū dimidio: & si sit pretiosa, erit possibiliter pensio maior quàm in simplici locatione: quia in liuellatione nō datur pensio principaliter per respectū ad fructus, sed in recognitionē dominii: vt not. Bar. in l. j. C. de iure emphy. Et sic patet ꝙ dando in emphyteusim iusta pensio aliquādo est maior quàm locādo: cū illa sit iusta, quæ in xx. annis collecta reddit æstimationē: vt d. §. qa verò. Nec obstat ꝙ emphyteuta sentit incōmodū reparationis. d. l. j. & cōsequēter videtur ꝙ debeat sentire cōmodū minoris solutionis: quia habet cōmodū iuris maioris quàm habeat cōductor: quia habet vtile dominiū: nec pōt expelli per dominū, etiā si vellet rem in proprios vsus habere. quod secus est in colono. C. loca. l. ædē. & si tēporis cursu res melioratur, sibi melioratur. Non obstat etiā ꝙ si res ecclesiastica datur in emphyteusim, fit diminutio sextę partis: vt in d. auth. perpetua. registrata x. q. ij. c. perpetua. quia verū est in re ecclesiastica nō pretiosa: nec dicitur ꝙ sine illa diminutione dari non possit: quinimo secundū gl. ibi in verbo, sextā, potest dari sine diminutione: imò plus accipi pōt in liuellatione quàm in simplici locatione, vt per eandē auth. probatū est. Non obstat etiā ꝙ colono sit remissio propter sterilitatē, nō autem emphyteutæ. C. loca. l. licet. Nec ex hoc sequitur ꝙ debeat in emphyteuta necessariò pensio esse minor: quia habet plura

plura commoda quàm colonus, vt dictum est: imò quando emphyteuta soluit magnā pensionē, quod scilicet aliquando est possibile, licet dicat Bart. ꝙ cōmuniter est modica: tunc videtur sentire idem Bart. in d. l. j. quòd remissio fiat emphyteutæ, sicut & colono. de quo vide §. Emphyteusis. §. j vbi distinguitur de emphyteusi propria & impropria. Non obst. etiā si dicatur ꝙ si emphyteuta plus soluēret q̄ perciperet, non esset pœna cadere per triennium non soluenti: quia hoc est ei pœna quando est vtile domino ꝙ cadat: quando autē non est vtile domino, potest inuitus retinere in emphyteusi: vt probatur in l. ij. C. de iur. emphy. in verbo, si voluerit. Non obstat, etiā si dicatur ꝙ iam pauper non posset accipere in emphyteusim si plus soluēret quàm perciperet: quia obligatio personalis, cuiusmodi est emphyteuta, ita sequitur pauperem sicut diuitē: quia sequitur personā quocunq; vadat, siue sit in emphyteusi, siue in simplici locatione. l. quis ergo casus. ff. de pecu.

2 Rursus de Vsura tertiò, vbi sit quantum ad pignorationes.

1 *Pignus ea lege datum, vt solutione in termino non facta sit venditum, an sit licitum.*
2 *Possessio an computetur in sortem in marito.*
3 *Maritus accipiens sex pro centum de dote non soluta an sit vsurarius.*
4 *Gener lucrifaciens fructus, si accipiat pecuniam dotis ab alio, an ille quoque lucretur fructus. & num. 5.*
6 *Hæredes mariti an lucrentur fructus sicut maritus ipse, & quid si possessio redeat ad vxorem. & num. 7. 8. & 9.*
10 *Fructus pignoris ecclesiæ an computet clericus in sortem.*

VSVRA tertiò cōsiderari potest specialiter quomodo inueniatur in pignorationibus, in quibus vsura est vti pignore obligato, & non cōputare fructus in sortem: iuxta dicta §. Pignus. §. j. per totum. ¶ Primò verò quęritur, 1 †quid si Petrus det Henrico in pignus pro centū mutuatis domum valentē centum & decem, hoc pacto ꝙ si in termino statuto non soluerit, impignoratio sit vēditio? Et dico ꝙ Archi. distinguit. Nam si Petrus eo anno non cōputauit fructum domus in sortē, elapso termino tenetur de domo & de vsufructu: quia cōtractus nō tenuit, sed fuit vsurarius. Si verò cōputauit: tenet cōtractus, licet domus plus valeat: quia pœna cōuentionalis apposita est, non obstāte pacto legis cōmissoriæ: de quo §. Pactū. §. xiiij. Et hoc nisi fecisset in fraudem vsurarū: puta quia mutuans existimabat in termino non posse fieri restitutionē, & inde se lucraturū illa decem, quæ domus plus valebat: secus si ad coercēdam mo- 2 ram debitoris. ¶ Secundò quæritur, †vtrum maritus recipiens possessionē computare debeat in sortem? Et dicit c. falubriter. eodem tit. ꝙ non. si sustinet onera matrimonii: puta quia vxorē nutrit. & idem l. pater. ff. de doli. exc. Pro quo aduerte ꝙ ad iustitiam huius contractus multa requiruntur. Primò, vt dictū est, ꝙ maritus siue gener sustineat onera matrimonii. Secundò ꝙ dos sit promissa simpliciter: quia si terminum ad soluendū eam dedisset, nihil posset percipere: quia ante moram nihil ei debetur, cum etiā potuerit vxorem accipere sine dote: vt §. sequen. quod Sum. Ang. tenet indistinctē. Sed tu limita, nisi interuenisset cōuentio de aliquo interim dando, secūdum Panor. post Cal. Quod autem dicit Panor. in dicto c. falubriter. quòd si gener accepit pignus, & postea terminum dedit socero de dote soluenda, nihilo minus poterit bona conscientia tenere fructus pignoris. Verum putat Sum Ang. si dedit ad soluendā dotē. Sed nō oportet limitare: quia eo casu maritus est in vero interesse: & ratione eius potest aliquid accipere, etiā ante terminū luendi pignoris, etiā sine pacto, quando mallet sibi solui, iuxta dicta §. Vsura. j. §. xix. vbi de interesse agebatur. Tertiò requiritur ꝙ fructus onera non excedant: vel si excedāt, habeātur de illo pluri, sicut de obnoxio restitutioni: quia causa cessante cessat effectus. de appel. cū cessante. quæ tamen onera cōmuniter æstimantur secundū quantitatem dotis: quia secundū dotis quantitatem mulier alimentanda est. l. si cum dotē. §. sin autem. ff. solu. matri. & de dona. inter virum & vxo. per vestras. Quartò requiritur secundum Ioan. And. & do. Anto. & Io. de Lig. in d. c. salubriter. & Laurent. de Ridol. in suis contract. ꝙ illi fructus subiiciantur fortunæ, id est, sint fructus possessionis, qui sunt incerti: non autē certa quantitas pecuniæ. Sed de hoc dic vt in §. seq. ¶ Tertiò quęritur, †quid si gener non reci- 3 piat pignus, sed cautionē de dote numeranda: & interim à socero percipiat aliquos certos denarios ex pacto: puta sex pro centū? Et dico de hoc Doctor. scripsisse cōtraria. Nam Io. And. in d. c. salubriter. cum aliquibus aliis dicit ꝙ non licet: tum quia papa cōsultus super hoc respōdit de possessione, non de pecunia: tum quia pecunia de se non fructificat. Et cum eo sentit Anto. de Butrio, Io. de Ligna. & Laurent. de Ridol. Sed Paul. de Elea. Io. Cal. Petr. de Anchar. & Panor. in d. c. salubriter. contrarium tenent. & dicit Panor. quòd papa idem respondisset de pecunia si fuisset interrogatus. Dicit etiā ꝙ pecunia fructificat hominis industria, sicut & terra: imò dici potest ꝙ esto ꝙ pecunia non fructificet, ꝙ nihilo minus vxor manducat & vestitur: & consequenter necesse est ex pecunia emere possessionem, vel ex ea negotiari, vt habeat vnde viuat, aut subleuare damnum. Et hæc opinio est verior: cùm vtrobiq; sit eadem ratio, id est onera, siue interesse: & sic idem est de pignore & cautione cum pacto. Concludit autem Panor. bene istam materiam dicens ꝙ si à principio datus est terminus ad soluendam dotē sine pacto interuentionis pignoris, licet ex post facto pignus traditum fuerit, nihil potest cōsequi gener: quia sicut potest vxorē ducere sine dote, & de proprio alere tenetur: vt in d. ca. per vestras. ita & traducere potuit dato termino ad dotē soluendā. Si verò à principio interuenit datio pignoris, non procedit opinio dom. Antonii. sed ꝙ nihil possit accipere, quia gener recipiendo pignus, videtur cōfisus authoritate dicti c. falubriter. & recepisse pignus vt lucraretur fructus in cōpensationem dilatæ dotis. Quod intellige præsumptiuè & in foro contentioso, & in cōscientia, etiā post aliquod tēpus arbitrio boni viri designandum ad soluendā dotē sine termino promissām: quia socer tunc est in mora. Potest etiam, secundū Panor. à principio gener conuenire cum socero de aliquo soluendo annuatim vsq; ad solutionem dotis: dummodo sit homo solitus mercari vel deponere pecuniā apud mercatorem. Sed omnia prædicta intellige si gener ex dote soluta fuerat fructū reportaturus probabiliter alias nō, cum nullū patiatur interesse. Et ex dictis patet quid si gener antequā sustineat onera matrimonii percipiat fructus rei dotalis: qa non cedunt lucro mariti, sed accrescūt doti vel dotāti. ff. de vsur. l. videamus. la. ij. secundū gl. in d. c. salubriter. debēt restitui mulieri. ¶ Quartò quæritur, †vtrū si quis mutuet genero 4 summā debitā pro dote, & accipiat ab eodē genero possessionē quā habebat in pignus, possit talis mutuās lucrifacere fructus possessionis vt gener faciebat? Et dicit Bal. in rubric. C. de vsur. ꝙ nō. qa mutata psona mutatur priuilegiū, quoties psona est immediata causa priuilegii. l. prima. C. de impo. lucra. deseri. & l. locatio. aliàs incipit, licitatio. §.

fina. ff. de publi. sed quia hoc non est priuilegium propter dotem, sed ius commune propter interesse: ideo ratio est, quia cùm iste mutuans non propter interesse, sed propter lucrũ mutuet, & accipiat, vsurarius est. Dicit tamen Rod. ꝙ si liberaliter mutuasset, & gener liberaliter in eum transtulisset omne suũ ius in dicta possessione, licitè acciperet illos fructus nõ ratiõe mutui, sed donationis. Cõcor. Mo.

1 ¶ Quinto quæritur, †quid si quis emat à genero ius præfatæ possessionis? Et dico ꝙ talis licitè faciet fructus suos:

2 nec potest ibi esse vsura, nisi contrahat fraudulenter, & fingat se emere, cùm intendat mutuare. ¶ †Sextò quæritur, vtrum hæredes mariti possint similiter facere suos fructus dictæ possessionis alimentando vxorem eo anno quo dotẽ restituere nõ tenẽtur, si sit in rebus mobilibus, per l. vnicã. C. de rei vxoriæ actione. Et dicit Panor. post Io. And. & Host. in d. c. salubriter. ꝙ non: quia statim possent se expedire de muliere reddẽdo ei pignus vel rem obligatam pro dote: quod non poterat maritus. de iureiur. tua nos. el ij. imò etiam non lucrãtur fructus dictarũ rerum mobilium, si quid acceperunt: quia licet quò ad illas res mobiles non sint in mora nisi post annum: tamen earũ fructus quos habuerunt intra annum, post annũ cum ipsis rebus restituere tenentur, secundũ Salice. & Angel. in d. l. vnica. §. exactio. Et intellige primò si nõ alunt relictã, non aliter: vt ff. Dos. §. vlt. Secundò de prouenientibus ex illis, nõ ex industria: quia si cum pecunia sunt lucrati, non tenentur de lucro.

7 ¶ Septimò quæritur, †quid si hæredes vxori relictæ assignent possessionẽ in pignus? Et dicit Io. de Ligna. post Io. And. Host. & Innoc. in dicto c. salubriter. quòd non lucratur fructus, sed tenetur computare in sortem. Vnde sit cauta, inquit, ne recipiat rem obligãtã pignore, sed eam vendi faciat, vel recipiat in solutum. ff. de re iudicata. l. à diuo Pio. alias fructus computabuntur in sortem, & dotem extenuabunt: vt in c. illo vos. de pignor. Summa autem Angel. dicit se tenere contrarium, & quòd facit fructus suos, si aliunde non habet vnde viuat. Quod non bene indistinctè dicitur, nisi intra annum non restituendæ dotis, vbi alimenta debentur relictæ. Alioquin extra illum annum siue habeat vnde viuat siue non, vsuraria est: si sponte ita facit, malens sic lucrari quàm habere dotem: quia cum dilatio solutionis sit mutuum implicitè, secundum omnes ibi est mutuum cum lucro. Si autem dotem habere non potest, sed violẽter ei detinetur, nec posset se iuuare eo ꝙ non fieret ei iustitia propter potentiam hæredum, secundum Archiepis. licitè recipit dictos fructus, vel pecuniã sine dotis extenuatione. Et idem secundum eundem est quando illi fine magno detrimento dotem restituere non possunt: & illa cõpatiens eam dimittit penes eos ad tempus, interim, cum non habeat vnde viuat, recipiens aliquid ratione interesse: secus autem, inquit, si fieret propter vtilitatẽ vtriusque, vt scilicet illi magis lucrentur: & illa ex integro capitali lucrum habeat. Intellige autem ꝙ si aliunde haberet victum, hoc fieri non posset: quia illi non tenerentur nec ad dotem nec ad interesse siue alimenta intra annum, quo iure tenent dotem, vt suprà, Dos. §. xxj. post annum verò secus. Vnde si ad eorum vtilitatẽ solùm eam illis dimitteret,

8 veniret etiã interesse lucri cessantis, iuxta dicta ff. Vsura. j. §. xix. xxv. xxvj. ¶ Octauò quæritur, †vtrum valeat statutũ ꝙ soluto matrimonio quàdiu hæredes mariti perstiterint in dote soluenda, teneantur certum quid dare vxori relictæ vnde se inde possit alere? Et dicit Sum. Ang. in verbo, Dos. §. vlt. & Panor. in cap. de prudentia. extra de do. post diuor. restitu. refert Ioan. de Lig. in cle. ex graui. de vsur. tenere quòd valet. sed limitat ipse Panor. in ea quæ non habet vnde viuat aliunde. Sed istam limitationem dicit sibi non placere. Ego autem dico primò quod Panor. ibi non refert illud, sed oppositum, scilicet quòd secundum Io. de Lig. statutum nõ valet. & ita tenet ipse Ioan. & Imol. in dicta cle. & multi alii. & Matt. ibi dicens ꝙ taliter statuentes incidunt in pœnam dictæ cle. & secundò quod Panor. illud dictum Io. de Lig. non limitat: sed in c. salubriter. de vsur. limitat dictũ contrariæ opinionis tenentis ꝙ tale statutum valet, vt patebit. Et tertiò dico ꝙ dicta limitatio licet non conuenienter limitet istud dictum ꝙ relicta facit fructus pignoris suos: vt §. priore. cõuenientissimè tamen limitat valorẽ dicti statuti facti in pœnã morosi, vel ratione interesse ante morã. vt patet ex sua doctrina, quæ vbi suprà, est virtualiter hæc. Pro decisione, inquit, huius quæstionis an valeat tale statutum, examinanda est alia, s. an teneantur hæredes alere relictã donec persoluerint dotem: & placet, inquit, plus mihi illa opinio, quę dicit ꝙ sic si illa non habet alia bona, etiã intra annum datum hæredi ad dotem persoluendã, vt tenet gl. & Bart. in §. exactio. l. vnica. C. de rei vxor. actione. & Specul. in tit. qui filii sint leg. Quo præsuppositio dicit ad præmissam quæstionem ꝙ statutũ valet in casu quo hęres tenetur alere relictã, loco alimentorũ decernens certam quãtitatem: cum honesti ius sit hoc recipere, quàm alimenta minutatim. Et Card. in dicta clem. tenet ꝙ tale statutum vel consuetudo potest tolerari, dicens se ita consuluisse, & referens hoc statutũ esse Paduæ. Hęc ex illo. Et ita patẽt omnia prędicta: quia quæ spõte mulier accipiebat ex pignore, erãt lucrũ ex mutuo: quæ verò accipit ex statuto, sunt pœna legalis vel interesse lege determinatum. Adde tamen ex Archi. ꝙ etiam postquam hęres est in mora soluendæ dotis, idem est secundũ Card. quod Archi. limitat licere relictæ quando mallet dotem: aut si potest, non vult mota pietate hæredum: vt §. priore.

9 ¶ Nonò quęritur, †quid si lucretur relicta aliquos fructus ex pacto dotali? Et dicit Archi. post Laurent. de Ridol. ꝙ licitè eos percipit ex eo quòd ratione interesse conuenti prouenient ex mora debitoris dotem non restituentis, vel ratione pœnæ cõuentionalis. quod tamen limitat, nisi perciperet fructus ex possessione longè plus dote valente: maxime si debitor impotens sit ad restituendam dotem.

10 ¶ Decimò quæritur, † quid si clericus accipiat in pignus rem siue possessionẽ ecclesiæ? Et dico ꝙ fructus non tenebitur computare in sortem: quia eos percipit quasi de suo. extra eod. c. j. & c. cõquestus. & idem in decimis iniustè detentis. de deci. c. fina. & secundũ Rayn. idem esset de omni alia possessione iniustè detẽta, siue sit ecclesiæ siue laici, secundum glos. & doctor. in d. c. j. & idem secundũ Rayn. de omni possessione empta ex fructibus iniustè perceptis.

❧ Rursus de Vsura quartò ❧ quo ad cambia.

1 *Cambium aut ars campsoria quid sit.*
2 *Pecunia an possit cum pecunia permutari aut vendi, & qualiter. num. 4. & 5.*
3 *Numisma an & qualiter vendi possit.*
6 *Cambiorum quot sint genera, & quibus modis exerceantur.*
7 *Cambium ad minutum an sit licitum.*
8 *Cambium reale per literas an sit licitum.*
9 *Cambium siccum an sit licitum secundum varios eius modos. & num. sequen.*

VSVRA quartò considerari potest, vt sciatur quando fit in cambiis, & quãdo non. Est autem in ista materia difficultas magna intelligẽtibus veritatẽ illã explicare taliter

taliter, vt intelligatur ab aliis, maximè rudioribus, propter intricationem contractuũ: esset etiã difficultas maior intelligere quomodo cambia celebrentur, propter subtilitates mercatorũ tẽporis nostri: est verò maxima in his determinare veritatẽ, quod opinionũ varietas attestatur. Igitur operis ordine necessitatus diuino auxilio inuocato aggredior in re tã ardua determinare veritatẽ. ¶ †Primò autem

2 quæritur, quid sit ars campsoria & cambium? Et dico multa pro responsione. ¶ Primum. Sicut dictũ est s. in verbo, Negotium, duplex est cõmutatio, distinguendo ex parte finis: vt etiã dicit Philosophus j. Polit. vna scilicet quasi naturalis & necessaria, scilicet rerũ ad res vel pecunias, propter necessitatem vitæ, quæ propriè nõ ad mercatores. sed ad œconomos & politicos pertinet, qui habent prouidere familię aut ciuitati de necessariis: alia denariorũ ad denarios, adde vel ad res, non ad necessitatẽ vitæ, sed ad lucrum cõsequendum: quæ propriè dicitur negotiatio, & ex bono fine honestari potest. ¶ Secundũ. Pecunia considerari potest duplicitèr. primò materialiter vt res quædã, puta aurum, argentum & æs: & secũdò formaliter, vt pecunia, id est, inquantũ monetata: & primo modo sicut locari potest, vt secundũ Doc. ad ostentationẽ, ita etiã potest vendi: sed secũdo modo nec locari nec vendi potest, cũ non habeat vsum à proprietate distinctũ, sed suo vsu distrahatur. Et sic intelligo opi. San. Th. & Archi. & aliorum dicẽtium ꝙ nõ est vendibilis, sed regula & mẽsura venaliũ, scilicet formaliter sumpta. ¶ Tertium. Pecuniæ formaliter sumptæ duplex est vsus, secundũ Philosophũ ibi. Duplex est enim aliarũ rerum vsus per se, scilicet propriusac principalis, qui tã in naturalibus quàm in artificialibus est ille, ad quẽ rei natura primò ordinatur: vt panis ad esum, & vestimentũ ad vestiẽdum, & sic de aliis: & cõmunis ac secũdarius, scilicet alius à primò, cui tamen res, inquãtũ talis, applicatur: sicut respectu vestimẽti cõmutatio, quia vestis applicatur vẽditioni & cõmutationi, inquantum vestis: nec vẽditur vel cõmutatur pro simplici pãno. Et sic pecuniæ secũdum Philosophum primarius vsus est cõmutatio pro venalibus necessariis ad vitã: puta cibo, potu, vestitu, & huiusmodi: propter quæ habẽda inuentum est numisma: vt quæ vni patriæ vel personę desunt, aliunde habeantur dato numismate. Secũdarius verò est cõmutatio pro alio numismate: & aurei pro carlenis: quæ cõmutatio orta est ex inæqualitate numismatũ, dũ habenti numisma magnum cõmodius erat paruũ, nõ inquantũ talis materia, sed inquantũ talis valoris erat: & sic etiã hic moneta formaliter sumitur. ¶ Quartum. Lucrum autẽ ex cõmutatione numismatũ, secundũ Philosophum vbi s. ortum habuit primò quidem à casu dum accidit aliquod numisma, puta aureũ alicubi plus æstimari: sicq; ibi plura ærea pro eo dari quàm alicubi: sed deinde humana industria adinuenit artificiosè vias lucrãdi circa huiusmodi numismatum cõmutationes. ¶ Quintum. Igitur ars campsoria est negotiatio in cõmutatione numismatũ: cambium verò secundũ vsum loquentium est actus huius artis, id est, cõmutatio numismatum: secundum vocabulum autem est omnis commutatio siue rerum ad res, siue rerum ad pecunias, siue pecuniarum ad pecunias, quæ vulgo dicitur baracto. Sciendũ tamẽ ꝙ cõmutatio sumitur largè, vt etiam conuenit venditioni, & strictè vt ab ea distinguitur: & sic est cambiũ propriè: nõ autem primò modo. sed largè est cambiũ differens à vendi-

2 tione sola materia: quia nõ est nisi circa pecunias. ¶ †Secũdò quæritur, vtrum salua æqualitate iustitiæ pecunia possit cum pecunia permutari solùm salua æqualitate pretii legalis hinc inde: ita scilicet quòd vna tanto pretio distrahatur, quanto distrahitur alia: aut certè data inæqualitate huius pretii possitaliter seruari æqualitas. Et dico ꝙ solutio huius quæstiõis pẽdet ex alia an pecunia vẽdi possit. Ad quod dico ꝙ si pecunia cõsideretur formaliter & absolutè, id est, si cõsideretur ipse valor pecuniæ secundũ se, quem habet ex statuto legis est inuẽdibilis: quia sicut albedo nõ potest esse alba, sed est illud quo quid formaliter est albũ: ita valor seu pretium non potest appretiari, sed est illud quo alia appretiantur, seu regula appretiãdi. Si verò consideretur ipse valor vt est in tali materia, puta auro vel argento, vendi potest & appretiari per accides gratia materiæ. quod patet primò, quia locari potest secundũ Doc. Secũdò, quia secũdum S. Th. & Philosophũ j. Poli. supposita honestate finis licitum est lucrari permutãdo pecuniã cum pecunia: quod sub eodẽ principe esse nõ posset, si semper daretur & acciperetur secundum valorem legalem: & sic oportet ꝙ ex altera parte habeat rationẽ venalis, ex altera pretii: quia expresse S. Th. ij. de regi. princ. vult ꝙ possit quis vti numismate aliter quàm vt pretio rerum venaliũ: & per consequens quis eo vtitur vt re venali: quia omnis res corporalis vtilis homini est aut pretiũ, aut quid appretiabile: & tamẽ iste vsus est vsus pecuniæ inquantũ pecunia, sed nõ principalis. Verba autem S. Tho. ij. de regi. prin. c. xiiij. vbi probato per vnam rationem ꝙ pondus & mẽsura sunt magis necessaria quàm numisma, subiũgit aliam, sunt ista: Amplius autem pondus & mensura, inquantum talia, semper ordinãtur ad mensuranda & ponderanda: aliter per se nihil sunt: sed numisma, quãuis sit mensura & instrumentũ, in permutationibus tamen per se aliquid esse potest: puta si confletur erit aliquid, videlicet aurũ vel argentũ: ergo nõ semper ordinatur ad permutationes: & hoc etiã habet veritatem in aliis speciebus pecuniarũ, imò amplius, vt in campsoria, quæ nõ propriè ordinatur vt sit mensura rerum venaliũ, sed magis ad permutationes numismatis. hæc ille. Ex quibus patet ꝙ pecunia vti possumus tripliciter. Primò vt mẽsura venaliũ, qui est per se & principalis vsus eius. Secũdò vt est pecunia permutando eam cũ alia pecunia, vt in cambiis, qui est vsus eius per se, sed nõ principalis: quo casu est venalis per accidens, id est, gratia materiæ. Tertiò, vt re quadã, quo casu est venalis per se eo modo quo venditur pro argento facto seu monetato ad põdus. ¶ †Tertiò quæritur, vtrum numisma

3 possit materialiter vẽdi vel emi pretio maiore vel minore quàm sit legale, id est, illud quod habet ex statuto cõmunitatis aut principis ratione suæ qualitatis? Et dico ꝙ sic dupliciter. Primò propter qualitatẽ numismatis faciẽtẽ illud esse carius possẽssori: quia sicut habẽs equum valentẽ x. cõmuni æstimatione, potest illũ vendere xij. secundũ S. Th. & alios Doct. ita habens monetã ex statuto valẽtem lx. puta aureum bonũ, posset illam vẽdere. lxij. si sibi sic valet aut est cara. Secundò propter qualitatẽ numismatis facientem illud plus aut minus valere in se quàm valeat aliud numisma eiusdẽ pretii legalis. Mille enim libræ in auro materialiter valent aut valere possunt plus quàm mille in pecunia ærea vel argẽtea: & in vna argẽtea vel çrea quàm in alia: aut ratione ponderis, quia illa est cõpleta, ista defectiua ex sua origine vel attonsione: aut ratione deportationis, quia illa est cõmodior ad portandũ quàm ista: aut ratione vniuersalis distractionis, quia illa in pluribus locis distrahitur suo legali pretio, nõ ista: aut ratione periculi exbãnitionis, cui plus subiacet ærea vel argentea moneta quàm aurea, & vna argẽtea quã alia: aut ratiõe cõmoditatis, quia illa est aptior alicui vsui quàm alia: vt aurea ad ponendũ in medicina, nõ autẽ argẽtea: & aurei Genuẽses ad deaurãdũ magis quàm

Veneti: aut ratione inexpendibilitatis, puta quia aliqua pecunia alicubi vēditur vbi non expenditur. cuius pretiū, inquantum est res. minus est pretio legali quo alibi distrahitur. Nec obstat si habebat valorē determinatū à lege: quia verū est in ordine ad cōmutationes rerum, non autem pecuniarum: sed tūc taxatur arbitrio bonorū. ¶ †Quartò quæritur, vtrū pecunia vēdi vel emi possit pretio quàm legali ratione distantiæ localis? Et dico ꝙ emptio & venditio & alii cōtractus permutationis, qui fiunt de re aut circa rem, variantur tripliciter. Nam aliquādo fiunt in vno loco pro eodem loco totaliter: vt quia res permutatæ ambæ ibi sunt, & ibi sunt assignandæ: sicut si quis manualiter tradat vinū accipiens oleū, aut aurum accipiens argentū vel æs, & econuerso: & tunc res permutātur secundū pretium ibi cū rebus. Aliquādo verò fiunt in vno loco pro alio totaliter: vt quia ambæ res permutādæ sunt in alio loco: sicut si duo existentes Mediolani permutēt res quas vterq; habet Venetiis, assignāte quolibet eorū rem suā Venetiis: & tunc permutantur res secundū pretium quod habent venetiis: quia perinde est ac si Venetiis fieret permutatio. Aliquādo verò fiūt in vno loco, partim pro illo, & partim pro alio: vt quia altera rerū permutādarū est in vno loco, & reliqua in alio: sicut si duo Mediolanēses cōtrahant super aromatibus quę alter habet Genuæ, & alter exhibet Mediolani pretiū vel aliam rē, puta frumentum: & tunc oportet fieri æqualitatē pensatis pretiis vtriusq; loci, & periculorū ac expensarum, quæ ex altera parte, scilicet aromatū accidūt. Vnde illa aromata nō æstimabuntur pretio quo venderentur Mediolani, vt patet: nec quo venderētur Genuæ, quia licet quæ sunt Genuæ vendātur pretio ibi currente, eodē tamen nō vendūtur Mediolani, licet plus ibi valerēt si ibi essent: sed existentia Genuæ venduntur Mediolani pretio quod de existentibus Genuæ inuenitur Mediolani: quia res iustè emūtur & vēduntur pretio currente tunc in loco vbi fit contractus, etiā si ibi venderetur minori pretio quàm in loco vnde cū expensis & periculis sunt allata. Res itaq; distans considerata sub tali distātia min⁹ valet quàm præsens. Et quod de aliis dixi, dico etiā idē de pecunia inquantū est vendibilis: quia nō est differentiæ ratio. ¶ †Quintò quæritur, vtrū numisma vendi vel emi possit pretio maiore vel minore quàm sit legale ratione distātiæ tēporis? Et dico ꝙ quādo res permutatæ non assignantur vel traduntur eodem tempore, nō potest esse nisi duobus modis, scilicet vel quia ista exhibetur ante illam, vel illa ante istā. Et quidē si pretium exhibeatur ante rēvēditam, ratione anticipatæ solutionis nō licet emere rem minus pretio iusto, secundum omnes Doc. præcipuè S. Th. similiter nec vendere plus quādo res antè traditur, nisi in casibus, de quibus s. Vsura. ij. §. ij. scilicet quando venditor erat rē seruaturus in tempus aliud: vel si emptor non sit recepturus rē, nisi in tēpore, de quo est verisimiliter dubium de rei valore, vt ibi s. dictum est. Et idē dico de emptione & venditione pecuniarum.

¶ †Sextò quæritur, quot sunt genera cambiorū, & quibus modis exerceantur? Et dico ꝙ omnia reducuntur ad tria.

¶ Primum dicitur reale tantum, quod etiam dicitur cambium ad minutum: vt cùm Petro habenti aurū campsor dat argentū, vel ecōtrario: aut habenti vnius generis monetā: puta carlenos, dat monetā generis alterius puta quatrinos: accipiens tamen pretium certū pro suo labore, puta quatrinum pro libra. ¶ Secundum dicitur reale per literas, quod fit duobus modis. Primò quando campsor, Petro danti sibi Mediolani certā summam, puta centum, dat literas quibus certa summa, de qua cōueniūt, redditur ibi Romæ aut Venetiis, puta xcv. & reliquū campsor lucratur pro suo labore. Secundò cum Petrus Mediolani habet certam summam alibi plus valentē, & quā vellet illuc deferre, puta Venetias, vt illud plus lucretur: vel ecōtrario habet Venetiis, & vellet habet Mediolani, & dat eā campsori, qui dat ei literas, per quas dicta pecunia restituitur ei vbi vult: & ille aliquid soluit cāpsori pro suo labore. Et sic in hoc genere semper campsor prius accipit quàm det. ¶ Tertiū dicitur siccū ad instar arboris carentis humore vitali, & cōsequenter habētis apparentiā arboris, sed nō existētiam: quia scilicet hoc cambii genus secundū communem opinionem & secundum quod cōmuniter est in vsu, nō habet propriè naturam cambii, sed mutui & vsuræ: licet etiá aliquando ab aliquibus licitè celebretur: quo casu iā non est siccū, sed reale & verū cambiū differens à priori genere: quia in hoc semper campsor primò dat, & deinde accipit. Habet autem hoc genus multas species diuersis nominibus nominatas, scilicet per Venetias ad libras grossorū, per Lugdunū, per Lōdres, per Bruges, & huiusmodi: & fiūt etiā multis modis. ¶ Primò fit sic: Nā Petrus recipit Mediolani vel Florentiæ à cāpsore decē libras grossorū tunc valentes centū florenos seu centū aureos ex pacto ꝙ in capite vnius mēsis teneatur tātum cāpsori Mediolani restituere quantū post decē dies à celebratione cōtractus valebūt Venetiis decē libræ grossorum, quæ aliquādo Venetiis valēt plus, aliquādo minus: & sic campsor aliquādo perdit, aliquādo lucratur: licet semper speret lucrari, & lucretur vt plurimū. Et si Petrus plus vult pecuniā tenere, de mense in mēsem renouatur cōtractus, modo prædicto. Et in hoc cambio lucrum expectatur in excremento probabili alicuius monetæ. ¶ Secūdò fit sic: Petro indigēti Mediolani marcha auri, quæ valet lx. scuta, dat campsor nō quidē lx. scuta in propria forma scutorum, sed valorē lx. scutorū nō secundū valorē scuti in Lugduno, vbi cōmuniter valet xxx. glossos: sed secundū valorem scuti in Mediolano vbi cōmuniter valet xxviij. hoc pacto ꝙ Petrus tēpore feriarū Lugdunensiū reddat campsori Lugduni lx. scuta: & sic sperat lucrari duos grossos pro scuto. Et ita cōmuniter fit: licet aliquādo perdat, aliquādo stet in capitali. Et isto modo lucrū expectatur ex hoc ꝙ campsor illud, cuius valorē dat, minus æstimat, vbi illud dat, quam vbi illud reciperet. ¶ Tertiò fit sic: Petro dat campsor Mediolani centū aureos vt in fine triū mensium responderi faciat in ciuitate Londrēsi aut Brugensi alterius generis monetam, puta tot libras sterlingorū, quā monetam credit eo tēpore ascendere ad summā maiorem data. Et in hoc modo stat lucrū in hoc ꝙ illa pecunia aut plus valet de præsenti, aut plus creditur valitura in posterum. ¶ Quartò fit sic: Petro dat campsor Mediolani centū aureos secūdum valorem aurei in Mediolano, vbi, verbi gratia, valet grossos xxxij. hoc pacto vt tēpore feriarum reddat sibi centum aureos secundum valorē auri in Londres aut Bruges, vbi valet grossos xxx. & sic lucratur grossos duos pro ducato in eo quòd plus æstimat ducatum quando eum dat, quàm quādo illum accipit: vel etiam hoc pacto vt in tali terminō restituat sibi secundū rationē cambiorum de Londres aut Bruges, licet neuter habeat banchum in Bruges, nec sic illic pecuniā allaturus aut recepturus: & in hoc cōsistit lucrū vt in modo superiori. ¶ Quintò fit sic: Petro dat cāpsor Mediolani centum aureos hoc pacto ꝙ in fine vnius mensis responderi faciat totidē Romæ: vbi scilicet credit eos verisimiliter plus valituros. Et in hoc lucrum consistit: quia plus valet aureus vbi accipitur, quàm vbi datur. ¶ Sextò fit pessimè, & dicitur cambium recambium sic: Petro enim Mediolani dat

campsor centum aureos mutuo ad rationē cambiorum de Londres cum pacto ꝙ scribat literas, licet eas non mittat: & secundū quod lucrantur cambia in eundo & redeundo, ita accipit vltra sortē. ¶ Septimò fit specialiter in Romana curia sic: Clericus cōsequutus beneficiū & habēs soluere annatā, id est, primos fructus beneficii, vt dicitur, pro medietate cameræ apostolicæ accipit centū à cāpsore, obligans se illa restituere in partibus vbi est beneficiatus de moneta ibi currēte, & vltra lucrū consequēs varietatē monetarum daturus quinq; pro centenario, vel sex, aut secundum quod conueniunt plus aut minus aut iuxta prolixitatē & breuitatē moræ in restituēda pecunia: & fit instrumentū de mutuo & de vsura, tanquam totum sit de capitali, ita ꝙ si mutuū est centum, & vsura quinq;, instrumentum cōtinet centum & quinq; mutuata tali tempore restituēda. ¶ Pro notitia autem dictorum modorum aduerte primò quòd si Mediolani plus valet aureus vel scutum quàm Brugis, aut Lugduni: quia scilicet Mediolani grossos xxxij. ibi verò xxx. valet: campsor dando facit computum super valore, & obligat Petrū ad reddendū sibi tot grossos in auro: quo fit vt campsor dans aureū pro grossis xxxij. recipiat eum pro grossis xxx. & lucretur aureos aliquos. si autē valet Mediolani minus, fundat cōputum suum super ducatos, & obligat Petrum ad reddendum sibi tot ducatos secūdum valorem quem habēt alibi. ¶ Aduerte secundò ꝙ mercatores in cursu & vsu cambiorū non semper vtuntur moneta secundum valores quo vtūtur alii homines negotiātes, sed instituunt alium: imò aliquando cōmutant veram monetā in fictam: sicut si campsor dando aureos Mediolani emat à Petro florenos Valētiæ pretio decem solidorū pro singulis, qui floreni valēt in cursu cambiorū Valentiæ solidos xij. & tamē ibi nulla est moneta talis. quo casu summa quædā est quæ emitur pretio minore. ¶ †Septimò quæritur, vtrū licitū sit cambiū ad minutū cum aliquali lucro retinēdo, scilicet aliquid de vero pecuniarū valore: puta quatrinū pro libra? Et dico multa. ¶ Primū. Hoc cambiū est verè cambiū, & in eo est possibiliter contractus permutationis verus: vnde datur aurū pro argēto, vel ecōtrario: aut vna moneta pro alia dissimili in substātia, puta argentea pro ærea: aut dissimili in quantitate, puta attonsa pro cōpleta: aut in qualitate, puta quatrini veteres pro nouis. Pōt etiā ibi esse emptio & venditio vna pecunia tenente locū rei venalis, alia pretii: quod tunc accidere pōt quādo valor vnius pecuniæ est maior vel minor quàm valor legalis ratione suæ bonitatis aut malitiæ iuxta dicta s. §. iij. ¶ Secundū. Quantū ad campsorē in hoc cābio dicit Io. de Lig. in c. fi. de vsur. post multa ꝙ nō videtur bene excusabilis, nisi attēto interesse: quia attento subiecto pecunia est inuendibilis, cū omniū rerū æstimatio sit. ff. de fideiuss. l. si ita. Vnde vbi plus recipit, non est bene tutus. Lauren. aūt de Ridol. dicit hoc esse licitū fraude cōsante: nec ibi esse vsurā, sicut nec mutuū, nec venditionem pecuniæ, quæ est inuendibilis, secundū Arch. xiij. q. iiij. c. j. nec ad pecuniā habert respectū, sed ad interesse laboris, operarū, pensionū, salariorū, periculorū, & huiusmodi. Et idē in veritate sensit Io. de Lig. si verba eius considerentur, scilicet ꝙ sit licitum moderate lucrari ratione interesse, & idē Bal. dicens talē contractū licitū esse iure gentiū & necessarium, ac naturali ratione munitū propter pericula & damna cāpsoris, vt ff. de nautico fœn. l. periculi. ff. de actio. & oblig. l. traiectitiæ. §. de illo. & idē Alexāder de Al. & est opinio cōis. Cui addo ꝙ in omni arte licita cōmutando habetur ratio proprii interesse: & quod pōt lucrari etiā ratione vēditionis pecuniæ aliquādo, scilicet quādo dat bonam pro mala: quia pecunia est vendibilis gratia materiæ, vt dictum est. Summa aūt Ang. & Rosel. adducit pro ratione ꝙ sit licitū: quia minuere sortē nō potest esse vsura, sed bene sortē augere. ff. si cer. pet. l. rogasti. §. si tibi dedero. Sed ista ratio locū habet in Petro dante campsori: nō aūt in cāpsore: quia & si minuat sortē socii, suā tamē semper auget, cùm lucretur. Et si det aureum pro pecunia, vult valorē aurei, & aliquid vltra. Si verò dat pecuniā pro aureo, vult valorē pecuniæ, id est aureū, & aliquid vltra, quod sibi retinet de pecunia valente aureū. Et ideo cōclude ibi nō esse vsurā, sicut nec mutuū: sed licitū lucrū est duplici ratione, scilicet interesse & vēditionis: licet possit ibi esse iniustitia immoderatè accipiēdo, in quo bonus vir arbitrabitur. ¶ Tertiū. Quantū verò ad eum qui nō est campsor, nec artem istam exercet, vtrū ex huiusmodi cambio possit aliquid lucrari, sunt opiniones, quibusdam dicentibus ꝙ non indistinctè, etiam ratione laboris in numerando: quia iste actus nō est propriè mercenarius, sed solitus gratis cōcedi: quibusdam etiam dicentibus ꝙ sic. Sed innixus rationibus iam tactis distinguo: quia si nullū patitur interesse vel periculum notabile, nec dat monetā meliorē quàm accipiat, nihil lucrari potest, cum solùm his rationibus dictum sit hoc licere campsori. Si verò aliquod patitur interesse notabile, puta magnā iacturam temporis numerando vel aliquid huiusmodi, quod nō soleat gratis concedi: vel si det pecuniā bonam pro mala, licitè aliquid lucrabitur arbitrio boni viri. ¶ Quartū. Quantum etiā ad ipsum campsorē & non campsorem licitū est aliquādo vendere monetam, vt dictū est: & aliquādo accipere ad pondus, & aliā dare ad numerū, & vltra hoc aliquid lucrari ratione interesse, dicente Alex. de Ales ꝙ pecunia duplicem habet commutationem: vnam ex natura rei, siue ex pondere & materia: aliam ex determinatione legis positiuæ, qua statutū est vt talis moneta tantum valeat: & ꝙ licitum est campsori vnam monetā accipere ad pondus, & aliam dare secundū legis institutionē: quod intellige quādo susceptа ad pondus ibi exponi nō potest vbi susciptur ratione exbannitionis aut attonsuræ vel huiusmodi: aliàs est iniustitia: quia nō susciperetur secundum quod valet. Et si deinde campsor eam trāsferat ad locū vbi expēditur, & ibi plus vālet quàm ad pondus, hoc lucratur ex loci mutatione, cū nulli faciat iniustitiā. ¶ Quintū. Quantum etiā ad campsorem & non campsorem in hac manuali permutatione monetarū multiplex pōt interuenire peccatū iniustitię, & si nō vsuræ: vt dētur monetę falsę vel mistę, vel attōsę, vel pretio maiore quàm currāt, & huiusmodi: aut etiā si excessiuū pretium proprii interesse accipiatur: circa quod generalis regula dari nō pōt, sed arbitrio bonorū diiudicabitur. ¶ †Octauò quæritur, vtrū licitū sit cāpsori aliquid lucrari ex cābio reali per literas? Et dico multa. ¶ Primū. In isto cābio nō est cōtractus mutui ex parte cāpsoris: quia nō dat primò & postea recipit, vt fit in mutuo: sed ecōtrario: quia primò recipit, & postea dat: similiter etiam nō est mutuū ex parte Petri primò dantis, postea recipientis: quia in mutuo secūda acceptio fit post primā rationē temporis, in quo accipiēs mutuū indiget illo: hic fit ratione distantiæ locorū, & nō tēporis: quia nisi talis distātia impediret, cāpsor redderet statim, id est, statim inciperet de redditione tractare, nec differret, nisi pauco tēpore arbitrio boni viri ad ralē actū exercendū necessariò requisito: sicut & in cambio manuali ad minutū qui recipit aureū nō dat in eodem instāti monetā: sed mittit manū ad capsam & numerat, & huiusmodi facit quæ tempus requirunt, sed modicū. Vtrū aūt sit ibi venditio: quidā dicunt ꝙ non: quia necessā-

riò alia res esset quæ daretur,& quæ acciperetur,scilicet res & pretiũ:quod non est,cum aliquãdo eadem specie moneta detur & recipiatur. Vttum etiã sit ibi locatio operarũ vel pecuniæ ad aliũ locũ ducendæ:quidã etiã dicunt ꝙ nõ quia esset res eadẽ numero quæ daretur & redderetur. quod nõ est. Sed ego dico ꝙ ibi põt esse emptio & venditio eo modo quo pecunia vendi potest, nõ obstante ꝙ sit eadem moneta:quia eadem potest esse pretiũ sibi ipsius quando est in diuersis locis: quia Mediolani minus valet, quando ab eo distat quàm quãdo est præsens. Potest etiã ibi esse permutatio aliquãdo in genere:vt quãdo datur tantum,puta centum libræ, vt accipiatur tantum de quacunq; moneta. Aliquando in specie:vt cum datur tantũ de ista moneta speciali,vt tantum de illa alia accipiatur:puta quia dat Petrus aureos Mediolanẽses Mediolani,vt Venetos accipiat Venetiis. Est etiã ibi locatio operarũ ad conducendũ istã numero pecuniã formaliter vel æquialenter. Est enim propriũ monetæ ꝙ quantũ ad valorem legalẽ ista nõ differt ab illa eiusdem valoris,sed sola materia. Est, inquã, locatio saltẽ reductiuè.quod volunt dicere qui dicũt ibi esse cõtractum innominatũ, scilicet do vt des vel vt facias. ¶ Secundum. Cum hoc cambiũ,vt dictum est, fiat dupliciter:si fit primo modo,puta quia Petrus dat Mediolani centum,recepturus Venetiis solùm xcv.si ibi esset venditio vel permutatio,nõ esset differentia in licere & nõ licere: quia in vtroq; cõtractu oportet esse æqualitatẽ dati & accepti:& esset illicitum campsori lucrari illa quinq; : quia quod ipse dat Venetiis minus valet Mediolani,quàm quod ibi accipit. Vnde potius deberet lucrari Petrus. Si verò sit ibi locatio operarũ, vt cõmuniter est,licitè illa quinq; lucratur, secũdũ omnes. quod præcipuè Bal.intẽdit in c.j.de plus pe.vbi dicit cõtractum esse licitũ & necessariũ,& iure gentiũ ac naturali ratione munitũ:quia campsor subiit pericula viarũ : & nuntiorum damna,pensiones operarũ,& salaria factorũ:vt no. in l.periculi.ff.de nau. fœno. & l.traiectitiæ.ff.de actio. & obli.& l.qui Romæ.§.j.ff.de verb. oblig. Vnde si quid lucratur,iustũ est, cùm industria accedat rei licitæ.l.si hæres. ff.ad l.Falcid. Sed intellige ꝙ campsor hic ex duplici ratione lucrari potest. Primo ratione sui interesse accipiẽdo certũ quid. Et sic loquitur Bal.Secũdò ratione valoris monetarum:quia scilicet per istũ modum aliquãdo pecunias suas reportat ad locũ vbi erunt ei cõmodiores,aut plus valent vel valebũt:quod licitũ est,vt patebit:nec oportet si secundo modo lucratur,ꝙ minuat de lucro ratione sui interesse:quia suũ interesse meretur primũ lucrũ:quod aũt accedat secundum,nõ est ex cõditione Petri, cui nulla fit iniustitia:sed ex conditione campsoris. Et si obiiciatur contra prædicta ꝙ interesse campsoris aliquãdo nullum est : quia campsor habet illic amicos aut factores ex alia causa & monetas:& sic nõ oportet ꝙ monetã illuc deducat. Et dico ꝙ ista per accidens se habẽt ad casum,& sunt cõmoditates venientes ex cõditione campsoris,& nõ ex natura cõtractus, quas campsor gratis exhibere nõ tenetur. ¶ Tertiũ. Si autem hoc cambiũ per literas fiat secundo modo , ita scilicet ꝙ Petrus dat Mediolani aureos Venetos vt eos vel eorum pretium ad rationẽ cambii Venetiarũ habeat in Venetiis vbi plus valent:vterq; lucratur, scilicet campsor & Petrus. Campsor quidẽ quia accipit pretiũ sui interesse , cũ teneat locũ translatoris pecuniarũ,vt in priori modo dicebatur:& similiter Petrus propter maiorẽ valorẽ suæ monetæ in Venetiis:quod licet,secundũ Lauren.de Ridol.& Arch.& omnes Summistas.Et intellige ꝙ potest esse licitũ ex duplici capite. Primò si hic sit locatio operarũ, vt in priori modo dicebatur:& similiter Petrus propter maiorẽ valorẽ suæ monetæ in Venetiis:quod licet,secundũ Lauren.de Ridol.& Arch.& omnes Summistas.Et intellige ꝙ potest esse licitũ ex duplici capite. Primò si hic sit locatio operarũ, vt in priori modo: quia campsor lucratur ratione sui interesse, & Petrus ex mutatione locali suæ rei , quæ plus valet ibi quàm hic. Secundò si sit permutatio aut venditio : quia poterit esse æqualitas iustitiæ arbitrio boni viri:quia licet illud quod campsor dat , plus valeat Venetiis quàm Mediolani quod accipit:tamẽ quod dat Venetiis, Mediolani, vbi fit permutatio,nõ plus valet. Hoc tamẽ casu nihil amplius posset accipere:quia si permutat aut vendit,nõ põt habere rationem de suo interesse locationis operarũ. Si tamẽ Petrus ex hoc vellet lucrari ꝙ prius dat, & deinde accipit , id est, ratione temporis interiacẽtis , esset ibi mutuũ & vsura formaliter. ¶ Quartũ. Si aũt istud cambiũ per literas dicatur fieri etiã alio modo tertio , vt quia Petrus Mediolani dat testonos, vbi plus valẽt,vt eos recipiat Venetiis,vbi minus valent : si quidẽ interueniat vẽditio aut permutatio, campsor multiplicẽ iniustitiã facere posset : quia nõ licet ei aliquid accipere ratione sui interesse,quod nullũ est,cũ nõ teneat locũ trãslatoris seu locatoris operarum : nec licet ei simpliciter ista permutatio vel vẽditio:quia habet inæqualitatẽ: cũ testoni,quos reddit,minus valeãt Mediolani,vbi cõtrahitur, quàm accepti ratione distãtiæ localis. Si verò interueniat locatio,licitè cãpsor percipit totũ suũ interesse si paciscantur ꝙ reddãtur testoni in specie,vt patet:quia vtrobiq; dantur secundũ quod valent: nec in aliquod damnificatur Petrus plus quàm si nihil cum campsore cõtraxisset,licet ipse suos testonos Venetias detulisset:& si campsor inde ex testonibus lucretur,est ex conditione sua:quia eos habet exponere Mediolani:& proficiat sibi. Si verò nõ paciscantur ꝙ reddãtur testoni,sed summa accepta. nõ potest campsor capere totũ suum interesse nisi summã integrã reddat Venetiis:sed tenetur de illo minuere quantũ ex alia parte lucratur : quia hoc casu summa est quæ suscipitur deferenda Venetiis:ideo debet integra reddi. Vnde in iustũ esset suscepti duobus testonibus Mediolani vbi valent xlviij.solidos,vellet reddere Venetiis solùm xlv.quos ibi valẽt, & cũ hoc sibi suum interesse totum persolui:quia duplici fauce manducaret. ¶ †Nonò quæritur, quid sentiendũ sit in genere de cãbiis siccis ex parte campsoris,qui semper dat primò,deinde recipit? Et dico multa. ¶ Primũ. Loquendo ex parte campsoris in huiusmodi cambiis nõ potest esse contractus locationis operarũ:quia nõ suscipit aliquã summã transuehendã,sed potius trãsuehit Petrus,qui accipit Mediolani,& reddit Lugduni:ideóq; lucrari nõ potest ratione interesse. Nec similiter contractus permutationis propriè,nisi quando vtraq; pecunia,danda scilicet & reddenda, iam est in esse:quia præsentis ad futurũ,sicut & certi ad incertũ nõ est permutatio propriè. C.de rerũ permu.l.j.in gl. quæ allegat l.quoniã.eo.tit.vbi hoc sentiũt Bar.& Bal.potest autẽ ibi esse mutuũ & emptio & vẽditio:vt patet ex dictis. Et sic possunt ibi esse tres cõtractus, scilicet mutui,vẽditionis & permutationis aliquando : verùm quia raró est ibi permutatio,sicut & præsentia vtriusq; pecuniæ, & quãdo ibi est eodẽ modo est licita vel illicita, sicut & vẽditio: quia vtrobiq; oportet æqualitatẽ extremorũ seruare : ideo dicamus ꝙ ibi sunt solùm duo cõtractus , nec apparẽt alii, scilicet mutui & emptionis seu vẽditionis. ¶ Secũdũ. Pauci verbis posset viris doctis materia ista tota decidi vnica breuissima regula,hac scilicet: Quoties arbitrio bonorũ & peritorũ in arte cãpsoria pars capiẽs cãbiũ nõ grauatur , & distãtia tẽporis nihil lucri affert,nũquã est ibi peccatũ:si verò pars nimis grauetur,vel distãtia tẽporis lucrũ affert: semper est ibi peccatũ, id est,iniustitia,vel vsura. Nã cùm sit ibi mutuũ vel emptio in mutuo , si tatio temporis nihil lucri affert,

affert,nõ est peccatũ:si quid verò affert,est vsura. In emptione verò si interuenit pretiũ iustũ,non est peccatũ:si verò fit iniustũ,si quidem sit ad numeratũ,est iniustitia : si ad tẽpus, est vsura:quia & mutuum cũ lucro : vt patet ex dictis suprà Vsura.ij. Si autẽ lucrũ veniret partim ex tẽpore , partim ex alio,puta distantia locali:est iniustũ, & restitutioni obnoxium solùm ex ea parte qua venit ex tempore:quia esset iniusta vẽditio.quæ tamen tenet,nisi esset iniusta vltra dimidiã:& cõsequenter sufficit pretiũ reducere ad æqualitatẽ restituto eo quo pecunia distãs minus iusto emitur:quia soluitur ante tẽpus. Sed aduerte ꝙ lucrum non venit hic ex tẽpore eo ipso ꝙ consideratur tempus, sed ex eo ꝙ campsor plus vult lucrari cum eo qui accepta nõ restituit nisi post tẽpus,quàm cum eo qui restituit statim in tempore cõsueto pro cambiis dari ad arbitriũ boni viri:vt possint commodè literæ mitti,& pecuniæ coadunari & reddi. ¶ Tertium. Cũ huiusmodi cambia semper sint cũ lucro vel spe lucri,nũquã licitè fiunt per cõtractum mutui:quia esset ibi vsura formaliter ex vsuræ diffinitione:& consequenter sunt licita solũ per contractum permutationis aut emptionis : cùm hi soli cõtractus hic accidant:& consequenter oportet seruare ibi leges permutationis & emptionis:& consequẽter quòd numisma datum & acceptum iustè appretietur,& hinc inde fit æqualitas,quam contractus isti requirũt, cũ spectent ad iustitiam cõmutatiuam : & si pecunia quæ emitur à cãpsore, ematur minus eo quod nũc æstimatur ratione incerti valoris futuri,oportet ꝙ sit probabiliter dubium an tẽpore reddi tionis vel solutionis plus aut minus sit valitura.extra eo. c.fi.iuxta dicta etiam ꝛ. Vsura.iij.§.ij. ¶ Quartum. Ad iustè appretiandum pecuniam venalem cùm hac arte diffiniri nõ possit,oportet vt arbitrio boni viri,id est,iusti & sapientis, pensatis cõditionibus ex qualitate numismatũ & distãtia locali & aliis ad rem facientibus.de quo ꝛ.§.iij. Quintum. Quoties cambia sicca non fiunt vere sed fictè,vt quia in eodem loco,puta Mediolani,pecunia datur à campsore,& recipitur:licet contractus fiat ad rationẽ cambii per Venetias aut Lugdunũ,semper præsumitur vsura,& semper est vsura,quia est mutuũ cum lucro nomine cãbii palliatũ. Posset tamẽ ibi esse contractus emptionis pecuniæ futuræ licitus eo modo quo dictũ est ꝛ.partic.iij.sed hoc in practica non seruatur. ¶ †Sextũ. Quando etiã fiũt verè,vt quia pecunia datur Mediolani recipienda Lugduni,si hoc fiat non quia Petrus habeat aut habiturũ se sperat sine simili interesse tẽpore restitutionis pecuniã Lugduni , quam vult per cãbiũ habere Mediolani:sed ideo fiat ꝙa Petrus indiget Mediolani pecunia quã gratis habere non potest , sed solùm sub spe lucri per cãbia:secundũ aliquos si hoc constat campsori, aut credit ꝓbabiliter vel est paratus facere,etiã si sciret,est vsura nomine cãbii palliata,quia fit in fraudẽ vsurarũ : sicut cum à pauperibus emũtur boues quos nõ habent,de quo suprà Vsura ij.§.vlt.nec est ibi vẽditio,aut permutatio,cũ nõ sit res venalis aut permutabilis nec in se nec in sua causa: sed est ibi mutuum cum lucro ex intẽtione. Si verò probabiliter dubitat,tenetur cessare à contractu, donec certificetur:alioquin exponeret se discrimini,contra c.iuuenis.de spon. Notãter dicitur,sine cõsimili interesse:quia si Petrus haberet Lugduni aliquẽ mutuãtẽ pecuniã gratis:licet oporteret eũ soluere aliquid ei q laborẽ sumeret accipiẽdi pecuniam & respondendi cãpsori eo modo quo aliis factoribus soluitur certũ quid pro cẽtenario,nõ esset illicitũ:quia illa pecunia restituenda habetur in fide amici. Sed ista opinio nõ videtur vera:quia emptori & permutanti sufficit emere vel permutare iustè,id est,secũdũ æqualitatẽ absolutã iusti tiæ,ab eo vel cum eo qui poterat licitè vendere aut permutare : nec tenetur quærere vtrũ habeat rẽ venditam vel permutatã sine interesse:modò licitè habeat. Nec est simile de emente boues à paupere:quia ille nec habet nec est habiturus boues : iste autẽ est habiturus pecunias quas vendit aut permutat. ¶ †Decimo quæritur,quid dicendũ sit in specie de singulis modis cambiorũ siccorũ ex parte cãpsoris,& primò quantũ ad cambiũ per Venetias? Et dico multa. ¶ Primum. Cambium factum primo modo,id est,ad libras grossorũ siue per Venetias:nõ potest esse locatio operarũ , sicut nec generaliter in cambiis siccis,vt dictum est:nec permutatio,quæ semper est certæ speciei ad certã speciem:quia licet hic sit certa summa quæ datur:quæ tamen reddenda est,incerta est:potest autẽ hic esse mutuũ formaliter : potest etiã esse venditio pecuniæ futuræ in tali valore:sed erit vẽditio formaliter,id est,secundũ formã exterioré,& mutuũ virtualiter:quia secundũ mentẽ S.Tho.quoties prius tẽpore traditur res vendita quàm pretiũ:vt in venditione ad tempus, vel ecõtrario,vt in anticipata solutione,est virtualiter mutuũ vẽditio autem pura sine mutuo nõ est,nisi vbi res & pretiũ eodẽ tẽpore exhibẽtur. Cognoscetur autem ibi esse mutuũ formaliter aut venditio ex verbis quibus vtũtur cõtrahentes:vt si dicit campsor,Mutuo tibi hoc pacto,vel emo à te tale quid.vel dicat idẽ aliis verbis æquipollentibus. Et si de intentione non constat,& verba sunt cõmunia ad licitũ & illicitũ contractũ,vt da mihi sic dabo tibi sic:debet interpretari iuxta licitũ:quia cæteris paribus potius voluerũt licitè contrahere. Vnde & secundũ aliquos Iuristas si natura verborũ non habet repugnantiam ad naturam contractus. supple,etiã virtualiter intenti,debent ei adaptari.ff.de dã. infect.l.damni infect.ff.de vsur.l.si stipulatus.§ verũ. not. C.de loca.l.locationes.& ff.de condi.ob cau.l.fi. Facit etiã quia omnis contractus præsumitur licitus,nisi probetur illicitus,C.de vsur.l.si ea.& l.oleo.ff.de proba.l.ab ea parte. & in dubio præsumitur abesse dolus & culpa,nisi probetur. ff.de proba.l.quæstione.§.qui dolo. Vtrũ autem liceat hoc cãbium,quod nõ est cambium in veritate. Laurẽ.de Ridol. vt recitat Archi.laborat in saluando:& post multa tandem potius consuluit abstinendum quàm soluat:sed ex dictis patet responsio certa:quia si contractus fiat sub forma mutui, est formaliter vsura:quia & mutuũ est cum spe principaliter lucri,& si nõ semper cũ lucro:excusari tamen posset cãpsor ratione interesse eo modo quo & lucrum in mutuo:vt quia aliter volebat campsor de suis pecuniis lucrari, vel huiusmodi. Si verò fiat sub forma vẽditiõis,est licitũ,si dubiũ probabile sit vtrũ tempore restitutionis decẽ libræ grossorum plus aut minus sint valituræ quàm sit id, quod nũc pro eis soluitur:vt patet in c.fi.eo.ti.& intellige seruatis omnibus quæ sunt de ratione iustæ venditionis. ¶ Secundũ. Nõ obstat autem ei quod dictum est hic esse mutuũ,si arguatur primò quia in mutuo est obligatio ad restitutionem eiusdẽ in eodẽ genere, puta ducatorũ ꝓ ducatis, & monetæ pro moneta.ff.de sol.l.Paulus.quod non est hic. Vnde si conuẽtio sit vt restitutio fiat in alio genere , puta restituẽdo vinũ pro tritico,aut carlenos pro ducatis.nõ est mutuum,sed cõtractus innominatus.ff.si cer.pet.l.v.in prin. Dico enim ꝙ si hic non sit venditio,& cõsequẽter sit mutuum , obligatio ad restitutionem tanti in eodem genere,quantum ad mensurã pecuniæ quæ est valor eius legalis:vt si datæ sunt decẽ libræ,restituantur decẽ,licet non quantum ad pecuniæ materiam : quia si data est moneta,potest reddi aurum, modò æquipolleat,& ecõtrario:quia aurũ & argentũ monetatum quãtum ad valorẽ legalẽ sunt eiusdem generis:quia decem

libræ in auro,& decem in argento sunt idem pretiũ specie. Et si fiat pactũ de restituẽda certa moneta:aut erit emptio, aut aliàs erit ratione mutationis eius in valore legali:& sic stabit ratio mutui. Et si quid ista argumẽtatio valeret,concluderet ꝙ Iudæi publice fœnerãtes nõ mutuẽt:quia nõ exigũt aurũ pro auro,sed solũ æquialentẽ summã:& cõsequẽter nõ essent vsurarii. ¶ Tertiũ. Non obst. etiã si arguatur secundò ꝙ mutuũ sit ad præces rogantis.ff.si cer.pet.l.rogasti.& cõsequẽter solum cõtemplatione accipientis:vt in.§. creditor.Insti.quib.mo.recõtrah.obli.& in l.si vt certo.§. cõmodatũ.ff.cõmo.hic autẽ & in aliis cãbiis siccis non est sic:cũ aliquãdo pecunia detur ad beneficiũ vtriusq; : vt eum vnus eget pecunia Mediolani, alius Lugduni. Dico enim ꝙ dictæ leges & similes loquuntur quando mutuũ datur eo modo quo dari debet:nõ autẽ quando datur ad vsurã : alioquin non mutuarẽt publici fœneratores:quia quod dat,est ad vtilitatẽ eorũ cum inde lucrẽtur:& similiter accipientis aliquãdo,cũ inde rem suã procuret & augeat plus quã vsura sit solita. ¶ Quartũ. Non ob. etiã si arguatur tertiò:quia nõ est mutuũ vbi is qui dat,subst at periculo dati vt hic : quia si libræ grossorũ minus valebũt,perdet campsor. Dico enim esse mutuũ vbi dans subst at periculo dati ex hoc ꝙ nõ trãsfert eius proprietatẽ in accipientem: secus vbi subst at periculo lucri solũ,aut lucri cũ parte modica capitalis,quod casu fortuito incũberet accipiẽti,nõ danti,vt hic:vbi saltẽ sal
11 ua est pars capitalis,quã valet moneta restituenda, saltem vt est talis ac tãta materia. ¶ †Vndecimò quẽritur,quid specialiter de cãbio secundo modo,scilicet per Lugdunũ,in quo cãpsor dat Mediolani sexaginta scuta valentia.xxviij.grossos,ꝑ singulis receptur⁹ sexaginta Lugduni vbi valẽt grossos triginta. Et dico multa. ¶ Primum. In hoc cãbio nõ potest esse locatio operarũ ex parte cãpsoris vt loquimur,sicut nec in aliquo cãbio sicco:potest autẽ ibi esse mutuũ,vt patet:& similiter venditio siue pecunia restituenda sit tẽpore & loco distãs,siue sit distãs loco & tẽpore,id est,futura,vt patet ex dictis. Potest etiã ibi esse ꝓmutatio , si vtraq; pecunia sit præsens tẽpore : etiã si esset omnino eiusdẽ rationis,quæ datur & redditur,puta scuta:imò si esset eadem numero:qa ea quæ redditur est affecta qualitate distantiæ localis: & sic est aliquo modo alia.vnde & minus valet seipsa nõ distãte: nõ autẽ potest esse permutatio si pecunia reddẽda sit futura quia valor erit incertus. ¶ Secũdum. Si in cãbio isto sit mutuũ,erit ibi formaliter vsura:quia mutuũ est cũ spe principali lucri,licet nõ semper cũ lucro. Si verò sit ibi vẽditio marchæ præsentis tẽpore aut futuræ,erit licitus cõtractus si seruentur ea q̃ pertinẽt ad iustã venditionẽ,puta æqualitas iusti pretii arbitrio bonorũ virorũ,cõsideratis q̃ habẽt rẽ face re maioris vel minoris pretii,& huiusmodi. Et idẽ suo modo dicẽ si sit ibi permutatio. ¶ Tertiũ. Tempus autẽ mediũ inter dationẽ & receptionẽ in hoc cõtractu tripliciter se potest habere. Primò vt necessariò cõsequitur distãtiã localẽ, secundũ quã nihil nisi in tẽpore moueri potest. Secũdò vt in eo sit rerũ varietas,ita ꝙ in principio alicuius tẽporis res vna venalis potest habere vnũ pretiũ,& in medio aliud , & in fine aliud, propter rerũ mutationes & euẽtus. Tertio vt in eo pecunia campsoris manet otiosa ipsi cãpsori,licet alteri fortè fructuosa. Igitur si cãpsor vult dare minorẽ summã ꝙ recipiẽda aut ꝙ data recipere maiore ratione maioris tẽporis primo modo cõsiderati nõ est illicitũ:qa hoc nõ est gratia tẽporis,sed gratia distantiæ localis,etiã si tẽpus sit aliquãtulũ maius quã hæc distãtia requirat:qa datur ad debitã & honestã cõmoditatẽ restituẽtis secũdũ arbitriũ bonorũ:qa nõ potest habitis literis semp statim reddere summam. Si vult dare minus aut recipere plus ratione temporis cõsiderati secũdo modo, etiã est licitũ aliqñ, qa hoc nõ est gratia tẽporis,sed rei in tẽpore,q̃ aliqñ plus aliquãdo minus valet:sicut marcha venalis Lugduni valet aliquãdo plus aliquãdo minus secundũ penuriã & abundantiã venditorum vel emptorũ. Sed in hoc aduerte ꝙ non sit variatio iusti pretii solùm ex hoc ꝙ mercatores plus aut minus existiment aliquid valere ex eo ꝙ citius aut tardius tardetur , quasi sit vtilius vel minus vtile,vt videtur existimasse domi. Pau. de Mo. in suo tract. de causa. & magister Raph. de Porna. in tracta. de pagis. tũ qa sic nunquã esset iniustũ soluere minus ratione anticipatæ solutionis. quod reprobatur ab omnibus, maximè S. Tho. tum etiã quia hoc esset cõsiderare otiositatẽ suæ pecuniæ, quã vterq; illorũ damnat. Et si obiiciatur ꝙ res loco distãs minus valet:ergo & distãs tẽpore:dico ꝙ res distans loco minus valet:quia nõ reducitur ad præsentẽ locũ sine labore & expẽsis & periculis:ad præsens autẽ tempus reducitur sine duobus primis, nõ sine tertio, id est, periculo: & hac ratione minus valet:nõ autẽ ex eo ꝙ pecunia emẽtis sit otiosa. Si autẽ vult minus dare, aut plus accipere ratione temporis tertio modo, secundũ omnes, est vsura:sicut si cãpsor emit ad primas nũdinas, & eis aduenientibus prolõgat terminũ ad secũdas accepto alio lucro:secus si cõmuni existimatione in secũdis nundinis marcha esset plus valitura.
12 ¶ Quartũ. Si gratia tẽporis tertio modo cõsiderati cãpsor aliquid accipit,sicut ferè semper contingit,venditio erit iusta,sed nõ rescindẽda:nisi iniustitia esset vltra dimidiam partẽ iusti pretii. Vnde nõ oportet cãpsorẽ lucrũ totũ restituere:sed pro ea parte,quã tempus sibi attulit. ¶ †Duodecimò quæritur,quid de aliis cambiis tertio & quarto modo, id est,per Londres & Bruges:aut etiã quinto modo,q̃ scilicet dantur aurei Mediolani,vt restituatur Romę vbi plus valẽt? Et dico multa. ¶ Primũ. Omnes isti modi cõueniũt in vna ratione:quia in omnibus speratur lucrũ ex vario pecuniarũ valore,vt dictũ est. ¶ Secundũ. In his cambiis non potest esse locatio,vt patet ex dictis:potest autẽ ibi esse mutuũ & ꝓmutatio,si pecuniæ sunt tẽpore prẽsentes, vt tũc valor certus sit & vẽditio,siue vtraq; sint præsentia,siue data tãtũ:vt patet ex dictis. ¶ Tertiũ. Erit autẽ vsura si sit mutuum & permutatio iusta:& similiter vẽditio si seruentur requisita ad hos cõtractus,id est,æqualitas pretii ad rẽ arbitrio bonorũ,&c. De sexto autẽ modo iam patet ex dictis. Hoc nota to ꝙ nõ dicitur recãbiũ, nisi eadẽ sit persona,cui primò datũ est cambiũ:quia qua ratione dicitur cãbiũ,quãdo Mediolani datur pecunia pro Lugduno,dicitur etiã cambiũ quando datur Lugduni pro Mediolano. ¶ †Decimotertiò quæritur,quid de illo contractu,qui fit in curia Romana? Et dico ꝙ Arch. illud damnat tanquam magnã & manifestã vsurãsi tamẽ reduceretur ille contractus ad iustum contractũ, puta emptionis & vẽditionis, posset licitè fieri: sed ita de facto nõ fit. ¶ †Decimoquartò quæritur, quid dicendũ sit de
14 cãbiis ex parte Petri cambiũ accipiẽtis? Et dico reducendo omnes cõclusiones in suũ principium ꝙ sicut quãdo Petrus primò accipit à campsore,& secundò dat,cambium est siccũ ex parte cãpsoris:ita & quando ipse Petrus primò dat,& secundò accipit,est siccum ex parte Petri:& de eo,vt de cãpsore,iudicandũ est ex dictis. Circa cambia multa dici possent propter mercatorum varios modos & subtilitates:sed ex dictis possunt omnia decidi,& responderi ad varia argumenta quæ fiunt , & ad varios casus circa istam materiam accidentes , qui omnes per prædicta decidi possunt. Ex quibus etiã dictis patet ꝙ male Sum. Ange. omnia cambia sicca in distinctè damnat:& peius Sum. Ros. indistinctè cõprobat.

Rur

Rursus de Vsura quintò, vbi sit quo ad montes seu impræstita vel loca communitatum.

1 *Ciuitas an compellere possit ciues ad sibi mutuandum.*
2 *Ciuitati quando detur sub fœnore, & an tales prouentus vendantur. num. sequent.*

VSVRA quintò considerari potest quantũ ad montes, impræstita & loca. Pro quo aduerte ꝙ cõmunitas habens reditus prædiorũ vel gabellarum potest vendere eorũ proprietatẽ cum pacto reaffrãcandi,interim accipiẽdo huiusmodi ad affictum:potest etiã vendere ius exigendi prouentus incertos:potest etiã aliquando cõstituere nouas gabellas & vendere:& in hoc cõsistit cõstitutio & vẽditio locorum Genuæ & impræstitarũ & montiũ. Specialiter autẽ loquẽdo de locis Genuæ, vt refert do. Bart. de Bosco Doctor clarissimus & cõscientiatus,factũ est tale: Cõmunitas enim indigẽs centũ millibus aureorũ cogit aliquos ciues ad eos exhibendũ diuisa tota summa per centenariũ librarũ quæ appellat loca:& pro satisfactione assignauit gabellam nouã vel antiquã annuatim vendendã. Ex cuius reditibus respõdeatur dictis ciuibus ad rationẽ vij. vel viij. pro singulo centenario librarũ:cùm hoc ꝙ ipsi aliud petere nequeãt,& cõmunitas possit reddere pecunias & rehabere gabellã:& si dicti prouẽtus nõ ascẽderint ad dicta vij. vel viij. damnũ sit ciuium. Si verò transcenderẽt,vtilitas sit cõmunitatis:ita ꝙ dicti ciues substent periculo capitalis:vt si ciuitas destrueretur:& prouentũ inquantũ gabella male fructificat. Deinde probat dictus Doctor ꝙ iste cõtractus est emptionis & vẽditionis aut dationis in solutũ,quę ei similis est,eiusq; vicẽ obtinet. C. de euict. l. si prædium. & l. ob causam. ff. de pig. actio. l. elegãter. in prin. & ff. de euic. l. si plus. ita quod de vno dicitur,intelligitur de alio. Et intelli
1 ge ꝙ interuenit etiã cõditio de reaffrancando, ita volente cõmunitate. ¶ Primò ergo quẽritur, †vtrum cõmunitas possit cõpellere ciues ad sibi mutuandũ? Et dicẽ ꝙ sic:quia cõpellere potest ad dandum,quod est fortius:de quo dic vt prã Gabella. iiij. per totum. & cõsequẽter potest cõpellere subditos ad emendũ possessionẽ & reditum ab ipsa cõmunitate à fortiori : siue ematur proprietas,& detur cõmunitati ad affictum : siue ematur ius exigendi reditus incertos quo ad summã. quod etiam colligitur ex dictis ſ. Emptio. §. v. ¶ Secundò quæritur, vtrũ ciuis coactus exhibere pecuniam cõmunitati, licitè possit percipere certum quid:puta quinque pro cẽtenario sibi à cõmunitate taxata annuatim? Et dico circa hoc & circa totã materiã huius tituli multos multa & cõtraria scripsisse:de quibus diffusissime & ad saturitatẽ vel nauseã vide Arch. in ij. parte. tit. j. c. xj. Ego autem sequẽs Docto. famosiores & rationes meliores, & ea quæ superius in multis locis determinata sunt, sic distinguo. Nam aut cõmunitas habet reditus, puta gabellarũ vel possessionũ, aut non. Et quidẽ si habet, potest pro cõmuni bono cogere ciues ad emendũ proprietatẽ, vt dictũ est : & dare eis tales reditus in totũ vel secundũ aliquã partem pro indiuiso cum pacto reaffrancandi siue redimẽdi proprietatẽ interim certũ affictũ reddendo secundũ quantitatẽ datæ pecuniæ & redditionẽ seu fructificationẽ gabellarũ vel possessionũ datarũ in solutũ,vel etiã ad emendũ ius exigẽdi reditus. Sic enim est emptio & vẽditio, non obstante ꝙ subditi nõ intẽdant fortè emere, quia cõmunitas sic potuit eos ad hoc cogere:vel est datio in solutũ. quod idẽ est. Et secundũ hanc viã intelligo Ioã. de Saxo. Io. And. do. Ant. & cõiter modernos in d. c. in ciuitate. volẽtes ꝙ tales subditi licitè tale lucrũ percipiũt:& secundũ hoc licita sunt loca Genuæ, impræstitæ Venetiarũ,& mons Florentiæ. Et vltra cõem doctrinam addo ꝙ si intentio sit recta, & cõscientia non vacillet,possẽnt ciues etiã sponte emere tales reditus: quia sicut priuatus, ita & cõmunitas potest vẽdere sua iura, & ab ea emi potest. & sic verè licitè emerẽt subditi, qui vellent ꝙ dicta iura sibi perpetuò manerẽt. Si verò cõmunitas nõ habet reditus,vel si habet, iam exhausit: Sum. Ang. dicit duo. Primũ, ꝙ talis ciuis nihil potest accipere vltra sortem sine vsura. Secundũ, ꝙ ratione veri interesse potest aliquid accipere, secundũ S. Th. ij. ij. q. lxij. art. iiij. Sed ego cõtra primũ dico ꝙ imò potest, si intentio sit recta, & cõscientia sana, etiam secundũ fundamẽtum d. Summæ, qñ cõmunitas potest nouã gabellã ponere:quia vẽdi & emi potest affictus nouiter institutus:vt ſ. Vsura. ij. §. xij. Et cõtra secundum dico ꝙ est verũ solùm ꝙ cõmunitas huiusmodi onera aliquibus particulariter imponit, siue habeat reditus, siue nõ habeat:non autẽ quando omnibus proportionaliter eo modo quo licitè potest : quia tũc nullũ est interesse. nec 2
hoc casu loquitur S. Tho. ¶ Secundò quẽritur, †vtrũ aliquid possint spẽte dare cõmunitati vt tale quid annuatim habeant? Et dicit Laur. de Ridol. ꝙ sic, si quinq; cõcurrant. Primò ꝙ reditus nõ sit excessiuus sed cõueniens. Secundò ꝙ reditus fiat de, & super bonis cõmunitatis : quia si fieret relatio tantùm ad cõmunitatis personã, esset illicitũ. Tertiò ꝙ nulla detur facultas resoluẽdi contractũ pro maiori vel minori pretio. Quartò ꝙ tẽpus sit incertũ, puta ad vitã emẽtis, vel alterius, vel ad aliud tẽpus incertũ. Quintò ꝙ tales emẽtes non cõsueuerint fœnerari. Vel potest breuiùs dici ꝙ hoc licet, si interueniat emptio & vẽditio: si seruentur cõditiones iustæ emptionis & venditionis. Et similiter licet, si hoc sit per viã mutui: & dans moueatur pietate & necessitate cõmunitatis, aliquid accipiẽs solùm ratione' suæ indẽnitatis vel sui interesse, ar. dictorũ. ſ. Vsura. j. §. xxiiij. Si verò hoc facit, vt sic mutuãdo lucretur, vsura est. ¶ Tertiò 3
quæritur, †vtrũ possit quis licitè emere iura eorũ qui licitè à cõmunitate percipiũt aliquid annuatim? Et dicit Io. de Saxo. in sua Sum. & do. Anto. ꝙ sic: quia emit reditum iam in pecunia cõstitutũ: & stat periculo emptoris: & propter multa alia, de quibus Pe. de Ancha. in c. vsurarũ. eod. tit. lib. vj. Quod limita nisi aliquid fiat in fraudẽ: puta quia nõ intẽdit quis emere, sed interim ex sua pecunia lucrari. Limitanda sunt etiã omnia prædicta esse vera, nisi cõitas ipsa notabiliter læderetur : quia cùm pupillo cõparetur, vt l. rem publicã. C. de iure reip. administratores eius possent eam damnificare: nec valeret factũ in damnũ eius: vt l. ordinis. C. de decre. decu. & l. prẽses. C. de trãsac. & l. ambitiosa. C. de decr. ab or. fa. De pagis & scriptis bãchorũ, vide ſ. Vsura. ij. §. xiiij. part. vlt. & pe. ¶ Quartò quæritur, †quid 4
de mõte pietatis? Et dico ꝙ res in se est dubia: quod probat varietas opinionũ: & cõsequenter papa esset cõsulendus: & interim esset abstinẽdũ, ne quis exponat se discrimini : & ad hoc rogatus aliàs feci consiliũ ꝙ nõ liceat. Dico etiam ꝙ valde benefacerent cõmunitates soluere officialibus ex publico: & valde malè faciunt qui cõmunitates volẽtes hoc facere peruertunt: & multò nequius qui eas auertunt malo fine: puta propter superbiã, vt videãtur vicissim pugnam, aut propter cupiditatem, vt de excrescentiis participent.

Rursus de Vsura sextò quantum ad restitutionem eius in genere.

1 *Vsuræ solutio an transferat dominium.*
2 *Vsurarius an teneatur restituere, quomodo, & cui. & num. 3. & 4. 6. 7. & 8.*
5 *Vsurarij bona an sint tacite obligata pro restitutione.*

Iurans

9 *Iurans soluere vsuras qualiter relaxetur.*
10 *Vsurarij hæredũ si alter sit non soluẽdo an alter restituat totum.*

1 VSVRA sextò cõsiderari potest quantũ ad obligationem restituẽdi in genere. ¶† Primò ergo quæritur, pro fundamẽto multorum dicendorũ, vtrum in vsura soluta dominium transferatur? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. lxxviij. art. iij. in fi. cor. ꝙ non, si id quod per vsurarium extortum est, sit res, cuius vtus non sit consumptio. & idem videtur sentire ibi ad tertiũ, etiam si eius vsus sit cõsumptio. quod intellige nisi esset aliis sui generis commista. vnde male Sum. Ro. asscribit S. Tho. ꝙ teneat vsura dominium transferri. Quod autẽ idẽ dicit in iiij. dist. xv. q. ij. art. iiij. q. ij. ꝙ transfertur, loquitur secundũ opinionẽ aliorũ, vt ibi patet. Et est verũ si res subrepta sit suo vsu consumptibilis, & aliis cõmista. Ad quorũ notitiã sic distinguo. Nam aut res per vsuram subrepta, est suo vsu consumptibilis, cõsistens, scilicet in numero, põdere, & mẽsura, vt pecunia, granũ, vinũ, & huiusmodi: & sic cum ista recipiant functionẽ in genere suo. l. ij. §. j. ff. si cer. peta. absq; dubio in istis dominiũ transfertur, si permista sunt vel cõsumpta. l. si alieni numi. ff. de sol. & l. nam & si fur. ff. si cer. petat. & l. si frumentũ. ff. de rei ven. Aut tale solutũ sunt res mobiles, quæ seruando seruari possunt, s. ipso vsu non consumptibiles, vel res immobiles: & in his an trãseat dominiũ nẽcne, sunt opiniones. Nam gl. & Inn. in c. Michael. de vsur. tenet vsurarium teneri ad restitutionẽ ex quasi cõtractu per condictionem indebiti, vel sine causa, quasi non debitũ acceperit. Et cõsequenter dominiũ esse translatum: cum omnis condictio sit personalis actio, & nõ detur pro re propria nisi cõtra furẽ: sed tantum pro re nõ sua, sed sibi debita. l. fi. in fi. ff. vsufru. quemad. caue. & Instit. de act. §. sic itaq;. Et idẽ videtur tenere gl. in c. si quis vsurã. xiiij. q. iij. & in c. si episcopũ. xvj. q. vj. & in c. ex transmissa. de deci. & in c. debitores. de iure iur. Et potest esse ratio: quia qñ traditio habet consensum domini tradẽtis, transfert dominiũ. l. contractus. & ibi per glos. C. de fid. instru. & in l. multum. C. si quis al. vel sib. & no. in l. traditionibus. C. de pact. Et licet tradat voluntate coacta, tamen volũtas est sufficiens ad translationẽ dominii. l. si mulier. ff. quod me. cau. xv. q. j. merito. Et hãc opin. sequitur Sum. Ros. cõtra Angel. & eam falsò asscribit sancto Thomæ. Sed prædictis nõ obstãtibus dico eũ S. Thomam. vbi s. ꝙ nullo modo trãsfertur dominiũ. Nam ex nuda traditione dominiũ non transfertur. l. nunquàm nuda. & ibi per glos. ff. de acquir. re. domi. & d. l. traditionibus. Solutum autẽ pro vsura nudè traditur: vt patet si inspiciãtur omnes tituli, ex quibus res acquiritur quo ad dominiũ: de quibus suprà aliqualiter dictum est in verbo, Vsucapio. §. iiij. quorũ nulla vestitur: nisi dicatur ꝙ vestitur titulo pro soluto ratione pacti seu promissionis. Sed dico ꝙ tale pactum seu promissio est nulla. nec inde oritur aliqua obligatio naturalis vel ciuilis: vt patet in c. debitores. de iureiur. vbi hoc tenet prima glo. & Io. de Imo. & Pan. Et ratio: quia cũ lex resistit, nõ oritur obligatio, etiã naturalis, etiã si alteri contrahentiũ tantũ resistat. l. cum lex. & ibi Bar. ff. de fideiuss. Vsura autem prohibetur pagina vtriusq; Testamenti. de vsur. super eo. & est cõtra naturã, vt probat Arist. in lib. Poli. Vnde pactũ vel promissio soluẽdi vsuras non inducit obligationẽ: & cõsequẽter dici nõ potest ꝙ vestiatur pro soluto. Si dicatur ꝙ soluit, saltẽ credens se debere, & sic pœr errorẽ, quod sufficit ad translationẽ dominii: vt not. in c. fi. de solu. hoc negatur: quia cõiter tales sciunt se nõ obligatos: maximè qa esset ignorãtia damnabilis. Si verò recapituletur ꝙ ex cõsequenti soluũt scienter indebitũ: & sic transfertur dominium, cum donare præsumãtur. l. cuius per errotẽ. ff. de re. iu. respõdet Host. verum esse, si solutio nõ sit improbata à iure: secus si sit improbata: vt in casu nostro. Sequitur ergo ꝙ non est donatio vera: quia nemo sic intẽdit. nec præsumpta: quia improbatur à iure: nec solutio debiti veri vel putatiuè veri: & cõsequẽter est traditio nuda: & sic dominiũ nõ trãsfertur. Hoc idem probatur per glos. in d. l. traditionibus. quæ vult ꝙ ad hoc vt traditio trãsferat dominiũ, requiritur ꝙ sit facta cũ causa: vt d. l. nũquàm. & ꝙ causa sit idonea. §. per traditionem. Insti. de re. diui. & à domino. l. traditio. ff. de acqui. re. do. quod nõ est in soluto pro vsuris: quia & si sit causa, non tamen idonea. Probatur etiã idẽ hac ratione: Ex cõtractu nullo, & cui lex resistit, nunquã dominiũ trãsfertur. l. nõ dubiũ. C. de legi. & tenet Bart. & cõiter Docto. l. j. §. si vir vxori. ff. de acquir. cõtractus autẽ vsurarius est huiusmodi: vt patet in c. ij. & iij. & in c. cõsuluit. eo. tit. Vnde per eum dominiũ non trãsfertur. Et hanc. opin. tenẽt cõiter Doct. in c. in literis. & ibi Io. And. & do. Ant. in c. quãquàm. de vsur. libr. vj. & ibi Io. An. Ge. & Fede. in suo cõsil. xxj. & Ang. in sua disputatione quę incipit, Astẽlis miles. circa fi. qui dicunt ꝙ vsurarius ad restitutionẽ tenetur ex delicto dãnato ac reprobato pagina vtriusq; Testamẽti. eo. tit. tua nos. ibi, in crimine. & cõsequenter nõ acquiritur dominiũ: qa obligatus ex delicto ad rem aliquã restituendã, nõ est dominus, vt patet in fure. l. in re furtiua. & l. si nõ manifestus. ff. de cõdi. fur. Hãc etiã tenet S. Th. vt patuit. & sequũtur cõiter Theologi: & tenẽda est, præsertim in foro cõscientiæ: qa sicut dicit Archi. in c. si quis vsurã. xiiij. q. iiij. sicut vi cõpulsiua rem alienã rapiẽs fictione iuris ciuilis efficitur dns rei, tamen iure prętorio penes priorẽ dñm manet rei dominiũ. l. metum autẽ præsentẽ. §. Iulianus. ff. quod met. cau. sic saltẽ dicendũ est in soluto pro vsuris. Nec obstãt gl. in contrariũ adductæ, cùm possit dici ꝙ ibi nõ figũt pedes. quod patet: quia voluerũt etiã inducere hypothecã super omnibus bonis pro vsuris restituẽdis. Vel dicendũ ꝙ verè sunt in rebus vsu cõsumptibilibus cõmistis. Non obst. etiam ratio adducta in contrariũ: quia nõ solùm requiritur traditio & consensus tradẽtis, sed etiã titulus verus, aut putatiuè verus, vt probatũ est. Et si quis velit cõtendere ꝙ fictione iuris ciuilis efficitur dominus: tamen iure diuino & canonico oportet dicere ꝙ rei dominiũ remaneat apud soluentem, nisi aliud ex eius volũtate disponatur: & sic perinde est in conscięntia quo ad omnẽ effectũ, ac si nõ esset dominiũ translatum. Quod etiã patet: qa si res extat, semper vsurarius tenetur eam restituere cũ fructibus, vt dicetur. Nec põt dare tantundẽ sine æstimatione cõtra voluntatẽ domini: cũ iura adstringãt eum ad restituendũ quod tam prauè accepit. de vsur. c. cum tu. & facit l. ij. in prin. ff. si cer. pet. & est tex. clarus in c. si res. xiiij. q. vj. Si verò alienauerit, tunc de æquitate canonica tertius possidẽs cõueniri potest, & ab eo dicta res iudicis officio auocari, vt notabiliter tenet Bal. in l. rẽ quã. C. de iure dot. nulla habita ratione an possideat titulo oneroso vel lucratiuo. Licet hęc distinctio fiat in re empta ex pecunia vsuraria, per gl. in d. c. cũ tu. in fi. In re autẽ ipsa formaliter data pro vsuris, dicta distinctio non cadit: sed peti põt à possidẽte, etiã titulo oneroso, ex quo res affecta est illo vitio. Ad quod facit l. si cũ exceptione. §. aliqñ. & l. metũ. §. Iulianus. ff. quod me. cau. iũcta equiparatione Archi. in d. c. si quis vsurã. Quidã tamen, vt Supple. distinguunt prędicta esse vera in re, quã vsurarius lucratus est ex pacto legis cõmissoriæ: de quo s. Pactum. §. xij. nõ in aliis. Sed iuxta prędicta dico verum esse indistinctẽ. Nec volũtas

luntas coacta, est volũtas sufficiens ad translationẽ dominii: nec iura ad hoc allagata hoc probant, sed potius oppositum: vt patet in d. l. si mulier. sufficit tamen ad peccatum, vt probat d. c. merito. vnde nec vsurarius tenetur per cõdictionem indebiti. ¶† Secundò quæritur, vtrũ vsurarius teneatur restituere, & quid? Et dico multa. ¶ Primũ. Vsurarius tenetur restituere vsuras: quia cõtra iustitiã subtrahũtur: vt probat Philosophus j. Politi. & similiter fructus rei per vsuram subreptæ, si erat lucrosa. de quo dic vt s. Restitutio. iij. §. ix. ¶ Secundũ. Secundum aliquos etiam tenetur restituere lucrũ factũ ex pecunia vsuraria. Sed verius dicendum Ray. ꝙ si ex pecunia vsuraria negotiãdo lucratus est, vel emens prædiũ fructus percepit, hoc restituere nõ tenetur. Et concord. Vld. & S. Th. ij. ij. q. lxxviij. quia tale lucrum nõ est fructus pecuniæ, sed humanæ industriæ: & possessio empta ex tali pecunia est res emẽtis. ¶ Tertiũ. Tenetur etiam, secundum Ray. & Alexa. Lon. ad omnia damna quæ alius propter solutionem vsuræ passus est: vt si propter hoc domũ suam vendidit vilius: & si aliam conduxit, aut ab alio sibi sub vsura quæsiuit. ¶ Quartum. Non autẽ tenetur ad interesse lucri cessantis: quod Alex. Lon. extendere videtur, vt imponit ei Sum. Ros. ꝙ non solùm ad lucrum factibile ex pecunia, sed etiam ex re lucrosa, dicens ꝙ vsurarius iniuriam passo dat damnum dupliciter, scilicet per se & directè, vt cum inde patitur damnum: & per accidens, ac indirectè, scilicet quia nõ consequitur lucrum intentũ ex pecunia: & tale damnum restituere nõ tenetur. Et hæc etiam distinctio fieri potest in omnibus habitis per vsurã: siue sint res ex se fructificantes, siue non. Sanctus autẽ Bernar. vt eadem Summa eidẽ imponit, videtur tenere ꝙ etiam non teneatur de damno ratione voluntariæ solutionis & translationis dominii. Sed quia ista non cogunt, vt patuit s. eo. §. j. in fi. ideo dico de mẽte S. Th. & Ray. & cõmuniter Doc. quod tenetur de damno emergente & lucro cessante rei lucrosæ, quæ non transit in eius dominium. de quo dic vt s. Restitutio. iij. §. ix. & s. §. priore. nõ autem rei non lucrosæ, quæ transit in eius dominiũ aliis cõmista: & consequenter est in eius libertate ꝙ trãseat: quia potest eam commiscere. ¶† Tertiò quæritur, vtrum vsurarius mentaliter, id est, sine pacto, sed ex sola intẽtione, restituere teneatur, & cui? Et dico ꝙ sunt opiniones circa hoc. Nã Rich. in iiij. dist. xv. & Scot. ibi. & Alex. Lon. & Card. in c. consuluit. & in clem. ex graui. de vsur. tenent ꝙ non tenetur restituere. sed Inn. Host. & Pan. in c. consuluit. eod. tit. & Io. And. in reg. peccatum. dicunt ꝙ tenetur. quod etiam videtur velle dictum c. consuluit. Ego autem de mente Archi. nostri in ij. parte, tit. ij. c. v. §. pen. sic distinguo. Nam si dans dat liberaliter per modum doni, credens mutuantẽ hoc nolle exigere, nõ tenetur necessariò restituere qui accepit: nec tunc proptię quod accipitur est vsura, quia nec datur gratia mutui: sicut etiã, secũdum Aegidium, nõ tenetur restituere is qui nõ erat paratus restituere, cui fit remissio liberalis sine vi & fraude: & sic procedit prima opinio. & facit text. in l. inter omnes. §. rectè. ff. de fur. vbi contrectans rẽ credendo inuitum dominũ, cõmittit furtũ: sed furti nõ est obligatus, si dominus erat volẽs. Et ad idẽ Instit. de obli. quæ quasi ex delict. nasc. §. placet. in fi. Pan. tamen in d. c. voluit ꝙ etiã isto casu teneatur in foro animæ. sed primum est verius secundum diffinitionem vsuræ s. positam. Nec obst. l. si ego. & j. ff. si cert. pet. vbi dicitur ꝙ si volui tibi rem donare, & tu credebas eã tibi mutuo dari, nõ efficitur tua ante consumptionem: quia hoc casu intẽtio concedentis & recipientis discordant: in nostro verò concordant, quia ille liberaliter dat, & iste credit liberaliter datum recipere. Non obst. etiã ratio Io. Andr. in merc. in dicta reg. peccatum. quia scilicet contractus à principio fuit vitiosus: & consequenter effectus procederet à dicto cõtractu. quod non est verum, cum procedat ab alio, id est, libera donatione, qua ille donat, & ille donatũ liberaliter recipit. Si verò dans nõ dat liberaliter, sed gratia mutui: quia per signa videt mutuantẽ sic velle: aut ne reputetur ingratus, & alia vice mutuum nõ inueniat: tũc restituere tenetur necessariò. & sic procedit & limitatur secunda opinio: & d. c. cõsuluit. quod vult ꝙ talis iudicandus est male agere, & sic ad accepta restituẽda in foro animæ efficaciter inducẽdus. ¶ Cui autẽ talis restituere teneatur: quidã dicunt quòd pauperibus, & nõ ei qui dedit: quia à se volũtariè abdicauit: sed quia eo casu quo tenetur restituere nõ abdicauit dans à se volũtariè voluntate libera: ideo dic ꝙ tenetur eidẽ: quia regulariter vsura restituitur spoliato. Vide etiam §. seq. in fi. ¶† Quartò quæritur, vtrum restituere teneatur is qui liberaliter sine intentione lucri mutuauit, si debitor ei aliquid det gratia mutui: vt qa credebat creditorem sic velle: vel vt mutuum plus teneret: aut aliàs libẽtius mutuaret, & huiusmodi? Et dicit Verue. ꝙ non tenetur, si probabiliter credit datum sola dilectione. quod intellige primò, etiã si gratis illa nõ dedit: quia, vt dicitur j. q. ij. nulla obligatio suscipienti culpæ maculã ingerit, quæ nõ ex ambientis petitione procedat: & obligatio antidororũ iustam parit receptionẽ per errorem soluti. l. si testis. §. j. ff. de fideiuss. nisi esset error facti alieni: puta putabat per suũ procuratorem esse promissum, cum tamen non esset, quia sic teneretur. Et secundò intellige secũdum Ros. & Asten. eũ non teneri quãdiu bona fides durat: nec de cõsumptis in ea. ff. de pet. hære. l. vtrum. Si verò probabiliter credit datũ propter mutuũ, tenetur, secundum Verue. scilicet inquantũ factus est locupletior, vel de extantibus. quod Lau. de Ridol. limitat nisi prescriptione sua facta essent. dicẽs sibi semper placuisse gl. in c. vigilanti. & in c. fi. de præscrip. scilicet ꝙ mala fides superueniẽs præscriptioni cõpletæ non facit aliquẽ obnoxiũ restitutioni. Et idem intellige de vsucapione. Non est autẽ, secũdum Veruec. in bona fide, qui credit vel dubitat, ꝓbabiliter, nõ propter meram dilectionẽ, sed propter dictas causas aliquid esse datũ. Circa hoc autẽ talis regula seruatur: Nisi aliud appareat ex manifestis coniecturis præsumitur mutuũ accipiens ea intentione dare qua mutuans mutuauit. vnde si mutuauit ex charitate, præsumitur alius ex charitate dare: quia quisque præsumitur aliquid dare eo modo quo accipit. ff. mand. l. si verò nõ remunerãdi. §. inde Papinianus. ¶† Quintò quæritur, vtrũ bona vsurarii sint tacitè obligata pro vsuris restituendis? Et videtur velle gl. in c. tua. eo. ti. ꝙ sic. & ibi dicit Pan. ꝙ fuit cõmunis opinio antiquorũ: sed moderniores cõmuniter tenent oppositũ: quia Io. And. in c. ij. eo. ti. lib. vj. & Host. in d. c. tua. dicũt hoc nullo iure probari. & idem Fed. nec in aliquo facit text. in c. cũ tu. eo. ti. super quo illi se fundarũt: quia ibi nõ dicitur ꝙ agatur hypothecaria seu reali actione super illis possẽssionibus, sed ꝙ debent vẽdi. Vnde ibi dicit Pan. ꝙ vbi bona vsurariorum peruenerunt ad aliquem ex titulo oneroso, nõ possunt vendicari per debentem recipere vsuras: sed si possẽsiones emptæ ex pecunia fœnebri peruenerunt ad tertiũ ex causa lucrativa: tunc per officiũ iudicis poterunt vendi: non autem eo respectu ꝙ possẽssiones sint obligatæ: sed ex quadã æquitate: quia ex quo res mea vel mihi debita peruenit ad te ex causa lucrativa, tu teneris restituere. l. si & me & Titiũ. ff. si cer. pet. Et sic potest saluari gl. in d. c. cum tu. inquãtum distinguit

inter

inter causam lucratiuam & onerosam. Et ideo concludit Host. in d.c.tua. quòd is, ad quem bona vsurariorum peruenerũt titulo singulari, siue ex causa lucratiua, siue onerosa, non potest molestari super illis bonis, etiam pro vsuris restituendis: aliàs multi illaquearentur: sed in bonis emptis ex pecunia vsuraria procedere potest illa distinctio an ex causa lucratiua vel ne. Et hæc opinio, vt refert do. Anto. aliàs in facto fuit seruata. Ex quo no. etiam Pan. licitè iudicari posse contra opinionẽ communem Doct. & etiam gl.
6 quãdo iure nõ probatur. ¶† Sextò quæritur, qualiter vsurarius cogitur restituere? Et dicit Ray. q̃ si est publicus, cogitur per diuersas pœnas, quas habes j. Vsura vlti. ferè per totum: & omnis vsurarius ad restitutionẽ cogi potest per excommunicationem: extra eo. c. quoniam. & tertiò cogitur: quia si vsurarius repetat ab aliquo vsuras, repellitur per exceptionem, donec & ipse eas restituat, vel fecerit posse suum, extra eo. quia frustra. Et eisdem modis cõpelluntur hæredes: extra eod. tua. & c. Michael. Vide etiam §. sequen.
7 ¶† Septimò quæritur, si quis repetat vsuras, & excipiatur contra eũ q̃ ipse nõ soluit eas quas extorsit: & ille respondeat se paratum restituere, si sit qui petat quomodo debeat procedere iudex ecclesiasticus? Et dicit Gofr. q̃ faciet præconizari vt quicunq; soluit vsuras tali veniat, & ei satisfiet: & si nõ venerit aliquis, procedet prior petitio: si autẽ veniat & probet, fieri ei restitutio: nec sufficiũt hoc casu pignora vel cautiones. de sent. & re iud. c. cum aliquibus. ff. de pign. act. l. quod si non soluere. quod intellige nisi magna forsan causa interueniat: vt dicit Hosti. & Inno. in c. quia frustra. eo. tit. Quòd si is, à quo acceperat vsuras, non sit superstes, nec eius hæres, mandabit iudex pauperibus erogari. extra eo. c. cùm tu. & postquã hoc factũ fuerit, petitio procedet: aliàs non. Et idem si viuit quidem, sed nescitur vbi sit: aut si scitur, ad eum mitti nõ potest. de Iudæ. c. cum sit. nisi speretur eius aduentus: quia tunc pecunia consignabitur, & deponetur. Et hæc secundum Host. intellige de vsurario
8 notorio. ¶† Octauò quæritur, quomodo cogitur restituere clericus, si fortè fuerit vsurarius vel hæres vsurarii? Et dicit Ray. q̃ si restituere non vult, suspendi debet ab officio & beneficio: extra eo. præterea. & si non emendetur, debet deponi. d.c. præterea. & dist. xlvij. episcopus. & postea si est incorrigibilis, cogendus est per potẽtiam laicalem. de iud. c. cum non ab homine. dist. xvij. non licuit. Nec debet restituere de rebus ecclesiæ, nisi quatenus de pecunia illa expenderit in vtilitatẽ ecclesiæ, secundũ eũdem Ray. sed de suis, si habet: & si non habet, restituere potest de fructibus, quos
9 legitimè percipit. facit c. ij. de fideius. ¶† Nonò quæritur, quid si debitor iurauit soluere vsuras? Et dicit Ray. q̃ denuntiare potest ecclesiæ monitione præmissã, vt compellat illum ad relaxandum iuramẽtum: vel si vult, soluat vt satisfaciat Deo de iuramento: & postea poterit repetere. de iureiuran. ex administrationis. & c. debitores. & si iurauit nõ repetere, non repetet directè propter iuramentum, sed indirectè denuntiando ecclesiæ crimen illius, vt sic eũad satisfaciendum compellat: & si iurauit non denuntiare, non tenet iuramentum, cum sit illicitum, vtpote cõtra proximi salutem: vnde hoc non obstante poterit denuntiare. extra eod. tuas. & de iureiurã. quemadmodum. Et idem Host. addens q̃ si etiam iurauit debitor non repetere & non recipere vsuras, nihilo minus debet cogi ad restitutionem, & pecu-
10 nia erit pauperibus eroganda. ¶† Decimò quæritur, quid si ex duobus hæredibus vsurarii alter fiat impotẽs, aut hæreditas tota non sufficiat. Et dico multa. ¶ Primum. Si hæreditas non sufficit ad omnes vsuras, dubiũ est an satisfieri debeat per hæredes primò venientibus, vel certè cuilibet pro sua rata eum tangente. Et tenuit Gul. q̃ pro rata. glos. verò in c. ij. eo. ti. lib. vj. dicit q̃ habenda est temporis consideratio: vt scilicet qui prius soluit vsuras, recipiat quod suũ est integraliter: & sic de singulis succedentibus secundum regulam, qui prior. Sed Lau. de Ridol. dicit totã vim huius quæstionis pendere ex illa, an bona vsuriariorũ sint tacitè obligata: quia tenendo q̃ sic, vt voluit illa gl. habẽda est temporis cõsideratio, vt sic priori prius satisfiat. Si verò nõ sunt tacitè obligata, tunc fiet satisfactio pro rata. De hoc autem §. j. v. ¶ Secundũ. Ex his patet q̃ hæredes vsurarii tenentur ad restitutionẽ vsurarum, nõ in solidũ, sed secundũ hæreditarias portiones: vt si vnus habet duas partes hæreditatis, teneatur ad duas partes vsurarũ, & tertius ad tertiã. quod tamen non est speciale in hæredibus vsurarii: sed idẽ est regulariter de quibuscunq; hæredibus: quia actiones cõpetẽtes cõtra defunctũ diuisæ sunt in hæredes pro portionibus hæreditariis. l. j. & ij. C. de acqui. hære. ¶ Tertium. Si aher hæredũ efficiatur non soluendo, dicit Pet. de Aneh. in reg. peccati venia. de regu. iur. lib. vj. q̃ licet diuisa hæreditate obligatio hæreditaria diuidatur ipso iure. l. j. C. si cer. pet. & l. pro hæreditariis. C. de hære. vel act. ven. & sic si vnus efficiatur nõ soluẽdo in foro ciuili, alter nõ teneatur. l. legatorum. ff. de lega. ij. tamẽ in foro canonico tenentur hæredes in solidũ, per d.c. tua. Vnde secundũ Glo. in d.c. tua. alter cõueniri potest in totũ. Et cõmuniter ita tenetur: & secundum do. Ant. ita practicandũ est in fauorẽ animæ defuncti, vt citius liberetur ex integra satisfactione. Sed Pan. dicit istã opinionẽ esse falsam, & fundatã super alia opinione damnata, scilicet q̃ bona vsurarii sint obligata. Et consentit do. Ant. Quod limita, nisi quo ad hæredẽ & omnẽ aliũ respectu rerũ ex vsura acquisitarũ, aut ex pecunia fœnebri titulo lucratiuo: quia tenetur, siue vsurarius, siue eius hæreditas efficiatur non soluendo, secundũ Io. in Sum. & vt patet ex dictis: sed in aliis rebus secus: cùm bona vsuriariorum nõ sint hypothecata, vt dictũ est. ¶ Quartũ. Si bona defuncti non sufficiũt ad restituẽdas vsuras: licet hæres in foro contentioso teneatur de suo, si nõ fecit inuentariũ, secundum Pan. in d.c. tua. de mente Hosti. in foro tamen animæ non tenetur vltra vires hæreditatis: quia talis lex est fundata super præsumptione: in foro autem animæ de omnibus creditur confitenti. Nec obstat q̃ leges humanæ seruandæ sunt in foro animæ: quia verum est, si in eo nõ cessat ratio legis. ¶ Quintũ. Si quis autẽ spõte se obligauit ad restitutionem vsurarũ credens bona vsurarii ad ista sufficere, cum nõ sufficiunt, secundũ S. Ber. tenetur ad omnia: quia fortè alius se obligasset p̃ toto, nisi ipse fuisset: & sic dedit dãnũ creditorib', quod nõ incurrissent sine suo facto. Sed Lapus & quidã alii, vt refert Laur. de Ridol. dicunt fideiussorẽ vltra vires hæreditarias nõ teneri, etiã si se principalẽ constituisset: & hoc habita ratione à tempore præstitæ cautionis: quia si tunc principalis erat soluendo, etiã si postea eius facultates sint exhaustę aliter quàm per restitutionẽ vsurarũ, nihilo minus remanebit fideiussor obligat' ad omnia. Sed Laur. de Ridol. & Pau. de Elea. distinguũt. Nã si fideiussit pro se obligante ad restitutionẽ vsurarum secundum formam in c. quanquã. de vsur. lib. vj. vt euadat canonicas pœnas, nõ tenetur vltra vires: qa nec vltra vires restituere aut cauere tenebatur principalis: vt d.c. quanquã. sed si fideiussit pro se obligãte ad restitutionẽ vsurarum ex alia causa, secus: quia principalis obligatus est in solidũ, licet habeat exceptionem inopiæ vel similem: quæ quidem exceptio, vtpote personalis, non porrigitur ad fideiussorem. Et hęc est

optima distinctio. Qui etiam se obligasset ad restitutionẽ vsurarũ, teneretur quantum portãt suæ facultates, licet vsurarius sit non soluendo: secus si fideiusit pro se obligante.
11 ¶† Vndecimò q̃ritur, si vsurarius ex pecunia fœnebri emit equum vel prædium, & donauit, & deinde factus est nõ soluendo: vtrũ is, qui soluit vsuras, petere possit rem illam? Et dicit Ray. q̃ sic. & ille reddere tenetur, extra eo. cũ tu. quia succedit hic res loco pretii, sicut econuerso pretiũ loco rei. ff. de pe. hære. l. si rem. quod Veruec. limitat quãdo talẽ rem ille habuit ex causa lucratiua: secus si emisset, vel ex alia causa nõ lucratiua bona fide habuisset? Et cõcor. Host. & Gof. addẽs q̃ si res illa ex causa lucratiua proueniat, & postea ad alium ex simili causa: & iste vltimus fuit ille qui potuit petere vsuras, liberatus est is, cui primò data erat, vt cõtra eum agi non possit. ff. de act. & obli. l. omnes debitores. & idem
12 Host. ¶† Duodecimò quæritur, cui restituẽda sit vsura? Et dico secũdũ Hostiẽ. q̃ gñaliter ei, à quo qs extorsit, vel eius hæredibus: & si nõ inueniãtur, pauperibus eroganda est. extra eo. cũ tu. Et si is, cui restitui debet, distat, cuius expẽsis ei mittatur. vide j. Restitutio. iiij. §. iiij.

Rursus de Vsura septimò quantum ad restitutionem specialiter quo ad cooperantes & participantes in ea.

1 *Vsuram patiens an peccet.*
2 *Vsuram consulens an teneatur restituere.*
3 *Vsuriariorum proxenetæ an teneantur ad restitutionem.*
4 *Vsuras accipiens nomine alieno, vt tutor, vel procurator, an teneatur.*
5 *Pupillus an teneatur restituere vsuras, à tutore quæsitas.*
6 *Fideiussor in vsuris an teneatur.*
7 *Notarius conficiens instrumentum super vsuris an teneatur.*
8 *Prælatus sigillans literas vsurarias an teneatur.*
9 *Vsuriariorum testes, aduocati & alij patrocinatores an teneantur. & nume. seq.*

VSVRA septimò considerari potest quantum ad hoc vt sciatur quomodo peccẽt vel teneãtur restituere cooperantes in eo. Pro fundamẽto autẽ huius sumenda est regula iuris, quæ etiam habetur in c. si culpa. de iniur. & dam. dato. vbi dicitur q̃ qui occasionẽ damni dat, damnũ quoq; dedisse videtur. Vbi sciendũ est q̃ propriè occasio est causa ineficax effectus: sicut occasio submersionis nauis est nauta, duẽs eam ad locum vbi submergitur tempestate quæ probabiliter præuideri non potuit: & sic dans occasionẽ, videtur dare damnũ, sed realiter non dat: sed solùm si dat occasionem improprie, id est, causam sufficientem: sicut occasio submersionis nauis est qui ad hoc facit in ea foramẽ. Et dicitur occasio directa quando hoc intẽditur: indirecta verò si non intendatur: sed tamẽ nõ impeditur ab eo qui potest & debet. Et sic dãs occasionẽ damni in furto, rapina, vsura, & huiusmodi, tenetur in solidum. Quod tamẽ Veruec. dicit verum in vsurpationibus violẽtis, nõ in vsura, quæ nõ est omnino inuolũtaria: tamẽ alii verius dicũt hoc verũ, etiam in vsura quantũ ad damna, licet non quantũ ad interesse lucri cessantis in nõ lucrosis. ¶† Primò verò quæritur, vtrũ peccet qui mutuũ accipit sub vsura? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. lxxviij q̃ nõ licet inducere aliquẽ ad mutuandũ sub vsura. quod intelligo, nisi ad hoc vt ille desineret à maiori peccato, secũdum Inno. licet tamen, inquit, ab eo qui paratus est facere, vt qui exerceat vsuras, mutuo accipere propter aliquod bonum, vt est subuentio suæ necessitatis vel alterius: sicut etiam licet ei qui incidit in latrones manifestare bona q̃ habet ad hoc vt non occidatur, qui tamẽ latrones diripiendo peccãt. Hæc ex illo, qui per bonum intelligit etiam commoditatẽ temporalem, vt patet ibi in solutione secũdi argumenti. Super his autẽ licet multi multa dicãt, tamen quantum colligitur ex Richar. in iiij. dist. xv. & S. Tho. vbi §. & Inno. ac Io. Andre. in c. dilectus. de simo. & Pan. post Host. in c. super eod. de vsur. Hug. & Arch. in c. mouet. xxij. q. j. ista est veritas. Si enim hoc fiat pro opere illicito, puta luxuria, ludo, vel huiusmodi, semper est mortale. Similiter si fiat pro licito, sed nõ necessario, sicut secundũ Petr. de Pal. si hoc fiat ad negotiandũ ex cupiditate lucri & augẽdæ pecuniæ, cũ tamẽ negotiator habet vnde viuat decenter: quia peccatũ est absq; necessitate non solũ inducere ad peccandũ, sed etiã proponere alicui materiam peccandi: sicut si mulier sine necessitate exhibeat se aspectib' eius quẽ scit male affectũ. Si verò fiat pro licito necessario, licet nõ absolutè vel extremè, puta vt decẽter negotiãdo quis viuat: sic licet secundũ mentem S. Tho. vt dixi: & sic eũ intellexit Veruec. & Petr. de Pal. quos sequũtur Arc. & Summistæ. & idẽ si fiat pro tali necessitate alterius, secundum S. Tho. Sed si fiat pro licito & necessario absolutè puta quia aliter nõ posset quis viuere: nõ solũ est licitum sic accipere, sed etiã licet inducere ad mutuandũ sub vsuris eum, cui suaderi non potest mutuatio gratuita, secundum Innoc. in d.c. super eo. scilicet vt maius peccatũ vitet. Quod intellige, quia ille vult esse homicida meus negando subsidium, & ego suadeo vt sit vsurarius, quod est leuius. Volenti enim peccare licet suadere vt saltem minus peccet. dist. xiij. duo. ¶† Secundò quæritur, vtrũ restituere te
2 neatur qui inducit ad fœnerandum, vel impedit volẽtẽ gratis mutuare. Et dico q̃ inducens consulẽdo, vel pecuniam mutuando, vel contrahendo societatem ad fœnerãdum, secundum aliquos tenetur in solidum, si aliàs nõ erãt fœneraturi: aliàs quãtũ ad eum peruenit. Sed verius Alex. Lomb. & Mo. tenent indistinctè q̃ non tenetur, nisi in quãtum ad eũ peruenit: quia in dando mutuum sub vsuris, non damnificatur proximus, sed in exigendo vsuras. Et idẽ Veruec. dicens se credere, q̃ in neutro casu, id est, siue erãt aliàs fœneraturi siue non, eũ nõ teneri nisi in quantũ ad eũ peruenit: & sic quantum ad hoc melior est eius conditio, quàm præstantis fauorẽ in rapina vel furto: qui tenetur, etiã si nihil ad eum peruenit: quia furtũ & rapina sunt simpliciter contra volũtatem domini: sed vsura venit ad creditorem de domini volũtate. Nec inuenio, inquit, iura dicere actionẽ dari contra huiusmodi inductores vel fautores ad repetẽdas vsuras, sicut dant contra illos, quorũ ope vel consilio fiunt rapinę vel furta, licet nihil ad eos peruenerit. Prima tamẽ opinio videtur tutior: & eam sequitur Petr. de Pal. sed secunda verior, imò vera, maximè vbi accipitur mutuum ad vtilitatẽ potius quàm ad arduam necessitatẽ. Et hanc videtur S. Tho. tenere ij. ij. vbi §. artic. vlti. ad vltimum. vbi eũ qui dat pecuniam vsurario nõ habenti aliàs vnde vsuras exerceat, vel hac intentione vt per vsuras lucretur, dicit participem culpæ: & de restitutione tacet. Qui verò impediuit volentẽ gratis mutuare, secundũ Veruec, tenetur, quia indebitè vtilitatẽ proximi impediuit, & ei damnũ adduxit. Et idẽ intelligo de impediẽte contractũ licitũ, reducẽdo illũ ad vsurariũ. Cõcor. Mo. Et idẽ dic decẽsoribus qui absoluũt vsurarios, aut recipiũt ad sacramenta vel sepulturã: quia tenentur restituere si ex denegatione taliũ fuisset facta restitutio.
¶† Tertiò quæritur, vtrũ proxenetæ siue mediatores in fœ
3 nore peccent, & restituere teneantur? Et dicit Archid. post Girar. Odo. quòd considerando opus istorum ex parte accipientium mutuũ, dupliciter peccare possunt, scilicet quærendo pro his qui nõ indigent: & est mortale: quia cooperantur peccantibus mortaliter. xj. quæst. iij. qui consentit,

inxta

iuxta dicta ſ. §.j. & ij. etiam in neceſsitate inducendo ad mutuandum ſub vſura renitentē. arg. de homici. ſicut dignum. Et lucrū inde perceptum pauperibus erogandā eſt, ſecundū eos. quod intellige de conſilio: quia eſt turpiter datū & acceptum, iuxta dicta ſ. Reſtitutio. iiij. §.j. Conſiderādo verò ex parte mutuantiū, ſi quidē mediant pro vtilitate accipientium mutuum, nō peccāt: & multò minus reſtituere tenentur: quia vtūtur malo vſurarii ad bonū indigentis: & lucrū ſuum licitē retinēt: ſicut etiam & mercatores ſe exercentes pro aliis aliquid ſecundū morē mercatorum retinent licitè pro labore, niſi oſtenderent ſe gratis velle ſeruire: quia tūc eſſet fraus aliquid retinere. Si verò hoc faciunt pro vtilitate vſurarii, peccāt mortaliter cooperādo ad vſurā: & ſi aliter non fuiſſet vſura ſequuta, ſunt opiniones. Nam tenentur in ſolidum, ſecundum dictum Girar. & glo. in l. ſi ſciēte. ff. ad l. Pomp. de parri. & Bar. & Ange. ibidē. & facit l. is cuius ope. in prin. ff. de adul. Bal. autem in tit. de controuer. feu. ter. §. ſimiliter dicit q̄ nō: & idē Veruec. & gl. in c. Michael. de vſur. & eſt verius, loquendo de proxenetis ſolū cooperantibus ad mutui dationē, iuxta dicta §. priore. Si autē cooperantur in exigēdo vſuras vt factores, vera eſt prima opinio, diſtinguendo vt §. ſeq. Et idē ſi inueniunt cautas fictiones, quibus vſuræ ſoluātur quia dant cauſam damni efficacem.

4 ¶†Quartò quæritur, vtrū teneatur is qui vſuras accipit nomine alieno, vt tutor, curator, vel procurator? Et dico quòd exigens nomine alieno eſt duplex. quidā ſcilicet apud quē reſidet quaſi principalis authoritas domini, vt quia cum eo cōtrahitur, & ipſe taxat pretiū, & cogit ſoluere. quidā verò eſt miniſter tantūm ſiue merus exequutor: puta quia nō taxat pretium, nec cū eo contrahitur, ſed ſolùm pecuniam manualiter tradit, & recipit pignus ac pecuniam. Primus mortaliter peccat, & reſtituere tenetur in ſubſidiū, id eſt, ſi principalis, in cuius vtilitatē verſum eſt, non ſoluit, quia nō poteſt, aut quia non vult: quia iſte dat cauſam efficacē damni, quæ eſt in exactione vſurarū, & nō in mutatione. de iniu. c. ſi. Secundus mortaliter peccat, ſed reſtituere non tenetur. Quod intelligendū eſt niſi aliquid ad eum peruenerit, vel cooperatus ſit ad exactionē: quia teneretur propter cauſam dāni datā. de iniur. c. ſi. Ita tenet Rayn. Gira. Odo. Veruec. Pe. de Pa. Bar. Brixi. in c. ſicut nō ſuo. diſt. xlvj. vt illi imponit Sum. Cōfeſ. &, vt videtur, bene per verbū quod addit in Sum. ſua dicēs q̄ ille, in cuius vtilitatē verſum eſt, tenetur principaliter, alter verò in ſubſidiū. l. ex hoc edicto. §. j. ff. de eo per quē fac. erit. & l. eleganter. §. pen. ff. de dolo. Pan. autē inc. Michael. eo. tit. poſt Gof. & aliquos alios tenet q̄ etiā in primo caſu teneatur qs. ſi principalis nō ſit ſoluēdo: quaſi velit dicere q̄ nō tenetur ſi principalis poſsit ſoluere, etiā ſi nō velit. Si autē ſoluit is, cuius nomine acceptæ ſunt vſuræ, cæteri liberātur, niſi quid peruenerit ad eos: qa de eo tenebūtur principali. Et idē dicēdū eſt de extorquēte nomine alieno & partiario in quota: quia tenetur, ſecūdū Io. de Ligna. & intellige in ſolidū: ſed tamē in ſubſidiū reſpectu partis eū nō cōtingētis. Et idē de cōſulibus alicuius artis exercentibus vſuras nomine artis. Et idē quādo tutor vel curator exigit vſuras q̄ pupillis ex cōtractibus vſurariis factis à patre pupilli: & ſic de ſimilibus. Adde tamē prædictis q̄ ſingulariter not. Monal. in Sum. ſcilicet q̄ dantes pecuniā domini ſui ad vſurā de eius mādato generali, tenētur reſtituere, domino nō reſtituente, tanquā principales in hoc: qa in eorū optione erat mutuare & non mutuare. Adde itē quia cooperātur in exactione vſurarū. Sed ſi tales de ſpeciali mādato domini dicētis, mutuare Petro decē libras ad vſurā nomine meo, mutuent, licet peccēt, tamen reſtituere non tenē tur. Et hoc ſequitur Io. de Lig. & Lap. Pœnæ tamen negligentium in reſtitutione vſurarum non ligant iſtos: puta q̄ eorum confeſsiones non audiantur: & q̄ non valeant eorū teſtamenta, nec ſepeliantur, ſecundum Gemi. Adde etiam ſecundum Veruec. q̄ is qui gerendo negotium alterius ſine eius mādato fœneratur ad opus eius, reſtituere tenetur, licet nihil peruenerit ad eum: quia fuit author & miniſter contractus vſurarii. ¶†Quintò quæritur, vtrū pupillus, q̄ 5
quo tutor multos contractus vſurarios fecit, teneatur reſtituere? Et dico q̄ ſi pupillus dicat tutori. Tāto tēpore habui ſti pecuniam meam: & propterea iſta retineo q̄ lucro quod ex ipſa debeo habere: nō tenetur reſtituere, licet ſit verſum in ſuā vtilitatē, ſed ſolū tutor: niſi vſuræ excederēt moderatum lucrum, ſi in poſſeſsiones vel aliā iuſtā negotiationē, vt debebat ipſam expoſuiſſet. qđ limita vt ſ. Tutela. §. iiij. Vide etiā ſ. Vſura. j. §. xxix. ¶†Sextò quæritur, quid de fi- 6
deiuſſore? Et dico duo. ¶Primū. Si quis fideiuſsit pro aliquo, & ex defectu debitoris compulſus eſt ſoluere capitale & vſuras. vide ſ. Vſura. j. §. xxxix. ¶Secūdum. An verò poſſit aliquid accipere pro fideiuſsione. Archid. diſtinguit. Si enim eſt fideiuſſor fictus, ſed in veritate ipſe eſt mutuator, fingēs mutuū dari ab alio: ſiquid q̄ fideiuſsione accipit, vſura eſt. xiiij. q. iij per totū. Si autem eſt verè fideiuſſor, recitat Laur. arguentē q̄ & cōtra & cōcludentē tutius fore abſtinere. ſanct. autē Bern. dicit cōtractū omnino illicitū: quia ibi eſt mutuū indirectè, cū fideiuſſor ſtet loco mutuātis. Alii verò dicunt, q̄ eſt illicitum, quia vēdit creditū ſuum. quod Sum. Ro. dicit tolerabile poſt factū. Ego verò dico quòd ſi ſubeſt periculū deperditionis ſortis aut laboris vel expēſarū in exigendo, licitè aliquid percipit ratione ſuæ indēnitatis: aliter nō. ¶†Septimò quæritur, quid de notariis con- 7
ficientibus inſtrumēta ſuper debito vſurarū? Et dico q̄ nō tenentur reſtituere pecuniam quam pro opere ſuo etiā illi cito recipiunt, licet videatur erogāda pauperibus. arg. xiiij. q. v. non ſanè. Et hoc de conſilio, iuxta dicta ſ. Reſtitutio iiij. §. j. Quantum verò ad reſtitutionem vſurarum, diſtinguit Girar. Odo. Nam ſi palliant vſuras, ponendo in inſtrumēto cōtractū vſurariū ſub forma liciti cōtractus, vt qa ſcitur eſſe pignoratio, & dicitur eſſe vēditio: vel quia ſcitur q̄ ſunt centū, & dicitur q̄ ſunt xc. ita q̄ iuſtificatur cōtractus iniuſtus, tenentur in ſolidum: quia efficaciter cooperantur ad damnum. Sed intellige in ſubſidium, ſi nolit aut nequeat is, in cuius vtilitatem vſuræ venerunt. Quod limita, niſi faceren in fauorem accipientis mutuum: puta quia indiget, & alius aliter non vult mutuare: quia licet peccarēt mortaliter, tamen reſtituere nō tenentur. Si verò nō palliāt vſuras, ſed apertè patent per inſtrumentum, non tenētur: qa cooperantur efficaciter ad damnū: cum ille poſsit in iudicio ſe iuuare. Quod limita, niſi in loco eſſet iniqua cōſuetudo vel ſtatutum iniuſtum, quibus per talia inſtrumenta cogerētur debitores: quia tūc tenētur, ſecundum Archid. ¶†Octauò 8
quæritur, quid de prælatis qui ſubſcribunt & ſigillāt ſchedulas vſurarias? Et dicit Hoſt. q̄ ſi prælatus nō legit tenorem, vel legit quidem, ſed vſura non apparebat, quia fortè maior quantitas ibi poſita eſt quàm fuerit mutuata: & ipſe prælatus non diligenter cōſiderat: licet agat fatuè, tamē ſecūdum veritatē non conſentit. Si verò legit, & veritatem percepit, particeps eſt peccati, & ſi non commodi vſurarum: quia ſubſcriptio in multis approbationē inducit. de ſent. & re iu. cū inter vos. & idē Gofr. Sed addo quòd reſtituere tenentur, ſi efficaciter cooperati ſunt: vt quia ex hoc ſolutæ ſunt vſuræ, quæ aliàs non fuiſſent ſolutæ: non aliter. Vnde idem videtur de eis dicendum, quod de notariis.

¶†Nonò

9 ¶†Nonò quæritur, quid de teſtibus talium inſtrumentorum? Et dico q̄ tenentur, ſicut & notarii, ſecundum dictam diſtinctionem: quia inſtrumenta ſine teſtibus non valent.

10 ¶†Decimò quæritur vtrū aduocati, procuratores, iudices, ſtatutarii, & alii, quorū fauore & patrocinio vſuræ in iudicio vel extra ſcienter exiguntur, vel nō reſtituuntur cū repetuntur, teneātur reſtituere? Et dico q̄ ſic in ſolidum: nec excuſantur, ſi fortè ſcripturæ eis porrectæ apparebāt iuſtæ, ſi cōſcientia eis dictabat q̄ erant de cōtractibus vſurarū, ſecundum Hoſt. & Inno. in c. Michael. eo. tit. & Arch. in c. ſi quis oblitus. xiiij. q. iiij. Sed intellige q̄ tenentur in ſolidū ſi principalis nolit, aut nequeat ſoluere. Et idē Scot. addēs q̄ ſcienter defendens cauſam iniuſtam, nō ſolùm tenetur parti læſæ de intereſſe. ſed etiā alteri de ſalario. quod verum

11 eſt, ſi partē non monuit: vt ſ. Aduocatus. §. x. Si autem monuit, tenetur illud dare pauperibus, licet de cōſilio: vt ſuprà Reſtitutio. iiij. §. j. ¶†Vndecimò quæritur, quid de dominis, qui in ſuis terris permittūt vſurarios morari, nec cogūt reſtituere? Et dicit Ro. q̄ tenentur in ſolidum ſi poſſunt, & nō faciunt, etiā ſi nihil peruenit ad eos. Sed Ale. Lom. dicit q̄ peccant quidem mortaliter, tamē reſtituere nō tenentur, niſi in quantum peruenerit ad eos de vſuris. Cui opinioni videtur adhærere Aſten. & Ber. dicēs de mente dicti Alex. non eſſe ſimile de authoribus malis, qui ſunt cauſa per ſe eiuſdē mali: & de iſtis qui ſunt magis cauſa per accidēs mali: puta q̄ tale malū conſeruetur in prima, vel libere fiat, & ita tenet Sum. Roſ. Ego autē dico q̄ ceſſante iure poſitiuo poſſunt ſine peccato tolerare vſurarios moderatè exigētes: quia poteſt expedire bono cōmuni: nec tenētur reſtituere ipſi, niſi repetātur vſuræ, & iuſtitiā negēt: ſed quia cap. poſt miſerabilem. præcipit eis vt iudæos cogāt reſtituere: ideo

12 peccāt eos tolerando, & tenentur in ſolidū reſtituere: ſecus quo ad Chriſtianos. de quibus nō præcipitur. & ita melius tenuit Sum. Ange. ¶†Duodecimò quæritur, vtrū ciuitate vel communitate aut collegio recipiēte vſurariū commodum, ſinguli reſtituere teneātur in ſolidum? Et dico ſecundum Ray. & Hoſt. q̄ omnes cōſentientes reſtituere tenētur ſingulariter, nō tanquam vniuerſitas, ſed tanquā ſinguli. vij. q. j. ſicut vir. xxiiij. q. iij. ſi habes. Ioā. autē de Lig. dicit hoc non eſſe dubiū de regētibus prohibere valentibus: ſecus de aliis nō principalibus gubernatoribus, vel aliàs ignorātibus, nec inhibere valētibus. Quod limita, niſi & iſti cōmodum participauerint burſale, vel ex hoc fuerint ab aliquibus expēſis releuati. Et ita limitat Mo. & cōcor. Aſten. & Pet. de Pal. in iiij. diſt. xv. & Ioā. And. in c. cōqueſtus. de vſur. & id eſſe Veruec. adhuc limitans dicens eos teneri in ſolidū, qui præceptū vel authoritatē præſtiterunt ſuper hoc, ita q̄ ſine hoc alii ciues nō feciſſent: alii verò cōſentiētes peccāt

13 mortaliter: tamen nō tenentur, niſi vt dictū eſt. ¶†Decimotertiò quæritur, vtrū lucrum factū ex pecunia, quam famulus accepit mutuo nomine domini ſui, ſit famuli aut domini? Et dico ſecundū Sco. q̄ eſt domini, ſcilicet ſi famulus eſt adeò pauper q̄ reſtituere nō potuiſſet pecuniā ſi perdita fuiſſet: teneretur tamē ei dominus prouidere de competēti ſalario pro induſtria. Secus ſi eſſet diues, & nō intendiſſet dominū ſuū damnificare ex amiſsione pecuniæ: quia

14 hoc caſu pecunia ſtat periculo ſuo. ¶†Decimoquartò quæritur, vtrū ſocii vſuratiorū, famuli, ſerui, ſeruitores, filii, & huiuſmodi, qui alieno nomine exercuerūt vſuras, poſſunt illis inuitis ad quantitatē acquiſitæ vſuræ pecuniā ſurripere, & reſtituere? Et dicit S. Ber. q̄ ſic ſecūdum quoſdā: quia videtur iuſtū, vt quæ illorū cauſa in iuſtè ablata ſunt de lege naturæ poſsint illa ſatisfacere, ne ipſi de proprio ſatisfacere teneantur. Quod intellige in foro cōſcientiæ, modò nullū ſequatur de illis incōueniētibus, de quibus ſ. Furtū. §. xij. Et facit quod no. Bal. in l. etiā. C. de fideicō. vbi tenet q̄ tutor & executor teſtamēti poſſent reſtituere vſurā vel alia malè ablata ſine ſpeciali mandato: quia dicūtur facere ex neceſsitate. & alleg. gl. quam dicit ſingularē, in l. præſes. C. de trāſac. quia intereſt pupilli talē pecuniā non habere.

Rurſus de Vſura. viij. quantum ad participantes aliquid de ea.

1 *Vſurarij bona aliqua an liceat dono accipere.*
2 *Vſurarij vxor an teneatur. & filij. & nu. 5.*
3 *Filij & familia vſurarij an ad vſurarū reſtitutionem teneantur.*
4 *Filia vſurarij dotata, an ad vſurarum reſtitutionem obligetur.*
6 *Vſurarij ſeruus an licitè accipiat ab eo ſalarium.*
7 *Vſurarij creditor an iuſtè recipiat ab eo pecuniam mutuatam, & quid de aliis muniſtru. & nu. ſeq.*

VSVRA octauò cōſiderari poteſt quantū ad participantes de ea ſcilicet comedendo, veſtiendo, imburſando, vel aliter accipiēdo. ¶†Primo autem quæritur, vtrū liceat 1
accipere ſeu acceptare aliquid de bonis vſurarii per donū, vel comedendo, aut emendo, vel huiuſmodi? Et diſtinguo. Nā ſi accipitur in ſpecie res data pro vſuris, quæ nō trāuit in dominiū vſurarii, iuxta dicta ſ. Vſura. vj. §. j. indiſtinctè reſtituere tenetur qui accipit, ſi extat, vt not. Bart. in l. rem quam. in fi. C. de iur. do. nec poteſt æſtimatione dare cōtra voluntatē domini. l. ij. in princ. ff. ſi cer. pet. & tex. eſt clarus xiiij. q. vj. ſi res. & in c. cum tu. de vſur. Si verò nō accipit talem rem, ſed aliā: diſtinguo. Nam ſi vſurarius, cū talia quis accipit, eſt nō ſoluendo: ſi hoc ſcit, reſtituere tenetur: quia dat damni cauſam efficacē. Si verò dubitat an ſit nō ſoluendo: ſi res adhuc extat, tenetur, ne pro re tēporali animā ponat in diſcrimine, ſecundū Alex. iiij. parte. Si verò ignorat, & probabiliter credit eū de bonis ſuis dare, non tenetur de conſumptis bona fide durante, ſed ſolùm de extantibus ea recedente, niſi inquantū factus eſt fortè locupletior. Si verò cum talia accipit, vſurarius erat ſoluendo, nō tenetur, etiā ſi poſtea ex alia cauſa factus eſt non ſoluendo: niſi eſſet res habita vel empta ex pecunia vſuraria: quam ſi habuit titulo lucratiuo, pōt ille, ex cuius pecuniis empta eſt, de æquitate canonica ab eo auocare officio iudicis, vt patet per gloſ. & Doct. in d. c. cū tu. l. fi. addito tamē quod dicit Hoſt. & Gof. q̄ ſi talis res, etiam ex cauſa lucratiua, peruenit ad illū, qui ſoluerat vſuras, liberatus eſt is, cui prius fuerat donata. l. omnes debitores. ff. de act. & oblig. & etiā vſurarius. Si verò habuit titulo oneroſo, nō tenetur reſtituere, quāuis poſtea efficiatur nō ſoluēdo. Ex his patet reſpōſio ad multas quæſtiones ſequētes. ¶†Secundo quæritur, quid de vxore vſu- 2
rarii vel raptoris, quæ comedit de vſuris, vel rapinis, vel male acquiſitis, aut reſtitutioni obnoxiis, quæ omnia quātum ad hoc quo ad Deum æquipollēt? Et dico ſecundū Archi. poſt Ray. in Sum. q̄ tenetur de omnibus quæ ſic cōſumit. Quod limita primò, niſi vtiliter gerat negotiū ſpoliatorū monendo vſurariū ad reſtitutionē: quia quandiu huiuſmodi correctioni inſiſtit cōtinuè opportunis horis, licitè recipit expenſas, ſecundum Rod. ff. de neg. geſt. l. ij. & l. Pomponius. Quod videtur verū, ſi ſit aliqua ſpes emendationis: imò, ſecundū aliquos, licet videatur deſperatus, nunquā eſt deſperandum de correctione: nō tamē poſſet pro vna correctione vel duabus toto anno de talibus viuere, ſecundū eum. Et cōcor. Vide. Veruec. & Hoſt. Secundò limita Rayn. niſi ibi eſſent aliqua de iuſto ex quibus viueret, etiā ſi talia diſcerni nō poſſent: vel ſi poſſent, maritus nō permittit, ſecūdum Archid. Limita tertiò, niſi quandiu maritus eſt ſoluendo,

secundum Alexā. Lom.& Rod.iuxta dicta in §.priore. Si autē cessent omnia prædicta, habet remedia multa. ¶ Primum, vt victum sibi aliunde quærat. ¶ Secundum, vt interpellet episcopum cogere maritū ad se pascendum de iusto, aut de licentia eius viuere de incertis, si qua sunt. distinct. lxxxviij. episcopus. quod intellige si maritus est soluendo certa. ¶ Tertiū est, vt si aliter facere nō potest, viuat de rapto: quia necessitas nō habet legem. de conse. dist. v. discipulos. sed tamen tenetur parcè viuere, & cum animo restituendi poterit. ¶ Quartū, vt rehabeat dotē & paraphernalia: & dando honestæ personæ inde ex iusto luero viuat. de do. inter vi. & vxo. per vestras. In omnibus tamen prædictis tenetur debitū reddere viro, nisi aliud subsit impedimentū.
3 ar.xxxiij.q.v.si dicat. ¶ † Tertiò quæritur, quid de filiis & familia vsurarii? Et dico ꝙ Arch. post Gerar. Odo. distinguit. Nam si vsurarius est soluēdo, & aliqua habet vltra obligata ad restitutionē, de illis viuere possunt: sed si non est soluendo, quicquid pro victu vel aliter accipiūt, restituere obligātur: quia efficaciter faciunt eum impotentē restituere. ¶ Excusari tamen tales & consimiles possunt propter quinq;. ¶ Primò, propter procutationem, scilicet si causam spoliatorū agunt: vt §. priore. ¶ Secundò propter recompensationem, scilicet quia tantum ei restituunt quantum accipiunt, vt emptor. & cōmutator, & seruiens in mercantiis, & huiusmodi licitis augendo substantiā eius. ¶ Tertiò, propter restitutionem. id est, si se restituturos proponant, & ad hoc se habituros facultatē probabiliter sperāt. Quarto propter ignorantiā, scilicet nesciendo rem esse vsurariam, nec habendo causam hoc sciendi. ¶ Quintò, propter necessitatem: vt quia filii & filiæ in tali sunt ætate, ꝙ aliter viuere nō
4 possent. ¶ † Quartò quæritur, quid de filia vsurarii dotata? Et dico iuxta prædicta, maximè §.j.ꝙ si rem habuit datā in specie pro vsuris, tenetur indistincte restituere secundum modificationē dandam ℣.§.vlti. de pignorib. emptis. Si verò habuit alia, non tenetur, nisi per hoc pater sit factus non solnēdo. & hoc secundū Rod. si gener sciebat: quia si ignorabat, nihilo minus, secundū eum, & Veru. poterit dotem promissam accipere, & retinere, etiā si postea sciat ꝙ sit nō soluēdo. Quod sequitur Supple. & Summa Cōfes. ac Pisa. sed verius Sum. Ang. dicit sibi non placere: quia nullo iure probatur, nisi scilicet in bona fide dotē consumpsisset, & nō est factus locupletior. Si verò per hoc nō est factus non soluendo, sed postea ex alia causa, nō tenetur gener: quia dotem habet ex titulo oneroso: nec soluto matrimonio tenebitur filia, secundū Federic. consi. xlj. quia licet tūc habeat dotē ex causa lucrativa: quia tamen illa nō est pecunia quę trāsiuit in bonis mariti, ideo nō tenetur. & ita tenet Sum. Ang. Et licet do. Anto. & Pan. & Pet. de Anch. videātur tenere ꝙ imò tenetur: quia licet non sit illa pecunia data, tamen succedit loco eius: quia dos est quid vniuersale: vt no. Bar. in l.j.ff. sol. mat. & in vniuersali vna res succedit loco alterius. lege, Imperator. ff. de leg. ij. Item quia mulier non habet quartam suam, id est, legitimā nisi deducto ære alieno. l. Papinianus. §. iiij. de inoffi. testam. tamen opinio ista procedit de æquitate. Sed opin. Feder. quæ loquitur quando filia nō est hęres, videtur vera de rigore iuris. Et ita sentit Sum. Ros. nisi esset possessio empta ex pecunia vsuraria & data pro dote, per d.c.cū tu. Quam qui vult sustinere, faciat tria præsupposita, quæ & ipse Federic. facit. Primum, ꝙ ista filia nō erat hęres. Secundum, ꝙ pater eius dotem non dedit in fraudem creditorum. Tertium, ꝙ hæc filia non recipit pecuniam vsurariā ab hæredibus mariti, sed maritus eam accepit, ideoq; sibi imputet si pecuniam aliis debitam ipse accepit: de sua propria fuit dos mulieri restituta, maximè cum pecuniæ vsurariæ dominium transeat in accipientem, licet competat repetitio, maximè si est permissa alteri: quia mistione dicitur cōsumi. ff. de solut. l. si alieni. ideoq; mulier nō tenetur. Nec obstat c. tua. de vsur. nec c. si. de sepul. quia ibi intelligitur de filiis & extraneis, qui sunt hæredes. Non obstat, etiā si dicatur ꝙ mulier recipit pecuniā cum onere suo: quia pecuniā, quam recipit ab hæredibus mariti, nō est onerata nec debita his, qui patri eius soluerunt vsuras, licet persona patris esset obligata. Et posito ꝙ bona vsurarii essent tacitè obligata, nō tamen bona generi, maximè post missionē pecunię: quia ex hoc facta est sua, posito ꝙ esset personaliter obligatus creditoribus soceri. Nec obst. d.c. cum tu. de vsur. quod loquitur de possessionibus emptis ex pecunia vsuraria: quia ista nō recipit pecuniam vsurariā, nec rem emptā ex illa: & prætera illa decretalis nō dicit bona vsurarii esse tacitè obligata, sed ꝙ si non habet vnde restituat, vendantur possessiones emptæ ex pecunia vsuraria, vt de pretio satisfiat. quod certè idem esset, & si fuissent aliàs ex licita pecunia emptæ. Hæc ex Federi. qui etiā videtur tenere ꝙ licet gener fuerit in fraudem tamen secus est in eo, qui ab ipso bona fide accipit. ¶ † Quinto quæritur, quid faciet gener aut filia qui dotē habuerunt, aut de rebus in spem datis pro vsuris, aut cū socer esset nō soluendo? Et dicit Gerar. Odo. ꝙ ille, per quem non stat quin restituatur, excusatur in cōscientia: quia vnus sine altero restituere nō potest durante matrimonio: & si mulier præmoriatur protestetur viro & filiis de restitutione. Remedium tamen esset, vt etiā patet ex dictis, si pater est soluendo pro certis, & habet multa alia incerta, ꝙ episcopus ei dotem tanquā pauperi concedat, si nō est in rebus in specie habitis pro vsuris: aut cōponat cū creditoribus. ¶ † Sextò quæritur, quid de famulis vsurarii, an scilicet licitè viuant de bonis eius, & salariū recipiant? Et dico ꝙ si propter hęc non fit impotēs ad soluendum, nihil est dubii ꝙ possunt: sed si ille non sit soluendo, distinguit. Nam si seruiūt ei ad mensam vel ad associandum, aut generaliter ad aliquid, ex quo vsurario lucrū non resultat, idem est iudiciū sicut de vxore: nec possunt talia percipere, sed restituere tenentur. Quod limita nisi salariū præfuisset vsuris: & multo magis si seruiunt inutiliter, sicut circa canes & accipitres, & idem est de vēdentibus eis res ad gulositatē vel pompā spectātes: quia dant causam efficacē nō restituendi. & facit l. ait prætor. ff. de his quæ in fraudē credi. & l.ti. ff. de eo per quē fac. erit. Si verò seruiūt ei vtiliter: puta colēdo agrū, ædificādo domū, habendo rerū curā: & generaliter in eo, ex quo vtilitas resultat vsurario: tūc si talis vtilitas est æqualis prædictis quæ percipiūt, licitè percipiūt: quia per hoc nō fit impotēs ad soluendum: si tamē acciperent rem in specie habitā pro vsuris, tenētur. ¶ † Septimò quæritur, vtrū liceat creditori 7
reciperе ab vsurario pecuniā quam illi mutauit? Et dicit Veru. ꝙ sic, si bona fide mutauit, vt ex illa cōmodū suū faceret, & lucrādo fortè se liberaret, etiā si aliàs nō sit soluendo: & similiter si ignorabat probabiliter ꝙ vellet eā inutiliter cōsumere, secūdū Pet. de Pal. & Asten. & Ros. sed si alia causa sciēter credidit: puta ad ludū in alea, vel ad dandū meretrici, nō potest eam recipere: & si recipit, restituere tenetur. ¶ † Octauò quęritur, vtrū creditor vsurarii ex cōtractu 8
vel quasi, aut ex maleficio vel quasi, possit ab eo accipere quod ei debetur? Et dicit Veru. & Alex. Lomb. ꝙ sic, dummodo tamē rem vsurariā furtiuā aut raptam nō recipiat in propria specie. Iutelligе etiā si vsurarius non sit soluendo: quia loquuntur indistincte: & si esset soluendo, nō esset dubium.

¶ Nonò

9 ¶ Nonò quæritur, † vtrū ministrantes vsurario necessaria ad vitā possint recipere mercedē, si ille non sit soluēdo? Et dico ꝙ quicquid sit quantum ad forum contentiosum, de quo gl. in c. quia in omnibus. de vsur. tamen in cōscientia possunt, nisi sint tales, qui ex præcepto tūc eleemosynā facere teneantur: quia & ipse vsurarius ex vsuris potest necessaria percipere, licet parcè, & cū timore, si aliter viuere non
10 potest. ¶ Decimò quęritur, † vtrū locantes domos vsurario ad fœnus exercendū, possint recipere pensionē? Et dico ꝙ licet sint participes omniū peccatorū, quæ in eis ex fœnore perpetrātur: nihilo minus ratione cōtractus locationis, in quo lucrū transfertur in locantem, possent tale lucrum retinere. Quod Sum. Ros. limitat, nisi sit nō soluēdo. Sed verius de mēte Verue. & Alexan. Lom. etiā si nō sit soluen
11 do: vt §.§.viij. ¶ Vndecimò quæritur, † vtrum prędicatores eunres ad raptores, vt eos ad pœnitentiā & restitutionem inducāt, possint comedere de rapina? Et dicit Ray. ꝙ sic, siue inducant prędicatione generali, siue suasione speciali, maximè si cōmodè inuenire non possunt apud alios. de sent. excom. cum voluntate. Quod intellige cum moderamine, & si correctio probabiliter speretur, & si propter
12 hoc nō subtrahatur facultas restituendi in totū vel pro parte magna. ¶ Duodecimò quęritur, † quid de dominis sciētibus Iudęos nihil habere præter vsuras, & ad restitutionē eorū bona nō sufficere accipiūt multa ab eis? Et dico secundum eundē ꝙ tenētur ad restitutionē si ex causa lucrativa percipiūt: possunt tamē accipere ab eis qđ sibi debēt, sicut &
13 alii creditores. ¶ Decimotertiò quæritur, † vtrū restituere teneātur qui eleemosynas suscipiūt ab vsurariis? Et dico ꝙ nō, si sunt soluēdo quo ad certa, nisi accepissent rem datā in specie pro vsuris: aliàs tenētur, nisi essent in casu quo creditores eis dare tenerētur: q a quæ accipiūt, sunt creditorū. Et idē dic de tyrānis, qui habēt multa restituere. ¶ Deci-
14 moquartò quęritur, † vtrū liceat emere pignora pdita apud vsuriū? Et dico de hoc me diffuse recitasse in Au. rosa, casu xix. nihil cōcludēdo nisi ꝙ ratione dubietatis omnib. talis emptio dissuadēda est: sed tamen nolēti desistere non esse denegandā absolutionē: nec post factū restitutionem imponendā. Nunc autē dico ꝙ opinio quæ ibi ad scribitur S. Tho. secundū aliquos, ꝙ in vsura dominiū trāsfertur, nō est S. Th. vt §. Vsura vj.§.j. nec est vera, vt ibi patuit, maximè quo ad pignora: q a hoc casu videtur perdi ex pacto legis cōmissoriæ, quod pactum reprobatur in pignore. C. de pact. pig. l. fi. Nūc igitur determinās dico ꝙ ei emere non licet, sed tenētur emētes, sicut & emēs rē furtiuā aut raptā: & secundū eandē distinctionē, de qua §. Emptio. §. iiij. excepto ꝙ retinere poterūt id quod verisimiliter vsurarius super illo pignore mutuauit: & si dominus pignoris nō extat, vel nō potest inueniri, nō est necesse dare pauperibus, nisi illud plus quod valet vltra pretium quo ab vsurario empta est, secundū Sum. Ang. aut verius illud plus qđ valet vltra mutuū super eo datū. Ad motiua autē quę in Au. rosa, ybi suprà, tanguntur, patet ex dictis §. Vsura. j.§.j.

Rursus de Vsura. ix. quantum ad manifestos vsurarios & pœnas eorum.

1 *Vsurarius manifestus quis dicatur.*
2 *Vsurarius an sit qui vebit plus ad credentiā quam pro numerato,*
3 *Vsurarius an possit quis publicari post mortem.*
4 *Vsurariorum manifestorum quæ sint pœnæ.*
5 *Vsurarij testimentum quando valeat. & nume. seq.*
15 *Vsurarius an excluminari debeat.*
18 *Vsurarium absoluens in confessione an teneatur.*
22 *Vsuras ludæorum permittentes domini terrarum an teneantur.*

VSVRA nonò considerari potest quantū ad vsurarios manifestos & eorū pœnas, ad quas infligēdas quis sit iudex, sunt opiniones. Nam Archi. in c. quid dicam. x iiij. q. iiij. ponit diuersas opiniones, & approbat eam quæ est Laur. Hug. & Gof. scilicet ꝙ contra laicum laicus iudex, & cōtra clericū ecclesiasticus. Quod etiā tenet Ioan. Cal. pro quo vide Panor. in c. post miserabilem. eo. tit. vbi not. iudicem laicū aliquādo se intromittere de vsuris. glos. verò in c. dispēdiosam. de iud. videtur sentire ꝙ solus iudex ecclesiasticus habet iudicare. Pan. autē in clem. j. de vsur. distinguit dicēs primā opinionē procedere vbi nō refertur quæstio an id, quod petitur, sit vsura: sed est quęstio de soluto vel nō soluto: secundā verò vbi est quæstio an id, quod petitur, sit vsura vel non. & idem Io. de Lig. & Fede. &, vt videtur, Bal. vt refert Archi. ¶ Primò autē quæritur, † quis sit 1
manifestus vsurarius? Et dico quātū colligitur ex Io. And. & Pan. in c. quia in omnibus, eo. tit. & Io. And. & Arch. in c. j. de vsur. lib. vj. ꝙ est primò is, qui est vsurarius notorius de iure: puta quia conuictus vel cōdemnatus de vsuris, seu coram iudice sponte confessus. c. cum olim. & c. super quibusdam. de verb. signifi. ¶ Secundò, qui est notorius de facto notorietate facti: puta quia tenet altare paratū, vel mutuat in camera omnibus volētibus, sicut meretrix in prostibulo patet cuilibet: arg. de cohab. cle. & mulie. tua. & c. fin. & ita dicit Bar. in l. ij. ff. de furt. & Bal. in l. hæredes palam. ff. de testa. ¶ Tertiò, secundum glos. in c. ij. de vsur. lib. vj. qñ quis coram sacerdote & testibus confessus est in articulo mortis se esse vsurariū: & mandauit restitui vsuras & libros resignauit. quā glos. Feder. consi. viij. dicit verā quando simul cōcurrunt omnia cōtenta in ea: alias sola cōfessio extraiudicialis non facit aliquē esse manifestū vsurarium. de sentent. excom. c. venerabilibus. §. secus. lib. vj. nec solū mandatum de vsuris restituendis in genere, vel illis personis quæ probauerint se illas soluisse: quia tunc non simpliciter fatetur se vsurarium, sed mādat vsuras restitui si apparuerint. Et ita tenet Angel. de Peru. in consilio quod incipit, Astensis miles. imò plus dicit, scilicet ꝙ si quis confessus fuerit publicè se esse vsurariū manifestum in testamento: tamen illa cōfessio non inducit notoriū iuris aut facti: nec potest dici ꝙ illo tunc cum testatur aut sepelitur, fuerit vsurarius manifestus ex illa cōfessione: vnde oportet ꝙ concurrant omnia cōtenta in illa glos. Aliàs autē manifesti, sed non aliquo illorum trium modorū, sed aut per famam tantùm, aut alio modo à prædictis, nō incurrunt ipso iure pœnas infrà positas, secūdum cōmuniter doct. nisi publicentur per ordinarium loci: ad quam publicationem faciendam sufficiunt certa argumēta cum fama. dicto c. tua. & licet nullus appareat accusator, nihilo minus ordinarius procedere potest ex officio. ¶ Secundò quæritur, † vtrū sit 2
publicus vsurarius qui publicè vēdit rē ad tēpus plus quàm ad numeratū vēdi possit pretio rigido & summo? Et dico ꝙ sic: quia dicit Pan. in c. ad nostrā. de emp. & vēdit. ꝙ si est publicū & indubitatū ꝙ plus quis vēdit ad credentiā quàm pro pretio statim soluendo, testamentū eius nullū est ipso iure propter dispositionē c. quāquā. de vsur. lib. vj. qa tales sunt vsurarii: vt patet in simili in c. nauigāti. eo. tit. & sunt publici, ex quo publicè hoc exercēt: vt patet in libris eorū. Nec obstat, ꝙ sunt ficti: quia in d. c. ad nostram. pœna contra vsurarios statuta exercetur etiā contra fictos vsurarios: quoniam in veritate sunt vsurarii. & facit l. non dubiū. C. de legi. ¶ Tertiò quæritur, † vtrū possit aliquis publicari 3
vsurarius post mortem? Et dico ꝙ sic. Nam Fede. in consil. viij. & sequitur Panorm. in cap. cum in diœcesi. de vsur.

dicit ꝙ licet quis in vita non fuerit declaratus vsurarius,& fecerit testamentū:nihilo minus post mortem poterūt fieri probationes ad declarandum ꝙ erat manifestus. Et ita tenet Io. Andr.in c.j.de vsur.lib.vj.in nouel.& Gemi.ibidem.& omnes istæ erunt bonę probationes:puta si differebat solutionē vt plus venderet: vt in c.in ciuitate.de vsur. Item si emit possessiones cum pacto retrouendēdi maiori pretio.vel secundū Bal.in c.j.de feu.da.in vi.le.com.quando emit cum pacto de retrouendēdo post quinquennīū,& nō ante:si est cōsuetus similes cōtractus facere, præsumitur vsurarius.ar.c.illo vos.de pigno. Item quando facit confessionem corā episcopo ꝙ instrumentum est de vero & puro capitali: quia censetur collusio in fraudem vsurarum præsumptione præfati.c.illo vos.secundum Bal.in l.j.C.de collu.dete.quod cap.in hoc articulo prævalet cōfessioni. & sic fuit obtentū coram episcopo Tudertino contra vnum qui multas tales cōfessiones fecerat fieri. Item quādo pars dicit in instrumento ꝙ non per simulationem,sed per veram veritatem talem contractū facit,oritur præsumptio vehementissima,secundum Bal.in l.iij.C.plus va.quod agi.& facit glos.in l.si quis sub cōditione.ff.de condi.institu.& quod no.gl.in l.cū allegas.C.de vsur.& dictū Angel.in l.sicut.§. superuacuū.ff.quibus modis pig.vel hypo.sol.Item probatur vsurarius ex libris suis vel per instrumēta,secundū Archi.in c.qui syncera.dist.xlv.& probat per arg.d.c.Item dicit Bal.in d.l.donatio.C.de dona. ꝙ manifestus vsurarius probatur esse per priuatā scripturā.Item quando est cōmunis opinio ꝙ sit vsurarius:vt dicit Bal.in l.j.C.de sac.sanc. eccle. Item quādo tot & toties fœneratus fuit ꝙ non possit nisi esse liquidū in populo:vt dicit Bal.in d.l.j.C.de fal. cau.adie.lega. Item quādo ex cōiecturis apparet vsurarius & indiciis:vt dicit Bal.in l.cum proponebatur. ff.de leg.ij. & in l.ciues. C.de appellat. Et breuiter dic ꝙ iudex habet arbitrari ex additis cohęrētiis ꝙ sit manifest⁹. de quo vide per Bal.in additio.ad Specul.in tit.de appel.in versic.an autem sit manifestus. ¶ Quartò quęritur,†quæ sit prima pœna vsurariorum manifestorum? Et dico ꝙ prima est ꝙ sunt infames infamia iuris. C.ex quibus cau. infa. l.improbum.quod verū est etiā de iure ciuili: vt dicit do.Ant. in c.Raynutius.de testa. & ita dicit not.Bar.in d.l.improbum.& per hoc fuisse determinatū,ꝙ si frater meus constituit vsurariū hęredē,possum rumpere testamentū per querelā inofficiosi. C.de inoffi.test.l.fratres.& sic de facto obtinuit. de multo magis sunt infames de iure canonico: vt in c.infames.xiij.q.vij. et vj.q.j.infames. ¶ Secunda est ꝙ ad cōmunionem altaris non sunt admittēdi. de vsur.quia in omnibus,& intelligit Abbas & sequitur Panor.ibidem ꝙ non debent admitti ad cōmunionē,id est,ecclesiam quando diuina celebritur:quia assistentes tūc in ecclesia dicuntur admitti ad cōmunionem altaris:& placet Sum.Ang.vt confusi resipiscant sicut dicimus de excōmunicatis.c.pia. de except.lib.vj.Sed quia statutū est pœnale,nō puto verū. Vnde dico cum Inno.ad cōmunionem, id est,susceptionē corporis Christi: vt quo ad hoc non sit æquè malæ conditionis vt excōmunicatus. ¶ Tertia,quia non admittuntur ad oblationē offerendam. de vsur.quia in omnibus.& qui eam receperit suspēsus ab officio manere debet, donec ad arbitrium episcopi satisfaciat.d.c.quia in omnibus. vbi tamen secundū Host.Ber.& Io.And.Inno.est canon.ferendæ;& non latæ sententiæ. de quo j.§.eo.& compellitur sacerdos restituere,dicto c.quia in omnibus.Et licet sint opiniones cui restituere debeat, tamē placet distinctio Io.And. qa restituetur vsurario, si iam restituere inchoauit, vel est paratus vt reddat spoliatis. Alioquin secundū Gof.& Inn. & Hosti.restituet episcopo vt restituat spoliatis. Quod intellige quādo talis est episcopus ꝙ hoc faciet.potest tamen ab eis recipi eleemosyna,si aliās sunt soluēdo.Hugo autē videtur velle idē esse de quolibet manifesto peccatore:sed gl. in c.oblationes.dist.xl.concludere videtur ꝙ non nisi in casibus expressis,quod Pan.vbi s. dicit æquius. ¶ Quarta est, quòd nisi satisfecerint,vt infrà,non sepeliantur in ecclesiastica sepultura,dict.c.quia in omnibus.& additur quòd clericus contraueniens, scilicet in hac pœna & priori est suspensus isto facto ab executione sui officii,secundum Pan. in dicto c.quia in omnibus.& verius,vt ibi patet.licet aliter senserint Hostien.& Bernar.& Ioā.And. Et similiter ipso iure prædictas pœnas incurrunt vsurarii:nec requiritur hominis sententia,secundum eundem Pan.ibi. Imo hodie sepeliētes tales sunt excommunicati ipso facto, vt in cle.eos. de sepultu.nisi ipsi cauerint,vt infra dicam.vel si non potuerunt,& signa contritionis ostenderint hæredes eorū inquātum hæreditas sufficit:vt not.in c.quanquam.de vsu.lib.vj. ¶ Quinta est quòd recipi non possint ad confessionē suorum peccatorum,donec de vsuris fuerit secundum facultatē eorum plenius satisfactum, vel idoneè cautum his,quibus restituendum est,si sunt præsentes:vel aliis qui possent eis acquirere:vel,eis absentibus,loci ordinario vel eius vicario,vel presbytero parochiæ,in qua habitat præsentibus aliquibus fide dignis:vel tabellioni de mandato ordinarii:ita ꝙ certa quātitas exprimatur in cautione,si est manifesta,& apparet:vel si nō apparet manifesta, exprimatur ad arbitriū recipiētis cautionē.qui si receperit scienter minorē,de suo ipse tenebitur:multo magis si nullā:aliās nullus debet esse testis in eorum testamētis:nec recipere confessionē vel impēdere absolutionē,vel ad sepultura recipere:& testamenta eorū sunt irrita ipso facto. Hæc omnia in c.quanquam.de vsur.lib.vj. Si tamē quis in præsentia confessus est sacerdoti se vsuras extorsisse,sed est occultū:hæredibus ad dictum eius nolentibus satisfacere non debet tamē sacerdos negare sepultura,secundum Gemi.& Gul.quia nō debet illum publicare. Adde ꝙ nec etiam debet reuelare cōfessionem: debuit tamen sacerdos illū inducere vt coram testibus confiteretur,& caueret. Et habet locum hoc c.secundū Gemin. etiā in vsurario qui nō est ciuis vel incola: per verbum,habitat,ita ꝙ tex.ponderat solam habitationē. Sed de hac pœna vide etiam infrà,§.v. ¶ Sexta est quòd nullus debet interesse eorum testamentis,nisi satisfaciant,vt §.priore d.c. quanquā. ¶ Septima,quia testamēta eorum sunt nulla ipso iure si nō satisfecerint,vt ibidē:& idē est de codicillis secundum Bart.& Io.And.ibidem:sed vide de hac pœna etiā j.§. vj.& vij. ¶ Octaua pœna est ꝙ nulla vniuersitas vel collegiū vel singularis persona vsurarios non oriundos de terris ipsorum exercentes vel exercere volentes pecuniam fœnebrem permittat habitare in terris ipsorum,sed eos expellāt nunquam de cætero eos admissuri:vt in c.vsurarū.de vsur. lib.vj.& incurrunt pœnam interdicti vniuersitas vel collegium: episcopi verò & superiores suspensionis inferiores verò ecclesiastici sententiam excommunicationis ipso facto,si nō expulerint de terris suis intra tres mēses:vel si eis domos ad exercendum fœnus locauerint,aut sub quocunq; alio titulo concesserint,etiā venditionis,secundū Io.And. quam pœnam si per mensem sustinuerint indurato animo terræ eorum,quādiu in ipsis morātur,sunt ipso facto interdictæ. Alii laici debent per excōmunicationē ad hoc idē cōpelli,non obstāte quocūq; eorū priuilegio. Et de hoc vide s.Excommunicatio ix.§.xxxj.& j.§.vl. ¶ Nona pœna est, quia

quia si vsurarius soluit alteri vsuras, repetere non potest, nisi prius ipse restituat, quas extorsit, vel ille, cuius hæres est:vt in c.Michael.eo.tit. quod tamen fallit in clerico vel procuratore,qui nomine ecclesiæ repetūt vsuras quas soluerunt:nec eis potest opponi,quāuis ipsi sint vsurarii, secundum Pan.ibi. ¶ Decima est, quia quanuis vsurarius cedat bonis,non habetur ei respectus ne egeat,vt habetur in aliis debitoribus.de sol.Odoardus.& de pig.c.ij.& ita no.gl.in d.c.quia in omnibus. ¶ Vndecima est,quia ad modū raptorum & furum tenentur restituere non solùm rē acceptam pro vsuris:in c.cū tu.de vsur.sed & fructus perceptos & qui percipi potuerunt à vero domino,secundum omnes Doc. qui est malæ fidei possessor sine titulo,vt patet ex dictis.

¶ ¶† Quintò quæritur de intellectu verborū positorū. s.§. priore. in quinta pœna? Et dico ꝙ nomine idoneæ cautionis intelligūtur pignora vel fideiussores.l.si mandato Titii.§.fi.ff.man.quā si dare nequeūt,secundū Bar.& Io.And. iurabūt se hanc dare nō posse, & facturos quod promittūt. de sen.exco.c.fi.§.illis lib.vj.Illi etiā qui possunt nobis acquirere, sunt filii,quos habemus in nostra potestate,& serui proprii. Itē serui, in quibus habemus vsumfructū. Item serui alieni,quos bona fide possidemus tanquam seruos:vt Insti.per quas perso.nob.acq.§.j. Procurator autē domino absenti hanc personalē obligationē nó acquiret.per l.quēadmodū.ff.de acquirē.pos.& l.generaliter.& l.quod meo. eo.ti.secundū Bar.& Io.And.in d.c.quanquā. Per ordinarium autē secundū Io.And.vbi s. intelligitur episcopus de iure.& idē de decano,archipresbytero,vel abbate, qui aliās de cōsuetudine iurisdictionē haberet in spiritualibus in loco,in quo vsurarius degit.quod etiā dicitur de rectore parochię,in qua vsurarius habitat.multo fortius intellige de rectore parochiæ debitoris læsi,cum sit quasi iudex eius, secūdū Bar.& Ioā.And.& facit l.eū pro quo.ff. de in ius vo. ¶ Vtrū autem sufficiat quicūque alius sacerdos.Ioan.Cal. dicit quòd sic:& ex hoc roborabitur testamentū.quod Lap. cōcedit ad sacerdotē ordinis mendicantiū audientem confessionē taliū:non de alio non parochiali:quia ille de ordine mendicantiū expositus ad confessiones, est iudex sibi confitentis per priuilegiū clausum in corpore iuris.in cle. dudū.de sepul.Lau.autē ante factū cōsulit cum Lapo, post factum non audet cōdemnare Cald.cū ex hoc nihil depereat spoliatis. Per hoc etiā quod dicitur de mandato ordinarii,arguit Ioan. And.quòd tabellio in hoc casu non acquirit actionē extraneo ex sua stipulatione,nisi hoc faciat de mādato ordinarii. ¶ †Sextò quęritur,si vsurarius prius facit testamentū,postea cauet idoneè,vtrum valebit? Et tenuit Bar.& Ioā.Mon.quòd nō,per regulā, nō firmatur.de reg.iur.lib.vj.quia ab initio nullū fuit. Sed melius Io.An. tenet sufficere quòd ante mortem idoneè cauerit. Et ratio est quia testamentū cōfirmatur morte. Item quia omnia iura fauent testamētis,l.j.C.de sacro.sanc.eccle.& facit in arg. l.j.§.ij.ff.de lega.iij. vbi legata ad pias causas relicta facta à filiofamiliās & à seruo,licet tēpore testamēti inspecto non valeāt:si tamē emancipatus vel manumissus perseuerat in eadē voluntate,valebūt. Præfata autē regula,nō firmatur.de solo tractu tēporis loquitur.vide j.§.x.& xj. ¶ † Septimò quæritur, vtrū nō valente testamento vsurarii valeat codicillus aut donatio causa mortis aut testamentū quo ad legata ad pias causas? Et dicit gl.in d.ca.quanquā. quòd licet testamētū & codicillus videantur diuersa, & cōstitutio sit pœnalis:tamen secundū Gul. & Gar. etiam codicillus forma prædicta non seruata nō tenet,per text.in princ.qui dicit in vltima volūtate:& quia large codicillus est testamētum:quia mentis testatio:aliās facile esset illā constitutionem in hoc eludere.Et idē Bartol.& Ioā.And.in d.c. quāquam.& idem dicit glos.in qualibet vltima voluntate.

¶ Quantum verò ad legata ad pias causas,secūdum Gemi. in d.c.quanquā.& do.Ant.& Pe.de Anch.& Lap. si vsurarius manifestus decesit pœnitēs,quia in eo apparuerūt signa cōtritionis,licet nō cauerit,nec cōsequēter valuerit testamētū,valebunt tamen relicta ad pias causas.Et ita intellige & limita Bar.in l.j.C.de sacrosan.ec.l.dicētē non valere etiam ad pias causas,scilicet si decesit impœnitēs. & idē dicit Bar.de quocūque, quē cōstaret in mortali decessisse. xxiij.q.v.placuit. Quātū autē ad donationē causa mortis dicit Lap.Paulū hic tenere quòd nō valet si fiat in testamēto vel codicillo,quę scilicet sunt vltimæ volūtates: si verò fieret in actu separato ab ipso testamēto,ita quòd transisset in speciē cōtractus,forsitā valeret nō seruata forma d. cap. quēquā.quod loquitur de vltima volūtate.nam & donatio causa mortis in multis accedit cōtractui:vt l.ij.ff. de le.j.in quo tamē esset aduertēdū an esset facta de omnibus bonis vel maiori parte:quia præsumeretur facta in fraudē dictæ cōstitutionis. ¶ †Octauò quæritur,an testamētum Iudæi vsurarii manifesti sit nullū ipso iure ex dispositione d. ca. quāquā.Et dicit Franc. de Are.in consi. clviij. quòd non: quia canon generaliter loquēs nō videtur cōprehēdere Iudęos:licet posset papa pro crimine ecclesiastico vel mistò pœnā spirituale vel tēporalē imponere infideli.quod tamē facere nō videtur in dubio faciendo cōstitutionē generalē: quia de his qui sunt fortis.nihil ad nos,secūdū Apostolum. ¶ †Nonò quæritur,an in eo qui mutuauit ad vsuras, & tamē vsuras nō recepit,habeat locū pœna d.c.quanquā. Et dicit Gemi.ibi quòd nō,per tex.ibi dicentē de vsuris quas receperant. ¶ † Decimò quæritur, quid si vsurarius iusserit satisfieri,non tamē cauit, sed post mortē cauetur? Et dicit gl, in cle.eos.de sepul.sufficere quo ad sepulturā,sed non quo ad validandū testamētū. Vide in §.seq. ¶ † Vndecimò quæritur,quid si vsurarius dedit procuratorē specialē ad cauendum duraturū post mortem,qui mortuo vsurario cauit? Et dico distinctādo determinatū ex hoc valere testamētum per glo.in d.c.quanquā.tenentem ꝙ validetur testamentum ex cautione postea præstita per vsuriū, per hoc quia ibi dicitur ꝙ testamenta vsuriorum aliter facta, id est, cautione non præstita,nō valeant.& idem Ant.de But. Sed opponitur primò de dicta glo.quia videtur ꝙ oporteat cautionem præstari ante conditū testamentū. Sed potest dici hoc procedere in eo qui nō specificè caueri mandauit: quia quādo specialiter mādatur, quādo cauetur retro fingitur vsuriū cauisse tempore quo mandauit: & mandatum durat post mortem:quia confertur post mortem.ff.man.l.si verò. Secundò opponitur, quia videtur testamentum esse irritum ipso iure cautione non præstita.d.c quanquam. Vnde cum tempore obitus testamentum fuerit inualidum,non conualescit:aliās posset diu pendere an testamentum valeat,si diu staretur ad cauendum. Sed tenendo glo.in d.c. quanquam. dicendum est testamentum valere,vt sit æquitas: quia dici posset quòd vsurarius volens cauere in forma d.c.quanquā. non potuit:quia non habuit cui.& absonum esset non esse remedium. Et hoc videtur verū, quia satisfit menti illius c.quæ est vt restituantur vsuræ. ¶ Sed pro notitia dictorū in his duobus.§.& s.§.vj. sciendum est ꝙ Bartol. in l.filio præterito.ff.de iniust.rup.& irri.test.dicit ꝙ Io.And. cum glossaret sextum. dixit quòd per cautionem postea præstitam testamentum conualescit:postea videns suam opinionē reprobari à multis per l.j.§.si filius.de lega.iij. & per l.si

Universidad de Deusto
Biblioteca

filius.ff.de testa.vbi non conualescit testamentum impubes adueniēte pubertate, vel fierat seruus & efficitur liber: vel si erat captus ab hostibus,& reuertitur:quādo glossāuit Clementinas in clem.j de sepult.dicit.quod testamentum conualescit quo ad sepulturā. & ita intellexit dictū suum in d.c.quanquā.Dominus autem Nic.de Mata. antequam fierent istæ glo disputauit hanc quæstionē,& determinauit quòd testamentū conualescit. Et vt contraria tollantur,dixit sic:Quandoq; ab initio nō valet testamentū,quia testator est intestabilis : & tunc ex post facto non cōualescit,vt d.§.si filius.Quandoq; verò nō valet propter defectū hæredis:& tunc idem. Quandoq; ratione solennitatis:& tunc similiter idem:quia vno cōtextu debēt adhiberi solēnitates.C.de testa.l.cum antiquitas. Quandoq; verò deficit,nō propter prædicta, sed propter creditores qui fraudātur. Ad propositum d.cap.quanquam. non facit vsurariū intestabilem,sed prohibet personas interesse tali testamento, dum dicit,null us testis vsuriarioū, &c. Protestatio etiā cautionis nō est de solennitate testaméti.quod patet,quia prēstari potest ante testamentū per plures dies : vt d.c.quāquam. Igitur confirmatur testamētum cautione postea præstita: quod postea Io. And.reperitur posuisse nouel.in d.c.quanquam.Hæc Bar. Veruntamen ego dico ꝙ Io.And.in dicta clemen.prima non limitauit prius dictum suum : quia in cap.quanquam.dixit conualescere testamentū ex cautione præstita postea,sed tamen ante mortem:ita ꝙ in eadem voluntate esse poterat vsurarius.in clem.verò dixit non conualescere ex præstita post mortem sine procuratore dato specialiter ad hoc ante mortem : in nouel.verò dixit conualescere, si datus sit procurator. & ista tria tene. Vnde si post testamentum vsurarius solùm iusserit hęredes restituere,& illi post mortē eius cauent,nihil valet nisi ad sepulturam,secundum Archi.& idem sentit Io. And. in nouel.

12 ¶ Duodecimò quæritur,† quid si primò fecit testamentū, postea fit publicus vsurarius? Et dicit Paulus,ꝙ infirmatur testamentū ex sequēti delicto.alleg. Institut.quib.mod.testa.infirm.in principio.& §.hoc autē.& l.furiosum.C.qui testa.fac.nō pos.& Instit.eod.tit.§.item furiosi. qui loquitur in furioso, quo singitur mortuus, & in eadē voluntate

13 manere.ad quod de bap.maiores. ¶ Decimotertiò quæritur, quid si vsurarius manifestus præstita solēniter cautione condidit testamentum:postea verò continuauit vitium vsurarū,sed nō manifestē:& sic decesit nulla alia facta cautione? Et dico ꝙ Federicus determinauit non valere testamentum. Sed do.Io.de Fan.aliàs disputans contrariū determinauit:& Laur.dicit se vidisse cōsilia plurima concludentia cū Pau.& credit hoc verius.imò dico ꝙ in foro contentioso res nō est dubia. ¶ † Decimoquartò quæritur,qd

14 de eo qui cauere voluit,sed morte præuentus ante horā speratam nō potuit? Et dico ꝙ Bal.de æquitate Canonica putat testamentum valere.& idē Ang.de Per.Sed contrarium videtur tenere glo.in d.c.quanquam. qui etiam vult ꝙ priuetur sepultura in pœnam.& est verum de rigore iuris.

15 ¶ † Decimoquintò quæritur , quid si fœnerator occultus nō est confessus,nec cauit, & sepultus est in cœmeterio, & postea patet ꝙ erat vsurarius ? Et dicit Gemi. ꝙ si non fuit confessus,& nō apparuerunt alia signa contritionis, exhumari debet si discerni possunt ossa eius:si verò est cōfessus, & signa cōtritionis in eo apparuerunt , non exhumabitur, per c.à nobis.el ij.de senten.excom. & hæredes satisfacere compellentur. Et si in terminis huius quæstionis creditores veniant ante sepulturam : sed hæredes vsurarii negent eum debere,secundum Gemin. & Guliel. nisi probatio sit prompta:nihilo minus sepelietur,& lis post sepulturā procedet : aliàs facile esset cuilibet impedire alicuius sepulturam,& eum vituperare. ¶ † Decimosextò quæritur, vtrum 16 audire debeat is,cui restituendæ sunt vsuræ ficō pareat post terminum edicti? Et dicit Gemi.secundum Lap.ꝙ non si sciuit,& non comparuit in termino : secus si ignorauit. & idem puto si fuit legitimè impeditus. ¶ † Decimoseptimò 17 quæritur,an teneatur restituere sacerdos vel alius qui accepit talem cautionem ab vsuratio manifesto , & eam postea prece vel pretio relaxauit ? Et dico ꝙ sic , si erat eius superior , ita scilicet ꝙ super eū vel hæredes habebat potestatē coactionis:quia præstat causam efficacem ad non restituēdum:& ex officio tenebatur cogere:aliàs nō tenetur : quia par in parem non habet imperium.de electio.innotuit.

¶ † Decimooctauò quæritur,vtrum confessor recipiens v- 18 surarium publicum & confessionē eius , & eum absoluens contra formam d.c.quanquam. teneatur ad restitutionem? Et dico quòd sic si vsurarius aliter cauisset aut satisfecisset ad confusionem euitandā & huiusmodi:quia præstat causam efficacem non restituendi. Secus si nullo modo fecisset.Et idem dico de sepelientibus contra formā d.c.quanquam.quia tenentur si hæredes satisfecissent,aut cauissent, si nō fuisset sepultus,aliàs non. Et dicit Gemi. quòd etiam si non sepeliunt, sed fingunt , tamen incurrunt dictas pœnas:quia hæc simulatio est in delusum illius cōstitutionis. In articulo tamen extremæ necessitatis si cautionem facere non posset,absolui posset.de pœnitentia.distinct.vij.c.si quis. & idem si vsurarius non esset soluendo , nec inueniret cautionem,tamen cū iuramento,de quo s.§.v. & ad cui tandum scandalum,bonū esset hoc fieri de licētia episcopi.

¶ † Decimononò quæritur , quid si vsurarius manifestus 19 impetret à papa ꝙ possit liberè testari facta mentione ꝙ sit vsurarius manifestus? Et dicit Bal. in l.si quando.C. de inoffi.test.ꝙ testari non poterit non seruata forma d.c. quāquam.per illum text. quia non est verisimile ꝙ papa voluerit tollere totalē dispositionē iuris communis. & idē Lau. Sed nihil videtur contrarium quia aliàs ille nihil petiuisset,& papa nihil concessisset. ¶ † Vicesimò quæritur,quid 20 de notariis qui cōficiunt testamenta vsurariorū manifestorum contra formam prædictam ? Et dico ꝙ non tenentur ad restitutionem,licet peccent mortaliter, secundum Lau. quia non præstant causam efficacem ad non restituendum, cum illa testamenta sint ipso iure nulla. Et idē de testibus.

¶ † Vicesimoprimò quæritur,an vsurarius manifestus pos- 21 sit esse testis in testamento? Et dicit Bal.in l.j.C.de testa.ꝙ non,secus si est occultus : quia vitium testis occultum non vitiat testamentum. ¶ † Vicesimosecundò quæritur , quid 22 de dominis & cōmunitatibus concedentibus Iudæis vt fœnerentur, & locantibus eis domos, & facientibus conuentiones super vsuris exercendis & soluendis per mutuū capientes? Et dico ꝙ Barba.& Pau.de Castr.consil. cccxvj.& Pet.de Anc.consi.ccxxx.& do. Alex.de Imo.& quidam alii conati sunt tenere ꝙ licitè hoc possunt cū licentia ordinarii:tum quia ceditad bonum commune:tum quia est consuetudo , de cuius initio memoria non extat tolerata per summū pontificem etiā in terris ecclesiæ:tum quia hoc nō est nutritiuum peccatorum ex parte Christianorū.de vsur. s.eo.Ex parte verò Iudæorum nihil nobis de his qui foris sunt. Vnde superuacuæ rei videtur dare operam,qui arcere nititur Iudæos à peccato.distin.xlv.qui syncera.Hæc sunt eorum motiua. Sed dico ꝙ male cōsuluerunt,& ꝙ peccant mortaliter isti,& sunt excommunicati,& tenētur ad restitutionem omniū vsuratū ex tali conuentione solutarū in subsi

subsidiū,si Iudæi non soluerint.& arguo sic.Nam statuentes vel præsumentes iudicare ꝙ vsuræ soluantur , sunt excommunicati.cle.j.de vsur. & consequenter peccāt mortaliter:& cōsequenter tenentur restituere:quia dant causam efficacem nō restituendi. Sed isti statuūt vsuras solui : quia talia pacta vel decreta facta ab his qui habent potestatē condendi leges vel statuta,dicuntur leges vel statuta:vt in l.penul.§.ille.ff.de donat. inter virum & vxorē. & in l. Cæsar. ff.de public.& vtrobiq; per Bar.per eundem Bart.in l.iiij.§.actor.ff.de re iudi.Et ratio,quia facientes talia pacta, nedum intendunt se obligare,imò principaliter volunt obligare omnes de ciuitate & districtu,etiam eos qui nō assenserunt : & consequenter sunt statuta , cum ex pactis meris non obligentur nisi cōsentientes : vt in l.j.ff.de pact. Vnde & secundum Lauren.& Ioan.de Imo.& Card. & gl.in dicta cle.j.ipsa cle.habet locum etiam in decretis factis cum Iudæis. Ergo vera est nostra conclusio:& sic consuluit dominus Alex.de Neuo.Vicentinus, & multi doct.clariores prædictis in scientia & cōscientia. ¶ Adde quòd in c.post miserabilem.de vsur. præcipitur dominis vt cōpellant Iudæos vsuras restituere:& consequenter à fortiori vt compellant eos non exigere. ¶ Adde secundò secundum Geminia.in c.j.de vsur.lib.vj.pœnæ eiusdem c.contra locantes domos vsurarii alienigenis ligant locantes domos Iudæis. ¶ Adde tertiò quòd secundum Laurent.& Pan.in dicta clem.j.si prędicti prohiberent ne maiores vsuras Iudæi exigerent,dum tamen non consentiant de minoribus,non incurrerent sententiam excōmunicationis. ¶ Motiua autem prædictorum sunt nulla. Nam episcopus dispensare non potest contra ius cōmune editum per concilium, nisi ex causa necessaria,& verisimiliter non præcogitata, per illud quod no. Bal.in l.omnes populi.ff.de iusti.& iur.vt suprà Dispensatio.§.ix. Nec illa cōsuetudo est consuetudo, sed corruptela continens in se peccatum.xxxij.q.vij.flagitia. Nec tolerantia papæ facit ꝙ liceat quod in se malum est,puta fœnerari,aut vsuras exigere : quia agentes & consentientes digni sunt morte. Roma.j. Nihil etiam ad nos de his qui foris sunt, nisi si lædunt Christianos, vel eis iniuriantur: quia sic pertinet ad ecclesiam:vt not. Innocen.& doct.in c.super his.de voto.& Hostien.& Ioann. Andr.& communiter alii in c.gaudemus.de diuor.dicunt quòd infideles delinquentes contra legem naturæ vel ius diuinum, puniri possunt à iudice ecclesiastico.& ita in proposito est: vnde ecclesia se impedit in c.post miserabilem. Illud igitur verbum, nihil ad nos, secundum Glos. in cap. Iudæi.de Iudæ.intelligitur propriè, vt scilicet eis pœnam spiritualem infligamus , vel vt faciamus eis canones , aut Christianam conuersationem imponamus inuitis. distinct. xlv. c. de Iudæis. Nec valet quod Christiani efficientur vsurarii quod erit maius malum : quia licet cæteris paribus grauius peccent Christiani eodem genere peccati quàm Iudæi,tamen aliquo respectu hic grauius peccant Iudæi, & sunt in maius nocumentum Christianitatis : tum quia Christianos spoliant non solùm ex auaritia, sed etiam ex odio, & lucrum sæpe deferunt ad partes infidelium , & nunquam restituunt. Quædam etiam de materia dicti c.quanquam. spectantia merè ad forum causarum , recitat Archi.ij.parte. titu. j. in cap. x. in fin. ¶ Ex his etiam & multis dictis suprà elice quòd non licet locare domum alicui principaliter ad hoc conducenti vt ibi exerceat vsuras: sicut nec locare gladium furioso:quia nisi esset de se mortale, iura non apposuissent excommunicationem quo ad vsurarios publicos aduenas.

¶ VSVS clauium declaratur suprà in verbo, Claues, per totum.

¶ VSVS rationis, suprà Baptismus.iiij.§.viij.

De Vsu & Vsufructu.

1 *Vsus quod sit ius.*
2 *Vsusfructus quomodo constituatur,& in quibus rebus.*
3 *Vsufructuarius quam cautionem præstare teneatur.*
4 *Vsufructuarius quam cautionem præstet.*
5 *Cautio an sit de substantia vsusfructus.*
6 *Vsufructuarius non præstita cautione recipiens fructus an teneatur eos restituere.*
7 *Vsufructuarius si non potest præstare cautionem quid iuris.*
8 *Testator an remittere possit ne cautio præstetur ab vsufructuario.*
9 *Vsufructuarius ad quas impensas teneatur.*
10 *Laudare seu recipere laudemium an sit proprietarij vel vsufructuarij.*
11 *Vsusfructus quomodo amittatur.*
12 *Vsufructu legato an grauetur hæres in legitima.*
13 *Vsufructuariā si testator ita relinquat vxorē ne ab hærede molestetur sub pœna perdendi hæreditatem,qualiter hoc intelligatur.*
14 *Vsufructus an intelligatur , si testator dicat , relinquo Titio fundum ad vsufructuandum.*
15 *Legato habitationis vel vsufructus non derogatur per legatum proprietatis.*

VSVS est ius vtendi rebus alienis salua rerū substantia, secūdum Azo.in Summa.& gl.in l.j.ff.de vsu & hab. Ex qua diffinitione infert gl.ibi, ꝙ vsus propriè consistere non potest in rebus quæ solo vsu cōsumuntur. ¶ Vsuarius autem est, cui re tantùm ad vsum quotidianū vti licet. Insti. de vsu & habit.§.j. Vnde vsuarius potest sumere nō solùm quātum sibi expedit:sed etiā sibi & familiæ suæ.l.plenum. in fi.ff.de vsu & habit. ¶ Vsusfructus autem est ius alienis rebus vtendi & fruendi salua rerum substantia:quia est ius in corpore:quo sublato,& ipsum tolli necesse est.ff.de vsufructu.l.j.& Instit.eo.titu.in princip. & est solùm propriè in rebus quæ vsu non consumuntur.ff.eodem.l.omnium. ¶ A quo vsufructu dicitur vsufructuarius , qui ab emphyteuta differt : quia ille habet vtile dominiū.iste autem solùm ius vtendi,& fruendi. Ab vsuario verò differt : quia is, cui datur nudus fundi vsus,nihil habet vlterius in eo , nisi vt oleribus , fœno , pomis , & huiusmodi, vtatur ad vsum quotidianū,nihil alii venditurus aut daturus,& in eo moretur:sic tamen vt domino fundi molestus non sit,neq; his per quos opera rustica fiunt:nec potest ius,quod habet,alii vendere aut locare,aut gratis concedere: sed vsufructuarius sic. Instit.de vsu & habi.§.j. ¶ † Primò autē quæritur, quid t iura tradiderint de vsu & vsuario? Et dico multa. ¶ Primū. Si marito relictus sit vsus domus,habitare poterit in ea etiā vxor,parentes,filii,serui,& liberti,& hospites recipi,etiā si pensionē habeat vnà cum hospite,& nō separatim domum inhabitet. Et idē dic in muliere,etiā si vidua erat,& postea nupsit.ff.de vsu & habit.l.cui vsus.& l.cæterū. & l.non solum. ¶ Secundū. Si habitatio domus cōcessa est:non solùm ipse potest habitare cum prædictis , sed etiam potest alteri locare,etiā separatim à se.& sic habitatio est ius distinctū ab vsu & vsufructu : & qui habet habitationem, non habet vsumfructū,nec vsum. Insti. de vsu & habitatio.§.& si cui. ¶ Tertiū. Si pecoris vsus sit relictus alicui, neq; lana, neq; lacte, neq; agnis vti poterit:sed ad stercorizādu & modico lacte vti poterit.ff.de vsu & hab.l.plenū.§ sed & si pecoris. ¶ Quartū. Is cui legatur vsus syluæ pōt incidere & vēdere, sicut & vsufructuarius : quia aliàs nihil haberet esset ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

legato.ff.de vsu & habitatione.l.diuus.& ibi gl.& Insti.de vsu & ha.in prin.& ita indistinctè tenet Sum.Ang.Sed melius Sum.Ro.cũ Ang.de Are.limitat hoc verũ,quãdo sylua distaret,& vectura lignorũ plus valeret quã sibi ligna necessaria:qa tũc in recõpensationẽ vecturæ de lignis posset vendere quãtũ attingit vectura lignorũ sibi necessariorũ, & nõ plus: quia vsuarius tantũ debet habere,quantũ sua necessitas exposcit,& nõ plus.Et hac ratione idẽ dici põt de frumẽto & vino qñ distarent,ar.l.adigere.§.quãuis.ff.de iure patro.Hæc ex Ang.& rationabiliter.Ex quibus dic etiã vt parti.seq.¶Quintũ.Si mihi legat⁹ est vsus vnius bouis,si aliũ cõmode nõ habeo,iũgere possum cũ boue vicini mei,vt alternis diebus vtamur.aliter nullã cõmoditatem vsuarius haberet.ar.gl.allegatæ.Insti.de vsu & hab.& in d.l.diuus. Vide etiã j̃.§.viij.parti.iij.¶Sextum.Si autẽ legatus est mihi vsus magni palatii,& elegi pro meo vsu certã partẽ eius,nõ possum de cætero variare,& aliam habere.l.diuus.§.licet.ff.
2 de vsu & ha.Hæc Ludo. ¶†Secundò quæritur,circa vsumfructum,quomodo cõstituatur? Et dico ꝙ pactionibus,stipulationibus,& familiæ erciscundæ compositione & consensu:itẽ in testamẽto legãdo: vt ff.de vsufru.l.omnium.& l.vsusfructus pluribus.Item si quis legat habitationẽ in domo sua,perinde est ac si legaret vsumfructũ habitationis:vt est casus in l.cum antiquitas. C.de vsufruct.& ideo potest locare vt ibi,& cõmodare.l.j.§.inter commodatum.ff.com-
3 modati.¶†Tertiò quæritur,in quibus rebus constituatur vsusfructus? Et dico ꝙ in omnibus quæ vsu non consumuntur proprie,vt d.l.omnium.ff.eo.In rebus verò,quæ vsu cõsumuntur,non constituitur proprie,sed vtilitatis causa receptum est,vt etiam in his constituatur. Ergo constituitur in pecunia,vino,grano,& huiusmodi: Institu.eo.§.constituitur. Est autẽ not.ꝙ illud quod nõ renascitur,nõ dicitur in vsufructu.l.diuortium.§.si fundũ.& §.si vir in fundo.ff. sol.ma. Vnde lapis,qui nõ renascitur,non est in vsufructu, & creta,& huiusmodi:vnde talia vsufructu legato non veniunt. Arbores autem cæduæ,vt salices,& huiusmodi,sunt in vsufructu,sed fructiferæ pro vsufructu cædi nõ possunt.
4 ¶†Quartò quæritur,ad quid teneatur vsufructuarius quãtum ad cautionem? Et dico ꝙ tenetur præstare cautionem ꝙ rebus,quæ vsu non consumuntur,arbitrio boni viri vtetur,salua eorum substãtia,sicut quilibet vir bonus vtitur & fruitur re propria:in rebus verò,quæ vsu consumuntur,debet præstare cautionẽ de his exhibẽdis in ea æqualitate:vel si vult consumere ꝙ præstabit æstimationẽ illorum bonorum.de pigno.c.vltim.in gl.& ff.de vsufruc.ea. re. quæ vsu consl.j.ij.& iij.& d.§.constituitur.& debent æstimari,cũ sibi traduntur: vt l.j.C.de vsu & hab.Addit tamen Pan.in c.cum constet. de pignor.ꝙ in rebus, quæ vsu non consumuntur,sed minuũtur,vt sunt vegetes,cauebit de restituendo quod supererit finito vsufructu.ff.vsufr.quẽadmo.caue. l.j.vbi est casus. & facit l.j.ff.de vsufru. ea. re. vbi illa duo ponuntur vt diuersa,scilicet quæ vsu cõsumuntur:& cõsequenter iura quæ volunt æstimationẽ præstari, loquuntur in his quæ vsu cõsumuntur: vt in l.si tibi vini & olei.ff.de vsufruct.ea.re.Vnde nõ debent extendi ad ea quæ vsu minuuntur: quia esset præiudiciũ vsufructuario. Et facit pro hoc exemplum de re cõmodata quæ vsu minuitur: vbi damnum pertinet ad dominum,non ad cõmodatarium:l.eum
5 qui.ff.cõmodati.¶†Quintò quæritur,vtrum cautio sit de substantia vsusfructus? Et dicit Gul. de Cug. vt refert Bal. in l.j.C.eodẽ.& Iaco.But.vt refert ibi Bar.& Salic.ꝙ non respectu rerum,quæ vsu non consumuntur:quia in multis casibus cõstitit vsusfructus sine cautione:vt not.in d.l.j.sed respectu rerum quæ vsu eõsumuntur,est de substantia,vt l. hoc senatus.§.j.ff.de vsufruct.earũ re. Ex quo infert Ang. de Aret.ꝙ licet vsufructuarius vtatur vel fruatur fundo vel domo testatoris nondum præstita cautione,ꝙ propter hoc nõ desinit fructus facere suos. Secus in pecunia & vestibus & aliis mobilibus. Vide §.sequẽti.¶†Sextò quæritur,vtrũ 6
vsufructuarius non præstans cautionẽ à principio,& recipiens fructus,teneatur eos restituere? Et dicit Pan. in c.cũ constet.de pigno.docto.cõmuniter distinguere cõcordando glos.iuris ciuilis sic. Nam si bona fide recipit,puta quia non fuit exacta cautio nec malitiose dilata,habet locũ glo. in l.vxori.la j.ff.de vsufruct.leg. quæ tenet ꝙ restituere nõ tenetur. Si verò exactus non præstitit cautionẽ, vel fuit in mala fide,malitiose nõ præstans,cum sciret se obligatũ,tenetur eos restituere tanquam indebitè perceptos,quia non facit suos.& sic intelligitur glo. in l.si cuius.ff.de vsufruct. Et facit l.sed & si.§.scire.ff.de peti.hæredi.vbi ertãs in iure facit fructus suos:nõ autem malæ fidei possessor. Latius autem distinguit Salic.post Old.Cyn.& Bald.in l.j.C.eo. Nam si quæritur de fructibus perceptis ab alio:tũc eos non facit suos:sed præstita cautione vel oblata,licet nõ recepta, absq; causa legitima, debet ei dari licẽtia vt eis fruatur.d.l. vxori.Si verò quæritur de perceptis à se,si cautio erat petita,nõ facit eos suos,vt eius mora nõ sit sine pœna.facit l.hac edictali.§.his illud.C.de secundis nuptiis. Si verò nõ fuit cautio petita:tũc si percepit sciẽte & patiente proprietario, facit eos suos: & ille sibi imputet ꝙ cautionem non petiit, vt d.§.his illud.qui loquitur in sciẽte se teneri ad cautionẽ præstandam per verbum, dissimulauerat.& ibi est casus ꝙ possidens non teneatur cautionẽ offerre.Si verò eos percepit proprietario ignorante:tunc si possessionẽ habebat sine vitio,eos facit suos propter bonã fidem,arg.ff.quibus modis vsusfruc.amit.l.si vsufructuarius. Si verò erat apud eum cum vitio: quia sua authoritate iuit ad appræhendendum, non facit suos:quia licet titulũ habuerit,tamen nõ habuit bonã fidem,nec iustam possessionẽ. Distinctio tamẽ Pan. est sufficiens in conscientia. ¶†Septimò quæritur, quid si 7
nõ potest vsufructuarius præstare cautionẽ? Et dico ꝙ Bal. in l.iiij.C.eod.concordando opiniones concludit ꝙ si est clarum eum præstare nõ posse fideiussorẽ:& tunc si est persona suspecta,res debet sequestrari,secũdum formã l.postquam.§.Imperator.ff.vt leg.no. caue. cõiuncta l.si fideiussor.§.fi.ff.qui satisd.cog. Sed in hoc credo aduertẽdum an esset res mobilis, & quæ posset deuastari: & procedet ista opinio:aliàs secus. Si verò persona non est suspecta sed fidelis,licet paũper, stabitur cautioni. Concordat Pan. in c. cum constet.de pigno. ¶†Octauò quæritur, vtrũ testator 8
remittere possit ne cautio præstetur? Et dicit Pet.in l.j.C. eodem.& in l.scire.C.vt in po.lega.ꝙ sic in rebus quæ vsu consumuntur,in aliis nõ:quia daretur materia delinquendi:nec vti curaret sicut vir bonus. Quæ ratio cessat in aliis: cũ solùm teneatur ad æstimationẽ. Sed limita nisi proprietas fuisset eidem vsufructuario legata vsq; ad certam diem, & vsusfructus purè:quia hoc casu cautio nõ est præstanda: vt in l.si vsusfructus.§.planè.ff.vsufruct. quemadmo. caue. ¶†Nonò quæritur,ad quid teneatur vsufructuarius quãtũ 9
ad solutionẽ siue exbursationem? Et dico multa. ¶Primũ. An vsufructuarius teneatur ad impẽsas in re vsufructuaria reficienda.dicit Lud.de Roma in sing.& Ang. de Are. Institu.de vsufr.§.finitur.ꝙ sic,si impẽsa est parua:non autẽ si est magna,sed pertinet ad proprietariũ:vt l.hactenus.ff.eo. & l.eum ad quem.cũ ibi no.per Bal.& Sali.C.eo.nec debet vsufructuarius primò expendere magnã impẽsam,& deinde repetere à proprietario: quia vsufructuarius habet curã & solicitudinẽ rei solũ vt procurator in rẽ dominĩ,iuxta l. j.in fi.ff.vsufr.quemad.ca.qui procurator ad opus faciẽdum agere potest,vt detur sibi pecunia ante opus factum.ff.mãd. l.si verò nõ remunerãdi.§.fi.cum l.seq.Sed limita,nisi esset legatus vsusfructus omniũ bonorũ:qa teneretur ad omnes expensas,vel renũtiare.d.l.hactenus.de fide instr.c.G.pertuus.in gl.Quæ autẽ impensa dicatur magna,est in iudicis arbitrio.¶Secundũ.Tenetur etiã vsufructuarius ad collectas,secundũ Lud.de Rom.vt l.quæro.ff.de vsufru.leg.& l. apud Iulianũ.§.hæres.ff.de leg.j.& l.hactenus.ff.de vsufru. Quod limita,nisi collecta tãta esset ꝙ æquiualeret fructuũ perceptioni:quia solũ teneretur dominus.gl.est in l.q con cubinã.§.qui ortos ff.de leg.iij.quã sequitur Dyn.& Bart. in l.his verbis.§.item testator.ff.de leg.iij.nisi esset legatus vsusfructus omniũ bonorũ,vt de expẽsis dictum est.Vide tamẽ Bar.in l.qro.ff.de vsufr.leg.quo ad collectas & alias præstationes,volentẽ ꝙ onera q̃ debẽtur pro habendo iure fructuum percipiendorũ,non pertinẽt ad fructuariũ:illa verò quæ habito iure imponũtur pro fructibus vel prædio,vel personæ pro prædio,pertinẽt ad fructuarium:vt in d.l.quæro. & est ista verissima.sol.Hæc ex illo.¶Tertium.Vtrũ autẽ idem sit de vsuario:dicit Lud.vbi §.ꝙ aut dominus participat in rei cõmodo,cuius legatus est vsus,puta quia domus est ampla:& tunc tenetur dominus tantum aut non participat,sed solus vsuarius:& sic tenetur ad expensas.l.si domus. ff.de vsu & habi. ¶Quartũ.Vsufructuarius omniũ bonorum,secundũ Direc.de mẽte Host.tenetur soluere æs alienũ de ipsis bonis:secus si certarũ rerũ sit ei relictus vsusfructus.ff.de vsufr.leg.l.fi.& ibi Bar.Sed Paul.de Cast.consilio cclxv.dicit ꝓprietariũ teneri principaliter ad vendendum de bonis ꝓ dicta solutione: & sic vsufructuarius secũdariò participabit in solutione,& percipiet minorẽ vsumfructũ: sed nõ habebit totũ onus,vt Bar.putauit.& hoc est text.expressus in l.fin.§.fi autẽ æs alienũ.C.de bonis quæ lib.& est verius:& sic etiã tenet Mathesila.in suis singu.Et dicit fuisse obseruatum Bononiæ.¶Quintũ. Onus autẽ legatorũ an sequatur vsufructuariũ omniũ bonorũ.Bar.in d.l.fin.dicit ꝙ nõ:& cõsequẽter sequitur ꝓprietariũ.quod intellige eo modo quo dictũ est de ære alieno.¶Sextũ.Si autem est legatus vniuersaliter vsusfructus gregis vel arméti,si moritur,tenetur vsufructuarius reficere ex agnis gregũ,submittendo alia loco mortuorũ capitũ.Secus si tantũ in animalibus legetur vsusfructus:quia si moriantur sine sua culpa,reficere non tenetur.ff.eod.l.vetus. Insti.de re.dini §.sed & si gregis.Et similiter dic ꝙ debet in vinearũ mortuarũ & arborũ locũ alias instituere & colere:qa quasi bonus paterfamil.debet vti:vt in d.§.sed & si gregis.Sed tũ no.ꝙ non extinguitur vsusfructus per mortẽ ciuilẽ,id est,religionis ingressum,secundũ Cyn.in l.pen.C.eo.per authen.ingressi.
10 C.de sacrosan.eccle.¶†Decimò quæritur,cuius sit laudare vel recipere laudemiũ? Et dico secundũ Pet.Heliã.ꝙ proprietarius laudat,& nõ vsufructuarius:sicut dicimus ꝙ licet pater habeat vsumfructũ in bonis aduẽtitiis,tamẽ filius qui
11 de suprà Emphyteusis.§.xxxj.¶†Vndecimò quęritur,quo modo amittitur vsusfructus? Et dico quòd quatuor modis. ¶Primò per mortẽ vsufructuarii,de pig.c.h.in gl.Et si plures sint vsufructuarii,& moriatur vnus, nõ tamẽ reuertitur vsusfructus ad proprietariũ,sed transit alteri vsufructuario. ff.de vsufru.accre.per totum.ff.quib.mod.vsusfru.amit.l.excepta.& solum redit ad proprietarium si omnes moriãtur: Institit.eo.§.j.Quòd si relinquatur alicui donec filius pupillus ad pubertatem venerit,& ille ante pubertatem moriatur vsusfructus durabit vsq; ad ætatem completã. Sed si sit relictus sub certo tẽpore, puta donec talis furiosus resipuerit, & antequã resipiscat,moriatur,durabit toto tẽpore vitæ vsufructuarii:quia potuit toto tẽpore vitæ eius in furia perseuerare:vt l.ambiguitatem.C.eo.Si autem relinquatur filio existenti in patris potestate, non extinguitur per mortem eius,secundum Bar.in l.ex literis.C.de vsu.& habi.qa præsumitur legatus contemplatione patris:vnde remanebit patri,qui pater,si præmoriatur, præsumetur contemplatione filii legatus,& non extinguetur,sed erit filii aduẽtitiũ. Et si legatus fuerit vniuersitati vel ciuitati,durabit spatio cẽtũ annorum.ff.eo.l.an vsusfructus,nisi in ciuitate aratrum inducatur, ita ꝙ desinat esse ciuitas vel vniuersitas.ff.quibus mod.vsusfru.amit.l.fi.¶Secundò,per maximam & mediã capitis diminutionem,non autem per minimam.Et quãdo perditur isto modo,si vsufructuarius erat filius, reuertitur ad patrẽ:si seruus,ad dominũ:si pater vel alius,trãsibit ad filium aut hæredẽ eius,nõ ad proprietarium:vt in l.fi.C.eo. intellige quandiu viuet ille,cui fuerat legatus.arg.d.l.ambiguitatem. Est autẽ diminutio capitis maxima,cum quis simul & libertatem & ciuitatem amittit:quod accidit his qui propter delictum suum efficiuntur seruĩ pœnæ:vel qui propter ingratitudinẽ in seruitutem redigũtur. Media est,cũ ciuitas amittitur,& libertas retinetur.quod accidit cũ aqua & ignis interdicitur:vel quis in insulã deportatur. Minima est,cũ ciuitas & libertas retinetur,sed status mutatur:quod accidit his q sui iuris erant,& facti sunt iuris alieni,vel ecõtrario.Insti.de capi.diminu.Primæ duæ sunt mortes ciuiles.ff.pro socio.l.si societatẽ.tertia verò nõ:quia omnia iura transeũt ad patrẽ,cui arrogatus se donat:Instit.de adop. §.sed hodie.C.de sacrosanc.eccle.authẽ.ingressi.de testa. ga ingrediẽtibus. ¶Tertiò amittitur,si res perierit in qua erat vsusfructus:Insti.eo.§.finitur.ff.quib.mo.vsusfr.amit. l.j.& per totũ.& hoc si erat constitutus:quia quod non est, amitti non potest:vt in glo.ibidem. Imò Ang.ex §.finitur. Instit.eo.infert ꝙ habens vsumfructum vnam domunculã mutare nõ potest & facere domũ amplam: quia si mutat in nouã formam etiã melius,perdit vsumfructum.& est casus in l.qui vsumfructũ areæ:vt in l.vsufructuarius.ff.eo.imò si ædificiũ esset inchoatũ per defectũ, nõ põt vsufructuarius, etiam si eo indigeret,perficere:aliàs perficiendo cadit à iure suo:vt est casus in d.l.vsufructuarius. ¶Quartò amittitur per nõ vsum,nõ simpliciter,sed eo modo quo etiã domi nium rei perditur,vt per præscriptionẽ:vt §.Præscriptio dictum est:& not.in l.pen.C.eo.Vnde secundum Dir.amittitur spatio decem annorũ inter præsentes,& viginti inter absentes.C.eod.l.pen.sufficit tamen ꝙ per alium vtatur.ff. eo.l.arborib⁹.§.vsufructuarius. ¶††Duodecimò quæritur, 12
vtrũ ex vsufructu legato grauari debeat hæres in legitima? Et dico ꝙ nec quo ad proprietatẽ nec quo ad vsumfructũ. C.de inoffi.test.l.quoniã.& authẽ.nouissima.& l.scimus. §.cũ autẽ.Idem dic in Trebellianica quo ad aliũ hęredẽ vel alios quibus legitima debetur:quia detrahent hæredes de tali vsufructu legato,nisi sit ipse hæres,cui vsusfructus est legatus:vt l.vxori.la j.ff.eodem l.omnium.& l.si mihi & tibi.
¶††Decimotertiò q̃ritur, qd si testator reliquit vxorẽ suã 13
vsufructuariã, & vetuit eã molestari per hæredẽ sub pœna perdendi hæreditatem,& non dixit cui applicetur? Et dico multa. ¶Primum. Si relicta sit vsufructuaria omniũ bonorum testatoris,debetur ei frumentũ quod erat testatoris,& alia vsu consumptibilia cũ satisdatione de reddẽda æstimatione eorũ.ff.de æsti.ea.re.l.si tibi vini.& similiter vti pote

rit arnensibus,& aliis mobilibus,quæ vsu non cōsumātur cum satisdatione,de qua suprà,§.viij. ¶ Secundum. Intelligitur autē molestari ab hærede,secundū Bal.in l.j.C.de his quæ pœ.no.quādo aliquid facit malo animo:quia quod malo animo non fit,nullā pœnā meretur. Si autē iuris dispositione eam molestaret,puta quia petit cautionē iure debitā, nō dicitur eam molestare,arg.l.quæro.§.inter locatorē.ff. locati.Secus si malo animo eā turbat coram iudice vel quomodocūq;:vt l.vim facit.& ibi Barto.ff.de vi & vi ar. ¶ Tertiū.Si autē malo animo eā molestat,secundū Bar.in §.hæres.l.vxorē.de leg.iij.applicatur hæreditas substituto vel cohæredē non habet, applicatur venientibus ab intestato:vt no.Bar.in d.l.paterfa. alle.auth.cui relictū.C.de indictavi.tol. ¶ Quartū.An autē hoc casu quo hæres priuatur hæreditate iam ꝙsita,priuetur ipso iure Bar.in d.l.paterfamilias.dicit ꝙ nō:qa ex quo semel fuit hęres,nō potest desinere:vt l.& si sine.§.sed quod Papinianus.ff.de mino.& sic valet in hoc,vt teneatur dictā hæreditatē restituere p fideicōmissum,vt d.§.hæres. Quod no.est:qa secundū Doct.detrahet quartā Trebellianicā:vt l.j.§.j.ff.ad Trebellia. Et hoc sequitur Inno.in d.l.paterfa. & est verius.licet Bal.in d.l.j.C.de lex.teneat ꝙ sit priuatus ipso iure.Hæc ex Ang. ¶ Quintū. Si autē reliquit eā domi nam & vsufructuariam omnium bonorum suorū quandiu vitam vidualem duxerit: vide §.Legatum.j.§.v.Poterit tamen talis vxor laudare vel laudemium recipere:nec per hoc videtur conditio hæredis fieri deterior,sicut nec ecclesiæ si prælatus beneficia vacātia cōferat,vel electos confirmet, cū talia retinere nō possit ad manus suas.de insti.c,fi.de offic. archipre.c.fi & feuda antiqua cōcedat.de feu.c.ij. ¶ Sextū. Sed tamē not.est secundū Bar.in l. Titia.§. Titia.ff.de leg. ij.ꝙ cum dicitur,relinquo vxorē meam dominā & vsufructuariam,videntur cōtinere repugnantiam,cum non possit qs esse dominus & vsufructuarius:vt l.vti frui.ff.si vsusfruc. pet.tamen dicit ꝙ illud verbum,domina,non importat dominium bonorum,sed præeminentiā quandam in domo,si cut erat præeminēs ante mortē viri:vt l.j.ff.rerum amo.& in l.j.§.si vir ff.ad Sillan.& hoc tenet Spe.in tit.qui fil.sint legi,& colligitur ex cōmuni vsu loquendi:quia vxores dicū tur dominæ domus.l. Titia.ff.de annuis leg.& d.l.j.& d.§. si vir. Quod etiā patet:quia testator aliū hæredē facit.Et lic tene siue instituti sint filii siue extranei. Dicit tamen idem Bar.ꝙ illud verbum,vsufructuaria,fauore filiorū interpretatum est consuetudine ꝙ ad sola alimenta porrigatur: vt not.glo.in l.j.C.si secun.nup.mu.aliās autē in extraneo de iure debet habere vsumfructū omnium bonorum deducta Falcidia:vt l.vxori meæ.ff.de vsufruct.leg.& ff.de vsufruct. l.omnium. Et similiter si relinquatur vsufructuaria vnius fundi:quia cessat dicta cōsuetudo,& debet habere vsumfructū. Et ita sentit Odofre.Si verò testator instituit simul filiū & extraneū,secund.i Bar.in d.§. Titia,quantū ad filium illud verbū,vsufructuaria,importat alimenta tantū:sed pro parte extranei habebit vsumfructum. ¶ Septimum. Si autē filius sit institutus & extraneus substitutus & vxor relicta domina & vsufructuaria,& hæreditas deueniat ab substitutum,secundum Bar.vbi suprà,si loquamur in substitutione vulgari,mulier debet habere vsumfructū, cum à substituto cœperit habere vires: vt l quifundum.§ qui filiū.ff.ad leg. Falcid & in persona substituti, qui est extraneus cessāt interpretatio cōsuetudinis,& videtur casus in l.& si contra.ff. de vulg.& pupil.sed in substituto pupillariter,ad quē hæreditas deuenit,dubium est quid debeat vxor ista habere: tamē videtur ꝙ alimēta:quia filius fuit hæres patris:& sic iam legatum ex persona filii cœpit vires habere:& consequēter substitutus nō potest teneri In plus quàm pupillus.d.§.qui filium.Et idē videtur tenere Imo.in d.l.& si cōtra. ¶ Octauum.Si autem maritus in testamēto omnino exprimeret se velle eā habere vsumfructum:vt dicendo,& quia illud verbū,vsufructuaria,habet dubitationē:declaro meæ volūtatis esse,vt habeat nō solùm alimēta etiam extantibus filiis,sed etiā vsumfructū omniū bonorū meorum:tunc deducto vsu fructu legitimæ filiorū habebit vsumfructū aliorum bonorum.pro quo videtur tex.in authē.de trien.& semis.§.prohibemus.& in l.vxoti meæ.ff.de vsufru.leg.& idē si dicat, relinquo vxori meæ verū & plenū vsumfructum:sicut hodie cauti notarii stipulantur. ¶ Nonum. Si autē dicat,relinquo vxorē meā vsufructuariam omniū bonorū extātibus filiis: si filii præmoriantur,habebit vsumfructum omnium bonorum:imò secundū Bartho.Cepo.est proprietaria.Ad quod allegat in l.sicut in annos.ff.qui.mo.vsufr.amit. ¶ † Decimoquartò quæritur, quid si dicat testator, relinquo Titio fundū ad vsufructuandū? Et dicit Bartho. Cepo.in tract de seruitu.ꝙ relicta est proprietas. Similiter quando dicitur, relinquo fundum ad gaudimentum.per l.Proculus.ff.eo.& ibi do.Flo.qui hoc dicit verū,si extranei sunt instituti:nō aūt si filii.& placet,licet alii illud velint indistinctē. ¶ † Decimoquintò quæritur,vtrū legās habitationē seu vsumfructum habitationis domus suæ vxori,quod idē est.l cū antiquitas.C.de vsu.& habi.& in eodē testamēto legās dictam domū alteri,ademerit vxori dictū legatum? Et dicit Bar.in l.Sempronio.ff.de vsufr.leg.quod nō,per tex.illum:vbi habetur quòd legato generali habitationis vel vsusfructus nō derogatur per legatū proprietatis. Et addit ꝙ in legato habitationis cōcurrāt ambo: vt l.si alii.ff.eo.quod notandum est:quia quotidie relinquūtur prædia pluribus:& postea dicit testator vxori se legare vsumfructū: qa in vsufructu oēs cōcurrunt.Hæc ex illo.& idem Lud.de Rom.dicēs per d.l.si alii.ꝙ si testator legauit vni fundum,& alteri vsumfructum fundi,intelligitur legasse vnicuiq; ipsorū dimidiū vsusfructus dicti fundi:secus tñ dicit in iudicis sentētia:vt l.puto. ff.famil.ercis.quod verum est,si aliud de mente nō constet.

De Vxore.

1 *Vxor an sit in potestate mariti.*
2 *Vxor an cedat lucro viri.*
3 *Maritus an habeat in vxorem potestatem ordinariam eam puniēdi,verberandi,aut vinculandi.*
4 *Adulterantem vxorem an possit vir occidere.*
5 *Vxor an agere possit ad restitutionem dotis viuente viro.*
6 *Vxor habens virum prodigum an possit aliqua bona eo inuito abscondere.*
7 *Vxor an possit de rebus viri prouidere filijs primi matrimonij.*
8 *Vxor an teneatur virum sequi quocunque ierit.*

VXOR in fauorabilibus dicitur ea mulier, quæ cōtraxit per verba de præsenti, licet nondū cōsummatū sit matrimoniū:in odiosis verò est illa sola quæ illud cōsummauit:vt in l nō sine.C.de bonis quæ lib.& not. Pan.in c. tertio loco.de præsump Vide suprà Sponsalia. ¶ † Primò 1 verò quæritur,vtrū vxor sit in potestate mariti: Et dicit Bal. de consue.feu.tit.an maritus suc.vxo.in bonis ꝙ non iure Romano.nisi quo ad debitū carnis,& operandum:vt no.gl. C.de cōdi.inser.l.vxore.& not.Insti.ad Tertullia.§.j.in fi. C.de ser fug.l.fi.& adde quod not.Insti.de pa.pote.in glo. or.& est tex.in l.j §.fi.ff.de iniu.& ibi gl.& in l.is cui ope. §.fin.ff.de adul.vnde erit sub potestate patris.d.l.si vxorem.& l. sicut.ff.de oper.lib. Sed iure Lōbardo erit sub potestate viri:sed apud nos vacat. Aliqui tamen tenēt ꝙ de iure canonico est sub potestate viri,ar.c.mulieres.de sen.exc. Sed de his vide Pan.in c.literas.de resti.spo. ¶ Secūdò quæritur, † vtrū vxor cedat lucro viri? Et dicit Pan.vbi §.ꝙ sic quātum ad operādū.allegat l.sicut patronus.ff.de oper.lib.& facit l.sed si vir.in prin.ff.de do.inter vir.& vxo. Sed qa hoc videtur contra ea quæ dicta sunt §. Eleemosyna.§.v.ideo melius alij distinguūt.Nā si operatur in bonis viri pro suo vsu,puta in lana,vt sibi faciat vestimētū: vel in lino,vt sibi faciat linteamina pro vsu, cedit lucro viri:qa nō minus tale vestimentū erit viri, quàm si nihil operis in eo fecisset: nec pretiū laboris poterit in hoc casu petere à viro: & sic loquitur d.l.sed si vir.& idē dic de re hęredis viri,apud quē alimētatur. Si verò operatur in rebus viri vt inde lucretur, vel in aliis locis quibuscūq;:puta qa est textrix,vel filat,aut negotiatur,& huiusmodi:nō cedit lucro viri,sed acquirit sibi:nisi in casu qñ non habet dotē sufficientē ad alendū se & cōmunes liberos cū marito,vbi maritus nō habet alia bona sufficiētia: sed si habet dotē sufficientē ad alendū se & cōmunes liberos,vel saltē se,& maritus habet alia bona sufficientia,nō tenetur cedere lucro mariti:sed potest in eius bonis vel aliis laborare vt lucretur.& hoc videtur seq Bar. & sic limitare gl.in d.l.sicut patronus. in l. Caio .ff.de alimen.leg.& facit l.& si de pecunia tua. C.de don.inter vir. & vxo. Et probatur etiā,qa vxor nō tenetur laborare pro viro, si habet sufficientē dotē pro parte onerū supportāda:vt patet arg.c.per vestras.de do.inter vi.& vxo.& in l.sicū dote.ff.so.ma.& no.idē Pan.in c.literas.de resti.spo.vbi determinat ꝙ nec etiā causatiuè pōt vir eam cōpellere ad laborandū,s.subtrahendo alimēta:vnde cōsequenter sibi poterit laborare:deductis tamē obsequiis cōibus pertinentibus ad gubernationē domus. Vnde secundū Io.And.tenetur ad omnia obsequia mariti:puta custodiēdo res eius,parando comestionē,lauādo pedes & caput,& similia. Quod intellige nisi mulieris cōditioni & nobilitati repugnēt. Si tamen dotē sic sufficiētē nō habet, laborare debet pro oneribus supportādis:& si nō vult,potest ille vir denegare alimēta.& sic tene. Nec obstāt iura,quæ videtur dicere ꝙ simpliciter cedat lucro viri:qa d.l.sicut.quæ dicit ꝙ debet esse in officio viri:debet intelligi ad debitū reddēdū, & operandum pro gubernatione domus:& gl.ibidē intelligēda est, dum laborat in re viri pro suo vsu,siue domus gubernatione:aliās nō habet veritatē,nec iure ꝓbatur. Et similiter c. hæc imago.& c.mulierē.in quibus dicitur ꝙ est penè famula viri,& de eius dominio: intelligitur nō simpliciter.sed secūdū quid, inquātū est sub eius cura & regimine,& quo ad debitū cōiugale & cōmunia obsequia: aliās nō:quia nō transit in viri potestatē, vt dictum est. ¶ Tertiò quæritur, 3 † vtrū maritus habeat in vxorē potestatē ordinariā, eā puniendi,verberādi,aut vinculandi? Et dico multa. ¶ Primū. Secundū Pan.in c.cum contingat.de fo.cōpe.maritus non habet in vxorem potestatē ordinariam, scilicet puniendi: nec habet eam in potestate,sicut pater filiū: vt in l.si vxor. C.de condit.inser. ¶ Secundū. Potest tamen eam castigare & verberare moderatē,secundū eum,& Doct.in c.quemadmodum.de iureiur.quod Host.& Gof.ibi limitant ex magna causa & verberatione leui:arg.in l.præceptoris.ff.ad l. Aquil.de homi. ad audientiā. sine causa autē vel grauiter verberās vir punitur ad dandū ei tertiam partē donationis propter nuptias:vt in authen.vt lice.ma.& aui.§.si quis autem propriam.& C.de repud.authent. sed nouo iure.Nec obst.l.cōsensu.C.de repud.verbera ingenuis aliena esse:qa debet intelligi sine causa,vel enormiter facta. ¶ Tertium. Sicut autē patet ex text.cum gloss.in c.placuit.xxxiij.q.ij. laicus vxorē suam ligare nō potest: secus de vxore clerici, quā ipse custodire & ligare potest in domo sua,præter neeem,ad ieiunia salutifera,nō mortifera eam cogens.Et idē dico in patre respectu filii,s.quod non habet in eo potestatem ordinariā, licet possit leuiter corrigere eius delicta, & etiā tradere iudici.l.iij. C.de pat.pot.& in domino respectu mercenariorū, licet possit eos leuiter castigare.vij. q.j.sicut alterius.in gloss. Et idē in domino respectu serui quē castigare & vinculare potest,non tamen in eum sęuire aut iudicialiter cognoscere.C.de cri.ser.l.vnica. ¶ Quartò quæritur, † vtrū vir occidere possit vxorē adulterantē? 4 Et dico ꝙ lex ciuilis pœnā nō imponit, si eam inuenit in actu adulterii.l.Gracch⁹. C.de adul.xxxiij.q.ij.inter hęc. sed lex diuina dicit,Nō occides.vide §.Lex.§.x. ¶ Quintò quęritur, † vtrum vxor possit agere ad restitutionē dotis viuente viro? Et dico secundū Pan. in c.ex literis. de pig. ꝙ sic, si vir exulat propter maleficiū suū, maximè cū perueniatur ad distractionē bonorū,& vbi matrimoniū venit separandum quo ad thorū:vt in c.j.de dote post diuor.re.vide §.Dos.§.xvj. ¶ Sextò quæritur, † vtrū vxor habēs virū prodigum licitè possit aliqua bona eius eo inuito absc̄odere? 6 Et dico ꝙ sic bona fide faciēdo: nec tenetur obedire viro præcipiēti in contrariū. Dè quo §. Furtum.§.x. ¶ Septimò quæritur, † vtrū vxor possit de rebus viri ꝓuidere filiis primi matrimonii? Et dico ꝙ non, nisi eo modo quo potest eleemosynam facere.de quo §. Eleemosyna.§.v. De rebus verò cōibus dicit Gul. similiter ꝙ cōtra prohibitionē mariti nihil pōt eis dare, si illi nō habēt aliquā actionē cōtra matrē. Si verò habēt actionē contra matrē, vt quia obligata erat eos alere cum sint impuberes,vel ambo cōiuges possident bona eorū,vel ex alia iusta causa:maritus quidē tenetur eos alere:quia mater cū suis oneribus ad maritū transiit,secundū aliquorum consuetudinē:quia tamen maritus habet administrationē,vxor cōtra illius prohibitionē non debet eos alere,nisi in extrema necessitate:licet possit procurare ꝙ ad hoc maritus per iudicē cōpellatur. Hęc ex illo. Vbi tamen non esset consuetudo ꝙ maritus habeat cōmunum rerū administrationē,posset dare vxor sicut maritus: cum in re cōmuni quilibet habeat ius æquale. ff. pro soc. per totū. ¶ Octauò quæritur, † vtrū vxor teneatur virū se- 8 qui quocunq; ierit? Et dico quantū colligitur ex no.in c. si quis necessitate.xxxiiij.q.ij.ꝙ si vir transfert domiciliū, tenetur eum sequi,nisi fuisset pactū ꝙ nō transferret:quia sic non tenetur,nisi post pactū aliqua necessitas aduenerit, quę impediret maritū ibi manere,puta infirmitas vel capitalis inimicitia:quo casu sequi tenetur pacto nō obstante, ar.c.vnaquaq;.xiij.q.ij. Si verò nō trāsfertur domiciliū,sic eum sequi nō tenetur, secundū Host. Similiter nō tenetur si est vagabūdus, secundū gl. in d.c.vnaquaq;.nisi sciēs eum vagabundū cum eo cōtraxerit:quia sic tenetur. Hoc tamen totū limitandū est qñ ex causa honesta trāsfert domiciliū, vel est vagabūdus. Secus si ex causa inhonesta: vel si vellet eā trahere ad peccatū:vel immineret sibi periculū vitæ:qa sic eum sequi nō teneretur:vt sentit glos.in d.c.si quis.& facit l.quod nisi.ff.de ope.lib.quia cum vagās sic peccet, nō est illi consentiendū in peccato. Vide in c.de illis.de spon.

ZELVS dupliciter sumitur. Primò pro intē sione amoris. Et sic est amor intensus nō patiens consortium in re amata.j.ij. q. xxviij. artic.iiij.& iij. dist in.xxvj.quæst.j.ar.j.& sic in se non sonat peccatum mortale:est tamen causa

ciusa frequenter mortalium peccatorũ. Secundò pro quadam passione pertinente ad genus inuidiæ, secundũ scilicet quod quis de bono alterius tristitiã sumit: non quia displiceat ei bonũ proximi, sed quia dolet se nõ habere quod proximus habet. de quo vide s. in verbo Inuidia. circa prin.

XYSTVS episcopus &c. Ad futurã rei memoriã. Et infrà. Ex præmissis & aliis rationabilibus causis animũ nostrum mouentibus motu proprio, non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera volũtate & deliberatione authoritate apostolica tenore præsentiũ statuimus & ordinamus q̃ de cætero prætextu facultatũ huiusmodi concessarũ à nobis vel authoritate nostra, & quas cõcedi quomodolibet cõtinget in posterum verbo, literis, aut quauis alia scriptura, etiã eum clausula, q̃ sola signatura sufficiat, etiã in fauorem fidei & cruciatæ nullus confessorũ eorundẽ quempiã cuiusuis status, gradus, ordinis, vel cõditionis existat, & quacunq; ecclesiastica etiã episcopali vel maiori aut mundana etiã regali & maiori dignitate præfulgeat, q̃ offensæ ecclesiasticæ libertatis, violationis, interdicti ab eadẽ sede impositi, seu hæreticis, postquã fuerint de ea sententialiter condẽnati, delati, seu publicè diffamati, cõspirationis in personã aut statum Romani Pon. seu cuiusuis offensæ, inobediẽtiæ, aut rebellionis eiusdẽ Pon. vel dictæ sedis, mutilationis membrorũ, vel occisionis cuiuscũq; in sacris ordinibus cõstituti, offensæ personalis in episcopũ seu aliũ prælatũ, inuasionis, depræ dationis, occupationis, aut deuastationis terrarũ Ro. eccle. mediatè vel immediatè subiectarũ, ac etiã inuasionis Romipetarũ, seu quorũcunq; ad Romanã curiã venientium, prohibitionẽ deuolutionũ causarũ ad dictã curiã, delationis armorũ & aliorum prohibitorũ ad partes infideliũ, impositionis nouorũ onerum realiũ vel personaliũ ecclesijs vel ecclesiasticis personis, simoniæ super ordinibus vel beneficiis cõsequendis in dicta curia vel extra eam cõtractæ criminũ quomodolibet reus foret. Et generaliter in casib' cõtentis in literis, quæ cõsueuerunt in die cœnæ domini publicari prætextu huiusmodi facultatũ absoluere, & per eos emissã peregrinationis vltramarinę, & visitationis limi num apostolorũ Petri & Pauli, Iacobi in Cõpostella & castitatis ac religionis vota, nisi speciali licentia & certa sentẽtia nostra, de qua demũ cõstare censeatur, cũ in signatura nostra desuper manu nostra scriptum, aut in literis nostris expressum fuerit nos ex certa scientia & de speciali gratia id cõcedere cũ derogatione præsentis cõstitutionis, illius de verbo ad verbũ inserto tenore: nõ autẽ per clausulas importãtes: vel in articulo mortis cõstitutũ: & tũc in casibus, in quibus satisfactio fuerit impẽdẽda, facta satisfactione, vel idonea præstita cautione cõmutare præsumãt. Et si aliqui confessorũ prędictorũ cõtra præsentẽ constitutionem quenquã absoluere, aut excepta vota prędicta cõmutare attentauerint, absolutio & cõmutatio huiusmodi nullius sit roboris vel momẽti. Et cõtra facientes eo ipso excõicationis sententiã incurrãt: à qua nisi in mortis articulo cõstituti ab aliquo quàm à Romano põtifice absolui non possit. Nõ obstãtibus literis & cõstitutionibus huiusmodi ac ordinationibus, &c. Et ne aliquis de præsentibus ignorãtiã valeat allegare, mãdamus eas in cãcellaria apostolica & audiẽtialiter literarũ cõtradictarũ legi & publicari, ac inter extrauagãtes alias apostolicas cõstitutiones in quaterno dictæ cancellarię describi, &c. Nulli ergo, &c. Datũ Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ Millesimo ccccl xxix. tertio Calẽ. Ianuarii, põtificatus nostri anno ix.

PAVLVS episcopus seruus seruorũ Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Ambitiosę cupiditati illorum præcipuè qui diuinis & humanis affectati damnationę postposita immobilia & pretiosa mobilia Deo dicata, ex quibus ecclesiæ, monasteria, & pia loca teguntur illustrãturq;, & eorum ministri sibi alimoniam vendicant, profanis vlibus applicare, aut cum maximo illorum ac diuini cultus detrimento exquisitis mediis vsurpare præsumunt, occurrere cupientes, omnium rerum & bonorum ecclesiasticorum alienationem, omneq; pactum, per quod ipsorum dominium, concessionem, hypothecã, locationem, & conductionẽ vltra triennium, necnon infeudationẽ vel contractũ emphyteuticũ præterquàm in casibus à iure permissis, ac de rebus & bonis in emphyteusim ab antiquo concedi solitis, & tunc ecclesiarũ euidenti vtilitate, ac de fructibus & bonis quæ seruando seruari non possunt pro instantis temporis exigentia hac perpetuò valitura cõstitutione fieri de præsenti prohibemus, prædecessorũ nostrorũ cõstitutionibus, prohibitionibus, & decretis aliis super hoc editis, quæ tenore præsentiũ innouamus, in suo nihilo minus robore permãsuris. Si quis autẽ contra huius nostræ prohibitionis seriẽ de bonis & rebus eisdẽ quicquã alienare præsumpserit, alienatio hypotheca, cõcessio, locatio, conductio, & infeudatio huiusmodi nullius omnino sint roboris vel momẽti: & tam qui alienat, quàm is, qui alienatas res & bona prædicta receperit, sententiam excõicationis incurrat: alienanti verò bona ecclesiarũ, monasteriorũ, locorumq; piorum quorũlibet inconsulto Romano põtifice, aut cõtra præsentis cõstitutionis tenorem, si pontificali vel abbatiali præfulgeat dignitate ingressus ecclesiæ sit penitus interdictus. Et siper tex mẽses immediatè sequẽtes sub interdicto huiusmodi animo, quod abũt, perseuerauerit indurato, lapsis mensibus eiusdẽ regimine & administratione suæ ecclesiæ vel monasterii, cui prędidet in spiritualibus & tẽporalibus sit eo ipso suspẽsus. Inferiores verò prælati, cõmendatarii, & aliarũ ecclesiarum rectores, beneficia, vel administrationẽ quomodolibet obtinẽtes, prioratibus, præposituris, administrationibus, officiis, canonicatibus, præbendis, aliisq; ecclesiasticis, cũ cura, & sine cura, secularibus, & regularibus beneficiis, quorũ res & bona alienarunt dũtaxat, ipso facto priuati existãt, illàq; absq; declaratione aliqua vacare cẽseantur: possintq; per locorũ ordinarios vel alios, ad quos eorũ collatio pertinet, personis idoneis, illis exceptis, quæ propterea priuatæ fuerint, libere de iure cõferri, nisi aliàs dispositioni apostolicæ sedis sint specialiter aut generaliter reseruata: nihilo minus alienatæ res & bona huiusmodi ad ecclesias, monasteria, & loca pia, ad quę ante alienationẽ huiusmodi ptinebãt, liberè reuertãtur. Nulli ergo hominũ liceat hanc paginã nostræ ꝓhibitiõis & innouationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis aũt hoc attẽtare præsumpserit, indignationẽ omnipotentis Dei & beatorũ Petri & Pauli apostolorũ eius se noverit incursurũ. Datũ Romę apud S. Marcum Anno dominicæ incarnationis Millesimo quadringentesimo sexagesimo octauo, Calen. Martii, põtificatus nostri anno quarto.

¶ Explicit Summa Sylvestrina, cui titulus est Summa Summarum de casibus conscientiæ, à proprio originali excerpta.

INDEX OMNIVM DICTIONVM, SEV TITULORUM, qui in hac secunda Summæ SYLVESTRINAE parte tractantur.

Actantia. pag. 3
Ieiuniũ & abstinentia. 3
Ignorantia. 6
Illegitimus filius præcipuè quãtum ad promotionem. 13
Imagines sanctorum. 14
Immunitas seu libertas ecclesiæ primò in se, & quo ad loca, res & psonas. 55
Immunitas ecclesiæ secundò quãtum ad eius violationem. 20
Immunitas ecclesiæ tertiò specialiter quãtũ ad cõfugiẽtes ad ecclesiam. 23
Impensæ. 25
Impedimentum quo ad matrimoniũ, vide in verbo, Matrimonium. vj. vij. viij. 25
Imperator, vide Papa. §. x. itẽ Electio iij. §. iiij. & v. 25
Imperium. 25
Impossibile. 25
Impubes. 25
Inanis gloria, vbi Vana gloria. 25
Incantatio, vbi Sortilegiũ secundò. 25
Incarceratus, vbi Carcer. 25
Incendiarius & Incendium. 25
Incertorum restitutio declaratur infrà Restitutio. viij. per totum. 26
Incestus, vbi Luxuria. 26
Incorrigibilis. 26
Indefinita propositio. 26
Indicium. 26
Indignatio. 27
Inducię. 27
Indulgentia. 28
Inepta lætitia. 34
Infamia. 34
Infidelitas & Infidelis. 36
Infirmus. 37
Infrà. 37
Ingenuus. 37
Ingratitudo. 37
In integrum restitutio. 37
Iniuria. 38
Iniustitia. 39
Inobedientia. 39
Inofficiosum. 40
Inquilinus. 40
Inquietudo mentis. 40
Inquisitio primò. 40
Inquisitio secundò quo ad religiosos. 45
Inscriptio seu Inscribere. 46
Insignia. 46
Instirpes succedere. 47
Iustitor. 47
Institutio seu instituere. 47
Instrumentum, infrà Tabellio. 47
Intentio. 47
Interdictum primò quid & quotuplex sit. 47
Interdictum secundò quando & quos liger. 49
Interdictum tertiò à quo ponatur aut suspendatur vel relaxetur. 51
Interdictum quartò quando à iure ponatur. 54
Interdictum quintò quantum ad effectum, quid scilicet eo tẽpore liceat, & quid non liceat. 55
Interdictum sextò quantum ad pœnas violantium illud. 60
Interesse. 62
Interloquutoria sententia. 62
Interpretatio. 62
Intestatus. 63
Intrusus. 63
Inuentum. 64
Inuentarium. 65
Inuestitura. 65
Inuidia. 66
Ira. 66
Ironia. 67
Irregularitas. 67
Irritio vbi Derisio. 72
Iudæi. 72
Iudex primò in se. 76
Iudex secundo quo ad eius officiũ, id est, iudicare. 83
Iudicium. 86
Iuratio & Iuramẽtũ primò in se quid & quotuplex sit. 87
Iuramentum secundò an & quãdo sit licitum vel illicitum. 89
Iuramentum tertiò quomodo sit intelligendum & interpretandum. 91
Iuramentum quartò quãtum ad obligationem. 94
Iuramentum quintò quo ad relaxationem. 102
Iurisdictio. 105
Ius dictum. 105
Iusiurandum. 105
Iuspatronatus & patronus. 106
Iustitia. 111
Laicus. 111
Latria & omnis adoratio 111
Latro publicus. 112
Laudemium. 112
Legatum primò in genere. 112
Legatum secũdò à quo fieri possit aut factum esse intelligatur. 115
Legatum tertiò quantum ad rem legatam quid scilicet possit, aut quid intelligatur legari. 118
Legatum quartò ad pias causas. 120
Legatus. 122
Legitimus & legitimatio. 123
Legitima portio. 127
Leno. 131
Lepra, & leprosus. 131
Lex. 132
Libellus. 147
Liber, libera, & libere. 148
Libertus. 148
Lis. 148
Literæ. 151
Litigator. 151
Luellarius. 151
Loca. 152
Locatio. 152
Ludus. 157
Luxuria in genere & in specie. 162
Magister. 165
Maiestas. 165
Maior. 165
Maioritas. 165
Maior pars. 166
Maledictio. 166
Malefactor. 166
Malefícium. 166
Malitia. 170
Mandatum. 170
Manifestum. 172
Manumissio. 172
Martyrium. 173
Masculinum. 173
Mathematici. 174
Matrimonium primò in se. 174
Matrimoniũ secũdò quomodo cõtrahatur quãtũ ad verba absolute. 176
Matrimoniũ tertiò quomodo contrahatur quantum ad verba sub conditione vel modo & huiusmodi. 183
Matrimonium quartò quomodo contrahatur quantũ ad intẽtionem absolutè vel conditionaliter. 186
Matrimoniũ quintò à quo & per quẽ contrahi potest. 189
Matrimonium sextò quãtum ad eius impedimenta in genere. 192
Matrimonium septimò quo ad impedimenta quæ impediunt tantum. & non dirimunt. 194
Matrimonium octauò quo ad impedimenta quæ & impediunt & dirimunt. 198
Matrimonium nonò quo ad accusationem ad diuortium ordinatam. 222
Matrimonium decimò quãdo aliquis vel aliqua petitur aut repetitur tanquam coniunx. 223
Maximè. 224
Mendicus & infirmus. 224
Membrum. 227
Mendacium. 228
Mendicantes religiosi. 230
Mensa clericorum. 230
Mensis. 230
Mensura. 230
Mercator. 230
Meretrix. 230
Meritum. 230

Universidad de Deusto
Biblioteca

Metus. 230
Miles. 232
Minor. 232
Miserabiles personæ. 233
Missa j. quantũ ad celebrationem. 233
Missa secũdò quo ad auditionẽ. 240
Misericordia. 241
Modica. 241
Mollities. 241
Monachus. 241
Monasterium. 241
Monacha. 241
Moneta. 241
Monitio. 242
Monopolium. 242
Mora. 242
Mors. 242
Mortis articulus. 243
Mulier. 243
Multitudo. 243
Munus. 243
Murmuratio. 243
Mutilare. 244
Mutus. 244
Mutuum. 244

NAufragium. 244
Nauta. 245
Necessitas. 246
Negligentia. 246
Negotium, negotiator, & negotiatio. 246.
Neophytus. 248
Necromantia. 248
Nominatio. 248
Nominatim. 248
Notarius. 248
Notorium. 248
Nouale. 250
Nouitius. 250
Noui operis nuntiatio. 250
Nubere. 250
Nuptiæ. 250

OBedientia. 251
Oblatio. 253
Oblatus. 253
Obligatio. 254
Obses. 255
Occasio. 255
Occultum. 256
Odium. 256
Odiosum. 256
Oeconomus. 256
Officium. 256
Oleum sanctum. 256
Omissio. 256
Opinio. 256
Oratio. 258
Oratorium. 260
Ordinarius. 261
Ordo ecclesiasticꝰ j. in se absolutè. 261
Ordo secũdò quo ad collationem vel susceptionem. 262
Ordo tertiò quo ad ordinatorem. 265
Ordo quartò quo ad ordinãdos. 267
Ordo quintò quoad iam ordinatum fictè seu verè. 268
Ornatus virorum vel mulierum. 269
Otiositas, vide Acædia. 271

PActum. 271
Palla. 274
Pallium. 274
Palmarium. 274
Papa. 274
Paraphernum. 279
Parentes. 280
Patricida. 280
Parochia. 280
Participatio. 280
Partis appellatione. 280
Pater. 280
Patientia. 280
Patria potestas. 281
Patriarcha. 281
Patronus, vbi Ius patronatus. 281
Peccatum. 281
Peculium primò in se. 282
Peculium secundò quantũ ad diuisionem fratrum & sociorum. 286
Pecunia. 291
Pensio, suprà Gabella. j. §. j. 291
Pedaneus iudex. 291
Pœna. 291
Pœnitentia. 297
Percussio. 298
Peregrinus. 298
Periurium. 299
Permissio. 300
Permutatio primò in genere. 301
Permutatio secundò quo ad beneficia & res ecclesiasticas. 301
Perplexitas, vbi Dubium. 303
Personatus, vbi dignitas in princ. 303
Persona miserabilis, vbi Miserabiles. Pertinax. 303 (303
Petitorium & possessorium. 303
Pignus. 303
Pirata. 305
Piscari. 305
Placere. 306
Pollicitatio. 306
Pollutio nocturnum. 306
Populus. 306
Portio canonica. 306
Possessio. 306
Possessor. 307
Possibile. 307
Postliminium. 307
Postulatio. 307
Posthumus. 309
Potentia. 309
Præbenda. 309
Precarium. 309
Præcedentia. 310
Præceptum. 310
Preces. 311
Prædia quãdo dicãtur rustica & quãdo vrbana, vide j. Seruitus §. j. 311
Prædicatio & Prædicator. 311
Prædo. 313
Præfatio. 313
Præiudicium. 313
Prælatus 313
Præmium. 314
Præscriptio primò in se. 314
Præscriptio secundò quo ad præscriptibilia & præscripta. 321
Præsumptio. 323
Præuentio. 324
Primas. 324
Primitiæ. 324
Princeps. 324
Priuilegium. 324
Probabile. 327
Probatio. 328
Procurationes, vide j. Visitatio. 328
Procurator. 328
Proditio. 329
Professio. 329
Promissio. 329
Proprietas. 329
Protestatio. 329
Prouincia. 329
Proxeneta. 329
Pubes. 329
Publicum. 329
Punitio. 329
Pupillus. 329
Purgatio. 329
Purgatorium. 330
Purificatio post partum. 380
Pusillanimitas. 330

QVasi sententia. 330
Quarta funeralis. 330
Quæstuarii. 330
Quæstus. 331
RAtiocinium. 331
Rapina, Raptor. 331
Ratihabitio. 332
Receptator. 332
Recompensatio. 332
Reconciliatio ecclesiæ. 332
Recusare. 332
Recte. 332
Rector. 332
Regularis. 332
Religio primò in se. 332
Religio ij quo ad ingressũ primũ. 336
Religio tertiò quo ad professionẽ. 339
Religio quartò quo ad transitum. 345
Religio quintò quo ad nouitios. 348
Religio vj quo ad, pfessos in gñe. 351
Religio septimò quo ad monachos professos & monachas. 355
Religio octauò quantum ad monasterium seu conuentum. 357
Religiosa loca. 358
Reliquiæ. 358
Renuntiatio. 359
Repræsaliæ. 361

Resc

Rescriptum. 362
Residentia. 365
Res. 366
Restitutio primò quid sit, & quo ordine sit procedẽdũ vt quisq; facile possit inuenire quod quæritur. 366
Restitutio secundò quomodo quis sit obligatus restituere in genere. 366
Restitutio tertiò qualiter quis ad eã teneatur. 370
Restitutio quartò cui quis teneatur restituere. 380
Restitutio v. quando fieri debet. 382
Restitutio sextò quo ad modum & ordinem restituendi. 383
Restitutio septimò quantũ ad modos quibus tollitur obligatio resarciendæ rei vel iniuriæ. 386
Restitutio octauò quo ad incerta. 338
Resuscitatus. 390
Reuelatio. 390
Rigor iuris. 390
Rixa. 390
Rumor, vide vbi Fama. 391

SAcerdos. 391
Sacramentale. 391
Sacramentum in genere. 391
Sacrilegium in genere. 392
Sacrista. 393
Sagittarius. 393
Salarium. 393
Sanctorum corpora. 393
Sanctus. 393
Saraceni. 393
Satisfactio. 393
Scandalum. 395
Scientia. 396
Schisma. 397
Scrupulus. 399
Scurrilitas. 400
Secretum. 400
Seditio. 400
Sententia. 401
Sepultura. 403
Seruitus & seruus. 408
Si quando faciat. 410
Sigillum. 410
Simonia. 410
Simplicitas. 424
Simulatio hypocrisis. 424
Societas primo in mercantiis. 426
Societas secundò in pecudibus. 429
Societas iij. quo ad lucrũ spũale. 431
Sodomia, vide vbi Luxuria §. vij. 432
Solicitudo. 432
Solidum. 432
Solutio. 432
Sors, Sortilegium. 434
Spectaculum. 434
Sponsalia. 434
Statutum. 434
Stellio. 440
Stipulatio. 443
Stola. 443
Studium clericorum. 443
Stultitia. 443
Stuprum. 443
Subdelegare. 443
Subditus. 443
Subornatio. 443
Subsannatio. 443
Substitutio. 443
Successio. 443
Successor. 443
Suffragium. 444
Superbia. 445
Superstitio. 447
Surdus. 450
Suspensio, 450
Suspicio suprà vbi Iudicium & Præsumptio. 456
Susurratio. 456

TAbellio. 456
Tacere. 459
Tallia. 459
Temere. 460
Temeritas. 460
Tempus. 460
Tentare. 460
Tergiuersator. 460
Testamentum primò in se. 460
Testamẽtũ ij. quo ad executionẽ. 467
Testes. 471
Timor. 476
Tyrannus. 476
Titulus, 476
Torneamentum. 476
Tortura. 476
Traditio. 476
Transactio. 476
Treuga. 476
Tributum. 477
Turpe. 477
Tutela Tutor & Curator. 477

VAna gloria. 478
Vasa sacra. 479
Vasallus. 479
Veritas. 479
Vectigal. 479
Velatio virginum. 479
Venatio. 479
Venditio. 480
Veneficium. 480
Veniale peccatum. 480
Verberatio. 480
Vestis. 480
Vicarius. 480
Vidua. 483
Vindicta 483
Violentia. 483
Virginitas. 482
Virginum consecratio. 484
Vis. 484
Visitatio. 485
Vitiatus corpore. 486
Vitium. 486
Vnanimiter. 486
Vniuersitas. 486
Vnciæ. 486
Vnctio extrema. 486
Voluntarium. 487
Voluntas. 487
Votum primò in se quid sit. 487
Votum secũdò quo ad obligationem & interpretationem eius. 489
Votum tertiò quis possit vouere. 493
Votum quartò quantũ ad irritationẽ, dispensationem, commutationem & redemptionem. 495
Votum quintò quo ad coniuges. 500
Vsucapio. 501
Vsura j. qd sit & vbi sit in genere. 501
Vsura secundò vbi sit quantum ad emptiones & venditiones. 509
Vsura tertiò vbi sit quantum ad pignorationes. 517
Vsura quartò quo ad cambia. 528
Vsura quintò vbi sit quo ad mõtes seu impræstita vel loca cõmunitatũ. 525
Vsura sextò quantũ ad restitutionem eius in genere. 526
Vsura septimò quo ad restitutionem specialiter quo ad cooperãtes & participantes in ea. 529
Vsura octauò quo ad participantes aliquid de ea. 531
Vsura nonò quo ad manifestos vsurarios & pœnas eorum. 533
Vsus clauium. 537
Vsus rationis. 537
Vsus & vsusfructus. 537
Vxor. 540
Zelus. 543

FINIS.

LVGDVNI,
Excudebat Ioannes Frellonius.
M. D. XLIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

